

B E S C H R Y V I N G
V A N
G R O O T D J A V A ,
O F T E
J A V A M A J O R ,
B E H E L Z E N D E

Een zeer fraaje LANDBESCHRYVING van dit magtig EYLAND,
Benevens een aanwyzing der Landen onder den Keyzer van J A V A , onder den
Koning van BANTAM, onder SOERAPATI, en den Prins van BALAMBOANG,
Behoorende , met de Zaaken tot alle die Vorften betrekkeelyk,

En voornamentlyk een Verhaal van het Koningryk JAKATRA, of van de Landen,
onder de E. NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPY behoorende;

Mitsgaders een omftandige Befchryving der Stadt BATAVIA, haare Verove-
ring, en Grondvetting, benevens de

LEVENS der OPPERLANDVOOGDEN van INDIEN,

Als ook een Befchryving van het Nederlands Comptoir in

S U R A T T E ,

En van de Levens der

G R O O T E M O G O L S ;

Mitsgaders een Verhaal der Zaaken van C H I N A ,

Nevens een Befchryving van 't Eyland, FORMOSA, ofte TAYOUAN, en de
Zaaken daar toe behoorende; waar agter gevoegt zyn des Schryvers

U Y T - E N T ' H U Y S - R E Y Z E N ,

Met verfcheide Teekeningen, en Landkaarten, daar toe dienende.

D O O R

FRANCOIS VALENTYN,

Onlangs Bedienaar des Goddebyken Woords in AMBOINA, BANDA, enz.

VIERDE DEEL.

et. Scam. 1734.

Tc {DORDRECHT,} by {JOANNES VAN BRAAM,
{AMSTERDAM,} {GERARD ONDER DE LINDEN,} Boekverkoopers.

M D C C X X V I .
M E T P R I V I L E G I E .

THE
MAYOR
OF
LONDON

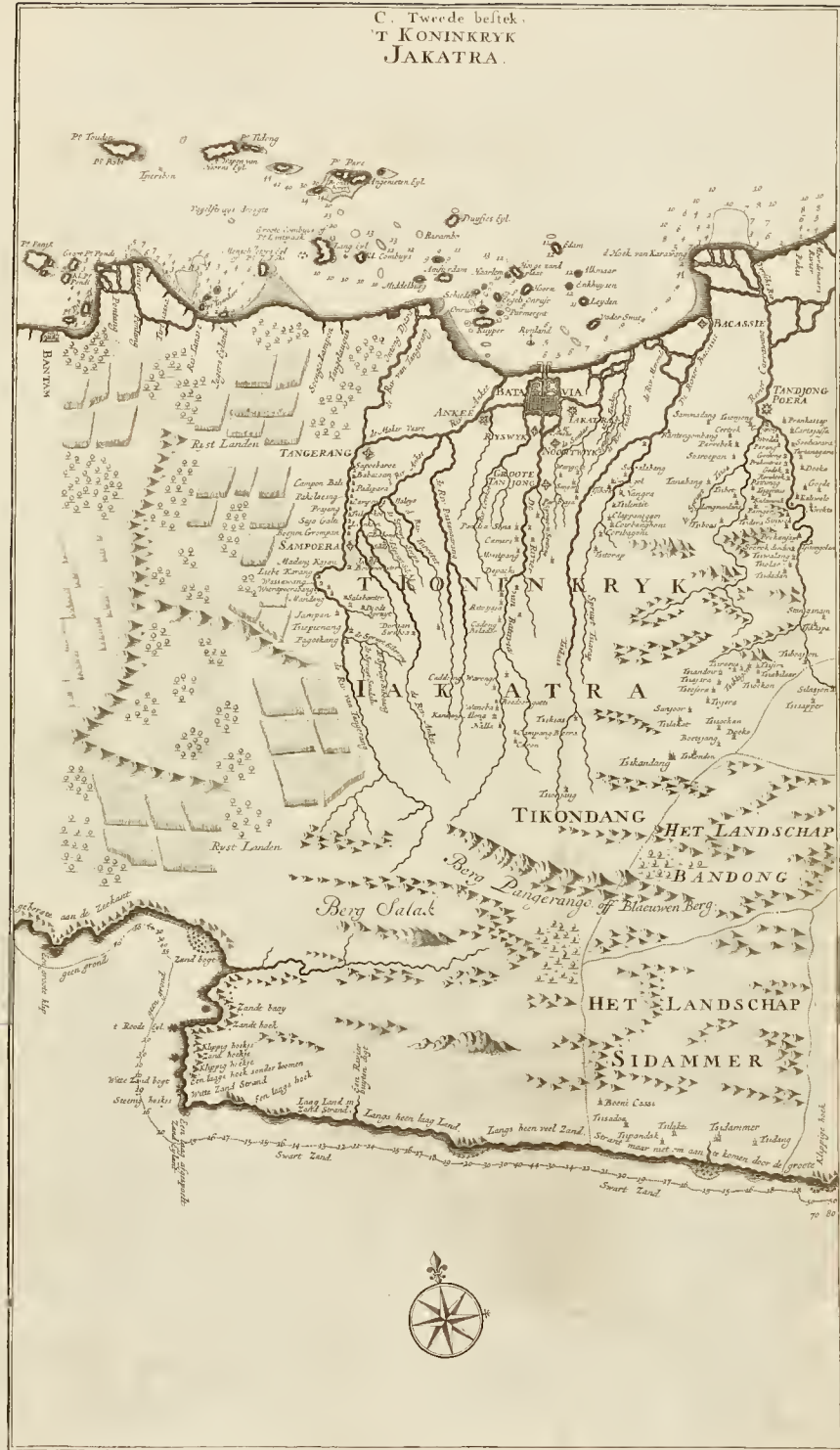
TO THE
MAYOR
OF
LONDON

THE
MAYOR
OF
LONDON

THE
MAYOR
OF
LONDON

THE
MAYOR
OF
LONDON

Back of
Foldout
Not Imaged

BESCHRYVINGE
VAN HET EYLAND
GROOT JAVA,
OF
JAVA MAJOR,

Met de EYLANDEN en RYKEN daar
onder behoorende.

EERSTE BOEK.
EERSTE HOOFDSTUK.

Jakatra, het derde Win-gewest der E. Maatschappy; vooraf het Eiland Java beschreven. Ordre van zaken in dit Deel. De algemeene kaart van groot Java. Lengte en breedte van dit Eiland. Verdeeling van Groot Java in onderdeelen. Kaart van het eerste bestek, of van 't Koninkryk van Bantam. 't Princen-Eiland. Java's westboek. De Zuid-Kant beschreven. De Noord-Kant van 't Bantam's Ryk aan de Zee-kant. Anir. Kaart van het Tweede bestek, of van het Koninkryk van Jakatra. De Zuid-Kant beschreven. De Dorpen hier gelegen. De Noord-zyde langs Strand beschreven. De Staa Tirtiafla. Ontong Java. De Rivier van Tangerang, scheidende de Ryken van Bantam en Jakatra van een. Batavia. De Eilanden voor de Bogt en de Stad Batavia leggende. En de verdere strekking dezer Noord-Kust. 't Koninkryk Jakatra van binnen. Naamen der Dorpen aan de Oost-kant gelegen. Het Landschap Bandong. De Landstreeken van Sidammer, Kandong Westi priangan, en Sockapocora. Dorpen tusschen de Rivieren van Bakassie, en van Karawang. Het Landschap Tikondang. De Landstreek ten Zuiden van Batavia. De Post van Tangerang. En de Dorpen langs die Rivier Zuiden op. Kaart van het derde bestek, of 't Koninkryk van Tsjeribon, beschreven aan de Zuid-zyde. De Noord-kant van 't Ryk van Tsjeribon. Het graf van Sjeich Ibn Moelana afgeteekend, en omstandig beschreven. Beschryving van dit Ryk van 't Noorden na 't Zuiden opgaande. De Landstreek Tsiassem. De Landstreek van Pamanockan. En Parocka Moetjan. De Landstreek beoosten de Rivier van Tsjamare. De Landstreek beoosten, en langs de Rivier van Indramaja. Indramaja. De Dorpen beoosten de Rivier van Indramaja. De Landstreek van Sammadang. En een deel van Parocka Moetjang. De landen bezuiden den berg Sermey, of 't Landschap Wattas. De Landstreek Gabbang. De Dorpen bezuiden Tsielo. Het Prinsdom Pondajang. De landen bezuiden 't zelve, en de Landstreek Sockapoera. De Landstreek beoosten Pondajang. Het Prinsdom Selagodon. De Landstreeken van Koewassing, Goloen, Impanagara, en 't land van Pagger.

Jakatra,
het derde
wingewest
der E.
Maat-
schappy.

Elyk Amboina, en Banda, de twee eerste Landvoogdyen zyn, die de E. Maatschappy in Oost-Indien heeft veroverd, alzoo is de Stad, en het Koninkryk Jakatra, het derde in ordre, waar van zy A^o. 1619. meester is geworden.

IV. DEEL.

Voor af moeten wy zeggen, dat de naam van 't Eiland niet Java, maar DJava is, en dus ook die der Stad DJakatra, en niet Jakatra, alzoo de DJ maar eene letter by de Arabiers en Maleyers, en geen twee, gelyk by ons, uitmaakt, hoewel wy gemakshalven, en om de gewoonte, daar

A

men

men reeds in is, voortaan Java, in de plaats van DJava, en Jakatra, in plaats van DJakatra, zullen zeggen.

Wy ondernemen dan, om 't magtig Eiland DJava, waar van men tot nog toe, als de blinde van de verwen geoordeeld heeft, in zyne lengte, en breedte, zoo als 't in der daad, en tot nog toe nooit van iemand beschreven is, te behandelen.

Om onze gedagten, en die van den Lezer, nu aan een vaste orde te bepalen, zullen wy voor af

Voor af het Eiland Java beschreven.

I. Een nette Landbeschryving in het breede van dit Eiland maken.

II. Daarna zullen wy een verhaal van de zaken van Java, van zoo verre doen, als wy, te rugge tredende, komen kunnen; en die van Bantam daar op laten volgen.

III. Zullen wy in 't byzonder een beschryving van de Stad Batavia, met den aankleve van dien, en van hare bedienden maken, en daar op dan in 't breede van de verovering van het Koninkryk van Djakatra, en van den oorsprong van de voortreffelyke Stad Batavia spreken, om aldus te toonen, hoe slecht die Stad wel eer was, en hoe heerlijk de zelve nu is.

Orde van zaaken in dit deel.

IV. Eindelyk zullen wy ook in 't byzonder van den Godsdienst, en van de zaken der Kerk, aldaar voorgevallen, zoo net en ordentelyk, als ons zal mogelyk wesen, handelen.

De algemeine kaart van Groot Java.

Om dan met de Landbeschryving van 't Eiland Groot Java een begin te maken, vertoonen wy voor af aan den Lezereen zeer nette algemeine Kaart van 't zelve, met de letter A geteekend, met het Eiland Madura, dat mede onder den Soehochoenan staat, hoewel zommige 't zelve Java Minor, of Kleen Java, noemen, en als een Eiland op zich zelven aanmerken.

Men heeft in voorrige tyden verscheide Kaarten'er af in 't licht gegeven. Daar is 'er eene van de Heer Lavanha, die het Eiland Java in tweeën deelt, noemende dat, 't welk het naaste aan 't Eiland Sumatra is, Sunda. Ik weet wel, dat 'er een Straat van die naam is, waar van wy op zyn plaats spreken zullen, en dat men ook de Stad Jakatra eertyds Sunda Kalappa genoecht heeft; maar van een Eiland, zoo genaamd, heb ik nooit hooren reppen, veel minder, dat Andragiri (dat immers op Sumatra legt) daar geplaatst werd. Veel andere groote mislagen daar in, sta ik over.

Daar is nog een oude kleene Kaart van Java Major, die alleen de strandplaatfen, dog zeer gebrekkelyk, aanwyft, dat men best, zoo men die tegen deze vergelykt, zien zal. Ik stel egter vast, dat die lieden ze beter zouden gegeven hebben, hadden zy die beter konnen krygen; en diehalven is haren yver te pryzen.

Het beste, dat 'er nog van uitgekomen

is, is een kaart van Java, in twee deelen, door de Heer Professor Reland nagelaten, waar in van 't Eiland, zoo in zyn binnenste, als wegens des zelfs strandplaatfen, gehandeld werd; dog hoe veel ook deze van myne kaart verschilt, laat ik aan 't oordeel van alle onpartydige lieden, die Java Major kennen. Immers ik verbeelde my zelve op een goede grond, dat men bevinden zal, dat deze onze kaart niet alleen al de vorigen zeer verre overtreft, maar wy verzekeren ook, dat zy dit Eiland, zoo als het van binnen, en van buiten is, net vertoont, en dat zy derhalven als een nieuw werk, dat de wereld nooit te voren meer beschouwd heeft, verdiend met veel opmerking gezien te werden.

Lengte, en breedte van dit Eiland.

Dit Eiland Java Major, of Groot Java, is ontrent honderd een en veertig mylen Oost en West, lang, en gemeenelyk maar twintig, dog dertig op zyn allerbreedst Zuiden en Noorden, breed; zynde 't Princen-Eiland op de Zuider breedte van 6½ graden, en op de lengte van 124 graden, en 48 minuten, en Batavia op 127 graden, en 5 minuten, gelegen.

Om 't zelve nu te verdeelen, hebben wy best gekeurd deze kaart in zeven byzondere deelen te onderscheiden, en yder volgens zyn byzonder bestek, te beschryven.

Verdeeling van Groot Java in onderdeelen.

Het I. vervat het Koninkryk van Bantam, met den aankleve van dien.

Het II. Het Koninkryk van Jakatra.

Het III. Het Koninkryk van Tsjeribon.

Het IV. Mataram, en 't geen daar verder onder behoord.

Het V. De Landvoogdyen van Pranaraga, Cadoewang, enz.

Het VI. De Landvoogdyen van Socrabaja, Passaroevan, en het Eiland Madura.

Het VII. Het Prinsdom van Balamboang.

Wy maken dan een aanvang met het eerst bestek, daar van wy een byzondere kaart hier nevens voegen onder letter B.

Kaart van 't eerste bestek, of van het Koninkryk van Bantam.

Het Koninkryk van Bantam legt in 't Westeer-deel van dit Eiland, langs de Straat Sunda, die Java van 't Eiland Sumatra scheid, en die van haar begin, of van 't Princen-Eiland, tot Batavia toe, zes en dertig mylen lang, en by de West-hoek van de Baey van Bantam, of by St. Nicolaas Baey, met de overwal van Sumatra, ontrent vier mylen, en een halve breed, en aldaar ook op zyn nauwste is. Het draagt zyn naam na de stad Bantam, van welke wy op zyn plaats zullen spreken.

Wy moeten hier alleen met een woord zeggen, dat dit een byzonder Koninkryk op zich zelven is, waar over de Keyzer van Groot Java niets te zeggen heeft, gelyk ook niet over veel andere Ryken op

Ja.

Java, die onder hare byzondere Vorften, en Opperheeren ftaan.

Dit ftaat alleen onder den Koning van Bantam, die een oppermagtig Vorft op zich zelve is, en van niemand anders afhangt.

't Princen-
Eiland.

Aan 't Westelykft einde van Java ontmoet men, wat benoorden 't zelve, een Eiland, het Princen-Eiland genaamd, zynde woest, en onbewoond. Zommige maken 'er de Princen-Eilanden, als of 'er verfcheiden waren, van; dog deze toonen dat zy 'er geen kennis van, en noit daar geweest hebben. Van zyn Ooft- tot zyn West-hoek, is het vier en een halve myl, en van zyn Zuid- tot zyn Noord-hoek, wat meer als drie mylen lang. Men heeft in 't Ooften, en in 't Ooft Zuid-Ooften, twee heuveltyens, en buiten dien is 'er niets op dit Eiland, 't geen aanmerkens waardig is. Het is rondom by na (uitgenomen in 't Ooft-Zuid-Ooften, en agter in een groote Baey, die tuffchen de Zuid-, en West-hoek al fraey diep in loopt) met een Rif bezet, en heeft nergens verfeh water, dan diep in die Zuid-West-Baey, daar men na de Zuid-kant twee kleene Rivierkens ontdekt, die daarom vele hebben doen oordeelen, dat hier geen verfeh water valt, om dat het nergens anders op dat Eiland is, en om dat 'er zelden fchepen of vaartuigen aan die kant, ten zy zy het weten, komen. Ik ben aan den Ooft-hoek A. 1694. geweest, dog wy vonden daar niets, en alles zeer woest, zoo dat wy 'er aanfonds weer van daar roeiden.

Men kan, by nood, op negen a tien vadem, zoo in die Baey, als in 't N. W., en elders, ten anker komen, dog veel beter is het dat niet te doen, en dat men de wal van Java zelf zoekt.

Men heeft hier en daar op dit Rif, voor al by de West-, en Zuid-hoek, eenige kleene Eilandkens; dog die verdienen de naam van Eilanden niet, aangezien de zelve van geen belang zyn, en dit heeft mogelyk zommigen daarom van de Princen-Eilanden, als of 'er veel waren, doen fpreken, hoewel ze meeft klippen zyn; dog daar is 'er een by de Zuid-hoek, by na een half myl lang; maar vol Kats-koppen, zoo dat het al mede de naam van een Eiland niet verdiend, behalven dat het ongenaakbaar is.

Tuffchen de Noord-West-zyde van dit Eiland, en den vlakken hoek van 't Eiland Sumatra, is de Straat Sauda, zes en een halve myl breed. Dit woord Sunda beteekend in 't Oud Javaanfch, een bergte, en daar na werd deze ftraat de *Berg-Straat* van de oude Javaanen, om dat het West-eind van Java zeer bergagtig is, genaamd. Anders werd 'er nu en dan ook nog wel van een Koning van Sunda,

op de Malabaarfche kufft gelegen, gefproken; waar mede de Portuggezen (zoo A. 1723. zie) eenige tyd in oorlog geweest hebben; dog het zelve moet men hier mede niet verwarren.

Het legt van Java op zommige plaatfen twee mylen, dog met zynen Ooft hoek maar een myl van de Welkomst-Baey, voerende de ftreek, die tuffchen beide deze wallen loopr, de naam van de *Bebouden Passagie*,

Van Java zelts nu beginnende, maken Java's West-hoek, die anders ook wel de eerste genaamt werd, een aanvang.

Aan de West-, en Zuid-kant ontdekt men voor eerst niet, dan groote klippen, zware gebergten, een ongenaakbare wal, en vier mylen van den West-hoek, aan de Zuid-kant, Ooft opgaande, een kleen Eiland, het Kalappus Eiland genaamd, dat twee mylen van de wal legt, gelyk men twee groote mylen ooftelyker, nog een ander, het Trouw's-Eiland genaamd, heeft, waar van 't eerst ontrent een myl lang, en pas vierde part zoo breed, en 't laafte ontrent een en een vierde myl lang, en van de zelve breedte is, zynde beide met een Rif bezet, en by 't eerst ankergrond; en verder ooft aan, niet dan op eenige plaatfen, die in de kaart aangeteekend ftaan, grond te vinden.

Aan 't uiterft einde in 't Ooften, na de Zuid-zyde van 't land, ziet men niet anders dan een zeer hoog, en fteil gebergte. Van de West-hoek af, tot aan het uiterfte van de Zuid-kant, heeft dit land net de lengte van agttien mylen.

De Zuid-
kant be-
fchreven.

Van de West-hoek nu aan de Noord-kant van Java, (die Ooft, en West ontrent twintig mylen lang is) twee mylen Ooft aangaande, ontmoet men een gehugt, Jankolan genaamd, ontrent het welke, een weinig benoorden van de wal af, een kleen Eilandje legt, het Nicuw Eiland genaamd, dat woest, en ledig is, ontrent een myl in 't rond, aan de West-kant met een Rif bezet is, en daar ontrent ankergrond heeft.

Van de West-hoek tot by Jankolan, daar ook een Riviertje is, loopt de kufft met een vlakke bogt wat in, en van daar weer tot de tweede hoek, daar men twee Rivieren, en verfeh water heeft, al hoe langer hoe Noordelyker uit, alwaar men ook, zoo bewesten, als vlak voor den zelve, goede anker-grond heeft.

Deze tweede hoek legt van den eerften twee en een halve myl, zynde die hoek, wel drie vierde van een myl breed.

De Noord-
kant van 't
Bantam's
Ryk aan
de Zee-
kant.

Van den tweeden hoek fchiet de kufft weer wel derde halve myl na 't Zuiden in, makende daar een groote Baey, de Welkomst-Baey genaamd, zynde zamen als twee byzondere Baeyen, waar van de

naaft aan den derden hoek, nog al Zuidelyker inloopt.

Als men den tweeden hoek pas om is, ontmoet men een Rif, dat wel een myl lang is, waar ontrent naaft aan de wal eenige klippen, of Eilandekens, en zoo wat oostelyker op, ook eenige Reven leggen, met nog twee kleine Eylandjens daar op, en wat verder nog een ander, digter aan de wal, zonder Rif, ten Oosten van 't welke, een weinig verder, anker-grond is. Daar na loopt men een andere Baey in, daar men ten eersten drie Eilandekens ontmoet, zynde de wal van Java, na dat men voor by dat Rif pas de tweede hoek om is, schoon en zuiver, tot aan de derde hoek toe (uitgenomen dat pas beweften een kleine droogte is) gelyk men daar overal wel grond, dog juist geen anker-grond, en ook geen versch water heeft. In die eerste Baey doct zich ook eenig laag gebergte op.

Deze derde hoek is van de tweede vier en een halve myl gelegen, en hy is zelf ontrent vyf vierde deelen van een myl breed. Ook kan men vlak voor de zelve op tien a elf vadem ten anker komen; dog op de Oost-hoek is mede een kleine droogte.

Af en aan van deze hoek, heeft men ruim vyf mylen van de wal, na Sumatra toe, 't Eiland Krakatao, en 't lang Eyland, en twee myl noordelyker, 't Eyland Selebesec leggen.

Van de voornoemde droogte af, loopt de kust weer na 't Zuiden toe, twee mylen in, makende de Peper-Baey, daar men veel laag land, en wat Oostelyker, ontrent in 't midden, goede anker-grond tusschen twee kleine Eilanden, die wat van de wal leggen, in, en ontrent een onbekend Javaanich Dorp, heeft.

Wat Oostelyker komt men by een gehugt, Babawang genaamd, daar men weer anker-grond op zes vadem, en niet verre van daar, een Dorp met versch water ontmoet.

Van Babawang's West-hoek, na den vierden hoek van Java toe, schiet de kust weer Noord-Oost uit, dog tusschen beiden ontmoet men het gehugt Tseritti, en wat Noord-Oostelyker aan, het Dorp Passoerang, welke drie gemelde Dorpen, en twee gehugten van zeer weinig belang zyn, en ider pas van dertig a veertig Javaanische huisgezinnen (te zamen ontrent twee honderd zielen uitmakende) bewoond werden. By 't laatste Dorp, dat wel het grootst is, heeft men versch water: ook is de kust overal schoon, uitgenomen, dat by Babawang, en beweften Tseritti, en Passoerang, drie kleine droogtens zyn, dog by de Rivier van Passoerang, pasten Noord-Oosten de zelve, kan men ankeren.

Vlak voor de vierde hoek, die wat meer dan vyf mylen van de derde hoek legt, heeft men ook een kleine droogte, en van Tseritti, tot wel een halve myl boven Anir, laag gebergte.

Van dezen hoek loopt de kust al weer Noord-Oost aan, en drie quart myl verder heeft men een versche water-plaats, niet verre van welke de stad Anir legt, by welke twee Rivieren zyn. Deze stad heeft wel een groote naam; dog is in zig zelve niet veel, gelyk de meeste Javaanische steden zyn. Zy is maar een open vlek, hebbende ontrent duizend huisgezinnen, die'er ten deelen in, ten deelen buiten, woonen: de huizen zyn maar van Bamboezen, weinige der Grooten uitgezonderd, opgetimmerd. Zy kan geen halve myl beslaan; dog men kan'er van alles redelyks koops voorzien werden, alzo van deze plaats (daar zeer veel peper valt) groote vaart op Bantam is.

Af en aan Anir heeft men, ruim twee Anir mylen benoorden de wal, 't Eiland Dwars in de Weg, by 't welke een zware stroom gaat.

Men ontmoet ten Noord-Oosten van Anir nog twee water-plaatsen, of Rivierkens, die nu en dan grooten dienst doen.

Daar na krygt men weer laag land, met eenige zoute spruiten, by welke men pas ten N. O. van 't Brabands-Hoedje, een klein Eilandje, een halve myl van de wal, ten anker kan komen, gelyk mede ontrent Geertruids Eiland, dat een myl N. Oostelyker legt, daar ontrent men ook een kleine myl van de wal, een gevaarlyke droogte, Brouwers-Zand genaamd, en nog een andre kleine droogte dichtaan de wal leggen heeft.

Wat verder, van Geertruids Eiland, heeft men 't Pieslang-Eiland, zynde beide zeer dicht by de wal gelegen; dog een kleine droogte by 't laatste.

Een ander Eilandje, het Toppers-Hoedje genaamd, legt benoorden het Brouwers-Zand niet wel een myl.

Op het uiterste van de westelykste kant van den westhoek van Bantam, ontrent de St. Nicolaas Baey, heeft men nog een Geertruids Eilandje.

Van 't westdeel van den vierden hoek van Java, tot dezen hoek, by welke dit Geertruids Eilandje legt, rekend men vyf en een halve myl.

Deze West-hoek nu van Bantam, heeft ruim een breedte van twee mylen. By de St. Nicolaas-Baey, by 't gehugt de Noten-Dop, en nog wat verder, heeft men drie kleine Rivierkens, en ten Oosten der laatste plaats, drie kleine Eilandekens pas buiten de wal, hebbende geen naam.

Van den eenen kant van deze hoek dezer Baey, na de andre, ontrent het Eilandje, Engels Onrust gelegen, heeft men een

eén afstand van twee mylen, daar de kust weer Zuid-Ooft loopt, en dan schiet zy daar vlak zuiden in, van waar zy ooft op loopt, makende van dien West-hoek, tot den hoek van Pontang, op een afstand van twee myl en een halve, de Bacy van Bantam, die overal met een Rif by Pontang al vry breed bezet is.

De stad Bantam legt in 't midden van deze Bacy, en anderhalf myl 'er af legt Poelo Pandjang, dog nader aan de wal, Hollands Kerk-Hof, en wat Ooftelyker als Poelo Pandjang, het groot en klein Eiland Pondi, met nog eenige andre kleene Eilandekens.

Wy zouden hier nu wel verder, zoo van deze stad, als van andere onder dezen Koning, te landwaard in leggende, kunnen spreken; dog, om niet buiten 't bestek van onze Kaart te gaan, zullen wy met het verdre wagen, tot wy in 't byzonder over deze stad, volgens ons voorig ontwerp, spreken zullen: hier nog by voegende, dat zig hier in twintig Dorpen, en een Stad of drie op doen, waar in agt duizend, honderd en zeventig huisgezinnen zyn, die ider op vyf zielen gerekend, veertig duizend agt honderd, en vyftig zielen (zonder Bantams ingezetenen, en een groot getal andre Dorpen en inwoners binnens lands mede te rekenen) uitmaken. De Noord-zyde is twee en twintig mylen lang.

Dus verre dan aan het eerste bestek van onze verdeling van Java, te weten aan de beschryving van het Koninkryk Bantam, voor zoo verre 'er deze kaart af meld, voldaan hebbende, gaan wy nu tot de beschryving van dat deel, dat wy 't Koninkryk van Jakatra noemen, over, hoewel wy daar nog een geruim deel van 't Bantam's Ryk voor af zullen ontmoeten. Wy geven hier af een byzondere Kaart, onder letter C te zien. Wy zullen, om ordentelyk te handelen, hier weer aan de Zuidkant, daar wy 't gelaten hebben, vervolgen.

Hier ontmoeten wy eerst een krommen bergagtigen hoek, met een doorgaans smal Rif, dat hier en daar wat breeder uitloopt, en daar dan ook wel wat klippig is, het welk zig al voorby de laatste Rivier van Soeka Poera, ter lengte van zeven of agt en twintig mylen, zynde de lengte van dit bestek aan de Zuidkant, uitstrekt.

Drie mylen van den hoek van dit gebergte aan de Zee-kant, ontmoet men eerst een zand-bogt, die 'er derde halve myl af legt, en een halve myl ooftelyker, heeft men een schoone Rivier, diens hoofd spruit uit het gebergte Pangerango, vyf mylen Noordelyker af daalt, in welke een ander spruitje, komende pas drie mylen Noordelyker uit een gebergt, boven den berg Salak gelegen, zig ontlaf.

Gelyk deze kust hier in deze zand-bogt van 't Zuiden eerst na 't Noorden, en dan tot aan deze Rivier, die geen naam heeft, Zuid-Ooft aan loopt, alzo buigt zy zig dan verder tot aan 't laag afgespoeld Zand-Eiland al meest Zuiden aan.

Een myl van de Rivier, by welke zwaar gebergt wat landwaard in, en laag gebergt aan de Zee-kant legt, heeft men een kleene zand-bacy, en een zand-hoek (waar ontrent 't Rood-Eiland is) nevens nog een of twee klippige hoeken, als ook een zand-hoekje, en een witte zand-bogt, nevens zoodanigen strand, ontrent een steenig hoekje, 't welke van 't begin van dit bestek, een afstand van ontrent zes mylen beslaat. Ook is deze gansche wal langs, aan de Zuid kant van dit bestek, geen goede anker-grond, en een half myl van de wal hier, en daar al meest vervolgens niet dan zwart zand op verscheide dieptens, in de kaart getekend, te vinden.

Ontrent vier mylen van het steenig hoekje, daar men niet dan laag land, en maar zand-strand heeft, ontmoet men (na voorby eenig laag gebergt geraakt te zyn) een klein spruitje, voorby 't welk ook een klein gebergte twee myl 'er af is.

Verder langs henen aan deze Zuidkant heeft men mede (uitgenomen een klein strekje by Kandang Besi, daar wat laag gebergte legt) niet als laag zandig land, dog daar, van wegen de sterke branding, niet aan te komen is.

Negen en een halve myl van 't steen-agtig hoekje, Ooft op, ontmoet men, een hier gele-myl Noorden aan, van strand af, het dorp Boeni Cassi, waar in ontrent dertig huisgezinnen zyn.

Nog een myl ooftelyker legt het Dorp Tfidadoa, dat wel uit vyftig huisgezinnen beslaat, leggende nader aan strand.

Een kleene myl verder heeft men het Dorp Tfilakti, leggende, gelyk het vorige, ontrent drie vierde myls van strand, tusschen welk dorp en 't strand men nog een ander dorp, Tfpandak genaamd, ontmoet, meer dan honderd huisgezinnen te zamen sterkt.

Een myl verder legt het Dorp Tfidammer, by een klein Riviertje; en nog wat verder het Dorp Tfidang, die beide wel twee honderd huisgezinnen kunnen uitmaken.

Alle deze Dorpen leggen in de landstreek, Sidammer genaamd, die hier ook met zyn grens palen aan weerzyden afgeperkt is.

Anderhalf myl buiten deze Landstreek, of twee mylen ooftelyker, als Tfidang, legt het Dorp Kandang Besi, ontrent een myl van strand, daar men die klippige hoek, en ook een Riviertje, pas daar voorby, heeft. Dit is een fraai Dorp, van wel honderd vyftig huisgezinnen.

Een groote myl Ooft ten Noorden, en byna twee mylen van ftrand, heeft men 't Dorp Tfitalinka, digt by 't welke, wat nader na de ftrand, 't dorp Tfikankok legt, die met haar beide ontrent negentig huisgezinnen uitmaken.

Een kleene myl Zuid-Ooft van Tfitalinka, legt het Dorp Boenigoeli, een half myl nader na ftrand, by een spruitje, 't dorp Isjambe, en een myl ooftelyker het dorp Rajoa, tuffchen beide welke laafte dorpen in 't midden nog een kleen Riviertje is.

Deze drie laafte Dorpen kunnen te zamen wel twee honderd, 'en vyftig huisgezinnen tellen, zynde niet hun zes Dorpen in de Landftrcek Kandang Weffi gelegen, dat mede met zyne grenspalen afgeperkt is.

Van des zelfs grens-paal, tot het einde van dit beftek aan de Zuid-kant, gaat men nog ontrent drie en een half myl Ooft aan, alwaar men zig in 't landfchap Soeka Poera bevind, waar in zig met de eerste halve myl een kleen spruitje, en een myl verder, een grooter spruit, nog een weinige verder diergelyk een spruit, die boven twee takken heeft, en een half uur verder zich een fraeje Rivier opdoet, aan welke zich ontrent een groote myl van ftrand af, drie Dorpen, vervolgens Noorden aan gelegen, en geen naam hebbende, vertoonen, die te zamen ontrent honderd huisgezinnen uitmaken.

Vlak voor die laafte Rivier, gelyk ook aan wederzyden, vertoonen zig, drie kleene onbewoonde Eilandekens; waar mede wy (voor zoo verre dit tweede beftek aangaat) afcheid van de Zuid-zyde nemen, die van 't Weften tot 't Ooften, tot 't einde van dit beftek, zig zeventien mylen verre uitftrekt.

De Noord-zyde langs ftrand beftreven.

Aan de Noordzyde nu weder, daar wy 't by Pontang gelaten hebben, vervolgens, ontmoeten wy eerst een Rivier, en wel vyf kleene Eilandekens.

Deze Rivier Pontang, die hier by den hoek van Pontang, en ook nog tweemyl ooftelyker in zee ftort, daar zy de Rivier Tanare genaamd werd, loopt midden door de ftad Tirtiaffa, die ontrent een myl van ftrand, en twee groote mylen beoosten Bantam legt.

De Stad Tirtiaffa.

Dit is een van de voornaamfte fteden des Ryks, die Sulthan Agong, na dat hy 't beftier aan zyn zoon, Sulthan Hadji, overgegeven had, tot zyn vermaak gebouwd, en daar hy zig met zynen Hofftoot na toe begeven heeft, om, zoo hy zig verbeelde, ftill en geruft te leven. Hy had de zelve zeer fraei gemaakt; dog hoe zy door den oorlog, tuffchen den zoon, en den vader ontftaan, daar na verwoeft is, zullen wy op zyn tyd zeggen. Zy wierd in haren bloei wel op zes duizend huisgezinnen gerekend.

Tuffchen Pontang, en de Rivier Tanare heeft men verfcheide zand-platen, en in een diepe inbogt, die van Pontang tot aan 't Menschen-Eeters Eiland loopt, by die Rivier drie Eilandekens, die Noord-Ooft op een weinige van de wal zoo vervolgens leggen, waar van het noordelykfte, 't Jagers-Eiland genaamd is.

Deze bogt, die fraei diep na 't Zuiden infchiet, en dan verder Ooft, en Noorden aan ftrekt, is van dien hoek, die by 't Menschen-Eeters-Eiland legt, drie mylen gelegen, welke uitftekende laafte hoek daar een groot, breed, en fcherp in zee uitftekend Rif maakt.

Van daar Ooft aan, twee mylen, ontmoet men 't Riviertje Lampon, en nog een ander by 't gehugt Tangelagus; van waar Ontong DJava (zeker hoek zoo genaamd) ontrent anderhalve myl legt.

Van de Rivier van Pontang derde halve myl, Noorden op van de wal, ontmoet men een blinde klip, Tsjerbon genaamd, en een groot halve myl Noord-Ooftelyker, nog een diergelyke. Een half myl Ooftelyker heeft men het Wapen van Hoorn's Eiland, nevens Poelo Tidong, tuffchen welke, in de wal, de Vogel-ftruis-droogte is.

Een half myl van Poelo Tidong, wat Zuidelyker als Ooft aan, heeft men een Eiland zonder naam, en nog wat Zuid-Ooftelyker Poelo Pare, 't Eiland Bronkhorft, en eenige andere vol Reven.

Een groot myl Zuidelyker, na de wal toe, heeft men de Groot Kombuis, of 't Eiland Lantsjaac, en een half myl Ooftelyker de kleene Kombuis, met eenige kleene droogtens'er by.

Nader aan de wal, wat voorby Ontong DJava, een half myl in zee, heeft men 't Eiland Middelburg, en wat Ooftelyker 't Eiland Amftterdam.

Pas voorby Ontong DJava, heeft men Ontong de Rivier van Tangerang, die haren oorspronk ten deele uit den berg Salak, ten deele uit het gebergte daar ontrent heeft.

Deze Rivier is de fcheids-paal tuffchen het Koninkryk van Bantam, en van Jakarta van Tangerang;

Vlak voor deze Rivier legt een Eiland zonder naam, van welk Eiland tot aan de Rivier van Ankee (daar wy nader van zullen fpreken, gelyk ook van die van Tangerang) deze kufft weer na 't Zuiden wat infchiet, van waar men dan in zeer weinige tyds tot Batavia komt.

Van Ontong DJava tot Batavia toe, heeft men een afftand van drie mylen, alwaar men verfcheide Rivieren aan wederzyden van Batavia ontmoet, als die van Ankee, de Korkekot, de groote Rivier van Jakarta, de Sontar, de Tfiakan, en meer andere, waar over wy aanftonds, om nu maar eerst deze Noord-zyde te vervolgens, nader zullen fpreken.

Twce

Twee mylen van Batavia heeft men Ooft aan, de Rivier de Maronde, en een myl Ooftelyker, die van Bacassie, daar een groot Rif is, en daar de kuft by de hoek van Carawang zig wecr Noord, en dan West aan, omtraaid.

Van de Rivier van Tangerang, tot aan den hoek van Carawang, heeft men een groote Baey, die net zes mylen lang, en ontrent twee mylen diep is, en hoewel voor de zee open, zoo werd egter de slag van 't water door alle de Eilanden, die 'er hier en daar voor verspreid leggen, meest gebroken.

Deze Eilanden doen zig, zoo als men Ontong Djava, of 't Eiland Amsterdam, maar voorby is, ten eersten op.

Deze zyn, Schiedam, een half myl Zuid-Ooft van Amsterdam gelegen. Een half myl zuidelyker heeft men 't Eiland Onrust (drie mylen van Batavia) waar op een Baas, die Onderkoopman is, met veel Timmervolk, als ook een Predikant legt. Men heeft 'er ook de Peper-pakhuizen, een Molen, enz. en diend deze plaats, om de Schepen te kielhalen. en te vertimmeren. Voor 't zelve legt een zwaar Rif, zoo dat men 'er niet, dan met kleene vaartuigen, bykomen kan. Nog wat Zuidelyker legt 't Eiland Kuiper.

Wat ten Oosten van Schiedam ziet men 't Eiland Haarlem leggen, en een half myl Zuidelyker, Engels Onrust, en Purmerent.

Beoosten Haarlem, doet zig een hooge zand-plaat, en van daar wat Zuiden aan 't Eiland Hoorn op.

Een myl beoosten de hooge zand-plaat, legt het Eiland Edam (ontrent vyf mylen van Batavia,) een Eiland van vermaak, voor zyn Edelheid. Ook is daar op allerlei gedichte. Men heeft 'er ook eenige Pakhuizen, een Zaag-Moolen, en een Lynbaan. In oude tyden werd het Pocolo Damar, dat is, Hars-Eiland, na een groote Hars-boom, die 'er op stond, genaamt. Het is een groot half uur in zyn omtrek, en is vol viugt- en andre boomen, en, zoo als men 'er by komt, van een hegt hoofd of twee voorzien. Zyn Edelheid Kamphuis, L. M. heeft 'er ook een schoon Japans-woonhuis gezet, en allerlei zeldzame gewassen opgebragt, gewoon zynde in zyn leven hier dikwils met zyne vrienden vrolyk te zyn, gelyk hy 'er in zyn laatste tyd ook veeltyds zyn verblyf gehouden heeft; dog naderhand heeft zyn Ed: dat aan de Heer van Hoorn gemaakt, om 't na zyn dood te bezitten.

Een half myl Zuidelyker is 't Eiland Alkmaar; nog Zuidelyker Enkhuizen, nog wat Zuidelyker Leiden, en naaftaan de wal, ontrent een half myl 'er af, Vader Smit's Eiland, zynde alle onbewoond.

De hoek van Karawang bestaat uit twee Eilanden zonder naam, van welke 't eerste voor en agter zeer smal, dog lang, en in 't midden breed is, hebbende aan wederzyden de Rivier, van die zelve naam, loopen.

Tusschen de Rivier van Bacassie, daar wy een post van Krygsknegten hebben, en de hoek van Karawang, is een groote Zand-baey.

Voorby den hoek van Karawang, Oostaan, ontmoet men nog drie Eilanden zonder naam, waar van 't laatste 't grootste is, en daar de kuft wecr wat zuidelyk inschiet, makende met die vier of vyf Eilanden te zamen, dien hoek, die met een bogt Zuiden aan loopt, alwaar men ziet, dat die Rivier met drie byzondere spruiten in zee stort, welke laatste spruit wel een groote myl van den hoek aflegt, van welke Hoek tot aan 't einde van dit tweede bestek, aan de Noord-kant een Rif loopt.

Een myl Oostelyker heeft men een gehugt, Pakis genaamd, en nog een myl Oostelyker, de Moordenaars Rivier, alwaar men een Eiland heeft, makende te gelyk de Moordenaars hoek, beoosten welke weder wel twee mylen van de Moordenaars Rivier, een groote spruit van de Rivier van Karawang in zee stort, makende dit Eiland van de Moordenaars-hoek, een Noordelyk uitpuilende bogt, die wecr wat zuidelyker na die laatste spruit van Karawang's Rivier inschiet.

En de verdere strekking dezer N. Kult.

Van deze Rivier van Karawang gaat men ontrent twee mylen Oost aan, en dan komt men, na dat men voorby de hoek van Sedari (daar men ankeren kan) mitgaders voorby Sedari, en Chamara geraakt is, aan de Rivier Tspiraga, beoosten welke, men nog drie vierde van een myl oostelyker geraken kan, alwaar deze Noord-kust van dit bestek een einde neemt, die Oost en West ruim twintig mylen lang is.

Na dat wy nu gezien hebben, wat zig aan de Zuid- en Noord-kant in dit tweede bestek, of in 't Koninkryk van Jakarta, opdoet, zullen wy nu dit Koninkryk van binnen gaan beschouwen, aanvang makende aan de Oost-kant, om van de Rivier Tspiraga Zuidwaardsop het lant eerst te beschryven.

't Koninkryk Jakarta van binnen.

Zoo als men deze Rivier nu Zuiden-aan, ten Oosten blyvende, opgaat, heeft men in 't eerst een woest dog schoon Bosch, met eenig gebergte vermengd, dog vyf mylen hooger, van 't Noord-strand afgekomen, vind men daar aan de Rivier een onbekend Dorp, en dan Kandawong, die beide, na den Javaanschen trant, nog al fraei, en van honderd en zeventig huisgezinnen voorzien zyn.

Een myl Zuid-Oostelyker, heeft men de

De Eilanden voor de bogt en de Stad Batavia leggende.

de Dorpen Tſikanpi, Paſſerahang, Jata-
magara, en wat verder Tſimaigus, die met
hun vieren wel vyf honderd huisgezinnen
uitmaken.

Een paar mylen Ooftelyker, als de Ri-
vier Tipparaga, vind men een andre on-
bekende Rivier, aan welke men op deze
hoogte van het Dorp Tſikanpi, al Zui-
den opgaande, de Dorpen Tſilandok, Se-
rindo, Tſipende, Parang, Padoedang,
en Tſiacke heeft, van welke de twee eer-
ſte ontrent een halve myl beweſten die
Rivier, en Tſiacke wel een myl 'er af,
dog de andre dichter aan leggen. Deze
zes zyn wel vyf honderd huisgezinnen
ſterk.

Om hier tot een gelyke hoogte te ge-
raken, zal 't niet qualyk zyn, dat wy van
ſtrand af weder de Rivier van Karawang,
zekere Landſtreek, zoo genaamd, op-
gaan, om eerſt, tot deze hoogte toe, eens
te zien, wat voor plaatſen daar leggen,
en om dan, op deze hoogte gekomen zyn-
de, daar wy 't gelaten hebben, met de
Dorpen, tuſſchen die onbekende Rivier
ten Ooſten, en tuſſchen de Rivier van
Karawang, weer voortgaan.

De eerſte plaats, die ons wel drie en een
halve myl van ſtrand af, beoofden de Ri-
vier van Karawang (en volgens degedag-
ten van andre, vry verder) ontmoet, is
Tandjong Poera, een voorname veſting,
die wy hier Paggers-gewyze hebben, al-
waar een Vaandrig, of Luitenant, als
Hoofd over eenige Soldaten legt.

Deze plaats, en Rivier (die zeven myl
van Batavia gelgen is, en die men nog
wel 78 mylen opvaren moct, om aan de-
ze poſt te komen) werd voor een ſcheids-
paal, en grens tuſſchen het Koninkryk van
Jakarta, tuſſchen den Socfochoenan (of Kei-
zer van Java) en tuſſchen de Sulthan van
Tſjeribon, aan die kant gehouden. Zy
werd wel op twee honderd huisgezinnen
gerekent.

Een halve myl Zuidelyker heeft men 't
Dorp Prangkaiſap, wat Zuidelyker Kar-
ta Jaffa, en ontrent een myl Zuid op van
't eerſte, Soeduwara, wat hooger op Tar-
ta Nagara, een half myl Zuidelyker het
Dorp Doeko, nog wat Zuidelyker het
Dorp Goede, en nog een weinig Zuide-
lyker de Dorpen Kali Wola, Norokto,
en nog een zonder naam, zynde alle maar
geringe Dorpkens, en die met haar negen
ſtuks ruim agt honderd huisgezinnen kon-
nen uitmaken.

Een groote half myl beoofden Goede,
heeft men, dicht by de Rivier Tſiparaga,
de Dorpen Kaligande, Tſiparaga, en Tam-
blang leggen. Dit zyn drie fraeye plaat-
ſen, die ider wel twee honderd vyftig
huisgezinnen ſterk geoordeeld werden.

Een myl Zuiden op van Norokto heeft
men het Dorp Tſitangolan, ontrent tag-

tig huisgezinnen ſterk, aan welke zyde
van de Rivier van Karawang ik nu maar
blyven, en voor eerſt tot aan de Land-
ſtrek Bandong voortgaan, en dan verder
met de andere Dorpen, tuſſchen deze, en
die Ooftelyke Rivier gelegen, vervolgen
zal.

Een myl van Tſitangolan, Zuid aan
langs de Rivier van Karawang opgaande,
ontmoet men een onbekend gebergte, hoe-
dang een men ook tuſſchen beiden na de
Ooſt-kant heeft.

Hier ziet men in 't midden des lands
tuſſchen die twee Rivieren, en de geberg-
ten in, wel vier a vyf dorpen leggen.

Deze zyn Engereng, Warka, Konſa-
foeli, Tſibebber, en nog een zonder naam,
die wat Ooftelyker als Engereng, en al
Zuid op leggen, en Salela, dat ontrent
een halve myl beuziden Engereng pas ho-
ven 't Weſtelykt gebergte legt. Deze
zes Dorpen, die ruim vier honderd huis-
gezinnen uitmaken, zyn hier tuſſchen vyf
byzondere gebergten beſloten, boven welk
Ooftelykt, ontrent een myl van die on-
bekende Rivier, de Dorpen Boelaka, Si-
padawa, Lingſia (dat wat na 't Weſten,
pas boven een ander gebergte legt) Kon-
ſafoeli, Tſipoerit, met nog een onbekend
Dorp dicht by de Rivier, Tſilamla, Tſi-
foea (dat ontrent een groote myl beuziden
Boelaka legt, gelyk die andre al nader,
en nader aan die Rivier komen) zig zel-
ven vertoonen, zynde met haar agten on-
trent van zes honderd huisgezinnen voor-
zien.

Hier heeft men weder vyf byzondere
gebergten, twee na de Ooſt-kant, ontrent
een myl van malkanderen, en drie na de
Weſt-kant, ontrent de Rivier van Kara-
wang.

Tuſſchen de zelve in, in 't midden des
lands, heeft men een kleene myl Weſte-
lyker als Tſipoerit, het Dorp Tſikerang,
en een halve myl Zuid-Ooſtelyker, als 't
laaſte, het Dorp Kandofoli; dog twee
myl beweſten Lingſia, dicht by de Ri-
vier van Karawang, het Dorp Stangenam,
en een weinig Zuidelyker het Dorp Tſi-
kaſpa, die met haar vieren ruim drie hon-
derd en tagtig huisgezinnen kunnen uit-
leveren.

Beoofden die onbekende Rivier, ontrent
een myl Zuid Ooſt van Padoedang, dat
beweſten de zelve legt, heeft men nog,
vervolgens Zuiden aan, de Dorpen Tſi-
woeni, Tſilewang, Karangelang, Tſika-
bong, dat een myl boven Tſiwoeni legt,
Madat, Herang, die wel een myl van een
en al Zuid op zig vertoonen, en daar de
onbekende Rivier begint, en nog twee
Dorpen zonder naam leggen; welke agt
Dorpen ontrent zes honderd huisgezinnen
kunnen uitmaken.

Pas boven Kandofoli, ontrent een myl <sup>Het Land-
ſchap</sup>
Zuid-Bandong.

Naamen
der Dorpen
aan de
Ooſt-kant
gelegen.

Zuid-oostelyker, in de landstreek van Bandung, heeft men 't Dorp Makabonekok, bewesten 't welke weeren gebergte legt, en een halve myl bezuiden dit Dorp, tot dicht aan de Rivier van Karawang, die daar Oost aan draeit, al Zuid op, leggen de Dorpen Jaronggang (dat wel een halve myl Zuid-Oostelyker legt) Tikalintoe, Giger Kalongit, en Bandung, waar na deze gansehe landstreek haaren naam draagt, en dat van Jaronggang een groote myl legt. Deze vyf Dorpen, die zeer vermakelyk aan een kleene spruit van de Rivier van Karawang, die Noordelyk aanloopt, geplaatst zyn, maken zamen by de vier honderd huisgezinnen uit.

Ontrent het einde van deze spruit, pas beoosten de zelve, en een myl ten Zuid-Oosten van Makabonekok, legt het Dorp Tfilawa, en nog wel een myl Oostelyker, Tfikelling, met nog een onbekend Dorpje, en nog een half myl Oostelyker 't Dorp Oedjong Brong, welke vier Dorpen ontrent drie honderd huisgezinnen uitmaken.

Een myl ten Zuid-Oosten van Oedjong Brong, even aan gene kant van een kleene spruit van de Rivier van Karawang, die zig daar in tweeën scheid, heeft men, pas bezuiden de zuidelykste tak, het dorp Goelo Gadja, en een myl of twee Zuidelyker, niet verre van den oorspronk der Rivier van Karawang, nog vyf dorpen zonder naam, welke zes ontrent vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden de Rivier van Karawang ziet men boven aan vier dorpen 'er langs leggen, Passer Magara, Pamaroefang, Panjagara Godo, en Sindawani, waar by men (alzo daar 't einde van de landstreek Bandung is) het dorp Tfibotsjong Tfiberoo wel voegen mag, die te zamen vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Hier ontrent, van 't Oosten af, na het Westen toe, is deze gansehe landstreek van Bandung (een zware zwavel-berg, ontrent agt dagen reizens van Batavia) vol gebergten. Deze berg legt ontrent de Priangse landen, op de scheiding van dit Ryk van Jakatra, Tsjeribon, en Bantam.

Midden in 't land, bewesten Passer Magara, heeft men nog de twee gehugten, Goemora, en Tspalmahat, daar mede eenige huisgezinnen, ontrent honderd sterk, verspreid woonen.

Tusschen de Zuid-kant van de Rivier van Karawang, en de gebergten 'in, ontrent een groote myl bewesten het Dorp Tikalintoe, doen zig Zuiden aan op, de Dorpen Silasjon, (met nog een onbekend Dorpje) Tfiappoer (dat nog wat Westelyker legt) Tsimjak, en wat Oostelyker, Tseveli, Tfibada, Tfiblok, Tfindai (en nog een zonder naam) Tskieopadi, en Thekenloedok (van Tseveli wel een myl

IV. Deel.

gelegen,) als mede de Dorpen Tslihami, Tfirangan, Ciepentang, Goemorta, en Tfirmortsjang (dat van Tfielerloedok wel anderhalve myl Zuidelyker op legt) en die met haar zestiencn ruim veertien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het verdere gedeelte van Bandongs landstreek is niet anders dan een zeer hoog, en bergagtig land, makende verder een grooten drie-hoek uit, die Zuiden aan nog wel drie mylen verre gaat, en Oost, en West ontrent zes mylen beslaat, stootende in 't Westen tegen den berg Pangerango, in 't Oosten tegen 't Dorp Tfibotsjong Tfiberoo, en in 't Zuiden tegen drie lantschappen, waar van het Westelykste Sidammer, vier en een halve myl Zuiden en Noorden, en Oost en West vier mylen beslaat. Het middelste het lantschap Priangan is (de scheids-paal van de Koninkryken Jakatra, en Tsjeribon) en dat van Kandong Westi, dat wel zes mylen ruim Zuiden en Noorden, en vier mylen Oost en West breed, en verder mede een zeer bergagtig land, en waar af het Oostelykste de landstreek Soekapoera is, die agt mylen en een halve Zuiden en Noorden, en Oost en West, op zyn smalst, in 't Noorden, twee, en om de Zuid drie mylen breed is, in welk Soekapoera, wat bezuiden het Dorp Tfibotsjong Tfiberoo zig het Dorp Pagodong, en een myl Zuidelyker en Zuid-Oostelyker zig drie onbekende Dorpen, nevens dat van Tfiwasioen, vertoonen, die met haar vyven te zamen over de vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Dit zyn alle de Dorpen, die men, behalven de voorens gemelde, ontrent het strand langs de Zuid zee, in deze drie groote landstreeken van Sidammer, Kandong Westi, of de Priangse landen, en in Socka Poera, vind, bestaande die meest in zware en hooge bergten, op welke men zeer schoone en lommerryke bosschen heeft, terwyl zig de menschen met de tot nog toe gemelde Dorpen meest met de plantagien van hare Rylt-velden, hier en daar tusschen beiden, en met verdere gewasschen bezig houden, waar van zy, als slaven der Grooten, zeer armelyk leven.

Dus verre nu van de post van Tandjong Poera, tot aan de Zuid-zee, met het opnoemen der Dorpen, beoosten de Rivier van Karawang gelegen, gevorderd zynde, gaan wy weer na 't Noorderstrand, om alle de Dorpen, tusschen de Rivier Bacassie, en die van Karawang, mede op te noemen.

Van de post van Bacassie af, daar wy mede een wagt van eenige Soldaten hebben, waar van nader onder de stoffe van Batavia zal gesproken werden, twee groote mylen Zuid aan, heeft men het Dorp Bantengombang, een halve myl beoosten

B

't wel-

De Landstreeken van Sidammer, Kandong Westi, Priangan, en Sockapoera.

te welke Sammadang, en een myl beoosten welk laatste de dorpen Tsjongjong, Certeek, Parrebek, Soeroepan (welke laatste ontrent een groote myl van Tsjongjong gelegen is) niet verre van de spruit Tsjoe (een tak van de Rivier van Karawang, en een myl Zuidelyker als Soeroepan) en het Dorp Tanabang leggen, welke zeven dorpen ontrent zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Dorpen tusschen de Rivieren van Bacassie, en van Karawang.

Van Bantengombang een groote myl Zuidelyker aangaande, ontmoet men het Dorp Soeralabang, dan Grogol, Nangra, Tfilentit, Klapponoggo, Koirbanghoni (dat anderhalf myl van Soeralabang legt)

en wat Westelyker boven een spruitje, dat uit het gebergte daar ontrent de Rivier van Bacassie valt, het Dorp Koribagioni, en nog een halve myl Zuidelyker Tsiotorap, die met haar agten ontrent zeven honderd huisgezinnen kunnen uitleveren.

Van strand af is dit land, tusschen beide deze Rivieren in, al te zamen zeer vlak, en 't eerste gebergte, dat men ontmoet, is pas boven het dorp Koirbanghoni, of wat beoosten Koribagioni.

Ook is 'er niet, dan een groote vlakke van strand af, tot aan de dorpen Sammadang, en Bantengombang, zonder dat men eenige andere plaatsen, dan enkel Ryf-velden, ontmoet

By Tandjong Poera valt een andre Rivier in die van Karawang, 't spruitje Tsi-oe genaamd, tusschen 't welke, en nog een andre Rivier, die in die van Karawang stort, de dorpen Tsi-tbet, Longmalana, digt by een, en wat verder Zuid op, Tsi-boar, leggen, die wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beeoosten deze Rivier, die geen naam heeft, en die van Karawang, leggen van Tandjong Poera, al Zuiden opgaande, weder eenige dorpen, als Grogong, Woedas, Parang, Tartanagara (een gehugte) Gentong, Prakantras, Godok, Roraktok, drie gehugten, alle langs de Rivier van Karawang, Pattimag, dat wel een groote myl Zuid-Westelyk van Gentong legt, Tsi-gentus, Kadamonk, welke twee ten Oosten eenig gebergte hebben, Pamger, Tsi-dera (die weer ontrent een ander gebergte gelegen zyn) alle welke van Grogong af, tot Tsi-dera toe, zig twee mylen verre uitstrekken, hebbende zamen met hun agt dorpen, en vier gehugten, ruim elf honderd huisgezinnen tot inwoonders.

Als men nu van Tsi-dera, een myl Oost aan ter zyden gaat, heeft men daar ontrent de Rivier van Karawang, het dorp Sinjok, wat hooger op Prokanfapi, nog hooger Soerok Dindin, Tsiwalang, Tsi-oelae, en Tsi-dadan, welk laatste van Sinjok, ontrent anderhalve myl legt, zynde zamen met haar zesfen wel zeven honderd huisgezinnen sterk.

In de Rivier van Bacassie, die boven aan de spruit Tsi-arap genaamd werd, valt by Bantengentong een andre Rivier, Tsi-kon genaamd, tusschen beiden welke Rivieren alleen het Dorp Tsi-hok, pas bevesten 't Dorp Nangra, legt, dat ontrent honderd en tien huisgezinnen sterk is.

Indien men nu tusschen de spruit Tsi-arap, die derde halve myl boven Tsi-otorap begint, en de Rivier van Karawang, hoe langer hoe Zuidelyker aangaat, ontmoet men niet dan zware gebergten, waar uit eenige Rivieren, die naderhand in 't spruitje Tsi-oe, en met 't zelve te zamen in de Rivier van Karawang storten, haren oorsprong nemen.

Zoo men nu van het Dorp Tsi-dadang af, langs de Rivier van Karawang, ontrent twee mylen Zuidelyker opgaat, ontmoet men eerst een kleene Rivier, die in de Rivier van Karawang stort, en dan 't gehugt Tsi-beajong, en de dorpen Tsi-sini, Tsi-bilaar, Tsi-ockan (stootende tegen 't landfchap van Bandong) Tsi-blagon, en Tsi-roeje, die te zamen ruim zes honderd huisgezinnen kunnen uitleveren, alle kort by een bezuiden zeker gebergte leggende.

Wat Westelyker heeft men de dorpen Tsi-andoir, Tsi-ajera, Tsi-fera, Tsi-jera, Sanjoo, en Tsi-lakan, die op een schoone vlakke, ten Westen van welke eenig gebergte is, uitgestrekt zyn.

Wat Oostelyker leggen de dorpen Tsi-kockan, Doeko, Boetsjang, Tsi-kondon, Tsi-kandang, en twee mylen Zuid-Oostelyk van Tsi-kandang, 't dorp Tsi-ocjang, en anderhalf myl benoorden 't zelve, het dorp Tsi-kias, welke dertien dorpen in de landstreek Tsi-kondang leggen, en wel vyftien honderd huisgezinnen uitmaken.

Verder op in deze landstreek heeft men niet als zwaar gebergte, daar men, een myl boven Tsi-ocjang, eerst den berg Pangerango, en dan verder, tot aan de Zuid-Zee, nog veel andre onbekende gebergten ontmoet, die, van den berg Pangerango af, nog wel zes mylen Zuiden en Noorden bestaan, zonder dat men eenig dorp, gehugt, of Rivier, dan alleen een kleene, die uit de berg Pangerango oorsprong heeft, ontmoet.

Dus verre weer een strek lands van dit Ryk Jakatra, tot aan de Zuid-Zee afgedaan hebbende, keeren wy nu weer na de Noord-strand, om van Eatavia af, weder Zuidwaard op te gaan.

Dog aangezien wy Batavia afzonderlyk zullen beschryven, zullen wy, wat hier ontrent legt, maar opnoemen, en dan voortgaan.

De stad zelf legt aan de zee, beoosten welke, men hier ziet de Rivier Tsi-fakan, de spruit Bangkas, kleen Tsi-fakan, de Sontar, en meer andere Rivieren zonder naam, na welke, West aangaande, met de

De Landstreek ten Zuiden van Batavia.

de posten Jakatra, en wat hooger Noordwyk, de groote Rivier van Jakatra, die uit den berg Pangerango ook ontspringt, als mede de Posten van Ryswyk, en wat hooger Mr. Cornelis, de Rivier de Korrekot, de Post van Angkee, benevens de Rivieren Passangarang, en die van Angkee (in de welke de Rivier T'fipoetat, waar ontrent een Dorp is, de spruiten Sorpa, Gambong Sibas, en Silok, vallen) ontmoet.

Ten Zuiden van de post Noordwyk, boven ontrent het begin van 't Riviertje de Sontar, heeft men de dorpen Wangoa, en nog een zonder naam, Sangan (daar wy een post van Krygsknegten boven aan de groote Rivier van Jakatra hebben) de groote Tandjong, en beweften de spruit Sentong (die in de groote Rivier valt) nog drie, a vier dorpen zonder naam leggen, die te zamen wel duizend huisgezinnen sterk zyn.

Beweften de groote Rivier aldaar, heeft men de dorpen Pondoasina, Kameri, Montpang, Depaeki, een zonder naam, Ritoejaja, en Kadong Bolador, welke laatste Zuid-op van Pondoasina twee mylen legt, beoosten welke twee laatste zig nog twee dorpen zonder naam ten Oosten van de groote Rivier van Jakatra, en nog een andre, opdoen, gelyk nog een dorp zonder naam, een myl bezuiden Kadong Bolador gelegen; welke elf dorpen ontrent dertien honderd huisgezinnen uitleveren.

Anderhalve myl bezuiden Kadong Bolador, beweften de groote Rivier, heeft men de dorpen Kaddong Waronge, Boedeongati, Wanaba, Kandang Along, Nalla, Kampang Boera, en Karon. Deze zeven dorpen hebben ontrent zes honderd huisgezinnen: en de Rivier van Jakatra neemt, ontrent twee mylen bezuiden het laatste dorp, zyn oorspronk uit den berg Pangerango, zonder dat men, tot aan de Zuid-zee toe, iet anders, dan zeer zware, hooge, en onbekende gebergten, ontmoet, die daar al mede, Zuid-op, nog wel zes mylen in hare uitstrekking beslaan.

Ontrent twee mylen beweften den berg Pangerango, die ontrent negen mylen van 't Noord-strand legt, heeft men den berg Salak, waar uit de Rivier van Angkee haren oorsprong heeft, in welke een groote myl lager een ander Riviertje stort, dat uit een berg, wat Noordelyker gelegen, afstroomt, behalven welke men nog een gebergte wat westelyker heeft.

De andre Rivieren, of spruiten, in de Rivier van Angkee vallende, nemen daar ontrent, en wat lager, mede haren oorsprong.

Wanneer wy nu van de Post by Tangerang, beweften de Rivier van Angkee, leggende, en zoo langs de Rivier van

Tangerang, die by Ontong DJava in zee valt, Zuid aan gaan, ontmoeten wy eerst de voornoemde post, die vier mylen beweften Batavia, en daar een Vaandrig, of Luitenant, met zestig Europeanen, en dertig zwarten, in bezetting legt, buiten welke hier nog wel drie honderd huisgezinnen zyn.

Daar is een steene Pagar, die twee punten na de landzyde, en twee zwaluwefstaarten na de Rivier-kant heeft, van een stuk van 8 a 12 ponden, en van twee bafsen, die de Rivier besfryken, voorzien.

Dit nu is een groote Rivier, die by deze Pagar gemeenelyk 18, en in de regentyd, of by vloed, wel 28 voeten diep is. Deze is de scheids-paal tusschen 't Koninkryk Jakatra, en Bantam. Van Tangerang na de Rivier van Angkee, loopt ook de Rivier de Maker-Vaart, waar langs men gemakkelek na Batavia varen kan.

Men heeft een myl Zuid-aan boven Tangerang de dorpen Sapoebaroe, Babacoan, Kampong Bali, Padipara, Pakolaceng, Kampong Maleyo, Prajang, Tikokoe, Sajogalti, Linkon, en Boejim Grompan leggen, die zich te zamen een groot anderhalve myl verre uitstrekken, en met haar elfen wel dertien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Dan komt men aan de Post Sampoera, die'er naaft aan legt, daar mede een wagt van eenige Soldaten onder een Officier legt.

Een weinig Zuidelyker heeft men de dorpen Kajang Madang, Liebe Karang, Wassawang, Wierapoerabangfo, Mandang, Salabantar, Jampang, T'fiepianang, en Pagoenang, ontrent de spruit Sandali, (weinig beoosten welke de spruit Silatang, en nog eene, Siberong genaamd, is) welke laatste plaats van Sampoera ontrent twee mylen legt. Deze dorpen (daar men die van Jacob Bouwmeeester, en die van Doerian Siriboa, met nog een zonder naam, wat Oostelyker gelegen, bytellen mag) maken zamen ontrent veertien honderd huisgezinnen uit.

Al wat men nu verder Zuid-aan gaat (zynde een groote afstand van vele mylen) bestaat niet dan in zwaar gebergte, en wilde bosschen, die zig tot aan de Zuid-zee uitstrekken, waar mede wy dan de beschryving van dit tweede bestek, in opzicht van 't Koninkryk van Jakatra, besluiten; voegende alleen hier by, dat men in dit Ryk twee honderd en twee dorpen, en daar in negentien duizend drie honderd negentig huisgezinnen (buiten Batavia) heeft, die door malkanderen op vyf zielen ider gerekend, zes en negentig duizend, negen honderd en vyftig zielen uitmaken.

Wy geven dierhalven, overgaande tot ons derde bestek van Java, om 't Koninkryk

En de Dorpen langs die Rivier Zuiden op.

Kaart van 't derde bestek van Java, om 't Koninkryk

ryk van Tsjeribon te beschryven, en koninkryk van Tsjeribon. kaart van 't zelve, by de letter D te zien, en zullen ook hier eerst aan de Zuid-kant, daar wy 't in ons tweede bestek gelaten hebben, vervolgen.

Beschre-
ven aan
de Zuid-
kant.

Langs de Zuid-zee dan Ooftaangaande, ontmoeten wy in 't landſchap Soekapoera, niet dan een dor ſtrand, drie kleene ſpruiten, die daar in zee ſtorten, en die niet boven een myl van ſtrand haren oorsprong in dat landſchap nemen, zynde de eerste pas een halve myl verre van 't begin van dit bestek Ooft-aan, en ieder weer een halve myl al Ooftelyker gelegen; dog by de tweede ontmoeten wy een klip, 't Brabands-Hoedje (wat van 't ſtrand gelegen) en wat verder by de derde ſpruit nog een andre groote klip, waar by meer andre leggen; ook neemt deze Rivier wel twee myl dieper landwaard in haren oorsprong, zynde dit de zelve Rivieren, waar mede wy in 't tweede bestek eindigden.

Een Myl ooftelyker (terwyl een vierde myls van de wal, het zwart zand op zekre diepte, die in de kaart aangewezen werd, de ganſche kuſt langs, in dit bestek vervolgd) ontmoet men een Riviertje, dat daar in zee ſtort, nemende haren oorsprong ontrent agt of negen mylen landwaard in, aan de Noord-zyde.

Van daar ontrent twee kleene mylen ooftelyker, ontmoet men, by na een halve myl verder, een klein ſpruitje, en een myl hooger op, een klein Eilandje, het Toppers-Hoedje genaamd, met eenige klippen 'er by, tuſſchen welke een fraeye Rivier, die mede geen naam heeft, in zee ſtort, die agt of tien mylen landwaard in, in 't Noorden haren oorsprong heeft.

Een half myl Ooftelyker ſchynen zich menſchen ontrent die ſtrand te onthouden, alzoo men daar nu en dan rook heeft zien opgaan. Ook loopt de wal hier wat na 't Zuiden uit.

Een myl Ooftelyker heeft men weder een Riviertje zonder naam, dat hier ook in zee ſtort, en ontrent de zelve plaats met de laaſte beſchrevene zynen oorsprong heeft. Hier loopt de kuſt weer wat na 't N. O. in.

Een half myl Ooftelyker ontmoet men hier een klippige en cenigzins beragtigte wal, zynde het land van 't begin dezès besteks af, niet dan laag land geweest, welke bergagtigte ſtreck ontrent anderhalve myl Ooftelyker vervolgd, daar men de kleene Rivier Pinang, of Kidoelang ontmoet. Van daar begint Dirk de Vriefen Baey, die zig ontrent wat meer als drie mylen Ooft-aan uitſtrekt.

Een myl verder dan de River Kidolang ontmoet men de kleene Rivier Idjoe, zynde in deze Baey een fraeye zand-ſtrand, die aan 't ooster-einde met een bogt omloopt, alwaar in den hoek weer een

kleen Riviertje zonder naam is, daar men ankeren kan.

Hier heeft men dan een klippig hoofd van een halve myl, dat zig van verre als een klein Eiland vertoont, dat de naam van den hoek van Dirk de Vriefen, en Mauritius-Baey draagt.

Dien hoek pas om zynde, daar de kuſt weer een halve myl na 't Noorden inloopt, heeft men Mauritius-Baey, die zig ontrent een grootemyl Ooft-aan uitſtrekt, daar een klein langwerpig Eilandje is. Na de West-kant dezer Baey heeft men eerst de Rivier Tſilidaur, en wat verder op nog een andre zonder naam.

Tuſſchen dat langwerpig Eilandje, en de overwal, is een nauwe doortogt van $\frac{1}{2}$ myl N. en Z. breed, en een myl O. en W. lang, daar men aan de overzyde, of in 't Zuiden, by den hoek van Parocran, ankeren kan.

Als men nu Noord-Ooft hier nog een myl aangaat, komt men in een binnen-meer, Segara Noekan, genaamd, dat ruim twee mylen ver, Ooft-aan, zig uitſtrekt, en dat Zuiden en Noorden ruim twee en een halve myl breed, en met laag water droog is.

By 't pas inloopen ontmoet men aan de Noord-kant van deze engte een klein Eilandje, dat vlak voor een Rivier zonder naam legt, die hier in zee ſtort, en die ontrent vier mylen Noordelyker haren oorsprong heeft.

Tegen deze Rivier aan, of pas beoofden de zelve, heeft men den hoek Tirang Balepandjang genaamd, daar de kuſt wel een groote myl Noorden inſchiet, alwaar men dan in den aſtand van een myl drie ſpruiten in zee ziet ſtorten, die alle uit de Schey-Rivier ontrent een myl Noordelyker, daar zy in drieën ſcheiden, komen afſtroomen, hoewel deze Rivier twee groote mylen Noord-wettelyker haar begin heeft.

Van daar, van 't Noorden Zuid Ooft en Zuiden aangaande, ontmoet men verſcheide gehugten, als Carcong, Boeykolo (tuſſchen welke een klein ſpruitje is) Oeloebontoe, Paſſiong (tuſſchen ieder van welke weer een ſpruitje, gelyk ook voor 't laaſte gehugt, en ieder der nu volgende een kleene droogte is) Pagalangan, Kalibalampong, Karadoea, Kalikaros (voor welke drie laaſte men wat van de wal, in 't Meer nog drie andre droogten naaſt malkandren Zuiden en Noorden leggen ziet) Oedjongklang, Kalomprit, en Doman, by ieder van welke zes laaſte men mede een klein ſpruitje ziet, behalven dat recht voor Oedjongklang, zig ook Zuid-Ooft, en Noord-West, drie kleene Eilandjens vertoonen.

Daar na pas voorby Doman, heeft men een ſcherpen hoek by 't gehugt Dainu, al-

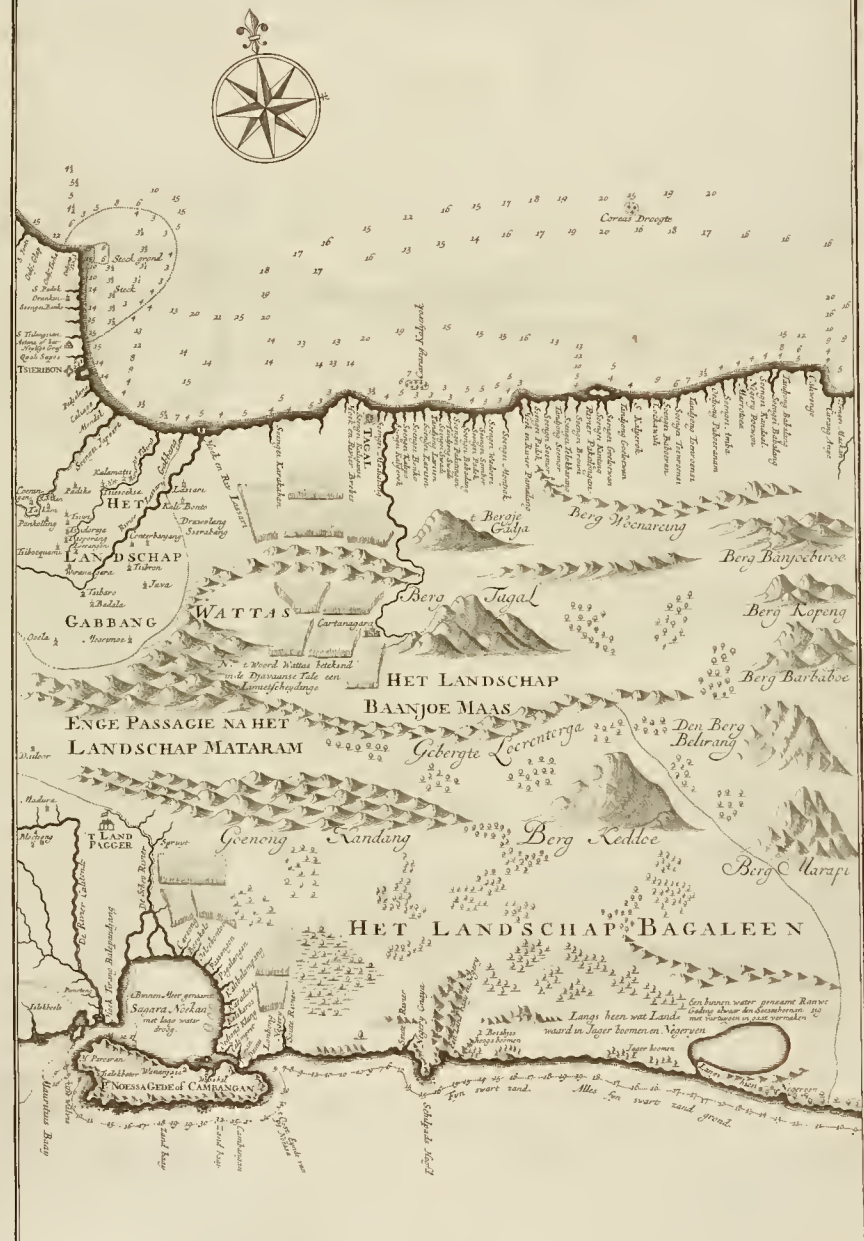

D. Derde bestek.
T KONINKRYK
TSJERIBON.

LAOET KIDOL OF DE

G. Vierde bestek.
DE LANDEN VAN
MATARAM.

ZUYD-ZEE

Back of
Foldout
Not Imaged

alwaar een veel smaller Ooster-ingang, dan in 't Westen, om in dit binnen-meir in te loopen, is, buiten welke maar pas gekomen zynde, men ontrent het Dorp Lonbong (dat ontrent een Zoute Rivier, een myl boosten Dainu, legt, en ontrent tagtig huisgezinnen sterk is) mede ankeren kan. Ook is rondom langs dit Meir niet dan laag land.

Vlak nu voor dit binnen-meir, dat wy maar eerst rond gegaan hebben, legt een groot Eiland, dat zig van 't voornoemd klein Eilandje, by den Oost-hoek van Mauritius Bay gelegen, af, tot het Dorp Lonbong toe, by na vier mylen Oost-aan, uitstrekt, en dat zoo aan de binnen-kant na 't Meir toe (een kleine plaats maar in 't midden by 't gehugt Wananjaja uitgezonderd) als de geheele buiten-kant langs, wat bergagtig, en klippig is.

Dit Eiland werd Poelo Befar, of Noef-fa Gedec (beide 't groot Eiland, 't eerste in 't Maleys, en 't laatste half in 't Amboinees, en half in 't Javaansch betecknende) genaamd. Het is aan de West-kant een groote myl, en aan de Oost-kant pas half zoo breed, en nog smaller aan 't einde.

Van de hoek Paroeran in 't Noorden (daar men ook ankeren kan) Zuiden aangaande, ontmoet men 't gehugt Tsalobaor, bewesten 't welke, ontrent een halve myl van de wal, een droogte, de Walvisch genaamd, legt.

Dus voorby de Zuid-westelyke hoek om, en zoo Oost weder aangaande, ontmoet men, twee mylen verder, een landstreek Kambangan genaamd, waar by 't gehugt Wafahal legt, vlak voor 't welke men een klein Eilandje ziet, dat rontom met katskoppen, die men langs dit Eilandje doorgaans ontmoet, bezet is.

Dit groot Eiland is onbewoond, en heeft aan de Zuid-kant twee zand-baeyen.

Wanneer men nu aan de vaste wal van Java van de zoute Rivier af, die ontrent een myl boosten Dainu legt, een myl oostelyker gaat, heeft men weer eenig laag klippig gebergte, en wat verder eenig geboomte, zonder dat men nog een myl Oostelyker ict anders, dan laag land, met een smal rif 'er langs, ontmoet, hoedanig het zig verder van 't binnen-meir af, tot het einde van dit bestek, uitgenomen daar wy dat klippig gebergte onderscheiden, al mede vertoond. Dit bestek loopt aan de Zuid-kant Oost aan, ontrent zesentwintig mylen.

De Noord-kant van 't Ryk van Tsjeribon.

Na dat wy nu de Zuid-kant van dit Ryk van Tsjeribon beschouwd hebben, gaan wy over om de Noord-kant te bezien. Hier ontmoeten wy, een groote halve myl van de West-zyde Oost-aan gevorderd zynde, een kleine Rivier zonder naam, die ruim twee mylen bezuiden haren oorsprong heeft.

Een myl oostelyker heeft men een klein spruitje, regt voor 't welk, wat van de wal, Poelo Batak (een klein Eilandje) met een Rif 'er om, en nog een ander 'er ontrent, tusschen 't zelve en de wal, legt.

Wat oostelyker zyn weer twee spruitjens, en dan nog twee vervolgens, by welk tweede Tsjipparaga (zynde maar een gehugt) legt, vlak voor 't welke, wat van de wal, zig drie droogtens vertoonen.

Dan komt men by een Schei-Rivier, zynde de Rivier van Tsjipparaga, die ontrent vyf mylen bezuiden haren oorsprong heeft, zynde de zelve ontrent twee mylen van de eerste Rivier van dit bestek gelegen.

Een myl oostelyker heeft men een uitstekenden hoek Karang Sondalang Tjillamaja, of den schadelyken hoek genaamd, voor welken zig, wat van de wal af, twaalf droogtens vertoonen, op een van de welke naast aan de wal, een klein Eilandje legt.

Een groote myl oostelyker heeft men een spruitje of twee, en 't gehugt Tjillamaja daar by, voor welk laatste spruitje, dicht by de wal, nog twee droogtens leggen.

Byna twee mylen oostelyker ziet men de Rivier van Tsjassiem, na de landstreek van dien naam genaamd. Deze neemt ontrent agt mylen ten zuiden wat boven 't Dorp Tsjerri haren oorsprong, scheidende zig een myltje van strand af in tweeën, alwaar zy ontrent een halve myl van een, makende een klein Eiland, in zee storten. Dit Eilandje is O. en W. ontrent drie quart myls lang, en in 't N. een halve myl, dog in 't Zuiden maar half zoo breed.

Een myltje oostelyker, als de oostelykste tak, heeft men de Rivier en hoek van Pamanoeakan, die ontrent negen of tien mylen Zuidelyker by 't Dorp Tsjamboe haren oorsprong neemt. Deze Rivier, waar in nog twee of drie kleine spruiten zich ontlasten, werd zoo na 't Dorp Pamanoeakan, dat ontrent een myl de Rivier op legt, en wel twee honderd huisgezinnen sterk is, genaamd. Het land maakt van Karang Sondalang af, tot den Oost-hoek van deze Rivier, een bogt, die wel drie myl lang is.

Een myl boosten deze Rivier heeft men den hoek van Brebes, alwaar 't land weer wat inschiet.

Tot hier toe, of wat boosten dezen hoek, is een vervolgend smal Rif langs deze wal van 't begin dezes besteks af, van waar de wal weer inschiet; dog vlak voor de Rivier van Tsjassiem beide takken, verbreed zig dit Rif wel een halve myl verre in zee, en wel anderhalve myl, en verder, Oost aan.

Een groote myl Oostelyker van dien hoek heeft

heeft men weer een Schei-Riviertje, dat ruim twee mylen landwaard in zyn oorsprong heeft, beoosten welke Rivier het gehugt Pamantletang is.

Nog een myl Oostelyker is weer een klein spruitje, waar by 't gehugt Tolook Wale pas beweften legt.

Een kleene myl hooger op is weer een spruitje, en daar by, pas 'er beweften, het gehugt Kandang Awer, welke twee gehugten wel twee honderd huisgezinnen hebben.

Ontrent twee mylen van de wal hier, recht Noord aan, heeft men twee klippen onder water, op zestien of zeventien vadem diepte.

Een halve myl boven dat spruitje by Kandang Awer, heeft men een Riviertje, dat ontrent vyf mylen Zuidelyker zyn oorsprong heeft, waar by men aan strand 't gehugt 'Tsjamare, tagtig huisgezinnen sterk, leggen ziet.

Deze Rivier, die een myl landwaard in zig in tweeën verdeeld, valt een myl verder, met nog een spruit in zee, makende hier een klein Eilandje, dat een myl Oost en West, en ook Zuiden en Noorden, dog aan de Oost-kant nog wel zoo lang is.

Pas beoosten de eerste spruit van deze Rivier heeft men een smallen hoek, die ten eersten Zuid-op een klein diep Bacitje maakt, alwaar 't gehugt Lassarang ontrent 't midden der Bacy, en wat hooger op Landabran, beoosten de zelve, legt, dat honderd vyftig huisgezinnen geoordeeld werd sterk te zyn, wanneer men de zielen van 't gehugt 'er by voegd.

Van de hoek van Brebes af tot hier toe heeft men vlak land, waar na zig wel drie myl oostelyker weer een breed Rif, dat al by Landabran begint, vertoont, het welk zig, hoewel wat smaller, tot het einde van dit bestek uittrekt.

Pas boven Landabran heeft men Morod, leggende pas beweften de andere spruit van dit Riviertje, by welkers verdeel-plaats, daar zich die Rivier in tweeën scheid, 't gehugt Koloor pas 'er beoosten legt.

Een halve myl Oostelyker, daar de kust weer dieper inloopt, is nog een klein Riviertje, ontrent den hoek Bilanz, het welk twee of drie mylen landwaard in zyn begin heeft; dog waar in onder weeg nog een ander klein spruitje stort.

Hier draeit het land wat met een zeer revige bogt wel van twee mylen N. O. aan, tot by de hoek, waar op 't gehugt Radja Kalelitang (dat honderd huisgezinnen sterk is, en voorby 't welke zig dat Rif nog wel een myl verre Oost aan uittrekt) legt, pas boven welke bogt (daar 't land weer Oost-aan met een hoek van een myl lang draeit) men de Rivier van

InDRAMAJA heeft, die uit zeker gebergte by 't Dorp Tspelo, wel een en twintig mylen Zuid-west-op van hier gelegen, zynen oorsprong neemt, terwyl nog drie andre spruiten uit het West en Zuider gebergte ontrent halver weg zig daar in ontlaf-ten.

Dit is een zware Rivier, die hier met een spruit, en een weinig Oostelyker met nog een spruit, in zee stort, hebbende zig een half myl van strand af in tweeën gescheiden, en dus aldaar 't klein Eiland Songi gemaakt, dat in zyn omtrek twee en een halve myl schaars bestaat.

Pas buiten 't Rif hier (dat van die hoek af West-aan tot de hoek van Bilan, en voor al in die bogt wel een halve myl breed is) heeft men ankergrond, en twee en een vierde myls van dat Rif, of schaars drie myl van de wal, legt Poelo Raehit, en nog een halve myl Noordelyker het Boomkens-Eiland, waar by nog een droogte en een zand-plaat boven water tusschen beide deze Eilanden, en pas 'er beweften legt.

Van de Oost-spruit der Rivier van InDRAMAJA (die een van de groote Rivieren van Java is, waar na toe zeer veel om Djati-hout, Ryft, en andre waren gevaren werd) schieft het land ontrent twee groote mylen verre Zuid-Oost in, alwaar men een myl verder eerst 't Dorp Singaradja, en wat Zuidelyker nog een ander zonder naam, by een klein spruitje ontmoet, waar aan een vlakke paalt, beoosten welke zig weder een spruitje, Soengei Jonti genaamd, een halve myl ten Z. O. van 't voornoemd spruitje, opdoet.

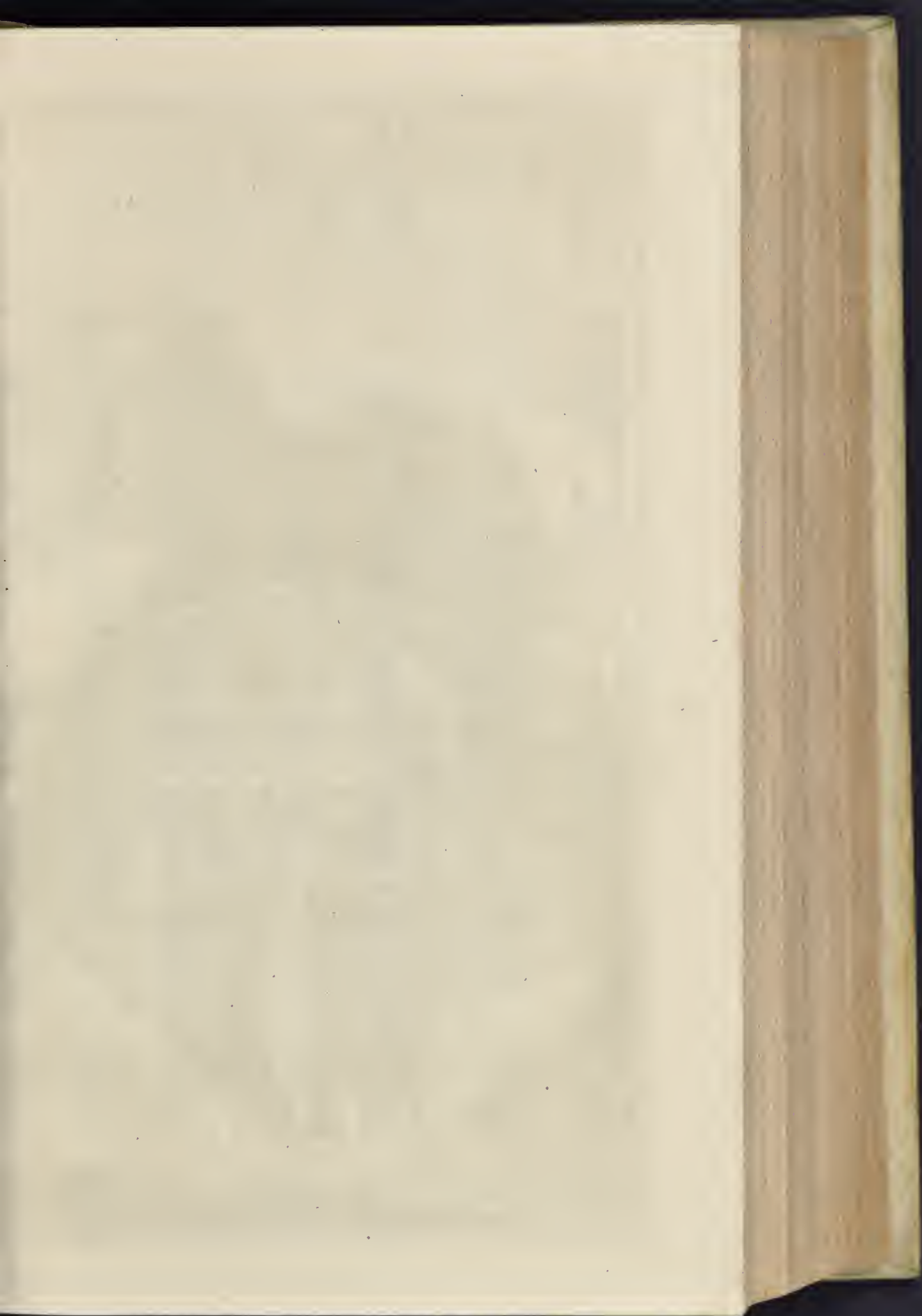
Wat Zuid-Oostelyker, ontrent een myl op, heeft men twee gehugten, 't eerste Oedjong Glap (of 't duister cinde) het ander Oedjong Toeha (of 't oud cinde) en dan nog een halve myl verder een derde, Oedjong Tanah (of 't cinde des lands) genaamd, alwaar de kust weer eerst twee of drie mylen Zuiden aan loopt, draejende dan met een lange bogt hoe langs hoe meer na 't Oosten allenskens om.

Een myl bezuiden Oedjong Tanah, heeft men, bezuiden een spruitje, 't gehugt Soengei Padok, en wat verder Orankin, een klein Dorpje van zestien huisgezinnen, en een half myl hooger weer een klein spruitje, Soengei Banko genaamd.

Een halve myl Zuidelyker is nog een spruitje Soengei Tfilangfan genaamd, en een half myl verder nog een ander zeer dieht by een heilig graf gelegen.

Van Oedjong Toeha af tot Qualifapoe toe, dat tusschen de laatste Rivier, en Tsjeribon legt, strekt zig twee en een halve myl verre in zee een groot Rit, dat daar wel zes of zeven mylen buiten om

E

GRAF - STEDE
van
SJEICH IBN MOELANA

M. Buis Dehaerit .

J. van Breen et O. Lindbe Scud. Cum

zeilens geeft, om op Tsjeribon te komen.

Langs dit Rif heeft men na de buitenkant, pas op 3 a 4 vadem ftegrond, en in 't midden op 3½ vadem.

By dit laatste Ipruitje ontrent een myl benoorden Tsjeribon, heeft men een zeer vermaarde Graf-ftede, zynde een van de grootfte oudheden en zeldzaamheden, niet alleen van 't Eiland Java; maar zelf van 't ganfche Oosten. Een Maufoleum, dat heden daags zonder wederga, en eenigzins by de aloude graf-fteden, door Artemifia, Koningin van Carien, voor den Koning Maulotus, haren Gemaal, opgericht, te vergelyken, en onder de toen nog zeer woefte Javaanen als iet groots en onge-meens aan te merken is.

Het is voor een van hunne grootfte Heiligen, die zy, als den voornaamften invoerder van 't Mohammedaanfch geloofve eeren, gebouwd.

Hy werd Bën Israël, of Sjeich Ibn Moelana, en ook wel Soefochoenan Goenong Djati (om dat hy hier op dit Djati-bergje begraven legt) en van andre ook wel Machdoem, dat is, den Heer, (van 't Arabifch grondwoord Chadama, dat dienen betekend) genaamd.

Mengeeft aan dit zyn graf den eer-naam van Afana (dat is 't Paleis van den Soefochoenan Goenong Djati.

Wy zullen de ganfche gefchiedenis van dezen Sjeich, of Eerwaardigen Heer, ter plaatze, daar wy in 't byzonder van de zaken van Java fpreken, van den beginne af, verhalen, en aanwyzen, hoe de Koningen van Bantam, en de Sulthans van Tsjeribon, van hem gefprooten zyn.

Ik heb zeer veel moeite gedaan, om dit graf eens te zien; dog heb daar noit toe konnen komen. Naderhand heb ik nog meer moeite gedaan, om een aftekening van 't zelve te krygen; dog gedurig vertrok, of ftierf het Opperhoofd van Tsjeribon, aan 't welke gefchreven was, om my dat te beftellen. Eindelyk ben ik A. 1722. daar meefter van geworden, door een zonderlinge gunft van een boezemvriend, die my dat heeft gelieven toe te zenden, zoo als men het hier by de letter E afgetekent ziet.

Het graf heeft ontrent de hoogte van de Stad-huis-toren tot Amftterdam, of wat minder, zynde van voren vierkant; maar van agteren, daar het tegen een berg met een half-rond aankomt, blind, en dus daar ook half rond.

Het heeft vyf verfcheide verdiepingen, of pleinen, tot welke men met verfcheide trappen opgaat, van welke de eerfte het breedfte en grootfte, en de laatste het kleinste, dog zonder plein, uitleverd.

Het eerfte, dat men ontrent dit graf ontmoet, is een groot hek, om 't zelve

van den gemeenen weg af te zonderen.

Daar na komt men aan den eerften opgang, daar men tot het eerfte plein met zeven gemeene trappen opgaat, zynde in 't midden door een hekje afgeflooten.

Langs dit plein, dat met klinkert belegt is, en een breedte van honderd treden van voren, of in 't vierkant, heeft, is een muragie of borftwering van vyf voeten hoog, die van voren met witte, en befchilderde Chineefche tegelkens, even of 't Hollandfche waren, bezet is.

Als men 'er pas op komt, ziet men aan wederzyden van den ingang twee kollelyke weergalooze Chineefche blaeuwe, en heerlyke Japanfche potten, met bloemen 'er in, boven op dien muur, en ter rechterhand 'er ook vier, eenige voeten van een, en ter linkerhand nog drie staan, tuffchen welke drie laatste men twee groote boomen tot eene belommering heeft.

Vorderziet men op dit eerfte plein niets.

Aan den tweede opgang, heeft men diergelyk een muur van de zelve hoogte 'er voor, mede met zulke fteentjes bezet, en beneden aan de voet ter rechterhand met zeven, en ter linkerhand met zes groote heerlyke Chineefche bloempotten (gefchenken van Mohammedaanfche Koningen, te weten, die van Bantam, Macassar, Palimbang, en meer andre; aan dit graf, ter eere van dezen Heiligen gedaan) vereerd.

Daar na gaat men hier, na 't openen van het tweede hekje, vyf trappen op, en komt dan op het tweede plein, dat een weinig fmaller dan 't eerfte is.

Boven op deze muur heeft men aan wederzyden van den ingang weer twee potten, zonder bloemen, en dan aan iederzyde nog drie met bloemen, dog zoo gefchikt, dat ter rechterhand zig vier groote boomen, tuffchen ieder van welke een pot geplaatft is, vertoonen; dog ter linkerhand heeft men eerst twee potten, dan twee zware-boomen, en dan weer een pot, en een boom 'er tuffchen, en dan nog een pot, en een boom, dat een zeer fraeye gezicht, en een fchoone lommer geeft.

Van dit plein tot aan het derde, is een fraeye netgelegde weg, ter rechterhand van welke men eene, gelyk men ter linkerhand twee fraeye Inlandfche wooningen heeft, tot verblyf der vorften, alszy daar komen, om te offeren. Ook wykt dit plein ter linkerhand eerst met een ronde bogt wat uit, en loopt daar na met een inbogt tot aan 't derde plein al vry wat in, loopende dan zoo rond op tot boven toe, daar het ter rechterhand maar een weinig fchuins op van beneden af loopt.

Ook heeft men dicht by de derde muragie beneden, twee fraeye potten met bloemen ter rechter, en twee ter linkerhand aan 't einde van 't plein staan.

Dan

Dan gaat men door het derde hekje met vier trappen op, en komt door een fraeye poort op het derde pleyn.

Het derde pleyn heeft van voren even zoo een muur, zynde wel mede met zulke steentjens bezet, dog geenzins met eenige potten vercierd.

En omstandig beschreven.

Tot dit plein toe (dat veel kleender als de twee vorige is) mogen de Hollanders, en alle Christenen, dog hooger niet, komen.

Men zegt, dat de Heer Jacob Koepel, wel eer Opper-gezaghebber van Java's Noord-Oost-kust, nevens nog eenige andre krygs oversten, hooger op, tot aan 't graf geweest zyn; dog dat de meeste die stoutheid, met hun dood, die hen van de Mohhamedaanische Priefsters al voorzegt was, betaald hebben, onder welke een Kapitein met zyn knecht, een Luitenant, en een Vaandrig geweest zyn, die kort daar aan stierven, waarfchynelyk door deze of gene vergeven zynde.

Men heeft my bericht, dat'er ook een Schilder uit last van haar Edelheden tot boven toe geweest zou hebben, om dit graf net af te tekenen.

Het verwondert my zeer, dat de Heer Kornelis de Bruin fol. 382. in zyne laatste Reize van dit graf (hoe wel wat verward) spreekende, de moete niet genomen heeft, om zulk een fraeye oudheid af te tekenen, daar het hem maar een woord had behoeven te kosten; dewyl hy by den Gouverneurgeneraal in groote gunst was.

Op het vierde plein, daar geen muur voor is, gaat men met vyf trappen, al weder door een hekje, daar een heerlyke Moorische Tempel staat, in welke de Prinzen en Koningen, jaarlyks een of tweemaal hier en daar van daan komende, en op dit plein vergaderende, gewoon zyn te offeren. Het is een groot fraey stuk, met drie langshoemeer verminderende, en al smaller opgaande daken.

Aan wederzyden op dit plein, dat nog kleener dan 't derde is, staan vier of vyf groote en kleene boomen, enkelyk om dit plein te overschaduwen.

Eindelyk komt men, waarfchynelyk mede langs eenige trappen, die men eger niet zien kan, op het vyfde, en kleinste plein, schynende niet boven de agt of negen treden aan wederzyden breedt te zyn, en dan loopt het boven nog al op een fraeye afstand van daar rond toe, zonder dat men daar eenige andre cieraaden, dan alleen 't graf van dezen heilig zelf, ziet; hoewel men om de verheid en hoogte niet zeer onderscheiden oordeelen, en niet anders daar van zeggen kan, dan dat zig daar een fraeye verheven tombe, met een overwelfde groote deur vertoont, die zommige voorgeven, zeer fraey verguld, dog andre 'er dit niet aangezien te hebben. Veel nogtans hebben my bericht, dat 'erze-

ven omgangen zyn; waar in zy zullen misleid wezen.

Men gaat ook tusschen elk plein nog al een fraeye hoogte op, eer men aan die trappen komt, 't geen het graf zoo hoog reizen doet. Zoo ras men 'er ook ontrent komt, vertoonen zich ten minsten twee Priefsters, die zig daar altyd onthouden, en een menigte van kinderen zeer ernstig om een aalmoes bedelende, aan welke men dan eenige Pitis, van welke 'er tien in een stuiver gaan, geeft, die men uitdrukkellyk ten dien einde, voor ettelyke Ryxdaalders medegenomen heeft.

Deze Priefsters gaan overal mede, om de fraeygheden van dit graf, zoo verre een Christen komen mag, aan de kykers te vertoonen, gelyk zy daar onder andre nog een stuk van een oude en vermolde wagen, in de welke Sjeich Ibn Moelana zou gereden hebben, aanwyzen.

De voornaamste reden van hun medegaan, bestaat eger daar in, om eenige aalmoessen te eischen, en om de Christenen te beletten, dat zy dog niet hooger, dan tot op het derde plein, komen, zoo zy zich zelven niet in 't uiterste levensgevaar willen helpen.

Vlak voor het graf is een open half rond, daar een groote Nagassari boom staat.

Ter rechter zyde van 't graf is een dwars-muur, waar in een deur is, recht tegen over de groote en breede weg, langs welke men van Tsjeribon derwaards gaat, daar men ter halver weg een schoonen tuin van 't Opperhoofd ontmoet. Aan de linker zyde is ook een dwars-muur; dog deze heeft geen deur.

Het huis der vorsten, en die der Priefsters ontrent dit graf staande, vervallen hoe langs hoe meer, gelyk ook het graf zelf, om dat 'er de hand niet, zoo als het behoort, aangehouden werd.

Men ryd 'er te paard na toe, en dan is men 'er in een half uur; dog anders werd het op een groot uur gaans gerekend.

Niet verre van dit graf is ook een groote markt, daar alles verkogt werd.

Zommige van de Sulthans van Tsjeribon, en hunne vrouwen, hebben wel getragt, om in dit heilig graf begraven te werden; dog 't heeft hen niet mogen gebeuren.

Hier onthouden zig wel drie honderd huisgezinnen, die van dit graf, en van de aalmoessen, die hier gegeven worden, bestaan.

Als men nu van de plaats van dit graf wat Zuidelyker op gaat, komt men by de landstreek Qualifapoc, en een weinig hooger by de stad Tsjeribon, daar 't ganfch Koninkryk zyn naam na draagt, en daar de Prinzen gemeenelyk hun Hof houden.

De Stad Tsjeribon. Deze Stad is onder de Javaansche steden al een van de grootste. Zy legt aan een kleene Rivier, breidende zig niet alleen een groot stuk weegs langs strand uit, maar ook wel anderhalve myl verre landwaard in, langs een schoone en breede weg.

Men moet zig egter niet groots van de zelve verbeelden, alzoo al hare gebouwen (uitgenomen 't Paleis der Princen, de Logie van 't Opperhoofd, en weinig andre, die men van steen, of planken gebouwd heeft) meest van bamboezen opgelagen zyn.

De stad heeft egter zeer veel ingezetenen, die men wel op zeven duizend huisgezinnen begroot.

Zy staat, gelyk ook dit gansch Koninkryk, onder de drie Princen van Tsjeribon, die zich ook Sulthans laten noemen, en dat onder zig verdeelen. De tegenwoordige, A°. 1713. nog levende, zyn Sapoh, Sulthan Anom, en Pangerong Dipati Toepati genaamd. De titel van Sulthan egter werd hen nu niet

meer gegeven; maar de een Aria, de tweede Pangerang, en de derde met een andre eer-naam vereerd.

Men heeft in de zelve een zeer fraeye Moorfsche Tempel, met eenige daken boven malkanderen.

Hier legt van wegen de E. Maatschappij een Hoofd, die een Koopman is, en ettelijke bedienden, en krygslieden onder zig heeft, om hier de zaken waar te nemen alzoo hier grooten handel is, met Ryft, Djatiplanken, balken, enz. Javaansche kattoene garens, zwavel, indigo, vogelneestjens, en meer andere waren. Dit Comptoir, en Hoofd staat niet onder den Oppergezaghebber van Java's Noord-Oostkust, maar onder Batavia.

Wat gedaante, en uittrekking de vesting heeft, waar in zich het Opperhoofd van Tsjeribon onthoud, kan men aan des zelfs tekening, met de letter F gemerkt, zien. Zy bestaat in 't vierkant ontrent zeffien Rynlandsche roeden, behalven de punten, en verdere buiten-werken.

L Y S T

D E R

OPPERHOOFDEN VAN TSJERIBON.

De Opperhoofden van Tsjeribon.

<i>Maarten Samson</i> , Koopman.
<i>N. — Williamson</i> , Dito.
<i>N. — de Ruiter</i> , Kapiteyn.
<i>Kornelis Ring</i> , Koopman.
<i>Christiaan Kryger</i> , Dito.
<i>Lucas Meur</i> , Dito.
<i>Jacob Palm</i> , Luitenant.
<i>Jacob Heirmans</i> , Koopman.
<i>Jan Korwyn</i> , Dito.
<i>Kornelis Jongbloed</i> , Dito.
<i>Johan Frederik Gobius</i> , Dito.
<i>Adriaan van Tets</i> , Dito.
<i>Willem ter Smitte</i> .

van A°.	tot 1685.
1685.	1688.
1688.	1689.
1690.	1694.
1694.	1697.
1697.	1699.
1699.	1700.
1700.	1703.
1703.	1706.
1706.	1714.
1714.	1717.
1717.	1721.
1721.	1723.

Van Tsjeribon (daar zich het lant al meer en meer weer na 't Oosten begint te buigen) ontmoet men eerst een smalle hoek, die een kleene bogt maakt, waar in een kleen Eilandje legt, van waar men tot Soengei Japoere toe, in de verheid van anderhalve myl, twee kleene spruitjens, mitsgaders de gehugten Padjalang, Caliaga, en Mondel, ieder niet verre van een Rivier, heeft, van welke Rivieren de laatste, Japoere genaamd, wel de grootste is, nemende ontrent vier mylen landwaard in, in 't Zuid-Westen, uit eenig gebergte haren oorsprong.

Een myl hooger heeft men de kleene IV. DEEL.

Rivier Tiberus, die pas vier mylen van 't strand haaren oorsprong heeft. Hier van daan strekt de kust zich weer vlak ten Oosten uit.

Een myl van deze Rivier komt men by de Rivier Laffari, die eenige mylen hooger, dan de vorige, ontrent Derma in 't Westen haren oorsprong mede uit een gebergte daar ontrent neemt.

Men heeft een weinig oostelyker, dan de Rivier Tiberus, aan een kleen spruitje, vlak in 't midden tusschen beide deze Rivieren, 't gehugt Gabban, zoo na die landstreek genaamd.

De Rivier van Laffari draagt haaren naam

naam na zeker Dorp, pas beoosten de zelve een myl van strand gelegen; waar by zich nog een Dorp, Kalibonto genaamd, vertoond, die met haar beiden wel drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten deze Rivier legt een hoek van die zelve naam, een myl boven welke men het spruitje Karakahan heeft, zonder dat men tot het einde van dit bestek, beslaande ontrent nog anderhalf myl, iets anders ontmoet; waar mede wy dan ook van de Noord-kust afcheiden, die Oost en West ruim agt en twintig mylen lang is.

Beschry-
ving van
dit Ryk
van 't
Noorden
na 't Zui-
den op-
gaande.

Om dit Ryk, dat zeer groot is, nu in zyn binnenste, zoo als men van 't Noorden na 't Zuiden opgaat, net te beschryven, zullen wy dat allerordentlyk by ieder landstreek doen, beginnende met die van Tsiassem aan de Noord-Westkant, dat aan die zyde door de Rivier Tsiaparaga, en aan de Oost-kant, een kleene myl beoosten de Rivier van Tsiassem, bepaald werd.

De Land-
streek van
Tsiassem.

Als men by de Schey-Rivier van Tsiaparaga Zuiden aan gaat, heeft men aan de Oost-kant wel een groote myl, en aan de Z. Oost-kant wel anderhalf of twee mylen hooger op, niet als vlak esfen land, waarfehynelyk niet anders dan Ryft-velden zynde.

Aan de Oost-kant wat hooger gaande, heeft men daar langs de Rivier, wel twee mylen verre, niet dan bosfchen en gebergten.

Aan den oorsprong der River Tsiaparaga, die ontrent vyf mylen N.N.O. loopt, legt het dorp Tsiwoeni, een half myl Zuidelyker, al vervolgens, de Dorpen Tsi-lewang, Karangelang, en Tsiakabong, die met haar vieren wel vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Aan de Oost-kant nu drie en een halve myl van die Schey-Rivier, en pas beweften de Rivier van Tsiassem, twee mylen van 't Noord-strand, heeft men 't Dorp Kantafaba, bezuiden 't welke men in deze Rivier een kleen spruitje storten ziet, dat een myl westelyker by 't Dorp Pafsewahan zyn begin heeft, ontrent het welke, hoewel wat westelyker, de Dorpen Manganti, Jati, Boar, en Karrentengah tengah leggen, die met haar zessen wel agt honderd huisgezinnen uitmaken.

Bezuiden Karrentengah tengah een halve myl, heeft men 't Dorp Koeranje, dan al recht op meest, wel zoo westelyk, Kali Doerian, anderhalf myl boven Karrentengah tengah in 't Z. Westen Tsiarita, en dicht by de Rivier daar Soeroek Gagon, ten Zuid-Westen van het welke 't gehugt Mijarang, en de Dorpen Tsi-tango, Tsi-terri, en 't gehugt Lawoek, niet verre van den oorsprong der Rivier van Tsiassem leggen, welke zes Dorpen, en twee gehugten, wel negen honderd huisgezinnen uitmaken.

Wanneer wy nu langs de Rivier van Tsiassem wat beoosten Pafsewahan, Zuid-Oost ontrent een half myl hooger aangaan, ontmoet men het dorp Panoraroepan, en wat oostelyker, dicht by de Rivier, 't Dorp Tsi-tapin, een myl Zuidelyker (wel zoo westelyk) 't Dorp Kaboeranteng, en een half myl verder 't Dorp Groodak, die ruim zes honderd huisgezinnen opbrengen, alle welke Dorpen bevesten deze Rivier leggen.

Pas beoosten de zelve, en tusschen de grenzen van de landstreek van Pamanoekan, heeft men, na dat men voorby 't gehugt Kamalo (dat anderhalve myl van strand legt) geraakt is, in 't Z. W. 't dorp Bolakan, een myl hooger Zuiden aan het dorp Korongon (tusschen beide welke dorpen vlak Oost aan, een groot myl 'er af, tegen de grenzen van Pamanoekans landstreek, twee dorpen zonder naam leggen) welke beide, met die twee oostelyke, ruim vier honderd en vyftig huisgezinnen sterk zyn.

Pas boven Korongon heeft men 't dorp Babakan, na 't welke men, al langs de Rivier Zuid-West, en West aangaande, in drie groote mylen geen Dorpen ontmoet; maar dan komt men by 't Dorp Tsi-tingkol, waar by nog een dorpje zonder naam is; dan wat oostelyker heeft men 't dorp Cartanga, met nog een zonder naam ten Westen gelegen; en dan een halve myl hooger Zuid-West op, de dorpen Sikoepan, Serange, 't gehugt Sitoc; en Tsiamboc, die wel ruim negen honderd huisgezinnen uitmaken, waar mede deze landstreek van Tsiassem een einde neemt.

Pas beoosten de Rivier van Tsiassem be- De Land-
gind de landstreek van Pamanoekan, al- streck van
waar men ontrent een myl van 't Noord- Pamanoe-
strand het Dorp Pamanoekan, by de Ri- kan.
vier van die naam, waar op groote vaart is, ontmoet, dat wel twee honderd huisgezinnen sterk, en een fraey groot Dorp is.

Beweften deze Rivier, Zuiden aangaande ontmoet men, een groot myl van Pamanoekan, na dat men onder weeg voor by 't gehugt Koranglawir (dat in 't midden legt) geraakt is, het Dorp Barongkina, een myl hooger 't Dorp Koret, een half myl hooger de dorpen Gelok (dat wel zoo westelyk legt) en Pongadan, met nog twee andre zonder naam, beweften de zelve ontrent een myl gelegen, alle de welke wel agt honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een half myl Zuidelyker, als Pongadan, valt een kleen spruitje in de Rivier van Pamanoekan, pas boven welke spruit men 't Dorp Tsi-lame ontmoet, en een myl Zuidelyker 't dorp Tsi-klapo, welke twee dorpen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren. Hier ontrent begint de land-

En Paroc-
ka Moe-
tjang.

landftreek van Paracka Moetjang, hoewel zy eigentlyk bezuiden de Rivier van Pamanockan een aanvang neemt.

Een groote myl beweften Tfiklapo, heeft men de dorpen Mindi, Sikado, Tapitai, Tfikabong, Boekita, die alle Zuiden aan binnen de ftreek van een myl leggen, en ontrent zes of zeven honderd huisgezinnen fterk zyn.

Simmada, met nog twee zonder naam na 't Westen gelegen, Tfi-parang, en Tfi-linding, leggen niet boven een myl Zuidelyker, van welk laafte dorp, het dorp Paraban wel drie mylen weftelyker op de grenzen in 't midden tuffchen twee gebergten in gelegen is, komende met haar vieren niet boven de vier honderd huisgezinnen opbrengen.

By het dorp Boekita komen twee byzondere fpruiten, nemende haren oorfprong de eene uit den berg Tampomus, in de landftreek van Sammadang, de andre uit 't gebergte in de landftreek Paraekkan Moetjang, in de Rivier van Pamanockan vallen, die zig een half myl boven deze Rivier vereenigen, en de zelve, gelyk ook een fpruitje, dat wat lager daar in valt, vry wat doen opzwellen.

Beeoften deze Rivier van Pamanockan heeft men geen dorpen, dan die van Tfilening, Paffinagara, en Tfi-pappan, die een half myl beooften Tfilame, en Tfiklapo, in de ftreek van een myl, al Zuiden aan boven malkanderen, en vier mylen van ftrand Zuid aan, zoodanig geftrekt leggen, dat zy ontrent de grenzen van de landftreken Sammadang, en Paroekkan Moetjang komen. Deze drie dorpen leveren ontrent drie honderd huisgezinnen uit, beooften welke drie byzondere gebergten, gelyk 'er ook nog wel drie of vier andere bezuiden 't Riviertje by Kondang Awer leggen, waar ontrent men zoo verder wel twee of drie mylen Zuiden aan langs de Rivier van Tsjamare, verfcheiden zware bofchagien heeft, zonder dat men daar eenig dorp ontmoet, dog ontrent het Noord-fttrand heeft men hier groote Ryft-velden.

De Land-
ftreek be-
ooften de
Rivier van
Tsjamare.

Beeoften langs de Rivier van Tsjamare heeft men van ftrand af, tot aan den berg Tampomus toe, in de landftreek van Sammadang, Zuiden aan gelegen, niet dan wilde en groote Boftchen, uitgenomen, dat men wat ooftelyker, een half myl van ftrand, en zoo al verder een myl Zuid aan, de dorpen Paperfang, Loffarang, Paartang, Pandawan, en Rajajang, al mede midden in 't Bofch, niet verre van een Riviertje, waar in nog een ander twee mylen van ftrand valt, endat by den hoek Bilang uitwaterd, leggen heeft, die tezaamen wel zeven honderd huisgezinnen fterk zyn.

Pas boven Rajajang ziet men eenig ge-

bergte, en niet dan 't wilde Bofch, waar uit alle de hout-werken, die zoo grooten handel op de Rivieren van Pamanockan, en Indramaja geven, gehaald werden.

Een myl beooften Rajajang, pas over een fpruitje, dat in dit Riviertje ftort, legt, als tuffchen twee Rivieren in, het dorpje Lelin, dat honderd vyftig huisgezinnen fterk is, en daar 't land als een half Eilandje van een groote myl na de Zuid-kant maakt, dat ontrent een halve myl breed is.

Hier van daan weer aan 't Noord-fttrand langs de Rivier van Indramaja Zuid op gaande, ontmoet men de dorpen Pafleker, Panganjong, Indramaja (waar na deze Rivier haren naam heeft) Dramjor, Trofang, Sockadodoe, Karango, Doeko, Pandjang Dagan, Babakan, Rampatang, Lobina, Logie Kafer, Lowigiddo, Widafari, Pagadang, Ponkapoa, Kankatas, Panodor, Pakaling, Jondjang Jawat, Gadel, en Tfidodas, de welke een landftreek van drie groote mylen, regt Zuiden aan, beftaan, en die te zamen (behalven Indramaja, dat alleen wel duizend huisgezinnen heeft) ieder wel ruim honderd vyftig, en dus in 't geheel wel drie duizend en drie honderd, en, met die van Indramaja mede, wel vier duizend en vier honderd huisgezinnen opbrengen.

De Land-
ftreek be-
weften, en
langs de
Rivier van
Indramaja.

Indramaja wil zoo wat de gedaante van een Stad hebben; dog is maar een open vlek, waar in egter een groot getal van nette bamboeze, en planke huizen is, zyn- de een van de voorname plaatzen van Java; waar op fterke handel, en vaart is, en van waar men, gelyk ook van Rembang, enz. (voor al zederd A°. 1670.) veel fchoon hout-werk na Batavia, en andere plaatzen, heeft beginnen te verzenden.

Als men nu van 't dorp Tfidodas boven by de Rivier, daar de fpruit Sikolo van 't Zuiden 'er in valt, Zuid-West aangaat, ontmoet men de dorpen Pangkalling Pari, Jatitoeftjoe, Oetjong; en nog Zuid-Westelyker, een myl van Oetjong, (Bajawak, Bantarijati, en Bongrawang, welke laafte drie weer recht na 't Zuiden leggen, en die met haar zeften ruim zeven honderd huisgezinnen uitmaken.

Beeoften de Rivier van Indramaja heeft men een myl van ftrand, na 't Zuiden toe, Singaradja, en nog een dorp zonder naam. Een myl hooger ontmoet men Poeren, Wannafari, Karangfamba, Palonbang, Tolohagon, Lobinar, Jatifawi, en Pawdian, waar na men wat Zuid-Ooftelyker Bantarago, Jutiborang, Kalira, en Trafana heeft, welke twaalf dorpen wel vyftien honderd huisgezinnen fterk zyn.

De Dorpen
beooften
de Rivier
van Indra-
maja.

Van Trofana draait de Rivier Zuid-West aan, daar men, pas den hoek der Rivier om, de dorpen Jati, Genting, Mannor, en Tofika, al Zuiden aan in de landftreek, behoorende onder Qualifapoc, en

Tsjeribon (die pas twee mylen beoosten Trašana leggen) ontmoet.

Pas beoosten de spruit Sikolo heeft men eenig gebergte, en pas boven 't zelve Zuiden aan, 't Dorp Cundanlaffi, dat ten Oosten een groot Djati-Bosch heeft, waar by de Dorpen Kali Tanjang, Tfilaboe, Manis, en Tfikassoe leggen, deze negen Dorpen maken wel duizend huisgezinnen uit, en gelyk Kali Tanjang ontrent twee mylen van Trašana Zuid ten Oosten legt, alzoo legt Tfikassoe van Kali Tanjang nog ruim een myl.

Bewesten de spruit Sikolo, daar die in de Rivier van Indramaja valt, heeft men de dorpen Randegara, Panongang, en Zuid-West op, langs de Rivier, Valida, Mekgang, en Karanfambang, beoosten 't welke men weder een Bosch, gelyk men bezuiden 't zelve den berg Sirmey, of Tsjirboa, tusschen de Rivier en die spruit leggen ziet. Deze vyf dorpen konnen wel zevenhonderd huisgezinnen uitmaken.

Wanneer men nu weer pas bezuiden de landstreek van Tfiassiem, in 't Westen van Tfiamboe, Serange Sitoe, en Lawoek (daar wy 't gelaten hebben) begint, ontmoet men voor af niet, als eenig gebergte, boven 't welke men ontrent twee mylen hooger vier dorpen zonder naam tusschen twee spruiten, en een myl Zuid-Oostelyker de dorpen Goela Gadjaja (pas bezuiden de oostelyke spruit) Pefak, Tfi-tajan (dat wat Oost aan legt) 't gehugt Kadatoir, en de dorpen Hoitia, en Manal dicht by een Riviertje leggen heeft, welke negen dorpen met dat gehugt ruim duizend huisgezinnen uitmaken.

Bewesten dit Rivierken ziet men even wat bezuiden, ter plaatse daar 't zich in twee takken scheid, ontrent een myl van Manal, de dorpen Sundawani, Panjagara, Pamia Roefang, en Passer Magara, al langs de Rivier, en een myl Westelyker 't dorp Tfi-boetsjong Tfi-seera leggen, welke vyf te zamen zevenhonderd en vyftig huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten deze Rivier telt men mede verscheide dorpen, daar men, een myl beoosten Manal, de dorpen Tfikaboeloeang, Tfi-pandjar, Kaja Jati, meest Zuiden aan strekkende, en een myl West aan weer Soekenikabang, Tfi-bodas, en Tfi-porak, ontrent den oorspronk van dat Rivierken leggen heeft, makende te zamen agt honderd huisgezinnen uit.

Hooger op na 't Zuiden, of Zuid-Oosten, langs de Rivier van Indramaja, doen zich de dorpen Pannibing, Tfi-pela, Tfi-bori, Bodjang, Tagalmang (ten Westen van 't welke de dorpen Pagodong en Tfi-wasoen zich opdoen) en Tfi-poelo (dat ontrent twee mylen bezuiden Pannibing by den oorspronk van de Rivier van In-

dramaja gelegen is) zeer vermakelyk op, die te zamen wel duizend huisgezinnen sterk zyn.

Als wy nu weer van Lawoek, in 't Noorden by dat gebergte ontrent den oorsprong der Rivier van Tfiassiem gelegen, te rug gaan, ontmoeten wy een groote myl Zuid-Oost van 't zelve, het dorp Kalimon, en nog Zuid-Oostelyker Paroecka Moetjang (daar deze landstreck, pas bendende 't gebergte, dat men even benoorden dit dorp ziet, na genaamd is) Jajobang (tusschen beide welke een zwaar gebergte legt) Rombafollang (dat mede pas bezuiden een gebergte legt) en Tfigonter, die te zamen zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het verder deel van Paroecka Moetjang's landstreck, pas boven de Rivier van Pamanoeckan, heeft eenig gebergte, gelyk men ten Noord-Oosten van 't zelve ook het zwaar gebergte Tampomus, in de Landstreek Sammadang heeft.

Dit Sammadang draagt de naam na een groot dorp, dat zich twee mylen van Tfi-linding, of anderhalf myl bezuiden de Rivier van Pamanoeckan, opdoet.

Bewesten 't zelve heeft men een zwaar gebergte, en een myl Zuid-op, de Dorpen Selipon, Padadat, en nog een ander Kalimon, dan 't vorige (dat wel vier mylen westelyker legt) die te zamen wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Bezuiden en ten Westen van Kalimon heeft men drie bergen, en een myl bezuiden dit Dorp; de dorpen Pariak, Tfidadoa, Tfi-belang, en Banjok, een myl bewesten welke Tfi-samat, Tfi-materi, en Tfi-anqua leggen, die ruim agt honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl bezuiden Banjok, dicht by de Rivier van Indramaja, heeft men het dorp Teggaklappa, ten Westen van 't welke Sorfitoe, en Labidjoe leggen, die wel vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden de Rivier van Indramaja ontmoet men, binnen de Ooster-grenspaal, de dorpen Siringi en Dorreding, welke eerste een myl bezuiden Teggaklappa, en het laatste wel twee mylen 'er af is, hebbende ieder nog een dorp een halve myl ten Westen leggen, Tfi-oeti en Sambong genaamd, welk laatste het zuidelykste legt, en die te zamen met het dorp Tfikata Bajang (dat een groote myl bezuiden Dorreding legt) Langapan, Batoa, en Pankolang (die nog wel twee mylen zuidelyker leggen) wel duizend huisgezinnen opbrengen.

Tusschen de Rivier van Indramaja, en die spruit, die pas beoosten het dorp Sammadang uit het gebergte daar ontrent (hoedanige men daar al Zuiden aan wel drie boven malkanderen leggen ziet) haren oorsprong heeft, en die in de Rivier van In-

De Landstreek van Sammadang.

En een deel van Paroecka Moetjang.

dra-

dramaja, by 't dorp Sikap stort, ontmoet men, pas bezuiden die spruit, de dorpen Tfiboeleger. Tfielkaffie, Cipette, en, een groote myl beoosten Tfiboeleger, de dorpen Tfipees, Dok, Bontoe Jamboe, Soekokadjang, Tspako (met nog een onbekend dorp ten Oosten) Tfibiri, en Tfibado, behalven welke men een myl Zuid-West-aan nog twee dorpen zonder naam, en ruim twee mylen beweften Tfibado nog de dorpen Salomar, en Samor (Zuiden en Noorden een halve myl van een) leggen heeft, die met haar vyftien wel twee duizend huisgezinnen uitleveren.

Een groote myl boven Samor, pas beweften de Rivier van Indramaja, ontmoet men de Dorpen Tangalawic, Siepffioe, Seduwerik, Kopapondag, en Pamokpak, die wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beoosten de Rivier van Indramaja, een myl bezuiden 't dorp Karanfambang, dat vier mylen van strand legt, heeft men ter plaats, daar een spruitje van de Zuid-kant in die Rivier valt, Zuiden aan, de dorpen Labokto, Tfiawoe (by 't gehugt Qualang, dat pas beweften de Rivier legt) Boctjang, Gonda, Tfiiani, Tegal, Pawelang, Tfiape, en Tfilali, beweften welke laatste een myl de dorpen Tspetok, en Tello, leggen, en een myl beweften Tfiiani, 't dorp Sikap, en nog een zonder naam, die zamen wel zestien honderd huisgezinnen uitleveren.

Een half myl boven Tello legt Kadawang, dat Geap en Loeroc een myl ten Westen heeft, die te zamen wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl bezuiden Kadawang heeft men Tfiikaabor (beweften 't welke een zwaar gebergte legt) en wat hooger Soland Bina-dana, een myl Zuid-Westelyker Tspolus, wat hooger aan Tspolas, dat Tfibonger wat ten Oosten heeft, die te zamen met haar vyven ruim zes honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een halve myl rykelyk bezuiden Tspolas heeft men Kresfiuk, en Tfiomas (beweften 't welke twee gebergten zyn) wat hooger Tfiop, Tspora, Tfiroffie, en Radjapola, een myl beweften welke zich de dorpen Tfiandang, Tfibron, en Bontor opdoen, beoosten 't welke een halve myl men eerst een onbekend dorp, en daar na Sampang Tanjang, Tfiyassak, Tfibodas (met nog een onbekend dorp) en wat Oostelyker Namango opdoen, waar ontrent men in 't Westen ook een gebergte heeft. Deze vyftien dorpen kunnen wel achtien honderd huisgezinnen uitleveren.

Een groote myl beoosten Radjapola (wel zoo Zuidelyk) heeft men de dorpen Passeretang (pas benoorden en bezuiden welk dorp twee Riviertjes ontspringen, die in een grooter Rivier vallen, die in 't bin-

nen-meir in 't Zuiden uitwaterd) Tfiansi-ni, Tfiwitali, Tspioetsjak, Tsimange (met een zonder naam) en Kadoppaggar, die meest tussehen twee spruiten, als op een half Eiland leggen, gelyk 't laatste dorp pas bezuiden de westelykste, of een myl beoosten Namango zich opdoet. Die zeven dorpen kunnen wel zeven honderd huisgezinnen opbrengen; waar mede wy van 't landfchap Sammadang, nu tot de landen bezuiden den berg Sirmey gelegen, overgaan.

Dit land, anders Wattas genaamd, is De Landen van binnen meest zwaar gebergte in 't mid-den, van 't welke het Dorp Derma by den oorsprong der Rivier Lassari legt, Sirmey, of 't Land-schap Wattas.

Twee mylen beoosten dit dorp (wel zoo Noordelyk) by de Rivier Japoere, ziet men 't dorp Koeningan, en ruim twee mylen Zuid-Oost van Derma, 't dorp Kango bezuiden de Rivier van Lassari, zonder dat men midden in 't land andere, dan deze dorpen, hier omstreeks heeft; dog drie mylen bezuiden Derma legt het dorp Radjardefar, welke vier ontrent vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Zuidelyker op heeft men wedereenige gebergten, en pas'er bezuiden de dorpen Tfidanjana, Tfiimeri, Tfigapit, en anderhalve myl Oostelyker, Nambo, met nog een dorp zonder naam wat westelyker, een myl hooger Loweliling, met nog een onbekend dorp in 't Z.O. en nog een myl-tje zuidelyker de dorpen Tfiyklappan, Poropon, Tfibaliger, met nog een zonder naam, Hooygring, met nog drie zonder naam, Tfidodas, en een halve myl westelyker Seboeti, en nog een halve myl westelyker Sipocti leggen, welke agtien dorpen ruim twee duizend huisgezinnen uitleveren.

Bezuiden 't dorp Kango anderhalve myl heeft men de dorpen, Oeba, Soebang, Rantija, Tfidakere, een halve myl Zuidelyker Prakannapat (met nog een onbekend dorp) en een myl Zuid-Westelyker Tfiberi, dat als op een half Eiland na de Zuidkant legt, en welke zeven dorpen ruim zes honderd huisgezinnen sterk zyn. By dit Rantija, en Prakannapat heeft men twee oorsprongen van kleine Rivierkens, die in een ander vallen, die zich kort daar na vereenigen, en dan met nog een in 't O. in die Rivier storten, die in 't binnen-meir uitwaterd.

Gelyk dit land van Wattas in 't Javaansch een grenspaal betekend, alzo is dit ook door een van de oude Keyzers van Java aan een Prins van Tsjeribon, dat wy op zyn plaats zeggen zullen, gefchonken.

Beoosten de Rivier Japoere, ontrent anderhalve myl beoosten Koeningan, heeft men, tussehen die Rivier, en die van Tiberus, Zuiden aan, de dorpen Kalamatis, Tfiwoekfa, ontrent de laatste Rivier, en,

De Land-
streek
Gabbang.

ontrent de eerste de dorpen Padoko, Söhokan, Takam, Panekolling (met nog een onbekend dorp) Tsiwi, Tfidaraja, Tfporang, Tfibocquami, en, pas boven den oorsprong van de Tiberus, en tusschen de Rivier Laffari Loerangon, en Wiranagara leggen, die met haar dertien wel vyftien honderd huisgezinnen sterk zyn. Deze alle zyn in de Landstreek Gabbang gelegen.

Bezuiden de Rivier Laffari, een myl boven Wiranagara, zyn de dorpen Tfibaro, en Badala, beoosten welke ontrent anderhalve myl (of twee mylen beoosten Wiranagara) men Konterbanjang (met nog een ander onbekend dorp in 't Westen) Tfibron een myl Zuid-Westelyker, en Java een kleene myl zuidelyker heeft, die te zamen wel acht honderd huisgezinnen kunnen opbrengen.

Bezuiden deze dorpen leggen vyf of zes zware gebergten, waar ontrent de dorpen Moorimoe, een groote myl bezuiden Java's kust, Oeela wel 't zuidelykste, of een groote myl Zuid-Oost van Moorimoe, en beweften 't laatste dorp, dat van Tsiapper, en Soebang zich vertoonen, zynde te zamen ruim vier honderd huisgezinnen sterk.

Buiten deze heeft men nog, al oostelyker als de Rivier Laffari, behalven het dorp van die naam, en wat zuidelyker Kalibonto, Drawolang en Soerabang, die wel vyf honderd huisgezinnen uitleveren.

Regt Zuiden aan, boven Soerabang in 't O. en Z. heeft men veel zwaar gebergte, gelyk mede bezuiden 't dorp Oeela, pas boven welk gebergte men twee mylen bezuiden Tsiapper 't dorp Dailoor, en, een groote myl zuidelyker, 't dorp Madura weer in een andere Landstreek ziet, dat wy hier alleen aanhalen, om te weten, waar wy ten Oosten gebleven zyn. Deze twee dorpen zyn ontrent drie honderd huisgezinnen sterk.

Oost-aan van Dailoor heeft men de enge doortogt na den Mataram, dat al mede de Landstreek van Wattas genaamd werd, en een groote streek lands Oost en West wel acht, en Zuiden en Noorden wel vier mylen beslaat, zynde byna overal in zwaar gebergte besloten.

Nu gaan wy weer na 't Westen by het dorp Tsielo, by den oorsprong der Rivier van Indramaja, daar wy 't laatst aan die kant lieten, en zeggen, dat Zuid-aan, pas 'er boven enig gebergte is, gelyk men dat al mede zoo ten Noord-Oosten van Tsielo twee mylen, als mede twee of drie mylen bezuiden dat dorp, en dus al mede daar ten Oosten en ten Westen heeft, zynde byna alles gebergte, wat men daar ziet.

De Dorpen bezuiden Tsielo. Pas boven dat zuidelyker gebergte, ontrent drie mylen bezuiden Tsielo, heeft

men het dorp Panjaroeffi, en een myl oostelyker de dorpen Tsimamara, een myl hooger of Zuid-Westelyker Salawi, en een myl Zuidelyker Paraekan Limoes, boven 't welke weder twee zware gebergten O. en W. gestrekt leggen. Deze dorpen kunnen wel vyf honderd huisgezinnen uitmaken.

Beoosten het dorp Tsimamara heeft men het Prinsdom, of 't Landschap Pondajang, midden door 't welke een fraje Rivier stroomd, die een myl benoorden haren oorsprong heeft, en in de Zuid-zee meest met een regten streek na 't zuiden, ruim tien mylen van zynen oorsprong zig ontlast.

In dit Prinsdom (dat zig Oost en West ontrent twee mylen, en Zuiden Noorden mede zoo verre ontrent uitstrekt, en meest rond is) zyn beoosten de Rivier in 't N. en verder Z. op de dorpen Regermetjang, Tfikondang, Siange, en Pondajang; dog beweften heeft men in 't N. en verder Z. op, Nanari, Tsimawara, met nog een dorp zonder naam, Hadomorang, en Lomilalik, welke negen dorpen elf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beweften de Rivier, pas buiten 't Prinsdom Pondajang, heeft men Tsimongang, Tsiocjang, Minjangang, Batoer Waggi, Tandjong Karring, en Cipette, dat ontrent een myl bezuiden dat Prinsdom, en twee myl van Tsimongang legt. Deze dorpen zyn met haar zelden ontrent zeven honderd huisgezinnen sterk.

Alle deze landen aan deze West-kant wierden nog al onder de Priangse landen gerekend, die op de grenzen van 't Koninkryk van Tsjeribon leggen, en die door dezès voorname Hoofden van Samondang, Bandonpar, Kanontjang, Soekapocra, Imbanagara, en Cawalleit bestiert werden, hoewel deze laatste dorpen onder Soekapocra behooren.

Van daar, of van Cipette twee of drie myl Zuid-op, heeft men weder twee zware gebergten, waar na langs de voornoemde Rivier, al Zuid-aan, de dorpen Kocdatam drie en een halve myl van Cipette, een halve myl Zuid-Oostelyker, Tsiinkon, Itil, Cadjang, Tfigandon, Prakantigi, Tsjappan, en Tsiappang, langs de West-kant der voornoemde Rivier in een streek van twee mylen zoodanig leggen, dat het laatste dorp pas een groote myl van de Zuid zee af gelegen is, en zyn deze acht dorpen ruim duizend huisgezinnen sterk.

Beoosten de voornoemde Rivier, pas buiten 't Prinsdom Pondajang, heeft men ten Oosten eenig gebergte, en pas ten Zuiden 't landschap Pondajang, de dorpen Lagoera, Tsiogel, Tsiangel, Danjong, dat ten Oosten eenig gebergte, en ten Westen nog een dorp zonder naam heeft, Bel-

Het Prinsdom Pondajang.

De landen bezuiden 't zelve.

In de Landstreek Soekapocra.

la-

laway, Tfmangel; dat wat Ooftelyker legt, Prockan Komi, dat Atsjang watten Westen heeft, Hargadawa, Sifodol, Tfibororan, en Dorrawati in een streck lands van drie en een halve myl Zuid-op van Pondajang tussehen twee fraeye Rivieren, die beide byna op eene lengte in de Zuid-zee uitwateren; dog de ooftelykste dezer twee Rivieren buigt zich met een groote bogt na 't Oosten. Deze dertien dorpen maken te zamen wel zeventien honderd huisgezinnen uit.

Wat ten Zuid-Oosten van Dorrawati, heeft men weer drie zware gebergten, die vervolgens een myl boven malkanderen tot dicht aan de Zuid-zee leggen; dog anderhalve myl bezuiden Dorrawati, naaft aan de eerste Rivier, die door Pondajang loopt, en beoosten de zelve, ziet men de dorpen Tfigentel, Kataabatoe, Sikarija, Gandamanik, Lomeri, (dat wat Westelyker, gelyk ook Sikarija, legt) Pandajapan, Tfikallong, Lawictolok, en Tfitalok al vervolgens Zuiden-aan, zoo dat de laatste plaats pas een myl van de Zuid-zee af, en van de eerste ontrent anderhalve myl gelegen is. Deze dorpen konnen te zamen met haar negen wel elf honderd huisgezinnen uitleveren.

De Landstreek beoosten Pondajang.

Van het Prinsdom Pondajang, Oost-aan, over de naaste Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, gaande, ontmoet men, tussehen de tweede en derde Rivier, Zuid-aan, tot aan het Prinsdom Selagodon, anderhalve myl van den oorsprong der Rivier, de dorpen Wating, Sibufang, wat ooftelyker, Mora, Kawongan, wat Westelyker, Labijang, Bidamma, Tradjoc, en een myl Ooftelyker Tfilamoec, en een myl Zuid-Ooftelyker Tfikalong; welke negen dorpen elf honderd en vyftig huisgezinnen hebben.

Pas boven, of bezuiden Tradjoc, en Tfikalong heeft men 't Prinsdom Selagodon. In 't zelve, dat meest rond, en wel zoo groot als 't Prinsdom van Pondajang is, leggen aan de West-kant ontrent de tweede River, de dorpen Lawi Passang, Nangor, dat wat ooftelyker is, Tfidong, by een gebergte, dat zich wat Zuidelyker opdoet, Pan, en Foorol, en aan de Oost-kant Tfitollo, Sirondo, Batredamber, Selagadang, Wallig, Tfiromolan, en Tiaanfi, welke twaalf dorpen ruim veertien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het Prinsdom Selagodon.

Beoosten dit Prinsdom, en langs de derde Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, aan de West-zyde, een myl ten Zuid-Oosten van Tfikalong, heeft men de dorpen Tfisensi, Sihopora, Batocangara, Kattan, Tfiawu, Oetjong, Paliang, Loa, Afakal, Tfiloewang, en nog een dorp zonder naam, in een streck van twee en een

halve myl, al Zuid-op, leggen, van waarmen tot aan de Zuid-zee wel vier of vyf mylen verre, niet dan vier zware gebergten, met eenige vlakten hier en daar tussehen beiden heeft, die zich voor al tussehen de twee Zuidelykste gebergten opdoen. Deze elf dorpen zyn wel dertien honderd huisgezinnen sterk.

Beoosten de derde Rivier, die in de Zuid-zee uitwatert, een groote myl ten Zuid-Oosten van Pankolang in 't Noorden, ontmoet men eerst 't dorp Malela, en wat ooftelyker, pas boven, of bezuiden een kleene spruit, die twee of drie myl ooftelyker in een andre Rivier valt, die in 't binnen-meir uitwatert, Zuid-op, de dorpen Brafal, Koetta, Tfimera, Tfikeri, dat Inting ten Oosten heeft, Tinson, en wat ooftelyker, Lalibolang, en Tfiwollan, ten Oosten van welke laatste dorpen een halve myl, twee gebergten leggen; deze dorpen hebben met haar tien wel dertien honderd huisgezinnen.

Een myl bezuiden Tfiarolan legt, Zuiden-aan, Tfitanjong, Tfigatoc, Kappipalla, Tfijsnfi, Tripamoeti, en Sappi, welke zes dorpen wel zeven honderd huisgezinnen uitmaken.

Ten Zuiden van Sappi ontmoet men, binnen anderhalve myl, Cocroen, Laytatong, Patekoi, Sofokarti, en een myl of anderhalf ooftelyker Tfiaparora, en Panongan, wel zoo westelyk, dan weer Panongan byna een myl westelyker, Madang Tamjong, Linkombafan; dog wat ooftelyker dan Panongan heeft men Sipanahi (ten Oosten van 't welke Dammajong legt) Tfiliggi (dat Dindangajor een myl Ooftelyker heeft) Tfikambo, en Tfigoeger, welk laatste van Tfiaparora ontrent twee mylen na 't Zuiden legt. Deze vyftien dorpen konnen wel zeventien honderd huisgezinnen uitleveren.

Boven Tfigoeger, en Linkombafan, tot aan de Zuid-zee heeft men drie of vier mylen verre, niet als woest gebergte; dog hier ontrent neemt 't Riviertje Pinang, of Kidoelang, dat in de Zuid-zee uitwatert, zyn oorsprong, pas benoorden Tfigoeger met twee spruiten, die zich kort 'er na verenigen.

Wanneer wy nu al verder Oost-aan, by die Rivier, die in 't binnen-meir uitwatert, en bezuiden dien tak'er af, die Oost en West loopt, opgaan, om zoo de landstrecken van Kocwassing, Goloen, Impanagara, en 't land van Pagger, grenzende aan malkanderen, te beschryven, ontmoeten wy, aan de West-kant, eerst de dorpen Sihampan, Pascripan, Tfiaparays, Woeliger (met nog twee onbekende dorpen) Tfikawawi, en Tfikanjong; en daar boven twee gebergten, boven malkanderen, en twee mylen Zuidelyker nog een zwaarder gebergte, pas een myl van de Zuid-

De Landstrecken van Kocwassing, Goloen, Impanagara, en 't Land van Pagger.

Zuid-zee. Deze agt dorpen zyn duizend huisgezinnen sterk.

Een myl ten Noord-Oosten van 't dorp Sihampan, heeft men de dorpen Tfibobong, Lintongmon, en Waliger, en een myl beoosten Tfibobong, de dorpen Tsalave, Tsimagados, Tfidangha, en, pas bezuiden een kleene Rivier, die in de grooter valt, en zoo ook in 't Meir uitwaterd, 't dorp Tspockan, bezuiden 't welk weer een zwaar gebergte legt, een half myl bezuiden 't zelve de dorpen Tfibodas, waar ontrent men den oorsprong van een kleen Riviertje heeft, dat in de vorige Rivier valt, ontrent welkers midden 't gehugt Kowaling, dat vyftig huisgezinnen sterk is, zich opdoet. Dit Riviertje nu werd wat lager door nog een spruitje versterkt.

Daar na ziet men Tsimajai, Tfikaslo, al Zuid-op, als ook Tfitondong, Tfikankoeke, en Soeroepan, ontrent een myl van Tfibodas leggen; welke veertien dorpen ruim dertien honderd huisgezinnen uitleveren.

Twce mylen Zuidelyker als Soeroepan heeft men 't Riviertje Tfilfidaur, dat in Mauritius-Bacy uitwaterd.

Beoosten 't gebergte, dat een myl bezuiden Soeroepan legt, ziet men nog drie bergen Zuid-aan boven malkanderen, uit ieder van welke ook een kleen Riviertje voorkomt, vallende in een andere Rivier, die weer in een andere stort, die in 't binnen-meir uitwaterd, ontfangende onderweeg nog twee spruitjens.

Tusschen de twee laatste bergen heeft men een gehugt, Pamotang, en bezuiden 't laatste nog een gehugt Jelokboelo ge-

naamd; daar zich ontrent honderd huisgezinnen in ophouden.

Wanneer men nu van 't dorp Tsjalave (dat by den dwars-tak van de Rivier legr, die in 't binnen-meir uitwaterd) een grootte myl Zuid-Oost aangaat, ziet men in die zelve Rivier een nieuwe spruit, die een myl benoorden Rantija haren oorsprong heeft, storten ter plaatse, daar men een myl bezuiden Madura (daar weer twee spruitjens in die Rivier vallen) het dorp Magara, en Bloetjong, nevens nog vier dorpen zonder naam ontmoet, die met hun zeven wel duizend huisgezinnen uitmaken. Hier ontrent hebben wy mede een Pagar, en eenige bezetting.

Ontrent twee mylen beoosten Bloetjong heeft men nog een kleene Rivier, die daar haaren oorsprong neemt, in welke een weinig verder nog twee kleene spruitjens vallen, die zamen verder afstroomende na 't binnen-meir onderweeg van 't Oosten nog door een spruitje, ter plaatse, daar zy zich ontrent een grootte myl van 't Meir in tweeën scheid, versterkt werd, stortende met de Westertak van daar af, en een halve myl lager met nog twee andere takken in die binnen-zee.

Waar mede wy dan, alles van dit Koninkryk van Tsjeribon gezegt hebbende, dit ons derde bestek volcinden, daar niet anders hebbende by te doen, dan dat wy in 't zelve twee steden, drie honderd vyftig dorpen, en daar in drie en zefftig duizend, honderd en twintig huisgezinnen vinden, die door malkanderen, op vyf menschen gerekend, drie honderd vyf duizend en zes honderd zielen uitmaken.

TWEDE HOOFDSTUK.

K Aart van het vierde bestek, wegens de Landen onder Mataram behoorende. De Zuid-zyde beschreven. Twee Dorpen hier. Ankergrond. Het binnen-water Ranwe Gading, en eenige Dorpen. Ankergrond. De Noord-kant beschreven. De Stad Tagal. De Vesting aldaar. Pamalang. Pakalongan. Caliwongo. De Stad Samarang. De Vesting aldaar. De Stad Torrabaja. De Karwala van Damak, en die Stad. De Pagger aan de Rivier van Damak. De Stad Japara. De Vesting aldaar. De Stad Jawana. Beschryving van dit Land van de Noord na 't Zuiden opgaande. Kartanagara. Het Landschap Baanjoe Maas. Het Landschap Bagaleen. Oprogt van Samarang na Mataram. Ongaran. Salatiga. Silimbi. Het Landschap van Mataram. Tadie. De Hof-Stad Karta Soera de Ningrat. Vervolg der reize van Tadie na Mataram. Oepak. De laatste Poort, Kaliadier genaamd. De Stad Mataram. Beschryving der Landen bezuiden Jawana, en langs die Rivier. De Stad Babad. De Stad Jatintackan. De Stad Tatjocpintoc. Het Landschap Kadocwang.

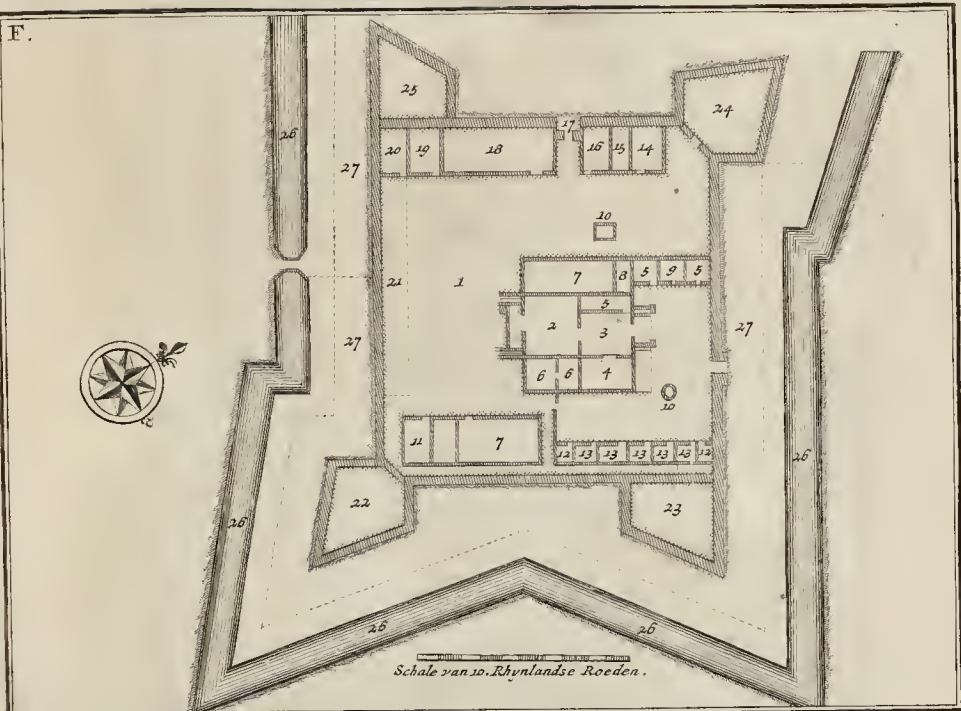
Kaart van het vierde bestek, of de landen onder Mataram behoorende.

W Y gaan dan over tot ons vierde bestek van Java, volgens welkers kaart met de letter G gemerkt, wy de landen, onder Mataram behoorende, zullen beschryven.

Wy vervolgen dierhalven eerst de Zuid-zyde des lands, van daar wy het in 't Koninkryk van Tsjeribon gelaten hebben, alwaar wy voorat zullen zeggen, dat het zwart zand, dat men een weinig van de wal

F.

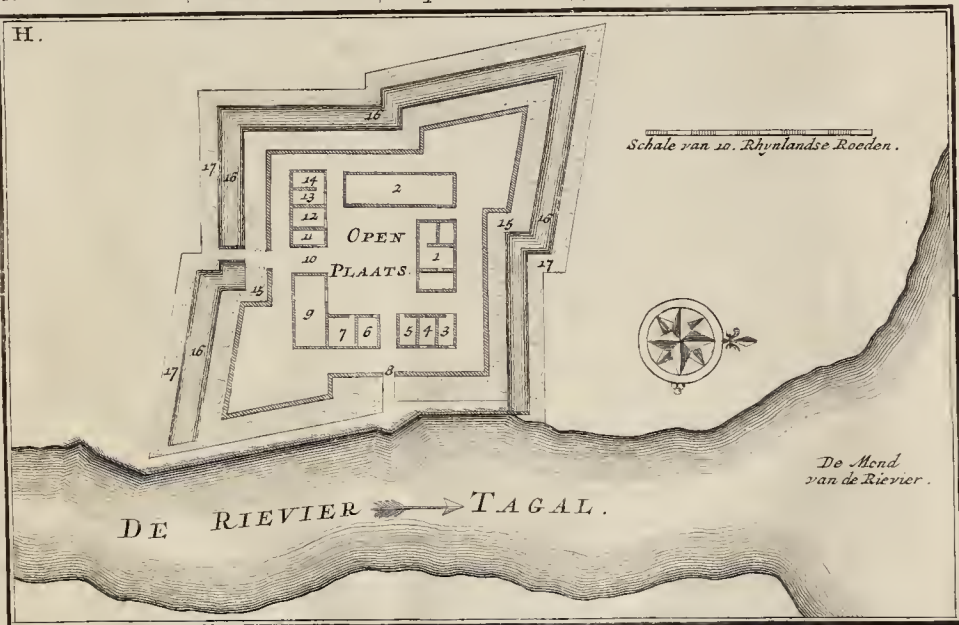

CAARTE VAN T FORT DE BESCHERMER GELEGEN OP TSJERIBON.

Gemeten den 14de Feb^r. 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. Open Pleyn.	7. Pakhuys.	13. Slaven Huysingen.	19. de Boschtieters Camer.	24. Heele Zee Punt.
2. Voor-Zaäl.	8. Bottelerye.	14. t Comptoir.	20. de Confapels Camer.	25. Halve Land Punt.
3. Achter-Zaäl.	9. Combuis.	15. de Adisfentens Camer.	21. de Nieuw ontworpen wacht.	26. De Graet.
4. Comer.	10. Een Put.	16. de Sergeants Camer.	22. Geheele Land Punt.	27. Den Barm.
5. Camertje.	11. t Sieken Huys.	17. De Poort.	23. Halve Zee Punt.	
6. Meesters Winkel.	12. t Secreet.	18. Corps du Garde.		

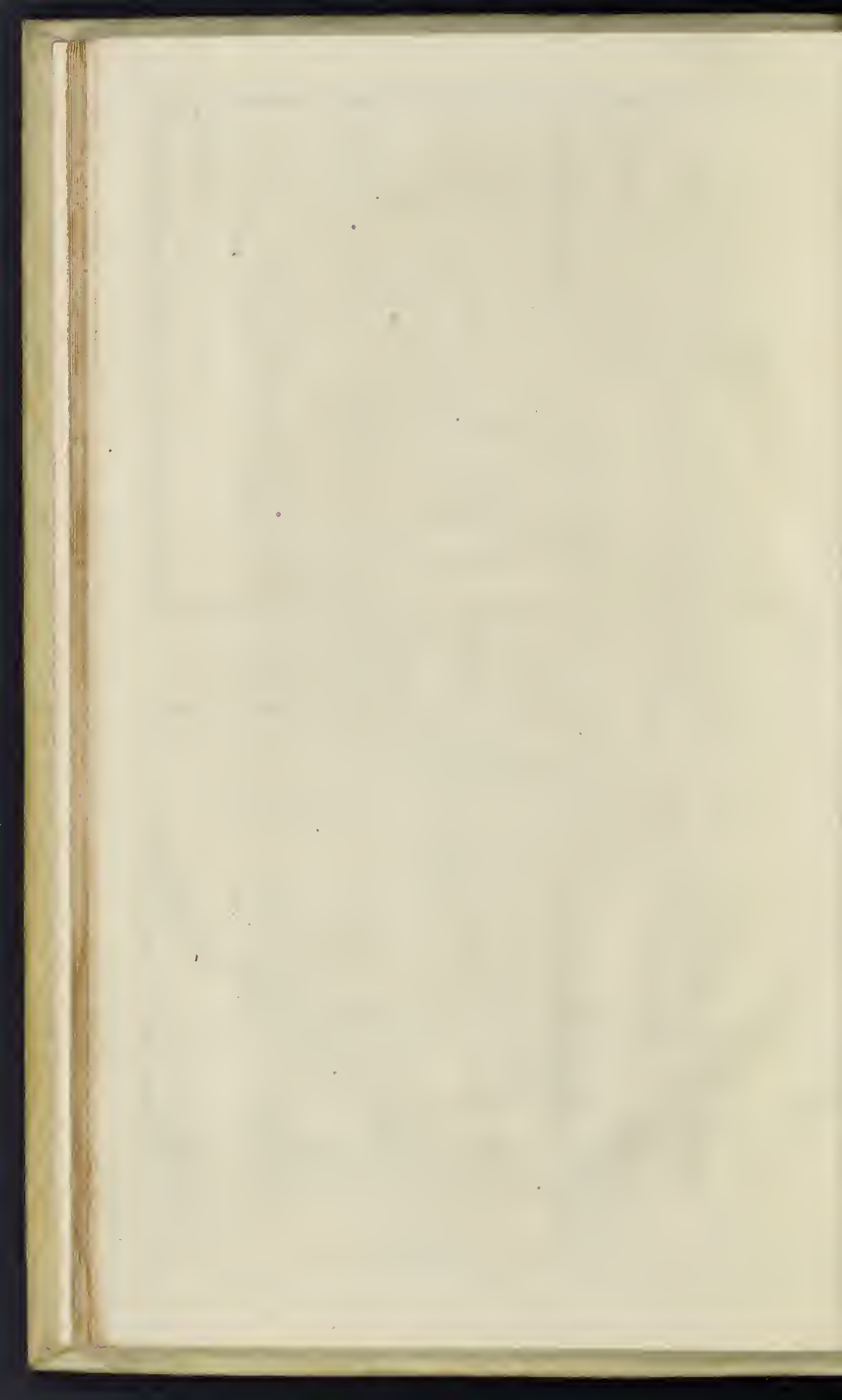
H.

CAARTE VAN DE PAGGER OP TAGAL.

Gemeten den 6de April 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. Resident's Wooning.	6. Adisfentens Camer.	11. Wagt-huys.	16. De Graet.
2. t Pakhuys.	7. Sergeants Camer.	12. Corps du Garde.	17. Buyten Barm.
3. Combuis.	8. Water Poort.	13. Boschtieters Camer.	
4. Sieken Huys.	9. Corps du Garde.	14. Confapels Camer.	
5. Meesters Winkel.	10. Land Poort.	15. Binnen Barm.	

wal hier op zekere diepte heeft, die in de kaart getekent is, en van 't begin tot het einde van dit bestek doorgaat.

De Zuid-zyde beschreven.

Twee mylen Oost-aan heeft men eenig laag gebergte (hoewel ook een Rif de gansche Zuid-zyde langs) dat beoosten 't dorp Gading zich wat verbreed, tot aan 't dorp Gnaja toe, daar men honderd huisgezinnen telt.

Twee Dorpen hier.

Voor aan pas een myl in dit bestek, landwaard in, staat eenig geboomte, en anderhalf myl Oost-aan van 't begin dezes besteks heeft men een zoute Rivier, en een half myl landwaard in Oost en West eenig gebergte; dog by 't dorp Gnaja ziet men N. O. en Z. W. een zwaarder gebergte leggen, dat in 't Z. W. aan een zand-baey stoot, daar men ook een dorp wel met honderd en vyftig huisgezinnen heeft; en die hoek werd 't Schildpads-Hoofd genaamd.

Dit gebergte vervolgt nog een weinig aan 't Zuider-strand, loopende wat landwaard in, daar men dan, Oost-aan wel vier mylen, niet dan twee boschen met Jager-boomen dicht aan strand, en een kleine myl van de wal weer een zwaar gebergte vind, dat zich Oost en West ruim twee mylen uitstrekt,

Anker-grond.

Ontrent vyf mylen ten Oosten die zandbaey, heeft men wat landwaard in weest eenige Jagerboomen, by welker begin hier ook anker-grond is, en twee mylen verder heeft men een binnen-water, Ranwe-Gading genaamd, in 't welke zig de Soefochoenan, of Keyzer van Java, nu en dan wel gaat vermaken.

Het binnen-water Ranwe-Gading.

Het is in 't Westen pas een vierde, en in 't Oosten ontrent een myl breed, en Oost en West ontrent twee mylen lang, loopende in 't Oosten rond, als een langwerpige Doedelzak.

Men heeft hier ook eenige dorpen, dog met haar namen niet uitgedrukt, die vier in getal zyn, wel drie honderd huisgezinnen uitmaken, en die de Keyzer hier houdt, om alles tot zyn vermaak van de visschery en jacht gereed te hebben.

En eenige Dorpen.

Van dit binnen-water vyf mylen Oost-aan, komt men by 't dorp Gading, daar den Soefochoenan dan zyn verblyf houdt. Hier van daan heeft men N. O. op, landwaard in, een zwaar gebergte, ruim negen mylen verre tot het einde van dit bestek, en tot in Kadoewang, een landschap dat onder den Soefochoenan staat; ook heeft men tusschen 't voornoemde binnen-water, en 't strand, wel anderhalve myl Oost en West, gelyk mede twee mylen van strand, eenig gebergte, en dicht aan strand ook weer eenige Jagerboomen.

Van Gading, daar 't land een weinig uitpuilt, en dan weer met een vlakke bogt van twee mylen Oost en West inloopt, heeft men niet dan een steile klip-
IV. Deel.

pige wal, en aan 't einde van deze bogt een hoek, Oedjong Lajang genaamd.

Hier van daan tot aan 't einde van dit Ankerbestek aan de Zuid kant, al Oost-aan, heeft men niet dan een steile, en zeer rotszige wal, en aan desselfs einde een klein inboggje, daar men ook ankeren kan in een baey, Padsjetam genaamd.

Ook heeft men twee mylen beoosten Oedjong Lajang wat van de wal, eenige groote katskoppen, klippen, en steenen, de steene Roeland genaamd, waar mede wy van de Zuid-zyde na de Noord-kant overgaan, hebbende hier alleen maar by te voegen, dat deze Zuid-zyde, Oost en West, ruim vier en twintig mylen lang is, en dat zig in 't einde van dit bestek, 't landschap Kadoewang opdoet, dat zich in 't O. wel vier mylen N. en Z. tot aan dat zwaar gebergte, dat als een dicht keten-werk is, uitstrekt. Deze gansche wal langs heeft men aan de Noord-kant ook een klein rif, of zand strand.

Anderhalf myl van 't Riviertje Karakan, in 't W. (daar wy 't hier laatst lieten) ontmoet men eerst een klein spruitje zonder naam. Een myl Oostelyker den hoek en de Rivier van Brebes; een weinig hooger op de Rivier Kaliganfa, en een myl beoosten de Rivier van Brebes de stad Tagal.

De Noord-kant beschreven.

Dit is een van de groote strand-steiden, in welke wel acht duizend huisgezinnen zyn. Zy strekt zich al fracy verre langs strand al landwaard in, alwaar men verheide zware gebergten diep landwaard in als in een vier-sprong leggen ziet, van welke vier het zuidelykste de berg Tagal, en de noordelykste 't bergje, Gadja (dat is, den Olifant) genaamd, en 't geen van een zeldzame gedaante is.

Hier legt, van wegen de E Maatschappij, ook een Opperhoofd, zynde een Onderkoopman, die nog eenige bedienden onder zich heeft, alzoohier ook groote handel in Ryft, en andere waren valt; dog dit Opperhoofd, staat onder dat van Tsjenbon.

Hy onthoud zig hier in een fraeje Vesting, of Pagar, diens aftekening wy onder de letter H vertoonen, zoo als zy aan een frische Rivier legt.

De Vesting aldaar.

Onder dit Hoofd heeft men mede eenige Soldaten, nevens een Adfifent, Wondheeler, en meer andere dienaaren, die de zaken alhier helpen waarnemen. Deze zyn A°. 1705. den 9 Juny op 25 stuks bepaald.

Pas beoosten Tagal heeft men een myl Oost-aan, eerst een groote Rivier, die aan de West-kant van den berg Tagal haren oorsprong ontrent agt of negen mylen van strand neemt.

Even beoosten deze tot aan de droogte
D Ko-

Korang, Kalijerok (die $\frac{1}{2}$ myl van de wal, en anderhalve myl van Tagal, voor den hoek Larifen O. en W. een myl verre, en een halve myl Z. en N. uitgestrekt legt) heeft men de Rivieren Madialang, die van Cartanagara, die van Kalijerok, Kalipo, Bonko, en Larifen, met een hoek van die zelve naam, waar na wel drie mylen Oost-op, tot de hoek en Rivier van Pamalang, de Rivieren Swadi, de Hoek Swadi, de Rivier Pakitingan (bezuiden 't welke men twee mylen landwaard in 't bergje Gadja, ontdekt) Babadang, Padok, Sombor, Wadoeri, en Montjak, volgen, na welke men by den hoek en Rivier van Pamalang komt, dat ook een groot dorp wel van duizend huisgezinnen is. Hier loopt de kufft met een hoek wat uit, en dan weer regt Oost-aan.

Pamalang.

Pakalongan.

Van daar Oost-aan anderhalf myl ontmoet men de Rivieren Padok, Soemor (nevens een hoek van die zelve naam) Telokbarang, Brenni, en dan komt men by de Rivier en het dorp Pakalongan, dat ook wel duizend huisgezinnen sterk is.

Behalven die twee voornamde dorpen dragen alle die waters en Rivieren hare naamen na de dorpen, by welke zy leggen, die tot hier toe negentien in getal zyn, en wel twee duizend en vyf honderd huisgezinnen opbrengen.

Van Pakalongan tot het dorp Kaliwongo, zes groote mylen Oost-aangaande, ontmoet men de Rivieren van Kinting, Goe-loewan (met een hoek van dien naam) alwaar men ook Zuid-Oost landwaard in een zwaar gebergte Woenareing ziet) Kalijerok, Lockawali, Baboeran, Toenoerisi, met een hoek van die naam, benoorden welke men, ruim vier mylen van de wal, Koreas droogte heeft, en een myl verder den hoek Paboeranam, de Rivier Amba, de dorpen Marrotoea, Poewon, de Rivieren Kandaal, en Babalang, met een hoek van die naam, voor welke Rivier een kleen Eilandje Z. en N. gestrekt legt.

Kaliwongo.

Een myl ten Oosten van deze Rivier (by welke de kufft Zuid-aan draeid) doet zich ook die van Kaliwongo, en dat dorp op, gelyk nog een myl Oostelyker, daar de kufft Zuid-Oost inschiet, en een groote bogt maakt, die wel vier of vyf mylen Oost en Noord-Oost aanloopt, alwaar 't dorp Karanganije, als ook de stroom Mackan, en dan de Rivier, waar aan de stad Samarang legt, zich vertoonen.

Deze zeshen dorpen, alle aan waters en Rivieren van die zelve naamen leggende, zyn ruim twee duizend vyf honderd huisgezinnen sterk; waar af Kaliwongo alleen op agt honderd gerekend werd.

De Stad Samarang.

De Stad Samarang is een van de grootste Javaanische Zee-steden, waarom zy ook zedert A°. 1708. tot de Hoofd-plaats, en

zetel van de Heer Gezaghebber, die 't opperbewind over Java's Noord-Oostkufft heeft, van haar Edelheden verkoren, en zedert alle den omflag der E. Maatschappy hier verplaatst is, daar hier bevoorens een Koopman lag, in welke tyd Japara altyd de Hoofd-plaats geweest is.

Deze stad werd gegift drie en vyftig mylen van Batavia, en zeven van Japara, te leggen. Zy is maar een open vlek, dog wel een myl in 't rond betimmerd, waar in zeer veel gemeene, en ook eenige fraeje huizen, zoo van den Javaanischen landvoogd (die een van de vier groote Strand-Heeren, de vierde in rang van de eerste Princen des Ryks, en Socra di Menggala genaamd is) als van den Kapiteyn der Chineesen, en andere vermogende lieden gevonden werden, alzoo dit een groote handel-plaats in Ryft, en andere waaren is. De Javaanische Landvoogd heeft hier een groot gevaarte van een steene woning, na welke men over een goote brug gaat, die zeer hoog over de Rivier genaakt is, en waar van wy hier na, by zeker bezoek, dat ik met gezelschap by hem gedaan heb, nog breeder zullen spreken.

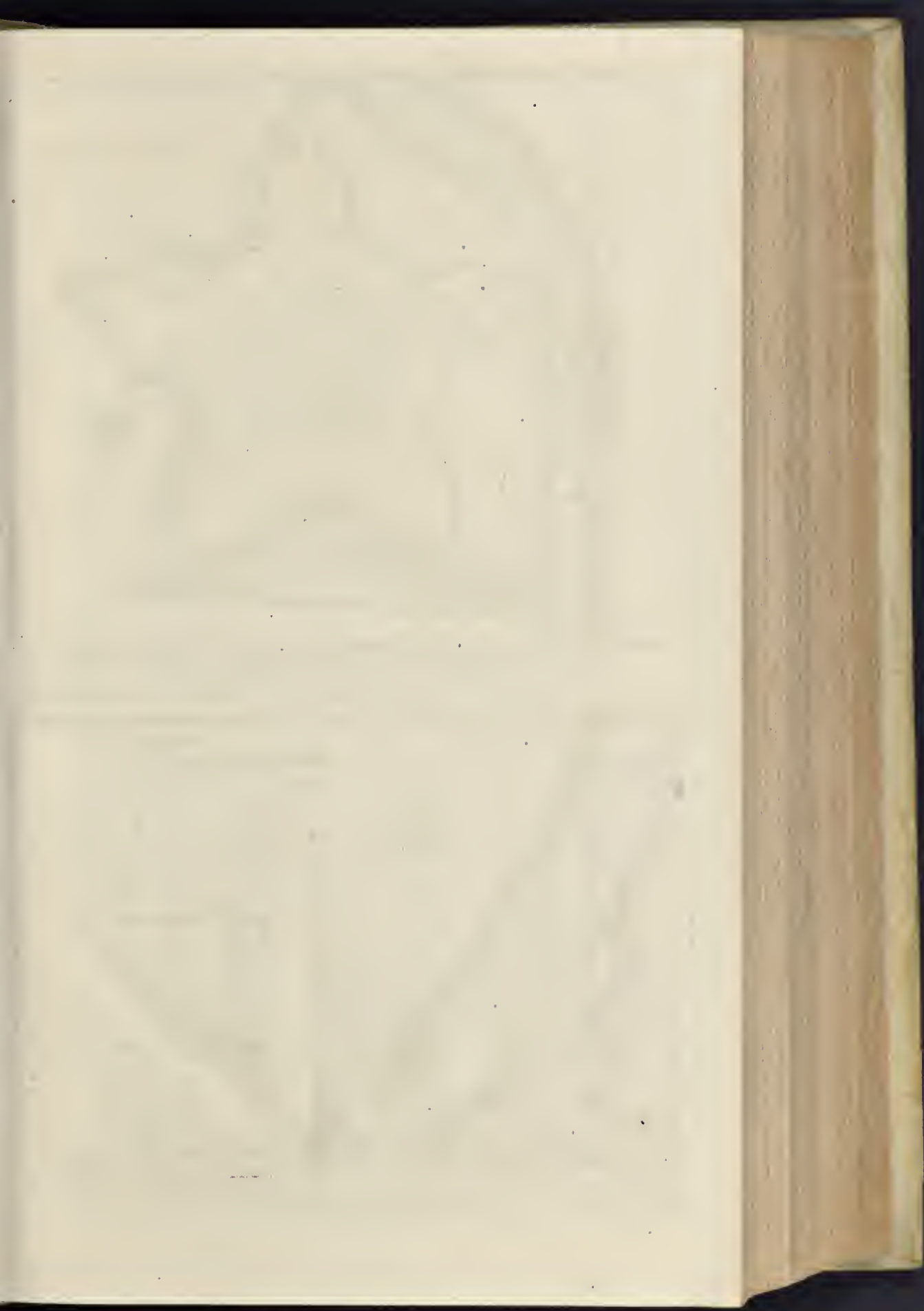
Mer gift dat hier in, of 'er onder, wel twintig duizend huisgezinnen behooren, hoewel anderen dit nog hooger begrooten, om dat het 'er grimmet, en krioclt van menschen, die zig met vischeryen, Ryftplanten, en dien handel, als mede 't hakken van Jati-hout in de bosschen, met het zagen van 't zelve, en 't handelen daar in, bezig houden, en onder al 't welke de Chineezen, die hier al vry sterk woonen, een groot leven geven. Hier is ook een groote markt, daar alles te koop is. Zy mag in oude tyden zoo volkryk geweest zyn; dog ik geloove niet, dat zy nu zoo veel ingezetenen heeft.

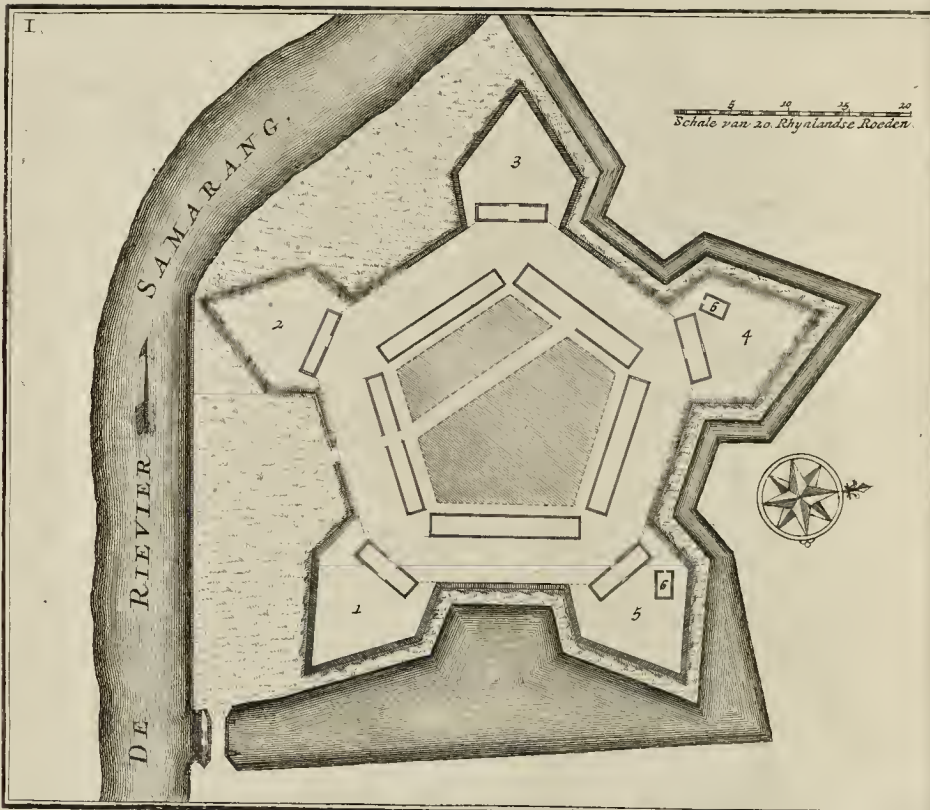
Dit is de stad, daar de Gezanten, die na den Socsoehoenan gaan, aankomen, en die van daar gemeenelyk na Mataram zeer plegtelyk opgeleid werden, gelyk wy nader zullen toonen, als wy dit land in zyn binnenste, van 't Noorden na 't Zuiden opgaande, beschryven.

Gelyk nu hier zedert A°. 1708. de Opper-gezaghebber van Java's Noord-Oostkufft (die gemeenelyk een Opperkoopman is, en een Commandeur plagt te zyn) zyn verblyf houd, alzoo is dit ook de Hoofd-plaats, onder welke alle de andere Opperhoofden, langs die ganse kufft, uitgenomen die van Tsjeribon, staan, moerende alle hun Negotie-boeken aan den Administrateur, of tweeden van dit comtoir, zynde een Koopman, overzenden.

Deze Gezaghebber heeft een groote magt, staande onder niemand, dan onder haar Edelheden. De Gezaghebbers die hier gelegen hebben, ziet men uit deze Lyst.

LYST

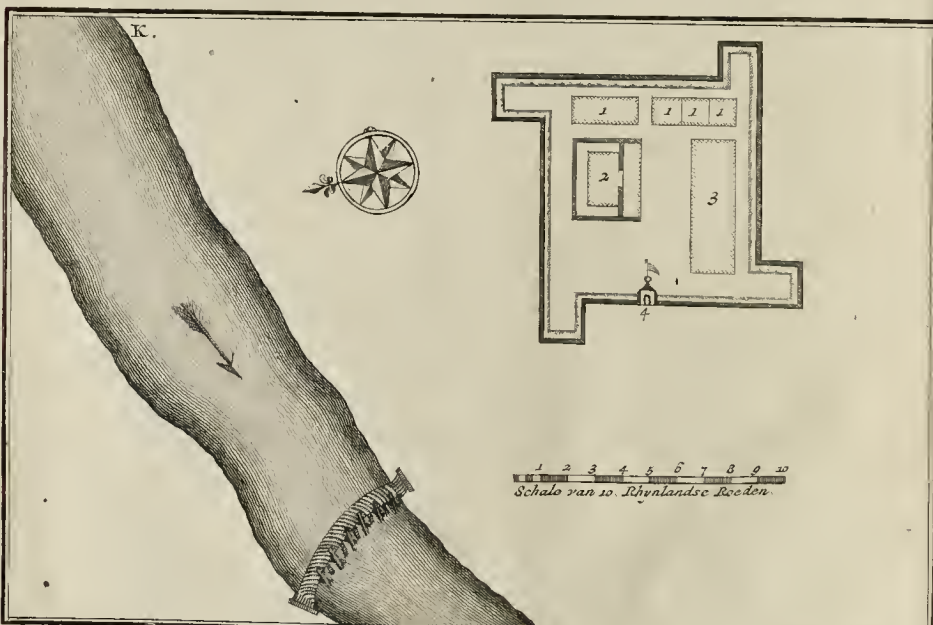

KAARTE VAN DE VESTING VAN SAMARANG.

Gemeeten in 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. Zeeland. 2. Amsterdam. 3. Utrecht. 4. Raamsdonk. 5. Bunfchooten. 6. Kruyt-Kelders.

KAARTE VAN DE PAGGER GOED BEGIN TOT DAMAK.

1. De Tegmenten van de Hoofd Gebroeders. 2. De Corps du Garde van de Hollandfche Krugs-knagten.
3. De Corps du Garde van de Inlandfche Krugs-knagten. 4. De Poort.

OPPERHOOFDEN VAN SAMARANG.

Zedert A°. 1708. als

OPPERGEZAGHEBBERS VAN JAVA'S NOORD-OOST-KUST.

Op- per- hoofden van Sama- rang.	<i>Willem Drost</i> , Koopman.	van A°. 1708. tot 1709.
	<i>Pieter Metz</i> , Opperkoopman.	1709. 1714.
	<i>Kornelis Jongbloed</i> , Dito.	1714. 1715.
	<i>Georg Frederik van Beikwits</i> .	1715. 1715.
	<i>Gaspar de Hartog</i> .	1715. 1717.
	<i>Joban Frederik Gobijs</i> , Commandeur, en Veld-Heer; dog in zyn afwezen als Veld-Heer, is hier voor een tyd, om de zaken waar te nemen, geweest.	1717. 1721.
	<i>Pieter Wybers</i> .	1717. 1719.
	<i>Jacob Willem Dubbeldekop</i> , Commiffaris, en Commandeur.	1722. 1723.

A°. 1706. was hier de Heer *Govert Knol* als Hoofd; en te gelyk Veld-Heer van de Krygsmagt der E. Maatschappij, die 'er tot A°. 1708. bleef, en voor dien tyd is hy 'er A°. 1702. als Luitenant ook Hoofd geweest, en diergelyke minderen meer, die ik niet net kenne, hebben 'er voor zyn E. gelegen, en zedert 1686. veel jaren aan een *Philibert Boeschot*.

De Gezaghebber heeft hier ook een goed getal Soldaaten, en veel andere bedienden, die tot den handel nodig zyn.

De Vesting
aldaar.

Deze onthouden zig in een fraaje Vesting, die van een redelyke groote uitbreiding, grooter als die van 't Kasteel Batavia; en een vyf-hoek is, van pallissaden met planken wal's gewyze bezet, en met vyf punten, Raamsdonk, Bunschoten, Zeeland, Amsterdam, en Utrecht, voorzien, waar in de Heer Gezaghebber een fraaje steene woning heeft, zoo 't van buiten gelykt; men heeft 'er ook goed geschut, en een groot pleyn; wy geven een aftekening van deze Vesting, zoo als zy aan de Rivier van Samarang legt, die men tot dicht by de Vesting opvaart, by de letter I. De bezetting is den 9 Juny A°. 1705. op honderd en dertig dienaren in 't geheel bepaalt.

Voor aan, als men uit zee de Rivier opvaren zal, legt een kleene droogte, daar men met een schuit, of orembaei, niet wel, dan by hoog water, over kan. Ook is hier zeer goede anker-grond voor de stad.

De Stad
Torrabaja.

Een myl beoosten Samarang, daar zig de kust wat dieper in die bogt en meer na 't Oost ten Noorden draait, heeft men de stad Torrabaja, daar een Ingebey (zekere foort van Javaansche Lands-grootten) het opperbewind heeft.

Het is maar een open vlek, in verre na zoo aanzienlyk niet, als Samarang; maar

waar in men mede al een goed getal Javaansche woningen, een magtigen handel van Ryft, hout, en andere waren, en wel zes duizend huisgezinnen heeft, alzo daar groote vlaktens Oost-op zyn, die hen gedurig werk met het Ryft-planten, en behandelen van de zelve, geven.

Tusschen Samarang, en Torrabaja heeft men nog twee kleene Rivierkens, en pas 'er voorby nog eene die Gnoek, na zeker dorp genaamd is.

Hier van daan tot aan de Qual (eigentlyk de Kawala, of Modder-Rivier) van Damak, heeft men nog twee Rivieren, en twee dorpen, Zajank, en Goemoelak, die met hun drieën wel vyf honderd huisgezinnen sterk zyn: zy leggen ieder ontrent een myl van malkanderen, en Torrabaja is van de Kawala van Damak niet wel twee mylen gelegen.

Hier legt mede een Javaansche stad, ^{De Kawala} wat hooger die Rivier op, dat een van de ^{van Da-}oudste steden des lands is (gelyk wy in ^{mak, en}verhaal der zaken van Java zullen aanhaalen) ^{die Stad.} hoewel zy jegenwoordig niet veel aanzien, en niet boven de drie duizend huisgezinnen heeft. Wy hebben daar ook een Pagat, goed Begin genaamd, die wy by de letter K vertoon.

De Rivier, aan welke die stad ontrent twee mylen, Zuiden, of Zuid-Oost-aan legt, is een van de voornaamste van geheel Java, gelyk wy nader zullen toonen,

als wy den optogt van Samarang na de stad Mataram zullen beschryven. Hoedanig de nieuw ontworpen Paggar van onze smalle bezetting hier is (daar wy mede een Opperhoofdje hebben) vertoonen wy by de letter K K.

De Paggar
aan de Ri-
vier van
Damak.

Van de Rivier van Damak Noord-Oost-op, heeft men de Rivier Woddong, en een weinig verder de groote Rivier Tondoenang, die daar met veel bogten ettelyke mylen eerst Oost, dan nog verder op Zuiden, dan weer West op, en dan weer Noord-West-aan loopt, en pas beweften zeker Eiland, dat ruim twee mylen bezuiden de stad Samarang legt, haren oorsprong heeft, scheidende zich een myl hoger in tweeën, daar het dan een Eiland, een myl lang, en drie vierde van een myl breed, maakt. De twee dorpen daar ontrent komen wel twee honderd en vyftig huisgezinnen opbrengen.

Van Soengei Tandoenang draait de kust meest na 't Noorden, of na 't Noord-Oosten, alwaar men een myltye Noordelyker het Dorp Kalamat, en nog een myl hooger twee hoeken, Oedjong Samat, en Oedjong Gat heeft, ontrent welke laatste hoek zich wat van de wal het Eilandje Poelo Siwalon opdoet.

Hier van daan tot Japara toe, dat een myl Noordelyker legt, heeft men nog twee Rivierkens ontrent halver weg, en dan komt men by de stad, vlak voor welke men, niet wel een halve myl zeewaard, een klein Eilandje, Poelo Keloor, en een weinig westelyker nog een grooter, Poelo Dowa, of de Twee Eilanden heeft.

De Stad
Japara.

De Stad Japara is mede een van de groote strand-steden, daar ook een van de vier groote Strand-Heeren, en wel de derde in rang, A°. 1706. Sedjana Poera genaamd, legt.

Zy vertoont zich aan een fraeje Rivier, langs de zee-kant uitgestrekt, en aan zee met een kraalsteene muur, die hier en daar hare punten heeft, gedekt; dog aan de land-zyde is zy open.

De straaten zyn 'er, even als op Samarang, meest wat naeuw, krom, en ongemakkelyk om ze te betreden. De huizen meest van Bamboezen, uitgenomen eenige weinige, die van hout of steen gebouwd zyn.

De Chineesen hadden 'er al van ouds af een groote en fraeje straat, en een zeer netten Tempel, die ik A°. 1686. gezien heb, dog de straat is 's jaars te voren meest afgebrand.

Hier is een groote Markt, daar alles goet koop is, zoodanig, dat men een hoen voor

een stuiver of twee, een gans, voor een scheffing, en een koebeest voor twee of drie ryksdaalders bekomen kan.

Sedjana Poera, heeft hier een fraeje wooning, die ten deele van steen, en ten deele van hout gemaakt, en met stallingen voor zyn Olifanten, en andre dieren, voorzien is.

Men heeft 'er ook een schoonen grooten Moorischen Tempel met eenige daken hoven malkanderen, die van hout gemaakt is. Ontrent de zelve heeft men ook een groote Ry- of Ren-baan, (by den Inlander de Pasce-baan genaamd) waar in deze Landvoogd met zyn Grooten gewoon is om sryd te paerd te ryden, en met de lantie te werpen; een oefening, die de Javanen 'mer een halve Arabische naam Itsneenan (dat is Maandag-houden) noemen, om dat zy dat gemeenelyk op de Hari Itsneen, of op de Maandag doen.

De Rivier, die hier door de stad voorby de Hollandische Logie loopt, is klein, en watert daar in zee, beweften den berg, uit.

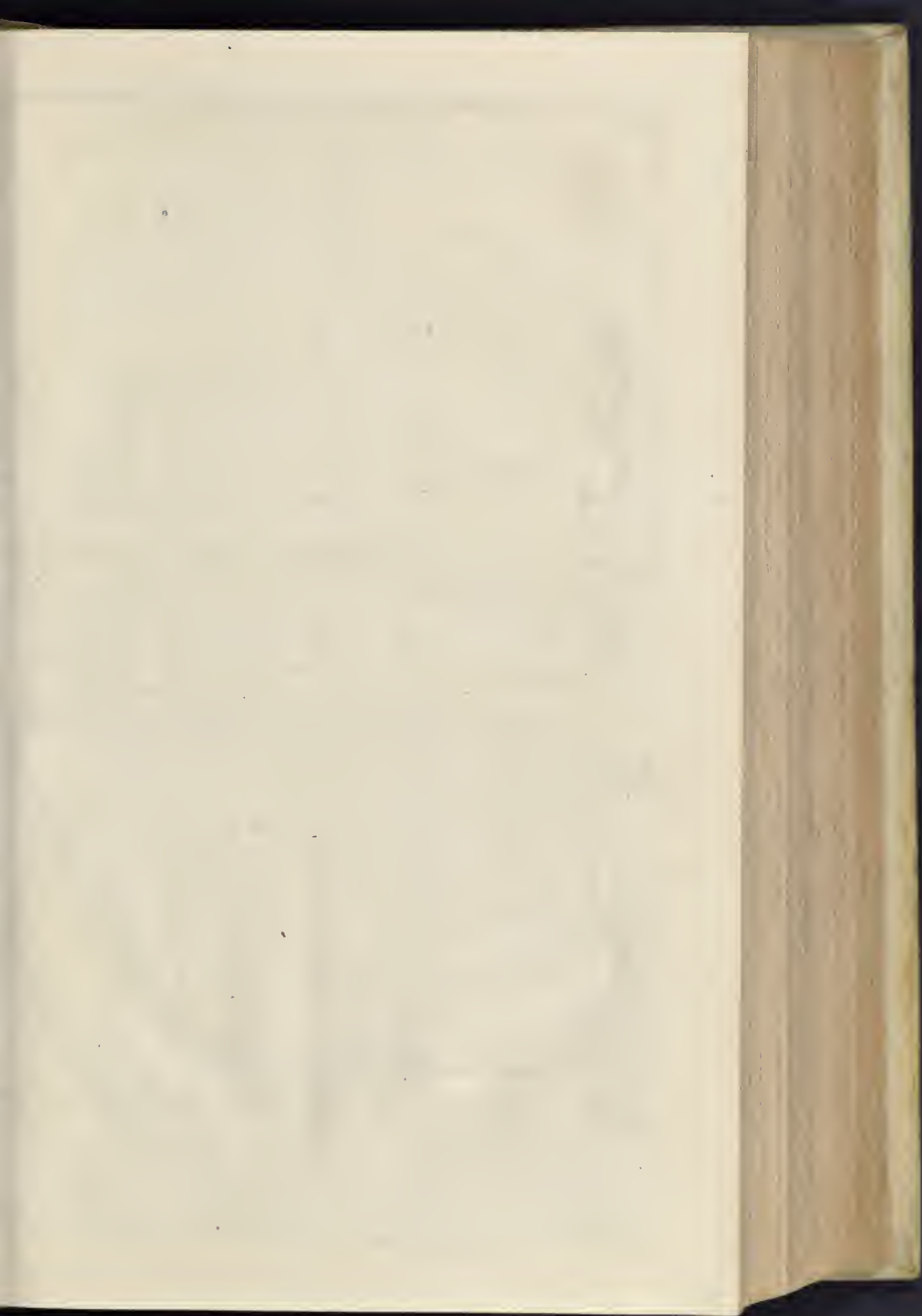
Ten Oosten van deze Rivier, of wel ter linkerhand, als men in de stad komt, heeft men een berg, op welke een Vesting na de zee-kant plag te zyn, die zig al verre uytstreckte, en waar op men eenig metale en ander gefchut, mer een fraeje bezetting had, al 't welke, gelyk ook 't Hoofd-Comptoir A°. 1708. hier van daan gelicht, na Samarang overgebragt, en 't onnodige afgebroken is.

Schoon 't Hoofd-Comptoir van hier na Samarang verplaatst is, is echter hier naderhand een Opperhoofd, zynde een Onderkoopman, gebleven, die met enige bedienden van wegen de E. Maatschappy, den handel waar neemt, die mede meest in Ryft, houtwerken, en diergelyke waaren bestaat. Het vorig Opperhoofd was een Opperkoopman, en in de oorlogen zedrd A°. 1677. een Opperbevelhebber, of Commandeur.

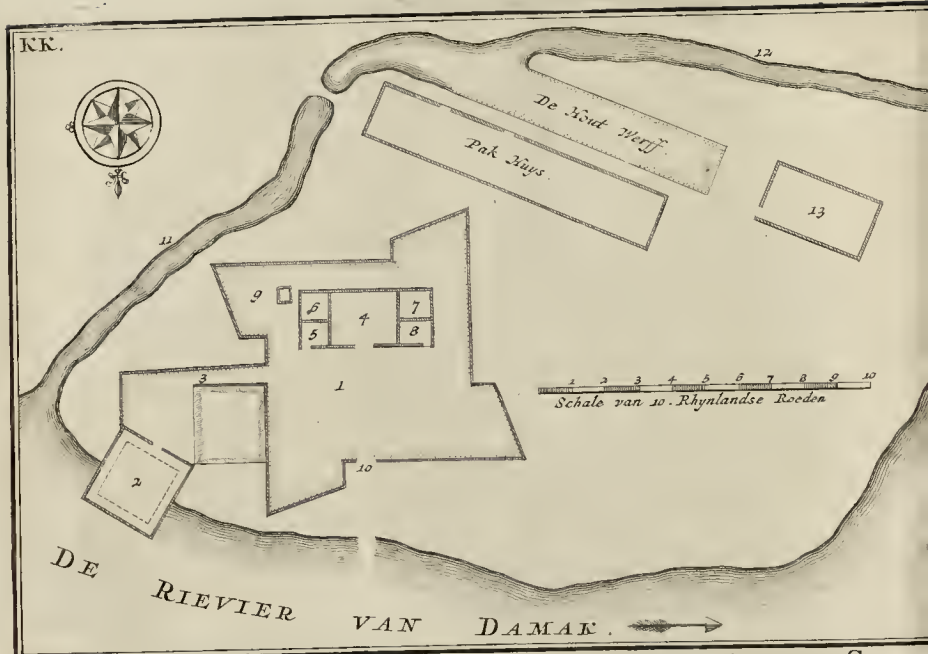
Het Opperhoofd heeft hier voor zich, De Vesting en eenige bedienden, een fraeje steene woonaal-
daar.

ning, van welke met des zelfs Vesting wy een aftekening onder de letter L geven. Zy heeft deze vier punten, Gorcum, Worcum, Loevestein, en Heusden. De bezetting is A°. 1705 den 9 Juny voor de logie en wagt, op vyf en twintig man bepaald, en beslooten, dat men den bergaan den Soefochoenan overlaten zoude.

Men gift de ingezetenen van deze aloude stad op tien duizend huisgezinnen. De Opperhoofden, die hier gelegen hebben, vertoont de volgende Lyft.

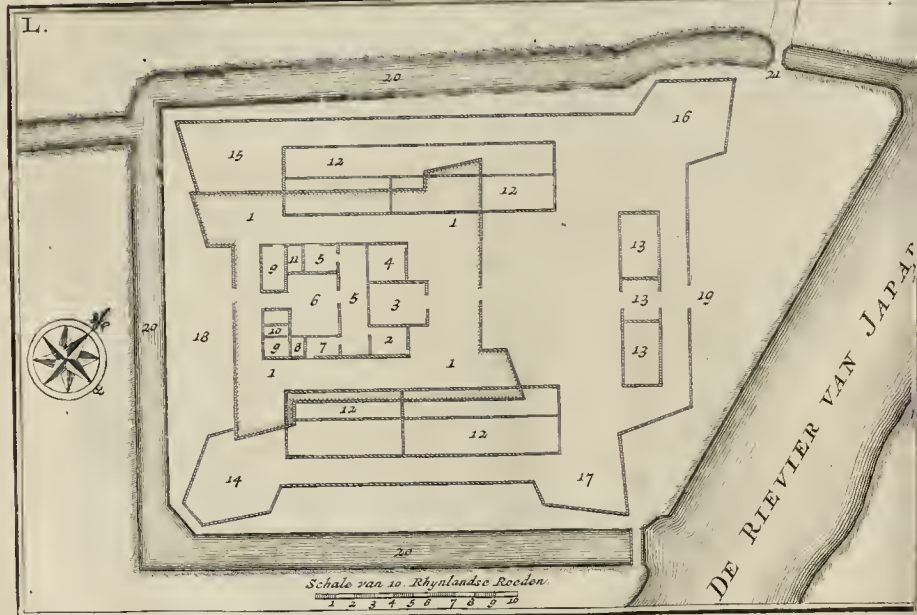

KAARTE VAN DE NIEUW ONTWERPEN PAGGER OP DE QUAL OF CAWA
Gelegen aan de Rievier van Damak, Gemeeten den 12. Mey 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. De Nieuw ontworpen Pagger.	5. Officiers Camer.	9. Cruyt Huys.	13. Fundament van een Zaa-
2. Wooning van't Opperhoofd.	6. Boschjeters Camer.	10. De Poort.	Molen nu tegenwoordig
3. Ingaang voor de Opperhoofd.	7. Meesters Camer.	11. Een Oude Spruyt.	gebruukt wordende door
4. Corps du Garde.	8. Corporaals Camer.	12. Een Spruytje.	de Nacht.

KAARTE VAN DE OUDE EN NIEUWE ONTWERPEN PAGGER TOT JAPARA
Gemeeten den 3ten Maart 1708. door G. v. Broekhuysen.

1. De Nieuw ontworpen Pagger	6. De Plaats.	12. Pakhuysen ende verscheide	17. Loeresteyn
van de Resident tot Japara.	7. Adisijents Camer.	Wooningen.	18. Den Barm.
2. Residents Wooning.	8. Kamertje.	13. Corps du Garde.	19. De Poort.
3. Corps du Garde.	9. Kombuys.	14. De Pant Gorkum.	20. De Gragt.
4. Constapels Camer.	10. Sekreet.	15. De Pant Warkum.	21. De Weg na de Boom-
5. Gallery.	11. Meesters Camer.	16. Meusden.	

OPPERHOOFDEN VAN JAPARA.

Opper- hoofden van Japara.		van A°.	tot 1664.
<i>Kornelis de Vallee.</i>	Onderkoopman, en Opperhoofd.		
<i>Jacob Koepel,</i>	Commandeur, of Bevelhebber.	1672.	1680.
<i>Kornelis Bartelsfoen Marchier,</i>	Opperkoopman.	1682.	1684.
<i>Joannes de Hartog,</i>	dito.	1685.	1686.
<i>Pieter van den Hoorn,</i>	Dito.	1686.	1687.
<i>Joban Albert Sloop,</i>	Bevelhebber.	1687.	1688.
<i>Maurits van Happel,</i>	Luitenant.	1688.	1689.
<i>Joban Albert Sloop,</i>	Bevelhebber.	1690.	1694.
<i>Salomon le Sage,</i>	Opperkoopman.	1694.	1696.
<i>Pieter Goodschalk,</i>	Dito.	1696.	1698.
<i>Pieter Durant,</i>	Dito.	1698.	1700.
<i>Antoni Gerard Zas,</i>	Bevelhebber.	1700.	1701.
<i>Bitter van Rede,</i>	Dito.	1701.	1703.
<i>Govert van Wyngaarden,</i>	Opperkoopman.	1704.	1706.
<i>Andries Meesters,</i>	Dito.	1706.	1708.
<i>Willelm Drost,</i>	Koopman.		
	Zedert is hier maar een Onderkoop- als Hoofd gelegd.	1708.	1708.
<i>Joannes Wys,</i>	Onderkoopman.	1708.	1711.
<i>Gerard van Kervel,</i>	Dito.	1711.	1717.
<i>Jofua van Arwynen,</i>	Dito.	1717.	1719.
<i>Jaques Dallens.</i>		1723.	

De Eilanden, die voor de stad leggen, dekken de zelve wel enigzins voor den zwaren aanslag van het water; dog ik heb egter binnen de Eilanden de zee wel zoodanig zien komen aanrollen, dat 'er een scheeps-schuit 't onderste boven geslagen wierd, waar van eenige verdronken.

In oude tyden plagten de Engelschen, en Portugeezen zelf, A°. 1720. hier nog een Comptoir te hebben; dog nu zyn 'er op deze ganfche kust geen andere, dan Hollanders.

Wat voorby de stad Japara, draeit de kust met een kleene hoek, Kalirang genaamd, na 't Westen, daar zy dan weer Noord-Oost-aan inschiet. Ook verthoont zig anderhalf myl van de stad in 't O. Z. O. eenig gebergte, dat N. O. en Z. W. gestrekt legt.

En kleene myl van Japara heeft men het Riviertje Molic, en den hoek Jati, en een halve myl meest weer Noord-Oost-aan, nog een Riviertje, en den hoek van Lamalang, by welke vier dorpen van die zelve naam, ruim vyf honderd huisgezinnen uitmaken.

Van Oedjong Lamalang Noord-Oost-

aan, heeft men de Rivier Bringing, en wat verder nog een Riviertje, by Oedjong Blinding, en by den hoek van Sileringaa, daar 't land met een scherpen hoek uitsteekt, voor welke een klein Eilandje legt. Deze drie dorpen zyn drie honderd huisgezinnen sterk.

Van daar, Oost-aan nog een myl, heeft men nog een scherper, Oost-aan uitstekenden hoek, de hoek van Alang genaamd, alwaar eenig gebergte landwaard in by Ingoewan legt. Deze twee dorpen konnen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren.

Van daar draeit de kust Zuid-Oost-aan, alwaar tot 't dorp Pakaran, dat 'er anderhalve myl af is, twee Rivieren, en 't dorp Tajouw, en een myl verder de Stad Jawana aan die zelve groote Rivier leggen, welke wy bevorens befehreven, dat boven Samarang by zeker Eilandje haren oorsprong heeft. Die twee dorpen konnen te zamen wel twee honderd huisgezinnen uitmaken.

De Stad Jawana is mede een zeer ver- De Stad maarde Strand- en Koopstad, dog in zig Jawana. zelve maar een open-vlek, daar egter groo-

te handel, en zoo groot een getal van menschen is, dat men die wel op negen duizend huisgezinnen schat.

Zy staat onder een Temanggong, of Baillu, die A°. 1706. Narrapaxa genaamd was.

In de zelve is niet veel fraeis, alzo al de wooningen maar Bamboefe huizen zyn, uitgenomen eenige weinige, die men wat fracjer van planken getnaakt heeft.

Hier mede dan met het beschryven van de Noord-kust, zoo verre als dit ons vierde bestek aangaat, gedaan hebbende, voegen wy 'er niet anders by, dan dat die kust hier, Oost en West, zeven en twintig mylen lang is.

Wy gaan dan voort, om dit land ook van 't Noorden na 't Zuiden, in zyn binnenste te beschouwen.

Beschryving van dit land van de Noord na 't Zuiden opgaande.

Wanneer wy nu van de Noord-kant by Tagal Zuiden opgaan, heeft men niet als 't bergje Gadja (dat matig hoog is) ter linkerhand, ontrent drie mylen van strand af, en nog drie mylen Zuidelyker, 't gebergte Tagal, 't geen vry hoog is, en Oost en West zich uitstrekt.

Kartanagara.

Pas bewesten deze bergen, ontrent tusschen beiden (hoewel wat nader aan dat van Tagal) ziet men ook een zwaar gebergte, en een myl Zuidelyker de stad Kartanagara, die aan die schoone Rivier legt, die haren oorsprong uit 't gebergte Tagal heeft, en zoo na Tagal afdroomende, even beoosten de Rivier van Madialang uitwatert.

Het is een brave stad, die wel op zeven duizend inwoonders geschat werd, alzo hier ontrent veel dorpen (daar onder behoorende; dog in deze kaart niet uitgedrukt) leggen. Zy behoort onder de landstreek Baanjoc-Maas, die zeer groot is.

Het Landschap Baanjoc-Maas.

In de zelve plagt zeker landlooper, Radin Parwata Sari huis te houden, die A°. 1706. verdreven, en na welke tyd hier door Kapiteyn Bintang een fracje Vesting, of schans, waar van wy de atekening by de letter M vertoon, gelegd is.

Dit Landschap Baanjoc-Maas legt wat Zuidelyker henen, grenzende wel vier mylen Zuidelyker tegen 't zwaar gebergte Kandang aan, dat zig zeer verre Oost en West uitstrekt.

Het heeft ten Zuid-Oosten 't zwaargebergte Loerenterga, dat ontrent twee mylen bezuiden den berg Tagal zig Oost en West gestrekt, vertoon, en pas beoosten des zelfs Oost-hoek den berg Keddoe, die vry spits boven, en verder meest Oost ten Zuiden, en West ten Noorden gestrekt is; maar vlak bezuiden den berg Kandang, en Keddoe, heeft men 't landschap Bagaleen, dat een van de beste landstreeken is, die de Keizer van Java bezit, en op welke hy zig meest vertrouwt.

Het Landschap Bagaleen.

Het breedt zig tot aan de Zuid-zee wel

vyf mylen bezuiden den berg Kandang, Keddoe, en den berg Marapi (die pas beoosten den berg Keddoe Oosten West gestrekt legt) wel tien of twaalf mylen Oost en West byna tot aan de Keizerlyke Hoofd-stad Mataram uit, zonder dat men daar iets verder dan de gebergten langs de Zuid-zee, vlak bezuiden dat van den berg Kandang, en nog een zwaarder gebergte (ontrent drie en een halve myl bezuiden den berg Marapi, en niet verre van dat binnen-water, dat aan de Zuid-zee zig opdoet, gelegen) ontmoet, welk laatste gebergte zig Oost en West uitstrekt, en met zyn Oost-zyde ontrent ruim twee mylen van 't dorp Gading legt.

Als men nu van 't Noord-strand by de Rivier van Pakalongan Zuiden opgaan wil, heeft men daar ten Zuid-Oosten 't zwaar gebergte Woenarcing, en al verder Zuid-Oost op den zwaren berg Baanjocbiro, bewesten welke nog een zwaar gebergte, zig Oost en West strekkende, gelyk een myl vlak bezuiden Baanjocbiro, 't gebergte Kopeng, en nog een myl Zuidelyker den berg Barbaboe (van andere ook wel Marbaboe genaamd) legt. Boven den zelve, vlak Zuiden-aan, heeft men den berg Marapi, en nog vier mylen Zuidelyker, een ander onbekend zwaar gebergte, dat Oost en West, ontrent een myl van dat binnen-water, daar de Keizer gemeenelyk zyn vermaak neemt, en dicht by de Zuid-zee is, gestrekt legt.

Alle de landen nu, die tusschen de bergen Tagal en Kandang ten Westen, en tusschen die van Baanjocbiro, Kopeng, Barbaboe, en Marapi ten Oosten leggen, zyn de schoonste, vermakelykste, en vrugtbaarste, die men hebben kan, gelyk wy dat aantonds by de beschryving van een optogt-reize van Samarang na Mataram breeder zullen aanhalen.

Wanneer men nu van Samarang na de Keizerlyke Hof- en Hoofd-Stad Mataram opgaat (dat gemeenelyk met een zeer pragtige treyn van Hof-grooten, als onze of andere gezanten derwaarts zullen opgeleit werden, geschied) begint men die reize, meest Zuiden aan over dat voorgebergte, dat mede zoo gestrekt legt. Twee mylen van die stad heeft men 't dorp Kalligawe.

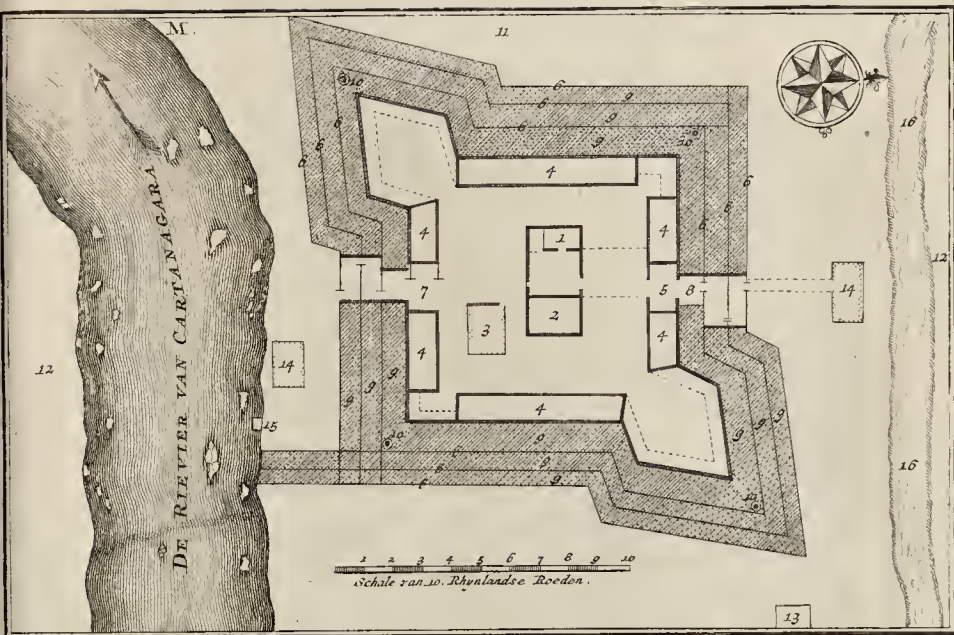
Op dien eersten dag legt men maar zes mylen af, tot aan het dorp Ongaran, dat in zich zelve wel zoo verre niet van de stad legt; maar 't geen door de omwegen in 't gebergte veroorzaakt werd.

Onderweg trekt men voorby wel agt of tien dorpen, die uitgedrukt staan, en die ieder wel zeventig of tagtig huisgezinnen sterk zyn, zonder dat men de verdere dorpen Oost en West, die oneindig veel zyn, ontdekken kan, die zig alle met het voortplanten van ryft bezig houden. Deze dorpen gift men te zamen wel op duizend huisgezinnen.

Het

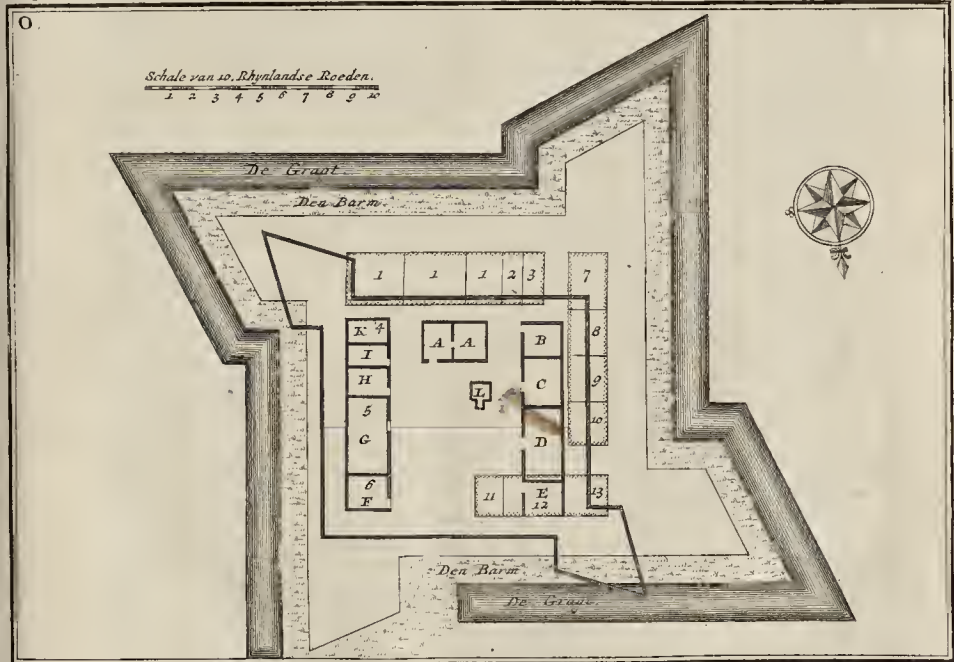
Optogt van Samarang na Mataram.

A. BEELDINGE VAN DE SCHANS GEMAAKT DOOR DEN E. CAPITEIN BINTANG,
 Tot CARTANAGARA, in de Land-streek van BANJOE-MAAS, Achter de Berg van TAGAL.
 na dat hy de laatste Slag tegen den Landlooper, Radin Parwata Sari, int Jaar 1706, heeft gedaan etc.

1. De Capiteins Wooning.	5. De Kogel Waeg.	9. Mol met roet angel beset.	13. t. Gevangen huys.
2. De Officiers Wooning.	6. Drie Strusse Ravters.	10. Secretre huys om by nacht te gebruiken.	14. Passee-baan of Waeg huys.
3. t. Siecken huys.	7. De Water Poort.	11. het Campement van de Temangoong Rancanagara.	15. t. Secretre.
4. Corps du Garde.	8. De Land Poort.	12. het Campement van Temangoong Marta Joeda.	16. De Groote Weg.

O. KAARTE VAN DE VESTING OP REMBANG,
 Gemeeten den 6. April 1708, door G. v. Broekhuysen.

Verklaaring der Wooningen, soo de Zelve tegenwoordig gebruykt werd.

Verklaaring der Wooningen, van de Nieuwe ontworpen Pagger.

1. t. Opperhoofs Wooning.
2. De Waspen Camer.
3. De Adjstants Camer.
4. Dit Camertio euberwoond.
5. De Corps du Garde.
6. De Sergeants Camer.
7. t. Siecken huys.
8. t. Rust Pakhuys.
9. t. Yjer Pakhuys.
10. De Meesters Winkel.
11. De Con'apels Camer.
12. t. Wacht huys voor Inlanders.
13. De Smids Winkel.

A. t. Opperhoofs Wooning.	H. De Meesters Camer.
B. De Con'apels Camer.	I. De Adjstants Camer.
C. t. Rust Pakhuys.	K. t. Opperhoofs Combuys.
D. t. Yjer Pakhuys.	L. t. Kruyt huys.
E. De Smids Winkel.	
F. De Sergeants Camer.	
G. De Corps du Garde.	

Ongaran.

Het dorp Ongaran zelf legt aan de voet van een hoogen en zeer vermakelyken berg van den zelve naam, die de meesten tyd met zyn kruin door eenige wolken bedekt, en egter byna tot boven toe doorgaans, ten deele met Ryft-velden, ten deele met zuiker-riet, bebouwd is, behalven dat men daar alomme zeer veel vrugtboomen van allerlei foort geplant heeft, die hier en daar van eenige Rivieren en spruitjens, die 'er langs loopen, bekabbed werden, waar door dit dorp, en 't omleggende land, daar men ook een groote overvloed van allerlei aard-gewasfen vind, wel een aardfch Paradys gelykt.

De ingezetenen van dit dorp, werden op vyf honderd huisgezinnen gefchat, die welke verpligt zyn alle die gene, die na den Keizer moeten opgaan, 't zy gezanten, of andere lieden zyn, spyze en drank, na 's lands wyze, mitsgaders van een behoorlyke wooning tot hun verblyf te verzorgen, zonder dat zy daar iets voor mogen nemen, alzoo zy, indien het uitquam, zekerlyk met de dood zouden geftraft werden, en dat met reden, aangezien zy verder van alle Ryks-laffen vry zyn.

Van Ongaran nu al verder de bergen door, of wel wat oostelyker, en zoodan Zuiden weer opgaande, trekt men door een fchoone vallei, die beoosten dien berg is, die men ter regterhand leggen laat. Deze is wel drie mylen breed, bestaande niet dan uit fchoone ryft-velden, door welke veel spruiten, en kleene stroomen van dat hoog gebergte, zich hier en daar in de zelve verdeelen, die eindelyk de groote Rivier van Damak te zamen uitmaken, en de zelve vry sterk doen opzwelen.

Het getal der dorpen hier ontrent is niet wel te noemen, alzoo men 'er in een myl drie of vier ontmoet, die ieder wel honderd huisgezinnen sterk zyn, en in de ftreek van nog zes mylen Zuidelyker ruim vyf en twintig dorpen, die wel drie duizend huisgezinnen uitmaken.

Salatiga.

Vyf mylen van Ongaran (dat de tweede dag-reize is) komt men in 't dorp Tontan, en na dat men dan nog een myl verder geraakt is, tot Chiandi, dog men reift dan nog een weinig verder tot aan 't dorp Salatiga, de tweede rust-plaats, na dat men zeer groot, dog vermakelyke Djati-bosfen doorgetrokken is, uit welke veel hout na de Noorder-ftanden afgevoerd werd, hoewel 'er ook fchoone ryft-velden tuffchen beiden zyn.

Dit Salatiga is een fraei, en vermakelyk dorp, dat wel zeven honderd huisgezinnen sterk, en verpligt is aan de gezanten alles even eens, als die van Ongaran, te verzorgen.

Van Salatiga nu den derden dag al Zuidop voortreizende langs dit zelve gebergte, dat hier nog al hooger oploopt, heeft men weer uitnemende fchoone ryft-velden daar alomme uitgestrekt, zynde de Ryft-, Katoen- en Hout-handel 't voornaamfte, daar zich de Inlander hier mede bezig houd, ontrent welke men om 't half uur, of om de drie vierde van een myl gedurig weer een dorp vind, waar in het grimmelt van menschen.

Op dezen dag trekt men zeven mylen voort tot Silimbi toe, en dan gaat men ook over de Rivier van Damak, die met een zwaar gedruis ontrent twee mylen boven Salatiga tuffchen de bergen en klippen in, en verder al van den berg Barbaboe uit het Z. W. na 't N. O. komt afstroomen.

Over deze breede Rivier legt een byzondere zware brug, niet van eenige dikke planken; maar van Jati-balken, die meer als een voet in 't vierkant dik zyn, gemaakt, welke balken zig naaft malkanderen drie honderd treden verre uitftrekken, waar uit men de breedte van deze Rivier, en de hegtheid dezer brug, ten naaften by afmeten kan. Zy is midden in een digt bosch geplaatst, daar men van wegen 't zwaar gebergte, maar weinig dorpen ontrent heeft.

Van deze is het dorp Silimbi een, dat Silimbi, wel duizend huisgezinnen sterk, en de eerste poort is, daar men doortrekt, om in het Landschap van Mataram, dat hier Het Landschap van Mataram. begint, te komen, alwaar gemeenlyk een voornam Ponggawa, of Hoveling, legt, die een van 's Keizers grootfte vertrouwelingen is, en veel krygsvolk by zich heeft.

Om by dit Silimbi van Salatiga te komen, moet men niet alleen een zwaren berg voorby, maar ook van 't O. na 't Z. en Z. O. oprekken.

Zoo als men even binnen deze poort gekomen is, heeft men een groot dorp, waar in wel twee duizend huisgezinnen zyn.

De Ingabey, die hier legt, moet op alles, dat hier doortrekt, wel letten, en hy mag aan niemand doortogt na boven of beneden geven, ten zy de Keizer hem dit door een uitdrukkelyk getekende pafcedel belaft. Ook werd alle maand de wagt hier verwiffelt, om het bedrog hier ontrent voor te komen, en alle aanlagen te verydelen.

Na dat men hier wat geruft heeft, trekt men den vierden dag al Z. O. aan, ontmoetende nog wel een myl of twee verre niet dan zware boschen en bergen; dog daar na krygt men weer fchoone vlakke landen, hoewel men ter regterhand nog al zwaar gebergte, en ter linkerhand on-eindig veel ryft-velden heeft, die men niet overzien kan, al klimt men op 't naby gelegen

legen gebergte. Ook zyn die velden met zeer veel dorpen alomme bezaid, pas een agtste van een myl van malkanderen leggende. Men zegt dat daar in een streck van vier of vyf mylen wel vyftig dorpen by een leggen, die te zamen wel tien duizend huisgezinnen uitmaken.

Men laat ter rechterhand, Zuid-Westt aangaande, den hoogen berg Barbaboc, die mede overal bebouwd, en zeer vermakkelyk gelegen is, zynde hier en daar met eenige heuvels aan 't gebergte van Ongaran als aan een gehegt, die te zamen den oorsprong aan veel kleene, en vooral aan twee groote spruiten geven, die zich daar na in de Rivier van Damak storten, welke uit dezen berg Barbaboc ook haren voornaamsten oorsprong heeft, dog die drie of vier groote mylen ooftelyker nog een ander Rivierken ontfangt, dat in 't Noord-Westen, of Westen, een weinig beweften dat kleen Eilandje, ontrent twee groote mylen van de Rivier van Damak, zynen oorsprong neemt.

Deze gansche berg van Barbaboc (die zich tot in de wolken verheft) is vol dorpkens en ghugten, waar van de minste twintig, en de grootste honderd en meer huisgezinnen hebben, ja men wil dat op den zelve alleen wel agt duizend huisgezinnen, in tagtig dorpen, uitnemend vermakkelyk woonen. Men kan van den zelve zeer gemakkelyk de Noorder- en Zuid-see, dat byzonder aangenaam is, zien.

Tadie,

Dus al Zuid-Westt-aan voortreizende, komt men, na nog zeven mylen, aan het Dorp Tadie, dat de tweede poort is na Mataram, en daar men een berg van de zelve naam heeft, tusschen welke men doortrekt.

Het legt aan een schoone Rivier, die zoo snel van loop is, dat men over de zelve geen brug tot nog toe heeft weten te leggen, die de zware afwatering in de regen-tyd wederstaan kon, om welke reden zy dan voor een tyd gesloopt, en doorgaans in de drooge tyd weer gemaakt werd.

Dit dorp is zoo vol volk, dat men hier wel twee duizend en vier honderd huisgezinnen telt. Het legt van Samarang zes en twintig mylen.

Zoo ras men door deze poort is, daar mede een Keizerlyke Officier, en een zware krygs-wagt legt, komt men binnen de eigentlyke landstreek van Mataram, 't geen overal, zoo wyd men zien kan, als in 't gebergte legt, dat men van verre alomme in 't gezicht, terwyl men een groote vlakke tusschen beiden heeft, die met ontelbare dorpen (die men ruim op drie duizend steld, en die zommige honderd, zommige duizend, en ook zommige wel de helft meer huisgezinnen hebben) vervuld is.

Men giff die in 't gemeen op ruim veer-

tig duizend huisgezinnen, die het schoonste en vrugtbaarste land, dat men zich verbeelden kan, bewoonen, vermits men daar uitnemende schoone ryft-velden, alomme door kristalyne Rivieren besproeit, en de schoonste plantagen van vrugtboomen, aardgewaschen, en ook fraeje dreeven van ander geboomte heeft, behalven dat hier ook overvloed van allerlei vee, en alles even goed koop is.

Boven den berg Barbaboc heeft men nog een hooger en zwaarder berg, Belirang genaamd, die 'er een myl bezuiden legt, die zeer wyd, en breed, ja zoo hoog is, dat men de schepen bezuiden gemakkelyk zien kan, en die zig tot ontrent zes mylen benoorden Mataram, en pas agt of tien mylen van de Zuid-see, uitbreid, terwyl hy met zyn kruin tot ontrent den berg Marapi in 't Z. floot.

Zoo men nu twee groote mylen meest Oost ter zyden gaat, komt men op Karta Soera de Ningrat (ook wel Aloeci door genaamd) dat de jegenwoordige Hof-Stad van den Socfochoenan, of Keyzer van Java, is.

De Hof-Stad, Karta Soera de Ningrat.

Dit is een groote, dog opene stad, waar in men niet veel cieraad, dan den Dalam, of 't Hof van den Keyzer, heeft, dat van een zeer groote uitstrekking is, alwaar gemeendlyk nu een Hollands Kapiteyn, met een zeker getal Soldaaten, als een Lyfwacht van dien Vorst, legt, hoewel hy nog zyn byzondere Javaansche wagt zoo van mans, als van vrouwen, heeft.

Men heeft in deze stad verscheide duizenden geringe wooningen van bamboezen, en ook een meenigte fraeje huizen van de Pangerangs, Aria's, en Radins, die Princen van den bloede zyn, als mede van de mindere Princen, Demangs, Ingabais, Priays, Temanggongs, Mantri's, en andere Ponggawa's, die zich hier doorgaans aan 't Hof onthouden.

Daar in zyn ook verscheide schoone Moorsche Tempels, Diergaarden (waar in de Keizer zyn huiskens heeft, om de Tyger-gevegen met zyne Keizerinnen, en bywyven, buiten gevaar te konnen aanschouwen) Jacht-huizen, markten, en een heerlyke wyd-uitgestrekte Pascebaan, waar in alle maandag met de lantie te paerd van den Keyzer, of wel van de Princen zyne zonen, neven, en andere grooten, gestreden werd, om, waar 't mogelyk, malkanderen uit de zadel te lichten, of wel voorby te rennen.

Men rekend de ingezetenen van deze stad wel op dertig duizend huisgezinnen. By de zelve is een fraeje Hof-tuin, Kocbon-Dalam anders genaamd, waar ontrent ook 't ghugt Amba, wat Noordelyker, legt.

Indien men nu van het dorp Tadie (daar men

Vervolg
der reize
van Tadie
na Mata-
ram.

men voor al zeer nauw op de uit en in-
gaande lieden let, en van alles nette aan-
tekening en bericht aan 't hof geeft) ver-
der na de stad Mataram reizen wil, trekt
men door een zeer woest land, dat aan we-
derzyden met zware houten heiningen, met
houten poorten bezet is, en hoewel men
hier en daar tusschen de zelve langs het ge-
bergte nog wel ontkomen kan, zoo ge-
schied dat egter noit, als met het uiterste
gevaar des levens.

Oepak.

Hier van daan een myl of twee Zuiden
aan gaande, komt men by de derde poort,
Oepak genaamd. Deze plaats is mede met
krygs-volk bezet; dog de overste, die hier
't bewind heeft, behoeft zoo nauw niet
toe te zien, als de twee eersten. Behalven
dit krygs-volk, zyn hier ook nog wel drie
of vier honderd huisgezinnen.

De laatste
poort, Ca-
hadier ge-
naamd.

De laatste plaats, eer men in de stad
Mataram komt, is Caliadier genaamd, die
twee groote mylen zuidelyker anderhalve
myl beweften een Rivier legt, die uit het
Noordelykste gebergte der twee gebroed-
ders in 't Z. haren oorsprong heeft, en in
't regen saysoen zoo sterk afwatert, dat 'er
qualyk over te komen is; dog in den droo-
gen tyd is zy niet boven een halve mans
lengte diep.

Hier legt ook een redelyke krygs-magt
met een vertrouwd overste, die ontrent
honderd huisgezinnen by zig heeft.

De Stad
Mataram.

Zoo ras men binnen deze poort is, komt
men in de Keizerlyke Hoofd-stad Mata-
ram, zynde dit de gemakkelykste, en kort-
ste weg, om 'er te komen; maar daar is
'er nog een van Mataram na Tagal, die
zeer moeilyk, en diens voornaamste poort
Toerajang genaamd is. Buiten die twee
is 'er nog een na 't Oosten, die ontrent
Balamboang, en met nog een dwarsweg
by Greflik uitkomt. Deze poort werd na
de Rivier, die de grootste in 't land is,
Bongor genaamd.

Dus heeft men ontrent vier dagen, en
ruim dertig mylen reizens van nooden, eer
men van Samarang in deze stad komen
kan, schoon het land Zuiden en Noorden
nog geen twintig of pas negentien mylen
en een halve breed is; dog de groote om-
wegen door en langs het zwaar gebergte,
maken dien optogt zoo lang.

Deze stad Mataram is in vorige tyden
de Hof-stad geweest, hoewel de stad Da-
mak veel ouder dan deze, als de Vorste-
lyke Hof-stad bekend is.

Zy is de eerste en grootste stad van 't
geheel Keizerryk, en bestaat meest in
twee hoofd-straten, waar van de eene Zuid-
en Noorden wel twee mylen verre
loopt, recht tegen over welkers einde in
't Zuiden het paleis des Keizers geplaatst is.

Deze straat werd door verscheide andre,
en voornamelyk van eene, doorsneden,
die Oost en West loopt, aan welke laatste
IV. Deel.

zyde zy door een redelyke hooge muur
van op een gelegde groote, en net gehou-
wene steenen, ieder twee voeten lang, en
ontrent een voet breed, besloten word,
die weinig minder, dan twintig voeten
hoog is. Zy is boven net agt, en bene-
den twaalf voeten dik geweest; dog nu
door de tusschen gekomene oorlogen met
Taroena Djaja, en zedert de Keizers na
Karta Soera weken, zeer vervallen.

Deze straat, die Oost en West loopt,
is mede wel twee mylen lang, zoo dat die
twee straten, met hare dwars-straten,
daar ook hier en daar verscheide Rivieren
tusschen stroomen, een zeer groote stad,
ten minsten wel zestig duizend huisgezin-
nen sterk, uitmaken.

Rondom de stad, voor al in 't Oosten
ontrent de Pascebaan, die men by den Da-
lam, of 't Hof heeft, vertoonen zich al-
omme in 't verschieft zeer veel schoone en
lustige heuvels, met allerlei fruit- en ande-
re boomen beplant, hoedanige in 't We-
sten ook, dog wel drie of vier mylen van
de stad, leggen; dog in 't Zuiden heeft
men een groote vlakte van ettelyke my-
len Oost en West tusschen zwaar geberg-
te, tot aan het Zuider-strand, in welke
meer dan honderd schoone dorpen leggen;
die ieder wel twee, en zommige wel vier
of vyf honderd huisgezinnen tellen, zoo
dat men die op dertig duizend huisgezin-
nen schat.

De Keizer heeft hier een heerlyk hof;
ten deele van steen, en ten deele van
hout, dat van een groote uitstrekking is,
waar in ook de Soefochoenan Tagal-
wangi tot A°. 1677. in September, zyn
Hof hielt, tot dat hem Taroena Djaja, de
Prins van Madura (zyn gewaande zoon)
'er uitgejaagd heeft, zedert welken tyd
de Keizer na Karta Soera de Ningrat ver-
huifd is.

Hier zyn ook, behalven een zeer groot-
te Pascebaan, veel Paleizen der Grooten,
na den Javaanschen trant al vry fraai ge-
bouwd; en pas agter 't Hof ontmoet men
een ongewoone groote Diergaarde, waar
in die Vorsten nu nog veel duizend wil-
de Koebestten, Hertien, Tygers, Rhi-
nocers, Buffels, en ongemeene groote wil-
de Stieren (ieder in een byzonder perk) en
veel wilde paarden hebben. Hoe zwaar
en hoog nu deze heiningen, om 't wild
van een te houden, gemaakt zyn, zoo
weten 'er egter nu en dan nog al Tygers
over te raken, dat men egter ten eersten
gevaar werd, die dan dood geschoten, of
in de pieken gejaagt werden, dat daar bui-
ten eenig gevaar, en voor vermaak gedaan
werd.

Dit land van Mataram is een van de
beste van geheel Java.

Vlak agter die stad, twee groote my-
len Zuidelyker, heeft men aan de Zuid-
zee

zee het dorp Gading, waar van wy bevo-rens reeds, als de verblyf-plaats des Soefoehonan's, wanneer hy aan dat binnen-water zyn vermaak gaat nemen, gespro-ken hebben.

Dicht bezuiden Samarang is ook 't dorp Joeli, ontrent drie mylen van strand, by een gebergte, en wat hooger 't Eiland Banjoe Broeroc, waar op men met een brug gaat, endat ontrent twee mylen in 't rond is. Het is rondom in die Rivier besloten, die in de Rivier van Damak langs 't gebergte van Ongaran stort. Op dit Eiland is eenig gebergte voor aan, en in 't Zuiden 't dorp Lopet. Bewesten dit Eiland is nog een kleiner, en ten Oosten twee, en ten Zuiden een dorp zonder naam, en wat Zuidelyker, Banjar Poetch, Tinker, en Kali Dapat, welke agt dorpen zefften honderd huisgezinnen sterk zyn.

Beschry-ving der landen he-zuiden Ja-wana, en langs die Rivier.

Wanneer men nu weer van 't Noord-strand, by de stad Jawana, Zuiden-op gaat, heeft men bewesten die Rivier (die de zelve met die van Damak is, en waar in nog een andre Rivier stort, die in 't gebergte boosten Japara haren oorsprong heeft) op een klein Eilandje, 't geen dat klein Riviertje daar maakt, dat met twee spruiten in de Rivier van Jawana stort, het dorp Patti, dat ontrent honderd vyf-tig huisgezinnen heeft.

De Rivier van Jawana twee mylen Zuid-op gaande, heeft men ten Oosten de dorpen Marrion, en Geboek, dat ontrent een myl hooger of bezuiden heteerste legt, en die te zamen drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Op de hoogte van Geboek valt een ander Riviertje, dat al mede uit het gebergte boven Japara voortkomt, in deze groote Rivier, die daar als drie takken maakt, van welke dit Riviertje 'er een, de Rivier van Jawana de tweede, en die van Tandoenang, die in 't W. uitwaterd, de derde is, tusschen welke laatste en dat klein Riviertje, byna op die scheiding, daar zig de groote Rivier in drieën verdeeld, het dorp Lipatti legt, dat twee honderd huisgezinnen sterk is.

Een myl Zuid-Westelyker de Rivier van Jawana op, heeft men ten Westen 't dorp Oendackan, en een myl O. ten Zuid-Oosten, een dorp zonder naam, vlak ten Zuiden van 't welke en een myl hooger, een zwaar gebergte is, in 't midden van 't welke het dorp Tankaronjer legt, welke drie dorpen ruim vyf honderd huisgezinnen sterk zyn.

Een myl boven 't dorp Oendackan, bewesten de groote Rivier, heeft men ook een dorp zonder naam, en een myl Zuid-Oost-op, boosten de Rivier, het dorp Pinkol, die met haar beiden wel vier honderd huisgezinnen uitleveren.

Een myl Zuidelyker, Westelyker, en

Zuid-Westelyker, heeft men drie Pagars, daar eenig krygs-volk van ons in bezetting legt.

Een myl ten Zuid-Oosten van Pinkol legt het dorp Tranjata, een half myl hooger Maroetla, nog eens zoo veel Zuidelyker, Entreegeri, en wat oostelyker het dorp Vlacked Tongon, en Brigandfyn. Deze vyf dorpen konnen wel zeven honderd huisgezinnen opbrengen.

Twee mylen bezuiden of W. Z. W. van Pinkol, en dus ten Westen van de groote Rivier, heeft men het dorp Panawanga, een myl zuidelyker Alians, nog een myl zuidelyker Socfoeri, en nog een myl hooger Kalang, welke vier dorpen ontrent vyf honderd huisgezinnen uitmaken.

Bezuiden Kalang een myl over de Rivier, die daar na 't W. ten Zuiden eenen draei neemt, heeft men het dorp Hampak, en een myl zuidelyker 't dorp Kalowee, ten Oosten van welke dorpen een zwaar gebergte als tusschen beiden de zelve in legt. Zy zyn te zamen twee honderd en tagtig huisgezinnen sterk.

Een kleine myl ten Zuid-Oosten van Kalowee heeft men een Rivier, die zig in twee takken, de eene meest regt Zuiden, en de andre Zuid-West, verdeelt.

De zuidelyke tak een myltye Zuid-op, werd daar door een zyd-spruitje of twee, die van 't Oosten en Zuid-Oosten komen, versterkt, een myl-recht Zuid-op heeft men bewesten de Rivier een dorpie, en een Paggar Grompol genaamd, dieneende tot een vergader-plaats van ons leger, en tot een rust-plaats, voor eenige krygsbezetting, die daar in, by deze en gene togten, halte houdt. Men heeft hier ontrent twee honderd huisgezinnen.

Twee mylen hooger op, leggen de dorpen Jatifocri en Tbankolom, bewesten de Rivier, en een groote myl ten Zuid-Oosten van Tbankolom boosten de Rivier, de dorpen Comedian of Comedin, en Bagoclang, daar in 't eerste dorp weer een Pagar met eenige bezetting, en een getal van wel zes honderd huisgezinnen is.

Wat westelyker, dicht by de Rivier, legt Bambana, waar ontrent een spruitje in de groote Rivier valt, en een myl Zuid-Oostelyker het dorp Kadjoerang, pas boven 't welke weer een ander spruitje uit het Z. W. gelyk 'er wat oostelyker nog een van 't Zuiden in deze Rivier stort, boosten welke laatste tak, een half myl bezuiden Kadjoerang het dorp Pajatin, en nog een zonder naam wel zoo oostelyk legt, alwaar de Rivier vlak Oost ten N. aan loopt, en daar men pas benoorden de zelve nog een dorp zonder naam heeft. Deze vyf dorpen zyn vyf honderd en negentig huisgezinnen sterk.

Wanneer wy langs deze Rivier nu weer

De Stad
Babad.

tot Grompol te rug, en langs de Zuid-wester-tak eens Zuid-West-aan gaan, doct zig ten Westen de stad Babad op, die redelyk groot en fraei, en in 't midden van een schoone bosch gelegen is, dat aan de zelve een groote eeraad geeft. Zy legt ontrent twee kleene mylen Z. ten O. van Karta Soera de Ningrat.

Men heeft hier een Temanggong, of Baillu, die 't opperste bewind over vier duizend huisgezinnen heeft.

In deze stad, die mede maar een open vlek is, heeft men veel fraeje Javaansche huizen, onder welke dat van den Temanggong en van eenige Ingabey's uitsteken. Daar zyn ook twee of drie Mesdijds, of Bede-plaatsen, die Tempels-gewyze gemaakt, en ieder twee daken hoog zyn.

De Stad
Jatinta-
kan.

Een groote myl ten Zuid-Oosten van Babad heeft men de stad Jatintaekan even bewesten de Rivier, zy is zoo groot niet als Babad, maar wel zoo fraei gelegen, al-zoo zy dicht aan de Rivier legt, die ontrent zes mylen hooger haren oorsprong neemt in 't Zuid-Westen van een kleen gebergte ten Zuid-Oosten van de stad Mataram, de twee gebroeders genaamd. Zy werd op twee duizend huisgezinnen geschat, en is alomme, gelyk ook Babad, vol schoone Ryft-velden, die zig langs die Rivier Zuid-West, West, Zuid-Oost, Zuiden, en Noorden op, zeer verre uitstrekken, waar in wel twintig of dertig dorpen leggen, die wel vyf duizend huisgezinnen sterk zyn.

Hier legt al mede een kleene wagt, om op onze zaken een weinig het oog te houden.

Anderhalf myl Wett-Zuid-West van Jatintaekan komt een spruit in deze Rivier, die hier mede zoo aandraeit, byna vlak uit het Zuiden, of Zuiden ten Oosten vallen, die haar begin wel vier mylen zuidelyker uit het zwaar gebergte neemt, dat van het dorp Gading af (dat aan de Zuid-zee vlak agter de stad Mataram legt) Oost-Noord Oost-aan loopt, en dat nevens nog een ander gebergte (tusschen 't zelve en de stad Mataram in 't Zuid-Oosten, dat de naam van de twee Gebroeders draagt) het Landschap Kadoewang, dat mede onder den Soefochoenan staat, van het Landschap van Mataram affcheid, zynde een zeer lange rei van bergen, die men zelf boven het dorp Pajatin nog al ziet voortlopen.

Als men nu van die spruit, die uit de twee broeders in deze Rivier valt, twee mylen Zuid-westelyker aangaat, komt men by de stad Tatjoepintoe, die mede zeer lustig aan de Rivier, en rondom in een fraeje boschegagie, ontrent maartweckleene mylen van de stad Mataram, legt.

De Stad
Tatjoepin-
toe.

Zy is niet groot, en niet boven de veertien honderd huisgezinnen sterk, dog onder de zelve staan wel twintig dorpen, die mede in de ryft-velden, die men daar zeer schoone heeft, verspreid leggen, en wel vyf en twintig honderd huisgezinnen sterk zyn.

Het is een open vlek, vol bamhoeze huizen, uitgenomen eenige van hout, en dient meest tot verlustiging en uitspanning van den Keizer, als hy tot Mataram is, zynde anders in zig zelve ook een plaats van veel handel, om dat zy aan de Rivier legt, daar men alles zeer genakkelyk afvoeren kan.

Bezuiden Tatjoepintoe twee mylen, heeft men een kleen gebergte, Soedara Soedara, of de twee Gebroeders genaamd, en nog zuidelyker dat zwaar gebergte, ten Zuiden van 't welke men het Landschap Kadoewang heeft, dat een van de beste van ganseh Java is, zeer groot, vol dorpen, ryft-velden, en van de schoonste paerden, die men in dat ganseh Keizerryk vind, voorzien.

Het Land-
schap Ka-
doewang.

De Javaanen schatten dit Landschap op twee honderd vyftig dorpen, en wel op vyftig duizend huisgezinnen, zynde mede rechte onderdaanen van den Soefochoenan, op welke hy zich ook wel 't meeste vertrouwd.

Waar mede wy dan van dit vierde bestek van Java tot het vyfde overgaan, na dat wy hier nog bygevoegd zullen hebben, dat in dit bestek drie duizend zes honderd, en zestien bekende (behalven een onzijdig getal onbekende) dorpen, twaalf steden, en drie honderd drie en veertig duizend en twintig huisgezinnen zyn, die ieder op vyf zielen gerekend, een millioen, zeven honderd agtien duizend, en vyf honderd zielen uitmaken. Indien wy nu de verdere onbekende huisgezinnen van dit bestek 'er eens konden byvoegen, het is zeker, dat dit alleen (ik laat staan de andere bestekken 'er by) een onnoemelyk getal zouden uitleveren.

BESCHRYVINGE VAN
DERDE HOOFDSTUK.

Kaart van het vyfde bestek van Java, of van Panaraga, Cadiri, enz. Het Zuider-deel beschreven. Anker-plaats in de baai Padsjetam. Anker-plaats in de Baai Sagawat. Anker-plaats by de Wezels-baai. De Noord-kant beschreven. De Stad Rembang. De Vesting aldaar. De Stad Lassem. De Stad Toebang. De Stad Cidajoe. Het Land, van 't Zuiden na 't Noorden opgaande, beschreven. Het stedeken Priprin. De Stad Tritrepoe. Het Landschap Jagaraga. De Stad Jagaraga. De Stad Tambiebaja. De berg Locwoe. Het Landschap Cadoewang. Het Landschap Panaraga. De Stad Panaraga. De Stad Madion. Het Landschap Kadiri. Het stedeken Kartafana. Het Landschap DJapan. De Vesting by Sinkal. De Stad Kadiri. De Stad Brindjok. Het Landschap Loedaja.

Kaart van het vyfde bestek van Java, of van Panaraga Kadiri, enz. Het Zuider-deel beschreven.

Dit bestek zullende beginnen te beschryven, geven wy van 't zelve onder de letter N een kaart, en noemen die 't bestek van Panaraga, Cadiri, en meer andre Landstreeken en Ryken hier in gelegen.

Wy maken dan aan de Zuid-zyde van dit bestek, ter plaatze, daar wy 't laatst gelaten hebben, een aanvang.

Voor af zullen wy zeggen, dat het langs deze Zuid-kust, tot dicht aan de wal, zonder grond, en dat daar niet, dan op weinig plaatsen, daar men ankeren kan, aan te komen is.

Anker-plaats in de Baai Padsjetam.

By de Baai Padsjetam dan, ontrent die anker-plaats, daar wy 't laatst aandie kant gelaten hebben, heeft men een dorp van dien zelven naam, benevens het dorp Soembang, dat wat oostelyker by een Riviertje in 't Westen legt, en daarom de West-Rivier genaamd. Deze kunnen met haar beide ontrent honderd en vyftig huisgezinnen uitleveren.

Een weinig oostelyker, heeft men den hoek Padsjetam, en verder twee mylen oostelyker tot den berg Lawoe toe (die redelyk hoog is, en wat Oost ten Noorden henen frekt) niet als een klippige steile wal, die nog twee mylen oostelyker zoo vervolgd, tot aan den hoek van Tangala, tusschen welke en den gemelden berg, de wal een kleene inbogy maakt, waar in eenige kleene Eilandjens en klippen leggen, gelyk men ook, eer men aan dien hoek komt, nog een droogte met eenige katskoppen'er by heeft.

Deze hoek is die van Tangala genaamd na een Eilandje daar ontrent (nevens een ander zonder naam, pas'er boven) een halve myl van de wal gelegen.

Hier van daan Oost-aan draeit de kust een weinig Zuid-aan uit, en maakt een myltje verder een vierkante baai, daar de kust wel een halve myl na 't N. inloopt, gelyk die baai ook ontrent die zelve lengte heeft, dragende den naam van de Baai Tangala, vlak voor welke aan wederzyden ontrent de hoeken veel katskoppen leggen.

Twee mylen oostelyker op is de wal tot aan 't Klappus Eiland (dat daar, nevens twee andere Eilandjens, een weinig na 't Zuiden en in zee legt) even klippig als te voren, schietende weer een weinig na 't Z. uit, en men ontmoet een myltje verder een hoogen berg by een hoek, waar by de wal weer wat N. aan indraait, en men tot wel anderhalve myl verder veel hooge en zware klippen heeft, gelykmen daar ook halver weg de kleene baai, Sagawat, en het dorp van dien zelven naam, met nog twee andere ziet, alwaar men ankeren, en zig van versoh water voorzien kan. Deze drie dorpen, met het dorp Diarape, daar 't land by een hoek weer Noorden wel een halve myl verre inschiet, kunnen te zamen wel drie honderd huisgezinnen uitleveren.

Anker-plaats in de Baai Sagawat.

Hier van daan twee mylen oostelyker (daar de wal allenskens Oost ten Zuiden tot aan Noefla Sompoe aanschieft) heeft men nog een anker-plaats, en verder aldaar niet anders, dan een steil gebergte, langs de wal, voor welke men hier en daar dan eens eenige katskoppen en klippen, en dan weer eens een zand-baai tot aan den klippigen hoek, by 't voornoemd Eiland, heeft, gelyk men daar al mede, langs de zee-kant, en ook landwaard in, den berg Badiri, die zig pas twee mylen O. en W. uitstrekt, en meer andere in 't verschiet ziet.

Van den klippigen hoek (daar het vol rotszen, en pas binnen welke Noefla Sompoe, een klein Eiland O. ten N, en W. ten Z. gestrekt legt) tot aan de Wezels-Baai, daar men ook ankeren kan, ziet men nog een ftreek van twee mylen lands, daar men by 't Eilandje een weinig vlak land, en dan weer eenig zand-strand heeft.

Anker-plaats by de Wezels-Baai.

Deze Zuid-zyde nu is Oost en West een en twintig mylen lang, waar mede wy, van deze kust afscheidende, nu na de Noord-kant gaan, die van 't eene einde tot het andere met een smal rif langs de wal bezet is.

Van de Rivier van Jawana dan (daar wy het laatst aan deze kant lieten, en voor wel-

De Noord-kant beschreven.

N. Vyfde beftek.
DE LANEN VAN
PANARAGA, KADOEWANG.

P. Sesde beftek.
t' Eyland MADURA, t' Prinsdom
SOERABAJA en PASSAROEWAN.

Back of
Foldout
Not Imaged

welke men een ſteen-bank heeft) Ooft-aan gaande tot de ſtad Rimbang toe, die 'er twee mylen aflegt, ontmoet men de dorpen Ronte Gonting, Palombo, Padoc-rang, en de Rivier van Rembang een halve myl beweſten die ſtad, tuſſchen welke Rivieren van Jawana en Rembang, men een weinig zeewaards een ſteen-bank, en verſcheidene droogtens, en onder andere twee, de twee Gebroeders genaamd, vlak af en aan die laaſte Rivier zig vertoonende, leggen heeft.

De ſtad Rimbang is mede een voorna-
me Zee- of ſtrand-ſtad, alwaar mede zeer
grootte handel in Ryſt, en voor al met
Djati hout gedreven werd, alzoo hier als
de grootte hout-werf, en hout-markt van
geheel Java is, daar zelf ook verſcheide
ſcheepkens der E. Maatſchappy opgetim-
merd zyn.

De huisgezinnen van deze ſtad werden
op zes duizend gerekend.

Zy is niet groot, maar al vry levendig,
en redelyk fraai op zyn Javaanſch ge-
bouwd, alwaar mede een Ingabei het be-
wind over de Inlanders heeft.

Men ziet 'er hier en daar een fraai ſuis
ten deele van ſteen, dog meeft van hout,
ook een redelyken Moortchen Tempel, een
nette en grootte Paſcebaan, een fraeje plan-
tagie, en ſchoone Ryſt-velden ontrent de
zelve. Vlak 'er voor heeft men 't Eiland
Sawalan op een riſje leggen.

De dorpen Pieterman, en Goddon,
wat nader aan een fraeje grootte Rivier,
pas beoofden die ſtad gelegen, zyn ruim
vier honderd huisgezinnen ſterk.

Dit is al een vry zware Rivier, die zeer
diep, en wel elf myl hooger uit de Rivier
Samangi (die in 't Zuiden legt) na 't Noord-
ſtrand komt aſtroomen, en aan deze ſtad
een grooten toevoyer van alles geeft.

Vlak voor die Rivier heeft men ook
een droogte, Karang Goſſa genaamd.

In deze ſtad Rembang legt ook een Op-
perhoofd van wegen de E. Maatſchappy
met eenige bedienden, om daar den han-
del waar te nemen.

De Veſting
aldaar. Zomtyds is het een Vaandrig, en zom-
tyds een Onderkoopman, die zig daar in
een fraeje Veſting onthoud, waar van wy
hier een aftekening by de letter O geven,
en welkers bezetting A°. 1705. op vyfen
twintig man, en noodig ambagtsvolk, be-
paalt is.

Pas beoofden deze Rivier, gemeenelyk
de Rivier van Laſſem genaamd, ziet men
de ſtad Laſſem leggen.

De Stad
Laſſem. Deze is niet heel groot en niet zeer fraai,
zynde ontrent vier duizend huisgezinnen
ſterk, die onder een Temanggong ſtaan.

Wat diepte van water men nu ontrent
deze wal heeft, werd in de kaart overal
aangewezen.

Van Laſſem tot het Riviertje Doodoc

toe, een myl ooftelyker, vind men de dor-
pen Pamading, Tarma, den hoek van
Pankala, mitsgaders de hoeken Pandok
en Loggan by een zwaren berg, die zig
ten Zuiden vertoond; waar na men 't voor-
noemd Riviertje heeft. Deze vyf dorpen
zyn zes honderd huisgezinnen ſterk.

Hier van daan tot aan den hoek Awer
Awer, die 'er ruim zes mylen ooftelyker van
daan legt, ſchiet deze kuſt wat Ooft ten
Zuiden aan.

Een myl ooftelyker, als de Rivier Doo-
doc, heeft men de Rivier Paggat, tuſſchen
welke men de dorpen Tzitta, Catapaje,
Warnagan, den hoek van Anier, Cabloctan,
Tampoera, en Paggat heeft, welke
zeven dorpen wel negen honderd huisge-
zinnen uitleveren.

Van Paggat, tot aan de zoute Rivier
van Baner, of tot den hoek Toekel, heeft
men in een ſtreck van twee mylen O. ten
Z. aan, de dorpen Baliton (waar by een-
nige Jager-boomen zyn) Derbon, Tam-
piera, Traſſan, Paradenna, Amboloc
(pas boven welke de zoute Rivier van
Baner is) en Sendana, welke agt dorpen
wel duizend huisgezinnen te zamen op-
brengen, en Toekel heeft 'er nog wel twee
honderd alleen.

Voor dezen hoek van Toekel, die zig
zeer hoog en geheel vertoont, legt een
droogte Karang Beſi, of de yzere rots
genaamd.

Een myl ooftelyker als den hoek van
Toekel legt de zoute Rivier Troepen,
tuſſchen welke en dien hoek 't dorp Mal-
lawas, nevens een hoogen hoek, en daar
na Kandang (waar voor de droogte, Ka-
rang Onkal zig vertoont) Amboeloc, en
Troepen legt, die met haar vyven zeven
honderd en tagtig huisgezinnen uitmaken.

Van daar tot Oedjong Awer Awer toe
(een uitſtekenden hoek, die niet wel twee
mylen van Troepen legt) heeft men de
dorpen Pagoden, Loctoc, Kimanti (waar
by eenige Jager-boomen) Armoe, Blaroc,
en Awer Awer, die met haar zeffen ruim
agt honderd huisgezinnen ſterk zyn.

Van dezen hoek af tot de ſtad Toeban
toe, dat 'er twee mylen ten Ooſten aflegt,
ſchiet de kuſt Zuid-Ooſt in.

Een half myl beoofden dezen hoek A-
wer Awer, ontmoet men den hoek van
Baloewe, en nog een grootte halve myl
Zuid-ooſtelyker de Rivier van Jemoe, met
het dorp van dien naam, mitsgaders Siom-
bel, waar by men weer eenige Jager-boo-
men heeft, Paraban, Maekan Magon,
en de Rivier van Toeban, een weinig be-
weſten de ſtad van dien naam. Deze vyf
dorpen konnen wel vyf honderd en ze-
ventig huisgezinnen opbrengen.

Van den hoek van Awer Awer heeft
men tot Brendon toe, een fraeje bogt, die
ontrent drie en een halve myl Ooſten Weſt
ſtrekt.

In 't midden van de zelve, of ontrent twee mylen oostelyker als Awer Awer, legt de wel eer vermogende stad Toeban, alwaar een zeer magtig Koning voor ontrent honderd en vyf en twintig jaren, by de komst der Hollanders met den Zeevoogd van Warwyk, zyn verblyf plag te hebben. Dit Toeban heeft ook, gelyk wy getoont hebben, een van de vier eerste Hoofden in Amboina uitgeleverd; waar by mede des zelts oudheid af te meten is.

De Stad
Toeban.

Dit is een fraeje zee-stad, die ook aan een lustige en zeer vermakelyke Rivier legt. Zy is ten deelen bemuurd, en men ziet hier en daar nog een poort, al fraci op de Javaansche wyze gemaakt.

Zy werd nu door een Temanggong bestierd, die daar mede een grooten staar houd, en ook een fraeje wooning ten deele van steen heeft, waar by verscheide Priais, en Grooten al mede hunne wooningen hebben, die aan deze aloude stad nog al eenigen luister geven.

De Temanggong, die A°. 1706. leefde, was Tirtanagara genaamd, eenschoonzoon van den Panambahan van Madura; dog nu by hem in geen aanzien, en uit het bestier van Cidajoe gestooten, van 't welke hy bevorens Soera Wilkrama, en dierhalven veel hooger in rang, als nu, was.

Deze stad heeft een zeer fraejen Moorschen Tempel, een heerlyke Pascebaan en verscheide huizen, daar deze Temanggong allerlei vee, en gedierten opqueekt, waar in de Javaansche Grooten veel vermaak vinden.

Men had hier in oude tyden ook een menigte van stallingen voor een groot getal Olifanten, Paerden, enz. die de Koning voor zyn vermaak plag te houden; dog nu is 't al vry wel, als deze Temanggong 'er een of twee op stal heeft.

De huisgezinnen van deze stad werden gehouden ruim een getal van vyf duizend uit te maken, die zig met den Ryft- en hout-handel voornamelyk bezig houden. Daar is ook dagelyks een groote markt, alwaar men allerlei vrugten, vee, en gevogelte voor zeer weinig geld bekomen kan.

Van Toeban verder Oost-aan tot Cidajoe toe (daar de bogt wat Noord-Oost-aan draeit) ontmoet men binnen anderhalve myl den hoek van Loggan, met een Labohan of haven 'er by; daar men zeer wel leggen kan, en pas boven welke de Rivier van Cidajoe is. Dit dorpje is negentig huisgezinnen sterk.

De Stad
Cidajoe.

Een halve myl oostelyker legt de stad Cidajoe. Dit is een fraeje oude zee-stad daar voor honderd vyf a zes en twintig jaren ook een Koning plagt te wezen, en daar ons volk, by den eerste tocht der Hol-

landers na 't Oosten, zoo byster wel niet (gelyk wy elders breeder toonen) onthaald wierd.

Nu is 't geen Koninkryk meer; maar het werd door een Pati, en ook wel door een Temanggong, bestierd.

Het is een redelyke groote stad, daar groote handel is, vermits 'er in die landstreek ongemeen veel Ryft valt.

Zy kan in tyden van vrede wel drie duizend, en in tyden van oorlog nog wel twee duizend Javaansche lasten Ryft meer opbrengen.

Men heeft 'er een fraeje Pascebaan by den Palam, of 't hof van dezen Graaf, als mede een groote markt-plaats, een grooten dog ouden Moorschen Tempel, en ontrent zes duizend huisgezinnen.

Van deze stad Oost-aan wel zeven mylen verre, tot den hoek van Panka toe, heeft men een myl landwaard in zoo al zwaar gebergte,

Bcoosten Cidajoe een half myl, legt Paboenan, wat verder Brendon, den hoek van Alang, die van Watoe, waar na een Riviertje, dan Watis Blinding, en dan de Rivier van Tambanialon volgt. Deze zes dorpen hebben zeven honderd huisgezinnen.

Pas boven Tambanialon legt eenschoone Moorsche Tempel aan strand, die wel drie of vier daken, of verdiepingen heeft. Dan volgt de Rivier Patfirang, die byna drie mylen van Cidajoe legt, boven welke een halve myl Kangafyn, en een halve myl oostelyker weer diergelyk een Tempel zig vertoont. Deze twee dorpen maken drie honderd huisgezinnen uit.

Een halve myl oostelyker legt het bogtje van Banjer, de hoek van Kalejer, en 't dorp Waroe, daar 't land wecr wat Zuidelyker inloopt, en van daar nog twee mylen oostelyker (dog wel zoo Zuidelyk) heeft men de dorpen Dolon, Japalan, Bandalagan, den hoek van Tanare, Pondolam, en den uistekenden Oost-hoek van Panka. Deze negen dorpen konnen te zamen wel veertien honderd huisgezinnen opbrengen.

By den hoek van Panka draeit de kuff Zuid-Oost (of nog wel zoo Zuidelyk) aan, hebbende daar al mede, gelyk deze gansche Noord-kust langs, een Rif, dat nog wel zoo breed als dat langs de N. kust is.

Een halve myl ten Zuid-Oosten ontmoet men een kleene Rivier, en dan de Rivier van Sondanadan, die een myl boven dezen hoek legt.

Nog een myl Zuid-oostelyker heeft men den hoek van Paggad (die twee mylen van den hoek van Panka legt, en die ook wel de hoek van Cidajoe genaamd werd) waar naaft men de groote Rivier Sandapoera heeft, die zeer diep landwaard in, Zuid-West-aan zelf tot in 't landschap van Ma-

Mataram wel in de twintig mylen henen loopt, dog die twee mylen ten Zuid-Westen van dezen hoek van Paggad den naam van Samangi draagt.

Deze Rivier, en een andere tak van de Rivier Samangi, maakt hier 't Eiland Prigaat (dat O. en W. ontrent twee mylen lang, en een myl breed is) met nog een grooter Eiland ten Westen van 't zelve, (dat wel twee en een halve myl lang, en in 't O. nog geen myl, dog in 't W. ruim een myl breed is) daar dan nog een tweede groote Rivier, wat Zuidelyker by komt, die daar met drie byzondere takken in zee uitwaterd, en pas boven den hoek van Prigaat heeft men nog een kleen Eilandje (waar op de hoek van Alang legt, dat ruim twee mylen in 't rond is) en nog een, dat wat grooter, of O. en W. anderhalve myl lang, in 't W. een halve myl, dog in 't O. maar vierde part zoo breed, en Samangi genaamd is.

Even bezuiden dien laatste tak van de Rivier Samangi, legt het dorp Mering, dat met de vier andere dorpen wel zes honderd huisgezinnen uitmaakt.

Deze Noord-kust is Oost en West, en verder van Panka Zuid-Oost-op, vier en twintig mylen lang; waar mede wy van deze Noord-kust afscheiden, om het land in dit beslek van binnen te gaan beschouwen.

Van de Noord-kant nu tusschen Jawa-na Zuiden-op gaande, ontmoet men een groote myl van strand, 't dorp Mantesset, en een myl Zuid-oostelyker, digt by de Rivier, pas beweesten Lassem, het dorp Puroo, die zamen wel vier honderd huisgezinnen sterk zyn.

Twee mylen Zuidelyker heeft men een zwaar gebergte, dat Oost en Westzes mylen verre strekt, een myl boven 't welke het dorp Kalipagat, met nog twee andere, en een myl Zuid-oostelyker 't dorp Bato legt, dat ten Westen een myl 't dorp Samoneapadang, met nog een tusschen beiden, en ten Zuid-Westen een myl nog een ander dorp zonder naam leggen heeft. Deze vyf dorpen zyn wel agt honderd huisgezinnen sterk.

Van waar tot digt aan de Rivier Samangi een groote vlakke Zuiden-aan is; dog dicht by die Rivier heeft men weer een zwaar gebergte, dat ruim twee myl Oost en West strekt, gelyk ook nog een ander dergelyk ten Noord-Oosten van dit gebergte, dat zig Noord-Oost, en Zuid-West vier mylen ruim uitstrekt.

Beoosten het dorp Bato heeft men 't dorp Libroo, boven 't welke een myl ten Zuiden het stedeken Priprin legt; welk dorp met deze stad, wel twee duizend twee honderd huisgezinnen opbrengen kan.

Deze stad heeft niet veel frais in zich zelyen, ook is zy niet groot, maar egter

zeer vermakelyk in 't midden van zeer lustige Ryft-velden gelegen, daar men tusschen de Rivier ten Westen, en de Samangi ten Oosten wel dertig dorpen heeft, die te zamen zes duizend huisgezinnen uitmaken.

Zy heeft een fraeje markt-plaats, een deftigen Moorfschen Tempel, een gemeene Pascebaan, die maar matig groot is, en zy legt pas een myl van de Rivier van Lassem, waar langs zy al haare waaren zeer gemakkelek na 't Noorder-strand, en na de steden Lassem, en Rembang, afvoeren kan.

Van Libroo tot aan de Rivier Samangi, ziet men, zeven mylen Oost aan, de dorpen Banot (met nog een zonder naam tusschen beiden) wat oostelyker, en weer wat noordelyker (ieder wel een myl van malkanderen) Banot Valoora, dan weer Zuid-Oost-aan een myl, Syken, Mawila, Oedoe (ieder, gelyk ook de volgende, een half myl verder) Jewol, Waticbren, en de stad Tritrepoe dicht aan de Rivier Samangi leggen. Deze agt dorpen zyn over de duizend huisgezinnen sterk; dog de stad Tritrepoe werd op vier duizend huisgezinnen gerekend.

Deze stad is van een zeer fraeje en lustige gelegenheid, alzo zy die schoone Rivier Samangi pas beoosten, en ten Westen zeer schoone Ryft-velden heeft, en zeer grooten handel na boven, tot in Mataram, en ook na beneden tot aan den hoek van Prigaat, en tot het dorp Mering toe, dryft.

Zy beslaat niet boven een kleene myl in 't Rond, zynde verciert met een zeer fraeje Pasar of Markt, een byzondere fraeje en groote Pascebaan, twee Moorfsche Tempels, en verscheide fraeje Javaansche wooningen, van welke eenige van planken zyn.

Een half myl Zuidelyker legt 't dorp Koeluwing, en een groote myl Zuid-Westelyker het dorp Sipanpamlang, die met haar beide ook zeer frae ontrent die Rivier leggen, en wel drie honderd huisgezinnen sterk zyn.

Als men nu deze Rivier al Zuid-West aan, van de Zuider-spruit boven Sipanpamlang af tot het dorp Gabang, ontrent Grompol in 't Westen gelegen, vervolgd, zoo heeft men voor eerst, Zuiden-aan, eenig gebergte, waar mede het landschap Jagaraga zyn begin neemt.

Tusschen de Zuider-spruit, die by Gabang met nog twee andere oostelyker spruitjens in de Samangi valt, en die oostelyker Rivier, die uit het zwaar gebergte van Lawoe haren oorsprong neemt, en aan welke ook de stad Jagaraga legt, ziet men, Oost aan, de dorpen Monkang, Monrang, Kalikupyn, Indulam, en Kallangien, ieder ontrent een myl van malkanden.

De Stad Tritrepoe.

Het Landschap Jagaraga.

Het Land, van 't Noorden Zuid-op gaande beschreven.

Het stedeken Priprin.

kanderen, in een strek van vier mylen. Deze zes dorpen maken wel negen honderd huisgezinnen uit.

De Stad
Jagaraga.

Een myl Zuid-oostelyker, dicht by de Rivier, en niet verre van den berg Loewoe, heeft men de stad Jagaraga, die de hoofd-plaats van dit landschap is, alwaar een Temanggong het bewind voert.

Zy is redelyk groot, en na de Javaansche wyze al met veel fraeje bamboeze, en ook eenige planke huizen voorzien. De Temanggong heeft een wooning van aanzien, en niet verre van daar is de Pascebaan, een groote markt, en een fraeje Moorfsche Tempel, met nog een kleener, die zeer vervallen is.

Men rekend deze stad op zes duizend huisgezinnen, die zich meest met den Ryf-kattoen-garen-en hout-handel bezig houden.

Deze stad heeft een grooten overvloed van alles, en een sehoon gezicht, zoo over de Ryf-velden daarontrent, daar wel twintig dorpen in verspreit leggen, die mede wel vyf duizend huisgezinnen sterk zyn, als ook na de Rivier, en na 't zwaar gebergte in 't Zuiden.

De Stad
Tambicbaja.

Twee myl beweften deze stad legt het stedeken Tambicbaja, dat nu kleen en van weinig aanzien, hoewel nog wel vyftien honderd huisgezinnen sterk is. Hier plagt in oude tyden al mede een Koning zyn zetel te hebben; dog nu staat het onder zekeren Demang, zynde een soort van Javaansche oversten van lager rang, als een Temanggong.

De berg
Loewoe.

Als men nu van Jagaraga en Tambicbaja al Zuiden-aan gaat, heeft men eerst enig voorgebergte boven de laatste stad, dat zich Oost en West strekt, en dan den grooten en uitnemenden hoogen en breeden berg Loewoe, die zig Noord-Oost, en Zuid-West zeer verre uitbreid.

Ten Westen van den zelve heeft men het dorp Tiga aan een spruitje, dat daar uit ontspringt, welk dorp pas tagtig huisgezinnen sterk is.

Het Land-
schap Ka-
doewang.

Ten Zuiden van dezen berg heeft men weder een gedeelte van het landschap Kadoewang, dat nevens dat van Mataram, ook hier 't beste van Java is.

Vlak bezuiden de ooster-top van dezen berg heeft men het dorp Tierisan, en een weinig zuidelyker ontrent een Rivier, uit het gebergte van Domong ontspringende, en een groote Rivier Noord-Oost-aan makende, een dorpje zonder naam leggen, hoedanig men 'er nog zeven, West-aan tot Pajatan toe, in een strek van drie en een halve myl, heeft. Deze negen dorpen zyn ruim duizend huisgezinnen sterk.

Een myl bezuiden deze dorpen legt het zwaar gebergte Domong, dat ten Westen aan de twee gebroeders grenst, zynde twee zware gebergten, die van de Zuid-zee af van

het dorp Gading na 't landschap Kadoewang loopen.

Tusschen dit gebergte en de Zuid-zee heeft men verder een vlakke van wel vier mylen, zonder dat zich daar in iets anders, dan een groot getal van Ryf-velden, die een deel van het landschap Panaraga uitmaken, opdoen.

Een myl ten Zuid-Oosten van het dorp Tierison, boven den ooster-top van den berg Loewoe, heeft men nog een gebergte Kadoewrinin genaamd.

Bezuiden dezen berg vervolgd het gebergte Domong nog al Oost-aan, bezuiden het welk het Zuider-deel van 't landschap Panaraga is, dat onder Soerapati, anders ook Radin Aria Wiranagara genaamd, gestaan heeft, en dat tegen de Zuid-zee stuit, en ten Oosten aan 't landschap Loedaja paalt.

Ten Noorden van dit gebergte Domong heeft men 't Noorder deel van 't landschap Panaraga, alwaar, men nu Noord-aan drie mylen tot aan die Rivier, waar aan Damalang legt, afzakkende, ontmoet de dorpen Damalang boofsten, en beweften die Rivier, zynde met haar beiden, en nog twee, wat Westelyker leggende, wel vier honderd huisgezinnen sterk.

Een myl Noordelyker legt de stad Panaraga (waar na dit landschap genaamd is) beoosten de Rivier. Dit is een fraeje stad, staande onder een Ingabey, die 't opperbewind over zeven duizend huisgezinnen heeft.

De Stad
Panaraga.

Zy is redelyk groot, beslaande welen groote myl in 't rond, en redelyk dieht op zyn Javaansch betimmerd,

De Dalam, of 't Hof van dezen Ingabey ten grooten deele van steen, de groote Moorfsche Tempel, de nette en wyd-uitgestrekte Pascebaan, de aanzienelyke Palar, of markt-plaats, en een groot getal fraeje huizen van deze en gene grooten onder dezen Ingabey staande, geven een zonderlingen luister aan deze plaats, die behalven dit ook niet verre van de Rivier legt, die ettelijke mylen Noordelyker in de Rivier Samangi stort.

Twee mylen beweften Panaraga legt het stedeken Sankolang, dat een fraei bosch Sankolang om zich (gelyk ook Damalang aan deze en gene zyde der Rivier) heeft. Dit stedeken is ruim vyf en twintig honderd huisgezinnen sterk, en niet boven een kleene halve myl groot, zynde maar een open vlek, van 't welk niet veel anders te zeggen valt, dan dat het zich met den Ryf-en hout handel meest geneert.

Bcoosten Damalang, en desdast Panaraga legt het zwaar gebergte Willis, dat meest Zuiden ten Westen, en Noorden ten Oosten strekt, stootende in 't Noorden tegen het bergje Tifikameling. Deze berg Willis scheid het Landschap Panaraga

nagara van het landſchap Brindjok, en Kadiri.

Wanneer men nu byna twee mylen Noordelyk van de ſtad Panaraga aangaat, ontmoet men het dorp Eggiglang, be- noorden het welke nog een myl, de ſtad Madijon legt, benoorden welke de dor- pen Koſtor, Kadjang, en Kalageer Ma- dijon, ten Weſten van de Rivier, en twee mylen ooftelyker de dorpen Tfioban en Patoman (dat een myl zuidelyker is) pas beoofden de zelve leggen, alwaar ze een Eiland maakt, dat wel een groote myl Zuiden en Noorden lang, en ontrent een myl breed is.

De Stad
Madijon.

Deze zes dorpen zyn wel agt honderd huisgezinnen ſterk; dog de ſtad Madijon werd geoordeeld 'er ruim vyf duizend te hebben. De grens-paal tuſſchen Madijon en Panaraga is de Rivier Affin. Zy is de Hoofd-plaats van een Prinsdom van die naam, en redelyk fraei gebouwd.

De Vorſt, die hier het oppergebied voerd, is een van de voornaamſte Man- ti's of Ryksraaden des Keizers; hy heeft hier een fraei Hof, en voert een grooten ſtaat.

De ſtad is wel een myl groot, en vol huizen, hoewel zy door de oorlogen van tyd tot tyd al veel geleden heeft. Daar zyn wel twee a drie ſchoone markt-plaat- ſen, een fraeje Paſcebaan, een Tempel, die al een van de fraeiſte op Java is, en zeer veel gemeene huizen, die niet veel ſchats waardig zyn.

Deze ſtad bloeit zeer door hare fraeje en luſtige gelegenheid aan de Rivier, endoor de groote Ryſt- en houthandel, alzo men 'er ontrent ook een fraei bosch heeft.

Een groote myl ten Zuid-Weſten van de zelve, digt by de voet van Loewoe, heeft men het dorp Kamenattan, een myl noordelyker Papotel, en ten Weſten van 't zelve Kamogattan, Katting, en Lan- wangre, die met haar vyven zes honderd huisgezinnen uitleveren.

Benoodden het dorp Tfioban (dat ont- trent dat Eiland legt, 't geen die Rivier maakt, die by Sipanpamlang in de Rivier Samangi valt) heeft men, ontrent een myl 'er af, eenig gebergte, dat Ooſt en Weſt ſtrekt, en een myl Noordelyker het dorp Paloekifi, ten Ooſten van 't welke het dorp Antroc, en nog een myl ooftelyker Dander, en een groot myl ten Zuid-Oo- ſten van 't zelve Lombang, en Pandang, niet verre van de Rivier leggen.

Deze vyf fraeje dorpen, die men alleen in deze groote landſtrek heeft, die verder zeer vlak, voor al na 't Ooſten, Zuiden en Noorden, is, zyn te zamen wel ne- gen honderd huisgezinnen ſterk.

Wanneer men nu langs deze Rivier, aan welke de dorpen Pandang en Lom- bang leggen, Noord-aan afzakt tot aan

IV. Deel.

dat Eiland, dat deze Rivier (die uit den berg Tſilameling komt) daar met de Ri- vier Samangi maakt, en dan van daar weer langs de zelve aan de Ooſt-kant Zuiden aangaat, ontmoet men eerſt een groot ge- bergte, dat twee mylen boven deze Ri- vier legt, en dat van de zelve, daar zy zich in 't Weſten vertoont, zich ette- lyke mylen verre na 't Noord-Ooſten uit- ſtrekt.

Pas daar boven is nog een gebergte, en anderhalve myl zuidelyker, even beoofden 't dorp Pandang, nog een ander dierge- lyk, zynde daar 't ganſche land meeft boſch en gebergte.

Als men nu hier by Pandang, ten Oo- ſten der Rivier blyvende, die uit den berg Tſilameling aſtroomd, Zuid-Weſt aan- gaat, ontmoet men een myl zuidelyker 't dorp Zurante, Breembang (een half myl verder) en Panjang een myl zuidelyker, ten Weſten van welke beide, als tuſſchen beiden in, tegen de Rivier aan, nog een fraei groot dorp zonder naam, en een klein 'er by legt.

Wanneer men van Panjang nu wat Zuid- Ooſtelyker opgaat, ontmoet men Intana- wat, Andjoe, en Patjoe aan een nieuwe ſpruit, in een ſtrek van anderhalve myl, welke zeven dorpen agt honderd huisge- zinnen hebben.

Als men nu by de dorpen Pandang en Lombang eens zes mylen na 't Ooſten ter zyden ſpringt, ontmoet men daar de dor- pen Wadon, en Prinin, en een weinig Zuidelyker de groote Rivier van Kadiri, ten Weſten van welke men even boven Prinin 't dorp Pagoeſan, met nog drie dor- pen zonder naam, en Matanipo, ieder ont- trent een half myl van een, en ten Ooſten 't dorp Gadanpelan, en nog een dorp by de ſpruit, Taroefan genaamd (die Ooſt-aan uit deze Rivier loopt) en nog een ander klein dorpje bezuiden deze Rivier, met nog een groot vlek zonder naam, leggen heeft. Deze tien dorpen, en dat vlek, maken te zamen wel twee duizend huisge- zinnen uit.

Het Land- ſchap Ka- diri.

Ten Noorden van deze dorpen, tot aan Mering toe, heeft men eenige vlakke; dog twee mylen van Wadon na 't N. en ook ten Weſten veel gebergte, van 't welke het noordelykſte zig wel vyf mylen Ooſt en Weſt tot aan de Rivier in 't Weſten uitſtrekt.

Zuid-Weſt-aan, een myl van Matani- po (daar de Rivier zeer breed is, en daar men een klein Eilandje, en wat hooger een grooter Eiland, Bilnibon genaamd, heeft) ontmoet men 't dorp Endaja, be- halven dat ook op dat groot Eiland drie dorpen, en nog drie andere pas beoofden de Rivier zig opdoen, die met Wonkoedoe (dat een half myl Zuid-Weſtelyker, en beweſten de Rivier legt) te zamen met

F

baar

haar agten ruim agt honderd huisgezinnen uitleveren.

Een myl bezuiden Wonkoedoe valt 'er een tak uit deze Rivier (na eenige mylen verre eenige bogten gemaakt, en nog een Rivier ontfangen te hebben) in die Rivier by Pandang.

Het Stede-
ken Kartasana.

Halverwegen aan deze dwars spruit (die O. en W. loopt) en pas bewesten, legt het stedeken Kartasana, dat niet zeer groot, maar fraai is, en wel vier duizend huisgezinnen heeft.

Hier heeft een Temanggong het opperbewind, diens Hof een groot eieraad aan deze plaats geeft. Daar is ook een fracje Pafir of Markt, een moye groote Paseebaan, en een byzondere nette Moorsche Tempel. Men heeft 'er ook veele Javaansche huizen, en in die stad een grooten handel van Rys, om dat zy zeer gelegen aan deze spruit legt, waar door men van daar zeer gemakkelyk alles, of na de Rivier van Kadiri, of na de Rivier Samangi, byna 't geheele Ryk door, op en afvoeren kan.

Ten Oosten van Kartasana een groote myl, en een groote myl bezuiden Wonkoedoe, heeft men een myl verre, bewesten de Rivier van Kadiri, de dorpen Bagoetan, Ballon, en Soefocroe, en ten Oosten de zelve ontrent in die zelve verheyd de dorpen Jallon (bewesten 't welke het landschap DJapan, en ten Noord-Westen van 't welke het aloude Ryk van Madjapait, een van de oudste van gansch Java, tusschen dit DJapan en Grombang, oftusschen DJapan, en de Rivier van Kadiri legt) Mantas, Papanlar, Papanasfer, Papper, en nog een een myl ten Zuid-Oosten, en eenen Zuiden, beide zonder naam, leggen. Deze tien dorpen maken ruim dertien honderd huisgezinnen uit.

Het Land-
schap DJa-
pan.

De Vesting
by Sinkal.

Een myl ruim boven Papper legt Sinkal, daar een fracje Pagar, en Vesting aan weerzyden van de Rivier, en welke plaats wel drie honderd huisgezinnen sterk is.

Een halve myl bezuiden Sinkal, al digt by de Rivier, en aan de West-kant van den berg Tfilameling, legt Toekoa, dat twee honderd huisgezinnen heeft.

Hier ontrent is ook een groote berg, Golot genaamd, die men in de vlakke van Kateegan, welke beoosten DJapan legt, gemakkelyk zien kan.

De Stad
Kadiri.

Een halve myl Zuidelyker, aan de Oost-kant der Rivier, legt de groote stad Kadiri, een van de grootste in 't Ryk, en de hoofd-plaats van dat Landschap.

Hier heeft een Ingabei Katawangan, die een nabestaande van Soerapati, en met wiens dogter een van Soerapati's zoonen getrouwd is, het opperbewind.

De stad is wel twee mylen in den omtrek, en wel tien duizend huisgezinnen sterk. Behalven dat zy aan een van de

schoonste Rivieren legt, die uit het geberge ontrent de stad Brindjok haren oorsprong heeft, zoo is zy ook zeer eierlyk gebouwd, en met een muur en wal versterkt.

Van binnen is een groot getal fracje huizen, op zyn Javaansh gebouwd, een zeer groote en net gebouwde Dalam (zynde 't Paleys van dien Landvoogd) een heerlyke Paseebaan, en een ongemeene fracje en groote markt, waar by nog verfeide fracje Tempels, en andere nette gebouwen zig vertoonen, die deze magtige stad zeer verciereu, en boven veel andere doen uitsteeken.

De handel in de zelve is zoo groot, als in een stad van 't gansche Ryk, ook legt hier gemeenlyk zeer veel krygsvolk, om dat zy voor een van de beste Vestingen gehouden werd. Zy zou nog fracjer zyn, indien zy zoo veel niet by den oorlog ten tyde van Radin Tarocna DJaja geleden had. De Rivier, daar ontrent leggende, is groot, en gemeenlyk de Rivier van Kadiri genaamd; dog die al verder loopende, daar zy in tweeën scheidt, de naam van de Taroesan (gelyk wy op zyn plaats aanwyzyn) ontfangt. Deze loopt zoo voorby Kakapper, en verder voorby Pabeau, waar van zy daar ook den naam ontleent: zy is daar niet heel breed; maar redelyk diep. By Bangel werd zy de Rivier van Bangel, by Anjar die van Anjar of Kalianjar genaamd; makende dus ook de Rivieren van Kamiri, en Sedekari, en by 't Dorp Sipandjang, wat boven Kara gelegen, werd zy de Rivier van Sipandjang genaamd.

Ten Oosten van deze stad een myl; heeft men vier dorpen zonder naam, ontrent den berg Golok benoorden, bezuiden, en bewesten, en nog vier zulke een myl zuidelyker, en Zuid-Westelyker, leggen, van welke laatste 'er drie zich bewesten deze Rivier vertoonen. Zy maken met haar agten ruim negen honderd huisgezinnen uit.

Nog twee en een halve myl zuidelyker tot aan de groote stad Brindjok (die pas bezuiden de twee takken legt, die de Rivier van Kadiri maken) heeft men nog elf dorpen, die te zamen met nog twee andre, aan weerzyden van Brindjok gelegen, wel vyftien honderd huisgezinnen sterk zyn.

Dan komt men, pas boven deze Rivier, De Stad aan de groote stad Brindjok, die in ver-Brindjok. mogen zeer weinig voor Kadiri wykt.

Zy is mede 't Hoofd van een landschap, en levert wel agt duizend huisgezinnen uit. De zelve is zeer sterk, en eenigzins bemurd, en daarom ook met eenig krygsvolk bezet. Zy is wel anderhalve myl in den omtrek, en vol huizen, waar onder al verfeide fracje groote van steen zyn, van welke dat van den Ingabei merkelyk uit-

uitsteekt, alzoo 't zeer net op zyn Ja-
vaansch gebouwd is.

Men heeft in die stad een groote Tem-
pel, en Pascebaan, en een zeer fraeje
markt-plaats, met een grooten toevloed
van menschen, om dat dit een stad, en
een landschap is, dat zig zeer verre ten
Zuiden, tot tegen 't gebergte, dat het
landschap Loedaja van 't zelve affcheit, en
ten Oosten zig nog veel verder uitbreid.

Drie mylen bezuiden 't zelve is een
zwaar gebergte, dat van den berg Willis
in 't Noorden begint, aldus Zuid-aan drie
mylen voorgaat (palende aan 't gebergte
Domong, en 't landschap Panaraga van
Brindjok's landtreck afscheidende) en dan

Ooft-aan wel agt mylen verre loopt, daar
het zich tusschen 't zelve en 't landschap
Loedaja vertoont, dat mede wel eer on-
der Soerapati plag te staan, en tegen de
Zuid-zee stoot. Waar mede wy met de
beschryving van het binnenste van dit land
ook een einde maken, alleen hier byvoe-
gende, dat in dit bestek veertien steden,
twee honderd zes en twintig dorpen, en
zeven en negentig duizend, negen hon-
derd, en zeventig huisgezinnen gevonden
werden, welke ieder op vyf menichen ge-
rekend, vier honderd negen en tagtig dui-
zend, agt honderd, en vyftig zielen uit-
maken.

Het Land-
schap Loc-
daja.

VIERDE HOOFDSTUK.

K Aart van het zesde Bestek, of van 't Eiland Madura, Soerabaja, en Passa-
roewan. De Zuid-kant beschreven. Drie Anker-plaatzen. Noessa Baron,
en twee Anker-plaatzen daar. Anker-plaats by 't Vleermuizen Eiland. De
Noord-zyde beschreven. Het Eiland Madura. De Stad Arosbaja. De Landschap-
pen Quanger, en Balega. De Stad Maduretna. De Stad Ambelega. De Stad
Sampan. De Stad Pamakassiam. De Stad Sammanap. Verdre beschryving van de
Noord-kust van Java. De Stad Gressic. Het Stedeken Giti. De Stad Soerabaja.
De Vesting aldaar. Het Stedeken Bangel. Het Landschap, en de Stad Djapan.
Het Landschap Singafari. Het Landschap, en de Stad Poegar. Het Landschap en
de Stad Passaroewan. De Pagger aldaar. De Stad Panarockan. Kaart van het
zevende Bestek, of van 't Vorstendom van Balamboang. De Zuid-zyde beschreven.
Anker-plaats. De Noord-zyde beschreven. Dit Land van 't Noorden na 't Zuiden
vertoont. De Stad Balamboang. Het getal der Steden, Dorpen, Zielen, en der by-
zondere Opper-Vorsten van Java.

Kaart van
het zesde
Bestek, of
van Madu-
ra, Soeta-
baja, en
Passaroe-
wan.
De Zuid-
kant be-
schreven.

W Y gaan nu tot ons zesde Bestek
van 't Eiland Java over, gevende
voor af weder een byzondere Kaart
van 't zelve onder letter P, volgens 't welke
wy het Eiland Madura, 't Prinsdom van Soe-
rabaja, en Passaroewan zullen beschryven.

Wy maken dan weer een aanvang met
de Zuid-kant, beginnende van de Wezels-
Baey, ter plaatze daar wy 't laatste gelaten
hebben, voor af weder zeggende, dat de
zelve aan die kant met een smal rif, als
ook met dat zwart zand, en een gestadige
grondeloosheid van deze wal vervolgt, en
daar meest overal zeer klipagtig, steil, en
hier en daar ook zeer bergagtig is.

Van de Wezels-Baey tot een groote myl
Oostelyker maakt het land eerst een bui-
tenbogt na 't Zuiden, en schiet dan weer
met een inbogt, in 't midden van welke,
gelyk ook twee mylen hooger nog twee
of drie anker-plaatzen, ieder een myl van
malkanderen, zyn, en by die eerste anker-
plaats is eenig laag gebergte, dat wel twee
grooten mylen verre na 't Oosten loopt.

Vlak bezuiden die laatste anker-plaats,
waar langs men laag land met veel Jager-
boomen wel vier mylen Oost-aan heeft,
legt een groot Eiland ontrent drie mylen

van de wal, dat ruim drie mylen lang, en
in 't midden ontrent anderhalve myl breed
is, zynde aan de Zuid-kant grondeloos,
en vol steil en hoog gebergte, maar aan
de Noord-kant, aan de West- en Oost-
zyde zyn twee anker-plaatzen.

Dit Eiland werd Noessa Baron genaamd, Noessa Ba-
rou, en
en op 't zelve legt het gehugt Ambok aan
de West-zyde, en 't dorp Patjoengan in
een zand-bac, in 't midden van 't Eiland
van de Noord-zyde; maar men heeft hier
geen vaste inwoonders op.

Van de laatste anker-plaats aan de vaste
wal (daar men laag land en veel Jager-
boomen wel vier groote mylen Oost-aan
heeft) schiet de kust twee groote mylen
oostelyker met een hoek na 't Zuiden wat
uit, en loopt van daar tot aan den klippi-
gen hoek, een groote myl verder, daar
men hooge en spitze rotsen heeft, weder
met een bogtjen Noorden aan in.

Van dezen hoek af heeft men byna vier
Anker-
mylen hooger, in een zand-baey weer een
plaats by 't
anker-plaats by 't Vleermuizen-Eiland, en Vleermui-
zen-Ei-
in die Baey, als midden in de klippen land.
alzoo men van dien hoek af tot hier toe zeer
veel droogtens vind. Een der zelve is de
Hen met de Kiekens genaamd, daar 'een

Drie an-
ker-plaat-
zen.

kleen inbogtje aan de wal, en een klein Eilandje 'er voor legt, hoedanige 'er daar ontrent meer zyn.

Langs de wal is hier zeer hoog en steil gebergte, dat het grootste gedeelte van dit bestek aan de Zuid-kant vervolgd.

Van deze laatste anker-plaats Oost aangaande, ontmoet men eerst steile klippen, en een groot myl hooger een steilen hoogen hoek, alwaar 't land na 't Zuiden weer wat uitdraait.

Anderhalve myl van dezen steilen hoogen hoek heeft men weer een zand baci, en een anker-plaats; dog tusschen beiden niet dan klippen, langs de wal, hoewel 'er nog twee zand-bacien tusschen beiden zyn, gelyk men dicht by deze anker-plaats nog een klip baci ontmoet. Vlak voor de anker-plaats heeft men ook het steen-klippen Eilandje; en land een hoogen klippige hoek aan de Oost-zyde der baci.

Een myl zuidelyker heeft men weer een steil hoog gebergte, dan weer laag land, als ook droogtens, en wat hooger een zwarte klip, en dan anderhalve myl Oostelyker een witte klip, beoointende welke een myl de wal wat indraait, daar men de Kiekens-baci ontrent een steil gebergte, en dan weer een myl hooger laag land ziet, waar mede dit bestek aan de Zuid-kant een einde neemt, zynde drie en twintig mylen Oost en West lang.

De Noord-zyde beschreven.

Wy wenden ons dierhalven na de Noord-kant, beginnende ter plaatze daar wy 't hier laatst lieten, van het dorp Mering at, daar Kali Mering, of Kali Mirang, dat is de Rivier van die naam, de grens tusschen Wirafaba, en Soerabaja, gelyk Kali Affin het tusschen Panaraga en Madion is; dog alzoo het groot Eiland Madura (dat mede onder den Keizer van Java staat) zich hier ontrent vertoont, zoo zullen wy dat voor af beschryven.

Het Eiland Madura.

Het Eiland Madura is by Prigaat, of een weinig noordelyker, met een zwaar Rif bezet, dat al by den hoek van Panka begint, en wel drie of vier mylen Zuiden aan tot ontrent Soerabaja, dog zoo breed niet, vervolgt, dat tusschen beide die walden ontrent drie en een halve myl lang, en ontrent anderhalve myl breed is, gelyk mede ten Zuid-Oosten van de stad Soerabaja een nog veel zwaarder Rif zich vertoont.

By Prigaat heeft men ontrent een myl van Madura een klein Eilandje, Poelo Panjamoekan genaamd, aan de Noord-kant van dit Rif, en een grooter aan de Zuid-kant dicht aan Madura met een dorpje 'er op, Tandjong Piring, of de Tafel-bordshoek genaamd. Het legt Z. Z. W. en N. N. O. voor 't groot Eiland gestrekt, en men heeft 'er ontrent honderd huisgezinnen op.

Wat het groot Eiland Madura nu aan-

gaat, dat strekt zich uit vlak Oost-aan, zynde ontrent een en twintig mylen Oost en West lang, en ontrent vyf mylen aan de West-kant, drie, of wat meer aan de Oost-kant; dog in 't midden op zommige plaatzen wel zes mylen breed.

Het Eiland is nu eigentlyk in drie deelen verdeeld, te weten in Sammanap aan de Oost-kant (op zich zelf) Pamakassam in 't midden (ook op zich zelf) en Sampan aan de West-kant. De twee eerste deelen staan niet meer onder den Panombahan (dat in 't Javaansch den Aanbidelyken, van Anomba, aanbidden, betekent) anders den Prins van Madura genaamd (zynde de eerste van de vier groote Strand-Heeren, en een van de eerste Vorsten des Ryks) gelyk wel eertyds; maar het laatste is alleen onder dezen Prins, en de andere twee zyn nu onder de bescherming harer Edelheden, alzoo die volkeren onder dezen Panombahan niet wilden staan.

Aan den Noord-West-hoek van dit Eiland (die af en aan die van Panka, op 't Eiland Java legt) heeft men de stad Arosbaja, ontrent een groote schoone Rivier, met drie of vier dorpen 'er by, die wel zes honderd huisgezinnen sterk zyn, en zeer vermakelyk voor 't oog leggen. Deze stad, die vry groot, en in 't landschap Sampan gelegen is, heeft wel agt duizend huisgezinnen.

De Stad Arosbaja.

Zy is al zeer oud, en 't was hier, daar men de onzen A. 1599. gansch niet wel ontving.

Zy staat onder een Temanggong, die daar een groot bewint heeft. De Stad is in zich zelf redelyk wel bebouwd, en vol huizen, waar onder eenige voorname gebouwen zyn. Men heeft 'er een groote Pascebaan, twee fraje Moorfsche Tempels, twee groote markt-plaatzen, en een grooten handel, zoo van 't Eiland Java, als van andere gewesten.

Aan de Noord-kant van 't Eiland heeft men Oost-aan niet dan een aaneen geschakeld zwaar gebergte tot aan 't einde van 't Eiland, in 't O. en tot Arosbaja in 't W. zonder dat men iets anders, dan een kleene Rivier drie groote mylen van de Noord-Oost-hoek, en nog drie andere wat bewesten die eerste Rivier, ontmoet.

By die westelykste Rivier heeft men aan wederzyden een Risse, en ook aan de W. en O. kant der tweede Rivier (daar een uitstekende hoek is) gelyk zich dan verder van de vierde, de Buffels-Rivier genaamt, een groot Rif, een stukwegs Noord-Oost henen, en dan verder Zuid-Oost-aan, en dan weer Oost (daar een breeden hoek, en dan weer een inbogt is) tot aan den Zuid-Oost-hoek, en verder langs de geheele Zuid- en West-kant uitstrekt, dat zich met dat breed Rif tusschen dit Eiland en Prigaat by Tandjong Piring verenigt.

Van

Van de Stad Arosbaja nu een myl Zuiden aangaande, ziet men het dorp Banoc-kai ontrent een Rivier leggen.

Een groote myl Zuid Oostelyker wat landwaard in, legt het dorp Karanglejer, ontrent een zwaar geberge, dat zich van 't dorp Sotia af, ('t welk een myl Zuidwestelyker legt) tot aan de stad Sampan toe, wel zeven mylen verre Oost en West uitstrekt, gelyk men nog een kleenen berg ten westen van dit dorp heeft, en een myl zuidelyker als Sotia, het dorp Kamal op de Zuid-West-hoek van dit Eiland, ten Westen tegen over de stad Gressie, en ten Zuiden tegen over de stad Soerabaja, zynde van de eerste ruim een halve, en van 't laatste een groote myl gelegen. Hier van daan heeft de Panombahan een gragt laten graven tot Tondjong toe, dat wel drie of vier mylen rydens verre is, om zoo te gemakkelijker op zyn hof-plaats te Maduretna te komen, hoewel het by Poelo Mengaree maar een myl verre is. Digt by Kamal leggen drie droogrens, meet vlak 'er voor.

Oost-aan nu een myl 'er af, legt het dorp Soekalcla, en een myl Oostelyker een Rivier, by welke in 't landschap Quanjier nog drie dorpen zonder naam aan de West-, en nog vyf andre aan de Oostkant leggen. Deze dertien dorpen zyn wel zeffien honderd huisgezinnen sterk.

Twee mylen Oostelyker, daar de kufft wat uitschiet, heeft men den hoek van Kartong (daar 't zwaar Rif tusschen dit Eiland en tusschen Soerabaja met zyn midden begint) daar na Passer, Babate, Kamkap, Kadondan, Labouuw (alwaar een hoek of twee is) en dan komt men tusschen die hoeken by de Rivier van Balega, dat weer een ander landschap is, en daar 't Rif van de Hoek van Kartong twee mylen Oost-aan verbreed, gelyk daar ook een inham, en wat verder een hoek by de zoute Rivier is, die een myl Oostelyker legt, bezuiden welke een myl van de wal men het Eilandje Baddicngien, by de Kabeljauws droogte, heeft, gelyk wat westelyker nog een, de Koreas-droogte, en nog westelyker een andere, Swaantjes-droogte genaamd. Deze zes dorpen hebben ruim zes honderd huisgezinnen.

Nog wat verder heeft men de Rivier van Sampan, en den hoek van Janpolan, die ten Oosten al van de Rivier van Sawallan begint, by welke de hoek van Domon legt. Deze vier dorpen, die men daar binnen anderhalf myl ontmoet, leveren wel vyf honderd huisgezinnen uit.

Twee mylen ruim Oostelyker, totaan den hoek van Makassam toe, heeft men de dorpen Teteri, Warante, den hoek van Warante, Macassam, en den hoek van den zelve naam. Deze drie dorpen zyn ontrent vier honderd huisgezinnen sterk.

By de hoek van Macassam schiet het land, wel twee mylen verre, Zuiden-aan, tot aan den hoogen hoek in, daar 't land dan weer vlak Oost-aan loopt, en daar 't Rif weer wat ter lengte van de volgende baci verbreed, dat men ook by den O. hoek der zoute Rivier een myl Oost-aan, ziet.

Ten Oosten van dezen hoogen hoek heeft men, een myl of anderhalf van de wal, twee Eilandkens op twee droogrens leggen.

Van dien Oost-hoek af maakt de kufft een bogt wel van twee mylen Oost-aan, schietende daar weer een weinig uit, waar na zy weer twee mylen verre recht Oost-aan loopt, en een hoek maakt.

Van den hoogen hoek af, tot dezen Zuid-hoek van Sammanap toe, heeft men mede een myl in zee langs deze wal, verscheidene droogrens, 't Lalari-bosch, en Koreas-droogte genaamt, en daar ontrent ook een klein Eilandje, en wat nader aan de wal, 't lang Eiland (dat O. en W. een myl lang, en een halve myl breed is) en ten Zuid-Oosten van de Zuid-hoek van Sammanap het Nagtegaals-Eiland, dat N. O. en Z. W. een myl lang, en meest een halve myl breed is, gelyk ook beide die Eilanden vol reyen zyn. Buiten de zelve doet zich nog wel een myl oostelyker een droogte op, die de Maal-stroom, gelyk het Eilandje (dat wat oostelyker legt) het Schildpads-Eiland genaamd werd, waar by ook nog een droogte is, en die af en aan den Zuid-Oost-hoek van dit Eiland leggen.

Als men nu den Zuid-hoek van Sammanap pas om is, heeft men daar een groote baci, die wel een myl na 't N. W. inschiet, en ook wel zoo breed is, en aan welkers Oost-zyde een Rivier legt.

Hier schiet het land weer Zuiden-aan een kleene myl uit, makende daar den Zuid-Oost-hoek, die vlak Oost-aan nog een groote myl zeer scherp uitloopt, alwaar men een myl Noordelyker vlak in 't O. een kleene revige baey, en dan twe mylen verder den N. O. hoek (hoedanig ook de wal hier loopt) en dan drie mylen N. W. aan weer een kleenen hoek heeft, voor welke in 't N. O. een myl van de wal een droogte als een halve maan legt, die zich een myl verre N. W. en N. O. in de lengte, en ontrent half zoo verre in de breedte uitstrekt. Van dien kleenen hoek nu schiet de wal een halve myl na 't W. en dan byna een myl (tot aan de Buffels-Rivier) na 't W. Z. Westen.

Hier mede hebben wy nu dit Eiland rond gewandeld, zoo dat ons niet meer overig is, dan 't zelve eens van binnen te beschouwen. Het is daareen groot, wyd, en magtig land, vol dorpen (hoewel zy hier niet uitgedrukt staan) die ruim een getal van twee duizend uitmaken, en

wel dertig duizend huisgezinnen sterk zyn.

In dit Eiland zyn nog vyf groote ſteden, te weten, Maduretna in 't Weſten, wat ooftelyker Ambalega, ten Zuid-Ooſten van 't zelve Sampan, drie mylen ooftelyker, ontrent midden in 't Eiland, Pamakaffam, en vier mylen ooftelyker de Stad Sammanap.

De Stad
Maduretna.

De Stad Maduretna legt ontrent drie mylen van 't weſter-ſtrand af, niet ver van een hoog gebergte, ten Zuiden van 't zelve gelegen. Zy is wel de grootſte, en voornaamſte ſtad van 't Eiland, en de Hof-ſtad van den Prins van Madura.

Men heeft daar een groot getal huizen, van welke zommige al vry fraai van ſteen en hout gebouwt, hoewel de meefte van bamboezen zyn.

Daar is een fraai Hof van den Landvoogd, een ſchoone Paſcebaan, een zeer wyd-uitgeſtrekte Markt, en een ongemee- ne fraaje Moorſche Tempel. In deze ſtad zyn wel zeven duizend huisgezinnen.

De Stad
Ambalega.

Twee en een halve myl ooftelyker (dog wel zoo zuidelyk) legt de Stad Ambalega, die wat kleener dan de vorige, niet zeer fraai gebouwt, mede ten Noorden van dat zelve gebergte (dat zich tuſſchen Sampan en Sotia vertoont) pas een myl N. ten W. van Sampan gelegen is, en rondom een fraai boſch heeft. Het gezag ſtaat hier aan een Ingabei, die wel over vier duizend huisgezinnen geſteld is.

Het fraaiſte, dat men 'er heeft, is de Moorſche Tempel. De Paſcebaan is redelyk groot, en daar is een zeer bequame markt-plaats. En dit is wel 't voornaamſte, dat men 'er af zeggen kan, als dat 'er nog twee dorpen by leggen, die wel drie honderd huisgezinnen ſterk zyn.

De Stad
Sampan.

De ſtad Sampan, die zich een myl ten Z. O. van Ambalega vertoont, is wel zoo groot, en vry fraajer door de bank van gebouwen. Men heeft 'er een ſchoonen Dalam, een groote Paſcebaan, twee groote en fraaje Moorſchen Tempels, een cierlyke Markt, en verſcheide houte huizen, die ten deele van ſteen zyn; en zy legt tuſſchen twee gebergten in, die pas beoofden die ſtad eindigen. Men oordeeld, dat 'er ruim vyf duizend huisgezinnen in de zelve, en nog wel vyf honderd in die twee dorpen zyn, die 'er by leggen, van welke het een zich ten Noorden, en 't ander zich beoofden die ſtad opdoet.

De Stad
Pamakaf-
ſam.

De ſtad Pamakaffam, die drie mylen ooftelyker legt, is een van de fraaiſte op dit Eiland, ſtaande op zich zelve, en onder de beſcherming van haar Edelheden. Zy is van groote ontrent als Sampan, en heeft byna het zelve getal van huisgezinnen.

De Prins, die hier 't opperbewind heeft, voert een grooten ſtaat, ook heeft

hy daar een aanzienelyk Hof, dat na de Javaanſche trant vry net en groot is. Zederd A°. 1708 is hy op zich zelve, en buiten den Panombahan geſteld.

Men heeft 'er een zeer fraaje Moorſchen Tempel, een zeer heerlyke Paſcebaan, een wyde en cierlyke Markt, en een groot getal bamboeze huizen.

Ten Weſten, ten Zuiden, ten Noorden, en ten Ooſten heeft men vyf dorpen 'er by leggen, die al zeer groot, en wel duizend huisgezinnen ſterk zyn.

Van daar tot de ſtad Sammanap toe, De Stad
Sammanap.
Ooſt-aan, heeft men vier en een halve myl van nooden, eer men 'er komt.

Dit is een ſtad, die van de twee vorige niet veel verſchilt, dan dat zy wel zoo groot is. Een Sederma plag hier 't opperbewind te hebben; dog hy is gekriſt, ſtaande door zyn zoonje opgevolgt te werden, terwyl zyn vrouw, Radin Ajoe (dat de ſchoone Princes in 't Javaanſch beteekend) daar onder 't opzicht harer Edelheden het opperbewind heeft.

Dit Sammanap was kort voor A°. 1707 mede op zich zelve, en deze Sederma (die zich zeer trouwloos droeg) als Prins 'er over geſteld.

Zy is wel zes duizend huisgezinnen ſterk, en heeft ook een zeer fraai Hof, twee ſchoone Tempels, een deſtige Markt, en een zeer nette Paſcebaan, die zich al verre uitſtrekt.

Ontrent de zelve leggen aan de Ooſt-kant een, en aan de Noord-kant twee dorpen, die te zamen wel vyf honderd en vyftig huisgezinnen uitmaken.

Dus zien wy dan, dat 'er op dit Eiland zes ſteden, en twee duizend een en veertig dorpen zyn, die zamen agt en zeventig duizend, drie honderd, en vyftig huisgezinnen hebben, die vyf menſchen ieder gerekent, een getal van drie honderd een en negentig duizend, zeven honderd en vyftig zielen uitleveren, hoewel 'er nog veel meer ingezetenen zyn, als men het ten naauften wilde uitpluizen.

Het enige nu, dat nog tot dit Eiland behoord, en 't geen in 't zevende beſteekkaartje eigentlyk voorkomt, is een klein Eiland, Poelo Pondi genaamd (dat Ooſt-aan zeer dicht 'er by legt) en 't Eiland Giljoen, dat een groote myl ten Zuid-Ooſten van Madura legt, en een groote myl lang, byna een myl breed, en op een Rif gelegen is.

Na dat wy nu het Eiland Madura alomte beſchouwt hebben, gaan wy weer na de kuſt van Java, om, daar wy 't by het dorp Mering laſt gelaten hadden, nu verder Zuid-Ooſt, aan deze Noord-Ooſt-kuſt te beſchryven.

Een myl, of wat meer, ten Zuid-Oo- Verdere be-
ſchryving
van de
N. O. kuſt
Noord- van Java.

Noord-Oosten van welke het Eilandje Mengare, en daar maar een kleine doorrocht tusschen beiden is) ontmoet men eerst den hock van Ladja, en wat verder de Rivier van Roma, en wat verder nog een Riviertje, daar na 't dorpje Sicker Woeja, en dan het stedeken Gressic. Deze drie dorpen zyn ruim vier honderd huisgezinnen, en Gressic alleen 'er wel duizend sterk.

Het Stedeken Gressic. Dit is die vermaarde en aloude stad, die de Portugeesche schryvers doorgaans Againe (dat zeer weinig na Gressic gelykt) noemen, en die van ouds ook by onze natie is bekend geweest, gelyk wy in oude tyden daar al mede een Comptoir gehad, en nu 'er nog twintig Soldaten hebben.

Dit plagt een vermaard Koningryk al A°. 1510. te zyn, gelyk wy dat in de zaken van Ternate, toen de Koning Zaina labdyn, en in die van Amboina, toen Pati Toeban 'er na gingen, en verder uit het verhaal van den Ambonischen Schryver Ridjali getoont hebben, dat de Koning van Giri (dat 'er ontrent legt) die van Amboina verscheide malen met zyn volk, en vaartuigen onderftuunt heeft.

Het is een fraeje stad, waar in een Temanggong het opperbewind heeft. Ten Westen heeft zy, en voor al ook by Giri, een zwaar gebergte.

Men heeft in de zelve veel fraeje huizen, zoo van den Temanggong, en andere grooten, als van de Chineezzen, die hier al redelyk sterk zyn, en hier ook een Kapitein, en een Luitenant hebben, behalven dat 'er zeer veel gemeene wooningen zyn.

Zy legt aan een groot Rif, dat egter niet belet dat deze plaats zeer sterk bevaren werd, alzo de Chalopen, en andre vaartuigen, daar van de Oostersehe Landvoogdyen jaarlyks aangierende, van daar veel ryft, zout, en allerlei andere waren, vervoeren, 't geen den handel daar ongemeen groot, en de stad zeer levendig maakt.

Men heeft 'er een uitschietenden en uitstekenden Oost-hock, van welke de kust wel een myl Zuid-West-aan inschiet, daar men Jatan, en de Rivier van Setera heeft, van waar de kust weer, na een klein bogtje met twee hoeken gemaakt te hebben, wel drie mylen verre recht na 't Oosten loopt, alwaar men de Rivierkens van Amonje (af en aan den hock van Kamalop Madura, en waar by zig drie kleine droogrens vertoonen) van Annak, van Watoc, en dan nog drie kleine Rivieren ontrent de stad Soerabaja ontmoet.

De zes dorpen, boven gemeld, zyn ruim agt honderd huisgezinnen sterk.

Het Stedeken Giri. Pas agter Gressic, Zuid-West-aan een klein myltje, heeft men het stedeken Giri, dat door zyn pragtigen Tempel (al-

waar ook een Panombahan, een van de nazaten van Sjeich Ibn Moelana op een bergje, in een hoog pragtig graf, mede vol omgangen, dog zonder verder eieragen, begraven legt) een van de drie vermaarde op Java, zeer beroemd is.

Hier heeft een Panombahan van ouds her 't bewind gehad, zynde in oude tyden een Koninkryk geweest. Men giff, dat hier wel twee duizend huisgezinnen zyn; ook is dit stedeken, dat al vry groot is, van de gemeene eieraden der andere steden niet misgedeeld.

De stad Soerabaja is een van de voor-De Stad naamste en grootste steden des Ryks. Zy Soerabaja. legt aan een groote Rivier, die men opvaart, die men eigentlykft de Rivier van Kadiri noemen moet, en welke daar, gelyk nog met drie andere spruiten wat hoog, uitwaterd.

Zy beslaat wel een myl in den omtrek, en werd geschat wel tien duizend huisgezinnen te hebben, over welke de Prins van Soerabaja (die dit gemeenelyk van Jangrana werd, en de tweede Strand-Heer des Ryks is) het opperbewind heeft.

Deze voert een zeer pragtige staat, en heeft een fraejen Dalam, of Hof, en daar in ook een stal voor zyn Olifanten, aangezien hy noit enig bezoek van staat te voet doet, maar doorgaans met een van zyn broeders op een grooten Olifant, op welken een getralide zitting voor twee menschen gemaakt is. Behalven zyn hof zyn 'er veel andere fraeje huizen van steen, zoo van de Kapitein van de Chineesen (A°. 1706 Tamkeko, en in de wandeling Kenio genaamd) en van een groote mecnigte van Chineesen, die hier zyn, als van vele andere. Ook zyn 'er veel gemeene huizen, die zig vry wyd uitbreiden. De straten der stad zyn mooi breed, en 't is zeer gemakkelyk, en vermakelyk, dat zy aan de Rivier legt.

Men heeft daar een zeer groote Pascebaan, waar in ik menigmaal den Prins met de Princen zyne drie broeders, en veel andre grooten, te paerd tegen malkanderen heb zien rennen, en met de laneie stryden, van welk Spiegel-gevegt wy, daar wy over de zaken van Java handelen, breeder zullen spreken.

Hier is ook een zeer groote Markt-plaats tusschen de Vesting der E. Maatschappy, en tusschen zyn Hof gelegen, daar men alles heel goed koop krygen kan.

De handel van Ryft is hier ook zeer groot, waar mede de Chineesen zig bezig houden. Zy kan in tyden van vrede (gelyk ook Passaroewan) wel twee, en nu nog wel een duizend Kojangs meer (zynde Javaansche lasten, ieder van 5000 ponden, daar een Chinees last 3750, en een Hollands last 3000 pond gerekend werd) opbrengen.

Van

De Vesting
aldaar.

Van wegen de E. Maatschappy legt hier ook een Kapitein als Opperhoofd, die buiten de Vesting een zeer fraeje wooning heeft. De bezetting alhier is den 9 Juny A°. 1705 op honderd Soldaten, en eenige Pantsjalangs, of vaartuigen, behalven de twintig Soldaten voor Gressic bepaald. Vande Vesting geven wy de afteekening onder de letter Q.

Dit plagt wel eer een Koningryk te zyn, waar vān men voorby 't Hof van den Prins nog een overblyfzel van 't oud Koninklyk Palcis ziet, Aftana genaamd, geheel van steen, en aan 't einde dezer stad ter rechterhand van de breede weg, die na Kara gaat. Onder de Koningen van Soerabaja plagt in oude tyden (en A°. 1709. nog) Suceadane, en de Koningin van Landa, op 't Eiland Borneo, te staan. Even zoodanig plagt ook Gressic A°. 1609 niet alleen mede; maar A°. 1601. zelf ook Joartan, Passaroewan, en Balamboang (in dat zelve jaar door die Prins pas veroverd) dezen Koning onderdanig te zyn; maar het heeft zeer veel van zyn vorige luister verloren, en het is nu maar een Prinsdom, hoewel het zig al verre uitstrekt; en voor al is die Prins, na de dood van den ouden Panombahan van Madura (die A°. 1706. nog leefde) van een byzonder groot vermogen geworden, 't geen mogelyk maar een lok-aas geweest is, om hem te eer in 't net te krygen, aan 't Hof des Keizers voor hem gespannen, en daar hy niet lang daar na (gelyk wy elders breeder verhalen) nog in geraakt is.

Een van de grootste sieraden, niet alleen van Soerabaja, maar zelfs van geheel Java, is de Moorfsche Tempel van deze stad, die men op een Eiland pas over de Rivier, in een dorp Ampel (gelyk men ook dat Eiland noemd) leggen ziet.

Men heeft drie vermaarde Tempels op geheel Java, te weten, die van Tsjeribon, die van Giri, en die van Ampel, in welke drie plaatzen, drie nazaten van dien vermaarden Heilig van Tsjeribon, Sjeich Ibn Moelana, of Bēn Israel, den voornaamsten grondvester van de Mohammedaanfsche Godsdienst, begraven leggen.

Deze Tempel is zeer groot, en op hune wyze zeer pragtig; dog geen ongeloofige, al wiesch hy zyn voeten in de steene water-bak, die daar by staat, mag 'er inkomen.

Ter zyden dezen Tempel heeft men het graf van den grooten Heilig, of voornoemden nazaat van Ibn Moelana, by hen Sultan Ampil, of anders den Panombahan, en ook wel Machdoem, dat is, den Heer (in de Arabische taal) genaamd, daar zy veel wonderen, die wy elders breeder zullen voorstellen, van weten te verhalen; ja zy roemen wel, dat het Ibn Moelana zelfs is, die 'er begraven legt.

Het graf in zig zelve is zeer slegt, en 't vertoont zich een weinig hooger, dan een meenigte van andre Moorfsche graven, die men 'er rondom heeft, welker gedaante evn eens, als een gemeen bed in een tuin is, aan welkers beide einden in een plankje van twee of drie voeten lengte, en een halve voet breedt, volgens de Moorfsche wyze, om hoog in de grond ziet stekken.

Hier ontrent iet onreins te brengen, of wel daar ontrent te wateren, is niet anders, dan met zyn leven te spelen. Ook is het een groote eere voor iemand, die ontrent deze graven komen mag, alzo 't alle groote Heiligen zyn, die hier leggen. En deze eere is my mede bewezen, wanneer ik A°. 1706. daar geweest ben.

Zoo als de Prieester, die ons geleidde (en die Tambahadji genaamd was) maar in de graf-plaats quam, knielde hy, en een weinig daar na weer; dog dicht by 't graf zelf nog veel erbidiger. Deze Prieester gaf ook voor, dat 'er boven het graf van deze Heiligen tot drie maal toe een gehemelte gemaakt; dog dat het tot driemaal toe ook door de Engelen in den brand gestoken, en daarom zedert zoo ongedekt gebleven was. Ik kon daar egter niet de minste merktekenen van vonken of doof-koolen, maar in tegendeel aan de Prieesters rok wel zien, dat die veel eer in den brand scheen geweest, en als een heilig overblyfzel nog in wezen gebleven te zyn.

Wat boven dit Eiland, waar op 't dorp Ampel legt, heeft men beoosten een andere spruit van de Rivier van Soerabaja, of anders van die van Kadiri, nog een Eiland van de zelve grootte, dat ontrent een myl in de lengte, Zuiden en Noorden, en een half mylje Oost en West, in de breedte beslaat, waar op zich de twee dorpen, Ponte en Madjaja, ontrent vier honderd huisgezinnen sterk, vertoonen.

Hier begind, beoosten Ponte, een zeer groot Rif, dat zich ontrent vier mylen Zuid-Oost-aan, en drie mylen Noord-Oost-aan uitstrekt, en 't Eiland Madura hier aan Groot Java hegt. Op 't midden van dit Rif, tusschen Sidapurna, en den hoek van Kartong, op Madura gelegen, is het Eilandje Siloome, dat nog op een byzonder Rijfje legt.

Van den Oost-hoek van Ponte draait deze kust weer Zuiden ten Oosten aan, by welkers Zuid-hoek, en den Noord-hoek van Boeker, een ander spruit van de Rivier van Kadiri in zee stort. Pas daar binnen, tusschen beide die hoeken, zyn drie Eilandekens.

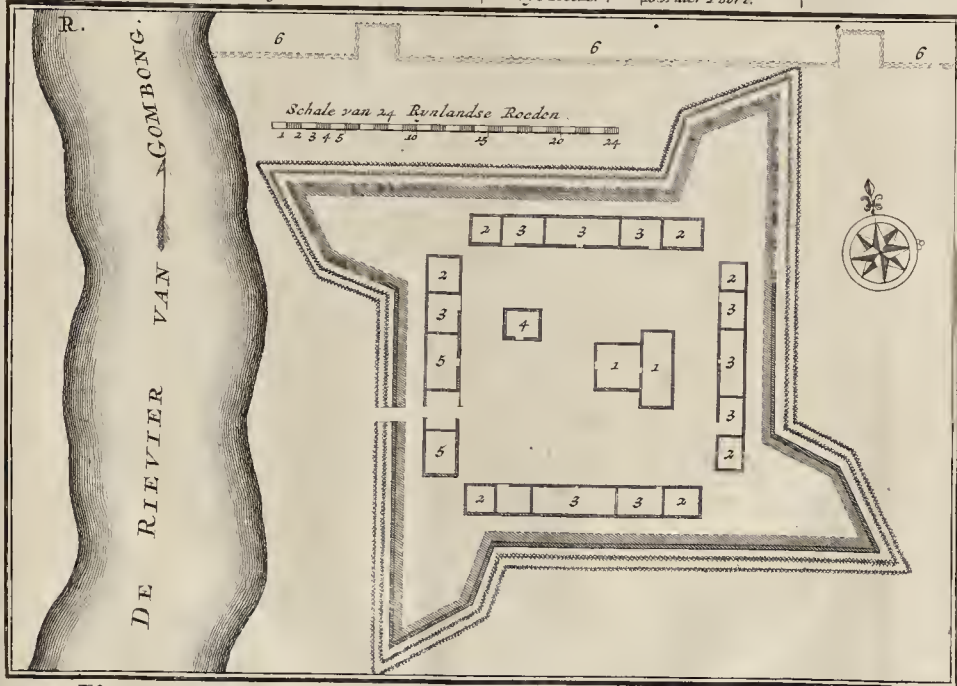
Wanneer men nu langs de Rivier van Soerabaja aan des zelfs Noord-zyde al Zuid-op van de stad gaat, ontmoet men ontrent twee mylen van strand, het dorp en de breede Rivier van Kara, en dicht 'er

KAARTE VAN DE VESTING OP SOERABAYA.

Gemeeten den 20. Majus 1708. V. Broekhuysen.

1. Administrateurs Kamer.	4. Ambaasluuden.	8. Pakhuys Huys.	12. Donker Gat.	15. Corps du Garde.	19. Den Binnen Barm.
2. Comptoir.	5. Smids Winkel.	9. Wagen Kamer.	13. De Poort.	16. Constaels Kamer.	20. Den Buyten Barm.
3. Pakhuys.	6. Oud Siekenhuys.	10. Wachthuys.	14. Magazyn en Krugt Kelder.	17. Sergeants Kamer.	21. De Gragt.
	7. Klein Pakhuys.	11. Secret.		18. Water Poort.	

KAARTE VAN DE PAGGER TOT PASSAROEWAN.

Alle van Klapper Boomen opgerecht enz.

1. Kapitains Woning.	4. Krugt Kelder.	6. De Oude geflechte Wal van de Vyand, alles van Aarde opgemaakt, ende van buiten en binnen met houtte Palissaderingen voorzien.
2. Officiers Kamers.	5. Hoofst-Wagt.	
3. Corps du Garde.		

'er by het dorp Sapandjang, gelyk men ter zyden af, vyf of zes mylen van Soerabaja, 't dorp Prassa, zeven mylen verder Tamba, en nog wat verder tien of elf myl in 't Z. W. 'er af, Serraba, en daar na Perning leggen ziet.

Een myl ten Noord-Westen van Kara, heeft men de dorpen Kabean of Pabean, Waroegoeng, en Jealogi in 't Westen, met nog een ander dorp of twee zonder naam, en nog een, Soka genaamd, wel twee groote mylen Zuid-Westelyker, die zamen wel zes honderd huisgezinnen uitleveren. Ook leggen 'er meer dorpen niet verre van Kara, die hier niet wel uit te drukken zyn.

Bezuiden deze Rivier, een myl ten Z. W. van Waroegoeng, heeft men Soemonko, Malati, Torreboa, en Janoranfe, welke eerste plaats van Gadanpolan (een dorp, daar wy 't in ons vorig bestek by de Rivier van Kadiri, daar de Toroefan zig 'er afscheid, gelaten hebben) niet wel twee mylen gelegen is.

Hier loopt een groote spruit van de Rivier van Kadiri, Toroefan genaamd, eerst Oost, en daar na ten deelen N. O. en ten deelen Z. O. aan, scheidende zig wel in agt takken, die in 't Oosten aan zee op verscheidene plaatsen uitwateren. Deze vier dorpen leveren wel zes honderd huisgezinnen uit.

Wanneer wy nu ten Noord-Oosten, daar deze Rivier uitwaterd, weer langs deze kust Zuiden aangaan, heeft men, anderhalve myl boven den hoek van Boeker, 't dorp Sidapura naby de eerste spruit, die in zee stort, welk dorp zig op een Eiland tusschen de Rivier van Soerabaja en een spruit van de Toroefan vertoond dat vyf mylen O. N. O. en W. Z. W. lang en in 't O. anderhalve myl, dog anders meest een myl; hoewel het by Jealogi en Torreboa ruim zoo breed, en weinig minder dan in 't O. N. O. is.

Pas hier boven is de voornoemde uitwaterende spruit, die uit de Toroefan, zoo als zy zig twee mylen lager of oostelyker in tweeën verdeeld, en eerst Noord-Oost, en daar na Oost aanschieft, hier al mede in zee stort, en een half myl van strand met de andere spruit een klein Eilandje maakt; dog bezuiden dezen tak heeft men een veel grooter Eiland, dat zig van strand af wel drie mylen na 't Westen, tot daar de Toroefan zig het eerst in tweeën scheid, in de lengte, en op zyn breedst, een myl in de breedte uittrekt.

Op dit Eiland legt een myl van strand West-aan, het dorp Daja, een groote myl westelyker het dorp Doko, en wat benoorden 't zelve Tellebo.

Pas ten Zuid-Westen van 't dorp Doko verdeeld zig de Toroefan (die hier Zuid-Oost met die tak aanschieft) weer in twee

takken, waar af de eene vlak Oost, en de andere Zuid-Oost-aan (dog wel zoo Zuidelyk) loopt. Deze vyf dorpen maken te zamen zes honderd huisgezinnen uit.

Bezuiden dit groote Eiland (waar op Daja legt) ontmoet men een groote spruit, die Oost-aan uit de Toroefan na zee stroomt, en by Tambokagon daar in stort. Deze spruit, en een andere, die maar wat zuidelyker uitwaterd, en de Rivier van Zedekari genaamd werd, maken weeren groote Eiland, dat ontrent drie mylen Oost en West lang, en in 't W. wel een heele, dog anders maar een halve myl breed is.

Op dit Eiland legt voor aan 't dorp Tambokagon, een myl Westelyker Supande, nog een myl Zuidelyker, dog een groot myl van strand, het vermaard dorp Zedekari, en wat Westelyker, Solo, en Bangel, met nog drie dorpen zonder naam, alwaar de stad Bangel legt, daar de Toroefan zig weer in tweeën verdeeld, van welke de een tak Oost, en de ander Zuid-Oost twee mylen, en een myl Oost loopt, zoo dat zich de Toroefan, na dat hy twee mylen Oost ten Zuiden gelopen heeft, driemaal in tweeën scheid, en met vier hoofd-spruiten in zee valt, die nog vier mindere hebben. Dit doet hy eerst twee mylen oostelyker als daar hy begint, dan een kleene myl Zuid-Oostelyker, en dan nog een myl wat zuidelyker ontrent Kakapper. Deze agt dorpen zyn wel twaalf honderd huisgezinnen sterk.

Het stedeken Bangel is niet alleen zeer groot en schoon (gelyk het aloude Zedekari) maar hier heeft Soerapati ook een zeer fraejen steenen Dalam gehad, waar in ik A°. 1706 geweest ben, en waar van wy onder de zaken van Java breeder zullen spreken.

Bezuiden de Rivier van Zedekari (die ontrent drie mylen tot aan Bangel verre, West-aan loopt, en een half myltje zuidelyker legt als de vorige spruit) heeft men zeer dicht byeen nog drie kleene spruitjens, in welke zig deze Rivier, pas een kleene myl van strand af, scheid, gelyk die daar ook drie kleene Eilandkens maken.

Pas bezuiden dit zevende spruitje een halve myl, heeft men de laatste tak van de Toroefan, daar hy benoorden Langanhan in zee waterd.

Deze laatste tak nu, met de vorige, maakt hier weer een groot Eiland, dat Oost en West twee mylen lang, in 't Westen voor al, en 't Oosten ook smal; dog in 't midden een myl breed is.

Op de Noord-Oost hoek van dit Eiland legt het groot dorp Kalianjar, welk dorp ik A°. 1706, zoo als het verbrand, en verwoest was, gezien en bevonden heb wel een half myl lang te zyn; ook

levert het wel vyf honderd huisgezinnen uit.

Geen andere dorpen heeft men hier op; dog pas bewesten den West-hoek van dit Eiland heeft men het dorp Kakapper, met nog twee andere zonder naam, en Cotto een myl Zuid-West-aan; die met haar vieren wel zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Het Land-
schap, en
de Stad
DJapan.

Een myl West ten Noorden van dit laatste dorp, en ontrent twee mylen W. ten Zuiden van Kakapper (een myl boven 't welke men 't bergje van dien zelven naam heeft) legt de stad DJapan: de hoofstad van een groot landschap van dien naam. Zy is redelyk groot, wel zes duizend huisgezinnen sterk, en vry wel geboud. Ook heeft men 'er een fraci Hof van den Landvoogd, een groote Pascebaan, verscheiden Moorfsche Tempels, en Mesdjids (dat bid-plaatfen zyn) en een Markt zoo groot en fraci, als men ergens op dit Eiland vind. Hier is een groote binnenlandfche handel, en het krielt 'er van huizen en menschen, die zig alomme vertoonen.

Wy zullen hier drie perken stellen, DJapan, Kakapper, en Langahan, van welke wy voortgaan dit land te beschryven. Van DJapan zullen wy een begin nemen, gaande eerst hier mede tot aan de Zuid-zee voort, om dan weer van Kakapper, en daar na van Langahan (aan 't Oost-strand) te beginnen.

Een groote myl boven de stad DJapan is een dorp zonder naam, en een myl hooger het dorp Wirafaba, met nog twee andere. Deze zyn ruim vier honderd huisgezinnen sterk.

Het Land-
schap Singa-
fari.

Zuidelyker aan, pas boven Wirafabag, heeft men het landschap Singafari, van waar men Zuiden aan een zeer groote strek lands heeft, loopende tot aan de Zuid-zee, ten Noorden van 't welke, digt by de Zuid-zee, zes mylen ruim bezuiden Wirafaba, de berg Mameroc legt, die, gelyk ook dit gansche land (dat Poegar genaamd is, en zig Zuiden en Noorden zeven of agt; maar wel dertien of veertien mylen O. en W. uittrekt) onder Soerapatti (anders Radin Aria Wiranagara genaamd) plagt te staan.

Ten Zuiden nu van Kakapper, en een halve myl boven dat bergje, heeft men het dorp Malang wat Oostelyker tusschen 't gebergte van Malang in (dat meest Zuiden aangaat) en een myl zuidelyker 't dorp Baro.

Regt boven dat gebergte legt de berg DJapan (waar van dit Landfchap zynen naam ontleend) die anders wel Radjoena, en ook zeer veel den berg van Antang (na een dorp, pas 'er bewesten) ook wel Goenong Madjapait, of den berg van Madjapait, genaamd werd.

Dit is een vervaarlyk hooge berg, die men op Soerabaja zoo gemakkeleklyk ziet, dat men zou zeggen, dat hy 'er maar een myl vier of vyf af lag, daar hy 'er byna wel agt mylen, recht toe recht aan, af legt. Op de zelve valt nu en dan, zoo de Javanen zeggen, by nagt, en in den morgenstond ys; dog by dag smelt het weder. Zy noemen dit ys in de lage taal Baanjoe Atos, en in de Hof-taal Toja Doegal.

Beoosten dezen berg heeft men een zeer zwaar aaneengefehald gebergte, dat wel tien of elf mylen Oost-Zuid-Oost loopt, en daar men aan 't einde den spitzen berg Giending, en ontrent vier mylen ten Oosten van den berg DJapan, den hoogen berg Brame heeft.

Een myl ten Westen van dezen berg DJapan en 't dorp Antang heeft men het dorp Blitar, en een myl ten Zuiden 't dorp Koening, welke vyf dorpen ruim zeven honderd huisgezinnen uitleveren.

Verder Zuid-aan heeft men het groot landschap Poegar, dat ten Oosten tegen 't land van de Vorst van Balamboang stoot.

Het Land-
schap Poe-
gar.

Nu keeren wy ons weer na 't strand by de laatste spruit van de Toroean, pas boven de welke het dorp Langahan legt, alwaar het land zig na 't Oosten draait, en verder vlak Oost-aan strekt.

Een halve myl van Langahan, daar Soerapatti een vastigheids plagt te hebben, gelyk ook op Gombong, heeft men nog een dorp, en Grogan aan een Riviertje, waar by nog een ander dorp legt, Garoeda genaamd. Wy geven, daar wy van Java, onder 't jaar 1706 spreken, een net Kaartje van eenige plaatfen hier ontrent gelegen. Deze vier dorpen zyn wel negen honderd huisgezinnen sterk.

Hier ontrent legt de magtige stad Passaroevan, waar na dit gansche landschap genaamd, en waar van de zelve de Hoofd-plaats is.

Het Land-
schap, en
de Stad
Passaroe-
wan.

Dit is mede een van de magtigste steden van Java, die wel op tien duizend huisgezinnen gerekend werd, en die de sterkste op dit Eiland plagt te zyn, zynde met muuren, en zeer veel gefchut versterkt; dat wy elders afbeelden.

Hier plagt een heerlyk Hof van Soerapatti te zyn. Ook is 'er een schoone pascebaan, waar by veel schoone huizen, gelyk 'er ontelbaar veel kleene in die groote stad (die zich wel twee mylen in den omtrek uittrekt) hier en daar verspreid zyn.

Dit Passaroevan geeft schoone casomba (een verwe) veel ajuin, vogelnesjens, veel kocheesten, hoenderen, en ryft in overvloed.

Deze stad heeft door den oorlog A°. 1707. zeer veel geleden. Zy staat nu weer onder den Keizer van Java, en wy hebben 'er niet verre van daan een Pagar, van welke wy by de letter R een atekning geven.

De Pagger
aldaar.

In

Back of
Foldout
Not Imaged

S. Sevende bestek
 'T VORSTENDOM of LANDSCHAP
 BALAMBOANG.

In de zelve legt een Kapitein als Hoofd, met een fraaje bezetting, om aan deze kant een oog in 't zeil te houden.

Zy legt eigentlyk aan de Rivier van Gombong, die wel een myl oostelyker is. Ook heeft men by de zelve nog de Rivieren Garoeda en Radjassa, gelyk wy elders in prent verbeeld.

Boven Gombong een myltje legt Lier Baja, nog wat hooger Pan Bayman (daar de wal na 't Zuiden wat uit, en dan wat in loopt) een half myl verder de hoek van Kirna, en een myltje oostelyker 't dorp Baleba aan een Rivier, zynde met hun vyf dorpen wel agt honderd huisgezinnen sterk.

Het voorgaande groote Rif, dat by Zedekari al smaller is, loopt van daar vervolgens de ganse kust langs, zynde op de ene plaats wat smaller als op de andere; dog beoosten Baleba wel op zyn smalste, en meest al van eene breedte.

Even boven Baleba legt Drien Gien, en Pandjarakan, aan een Rivier, ten Noorden van welke een halve myl 'tzeewaards het Eilandje Poelo Katapang, of 't kralig Eiland legt.

Een myl oostelyker is Sidapakfa aan een Rivier, enanderhalve myl hooger de hoek van Giending by de Rivier van Piton, daar de wal wat Noorden aandraeit. Deze vyf dorpen kunnen wel zes honderd huisgezinnen uitmaken.

Pas beoosten deze Rivier van Piton heeft men een zwaar gebergte, dat van strand af wel twee mylen Zuiden-aan loopt, en zig dan twee andere groote mylen na 't Oosten, en zoo weer na 't Noorder-strand draeit, 't geen den naam van 't gebergte van Domon draagt, na een dorp dat wy aanstonts zullen ontmoeten.

Anderhalve myl beoosten de Rivier van Piton heeft men een rood bergje, en dan de Rivier van Tampocra, wat hooger de Rivier van Oeloeboewang, dan die van Masuyke, dan die van Domon, dan die van Katta, en dan die van Loekadjeng, beoosten 't welke een half myl 't gebergte van Domon tot aan 't strand toe loopt. Deze dorpen leggen ontrent een halve myl ieder van malkanderen, en zy kunnen met haar zeffen wel negen honderd huisgezinnen uitleveren.

Een halve myl oostelyker legt de aloude en magtige stad Panaroekan, aan een groote Rivier. Zy was wel eer de Hoofdplaats van een magtig Koninkryk, en van grooten handel, gelyk 'er nog, en voor al van Ryft is. Hier plagten de Portugeezen, ten tyde zy nog meesters van de Oost waren (waar door men de Oostersehe Landvoogdyen, Amboina, Banda, Ternate, en Macassar verstaat) gemeenelyk aan te loopen.

Zy staat onder een Ingabei, en werd op

vyf duizend huisgezinnen geschat. Daar zyn veele, dog slegte huizen in, en men heeft 'er een van de schoonste Markten van Java, benevens een groote paseebaan.

Wat oostelyker aan schiet de kust een myl na 't Noord-Oosten uit, en loopt dan weer in (na een kleenen hoek van een vierde van een myl gemaakt te hebben) twee groote mylen Zuid-Oost-aan; daar zy een vlakke bogt wel van drie mylen maakt, in 't midden van welke Sidapura legt, dat wel vier honderd huisgezinnen sterk is, en dan eindigt de kust daar bynat twee mylen verder, loopende weer Zuid-Oost, na dat zy eerst wat Noorden ten Oosten aangedraeit heeft. Waar mede wy van deze kust weer affcheiden, hebbende niet anders hier by te voegen, dan dat bezuiden deze kust zig een deel van 't Vorstendom Balamboang (ook wel Balamboangan genaamd) vertoont daar dit Landsehap van Passaroevan tegen aan stoot, en van daar tegen de Zuid-zee stuit, gelyk het in 't Westen tegen 't landschap Poggar grenst.

In dit zesde bestek nu hebben wy (behalven 't geen wy op Madura gevonden hebben, vyf of zes steden, en zefftig dorpen (en een groote menigte, die hier niet uitgedrukt staat) welke te zamen een en veertig duizend en negen honderd huisgezinnen, die ieder huisgezin op vyf menschen gerekend, twee honderd negen duizend en vyf honderd zielen uitmaken, waar by die van 't Eiland Madura gevoegd, zoo komt dit zesde bestek twee duizend honderd en een dorp, twaalf steden, honderd twintig duizend twee honderd en vyftig huisgezinnen, of 601250 zielen uit te leveren.

Deze Noord-Oost-kust is Oosten West, of Zuid-Oost, en Noord-West, zes en twintig mylen lang.

Wy gaan dan nu van het zesde tot het zevende, of 't laatste bestek van 't Eiland Java over, en laten hier nevens gaan een kaart van 't zelve, welke het Vorstendom van Balamboang bevat, met de letter S lamboang, getekend.

Wy vervolgen dan aan de Zuid-zyde daar wy 't laatst gelaten hebben, te weten een myl oostelyker in de Kiekens-baci, die wel vier mylen N. W. en Z. O. lang, en een myl diep is, en daar de kust wel een myl na 't Noorden ingeschoten zynde, een vlakke bogt maakt, daar men laag land heeft, en dat zwart zand tot het einde van Java ziet vervolgen, dog zoodanig, dat men hier en daar ook wat wit zand, maar geen anker-plaats, dan alleen pas binnen den Oost-hoek van deze baci ontmoet, benoorden welke pas landwaard in eenig gebergte Oost en West aan, gelyk ook vervolgens tot het einde van dit bestek, zich uittrekt.

Aan de Oost-kant dezer baci maakt de kust een hoek, die na 't Westen uitschiet,

en als men die pas om is, strekt de kust weer drie mylen verre meest Oost, en dan na 't einde toe, een groote myl verre, wat noordelyker, of N. N. O.

Pas buiten de Kiekens baai heeft men ook laag land, wit zand, en verder tot het einde toe geen grond, dan vuile; ook strekt een myl van dien hoek Oost-aan, zig weer eenig gebergte wel twee mylen verre (gelyk al gezegt is) tot het einde van dit Eiland, gelyk ook van 't midden der Kiekens baai, twee groote mylen Oost-aan, diegelyken laag gebergte is; waar mede wy van deze Zuid-zyde afscheiden, alleen 'er byvoegende, dat de zelve Oost en West zeven mylen lang is.

De Noord-zyde beschreven.

Aan de Noord-kant nu, daar wy 't in 't zesde bestek gelaten hebben, overgaande, te weten, ontrent twee mylen beoosten Sidapura, zien wy dat de kust daar eerst Z. O. een myl inlicht, en dan tot aan 't einde dezes Eilands aan deze kant nog maar twee mylen verre tot aan Kaap Sandano, zynde den Noord Oost-hoek van Java, loopt, zonder dat wy verder icts, dan eenig gebergte ten Westen, ontmoeten, behalven dat zich ten Noorden van Kaap Sandano, een groote myl van de wal een rots in zee, Muidens-klip genaamd, opdoet.

Dit land van 't Noorden na het Zuiden vertoonten de.

Dus verre nu geheel Java Majortot aan 't einde van des zelfs Noord-kant ook beschreven hebbende, gaan wy over, om 't overige van het land in dit laatste bestek van 't Noorden na 't Zuiden te beschryven.

Van Kaap Sandano dan Zuiden aan gaande, ontmoet men ten eersten al zeer zwaar gebergte, en drie mylen van dezen Noord-Oost-hoek af den zwaren en hoogen berg van Balamboang, die zich ook al verre Zuiden aan uitsprekt. Deze ganse kufft langs loopt ook een smal Rif.

Ten Oosten van dit gebergte, ter plaatze daar het in 't Noorden ontrent een myl begonnen heeft, ziet men een half myl van de wal Snaeuws Eiland, en een myl verder 't Harten-Eiland, en de St. Nicolaas Baai, aan 't Eiland Bali, dat hier begint, en waar af men ontrent de strand het gebergte de Dood-Kist, Zuid-Oost, en nog een ander zwaarder gebergte landwaard in, Oost en West strekkende, ziet, en alwaar men tusschen Java en Bali een straat heeft, gemeenelyk de straat Sapi, of de straat van Balamboang, anders ook wel de straat van Bali genaamd, die ruim vyf mylen lang, in 't Noorden maar een kleene myl, dog in 't Zuiden of 't Zuid-Oosten wel twee of drie mylen breed is.

Van dit gebergte van Balamboang nu drie mylen Zuiden aangaande, ontmoet men de Rivier van Balamboang, en wat verder nog een kleene, en dan een myl verder de stad van dien naam, met tien of twaalf dorpen 'er ontrent.

Deze stad, die 't Hoofd van een byzonder Vorstendom is, vertoont zich zeer groot, en was al zedert de togten van den vermaarden Engelfchen Francis Drake, en Tomas Kandisch bekend.

De Stad Balamboang.

Zy is wel twee mylen in den omtrek, vol van Bamboesc huizen, en weltien duizend huisgezinnen sterf, staande onder een Balisch Prins, die van niemand afhangt, en diens land nog zeer weinig bekend is, dan dat men weet, dat het ganfch bestier daar meest op zyn Balisch is, gelyk wy hier na breder toonen.

De stad legt in een vlakke landstreek, en heeft geen gebergte 'er ontrent; maar doet zich zeer aangenaam ontrent het strand op; alwaar men, niet verre van de zelve een goede zand- en een schoone anker-grond heeft.

Deze Vorst heeft daar een schoon Paleis, voerende een grooten en Koninklyken staat. Hy is met een van Socrapati's dogters getrouwt, en laat zich dierhalven weinig aan den Soefochoenan gelegen, maar is zyn vyand.

De dorpen hier ontrent, hoedanige 'er zeer veel zyn, die hier niet uitgedrukt werden, zyn ontrent drie duizend huisgezinnen sterf; maar men oordeelt, dat dit land alleen wel vyftig duizend huisgezinnen opbrengen kan.

Twee mylen bezuiden de eerste groote Rivier, heeft men 'er nog een, alwaar deze kust, na dat men een halve myl verder geraakt is, eerst wat na 't Zuid-Westen, dan weer na 't Oosten door 't Zuiden, en zoo verder na 't Noorden $1\frac{1}{2}$ myl draait, makende (buiten 't Rif dat doorgaans ook hier langs de wal loopt) een revige inbogt, die wel twee mylen diep, agter aan een groote, en voor aan een kleene myl breed, en voor de welke ook anker-grond is. Zy werd de baai van Balamboang, en de Noord-hoek der zelve den hoek van Goenong Ikan, dat is van de Vifch-berg, genaemd. Deze hoek (die maar een vierde van een myl breed is) om zynde gegaan, strekt de kust hier ontrent drie mylen verder Zuiden ten Oosten aan (daar ook op twee plaatzen anker-grond is) draejende dan allenskens na het Oosten ten Zuiden een myl of twee verre met een kleene bogt, en dan verder Zuid-Oost-aan nog wel twee of drie mylen verre tot aan den Zuid-Oost-hoek toe, van welken tot aan die Noord-hoek van de baai van Balamboang men langs deze wal aan de Noord-Oost-kant niet anders dan zeer hoog gebergte heeft; waar mede wy dit laatste bestek ook geheel afgedaan, en 'er niet anders by te voegen hebben, dan dat zich in 't zelve, buiten die ene stad, nog twaalf dorpen zonder naam, nevens veel andere, hier niet uitgedrukt, opdoen, te zamen ruim vyftig duizend huisgezinnen,

nen, en wel driemaal honderd duizend ingezetenen uitleveren.

Waar mede wy ganfch Java Major volgens deze kaart, en hare zeven beftekken, zoo net en naauwkeurig, als het ons mogelyk was, befchreven hebben.

Dus bevinden wy dan, alles by den anderen verzamelende, dat 'er in 't geheel op dit Eiland Java agt of negen en dertig voornaame fteden, vier duizend vier honderd en zes en negentig dorpen, mitsgaders een en dertig millioenen; honderd een en zefzig duizend twee honderd en vyftig zielen zyn, waar van onder den Keizer van Java alleen een en dertig fteden, drie duizend negen honderd en twee dorpen, en twee millioenen, vier honderd

zeventien duizend, agt honderd en vyftig zielen ftaan, waar by men de magt van dezen Vorft zeer licht kan afmeten, fchoon 'er nog oncindig meer dorpen en zielen buiten de bovengemelde, in zyne landen te vinden zyn.

Wy zien hier ook! uit deze befchryving, dat zich op Java vyf byzondere Mogendheden opdoen, die van malkanderen niet afhangen, en die ieder op zich zelve Oppervorften zyn, van welke de Soefoehonan, of Keizer van Java, de eerfte, de Koning van Bantam de tweede, de Princen van Tsjeribon de derde, de Vorft van Balamboang de vierde, en de E. Maatschappy de vyfde in rang, dog wel de zwaarte van gewigt is.

VYFDE HOOFDSTUK.

WAAREN, Dieren, Vogelen, enz. hier vallende. Het wezen der Javaanen. De Mannen, en hun dracht. De Vrouwen. Hare kleeding. Wapenen der Javaanen. Trappen van waardigheid in dit Ryk. Eernaamen der Grooten. De grootfte Heeren des Ryks. Hoe veel Landvoogdyen van ouds tot Java behoorden, en hoe die beftierd worden. De verdere Beftierders van dit Ryk. 's Keizers krygsmagt. De ftaafagtige dienft der Grooten. Hoe dikwils de Keizer buiten zyn Hof gaat. Zyne behandeling der Gerichts- en der Ryks-zaken. Zyn Spiegel-gevegt. Zyn binnen-wagt van vrouwen. Hoe de Javaanen van hem afhangen. De geele verf is die des Keizers alleen. Zyn dogters hebben geen recht tot de kroon. Zyn inkomen. Aard der Javaanen. Hoe veel Amfoen Java alleen vertiert. Staat-voering der Grooten. Hunne Taal. Letters. En brieven. Het Vader Ons, in 't hoog en laag Javaanfch. Bewys dat 'er tweederlei Javaanfch is.

DE voornaamfte waaren, die dit groot Eiland uitleverd, zyn Ryft, Kardamom, Zuiker, Zout, Peper, Indigo, Kattoen, Kattoene Garen, Vogelnefsjens, enz. ook is hier overvloed van Koebeesten, en fchoone paarden; zy vallen in Koedoes veel hooger, als de Bimanefche. Van de gewafchen, dieren, vifchen, en vogelen van dit land zal ik niet fpreken, zoo om dat de meeste onder Amboina reeds aangehaald, als om dat de andere genoeg bekend zyn.

De Rhinoceros, en de Tyger, zyn dieren aan Java eigen, en hier in de Bosfchen overvloedig. Zy zyn by Jonfton, en andere reeds befchreven, en afgebeeld, waar aan wy ons gedragen.

Van den Gekko, die hier byzonder valt, is ook al gefproken.

Onder de vogels zyn de Galatieks (die blaauw van lyf, en voor aan den bek wat wit, zwart en rood, byna als onze Putterkens zyn) mede zeer eigen aan dit land, die zich by troppen in de Ryftvelden onthouden. Ook heeft men hier een ongemeen kleen groen Papegacitje, wat rood aan de buik, of onder de vlerken, en zeer fraei is, gelyk wy daar af onder Amboina al iets gezegt hebben.

Dus zou men onder de boomen, plan-

ten, vifchen, hoornkens, enz. nog wel iet kunnen vinden, dat hier byzonder valt; dog 't gene wy daar over onder Amboina reeds gezegt hebben, meenen wy dat zeer wel zal kunnen volftaan; weshalven wy het daar by zullen laten beruften.

De Ingezetenen van dit land, Javanen Het wezen genaamd, zyn niet, gelykzommigen wilden, van wezen byna, als de Chineezen. nenn. maar veel bruiner, en niet veel van een Amboinees in verw verfchillende, hoewel zy niet wel zoo bruin, en een weinig meer aan de blecke kant, of bleek-bruin zyn. Gemeenelyk heb ik de zelve breed van aangezicht, hoog en uitpuilend van kaken, platagtig van neus, groot en rond van ooggen (daar die der Chineezen zich kleen en als een fmalle fneede vertoonen) uitpuilende van ooggen-leden, meest matigtig van lengte (hoewel ik ook verfeide vry lange Javanen heb gezien) en zeer weinigen onder hen vet, maar doorgaans aan de magere kant, dog anders redelyk grof van gebeente bevonden. Zy hebben ook geen baard, aangezien zy gewoon zyn alle de haren ten eerften met kleene tangetjens uit te trekken.

De mans zyn doorgaans moorddadige, De Man- trouwlooze, en wrede menschen, op de nen. welke zeer weinig ftaat te maken is, en die

Het getal der Steden, Dorpen, Zielen, en der byzondere Oppervorften van Java.

Waaren, Dieren, Vogels, enz. hier vallende.

die iemand om eenschelling twee of drie, zonder onderscheit, zouden doodslaan, daar het anders de bloedste en lasthartigste guilen zyn, die den aardbodem draagt. Zy weten meesterlyk wel te veinzen, waar in zy niemand behoeven te wyken. Ik heb 'er egter onder gevonden, die zig by zekere gelegenheden zeer trouw gedragen, hoewel zy dat niet, dan om haar eigen zekerheit en belang, gedaan hebben.

De mans (immers de gemeene) kan men naauwelyks uit de vrouwen onderscheiden, aangezien zy gemeenelyk maar een slegt vrouwen-kleedje beneden om 't lyf gellagen hebben, zynde wit van grond, en ook wel ros; dog zwart van bloemen, gaande verder met het bovenlyf naakt. Zelf de grooten onder hen zyn gewoon, als zy ten hove gaan, een pragtig onderkleed, als een vrouwen kleedje, by hen Dodoet Kobar, of een kleed van staat (dat zeer lang is, en tot de grond toe met veel ployen hangt) genaamt, aan te doen, 't geen hen van verre, voor iemand die hunne gewoonte niet weet, zeer licht voor een vrouw zou doen doorgaan, indien de Tulband op hun hoofd, en de kris op zyde, daar af geen ander denkbeeld gaf.

Die wat meer van staat zyn, dragen wel een zyde, of ander fraei wambais of badjoe, zynde een kort bovenkleed, en beneden een fraei chitze, zyde of eenig ander katoene kleedje, datzy twee of driemaal, gelyk de vrouwen, om 't lyf slingeren, en dat zommige tot beneden, dog andere weer maar tot de knien toe laten hangen.

Op hun hoofd dragen zy (voor-al de grooten) een topje, zynde een wit gestikt mutsje, dat ontrent een paar vingeren hoog en boven op als een wagen-rad, ook tusschen beide doorchynende, als Moscovisch glas, en in 't midden van welk rad boven op een goud knoepje is, dat zy als een plat kalotje gewoon zyn op te zetten. Anderen weer dragen een Tulband, 't zy een witte, 't zy een roode, zeer dik en rond gedraeid, anderen weer maar een witte of roode strook katoen, die maar eens rondom hun hoofd gellingert is. Ook hebben zy gemeenelyk een kris op de regter zyde steken; de slechte maar een gemeene; dog de groote Heeren zeer fraeie, en gemeenelyk 't geveft van goud (verbeeldende eenig wezen, of diër) met gesteente ingelegt, en de scheede van zeer fraei gevlamd of welriekend hout, met zilver overtrokken. Ook zyn zy zeer groote liefhebbers van paarden, en fraeje wapenen

Zy hebben een groote hovaardy in hun hoofd-hair, dat zy, als zy zich op zyn best kleeden, of in de Pascebaan te paard ryden, en met de lantie slyden, doorgaans met welriekende kalappus- en andere olie besfryken, en met allerlei geuri-

ge bloemen opcierien, latende dat zeer lang hangen, hoedanig zy dat doorgaans hebben, hoewel 't altyd juist niet los, en veelyds opgewonden is. Ook zyn veel grooten gewoon nu en dan hun bovenlyf met zandelhout, dat op een steen tot een papje gewreven is, te besfryken, aan hun lyf te laten droogen, en aldus met de naakte boven-huid bezoeken van staat te doen, gelyk ik veelyds van den Priins van Soerabaja gezien heb; dog de oude Panombahan van Madra, dien ik A°. 1706. menigmaal bezogt heb, had gemeenelyk alle dag verandering van een zeer fraei bovenwambais of badjoe, dat zeer kostelyk van stof was.

Het is by de Javaansche mannen ook de gewoonte, om aan ieder vinger van de hand, zonder onderscheit, veel kostelyke ringen te dragen, gelyk ik van verscheide Princen gezien hebbe.

De gemeene man onder hen is zeer slaafs, en nederig ontrent zyn meerder, dien zy niet dan hurkende zullen naderen, lui-storende aandagtig na de last, die hen gegeven werd, die zy dan ook zeer naarstig en spoedig uitvoeren, zonder iet anders by hun vertrek, dan Cahoela (dat zy Kahooloo uitfpreken) Sampejan, dat zoo veel als de slaaf onder uwe voeten betekend, te zeggen. Ook durven zy hunnen Heer niet ten eersten bescheit brengen; maar gaan ontrent hem ergens onder zyn oog zitten, en wagten zoo lang, tot hy hen belaft by hem te komen, om hem verflag te doen.

Als deze groote Heeren uitgaan, hebben zy gemeenelyk een groote floet van Javaanen, en een piek van staat, behalven een grooten trein van slavinnen, of byzitten, ontrent zich, van welke 'er eene gemeenelyk een matje, de andere een kalappus-dop met goud of zilver beslag tot een Pinang-does, de derde een gorget met water, de vierde tabak, en wat dies meer is, nadragen.

Zoo onderdanig nu als de mindere ontrent hun meerdere zyn, zoo onderdanig, en slaafs zyn zelfs ook de grootste Princen ontrent den Keizer. Als men van deze menschen ook eenigen deeg hebben wil, zoo moet men met hun op geen andere wyze leven, want zoo ras men hen de vinger geeft, zullen zy de gansche hand met geweld na zich trekken; dog zoo men hun gestreng, fors, en slaafagtig, gelyk zy gewoon zyn hunne minderen te doen, behandeld, dan kan men 'er al af krygen wat men begeert, en zy zullen voor zulk eenen door een vuur vliegen, daar zy een ander, die hun vleyen, en beleeftheden bewyzen wil, veragten, en zich, uit hoogmoed, niet eens verwaardigen zullen hem antwoord te geven, veel min te gehoorzamen; dat zommige groote

En hun
dracht.

te Heeren tot hun smert en schande onder-
vonden, en andere, die den Javaanschen
aard beter kenden, hen wel verleerd heb-
ben.

De Javaansche vrouwen zyn door de
bank voor Inlandsche vrouwen al zeer
vriendelyk en liefvallig, platagtig van neus,
en al mede wat bruin van vel; hoewel ik
'er ook gezien heb, die redelyk blank, en
vry goelyk van wezen waren. Zy kon-
nen iemand ongemeen vlyen, en zyn ook
gewoon haar taal zeer lymend daar na uit
te spreken.

Haar dracht is mede niet zeer kostelyk
nog van veel beslag. De gemeene vrou-
wen zyn doorgaans met de armen bloot,
hebbende een illegt kleedje boven den boe-
zem onder de armen vast gemaakt, en on-
der een vrouwen-kleedje, dat niet zeer
laag komt.

De vermogende vrouwen heb ik Ba-
djo's van zilver laken, zyde, chits, fattery,
en andere fraeje stoffen met goude bloc-
men, en ook zulke onder-kleedjens, die
kostelyk waren, zien dragen.

Alle de vrouwen, groote of kleene,
hebben een zeer grooten verwarden bos
hair (dat gemeenlyk zeer lang en vet van
de Kalappus-olie, en met een knoop op-
gestrengelt is) op haar hoofd staan; dog
zoodanig, dat 'er gemeenlyk nog een deel
van dien bos agter af hangt, dat gansch geen
fraeie vertooning doet. Ook geeft het een
groot afzien by ons (hoewel 't by haar voor
zeer mooi geschat werd) dat zy van hare
bobori-smeezels dik en vet bemorst zyn,
besmeurende daar mede niet alleen hare ly-
ven, maar ook hare aangezichten, vooral,
wanneer zy zich gewasschen hebben, en
hoewel zy zich dikwils wasschen, zoo
zien zy 'er egter veeltyds uit, dat men haar
met geen tang aantasten zou. Nogtans is
het een groote eer, wanneer een groot Heer
zyn bywyven aan iemand laat zien danssen,
op welken tyd zy zeer fraei, gelyk wy
elders breeder zullen verhalen, gekleed
zyn.

Hoewel de Javaanen niet minder als
dapper zyn, houden zy egter veel van
fraeje wapenen. Ik heb 'er gezien, die
niet alleen groote wapenhuizen hadden,
maar zelfs allerlei wapenen, en ook snap-
hanen vry net wisten te maken.

Hun voornaamste wapenen zyn kriffen,
spatten, schilden, lange en korte pieken.
Van de eerste soort heb ik 'er van agtien
voeten lang, en heerlyk met gout en zil-
ver ingelegt, gezien, hoochdanige korte van
zes of agt voeten my ook veel voorgeko-
men zyn.

Zy gebruiken ook donderbussen, bas-
fen en snaphanen, zederd zy met de En-
gelschen, en met ons verkeerd hebben; en
hoewel 'er onder hen zyn, die in 't net
schieten voor geen Hollander behoeven te

wyken, zyn zy egter doorgaans daar zoo
wel niet op afgerecht, en schieten meest
mis, alzooy zeer bloede, kleenhartig, en
doodelyk bevreet zyn.

De Keizer, anders de Soefochoenange-
naamd, is de opperste mogendheid van Ju-
va. Dit woord, afkomstig van 't grond-
woord Sochoen, 't geen verheffen te ken-
nen geeft, betekend eigentlyk den Verhe-
venen, hoewel ik verstandige Javaanen
heb hooren zeggen, dat het de spil des
Ryks betekend. Van wat vermogen zulk
een Vorst is, zullen wy zien ter plaatse,
daar wy van de zaken van Java hande-
len.

Na dezen volgt een Sulthan, dat in 't
Arabisch niet eigentlyk een Keizer (dat zy
'er nogtans gemeenlyk door verstaan) maar
een Koning, en zomtyds ook maar een
Prins (gelyk zoo de drie Princen van Tsje-
riben genaamd werden) betekend.

Na den Sulthan volgt de Panomba-
han (die 'er maar twee of drie in 't Ryk
bekend zyn, te weten, die van Tsjcri-
bon, Giri, en van Madura) en dan de
Pangerang Adepate (dat een Prins bete-
kent, die landvoogd, of stadhouder van
den Keizer is) daar na volgen de verdere
Pangerangs of wel een Radin (dat een Ko-
nings zoon, of Prins van den bloede is)
een Aria, die een jonger broeder des Ko-
nings, en al mede van de zelve rang is,
alzooy men dien eernaam, of aan de broe-
ders, of aan de jonger zoonen der Konin-
gen wel geeft. Immers zoo noemt men
nog hedendaags Pangerang Poerabaja,
vyfden zoon van den ouden Koning van
Bantam, die nog op Batavia als een ge-
vangen van staat leeft.

Na deze komen de Temanggongs (of
bewaarders van 's Konings Ryks-cieraden)
Rangga's, Demangs, Ingabeis, de Ki-
jay Maas, Kijay Ontol, Kijay Bagoes,
Kijay Tsjili's, en meer diergelyke andere
leden van staat, die malkanderen in rang
volgen.

Ook is de Keizer gewoon aan deze en
gene Ponggawa's, of Hovelingen, die iet
fraeis of groots, tot zyn genoegen, ver-
richt hebben, in plaats van geld, of eenig
geschenk, een grooten eernaam te geven,
die (volgens de wyze der aloude Ooster-
lingen) doorgaans 't een of 't ander bete-
kent, en welke groote betekenissen zyn
schat-kist niet verminderen, en hem niets
kosten; hoewel de grooten byzonder op
zulk een eernaam gezet zyn.

Dus was de Veld-Heer van Soefochoe-
nan Amancoerat, Sindoe Radja (dat iemand
betekend, die met den Koning aan een en
de zelve vrouw gezogen heeft) genaamd.

Van deze zelve soort is die van Narang
Kasoema, dat is, een gemeen man, die
den Vorst door aanhuwelyken bestaat.

Soeranata betekend een man, die kloek-
moc-

Trappen
van waar-
digheid in
dit Ryk.

Eernaamen
der Groo-
ten.

De Vrouw-
wen.

Hare klee-
ding.

Wapenen
der Javaa-
nen.

moedig is, en 's Keizers genegenheid kend.

Soembarat een dienaar, die onafscheide-lyk aan zyn Heer gehegt is.

Tsjakra de Ningrat, een dien 's Vorsten wil volkomen bekend is.

Wira Taroenā, een kloekmoedig jongeling, en Oerawang, een man, die oprecht van hart is.

Soera Wikrama, een man, die op een betamelyke wyze dapper is.

Mangonoeng, een die zyn Heer in alles onderdanig is.

Bawa Racfa, de versterker van zyn Heer.

Djaja Alana, een man, die van zich zelve kloekmoedig is.

Wangfanata, een die den Vorst voor zynen broeder erkend.

Tsjakra Joeda, een verstandig man in den oorlog.

Niti Joeda, den onderzoeker van den oorlog, of van den fryd.

Niti Nagara, den onderzoeker des lands.

Mangkoe Nagara, den bewaarder des lands, of van de stad.

Tsjakra Nagara (hoedanig een naam de oude Parombahan van Madura, A°. 1706, gelyk zyn zoon, die hem volgde, die van Tsjakra de Ningrat, dat bevorens al vertaald is, voerde) dat is, den overdenker des lands.

Soeria Nagara, zonne des lands.

Sindoe Praja, de melk der vromen.

Wira Soeta, en Djaja Soeta, de zoone des kloekmoedigen.

Wangfa Soeta, broeder eens kloekmoedigen.

Racfa Nagara, den bewaarder des lands, hoewel zy 'er den bewaarder van 's Vorsten huis door verstaan.

Soeria Dipoeira, de zoon, die 's Vorsten huis beschynt.

Djaja Nagara, de dappere des lands.

Angka Diracfa, dat 's Vorsten lichaam betekend.

Nata Joeda, den bestierder van den fryd.

Poerba Nagara, een die 's lands magt gebruikt.

Marta Nagara, de rechtvaardige des lands.

Karta Nagara, welstand des lands.

Djaja Menggala, een man, die tot der dood toe fryd.

Wangfa Deridja, een onbevreesde, een dappere in de wapenen, dat van Wira de Ridja in betekenis niet verschild.

Sina Pati, een Veldheer, of een Hoofd des oorlogs en des fryds.

Racfa Menggala, den bewaarder der krygslieden.

Dewa Racfa, de oppasseres der Vorstin.

Dewa Nata, 's Keizers Gemalin, die anders ook Ratoe genaamd werd, gelyk dat in 't algemeen de opperste Vorstin in 't Ryk, 't zy 'er een Keizer, of een Koning, heerscht, betekend.

Soera Antaka, een kloekmoedige in de doot.

Soera Rana, een dapper uitdager.

Dipoe Nagara, of Dipoe di Ningrat, het licht of de fakkel des lands.

Danoe Radja, een die vernuftig en fyn van verstand is.

Soera Diwangfa, dapperste der broederen.

Marta Widjaja de opregtste en vroomste.

Wangfa Karta, den broeder der ruste.

Joeda Nagara, oorlog des lands.

Taroenā Djaja, een jong overwinnaar, of een zegenpralend jongeling.

Deze, en honderd andere eernamen (die wy voorbygaan) werden aan deze enge- ne grooten, als zy het verdienen, uitgedeel, en wy hebben 'er eenige van aangehaald, om dat zy hier na, in 't verhaal der Javaanische zaken, voorkomen, die wy dan te beter zullen verstaan, alzoo wy die anderzins licht voor eigen namen van zoodanige groote Heeren zouden nemen, daar 't nochtans maar eer-namen zyn.

Het is 'er nochtans zoo verre van daan, dat deze namen op hen passen, dat wy op zyn plaats zeer klaar zullen bevinden, dat het de laatste en kleenertigste menschen zyn, die men ontmoeten kan.

Behalven de vier groote Strand-Heeren, die van de eerste Princen des Ryks, en gemeenlyk den Panombahan van Madura, den Prins van Soerabaja, den Adepati Japara, en die van Samarang zyn, is 'er geen zwaarder bediening in 't Ryk, als die van den Temanggong Mataram, dat zoo veel als den Baillu, of schout van Mata-

ram, of 's Keizers Stadhouder aldaar, betekend, maar dien wy als den eersten dienaar van staat, anders door de Maleyers den Perdana Mantri, of 't hoofd der Ryks-Raden, genaamd, moeten aanmerken.

Deze Heer heeft byna nacht nog dag rust, alzoo zyn oog over alles gaan, hy alles bezorgen, en den Keizer van alles het bericht geven moet. Om dat nu dit ampt zoo uitnemend zwaar is, neemt het niemand langer dan twee jaren waar, en dan werd hy gemeenlyk tot een van de eerste ampten des Ryks, daar hy wat meer rust in heeft, verheven.

Egter behoud hy altyd dien zelve naam (hoewel met wat verandering) en de zelve rang, en 't gebeurd ook, dat een en de zelve man daar na die bediening nog wel eens waarneemt.

In oude tyden plagten onder Java veel tien Landvoogdyen te behooren, waar van 'er de Keizer rwaalt onder zich had, en waar onder 'er vyf binnen in 't land, en vyf ontrent de stranden, te weten, Tsjeribon (dat toen eenigzins mede onder den Keizer schynt gestaan te hebben) hoewel ik geloove, dat zulks meer uit beleefheid en vriend-

vriendſchap, dan wel uit eenige verpligting geſchied is) Pamalang, Damak, Pati Toeban, Soerabaja, en Balamboang, buiten welke ook het Eiland Madura onder hen ſtaat.

Deze allen hadden van ouds her (uitgenomen Pati) hare Pangerangs, ofte Adipati's, dat is, Keizerlyke Stadhouders, die niets van belang buiten 's Keizers wett verrichten mogen.

Om nu te bezorgen, dat deze Stadhouders hem niet mogten misleiden, heeft de Keizer in de hooft-plaats van ieder landvoogdy nog een afzonderlyken Stadhouder, die onder dezen niet ſtaat, en maar alleen voor een kyk in de pot dient, waarom hy zich ook met de regeering des lands niet bemocjen, of den Landvoogd geene de minſte kleinigheid aandoen, en zich alleen maar mag en moet gelegen laten, om alles wel op te merken, en den Keizer van alles ten eerſten kennis te geven.

Zoo was het in opzicht van verſcheide Landvoogdyen, en met haar getal, in oude tyden gelegen; dog wy zullen in 't verhaal der Javaanſche zaken aantoonen, hoe het te dier tyd, toen Amancoerat de I^e. aan de kroon quam, was, en hoe 't daar vervolgens mede gegaan, wat 'er van dat magtig Keizerlyk naderhand afgeſcheurd, en hoe 'er dat eindelyk weer aangebragt wierd, alwaar dan te gelyk blyken zal, dat 'er nu byna wel drie maal zoo veel zyn: Gelyk nu in ieder Landvoogdy zoo een Keizerlyk byzonder Stadhouder is, alzo heeft de Keizer, en de Landvoogd, ieder in elke ſtad, nog een vertrouweling, die van alles, elk aan zyn Heer, een net bericht geeft; dog dit is zoo tot Japara nog tot Pati niet, daar men geen vertrouweling van de Landvoogd heeft, maar die van een Keizerlyk groot vriend beſtied werden, zonder dat daar een tweede is.

Ieder ſtad en voorname plaats, heeft ook eenen Sjahbandar (dat is de Koning, of 't hoofd der ſtad, zynde eigentlyk de Tollenaar) die onder niemand, dan onder den Keizer ſtaat, en die van al hun doen en laten aan zekere Ryks-raden, uitdrukke-lyk aan 't Hof daar toe geſfeld, bericht moeten geven, welke dan den Temang-gong van Mataram weer moeten kennen.

Deze groote bedienaars van ſtaat plagten in voorige tyden maar een jaar Stadhouders te zyn; dog nu zyn zy het meest, ten ware 'er redenen, om 'er hen van daan te lichten, voorvielen, voor hun leven. Dit is de reden, dat deze Landvoogden, in hunne Landvoogdyen, van hun minderen met geen minder eere ontmoet werden, dan zy op een ſlaafagtige wyze, als zy ten hove komen (dat zy zoo veel, als het mogelyk is, myden) den Keizer moeten betoonen.

Men oordeeld, dat deze Vorſt in oude Keizers tyden byna een millioen krygsknechten opbrengen kon; maar ik heb Heeren, die de zaken van dit Ryk en land in zyn binnenſte door en door kenden, hooren zeggen, dat 'er zoo veel dorpen alomme in dit land, en zoo oneindig veel menſchen in die dorpen zyn, dat die Vorſt dat getal, als hy uit ieder dorp maar een man of twee nam, zou konnen opbrengen.

Ik moet daar egter byvoegen, dat ik in die tyd, toen ik A^o. 1706. op Java's Noord-Ooſt-kuft Predikant in 't leger van de E. Maatſchappy was, gezien heb, dat Socſoehonan Pakoebowana geen vier en twintig duizend mannen (die hy volgens 't verſprek by ons leger voegen moeft) heeft weten by malkanderen te zamelen, dat alleen zyn ſlappe regeering te wyten was.

Alle de Pangerangs, Radins, Temang-Slaafagtige gongs, en andere Kijaj Gede's, of groote Heeren, moeten dagelyks, uitgenomen op de dag van de Godsdienſt, zynde vrydag, 's morgens ten negen uren ten hove verſchynen, en daar zoo lang, tot de Vorſt te vooreſchyn komt, en anders, 't zy hy buiten komt, of niet, tot twaalf uren blyven wagten.

Niemand is hier van vry, ten zy hy ziek is, en daar af bericht geeft, of ſtelt met af te wagen, dat hy geroepen, en 'er niet gevonden werd, zyn leven in de waagſchaal, alzo dit van den Keizer, als of zich zulk een van onder zyn opperbeſtied afzonderd, en zich tegen hem aankanten wil, of iet quaads in den zin heeft, aangemerkt werd.

Geen Heer, hoe groot hy bevoerenſook was, mogt in oude tyden iemand ter dood brengen, en men zal dat ook nog niet doen; maar hem wel vangen, en na 't hof zenden. Echter werden 'er wel veel ſtillekens om hals gebragt, zonder dat hy juift weet, wie dat gedaan heeft.

De Vorſt gaat gemeenelyk drie maal ter weck buiten zyn Hof. Eens, om met zyn grooten raadplegen, dat hy op de zyn of genen dag na zyn zin doet, eens, om recht te doen, en in de Vierſchaar over de misdaden des lands te zitten, dat donderdags geſchied, en eens, om te paard te Ryden, en met zyn grooten een ſpiegel-gevegt te houden, dat wel eer 's maandags, hoewel het in oude tyden ook wel 'szaturdags gedaan wierd, gelyk nu weer geſchied. Maar om geen redenen zal hy op den vrydag eenige zaken van ſtaat, al waren zy ook van nog zulken gewigt, behandelen. Wat nu de zaken des Gerichts betreft, die werden hier zeer ſtreng behandeld, hoewel alles byna van 's Keizers wil en oogwenk afhangt.

Eer de Keizer in dien Raad komt, 'er een ſchrikke-lyk geraas van Gonggen Tifa's (of trommels) ontrent de

H

zaal, ken.

En hoe die beſtied wieden.

De verdere beſtieders van dit Ryk.

Hoe dik- wil de Keizer buiten zyn Hof gaat.

Zyne be- handeling der Ge- richts-za- ken.

zaal, dat egter alles, zoo als de Vorst verschenen is, op zyn afzonderlyke plaats, daar hy alle de beraadslagingen der Richters aanhoord, ten eersten ophoud, zonder dat men 't minste geluid meer vernemend.

De gevangenen, die dan op een plaats gebragt werden, daar hy die gemakkelyk zien kan, werden op een zeer wreede wyze behandeld.

Men sluit hen in een blok, dat om den hals niet alleen, maar ook zoodanig over de schouders en armen gaat, dat zy die niet roeren kunnen, waar by zomtyds nog wel een blok aan de beenen volgt, dat zoo geschikt is, dat zy maar even gaan, en onmogelyk overeind staan kunnen.

Zoo werden zy, als zy voor den Keizer gebragt werden, als honden tegen de grond geworpen, zonder dat zy hen roeren, of iet zeggen durven, antwoordende maar op 't geen hen gevraagd, en dat dan den Keizer, die 'er pas dertig of veertig treden af is, door een Schout, of bedienden, geduurig te kennen gegeven, gelyk zoo een misdadigen ook gelegenheid verleend werd, om zyn zaken te mogen verdedigen, mits dat hy alles, 't geen hy zegt, ook bewyzen kan; want anders werd hy ten eersten tot zoodanigen straf verwezen, als hy volgens 's lands wetten, of wyze, hoewel zulx meest van 's Keizers wil afhangt, verdiend heeft; maar zoo de getuigen van zynen aanklager ook valsch bevonden werden, zoo staat het zeer slegt met de zelve, en de aangeklaagde werd op vrye voeten gesteld.

Eer-dievery, overspel met een getrouwde vrouw, huisbraak, verraad, quaadaardig van den Vorst te spreken, zyn misdaden, die zonder genade met de dood gestraft, en waar over zommige gesteenigt, andere onthoofd, ook wel gevild, of gekrist werden.

Zoo iemand betrapt werd op een 's anders huis te beklimmen, en met diens slavin te boeleeren, die werd een slaaf van dien Heer, welkers slavin dit is, indien hy een vry persoon is. Vorder oordeelen zy hoerery onder vrye lieden geen zaak van belang, nog eenige straf waardig te zyn.

De Princen van den bloede werd zomtyds ook wel toegestaan met een kris in de hand een tyger te bevechten. Overwind hy dien, zoo behouwt hy 't leven.

Zy weten van geen beul, of scherpregger; maar gebruiken veel den Olifant in des zelfs plaats, die de meeste misdadigen ombrengt, de zelve in de lucht werpt, op zyn tanden vangt, en te pletteren trapt. Veelen werden ook voor de tygers geworpen: alle te zamen onmenichelyke straf-oeffeningen, en die by ons niet bekend zyn.

Als de Keizer buiten verschynt, om

over zaken des Ryks met zyn grooten te spreken, zyn zyne Raden gewoon met een diep stilzwijgen eerst te hooren, wat hy zegt, en hoe hy deze of gene zaak gaarne gedaan had, waar op zy alle ten eersten maar *Ingge*, dat is. ja, 't is zoo, of dat is recht, dat moet zoo wezen, zeggen, zonder dat een van allen hem ergens in durft tegenspreken, of zoo dat iemand doet, die werd op een oogwenk, en in een oogenblik uit de werrelt geholpen, en al was hy nog zoo groot, gekrist.

In zoo verre dan werd die by hen de verstandigste gerekend, die den Keizer meest weet te vleien, en zich 't best wagt, om hem te mishagen.

Het is de gewoonte niet alleen aan 't Zyn Spie. Hof; maar ook in alle steden, daar Pascebaanen zyn, dat 'er alle maandag (die zy Hari Itsneen, of den tweeden dag noemen) in de Pascebaan niet alleen te paard gereden; maar ook met de speer spiegelgevegts-wyze, gevogten werd. Dit plagt in oude tyden de algemeene dag, zoo wel van den Keizer, als van de andere grooten te zyn; dog nu is de zaterdag 's Keizers rendag, en op die dag mag dat niemant anders doen.

Daar verschynten dan aan 't Hof wel vyf of zes honderd Ridder, ieder met een fraai paart (daar zy groot werk van maken) met een fraey Javaanschen Zadel, en aan wederzyden ronde schilden, voor korte stieg-beugels, en op hun beste uitgedoft, dat is 't hair wel met olie besmeert; of met bloemen besteken, en 't lyf wel met zandel-hout gewreven. Alwaar niet alleen lieden van staat; maar ook de grootste Heeren van 't land, ja de Keizer zelf met zyn broeders en zoonen, gewoon zyn te komen, zoo om dat vermakelyk werk aan te zien, als om zich en in 't Ren perk en in die fryden te oeffenen, dat hy dan ook gemeenlyk met dezen en geenen Princen van den bloede, of met een van de grootsten des Ryks onderneemt.

Alle de Grooten, die daar komen, laten ook hunne Tifa's en Gongen brengen, die 'er derhalven in een groot getal zyn, buiten welke de Keizer de zyne nog afzonderlyk heeft. Deze Gongen werden, zeer zagt, ter tyd toe, dat de Vorst te voorichyn komt, geslagen.

Het eerste dat men dan doet, 'is, te zien, of hy een Tulbant, of een topje op heeft, dat ieder aanstonds mede, om van den Keizer daar in niet te verschillen, navolgt. Daar op is 'er een geraas van alle die Gongen en Tifa's te gelyk, met zulken geweld, en afgryfselyk sterk gerammel, dat 'er in de ganse Pascebaan niet 't minste onderscheiden behoort kan werden. Dan ryd de Vorst de Pascebaan eerst rond met een groot getal Ridder, die

die alle tezamen den toom aan een haak tegen hunnen buik vast gemaakt, en in ieder hant een stompe lancie, vooraan met een pop bewonden, voeren, bestierende het paard (schoon 't in een volle ren loopt) met een korte toom aan hun lyf, en met de knien, aangezien zy meest zeer vast te paard zitten.

Als nu de Vorst, of een ander na hem, iemand uitgedaagd heeft, vervolgt de uitgedaagde zynen uitdagger, hem van agteren, op de lengte van een lancie, inreidende, dog de voorryder of uitdagger, mede wel afgerecht, weert den vervolger niet alleen af, belettende hem zoo na, dat hy hem een stoot zou konnen toebrengen, te komen, maar brengt den zelve van agteren ook wel steken toe.

Na dat zy nu dus aan 't einde van de Renbaan gekomen zyn, keert zich de uitdagger, en ook de uitgedaagde, om, en dan werd de laatste even zoo van den uitdagger, als de verweerder bevorens, vervolgt; en dikwils in vollen ren zoodanig dat hen het topje van 't hoofd vliegt, getroffen, ook beurt het wel (dog zelden, en dan is'er een groot gelag) dat zulk een Ridder van zyn paard afstuimelt. Zy zullen ook altyd, zoo veel als 't mogelyk is, met lieden, ten naaften by van hun jaren, en noit oude met jongelingen, sryden, aangezien zy dit beneden hunne waardigheid agten.

Niemand kan, zoo ras de Keizer verfehene is, uit de Pasebaan komen, of om geen reden weer na buiten geraken, alzo zy rondom door een sterke wacht bezet is, die last heeft, op lyf-straf, geen een mensch buiten te laten, maar die aansfonds te sluiten, met zware hekken van Djati-hout, buiten welke wel twintig duizend Soldaten met pieken en snaphanc (die zy nu al mede gebruiken) naukeurig op alles passen, op dat 'er niet de minste wanordre voorvallen, en niets des Keizers vermaak stremmen mogt.

Zoodanig nu werd 'er van vier uren na de middag tot zes uren, of tot 't vallen van den avond gerend, en gestreden, en dan gaat de Vorst daar ergens ontrent, en alle de Grooten in een halve kring wat van hem afzitten, houdende alle hun lancien om hoog; daar hy dan nog eenigen tyd met hen over 't voorgevallene in de Renbaan spreekt, waar na hy of weer na zyn Hof keert, of ook wel eenige van zyne grooten daar heerlyk ter maaltyd ontbaald, dat een groote eer voor hen is.

Ik zal 'er hier niet meer van melden, alzo wy elders van hun rennen, zoo als ik het zelf gezien heb, breeder zullen spreken.

Het verdiend de grootste verwondering dat de ganse binnen-wagt des Keizers niet dan uit vrouwen bestaat, en dat 'er

in dat groot Hof 's nachts geen een man, dan de Keizer alleen, onder zoo veel wyven is, die geoordeeld werden wel een getal van 10000 uit te maken.

Deze zyn niet alle zyne wyven, ofte bywyven, maar werden meest tot dienft der zelve, om al het nodige tot hare en zyne Hof-houding te verzorgen, gebruikt. Van de zelve leggen 'er 3000 rondom langs de groote muur van 't Hof, om die te bewaken, en te beletten, dat geen vrouwen uit het Hof zich door list na buiten begeven, en ook geen mans, als op 's Keizers last, inkomen. Dit zyn meest oude vrouwen, die ook alle de poorten, en de ingangen der afgeslotene vertrekken bewaren.

Over alle deze vrouwen zyn gemeenlyk twee opperste bestiersters, die Njay Maas, en Njay Tsjela genaamd werden.

Buiten deze 3000 oude zyn 'er nog ontrent 3000 middelbare jonge vrouwlieden, die maar alleen op 's Keizers gemalinnen en bywyven passen. Deze staan mede onder die twee oude opper-vrouwen, voor zoo verre het verlot van na buiten te mogen gaan, betreft; dog verder niet.

Behalven deze zyn 'er nog wel 4000, die maar alleen tot deze en gene handwerken van spinnen, weven, borduuren, naejen, schilderen, en ook in de combuizen, of keukens des Keizers, gebruikt werden; hoewel zy ook hare beurten en tyden hebben, om uit te mogen gaan.

Daar en boven heeft de Keizer nog 400 van de schoonste vrouwlieden, die 'er in 't ganse Eiland te vinden zyn, van welke, gemeenlyk uit 's lands eerste geslagten gekoren, hy vier wettige vrouwen trouwt. Ieder van deze heeft nog 50 of 60 van zyne bywyven onder zich, die hy, na zyn wetgevallen, dan by zyn ecne, en dan by zyn andere gemalin plaatst.

Hy heeft 'er ook eenige, die hy meer als alle zyne wyven bemind, en die hy derhalven onder eenige andere oude vrouwen,

daar hy geruft op is, stelt, waar benevens hy nog 150 of 200 maagden heeft, die hy dagelyks in 't behandelen van de wapenen, in 't dansen, zingen, speelen, enz. oefnen doet, van welke hem, als hy uitgaat, altyd ten minsten 30 stuks vergezelschappen. Vier der zelve voeren pieken, en zyn gewoon, waar hy ook is, aan zyn zyde te zitten. Zestien met roersgewapend, bezetten hem van agteren, en van ter zyden. De tien anderen dragen hem zyn water-kruik, Tabak, Pinangmatje, een brandhout, zyn reukwerkscassen, zyn muilen, schryf-gereedschap, zonnescerm, en wat dies meer is, na, zittende met het aangezicht na hem toe, gelyk die andere 20 van hem afgewend zyn, om 'er op te letten, dat niemand den Keizer oneerbiedig aan zie, en hem niets quaads genake.

Deze neemt hy zelden tot zyn bywyven, hoewel zy mede van de schoonste des lands zyn; dog hy sekenkt zulk een wyf wel aan dezen of genen grooten, dat een groote eer, gelyk zulk een wyf ook niet weinig moedig en trots daar op is, verzekeerd zynde, dat haar man haar nergens in, zoo lang die Keizer leefd, zal durven verongelyken, ten ware hy 's Keizers gramschap, en ook de hare wilde afgewagen.

Hoe de Javanen van hem afhengen.

Indien de Keizer, ergens over rouw dragende, zyn hair afschrappen laat, werd dit alomme bekend gemaakt, ten einde een iegelyk boven de 16 jaren dit navolge. Indien 's Keizers spions iemand, die dit niet opvolgt, ontmoeten, werd voor afal zyn goed geroofd. Daar na villen zy hem al 't vel boven zyn ooren met hair met al weg, zoo dat het gansch bekkeneel bloot staat, latende hem zoo henen loopen. Vele zyn daar af gesturven, hoewel 'er ook eenige van opkomen. Zomtyds doet hy zulke lieden wel tot aan de ooren toe in een ketel met ziedenden olie, tot dat al 't hair van hun hooft gezengd is, zakken. Of ook wel een gloejende yzere muts op de kop zetten, dat hen 't brein 'er doet uitsnerken, en aanstonds dood blyven. De vreeze voor deze straf maakt, dat zy hem allen ten eersten gehoorzamen.

En hem in veel dingen navolgen moeten.

Zoo zyn 'er veel dingen, waar in zy hem blindeling moeten navolgen. Zoo de Keizer geen Tabak (een soort van drank) Brom (een soort van Tabak met Amfioen gemengd) Madat, of wat dies meer is, drinkt, zoo mogen zy dien ook niet drinken. Hoe nader dan by 't Hof, hoe ongelukkiger, en dan heeft het een berg-boer beter, als de grootste Prins van 't Ryk, alzoo die zoo net niet kan verspied werden.

De geele verw des Keizers verw alleen.

Niemand in 't gansch Ryk mag geel dragen, of de geele verw gebruiken, dan alleen de Keizer, diens brieven ook altyd in geele zyde zakjens gedaan, in een sehotel, waar over een geel zyde kleed is, gelegd, en onder zulk een zonne-seherm gedragen werden. Die dit gebod overtreed, is een man des doods.

Geen Vorst in Indiën, die gewoon is onze gezanten zoo veel eer aante doen, als deze Keizer.

's Keizers dogters hebben geen recht tot de kroon.

's Keizers dogters kunnen hier noit aan de kroon komen; dog haar mans, sehoon voor hun huwelyk geen Princen van den bloede geweest zynde, werden echter Radins, dat is, Princen van den bloede, genaamd; en gemeenelyk met hooge ampten beguntigd.

Zyn inkomsten.

's Keizers inkomsten bestaat meest uit de Hoofdgelden. Ieder man hoofd voor hoofd, die getrouwd, of bejaard, of weduenaar is, of eenige plantagie onderhout, moet jaarlyks aan hem twaalf stuivers opbrengen, 't geen door den grooten

Ryksbestierder (die ook Veld-Heer, en uitvinder van alle verdere of nieuwe inkomsten is) by een gezameld werd.

Nevens dien Heer zyn 'er nog drie andere grooten in 't Ryk, die byna alles na hun welgevallen bestieren, latende den Vorst zich maar met zyn wyven, en de jacht verlustigen.

Behalven de verdere medebestierders, bevorens by ons reeds genaamd, zoo zyn 'er ook veel Oamboels, Loera's, Jajakla's, Pattinggi's, en Babokoels, zynde Hoofden van steden, en dorpen, na dat de zelve groot of klein zyn.

Boven gemeld hoofd-geld moeten de onderdaanen voor hem nu en dan deze en gene Hof-diensten doen, en zomtyds ook wel de tiende van hunne vrugten geven.

De pagten en tollens, langs de Rivieren en stranden, brengen hem mede fraeigeld op, alzoo hy overal telhuizen heeft, van welke gemeenelyk een Chincees Tollenaar is. Dewyl nu de Chincezen, en alle andere volken, uit kragt van een verbont met den Soefochoenan gemaakt, onder de E. Maatschappy behooren, en buiten weeten van de zelve geen pagten mogen aanvaarden, zoo werd hen van de Ryksbestierder uit naam des Soefochoenans een pagtbrief gegeven, inhoudende, hoe veel geld hy jaarlyks aan dien Vorst voor dezee-tol betaalen moet.

Hier uit nu kunnen wy, zeer net dit zyn inkomen narekenen, dat ontrent 50000 Ryksdaalders in 't jaar komt te bedragen, waar van de volgende steden en plaatsen ruim het zesde deel opbrengen. Samarang, en Calligawe.

Damak.

Gressic.

Japara, en 't Dorp Tedoengang.

Soerabaja.

Tagal.

Cidajoe.

Rembang.

Goemoela.

Caliwongoe.

Candál.

Torrabaja.

Pareredesi.

Wallahan.

Brehan, en

Soerawidadi.

De verdere kreeken, bogten, en Rivieren te noemen, daar hy pagters heeft, zou te moeijelyk wezen, alzoo 'er veel zyn, die maar tien ryxdaalders in 't jaar opbrengen. Ook kan niemand pagter werden, zonder dat 'er een geschenk vooraf gaat, dat mede al veel opbrengt.

Wat inkomen hy binnen 's lands heeft, is niet wel na te rekenen, omdat hy altyd arm schynen wil.

In vorige tyden plachten hier veel kleden getrokken te zyn; dog nu behelpen zy Lasten

zig meest met hun eigen-gewefde kleeden.

Laften vallen hier zeer weinig, en van vestingen te maken weten zy niet, zoo dat zy daar aan geen onkosten ter wereld hebben. Ook niet aan 't krygsvolk, dat zig zelvén verzorgen moet.

Aard der Javaanen.

Wat nu deze volkeren in zich zelvén, en hunnen imborst (van welke wy al eenigzins gesproken hebben) aangaat, zy zyn doorgaans zeer haast geraakt, en wraak-zugig zonder oit te willen verzocnen, waar in zy den besten Italiaan niet toegeven.

Van dit laatste zag men een duidelyk geval op een pragtige maalyd, die Manganoné, een magtig Ryksraad, en Temang-gong van Pati, by 't leven van den Keizer Amangcoerat, aan de Heer Durant, Opperhoofd van Java, in 't laatste van A. 1699. en aan verscheide andere Hollanders, gaf.

De maalyd was zeer pragtig; waar over dit Opperhoofd hem maar een kleene steek zeer onvoorzigtig gaf. Hy sprak 'er geen een woord op; dog betoonde, schoon hy wat mank ging, dat het hem aan 't hoofd niet schortte. Hy bezorgde (ziet eens hoe verre hunne wraak gaat) dat geen van de Hollanders van tafel ging, die niet vergven was. Zy quamen alle wel t'huis; dog konden, hoe vriendelyk hy afscheid van hun nam, echter wel voelen, dat zy 't spek weg hadden.

De Heer Durant stierf kort daar na, en ik heb 'er eenige van gesproken, die na twee jaren nog daar af meenden te sterven; hoewel zy dien dans (daar al de andere aan geborsten zyn) nog gelukkig ontsprongen.

Men ziet hier uit klaar, dat zy ook grooté vergiftigers zyn; en dat men zich wagen moet van hen qualyk te bejegenen, aangezien zy niets ter wereld kunnen vdragen. Het beste van hen is, dat zy malkanderen noit schelden. Het hoogste, dat de kinderen zelf tegen malkanderen zeggen, is, Gy ongelukkige.

Het zyn Madat-rookers, en Amfioen-eters by uitnemendheid, meenende dat dit hen dapper in den oorlog, en sterkt by de vrouwen (daar zy dog zeer op vernikkerd zyn) maakt. Men zal dit licht gelooven, als men maar vernceemd, dat Java alleen 350 pak Amfioen, ieder van 136 cati, hoewel zy by de E. Maatschappy 145 cati doen, 's maands vertierd, daar de E. Maatschappy jaarlyks maar ontrent 1000 pak bekomt. Egter heeft men zedert den oorlog een merkelyke verslapping op dit Eiland in den aftrek vernomen, om dat de Javaan geen pitjes meer vinden kon, en zyn doosje ledig was.

De groote Ooft, Macassar, en Bantam, schoon het zeer streng door den laatsten Koning verboden is, trekt mede wel veel,

dog dat kon op verre na by Java niet halen.

De Princen en Grooten onder hen zyn ^{in Staatvoering der Grooten.} door de bank niet alleen trots en moedig; maar voeren ook grooten staat, hebbende gemeenelyk een byzondere groote sleep agter zich: behalven hun lyfwagt van schoone lange pieken met zilver beslagen, zyn nog deze lieden in hun gevolg:

Een met een piek van staat, die met goud of zilver ingelegt is.

Een met een cuspidoor, of spuw-potje.

Een met een matje, om op te zitten.

Een met een riet, om tabak uit te rooken.

Een met een kalappus-dop met goud of zilver beslagen, om 'er tabak, of bongkoezen (dat is tabak in bladén opgerold) in te leggen.

Een met een brandend hout, om de tabak te ontsteken.

Een met een pinang-dooos met pinang.

Een met een schild.

Een met een zwaard.

Een met een gorgelet met goud of zilver beslagen, om drink-water by zich te hebben.

By alle welke zommigen nog een muilen- of Tsjeripoc-drager, nevens verscheide anderen voegen.

Daar ziet gy het voornaamste, dat 'er van het Eiland Java Major, of Groot Java te zeggen valt, waar mede wy veel zaken voor het oog der wereld bloot gesteld hebben, die te voren nog onbekend waren.

Het verdere, wegens Jakatra, Batavia, en Bantam, zullen wy naderhand ieder op zich zelvén, beschryven, na dat wy over de zaken van Java gesproken zullen hebben. Waar mede wy dan hier van afscheiden.

Wat nu de Javaansche taal belangd, zy ^{Hunne Taal.} is, of de Hof- of de gemeene taal, die zeer veel van malkander verschild. Zy is zeer Ryk, zoo dat ieder zaak verscheiden, en zommige wel tien namen van een en de zelve betekenis hebben, hoewel hier of daar door eenigzins onderscheiden.

By voorbeeld, Sari betekend slapen, en Toeroc mede; dog 't laatste werd niet als van een Vorst; dog 't eerste noit anders, als van geringe lieden, gebruikt.

Zy spreken hun taal zoo uit, als zy geschreven staat, dog 't geluid van de a uten zy byna als of het eengriekze of een dubbele o was; zoo dat zy Djoopooroo in plaats van Djapara zeggen. Ook staan zy doorgaans zeer lang op de tweede syllabe, en spreken die zeer lymende uit.

Zy zyn ook gewoon van de linker na de rechter-hand te schryven. Zy hebben 20 letters, die ieder een byzondere tongval uitmaken, maar door zekere kromme strepens of trekken, die elf in getal zyn, tot klinkers werden gemaakt, waar door die letter dan een geheel anderen klank krygt.

Hoe veel Amfioen Java alleen vertierd.

Ieder van die tekens heeft een byzondere naam, en gedaante, gelyk wy die hier benevens uitdrukken.

				
Oeloe.	Sockoe.	Telingan.	Tarongan.	Tetsjac.
				
Sacinjen.	Oelocajang.	Oeloepppat.	Sockoe pingkal.	
				
Sockoe kred.	Sockoe Tsjakna.			

Letters.

Een komma, of punt, tot onderscheiding van hun woorden, en zinnen, is aldus *jj* en werd Titja genaamd; hoe wel zy nog dit *Δ* ander teken hebben, angkara genaamd, 't welk, agter een let-

ter gesteld zynde, de vorige letter hare klank beneemd, en zonder 't welke zy geen enkele a, e, i, o, of u, schryven kunnen, waar door ieder tongval, of deel van een woord, een byzondere uitspraak bekomt, en als 't agterste voren klinkt. Hunne letters zyn deze.

							
Hha	Na	Tsja	Ra	Ka	Da	Ta	Tsa
							
Wa	La	Pa	Da	Dja	Ja	Nja	Ma
							
Ga	Ba	Taa	Nga				

Om te beter over die letter te oordeelen, hebben wy 'er een blad Javaansch schrift bygevoegd.

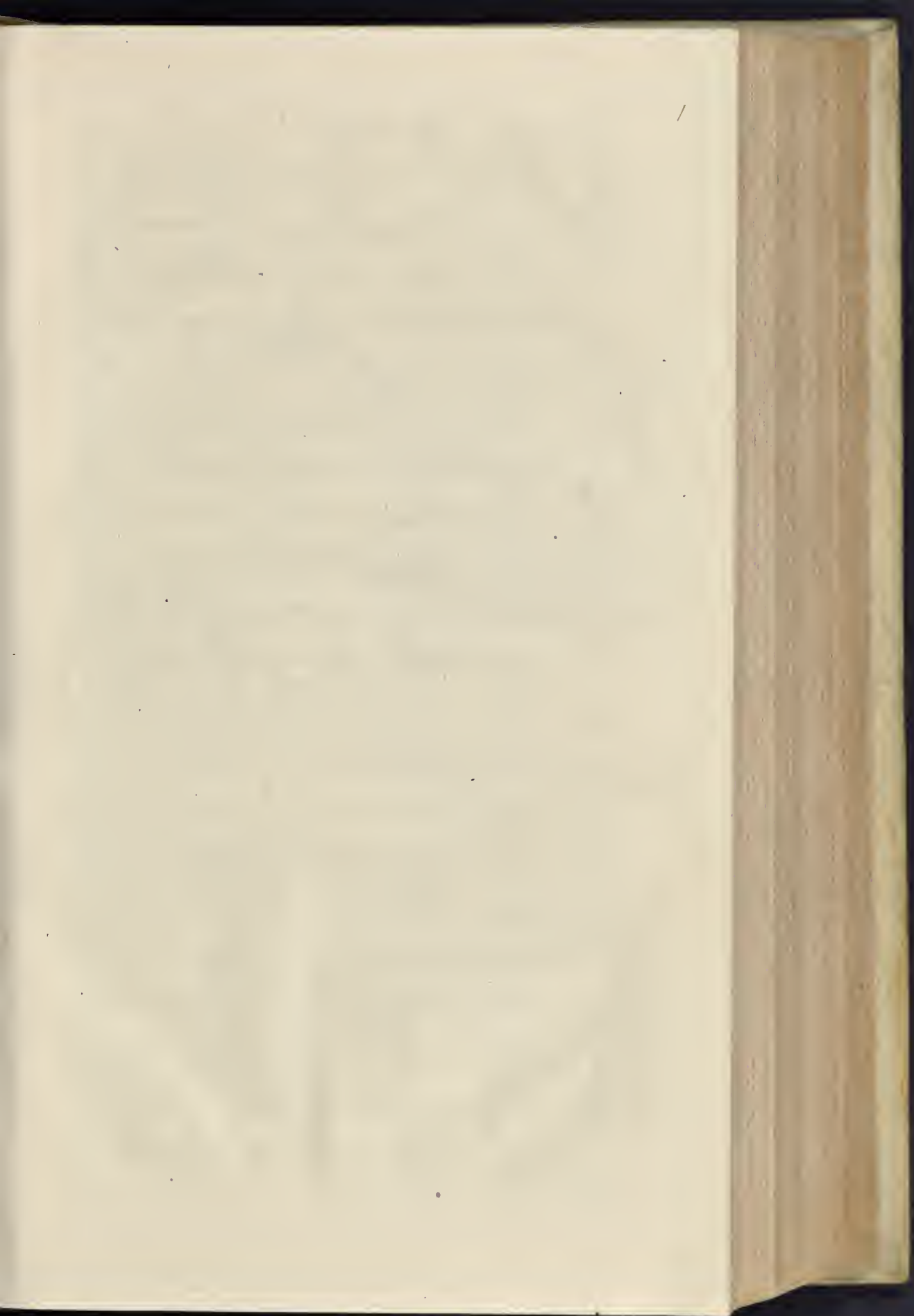
EnBrieven.

Hunne brieven werden gemeenlyk in bladen tusschen een gespleten Bamboes gesteken, en op 't hoofd gedragen.

Het Vader
Onsin 't
hoog en
laag Ja-
vaansch.

Om eenigzins over de taal te kunnen oordeelen, hebben wy de moeite genomen, om 't Vader Ons in 't laag en in 't hoog Javaansch over te zetten, en 't zelve met een Duitische letter aan de eene kant, en

aan de andere zyde met een Arabische of Maleitsche letter (waar van de Hovelingen zich zeer veel bedienen)'er by te voegen; dog wy hebben bezorgt, dat dit wat netter gedrukt zal werden, dan wel 't gene wy aan de Heer Wilkens behandigd hebben, om 't zelve te plaatsen in zyn werke, waar in 't gebed onzes Heeren in 152 taalen komt, te plaatzen, dat zekerlyk by onkunde van die gene, die 't nagezien hebben, zal toegekomen zyn.

Het Vader Ons in het Laag

J A V A A N S C H

Met het Nederduits van woord tot woord 'er onder.

Bapa manira kang ana ing surga
Vader onze die zyt in den hemel,
aran pakanira dadi elapiénno,
name uwe werd geheiligd.

Sáéder pakanira ditakani. Sakárpe
koninkryke uwe kome, wille
pakanira dadi ing lemmá kája ing surga,
uwe geschiede op aarde als in den hemel

Redjékki manira kang sadina dina wehána
voedfél ons dat van iederdag geeft
dina iki maring manira.
heden aan ons.

Ambi kalíman máring manira dófa manira
Ende vergeeft aan ons sonden onze
kája manira kalíman maring sidji sidji
als wy vergeven aan een iegelyk
wong kang salah maring manira.
perfoon die zondigen tegen ons.

Ambe adja gáwa manira ing padjadjalan, tap i
Ende niet leid ons in verzoeking maar
oetsolenno manira bari pada sangala.
verloft ons van den booze.

Sebab fáéddar poctar ambi kalaar ambi
want het Ryke ende de kragt en
kamocliaan kagoengan gufti táka
de heerlykheit toekomende (den Heere of u)
ing awet. Amien.

tot in der eeuwigheid, Amen.

Het Vader Ons in het Hoog

J A V A A N S C H

Zoo als men aan 't Hof spreken zou.

Ráma kahóela kang waantang ing surga.
Vader onze die zyt in den hemel
Wátaandika dadi elapiénno.
Naam uwe werde geheiligd.

Sadjáman andika dirawóéi, karsa andika
Koninkryk uwe kome, wille uwe
dadi ing lemmá kaja ing surga.
geschiede op aarde als in den Hemel.

Redjékki kahóela kang sadiantan diantan
voedfél onze dat van ieder dag
njoekani dñntan póniki maring kahoela.
geeft dan deze aan ons.

Ambi póentan máring kahóela dófa
Ende vergeeft aan ons zonden
kahóela kája kahoela póentan máring
onze als wy vergeven aan
fanoenggil noenggil titiang kang salah
ieder . . . . . perfoon die zondigd
máring kahoela.
tegen ons.

Ambe sampon bákra kahóela ing patsjóban,
Ende niet leidet ons in verzoeking
tapi oersjolákan kahóela bári pada sangáwon.
maar verloft ons van den boozen.
Sebab sadjáman, bari kowáfa, ámbi
want het Ryke, ende de kragt, ende
kamockten gufti kagoengane takà ing
de heerlykheid, den Heere toekomt tot in
awet. Amien.
eeuwigheid. Amen.

باش منیر کخ ان اغ سرگ ،

، ارن فکیر ایلقینو

، کیدر فکیر دتکان

مکرت فکیر داد اغ لیا کای اغ سرگ ،

رکلی منیر کخ کدین دین وهان دین

ایک مارغ منیر ،

امب کلیس مارغ منیر دوس منیر کای

منیر کلیس مارغ منیر کخ ساله

مارغ منیر ،

امب اج کای منیر اغ فحاجی ناق

اوچلتو منیر بارقد مرغ ان ،

کب کیدر فوتر امب کلار امب کیدر اغ

مگورغ کسنت تا اغ او آمین ،

رامی کهور کخ ولتن اغ سرگ ،

، دست اندیک دان ایلقینو

، کجادی اندیک د زاوری

کرتین اندیک داد اغ لیا کاب اغ سرگ ،

رکلی کهور کخ کدین دینتن یوکان

دینتن قذیک مارغ کهور ،

امب فونتی مارغ کهور دوس کهور کای

کهور فونتی مارغ کهور فونتی نوغیل

تتبخ کخ ساله مارغ کهور ،

امب کسنت بنت کهور اغ فچوس

ناق اوچلتو کهور بارقد کخ او ،

کب کجادی بار کواس امب کهور کتی

کوسنت کگورغان تا اغ او آمین ،

Bewys dat
er twee-
derlei Ja-
vaanfeh is.

Daar zyn'er die loochenen, dat'er hoog en laag Javaanfeh is; maar behalven dat wy hier uit toonen, hoe veel de eene taal van de andere verschild, zookan men dit, om'er te sterker van overtuigt te zyn, ook zeer klaar uit het Verhaal van zekeren Ja-

vaanfehen Tolk bespeuren, dat wy onder A°. 1686. by voorval van de dood van de Heer Tak, hier na voorstellen, daar men ziet hoe de Keizer tegen zyn grooten in een taal sprak, die voor de gemeene man (zoo die Tolk daar zelf zegt) onverstaanbaar was.

T W E E D E B O E K .

E E R S T E H O O F D S T U K .

DE zaken van Java. Oorsprong des naams. Door wie dit Eiland eerst ontdekt is. Tydrekening der Javaanen wegens de bevolking van dit Eiland. Vaart' der zelve van ouds her op andere landen. Bewyzen, dat zy op Madagascar moeten geweest zyn. Ook op Choromandel, en andere kusten van Indiën. Nader aanmerkingen over het woort Djawa. Waar uit blykt dat de Javaanen eerst na de verovering van Sumatra het Eiland Madagascar sehynen bevaren te hebben. Pantfoer als de Koopstad, daar de stapel der beste Camfer was, beschreven. Nader bevesting van't vorige. Met aanwyzing dat Sumatra A°. 1248. door de Javaanen veroverd is. Kolblay overwint ontrent A°. 1278. Java, of iets'er af. Marcus Paulus de Venetiaan is A°. 1280. hier geweest. Wat hy van Java Major, en van Sumatra, of Java Minor, en wat Hieronymus van St. Steven A°. 1570. van Java zegt. Bericht der Javaanen zelf van dit Eiland. Het getal der Koningen van ouds hier. En der zelve naamen. Sjeich Ibn Moelana komt A°. 1406 op't land van Tsjeribon. Die van de Vorsten van Damak en Padjang bezogt en zeer erwaaren bevonden werd. En daar na de Vorsten van Galoh, en Padjadjaran bekeerde; en zich onderwierp. Welk de Vorsten van Damak en Padjang goedkeurden. Die van Ibn Israet tot Sulthans verbeven, gelyk zy hem als Soefoeboenan voorgesteld, en de Stad Tsjeribon voor hem gebouwd hebben. Zyn huwelyk, en veroveringen. Oude gedenksteen op Padjadjaran. Zyn dood, zoonen, en hune Ryken. Zyn graf te Tsjeribon. Die van Tsjeribon zyn geen onderdaanen des Keizers van Java. Geslacht-rekening der Prinzen van Tsjeribon. Ydele roem der Keizers van Java op hune Kroon, en afkomst. De rechte waarheit van deze Kroon. En van wie hun geslacht begin genomen heeft. Naamen der Keizers van Java.

De zaken.
van Java.

NA dat wy dus verre't Eiland Java beschreven hebben, gaan wy nu over, om de zaaken, en aloude geschiedtenissen van dit Eiland, en van des zelts Keizersen, mitsgaders de aanmerkenswaardige gevallen, die zich van tyd tot tyd daar in opgedaan hebben, van de oudste tyden af, zoo verre ons dat mogelyk is, op te haalen.

Oorsprong
dezes
naams.

Het Eiland DJava, en de DJavaanen voeren hun naam na zeker graan, niet Java, maar Djawa genaamd, dat van gedaante, en smaak even als gerst (of, zoo zommige willen, als gierst) was, waar uit dan zeer licht te bezeffen is, dat men dit land niet Java; maar DJava of Djawa behoord te noemen.

Dit graan plagt hier zeer veel te vallen, en de vreemdelingen, die hier om't zelve quam, hebben naderhand na't zelve ook dit Eiland en de Inlanders, de naam van DJava, en van DJavaanen gegeven. Andere zyn van oordeel, dat dit zoo gewild graan na dit Eiland zoo genaamd zou wezen; dog volgens het ge-

tugenis der verstandigste Javaanen, is het eerste veel waarichynelyker.

In die tyden moet men weten, dat de Ryft, en andere voedzame granen by dit volk nog onbekend, of ten minste zeer schaars te vinden waren, weshalven zy toen ook meest van dit graan bestonden.

Die van Borneo sehynen dit Eiland eerst ontdekt en't zelve na dit graan genoemd te hebben. Dit blykt klaar, om dat in de bogt van Rembang, pas beoosten Japara, aan de Borneërs (die allereerst met hen hebben beginnen te handelen) toegestaan is, een gehugt van huizen op te slaan, om, zoo lang zy daar handel dreven, hun verblyf te houden, waar na toe dan, zoo de Javanen zeggen, dit graan van alle gewesten van dit Eiland gevoerd, en tegen kleeden verruult wierd. Dit gehugt wierd na dit graan van ouds Djawana, dog werd nu by verbaftering Jawana, even eens gelyk DJava nu Java (om de gemakkelykheid) genaamd, en dit Jawana is metter tyd een stad van aanzien geworden.

Men heeft dit zelve graan ook in Amboina

Door wie
dit Eiland
eerst ont-
dekt is.

boina op 't Eiland Boero, daar 't Ottong genaamd werd, en 't is zeer waarfchynelyk dat het van Java daar gekomen is, gelyk zy meer andere dingen, bevorens daar onbekend, en nu nog met hunne Javaanfche namen genoemt, (als halawan, goud, falaka, zilver, Adjaran, een paard, mendjangan, een hart, en wat dies meer is) daar gebragt hebben.

Tydrekening der Javanen wegens de bevolking van dit Eiland.

De Javanen rekenden A°. 1697. uit, dat dit Eiland toen al 1621. jaren van hen bevolkt zou zyn; dog op hun tydrekening is geen ftaat ter werrelt te maken, gelyk zy daar niet de minfte reden van weten te geven.

Vaart der zelve van ouds her op andere landen.

Hoe verre zy die met eenige fchyn van waarheid weten aan te toonen, zullen wy, wat verder gekomen zynde, nct aanwyzzen.

Bewyzen, dat zy op Madagascarcar moeten geweest zyn.

Daar deze volkeren van ouds her al op de Moluccos, en na Banda en Amboina gevaren hebben, is in 't befchryven van die Landvoogdycn met de jaren al aangewezen, gelyk zy, zoo door hun vaart, als door 't invoeren van den Mohammedaanfchen Godsdienst (zedert A°. 1510. van daar in die landen overgebragt) en door hun grooten handel, voor al in fpeceryen, een grooten invloed op die drie landvoogdycn, en op alle de Eilanden, daar onder behoorende, metter tyd bekomen, en al lang behouden hebben.

Het is zeker, dat zy van ouds ook het Eiland Madagascar moeten bevaren hebben, alzo men in de gemeene Javaanfche en Madagascarfche, gelyk ook in de gemeene Ambonfche taal veel woorden, en getallen, die zuiver Javaanfch zyn, ontmoet. Ten ware men ftellen wilde, dat de Madagascaren (even als de Amboincezen) ook op Java wel geweest zyn. Dat men in Amboina ganfche geflagten, van Java oorfpronkelyk, vind, hebben wy in dat van Pati Toeban, die A°. 1510 na Java trok, om den Mohammedaanfchen Godsdienst van daar te brengen, en in meer andere aangewezen. Ook zeggen die van de kufft Hitoe, van Giri oorfpronkelyk te zyn, om welke reden zy ook van zeer oude tyden af met hen vriendschap onderhouden, en in tyden van nood ontzet van hen gekregen hebben.

Het is buiten twyfel, dat die van Amboina en Madagascar malkanderen noit bezogten, en dat zy egter zamen veel woorden van een en de zelve betekenis in hunne taal vinden, die te gelyk groote overeenkomst met het Javaanfch hebben, waar uit men met reden vast ftellen mag, dat de Javanen op Madagascar, en de kufften van Africa, en Arabia, al van ouds moeten gevaren hebben.

Indien men de befchryving, door den Heer Flacourt van dat Eiland, A°. 1661. uitgegeven, maar naziet, zal men bevin-

den, dat de taal van Madagascar met een goed deel Javaanfche en Maleitfche woorden doormengd is.

Flacourt fpreekt wel eigentlyk van hunne vaart op Madagascar niet, ftellende, dat de Arabiers, en die van 't Roodde Meir, de waaren der Javanen eerft van de Africaanfche kufft haalden, en die dan daar na aan de Madagascaren quamen venten; maar Joan de Barros, een zeer geloofwaardig Portugeefch fchryver, heeft hier van al voor honderd jaren een nct en waaragtig bericht gekregen, die in een van zyne *Decades* zegt, dat de vaarten der Javanen zig in oude tyden aan alle kanten zeer verre, en zelf tot aan Madagascar, uigeftrekt hadden, 't geen hy by overlevering, of van de Javanen, of wel van de Madagascaren zelf, kan ontfangen, of wel op die zelve gronden, van de overcenkomst dier talen, gelyk wy nu doen, kan gegift, en vastgeftelt hebben.

Men krygt te grooter grond om dit te gelooven, wanneer men eens aanmerkt, dat de Javanen buiten dien met hun jonken ook op andere vergelegene kufften, te weten, op die van Malacca, Choromandel, Ceylon, Malabar, en 't overige van Indiën, maar buiten alle tegenfpraak, zedert de komft van Ibn Moelana, den Arabier en grooten grondvefter van den Mohammedaanfchen Godsdienst alhier, ook op Arabia hebben gevaren, dat zy meest fchynden gedaan te hebben, na dat zy zich van 't Eiland Sumatra, en ook van de Maleitfche kufft, meefter gemaakt, en aldus, by 't bezit van beide de ftraaten, van Sunda, en van Malacca, genoegzaam de fleutel van den ganfchen handel van 't Oofften en van 't Weften (dat zy boven en benedenswinds noemen) bekomen hebben.

Het is zeker, dat zy op Choromandel, en Malabar geweest zyn, aangezien de Hooge of Hof-taal der Javanen (gelyk my uit een brief van den taalkundigen Heer de Jager blykt, behalven dat ik dit zelve on-

En ook op Choromandel, en andere kufften van Indiën.

dervonden heb) wel drie vierde uit Sanskritze of Brachmanize, en ook ten deele uit veel Malabaarze woorden beftaat, behalven dat zy ook met zeer veel Decanfch (dat de oude Indifche, gelyk de Sanskritze Heilige taal is) bevonden werd doorfpekt te zyn.

Om daar af maar een klein bewys te geven, als de Javanen 't Kaleatoer-hout (een foort van root Sandelhout, gelyk aan de naam te zien is) willen noemen, zoo geven zy dit de naam van Rakta Tsjindanam, dat in de Sanskritze taal even eens genoemd werd, en in welke taal dit, na de letter, Rood, of eigentlyk Bloed-Sandelhout betekent. En in de oude Decanfche taal werd dit maar met een kleene verbuiging (die geen verandering in de wortel-letteren geeft, dat de kenners van de

Oosterfche taalen, en van de Arabifche letter, ten eerften ook wel konnen merken) Reker Tsjindanam, met een en de zelve betekenis genaamd. Het woord Djawa zelf is een Sanskrits woord, en betekend in die taal gerft.

Het is ook zeker, dat de Javanen de oude Heidenfche Godsdienst, die, voor 't invoceren van 't Mohammedifdom, onder de Madjapairze Vorften plagt ftand te grypen, en ook nog in veelgeweften van Java gevonden werd, van de kuff van Choromandel gebragt, en dat zy de Opper-Goden van die landen, Brama en Esvara, godsdienftig geëerd hebben, en op zommige plaatfen nog eeren.

Behalven dit hebben zy ook een groot deel van de eigen letter, die zy gebruiken, van de Malabaren, en van de Sanskritze letter, ontleend.

Nader aanmerking over het woord Djawa.

Het verdiend ook zyne opmerking, dat dit Eiland Djawa, dat is, gerft genaamd in ouder tyden Djabadu of Jabadiu geheeten werd, dat Ptolemeus, en andere landbefchryvers, in 't Grieks *Jabadu* uitgedrukt, en daar bygevoegd hebben, dat dit woord *Hordei Infula*, dat is, het Gerften-Eiland, betekend, een nette vertaling van dit woord, alzoo (gelyk wy even zeiden) Djawa, in 't Sanskrits, gerft, en Diu, in de Indifche of Decanifche taal, een Eiland betekend. Al 't welke ons vorig zeggen kragtig bevestigt.

Waar uit blykt, dat de Javanen na de verovering van Sumatra, 't Eiland Madagascarfchyn bevaaren hebben.

Dat nu de Javanen, eerst na de verovering van Sumatra, en de naburige landen, hunne vaart zoo verre hebben beginnen uit te ftrekken, ftelle ik daarom vast, om dat het Javaanfch, in de Madagascaarfche en andere taalen ingefloopen, met zeer veel, en met meer Malcitfch vermengt voorkomt, dan wel in de gemeene Javaanfche taal gebruikt werd.

Ten anderen, om dat de Arabiers nog heden de Maleitfche taal Lifaa Djawi, dat is, de Javaanfche taal, noemen, een naam, die de Malcyers ook aan de Javaanfche taal geven.

Het blykt ook uit de waaren, die de Javanen toen in Arabien te koop bragten; want buiten de fpeceryen, en het *Lignum Aloës*, of 't Agel-hout, bragten zy daar meeft fyne camfer, en benzoïn, welke beide laafte van een hooge agting en waarde waren, en toen (gelyk nu nog) allerbeft op Sumatra vielen. De camfer wierd toen uit het land der Batas, daar die fchoon en overvloedig viel, afgebragt, en in de zee-ftad Pantfoer (daar onder behoorrende) en beweften Atsjeh (gemeenlyk Atsjien genaamd) aan de Noord-kant van Sumatra gelegen, opgefchapeld. Een ftad, die certyds zeer magtig, en volkryk was; dog nu naelyks meer bekend is. Daar zyn nogtans eenige bewyzen van overge-

bleven. Zeker Maleitfch Dichter, Hhamza Pantfoer (by zommige qualyk fanfoeri gefchreven, door onkunde van de Arabifche letter) dat is Hhamza van Pantzoer genaamd, een man door zyn heerlyke Sjaiers, en Gedichten, by de Maleyers zeer beroemd, leerd ons deze zyne geboorte-ftad wel kennen, wanneer hy in zyne hoogdravende gedichten den alouden luifter, en verforve heerlykheid der zelve als uit de afliche weder opdelft, en in haren helderen dag fteld.

Marcus Paulus, die beroemde Venetiaanfche Reiziger (die ontrent A°. 1280 en 1290 Sumatra bezag, en 't zelve als een Eiland onder die van Java toen, niet onder een Oppervorft, maar onder *verfcheide* Prinzen en Vorften fttaande, befchryft, gelyk hy dat zelf ook *Gjava*, dat is, Java, noemt, en daar mede onder rekend, om dat die naam van Java in oude tyden, ter oorzaak van de groote veroveringen, die de Javanen deden, tot meer landen, dan dit eene, zich uitftrekte) kende dit Pantfoer mede, alzoo hy dat toen ook bezogt, en gezien heeft.

Hy noemt het Pantfoer, dog dat is maar een geringe fpeel-miffag, die de onkundige uitfchryvers in de Arabifche en Maleitfche taal zeer licht konnen begaan, te meer, alzoo de Arabiers geen P, en geen nader letter daar aan, dan de F, hebben. Ten anderen, om dat de P en de F, by de Maleiers van een en de zelve gedaante zyn, verfcillende alleen daar in, dat zy boven de P gemeenelyk drie ftippen, en boven de F 'er maar een zetten; dog de Maleiers, die daar zoo naaukeurig niet opletten, zetten boven de P ook wel menigmaal maar eene ftip, om dat zy vafstellen, dat een Taalkundige zeer licht zal konnen zien, wat 'er door te kennen gegeven werd, en dat 'er dierhalven drie behoorden geftaan te hebben.

En hier door is 't zeker, dat ook de miffag van Marcus Paulus in 't fchryven van dit Pantfoer, in plaats van Pantfoer veroorzaakt is, om dat de uitfchryver een *Ç* of F, in de plaats van een *ق* of P gefteft heeft. Hoedanige miffagen 'er in zyn werk meer voorkomen.

Hy toont, dat die plaats toen nog de verblyf-plaats en zetel van een Koning was, die dat gantfche landfchap, en alles daar ontrent beftierde, gelyk hy dat daarom het Ryk van Fanfoer noemt, en 't zelve als het zesde koninklyk gebied van kleen Java opgeeft, zeggende daar van: *Fanfoer is een Koninkryk, en heeft een Koning op zich zelven, welkers ingezetenen afgoden aanbidden, en den grooten Can (of Cban) van Tartaryen erkennen. Aldaar walt de befte Camfer, die te vinden is, de welke zy ook Camfer van Fanfoer noemen, die beter als de andere is, gelyk de zelve mede*

A°. 1248. tegen goud in gelyk gewigt betaalt werd.

Naderhand noemt hy deze camfer weer eens Kafoer Kanfoeri, dat al mede een diergelyke fehryf-misflag is, vermits 't onderscheid van een C en een P by de Arabiers en in 't Maleits maar van eene stip is, dewyl zy een C aldus C, en een P aldus Ç uitdrukken.

De Perſiaanen noemen de Camfer van Baros en van Borneo daarom tot nog toe ook Kafoer Canfoeri, hoedanig die ook in den druk van *Avicenna* voorkomt; dog by *Plempius Capbura Canſurenſis* vertaald werd; dog *Bellueneſis* tekentaan, dat men in zommige afschriften van dien ſchryver Kafoer Fanfoeri vind.

De uitgever van 't werk van den Arabiſchen Arts, *Serapis*, in 't Latyn, heeft dezen naain het netſte getroffen, als hy die camfer daar *Capbura de Panſor* noemt.

De Tweede koopmanſchap, die Sumatra alleen uitlevert, is de Benzoin, die daar het wift en ſchoonſte vakt, en welke de Javanen, na dat zy meesters van dat Eiland geworden waren, al mede na Arabia en na de nabuurige landen gevoerd hebben.

Om deze reden noemen de Arabiers die Sumatraanze wierook, ook Lubaan Djawi, dat is, Djavaanſche wierook; welke eerste tongval lu'er afgelaten, en de aa als een Griekze u, op zyn Africaanſch uitgesproken zynde, zoo is daar metter tyd Beensjawi van gegroei, daar de Portugeezen nog eerst Benzawi, en daar na Benzowin van gemaakt hebben.

Ook weten de Hindoftanders, en die van Golconda van Zengi Hararah, dat is, zwarte Mirabolaanen te ipreken. Dit woord van Zengi of Zanggi, eigentlyk van Zang-giber op Africa oorſpronkelyk (ſchoon het nu maar in de betekenis van zwart by de Maleiers gebruikt werd) leverd al mede een blyk uit, dat de Javanen Zangzibaren Madagascar, daar zulke Mirabolaanen vallen, bevaren hebben. Waar uit ik dan ook vaſt ſtel, dat de Javanen en Maleiers die naam van Zengi (met betrekking tot dat Africaanſch volk) in Indiën gebragt hebben.

Uit alle deze zaken dan meenen wy zonneklar bewezen te hebben, dat de Javane buiten alle tegenſpraak na Choromandel, en Indiën, en ook zeer waarſchynelyk op Africa, Madagascar, Arabien, en de landen, daar ontrent gelegen, gevaren hebben.

Zedert wat tyd zy dit al hebben beginnen te doen, is niet wel te bepalen, konnende daar af niets naders ter neder ſtellen, dan dat dit, om de voornoemde reden, na de verovering van Sumatra moet gefchied zyn; dog wanneer zy nu meesters van dit land geworden zyn, is zoo net niet te bepalen.

Uit de Hiſtorie van Malacca (die ik in A°. 1248. de Maleitze taal beſchreven onder my hebbe) blykt klaar, dat de eerste ſtad, die de Maleyers bouwden, Singa Poera geweest is. Ook blykt daar, dat Sulthan Iskender Sjah, hun vyfde Koning, drie jaren daar geregeerd hebbende, door den Koning van Madjapahit (die toen de vermoſte op Java was) daar uitgedreven, 't welk (na myn rekening) A°. 1248 (dog na die van andere A°. 1230 of wel 1252) gefchied is, voor welken tyd de Vorſten van Madjapahit al meesters van Sumatra, en vooral van Andragiri, ſchynen geweest te zyn.

Dit is de hoogſte tydſtip, die ons in eenig geloofwaardig ſchryver voorkomt. Ook blykt ons uit die Malakze gefchiedenis, dat de Koning van Madjapahit, Andragiri A°. 1280 aan Mantioer Sjah, Xc. Koning van Malakka, gefchonken heeft. En was de Koning van Madjapahit A°. 1340 Arigadja Mada genaamt, en zyn ſtad de eerste der drie groote ſteden, te weten, Madjapahit, Pali, Malakka, en deze zyne ſtad.

A°. 1278 wierden zy door Koblay-Chan, ^{Koblay overwint A°. 1278.} Keizer van China, of van groot Tartarien, beoorlogd, die te dier tyd niet alleen volk van Japan en Bengale, maar ook na Java gezonden, en welke landen hy (zoo men wil) eindelyk, 't zy geheel, 't zy ten deelen (gelyk ons Marcus Paulus aanſtonds al mede zeggen zal) overwonnen heeft; dog dat ſchynt maar waar van 't klein Java of Sumatra te zyn, aangezien deze zelve Marcus Paulus de Venetiaan ^{Marcus Paulus de Venetiaan A°. 1280 en hier ontrent ge- weest.} A°. 1280 en wat daar na, al mede van Java Major, als een Eiland dat hy gezien heeft, ſpreekt, daar by voegende, dat dit aan niemand eynſbaar was, en maar onder eenen Koning ſtond, dien de Hollanders nu den grooten Mataram noemen. Het had bevorens wel onder den Tartar geſtaan; dog na den afval der Chineezen waren zy ook van hem afgefallen.

Hy zegt ook, dat hy gezien heeft klein Java, en dat het zelve in agt koningryken (die ontrent 3000 mylen, te weten Italiaanze, in haren omtrek beſloegen) verdeeld was, dat de inwoonders de afgoden aanbaden, en dit Eiland Zuidwaards zich zoo verre uitſtrekte, dat men de Noorder-as, nog des zelfs ſterren niet zien kon.

Hy voegt hier verder by, dat hy 'er zes ^{Wat hy van Java Major, en van Sumatra, of Java Minor,} Ryken af beziichtigd heeft, te weten, Ferleeh (in ſtede van Perlac, de zelve misflag in 't uitſchryven als bevorens) Basman (voor Pali) Samara (in de plaats van Soemoedara, zoo 't Samarang niet is, alzo zyn verhaal zeer verwerd van groot en klein Java is) Dragojam (voor Andragiri) Lambri (in de plaats van Djambi) en Fanfoer (in de plaats van Pantfoer) maar de andere twee (die hy niet noemt) had hy niet gezien.

Nader be-
veſtiging
van 't vo-
rige.

Dat Suma-
tra A°. 1248 door
de Javaa-
nen vero-
verd is.

A°. 1210.

Ferlech lag in 't gebergte, 't waren ruwe Afgodifche menfchen, die al aanbaden dat hen eerst voorquam; ook waren het menfchen-ceters; dog die aan ftrand woonden, waren Mohhammedaans.

Het Ryk Basman erkende den grooten Cham voor zynen Heer, aan welken zy niets, dan gefchenken van wilde beesten, zonden; en zy leefden ook als de beesten.

Hy was vyf maanden in 't Ryk Samara geweest. Het zyn, zegthy, menfchen-ceters, en zy moesten zich met houtte vftingen tegen hen wapenen. Men ziet hier de Noorder-Beeren niet, en het zyn ook Afgoden-dienaars. Dragojam was ook vol wilde Afgoden-dienaars. Zynmoorden hunne zieken, die hen de Duivel zegt, dat niet zullen opkomen, en zy kookten, en aten die op.

Die van Lambri waren ook Afgodendienaars, berglieden, van welke zommigen faarten ook de honden hadden.

In Fansoer groeide goede Kamfer.

Dit is wel een mager en sober verhaal van zoo grooten Reiziger, die 17 jaren den grooten Cham van Tartaryen had gediend, en zoo lang op Java geweest was. Hy zegt 'er ons weinig, dog alles zeer verwerd, en zoo duifter daar van, dat wy daar op jegenwoordig niet wel te recht geraken zouden.

En 'wat Hieronymus van St. Steven A°. 1570. van Java zegt.

Hieronymus van St. Steven, een Genuees, die met Nicolaus Paulus de Venetiaan (vader van Marcus Paulus Venetus) die reize A°. 1269 ondernam, en A°. 1270 daar fchynt gekomen te zyn, (of wel Nicolaus Paulus Venetus, uit een brief van dien Hieronymus, om aan hem berigt van zyn reize te geven) zegt van Groot Java, dat de Paradys-vogel daar valt, en altyd op de boomen rust, een grove mißlag, gelyk wy onder de stoffe der vogelen elders getoont hebben) en dat het vleefch 'er af niet gegeten, maar dat het vel en 't hoofd tot een hoed-cieraad gedragen werd.

Vyftien dagen hier af, zegt hy, leggen twee Eilanden, Sandai (daar hy mogelyk Banda mede meend) daar de Noten-mufchaten, en de foelie valt, en Bantam, daarde nagegen waffchen, en die men van daar op Java brengt. Een verward verhaal, daar mede niet uit te komen is, en dat by my maar voor enkel grolwerk te boek ftaat.

Bericht der Javaanen zelf van dit Eiland.

Volgens de oudfte verhalen der beft bedrevene Javanen in de zaken van hun land, zou het op dit Eiland over 300 jaren nog alles Heidensch, en 't land onder vyf vorften verdeeld geweest zyn.

Wat aangaat dat zy toen Heidensch waren, wil ik gaerne van de meeste gelooven; dog uit het verhaal van Marcus Paulus Venetus, aanfonds gedaan, blykt, dat de ftrand-volkeren van Ferlech, in zyn tyd al Mohhammedaansch waren (dat nog wel 40 jaren verfehild) behalven dat hy van groot Java zegt, dat 'er toen maar een

Opperkoning was, waar in ik nogtans geloove, dat hy mede dwaald. A°. 1304 waren de Javanen onder de 5^e. Ternataanfche Koning, Comala, al in Ternate, gelyk ook A°. 1322 onder Sida Aarif Malamo, de 7^e. Koning, en zoo vervolgens ook A°. 1343 en 1359 onder Gapi Malamo de 1^e. of de 14^e. Koning van Ternate.

Het is zeker, dat 'er van ouds, de Javanen nog Heidenen zynde, hoewel toen eenige ook al Mohhammedaansch geworden waren, vyf of zes magtige Koningen geweest zyn, als de Koningen van Giri (ook wel Soefochoenan Giri genaamd) die van Galoc (die wel de magtigste fchynt geweest te zyn, en in de Priangze landen zich onthield) die van Madjapahit (dat agter Soerabaja ontrent DJapan plagt te leggen) van Padjang (niet verre van daar nu Mataram, of Kartafocra is, zynde van ouds drie mylen van 't laatste gelegen) van Damak, en die van Padjadjaran, naderhand 't koninkryk van Jakatra genaamd. Buiten welke egter nog eenige andere koningen op Soerabaja, Passaroevan, Toeban, Panaroekan, Balamboang, en elders, waren.

Hoe deze Koningen naderhand alle onder den Keizer van Java geraakt zyn, en hoe die hun Hof tot in den tyd van Soefochoenan Tagalwangi op Padjang gehouden hebben, zullen wy in het vervolg klaar zien.

Zy wierden toen nog geen Koningen, of Sulthans (waar door zy nog wat meer verftaan) maar alleen Kijajij Gedee, dat is, Grooten Heer, genaamd.

Te dier tyd was de ftad Tsjeribon nog niet in wezen, veel min bekend, alzoo het toen niet als een wild en woest bosch, zonder volk, of zonder Koning was.

Ontrent deze tyd (dat, na de netfte rekening, A°. 1406 geweest, en nu 316 jaren geleden is) quam hier een Arabier, Sjeich Ibn Moelana, die ook wel Ibn Ifraël, en van andere weer Machdoem genaamd werd. Dat Sjeich in 't Arabifch den Eerwaardigen, en Machdoem, den Heer betekend, hebben wy bevorens al gezegt; dog Ibn Moelana, en Ibn Ifraël, (namen, die hy mede voerde) betekenen den zoon van Moelana, of den zoon van Ifraël.

Deze Eerwaardige Heer dan, een Mohammedaan van Godsdienst, was uit Arabien eerst op Atsjien, een ftad, en Ryk, op Sumatra, daar na op Pafi, toen op Tsjampa, daar na op Djohor geweest, en eindelyk op die plaats, daar Tsjeribon nu is, gekomen, alwaar hy zig zelve op zekeren berg vol Djati-boomen nedergezet had, leidende daar een zeer eenzaam, dog heilig leven, waar door hy metter tyd veel volk, dat hy in den Mohhammedaanfchen

Gods-

A°. 1304.

Het geralder Koningen van ouds hier.

En hare namen.

Sjeich Ibn Moelana komt A°. 1406. op 't land van Tsjeribon.

A°. 1406. Godsdienst onderwees, derwaards trok.

Om hen te eer daar toe te bewegen, gaf hy voor, dat hem veele, 't zy om zyne heiligheid, en godvrugtigheid, 't zy om zyn kennis, gevolgt waren, hoewel 't waar-schynelyk is, dat zy zeer listig door hem medegevoerd, en hier gebragt zyn, om een aanhang te maken.

Die van de Vorsten van Damak en Padjang zeer ervaren bevonden werd.
Het gerugt van zyne groote heiligheid, en byzondere ervarenheid in de gronden van den Mohhammedaanschen Godsdienst, quam ook den Kijaj Gedèe van Damak (die toen van een groot vermogen was) ter ooren, die dit aan den Kijaj Gedèe van Padjang bekend maakte, welke twee Vorsten te meer benieuwd waren, om dezen beroenden man te zien, en te hooren spreken, aangezien zy toen al Mohhammedaansch waren; waar uit men dan ziet, dat men hem zoo zeer niet als den grond-vester; maar veel eer als den grootsten voort-planter en doorzetter van dien Godsdienst op Java, aanmerken moet.

Kijaj Gedèe van Damak verzogt dien van Padjang, om mede derwaards te gaan, en zy vertrokken zamen na 't land van Tsjeribon, nemende veertig wyze lieden, die in de gronden van die nieuwe leere zeer ervaren waren, met zich.

Nadat zy nu op den Djati-berg gekomen waren, ondervraagden hem deze mannen over alle die gronden, en vonden dien Heer daar in zoo bedreven, dat zy beken-nen moesten, dat dit hunne verwagting zeer verre te boven ging.

En daar na die Vorsten van Galoh, en Padjadjaran bekeerde.
Zy gaven daar kennis af aan deze twee Vorsten, die daar op by hem gekomen zynde, betuigden over zyne komst zeer verheugd, en over zyne zonderlinge kennis en ervarenheid in den Mohhammedaanschen Godsdienst zeer vergenoegd te zyn, te meer, alzoo zy nu hoope hadden, dat twee Vorsten, in 't Westen van Java zig onthoudende, de Princen van Galoh, en Padjadjaran genaamd, mede tot de Mohhammedaansche leere zouden kunnen overgebragt werden, dat hy ten eersten aan-nam te doen, waar door hy de gunst van deze Vorsten nog meer won.

En zich on-derwierp.
Hy ging dan na de Galoh, of na de Priangze landen, en na Padjadjaran, onderwees die Vorsten, en hunne volkeren, in dien Godsdienst, en hewoog hen niet alleen, om de zelve aan te nemen; maar ook om zich aan hem, als hunnen Opper-vorst, te onderwerpen.

Daar op keerde hy weder na 't land van Tsjeribon, en gaf de Vorsten van Damak en Padjang kennis, dat die twee Vorsten van Galoh en Padjadjaran niet alleen belydenis van 't waar geloof gedaan hadden; maar dat zy ook zyn onderdanen ge-worden waren, op al het welke zy hunne toestemming gaven.

Ibn Isracl, hier mede wonderlyk in zyn

schik, en zich zeer aan die twee Vorsten van Damak en Padjang verpligt agtende, ging by den eersten Prins, en verzogt hem, dat hy al zyne onderdanen op het buiten-hof wilde doen komen, alzoo hy hen iets van gewigt te zeggen had.

Het volk nu by een verzameld zynde, zeide hy tot hen: O! alle gy Ryksraden en volkeren van Damak, wy maken u-lieden bekend, dat door de bestiering van den Allerhoogsten God ulieder Heer, Kijaj Gedèe van Damak, van dezen dag, in deze maand, en in dit jaar, Sulthan van Damak zal genaamd werden, het geendie Ryksraden, en alle die volkeren, aanstonds toestemden.

Gelyk hy aldus Kijaj Damak tot een Sulthan, of Koning, verheven had, al-zoo dede hy kort daar aan den Vorst van Padjang mede, quam met de nieuwen Sulthan van Damak by dien Vorst, en stelde dien van Padjang even eens tot Sulthan voor.

Na dat Sjeich Ibn Moelana dit tot groot genoeg van deze Vorsten verricht had, keerde hy weder na den Djati-berg, en wierd derwaards door de Ryksraden van beide die Sulthans met groote statie en eere geleid.

Een maand daar na quamen beide deze Sulthans met een stoet van tien duizend man op 't land van Tsjeribon, gaven aan Ibn Isracl mede een heerlyke cernaam, stelden hem als den Soefochoenan of Keizer van den Djati-berg voor, en keerden toen beide na hun land.

Ontrent drie maanden daar na versche-nen gezanten van beide deze Sulthans by den nieuwen Soefochoenan, bragten van de strandvolkeren vyf of zes duizend man mede, en gaven last aan de zelve, om een bemuurde stad hier te bouwen, die acht honderd vadem lang, en breed, en waar van de muuren twee vadem dik, en drie vadem hoog zouden zyn. Dit wierd aan-stonds begonnen, en na dat die stad vol-tooid was, is zy Tsjeribon genaamd.

Hy zond daar op die gezanten weder na hunne Sulthans, en gaf een brief aan ieder van hen mede, om hen voor deze gunst en hulp te danken.

Ondertusschen geraakte deze Soefochoe-nan Goenong Djati zoo sterk in gunst by den Sulthan van Damak, dat hy zyne dog-ter aan hem geven wilde, waar op hy daar mede ontrent A°. 1406 trouwde, en 't land van Tsjeribon met haar ten huwelyk kreeg.

Gelyk hy nu Soefochoenan over 't land van Tsjeribon, en over de Ryken van Galoh, en Padjadjaran was, alzoo maakte hy zich, onder de naam van de Godsdienst alomme in te voeren, en onder schyn van heiligheid, ook meester van het al-oude Bantam-Girang, zynde de oude stad

A°. 1406. Welk de Vorsten van Damak en Padjang goedkeurden.

Die van Ibn Isracl

Tot Sulthans verheven.

Gelyk zy hem als Soefochoe-nan voor-gesteld.

En de Stad Tsjeribon voor hem gebouwt hebben.

Zyn huw-lyk.

En verova-lingen.

A. 1406.

en zetel der Bantammers, en wierd dus al mede Heer van die volkeren. Het bleef daar niet by; maar hy vertrok kort daar aan ook na Sillebar en Lampon, beide op het Eiland Sumatra, en onderwierp zich met weinig moeite ook deze landen.

Oude ge-
denk-steen
op Padja-
djaran.

Het is ook zeer vermoedelyk, dat eenige Lamponders, met hem overgekomen, van Bantam-Girang verder Ooit-op na Padjadjaran (dat twaalf mylen landewaard in van Batavia legt) getrokken, en zich op die plaats (wel eer waarfchynelyk ook het Hof der Bantamze Vorften) zich nedergezet hebben, gelyk men daar nu nog een alouden gedenksteen, oftetafel, midden in 't bosch ziet, waar op de Javanen nog heden zeer plegtelyk hun offerhanden doen.

Op deze tafel ziet men zeer oude letters, die wel het maaf na Lampons schrift gelyken; dog men heeft, wat moeite men ook aangewend heeft, tot nog toe niemand kunnen vinden, die het heeft kunnen lezen, ik laat staan uitleggen.

Ik heb Pangerang Poerabaja, zoon van den ouden Koning van Bantam, en de Heer Gobius, beide zeer ervaren in 't Lampons, hooren zeggen, dat zy daar groote moeite toe gedaan hebben; dog het is hen onmogelyk geweest, om 'er door te geraken.

Zy zyn 'er beide met zyn Edelheid van Riebeck, L. M. op een van zyne togten landwaard, na toe geweest, en quamen daar in over een, dat dit schrift wel best na 't Lampons geleek; dog geen van beiden, sehoon hoe ernstig zy zich ook te dier tyd daar weer toe zetteden, wisten 'er mouwen aan te stellen.

Zyn dood,
zoonen, en
hunner Ry-
ken.

Eindelyk quam Soefochoenan Goenong Djati, of Sjeich Ibn Moelana, zonder dat wy 't jaar van zyn dood weten, te sterfen, latende drie zoonen, en voor ieder een Ryk na, te weten, voor den eenen het Ryk van Tsjeribon (van welken de Princen van Tsjeribon gefprooten zyn) voor den anderen het Ryk van Bantam (daar de Koningen van Bantam hunnen oorspronk af hebben) en voor den derden het koninkryk van Padjadjaran.

Zyn Graf
tot Tsje-
ribon.

Zyne zoonen deden hem dat heerlyk, en gedenkwaardig graf bouwen, 't geen een myl van Tsjeribon legt, en wy aldaar befehreven hebben.

Die van
Tsjeribon
zyn geen
onderdan-
nen des
Keizers
van Java.

De Soefochoenans van Java zoeken wel voor te geven, of de Tsjeribonze Princen Sapòh, Anom, en Pangerang Depati Toepati (anders wel den Panombahan genaamd, en die nu nog alleen leefd) onder hen eenigzins gestaan hadden; dog het is zeker, dat zy maar als geloofs-genooten in vriendschap geleefd hebben; maarten tyde van Soefochoenan Amangkoerat is 'er tusschen hen, gelyk wy verder zien zullen, een groote verwydering gekomen.

Wat nu de Princen van Tsjeribon be- A. 1406.
langt, hunne geflacht-rekening van Sjeich Geflacht-
Ibn Moelana af is deze. rekening
der Prin-
cen van
Tsjeribon.

Na hem volgde op den thron zyn zoon Pangerang Palarean, als Koning van Tsje-
ribon.

Na des zelfs dood volgde weer des zelfs zoon, Pangerang Depati Soeraga, die mede Koning geweest is.

Na hem quam zyn zoon Panombahan Ratoe op den thron, die ook als Koning regeerde.

Hem volgde zyn zoons zoon Panombahan Giri Laja, die ook als Koning het Ryk betierde, en in 't land van Mataram overleden is.

Na den zelven zyn gevolgd zyne drie zoonen, Pangerang Manta Widjaja, en Pangerang Karta Widjaja, die ook Koningen van Tsjeribon geweest zyn, en Wangfa Karta, welken Amang Koerat tot Vorst van Tsjeribon, met den ernaam van Pangerang Depati Toepati, verheven heeft.

Deze drie (anders ook wel Sulthan Sapòh, Sulthan Anom, en Pangerang Depati Toepati, of den Panombahan, genaamd) waren in de latere tyden niet anders, dan Princen van Tsjeribon, welke naam by de levenden nu nog gevoerd werd.

Sulthan Sapòh werd ook Sulthan Samfo Eleddin, dat is de Koning, zynde de zonne van den Godsdiest, genaamd.

Aan Sulthan Anom gaf men den ernaam van Kamareddin, dat is, de mane des Godsdiests.

En die van Pangerang Depati Toepati, betekend zoo veel, als het recht teken der Koningen.

Wat nu de Koningen van Bantam betreft, mede van Sjeich Ibn Moelana gefprooten, daar van zullen wy verder onder de stoffe van Bantam spreken.

Aangaande nu de Keizers van Java, en Ydele roem
hunnen oorspronk: de hedensdaagze Kei- der Keizers
zers geven voor, dat zy van de oude en van Java op
hunner
vermaarde Madjapaitze Koningen gefproo- kroon en
ten zyn, en dat de oude Madjapaitze kroon afkomst.
nog by hen te zien is; dog dit voorgeven, zoo van 't eene als van 't andere, is ver-
dicht.

Het is waar, dat onder hen een gou- Rechte
de en konftig-gewrogte kroon beruft, die waarheid
allernaast Manilha's draad-werk sehynt te van deze
zyn; maar dat die door een der Mataram- kroon.

ze Vorften van den laatsten der Madjapaitze Koningen zou veroverd, en zoo in hunne handen gekomen zyn, is zoo zeker niet, maar wel dat de Soefochoenan, die den laatsten Koning van Madjapahit overwon, toen zulk een kroon heeft laten maken, die zedert aan dit huis gebleven, en de Madjapaitze kroon, om zoo veel te beter hun flegte afkomst te bedekken, genaamd is.

Om

A°. 1406. Om hier nu een nette en vaste tyd-stip op te vinden, moeten wy weten, dat de oude Sulthan van Damak, in welker tyd Sjeich Ibn Moelana op 't land van Tsjeribon quam, en zekeren Siroeboed, de eerste van het geslacht der Javaansche Keizers, tydgenooten geweest zyn, en zy dierhalven hun geslagt niet meer dan 316 A°. 1406. jaren verre kunnen uitrekenen.

Wy zullen dan eerst een lyst van deze Keizers zedert dien tyd geven, en daar na van 't gene onder hunne regeering, met ons weten, voorgevallen is, spreken. Hunne namen zyn deze:

De naamen der Keizers van Java.	Siroeboed. Regeerde van	A°.	1406 tot 1480.
	Die zich naderhand noemen liet Kijaj Gedee van Mataram.		
	Pangerang, of Panombaban Sida Kadjanar, of Kadjenar.	1480	1564.
	Pangerang Sida Karappika, of Mohammed Sulthan Mataram.	1564	1645.
	Pangerang Masaria, of Soesoehoenan Ingalaga, de eerste van die naam.	1645	1670.
	Pangerang Aria Mataram, of Soesoehoenan Tagalwangi.	1670	1677.
	Amangkoerat de Ie.	1677	1703.
	Pangerang Poegar, of Soesoehoenan Pa-koebowana.	1703	1719.
	Amangkoerat de IIe.	1719.	

De zaaken, onder de regeering dezer Vorsten voorgevallen, zullen wy, voor zoo verre zy ons bekend zyn, mede hier voorstellen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Siroeboed 1e. Keizer of Vorst van Java. Zyn segte afkomst. Veroverd Mataram, en laat zich Kijaj Gedee ing Mataram noemen. Sida Kadjanar 2e. Keizer van Java. Tusschen-verhaal van 't geslagt des Sulthans van Damak. Kadjanar's bedryven. Komst der Portugeezen A°. 1510. op Java. Zeldzaam oorlogs-geval des Konings van Damak tegen die van Passaroevan. Dat deze Kadjanar waarschynelyk geweest is. Die gelagen werd; dog de Stad nogmaals aantast. En van zyn Pinangdrager doodgefeten werd. Verdere zaken toen voorgevallen. Mohammed 3e. Keizer van Java. Der Hollanders komst op Java A°. 1596. onder dezen Keizer. En Zyn lingze toelg op onze Schepen. Die hem en de Bantammers mistukt. Hunne komst voor Jakatra, en Toeban. Daar zy overvallen worden. Dog zich deftig weeren. Getal der dooden. Hun komst voor Arosbaja. En den sryd daar voorgevallen. Jan Mullenaar vergeven. Het lek Schip Amsterdam werd verbrant. Hun komst te Panaroekan, en voor Balamboang. Daar zy een ouden Koning ontmoeten. Verzeilen na Bali, en van daar na Holland. Van Nek's komst op Java, en zyne te rugge-togt. De Zeevoogd Warwyk giedt op Toeban aan. Die daar wel ontfangen; dog voor Arosbaja qualyk behandeld werd. Verliest nog vyfentwintig man. En loft zyn volk eindelyk. Verdere gevallen onzer Zeevoogden op Java. Een Comptoir op Gressic opgericht. Verdere zaken onder Keizer Mohammed voorgevallen. Opperhoofden op Gressic. Frederik Druif A°. 1616 als Gezant na Mataram. Oorlog met dien Vorst. Japara verwoelt door Adriaan Maartensoon Blok A°. 1618. En door den Opperlandvoogd de Heer Koen A°. 1619. Vrede daar op A°. 1620 gevolgd. Zyn geschillen met Bantam. Hy belegerd A°. 1622. Soerabaja te vergeefs. Tragt meester van geheel Java te werden. Last Batavia A°. 1628 aan. Verhaal van dit beleg, door een voorzichtich bevel van haar Edelheden meest verydeld, met uitbersting van 's vyands toelg, die een-en andermaal op de vlugt gejaagt werd. 's Vyands verlies. Bericht der gevangenen, en gevaar van de Stad, en 't Kasteel. En wat de behoudenis der zelve geweest is. Uitval der onze op den vyand. Dien men dwingt 't veld te ruimen. 't Getal der dooden. Onder welke 's vyands Veld-Heer 's vyands vaartuigen vernield. Die zich hersteld, en dryft de onzen op de vlugt. 't Verlies aan wederzyden. Nader bericht van 't ontzet des vyands, en zyn nieuwe troepen. Bericht des Konings van Bantam. Verdere ydele ondernemingen des vyands. Twee Edellieden door den nieuwen Veld-Heer gedood, die met zyn leger opbreekt. De Keizer belegerd Batavia op nieuw A°. 1629. Verzoekt eerst weer vrede. Die toegestaan werd. Om wat reden by dat dede. Zyn toelg lekt uit. Last harer Edelheden aan twee jach-

jachten. Warga gevangen, bekend alles. Waar op haar Edelheden alle toevoer afsnyden. Versterking der Stad Batavia. Tagal, door de onzen verbrant. Des Keizers leger verschynt den 22. Augustus voor Batavia. Staat van dit leger. Werken door de onzen verbrant. 't Verlies aan weersyden. De Kapitein van 't Kasteel gequetst. De dood van den Opper-landvoogd de Heer Koen. De Tekening van Batavia toen. De Heer Speex tot Opper-Landvoogd van Indiën gekoren. Wat de vyand daar na verricht heeft. Die groot gebrek leed. Ongeluk onder de onzen voorgevallen. Bewyzen van der vyanden nader aanvallen. Werden door menschen-drek genoodzaakt te wyken. Beschryving van die reduit. De vyant trekt den 1 November af. Verdichtzelen wegens de Prins van Madura's doot. Sterkte van 's Vyands leger. Verlies van den Keizer by deze tocht. Gerucht van een derde belegering van Batavia A°. 1631. Verbod aan de Javaanen A°. 1640 van in 't Kasteel te komen. Dood van Mohammed A°. 1645.

A°. 1406.
Siroeboed
1e. Keizer
of Vorst
van Java.

DE eerste van deze Keizers was Siroeboed genaamd. Deze was geen Keizer, nog Koning; maar een slaaf van den Sulthan van Damak, die gewoon was gras voor zyn paarden te haalen.

Zyn slechte
afkomst.

Hy, eenig quaad ontrent de bywyven van dien Sulthan bedreven, en gehoord hebbende, dat die Vorst hem dooden wilde, nam de vlugt na den Sulthan van Padjang, die als een goedaardig Vorst hem in zyn dienst aannam, en een vrouw, een huis, en ryfvelden gaf.

Na verloop van eenigen tyd, bedreef hy daar weder eenig quaad, ital de goederen van dien Sulthan, ja zelf ook zyne bywyven, en verkogt die aan deze en gene dorplieden, het welk door de Sulthan van Padjang vernomen zynde, zoo wilde ook deze hem dooden, dog Siroeboed, dat hoorende, nam de vlucht naar den Soefochoenan Goenong Djati, of Sjeich Ibn Moelana, biedende zich aan, om hem te dienen; maar die wilde hem niet aannemen.

Daar op nam hy de vlugt na de kleine dorpen, voegde zich by eenige ervarene buffels- en koejen-dieven, die gewoon waren op de gemeene wegen te rooven, en te stelen, en wierd eindelyk hoofd van een troep van veertig of vyftig zulke gaffen.

Deze wierden met'er tyd zeer stout, en allenskens zoo magtig, dat zy, tot drie honderd mannen aangegroeid, dezen Siroeboed nu plegtig tot hun hoofd verkooren, om dat hy ondernemend, doortrapt, en van een aanzienlyke gestalte was, waar door hy als een geweldenaar zich alomme zeer ontzaggelyk wist te maken.

Veroverd
Mataram.

Naderhand ging Siroeboed de wegen van Mataram verfpieden, dat toen maar in eenige dorpen bestond, die geen Koning hadden, en niet sterk bevolkt, vermits daar niet boven de twee of drie honderd lieden in waren.

En laat zig
Kijaj Gedde
ing Mataram
noemen.

Deze overviel hy door list, en maakte zich, eer zy zich zelven wapenen konden, volkomen meester van Mataram, na welchen tyd hy zich zelven Kijaj Gedde Ing

Mataram, dat is, den grooten Heer van A°. 1480. Mataram, noemen liet.

Naderhand veroverde hy ook alle de kleine plaatzen, daar ontrent gelegen, en quam niet lang daar na, of A°. 1480, na dat hy met zyn struikroven, en 't bestieren van Mataram, vier en zeventig jaren doorgebracht, en den ouderdom van dicht by de honderd jaren bereikt had, te sterfen, latende zyn Ryk, dat toen nog klein was, aan zynen zoon Pangerang Sida Kadjanar (die ook wel de naam van den Pannombahan Kadjener draagt) na, die A°. 1480. op den throon quam.

Sida Kadjanar
2e Keizer
van Java.

Wy moeten, eer wy de zaken onder Kadjanar voorstellen, hier eerst een verhaal inlassen, dat de Javanen zeggen, voor al tot de geschiedenissen van hun land te behooren.

Tusschen-
verhaal van
t gelacht
des Sulthans
van
Damak.

Zy geven dan voor, dat de oude Sulthan van Damak, boven welkers leeftyd zy niets ordentelyk weten te verhalen, agt kinderen, ten deele zoonen, ten deele dogters, gehad heeft.

De oudste van deze, een dogter zynde, was Ratoe Mâs Pamantingan genaamd.

De volgende, een zoon, voerende de naam van Pangerang Parwata, na welchen Pangerang Madcpandan volgde. Uit dit verhaal (en 't vorige) zal de lezer wel zien, dat Pangerang, een Prins, en Ratoe, een Princes betekend.

Na deze volgde Ratoe Mâs Njawa, en nog een dogter, die tot Pakalongan gewoond heeft, en nog een andere, die met den zoon van den Soefochoenan Goenong Djati quam te trouwen; die egter toen nog onder den Sulthan van Damak stond.

Dat hy 't land van Tsjeribon met die dogter ten bruidsfchat kreeg; hebben wy gehooft; maar hy gaf hem ook een stuk gefchat, Sadjimat, den befehermer of den afweerder, betekene, ten huwelyk.

Zy verhalen daar by, dat de Koning van Bantam, of Padjadjaran, ook een dogter van den Sulthan van Damak nam, en dat die zich toen mede onder dien Sulthan begeven heeft, dat met ons vorig verhaal van zyne verovering van Bantam-Girang (dat egter veel netter is) niet wel overeen

A. 1510. een komt, gelyk ook 't volgende een misflag is.

Eenige tyd daar na kreeg de Koning van Bantam een dogter by deze vrouw, die hy aan de zoon van den Pangarang van Jakarta uithuwelykte.

De jongste dogter van den Sulthan van Damak trouwde met den Pangerang van Balora, die daar mede het land van Balora ten huwelyk kreeg.

Na de dood van den Sulthan van Damak, viel dit Ryk in handen van den Sulthan van Padjang, die den Rykszetel na Padjang verplaatste.

Deze wierd naderhand door Kijaj Gedee van Mataram, de vader van Kadjanar, overwonnen, en dus wierd deze zyn zoon na zyn dood hier mede bezitter van.

Deze Kadjanar nu Koning van Mataram geworden zynde, en zich ook dien naam latende geven, veroverde in korten tyd veel andere steden en dorpen, dwingende die van 't Oosten en 't Westen om zich in Mataram voor hem te komen veranderen, waar door hy een grooten toevloed van onderdanen kreeg, die nu al tot 7 a 8000 aangegroeyt waren.

Onder dezen Vorst zyn de Portugeezen A. 1510, of daar ontrént, op Java eerst gekomen.

Alfonfus Albuquerque toen Antoni Albrus na de Moluccos gezonden hebbende, is hy met zyn jonk op Gressic (by Olorius, Jarricus, Maffeus, en meer andere, Agacime genaamd) A. 1511 aangelopen.

Na dezen tyd liepen zy, by hunne togten na de Moluccos, niet alleen gemeenlyk daar aan (gelyk ook Garcias Henrik A. 1521. deed) maar hebben zich ook op Panaroekan, een stad, eenige mylen benoorden Balamboang, nedergezet, daar zy by dien Koning zelf A. 1596 nog zeer gezien waren.

Ook hebben zy naderhand zich op Bantam, Japara, en in meer steden van Java, wel geplaatst; dog niet veel van opmerking uitgeregt, dan dat zy tot Bantam, en elders, daar zy konden, ons veel quaad gedaan hebben.

Onder dezen Kadjanar, en wel in het laatste van zyn bestier, is het zeldzaam geval voorgekomen, dat de Portuges Pinto van de Koning van Dema (Damak wil hy zeggen) op deze wyze verhaalt. Hy zegt dan, dat hy van Goa na Sunda trok (dat toen zekerlyk Jakarta, en 't geen met de naam van Sunda Kalappa nog lang daar na bekend was, gelyk het doorgaans by de Portugeesche schryvers als Sunda voorkomt) alwaar zekere Njaij (Juffrouw in 't Javaansch) Pombaja, van wegen den Koning van Dema, Keizer van Java, Angenia (wat dit is, weet ik niet recht; dog 't schynt my Pngano, een Eiland niet verre van Java, te zyn) Bali (dit is mis, al-
IV. Decl.

zoo het ooit onder Java gestaan heeft) en Madura, als gezante verscheen, om Tagaril, Koning van Sunda, een van 's Keizers onderzaten, aan te zeggen, dat hy binnen anderhalve maand ook binnen Japara komen moest, om den Koning van Passaroewan te beoorloggen.

Hy voegt 'er by, dat de gewigtigste land-zaken dezer Vorsten toen (gelyk ook nu nog) vooral die van vrede en oorlog door de vrouwen behandeld wierden; maar dat deze vrouwen geen jonge dogters mogten zyn, op dat haar eer, en daar door de goede zaak, waarom zy uitgingen, niets te lyden zou hebben. Egter mogten dit geen andere vrouwen, dan die bewys konden doen, dat zy wettig getrouwt, of weduwen van een wettig huwelyk geworden, en dat hare kinderen van haar zelfs gezoogd waren, waarnemen.

De Koning van Sunda nu, dezen last bekomen hebbende, verscheen op den bestemden tyd met 30 Gilala's (zekere Inlandse vaartuigen) en 10000 strydbare mannen op Japara, om zynen Oppervorst te helpen.

Daar op trok de Koning van Damak met een vloot van 2700 schepen (het zullen maar parahoes, en kleene vaartuigen geweest zyn) na Passaroewan, om dien Koning aan te tasten.

Hy quam ontrent de Rivier Hicandurea (die ik ooit heb hooren noemen, en niet vinden kan) stellende de Koning van Panaroekan tot zynen Zecvoogd, en die van Sunda tot zynen Veld-Heer aan.

Daar op wierd de vyand zeer moedig aangeast; dog de Keizer kreeg 'er wakker klop, verloor 30000 man, daar onder drie Koningen, behalven dat 'er agt Parti's gevangen raakten, en de Koning van Sunda geheel op de vlugt gedreven, en tot driemaal toe gewond wierd.

Hier door geraakte het gansche Leger in verwerring, en de Keizer wierd niet alleen met een pyl gequetst; maar ook genoodzaakt, zich te water te begeven, waar door hy byna verdrank.

De Koning van Passaroewan had maar 900 man verloren, en pas 300 gequetsten bekomen, dat by het andere niet te noemen was.

De Keizer lag de schuld van dit groot Die gesla-verlies op de quade wagt, by den Koning gen werd, van Sunda gehouden.

Hy vergaderde daar op al zyne Koningen en Vorsten, en zwoer op den Mozhhâf (of op den Coraan, gemeenelyk den Alcoran, genaamd) met zyn heir niet te zullen opbreken, voor dat hy die stad verdelgt zou hebben.

Hy liet dierhalven de zelve drie maanden lang met vyf beukeryen beschieten, en met meer als 1000 stormladders bestormen; dog verloor naderhand, na veel

Kadjanar's bedryven.

Komst der Portugeesen A. 1510. op Java.

Zeldzaam oorlogsgeval des Konings van Damak te gen die van Passaroewan.

A. 1511.

Dat deze Kadjanar waar/schynelyk geweest is.

Die gesla-ven werd.

K ver

A°. 1511.

vergeeffche mocite by 't aantasten van een hoog en zwaar gebouw, nog ruim 40000 man, behalven veel Koningen, en Pati's, waar tegen die van Passaroevan maar 6000 man verloren hadden.

Dog de Stad nogmaals aantast.

Het leger van den Keizer was 800000 man sterk geweest, en hoewel 'er veel volk af gesmolten was, gaf hy egter den moct niet verloren, om den Koning weder aan te tasten, alzoo hy gehoord had, dat zyne vyanden meest gesneuveld waren, en dat de Koning ook gequett was.

Dit porde hem te sterker aan, om dien Vorst nu eens by dag aan te grypen, om 't welke met te beter hope te doen, gaf hy zyn volk negen dagen tyd, om zich daar toe volkomen in postuur te stellen.

Na dat 'er zeven dagen van om waren, vergaderde hy zyn grooten Raad, om nader over den storm, die men doen zou, te spreken. De gevoelens in denzelven waren zoo strydig, dat de Keizer ieders gedagten schriftelyk eischen moest.

Terwyl dit geschiede, had de Keizer een jongen van 13 jaren, die zyn betel- of pinang-drager was, by zich; van welken hy een pinang eischte; maar die jongen hoorde dit niet. 's Keizers wond ondertusschen zeer droog werdende, eischt hy weer een pinang; dog wierd al weer niet gehoord, om dat de jongen te yverig, na 't geen 'er gesproken wierd, luisterde, zoo dat hy ten derde maal een pinang eischte, waar op een van de Heeren dien jongen by de slip trok, en zei, dat hy den Keizer een pinang geven zou.

De jongen, toen op zyn kniën vallende, bood den Keizer uit zyn goud doosje een pinang aan, en hy 'er, volgens gewoonte, twee a drie siri-bladen uit nemende, klopt den jongen met de hant zagtkens op 't hoofd, zeggende: *Zyt gy doof, dat gy niet hoord?* Daar op ging hy weder voort, om met zyne Raden te spreken.

En van zyn pinang-drager doodgesteken werd.

De jongen (volgens den lichtgeraakten aard der Javanen, gelyk ik ergens breeder aangehaald heb, en waar van men hier een zeldzame preuve in zulken jongen kabouter ziet) die dit slaan op zyn hoofd voor den grootsten hoon opnam, wierd over deze daad des Keizers; die hy als een daad van de uiterste veragting aanzag, zoo verwoed, dat hy, daar over eenige tyd aan den anderen, zonder dat men het merkte, gehikt hebbende, besloot dezen smaadt te wreken. Hy trok daar op een kleen mes, dat tot een speeltuig aan zynen gordel hing, en trof den Keizer daar mede in zyn linker borst zoo wel, dat hy, doodelyk gewond, ter aarde stortte, niet anders zeggende: dan, *Ik sterf*; en hy was ook een oogenblik 'er na dood.

De Raad, hier over zeer verschrikt zynde, onderzocht 's Keizers wond nauer, en bevond, dat het herte geraakt was.

A°. 1511.

Men tast den jongen aan, en men pynigt hem, om te ontdekken, met wat voor een toeleg hy dit mogt gedaan hebben. Hy zeide, dat hy dit vrywillig verrigt, en om geen andere reden gedaan had, als om zig over den hoon, hem door den Keizer met dit kloppen op zyn hoofd aangedaan, te wreken, dewyl de Keizer hem al een hond, die over de straat loopt, geslagen had, zonder eens in opmerking te nemen, dat hy de zoon van Pati Pondang, Heer van Soerabaja, was.

De jongen wierd aan een paal geregen, en 't zelve (om alle wraak af te snyden) deed men ook zynen vader, drie broeders, en nog twee en zestig van zyne naaste bloedvrienden, zoo dat zyn ganfch geslacht over deze Keizers-moord uitgeroeid wierd.

Men lei 's Keizers lyk in een kas met kamfer, en kalk, en begroef het in een groote jonk vol aarde, tot dat men, het na Damak bragt, en 't zelve aldaar in zyn graf begroef.

Daar op deed de Koning van Sunda, als Veld-Heer, alles afcheppen; dog de vyand, 'er van verwittigt, sloeg hem eerst 12000 man af, nam nog twee Koningen, en vyf Pati's gevangen, onder welke ook hun Casifi Moelana, of Opper-Priester, op wiens raad de Keizer daar gekomen was.

Zy verbrandden 400 schepen met de gequettten 'er in daar op de Reede, en hadden aan hun kant niet meer als 400 man verloren.

Na dat men nu met het lyk op Damak gekomen was, bevond men, dat men 180000 man verloren had.

Alzoo 'er nu geen wettig erfgenaam was, zocht men agt mannen uit de Hoofden des volks, om 'er een ander Keizer van Java uit te kiezen. Verdere zaken toen voorgevalen.

Deze malkanderen niet konnende verstaan, zoo geraakten de Soldaten ondertusschen aan 't rooven, plunderende in vier dagen wel 100 jonken.

Daar op quam de Koning van Panaroekan, die Zeevoogd was, en liet aldaar wel 80 van die maats aan den oever ophangen (hy meint kristen; want de Javanen weten van geen hangen) waar over zich de Pati van Tsjeribon, Kijaj An-feda geraakt vond, oordeelende, dat die Koning in zyn ampt getreden was.

Hy vergaderde daar op 6 a 7000 man, en viel in 't Hof van den Koning van Panaroekan, met toeleg, om hem te vangen. Die van Panaroekan zогten hem wel ter neder te zetten; dog zy drongen 'er op in, en dooden wel 30 a 40 lieden van Panaroekan.

Die van 't leger dit voor een smaadt, dezen Koning aangedaan, aanziende, en dit voor dien Vorst willende wreken, vic-

A°. 1564. vielen (nog wel 100000 man sterk) met een gedeelte van 't zelve op 't huis van den Stads-voogd, Kijaj Aneda, aan, en sloegen hem, en wel 10000 van de zynen, dood.

Zy verdelgden ook de stad Damak, tasten die wel op 10 of 12 plaatsen aan, verbrandden die tot de grond, en leidden daar wel 100000 huizen in de asch.

Men zegt, dat 'er wel 300000 man naderhand nog dood gebleven, en nog wel zoo veel gevangen en tot slaven verkogt zyn. Het geroofde goud, zilver, enz. wierd op honderd millioenen goude gefchat.

Ondertusschen wierd tot Japara de Pati van Cidajoe, Vorst van Soerabaja, tot Keizer van Java gekoren.

Dit is zoo 't verhaal van Pinto; dog komt in veel omstandigheden niet over een met dat der Javanen, die men oordeelen moet, dat de geschiedenisfen van hun land best zullen kennen, en altoos wel zullen weten, of 'er een vreemde aan de kroon kwam, en of de Keizer een zoon, en wetigen erfgenaam van zyn kroon naliet, of niet.

Nu is 't by hen zeker, dat deze Kadjaner, na 84 jaren geregeerd te hebben, Ao. 1564 geruist op zyn bed, van ouderdom gestorven, en een Vorst van over de honderd jaren geworden is; en niet min zeker is 't, dat hy zyn Ryk aan zynen zoon Pangerang Sida Karappika op dientyd nagelaten heeft, waar in alle de Javanen o- vereenstemmen.

Deze liet zich naderhand Mohammed, en Sulthan van Mataram noemen.

Hy dede meer veroveringen, dan een van zyne voorvaderen, overwon veel steden, en kreeg een magt van 50 a 60000 man by een, dat zeer veel van de magt des Javaanschen Keizers volgens Pinto's vorig verhaal verschilt.

Het is onder dezen Mohammed geweest, dat eerst de Engelen, en daar na de Hollanders op Java verschenen zyn, toen de vier eerste schepen na Indiën, te weten, Mauritius, Hollandia, Amsterdam, en 't Duifken Ao. 1595 den 2 April uitgezeld, en Ao. 1596 den 19 Juny eerst op Bantam, en naderhand op andere plaatsen van Java gekomen zyn, alwaar zich onze Opperkooplieden (anders Commiezen genaamd) zedert den 23 dito Kapiteins, en Kornelis Houtman zich Opperkapitein noemen lieten.

Op dien zelven tyd was de Keizer van Java daar ook, en kwam den 1 July tegen den avond nog in Bantam, van welken in onze Dagverhalen aangetekend staat, dat de Portugeezen hem zoo noemen, om dat zyn vader 't opperbewind over de meeste Koningen van Java gehad had; dog dat de Javanen hem niet als Keizer wildener-

kennen, om dat hy zich langen tyd tot Malacca opgehouden, en daar doorzulkten genegenheid voor de Portugeezen gekregen had, dat de Javanen vreesden, dat hy hen onder het jok der zelve brengen mogt.

Hy wierd echter overal zeer eerbiedig ontfangen, en van de Koningen zelf niet anders dan sombayende (of eerbiedig bukkende) aangesproken.

Hy stond ook voor een grooten dronkert, en speeler te boek, waar door hy zync agting by ieder een meest verloren had.

Hy kwam den 2 dito met zyn twee zoonen, Pangerang Karappika, en Aria Marta Widjaja, nevens eenige Portugeezen, op 't Schip Mauritius, om dat te bezichtigen. Zyn oudste zoon, een Prins van 20 jaren, was fraei gejuweeld.

Zy gingen 't gantehe Schip door, om alles dog wel af te kyken, hoewel hy by den onzen zeer minnelyk zyn dienst en hulp aanbod. Dus bezag hy ook de twee andere schepen, daar hy mede groote beloften dede; dog 't was hem nergens anders om te doen, als om te zien, of 'er ook hope voor hem, en zyne makkers zyn zou, om de schepen af te loopen.

Hy op den 3 dito, Kapitein Houtman met zeven of acht Adelborften achter en voor hem, alle in 't zattyn en fluweel gekleed, en met degens gewapend, op den weg, met een trompetter, die zomtyds opblies, en ettelijke matroozen ontmoetende, heeft hen in zyn paleis, dat buiten de stad stond (alzoohy binnen Bantam niet vernagten mogt) geleid, en op eenige fruiten van dat land onthaald.

Die van Bantam (schoon zoo groote schelmen, als de andere) lieten de onzen, quantfuis uit genegenheid, waarfchouwen, om dog voor den Keizer op hun hoede te zyn, alzoohy voorgenomen had, onze schepen te overvallen.

Het is zeker, dat de Portugeezen hem daar toe met groote beloften omgekogt hadden, en immers zoo waarfchynelyk, dat de Bantammers 't hunne (hoe zeer zy ook veinsden) daar toe wel gedaan hebben. Hy tragte ook wel, om het uit te voeren; dog alzoohy merkte, dat de onzen op hun hoede waren, zoo wilde hy 't over een anderen boeg wenden.

De onzen ondertusschen, hunne looze strcken al kennende, lieten zoo wel den Bantamzen Landvoogd, als den Keizer weten, dat zy dog op hun schepen niets ondernemen wilden, alzoohy al de aanslagen zeer wel wisten, en daar tegen waakten. Dat zy ook 't voorgeven der Portugeezen, die hen voor roovers, of voor Engelschen uitmaakten, niet wilden gelooven. Zy lieten zich beiden zeer ontfchuldigen, betuigende ieder om 't zeeft, nergens van te weten.

Mohammed, 3^e Keizer van Java.

De Hollanders koemen A°. 1596. op Java onder dezen Keizer.

Zyn gingze toeleg op onze schepen.

A°. 1596.
Die hem en
de Bantam-
mers, mis-
lukte.

Ondertuffchen liet de Keizer de onzen op den Sea ten eten verzoeken, dog die lieten weten, dat zy niet wel te pas waren, om dat zy veritaan hadden, dat men hen daar een Spaanze vyg zou gegeven hebben.

Men geleidde de Bode des Keizers, in 't uitgaan, uitdrukkelyk over al daar 't vol wapenen was, 't geen hem zoo verbaasde; dat hy ten eersten vertrok, vragende den Kapitein, wat redenen hy had, om zoo vergramd op hen te zyn.

De Keizer, ziende dat al zyn aanslagen te vergeefs waren, aanvaarde zeker geschenken, dat de onzen hem zonden; en ontfchuldigden zich weder ten hoogste, daar 't nogtans zeker was, dat hem door de Portugeezen voor de vier bloote schepen vier duizend ryxdaalders beloofd waren. Dit was dan oorzaak, dat hy ook den moed geheel zakken liet, en den 11^{en} na Jakatra vertrok.

Den 4 November quam de Keizer weder aan boord, verzoekende een van de ledige, en by ons genomene jonken. Dit wierd hem zedig geweigerd, alzo de eigenaar daar om komen mogt, en zy die aan hem wilden geven. Ook gaven zy hem kennis, dat zy van al zyne aanslagen op de schepen zeer wel onderricht waren, waar tegen hy zich weder niet weinig ontfchuldigde, klagende met eenen, dat hem die van Jakatra daar ook niet hadden willen dulden, en dat die van Bantam hem al mede verstootten, en daarom by de onzen zoo verdagt gemaakt hadden. Daar beneven waarfchouwde hy de onzen, dat die van Bantam wel haast met een vloot op hen afkomen zouden, hoewel men naderhand hoorde, dat hy die van Bantam zelf overvallen wilde, weshalven zy zich daar tegen, door 't maken van eenige hoogte wallen, voorzien hadden.

Hun komst
voor Jaka-
tra, en
Toeban.

De onzen ondertuffchen, om goede redenen verzeild zynde, quamen den 13^{en} dito voor Jakatra, en den 2 December af en aan de stad Toeban, die nevens Cidajoe en Soerabaja, voor een van de grootste steden van Java bekend was, ten anker.

Zy wierden 'er, in schyn, zeer wel ontfangen; dog den 5 dito quamen zes Tinggangs vol volks na de schepen, waar af zich drie na 't Schip Amsterdam, en drie na de Pinas het Duifken begaven.

De drie eersten hadden twee koebeesten in, die zy zeiden aan die van 't schip Amsterdam te willen verceeren, een van hun gewoone strecken, als zy schepen wilden overvallen.

Daar op quam de Sjahbandar, aanvoerder van dien troep, aan boord, en deed de beesten aanstonds overhysfen.

Terwyl men daar mede bezig, en 't scheepsvolk in den arbeid was, zonder dat

Daar zyo-
vervallen
wierden.

men iet quads vermoede, quam 'er zeer A°. 1596.
schielyk veel van hun volk binnen boord, weshalven de Opperkoopman, Reinier Verhel, aan den Sjahbandar vragde: *Wat zal al dat volk aan boord doen?* Waar op de Sjahbandar, ziende dat het nu zyn tyd was, zyn kris trok, met een groot gefchreeuw van Amoc (dat is: sla dood) en Verhel de keel af stak.

Hy wierd daar in aanstonds van de zynen gevolgt, waar door ook de Schipper Jan Schellinger, en moest alle de anderen daar op niet verdagt, en zonder geweer zynde, deerlyk overvallen, en eenige vermoord, of ten minsten doodelyk gequetst wierden.

De andere maats, die beneden waren, En zich
deftig we-
ren.
dit vernemende, hebben ten eersten met braadspeten, spiefen, en zabels zulke reddering 'er onder gemaakt, dat zy 'er ook een deel den hals braken, waar door zy gelegenheid kregen, om boven te komen, en door 't gebruik van een steen-stuk de verdere Javanen over boord joegen, schietende toen nog een prahoc met gequetsten en anderen, die daar ontrent lagen, in de grond,

Dit slecht gezicht gaf aan de drie andere Tinggangs, die na de Pinas gevaren waren, redenen, om hunnen aanslag op die tyd niet uit te voeren, maar om voor 't schip Amsterdam over te roejen.

Die van de andere schepen, ontwaard hebbende, dat hier onraad was, hebben hunne chalopen met volk op die Tinggangs afgezonden, 'er een van agterhaald, en zoodanig gehavend, dat 'er weinig afgekomen zyn.

Die van Toeban, welke met die van Cidajoe en Soerabaja eene lyn trokken, dit vernemende, quamen met 13 andere vaartuigen, vol volks, op hun af, onder welke die van de schepen zoo sterk schootten, dat zy genoodzaakt wierden weer na de wal te keeren.

De onzen ondertuffchen, aan 't Schip Amsterdam gekomen zynde, zagen hoe deerlyk het daar gestelt was. De neef van de Schipper, een borst van 10 of 11 jaren, hadden zy nog wel 13 steeken na zyn dood gegeven, dat de onzen zoobitter tegen de gevangene Javanen, die zy bekomen hadden, maakte, dat zy die ook aanstonds deden doorstooten.

Zy hoorden daar mede, hoe deze schelmen hen al van Bantam af gevolgd, en op Jakatra by hen gekomen waren, om, waar het mogelyk, hun met een jonk met nooten-mulchaten te bedriegen, 't welk hen mislukt zynde, waren zy op Japara aangelopen, om hen daar te wagten, en hier weer by hen gekomen, om voor Toeban, of Cidajoe, nu de rol, aangezien de Koning hen van onze komst gewaarfchouwd had, verder uit te speelen.

By dit gevegt waren 150 Javanen; dog van
Getal der
dooden.

A°. 1596. van de onzen maar 12 dood gebleven.

Dit onverwagt ongeval dedde de onzen ten eersten van daar vertrekken, en na 't Eiland Madura loopen, daar zy den 6 December 1596 voor de stad Arosbaja ten anker quamen.

Hun komst voor Arosbaja. Die van de stad zonden daags 'er aan een Prahoe met 28 man aan boord, zeggende eenige speceryen van een schip in te hebben, dat daar over een jaar zou gebleven zyn. Dit waren maar verdichtzelen, om de onzen daar te lokken. Zy wisten dit ook wel; maar ontveinsden 't, en deden aan hun oversten nog een geschenken.

Den 8en dito quamen 'er drie Parahoe's van land, in de eerste van welke een tolk was, die aan die van 't Schip Amsterdam vroeg, of de Koning, en Opperpaap wel zou mogen aan boord komen, brengende eenige geiten, wat rylt, en andere ververfching mede, om dit werk ecnigen schyn te geven.

De Stierman van dit schip, die nog zwaar gequetst was, quam uit zyn hut na de kajuit, en zou, zoo 't hem niet beler was geworden, zekerlyk dezen Tolk uit de wereld geholpen hebben, om zyn moed aan den zelven eenigzins te koelen; dog men scheepde die tolk ten eerste met dit antwoord af, dat zy wel aan 't schip Mauritius, maar niet aan 't schip Amsterdam, of aan de Pinas, komen mogten.

En de fryd daar voorgeralen. Ondertusschen zagen zy den Koning en dien Priester met eenige vaartuigen recht op hun schip aan stevenen; 't zy dat die tolk zyn last vergeten had, 't zy dat zy zich daar niet na gedroegen; dog die van 't schip Amsterdam, bang voor hen zynde, gaven ten eersten op een groot vaartuig, waar in zy drie hoog boven malkanderen gepropt stonden, zonder verder beraad, met drie stukken vuur, waar in zy door 't meeste volk der andere schepen geholpen wierden, dat ook oorzaak was, dat 'er maar 21 van hen ontquamen, en al de anderen gevangen genomen wierden.

De Koning, die een goud juweel met 5 steenen aan zyn gordel had, en de Opperpriester, die beide zyn armen quyt was, wierden onder de dooden gevonden, over boord gezet, en toen uit de gevangenen gehoord, dat zy, zoo ras zy de kans maar klaar gezien hadden, 't schip zouden overvallen hebben; hoewel anderen dit tegenspraken, zeggende, dat zy dan met hunne wyven, en kinderen, niet aan boord gekomen zouden hebben.

Men schonk hen 't leven, en op de ernstige en byzonder zoete bede van 's Konings zoon, een jongerje van 6 of 7 jaren, ook aan den Tolk, dien men anders gedood zou hebben.

Hoewel deze fryd in 't eerst tegen de gedagten der onzen ondernomen was, meinden zy egter daar na, dat deze Ma-

dureezn niet een hair beter, als de andere A°. 1597. re Javanen, waren; wesbalvyn zy den, en dito van daar vertrokken.

Den 25en dito quam Jan Molenaar, Jan Mole-Schipper op 't schip Mauritius, zoo als zy naar vergeven. voor Luboc ten anker lagen, schielyk, en binnen een uur tyds te sterven, die gepend zynde, bevonden wierd vergeven te zyn, waar op Cornelis Houtman, verdragt van hem deze koek gebakken te hebben, alzo zy de gansche reize zeer onecnig geweest waren, den 27 dito vast gezet, dog den 30 weer ontslagen, en vry gesproken wierd, hoewel 't vermoeden van veelen egter op hem bleef.

Den 1en January 1597 wierd het schip Amsterdam voor dit Eiland, alzo zy 't Het Schip Amsterdam word verbrand. zelve niet langer wisten boven water te houden, volgens genomen besluit, verbrand; en dien zelven dag verzeilden de schepen van daar, ziende den 18 dito

's morgens den brandenden berg van Panaroekan, die A°. 1586 eerst opgeborsten, Hun komst te Panaroekan. en met zulken kragt gesprongen was, dat 't wel 10000 menschen 't leven gekost had, behalven dat men in drie dagen 'er geen dag-licht van wegen den rook had kunnen zien. Deze zwavel-berg nu gaf te dier tyd ook een zeer grooten en donkeren rook van zig. Zy quamen daar op den 21 dito ontrent de stad Balamboang, die zy nu nog zwaar belegerd vonden.

De reden 'er af was deze. De Koning En voor Balamboang. van Passaroewan, Moors, of Mohhamedaans zynde, had de dogter van den Koning van Balamboang ten huwelyk verzogt, welke hem met een heerlyk gezelschap gezonden wierd.

Na dat nu deze Vorst zyn bruid, die een Heidinne was, den eersten nacht beslapen had, heeft hy haar met harenganschen trein, om dat zy niet Moors was, doen vermoorden. En daar op zyn leger verzameld hebbende; is hy eerst voor Panaroekan gekomen, meenende die stad te overvallen; dog dit mislukkende, is hy, na 't verlies van eenig volk, voor Balamboang gerukt, alwaar hy zig nedergeslagen, twee schanssen aan de Rivier opgeworpen, en met paalwerk zoo bezet heeft, dat 'er geen schepen, nog schuiten konden doorgeraken; hoedanig hy die stad nu al vier maanden belegerd gehouden, en in die staat gebracht had, dat drie Portugeezen van Panaroekan, daar nu al eenigen tyd als boschieters gedient hebbende, geen kans zagen, om het langer te houden.

De onzen nu quamen met de schepen, terwyl 't hier zoo geschapen stond, den 22 dito ontrent een myl van deze stad ten anker, ziende na de kant van Bali veel zeilen; die, zoo zeker Edelman zeide, daar met wel 8000 man by een verzameld waren, om de belegerde stad, waar in groot gebrek, en hongersnoot was, te ontzetten.

A°. 1598.
Daar zy
een zeer
ouden Ko-
ning ont-
moetue.

Zy kregen ook een Edelman aan boord, die hen niet alleen de gelegenheit van 't ganich belg, maar ook verhaalde, dat de vader van den tegenwoordigen Koning van Balamboang nog leefde, die een zeer oud Vorst was, en zich nu wat landewaard in onthield; ook sprak hy verder van een schip, byna even eens van maakzel als deze schepen, dat over tien jaren daar geweest, en na allen schyn, geen ander dan dat van Thomas Candisch was, weshalven zy op een goede grond oordeelden, dat dit ook de zelve Koning zyn moest, van welke Candisch getuigde, dat hy toen al over de 150, en dierhalven nu over de 160 jaren oud was.

Verzeilen
na Bali, en
van daar na
Holland.

Dog alzo de verversching der onze begon op te raken, zyn onze schepen van daar na 't Eiland Bali verzeild, den 27 dito aldaar ten anker gekomen, en verder na Holland vertrokken.

Van Neks
komt op
Java, en
zyn te rug-
togt.

Na dat nu onze Zeevoogd Jacob Corneliszoon van Nek Ao. 1598. den 1 May met agt schepen naar Indiën t'zeil gegaan, den 26 November voor Bantam gekomen, en met drie schepen weer na huis vertrokken was, zoo waren 'er vyf van zyne schepen nagebleven, van welke 't een mede voor Holland afgeladen, en derwaards gezonden wierd; dog de vier andere, Amsterdam, Zeeland, Gelderland, en Utrecht, zyn den 8 January 1599 onder den Zeevoogd Wybrand van Warwyk na de Moluceos gestevend.

Gierd op
Toeban
aan.

Zy quamen den 13 dito voor Jakatra, en den 21 dito voor Toeban ten anker.

Zy gingen daar aan land, wierden zeer wel ontfangen, en de Koning had ook voorgenomen by hen aan boord te komen, latende den 24 dito aan de onzen eerst zyn paleis, en alle zyne heerlykheid van vrouwen, paerden, olifanten, honden, tortelduiven, endvogels, de Ren-speelen, en sryden in 't ren-perk, etcelyke malen zien, zonder dat hen 't allerminste leed overquam, dat al vreemd was, zoo men maar bedenkt, wat daar drie jaren te voren met die van 't schip Amsterdam voorgevallen was.

Die daar
wel ontfan-
gen.

Zy gingen van daar den 24 en 26 dito t'zeil, dog de Zeevoogd, en Gelderland waren ontrent Madura ten anker gekomen. De andere twee schepen quamen den 27 voor Joartan, alwaar zy den 28 nog een geschenck van des Konings broeder voor den Onder-Zeevoogd, en den 31 nog een ander van dien Koning voor den Prins van Oranje, zynde een kostelyke kris (diens geveest met 's Konings beeltenis in 't gout, en met veel juwelen pronkte) en twee kostelyke, en fraeje spieffen, kregen.

Dog voor
Arosbaja
qualyk ge-
handelt
werd.

Ondertusschen hoorden zy den 30 dito 's nagts, dat 'er wel veertig man van den Zeevoogd, en van 't schip Utrecht

tot Arosbaja gevangen genomen waren. A°. 1599.

Den ten February 1599 zogt men deze gevangenen (zelfs ook door behulp van een verloochenden Portugees, die de voor-noemde geschenken aan boord bragt) wel te lossen; dog dat wilde niet gaan, aangezien die Koning hen al te veel rantzoengeld eischte.

Onder deze gevangenen waren verscheiden van onze Opperkooplieden (of Commiezen) en onder de zelve (gelyk wy nader zien zullen) ook Schuurmans.

Na dat 'er bevorens al een chaloep, met Ryft geladen, op den drooge geraakt, en dien nacht daar gebleven was, ging 'er 's morgens een schuit zien waar zy bleven; dog hoorende, dat 'er nu maar na een os gewagt wierd, die de Koning aan den oversten schonk, zoo ging hy daar op weg, dog, na de schepen roejende, was hy van hen gedwongen weder te keeren, waar op zy de vlagge van de chaloep namen, om die aan boord hunnen nood te doen zien, dog de Arosbayers zetteden die weer by, om die van de schepen te misleiden.

Daar op gaat Schuurmans met nog drie man in een Parahoe, om ook te zien waar zy bleven. Men haalde hem in 't eerst in; dog zy namen daar na zyn degen, en hoed, en de anderen mede ontwapend zynde, wierd ook hun geld, en zommigen hunne kleederen mede genomen. Ten eerste naderde de Koning al 't geweer, dat hy in de chaloep vond.

Men verzogt den Koning, dat men hier af na boord kennis geven mogt, dat hen toegestaan wierd.

De Zeevoogd, dit verstaan hebbende, zond een schuit na den Onderzeevoogd, om hem te waarschouwen, welke schuit de Arosbayers mede meenden magtig te worden, zoo die van 't schip Utrecht dit, door 't nazenden van hun chaloep, niet belet hadden. Ondertusschen quam de Onder-Zeevoogd met zyn makker mede daar.

Zy eischten voor deze 40 man, de twee zwaarste stukken gefehut van den Zeevoogd, benevens ettelijke lakens, sluwteelen, en nog duizend Ryxdaalders tot rantzoengeld.

De Zeevoogd zeide, dat hy 'ien geen gefehut kon, maar wel eenig geld wilde geven; dog zy konden malkanderen daar over niet verstaan. Eindelyk kregen zy, door gunst van den Zeevoogd der Arosbayers, de schuit met 8 of 9 man los, dat hen ook, zoo ras zy vertrokken waren, leet was.

Zy bragten dierhalven 't ander volk eerst in een doirp, en wierden daags 'er aan alle (uitgenomen Schuurmans, en eenige anderen) in een spelonk boven op een berg bragt, daar zy 't zeer quaad hadden.

Na dat onze Zeevoogd te vergeefs verscheide middelen in 't werk gestelt had, om

A. 1599. om hen te verlossen, ging hy den 5 February met 150 man na land, alwaar een felle schermutzeling voorviel, alzoo 'de vyand met metaale basten, roers, en pylen zeer sterk schoot.

Verlieft nog vyf en twintig man.

Ondertusschen begon het fel te waejen, 't geen oorzaak was dat zy weder na boord moesten keeren; dog, een schoot wegs van land zynde, sloeg de chaloepe van den Zeevoogd met 36, en de Bok van Zeeland met 13 man om, zonder dat die genen, die in de andere chaloepe waren, eenige hulp konden toebrengen. Zommigen verdronken hier, anderen wierden doodgeslagen, en eenigen, die aan de eene kant aan land geraakten, wierden doorden verloochenden Portugees van Toeban verbeden, om ze in 't leven te laten. Zy quamen dierhalven by hen, moesten knielen, en men leide hen, ten teken dat zy hen die genade van 't leven bewyzen zouden, een hand vol zands op 't hoofd, maar die aan de andere kant aan 't land zwommen, wierden alle gekrist.

Daar bleven in 't geheel vyf en twintig man, vyftien van den Zeevoogd, een van Jan Martenszoon, en negen van het schip Zeeland.

Enloft zyn volk inde lyk.

Na dat nu alle deze gevangenen daar zeer veel ongemakken uitgestaan hadden, wierden zy, enen vyftig mannen sterk, den 8 dito voor twee duizend stukken van agten, of de waarde van dien, geloft, krygende den 14 al hun volk, op twee man na, die aan land bleven, weeraan boord, waar op zy nog dien zelfden avond van daar na Amboina verzeilden.

Twee van deze schepen, in Banda geraakt, vertrokken van daar weer na het Vaderland; dog Amsterdam, en Utrege, die in Amboina en Ternate geweest waren, verzeilden van die laatste stad den 19 Augusty 1599 na Java, quamen den 13 November voor Jakatra, en den 19 dito voor Bantam, van waar zy den 21 dito weer na Holland keerden.

Verdere gevallen onzer Zeevoogden op Java.

Na dat Jacob Corneliszoon van Nek den 28 Juny 1600 voor de tweede maal, met zes schepen na Oost-Indiën gevaren was, zie ik wel, dat hy met Amsterdam, Delft, en Gouda, op den 30 Maart 1601 voor Bantam ten anker quam, en zoo na Ternate, en van daar weer na Java (daar hy maar eens op den 27 Augusty ankerde) en van daar na huis geraakt is, en dat de drie andere, Dordrecht, Haarlem, en Leiden (die onder weg den 10 October 1600 van hem afgescheiden waren) den 9 Augustus 1601 mede, en den 15 November 1603 weer voor Bantam ten anker gekomen zyn, dog ik zie niet, dat zy ergens anders op Java aangeweest, of eenige verdere ontmoeting gehad hebben.

Den 6 April 1599 is de Zeevoogd Steven van der Hagen, met de schepen

de Zon, de Maan, en de Morgenstar, A. 1600.

uit Texel gezeild, en A. 1600 voor Bantam gekomen; dog by zyn togt na Amboina nergens op Java aangeweest. Hy quam den 19 November weer voor die stad, en vertrok met die schepen den 14 January 1601 na 't Vaderland.

Ik zie, dat de Zeevoogd Jacob van Heemskerk, tegen die van Damak staande, agtien man verloor, en ontrent dertig gevangens van hen weer bequam; egter kon hy zyne gevangenen niet weer los krygen.

De Zeevoogd Wolfert Hermanszoon met vyf schepen, Gelderland, Zeelandia, Utrege, de Wagter, en een jagt den 23 April 1601 uit Texel gezeild, is den 31 December ontrent Bantam ten anker gekomen, en, na op den 2 January 1602 Don Andrea Furtado de Mendoza in 't gezicht van deze stad grooten hoon aangedaan te hebben, den 3 dito op deze reede met veel eere ontfangen, van waar hy den 12 dito na Jakatra liep, daar hy ankerde, en tot den 17 lag, gaande dien morgen t'zeil. Hy quam den 20 ook op de reede van Toeban, daar hy meende te ankeren; dog kon het 'er van wegen den wint niet houden, maar by zyne te rugreize uit Ternate en Banda, quam hy den 6 July hier ten anker, en bragt dien Koning geschenken van den Prins van Oranje, die hem zeer aangenaam waren.

Van daar den 13 dito verzeild ynde (terwyl daar van den 9 af, 't schip de Witte Leeuw, waar op de Zeevoogd Jacob Heemskerk was, nevens 't schip Alkmaar, en een prys by hen gelegen had) is hy met zyn byhebbende drie schepen den 18 July op de Reede van Jakatra, en tot Bantam den 1 Augustus ten anker gekomen, en den 25 dito na 't vaderland vertrokken.

Dus quam ook de Zeevoogd Joris van Spilbergen den 5 May 1601 met de schepen den Ram, 't Schaap, en 't Lam uit Zeeland geloope, den 27 April 1603 op de Reede van Bantam, van waar hy den 28 Augustus met 't Schaap, 't Lam, de Eendragt, en de Maagd van Enkhuizen, na 't Vaderland vertrokken, daar op St. Helenen nog de boot de Jager bygekomen is.

De Zeevoogd Wybrand van Warwyk den 17 Juny 1602 uitgezeilt, quam den 29 April 1603 voor Bantam; daar de schepen Zirikzee, de Hollandsche Tuin, en de Gans, zynde Atsjien-vaarders, den 7 April 1609 ook quamen, om na 't Vaderland te gaan.

Den 13 Augustus 1613 quam 't schip der Goes van Ceilon mede tot Bantam op de Reede; van waar in October Mauritius en Erasmus van Rotterdam na Holland zeilden.

Warwyk vertrok den 11 November weer

A°. 1603.
Een Com-
ptoir op
Gressie op
gericht.

weer van daar, quam den 21 dito tot Gressie, alwaar hy nu een Comptoir oprichtte, en Dirk van Leeuwen als Opperkoopman gelegd heeft, nevens Arnout Heins als Onderkoopman, en Klaas Dirkszoon van Hoorn als Assistent, met nog vier mannen, met 18000 Ryxdaalders; van waar Warwyk den 6 December na Djohor verzeilde, en is op Bantam den 27 November 1605 wedergekomen, alwaar nog dien zelfden avond de Zeevoogd Kornelis Sebastiaanszoon, en 't schip Amsterdam met nog een veroverde Kraak, St. Antouio genaamt, mede op de Reede ankerden, van waar de Zeevoogd Warwyk den 6 January 1606 met vyf schepen, Hollandia, Dordrecht, Amsterdam, Zeeland, en Vlissingen (zynde de drie laatste eenigen tyd vooruit gezeylt) na 't Vaderland vertrokken is.

Buiten deze zyn nu en dan nog wel eenige enkele schepen hier en daar op een Reede van Java, en vooral op die van Bantam, gekomen, zonder dat ik vinde, dat zy op Java, onder 't bestier van dezen Keizer, eenige ontmoeting van belang gehad hebben.

De wakkere Zeevoogd Steven vander Hagen, de tweedemaal 1603 den 18 December met een vloot van 12 schepen (waar by 'er in Juny 1604 nog een quam) uitge-loopen, om na Indiën te gaan, en in Engeland den Zeevoogd Paulus van Kaarden by zich gekregen hebbende, is met hem den 31 December 1604 voor Bantam gekomen, en den 17 dito van daar met de voornaamste schepen na de Moluccos t'zail gegaan, zonder dat my blykt, dat hy op Java ergens aan geweest is. Van deze vloot zyn nu en dan ook weer schepen op Bantam aangekomen, die van daar verder de reize elders in 't land, of ook wel na 't Vaderland, voortgezet hebben.

Ik zie dat Paulus van Soldt, Opperkoopman, A°. 1607 den 3 February op Gressie aangeweest zynde, op Soerabaja roen nog een Koning gevonden heeft, die blind, en groot van vermogen was, en van wien hy met de zynen ook zeer welont-haalt is, onder welken toen Gressie, daar wy nog een comptoir hadden, schynt ge-staan te hebben: aangezien die Opper-koopman, nevens 't Opperhoofd aldaar, Sr. Steven Doessen, uitdrukkelyk door dien Vorst (dien 't maar om een gering geschenk van kleedjens voor zyn wyven te doen was) ontboden is, om aan zyn Hof te verschynen.

De Zeevoogd Kornelis Mateliet de jonge, den 12 May 1605 met een vloot van elf schepen uitgezeylt, en in Indiën gekomen zynde, is eindelyk met eenige schepen den 31 January 1607 op de Reede van Bantam verschenen, van waar hy den 7 February na Jakatra vertrok, daar

hy den 11 dito quam, en van waar hy, A°. 1607. na een minnelyk onthaal by dien Koning, na de Moluccos vertrokken, en den 27 November des zelve jaars daar weder gekomen, en den 28 January 1608 van daar na 't Vaderland gegaan is, zonder dat my blykt, dat hem op Java iets verders ontmoet, of dat hy daar ergens aan ge-weest zy.

De Zeevoogd van Kaarden den 20 April A°. 1606 met agt schepen uitgeloo-pen, en by Mofambique 'er een verloren hebbende, quam met zyn vloot van ze-ven schepen tot Bantam den 9 January 1608, zonder dat hy op Java ergens ver-der aangeweest is.

De Zeevoogd Pieter Willemszoon Ver-hoeven, den 22 December 1607 met der-tien schepen uitgezeylt, is met eenige sche-pen van zyn vloot den 15 February 1609 voor Bantam gekomen, en den 25 dito van daar verder na Banda gezeylt, zonder dat wy verder zien, dat onze aangeko-men Zeevoogden, of byzondere schepen, ergens op Java aangeweest, of eenige ont-moeting gehad hebben.

Wat nu verder de zaken, op 't Eiland Java in 't byzondere voorgevallen, aangaat, ik zie dat de Koning van Soerabaja A°. 1601 ook Koning van Passaroewan, en Joartan, behalven dat toen Balamboang al voor eenigen tyd (en waar schynelyk, na dat onze eerste schepen in January 1597 'er ten anker quamen) mede onder hem ge-raakt was.

Ook is deze Vorst nog al eenige jaren 'er na een magtig Koning op zich zelve gebleven, gelyk hy het land van de Kon-ingin van Landa, op 't Eiland Borneo, veroverd, en nog lang naderhand 't opper-gezag daar behouden heeft.

Het is echter zeker, dat deze Keizer van Java, nu en dan al een preuve heeft willen nemen, om, waar 't mogelyk de-zen Vorst te vermeerderen, en aan zyn kroon te onderwerpen; dog dat wilde toen nog niet gelukken.

De Javanen, weeten van dezen Mohham-med veel te verhalen, dat zyn eerste toe-leg geweest is, om Jakatra te vermeerste-ren, voorgevende, dat die Koning (ge-lyk ook uit hét vorig verhaal van Pinto af te nemen is) bevorens onder zyn kroon gestaan had, en van hem afgevallen was.

De hulptroepen, die hy hier toe ge-bruikte, waren zeer veele zoo uit het Oo-ften, als uit het Westen. Uit het Oosten verschenen die van Soerabaja, Sampan, Passaroewan, Cadiri, Wirafaba, Panna-raga, en Madion. Uit het Westen qua-men die van Sammedang, Oecker, en Timban-Antan.

Wat moeite hy toen ook dede, en hoe sterk hy was, zoo kon hy Jakatra niet veroveren, en moest dus onverrichter zake weer

Verdere
zaken on-
der Keizer
Mohham-
med.

A°. 1618. weer afrekken, een bewys, hoe vermo-
gend te dier tyd de Koning van Jakatra
gewest zy.

Kort daar aan stonden die van Ocker
tegen hem op, welke hy overwon, bren-
gende veelen van hen na Mataram, daar
hy wel 100 man kristen liet.

Hy maakte in die tyd ook met den Ko-
ningen van Soerabaja, en van Tsjriben,
een verbond, welke beloofden voortaan
den Keizer van Mataram onderdanig te
zullen zyn; dat men egter niet verder ver-
staan moet, dan dat zy als bondgenooten
onder hem, als de noot het vereischte, tot
zyn dienst zouden te velde te trekken:
want anders weet ik niet, dat de Princen
van Tsjriben oit onderdanen van zyn
kroon geweest, gelyk zy het ook tot nog
toe niet zyn. En 't zelve blykt van die van
Soerabaja uit het vervolg ook klaar.

A°. 1610 zeide men, dat de Keizer
van Mataram reeds op weg was, om den
Koning van Soerabaja aan te taffen, zoo
dat onze kooplieden op Greflic zeer bang
voor hem, en zyn leger waren; daar eg-
ter in die tyd nog niet veel, zoo ons toe-
schynt, van gekomen is, alzoo wy in de
volgende jaren daar nog in rust gebleven
zyn.

Wy hebben op dit comptoir A°. 1603
eerst Dirk van Leeuwen, A°. 1605 Com-
postel, uit last van den Zeevoogd Steven
van der Hagen, daar na A°. 1607 Steven
Doefen of Doensen, A°. 1609 in Febr:
Pieter Zegerszoon, en Cornelis vander
Meer (die in Maart des zelve jaars door
Adam Klaaszoon van Driel vervangen is)
tot onze Opperkooplieden, en Hoofden
van den handel gehad, dog A°. 1616 zie
ik, dat dit comptoir opgebroken was

Om de vriendschap van dezen Opper-
vorst in Mataram nu te beter te onderhou-
den, hebben haar Edelheden den Heer
Frederik Druif, van Enkhuizen, als ge-
zant aan zyn Hoogheit, in dit zelve jaar
met groote geschenken gezonden. Dit is
(mynes wetens) de eerste geweest, die der-
waards van wegen de E. Maatschappy met
dien eernaam vertrokken is.

Eenige jaren daar na zyn wy egter met
dien Vorst in oorlog geraakt; want dat
blykt klaar daar uit, dat de Heer Opper-
landvoogd Koen A°. 1619 in 't begin Ja-
para veroverd heeft, dat hy niet gedaan
zou hebben, zoo ons die Vorst bevorens
geen reden daar toe gegeven had.

Zy best ind hier in: Kortem tyd te vo-
ren, of A°. 1618 had de Javaansche Land-
voogd van Japara uit last van den Socfo-
hoenan onze Logie aldaar laten afloopen,
de goederen der E. Maatschappy, ontrent
20000 Ryxdaalders waardig, geroofd,
drie mannen van ons volk vermoord, drie
der zelve gequett, en nog zeventien van
onze dienaeren landewaard in gevangen ge-
voerd.

Om dit stuk te wreken, was den 28 A°. 1618.
October des zelve jaars de bevelhebber
Adriaan Maartenszoon Blok, by zyne togt
na de Oosterfche gewesten, al gelaft, om,
zoo hy kon, op Japara aan te loopen.

Daar op was hy den 8 November met Japara ver-
honderd zestig man te land getreden, nam-
een vastigheit der zelve in, vlak de stad
en tien jonken (van welke hy 'er ook ee-
nige nam) nevens een groote meenigte van
praeuwen, en andere vaartuigen, in brand,
buiten dat daar nog dertig Javanen het le-
ven lieten, daar hy geen een man verlo-
ren had.

De Landvoogd van Damak, dit ver-
staan, en daar by veel schade geleden heb-
bende, zond aansonds zyn volk na de
fchepen, biedende den onzen zyne vriend-
schap aan, met beloften, dat hy ons een
verdrag met den Keizer, en ook verder
verzorgen zou, dat de Landvoogd van Ja-
para over 't afloopen van onze Logie, en
over 't vermoorden van ons volk, niet al-
leen getraft; maar dat ons gevangen volk
ook ten eersten ontlagen, en aan ons weer
overgeleverd zou werden; dog onze sche-
pen, na 't afscheid van den Keizer van
Mataram niet kennende wagten, hadden
hunne reize na de Oost vervorderd.

Een klaar bewys nogtans; dat de Kei-
zer maar uitsfel gezogt heeft, blykt daar
aan, dat vyfsonzer fchepen onder de Heer
Koen den 23 May 1619 voor Japara ge-
komen, niet goetgevonden zouden heb-
ben, die stad toen weer aan te taffen, uit
te plunderen, en weer te verbranden, in-
dien daar geen wettige reden (te weten,
't agterhouden van onze gevangen) ge-
weest, en zoo die Vorst niet met ons ge-
spot had, 't geen de Heer Koen niet ge-
woon was te dulden.

Ondertusschen schynd 'er A°. 1620 weer Vrede A°.
vrede tusschen ons en dien Vorst gemaakt 1620.
te zyn, vermits my uit zekere besluiten
der Heeren zeventien, den 24 October
1621 na Indiën gezonden, komt te bly-
ken, dat zy, wegens de irotsheid van den
Koning van Atsjeh (doorgaans Atsjien ge-
naamd) op zyne veroveringen, niet gera-
den vonden den Keizer van Mataram (die
't jaar te voren daar al om verzogt had)
tegen den Koning van Bantam te helpen,
het welk zy den 8 September 1622 weder
belasten, willende dat men die twee vor-
sten maar in evenwigt tegen malkande-
ren houden zou: want hy had A°. 1620
al voorgegeven, dat de Bantammers van
hem afgevallen waren, en dat hy die daar-
om, verzoekende onze hulpe daar toe,
 wilde beoorlogen.

In dezen tyd was Mohammed meester
van zeer veel Koningryken, en Landvoog-
dyen van Java; dog dat'er nog veel aan
ontbrak, zullen wy in 't leven van zyn
zoon zien.

L

Het

De Opper-
hoofden
op Greflic.

Frederik
Druif A°. 1616. als
gezant na
Mataram.

Oorlog
met dien
Vorst.

Japara ver-
woest door
Blok A°. 1618.

En door
den Opper-
landvoogd;
de Heer
Koen A°. 1619.

Vrede A°. 1620.

Zyne ge-
schillen
met Ban-
tam.

A°. 1622.

Het is zeker, dat de Koning van Soerabaja ook nog niet onder hem stond, met welken hy ontrent dezen tyd in geschil geraakte, en had hy besloten dezen Vorst aan te tasten, om zich meester van Soerabaja, Passiroewan, Balamboang, en de verdere landen, onder dien Koning staande, te maken.

Belegerd
Soerabaja
te vergeefs.

Daar op ging hy A°. 1622 met een leger van ontrent 80000 man na Soerabaja, lag 'er eenige maanden voor; dog moest onverrichter zake, wegens gebrek van levens-middelen, die stad verlaten, en met schande opbreken; maar alzoohy de sterkste te veld was, hoopte deze Vorst egter de eene of de andere tyd van dat Ryk nog wel eens meester te zullen worden, hoewel de tyd ons leeren zal, dat het door zyn zoon eerst veroverd is.

In dit zelve jaar trok de Heer Gerard Frederik Druif, voorzitter in de bank van Schepenen tot Batavia, den 9 September weer als gezant van haar Edelheden aan dezen Vorst.

Dat hy heerszigt en begeerte genoeg had, om niet alleen meester van Soerabaja, maar ook van Bantam te zyn, hebben wy even te voren gezien, en daar zullen ons meer blyken van voortkomen.

Tragt mee-
ster van ge-
heel Java te
worden.

Ja zelf, dat hy na 't oppergebied van Java gestaan heeft, blykt ons zonneklaar, by zynen toeleg op Batavia tot verscheide malen toe, beeldende zig vast in, dat als hy daar bezitter van was, hy het dan ook zeer licht, van Bantam werden zou, om dat de E. Maatschappy des Bantammers eenigste steunzel was.

Zyn sluitreden was goed, en zeer wel gegrond, had hy 't maar zoo verre konnen brengen, dat hy Batavia had konnen veroveren, en ons van daar verdryven; dog wat hy daar ontrent in 't werk gesteld heeft, en hoe hem dat mislukt is, zullen wy nu eens van naby gaan beschouwen.

En traft
Batavia
A°. 1628.
aan.

Nadat hy genoodzaakt was onverrichter zake van voor Soerabaja weer af te trekken, zegt hy 't van tyd tot 'tyd met ons in de war te smyten. Om daar van een begin te maken, liet hy ons in 't eerste alle voorraad en levens-middelen, daar hy maar kon, dog zoo behendig, onthouden, dat het tot geen reden van openbare vrede-breuk dienen kon; maar als hy nu gewaar wierd, dat wy hem niet van doen, en ons genoeg van alles voorzien hadden, heeft hy onze vriendschap weer zelf verzogt, niet zoo zeer om dat hy ons nu beter lyden mogt, als wel om door onze vriendschap ineenster, eerst van Soerabaja, en daar na van Bantam te werden.

Eindelyk maakte hy een beter overflag, en nam voor Batavia eerst aan te tasten. En om dit wel aan te leggen, maakte hy 'er dit begin van.

Den 22 Augustus 1628 quamen tot Ba-

tavia 59 Goraps (zekere inlandsche vaar-
tuigen) en prauwen van Temanggon
Boerakfa met 150 koebestien, 120 lasten
Ryft, 10600 bollen padi, 26600 calap-
pus, 5900 bollen zuiker, en eenige ande-
re kleenigheden, by welke 900 koppen
uitgelezenen mannen waren.

A°. 1628.
Verhaal
van dit be-
leg.

Deze zeiden, dat zy deze bestien mede bragten, om te voldoen aan het verdrag, met ons in April 1627 aangegaan, volgens 't welke zy verpligt waren 800 stuks van de zelve, a 8 Ryxdaalders ieder, aan ons te leveren, verzekerende ons daar en boven, dat 'er drie dagen daar na nog 27 prauwen met bestien stonden te volgen.

Hunne komst gaf ten eersten aan haar Edelheden veel bedenkinge, te meer, dewyl 'er zoo veel volks by was, diezy niet zien konden, dat daar toc vereischt wierden.

Men deed daags 'er aan die 150 bestien lossen; dog men belaste toen, dat alle de prauwen ten eersten zouden buiten gebragt werden, dat de Javanen gansch niet aantond; dog egter geschiedde.

Door een
voorzigtig
bevel van
haar Edel-
heden ver-
ydeeld.

Den 24 dito 's avonds quamen 'er nog zeven prauwen van Boerakfa aan; dog die wilden niet binnen wezen, en verzogten maar om een pas-ceddel, om na Malacca te varen.

Om alle quade aanslagen voor te komen, vonden haar Edelheden goed last te geven, om de Rivier met een boom te sluiten, en stelden ook een buiten-gemeene buiten-wagt op het plein van 't Kasteel, daar de markt is, bevelende met twee Tinggans (zekere inlandsche vaartuigen) buiten de eerst aangekomene prauwen wagt te houden, en te beletten, dat de andere zeven zich by die eerste niet voegden, op dat zy geen geweer aan de zelve overgeven mogten.

Die last was zoo ras niet gegeven, of die zeven vaartuigen zeiden vlak uit, dat zy by die andere in weerwil van de onzen wilden varen. Hier over vielen zoo lang geschillen met woorden, tot zy met de wapenen aan malkanderen, en handgemeen raakten, nemende dit zyn aanvang met het volk van ontrent 20 prauwen, die binnen lagen, de buiten-wagt van de markt ontrent midder-nagt op 't lyf vielen, en 't kasteel van alle kanten begonden te bestormen.

Unbersting
van 's vy-
ands toe-
leg.

Enige Javanen vervolgden deze wagten zoo kort op 't lyf, dat zy met hen over de land-gordyn tot binnen in het kasteel liepen, en al ons volk van de gardyn af dreven.

Eenige meenden op het bolwerk de Robyn te loopen, maar wierden door een Hamcy, op die gordyn staande, gestut. De meesten hoop bleef op den Barm van 't bolwerk de Diamant, en van de oude Vesting, staan.

De

De Javanen van de prauwen, die buiten lagen, liepen door 't water tot aan den Barm van 't bolwerk de paerel, daar men het voornamelyk op gemunt had, alzoo 't kasteel daar op zyn zwakste was, en zy gemakkelyk over de aarde wal, die nog maar twee voeten hoog was, konden loopen; dog door 't geweld van musquetten wierden zy'er afgeschouden.

Egter bleven zy, niet tegenstaande gedurig op hen geschoten wierd, aan dien Barm staan, tot dat de dag doorbrak, zonder dat men hen, met vyf uren lang te schieten, had konnen doen vertrekken.

Men zou niet gelooven, hoe dolschootig en verwoed zommige Javanen zig hier betoonden, en 'er op aanvielen, en het is zeker, dat, zoo alle de andere zoo wel gevolgt hadden, als die 'er op los gingen, het was de onzen onmogelyk geweest, dien zwaren storm te wederstaan.

Met het aanbreken van den dag afgetrokken zynde, lieten zy veele dooden ontrent het nieuw huis van den Ontfanger, dat zy mede verlieten, agter.

Den 25 zagen de onzen met het aanbreken van den dag, die 27 prauwen (van welke bevorens gemeld is) aankomen; dog deze van de afgellagene Javanen tyding bekomen hebbende, hoe de zaken daar stonden, liepen na de Rivier by de Maronde, zonden eenige Ruiters af, om na 't verder gevolg van de onderneming hunner makers te vernemen, en gaven last, om alles van buiten in te trekken. In 't velt wierd eenig volk vernomen, dat al mede van de afgellagene schein te zyn.

Den 26 dito quam een groote menigte Javanen met vliegende vaandels tot in 't gezicht van de stad aantrekken, waar op haar Edelheden besloten een groot deel van het Zuider-einde der stad, daar niet veel steene huizen waren, af te snyden, en te verbranden, om 't ander deel te beter te konnen behouden, aangezien 't hen onmogelyk was alles tegen de groote magt van den Keizer van Mataram te beschermen.

Dit wierd aanstonds in 't werk gesteld, gelyk ook al het volk, op de West-zyde der Rivier woonende, benevens de Engelschen, die zig daar onthielden, hunne wooningen verlieten, en zich na 't beste deel der stad begaven, met een voornemen om dat te sluiten, en ten uiterste te verdedigen.

Den 27 met het aanbreken van den dag waren de voorloopers van den vyand 800 of 1000 koppen sterk, al in het afgesneden deel der stad, begonden zich daar te begraven, en de Vesting Hollandia af te snyden.

Daar op volgde hun geheel leger met vliegende vaandels, en in een goede ordre; dog de vyand wierd door 120 Sol-

daten, en door eenige Borgers, met groot verlies der hunnen, die op die plaats van de Rivier en de gracht doodbleven, uit de stad gedreven.

Die van 't leger, hun volk in groote wanordre uit de stad ziende vlugten, namen zeer ordentelyk de wyk na den tuin van de Heer Specx, alwaar zy zich zelve voor eerst nedersloegen. Naderhand quamen zy wat meer binnen-schoots leggen, zoo dat men hen gemakkelyk met een musquet treffen kon; dog om hier tegen gedekt te zyn, hadden zy verscheide beschanflingen en wallen van calappus- of pinang-boomen, en gespleten bamboezen gemaakt, en die zoo wel aan malkanderen gebonden, en met aarde gevult, dat 'er zelf met geen grof geschut door te booren was.

's Nachts tusschen den 10 en 11 September is de vyand tot op een pistool-schoot aan de stad genaderd, daar hy zich weder begraven, en in enen nacht zoo veel hout, en gekloofde bamboezen in een gewerkt, en die wederom zoo dicht alomme met aarde gevult had, dat 'er geen kanonkogel op hegten kon, zoo dat zy daar agter volkomen schoot-vry waren.

Den 12 September lieten wy door 65 Soldaten, van eenige Japanders en Mardykens (of zwarte vry-borgers) ondersteunt, en verder door 150 musquetiers, die op de wal stonden, gedekt, een uitval op de zelve doen, trekkende verder tusschen 't leger van den vyand van agteren in die nieuwe werken, dreven 'er 2 of 300 vyanden uit, en sloegen 'er 30 of 40 op de plaats dood.

Toen de vyand aan 't vlugten was, vielen de Chincezen, die hier waren, met zulken menigte, en moedigheid, uit, dat het een vermaak was, om te zien, staken 's vyands nieuwe werken in brand, en bragten veel buit van hen in de stad. Van de onzen wierd 'er zelf geen een te dier tyd gequett.

Den 21 dito 's avonds naderden de vyanden met een groote magt by de Reduit Hollandia, terwyl zy rondom de stad, en 't kasteel een looze wapen-kreet maakten; dat zy uitdrukkelyk daarom deden, op dat men hunne aannadering niet gewaar werden, nog verhinderen mogt, en op dat zy zouden beletten, dat wy die van Hollandia niet zouden optzetten. Ook bragten zy reeds veel storm-ladders aan, terwyl andere, om deze aanvoerders te dekken, gedurig met lange roers op die van die Vesting schooten.

Ondertusschen wierd 'er door 24 man van ons volk op die Vesting zoo goeden wagt gehouden, en zoo veel tegenweer gedaan, dat zy die groote magt de ganse nacht afkeerden, verschiepende wel al hun kruit; maar daar door ook beweer-

Aⁿ. 1628. kende, dat de vyanden met al hunnen toelieg niet anders vorderden, dan dat zy zig daar op vyf plaatfen begroeven, en zich zelven tegen ons zeer wel verzekerden.

Den 22 dito befloten wy, nu kennis van den nood dezer Vefling bekomen hebbende, die te ontzetten, en de verdere aannadering van den vyand te verhinderen.

Ten dien einde vielen de onzen met 300 Soldaten, 200 Borgers, en met een groot gevolg van Mardykers en Chineezen uit, en dreven den vyand uit al zyne werken met groot verlies tot in zyn leger. Ook waren'er onder hen, die zelf met vliegende vaandels in grooten getale uit hun leger vlugteden.

Dit gaf de onzen gelegenheid, om alle de nieuwe werken by den vyand meer als op tien plaatzen begonnen, te verbranden, het welk zy ook op de fchoot-vrye huizen, die op de Rivier ontrent die Vefling, gebouwt waren, in 't werk felden.

's Vyands verlies.

Dit was een heerlyk begin, over 't welk men groote reden had om God te loven, alzoo op dien dag wel 12 of 1300 vyanden dood gebleven waren, en indien men de gevangenen gelooven mogt, waren 'er wel 3000, en aan onze kant maar 12 Nederlanders, en zeer weinig Mardykers en Chineezen, gebleven.

Beticht der gevangenen.

Uit enige gevangens verftonden wy, dat dit leger van den Keizer van Mataram by hun eerfte aankomft 9 of 10000 man fterk was, waar onder 2000 laftdragers. Zommige van hen, te weten 4800, waren te land, 3500 te water, en de andere 4800 quamen ontrent de Maronde te land.

De geheele togt was op 't voorgeven van Teinanggong Bocrakza, dat Batavia zeer licht te winnen was, en op zynaanbieding van dit zelf met weinig volk te zullen doen, ondernomen; dog hy was door zyn volk, dat op Batavia handelde, geweldig misleit, en, op hun bericht te veel steunende, had hy den Keizer ook zoodanig misleit, dat hem, was hy weder gekeert, zyn leven gekoft zou hebben, alzoo hy dien Vorft vast toegezeft had, Batavia in korte tyd hem te zullen leveren.

Het is zeker, dat de fchoone gelegenheit van deze ftad, en de fchoone handel, die's vyands verfpieders daar zagen, mitsgaders de kleene bezetting, hen te lichter zal aangelokt hebben, om dat werk met zulken kleenen magt te ondernemen, te meer, aangezien de gemeene bezetting toen maar van 300 koppen, en die der borgers ten hoogften naulyx zoo fterk was, al 't welke de vyand zeer licht van onze geveinsde vrienden, en zyne verfpieders, heeft konnen vernemen.

En gevaar van de ftad, en 't Kasteel.

Daar beneven was het kasteel niet gefloren, dan alleen ontrent het bolwerk de Diamant. Over de wallen, en over de

twee zee-bolwerken, die nog maar begonnen waren, kon men in 't kasteel loopen, en de ftad was rondom nog open. De gragt, en de wallen, aan de Ooft-zyde der ftad, konden den vyand geen hinder toebrengen, gelyk zy by nacht ook met hunne picken door 't water zwommen, en over de wal in de ftad liepen. Voor de Chineezen, en Mardykers waren zy niet bevreesft, wel wetende, dat die niet in staat waren, om zich zelven te befchermen.

Indien de voornoemde praeuwen maar eenen dag tuffchen 't kasteel en de ftad, volgens 't vorig gebruik, hadden mogen leggen, ter tyd toe, dat het volk, datte lande herwaards quam, zig met hen kon verenigt hebben, en indien dan de eene troep op 't kasteel, en de andere op de ftad, gelyk hun toelieg fchynt geweest te zyn, aangevallen was, het is zeker, dat zy de ftad, en 't kasteel in korten tyd zouden veroverd hebben; maar door de buitenwagt zyn de praeuwen gedrongen geworden hunnen aanflag een dag te verhaaften.

En zoo die van de buitenwagt 't volk van de praeuwen niet verhinderd, en ten eerften een wapenkreet gemaakt hadden, de vyand zou, eer men zig had konnen weeren, in 't kasteel, gelooopen, daar zekerlyk een groote moord bedreven, en zig, na allen Ichyn, zeer licht van het geheel kasteel (uitgenomen 't bolwerk de Diamant) meefter gemaakt hebben, dog God heeft haar Edelheden wysheit gegeven, om dit, door hun voorzichtig belet, en heilzaam bevel ontrent die praeuwen, voor te komen, en daar door de nog maar pas als uit de modder opluikende ftad Batavia, ten zetel van den handel van ganfch Indiën, en een weergalooze koningin van alle de fteden in 't Ooften (dat zy in later tyden nog eens ftond te werden) te bewaren.

En wat de behoudenis der zelve geweest is.

Na dat men 'nu de vyanden uit al zyne werken op den 22 September met zoo grooten verlies weder in hun leger gedreven had, was hen de moed zoodanig ontzonken, dat zy zich eenigen tyd daar na ftil hielden, zoodanig, dat wy byna geen beweging meer onder hen vernamen. Ook hoorden wy door de gevangens, dat hun volk, zoo door dit, als door 't vorig verlies, zoodanig verminderd was, dat zy zig nu niet boven de 4000 fterk bevonden, alzoo 'er ook veele door 't gebrek, by hen reeds geleden, verlopen, en na 't bosch gepeurt waren.

Dit deed de onzen befluit nemen, om eens te onderftaan of de vyand (die in twee troepen aan de Ooft-zyde der ftad lag) niet uit zyne legerplaats zou te ftaan zyn.

Ten dien einde bragten zy den 21 October onder de Heer Jaques le Febre, gevezzen Landvoogd der Moluccos, en nu

Veld-

A. 1628. Veld-Heer gemaakt, een nieuw troep van 2866 man te veld, die in deze navolgende manschap bestond:

Ruiters.	24
Zes vaandels Soldaten, ieder van 70 koppen.	420
Drie vaandels borgers.	210
Drie dito van Japanders, en Mardyk-ers.	210
Van de E. Maatschappy's lyf-eigenen tot werk-lieden.	260
Chineezen.	700
Andere byloopers.	800
Boschhieters, en Matroozen met hunne vuurwerken.	42
Andere byloopers, en borger-slaven.	200

Tezamen 2866 koppen.

Terwyl dit volk buiten de stad in 't veld gebragt wierd, zyn twee geslotene Tsjampans, en zeven schuiten en boots, daar 170 bootsgezellen op waren, 's vyands leger genaderd.

Terwyl zy nu zonder ophouden tegen malkanderen schooten, is de eene troep des vyands, aan de eene kant gelegen, door onze voortroep (zynde twee vaandels Soldaten, en een van de borgers, benevens drie vaandels Japanders en Mardyk-ers) zeer hard angetast, in roeten geslagen, en uit hunne werken gedreven.

Het vaandel der Japanders, die zig hier dapper queten, was allereerst op 's vyands werken geplant. Den Chineezen was mede belast den aanval te doen; dog zy bleven in ordre staan, en zagen 't goede werk maar aan.

Ondertusschen naderde deze voortroep der onzen na 's vyands tweede groote troep, die een weinig van de andere afgecheiden, en daar hun Veld-Heer, Temanggong Boerakfa, gelegerd was.

Terwyl zy dan hier op aantrokken, wierd den Chineezen andermaal belast aan te vallen.

Zoo ras men dit bevel aan hen gegeven had, vielen zy ook met zulken woede op den vyand aan, dat het een lust was om aan te schouwen.

Terwyl nu die voortroep van agteren in 's vyands werken trok, en hen hoe langer hoe meer wyken dede, braken de Chineezen van de andere kant in de zeive, kdommen 'er op, staken die in brand, en dreven dus de vyanden (even gelyk de onzen van de andere zyde mede deden) zeer gelukkig op de vlugt, waar door zy volkomen meester van 's vyands leger-plaats wierden, dwingende hen om 't veld te ruimen, dat de onzen gelegenheid gaf, om alles in lichte vlam te zetten.

In dezen aanval zyn ontrent 100 mannen van een vyand, zoo op de plaats, als in de Rivier, doodgebleven, onder welke ook Temanggong Boerakfa, de Veld-

Heer, en zyn oudtje zoon was, waar te- A. 1628. gen wy maar vyf dooden, te weten, drie Nederlanders, en twee Japanders, hadden. Onse gequettten waren 26 Nederlanders en 24 Inlanders.

De volgende nacht zonden de onzen ontrent vyftig vaartuigen, te weten, 30 van de onzen, en 20 Chineeche praeuwen, na de Rivier ontrent de Maronde, om 's vyands daar leggende vaartuigen (zoo wy van eenige gevangenen hoorden) te vernielen; dog de Chineezen keerden 's anderen daags weer, eer zy des vyands vaartuigen eens gezien hadden.

De onzen egter, met eenige borgers en Mardyk-ers, hier door niet afgeschrikt, gingen met die zaak voort, makende te zamen een troep van 400 man uit.

Zy vonden ontrent 80 Tinggangs, en 2 Goraps, waar van zy 36 Tinggangs binn- en Batavia bragten, en de andere, die zy bekomen konden, verbrandden, zoo dat de vyanden van 200 medegebragte vaartuigen, pas 50 overgehouden hebben.

Den 25 October des maandags, eer de voorz. praeuwen nog binnen waren, zonden de onzen zeven vaandels, te weten, vier van Soldaten, en Borgers, een van 36 Japanders, en een van de Mardyk-ers, buiten de stad, om een troep van 4 of 500 Chineezen, 150 slaven van de E. Maatschappy, en eenige van onze timmerlieden, die de boomen, ontrent de Vesting Hollandia staande, om verre hakken zeuden, te dekken, en om 's vyands ingenomene en meest verwoeste werken, in zyn leger verder te slegten.

Wanneer deze in 't veld quamen, namen zy, hoe de vyand zich in en ontrent den tuin weder verzamelt, ende weg met calappus-boomen gesloten, en toegezet had.

Hier op namen de onzen voor, om den vyand, zonder hunne makkers eens te waarschouwen, maar van daarte verdryven, trekkende met zeven vaandels, in twee troepen verdeelt, derwaards; maar de Chineezen lieten zy achter, alzo die niet genegen waren mede te gaan, gevende voor reden, dat zy geen geweer hadden, en dat zy gekomen waren, niet om te vegten, maar om te werken.

Na harde tegenstand, dreven zy den vyand weer uit zyn nieuwe leger-plaats, en deden de opgezette calappus-boomen door de lyfeigenen der E. Maatschappy nederwerpen.

Ondertusschen verzamelde de vyand al zyn magt by een, die in 3 a 4000; dog zoo anderen oordeelden, wel in 10 a 12000 koppen, met 2 of 300 paerden, bestont, vaststellende, dat zy nieuw ontzet bekomen hadden.

Dit veroorzaakte in de onzen een grooten schrik, alzo zy al veel van hun kruit verschooten hadden.

Die men dwingt 't veld te ruimen.

't Getal der dooden.

Onder welken 's vyands Veld-Heer.

Die zich heesfeld.

Dryft de onzen op de vlugt.

A°. 1628.

In 't aftrekken, liepen de flaven weg; en de agter-troep keerde zig door onervarenheit verkeert om, en bragt de voortroep, zynde nu de agter-troep geworden, in zulk een verwarring, dat zy, in 't trekken over een Dam by 't floopje ontrent de tuin van de Heer Specx, geflut, en door de andere troep zonder eenige reden of nood verlaten zynde (die hungeveer wegwierp, en in twee Tsjampans, die op de Rivier lagen, zich zocht te bergen) door de vyand, die 'er op aandrongen, mede zonder geweer op de vlugt gedreven wierd, daar haar de zelve zoo lang vervolgd, tot dat zy door 't grof gefchut der Tsjampans, en van de stad getroffen wierden, en toen van zelf staan bleven. Waren zy zoo stout geweest, van 'er met grootetropen op in te vallen, daar zou 'er geen een van de onzen afgekomen hebben, en zy zouden ook zonder tegenftand tot in de stad, en verder, hebben konnen indringen, alzo men in 't geheel kasteel geen een gezond Soldaat had, vermits 't volk van de praeuwen nog niet weer binnen gekomen was.

Onze Ruiters droegen zig ook zeer qualityk, aangezien zy 't voetvolk onder de voet liepen.

't Verlies
aan weder-
zyde.

By dit voorval verloren de onzen 56 Soldaten, 4 borgers, en kregen daarenboven nog 20 gequetten binnen; behalven dat 'er 140 Soldaten en borgers zonder geweer te rug keerden; zoo dat de vyand 200 mufquetten, picken, harnaften, en andere wapenen van de onzen bekomen had.

Zy hadden 1 of 200 van de hunnen verloren. Door dit ongeval bleef ook 't om verre hakken van de boomen agter, waar door de vyand weder gelegenheit bequam, om den weg by de tuin van de Heer Specx, zynde ontrent een half uur van 't kasteel, met afgeworpene kalappus-boomen te fluiten, en zyn leger daar weer op nieuw neder te slaan.

Na dien tyd is tuffchen ons, en tuffchen 't volk van de Keizer van Mataram niet zonderlings voorgevallen.

Nader be-
rigt van 't
ontzet van
den vyand.

Ook vernamen wy, na dat wy den 21 October het leger van den Temanggong Boerakfa opfloegen, dat 'er den 22 een groot ontzet voor de vyand, na zommiger giffing van 5000; dog, zoo anderen meenden wel van 15 of 20000 koppen, met veel paarden, onder drie Hoofden, te weten, Temanggong Djawana, die 10000 man by zich had, en Kijajj Depati Wikdikda, en Kijajj Depati Mandoera Radja (die ieder 5000 man by zig hadden) weer in hun legerplaats gekomen was.

Dit nieuw leger had zig in tweën gedeelt, waar van 't ene aan de Ooft-zyde der stad lag, en van 't welk ieder zyde aannadering deede, vertoonende zich

nu en dan in flagordering vry breed.

A°. 1628.

Op die aannadering van die in 't Zuidwesten, wierden de onzen, op 't besluit van den Krygsraad, genoodzaakt, om de boomen van de tuin van den Predikant Dankaarts, en van Kapitein Henrik Lievensflood, af te houwen; en zoo haast de boomen van D. Dankaarts op den 5 November afgehouden waren, verliet de vyand zyne werken, die hy ontrent de sterkte Zelandia gemaakt had, zoo dat hy fcheen voorgenomen te hebben, om zig tuffchen die boomen te legeren.

En zyne
nieuwe
troepen.

Zedert die tyd is 't ganfch leger van 't Zuidwesten den 15 dezer in ordre na de voorfz. Vefting Zelandia genadert, terwyl 't leger aan de Ooft-zyde mede naby begon te kornen; dog zy hebben zig buiten fchoots gelegert.

Ondertuffchen kregen wy van Bantam Bericht, dat die Koning zich zeer in de weerftand, die de Keizer hier vond, verblydde, genegen zynde zig met ons, als wy de overhaant hadden, te vereenigen, en zoo 't ons tegenliep, zig dan met den Keizer te verdragen.

Bericht des
Konings
van Ban-
tam.

Toen de Keizer dit nieuw ontzet zond, had hy, vafstellende, dat Batavia al veroverd was, dezen Temanggong Djawana alleenlyk maar gezonden, om van Temanggong Boerakfa, de kostelykfte waren, die licht konden verduifert werden, te weten, gelt, kleeden, lakenen, en amfioen, in alle verzeketheit over te nemen, en in Mataram by hem te brengen; dog zoo Batavia nog niet over was, zouden zy tragten Boerakfa te dwingen, om dat nevens de twee edelen, die hy nu medebragt, met geweld in te nemen, of zig doot te vegten; en zoo zy dat niet deden, dat zy zelfs dan hem zouden doot slaan. Ook had de Keizer belaft, geen eenen Nederlander in 't leven te laten.

Toen nu Temanggong Djawana hoorde, dat Temanggong Boerakfa met veel van zyne grooten doot gebleven was, floeg hy, zeer ontzet zynde, op zyn borst, zeggende: *Wat zal ik den Keizer van Mataram, mynen Heere, medebrengen?* Hy legerde met zyn volk eerst aan de Ooft-zyde der stad, ontrent de tuin van de Heer Specx, zond daar na een gedeelte aan de West-zyde, doende een groote vertooning rondsomme. Van beide de kanten wierd de stad tot binnen fchoots genadert, inzonderheid aan de Ooftzyde, daar 't leger van Boerakfa gelegen had; maar ziende geen kans, om door geweld daar eenig voordeel te doen; befloot deze Temanggong eens te onderftaan, of hy de Rivier van de stad niet zou konnen verleiden, om ons de zelve door gebrek van water te doen verlaten.

Verdere
ydele on-
dernemin-
gen des
vyands.

Ten dien einde heeft hy ontrent een myl boven de stad, landwaard in, dertig da-

gen

A°. 1629. gen lang, 1000 man doen graven; dog ziende, hoe weinig zy vorderden, en dat ondertuffchen zyn eigen volk van honger en gebrek verging, wierd hy genoodzaakt dit werk te itaken, en van Batavia te vertrekken, vrezende dat hy mede, als 't leger van Boerakfa, verlagen zou werden.

De twee Edellieden, Kijaj Depati Mandoera Radja, en Kijaj Depati Widikda, gebroeders, welke in 't naaste gezag aan den Keizer geweest waren, en aan welke belaft was by deze togt dog ere in te leggen, ondernamen om dé vesting Hollandia met storm-rammen, gelyk Boerakza al mede bezogt had, aan te taften.

Den 27 November quamen zy 's nagts met ontrent 100 man in de afgesneden stad by de Vesting, en de volgende nagt met ontrent 300 man; dog alzooy ontdekt, en eenige van hen gesehooten waren, gingen zy, zonder ict verder te ondernemen, door.

Hier op liet de Veld-Heer, Temanggong Djawana deze twee Edellieden met hun volk binden, en dede de zelve by wyze van gericht volgens last van den Keizer dooden, om dat zy Batavia niet veroverd, of zig niet dood gevogten hadden. Eenige zyn onthalt, en de andere gekrist, of met piken doorregen.

Na dat dit den 1 December verricht was, is deze Veld-Heer met het verdere gros van 't leger den 3 dito van Batavia opgebroken, latende de doode lichamen, 744 in getal, ten bewyze van zyn wredeheit, bovenaarde leggen, 't welk wy, indien wy het zelf niet gezien hadden, noit zouden geloof hebben, alzooy grouwe-lyk mishandeld waren.

Men zegt voor vast, dat van de 10000 mannen ruim, die voor Batavia geweest zyn, niet meer, dan ontrent 10000 wedergekeert zouden zyn. Hoewel men in 't land van Mataram zelf dat maar op 3 of 4000 man begroot; dat egter niet te gelooven, hoewel 't zeker is, dat 'er veele door honger en ongemak vergaan, en van 't leger weggelopen zyn. Toen Boerakfa geslagen wierd, liepen die van Sammadang, en Okker, de twee naaste gebuursteden van Batavia in 't gebergte, aanstonts geheel door, ontboden hun verder volk met vrouwen en kinderen, en hebben zich, met verlaten van hun oude woonplaats, agter Bantam in zeker gebergte nedergezet, om zich geheel van het gebied des Keizers af te sonderen, aangezien zy vreesden, dat zy zich dood zouden moeten veggten, of dat de Keizer anders hen zou laten doodslaan.

Naderhand hoorden wy, dat de Kei-ook dezen Veld-Heer, den Temanggong Djawana, met veel andere grooten omgebragt heeft, om dat hy die twee Edellie-

den had doen dooden, waar toe hy loo. A°. 1629. chende last gegeven te hebben, schoon hy dat wel klaar bevolen had.

Deze Vorst, die ondertuffchen Batavia oordeelde eerst nootzakelyk te moeten hebben, eer hy met andere wingewellen, daar hy na haakte, verder konde gaan, hervatte dit werk A°. 1629.

Den 16 April quam hier van Tagal eenen Warga met zes prauwen, die uit de Rivier van Karawang om vry-gelide, met een brief van zynen Heer, den Temanggong, aan den Opper-Landvoogd, de Heer Jan Pieterszoon Koen, gezonden was, biddende daar by uit 's Keizers naam de vrede aan, en op dien grond verzoekende, dat des zelfs onderdaanen vry en vrank, gelyk voor dezen, weer op Batavia mogten komen handelen.

Hy verontschuldigde ook den Keizer, dat hem Boerakfa schandelyk misleit, en dit gansch werk buiten zyne kennis, en op zyn eigen gezag ondernomen had, voorgevende, dat die dit alleen hadde gedaan, om zich over zekeren zynen gezant te wreken, aan welken de Heer Opperlandvoogd Carpentier voor zyn vertrek een pas-cedel, om over Atsjien na Mekka te reizen, verleent, en dien de Heer Koen, by zyne wederkomst van daar, had doen ombrengen; dog aangezien hy nu beter bericht van alles bekomen had, verzogt hy, dat men daar aan niet meer wilde gedenken.

Dit verzoek deed deze Warga in tegenwoordigheid van den Gezant van Ligoor misgaders van alle Hoofden van 't jonk van den Koning van Siam, en van de Hoofden der Chineezen, voegende daar by: Radja Mataram minta ampon, dat is, *de Koning van Mataram verzoekt om vergiffenis.*

Schoon haar Edelheden wel beter wisten, zoo wierd den 25 April besloten, voor eerst-toe te staan, dat de handelaars, en kooplieden daar vry zouden mogen komen, om handel te dryven, waar mede dan de voorz. Warga zeer vergenoegt weer na Tagal vertrokken is, zeggende, dat zyn Heer, de Temanggong van Tagal, nu Strand-Heer geworden was, en dat die de vriendschap met ons beter onderhouden zou, dan bevorens geschied was.

Hy had dit verzoek alleen gedaan, om tyd te winnen, en om ondertuffchen zoo veel ryft, padi, en andere voorraad, te water na Pamenockan, Karawang, en andere naby gelegene plaatzen, te brengen, als de Keizer nodig oordeelde, om 't leger, waar mede hy Batavia weder meende aan te taften, te onderhouden, en van daar dan van alles onverhinderd te konnen verzorgen, waar toc ook de Temanggong van Tagal volkomene last bekomen had, dien de zorge daar over aanbevolen was.

Na

Belegerd
Batavia
weder A°. 1629.

Verzoekt
weer vrede.

Die toege-
staan
werd.

Om wat
reden hy
dat dede.

Twee Edel-
lieden.

Door den
nieuwen
Veld-Heer
gedood.

Die met
zyn leger
opbreekt.

Aⁿ. 1629.
Zyn toelag
lekt uit.

Na Warga's vertrek quamen 'er nu en dan enige praeuwen met die goederen; dog deze konden de reden van hunne komst niet al te geheim houden, en deelden die aan dezen en genen mede, die ons daar weder kennis af gaven. De Chincezen, die zeer loos zyn om de minste byzonderheden ontrent de aanslagen der vyanden te ontdekken, kregen 'er inede de lucht af, en gaven ons, nevens die van Bantam, die daar mede veel belang in hadden, volkomen verzekering, dat de Keizer zekerlyk te velde komen, dog dat men nog niet wel wist, of her Batavia, dan of her Bantam, of wel die van Oecker, en die van Sammadang, die van hem afgevalen waren, gelden zoude.

Om hier netter bericht van te hebben, wierd by haar Edelheden den 5 Juny besloten de jagen Heusden en Tajouan na Japara met zekere geheime last te zenden, om aldaar seherp te vernemen, of op deze of gene plaatsen daar ontrent, ryft, of padi, verzameld wierd, en by aldien zy daar enig merkelyk getal van praeuwen ontmoeten mogten, dat zy die maar zouden vernielen, en in de gront booren.

Men gaf dien last aan Schipper Frans Loncke, en aan den Onderkoopman Doet my uit.

Deze twee jagen quamen zonder enige ontmoeting voor Tagal, alwaar die Onderkoopman op de vriendelyke roodiging van den Temanggong aanlant ging. Zy zagen dat daar, terwyl zy op de reede lagen, meer als honderd praeuwen met padi van de Oost quamen, behalven dat 'er reeds een groote voorraad van alles in Tagal was, al het welke de onze met goede ooggen aanzagen.

De Temanggong, gevraagd zynde, wat hy met zoo grooten overvloed van Padi doen wilde? gaf tot antwoord, Ik zal ze doen stampen, en na Batavia voeren.

Dit namen de onzen aan, en vervolgden daar op hun reize na Japara; dog lieten ons egter, 't geen zy in Tagal gezien hadden, met een vaartuig weten.

Ondertusschen verscheen Warga den 20 Juny op Batavia met 13 praeuwen, met enige ryft, en andere kleenigheden, geladen, wiens komst men, op de zeker bekome tyding van 's Keizers toerusting tegen Batavia, nu al eenige dagen verwacht had, te meer, alzoo ons door zekere Javanen, die met Warga's praeuwen nu mede quamen, en voor dezen by den Ontfanger Cornelis van Mafeyk gewoond hadden, al bevorens nader opening gedaan was, die nu by de komst van Warga bevestigd wierd.

Warga ge-
vangen, be-
kend alles.

Men vondt daar op goed Warga met zyn gansch gezelschap in verzekering te nemen, om daar door nog grondiger kennis van dezen toelag des Keizers te krygen.

Dit, wierd zeer behendig in 't werk ge-
stelt, en gelukkig uitgevoert Aⁿ. 1629.

Hy wierd den 24 Juny ondervraagt, waar uit hy ten eerste gewaar wierd, dat 's Keizers voornemen reeds bekend, en uitgelekt was, dat hem besluiten deed alles te ontdekken, op hope van daar door te eer genade te zullen verwerven.

Hy beleed dan, dat hy van zynen Heer, den Temanggong van Tagal, uitdrukke-lyk gezonden was, om Batavia te verspie- den, en ons te misleiden. Hy zeide ook, dat Tagal de spys-kamer, en dat des Kei- zers volstrekt besluit was, met zyn gan- sche magt na Batavia te komen, en die stad andermaal aan te tasten. Dat zyn geschut en verdere artillery al over een maant uit Mataram na Pakalongan gezonden was, en dat het gansche leger ontrent drie weken daar na stond te volgen, staat makende, dat het zelve in een maand al voor Bata- via zou konnen zyn.

Hy wist ook te zeggen, dat Kijaj De- pati Blitar, en Kijaj Depati Poegar, bei- de 's Keizers oomen, en Kijaj Depati Poerabaja, neef van dien Vorst, het op- perbewint over dit leger, waar van hy de sterkte en artillery zeer net wist te beschry- ven, voeren zouden, voegende daar nog veel andere byzonderheden by, die haat Edelheden een groot licht in deze zaak gaven.

Aangezien men nu zeker onderricht was, dat de Keizer voorgenomen had zyn leger van ryft en padi, door de Rivieren van Pamanoekan, en Karawang, te verzor- gen, vonden haar Edelheden goed dit op allerlei wyze te beletten, zich verzekeren- de, zoo zy hem den toevor te water kon- den afnyden; dat dan zyn geheele toe- leg in duigen vallen, en vrugteloos af- loopen zou.

Men zond dierhalven den Bevelhebber Waar op
haar Edel-
heden alle
toevoer af-
snyden. Adriaan Maartensloot Blok met de jach- ten kleen Arnemuiden, de Kempphaan, en 't kleen Hoopje, uitkruislen langs Java, belastende hem, by ontmoeting van de jagen kleen Heusden en Tajouan, en by 't nader vernemen van Tagals staat, met het vernielen van alle die padi, indien hy dat buiten merkelyk gevaar geraden vond, voort te gaan.

Ondertusschen verzagen haar Edelhe- den zich van alles tegen 's Keizets komst, om in behoorlyken staat van verdediging tegen zulk een magtig leger, als hen be- richt was, te zyn.

Men liet alle de Vestingen, en wagt- Verster-
king der
Stad Bata-
via. plaatsen versterken, en de beukeryen, en bolwerken van Batavia van behoorlyk ge- schut, en kleen schiet-geweer, voorzien, en nog vyf nieuwe sterkten van geheele opgezette kalappus-boomen 'er by maken, voegende daar nog een reduit, de Sterre genaamt, tusschen Hollandia, en Gelder- land,

A. 1629. land, by. Ook wierd de punt Utrecht meikelyk vergroot, met twee halve kartouwen voorzien, en de vier andere punten aan de Zuid-West-zyde der stad wierden zoodanig begrepen, dat men Vianen tusschen Zeeland en Brabant, ontrent midden in D. Dankaarts tuin, op de kant van de kleene dwars-rivier, Bommel, Weesp, en Bueren, tusschen het huis van den algemeenen Ontfanger, en de punt Zeelandia, een roede of twee van de oude stads grachten, plaatsten.

Deze punten waren nog naauwlyks voltrokken, als het leger van de Keizer van Mataram voor Batavia verscheen.

De Chineezen verzorgden ondertusschen een meenigte Kalappus-boomen, die door de Matroozen alomme oppgericht, en in een behoorlyke staat, om 'er ons volk agter te dekken, gebragt wierden. Ook wierden 'er veel andere vastigheden, en eenige houtwambaizen gemaakt, die men van pannen voorzag, en waar in men grootelyfberging en verzekering voor 't veed der E. Maatschappy en der Borgers vond.

Den 16 July quam 't schip de kleene Hope van de Oost, waar mede de Bevelhebber Blok haar Edelheden kennis gaf van zyne gelukkige onderneming, den 11 dito op Tagal voorgevallen, alwaar hy, ontrent vyf uren geland zynde, twee honderd praeuwen, en vier honderd huizen in koolen gelegd, en een Padi-berg, die twaalf roeden lang, en vier roeden breed was, zeer gelukkig, zonder een man te verliezen, vernielt had, niet tegenstaande de Javanen zich in 't eerst niet weinig daar tegen gesteld, en zich dapper verweerd hadden.

Dit gelukkig begin van deze kruisvloot maakte zulken ontsteltenis, en gaf zulken ontzag op die ganche kust, dat 'er geen eene praeuw dorst te voorschyn komen.

Den 20 dito vertrok de Heer voorzitter Wagensveld met het schip de Salm na de Oost, om den Bevelhebber Blok te vervangen. Hy lande ontrent Tsjeribon by 't dorp Sabang, dat hy afgelopen, en verbrand, en daar hy rykelyk zoo veel pardi, als Blok in Tagal, vernielt heeft.

Niet tegenstaande dit alles zoo gelukkig voor af verricht was, en de voornaamste Rivieren, en vooral die van Karawang, Pamaoekan, Indrapoera, en meer andere, door ons volk zeer wel bezet waren, kon dit echter den Keizer van zyn voornemen niet afbrengen, nog eenigzins beletten zyn leger na Batavia te zenden.

Wy kregen door ons volk, dat wy in 't veld hadden, dagelyks bericht 'er af, die den 21 Augusti de voorlopers ontmoet, en zich door de vlucht, met achterlating van een man, gered hadden.

Die van Bantam hadden ons ook al twee of drie dagen te voren verwittigt, dat zy

IV. Deel.

over de Rivier van Karawang getrokken, A. 1629. gelyk zy door een schep praeuw van ons volk zeer onderscheiden gezien, en haar Edelheden daar door ten vollen van 's vyands overtocht over die Rivier verzekerd waren.

Den 22 Augustus quam 't leger voor de stad. Men zag allereerst 40 Ruiters, die ontrent Dirksland hun best deden, om eenige beesten der E. Maatschappy van de stad af te snyden, 't geen hen door onze Ruitery, en eenige oppassers belet wierd; hoewel zy daar na tot in de voorstad afquam. Ondertusschen hield zich onze Ruitery nog op den weg daar ontrent, waar op de vyand allenskens, tot ontrent den tuin van de Heer Specx quam afzakken, zonder dat 'er op dien dag iets verder voorviel.

Tot den laatsten dezer maand was 'er zeer weinig beweging van den vyand ontrent de stad; dog op dien dag zag men veel volks te voet en te paart met veel vlaggen en vaandels, en een stoet van eenige Olifanten te voorschyn komen; dat nog nergens anders dan op een bloote vertooning uitquam.

Zy hadden hun leger in 't Oosten, Zuiden, en Westen van de stad, verre buiten 't bereik van 't geschut nedergeflagen.

Terwyl zy daar mede bezig waren, quam 'er nog eenige slaven, en Chineezen, die by den vyand gevangen geweest, en het weer ontloopen waren, in de stad, die ons wisten te zeggen, dat 'er ongemeen veel volk, paarden, karren, enz. waren; maar dat 'er reeds al groot gebrek van Ryft vernomen wierd.

De vyand, een Chinees in de Rivier van Ankee gevangen bekomen hebbende, had den zelven de handen, lippen, neus, en ooren, afgesneden, en hem zoo mishandeld weer na de stad gezonden. Hy wierd wel in korten tyd genezen, dog het was afgryzelyk de wreedheit, ontrent dien man gepleegt, aan te zien.

Op dien zelven dag zonden zy, de Rivier af op een vlotje, een anderen Chinees, dien zy gedood, van lit tot lit ontleed, en met Rotangs weer aan makanderen gehegt hadden. Wy stelden vast, dat zy dit deden, om de Chineezen een schrik aan te jagen, en van ons af te trekken; maar het diende alleen, om de zelve te meer tegen hen te verbitteren.

Zy hielden zich verder tot den 4 September stil, alzoo zy nu meer moeite, dan wel 't jaar te voren hadden, om de spys tot hunne werken, met welke zy de stad naderen wilden, hier en daar van daan te halen, en van verre na de stad, daar tyd toe vereischt wierd, te brengen.

Eindelyk begon het ganche leger zig te bewegen, en de stad tot binnen een kanon-schoot te naderen. Men kon niet merken,

M

ken,

Tagal, door de onze verbrand.

Des Keizers leger.

Aⁿ. 1629. ken, dat zy veel grof gefchut, of fchietgeweer hadden, en men wierd nader van 't groot gebrek van ryft in 't leger des vyands verzekerd, zonder dat 'er eenige hope van toevoer voor handen was, om dat onze kruiffers de zelve op hunne kuff afgefneeden hadden, en de Rivieren zoo bezet hielden, dat 'er geen man, ik laat ftaan een praeuw met ryft, doorslippen kon.

Staat van dit leger. Nadat het leger van Karawang na Batavia gekomen was, had men aan de meeste paarden in 't zelve geen ryft meer gegeven, waar over zeer veel volk weggedrophen, een groot getal buffels geflorven, en daar door de vyand buiten staat geraakt was, om 't gefchut af te voeren.

Den 7 dito waren zy doende, om een fchans van houtwerk en aarde te maken, waar mede zy nu al tot op 't plein van de kruut-moolen genaderd waren, en waar uit zy nu en dan met roers op ons volk fchooten, quetzende drie of vier man in de Tsjampaan, die de wagt op de Rivier had, en nu opgekort was.

Zy deden hun meeste werk by nacht, op dat wy 't niet merken, en zy ondertuffchen tegen den dag klaar zouden zyn, zoo dat men by dag byna geen beweging onder hen zag; maar wy wierden egter gewaar, wat zy by nacht gedaan hadden, en fpeelden by dag met ons gefchut daar zoo fterk onder, dat wy nu en dan al eenigen van hen ter neer fchoten.

Den 8 dito 's morgens was de vyand met zyn werken aan de overzyde der Rivier, ontrent de punt Hollandia, tot op een pistool-fchoot, genaderd, latende het groot leger geheel buiten fchoots blyven.

Wy lieten daar op dezen namiddag eenen uitval doen, trokken met 100 Soldaten, en eenige Mardykers, benevens 200 musquetiers over de Rivier, zynde zeer wel door 't gefchut van die punt gedekt, en floegen 'er de vyand, met verlies van 15 of 20 der zynen, uit.

Het gansche leger zag dit aan, gelyk ook dit werk in hun gezicht geflegt wierd, zonder dat wy een man verloren; dog 2 of drie al te nieuwgierige tockykers wierden door eenige vervlogene kogels gequetft.

Over 's vyands Zuider-troep had Kijajj Depati Madion, nevens Kijajj Depati Poegar, en Singa Sari, 't oppergebied.

Den 9 en den 11 dito heeft de vyand fterk gearbeid, niet tegenftaande dat 'er die gansche nagten zeer fterk uit onze buitenwerken gefchoten wierd, zoo dat zy nu ontrent op een musquet-fchoot na aan de punten Bommel en Weefp, aan de Westzyde leggende, en in 't Zuiden zoo na ontrent de punt Hollandia ook, genaderd waren. Ook hadden zy gedagt tegen de

Aⁿ. 1629. Sterre een werk tot op de gracht-kant te brengen; dog dit was hen door ons fterk fchieten belet. Daar benevens hadden zy zich ontrent de punt Utrecht, door 't aanbrenge van vcele hout-werken zeer versterkt, en waren al zeer na by de zelve gekomen.

Den 12 dito 's nagts wierd de punt Bommel door 200 man befortmt, en 10 mannen van den vyant waren al aan 't klimmen; doch wierden met 'er haalt, niet zonder verlies van eenigen der hunnen, afgelegd.

Den 14 en 15 dito zag men veel karren van de Oost-kant na de West-kant van 't leger komen, van welke eenigen door 12 en 18 buffels door 't ryft-veld der E. Maatschappy getrokken wierden, waar op, na allen fchyn, eenig gefchut zal geweest zyn.

Men zag aan dien kant de vyand fterk werken, om eenige Batcryen te vervaardigen, waar mede zy tot onder de punten Bommel, West-Hollandia, en de Sterre quamen, latende de punt Utrecht, en 't verdere buiten, ongemeit.

Den 17 dito ging de Heer Opperlandvoogd Koen, nog zelf de ronde alomme doen, en 's vyands werken wel bezichtigen, en bevond de zelve ontrent de punten Bommel, en Weefp, in zoodanigen staat, dat hy die punten ten eerften, zoo daar niet tegen gedaan wierd, afsnyden, en ons daar ontblooten zoude; weshalven by haar Edelheden goetgevonden wierd dit werk aan te taften, en in brand te fteken.

Daar op wierden 350 mannen bedektyk in die punten gebracht, van welke 's namiddags, als de zee-wint begon te waaien, 25 of 30 Bootsgezellen met hun brand-tuig uit ieder punt een aanval op 's vyands werk deden, terwyl hen 60 kloeke Soldaten, 30 Japanders, en eenige Mardykers onderftunden, by welke zich ook eenige Chineezzen gevoegt hadden.

De vyand deed grooten tegenweer; dog wierd door 't geweld der granaaten, en door 't fterk fchieten der onzen, genoodzaakt te wyken.

Daar op graaften zyne werken in 't Verlies brand, terwyl de vyand in zyn groot werk aan weestand hield, zonder dat op 't zelve iets onzydco. dernomen wierd.

Men veroverde aan onze kant veel pieken, kriffen, en een mctale bas. De vyand verloor by dezen onzen uitval 2 of 300 man (hoewel die van Bantam, dit wel op 500 koppen begrooten) maar aan onzckant kregen wy geen dooden; dog naderhand zyn 'er van 30 gequetft, 4 man overleden.

Zoo haast de onzen maar afweken, quam de vyand, alzoo de wind eer, dan wygedagt hadden, afnam, weer te voorfchyn, doen

A°. 1629. doende zyn beft, om den brand te lefchen, en zyne dooden te bergen Zy kregen eindelyk 't vuur, hoe dapper ook op hen gefchooten wierd, uit, zoo dat de brand tegen over de punt Bommel zeer weinig fehade gedaan had. Ontrent de punt Weefp was veel houtwerk verbrand, dat nog tot den avond duurde, dog toen wierd alles door een zwaren regen uitgelefeht.

Den 19 en 20 dito wierd 's nagts door hen weder fterk aan de werken gearbeid. Ook maakten zy twee Bateryen, op welke wy giften, dat zy hun gefchut zogten te planten.

De Kapi- tein van 't Kasteel ge- queft. Te dier tyd wierd Adriaan Theunizoon, Kapitein van 't Kasteel, zoo als hy van de punt Weefp na de punt Bommel ging, met een roers-kogel door zyn been gefchoten.

Den 20 September deed de vyand zyn A°. 1629. eerfte fehoot met grof gefchut van die bateryen, fehietende een yzer van vyfpond na de punt Hollandia om de Ooft, na dat hy nu een maand voor Batavia gelegen had.

Op dezen nagt, ontrent twaalf uren (dat een groot verlies voor de onzen was) quam de Opperlandvoogd de Heer Jan Pietersfoon Koen, die dappere Held, en Batavier in zyn hert, na lang aan de loep gegaan te hebben, te fterven. Hy had 's avonds nog kloek en gezond (zoo 't geleek) aan de tafel geweest, en had ook (zoo men zegt) geen gedagten van zoo na aan zyn einde te zyn. Hy wierd den 22 dito met groote ftatie (waar van wy ter plaarze, daar wy hem in 't byzonder befchryven, uitvoeriger fpreken) begraven.

Dood van den Opperlandvoogd Koen.

F. Orans fec. Dierckx.

Tekening van Batavia A°. 1629. In wat ftat hy toen de ftad liet, blykt ons niet alleen uit 't gene wy 'er reeds over gezegt hebben; maar ook uit deze teekening, met letter T gemerkt.

Men fehoot al het kanon, dat den vyand maar befchadigen kon, by die gele-

genheit op alle de punten, en fterkten af.

Den 23 dito quam de Heer Jaques Specx, ordinaar Raad van Nederlands India, na een reize van 9 maanden min twee dagen met het fchip Hollandia, nevens zyne gemalinne, en zusters, hier op de reede, vin-

M 2 den-

A. 1629.

De Heer
Specx Op-
perland-
voogd van
Indiën.

dende alles in rep en roere, en de stad door honderd en twintig duizend javanen zeer nauw belegerd.

Hy wierd vooreert by eenparigheid van stemmen tot Opperlandvoogd van Nederland's Indiën, in plaats van den overleden Heer Koen, ter tyd toe dat de Heeren zeventienen daar ontrent anderen last zouden gelieven te geven, of een ander in zyn plaats te stellen, gekoren.

Nu begon de vyand, zoo aan de Zuid-West, als aan de Oost-kant met 9 of 10 stukken vry sterk te schieten, waar onder 4 of 5 stukken van 24 pond yzer waren; dog zyn verdere stukken waren maar 5 of 6 ponders, buiten de welke hy nog eenige mindere van 1 a 2 ponden had.

De punt Hollandia wierd verscheide malen getroffen, en aan de kap zeer beschadigd, dog wy verloren 'er geen volk door.

Wat de vy-
and daar na
verricht
heeft.

Die van de Zuid-kant hadden 't op de Tsjampans niet weinig gemunt, en verscheide malen eenige 24 ponders 'er door gejaagt; dog waar mede zy alleen 4 man gequetst, en een man gedood hadden.

Zy wisten hun geschut ongemeen wel te bewaren, en hadden dat met houtwerk zoodanig bebolwerkt, dat het door ons geschut geen nadeel ter wereld lyden kon.

Om de Oost hadden zy twee of drie zware, en eenige lichte stukken, waar uit zy zomtyds over het plein van 't kasteel schooten, zonder nogtans enig volk te quetzen. Ook vlogen 'er nu en dan wel eenige holle loode kogels met aarde gevuld, over 't kasteel, en ook wel eens een bas-kogel over de brug van 't zelve.

Het huis van den Heer Ontfanger wierd tweemaal getroffen, daar van de eene kogel in 't pakhuis een touw beschadigde.

Nu en dan zyn de Vestingen en Punten ook geraakt, alzoo zy redelyk wel doel schooten uit de halve kartouwen, die wy zelf in vorige tyden aan dezen Vorst gefchonken hadden, dat hy nu zoo qualyk aan ons erkende.

Die groot
gebrek
leed.

Dagelyks wierden 'er gevangenen binnē gebragt, dood-mager en magteloos van honger, die ons te kennen gaven, dat 'er geen levens middelen meer in 't leger waren, en dat zy 't niet langer zouden kunnen harden, aangezien 'er zeer veel volk door honger stierf, en geen minder getal, door gebrek van alles, verliep.

Den 29 dito 's nagts taste de vyand de punt Weesp aan, meenende die in brant te krygen door de meenigte van brandstoffen, die zy daar ontrent, en by de hokken der zelve gebragt hadden.

Zy staken die met een groot geschreeuw in brand; dog wierden van ons geschut, en van onze musquetten, zooda-

ning begroet, dat zy aanstonds weder afweken. Zy schooten ook een grof yzer door die punt henen; dog zonder iemand te quetzen, en hadden by dien aanval 140 man verloren.

Den 2 Oktober hoorde men 's nagts aan alle kanten sterk arbeiden, waar uit zommige meenden, dat de vyand bezig was met zyn geschut af te voeren, dat door een gevangen, die wy 's morgens kregen, bevestigd wierd, voegende daar by, dat zy van den Keizer te rug ontboden waren, en dat het geheel leger in 5 of zes dagen vertrekken zou, aangezien 'er de hongersnood, en elende, aan alle kanten sterk toenam.

Daar zyn 'er, die willen, dat de vyand nog dien zelve avond zyn leger-plaats in brand zou gestoken, een kanon-schoot afgeweken, en verder met het leger den 3 Oktober opgebroken zou hebben; maar deze hebben zulke nette aantekening niet, dan wel anderen, gchouden.

Ontrent dezen tyd deden de onzen een uitval op 's vyands werken, stekende door onze granaten eenige van zyne bateryen, dog niet zonder een groot ongeluk, in brand; want terwyl ons volk bezig was, om de granaten te werpen, zyn 'er 10 of 12 geborsten, eer de Matroozen die uit hunne handen quyt waren. Hier door verloren twee of drie het leven, en zeven of acht hunne armen, en handen, al 't welke alleen door de quade giffing van den Conftapel veroorzaakt was, om dat hyde zelve niet op hare behoorlyke maat gemaakt had. Dit gaf onder de onzen zoo grooten ontsteltenis, dat wy door dat geringe ongeluk byna geheel zouden geslagen geweest zyn; dog wy keerden echter met weinig verlies aan onze kant, en met het toebrengen van veel schade en dooden aan 's vyands zyde, na een lange sehermutzeling weer in de stad.

Zeger van Rechteren, een Krankbezoeker, die met de Heer Specx op Batavia quam, en dit beleg bygewoont heeft, verhaalt, dat des vyands kogels den 5 dito nog niet alleen gedurig over zyn huis vlogen; maar zegt ook dat de stad den 6 nog hard van den vyand beschooten is, daar by voegende, dat, zoo als hy over de kasteels-brugge was, en in 't zelve dagt te gaan, 'er een grove kogel zoo dicht by zyn lyf henen quam vliegen, dat het weinig verschild, of hy zou hem weggenomen hebben, zoodanig, dat hy van de slag byna ter aarde stortte, waar door ook die van 't kasteel niet anders meenden, of hy was 'er door gequetst, hoewel de kogel hem niet getroffen had, en hy ook in 't minste niet gequetst was.

De vyand deed alle zyn dooden in de Rivier werpen, en die met palen tocheijten, ten einde hy door de stank dezer aldaar be-
flo-

A. 1629.

Ongeluk
onder de
onzen
voorgeval-
len.Bewyzen
van der vy-
anden na-
dere aan-
vallen.

A^o. 1629. flotene lichamen (die nu niet afdryven konden) de Rivier vergiftigen, en voor de stad eeuwig maken zoude.

Dit gaf de onzen een groot ongemak; dog zy groeven ten eerften een menigte van putten, waar door zy weer van zeer goed water voorzien wierden.

Den 20 dito des nachts is de vyand met een groot geweld op de stad aangevallen; dog wierd door ons gefchut en musquetten zoodanig ontfangen, dat zy na een gevegt van drie uren, genoodzaakt wierden te wyken. Daar op bestormden zy Maagdelyns fterkte aan den uiterften hoek der stad gelegen, alwaar de onzen schoon maar 15 of 16 man fterk, zich weerden als leeuwen; en toonden, dat zy van de ftam der oude Batavieren waren, die met een kleen hoopken groote troepen wiften te verdryven.

Zy verdedigden zich deftig met kruut, en loot, zoo lang zy het hadden, en als dat verfehooten was, behielpen zy zich van die Veffing met het werpen van fteenen en pannen zoo lang, tot die ook alle verworpen waren; dog een van de Soldaten, die geenzins van de verlegenfte en niet minder, als bang voor de vyand, was, toonde dit klaar door zyn nieuwe krygs-lift, roepende zyne makkers, die niet wiften wat hy in den zin had, zeer vrolyk van geeft toe, mannen, wagt maar een ogenblik, ik zal 'er die Javaanfche honden wel van daan dryven. Daar op liep hy na beneden, haalde een pot met menfchen-drek, en wierp die de dood-vieze Javanen zoo ettelijke malen op de naakte huid, die ten eerften afhielden, en luid uitriepen: Tsjeh, binatang Hollanda, tsjeh andjing Hollanda jang Bakalay dangan tahi, dat is, foei gy Hollandfche beeften, foei gy Hollandfche honden, die met menfchen-drek vegt. Dit deed hen egter niet alleen de wyk nemen; maar voornamelyk ook 't ontzet, dat zy uit de stad op hen zagen afkomen.

Ik heb deze Veffing, wetende dit geval, menigmaal met verwondering befchouwd, en moet bekennen, dat ik verbaaft ftond, als ik de zelve bezag, en overwoog, hoe zoo weinig mannen zig in zulken kleene en flegte reduit zoo lang en zoo dapper, tegen zoo een groote magt van Javanen hadden kunnen verdedigen, want zy is zoo kleen, dat de vyand al een proef 'er af genomen had, om zemet een touw om verre te halen, dat egter niet had willen gelukken.

Zy ftaat wat buiten de Nieuwe Poort; in de tuin van de Heer Opperlandvoogd Camphuis, en is een van de grootfte oudheden, die ik op Batavia gevonden heb.

Den 1 November 's avonds ontrent 6 uren (zeft Zeger van Rechteren) zagen wy 's vyands leger aan drie zyden in den

brand ftaan, waar over wy zeer verwonderd waren, niet wetende wat dit bedeede; dog wy hielden ons daar op van binnen zeer ftill.

Den 2 dito zond zyn Edelheid de Heer Specx eenige Ruitery, nevens eenige vaandels voetvolk, na buiten, om te zien, wat de vyand 's nagts uitgevoerd had. Deze bevonden, dat zy de vlugt genomen, hun leger in den brand geftoken, en wel 7 of 800 man van hun eigen volk ellendig vermoord, zommige gekrist, en weer andere onthoofd hadden, die zy daar alle in reien en gelederen op de vlakke zagen leggen, en die kort daaraan een groote ftank van zich gaven.

Men zegt dat de Prins van Madura, Verdichtzeden vorigen Veld-Heer Boerakfa befpoten en uitgelagchen hebbende, voorgegeven had, dat zoo hy die magt by hem, en 't opperbewind 'er over gehad had, hy al over lang meefter van Batavia zou geweest, of zyn hoofd verbeurd hebben, en dat de Keizer hem daarom 't oppergezag over dit leger gegeven had.

Men verhaalt nog verder, dat Boerakfa, nevens dien Prins mede gezonden, gezien hebbende, hoe fchandelyk hy met zoo veel grooter leger van de stad getrokken is, den zelveen aanftonds gekrist heeft; maar dat dit verdichtzelen zyn, blykt klaar genoeg uit het gene wy bevorens van Boerakfa's dood aangehaald hebben.

Wy hebben by dezen oorlog zoo weinig Nederlanders verloren, dat het naculyks waardig is de zelve te noemen, en zy werden maar op 10 of 12 bepaald. Van de Chincezen, Japanders, en Mardykens zyn 'er eenige gequett, en 7 of 8 doodgeflagen.

Het waarfchynelykfte, dat wy hebben konnen vernemen is, dat dit leger van den vyand 100000 man (en, zoo zommige willen, nog meer) zoude fterk geweest zyn, met welke grootte tegen zoo kleen magt der onzen zy, door Gods zonderlingen zegen, zeer weinig verricht hebben.

Men heeft echter gezien, dat die Vorft iets gedaan heeft, dat men bevorens onmogelyk achtte, te weten, om met zyn zwaar gefchut over zoo veel zware bergen, tot voor Batavia te komen, daar hy tuffchen de 3 of 4 maanden mede bezig geweest is, en daar hy veel buffels en karren door verloren heeft; al het welke hy echter heeft weten te verdueren.

Men ftelde nu vast, dat hy daar by zyn bekomt wel hebben zou, als hy de zynen zoo deerlyk zou zien te rug keeren.

Hoe veel volks de vyand, gedurende dit beleg, verloren heeft, is niet wel te zeggen; dog de onzen, die hen met kleene troepen nog eenige dagen volgden, vonden veel dooden, kristen, en verlatene karren, zoo op de weg, als in de Ri-

Werden door menfchen-drek genoodzaakt te wyken.

Befchryving van die reduit.

De vyand trekt den 1 November beraft.

A^o. 1629.

Verdichtzeden vorigen Veld-Heer Boerakfa befpoten en uitgelagchen hebbende, voorgegeven had, dat zoo hy die magt by hem, en 't opperbewind 'er over gehad had, hy al over lang meefter van Batavia zou geweest, of zyn hoofd verbeurd hebben, en dat de Keizer hem daarom 't oppergezag over dit leger gegeven had.

Sterkte van 's vyands leger.

Verlies van den Keizer by deze trocht.

A°. 1631.

vier van Karawang leggen, gelyk zy ook nog eenige karren en kriffen in de ftad gebragt hebben.

Men hoorde van de Chineezen, die van Tsjeribon quamen, dat wel de helft van 's Keizers leger dood gebleven, behalven het volk, dat door hongers-nood afgedropen, en na 't bosch geloopen was.

Gerucht van een derde belegering van Batavia A°. 1631.

A°. 1631 den 24 May (zegt deze van Rechteren, van Banda na Batavia zeilende, en ontrent Japara genadert) dat zyeen vloot van fehepen en jachten zagen aankomen, die van Batavia na Japara gezonden was, om de Javanen, die, zoo men zeide, wederom in aantocht waren, om Batavia ten derdemaal te belegeren, dat te beleeten; dog daar is niet verder op gevolgt.

Die vloot bestond uit de fehepen Bueren, Bommel, Grooten-broek, de Salm, West-Zaanen, Tajouan, Diemen, en Brokerhaven; over welke de Heer Vlak Op-

perbevelhebber was, die den Ontfanger, A°. 1645, en meer andere Heeren van rang by zich had.

Op dat men nu geen kennis van den ftaat des kasteels van binnen krygen mogt, liet men daar ieder een, die wilde, niet inkomen.

In de volgende tyden blykt uit de vaste ordres, zedert A°. 1636, by haar Edelheden op Batavia beraamd, dat zy den 6 Augustus A°. 1640 goed gevonden hadden, voortaan geen Javanen, als met verlof, in 't kasteel te laten komen. En na die tyd heeft deze Keizer alle zyne hoogdravende gedagten, van Batavia weder te belegeren, laten varen, hoewel hy tot zyn einde toe onze vyand gebleven is.

Verbod aan de Javanen A°. 1640 van in 't Kasteel te komen.

Hy hield zig dan zedert ftill, en quam A°. 1645, na een regering van 81 jaren, te sterven, latende zynen zoon tot opvolger op zynen throon, die toen een Prins van ontrent de 26 jaren was.

Dood van Mohammed A°. 1645.

DERDE HOOFDSTUK.

Het gedrag van dezen Prins in 't laatste van zyn vaders leven, ontschaakt het wyf van Temanggong Wiragoena, des zelfs aanklagte op de raat van zyn ouder broeder aan den Keizer; dog die hunne verwaging geenzins beantwoordde. Verder gedrag van den aangeklaagden Prins. Wat de Keizer ontrent hem, en den Temanggong dede. En hoe zich de Prins naderhant droeg, en ook den Temanggong ontrent zyn wedergebragt wyf. Des Keizers genoegen over des Princen, en zyn misnoegen over des Temanggongs gedrag. De Prins weder ten Hove. Herwon zyns vaders gunst. En volgde hem op zynen troon. Socfochoenan Ingalaga 4e. Keizer van Java A°. 1645. Die veel Ryken op Java veroverd. En de landen van Watas Kali Toegoe aan den Panombaban van Tsjeribon schenkt. Die hem Sulthan Abdul Cahar noemt. Hy verzoekt ons om vrede met zekere bepaling. Gezanten aan hem A°. 1645 gezonden. Hoe die ontbaalt wierden. En de vrede zonder bepaling sluiten. 't Eerste verbond met hem gemaakt. Hoedanig hy zyn lant en volk bestierde. Belast Wiragoena, en al zynen aanhang, om te brengen; dog veinsde ontrent zyn broeder. Die met de Priesters toeleg maakt, om den Keizer te doen vermoorden. 't Welk uitlekt. Werd van den Keizer in verzekering genomen, en zyn beste vrienden gedoot. Waarom by den Keizer openbaar aantast. Die zyne makkers, en daar na hem, dooden laat. Waarom by hem niet vatten liet. Doet ook alle de Priesters in, en ontrent Mataram, en de verdere grooten, hem in de weg zynde, dooden. Waar op Pangerang Poerabaja niet ten hove verscheen. Welken hoon de Keizer tragt te wreeken. 's Keizers moeder snyt dit door een list af. Die de Keizer zyn eere weder geeft. Met hoe grooten voorzichtigheit die Vorstin dit aanlegt. En hoe zy de verzoening van den Pangerang bewerkt. A°. 1655 kregen wy geschild met dezen Keizer. De Heer Johan van Zyl als Gezant aan dien Vorst gezonden. A°. 1660 oorlogt by met ons, en met die van Djohor. A°. 1664 maakt by vrede met ons. A°. 1668 Verfpreec aan hem gezonden. Dien by beerlyk dede inbaalen. Zoekt ons cynsbaar te maken. Zyn doot A°. 1670.

A°. 1645. Het gedrag van dezen Prins in 't laatste van zyn vaders leven.

Men moet voor af weten, eer men nog tot de regering van dezen jongen Vorst overgaat, wat 'er met hem in de laatste jaren van zyn vaders leven, en den Temanggong Wiragoena, eersten bestierder van het Ryk, en Landvoogd van Mataram, voorgevallen is, alzoo dat een groot licht ontrent eenige zaken, in 't begin van zyne regeering voorgevallen, geven zal.

Uit het gene wy bevorens reeds, over de Ryksbedienden sprekende, van het ampt van den Temanggong Wiragoena gezegt hebben, is ons klaar genoeg gebleken, dat de bediening van dezen Heer van een zeer wyd uitgebreid gezag, en dat zyn vermogen, zelf over de allergrootste Heeren aan 't Hof, zoodanig geweest zy, dat daar uit niet anders, dan ten grootte aanhang

A. 1645. hang vloejen kon, zoo dat alle de groote Hovelingen dien Heer moesten na de oogen zien, en volflagen van hem ahangen; dat naderhand (gelyk wy zyn zullen) ook de reden geweest is, dat deze jonge Vorst zich, alzo 'er een oude wrok tusschen hem en dezen Temanggong was, op een vry behendige en omzichtige wyze van dezen vermogenden en zoo sterk van alle de eerste Hovelingen ondersteunden Heer zocht te ontslaan.

Ontschaakt Deze Vorst nu, nog maar een jongeling van 18 jaren zynde, had zich verflout, om een van de liefste en fraaiste vrouwen van dezen Temanggong met geweld weg te voeren, zich inbeeldende, dat die groote Ryksbedienaar, wegens zyne Princelyke opgaaude en by zyn vader zeer sterk toenemende magt (alzo hy hem ten Kroon-Prins geschikt had) noit in zyn gedagten zou hebben durven nemen, om hem by den Keizer zynen vader, over zoo een beuzeling (zoo hy het noemde) aan te klagen, of om die vrouw van hem weer te eischen.

Hy was daar in geweldig bedrogen; want die Temanggong, een zeer getreng en bitter man, dien hoon niet konnende verduwen, en zyn liefste vrouw niet wилende missen, nam deze daad zoo hoog op, dat hy, met zyne getrouwste vrienden raadplegende, hoedanig dien stouten roover en ontschaker van zyn wyf te straffen, met goed overleg van 's Princeen onder broeder (met welken de Temanggong eene lyn tegen den Kroon-Prins trok) goedvond deze sehend-daad aan de Keizer bekend te maken.

Dit drong den oudsten Prins te sterker aan, om dat hy hoopte, dat zyn vader door dit geval in zyne keure veranderen, en zyn jongsten broeder, schoon uit een vrouw van doorlugtiger huis, dan hy, geboren, voorby gaan mogt.

Zy klaagden ook daar over aan den Keizer by een goede gelegenheid, die zy hier toe waarnamen, en wisten die daad hem ook zoo vuil voor te stellen, en dien Prins (anderzins zeer gelieft) by zynen vader zoo zwart te maken, dat de Keizer, ten bewyze dat hy daar over zeer ontfeld, en op dezen zynen zoon zeer vertoorn was, zich in meer als 30 of 40 dagen niet zien liet, en met geem een hoveling spreken wilde.

Dit was een geval, dat zoo stil niet blyven kon, en dat, onder de hovelingen bekend geworden zynde, het ganse Hof (aangezien ieder der Princen daar zynen aanhang had) mede zeer ontroerde, en in de uiterste bekommering bragt, wat uitslag dit werk, waar over de Keizer zoo zeer geraakt was, nemen zou.

Eindelyk deed de Keizer Wira Goena, benevens zyne vrienden, en zynen oudsten

zoon, in zyn binnen-hof by zich ontbicden, 't welk hen hope van een gelukkigen uitslag gaf, hoewel het geheel tegen hunne geuagten uitviel.

Na dat zy dan voor den Vorst verscheenen waren, bestrafte hy hen zeer bitter over hunne groote onvoorzichtigheit, wegens dat zy zich allen met vrouwen en kinderen daar door in het uiterste gevaar van hun leven, wanneer deze zyn zoon eens in zyne plaats op den throon volgen zou, gebragt hadden. Hy voegde daar by, dat zyn zoon, als Kroon-Prins en erfgenaam des Ryks, wel iets doen mogt, dat men in een ander dood-schuldig zoude oordeelen, te meer, om dat zulks door een jongman aan een jonge vrouw, als zynde een drift der jeugt, geschied was, die de Temanggong (nu een oud man zynde) zoo nodig niet had, en wel missen kon.

Deze voorrede quam hen wel zeer raeuw en onsmakelyk voor, maar het trof hen veel meer, wanneer de Keizer daar nog by voegde, dat ook zyn keure op dezen zoon, als de verstandigsten en bequaamsten; om zoo grooten Ryk en volk te bestieren, onwankelbaar was, en dezelve bleef, verwyttende zynen oudsten zoon zeer seherp zyn gering verstand, en slecht overleg, dat hy zich, ten gevalle van een vreemden, tot zyns broeders verderf, had laten gebruiken, waar mede hy betoont had onwaerdig te zyn, om over zoo grooten volk te gebieden, voor welk volk hy (Keizer) gehouden was na zyn dood goede zorge te dragen, bevelende hem verder deze zaak voor zyn broeder verborgen te houden, ten einde hy noit te weten mogt komen, dat hy tot zyn nadeel met Wira Goena aangespannen had, 't geen hy Wira Goena, op straffe des doods mede bevolen heeft.

Hy zeide daar benevens tegen den laafsten, dat hy van herten wel gewenscht had; dat hy die klagten over den Prins, zynen geliefden zoon, noit aan hem gedaan had; aangezien dit, na zyn dood, niet anders dan doodelyke onheilen voor hem, en alle de zynen, en voor al voor zynen oudsten zoon, baren kon, hoewel hy voor hen na zyn dood ook alle mogelyke zorge dragen wilde.

Hier mede vertrok de Prins, en deze vermogende Staats-dienaar, dog zeer ontfeld, om dat deze zaak geheel anders, dan zy gegift hadden, uitgevallen was, voorziende van die tyd af, dat het hen na 's Keizers dood, hoc grooten voorzorge hy ook dragen mogt, zekerlyk niet wel gaan, en dat die jonge Vorst dit aan hun allen, gelyk ook geschied is, wreken zoude.

De jonge Prins ondertusschen, door verder ge's Keizers liefste gemalin, zyne moeder drag van (zyna

het wyf van Temanggong Wira Goena.

Deffels aanklagte op de raad van zyn onder broeder aan den Keizer.

Dog hunne verwagting geenzins beantwoord.

A. 1645.

A°. 1645.
den aange-
klaagden
Prins.

zynde de dogter van den Panombahan van Tsjeribon) op een bedekte wyze, buiten 's Keizers weten, bericht van alles bekomen hebbende, en zynen misflag, na dat de drift over was, bemerkende, droeg zig veel wyzer, als zyn broeder, en Wira Goena, gedaan hadden.

De Keizerin deed hem ook heimelyk zeggen, dat, zoo hy de Prins van het Ryk, en haar zoon, en zoo hy van 't rechte bloed der Panombahans van Tsjeribon was, die men het gansche Ryk door voor heilig hield, het hem dan nu ook aan geen verstand ontbreken moest, om zich uit zoo een kleene zwaarigheid te redden, vermits hem, als hy eens op de throon van zyn vader zitten zoude, dagelyks veel grooter en gewigtiger zaken zouden voorkomen.

Uit dit bericht van zyn moeder begreep de Prins, dat hy by zyn vader over dat voorval wel eenigzins in ongunst, maar dat de Keizer egter geenzins in zyne keure ontrent hem, als Erf-Prins, veranderd, en dierhalven hope voor hem was, om na een kleene boete, en door toedoen van de Keizerin, haast weer in zyn gunst te geraken.

Hy veinsde daar op nergensaf te weten, hield zich zeer stil, voegde zich dagelyks nevens de minsten ten hove, dog liet zich met groote voorzigtigheid van zyne getrouwste vrienden bewaken, en van zyn lyfswagten (waar onder ook onze tot nog toe gevangene Nederlanders waren) zoo wel bewaren, dat zyn vyanden geen gelegenheid hadden, om hem eenig nadeel te doen.

Wat de
Keizer ont-
rent hem
en den Te-
manggong
dede.

De Keizer nu, om te toonen, dat hy deze vuile daad van zyn zoon geenzins goedkeurde, of voorstaan wilde, quam na 30 of 40 dagen weder te voorschyn, by welke gelegenheid de Prins zich als voorheen, vertoonde, stellende zichzelf zoo ootmoedig en onderdanig, als oit te voren, aan.

Na dat de Keizer dan vooraf het vonnis van verscheide andere misdadigen uitgesproken had, wendde hy zich na zyn zoon, en vraagde hem, hoe men gewoon was de overspeelers te straffen. De zoon, die deze vrage niet verwagt, hoewel hy nu en dan wel gevreeft had, dat de Keizer dit niet ongemerkt zou laten doorslippen, antwoordde daar op kloekmoedig, doch met een zeer ootmoedige stem: Met de dood. De Keizer gaf daar op aanstonds weer dit antwoord: Zend dan uwe overspeelster tot haren Heer, belastende te gelyk aan Wira Goena, om met haar na zyn welbehagen te handelen. Hy wendde zich daar op weer na zynen zoon, en beval hem aanstonds uit zyne oogten te gaan, en buiten zyn last niet

weer onder zyn gezicht te komen.

De Prins, dien dit buiten twyffel zeer speet, gaf daar op weder tot antwoord: *Uw slawe neemt ootmoedig afscheid door zyns Heeren rechtvaardig bevel op zynen kop.* Daar op kroop hy met zeer groote eerbiedigheid agterwaards (alzoohet een onvergeeflyke misflag wezen zou, zig voor den Keizer om te keeren, en hem den rug te toonen) en liep gezwind uit 's Keizers oogten na den ouden Temanggong Mataram, zyns vaders, en ook zynen grooten vriend, door welken hy als zyn leermeester van zyn vyf tot zyn vyftien jaren opgevoed, onderwezen, en bestierd was.

Kort na zyn komst by den zelve gaf hy last aan zyn volk, dat hem met grootte pragt en statie plagt te volgen, dat zy teritond na zyn Hof vertrekken, en deze zyne zoo beminde getoolde vrouw in een fraajen draag-zetel zouden doen gaan, die met rouw lywaat (by hem een teken van rouw en droefheid) bedekken, en aldus na Temanggong Wira Goena dragen, en hem zyn vrouw wedergeven, wel uitdrukkelyk in aler tegenwoordigheid daar by voegende: *Want zoodanig is 't rechtvaardig vonnis van mynen Heer, om de overspeelers te straffen.*

Dit wierd zoo spoedig uitgevoerd, dat dit geroofde wyf, tot verbazing van den Temanggong, al in zyn huis was, eer hy van het Hof was gekomen; dog hy, haar bedryf herdenkende, zag haar zoo ras niet, of hy wierd door de drift, en jaloezy, die de Javanen zoo eigen is, zoo verre vervoerd, dat hy zyn kris trok, en deze jonge hoewel tot overspel gedwongene vrouw met 5 of 6 steeken doorstak; waar door zy aanstonds op de plaats dood bleef, latende haar lichaam, tot een grooter bewys van zyn wraak-lust, op 't veld werpen, alwaar zy zoo heimelyk, als 't mogelyk was, door 's Princen volk begraven wierd.

De Prins, die den toelag en 't voorneemen van zyn vader by de bevelen, aan hun beiden gegeven, beter, dan de Temanggong, begrepen had, was overdeze daad zeer ontstelt, en nam 't geluk van die vrouw zoodanig ter herten, dat hy, wegens een onverzettelyke droefheit, in geen drie jaren met eenige vrouw verkeerden wilde, belastende, dat men alle zyne byzitten in een byzondere plaats opsluiten zoude.

Om nu nog verder aan den Keizer, zynen vader, te betoonen, dat hem dit zyn bedreven overspel leed was, belastte hy zyn volk, die wel 15 of 16000 man sterk waren, zich onder 't bestier van den Temanggong Mataram te begeven, en verzogt den zelve, dat hy dog zyn volk regeer-

A°. 1645.
Hoe zich
de Prins
naderhand
doeg.

En ook den
Temang-
gong ont-
rent zyn
wederge-
bragt wyf.

A°. 1645. ren, en dat hy voortaan naaft hem het gebied over hen behouden wilde, alzooy zich niet verftandig genoeg kende, om de magt, die den Keizer hem gegeven had, te gebruiken.

Ten teken van droetheid liet hy ook zyn hair affcheeren, en hield zich meer als twee jaren lang by en onder dezen Temanggong Mataram, om by hem nog als een kind te leeren, terwyl hy zyne huisfelyke zaken door zyne vertrouwd Loera's, onder de gedurige medekennis van dezen Temanggong liet waarnemen.

Van dit voorzichtig gedrag van de Prins kreeg de Keizer nu en dan bericht, en had een groot welgevallen in deze zyne vernedering en boete, die hy zich zelven, buiten zyn last, oplei; dog wannec Wira Goena voor hem verfcheen, zeide hy hem in 't bywezen van alle zyne vrienden: *Gy toont door uw buitensporige drift, dat gy zeer onverftandig zyt. Wat hebt gy gewonnen, met die jonge en onnoozele vrouw te dooden, die gy wel wift door myn zoons geweld geroofd, en gedwongen te wezen, om zyn welluft op te moeten volgen? Ik heb u over uwe onvoorzichtige aanklagte eenmaal uw misflag aangewezen, maar nu hebt gy met deze uwe verwoede daad het quaad verdubbeld, en nog veel erger gemaakt. Myn zoon toont daar in zyn verftand, dat by uw vrouw op myn bevel u aansonds weer t'huis gezonden, en dat by zich zelven, zonder haar eens te durven zien, of fpreken, van haar geheel en al afgezonderd heeft, bedwingende aldus in zyn jonge jaren zyn groote liefde, om die aan myn bevel met gehoorzaamheid te onderwerpen, daar gy in zoo hooge jaren uwe gramfchap tegen een onfchuldige niet hebt konnen betuigen.*

Hy heeft buiten allen twyffel op zulk een edelmoedige daad van u zoo aansonds uw vrouw weder te zenden, nevens my niet anders van u verwacht, als dat gy hem die vrouw wederom ten gefchenk gezonden, waar door gy grootelyks zyne en myne gunft gewonnen, en u zelven voor het toekomstige voor alle gevaar zeker zoudt gefield hebben, daar gy nu door uwe bittere daad van eenen verftoorden, ook eenen bedroefden Prins, en hem tot uwen onverzoenlyken vyand gemaakt hebt, die niet zal nalaten, dit, zoo ras by maar kan, aan u, en alle de uwen te wreken. Ik zal echter by myn leven myn best doen, om voor u zyne vriendschap, zoo veel my mogelyk zyn zal, te bewerken, gebiedende u, op myne hoogfte ongenade, om met hem ook in vriendschap te leven.

Na dat nu de Keizer aldus tot Wira Goena gefproken, en daar mede eenfchyn gegeven had, als of zyne gramfchap tegen zynen zoon al ten grooten deele over was, was het egter zoo verre van IV. Deel.

daar, dat hy in de tyd van drie jaren niet eens van hem repte, hoewel hy wel wift, dat hy zich zelve zeer ftill, en van alles, dat na vreugde of uitfpanning geleeke, geheel afgezonderd hield, volgende in alles de lessen van zynen wyzen leermeester, aan welkers opperbestier hy zich zelven onderworpen had.

Na dat deze drie jaren nu verloopo- ren, vraagde de Keizer aan den Temanggong Mataram: *Hoe waart den Bengel, is hy al wyzer geworden?* De Temanggong Mataram antwoorde; Ik twyffel niet, of 's Princen verftand zal zyn Majesteit voortaan zeer wel gevallen.

Deze vrage, met zoodanig een antwoord 'er op, was, na de Javaaniche Hof-zeden, zoo veel als een herroeping van dien Princen hove, die ook daags 'er aan daar met zyn vorige luitfer en floet, als of 'er niet ter wereld voorgevallen, en als of hy noit afwezig geweest was, verfcheen, na welken tyd hy ook de gunft van zyn vader zoo wel weder wift te winnen, dat hy in korten tyd verre boven Temanggong Wira Goena in gezag begon op te klimmen.

Na dezen tyd leefde de Keizer nog vyf jaren, en is toen de Prins, door zyne Majesteits voorzorge, van Wira Goena zelfs op den throon van zyn vader, even na 's Keizers dood, bevestigt.

Men ziet uit dit verhaal dan klaar, dat dit onvoorzichtig bedryf van dezen Kroonprins ontrent A°. 1637 moet voorgevallen zyn.

Zyn naam was Pangarang Mafaria; dog zoo ras hy tot de kroon verheven was, liet hy zich (de eerste van alle die vorften) Soefochoenan Ingalaga noemen.

Deze vorft is het geweest, die, door zyne ongemeene dapperheid zich meester van Damak, Padjang, DJapan, Panaraga, Cadiri, Toeban, Latiem, Madion, Soerabaja, Passarowan, en Balamboang gemaakt, en die alle die bevorens zoo vermaarde Koningen van Java onder het jok gebragt heeft. Ook was by Heer van alle de stranden; dog met den Panombahan Ratoe van Tsjeribon, die een Vorft op zich zelven, en zyn schoonvader was, leefde hy in groote vriendschap.

Deze Panombahan verzocht van de Keizer op zekeren tyd, om den Koning van Bantam te beoorlogen, dat de Soefochoenan hem toestond, en hy ook dede; dog die Koning dwong hem te moeten wyken. Daar op hem de Keizer op zekeren tyd ontbood, om by hem in de Keizerlyke Hof-ftad Mataram te komen. Hy quam 'er, en de Keizer haalde hem zeer plegtelyk, en met veel heerlykheid, van de poort Tadie af, in, even gelyk hy gewoon was de grootste Koningen in te halen, ontziende zich niet, om een halve dag reizens van zyn Hof dien Vorft te ge-

A°. 1645.

De Prins weder ten Hove.

Herwon zyn's vaders gunft.

En volgde hem, op zynen throon.

Soefochoenan Ingalaga, 4°. Keizer van Java A°. 1645.

Die veel Ryken op Java veroverd.

A°. 1645. moct te gaan, alleen maar om de achting die hy voor hem had, te toonen.

De landen van Waiahoë aan den Panombahan van Tsjeribon sckenkt. Die hern Sulthan Abdul Cahar noemt.

Na dat nu Panombahan Ratoc drie dagen by den Soefoehonan geweest was, schonk hy hem alle de zee-stranden van Tsjeribon af tot Samarang toe, welke landen by de Javanen met de naam van Watas Kali Toehoe bekend zyn.

De Panombahan nam dit met veel genoegen, en dankbaarheid aan, en verzogt den Keizer, dat alle zyne volkeren op het buiten-hof vergaderen mogten, alzoo hy hen iets van belang te zeggen had. Zy quamen 'er, en toen zeide hy: *Door den wille des Allerhoogsten Gods geve ik beden aan den Soefoehonan. Ingalaga, ulieder Heer, den naam van Sulthan Abdul Kabar Ibn Mataram*; waar op alle de onderdaanen, zich zeer nedrig voor den Panombahan, en den Soefoehonan gebogen hebbende, beploofden dit gebod van den Panombahan na te komen, en hunnen Keizer met dien eernaam te zullen eeren.

Hy verzoekt ons om vrede met zekere bepaling.

Een van de eerste zaken, die deze Keizer, na dat hy op den thron van zynen vader gestegen was, dede, was, dat hy ons verzogt om vrede met hem te maken; dog met die bepaling, dat wy ons verdrag, met den Koning van Bantam gemaakt, zouden moeten breken.

Gezanten aan hem A°. 1645. gezonden.

Haar Edelheden zonden daar op den Heer Ontfanger van Batavia, Zebald Wonderer, en de Heer Jan Barentssoon, in gezantschap na dien Keizer (houdende, zekerheids halven; 's Keizers gezanten zoo lang op Batavia, tot dat de vrede mogt getroffen zyn) om te zien, of zy die bepaling, daar wy ons niet aan wilden laten binden, niet zouden kunnen wegnemen.

Zy vertrokken den 8 April met het jagt de Zeehond van Batavia na Japara, van waar zy te land na Mataram gingen, komende daar den 26 van die maant. Zy wierden door vier van de eerste Priais, en Mantris, zynde de grootste Heeren en Raden van den Keizer, ontfangen, en totaan 's Keizers Paleis, dat toen nog maar van bamboezen, en met veel matten belegt was, geleid. Men verzogt deze gezanten op die matten wat te zitten, en zy zaten 'er vier uren, eer zy pinang en tabak kregen. Daar na bragt men hen ook een kopje thee; dog een van de oppassers van deze Heeren gezanten zei, dat dit een slegt onthaal voor hongerige magen was.

Daar na quamen 'er eenige wyven, of Hof-bedienden van den Keizer, drie en drie in een gelid, ieder met een poreeleine schootel op 't hoofd, waar in de vrugten des lands, en daar onder peper, rylt, mitsgaders verscheide werken van hare handen, lagen.

Hier op zei een van deze Ryksraaden, dat al deze vrugten in 's Keizers landen groeiden, en vraagde, of wy die

in Holland hadden. Onze gezanten ga- A°. 1646. ven tot antwoord, ja, en nog veel meer, als die.

Na dat nu deze vrouwlieden hare scho- Hoe die onthaald werden.

telen nedergezet hadden, quamen zy ontrent de Heeren gezanten zitten, ook begonden eenige van haar te zingen, en andere te dansen, om aan die Heeren enig vermaak te geven.

Ontrent de midlag quam de Keizer zelf te voorschyn; aanhebbende een scharlaken rokje. Hy voerde een lange Tabaks-pyp in de hand, en werd van de voornoemde vier Priais geleid. Kort daar op volgde zyn Cancehier met een boek van bladen van boomen, en met een pen, die van yzer scheen te zyn, om daar mede op die oladen te sehryven. Nadat de Keizer op een mat, die over de andere henen lag, was gaan zitten, knielden deze vier groote Heeren, en de Cancehier, nevens een groote menigte van andere Javanen, voor hem.

De Keizer begon toen met hen te spreken, en hen te zeggen, dat zy de gezanten uit zyn naam groeten, en verwelkomen zouden. Zy deden dit; dog na dat die Vorst eenigen tyd by hen gezeten had, vertrok hy weder, latende onze gezanten aanzeggen, dat zy maar na de Markt konden gaan, daar hy hunne verblyf-plaats had doen verwaardigen, alwaar zy een dag of twee konden uitrusten, en daar na zou hy met hen over 't sluiten van de vrede spreken.

Op den eersten May werd de zelve; dog De vrede zonder bepaling, sluiten.

buiten die bepaling van met de Koning van Bantam te breken, gesloten. De Keizer drong daar wel sterk op aan; dog als hy zag, dat de gezanten vlak uit zeiden, dat zy dan onverrichter zake scheiden zouden, zoo stapte hy daar van af.

Daar op vertrokken die Heeren den 3 May weder na Batavia, alwaar zy den 9 dito aanquamen.

Dit nu zoodanig met dien Keizer be- 't Eerste verbond met hem gemaakt.

raamd zynde, quamen 'er weder strubbelingen tussehen beiden, waar door het nog tot den 24 September A°. 1646 aan liep, eer daar van een opstel verbonds-gewyze gemaakt wierd, en dit is (myns wetens) ook het eerste verbond, dat tussehen haat Edelheden, en tussehen een van deze Keizers, gemaakt is.

Hy zond dan ontrent de voornoemde tyd zyne Gezanten na Batavia, die in de vergadering van haar Hoog-Edelheden, zes voorwaarden van vredehandeling overleverden, op welke na allen sehynen vaste vrede met dien Vorst zou kunnen getroffen werden. Zy waren van dezen inhoud.

Eerstelyk, dat men den Soefoehonan Mataram zal bekend maken, wat voor kleeden, en zeldzaamheden jaarlyks uit an-

A°. 1646. andere landen hier op Batavia aangebragt werden, en dat men daar benevens een bezending aan zyn Majesteit doen zal.

Ten tweeden, ingevalle zyn Majesteit eenige lieden, 't zy Priefers, ofte van wat hoedanigheid die mogten zyn, na verre landen wilde verzenden, zoo zullen die van de E. Maatschappij gebonden zyn de zelve met hare schepen over te voeren.

Ten derde, dat men alle Mataramze Javanen, op Batavia gevangen zittende, zal moeten los laten.

Ten vierden, dat men alle lieden, die om schult, of om eenige andere oorzaken, geene uitgezonderd, wegloopen, aan wederzyden, na gedanen eisch, wedergeven zal.

Ten vyfden, by aldien de Soefoebonan Mataram tegen iemand van zyne vyanden quam te oorlogen, dat men dan gehouden zyn zal den zelve te helpen, gelyk zyn Majesteit van zyne zyde weder doen zal.

Ten zesden, en ten laafsten, dat wy alle kooplieden, onder zyn Majesteit beboorende, op alle plaatzen vry en vrank met hunne koopmanschappen zullen laten vaaren, en dat wy zulx ook aan de Malevers, na zyn Majesteits landen zich willende begeben, zullen toestaan.

Deze bovenstaande zaken in 't algemeen, en ieder in het byzonder, wel onderzocht, en overwogen zynde, zoo hebben wy, na rype overweging, en ernstige weder-nalooping der zelve, goedgevonden de vier eerste leden van dien, zonder eenige bepaling aan zyn Majesteit toe te staan, gelyk mede het vyfte lid; dog onder die uitzondering en voorwaarde, dat wy alleen gehouden zullen zyn zyn Majesteit tegen die gene te helpen, met welke wy mede in openbaren oorlog leven, en met welke wy geen besprek van vrede hebben aangegaan; in welker voegen zyn Majesteit van zyne zyde mede niet verder gehouden zal zyn te doen. Het zesde en laafte lid werd mede toegestaan; dog met die bepaling, dat zy niet na de Eilanden Amboina, Banda, nog Ternate, en ook niet na, nog voorby Malacca, dan met onze uitdrukkelyke passien, zullen mogen vaaren, die zy gehouden zullen zyn hier op Batavia te komen halen, welke voorwaarden, en bepalingen, by de Heeren Gezanten ook aangenomen, en omhelt zyn, met toewensching van beider zyde, dat de bovenstaande zaken heiliglyk mogen nagekomen, en agtervolgd werden.

In 't Kasteel Batavia den 24 September A°. 1646. (was getekend)

Kornelis van der Lyn, Karel Reinierszoon, en Simon van Alphen.

Wat nu de regering van dezen Vorst over de zynen betreft, de Javanen in het

algemeen, en in 't byzonder de Geheim-A°. 1647. schryver van Staat, Soera Wicrama (die in de Heer Speelmans tyd geleest, en, als een van de grootste kenners der Javaansche oudheden, deze meeste zaken op 't verzoek van dien Heer opgesteld, en ons nagelaten heeft) getuigen van hem, dat, zoo'er ergens maar eenige schoone vrouwen in 't ryk waren, die terstont in 't Hof gebragt, en zoo die den Keizer bevielen, dan hare mans terstond, verschoonende daar in zelf die van den eersten rang niet, maar omgebragt wierden.

Zoo ras men nu deze vrouwen voor hem gebragt had, vraagde hy haar, tot wien zy meer genegenheit hadden, tot hem, of tot haren man? Indien zy zeiden meer genegenheit voor haren man te hebben, zoo wierden die vrouwen met hare mans gedood; dog zoo zy zeiden meer genegenheit tot hem te hebben, geraakten zy in gunst by hem, en hy gaf dan maar last om hare mannen om te brengen.

Indien hy eenige zusters, of jonggetrouwde onder zyn volk had, die eenigen eerbied aan hem bewezen, zoo liet hy hare mans maar weten, dat hy deze hare vrouwen eerst wilde beslapen. Indien deze mans antwoordden, dat de Keizer dat doen kon, als 't hem beliefte, en dat dit hen welgeviel, zoo behielden zy 't leven; dog zoo zy eenig ander bescheid gaven, waren zy, eer zy 't eens verwagten, uit de wereld.

Indien ook eenige van zyne wyven, of geliefte bywyven, bedroeft, of ziek waren, of quamen te sterven, zoo wierden alle dienareffen van die vrouw door zyn last niet alleen gedood; maar ook veele levendig met haar begraven, niet uit die grond, waar uit de Vorst van Balamboang wel iet diergelyks doet, maar enkelyk en alleen uit woede tegen die dienareffen, door welker agteloosheid hy zyn gemalin meende verloren te hebben, en om zich daar over aan haar te wreken.

Men zegt ook, dat hy, met vrouwen niet vergenoegt zynde, een zeer groot Sodomiet geweest is, en zig vry verder daar in te buiten gegaan heeft, dan het nodig is hier te verhalen.

Indien eenig Prins, tot welkers gemalin hy genegenheit gekregen had, weigerde die over te geven, zoo wierd zyn huis aanstonds in brand gestoken, als of dat zonder weten van den Keizer geschiedde, en als dan quam hy mede toefchieten, even als of hy genegen was, om dien brand te lesschen; dog belafte te gelyk, die vrouw, die hy hebben wilde, te vatten, en in zyn Hof te brengen.

Als 't nu dag geworden was, liet de Keizer alle zyne Mantri's en Ryks-Raden roepen, en zeide tot hen: *Van dezen nacht*

A°. 1647. *nacht is'er een vrouw by my komen vlugten, en ik weet niet, wiens vrouw, of dogter het is. By wien zal die vrouw nu zoo lang in bewaring blyven, tot dat haare vrienden, ouders, of man opdagen, om haar te naderen? Waar op alle die Raaden, wel wetende, hoe die zaak gelegen was, eenparig tot antwoord gaven: Het zal best wezen, dat zy by den Keizer zoo lang blyft, alzoo zy nergens zoo zeker kan zyn, en met hare genegenheid by den zelve gekomen is; waar op hy dan zeide: Dat is recht. En dan bleef zy daar, zonder dat iemand, uit vreeze des doods, zeggen dorft, dat het de zyne was. Een liit, die hy ontront geen anderen, dan Prinzen gebruikte, om dat hy quantzuis voor haar nog eenigzins befaamd en bevreesd was; maar van zyne Ryks-Raden, en alle minderen, nam hy die met geweld.*

In deze quade manier van leven ging hy voort, waar door hy zich by de zynen zeer gehaat maakte; maar aan den anderen kant was hy ook zeer fyn, om zich zelve magtig, ontzaggelyk, en gevreesd te maken, waar door hy in staat bleef, om hen alle gedagten of hope van wrake af te snyden.

Na dat hy nu twee jaren het 'Ryk bestierd had, verhief hy den voornoemden Wira Goena tot veel hooger staat, en gaf hem meer magt, dan hy oit te voren by zyn vaders tyd gehad had; dog zyn oude dienaars veranderde hy in jonge, gevende die ampten aan zyn eigen gunstelingen, op welke hy volkomen staat konde maken.

Deze verandering quam Wira Goena als een ongemeen bewys van 's Keizers gunst voor, vaststellende, dat de Keizer dit op zyns vaders diere aanbeveeling, van hem in zyne gunst te houden, volgde; dog hy merkte niet, dat de Keizer hem zeer listig en ongevoelig van zyne beste vrienden, en raadslieden beroofde, en daar door buiten staat stelde, om zyne verdere voornemens tegen hem te verydelen.

Na dat hy nu meende, dat de tyd geboren was, om zich met een volkomene zekerheid, en buiten enig gevaar, aan Temanggong Wira Goena, en aan alle zyne andere vyanden, te konnen wreken, zoo quam dien Vorst A°. 1647 een zeer goede gelegenheid aan de hand, om zyn lang ontveinsde toelag na zyn zin uit te voeren.

De Baliërs eenige vyandschap aan die van Balamboang betoont, en eenige van hen gedood hebbende, veinsde de Keizer, daar over zeer verstoord te zyn, tot zoo verre, dat hy dreigde zelf na Balamboang te willen trekken, om dien hoon op het zwaarste aan den vyand te straffen.

's Keizers vrienden, en Raatsheeren, die wel wisten, dat hy dat niet meende, spraken dit zeer yverig tegen, pryzende wittnemend Temanggong Wira Goena's

hoedanigheden, en dat Wira Goena, en zy genoeg in staat waren, om dit, buiten enig ongemak van zyn Majesteit, en tot zyn volkomen genoegen uit te voeren, gelyk zy ook terstond aannamen te doen.

Hy ging'er dan met een groote moedigheid na toe; maar wierd door zekere lieden, van den Keizer daar uitdrukkelyk toegesteld, onder voorgeven, dat hy's Keizers last niet wel uitgevoerd had, vermoord, 't welk zoo ras niet aan hem volbragt was, of 't wierd ook aan zyn ganfch gelagt in Mataram, en elders, gedaan.

Na dat hy Wira Goena, en alle de zynen over den hoon, hem, nu zoo veel jaren geleden, aangedaan, dus gestraft had, ontzag hy niet meer (gelyk wel bevoorins) om zich openbaar over dat ongelyk te verdedigen, belattende uit dien hoofde ook alle die genen, die met Wira Goena te zamen gespannen hadden, om hem aan den Keizer zynen vader over zoo een beuzeling (zoo hy nu nog zeide) aan te klagen, als wederspanningen uit te roejen, waar op veel duizenden, niet alleen schuldige mannen, maar ook zeer veel onnoozle vrouwen, en kinderen, elendig om hals gebragt zyn.

Voor zoo verre dit nu zynen broeder mede aanging, hy veinsde, niet wel te weten, dat hy daar mede deel aan had, bewyzende hem ook na Wira Goena's dood, veel meer vriendschap, dan oit te voren.

Deze Prins egter, mede niet gek, en van 's Keizers toelag zeer wel onderriecht zynde, vertrouwde zich zelve geenzins op dat uiterlyke, wel wetende, dat het van binnen anders by den Keizer lag.

Hy merkte ook, hoewel te laat, dat hy van alle zyne goede vrienden ontzet, en bygevolg voor 's Keizers lagen te bloot geraakt, en dat hem dierhalven niets zoo zeer geraden was, dan een nieuwen aanhang tegen hem te maken.

Vermits hy nu wist, dat de Keizer op al zyn doen en laten letten liet, zoo meende hy, dat hy dit werk niet stiller nog zekerder, dan met berading der Mohhammedaansche Priesters, ondernemen kon, alzo zyn broeder op hen de minste gedagten, nog enig quaad vermoeden hebben zoude.

Hy was dan met hen, in 't geheim overcengekomen, om den Keizer in de Reabaan, terwyl hy daar met stryden en rennen bezig was, te laten ombrengen.

Hoe geheim ook dit werk aangelegt was, zoo had'er de Keizer de lucht af gekregen. Hy sprak'er over met Pangerang Poerabaja, zyn oom, die, daar over zeer verfehrikt zynde, den Keizer bad, dat hy zig dog aan zyn broeders bloed niet schuldig wilde maken. De Keizer beloofde hem dat met zeer diere woorden, en

Belast Wira Goena.

En al zynen aanhang om te bren-gen.

Dog veinf ontront zyn broeder.

Die met de Priesters toelagt, om de Keizer te doen vermoorden.

Welk uitlekt.

A°. 1647. val hem, dat hy zyn broeder daar over aanstonds gaan spreken, en hem belasten zou, dat hy alle t'zamenzweerders tegen zyn leven hem zou hebben op te geven, of dat hy anders betuigde aan zyn dood onschuldig te zyn.

De Prins ontkende alles met een groot standvastigheid, en weigerde uit dien hoofde, om iemand van zyne medetanders te beklappen.

De Keizer, die 'er egter al te wel af verzekerd, en derhalven ruim zoo yverzugtig tegen hem, dan bevoerns, was, beroofde hem aanstonds van al zynen Princelyken luister, bevelende hem, dat hy met niet meer, dan 300 man, tot den Temanggung Mataram, hun beider leermeester, zou gaan, om wys te werden, en tot nader last niet uit het huis van den zelve vertracken.

Eenigen van zyn volk, die hem 't meest verdagt waren, liet hy dooden, die echter, om hunne vrouwen en kinderen nog in 't leven te behouden, eenige Priesters beklapten, hoewel hen dit zeer weinig hielp, alzoo 'er geen anderen, dan alleen zuigelingen, gespaard wierden.

Radin Agong dien hoon, hem door de Keizer zyn broeder aangedaan, niet konnende verzetten, besloot daar op zig liever dood te willen vegten, dan langer te dulden, dat hy zoo smadig en veragt gehandeld wierd.

Derhalven moedigde hy 50 of 60 van zyne dapperste mannen uit een getal van 300, die hy nog had, en verstoute zich met hen, om op dien tyd, dat de Keizer met zyne Grooten in 't Gerichte zat, na hem toe te ryden.

Men zegt hem wel te beletten, om binnen te komen, dog hy, en de zynen, baanden zich den weg, met allen, die hen tegenstonden, dood te slaan.

Zoo ras de Keizer dit gewaar wierd, belaste hy alle de medemakers van zyn broeder om 't leven te brengen, dog verbod zyn volk, de hand aan zyn broeder te leggen.

In een oogenblik was dit uitgevoerd; het welk van den verwoeden Prins bespeurt zynde, besloot die te meer, zyn dood hoe eer hoe liever te zoeken, vallende als een dolle leeuw op hen allen aan. Hy wierd in 't eerst nog al een langen tyd verschoont, dat veelen het leven koste; dewyl zich niemand tegen 's Keizers last verweeren durft.

Daar op beval hem de Keizer nogmaal, dat hy zou ophouden, en gaan nederzitten, beloovende hem op zyn Keizerlyk woord, het leven, zoo hy zich nu nog geruust hield; maar die Prins op dat woord niet veel staat makende, en als uitzinnig geworden, dat hy alle zyn beste vrienden verlagen zag leggen, ging nog veel drif-

tiger voort, om allen, die hy maar berei- ken kon, onder de voet te stooten.

Derhalven gaf de Keizer last zyn paerd te dooden; dog ziende, dat hy egter even hardnekkig bleef, en een menigte menschen nederveldde, tragtede dus by den Keizer te komen (waar toe egter, door het groot getal der lyfwagten, geen kans ter wereld was) zoo zeide de Keizer, na dat hy een van zyn beste vrienden, een stokoud Heer gedood had: *Myne Ryks-Raadens, laat niet toe, dat 'er een man van uw gedood werde, ik ben onschuldig aan myn broeders bloed, doet uw best, om hem te doen bedaaren; en zoo hy niet wil, ik laat hier myn Heer en Vader (waar door hy zyn Oom, Pangerang Pocrabaja, verfond) om ulieden nu verder ordre te geven, onderwerpende mynen wil aan zyn welbehagen.*

Daar op verrok de Keizer; dog alzoo de Prins ondertusschen, wel verre van tot reden te komen, nog een Heer van groot aanzien ter nederstak, liet Pangerang Pocrabaja dit den Keizer weten, die, ten einde van zyn gedult geraakt zynde, last gaf, dat zy zich nu verweeren, en hem niet meer verschoonen zouden, na welk bevel hy aanstonds doorsteken wierd.

Mogelyk zou iemand mogen denken, Waarom wat reden 'er geweest zy, dat de Keizer by hem hem niet liever vatten, en in een eeuwig niet vasten gevangenis zetten dede; dog de Ryks-wetten laten niet toe, dat een minder een Prins van den bloede aantasten mag, alzo zy als heilig werden aangemerkt, waarom zy 't veel beter en gevoeglyker keuren last tot zyn dood te geven, dan om hem dus gevangen te nemen.

De Keizer zyn broeder nu quyt, en in opzicht van de vastigheid van zynen throon veel geruster zynde, veinsde echter om zyn dood zeer bedroeft te zyn, latende ten bewyze van dien zyn hair van zyn hoofd afschrappen, en betreurende eenige dagen zyns broeders einde, dien hy toen zeer heerlyk liet begraven.

Hoewel hy nu geruster was, was hy dat egter niet volkomen. De Priesters sehoten 'er nog over, en die moesten mede uit de wereld, zou hy rust hebben.

Hy gaf aan vier van zyne grootste gunstelingen, Badja Maas, zynen Neve, Temanggung Aria Nata Wangsa, Temanggung Soera Nata, en Kijaj Ingabei Wira Patra, volstrekte last, dat ieder van hen alle de Priesters ieder in zyn aanbevolen landstreeke in 't Zuiden, Noorden, Oosten, en Westen van Mataram, zonder eenen te laten ontkomen, om 't leven zoude brengen.

Om dit voorzichtig en zeker te doen, Doet ook al namen zy eerst in sulste al hunne de Priester namen, en geslacht-lysten op, onder voorgeven, ontrent dat de Keizer voorhad, hen allen van de Mataram minsten tot de meesten, die in de landstree-

Werd van de Keizer in verzeke- ring geno- men.

En zyn be- ste vrien- den ge- dood.

Waarom hy den Kei- zer open- baar aan- tast.

Die zyn makkers, en daar na hem, doo- den laat.

A°. 1647.

Waarom
by hem
niet vasten
liet.

Doet ook al
de Priester
ontrent
de Mataram

A°. 1647. ke van Mataram waren, zonderling te be-
gunstigen.

Dit nu behoorlyk befteld zynde, na dat hy de naamen der fchuldigen en onfchuldigen bekomen had, zoo beftafte hy, dat het werk op zekere kanon-fchoot, die in 't Hof gedaan zou weiden, zyn voortgang nemen zou.

Alles nu daar toe beftchikt, en de Keizer wel op zyn hoede zynde, wierd die kanon-fchoot gedaan, en daar op zag men al de Priefters daar omftreeks met al hunnen aanhang, ten getale van 5 of 6000, in een half uur vermoord.

En de ver- Nadat dit nu alles tot 's Keizers genoe-
dere Groot- gen uitgevoerd was, quam hy 's anderen
ten, hem in daags zeer ontfteld buiten, zonder in een
de weg zynde, deen doodden. uur tyds iemand van al de grooten aan te fpreken, dat geen kleene verflagheid onder hen baarde, niet wetende, wat dit uitbroejen, of wien dit gelden zou. Hy fprak eindelyk Pangerang Poerabaja aan, verhalende aan hem, hoe de Priefters, die alle andere onderdaanen in deugd behoorden voor te gaan, door hunnen aanflag, tegen zyn leven gefmeed, oorzaak van zyn broeders dood waren, om het welke nader te beveligen, hy eenige dezer Priefsters, by hem nog in 't leven behouden, te voorfchyn dede komen, die dezen toeleg openbaar beleedden; waar op aanftonds nog eenige grooten, die mede deel daar aan hadden, gegrepen, en op de verfche daad met hun gansch geflagt uitgeroeit wierden, dat een groote verflagheid gaf onder veel andere Heeren, die door zyn vader verheven waren, en aan Pangerang Poerabaja zelfs zoodanig voorquam, dat hy ook voor zich zelve begon bang te werden.

Daar op quam hy daags 'er aan ook niet ten Hove, gevende (volgens gewoonte) ook niet de minfte kennis 'er af, veel min om wat reden hy niet verfcheen, maar maakte zich ondertuffchen sterk, alzoohy groot vermogen, en veel aanhang had, en zyn zoon, Badja Maas, ook een van 's Keizers grootfte gunftelingen was.

Dit was voor den Keizer een ondragelyke hoon, dien hy, om van de minderen gevreesd te werden, in de grootften niet gegeraden vond te dulden, behalven dat hy bedugt was, dat dit niet zonder eenige toeleg gefchiede.

Hy liet hem dierhalven door zynen zoon, Badja Maas, zeggen, dat hy zeer wel begrypen kon, dat hy redenen had, om niet ten hove te verfchynen, aangezien hy dat zwaar werk van het doodden der Priefsters buiten zyne berading begonnen had. Hy (Keizer, wilde hem dierhalven de eere aandoen van hem te komen bezoeken, om zyn ontfchuld daar over te doen, bevelende dezen zoon van Pangerang Poerabaja, dat hy by zyn vader blyven, en hem helpen

Welken hoon de Keizer tragt te wrecken.

zou, om de vrienden, die hy ftond mede te brengen, wel te onthaalen. A°. 1622.

Des Pangerangs zoon, die deze Hoftaal zeer wel verftond, zeide, dat hy niet zyns vaders, maar des Keizers dienaar was, en dat hy met hem leven en fterven wilde.

De Keizer beftafte hem weder, op straffe van zyn ongenade, dat hy zyn bevel nakomen zoude; dog alzoohy 't echter niet doen wilde, liet hy hem terftond al zyn volk afnemen, en wapende zich met meer als 200000 mannen, en met alle zyne vrienden, om den Pangerang, zynen oom, te gaan bezoeken.

Die oude gryfaard zond aanftonds zynen zoon, die ondertuffchen egter by hem gekomen was, weer na den Keizer, deed hem voor die onverdiende eer bedanken, bevelende zyn zoon verder om by den Keizer te blyven, om hem te dienen, alzoohy 't hem nog aangeen verftand ontbrak, om dien Vorft en alle zyne Hovelingen na verdienfte te ontfangen.

's Keizers moeder, die met reden vreesde, dat dit bezoek wel doodelyk voor dien ouden Heer zyn moer, by aldien het niet belet, en daar in voorzien wierd, dede aan den Keizer verlof vragen, om 't graf van haren Heer, en zynen vader, te bezoeken.

De Keizer, geen gedagten van eenigen toeleg van zyne moeder ontrent dit werk hebbende, ftond haar verzoek toe, te meer, alzoohy dat wel meermal, zonder eenig ander gevolg, gedaan had.

Daar op liet zich deze Vorftin na het huis van Pangerang Poerabaja dragen, hem biddende, dat hy haar na zyn broeders graf wilde vergezelschappen, alzoohy de Keizer voorgenomen had hen aldaar te bezoeken, bezweerende hem, om hem te eer daar toe over te haalen, daar toe by een dieren en zeer plegtelyken eed, dreigende anders zich aanftonds te doodden.

Hy laat zich daar op door de oude Keizerin bewegen, die ondertuffchen bezorgde, dat de Keizer, ja hare eigen bedienden hier de lucht niet af kregen, aangezien zy haren zetel, met al haar gevolg na 't graf voortgaan liet, terwyl zy, als een flavin gekleed, maar ftill by den Pangerang was gekomen, welken zy, met hem na 't graf gaande, weder bedroog; want terwyl hy dagt, dat zy met hem derwaards ging, alzoohy 'er een draagzetel nevens was, liet zy zich in een anderen draagzetel by haren zoon brengen.

Door haar groot ontzag ten Hove, door alle de wagten henen gedrongen, en voor den Keizer zeer onverwagt verfchienen zynde, wierp zy zich voor zyne voeten.

De Vorft daar over zeer ontzet, rechte haar op, vragende na de reden. Zy zeide, dat zyn vaders ftem hem zoo aanftonds by zyn graf riep, en zoo hy weigerde daar te komen, wilde zy zich zelve zoo aanftonds

's Keizers moeder fnyd dit door lift af.

Die den Keizer zyne eere wedergeeft.

A. 1647. ftonsds voor zyn voeten dooden, trekken-
de daar op haar bloote kris (want die zoo
wel van de Vorstinnen als van de Vorsten
gedragen werden) zeer schielyk uit de
scheede.

De Keizer nog niet recht konnende gif-
fen, waar dit henen wilde, hoewel hy 'er
wel iets van ricken konde, besloot egter
wel met zyn moeder mede na 't graf te gaan.

Hy gaf daar op aan Pangerang Soera-
baja, een dood-vyand van Pangerang Poe-
rabaja, last, om wel op zynoomshuis, en
doen, te letten, besloten hebbende zyn
moeder met een praatie by dat graf, dat
niet verre van daar was, te laten, en ten
eersten weder te keeren.

By 't graf nu gekomen zynde, brengt
zy de Keizer in de aanzienlykste plaats
(alzoo daar verscheide vertrekken byge-
maakt waren) gelyk zy Pangerang Poera-
haja in een ander vertrek, daar naaft aan,
had doen brengen, die daar ook niet lang
na zyn schoonzuster gewagt had.

Nadat zy nu by haar zoon nedergezeten
was, verzogt zy, dat al zyn en haar volk
vertrekken mogt. De Keizer, die niet
begrypen kon, waar toe dit alles dienen
zou, stond dit echter toe.

Daar op omhelst zy haren zoon, hem
biddende te gedenken, hoezy hem niet al-
leen gedragen, en ter wereld gebragt, maar
hoe zy ook zyn leven eens voor zyns va-
ders gramfchap geborgen, en hem aldus
op den thron geholpen had, daar by voe-
gende, dat hy haar eene bede toestaan wil-
de, die voor niemand van grooter nuttig-
heid, dan voor hem zelfs, wezen zoude.

De Keizer, die nu ten naasten by be-
gon te denken, wat zy hem verzoeken
wilde, zeide, dat zyn agting en eere hem
liever als zyn leven, ja dan alles, was. Zy
zeide dat hy zelfs zien, en oordeelen zou-
de, of zy niet grootelyks voor zyn eere
gezorgt had.

Daar op 't ja-woord bekomen hebben-
de, zoo bid zy voor Pangerang Poeraba-
ja's leven, verzoekende zeer nederig, dat
hy dit op de dierbare aanbeveeling zyns
vaders, die daar begraven lag, dog doen,
en uit eerbied voor dit graf haar dog dit
niet weigren wilde.

De Keizer zei, dat hy dat, behoudens
zyne Keizerlyke agting, niet kon doen;
dog zy verzekerde hem, dat dit behoudens
deze zyne agting, en niet anders gefchie-
den zoude, biddende hem, maar een oog-
genblik te wagen.

Daar op liep zy na den Pangerang, die
zy nu eerst kennis van haren toelig gaf,
toonende hoe hy nu reeds in 's Keizers
magt was, brengende hem zoo al onge-
voelig tot voor den Soefoehonan, die im-
mers zoo verbaaft was, over zyn oom daar
te zien, als de oom van den Keizer daart
vinden.

De Pangerang, wel ziende, in hoe groo-
ten gevaar hy nu met alle de zynen was,
zoo hy zich niet aanstonds voor den Keizer
vernederde, viel terstond voor zyn voe-
ten neder, en kulte zyn groote teen, zyn-
de de hoogste vernedering, die hy vertoo-
nen konden.

Terwyl hy daar mede bezig was, deed
zy alle des Keizers en des Pangerangs vrien-
den binnen komen, die, deze vernedering
des laatsten ziende, ten hoogften verblyd
waren.

De Keizer, hier mede vergenoegd, ver-
gaf hem daar op zyne ongehoorzaamheid,
verzekerende hem, dat hy nooit gedagten
gehad had, om hem te dooden; maar wel
kleener te maken, en om hem alle zyne
magt, ten einde hy die tegen hem niet
misbruiken mogt, te benemen.

Dus werd dan de vrede op dit graf van
des Soefoehonan's vader door 't groot be-
leid van de Keizerin, zyne moeder, ge-
troffen, waar na de Keizer, en de Pan-
gerang, ieder weer na hun Hof vertrokken,
terwyl de Vorst zyn's moders voorzich-
tigheid zeer by zich zelve pres.

Daags 'er aan vertoonde zich de Pange-
rang weer ten hove, alwaar hem de Kei-
zer, tot een nieuw bewys van zyn gunst,
toestond van nooit, dan wanneer 't hem
zelfs gelieven zou, ten hove te verschy-
nen.

Men ziet uit dit verhaal een duidelyk
bewys, zoo van de wraakzugt der Javaa-
nen, als van hun groot beleid, om die zoo
wel, als de beste Italiaan, tot zy hunnen
tyd daar toe geboren zien, te kunnen ont-
veinzen.

Niet tegenstaande hy nu in de eerste
jaaren van zyne Regeering zoo veel bloed
heeft vergoten, getuigen de Javaanen eg-
ter, dat hy in den volgenden tyd van zyn
leven hen zoo zagt en goedertieren be-
stierd heeft, dat men geen beter Vorst zou
hebben konnen wenschen.

A. 1656 kregen wy eenig gefchil met A. 1656
dezen Vorst, zoo dat hy den 15 April last kregen wy
gaf zyne zee-havens overal voor onste flui- gefchil met
ten. dezen Kei-
zer.

Haar Edelheden zonden in dat zelve De Heer
jaar den Heer Johan van Zyll, als Gezant Johan van
na dezen Keizer, die daar zeer wel ontfan- Zyll als Ge-
gen wierd, de geschillen wegnam, en aan zant aan
welken gedurende de vyf reizen, dat hy gezonden.
hier in gezantschap quam, gedurig weder
hooger eere bewezen is.

De eerste maal wierd hem toegelaten
ongewapend op het buitenplein te komen
De tweedemaal, om gewapend op 't eerst
plein te verschynen. De derdemaal wierd
hem toegestaan niet zyn ganfeh gevolg ge-
wapend voor den Keizer te komen. De
vierdemaal wierd hem een Javaansche lyf-
wagt van 400 man gegeven. En de vyf-
demaal gaf hy hem magt, om met zyn Ja-
vaan.

A°. 1668. vaanſche lyf-wagt het ganſche land door, waar 't hem ook belieſde, te gaan.

A°. 1660 oorlogt hy met ons, en met die van Djohor. A°. 1659. maakte hy een verbond met de Koning van Macaſſar. Ook geraakten wy weer met hem in oorlog, en in May 1660 verzamelde hy wel 300 vaartuigen, om die van Johor te doen aantafſten, overmits zy die van Palimbang tegen de onzen niet geholpen hadden, zoo dat toen Palimbang ook onder hem ſchynt geſtaan te hebben, daar het A°. 1596 onder Bantam ſtond.

De Javaanen zelfs weten ook te zeggen, dat de Palimbangers van ouds 's Keizers onderdaanen geweest zyn; dog dat zy zig vry gevogten, en van den Soefoehoeran onttrokken hebben.

A°. 1664. maakte hy vrede met ons. A°. 1664. wierd 'er weer een vrede tuſſchen ons getroffen. Hy zocht haar Edelheden wel tot een gedurig gezantſchap aan hem te willen verbinden; om anderen te doen gelooven, dat wy van hem afhingen; dog zy konden dit niet goedvinden, zig gelatende, als of zy zyne meening niet wel begrepen.

A°. 1668. Verſpreekt aan hem gezonden. A°. 1668. in Auguſtus zond hy twee gezanten na Batavia met een brief, die niet onaangenaam te lezen, en vol betuiging van 's Keizers vriendschap was. Hy verzocht by den zelve, dat hem een taalkundig man mogt toegezonden werden, die bequaam was, om met hem over zaken van belang te handelen, vernieuwende ongevoelig ook zyn vorig verzoek, dat haar Edelheden hem dog jaarlyks met een gezantſchap geliefden te vereeren.

Dien hy heerlyk dedde inhaalen. Zy zonden aan hem den 19 September den Koopman Abraham Verſpreekt, een zeer taalkundig Heer, die de Maleiſche taal byzonder wel ſpreken kon. Hy wierd den 5 October zeer ſtatieus van Samarang ingehaald, en den 12 wel met een gevolg van 1000 man te voet en te paart opgeleit, en niet verre van 's Keizers Paleis gehuiſveſt.

Daags na zyn komſt kreeg hy gehoor A°. 1670. by dien Vorſt, dien hy onder een open dak zitten zag, zynde met een ſlegt Javaans kleed bekleed, met het boven-lyf naakt (gelyk veel grooten onder de Javaanen gaan) en van ontrent 25 vrouwen, die zyn wapenen, of deze en gene andere dingen tot zyn ſtaatie, droegen, verzeld, behalven dit 'er nog wel 5000 Hovelingen, als of het beelden waren, zeer ſtil en zedig op de grond zaten.

Hy was tegen onzen Gezant zeer vriendelyk, gebod hem 10 of 12 ſchreden van hem in de open lucht te zitten, ontſing de brief en 't geſchenk van haar Edelheden, en vergunde hem na't lezen des zelfs, weer na zyne verblyfsplaats te gaan, zonder dat 'er van eenige zaak van belang geſproken wierd; maar van ter zyden gaf men hem te kennen, dat, zoo zyn Majeſteit met zulk een gezantſchap jaarlyks verzeerd wierd, het hem zeer behaaglyk zyn zoude. Ook dorſt hy voorſtellen, dat hy wel wenſchte, dat men de tollen van Batavia, die daar door de Javaanen van inkomende en uitgaande goederen betaalt wierden, en die wel 10000 Ryksdaalders beliepen, hem wilde toezenden, waar uit zeer klaar bleek, dat hy niet anders voorhad, als om de E. Maatſchappy aan zyn kroon te onderwerpen, en ons tot zyne onderdanen te maken; dat hem noit kon ingewilligt worden.

Naderhand heeft de Heer Verſpreekt hem niet weer gezien. Hy kreeg den 22 October een brief van haar Edelheden, en vertrok nog op dien zelve dag, komende den 11 November weer op Batavia.

Na dezen tyd heeft hy niet veel gedenkwaardigs uitgereg, en is A°. 1670, na dat hy 25 jaren geregeert had, overleden, latende tot zynen opvolger in 't Ryk zynen zoon.

Zoekt ons cynſbaar te maken.

Zyn dood A°. 1670.

VIERDE HOOFDSTUK.

Soefoehoeran Tagalwangi A°. 1670 in zyn plaats geſelt. Diens leven beſchreven werd. Hy is een groot vrouwen-roover. Verſchoonende zyn eigen broeder niet. Die zich daar over tragt te wreeken; dog gedoot wert. Schendelyke daat des Keizers. Eerſte moeylykbeden met de Macaſſaaren A°. 1675 op Java. De Majoor Poleman reddert A°. 1676 hier alles. Begin van Taroena Djaja's opſtant. Zyn verbond met Crain Geliſſon. Zyn gelukkige veroveringen. De Koningen van Palakka, en Goa, brengen Batavia in groot gevaar. Die Koningen bevredegt. Middelen, om zig van hen te ontlafſten. De Heer Speelman A°. 1676 tot 's Keizers hulp gezonden. Red den Keizer ten deelen. Dat die Vorſt A°. 1677. met eenige giften, en beſoſten erkend. Waar in die beſonden. Wat Taroena Djaja nog in bad. De Heer Speelman dryft hem op de vlucht. Die zich na Kadiri begeeft. En den Keizer uit Mataram dreef. Die zyn Ryk verdeelde. Vergeven wierd, en tot Tagalwangi ſterf. Daar hy begraven, en waar na hy genoemt wierd. Zyn kinderen. De Heer Speelman ſluit Taroena Djaja. Stelt A°. 1677. Amangkocrat als Keizer van Java voor. 's Keizers nieuwe eernaam. Voorrechten, door hem aan de E. Maatſchapp.

A. 1670. *Schaggy gefchonken. De Heer Speelmans komt A. 1678 op Batavia. Wyze van A. 1670. inbaaling ontrent Raden van India. Cope van een brief van den Soefochoenan aan de Heer Opperlandvoogt Ryklof van Goens A. 1678. Taroena Djaja brangt weer veel plaatfen onder zich. Haar Edelbeden beloonen eenige Soldaaten. En dragen de Heer Hurdt 't opperbewint over de zaken van Java op. Die met eenige vaandels Amboineezen op Java aangierd. Welke zig als Alfoereezen voor den Keizer vertoonen. Gaat A. 1678 na Batavia. Komt weer op Java, veroverd Cadiri. Waar in een groote ſchat gewonden werd. De Madjapabitze kroon beſchreven. Waar uit de groote ſteen gelicht was. Wie by den Keizer voor den dader gehouden is. Wat buit de Predikant Mantcau kreeg. De Heer Hurdt kroont den Keizer van Java met die kroon. Bekommering van haar Edelbeden over de zaken van Java. Dankzegging over die verovering. Waar Taroena Djaja gevlugt was. De Heer Hurdt na Batavia ontboden A. 1679. Die zyn gezag aan de Heer Poleman overgaf. En na Batavia vertrok. De Heer Poleman verovert Gliſſons Vefing. Zyn ongelukkige dood, en Grafſchrift. Hy wierd na zyn doot Raad van Indiën. Kapitein Jonker, en Radja Palakka komen op Java's N. O. kuſt. 's Keizers beleefde aanbieding. De Heer Coeper komt als Veld-Heer op Samarang. Zend de Heer Slood, om Kadjoran te verdelgen. Vertrok na Soerabaja, en Kakappar. Radja Palakka's dapperheit. Coeper, wil niet als met aanzienelyke lieden van Crain Gliſſon ſpreken. Hy werd van de Macaſſaaren bedrogen. Veroverd Kakappar. Dapperheit van den Koning van Palakka, en meer andere. Hoe ſterk Crain Gliſſon was. Gewangenen bekomen. Dooden aan weerzyden. De Macaſſaaren geven zich aan ons over. Crain Gliſſon's dood.*

Soefochoenan Tagalwangi A. 1670 in zyn plaats geteld.

PAngeraang Aria Mataram quam in zyn plaats, die na zyn dood, om dat hy in zeker dorp, Tagalwangi genaamd, ſtierf, zedert altyd Soefochoenan Tagalwangi genoemd is. Of dit ook die zoon van hem geweest zy, die, zoo eenige ſchryven, A. 1648 zes vingereen, die even lang waren, en ook zes zulke teenen, aan handen en voeten gehad heeft, weten wy niet.

Van dezen Keizer verhalen de Javanen, dat'er onder zyn Regering een van zyne vrouwen geweest is, Njaj Maas Maling genaamd, die alles van dezen Soefochoenan verkrygen kon, wat zy begeerde.

Als zy nu op zekeren tyd door ziekte ſtierf, was hy daar over zoo bedroefd, dat hy zich met geen zaken van 't Ryk bemoeide.

Na dat nu deze vrouw begraven was, ging hy ſtil, en buiten iemands weten na haar graf, zynde op de zelve zoo verzet, dat hy zich van haar niet bedwingen kon, gaande in 't graf by haar leggen.

Ondertuſſchen maakten de vrouwen in 't Hof een groot misbaar, zeggende dat de Keizer verloren, en nergens te vinden was. Daar op wierd hy overal gezogt, en eindelyk in 't graf by 't lyk van deze vrouw, dat reeds vervaarlyk ſtonk, gevonden, konnende daar ter nacuwernood door Pangerang Poerabaja als afgeſcheurd, en weer in zyn Hof gebragt worden.

Hy deed kort daar aan drie en veertig van zyne bywyven, ſchoon t'eenemaal onſchuldig aan haar dood, op zekere plaats zonder ſpyze of drank zetten, en dwong haar van honger, dan deze, dan gene, van die ſtierven, op te eeten, tot dat'er maar eene overgebleven was. Aan deze vraag-
IV. Deel.

de hy waarom zy ook niet geſtorven was? Zy zeide, Ik weet het niet, myn Heer. Het is wel, zei hy, gy zult nogtans myn vrouw in de dood volgen. Daar op be-
laſt hy, dat men die vrouw levendig nevens het graf van zyn gemalin begraven zou. Behalven deze, heeft het nog 350 andere het leven gekoſt.

Op zekeren tyd riep hy alle de vrouwen der Mantri's op een liſtige wys in zyn Hof, van welke hy die gene, die hy ſchoon, en welbehagelyk vond, na zich nam. Zoo'er een reeds bevrugt was, die moeft op zyn bevel hare vrugt afdryven, en hare mannen dorſten'er niet eens af reppen, ſchoon zy alles zeer wel wiften.

Zyn broeder, Pangerang Danoe Paja, had een ſchoone vrouw, die de naam van Radin Amás Sadaja voerde, en van aangezicht, oogen, en geſtalte de ſchoonite vrouw in 't ganſch land van Mataram was. Deze liep op zyn gedurige verzoeken eindelyk na hem toe. Den Prins haar Gemaal eifchte haar wel dikwils van den Soefochoenan weder; maar hy zondze niet, 't geen dien Prins van herten bedroefde.

Vele Ryksraden, welker kinderen en wyven door den Keizer geroofd waren, dit ziende, overleiden met dien Prins, door wat middel zy beft zich zelve van dezen Soefochoenan zouden konnen ontfiaan.

De Prins zei, maakt my Veld-Heer van dezen oorlog, en ik zal hem wel uit de wereld helpen. Zy vonden dit goed, en deden het.

De Keizer, dit gehoort hebbende, vergaderde alle de andere Ryks-Raden, die 't met den Prins zyn broeder niet hielden, en beſaſte aan eenigen van hen den Prins te gaan roepen, om by hem te komen, die
O hen

Is een groot vrouwen-roover.

Verſchoonende zyn eigen broeder niet.

Die zich daar over tracht te wrekeu.

Dienſle-ven beſchreven werd.

A°. 1675.

hen dit beſcheid gaf: Ik kenne geenē Soefoehonan, maar ik kenne wel eenen roover van de wyven zyner onderdaanen, ik kenne wel een grooten geweldenaar, die alle zyne ingezetenen bedrft, en ten uiterſten verongelykt, gaat, zegt tegen dien roover, dat God my gezonden heeft, om hem te ſtraffen, en van den aardbodem weg te nemen.

Deze Ryks-Raaden, dit hoorende, verſchrikten zeer, en begonden te weenen. Weend niet, zei Pangerang Danoe Paja; want God heeft my niet gezonden, om eenig ander menſch, dan alleen dien geweldenaar, leed te doen. Gaat gylieden geruſt henen; want gy hebt niets te vreezen.

Zy keerden dan weder, en gaven den Soefoehonan te kennen, wat Pangerang Danoe Paja hen gezegt had. De Soefoehonan zweeg ſtil; maar kort, of wel de tweede dag 'er na, verſcheen deze Pangerang met 2 of 3000 van de zynen, die wel gewapend waren, en vraagde na den Soefoehonan aan de Ryks-Raaden, die hy daar vond. De Soefoehonan verſtaande, dat hy daar was, quam met de zynen buiten, en bereide zig ten ſtryde.

Dog gedood werd.

Pangerang Sampang ging 'er uit 's Keizers laſt op los. Daar bleven veel Ryks-Raaden en Grooten aan wederzyden doot, zoo dat de Soefoehonan genoodzaakt wierd na zyn Hof te wyken, daar hem zyn broeder tot op zekere Brug, Batorawi genaamd, vervolgde; dog zyn paard ſtrukelde, en hy brak zyn been, waar op hy door Pangerang Sjangpang doorſteken wierd. Dit was oorzaak, dat alle zyne Raden, ziende dat hun Prins dood was, amok ſpeelden, en zig dood vogten, ziende de verdere ieder om een goet heenkomen. De Keizer was over die daad van Pangerang Sjangpang zoo vergenoegt, dat hy alle de goederen van Pangerang Danoe Paja aan hem ſchonk.

Schandelyke daad des Keizers.

Het ſchandelykſte, door hem bedreven, is, dat hy een van zyn eigen dogters, Ratoe Brawa genaamd, bevrugt heeft, die anders met den Prins van Tſjeribon, Sulthan Sapoh, getrouwt zou hebben; na welken tyd deze Prins ook in geen vier jaren voor den Soefoehonan verſchenen is.

Eerſte moejelykheden met de Macaſſaren A°. 1675 op Java.

Ten tyde van dezen Keizer vielen de eerſte moejelykheden op Java A°. 1675 met de Macaſſaren voor. Zeker Macaſſaars Prins, Crain Montemarani genaamd, zeer misnoegt van Macaſſar ontvlugt, had zich met een grooten hoop Macaſſaaren op Demôn, beoofden Socrabaja, nedergezet, alwaar hy ten eerſten een groote toevloed van allerlei ſlegt volk kreeg, door hulp van welken hy dezen oord van Java, met te land en ter zee te rooven, zeer onvry maakte, en den Soefoehonan veel ſchade aandeed.

A°. 1676.

De Keizer, niet magtig dezen roover te verdryven, zond den 29 Maart 1675 zyn zoon als gezant aan haar Edelheden met 240 koeeſten, en eenige buffels ten geſchenck, en verzogt onze hulp, 't geen haar Edelheden hem toezeiden, zendende ten eerſten Kapitein Jan Frantzoon Holſtein met een groote magt derwaards, om dezen Crain Montemarani te verdryven; maar alzoo deze Kapitein te lang ſammelde, zonden haar Edelheden den Majoer Poleman daar na toe.

De Majoer Poleman A°. 1676 redde hier alles.

Deze Heer ondernam dien togt tegen zyn hart en zin, hebbende reeds driemaal by een ſmeekſchrift verzogt, behoudens zyn fatſoen en rang, met ſtilſtand van zyne ſoldye, te mogen na 't vaderland gaan; dog alles wierd hem afgellagen.

Hy ging 'er dan, hoewel hy groote zwanigheid in dien veldtogt zag, in 't laaſte van A°. 1676 na toe. Zoo ras hy 'er gekomen was, deed hy zyn, en des Soefoehonans volk, landen. Hy misleidde de vyand door een fraeje krygſluit, verzockende maar drinkwater, zond hem een geſchenck, en zei dan te zullen vertrekken. De vyand geloofde dit, liet hem water ſtellen met vaten, waar in hy zyn geſchut aan land, en zich in ſtaat bragt, om agter die leggers en vaten als een Batery op hem te ſpeelen: nam dus in 2 of 3 dagen ettelijke Pagars van dien vyand in; dog vermits dit volk koſtte, ſchreef hy van de Rivier van Solka aan haar Edelheden om byſtand; dog in plaats van dit ſpoedig te beſtellen, waren 'er van zyne vyanden aan 't Bataviſch Hof, die dit beletten.

Ondertuſſchen verbrandde hy 's vyands vaartuigen, en vernielde al wat hy vond, zoodanig, dat hy den vyand dwong boſchwaart in te vlugten, alwaar ook Crain Montemarani met eenige honderd Macaſſaaren ſneuvelde. Zedert is die plaats tot heden verwoeft gebleven, en niemand heeft ze na dien tyd weer ingenomen.

In de plaats van dezen wakkeren Held met volk by te ſpringen, vonden haar Edelheden (gelyk wy zien zullen) naderhand goed een ander Hoofd derwaards te zenden. Hy redde zig ondertuſſchen zoodanig, dat hy al zegenpralende, ſpyt zyne benyders, op Batavia quam.

Dog eer wy tot dit verder verhaal komen, moeten wy tuſſchen beiden een ander, dat de grond tot een nieuwen oorlog op Java leggen zal, laten vooraf gaan.

Zeker Javaans Prins Taroenâ Djaja genaamd, uit Princelyken huize van Madura geſproten, verwekte een nieuwen opſtand in 't Ryk. Men zegt, dat hy een baſtaard-zoon van dezen Soefoehonan by een Madureſche vrouw was, welk de Keizer op een ongegrond vermoeden verſtooten had.

Begin van Taroenâ Djaja's opſtand.

Het is waar, dat zyn moeder een ſchoone

Aⁿ. 1676. ne Madurefche vrouw was, die zig van jongs af onder de bywyven van den Soefochoenan opgehouden, en welke dien Vorft, na dat ze wat ouder geworden was, aan een Prins van Madura uitghuwelykt had, welkers eerste kind deze Taroena Djaja was.

Deze nu, tot zyne jaren gekomen, trouwde met de dogter van eenen Cadjoran, een inooden Moorfchen Priefter, die Taroena Djaja zeer vast heeft weten in te boezemen, dat hy een zoon van den Soefochoenan was, en dat hy de fmaad, zyn moeder aangedaan, wreken, zyn recht op de kroon vervolgen, en den Soefochoenan met het zwaard in de vuift dwingen moest, hem voor zynen zoon te erkennen.

Zyn verbond met Crain Gliffon.

Deze Cadjoran, die zich Panombahan Rama, dat is, den aanbiddelyken vader, noemen liet, en die het gemeene volk, onder een priefterlyke heiligheid, en door zyne verdicte voorzeggingen, als wift te betoveren, kreeg een grooten aanhang van Madurezen, en anderen, die daar en boven nog gefterkt wierden door eenige Macaffaaren onder Crain Gliffon, zoon van Montemarani, mede misnoegt van Macaffar gevlugt, en die, na 't verjagen van zyn vader van Demön, en zedert zyn dood, op Madura gekomen was.

Deze maakte met Taroena Djaja een verbond, waar by hy beloofde niet te zullen rusten, voor dat hy den Soefochoenan van, en Taroena Djaja op den throon bevestigt zou hebben, na welke verovering dan Crain Gliffon Koning van de landen van Soerabaja en Paffaroevan zyn zoude.

Zyn gelukke veroveringen.

Het gelukte dezen muiteling in 't eerst zoo wel, dat hy in 't kort meester van alle des Soefochoenans zee-havens, tot Tsjeribon toe, wierd, brengende alles daar onder zyne gehoorzaamheid, en het den Soefochoenan zoo bang makende, dat hy zig genoodzaakt vond, om uit kragte van 't verbond des jaars 1646 haar Edelheden om hulp-troepen te verzoeken.

De Koningen van Palakka en Goa.

Terwyl zich de zaken aan deze kant dus opdeden, waren 'er op Macaffar tuffchen de Koning van Palakka, en dien van Goa, groote gefchillen ontstaan, welke zaken door bestier, en met toeftemming van onzen Landvoogd en zyn Raad aldaar (waarfehynelyk door Radja Palakka's zwaar wegende redenen bewogen zynde) zoo verre reeds gekomen waren, dat Radja Palakka Goa al ingenomen had.

Daar op wierden beide die Koningen (een bewys van het groot vermogen onzer Maatfchappy) door haar Edelheden na Batavia ontboden, daar zy beide ook quamen.

Het werk, door den Landvoogd verrigt (die egrer zeer wel wift op wat goede en vaste gronden hy dat gedaan had) wierd

by haar Edelheden zeer qualyk opgeno- Aⁿ. 1676. men; dog hy wift zig zeer wel te rechtvaardigen, en zommige Heeren door het zelve gewigt van redenen, als die hem bewogen hadden, zeer licht over te halen.

De Koning van Palakka, die (uit vreeze, dat men hem op Batavia vast houden mogt) verfehiede Prinzen, en wel 4000 uitgelezene mannen medebragt, wierd ontrent de Nieuwe poort in 't huis, daar gemeenelyk de Gezanten hun verblyf nemen, gehuisvest, en aan ieder van zyn Prinzen wierd een Petak, of kleen huisje, gegeven; dog zyn meeste volk (dat een groote misflag was) wierd hier en daar in de ftad verdeeld.

Deze dertele Macaffaaren deden de in-Brengen' gezetenen van Batavia onlydelyke moe-lykheden aan. Men gaf hen wel laft, en magt, om den eerften, die dat weer deed, onder de voet te ftooten; dog dat liet zich gemakkelyker zeggen, als doen, alzooy heeft 's nagts, en met sterke troepen 'er op uitgingen.

Men had den Koning van Goa, die 5 of 600 man by zig had, ontrent de wooning van den Sjahbandar, op dat plein, geplaatst. Die vorft was door den Koning van Palakka zeer verongelykt.

Als deze laatste in de Vergadering van haar Edelheden verfehien, ging 'er een Hollands Sergeant, en 12 man voor uit, en zyn ganfche floot van Prinzen volgde hem tot in den Raad.

Haar Edelheden dien Vorft, en de Ko- Die Konin- ning van Goa daar tegen, gehoord hebben- gen bevre- digt. de, wiften de zaken zoo te fehikken, dat zy beide bevredigt wierden.

Dit volk kofte de E. Maatfchappy dagelyks veel, behalven dat de Koning van Palakka's volk zoo sterk aangroeide, dat men 'er met reden veel vreeze voor begon te hebben.

Speelman vraagde dierhalven op zekeren Middel, tyd aan Kapitein Jonker, of 'er geen om zig van middel zyn zou, om dien Koning op hen te ont- laften. Batavia vast te houden. Onmogelyk, zei hy, dewyl gy hem reeds al meester van uwe ftad gemaakt hebt, zynde zyn volk 'er binnen, en op alle de poften, en ftra- ten zoo verdeeld, dat men geen quaad zou kunnen doen, zonder ook ons eigen volk onder de voet te fchieten. Was hy 'er buiten, Edele Heer, zeide hy, dan was 'er geen zwaarigheid; maar hoe krygt men hem 'er buiten?

Men oordeelde eindelyk*best, hem te verzoeken, of hy met zyne hulptroepen de Keizer van Java wilde gaan byspringen, dat hy buiten alle verwagting aannam te doen.

Nadar wy deze twee gevallen voor af, alzooy zy verder te pas komen zullen, voorgetteld hebben, zullen wy nu weder ons verhaal, daar wy het by Taroena

A°. 1677. Djaja's veroveringen lieten, vervolgen. De Heer Speelman A°. 1676 tot 's Keizers hulp gezonden.

Redden Keizer ten deelen.

Haar Edelheden, ziende den nood, waar in de Soefochoenan was, en overwegende, wat gevaar en schade zy zelf door die voorspoedige veroveringen van Taroena Djaja stonden te lyden, vonden goed, om als Opperveld-Heer en Zeevoogd den Heer Cornelis Speelman (dien grooten temmer der Macassaaren) ordinaar Raad van Indiën, tot hulp van den Keizer van Javaten dezen wederspanning te zenden.

Hy vertrok den 29 December 1676 met een heerlyke trein, verscheen met een grootte magt voor Tsjeribon, herstelde alles van daar tot Japara toe in korten tyd, endwong door 't ontzag van onze wapenen alle de strandlieden, om zig weder onder den Soefochoenan te begeven.

Die van Tsjeribon, van ouds her noit onder de Keizer van Java gestaan, en zedert eenige jaren nu ook geschillen met dien Vorst hebbende, hadden zich egter onder Taroena Djaja niet willen buigen; maar den Koning van Bantam tot hunnen Schutsheer voor eerst gekoozen; hoewel zy A°. 1680 goed vonden, zieh liever onder de befeherming van de E. Maatschappy te begeven, en met de zelve een verbond te maken. Zy zagen dat de Keizer, die zy als een bondgenoot aanmerkten, hen nu niet helpen kon, en daarom namen zy hun toevlugt tot die hen best dekken kon. Ik zie, dat Soefochoenan Amangkoerat in zyn brief aan zyn Edelheid A°. 1678 zegt, dat de Tsjeribonders van hem afgevallen waren; dog dat moet in geen andere zin, dan dat zy hem als bondgenoten niet meer volgden, verstaan werden, behalven dat daar ook redenen toe waren.

Nadat nu de Heer Speelman den Keizer reeds dus verre gered had, was die Vorst daar over zoo vergenoegd, dat hy goed vond den 28 February A°. 1677 verscheidene zaken, in 't verbond van A°. 1646 niet begrepen, dat toen ook vernieuwt wierd, toe te staan.

Dat die Vorst A°. 1677 met eenige giften, en beloften erkend.

Daar by wierd besloten, dat de Batavische Landscheiding, zoo als die bevorens tot het midden van de Rivier van Karawang geweest, en gelyk ze A°. 1652 met dien Vorst door de Heer Ryklof van Goens in Mataram vastgesteld was, blyven, en dat de Javaanen bewesten die Rivier, tot aan de Zuid-zee, onderdaanen der E. Maatschappy zyn zouden; dog 't verzoek, om die tot aan de Rivier van Pamanocan, en dwars 'er over, tot aan de Zuid-zee uit te zetten, wierd door dien Vorst afgeslagen.

Waar in die bestonden.

Allé gevlugte slaven van ons zou men, zoo menig men bekomen kon, wedergeven.

Hy stelde de E. Maatschappy over al in zyn land tol-vry, stond haar toe in alle zyne havens, en binnens-lands, daar 't

A°. 1677. haar geliefde, comptoiren en handel-plaatzes op te richten; en tot Rembang, of elders, timmerwerven te hebben, zonder dat de onzen eenige lasten zouden behoeven te dragen, dan dat zy een Spaansche reaal eens aan 's Keizers bestierders zouden betaalen.

De kooplieden van de E. Maatschappy, van den Soefochoenan eenige waaren, of die weer ict van hen inkoopende, zouden 2 ten 100 van alle goederen betalen.

De Soefochoenan beloofde ook jaarlyk 4000 lasten Ryft op Batavia aan de E. Maatschappy tegen markts-gang te leveren; dog zoo wy die met onze eigene schepen quamen afhalen, dan zouden wy die tegen de prys, zoo als zy ter plaats der inlading was, mits dat men altyd nieuw graan leveren zou, betaalen.

De Batavische inwoonders, en alle andere op Java hier en daar woonende onderdaanen van ons, ons zegel toonende, zouden altyd voor alle anderen tegen de gemeene prys geholpen werden, mits van den tol der aangebragte en uitgaande goederen 3 ten honderd, en van ieder Coyang Ryft een Spaansche reaal, betalende.

De Soefochoenan beloofde ook in zyn Ryk geen Macassaaren, Maleyers, of Mooren, eenigzins met de Macassaaren verbonden (ten ware zoodanige, die van ons passen hadden, die egter in zyn land nergens mogten woonen) te zullen dulden.

Ook zou 't ons vry staan, onze vyanden in alle havenen aan te tasten, en de zyne zouden de onzen daar overal moeten helpen; gelyk mede, by 't verlies van eenig schip van ons ontrent de stranden van Java, beloofd wierd ons alle hulp te bewyzen.

Hy beloofde voor de kosten, nu een jaar lang reeds voor hem gedaan, en nog verder zullende gedaan werden, twee honderd en vyftig duizend Spaansche ryxdaalders in zuiver geld te betaalen, waar van hy in dit Westers-tuifoen 125000 ryxdaalders, en de andere helft in de jaaren van 1678 en 1679, ieder jaar 62500 Spaansche Realen, voldoen zou, belovende daar en boven nog 3000 lasten Ryft op Batavia in deze jaaren van 1677, 1678, 1679, elk jaar 1000 Coyang (of Javaansche lasten) zoo men maar eenige nodige rust daar toe bekomen konde, te zullen leveren.

Ook beloofde deze Vorst, dat, indien door ons beleid de zaken met den vyand tot een redelyk verdrag gebragt konden werden, hy zich aan onze uitpraak daar ontrent volkomen gedragen, en dat ook nakomen; dog indien de zaken van een langer duur, als tot den laatsten July dezes jaars mogten zyn, zoo zou hy, buiten het vorig beloofd geld, maandelyks, wegens de leger-lasten, en verdere onkosten, nog 20000 Spaansche ryxdaalders betaalen.

Ook

A. 1677. Ook namen wy aan, den berg van Japara met ons volk tot zekerheid van den Soefochoenan te bezetten, mits dat hy de onkosten, zoo wegens de bezetting, als over de verdere versterking vandie berg, zou moeten dragen.

Dit wierd door zynen Gezant, Kijajj Ingabei Wangfa Dicpa, Groot-Landvoogd van alle de Javaanſche zeehavens, en gevolmagtigden van den Soefochoenan, uit zynen naam beloofd, op den Coraan becédigd, en daarenboven door den zelve beloofd te verzorgen, dat dit door den Soefochoenan, en zyne vier zoonen, zou werden goedgekeurd, gelyk de Heer Speelman annam dit van wegen haar Edelheden te doen ſtand grypen.

Hier af zyn drie eensluitende afſchriften gemaakt, en den 28 February 1677 in de Veſting der E. Maatſchappy tot Japara door de Heeren Speelman, St. Martin, Jacob Coeper, en Everhard van der Schuur, getekend, gelyk de Keizer en zyn vier zoonen, mitsgaders alle de Ryxraaden, dit ook goedgekeurd hebben.

Ondertuſſchen ging de Heer Speelman met zyne zegenpralende wapenen voort, alſoo Taroena Djaja nu nog meeſter van 't ganſch land ontrent Soerabaja, Greſſie, Cidajoe, Cadiri, Wirafaba, Kakappar, en van Paſſaroewan was, een landſtreek ten Ooſten Rembang, meer als 60 mylen lang, en zig tot aan de Zuid-zee uitſtrekende.

Na de goedkeuring van 's Keizers nieuw verbond met ons, rukte de Heer Speelman na Soerabaja, daar zig Taroena Djaja verſchanſcht had, en ſloeg hem den 13 May van daar, waar over op Batavia den 28 een dankzegging, en openbare vertooning van vreugde met veel eeffehooten gedaan wierd.

Taroena Jaja had ondertuſſchen de vlugt na Cadiri genomen; latende 104 ſtukken, ten deelen metaal, ten deelen yzerkanon, agter, zedert welken tyd wy ons eerſt regt in Soerabaja vaſtmaakten.

In plaats dat veel Javaanſche Grooten Heeren den Keizer, by deze gelukkige voortgang van onze wapenen, zouden toegelukkig hebben, zoo wiſt Taroena Djaja en vooral Cadjoran, de zelve door hunne liſtige voorwendingen, dat het de E. Maatſchappy maar om hun land te doen was, zoodanig af te ſchrikken, dat zy beſloten liever onder Taroena Djaja, als onder eenen Keizer, die hen maar aan ons zou willen overgeven, te ſtaan.

Hier door wierd Taroena Djaja zoodanig, dat hy 't ganſche land van binnen, tot aan Mataram, dwong, en onder zyn magt bragt, jagende den ouden Soefochoenan zulk een iehrik op 't lyf, dat hy, met zyn vier bejaarde en verwyfde zoonen, Pangerang Depati Anom, of Amangkoe-

rat, Pangerang Martafana, Pangerang Poegar, en Pangerang Singafarie, zich niet langer in Mataram durvende vertrouwen, zonder eenige naamwaardige wederſtand te bieden, zyne Hofſtad met alle de Rykſſchatten, tuſſchen den 25 en 30 Juny 1677, zeer ſchandelyk verliet.

Taroena Djaja quam ten eerſten daar op wel in de ſtad Mataram, dog bleef'er niet lang in; maar toog met een grooten roof weer na Cadiri, en liet die ſtad met een ſteene muur verſterken, met gedagten van het daar in te zullen uithouden.

De vreesagtige Soefochoenan vlugtte ondertuſſchen na Tagal, en verdeelde, zoodanig wil, zyn Ryk onder zyn vier zoonen (ſluitende nochtans den vyfden, die hy 't liefſte had, Radin Tappa genaamd, 'er buiten) zoodanig uit, dat die gene van de vier, die Mataram 't langſt verdedigen zou, zyn opvolger in 't Ryk zou zyn, gelyk ook Poegar (die'er, uitgenomen zeker oud man, langer, dan een van de andere Prinzen, in bleef) op die grond het Ryk voor zich eifchte.

De verdeling van 't Ryk nu was by den Keizer verder, zoo de drie Prinzen aan den oudſten voorgaven, aldus geſchied.

Pangerang Depati Anom zou de zeeſtranden, Pangerang Aria Martafana 't land van Watas, Pangerang Poegar Mataram, en Pangerang Singafarie het land van Bagelen hebben. Zoo dat de Pangerang Aria Panoelaar, en Radin Tappa, 'er niets af hadden te wagten.

De Keizer, ondertuſſchen na Tagalwangi (arders Wanafie genaamd) vluggende, werd onder weg in zyn draagzetel ziek. Men gaf hem een pilletje in, dat hem waarſchynelyk nog eer voorthielp, en hy quam in het dorp Tagalwangi, ontrent een dagreize van Tagal gelegen, ontrent September, of in die maand, te ſterven.

Zyn vier zoonen hadden dien ouden Vorſt onder weg al verlaten, zoo dat hy van zyn huis en gevolg geen anderen, dan Radin Tappa, en Radin Aria Panoelaar, een Prins van 17 jaren, by zich had.

Hy wierd op Tagalwangi begraven, en heeft zedert na die plaats den naam van Soefochoenan Tagalwangi gevoerd. Hy liet agt zoonen, en vyf dogters na.

De zoonen waren de Pangerangs Amangkoeat (toen 35) Martafana (32) Poegar (30) Singarie (27) Radin Aria Panoelaar (17) (Radin Goude 12 jaren oud, was pas voor zynen vader overleden) Radin Tappa (11 jaren oud) en nog een voorzoon, Radin Natta Bratta.

Zyne dogters waren Radin Pamot, gehuwd met Radin Wira Joda, zoon van Pangerang Mangkoboemi.

Danoë Radja, gehuwd met Danoë Radja,

Die zyn ryk verdeeld.

Vergeven wicid, en tot Tagalwangi ſtierf.

Daar hy begraven, en waar in hy genoemd wierd. Zyn kinderen.

Wat Taroena Djaja nog in had.

De Heer Speelman dreyt hem op de vlugt.

Die zich na Cadiri begeeft.

En den Keizer uit Mataram dreef.

A^o. 1677. dja, broeder van Pangerang Poerabaja.
 Radin Tapcen Sara, gehuwd met Radin Soeranata, zoon van den ouden Pati Poggar, en een neve van des Soefochoenans vader, of van Soefochoenan Ingalaga.
 Aria Wira Menggala, gehuwd met Radin Aria Wira Menggala, tweede zoon van Pangerang Poerabaja.
 Radin Clating Cocning, die ongetrouwt stierf. En Radin Tompo, die van den miuter Tarocna Djaja ontschaakt wierd.
 Zoo ras zyn dood alomme bekend gemaakt wierd, bragt dit het land in een groote verwerring, dat in 't eerste oorzaak was, dat veele zich onder Tarocna Djaja weer begaven.

De Heer Speelman stuitte dat egter ten eersten door zyn beleid en groote dapperheid, rukte met zyn leger na Japara, alwaar des Soefochoenans oudste zoon, Pangerang Depati Anom, of anders met de naam van Amangkoerat best bekend, op de tyding van 's Veld-Heers komt, den 15 September 1677 by hem verscheen.

Hy, de oudste Prins zynde, nam de naam van Soefochoenan aan, verkoos en verzogt den Veld-Heer tot zynen beschermmer van onzen't wegen, belovende niets, dan met zyn beraad en voorweten, te zullen doen, als ook de verbonden te zullen vernieuwen, zoo de Hollanders hem op den wettigen throon van zyn vader hielpen, en dit drong hy zelf te meer aan, om dat zyn broeders, die ieder een deel van het Ryk, volgens zyn vaders verdeling (zoo zy voorgaven, en die hy loochende) eischten, hem gezamentlyk dat recht, van Soefochoenan en Keizer van Java te zyn, wilden komen betwiffen.

Eer de Heer Speelman zich voer Amangkoerat verklaarde, had hy eerst nauwkeurig onderzocht, of hy ook het meeste recht tot de kroon had, en, gehoord hebbende, dat hy door den Keizer kort voor zyn dood als Erfprins verklaard was, heeft hy hem in 't laatste van A^o. 1677 als Keizer van Java voorgesteld.

Hy liet zig, na zyne verheffing tot de kroon, aldus noemen: Soefochoenan Amangkoerat (welken naam ook de twee vorige, dog zoo doorgaans niet als deze, gevoert hebben) Sinapati Ingalaga Abdul Rahman Mohammed Din II Cobra. Het welk ten deele in 't Javaans, ten deele in 't Arabisch, zoo veel berekend, als, de verhevene Amangkoerat, een wettig geboorne Mogendheid, die door de belydenis heilig, vernuftig, onverwinnelyk, goedertieren, en den vermeerderaar des Mohammedaanschen geloofs is. En hier voor wierd hy ook van zyne dus verre tot reden gebragte en veroverde onderzaten erkend.

Om dezen groote dienst nu aan de E. Maatschappy te vergelden, heeft deze

De Heer Speelman stuit Tarocna Djaja.

Steld A^o. 1677 Amangkoerat als Keizer van Java voort.

's Keizers nieuwe ceernaam.

nicuwe Soefochochan aan de zelve ver- A^o. 1678. scheidde zeer aangename geschenken gedaan; als

1 Een geschrift van den 19 en 20 October 1677, waar by 't vorig verbond goedgekeurt, en de schuld van drie honderd en tien duizend ryxdaalders, en van de 3000 lasten ryft, erkend werd.

2 Een geschrift, waar by dezen Vorst van het recht op 't Koninkryk van Jakarta niet alleen afstaat; maar waar by hy 't zelve tot aan de Rivier van Pamanoecken vergroot, en aan ons overgegeven heeft; voegende daar by 't regt om Amfioen en kleedten te verkoopen. En was dit den 19 October A^o. 1677 aldus verleend.

3 Dat de inkomsten der zeeplaatsen tot afkorting der schuld zouden moeten gebruikt werden, 't gene den 13 November 1677 gemaakt, en den 24 January A^o. 1678 hernieuwd is.

4 Een voorregt aan de E. Maatschappy wegens den zuikerhandel, met uitsluiting van alle andere verleend.

5 Heeft hy den 15 January A^o. 1678 de Landvoogdy van Samarang, en 't dorp Calligawe, met alle de landen en dorpen, daar onder behoorende, aan de E. Maatschappy geschenken, met magt, om daar een Javaanschen Landvoogd, en andere bedienden, na haar zin te stellen; mits dat zy de tolln voor den Keizer inzamen, die tot afkorting van zyn schuld jaarlyks gebruiken, en dat dan de E. Maatschappy zyn verdere inkomsten daar ontfangen, en aan zyne bedienden weer overgeven zoude.

Na dat nu de Heer Speelman deen Vorst op den throon geholpen had, quam de Heer Opperlandvoogd Johan Maatzuijker te sterven, en daar op wierd den 18 January 1678 besloten de Heer Speelman van Java op te roepen, om het ampt van Directeur Generaal van den handel van Indiën te aanvaarden, en het oppergezag in 't leger tot nader last aan de Heer Se. Martin te laten.

Den 24 April quam de Heer Speelman bchouden op Batavia, en wierd met zeven kanon-schooten, en drie charges van de musquetry, verwelkomt; waar nevens haar Edelheden den 23 dito ook goedvonden, om voortaan alle ordinare Raden van India even zoodanig, en de extraordinaire met vyf kanon-schooten (mits uit oorlogs-togten weerkomende) in te haalen.

Hy bragt met zich des Soefochoenans Gezanten, Temanggong Ingawanga, Damang Lacsamana, en Rama Titadjuwa met een brief van den Keizer, en deed verslag van 't gene hy op dien togt verricht had. 's Keizers brief keuren wy best hier niet by te voegen, alzoo'er zaken in voorkomen, die ieder een niet weten mag.

Voorrechten door hem aan de E. Maatschappy geschenken.

De Heer Speelmans Komt A^o. 1678 op Batavia.

Wyze van inhaling ourent Raden van India.

Ao. 1678. Taroena Djaja brengt weer veel plaatsen onder zich.

Zoo ras was de Heer Speelman niet weg, of Taroena Djaja, nu nergens voor vreezende, stelde 't ganse land in rep en roer, dwingende nu weer alles onder zig te buigen. De Soefochoenan gaf daar af bericht aan de Heer St. Martin, en die Heer weer aan haar Edelheden, verzokkende nader last.

Haar Edelheden beloonen eenige Soldaten.

Daar op vonden haar Edelheden den 17 May goed, alle de Baliens en Maleyers, die met de Heer Speelman mede geweest waren, op een byzondere wyze te beloonen, gevende aan ieder Soldaat 15 ryxdaalders, en aan hunne Hoofden mede een fraci geschenk.

Wat nu 't werk van Java betrof, den 6 July wierd daar over nader gesproken, en typelyk overlegt, wie men daar na toe als Hoofd zenden zou.

En dragen den Heer Hurdt 't opperbe-wind over de zaken van Java op.

Alle de Leden der hooge Reggering stelden die zaak aan 't wys beleid van den Opperlandvoogd, en van de Heer Speelman, die goedvonden den Heer Antoni Hurdt, ordinaar Raad van India, en Landvoogd van Amboina, daar toe te verzoken, die dat ook, onder de eernaam van Superintendent, Veld-Heer, en Zeevoogd van Java's Oost-kust, aannam, met last, om 't nodige ontrent dien veldtogt nader met den Heer Speelman te beramen.

Deze Heer vertrok met 3 vaandels Amboinezen, waar over de Pati van Seilale Kapitein, Jacobus Macquelin Luitenant, en Abraham Sapoclete, Pati van Iha, Vaandrig was. Het eerste vaandel was van 60, het tweede van 50, en het derde van 35 koppen.

Die met eenige vaandels Amboinezen op Japara aangierd.

Met dit volk quam hy op Japara, alwaar het, op den berg geplaatst zynde, zig op zyn Alfoerees kleedde, en nu en dan eens tsjakalilde, of sfermutzerde.

Die zig als Alfoereezzen voor den Keizer vertoonen.

De nieuwe Keizer, tot Japara gekomen zynde, verzogt die Alfoerees eens te mogen zien, Men bragt'er dien Verst by; dog als zy ontrent hem quamen, begonden zy op hunne Alfoereesche horens; hi, hoi, hi, hoi, hoe, hoe, hoe, te roepen, waar over hy zoo verschrilte, dat hy de deur toefoot, en hen zoo met geslotene deuren vraagde, *wat volk zy waren.* Wy zyn, zeiden zy, *Alfoereezzen, die gy van onzen Heer Zeevoogd verzogt hebt te mogen zien, geeft ons nu eenige menschen, om die zoo levendig voor uwe oogen op te eeten.* Daar op begonden zy op zyn Alfoerees te tsjakalile, en sfermen, waar door zy hem en de zynen nog meer schrik aanjaagden.

Gaat Ao. 1678 na Batavia.

Na dat de Heer Hurdt twee weken op Japara gebleven was, vertrok hy na Batavia, latende deze vaandels zoo lang daar.

In dezen tuschen tyd nu alles wel beaamd zynde, quam ook de Koning van Palakka in October op Batavia, dien wy verzogten den Keizer te willen helpen, ge-

lyk hy ook naderhand met de zyne na Java ging. De Koning van Goa, die mede zyn dienst aanbood, ging na Tsjeribon; dog wierd vergeven, en stierf op Batavia, daar hy weer na toegekeerd was.

Ondertusschen keerde de Heer Hurdt, na een maand of twee, weder na Java, en taffe Taroena Djaja in Cadiri aan. Hy verdeelde zyn magt in driën. Het eerste hield hy onder zich, het tweede gaf hy Kapitein Tak, en 't derde Kapitein Renesse.

Hy liet vyf stukken op de Rivier-kant brengen, en deed, na dat 'er door D. Carolus Manteau, dien de Heer Hurdt als Leger-Predikant medegenomen had, een gebed gedaan was, een sterken aanval op den vyand.

Een van de dapperste droeg zig Kijaj Komt weer op Java, veroverd Cadiri.

Jangrana, Prins van Soerabaja, die met zyn paard, en met het pistool in de vuist, in de Rivier sprong, en tegen al 't schieten des vyands zeer verwoed indrong.

Vyf dagen'er na namen de onzen Cadiri, in 't begin of ontrent het midden van December, in, in welken storm die dappere Prins van Soerabaja in de stadspoort dood bleef. Men kreeg Taroena Djaja byna gevangen; dog hy had twee karren met geld by zig, die hy zelf hier en daar onderweg stroide, en waar door hy het te paard ter naeuwer nood ontquam.

Ondertusschen quam, by 't indringen van 't volk in Cadiri, de Trein-meester Jeremias van vliet met zyne Matroozen, en de Macassarische Luitenant, Crain Mantoeli, met zyn volk by den schat van Taroena Djaja, die anders gemeenlyk Bockit Peirac, of den zilver-heuvel, genaamd wierd. Deze was van tyd tot tyd daar uit verzameld, dat ieder Javaan van de stranden en bovenlanden jaerlyx een Spaansche reaal tot schatting had moeten betalen.

Men vond daar een uitnemenden grooten rykdom, en verscheide vierkante kassen met Spaansche matten, en zilvere en goude slaven in zulken menigte, dat de Soldaten die malkanderen met hoeden toematen. Want zy haktën die kassen maar open, roofden al wat zy vonden, en bragten ook alles weder door.

De Socfoehoenan liet niet anders, als de geroofde schatten van de kroon, en voor al de zoogenaamde Madjapahitze kroon, verzoken, schenkende verder al den anderen buit aan de Soldaten.

Zeker Kapitein, die deze kroon gezien heeft, zeide my, dat zy de gedaante van twee doorengellingerde draken had, met de koppen na voren toe, zynde van zuiver gewerkt goud, zeer sierlyk op zyn Manilha's van dik draatwerk gemaakt, en met heerlyke paerlen en diamanten bezet.

Men zegt, dat zeker Soldaat van Kapitein

Ao. 1678. tein Tak deze kroon bequam, die ook verklarde, dat toen hy de zelve aan zyn Kapitein overleverde, de groote steen, die 'er naderhand uit gemist wierd, 'er nog in was; voegende daar by, dat hy die zelf zoodanig en ongeschonden aan zyn Kapitein overgeleverd had.

Waar uit de groote steen geligt was. Echter wanneer de Heer Tak die weder gaf, was die steen 'er uit, en hy zeide, dat hy verder daar niets van berigten kon, alzoo hy die zoodanig bekomen had. Genoegzaam bewys ontbrak hier, want op 't zeggen van een bloot Soldaat, kon men een wakker Kapitein met geen goeden grond aantasten.

Wie by de Keizer voor den slader gehouden is. Het zy daar mede, zoo 't wil, 't zy die Soldaat het loog, het zy de Heer Tak hier buiten de waarheid sprak, dit is altoos zeker, dat de Keizer 'er zeer moejelyk over was, dat die steen uit deze kroon gemist wierd, en dat hy den Heer Tak voor den man, die ze 'er uitnam, en daarom altyd zulken wrok tegen hem gehouden heeft, dat hy niet ontzag Ao. 1686 (gelyk wy nader hooren zullen) zich daar over aan hem te wreken.

Wat buit de Predikant Manteau kreeg. Onder den buit wierd ook veel oud kraakwerk gevonden, dat de Soldaten en Oversten niet eens wilden aanzien, en dat D. Manteau meest voor zyn deel gekregen heeft.

De Heer Hurdt kroont den Keizer van Java met die kroon. Nadat nu Cadiri zoo gelukkig door den Heer Hurdt (die anders zoo niet, als wel de Heer Speelman gevreesd wierd) veroverd, en de Ryks-kroon bekomen was, wierd eenige dagen daar aan, dit Keizerlyk cieraad op 's Keizers hoofd, ten overstaan van zyn Ed: gezet, doende hem binnin Cadiri als Keizer van Java in 't gezigt van 't gansch leger kroonen.

Een daad die (gelyk ook de aanstelling dezès Keizers Ao. 1677) door de Heer Speelman) weder een overtuigend bewys van 't vermogen der Hollanders in India, en een klare preuve is, hoe dat gering volk, door Gods zonderlinge genade, door zyne gevreesde dapperheid, en 't geweld van zyne wapenen daar, zoo hoog in vermogen gerezen is, dat het niet alleen Koningen, maar zelf ook Keizers maken, en die de kroon op hun hoofd zoodanig zetten kan, dat zy met volle genegenheid van 't gezag harer Edelheden, als hare Bescherm-Heeren, als afhangen, om dat zy zonder hunne hulp ook niet een oogeblik vast op den throon zitten zonden; zonder dat haar Edelheden zig egter in dezen iets aanmatigen, 't geen niet volkomen met het welgevallen van die Vorsten geschied.

Ondertusschen waren haar Edelheden op Batavia zeer bekommerd, hoedanig dit werk met de Heer Hurdt (die geen oorlogsman was) uitvallen zoude.

Bekommering van haar Edelheden over de zaken van Java. Zy spraken 'er den 25 November met veel ernst over, toonende, hoe de Ban-

tammer maar op zyn luimen lag, om te zien, hoe dit uitvallen zou, en om ons dan op 't lyf te vallen. Zy overwogen ook, voor hoe grooten gevaar Batavia, met alle de Oosterfche Landwoogdyen, bloot bleef, zoo de Heer Hurdt eens geslagen wierd, en in wat belemmering wy verder geraken zouden, indien Tarocna Djaja, sehoon al geslagen zynde, het quam te ontvlugten, aangezien wy dan nog meer moeite, als nu, hebben zouden.

Men vond derhalven goed, om de Heer Majoor Poleman, en de Heer Camphuis, een zeer ervaren Heer, met het oppergezag boven den Majoor met een scheepsmagt, en eenig volk na Soerabaja te zenden, om aldaar buiten eenig gevaar hem de opperbevelen te geven.

Ook namen haar Edelheden de Heer Majoor Poleman, by 't verhandelen der Oosterfche zaken, als een buitengemeen lid in Rade van India aan, alzoo hy zelf 't werk daar by woonen zoude.

Daar beneven besloten zy den Heer Hurdt te verzoeken, om 't oppergezag te blyven behouden, zoo lang zyn Ed: en den Raad dat dienstlig zouden oordeelen, stellende by zyn Ed: overlyden de Majoor Poleman als Hoofd aan, en hem belastende, dit werk zoo spoedig, als 't mogelyk was, te eindigen; dog verboden hem ook verder niets te ondernemen, dan 't geen hy met onze magt, daar nu zynde, kon uitvoeren.

Ook vonden zy goed den Soefochocnan ernstig tot zyn pligt, en tot behertiging van zyn eigen zaken, aan te maanen, alzoo 't ons alleen onmogelyk was, om zoo grooten werk uit te voeren; 't welk zoo hy niet met meer ernst, als wel tot nog toe, behertigde, zoo zouden wy genoodzaakt zyn hem te laten dryven.

Een zware steen egter ging van haarer Edelheden hert, toen zy hoorden, dat de Heer Hurdt Cadiri met zoo veel dapperheid ingenomen had, over welke verovering van den 23 December Ao. 1678 het kanon van 't kasteel op Batavia geloft, en den 26 dito een plegtelyke dankdag, met 't aanteken van vreugde-tekenen des avonds, en andermaal loffen van 't geschut, gehouden is.

Ondertusschen was Tarocna Djaja, en Crain Glifson, ieder met zynen aanhang, na 't gebergte gevlugt, de eerste na dat van Antang, of Radjoena, en de laatste na Cacappar, daar zich ieder van hen weer op nieuw vastmaakte.

Daar op rukte de Heer Hurdt met veel spoed, en met grooten buit, na Soerabaja, daar nu de regentyd, zoo als hy 'er quam, begon.

Haar Edelheden, oordeelende, dat daar voor den Heer Hurdt voor eerst niet veel meer te doen viel, ontboden den 21 January Ao. 1679 zyn Ed: weer na Batavia, De Heer Hurdt na Batavia ontboden Ao. 1679.

A. 1679. tavia, stellende den tyd van 't komen aan zyn eigen believen.

Daar op verscheen ook de Heer Majoor Poleman te Socrabaja, om 't gezag van dien Heer over te nemen.

Deze oude en ervaren Krygs-held quam hier ter rechter tyd, hoewel tot zyn ongeluk, aan. De Heer Hurdt, zoo krygskundig niet, als dezen Heer, zou met de vyanden, op loffe beloften, vrede gemaakt hebben; dog de Heer Poleman. hunne bedriegeren, om maar tyd te winnen, kennende, raadde dit den Heer Hurdt vlak af, gelyk hy daar in niet medestemen wilde, waar op het ook steken bleef.

Daar op vertrok de Heer Hurdt den 9 Maart na Batavia, quam 'er den 2 April, daar hy byzonder wel ontfangen wierd, en de Heer Poleman tastte de vastgheid van Crain Glifon by Sipandji, enige mylen van Socrabaja, aan, die hy ook veroverde; maar niet lang daar na had hy 't on-

geluk, van den hoogen oever dezer Rivier, in de zelve springende, door het steigeren van zyn paard agter over in 't water te geraken, welke val hem zoo trof, dat hy aanstonds te water na Socrabaja gevoerd wierd, alwaar hy den 31 July quam te sterven. Ik heb de plaats, daar dit voorviel, met een smertelyke herdenking van 's mans droevig en beklagelyk einde gezien.

Die wakkere Held, die de E. Maatschappy zeer veel diensten, zoo op Macassar als op Malabar, daar wy hem mede ontmoeten zullen, gedaan had, liet hier zoo onverwagt zyn leven, krygende, gedurende zyn ziekte, de smertelyke tyding, dat de Heer Coeper hem quam vervangen.

Hy wierd in een fraci graf in de Pagar der E. Maatschappy te Socrabaja begraven, en men ziet daar op de zark van zyn Tombe dit volgende Gedicht.

G R A F - S C H R I F T

V A N D E H E E R

C H R I S T I A A N P O L E M A N ,

In zyn E. leven Sergeant Majoor in dienst der E. Maatschappy, en Lid van den Agtbaren Raad des Gerichts des Kasteels Batavia, overleden den 31 July des Jaars 1679.

*Hier rust, en legt, wie rust, en legt? het puik der Helden,
Dat India ontfing in zynen bruinen schoot,
Van d'een tot d'ander Pool men noit zoo'n POOLMAN melden;
Waar door dees staat van 't land zoo goeden dienst genoot.
Javaan, en Macassar, Madrees, en deze landen
Zoo wel door hem geperst, geweld, als 't lys vereerd,
Off'ren hier aard en plaats aan hem, die door zyn handen
Wel eer heeft stad en strand, van hen in vuur gekeerd.*

Hy wierd, na zyn dood, Raad van Indiën. Indien deze Heer nog maar een korten tyd geleefd had, zou hy 't vermaak gehad hebben van te hooren, dat de Heeren in 't vaderland hem, tot belooning van zyn dappere daden, Raad van India hadden gemaakt, dat hy al lang verdiend had. Dog de tyding quam eerst na zyn dood, dat hy in October daar na met de Heer Antoni Parvé daar toe verheven was. Zyn twee zoonen, waar van de een nu nog Predikant op Batavia is, onder de voogdye van de Heer Matheus van den Brouke, Burgermeester der stad Dordrecht, gelaten hebbende.

Ondertuschen quam de Pati van Seilale, Kapitein der Amboincezen, te sterven, zynde op de kruis-vloot gezet, om op den vyand aan de uitgangen der Rivier te passen, waar op Kapitein Jonker van Batavia ontboden wierd, om voortaan daar als Hoofd der Amboincezen te gebieden.

Ook was Radja Palakka, na dat zyn Macassaren het lang zeer wild aangesteld hadden, den 17 July van Batavia met al zyn volk na Java vertrokken, daar hy den Keizer geen kleene diensten gedaan heeft.

De Keizer liet ondertuschen den 20 Juny 1679 door zyne gezanten aan haar E. delheden voorstellen, om voor de zee-tolten der Mataramze havenen bewesten Japara, in een jaar na dezen 4000 Ryxdaalders aan de E. Maatschappy op te brengen, buiten de gewoone geregtigheden, den Socfochocnan daar toekomende, welke 4000 Ryksdaalders tot afkorting van zyne

En Radja Palakka komen op Java's N. O. kufft.

's Keizers beleefde aanbieding.

A°. 1679.

zync schulden dienen zouden; welk voorfel van haar Edelheden aangenomen is.

De Heer
Coeper
kontrals
Veld-Heer
op Sama-
rang.

Zend den
Heer Sloop
om Cadjo-
ran te ver-
delgen.

Na de dood van de Heer Poleman hadden haar Edelheden den Bevelhebber Jacob Coeper als Veld-Heer over hare krygsmagt, en Kapitein Daniel van Renesse, als zyn tweeden aangesteld, die den 1 Juny met vier schepen en eenige magt vertrok, den 10 op Samarang quam, en even na zync landing, Kapitein Johan Albert Sloop met 27 vaandels Europeanen, en 2 vaandels Boegineezen, na de Zuid van Java zond, om daar met des Soefoehoens leger, waar over de Veld-Heer Radin Aria Sindoe Radja 't oppergezag had, te vereenigen, en na Wanne Carta (nu Carta Soera de Ningrat genaamd) op te trekken, om Cadjoran, Taroena Djaja's schoonvader, die zich daar vast gemaakt had, te verdelgen.

Vertrok na
Soerabaja
en Cacapar.

Na twee dagen op Samarang geweest te zyn, vertrok hy met de schepen na Soerabaja, en rukte van daar met zyn magt ten eersten voor Cacappar, dat hy belegerde.

Radja Pa-
lakka's
dapper-
heid.

De Koning van Palakka droeg zig dapper voor die plaats. Hy wierd op zekeren dag recht voor zyn hoofd gewond, waar op hy beloofde die plaats binnendrie dagen te veroveren, gelyk zy den 21 October stormenderhand veroverd wierd, alwaar de meeste Macassaaren van Crain Gliffon bleven, en hy naderhand zelf ook zeer zwaar gequett wierd. Hy ontquam het eger door hulp der zynen, en nam zyn toevlugt tot Taroena Djaja, die in 't geberge van Antang nestelde; dog stierf den 29 November aan zyn wonde.

Coeper wil
niet, dan
met aanzie-
nelyke lie-
den

Na dat de Heer Coeper den 3 Augusti op Soka gekomen was, wierd hy door een Moor, uit de naam van vier Macassaaren, te weten, Carra Tjarra, Carra Rapa, Carra Bangoe, en Carra Batoc, als gyzelaars door Crain Gliffon aan hem gezonden, verwelkomt.

Dit waren gringhe lieden, die maar quamen, om hem te verzekeren, dat Crain Gliffon (toen nog levende) wel tot de vrede genegen was; maar dat 'er andere tegen waren. Coeper, die dit maar als een krygslift, om tyd te winnen, aanzag, liet zig daar door gezins ophouden, en liet zig door de Heer Jeremias van Vliet (die na de Heer Polemans dood 't gezag voerde) als Veld-Heer voorstellen, en Radja Boni (of de Koning van Palakka) verwelkomen.

Van Crain
Gliffon
spreken.

Kort na die voorstelling verscheenen ook die vier gyzelaars met nog twee zoonen van Montemarani, alzo Coeper aan Crain Gliffon, Crain Rapoetfimi, en Dain Mangale, Hoofden der Macassaaren, had laten weten, dat hy niet, dan met lieden van meer aanzien, handelen, en hen niet anders, dan op de bede van vergiffenis we-

gens hare begane misflag, toegang tot hem A°. 1679. geven wilde.

Deze twee Macassaarze Grooten, Dain Mangapa, en Dain Manjeliki genaamd, quamen in vergadering, gevraagd zynde, of zy last hadden, om van vrede te handelen, zeiden, neen; dog dat Crain Rapoetfimi, en Dain Mangale, jonger broeders van Crain Gliffon, en meer andere op zync begeerte, op Soka, om met hem te handelen, komen zouden, waar op zy weer na hun verblyplaats vertrokken.

De Heer Coeper zond daar op Kapitein Caspar Laurens Altmeyer, den Fiscaal, Gerbrand Muller, en den Luitenant Jacobus Macquelin met een brief den 26 Augusti na Crain Gliffon, die beloofde over te zullen komen, gelyk hy ook agt Macassaren van aanzien met hen zond, die den 30 Augusti op Soka quamen.

Hy, van de
Macassaar-
ren bedro-
gen.

Men stelde zeven posten, of zaken, in geschrifte op, waar tegen zy veel uitvlugten maakten, zeggende, dat hen 't land van Soerabaja door den Soefoehoan geschonken was, waar van Crain Gliffon een brief toonde, hem door Pati Oerawan, en Temanggang Djajalana gebragt; dog Pati Oerawan hier op behoort zynde, ontkende dat; maar zeide gelaft te zyn, om Crain Gliffon met voorraad en volk, mits dat hy Taroena Djaja alle afbreuk doen zoude, te helpen.

Hy verzogt ook alle de Javanen, van beide de geslachten, by hem zynde, te mogen mede nemen; al 't welke afgeslagen wierd, uitgenomen die vrouwen, met welke zy met haren vrye wil getrouwd waren, en die den Soefoehoan hen op hun verzoek zou willen toestaan.

Zy namen dan eindelyk alles, dat wy hen voorfelden, aan, en den 1 September wierden 'er drie afschriften van gemaakt, die op den Coraan, en onder eede, by het drinken van hun kris-water, bezworen zynde, zoo verzogt Rapoetfimi weer na Cacappar te vertrekken. Doch van al dit bezwoorne door de Macassaren quam niets, en zy toonden aan de onzen, dat zy niet anders gezogt hadden, dan tyd te winnen.

Daar op besloot de Heer Coeper met zyn magt van 8834 man, zoo Europeers, als Inlanders, Crain Gliffon aan te taften, den 7 September van Soka op, quam den 18 dito voor Cacappar, en nam her, na een hardnekkig gevegt, den 21 October in.

Verover
Gacappar.

Radja Palakka zwom, gedurende dit beleg, met een plank op 't hoofd, over de Rivier, en borg zig in een huisje aan den oever der zelve, werdende ten eersten door Kapitein Jan Franszoon geholpen, gelyk Kapitein Jonker die gheele dag in de zon op zyn buik, om het fel schieten te myden, met een groot deel van zyn

Dapper-
heid van
den Koning
van Palak-
ka, en
meer ande-
re.

A^o. 1679.) zyn volk heeft moeten leggen. Die Koning, Kapitein Jonker, en Kapitein Altmeyer, hebben 't voornaamste in dat beleg verricht.

In dit beleg zyn ook geweest Kapitein Thileman van Eeuwyk, de Koopman Willein Basting, de Luitenants Modi, Joannes Struis, en meer andere, my bekend.

Hoe sterk Crain Glifson was. Gevangen bekoemen.

De magt van Crain Glifson bestond in 2000 gewapende mannen.

Zy vlugten den 21 dito uit hunne werken voor Cacappar na 't dorp Solo, een kanon-schoot 'er af. Crain Glifson ontquam het; dog Crain Rapoetsini, en Dain Mangale quamen op Solo met 300 van hun volk in onze handen. De Boegis maakten veel buit, en kregen veel slaven, picken, krisen, gemalide kolders, enz.

Dooden aan weertzyden.

Van de voornaamste bleven 'er (behalven 500 gemeene) Somo Tibon, Tokama, Crain Timoe, en Dain Manoepa. Wy hadden 2 Europeërs verloren, en 10 gequctsten bekomen. Ook vonden wy daar 2 metale 4 ponders, 3 twee ponders, 3 yzere stukken van een ponds kogel, die men de Soefochoenan gaf, en veel bassen.

Van Rata sehreef de gevlugte Glifson

een briefje, aan de Heer Coeper, waar by A^o. 1679. hy om vergiffenis verzogt. En die hem de Opperkoopman, en Treinmeester van Vliet den 12 November zond, met belofte van vergiffenis voor hem en zyne Groote, zoo zy op Solo voor hem verschenen.

Daar wierden weer eenige zaken, in acht leden bestaande, opgesteld, en door ngenen Macassarsche Grooten, Dain Telolo, Dain Matadjam, Aroe Zangalca, Aljas Aroe Tsiang, Crain Mamampang, Dain Momoentoch, Dain Masoero, Carre Bangon Bieding, Dain Mangopo, en Dain Mangrapa, ondertekend. Waar op zy ook alle den 9 December by de Heer Coeper op Solo quamen, uitgenomen Crain Glifson, die van zyn wond op Antang by Taroena Djaja overleden was. Zy alle wierden met onze schepen na Macassar gevoerd.

De Macassaren geven zig aan ons over.

Crain Glifsons dood.

Op Passaroevan was nog Crain Panaraga, zoon des Konings van Bima, die mede misnoegt was, welken de Heer Coeper in der minne dede aanzeggen, dat hy van daar op Soerabaja komen, en na Batavia, of anders na zyn land, keeren moest, gelyk hy ook eerst na Batavia en toen na Bima vertrokken is.

VYFDE HOOFDSTUK.

DE Heer Sloot's gelukkige verovering van Cadjorans Vesting, enz. De Heer Coeper trekt tegen Taroena Djaja op na Angtang. Veroverd eenige Pagars. Taroena Djaja gedwongen zich over te geven. Het verhaal hier van. Kapitein Jonker tot 's Keizers hyswagt op Soerabaja gesteld, gaat op 's Keizers last, om Taroena Djaja te bezetten. Taroena Djaja's gewaad. Goederen, door hem uit Mataram geroofd. Wat Jonker voor dit vangen trok. Redenen, om welke Taroena Djaja, tegen't gegeven woord, van den Keizer gekrist wierd. Jonkers toorn hier over. Wat hem door Taroena Djaja geschonken is. Geschil met Coeper hier over. Coeper trekt met het leger af. Madura komt weer aan den Keizer. Dat hy weg schenkt. De Keizer wreekt zich aan den Panombaban Giri. Het welk omstandig verhaald werd. Hy werd ten hove ontboden. Zyne veronanschuldiging. Des Panombabans magt beschreven. De Keizer tast hem aan. Zyn dood, en die van zyn meeste bloedverwanten. Als ook die van Kapitein Altmeyer. Het H. Graf, en verdichtzelen der Javaanen daar ontrent. Nieuwe bestierder van Giri. Coeper breekt op, om Poegar te dwingen. Die zich A^o. 1681 quam overgeven. En zich voor den Keizer verootmoedigde. Nimrod overwonen. Landen, nu onder de Keizer staande. Haat des oudsten Prince van Tsjeribon tegen den Soefochoenan Amangkoerat. Vuile daad ontrent den Prins Singafarie. Diens Gemalin daar na Sultban Sapoh's wyf werd. Dat nieuwen haat van Amangkoerat tegen hem verwekt. Gedrag van Amangkoerat in zyn jeugd. Den oorsprong van Soerapati's geval. Wie hy was. Werd door haar Edelbeden in genade aangenomen. Sjeich Joesef geslagen, werd bewogen zich over te geven. En werd na Caap der goede Hope gezonden. De Heer Ruis zend Soerapati na Pangerang Poerabaja. Die hem beweegd zich over te geven. Haar Edelheden zenden zyn vergiffenis-brief. Soerapati door Cuffcler veragtelyk behandelt. Die zich, gedrongen zynde, wreekt. Waar op Cuffcler hem de schuld van alles gaf. Hy wierd te vergeefs vervolgd, en zedert van den Soefochoenan begunstigd. Pangerang Poerabaja, in genade aangenomen. Nader bericht wegens die zaak van Soerapati. De Heer Tak aan de Keizer als Gezant gezonden. Hoe de zaken tusschen dien Vorst, en Soerapati stonden.

A°. 1679.
De Heer
Sloot's ge-
lukkige
verovering
van Cadjo-
rans Ve-
fing, enz.

GElyk de wapenen der E. Maatschappij aan deze kant tot nog toe gelukkig gevoerd waren, alzoó was de Heer Sloot mede niet ongelukkig geweest, die in September Cadjorans vesting veroverd, en zyn twee zoonen, nevens veel Grooten, en Cadjoran zelf (dien hy kristen liet) gevangen bekomen had.

Den 3 November quam de tyding van Cacappars verovering, en Gliffons dood, op Batavia.

Kort na welke verovering de Heer Coeper zig klaar maakte, om na Antang tegen Taroena Djaja op te trekken.

Hy zond eerst een brief aan hem, met verzoek van zich te komen vernederen; dog hy gaf daar een scherp en spotagtig antwoord op, zeggende zeer schamper wegens de regtvaardigheid der Hollanders, *dat hy die niet kende, en dat hy van hen wel eens leeren wilde, waar in die bestond.* De Heer Coeper zond hem nog een brief den 3 December van Solo, toonende, *dat onze regtvaardigheid bestond in 't nakomen der verbonden, met den Soefoebonan gemaakt, om dien tegen zyne vyanden te helpen, en om hem als een wederspannigen tegen zynen Keizer aan te tasten; dog dat zy, zoo hy zich vernederen wilde, zyn verdoerf niet zogten;* dog hier op kreeg hy geen antwoord.

De Heer
Coeper
trekt tegen
Taroena
Djaja op na
Antang.

Daar op trok Coeper na Antang, en deed alle toegangen sluiten, waar door hy ten eersten gebrek van water, en levensmiddelen, kreeg.

Kapitein van Renesse toog met twee Brigades na Briara, in de landstreek van Cadiri, alwaar Altmeyer met zyn Brigade bevoorens zich versterkt had, om den grooten toegang van Antang te sluiten.

De Veld-Heer, Kapitein van Vliet, vyf andere dienaren der E. Maatschappij, en de Koning van Palakka met zyn magt, trokken van Solo over Passaroewan en 't gebergte van Malang Zuid-Ooft op.

Duizend Macassaren, zoo mannen, als vrouwen en kinderen, heugende nog van Cacappars verovering, quamen aanstonds, na dat hy tot Batoe gekomen was, over.

Veroverd
enige Pa-
gars.

Den 10 December tastte de Heer Coeper twee sterke Pagars van Taroena Djaja, in 't hangen van een steilen berg, en by hem onwinbaar geoordeeld, aan, die beide op eenen dag, met verlies van weinig volk, veroverd wierden. Hy zelf ontquam het door den zwaren regen, schoon de Heer Coeper hem nog wel twee uren gaans gevolgt was, verliet Antang, en vlugtte na een steilen onbeklimmelyken berg, daar hy aanstonds gevolgd wierd,

Op Antang quamen weer 600 Macassaren tot ons over, en nog wel 2000 andere, die met Taroena Djaja gevlugt; dog niet in staat waren, om het wegens den honger langer te kunnen harden, zoo dat

wy toen wel 4000 vlugtelingen gevangen A°. 1679. bequamen.

Taroena Djaja vlugtte verder door de ruigte, en 't bosch, waar door de Heer Coeper meende, dat hy na 't land van Poegar geweken was.

Ondertusschen raakte onze voorraad op, des wy na huis moesten keeren. De Heer Coeper trok over 't gebergte Briara, daar hy by den Soefoebonan quam, en verstond dat Sindoeradj met 4000 man uit Mataran gekomen, en Taroena Djaja van de meeste der zynen verlaten was, en zich maar een dag reizens van daar ophield; waarom Kapitein Jonker nog dien zelve dag met drie vaandels door zyn Hoogheit daar heen gezonden was, om dien wederspannigen, was 't mogelyk, af te snyden.

Men schikte dierhalven Aria Sindoeradj met 1000 man, en voorraad voor agt dagen na Antang, om Taroena Djaja in een hinderlage waar te nemen. En men zond ook nog 1000 Javanen tot verzekering van Kapitein Jonker, en nog 1000 op een derde plaats, met voorraad voor agt dagen, en met last van ieder op de dag, die 'er toe bestemd was, Taroena Djaja op 't lyf te vallen, gelyk geschiedde.

Vermits nu Coeper, door ziekte, dit werk niet bywoonen kon, zoo wierd de Geheimschryver, Joannes Georg Briel, daar mede na toegezonden, om hen met raad en daad by te staan.

Taroena Djaja, op den 25 December 1679 van alle de zynen verlaten, quam met 174 Madureezen, en nog 68 Macassaren, die 't nog by hem hielden, in onze handen te vervallen, hoewel 'er daar na nog meer by quamen.

Op wat wyze dit geschied zy, konnen wy in 't navolgend verhaal omstandig zien.

Omstandig verhaal van het gevangen nemen van Taroena Djaja door Kapitein Jonker.

Het verhaal hier van.

„ Kapitein Jonker, door den Veld-
„ Heer Coeper gelaft zynde, den Soefo-
„ hoenan Amangkoerat wel te bewaren,
„ en hem met zyn volk op Soerabaja,
„ 't oude Keizers-Hof. ten lyfswagte te die-

Kapitein
Jonker tot
's Keizers
lyfswagt of
Soerabaja
gesteld.

„ nen, zoo was de Heer Coeper onder-
„ tusschen na Passaroewan vertrokken, om
„ Taroena Djaja, die derwaards gevlugt
„ was, op te zoeken.

„ Ondertusschen quam den Keizer ter
„ ooren, dat Taroena Djaja zig niet verre
„ van Cadiri, op den berg Goldor, of op
„ 't gebergte van Selimbon, onthield, die
„ daar op aan Kapitein Jonker voorstelde,
„ of hy geen lust zou hebben, om 'er op
„ af te gaan, alzoó hy daar zeer gemakke-
„ lyk te vangen was. Jonker zeide daar
„ toc wel lust; maar geen magt nog last

„ te

A°. 1479. „te hebben, aangezien hy zyn post bui-
 „ten laft niet verlaten mogt, alzoo de
 „Veld-Heer hem daar tot 's Keizers lyf-
 „wagt gesteld had. De Keizer zei, dat
 „hy alle die verantwoording op zig ne-
 „men, en alles, wat daar van quam, dra-
 „gen zou, te meer, alzoo hem, en ook
 „de E. Maatschappy, hier aan veel gele-
 „gen was.

„Na lang over en wederpraten, nam
 „Jonker dit aan, en trok'er, na zig wel
 „met zyn volk beraden te hebben, met
 „3 vaandels, te zamen ontrent 200 man
 „uitmakende, te paerd na toe, hebbende
 „geen andere hulp, dan die van eenige
 „lastdragers van 't kruut en de artillery,
 „en 200 paerden voor de zelve. By dien
 „berg gekomen zynde, bezette hy die
 „van voren en van agteren zoodanig, dat
 „Taroena Djaja geen water bekomen kon.

„Daar op zond Jonker hem eenige Ge-
 „zanten met een witte vaan, die door het
 „volk van Taroena Djaja qualyk gehan-
 „delt wierden. Dit hem ter ooren ge-
 „komen zynde, zond hy ten eersten vier
 „Gezanten met zulk een vaan aan Kapitein
 „Jonker, die'er drie af liet dooden, en den
 „vierden te rug zond, met de reden waar-
 „om hy dit gedaan had.

„Taroena Djaja, ondertusschen door
 „den honger en dorst geperft, alzoo hy
 „3000 zielen by zig had, zond weder ge-
 „zanten aan Jonker, en verzogt, aange-
 „zien hy in zyn jeugd over zyn Nadjoem,
 „of geboorte-ster, de geleerden had laten
 „raadplegen, en daar by bevonden, dat
 „hy, hoe groot hy ook in de wereld wer-
 „den mogt, egter gevangen en overwon-
 „nen zou werden, en hy geloofde, dat
 „die tyd nu vervuld was, dat dog Jonker
 „hem in genade geliefde aan te nemen,
 „en met hem te doen, wat hy goedvond.
 „Hy vertrouwde egter, dat hy, die een
 „Amboince was, hem niet qualyk zou
 „handelen.

„Eer hy dit aan Jonker weten liet,
 „schreef de Heer Coeper een brief aan
 „Jonker, hoe hy had durven bestaan, om,
 „buiten zyn laft, zyn post te verlaten,
 „belastende hem, aanstonds te rug te kee-
 „ren. Jonker antwoordde, dat de Kei-
 „zer hem zulk bevolen had. Coeper schreef
 „weder, dat hy aanstonds te rug keeren
 „zou. Waar op Jonker dat, dewyl hy
 „'t wild bezet had, hy nu niet komen
 „kon, voor dat hy 't ook medebragt.
 „Coeper belaste hem nogmaals te rug te
 „komen; en Jonker gaf tot antwoord, dat
 „hy dat doen zou, dog 't wild eerst me-
 „de wilde brengen, alzoo hy 't nu in zyn
 „geweld had.

„Daar op liet Taroena Djaja al zyn pie-
 „ken, kristen, enz. by een binden, gaf
 „zyn volk aan Kapitein Jonker over, deed
 „eerst zyne hovelingen, vrouwen, en een

„kleen zoontje afkomen, en volgde daar A°. 1679.
 „na zelf, vallende Jonker te voet, die hem
 „weer ophefte.

„Hy verscheen in een Portugees ge-
 „waad van zwart zattyn, met een zwarte
 „tulband, met een goude grond, op zyn
 „hoofd, een lange zwarte stok in de hand.
 „en zag'er uit, als een Priester, Fakier,
 „of heilige Bedelmonnik.

„Hy sprak, volgens zyn gewoonte,
 „zeer weinig, antwoordde alleen op 't geen
 „hem gevraagd wierd, met veel zagtmoe-
 „digheid, gevende zich zelve alleen de
 „schuld van alles, wat hem overkomen
 „was.

De goederen, die hy uit Mataram ge-
 roofd had, waren, volgens zyne opgave, Goederen ;
 deze: door hem
 uit Mata-
 ram ge-
 roofd.

19000 Spaansche Realen in 2 kisten.
 60 Cati ongemunt goud.

1 goude, en eenige zilvere zadels
 met haar toebehooren.

De oude Madjapahutze goude
 kroon.

Verscheide goude vereierzelen,
 en zilverwerk; kommen, en
 ander goud, elk byzonder.

Al het welke hy, by Cadiri's verover-
 ring, agterliet.

Hy zeide ook, dat hy voor de verover-
 ring van Cadiri al tot ons overgekomen
 zou hebben; dog dat hy door onze vyan-
 delykheden daar in belet was. Met hem
 quamen in 't geheel 681 zielen; zoo man-
 nen, als vrouwen, en kinderen, over.
 Men sichte hem zyn Sulthans kroon af;
 dog hy zeide'er geen te hebben, nog geen
 Sulthan te zyn, schoon zyn volk hem in
 Cadiri zoo genoemd had.

Kapitein Jonker had hem vergiffenis be-
 loofd, en verzekering van zyn leven ge-
 geven; dat door beffel van den yverzug-
 tigen Heer Coeper, die Kapitein Jonker
 deze eer niet gunde, en door een verkeerde
 wraaklust van den Keizer (gelyk wy
 hooren zullen) niet nagekomen wierd.

Na dat hy dan voor den Keizer, met Wat Jon-
 bekendmaking op wat grond (te weten, ker voor
 op belofte van genade) overgekomen was, dit vange
 trok.
 zoo trok Kapitein Jonker daar voor 3380
 Ryxdaalders, die den genen, die hem ge-
 vangen bragt, beloofd waren. Het was
 den Keizer zeer aangenaam, dat dit, op
 zyn raad, zoo wel gelukt was; maar Coc-
 per meende te berispen van spyt, hield zig
 ziek; dog bakte hem ondertusschen een
 andere koek.

Men zegt dat Taroena Djaja, sehoori
 gevangen zynde, nu en dan zeer veragtre-
 lyk van den Keizer sprak, en dat hy dit op
 Nicuwejaars-dag, als de Soldaten de Kei-
 zer, en daar na hem ook, veel geluks in
 't nieuwe jaar wenschten, zeer nadrukke-
 lyk dede, gevende toen zyn laatste vier
 Ryxdaalders aan hen, en vragende: Wat
 heeft

A°. 1680.
Redenen,
om welke
Taroena
Djaja

heeft de Soefoehonan ulieden gegeven? zy zeiden: Niets, waar op hy: Indien ik een Prins, als in myn vorige staat, of Keizer was, ik zou ulieden als een Prins en Keizer begifigen; maar kan dat nu niet doen, hoewel ik ulieden alles geve, wat ik heb. Dat waarlyk een groote mildadigheid in zyn elendigen staat, en een onwedersprekelyk bewys van zyn groot en edel gemoed was.

Dit wierd den Keizer door de Javaanfche wagers, die 't gehoord hadden, overgebrift.

Tegen 't
gegeven
woord.

Om het werk nu nog meer fehn te geven, verzogt de Keizer van de Heer Coeper op dien zelden dag, dat Taroena Djaja by hem komen mogt, om met hem over zaken van gewigt te spreken, dat Coeper op zyn eigen gezag (waar toe hy echter buiten den Raad niet bevoegd was) toestond, bezorgende te gelyk, dat in 't goed, dat men hem nadroeg een kris verborgen was, waar uit men niet alleen besloot, maar hem ook beschuldigde, dat hy voornemens geweest was, den Keizer toen om hals te brengen.

Van den
Keizer ge-
krist wierd.

Daar op wierd hy, niet (gelyk zommige willen) door Pangerang Sampan, maar eerst door den Keizer zelf, en daar na door de Ryxraden, die hy by hem had, 's nagts 'er aan gekrist. Een zaak, die door niemands toedoen en aanrading, als door die van den Jaloerschen Coeper, en daarom te meer door zyn bestel geschied is, op dat daar door zyne geweldnaryen en vuile bedryven, die Taroena Djaja wist, en waar over hy voorgenomen had te klagen, bedekt zouden blyven.

Jonkers
toorn hier
over.

Jonker had zoo ras die sehend-daad niet vernomen, of hy wierd op dien trouwloozen Keizer zoo vertoorn, dat hy dreigde hem, en al zyne Mantri's, of Ryks-Raden, indien hy het niet uit ontzag voor zyn Heeren en Meefters liet, den nek te breken, betoonende na dien tyd geen agting ter wereld meer voor hem te hebben.

Wat hem
door Ta-
roena Dja-
ja gefchon-
ken is.

Na dat Taroena Djaja afgekomen was, had hy aan Jonker zyn goude lyf-kris met gefteenten, en een boog van zuiver goud, gefchonken. Jonker vaaagde hem, of de zelve niet onder de kroons-cieraden behoorden, alzooy hy die alle aan den Soefoehonan geven moest; dog verstaande, dat zyn volk die zelf gemaakt had, nam hy die aan.

Gefchil
met Coeper
hier over.

Coeper wilde dien boog, en ook een moy wyf van Crain Glifon, door Jonker, wanneer hy hem voor Cacappar verjaagde, bekomen, voor zig hebben; dog Jonker wilde hem geen van beide geven, zedert welken tyd hun oude vyandschap nog veel grooter wierd.

In de landen van Cadiri, en Blitar, wierden 100 man gelaten, om allen verderen opftand te fluiten.

Daar op vertrok de Heer Coeper met den Soefoehonan, en de ganfche magt, na Soerabaja, daar zy den 6 January 1680 aanquamen.

A°. 1680.
Coeper
trekt met 't
leger af.

Na Taroena Djaja's dood verviel het Prinsdom Madura weer aan den Soefoehonan, die 't zelve aanftonds aan Pangerang Tsjacra di Ningrat wegfehonk; dog de Sammanappers deden aan den Soefoehonan zeggen, dat zy zich liever dood wilden veyten, als onder die man ftaan.

Madura
komt weer
aan den
Keizer.

Dierhalven moest die Pangerang zich met de Wefter-helft van Madura, Sampan genaamd, behelpen, en 't Ooster-deel, of Sammanap, wierd volgens verzoek, door de Sammanappers aan de Keizer gedaan, aan Matsjan Woelang gefchonken, die van den Keizer ook de naam van Temang-gong Joeda Nagara, dat is, den oorlog des lands, of den walkeren Stadhouder, kreeg; dog A°. 1683 onttrokken zy zich ook van des Soefoehonans heerfchappy, en namen zedert de E. Maatfchappy tot hunnen Schuts-Heer.

Daar hy
weg-
fehonkt.

Door de verovering van Cacappar, en 't gevangen nemen van Taroena Djaja, was het Oosterlyk gedeelte van het Matarams Ryk van muiters gezuivert; dog met den Panombahan van Giri, dat twee of drie mylen weftens Soerabaja legt, was nog een zware post af te doen.

Hy maakte wel geen openbare beweging tegen den Keizer; maar hield zich, fchoon wel een wettig onderdaan van dien Vorft, buiten alle gefchillen, bemoeijende zich nergens mede, om dus, na 't fcheen, zyn dagen in rust, was 't inogelyk, door te brengen. Liet de Keizer hem roepen, hy gaf tot antwoord, dat hy oud, en de wereld moede wierd, dat hy nu maar op het geestelyke, en op zyn einde dagt, verzoekende dat de Soefoehonan hem dog dat maar wilde laten betragen. Echter zocht hy niet minder, als dat. Zyn gewilte knaagde over vuile ftukken, en voorzeide hem, dat hy, by zyne verfchyning voor den Vorft, regtvaardige straffen van zyn bedreven fehelmftukken te wagten had.

De Keizer
wreekt zig
aan den Pa-
nombahan
Giri.

Hy had Taroena Djaja onder de hand meer, als zynen Vorft, geholpen. Hy was 't ook alleen, die de Sammanappers opgeruid had, om niet onder Pangerang Tsjacra di Ningrat te ftaan. Hy was ook een Neef van den Prins van Soerabaja, en aldus van moeders kant met den Soefoehonan vermaagfchapt, alzooy 's Keizers moeder een dogter van dien Prins was.

Deze Panombahan van Giri nu haatte van ouds her dezen Prins van Soerabaja, hoewel zoo bedekt, dat men het niet, dan toen het te laat was, merkte.

Om zich nu van dien Pangerang van Soerabaja ftil te ontfaan, bedagt de Panombahan een zeer vuil fehelmftuk, dat hem ook wel gelukte.

Hy

A. 1680.
Het welk
omftandig
erhaald
werd.

Hy ging na 't Hof van den overleden Keizer, viel hem met een geveinsde droefheid te voet, en kufte dien. De Socfoehoenan, hier over verbaalt, vraagde na de reden. Hy wilde, als overfelp van droefheid, die in 't eerst niet geven. Eindelijk egter zeide hy gekomen te zyn, om zyn leven aan hem over te geven, ten einde hy nu liever alseen eerlyk man fterven, dan daar na eens de naam van een verrader bekomen, en aan een deerlyk einde geraken mogt.

Hy gaf dan voor, dat hy door des Socfoehoenans heimelyke vyanden aangezocht was, om na zyn leven te ftaan, en bekennde, dat hy, uit vreeze voor hen, daar in wel mede toegeftemd, dog dit met geen andere toeleg gedaan had, dan om den Vorft (gelyk hy nu doen quam) daar aanftonds kennis af te geven. De Keizer hier over, zeer ontfeld zynde, belaste hem te zeggen, wie, en waar, die fehelmen waren.

Hy, dien Vorft zeer wel kennende, en hem in vollen drift, om dit te willen wreeken, zicnde, noemt den Prins van Soerabaja, zyn fehoonvader, en des zelfs drie zoonen, die hem (zoo hy zeide) daar toe aangezocht hadden.

De Keizer, dezen ouden fehelm op zyn bloot woord, zonder verder onderzoek, geloovende, zond aanftonds verfehede van zyne vertrouwde Grooten af, met laft van niet weder te komen, voor dat zy den Prins van Soerabaja, en zyn drie zoonen, zouden omgebragt hebben, belastende hen die hoofden mede te brengen. Dit wierd aanftonds uitgevoerd; hoewel eenige meenen, dat de vierde zoon het ontkomen, en zyn eigen dood zou geftorven zyn.

Daar op wierd de Panombahan van Giri voor zyn getrouwe waarfchouwing bedankt, en van den Vorft met een moy wyf befchonken; waar mede hy weer na Giri trok, begevende zig daar (om de wereld te blindhokken) tot het geestelyk leven, waar door hy het by de Javanen nu zoo verre gebragt had, dat die hem als een grooten Heiligen, of als een Panombahan, dat is, *den aanbiddelyken*, cerden.

De jegenwoordige Socfoehoenan, Amangkoert de 10, was, toen deze moord bedreven wierd, nog maar elf jaren oud, en wift derhalven toen niet anders, dan dat de Keizer, zyn vader, dit niet zonder wettige oorzaken gedaan had.

Hy kreeg naderhand echter door zyn goede vrienden zulk een klaar bericht van dit grof fehelmstuk, dat hy geen redenen meer had, om daar aan te twyffelen. Zoo lang nu zyn vader nog leefde, was 'er geen gelegenheid, om op eenige wraak te denken; weshalven hy veinzen moest zig de dood van zynen grootvader, en drie oomen, niet aan te trekken.

In 't eerst van zyn opperbestier wierd hy door de oorlogen en muiters in zyn Ryk belet; dog, deze nu gedeinpt zynde, was het de regte tyd, om hem loon na werken te geven.

Hy zond dan den 19 January 1680 den Koopman en Opperhoofd van Soerabaja, de Heer Willem Basting, tot hem, die den 21 dito weer quam, met dit bericht, dat hy zig zeer fyn van alles, waar mede men hem befchuldigde, als, by voorbeeld, van zig met het werk van Sammanap gemocid, of Macaffaren in zyn land geduld te hebben, wift te zuiveren.

Wat nu 's Keizers laft betrof, om zyn nevens andere Hovelingen ten Hove in Mataram te komen vertoonen, dat de overleden Vorft hem daar eens voor al van ontfagen, hem de naam van broeder gegeven, en dat zyn hoogheid zelf hem met de naam van vader vereerd had. Dat hy nu oud en zwak, en niet in ftaat was, om te reizen. Dat zyn ampt hem ook niet toeliet uit Giri te gaan, ten ware dat hy uitdrukkellyk van zyn Vorft ontboden wierd, dien hy nu wel wilde, dog niet konde gehoorzamen; daar byvoegende, dat zoo Mataram niet verder als Greflic van Giri was, hy dan aanftonds by hem komen zou, dat zoo veel zeggen wilde, dat, zoo de Keizer op Greflic befefde te komen, hy daar aanftonds voor hem verfehynen zou.

De Heer Basting, te Giri zynde, klonde op den heuvel, daar des Panombahans Tempel ftaat, en gifte, op 't uiterlyk gezicht, dat 'er in Giri wel 2000 huizen waren, 't geen met het bericht van die van Greflic overeen quam.

Daar beneven ftonden onder den Panombahan, of waren tot zyn dienft, deze navolgende dorpen: Padak, Kamocpi, Somoro, Leran, Roma, Battering, Tangelon, Patinan, Cadjangjang, Tanapis, Padjagongan, Zedajo, Cadepateen, Sagaramadoc, Jotam, Talgo, Pandioenan, Sario, Carang Tandjong, Caradjam, Tocmace, Warakitoe, Sinding, Komola, Katobanan, Laekar, Martalaja, Kalaga Patoet, Djchaan, Dodoha, Tabaloe, Siang, en Babathaar. Van deze behoorden de eerste vyf (zoo hem bericht was) gerechtig onder Giri; dog de andere had hy onlangs die van Greflic onttrokken. En men ziet hier uit, dat hy redelyk magtig, en dat zyn ftaat veel eer Koninglyk, dan Priefterlyk, geleek.

De Vorft, met die verontfchuldiging niet vergenoegd, quam zelf, om hem alle uitvlugten te benemen, op Soerabaja, hem belastende, om daar voor hem te verfehynen.

Hy liet den Keizer daar op weten, zingende zynen ouden zang, dat de Socfoehoenan Ratoe, die daar begraven lag, en als een groot Heilig geëert wierd, hem niet

A. 1680.

Hy werd
ten Hove
ontboden.

Zyne ver-
ontfchuldiging.

Endes Panombahans magt befchreven.

A^o. 1680. niet toeliet dat H. Graf te verlaten, waarom hy nogmaals verzogt daar af verschoont te zyn

De Keizer Dierhalven besloot de Keizer. met zyne raft hem en onze magt na Giri te trekken, en aan. hem tot gehoorzaamheit te dwingen.

Zyn dood, Hy wierd den 27 April 1680 aangetaft, en die van zyn meeste bloedverwanten, quam met 50 van zyne Magen stout op de onzen af, doodde Kapitein Altmeyer, en 15 andere Nederlanders; dog bevond, dat zyn tover-zyser, en tover-ringen, die hy altyd by zig droeg, hem toen niet hielpen, aangezien hy aanslonds in de knie geschoten, weer na zynen berg gedragen, en den volgenden nacht door een Madurees gekrist wierd, gelyk ook zynen zoonen, die zich overgaven, daags 7eraan op de zelve plaats, daar die Nederlanders gedood waren, overquam.

Als ook die Kapitein Altmeyer, de laatste van de zyne, en door 12 pieken gevolgd zynde, wierd, na 't lossen van zyne pistoolen, met een piek door den hals gestoken, dat hy agterover viel, waar op zy hem kristen, dat een van onze Geheimschryvers, toen maar twee roeden van hem, dit groot gevaar naulyks ontkomen zynde, gezien had.

Dit gevegt by dezen Kapitein was zeer scherp, en niet minder by Kapitein Jan Franszoon, gelyk ook by de Baliërs, die al aan 't wyken waren; dog men wierd in 't einde meester, en des Panombahans gansch geslagt, zoo verre dat schuldig hier aan was, wierd daar op een jammerlyke wyze door Temanggong Socranata, en Aria Sindoeradja, omg. bragt, en de meesten den 30 April, en 1 May, gekrist; op welke eigen dag over onze vounge verovering, te Batavia vreugde-vuuren aangestoken wierden.

Het H. Graf van Soefochoenan Ratoe mogten de onzen toen niet verder, dan tot op de tweede verdieping, om dog die H. plaats niet te ontheiligen, zien.

Digt by 't zelve stond een groote waringin-boom, waar van de bygeloovige Javanen verhaalden, dat hy door den Soefochoenan Ratoe in een olifant veranderd was, en dat de Koning van Madjapahit, dezen olifant eens ziende, en over zyn brullen toornig geworden, hem in eenen slag de kop afloeg, 't welk dien Soefochoenan niet behagende, had hy dien in een groote steen veranderd, zoo als hy daar nog met veel andere steenen, zommige in de gedaante van buffels, andere in de gedaante van andere groote dieren, te zien is. Javaanze verdichtzelen, waar van zy vol zyn.

Het gezag over Giri schonk de Keizer toen aan Radin Anga Casoema, des Panombahans broeders zoon, dien hy den eer-naam van Maas Giri gaf.

Na dat nu alles ook daar gedempt was,

vertrok de Heer Coeper met het schip Japan van Soerabaja na Samarang, en van daar den 9 September na Wannacarta, daar hy den 12 dito met het leger quam.

Nu schoot'er niemand, dan alleen Pangerang Poegar, over, om zich voor den Keizer te vernederen, die door brieven van de Heer Coeper, en de Heer Sloot, als ook van den Soefochoenan, 'er toe verzogt wierd. Dog hy zeide vlak uit, dat hy zich voor den Keizer niet wilde vernederen. Des nam de Keizer voor, hem met de wapenen te dwingen, veroverde Mataram, en dreef hem, met al zyne Grooten na Bagaleen op de vlugt, latende eenige Gonggen, 44 stukken kanon, en 400 oude wyven, daar blyven, die alle aan den Soefochoenan overgegeven wierden.

Coeper trok, wegens ziekte, langs de stranden, en liet derhalven 't oppergezag over de verdere zaken aan de Heer Sloot; dog na vercheide tusschen-vallen, quam zich Pangerang Poegar, nct een jaar, na dat hy uit Mataram geslagen was, den 17 November 1681, onder 't geleide van eenige Gezanten, op Ambal met zyn voornaamste Mataramze Mantri's (of Raden) en met al zyn bloedverwanten, voor de Heer Coeper, zonder eenig voorbuding, ver oonen. Hy wierd egter, ten opzacht dat hy des Keizers Broeder was, vriendelyk door dien Heer verwelkomt, aan wien hy beloofde, dat hy zich in alles na zyn bevel gedragen zou, het zy om tegn Nimrod, en van 's Keizers vyanden, op te trekken, het zy om zich voor den Keizer te vernederen, van beide welke zaken de Heer Coeper het laatste 't nodigste oordeelde.

Hy stond vrywillig af van alles, daar op hy te voren gestaan had, vertrok na Kartaoera met een statelyk gevolg, en met een wagt van 15 Nederlanders; en verdoemdigde hem aldaar voor den Keizer, zynen broeder.

Nu was'er nog deze Nimrod overig, die zig eerst in Salinga, en nu in een vastigheid, Mafschier genaamd, ophield, en al het omleggende land dwong, om hem te gehoorzamen, en schatting te geven.

Hy was een sehander Macaslaar, wel cer als slave tot Batavia verkogt, dog, dat leven wars zynde, na 't land van Bigaleen, in 't Matarams gebied, gevlugt, daar hy zich by de boeven in 't gebergte ophield, en stil leefde, zoo lang Java in rust was; dog, by voorval van den opstand van Taroen Djaja, zich aanslonds by Cadjoran voegde, diens Veld-Heer en tweede hy wierd.

Na Cadjorans dood vlugte hy voor den Heer Sloot na Salinga. Hy wierd eendelyk, na verlies van veel volks, door de onzen mede overwonnen, en gedood, gelyk door de Heer Coeper den 18 Decem-

A^o. 1681.

Coeper breekt op om Poegar te dwingen.

Die zich A^o 1681 quam overgeven

En zich voor den Keizer verdoemdigde.

Nimrod overwonnen.

ber

A. 1681. ber 1681 uit het dorp Wanagiri, aan de Rivier Klaving, aan haar Edelheer beken gemaakt is, en waar over den 15 January 1682 vreedge-vuuren op Batavia onder 't loffen van 't gefchur, aangefloken zyn.

Hier door nu Java in volkomen rust

geraakt zynde, bevond men, dat alle de Landvoogdyen, en Landfchappen, nu onder den Keizer fttaande, 41 in getal, waar van'er 19 aan de ftanden, en 22 binnens-lands, waren.

Hare namen, en de Hoofden of Landvoogden der zelve, waren deze:

LANDSCHAPPEN.

LANDVOOGDEN.

Landen, nu onder den Keizer fttaande.

- Padjarakan, en Lamadiang.
- Passaroewan.
- Suerabaja.
- Greffic.
- Cidajoe.
- Toeban.
- Laffen.
- Rembang (wegens de E. Maatschappy.)
- Djarwana.
- Japava.
- Damak.
- Samarang.
- Caliwongo.
- Canadi.
- Pacalongan, in tweeën.
- Baton.
- Pamalang.
- Tagal.
- Brebes, en Laffari.

- onder Temanggung Djajalana.
- Ingabei Angadjaja.
- Ingabei Jangrana.
- Ingabei Nalladika.
- Temanggung Soerawicrama.
- Aria Tueban.
- Kijaij Mardjaja.
- Kijaij Rakfanagara.
- Temanggung Martalakfana.
- Temanggung Sedjanapoera.
- Temanggung Soeranata.
- Temanggung Allad Allad.
- Rangga di Menggaka.
- Temanggung Ingawanga.
- { Temanggung Banarakfa.
- { Ingabei Niti Joeda.
- Aria Madureina.
- Ingabei Soebadja.
- Ingabei Sacrajoeda.
- Aria Martalaja.

Deze voornoemde zyn Strand-Landvoogdyen; dog de binnenlandze zyn deze:

- Malang.
- Blitar.
- Cadiri.
- Wirasaba.
- Patsje.
- Rawa.
- Pakoefoen.
- Cartajana.
- Brogbag.
- Midion.
- Jagaraga.
- Panaraga.
- Warong.
- Grobagan.
- Drieapan, in tweeën verdeelt.
- Balora.
- Pecela.
- Pati.
- Goedoes, in drieën verdeelt.
- Bangweetan.
- Padjang, en Cartasoera, daar de Keizer zyn Hof houd.

- onder Ingabei Djaga Soeta.
- Ingabei Wira Patra.
- Ingabei Katawangan.
- Rangga Martapati.
- Ingabei Alirafaja.
- Temanggung Wiradadaba.
- Ingabei Derpa Joeda.
- Ingabei Wiraderidja.
- Damang Watsiana.
- Radin Mangontappa.
- Damang Complong.
- Radin Anga Martawangfa.
- Rad n Wira Taroen.
- Temanggung Binorang.
- { Temanggung Matanoe.
- { Aria Soeralaja.
- Radin Soetawangfa.
- Ingabei Diepa Joeda.
- Temanggung Mangononang.
- { Temanggung Singa Prabawoe.
- { Damang Tifna Djaja.
- { Ingabei Niti Nazara.
- Ingabei Wiralafana.

Deze landen echter bezat de Keizer kort daar na zoo geruft niet, als hy zich wel verbeeld had. Want hy wierd daar in door een gewezen Balifchen slaaf ontruff, IV. Deel.

van welken wy voorgenomen hebben een omftandig verhaal in 't vervolg te doen.

De Javanen verhalen ook, als eengroo- te omftandigheid, tot het leven van dezen Kei.

Haar van de oudfte Prinzen

A. 1681. Keizer Amangkoerat, dat hy, nog Pangerang Depati Anom (of Erf-Prins) zynde, een bywyf van Sulthan Sapoh, een van de Princen van Tsjeribon, Njai Maas Ganti genaamd, dat tot hem was komen loopen, by zich hield, willende die, hoe dikwils ook door dien Prins verzogt, hem niet weergeven.

Hy dreigde hem daar over aan den Soefoehonan te beklagen, 't welk Amangkoerat zoo qualyk nam, dat hy hem toen al, had het maar in zyn vermogen geweest, gedood zou hebben; dog zwoer hem dat te zullen betalen, als hy eens Soefoehonan zyn zou. De Prins van Tsjeribon, daar mede spottende, zeide dat hy van hem niet afhing, Tsjeribon van hem niet had, en ook noit, wanneer hy Soefoehonan wierd, hem helpen, of zig met hem bemoeien; maar hem dan geheel en al laten varen zoude.

Het bywyf wierd egter, niet aan Sulthan Sapoh, maar aan Sulthan Anom (den tweeden dezer Princen) nog dien zelven nagt weergegeven, het welk van Sulthan Sapoh vernomen zynde, nam hy die 's morgens daar aan met geweld uit zyn broeders huis weder na zig, diedaar over niets zeggen dorst, hoewel Pangerang Depati Anom (of Amangkoerat) dit maargedaan had, om Sulthan Sapoh zoo veel meer spyt aan te doen. Welk geval zoo hoog by dezen Sulthan Sapoh is opgenomen, dat hy na die tyd noit met de Keizer Amangkoerat heeft willen verzoenen.

In de tyd, dat Radin Taroena Djaja voorgenomen had Mataram te vernestelen, hoorde Sulthan Sapoh, dat alle de Grooten van Mataram alle hunne kostelykheden deden vergulden. Hy liet de zyne daar op mede vergulden; dog Pangerang Depati Anom zond twee dagen daar na eenig volk uit, die zyn huis plunderden, en alles aan Sulthan Anom, dien hy beter lyden mogt, gaven. Daar beneven dreigde hy hem voor den Soefoehonan, zyn vader, wegens gepleegde misdaden, te willen beschuldigen.

Sulthan Sapoh, die daarens mede lachte, moest zig voor dien tyd stil houden, en daar volgde te minder op, alzo Taroena Djaja, ondertusschen meester van de stranden geworden, de Princen van Tsjeribon, tot hun eigen behoudenis, dwong, om den Koning van Bantam tot Schuts-Heer te kiezen, zoo, om dat de Keizer hen niet helpen kon, en kort daar aan ook uit Mataram vlugte, als om dat Sulthan Sapoh met Pangerang Depati Anom, die hy te gemoet zag dat na 's vaders dood Keizer werden zou, niet meer wilde te doen hebben, dat ook de reden geweest is, waarom zig die Princen daar na onder de bescherming der E. Maatichappy begeven hebben.

De Javanen verhalen ook van hem, dat hy, op de vrouw van zyn broeder, den Prins Singafarie, Ratoc Blitar genaamd, verliefd zynde, op zekere nagt ten 12 uuren, terwyl dezen Prins in den Tempel was om te bidden, met eenige van zyne vrienden (onder welke ook Radin du Bras was) by deze Princes quam, en 'er tot drie uren in de nacht bleef, wanneer hy, zyn broeder hoorende komen, de vlugt nam; dog zyn vriend, Radin du Bras, daar in huis gebleven zynde, alzo hy zoo schielijk niet weggelaten kon, wierd door last van Pangerang Singafarie gevat, en van den zelven, alzo hy op geen van zyne vragen antwoorden wilde, gekrist, begravende hem stil agter zyn huis, zonder ten tyde, toen hy hem doode, op een gong te slaan, of enig geraas, ten blyke dat 'er onraad was, gelyk 's lands gewoonte vereischt, te maken.

Amangkoerat 'er agtergekomen zynde, dat zyn vriend uit de werld geholpen was, klaagde daar over eerst aan de Raaden, en daar na aan den Keizer, zeggende dat zyn broeder, Prins Singafarie, hem ten eeten verzogt had, en hy zedert niet uit zyn huis te voorfchyn gekomen was. Pangerang Singafarie antwoordde, dat hy dien Heer niet ten eeten verzogt; maar op zekeren nagt ten drie uren, als hy uit den Tempel quam, een dief in zyn huis gevonden, en gedood had, zonder hem toen, maar wel daar na, als men hem met licht bezag, te kennen.

De Soefoehonan, dit nacuwer onderzoekende, vraagde zyne Ryksraaden, of zy by nagt eenig geraas in 't paleis van den Prins Singafarie gehoord hadden. Zy zeiden neen, waar op de Keizer antwoordde, dan heeft myn zoon Singafarie ook niets misdaan; maar die schuld komt ten laste van zyne Raadsheeren, die geraas (in een geval van onraad by nacht) moesten gemaakt hebben. Daar op belast de Keizer Tagalwangi aan zeker bywyf van den voornaamsten Mantri, om alle de Raadsheeren van Pangerang Singafarie, die toen mede op 't buiten-hof waren, te dooden, 't welk 34 der zelve te beurt viel.

Deze schoone vrouw, Ratoc Blitar, raakte naderhand, by de verovering van Mataram door Taroena Djaja, in zyne handen, en hy gaf haar aan den Prins van Tsjeribon, Sulthan Sapoh, die zot zyn wyf nam, nemende haar, toen hy en zyn broeders in dien algemeenen opstand na Bantam trok, mede.

Amangkoerat hoorende, dat Ratoc Blitar nu Sulthan Sapoh's wyf was, wierd nog veel meer, dan bevorens, op hem verbitterd.

Hy liet ze door Temanggong Socranata van Damak, en door Kapitein Egtbertszoon (alias Rootbol) wederom ciffchen; dog

A. 1681.
van Tsjeribon tegen den Soefoehonan.

A. 1681.
vulle daad
ontrent
den Prins
Singafarie.

Diens gemalin da na Sulthan Sapoh's wyf werd.

Dat nieuw haat van Amangkoerat tegen hem verwekte.

A°. 1683. dog zy vonden den Prins niet, alzooy hy al na Bantam was.

Men zegt, dat hy ook lang met een van zyn eigen zufters, Ratoe Poetsjang genaamd, geboeleert, en haar geraden heeft, om, na dat zy zich zwanger gevoelde, die vrugt af te zetten.

Gedrag van Amangkoerat in zyn jeugd.

Hy boeleerde ook met een van zyn vaders wyven, Ratoe Soerabaja genaamd, die my toefchynt zyn eigen moeder geweest te zyn, die ook daarom van den Soefoehonan, zynen vader, gedood is. In al 't welke blykt, war een godloos Prins hy van jongs af geweest zy.

Wat nu de verdere zaken, onder zyn bestier voorgevallen, betreft, zy hangen meest af van 't geval van Soerapati, en van den oorlog, die daar uit gesprooten is, weshalven het nodig wezen zal, dat wy dit eens uit de grond ophaalen en voorstellen.

Oorsprong van Soerapati's geval.

Na dat de jonge Koning van Bantam door de wapenen der E Maatschappy zoo verre in zyn Ryk bevestigt was, dat zyne vyanden nu van zyne hoofdstad verdreven waren, was Pangerang Poerabaja, 's Konings broeder, met zyn volk en gevolg, ontrent 3000 zielen sterf, de zyde van eenen Sjeich Jozef, een van de voornaamste aansfokers desouden Konings van Bantam tegen de jongen Vorst, gevolgt, om nevens hem na een goed heenkomen te zien.

Deze Sjeich was van voornemen, om zig na Mataram te begeven; dog Pangerang Poerabaja, die zaak wat ryper overwegende, en nadenkende, hoe slegt hy dede, dat hy, een Konings zoon zynde, Sjeich Jozef, een man ver beneden hem, zonder eenige hope van verbetering van zyn staat, ging volgen, vond goed hem stil te verlaten, en te zien, of hy, die geen schelmstuk bedreven, en zyn vader maar geholpen had, door 't zenden van Gezanten aan ons, niet weer in genade zou konnen aangenomen werden.

De Luitenant, Maurits van Happel, was hem eerst met eenig volk nagezonden, hoewel hy daar na nog door Kapitein Ruis vervangen wierd.

Wiehy was.

Deze by den hoek van Karawang gekomen zynde, hoorde, dat zich aldaar een Soerapati, een Balier, en een wegeloopen slaaf van den Opperkoopman Knol, met wel 70 of 80 diergelyke wegloopers, ophield, en daar als een dorp te zamen gemaakt hadden, waar van hy haar Edelheden kennis gaf, die egter, alzooy zy zich daar stil hielden, best achtten zig met hen niet te bemoejen.

Werd door haar Edelheden in genade aangeno-

Kapitein Ruis vond egter goet, om van verre eens te hooren, of zy, onder belofte van genade en vergiffenis, niet tot ons zouden willen overkomen, en, hen daar toe genegen gevonden hebbende, gaf

daar af kennis aan haar Edelheden, die zyn A°. 1683. doen goedkeurden, en hen allen in genade aannamen.

Daar op gaf hy zyn volk laft, Sjeich Jozef op de hiel te volgen, welke post hy den Luitenant van Happel oplag; dog de Luitenant Antoni Eigel, en Zacharias Bintang belafte hy na de Zuid te trekken, om hem, terwyl van Happel hem van de Noordzyde vervolgte, van de Zuid-zyde te fluiten, en hem zoo te beletten over Mataram niet na Soerabaja te geraken, en van daar na Macassar, van welken Vorst hy een na-bloedverwand was, over te steeken.

Deze togt van Eigel ging zoo spoedig voort, dat zy hem by het groot binnenmeir, Segara Nakan genaamd, fluitten, en na een gelukkig gevegt, op de vlugt dreven, al zyn wyven gevangen kregen, verscheide der zynen, die nog eenige wederftand boden, 't leven benamen, en zommige doormidden gezabeld, aan de boomen ophingen, met bedreiging van hun allen, indien zy zich niet overgaven, zoo te zullen handelen.

Daar na nader hoorende, waar hy was, zond men den Luitenant van Happel, die taalkundig was, na hem toe.

Deze, by Sjeich Jozef in een Moorfeh gewaad gekomen zynde (gelyk die Heer my zelf zeer omftandig A°. 1686 op Japara, daar ik aangierde, verhaald heeft) en zeer goede kennis, niet alleen van de Maleitfche taal, maar ook van de Arabitfche letter (die hy zeer wel schreef) en van alle de gewoonten en zeden der Mooren hebbende, veinsde mede een Arabier van geboorte, en een rechtgeloovige te zyn. Daar van overtuigde hy hem door verscheide bewyzen en gefchriften, zei mede door de Hollanders gevangen; dog zeer wel van hen gehandeld te zyn, waar op hy hem niet alleen raadde zig over te geven, maar ook verzekerde wel gehandeld te zullen werden. Dit viel (zoo my door een Kapitein, die 'er by was, gezegt is) in 't laaste van A°. 1683 voor.

Werd be- wogen zig over te ge- ven.

Hy gaf daar op zyn kris aan hem over, ging met hem mede na de Heer Ruis, die ontrent Tikalong lag, en quam op Batavia; maar wierd, tegen zyne verwagting, na Caap der goede Hope gezonden, daar ik A°. 1705 zyn graf, niet verre van 't land van de Heer Kalde, gezien heb.

En werd na de Caap der goede Hope gezonden.

De reden, waarom haar Edelheden dezen man zoo verre verzonden, was, dat hy, op Batavia gekomen zynde, van de Inlanders als een Heilig geëerd, zyn Sapa (of uitgekaude pinang) die hy wegwierp, als een heilighed, eerbiedig opge- raapt, bewaard, en in alle manieren als een weergaloos man van hen zoo zeer geroemd wierd, dat zy vreesden, dat hy te veel aanhang krygen, en haar daar na nog veel moeite geven mogt.

Q 2 Oñ-

A°. 1684.
De Heer
Ruis zend
Soerapati
na Pange-
rang Poe-
rabaja.

Die hem
beweegd
zich over
te geven.

Haar Edel-
heden zen-
den zyn
vergifenis
brief.

Ondertuffchen had Kapitein Ruis ge-
hoord, waar Pangerang Poerabaja met de
zynen zich ophield, en vond goed hem
door Soerapati, die hy als Luitenant over
zyn volk (ook Baliërs zynde) aangesteld,
en die zig zeer wel gequeten had, de pols
eens te laten taffen, of hy niet goedwil-
lig zou willen afkomen.

Deze, by hem gekomen, wist hem daar
toe volkomen over te haalen, waar van
hy met een Balifche brief, die door de
Heer Bintang in 't Maleits, en daar na in
't Duitfch vertaald wierd, aan de Heer
Ruis kennis gaf, blyvende daar in 't bosch
by dien Prins.

De Heer Ruis gaf hier af berigt aan
haar Edelheden, die een vergiffenis-brief
voor dien Prins aan den Vaandrig van Tan-
djong Poera (een Vefting die 28 mylen de
Rivier van Karawang op legr) Willem
Kuffeler genaamd, zonden, met laft, om
die aan Pangerang Poerabaja met eenig
volk te gaan aanbieden.

Ondertuffchen had die Pangerang al zyne
wapenen, volgens 's lands wyze, als
men zig overgeven wil, reeds by een ge-
bonden, en stond daar toe gereed met zyn
volk, houdende niet anders, dan zyn kris,
op zyde, en nog eenige andere fraje praal-
cieraden by zig.

In dien tyd was Kuffeler met 36 of
38 man daar gekomen, en wilde met Soe-
rapati, niet fpreken, maar de behandeling
van die zaak alleen aan zich houden, en
alles ontrent dien Prins op zyn eigen ge-
zeg doen. Daar op eifcht hy (zoo my be-
richt is van Kapiteins, die dat uit 's Prin-
cen eigen mond hadden) 's Princen kris,
en andere frajigheden, waar over die
Prins zeer verzet fttaande, hem vroeg, of
het niet genoeg was zig zoo verre te ver-
nederen, dat hy al de wapenen van zyn
volk had laten by een binden, en of hy
dit weinige niet voor zig mogt houden, te
meer, alzooy nog in 't bosch, en niet al
te zeker waren.

Soerapati, fchoon niet al te wel van Kuf-
feler bejegend, toonde hem mede met be-
leefdheid, dat hy hem, voor zyn komft,
daar ook wel om had konnen aanfpreken,
en raadde hem, dewyl hy dat niet gedaan
had, dat hy (Kuffeler) dit ook daar maar
by laten wilde, te meer, alzooy de vogel
wel gevangen; maar nog in 't bosch, en
niet in de koy was.

Dit nam Kuffeler zeer quaiyk op, en
begon hem, in tegenwoordigheid van
al zyn volk wat uit te fchelden. Op al
het welke Soerapati hem nog al goede
woorden gaf; dog zyn volk was zeer ver-
bitterd op Kuffeler, en perfte hunnen Lui-
tenant, om die fmaad aan hem te wreken.

Soerapati, die geen verdere moeite met
hem zegt, paide hen, zoo veel hem mo-
gelyk was, in hope, dat alles wel gaan

zou; dog wanneer Kuffeler den Prins daar
weer over aanfprak, zeggende, dat hy be-
geerde, dat hy 't eenen 't ander aantonds
aan hem zou overgeven, zei de Prins ein-
delyk, dat hy het op den dag van hun
vertrek doen zou; dog in plaats van
dat na te komen, ontbond hy al zyne wa-
penen in ftilte, ftelde 10 of 12 Ruiters
by zyn tent, (want hy, Kuffeler, en Soe-
rapati, hadden 'er ieder een byzonder) ont-
vlugtte met alle de zynen met het aan-
breken van den dag, en liet hem dus
met zyn vergiffenis brief aan de grond zit-
ten.

Kuffeler, die 's morgens meende te ver-
trekken, vond nog den Prins, nog iemand
van de zyne. Ook waren die Ruiters hem
nu ook wel een uur gevolgt.

Hy roept daar op Soerapati, welken hy
nu nog meer dan bevorens fchold, zeg-
gende, dat hy de oorzaak van deze vlugt
van den Prins was, en hem dat aangera-
den had, en dat hy dat haar Edelheden
zoo bekend maken.

Daar op belafte hy hem, Pangerang Poe-
rabaja te volgen, en wedrom te haalen,
op dat hy hem zyn brief van vergiffenis
zou konnen overgeven.

Soerapati daar en tegen zeide, dat niet
hy, maar zyne onredelyke behandeling
ontrent dien Prins, met het afvorderen
van zyn kris, en andere frajigheden, oor-
zaak van zyn vlugt was, die hem dat im-
mers afgeraden, en waar over hy hem zoo
zeer gefcholden had.

Hy voegde daar by, dat, had hy 't goe-
de door hem alleen by dien Prins dus ver-
re bewerkt, zoo onvoorzigtig afgebroken,
en den Prins daar door op de vlugt ge-
jaagd, hy kon hem nu zelf ook volgen,
en wederhalen, willende niet de minfte
bevelen van hem verftaan, alzooy hy meer
in rang, dan hy, was, en niet onder hem,
maar onder Kapitein Ruis, ftond.

Kuffeler zond derhalven de helft van
zyn volk 'er op uit; dog die quamen,
zonder den Prins vernomen te hebben, we-
der.

Hier op begon Kuffeler hem nog meer
te fchelden, en zoo zommige daar nog by-
voegen, ook een slag in 't aangezicht te
geven, waar door 't eindelyk zoo hoog
licp, dat Soerapati's volk, dat aanhooren-
de, en niet langer konnende verdragen,
vlak uit tegen Soerapati zeiden, niet langer
onder een overften, die zich zoo fchelden
liet, en daar geen wraak over nam, te
willen ftaan, dreigende, zoo hy dit niet
aantonds dedde, hem zelf onder de voet
te zullen ftooten, alzooy niet weer fla-
ven wilden werden, dat zy, zoo Kuffe-
ler over hun klaagde, vreesden.

Hier door dan gedrongen zynde tot iets,
dat hy anders zegt te ontgaan, beflroot hy
hun verzoek toe te ftaan, en zig te wreken.

Hy

Soerapati
door Kuf-
feler zeer
veragtelyk
ghandeld.

A^o. 1684. Die zig, gedrongen zynde, wreekt.

Waar na Kuffeler hem de schuld van alles gaf.

Hy wierd te vergeefs vervolgd; en zedert

Van den Soefochoenan begunstigd.

Pangerang Poerabaja in genade aangenoemen.

Nader be-richt we-

Hy viel op de tent van Kuffeler aan, die 15 of 16 Nederlanders, en verder eenige Mardykens (of vrylieden) by zig had, en bragt 28 man van hen om 't leven; dog Kuffeler met de verdre ontquamen het.

Daar op gaf Kuffeler, op Batavia gekomen zynde, al de schuld aan Soerapati, het welk in den eersten tyd ook ge- loofd wierd, te meer, dewyl hy aan de Heer Hurdt, en andere Heeren, groote voorftanders had; dog naderhand heeft men, by rapport van dien Pangerang zelf, wel gezien, dat hy ongelyk, Soerapati gelyk, en dat ook de Prins reden ge- had had, om dien hoon niet te verdra- gen, te meer, dewyl hy hem van den ver- giftenis-brief nog geen een woord (zoo men zegt) gefproken had. Een zaak, die ik in zyn geheel laat, en waar over ik my niet inlaten wil, om te zeggen, wie ge- lyk had.

Men zond daar op den Bevelhebber Coeper, en de Kapiteins Wanderpoel, de Ruiter, en anderen, met krygsvolk na Tsjeribon, die Soerapati vervolgden, ter- wyl hy bezig was na den Soefochoenan te vlugten, en indien zy hem wat langer na- gezet hadden, zy zouden hem zekerlyk gekregen hebben; dog dit nu van hen ver- zuimt zynde, quam hy by den Soefochoe- nan, en wist zig zoo aangenaam te ma- ken, dat hy hem in genade aannam, en volflagen als een gunsteling behandelde, 't geen hy (zoo ik van leden, die hem kenden, gehoord heb) verdiende, alzo hy zig anders altyd betoond heeft een zedig, buiten-gemeen wakker, en godvrugtig Soldaat te zyn, die nooit gewoon was ie- mand te verongelyken,

Ook kon men van deze gansehe zaak geen netter berigt krygen, als van Pange- rang Poerabaja zelf, die niet lang na zyn vlugt, Gezanten aan haar Edelheden zond, om vergiffenis by hen te verzoeken, die hem kort 'er na zyn genade-brief toezon- den. Daar op quam hy op Batavia, en heeft daar nu nog zedert zoo veel jaren ontrent de Nieuwe poort gewoond, gaan- de gemeenlyk met twee oppassers uit, die hem te gelyk tot staat-houders (genieten- de de zelve eer, als een Raad van Indiën) en voor al ook tot een wacht, dienen.

Van dezen Prins konden haar Edelhe- den best hooren, wat 'er van de waarheid was, en wie van beiden, Kuffeler, of Soerapati, schuld had; dog naderhand wierd na die zaak, nog na den dader, die dit veroorzaakt had, niet eens onderzoek gedaan; maar men zag alleen op die moord, door Soerapati bedreven, en men oordeel- de, dat dit schendig bedryf aan hem en de zynen (zonder van 't andere eens te reppen) moest gewroken werden.

Het heugt my zeer wel, dat ik een van de ordinaris Raden van Indiën hebbe hoo-

ren lezen, dat Soerapati kort daaraan zy- ne verdediging schriftelyk met de papie- ren der E. Maatschappy over Tsjeribon aan haar Edelheden gezonden, en de zel- ve zeer net en wel opgesteld, dog dat zy weinig ingang toen gehad heeft, om dat Kuffeler door zekeren Heer van Bekom, den Heer Hurdt, toen Directeur generaal van Indiën, en door den Heer Tak (die zyn voorftander was) den Opperlandvoogd, den Heer Kamphuis, op zyn zeide had.

Ook heeft men dit klaagfchrift van Soe- rapati (dat ook by den brief, met de Heer Gezant Tak aan den Soefochoenan mede- gegeven, blyken kon) naderhand geheel en al verduisterd, en hem verder maar over die moord der onzen schuldig gehou- den, dat zedert zoo veel wakkere Neder- landers 't leven, de E. Maatschappy zoo veel geld en moeite, de ingezetenen van Batavia zoo veel zorg, gekost, en onnoe- melyke schade veroorzaakt heeft, waar van de meesten, die ik daar over hebbe hoo- ren spreken, en die grondige kennis van deze zaak hadden, de schuld om de vori- ge redenen alleen aan de Heer Kuffeler ge- geven hebben. Wat daar nu waar, of onwaar af is, laat ik tusschen beiden, al- zoo ik geen van beiden wil beschuldigen; dog zeg alleen nogmaals, dat niemand de waarheid van dien beter zou kunnen zeg- gen, dan Pangerang Poerabaja, die nu nog op Batavia, zoo niet beter weet, leeft, waar aan ik my volflagen gedrage, zonder party in dezen te kiezen.

Men hoorde eenigen tyd daar na van die De Heer zaak van Soerapati niet veel meer spreken; Tak aan maar A^o. 1686 in 't begin wierd de Heer den Keizer als Gezant van François Tak (zwager van de Heer Johan van Hoorn) als Gezant na Soefochoenan Amangkoerat gezonden, met last (zoo men wil) dat hy 't hoofd van Soerapati beko- men mogt, of anders, zoo dit niet ge- lukken wilde, dat hy dan bezorgen zoude, dat hy, of uit naam der E. Maatschappy, of uit naam van den Soefochoenan, bege- nadigd wierd.

Men zei toen, dat Soerapati van den Kei- Hoe de za- zer niet alleen reeds begenadigd was, maar ken tus- dat hy ook zelf een van zyn dogters aan schen dien hem gegeven, en zich op 't naeuwste met Vorst. en hem tegen de Heer Tak (op welken hy, Soerapati stonden. wgens de groote steen, uit de Madjapa- hitze kroon, zoo hy voorgaf, geligt, een oude wrok behouden had) verbonden, en volstrekt besloten had, dien Heer met alle de zynen om 't leven te brengen, gelyk de tyd geleerd, en men naderhand klaar ont- dekt heeft, hoe grooten deel deze Keizer daar in gehad heeft.

Om dit droevig geval nu zoo net, als 't mogelyk is, voor te stellen, zullen wy daar af, met 't geen ons uit de papieren der E. Maatschappy blykt, een begin ma- ken.

A^o. 1684. gens de zaak van Soerapati.

ZESDE HOOFDSTUK.

Verhaal van 't ongeval, den Heer Tak, en de onzen overkomen. De Heer Gezant trekt op na Carta Soera. Zyn bedreiging aan den Keizer. Wat bericht hy van den Vorst kreeg. De Vyand steekt een deel van 't Hof in brand, Kapitein-Luitenant Greving gedood. Aanval van 150 Baliërs op de onzen. Alwaar de Heer Tak, en andere, dood blyven. Wat voor Hoofden'er af quamen. Socrapati, genegen over te komen, werd belet. Bewys van des Soefoebanans boezen toeleg uit eenige geschriften. 't Verhaal van Wanglanata hier over. Op wat tyd dit schielstuk gesmeed wierd. Eerste bewegingen daar toe. Door bestel van Ranga Casoema. Wat de Soefoeban van de Heer Taks komst oordeelde. Waar ontrent hy werd gevuylt gesfeld. Greving qualyk door van Vliet behandeld. Die den Heer van Vliet weder waarfchouwd. Ranga Casoema's voorgeven, om Socrapati te verzeven. Dat op bedrog uitkomt. De Soefoeban belast Socrapati de wapenen neder te leggen. Die daar geen zin in had. Last des Soefoebanans aan Socrapati, om den Heer Tak te vermoorden. Die dat niet willende doen, van de Javaanen aangestelt werd, dog alles was besteken werk. De Soefoeban vlugt mede; dog keerd weder. Zyne verkeerde gedagten van de Heer Tak's komst, door ingeven van zyn Ryksbestierder. Net bericht van den Tolk, die de Heer Tak's optogt bygewoond heeft.

Verhaal van 't ongeval, den Heer Tak, en de onzen overkomen.

Vittrekzel uit de dagelykze Aantekening gebouwd by den Onderkoopman, en Gebeimschryver des Gezantschaps, Daniel Cartje in Carta Soera, over de voorgevallene moort.

De Heer Gezant trekt op na Carta Soera.

„ **V**Rydag den 8 February 's morgens ontrent zes uren, zoo als ik tot de togt vaardig was, ontving de Heer Gezant een briefje van den Kapitein-Luitenant Greving, 't welk door zyn E. en den Raad gelezen zynde, zoo heeft zyn E. de voortogt genomen, niet harder voorttrekkende, dan dat de bagagie wel volgen kon.

„ Onder weg hoorden wy eenige musquet-fehooten, waar op zyn E. een Bode na Carta Soera voorafzond, met bericht, dat wy begonden te naderen, en met last aan den Kapitein-Luitenant, en de andere oversten, dat zy met de twee vootafgezondene vaandels zyn E. zouden komen ontmoeten, het welk ontrent de groote toegedamde Rivier, een weinig, of ontrent een vierde myls, van Carta Soera geschiedende, en zyn E. met de verdere krygsmagt van de paarden gestegen zynde, zoo trokken zy gezamentlyk in goede ordre met vliegende vaandels, en slaande trommels, tot de voorfz. Pagar, of liever mag men het noemen, de zeer wyd en zyd met enkele gespouwene en reeds verrotte rottingen of bamboezen omzette betuiningen, van een deel zoo oude als nieuwe opgeslagene en van die zelve stoffe opgezette en met atap gedekte wachtplaats, en andere verblyf-plaatsen, en zyn E. middelerwyl bericht geworden

„ zynde, dat de Pangerang Tsjakra Ningrat (de zelve, die namaals A°. 1706 de Panombahan van Madura genoemd zal werden) met de Baliërs handgemeen was, en de zelve egter (niet tegenstaande hy een magt van 10000 man en 300 Sampanders by malkanderen, en hem bezet had) doorgebroken, in de boschen oostwaard ontvlugt, en van gemelden Pangerang nagezet waren, zoo heeft zyn E. aantonds op onze aankomst de voor-noemde twee, en het nu met ons aangekomen ene vaandel in ordre gesteld,

„ Na dat nu zyn E. van de voorafgekome hoofden dezer vaandels kortelyk bericht ontfangen had, hoe zy met haren trein en bagagie den 2 dezer welen behouden aangekomen waren, zonder eenige aanmerkenswaardig ontmoeting gehad te hebben, zoo heeft zyn E. den Opperkoopman Jeremias van Vliet, en den Luitenant van der Meer na 't Hof van den Soefoehocnan gezonden, om zyn Keizerlyke Majesteit voor 't laatste aan te zeggen, dat hy met de E. Maatschappy niet behoefde te spotten, of de gek te scheeren, en dat hy hem aantonds het hoofd, en den verderen ahang van Socrapati zou hebben over te leveren, of dat zyn E. het op al de Mantri's, en 't Hof, verhalen zoude.

„ Hy belaste voorts aan Kapitein Jan Leeman, om alle de Matroozen met pieken, vuurpotten, en handgranaten, by hem te voegen, gelyk ook aantonds onder den Constapel geschiede.

„ Ondertusschen quamen die afgezondene te rug, te kennen gevende, dat de Soefoeban, onder voorgeven van den vyand zelf na te zetten, en te verdelgen, en hem in handen der E. Maat-

Zyn bedreiging aan den Keizer.

A. 1686. „ Maatschappij te leveren, reedszyn Hof verlaten had; dog dat zy den zelven be- wogen hadden te rug te keeren.

„ Hier op zond zyn E. aanstonds den Kapitein-Luitenant Greving met 4 of 5 oppassers van zyn eigen volk weer na 't Hof, om op alles een wakend oog te houden, en met last, om goede ordre te stellen, en om zyn Majesteit voor alle schade en brand te verzekeren, mitsgaders den zelven aan te zeggen, dat hy zich zelven niet behoefde in gevaar te begeven; maar dat hy daar toe zyne Mantri's, of Ryks-Raden, gebruiken moest.

„ Hy belastte ook verder aan Kapitein Leeman, dat hy tot hulp van den Vaandrig Keurbeck, en tot bewaring der artillery en verdere krygs-benodigdheden (alzo die vast in de Pagar trok) aldaar zou blyven post houden, en dat hy zyn E. als hy zag, dat het noodig was, met kruut en loot helpen zoude.

„ Kort daar na quam de Landvoogd van de Oosterfche landen, en Japara, Depati Oerawan zyn Ed. zeggen, dat de Baliers weer hard aanquamen, beoosten den Dalam (of 's Keizers Hof) zig onthielden, en de huizen in den brand staken, 't welk zyn E. gehoord hebbende, belastte, dat de Granadiers maar tot nader last blyven, en dat maar alleen de Matroozen, met de Constapel, en een vaatje kruut; mitsgaders een dito musquetkogels, volgen zouden; waar op zyn E. aanstonds besloot met die 3 vaandels gelyk na den vyand te trekken.

„ Na dat hy nu den tocht wat meer als een vierde myls Oostwaard opgenomen had, alwaar de vyand, zoo men zyn E. gezegd had, zig onthield, zoo quamen de Baliers ondertusschen benoorden en beweften den Dalam, die regt Noorden van de leger-plaats alhier, en dierhalven vlak 'er tegen over legt, invallen, en deden zulken schrikkelijken aanval op de wagt, die daar 30 blanke koppen sterk onder den Kapitein-Luitenant Greving geposteerd lag, dat zy alle, op een man na, overweldigd, doodgeslagen, en veele deerlyk verbrand zyn.

„ De Baliers schooren daar op met de stukken, die aldaar tot 's Keizers verdediging met schroot geladen waren, na 't volk, dat voor de Pagar geposteerd stond, op welk gerugt, en 't in brand steken van eenige huizen des Dalams, zyn E. zich toen met de troepen gewend, en weer na den Dalam begeven hebbende, posteerde zich voor en bezyden gemelden Dalam, en liet braaf op die schelmen inbranden.

„ Deze nu zich van agteren in brand, en van voren door de onzen bezet ziede, en eenige van ons volk nu reeds

„ haar kruut verschoten hebbende, zoo quam 't vaandel van den Luitenant Arent Vonk met eenige verwarring op 't vaandel van den Luitenant Egel inzwelken, waar door zy beide eenigzins in verwarring raakten.

„ Zy herstelden zich egter weder, schietende al gedurig op den vyand, waar op die ontrent 100 of 150 man sterk, als razende tygers (nemende het waar, dat de rook van ons volk weer tegen hen aanquam, en hen in 't gezicht wacide) onder 't roepen van amok, amok, en al schuimbekkende, gelykelyk op onze troepen met zulken grouwelyk geweld en woede met hun lange pieken invallen, dat een deel van ons volk onder de voet, en de verdere zoo in verwarring raakten, dat de zelve, niet tegenstaande alle geweld, en aanmaning van hun hoofden, tot geen standhouding te wegen, nog tot geen herstelling te brengen waren.

„ Ondertusschen gingen de Baliers in de woede met hun pieken voort, braken onder 't volk in, zoo dat de onzen, niet tegenstaande 'er ook vele van de vyand op die plaats dood bleven, gedwongen wierden 't veld te ruimen, en ieder maar, zoo hy best kon, de vlugt te nemen.

„ Eenige, die dit gezien hebben, weten te zeggen, dat de E. Heer Commisaris in de voorgemelde rook, en by dien aanval (na dat van zyne 12 oppassers met donderbussen 'er al 8 onder de voet lagen) door een troep Baliers omringd, en op eenige plaatfen gequetst zynde, nog getragt zou hebben, om na zyn paard te wyken, maar dat hy, zoo als hy de hand daar aan sloeg, van de Baliers met zulken geweld, en door zulken menigte overvallen is, dat hy daar op die plaats ook zyn einde vond, en jammerlyk vermoord wierd.

„ 's Namiddags wierden de verdere ondergenoemde Nederlandze Hoofden der vaandels ontrent maar een pistool-schoot van daar, dood gevonden, te weten, de Heer Gezant, en Gevolmagtigde, François Tak, de E. Opperkoopman Jeremias van Vliet (buiten 't Hof, in de moeder) de Kapitein-Luitenant Arnold Greving, wat verder op na den Dalam de Luitenant Benjamin van der Meer, de Luitenant Dirk Vonk, en de provisioneel gemaakte Vaandrig Laurens Herfts in den Dalam.

„ Hoe veel nu van de mindere Hoofden, Soldaten, en Matroozen, buiten deze by ons gemist wierden, hadden zy nog niet kunnen ontdecken, hoewel zy 't getal op 40 koppen gisten. De verdere waren zeer verstroit in de Pagar gevlugt, onder welke de Luitenant Antoni Egel, de Vaandrig Frans Vogel

„ met

Wat be-
richt hy
van den
Vorft
kreeg.

De vyand
steekt een
deel van 't
Hof in
brand.

Kapitein-
Luitenant
Greving
gedood.

Aanval van
150 Baliers
op de on-
zen

A. 688.

Alwaar de
Heer Tak,
en andere
dood bly-
ven.

Wat voer
Hoofden
'er afqua-
men.

A°. 1686.

„ (met een kogel in de rechter arm boven
 „ de hand gequetst) de Vaandrig Seve-
 „ rijn Christiaan Arendsfeld, en voorts
 „ meer andere mindere hoofden, en Sol-
 „ daten, van welke laatste vele hun ge-
 „ weer agtergelaten hadden. Ook waren
 „ 'er elf zwaar-gequetste binnen gebragt;
 „ dog zouden morgen nader kunnen op-
 „ geven, hoe 't verder hier mede gelegen
 „ was.

„ By 't opnemen der lyken bevond men,
 „ dat de Heer Gezant 20, de Heer van
 „ Vliet 10, Greving 15, Vonk 3, en
 „ Herfts 6 wonden bekomen had, en dat
 „ 'er nevens den Heer Gezant 72 man van
 „ ons volk dood gebleven was.

Soerapati,
 genegen
 over teko-
 men, werd
 belet.

„ Men zegt, dat Soerapati al zyn pieken
 kort te voren (volgens 's lands gewoonte)
 al by een gebonden, en voorgenomen had,
 om tot ons over te komen.

Dit te zamen binden der wapenen en
 dus ongewapend by de vyanden te komen,
 om zich aan hen over te geven, en de vrede
 te verzoeken, is al zeer oud, en de Dichter
 Virgilius meld daar iets af, dat 'er zeer
 wel op slaat, en zyn opmerking verdiend.

Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.

Dat is:

*Laat ons de vrede zeer ootmoedig af gaan
 smeeken,
 De rechterhanden bloot na d'overwinnaar
 steeken.*

Dit lag nu wel zoo by Soerapati, die
 nooit tegen ons moete gezogt had, en die
 de zelve ook nu verder wilde voorkomen,
 hopende, dat men hem zou hooien spre-
 ken, en in genade aannemen; maar de
 Ryksbestiender, Radin Aria Ranga Ca-
 foema, by hem komende, zeide tegen
 hem: *Wat, wild gy u zelve overgeven?*
zoo zyt gy immers een man des doods. In-
dien gy besloten hebt u zelven met uw volk
en met de gene, die ik u byzetten zal, te
verdedigen (waar uit blykt, dat de gan-
sche moord van den Heer Tak, en de zyne,
met volkomene kennis en berading
van de Soefoehonan geschied is) zoo zal
u immers niemand kunnen deeren. Waar
op hy zyn pieken weer ontbonden, en zig
tegen de onzen in postuur gesteld heeft,
zynde alles, wat de Soefoehonan daar
tegen gedaan heeft, maar voor 't oogder
wereld zoo wel iets, maar in zich zelven
noit zyn voornemen nog last geweest, om
Soerapati te benadeelen, veel min om hem
over te leveren, of te verdelgen.

Bewys van
 des Soefoeho-
 enans
 boezen toe-
 leg uit ee-
 ge ge-
 schritten.

Om hier van wat nader verzekerd te
 werden, moeten wy deze hieraan volgen-
 de schariften maar eens aandagtig nazien.

Het eerste is de bekentenis van een Ba-
 hier wegens de moord van den Heer Tak,

door den Soefoehonan, en zyn eersten A°. 1686.
 dienaar van staat beflooten. Het tweede
 behelst een net bericht van zekeren Inland-
 zen Tolk over de zaak, en opogt van de
 Heer Tak.

Het eerste luid aldus:

Aantekening, gebouden, 't Verhaal
 hoe het sabelstuk tus- van Wang-
 schen den Soefoehonan, fanata.
 en den sabelmzen Ranga
 Casoema, zyn eersten die-
 naar van Staat, is aan-
 gelegd, om den E. Heer
 François Tak, Gezant,
 en de E. Heer van Vliet,
 zyn tweede, den hals te
 breken, dat ons van stuk
 tot stuk, zoo als het hier
 naar volgt, door den
 Hoofd-Balier Wangfa-
 mata, is bekend gemaakt,
 als volgt.

„ D E eerste toeleg van den Soefoehonan, van dit schelmsluk on-
 „ trent de Heer Gezant en Commissaris schelmsluk
 „ François Tak, en de Heer van Vliet, gefinced
 „ nam een begin in 't laatste van 't jaar wierd.
 „ 1685, en in 't begin van 1686, als hy
 „ hoorde, dat daar een Gezant zoudebo-
 „ ven komen, gelyk voornomd is, waar
 „ over den Soefoehonan in ons bywezen,
 „ zoo het scheen, zeer verblyd was, en
 „ tegens den Kapitein-Luitenant Greving
 „ zeide: *Komt de Heer van Vliet mede, dat*
 „ *is goet, dan zal ik hem mynen anac (of*
 „ *zoon) noemen, en de Heer Tak myn vriend.*
 „ Waar op de Kapitein-Luitenant voor-
 „ noemd, zeide: *Soefoehonan, dat moet*
 „ *gy niet zeggen, want de Heer Tak is de*
 „ *grootste, die uit den name van den Kapi-*
 „ *tein Moor (of Opperlandvoogt) komt.*
 „ Waar op de Soefoehonan antwoordde:
 „ *Dan is 't wel, dan zal ik den Heer*
 „ *Tak myn Anac noemen, en van Vliet myn*
 „ *vriend. Waar by dat zoo bleef, en wy*
 „ *ons afscheid namen.*

„ Ten tweeden, zoo maakten wy be- Eerste be-
 „ keud aan den Soefoehonan, dat de Heer weggingen
 „ Gezant op Samarang was aangeland. daar toe.
 „ Toen begon eerst het werk te leeven:
 „ *Wel, dat is goed,* zeide de Soefoeho-
 „ nan, *om geen opstand te maken in myn*
 „ *land, daar zyn nog 40 Baliers van Soe-*
 „ *rapati in de Bagaleer, die zal ik dan*
 „ *mede hier laten ontbieden, om dat wy ze*
 „ *dan alle by een hier hebben. Waar op*
 „ *de Kapitein Luitenant Greving zeide:*
 „ *Soefoehonan, daar is niet aangelegen,*
 „ *die zullen daar naar wel gekregen wer-*
 „ *den. Waar op de Soefoehonan ant-*
 „ *woordde, daar zyn tog geen hoofden by.*

„ Ten

A^o. 1686.
 Door bettel
 van Ranga
 Cafoema.

„ Ten derde bevonden wy kortſ daar
 „ aan wel anders, dat hy de voorſz. Ba-
 „ liers door Ranga Cafoema ſtillerjes had
 „ laten opontbieden met vrouw en kinde-
 „ ren. Waar op de Kapitein Luitenant
 „ verzogt aan Ranga Cafoema, om eens
 „ by hem te komen, om wat te ma-
 „ jijn majin (of te ſpeelen) die hem onder
 „ die ſchyn zoo van verre eens aanſprak,
 „ of de Baliers nog in de Bagaleen waren,
 „ daar Ranga Cafoema op antwoordde,
 „ Hy wiſt anders niet als van ja; want
 „ Soerapati is gifieren nog by my geweeſt,
 „ maar heeft my daar nergens van geſpro-
 „ ken. Zoo dat wy toen al konde be-
 „ merken, dat dit ſchelmken al mede aan
 „ dit ſchelmsverraad vaſt was; want hy
 „ had alle de Baliers onder zyn bewarin-
 „ ge genomen, en daar over zyn hoofd
 „ aan den Soefoehoenan te pand geſteld, dat
 „ hy Soerapati met al zyn hoofden, of hunne
 „ koppen in handen van de E. Maatſchap-
 „ py wilde leveren; maar het was dat
 „ koppen leveren niet, en 't waren alte-
 „ maal ſchelmſtukken met een, waar o-
 „ ver wy eens een briefje ſchreven aan de
 „ Heer van Vliet, dat wy ontrent het
 „ Hof en des zelfs Grooten niet veel goeds
 „ te verwagten hadden, alzo wy hier
 „ begonnen te bemerken, dat het ontrent
 „ het Hof, en het Soerapati's gebroed op
 „ een ſchelmſtuk zoude konnen uitbree-
 „ ken, dewyl wy uit het Hof van Djaja
 „ Jaſſem hebben gehoord, dat'er zoo een
 „ geſchrei in den Dalam was, tuſſchen
 „ den Soefoehoenan en de Ratoe Amang-
 „ koerat over de komſte van de Heer Ge-
 „ zant Tak, zeggende hy verder: *Dat*
 „ *hy maar zoude komen onder ſchyn van*
 „ *vriendſchap, maar het is maar om de*
 „ *driemaal honderd duizend ryxdaalders te*
 „ *doen, om die van my te eiffchen, en die*
 „ *kan ik niet opbrengen, en dan zal by ons*
 „ *maar by de kop watten, en maken ons tot*
 „ *ſlaven, en had ik 't verbond niet onder-*
 „ *tekend, ik zou het myn leven niet teke-*
 „ *nen.* Waar op de Kapitein-Luitenant
 „ voornoemd, en wy gezamentlyk, ons
 „ na den Dalam begaven, om den Soefo-
 „ hoenan van zulke gedagten te doen af-
 „ ſtaan, en tegens hem zeiden: *Soefoehoe-*
 „ *nan, ſield dog zulke zwaarigheden uit*
 „ *uw gedagten. Wildet gy daar nog zoo veel*
 „ *by hebben, het is de E. Maatſchappy daar*
 „ *niet om te doen, gy weet immers, dat*
 „ *den Kapitein Moor by u gedaan heeft als*
 „ *een vader, die het immers aan u betoont*
 „ *heeft ontrent u ryk, en kroon, endat gy*
 „ *zoo door de E. Maatſchappy's wapenen*
 „ *weder in het ryk zyt herſteld, zoo dat*
 „ *de Soefoehoenan zulke gedagten niet be-*
 „ *hoorde te hebben, als dat de Gezant maar*
 „ *bier zoude geſtierd werden, om de 300000*
 „ *ryxdaalders van u te eiffchen. Hebt dog*
 „ *die gedagten niet, het is maar dat de Ge-*
 „ *IV. Deel.*

Wat de
 Soefoehoe-
 nan van de
 Heer Tak's
 komſt oor-
 deelde.

„ zant hier by u komt, om met de Soefo- A^o. 1686.
 „ boenan over de welſtand van het ryk te
 „ ſpreken. Waar op de Soefoehoenan dan
 „ tegen ons zeide, *dan is 't wel, dan ben*
 „ *ik geruſt,* waar op wy ons affcheid na-
 „ men, en vertrokken. Welke voorval-
 „ len wy aanſtonds door een letterken aan
 „ de Heer van Vliet bekend maakten,
 „ waar op de Heer van Vliet van Sama-
 „ rang een briefje ons toezond, dat het
 „ al te verwyft was, om daar zoo lang aan
 „ te blyven hangen, en of'er geen moed meer
 „ in hem was, daar zig de Kapitein Lui-
 „ tenant zeer over gechoond vond, en
 „ zwoer ook, noit geen penne weer op
 „ het papier te willen zetten, zeggende:
 „ *Laat het dan loopen, zoo als het wil.*

Greving
 qualyk
 door van
 Vliet ge-
 handeld.

„ Ten vierden, met de komſte van de
 „ Heer Gezant Tak op Samarang, liet ons
 „ de Soefoehoenan in den Dalam roepen,
 „ en vraagde ons af, of wy niet gehoord
 „ en hadden, wanncer de Heer Gezant bo-
 „ ven komen zou, daar wy op zeiden,
 „ het nog niet gehoord te hebben, en zoo
 „ dra wy daar van quamen te vernemen,
 „ wy het den Soefoehoenan tyds genoeg
 „ zouden waarſchouwen. Hy zeide, *dan*
 „ *is 't wel, als hy dan boven komt; zoo*
 „ *zal ik 40 Tygers los laten loopen tot zyn*
 „ *vermaak; waar op wy zeiden, Soefoehoe-*
 „ *boenan daar kan by geen vermaak in*
 „ *ſcheppen, by komt hier maar om de wel-*
 „ *ſtand van u Ryk met malkanderen door*
 „ *te zien, maar het kan daar na wel eens*
 „ *geſchieden, Soefoehoenan.* Waar op wy
 „ wederom ons affcheid namen; maar het
 „ waren geen Tygers, die daar los zou-
 „ den gelaten werden, maar het waren
 „ zyn ſchelmen van Baliers, die hy daar
 „ mede meende, waar op ik zeer ernſtig
 „ nog eens verzogt aan den Kapitein-Lui-
 „ tenant dit zelve nog eens aan de Heer
 „ van Vliet te ſchryven, dat ik niet groot-
 „ te moete van hem verkreeg.

Die de
 Heer van
 Vliet we-
 der waar-
 ſchouwd.

„ Ten vyfden, zoo gingen wy geza-
 „ mentlyk naar den Dalam, om den Soe-
 „ foehoenan bekend te maken, dat de
 „ Gezant in den aantogt was, om na bo-
 „ ven te komen, en vraagde ons wyders,
 „ of den Gezant ook veel volk by hem
 „ had, waar op wy zeiden, drie vaandels,
 „ waar van'er al twee hier zyn, zoo dat
 „ de Heer Gezant'er maar een by zich
 „ had. Toen ging hare pitsjaring eerſt
 „ regt aan, zoo by dag, als by nagt. Om
 „ het ſchelmſtuk van haar rol ter deeg te
 „ konnen uitſpeelen, zoo komt Ranga
 „ Cafoema by ons in de Pagar, zeggende
 „ tegens ons: *Hebt gy geen oebat, (of*
 „ *medecyn) om iemand dadelyk te konnen*
 „ *dooden.* Wy gaven ten antwoord, van
 „ ja, daar zullen wy u dadelyk wel een
 „ preuwe van laten zien, en namen toen

R

„ 10grei-

A°. 1686.
Ranga Cafoema's
voorgeven
om Soerapati te ver-
geven.

10 greinen *sublimae*, en gaven dat een hond in, die in 't kort daar aan berfste. Daar op Ranga Cafoema tegens den Kapitein Luitenant Greving zeide, *Toewang (of Heere) geeft my daar van wat mede*. Waar op de Kapitein Luitenant voornocht, vroegde, *Wat wild gy daar mede doen? Dat zal ik*, zeide hy, *Soerapati 's avond ingeven, om hem zoo van kant te krygen, en zal u 't hoofd daar van 's avond binnen in de pagger brengen, blyft maar op de been*. Daar op wy hem in plaatze van 10 greinen, wel 12 gaven; waar na Ranga Cafoema weggung na zyn huis, en wy bleven op 't zegen by na de gansche nagt by malkanderen zitten; maar daar quam niet van. Wy laten daar op des anderen daags Ranga Cafoema roepen, en vraagden: *Hoe is dat zoo, dat het zyn voortgang niet heeft genomen? Daar op Ranga Cafoema zeide: Ik heb het hem ingegeven; maar by kugte maar een weinige, en zeide tegens my: Poiot ada fakit toewan, (dat is, myn Heer, myn buik doet my zeer, of ik heb buik-pyn) en ging zoo na huis, zoo dat ik geloove, dat by toeweren kan*. Waar op de Kapitein-Luitenant Greving zoo hevig begon uit te vallen, zeggende: *Dat liegt gy als een schelm; zoo gy hem dat hebt ingegeven, dat hebt gy wel gezien aan de hond, dat nochtans zoo een sterk beest is, en is 'er dadelyk aangeforven*. Waar op Ranga Cafoema dadelyk zyn afscheid nam, en ging half schreyende ten huize uit, en is zoo by dat schelms verraad gebleven, daar de moord opgevolgd is.

Dat op be-
droeg uit-
komt.

Ten zesden, de Heer Gezant komende in zyn aantogt tot op Tinker, en zoo voort tot aan de poort van Cartasoera di Ningrat, genaamd Madiflano, daar de Heer Gezant liet weten, dat hy zoo wyd genaderd was, door een letterken, met rood kryt van zyn eigen hand geschreven, aan den Kapitein-Luitenant Greving, daar in begrepen stond, dat zyn Hoog Ed: niet boven zoude komen, voor en al eer dat Soerapati hem was geleverd, 't zy levendig of dood; waar op wy gezamentlyk na den Dalamgingen, om den Soefochoenan dat te zeggen; waar op den Soefochoenan dadelyk Pangerang Tsjakra di Ningrat, en den Balizen Paap Warinata, liet roepen, en belastte hem, zich met zyn volk dadelyk klaar te houden, en zich ontrent de Pagar van Soerapati met 12000 Javanen, enzyn Madureezen, te gaan stellen, tot nader ordre, gelyk kort daar na geschiedde, ontrent 's morgens ten 7 uren.

Ten zevenden, wierden hier op de

3 Hoofd-Baliers by den Soefochoenan A°. 1686:
geroepen, namentlyk Manka Joeda, De Soefochoenan
Wanglanata, en Singobaro, die alle drie belast Soe-
door den Soefochoenan wierden gezon- rapati, de
den, en gelast, om den Pangerang Tsjakra di Ningrat aan te zeggen, om Soerapati zyn wapenen neer te doen leggen. De wapenen neer te leggen.
voor de E. Maatschappy; waar op Soerapati had geantwoord: *Als de Heer Tak boven was, dan zoude hy zien, wat hy doen zoude; maar eer niet; waar op deze drie Hoofd-Baliers weder met dat bericht na den Soefochoenan zyn gereden, om zulks bekent te maken, waar op den Soefochoenan haar wederom zeide: Zoo gaat dan heen, en zegt den Pangerang, dat hy de wapenen voor hem dan zoude neer leggen, daar op Soerapati zeide: Dit legt op een quade moer, gaat zegt den Soefochoenan, dat ik niet zeer genegen ben, om de wapenen neer te leggen. Waar op wederom de drie Hoofd-Baliers na den Dalam zyn gereden met het bericht, om aan den Soefochoenan dat over te geven; waar op ondertusschen de Heer Guzant begon op te trekken, en aan te naderen, zoo zeide de Soefochoenan tegens deze drie Hoofd-Baliers: Gaat en zegt tegens de Pangerang, dat Soerapati met zyn bybebbende Baliers met hem zal optrekken onder schyn van de E. Heer Tak in te haalen, en zoo door dat middel hem kapot te maken, en de verdere in de Pagar zal ik met deze 40000 man wel kapot maken; waar op de drie Hoofd-Baliers wederom voorby ons reden, zeggende: *Toewan, het zal zoo wezen, en reden al weder voort, om het bericht aan den Pangerang te brengen, gelyk den Pangerang ook dede aan Soerapati. Daar op Soerapati begon uit te varen, en zeide: Wel is dit om genade, en ver- Om de
giffenis by de E. Heer Tak te verwerpen. Heer Tak
zeigt tegens den Soefochoenan, dat ik dat te vermoor-
niet wil doen, maar zoo den Soefochoenan den.
zelve liefde mede te gaan, dat hy dan
bereid was om mede te gaan, alzoo by my
voor zyn lyfswaagt heeft aangenomen, en
ik ook niet zonder hem ga; maar ik zie
wel, dat den Soefochoenan met my niet
veel goeds in 't zin heeft, maar hy mag
hem wel bewaren, en kan verzekerd zyn,
zoo lang daar een van ons in het leven
blyft, dat ik hem in den Dalam zal aan-
doen, want ik met de E. Maatschappy
niet te doen hebbe, daar heb ik al zwa-
righeid genoeg mede uitgesaan. Waar op
de drie Hoofden wederom met dat be-
richt voorby ons reden na den Soefo-
choenan, waar op den Soefochoenan wel
ihringelyk belastte aan de Pangerang
aan te zeggen, van hem Soerapati aan-
stonds kapot te maken, zonder uitstel;
waar op den Pangerang zyn afscheid van
Soerapati nam, en zeide: *Zoo aanstonds*
moet**

Die daar
geen zin in
had.

Last des
Soefochoe-
nans aan
Soerapati

Om de
Heer Tak
te vermoor-
den.

Die dat
niet wil-
lende doen
van de Ja-
vanen aan
werd.

A°. 1686. „ moet ik u door ordre van den Soefoehoe-
 „ nan aantasten. Waar op Soerapati met
 „ een goede moed zeide, *Dat kond'gy wel*
 „ *doen, maar den Soefoehoe nan mag hem*
 „ *wel bewaren.* En ging zoo de Pange-
 „ rang na buiten de Pagar, alwaar hy en
 „ al zyn volk, met schietgeweer tegens
 „ de Pagar trok, met al zyne Badjoeran-
 „ tes, ontrent 70 in 't getal, en zette al de
 „ Javanen daar buiten om, tot 12000 man;
 „ waar op Soerapati zig met zyn volk van
 „ binnen in de Pagar klaar zette. Daar
 „ na gaf den Pangerang last aan alle zyn
 „ schietgeweeren gelyk vuur door de Pa-
 „ gar te geven, waar van'er 8 in de Pa-
 „ gar dood bleven leggen. Hier op trad
 „ Soerapati met zyn volk dadelyk toe, viel
 „ uit de poorten, en maakten met dezyn-
 „ nen daar zoo een verwerring onder, dat
 „ daar 26 zoo dooden als gequctten ble-
 „ ven leggen, en alle de Javanen gingen
 „ loopen, zoo dat Soerapati in 't ruime
 „ veld quam, en trok zoo de negerye om,
 „ om dus zyn woord te houden, om den
 „ Dalam aan te doen, daar op ondertuf-
 „ schen de E. Heer Tak quam optrekken,
 „ tot aan de Kaimans-kuil toe, over de
 „ brug, daar den Kapitein Luitenant Gre-
 „ ving by zyn E. quam, die vraagde:
 „ *Wel wat is hier voor een rumoer?* daar
 „ op den Kapitein Luitenant Greving zyn
 „ E. onder het voorttrekken, alles verhaalde,
 „ tot voor onze Pagar, aldaar zyn
 „ E. halte hield, waar op de twee andere
 „ vaandels benevens malkanderen wierden
 „ gesteld, zeggende zyn E. tegens Pati
 „ Rawang: *Wylt my de weg, waar is de*
 „ *wyand,* en trok zoo op, om de wyand
 „ op te zoeken. Waar op een Javaan
 „ komt loopen by Pati Rawang en doet
 „ bericht aan de Heer Gezant Tak, als
 „ dat den Soefoehoe nan al uit den Dalam
 „ was vertrokken, zoo het zeggen was,
 „ om Soerapati in 't gemoed te trekken,
 „ en hem te vermeerderen, waar op de
 „ Heer Tak, van Vliet, en vander Meer
 „ by hem riep, en tegens hen zeide, dat
 „ zy dadelyk na den Soefoehoe nan ryden,
 „ en hem uit zynen naam zouden aanzeg-
 „ gen, van zich wederom na den Dalam
 „ te begeven, alzo 'er te veel aan hem
 „ gelegen was, waar op den Soefoehoe
 „ nan uit de Gompang wederkeerde na
 „ den Dalam.

Dog alles was besteden werk.

Den Soefoehoe nan vlugt me. le.

Dog keert weder.

Zyne ver- cerde ge- agten van de Heer Taks omst.

„ schyn boven komen, om my by de kop te
 „ varten, en my zoo tot slave te maken.
 „ Alle welke ingeving niet anders geschied
 „ is, als door den schelmzen Ranga Ca-
 „ foema, alzo zyn gedagren anders niet
 „ en waren, als dat hem de slag op 't lyf
 „ zou vallen, vermits hy aan de Soefoehoe-
 „ hoe nan zyn kop had te pand gesteld,
 „ om Soerapati in handen van de E. Maat-
 „ schappy, 't zy levendig of dood, te le-
 „ veren, waar op den Soefoehoe nan de
 „ voorz. Baliërs in handen van Ranga Ca-
 „ foema heeft overgegeven, en datze daar
 „ alle by hem zouden woonen, om des
 „ te beter wagt daar over te konnen hou-
 „ den, en op zyn gedoente te letten.

A°. 1686.
 Ingeven van zyn Ryksbesliefder.

Uit dit geschrift blykt al vry klaar, dat den Soefoehoe nan besloten had de Heer Tak om den hals te brengen; dog hetzal nog klaarder uit het volgende blyken.

Net Bericht van de Folk, die de zaak van de Heer Taks oprogt behandelt, en bygewoont heeft.

I.

In het jaar 1096 naar de vlugt van den Profeet Mohammed (over wien degenade en vrede Gods zy) in het jaar 23, den 24 van de maand Mohharram, donderdag naar de middag, is de Heer Commissaris François Tak uit de vastigheid van Tsjeribon getrokken, en heeft zich begeven op een Conting (of vaartuig) Dalili genaamd, varende daar mede na Samarang, alwaar, na twee dagen op zee te wezen, gearriveert is.

II.

De Heer Commissaris François Tak is op Samarang gebleven, wagtende aldaar af, de afgezondene van den Soefoehoe nan, die van Carta Soera di Ningrat stonden af te komen, om de Heer Commissaris te ontfangen, waar mede 35 dagen doorgelopen zyn, wezende de afgezonden van den Soefoehoe nan met des zelfs brief niet voor na 37 dagen op Samarang verscheenen.

III. IV. V.

De afgezondene van den Soefoehoe nan, om de Heer Commissaris te ontfangen, waren, eerstelyk, Radin Aria Sindoe Radja, en Radin Marta Wangsa Parana-
 ga, Radin Soerana tot Damak, en Temanggong Mangononan, vier groote Heeren, die de last van den Soefoehoe nan aan de Heer Commissaris afbragten, verzeld

A°. 1686.

met Tomogong Bahocrakza tot Brebes, Kijaij Depati Oerawan tot Japara, en Temanggong Riwangga tot Kandal, hebbende ontrent twee duizend onderdanen by zich.

VI.

Wanneer nu Radin Aria Sindocradja, de Heer Commissaris aantrof, zoo maak- te hy de ordre en last, die hy van den Soefoebonan had, aan zyn E. bekend, we- zende ik op die tyd Tolk van de Heer Commissaris.

VII.

Het eerste, dat Radin Sindoc Radja sprak, was dit: *Ik brenge de groetenis van zyn Majesteit, den Soefoebonan, aan myn broeder den Commissaris toe.*

VIII.

De Heer Commissaris antwoorde hier op: *Ik zegge daar voor dank, uit de naam van de Heer Opperlandvoogd.*

IX.

En vervolgde hier op, Radin Aria Sindoc Radja: *Ik ben uit last van den Soefoebonan gezonden, om myn broeder de Commissaris te ontfangen, en na Carta Soera op te voeren, met ordre van zyn Majesteit den Soefoebonan, om duizend man te be- stellen, en last te geven tot het dragen van myn broeder, den Commissaris, zyn goed, en bagagie, nevens vier honderd ry- paarden met haare zadels, en zyn wy hier alle uit- drukkelyk gekomen, en afgeschikt met be- vel van zyn Majesteit den Soefoebonan, om myn broeder den Commissaris te gelei- den, en te verzellen, en nog in deze maand op Cartafoera te brengen, want zyn Ma- jesteit den Soefoebonan zeer begeerig en ge- negen is, om myn broeder den Commissaris te ontmoeten.*

X.

De Heer Commissaris gaf hier op tot antwoord: *Ik zegge daar voor dank, uit de naam van de Heer Opperlandvoogd, en zal aan de Heer Generaal, en de Heeren Raden van India ook kennisse geven van de agting, en de eere, die zyn Majesteit de Soefoebonan den Gezant van de E. Maat- schappy doet.*

XI.

Den Radin Socradja diende hier op: *Het is zeer goed broeder, en heeft myn Heer den Soefoebonan aan my ook bevolen*

te vragen na zyn broeder de Heer Opper- A°. 1686. landvoogd, en de Heeren Raden van In- dia, of die in een goeden stand zich bevon- den, en welvarende waren.

XII.

De Heer Commissaris paste hier op, dat de zelve wel voeren, en in een goede stand waren, vervolgende daar op verder, dat mede van haar Edelheden gelast was, aan Radin Aria Sindocradja te vragen: *Of zyn Majesteit den Soefoebonan ook in een goe- de slant, en welvarendeit was, met alle zyne onderzaten, en ingezetenen.*

XIII.

Den Radin Aria Sindocradja antwoord- de hier op: *Het is zoo, als myn broeder wel zal behoort hebben, niet al te wel, en ook niet gebeel qualyk.*

XIV.

De Heer Commissaris voegde hier op: *Om wat reden zegt Radin Sindocradja zulks. Den Radin Aria Sindocradja antwoordde daar op: Ik zegge dit, ten opzichte van den Balier Soerapati. Den zelve goed en wel te doen, heeft zyn zwaarigheid, of valt bezwaarlyk, of is zorgelyk, en den zelve quaat te doen, is ook bezwaarlyk, of gevaar- lyk, alzoo hy veel volk by een verzamelt heeft, en nog verzaderende is. Hy wil ons bevel niet geboorzamen, nog na ons luifte- ren, en al wat hy doet, daar ontrent en konnen wy hem niet beletten, nog stutten: hy volgt en doet zyne eigen zin, en gaat daar na alleen te werk.*

XV.

De Heer Commissaris paste hier op: *Ik meen niet, dat het zoodanig met hem gelegen is, ten aanzien hy, Soerapati, door den Soefoebonan zoo zeer begunstigt is. Hem zyn immers een plaats tot zyn verblyf, als ook een vrouw, mitsgaders eenige lage Ryf- akkers, gelyk mede onderhout, en ook een dorp, dat Babarong genaamt word, gege- ven. Hoe kan het wezen, dat hy dan de last, en 't bevel van den Soefoebonan niet achtervolgen, nakomen, en na den zelve niet luiften zoude.*

XVI.

Den Radin Sindocradja gaf hier op tot antwoord: *Het is waar en waaragig 't geen myn broeder zegt, het is om dat het volk van Kartasoera voor hem bevreest en bang is, of hy hen mogt overvallen en ver- moorden.*

XVII.

De Heer Commissaris voegde daar op weder: *Het volk van Kartasera en zijn immers geen wyven: is 't vermogen van de Baliërs in geweer en van wapenen dan boven de Javanen? Ik zie immers, dat ze beide een en 't zelve geweer, als, een piek, en een kris, en buiten dat geen andere wapenen voeren.*

XVIII.

Den Radin Soerana tot Damak, diende daar op weder tot antwoord: *De stoutmoedigste, en die het meeste hart hebben, durven het wagen, en hebben de moed om te sterven; maar de Javanen en zijn zoo stoutmoedig niet, om te sneuvelen, want hadden zy hun leven durven wagen, zoo zoude Mataram ooit van Taroen Djaja overwonnen zijn geworden.*

XIX.

De Heer Commissaris herhaalde hier op: *Het is heel anders met Soerapati, als met Taroen Djaja gelegen, want Taroen Djaja had een geheele streek van 't land Java onder zijn gebied, en aan zijn kant zeroverd.*

XX.

Den Radin Sindoeradja, den Radin Marta Wangsa Pranaraga den Radin Soerana tot Damak, en den Temangong Mangonoenan zwegden daar op stil, zonder te antwoorden, en keerden ieder na hunne verblyf-plaats, blyvende in alles tien dagen op Samarang.

XXI.

Waar na de Heer Commissaris de reis na Cartasera aannam, met alle de dienaars der E. Maatschappy van aanzien, en met alle de Soldaten.

XXII.

Ik hebbe gezien, dat den Radin Aria Sindoeradja voor uit ging, en den Radin Aria Marta Wangsa, den Radin Soerana tot Damak, en den Temangong Mangonoenan agter den zelve volgden, en dat daar agter dan den Temangong Bahorakza tot Brebes, en Kijaij Depati Oerawan tot Japara, en den Temangong Rimangga tot Kandaal, en in ordre met zijn volk, en daar op weder Radin Poelang Djawa, en Radin Soedarma tot Samanap mede met hun volk agter de zelve quamen, en ging de Heer Commissaris

met alle de dienaars der E. Maatschappy ^{A. 1686.} van aanzien, en alle de Soldaten achter hem volgende, daar op dan den Sulthan van Tsjeribon met alle zyne Mantri's of Raaden van staat, volgden. De uittogt van Samarang geschiede 's morgens ten acht uren, en bleven een nacht op Oengaran rusten. Van Oengaran reisden zy weder voort, en quamen op Baanjoe Pocteh, alwaar mede een nacht stil hielden, van Baanjoe Pocteh gingen na Tingkir, alwaar ook een nacht overbleven. Van Tingkir quamen op Madja Saanga, daar mede een nacht bleven rusten. 's Morgens daar aan wilde de Heer Commissaris na Carta Soera voortreizen.

XXIII.

Dog den Radin Aria Sindoeradja, en den Radin Soerana tot Damak, zeiden tegens de Heer Commissaris: *Mijn broeder wille hier wat wagen, ik zal eerst en voor af iemand zenden, om zijn Majesteit den Soefoebonan hier van alvorens kennis te geven. De Heer Commissaris zeide hier op: 't Is goed, ik zal de ordre van den Soefoebonan afwagten.*

XXIV.

Ik heb hier gezien, dat Radin Sindoeradja drie mannen te paart met een brief na Carta Soera afgevaardigt heeft gehad, die aldaar ook aangekomen zijn; dog ik weet niet wat de zin, of wat den inhoud des zelfs geweest is, en het geen verder voorgehad hebben, of wat bescheid daar op bekomen is, als alleén, dat ten 10 uren voor de middag,

XXV.

Den Radin Aria Sindoeradja aan den Heer Commissaris zeide: *Laat ons nu gaan, mijn broeder.*

XXVI.

De Heer Commissaris voegde daar op: *Het is goed, laat ons dan gaan; en is aldus de Heer Commissaris voorgetrokken tot aan Lobon-Dalam, dat is, tot de thuin van 't Hof toe, alwaar zyn E. hoorde dat den Balier Soerapati in het Hof van den Soefoebonan gevallen was, en aldaar een moord aanrechte, werdende die tyding aangebragt van het geringe volk, dat van Carta Soera quam vlugten. Den Radin Aria Sindoeradja nam daar op mede de vlugt na Carta Soera, en wat de andere Grooten belangt, weet men niet, waar ieder zich na toe begeven heeft. De Heer Commissaris trok daar op spoedig na Carta Soera, en zoo haast, als hy op de plaats quam,*

Aⁿ. 1686.

daar de Baliërs woenen, Babaron genaamt, zoo zag hy, dat de huizen van de Baliërs verbrand waren, zonder te weten, wie die brand gestigt had, gelyk zyn E. aldaar ook niet een eenige Baliër vond. De Heer Commissaris ging daar op nog sterker voort, om te zien, hoedanig het met de logie van de E. Maatschappy stond, die op Carta Soera was. Zoo als nu zyn E. by de poort van de logie quam, zoo zag hy, dat het volk van Carta Soera, zoo wel de Grooten, als de kleene dienaars van staat, hier en daar verthroit de vlugt namen, zonder de Javanen van de Baliërs te kunnen onderkennen. Zoo dra als de Heer Commissaris die verwerring en beweging op het plein van den Soefochoenan zag, zoo gaf hy ordre, om alle de wapenen en 't geweer klaar en vaardig te laten maken. In middens quam Kijajj Depati Oerawan uit de naam van den Soefochoenan; zeggende, dat de Baliërs in het Hof van den Soefochoenan gevallen waren, en aldaar een noord aantfelden, en daar nevens ook de huizen van den Soefochoenan in brand staken.

XXVII.

De E. Heer Commissaris sprak hier op: *Het is wel, ik trek zoo terstond uit.* En belaste zyn E. daar op aan den Sulthan van Tsjeribon om binnen de logie te trekken, verblyvende aldaar toen in de logie den Kapitein Leman, den Geheimschryver Kartje, en den Koopman Heinen, met nog ontrent 2 of 300 Soldaten, en trok de E. Heer Commissaris daar op na het plein van den Soefochoenan, en zoo dra, als zyn E. daar quam, zoo vielen de Baliërs daar op in, en stelden een moord aan, maar het volk van Carta Soera, die by duizenden aldaar waren, peurden alle op de loop, zonder de Baliërs van de Javanen te kunnen onderscheiden. Voorts zoo is de gezette tyd, door den boven al verhevene God, van de Heer Commissaris verfehene, en (zyn E.) aldus wedertot zyn begin gekeert, (dat is, tot aarde, waar van zyn oorsprong was) leggende toen op het plein 34 Baliërs gesneuveld, hebbende de andere de vlugt genomen na Gompang, zonder dat ik gehoord heb, dat zy van Gompang (een dorp digt by 's Keizers-Hof) toen verder gegaan zyn.

XXVIII.

De Soefochoenan liet daar op, de Gongen slaan, met een zekere slag, die zy Baanjoe Bandjier noemen, het welk na de Javaanze wyze, een schyn heeft, als of zy blyde van herten waren, en vreugde bedreven. Ontrent een half uur daar na, liet Radin Aria Sindoe Radja in zyn huis me-

de de zelve slag op de Gongen slaan. Met Aⁿ. 1686. het ondergaan van de zon, hield de Gongslag van den Soefochoenan op, gelyk dat van den Radin Aria Sindoe Radja daar op mede ophield. Twee dagen na het overlyden van de Heer Commissaris, quamen afgezondenen van den Soefochoenan, genaamd Pangerang Tsjakra Ningrat, Soerاناتا, en Temanggong Soera Wikrama, by ons in de logie.

XXIX.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat zeide, ik ben van zyn Majesteit den Soefochoenan afgezonden, om te vragen, wie tegenwoordig in de plaats van den Commissaris Tak komt te volgen.

XXX.

Den Kapitein Leman antwoordde daar op: *De Heer Opperlandvoogd heeft dier wegens geen ordre gegeven, nog last gelaten, maar voor tegenwoordig ben ik hoofd in deze logie.*

XXXI.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat vroeg, de daar op: *Hoe is uw naam.*

XXXII.

En antwoordde hy, Kapitein: *Myn naam is Kapitein Leman.*

XXXIII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat zeide daar op jegens hem Kapitein: *Ik bringe van zyn Majesteit den Soefochoenan de groetenis aan den Kapitein Leeman toe.*

XXXIV.

Den Kapitein Leeman diende daar op in antwoord: *Ik zegge daar voor dank.*

XXXV.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat vervolgde voorts: *Ik ben gezonden om aan u bekend te maken, dat den Soefochoenan zeer bedroeft en verslagen is, ziende, dat den Commissaris op het plein gesneuveld is, beklagende den Commissaris uitermaten zeer, hebbende den Soefochoenan niet gedacht, dat zulk geschieden zou. Voorts zoo heeft den Soefochoenan my ook afgeschikt, om kennis te geven, hoe dat een cati zware realen van den Soefochoenan door de brand, die de Baliërs gesticht hebben, gesmolten, en ook vier paarden van zyn Majesteit door de zelve omgebracht waren, hebbende die Baliërs ook een dienaar van Staat van den Soe]*

A°. 1685. Soefoeboenan, genaamt Damang Lakamana, en een van zyne Majesteits bywyven vermoord, en Soerapati zelfs het Ryd-paard van den Soefoeboenan weggevoert.

XXXVI.

Den Kapitein Leeman pafte hier op in antwoord: *Wat legt my daar aan gelegen, of wat heb ik daar mede te doen? al was het fchoon, dat al het goed van den Soefoeboenan weggeroofd, verbrand, of dat zy alle den hals gevroken waren; want alles is een befeken, en eigen bedacht werk van den Soefoeboenan, en van zyne Ryx-Grooten.*

XXXVII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat diende hier op: *Den Soefoeboenan is zoodanig in zyn hart niet gefield; want den Soefoeboenan is jegens of met de E. Maatschappij als een zoon met zyn vader.*

XXXVIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op: *Ik weet het zeer wel, den Soefoeboenan fprekt met zyn mont anders, en zyn hart is anders gezint wegens de E. Maatschappij, dog daar is niet aangelegen; de Heer Commiffaris is gefneuveld, de E. Maatschappij kan dit daar na aan den Soefoeboenan betalen; wat meent den Soefoeboenan, dat de E. Maatschappij hier over ftill blyven zal?*

XXXIX.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat voegde hier op in antwoord? *Wat kan ik jegenwoordig daar tegens zeggen. Of ik fchoon wit zegge, gy zegt zwart; en als ik zwart zegge, zoo zegt gy wit. En is Pangerang Tsjakra Ningrat daar op weg gegaan. Om die tyd fpeelde eenzekere Zwart, genaamt Klaas, voor Tolk.*

XL.

Ik zeide daar op aan Kapitein Leeman: *Myn Heer, en wilt toch zoodanig niet fpreken tot de Ryx-Heeren van den Soefoeboenan, wie weet, of hy dit niet weder verhalen zal aan den Soefoeboenan; en wie weet, of hy daar over geen andere gedachten krygen, of maken zal; want onze plaats alhier, en is geen kasteel, nog geen fchans, of beftoten botwerk, of een Vefting, maar alleen een beftoten palliffaden Pagger, zoodanig als de Javanen gewoon zyn te maken, en of men al fchoon geweer en wapens heeft, zoo ons werk van palen daar benevens niet in staat van verdediging is, wie weet, of ons niet eenig ongemak en zwarigheid zoude kunnen overkomen.*

A°. 1686.

XLI.

Den Kapitein Leeman, zei hier op tegen my: *Zyt gy bang? Zoo gy bang en bevreesft zyt, zoo keerd weder na Tsjeribon.*

XLII.

Ik heb daar op toen voorts ftill gezwe-gen.

XLIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op verder tot my: *Laat Soerapati, laat den Soefoeboenan, ja laat den Duivel zelfs hier komen, ik zal hen allen de nek breeken, en dat zoo lang, tot dat wy alle mede komen te sneuvelen.*

XLIV.

Ik zeide daar op: *Dat is goed, by aldien het zoodanig volgt. Vyftien dagen daar na quamen afgezondene van den Soefoeboenan aan den Kapitein Leeman afgefchikt, namelyk den Radin Aria Sindoeradja, en den Temanggong Aria Soera Wikrama.*

XLV.

En zeide den Radin Aria Sindoeradja: *Ik ben afgezonden van zyn Majesteit den Soefoeboenan, om kandschap te geven, dat den Batier Soerapati in het dorps, dat Baangar genaamt werd, zynde het getal van de gene, die by hem zyn, ontrent 150 koppen. Zyn Majesteit den Soefoeboenan is jegenwoordig van zins, den Pangerang Poegar, den Pangerang Aria Panoelar, en den Pangerang Aria Mataram derwaards heen te fieren; en verzoekt aldus zyn Majesteit den Soefoeboenan aan Kapitein Leeman, om ontrent 100 Hollanders, om zich by die drie Pangerangs te voegen, ten einde, om den Soerapati gezamentlyk te gaan om den hals brengen.*

XLVI.

Den Kapitein Leeman fprak daar op: *Laat hy op Baangar wezen, of laat hy daar niet wezen, ik weet daar niet van, by aldien den Soefoeboenan den Pangerang Poegar wil zenden, om Soerapati te zoeken, hy mag zyn believen doen, doch wat belangt het verzoek van den Soefoeboenan, om 100 Hollanders, die kan ik niet geven, alzoo ik daar toe geen ordre van de Heer Gouverneur Generaal heb.*

XLVII.

Den Radin Aria Sindoeradja gaf daar op

A°. 1686.

op tot antwoord: *Het is goet, ik zal zyn Majesteit den Soefoehoenan dit bekend maken.* En is den Radin Aria Sindocradja daar op weg gegaan:

XLVIII.

Den Radin Aria Sindocradja is daar na weder gekomen, zeggende: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefoehoenan gezonden, om aan Kapitein Leeman bekend te maken, het zy dat gy de 100 Hollanders geeft, of niet en geeft, zoo zend by echter Pangerang Poegar, en Pangerang Aria Panoelar af, om Soerapati te gaan opzoeken met 5000 man, die zy by zich hebben.* En vervolgde daar op den Radin Aria Sindocradja aan den Kapitein Leeman: *Ingevallen nu Soerapati by nacht komen, en aan zyn Majesteit den Soefoehoenan, of aan den Kapitein Leeman eenig quaad toe brengen mogt, zoo wil de schuld daar van niet aan den Soefoehoenan geven, of wyten.*

XLIX.

Den Kapitein Leeman paste hier op: *'t Is goed, laat Soerapati nu maar komen, ik wensse het wel; laat hy by nacht, of by dag komen, ik zal hem afwachten.* En is den Radin Aria Sindocradja daar op weg gegaan.

L.

En heeft daar op Kapitein Leeman binnen in de met palen bezetede logie, een agtkantige reduit van steen opgeworpen; en na dat de zelve voltrokken was, zoo heeft hy daar op vier stukken kanon geplant, met hare kogels en kruut daar nevens, met ontrent 2 of 300 (hand-) granaten, die met kruut gevult en onder de reduit geplaatst wierden.

LI.

En zyn daar op weder afgezondene van den Soefoehoenan afgefehikt geworden, namelyk Radin Aria Sindocradja, en Temanggong Soera Wikrama, bekend makende, dat de Soefoehoenan over een weinig tyds in de logie komen zou.

LII.

Den Radin Aria Sindocradja zeide ondertusschen tegen Kapitein Leeman: *Den Soefoehoenan is van zins, om zich in de logie wat te komen verlustigen, zoo dit den Kapitein aangenaam is.*

LIII.

Den Kapitein Leeman antwoorde hier

op: *Het is goet.* En is den Soefoehoenan ook ontrent een half uur daar na in de logie verschenen.

LIV.

Den Soefoehoenan vraagde aan den Kapitein: *Is de reduit die gy maakt, al voltrokken, of niet?*

LV.

Den Kapitein antwoorde daar op: *De zelve is voltoit, Soefoehoenan.*

LVI.

Den Soefoehoenan, ondertusschen ontrent de logie gekomen zynde, zeide daar op tegen Kapitein Leeman: *Mag ik de reduit eens zien?*

LVII.

Den Kapitein Leeman diende hier op in antwoord: *Den Soefoehoenan mag die wel zien.* En bragt den Kapitein Leeman daar op den Soefoehoenan boven op de reduit, te zamen met Radin Aria, en Radin Narang Kasoema, den Radin Soerاناتa tot Damak; en den Pangerang Tsjakra Ningrat, die met den Soefoehoenan quamen:

LVIII.

Als nu den Soefoehoenan deze Reduit bezag, en alles bevond in behoorlyk posituur van artillery en toebereiding van wapenen te zyn, zoo was hy als met schrik bevangen, of verfeld en verbaaft.

LIX.

En zeide den Soefoehoenan aan Kapitein Leeman: *Deze reduit is sterk.*

LX.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *Ja Soefoehoenan, dit eene stuk kanon kan tien duizend Baliers om hals brengen, of wel andere buiten de Baliers, die de E. Maatschappy quaat willen doen.*

LXI.

Wanneer den Soefoehoenan deze woorden van Kapitein Leeman hoorde, zoo zweeg hy daar op stil, en smeel-lachten in zich zelve, hy keerde achter om na Radin Aria Sindoe Radja.

LXII.

En sprak den Soefoehoenan in een taal van

A. 1686. van Javanen, die van weinige verstaan werd, alzoo de zelve alleenlyk een taal van 't Hof is.

LXIII.

Zeggende tegen Aria Sindoeradj: *Deze man neemt, of geeft dingen voor, om uit te voeren, als of by een beel gebergte inslikken, of een blixem-slag aanvatten wilde, en zyn makkers sinken nog niet, of zyn nog niet eens verrot, het is nog geen maand geleden, dat wy gezien hebben, hoedanig die banden kunnen slaan, of vegten.*

LXIV.

Den Radin Aria Sindoeradj antwoordde daar op den Soefochoenan: *Dit is hun gewoonte zoo, myn Heer? By aldien deze haanen geen andere haanen (by zich) krygen, zoo zyn zy niet met al waardig.*

LXV.

Den Soefochoenan zeide daar op tegen Radin Aria Sindoeradj: *Ja, het is zoo, als gy zegt.*

LXVI.

En antwoordde daar op weder den Radin Soeranata tot Damak: *Het is zoo, myn Heer? want waar dat deze haanen ook komen te vegten, zoo hebben zy altoos andere haanen by zich.*

LXVII.

Den Soefochoenan zweeg daar op stil, en smeel-lachte in zyn zelve eens, als iemand, die zich spotagtig aanstelt.

LXVIII.

Den Kapitein Leeman vraagde daar op aan den Soefochoenan: *Wat zeggen Sindoeradj, en Soeranata?*

LXIX.

Den Soefochoenan gaf daar op tot antwoord: *Niets, als dat zy tegen my zeggen, dat uwe Vesting sterk, en dat de zelve moeijelyk en bezwaarlyk van iemand te bemagtigen en in te nemen is.*

LXX.

Den Kapitein Leeman zeide daar op: *Het is zoo, Soefochoenan, wat voor een vyand het ook mag wezen, al was het nu tegenwoordig, zoo ben ik daar voor niet bevreesd, dat ene stuk van my, leit regt na het huis van den Soefochoenan gewend.*

IV. Deel.

LXXI.

Den Soefochoenan lachte (daar over) te zamen met den Radin Narang Kasoema, den Radin Aria Sindoeradj, den Radin Soeranata, en Pangerang Tsjakra Ningrat, keurende den Soefochoenan daar op weder na 't Hof.

LXXII.

Ik maakte toen aan Kapitein Leeman bekend, het geen den Soefochoenan aan Radin Aria Sindoeradj, den Radin Narang Kasoema, en aan den Radin Soeranata tot Damak gesproken had, wanneer hy op de Vesting was.

LXXIII.

Den Kapitein Leeman zeide daar op tot my: *Waarom en hebt gy my dat niet willen zeggen, toen de Soefochoenan daar tegenwoordig was.*

LXXIV.

Ik diende daar op aan Kapitein Leeman: *Het betaamde, en passe niet, dat ik zulke in de tegenwoordigheid van den Soefochoenan zoude zeggen, vermits den Soefochoenan misschien hier over beschaamt, en dit tot zyn schande zoude opgenomen geweest zyn: ik was toen ook geen Tolk, maar een zekere zwart, die Klaas genaamt werd, was op die tyd Tolk.*

LXXV.

Den Kapitein Leeman zweeg hier op voorts stil.

LXXVI.

Zeven dagen daar na quam een zekere Koopman van Japara op Cartasoera, om het lyk van de Heer Commissaris af te halen, en na Japara te voeren.

LXXVII.

Twee dagen daar na wierd het lyk van de Heer Commissaris van Cartasoera na Japara afgevoert, brengende den Koopman Heinen het zelve na Japara af. Twee dagen hier na zond Kapitein Leeman den Luitenant Egel aan den Soefochoenan, om na de grootenis, aan den Soefochoenan bekend te maken, als dat de Heer Gouverneur Generaal belaft had, dat alle de Hollanders, die op Cartasoera waren, na Samarang te keeren hadden.

Dog wat den Soefochoenan hierop aan den Luitenant Egel tot antwoord gegeven heeft, en weet ik niet, vermits den Luitenant Egel zyn bericht daar van aan den Kapitein Leeman in de Hollandsche taal dede, die ik niet en verstond; maar tegens den avond te zes uren quamen afgezondene van den Soefochoenan in de logie, namentlyk den Pangerang Tsjakra Ningrat, den Radin Aria Sindoeradja, den Radin Narang Casema, den Radin Soeranata tot Damak, Kijaj Depati Oerawan, den Temanggong Soemawarata, den Temanggong Soera Wikrama, den Temanggong Mangoenoenan, en den Ingabei Djawa Raga.

LXXIX.

Den Pangerang Tsjakra de Ningrat zeide tot Kapitein Leeman: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefochoenan, en van alle de grooten aan Kapitein Leeman gezonden.*

LXXX.

Den Kapitein Leeman antwoorde daar op: *'t Is goed: dog tot wat einde zyt gy van den Soefochoenan aan my gezonden.*

LXXXI.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat sprak daar op: *Ik ben van zyn Majesteit den Soefochoenan gezonden, dat ingevalle het zoodanig van den Kapitein Leeman voor raadzaam geoordeelt werd, en het aldus kan ingeschiedt werden, gy tog zoo ten eersten niet uit Cartasoera wilt vertrekken; want wie weet, of de Baliërs, hoorende, dat de Hollanders niet meer op Cartasoera zyn, niet weder afkomen, en aan den Soefochoenan een verwoesting en andere onlusten en leed toebrengen. Daar en boven heeft den Soefochoenan gene medemakers, waar op hy vertrouwen kan, als alleen de E. Maatschappy, en om deze reden is het, dat wy alle aan u afgezonden zyn.*

LXXXII.

Den Kapitein Leeman diende daar op: *Ik kan nog vermag op Cartasoera niet te blyven, alzoo 'er ordre en last van de Heer Generaal gekomen is, waar by ons uitdrukelyk aanbevolen werd, van Cartasoera te vertrekken. Voorts waarom zegt den Soefochoenan, dat hy gene medemakers heeft, die hy vertrouwen mag? Hy ontbiede maar de Baliërs om weder te keeren; en die zullen dan de medemakers van den Soefochoenan wezen. Verders, alle gy Grooten, die*

hier zyt, gy zyt zoet met de mont, maar A°. 1686. walsch van hart. Wagt nog wat, gy alle zult het daar na wel zien.

LXXXIII.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat, en alle de Grooten, antwoorden daar op: *Wat quaat heeft den Soefochoenan aan de E. Maatschappy gedaan? en wat teken en blyk is 'er, dat den Soefochoenan met de Baliërs in een verstant zoude wezen, of met haar te zamen heulen.*

LXXXIV.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *'t Is genoeg, daar zyn tekens en blyken genoeg, dat den Soefochoenan tegens de E. Maatschappy ten quade geneigt is, of haar quaad toebrengt.*

LXXXV.

Den Pangerang Tsjakra Ningrat, en alle de Grooten, zwegen daar op stil.

LXXXVI.

Verder zoo sprak den Radin Soeranata tot Damak weder, vragende aan Kapitein Leeman: *Gaat den Sultban van Tsjeribon mede met ulieden weg, of niet?*

LXXXVII.

Den Kapitein Leeman antwoordde daar op van ja; want alle de gene die met de Heer Commissaris mede getrokken zyn, keeren nu alle met my weder te rug.

LXXXVIII.

Den Radin Aria Sindoeradja zeide daar op tot Kapitein Leeman: *Den Radin Poelang Djiwa tot Sammanap, behoort op Cartasoera te blyven, om den Soefochoenan te bewaren; want voor tegenwoordig weet ik nog niet, wat den Baliërs, dezen duivel, van wille en voornemen is te doen.*

LXXXIX.

Den Kapitein antwoorde daar op: *Ik kan hem op Cartasoera niet laten blyven, alzoo hy van de zeeant gekomen is, en weder na de zeeant vertrekken moet.*

XC.

Den Radin Aria Sindoeradja zweeg daar op voorts stil.

Den

XCI.

Den Radin Soeranata tot Damak zeide tot Kapitein Leeman: *Den Sulthan van Tsjeribon, zoo het den Kapitein eenigzins goet vinden kan, laat die op Cartafoera blijven, vermits den Soefoehonan zeer begeerig na hem is, en groot verlangen heeft, om hem ontrent 5 of 6 dagen te mogen ontmoeten, en zal den Soefoehonan hem daar na weder na Tsjeribon laten geleiden.*

XCII.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord: *Niet alleen dat den Sulthan van Tsjeribon, zoo als gy zegt, zelve op Cartafoera niet verblyven zal, maar zelfs zal 'er niet een enkele slaaf van hem aldaar mogen gelaten werden.*

XCIII.

Alle de Grooten, die van den Soefoehonan afgezonden waren, zwegen verder stil, en gingen daar op alle weg.

XCIV.

's Avonds ontrent tien uuren, quam Pangerang Tsjakra de Ningrat, en den Radin Soeranata tot Damak by den Sulthan van Tsjeribon; dog wat hunaanbrengen en toeleg, of tot wat einde het zelve geweest is, weet ik niet, alzo ik van den Sulthan gelaft wiert buiten te gaan. Wanneer het nu dicht by twaalen in de middernagt was, zoo riep Kapitein Leeman my, om my by den Sulthan te zenden; dog ik zeide tegens Kapitein Leeman, ik derve het nu niet bestaan, om binnen by den Sulthan te gaan, vermits Pangerang Tsjakra de Ningrat, en den Radin Soeranata (tegenwoordig) aldaar zyn.

XCV.

Den Kapitein sprak daar op: *Gy zyt gek, gaat gy maar met myn gelaftigde, den Luitenant Egel, gy zult maar alleen Tolk wezen.*

XCVI.

Ik ben aldus te zamen met den Luitenant Egel gegaan, wanneer den Pangerang Tsjakra Ningrat, en den Radin Soeranata by den Sulthan nog vonden zitten.

XCVII.

Den Luitenant zeide tegens den Sulthan: *den Kapitein laat alle de Staats-perzoonen van Tsjeribon waarfchouwen, dat*

wy morgen vroeg alle met den anderen te A°. 1686. rug ons op reis te begeven hebben.

XCVIII.

Den Sulthan zeide: *'t Is goed, het is my lief, dat wy zoo dra zullen vertrekken.*

XCIX.

Den Radin Soeranata sprak daar op tot my: *Ik ben blyde, dat gy hier gekomen zyt, om getuigenisse wegens (het bedryf) van den Sulthan te geven.*

C.

Ik antwoorde daar op in de tegenwoordigheid van den Sulthan, en van den Luitenant Egel, zeggende tegen Radin Soeranata: *Ik ben niet gekomen, om te beluisteren, en ook niet om getuigenisse te geven; wat heb ik te doen, met het geen dat Prinzen verhandelen, of wat leid my aan haar zaken gelegen.*

CI.

Den Sulthan pafte de daar op in antwoord aan my, oom Soeranata, en den ouden broeder Tsjakra Ningrat hebben hier geen zaken te verhandelen gehad, of verhandelt.

CII.

Ik zeide daar op tot den Sulthan: *Myn Heer, de reden, waarom ik van Kapitein Leeman ben gezonden geweest, is geen andere, als alleen om Tolk te wezen van den Luitenant Egel by myn Heer.* En zweeg den Sulthan daar op stil, gaandeden Luitenant Egel daar op weg, en ik met een.

CIII.

's Morgens, als Kapitein Leeman zich op reis wilde begeven, en uit Cartafoera trekken, zoo quam den Soefoehonan in de logie, zonder dat ik gehoord heb, wat den Soefoehonan tegens Kapitein Leeman al gefproken heeft gehad.

CIV.

Want zoo als wy uit Cartafoera trokken, zoo trok den Sulthan van Tsjeribon voor aan, volgende daar aan Kapitein Leeman en alle de Hollanders, en daar agter Poelang Djiwa tot Sammanap.

CV.

Wanneer wy nu tot de Koebon-Dalam gevorderd waren, zoo quam aldaar Radin Aria Sindocradja en Pangerang Tsjakra

A°. 1686.

Ningrat, zeggende den eerst-genoemde-
gens Kapitein Leeman: *Ik ben van den
Soefoehoenan gezonden, om u bekend te ma-
ken, als dat den Soefoehoenan den Radin
Soeranata, den Temanggung Soera Wikra-
ma, Ingabet Djiwaraga, en Rangga La-
lana belast heeft, om u na Samarang te
geleiden.*

CVI.

Den Kapitein Leeman antwoordde:
Het is (zeer) goed; ik zegge daar voor dank.

CVII.

En zyn daar op den Radin Aria Sindoe-
radja, en Pangerang Tsjakra Ningrat we-
der na Cartaoera gekeert.

CVIII.

En vervolgde Kapitein Leeman den Sul-
than, en den Radin Poelang Djiwa, daar
op weder hare togt.

CIX.

En quam den Radin Wira Taroenā, de
zwager van den Soefoehoenan, by den Sul-
than van Tsjeribon; dog tot wat einde, en
met wat toelg, is my onbewuft, en ge-
raakten tot het dorp, dat zy Amboe noe-
men, alwaar die nagt bleven rusten.

CX.

En verhaalde den Sulthan aan zyne lie-
den van staat, namelyk den Temanggung
Poerba Nagara, en den Temanggung Dja-
ja Manggala, zeggende hy Sulthan: *Den
Radin Wira Taroenā heeft my flus op den
weg ontmoet, en alle de landen van het We-
ster Priaangang geschonken, of toegevoegt.*

CXI.

Den Temanggung Poerba Nagara, en
staats-man des Sulthans van Tsjeribon, en
den Temanggung Djaja Manggala, mede
een dienaar van staat des zeldten Sulthans,
zeide daar op tot den Sulthan: *Wat be-
scheid gaf myn Heer aan den Radin Wira
Taroenā hier op: den Sulthan zeide: Ja
het is goed; zoo de E. Maatschappy my de
zelve geeft; want alle de Priaangan landen
zyn de landen van de E. Maatschappy.*

CXII.

Den Temanggung Poerba Nagara, en
den Temanggung Djaja Manggala zwegten
daar op stil, gelyk den Sulthan ook dede.

CXIII.

's Morgens daar aan trokken zy voort,

en bleven dien nagt op Tingkir. 's Daags A°. 1686.
daar aan vervolgden zy hare reizē weder,
en namen hūn nagt-rufft in Ongaran.
's Smorgens daar aan begaven zy zich van
Ongaran weder op reis, en quamen 's na-
middags ten 5 uren op Samarang.

CXIV.

Toen verbeiden aldaar op Samarang tien
dagen, tot dat de wint stil wierd, wan-
neer den Kapitein Leeman na Japara, en
de Sulthan na Tsjeribon voer, alwaar, na
drie dagen op zee te wezen, aanquam.

CXV.

Ten tyde, als den Sulthan na Cartaoera
nog niet opgetrokken was, maar zieh
nog op Samarang onthield, zoo is den Ra-
din Soeranata tot Damak een of twee da-
gen by den Sulthan gekomen; zonder dat
ik weet, tot wat einde het zelve geweest
is. Op Cartaoera is hy ook twee of drie
dagen by den Sulthan verschenen, be-
vindende zieh toen daar by den Sulthan
tegenwoordig alleen drie van zyne Staats-
lieden, namelyk den Temanggung Poer-
ba Nagara, den Temanggung Djaja Mang-
gala, en den Temanggung Nata Nagara,
zonder dat ik verder iets daar van wete.

CXVI.

Wanneer ik op Cartaoera was, zoo
heeft Kapitein Leeman een Brief der E.
Maatschappy aan de Heer Opperlandvoogd
afgezonden, waar in een brief van den
Soefoehoenan, en ook een van den Sulthan
van Tsjeribon, in dien van de E. Maat-
schappy gesloten, was; en heeft Kapitein
Leeman de zelve afgeschikt in handen van
een afgezondene des Soefoehoenans, die
na Batavia ging, genaamt Nala Djaja.
Twee dagen na dat hy die briefontfangen
had, wanneer den Kapitein Leeman meen-
de, dat de zelve brief al op Samarang zou-
de aankomen wezen, vermits den Ra-
din Aria Sindoe radja tegen Kapitein Lee-
man gezegt had, dat hy al weg was, ge-
lyk den Kapitein Leeman daar op ook
diende, dat het (zeer) goed was.

CXVII.

Zoo ben ik, om my wat te verlugten,
in het huis van den Pangerang Tsjakra
Ningrat geraakt, alwaar ik toen een groo-
te brief zag, met 't zegel der E. Maat-
schappy boven op, vragende ik daar op
aan den Pangerang Tsjakra Ningrat: *Wat
is dat? Die my daar op tot antwoord gaf:
Dit is de brief van Kapitein Leeman.*

Ik eifchte de brief van de Pangerang Tsjakra Ningrat; dog hy wilde my die niet geven, en ben aldus weder weg gegaan, verhalende dit toen aan Kapitein Leeman.

CXIX.

Den Kapitein Leeman was ontfteld, als hy dit van my hoorde. Den Kapitein liet daar op die brief van den Pangerang Tsjakra Ningrat vorderen, die de zelve de eerste reis niet wilde laten volgen; maar de tweede reis liet die de zelve aan Kapitein Leeman volgen, die my daar op by den Sulthan zond, verzoekende een goed man van aanzien, om die brief op Samarang aan het Opperhoofd Boefchot toe te brengen. Den Sulthan befchikte daar op twee mannen van ftaat, genaamd Soeta Widjaftira, en Wira Darpa, de welke die brief op Samarang in handen van het Opperhoofd Boefchot hebben befteld.

CXX.

Ten einde, als Kapitein Leeman op Cartafocra was, zoo heeft den Socfochoenan zich, tot zeven malen toe, in de logie komen verlugten, en den Pangerang Depati een zoon van den Socfochoenan, is tot vier

maal toe in de logie gekomen, met dit voornemen, om den Sulthan van Tsjeribon te komen vinden.

CXXI.

Den Kapitein Leeman gaf daar op tot antwoord; hy mag, of kan by den Pangerang Depati niet komen, aangezien hy Sulthan van Tsjeribon, uwen vader, den Socfochoenan, nog niet gezien heeft; waar op den Pangerang Depati voorts ftil zweeg.

Uit dit gefchrift is middagklaarte zien, dat den Socfochoenan, en alle zyne Mantri's in hunne herten verheugd waren, dat ons volk zoo droevig vermoord was, voor al, zoo men het eene fchrift met het andere vergelykt, zynde dit niet anders, dan een bittere wrok, en een opzettelyke wraak geweest, aan dien Heer Gezant, over 't lichten van die groote steen uit de Rykskroon, waar aan hy altyd geen ander, dan zyn Ed., geoordeelt heeft fchuldig te zyn.

En om zyne verraderfche ftrecken, en vuilen aanleg tegen ons, nog klaarder voor 't oog der wereld open te leggen, zullen wy aanftonds twee brieven, door den Socfochoenan aan den Keizer van Maningeabo op dien grond gefchreven, hier op laten volgen.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Brief van haar Edelbeden aan de Heer Thim, enz. Brief des Soefochoenans aan den Keizer van Maningeabo. Tagalze overzetting van nog een brief des Soefochoenans aan dien Keizer. Batavifche overzetting. Nader bewys van des Soefochoenans quaad voornemen tegen ons. Wat haar Edelbeden verder deden. En wat Soerapati daar na gedaan heeft. 's Keizers fchulden, en zyn verdere handel met ons.

It alles nu op Java, en aan het Hof, door des Socfochoenans beftel gefchied zynde, zoo quam die bedroefde tyding ook eindelyk op Batavia, by fchryvens van ons volk, dat nog boven aan 't Hof was, van den 10, en van die van Japara van den 14 February, waar op haar Edelheden deze navolgende brief aan de Heer Thim, mitfgaders aan de Heer de Hartog, en den Raad tot Japara, zonden.

J A P A R A.

Aan den Heer gedefigneerd Terraats Landvoogd Joan Henrik Thim, en aan den E. Joannes de Hartog, Opperkoopman en Opperhoofst; nevens den Raadt.

Ernftefe, wyze, voorzienige, zeer difcrete.

„ WY zyn verwonderd, dat wy na uwe fchryvens van den 11 en 14

„ February, op 18 en 20, en per Egmond den 23 hier aangebragt, tot nog „ geen nader advyzen van u bekomen, „ wegens den verwarden toefland van het „ Matarams Hof, en byzonder hoedanig „ het met ons volk, die na de droevige „ moord van den Heer Gezant François „ Tak zaligt. met zyn gezelfchap nog tot „ een getal van 248 blanke koppen hun „ tot Carta Soera bevonden, zedert zal afgelopen, en wat hun verder zal weder „ varen zyn, daar wy niet zonder redenen voor jegenwoordig wederomme wat „ meer bekommeringe ontrent vermeenen „ te ftellen, als wel doen wy boven gemelde uwe letteren ook die van den Socfochoenan ontvingen, welke briefdraggers, te weten, ecrft Nalladjaja op den „ 22 dito, en de andere twee zedert op „ primo dezer hier verfehenen zyn, en „ vry wat verbaest fchynen, en al weder „ hun verzending verzogt hebben, 't gunt „ wy voor als nog uitftellen, tot nader „ bekomen kenniffe van u E. wegens den

A°. 1686.

„ verdere toedragt van zaken, hebbende
 „ zich gemelde Naladjaja vry verzet ge-
 „ vonden, wanneer hem onzen eersten
 „ Macaffaarzen brief-drager overtuigde,
 „ hem zelfs by, of ontrent den Soefoehocnan,
 „ en voorgevallene moort gezien
 „ te hebben, en dat zyn berigten deswe-
 „ gen in veele met de waarheid niet over-
 „ een en quamen. Boven dien is op den
 „ 26 February den borger Adriaan Ha-
 „ velaar, die wy op zyn verzoek weder
 „ als Sergeant in dienst hebben aangenomen,
 „ toegebragt, een briefje van den
 „ Tagalzen Resident Lambert Pitavin,
 „ dato 24 dito, 't welk, hoewel wy gif-
 „ fen, uwe al voor ontfang dezès zal ter
 „ kennisse gekomen zyn, egter in copia
 „ hier by legt, nevens ook de overzetting
 „ van de daar nevens gezonde onder-
 „ sechte Maleitze brieven, die door den
 „ Soefoehocnan, en zynen Ryxbeitierder,
 „ Amirang Caffoema, aan den stroopenden
 „ genaamden Koning van Manicabo,
 „ die met een deel geboecte, en roovers,
 „ zich op Billiton onthoud, zouden zyn
 „ geschreven, en al byzonder zyn ont-
 „ dekt, welke afgezonden en mede opge-
 „ stierden Javaan wy voor eerst hier in 't
 „ kasteel hebben vast gezet, hoewel hy
 „ rond uit betuigt, de zelve verraderlyke
 „ brieven met eigen handen van Amirang
 „ Caffoema tot Carta Soera te hebben ont-
 „ fangen, en dat een of twee dagen voor
 „ de verschyninge of moord van den Heer
 „ Gezant Tak aldaar, alzooy hy zegt den
 „ zelve in den weg ontrent Tinker te
 „ hebben ontmoet; dog van den inhoud
 „ dier brieven niet te hebben geweten,
 „ 't gunt zig buiten twyffel nog wel na-
 „ der ten eenen, of ten anderen tyd zal
 „ ontdekken, en een bewys zoude wezen,
 „ dat de schelmze moort aan de onzen
 „ voorbedagtelyk gebrouwen, en gepleegt
 „ moet zyn, inwylen dugten wy, dat de-
 „ zè agterhalinge dier schelmze brieven
 „ (zoo ze waar, en dan gelyk het misschien
 „ is, ook al over meer wegen afgeschikt
 „ zyn) nu al lange aan des Soefoehocnans
 „ Hof zal bekent, en hare quade ontdek-
 „ kinge van te meer beweging wezen, en
 „ ons wel de voornaamste byzondere ver-
 „ legentheid geven, de spoedige afkom-
 „ ste van al ons overig dierbaar volk van
 „ Carta Soera, waar toe voor eerst, en
 „ voor al onze intentie legt, om 't zelve
 „ door alle bedenkelijke middelen te be-
 „ trachten, gelyk wy, indien het voor
 „ ontfang dezès nog niet mogte geschied
 „ zyn, uwe gezamentlyk aanbeveelen,
 „ hare beradingen daar over ernstig te la-
 „ ten gaan, het zy gy dat by veinzigen
 „ der Javanen, dog of wel ook op de be-
 „ leefdste, en minnelykste manier, en met
 „ kennisse van den Soefoehocnan komt te
 „ doen, of anderzints, dat men hun, in-

„ dien zy 'er kans toe zien, maar magt A°. 1686.
 „ geven zal, zoo haalt mogelyk, 't zy dan
 „ met, of zonder zyn Hoogheits toetfaan,
 „ of kennisse, zelve af te trekken, zoo ze
 „ het maar eniger maten derven onder-
 „ winden, te meer, wanneer den Sulthan
 „ Anom van Tsjeribon, en van Samma-
 „ nap als Samarang, gelyk het nog schein,
 „ zich by en onder de onze hun houden,
 „ dat alle de zelve ook in deze gesteltenis
 „ van zaken ook wel nader uit onzen na-
 „ me mag aangezegt, en aangefchreven
 „ werden, en dat zy alle met de onze af-
 „ komen, na de stranden, en wanneer de
 „ Tsjeribonze Prins wel ten eersten we-
 „ der na huis zal mogen gaan, alzo de
 „ tyd nu niet gesteld is, om ons voorig
 „ goed voornemen tusfchen Tsjeribon, en
 „ den Soefoehocnan zoodanig te konnen
 „ ten einde brengen, zonder dat wy ook
 „ vertrouwen, dat immer die van Samma-
 „ nap hun met de Mataramze quataardi-
 „ ge Grooten zullen inlaten; want het
 „ ichelmstuk is te groot, daar van de ge-
 „ daggen by ons leggen, dat byzonder
 „ Amirang Caffoema, en ook Pangerang
 „ Sacra Ningrat met zyn valsche gemaak-
 „ te bohay, ganfch niet vry zyn, want zy
 „ beide, nevens andere meer; al van ee-
 „ nige jaren in 't byzonder, voor booze,
 „ en ons quaatwillige geeften, by den lof-
 „ fen en lassen Soefoehocnan te boek ge-
 „ staan hebben. Dan zoo ons volk tornog
 „ niet afgekomen waren, zullen uwe hun-
 „ ten spoedigste nader onze ineining aan-
 „ fchryven, en met raad en daad daar in
 „ ten besten helpen, en konnen 'u E. nog
 „ zy, tegen onze hoope op de een of de
 „ ander wyze 'er dan voor eerst geen gat
 „ in zien, dan moet het wagen tot de
 „ komfte van de E. Commandeur Jan Al-
 „ bert Sloot, die binnen 3 of 4 dagen
 „ staat te volgen, met onze nader ordre,
 „ dewelke in alle manieren tot het afkry-
 „ gen van ons volk van Carta Soera, zal
 „ blyven, hoedanig zig het werk ook we-
 „ der ten goede, of van goede beloften
 „ mogten vertoonen, om dat wy op zoo
 „ losse, en redenlooze Javaanze regeerin-
 „ ge voor eerst geen zekeren staat meer
 „ zouden derven maken, en van der Ba-
 „ lize schelmen vlugt, en werwaarts heen,
 „ nog geen genoegzame blyken bespeu-
 „ ren, zoo wel als de schandige, en lasse
 „ verklaringe des Soefoehocnans, zoo in
 „ zyn brief aan 'u E. als aan ons, dat hy
 „ zyn Javanen tot geen vegten konde kry-
 „ gen.

„ En dewyle wy dit droevige toeval,
 „ en die moord, 't geen hier en alomme
 „ onder de omleggende Vorften, en vol-
 „ ken, zal rugtbaar werden, ook ten eer-
 „ sten aan den Sulthan van Bantam heb-
 „ ben medegedeeld, zelfs met 't lezen van
 „ „ de

A°. 1686. „ de oorspronkelyke brief des Soefoehoc-
 „ nans, zoo hebben wy niet ondienf-
 „ geagt met onze nu afgaande brieven aan
 „ Radja Palacca, en Radja Goa op Ma-
 „ caffar, ook breede kennisfe, na vereifch,
 „ daar van te geven, en met eenen by een
 „ geheime brief 't verder nodige van onze
 „ meining deswegen aan den E. voorzitter,
 „ Willem Hartzink te belaften, en te be-
 „ veelen, mits welken wy U E. by dezen
 „ gelaften het Jagtie Cadiri daar na toe niet
 „ op te houden, om dat het nog verder
 „ op Timor wezen moet, maar ten eerften
 „ na Macaffer voort te zenden, en daar be-
 „ zyden ook nader in 't geheim gemelden
 „ E. Voorzitter Hartzink aan te fchryven,
 „ en te waarfchouwen alle de nadere be-
 „ fcheiden, die U E. na de meeste waar-
 „ heid van 't Matarams Hof gedoente
 „ en haren aan- en toelag tot die tyd toe zul-
 „ len zyn te vooren gekomen, en hoe
 „ verre den Soefoehonan, of welke Groo-
 „ ten daar mede meest ingelaten zyn, en
 „ wat U E. van 't verder gevolg van dien,
 „ en ook de fchelmze Baliers giften, en
 „ van de naafte zekerheit oordeelen, op
 „ dat zich den E. Hartzink tot Macaffar
 „ daar van ten dienfte der E. Maatfchap-
 „ fchappy, byzonder ontrent Radja Boni,
 „ en de verdere Koningen, en Grooten
 „ aldaar na onze laft ten befte, en voor-
 „ zigtigfte moge bedienen, en 'er na rig-
 „ ten.

„ Het fchip Macaffar gaat nu voor af
 „ met..... blanke en..... Mardyk-
 „ Soldaten, die voor eerst, 't zy aan boord
 „ verblyven, of op Japara aan land kom-
 „ men zullen, na U E. dat nodig en dien-
 „ ffig agten, tot de verfchyninge van den
 „ E. Bevelhebber Sloot, den welken met
 „ nog een deel volk ftaat te volgen, be-
 „ zyden ook cenige fchepen, om ten fpoc-
 „ digften het gereede hout, en andere
 „ noodzaaklykheden, die langs de kuff in
 „ voorraad zyn, in te nemen, en onstoe
 „ te brengen, de welke al vervolgens, als
 „ ze maar gereede zyn, ftaan afte zeilen,
 „ in middens is onze ordre, dat den Heer
 „ Gouverneur Thim, en ook al de fchee-
 „ pen, die voor de Ooffer-Landvoogdyen
 „ nog op Japara zyn, nevens ook het Jagt
 „ Boswyk, dat nu mede nog voor Banda
 „ afgaat, te zamen tot de komfte van den
 „ E. Sloot daar nog zullen blyven vertoe-
 „ ven, of by onverhoopte vertoeving van
 „ indispositie van zyn E. onze als dan na-
 „ der te geven laft inwagten, konnende
 „ inwylen de weduwe van den E. Jere-
 „ mias van Vliet, die nu na Macaffar ver-
 „ trekt, op de Fluit Voorfchooten over-
 „ gaan, nevens ook den Eerw. Predikant
 „ Do. François Valentyn, en den Koop-
 „ man Lofzang, om te zamen na Amboi-
 „ na voort te raken, en zal de voorzeide

„ weduwe in 't een en 't ander de hand A°. 1686.
 „ geboden werden; en dewyle in deze wel
 „ eenige quade toelag tegens de E. Maat-
 „ fchappy hier om her zoude konnen fchy-
 „ nen te zyn, of werden gebrouwen, zoo
 „ moeten U E. naukeurig alles ontrent
 „ het Mataramze Hof nader tragten te ont-
 „ dekken, en ons vaardig kennisfe vervol-
 „ gens'er van geven, zonder dat wy ver-
 „ der jegenwoordig zullen gaan, als de re-
 „ commandatie van alle vereifchte voor-
 „ zigtigheit, en konnen daar om het ver-
 „ anderen van 't Commiffariale befluit van
 „ de Heer Tak zalige in 't opontbieden
 „ van den Kapitein Jan Struis van Soera-
 „ baja, en 't niet verkoopen van den ou-
 „ den Ryft goedkeuren, zynde tot ver-
 „ zekering van de onzen, in dien Soera-
 „ baja'sen Ooft-hoek de Fluit Naarder-
 „ meer ook meest gereed, om in 't voor-
 „ bygaan over Japara met eenige Soldaten,
 „ en U E. nader fchryven expres derwaarts
 „ te vertrekken, waar mede wy dezen
 „ zullen befluiten, en verblyven

Onderflood,

U E. goede Vrienden,

Was getekent:

Joan's Camphuis, Antoni Hurde
 W. van Outboorn, R. V. Goens,
 Mari. Pit, Cornel. van Quaelberg,
 Joan van Hoorn, Saint Martin,
 en Thomas Slicher.

In margine

BATAVIA in 't Kafteel den 6 Maart A°. 1686.

Wanneer men nu hier op twee brieven
 van den Soefoehonan, aan den Keizer van
 Maningcabo op dezen zelven dag ge-
 fchreven, zoo als die hier volgen, aan-
 dagtig leeft, zal men ten vollen over-
 tuigt zyn, dat deze Vorft, en zyn eerste
 Staatsdienaar, geenzins ict goets met ons
 op dezen tyd in den zin gehad hebben.

*De Batavifche overzetting
 van des Soefoehans brief,
 aan den Keizer van Ma-
 ningcabo, was aldus.*

In de name Gods des barmber-
 tigen ontfermers.

„ D Eze brief van onderdanige groete-
 „ nis doet uw zoons zoon, den Soe-
 „ foehonan Ratoe Amangkoerat Sinapati
 „ Ingalaga van het land Meza Java bren-
 „ gen, voor 't (aangzigt) van myn groot-
 „ vader Padoeka, den grooten Sulthan
 „ van Pagar Rocjong, welke bezit het
 „ lant van Maningcabo, welke begena-
 „ „ digt

A°. 1686.

„ digt is van onzen Heere, dien welda-
 „ digen Koning, welke gezegend is door
 „ de voorpraak van onzen Propheet Mo-
 „ hammed, den gezant Gods. God geve
 „ hem zyne genade en zegen, welke ge-
 „ zegend is door de voorpraak van alle af-
 „ gezondene Propheten. God geve hem
 „ zyn genade en zegen; welke met een
 „ lang leven in deze wereld is begunstigt
 „ van onzen Heere. Dien goedgunstigen
 „ Koning, welke in deze wereld welstand
 „ heeft verkregen met alle zyn leden en
 „ hoogheid van zyne Eerwaardigheid, is
 „ bekend geworden te zyn de grootvader
 „ van zyn zoons zoon. Dat hy verhoogd
 „ werde tot de hoogheid dezer wereld.
 „ Dat geve hem God in eeuwigheid.
 „ Verder gelieft te weten, dat den Pa-
 „ docka, uw zoons zoon zend Langlang
 „ Pafir voor de voeten uwer Majesteit,
 „ om aan de zelve ootmoediglyk aan te
 „ bieden de brief van myn eerbiedigheid.
 „ Myn hoogheid is Koning van Meza Ja-
 „ va. Tegenwoordig zoo verzoek ik dan,
 „ uw zoons zoon zynde, de gunstige hul-
 „ pe van grootvader Padocka: want te
 „ dezer tyd werd myn land groote quel-
 „ ling, schade, verdriet, en geweld aan-
 „ gedaan door de Hollandfche Christenen,
 „ daarom verzoek ik, dat grootvader Pa-
 „ docka my geliefd te helpen, om dat ik
 „ te zwak ben, om het land van Java te
 „ beftieren, als alleen met de hulpe van
 „ grootvader, op den welke ik 'dag en
 „ nacht hope van den beginne tot den ein-
 „ de toe. Myn welvaren beftaat in de
 „ hulpe van grootvader Padocka. Het
 „ einde.

Onderfond,

*Geccollationeerd, accordeerd, Batavia in 't
 Kasteel den 6 Maart A°. 1686.*

Was geteekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Tagalze
 overzet-
 ting.

*Overzetting van een brief
 door den Soefoeboenan A-
 mangkoerat Sinapati In-
 galaga aan den Sulthan van
 Maningcabo gefchreven,
 thans zynde op Biliton,
 volgens 't zeggen van den
 Gezant Ney Dieuwa, a-
 lias, Lang Lang Pafir, nu
 genaamd.*

Van nog
 een brief
 des Socfoe-
 hoenans
 aan dien
 Keizer.

„ **N**A alle zegenwensch aan myn Heer
 „ den Sulthan van Maningcabo, zoo
 „ doe ik, Socfoehoenan Amangkoerat Si-
 „ napati Ingalaga, die weet, hoedat Java
 „ nu in een bedroefden staat is geraakt,
 „ en dat ons 't water aan de lippen staat,
 „ en dewyl wel verzekerd ben, dat 'er

„ geen magtiger Sulthan te vinden is. A°. 1686.
 „ Die in een stad woond, omcingt met
 „ yzere muuren; dierhalven myn toevlugt
 „ tot myn Heer den Sulthan neme, en
 „ buige my eerbiedig voor den grooten
 „ Sulthan van Maningcabo, want wy te
 „ te zamen een Mohammedaans geloof
 „ hebben.

„ Hier nevens wensch ik den Sulthan
 „ alle zegening en rykdommen op deze
 „ wereld, daar den Sulthan geen groote
 „ begeerte in heeft: want hy is als heil-
 „ lig; dierhalven ik, benevens myn zoon,
 „ Pangerang Depati, en Radin Amirang
 „ Cacoema, ons verootmoedigen voor den
 „ grooten Sulthan van Maningcabo, hem
 „ biddende om vergiffenis: want myn land
 „ staat anders ganfch verwoeft te werden
 „ door de Christenen, daarom andermaal
 „ den grooten Sulthans hulpe verzoeken;
 „ want ik hebbe als geen gebied meer over
 „ myn volk. Helpt my nu dog, en laat
 „ my niet verlegen, hoog-geachte Sulthan.
 „ Den bringer dezes, is Lang Lang
 „ Pafir, die uit myn naam zich voor de
 „ voetbank uwer voeten nederbuigen, en
 „ de aarde kuffen zal.

Onderfond,

*Geccollationeerd, accordeerd, Batavia den
 6 Maart A°. 1686.*

Was geteekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Wegens deze en de volgende brieven
 nu, fchreef het Tagals Opperhoofd, Lam-
 bert Abraham Pitavin, nevens Pieter Sa-
 bel, den 24 February A°. 1686 aan haar
 Edelheden, dat hy toen, zeven dagenge-
 leden, door zynen getrouwen Loera Nata
 Diwangfa vernomen had, dat, zoo 'er
 eenige brieven (gelyk het gerugt was) ge-
 komen waren, die dan over land door Ney
 Dieuwa van Cartafoera moesten gebracht
 zyn, gelyk hy dan ook, hem doende ge-
 vangen zetten, die beide brieven van hem
 bekomen had, welke hy, zoo de eigene
 in geel armozyn genacid, als ook de door
 hem overzette, met den borger N.
 Havelaar, nevens deze Gezant Ney
 Dieuwa, of Lang Lang Pafir, zelf, aan
 haar Edelheden nu overzond.

In de naam Gods des ontfermende ontfermers.

„ **D**Eze brief van onderdanige groete- Batavifche
 „ rang Cacoema, welken aanbevolen is de overzet-
 „ ting.
 „ befiering op het land van Java.
 „ Dezen zend ik nevens den brief van
 „ uw zoons zoon, den Padocka Soefoe-
 „ hoenan. Ik doe myn onderdanige groe-
 „ tenis voor het Hof van den grootmag-
 „ tigen Heilige Majesteit den Sulthan van
 „ het

Ao. 1686. „ het land Pagar Roejong, welke grootelyx begunftigd is van onzen God. Die „ goedgunftigen Koning, welke gezegend „ is door de voorfpraak van onzen Pro- „ pheet Mohammed, den Gezant Gods; „ welke gezegend is door de voorfpraak „ van alle gezondene Propheten. God „ geve haar zyne genade en zegen, welke „ in deze wereld met een lang leven begunftigd is van onzen Heere. Dien „ goedgunftigen Koning, welke in deze „ wereld welftand heeft ontfangen met „ alle zyne leden.

„ Vorder geliefd te weten, dat ik, dien „ Anga Beifu Amirang Cafaema, welke „ my onderdanig vernedere tot onder het „ ftof van uwe grootmagtige Majesteit, dat „ ik, zeg ik, myne onderdanige erbie- „ digheit kome doen, om dat ik Anga Bei- „ fu Amirang Cafaema door den Soefoe- „ hoenan gefield ben, om het land van „ Java te beftieren.

„ Vorder is het, dat ik tegenwoordig „ zeer myn hope gefield hebbe op de hul- „ pe van uwe Majesteit. 't Einde.

„ God is de allerwyfte.

Onderftond,

Gecollationeerd, accordeerd, Batavia in 't Kasteel, den 6 Maart, A°. 1686.

Was getekend,

ABRAHAM VAN RIEBEEK, Secretaris.

Nader be-
wys van
des Soefoe-
hoenans
quaad
voornemen
tegen ons.

Ook vond men in het nader fchryven harer Edelheden den 27 February A°. 1683 aan de Heer voorzitter van Macassar, dat zy tot nog toe niet anders konden zien, of de Soefoehoenan, en zyne dienaars van staat, zогten zich maar van de beloften en fchuld aan de E. Maatschappy te ontfiaan, en zich van ons onafhankelyk te maken; alzooy ook uit Siam bericht bekomen hadden, dat hy aan dien Koning door Gezanten om hulp tegen ons verzogt, en geklaagt had, dat wy de Macassaren in zyn land, en ryk ontboden hadden; hoewel de Koning van Siam zyn verzoek afgellagen had.

Dewyl het dan bleek, dat deze Vorst maar moeite tegen ons zogt, zoo belastten zy de zaken op Macassar zoo lang dragende te houden, tot dat de zaken van Java in een beter staat zouden zyn.

Ik was (gelyk uit dien voorgaanden brief van haar Edelheden blykt) te dier tyd op Japara, en zag daar (gelyk geen wonder

was) een groote verflagenheid, alzooy men A°. 1688. hoe langer hoe meer ontdekte, dat alles aan 't hof maar schelmery was.

Alles, wat haar Edelheden hier ontrent konden doen, bestont zoo ras, en zoo voorzichtig, als 't mogelyk was, te bezorgen, dat ons volk behouden mogt werden afgebragt.

Naderhand vonden haar Edelheden den 11 Maart A°. 1694 goed, om Poegar van Java te doen opbrengen, tot welken einde van haar ook wel uitdrukkelyk twee fchepen gezonden zyn.

Wat nu den roover Soerapati betrof, En wat deze nam, na dat hy den Keizer veel van ook Soera- zyn beste paarden, kriffen, en alles, wat Pari daar hy maar grypen kon, ontroofd had, de na gedaan heeft. vlugt na Passaroevan, ftellende al 't land daar ontrent, tot 't Prinsdom Madion en Pranaraga toe, zoodanig onder zyne gehoorzaamheid, dat de Keizer daar aan 21 der beste landvoogdyen, die deze roover zoo veel jaren na die tyd (gelyk ons in 't vervolg nog blyken zal) bezat, niet het allerminste gehad heeft.

Wel is waar, dat hy daar 7 of 8 jaren aan een wel door hondèrd duizend Javanen bezet is; maar die zyn A°. 1697 onverrigter zake wedergekeerd, behalven dat hy jaarlyks nog eens of tweemaal een zwaren inval in 't land van dien Vorstzelf tot aan Cartasoera deed, daar hy dan gemeenelyk 1 of 2000 vrouwen en kinderen, en ook veel beesten, en graan roofde, verbrandende al, wat hy niet medenemen kon, 't geen de Javanen, zonder hulp der E. Maatschappy, niet konden beletten.

Nu moct men weten, dat 's Keizers ou- 's Keizers de fchuld door de daar op gedung nog ge- fchulden, volgde legerlasten en groote onkosten van en zyn ver- tyd tot tyd by de E. Maatschappy gedra- dere han- gen, zoo merkelyk vermeerderd is, dat del met die eindelyk A°. 1682 ettelyke tonnen ons. gouds, behalven de renten der oude fchuld, beliep, waar op die Keizer 260000 ryxdaalders betaald, en zich zedert nergens mede gemoeit, maar in tegendeel zyne verbonden verbroken, overtreden, en de E. Maatschappy fchandelyk in hare voorregten benadeeld, om welke reden de E. Maatschappy zig ook in ettelyke jaren 'er na met hem niet gemoeit heeft, en mogelyk zou zy 'er zich nog niet mede gemoeit hebben, indien zy 'er door een ander voorval niet als weer ingewikkeld en ingedrongen was, alzooy dezen Keizer niet lang 'er na leetde.

D E R D E B O E K.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Soefochoenan Amangkoerats dood A°. 1703. Pangerang Depati Anom, zyn zoon tot zyn vervanger door hem verklaart. Zyn wreden aard. Hy, en Poegar, zenden gezanten. Haar Edelbeden keuren zyn aanstelling niet goed. Redenen daar af. Wyzen Pangerang Depati af. Zyne gezanten veragtelijk behandelende. Erkennen Poegar als Keizer den 19 Juny 1704. De Javaansche oorlog daar uit gesproten. Eerste togt na Java A°. 1704. Die ons zeer wel gelukt. De verdere togten. Haar Edelbeden, bericht aan verscheide Koningen gevende, kregen zeldzaam antwoord. Poegar, en zyn zoonen beschreven. Des nieuwen Keizers gedrag, en cernaam. De tweede veldtogt A°. 1705. Sterkte van ons leger. Edelmoedige daad van den Heer de Wilde. Djaja de Ningrat komt tot ons over. Kaartje van dien optogt. Sterkte van 's wyands leger. Dat zonder slag of stoot op de vlugt gedreven wierd. Verscheide Groo-ten komen tot ons over, die in genade aangenomen werden. In wat gevaar de onze in Cartasoeva raken. De Keizer voorgesteld ter ordre van den Heer de Wilde. Onze dooden. Nieuw verbond door de Heer de Wilde met de Keizer gemaakt. Waar by hem een groote schuld quytgescholden werd. Waar Pangerang Depati na toe gevulgt, en hoe by door Soerapati gehandeld is. Besluiten om Pangerang Depati te vervolgen. En Soerapati te straffen. De derde veldtogt A°. 1706 onder de Heer Knol. De vorige Leger-Predikant. De schryver by haar Edelbeden als Leger-Predikant gekoren. Zyn vertrek van Batavia. Zyn komst op Samarang. Dertig onthaal by den Kapitein der Chineezen alhier. En 't bezoek by den Javaanzien Landvoogd beschreven. Nevens eenige danszeressen, en Djaja de Ningrat. Des schryvers komst te Japara. En onthaal aldaar by 't Opperhoofd, en den Javaanzien Landvoogd. Des zelfs komst op Soerabaja. En op Gressic. Ziet den Landvoogd in de Ren-baanstryden. Nader beschryving van dit rennen. Gaat het graf van Sulthan Ampil zien. Komst van den Commandeur Knol, en andere Heeren, ook van den Prins van Madura. Die by den Prins van Soerabaja onthaald werden. Beschryving der gasten. En der maaltyd, door de Princes van Soerabaja toebereid. Die in haar trotsheid nader beschreven werd. Statelike verwelkoming van den Prins van Madura, en zyn stoet. Gemeenzaamheid van dien Prins met den schryver. Geschenk door de Heer Knol, en twee oppassers tot des schryvers dienst gegeven. Strenge krygs-ordre van den Prins van Madura. Nader beschryving van den zelven. De Brigade's van 't leger gegeven. De schryver predikt, en doopt hier eenige kinderen. Het slegt leven der bedienden op Java. Wapen-schouwing der troepen. Sterkte des Legers. En van ieder Brigade. Zie de Olifanten van den Prins van Soerabaja danszen, enz. Pangerang Depati Anoms neiging, om over te komen. Des schryvers tocht na Gressic, en zyne ver-richting. Groot gevaar van te verdrinken.

Soefoehoenan Amangkoerat's dood A°. 1703.

Depati Anom, zyn zoon, tot zyn vervanger door hem verklaard.

A°. 1703 in April, quam Soefoehoenan Amangkoerat, na 26 jaren regeerens, te sterven, hebbende zyn zoon, Pangerang Depati Anom, tot opvolger in 't Ryk, als Keizer van Java, met goedkeuring van alle de Ryks-Grooten, verklaart.

Dit was toen een Prins van 33 of 34 jaar. Hy ging wat kreupel aan zyn rechter been; maar was een Vorst, die de naam had van zeer wreed te zyn. Om daar maar eene pruve af te geven, zegt men, dat hy zoo ras niet op den throon van zyn vader geraakt was, of hy liet midden in zyn hof een steenen huisje maken, waar in hy zeer zeker zat; daar op deed hy toen duizend naakte vrouwlieden komen, om die tegen eenige tygers te zien vegten.

Geen Javaan dorst zyn moye wyven, Zyn wreden aard. of andere traegigheden aan hem laten zien, den aard. of hy was die quyt, en een man des doods 'er by.

Na dat nu deze jonge Vorst tot zyn vader's throon dus verheven was, zond hy Poegar, en zenden gezanten met een brief na Batavia aan haar Hoog-Edelheden, om kennis aan haar te geven, dat de Keizer zyn vader overleden, en hy in zyn plaats als Keizer van Java gevolgt was.

Pangerang Poegar, zyn oom, wierd in de landen van Mataram, Watas, en de Bageleen van alle de Hofs-Grooten aldaar, mede als Soefochoenan uitgeroepen, die ook zyne Gezanten na Batavia zond, om zyne verheffing aan haar Edelheden bekend te maken.

Het

A°. 1703.

Het volgende nu in opzicht van dit geval, is my door verſeide Heeren, die dit toen gezien en gehoord hebben, in dezer voegen verhaald.

Wat de Gezanten van Pangerang Depati Anom betreft, deze waren wat te voorbarig door Kapitein Hogarlinde, leggende toen als Hoofd op Samarang, en als of zy de behoorlyke hochdanigheden daar toe hadden, zonder daar toe eens laſt van haar Edelheden te hebben, erkend, en ingehaald; waar over hy ook na Batavia opontboden werd; dog na dat zy nu op Batavia gekomen waren, wierden zy niet op dien dag, maar eerst daags daar aan, gelyk ook die van Pangerang Poegar, ieder twee in getal zynde, gehoord.

De brief, die zy bragten, wierd (volgens gewoonte anders) niet plegtelyk, te weten, met twee uitdruklyk daar toe afgezondene Heeren, met drie charges van musquetten, en 7 of 9 eer- of kanon-ſchooten, ingehaald, en zy quamen aldus maar als gemeene Gezanten van geen onderscheit binnen.

Alle de Heeren der hooge Regeering waren hier ontrent van geen een oordeel; dog eindelyk stonden zy het alle toe (want de Heer van Riebeck tekende het besluit nog in zyn tuin) uitgenomen de Heer van Swol, die van gedagte was, dat men de zoon op zyn vaders troon behoorde te laten, en dat wy niet bevoegd waren, om ons daar tegen te stellen. Dus wierd hy dan afgekeurd.

Haar Edelheden nu, zynen brief gelezen hebbende, waren ganſch niet voldaan over de aanſtelling van dien Vorst, nog wilden (gelyk zy gewoon waren zedert de verheffing van zyn vader) hare goedkeuring daar toe geven, voor eerst, om dat zy hem voor een groot geweldenaar, en voor een volflagen vyand (al in het leven van zyn vader) erkenden, zoodanig, dat hy zyn vader toen al tegen ons aangezet, en gedreigd had, wat hy ons, als hy eens tot de kroon gekomen was, doen zou.

Zy oordeelden derhalven zeer voorzigtig, zoo vreczelyken nabuur beter in 't begin, dan daar na, als het te laat, en hy niet te beteugelen zou zyn, te ſtuiten. En wie dog zou niet moeten billyken, dat haar Edelheden hun ſtem van goedkeuring aan haren openbaren vyand (hoe veel recht hy ook anders hebben mogt) niet begeerden te geven.

Ten tweeden, stonden hen de Heeren Gezanten zelf niet aan, aangezien hy (volgens gewoonte) geen Prinzen des Ryks; maar een deel ſlegte lieden van geen rang ter wereld uitgekoren had, daar by be- toonende, hoe weinig agting hy voor haar Edelheden had.

Ten derden, de inhoud van den brief zelf

behaagde haar niet, alzoó hy wel zeide, dat zyn vader overleden, hy des zelfs vervanger geworden, en dat zyn verzoek was, dat haar Edelheden hem tegen zyne vyanden wilden beſchermen; maar hy repte van zyn zyde niet een letter van de verbonden te willen vernieuwen, van de ſchulden der kroon te erkennen, of die te zullen betalen, of van zich eigens toe te verbinden, dat egter de wezentlyke zaken waren, op welke haar Edelheden hem moeſten, en zonder welke zy hem ook niet konden erkennen.

Eindelyk zegt men ook, dat hy, by de aanſtelling van zyn vader, nevens den zelve, beloofd en ondertekend had, dat Poegar na zyn vader in 't Ryk volgen, gelyk hy (zoo men zegt) had hy maar by de hand geweest, ten tyde van zyn vader al gevolgt zou hebben. By al het welke nog deze gewigtige reden quam, dat haar Edelheden brieven van dezen Pangerang Depati Anom onderſchept, en daar by ontdekt hebben, dat zyn voornemen alleen was, om haar Edelheden zoo lang te borgen, tot hy op zynen thron wel geveſtigt, zyn medeſtrever gedempt, en hy dan in ſtaat zoude zyn, om ons te toonen, wat by in zyn hart voerde, en dat hy onze doodelyke vyand, behalven dat hy ook by zyn eigen volk, als een geweldenaar, zeer gehaat was.

Al deze redenen haalden haar Edelheden over, om hem niet als opvolger en vervanger van zyn vader te erkennen, hoewel zy, om tyd te winnen, goed vonden, voor eerst maar aan hem te ſchryven, dat zy zulke ſlechte Gezanten niet konden nog wilden erkennen, ofte hooren, en dat hy andere zenden moeft, met welke men behoorlyk zou konnen handelen.

Zy bleven 14 dagen op Batavia, en toen zy nu vertrekken zouden, wierden de Gezanten van Poegar voor hen binnen geroepen, en aan de zelve een brief voor hem, in een geel zattyn zakje (zynde dit de Keizerlyke verwe) gegeven, die zy, buiten op de zaal gekomen zynde, in 't gezicht der twee andere Gezanten van Pangerang Depati Anom, aan hunnen Pinang-drager overgaven.

Daar op wierden die van Pangerang Depati Anom binnen gehaald, en kregen een brief, maar algemeene zaken, en onder andere ook deze behelzende, dat haar Edelheden wel wenschten kennis van zyn's vaders dood, voor zyne verheffing gchad, en ook in zyn brief gezien te hebben, hoedanig hy zich ontrent de oude verbonden, en ontrent de zaken van zyn vaders, of des Ryks-ſchulden dragen zouden, weshalven zy dit maar als een gemeene bekentmaking aanzagen, en vooreerst zich niet verder in deze zaak konden inlaten.

Deze brief wierd hen in een zakje van wit

Haar Edel-
heden keu-
ren zyne
aanſtelling
met goed.

Redenen
daar af.

Wyzen
Pangerang
Depati af.

A°. 1704.
Zyne Ge-
zanten ver-
agte lyk be-
handelende.

wit zattyn (een veragte lyke verwe by den Inlander) overgeleverd, daar 't anders, zoo men hem als Keizer erkend had, mede in geel zattyn had moeten zyn.

Dit namen deze Gezanten zoo hoog op, dat zy dien brief in 't eerst niet wilden aannemen, waar toe zyn Edelheid nog veel beweegredenen gebruiken moest.

Zy namen dien dan eindelyk, maar alleen met de twee voorste vingeren by een tip of een punt (dat by hun zeer veragte lyk is) aan, en wierpen dien brief, zoo ras zy op de zaal gekomen waren, zeer veragte lyk, en met een groote verontwaardiging, tegen de grond, hoewel die daar na door hunnen Pinang-drager nog opgepraapt wierd, al 't welke my door Heeren, die 't gezien hebben, verhaald is.

Daar op van de zaal vertrokken zynde, vielen 'er tusschen de Gezanten van Pangerang Depati Anom, en die van Pangerang Poegar, geen kleene geschillen, die zoo hoog liepen, dat die van Poegar nog dien zelfden avond quamen klagen, en hulp verzoeken, om zeker te zyn tegen de aanslagen, die de Gezanten van Pangerang Depati Anom tegen hun leven genomen hadden, hoewel dat in zich zelven maar een valsche voorgeven, en enkele vreeze was. Men vond egter goed, tot hun zekerheid, hen met twee chaloepen der E. Maatschappy na huis te geleiden.

'Terwyl' er by Pangerang Depati Anom met het zenden van andere Gezanten getalmd wierd, stelden zich haar Edelheden ondertusschen in postuur, om Pangerang Poegar als Keizer niet alleen te erkennen (gelyk zy den 18 Maart A°. 1704 besloten te doen) maar om hem op zynen throon tegen zynen medestrefver ook te verdedigen. De oorzaak van het verwerpen van dien Prins ga ik om gewigtige redenen voorby.

Ondertusschen quamen onze volkeren by een, het welke by Pangerang Depati Anom vernomen, en hy daar over zeer bedugt geworden zynde, zoo liet hy niet alleen verscheide malen na reden van dien vragen, maar zond, als de Heer Knolal met enig volk op Samarang gekomen was, ook drie Gezanten, onder welke de eene, Soemabrata genaamd, een somme (zoo men zegt) van 70000 ryxdaalders by zig had, waar mede men oordeeld, dat hy iets van gewigt wilde uitwerken; ook hadden zy in last om de oude verbonden te vernieuwen, en om alles wat de E. Maatschappy zou mogen eischen, maar toe te staan.

Zy waren nu al tot Tingkar gekomen, dog alzo onze volkeren reeds aan 't bewegen raakten, wierden die Gezanten gestuit, en hun geld geraakte in verkeerde handen, alzo zy genoodzaakt wierden de

vlugt te nemen; dog had dit wel befteld A°. 1704. geworden, mogelyk zouden veel zaken wel een anderen keer genomen hebben.

Het recht erkennen van Poegar als Keizer van Java geschiede by haar Edelheden egter niet voor den 19 Juny, gelyk zy toen ook besloten een zegel voor hem (even gelyk zy voor Amangkoerat gedaan hadden) te laten maken.

Uit dit verward werk nu zyn vyf by- De Javaan-
zondere Javaansche oorlogen of togten na sche oor-
Java gesproken. log, daar
uit gespro-
ten.

De eerste is door de Heer Kapitein Go-
vert Knol, en Kapitein Zacharias Bintang re. Tocht
in dit jaar nog gedaan, als zy met 1500 na Java A°.
man na Damak optrokken, om die Pagar 1704.
te vermeerteren.

Pangerang Depati Anom quam daar met 40000 man tegen hen af, waar op de Heer Knol hem met 1000 man tegen trok, terwyl de Heer Bintang de Pagar met het overfchot aantastte.

De Heer Knol sloeg den Pangerang op Die ons
de vlugt, en de Heer Bintang veroverde zeer wel
'allen geluk de Pagar ook met zyn 500 geluk.
man: want had hy ze toen niet veroverd,
agt dagen daar na had het onmogelyk ge-
weest, alzo het toen zoo sterk, en zoo
lang aan een begon te regenen, dat zy niet
alleen de Pagar niet gekregen, maar het
ook niet langer in 't veld gehouden zouden
hebben.

De tweede togt was A°. 1705 onder de De verdere
Heeren Ram, en de Veld-Heer de Wil. tochten.
de, na Cartafora.

De derde A°. 1706 onder de Veld-Heer
Knol, na Bangel.

De vierde A°. 1707 weder onder de
Heer de Wilde na Passaroevan.

En de vyfde A°. 1708 weder onder de
Heer Commissaris Knol, na 't gebergte
van Malang.

Van ieder van deze togten zullen wy in
't vervolg breder spreken.

Haar Edelheden gaven ook kennis hier Haar Edel-
af aan de Koningen van Bantam, en aan heden be-
de Macassarze Vorsten, den Koning van richt aan
Goa, en dien van Boni, dat zy Poegar verscheide
als Keizer erkend hadden, en genegen Koningen
waren tegen Pangerang Depati Anom te gevende,
oorlogen, verzoekende, dat zy, als hare kregen
trouwste bondgenoten, hen met hulp zeldzaam
troepen wilden byspringen; dog alle deze antwoord.
Vorsten gaven byna een en 't zelve zeld-
zaam antwoord, by 't welke zy weiger-
den zig in deze zaak in te laten, om buiten
geschil met dat Hof te blyven. Ook heb-
ben deze Vorsten niet geruft, voor dat zy
hunnen vervanger (alzoos de Bantamze Ko-
ning: voornamelyk) by haar Edelheden
goedgekeurd zagen, om na hunnen dood
daar over geen moeite te hebben. Dat eg-
ter alle weder kragtige blyken van de groot-
heid

Erkennen
Poegar als
Keizer den
19 Juny
1704.

CAARTE GEMAAKT TER ORDRE VAN DEN EDELEN HEER HERMAN DE WILDE, RAAD ORDINAIR VAN INDIA, VELD-OVERSTE EN OPPER-BEVELHEBBER OVER DE KRYGSMACHTEN DER E. MAATSCHAPPY, SOOTE WATER ALS TE LANDE, VAN DE WEG TUSSEN SAMARANG EN CARTASOERA. Naaukeurig Waargenoomen in de op togt gedaan in't Jaar 1705. den 24. October.

1. Cartasoera.	9. Camp de Bataille.	20. Laooe.
2. De nieu gemaahte Vesting.	10. Bulberg.	21. Leger-plaats der Javaanen des Soefoeheenas.
3. Cartasoera's Gebergte.	11. Spitsberg.	22. Gaban.
4. Onse laatste Leger-plaats.	12. Ryst-velden.	23. Cantjar.
5. Gevaarlyke Clippon en Rotjen hier, waarom wy hier wat ter Linkerhand opgingen.	13. Rivier Lou.	24. Cramas.
6. Verlatene Pagger des Nyands by Salatiga.	14. Tontang.	25. Caltierre.
7. Salatiga.	15. Top Libagang.	26. Kappa.
8. Braba.	16. Onoaran.	27. Samarano.
	17. Swacoel.	28. Zee-brand.
	18. Dodol.	29. De Rivier van Samarang.
	19. Koedapaiong.	

1705. heid van ons vermogen over Keizers en Koningen in Indiën zyn.

Dit was een beleefde weigering, die wel op een goede grond schein te steunen; dog 't was ook maar schyn, alzoo hende ware en goede redenen, die haar Edelheden regt gaven, om zoo met Pangerang Depati Anom te handelen, niet onbekent waren, hoewel deze Vorsten geheel andere staatkundige redenen hadden, die hen overhaalden, en bewogen, om dit antwoord op haarer Edelheden verzoek te geven.

gar, en 200- be- even. Poegar was by zyne aanstelling een Vorst van 56 jaren, en had toen wel zeven zoonen. De oudste, Pangerang Mataram genaamd, was de vyfte niet.

De tweede, Ingabei Loor Pâsier genaamd, is een schrander Prins, en zal by gelegenheid, alzoo hy de gunst van 't volk heeft, nog spel maken; dog geen van deze twee hebben nu veel te zeggen.

Een der zeven, die het met Pangerang Depati Anom hield, heeft hy laten worgen; dog de oudste der drie zoonen, die hy by deze zyne Ratoe heeft, Pangerang Mangkonagara genaamd, is de Kroon-Prins. Zyn Broeder, die hem volgd, Pangerang Blitar, is ook zeer bemint, en dan is 'er nog een derde, diens naam my onbekend is.

Hy had den roem van een zachtzinnig Vorst te zyn, die zyn onderdaanen niet verongelykte, hoewel hy vry wat flap in zyne regeering was.

By zyne optredinge nam hy dezen eer-naam aan, die wy van woord tot woord uit het Javaansch en Arabisch ook vertalen. Socfoehoenan Pakocbowana Sinapati Ingalaga Abdul Rahhman, Mohhammed Din il Cobra Sa-Idiën Paratagama.

Socfoehoenan, den verhevenen, of de spil, daar alles op draait.

Pakocbowana, de spyker des Ryks.

Sinapati, de wakkere held.

Ingalaga, op het plein, in het strydperk.

Abdul Rahhman, de barmhertige slaaf Gods.

Mohammed din il Cobra, de geprezen vermeerderaar, en voortzetter van den Godsdienst der Mohammedanen.

Sa-Idiën Paratagama, die zich heerlyk weet te maken door het geloove.

A°. 1705 maakten haar Edelheden de voorbereitzelen van den tweeden veldtogt, zendende den Commissaris, de Heer Michiel Ram, eenige maanden voor af na Java, om alles tegen de togt van den Veld-Heer de Wilde in ordre te brengen.

Daar op quam de Heer Herman de Wilde, den 4 July na Java vertrokken, op Samarang, en trok toen op, hebbende den nieuwen Keizer, benevens den Prins van Madura, zynen Veld-Heer,

Tsjakra Ningrat, of nuden Panombahan van Madura genaamd, by zig, met een leger dat uit 6 of 7000 Javanen, en andere Inlanders, en uit 7 of 800 Europeërs bestond.

Eer dit voortgang had, wierd 'er na dien Prins van Madura, een oud graveelig man, wel 6 weken gewagt. Hy quam eindelyk, en bragt een frajzen troep volks mede.

Men wil, dat Soerapati ook 6000 man zou aangeboden hebben; dog dat dit afgeslagen wierd.

De nieuwe Keizer, eer hy nog by ons Edelmoe- quam, zond eenige kostelyke wapenen, dige daar en onder andere een heerlyke kris, en piek, van de Heer de nevens eenige ververfching aan de Heer de Wilde, die de ververfching behield; Heer de Wilde. maar de wapenen wederom zond, zeggende, dat hem die zelf zeer wel te pas zouden komen, verzoekende, dat hy die middag de gezondene ververfching geliefde met hem te komen eten, en wel voornamclyk, om over nodige zaken met zyn Majesteit te spreken. Hy sloeg dat wel niet af; maar daar quam in 't eerst niet veel van. Eindelyk egter verscheen hy, en toen ging de optogt aan.

Eer de Heer de Wilde den togt begon, Djaja de was hy al verzekerd, dat Pangerang De- Ningrat pati's Veld-Heer, Djaja de Ningrat ge- komtes ous over. naamd, een kloek, lang en rank Heer, dien ik menigmaal gezien heb, tot hem over zou komen, gelyk hy juist niet ten eersten (om reden) maar daar na ook bezorgde, dat men drie posten aan ons over gaf, die den Heer de Wilde anders nog zeer lang hadden kunnen ophouden. Zy waren Kocdapajong, Tontang, en Salatiga genaamd.

Men trok dan met het leger, na dat alles gereed was, voort, komende eerst tot Kocdapajong (daar hy tot ons overquam) en toen tot Ongaran, daar men wel 8 of 9 dagen moest blyven wagten, om de wegen klaar te maken, dat de Keizer al behoorde bezorgt te hebben.

Om nu te beter begrip van dezen op- Kaart togt te krygen, hebben wy een kaart daar van die op- van, met de letter V gemerkt, hier by togt. gevoegt, waar in men zien kan, waar de posten, door Djaja de Ningrat aan ons overgegeven, leggen.

Na dat nu de wegen klaar geraakt waren, trok men weer voort, en quam tot Tontang.

Van daar zond de Veld-Heer de Kapiteins Knol, en Hoogerlinde voor uit, om zich wel te posteren, die zich ieder aan een vleugel in 't gezicht van den vyand, ontrent Salatiga, wel begroeven, en aan den Veld-Heer lieten weten, dat zy, last hebbende, in staat waren, om den vyand op de vlugt te dryven. De Veld-Heer liet hen zeggen, dat, zoo zy aangeraft wierden,

A°. 1795.

Serkte van
's vyands
leger.

den, zy dan toonen zouden Soldaten te zyn; dog dat zy anders zyn komt eerst zouden afwagten.

Na dat nu de Veld-Heer met het leger by hen gekomen was, ging hy tusschen hen beiden in leggen, en bevond, dat 't leger van Pangerang Depati Anom ontrent 40000 man (zoo men giste) sterk, en dat het op een berg in een halve maan, voor een Pagar, wel twee mylen verre zich uitbreidende; zoo voordeelig geplaatst was, dat geen Europeisch Veld-Heer hen beter zou hebben kunnen postteren, zoo dat, indien zy 'maar moed,' gehad hadden, zy de onzen met weinig moeite, op de vlugt gedreven, en geslagen zouden hebben.

Zy hadden daar geen geschut van belang; maar wel eenige bassen. Ook was Pangerang Depati Anom daar zelf niet by; maar hy was op Cartasoera gebleven.

Na dat nu de legers in malkanders gezicht gekomen waren, namen 'er eenige Javaansche voorvegters, die de onzen uitdaagden, te voorfchy; dog de Heer de Wilde begeerde daar geen volk aan te wagen; maar vraagde zyn wildfchut, of hy die bohay-makers niet van de paarden zou weten te lichten. Hy zeide, ja, en lichtte 'er twee of drie zoodanig, dat zy van hunne paarden tuimelden.

Dat zender
slag of
stoot op de
vlugt ge-
dreven
wierd.

De Majoor Wels trof ook een Vaandrig, die op een heuvel mede eenige zeldzame gebaarden maakte, zoo wel, dat daar op het geheel leger der lafhertige Javanen (zonder dat 'er eens een aanval op hengegaan, hoewel 'er nu en dan met ons kanon gespeelt wierd) al beweging begon te maken; dog zoo als zy Kapitein Knol den berg zagen optrekken, begaven zy zich alle hals over kop, niet (gelyk de onzen gedagt hadden) in de Pagar, maar na Cartasoera, op de vlugt. Daar op vervolgden hen de onzen, en op donderdag ontrent op 3 mylen na by Cartasoera gekomen zynde, deden de Javanen negen kanon-schooten uit eenige stukken, die daar lagen, en die de onzen naderhand vonden.

Deze schooten waren het teken voor Pangerang Depati, om uit Cartasoera te wyken.

Verscheide
Grooten
komen tot
ons over.

Terwyl hy nu henen vlugte, lieten verscheide Grooten aanbieden, om zich voor den nieuwen Keizer te willen verootmoedigen, 't welke ook toen eerst door Djaja de Ningrat, en een van zyn zoonen geschied is.

Vier van de voornaamste verschenen met 'tzaamgebonde pieken voor den Keizer, al voor den intocht der onzen in Cartasoera, leggende de zelve en hunne kriften voor zyne voeten, en zweerende hem op den Coiaan trouw.

Zy wierden alle daar op aangenomen;

dog zyn zoon liet hy worgen, om dat hy zynen vyand tegen hem was gaan helpen. Andere zeggen, dat hy zelf hem knifte, dat ik eer gelooven wil.

's Vrydags trok ons leger in Cartasoera, daar men veel schoon geschut, ten getale van 4 of 500 stuks (dog zonder afuiten of roopaarden, en dierhalven ongebruikbaar) en zulken overvloed van kruit, lood, en alle andere krygsvoorraad vond, dat zy ons zeer verre daar in overtroffen, dat hen zekerlyk door gasten, die onze vrienden niet waren, bestdeld moet zyn.

Geduurende onze intrede in den Dalam geraakte daar alles rondom in brand, en wy ook in groot gevaar van overvallen te werden, indien de troepen, door des Veld-Heers voorzichtigheid, niet belast waren, om post te houden, en te blyven staan.

Alles nu weder gestild, en het volk hersteld zynde, zoo wierd Pogar op een zeer plegtelyke wyze, als Keizer van Java, door den Prins van Madura, ten overstaan en ter ordre van de Heer de Wilde, voorgesteld. Een grootte daad, en een nieuw bewys van de magt der Nederlanders in Oost-Indiën, daar een van hare dienaren een van de magtigste Keizers op zynen thron zet. Hy wierd niet gekroont, om dat de kroon in handen van Pangerang Depati Anom was.

Wy verloren op dien tocht maar een matroos, die, door wat grillen voor de Javanen te maken, gequetst, en eenige dagen 'er aan van die wond gestorven is.

Buiten dezen matroos zyn 'er nog verscheide andere, dog door ongemak, hitte, en de zware op- en afstochten (waar door zy de perfling kregen) gestorven.

De Bombardier Weinzenster, en Kapitein Hoogerlinde, een man van 300 pond zwaar, en dien zulken tocht niet geleek, stierf allereerst op dezen tocht. Zeven dagen na onze komst in Cartasoera stierf Weinzenster, en zeven dagen daar na de Majoor Wels, die alle drie op Cartasoera op eene plaats begraven leggen.

Voor zyn vertrek van den Keizer maakte de Heer de Wilde den 5 October 1795 een nieuw verbond met hem, 'tgeen door zyn E. en de Heer Michiel Ram, Govert Knol, Georg Frederik van Beilwits, Jan van Zon, Hendrik van den Horst, Jacob Frederik de Famars, en Jan de Mons, Geheimschryver, getekend was.

Het bestond in 13 Leden, vervattende niet alleen de staving der oude vorige verbonden, maar ook de overgeving van den eigendom van alle de landen aan de E. Maatschappij, die bewesten de Rivieren en bergen, beginnende van de mond der Rivier den Donan, daar ze in de Zuidzee uitloopen, en voorts langs die Rivier West

A°. 1795.
Die in ge-
nade aän-
genomen
werden.In wat ge-
vaar de o-
ze in Car-
tafoera
raakten.De Keizer
voorgefle-
ter ordre
van de
Heer de
Wilde.Onze d
den.Nieuw
bond de
de Heer
Wilde
den Kel-
gemaak

1705. West henen tot Passaroewan, daar 't binnen-meir beind, en verder Noordwaards langs de Oost en Noord-kant van dat meir tot aan de mond der Rivier Tfiborom, en langs de Oost en Noord-kant van 't daar aanvolgende ontocgankelyk moeras, tot Tifiana, ontrent het dorp Madura, en van daar Noord ten Oosten door en over 't gebergte van Dailoer, tot den berg Socmana of Soebang, en voords bezuiden en beoosten het gebergte Bonkokom, om dus by de Rivier Laffari uit te komen, zoo dat ook den landstreek van Gabang daar onder behoort, al welke landen hy by dezen ons over gaf.

Hy erkende ook de Princen van Tsjeribon, en hunne landen, voor vrye Princen en landschappen.

Ook stond hy af, en liet onder onze bescherming blyven de landen van Samanap en Pamacassam op Madura. Vernieuwende de gift van Samarang, met den aankleve van dien, daar by voegende Torrabaja, en Gamoeia, met alle de dorpen daar onder behoorende, mits dat de tol daar, en op Samarang, aan den Keizer blyven zal. Dog de E. Maatschappy geeft aan zyn Hoogheit weer over een menigte van dorpen, die onder Samarang en Caligave behoord hebben, ten getale van in de zestig stuks.

Nevens verscheide andere voorwaarden, daar by bedongen, is dit ook de voornaamste, dat de E. Maatschappy aan dezen Vorst een zeer groote schuld van veel tonnen gouds, die zy van hem, of van de kroon hebben moest, quyt schold, begerende daar van niets te hebben, om te toonen, dat het haar geenzins om geld te doen is, en dat zy haar veel meer aan de rust, vrede, en vriendschap met dien Vorst, gellegen leggen laat.

Wanneer nu dit alles door zyn Ed. wel besteld was, is hy van daar vertrokken, en weer op Batavia gekomen, na dat hy ontrent vier maanden op dezen tocht doorgebragt had.

De optogt, buiten de leg- en rust-dagen, en die der toebereiding van de wegen duurde agt, en de aftogt na beneden vyf dagen.

Ondertuschen was Pangerang Depati Anom na Soerapati gevlugt, van voornemen zynde, om zich nevens hem hier of daar te versterken, en ons zoo te verduuren.

Hy had toen, zoo men zegt, nog een groote magt van geld en juweelen by zig, alzoo'er een groote schat by eengezamelt was, om daar mede een deel van de oude schulden af te leggen; maar toen nu deze vrede-breuk kort daar op volgde, en hy van zyn throon gejaagd was, meende hy dit geld niet beter, dan tot verdediging van zyn recht, te konnen gebruiken.

Het meeste daar af is in handen van Soerapati geraakt, die hem dat van tyd tot tyd zoo ongevoelig heeft weten af te melken, dat'er eindelyk niet anders dan zyne juweelen overschooten, die hy volgens de gewoonte der vermogende Javanen gemeenelyk in een djimat, of gordel, om zyn lyf droeg; maar die ten laatste al mede moesten springen, alzoo de looze Soerapati hem wel helpen; maar geen geld daar toe geven, en ook noit in 't verschoot wezen wilde.

Nu was de nieuwe Keizer wel op zynen throon door ons gevestigd; maar zoo lang zyn medestrever leefde, of vryheid had, om met zyn vyanden aan te spannen, was'er voor hem niet veel rust te hopen.

Haar Edelheden wel wetende, dat die Vorst, hoe magtig ook in zich zelve, tegen Soerapati, en tegen Pangerang Depati Anom, zonder ons niet bestendig was, belootten dierhalven, om het daar by niet te laten, maar om A°. 1706 nogmaals een leger na Java te zenden, om Pangerang Depati Anom, of uit de wereld te helpen, of in handen te krygen, en om zich nu tegelyk aan Soerapati, wegens die moord aan 28 man van ons bedreven, te wreken.

Het oppergezag van den togt als Veld-Heer, wierd op dien tydaan de Heer Commandeur Govert Knol, en als 2°. (om zyn Ed. by overlyden te vervangen) aan de Heer Frederik Christiaan van Bergen, wel eer Kapitein tot Bantam, gegeven. Ontrent dien tyd nu was ik op Batavia gekomen.

Wanneer het nu ten naaften by tyd wierd, om ons volk na Java te zenden, vonden haar Edelheden te gelyk goet, om weder een Predikant in den trein mede te geven, hoewel die'er (om de waarheid te zeggen) meer uit gewoonte, als wel uit noodzakelykheid, of wegens eenige nuttigheid gezonden, en aan zulk een man niet de allerminste gelegenheid gegeven werd, om godurende den tocht by na iets van vrucht te konnen doen, gelyk ik tot myn leedwezen zelf ondervonden heb.

A°. 1705 hadden haar Edelheden den Heer Nicolaus Groenewoud met den Heer de Wilde mede gegeven.

Nu hadden zy wel in 't eerst besloten de Heer Feilingius derwaards te zenden; dog dezen Heer vry schielyk daar op ziek geworden, en dus niet in staat zynde, om mede te gaan, zoo vonden haar Edelheden goed (hoe zeer ik ook daar tegen by de uitdrukkelyke last der Heeren zeventien bewaard schein te zyn) den 22 Juny A°. 1706 my te bevelen, om op dien togt te gaan, zonder zich eenigzins daar aan te kreunen.

Ik verzogt wel zeer ernstig, om daar van verschoond te werden; dog al myne

A°. 1706.
En hoe hy door Soerapati gehandeld is.

Besluiten om Pangerang Depati te vervolgen.

En Soerapati te straffen.

De 3°. Veldtocht A°. 1706 onder Heer Knol.

De vorige Leger-Predikant.

Den schryver, by haar Edelheden als Leger-Predikant gekoren.

A°. 1706. bcwyzen, verzoeken, en voorregten, my door de Heeren zeventien gegeven, mogten my niets helpen.

Het behaagde haar Edelheden op den 24 dito by haar besluit onveranderlyk te blyven, het welk ik dan op den 25 dito (zoo ik niet wilde genoodzaakt werden, om nog in dat zelve jaar, als ik daar eerst van zoo een zware reize, met zoo een groot huisgezin aangeland was, weer na Holland te keeren) tegen myn wil en dank wel aannemen moest. Ik bereide my derhalven tot dien moejelyken togt, hopen- de dat alles ten besten mogt afloopen, hoewel dat geheel anders met my (gelyk wy in 't vervolg zullen zien) uitviel.

Den 3 July Zaturdags ben ik aan het schip de Gert gekomen.

Den 4 dito Zondag 's avonds ontrent 6 uren ben ik met dien bodem van Batavia 'tzeil gegaan, om onze reize na Samarang te vervorderen. Philip Terkuis was Schipper, en de Heer Kornelis Sibens Onderkoopman op dit schip, zynde de Schipper een van de rekkelykste en beleefdste, die ik ooit onder de zeevarende ontmoet, hoewel ik daar mede noit eenig geschild gehad, hebbe.

Buiten my waren op dien bodem nog de Kapitein-Luitenant Jan Theodoor Holts (een Heer die uit de Paltz stil na Indiën vertrokken, en zoo hy zeide, een zwager van de Heer Generaal Dopf te Maastricht, en door den zelven sterk aan de Heer de Wilde aanbevolen was) de Vaandrig Adriaan Ram, en 217 man, waar onder 53 Europeanen, en de rest Inlanders, van welke'er 79 tot bezettingen voor Japara geschikt waren, om daar onder den Luitenant Thomas de la Vegas, Hoofd van deze Batavische vryborgers, aan land te gaan, gelyk 'er 49 voor Soerabaja, onder den Luitenant Jacob Manuels, en 29 voor Rembang gezonden wierden.

De Heer Holts, die zig vry zeldzaam op Batavia gedragen had, willende niets eeren, dat door een zwart gekookt was, vervolgde in die manier van leven ook aan boord, komende wel mede aan tafel, dog at niet, dan wat drooge biscuit, met boter of kaas, alzoo hy zeide van de zwarten (hoewel die reinr dan hy waren) zeer vies te zyn, dat metter tyd wel overging.

Den 5 dito 's morgens ten 8 uren liepen wy in gezelschap van 't scheepje Bekstyn (dat met ons van Batavia vertrokken was) voorby de hoek van Karawang, ontmoetende daar ontrent het schip Spierdyk.

Den 6 dito des 's avonds quamen wy af en aan de hoek van Sedari.

's Nagts gingen wy weder 'tzeil, kregen zwaren regen, donder, en blixem, waar op wy weder ten anker quamen, ge-

lyk wy meest alle dag moesten doen, om A°. 1706. met het landwindje voort te geraken, al- zoo de Oosten wind ons by dag te sterk tegen was.

Den 7 dito tegen den morgen, en daar na weer ten twee uren na de middag 't anker lichtende, zeilden weer een stuk wegs henen, liepen den 8 dito 's nachts voorby de droogte ontrent Brebes, pas voorby Pamanoeckan, gerakende 's morgens voorby dien hoek van Brebes, alwaar wy twee Portugeesche schepen, en den berg van Tsjeribon, wel 10 of 12 mylen 'er af zagen, en quamen des avonds, na met een ityve koelte gezeilt te hebben, weder ten anker.

Den 9 dito 's morgens ten zes uren weer aan 't zeilen geraakt zynde, moesten wy ten tien uren aan deze zyde van de Rivier van Indramaja, dat een weinig boven Loegatal, Paman, en Soengei Radja, legt, hoewel wy 'er nog wel zeven of agt mylen af waren, ten anker komen, alzoo het sterk begon te weerlichten, dat het in deze tyd veel tegen den avond op deze kust doet.

Den 10 dito hadden wy slegt, en onstuimig weder, lichten egter ons anker; dog de zware stroom en tegen-wind dwongen ons wel haast weer een goede ankerplaats te zoeken. 's Middags gingen wy ten twee uren weer 'tzeil, kregen een zwaare travaad, en quamen tegen den avond voor de groote bogt aan deze zyde van Indramaja ten anker.

Den 11 dito 's nagts liepen wy voorby den hoek van Indramaja, zagen den berg van Tsjeribon wel 18 of 20 mylen van onsaf, die wel 10 mylen landwaard in legt, en zich zeer vlak, aan wederzyden atgaande vertoont.

Wy zeilden niet zeer mooi weder, hoewel wat scherp, langs die kust, tot 's avonds laat, en quamen op vyfvadem ten anker.

Den 12 dito zeilden wy van 's morgens tot 's avonds, ankerden weer tegen den avond, zonder dat wy iet anders, dan den berg van Tsjeribon, zagen.

Den 13 dito 's morgens weer aan 'tzeilen geraakt zynde, moesten ten half tien op zeven vadem (schoon geen landzagen) nevens onzen makker ten anker komen.

Den 14 's nagts ten half een lichten wy ons anker, dog moesten dat ten zeven uren al weer in de grond werpen, zicnde geen land, dan tegen den avond den berg van Tsjeribon nog al van verre, en eenige visschers van Tagal in zec. Wy zeilden dien ganfchen nagt door met een schoonen landwind, en quamen den 15 dito af en aan den berg van Tagal 's morgens ten agt uren ten anker, vernemen- de het scheepje de Hartloop onder de wal.

Den 17 dito 's middags zagen van ver-

re het hoog land van Candaal vlak voor uit, of wat ter zyden ons, zynde een zeer hooge rug, en twee bergen, als die van Tsjeribon en Tagal (hoewel de eene wat hooger als de andre) 'er by, en in 't midden van twee andere gelegen. Wy zagen ook een chaloep van Samarang komen; dog quamen niet voor 's avonds ten acht uren voor deze stad ten anker, bevoelende my den eerste dag niet al te wel, dog daar na beter.

Wy vonden hier de schepen de Liefde, de Lek, Schoondyk, Bekestyn, de Hartloop, en de Yffel op de Rede, waar op toen de Schippers Woordman, Bogaard, Verheide, Pavy, Coops, en van Dyk waren.

Den 19 dito ging ik hier aan land, en werd van de Heer Opperbevelhebber Knol met zeer veel agting en genegenheid ontfangen, gelyk ik ook ten huize van zyn Ed. myn verblyf genomen, en het daar byzonder wel in de tyd van myn aanwезen gehad hebbe.

Den 20 dito quam hier 't schip de Eenhoorn (waar op Schipper de Vries 't bevel had) met de vlag van boven, en met den Landvoogd van de Moluccos, de Heer Pieter Roozelaar, benevens zyn beminde, vyf kinderen, den Onderkoopman Abraham Patras, enz. op de Reede, die door de Heer Knol, my, en meer andere ingehaald, zeer deftig ontfangen, en in de Vesting hier allemaast myn vertrek gehuisvest werd.

Op die zelve dag gingen wy gezamentlyk met een vry iterk gezelschap, waar by de Heeren Roozelaar, Knol, Kapitein van Bergen, en meer andere waren, den Kapitein der Chineezen alhier, Angko genaamt, bezoeken, die in een zeer fraei en groot huis woonde, alwaar hy ons dien avond heerlyk onthaalde.

Den 21 dito, op welke dag de schepen de Liefde, en de Lek na Soerabaja vertrokken, gingen wy den Javaanschen Landvoogd alhier, Soera di Menggala, een van de vier Strand-Heeren, niet het voornoemde gezelschap, waar onder ook de Heer Holts was, bezoeken.

Deze Heer deed 't gezelschap de eer aan, van ons niet alleen een pragtige maaltijd, maar ook 't vermaak te geven, van zeven zynere beste danseresen te zien dansen. Ik vond daar wel ganfch geen genoegen in; dog moeft dit nu, in weerwil, aanzien.

Het was een Heer van onrent zefftig jaren, zeer kostelyk met een goud-lakens badjoe of opperkleed, een lange muggenbroek, en een zeer fraei vrouwen-kleedje, om het beneden-lyf, bekleed, daar ik hem anders in 't gemeen (buiten zoo een aanzienelyk bezoek) met een geel lakens badjoe, en met een slegt kleedje over zyn

IV. Deel.

broek vry zeldzaam toegetakeld, gezien heb; dog nu had zich die man, om ons te ceren, op zyn fraeifte opgefchikt.

Zoo als wy aan zynen Dalam, of by zyn Hof quamen, deed zich daar een groot voorhof op, zynde een opene plaats met veel wooningskens voor zyne bedienden. Daar na gingen wy door een groote poort, ter zyden de welke wy een stal met een Olifant 'er in, die niet van de grootste slag, hoewel hy al oud was, vonden.

Men liet hem voor ons los, en hy ging, om ons erbidigheid te bewyzen, op zyn eene knie voorover leggen.

Daar na quamen wy door een andere steene poort in dat Hof zelf, daar wy verscheide steene wooningen, zoo ter zyden, als in 't midden, en een zeer groote en hooge Saboa, of opene fchuur, van zware balken, met karbeels voorzien, en in de zelve ontrent 200 Javaansche halfnaakte vrouwliden op den grond vonden zitten. Deze Saboa stond vlak voor de wooning des Landvoogds, alwaar zich ter zyden ook een slaap-plaats of ledikantje opdede; dog aan de andere zyde zag men een groot getal van pieken.

Na dat wy twee of drie treden voorby die plaats, daar de Olifant stond, geraakt waren, quam de eerste vrouw van den Heer Landvoogd, nevens nog twee andere van zyne vrouwen, de gemalin van den Heer Roozelaar, en ons allen, verwelkomen, leidende ons na die voornocnde plaats, alwaar veel stoelen met kussens waren, verzoekende ons om daar op te gaan zitten, aan twee tafels, die daar ook gesteld, en op welke tapyten gelegd waren.

Ik had de eer om allemaast de eerste vrouw van den Heer Landvoogd te zittē, die my een fonting (of geregen snoer) met bloemen (een ongemeene groote eer, en die men na de Javaansche Hof-wetten niet mag af slaan, zonder zulk eene vrouw van staat te hoonen) vereerde. Zy droeg, dat wat zeldzaams was, ook muilen, en was eerst boven den boezem, die gedekt was, geheel naakt; dog toen de Heer Roozelaars Gemalin haar in 't Maleitsch vraagde, waarom zy geen badjoe aan had, en zoo trok zy, aanitonds een zilver lakens badjoe, of wambasje, werdende enigzins beschaamd, aan.

Zy had (op zyn Javaansch) een zwaren bos met geolide zwarte hairen op 't hoofd, die tusfchen beiden met een band opgebonden waren. Zy was anders zeer vriendelyk en beleefd.

Zy onthaalde ons eerst met saffraan-thee (want de grooten op Java drinken niet anders, om alles op zyn itaneufte en kostelykft te doen, alzooy voor ieder pond zefftig gulden moeten betalen) en daar na met allerlei schoone confituuren, en heerlyke vrugten, waar op 's avonds een prag-

tig

A^o. 1706. tig avondmaal volgde, daar wel overvloet van schoon eeten, dog geen andere drank, dan water was.

Om nu weder tot den dans, die voor af ging, te keeren, zoo moet ik zeggen, dat wy geen honderd tellens gezeten hadden, of daar quamen die zeven danseresfen in, van welke de Javanen een groot werk, en die ook een groot deel van hare staatvoering uitmaken.

Djaja de Ningrat had 'er veertien, welkers gout en juweelen hem meer, dan tien duizend ryxdaalders, quamen te staan.

Eerst dansten 'er zeven gelyk, welker kleeding en toetaking, benevens het verdere, tot dat dansen behoorende, wy hier niet omstandig zullen beschryven, aangezien wy, op Soerabaja gekomen zynde, by den Prins van Madura beter gelegenheit daar toe zullen hebben.

Na dat die zeven dogters gedanst hadden, quam 'er een man en vrouw, die malkanderen zeer aardig vryden, voor den dag.

Deze vryfter quam eindelyk op de schloot van den Commandeur Knol, daar na op die van Kapitein van Bergen, en eindelyk op die van den Kapitein-Luitenant Holst zitten, die haar ieder een kleen geschenk, dat zy ook al vry aardig bedelde, gaven; dog met de Heer Holst had zy de meeste moeite, om dat hy geene der Inlandsche taalen verstond, behalven dat hy deze gewaande dogter ook niet al te fatzoenelyk aantafte, maar hy vond zich zeer in zyne meening bedrogen, als hy, in de plaats van haren boezem, twee calappusdoppen, met wat lywaat 'er over, en aldus klaar bevond, dat het een mans-perzoon was, ontrent welken hy zich vergrepen had.

Dit was oorzaak, niet alleen van een groot gelach en geschater, zoo van onszelfschap, als van een grooten troep Javaansche vrouwen, die ontrent twintig of dertig treden van ons af zaten, om daar de Javaansche muzyk, met na de bodoc, of trommel, te zingen, waar te nemen; maar ook om, dat hy, boven het vorige geschenk, 'er nog een byvoegen moest, om die smaad, die hy quasi deze gewaande dogter aangedaan had, te dekken; ook dorst zy zedert die tyd niet weer in de baan komen.

En Djaja
de Nin-
grat.

Daar op quam een andere danseres te voorfehyn, zynde een van de beste, die Djaja de Ningrat, gewezen Veld-Heer van Pangerang Depati Anom, die tot ons overquam, had mede gebragt, gelyk hy daar ook met zyn oudste zoon tegenwoordig was. Deze Heer was een wakker, vry lang en mager man, wel verstandig, dog ook zoo groots van hert, dat hy zich byna niet verwaardigde iemand aan te spreken.

Hy had als een verrader, zynen Prins A^o. 1706. verlaten, en ook al de trekken van een schelm in zyn wezen, waarom hy van de onzen in alles mistrouwd wierd, dat hem zeer smertte, 't geen men aan hem ook wel merken kon, alzoo hy wat anders van ons verwacht had.

Hy was nu Depati, of Stadhouder des nieuwen Keizers op Ongaran, 'en had deze dogter tot vermaak van zig zelven, en van 't gezelschap van de Heer Knol, en van den Heer Landvoogd van Samarang, mede gebragt.

Voor een Javaansch vrou-mensch* was zy redelyk blank, en vry wel besneden van wezen, dat eenigzins na 't wezen van een Chinese dogter zweemde, gelyk zy ook zoo by na wat lymende van taal was, dat alle Javaansche vrouw-lieden eigen is. Zy zong zeer wel, ook had zy (gelyk de andere danseresfen) een voorhoofd-cierzel van goud, of verguld zilver, dat zeer schoon, en iets zeldzaams voor my was, hoewel ik 'er naderhand in Amboina meer gezien hebbe, gelyk ik die aldaar ook in prent vertoone.

Daar beneven waren alle deze danseresfen rykelyk van ringen aan alle de vingers, en die weer heerlyk met diamanten, robynen, en esmarauden voorzien.

De voorhoofd-cierzels van alle deze vrouwen, die anders redelyk wel besneden van aanzicht waren, hoewel die van Djaja de Ningrat de vlag voerde, en wel de fraciste van wezen was, sehenen een soort van paarden-tuigen, die haar immers zoo zeer ontcierden, als de bōbori (een geel smeerzel) waar mede zy, om fracie te zyn, bestreken waren.

Haar boven-lyf van den boezem af, die zy met een kleedje bedekt hadden, was naakt, en die danseres van Djaja de Ningrat had zeer veel bloemen in 't hair, dat, gelyk dat der andere, zeer sterk met welriekende calappus en andere olien, met bloemen gemengt, bestreken was.

Die van Djaja de Ningrat, welke beter, dan de andere, opgevoed scheen te zyn, begon noit haren dans, of zy sombayde eerst etelyke malen voor het gezelschap, dat by hen voor een soort van een beleefde groot doorgaat.

Gelyk 'er eerst maar eenige byzondere gedanst hadden, zoo dansten 'er daar na zeven gelyk zeer aardig, en zwak voor af, aan ieder zyde drie, en een in 't midden. Dan danste 'er eens een voor, en drie en drie agter de zelve, draejende hun lichaam en armen, op een verwonderens waardige wyze in zeer veel bogten, en gevende gedurig met het oplichten en gedurig tusschen de beenen slaan van haar kleedje, dat voor hen sleepte, een groote zwier en aardigheid aan haren dans, behalven dat hier toe ook niet weinig hielp het gedu-

A. 1706. durig oplichten van een groote witte fluy-
er, die by na voortgebonden, maar zoo
lang was, dat hy achter op de grond
fleepte, die zy dan gedurig zeer aardig ag-
ter uit, dan eens van de grond oploegen,
en dan eens weer om hare hand wonden.

Terwyl deze dochters dansten, waren
'er, onder een groote troep vrouwen, die
wat van onsaf, en ontrent 20 of 30 fehren-
den voor uit, zaten, weer eenige andere
Javaanfche Deerns, die op 't slaan van de
Gong, en Tifa, en van een inlandfche
eithr, zongen; dog al haar Muzyeq be-
flood enkel in 't uitgalmen van Re, Mi,
Re (even als de Muzyeq der Chineezen)
en in Cadançen, by quarten, terzen, en
quinten, op een zeer onaangename wyze,
en met een lyming, die my fehrikkelyk
verveelde.

Na dat deze wat gedanst hadden, gin-
gen zy wat agter uit, dog gemeenelyk
ging 'er een voor aan zitten, en toen quam
die van Djaja de Ningrat, die zeer kolte-
lyk gekleed was, ongemeen wel danfte,
en zeer fraei, voor een Javaanfche, zong.
Zy danfte naderhand met een anderè Ja-
vaanfche dogter, en met een Javaan, die
zeer wel zong, en vry behendig met zyn
fchouder-blad, en met zyn arm een ge-
luid als iemand, die (met eerbied gezegt)
'er een vliegen laat, zoo dikwils als hy
maar wilde, wift te maken; waar op dan
't ganfche gezelfchap, en voor al die Ja-
vaanfche trop met vrouwen (onder 't ge-
durig roepen van mang koono, dat is, zoo)
niet weinig begon te laghen.

Na dat dit eenigen tyd geduurd had,
wierden wy aan een heerlyke tafel ge-
zet, en namen, na zeer deftig van de-
zen Heer Landvoogd onthaald te zyn, en
na een zeer diepe dankzegging, laat in de
nacht, ons affcheid van den zelven, die
men zegt een Heer van groot vermogen te
zyn.

Hy trekt van zyn tollèn entinden wel
drie duizend ryxdaalders, en dan vanden
handel, die de Chineezen, en andere daar
voor hem doen, nog wel zoo veel, zoo
dat men gift, dat hy 't eene jaar door 't
andere wel tien duizend ryxdaalders inkom-
men heeft.

Den 22 dito 's morgens ten agt uren
vertrokken wy na Japara, en de Heer
Roozelaar met den Eenhoorn na Batavia.

Wy zeilden dit rak in vyf mylen af en
aan die ftrad, dog kregen de wind zoo
fterk tegen, dat wy eerst 's avonds ten
zes uren, een myl buiten de Ree, en de
twee Eilanden, ten anker quamen.

Deze twee Eilanden leggen ten Oosten
van Japara, en een myl Westelyker ook
een met reven, wel twee mylen van de
ftad; en men moet hier beoosten die Eilan-
den inloopen.

Den 23 dito liepen wy tuffchen die

twee Eilanden door, en quamen op vyf A. 1706.
en een halve vadem ten anker.

Wy, na land roejende, lieten den berg, ^{Des fchry-}
een klip, en nog een andere onderwater, ^{vers kouft}
beide digt by den berg, ter regterhand te Japara.
leggen, en quamen zoo langs den berg in
de Rivier, en aan land.

Wy vonden daar den Opperkoopman
Govert van Wyngaarden, als Hoofd en
Gezaghebber van Java's Noord-Ooft-kuft,
hoewel de Heer Commandeur Knol nu 't
gezag boven hem voerde.

Als eerste van den handel, oft tweede van
dit Comptoir, lag hier zekere Lampe, eene
de Wys volgde hem in rang als tweede,
en daar na eene van Citers als Fifeaal voor
die tyd, en als Geheimfchryver te gelyk.

Pas voor ons quam 't fchip Schoondyk
hier op de Reede, 't geen Kapitein de Be-
vere na den Leger-trein, of na Soerabaja,
brengen zou.

De Heer van Wyngaarden ontfing my
zeer beleefd, en had de goedheid om my
te verzoeken van by hem, zoo lang ik daar
was, myn verblyf te nemen, gelyk ik ook
dede.

Ik bezogt ten eerften den Javaanfchen ^{En onthaa-}
Landvoogd van deze ftad, Sedjana Poera ^{aldaar.}
genaamd, die my, nevens de verdere van
ons gezelfchap, zeer minnelyk ontfing.

Hy is de derde in rang van de vier groo- ^{By 't Op-}
te Strand-Heeren. Hy onthaalde ons met ^{perhoofd,}
thee en confituren, die ons van vrouwen ^{en by den}
(volgens den Javaanfchen trant, die hare ^{Javaan-}
meeste zaken door vrouwen laten verrig- ^{fchen Land-}
ten) angebragt wierden onder een groo-
te Saboa, daar veel matten op de grond
gefpreit lagen, waar op die Heer met de
beenen kruislings onder 't lyf zat, hebbende
by zich ftaan een tabaks-dooz, of een
calappus-dop met een goud dekzel, een
riet van zes of zeven voeten, en tuffchen
ieder vinger breed een goude band, een
gindi (of water-kan) met goud beflag, en
verfcheide andere zilvere vaten, daar ge-
bragt, om zyn praecht en vermogen te toon-
nen.

Als ik myn affcheid van hem nam, ver-
cerde hy my een koebeest, en twee korven
met hoenderen, waar tegen wy hem we-
der een ander gefchenk toezonden, alzo
't daarom gedaan was.

Ik bleef hier niet langer dan eenen dag
en nacht, en vertrok den 24 dito van land;
dog wy geraakten niet voor daags 'er aan
in zee, quamen den 28 dito voor de Ree-
de van Rembang ontrent twee en een hal-
ve myl van de wal, latende ter rechter-
hand drie quart myls voor uit een Eiland
met vier boomen, en wit ftrand, en nog
een ander met twee boomen 'er op, leggen.

Men moet aldaar, gelyk ook by Tsjer-
ribon, om de fteen-bank veel om varen,
en van de Ooft-kant af op de Reede kom-
men, alzo 't om de West alomme droog,
en

A°. 1706.

en veel drooger is, dan 't wel in de kaart vertoond werd.

De Schipper, Onderkoopman Sibens, en de Vaandrig Ram, gingen 's avonds ten agt uuren aan land, en vonden daar de Vaandrig van den Bosch als Hoofd leggen, hoewel hy 'ernog niet voorgesteld was, wagtende na de gevolmagtigden, die met een Pansjalang al agt dagen van Japara onder weg geweest waren.

Den 30 dito 's morgens vertrokken wy weder van daar, en quamen op Zondag den 1 Augustus ten zeven uuren 's morgens op vyf en een half vadem ontrent den hoek van Panka, en zoo na aan Soerabaja, als wy konden; dog nog wel tien of elf mylen 'er af, ten anker.

Wy vonden hier de sehopen de Liefde, de Lek, Brandenburg, Schoondyk, de Hartloop, en zeer verre voor uit nog een ander schip leggen; dog op dezen zelven dag verirok Brandenburg na Batavia.

Daar verliep al eenigen tyd, eer ik (al-zoo het tusschen de plaats daar wy ten anker lagen, en tusschen Soerabaja, zeer droog en vol reven is) wierd afgehaald, dat eindelijk met een kleen scheepje, de Sufanna genaamd, en waar op de bevelhebberende Schipper over de Tréins-vloot Joan Faber gebood, op den 5 dito geschiede, komende met zynen Onderkoopman Hugtenbroek aan boord.

Wy liepen den 7 dito voorby 't Eiland Mengarek, en quamen, toen wy verre genoeg waren, den 9 dito eerst ten anker.

Des zelfs
komst op
Soerabaja.

Ik ging van ditscheepje, ontrent de Rivier van Soerabaja gekomen zynde, in een sehuit, en wierd de zelve, die niet heel breed dog fraci is, ontrent drie quart myls opgeroeid, trad daar te land, wierd zeer vriendelyk van de Heer Willem Sergeant, Kapitein en Hoofd alhier, verwelkomt, en in zyn wooning gehuisvest.

Ik vond hier ook als tweede, den Onderkoopman Gerard van Kervel, die by 't trouwen van myn oudste dogter wel in myn huis tot Dordrecht geweest, en my, door 't maken van een fraci vers op haar huwelyk, bekend was, welke kennis my naderhand (gelyk wy zien zullen) van zeer veel nut geweest is.

En op Gref-
fic.

Daags voor dat ik op Soerabaja quam, of den 8 dito, ging ik, om my eens te verlugten, na Grefsic, alwaar ik by den Temanggong, Poespa Nagara, een zeer braaf, naefsig, en vernuftig man, die middag zeer deftig ter maalyd onthaald wierd.

Ik vond by dezen Heer een wapen-huis, dat vry net, groot en keurlyk was, voorzien van een groote menigte van donderbussen, snaphaanen, lange en korte pieken, die zeer fraci met zilver ingelegt waren, en van welke oorlogs-gereedschappen hy zelf veele gemaakt had.

Hy had ook op zyn binnen-plaats als A°. 1706. een Diergarde, waar in hy allerlei soorten van vee had.

Ik zag 'er hoenderen van allerlei slag, die men bedenken kan, Siamze, Javaansehe, kleene en groote, ook hoenderen met verkeerde vederen, korte met ruige pooten, zwarte met zwart gebeente (die voor de gezondste gehouden werden) en veel meer andere, die my nu niet te binnenen sehieten.

Daar waren verscheide soorten van Endvogels, van Ganzen, en zeer fracie duiven, Suratze met opstaande staarten, kleene Bengaalze blaauwe en witte Pagaderten of Bagdatze duiven, tuimelaars, en andere zeldzame soorten, en 'wel acht of tien koyen met verscheidene soorten van fracie toitel-duiven.

Ik heb ook noit zoo veelerei soorten van zeldzame Aapen in een gezien. Hy had een spier-witten, en ook een pek-zwarte Aap, die ongemeten fraci waren, en een zeer groote graauwe Meerkat, met een zwarte kop, en een lange staart, die waardig was gezien te werden.

Na dat wy al zyne fracijgheden met veel verwondering gezien hadden, namen wy afscheid, bedankende hem voor de beleefheid, die hy ons bewezen had.

Hy vercede my ook, zoo als ik henen wilde gaan, twee fracie kalveren, hoenderen, en eenige tortel-duiven, welk geschenk ik hem naderhand wel tien dubbeld geloond heb door een sonderlingen dienst, die ik hem dede, behalven; dat ik hem kort daar aan ook een fraci geschenk 'er tegen 't huis zond. Ik vond de tortel-duiven zoo fraci, dat ik ze waardig keurde na Batavia tot een geschenk aan myn huisvrouw, en kinderen te zenden.

Ik wierd niet alleen van de Heer Sergeant zeer minnelyk ontfangen; maar die Heer ging ook, om my eenige uitspanning te geven, dien zelve avond met my na de Alon Alon, of de Pascebaan, by welke de Depati of Landvoogd van Soerabaja, die tweede in rang van de Strand-Heeren was, zyne wooning had, en alwaar men nog op dien zelven dag (zynde maandag) te paard tegen malkanderen rennen en stryden zou. Op dezen dag doen dit alle de Grooten des Ryks, en de Landvoogden; dog geen van hen durft dit op een Zaterdag doen, alzoo dit dan by niemand dan de Keizer geleheden mag.

Wy vonden den Depati onder twee Zien den groote Waringin of Pitsjaar-boomen zit-Land-ten op een plaats, daar tien of twaalf Chi-voogd in de Ren-neehehe geverniste stoelen stonden; dog de Ren-zaan stryden. zoo ras hy ons zag aankomen, stond hy den op, quam ons te gemoet, verwelkomde my zeer beleefd, en betuigde my in 't Malets zeer verheugt over myn komst te zyn.

Hy was een man van een brave geflalte, dog

A. 1706. dog wat plat van neus, redelyk vet, en zeer deftig gekleed, zynde een Heer van ontrent zes en dertig jaren. Hy had over alle zyne andere kleederen, een zeer fraai vrouwen kleedje van flaat, dat zy Cobâr noemen, dat om de middelen met een groene zyde en goud-draadze gordel, ieder ftreep van dien een vinger dik, en agt of tien reizen rond gaande, gebonden was, waar aan ook de trems aan een goude haak was, aan welke zy in 't rennen gewoon zyn haar korten paarde-toom vast te maken.

Dit kleed van flaat is zeer ruim, en vol ployen, dik op een gekoppeld, en zoo wyd, voor al in de zyden, dat het haren tred, die zeer moedig is, veel langzamer en deftiger ons doet voorkomen.

Nader beschryving
Hy had een Sonting, of rift bloemen agter zyn ooren hangen, en zyn hair blonk van de welriekende olie, waar mede het gezalf was, waar in de Oosterlingen een groot cicraad stelden.

Hy had ook, dat anders zeldzaam by de Javanen is, muilen aan zyn bloote voeten, en stond klaar om een aanvang van dit ren-fpel te maken.

Hy verzogt ons eerst te zitten, en fteeg, na een weinig gezeren te hebben, op een zeer fraai paard, dat graauw van hair of een moye fchimmel, zwart van maanen, en van een zeer eierlyke Javaanfche zadel voorzien was, voor en agter met een overfchietende, en geplit groen-zyde ftof, en aan wederzyden met een rond fehild, als een halve maan van gedaante, bedekt.

Zyn broek, die men toen hy te paard fteeg, zien kon, was van goud laken, hangende op zyn Perfiaanfch tot op zyn voeten.

Terwyl hy te paard klom, nam hy een ftonpe fpeer, of pick van tien of twaalf voeten, in de hand, floop zich zeer vast met de knien, en maakte de toom van zyn paard aan de voornoemde trems vast, om dus het paard met zyn lyf en knien te beftieren.

Hy reed dan eerst op een zeer hoogdravende ftrap de Ren-baan half rond, en dat zoo verre, dat hy nu vlak tegen ons over stond, zynde die baan wel twee honderd fchreden lang, en ontrent zoo breed.

Deze Prins, die een van de grooftertigfte is, dien ik op Java ontmoet heb, was waarlyk een man, die zich uiterlyk zeer heerlyk en groots in alle zyne gebaarden, en op zyn fchuimbekkende ros zoo moedig opdede, dat het een luft was hem dus dan eens te zien henen draven, dan weer eens zeer aardig zyn paard te doen trippelen, dat de Javanen in hunne paarden byzonder beminnen.

Vandit enmen.
Ook had deze Prins de roem, van op Java, buiten Djaja de Ningrat, en Sedjana Poera (die mede zeer vermaard in het

Ren-perk waren) zyns gelyk niet te hebben. A. 1706. behalven dat hy veel ruftigervangefalte, dan een van die twee Heeren, was.

Hy had drie broeders, van welke de naafte in jaren aan hem, Jangrana genaamd (zynde Heer van Lamoengan, dat agter Greffic gelegen, en ontrent twee duizend zielen fterk is) op 't flaan van een meenigte van Gongen, op hem af quam, het welk hy zoo ras niet gezien had, of hy vatte zyn fpeer met beide zyn handen, dreef zyn paard met een volle galop, met de toom op de trems, op zyn broederaan, en dwong zyn broeder de Ren-baan te verlaten, alzoohy 't tegen hem onmogelyk gaande houden kon.

Na dit verricht, en nog eens moedig het Ren-perk rond gereden te hebben, quam hy weder by ons zitten, en gaf aan een groote meenigte van andere Ridders, die zich op hunne paarden in dit Ren-perk bevonden, gelegenheid, om ook hunne dapperheid in 't ftryden, en vastigheid in 't ryden te vertoonen.

Die van zynen bloede, of van den eerften rang waren, zag men van de andere door eenige lange finalle linten of bladen voor aan de fpeer onderscheiden, en die volgden in 't rennen ook onmiddelyk na hem, alzoohy 't een groote misdaad wezen zou, om voor een Heer van hooger rang op 't midden van 't Ren-perk te verfchynen, of iemand anders uit te dagen, waarom zy ook alle zich aan de eene zyde van de Pascebaan houden, wagtende een iegelyk zyn tyd, en beurt met veel geduld af.

Wy zagen toen wel veel topjens of witte platte Javaanfche mutsjens van de hoofden van deze en gene Ridders afstuiwen, die van hun volk dan opgeraapt wierden, maar daar viel toen, gelyk ik op andere tyden wel gezien heb, geen van allen van zyn paart; een bewys, dat zy dit rennen en ftryden zeer vast verftonden.

Na dat dit een groot uur geduurd had, namen wy afscheid van dezen Prins, en zyne broeders, en keerden na huis onder een afgryzelyk gerammel van een groote meenigte van zware Gongen, die een iegelyk van die Ridders daar van zyn volk had laten brengen, behalven die van den Depati, die zoo groot en zwaar waren; als ik 'er oit ergens gezien heb.

Den 10 dito tegen den avond gingen wy over de Rivier van Soerabaja, om de vermaarde graven van 't Dorp Ampil te zien.

De Heer, die ons derwaards geleide, was Angadjaja, zoon van den gewezen Temanggong van Passaroewan, diens vader door Soerapati daar uit gedreven, en aan welken Heer, by 't veroveren van Passaroewan, de belofte gedaan was, van hem weer in zyn vaders plaats te stellen.

Het vermaarde graf, daar hy ons na toe bragt,

A°. 1706.
Gaat het
graf van
Sulthan
Ampil
zien.

bragt, was dat van Sulthan Ampil, de vader van Panombahan Ratoc, dien grooten Javaanzen Heilig, die op het bergje Giri, mede in een aanzienlyke en verheene graf-ftede, begraven legt.

Zy verhaalden my te dier tyd van dit, en van de andere graven veel zaken, die ik naderhand, by naauwer onderzoek, geheel anders bevonden heb.

Zy fpraken van enen Sulthan Kadjaradjat, die nevens dezen Sulthan, en nog een andere Arabier, Bootapoeteh genaamd, uit Arabien op Tsjeribon gekomen, en als grondvefter des Mohammedaanfchen Godsdiens aldaar begraven zou zyn, waar mede zy van den vermaarden Sjich Ibn Moelana (die zy niet recht fchenen te kennen) wilden fpreken.

Deze Bootapoeteh legt twintig of dertig fchreden verder, tegen over het huis van Angadjaja aan de over zyde dezer Riviere, alwaar ook de vader, en 't gansch geflacht van dezen braven Heer Angadjaja onder een hoogen boom begraven lag.

Wy gingen na dit beroemde graf van Sulthan Ampil door een naauwen weg, en door verfehiede nauwe Poorten van roode moppen opgemetzeld, quamen daar na over verfehiede matig groote opene plaatzen, alwaar men ook eenige flegte Saboa's zag, onder een van welke wy een Bruidegom met een kleedje van groen gaas met goud'er op, om 't lyf geflingerd, met bloemen agter de ooren, en verder naakt van boven-lyf, nevens zyn bruid, die mede vry flegt gekleed, en boven de boezem al mede naakt was (hoedanig de meefte Javaanfche vrouwlieden gaan) zagen.

Zy, die daags te voren bloemen op dit graf gebragt hadden, waren 'er nu geweest, om een zegen over hun huwelyk van dezen dooden Heilig af te bidden.

Eer wy verder gingen, geraakten wy over een plaats, daar men onder een kleen bruggetje, of rondom een fteen, daar men over ging, water vond, waar in zy hunne voeten, eer zy verder gingen, met cerbied, en om dit heilig graf niet te bezoe- delen, wiefchen.

Na dat wy nog twee portaaln doorgegaan waren, quamen wy op een plein van dertig voeten breed, en wel zefftig diep, met zeer veel graven in de open lucht vervuld. Zoo haaft wy by des Sulthans graf quamen, dat vry flegt, en maar met wat aarde en eenige groente beftroit was, knielde de Opperpriefter, die ons nevens Angadjaja derwaards geleid had, en ook Angadjaja zeer eerbiedig, nevens alle de Javanen, die in hun gevolg waren, neder.

Zy verhaalen ons verder, dat deze groote Heilig zoo flegt op zyn uitdrukkelyk verzoek begraven, en dat 'er tegen zyn wil en begeeren, naderhand uit eerbiedigheid wel een heerlyke Tent over het graf ge-

maakt; dog dat die door een zware storm A°. 1706. van daar na Madura gevoerd was.

Van dezen Sulthan Ampils zoon, Panombahoc Ratoc genaamd, verhaalen de Javanen, dat, als hy eens in zyne aandagt en gebed bezig zynde, door een Olifant geftoort wierd, hyden zelve een flag gaf, dat hy in een fteen veranderde, gelyk die nog heden by zyne graf-ftede op Giri, maar door den donder voor 11 of 12 jaren in flukken geflagen, te zien is. Ook getuigen zy dat deze H. zich wel veertien dagen aan een, in twee groote kuilen, die nu nog by dit graf te zien zyn, onthield. Dat immers een bewys van groote heilighid is.

Den 11 Augustus quamen de Heeren Knol, en Frederik Christiaan van Bergen, hier van Samarang, die wy gezamentlyk te gemoet gingen, om hen met veel ftatic en een grooten trein, wel 70 mannen fterk, een ftuk weegs in te halen.

Den 15 dito wierden wy by den Depa-ti van Soerabaja princelyk onthaald, alwaar ook de oude Panombahan, of Prins van Madura, Tsjakra de Ningrat genaamd, een Heer van in de tagtig jaren, mede verfehene, zynde met Kapitein Henrik van der Horft daar gekomen, door de Kapiteins Zacharias Bintang, en Willem Henrik de Bevere afgehaald, en door den Zeevoogd met vyf, en door de mindere vaartuigen met drie erfchooten verwelkomt, buiten welke 'er dertien aan land gedaan wierden, terwyl hy onder 't geklank van trompetten en pypers aanquam.

Deze Prins was, hoe oud en kaal van hoofd, nog een zeer vermakelyk Heer, dat te meer te verwonderen was, alzoohy niet gaan kon; maar op een vierkante bekleede plank, waar aan vier zware ringen waren, moest gedragen werden.

Hy was toen ongemeen kostelyk op zyn Javaanfch uitgedoft, hebbende een wambais van goud-laken, dat zeer fchoon en zwaar van goud was, aan, dat hy alle dag, zoo meenigmaal ik hem gezien heb, veranderde, hebbende noit een en 't zelve kleed twee dagen aan een; maar dan een goud-, dan een zilver-lakens, dan een zwart zattyne, dan een ander badjoe, en nu een blaauw dobbelsteene kleedje met goude ftreepen 'er in, om 't welk een gordel van een fchoone goude Allegia was.

Ook was hy zoo opgeceerd met een menigte van kostelyke ringen, met zeer grootte fteenen van verfehiede foorten aan neder vinger, dat ik 'er noit zoo veele en zoo kostelyke op een en de zelve tyd gezien heb, waar in de Javanen hunne grootfte pracht ftellen. Hy had ook een ongemeene groote en kostelyke goude kris, vol heerlyke gefteenten, in een goude fchede op zyn rechter zyde.

Wy zaten hier alle met Chineeſche floe-
len

Komft van
de Com-
mandeur
Knolen
andere
Grooten.

Ook van
den Prins
van Madu-
ra.

A. 1706.
Die by den
Prins van
Soerabaja
onthaald
werden.

len onder een groote Saboa (of opene schuure op een groot plein in den Dalam gemaakt, die wel honderd voeten lang, en wel twee honderd voeten breed was) aan een lange tafel, waar op naderhand een groote menigte van spys door veele vrouwen aangebragt, en in ordre geschikt wierd.

Daar was allerlei foort van wild-braad, ossen- kalfs- en uitmuntend vet herten- vleesch; maar het droevigte van allen was, dat al die schoone spys in calappus-olie (in de plaats van boter) gebraden, en derhalven voor my (gelyk naderhand bleek) on- eetbaar was.

Hy had ons voor de maalyd met een kopje siffraan thee, en met een groote menigte van allerlei schoone confituuren den ganfchen morgen bezig gehouden, en bragt ons, toen alle de spys op tafel geschikt was, wat nader by de zelve, waar op wy ons kort'er na ieder op zyne plaats, volgens zynen rang, vervoegeen.

De Prins van Madura zat aan 't hoofd van de tafel (hoewel hy 'er lang tegenstreefde, willende de rang aan de Veld-Heer van ons leger geeyen) daar na volgde aan zyn rechterhand de Heer Knol, toen aan zyn linkerhand de Prins van Soerabaja, daar na ik (alzo de Heer Knol dit zoo begeerde) en toen de Heeren Kapiteins van Bergen, Sergeant, Bintang, van der Hort, en de Beveren, na welke Heeren, als de Hoofden en Brigadiers van ons leger zynde, de mindere Bevelhebbers der troepen volgden. Ter rechterhand van den Prins van Madura zaten wel honderd jonge vrouwlieden van zyn gevolg, en nog wel dertig of veertig van vyftien of zestien jaren, in een halve maan wat verder af, een van de welke hem wat maakte pinang op een pinang-blad bragt; dog alle die deerns waren haar bezien niet waard, uitgenomen drie of vier, die op een majje byzonder zaten, die kostelyk van juwelen voorzien waren, en bloemen in 't hair hadden.

De Prins van Soerabaja had daar mede twee van zyne broeders genodigd.

De oudste der zelve, Jangrana genaamd, was een Heer vry korter, dan hy, van gestalte, een man van twee of drie en dertig jaaren, zeer droevig van wezen, en op verre na zoo verstandig, en ook zoo moedig niet, maar veel gemeenzamer, als zyn oudste broeder.

Zyn tweede broeder, Wira Deridja genaamd, was een zeer fraci en byzonder vrolyk Heer, ontrent dertig jaaren oud, en vry verstandiger, als zyn tweede broeder, dog ontrent van de zelve lengte, en beide wel een hoofd korter, als de Prins, hunnen oudsten broeder, die een van de kloekste en vetste mannen was, die ik ooit op Java onder de Javanen gezien heb,

uitgenomen den ouden Prins van Madura. A. 1706.
ra, die nog wel zoo lyvig was.

Ik heb met die twee jongste Soerabaja- sche Princeen menig uurtje met veel vermaak, sprekende met hen over allerlei zaken, doorgebragt.

Behalven deze waren 'er ook veel andre groote Javaansche Heeren, welker namen my juist niet bekend waren.

De Prins van Soerabaja (gelyk ook zyn twee broeders) verschenen met hun boven-lyf naakt aan de tafel; dog waren over hun lyf met zandel-hout, even eens als of zy gecamelot waren, bestreken, gevende alomme, daar zy zaten, een zeer aangename reuk van zich; dog om hun beneden lyf hadden zy een kleedje van velerlei verwen overal met goud doorwerkt, en met een witte gordel vast gemaakt.

Ieder van deze drie Heeren had zes ringen aan ieder hand, zommige van goud (hoedanige 'er twee aan de voorste vinger waren) en zommige met gestcenten bezet, die zich aan de agterste vingers vertoonden.

De oudste Prins was getrouwd met een dogter van zekeren vermogenden Ryks-Raad van den ouden overleden Keizer van Java, Amangkoerat de 1^e. die door last van den tegenwoordigen Keizer, Pakoebowana, gekruid was.

Zyn naam was Mangononan. Hy was Temanggong van Pati. Deze zyne dogter nu was een ongemeene moedige vrouw, en die 't van den Prins haar gemaal in trotsheid (gelyk wy aanstonds hooren zullen) nog vry verre won. Dit wyf nu heeft hy van den Keizer door een zonderlinge gunst gekregen, en dit is 't, 't geen haar zoo opgeblazen maakt.

Zy had 't bestel van deze tafel, en alles zeer heerlyk na de Javaansche grootste trant bezorgd. Ik heb nooit schooner, witter, aangener en welriekender ryft, op een tafel zien komen, waar mede ik alleen myne voor-maalyd doen moest, als niet gewoon kost, in olie gebraden, te

eten; dog had ik van de voor-maalyd (waar op wel zeventig of tagtig groote schotelen, behalven de kleene, waren) niet veel, ik had zoo veel te meer van de na-tafel, die in een nagrecht van wel honderd schotels van de schoonste en heerlykste vrugten, die ik ooit in Indiën by een gezien heb, bestond.

Ik zag 'er veelerlei foorten van groote, en ook van middelbare Pompelnoezen, zommige wit, zommige rood van verwe, en voor al ongemeen lekker en aangenaam van smaak. Daar waren witte, roode, en welriekende Jamboezen, verscheide lekkere foorten van Piefang, schoone Ananasen, allerlei foorten van Mangga's, heerlyke en ongemeene groote water-meloenen,

Beschry-
ving der
Gasten.

En der
maalyd,
door de
Princes
van Soera-
baja toebe-
reid.

A^o. 1706. nen, Soorzakken, Tsjampedahas, Doerians, Tamarinde-vruchten, en een zekere foort van Aardakers, die ik zedert noit meer gezien heb. Met een woord, het was een tafel met fruit, waar op men den grootsten Prins van de wereld had mogen nodigen, en dierhalven een onthaal, met de grootmoedigheid van dien Prins, en met die van de hoogmoedige Princees van Soerabaja, volkomen overeen komende, waar by wy dan nog het luidruchtig Javaansch Muzyq van een groot getal rammelende gongen en Tifa's hadden, zonder de welke zy dog niet volmaakt vrolyk konnen zyn.

Die in haar trotsheid nader beschreven werd.

Onder het eeten viel het gesprek over de heerlyke schikking en de menigte van allerlei keurlyke vruchten, die deze Princees had weten by een te zamelen, en ons zoo eierlyk op te stiften, waar op de Heer Willem Sergeant zei, dat de vruchten heerlyk waren; maar dat de vrouw, die ze ons verschaft had, weergaloos trots, en zoo ongenakbaar zelf zomtyds voor den Prins haar Gemaal was, dat hy (die 'er by zat) bekennen moest eenige stonden belectd te hebben, in welke hy met haar alleen meer, dan met alle zyne wyven, te stellen had.

Vermits nu de Javanen Mohhamdaanfeh zyn, en volgens de wetten van hunnen Godsdienst vier wettige vrouwen, en zoo veel byzitten hebben, als zy willen, zoo moet men weten, dat ieder van deze vrouwen hare beurt (die zy op zyn Javaans Galiran noemen) heeft, om by haren man te slapen. Een oude gewoonte van 't Oosten, waar van men in de tyd van Ahasueros den Koning der Perzen (en al eer, by Jacobs tyd, gelyk *Gen. 30. vs. 15* blykt) al wist, en die ons het rechte verstand en begrip van die Galiran, of beurte van elke jonge dogter, geeft, van welke wy *Eftb. 2. vs. 12-15.* lezen.

Gelyk zy nu de eerste vrouw van den Prins was, zoo gebeurde het op zekere dag, als het hare Galiran was, dat de Heer Sergeant aan de vrouwen van dezen Prins drie flessen roozewater van zynen voorraad, van Batavia toen eerst bekomen, ten geschenken zond, wetende, dat dit haar zeer aangenaam zyn zoude, zoo de Oosterlingen in 't gemeen, en voor al de vrouwen, zeer veel van reuk-werken en lieflyke vogten houden.

Deze vrouw nu van zich zelven reeds zoo vol moeds, en daar by overwegende, dat dit geschenk op de dag van haar Galiran gedaan wierd, oordeelde dat de drie flessen, en alle geschenken op die dag gegeven, alleen haar toequamen, en dat de Heer Sergeant, om geen andere reden dit geschenk aan haar gemaal gedaan had, en wilde dierhalven ook alle de flessen hebben.

A^o. 1076. Den Prins haar gemaal begreep dit egter anders, en gaf 'er ieder wyf, om recht te doen, en om rust met haar te hebben, eene; dog dit onrustig en windrig wyf nam de hare, en wierpze na zyn hoofd (dat hy gelukkig ontweek) in flarden, en was door geen nieuwe beloften te bedaren.

Hy moest dierhalven de Heer Sergeant om nog een fles laten verzoeken, die hy haar, in hope dat dit haar siedend gemoed wat nederzetten zoude, geven wilde; dog zy wilde die geenzins van hem; maar wel als een geschenk van de Heer Sergeant aannemen, en om te toonen, dat zy die ook juist niet wilde voor niet hebben, liet zy aan de slavinnen van dien Heer vragen, of zy geen Roozewater te koop hadden, om zoo een fles dan, mits betaling, aan te nemen.

Om dit wel te begrypen, moet ik tusschen beide zeggen, dat zulke vrouwen van staat haar eigen inkomen van eenige landeryen hebben, die zy zelfs na haar gemaal dood blyven behouden, niet tegenstaande zyne goederen aan den Keizer, of door zyn gunst aan den oudsten zoon vervallen, gelyk meest, als de zoon in zyn plaats gesteld werd, gefehied, maar zoo 'er een ander in komt, dan gaat dat zoo grif niet, gelyk wel te denken is.

Ook durft de Depati zulk een vrouw, hem van den Keizer zelf geschenken, zoo licht niet qalyk handelen, om dat zy hare vrienden aan 't hof heeft, die hem daar zeer licht in ongunst zouden konnen helpen.

Na dat dit gesprek van de Heer Sergeant over die hoogmoedige vrouw ten einde geraakt was, en men zich zelfs aan dien treffelyke tafel wat goeds gedaan had, stond men op, en al het overfchietende eeten, zoo wel van de voor- als na-tafel, wierd aan ons gevolg gegeven.

Ik ging ondertusschen wat dieper in dit Hof; maar bevond in het zelve niet veel heerlykheid, dan dat ik hier en daareenige opene pleinen met Saboas, en daar in fraje matten op de grond, en van verre eenige ledekanten zag staan, die al vry net toegemaakt, en met fraje behangzels opgeceerd waren, ontrent welke ik nogtans niet al te na komen durft, om dat 'er een groote troep van Bidaja's, en dienende vrouwlieden, ontrent stonden, in opzigt van welke ik den Prins, een zeer jaloerzen Mohhammedaan zynde, geen grond van eenige quaden gedagten geven wilde.

Ik ging dierhalven in de Alon Alon, of Pascebaan, die wel een kleen vierde deel van een myl van de Heer Sergeants wooning, dog anders naaft den Dalam van dezen Prins gelegen was, wat wandelen, alwaar ik zyn stal met twee of drie zeer groote Olifanten vond, op welke hy gewoon

is alleen, of wel met een van zyne broeders, wanneer hy het Opperhoofd alhier komt bezoeken, of eenig ander bezoek van staat doet, te ryden. Ik heb hem in zoo een geval ook wel een zwart zyde topje, met twee ronde kringen van goude passémenten, twee vingeren van een, en boven met eenige dwars-passémenten bezet, op 't hoofd zien hebben, en zag hem dan op een heerlyk kussen van staat, dat in een gemaliet zetelken van Rotang, voor twee menschen, om 'er over dwars in te gaan, gemaakt was, zitten.

Wy vertrokken eindelyk na dankzegging van daar, en wierden door den Depati, en zyne broeders, tot buiten den Dalam uitgeleid.

Op den dag, toen de Depati van Soerabaja met zyne drie broeders den Prins van Madura plegtelyk ging verwelkomen, heb ik gezien, dat hy voor den zelven niet alleen zeer nederig (hoe kon dat van zulken opgeblazen herte af) sombaide, maar ook zyn hoofd tot aan des zelfs voeten boog, of die kuste, gelyk ook alle zyne broeders deden.

Het was te verwonderen, dat een man van zoo hooge jaaren nog lust kon hebben, om zoo zwaren veldtogt by te wonen; dog dewyl men hem voor den opregtsten en magtigsten vriend der E. Maatschappy op Java hield, was Kapitein van der Horst uitdrukkelyk afgevaardigt, om hem daar toe uit naam van de E. Maatschappy, en van den Veld-Heer te verzoecken, voor welken hy zoo grooten agting had, dat hy dit niet durfde weigeren.

Hy was vergezelschap van zyne kinds-kinderen, en had ook zyn oudste zoon, den Prins Sastra Nagara, mitsgaders zyne kinds-kinderen de Prinzen Poerba Nagara, Soeria Nagara (die naderhand in zyn plaats als Prins van Madura gevolgd is) en meer andere, welker namen my ontgaan zyn, onder zynen stoet.

Ook had hy vier van zyne voornaamste vrouwen, jonge en fraaje deerns, by zig, die in draag-baaren, met jaloczy-matten, voorby onze wooning gedragen wierden. Deze waren het puikje van drie of vier honderd anderen, die hy in zyn uitnemend netten en Vorstelyken Dalam, of Hof op Tondjong, had, een Hof-stoet, die veel meer tot een uiterlyke staatvoering diende, dan dat hy ze nodig had, hoewel men zeide, dat hy in die hooge jaren, nog zeer tot de vrouwen genegen was, wekkende (gelyk al de Javanen) zyne reeds overlang verstorvene lusten door 't gebruik van den Amfioen, by 't rooken van Madar (dat Amfioen, of opium, met tabak gemengt, is) weder op.

Op den dag van zyn intrede wierd hy door twaalf Javanen gedragen, voerende een zonne-scherf van staat, van Dahon IV. Deel.

Nipa of Nipa-bladeren aan een zwarte stok, met zilvere banden, waar aan twee groote quaften waren, vast gemaakt, dat geen ander, dan een Prins, of wel een der voornaamste Ryx-Raden, mogt voeren.

Hy was met een floet wel van duizend Grooten en minderen van zyn gevolg omringd, behalven dat zyn piek van staat, waar aan men by na niet als goud, en zeer weinig hout, zag, nevens de verdere praalcierraden voor hem gedragen wierden. Men zei dat die Heer wel honderd en twintig kinderen, kinds-kindere, of kinds-kinds-kinderen had, die hier meest by hem waren.

Hy betoonde veel agting en genegenheid voor my te hebben, alzoo men hem reeds bericht had, dat ik een Pandita, dien zy Santali of Santri noemen, was.

Hy sprak zeer geerne met my, hoorende dat ik ook een grondige kennis van hunnen Godsdienst en van de Maleitische taal had, die hy mede zeer wel sprak.

Ik verzogt zyn oudsten zoon, een Heer van veertig jaren, op zekeren tyd, wanneer de Prins my genodigt had nevens hem te komen zitten, dat hy de goedheid hebben wilde, van zich mede by ons neder te zetten; dog de eerbied, die hy voor zynen vader had, was zoo groot, dat hy zulks niet bestaan dorst, alzoo dit een grove misdaad tegen de Javaansche Hof-wetten was, die ik naderhand beter leerde kennen, gelyk ik ook in later tyd zoo veel kennis van hare taal gekregen heb, dat ik een zeer net Woorden-Boek of Dictionarium daarvan gemaakt, en nog onder my hebbe.

Op dezen zelven dag vereerde my de Heer Knol een zeer fraai blaauw gedaalderd Bimanees paard, om my daar van in de veldtogt te dienen; ik heb al eenige dagen werk gehad, om 't zelve het schrikken voor pistool-snaaphaan- en bas-schooten, en vooral, het gerammel der Gongen, af te wennen, voor 't welke ik niets beter vond, dan nu en dan in de Pascebaan, daar gemeenelyk op zeer groote Gongen geslagen wierd, te gaan ryden.

Het draaide in 't eerst met my, hoe vast ik ook te paard zat, zeer dikwils in 't rond, zonder na de toom te willen luisteren; dog 't wierd naderhand zoo gedwee, dat het van geen kanon-schoot wist.

Op dezen zelven 15 Augustus gaf die Heer ook twee oppassers, de een Baptista Boelens, en de ander Herman Henriks genaamd, en bestelde ieder van hen een paard, om my alomme, als ik te paard uitging, en voor al in 't leger, te kunnen volgen, en te dienen, gelyk zy ook zeer yverig gedaan hebben, alzoozy 't zeer wel by my hadden.

Ik liet ook, bericht zynde, dat wy door zeer dorre en zandige velden, daar het schrikkelyk nu en dan (gelyk ik bevonden heb)

A°. 1706. ben) fluiwen zou, moesten trekken, een asgrauw leger-kleed maken, dat my op dien tocht grooten dienst gedaan heeft.

Ik voerde geen andere wapenen, dan een paar pistoolen en een braven zabel by my, denkende dat ik, als het 'er op aanquam, daar mede wel een blooden Javaan of tien van myn lyf houden zou, hoewel 'er door de Heer Knol, genoegzame zorg voor my gedragen wierd, daar ik het juist altyd niet op heb laten aankomen, gelyk ik op zyn plaats aanhalen zal.

Den 19 Augustus quamen zes Maleyers, met vrouwen en kinderen, van Soerapati tot ons over, die ons tyding bragten, dat hy met 2500 voet-knegten, en 2 of 300 man te paard, zich by een Rivier, een dag reizens van ons, vertoonde.

Wy gingen dezen avond nog den Panombahan van Madura op het plein, daar zyn veld-tent en zyn troep van ettelyke duizend Madureezen stond, bezoeken.

De Heer vander Horst, die 't Javaansch als zyn Nederduitsch sprak, en grondige kennis van al zyne zaken had, zei my, dat ons aan de tegenwoordigheid van dezen Heer, meer dan aan tien duizend man, gelegen lag, dewyl de Javanen meer agting voor hem, dan voor den Keizer, hadden, gelyk hy op 's Keizers bevel noit in 't leger verschenen zou hebben, dat hy nu uit enkele agting voor de E. Maarschappy, en voor de Heer Knol, dede.

Ook zouden wy, buiten zyn overkomst, geen eenen Madurees, die van de Javanen wel de beste Soldaten zyn, gekregen hebben.

Streng
krygsordre
van den
Prins van
Madura.

Wat ordre dat hy onder zyn volk houd, kan men daar uit afnemen, dat hy gewoon is niet verre van daar de zynen eenaanval moeten doen, zich met een kleen gongetje, dat met een geele boord ommaeid is, te begeven, daar hy zelf zoo lang op klopt, als hy ziet, dat zy 't genoeg kunnen uitharden, houdende, als zy 't te quaat krygen, op met kloppen; dog zoo iemand eer afweek, al was het zyn eigen zoon, die was een man des doods, gelyk hy A°. 1705 twee van zyn eerste Raden, die uit hoogen nood afweken, zoo ras zy by hem quamen, krislen liet.

Hy verhaalde my ook, dat hy in zyn Hof op Tondjong, dat wel eens zoo groot, als dat van den Prins van Soerabaja is, een lyfsvagt van duizend wakkere mannen heeft, van welke 'er vyf honderd uitgelezene pieken, alle met zilver rykelyk beslagen, en vyf honderd zeer fraje snaphaanen voeren.

Ook is zyn grootste vermaak, als 'er een vreemdeling op Madura komt, om aan den zelve zyn keurlyk paleis, wapenhuis, en zyn fraje paarden, en paerden-tuigen in zyn princelyke stal te vertoonen.

Hy had ook, in de tyd van drie maan-

den, van Tondjong aftot de Pangkalang A°. 1706. toe, daar men ontrent de zee opgaat, een diepe en redelyk breede gracht, die zeer vischryk was, door zyn volk eenige uren verre gegraven, zoo dat hy nu in korten tyd, en zeer gemakkelyk, van daar op Soerabaja komen kon.

Hy was zeer kloek van wezen, Nadre be-
groot van oogen, neus, en kin, breed schryving
van aangezicht, zonder tanden, zoo bruin van den
van vel niet als de andere Javanen, en wat zelve.
rood aan 't wit zyner oogen, waarfchynelyk door de hooge jaren, die hy bereikte. Ook zeer grys, en meest kaal van hoofd, dog zeer lyvig en vet van lichaam, uiterlyk, na het aan zyn aimen en spieren geleeck, nog een zeer sterk man, en die nog zoo hertelyk laghen kon, of hy maar dertig jaren oud was.

Voor een Heer van dien rang, dien hy bekleede, was hy zeer minnelyk, vriendelyk, en beleefd zelf tegen de-minuten, hoewel hy onder zyn volk zich, als hy wilde, ook zeer ontzagchelyk wist te maken, in zoo verre, dat hem niemand van de zyne by na anders, dan al kruipende en hurkende, naderen, en hem ook niet al te na komen dorft. En dit was de eigentlyke reden, waarom zyne tegenwoordigheid ons meer, dan tien duizend mannen, waerd was.

Den 20 dito wierden de Brigades van 't De Briga-
leger aan de leger-hoofden door den Veld- des van 't
Heer, en den Raad, vergeven. leger ver-
ven.

Deze Raad bestond uit den Heer Opperbevelhebber van Java's N.O. kust, en Veld-Heer Govert Knol, de Heer Frederik Christiaan van Bergen (Kapitein, tweede Leger-Hoofd, en zyn opvolger als Veld-Heer, zoo zyn Ed: mogt komen te sterven) en de verdere Heeren Kapiteins, te weten, Willem Sergeant, Zacharias Bintang, Willem Henrik de Bevere, en Henrik van der Horst, mitsgaders Pieter Bout, Koopman, en Treins-Bockhouder, Jacob Fredrik de Farnas, Fiscaal, Cornelis Koops, Trein-Meester, en Jan Alexander Caffer, Geheimfchryver van den Veld-Heer, en van dien Raad.

Door dezen Raad nu wierd de eerste Brigade aan de Heer van Bergen, de tweede of de linker-vleugel aan de Heer Sergeant, ieder van tien byzondere troepen, van welke ieder twee honderd Hollanders by zig had, gegeven.

Het gros van 't leger bestond verder uit de Brigades van de Heeren Bintang, van der Horst, en van de Heer de Bevere.

Den 21 dito vertrökken de schepen Aardenhout en de Schaapherder na Batavia.

Den 22 dito heb ik in de wooning van Predikte
de Veld-Heer, een fraci stenen huis, van doopte h
den Kapitein der Chinnezen, dezer plaats, eenige k
dat hy voor zyn Ed: opgeruimd hadde, deren.
ge-

gedurende zyn verblyf, voor 't leger, en voor de bezetting, gepredikt, by welke gelegenheid ik ook de volgende aangename kinderen, te weten, dat van de Heer Willem Sergeant, Klara, dat van den Assistent Bloemendaal, Elizabeth, en dat van den Corporaal Geldebloem, Kornelis gedoopt hebbe, alle by hunne slavinnen geteeld, en waar van zy geloofd werden ook wel de vaders te zyn, vermits 'er by na geen Hollander van eenige magt op Java is, die geen byzit heeft; een manier van leven, die zeer ergerlyk is, en aan den Inlander weinig indruk geven kan, om hem tot onzen Godsdienst te doen overkomen, waarom ook zeker Javaansch dus overwonne dogtertje, dat nu redelyk groot begon te werden, en nog ongedoopt was, van my gevraagd zynde, of zy zich niet haalt, op hare belydenis, wilde laten doopen, my dit nadrukkeleklyk antwoord gaf: *Myn Heer ik heb daar niet regen, mits, zeide zy, dat myn vader (die zeer sterk hoereerde, en vry los leefde) zich eerst als een waar Christen gedrage, en myn moeder tot zyn vrouw trouwe, dat hy wel dikwils beloofd, dog tot nog toe niet gedaan heeft.*

Den 23 dito was 'er een wapenschouwing en verdeling der Brigades op de Pascebaan, 't geen ik nevens den Heer Knol, den Panombahan van Madura, den Heer van der Horst, en meer andere Heeren, ging zien.

De Prins van Madura quam eerst wat by den Heer Knol aan, dronk daar een kopje thee, en at daar eenige Persiaansche vrugten en confituuren by.

Hy had nu een heerlyk groen zattyne wambas aan, dat styf van goude passementen, en aan den hals met een halve maan geborduurd was, en verder een zeer fraai chits kleedje aan, een wit topje op zyn hoofd, en een andere fraeje met goud doorwerkte kris op zyde.

Na dat hy een uurtje hier gezeten had, liet hy zich voor af na de Pascebaan dragen, hebbende een van zyne zoonen, die maar vyftien of zestien jaren oud, en wat bleek was, by zich, en wy volgden hem kort daar na te paard.

Wy vonden een groot deel van onze oorlogs-magt in dit ren-perk by een geschaard.

Terwyl de Veld-Heer de Brigades daar verdeelde, trad ik van 't paard, en ging zoo lang onder een groot afdak zitten, daar ik den Panombahan, en den Prins van Soerabaja met zyne twee oudste broeders, vond. Deze waren nu met zwarte zattyne badjoes, dicht met goude passementen bezet, bekleed, en hadden ieder een zwart zattyne topjen, mede met passementen, op 't hoofd, ook voerden zy hunne kriffen op de rechter zyde, en hadden om 't onder-lichaam zeer fraeje kleedjes geslingerd, en zommige met een Allegiaze, en andere met een goude gordel, gebonden.

Na dat de leger-zaken beschikt waren, quamen de Hoofden mede by ons onder die opene hooge schuur zitten, en by opneming van 't geheel leger, bleek, dat het zelve in deze navolgende manschap bestond:

Zestien vaandels Hollanders a 50 man ieder	800
Dertig Inlandsche vaandels, sterk	2400
Treins-Matroozen, en de verdere bedienden	175
	<hr/>

De Prins van Madura bragt mede 3375

ruim 5000
schoon hy by de wapenschouwing 'er maar drie duizend zes honderd en agtien op gaf, waar onder 'er vier honderd en zestig met snaphanen waren.

Den Prins van Soerabaja 5000
hoewel hy 'er maar drie duizend op gaf.

Sedjajana Poera, Depati van Soerabaja 4000
hoewel hy 'er by de wapenschouwing maar twee duizend op gaf.

Die van Sammanap, {
Cidajoe, {
Toeban, { te zamen 5000
Lassem, {
Rembang, {
Gressie, {

hoewel zy 'er maar drie duizend opgaven.

En de Battoors, of de last-dragers 5000
Waar by dan nog wel quamen 2625

Dus te zamen koppen 30000

Zoo dat alles op ontrent dertig duizend mannen uit quam, hoewel 'er maar vyftien duizend gewapende Soldaten waren.

Al ons geschut, en de verdere krygstuigen, bestonden in

- 6 zesponders.
  - 18 twee- en drie-ponders.
  - 25 hand-mortiers, en
  - 6 groote mortiers.
- Waar toe twee honderd Buffels, om die te vervoeren, geschikt waren.

De Brigades bestonden in de navolgende manschap: En van iceman: der Brigades.

Die van de Heer van Bergen was sterk	1520
van Willem Sergeant.	720
van Bintang.	887
van vander Horst.	525
van de Bevere.	723
	<hr/>

3375
Deze Brigadiers nu hadden 't opperbevel niet alleen over verscheide vaandels der Europeërs, maar ook over deze navolgende Inlandsche Hoofden.

Soopa Tomparang, Kapitein der Boegis.
Joomproc. der Baliërs.
X 2 Wang

A°. 1706. *Wang Intsje.* Kapiteinder *Maleyers.*

zoon van Wang
Abdul Bagoes,
Kapitein der Ma-
leyers op Bata-
via.

Abdul Djelali. . . . . . der *Boetonders.*

Dain Matara. . . . . . der *Macassaren.*

Wangcobas. . . . . . Luiten: der *Maleyers.*

Niereboelac. . . . . . der *Bandanee-
zen.*

Babandan. . . . . . der *Baliers.*

Intsjob Douw. . . . . . der *Boegische
Mardykens
of Vrylic-
den.*

Boeliling. . . . . . der *Baliers.*

En over meer andere, die my nu niet te bin-
nen schieten.

Wanneer ik de Macassaren en Boeginee-
zen al zingende zag voorby trekken (die
gewoon zyn), als zy op den vyand atgaan,
altdy liederen ter eeren van hun dappere
voorvaderen te zingen, zich daar door tot
den sryd op te wekken, en daar in te ge-
lyk de oude geschiedenissen van hun land
te bewaren) zoodoort my te binnen, hoe
zy hier levendig aan my vertoonden, het
geen Virgilius elders zoo kragtig over dit
geval door 't laatste deel van 't volgende
vers uitdrukt:

Ære cière viros, Martemque accendere cantu.

Dat is:

*Door 't slegen der Klavoen de manschap aan te
zetten*

*En door een oorlogs-lied hun zwaarden als te
wetten.*

By gelegenheid van deze wapenschou-
wing gaf de Depati van Soerabaja weder
een pragtige maaltyd, die niet minder, als
de vorige, was, en waar by ons gevolg wel
het beste voer.

Zien de
Olifanten
van den
Prins van
Soerabaja
danffen,
enz.

Wy zagen ook, wanneer deze troepen
nu weder aftrekken zouden, dat de drie
Olifanten van den Prins van Soerabaja voor
den Prins van Madura, en voor ons allen,
sombaiden, kruipende wel twintig of der-
tig treden verre van ons, met de agterste
kniën ter aarde gebogen, en met de voor-
ste pooten vlak voor uit leggende, na ons
toe; dog de Carnak sloeg een van deze O-
lifanten, een mannetje, met een haakje in
de kop, en in de ooren, dat 'er 't bloed by
neer liep, waar op dit beest een afgryze-
lyk geluid van zich gaf, by de Latynen
barritus genaamd, maar 't was ook zoo bar
en ysselyk, als men zich dat zou kunnen
verbeelden.

Dit nu geschiede, om hem eerst met
een schild te doen sehermutzelen, dat hy
zeer aardig wist te doen. Ten anderen

moest hy ook op de maat van de Gong A°. 1706.
slag, danffen, 't geen hy ook zeer net iede-
rys, met het oplichten van zyn regter voor-
ste en linker agterste, en dan weer van zyn
linker voorste, en regter agterste poot na-
quam.

Alles was nu ter mansch klaar; dog het
Mohammedaans bygeloof was oorzaak,
dat de Panombahan, en de Depati Soc-
rabaja, niet eer, dan na de nieuwe maan,
op den togt wilden, vaststellende, dat hen
alles tegenloopen, maar zoo zy die eerst
afwagteden, alles wel gelukken zou.

Ondertusichen quam 'er een mondelinge Pangarang
tyding, dat Pangarang Depati Anom wel Depati A-
genegen was, om tot ons over te komen, nom's nei-
en vrede te maken; dog dat de troepen van ging om
Soerapati, nog tot geen vrede genegen, zig over te ko-
nu by Djapan posteerden, om dat te be- men.
letten, hoewel hy anders, daar toe honderd
andere wegen had, als het hem maar ernst
geweest was.

Den 25 dito ging ik met de Heer Knol, Des schry-
en andere Heeren, na Gressie, om daar Gressie.
den ouden Chineseeschen Kapitein Tohoc-
ko, volgens ordre van haar Edelheden,
weder voor te stellen, alzoo bevoorens
maar een Luitenant daar 't gezag hadde.

Aangezien nu geen van die Heeren zoo
veel Maleits verstonden, om de voorstelling
van dezen Kapitein in de behoorlyke or-
dre te doen, zoo verzogt de Heer Knol,
die dit anders moest gedaan hebben, dat
ik het in zyn Ed. plaats doen wilde, ge-
lyk ik dat dan ordentelyk dede, waar o-
ver niet weinig Salamat Kapitein China
bharoe, dat is, geluk over de aanstelling
van den nieuwen Chineseeschen Kapitein,
uitgeroepen wierd.

Na dat ons die Kapitein (door den E- Groot ge-
delmoedigen Temanggoeng Poelpa Naga- vaar van te
ra, dat in 't Javaans de bloem der stad bete- verdrin-
kend, ondersteund) heerlyk op 't middag- ken.
maal onthaald had, vertrokken wy tegen
den avond weder van daar, dog in zeer
groot gevaar van voor die stad met onze
Parahoe, die geen vlerken had, 't onder-
ste boven te geraken, en dan had ik (die
niet zwemmen kan) en mogelyk allen, ze-
kerlyk weg geweest, alzoo daar een zeer
sterke en diepe stroom gaat, waar by nog
de duisternis van den avond quam.

Alles liep eger beter af, als men gegiff
had, en wy quamen behouden t'huis; dog
men kreeg my zedert noit in een Parahoe
zonder vlerken, en ook zoo laat noit we-
der na buiten, zeer sterk daar voor zynde,
om by dag t'huis te zyn.

T W E E D E H O O F D S T U K .

DE Prins van Madura doet ons verzoeken. Het danssen van zyne vrouw, en andere deerns. De eerste danssereffen, en baren dans. De tweede vertooning van tien danssereffen beschreven. Bezoeken den Prins van Soerabaja, en dien van Madura weder. Verovering van Cadoewang. Pangcrang Depati Anoms antwoord. Nieuwe wapenscbouwing van des Panombahans troepen. De Kleederen van zyn zoonen, en 't verder gezelschap. Fraeje wapenscbouwing der Madweezen. Heerlyk ontbaal van den Depati, en by den Heer vander Horst. Fraei danssen. De schryver predikt hier weder. Nieuwe wapenscbouwing. Het leger breekt op na de Vyand. Komst te Kara. En te Sopandjang. Ziekte van Kapitein van Bergen. Tyding van Pangcrang Depati Anom. Komst te Soka. En hoe wy het tot dus verre al hadden. Ziekte des schryvers op de togt, en waar door veroorzaakt. Die nog slegter tyding van Batavia kreeg. De Prins van Soerabaja draagt zig als een schelm. Vertrek van Soka. Komen op Kateegan. Berg Radjoena. Van Bergens vertrek na Soerabaja. Slegte berichten van de wegen. Nader schelme-ryen van den Depati Soerabaja. Vertrek van Kateegan. Houden ontrent Panangongan halte. Gedurige onrust in 't leger. Bruggen over de Rivier geslagen. Nader blyken, dat de Prins van Soerabaja met den vyand beulde. Dood van Kapitein van Bergen. 's Vyands Vesting, meest door de dapperheid van een Matroos, veroverd. Hoe 't zich by dezen avval heeft toegedragen. Zwarte Waringinboom. Wie hier 't oppergezag had.

e Prins
n Madu-
doet ons
rzoeken.
et danf-
n van zy-
vrouw,
meer
rens.

DEn 29 dito wierden wy zeer plegtelyk by den Prins van Madura verzogt, die ons de eere aandede (en dat mogt men niet weigren) om zyn eerste, voornaamste, en schoenste vrouw, nevens verscheide andere van deze Javaansche deerns, te zien danssen.

Alle de Leger-hoofden van de Nederlandsche troepen, de Prins van Soerabaja nevens zyne broeders, en verscheide andere Javaansche, Chinesche, en Inlandsche Grooten, en nog wel twee of drie duizend toekykers, waren daar tegenwoordig, zonder daar onder de vrouwen van zyn Hof, die zongen, of op de Gong en rabana, of ronde platte trommel speelden, te rekenen.

Deze zangereffen, speellieden, en de trommelende maagden (die my het rechte denkbeeld en verstand van de woorden van David Ps. 68. vs. 26. weer zeer levendig voor oogen stelden, alzoo hare speeltuigen en Muzycq een groote overeenkomst hadden, behalven dat ook de trommels der ouden, na myn oordeel, diergelyke waren, en ook door zulke jongc deerns behandeld wierden) zaten aan onze rechterhand, zommige voor, en zommige agter twee werktuigen, die zeer wel na 't agterste van een koets geleken.

Buiten deze waren 'er nog verscheide andere vrouwen, die of op langwerpige Javaansche trommelkens, of op enkelde Gongetjes, of op Tataboangs, floegen.

Ook was 'ereen Javaan, die op een speeltuig, dat wel na een klein blaasbalkje geleek; dog dat in zich zelven een harpje

van twee of drie snaren was, zeer aardig met een groote stryk-stok speelde.

De plaats, daar wy zaten, was een groote veld-tent, die fraei, en hoog was.

Agter den Panombahan, en ons, zaten verscheide van zyne wyven, die meest al redelyk oud waren, hoewel ik 'er nu en dan (alzoo dat met veel omzichtigheid geschieden moest, vermits die oude Heer nog zeer jaloers daar ontrent was) eene zag, die men fraei noemen mogt; alzoo zy zeer wel besneden van aangezicht, zeer levendig en schoon van oogen, en vry blank was.

Wy alle zaten nevens hem op een verhevene voetbank; dog alle zyn zoonen op de grond, ter rechterhand van deze zangereffen, op Rotang-matten, waar mede de ganfche grond bedekt was.

De eerste vertooning was van tien kinderen van agt tot dertien jaren oud, met wellose agter-afhangende en wel vet met welriekende olie bestrekenen hairen, die met veel riften met bloemen, en met klatergoud, versierd waren.

Zy hadden alle goude fraeje kroonen op de hoofden, waar aan die gestrengelde bloemen met het klatergoud vast gemaakt waren.

Binnen in deze kroonen was nog een andere van bladeren, of papier, dat ten deele groen, en aan de einden ten deele wit was.

Aan de armen hadden zy, een span boven den elleboog, goude vleugeltjes, van welkers midden als weer een ander vleugeltje af-liep. Aan de handen groote ruime goude, en zeer fraeje arm-ringen, die

A°. 1706.

zy ook wel aan de armen dragen; dog die foort valt zoo breed, als die men aan de handen dragen ziet.

Haar gewaad bestond in een sloopende fraci-kleedje, zynde zommige petola's of gefchilderde zyde vrouwen-kleedjes, andere in calga's, chitzten, en diergelyke van die foort. Deze waren sterk verguld, en met heerlyke sluyers, daar af zy't einde in de linkerhand hielden, om hare lichamen vast gemaakt. In 't gestadig en zeer aardig oplichten van deze sluyers, die nu en dan sleepten, bestond een groot deel van den aangenamen zwier van haar dansen. Zoodanigen sluyer-band hadden zy ook voor de borst, en nog een diergelyken om de middelen, waar over een zilvere gordel henen ging.

En haren dans zelf

Het dansen zelt nu van deze kinderen was zeer aardig; want alle gelyk begonnen zy, nadat een oud wyf opgeheven had te zingen, waar in haar ten eersten veel andere ondersteunden, dog niet eer te dansen, voor dat zy alle zeer eerbiedig met het opheffen van beide handen tegen een, voor den Prins, en voor ons, ieder in 't byzonder, gefombaid hadden, aangezien de Javaanfche Juffers van geen neigen weten, en geen andere groet, dan deze, geleerd hebben.

Daar op begonnen zy zich op de mat, waar op zy dansen, eerst met haar hoofden, armen, en met haar ganfeh liechaam over en weder op dezen zang in allerhande postuuren zeer zwak te buigen, en gestadig, by aardige draeijingen der heupen, der handen, der schouderen, der voeten en der hoofden in zoo veel bogten, te wringen, dat men'er over verbaast moest staan.

Dit gedaan hebbende, dreven zy nuen dan zoo gezwind, zoo lucht, en zoo aardig over die mat, dat men niet zien kon, dat zy hare voeten byna oplichteden.

Dan dansen zy eens met haar vieren in 't midden, met haar aangezicht na onstoe, en aan ieder zyde drie, met het aangezicht na malkanderen, dan weer een agter aan, en de andere twee en twee voor aan.

Dan hielden zy zich eens overeind, dan hurkten zy eens schielijk neder, buigende hare hoofden byna tot aan de grond, en dat voornamelyk op de rechter zyde.

Dan dansen zy weer in een ronden dans; dan weer eens, dat'er van die tien agt in 't rond stonden, en twee tegen een, de ene staande, en de andere leggende; waar mede die eerste vertooning een einde nam.

De tweede vertooning van tien dansers.

De tweede vertooning bestond uit tien kloeke deerns, onder de welke mede twee van zyne voornaamste vrouwen waren.

Een van die twee was zyn allerfraciste vrouw, zeer blank, moy van wezen, schoon van oogen, ryzig van gestalte, zeer aardig, gezwind, en (zoo men wilde) toen

ook zwanger by hem, zoo hy ten min. A°. 1706. ften geloofde, alzoo'er ook andere zoo men zeide, wel by quamen.

Deze was, hoewel zy alle heerlyk gekleed, en by na op ene wyze verciert waren, nog wel het allerfraciste uitgedoest.

Zy hadden alle zeer keurlyke onderkleedjens, en berillise witte boven-kleedjens aan, vol gezacide vergulde bloemen, en met blaauwe en goude inslagen ter zyden onderscheiden, van welke boven-groote sloopende sluyers ter linkerhand, hoewel ook eenigzins van de regter-hand afhingen.

Voor hare boezems hadden zy groote banden, die een hand breed, voor toegebonden waren, en met twee einden afhingen, gelyk ook twee andere einden om hare middelen gebonden, en om de zelve ook zilvere beugels, drie vingeren breed, die voor met uitgewerkte haken, twee hand breed lang, gesloten waren.

Even boven haren boezem hadden zy als een goud uitgewerkt ring-kraagje, dat wel een hand breed, en in 't midden met een juweel bezet was.

Boven de ellebogen halverwegen hare armen hadden zy vleugels-wyze armringen, en aan hare handen ook groote gonde ronden armringen, en op hare hoofden groote gonde kroonen, die mede over andere binnen-kroonen van enig kostelyk stof, dat groen gefchilderd, en aan de einden wit was, henen quamen.

Haar hoofd-hair was loshangende, met olie gezald, en met bloemen niet alleen besteken, maar van agteren ook met een rist bloemen, met klater-goud geftrengelend, die van deze kroonen afhingen, verciert.

Haar winkbrauwen waren na de aloude wyze der Oosterlingen met een zwarte verwe bestreken en beschilderd, gelyk ze hare aangezichten getekend, en met verscheide trekken als gemerkt hadden, die voor 't voorhoofd met een leggende halve maan tot op hare neuzen liepen, en dan aan wederzyden al breeder en breeder, tot wel anderhalve duim breed boven, en zoo al verder en verder (zynde ter zyden de oogen wel 't breedste) dicht langs de oogen al smaller en smaller in de gedante van een 52 of twee en vyftig in cyfer, na beneden tot aan den mond toe liep, zynde in 't midden een pink dik, en beneden wat dikker.

Zy waren van schoone ringen in menigte, na den Javaanfchen trant, en voor al aan hare twee voorste en agterste vingeren, voorzien, hebbende twee of drie ringen aan ieder van deze vingeren; dog het onderscheid tusfchen de andere danshoeren, en tusfchen zyne twee wyven bestond daar in, dat de laatste geen kroonen op hare hoofden, en 't hair niet hangende, maar dat zy 't zelve zeer cierlyk als een ronde schotel van agteren (hoewel zeer dik)

1706. dik) met allerlei bloemen toegemaakt, ook geen ringkraages aan, en een zwarte stip- pel even boven die gefchilderde halve maanen, of boven hare neuzen, hadden, hoewel ik een van die andere zoo een zwarte stip- pel mede hebben zag.

Ook hadden zy veel kostelyker juweelen, en dat moy jong zwanger wyf, Radin Poefpa Itoe genaamd, van welke de oude Prins zyn oog niet aftrekken kon, had geen zilvere beugel om hare midden (die by hen zoo veel als de *zona virgin- iatis*, of de beugel der ongefchondenheid, of des maagdoms, is) maar de hare was van goude koorden met een flot, dat van enkel goud was.

De aardigheid van haar dansen bestond meest in 't aardig en zwiërig bewegen der voeten, 't draegen der heupen, het wringen der armen, handen, en in 't draegen en wringen van hare schouderen en hoofden, behalven dat zy die slepende flyer zeer aardig na de maat wiften op te ligten.

Den dans begonnen zy noit, of som- baiden eerst, dat altyd, zoo als zy opryzen zouden, gefchiede.

Zy wierden door den Panombahan, die 'er ongemeen groot vermaak in fchepte, gefadig sterk aangemoedigd, om wel te dansen, begunftigende nu en dan zyn moyfte wyf met én Sapà, of uitgekauwde pinang, welke ongemeene gunft hy be- vorens ook aan deze en gene van die kindertjes bewezen had.

Zy dansen, dan eens te zamen, dan eens twee en twee, alle agter malkanderen, dan eens aan de eene, dan weer aan de andere zyde, fcheerende rakelings voor- by onze lyven henen.

Als 't dan nu en dan gebeurde, dat Ra- din Poefpa Itoe zoo wat na by den Prins quam, meende hy haar by haar kleedje of sjerp eens te vatten, maar zy ontfnapte dat eerst uit fchaamte, waar over de oude Heer wat narrig werdende, een van zyn an- dere wyven, die agter hem zat, Radin De- pati genaamd, en by ons bevorens mede als fraci befcheven, by zich op de voete bank riep, willende, dat zy by hem zou zitten, om de andere tot jaloezy te ver- wekken.

Zy dorst dat in 't eerst mede niet doen; dog op zyn nader gebod quam zy, na dat zy cerit voor zyn andere vrouwen, achter hem gezombayd had, by hem zitten.

Aldus nu hadden wy drie dansen van de voornoemde jonge meisjens, en ook drie van deze zyne vrouwen, en volwaf- fene deers of dans-hoeren.

Wy dronken daaf ondertuffchen een kopje thee, en, door bestel van de Heer Knol, ook Hollandfeh bier, en wyn, en namen, na alle deze dwaasheden tot wal- gens toe gezien te hebben, tegen den a- vond ons affcheid, na dat ik voor al nual

lang gewenscht had, daar maar van daan ^{A°. 1706.} te zyn; dog dat nog niet wezen, om geen reden ter wereld, zonder dien Heer zeer te hoonen.

Den 30 Augustus woonden wy weder ^{Bezoeken} een grooten ren-ftryd by, werdende we- ^{de Prins} der van den Prins van Soerabaja zeer ^{van Soera-} heufch met een kopje fassraan-thee, con- ^{baja.} fituuren, en andere lekkernyen, onthald.

Zyn dodot, of kleed van staat, dat hy toen aan had, was van een wit fchoon stof met bruine en goude ranken vereierd, heb- bende zyn kris nu tusfchen dat kleed, en zyn bloot lyf, fteken.

Zyn broek was van een fchoon groen zyde stof, dat zeer styf met goud door- flikt en geborduurd was. Daar waren te dier tyd zeer veel Ridders, en eenige dui- zenden van toekykers.

Den 3 September na de middag gingen ^{En dien} wy den Prins van Madura weder bezoe- ^{van Madu-} ken, zagen zyn fchoon en uitgelezen volk ^{ra weder.} in de wapenen staan, aan ieder van wel- ke, een nieuw Soldaat zynde, die nog geen land had, een ryxdaalder of tien fchelling- gen door twee zynre dogters gegeven wier- den.

Hy fchonk ons thee, met fchoone con- fituuren, en ik zag by die gelegenheid al- daar (met veel verwondering) een Kakker- lak met zwart hair, zoo blank als een Hol- lander, hoorende, dat 'er verfehde zul- ke lieden op Madura waren, gelyk wy 'er daags 'er aan nog een zagen.

De Prins van Soerabaja, die 'er mede ^{Verove-} quam, bragt tyding, dat de Heer Kapi- ^{ring van} tein de Roodde het land van Cadoewang, ^{Cadoc-} waar ontrent hy met zyne troepen lag, om ^{wang.} den Keizer te ondersteunen, gewonnen had, alzooy zig vier Hoofden voor den Kei- zer, en voor onze wapenen vernederd ha- den, na dat haar Opperhoofd voor af ge- storven was.

Hy voegde daar nog by, dat Pangerang ^{Pangerang} Depati Anom onze geheime brieven wel ^{Depati A-} bekomen, en die gehouden had, geven- ^{nom's ant-} de daar op alleen tot antwoord, dat hy ^{woord.} niets tegen de E. Maatschappy misdreven had, en niet genegen was iets quaads te- gen de zelve te ondernemen; dog dat hy, zoo men hem geweld aan doen wilde, dat afwagten, en zich dan zoo dapper, als hy kon, verweeren zou, makende ondertuf- fchen, daar hy nu was, een Veffing, om voor ons niet al te open te leggen.

Den 4 September 's morgens zagen wy ^{Nieuwe} de troepen van den Panombahan na de ^{Wapen-} Pasebaan trekken, alwaar die Prins toen ^{fchouwing} mede met al zyne Grooten en zoonen ^{van des Pa-} verfehden. ^{nombaha-} ^{hanstroec-} ^{pen.}

Wy gingen zamen onder een van de Saboa's van den Depati Soerabaja aan een lange tafel met Chineefche stoelen zitten.

De Panombahan was zeer kostelyk met een fchoon Badjoe, van leververwig da- maft

A°. 1706. mast met goude bloemen geborduurd, bekleed. Zyn zoonen, kinds kinderen, en krygs overiten, waren mede zeer heerlyk uitgedoft.

De kleedren van zyn zoonen. Radin Sastra Nagara, zyn oudste zoon, een zeer dik en lyvig Heer, had een zeldzaam, dog kostelyk Badjoe, of Wambais, aan, bestaande uit driehoekige stukken, ieder van een byzondere verwe, zynde rood, wit, groen, blaauw, geel, goud met blaauw, en zwart, en ieder om het sehoonst en sterkst van kleur. Zyn kleedje was wit neteldoek, dat zeer sehoon verguld was.

Zyn broeder Radin Soera de Ridja, een Prins van negentien of twintig jaren, was in 't wit, met een witte tulband, en zulk een opperkleed, over een roode seharlaken vest, en een seharlaken broek.

Andere van zyne zoonen, als Radin Soera Deridja, veertien jaren oud, waren gekleed met zwarte, en geelc zattyne, en roode seharlakene badjoe's, hebbende alle goude krisen op zyde.

Voortrefelyk quamen mede alle zyne Leger-Hoofden te voorschyn, welker zonne-sehermen met wit gaas overtrokken, en waar aan beneden twee Falbala's van klater-goud waren, hebbende boven mede'er zoo een, en diergelyke dubbele toppen 'er op, die boven de hoofden van zyne Raaden, Leger-helden, en oversten, over die van zyne kinderen en kinds kinderen, gedragen wierden, onder de welke ook Radin Aria Poerba Nagara, een dapper en zeer vriedelyk Prins was, dien de Panombahan om zyn vroomen vader (zynen zoon) noit konde aanzien, zonder dat hem de tranen over de wangen biggelden.

En't verdere gezelschap. By ons zaten aan de tafel, behalven den ouden Prins, en den Opperbevelhebber Knol, de Depati van Socrabaja, en zyn broeders, Jangrana, en Wira Deridja, en onze verdere Leger-hoofden, waar by zig ook de Temanggong van Gressie, Poepa Nagara, de Temanggong van Biloro, benevens de broeder van den Temanggong van Sammanap, en een van des zelfs Raaden, gevoegd hadden.

De verdere Inlansche oversten stonden, of zaten op bamboeze banken; dog de kinderen, kinds kinderen, en verdere oversten van den Panombahan, zaten op de grond neder, en niemand van hen dorst een woord spreken, zonder eerst met de handen te sombayen, 't geen Jangrana en andere Grooten zelf deden. Die hem 't liefste waren, zaten het naaft aan den Prins, en zyne andere Raden wat verder af.

Men zag daar ook een groot getal van des Panombahans wyven, die 'er in draagbaren, met Atap overdekt, gekomen waren; dog deze vertoonden zich vry slegt gekleed, zoo dat ik tussehen haar, en ge-

meene Javaansche vrouwlieden, geen anderseheid zien kon, dewyl zy ook met het boven-lyf (de boezem alleen gedeckt) naakt gingen. Deze zakten ter rechterhand van ons binnen het staketzel van des Depati's Dalam, ofte Hot, af, vervoegende zich daar onder een kleene Saboa.

De Depati onthaalde ons weder met fassraan- en boei-thee, waar by twee groote bakken met allerlei sehoone confituuren waren. Terwyl wy ons daar mede bezig hielden, zagen wy een van de jongste zoonen van den Prins van Madura, een redelyk blank Prinsje van veertien of vyftien jaren, op een sehoon wit en zeer hoog Perfaansch paard, door de Heer Zwaardkroon, extraordinaar Raad van India, aan den ouden Prins (zoo men my zeide) verveerd, met een moedige stap komen aanryden.

Op dit paard lag een heerlyke geborduurde zadel, en een sehoone Maduresche geborduurde sehabrak, die styf van goud was, ook seheen het ganseh tuig van dit paard van goud te zyn, hoewel andere meenden, dat het maar zilver, of koper verguld was.

Ik zag nog een ander Prinsje van negen of tien jaren op een jong Olifantje (dat maar wat grooter, als een kloek veulen, was) waar over eenige sehoone tapyten lagen, verschynen, zittende op een fraei gefikt matrasje. Dit Olifantje moest al mede voor ons sombajen, makende, eer hy dat doen wilde, een afgruzyk geluid.

De wapen-sehouwing zelf (al zoo 'er on-
dertussehen nog troepen bygekomen wa-
ren) was sehoon, en geschiede onder het
geluid van verscheide stellen van Gongen
en Tataboangs.

Men zag daar een menigte van zyde vaandels van allerlei verwen, wel anderhalve roede lang, en pas een voet breed. Ook waren 'er veel sehoone zyde vaandels, vlags-gewyze, en zommige als standaarden, van Atlaffen, en andere stoffen, gemaakt.

Nu waren 'er duizend mannen onder, welker pieken alle met zilver zwaar beslagen waren, vol van zulke banden 'er om, een voet van een, terwyl de verdere grootder pieken dan zwart, en dan weer geel, beschilderd was.

De verdere krygsknegten hadden roode of zwarte pieken, en werpspiessen, en zommige ook die beide. Ik wil wel bekennen, dat ik van Inlanders noit sehoonder volk gezien heb.

Hy had ook vyftig fracje stukjens by zich, die elk op afluutjens lagen, en een pond yzer schooten.

Deze alle trokken dicht voor ons he-
nen, en geen een overste ging voorby
ons, die niet een heerlyke zonnechem
boven zyn hoofd had, en zoo ras zy on-
trent

As. 1706. trent den ouden Prins quamen, moesten zy (zoo wel zyne zoonen, als andere) aantsonds fombayen. Hier af was zelf de Veld-Heer van zyn leger niet vry, die, schoon hy een zwaren mortier-wagen hielp voorttrekken, echter eerst stil staan en zig voor zynen Prins vernederen moest.

Na dat nu dit alles van ons weer gezien was, onthaalde ons de Prins van Soerabaja weer heerlyk op een zeer pragtig middagmaal, daar een groote menigte van spys weer door een groot getal van vrouwen, in wel honderd en vyftig groote schotels opgedifcht wierd, en nograns moest ik myn maalyd weer doen met drooge dog zeer lekker gekookte, welrickende, en sneeuw witte ryft, en met zyn heerlyke natatfel van uitgelezene vrugten.

Na dat wy nu wel gegeten, en, door bezorging van de Heer Knol, ook een schoon glas Fransche wyn (want de Rynsche wien toen zeer weinig in Indiën geagt) keurlyk Hollandsch bier, gedronken hadden, moesten wy, tegen alle onze betuigingen aan, van dat wy ten vollen met des Depati's edelmoedig onthaal vergenoegd waren, ten eersten weder aan het thee-drinken, daar weer rykelyk confituuren by gegeven wierden, waar na wy ons afscheid van alle de Princen namen, en den Landvoogd van Soerabaja, nevens de Heeren zyne broeders, die ons zeer verre uitgeleidden, voor hun deftig onthaal bedankten.

Tegen den avond waren wy by de Heer Kapitein van der Horst verzogt, die ons, alzo wy hier niet lang meer wezen zouden, mede eenig vermaak wilde aandoen. Ik ging daar na toe met Kapitein de Bevere, en vond 'er reeds de Heer Knol, en alle de andere Brigadiers.

Zoo ras wy nu, na dat voor af eenige Heeren in zeker speelhuys aan de waterkant een pypje gerookt hadden, in huis gekomen waren, wierd 'er ten eersten (want daar in bestaat dog al 't vermaak der Javanen, en dit is de grootste eere, die zy iemand, en andere hen, konnen aandoen) van eenige jonge Bidaja's, of dans-hoeren, gebaliaard, of gedanst.

Daar verschenen 'er twee vantwintig en twee van vyftien of zestien jaren, diemen zeide van den Kapitein der Maleyers tot Gressie te zyn.

De toefel van haar hoofd was aardig en kostelyk. De hairen hingen mede los over den rug, zynde zeer glimmende van welrickende olie, en zeer geurig van een menigte van Sontings en risten met bloemen, die met klater-goud door 't hair gestrengeld, en daar aan vast gemaakt waren. Zy waren van een fraeje en ryzige gestalte, en, na dat het balifche vrouwenheden waren, ook zeer fraei befeden van aanzicht.

IV. Deel.

Zy dansten onder een Javaansche viool, ^{As. 1706.} en nog een ander speeltuig, dat vol Fraei danskoperen snaaren, en een soorte van een ci-ther was.

Zy waren ongemeen rad en gezwind; dog hadden weer geheel andere en zeer zedige dracjingen van haar lyf, hoofd, heupen, voeten, armen en handen, dan wel die van den Panombahan; maar als ik deze ydelheden een halfuur gezien had, verveelde het my sterk. Echter moest ik dat zoo lang blyven aanzien, tot de Heer Opperbevelhebber Knol, en de andere vrienden, vertrokken.

Zy waren ook van zeer kostelyke kleederen van zyde petoolen; en heerlyke sluyters, van vergulde lenden-banden en beugels, van armringen en meer andere danscieraden, mitsgaders van kostelyke juweelen, voorzien.

Na deze quam de huishoudster van de Heer van der Horst op de baan, die in kostelykheid van toefel, in heerlykheid van kleederen, in pracht aan haar hoofd, en in schoonheid en menigte van juweelen aan de vingeren, en in fraeheid van wezen en dansen, al de vorige zeer verre overtrof.

Zy had in haar dansen een groote deftigheid, wetende zich zelf byzonder zedig en echter te gelyk met zulken verheven zwier te bewegen, dat haar ieder den lof gaf, die zy, buiten alle tegenfpraak, boven al de andere verdiende.

Zy zong ook zeer fraei, en onder haar dansen wierd ook ongemeen fraei en zeer net op de maat door een Javan gezongen, die zig wonderlyk wel met zyne toonvallen na hare schielyk en gezwinde dracjingen, en ter zyden uitwykingen met haar hoofd, teenen en hielen (dat zy, 't een na 't ander zeer geestig en gezwind waarnam) wist te schicken.

Na dat wy dit een uur twee of drie gezien, en een fraei onthaal genoten hadden, vertrokken wy na huis. En dit was zoo dagelyks het tydverdrijf der Heeren oversten, dat voor een enkele reize zyn gezig nog al verdiende, om te konnen zeggen, hoe men daar leeft; dog men zou niet gelooven, hoe groote kosten daar door gemaakt, en wat drank daar gedronken wierd, niet tegenstaande zy veel moeite hebben, om die te bekomen, behalven dat zy daar wel tweemaal zoo dier, als op Batavia, is. Zy moeten daar toe andere loop-graven gehad hebben, dan ik, want anders kan ik niet bedenken, hoe zy zoo groote onkosten wisten goed te maken, alzo 'er geen avond voorby ging, dat wy niet dan by den eenen, dan by den anderen waren, daar ik myn beurt, om niet onbeleeft, en ondankbaar te zyn, mede in hebben moest, dat my ongeloovelyke groote kosten gegeven heeft, ja grooter dan

A°. 1706. dan van myn heel huishouden op Batavia, waar tegen ik eger, alzo ik mede in die maal-troom was, niets doen kon, zynde dit een van de gereedte middelen, om een eerlyk man in korte tyd te bederven, en tot de grond toe uit te mergelen.

Den 4 dito wierd ik door Radin Sastra Nagara, en eenige andere Madureefche Princen, bezogt, die my in korten tyd veel bier en Franfche wyn afdrongen, het best 'er af zynde, dat zy my niet lang bybleven.

Tegen den avond quamen 'er nog hulp-troepen van Toeban, Cidajoe, Rembang, Laffem, en Greflic aan, onder welke ook Sedjana Poera, Landvoogd van Japara, met zyn volk was, fchokkende op zynen Olifant al zagtes voort, tot hy, digt by ons z. nde, aftrad, en verwellekomt wierd.

De fchry-
ver predikt
hier weder.

Den 5 dito predikte ik hier weder, en doopte, op zyne belydenis, zekeren Inlander, Thomas Francis genaamd; dog om de waarheid te zeggen, zoo was de dienst van een Predikant onder deze ruwe en onb. fchaafde gemeente van zoo weinig nuttigheid, dat haar Edelheden, in dien zy dat zoo wel geweten hadden, als ik het ondervonden heb, my, nog enig ander Predikant, daar noit na toe zouden gezonden hebben, alzo men een Predikant niet alleen geen gelegenheid tot het waarnemen van zyn dienst, gelyk het behoort, geeft, maar in tegendeel hem de zelve, onder deze en gene voorwendingen, affnyd, daar men niets tegen doen kan, dan, zoo men al klagen wilde, zich zelve veel moeite op den hals haalen, dat immers een wakker Predikant maar redenen van te zugten geven moet.

Nieuwe
wapen-
fchou-
wing.

Den 6 zagen wy de troepen van Sammanap, Pamacassam, Toeban, Cidajoe, Laffem, Rembang, en Greflic, op de Pafebaan, onder welke ik 'er zeer veele met fnaphaanen vernam. De andere waren met fchilden, pieken, en kriefen gewapend. Hunne vaandels waren van rood Armozyn; en zag ik op een van dezelve een Arabifche fpreuk gefchreven staan. Op 't vaandel der Sammanappers, hen van haar Hoog-Edelheden van Batavia ver-eerd, was tuffchen de geele vlammen in, met Duitfche en Javaanfche letters, Sammanap gefchreven.

* Zy waren vyf honderd, en die van Pamacassam drie honderd man fterk, makende met de andere, by opgave, maar drie duizend mannen uit, hoewel zy waarlyk veel fterker waren.

De befchouwers van deze troepen waren de voornoemde Princen en Leger-Hoofden, waar by zich ook de Pangerang, of Prins van Coedoos, de Temang-gongs van Jawana, en Pati, de broeder van Scderma, Hoofd der Sammanappers, en ook eindelyk de Depati van Japara,

met een groot getal van zyn dans-hoeren, A°. 1706. of vrouwen van zyn gevolg, bevond.

Wy wierden toen weder, eerft zeer deftig met thee en confituuren, en op de middag met een vorftelyke maaltyd, zoo heerlyk als oit te voren, onthaald, moettende weder bekennen, dat ik noit op een maaltyd zoo veel fchoone vrugten gezien heb, verbaaft 'er over fttaande, waar men die in zulken menigte, daar wift te bekomen.

Den 8 September vertrok Jan Faber, Hoofd van de Treins-vloot, met de Sufanna, gelyk mede de Hartloop, en Bekeltyn met hare Schippers en Bockhouders Hugtenbroek, de Wit, en Daveman.

Den 9 dito vertrokken de Heeren van Bergen en Sergeant met hare Brigades van Socrabaja na het dorp Cara, dat ontrent twee mylen van daar, wel aan die zelve Rivier legt, dog zy is daar nog wel drie-maal zoo breed, als voor Socrabaja, en doet zig dierhalven daar ook zeer lufftig en vermakelyk voor 't oog op.

Het leger
breekt op
na den
vyand.

Wy deden hen tot op het Rysveld buiten Dortsman bergje (een zeer bekende plaats buiten Socrabaja) wel een klein uur verre te paard uitgelci, en zagen hen nog een fluks wegs vol moed henen trekken; hoewel 'er by waren, die 't daar na niet lang maakten.

Den 10 dito volgde de Depati van Socrabaja met zyne troepen, nevens de Princen zyne drie broeders, en den 11 dito de Heer Knol met de Brigades van de Heeren Bintang, de Bevere, en van der Horft; onder welken Heer Opperbevelhebber ik mede befcheiden was, gelyk ik, gedurende dezen veldtogt alleen de eer genoten heb van by zyn Ed. en in zyn tent myn verblyf te hebben.

Ik had wel de vrye tafel van dien Heer, maar 't verdere dat op deze togt voor my, myne twee flaven, en twee Hollandfche oppaffers van nooden had, moett ik zelfs verzorgen, dat my (gelyk men wel denken kan) al vry groote onkosten in zoo een leger gaf, daar ik voor een enkel zoute vifchje, en zoo na evenmatigheid, met andere dingen, die men van nooden had, een Ryxdaalder heb zien geven, en dat, wilde ik het hebben, ik zoo wel als een ander, betalen moett, en nog dikwils niet krygen kon, gelyk wy nader in 't vervolg zullen zeggen.

Wy vertrokken van Socrabaja ten zeven uren 's morgens alle te paard, waar van ook myne oppaffers en flaven, om my te konnen volgen, voorzien waren, hebbende ieder overfte (en ik mede) een zeker getal van Batoors of last-dragers, om onze goederen na te torfien, en ook eenige by-zondere Javanen, om op onze paarden te paffen, en gras en water voor de zelve te verzorgen, dat in 't eerft juist zoo grif niet ging, alzo ik toen nog maar zeer weinig

Ja-

1706. Javaansch geleerd had; maar na dat ik wist, dat Adjaran een paard, Soekat gras, en Baanjoe water betekende, zoo begonden wy malkanderen beter te verstaan, en ik werd van hen als een Prins gediend, zoo dat ik myn oppassers, en slaven nu maar enkel voor de statie had, en om het oog maar wat op myne goederen te houden.

Wy quamen ten negen uren ontrent het dorp Cara, daar wy met onze paarden tot halver wegen den buik in de Rivier sprongen, die daar wel zeer breed; dog ter plaatze, daar wy doortrokken, niet zeer diep is. Het dorp was in zich zelven niet veel, waar van wy, alzoo wy het ter rechterhand lieten leggen, zeer weinig konden zien; dog 't gezicht der Rivier was fraai.

Wy quamen ontrent elf uren, na dat wy door zeer vermaklyke Ryfvelden getrokken waren, aan 't dorp Sapandjang, daar ons de Heeren van Bergen, en Scrageant, te paard quamen verwelkomen.

Wy sloegen ons hier by de zelve Rivier, als die van Soerabaja, en die hier ook van de zelve breedte, als voor die stad is, met ons leger neder. De plaats, daar wy lagen, was fraei; dog wat van het dorp af, dat mede niet zeer groot was, en wat landwaard in lag.

Daags voor onze komst had Kapitein van Bergen, grooten dorst hebbende, schielijk en wat sterk van een jonge callappus gedronken, waar door hy aan de perfsing, een soort van graauwe loop, en 't beginzel van zyn dood, geraakte, en nu reeds zoo zeer verzwakt was, dat hy de zelve man niet geleek.

Wy kregen door Ingabei Wiragoena, een Chinees van Pangerang Depati, tyding, dat die Prins niet ongenegen was, tot ons over te komen, indien men hem in zyn vaders plaats herstellen, en dit met een brief en 't zegel der E. Maatschappy bevestigen wilde; dog dat hy anders Soerapati eerst hooren, en hem als zyn bondgenoot, en ondersteuner van zyne regtvaardige zaak, van alles eerst kennis geven moest, alzoo hy beloofd had, hem niet te zullen verlaten, en, zoo ras hy hem ontbode, by hem te zullen komen.

Zoo ras wy in aantogt waren, vernamen wy van den eersten avond af al zeer groote vuuren op 't gebergte dat naby, en op dat van Antang of Radjoena, dat verder afgelegen was, dienende eenelyk, om aan de bondgenooten van onze vyanden kennis van 't aannaderen van ons leger te geven, en hen te vermanen zich slagvaardig te houden.

Wy bleven den 12 dito hier nog leggen, alzoo 'er reeds honderden van Batoors (elendige lieden, die op hun eigen kosten alles natorfsen, en 't leger volgen moeten) weggeploopen waren.

Wy bevonden de Rivieren hier zeer A*. 1706. vischryk, van welke de Prins van Madura 'er ons eenige toezond, en onder andere een Balida-visch, die zeer groot, vet, en byzonder lekker was.

Ik raakte van myne Batoors 'er mede eenige, even na dat wy ons middag-maal geruist en wel gedaan hadden, quyt; dog kreeg die wegloopers kort daar na weder.

Den 13 dito braken wy weder op. De Panombahan, en de Soerabajasche Princen, als mede Sedjang Poera, met hunne troepen hadden de voortogt, en wy, volgden hen een uur twee of drie daar na.

Het dorp, daar wy na toe gingen, was Soka genaamd, en lag 'er ontrent twee mylen af. Wy trokken dan eens over een groote vlakte (op welke wy zeer groote hitte uitstonden) dan eens door een schoon bosch.

Wy waren 's morgens ten drie uren Komst te by 't blazen van 't pucel al in de weerge- Soka. weest, en nogtans ten zeven uren eerst vertrokken, en van zeven tot twee uren toe bezig, eer wy in onze rust-plaats op Soka quamen. Men kan daar by gissen hoe wy, over een weg van twee mylen zeven mylen bezig geweest zynde, en maar voetje voor voetje onder een schrikkelijk opstuiwend stof voorttrekkende, in de zon gebraden hebben. Indien wy niet zomtyds een weinig brandewyn (dat anders myn drank niet was, alzoo hy my te sterk is) genomen hadden, wy zouden het zekerlyk niet goed gemaakt, en bekaeid hebben; maar 't verwonderens-waardigste, dat ik bevond, was, dat de brandewyn zyn meeste kragt quyt, en door de hitte zoo slap, als water, in onze zakken geworden was.

Als wy ons hier nedergeslagen hadden Hoe wy by een klein spruitje, lieten wy den berg het tot dus van Radjoena of Madjapait wat ter linker- verre al hand, en het bergje van Cacapper recht voor uit leggen; hoewel wy dien eersten berg in 't eerst mede meest recht van voren gehad hadden.

De Prins van Madura lag met zyn volk op een groote vlakte aan de overkant van dit spruitje na de zyde van Cara toe, en de Hollandsche, en Soerabajaze troepen lagen aan de overzyde na de kant van Ca-teegan, of Kamiri, alle, dat zeer fraai stond, in een rechte linie geschikt.

De Veld-Heer Knol verzorgde ons 's middags in 't eerst een goede maalyd, alzoo wy maar eens daags aten, en alle de Brigadiers en leden van den Raad mede zyn tafel hadden, maar wy bevonden, dat het hier merkelyk begon krimp te werden, alzoo alles niet alleen even dier, maar ook eindelyk zoo schaars werd, dat het, wat ook dien Heer dede, by na niet meer te bekomen was, alzoo dit leger in weinig dagen zeer veel verslond.

A. 1706.

Niets was 'er minder, als goed drinkwater, te krygen. Wyn en Hollands bier hadden wy overvloedig by dien Heer, en ook van ons zelve; dog dat versloeg ons geen dorst, en verhitte ons in die ondragelyke hitte nog veel meer; zoo dat ik, om een glas klein- of zet-bier (dat by na als bottel-bier, en door zyne koeheid zeer verquikkende is) te hebben, my bedienen moest van water, daar twee honderd buffels, en zoo grooten menigte van paarden, en by de dertig duizend menschen eerst doorgetrokken waren.

De kleur van dit modderig water was als die van gekaarde melk, maar zoo verbaarlyk dik, dat ik het niet langer bezien dorst, en daar van moest de Veld-Heer, en ik my bedienen, tot dat wy daar na beter middelen, om goed water in bamboezen na te laten voeren, uitvonden.

Ziekte des schryvers op de togt, en waar door veroorzaakt.

Door dit water egter geraakte ik mede aan een zeer slegten afgang, die my eenigen tyd lang geplaagt, en in levens-gevaar gebragt heeft.

Als ik nu meende daar af geholpen te zyn, geraakte ik naderhand in nog veel slegter staat, alzoo het war te schielyk gestopt, en ik daar door geheel en al buiten staat geraakt was, om door eenige middelen, weer een open lyf te krygen, waar door ik in zeventien etmaal geen stoffe ter wereld, wat men my ook in gaf, quyt geraakt was; dog ik moet 'er ook by zeggen, dat ik in al dien tyd zeer weinig spyze gebruikt heb, ten deelen door dat my de lust ontbrak, ten deelen door dat 'er geen een hoen meer voor geld te bekomen was, dog dit was nog maar een begin, en 't geleeck niet na 't gene daar na hier opgevolgd is.

Men kan hier uit oordeelen, hoe zeer my die tocht toen begon te verdrieten, en waarlyk, ik begon nu al staat te maken, dat ik die schoone stad Batavia, en myn waarde vrouw en kinderen noit meer zien, en hier wel haast een lyk worden zou.

Nu en dan hoorden wy in 't bosch wel een Paauw schreeuwen, ook wierd 'er zomtyds door de Heer de Bevere, die my een schoone staart, omze over de tafeltenge de vliegen te gebruiken, vereerde, en door andere Heeren wel een geschoten; maar wat kon dat onder zoo veel duizenden van menschen helpen. Hadden wy het by den Veld-Heer zoo slegt, oordeel dan eens hoe slegt het de arme Soldaat had. Men had deze Paauwen, en ander gevogelte, wel wat dieper 't bosch in, overvloedig; dog wierden 'er weinig aangebragt. Ook waren 'er zeer veel Aapen, van allerlei slag; dog die wisten zich mede vry wel buiten schoots te houden.

De Artillery, en voor al het geschut, dat door de buffels ten deele voor uit en ten deele na-gevoerd wierd, gaf ons groo-

te belemmering, alzoo de wagens, en wie- A. 1706.
len, waar op dit geladen was, hier en daar aan de hooge oevers der spruiten, en rivierkens, die wy ontmoetden, in stukken geraakten.

Ook quam het oude quaad van het wegloopen der Batoors nu, by zoo grooten gebrek alomme, alzoo de ryft begon te ontbreken.

De oversten, gelyk mede de vier Princen van Soerabaja; hadden veel schoone paarden in 't leger, en ieder van hen een Olifant by zich; met welke zy ons nu en dan eens quamen bezoeken: want was 'er niet veel te ceten, het drinken ging egter alle avond by die gene, daar dan de stroom na toe liep, en zoo lang 'er maar een druppel by iemand te vinden was, zyn gang, zynde die gene alleen vry, die niet meer by te zetten had, dat echter al lang duurde; dog ik was niet in staat om, by myne zwakke geistelenis, deze ruwe wyze van leven op te volgen, zoo dat ik eenigen avond alleen in de tent op myn koy lag te mymeren; waar by ik nog schryvens van myn huisvrouw kreeg, dat die mede door de bloed-loop (daar zy nu al eenige tyd aan geweest was) zich in een zeer slegte staat bevond, welke tyding my veel meer, dan myn eigen ziekte, ter herte ging, alzoo ik vreesde, dat myne kinderen dus wel in korten tyd ons beïden te gelyk zouden hebben kunnen verliezen, dat de Heer echter ten besten gekeerd heeft.

Die nog slegter tyding van Batavia kreeg.

Gedurende onze marsch van Sapandjang tot Soka toe, was Kapitein van Bergen door een sterke koorts aangevalt, die hem wel tien uren by bleef.

Vermits wy nu niet boven twee of drie mylen (volgens de berichten) van den vyand af waren, wierden de brand-wagten uitgezet, en op levens-straf verboden, dat men niets van den Inlander uit de dorpen nemen, of hen ergens af berooven zou; dog de honger is een scherp zwaard, en, by 't groot gebrek, dat 'er nu reeds was, wierd 'er op de galgaan niet weinig, schoon het dorp nog al wat ter zyden af lag, gestolen. Daar wierd wel over geklaagt; maar men kon noit de man aanwyzen, alzoo 't rechte gaauw-dieven waren, die 'er zoo lang niet bleven, dat men hen op de daad betrappen kon; dog 't ongeluk trof twee padi-dieven, die, voor een gedeelte van de vorige, het met een straf naaft de doot moesten boeten, en toen nog weg gejaagt wierden, dat 'er de schrik, dog maar voor korten tyd, onder bragt. En naderhand stalen zy zoo fyn en behendig, dat men 'er geen een meer in de val kregen heeft.

Ook moest men nu wel wat meer door de vingers zien, om dat wy door den Prins van Soerabaja (een schelm in zyn hart, als een schelm.

De Prins van Soerabaja draagt zich als een schelm.

A. 1706. hart, en een vriend van onze vyanden, die heimelyk met hen aanspande) schendig bedrogen waren, alzoo hy de Veld-Heer beloofd had, dat wy hier ettelyke lasten ryft zouden vinden; daar wy 'er nu geen korl vonden, en zeer groot gebrek van alles begonden te krygen.

Wy zagen dit eindelyk wel; toen het te laat was, maar wy moesten nog stilzwygen en veinzen, tot wy nader bewyzen van zyn schelmstukken kregen, die met 'er tyd meer en meer uitbraken, alzoo hy, een mede-lid in den Krygs-Raad zynde, en dus al onze geheimen wetende, den vyand dagelyks zeer behendig van al onze besluiten kennis gaf, zonder dat wy hem in 't byzonder daar af konden overtuigen.

Den avond 'er aan, na de vorige geoffende straf, wierden 'er, schoon zeer streng verboden was in het dorp te gaan, elf Lom-bongs, of pakhuizen met padi (of Ryft in de bolster) ieder van vyf honderd bosfen, ledig gestolen, zonder dat men 'er een had konnen betrappen.

Vertrek van Soka. Den 15 September vertrokken wy ten half tien van Soka over een Riviertje, lieten de bergen van Cacappar en Radjoena dan eens ter rechter, dan eens recht voor uit, leggen.

Wy trokken over een groot en vlak Ryft-veld; dog waren elendig met het wegloopen van de Batoors, die de Artillery navoeren moesten, gequeld.

Wy ontmoeteden twee gemeene, dog diepe Rivierkens, en twee diepe moerassen, en quamen, na nog een togt van drie vieren van een myl, by een Rivier, Kloukong genaamd, die twee of drie roeden breed, sterk van stroom, en diep was, zoodat wy 'er een brug over maken moesten.

De weg was dan eens zeer vlak, dan eens een schoon lommcryg bosch, waar in zich veel Pauwen lieten hooren; waar na wy nog een Riviertje ontmoeteden. Dus trokken wy in anderhalf myl wegs over vyf Rivieren, en quamen ontrent twaalf uren op den middag by het dorp Cateegan, dat anders ook wel Kamiri genaamd werd.

Komen op Cateegan. Wy sloegen ons daar by een moye Rivier van de zelve naam neder, hoewel het de zelve Rivier van Soerabaja, en een spruit uit de Torocsan is, die uit de groote Rivier van Cadiri herwaardsaan loopt, en na verscheide dorpen, daar zy doorstroomt, ook verscheide naamen bekomt.

Wy lagen hier op een groot vlak veld, het bosch agter ons, en hadden de bergen Radjoena en van Cacappar vlak voor ons, den Prins van Soerabaja ter linker, en dien van Madura ter rechterhand.

Ik beschouwde dezen berg van Madjapait, die ik nu vlak voor my zien kon,

A. 1706. zeer naauwkeurig, en bevond het een zeer hoog en aan den anderen gefchakeld gebergte, niet wel van die hoogte, als de Tafel-berg aan de Caap de goede Hope.

Het liep met drie zware heuvels na het Zuid-Oosten toe, behalven dat zich nog verscheide mindere daar ontrent opdeden.

De berg van Cacappar loopt mede schuins af na de stad, en na het landschap Djapan toe, alwaar Ingabei Loor (Loor betekend het Noorden, gelyk Kidol het Zuiden, in 't Javaansch) een van Soerapati's Leger-Hoofden, met duizend man geposteerd lag.

Den 16 dito moesten wy hier blyven leggen, om dat 'er over de groote Rivier eerst een brug gemaakt, en de moeras, daar wy over moesten, eerst gevuld, of in staat, om 'er over te konnen trekken, gebragt moest werden.

's Agtermiddags ten half vyf vertrok Kapitein van Bergen, die weer ingestort, en zeer zwak was, werdende (hoe ongemakkeleklyk dit ook zyn mogt) met een draagbaar door twaalf man gedragen, onder 't geleide van vier oppassers, ettelyke Javanen, en zevenen dertig zieken, na Soka gevoerd, om van daar verder te water na Soerabaja gebragt te werden.

Wy meenden den 17 dito opgebroken te hebben; dog zouden elendig 'er aangeveest zyn, zoodat ons de Prins van Madura 's nagts niet gewaarfchouwd had, dat 'er onderweeg twee diepe moerassen waren, daar, zonder bruggen niet over te komen was.

Dit moest Kapitein Sergeant, die de Slegte bekere penningen voor de geheime berichten van deze en gene gewesten ontrent den vyand trok, noodzakelyk geweten, en ons gewaarfchoud hebben; dog die Heer had daar niets af gezegt, zekerlyk, om dat hy 't niet wist, en om dat Depati Soerabaja, dien 't heel wel bewufft was, hem, en ons weer hier in schendig misleid had.

Men zond 'er dan Kapitein vander Horst met een troep te paard na toe, die het eerste moeras zoodiep bevond, dat hy werks genoeg had, om 'er met zyn paard weder uit te geraken, daar wy de merktenen nog zeer wel van zien konden.

Wy kregen ondertusschen ook tyding, dat de Heer van Bergen gisteren avond van Soka was voortgemakt, zoodat wy vaststelden, dat hy nu al op Soerabaja was.

By dezen togt van de Heer vander Horst na 't moeras had hy nog al meer schelmeryen van den Prins van Soerabaja ontdekt; zelf had hy de naam het gansch leger door, dat hy besloten had, terwyl wy met den vyand bezig zouden zyn, op de troepen van den Prins van Madura aan te vallen, 't geen zooder verre ging, dat hy aanbod

A°. 1706.

bood zich onder eede daar af te zuiveren, zonder eens bewys daar af van ons te vorderen, die hem al zeer veel daar van zouden hebben kunnen aantoonen.

Vertrek van Cateegaan.

Den 19 dito konden wy eerst van Cateegaan vertrekken. De Prins van Madura trok voor uit 's morgens tusschen drie of vier uren. De Prins van Soerabaja volgde even daar na, en ten half vyf gesaakte onze voortroep met de bagacie en Artillery aan 't bewegen, waar door wy ontrent agt uren erit konden volgen.

Wy trokken eerst over een kleen moerassig watertje, en, na een kleen myltye rydens, over de Cali Boritan, zynde een Riviertje pas tien of twaalf roeden breed, maar, wegens zyn diepe putten, zeer moeijelyk om 'er over te geraken.

De smalle weg, en onze Artillery, hield ons lang op, zoo dat wy onderweg van hitte meenden te vermagten, te meer, al-zoo wy nu geen water hier dorsten drinken. Wy hadden in 't geheel ontrent twee en een halve myl verre, en daar over wel agt of tien uren, juist niet gereden, maar in die heete zon staan wagten, zoo dat wy als gaar gebraden waren. Noit heb ik zulke een hitte uitgestaan, en dagt niet anders, dan van dorst op de weg te bezwyken.

Wy hielden hier halte, en wierden door den Prins van Soerabaja verwelkomt, die met ons den Prins van Madura ging zien, die wy onder een drom van zyn vrouwen bezig vonden, met wat te eten, dat hem zommige van ons wel zouden hebben willen nadoen.

Houden ontrent Pananggougan halte.

Wy reden van daar nog een vierde van een myl verder, daar wy nog een dieper, dog nu al gedekt moeras vonden, dat over de honderd treden lang, en vry breed was, even na 't welke wy by een schoone Rivier quamen, die met een arm uit de Rivier, die voorby Cacappar loopt, vlieten komt; en dan weer in de Rivier, die zig voor 't dorp Pananggongan, of Pabean, vertoond, stort, alwaar zy wel twee of drie pieken of 30 voet diep, zeer helder, en schoon is. Dit Pananggongan legt tusschen de twee of drie mylen van Cateegan.

Wy zagen van daar de vesting der vyanden zeer onderscheiden, alzooy niet boven twee kleene kanon-schooten van ons af was.

Zy liep van 't Oosten na 't Zuiden, en strekte zich ter regter en ter linkerhand al vry verre uit, het welk wel afgekelen hebbende, keerden wy weder na onze tent.

Ter plaats, daar wy nu gelegerd waren, lag den berg van Cacappar Zuid-West van ons af, en in de tocht na Pananggongan moesten wy meest Zuid-Oost aantrekken.

's Avonds wierd de wagt, na dat men zes zesponders, een groote mortier, en eenige land-mortieren voor de Rivier gezet

had, by 't opschieten van drie bomben, A°. 1706. het doen van zes kanon-schooten, en by 't werpen van eenige handgranaten, opgezet.

Het moeijelykste op deze togt was, dat men byna noit zyn behoorlyke nagt-rust had, en voor al dan niet, als men daags 'er aan voorttrekken moest. Gedurige onrust in 't leger.

Men bleef tot elf of twaalf uren 's nagts uit, en schoon ik nu zeer weinig mede gaan kon, kon ik egter niet slapen, voor dat de Veld-Heer in de tent, en alles weer in rust was; dog ten twee uren in de nagt begon men al puel (of dat ieder tot opstaan zig klaar maken moest) te blazen, kort daar aan blies men de reveille, daar na begon men de generale te blazen, en gemeenlyk wierd ten drie uren het teken van voort te trekken met de trompetgegeven. Hier by nu wierden wy in deze plaats, schrikkelyk, ja ondragelyk, van de muggen geplaat.

Vermits wy nu hier zoo na by den vyand waren, wierd de Heer Sergeant be-last, om die nacht met zyn Brigade de Rivier te bezetten, en aldaar de wagt te houden, op dat wy niet mogten overval-len werden; dog daar viel niet het minste voor.

Ondertusschen was de Prins van Soera-baja, die 23 prauwen besteld had, bezig om vyf bruggen over de Rivier te slaan, waar af 'er vier den 21 dito klaar geraakten. Bruggen over de Ri-vier gesla-gen.

Zy lagen ontrent een vierde myls van de plaats daar wy gelegerd waren. Den vyand deed veel moeite, om onze bruggen door brandende vlotten, die hy afdryven liet, te vernielen; dog wy verydellden alle deze zyne aanslagen.

Wy kregen hier ook eenig ontzet, door Chineeche Soetelaars, die eenige verversching aangebragt, en in 't eerst hier door byna 't leven verloren hadden, alzooy 'er groot gebrek, en by den Soldaat weinig geld was; dog kort 'er aan wierd daar op beter ordre gesteld.

Op dien zelven dag ging de Veld-Heer met de Heer de Bevere, die den Heer Sergeant aan de Rivier nu afgeloft had, om zekere grond, tot het maken van een ba-tery, af te zien; waar by de Konstapel Alexander de Pluyes, door 't qualyk affchie-ten van een bombe, een lichte quetzuur aan den arm kreeg.

Wy hoorden toen ook van de Chineses Ley (anders Raefa Soedana genaamd, die ons eenige boontjes, ajuin, visch, eyeren, enz. van Ingabel Catawangan, Landvoogd van Cadiri, bragt) dat Soerapati twee me-tale, en vier yzere zesponders had.

De Veld-Heer zag ook, by 't beschouwen van deze moeras, die wy nog over moesten, dat de Prins van Soerabaja, die ons geraden had dezen weg te kiezen, ons geen egter op geheel Java had kunnen aan-wyzen.

Be-

1706. Behalven nu dat de moeras tot aan 's vyands vesting, en na giffing nog wel honderd roeden verre van de Rivier af tot de vesting toe, van verſcheidē spruiten doorneden was, had de vyand voor ons een vesting opgeworpen, van bamboezen, boomen, en aarde, een roede breed, en wel negen voeten hoog, die niet wel te genaken was, om dat de Rivier, en die spruiten, die door die moeras liepen, met veel zware jangkring- en doorne-boomen, die men 'er in geworpen had, vervuld waren.

De Veld-Heer had ook klaar bespeurd, (dat hem ook al overlang gezegt was) dat de Prins van Soerabaja, en zyne broeders, byzonder wel by den vyand moesten staan, aangezien 'er na hen, als zy met hunne zonneſchermers by de nieuw gemaakte bruggen quamen, geen eene ſchoot, en zoo ras 'er maar een Hollander ontrent quam, zeer veel ſchooten gedaan wierden.

Om hier af verzekerd te zyn, ging de Veld Heer met dien Prins op een morgen eens na de bruggen kyken. Zoolang hy by hen daar was, hoorde men geen eene ſchoot; dog zoo ras hy een weinig terzyden af week, wierden 'er een menigte van ſchooten alleen na des Veldheers kant, en geen na die van de Prins gedaan.

Terwyl wy hier op deze heete en ongezonde moerasſige plaats eenige dagen aan een lagen, raakte de weinige voorraad, die wy nog hadden, hoe langer hoe meer op.

Dit zette ons volk te ſterker tot het voltoeyen van hunne werken aan, om den vyand ten eerſten te kunnen aantasten, en aldus ontzet van levens-middelen te bekomen.

Den 23 dito tegen den avond gingen wy na onze werken eens zien, en wierden door de vyand wel met vyftig of zestig ſchoten begroet, zoo dat wy ten eerſten wat te rug weken.

Ondertuſſchen bequamen wy een uur of twee daar na tyding, dat Kapitein van Bergen, een man als een Leeuw, den 22 dito 's morgens ten tien uren overleden was, waar aan wy waarlyk een wakker man, en een groot Soldaat verloren; wy hoorden hier ook dat Kapitein Hans Jurgen Roode, die, in plaats van 24000, maar 7000 Javanen van den Keizer bekomen had, met een troep van 7918 Javanen (alzo 'er nu en dan nog eenige by gekomen waren) 128 Hollanders, en 700 Inlandſche Soldaten indienſt der E. Maatſchappy, den 3 September van Tandocran opgetrokken was, om te zien (zoo hy den 2 dito ſchreef) of hy, die mede zeer groot gebrek van alles begon te krygen, zich zelvenden weg na Cartaoera niet zou kunnen baanen.

Dit hadden wy dien avond in de tegenwoordigheid van den Prins van Soerabaja

gehoord, door wiens voorzorg de vyand dat den 24 dito 's morgens al vroeg wist. Ook zagen wy nog dien zelve avond zeer veel vuuren, en hoorden ongemeen veel bas-ſchooten van den vyand, hoewel wy daags 'er aan de ware reden 'er eerst af ontdekten.

Na dat wy nu hier eenige dagen met het maken van die bruggen, en andere noodige werken, bezig geweest waren, wierd 'er beſloten den vyand daags 'er na aan te tasten.

Den 25 dito, 's morgens ontrent half zeven, deden wy een aanval op zyne werken. Twee honderd Madureezen, twee honderd Soerabajers, en honderd vyftig Sammanappers, door honderd Soldaten van Pamacaſlam onderſteund, trokken 'er zeer moedig na toe, en waren ten half agt al volkomen meester 'er af.

De Heer Knol, over dit goed gevolg van onze onderneming zeer verblyd, gaf 'er my ten eerſten door een Ruiters, uitdrukkelyk aan my afgevaardigd, kennis af, waar op ik te paard ſteeg, en na zyn Ed. reed, om hem daar mede geluk te wenschen, en myne vregde te betuigen.

Eer ik 'er nog quam, ontmoete ik een matroos, die zwaar gequetſt was, en na 't leger gedragen wierd, om daar door ordre van de Veld-Heer wel opgepaſt, en gekoesterd te werden, alzo deze dapperre man wonderen gedaan, het voornaamſte werk verricht, en, na met een pick van agtien voeten tweemaal doorregen te zyn, de vyand nog eenige tyd zeer dapper nagejaagd, en de wonden zoo veel hy kon, geitopt, en den geenen, die hem doorreeg, gedood had, zonder welke zonderlinge dapperheid, alzo de onzen al aan 't wyken waren, men die vesting zoo ras niet zou bekomen hebben. Deze man is naderhand volkomen herſteld, en heeft ons nog veel andere dienſten gedaan.

Zoo ras ik door de bres in 't dorp Pananggongan (dat tien mylen van DJapan legt) gereden, en by den Veld-Heer gekomen was, wenschte ik zyn Ed. hier mede veel geluks, die een troſt druiven van de Heer van der Horſt bekomen had, waar af zyn Ed. my een gedeelte gaf. Zy waren ongemeen ſchoon, groot, en ryp, en de eerſte, die ik zedert het Vaderland zag; dog zoo als ik het dorp (dat zeer verwoest lag) wilde gaan bezien, ontmoete ik den derden Soerabajzen Prins, Wira Deridja, welke vriendelyke Heer my een diergelyk geſchenk deed, dat my, nu veel vernagerd, ongemeen aangenaam was, en zeer verquikte. Het was een welriekende jamboe-vrugt, en een ſchoone tros rype druiven. Een gift, die wel klein, dog nu hier ongemeen zeldzaam, en my zeer waardig was, waar aan ik myn luſt wat

A. 1706. beter, dan aan die van de Veld-Heer, boeten kon.

Ik stelde aan de Veld-Heer voor, om daags daar aan, zynde Zondag, hoe zwak ik ook was, een dank-predikatie te doen; maar zyn Ed zeide my, dat het onmogelyk geschieden kon, alzo men den vyand ten eersten vervolgen moest, behalven dat'er andere nodiger zaken van veel gewigt te verrichten waren.

Zyn Ed. gaf hieraf ook ten eersten kennis aan haar Edelheden, en wierd op Bavia over deze overwinning zeer plegetelyk gefchooten.

Hoe veel dooden de vyand had, was onbekend; dog wy hadden'er geen eenen van de Hollanders; maar agt of tien Madurezen en Javanen, en vyftig of zestig gequetten.

Terwyl ik door het dorp reed, zag ik eenige verslagene vyanden leggen, de meeste zonder ooren, alzo de Javanen en andere, om hunne dappere daden te kunnen bewyzen, deze elendige, in de plaats van de koppen mede te nemen (die te zwaar zyn) van hunne ooren beroofd, en die, volgens gewoonte, aan krisen geregen hadden, hoewel deze bajevangers dikwils de lafhertigste menschen in 't leger waren.

De Madurezen, die zestig gevogten hadden, waren de eerste in de vesting, en die schelmen van Soerabajers het goede werk maar hadden staan aankyken, en'er menigmaal door den vyand hunnen Prins toegeropen wierd: Depati Soerabaja volgd ons, Depati Soerabaja volgd ons, en niet die honden van Hollanders. Ja in plaats van te vegten, hadden zy de vlugt al genomen.

Ik ging 's vyands werken ter degen beschouwen, en bevond, dat zig die wel een groote halve myl verre uitstrekten, en dat hy ons daar, zoo hy 't wcl overlegd had, met een kleene magt wel een geheele maand had kunnen ophouden, zoo dat wy veel redenen hadden, om God te danken, 't geen ik in myn hert deed, hoewel ik liever gewenscht had, dit openbaar te doen, 't geen in zeer korten tyd had kunnen geschieden; dog hoe zeer ik daar op aandrang, en hoe kragtig ik toonde, dat dit hoognoodig was, daar was (zei de Heer Knol) geen tyd nog gelegenheid

toe, dat ik te minder verduwen kon, alzo wy hier nog tot den 27 dito bleven leggen. A. 1706.

Even gelyk de Soerabajers, alzo hadden die van Sammanap, en Pamacassam, zich by dezen aanval zeer lafhertig en bloode gedragen.

Terwyl zekere Sillebar, met drie of vier van onze boschichters, met handgranaten, den vyand eerst aangevallen waren, en toen zoo schendig door de Soerabajers verlaten wierden, zoo wierden zy ten eersten door agt vaandels van de Heer de Bevere ondersteund, waar by daar na eenige vaandels van de Heer Bintang, en meer andere quamen, die ten eersten een groote reddering maakten, stand hielden, op den vyand indrongen, en den zelven in korte tyd op de vlugt dreven.

Ik vond, in het omryden van 't dorp, de Heeren Sergeant en Bintang op een zeer groote markt; maar waar op nog waaren nog verkoopers te vinden waren. Ontrent de zelve stond een schoone en lommer-ryke Waringin-boom, diens dicht aan een gegrooide stammen twee en twintig treden in 't rond waren.

Onderwylen kregen wy bericht, dat'er verscheide Hoofden en oversten der vyanden gesneuveld waren, onder welken Kijaj Drahama, Stranalla, Cartanaja, en Sindoegati telde.

Soerapati was hier niet zelf by geweest; Wie hier had het opperste gezag, aan welken, als zyne rechterhand (gelyk Ingabei Kidol zyn linkerhand was) hy dezen voornamen post toevertrouwd; maar die hy zeer slecht verdedigt had.

Wy hoorden dit uit een gevangen, die ons ook zeide, dat de vyand zich weer by Gerongan, twee mylen van hier, en ook op Winongan, dat wat aan de linkerhand lag, versterkte, dagende ons met drie of vier duizend man, waar mede hy op de Alon Alon, of Pascebaan verscheen, uit, om tegen hem op een gelyken grond te vegten.

By deze verovering kregen wy ook ontzet van Ryft, behalven, dat men ook pas buiten dit dorp op de velden overvloed van Padi staan had, 't geen een nieuw leven onder 't volk gaf.

Hoe 't zig by dezen aanval heeft toege dragen.

Zwaren Waringin boom.

Wie hier oppergez had.

DERDE HOOFDSTUK.

WY breken weder op van Pananggongan. De schryver in levens-gevaar. Misslag van den vyand. Komst ontrent Derma. Quade rust-plaats. Nader trouwloosheid van den Depati Soerabaja. De Madureezen Soerabajers, met de troepen, die hen dekten, op de vlugt gejaagd. De Heer de Bevere, tot hun ontzet gezonden, en geslagen. Ordre door de Heer Knol gesteld. Bericht aan den Veld-Heer. Zyne verdre voorzorge. Bericht van de Heer de Bevere zelf. Zyne Misslag. Enrechtvaardiging hier tegen. Het groot gevaar van 't leger. Voorzorge van de Heer Knol. Gedrag van den Prins van Soerabaja. Hoe zich den schryver toen gevoelde. Zyn oordeel, om wat reden wy niets te vreezen hadden. Zyn verder gedrag. Hoe veel volk wy hier verloren. Zeldzaam geval van een vader met zyn zoon. Hun ruemrugtige dood. Gevolgen voor de Heer de Bevere. Die eindelyk vrygesprooken is. Andre omstandigheden, hier toe behoorende. Schelmagtig bericht van Depati Soerabaja. Besluit, om op te breken, door den Panombahan gesluit, en tot Batavia uitgelekt. Bericht wegens Soerapati. Wat de vyand veroverd, en verloren had. Bericht aande van de Kruisvloot. De Roode's bedryven. Ons opbreken van Derma. Vlucht van onze Batoors. Gevolgen daar af. Wat de schryver by dat voorval dede. Bericht van de Heer Knol wegens deze zaak. Ware reden van dit vlugten. Des schryvers komst by de Heer Knol. Gebrek van levensmiddelen. Nieuwe opstand en vlucht der Batoors. Gesprek van den Panombahan, en over den schryver. Die hoe langer hoe zieker wierd. Geschenk van den Prins van Soerabaja. Schielijke wapenkreet in de nacht. Die weer op een beuzeling uitquam. Tocht na Bangel. Trekken in de nieuwe werken. Bas-kogel over 's Veld-Heers tent.

Wy breken weder op van Pananggongan.

De schryver in levens-gevaar.

Misslag van den vyand.

Komst ontrent Derma.

DEn 27 dito braken wy van Pabean, of Pananggongan, op; dog talmden geweldig met die geringe Artillery, alzo de Batoors weer op de loop waren, gelyk ik de myne mede al quit was.

Wy moesten hier in 't eerst door elendige moerassige wegen, daar ik dagt dat myn paart my noit uitgerukt zou hebben. Ook moest het met my, die nog zeer zwak, en door geen middelen aan enige ontlofsing of opening van lichaam te brengen was, van een groote hoogte een sprong in een Rivier doen, die wy overtrekken moesten, en zoo diep was, dat ik daar myn einde in dacht te vinden; dog myn briefschende Bimances rukte 'er my moedig door, en zwom met my over.

Anderen verkozen, dit gezien hebbende, een gemaklyker plaats, en geraakten buiten eenig gevaar aan de overzyde.

Daar na quamen wy aan een digt bosch, dat wel anderhalve myl duurde, en diens lommer ons wat verquikte.

Indien de vyand nette kennis van alles genomen had, zoo had hy ons ganfch leger in dit bosch zeer gemaklyk konnen insluiten, en ons door uithongering, tot overgave dwingen, of, zoo hy gewild had, het leven beneemen.

Wy reden door zeven of agt moerassige, en door drie of vier heldere spruitjens, en quamen, na van 's morgens ten zes uren gereden te hebben, ten twee uren eerst in onze rust-plaats op een groot veld by Derma, tusschen dit dorp ter linker, en tusschen Sawoengan ter regterhand, hoe-

wel Derma, of deze rustplaats, maar twee mylen en een halve van Pananggongan is.

Het Padi-veld, waar op wy lagen, was Quade rust-plaats. al mede de regte plaats niet, daar wy hal- rust-plaats. te moesten houden; want schoon wy (te weten de Veld-Heer, en ik) op een drooge plaats waren, zaten egter de meeste brigades van 't leger midden in de modder der Ryft-velden, die dras stonden. Behalven dat wy hier geheel open, en voordien vyand alomme bloot lagen, die ons hier weder aan twee kanten had konnen insluiten, alzo wy waarlyk als in de val waren: want zoo hy aan 't bosch, dat ons van voren en van agteren besloot, maar twee duizend man, te weten aan ieder zyde duizend geposteerd had (daar hy gemaklyk komen kon) hy had ons de grootste moete van de wereld konnen geven; hoewel dit daar na nog quaad genoeg uitquam.

Hier hadden wy niet alleen, door quade voorzorge, gebrek van levens-middelen, moettende ons meest met drooge ryft, en wat drooge visch, alzo 'er geen vleesch meer te bekomen was, behelpen; maar hier was ook niet dan modderig en ondrinkbaar water te bekomen.

Wy konden hier van daan zeer gemaklyk het gebergte van Cadiri van ter zyden zien, hoewel wy 'er nog zeer verreef waren.

Wy hoorden hier van een gevangen van Bulleboe, een dorp ontrent Bangel, dat Ingebai Loor (hoewel wy naderhand hoorde, dat het Ingabei Kidol was) van Bangel deze laatste veroverde plaats met twee

Z

hon-

A°. 1706. honderd Baliërs, verscheide Maleycers, Maningebërs, en Javanen, zoo lang hy konde, verdedigt, en toen de vlugt genomen had, en dat, zoo ras hy te Derma quam, zyne wyven, die daar waren, met Nalla Wangsa, Hoofd van dit dorp, en de verdere hier ontrent gelegene dorpelingen, eerst tegen de middag na 't gebergte gevlugt waren, gelyk wy hen daar die zelve avond ook groote vuuren zagen aansteken.

Deze man wist ons ook omstandig te zeggen, dat Ingabei Loor al eenige dagen van te voren met bericht door die van Soerabaja bekomen had, wanneer ons leger epbreken, en wanneer men hunaantasten zou; naar al het welke Soerapati, en de Temanggong van Bangel, Djaja Prosa, daar van made vertendigt, zich ook geschikt hadden.

Den 28 September bleven wy hier leggen, en hadden goedgevonden, dat de Princeen van Madura, en van Soerabaja, eenige duizenden van hun volk voor uit zouden zenden, om den weg na Bangel, ontrent twee mylen van onze leger-plaats gelegen, te bezigtigen, en om die zoo ruim (daar 't bosch was) open te hakken, dat wy derwaards in twee linien zouden kunnen voorttrekken.

Men vond daar beneven goed, hen door drie van de sterkste Inlandse vaandels, van de Kapiteins Babandan, Dain Mangoppo, en Dain Maladja, te doen dekken, op dat zy door de vyand niet mogten overvallen werden.

Ik had, alzoogdagelyks erger wierd (gelyk mede de Kapitein Luitenant Holts) al ettelijke maalen de Heer Knol verzogt, om onder 't geleide van een kleene troep na Soerabaja gebragt te werden, daar ik met 'er haast van hier komen kon; dog zyn Ed. zeide, dat hy het by haar Edelheden niet zou kunnen verantwoorden, zoo my eenig ongeval van roovers of moordenaars op den weg overquam. Dat my een kleene troep daar tegen niet dekken, en dat hy een groote niet missen kon, belovendemy, zoo ras wy Bangel, of Calianjer, veroverd zouden hebben, met een Pantsjalang (zekerkleen vaartuig) na Soerabaja te zullen zenden; met welke belofte ik voor eerst wel moest te vreden zyn, alzoog ik wist, dat het zeggen van dien Heer niet ongegrond was.

Na de middag ten drie uren kregen wy, na dat ik een weinig, hoewel tegen myne gewoonte, geruist had, een sleetche tyding, dat namlyk de onze, tot in het gezicht der vyanden gekomen zynde, de Javanen en Madureezen het ten eersten op een loopen hadden gezet, en dat daar op de vaandels van Dain Mangoppo en Dain Mabella (twee Macassarze Kapiteinen) door den vyand verstroyd, eenige van hen gevangen genomen, en een Inlands vaan-

drig vermoord zynde, de Balische Kapitein Babandang het alleen onmogelyk langer gaande houden kon, en dierhalven om ontzet verzoeken liet.

De Heer Knol hier over niet weinig ontstelt, alzoog ons de vyand alle oogeblik hier overvallen kon, en wy den zelve in 't korte te gemoet zagen, belaste aansfonds aan de Heer de Bevere, alzoog 'er geen tyd was, om den raad hier over te beleggen, met zyne Brigade van vier Hollandse, en vyftien Inlandse vaandels tot ontzet van ons volk henen te trekken, hem uitdrukkelyk verbiedende, niet buiten het bosch te gaan, dat ontrent drie vierde van een myl lang was, en niet het minste, alzoog den avond haast op handen zou zyn, tegen den vyand te ondernemen, maar enkelyk ons verstroyd volk by een te zamelen, en dat voorzichtig weer af te leiden.

Dezen nadrukkelyken last gaf zyn Ed. aan dien Heer in myne tegenwoordigheid met zeer veel voorzichtigheid; maar alzoog hy vreesde, kennende zynen driftigen aard, dat hy, een Soldaat vol moed zynde, dit wel licht vergeten, en dat den yver ten goede hem dikwils (gelyk ook gebeurde) vervoeren mogt, zoo zond zyn Ed. niet alleen nog een oppasser te paard, maar nog wat later ook den Adjutant de Hartog met die zelve stipte last hem na.

Terwyl wy nu met veel smerten, en in groote bekommering, alzoog 'er al een uur of twee verloopen was, en wy geen bericht van 't een nog 't ander kregen, zarten te wagten, quam 'er ten vyf uren eindelyk een tyding, die nog veel erger was, dat de Heer de Bevere, zig wel anderhalve myl buiten 't bosch begeven, en zich met den vyand ingewikkeld hebbende, door den zelve te eenemaal in de vlugt geslagen was, en dat men dierhalven niet anders op deze zyne onvoorzigtige daad te wagten had, dan dat wy in korten tyd alhier door den vyand mede overvallen zouden werden. Was de Heer Knol door de eerste tyding ontsteld, hy was het, met veel reden, niet minder over deze.

Hy belaste aansfonds, dat de Heer Bintang met zyn vaandels 'er na toe gaan, en dat de Heer Sergeant met zyne Brigade zig voor 't naaste bosch plaatzen zou, om den vyand, zoo hy op ons afkomen mogt, daar te stuiten.

Ondertusschen kregen wy veel quade berichten, die alle daar op uit quamen (gelyk wy by de stukken ook zagen) dat al ons volk, de een voor, de ander na, zeer verbaast quam vlugten.

Het beste en netste bericht kregen wy eindelyk door de Hertog, die ons zei, dat hy de Heer de Bevere in 't bosch niet vindende, hem wel anderhalve myl 'er buiten op een padi-veld ontrent een dorpje, niet

Nader trouwloosheid van Depati Soerabaja.

De Madureezen en Soerabajers

Met de troepen, die hen dekten op de vlugt gejaagd.

De Heer de Bevere tot hun ontzet gezonden.

Engella.

Ordre door de Heer Knol ge-

Bericht aan den Veld-Heer.

A^o. 1706. niet verre van Bangel, met veel verbaastheid gevonden, en hem gezegt had, dat hy hier gansch niet wel was, en dat hy, volgens last van de Heer Knol, maarvoorzichtig met zyn volk afrekken zou, om het bosch weer te krygen.

Hier op had de Heer de Bevere hem geantwoord: *Waar na toe zal ik te rug wyken? zal ik na dat paggertje wyken?* 't geen hy vraagde, om dat eenen Jan Kroo, met zyne Madureezen bezig was, om daar een paggertje te maken. Dit rade hem de Hertog af, om dat hy dan zeer licht zou kunnen afgesneden werden.

Hy week dierhalven, zoo goed als hy kon, na 't bosch toe; dog raakte door de vlugende Javanen, en Madureezen, die de Hertog te vergeets stutten wilde, zoodanig in verwerring, dat de Hertog eindelijk maar wegreed, om kondschap van alles aan de Heer Knol te kunnen geven.

Zyne verdere voorzorge. Daar op liet de Heer Knol ook de Brigades van de Heeren van der Horst, en van Bergen te gelyk uittrekken; dog belaste die eindelijk weer na hunnen post te wyken, om van agteren niet overvallen te werden, en dat zy maar alle in de wapenen zouden blyven.

En bericht van de Heer de Bevere zelf. Ondertusfchen quamen tegen den donkeren avond de Heer de Bevere en veel Inlandsche oversten, die hunne wapenen weg geworpen hadden, en 'er zeer bemouderd uitzagen, mede aanzakken.

Hy zei, dat eerst de Soerabajers, toen de Madureezen, en daar na de andere Javanen, tegen zyn verbod, als dolzinnige na den vyand toegelooopen, en zoo dwaas geweest waren, van hunne geweeren, toen de vyand nog verre buiten schoots was, te lossen, dat zy daar op de vyand van voren, en aan wederzyden, in de padi-velden ziende aantrekken, aanstonds alle, als schelmen, wegliepen, en de wapenen wegwerpen, noemende onder deze bloodaars Kapiteinen Joomproc, enal de anderen, die daar geweest waren, dat ook onze Hollandfche troepen buiten zynen last na den vyand getrokken waren, en daar op schoon hy ze verscheide malen had willen herzamelen, veritroid, en op de vlugt gedreven waren; en dat wy daar door de nederlaag gekregen hadden.

Hy getuigde egter, dat Radin Cassocma Ningrat, Hoofd der Sammanappers, zich zeer kloekmoedig gedragen had, en in zyn borst ook gequetst wierd, daar by voegende, dat, zoo die merdezynen niet gestaan hadden, hy al lang te voren had weg geweest.

De Heer de Bevere, op dit velt nog zynde, en meenende razende te werden, om dat zy na zyne bevelen niet hadden willen luisteren, wierd eindelijk door al deze lathertigen zoo goed als alleen gelaten, zoo dat Kapitein Mabella, eindelijk mede

vlugende, tegen hem zeide: *Myn Heer, A^o. 1706. springt waardig te paart, of gy zyt mede ombals.*

Hy deed dit, na dat hy zyn pistoolen te vergeets geloft had, en ondertusfchen wierd zyn jongen, een kleene Papowa, met een piek doorregen.

De gansch misflag van de Heer de Bevere bestond daar in, dat hy tegen de uitdrukkelyke last van de Heer Knol buiten 't bosch gegaan, en, dat nog veel erger was, zich in een gevegt met den vyand, dat hem mede zoo klaar verboden was, ingelaten, en daar door dit groot opgegeven verlies van ons volk veroorzaakt had.

Hy, naderhand zeer ernstig ondervraagt zynde, waarom hy buiten dien last getreden was, zeide, dat hy door de vyand gezart, en door een Ruiters, die met een piek vol zilvere banden (dien hy meende Soerapati zelve te zyn; dog eenen Radja di Menggala was) te voorschyn quam, als uitgedaagd; maar even buiten 't bosch getreden was, en daar in 't eerst niet boven veertig mannen vernomen had, meenende op dezen eenen dag den oorlog (was 't mogelyk) te eindigen; dog dat hy den vyand daar na zeer sterk hier en daar uit de lange padi te voorschyn komen, en dat getal zoodanig toenemen zag, dat 'hy die toen giste wel duizend man sterk te zyn, alle welke hy egter wel magtig geweest zou hebben, indien maar zyn troepen na zyn bevel toen na 't bosch afgetrokken waren; maar dat zy hem alle als schelmen verlaten, en hier door deze groote slagting der onze, zonder dat hy alleen dit beletten kon, veroorzaakt hadden.

Dit had wel eenigen schyn; maar in den oorlog moet men de last van zyn Opperbevelhebber volgen; alzo men daar mede te aller tyd volstaan kan.

Wy bleven dien ganschen nacht in een groote bekommring, en zoo de vyand zich van deze zyne overwinning, zoo als 't behoord, en van zyn voordeel bediend had, hy zou ons daar alle zeer licht in de pan gehakt hebben, vermits 'er een onbedenkelyke neerslagtigheid en bedecftheid in al ons volk, en zelf in de beste van onze oversten (zeer weinige uitgezonderd) was, zynde de oude Panombahan een van de allermodigste; daar nog ict goeds van te hopen was; maar de Heere heeft dit van ons afgewend, en den vyand de gedagten gegeven, om, hier mede vergenoegt, na Bangel te keeren.

Ondertusfchen droeg de Heer Knol alle bedenckelyke voorzorge, om den vyand, zoo hy ons overvallen wilde, in een goet postuur af te wagten, bevelende een ieder van de Brigadiers goede zorge te dragen, en zich wel te quytten.

Terwyl wy in deze benaautheid zaten, quam de Prins van Soerabaja veel vrolyker, baja.

Gedrag van den Prins van Soerabaja.

A°. 1706. ker, dan zyne gewoonte was, by ons, wytende de vlugt van de zynen alleen op ons eigen volk, zeggende, dat de zynen niet konden stand houden, na dat de Hollanders op de vlugt gellagen, schoon zy waarlyk de eerste in 't vlugten, en oorzaak van veel verwarring met hare paarden geweest waren.

De Heer Knol zond ondertuffchen eenige stukken, en de Panombahan eenige ballen aan de Heer Sergeant, met last van dog wel op te passen. Ook wierden de brand-wagten alomme verdubbeld, en 't volk van den Prins van Madura had zich mede voor 't bosch, met voornemen, om den vyand kloekmoedig af te wagten, gepoiteerd.

My nu aangaande, die doodelyk zwak, en door deze bedroefde tyding, en de daar op gevolgde algemeene verslagenheid niet beter geworden was, ik wil wel bekenuen, dat, hoe groot de bedeeftheit van anderen was, ik my egter daar over zoo sterk niet ontzet, dan wel daar over bedroeft gevoelde, dat ik met zoo weinig kragten, niet in staat was, om, zoo 'er te vegten viel, myn leven nu aan den vyand zoo duur te verkoopen, als ik my verbeelde dat ik anders wel, en met zeer weinig vreeze gedaan zou hebben; behalven dat ik ook niet de minste reden zag, waar over men zoo verslagen behoorde te zyn, dewyl het gansch verlies, daar men zoo over schreeuwde, en dat men zoo hoog opgaf, immers (gelyk wy aanstonds hooren zullen) niet naamwaardig was.

Ik kon niet goedvinden, hoe zwak ik ook was, om de vyand op myn bed af te wagten, en my zoo maar te laten doodslaan; maar ik ontbood myne oppassers, belaste hen aanstonds myn paart te zadeln, en in hare volle wapenen met hunne paarden by my te komen, om nevens my den vyand af te wagten. Ondertuffchen gorde ik myn sabel op zyde, en stelde my, zonder eenige vreeze in myn herte te voelen, volkomen in postuur, om, moest ik daar sterven, ten minsten niet ongewroken te sterven.

Ondertuffchen wierd het vast tien uren in de nacht, en, niet het minste van de vyand meer vernemende, zei ik tegen de Heer Knol: *Myn Heer, laaten wy onze hopen op God vast, en ons daar in gerust stellen, dat wy met een vyand te doen hebben, die geen verstand, nog moeds genoeg heeft, om zich van zyn grootoordeel, dat by op ons bebaalt heeft, te bedienen: want zoo bem de Heere dat niet benomen had, zoo moest by nu al lang hier geweest zyn.*

Myn Heer, zei de Heer Knol tegen my, daar is niets zoo zeker, als 't gene gy daar zegt, en daar is ook niets, dan dat alleen, 't geen my volkomen gerust sield.

Wy bleven over dit stuk zoo nog eeni-

ge tyd spreken; ik belaste myne oppassers A°. 1706. toen maar weder af te trekken, en dat zy zich maar ter rust begeven zouden, tertyd toe, dat ik haar nader zou laten waarfchouwen.

Ik liet ook myn paart ontzadelen; dog ging my, zoo gewapend als ik was, ontrent twaalf uren nevens den Veld-Heer ter ruste begeven, om tegen 's anderen daags niet afgemat te zyn, met my weer in ordre te brengen.

Ik bad God, dat hy voor ons dog deze nacht de nacht-wake aannemen, en ons voor de aanslagen onzer vyanden behoeden wilde, ons die genade doende, dat wy door den slaap wat mogten versterkt, en in staat gesteld werden, om ter eere van zynen grooten Naam alle de aanslagen van zyne en onze vyanden te vernielen. Ik ging daar op zeer wel gemoed nederleggen, en stiep zoo gerust, als of 'er niets voorgevallen was.

Den 29 dito bevonden wy, dat wy drie Hollandsche vaandrigs, Liechout, Smit, en Alexander Wake, zes Sergeants, en een en zestig gemeene Hollandische Soldaten, mitsgaders zes Inlandsche Luitenants, eenige Vaandrigs, en agt en zestig Inlanders, en in 't geheel honderd agt en dertig mannen verloren, en dus geen reden hadden, om daar over zoo ontzet en verslagen te zyn, als zich zommige kleenher-tigen onder ons betoont hadden.

Ik kan niet nalaten een zonderling geval, dat zich ten tyde van deze grove misflag der onzen tusschen een vader en zoon opgedaan heeft, hier mede aan te halen.

Onder de Inlandsche te dier tyd versta-gene Hoofden was toen ook Niereboe-lak, een Bandanees Luitenant, en zyn zoon, Vaandrig onder zyn vader, die zich in dat voorval ongemeen dapper gedragen, en waardig gemaakt hebben, dat hun naam in zegen, en veel roem, by de nakomelingen leve, en dat hunne gedag-tenis onsterffelyk zy.

De vader, die een oud man was, en daar by wat kreupel ging, ten eersten zien-de, de groote misflag, die hier begaan, en dat 'er voor hem geen afkomen te ho-pen, en dierhalven niet anders te doen was, dan dapper te vegten, en zyn huid den vyand zoo dier, als 't hem mogelyk was, te verkoopen, sprak zyn zoon, den vaandrig, zeer edelmoedig op deze wyze aan: *Zoon, zeide hy, ik ben een oud en afge-leeft man, die roem en eere genoeg in de wereld ingelegt heb, en daar mede vergenoegt ben, en die nu myn goede naam niet geerne bezwalken zou, met in zoo grooten nood van ons volk de vlugt genomen te hebben, ik zie, dat ik, die nooit gewoon, en niet in staat was om te loopen, en die ook nu in myn oude dagen my zelve, en u, die schan-de niet wil aandoen, hier niet afkomen zal,*

maar

Hoe zich de schry-ver toen ge-voelde.

Zyn oor-deel, om wat reden wy niets te vreezen hadden.

Zyn ver-der gedrag.

Hoe veel volk wy hier verloor.

Zeldzaam geval van een vader met zyn zoon.

1706. maar gy zyt een jonge spruit, een man van hope, en die derbalven reden hebt, om u zelven tot een beter tyd te bewaren. Red u spoedig door de vlugt, en brengt u om mynent wille niet in levens-gevaar, aangezien het onmogelyk is, dat gy my zoudet kunnen behouden, en wy dog met ons beider dood de E. Maatschappij geen zonderlinge dienst zonden kunnen doen. Myn zoon vlied dog, of gy zyt mede weg. Red dog u zelven, zoo gy wild, dat ik niet te meer genoegen en roem hier sterven zal.

De zoon, door deze woorden van zyn vader doodelyk getroffen, en te gelyk zyn bloed van liefde tot dien ouden man in zyne aderen voelende zieden, en opwellen, zci met veel beweging: Myn vader, zou ik u, daar ik naast God het leven van heb, in zoo grooten noot, als in welke ik u zie, trouwloos in de pekel laten, en zou ik u, en my zelven, als een ontwaarden zoon van een dapperen vader, die schande aandoen, van my lastburtig en liefdeloos door de vlugt te redden, en als een schelm te loopen, wanneer ik u het allermeeft, en met verlies van myn leven, behoorde te helpen? O neen myn vader, o neen, ik zal hier eerft voor uwe voeten sterven, eer ik zal lyden, dat u eenig quaad genake. Ik zal u niet overleven, maar geruft, en nooit roemrugtiger sterven, dan wanneer ik uw leven door myn dood gered, en aldus u een blyk van die liefde en dankbaarheid, die ik aan u verpligt ben, gegeven zal hebben. Komen wy dan te sneuvelen, wy zullen nooit met meer glorie, dan zoo, kunnen sterven, terwijl myn dood nooit beter, als van myn dapperen vader, zal kunnen gewroken worden.

Terwyl hy deze edelmoedige redenen tegen zynen vader nog voerde, wierden zy (zoo my door Dain Mabella, een Macassaars Kapitein, en nog een ander, die 't ontquam, bericht is) van den vyand aangetaft, en hun verder gesprek daar door afgebroken.

De zoon, zynen ouden vader vaarwel gezegt hebbende, viel als een verwoede leeuw onder een ganfche troep vyanden, verfloeg, eer hy omquam, verscheiden der zelven, en deed wonderen, eer iemand van hen zynen vader, die nog eenige bevelen geven moest, genaken kon, dewelke dan eindelyk mede aan de vyand geraakt zynde, niet veel beweging maakte, maar in een korten tyd zes of zeven lyken zyner vyanden, niet verre van zyn zoons lyk, ter aarde geslagen had; hoewel hy eindelyk van die gene, die hem ondersteunen moesten, verlaten zynde, voor den stroom der vyanden, die hem te sterk was, buigen moest, nemende terwijl hy al ter neder geslagen was, nog twee onvoorzichtigen, die hem te na quamen, het leven.

Dit was het einde van den dapperen Nie-

reboelak, en zynen niet min dapperen zoon, A°. 1706. Inlanders van geboorte, maar die in kloekmoedigheid den besten held onder de Hollanders niet behoefden te wyken.

Ik heb hen beide op het veld, eenige dagen 'er na, wanneer ik na Bangel reed, verslagen zien leggen, en kon niet zonder traanen, en een groote ontroering van myn hert, de lyken dezer helden, die ik zoo wel gekent had, aanzien; hoewel ik innerlyk verheugt was over de weergadelooze wyze, op welke zy aan hun einde geraakt waren.

De zoon, die niet heel verre van den vader lag, had veertien, en de vader tien lyken ontrent, en meest voor zich, leggen.

Wat dit voorval nu in zich zelven betref, het was zoo schandelyk, als men het bedenken kon, dat de onzen, meer dan eens

Gevolgen voor de Heer de Bevere.

zoo sterk, als de vyand, de vlugt genomen hadden; en hoe zeer de Heer de Bevere dit naderhand door een ander dapper geval heeft zoeken te verbeteren, en wat redenen hy, en de Heer Knol, die hem in allen deelen als een vriend heeft tragten te verschoonen, tot zyne verdediging bygebracht hebben, heeft dat echter niet kunnen beletten, dat hy naderhand hier over veel moeite gehad heeft, waar van hy nogtans eindelyk, na de dood van

Die einde-lyk vrygesproken is.

de Heer de Wilde, volkomen, gelyk wy op zyn tyd zullen aanhaalen, vrygesproken is.

Daar waren 'er, die wilden, dat Soera-pati hier by geweest zou hebben, om dat zy aan de eene zyde zyne pieken, halfwegen met zilver beslagen, gewaar wierden, en bevonden hadden, dat, schoon 'er al eenige van de zynen in 't eerst vielen, zy 'er eger op aandrongen, dat men naderhand heeft bevonden waar te zyn.

Andere omstandigheden hier toe hoorende.

Den Vaandrig Lieshout, die zig deftig gequeten, en mede eenige lyken rondom zich leggen had, was door drie zware wonden aan zyn einde geraakt.

De Vaandrig Smit was, na dat hy lang agter zyn paart, dat hy nog by de staart vattede, geloopt had, met het zelve in de moeras blyven steken, trekkende het haar, zoo men zeide, uit zyn hooft, om dat hy niet ten eerste bevel kreeg, om de zynen te mogen helpen.

Onder de verslagenen waren ook twee trommelslagers, welker trommels (gelyk ook nog eene) in handen der vyanden geraakt zynde, onze kruis-vloot (zoo wy hen niet tydig van dit geval bericht gegeven hadden) deerlyk misleit zouden hebben.

Het volk van Depati Soerabaja, dat te paart was, was de eerste en de grootste oorzaak van de verwarring in welke de onzen door haar vlugten, zoodanig waren geraakt, dat zy naderhand, wat moeite de Heer de Bevere, en ook de Hartog, dede, niet weer in ordre te brengen waren.

A°. 1706. Kapitein Joomproc was een van de eerste schelmen, die liepen, meenende, zoo als hy zonder geweer aandraven quam, het paart van Kapitein Mabella (die een van de laatste by de Heer de Bevere stand hield) mede te nemen, en zich daar van te bedienen; dog die Kapitein zyn kris trekkende, en hem dreigende te doofstooten, zoo ging hy verder door, zonder zig aan zyn eer of eed eenigzins te kreunen.

Schelmagtig bericht van Depart. Soerabaja. Of wy op dien bedroefden avond niet zwaarigheid genoeg op onze herten hadden, zoo quam 'er die schelmze Prins van Soerabaja nog een tyding byvoegen, die ons in grootte bekommering bragt, zeggende, dat 'er een weg om de Zuid langs onze leger-plaats liep, langs welke men ons van agteren en van voren omcingelen, en ons alle levens middelen affnyden kon, gelyk wy dit ook bevonden waar te zyn, volgens 't bericht van verscheiden uit ons gevlugt volk, die, in de nagt van de regte weg afgedwaalt zynde, langs dezen weer by ons gekomen waren.

Dat wist die schelm toen, en bevoeren had hy ons noit het allerminste woord daar af gezegt, verzoekende nu egter, dat wy daar tegen op onze hode wilden zyn.

Dus hadden wy onzen grootsten vyand in 't midden van ons, en een vergiftigen adder in onze boezem, dien wy daar tegen onzen wil dulden moesten, en van welchen wy ons niet konden ontslaan.

Besluit om op te breken. Na den middag wierd 'er (zoo ik van een van de Leden vernam, die 'er 't meest tegen was, en die het nog doorden Panombahan stuitte) besloten, om eerst met de zieken en artillery, en daar na met de gansche magt (dat immers de uiterste schande voor ons geweest zou hebben) op te breken, dat door den dapperen Panombahan (door bewerking van dit Lid in den Raad) nog tydig belet wierd.

Door den Panombahan gestuit. Dit gaf in de andere benaauwde Leger-Hoofden zulken indruk, dat dit besluit gebroken en verduistert, en daar en tegen besloten wierd, niet af, maar op den vyand na eenigen tyd aan te trekken.

En onder de Chinese zochte laarstot Batavia uitgelekt. Hoe geheim ook dat eerste besluit gehouden, en schoon dat papier in stukken gescheurt wierd, was het egter zoodanig uitgelekt, dat 'er zelf de Heer Opperlandvoogd van Hoorn de lugt door zekeren Chinees op Batavia, die zyn spions over al had, afgekregen had, aangezien dit een van de eerste zaken was, daar zyn Ed. my, toen ik op Batavia quam, na vraagde.

Ik gaf zyn Ed. hier op tot antwoordt, dat ik my maar met de zaken van myne bediening bemoeid, en my buiten alle krygszaken, die my niet aangingen, gehouden hebbende, niet in staat was, om zyn Ed. daar iets af te zeggen, behalven dat ik ook niet genegen was, om een van deze leger-hoofden, die alle myne goede vrienden

waren, ondiens met een zaak, die A°. 1706. dog geen gevolg gehad hadde, te doen. Dat zyn Ed. egter zeer wel hier af onderrecht was, bleek, alzoohy my dat zoo omstandig wist te verhalen, als of zyn Ed. mede in dien Raad gezeten had, betoovende, als een groot vriend van den Heer Knol, dat hy wel wenschte, dat dit niet voorgevallen was. Ik hield my daar buiten, alzoohy dit een zaak was, die my niet raakte, en die ook haar Edelheden toen geen dienst doen kon,

Bericht wegens Soerapati. Den 1 October versonden wy door den Prins van Soerabaja, dat hy een net berigt van dat voorval bekomen, en uit een man van Bangel verstaan had, dat Soerapati daar zelfs, nevens zyn zoon Lambocra, te voet, en ook zyn troep vier duizend man (waar onder vyf honderd Bahiers, en agt honderd van zyne beste snaphaanvoerders) sterker geweest was, en dat hy ook besloten had, ons dezen nagt aan te tasten.

Daar wierden over dit geval verscheide redenen, maar alle tot naedeel van den Heer de Bevere (dat hem ook naderhand geen goed gedaan heeft) gevoerd.

Wat de vyand veroverd, en verloren. Wy hoorden ook, dat 'er zeventig snaphanen, en drie trommels by den vyand veroverd, honderd en zeventig ooren by Soerapati gebragt, en dat 'er aan zyne kant had honderd vyftig dooden (waar onder zich vier Demangs bevonden) en vyftig gequetsten waren. Ook kregen wy dezen avond nog door een ander het zelve bericht; dat hy honderd en vyftig ooren van ons volk bekomen had, en dat hy ons deze nacht niet aantasten, maar ons te Bangel afwagten zou, gelyk wy het ook bevonden hebben; want volgens het zeggen van anderen, had hy zich wel met twee duizend man by Passaroewan versterkt.

Berichtaan die van de kruisvloot. Den 2 dito zonden wy een brief na de kruisvloot, om hen van zekere aanslagen van den vyand te waarschouwen, en op wat dag wy de vyand zouden aantasten, ten einde zy dan met alle de scheepkens en vaartuigen voor Passaroewan rukken, en daar, op onze zein-schooten, mede eenen loozen aanval doen zouden.

De Roode bedryven. Op dezen dag hoorden wy ook, dat Kapitein de Roode tot op een halven dag ontrent Cadirigenaderd, en dat die Landvoogd al driemaal door hem te rug geslagen was.

Den 3 dito kreeg men tyding van den Heer de Roode zelf, dat die van Pranaraga, benevens verscheide dorpen, gelyk ook de Mangkonagara van een dorp in 't Prinsdom Madiom zich, met die gansche Landvoogdy, voor hem waren komen vernederen, welk schryvens van den 11 en 16 September A°. 1706. was.

Ons opbreken van Derma. Den 4 dito braken wy van Derma al zeer vroeg op, en quamen door een bosch, dat niet heel dicht, en maar drie vierde van

1706. een myl lang was, 's namiddags ten drie uuren eerst in onze rust-plaats even buiten dat bosch.

Terwyl wy nog in dit bosch waren, verhiel zich ontrent twaalf uuren op de middag onder de Batoors van de artillery een loffe wapenkreet, en een afgryzelyk gefehreuw, dat ten eerste onder onze verdere lastdragers zoodanig doordrong, dat een groot deel der zelve al onze bagagie van kelders met dranken, en andere voorraad, en goederen, en zelf (dat het elendigste was) de zieken, die nageroft wierden, tegen de grond smeten, en de vlugt namen. Ik, en anderen, leden groote schade hier by, zoo door de flessen in de kelders, die in flarden geraakt, en waar door wy onze dranken verloren, als door eenige goederen, die ons in die algemeene verwarring ontfoelen waren, eer men recht wist, wat 'er te doen was, of eer ik daar by komen konde, alzoo de menschen makanderen dood drongen; dog ik eindelyk met myne oppassers, die nevens my te paart waren, 'er doorzettende, en by myn deerlyk gestelde goederen gekomen zynde, bevond 'er geen van al de Batoors, en niemand anders (dat nog een groot geluk was) dan den krankbezoeker Hillebrand Janfoon van Alkmaar, en myn twee slaven te paart, die de grootste moeite ter wereld gehad hadden, om zich te bergen, alzoozy in 't eerst al een stuk weegs van de goederen afgedrongen, en dus niet in staat geweest waren, om te beletten, dat 'er al eenige, zoo van de myne, als van den Veld-Heer, gestolen waren.

Ik zag dit bedroeft werk niet lang aan; maar zond ten eersten een oppasser na den Heer Knol, om hem bericht te geven, hoe 't met zyn Ed. en met myne goederen, mitsgaders met de zieken stond, waar van 'er eenige elendig vertreden wierden.

Na dat ik dit even belast had, quam 'er als een nieuwe ooploop, waar door de Krankbezoeker, en beide myne slaven op de loop geraakten, alzoo men voorgaf, dat de vyand om de Zuid op ons ingebroken, en met de onzen al aan de gang was. Ik meende dol te werden, dat ik deze dolzinnige vlugt en schrik van zoo velen op zulk een losgerucht, waar van ik niets gelooven konde, vernam. En hoewel ik in de eerste drift van dezen opstand wegens het yffelyk gefehreuw der be-nauden eenige rilling door myne leden gevoelde, zoo wil ik wel bekennen, dat ik toen egter niet minder als bevreesd was, maar aanstonds moet grypende, stuitte ik een Vaandrig van myne kennis, die ik mede vlugten zag, zeggende: *Myn Heer, waarom vlugt ons volk, en waarom vlugt gy zoo? Myn Heer, zei hy, men zegt dat de vyand om de Zuid op ons ingebroken, en met de onzen al doende is.*

Ik gaf hem tot antwoord: *Ik geloove A. 1706. niet, dat het waar is; maar indien het zoo al was, zullen wy hem dan door onze vlugt smiten, en zyn wy 'er ook niet, zoo wel, als hy? zoo wy dan gaan loopen, is het, met ons gansch leger, dat veel sterker als 't zyne is, immers gedaan. Myn Heer, blyf hier dog by my, want ik verzeker u, dat wy door onze standvastigheid de vlucht van vele misleiden niet alleen zullen smiten, maar dat ook de Heer Knol, dien ik door een oppasser kennis hier af gegeven heb, hier aanstonds by my wizezen, en dat het u geen quaad doen zal, als hy u hier by zyne goederen vind.*

Die Heer, hier door nedergezet, bleef by die goederen, terwyl ik na de Krankbezoeker, en myne slaven, zoeken ging. Ik vond hem, met mynen jongsten slaaf, dog de ander gauwer in het vlugten, dan hy, was wat verder vooruit geraakt; hoewel ik hem eindelyk ook agterhaalde, bevindende dat de vrees voor zyn leven hem daar toe gebragt had. En wat wonder was dit in zulk een slaaf, daar ik zoo veel Hollanders, en andren, mede vlugten zag.

Ik bragt dan deze drie bevreesde harten weder by myne goederen, daar ik den Vaandrig en myn eenen oppasser nog by vond.

Ondertuschen quam myn ander oppasser Bericht van de Heer Knol wegens deze zaak. te rug, die my uit naam van de Heer Knol voor myne zorge bedankte, welke my weten liet, dat hy my aanstonds ontzet toezenden zou; dog dat hy zelf nog niet by my komen konde. Ook gaf hy my te kennen, dat het een groote leugen was, dat de vyand om de Zuid ingebroken; maar dat hy geen vierde van een myl voor uit en dat het daarom nodig was, dat hy daar op zyn post bleef, dog hy verzogt my, dat ik, zoo ras hy my volk togezonden zou hebben, met al de goederen by hem komen zoude.

Toen deze wapen-kreet, en dit vlugten eerst begon, zat ik by den Heer Bintang, onder een grooten boom, te paart een kopje thee te drinken uit een tinne legerketel, die hy naderhand nog vereerd heeft, en daar ik zin in had, om dat men de zelve de gansche dag, zonder vuur 'er by te hebben, gebruiken kon, als 'er maar eens ziedend water op die thee gedaan, en de pot dicht toegestopt was.

Zoo ras die Heer dezen opstand vernam, zei hy my, dat hy na zyne Brigade toe moest, en dat ik hem dierhalven verontschuldigen wilde, alzoo hy onder de zyne ordre moest stellen. Ik zei tegen hem, *Myn Heer, waar zal ik my nu beven wenden? Myn Heer, zeide hy, blyft gy maar hier by de granadiers, die dicht by ons stonden, en stand hielden, en poestert u tegen dat bosch, dat even terzyden my lag, en gy zult, zoo't al waar was,*

dat

A°. 1706. *dat wyand om de Zuid was, daar geen nood hebben.*

Ik vond dien raad goed, en bleef by de granadiers, die ik vermaande daar halte te houden, gelyk zy deden.

Ware reden van dit vlugen. *Toen ik nu naderhand hoorde, hoe 't met myne, en des Veld-Heers goederen gesteld was, gaf ik hen kennis, dat ik hen daarom eenigen tyd verliet; dog dat ik ten eersten weer by hen zyn zoude.*

Onderuſſchen quam niet alleen het ontzet van den Veld-Heer met genoegzame Batoors, maar ook de Heer van der Horst by my, die my zeide, dat 'er ettelijke duizenden weggehoopen waren, en dat de reden, waar uit dit gesproken was, zich zelve schaamde, alzoó een van zyne Soldaten, een doodelyken dorst, en geen water hebbende, en van zyne eigene Batoors, die hy zyn drinkwater in bamboezen nadragen liet, om een dronk water verzogt, waar op de Batoor zeer wel geantwoord had: *'t Is 't water van uw Kapitein, en ik durf daar niets af voor my zelven nemen, veel min dat aan een ander geven.*

De Soldaat (zeide die Heer vorder) hier op onverduldig, rukte zyn geweer uit, dreigende hem onder de voet te hakken, het welk de Batoor niet willende afwachten, had de bamboezen met water tegen de grond geworpen, en was met eenige andere Batoors op de vlugt gepeurt, het welke van andere, die de ware reden 'er niet af wisten, gezienzynde, zoo hadden die mede de vlugt genomen, en daar door zoo veel andere bange menschen misleid, en dryvende op de vlugt gebragt.

Ik belatte daar op, dat men my aansfonds met de goederen naden Veld-Heer volgen zou, en reed met dezen Heer na den Heer Knol toe.

Des schryvers komst by de Heer Knol. *Wy vonden zyn Ed. by den Prins van Madura (die my zyne Batoors gezonden had) onder een grooten bladcrloozen boom zitten, alwaarik weder een kopje thee-boei drinken moest, dat my, die zeer verhit was, byzonder wel quam, vermits al myn thee gereedschap mede in flarden geraakt was.*

Gebrek van levensmiddeelen. *Ook was het nu het derde etmaal, dat ik niets ter wereld gegeten had, durvende (dewyl ik geen ontlasting kreeg) geen drooge spyze gebruiken, en andere had ik in negen dagen, door groot gebrek, en hongers-nood in ons leger, niet gezien.*

Nieuwe opstand en vlugt der Batoors. *Terwyl ik maar pas by dien ouden Prins gezeten, en bezig was, om hem het vlugder Batoors te verhalen, ontstond 'er niet verre van ons onder zyn eigene Batoors weer een opstand, en wapen-kreet. Dog de Heer Knol sprong vliegende te paat, om dit te fluten.*

Die oude Heer, die geen voet verzetten kon, en niet wist, wat dit te zeggen

was, bad my dog by hem te blyven, gelyk ik dede, en verzekerde hem, dat het even eens zyn zou, gelyk de vorige opstand, dat wy aansfonds ook hoorden: want twee van zyne zoonen, te paat met een bly gelaat komende aanrennen (dat een goed teken was) zeiden ons, dat 'er een zware oude boom omgevallen; en daar door het sehreuw en vlugten van die gene, die 'er ontrent stonden, en niet gaarn wilden verplettert werden, ontstaaen was. Die oude Prins toen lagchende, dat hy schaterde, zei tegen my, *Myn Heer, gy hebt het net geraden, en ik wil u wel altyd by my hebben, vermits al myne Soldaten, en myne zoonen zelfs, my verlaten hebben, en gy alleen by my gebleven zyt.*

Ik verschoonde dit een weinig, zeggende, dat zyne zoonen niet gevlugt, maar alleen uit geweest waeren, om te zien, wat 'er te doen was, en dan weer hier te komen, gelyk zy ook gedaan hadden.

Toen de Heer Knol weer by ons quam, zei de Prins tegen zyn Ed. *Al myne zoonen hebben my verlaten, en gy ook, maar uwe Tochan Pandita (dat is zoo veel als schryver. Gefprek van den Pambahan over den schryver.) is een Heer Predikant, of Wergeleerde) is een wakker man, en die heeft my niet alleen bewaart; maar by heeft ook net geraden, dat het op een beuzeling uitkomen zoude, waar uit deze opstand en vlucht gesproten is.*

Myn ampt, zei de Heer Knol, myn vader (hoedanig hy dien Prins altyd noemde) riep my elders, en derhalven zoo is 't my lief, dat onze Predikant zig getrouw by u geboonden heeft. Ook heb ik gedurende dezen togt, vervolgd zyn Ed. al bevonden, dat die Heer voor een kleen gerugje niet zeer ontzet, en in een tyd van nood een man is, daar wy staat op komen maken; want op dien dag, toen ons volk klof van Soerapati kreeg, en zulk een algemeene verslagenheid in ons leger was, heb ik 's nachts, met dien Heer sprekende, geen vrees ter wereld in hem bespeurd.

Ik bedankte zyn Ed. voor den lof, die hy my gaf, zeggende, *dat ik die niet verdiende, en dat ik God voor de genade dankte, die by my in dien tyd gedaan had.*

Ik kreeg dien zelven avond een zware koorts, en zware snyding in den buik, die den ganschen nacht over, tot een stuk weegs in de volgende dag, te weten, den 5 dito, duurde. Dit was zekerlyk door 't slecht drinkwater veroorzaakt.

Dezen ganschen dag moesten wy hier nog blyven leggen, om den weg, langs welken wy trekken moesten, te verbreeden. Onderuſſchen ging ik, om my een weinig te verlustigen, eens uitreiden, gerakende op dat veld, daar onze verslagene nog lagen, en die op deze dag begraven wierden.

Ik zag ze met zeer veel beweging en ontroering, te meer, alzoó 'er verscheide man-

Gefprek van den Pambahan over den schryver.

Die hoe langer hoe meer werd

A. 1706. mannen onder waren, met welke ik zeer gemeenzaam omgegaan, en in veel vriendschap geleefd had.

De Prins van Soerabaja, eenige toevoer van fruiten gekregen hebbende, dede my op dezen avond een geschenk van komkommers, die wat zeldzaams in het leger waren. Zy smaakten my wel; dog ik was ziek, en bleef ziek; dat egter wel gebererd zou hebben, indien ik maar een open lichaam had konnen krygen; dog alle de genesmiddelen deeden geen werking, dan nu en dan wel eens voor een enkele reize, dat my geheel onder de voet hielp, en afmatte.

Op den 6 dito was alles wel klaar; dog de Panombahan liet weten, dat het voor hun een ongelukkige dag was, dat zy dierhalven niet dorsten opbraken.

Den 7 dito zeer vroeg kreeg ik, als wy vertrekken zouden, weer een zware koorts, zoo ik geloove, veroorzaakt, door een schielyke wapen-kreet, 's nagts ten twaalf uren door een zotte tyding van een lathertig Kapitein, die op de brandwagt lag, veroorzaakt.

Deze liet den Veld-Heer weten, dat de vyand zyn volk op de uiterste post al aangetaft had, en zeer na by was, en dat hy door 't blaffen der honden daar in zeer versterkt wierd.

De Veld-Heer, dit hoorende, sprong aansonds te paart, om de verwerring, die 'er op deze tyding, en voor al door de duifternis, in ons leger ontstond, zoo veel 't mogelyk was, te stutten.

Het vlugten en het schreeuwen om ligt, en flambouwen, was onbeschryfelyk, en daar zat ik alleen in myn leger-paviljoen met een ziek en zwak lichaam, verlaten van allen, hebbende maar een enkele schildwagt voor de tent, die my door de duifternis nergens eenig bericht af kon geven, alzoo hy, de lengte van onze tent verre zelf met een flambouw, die 'er voorstond, niet zien kon.

Myn oppassers, en slaven, die eindelyk by my quamen, bragten my niet dan quade tydingen; dog alzoo ik den Kapitein, die toen op de brandwagt lag, voor een zeer bang man, die weinig moed, en nog minder verstand van krygszaken had, kende, zoo was myn eenige hope, dat het zoo quaad, als wel 't bericht was, niet zou bevonden werden.

Een half uur daar na quam de Veld-Heer weder, zeer moejelyk op dien Kapitein, dat hy, om zulken bezuzeling, zonder de zaak beter te onderzoeken, zulken opstand, en verwarring des nagts, wanneer het dog het alleronglegenst komt, in 't leger verwekt, en hem met twee ruiters zulken ongegrond en los bericht van 's vyands aanval doen weten had, daar het alles, wel onderzocht zynde, daar op uit-
IV. Deel.

quam, dat, een paart los, en aan 't hollen geraakt zynde, eerst die 'er ontrent waren, op de vlugt gedreven, en door deze vlugtelingen, nog veel andere, die 'er de reden niet afwisten, mede op de vlugt gebragt wierden, en dat dit alleen deze groote verwarring veroorzaakt had, al't welke niet zou voorgevallen zyn, indien deze Kapitein, gelyk zyn post was, het nodig ontteken der flambouwen verzorgt had; want dan zou hy aansonds geweten hebben, waar over zoo geschreeuwt, en om welke reden 'er zoo wild door malkanderen gevlugt wierd, daar men nu niets ter wereld had konnen zien.

Ik wil wel bekennen, dat ik in 't eerst hier over een weinig ontfeld was, en schoon het daar na wat overging, had ik 'er evenwel na myn vermoeden deze koorts weer afgekregen, die my, terwyl wy op dezen morgen nog voorttrokken, en na Bangel opbraken, zoodanig verzwakte, dat men my aan wederzyden op myn paart vasthouden moest, alzoo ik door zwakheid niet recht zitten kon.

Wy trokken niet boven een halve myl verder, daar wy al weder onder een grooten Waringin-boom, die wel dertig voeten dik was, halte hielden. Wy vonden daar een Pagger, door ons volk ontrent een kanon-schoot van de Dorpen Kadonpangaron (dat ter linker-hand) en Gadjaja (dat voor uit lag) gemaakt, alwaar wy, ter rechterhand ook Bangel, een plaats, waar in zich Soerapati zeer versterkt had, vernamen.

Ook was ons volk bezig, om eenige werken ontrent een kanon-schoot van Bangel op den 9 dito te maken, daar wy nog den zelve avond introkken, vindende nog eenige van onze verflagene hier en daar op 't veld leggen, die nog onbegraven waren, dat toen eerst verzorgt wierd.

Wy hadden den berg van Cacapper toen in 't W. het verder gebergte van Radjoena nog al W. Z. W. Bangel in 't O. N. O. en Paslarocwan, of 't Malangs gebergte, recht voor uit.

Den 10 maakten wy een andere Pagar, nog nader by den vyand, voerden den 11 dito ons geschut 'er na toe, en braken op den middag ook derwaards op.

Nu lagen wy pas een halve kanon-schoot van 's vyands werken, rondom Bangel gemaakt, tegen welke de onzen vyf bolwerken opwierpen, om den vyand van vyf kanten gelyk aan te tasten.

Dit zammelde eenige dagen henen, terwyl 'er in 't leger groot gebrek van alles, en voor al van water was, alzoo men op dat veld van hitte meende te vermagten, by welk ongemak nog dat van de vliegen, en micren quam, die ons nacht en dag geen rust lieten, behalven dat myn koorts nu alle dag sterker wierd.

A°. 1706.

Eindelyk raakten deze bolwerken op den 15 klaar, en men besloot, om den vyand daags'er na aan te taffen.

Has-kogel
over
's Veld-
Heers tent.

Dezen dag quam'er een has-kogel over des Veld-Heers tent, en die geraakte in een boom, staande pas boven myn hoofd, en even agter het paviljoen, daar ik in lag; dog ik was nu door mynzichte alzoo verre, dat ik van dien kogel niet veel wist.

Myn oppasser kapte die uit den boom, en bragt ze my tot een gedagtenis, gelyk ik die ook nog heb.

Om de waarheid te zeggen, die blaauwe boonnen begonden nu vry dichter, dan na gewoonte, rondom onze tent te vliegen, en

ik had'er maar een van nooden, om met der haast uit de wereld te zyn. Het best was, dat ik hope had, dat het niet lang duuren, en dat ons volk zeer seherp vegten zou, vermits het nu de derde dag was, dat'er geen korl ryft, ik laat staan andere spys, in ons leger geproeft, en in des Veld-Heers tent in geen twee dagen tafel gehouden, en't nu mede de derde dag was, dat wy, zoo wy wat goeds gehad hadden, wel geerne wat gegeten zouden hebben, waar by ik, die dagelyks de koorts, en nergens lust toe had, niet veel leed, indien ik'er maar goed drink-water had konnen krygen.

A°. 1706.

VIERDE HOOFDSTUK.

*B*angel door de onzen veroverd. Dappere daad van de Heer de Bevere. En van Kapitein vander Horst. Deystige aanval der Madureezen Getal der dooden, en gequetsen. Hoe wy't in Bangel vonden. Slegt gedrag van den Depati Soerabaja. Afslag der onzen. Callanjer beschreven. Het verdere dit jaar voorgewallen. Des schryvers vertrek na Soerabaja. Zyn komst aldaar. Gressie door de vyand verbrand. Begin van't Regen-tijdsen. Dood van de Heer Holts. Elende in zulk een leger, als men ziek werd. Dreigement des vyands. Cadivi's verovering. En Pangarang Depati Anoms slegte staat. Verdere gesteltenis van den schryver, en andere. Het leger breekt op. De Leger Hoofden op Soerabaja. Opening van verscheide gebeimen. Vertrek des schryvers na Batavia. Gevaar onder weeg. Zyn komst aldaar. Van welke hy kennis gaf aan zyn Edelheid, en aan de Heer van Riebeck. Zyn gesprek met die Heeren. En met zyn Edelheid in't byzonder over't geval van de Heer de Bevere. Diens onschuld hy na vermogen aanwees. Waar in zyn Edelheid veel grond vond, om hem te regtvaardigen. Berichten op Batavia wegens Soerapati's dood. En Depati van Soerabaja's schelmeryen. De Bevere na Batavia ontboden.

Bangel
door de
onze ver-
overd.

DEn 16 dito 's morgens ten half zeven ging de algemeene storm aan, die geweldig sterf, maar van geen langen duur was, alzoo wy ten negen uren al meester van die plaats waren, niet tegenstaande 's vyands wal wel een groote roede hoog en dik was, en zich wel een halve myl verre uitstreckte, al't welke hy, in dien tyd van ons zammelen by nagt, zoo wel door vrouwen, als doormannen, opgeworpen had.

Ik zag den aanval zeer klaar, zoo als die door den Panombahan met zyn Madureezen ter linkerhand, door de Kapiteins van der Horst en Bintang van voren, en door den Prins van Soerabaja, ondersteund door Kapitein de Bevere, ter rechterhand geschiede.

Dappere
daad van
de Heer de
Bevere.

De eerste, die zich op deze hooge wal, schoon'er geen een storm-ladder in't leger was, vertoonde, was Kapitein de Bevere; dog ik zag hem, zoo als ik even buiten de tent dicht by den Veld-Heer en Kapitein Sergeant zat, een oogenblik'er na met een lange pick van een Balier van boven nederfooten, waar op de Veld-Heer tegen ons zeide, daar gaat de Bevere henen, belattende aanstonds aan de Heer Sergeant,

om daar na toe te trekken; dog eer hy daar quam, zagen wy, dat de Heer de Bevere, ten tweede maal op de wal geraakt, zyn vaandel'er met groote dapperheid op plantte, krygende aanstonds zoo grooten bystand, dat hy volkomen meester van deze post wierd, en verdryvende den vyand van daar na die post, daar de Heer vander Horst op aantrok.

Wy, over deze hervatte dappere daad zeer verwonderd, alzoo wy hem al doorgeschreven hadden, hoorden, dat die Balier den Heer de Bevere juist op de quaft van zyne sjerp getroffen had, en dat hy daar door wel van boven nedergestort; dog gansch niet gequctst, zeer gelukkig door zyne oppassers gevangen, en daar door in staat gebleven was, om die heldhaftige daad ten tweedemaal te verrichten, die zoo wel niet gelukt zou hebben, zoo de vyand zoo onvoorzichtigh niet-geweest was van eenige groote bamboezen wel een voet buiten de wal te laten komen, om daar door op de onzen te konnen schieten, welke uitstekende einden dezen Heer voor trappen geënd hadden, om by die wal op te klauteren.

Terwyl nu de vyand zich op dat bolwerk,

A. 1706. werk, waar op de Heer vander Horst aantrok, gepofterd had, had hy het geluk, om, als die Heer nu half veyde was, in de tagtig mannen naaft zyn zyde door deze bamboezen neder te fchieten.

Dit gaf onder hen een groote verflagengheid, zoo dat zy zich gereed maakten om te rug te deinzen, dog de dapperheid van dien Heer, aanvoerder van deze troep, en zyn vaardig befluit in dien korten stond, was oorzaak, zoo van hunne behoudenis, als van den verderen gelukkigigen uitflag zynrer onderneming.

Hy dan, ziende, dat eenige de gebaar-den maakten, om te vlugten, rukte eerst zyn zabel uit de fchede, en zei, den eerste die de vlugt neemt, zal ik nederzabelen, vervolgende verder daar op, mannen wy moeten niet te rug deinzen, want dan zyn wy altemaal weg, alzoo de vyand door die bamboezen meer fchieten zal; maar laat ons voort na de wal trekken, dan zullen wy daar onder aanfonds gedeckt, en niet meer trefbaar zyn.

Daar op stapte hy kloekmoedig met de vogtel in de hand voor uit, was ten eerste onder de wal, en vond deze uitstekende bamboezen, by gebrek van stormladders, van groote nuttigheid voor zich, en zyn volk, om ten eersten op de wal te graken, en den vyand van daar na 't bolwerk, waar op toen de Prins van Madura aanviel, te dryven, Ongemeen wel queten zich hier Radin Poerba Nagara, en Aria Soeria Nagara, kinds kinderen van den Panombahan.

Hier wierd dapper door de Madureezen gestreden, die onder 't oog, en onder 't geklop van den ouden Prins op zyn Gongetje, wel viermaal aanvielen, zynde tot driemaal toe door den vyand te rug geslagen, in welk geval die Heer, ziende dat de zynen het te quaat hadden, dan met zyn kloppen op deze Gong wat ophield.

De Heer Knol, van verre ziende, dat het daar begon te haperen, reed 'er spoedig met eenige granadiers na toe, en herstelde de zaken ten eersten zoodanig, dat wy, na 't werpen van eenige handgranaten, den vyand volkomen op de vlugt drev-ven, en meester van de plaats wierden.

Men zei, dat Soerapati, of eenig ander overfte, door een der zelve getroffen, en daar op ten eersten met een draagbaar na Passaroewan gevoert zynde, dit een algemeene verflagengheid onder den vyand, en den grond tot de spoedige verovering van deze plaats gelegd had.

Wy hadden hier tusfchen de vier of vyf honderd dooden, of gequettten, bekomen, onder welke de Madureezen, en het volk van de Heer vander Horst, wel 't grootste deel uitmaakten, alzoo daar het sterktst gevogten was; dog de vyand had veel meer gequettten, als dooden, welke laatste pas

vyftig man beliepen. Onder de zelve waren vier Hoofden, van welke 'er een Demang Soeta Djaja genaamd was. Onder onze gequettten was ook de Sergeant Stratenus, van Dordrecht, die zich mede wel gequeten had.

Op den middag reed ik (schoon ik nauwlyks op myn paart zitten, en my vast houden moest) door de Bres in Bangel, bevond dat stedeken groot, en zeer fraai, gelyk 'er voor Soerapati, en ook voor andere, eenige schoone steene Dalams, ofte Hoven, waren, waar in wy de gebrade vifch, en 't vleesch, nog op de koolen, en de Ryst-potten, die ons volk wonder wel quamen, te vyer, en van alles grooter voorraad vonden, dan wy gedagt hadden. In plaats van te eeten, daar ik geen lust toe kreeg, ging ik hier en daar eens zien, hoe 't 'er gefield was.

Wy hoorden hier van de Heer de Bevere, dat de Prins van Soerabaja zig weder als een schelm gedragen, 't goede werk maar met de handen overeen aangezien, en aan hem, schoon hy 'er zeer ernstig om verzogt, geen een man gegeven had, ver-schoonende zich, dat hy dit buiten ordre van den Veld-Heer niet doen dorst.

Nu waren wy nog maar ontrent drie uren van Passaroewan, en 't is zeker, dat zoo men aanfonds met het leger voortgerukt, en den vyand vervolgt had, men daags 'er na die voorname stad buiten alle tegenspraak met weinig moeite zou veroverd hebben, alzoo Bangel van Randa Telloc, dat een halve myl van Passaroewan legt, maar twee uren gelegen is, behalven dat 'er een groote verflagengheit en gefchrei in de stad was over de wonde, die Soerapati in zyn linker-schouder bekomen had, maar het was zoo verre van daar, dat men in tegendeel, met daar te pannekoken, den vyand gelegenheit gaf, om zig weer te versterken, en om zyn reeds vlugtende troepen aan 't staan te krygen, waar by naderhand nog quam, dat de Krygs-Raad, meenende voor dit jaar nu al genoeg gedaan te hebben, en voor het aanstaande regen-zaizoen vreezende, goed vond, alle de veroverde plaatfen weder te verlaten, en ons volk in de winter-rust-plaatfen te doen trekken, dat zeer qualyk genomen wierd.

Wy hoorden kort daar aan van den gevangen Nalla, door een Pantsjalang by Calianjer bekomen, dat Soerapati, gewond door een handgranaat, zich had laten voeren, niet binnen Passaroewan, om de ontfeltenis aldaar over zyn gevaar voor te komen, maar na Randa Telloc, of de drie Randa-boomen, by de Rivier Garoeda, en dat hy daar nog eenige bevelen gaf; dog dat hy, zwakker geworden, tegen zyn wil in Passaroewan gebracht, ontrent drie weken, na dat hy gequettit wiert, gestor-

A. 1706.

Hoe wy 't in Bangel vonden.

Slegt ge- drag van Depari Soerabaja.

Miffag der ounzen.

A°. 1706.

Calianjer
befehtre-
ven.

ven, en dat, zoo wy hem toen gevolgt hadden, alles ons geweest was.

De Heer Knol reed ten eerften van Calianjer, een dorp, ontrent een groote halve myl van Banglaan wederzyden van een fchoone Rivier, waar aan 't zieh wel een half uur verre uitftekke, gelegen, en zynde wel van drie duizend huizen voorzien geweest, die, alleen om ons den voorraad af te fnyden, alle in brand geftoken waren.

Dit was een van de voornaamfte handel-plaatzen, die Socrapati aan de zee had, daar 't niet verre van lag.

Hier waren twee tollén, eene van Bangel, en eene van Passarocwan, die ieder jaarlyks aan Socrapati wel duizend Ryxdaalders opbragten.

Men vond hier een menigte van Padi, Ryft, en Tamarinde, die daar in eenige vaartuigen reeds afgeladen waren, en die de vyand, te fchielyk van ons overvallen, niet had kunnen vernielen.

Het verdré
dit jaar
voorgeval-
len.

Wy hoorden ook, dat eenige vyanden wel zefften dorpen ontrent Soerabaja, en Grefie, in den brand geftoken hadden, aangevoerd door Nalladika, die wel eer Temanggong van Grefie geweest, en na den vyand overgelopen was.

Op myn ernstige bede had de Heer Knol ook verzorgt, dat 'er vier Pantsjalangs op den 19 dito uit de kruisvloot quamen, om de zieken af te voeren, en my mede na Soerabaja te zenden, aangezien ik nog alle dag de koorts, en nu in veele dagen geen ontloffing ter wereld, wat ik ook daar voor innemen mogt, gehad had. Ik zond ook op dezen dag myn paart, zadel, piftoolen, karabyn, en verder oorlogs-gereedschap, met Quefay, Luitenant der Chineezzen op Grefie, voor af na Soerabaja, hopende nu wel haast te zullen volgen.

Ontertuffchen wierd de Prins van Madura ook zeer krank, die, door bewerking van Depati Soerabaja, wel de meeste oorzaak was, dat de veldtogt dit jaar gecëindigt wierd, waar af Socrapati ook ten eerften door hem bericht kreeg.

De Veld-Heer zond heden ook een vaartuig met brieven na Batavia, om aan haar Edelheden kennis van Bangels verovering te geven.

Des fchry-
vers ver-
trek na
Soerabaja.

Den 20 dito 's agtermiddags ten vier uren nam ik afscheid van de Heer Knol, en de verdere Leger-Hoofden, bedankende haar Ed. voor alle de dienften en beleeftheden, die ik van hen ontfangen hadde. Ik had den zieken Krankbezoeker Hillebrand Janszoon van Alkmaar by my, die nevens my veel ongemakken in 't leger uitgeftaan had.

Wy moesten alle te paart vertrekken, hoe ongemakkelijk dit ook was, alzoo 'er geen andere gelegenheid gevonden wierd.

Ik bevond dit ftedeken Bangel aan deze kant ook vol huizen, en met zeer fchoo-

ne vrugtboomen in menigte beplant.

A°. 1706.

Na dat ik een kleene diepe Rivier overgetrokken was, vond ik daar alle de zieken by een, onder welke ook de Kapitein Luitenant Holts in een zeer flegte ftaat was, die onder 't geleide van een fterke troep na Calianjer gebragt wierden.

Wy geraakten ten eerften op eenige groote Ryftvelden, en quamen, na een groot half uur rydens, ontrent vyf uren te Calianjer, daar wy het alles nog in volle vlam vonden, alzoo 'er naderhand nog vyanden fchenen geweest te zyn, die ons daar niets wilden overlaten, hoewel zy nog alles niet hadden konnen in brand fteeken.

Wy vonden daar vyf Pantsjalangs, waar in wy met de andere zieken, twee hondert en drie en twintig fterk, ons verdeelden, en dreven dien zelve nacht ontrent negen uren de Rivier af. Ik was in de Pantsjalang de Regenboog gegaan.

Na dat wy wat lager gekomen waren, vonden wy ter rechterhand een kleene andere dwars-fpruit, en wat lager, ontrent een vierde myls van de zee, ter linkerhand, dat de Rivier daar door een anderen arm doorfneedt wierd, die van boven af na Sedecari dwars over deze Rivier quam aftroomen, daar zy merkelyk breeder, anders maar twee of drie roeden breed, en daar na nog breeder, en ontrent de zee wel een kanonfchoot wyd wierd.

Alle deze kromtens der Riviere belemmerden ons zoodanig, dat het wel twaalf uren in den nacht was, eer wy in zee geraakten; hoewel ik gis, dat Calianjer maar twee, of twee en een halve myl van zee legt. Ook had het zwaar bofeh, dat zig aan wederzyden van deze Rivier verthoont, ons veel belemmering gegeven.

Wy bevonden het in zee meest ftíl, Zyn komft
aldaar.

't geen oorzaak was, dat wy op den 21 dito 's namiddags ten drie uren eerst op Soerabaja quamen, fchoon de Rivier van Calianjer maar tien mylen van Soerabaja legt. By onze komft aldaar, wierd ik door de Heer Gerard van Kervel, die nu by 't afwezen van de Heer Sergeant 't gezag voerde, zeer minnelyk ontfangen, en door zyn E. met de ververfchingen, die toen aldaar vielen, zoo rykelyk verzorgt, en door zyn E. dagelykze bezoeken, en de zorge van den oppermeeftter Balkeneinde, zoodanig verquikt, dat ik niet alleen een open liehaam, maar in weinige dagen ook een geheele andere gedaante, en zoo veel kragten kreeg, dat ik niet alleen in ftaat geraakte, om weder alleen te konnen gaan, gelyk ik den vyfden dag na myn komft ook my de cere gegeven heb, om dien goeden Heer, die my zoo gulhertig, en met zoo veel liefde van alles, wat hy maar krygen kon, verzorgt, en zoo fpoedig, tegen myne verzorging, weer als opgebeurt had, met veel nadruk voor alle deze zyne beleef-

he-

heden te gaan bedanken. Ik kreeg eeh-
 ter nu en dan nog al een koorts; dog zy
 nam dagelyks af.

Pas na onze komst hoorden wy van ver-
 scheide Inlanders, van Gressic herwaards
 gevlygt, dat die schoone woning van my-
 nen vriend Poetsa Nagara, Tcmanggong
 van Gressic, en meest die gansche stad,
 door de vyand den 19 dito in kolen ge-
 legt was, en dat dit nog vry verder geloo-
 pen zou hebben, indien de Chineezen aldaar
 den vyand niet gestut, en verdreven hadden.

Op dien zelven dag nog, als wy hier
 aanquamen, zagen wy Gressic weer op
 nieuw in vlam staan, en men zei, dat Nal-
 ladika, die op Giri was, gedreigt had,
 Soerabaja mede in kolen te leggen; dat de
 Heer van Kervel door zyne voorzorge,
 gaande met eenig volk na Gressic, wel
 haast belctte.

Den 22 dito hadden wy in de morgen-
 stond een weinig regen, waar uit ik ten
 eersten besloot, dat 'er van 't innemen van
 Passaroewan dit jaar niet veel vallen zou,
 alzoo men onze Leger-Hoofden wysge-
 maakt had, dat de Ryfsvelden daar om-
 streeks in 't regen-faizoen zoo diep onder
 water stonden, dat 'er de troepen niet zou-
 den af te brengen zyn; maar op dien eenen
 en zelven dag na myn vertrek had men,
 zoo men het 'er na aangelegt had, meester
 van die voorname plaats konnen zyn, waar
 door men een geheele veldtoegt uitgewon-
 nen zou hebben, gelyk de gevolgen klaar
 zullen bevestigen, te meer, alzoo men nu
 al 't veroverde ook daar door verloor.

Na de middag regende het sterker, en
 't hield niet langer aan; maar 't begon 'er
 ook nu en dan onder te donderen, zoo dat
 het zich hier tot het Regen-faizoen begon
 te zetten.

Op den dag van myn komst tot Soeraba-
 ja was de Kapitein-Luitenant Jan Theo-
 door Holts mede, maar zoo zwak, aan land
 gebragt, dat hy dien zelven avond nog
 stierf, en heden zeer deftig hier begraven
 wierd. De dag van zyne begravenis was de
 dag van myne herstelling, alzoo my de
 koorts na dien tyd begon te verlaten, en
 ik wat meer rust, dan bevo-rens, te
 genieten.

De afgryfselyke hitte der zonne, het
 groot gebrek van levens-middelen, drink-
 water, en van kleen bier, dat ons zeer
 verzwakte, mitsgaders honderd andre on-
 gemakken, die ik voorby ga, waren be-
 quaam, niet alleen om my, maar zelf om
 den rustigsten man in ons leger, ter neder
 te slaan. En hoewel verscheide Leger-
 Hoofden, het nog al gaande hielden, zoo
 zyn zy naderhand, op Soerabaja gekomen
 zynde, alle dood-krank geworden, toen
 zy meenden aan 't rusten te komen.

Zoo lang men gezond is, gaat alles nog
 henen, en men kan dan nog al veel ver-

dragen; maar werd men in een legerziek,
 dan is de elende, zelf voor de eersten in
 rang, niet uit te drukken, dat ik aan my
 zelven bevonden heb. En was het won-
 der, dat ik in meer als zeventien dagen
 (alzo ik het daar na niet net aangetekend
 heb) geen open lichaam kreeg, die in al
 dien tyd voor geen drie stuivers aan waar-
 de gegeten, of gedronken had, leggende
 daar als een verchoveling, zonder eenige
 aanspraak, zonder eenige drank (die my
 diende) zonder eenige spyze die ik eet-
 kon, meenende uitwendig van de ondra-
 gelyke hitte op die barre Ryfsvelden te
 bersten, en werdende inwendig door de
 hitte der gedurige koortzen veteert, waar
 by dan 's nagts dikwils zeer sterke koude
 (alzo de tent rontom open was) en voor
 my schadelyke winden quamen, die onze
 gansche tent in flarden waerden, door welk
 ongeval ik dan zoo eenige uuren voor den
 schadelyken dauw, en de doordringende
 en ongeloovelyk sterke nacht-koude al-
 hier bloot lag. Ik kon voor my byna niets
 hier gedaan krygen, hoe zeer ik dat ver-
 zocht, en hoe gaarne ik daar voor betalen
 wilde, alzoo veel dingen in 't wild liepen.

Was het zoo met my gelegen, denk
 dan eens hoe het met de geringe Soldaaten
 hier toeging, die in 't einde niets dan droo-
 ge ryft, en op het laatst ook die zelf, in
 eenige dagen aan den anderen, niet had-
 den. Zoo dat het een hond in Soerabaja
 beter had, als ik hier in de tent van den
 Veld-Heer, hoewel ik van dien Heer ge-
 tuigen moet, dat hy zeer gulhertig, ont-
 halende, en niets minder dan gierig, maar
 in tegendeel zeer mildadig in veel opzich-
 ten, was, zoo lang men maar iets beko-
 men kon; dog zyn Ed. was in het eerst
 zeer schelmig door den Prins van Soe-
 rabaja, die ons verzekerd had, dat wy
 nergens gebrek af zouden hebben, misleid,
 en daar na was het onmogelyk, om voor
 geld eene korl ryft, ik laat staan iet an-
 ders, tot onze verquikkinge te koopen. En
 zoo de vyand de voorzichtigheit gehad had,
 om de ryft, die wy in Bangel in de pak-
 huizen, en de padi, die wy op het veld,
 en in Calianjer ook nog vonden, te ver-
 branden, wy zouden van honger op het
 veld gestorven hebben, alzoo veel en het
 niet langer konden uitharden.

Veelen hadden niet alleen nu al ettelijke
 dagen dat modderig water, maar anderen,
 die dit nog niet bekomen konden, ook
 hun eigen water al gedronken, dat ons in
 korten tyd veel zieken deed krygen, be-
 halven dat wy ook veel en ons volk ver-
 loren, die, door de honger geperst, hier
 en daar na de omleggende dorpen gegaan,
 en dus van den vyand gemold waren.

Den 23 dito kregen wy weder nieuwe Dreige-
 berichten, dat den vyand, nu merkelyk
 versterkt, al in aantocht was, om Soera-
 vyands.

A^o. 1706.
 Elende is
 zulk een
 leger, als
 men ziek
 werd.

ressic
 door de
 vyand ver-
 and.

gin van
 Regen-
 zoen.

od van
 Heer
 siks.

A. 1706. baja te komen in brand ſteken, 't geen, hoe grooten voorzorge de Heer van Kervel hier droeg, zeer licht had kunnen gefchieden, alzoó hier niet volksgenoeg tot verdediging dezer ſtad gelaten was.

Wy hadden 'er op dezen zelven avond nog een preuve af, alzoó het huis van een Chincees, niet verre van 't ryſt-pakhuis der E. Maatſchappy ſtaande, in brand, en 't ander, met Atap gedekt, hier door mede in groot gevaar raakte, dat door den yver van de Heer van Kervel, en door den regen, die 'er viel, behouden wierd.

Den 24 dito verzogt ik met een briefje aan de Heer Knol, om met een Pantſjalang na Batavia te mogen gaan, alzoó ik, by 't verder doorbreken van 't regenſaizoen, voor quaad weder op zee vreesde.

Cadiri's verovering en Pangrang Depati Anom's ſlegte ſtaat. Wy kregen nu hier ook een loſſe tyding, dat de Heer de Roode de ſtad Cadiri reeds veroverd, en door den vyand henen, zich herwaards meer verſpreid had. Hy had, door gebrek van levens-middelen geperſt, drie mylen van Cadiri, by Sinkal, 'er door henen geſlagen.

Deze tyding wierd meer en meer bevestigd, en daar nog byggevoegt, dat Pangrang Depati Anom met weinige gevlugt, en nu hier en daar, meeft van de zynen verlaten, omzworſt, alzoó nog maar zeven of agt Hoofden van zyn leger (onder welke Mandocera Radja, zyn Veld-Heer, Pangrang Lamoang, en Wiragoena, nevens nog dertig of veertig minderen, zich bevonden) by zich had, na dat hy nu al eenigen tyd al zyne juweelen aan Soerapati verkogt, en verſcheide van zyne bywyven om een goed henen komen gezonden had, hebbende thans naauylks eenige middelen meer, om zynen zwaren ſtoet te onderhouden, dien hy daarom, zoo veel mogelyk was, dagelyks verminderde.

Wy hoorden ook, dat aan de andre kant Abocnata, een van zyne onderdanen, die nog van zyne party was, alomme de zuiker-moolens, zynde door een legertje van vyftien duizend man onderſteund, afgebrand, en daar door de onze grooten ſehade toegebracht had.

Verdere geſteltenis van den ſchryver, en andere. De koorts, die my eenigen tyd nu al verlaten had, quam nu en dan al eens weder, waar by nog 't kolyk vry zwaar volgde, zoo dat ik ongemeen na myn vertrek van hier na Batavia verlangde.

Op dezen zelven dag quam de Heer van der Horſt, een man als een wolk, en die zich als een leeuw in den ſtryd getoont had, tegen den avond hier zeer onpaſſelyk aan, welke ziekte naderhand veel ſterker toenam. Hy zeide my ook, dat al de andre Hoofden van 't leger in dezen korten tyd zeer verzwakt waren.

De Chincees Tonglo, een braaf man alhier, verzogt my, dat ik den Heer Knol bericht geven wilde, dat hy in ſtaat was,

om nu nog wel 5000 Javaanſche Cojangs A. 1706. Ryſt voor een redelyke prys te kunnen inkoop, zoo zyn Ed. hem geld daar toe beſchikken wilde; dog dat de zelve, zoo zyn Ed. maar eenige dagen wagte, zeer ſchielyk, om 't annaderen van 't Regenſaizoen, opſlaan zou.

Den 25 had ik een zeer quaden dag; dog hoorde met eenen ook in der ſtilte, dat ons leger opbrak, en dat de Heer Knol haaft zelf hier zou zyn.

Den 26 was ik weer wat beter, en hoorde de op dezen dag, dat de Heer Knol met het leger reeds herwaards quam, verlatende Bangel, en de andere veroverde poſt, daar zyn Ed. na 't oordeel van anderen, bezetting had behooren te laten, om den vyand te beletten, die poſten weer in te nemen, en ons nog een jaar op te houden, 't welk naderhand by haar Edelheden zeer qualyk genomen wierd, die, ten bewyze van hare moejelykheid hier over, vlak uit aan dien Heer by hun ſchryvens vraagden, of dan 't zwaard nu uit zyn banden gevallen was, dat hy die poſten, die met zoo veel moeite veroverd waren, zoo ſchieplijk verlaten, en alles aan den vyand weder overgegeven had, vragende verder, waar over men dan vreuſde-vuuren gebrand had? dat zy niet konden begrypen, hoe iemand zegenpralend met zulke wapenen de veroverde poſten verlaten kon.

Het is ook naderhand klaar gebleken, hoe qualyk dit ons opbrak, alzoó de vyand na die tyd, tot voor Soerabaja, zoo ſtout verſchonen is, dat men, om voor zyne bedreiging bevryd te zyn, geſchut op Dortsmanſ bergje heeft moeten leggen, en wagten hier en daar uitzetten.

De Heer Knol antwoordde naderhand hier op, dat haar Edelheden een deel aanbengers meer, dan hem, dien zy 't bewind aanbevolen hadden, geloofden.

Tegen den avond kreeg ik de koorts weder; en begon nu al mynen moed te verliezen, vermits wy dagelyks ſlegt weder kregen, en ik weder aan de perzing geraakt was, dat my zeer verzwakte, te meer, dewyl dit begon aan te houden.

Den 28 dito verſcheen hier de Prins van Madura, en de Heer Sergeant, die, ieder met 13 kanonſchooten, met ſlaande trom, en vliegende vaandels, behalven de drie ſehooten, die men van 't ſchip Sehoondyk dede, verwelkomt, en zeer deſtig ingehaald wierden.

Den 29 dito verſcheen ook de Heer Knol met het verdere leger hier, en wierd met 17 ſehooten van deze Veſting, en met drie charges van ſnaphanen, verwelkomt. Alle de dooden, zieken, en gequetiſten, gedurende dezen tocht, konden ieder geen 400 man uitmaken.

Den 30 dito was ik wat beter, en hoorde, dat de Panombahan, naderhand wat beter,

De Legerhoofden op Soerabaja.

A. 1706. ter, en van andere gedagten geworden zyn-
de, in 't eerst van Bangel niet had willen
vertrucken, en aangeboden had, het gansch
Regen-faizoen over daar te willen blyven;
dog men had hem naderhand weten over te
halen, alzoo alles in Cidajoe verbrand en
verdorven wierd; van 't welk haar Edel-
heden op Batavia naderhand kennis kre-
gen, dat den Heer Knol geen goed dede,
en dat ook naderhand mede oorzaak van
dat scherp schryven aan zyn Ed. geweest is.

Ik hoorde nu ook, dat de Heer Knol
aan Kapitein Sergaant openbaar verweten
had, dat hy nergens zoodanig, dan hier
nu van hem, door al zyne verkerde be-
rigten, gelyk hy van tyd tot tyd bevon-
den had, misleid was, en dat Kapitein Ser-
gaant daar op weder niet weinig vonk ge-
geven had, en dus de een tegen den an-
deren begon te morren, waar door veel
zaken, die bevorens geheel onbekend wa-
ren, rugtbaar wierden.

Dit was de reden, dat ik, groot verdriet
hier krygende, en dagelyks ziende, dat de
lucht sterk begon te betrekken, den Heer
Knol vriendelyk verzogt te mogen ver-
trekken, gelyk zyn Ed. my eindelyk toe-
stond.

Ik vertrok, na van zyn Edelh., en
van de andere Leger-Hoofden, afscheid
genomen te hebben, den 2 November met
de Pantsjalang, de Prins van Tsjeribon ge-
naamd, na Batavia, vergezelschap van
den Krankbezoeker Hillebrand Janszoon
van Alkmaar, en myn twee slaven, nevens
twee Matroozen, die onze stierlieden waren.

Het vaartuig was zeer naauw en klein
voor ons en onze goederen, en zeer slecht
gesteld, om ons door zee te brengen, zyn-
de overdekt, en ontrent 50 voeten lang, en
14 a 15 breed, en verder maar 3 a vier voeten
opgeboeid, waar door wy by zware wind,
blixem, en donder, die ons al ettelyke malen
overviel, in groot gevaar geraakten, moctende
gedurig onder de wal loopen, daar wy eens
mast en steng of spriet, en ons Panggil-
ling-zeil, dat in starden geraakte, verlor-
ren, meenende, dat wy door de zware
wind en door de sterk aanrollende zee, het
onderste boven gelsingerd zouden hebben.

Wy quamen egter, na veel zukkeling en
gevaar, en na agt etmaals op zee geweest
te zyn, den 10 November op Batavia, daar
ik myn huisvrouw en kinderen gezond aan-
trof, maar die een groote verandering aan
my bespeurden, alzoo ik 't huis geleid
moest werden.

Ik begaf my ten eersten met den brief
van den Veld-Heer aan haar Edelheden, by
den Heer Opperlandvoogd van Hoorn,
dien ik ten huize vond van den Heer Di-
rekteur generaal van Riebeck, met wiens
dogter zyn Edelheid de Bruidgom was,
die, myn slegte gesteltenis ziende, en dat
ik onmogelyk langer op myn beenen staan

kon, my belaste te gaan nederzitten. A. 1706.

Zyn Edelheid, en de Heer van Rie-
beck, die over 't innemen van Bangel zeer
verblyd waren, vraagden my, hoe verre
ons leger nu al gekomen, en waar de Heer
Knol was. Ik zeide, dat haar Edelheden
een breed bericht van alles in dezen brief
gedaan wierd, en dat ik my allerlieft daar
aan gedragen wilde; dog wanneer deze
Heeren my nader geboden, om hen dit te
zeggen, alzoo zy nieuwsgerig waren, zoo
zeide ik, wel wetende, hoe qualyk dit in
hunne ooren klinken zou, dat ik den Heer
Knol, en 't leger op Soerabaja, daar zy
zedert eenige dagen voor myn vertrek ge-
komen waren, gelaten had.

Op Soerabaja? zeiden die Heeren, en Zyn ge-
met het leger? vraagden zy wederom, wel sprek met
die Heeren.
was is dog daar de reden af, en hoe komt
die Heer met het leger daar? Ik zei, dat ik
dat niet zeggen kon, alzoo ik my met die
zaken niet bemoeit had, en dat die den Raad
aldaar maar bekend waren, waar af haar
Edelheden de redenen zekerlyk in dezen
brief zouden vinden.

Ik geloof het ook, zei de Heer van Rie-
beck, maar ik geloof 'er nevens, dat het
juist de ware reden niet zal zyn, die wy
daar zullen vinden, en ik veritrouw dat gy
ons die, als gy wilde, wel zoudt kunnen
zeggen.

Ik antwoordde weer: dat ik daar niets af
zeggen kon, alzoo dat zaken buiten myn be-
reik waren, behalven dat ook myne ziekte
my niet toegelaten had, alles daar van te
vernemen.

Zyn dan, vraagden die Heeren wede-
rom, alle de troepen weer op Soerabaja, en
is op Bangel, of in Panangongan, geen be-
zetting gebleven? Ik zei, dat zy alle op
Soerabaja aangekomen waren, en dat 'er geen
bezetting ergens gelegd was.

Zyn Edelheid, een vriend van de Heer En met
Knol, en die niet garne meer daar van zyn Edel-
heid in 't
voor den Heer van Riebeck, die zyn vriend byzonder.
niet schein, gezegt had, zeide: Pater Va-
lentyn, ik zie dat gy zeer mager geworden,
en zwak zyt, gaat nu maar na huis, en
neemt urwe rust tot morgen toe, en komt
morgen ten negen uren eens weer by my.

Ik deed het, en wierd ten eersten by
zyn Edelheid binnen gelaten, die aanstonds
met my agter by die lange galdery ontrent
de Rivier zitten ging, daar zyn Edelheid
my honderd vragen ontrent de Heer Knol,
en andere Heeren, dede, waar van ik zyn
Edelheid egter met veel omzigtigheid niet
meer zeide, als ik oordeelde, dat hy be-
hoorde te weten, en als ik meende, dat
my, in opzicht van de Legerhoofden, als
een cerlyk man paste.

Ik stond verbaast, als zyn Edelheid my
ook zoo omstandig 't geval, om op Der-
ma met 't gansch leger op te breken, en
weer af te trekken, benevens het breken

van:

A°. 1706.

van dit befluit, met de redenen van dien, wift te zeggen, latende niet blyken, dat my daar iets af bekend was, alzoo my dat nu of dan moete had konnen baren.

Over 't ge-
val van de
Heer de
Bevere.

Hy zegt uit my ook veel andere zaken, die ik wel wift, maar die nu niet helpen, en myn goede vrienden maar quaad doen konden, en voor al die, welke het geval van den Heer de Bevere betroffen, te verstaan; dog ik zei zyn Edelheid, dat ik niet anders konde zeggen, dan dat die Heer den laft van den Heer Knol niet nagekomen was, maar dat ik de reden niet melden kon, alzoo 'er op verſcheide wyzen van gefproken wierd; dog dat ik beft oordeelde, dat haar Edelheden dien Heer zelf hoorden. Dat ik in 't algemeen uit zyn eigen mond verhalen kon, dat hy zig gedrongen gevonden had, om, tegen de laft van de Veld-Heer, zoo verre buiten het boſch te gaan, om dat de Soerabajers, Madureezen, Macaſſaaren, en andere, tegen zyn bevel niet alleen buiten het boſch getreden, maar ook op den vyand aangevallen waren, en, na hun geweer vergeefs op hen geloft te hebben, als ſchelman de vlugt genomen, hem trouwloos verlaten, en na geen bevelen geluiftd hadden. Dat hy, zoo veel hem mogelyk was geweest, zyn laft nagekomen, en om geen andere reden buiten 't boſch gegaan was, dan om hen by een te zamelen, en aldus niet door eigen beweging, zoo verre 'er buiten tegen zyn wil getrokken en gelokt was, zonder oit aan hen eenige laft, om den vyand aan te taften, gegeven te hebben.

Diens on-
ſchuld by
na vermo-
gen, aan-
wees.

Ik vertoonde aan zyn Edelheid, dat zulk een bevelhebber met zoodanig een bevel bezwaard, by zulk een voorval zeer ongelukkig, en veel eer te beklagen, dan te doemen, was, alzoo zyn laft wel mede bragt, van niet buiten 't boſch te gaan, en 't by een gezameld volk maar weer in 't leger af te brengen; dog hoe 't hem mogelyk was hen, die tegen zyn bevel uit het boſch na den vyand liepen, by een te krygen, zonder zich ook buiten 't boſch te begeven, ten ware zyn Edelheid van oordeel zyn mogt, dat hy dan maar alleen had behooren weder by de Veld-Heer te komen, dat zekerlyk mede hem veel zwarigheden gebaard zou hebben, alzoo hem niet alleen belaſt was, om niet buiten 't boſch te gaan, maar ook, om 't volk weer by een te zamelen, en te rug te brengen, dat immers niet geſchieden kon, dan met ter plaatze, daar zy waren, te gaan.

Waar in
zyn Edel-
heid veel
grond
vond, om
hem te
regtvaardigen.

Zyn Edelheid gaf my tot antwoord: *Ik kan wel hooren, dat gy een vriend van de Bevere zyt, en by zou zich zelven niet beter, dan gy nu door dit vertoog doet, voor ons konnen verdedigen, en by aldien by dit alles zoo maar bewyzen kan, als by dat, volgens uw bericht, gezegt heeft, zoo zal het hem uit veel zwarigheden redden, die*

daar uit anders zekerlyk hem zullen voor-
komen; hoewel ik wel zien kan, dat, hoe-
men ook de laft, van de Heer Knol hem ge-
geven, aanmerkt, 'er egter ook nog veel tot
zyne rechtvaardiging na den verkeerden uit-
ſlag der zaken overblyft; dog wy zullen hem,
zeide zyn Edelheid, zelf hier over hoo-
ren.

Berigten
op Baravia
wegens
Soerapati's
dood.

Ondertuſſchen kregen wy, kort na myn komſt op Batavia, vaſte tyding, die wy bevorens al van den gevangen Nalla gehoord hadden, dat Soerapati van zyn woude, voor Bangel bekomen, in 't begin van November geſtorven was, nalatende drie zoonen, waar van de oudſte Pangantin, ſchoon de wyſte niet, een korte tyd daar na door Pangerang Depati Anom in zyn 's vaders plaats geſteld was, waar af den 3 January 1707 vaſte tyding op Batavia quam.

De twee andere waren Lambora, en Lamboc, die al mede in aanzien begonden te komen; dog de oudſte der twee was (zoo men zegt) weinig tyds na den vader overleden, dat wy mede op dien zelven tyd verſtonden; hoewel dit naderhand anders bevonden is. Een van deze zoonen was met de dochter van Catawangan, Landvoogd van Cadiri (dat ik vertrouwde, dat zyn oudſte zoon, Pangantin, zal geweest zyn) en een van zyne dogters met den Prins van Balamboang, en een andere met Nalladika, Landvoogd van Greſſic, een overlooper, getrouwt. Naderhand heb ik echter van de Heer van der Horſt gehoord, dat Soerapati met een muſquetkogel in zyn linker ſchouder gequett, en daar af bloed ſpuwende, den 15 November overleden, en dat dit door de Boegineezen, onder van der Horſt ſtaande, en buiten laſt ter zyden geweken zynde, verricht is, die zeiden een Orang Beſaar, of Grooten, gequett te hebben.

Den 20 December hoorde ik van de Heer van der Horſt, die na Cartaoera ſtond te gaan, dat zeker gevangen Loc-
ra (of Dorps-Hoofd) Tsjitra Joeda genaamt, een Panakawan (ofte Hoveling) van den
Ingabei van Bangel, wift te zeggen, dat
de Depati van Soerabaja zynen neef Anga-
djaja na Soerabaja toen hy nog in 't leven
was, gezonden had, dat die ook met Soe-
rapati iets van gewigt verhandeld, en van
hem een kris, en een meid, ten geſchenken
aan dezen Depati te rug gebragt had, een
klaar bewys, dat zy beiden eene lyn trok-
ken.

Als ik dit, en andere ſchelmſtukken van dezen Prins zyn Edelheid eens verhaalde, zeide hy tegen my, *wel Pater, was 'er in 't gansche leger dan niet een braaf man, die zulken openbaren ſchelm den bals kon breken?* Ik zei: *Ja zyn Edelheid, indien zy maar laſt bekomen hadden, om dat te doen; dog wie zou buiten uitdrukkelyken laſt*

1707. *laft in zyne gedagten durven nemen, om een Prins van zoo grooten vermoegen, die daar nog drie broeders, en zoo veel volks had, te vermoorden.*

Den 13 January 1707 quam Kapitein Jurgen Christoffel de Roode, die met veel dapperheid door den vyand henen geflagen, dus meester van Sinkal, by Cadiri, geworden, en na Cartaoera de Ningrad voortgetrokken was, op Batavia. Hy, Beilwits, en den Raad, hadden een brief getekend, waar in de Roode zeide, dat Cadiri wel had konnen ingenomen werden, zoo hy geen laft ontfangen had,

om maar af te trekken. Dezen brief kreeg A°. 1707. Govert van Wyngaarden, Hoofd op Japara, en gaf ze aan de Heer Knol, die ze de Heer van der Horst lezen liet, die my dit zelfs verhaald heeft.

In 't begin dezes jaars wierd de Heer Kapitein de Bevere na Batavia ontboden, om zich over 't overtreden van des Veldheers bevel, en over de daar op gevolgde nederlaag der onzen by Derma, te komen verantwoorden. Hy wierd door dezen en genen van wangedrag beschuldigt, dog, zelf op Batavia gekomen, gaf hy een zeer fraai gefchrift, tot zyne verdediging, over.

De Bevere na Batavia ontboden.

VYFDE HOOFDSTUK.

DE Heer de Wilde gaat A°. 1707 zelf mede te veld. Breekt op van Samarang. En werd door den Keizer op Cartaoera verwelkomt. Perwata Sari gekrist. Het leger breekt van Cartaoera op. Beilwits gaat de Pagar Tandoerang verwoesten. Post door ons veroverd. Onze komst in Cadiri. En Wirasaba. Krygen klop by Cacapper. De Heeren Sergeant, en vander Horst, komen by 't leger. Sterkte van 't leger. Naamen der Brigadiers. Sterkte van 's vyands post by Cacapper. Die door de onzen veroverd werd. Het leger trekt voorri. Sebans by Calianjer gemaakt. Slag van den vyand met de onze. De Madureezen op de vlugt gedreven. Slegte staat onzer zaken alhier. Die door Matroozen berhseld werd. Passaroewan veroverd. Groote eere by de Heeren de Wilde en Knol ingelegt. Tekening van Passaroewan. Wat Hoofden van den vyand hier bleven. Depati van Soerabaja in dit gewegt geroemd. Vesting ontrent Passaroewan. De Heer de Wilde vertrekt na Soerabaja. En 't leger breekt op. Veelen komen zich vernederen. Soerapati's gebeente opgegraven, en verbrand. De Heer de Wilde vertrekt met de Heer Knol na Samarang. Vergeefsze getuigenissen tegen de Heer de Bevere. De Heer de Wilde komt ziek op Batavia, en sterft. De dood van den Panombahan van Madura. Zyn opvolger Sederma vermoord. Trouwe daad van zyn Slave. Slegt gedrag van den Ingabey van Torrabay.

De Heer de Wilde gaat mede te veld. **O**ndertuffchen waren 'er op Batavia zware woorden tuffchen zyn Edelheid, en de Heer Herman de Wilde, gerezen, zeggende zyn Edelheid aan dien Heer, dat hy als Veld-Heer uitgekomen was, en dat hy wel wenschte te zien, dat die zware en kostelyke oorlog van de E. Maatschappy met Pangerang Depati Anom, en met Soerapatis zoonen, dewyl andere niets ter wereld uitrechtten, door zyn Ed. mogt ten einde gebragt werden, alzoo men ten nadeele van de E. Maatschappy niet weinig 'er mede sammelden, dat zyn Edelheid oordeelde niet te zullen voorvallen, indien zyn Ed. daar tegenwoordig was. Dit dede dien Heer, hoe wel tegen zyn zin, besluiten, om de naafte veldtogt zelf by te woonen.

Daar op vertrok zyn Ed. in Juny 1707 na Samarang, van waar zyn Ed. met het gros des legers den 23 van die maant opgebrouken, en den 27 dito, zonder dat 'er iets van belang voorviel, op Cartaoera gekomen is.

De Soefochoenan, Pakoebowana, hoozende, dat zyn Ed. aanquam, zond zyn IV. Decl.

Ed. zyne twee zoonen, Pangerang Mangkonagara, en Pangerang Blitar al tydig teverwelgen, en zyn Majciteit zelf quam drie mylen buiten Cartaoera zyn Ed. mede te gemoet, om hem te verwelkomen, gelyk ook 't geheel leger nog op dien zelyven dag tot Cartaoera gekomen is.

Den 28 dito wierd de wydberugte landlooper, Perwata Sari, in een draagbaar, waar over een net gefpennen was, by den Keizer, en den Heer Veldoverste de Wilde, gebragt, en op de Pascebaan in 't openbaar met 23 kris-steen gedood.

Den 18 July brak het leger van Cartaoera op, trekkende dien dag na de Rivier Solo, alwaar de Kapiteins Beilwits, en de Roode, met hunne troepen lagen.

Op Zondag brak men wederom op, trekkende door 't landfchap Jagaraga na 't Prinsdom van Madion, en heeft de Heer de Wilde, nevens den Bevelhebber Knol, goedgevonden, om Kapitein Beilwits met zyne Brigade, die uit agt zoo Euroopeefche als Inlandze vandenels bestond, uit het groot leger na 't land van Cadoewan af te zenden, om onze vesting,

B E S C H R Y V I N G E V A N

194

A°. 1707.

Post door ons vervoerd.

Komst in Cadiri.

En Wirafaba.

Krygen klop by Cacappar.

ting, Tandoerang, met drie vaandels bezet, te slegten, en dan weer herwaards te komen, om de vyanden te noodzaken van daar te verhuizen, vermits zy daar een vaste schans op de scheiding van Cadoewang, en Panaraga, hadden, die den 28 stormender hand ingenomen wierd, met verlies van maar twee mannen, en zes gequetsten, onder welke een Europeaan was.

Dit was een post van veel belang, Pintoe Tambang genaamd, die een snyding of engo doortogt tusschen het zwaar gebergte van Java aldaar maakte, en 't was een groote schande voor de vyanden, en een groot geluk voor ons, dat zy deze voorname schans verlieten, alzoo wy daar door van die kant een open weg door 't land van Panaraga, en Madiom, kregen, om ons met het groot leger te vereenigen, dat den 4 Augustus ook geschied is.

De onzen trokken van daar na de Rivier van Cadiri, by welke wy den 16 quamen, en, na dat 'ereen brug over gemaakt was, den 20 dito met het geheel leger overgetrokken, en den 24 dito in de stad Cadiri gekomen zyn, zonder eenigen vyand te ontmoeten, aangezien de gevlugte Pangerang Depati Anom vier dagen te voren met zyne magt van daar na Passaroevan vertrokken was. Daar zyn 'er meer als eene van de voornaamste, die gezegt hebben, dat, zoo als de Veld-Heer over de Rivier van Cadiri met het leger gekomen was, Pangerang Depati tot ons zou overgekomen hebben; dog zyne Panakawans, ofte Hovelingen, wierden door iemand, die den Heer de Wilde die eer niet gunde, gevaarschouwt, dat hy niet overkomen moest, alzoo de Hollanders hem den hals zouden breken. Dit verhaal ik uit den mond van iemand, die het zelf van deze Hovelingen had, en die, toen op de brantwagt leggende, hen zelf gevangen gekregen heeft.

Den 31 dito quam het leger in Wirafaba, daar mede geen vyand vernomen wierd, van waar de Heer de Wilde den 5 September uit onze leger-plaats te Bangsal na Awang Awang in een bosch trok, van 't welke ons gezegt wierd, dat wy 'er in geen vier mylen drinkwater vinden zouden.

Om dit zeker te weten, zond de Veld-Heer den Vaandrig Jofefje Herri met 44 Europeanen, en 46 Inlanders, nevens een troep Javaansche wapentoffers, voor af, de welke, ontrent den berg van Cacappar gekomen, de vyanden daar sterk begraven vonden, die hen zeer schielijk overvielen, en op de vlugt dreven, by welk geval Herri, de Sergeant, Karel Richard, een Corporaal, en zes gemeene Soldaten van de Europeanen, buiten zes gequetsten, het leven lieten; dog van de Inlanders waren 'er maar twee dood gebleven, en vier gequetst.

Men besloot, na dat men bericht hier

af had, den vyand daar te doen verhuizen, waar toe de weg ten eersten bereid, en de werkers met zes vaandels, die hen delken moesten, afgezonden wierden.

Den 8 dito quamen de Heeren Kapiteins, Willem Sergeant, en Henrik van der Horst, by welke de Prins van Soerabaja, en de Panombahan van Madura was, by 't leger, brengende een groote magt van wapentoffers mede, die zeer welkom waren, alzoo de onzen zich door de zware tochten reeds afgemat hadden.

Het geheel leger, te dier tyd zeer talryk, bestond nu in acht Brigades van de dienaren der E. Maatschappy, ieder van agt vaandels, dat te zamen 64 vaandels, en met die van den Veld-Heer, en van de Heer Knol, 66 vaandels uitmaakte.

Het wierd geoordeeld, met de byloopers, over de zestig duizent mannen sterker te zyn. Te weten

De Javaansche Soldaten	mann:
van Cartasoera, en de stranden.	25000
De Madureezen.	10000
De Soerabajaz.	5000
De Japaraze.	3000
De dienaaren der E. Maatschappy.	3000
	46000

waar by de Batoors ofte lastdragers in 't leger, en byloopers gerekend, en maar op veertien duizend man

14000

60000

(hoewel zy veel sterker waren) gesteld, zoo belicpen die rykelyk eengetal van zestig duizend mannen.

Deze stonden, behalven de Princen en Inlandsche Hoofden, die over hen geboeden, onder agt Kapiteinen, die nu als Brigadiers gebruikt wierden.

Deze waren de Heeren:

Willem Sergeant.
Zacharias Bintang.
George Frederik van Beilwits.
Jurriaan Christoffel Roode.
Henrik van der Horst.
Jooft Michielszoon Wilstede.
Wolfgang Meyer.
Henrik Blankert.

Van den 8 tot den 15 dito werd alles verwaardigt, om 's vyands voordeelige post by en onder den berg van Cacappar, Pintoe Larat (of, zoo andere willen, Tsjarat) waar door zy ons de intrede in 't land van Pananggongan, Bangel, en Passaroevan, zogen te betwitten, in te nemen.

Dit was een steene muur, en een post van zoo veel sterkte, dat zy daar wel tien duizend met vyftig mannen konden afkeeren.

De Hoofden, die hier aan 's vyandszy-

A°. 1707.
De Heeren
Sergeant,
en van der
Horst ko-
men by 't
leger.

Sterkte van
't leger.

Naamen
der Briga-
diers.

Sterkte van
's vyands
post by Ca-
cappar.

1707. de 't opper bevel hadden, waren Ingabei Loor, en Ingabei Kidol, twee wakkeren mannen, die als leeuwen gevogten, en de onzen daar vry lang opgehouden hebben.

Alles nu tot den aanval klaar, en by de Heeren de Wilde en Knol den 15 dito befloten zynde, om die nauwe dog gewigtige poft, het koste wat het wilde, te veroveren, is zulx nog op die zelve dag gefchied, en door de dapperheid van de Heeren voornoemt, en van andere Legerhoofden, niet zonder groot gevaar, en een onuitsprekelyke moete, volbragt. De Madureezen droegen zich hier mede zeer dapper.

Den 16 dito trok men, om den vyand geen tyd geven van zich te herftellen, met het gros van het leger door zyne fehoone en vrugtbare landen van Panang-gongan, Derma, en Bangel, welke veroverde poften in 't voorleden jaar zoo onvoorzichtig door de onzen verlaten waren, zonder nu aldaar eenige vyanden, dan hier en daar een kleen troepje, te ontmoeten, alzooy alle na Passaroewan gevlugt waren.

Wy verloren hier een Sergeant, Nabel genaamt, een Delvenaar, en nog drie of vier Soldaten, die, uit moeskoppen gegaan zynde, ongetwyfeld door den vyand waargenomen, en gemold zyn.

Den 23 dito wierd aan den Kapitein Willfede bevel gegeven, om van Bangel met zyne Brigade na de Rivier van Cahanger te trekken, en aldaar een fchanse te maken. Hy ging 'er, in gezelschap van de Heeren Knol, en van der Horst, na toe, die met hem een bequame plaats afkeken, waar aan twee duizend Javanen gefelt wierden, die de zelve ten eerften voltoit hadden, en waar in voor eerst de Luitenant Jacob van den Bussche als Hooft gelegt wierd.

Van den 23 tot den 28 dito viel 'er niet van belang voor, dan dat zich nu en dan eenige vyanden vertoonden, met welke maar eenige sehermutzelingen voorvielen; dog den 28 dito lieten zy zich met verscheide troepen by Wankel zien, meenende op dien dag, even als het jaar te voren met de Heer de Bevere, de onzen hier weder klop te geven; dog dit mislukte nu, alzooy 't gros van 't leger eerst ingewagt, en met het gefchut toen zoodanig onder hen gefpeelt wierd, dat zy genoodzaakt waren 't dorp Wankel te verlaten, waar op de onzen nog dien zelve dag na de ryftvelden van Singirje getrokken zyn, alwaar zy den vyand aan alle kanten ontdekten, die hen daar een zeer fellen veldflag leverde.

De Heer Bintang had hier de linker-vleugel, en was daar (gelyk ik van den Luitenant van den Bussche, naderhand Kapitein in Amboina, gehooft heb) ge-

plaatst, om de Madureezen te dekken.

Deze geraakten aan die kant ook eerst met den vyand handgemcen, en stonden een wyl tyds zeer wel hun poft uit; dog door een zwaarder troep vyanden, die uit de padi hier en daar te voorfehyn quamen, en zich als de mieren vertoonden, wat fehelyk overvallenzynde, namen de vlugt, waar door de Brigade van de Heer Bintang aan de linker-vleugel geheel en al voor 't geweld der vyanden begon bloot te staan.

De vyand, dit merkende, drong 'er ten eerften sterker op in, waar door die Heer genoodzaakt was zagtkens te rug te deinzen, verliezende daar by 16 man, waar onder drie Europeanen, nevens een Ternataanze Luitenant, Boeloe genaamt; dog hy wiert ten eerften door de Brigade van Kapitein de Roode onderfteunt, en gedeckt.

Dog de vyand ondertusschen veel sterker geworden, en Pangerang Depati Anom daar met die twee Veldheeren, en de zoonen van Soerapati, zaamgevoegt zynde, vielen zy, na dat men nu ontrent de zee, en niet verre van Passaroewan gekomen was, weer met een nieuwe woede op de onzen aan, alwaar 37 of 38 Baliërs, Borcel, en nog een ander, die een poft aan de zee kant bezet, en die ieder 60 man by zich hadden, tot half wegen hun lyf in 't water dreven.

De Heer de Wilde zag hier, dat 'er een groot onderscheit was tusschen een leger van laffe Inlanders, en van Hollanders, die na bevelen luisteren, en stand houden. Ja de zaaken liepen hier eindelyk zoo slegt, dat de vyand, op 't vlakke veld gekomen zynde, de onzen als tot het uiterste bragt. En had zich de Prins van Soerabaja hier niet zeer dapper, of zoo sehelmagtig als bevorens, gedragen, het had nog veel sletter met de onzen afgeloopen.

Dit wierd veroorzaakt, door dat de onze ontydig, en vrugteloo, vuur gegeven hebbende, ten eerften zich op de vlugt begaven, meenende ontrent de Rivier de vaartuigen, die hen beloofd waren, te vinden; maar daar in misleid zynde, was de vyand op hen ingedrongen, en zou ze allen in de pan gehakt, en 't ganfeh leger geflagen hebben, indien niet eenige Matroozen, die 't kanon bestierden, en den vyand daar ontrent al genaderd zagen, stand gehouden, en, buiten eenigen laft, uit eigen dapperheid befloten hadden, op den vyand, al eer zoo sehandelyk de vlugt te nemen, nog eens braaf vuur te geven, dat zy ook zoo gelukkig deden, dat de vyanden, eenigen van den hunnen ziende nederstorten, daar door geflut, en door de onzen, na dat zy zich wat herfteld hadden, op de vlugt gedreven wierden, verliezende op dien dag niet alleen het veld,

A. 1707.
De Madureezen op de vlugt gedreven.

Slegte staat onzer zaaken alhier.

Die door Matroozen herfteld werd.

A°. 1707.

maar op den 29 dito ook al hunne sterkten in, en ontrent de stad Passaroewan, waar uit nu al het gebroed van Soerapati (dat hier nu over de twintig jaren aan een in dit schoone land zynen zetel gehad, en 21 van de schoonste Landvoogdyen van Java van Demon af tot de grenzen van Soerabaja toe, en van daar zestien mylen landwaard in, en alles om de Zuid aan die kant, gelyk ook Cadiri zyne grens-paal aan de andere zyde was, met die heerlyke eernaam van Radin Aria Wiranagara, de grootste na die van een Prins van den bloede, oppermagtig, en geruist, bestierd had) eens klaps na het gebergte van Malang verjaagt wierd, zonder dat zy'er oit weer bezitters af geworden zyn. Een ongemene

Groote cere by de Heeren de Wilde en Knol ingelegt.

Tekening van Passaroewan. Hoofden van den vyand hier gebleven.

grote cere voor de wapens der E. Maatschappy, dat zulk een magtig geweldenaar, en beroover van de beste landen van den Javaanschen Keizer, nog eindelyk voor de zelve heeft moeten buigen, en geen minder cere voor den Heer de Wilde, dat dit groot werk onder zyn opperbefier en kloek beleid aldaar zoo gelukkig voor zyne Heeren en Meesters volbragt is.

Wy gevev een aftekening van de gelegenheid dezer stad Passaroewan by de letter X.

Deze Heer met den Heer Knol (die hier mede zeer veel cere ingelegt heeft) in de stad getreden zynde, zoo wierden hen de hoofden van Ingabei Loor, Kijaj Maas, en nog tien of twaalf andere der Grootten, die zeer wel bekend waren, gebragt, en aan de bringers een geschenk gegeven. De oudste zoon van Soerapati, Maas Pangantin, was ook gequctst, en men zei, dat de twee andere met eenige Javanen tot ons afgekomen waren.

Uit de menigteder ooren, die hier van tyd tot tyd vertoont wierden, kon men zien, dat 'er zeer veel volks van den vyand moest gesneuveld zyn, alzoo die van onze verslagenen (die hun ooren nog bevonden wierden te hebben) zeer wel te onderscheiden waren aan zekere opening, die de onze niet hadden.

Men zei, dat Pangantin na Balamboang zoude gevlugt zyn, om zich daar by zyn zwager te laten genezen. Hy zou zig mede aan ons overgegeven hebben; dog Ingabei Kidol ried hem dat af, zeggende: *Denkt gy dat zy u spaaren zullen, die uw vaders gebeente niet gespaart hebben?* en dit weerhield hem.

Depati van Soerabaja in dit gevegt gezeemd.

Hoe groot een vriend de Depati van Soerabaja van Soerapati in zyn leven geweest was, schieen echter nu die vriendschap, en dat verband niet meer tussehen hem, en des zelfs zoonen, te zyn, aangezien hy zig nu zeer dapper tegen hen gedragen, en vooral in het laatste gevegt zeer veel roem behaalt had.

Hy had 'er ook groote redenen toe: want

zy hadden hem in zyn land mede niet ver- A°. 1707.
schoont, maar alles, tot dicht ontrent Soerabaja, verbrand, zyn dorpen in koolen gelegd, en hem een groote menigte butfels ontroofd. Dus heeft hy dit dan zoo zeer niet uit liefde voor ons, als wel uit eigen en billyke wederwraak, gedaan. Ook zullen wy nog nader ontdekken, dat hy nogtans een schelm in zyn hart, en een man geweest is, die 't, buiten alle tegenpraak, met ons, en den Keizer, niet wel meende, en 't met onze vyanden hield, gelyk hy daar door aan een slegt einde geraakt, en nog eindelyk gekrist is.

Den 3 October wierd aan de Heer Kapitein Bylewits belast, om aan de Rivier van Gombong, niet verre van Passaroewan, een Pagar of schans op te werpen, dewelke ten eersten begonnen, in 13 dagen voltoit, en door dien Heer met zes vaandels Europeers en Inlanders bezet wierd, om daar in het opperbevel te voeren.

In deze Vesting waren 32 stukken geschut, en in die van Calianjer, daar naderhand Kapitein Blankert met vier vaandels geplaatst wierd, 30 stukken.

Buiten dez twee vestingen was 'er nog eene dicht by Passaroewan, de Bewaarder genaamd, leggende aan 't strand, en digt by de Rivier, alwaar de Luitenant van der Maat met ontrent honderd man, zoo Europeers, als Inlandsche dienaars, geplaatst was.

Na dat nu alles hier door de Heer de Wilde wel verzorgd, en genoegzame bezetting gelaten was, is die Heer den 18 October opgebroken, en, nog op dien zelve dag door de Rivier van Passaroewan getrokken zynde, na boord en op 't jagt Natris gegaan, en daags 'er aan, terwyl zyn Ed. de zorg van 't leger nu verder op de Heer Knol rusten liet, op Soerabaja gekomen, daar de Heer Knol den 20 dito met 't leger ook zonder eenige ontmoeting quam, bringende tyding, dat velder gevlugten uit Passaroewan van het gebergte weder afgezakt, en in de stad gekomen waren, en daar onder veel Grootten, Raaden, en Ingabei's, die voor zig en voor de gemente, vergiffenis verzogt, en bekomen hadden, niet negen zynde langer 't onzeker krygsgeval van Pangarang Depati Anom, en van Soerapati's zoonen, te volgen.

Vyf dagen te voren, eer de Veld-Heer van Passaroewan vertrok, belafte zyn Ed. aan de Heer Bintang, om 't graf van Soerapati, dat agter zyn Hof aldaar was, op te graven, en zyn gebeente (gelyk openbaar op de Pascebaan geschied is) nevens dat van veel anderen, en den tempel, tot asche te verbranden, en die asche in zee te verstroyen.

Van den 20 tot den 24 dito waren de Heer-

Vestingen ontrent Passaroewan.

De Heer de Wilde vertrekt na Soerabaja.

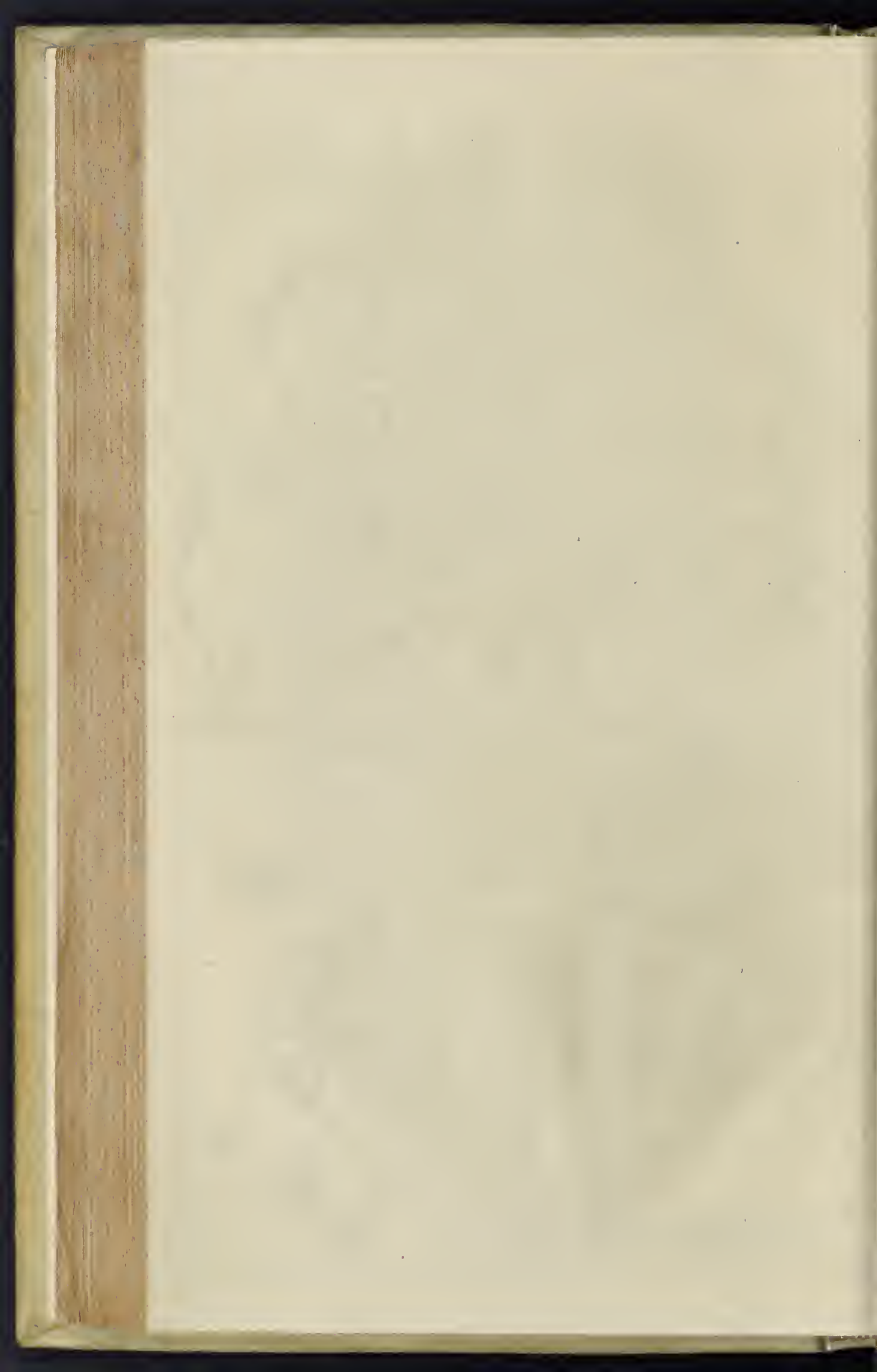
En 't leger breekt op.

Veel koken zich vernederen.

Soerapati's gebeente opgegraven, en verbrand.

A. 1707. Heeren de Wilde en Knol bezig, met het leger in de winter-rust-plaatsen tot Soerabaja, Japara, Samarang, en daar ontrent te verdeelen, waar op zy den 24 October ook met de schepen, jagten, chalopen, Pantsjalangs, en andere vaartuigen, na Samarang vertrokken zyn.

Na dat nu de Heer Knol daar gekomen was, verstond hy, dat de Heer de Bevere, voor zyn vertrek na Batavia, verscheide getuigenissen tot zyne verdediging, door toedoen en hulp van de Heer Govert van Wyngaarden, Hoofd tot Japara, had laten beleggen, dienende om, 't gene hy over hem aan haar Edelheden geichreven had, te wederleggen.

Dit speet hem geweldig, en hy voorzag zich aanstonds van verscheide andere getuigenissen tegen hem, en bakte hem de kook zoodanig by den Heer de Wilde, dat de Heer de Bevere 'er veel moeite medeghad zoude hebben, indien deze Heer lang daar na geleefd had.

Ook voorzeide hem zeker vriend, daar hy veel op vertroude, en wiens raad zeer zwaar by hem woeg, dat hy te laat komen zoude, alzoo de Bevere in tyd verre voor uit was, en al zyne getuig-schriiften beëdigd, en die van de Heer Knol onbeëdigd waren, gelyk ook die beëdigde papieren (na de dood van den Heer de Wilde) den Heer de Bevere meest gered hebben.

Ondertusschen vertrok de Heer de Wilde, die door de vermoerheid en ongemakken op dezen tocht tot nog toe henen geworteld had, met een niet al te frisch lichaam van Samarang, en quam den 7 of 8 November ziek op Batavia, welke ziekte zoodanig toenam, dat die Heer daar aan den 14 dito overleden is.

In 't einde van dit jaar quam ook de oude Prins van Madura (dien men ten onrecht na zyn dood nog een quaden naam zegt te geven) te sterven, en zyn oudste zoon, Saltra Nagara, die 't ganfch Eiland rondom met wagen bezet had, om 'er Radin Soeria Nagara buiten te houden, verving hem voor eerst; dog men wist het door groote beloften zoo te schikken, dat hy afstand dede, en dat Soeria Nagara Prins van Madura geworden, en 'er in gevestigd is. In dit zelve jaar stierf Sedjana Poera, Prins van Japara, ook door ziekte.

Sederma, Vorft van Sammanap, dat door haar Hoog-Edelheden op zich zelven onder hem gesteld was, had in den laatste tocht na Passaroewan zich als een schelm gedragen, en niet alleen geweigerd tegen

de vyand te vegten; maar 't kruiten lood hem door haar Hoog-Edelheden geschonken, ook aan Soerapati vereerd, en den vyand van tyd tot tyd van alles kennis gegeven.

Hy had ook wel 13 of 14 vaartuigen met bassen, quantzuis voor ons, gecreed gehouden, om, zoo de onzen vluchten moesten, daar in zich te bergen; dog naderhand heeft men bevonden, dat zy cigentlyk voor den vyand geschikt waren, en tot zyne hulp dienen zouden.

Om wraak over deze schelmery te nemen, alzoo die van Sammanap zelf over hem geklaagt hadden, en om dit geheel Eiland, by de dood van den Panombahan, in rust te stellen, vonden haar Edelheden goed den Heer van der Horft na Sammanap te zenden, die aldaar met 24 man, en eenige Inlanders gekomen, en ten vollen door de Sammanappers met traanen in de oogen van zyne schelmstukken overtuigt zynde, zoo is door zyn bestel, Sederma in den volken Raad door zyn geheimfchryver met een kris van agteren ingestoken; dog, weder opgestaan, en zyn kris nog getrokken hebbende, is hy nog eens door een der andere Grooten getroffen, en, na nog eenige treden vorder gegaan te zyn, ter nedergestort.

Zyn dood wierd aanstonds door zyn Trouwe jongen, of slaaf (een trouw stuk waarlyk) daad van gewroken, en die geheimfchryver door zyn slaaf hem onder de voet gestooten, welke deftige daad de Heer van der Horft (zoo hy my zelfs verhaald heeft) wel door een begenadiging en 't schenken van zyn leven, dat hy voor zyn meester in de waagschaal gesteld had, zou hebben willen beloonen; dog hy moest, om de Grooten van Sammanap genoeg te geven, tegen zyn wil zien, dat die trouwe en dappere jongen gekrist wierd. Hy was daar over zelf eenigen tyd in gevaar, met de zynen, opeen puntje of bolwerk van des dooden broeder bezet zynde; dog kreeg ten eersten ontzet, keerde dus zegenpralende weder, en woonde naderhand den veldtocht by.

Radin Ajoë (dat de schoone Princes in 't Javaansch betekend) zyn gemalin, wierd, gedurende de minderjarigheid van haar zoontje, in 't bestier van Sammanap gesteld, dat zyn broeder Sedarga waarnam; maar zoodanig, dat hy, nog zy, niets buiten kennis der vier voorname Lands-grooten doen konde.

De Ingabei van Torrebay was ook als Slecht geen schelm doorgestaan, en had zich zeer slecht gedragen.

A. 1707.

drag van den Ingabei van Torrebay.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Heer Knol A°. 1708 als oppergevolmachtigde na Java. Om Pangerang Depati Anom in banden te krygen. Die verzoekt in genade aangenomen te werden. Dat de Heer Knol toestaat. En gaat dien Prins afhalen. Afskeuring van deze afbaling. Vergiffenis-brief aan dien Prins gegeven. Daar toe hy last moet gehad hebben. Zond hem na Batavia. De Depati van Soerabaja Opperstrandbeër gemaakt. Nieuwe blyken van zyn ontrouw. De Keizer besluit hem te doen dooden. Wat de Heer Knol verder gedaan heeft. Djaja de Ningrat gevorderd. Kosten des oorlogs A°. 1708, en beworens. Pangerang Depati komt op Batavia. Hoe hy daar behandeld wierd. Hy weigerd zyn kris over te geven. Zyne verschyning voor baar Edelbeden, en deftige aanspraak. Zyn straffe redenen tegen de Heer van der Horst. Haar Edelbeden loochenen den vergiffenis-brief. Verdere behandeling van dien Prins. Die den Koning van Bantam kennis hier af geeft. Die daar over beweging maakt. Dat eger niets helpt. Regtvaardiging van baar Edelbeden in dit stuk. Slaan 't verzoek van dezen Prins af. De Ryxteraden hem ontbouden. Werd na Ceilon gezonden, en op Gale geplaatst. Daar by zich tracht uit te redden. Dog 't lekt uit. Wat van der Horst hier in gedaan heeft. En hoe hy beloond is. De Depati van Soerabaja werd gekrist. Tygers gevegt. Zyn broeders in genade aangenomen. Dog verneerd. Staat van den oorlog op Java. Hoe de Heeren zeventien 't werk van Java opnamen. Hun gedrag geregvaardigd. Nieuwe wonken van oorlog. Inrede der Gezanten van den Soefoebonan A°. 1712. Hun behandeling in de geboor-zaal. De redenen van hun konst. Jangrana weigerd ten hove te gaan. Verdere wonken van oorlog. Moejelykbeden ontrent Passaroewan. En waar die begon. De Prins van Balamboang schynd onder Bali te staan. Nieuwen oorlog op Java 1718 Ontsteltenis hier over op Batavia. En ordre daar ontrent gesteld. Opstand der Madureezen. Dood van de Heer Chayonnes. Hoe dit verder afgehoopen zy. Den oorlog meest ten einde. Door 's Keizers dood weer van een andere kant begonnen. De hoofd-verrader Erberveld A°. 1722 op Batavia gerecht. Nieuwe bewegingen der wederspannigen op Java.

De Heer Knol A°. 1708 als Oppergevolmachtigde na Java. Om Pangeran Depati Anom in handente krygen.

A°. 1708 vonden haar Edelheden goed den Heer Knol als Commissaris, of Oppergevolmachtigden, weder na Java's Noord-Oost kufft te zenden, om de verdere vyanden, en byzonder Pangerang Depati, Anom in 't Malangs gebergte te vervolgen; om hem, was 't mogelyk, in handen te krygen, alzo 'er anders op Java geen rust wezen zou.

My is zeer dikwils van Heeren, die grondige kennis van deze zaak hadden, verhaald, dat deze Prins menigmaal verzogt heeft, om tot ons over te mogen komen, mits dat men hem Prins van Japan, of van eenig ander landfchap, maken, en zoo buiten den Keizer op zich zelven, en alleen maar van haar Edelhederi afhankelijk, stellen wilde; dog daar waren 'er, die den Heer de Wilde die eer alleen niet gunden, die ook wondertuffehen hope en grond hadden, om hun beurs beter te maken, als hy nog zoo schielyk niet overquam, en die de Hovelingen, die hy over en weder zond, dit afgeraden, en door verdichte bedreigingen, van dat wy hem 't leven benemen zouden, zoo hy tot ons overquam, hem hier van afgeschrikt, en bezorgd hebben, dat die Panakawans van den Prins maar stil weder los gelaten wierden, zonder dat de Heer de Wilde dit oit geweten heeft.

Alzo nu alle deze redenen, en de tyden en zaken zeer veranderd waren, vertrok de Heer Knol den 8 February na Java's Oost-kufft, om te zien wat daar nog te doen mogt zyn. Hy was zoo ras niet op Samarang gekomen, of hy schikte alles met veel omzichtigheid, zoodanig, dat hy de veldtocht vroeg beginnen, en zoo veel te eer een einde van dezen oorlog maken mogt. Dog eer deze Heer dit alles na zyn zin verricht, en de troepen op Soerabaja by den anderen gezameld had, verliep 'er nog al een groote tyd.

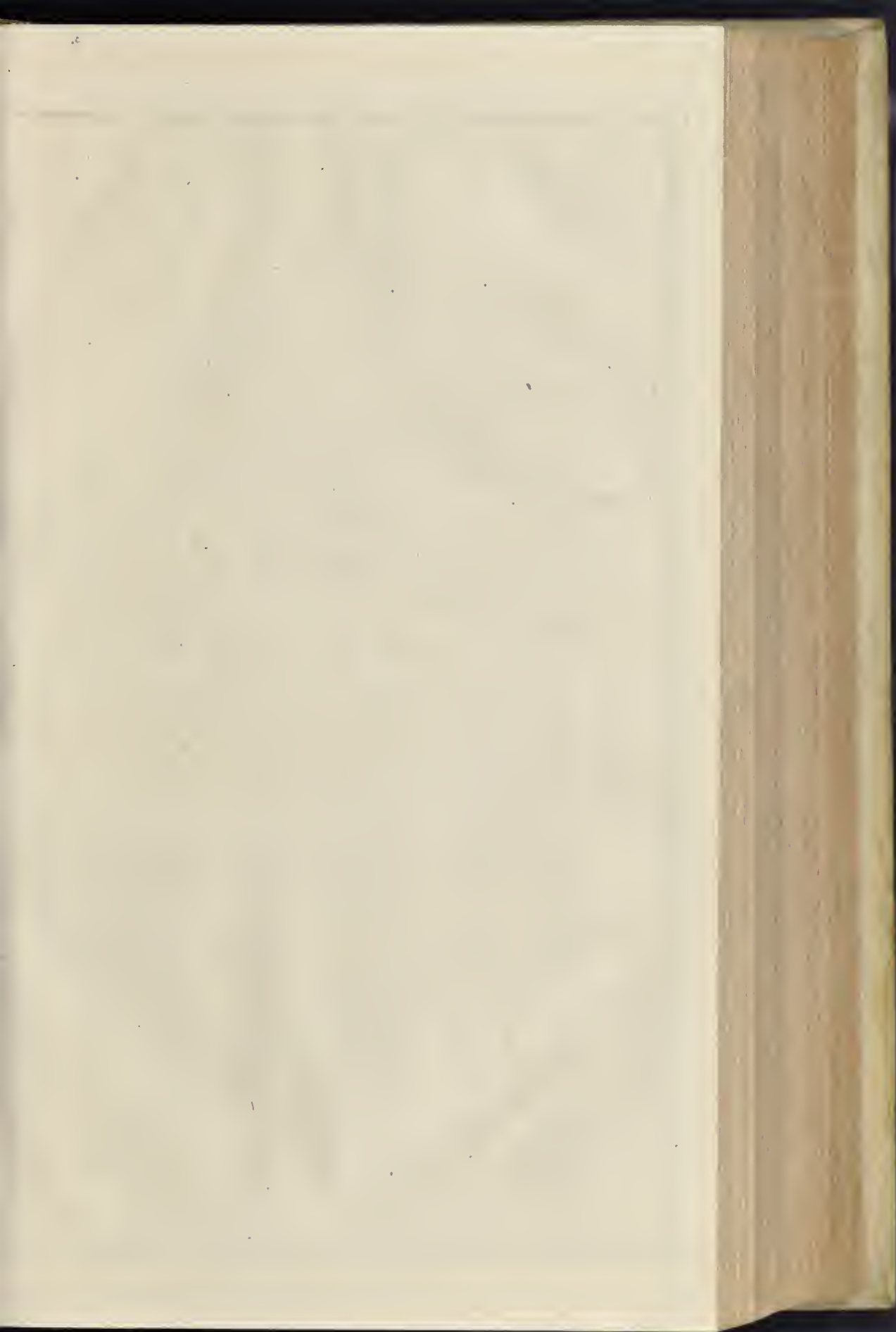
Aangezien nu Pangerang Depati Anom dit zwerven mede zeer moede begon te werden, en maar tot rust wenschte tegeraken, zond hy zyne gezanten aan den Heer Gevolmachtigde Knol, verzoekende, dat men hem in genade wilde aannemen.

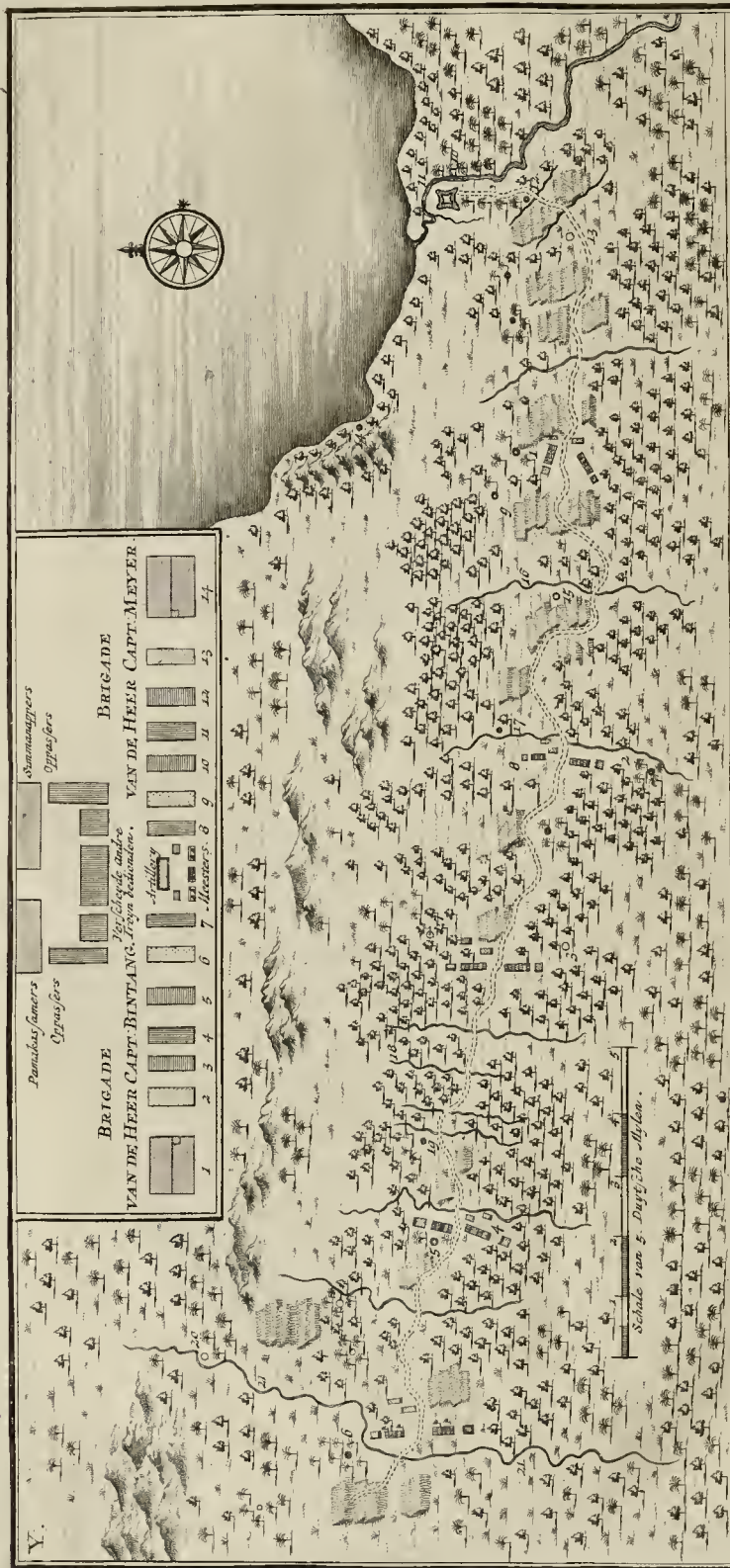
Dat de Heer Knol bevorens stille en geheime onderhandelingen met dien Prins, om de zaken zoo verre te brengen, mocht gehad hebben, is niet alleen waarfchynelyk, maar zal ook klaar uit de gevolgen blyken, buiten dat hy ook toen al veel zaken buiten kennis van den Krygs-Raad, en noit door eenige van ons volk; maar altyd door Javanen, behandeld had, waar uit men met reden wel besluiten mag, dat hy enigen geheimen last heeft gehad,

Die verzoekt in genade aangenomen te werden.

zon-

Pamabai faner's Opzetsers		BRIGADE VAN DE HEER CAPT. BENTANG. <i>Troep bedienden, Artillerie</i>		BRIGADE VAN DE HEER CAPT. MEYER																			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24

A T E K E N I N G D E R E X P E D I T I E V A N D E H. C O M M I S S I E G O V E R T C N O L L . U Y T S O E R A B A J A , T O T A F H A L I N G E V A N P A N G E R A N G

A D E P A T I A N O M . Begonnen den 17. July 1708. gemaakt door: G. v. Broekhuysen. den 10. Augt. 1708.

1. Doerft Inly genartheert in
2. Congerant Prabal.
3. Doerft te Delle.
4. Merwezen de Sliding halve
schakelen en oerant 1. War
neder of de. Murs beyceven
5. Doerft te Beang.

6. Doerft Landkan en den
7.5 morgens zyn ny met
Pangwang Adapati. Anom.
of gdebrecken.
7. Oerant 5. Weren tegen de
Strand gemenen ny in het
Congerant. Dromp. met den
Dag weder of gdebrecken.

8. Doerft oerant 1. Sliding in
die Congerant-akenen. en
5. Moegen weder of gdebrecken in Loge.
9. Doerft oerant 2. Weren na de
- Sliding zyn ny in dit Congerant.
10. Doerft 3. Moegen ten 3. Weren
weder of gdebrecken in Loge.

11. Moegen weder of gdebrecken in Loge.
12. Doerft 2. Weren na de
13. Doerft 2. Weren na de
14. Doerft 2. Weren na de
15. Doerft 2. Weren na de
16. Doerft 2. Weren na de
17. Doerft 2. Weren na de
18. Doerft 2. Weren na de
19. Doerft 2. Weren na de
20. Doerft 2. Weren na de
21. Doerft 2. Weren na de
22. Doerft 2. Weren na de
23. Doerft 2. Weren na de
24. Doerft 2. Weren na de

1. Angrens met ymasvordang
2. De Comp van Cyp: Hojcin.
3. --- Biatang.
4. --- 4gt. Boogje.
5. --- Trojpa.
6. --- Yaandri Heber.
7. --- Lugt. Barred.
8. --- Yaand. Warner.
9. Kees Jong.
10. Prau Abela.
11. Mchammed.
12. Prau Sluggoppa.
13. Bakhandig.
14. Adigati. Tjoknada Ningsrat
met Jfn. Malawars.

1708. zonder welke hy dit anders noit op zich genomen zou hebben, dewyl hy anders daar over zekerlyk lang door den Advocaat Fiscaal aangesproken, en ook gestraft zou zyn geweest, dat my een klaar bewys is, dat die Heer papieren onder zich gehad zal hebben, met welke hy zig heeft kunnen dekken.

Na dat die Prins dan, op zyn gedaan verzoek, en op diere beloften van onze kant (zoo my van Heeren, des kundig zyn- de, bericht is) besloten had tot ons over te komen, waren 'er leden, die van ter zyden kennis daar van gekregen hebbende, den Heer Knol vraagden, of zyn Ed. ook eenige schriftelyke last hadde, wegens 't gene men tegen dien Prins zeggen zoude.

Zyn Ed. zeide toen wel neen; maar men zal uit de gevolgen zien, dat het daar anders mede gelegen, en dat door de Heer Knol een genade-brief toegezezt was, al- zoo die Prins anders zekerlyk niet overgekomen zou hebben.

Daar waren leden in dien Raad, die meenden, dat men met een zaak van zoo veel aangelegenheid zoo los niet moest te werk gaan, aangezien de Heer Knol zeide, dat men hem maar een knol in de muts douwen, en maar wat wysmaken moest.

Eenigen waren van oordeel, dat men dit dus doen moest; maar anderen die wat verder zagen, hielden voor zeer onbillyk dat men zulk een Prins, 't geen men zoo plegtelyk in een vollen Raad hem beloofde, niet zou houden, en zeiden vlak uit, dat men onbevoegd was dit te doen, en dat zy geen deel daar aan wilden hebben.

Dit heb ik van zommige lieden, die het zeer wel wisten, en die van hun zeggen zeer goede reden gaven, om welke ik dit moet vast stellen.

Wat nu hier op volgde, zullen wy, na dat wy getoont hebben, hoe die Prins by ons gekomen is, verhaalen.

Na dat de Heer Knol de Leden van den Raad 'er zoo wat over had hooren harre- waren, zeide hy maar alleen, dat men dien Prins op den 17 July zou gaan af- halen, 't geen op zyn bloot zeggen, zon- der eenige schriftelyke last daar toe te ver- toonen, door de meeste Leden, die hem niet dorsten tegenspreken, toegestemd wierd.

Daar op is de Heer Knol, met de Hee- ren Kapiteins Bintang, en Wolfgang Meyer, benevens de vaandels van den Lui- tenant Boreel, en de Vaandrighs Warnar, Simon Keesjong, en Weber, en de In- landtche Kapiteins Hoffein, en Tosiega, de Luitenants Babandang, Bangaja, Mo- hammad, Mahella, en Dain Mangoppo met hunne vaandels, zamen twee Brigades, en, met de verdere Treins-bedien- den, negenhonderd een en negentig man- nen uitmakende, op den 17 July van

Soerabaja na dien Prins opgetrokken. A. 1708.

Hoedanig zyn Ed. de togten van dag tot dag bepaald, en waar hy halte gehou- den heeft, kunnen wy in deze aftekening onder letter Y klaar zien; waar uit ons dan blykt, dat zyn Ed. dien Prinste Lan- dean op de grenzen van Soerabaja en DJa- pan den 21 dito ontmoet, daar tot den 27 dito zyn verblyf gehouden, den aftogt na Soerabaja op dien dag ondernomen, en hem den 30 dito op Soerabaja gebragt heeft.

Na dat zy op Landean eerst by dien Pa- ngerang gekomen waren, zeide hy vol- mondig tegen de Heeren Knol, Bintang, en Meyer, in 't bywezen van meer ande- re, dat het zyn schuld niet was, dat hy al niet voor langen tyd tot ons was overgekomen, alzoo hy (zonder iemand te noemen) door goede vrienden uit ons leger gewaar- schouwt was, dat men hem, zoo hy over- quam, den hals zou breken, en hy niet goed vinden kon, daar een preuve op een losse voet af te nemen.

Zoo ras hy op Soerabaja nu gekomen, en in den Raad verfehenen was, gaf de Heer Knol, tot verbazing van alle de le- den van den Raad, die noit het aller- minste daar af gehoord, of gezien had- den, en dat zy met zyn vorig zeggen, dat hy geen schriftelyke last hier toe had, geenzins wisten over een te brengen, een vergiffenis- of genade-brief (zoo my be- richt is van twee Leden van den Raad) aan dien Prins over, by welke hem niet alleen volslagen quyttscheldinge van alles beloofd; maar daar en boven ook volle vry- heid, als een Prins van den bloede, en het vrye bestier en de regeering van een stuk lands als een Prins op zich zelve, onder het oppergezag der E. Maatschap- py, toegezezt wierd. Deze brief van ver- gifenis was boven in 't Nederduitsch, en beneden in 't Javaansch geschreven.

Of de Heer Knol dit met of buiten last van hooger gedaan heeft, is niet wel te zeggen

Dog wy besluiten, op een zeer goeden grond, dat die Heer, die te veel ver- stand en ervarenheid had, om dit buiten klare last te doen, daar toe ook geheime bevelen, het zy van haar Edelheden, of wel in 't byzonder, gehad moer hebben.

Die Prins, ondertusschen ten vollen hier op geruyst zynde, is den 24 Augustus met zyn driezoonen, wyven, bywyven, en verder gevolg, met het schip Reigers- daal van Soerabaja na Batavia gezonden, daar wy hem, toen een man van zes en dertig jaren zynde, voor eerst na toe la- ten zeilen, met een woord 'er nog byvoe- gende, dat de Heer Knol van dien Prins twee, en nog een ander Heer een fraeje ring tot een geschenk bekomen heeft, waar van ik 'er een gezien heb, ontrent 1000 gulden waardig.

Daar

A°. 1703.

Daar op vertrok de Heer Knol den 26 dito na 't gebergte van Malang, om de verdere vyanden van de E. Maatschappy, aldaar nog schuilende, uit te roejen. Dit is wel ten grootsten deele door zyn Ed. verrigt; dog naderhand is dat oud quaad weer opgebroken. Alles ging nu met meer yver voort, om dat ieder een zynen buit van slaven, enz. dat hy kreeg, behield, dat bevorens niet geschiede.

De Depati van Soerabaja Opperstrand-Heer geemaakt.

Ondertusschen was de trouwlooze en opgeblazen Depati van Soerabaja, na de dood van den ouden Prins van Madura, om zyne laatste bewezene dapperheid, tot Opperstrand-Heer van alle des Keizers landen aangesteld, dat dien hoogmoedigen en wreeden man nog veel verwaander en wreeder, dan ooit te voren, maakte, 't gren ook al verder de grond tot zyn verderf gelegd heeft.

Niet lang daar na, en na dat nu den oorlog volcindigd was, quam zyn valscheid en verraad in dezer voegen uit.

Nieuwe blyken van zyne ontrouw.

Hy had de oom van zekere Javaansche vrouw van aanzien, die hem groote diensten gedaan had, zonder de allerminstrededen, laten krissen, 't geen zy zoo euvel opnam, dat zy, door wraak-lust vervoerd, en kort daar op na Samarang, daar de Heer Knol toen was, gevlugt zynde, aan dien Heer bekend maakte, hoe zy zelf die gene was, die verscheide brieven van den Depati Soerabaja in hare Conde (of in de omwonde vlegten van haar hoofd-hair) aan Soerapati in zyn leven, en van den zelve weder aan den Depati gebragt, en dat zy aan hem ook een goude kris van Soerapati had overgegeven.

Dus braken de bakens van zyne vorige gepleegde schelmstukken en verraderijen nu wat klaarder uit.

De Heer Knol, geraden vindende den Keizer hier af kennisse te geven, ging zelf na Cartaoera, en gaf hem van deze vuile zaak bericht, van welke nu egter niemand, dan nog maar een Javaansch Heer van de eerste rang, wist, alzoo 'er veel aan gelegten lag, dat dit werk nog wat geheim gehouden wierd.

Zyn Ed. toonde toen aan de Keizer, dat aan 't wegnemen van dezen man, en aan 't verdelen van dezen adder in zyn boezem, de rust van zyn geheel Ryk gelegen was, en dat men hem zoo spoedig, als het maar mogelyk was, uit de wereld helpen moest.

De Keizer, die wel bevroeden kon, dat dit hoognoedig was, zag 'er egter in het eerst geweldig tegen, alzoo hy magtig, van een zeer grooten aanhang, en Heer van zulken wyd uitgestrekten land was, dat hy in tweec of drie etmaal, welzestig duizend man in de wapenen brengen kon.

De Keizer besluit hem te

Wanneer nogtans de Heer Knol zyn Hoogheid zeide, dat, ingevalle hy dit niet tydig dede, de E. Maatschappy dan de hand

van hem zou moeten afrekken, en niet in staat zou zyn, om hem voortaan te helpen, wierd eindelyk zyn dood onder hen besloten, en vastgesteld, hoewel 't, om de voorbereidzelen daar toe, nog al eenigen tyd aanliep.

A°. 1703. doendoonden.

In dezen tusschen-tyd wierd ook het pleit-geding over 't geval van de Heer de Bevere op Batavia geëindigt, hy, op de bewyzen tot zyne verdediging, vrygesproken, en, niet lang daar na, als Kapitein na Ceilon gezonden, daar hy eenige jaaren gelegen, maar in 't einde, van een tocht na den Keizer van Candi wederom gekomen, al mede zyne strubblingsen gehad heeft, gelyk wy breeder onder de stofse van Ceilon zullen zien.

De Heer de Bevere vrygesproken.

By dien laatste tocht van de Heer Knol na Malang's gebergte, had men verscheide onbekende Djati-Boschen ontdekt omtrent Rivieren, langs welke men het hout gemakkelyk kon afvoeren; ook heeft hy toen wel 16 of 18 mylen landwaard in nog eenige honderden roovers gedempt.

Wat de Heer Knol verder gedaan heeft.

Na dien tyd heeft ieder Land-Heer moeten opgeven, wat vrugten, gewasfen, enz. in zyn land vallen; ook heeft men 'er schoone peper, en schoone Indigo, veel beter, dan de vorige, gevonden.

Men zeide ook, dat hy na Madura geweest was, om dat in drieën te verdeelen.

De Heer de Wilde (die de Javaansche Grooten in 't eerst zeer vleide, en groote eere bewees; maar daar na bevond, dat dit hem by hen veragtelijk maakte, alzoo zy, van een slaafagtigen aard zynde, ook als slaven moeten geregeerd werden) gaf voor zyn vertrek van 't Hof, den Keizer deze les: *Dat hy zyne Grooten niet grooter moest maken, dan zy waren;* maar de Heer Knol, en vander Horst, die den aard van den Inlander wel kenden, vonden egter na 's Veldheers dood goed, Djaja de Ningrat (Pangerang Depati's ovrgelkomen Veldheer) tot Depati van Caliwongo, Tagal, en verscheide andere strand-dorpen, te vorderen, om dien misnoegden Heer niet tot wanhoop, en tot het ondernemen van deze of gene wraak, aan te zetten, maar daar door van hem, en zyne trouw onste verzekeren; hoewel in later tyd de spraak ging, dat men hem al mede uit de wereld wilde hebben.

Djaja de Ningrat gevorderd.

Ondertusschen hoorde men, dat de oorlog van Java dit jaar, waar in maar zoo weinig te doen viel, de E. Maatschappy nog honderd en dertig duizend gulden, alles inkoops gerekend, gekost had, wat moeten dan die andere jaaren wel belooopen hebben.

Kosten de oorlogs A°. 1703. en bevoren.

Indien men de berichten van dezen en genen wegens de vorige kosten, by de E. Maatschappy gedaan, geloof mag geven, zoo had de Javaanze oorlog met Pangerang Depati Anom, en met Soerapati, zedert

1708. dert de Heer de Wilde's tocht (die A° 1705 begon) tot het begin van A° 1707 al drie en twintig toegen gouds gekoft, zonder de groote schade, die op Batavia geleden is, 'er by te rekenen.

Den 6 September (zoo ons in Amboina uit de Batavische nieuwetyding bleek) quam Pangerang Depati Anom met Reigersdaal op de Rheeve van Batavia.

Wanneer hy nu zag, dat 'er, by zyn aankomst, geen eerschooten, om hem te verwelkomen, gedaan wierden, en dat men dierhalven weinig werk van hem schein te maken, zeide zyn Gemalin's moder, een gryze en zeer verstandige vrouw: *Zoon, heb ik het u niet wel gezegt, dat gy beter zoud gedaan hebben, met u zelven als een dapper Keizer voor het recht, dat u God, uw vader, en alle de Ryksraaden gegeven hadden, dood te vegten, en zoo roemrugtig met de wapenen in de hand te sterven, dan als een veragte slaaf, gelyk gy nu wel zult moeten doen, dewyl men u in de val heeft, te leven? Daar ziet gy een begin, van 't gene ik u wel voorspeld heb, en een voorspel van 't verdere, dat u te wagten staat.*

De Prins gaf daar op tot antwoord, dat hy het beste hoopte, en dat het beter gaan zoude, als zy dacht; hoewel 't net zoo uitgevallen is.

Onder meer andere zaken was hem tot Soerabaja in den vollen raad (zoo my van eenige lieden, die dit zeer wel wisten, gezegt is) beloofd, dat men hem de Ryksraaden, bestaande in een Gong, een wit Badjoe met eenige Arabische letters, of spreuken, een kris, een piek (het voornaamste erfgoed van zyn vader) zou laten behouden, en hem zulks zelfs ondercede toegezegt; dog wy zullen aanstonds zien, wat daar op gevolgd is.

Hy wierd dan eindelyk door de Heer vander Horst (om zyn taalkunde, gelcider der Javaanze Gezanten en Grooten, dog zyn doodelyke vyand) en door de Heer Heirmans, van boord gehaald, en in zyne verblyf-plaats in het kasteel voor eerst gebragt; dog aan vander Horst, daar na op de groote zaal in 't kasteel gekomen zynde, en hem zyn kris afsichende, zeide hy: *U en geve ik die niet, maar zal die aan die genen geven, die boven my zyn.*

Daar op zou de Heer vander Horst na binnen gegaan zyn, om (zoo my een Heer van aanzien uit de mond van een der Heeren Raaden gezegt heeft) haar Edelheden daar bericht af te geven, die hem last gaven, hem die weder af te vorderen. Hy deed dit, dog de Prins weigerde het tot driemaal toe. Men liet hem dan met zyn kris op zyde binnen komen.

In de vergader-zaal toen getreden zyn-
IV. Deel.

de, en nu voor den Opperlandvoogd, de Heer van Hoorn, staande, nam hy (zoo my die vriend al mede uit de mond van een der ordinaris Raaden verhaalde) zyn Edelheden; en lei die met zyn Ryks-staf, en kris aan de voeten van zyn Edelheid, 't geen de Heeren niet zonder beweging, of met drooge oogen, konde aanzien.

Voor al nogtans wierden zy zeer over deze zyne deftige aanspraak bewogen: *Ik ben, zei hy, de wettige zoon, en erfgenaam van den overleden Keizer, Amangkoerat, myn vader, en alzoo ook een wettig opvolger en vervanger van hem op den throon myner voorvaderen, de Javaansche Keizers.*

Dat ben ik, niet alleen door 't regt van myne geboorte, dat my God gegeven heeft, maar daar en boven ook door de wil en openbare verklaring van mynen gezegenden vader, waar by hy my in de tegenwoordigheid van alle de Ryksraaden, weinigtids voor zyn dood, als opvolger in 't Ryk, openbaar voorgesteld en verkoren heeft, gelyk ook die keure by alle de Ryksraaden goedgekeurd is.

Nu wete ik niet, dat ik de E. Maatschappy, of u Hoog-Edelheden, oit of oit ergens in benadeeld, of beledigd heb; en derhalven kan ik niet bedenken, wat de reden zy, dat u Hoog-Edelheden nochians my, een wettig erfgenaam, en een getrouw bondgenoot, zoo bitter hebben gelieven te vervolgen, my van myn kroon, en throon te ontzetten, en die aan eenen, die daar geen recht ter wereld toe had, te geven.

Maar, vervolgde hy, wat zal ik daar verder af zeggen, dit is voorby, en niet te herdoen. Ik verzoek nu maar alleen, dat gy, volgens uwe beloften, en den inhoud van dezen brief van vergiffenis, waar voor ik u Hoog-Edelheden dank zegge, my als een Prins van den bloede, myne vryheid, en een landstrecke geliefte te geven, die ik als een vry Prins, die niet van den Keizer, maar van u Edelheden, afhangt, bestieren, en van welkers inkomsten ik met de mynen, als een Prins na myn staat, leven mag, belovende dan nooit meer op myn Ryk te zullen denken, en my daar ingerust te houden; gelyk dit ook het verdrag is met de wven aangegaan, en waar op ik tot ben afgekomen ben.

Als nu de Heer vander Horst dit wilde vertolken, zoo verbood hy hem dat, zeggende, dat hy zyne woorden niet trouw vertolkte, en haar Edelheden maar mislidede, herhalende die woorden wel twee of driemaal met een groote moejelykheid, zoo dat haar Edelheden wel konden bespeuren, dat 'er tusschen dien Prins, en dezen Heer, een bittere haat wezen moest.

Als hy nu egter zag, dat de Heer van der Horst, zonder zich daar aag te krennen,
C c

A. 1708.
Zyne ver-
schyning
voor haar
Edelhe-
den; en
deftige
aanspraak.

Zyne straf-
fe redenen
tegen de
Heer van
der Horst.

Aⁿ. 1708. nen, maar voortging, riep hy gedurig tegen hem: *Vertolk het recht, vertolk het recht voor haar Edelheden, en zoo, als ik het zegge.*

Haar Edelheden loochenen de vergiffenis-brief. Na dat nu zyne aanspraak vertaalt was, zei hem zyn Edelheid, de Heer van Hoorn, dat haar Hoog-Edelheden wel zekerer bepaalden, dog geen last, om hem zoo een brief van vergiffenis te geven, en hem daar benevens nog alle die beloften, te doen, gegeven, en geen kenuis daar af hadden; maar dat de Heer Knol, en de Raad aldaar, dit op eigen gezag, en aldus op goedkeuring van haar Edelheden gedaan hadden; dog zy zouden zyn verzoek nader overwegen.

De kris, en 't verdere gaf zyn Edelheid hem weer, zeggende, dat hy die houden kon, zoo lang hy zich als een getrouw onderdaan van de E. Maatschappy dragen zoude.

Verdere behandeling van dien Prins. Daar op wierd de Prins weer na zyne verblyf-plaats in 't kasteel op het middelplein, daar de Opperwondheeler of de eerste klerk van zyn Edelheid gemeecnelyk woond (doorgaans den Hoek genaamd, en die hem waarlyk tot een gevangenis diende) gebragt.

Men gelcide hem derwaards met een lyfwagt, van een Sergeant, en twaalfgewapende oppassers, niet zoo zeer om hem te eeren (dat die Prins ook zeer wel begreep) als wel om op al zyn doen, en laten naauw agt te geven, en om hem, als een gevangen van staat, te verzekeren. Ook mogt niemand, buiten van der Horst, Heirmans, of Garfin, met hem spreken, of by hem komen.

Die den Koning van Bantam kennis hiet af geeft. Hoe naauw 'er nu op hem, terwyl hy daar als een gevangen van staat zat (want zoo is hy daar, en anders niet, behandelt) gepast wierd, heeft hy egter, zoo ras hy voelde, dat het leuterde, een middel weten uit te vinden, om den Koning van Bantam, zynen bloedverwant, en geloofs-genoot, een afschrift van dezen vergiffenis-brief toe te zenden, ten einde hem kennis te geven van de wyze, op welke men hem behandelde.

Dit is van dezen Koning zeer hoog opgenomen, en men wil, dat de zelve 'er niet alleen veel bewegingen over gemaakt heeft, maar dat ook daarom de Heer de Vos, de Heer Garfin, en vander Horst na Bantam geweest zyn, om hem ter neder te zetten; gelyk de Heer van Hoorn zelf eens met 't schip Sandenburg na Bantam gaven, en den Koning op dat schip zelf by zyn Edelheid, 't zy over die, of wel over andere zaken, gekomen is. Altoos de tyd heeft geleert, dat, wat ook die Vorst voor dezyn zoo zeer verongelykten Prins by haar Edelheden verzogt mogt hebben (zoo het een en 't ander my daar van bericht, waar is) het zelve van geen uitwerking ter wereld geweest zy.

Aⁿ. 1708. Wat nu dit zeggen van haar Edelheden betreft, dat zy geen kennis van dezen vergiffenis-brief gehad, nog geen last tot den zelve, en tot alle de verdere beloften, aan dien Prins gedaan, gegeven hebben, is een zaak tusschen haar Edelheden, en de Heer Knol, in welke ik my niet verder, om redenen, inlaten wil, hoewel ik alles grondig wete.

Aan de andere kant moet men vast stellen, dat haar Hoog-Edelheden zeer groote redenen gehad hebben, om welke zy dezen Prins zoo gehandeld, en grond gevonden hebben, om hem toen, als hunnen vyand, daar van niet meer te zeggen, dan zy wilden hebben, dat hy zoude weten.

Staatkundige zaken hebben diepe en verborgene gronden, over welke men niet wel, en gezond, oordeelen kan, ten zy men de zelve in al hare omstandigheden kent.

Schynen dan haar Edelheden hier in schuld, en die Prins, zoo zommige op een quaden grond vaststellen, verongelykt te hebben, schyn, zeggen wy, kan zeer licht iemand bedriegen, en derhalven oordeel ik het best, om dit alles (indien het al zoo, als men 't ons bericht heeft in alle zyne omstandigheden is) ter verantwoording van die Heerente laten, die dat, om zeer gewigtige redenen, goedgevonden hebben te doen, en die ook niet gehouden zyn van al hun doen aan een iegelyk in 't byzonder rekenschap te geven, zynde het genoeg, als de Heeren en Meesters in 't vaderland daar kennis af hebben, en als zy aan de zelve daar mede genoeg geven, het welk, zoo het al zoo breed over 't een of 't ander geval niet wezen mogt, dan nog maar een zaak is, die tusschen deze Heeren blyft, en geen anderen raakt. Voeg hier nu eens by, dat haar Edelheden meer als eenen brief van dezen Pangerang, gedurende den oorlog, onderschept hebben, waar by klaar blykt, dat hy al by zyn vaders leven met Socrapati, hunnen vyand, te zamen gespannen zou hebben, om haar alle afbreuk te doen, en dus heeft die Prins zich dit alles zelf op den hals gehaald, en geen reden van klagen, al zoo hy dien brief voor den zynen erkend heeft.

Na dat nu haar Edelheden het verzoek van Pangerang Depati Anom nader overwogen hadden, vonden zy goed het zelve af te slaan, en hem aan te zeggen, dat het besluit harer Edelheden was, dat hy, met alle de zynen, eerstdaags na Ceylon zou moeten vertrekken. Een tyding, die dezen Prins zeer verbaasde, en uitnemend bedroefde; dog aan welke hy zig, aangezien hy nu in de magt van haar Edelheden, en buiten vermogen was, heeft moeten onderwerpen.

1708. Gelyk hem 't eene afgeflagen werd, zoo kreeg hy ook (zoo men zeide) niets van de beloofde Ryksieraaden, maar deze zyn aan Ratoe Iboe, of de oude Keizerin, overgegeven, en in de maand Maart door den Heer Knol, by zynen tocht na de Keizer medegenomen, aangezien de Keizer zonder die Ryksieraaden geen zegen (zoo zy gelooven) hebben konde, gelyk hy om die zelve reden ook tragte van Cartaoera na de oude Keizerlyke zetel, Mataram, met zyn Hof op te breken.

1708. Na dat hy nu ontrent een maand op Batavia zoo staticus gevangen gehouden was, werd hy met zyn 3 zoonen, 19 vrouwen, en 52 mannen van zyn gevolg, in October na Ceylon, op het fchip de Koning Karel, en zyn zoonen met een ander fchip gezonden.

Hy nu, daar gekomen zynde, werd op Gale geplaatft, daar hy (zoo men my bericht heeft) behalven de ryft, en andere noodige voorraad uit het pakhuis, alle maand voor zich, en voor zyn zoonen met al hun gevolg, maar 250 Ryxdaalders trekt, waar mede hy zich foberlyk behelpen moet, alzo 75 perfoonen daar niet veel vette zoppen van maken konden.

Men heeft hem daar ook een wagt van meer aanzien, dan op Batavia, gegeven; want nu heeft hy een Vaandrig, twee Sergeanten, en 24 mannen, by zich; dog zekerlyk, om hem te nauwer, waar te nemen.

Naderhand heeft men gehoord, dat hy kennis aan twee Mohammedaanfche Priefters, en nog twee andere heeft weten te krygen, die voor hem, over Perfien aangenomen hadden, een brief na Europa te beftellen, in welke hy kennis van 't onglyk, hem aangedaan, gaf, verzoekende op het ernftigfte, om in zyn Ryk herfteld te werden.

Had die brief voortgegaan, hy zou de onzen veel moeite hebben konnen baaren, dog hy werd daags te voren, als hy van de laafte post afaan zou, onderfchept, alzo 't uitgelekt was. De beftelders, en zyne raadsliden, wierden hier over zeer ftreng geftraft.

Daar ziet gy omftandig, hoe de zaken zich met dezen Prins tot nu toegedragen hebben, van welken ik niet meer wete te zeggen, dan dat hy op Ceylon, op Punto Gale, nog in dien zelve ftat zich bevind, zoo hy ondertuffchen niet overleden is, zynde nu anders een Prins van ontrent 52 jaren.

Men wil, dat dit groot werk, voor zoo verre het dien Prins betreft, meeft door den Heer van der Horft bewerkt zy, en dat hy ook daar door den haat van dezen Pangerang op zynen hals gehaald heeft.

Men had hem, eer 't zoo verre quam,

goude bergen beloofd; dog men liet hem, na dat hy groote dienften, met veel gevaar, en niet zonder de uiterfte moeite, gedaan had, door den Majoor Ketel de Kapiteins plaats in 't Kasteel aanbieden; daar men op zyn minft beloofd had, hem oppergezaghebber van Java's Noord-Ooftkult, of Land-Droft (zoo men my berigt heeft) te maken.

Hy zei, dat hy dan veel liever, alzo zyn tyd uit was, na 't vaderland wilde gaan. Men lei hem daar op voor 27 maanden aan de Rotterdammer poort, daar hy zich verkniesde, hoewel hy naderhand nog den 5 November 1709 eerft inleider der vreemdelingen, en den 27 May 1710 Land-Droft door den Heer van Riebeeck gemaakt wierd. Leefde die Heer, en myn Heer Knol nog, zy zouden veel dingen tot opheldering van het bevorens aangehaalde konnen zeggen.

Dit nu zyn de voornaamfte zaken, die A°. 1708 op Java voorgevallen zyn, van alle welke wy A°. 1709 by 't aanlanden der Batavifche vrienden met de fchepen, zeer omftandige berichten, en ook menigvuldige verzekering by het fchryvens, zoo van byzonderen, als van haar Edelheden aan den Landvoogd vander Stel, en den Raad in Amboina, onder de nieuwe tydingen van ftat bequamen. Wy konden dit alles eerft niet gelooven; dog zyn 'er naderhand zoodanig, by onze komit op Batavia, af verzekerd, dat wy geen reden meer hadden, om daar aan te twyffelen, alzo my te veel lieden dit eenparig verzeckerden.

Nu begon ook de tyd te naderen, dat men de rol met dien trouwloozen Depart van Soerabaja voornam uit te fpeelen.

De Keizer vond dan goed, als 't beffe middel, om dit met de minfte opfchudding te doen, om een algemeene vergadering van alle de Princen, en Ryksraaden, te beleggen, te gelyk alomme latende weten, dat hy tot vermaak van deze Princen (gelyk meer gefchiede) een groot tygergevegt, aan zou regten.

Zulk een Tyger-gevegt is een van de grootfte vermaken van Java. Men noemt het ook wel een tygers-vangft.

Wanneer dit gefchieden zal, werden 'er Tyger op een opene vlakte verfcheide hooge fterke huiskens voor den Keizer, zyne gemalinnen, en voor de Grooten en hunne wyven, gemaakt, op dat zy dit buiten gevaar zouden konnen aanschouwen.

Dan gaan 8 of 10000 pickeniers uit, die zulk een ftuk lands, daar een tyger is, bezetten, en hem van alle kanten, allenskens tot malkanderen naderende, zoodanig befluiten, dat hy noodzakelyk op dat veld, en ontrent die huiskens, komen moet, en onmogelyk ontkomen kan.

Als nu die tyger zoo dicht tuffchen de

A°. 1708.
En hoe hy
beloont is.

De Depart
van Socra-
baja ge-
kriift.

A°. 1708.

pieken, die by malkanderen sluiten, gekomen is, dat hy nog maar een tree vyf of zes verloopen kan, dan begint hy afgryzelyk te brullen, en eindelyk zeer verwoede en hooge fprongen in de lucht te doen, tot dat hy eindelyk op de pieken gevangen, en zoo aan zyn einde gebragt werd, dat egter altyd een Javaan of twee 't leven kost.

Zomtyds laat men ook wel tygers tegen buffels, wilde offsen, en andere dieren vegten, dat mede zyn vermaak in heeft.

Tot zoo een tygers-gevegt dan, om hem te minder na-gedagten te geven, wierd hy mede geroepen. Hy quam ook; dog met beide zyne broeders (alzo de derde overleden was) en met een gevolg van ettelyke honderd mannen.

Men liet dan dit tygers gevegt eerst vooraf gaan, en na 't zelve liet de Keizer hem by zich ontbieden, alzo hy met hem over zaken van groot gewigt te spreken had.

Gelyk nu niemand, dan door verscheidene poorten, daar wagten leggen, en, na ieder reize weer nieuwe last by ieder poort afgewagt te hebben, tot 's Keizers Dalam naderen kan, zoo moeft hy, die niets quaads vreesde, zich getroosten by de eerste poort, tegen zyne verwaande gedagten aan, te blyven staan.

Dit gaf hem aanstonds eenige agterdogt, zelf zoo verre, dat hy besloot wederom te keeren; dog als hem de overfte der wagt verzekerde, dat de Keizer hem noodzakelyk iets zeggen moeft, daar hem veel aangelegen was, ging hy zitten.

Kort daar aan quam nader tyding, dat hy by den Keizer komen moeft. Dierhalven ging hy na de tweede poort, dog moeft zyn gevolg aan de eerste poort laten.

Aan de tweede poort vond hy weder last, om aanstonds by den Keizer, die hem met verlangen te gemoet zag, te komen. Dierhalven ging hy met een ongemene trotsheid na de derde poort, daar hy weer last vond, van wat te wagten.

Dit stond hem niet aan; maar hy was in de val, en daar was geen middel, om nu te rug te deinzen, hy ging, alzo hy hier wat lang beiden moeft, eindelyk nog eens zitten; maar hy stond noit van die plaats op, alzo 'er een by hem quam, die hem met ettelyke steken zoo ttil kruise, dat 'er byna niemand van wist, vooren al eer men den Keizer zei, dat de tyger gevangen, en al dood was.

Aanstonds wierd dit van zyne twee broeders, Jangrana, en Wira Deridja (die hunnen broeder niet zagen weer komen, en nu quade gedagten begonden te krygen) gehoord. Ook liet de Keizer hen voor zich roepen, alwaar zy zich voor zynevoeten, met overgave van hunne kruise, en met ver-

zoek, van in genade aangenomen te werden, zich vernederden.

Deze Vorst zei, dat hy hen de misdaad van hunnen broeder niet toerekenen; maar hen, zoo lang zy zich als getrouwe onderdaanen droegen, begunstigen zoude, staande hen wel toe, om Soerabaja te bestieren; maar dat zy zig geen bewind daar buiten moesten aanmatigten.

Jangrana wierd dan zedert hoofd van Soerabaja, niet als Adepati, gelyk zyn gekriste broeder, maar alleen als Poespedita, dat maar een gemeen Javaans Hoofd te kennen geeft. Dit speet deze broeders zeer; maar zy moesten hunne wraak zoo lang uitsellen, tot zy in staat zouden zyn, om de hoorens op te steken, gelyk wy op zyn tyd zullen zien.

Hoe zeer nu den oorlog scheen gecindigd, en alle optand op Java gestild te zyn, sineulde 'er egter nog een gevaarlyk vuur by den Vorst van Balamboang, zwager van Soerapati's zoonen, waar van men eenige jaren 'er na nog de vonken vliegen zag, ja nu nog vliegenviet, gelyk wy onder A°. 1722 nader zullen voorstellen.

Geen zaak was 'er, waar over men zig in dit jaar op Batavia, en elders, meer verwonderde, dan dat 'er tot nog toe over 't werk van Java geen schryvens van de Heeren zeventiennen, met de komst van de scheppen de Flora en Overryp, gekomen was, waar uit men afnemen konde, hoedanig die Heeren het werk van Java, wegens het afzetten en verzenden van de jongen Keizer, Pangerang Depati Anom, met den verderen aankleve, opnamen, alzo zy 'er niets afrepten. Zoo dat alles, het geen men daar af bevorens opgegeven had, maar losse tydingen zonder vaichtigheid waren.

Het is waar, dat zy den Heer Johan van Hoorn opontboden, dog dat was op een geheel andere grond, namelyk om dat het hen onaangenaam was, dat de twee eerste mannen van Oost-Indiën nu weer zoo na aan malkanderen vermaagtschap waren. Een zaak, waar over zy hun misnoegen al in de vorige jaren, toen zyn Ed. met de dogter van den Heer van Outhoorn getrouwd was, getoond hadden, om welke reden men toen al verandering daar in zocht te maken.

En sehoon zy naderhand weer over die zelve zaak schreven, welke brieven zyn Ed. aan de Kaap kreeg, wierd nogtans in de zelve geen letter van 't werk van Java (zoo my bericht is) gelyc.

Of haar Edelheden nu regt gehad hebben, om dat werk van dien Prins zoo te behandelen, en om zulk een magtig Keizer van zynen throon, en een ander 'er op te zetten (dat ik nu, alzo haar Ed. Achth. dat noit afgekelurd, en noit geen andere last aan deze hooge Regeering van Indiën,

Zyne broeders in genade aangenomen.

Dog vernederd.

Staat van den oorlog op Java.

Hoe de Heeren zeventiennen 't werk van Java opnamen.

Hun gedrag geveerdigd.

1712. diën, als hunne dienaaren, om dien Prinste herftellen, gegeven hebben; niet meer als een zaak van de dienaaren, maar van de Heeren zeventienen, aanmerk) daar over wil ik my niet uitlaten, alzo'er omftandigheden, my nu onbekend, in konnen zyn, waar by die Heeren (zoo het nodig was) haar gedoente in dezen zeer wel zouden konnen regtvaardigen, buiten dat het ook myn oogwit niet is, om my daar mede te bemoejen. Dit egter is zeker, dat wy hier by de klare blyken van het groot vermogen van onzen kleenen Staat in het Oosten (dat ik maar alleen toonen wilde) zien konnen, daar hare dienaaren na hun welgevallen, hoewel om wettige redenen, zoo een magtig Keizer van den throon afgezet, en een ander, die hen behaagde, 'er weer op geplaatst hebben. Een oppermagt zoo groot, dat ik daar van geen weerga wete onder alle de Vorften, die zich in 't Oosten oit of oit gevestigd, en ontzagchelyk gemaakt hebben, en een vermogen in den Staat der beroemde Bataviërs, waar by al de luister en magt der ouden en der nieuwen in het Oosten niet het allermint haalen kan.

Hoe ftil nu in de tuffchen-tyd van ettelijke jaaren de Soerabajaze broeders hunne zaken, by 't aangaan van hun verbond met den Prince van Balamboang, en met het gebroed van Soerapati (gelyk daar na klaar uitgeberften is) en met het heimelyk verzamelen van hunne magt tegen den Keizer aanleggen mogten, was 'er de Keizer (die hen niet vertrouwd) door toedoen der onzen, die daar ontrent, en op Passaroewan lagen, egter agtergekomen.

Men kreeg bericht van 't Hof, by de komst van des Soefochoenans gezanten den 30 Augustus 1712, dat het daar niet helder, en weer iets in til was.

Ik zag deze twee Heeren toen inhalen, zoo als zy in vier koetzen van staat voor by myn deur, en alom zeer staticus door de stad reden.

De eerste was de Ryxbestierder, Poespa Nagara (dat is de bloeme der stad) en de tweede Gezant Temanggong van Bantang, en Tsjacra Djaja genaamd, zynde de broeder van den Ingabei van Pacalangan, die wel de schranderste van detwee geleek te zyn.

Voor deze Heeren reed eerst de geheele troep, die gemeenelyk voor den Opperlandvoogd ryd, als hy met de koets of te paart uitgaat, in 't rood.

Daar na zag men een trompetter van zyn Edelheids helbaardiers, die zomtyds eens opblies. Na den zelve verscheenen eenige Javanen met pikken. Toen weder eenige Toetombo's (of doozen) der Gezanten, door eenige van hun gevolg gedragen. Daar na een pick van staat, met geel (de Keizerlyke verwe) bekleed, en door

een aanzienelyke Javaan, met zyn Cobâr^{A. 1712.} (of kleed van staat vol ployen) gevoerd. Toen zag men weer eenige doosjes, en de brief van den Soefochoenan in een zakje, leggende in een sehotel met geele zyde kleedjes bedekt, en onder een geelzonnefcherm gedragen.

Na de brief zag men nog eenige staathouders met hunne groote Cobars, met kriffen op zyde, en daar na quam de eerste Gezant, zynde de Ryxbestierder; maar een regte babok, en staak, met zes ringen aan zyne vingers, in de eerste koets.

Hy zat ter regterhand van den Heer van der Horst, tegen over welke Heeren ik den Heer van den Heuvel, gewezen Bevelhebber op Ceylon, en de Heer Hasselaar, Sjahbander van Batavia, geplaatst zag.

In de tweede koets zat de tweede Gezant, hebbende den Schepen Schepmoes aan zyn linkerhand, en regt tegen hun over waren de Heeren Opperkooplieden, Storm, en Groefius.

In de derde koets zaten Kapitein Wilstede, en Kapitein Gallart, Stalmeeiter van zyn Edelheid.

En in de vierde waren de Kapitein der Malcyers, Wan Abdul Bagoes, de Javaanze Tolk Blokkée, en de Cassier van 't Vierkant; dog den Onderkoopman Aftendelft, alleen reed agter uit. Buiten deze zag men agter aan nog eenige Javanen, die den trop flooten.

Zy wierden binnen geleid door een dubbele rey Soldaten, van de Landpoort af, tot aan des Opperlandvoogds huis. In de kleene galdery, by de vergader-zaal, stonden aan wederzyden Sergeants met hunne helbaarden.

Na dat zy in de zaal gekomen waren, wierden zy ter zyden de tafel van haar Edelheden op stoelen, even gelyk zy in de koetzen zaten, geplaatst, rondom met helbaardiers, in hunne kleederen van staat (dat toen roode scharlake mantelover hun gemeene kleederen waren, en nu roode scharlake met goud geborduurde rokken zyn) omftuwd.

Als zy hier nu pas in ordrezaten, wierden 'er ettelyke eharges met snaphaanen, en elf kanon-schooten van 't kasteel gedaan, waar na de eerste Gezant door zyn Edelheid wierd verwelkomt, die zig alleen maar wat oplichte, het geen hy egter voor den anderen Gezant niet dede, verwelkomende dien al zittende.

De Raaden van Indiën verwelkomden hun ook, de een wat meer, en de ander wat minder opryzende.

De Kapitein der Malcyers het zakje, waar in de brief des Keizers was, ontort, en dien, na dat hy 'er uitgehaald was, overgegeven hebbende, wierd door den tolk (die agter zyn Edelheid stond) niet anders dan het opschrift opgelezen, en de

A°. 1712.

zelve toen weer gefloten, om eerst ver-
taald te werden.

Gelyk de eerste Gezant een ongemeen
stuurs en onbesehof man was, alzo was
de ander een zeer sebrander Heer, die 't
verstand, en de gemanierdheid, ten oogen
uit zag, gelyk hy ook zeer vriendelyk, en
vrolyk was, vragende ten eersten in zeer
goed Portugeesch na een ieders naam.

Na dat zyn Edelheid hem door de Heer
van der Horst gevraagd had, hoe de ryft
op Java stond, zeiden zy, zeer wel; dog
dat zy nog beter staan zou, zoo'er wat
regen gevallen was.

Na dit gesprek, en nog eenige andere
van dien aard (van dat 't last Ryit nu tien
Ryxdaalders gold, en anders'er maar vier
of vyf gegolden zou hebben) quam'er wyn
en andere drank, nevens pistaches, oly-
ven, krakelingen, en meer andere versna-
peringen, binnen, waar mede in een half
uur tyds de gezondheid van den Soefoe-
hoenan, van zynen opvolger (alzo hy
zes zoonen heeft) in het ryk van Java, en
van de gezanten, gedronken wierd, waar
na zy zeer plegtelyk weder uitgeleid, en
na hunne verblyf-plaats ontrent de Nieuw-
poort in een ledig huis gebragt zyn.

Zy waren gekleed in wambayzen, en lan-
ge broeken van staat, met goude passiem-
ten bezet, die hen op de hiel en hingen.

De Heeren van der Horst, Hasselaar,
en Grocius hadden hen eigentlyk van boort
gehaald, en zy wierden door de Heeren
van den Heuvel, Shepmoes, Storm, en
de verdere, aan de poort van 't Vierkant
verwelkomt, gaande daar op, door de in
reyn staande ruitery van zyn Edelheid,
wat by den Sjahbender aan, daar zy eerst
een kopje thee, wyn, en wat tabak ge-
dronken hebben, waar na zy in de koet-
zen getreden, en zoo door de Lepelstraat,
de Zandzee, langs de Jonkers-gragt; de
Portugeesche Stads-Kerk, de groote Ri-
vier, en de Heere-straat na 't Kasteel ge-
reden, en by haar Edelheden gekomen
zyn.

Daar ziet gy nu, hoe men Gezanten op
Batavia inhaald.

Onder andere zaken, die deze Gezan-
ten voor te stellen hadden, zag hun komst
(zoo men wil) meest, om haarer Hoog-E-
delheden goedkeuring en vast besluit ont-
rent den rechten Kroon-Prins te hebben,
op dat men na 's Keizers dood, die toen
ontrent 60 jaren oud was, geen moejelyk-
heden daar over hebben, en van zyne op-
volging verzekerd zyn mogt, waar ontrent
de Koning van Bantam op deze wyze me-
de zorg gedragen heeft.

Het ander stuk betrof meest de gerug-
ten, wegens de voorbereidzelen, die Jang-
rana, en zyn broeder, of de Soerabaje
Pincen, toi een aanstaanden oorlog maak-
ten. Zy vertrokken eenigen tyd daar na,

dog den 30 October, en den 28 Decem^{er} A°. 1712.
ber verscheenen hier weder Gezanten van
dien Vorst, om zaken van gewigt.

Den 2 May 1713 quamen zy met een
aanzienelyk geschenk, dat mede door ge-
volmagtigden, nevens de Gezanten, inge-
haald wierd. In dit jaar wierd aan die
Vorst een fraeje kameel, die ik den 21
Juny zag, verceed.

Den 4 Juny quam op Batavia tyding, Jangrana
dat Jangrana, Poespadita van Soerabaja, weigerd
door den Keizer ten hove ontboden; dog ten Hove te
ongenegeen was, om daar te versheynen, gaan.
vaststellende, dat het hem daar even eens,
als zynen broeder, gaan zou.

Den 19 Augustus kreeg men tyding
van Java, en in 't byzonder van Rembang,
dat zeker Prins, en eenige Baliers ontrent
Passaroewan de E. Maatschappy weer ee-
nige moeite wilden aandoen. Ook sprak
men sterk van Soerapati's oudste zoon, die
in Cadiri (daar zyn vrouw's vader, Ca-
tawangan, Landvoogd van Cadiri gewest,
en onlangs overleden was) nu eenige tyd ge-
leden, gekomen, en zeer eerbiedig behan-
deld was, zoekende in des zelfs plaats al-
daar gevorderd te werden.

Op dien zelfden dag hoorde ik, hoe zyn
Edelheid van Riebeck de Gezanten des
Soefoehoenans aangezegd had, dat zy den
zelfden wilden verindagtigen, hoe zich de
E. Maatschappy voor hen in de bres ge-
feld, wat zy gewaagt, hoe veel zy voor
hem vershoten, en wat hy daar op be-
loofd had, daar byvoegende, dat hy dier-
halven zyne belofteen ook nakomen moest,
daar zy niet weinig inggè, inggè, Kijai,
dat is, ja, ja Heer, op zeiden.

Men zei ook, dat die zoon van Socrapa-
ti weer nieuwe moeite tegen den Keizer Moejelyk-
heden ont-
rent Pas-
faroewan lag. Men zond'er den 21 Augu-
stus honderd Europeers na toe, en men
meende, dat de Bevelhebber, die daar lag,
die vonken wel dempen zou; dog dat ging
zoo glad niet: want den 23 dito hoorde
men, dat daar alles in rep en roeren was
met de Baliers, die zich ontrent Demon
onthielden.

Bevorens had Kapitein Boreel ordre ge-
had, om de verdre Baliers ontrent Pana-
roekan, wat boven Passaroewan, en ont-
rent Demon, 't zy met geweld, 't zy in
der minne, weer onder den Keizer te bren-
gen.

Deze, nu aangesproken zynde, om zig
aan de E. Maatschappy te onderwerpen,
en geen hope meer op Soerapati's zoonen,
of hunne magt, die nu al geknakt was,
hebbende, namen dit gewillig aan, ge-
vende zich zelfden niet afsegging van hun-
ne wapenen (dat men van hen vorderde)
over; dog na zy dit gewillig gedaan had-
den, liet hy hun dorp omcingelen, en al-
les, wat hy magtig werden kon, tegen
zyn

De reden
van hun
komst.

1712. zyn gegeven woord, om hals brengen, om zoo veel grooter buit voor zich onder hen te maken.

Hy quam kort daar aan in 't jaar 1710 te sterven, en daar over wierd niets ter wereld tot hunne vergenoeging gedaan.

Nu waren zy, alzoo hen dit nog op de krop stak, na allen schyn gekomen, om dit te wreken, en ten grooten getale op de Pascebaan van Passaroewan, een kanon-schoot of twee van die plaats, by een gezameld. Wat daar nu af groejen zou, moest de tyd leeren.

Van veel meer gewigt was de tyding, die men den 14 November kreeg, waar by men ook vernam de ware reden, waar over deze moeite aldaar ontstaan was.

Zeker bediende van den Panombahan van Madura, op Batavia gekomen, deed 'er dit verslag af.

De Landvoogd, zeide hy, van Winongan, ontrent anderhalve myl van Gombong (dat maar een half uur van Passaroewan is) wierd door de Landvoogd van Gombong ontboden, om daar 's Keizers last te hooren. Hy quam; aldaar met zyn statelyk gevolg, dog wierd hem gezegt, dat 's Keizers brief in de Vesting van den Luitenant was.

De ander, hier op lont riekende, wilde daar niet ingaan, en keerde te rug. Hy wierd vervolgd, en men maakte toebereiding, om hem aan te taffen; dog, hy dat ziende, liet zyn volk 'er op in vallen, sloeg hen op de vlugt, en keerde zoo weder na huis.

Daar op wierd 'er een groot leger door die van Soerabaja, DJapan, Madura, enz. verzameld, van welke de Soerabajers de rechter, en de Madureezen de linkervleugel, volgens 's Keizers last, hadden.

Dit leger, te veld komende, wierd door den Landvoogd van Winongan, onder het roepen van Amoc, Amoc (dat is, val aan, en sla dood) zoo moedig, en gelukkig, aangetast, dat de geheele rechter-vleugel zoo goed als gellagen wierd; dog, ziende, dat de linkervleugel ondertusschen optrok, weken zy ieder ordentelyk na zyn land.

Ondertusschen daagden daar de twee zoonen van Soerapati op, van welke de een Maas Lambora genaamd, door zyn zwager, den Prins van Balamboang, ondersteund, met zoo veel volk afgekomen was, dat zy Bangel, Calianjer, Gombong, en Pananggongan ingenomen, en den weg na 't gebergte van Malang zoodanig bezet hadden, dat die van Passaroewan te land besloten, en ter zee niet heel zeker waren.

De Heer Metzcu, in zyn leven nog van alle deze zaken kennis gekregen, en aangewezen hebbende, dat deze, en de verdere onderneminge, door 's Keizers magt

niet te stuiten, en dat de gezondene Soldaten te weinig waren, om daar iets mede te ondernemen, had men daar op de beoorlykte ordre niet gesteld, waar door de vyand, baldadiger en stoutter geworden zynde, zich nu van alle kanten begon te vertoonen.

Uit dit werk nu zag men klaar, dat de Prins schoon de Soefochoenan zich zelven mede agt Vorst van Balamboang te zyn, hy in der daad niets daar aan, maar van dien Prins, zoo naauw met Soerapati verzwagerd, niet anders dan kruut en lood te wagten heeft.

Ook schynen deze Balamboangers veel eer onderhoorigen van Bali, dan van den Keizer van Java, te zyn, daar men veel Gufti's (of Heeren) maar ook enen Gufti Agong, dat is, een Oppervorst, heeft, onder welke al de anderen staan, gelyk men mede van die van Balamboang vast steld, te meer, alzoo hy alle zyne zaken met dien Koning beraadslaagt, behalven dat zy in hunne maniere van dooden te verbranden, geheel en al met de Bali's, en niet met de Javanen, overeenkomen.

Dat nu deze gewoonte niet nieuw, en al oud by hen is, getuigde my zeker Stierman van de E. Maatschappy, die A°. 1691 met een schip voor Balamboang leggende, den Prins, die den 27 September overleden was, zeer plegtelyk zag verbranden.

Dit geschiede eerst den 13 October, en van zyn vier honderd vrouwen, wierden 'er twee honderd en zeventig, ieder tusschen twee wagten gaande, en eentortelduijse, dat zy op haar hand hadden, eerst latende vliegen, volgens zyn laatste wil gekriest, geloovende dat nu hare ziel met deze tortelduifkens wel haast by des overleden Pineen ziel wezen zoude, dat zy door hun gestadig roepen, van kami datang Soefochoenan, dat is, wy komen Soefochoenan, schenen uit te drukken.

Ook geschiede dit krijsen eerst onder de korte ribben van de rechter zyde, en dan weder van boven by de linker schouder schuins in.

Daar beneven zyn deze menschen geen Mohhammedaanen, maar nog volflage Balische Heidenen, die geheel en al op zyn Balisch gekleed, en ook in opzicht van hun hooft-hair zoo geschooren zyn.

Die Vorst liet zich toen nog Keizer noemen (hoewel hy nu maar Prins van Balamboang genaamd werd) en wilde toen al met den Keizer van Java niet te doen hebben, zeggende zyn eigen Heer en Meester te zyn, en hem in magt niet te willen wyken. Uit al het welke men klaar genoeg zien kan, dat de Soefochoenan van Java hier niet te zeggen, en daar en boven, by deze vermaagchapping van dien Prins aan Soerapati, een bitter vyand aan den Balamboanger heeft.

A°. 1718.
Nieuwen
oorlog op
Java A°. 1718.

Dit werk van den nieuwen Javaanfchen oorlog, al eenige jaaren aan een nog maar onder de afche gefmeuld hebbende, begon Ao. 1718 met een lichte vlam uit te berften.

De Princen van Soerabaja, genegen om de dood van hunnen oudften broeder te wreken, en om zich onder die naam (al-zoo zy op 's Keizers menigvuldige bevelen niet aan 't Hof averfchynen wilden) ook onafhankelyk van den Socfohoenan te maken, verfichenen nu van zich zelven met een zwaar leger te veld, waar by nog dat van den Prins van Balamboang, en van Maas Lambora, hunne oude vrienden en nieuwe bondgenooten, quam, die zich alle openbaar tegen den Keizer van Java opwierpen.

Ontftel-
nis hier
over op Ba-
tavia.

Dit gaf ten eerften weer een geweldige belemmering op Batavia, zoo voor haar Edelheden, als voor de ingezetenen, al-zoo Java hunne koorn-fchuure is.

Zyn Edelheid de Heer van Zwol, die geen oorlogs-man, maar een groot ftatkundige was, had zich genoeg met den oorlog van Malabar nu eenigen tyd belemmerd gevonden, zonder dat 'er deze van Java, die nog veel erger was, behoefde by te komen, al-zoo toen die Ryft-kamer ten eerften als gefloten, en alle toevoer van nodige voorraad, die 'er anders in overvloed dagelyks aanquam, eensklaps weer afgefineden wierd.

Orde daar
ontrent ge-
feld.

Alles was in rep en roer, en daar moest ten eerften orde gefeld werden, om volk en een Veld-Heer daar heen te zenden, waar toe de Heer Johan Frederik Gobius, Oppergezaghebber van Java's Noord-Ooftkult, gekoren wierd.

Onder de Kapiteinen, die mede derwaards togen, was de Heer N. Pasques Chavonnes, toen maar pas van Kaap der goede Hope op Batavia gekomen; daar hy als Kapitein gelegen had; dog hoe die wakere Heer hier buiten eenigen toelag op zyn leven, zeer gevallen en byzonder ongelukkig aan zyn dood quam, zullen wy omftandig, by het gene den 21 January 1718 van Soerabaja gefchreven wierd, zien.

Opftand
der Madu-
raezen.

Hy was met het fchip Oeftgeest na Soerabaja gczeld, en 'er behouden ontrent gekomen, na dat men bevorens al ontwaard had, dat de Prins van Madura zich niet langer aan den Keizer onderwerpen wilde, en zich dierhalven, eene lyn met de Soerabaysche Princen trekkende, tegen de twee andere Princen van Madura, te weten, die van Sammanap, en van Pamacafam, bondgenooten der E. Maatfchappy, openbaar angekant had, om door hulp van eenige Baliers (zekerlyk die van den Prins van Balamboang, en van Soerapati's gebroed) die hy te hulp riep, zig volflagen meester van Madura te maken.

De E. Maatfchappy, die hare bondge-^{A°. 1718.}noten niet in de pekcl laten kon, zond dierhalven dezen Heer Chavonnes, als 2°. van Java's Noord-Ooft-kult, die den 4 January met verfciede fchepen, en veel volk na Madura vertrok, en 'er eenige tyd met zyn fchip gelegen hebbende, hoorde, dat de ongeduldige Prins van Madura ondertuffchen, zonder na de hulptroepen der Baliers te wagten, met die twee andere Princen slaags geweest was, meenende hen op het onvoorzenfte te overrompelen.

Dit viel geheel anders uit, als hy gegift had. Hy wierd zelf zoo deerelyk gellagen, dat hy genoodzaakt was met zyn zoon, broeder, wyven en kinderen, in eenige vifchers vaartuigen de vlugt te nemen, om zich aan de Hollanders, om niet in de handen zynner vyanden te vallen, over te geven, al-zoo hy van deze twee quade zaken dit nog het beft keurde, gelyk het waarlyk zou geweest zyn, zoo hy het naderhand niet zelf verbrod had.

Hy quam dan aan 't fchip van de Heer Chavonnes, die hem zeer wel ontving, en volgens de valtgefelde wyze onder de Javanen, hem, zyn broeder, en zyn zoon, ieder hunne kris 'ochouden liet; terwyl alle de anderen de wapenen overgaven.

Hy plaatfte den Prins in de kajuit, en zette een fchildwagt met bloot geweer daar voor.

De zoon gaf hy op 't half-dek, en de broeder op den overloop een plaats, ftellende den Vaandrig de la Rose by hem.

Ondertuffchen zond de Heer de Chavonnes een bodena den Veld-Heer Gobius, zoo om dien Heer kennis hier af te geven, als om hem te raden, dog wel op zyn hoede te zyn, geen gedagten ter wereld hebbende, dat hy zelf zoo na aan zyn dood was.

Daar op ging hy met eenige der voor-naamfte van ons in de fchippers hut, om te overleggen, wat men nu verder te doen had.

Terwyl zy hier mede bezig waren, quamen de twee andere zegenpralende Princen ook aan dit fchip, om den Heer de Chavonnes kennis van hunne overwinning, en van de vlugt van de Prins van Madura, te geven, hoewel zy niet wiften, dat hy en de zynen daar al aan boord waren.

De Prins, die hen door de kajuitsvenfters van verre aankomen zag, gelyk zyn zoon hen ook van 't half dek gewaar wierd, ftelde vast, dat zy, by aldien die Princen aan boord quamen, zekerlyk verloren waren.

De zoon, dit niet willende afwagten, riep aanftonds amoc, trok zyn kris, en quettef den Vaandrig de la Rose; dog niet zwaar.

De oom, die op den overloop was, 't gefchreeuw van zyn neef hoorende, en hem

A. 1718. hem in nood ziende, trok mede zyn kris met een vervaarlyk geluid, het welk de Prins zoo van zyn broeder, als van zyn zoon, klaar gehoord hebbende, zonder dat hy wist, wat 'er gaande was, zeide hy alleen, *roept myn zoon amoc, ik dan ook.* Daar op vloog hy als een woedende tyger met zyn ontbloote kris uit de kajuit, quetste den schildwagt van agteren doodelyk, en liep in die woede de trap by de bezaans mast toen juist op, als de Heer Chavonnes, op al dit geroep, met de degen in de vuist buiten de hut gesprongen zynde, die trap afliep, in welk afloopen hy van den Prins in zyn linker zyde tot aan zyne long toe gewond wierd.

Hoe groot nu zyne quetzure was, belette dit hem egter niet, dat hy dien Prins een zware wonde boven in de borst toebragt, dat hen beiden, zoo wel getroffen, van dien trap deed nederstorten.

Zy kregen nog eenige wonden, van welke de Prins aanstonds 'er na, gelyk de Heer Chavonnes van de zyne 's nagts ten elf uren overleden is.

Dus stierf de Prins, om dat hy nu vreesde egter te zullen moeten sterven; daar hy nogtans geen grond toe had, had hy zig met dezynen maar stil gehouden, loopende in een zekere dood, om een onzekere te ontgaan; maar die ongelukkige Heer Chavonnes, die daar nog geen vyand, zoo hy meende, had gezien, die dezen Prins zoo beleefd ontfangen, en zoo minnelyk gehandeld had, en op wien het juist niet eigentlyk gemunt was, vond hier, tegen alle gedagten, zig doodelyk gewond, eer hy eens wist, wat 'er te doen, of wie zyn vyand was.

Gelukkiger quam de la Roze 'er af, die den zoon, na een korte wederstand, ter nederknapte; dog de oom wierd levendig gevat, en benevens de twee lyken der Princen, met het verder gevolg dezer Madureezen, na den Veld-Heer Gobius gezonden, alwaar de Ryxbestierder des Keizers was, die dezen oom aanstonds deed krissen, en zyn hoofd met die der twee andre Princen, en al hunnen stoet van wyven, kinderen, en hun verder gevolg, na den Keizer zond.

Den 19 October 1720, schreef my de Heer Gobius een briefje, tot onderhouding van onze oude goede vriendschap, waar by zyn Ed. my bekend maakte, dat den oorlog van Java door het overwinnen van Soerabaja, en door het dempen van den hoogmoed dezer Soerabaize Princen, in October 1718 zoo goed als geëindigd was, had zich niet kort daar na weder een andere en nieuwe donkere wolk opgedaan.

De Soefochoenan Pakoebowana in February 1719, in den ouderdom van 71 jaren, na een bestier van 16 jaren, en na weinig, dat gedenkwaardig was, uitge-
IV. Deel.

rigt te hebben (hocwel hy de meeste tyd van zyne regeering in oorlog geweest was) overleden zynde, quam zyn oudste zoon, Mangko Nagara, met de naam van Amangkocrat de IIe. in zyne plaats, voerende verder den eernaam van Soefochoenan Amangkocrat Sinapati Ingalaga Abdul Rahhman Mohhammed din il Cobra Sahidin Panatagama, welke laatste titels (de naam alleen uitgezonderd) zyn overleden vader mede gevoerd had.

Deze Vorst, een Prins van 40 jaren, genoot niet lang, na dat hy op den throon zyner voorvaderen gestegen was, die rust, die hy zich zelve verbeeld had.

Zyne twee jongste broeders stonden ten eersten al na zyn leven, die aanstonds een grooten aanhang van alle kanten kregen, en in staat geraakten, om weer nieuwe bewegingen tegen hem te maken, waar door dan de E. Maatschappy, en haar Edelheden (buiten welkers goedkeuring ik niet geloofde, dat hy op dien throon geklommen is) weder in een nieuwen en voor Batavia zeer ongemakkelyken oorlog ingewikkeld zyn, die buiten allen twyffel zeer veel moeite geven zal.

Den 20 January 1722 wierd my van Batavia geschreven, dat 'er kort bevorens nederwelingen van de Javaanze wederspanningen gekregen, waar onder 'er twee waren, die den Keizer van Java al zeer na in den bloede bestonden, die voor hem gebragt, en tot zekeren tournoy of Rendag bewaard zynde, heeft hy die toen op de pascebaan doen brengen, en na 't rennen, niet alleen veel smaadheden laten aandoen; maar, eindelyk opstaande, ook belast, dat, die eenige liefde voor hunnen Vorst hadden, dit nu openbaar met het straffen dezer booswigen betoonen konden; waar na eenige Grooten met de bloote kris op hen, die daar geboeid in een ryzaten, aangevallen zyn, en hen in weinig oogenblikken ter dood gebragt hebben. Enige van hen wierden nog begiaven; maar de meeste bleven ten proy der vogelen daar leggen.

De kleene aanhang van hen, die zig nog hier en daar in 't Malangs gebergte ophield, meende men dat wel in 't korte of van zelfs smelten, of dat het eene Hoofd, dat men oordeeld nu nog maar overig te zyn, wel haast in onze handen raken zal.

Dit was wel de gifling; maar den 28 Maart des zelven jaars schreef my die zelve vriend, dat die vonken nog niet al te wel scheenen uitgedoofd te zyn, vermits de vyand ontrent het Malangs gebergte weer by een verzameld; en onlangs weer te voorschyn gekomen, en bezig was met alles, wat op 't veld stond, onder hun bereik, jammerlyk te verwoesten, weshalven haar Edelheden den 27 dito besloten hadden, om eenig versch krygsvolk tot ondersteuning van onze krygsmagt, aldaar

A°. 1722.

af te zenden, gelyk zy ook den 28 na boord gegaan zyn; zoo dat hier de zaken nog gezins zoo klaar staan, als men zig verbeeld heeft.

Hier by nu is (zoo my die zelve vriend in dien laatsten brief sehryft) nog een veel grooter gevaar voor de stad Batavia, en een heilloos verraad nog tydig ontdekt, waar by zeker gespuis van Godvergetene schelmen besloten hadden deze stad te overvalen, en Batavia tot een bloed-bad te maken.

By hen was al een dag vastgesteld, om eerst deze en gene menschen in enige thuijen te overrompelen, en eerst hen, en daar na alle anderen te dooden; dog het lekte nog tydig uit, en men kreeg in een thuintje zeer dicht, of op een na, by de thuin van zyn Edelheid de Heer Zwaardekroon gelegen, en den schurk Pieter Erberveld, een Mixties, toekomende, pas drie dagen voor den bestemden dag hem zelf ('t Hoofd van deze bende verraders) met eenige van zyne vloekverwanten, en naderhand nog ontrent 30 stuks der zelve gevangen, van welke deze Erberveld, en eenige andere, het voorgenomen verraad reeds bekend hadden.

Ook had men ontdekt, dat zeer veel Mohhamedaanische Priesters, en een groote menigte andere, die nu reeds gevlugt, hoewel er 2 of 3 van gevangen waren, hier mede deel aan hadden.

Naderhand heeft men vernomen, dat zy wel 17000 sterk waren, waar van de voornaamste egter gevat, en op de volgende wyze (zoo my den 8 July 1723 door een vriend medegedeeld is) gestraft zyn.

Kort verhaal van de zware justitie, die in April A°. 1722 op Batavia over eenige verraders gedaan is.

De hoof-
verrader
Erberveld,
op Batavia
A°. 1722
gerecht.

„Den 22 April werd een Mixties, genaamd Pieter Erberveld, oud 59 jaren, en een Javaan, Cartadria, alias „Raden genaamd, met gloejende tangen „'t vleesch op zes plaatzen uit het lyf ge- „nepen, de regterhand afgekapt, 't hart „uit het lichaam gehaald, en in 't aange- „zicht geslagen, 't hoofd afgehouden, „vervolgens geviendeeld, en de stukken „en hoofden buiten de stad op verscheide „plaatzen tot een schrik, en voorbeeld „voor anderen opgehangen, mitsgaders „het huis van Erberveld, staande voor „aan op de weg van Jakatra, onder de „voet gehaald, vernield, en ter zelve plaat- „ze een gedenk-teeken gesteld, opgemet- „zeld van steen, een doodshoofd daar bo- „ven op, met een pen daar door: verbeel- „dende het hoofd van bovengenoemden „Erberveld, en een blaauwe zark in de „zelve staande, waar op in 't Nederduits,

„en Javaans zyn uitgekapt deze woorden A°. 1722.
„uit een verfoejlyke gedagtenis tegen den
„gestraften landverrader, Pieter Erberveld,
„zal niemand vermogen ter dezer plaatze
„te bouwen, timmeren, metzelen, of plan-
„ten, nu, often eenigen dagen. Batavia
„den 22 April A°. 1722. Vier Javanen,
„of Inlanders, Madja Praja, Sara Soeta,
„alias Wangfa Soeta, Anga Tsitra, en
„Laya genaamd, wierden mede met gloe-
„jende tangen, als boven, genepen, de
„regterhand afgekapt; maar levendig na
„buiten gebracht. Tien Inlanders, Bahers,
„of Javanen, wierden de beenen en armen
„aan stukken geslagen, en moesten zoo,
„zonder de slagen op de borst of kop, ster-
„ven; wierden levendig na buiten gebracht;
„dog waren alle al voor den avond ten 6
„uuren dood, drie Javaanze vrouwluiden,
„Tocmar, Gambrek, en Mita, zynde
„byzitten van de voorlz. wierden geworgt.
„De voornoemde tien gerabraakte Java-
„nen, enz. waren aldus genaamd, Carta
„Naja, Anga Sarana, Carta Singa, Singa
„Ita, alias Marangi, Sara Pada, Maja
„Djaja, Wangfa Dita, Pandjang alias Wi-
„fa Soeta, Carti Wangfa, Singa Patra.
„Deze zeltien personen, of schelmen,
„zyn voornemens geweest met een grooten
„aanhang van zulken soort, op Nieuwe-
„jaars dag jongstleden, Batavia af te loo-
„pen, en alle Christenen, zoo Euro-
„pianen, als Inlanders, op een grouwe-
„lyke wyze te vermoorden, dog de Moo-
„ren, Chineezen, en verdere Heidenen,
„indien zy zich onderwerpen wilden, te
„spaaren, en om dat die vrouwluiden
„zulx ook geweten, en niet aan den dag
„gebracht hebben, zyn zy geworgd.
„Den 24 April Zondag, werd ter or-
„dre van de Hooge Regeering in alle Ker-
„ken God de Heere voor zyne genade ge-
„dankt, dat deze zamenzweeringe uitge-
„komen was, en dat de boosdoenders in
„hun quaad voornemen verhinderd waren.
„De almogende zy gebeden ons voor dier-
„gelyken onderneming meer te behoeden.
„Ten dage van de justitie wierden nog zes
„van dien aanhang gevangen genomen, en
„op den zelve dag wierden nog een a-
„mokspeeler of moordenaar gerabraakt,
„en een opgehangen, mitsgaders 12 In-
„landers gegeeffeld, en gebrandmerkt.
„Den 25 April wierden negen quartier-
„meesters van Tandjong Pocras (of vaar-
„tuigen, die tot het lossen en laden der
„scheepen gebruikt wierden) opgehangen
„over het steelen en verkoopen van spece-
„ryen uit de vaartuigen, hen toevertrouwt,
„en vyftien zwarte Inlandze Christenen,
„om dat zy die gestolene specceryen ge-
„kocht hadden, en de kooplieden of heel-
„ders van zulke dieveryen waren, mede
„opgehangen.
„Een dito quartiermeester, en een kon-
sta-

1722. „ftapels-maat, zyn over het steelen en ver-
 „kooopen van buskruit opgehangen, en
 „drie matroozen daar over gegeeffeld, en
 „gebrandmerkt. Een Soldaat wierd over
 „begane manflag geharquebuzeerd, of
 „doodgefchooten, mitsgaders nog eenige
 „zwarten gegeeffeld, en gebrandmerkt.

Zulks 'er in deze week 12 Europeanen A°. 1723.
 1 Mixties,
 en 35 Zwartten, of
 Inlanders, en dus te zamen 48 ftuks gerecht,
 en met de dood geftraft zyn, dat by men-
 fchen geheugen in dier voegen hier niet
 gebeurd is.

Men zond my den 25 September deszelven jaars, dit volgende Gedicht op dezen Erberveld.

T E R G E D A G T E N I S

Van het vervloekt schelms verraad, gefmeed

D O O R

P I E T E R E R B E R V E L D ,

Tegen de Stad BATAVIA A°. 1722.

O Nimenfcht gebroed, gevloekt, gedoemd door vier en staat
 Te fierven op 't fcharvot; hier stond wel eer uw woning.
 Hier boopte gy wel eer uw ingebeelde krooning,
 Het Vorftelyk gezag, de Koninglyke praal.
 Hier smeedde gy het ftuk met uw verdoemde fielen,
 Dat Mahomeds geflacht, beluft op Chriften-bloed.
 Was 't niet door 's Hemels magt genadelyk behoed.
 Hoe had gy niet gepoogt den Batavier te ontzielen.
 Nu daald de straf alleen op uwen gryzen kop.
 De lamme leden zyn verdeeld, en opgehangen,
 Ten proy van Rave, en Gier aan opgeregte ftangen.
 Zoo staat het schelms verraad, wanneer het is in top.
 De puinhoop van uw huis, vervloekt in alle eeuwen,
 Dient tot gedagtenis voor den nakomeling,
 Hoe 't zelve, en al het uwe, in uw verraad verging.
 Nu hoord de jammerpoel uw afgepynigd fchreeuwen.
 Vervloek met my dit ftuk, wie 't immers ziet of hoord.
 En dank den Hemel-voogd, die 't schelmftuk heeft geftoord.

L. V. B.

Die verrader, zoo my zeker Heer fchryft, is waarfchynelykft (fchoon een Chriften in naam) als een Mohammedaan, en zonder berouw gestorven.

Of nu dit vuil gebroed niet wel voor- gehad heeft, om zich by de wederspanne- lingen op Java te voegen, en of de vlug- telingen der zelve zich niet nog wel daar by zullen zoeken aangenaam te maken (vermits zy dog elders niet wel een goed henen komen zullen zien) moet ons de tyd leeren; maar indien hun ontwerp voort- gang gehad hadde, het zou 'er elendig met die lchoone ftad Batavia, en zoo veel dui- zend ingezetenen, uitgezien hebben.

Nog later ben ik door een vriend, by

fchryvens van den 20 January 1723, van Batavia bericht wegens den oorlog van Java, dat een der drie Hoofd-muiters Pa- ngerang Blitar, overleden was; dog dat de andere twee, nevens die van den aan- hang van den gekristen Prins van Soera- baja, zich onder de befcherming van den Prins van Balamboang begeven hadden, en derwaards gevlugt waren, niet veel goeds uitbroejen, en Java dus nog lang in beweging houden zal.

Dit zyn de laafte tydingen, die wy met de Ooft-Indifche vloot A°. 1723 hier ter Reede gekomen, ontfangen hebben; waar mede wy van 't verhaal der zaaken van Java in het algemeen, alzoo wy nog

A°. 1723. van Bantam, en Batavia in het byzonder spreken zullen, zouden afscheiden; ten ware wy noodig oordeelden hier by te voegen, die opmerkelyke, en voor de E. Maatschappy zeer voordeelige tyding, die men op Batavia den 26 May 1723 kreeg, namentlyk dat de wederspannige Princen op Java, waar mede men tot nog toe had moeten oorlogen, zich met al het hunne op de bescheidenheid der E. Maatschappy hadden overgegeven.

En dewyl de schadelyken oorlog van Java nu daar by ten einde was, vonden haar Edelheden den 5 July goed, een Bede-dag tegen den 10 dito te ordonneeren, om God voor die byzondere genade te danken.

Den 19 July daar aan verfeheneu zy A°. 1723 op Batavia. De Cartafocraze Prins, of de broeder des zelfs, en het zoonkje van den Keizer, wierd in 't logement der Gezanten by de Nieuwpoort geplaatst; dog die van Soerabaja kregen hun verblyf boven 't Vierkant, en Socrapati's zoon wierd op de punt de Diamant geplaatst.

Zy waren met hunne wyven en kinderen 44 perfoonen sterk.

De Keizerlyke Erf-Prins, die mede onder de rebellen geweest was, is, tot nader ordre, onder de Heer Dubbeldekop, Commissaris, Commandeur, en Hoofd van Java's Noord-Oost-kust, gebleven; en dit is het laatste, dat wy van de zaken van Java weten te zeggen.

BESCHRYVINGE

V A N

B A N T A M.

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Bantams beschryving. Is niet zeer roemwaardig. Waar en hoe het legt. De stad in platte grond. De schryver ziet die A°. 1694. Wordt beleefd van 't Opperhoofd ontfangen. Spelwyk beschreven. En ook verder de stad. 't Kasteel. 's Konings Hof. De Moorsche Tempel. Bantamse zaken. Bantam, en des zelfs Koningen, op zich zelven. Oorspronkelyk van Sjeich Ibn Moelana. Hunne naamen. Wat landen onder hen stonden. De onzen A°. 1596 hier verscheenen. Werden wel ontfangen. Maken een verbond met de Landvoogd. De Bantammer bedriegt de onzen, waar op zy hem dreigen. Houtman met eenig volk gevangen. Gevaar der onzen hier door. Verdere zaken ondertusschen voorgevallen. De onzen werden voor 2000 Ryxdaalders gelost. En verzeilen van daar. Van Nek beter ontfangen A°. 1598. En de dappere Wolfert Hermanszoon A°. 1602. In 't zelve jaar en 1603 onze eerste kooplieden daar vast geplaatst. Een steene logie A°. 1603 vergund. Eerste Opperhoofd, en zyne verwangers tot A°. 1619. Geveinsde behandeling der Bantammers met ons A°. 1624. Wie hier A°. 1632 lag. Sulthan Agong werd A°. 1634 Koning. Leeft met ons in gedurige vyandschap. A°. 1659 een vast comptoir weer opgericht. Naamen der Opperhoofden. Sulthan Agong doet A°. 1679 ons comptoir afloopen. En geeft A°. 1680 zyn Ryk aan zyn oudsten zoon over. Die Gezanten aan haar Edelbeden zend, om kennis hier af te geven. Die genoegdoening over de geleden schade eiffchen. Handeling over en weder. De vrede werd getroffen, en de Koning erkend, zoo by ons, als by die van Engeland. Misnoegen tegen den jonge Koning. Waar op de oude voornemd hem weer af te zetten. Tast hem A°. 1682 aan, verbrand de stad. En belegerd den Vorst in zyn Kasteel. Die haar Edelbeden om hulp verzoekt. Die hare bemiddeling aanbieden. De Heer St. Martin last gegeven, als Veld-Heer, om den jongen Koning te helpen. Rivieren door de onzen bezet. En de vyand verjaagd. 's Konings agting voor ons. Die op ons verzoek, de verdere Europeers genadig bejegent. Hoe de Koning verder met de Engelschen handeld.

NA dat wy 't Eiland Java, met de zaken, van tyd tot tyd daar in voorgevallen, beschreven hebben, zal 't nu ook eens tyd werden, om van de steden Bantam en Batavia, van welke wy beloofd hadden in 't byzonder te spreken, zoo kort ons mogelyk is, te handelen, en de zaken, betrekking daar toe hebbende, in hare nettedre voor te stellen.

Vermits Bantam buiten alle tegenspraak de oudste in tyd is, zullen wy daar aan ook met reden den voorrang geven.

De rechte naam dezer stad is niet Ban-

tam, maar Bantan, dat klaar op hare munt, en in hare schriften van staat, te zien is.

Het is een van de oudste en van ouds ^{Bantams} beroemdste steden, niet alleen van Ja- ^{beschry-}va, maar zelfs van 't geheel Oosten. Een ^{ving.} stad, die in 't Javaansch zoo veel bedied, als een plaats, die alles heeft, en bezit, of daar niets ontbreekt, alzoo dat woord zyn oorspronk van 't woord Antam heeft, dat zyn, in wezen zyn, in zich hebben, betekend.

Sulthan Agong liet ze naderhand, op de raad van een Priester, Soera Soan, dat een kloek, een deftig onthaal betekend, noemen; dog Sulthan Hhadji heeft na den oorlog by Gonge-flag verboden, dien naam meer te noemen.

Dd 3 Het

Het is een stad, waar op van oude tyden, een grooten handel en vaart van zeer veel Oosterfche en Westersche volkeren geweest is, die niet alleen om de peper, aldaar, of vallende in de landen, die onder de Bantamze kroon staan, quamen; maar voor al om den handel van de nooten en nagelen, die zy zelts uit Banda en Ternate, als nevens andere volken van Java, gingen haalen, waar van de stapel op Bantam was, en waar door die stad ongemeen plagt te bloejen. In de vorige tyden (zoo Herbert onder A°. 1678, en meer andere melden) plagt zy wel twee Engelsche mylen lang te zyn; dog daar gelykt zy nu niet na, alzoo zy zedert verbrand is.

Is niet zeer roemwaardig.

Om nogtans de waarheid van die stad te zeggen, zoo moet men, die gezien hebbende, bekenne, dat zy in zich zelve niet waardig is, om daar met zoo veel roem, als zommige doen, af te schryven.

Waar en hoe zy leg.

Zy legt in 't midden van een groote bogt, ruim O. en W. zes mylen breed, en vier mylen van Poelo Pandjang (of 't lang Eiland, dat recht tegen over de stad legt) diep. Ten Oosten van Poelo Pandjang heeft men nog twee Eilanden, groot en klein Madi genoemd, gelyk vlak 'er voor nog twee andere Eilanden zonder naam, en bewesten 't zelve, dog al Zuiden aan, nog zes andere Eilanden met eenige droogtens, en naaft aan de stad, een kleene myl 'er af, in 't Westen, nog een Eiland, Hollands Kerkhof, en twee groote mylen ten Oosten, twee andere, de twee Eilanden genaamd, die zamen die groote kom of vlakke baey zoodanig dekken, dat men daar een schoone Reede voor een groot getal schepen heeft, die daar op twee of drie vadem, zeer goede grond, ten anker komen, en zeer veilig leggen kunnen.

De stad in platte grond.

De stad zelt legt op een laag land, en als aan de voet van een zwaar gebergte, dat zig agter de zelve, vry verre landewaard in, opdoet (gelyk men ook na 't Westen en het Oosten veel gebergte daar heeft) dat het aangenaamste gezicht van de wereld aan deze stad, voor al van de Rheede, geeft. Wy vertoonen die in haar platte grond by N°. VI.

Zy legt 24 mylen de fraat Sunda, in (dus na 't aloude Sunda Calappa genaamd; dog naderhand beter met de naam van Jakarta bekend) en van Batavia 12 mylen, van waar die fraat, Oostelyker op haren naam verliest.

Aan wederzyden van de stad heeft men een Rivier, die beide ontrent een myl 'er af in zee uitwateren. Midden door de zelve loopt 'er mede een, die wel de grootste, hoewel zy (gelyk ook de andere) niet zeer diep, en maar voor kleene, en platgebodemde vaartuigen, van gebruik is, die gemeenelyk maar met een bamboeze boom geloten werd.

Ik heb die stad A°. 1694, wanneer ik na 't vaderland ging, gezien, en ben 'er een dag en een nacht geweest, om het fraefte van dien te beschouwen, en om myne nieuwsgierigheid ontrent een stad, van welke ik zoo veel had hooren zeggen, te voldoen, hoewel ik my ongemeen in myne verwagting bedrogen vond.

Ik wierd van 't Opperhoofd aldaar, de Heer Wanderpoel, zeer beleefd ontfangen, die my zyn tafel en wooning tot myn verblyf, in de Vesting Speelwyk, aanbod, gelyk ik my daar van bediende, vindende daar ook D. Costerus met zyne huisvrouw.

Ik was 'er voornamelyk gegaan, om te zien, of ik gelegenheid zou konnen bekomen, om gehoor by den Koning te krygen, en dien Vorst te zien; dog dat was op die dag (zoo my Kapitein Cuffeler ziede, die toen in 's Konings kasteel lag) onmogelyk, en ik kon, alzoo de vloot 's nagts 'er aan vertrok, niet langer blyven.

Ik vond, als ik ontrent de stad quam, aan de mond der Rivier de Vesting Speelwyk leggen, die, hoewel niet heel groot, egter in staat is, om de gheele stad te dwingen.

Het was in 't eerst maar een gemeene zee-punt, tot dekking van den boom die-nende. A°. 1680 was die met eenige pallissaden omheind, en had toen de gedaante maar van een gemeene Pagar; dog A°. 1686 is dit met een steene muur gedeckt, en naderhand tot een net vierkant, waar af ieder zyde ruim 30 roeden lang is, gebragt. Het is nu langwerpig vierkant, heeft een zeer hooge muur, vier punten, en twee halve maanen, die vry wel 'er uitzien.

Het heeft een hooge kat met 5, en een groote batery met 10 stukken voorzien, waar mede de onzen alle andere werken der stad volkomen konnen dwingen, hoedanig de Zuid- en Oost-hock ook op hare bolwerken zeer wel van kanon voorzien zyn.

Op die kat heeft het Opperhoofd een fraeje wooning, tot welke men met eenige trappen opgaat, en waar van men een sehoon gezigt in zee heeft.

Beneden langs de gordyn na de Oostkant woonden de Opperkoopman, Fiscaal, en meer andere bedienden, in redelyke goede wooningen, en verder had men daar rondom een groot plein, en langs het zelve veel pakhuizen, om de goederen der E. Maatschappy te bergen.

Zy wierd Speelwyk (zoo men wil) na de Heer Opperlandvoogd, Speelman, genaamd.

De stad nu van binnen vond ik zeer floridig gesteld, en zonder eenige ordre, hebbende aan de zee-kant een redelyke hooge en dikke muur met eenige punten, waar af

De schryver ziet dit A°. 1694.

Werd beleefd van 't Opperhoofd ontfangen.

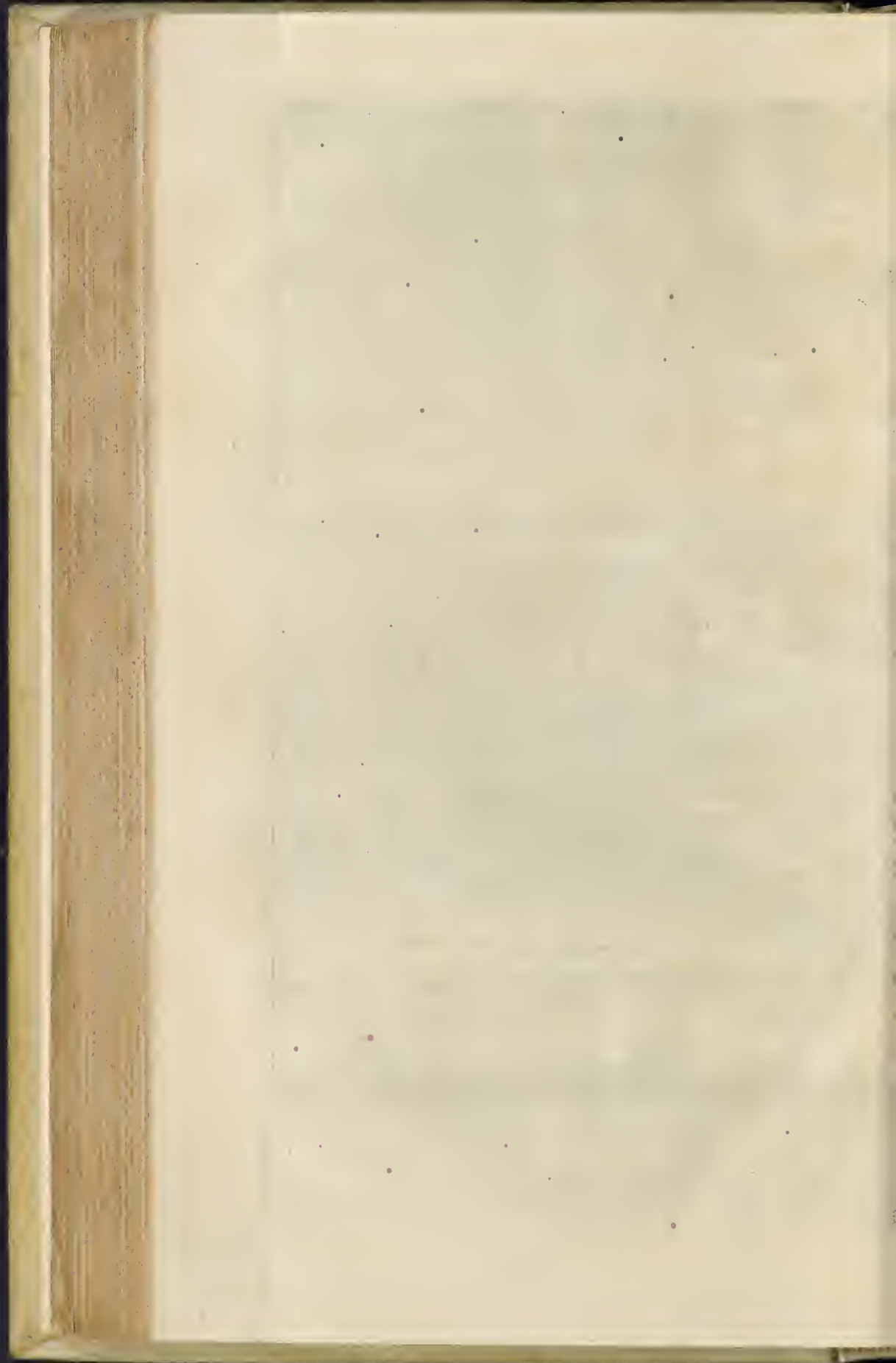
Speelwyk beschreven.

En ook verder de stad.

af die van Caragante wel de voornaamste, die ook van steen in 't vierkant opgehaald, en van 10 stukken voorzien is. De zes grootste ziet men na de zee-kant, de drie kleinste na 't Westen, en een na 't Oosten. Men heeft daar ook een groote steene ophaalbrug over een Rivier.

Men ziet'er drie voornamste straaten, die alle op de Pascebaan uitkomen, en daar in veel calappus en andere boomen; maar alle de huizen, die ik in deze stad zag, waren uitnemend slegt, bestaande meest uit gepouwe bamboezen, heele rieten, en ook uit Calappus-boomen, die zy maar met klei toegeveerd, en met kalk bestreken hebben, van welke zommige met pannen; dog de meeste met atap of calappus-bladen, gedekt waren.

Ik weet niet, dat ik een goed huis (uitgenomen van den Kapitein der Chineezen, dat groot is) in de ganse stad ontmoet heb; dan alleen in de straat, waar mede men regt uit na 's Konings hof gaat, daar ik voor aan, digt by Speelwyk, ter linkerhand, een hooge steene muragie, waar in ook een steene Toren was, die men van verre in zee al ontdekt, en ter rechterhand recht 'er tegen over, nog een zeer donkere steene wooning, met zeer groote getralide vensters gewaar wierd, daar in men my zeide, dat in vorige tyden de Engelzen, of wel andere Europische volken, zouden huis gehouden hebben.

De wyk der Chineezen aan de Westkant der stad, en wel eer de verblyf-plaats der Europeers, legt wat ter zyden af, en van de stad eenigzins afgezonderd, daar men 's namiddags een groote markt heeft.

Indien'er geen Chineezen, en hunne winkels in die stad waren, zoo was zy een doods nest, hoewel men nog een andere markt wat verder als de pascebaan, die maar drie uren duurt, en nog een byzondere voor de vrugten van 't land, heeft.

Aan de zee-kant woonen visschers in slegte hutkens, en als men de geheele lengte der stad aan die kant narekend, zal zy niet boven een vierde van een myl beslaan.

By het groot plein (alwaar over de voornoemde Rivier een groote steene brug legt, de keten-brug genaamd) heeft men een kasteeltje, de Diamant genaamd, dog niet zeer groot en met eenig gefchut voorzien, waar in de wooning van den Kapitein is, die met 1000 man de wagt by 's Konings hof heeft. Ik vond die geweldig bekrompen, en by na niet bequaam, om'er in te wonen, ik laat staan, om'er een mensch van farzoen te ontfangen, dat Kapitein Cuffler ons egter zeer beleefd, en, zoo veel die wooning toeliet, zeer net en wel dede.

Naast die wooning was 's Konings hof, een schoon paleis (zoo men my zeide) in zich zelve, dat A°. 1680 door zekeren

Henrik Lucaszoon Cardeel, gebouwt is, een gewezen Metzelaars Baas, wel eer in dienst der E. Maatschappy; dog acht of tien jaeren bevorens na Bantam weggelopen, alwaar hy van den Koning in gunst aangenomen, Moors geworden, en zedert Pangerang Wiragoena genocund is. Naderhand is hy tot ons wedergekeert, weer Christen geworden, en den 16 October 1711 op Batavia overleden, gelyk zyne weduwe naderhand aan Meeſter Krytenberg hertrouwd, en nog buiten de Nieuwpoort woonagtig is.

Het hof is langwerpig vierkant, hebbende vier bolwerken, en tusschen ieder een halve maan, zynde met gefchut zeer wel voorzien. Men gaat in 't zelve over een brug, onder welke de Rivier Tanara loopt.

Ik had dit pragtig gebouw gaarne van binnen gezien; maar daar was toen geen gelegenheid. Men zei my, dat het uit veel fraeje vertrekken, alle op zyn Hollands gemaakt, bestond, die ook meest op zyn Nederlands opgecierd, en van diergelyken huisraad voorzien waren.

Ter rechterhand van de voornoemde brug heeft men den Moofchen Tempel, een vierkant groot en aanzienlyk gebouw

van hout, voorzien van vyf verdiepingen, of daken, die hoe langer hoe kleiner (volgens de wyze van alle de tempels der Mooren) in 't oploopen zich vertoonen, en in welke niet anders fraeis te zien is. Men mag'er niet ingaan; dog in Amboina heb ik zoo veel Moofche Tempels (die van deze niet, dan in groote, verschillen) gezien, en zoo klaar beschreven, dat het niet nodig is daar van iets meer te zeggen.

Na de land-kant legt de geheele stad open, en ongedekt. Achter de visscherswooningen, die men aan de eene zyde aan strand heeft, zyn ook eenige zout-pannen, waar van zout bereid, en gebruikt werd.

Hier heeft men, buiten de Javaanen, allerlei volk, die komen handelen, als de Chineezen, Guzeraters, Perſianen, Turken, Armeniers, Venetiaanen, Engelzen, Nederlanders, en meer andere, welker voornamste handel in gember bestaat, alzo de peper maar voor de Compagnie is.

Daar hebt gy die oude vermaarde stad in hare heerlykheid, die niet naamwaardig is, hoewel ik wel gelooven wil, dat de zelve A°. 1680, toen de oude Koning die in brand stak, veel van haar oude luister verloren heeft. Het verdere kan men in de teekening der platte grond zien; dog het meeste daar van is niet meer in wezen, dieneende alleen om te toonen, hoe zy wel eer geweest is.

BANTAMZE ZAAKEN.

Bantamze
zaaken.

NA 't beschryven dezer stad gaan wy over tot de zaken, die tot de zelve behooren, en van tyd tot tyd daar in gevallen zyn.

Bantam,
en des zelfs
Koningen
op zich
zelven.

Ut het vorige, 't geen wy over de zaken van Java gezegt hebben, is reeds gebleken, dat deze stad van de oudste tyden af, die de Javanen weten op te rekenen, altyd onder een byzonderen Koning gestaan heeft, die een Vorst op zich zelve was, en geenzins onder den Keizer van Java stond, hoewel die Keizeren nu en dan zulks wel voorgaven, maar die alle de landen daar ontrent als een Koningryk op zich zelve van ouds her, immers al voor de tyden van Ibn Moelana, bestierd heeft.

Wie hier in die eerste tyden Koning was, weten ons de Javanen niet te zeggen; maar wy hebben uit het verhaal der Javaansche zaken, by de komst van Sjeich Ibn Moelana gezien, dat hy de Koningen van Padjadjaran en Bantam Girang (de oude zetel der Bantammers, en een stad, wat landewaard in gelegen) bekeerd, en hen aan zich onderworpen hebbende, na zyn dood drie Ryken, aan zyne drie zoonen ieder een, heeft nagelaten, waar van Bantam 'er een was. Zelf wil men, dat de Koningen van Bantam van ouds hun Hof op Padjadjaran gehouden hebben.

Oorspron-
kelyk van
Sjeich Ibn
Moelana.

Hier uit zien wy, dat deze Koningen geen regte Javanen, maar van een Arabische vader, en van een Javaansche moeder en dierhalven, als een mengelslag, van hen voortgesprooten zyn.

Die Arabier dan, Sjeich Ibn Moelana, of Ibn Israël, en gemeenlyk Socfoehoan Goenong Djati genaamd, liet een zoon na, van welken alle de Koningen van Bantam zedert A°. 1406 of 1407 afkomstig zyn.

Hun naa-
men.

Hunne naamen zyn deze, zoo als zy malkanderen in rang volgen.

- De 1e. Pangerang Hassanoddien, na zyn dood Sabakingking, dat is, de beweende, genaamd. Een Vorst die 120 jaaren geleefd heeft. Hy werd gevolgd van zyn tweeden zoon.
- 2e. Pangerang Joefef, na zyn dood, Parsaran, dat is de rustende, of slapende, genaamd. Zyn zoon is hem gevolgd.
- 3e. Mohammed, na zyn dood Pangerang Sedang Rana, dat is, de sneuvelde in het Ryk, genaamd. Zyn vervanger was zyn zoon.
- 4e. Sulthan Aboc il Mafachier Abdul Cadir. Deze is na zyn dood Sulthan Agong, na 't Javaans dorp Canari, daar hy begraven legt,

genocmt, en is gevolgt door zyn zoon.

- De 5e. Abdul Maali Ahmed. Deze stierf voor Palimbang ontrent A°. 1596.
- 6e. Sulthan Aboc il Mafachier Abdul Cadir, van A°. 1596 tot 1634.
- 7e. Aboc il Fatta Abdul Fataehi. Die van A°. 1634 tot 1680 geregeerd, en onder welke men de meeste voorvallen van belang gehad heeft. Hy werd gemeenlyk Sulthan Agong Tirtajassa, dat is, de groote Koning van het verre-Itroomend water, genaamd. Na hem geregeerde zyn oudste zoon.
- 8e. Aboc il Nafaar Abdul Cahar, anders Sulthan Hhadji (om dat hy een reize na Mekka gedaan heeft, vermits Hhadji zoo veel als een Pelgrim of Bedevaarts-Reiziger, betekend) genaamd. Deze geregeerde van A°. 1680 tot 1687, gevolgd zynde van zyn zoon.
- 9e. Aboc il Falaal Mohammed Jachia. Deze geregeerde van A°. 1687 tot 1690.
- 10e. Aboc il Machasin Mohammed Djenoel Abidien. Deze was een broeder van den vorigen Koning, en tweede zoon van Aboc il Nafaar, de welke A°. 1690 zyn bestier begon, en nog gereerd.

Onder dezen Koning nu stond van ouds her niet alleen Bantam, en de verderlanden, die van 't Koningryk Jakarta ontrent de Rivier van Tangerang bepaald werden; maar Sjeich Ibn Moelana heeft ook de kust van Lampon, of Bangkoelo, Sillebar, en alles van daar Zuid-aan, al van die eerste tyden af veroverd, en aan zyn kroon gehegt; dog van Bangkoelo tot Ginkal toe staat alles onder ons. Hier van daan is 't ook dat de Koningen van Indrapoera nog eenigzins rekenen maagtschap van de Koningen van Bantam te zyn, 'tgeen zy A°. 1671 voorgaven, om zig dus van onder onze magt te onttrekken, en zich onder de bescherming van Sulthan Agong, onzen getlagen vyand, te begeben; dog 't werd hen belet.

In oude tyden sehynd ook Palimbang onder hen gestaan te hebben, want om dat zy A°. 1596 van hunnen wettigen Koning afgevallen waren, was Abdul Maali Ahmed 'er na toegegaan, om deze afvaligen weer tot reden te brengen; dog hy liet daar 't leven.

Ook sehynen de Maningeabers onder deze Vorsten te staan. Altoos wy zyn verzekerd, dat zy A°. 1686, en later, onder hen nog stonden, gelyk ik vertrouwd, dat de

Wata
den on-
hen ito-
den.

1595 de meeste volkeren op Sumatra's einde, na Lampons kant, nu nog onder hen staan.

Op Borneo heeft deze Koning ook over Succadana, en over de landen daar onder, tot aan Landa toe, behorende, het oppergebied. Uit al het welke blykt, dat dit een zeer magtig Vorst is, by welchen ook van ouds her geen van alle de Koningen van Java kon vergeleken werden.

Lang voor ons zyn hier de Portugeezen, en ook eenige tyd voor ons de Engelschen geweest

1596
1 ver-
euen.
Uit ons vorig sehryven is al gebleken, hoe de vier eerste schepen den 2 April 1595 uit Texel gezeild, Mauritius, Hollandia, Amsterdam, en de Pinas het Duitken, (waar op Kornelis Houtman, Gerard van Beuningen, en Reinier van Hel Commiezen of Opperkooplieden waren) den 22 Juny 1596 voor Bantam op de Rheedde gekomen zyn.

Ontrent deze tyd was de Koning Abdul Maali voor Palimbang doodgebleven, en in plaats van de jonge Koning, Sulthan Aboe il Mafachir Abdul Cadir, toen maar een kind van vyf of zes maanden oud (zoo de Javanen zeiden) regeerde hier een Pangerang.

De eerste, die hen aan boord quamen, waren zes Portugeezen met hunne slaven, in een prauw, niet zoo zeer om hen te verwelkomen, als om hen te verspielen, en om de Inlanders (gelyk zy naderhand met alle magt deden) tegen hen op te rojen, en voor den valschen Keizer van Java, daar toen zynde, op te hitzen, ten einde hy onze schepen afloopen mogt, gelyk zy hem voor de bloote rompen 4000 Ryxdaalders beloofd hadden, al 't welke ons door een Portugees, ons geheel getrouw, en Pedro d'Ataïdo genaamd, en dien zy naderhand nog op zyn bed vermoord hebben, wierd bekend gemaakt.

Den 24 dito verzogt den Sjahbandar, dat Kornelis Houtman (die zich Kapitein Majoor liet noemen) dog aan land wilde stappen; dat hy afloeg, verzoekende, dat de Landvoogd van Bantam eerst eens aan boord wilde komen, en dat hy dan met hem na land zou gaan.

1596
1 ont-
gen.
Daar na quam de Zeevoogd van Bantam, Temanggong Angabaja, mede aan boord, en den onzen des Landvoogds vriendschap aanbieden, zoo dat zich alles in het ceert zeer wel schein op te doen.

Zy verzogten de onzen, om die van Palimbang te willen beoorloggen, en met onze schepen derwaards te gaan, om hen ter zee aan te tasten, gelyk zy te land doen zouden, om de dood van Sulthan Aboe il Maali Ahhmed te wreken; dog de onzen zeiden, dat zy, kooplieden zynde, niet om te oorloggen, maar om koophandel te dryven, daar quamen, en niet bevoegd, nog gemagtigd waren om
IV. Deel.

dit te doen, verzoekende derhalven daar A°. 1596. af versoond te werden.

Den 27 dito gingen de onzen aan land, om den Landvoogd van Bantam te begroeten, en te befehenken, bestaande dit geschenk, in zommige schoone crystallyne glazen, een vergulde spiegel, en een stuk rood scharlaken, 't geen door vier Adelborsten gedragen wierd.

Zy bragten hem dit geschenk, met verzoek, dat hy de Opperhoofden aan boord geliefde te komen bezoeken, om met den anderen een vast verbond te maken, waar op hy zeide zich te zullen beraden. Hy quam daags 'er aan, met 16 groote prauwen, dog, verzogt zynde, om in de cajuit te gaan, begon hy te beven, vreezende, dat men hem daar gevangen zou houden, hoewel hy dat eindelyk, op aanrading van den Temanggong, en Sjahbandar, nog dede. Hy beloofde de onzen toen, dat geen anderen van Ipeceryen verzien zouden werden, voor dat de onzen volladen waren.

Hy bezag 't schip overal, verzogt, dat men al 't geschut los branden zou, gelyk geschiede, en verhaalde de Sjahbandar toen ook, dat de Portugeezen hen twee honderd duizend ducaten voor Poelo Pandjang, om zich daar neder te zetten, geboden, dog dat zy, voor iets quaads vreezende, dat afgeslagen hadden, om dat zy, zich daar sterk makende, Bantam volslagen in hun bedwang zouden hebben.

Het schein toen egter uit veel omstandigheden, dat de Bantammers de Portugeezen, en ook die de Bantammers, niet veel vertrouden, alzooy zy beiden ons gedurig de een tegen den ander waarfchouden, dat zy toeleiden om de onzen te bederven, dat ik geloove dat zy beide even ernstig meenden, en voor al de Bantammer, die in de Portugeezen al zoo weinig zin, als in ons had.

Den 1 July ging Kornelis Houtman met 9 Adelborsten aan land, wierd zeer deftig ontfangen, gaf aan den Landvoogd zyne gloofs-brieven over, om volgens de zelve een vast verbond met hem te maken.

Hoe zy den gewaanden Keizer van Java met zyne twee zoonen toen ook aan boord kregen, en hoe des zelfs toeleg was, om de schepen af te loopen, hebben wy bevorens in 't leven van dien Keizer al aangehaald, als mede hoe de Bantammers en Portugeezen ons toen voor den Keizer, en de Keizer ons weer voor hen waarfchoude, hoewel zy alle schelmen en ver-raders te hoop waren.

Den 12 dito gingen Houtman en Verhel na land, alwaar zy met den Landvoogd een verbond maakten, belovende malkanderen, by eedstaving, als getrouwe vrienden in alles, dat billyk en redelyk was, te helpen.

E c Daar

A. 1596.

Daar op quamen de onzen den 14 dito met hunne goederen aan land, daar hen een steenen huis tot bewaring der zelve gegeven wierd.

Den 16 dito quam de Landvoogd met zyne verdere Grooten die zien, kocht'er veel af, beloovende die met peper, zoo ras zy die inoegsten zouden, en die zy meest uit de bogt van Lampon krygen moesten, tegen de prys, die'er dan op wezen zou, te betalen; dog de onzen, denkende de zelve by 't nieuwe gewasch nog beter koop te krygen, wilden nog niet koopen, schoon hen dat sterk van anderen, die de zaken van Bantam beter, dan zy, kenden, geraden wierd, dat den Landvoogd quade gedagten van hen gaf.

De Bantammer bedriegt de onzen.

De Portugeezen boden hem groot geld dat hy de onzen daar dog van daan zou doen vertrekken, en ons geen handel geven wilde.

Ondertusschen had hy van de onzen al een deel geld en koopmanschappen weg, op belofte, dat hy ons met peper betalen zou, vergaderende dikwils om met de onzen daar af te spreken, dog ondertusschen quam'er niet af, waar ontrent de Portugeezen ons zeer veel quaad deden; zoo dat het scheen, als of zy de onzen daar maar wilden doen uitteeren.

Waar op zy hem dreigen.

Dit maakte onze Kapiteins en verdere scheeps-overheden, zoo moeijelyk, dat zy den Landvoogd vry stout zynetrouwloosheid, van zyn woord niet te houden, verweet, hem dreigende, zoo hy hen niet betaalde, de stad in brand te schieten, waar ontrent zig Houtman vry scherp gedragen, en waar op hy ook zeer sterk gerocmd had.

Daar op hadden de Bantammers, voor ongeval vreezende, niet alleen al hunne vaartuigen, met kerving van de kabels, na de wal laten dryven, maar men had den onzen, aan land zynde, ook gewaarschouwd, wel op hun hoede te zyn, vermits'er tot Jakarta veel vaartuigen toegegruft wierden, om hunne schepen aan te taften.

Houtman, met eenig volk gevangen.

Niet tegenstaande deze waarfchouwing, ging Houtman egter weder met 7 mannen aan land, alwaar hy, by den Landvoogd gekomen zynde, met alle de zynen, over zyn stoute en trotze woorden, vast gehouden wierd, latende de Landvoogd, tot gerustheid der onzen, aan boord door zyn Tolk en negen slaven weten, dat zy voor hun volk niet bevreesd moesten zyn, alzoo hy dien Kapitein en 't volk, maar alleen om zyn dreigementen, van twee Jonken, die daar met nagelen geladen lagen, te willen aanhalen, maar zoo lang by zich behouden zou, tot dat de zelve vertrokken zouden zyn.

De onzen, den Tolk niet geloovende, zetteden hem, en zeven slaven mede ge-

vangen, latende hem door die twee andere A. 1596. re slaven weten, dat hy de onzen aanstonds los laten, of dat zy de zynen mede gevangen houden, en verder wel weten zouden, wat zy met hen te doen hadden.

De Landvoogd, dit hoerende, zwoor, dat, zoo die Tolk voor zon's ondergang niet aan land was, hy ons volk zou dooden.

Hier op, als ook op 't ernstig schryven der gevangenen, die in gestadige vreeze des doods zaten, wierd de Tolk daags'er aan los gelaten.

Ondertusschen lieten de onzen iemand met eenig geld aan land gaan, belattende aan onze gevangenen doch te maken, dat zy los komen mogten; dog in plaats van dit, hield de Landvoogd dezen man mede gevangen.

Daar op lieten de onzen hunne gevangene makkers weten, dat zy met de schepen voor de stad wilden komen, om den Landvoogd te dwingen hen over te geven. Zy schreven daar op, dat, zoo zy dit deden, zy dan zekerlyk lyveloos waren.

Zy lieten dat egter den 4 Septemberaan den Landvoogd zeggen, om hem door dit dreigement tot reden te brengen, nemende ondertusschen nu en dan niet alleeneenige van hunne vaartuigen; maar zy quamen ook metter daad kort daar aan de stad beschieten, waar over de Landvoogd de onzen aanstonds dooden wilde; hoewel hy dit nog uitfelde.

Wanneer nu de onzen, welke men beloofd had, hunne gevangenen den 7 September los te laten, zagen, dat'er weer niets van quam, hebben zy de stad weer beschoten, in welke tusschen tyd de Pinas vast raakte, en van veel Bantamse vaartuigen bezet; dog door de onzen weer gered wierd.

De Landvoogd, over dit nieuw beschieten der stad zeer op de onze verbitterd, wilde toen, zonder eenige genade, de onzen om hals brengen.

Op 't schryven van Houtman hielden onze schepen wat op met schieten, ook verzeilden zy den 13 dito wegens gebrek van water.

Zoo ras de schepen weg waren, wierden de gevangenen aan diegenen, die slaven in de scheepsstryd verloren hadden, omgedeeld, by de welke zy zeer hart gegerift wierden, om Moorfch te werden.

De Portugeezen, hun booze rol hier weer speelende, boden vier duizend Ryx-zaken, of daalders, aan die van Bantam voor onze gevangenen, wenshende hun hert aan Kornelis Houtman, dien zy witten oorzaak te zyn, dat de onzen daar gekomen waren, wel eens op te haalen; dog hoe verbitterd de Landvoogd op de onzen was, kon hy dit egter niet goedvinden.

Den 1 Octoer quamen de schepen weder voor de stad, die eindelyk na veel schry-

0. 1596. schryvens over en weder, het op den 11 dito met den Landvoogd zoo verre bragten, dat de onzen, mits 2000 Ryxdaalders tot losgeld betalende, vry en vrank weder na boord zouden gaan, en dat ieder verder houden zoude, 't geen hy genomen had. Waar op onze gevangenen weer aan boord gekomen zyn.

Kort daar aan zag men, dat de Landvoogd het met ons niet wel meende, alzoo hy den 25 dito klaar uit zeide, dat zy elders vertrekken konden, waar toe zeker Portugees Gezant, ondertuffehen van Malacka met een geschenck van tien duizend Ryxdaalders op den 30 dito voor Bantam versheenen, niet weinig mede gewerkt had, in zoo verre, dat de Landvoogd de onzen eindelyk den handel aldaar verbood.

Daar op namen de onzen zedert den 1 November twee van hunne jonken, waarom zy hen zogten te overvallen, om 't welke te ontgaan, de onzen den 6 dito van daar verzeilden, ziende daar geen voordeel meer te doen. Zy quamen zedert voor Jaetra, en Toeban; daar de Commies Verhel (gelyk wy bevorens verhaald hebben) deerlyk vermoord wierd.

Van daar liepen zy na Madura, en Balamboang, daar zy den 21 January 1597 voor quamen, en vervolgden van daar hunne reize na 't Vaderland met 3 schepen, alzoo zy 't lek schip Amsterdam den 1 dito verbrand hadden.

Men ziet hier uit, dat het eerste onthaal aan de onzen op Bantam, in allen deelen slegt en bedriegelyk was,

By de tweede reize der Hollanders na Indiën, onder den wakkeren Zeevoogd Jacob Korneliszoon van Nek met 8 schepen den 1 May 1598 ondernomen, quamen 3 schepen van die vloot, te weten, Mauritius, Hollandia, en Overysfel, den 26 November voor Bantam ten anker, en wierden beter, als bevorens, behandeld; gelyk vier weken, na dat zy daar gelegen hadden, de andere schepen daar mede aankwamen. Zedert zyn van tyd tot tyd 'onze Zeevoogden hier aangekomen, en in goede vriendschap met die van Bantam gebleven.

De wakkerre Zeevoogd Wolfert Hermanszoon met de schepen Gelderland, Zeelandia, Utrecht, de Wagter, en een kleen jagt van 25 lasten, in November 1601 tot Palimbang gekomen, en daar onderricht zynde, dat Andrea Furtado de Mendosa met een vloot van 30 zeilen voor Bantam lag, om dat te belegeren, en ons uit Indiën te verdryven, quam den 27 December voor Bantam.

Hy sloeg daar tegen de Portugeezen, kreeg door 't springen van een stuk een rampje aan zyn roer, hervattede den sryd den 29 dito, klampte twee galcyen aan

boord, die hy nam, en liep den 1 Ja^a. 1602: nuary 1602 zegepralcnde op de Rheede van Bantam, werdende van de Bantamers met zeer veel eere ontfangen, zonder dat hem de Portugeezen weder dorsten aandoen. Den Pangerang vereerde hem ook een drink-vat van een Maldiva-ze calappus-noot (een heerlyk tegen-gift) met goud beslagen, tot dankbaarheid dat hy hen van dat beleg verloft had, na welken tyd de kragten dezer Noot ook eerst bekend wierden in Holland.

Ao. 1602 is hier van onzent wegen Nicolaas Gaaf, Opperkoopman, en Jan Lo^a. 1602 dewykszoon, Onderkoopman, en Ao. 1603 Melchior de Vogelaar, een Opperkoopman, om den handel van wegen onze Maatschappy waar te nemen, geweest.

Den 20 October des zelve jaars wierden onzen van den Koning van Bantam een erf vergund, om een steenen huiste bouwen, om daar in hunne goederen te bewaren; dog die van Bantam wilden ons dat zoo sterk niet laten maken, als wy voorgenomen hadden.

In dezen tyd was hier als Opperkoopman en Hoofd, in plaats van de Vogelaar, François Wittert, by welken Steven Doenzen, van Utrecht, Onderkoopman; Jan Walen van Dorregrt, Assistent, Gerit Reyerszoon van Oldenburg, Toll, en Assistent, nevens nog zes andere, met een somme van 3743½ Roozenobels, a 8 gl. 15 stuiv. ieder, 5000 Realen van agten, 287 dito nieuwe gemunte Realen, en 979 Realen, te zamen 27472 Realen van agten bedragende, gevoegd wierden; werdende hy zedert Kapitein genaamt.

Deze François Wittert is hier Hoofd gebleven tot Ao. 1605, en toen vervangen door Jan Willemszoon Verfchoor, die hier Opperhoofd van den handel tot Ao. 1607 was; wanneer hy vervangen is door Jacques l'Hercmitte. Deze bleef het tot Ao. 1610, zynde zyn volk den 4 July van 25 tot 9 verminderd. Ook was 'er door hem ontrent dezen tyd met den Koning geen verbintenis ter wereld te maken, zoo dat wy toen op onze hoede waren.

Wie 't na dien tyd wierd, is my onbekend; dog Ao. 1613 quam hier de Opperkoopman Jan Pieterszoon Koen, die dit Comptoir eenige jaren aan een, en zedert den 30 December 1715 als ordinaris Raad en als bestierder van den handel van Indiën, of Directeur generaal, met veel luister waar nam, tot dat hy in Juny 1618 Opperlandvoogd van Indiën geworden zynde, Kornelis Houbraken hier in zyn plaats quam, om onze zaken (alzoo 't uit was met den handel) hier waar te nemen, die 'ertot Ao. 1619 bleef, wanneer hy in October door Abraham van Uffelen vervangen is, hoewel hy 'er in die tyd nog zamen nevens Henrik Janszoon, gewezen

A°. 1624. Directeur van Patani, was.

Deze lag 'er mede niet lang, aangezien wy in 't laatste van 't jaar 1618 al moeilykheden met de Bantammers en de Engelschen begonnen te krygen, die ons A°. 1619 geheel uit Indiën zогten te boenen; dog hoe toen de Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen zich als een dapper held 'er doorgered, Jakatra veroverd, en dezen Pangerang van Bantam gedwongen heeft, onze gevangenen aanstonds over te geven, zullen wy, om geen tweemaal eene zaak te zeggen, in de beschryving van Batavia, als daar eigentlyk toe behoorende, en verder in zyn leven, zeer omstandig zien.

A°. 1620 geraakten de Bantammer in oorlog met den Soefochoenan van Java, en aangezien wy toen weer vrienden waren, verzogt de Keizer ons, dat wy hem tegen die van Bantam wilden helpen, dat wy, volgens last der Heeren zeventien van den 24 October 1621, en den 8 September 1622, maar dragende hielden.

Geveinsde handeling der Bantammers met ons A°. 1624.

Vermits nu de Bantammer, ziende, dat 'er zoo veel schepen van de Engelzen, en van de onzen quamen, voor zich zelve begon te vreezen, dwong hy de onzen allenskens onder de hand, door den peperhandel, om een vast Comptoir op Jakatra op te richten, en na dien tyd den handel op Jambi ernstiger, dan voorhenen, te zoeken; 't welk hy A°. 1624 ziende, zogt hy ons toen wel weder aan zyn snoer te krygen, dog gebruikte de regte middelen niet, behalven dat de Engelschen daar mede onder werkten, door het zoeken van welke vercheide belangen, de geschillen nu en dan meer en meer reezen, dat ook oorzaak was, dat de Heeren zeventien by schryvens van den 17 October 1624 belastten, dat wy de baey van Bantam zoo lang bezet zouden houden, en andere beletten daar ten handel te komen, tot dat zy, in opzicht van de prys van de peper, en den peperhandel zich redelyker met ons zouden aanstellen.

Wie hier A°. 1632 lag.

A°. 1632 lag hier de Koopman Pieter Franszoon, om den handel van onze Maatschappy waar te nemen; ook hadden de Engelschen toen, of 't jaar daar aan, en nog lang daar na, een Logie en Comptoir aldaar.

Ontrent dezen tyd begon Sulthan Aboe il Mafachier Abdul Cadir aan 't quynen te raken, en stierf A°. 1634, latende zyn Ryk na aan zyn zoon Aboe il Fatta Abdul Fatachi, dien wy voortaan (om dat hy zoo best bekend is) Sulthan Agong zullen noemen.

Sulthan Agong werd A°. 1634 Koning.

Deze dan A°. 1634 (wanneer hy 17 jaren oud was, zoo my zyn zoon, Pangerang Poerabaja A°. 1713 den 27 Maart verhaald heeft) tot de kroon gekomen zynde, heeft zig van den beginne af al betoont on-

ze vyand te zyn; dog alzoo hy nu en dan A°. 1695. van de onzen vry wat klop kreeg, wierd 'er tusschen de onzen en hem den 17 February door den Opperkoopman Henrik Hagenaar een vrede getroffen.

Dog gelyk deze Koning niet rusten kon, is hy niet lang daar na tegen de onzen weder uitgebersten; maar wierd van tyd tot tyd zoodanig tot reden gebracht, dat hy A°. 1645 weder genoodzaakt wierd vrede te maken, wanneer ons de Soefochoenan, die zich in dat zelve jaar mede met ons bevredigde, wel uitdrukkelyk verzogt, dat wy de maar pas gemaakte vrede met den Koning van Bantam wilden breken, dat om redenen van staat by de onzen vlak afgelagen wierd.

Deze vrede duurde wederom niet lang, Leefd met alzoo die trouwlooze en tegen ons zeer bitterde Koning niet nalaten kon, ons, daar hy maar kon, te quellen, en zyn gemaakte verbonden meinedig te breken, dat eindelyk zoo hoog liep, dat hy zich niet ontzag A°. 1652 Batavia met 60000 man te belegeren.

Hoewel dit beleg van weinig belang was, leden wy egter by dien oorlog op Batavia groote schade, vermits zeer veel van onze misnoegde slaven maar na Bantam liepen, en daar aangehouden wierden, behalven dat zy onze zuiker-moolens, huizen, 't veldgewasch, enz. ontrent Batavia, dat hy bezet hield, verbrandden.

Dezen oorlog duurde al eenigetyd, tot A°. 1655 dat 'er eindelyk een vaste vrede (zoo 't de naam had) door de Heer Arnold de Vlaming den 10 July 1659 gemaakt wierd, zedert welken tyd de onze hier weder een vast Comptoir, en een vast Opperhoofd gehad hebben.

De naamen der Opperhoofden, die hier zedert gelegen hebben, zyn deze: Naamen der Opperhoofden.

BANTAMZE

OPPERHOOFDEN.

- A°. 1659. De Koopman *Dirk van Lier*, en de Vaandrig *Frederik Henrikszoon*.
1660. De Onderkoopman *Jan de Harde*.
De Koopman *Evert Michielszoon*, en
De Assistent, *Jan van Meerwyk*.
1661. De Boekhouder *David Luton*, en de Assistent *Jan van Meerwyk*.
1662. De Assistent *Ocker Ockerszoon*.
1669. De Boekhouder *Willem Caaf*, die naderhand Koopman wierd.
1683. De Kapitein *Herman Dirkszoon Wanderpoel*.

1684. De

- 1680. Ao. 1684. De Bevelhebber *Willem Harzink*.
- 1685. De Opperkoopman *Everard vander Schuur*.
- 1686. De Bevelhebber *Salomon le Sage*.
- 1687. De Opperkoopman *Johannes Leewenзон*.
- 1688. De Provisioneel - Luitenant *Roelof Goens*.
- 1689. De Koopman *Louis de Keizer*.
- 1692. De Opperkoopman *Edmon Sterreveld*.
- 1694. De Bevelhebber *Herman Dirks-zoon Wanderpoel*.
- 1696. De Koopman *Zacharias Roman*.
- 1703. De Opperkoopman *Jan van Velzen*, en
De Bevelhebber *Bitter van Rbede*.
- 1707. De Koopman *Guilliam Wys*.
Naderhand Opperkoopman.
- 1709. De Kapitein *George Irederik Beilwitz*. tot 1715, dat Hoofd van Java wierd.
- 1715. *Emond Buik*, tot 1721.
- 1721. *Adriaan van Tets* tot 1723.
- 1723. *N. van Arrewynen*.

afreding bekend te maken, en om de A. 1680. oude verbonden te vernieuwen, wierd hen vertoond, hoe meenigvuldige verbonden van ons met Sulthan Agong gemaakt, en hoe trouwloos die van tyd tot tyd door dien Vorst gebroken waren, houdende niet alleen onzen slaven, en naderhand ook onze dienaaren, en vrylieden aan, maar zelfs zig nog onlangs niet ontzien hebbende onze jagten vyandelyk aan te tasten, en ons Comptoir op Andragiri af te loopen, ja zelfs ons Oppcrhoofd aldaar, met de verdere dienaaren, schandelyk en jammerlyk te vermoorden, roovende al hunne goederen, en hen dus als openbare vyanden behandelende.

Dierhalven zeiden haar Edelheden over Diege-geen nieuwe vrede te kunnen handelen, noegdoening over voor en al eer zy over al deze vyandelyke bedryven en groote schade, hen aangedaan, de gelede genoege doening, en vergoeding hadden. (schade eifchen.)

De Gezanten, over dit voorstel, dat zy niet verwacht hadden, ontzet, zeiden hier ontrent geen last te hebben, en dierhalven zig daar over met ons niet te kunnen in laten; dog haar Edelheden niet eer van eenige andere zaken willende spreken, zoo moest niet alleen een van de Gezanten, om nader last hier over, te rug gaan; maar men zond den 20 Juny zelf eenige gezanten van onze kant aan dien Vorst, om te zien, of men malkanderen zou kunnen verstaan.

Deze afgezonden waren de Advocaat Handeling Fiscaal Zeeman, en de Licentmeester Okker Okkerszoon, die 36 man onder een Vaandrig, alle in 't rood, by zich hadden, benevens de Heeren Jacob Does, Johan Cops, Steven Schorer, Mr. Henrik de Bolland, Maarten van Ingen, David de Vicq (als Geheimfchryver) en den Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagoes; dog zy keerden den 14 Augustus vruchteloos weder.

De Koning kon de zaken, die hem voorgesteld wierden, niet wraaken nog loochenen; maar verzogt haar Edelheden dog geen voldoening van hem te vorderen over zaken voor zyn tyd, en buiten zyne medewerking, begaan, verzoekende alleen erkend te werden, en in vriendschap met haar Edelheden te leven.

Men schikte van onze kant dan alles, De vrede zoo veel mogelyk was, in, te meer, de- getroffen, en de Koning beloofde alle onze slaven, die nog in wezen waren, weder over te leverden, en daar op wierd een nieuw en by ons vast verbond met dien Vorst gemaakt.

In 't volgende jaar 1681, in October, Als by die zond deze Vorst ook eenige Gezanten na Engeland, om dien Koning ook kennis van zyne verheffing tot den throon van Bantam (of Soerafoan, zoo hy het in zyne brieven toen noemde, hoewel hy na den oorslog dien naam openbaar verboden heeft) te

Wel is waar, dat wy zedert dien tyd daar weer een vast verblyf hadden; dog gelyk deze boosaardige Koning niet rusten, nog nalaten kon ons, even als in vorige tyden, te quellen, alzoo deed hy vandyd tot tyd ons weer moeite aan met 't aanhouden van onze slaven.

Na dat hy al deze moedwil bedreven had, vond hy goed, om zyn oudsten zoon, Sulthan Aboe il Nasaar Abdul Cahar (anders gemeenelyk Sulthan Hhadji genaamt) over te leveren.

Hy was daár toe, 't zy wegens zynen ouderdom van 63 jaren, en om zyn rust nu wat te zoeken, overgeslagen, voorgenomen hebbende zyn vermaak in Tirtajassa, een stad, 6 mylen van Bantam, en 1 myl van zee gelegen, te nemen, zich van alle zorge en Ryks-bekommeringen te ontdoen, en daar zyn verder leven gerust door te brengen, by de overgave van 't Ryk egter zeer groote inkomsten, om met zyn andere kinderen te bestaan, aan zich behoudende.

Zoo ras de jonge Vorst op den throon van zyn vader gestegen was, vond hy goed daar van kennis aan haar Edelheden te geven, zendende den 8 May deszelven jaars, zeer kort na zyne verheffing, zyne Gezanten met een gevolg van 300 mannen (om te meer luister aan dit gezantschap te geven) na Batavia, alwaar zy zeer wel van haar Edelheden ontfangen wierden.

Na dat zy nu de ware reden van hun komst hadden gemeld, om 's Konings verheffing tot de kroon, by zyn's vaders

A°. 1680. geven, waar op hy, by fchryvens van den Koning, en van de Engelfche Maatfchappij, in July 1682 daar voor erkend, en een uitdrukkelyk Gezant met gefchenken van dien Vorft, en met laft, om een nader verbond met hem op richten, is gezonden, dat by nader fchryvens der Engelfchen den 7 July 1682 vernieuwd, en weder aangeboden is.

In dit zelve jaar ging ook de Heer Johan van Hoorn, extraordinaar Raad van Indiën, als Gezant na Bantam, om dien Koning nader te begroeten, en veel geluk op zyn thron te wenfchen, die egter nog zoo vaft toen niet ftond, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

Ondertuffchen vond de jonge Koning niet geraden, zig op de oude Hovelingen van zyns vaders aanhang te vertrouwen; maar wel op eenige nieuwe, op welke hy meer ftaat kon maken, zonder de ouden egter te beledigen.

Misnoegen tegen den jongen Koning.

Dit fpeet deze oude Hovelingen zeer, en wanneer zy dit den ouden Koning bekend maakten, nam die dat niet alleen zeer qualyk; maar zag het aan als een hoon, hem zelf aangedaan, dat zyn zoon, na zoo grooten gunft, nu zoo veel agting niet voor hem had, om die groote oude en ervarene ftaatsbedienden, die hy hem zoo ernftig aanbevolen had, in eere te houden, en zig van hunnen goeden raad te bedienen; maar dat hy zich zelve verftouten dorft, hen met de nek aan te zien, en nergens in te gebruiken, latende hun als verfhovelingen maar dood eten, zonder eenig ampt van belang aan hen te geven.

Waar op de oude voorneemend hem weer af te zetten.

Dit deed den ouden Koning, die dagelyks door deze gehoonde grooten meer en meer tegen de jongen Vorft wierd opgezet, in 't geheim hier over morren, en wrokken, en gelyk hy doch noit rusten kon, en altyd woelen moest, nam hy van dien tyd af voor, zynen zoon weer van den thron te ftooten, en of zelf weder te regeeren, of een van zyne andere vier zoonen op den thron te zetten.

Hy kreeg ook onder de hand een grooten aanhang, alzooveele tegen den jongen Vorft ook zeer misnoegd waren, om dat hy hen met een nieuwe fchatting bezwaard had, dat hy, om de laften des Ryks te dragen (alzooveel zyn vader nog zeer groote inkomsten voor zig bedongen, en behouden had) egter genoodzaakt geweest was te doen.

Hoe ftill nu dit by den ouden Koning, en zyne fchepzelen, bediffeld, en opgeftemd wierd, egter quam 'er de jonge Koning ten eerften agter.

Hy fprak 'er den Koning, zyn vader, over aan, die zig in 't eerft geheel onkundig hield, en het daar op nam, dat hy wel gewenfcht had, dat de jonge Koning zyn

oude Mantri's en Raaden zoo veragteglyk A°. 1682. niet behandelde; maar de jonge Koning, zig daar over niet verder willende inlaten, zei vlak uit tegen zyn vader, dat hy beft doen zou, dat hy zig met de zaken van 't Ryk nu niet meer bemoeide, die maaraan hem liet, en zig gerutt hield in Tirtajaffa, of anders een reize en bedevaart na Mekka deed, of dat hy, zoo hy zig weer met zyne regceering bemoeide, of eenige aanflagen met zyne vyanden tegen hem fmeedde (gelyk hy zeer wel wift gefchied te zyn, maar dat hy nu nog overitapte) zig genoodzaakt zou vinden, zoodanige maatregels ontrent hem en zynen aanhang te nemen, als met de rust en zekerheid van zyn kroon beft zouden overeen komen.

Dit waren woorden, die de vader niet konde verduwen, en die hem als uitzinnig maakten, zoo dat hy onverzetteglyk voornam openbaar uit te voeren, dat hy met de zynen nu al enigen tyd in het geheim belloten had. Hy verfterkte zich daar op ten eerften in Tirtajaffa, vergaderende zoo veel wapenen, en volk, als hy kon.

De jonge Koning, die van alles niet bericht kreeg, zat mede niet ftill, en liet ten eerften door Pangerang Wiragoena, een gewezen Metzelaar, en redelyk goed bouwkundige, een Vefting in de ftad maken, in welke hy zich, in tyden van nood, zou konnen verdedigen.

Eindelyk berfte het vuur, dat nu nog enigen tyd onder de afch had leggen fmeulen, met een heldere vlam het dak uit.

De oude Koning quam A°. 1682 Taft hem in het begin zeer ftout te veld, verfehen A°. 1682 aan, verbrand de ftad. voor de ftad Bantam met een groot heirleger, ftak de zelve alomme in brand, en noodzaakte den jongen Koning, die nu eerst zag, wie zyn vrienden of vyanden waren, van zyn meefte onderzaten verlaten, met zeer weinige van zyne getrouwfte vrienden des zelfs woede in dit Kasteel den Diamant te ontwyken.

Na dat nu zyn vader de Stad verwoeft En belegerde de Vorft in zyn Kasteel. had, quam hy hem in zyn Kasteel belegeren, en maakte het hem daar met zyne bateryen en gefehut zoo naauw, dat het niet lang te harden was, 't geen de jonge Koning wel bemerkte, zoo ras hy gewaar wierd, dat de Engelfchen en Deenen zig by zyne vyanden gevoegd hadden, en zig tegen hem lieten gebruiken.

Hy weerde zich ondertuffchen zeer deftig, voornamelyk door eenen Jacob de Roy, dien hy als zynen Kapitein aangenomen had, en door Pangerang Wiragoena geholpen zynde; maar deze, zoo wel als de Koning, te gemoet ziende, dat zy dit niet lang konden uithouden, rieden den Koning, dat hy door een van zyn getrouwfte vrienden haar Edelheden om hulp verzoeken zoude.

Daar op zond hy ten eersten Pangerang Wiagoena zelf (zoo men wil) of altoos een van zyne beste vrienden, die, na veel gevaar uitgeftaan te hebben, den 10 February op Batavia quam.

Deze Vorft maakte zyn hoogften nood, als mede 't gevaar van onzen Koopman, Comptoir, en goederen aldaar, aan haar Edelheden bekend, biddende zeer ernstig, dat haar Edelheden hem, haren bondgenoot, dog in dit uiterfte wilden byspringen.

Haar Edelheden, het gevaar van dezen Koning, en te gelyk ook haar eigen hier by te gemoet ziende, wierden nog nader hier af door onzen Koopman, den Heer Willem Caaf, verzekerd, die met groot gevaar van zyn leven na Batavia quam vlugten, verhalende, dat de oude Koning onze Logie verwoeft, al onze goederen weggeroofd, hem in 't uiterfte levensgevaar gebragt, en het kasteel van den jongen Koning zoo naauw bezet had, dat het die Vorft, met het kleen getal manschap, daar binnen, niet lang tegen 't geweld van zoo een groote meeningte zou konnen gaande houden, gelyk die Koning met een nieuwen verzoek-brief, haar Edelheden weer bekend maakte.

Na rype berading over deze zaak, die zeer teeder, en van een groot inzicht was, en dierhalven wel een diepe nadenking van alles, wat daar op volgen kon, vereifchte, begrepen haar Edelheden het wyzelyk, en net in den haak, zoodanig als het van welberadene mannen ontrent dit fluk begrepen kon werden.

Zy namen een besluit, om de zyde van den jongen Vorft, hoe zeer hy hen ook bad, nog niet te kiezen; maar om hare bemiddeling tusschen den vader en zoon eerst aan te bieden, om te zien, of zy die twee Vorften niet zouden konnen bevredigen.

Zy schreven dierhalven twee brieven, een aan den vader, en een aan den zoon, en men verkoos den Heer Majoor St. Martin als 't Hoofd der genen, die deze brieven te water brengen, en met die Vorften daar over nader handelen zouden. Men vond egter niet goed deze Gezanten voor de woede des vyands bloot te stellen, alzo men niet wift, of zy wel als vrienden ontfangen, en als Gezanten, volgens 't regt der volkeren, veilig toegelaten en gehoord zouden werden.

Men zond dierhalven voor af drie wel voorziene bodems, de Alexander, de gekroonde Vrede, Roemerswaal, en een Hoeker, op den 4 Maart, en hy zelf volgde den 6 dito met 't schip Europa, waar op 3 Kapiteins, en 200 man, behalven de Matroozen, en waar door zy in staat waren, zich wel te verdedigen. Hier mede vertrokken zynde, quamen zy den 8 op de Rhee de van Bantam, vaardigden die

twee brieven van haar Edelheden ten eersten aan die beide Vorften af, en boden harer Edelheden bemiddeling aan, die dien Heer te gelyk Veld-Heer over al ons volk, en om onze zaken aldaar te verrichten, gemaakt hadden.

Na dat zy nu eenige dagen na het antwoord van den ouden Koning gewagt hadden, en geen bescheid op dien brief, of op deze aanbieding kregen, en in tegendeel zagen, dat die Vorft het kasteel even fel beschieten liet (waar onder men zeide, dat andere Europeers niet weinig roeiden, doende den vyand van kruut en lood rykelyk onderstand) zoo vonden de onzen goed, een troep volks na dien Koning af te zenden, om te hooren, wat hy op dien brief en aanbieding zou gelieven te antwoorden.

Deze, daar op afgegaan zynde, quamen eenige Europeers te gemoet, die hen door een Engelsman afvraagden, *wat zy met de geschillen van deze twee Koningen te doen hadden, en waarom zy zich daar mede bemoeiden? Zy gaven tot antwoord, dat zy quamen als vrienden, om die beide Vorsten, waar 't mogelyk, te verzoenen.*

Dit geleek hen niet aan te staan, behalven dat 'er ten eersten zeer veel volks by een quam, en alles vervaardigd wierd, om de onzen (gelyk uit de gevolgen bleek) aan te tasten, weshalven zy onverrigter zake weer na boord keerden, zeggende, hoc zy gevaren waren, en wat zy gezien hadden.

Wanneer men dan zag, dat de oude Koning zig niet verwaardigde, om ons te antwoorden, en dat men zelfs niet ontzag, om den vuur op onze schepen te geven, en de jonge Koning ons weten liet, dat hy niet langer harden kon, zoo quam 'er last van Batavia, om dien Vorft spoedig uit zynen nood te helpen.

Daar op begon de Heer St. Martin alles gereed te maken, om te landen; maar gelyk die Heer in al zyn doen, en zelf in zyn spreken, zeer langzaam was, en dit veel wakkere Kapiteinen verveelde, alzo hy nu (zoo men my gezegt heeft) al 3 maanden voor die stad gelegen had, om te landen (willende dat doen vlak voor de Rivier, daar het toegeheid was) zoo maakte Kapitein Jonker haar Edelheden in stilte bekend, dat, zoo 'er geen andere last van haar Edelheden, en geen ander Hoofd quam, de zaken des jongen Konings (die in den uitersten nood was) en van de onzen daar, wel een slegten uitflag konden nemen.

Daar op zonden haar Edelheden den Heer Tak, om hem te raden (dog onder de Heer St. Martyns gezag) die de derde dag, na zyn komst, ons volk den 7 April 1682 op een plaats, daar men hem niet verwagte, landen dee, den vyand opfloeg, en den jongen Koning uit zynen nood verlostte.

De Heer St. Martin, die hier over zeer misnoegd was, en wel denken kon, dat

A. 1682.

Die haar Edelheden om hulp verzocht.

ie hare midde-ling aan-reden.

de Heer St. Martin last gegeven, is Veld-Heer.

A. 1682.

Haar Edelheden geven last, om den jongen Koning te helpen.

A. 1632.

de een of de ander van de Legerhoofden hem die kock moest gebakken hebben, quam 'er agter, wie hem by haar Edelheden verdagt gemaakt had, gelyk hy zedert dien tyd ook een bitteren haat tegen Kapitein Jonker gevoed, en naderhand zyn slag waargenomen heeft, om hem dit vry onvoorzigtig en vuil, op Batavia in zyn huis (gelyk wy by 't beschryven van Batavia zullen aanhaalen) betaald te zetten.

Tangerang door de onzen gewonnen, en de vyand verslaagd.

Ondertusschen hadden de onzen niet alleen de Vesting Tangerang door Kapitein Hartzing ingenomen; maar den ouden Koning, schoon wel 50000 man sterk, zoo schielijk op de vlugt gedreven, dat hy al zyn grof geschut, door verbaasheid agtergelaten, en zig na Tirtajassa op de vlugt begeven had, daar hy zich weer sterk maakte.

Rivieren door de onzen bezet.

Zy bleven daar by niet beruften; maar deden nu en dan uit verscheide Rivieren met hunne gewapende vaartuigen, veel schadelijke uitvallen op de onzen, die eerst vry veel daar door leden; dog dit wierd hen ten eersten door onze schepen verleerd, die voor de monden dezer Rivieren gingen leggen, zoo dat 'er geen een Bantam's vaartuig dorst uitkomen.

Na dat nu de Vorst door de onzen zoo gelukkig en zoo tydig (alzo het 'er op aanquam, en 't water al tot aan de lippen was) verlost wierd, belafte hy aanstonds, dat men de Hollandse vlag even onder de zyne zou laten waegen; censedeels, om te meer schrik en verslagenheid in de vyanden te brengen, en anderdeels, om te toonen, wat achtung hy voor ons had.

's Konings agting voor ons.

Zoo veel agting als nu de Vorst voor ons had, zoo veel veragting had hy integendeel voor de Engelschen, en meer andere Europeers, die hy zyn vyanden had zien helpen. Zyn wraaklust en woede tegen hen was zoo groot, dat hy hun allen wilden laten om hals brengen, en hunne goederen doen aantasten.

Die op ons verzoek, de verdere Europeers genadig handelde.

Onze Veld-Heer, dit als een zaak aanzierende, die, hoe onschuldig wy daar aan waren, egter door de Engelzen op onze rekening zou gezet werden, raadde dit den Koning af, en deed hem begrypen, dat hy dit om onzent wil nalaten moest, gelyk hy hem daar toe ook bewoog, zoo dat de Engelschen het dien Heer alleen dank te weten hebben, dat zy niet alle toen vermoord zyn, alzo de Koning in het eerst geen een van die Europeers, die hy tegen hem had zien vegten, en zyn vyanden zien ondersteunen, in 't leven wilde laten; waar in men hem geen ongelyk geven kon, dewyl zy zig dat zelfs op den hals gehaald hadden, behalven dat het regt des oorlogs dit medebragt, en in allen deelen billykte.

Her was een groote genade, dat hy de Engelzen, Franzen, en Deenen, als zyn-

de aan een en de zelve misdaad tegen hem A. 1632: schuldig, maar ongemoeid vertrekken liet, en het is zeker, dat geen van hun Koningen in zoodanigen geval, zoo veel beschiedenheid aan een Bantammer, die tegen hen in hun gezicht had durven stryden, bewezen zou hebben, als nu die Koning, latende die gene vry en vrank op ons verzoek uit zyn Ryk gaan, die, na 't genieten bevorens van zoo veel weldaden tegen hun verbond, met hem gemaakt, openbaar tegen hem met zyne vyanden hadden durven vegten. Zoo dat het wel 't werk van dwaazen geleck, dat men ons daar na de schuld geven wilde, dat het ons bedryf was, dat de Koning hun allen den handel verboden had.

Het was niet alleen de handel, dien hy hen ontzegt had; maar hy had hen allen ook verboden oit weer in zyn Ryk te komen, en deze lieden wilden nog moeite doen, om weer op Bantam een Comptoir te hebben, diens Koning zy zoo groote en billyke reden van toorn gegeven, en die, zoo wy 't niet belet hadden, hun allen deerlyk zou om hals gebragt hebben, waar toe zy, zoo zy in hun goed maar willen gaan, zeer veel redenen gegeven hadden. Hadden wy toen en daar hun verderf gezogt (gelyk zy ons naderhand zeer vuil aardig, en tegen de waarheid, zogen aan te wryven) wy hadden niet anders behoeven te doen, als de Koning te laten begaan, en het werk maar aan te zien, en 't is zeker, dat 'er geen een van hun allen zou in 't leven gebleven zyn.

Den Koning, ondertusschen vol bewe- Hoe de Kon- ging tegen de Engelschen (die hy om veel ning verder met de En- redenen 't minst vertrouwde, en 't meest gelschen haateld, haatte) deed de vensters, die zy niet wilden toefpykeren, door Pangerang Wira- goena met geweld sluiten en toefpykeren, en hunne galdery wegnemen, ook door zynen Kapitein, Jacob de Roy, de Engelsche vlag, van 't huis van hunnen Hopman Jan Fischer waegende, afhalen, niet begeerende, dat zyn vyanden, en die met hen tegen hem geheuld hadden, en nog heulden, hem nog met 't waegen van hunne vlagge zouden komen trotzeren. Ook scheurde hy die vlag in starden, en deelde van de zelve aan zyn volk sjerpen uit, dat de Engelschen naderhand al mede zeer quadaardig, en ondankbaar (schoon zy wel beter wisten, de Roy wel kenden, en wel gezien hadden, dat hy niet in onzen, maar in des Koning dienst was) op onze rekening openbaar dorsten stellen.

De Engelzen, al dezen hoon en smaet niet langer konnende verdragen, verzogten zeer ernstig, dat wy hun, en hunne goederen, met onze schepen na Batavia wilden brengen.

A. 1683. Men deed dit; dog onder beloften, dat zy vrugt 'er afaan onze Maatschappy be-
taalden zouden, waar na zy en hare goede-
ren met de fchepen Europa, nieuw Mid-
delburg, Delfshaven, en 't Woud, na Ba-

tavia gevoerd, en in allen deelen door ons
(alzo den Inlander hen geen een vaartuig
geven wilde) met Boots en Tsjampans,
om hunne goeclren af te zenden, gchol-
pen zyn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

A. 1683 *taft Tak Tirtajassa aan. Dat hy veroverd. En raakt over de Rivier in groot gevaar. Na de verovering van Anir, verlaten veel grooten Sultban Agong; dog de oude Koning geeft zich ook over. De jonge Koning bevoorrecht ons. Alzo hem de E. Maatschappy alles quijfchold. De oude Koning na Batavia ver-
plaatst, daar hy stierf.*

TErwyl de Engelzen nu na Bata-
via waren, ging de Heer Tak na 't
dorp Markefari, en veroverde dat
in korte tyd, na een fcherp gevegt, zon-
der dat 'er in dat jaar veel meer van belang
voorviel.

A. 1683, al een groot stuk weegs 'er
in, begon men de vyand weer op te zoe-
ken, en in zyn eigen neft aan te taften.

De Heer Tak taftte tegen Paafchen de
stad Tirtajassa aan, waar in de oude Kon-
ning zig zeer hertnekkig verweerde. Dog
deze Heer ziende, dat het by dag na zyn
zin niet ging, hervatte den ftryd des
nagts met zoo grooten geluk, dat hy de
vyand, die 't vuur van onze granaaten en
finkpotten niet langer verdragen kon, zoo
verre komen dede, van met ons nu wel te
willen handelen; dog dit vlak afgeflogen
zynde, begonnen zy weer even verwoed,
als te voren, met ons te vegten; dog als
zy nu zagen, dat wy ons daar fterk maak-
ten, en ons weinig aan hen gelegen lieten,
fnydende hen alle toevoer af, ftaken zy
zelfs in de derde nagt de stad Tirtajassa in
vollen brand.

De onzen kregen niet voor de mörge-
ftond bericht, hoe 't 'er was, en hoorden
toen, dat de vyand over de Rivier getrok-
ken, en na 't gebergte agter die stad ge-
weken was. Daar op trok de Heer Tak
'er na toe, vond die nog fmoekende, en
in 't paleis wel eenige buit, en veel zwaar
yzer gefchut op de bolwerken, dog geene
de minfte voorraad van oorlog.

Hy ging met eenigen over de Rivier,
daar hy zommige verlatene fchanffen vond,
weshalven hy dagt over de Rivier te rug
te keeren; dog wierd daar door een groote
troep Bantammers aangetaft, die hen de
pas na de fchuitjens affneden. Veelen die
niet zwemmen konden, lieten daar 't le-
ven, buiten de welke nog wel 200 ftuks,
die den vyand afwagteden, zich zeer
dapper dood vogten, alzo de vyand hen
veel te fterk was.

De Heer Tak ontquam het gevaar met
4 of 5 fchuitjens, die hy nog tydig kreeg,
moest het vermoorden van de zynen aan-
zien, zonder het te konnen wrecken, koc-
IV. Deel.

lende zyn moed aan een nieuwe vlam, die
hy by zyn te rugge komft in de stad aan-
ftak, en leggende de zelve dus nog ver-
der in koolen, waar op hy weer na Bant-
tam keerde, latende zyn meefte magt daar
onder Kapitein Hartzing befehanft.

Kort daar aan wierd ook de stad Anir <sup>Na de ver-
overing
van Anir,</sup>
door Kapitein de Ruitcr belegerd, en na
een hertnekkig gevegt veroverd, door 't
verlies van welke stad, 's vyands wicken
t'eenemaal gefnuikt wierden, alzo zy nu
al de zee-poften quyt, en niet in ftaat
waren, om het te land in 't gebergte lang
te konnen uitharden.

Men zag 'er ook niet lang 'er na, bly- <sup>Verlaten
veel Grooten
Sultban
Agong.</sup>
ken af; want de Grooten, dat zwerwen
wars werdende, en niet genegen den ouden
Koning langer te volgen, dropen allenskens
van hem af, en quamen ons om vergiffe-
nis verzoeken, brengende hunne t'zaam-
gebondene wapenen voor des jongen Kon-
nings voeten, dien wy met zyne onderda-
nen begaan lieten.

Hy beloofde hen wel genade; maar,
herdenkende, wat finert zy hem aange-
daan, en tot wat voor een uiterfte zy hem
gebragt hadden, deed hy veelen der zelve
ongemeene en vreezelyke ftraffen aan.

Zommigen wierden voor wilde dieren
geworpen, anderen zoo lang met rottangen
geflogen, dat zy 'er by nederzegen. Dan
wierden zy weder met fpyes en drank ver-
quikt, en als zy wat bekomen waren, weer
zeer hevig, en eindelyk zoo lang geflagen,
dat zy geen flagen, ja geen gloejende yzers
nog koolen meer gevoelden, en zich dus
dood fliepen.

Al deze wreedheden door haar Edelhe-
den vernomen zynde, bewogen zy den
Koning daar van af te ftaan, en op gena-
de te denken, alzo zyn land genoeg ont-
volkt was.

De oude Koning dus van de zynen ver- <sup>De oude
Koning
geelt zich
ook over.</sup>
laten zynde, en niet langer konnende be-
ftaan, quam eindelyk ook vergiffenis ver-
zoeken, en wierd door de onzen in gena-
de aangenomen, op Bantam eenigen tyd in
verzekering gehouden, dog van den Kon-
ning zyn zoon zeer veragteyk gehandeld.

Zeker vriend van my, nog op Batavia
Ff woo-

A°. 1683, nende, heeft my verhaald, dat hy op den dag, toen hy afgekomen was, en zig eerst overgegeven had, met eenige andere Nederlanders, by den jongen Koning ont-haald wierd, alwaar al zyne Paangerangs wat verre af op de grond, en de oude Koning mede op de grond, dog 't allerverste, by 't slecht volk nederzaten, en dat hy hem toen als een hond zag langs de grond kruipen, om nu en dan een sehil van een vrugt of twee, die hem toegevo-ropen wierden (daar de Paangerangs verscheide vruchten van de tafel kregen) te komen oprapen, gedurende welke daad de jonge Koning zynen vader, niet alleen met de uiterste verontwaardiging, maar ook met zulken bitter gezicht, als of hy hem verseheuren wilde, aanzag. Hy wilde hem in het eerst ook in hun al-ler gezicht krissen; dog de Heer Tak hem dat uit het hoofd gepraat hebbende, wilde hy hem in een beesten-hok opslui-ten, en had 'er last toe gegeven, hoewel dat mede door de Heer Tak belet wierd.

De jonge Koning bevoortregt ons. De jonge Koning zoo grooten hulp van ons genoten hebbende, vond zich niet al-leen tot groote dankbaarheid verplicht, maar meende, dat hy iets meer behoorde te doen, dan ons de onkosten te betaalen, die wy om zynen't wille gedaan hadden.

Alzoo hem verleenende ons een zeer groot voorrecht de E. Maarschappy alles quyt-schold. Hy deed dat ook op den 17 April 1684, wegens 't alleen inkoop van peper, en 't verkoopen van deze en gene witte of ge-schilderde kleeden, in zyne landen, welk voorregt haar Edelheden den 28 April aan-namen; maar met die edelmoedigheid, dat zy hem by een gefchrift van ontslag wel 600000 Ryxdaalders, wegens gedane on-kosten, op die voorwaarde quytseholden, zoo lang zy dit voorrecht behouden zou-den; mits dat de sehuld weer ten laste van den Koning zyn zoude, zoo ras dit voorregt hen mogt werden benomen, waar toe zig die Vorst zeer gewillig verbonden heeft, ge-lyk dat ook door zyn Hoogheid met de

Heer Tak, Kapitein Wanderpoel, de A°. 1685, Koopman Everard vander Schuur, en de Kapitein der Malcyers, Wan Abdul Ba-goës, afgezonden uit naam van haar Edelheden, dus besproken, besloten, en bezworen is.

Ik zal nu weder met het verhaal van den ouden Koning, tot zyn einde toe, voort-gaan, om daar na dan tot de zaaken, die tussehen beide voorvielen, te komen.

De oude Koning op Bantam nu al twee De oude jaaren gezeten, en de onzen gemerkt heb- Koning na Batavia verplaatst, daar hy stierf. bende, dat de zoon uit bitterheid tegen zyn vader zich de eene of de andere tyd wel eens vergrypen mogt, behalven dat veel Javanen reeds al veel middelen, tot verlossing van den ouden Koning in 't werk gesteld hadden (waar over reeds verschei-de van hen gekrifft waren) zoo vonden de onzen goed dien Vorst in November 1686 van Bantam na Batavia in prauwen al vry staticus met alle zyne vrouwen, en eenige slaven, te doen vervoeren, en hem op de punt de Robyn, in 't kasteel, te plaatzen, daar hy eenige jaren gevangen gezeten heeft, werdende door haar Edelhe-den onderhouden (die A°. 1690 den 8 No-vember zyn inkomen maandelyks, gelyk ook dat van Pangerang Poerabaja, ver-minderden) en gaande gemeenelyk met twee oppassers uit. Hy stierf hier onrent A°. 1695, en wierd zyn lyk na Bantam ge-zonden, om het daar te begraven.

Nu zouden wy wel eens gaan zien hoe deze Bantamze gevallen, en bewegingen in Europa, en voor al in Engeland opgeno-men wierden; maar dewyl die van een vry langen adem zyn, en hier zeer veel vel-len zouden beslaan, oordeelen wy best den lezer na 't vervolg van Aitzema, door Syl-vius daar dit in 't breedte te vinden is, te wyzen; behalven dat het ook ieder een niet lusten zou alle de papieren, daar over ge-wisseld, na te lezen, alzoo dat in verschei-de groote ciffchen, en eenige brieven, die men daar in 't breedte vinden kan, bestaat.

DERDE HOOFDSTUK.

DE Heer van Hoorn A°. 1685 weer Gezant derwaards. Aboc il Falaal Mohham-med Jachia ge. Koning A°. 1687. Door de Heer Pits geluk gewenscht. Verover-ingen door dien Vorst op Borneo A°. 1698. Zyn zorge om zyn tweede zoon by zyn le-ven te doen kroonen. Overgave van een Christen-vrouw aan dien Koning, die by dooden doet.

IN dezen staat nu waren de zaken tus-schen onzen staat, en de Engelschen ge-bleven, zonder dat 'er verder, van hen we-der in Bantam te zetten, iets wierd gevergd, hoewel die naderhand, by den opstand door Jacobus de II in 't Ryk verwekt, en door 't verheffen van Koning William de III. tot die kroon, nog al meer en meer ver-dweenen, en eindelyk geheel te niet ge-raakt zyn.

A°. 1685 ging de Heer Johan van Hoorn De Heer van Hoorn A°. 1685 weder by dezen jongen Koning van Ban-tam

A. 1698. tam, om met hem van zaken van gewigt te spreken. Hy had op dien tyd een Armeſche Princeſſe, en nog eenige andere byzieh, tegen welke hy, in 't bywezen van die wyven, en van dezen Heer een zeer vuile bordeel-taal in 't hoog Javaanſch uitſloeg; dat door onzen Koopman Kaaf, die deze taal wel ſpreken kon, ook zeer wel verſtaan wierd.

Hy leefde niet heel lang daar na, ſtierf A. 1687, en wierd vervangen door zyn zoon Sulthan Aboe il Falaal Mohammed Jaclia, die de negende in rang was. Haar Edelheden lieten hem in dat zelve jaar door de Heer Jacob Joriszoon Pits, buitengemeen Raad van Nederlands India, een Heer, die de Maleitſe taal zeer wel ſprak, met zyn verheffing tot de kroon veel ge-luks wenſchen.

A. 1698 wanneer nu Aboe il Machafin Mohammed Djenoel Abidien (by anderen Zainalabdyn genaamd) aan de kroon was, zond deze Vorſt zekeren Heer Roelof Goens, nevens eenige andere Nederlanders, na Borneo, daar zy op Succadana voor hem groote veroveringen deden, en met grooten buiten weer quamen. Het net bericht 'er af, is aldus.

Zeker Koning landewaard in had boven, 18 of 20 myl de Rivier op een negry, en nam Succadana van den Koning van Bantam, die buiten dien nog 2 negryen, aan wederzyden van Succadana had.

Deze Koning, eerst Succadana ingenomen hebbende, nam daar na de twee andere Dorpen ook, en daar en boven tot twee of driemaal 16 of 17 Pantsjalangs van den Koning van Bantam, en maakte zyn volk gevangenen en ſlaven.

Hy verzogt, na veel verlies en geleden ſmaadheden, dan de E. Maatſchappy om hulp, die buiten de 75 Pantsjalangs des Konings, nog 8 Pantsjalangs, 3 ſchepen, de Faam, de Bye, en nog een met volk en ammunitie A. 1698 derwaards zonden. Naderhand quam nog een ſchip de Thee-of Peperboom genaamd.

Als Hoofd van de commiſſie ging de Heer Goens, als tweede, Jacob Klaaszoen, zynde Koopman, en als Luitenants daar op geworden, Govert Knol, en N. . . . Oorthoorn; en den Conſtabel, Spiegel. Voor 't land komende, raakte een van de ſchepen vaſt: ook was 'er een Engels Koopman en Kapitein gekomen, die dezen Koning hielp, en 't lang tegen hield.

De Koning vlugte allereerst na 't gebergte, en omtrent 14 dagen 'er na, nam de Engelsman, zonder reden, daar anders zyn Pagger onwinbaar, en al ons ſchieten te vergeefs was, ook de vlugt derwaards; dog bragt eerst 20 of 30 pikol amſioen, en een groote menigte pakken met kleeden in een grens aan land, en ſtelde daar 2 man by, 't geen alles buit was voor

de Bantammers. Hy, boven gekomen A. 1698. zynde, wierd met de nek aangezien, en zyn volk gedwongen in onze handen over de weg, na een der dorpen naaft Succadana gelegen, te komen, alzoo alle drie de paſſen der drie Rivieren bezet waren, om de Koning 't vlugten na beneden te belctten. Zy bragten 1800 Ryxdaalders mede, dat al mede voor de Pangerang van Bantam met zyn volk, of voor hunnen Koning was.

De Heer Goens uitdrukkelyk door de Koning hier toe van haar Edelheden verzogt, had zig in den beginne door een ſnaphaan, die afging, en waar in hy onvoor-zichtig zyn duim ſtak, de duim afgeſchoten; waar at hy, die zedert niet in ſtaat was, om iets te doen, en 't beſtel aan de Heer Klaaszoen liet, na de bevogte overwinning, en herſtel van 't regt des Konings tot de 3 negryen (als zy 3 mylen buiten de wal weer na Batavia voeren) quam te ſterven, zedert altyd zeer kleenmoedig geweest zynde.

Na dat men voor Bantam en op de Reede gekomen was, mogt 'er niemand van de Bantammers aan land komen; maar zy moeſten onze ſchepen met haar 75 Pantsjalangs na Batavia geleiden. De Koning zond eenigen tyd daar na 2 ſchepen met peper tot een byzonder geſchenk, nevens wat aarde op een zilvere ſehotel, ten bewyze, dat hy 't weer verkrygen van dat zyn land, de E. Maatſchappy dank weet; buiten dat hy al de onkoſten aldaar gedaan, aan de E. Maatſchappy, volgens gewoonte, zeer wel betaalde; dog de hyzondere lieden, die op dien tocht zoo dapper voor hem gevogten hadden, hebben noit van dit geſchenk iet gekregen.

Na dat men de voornoemde mocjelykheden op Batavia wegens het afzetten van Pangerang Depati Anom, en over het op den throon ſtellen van Pangerang Poegar gehad had, vond deze Koning van Bantam goed deze zaak by zyn leven met haar Edelheden zoodanig te ſchikken en vaſt te ſtellen, dat daar over na zyn dood geen geſchillen meer mogten vallen.

Het is daarom (zoo men meend) dat niet Zyn zorge alleen verſcheide bedienden van ons me- om zyn nigmaal over en weder geweest zyn, maar tweeden zelf heeft ook in Auguſtus A. 1708 zyn zoon by Edelheid van Hoorn, met 't ſchip Sandenburg na Bantam, met de Heeren de- doen kroo- nen. Vos, Zwaardekroon, en Garſin, enz. ge- varen zynde, zeer lang met dien Vorſt (waarfchynelyk over dit werk) alleen ge- ſproken, om de opvolging van zyn tweeden zoon als Erf-Prins vaſt te ſtellen, alzoo den oudſten iets ſcheelde, en deze wel zoo ſchrande was.

Hy quam zyn Edelheid wel met 80 vaartuigen, alle met rood laken bekleed, te gemoed.

A°. 1705.

Hy had zyn drie egte gemalinnen, en veel byzitten, by zich, die alle op zyn Javaanich toegetakeld, en ganfch niet fraei waren.

Zyn Edelheid ontfing dien Vorft aan de val-reep; dog hy quam niet aan boord, voor dat al zyn wyven eerst over waren.

Na dat zy ontrent een uur by een geweest waren, geleidde zyn Edelheid dezen Vorft met zyn fchip, en nog 4 of 5 andere, die hy by zich had, weer tot ontrent Bantam, en nam een vriendelyk affcheid van den zelve, betuigende aan ons Opperhoofd aldaar zyn groot genoeg over de eer, hem van zyn Edelheid aangedaan.

In 't begin van A°. 1709 ging de Heer de Vos, ordinaar Raad van Indiën, na Bantam, ten overftaan van welken (zoo my door den Krankbezoeker Simon Dol, die dat mede aangezien heeft, bericht is) den voornoemden tweeden zoon des Konings van Bantam, als Erf-Prins, gekroond is.

De Heer Zwaardekroon, tegenwoordig Opperlandvoogd van Indiën, is mede eens by dezen Vorft geweest, op welken tyd die Koning hem weder op Bantam by quam, juist als'er een predicatie wierd voorgelezen, by welk geval hy 't zakje ziende rond gaan, en niet begrypende, wat dit zeggen wilde, vraagde hy dat dien Heer, die hem zeide, dat wy in 't zelve gewoon waren iets voor de armen te geven. Hy verontschuldigde zich toen van geen geld by zig te hebben; maar zond daags'er aan een

zilveren fchotel vol fpaanze matten voor den A°. 1705. armen.

A°. 1705 is'er een zeldzaam geval op Batavia gebeurt (zoo men my A°. 1712 verhaald heeft) dat namelyk, zekere Bantamze vrouw, Christen geworden, en met een Christen op Batavia getrouwd zynde, door dezen Koning verzogt, endoor haar Edelheden aan hem overgegeven is, die daar op ten eerften door hem zeer elendig ter dood gebragt wierd. En toen Henrik Lucaszoon Caardeel, van Steenwyk, die gewezen weggelooopen Metzelaar, naderhand Pangerang Wiragoena genaamd, na Bantam, uit de werkplaats van 't ambagtsvolk der E. Maatschappy, weggelooopen, en Moorfch geworden was, wierd hy door haar Edelheden wel zeer ernstig weder geëifcht; dog is toen geenzins op haar verzoek door dien Koning weder gegeven; maar naderhand, by een ander voorval, van zelfs tot ons weder overgekomen, en weer Christen geworden. Ik zal mync gedagten over dit geval van die vrouw, zoo lang uitstellen, tot dat ik van de zaken, den Godsdienst betreffende, fpreken zal.

Dit, het voornaamfte zynde, dat wy van de zaken van Bantam wiften te zeggen, zal het nu tyd werden, dat wy ook eens van die voornamte en beroemde stad Jacatra, en Batavia in des zelfs plaats op dien eigen grond gebouwd, ondernemen te fpreken.

BESCHRYVINGE VANDE STAD BATAVIA.

VYFDE BOEK. EERSTE HOOFDSTUK.

Beschryvinge van Batavia. Hare gelegenheid. Schoone Reede. De lucht hier. De bitte. Middelen daar tegen. Koelheid der huizen, en ook der avondsonden. Ontrek, lengte, en breedte der stad. Punten en verdere sterkte. De Rivier, door de aardbeving Ao. 1699 zeer bedorven. Gevolgen van die aardbeving. Zeldzaam voorval van een Kaciman. Poorten der stad. Zeer fraeje straaten en grachten dezer stad. Ongemakken der zelve. En der straten. Het getal der Hollandsche en Chinesche huizen. Getal der ibuin-huizen. Stadhuis. Scherpe wagt der borgers op 't zelve. Teekening van het Stadhuis. De kruis-kerk. De Portugeesche kerken afgebeeld. Verdere openbare stads-gebouwen. Het kasteel Batavia. Het plein, en de stal. Dieren daar in. Gedaante des kasteels in teekening. Breedte en lengte. Het kasteel van binnen in teekening. De kasteels-kerk. Paleis van den Opperlandvoogd van Indiën. De Pinang-poort. Het verdere 't geen van dit kasteel te zeggen valt. Buiten-sterkten. Schoone wegen en ibuinen. En verdere fraeijgheden buiten de stad.

Elyk de naam van het Koninkryk, waar in deze stad legt, Jacatra is, alzoo plagt de hoofdstad wel eer ook dien zelve naam te dragen, gelyk wy breeder daar af hier na spreken, als wy aanwyzen zullen, op wat voor een wyze Batavia is gegrondeeft, dat op de zelve plaats, daar wel eer de stad Jacatra lag, gelegen is.

Onder de steden van het Oosten is 'er geene, die in heerlykheid, netheit van gebouwen, sehoonheid van belommerde grachten, cieraad van lyn-rechte straaten, en wegen, mitsgaders in grootheid van wyd-uitgestrekten handel, by Batavia kan vergeleken werden. Zy is niet alleen die magtige Koninginne van 't Oosten, die daar als op haren thron zit, die van daar hare bevelen aan alle onze comptoiren, en na alle andere gewesten van 't Oosten geeft, en die, gelyk als de Koninginne der Koninkryken, en als de volmaakte in sehoonheid (gelyk de Geest Gods Jef. 47. 5. en Ezech. 27. 3. van 't vermogend Tyrus eens zeit) met haren luister boven alle de steden, die men daar heeft, uitblinkt; maar ik kenne ook zeer weing steden in Hol-

land, die zoo fraei, doorgaans zoo cierlyk gebouwd, en in 't gemeen van zulke sehoone huizen voorzien zyn, behalven dat zy in wyd-uitgestrektheid van handel, alle de zelve zeer verre overtreft, gelyk ons dat klaar genoeg blyken zal ter plaats, daar wy (pas voor de beschryving van 't amt van den Opperlandvoogd of Gouverneur Generaal van Indiën) aanwyzen, hecdanige bezendingen haar Edelheden van maand tot maand te verzorgen hebben.

Zy is op 6 graden en 10 minuten zuid-der breedte, en op de lengte van 126 graden en 54 minuten, op een lage moerassige grond gelegen, waar door zy in de morgenstond gemeenelyk als met eenen nevel of damp, die op de geheele stad legt, bedekt is, dat men allerbeit, als men 's morgens met het aanbreken van den dag van de sehepen op de Reede na de stad vaart, bespeuren kan.

Zoo ras egter de zon opkomt, en, voor al zoo ras de zee-wind begint door te waaien (dat men gemeenelyk ontrent tien uren 's morgens verneemd, en die tegen den avond leggen gaat) werden alle die dampen vertroid, en weggedreven.

Men ziet den blauwen-berg (om dat hy zich van verre zoo vertoond, als men op

en verder van alles; dat daar noodig is, voorzien zyn.

Deze punten zyn genaamd, Amsterdam, Middelburg, Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen, Vianen, Gelderland, Catzenelleboogen, Oranje, de Nieuwepoort, Hollandia, Dieft, Nassau, Zeeland, Utrecht, Vries-land, Overysfel, Groningen, Zeeburg, Kuilenburg, en de middelpunt, welke laatste in het midden der stad, en ontrent de groote middelbrug, die over de groote Rivier legt, geplaatst, en in staat is, om met haar gesluit by na alle de toegangen in de stad te verdedigen, en de voornaamste straten te bestryken.

Ook is de barm onder de muuren der stad met een dichte hagedoorn, of Carindang, bezet, daar niet wel is door te komen, behalven dat de zelve van grachten rondom, die wel een breedte van 13 of 14 roeden beslaan, voorzien, en die met een aarde wal van $3\frac{1}{2}$ roede hoog, met steenen van buiten omzet, versterkt is.

De stad is door de groote Rivier (anders die van Jacatra genaamd) in tweeën gefcheiden, die van boven, van 't naby gelegen gebergte Pangerano (gemeenelyk de blaauwe berg genaamd) komt afftroomen, en hier in zee stort. Zy is ontrent 57 treden breed.

Zy plagt in de vorige tyden zich alomme, de gansche stad door, in de grachten te verdeelen; dog tegenwoordig leggen zommige grachten by laag water geheel droog, voor al in May in het Ooster- of drooge faizoen, hoewel zy tegen den avond dan meest vol zyn, diens tegendeel men in 't Wester-Moesson heeft, hoewel het wel wat verschieft.

Dit is veroorzaakt door een zware aardbeving, die men nu en dan hier onderhavig, en dat, vermits men daar niet dan steene huizen heeft, al zeer gevaarlyk is.

Ao. 1684 den 13 February, en Ao. 1699 den 4 January, en den 21 January 1706 had men hier het gevoel van ettelijke sterke bewegingen van 't aardryk, van welke de middelste dat bederf der Rivier veroorzaakt heeft.

Een zeer schadelyk gevolg van deze aardbeving was, dat, wat kosten en moeite haar Edelheden ook gedaan hebben, om de bank voor de Rivier leggende, en dagelyks nog aangroeyende, weg te nemen, al het zelve te vergeefs geweest is.

Ao. 1707 quam de Heer Jacob Faas, als Opperkoopman en Raad van 't Justitie, en wel voornamelyk uit, om deze bank door een modder-moolen weg te nemen. Dit gelukte in 't eerst zoo wel, dat die Heer, op 't gunstig schryven harer Edelheden hier over Ao. 1710 extraordinair Raad van

Indiën wierd; dog door de stoffe, die gedurig van boven quam, grōcide die bank van tyd tot tyd weer zoo sterk aan, dat zy nu al weer zoodanig, als vōor zyne komste, gevonden werd.

Daar beneven heeft de stoffe, die van boven af komt zakken, niet alleen die bank daar gemaakt, maar een eeuwigdurende last voor de ingezetenen, die op de grachten woenen, veroorzaakt, vermits die nu alle jaar in de maanden van Juny en July moeten uitgemoedder werden, tot groote moeite, en koste voor den eigenaar en huurder, alzoo die dat alle jaar dan moet laten uitbaggeren, dat voor eerst een schrikkellyken hoop modder voor ieder huis, die gansche gracht langs, een slegt gezicht, een groote stank, in die heetste tyd, en ten minste nog 6 of 8 Ryxdaalders onkosten aan ieder geeft, alzoo men ten eersten verzorgen moet, dat die modder van daar na buiten gebragt, die dan gebruikt werd, om de wegen of landeryen te hoogten.

Zoo ras nu een gracht uitgemoedert is, is zy een maand of twee daar aan weder even vol. Waar uit men dan zeer licht begrypen kan, hoe grooten ongemak die aardbeving deze schoone stad heeft toegebragt, behalven dat men nu met laag water ook overal zoo niet varen kan, gelyk men voor dien tyd plagt te doen.

In deze groote Rivier heeft men, voor al in 't drooge Moesson, ter plaats daar zy in zee uitwaterd, zeer veel Kacimans, of Krocodillen, die daar op de doode katten, honden, buffels, en menschen, die de Javanen hier en daar vermoorden, en dan zoo komen afdryven, aazen, en loeren.

Ao. 1692 wierden drie Bhaaren, of Zeldzaam nieuw-gekomenen Soldaten (zoo men my be- voorval van een Kaciman. rigt heeft) tot aan zekere galg, ontrent de Rivier, buiten den boom toen staande, zovinnig van een Kaciman vervolgd, dat zy genoodzaakt waren boven op de zelve hune behoudenis te zoeken, alzoo hy, op zyn agterste pooten recht overeinde staande, tot boven aan het hout der galge met zyn bek quam.

Dit is 't eerste voorbeeld, dat ik ontmoete, van luiden die door de galg behouden zyn, daar zy anders voor zoo veelen doodelyk is, en noit andere, die de zelve beklimmen, dan alleen de Scherpregter, levend weder beneden daalen.

Deze stad nu heeft vier voornaame, en Poorten der stad. zeer fraei-gebouwde poorten, de Rotterdamze, die Ao. 1636, de Nieuwpoort, die Ao. 1631, de Utrechtze, die Ao. 1651 (volgens besluit harer Edelheden van den 25 July tot voortzetting van den Landbouw) en de Dieft-poort, die Ao. 1657 gebouwt wierd, gelyk voor de zelve uitgehouwen te zien is. Daar is nog een kleen poortje, Speelmans poortje genaamd, staan-

staande schuins tegen over de Konyne-gracht; dog van weinig gebruik. Ook heeft men nog een poort by 't vierkant, die regt over 't Fort zich veroot, en gemeenelyk de vierkante poort genaamt werd.

Zeet fraaje
Straaten.

Het is een van de fraaiste zaaken, die men in een nieuw-aangelegde stad vereischen kan, dat alle de gragten en straaten lyn-regt, en doorgaans, buiten de steene weg langs de huizen (die nog wel vyf voeten behalven de roi-laag beslaat, en die over al van blaauwe of roode zeer gladgelegde steenen is) dertig voeten breed zyn, en die onbesstraat, dog egter tot een zeer vasten en goeden weg, voor de slaven en koetzen diend, om gebruikt te werden, alzoo alle fatzoenlyke lieden op die sierlyke en nette geplaveide weg gewoon zyn te gaan.

Van deze straaten teld men 'er agt, zommige daar van recht, andere maar dwars-sraaten zynde.

De eerste, die men, uit het kasteel komende, ontmoet, is de Princen- (anders ook, dog qualyk, genaamd de Heeren-) straat, loopende regt op het Stadhuis aan, ter linkerhand van welke men, zoo als men uit het kasteel komt, ook de Princen-steeg (of de thee-water-, anders ook de Heeren-sstraat genaamd) heeft. Men ontmoet in de zelve twee bruggen, ieder over een dwars-gragt leggende.

Ontrent de zelve, of wat aan de Oost-zyde, heeft men een dwars-sstraat, de Jan Ferment-sstraat genaamd, na een Land-droft van dien naam, die men wil dat daar in verscheide huizen gehad heeft.

De tweede straat is de Pafar- of Markt-sstraat, de derde de Pitavin's-sstraat, die daar tegen over is, en de vierde straat by 't Gasthuis, of voorby de Maleitische Kerk loopende.

Behalven deze straaten, beoosten de Rivier, heeft men nog verscheide andre aan de West-kant gelegen.

Men ontmoet daar eerst de Jonkers-sstraat, die door een dwars-gragt, de Jonkers-gracht genaamd, in twee fraaje opene breede straaten gedeeld, en afgescheiden werd.

De naaste, na 't Vierkant toe gelegen, werd gemeenelyk de Lepel-sstraat, en de naaste na de Roewa Malakka, of de Malakze-sstraat gelegen, werd de Zandzee genaamd. De eerste werd meest van herbergiers, tappers, en lieden die koft-gangers houden, dog de tweede van zeer veel fatzoenlyke lieden; dog aan de Oost-zyde meest van Chineezen, bewoond.

De tweede straat aan de West-zyde (alzo wy die twee vorige maar voor eene rekenen, schoon zy twee byzondere naamen by 't gemeene volk hebben, daar zy anders maar die van de Jonkers-sstraat heeft) is de Utrechtze, die van de Roewa Ma-

lakka recht op de Utrechtze poort aan loopt.

In deze stad zyn ook zestien zeer fraaje Grachten
dezer stad.
gragten, die alle met schoone Tamarinden verscheide bloem-boomen beplant zyn, die behalven het fraai gezicht, en de aangename geur, tegen vier uren des namiddags voor al, ook den gansehen dag een uitnemenden verquikkenden lommer geven.

Een van de breedste en grootste grachten, midden door de stad loopende, en zich van daar na de andere grachten verdeelende, maakte de groote Rivier uit, over de welke in het midden een schoone lange houtbrug legt met steene vleugels, zynde de brug zelfs 57 treden lang, gelyk ook de barm, of de weg aan wederzyden van deze Rivier, 54 treden breed is.

Langs die Rivier woonen na de Oost-kant meest Chineezen; dog aan de West-kant, voor al ontrent de Dieft-poort, heeft men zeer schoone huizen door Hollanders bewoond, alwaar na de Zuid-kant by de Gast-huis straat nog een steene brug is, gelyk'er nog twee zulke aan de Noord-kant zyn, daar men van de groote middelbrug af, na de West-zyde, de Gauw-dieffmarkt heeft, daar allerlei waaren verkogt werden, en daar veel groote huizen der Chineezen met groote poreelyn-winkels zyn. Deze werd zoo genaamd, om dat men daar veel gestolen goed te koop vind; en na de Oost-zyde is een zeer lange markt van alles, dat men bedenken kan, en voor al van 't geen men in de huishouding en voor de slaven van nooden heeft, die tot aan de hoenderbrug loopt, en gemeenelyk zoo vol slaven en ander volk is, dat men, voor al 's morgens, werk heeft, om 'er door te dringen. Ook heeft men ontrent de middelpunt, by die groote brug, een zeer groote Markt, daar dagelyks niet dan bloemen verkogt, en weer versche aangevoerd werden, aangezien de jonge Juffers veel werk daar af maken, waarom de jonge Heeren tegen den avond veel kransen of snoeren koopen, en die aan de jonge Juffers, daar zy dan by zyn, vereeren, waar door alle die kraankens gedurig ledig raken.

De tweede gragt loopt agter 't Ambagts-quartier, alwaar men ook de geschut-gietery heeft, en over welke drie bruggen leggen.

De derde is de Kacimans-gragt, tusfchen de zelve, en tusfchen de Tygers-gragt, aan de Oost-kant der stad gelegen, dat al een zeer fraaje gragt, en die van vier bruggen voorzien is.

De vierde is de Tygers-gragt, die van eenparige schoone gebouwen, en de heerlykste is, die ik in deze stad kenne. Over de zelve heeft men vier steene bruggen met overwelfde bogen, en eene van hout. Het schoon gezicht van deze lynregte en

Back of
Foldout
Not Imaged

BATAVIA in 't verschiet

zoo cierlyk beplante gragt overtreffaltes, wat ik oit in Holland gezien heb: want schoon men te Amsterdam op de Heere-gragt, en elders, schooner palcizen, en breeder gragten, dan hier, heeft, geven zy nogtans dat genoegen, en dat voldoende aangenaam gezicht niet, dat deze gragt en andere hier geven, behalven, dat de gewoonte van Indiën mede brengt, dat de meeste lieden van fatzoen hier tegen 4 of 5 uren, of in hunne stoepen, of aan de water-kant onder de boomen op zekere banken, die zy daar vast hebben, of wel brengen laten, zich verlustigen, gaande daar met hun goede vrienden zitten, om een pypje te rooken, en een glas wyn te drinken, daar men in Holland alle die paleizen meest doorgaans gesloten ziet, en ook die lommer van de boomen zoogroot niet, en 't ganfch jaar door zoo groen niet, dan hier heeft.

Behalven deze rechte gragt aan de Oostkant der stad, heeft men 'er ook vier dwars-gragten.

De eerste is de stads-binnen-gragt, hebbende eene brug.

De tweede de groene gragt, die geen bruggen heeft.

De derde de Leeuwinnen gragt. Deze loopt van de middelpunt na de Rotterdammer poort, en heeft zesbruggen. En dan is 'er nog een binnen-gragt, die eene brug heeft.

Aan de West-kant der stad heeft men mede verscheide gragten.

De eerste, en de naaste aan de groote Rivier, is de Jonkers-gragt, die beter met de naam van de Roewa Malakka, dat in het Portugesche de Malakze-straat betekent, bekend is, over welke drie bruggen loopen. Deze beslaat (gelyk de Tygers-gragt, en de groote Rivier) de ganfche lengte van de stad, zynde mede zedert eenige jaren herwaards met veel schoone nieuwe huizen, en hooger uit de grond, dan men in vorige tyden gewoon was, gebouwd, waar door dit ook (vooral aan de West-kant) een schoon bebouwde, cierlyk beplante, en heerlyk belommerde gragt is; dog aan de Oost-zyde heeft men meest Chineefche petakken, en kleene huizen, die daar met kloppen en stampen van padi, een groot ongemak (voor al 's morgens) aan hunne buuren geven.

Naast aan deze komt de Rhinocer-gragt, die zoo aanzienelyk, en zoo fraai bebouwd niet is, als de vorige, hoewel men 'er mede zeer goede huizen, een fraeje lommer, en drie bruggen heeft.

De derde gragt aan die kant is de binnen-gragt der stad, die mede van drie bruggen voorzien is.

Na 't Noorden toe heeft men ook eenige dwars-gragten.

De eerste der zelve is de stads binnen-gragt.

De tweede loopt tegen de Timmerwerf, dragende anders de naam van de Javaanfche gragt.

De derde is de Chineefche gragt, hebbende eene brug.

De vierde by de punt Vries-land, en loopt met drie bruggen na de nieuwe brug, en na de vifchmarkt toe.

De vyfde is de stads binnen-gragt, die ook eene brug heeft.

Alle de bruggen over deze gragten, maken zamen een getal van 56 uit, waar van de meeste zeer net van koraal-steen opgebouwd, en van zulke overwelfde boogen voorzien zyn.

Hoe groot een frisheid nu deze gragten, voor al als het hoogwater is, en ook het verquikkend en groen gezicht der boomen geeft, hebben egter die gene, die op die gragten woonen, een groot ongemak van de muggen, die daar onder die boomen, en, van wegen de modder der gragten, menigvuldiger dan in de straaten, zyn; en nog een veel grooter des avonds ten ngen uren, wanneer de slaven gewoon zyn de bali's en tobbens met menschen-drek (alzo men 'er geen ouder de aarde gegravene secreten heeft) buitens-huis te brengen, en, of in die gragten, die dog uitgebaggerd moeten werden, of wel in eenige schuiten der Chineezen, die dat komen afhaalen, uit te gieten, dat dan (gelyk men denken kan) een zeer vuile lugt geeft (dat by de naam van *foela novi boras*, dat is, *de negen uren bloemen*, bekend is) waar van men, in een straat woonende, zoo veel niet weet; hoewel die, in den heeten tyd, en by sterke winden, voor al wegens 't meenigvuldig ryden van de koetzen, geweldig door 't opvliegende stof geplaagd werden, zoo zy 't zelve niet dagelyks door hunne slaven laten begieten, om 'er van bevryd te zyn.

Ongemakken der zelve,

Behalven alle deze straaten en gragten, is 'er nog een plaats, het Blok, en het Vierkant genaamd, die mede in 't vierkant, en ook aan de Oost-kant, 'er tegen over, zeer fraai betimmerd is.

Wy geven van deze fraeje stad een afbeelding in 't verschieft onder letter Z. Z.

Afbeelding dezer stads.

In deze stad nu zyn veel schoone groote, en ook veel kleene en gemeene huizen. En om net te weten, hoe veel, en van wat foort, men 'er in ieder straat, of op ieder gragt, heeft, heeft men dit bericht maar na te zien.

B E S C H R Y V I N G E V A N H U I Z E N I N D E S T A D .

Her getal der Hollandze en Chineefche huizen.	Op de Roewa Malakka, of Jonkers-gragt.	Groote Hollandze huizen.	Kleene Hollandze dito.	Chineefche Petakken.	Hollandze huizen door Chineez bevr.	Tot zam.
	De groote Rivier.	75.	53.	132.	10.	270
	De Rhinocer-gragt.	30.	16.	332.	42.	420
	Langs de wal rondom.	23.	76.	54.	4.	157
	De Heeren- of Thee-water- } ftraat	40.	128.	22.	6.	196
	De Nieuw-poorts- } ftraat	63.	25.	100.	32.	220
	De Prince-ftraat, } en by 't Stadhuis. }	68.	12.	44.	15.	139
	De Tygers-gragt.	151.	82.	36.	7.	276
	De Kacimans-gragt.	51.	99.	6.		156
	De Zand-zee, of de Jonkers-ftraat, en de Lepel-ftraat, en achter de zelve by de Rylt-Pafar.	23.	4.	113.	40.	180
	't Gedeelte daar de Kapitein der Malcyers woond.	11.	14.	60.	26.	111
	Het Blok.	57.	3.	1.		61
	Het Vierkant.	41.	8.	22.	16.	88
	De Utrechtze-ftraat.	44.	44.	75.	5.	168
		678.	564.	997.	203.	2442

H U I Z E N B U I T E N D E S T A D .

Buiten de	Araks huizen.	Hollandze grootc.	Kleene dito.	Chineefche.	Tc zamen
Nieuwe poort.	6.	62.	181.	309.	559
Dieft-poort.	1.	7.	33.	236.	277
Rotterdammer-poort.	5.	120.	501.	106.	732
Utrechtze poort.		27.	135.	589.	751
Koetshuizen.					9
	12.	216.	850.	1240.	2328

Men ziet hier uit, dat men binnen en buiten de stad vier duizend zeven honderd en zeventig huizen in 't geheel, en dat daar af 894 groote, 1414 kleene Hollandze huizen, en dat 'er 2440 groote en kleene wooningen der Chincezen zyn, behalven dat men buiten de stad nog deze navolgende wooningen by de tuinen heeft, dat geen gemeene, maar uitstekende fraje en zeer groote huizen zyn.

Getal der tuinhuiszen.	Buiten de Utrechtze poort.	17
	De Rotterdamze poort.	23
	De Nieuwe poort.	18
	Op de weg van Jakatra.	28
	Op de dwars-weg tegen over de Heer van Swol'stuin.	9
		95

stad-huis. Onder de fraje stads-gebouwen munt boven alle het jegenwoordig Stad-huis uit.

Hier plagt een oud Stad-huis te zyn, dat Ao. 1652 gebouwd, en door de Heer Nieuwhof afgebeeld is; dog was vry laag, en had, in vergelyking van het jegenwoor-

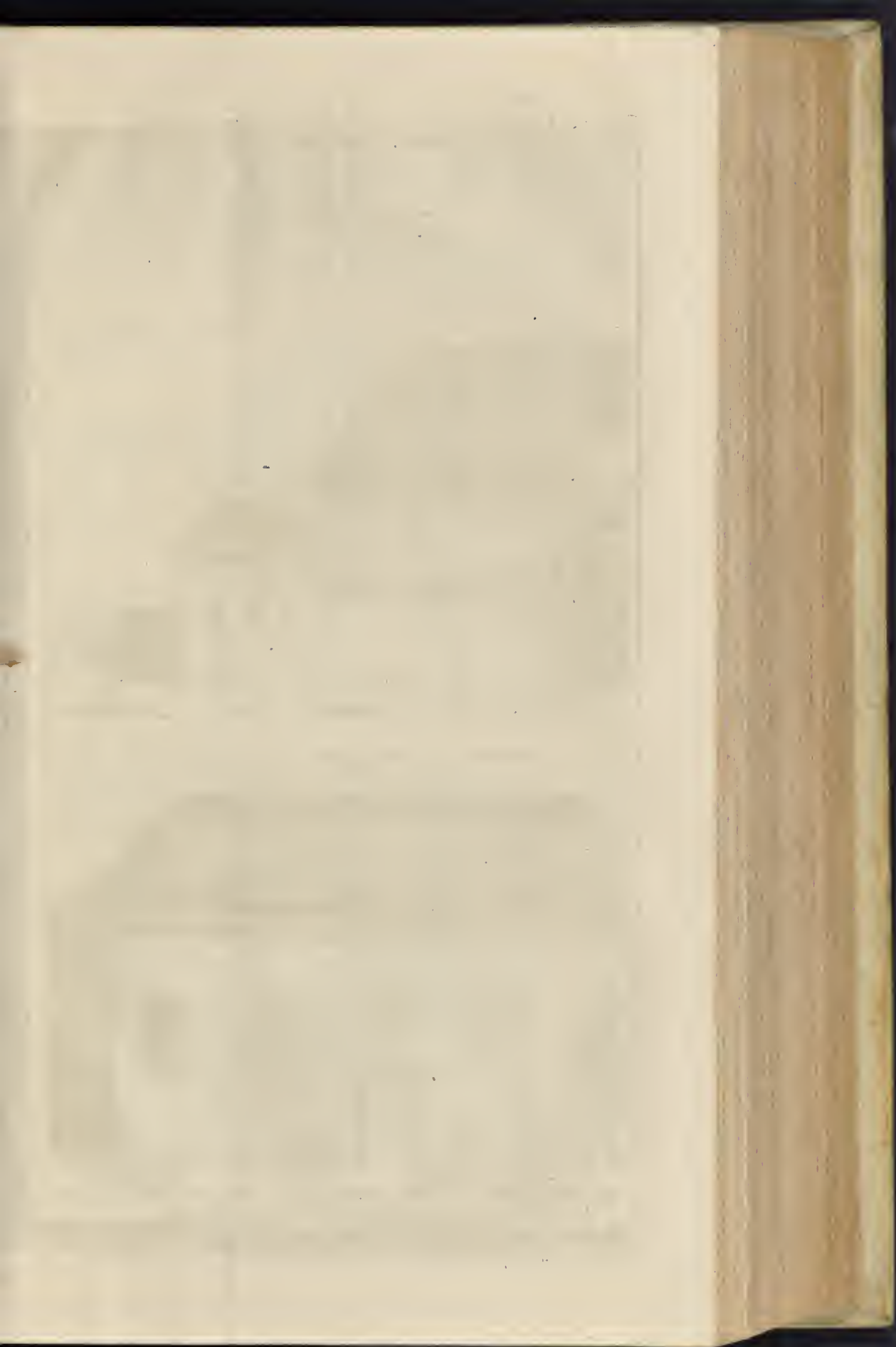
dige, zeer weinig aanzien. Het zelve is Ao. 1706 afgebroken, en den 7 Juny in dat zelve jaar een nieuw Stad-huis door haar Edelheden aanbesteed, en by enen Baas N. Cammer voor 30000 Ryxdaalders, buiten 't yzer-werk, en buiten de twee huizen aan wederzyden (gemeenelyk de boejen der E. Maatschappy, en de Borger-boejen genaamd) aangenomen, mits dat hy ook den afval van het oude Stad-huis, en eenige penningen meer, voor eenige buiten-onkosten hebben, en ook niets van 't oude hout aan dit nieuw gebouw gebruiken zoude.

Het wierd begonnen den 25 January 1707, en voltoit den 1 July 1710, gelyk men binnen in 't portaal, dat 'er voor staat, lezen staat.

Het doet een schoone vertooning, dewyl 't aan een plein staat, dat van de Hollandfche Kerk tot aan de Tygers-gragt zig uitbreid, na giffing over de twee honderd en dertig voeten breed, en van 't Stad-huis na 't kasteel te rekenen (daar het regt tegen over staat) nog wel zoo lang of diep zynde.

Het

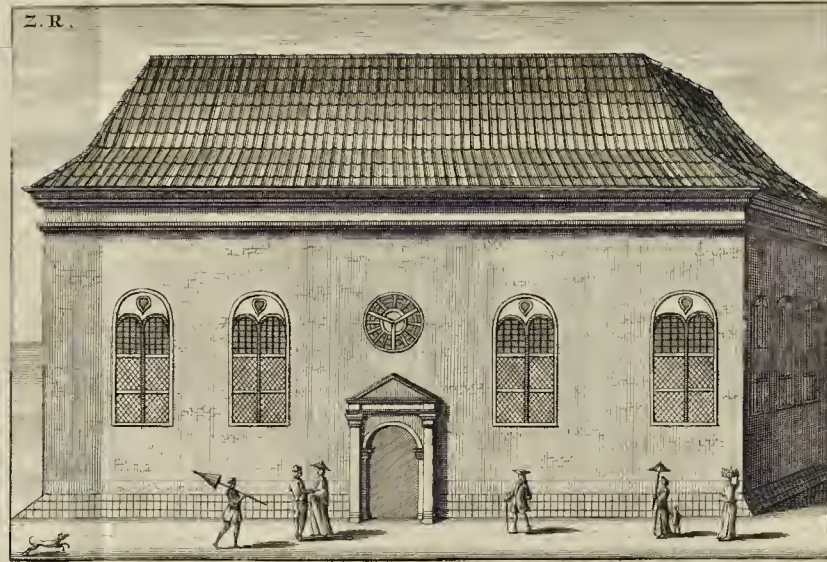

HET STADHUIS VAN BATAVIA.

DE PORTUGEEESCHE STADS - KERR.

DE PORTUGEEESCHE BUYTEN - KERR.

Het Stadhuis zelf is, buiten de boejen der E. Maatschappij ter rechter, en die der borgery ter linker-hand, ontrent 125 voeten in de breedte van voren, en met de boejen, gis ik dat op twee honderd voet, daar men in 't Westen en in 't Oosten nog de breedte van de Nieuw-poorts-straat, en van de Tygers-gragt heeft.

Het heeft een deftig portaal, waar na men met vyf trappen aan drie zyden opgaat, en men een groote poort ontmoet, diens breedte $7\frac{1}{2}$ en hare hoogte $12\frac{1}{2}$ voet net in 't midden is. Het is in de twintig voeten van voren breed. De diepte van 't Stadhuis is ontrent van honderd tien of twaalf voeten.

Het heeft twee verdiepingen, ieder voorzien van tien kruis-kozynen, die $6\frac{1}{2}$ voet breed, en $13\frac{1}{4}$ voet hoog zyn.

In 't midden der zelve, latende aan ieder zyde van ieder verdieping vyf kozynen, heeft men, tot een cierlyke scheiding der zelve, vyf vensters in een fraeje koepel, of rondeel, uit welke vensters de Rechters, als 'er recht van Schepenen gedaan werd, het zelve gewoon zyn te aanschouwen: want die van den Raad van Justitie doen dat op een andere plaats, op het plein ontrent het kasteel.

Boven dit rondeel ziet men verscheide fraeje sieraden van yzer. Voor eerst de Gerechtigheid staande als in een poort, houdende 't zwaard in de rechter, en de schaal in haar linkerhand. Ter rechterhand van de zelve ziet men in een fraei gewerkt vierkant deze letters dat de vereenigde Oost-Indische Compagnie te kennen geeft, en ter linkerhand het wapen van Batavia, zynde een zwaard, diens punt door een laurier-krans steekt, in een diergelyk fraei gewerkt vierkant geplaatst.

Boven de Gerechtigheid ziet men den Hollandschen Leeuw met het zwaard in den eenen, en de busfel met de zeven pylen in den anderen klaauw.

Nog hooger ziet men een fraejentooren met een moje koepel, en wat daar boven een vrouw, met een zeil in de rechter, en de busfel pylen in de linker hand, dienende tot een weerhaan; alles zeer fraei en konstig uitgewerkt.

De tooren heeft na myn giffing geen minder hoogte, als de tooren van 't Stadhuis van Amsterdam.

Het Stadhuiszelve is van zeer deftige verrekken voorzien, onder welke de Raadkamer zeer groot, fraei, met heerlyke huisraad van stoelen, kussens, en een schoon tapyt op de tafel gecierd, geen van de minsten is.

Ook heeft men daar in veel andre verrekken voor de borsten, die op de geheime schryfkamer hunnen dienst waarnemen, behalven dat boven ook een schoone wan-

del-plaats is voor de menschen, die daar eenige zaken te verrichten hebben.

Op het zelve vergaderen de Heeren Leeden van den Raad van Justitie, de Schepenen, Weesmeesters, Commissarissen van huwelyks- en kleene zaken, mitsgaders de Hoofden van de Borger-Vaandels.

Alle nacht werd 'er door de borgers op 't zelve ook gewaakt, en die zich 's avonds na negen uren verslouten dorst op eenige treden na ontrent de schild-wacht, die daar buiten is, op de steenen by het bordes of portaal te komen (want langs het Stadhuis, en langs de boejen aan wederzyden, is het zoo breed als 't bordes strekt, met graauwe arduin-stenen belegt) die zou zeer licht een dragt met zyn piek tusschen hals en nek, zonder aanzien van rang of persoon, kunnen krygen, om 't welk te myden, men buiten die steenen op 't plein gaan, en antwoord geven moet. Ik kenne een Heer van zeer veel aanzien, die als Raad van Justitie pas op Batavia gekomen, en nog onkundig van deze gewoonte zynde, een dragt weg had, cer hy 't wist, en de Heer, die hy by zig had, een oud mede-lid van dien Raad, had hem, ik geloove met opzet, geen woord 'er af gezegt, gaande stillekens en tydig buiten de steenen, en wat ter zyden af op 't plein, om gelegenheid te hebben van daar over eens hertelyk by zich zelve te lagchen.

Men heeft ook onder dit Stadhuis, en ter zyden 't zelve in beide de boejen, of in de wooningen der cipiers, zeer fraeje gelegenheid, om gevangenen, 'tzy zware, 'tzy lichte, te bewaren, en op te sluiten; en zyn beide die Cipiers-huizen, en bedieningen, zeer goede huizen, en amp-ten, die vry wat kunnen opbrengen.

Om te beter van dit Stadhuis te kunnen oordeelen, vertoonen wy daar van een zeer nette teekening onder de letter Z.

Men heeft hier twee Nederduitsehe, twee Portugeesche Kerken, en een Maleishe.

De voornaamste Duitsehe Kerk, in 't midden van de stad, by 't Stadhuis, en aan de West-kant van dat groot plein staande, is een zeer fraei stuk werks. Het is een kruis-kerk, die A. 1640 begonnen, van binnen vry hoog en luchtig, en 70 treden in 't kruis, lang is; en die zoodanig gebouwd wierd (zoo my zeker Geheim-schryver uit oude papieren bericht heeft) dat ieder dienaar onder de E. Maatschappij staande, een maand van zyne soldye tot het bouwen van dien heeft moeten geven, van welke dienaars in zyn tyd nog ettelijke leefden, die zommige een, en zommige wel twee maanden daar toe hadden moeten betaalen.

Men ziet daar in ettelijke kopere kerkkroonen, een cierlyke predikstoel, en zeer veel fraeje en net verniste ruimegestoel-

Scherpe wacht der borgers op 't zelve.

Teekening van het Stadhuis.

De Stads Kruis-Kerk.

voor den Heer Opperlandvoogd, en de Heeren Raaden van Indiën, voor hare Ed. Gemalinnen en dochters, voor de Raaden des Gerichts, voor de Schepenen, voor de Predikanten, voor de Ouderlingen, en voor de Diakenen (ieder byzonder, en alle zeer ruim) voor de Weesmeesters, voor de Heemraden, voor de Kapiteinen der Borger-vaandels, voor de Weeskinderen, en meer anderen.

Voor de prediktoel is geen hekje; maar een schoone ruime en breede plaats, daar men gewoon is tapyten, en kussens voor die gene, die in den echten staat staan bevestigd te werden, te leggen, op welke men in ouder tyden (dat nu overlang alaf is) plagt te knielen.

Als de Heer Opperlandvoogd daar in de kerk komt, ryzen de mans daar ontrent op, nemen hun hoeden af tot dat zyn Ed. zit, en dekken zich dan weer, dat ook wel menfchen doen, die verder afzitten.

By deze kerk, die een Ooster en Noorder uitgang met hooge deuren heeft, is ook een schoone groote Kerken-kamer, met verscheidelaffen, tot berging der kerken-boeken, en deze is zoo fraai, dat ik in Holland nergens een diergelyke gezien hebbe.

In deze kerk, die alomme met grootte blaauwe zarken belegt is, heeft men ook de graven der Heeren Opperlandvoogden, die in Indiën overleden zyn, te weten, die van de Heeren Koen, van Diemen, Reiriersoon, Maatzuiker, Speelman, van Outhoorn, en van Swol; dog de Heer van Riebeck legt buiten op 't kerk-hof, daar ook veel fraeje graven met zarken zyn, om welk kerk-hof ook een nette stene-muur, borstweerings hoogte gemaakt is. Deze Kerk is zeer wel in Nieuw-hofs Land- en Zee-Reize verbeeld. By de zelve is, als 'er dienst gedaan werd, een wagt van 12 Soldaaten, met een Sergeant, en Corporaal, 6 by de voor-deur, met den Sergeant, en 6 aan de zyde-deur met den Corporaal, om daar de wagt, tegen alle wanordre, en onverwagte voorvallen, te houden.

De tweede Nedertuifche kerk is in 't kasteel, alwaar wy van de zelve zullen spreken.

De Portugeefche Kerken afgebeeld.

Men heeft in de stad ook een zeer fraeje Portugeefche kerk, die ontrent A°. 1670 begonnen, en tusschen de Roewa Malakka, en de gaauw-diefs markt, niet verre van de middelpunt gelegen is.

Dit is mede een fraeje lichte kerk, van welke wy een tekening by de letter Z. M. vertoonen, zoo als men die van voren beschouwt. In de zelve werd mede Zondags voor de middag Nederduifch gepredikt. Zy is van voren 166 treden breed, en 60 treden diep, en ook van een borstweering vootzien.

Buiten de stad, op de weg, daar men na die van Jacatra gaat, heeft men nog een schoone Portugeefche kerk, die A°. 1693 den 20 February aanbested, en begonnen, en die zeer cietryk, lucht, en vry kostelyk van binnen gebouwd is, hebbende een ongemeen fraejen geverniften en vergulden prediktoel, en veel diergelyke getoelten, die een groot cieraad aan de zelve toebrenge. Den 23 Augustus 1695 wierd daar in de eerste predicatie door D. Theodorus Zas uit 1 Reg. 8. 23-30, in de tegenwoordigheid van den Heer Opperlandvoogd van Outhoorn, en zyne Gemalin, gedaan. Rondom de zelve is ook een steene borstweering gemaakt, volgens besluit van den 18 April 1697. Men ziet ze hier by de letters Z. R. afgebeeld.

De Maleitfche kerk is in de Gast-huisstraat, diens Zuider-zyde zy byna beflaait. Zy is niet zeer groot; maar egter zeer net, lucht, hoog van verdieping, en van verscheide zeer fraeje getoelens voorzien. Ontrent A°. 1682 of 1683 heeft men die eerst beginnen te gebruiken.

Behalven deze openbare stads-gebouwen, heeft men hier ook een schoon Gast-huis, ontrent de Nieuwe poort, en tusschen de Diefst-poort aan de groote Rivier gelegen, waar in de zieke Soldaaten, en anderen, veel gemak vinden. Aan 't zelve, na de kant van de Nieuwe-poort, en in die zelve straat, ziet men de wooningen van den eersten, tweeden en derden Wondheeler, als mede van den Apotheker, en in de Gasthuis-straat, naast de Maleitfche kerk, ook de woning van den Schafmeester van dat huis, alle voor 't zelve en voor de zieken geschikt, over welk huis (gelyk over alle de andere) zekere buitenvaders het opzicht hebben, en die alle week komen nafpeuren en onderzoeken, hoe 't met de zieken al gaat, en hoe de zelve behandeld werden. Binnen in 't zelve is ook een schoon open plein, met boomen beplant, dat een groote verlustiging, niet alleen voor de gezonden, maar ook voor de weer by komende zieken is, die zich onder die aangename lommer verquikken, en dus met 'er haast weder op konnen luiden.

Dus heeft men hier ook een armen- en oud-mannen-huis, een wees-huis, Chincses-oud-mannen en zieken-huis (dat A°. 1646 gebouwd wierd) en een Spin-huis, staande op de Rhinoccer-gragt.

Men heeft daar ook een groot getal van Markten, als de Groen-markt, de Ryft-markt, de Hoender-markt, de Vismarkt, de Bloem-markt, de Gaauw-diefs markt, de Linnen- of Kattoen-markt (die overdekt is) de Poreclyn-markt, en meer andere, die my niet te binnen schieten. Ook zyn daar twee Vlees-Hallen, die op de Gaauw-diefs markt aan de groote Ri-

Rivier gelegen en op paalen gezet zyn. In de zelve werd tweemaal 's weeks ossen-, schaapen-, kalfs-kabriten, en ook wel herten-vleesch geslacht, al 't welk tegeen een redelyke prys te bekomen is; dog 't schaapen-vleesch is 'er zeer dier.

Men heeft ook aan de Oost-kant der stad, ontrent het midden der zelve, een groot gevaarte, het Ambagts quartier genaamd, waar in allerlei ambagts-lieden, die men byna bedenken kan, door de E. Maatschappy gehouden werden, gelyk aldaar de Fabryk (die Opperkoopman is) en een Koopman, zynde Boekhouder van 't zelve, hunne wooningen hebben. Dus is 'er aan die zelve kant wat meer na 't kasteel toe een Rylt-magazyn, tot berging van de Rylt der E. Maatschappy.

In oude tyden plagt hier ook een Latynsche school te zyn, op de Tygers-gragt; dog alzo men zag, dat het met den Rector, en een Preceptor, die men 'er had, niet opnemen wilde, wierd die Ao. 1656 weer afgeschaf. Naderhand heeft men nog eens beproefd, of het gelukken wilde; dog zy is allenskens geheel te niet geloopt.

Daar is ook een zeer groote Timmerwerf tot het herbouwen van oude vaartuigen der E. Maatschappy, alwaar de algemeene ontfanger, en de Equipagie-Meester (zynde 't Opperhoofd der Schippers, en een Heer van groot gezag; hunne wooningen hebben; maar deze schoone Timmerwerf is Ao. 1721 afgebrand.

Er Kasteel
Batavia.
Een groot cicraad, en de voornaamste sterkte der stad, is het kasteel Batavia.

Het legt in 't Noorden, dicht aan zee, hebbende de groote Rivier aan de Westkant, en de Prince-straat in het Zuiden. Zoo als men, van 't Stadhuys afkomende, die ten einde is, komt men eerst by de Steenhouwers-brug, in het midden van welke een hekken men eentchildwagt, en ook aan de West-kant van dat hekken na binnen toe, een wagt geplaatst is.

Als men van deze brug is, om na 't kasteel te gaan, heeft men een ongemeen groot plein, dat van voren 430 groote treden breed, en waar by de breedte van het kasteel aan die kant ten naasten by, als zynde wat minder (dat aan de water-kant maar 390 treden haald) af te meten is; zynde ontrent vierkant, en van de Steenhouwers-brug 182 treden lang, behalven de gestraate weg, die van 't plein na 't kasteel loopt.

Het is met verscheidene reyen van Tamarinde-boomen beplant, waar van de mid-

delfte zoo breed is, dat 'er wel drie koortzen neffens een konnen ryden. Zy geven een heerlyke lommer, zonder welke het daar, voor die genen, die in 't kasteel iets te doen hebben, onverdragelyk heet zyn zoude; alzo de koortzen, chaizen, en draagstoelen van deze en gene byzondere Heeren aan 't einde van dat plein gewoon zyn te wagen; dog die van de Raaden van Indiën ryden over de steenen brug en door 't hekken, 't geen midden op de zelve is, tot voor de muuren van 't kasteel, dat geen byzondere lieden mogen doen.

Op dit onbespraat plein aan des zelfs ^{Het plein,} Oost-zyde is 't open en onbeplant, en daar ^{en de stal.} heeft men ook de gerichts-plaats van den agtbaren Raad van Justitie des kasteels Batavia. Agter dat gerichts-huis heeft men de stal der E. Maatschappy, na welke men gaat met een weg, die tusschen 't kasteel, en tusschen dit gerichts-huis loopt, alwaar men eerst by het huis van den Stalmeester van zyn Edelheid (dat nu een Kapitein is) en dan by een groote plaats, en daarna by de stal zelf komt.

Ter zyden dat binnen-plein ziet men ter regterhand een stal voor verscheidene dieren, waar onder ik nu en dan al zeldzame gezien heb.

Ao. 1694 zag ik hier een zwaarten Beer; Dieren dog nog veel zeldzamer was 't, dat ik 'er daer in. toen ook een Tyger van een ongemeene hoogte en grootte, en van een sehoone tekening, zag, die gewoon was met een kleen hondje, dat door een gat in zyn kot kroop, te aazen, en te speelen.

Het is eenigen tyd daar na gebeurt, dat men, door onvoorzichtigheid, dit kot niet gegrendeld, en de Tyger de deur open gestooten had, en uit het zelve na buiten quam, daar hy eerst een groote schade aan de paarden der Heeren van de Hooge Regeering zou hebben konnen toebrengen; dog hy ging van de stallen af, langs de weg, die na 't kasteel loopt; en 't allen gelukke, weder na 't kasteel; want had hy zynen gang na de stad genomen, wie weet, wat schade hy daar de menschen, en, voor al, de kinderen der Chineezen, en der slaven, die daar veel op de straten zyn, zou toegebracht hebben.

Wanneer hy nu moedig daar heentreden quam, nam de schildwagt by 't hekken, ontrent het kasteel, en ook de schildwagt by de Land-poort, de vlugt, alzo zy niet gewoon waren zulken vyand af te wagen.

Die van de Hoofd-wagt, die in de poort hun vergaderplaats hebben, deden 't zelve, en slooten de deur, waar op hy op 't binnen-plein verscheen, en ten eersten door de Heer Kapitein-Winkeler meteen snaphaan zoo wel getroffen wierd, dat hy, in 't gezicht van de Heer St. Martin, die op de puy voor 't huis van zyn Edelheid stond, ter nederstortte. Hy had dus, niet lang te voren, ook een Leeuw (gelyk wy hier na verhaalen) daar ter nedergeschoten.

In deze stal zag ik Ao. 1713 een jonge kemel, die naderhand aan den Soefochoenan vereerd is. Deze, eens buiten gebragt zynde, gaf hem Kapitein Gallaart (toen Stalmeeſter) eenen emmer met water, dien hy uit dronk. Zeker Predikant, die toen by ons was, bleef'er regt voor staan, ziende dit met groote nieuwsgierigheid aan; dog de kemel brak die zeer schielyk af (dat Kapitein Gallaart wel van te voren wist) wanneer hy hem een groote golp met water over zyn hoofd, bef, en kleeren gaf, dat die Heer weg had, eer hy 't wist. Indien men my niet ge- waarſchouwt had, wat ter zyden te wy-

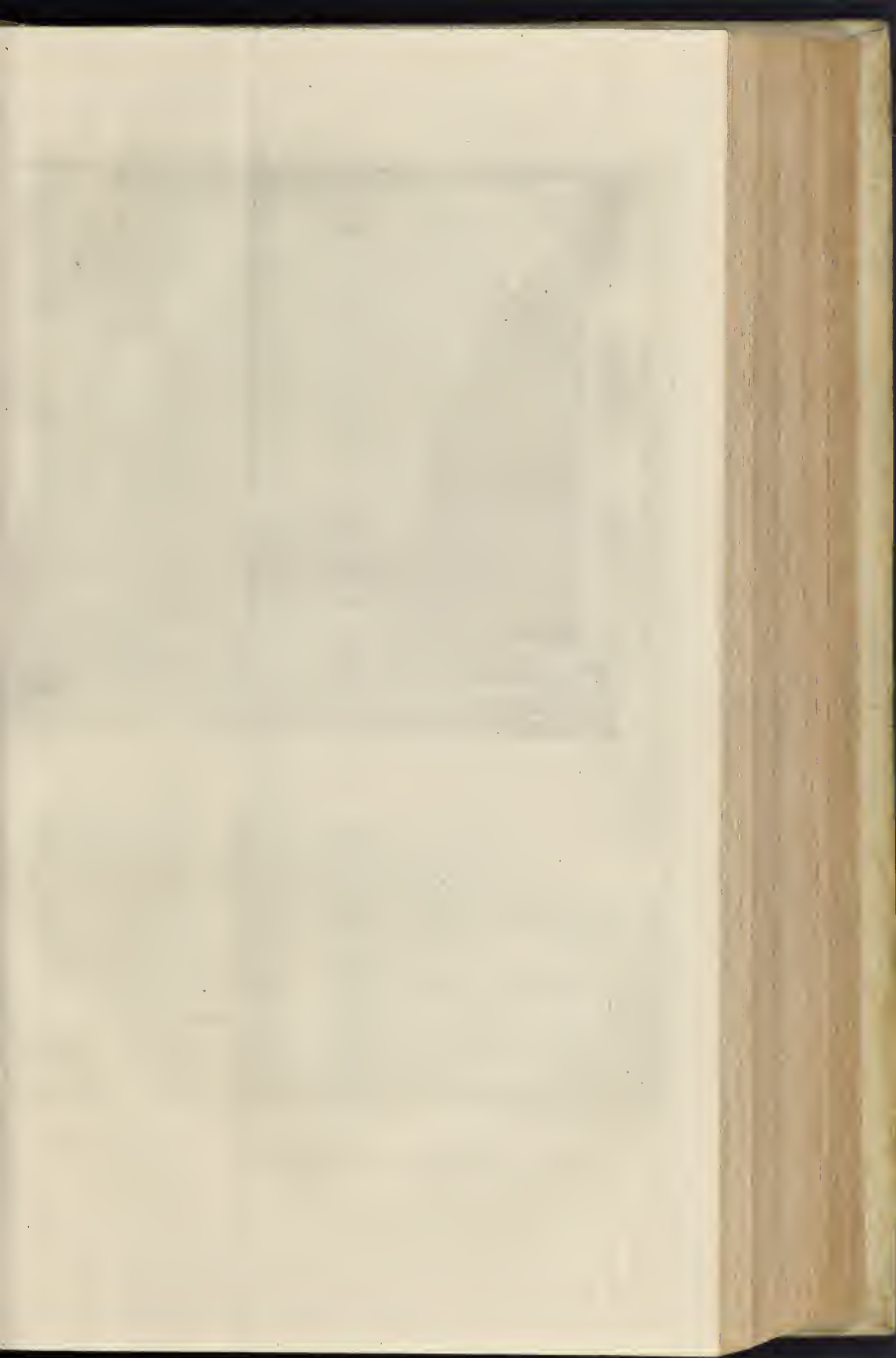
ken (zonder dat ik wist, om wat reden) had ik 'er net de helft van op mynen bef gehad, daar ik alzo moejelyk over geweest zoude hebben, als die andre Heer nu met veel reden was.

Ik zag'er te dier tyd, ook een zeldzaam wild Arabisch, als mede een Turksch, en een bont Mogolſch paart, welk laatste een geschenk van den grooten Mogol, en (zoo men zeide) een paart van 1200 Ryxdaalders, dog in myn oog gansch niet fraei was. Altoos ik heb ongelyk schooner paarden op de stal van den Heer Zwaardekroon gezien, den grootsten liefhebber van fraeje paarden, die ik op Batavia gekend heb.

Daar was ook een dier, van gestalte en verwe byna als een Deenſche os; dog zoo zwaar niet, zynde spits van bek, grys, en niet minder, dan een Eland, hoedani- gen naam men'er aan gaf, gelykende. Dit was al mede een geschenk van den grooten Mogol.

Regt uitgaande, zoo als men op dit binnen-plein komt, heeft men een zeer groote paarde-stal, die in tweeën gescheiden, en aan een gragt gelegen is.

A. i. Casteel Batavia
 B. de Punt de Peerl
 C. de Punt Diamant
 D. de Punt Rohijn
 E. i. Speel huys v. zyn Hoog Ed. b
 F. i. Huys v. de Heemraaden

PERSPECTIEF VAN HET CASTEEL BATAVIA, GESIEN VAN HET SUYKER PACKHUYS

G. de Steene Brug
 H. de Brug bij de punt Amstelveen
 I. i. Magazijn
 K. Kaskeels Graght
 L. de Grootte Rivier

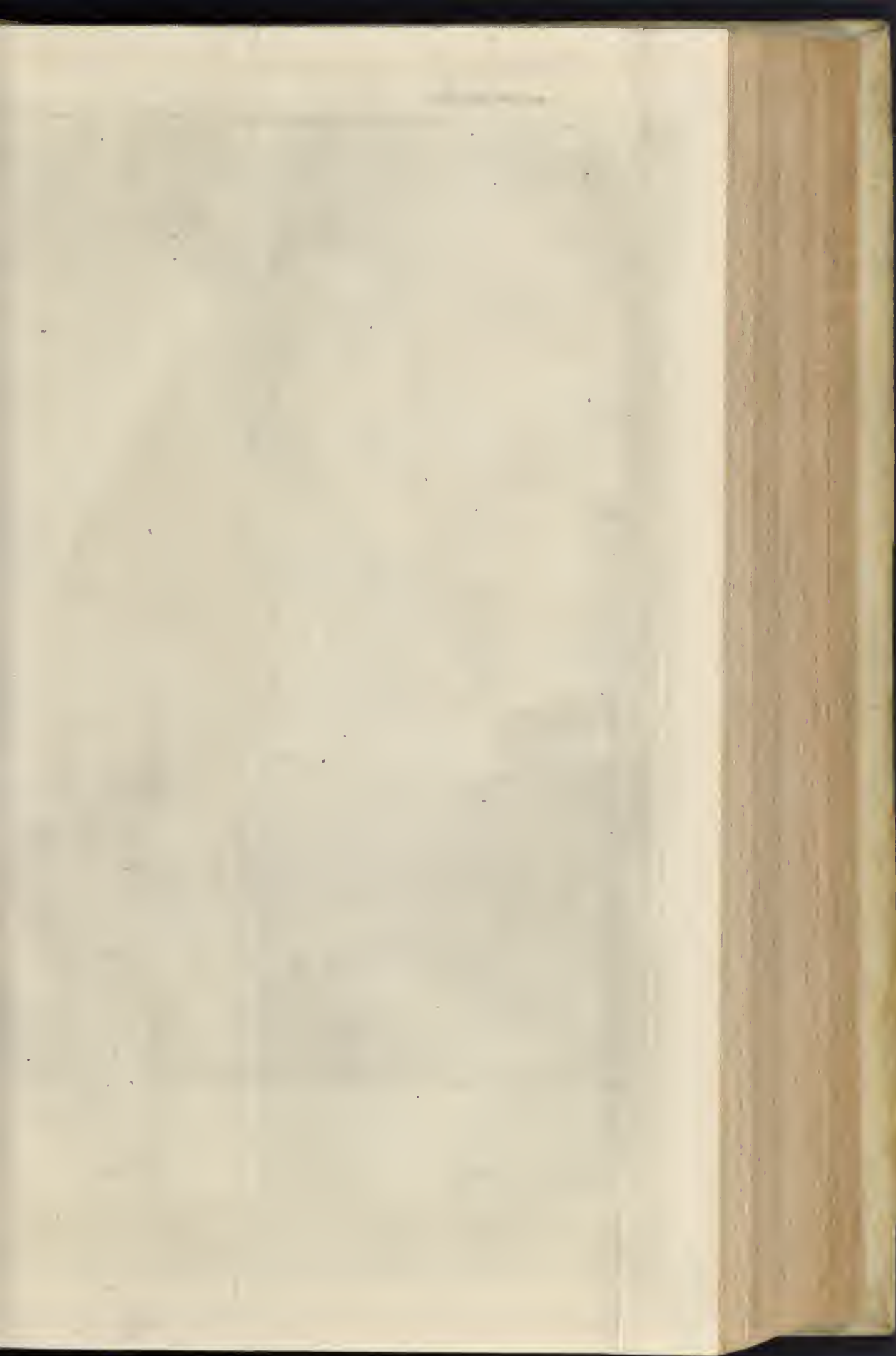

A. *t* Suiker Pakhuys
 B. *t* Equipage Pakhuys
 C. *de* Vifch-Baasar
 D. *t* Artillery
 E. *t* Casteels Punt *de* Diamant
 F. *de* Smits Winckel

GESICHT VAN 'T SUYKER PAKHUYS, GESIEN OP DE BRUGH VAN 'T CASTEEL BATAVIA, BY DE LETTER W. IN 'T PERSPECTIEF.

G. *de* Bloekemaakers Winckel
 H. *de* Hout Pakhuysen
 I. *de* Ankerwerff
 K. *de* Grootte Rivier
 L. *de* Casteels Graght

Het Gesicht van 't eerste Pleyn van
't Casteel van Batavia, van binnen.

In deze stallen staan de paarden vanden Heer Opperlandvoogd, en van de Heeren Raaden van Indiën, als ook de paarden van de Ruitery, die zyn Edelheid, als hy uitreid, gewoon is te volgen.

Ik zag'er aan de rechter- en linkerhand 148 stallen, die toen vol paarden waren.

Op het plein, ter linkerhand, als men recht voor deze stallen staat, heeft men verscheide Smids-winkels, meest daar ten dienst van die stal, koertzen, en paarden, en voor haar beslag, en hoef-zyers, geschikt.

Dus nu van de stal weer na 't kasteel keerende, om dat van binnen te besehouwen, ontmoet men daar een gestraate weg, met steene vluugels aan wederzyden, twee hekkens, en een ophaal-brug over de gragt, die vry breed is, dat men daar by afmcten kan, alzo men tusschen het plein, en het kasteel, nog wel een lengte van 26 toeden te gaan heeft, over een weg, of brug, die met boogen over deze graecht gemaakt, en die 10 voeten breed is, en die men by de volgende uiterlyke afbeelding van 't kasteel by de letters A. A. ook uitgedrukt ziet.

Deze bestrate weg is niet breeder, dan dat'er maar eene koets over ryden kan, en op de zelve zy by die hekkens ook schildwagten.

Eer wy nu in 't kasteel zelf treden, zullen wy dat van buiten, en van binnen eerst in teekening vertoonen.

De gedaante van 't kasteel Batavia, na de stad toe, vertoonen wy in teekening, onder de letters A. A., alwaar men een fraei perspectief of doorgezicht van het zelve van het zuiker-pakhuis heeft; welk zuiker-pakhuis wy in een tweede teekening zeer net vertoonen, zoo als men dat van de kasteels-brug ziet; zynde met de letters A. A. A. gemerkt.

Het vertoont zich zeer hoog van muuren, zynde voorzien van vier bolwerken, te weten, de Robyn, na de Oost-kant, of na de Tygers-gragt (daar de Majoor woont) de Paarl, in 't Westen tegen over de werf-kant, of na de groote Rivier toe, de Diamant in 't Zuiden, mede tegen over de werf, daar de Kapitein van 't kasteel zich onthoud, en de Zafier in 't Noorden, na de kant van 't Buffels-veld gelegen, van welke men in deze teekening de Robyn en de Diamant (die beide na de land-zyde, gelyk de twee andere na de zee-kant leggen) maar zien kan. Men ziet de zelve rykelyk van gefebut, en van zes sehilderhuizen voorzien. Aan wederzyden ziet men twee vlerken, en poorten'er in, welke laatste nu en dan tot 't afladen van eenige goederen haar gebruik hebben.

Dit kasteel nu heeft een zeer fraeje gedaante, hebbende een breedte van 274, en een diepte van de Land- tot de Water-poort van 290 treden, waar uit men

ziet, dat het ten naaften by vierkant is.

Het zelve is rondom zoo met zyn muuren, als met zyne bolwerken van koraalsteen opgebouwt. Op wartyd dit gefchied is, zullen wy hier na vertoonen, als wy van de eerste aanlegging des zelfs, en van deze stad, zullen spreken.

Als men tegen de Land-poort aanziet, ziet men dat de zelve zeer hegt en sterk ANNO MDCXXXI (dat 'er boven staat) gebouwd is.

Pas daar boven ziet men recht in 't midden het wapen der stad Batavia, en vlak daar boven de wapens van de steden Delft, Rotterdam, Amsterdam, Middelburg, Hoorn en Enkhuizen, alle te zamen steden, daar men kamers der Oost-Indische Maatschappij heeft.

Boven die wapens staat een fraei yzer staketzel, en daar boven een gefchilderd uur-werk, met zyn boven-cie-raaden, zonder dat men daar af eenige nuttigheid heeft, alzo ik niet weet, dat men in de stad, of in 't kasteel, eenig uur-werk vind, dan alleen op de zaal van zyn Edelheid een klein dat staat, anderszins werd de klok maar, op het wyzen van een zandlooper, door een Soldaat geslagen, dat in zoo grooten stad niet gemakkelyk valt, waarom by na ieder huis van een klein klokje, of uur-werk, voorzien is.

Deze uitwendige cie-raaden voor de Land-poort geven een fraei en trots gezicht, en belooven ict groots van dit kasteel van binnen.

Zoo als men door de poort, die al vry lang is, en wat krom loopt, na binnen gaat, heeft men aan wederzyden een waghuis na binnen toe, welkers deuren dicht by 't eerste plein, even binnen die poort, na de binnen-zyde, uitkomen.

Even buiten deze poort zynde, heeft men boven de zelve, na de binnen-kant, het wapen des Prince van Oranje, en daar onder ANNO MDCXXVII ten bewyze dat die binnen-poort zoo veel later gebouwd is. Het kasteel van binnen, in opzicht van 't eerste binnen-plein, vertoonen wy by de letters C. C.

Als men nu binnen de kasteels-land-poort is, ontmoet men een plein, dat zeer breed, en van de Land-poort tot de Pinnang-poort ontrent 20 of 25 tredendiep is.

Rondom dit plein ziet men verscheide schoone gebouwen. Langs de binnen-poort ter rechter-hand, zoo als men op 't plein komt, heeft men drie, en ter linkerhand twee zeer schoone wooningen voor vyf ordinaire, of extra ordinaire Raaden van Indiën, alle in 't Zuiden gelegen, in twee blokken door de Land-poort afgezonderd, van welken de Directeur Generaal van den handel van Indiën, die de eerste van de 6 ordinaire en stemmende Raaden is, ter linkerhand in den hoek, naast de kasteelskerk

Het kasteel van binnen in teekening.

kerk woond. Voor die huizen zyn boommen in groene hekkens met bankjens 'er om, om te kunnen zitten, geplant, welke men in de plaat niet heeft kunnen verbeelden, om 't gezigt der huizen niet te breken.

Daar aan volgd de kasteels-kerk, die klein, dog zeer net, agtkantig, en Ao. 1640 gebouwd is.

Men gaat tot de zelve van buiten met eenige trappen op. Ook ziet men aan weersyden boven twee ronde vakken met glazen bezet. Als men even in die kerk komt, die ontrent 25 of 30 treden diep en breed is, heeft men boven zich een fraciën orgel, waar op des Zondags altyd onder het zingen door een Organist gespeeld werd. Ook legt in deze kerk een zeer fraeje Italiaansche vloer van witte en blaauwe geslepen steenen, waar op verscheidene banken voor de bezetting des kasteels, en voor andere lieden, staan, gelyk de Gemalin van zyn Edelheid, en die van de Heeren Raaden van Indiën, daar ook vlak voor den predikstoel, en achter den zelve de vrouwen van verscheidene bedienden van aanzien, in 't kasteel woonende, zitten. Ter rechterhand van den predikstoel, in het inkomen, ziet men een deur, door welke zyn Edelheid in de kerk komt, en in zyn gestoelte gaat, zynde het eerste aan die zelve zyde van den predikstoel, en naast die deur, ook is dat alleen overdekt. Daar aan volgen na die kant de gestoelten voor den Heer Directeur Generaal, en voor de verdere Heeren Raaden.

Ter linker-hand van den predikstoel is ook een deur van een vertrek daar zich de Predikant, die prediken zal, onthoud, en die den Na-Psalm daar gemeenlyk aan een man geeft, die uitdrukkelyk daar om voor den Organist komt, op dat alles net en zeker gaan zou. Ook is 'er ter linkerhand van den predikstoel een geverniste bank, waar op de Predikanten, die daar ter gehoor komen, kunnen zitten.

Deze kerk is zeer licht, redelyk hoog van verdieping, sierlyk van glaazen, en in allen deelen zoo fraci, als men na dat kleen begrip, 't geen voor die gemeente overvloedig groot genoeg is, zou kunnen wenschen, of zich verbeelden; dog zy is voor iemand, die een zware stem heeft, wat te kleen; maar men schikt 'er zig dan na.

Paleis van den Opperlandvoogd van Indiën.

Naast aan deze kerk, die de diepte van 't plein, op een kleene kamer-gang aan weersyden na, beslaat, heeft men het Paleis van den Heer Opperlandvoogd van Indiën, een schoone en heerlyk gebouw, twee verdiepingen hoog, gelyk alle de gebouwen aan die kant van 't plein zyn, die aan de andere zyde van de Pinang-poort staan.

Voor deze wooning heeft men een zeer fraeje aanzienlyke bordes, na welke men

met zes breede trappen aan weersyden opgaat. Voor dit bordes is een zeer breede graauwe steene leuning, balusters-gewyze, met twee afgaande vlerken, die boven op zoo breed zyn, dat op ieder vlerke een groote graauwe steene Leeuw legt, diens agterste pooten gekromt zyn, en welkers voorste pooten zich op een groote bol, die zy aanvatten, zeer groots vertoonen.

De afgaande vlerken zyn door drie steene pilasters of doorluchtige tralien ondersteund, hoedanige men 'er 5 boven op het bordes in de rechte leuning heeft, alwaar gemeenlyk een gewapende schildwagt is.

De ovaale poort van dit paleis (gelyk ook van de kerk) is in 't midden van de grond af tot boven toe, 11 voeten hoog, en 6½ wyd; gelyk ook alle de kozynen zoo van dit gebouw, als van de vordere aan die zyde van het plein binnens-werks 9½ voet hoog, en 5 voeten breed zyn.

Aan weersyden van deze poort, die overal met groote spyker-knoppen bezet is, heeft men de beeltenis van een musquetier, en van een pikkenier, na de wyze der ouden gekleed, en ieder als zyn geweer klaar houdende, en daar mede aan de inkomenden, zere bewyzende. Deze staan als in twee uitgeholde niches, of vakken met hare pilasters, en doen een fraeje vertooning.

Vlak boven de poort van de zaal, het eerste vertrek daar men inkomt, staat Ao. MDCXLVII, en even daar boven ziet men dit onderstaande rondeel, in welkers midden zig het gemeen merk van de vereenigde Oost-Indische Compagnie met de naam van den Opperlandvoogd, Cornelis van der Lyn 'er onder, ten bewyze waar-schynelyk, dat hy het zelve in dat jaar gebouwt heeft, vertoont.

Ter zyden het zelve rondeel ziet men een lyft van afch-graauwe steen, en aan weersyden twee zulke kleene zeer fraeje fruit-vaazen.

Boven de tweede verdieping is maar een gemeene voorgevel; dog die aan weersyde met een afch-graauwe groote vaas met fruitagje, en met een groote schuinsafgaande, leggende, en na die vaazen gapende Dolfyn van 6 of 7 voeten lang, zoodanig vereerd is, dat zy met hare staarten tegen een komen, en met hare opene bekken na die vaazen zig wenden.

Boven op 't dak ziet men een torenken met 6 pilaren, en met een getraliet staketzel, rondom, borstweerings hoogte, en boven op een schip, dat voor een weerhaan diend.

Als men nu na binnen in zyn Edelheids

wooning treed, komt men op een groote zaal, die met 22 groote schoone vierkante steenen, ieder ruim z voeten breed, in de breedte van voren, en met 15 in de diepte belegt, en die aldus 30 voeten lang ofte diep, en 47 of 48 voeten breed, en en van een zeer fraeje hoogte is.

Men ziet tegen de wanden 48 pikken, en ettelijke rakken met 120 musquetten, en snaphaanen, en ter linkerhand, als men inkomt, eenige schilderyen. Men ziet 'er ook eenige veroverde vaandels, verder ter rechterhand van de zaal een tafel met een tapyt, een stoel, eenige banken, en na die zelve zyde, en na 't einde der zaal by de kozynen, een slaande uurwerk, dat ook van buiten de uren aanwyft, het eenigste openbaar uurwerk in de stad, en dat een weinig hooger en grooter dan een gemeen huis-uurwerk is.

Na de regterhand als men op die zaal komt, gaat men ook na de geheime Schryfkamer van zyn Edelheid, dat mede een groot vierkant vertrek op zich zelven ter regterhand (zoo als men 'er ontrent komt) gelyk ter linkerhand aldaar, tegen over de Secretary, nog een byzonder vertrek voor den Geheimschryver van haar Edelheden, en voor den eersten klerk is. Ook kan men tusschen die twee vertrekken in, met een trap ter zyden afgang, die in de Pinaang-poort uitkomt.

Ter linkerhand, zoo als men op de zaal komt, zyn verscheide banken, voor de bezetting, als daar 's avonds 't gebed gedaan werd.

Als men nu, de zaal inkomende, regt uitgaan wil, komt men by een groote deur, ter regterzyde van welke men een uitstekende dikke arm met een groote lantaarn met drie groote glazen 'er op, heeft, die 's avonds ontfoken werd; vlak onder die lantaarn staat gemeenelyk een helbaardier, die de wagt heeft, met zyn geweer, en een ander helbaardier, zynde de Bywagt, die gewoon is dezen en genen by zyn Edelheid aan te dienen.

Even door die deur zynde, komt men in een kleene lucht vierkante trant, ter regterhand van welke zomtyds een Raad van Indiën, zomtyds de Geheimschryver van zyn Edelheid, plagt te wonen. Daar is een fraeje galdery, met eenige vertrekken, en zoo men uit deze trant, die maar 8 voeten in 't vierkant is, recht uit gaat, heeft men een fraeje opene galdery met een zeer fraei geschilderde zolder, en van beneden aan wederzyden van een fraeje baluster voorzien; zy is ontrent 12 of 14 treden lang, en ontrent 6 voeten breed.

Ter rechterhand der zelve heeft men een kleen net bloem-tuintje, en ter linkerhand een groote vierkante plaats met groote grauwe vierkante steenen belegt, die wel 50 of 60 treden lang, en niet minder. Deel.

der breed is, behoorende tot het paleis en de woonplaats van zyn Edelheid, en na welke plaats men met drie of vier trappen afgaat.

Uit de voornoemde galdery, by welke die bloem-tuin is, gaat men in de groote vergader-zaal van haar Edelheden, die nog wel zoo groot als de voor-zaal is. In de zelve ziet men aan 't einde, na binnen toe, een lange tafel met een schoon tapyt, en een stoel aan 't hoofd der zelve, voor zyn Edelheid, en aan wederzyden verscheide andere voor de Heeren Raaden van Indiën.

Rondom die zaal ziet men tegen de wanden de Opperlandvoogden van Nederlands Indiën, na 't leven uitgeschilderd, hangen.

Wanneer men nu uit de voornoemde Trant ter linkerhand opgaat, heeft men daar een beschoot, en een deur 'er in, door welke men in een groote schoone galdery komt, zoo lang als die groote plaats, op welke zy 't uitzicht heeft, gelyk men in 't midden der zelve ook met een trap daar na toe gaan kan, zynde de breedte van deze galdery de zelve, als die van de voornoemde trant, te weten van 8 of 9 voeten.

In deze galdery geeft zyn Edelheid gemeenelyk gehoor, en langs de zelve zyn verscheide zeer schoone beneden- en bovenvertrekken, behalven dat 'er agter aan ook een breede zit-plaats is, daar hy gemeenelyk gewoon is te eeten.

Als men dien trap in 't midden van de galdery na de plaats afgaat, heeft men regt uit tegen over die galdery veel vertrekken voor den Hofmeester, en voor alles, dat tot de keuken van nooden is, als ook nog andere kleene beneden- en bovenvertrekken, op een van welke ten tyde van de Heer van Hoorn, de Heer Cornelis de Bruin, Konst-Schilder, zyn verblyf had, gelyk ik daar den 21 Juny 1706 zyne teekeningen van Persepolis gezien heb.

Aan de West-zyde van die groote plaats heeft men nog een lange, dog lage galdery, daar zyn Edelheid gemeenelyk het afscheids-maal aan de vertrekkende vlooten geeft, en daar ik meenigmaal met een groot getal vrienden gezeten heb. Ik gis dat 'er wel 140 of 150 menschen kunnen zitten, en dan is 'er aan wederzyden nog een ruime plaats, om agter de aanzittende vrienden te kunnen henen gaan. Zy is vol vensters met rotang-ramen, en zeer dicht ontrent de Rivier gelegen, daar ook een zit-plaats is, en daar ik met zyn Edelheid de Heer van Hoorn (loffelyker gedagtenis) wel gezeten heb. Ook heeft men ter zyde die galdery nog een kleen tuintje langs de wal, dat niet onaangenaam, dog zeer smal is.

Naast aan het paleis van zyn Edelheid De Pinaang- (zoo als wy nu op 't binnen-plein van 't poort. kasteel weer voortgaan) of eigentlyk naast

H h

de

de geheime Schryfkamer, heeft men de Pinang-poort.

Dit is een groote opene poort, die ontrent 7 of 8 treden lang, en 4 of 5 treden breed, en boven over welke het met een tooren, en vertrekken bebouwd is.

Zy werd de Pinang-poort genaamd, om dat'er pinang onder verkogt werd. Het is gelyk als de Beurs van Batavia, daar veel Kooplieden, Onderkooplieden, en andere fatzoenlyke lieden, voor al 's morgens, by een komen, en daar alle nieuwe tydingen, van geheel Indiën, verhandeld werden.

Gelyk men in die poort ter linkerhand den opgang na de geheime Schryfkamer van zyn Edelheid heeft, alzo gaat men ter regterhand na 't comptoir van den algemeenen Boekhouder, en van den algemeenen Visitateur, ofte naspereurder van de mistlagen in de reekeningen, zooder buiten-comptoiren, als ook van die der bedienden op Batavia.

Als men nu van zyn Edelheids wooning de Pinang-poort voorby gaat, heeft men daar eerst de wooning van den algemeenen Boekhouder, en daar na komt men op 't einde van die ry by het foldy-comptoir, dat een groot gevaarte is, op welkers boven-vertrekken zich de Assistenten, die binnen mochten blyven, onthouden, en voor welke daar ook opgeschikt werd.

Dan heeft men daar een weg ter linkerhand om, gaande na het tweede binnenplein; dog als men nu langs 't foldy-comptoir recht uit loopt, heeft men daar, na de Oost-zyde van 't plein, allernaast dat van de Raaden van Indiën, in den hoek eerst de groote winkel van de kleeden der E. Maatschappy, daar naast na 't Noorden toe, of wel in 't midden van 't plein aan die kant, de groote geld-kas, en dan de Smids-winkel. Tusschen deze wooningen, en die der Heeren Raaden van Indiën is een net geschooren gras-veld, dat in de hitte des daags een aangenaam gezigt geeft.

Als men nu door de Pinang-poort het kasteel dieper intreden wil, heeft men ter rechterhand de kleene winkel, en ter linkerhand het Dispens, of de plaats, alwaar de dranken, boter, kaarzen, enz. aan de bedienden der E. Maatschappy maandyks verstrekt, of ook wel verkogt werden. Dit is mede als een kleene beurs, daar 's morgens veel Heeren komen en vergaderen, om iet nieuws te hooren, of aan anderen mede te deelen.

Als men nu al regt uit gaat, heeft men ter linkerhand een groote plaats voor de kuipers der E. Maatschappy, en ter regterhand een groot pakhuis voor hare dranken.

Dan komt men by een hooge bebouwde middel-poort, voor de welke A N N O

MDCXLI van binnen, en van buiten het zelve nog eens staat. Boven de zelve is ook een wooning, daar zich deze of gene in de gunst van zyn Edelheid staande, af bedienen kan.

Als men door die poort is, komt men op een tweede plein, dat byna zoo lang, maar wat smaller, dan 't vorige, is. Ter regterhand pas om den hoek, wonen de twee Opperkooplieden, de Opperopziender van 'de algemeene genees-winkel der E. Maatschappy voor geheel Indiën, die te gelyk ook Hoofd van alle de Wondhealers is. Ook plagt de Geheimefchryver van zyn Edelheid daar naast te wonen.

Ter linkerhand van die poort heeft men de wooning van den eersten klerk van de geheime fchryfkamer van zyn Edelheid, en die van den Opperwondheeler van 't kasteel. Dit plein is vry doods, en in verre na zoo lucht, zoo breed, nog vermakelyk niet, als het eerste.

Als men nu door de voornoemde poort al recht uitgaat, komt men by de Waterpoort, die A N N O MDCXXX, gelyk'er aan de binnen zyde voor staat, gebouwd, en van binnen met verscheide groote pakhuizen voor de kleeden van de E. Maatschappy, en verder van eengroot waghuis voor de bezetting, die men aan die zyde van het kasteel heeft, voorzien is.

Daar hebben wy nu het kasteel in zyne gelegenheid van binnen en beneden verteent.

Als men boven op de wallen en punten van het zelve gaan wil, moet men de Landpoort inkomende, de linkerhand pas om slaan, daar men met een breede trap na boven gaat, en ten eersten, Oost opgaande op de punt de Robyn komt, daar de Majoor een schoone wooning, en de Kapitein van 't kasteel een diergelyke aan de andere kant in 't Zuiden op de punt de Diamant heeft. Verder ziet men langs de gordynen verscheide wagt-huizen, met zeer veel Soldaaten opgepropt, en die voornaamste Vesting van alles wel voorzien.

Regt voor de punt de Robyn is een vlakke grond langs de gordyn, alwaar een Drilmeeester alle morgen gewoon is 't volk te drillen, gelyk men ook de gewoonte heeft, om alle Zondag na de middag, na de Kerktyd, de bezetting op 't eerste plein de parade te laten doen, dat zyn Edelheid nu en dan, op het bordes voor zyn paleis staande, wel eens bywoont.

Buiten 't kasteel, en buiten de boom, is een zeer fracje wandel-plaats langs de Rivier na buiten of na zee toe, daar de zelve aan wederzyden met hooge paalen beheerd is, zynde'er aan de linkerzyde, zoo als men de Rivier in komt, buiten, 144, en ter rechterhand 112 stuks. Men heeft wel een half vierde deel uurs werk, eer men de Rivier op, tot aan de boom, roe-

jen kan; dog buiten de Rivier langs de vaste weg, is paal aan paal geheid, die daar wel 6 of 700 in 't getal, en wel en hegt verbonden zyn. Ook legt deze Rivier aan de West-zyde gemeenelyk vol allerlei vreemde vaartuigen; dog aan de Oost-zyde leggen 'er geen, langs welke de scheepschuiten, tegen de zware afwatering, ook kunnen opgetrokken werden.

Aan 't einde van die wandel-weg staan ook twee groote lantaarnen, die 's avonds ontsteeken werden, buiten welke, als ook die in 't kasteel, en ontrent het Stadhuis, 'er geen lantaarnen meer, zoo ik geloove, van stads wegen zyn; maar die anders een lantaarn voor zyn deur hebben wil, zet, en bezorgt ze zelf op zyne kosten; want anders gaan alle lieden van fatsoen daar by donker avond met een flambouw uit, om welke reden zy 'er zoo noodig niet seynen, hoewel ik oordeele, dat zy 'er wel zeer goed, by voorval van onraad, zouden zyn.

Behalven deze aanzienlyke Vesting, zyn 'er buiten de stad nog enige andere. In 't Oosten heeft men de sterkte van Ansjol 1200 roeden van de stad, gelyk in 't Westen die van Angkèe 500 roeden 'er af gelegen, na de zee-kant, en na 't Zuiden, die van Noordwyk, tusschen de Vyfhoek, Ryswyk, en Jakarta, die meest ook met dikke heggen van witten doorn voorzien zyn; dog die van de vyfhoek en Ansjol, zyn met steene muuren zeer hegt en wel opgemezeld. Men ziet ze, nevens deze schoone stad in platte grond, by Nieuwhof zeer wel afgebeeld.

Men heeft buiten de stad ook zeer schoone, en net-beplante breede wegen, onder welke die na de Vesting Jacatra, zoo wegens zyne breedte en lengte, als wegens zyne schoone tuinen, uitsteekt, van welke Vesting tot aan Noordwyk toe, men veel graven der Chineezen heeft.

Van deze tuinen nu, zyn 'er ook een groot getal buiten alle de poorten der stad, daar men zeer vermakelyk na toe wandelen, of ook met een orembaey na toe varen kan.

Men moet zich, schoon wy dat, met den gemeenen Batavischen naam, maar thui- nen noemen, niet verbeelden, dat het maar thui- nen zyn: want men heeft 'er de schoonste huizen by, die men wenschen kan, en die de fraicste in de stad niet behoeven te wyken, behalven dat zy ook van een groote uitgetrektheid, in opzicht van 't land, zyn.

Die ontrent de water-plaats, pas buiten de Nieuwe-poort, leggen, zyn, om de

schoone Rivier, en 't aangenaam neder- bruifchen van 't opgedamd water, dat daar uit eenige gooten nederstort, zeer verfrif- fchende. Men heeft in de zelve allerlei zeldzame boomen, en vrugten, zelf tot de koffi-boomen, kakao-, en andere boomen in meénigte. Ja daar zyn thui- nen die 6, 8, 10000 Ryxdaalders, en meer, waar- dig zyn, en die een groot cieraad aan de buiten-stad geven.

Men heeft daar ontrent ook verscheide En verdere fraeijgheden buiten de stad. kruitmoolen, met een wagt 'er by, en een zaag-moolen, en daar plagt ook een papier-moolen te wezen, die nu al mede in een kruit-moolen verandert is.

Daar plagten in oude tyden nog veel anderen te wezen, die 'er nu niet meer zyn. Verder van Batavia eenige mylen, legt Siringfin, en Depoc, plaatfen van de Heer Chaftelein, als ook Tanah Abang, een plaats van zyn Edelheid van Riebeck.

Men heeft my bericht, dat deze landen buiten Batavia, nog een volflagen bosch zynde, van de Utrechtze poort af tot aan de Rivier van Angkèe eerst Ao. 1660 in eene gift aan den Advocaat Fiscaal, Gerard Herbets, uitgedeeld zyn, die het bosch omhakken, en tot thui- nen en zecilanden berciden liet; welk voorbeeld andere ge- volgt hebben. Ieder Soldaat moest te vo- ren een maand soldy, wegens 't omhake- ken van 't bosch, missen, of anders mede zelf daar aan helpen, dat over 't gansch gebied der E. Maatschappy ging, en zoo lang duurde, tot dat wel twintig jaren 'er na, dit aan de Heer Herbets gegeven is.

Omtrent die thui- nen heeft men hier en daar, vooral aan de Oost-zyde, ook schoone bleekeryen, zoo om 't linnen, als om het wafch, dat men daar brand, te bleeken, alzo men hier, en elders in Indiën, niet dan wafch-kaarzen, en die zeer wit, gewoon is te branden.

Men plagt in vorige tyden buiten de Dieft-poort, ter zyden de weg van Angkèe, ook een Lazarus-huis te hebben, be- halven, dat zig veel lieden van fatsoen, en door die gevaarlyke en besmettelyke quaal aangetaft, in hun thui- nen onthielden, ge- lyk nog wel geschied, dog vermits dit quaad sterker doorgebroken is, hebben haar Edelheden goed gevonden het Eiland Purmerent, ontrent drie mylen van Batavia gelegen, tot een Lazarus-huis te houden, daar zulke zielen veel veiliger, en beter kunnen behandeld werden. Ook zyn 'er veel araks-branderyen, steenbakkeryen, Padi-of Ryft-velden, schoone weyen, zuiker-riet- en meer andere velden in meenigte.

BESCHRYVINGE VAN TWEEDE HOOFDSTUK.

Inwoonders dezer stad. Getal en soorten van ingezetenen. De dienaars der E. Maatschappy alhier. Haar Edelheden. De Landvoogden. De Raaden. De vier Officieren des Gerichts. Opperkooplieden des kasteels. Predicanten. Kapiteins. De Kooplieden. De Onderkooplieden. Inkomen dezer bedienden. Lyst van 't geeneen Raad van Indiën uit het pakhuis trekt. Vry-borgers. De Chineezen. Wat nuttigheit zy geven. Nuttigheid van 't inkomen der Jonken. Groot getal der Chineezen hier. Goede ordre daar tegen. Onveilig gaan 's avonds. Ordre daar tegen gesteld. Hun smokkelen met speceryen. Wayangs, en nieuw-jaar. Pelo-vaart. Tempel. Priefsters. Teekening van de intrede en beelden in dezen Tempel. Hun trouwen. En andre aanmerkingen. Verdre ingezetenen, en hun bedryf. Visch. Gevoogelte. Groente, en aardvrugten. Boom-vrugten. Bloemen. Ongedierten. En andere dieren.

Inwoonders dezer stad.

MEn zou niet gelooven, dat 'er in deze stad, en in hare voorsteden, zoo veel ingezetenen waren, als 'er in der daad wel zyn.

Hier werd jaarlyks by de Wykmeesters een opneming van de lieden, tot ieder wyk behoorende, gedaan, en daar uit dan te zamen een zielbeschryving gemaakt, om 't net getal der ingezetenen te kunnen weten.

Getal, en soorten van ingezetenen.

By de schetzen daar van eenige jaaren aan den anderen gemaakt, ziet men dat de hoogste jaaren pas tusschen de drie of vier en dertig duizend zielen in die tyd uitleverden; dog zedert zyn de Chineezen hier zoodanig toegenomen (behalven dat de helft 'er af zich niet aangeven, en dat ook zedert de andere huisgezinnen merkelyk aangewasschen zyn) dat ik niet geloove buiten de waarheid te zullen gaan, indien ik 't getal der zielen jegenwoordig op honderd duizend buiten en binnen de stad, zoo als zy nu is, begroote.

Men heeft hier Nederlanders, Engelen, Portugeezen (die 'er met hun schepen komen) Mixticen, Mardykers, Chineezen, Armeniers, Persiaanen, Mooren of Mogolders, Bengalers, Timorcezen, Tonkinders, Sianimers, Arrakanders, Javaanen, Macassaaren, Amboineezen, Bandaneezen, Ternataanen, Maleyers, Baliërs, Sumatraanen, Borneërs, en een menigte van andere ingezetenen, die een zeer groot leven aan deze stad toebrengen, en een ongemeenen grooten handel daar in dryven.

Dienaars der E. Maatschappy.

Om nu met eenige ordre over de voornaamste van deze volkeren, en vooral in opzicht van de Nederlanders, en de Chineezen, die wel de meeste betrekking tot deze stad hebben, te spreken, zullen wy voor af van de Nederlanders zeggen, dat men die, of als dienaars van de E. Maatschappy, of als vrylieden en borgers moet aanmerken.

Haar Edelheden.

De bedienden van de E. Maatschappy zyn deze: De Opperlandvoogd (gemeenlyk de Gouverneur Generaal, of wel de Heer Generaal genaamd.) De algemeene Bestierder van den handel van Indiën (anders

Directeur Generaal.) De vyf verdere ordinaris en stemmende, en een wel eer niet dog nu medestemmende ordinaris Raad, die voorzitter van den Raad van Justitie is, benevens nog zes of zeven extraordinaris Raaden van Indiën, die maar een raadgevende, en geen besluitende stem hebben, by de welke gemeenlyk de Geheimschryver van haar Edelheden (als tot die vergadering behoorende) gevoogd werd.

Naast deze volgen in rang de oude Landvoogden, of Directeuren, die daar zouden mogen zyn.

Daar na de Raaden van Justitie van 't kasteel Batavia, die, behalven hunnen voorzitter, nog negen in getal zyn. Waar na de Advocaat Fiscaal, alzo de Bailiu, en de Land-droft burger-bedieningen zyn, van welke de eerste voor den Water-Fiscaal gaat, en de andere hem in rang volgt.

Na de zelve de twee Opperkooplieden van 't kasteel. Zy plagten volgens besluit van haar Edelheden van den 3 October 1678 naast den algemeenen Ontfanger te gaan; dog volgens besluit van den 24 May 1684 zyn zy boven alle onafhange de Voorzitters, en Buiten-directeurs, op Batavia woonende, gesteld; dog nu gaan zy (zoo ik zie) na den Ontfanger.

Daar na komen anders de algemeene Ontfanger, de algemeene Boekhouder, de algemeene Visitateur, de Majoor (of 't Hoofd der krygs-magt van Indiën) en de Equipagie-Meester (anders de Bevelhebber van de werv genaamd) van welke vyf de oudste in dienst zynde, eigentlyk in rang van ouds voorging. Daar na de Majoor der Artillery, of Ingenieur en bestierder van de zaken omtrent het bouwen van sterkten.

Na de zelve de Opperhoofden van Japan, die gemeenlyk twee in getal zyn; dan 't Opperhoofd van 't Soldy-comptoir, of ook wel de Sjahbandar en Lieentmeester, alle de welke Opperkooplieden zyn; als mede de Konstapel Majoor, Fabryk, de Baas op Onrust, en de Opper-opziender en waarnemer van den algemeenen ge-

ncss-

neer-winkel van Indiën; nevens nog twee of drie ledig-loopende Opperkooplieden.

De Heeren Predikanten, van welke'er vyf in 't Nederduitsch, drie in 't Portugeesch, twee in 't Maleits, en een op Onrust in 't Nederduitsch, prediken, behalven dat'er gemeenelyk nog wel vier of vyf predikanten zyn, daar van buiten eerst aangekomen, die by ziekten der vaste Predikanten, en by andere voorvallen, haar Eerw. wel onderfcheragen.

De Kapitein van 't kasteel, de Stalmeester van zyn Edelheid, en nog vier andere Kapiteinen van de vier poorten der stad, alzoo'er aan ieder poort een met een vaandel Soldaaten legt, en de Kapitein van het Vierkant.

Daar na volgen een groote menigte van Kooplieden, als de Geheimfchryver van den Raad des Gerichts. Of die der Schepenen, die een bediende der E. Maatfehappy is, gelyk ook die der Weesmeesteren, en Heemraaden, dat wete niet recht, hoewel het tegendeel naast geloove, alzoo dit burgerlyke vergaderingen zyn. De gezworen of eerste klerk ter Secretary of geheime fchryf-kamer van haar Edelheden, de Koopman in 't graan-pakhuis, de eerste Dispensier, ofte opziender van 't drank-pakhuis, de eerste Winkelier, de eerste Cassier, de Visitateur der fcheepsboeken, de Logic-Boekhouder, de Soldy- of Guarnizoen-Boekhouder, de eerste opziender in 'de West-zydse pakhuisen, de eerste opziender der pakhuisen op Onrust, de Equipagie-Boekhouder, de tweede van Japan (hoedanige'er twee zyn) de Negocie-Boekhouder, de eerste in 't yzer pakhuis, de eerste in 't zuiker-pakhuis, de eerste op 't comptoir der algemeene visite, de Factuur-Boekhouder op 't Negocie-comptoir, de behandelaar en Commissaris der Inlanders, de Boekhouder van de Inlandsche krygsmagt, de Cassier der kost penningen, die maandeliks aan alle de dienaaren betaald werden, de Boekhouder van 't ambagts-quartier, de Maleishe Tolk, de eerste bediende onder den algemeenen Boekhouder, behalven nog twee of drie Kooplieden, die geen vaste bediening hebben, waar by ook behooren, de twee onder Equipagie-meesters, zoo op de werf, als op 't Eiland Edam, en die op 't Eiland Onrust.

Onder die behooren mede de Opperwondheeler van 't kasteel, de drie Wondheekers van 't Gasthuis, met den binnentbediender van 't zelve, de Wondheeler van 't Vierkant, van 't ambagts-quartier van de Rotterdammer- en van de Utregtze poort, een op de kruut-moolen, een op 't Eiland Onrust, en op 't Eiland Edam.

De Baas van de wapen-kamer, en de Timmerman, Kuiper, Zeilmaker, Kaartemaker, Smit en Blok-maker op de werf,

nevens den Timmerman, Loodgieter, Metzelaar, Smit, en den Steen- en Beeldhouder in 't ambagts-quartier.

De baas kruut-maker, de opziender der moolen-werken, en de baas-boekbinder.

De Kapitein-Luitenants aan de Nieuwpoort, op Jakatra, en Angkèe.

De Luitenants in 't kasteel, vier aan de vier poorten, die aan 't Vierkant, en op Angkèe.

De Landmeter, die ook Roy- en Keurmeester van de kalk en steen is, en de Opperfierman op de werf.

Na de zelve volgen de Onderkooplieden met vaste bedieningen, als, de tweede Dispensier, de tweede in de west-zydse, de tweede in de pakhuisen op Onrust, de Pakhuis-meester in de Water-poort, die in het nieuw-kleeden-pakhuis, de kleine Winkelier, de Cassier van den algemeenen ontfang (anders de Cassier van 't Vierkant genaamd) de tweede in de groote winkel, de tweede in de groote kas, de tweede in 't yzer-pakhuis, de tweede in het graan- of ryst-pakhuis, de tweede op 't algemeene visite-comptoir, de tweede op 't Soldy-comptoir, de Boekhouder van 't Gasthuis, de Boekhouder op 't comptoir van den Equipagie-meester van de werf, de Boekhouder van de artillery, de overdrager op 't Equipagie-comptoir, nog drie Onderkooplieden op 't Comptoir Generaal, de Journaalfchryver, overdrager, en pakhuis-boekhouder, op 't Negocie-comptoir, de Journaal-fchryver op het Comptoir-generaal, de Boekhouder van de wapen-kamer, nog twee Tolken in de Maleishe (de een een Hollander, en de ander een Inlander) en een in de Javaanshe taal. Drie Estajeurs (of metaal-proevers) de gezworen klerk ter geheimkamer van den Raad des Gerichts, die van de Schepenen, en die van de Weesmeesteren; buiten de welke'er nog wel twintig ledigloopende zyn, die geen bediening, en dan ook geen ander inkomen, dan hun bloote soldy van 40 gl. 's maands hebben.

Daar na volgen de Vaandrighs, vier in 't kasteel, de Hofmeester van zyn Edelheid, drie Vaandrighs aan 't Vierkant, drie aan drie poorten, en drie aan de Rotterdammer-poort, een op Jakatra, een op Tangerang, en een op Tandjong Poera.

Daar beneven nog agt gemeene klerken ter geheime fchryf-kamer harer Edelheden, twee klerken by zyn Edelheid, en een by den Heer voorzitter van den Raad des Gerichts.

Voeg hier by den overdrager in de Logic, en een op 't Soldy-comptoir, een in het Gasthuis, zes boomwagters, en een Guarnizoen en Soldy-fchryver.

De twee bestierders van 't Spinhuis, de bestierder van 't Lazarus-huis op Purmerent.

rent, die van 't Armenhuis, en van het Chines-Gasthuis; de Apotheker der E. Maatschappy, de Laborant in 't Laboratorium.

Of de Deurwaarder van den Raad des Gerichts, of de boden van Schepenen, Weesmeesters, en der Heemraaden mede als bedienden der E. Maatschappy moeten aangemerkt werden, wete ik niet zeker, hoewel geloove dat zy 't niet zyn; maar die van de huwelyke en kleene zaken is een dienaar der E. Maatschappy.

Twee voorlezers in 't kasteel, en in de stads-kerk, en een in de Portugeesche binnen-kerk. Vyf Krankbezoekers, een in 't Gasthuis, een in 't ambags-quartier, een in 't Vrouwen-tugthuis, een op 't Eiland Onrust, en een op Edam.

Vyf Kofsters, een in de Hollandsche, een in de Portugeesche binnen-, een in de Portugeesche buiten-kerk, een in de Muleisfche, en een in de kasteels-kerk; dog deze werden van de Kerk-meesters betaald.

Buiten dezen is'er nog een groote meeninge van Bockhouders, en Assistenten, die nog wel een getal van vyftig of zestig stuks, op verscheide comptoiren, uitmaken.

Alle deze bedienden nemen de zaken op Batavia, den handel der E. Maatschappy betreffende, waar, waar voor zy dan ook vaste soldyen, en nog eenige buitengelden, en buiten-voordeelen genieten.

Inkomen
dezer be-
dienden.

De Generaal of Opperlandvoogd van Indiën trekt twaalf honderd gulden 's maands, waar benevens hy nog honderd en zeltig ryxdaalders aan kostgeld ieder maand krygt, behalven dat hy van wyn, Hollands bier, spek, en vleesch, boter, olie, speereyen, ryft, kaarzen, en 't geen verder 't pakhuis der E. Maatschappy geven kan, tot zyn gebruik voor niet, en een schoon paleis tot zyne wooning heeft. Ook kan hy ieder reis, dat hy op de Reede gaat, vyf honderd gulden trekken, hoewel dat weinig geschied. Ook heeft hy enige koetzen voor hem, zyn Gemalin, en dogter tot hun gebruik.

De Directeur Generaal, of eerste bestierder van den handel van Indiën, heeft alle maand vier honderd gulden aan soldy, en tagtig ryxdaalders aan kostgeld, een schoone vrye wooning (gelyk ook alle de Raaden van Indiën in 't kasteel hebben, of anders krygen zy'er vier en twintig ryxdaalders 's maands voor) en dan een zekere verftrekking van wyn, bier, kaarzen, en van andere dingen uit het pakhuis, die bepaald, dog echter genoeg tot zyn gebruik zyn, hoedanig het ook in dit opzigt met alle de andere Heeren Raaden gelegen is.

Een ordinaris, of gemeen Raad trekt drie honderd vyftig gulden 's maands, en twintig ryxdaalders aan kostgeld, heeft een schoone vrye wooning, of 24 ryxdaalders

's maands, en zekere bepaling van dranken, enz. uit het pakhuis, dat een gansehe lyft op zich zelven uitmaakt, en al een fracje fomme 's maands bedraagt; gelyk men hier zien kan.

Lyft van het geene een Raad van Indiën 's maandelyks uit het pakhuis, enz. trekt, zoo my is opgegeven.

	pond:kann:	Lyft van het geene
Aan wynen.		36
Brandewynen.		7
Mom, of Hollandfch bier.		22
Vaderlandze Azyn.		6
Olyven-olie.		2
Calappus-olie.		25
Zout voor de keuken.	50	
Tafel-zout.		4
Wafch-kaarzen. 48 stuks.		
Flambouwen. 2 dito.		
Poeli	}	1
Nooten		
Nagelen	}	6
Peper.		
Een half laft Ryft, of Padi, of Ryft in de bolfter.		1575
75 boffen.		
Brandhout 1 of 2 vadem.		
Gedoofte koolen 1 of 2 manden.		
Gezouten vaderlands vleesch, 4 ribben-ftukken.		
Gezouten vaderlands fpek, 4 ftukken.		
Gedroogde Pampus-vifch, 2 boffen.		
Hollandze boter alle 3 maanden een vaatje van		80
Bengaalze boter alle 3 maanden een pot van		120
Poeyer-zuiker.		30
Candy-dito.		6

Alles wat voor haar Ed. Ed. by de ambags-lieden gemaakt werd door de Timmerlieden, Metzelaars, Smids, Koperflagers, Draeiers, enz. daar van betalen zy alleen de stoffe, tegen inkoops prys; dog hebben het arbeids-loon voor niet.

Stoffers, borftels, luiwagens, en ander borftel-werk krygen zy tweemaal 's jaars van ieder 6 ftuks.

Manden, bezems, rotang, om icts te binden, enz. laten zy maar tot hun gebruik in 't ambags-quartier halen.

Een extraordinaris of buitengemeen Raad trekt twee honderd gulden 's maands, en verder al 't zelve, dat een gemeen Raad trekt. Daar benevens genieten zy nog voeder voor hunne paarden in de stal der E. Maatschappy, en betalen op alles, dat zy van kleeden, of van andere goederen, van de E. Maatschappy koopen, maar een half (te weten de vaderlandze) en zomtyds maar een

den vierde, ten honderd (te weten, de Indische) aan winst meer, daar een ander nog eens zoo veel betalen moet, dat in de huishouding nog al een fraeje stuiver gelds verschilt. Hare weduwen trekken alleen vry water en brandhout, dat wel zeer zo-ber is.

Den Geheimschryver harer Edelheden trekt honderd vyftig gulden 's maands, en heeft vrye woning. Of hy ook kostgeld, en andere buiten-voordeelen heeft, is my onbekend, alzoo andere Geheimschryvers geen kostgeld trekken.

De oude Landvoogden, op Batavia zyn-
de, trekken ieder maand aan soldy twee honderd gulden, en aan kostgeld, huis-
huur, en de verdere buiten-voordeelen, het zelve als een Raad van Indiën.

Een Raad van de bank der Justitie trekt honderd vyftig guldens aan soldy, en de zelve buiten-voordeelen, als een vast Predikant op Batavia, bestaande in tien ryxdaalders en agttien stuivers kostgeld, twaalf ryxdaalders voor huishuur, vier en twintig ponden Hollandse boter (die zes ryxdaalders kosten zouden) twaalf kannen wyn (die zes ryxdaalders waardig zyn) veertien pond waschkaarsen, twee kannen olyven-olie, drie kannen calappus-olie, drie kannen Hollandse azyn (dat te zamen ruim zes ryxdaalders waardig is) en vier vadem brand-hout, waar voor men tien ryxdaalders betaalen moet; al 't welke ter maand te zamen een en vyftig ryxdaalders en agttien stuivers uit maakt, behalven nog andere inkomsten, die zy hebben, wanneer zy als gecommitteerden, of geassigden van den Raad zitten, die niet wel na te rekenen zyn; dog die na giffing in 't jaar nog wel drie honderd ryxdaalders voor ieder opbrengen.

De Fiscaals trekken ieder vyftig gulden 's maands aan soldy, zonder iets meer te genieten; dog voor zes of agt caffers trekken zy 's maands nog drie ryxdaalders voor ieder.

De Opperkooplieden van 't kasteel trekken honderd dertig gulden; dog de algemeene ontfanger, de Equipagie-meester, de algemeene Boekhouder, de Visitateur generaal, de twee Japanse Opperhoofden, en de Majoor, trekken honderd tien gulden 's maands, en tien ryxdaalders aan kostgeld, ook hebben zy alle een vrye woning, in 't kasteel, of op de werf, en genieten van wyn, kaarsen, enz. 't zelve als een Raad van Justitie, gelyk de Majoor der artillery, en de Ingenieur of vernufteling.

De Sjahbandar, 't Opperhoofd van 't Soldy-comptoir, de Konstapel-Majoor, de Fabryk, de Baas op Onruyt, de Opperopziender van de algemeene geneeswinkel, en nog twee lediglopende Opperkooplieden, trekken ieder honderd gul-

den 's maands aan soldy (dog by hun tweede verband wel tien of twintig gulden meer) tien ryxdaalders en agttien stuivers aan kostgeld, dog hoe veel deze aan andere buiten-voordeelen trekken, weet ik niet.

Het inkomen der Heeren Predikanten, die een vaste bediening op Batavia hebben, is honderd dertig gulden 's maands, en aan kost-geld tien ryxdaalders en agttien stuivers; daar beneven alle maand aan huishuur twaalf ryxdaalders en 38 stuivers, twaalf kannen wyn, vier en twintig pond Hollandse boter, veertien ponden waschkaarsen, driekannen lamp-olie, twee kannen Lisbonse olie, drie kannen Hollandse azyn, vier vadem brandhout, en die in 't Maleitsch of Portugees prediken krygen nog twee lasten Rylt in 't jaar, en buiten dien nog vry water, zoo veel zy nodig hebben. Men ziet het hier in een uitgetrokken lyft by een getfeld.

H E T I N K O M E N

VAN EEN BATAVISCH

P R E D I C A N T.

in 't jaar.

Aan gagieter mand	130 gl.	f 1560- 0-0
Kostgeld, ieder maand ryxd.	10-8-0 of gl. 24-18-0	f 298-16-0
Huishuur, ryxd. 12-38 vast		
ieder maand.		f 368- 8-0
Boter 24 pond 's maands a 12 ft.		
ieder.		f 172-16-0
13 Kannen wyn a 1-16 ft. ieder,		
's maands.		f 280-16-0
14 Pond kaarsen a 12 ft. ieder		
pond, 's maands.		f 100-16-0
Brandhout 9-12 ft. 's maands.		f 113- 8-0
4 Kann: Lisbonse olie a 1-16 ft.		
ieder, 's maands.		f 86- 8-0
6 Kannen calappus-olie a 4 ft.		
ieder, 's maands.		f 14- 8-0
4 Kannen Hollandse azyn,		
a 12 ft. ieder, 's maands.		f 14- 8-0
Water ieder maand 1-4 ft.		f 14- 0-0

f 3034- 4-0

Indien een Predicant in 't Portugeesch of Maleitsch predikt, krygt hy nog twee lasten rylt, waardig 48 gl. ieder.

f 96- 0-0

f 3130- 4-0

Het inkomen van een Predikants We-
duwe hier is :

Ter maand	{	Kostgeld 5 ryxd. 8 ft.	
		of gl.	f 12- 8-0
		1 Vadem hout waardig	f 7- 4-0
		3 ryxd.	f 7- 4-0
		6 kann: zek, of Fran- sche wyn a ½ ryxd.	f 7- 4-0
		3 vaatjens water.	f 0-12-0
			f 27- 8-0
		maand:	12
			328-16-0

En eens nog alle jaar 100 gl. . f 100-

Dus in het jaar f 428-16-0

Wat inkomen of buiten-voordeelen de Predicant op Onrust heeft, wete ik niet net; dog geloove dat hy mede honderd en dertig guld. aan foldy, en tien ryxdaalders en agttien stuivers aan kostgeld heeft, zynde op Onrust van een wooning voorzien; en ontrent het verdere geloove ik, dat hy 't zelve als een Batavisch Predicant geniet.

Een Buiten-Predicant trekt maandeljks honderd gulden aan foldy, tien ryxdaalders en agttien stuivers aan kostgeld, aan huishuur-geld vier ryxdaalders en agt en dertig stuivers, zeven kannen wyn, anderhalve vadem brand-hout, en vry water, gelyk dat ook alle andere Predicanten 't huis gebragt werd.

Een Kapitein trekt tagtig gulden maandeljks aan foldy, tien ryxdaalders en agttien stuivers aan kostgeld, en nog eenige buiten-voordeelen, die ik niet regt wete.

Een Koopman heeft 's maands zestig gulden, agt ryxdaalders kostgeld, en eenige andere buiten-voordeelen, my onbekend.

Een Onderkoopman, die een vaste bediening hier heeft, geniet maandeljks veertig gulden aan foldy, vyf ryxdaalders en twaalf stuivers aan kostgeld, en nog vier kannen wyn; dog die geen vaste bediening hebben, genieten alleen hare foldy, te weten, eerst 25 per cento voor de gereede betaling minder, dat van 40 gl. 's maands maar 30 blyft, en dan nog half geld, en half goed, bestaande in kleeden, enz. het geene zoo met alle de verdere dienaaren ook geschied; dog niet met de Predicanten, en weinig andere.

Een Vaandrigh, die een vaste bediening hier heeft, trekt het zelve als een Onderkoopman; dog die geen vaste bediening heeft, geniet ook maar zyne foldy.

De verdere voornoemde bedienden genieten de zelve foldy, kostgeld, en wyn, als een Onderkoopman.

Wy moeten ook niet vergeten met een letter aan te halen, dat de E. Maatschap-

py in oude tyden onder hare bedienden, ook eenige jonge meiskens (zes, zoo meene) of aankomende vrysters uitgezonden heeft, die dogters der E. Maatschappy genaamd wierden, die foldy trokken, en met een hoed met pluimen op 't hoofd uitquamen. Schoon deze van 't flegstte soort waren, wierden de zelve in die tyden voor gebradene peerkens gehouden. Een 'er af is met een Landvoogd van Banda, en een andere met een Landvoogd van Amboina, en nog een met een Landvoogd van Tayouan, die beide Raaden van Indiën wierden, getrouwd. De zoon van die eerstgemelde is een van de grootsten van Indiën geworden, dien ik zeer wel gekend heb.

Indien men alle deze bedienden hare foldy eens by een optrekt, zal men bevinden, dat die op Batavia alleen in een maand 17370 gl, en in een jaar 192450 gl. gelyk hare kostgelden in een maand 1640½ Ryxdaalders beloop; dog indien men nu de bedienden van de schepen, als ook de Boekhouders, Assistenten, en andere door den Cassier der kostgelden betaalt werdende, hier eens by optrekken wilde, zou men bevinden, dat de kostgelden alleen in eene maand ontrent 6000 ryxdaalders komen te beloop.

Behalven deze bedienden der E. Maatschappy, zyn 'er nog veele andere Nederlanders, dat vrye borgers zyn, die, of koopmanschap dryven, of op hunne renten leven, of eenig ambagt doen.

Uit dezen werden de Land-droften, Bailu's, eenige Schepenen, Weesmeesteren, en eenige Heemraaden, als ook de Kerkmeesters, de Waag- en Eikmeester, en de Hoofden van de Borger-Vaandels, de Vendu-meeester, de Keurmeester van goud en zilver, en meer anderen, gekoren.

Zy wierden den 1 Juny 1668 volgens besluit van haar Edelheden in twee Vaandels verdeeld, waar van het eene van de Oost-, en 't andere van de West-zyde is, die ieder hare Kapiteins, Luitenants, en Vaandrighs hebben, en die ook gewoon zyn, alle nacht op 't Stadhuis te waken.

Die van de West is ontrent 225, en die van de Oost 200 koppen sterk, staandcalle onder hunnen Colonel, dat een ordinaris Raad van Indiën is. Zy hebben ook een Krygs-Raad, voor welke alle diergelyke zaken werden atgedaan.

Behalven die twee Vaandels, is 'er nog een uit de borgers, in Ruitery bestaande, die alle te paart zeer veel opgezeten te voorschyn komen.

Het heugt my, dat ik deze Batavische borgery zoo heerlyk uitgedoscht hebbe zien optrekken, dat niet alleen de Kapiteins goude ringkraagen, en fluwele rokken met zuivere goude knoopen droegen; maar ieder gemeen Soldaat was naar mate van dien zoo heerlyk van alles, wat hem

hem pragtig en aanzienlyk maken kon, voorzien, dat de minste Soldaat voor de beste Kapitein anders in zyne toerusting niet behoefde te wyken; dog dat optrekken geschied nu zoo niet meer, en men ziet nu maar een Sergeant met eenig volk vergaaren, en de ronde hier en daar doen.

Gelyk 'er nu zoo twee vaandels voetknegten uit de borgers zyn, alzoo heeft men 'er nog drie uit de bedienden van de E. Maatschappy, ten deele van de getrouwde, en ten deele van de ongetrouwde pennisten, zynde den 22 Juny 1668 mede in drie Vaandels by besluit harer Edelheden verdeeld. Deze bemoejen zich wel met geen waken; dog zy zyn onder die Vaandels geschikt, om by tyden van nood mede hulp te konnen bieden.

Naast de Nederlanders komen de Chineezzen, wel als 't allermeest in aanzien zynde, voor.

Het is een ongemeen schrander, beleefd, naarstig, en gediensig volk, dat groote diensten aan deze stad doet.

Zy plagten niet alleen grooten handel in de stad met thee, porcelyn, zyde stoffen, en lakwerken, te doen; maar zy oeffenen zich ook zeer naarstig in veel ambagten, zynde zeer goede smids, timmerlieden, zeer fraeje stoelmakers, zoo diemen in een zalet zet, als van ongemeene sierlyke draag-stoelen. Alle de zonnesceremen, die men gebruikt, maken zy. Zy vernissen en vergulden zeer fraei. Zy zyn ook de voornaamste Araks-branders, aannemers van groote pagten, steenbakkers, en behandelaars van de zuiker op de molens buiten Batavia, en kooplieden in de zelve.

Vele houden als gaar-keukens voor de Matroozen en Soldaaten, of ook thee-huizen voor de zelve, en een groote menigte van hen erneerd zig met water-haalen, visschen, of om met Chineesche praauwen (dat een groot gemak is) de menschen overal na toe te voeren, op welke vaartuigen zy altyd staande met twee riemen al wikkende roejen. Velen varen ook met Tsjampans, en groote vaartuigen, om de goederen van de schepen af te haalen.

De gansche landbouw van Batavia rust ook op hen, waar in zy ongemeen vernuftig en naarstig zyn, niet alleen om te maken, dat men alles het gansche jaar door heeft; maar zy loopen ook met alles, wat men bedenken kan, den ganschen dag overal rond, en brengen allerlei groente, stoffen, porceylen, lakwerken, thee, en wat dies meer is, aan de huizen, en laten het voor een geringe winst over.

Daar is niets, dat men bedenken kan, dat zy niet ondernemen, en waar in zy zich niet oeffenen. Ik heb ook fraeje schilders onder hen gezien; dog zy verstaan zich de houding, dieping, nog 't geven

van de regte schaduw aan een beeld met, waar door al hunne schilder-werken te plat zyn.

Indien 'er geen Chineezzen hier waren, zou Batavia zeer doods, en van veel noodige dingen ontryft zyn. Zy maken alles van koper, enz., na, wat men hen voor-maakt; dog gemeenelyk wel zoo zwaar, ten waar men hen bepaald. Ook maken zy zeer veel fraeje dingen in China na onze modellen, van een soort van metaal, calin genaamd, dat zeer weinig van zilver verschild, en dat zy zeer veel op Batavia brengen. Het doct de zelve vertooning als zilver, 't kost ontrent een vierde minder, en het staat zeer fraei.

Zy hebben een Kapitein, die hun Opperhoofd, en de behandelaar van al hunne zaken by haar Edelheden is.

Deze woont buiten de Nieuwe poort, en den 1^{en} van ieder maand waaid 'er een gróote witte en roode vlag van een hooge steng, die voor zyn huis staat, en dan moet ieder Chinee, die een Conde (of hair in tuiten rondom tegen 't hoofd gelegd) draagd, 38 stuivers wegens hoofdgeld, en een Tartar, die een tuit draagd, een gulden geven, dat al een groot geld opbrengt, en al mede verpagt werd. Hier voor zyn zy tocht- en wagt-vry.

Zedert den 28 December 1655 is hen ook 't voorregt gegeven, om voor 3 jaaren een Oester-bank daar te maken, daar zy nu nog de meesters af zyn. Zy laten die de geheele stad door voor een geringe prys verkoopen. Ook kan men die op de oester-bank zelf, daar zy een huis 'er toe hebben, gaan eten, en ik moet bekennen, dat zy zeer schoon, blank, en vast van visch zyn.

De openc winkeliers onder hen, betaalen ook, volgens besluit van haar Edelheden van den 12 Maart 1658, twee ryxdaalders 's maands.

Die met fyne kleeden of porcelyn omloopen, moeten een schelling daags, en ter maand twee ryxdaalders; en die met grove kleeden omloopen, vier stuivers betaalen, dog die met visch, groente, enz. op de markt zitten, geven twee stuivers daags; gelyk ook die zig met de visschery in de zoete wateren, of met de rap-briefsens bemoejen, al 't welke verpagt werd. A^o 1712 beliepen die pagten 13242 ryxdaalders.

Als 'er een Jonk van hen uit China plagt op Batavia te komen, dat gemeenelyk in December of January geschiede, moest de zelve aan tol van in- en uitvoeren 1500 en een Wangkan 1000 Ryxdaalders, volgens besluit van den 23 Maart 1654, geven. A^o 1706 quamen 'er wel 27 of 28, en met ieder 70 of 80 Chineezzen.

Zoodanige Jonken quamen 'er anders jaarlyks 6 of 8, en meer, die een onge-

Nuttigheit van 't komen der Jonken.

loovelyke meenigte van allerlei Chineeſche koſtelyke waren, tot groot gemak van deze ſtad, aanbragten, daar men die anders met groote moeite en onkoſten zou hebben moeten gaan afhaalen; dog zedert de Heer Opperlandvoogd van Zwol hen zoo onbillyk gehandeld, en als weg gejaagt heeft (gelyk wy nader, als wy van de Opperlandvoogden in 't byzonder ſpreken, zullen toonen) zyn zy tot nog toe op Batavia niet weder verſehenen, dat een groot nadeel en ongemak aan die ſtad veroorzaakt heeft; alzooy zyt ettelijke millioenen aanbragten, en niet minder goederen weet inkogten, dat aan de bloote tol zeer veel bedroeg. Men zegt dat zy aan allerlei Hollandſche fracje ſnuifteryen wel een halve millioen ryxdaalders, en meer, en ook zeer veel geld aan peper plagten te beſteden.

Groot getal der Chineezen hier.

Hoe veel 'er van dit volk op Batavia zyn, is niet wel te zeggen. Daar zyn 'er die willen, dat 'er wel honderd duizend Chineezen alleen in, of buiten de ſtad zyn. Wat daar af zy, 't is zeker, dat de huizen der Chineezen in, en voor al buiten de ſtad met volk opgepropt zyn, en dat zy ook over al in de ſtad de beſte plaatzen bewoonen. Zeker verſtandig Chineeſe heeft my daar af verzekerd, en dat heeft my dikwils voor onheil doen vreezen.

De Heer van Hoorn (loffelyker gedagtenis) was zeer ſterk voor de Chineezen, en 't is zeker, dat het zyne Heeren en Meesters niet ſchadelyk; maar zeer voordelig geweest is. Na zyn Edelheids tyd, is dat niet verminderd; maar heeft nog al zeer ſterk toegenomen.

Haar Edelheden, voor dat groot getal egter met reden zeer bekommerd zynde, vonden een middel uit, om zig van veelen der zelve te ontlafsen, of immers om te ontdekken, of het goede of quade ingezetenen waren.

Goede ordre daar tegen.

Zy maakten hen bekend, dat alle de Chineezen, die geen aanwyzing doen konden, dat zy van deten of genen handel, of anders van 't een of 't ander ambagt beſtaan konden, zig aanſtonds tot den landbouw (waar toe hen land aangewezen wierd) begeven, of anders vretrekken moeſten.

Hier door hebben zig veelen van hen zeer naaftig en vernuftig tot den landbouw begeven, en die dat niet doen wilden, of niet aanwyzten konden, waar van zy beſtonden, die moeſten dat jaar vretrekken, dat voor dien tyd een groote ontlaſting gaf; maar het is wel zeker, dat zy niet alle, dien wel behoorden, toen vretrokken, en dat 'er naderhand veelen van de nieuwe van tyd tot tyd aangekomenen, zich hier of daar zoo lang, tot hun tuit gewaſſchen was, verborgen, en zich hier ſtil gehouden hebben, zonder dat zy

een verlof-briefje hadden (daar de keten ten ſtraf op ſtaat) dat zekerlyk by oogluiking van de Sjahbanders (die dit, als zy wilden, weten konden. en die ook wel wiften, waarom zy dit door de vingeren zagen) gefchied is; hoewel het tot groot nadeel van de ſtad, en de ingezetenen, was: want dat 'er ſchelman, lediggangers, dieven, en moordenaars onder deze gaiten ſchuilden, heeft men A°. 1713 in de maand Augustus gezien, wanneer men een troep van ontrent 150 Chineeſche deugnieten ontdekt heeft, die niet alleen de wegen buiten de ſtad 's avonds 's nagts zeer onveilig maakten; maar zig niet ontzagen, zelf naaft den thuin van zyn Edelheid, de Heer van Riebeck, in 't huis van een Borger-Luitenant of Vaandrig, Jongerheld genaamd, met geweld in te breeken, hoewel die, door eenige ſlaven zeer gelukkig geholpen zynde, zich 'er nog mannyk door redde, na dat zy al een houwer tuſſchen de deur van zyn kamer, daar hy zig in bebolwerkt had, gekregen, en die krom gewerkt hadden, gelyk zy hem, buiten voorval van 't ſpringen van een kardoes met kruut, die op een tafel daar in 't voorhuis lag, en dat nog een van hen 't leven koſtte, zekerlyk overweldigd zouden hebben.

Onveilig gaan 's avonds.

Dit ongeval gaf in en buiten Batavia zulken opſchudding, dat niemand by na 's nagts meer in zyn thuin blyven dorſt. Ooft kon men niemand van hun kennen, alzooy alle zwart gemaakt waren, zoo dat men daar toen ook van zwart-makers wift.

Om daar tegen egter ieder een veilig te ſtellen, vonden haar Edelheden goed, den 18 Augustus een placaat te doen afkondigen, waar in zy laſt gaven, dat alle Chineezen, Inlanders, ofte ſlaven, 's avonds na negen uren een lantaarn of ſtambouw by zich hebben, en aan de wacht antwoord geven moeſten, of dat men hen, geen antwoord gevende, of geen licht by zig hebbende, vry onder de voet ſchieten mogt.

Ordre da tegen geſteld.

Dit bragt 'er een grooten ſchrik onder, behalven dat de rondgaande wagt merkelyk verſterkt wierd.

Men deed groote moeite, om dien dooden vetbranden Chineezen in handen te krygen; dog zy hadden hem al uit eenige huizen, waar in men ontdekt had, dat hy geweest was, vervoerd, en men zegt dat dit ganſch rot, voor onheil vreezende, na Tangerang gevlugt was.

Dit is een van de grootſte ongemakken, die men hier van de Chineezen te wagten heeft; maar buiten 't zelve is 'er nog een A°. 1713 in Juny, en de volgende maanden, ontdekt, dat tot groot nadeel der E. Maatſchappy geweest, en buiten twyffel al veel jagen aan een, door ontrouw

Hun ſmokkelen met ſpeceryen.

trouw van deze en genē bedienden der zelve, die 't opzicht over de specery-pakhuiszen gehad hebben, gepleegt is.

Daar waren op den 23 dito 38 Chineezen met den Schipper van een Chinee jonk, dat reisvaardig was, op het stadhuis gebragt, om dat men in dat jonk niet alleen veel nagelen en nooten gevonden, maar ook een groote menigte der zelve, die zy overboord wierpen, zien dryven had, zoo dat 'er geheele manden af opgevisth werden.

Op dien zelven nagt waren ook zeer schielyk 2 of 3 andere Jonken vertrokken, waar op men met veel grond vastfelde, dat 'er bevorens noit Jonken, zonder die speceryen vertrokken zyn; te meer, alzoo 'er, niet tegenstaande ettelyc jaren aan een, veel honderdduizend ponden nagelen openbaar begraven, en ten deele ook verbrand zyn, egter nog zoo grooten getal in de pakhuizen is, dat de zelve alleen op den eed aan de opzienders, en opperhoofden vertrouwt werden, waar door men dan hen noit van eenige ontrouw, of quade behandeling in dezen, dan by de stukken (dat ook al veel voeten op aarde heeft) overtuigen kan. Om net te weten, zedert wanneer dit smokkelen van die opperhoofden der specery-pakhuizen zyn afgang al genomen heeft, behoef men maar na te zien, wann'er zy laatst die speceryen gekogt hebben, dat in langen tyd niet geschied is, om dat dit een beter middel voor hen was; alzoo 't beter koop is, honderd ryxdaalders dan 500 guld. voor een pikol nagelen van 125 pond te geven.

Het heugt my, dat 'er egter een geval geweest is, dat men 'er het opperhoofd der west-zydte pakhuizen zeer klaar af overtuigen kon, alzoo de Chineezen, aan welken eenige pikols nagelen tegen een vaste prys verkogt waren, genoemd wierd door een man, die mede quam, om zoo eenige pikols van hem te koopen, meenende dat dit hem by haar Edelheden toegestaan was, om zig van de menigte der zelve te ontlasten; maar deze man wierd, op het verkeerdt aanbrenge van dit opperhoofd, door den Heer Opperlandvoogd zeer qualyk gehandeld, en 't opperhoofd wierd over zynen yver nog geprezen; dog alzoo zyn gewisse hem voor ongeval vreezen dede, verdrok hy kort 'er aan na 't vaderland.

Ontrent den tyd, dat dit met het Chinee jonk, waar af 't volk op 't Stadhuis gebragt was, voorviel, was 'er een schip uit Amboina op de Rhee de gekomen, Yselmonde genaamd, diens Schipper en Boekhouder 3800 ponden op hunne lading te kort quamen, en die men dierhalven de schuld wilde geven van die nagelen aan deze Chineezen verkogt te hebben, of ten minsten, dat de Tandjong-Poera's-gaften hier ontrent schuld hadden, want 'Tandjong-

Poera's zyn zekere vaartuigen, die men tot het lossen der schepen gebruikt.

Immers dit zegt de Opperlandvoogd, de Heer van Riebeeck, de gevolmagtigde twee Opperkooplieden, van Wyngaarden, en Storm wys te maken; dog men kon aan de 97 zakken nagelen, en 2 zakken nooten, die men gevonden had, al te klaar zien, dat zy van een veel ouder tyd waren; hoewel een van de gelastigde Opperkooplieden de tyd van 2 of 3 jaren (die zy wel oud waren) niet uitgedrukt wilde hebben in 't bericht, dat zy 'er af gaven, zeggende, dat werd ons niet gevraagd, daar dat egter een groot licht aan de zaak gaf, en de dieven duidelyk aanwees

Deze Chineezen, en hun Schipper, wierden den 1 Augustus (zoo men my bericht heeft) gepynigt; dog wat zy bekend hebben, bleef zeer geheim, alzoo men oordeelde, dat al vry groote Heeren deel aan dit werk hadden, ook waren 'er, die dit aangehoord hebben; maar die tegen zekere vrienden van my ziden, dat zy het wel zwygen zouden, hoewel zy zich zeer daar over ontzet hadden.

Korten tyd daar na in 't laatste van October, of in 't begin van November, is de Schipper van dat Jonk gegefeld, gebrandmerkt, en voor agt jaren in de keten geslagen, en gebannen. Het Jonk en alle de goederen wierden prys verklaart. De andere Chineezen (hoewel vry verklaart) waren tot de komst der naaste Jonken ook tot de keten, of wel tot zoo lang vast te moeten zitten, verwezen; dog uit wat oord van de lugt die nagelen, en nooten in dat Jonk gekomen zyn, kon men niet vernemen, hoewel 't wel zeker is, dat die Chineezen wel zullen gezegt hebben, hoe zy aan die speceryen gekomen zyn, en van wie zy die gekogt hebben. Ook moet de geweldige van den Water-Fiscaal, Pieter Bastiaanszoon van der Ende, 'er af geweten hebben; die ook A. 1713 niet zonder reden met de vloot mede na 't vaderland vertrokken is, zonder dat men weet, dat hy daar over gemocid, hoewel het zeer waarfchynelyk is, dat die man ook niets buiten last gedaan heeft.

Of hy nu toen op schildwagt gestaan, dan of 't een ander gedaan heeft, wanneer die speceryen in 't Jonk gebragt zyn, dat wete ik niet; dog heb egter redenen, om te gelooven, dat men de regte specerydieven (zoo men gewild had) wel had konnen ontdekken, maar dat ze om gewigtige redenen zedert zullen verzwegen zyn.

Als de Chineezen met een Jonk, of Wangkang, een behouden reize doen, dan zyn zy gewoon een Wajang te geven. Dit is een Chinee Bly- of Treurspel, hoedanne 'er op Batavia zeer veel gespeeld werden, en dat ieder hen ontrent honderd ryxdaalders komt te kosten, waar van de

Baillu (zonder welkers verlof 'er geen speelen mag) zyne vaste voordeelen, of 6 ryxdaalders van ieder heeft. Zy vermorsien jaarlyks wel 30 of 40000 ryxdaalders daaraan, en geven in September (dat hare voor-naamste Hoogtyd ter eere van den Heere der aarde is) wel honderd Wajangs, en in de maand 'er aan (zynde de vier tyd der dooden) weder wel zoo veel.

Zy werden gespeeld door arme jongens en meisken, die daar toe gehouden werden, en die hunne Heeren buiten de vrye kost op ieder dag, voor hem, en voor haar, 36 ryxdaalders moeten opbrengen.

Zoo een Wajang, 't zy Bly- of Treurspel, begint 's maandags ten drie of vier uren, durende tot zes uren; dan gaan zy wat ceten, en dan begint het weer te speelen van negen uren tot 's nagts ten drie of vier uren.

De nieuwe aangekomene Chincezen bekoftigen zoo een Wajang met hun drie of vier te zamen; en ieder, die maar wil, kan dit voor niet gaan zien speelen, en, zoo 't fatzoenlyke lieden zyn, die werden in huis met thee, confituuren, sampsoc (een soort van sterk Chineeisch bier) enz. zeer vriendelyk onthaald.

Het is ongeloofelyk, wat leven de Chincezen op hun nieuwe jaar (dat in 't begin of met de nieuwe maan in February zyn aanvang neemt) in Batavia, voor al tegen den avond, brengen, en hoe veel speelen zy dan met hunne paarden, schepen, wagens, visschen, en honderd schilderyen, van papier gemaakt, en met lichtjens of kaarsen voorzien, en vooral met het rond loopen met de afgryzelyke grootte lange en dikke slang aanregten.

Honderden van kinderen der Chincezen, op zyn kostelykft opgeschikt, en veele van de Hollanders ziet men dan overal op de straaten met een menigte van slaven, en ieder ten minsten met een Tamboer, of een paart om 't lyf, of in een vaartuig, in een wagen, in een kaeiman, of in eenig ander dier vol kaarsen zittende, en een vervaarlyk geraas en geschreeuw makende, behalven, dat zy dan ook veel vierwerken aanteeken, Tygers laten vegten (zynde menschen, met tyger-vellen om 't lyf) of de schildpad en ojevaar (dat zy cabedo noemen) of ook wel hier en daar een Wajang voor hun deur laten speelen, daar dan de Hollanders en hun vrouwen en dogters vry mogen ingaan, en deffig met thee, confituuren, en Chineeische dranken, en andere versnaperingen, in een huis, daar een menigte van dikke roodgeverfde en vergulde flambauwen branden, zeer minnelyk en beleefd onthaald werden.

Den 24 May zag ik hen met een grootte menigte van fraai geschilderde orembaejen, vol volk gepropt, en met veel lange roode, blaauwe, en andere wimpels

verciert, langs de groote Rivier scheppen, en, ten einde der zelve gekomen zynde, wederom keeren, niet anders dan Pélo, Pélo, gedurig roepende, zynde de naam van een hunner helden, die zy zegen, dat het zout uitgevonden heeft, en verdronken is, om welkers lyk dan quanzuis te gaan opzoeken, en te gelyk zyne gedagtenis te vieren, zy dus alomme met hunne orembaejen rond scheppen.

Dit scheppen, en dit schreeuwen van Pélo, Pélo, duurde tot den 27 dito, zynde de laatste dag van die vreugde, en zoo zy hem dan nog niet gevonden hebben, laten zy het daar by tot 's jaars 'er aan beruften.

Een ongemeene pragt en statie hebben zy in hunne begravenissen (waar van wy onder Amboina al gesprooken hebben) en een ongemeen groot cieraad geven hunne uitnemende fraeje graven, en pragtige tomben aan den weg na Jakatra, daar hun kerk-hof is, en daar men die in grootte menigte, en in nette ordre, by den anderen ziet.

Zy doen een zeer fraeje vertooning, al-zoo zy verheven, en zoodanig gemaakt zyn (immers de aanzienlykfte) dat men met eenige trappen tot de zelve opgaat, daar men dan een heerlyk graf-stede half rond van gedaante ziet, alomme met grootte blaauwe en witte, en ook met opstaande zarken belegt, die de deur des grafs uitmaken; en op welke veel Chineeische letters en merken uitgehouwen zyn, vermilioen-rood geschilder, of heerlyke verguld, waar uit men oordeelen kan, of die niet een fraai gezicht van verre moeten geven.

Ontrent deze plaats van hunne graven hebben zy ook een Tempel, en buiten dezen nog een anderen pas buiten de Nieuwe poort, by de water-plaats, daar men over een kleen bruggetje met een kleen wegje, slaande eerst de regterhand om, na toegaat. Ik hebbe dezen Tempel gezien, en aldus bevonden.

Voor aan tred men in een slegr hekken, en dan komt men op een voorplaats, die een thuin met een staketzel van glintenter linker, en den Tempel zelf ter regterhand heeft.

Het is een laag Chincees gebouw, onder 't welke, zoo ras men 'er in komt, men voor aan in de muur aan wederzyden als een Niche, of uitgeholde plaats, heeft, waar in men een zittend grauw steene vrouwen-beeld (mogelyk een van hunne afgodinnen) ziet, dat gekleed, ontrent twee voeten ieder hoog, en 1½ voet dik is. Deze intrede is met de letters D.D. gemerkt.

De tempel-deur, die maar gemeen is, intredende, ontmoet men nog een voortrant, diens balken, en verdere houtwerken zeer fraai met allerlei verwen en beeltenissen beschilderd zyn.

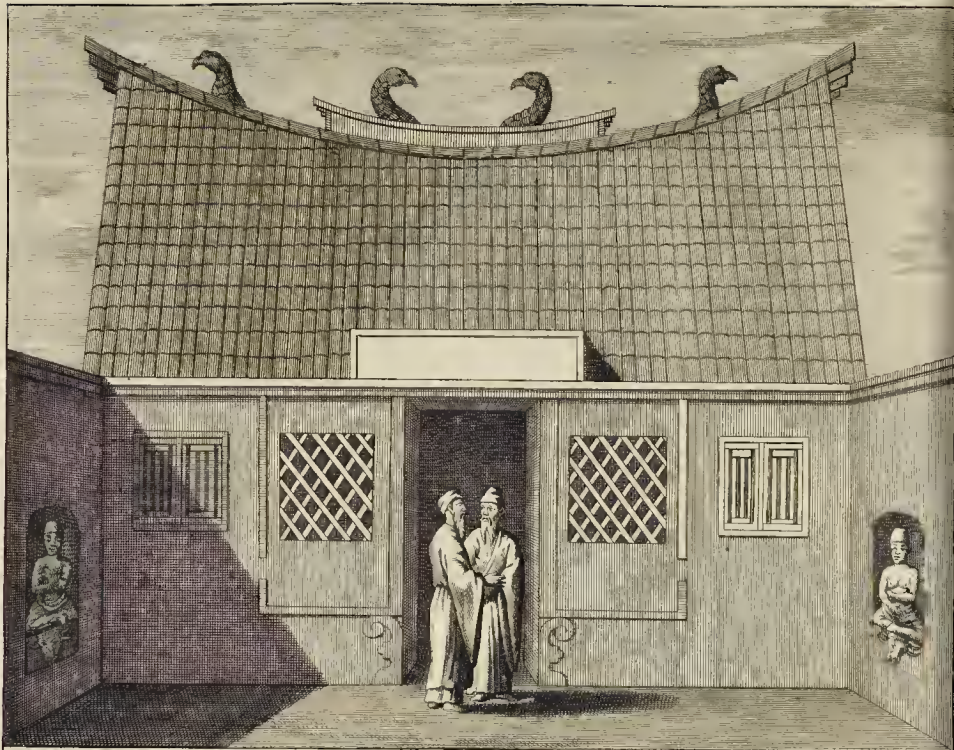
Ik

Wajangs,
en nieuwe
jaar.

Pélo-
vaart.

D. D. INTREDE DES CHINESCHEN TEMPELS.

M. Baken del.
F. E.

DE CHINEESCHE GOD CALAMTJA.

J. Lamerck sculpt.

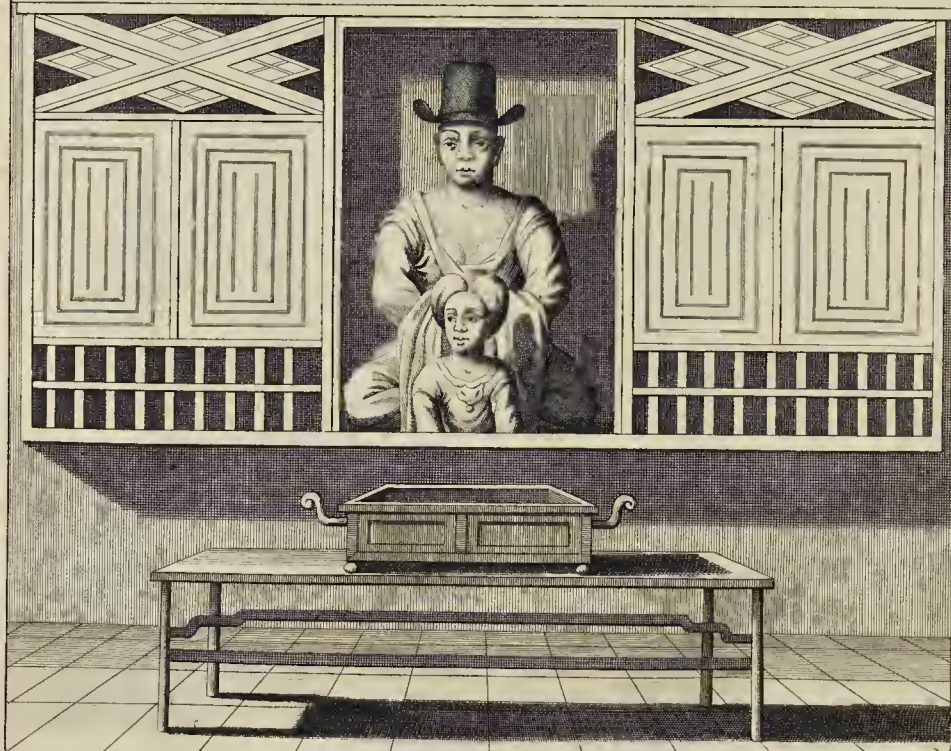

G. G. a.

DE GOD TALMO.

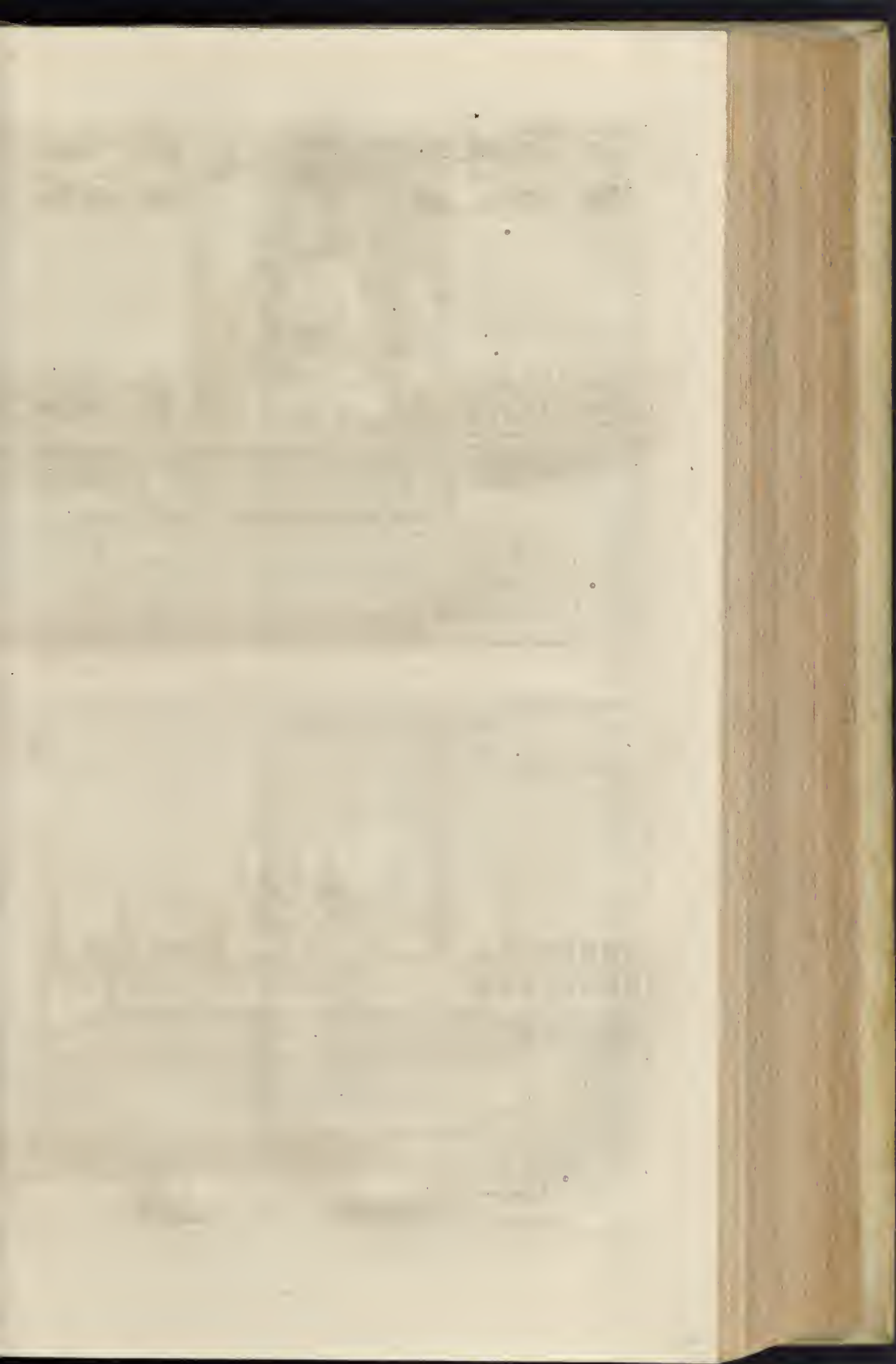

M. Balon del
G. G. b.

DE GODINNEN MINTOLO, EN MATSÒ.

J. Lamsvelt Sculp.

H.H.

DE GODIN QUANTEJA.

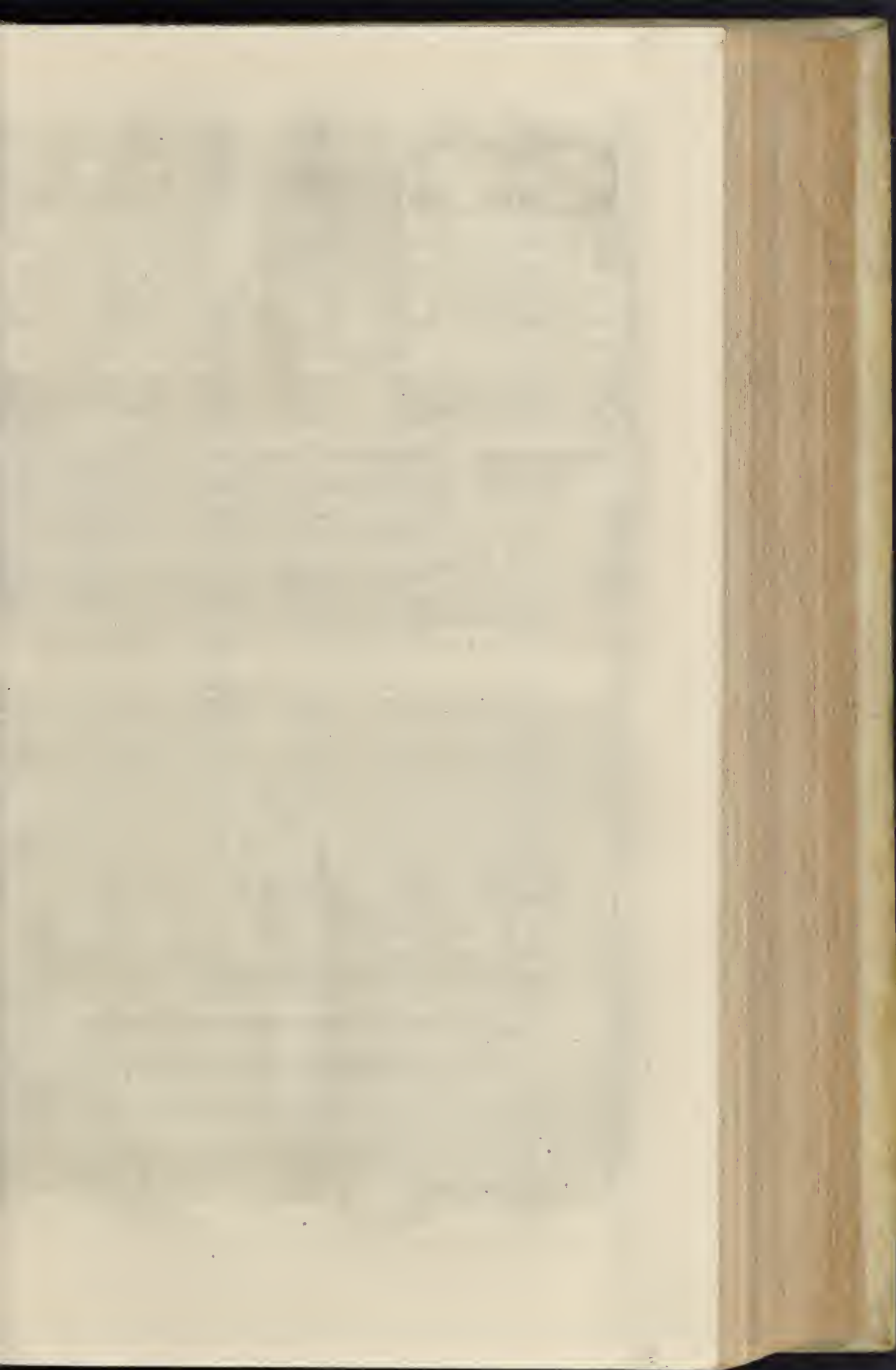

A. Balen del.

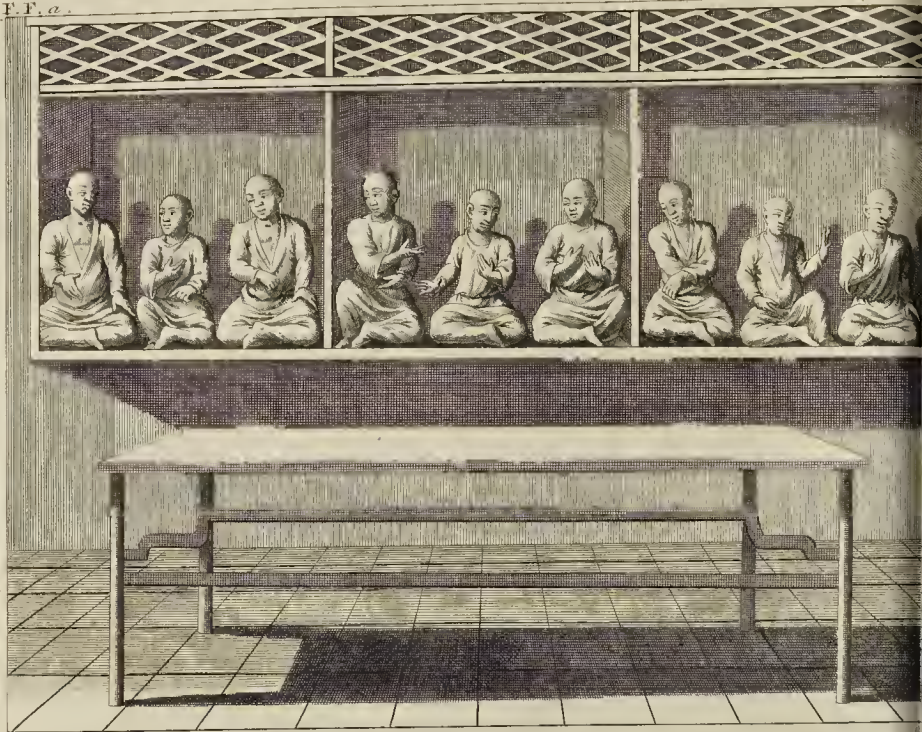
DE GODIN QUAM IEM HOEDSO.

J. Lamerzouze

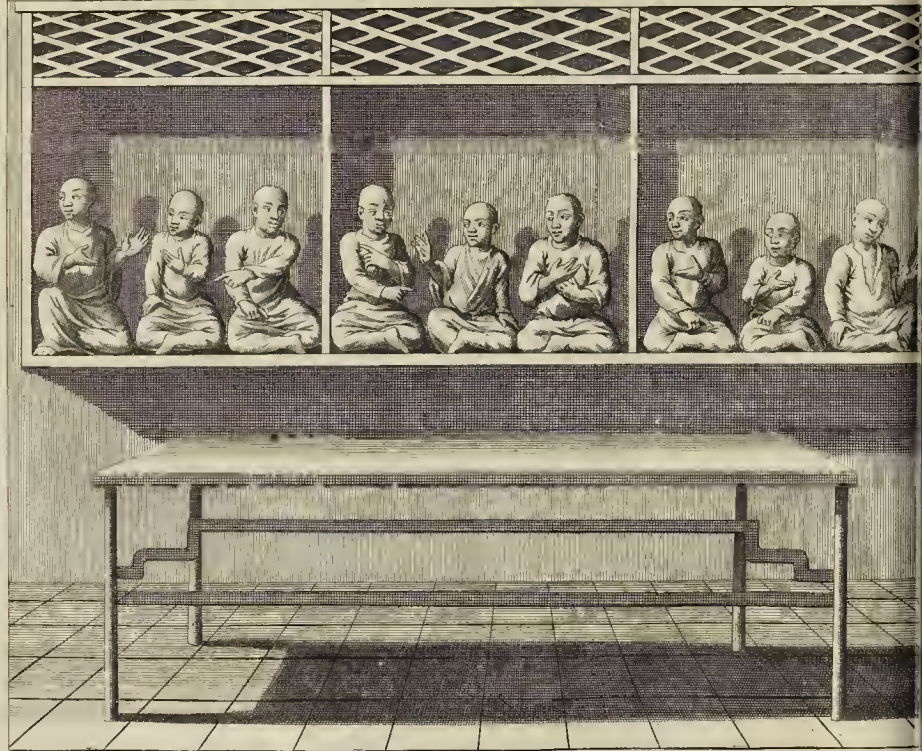

F.F. a.

ONBEKENDE GODEN.

F.F. b.

ONBEKENDE GODEN.

Ik vond daar een tafel, eenige stoelen, en ook twee banken, voor hunne Priesters, die by hen Santali, of op zyn Chineses Hoi Sijò, genaamd werden. Daar waren ook aan wederzyden van dezetrant cellen, en kleene kamerkens voor hen, gelyk'er nu en dan al een uit te voorschyn quam.

Wat dieper ingegaan zynde, quam men by een breede voet, die in 't vierkant rondom een opene plaats liep, in 't midden van welke een groot yzer offer-vat met tralien stond, ontrent 4 voeten hoog, en $1\frac{1}{2}$ voet in 't vierkant breed, dat op een plaats stond, die ontrent 7 of 8 voeten breed en lang was.

Als men nu wat dieper ingaat, ontmoet men een hangend kasje, 4 voeten hoog, en 2 breed, waar in een zeer aanzienelyke Chineses met een rood en deftig aangezicht, met een schoone Chinesesche rok, en met een grooten baard zich verthoont, zynde hy wel twee of drie voeten hoog, hebbende ter zyden twee schryvers, kleener beelden, met schryf-tuig in de hand, en ter regterhand ziet men twee oppassers of lyswagten van de zelve grootte.

Dit groot beeld is een van hunne Goden, Calamija genaamd, en E. E. gemerkt, zynde een begunstiger van die gene, die hem aanroepen.

Ter zyden dat kasje hangt nog een ander ter regterhand, dog platter, of ondieper, en in een menigte van kleene laad-jens verdeeld, waar in veel losse Chinesesche papieren lagen.

Regt tegen over deze hangende kas, aan de oost-zyde van dit vierkant open vak, hangt nog zulk een kas, waar in maareen zittend beeld is, wat kleener als Calamija, verbeeldende mede een Godheid, dog gelykende wel een Orang Chodja, of een Guzeratze Moor, rood van aangezicht; dog zoo pragtig niet gekleed, als Calamija, nog zoo deftig van postuur. Zyn naam was Talmò. En de zelve gemerkt G. G. a.

Als men nog wat verder gaat, komt men, pas voorby die open plaats, langs die breede daar omloopende voet, eerst recht in den Tempel, alwaar men eerste een breede tafel ziet, waar op ik een schoon donker-verguld, en als half gebronsft zedig vrouwen-beeldje, ontrent 2 voeten hoog, en zeer fraai gemaakt, staan vond. Dit was mede een Godin, Quam Iem Hoedso genaamd, en welke H. H. b. gemerkt is. Agter haar stond een wierook-vat, 2 voeten lang, en 1 voet breed, zynde met de asch van haar wierook vervuld. Aan weerzyden stond een porcelyne beker met bloemen.

Ter zyden dit vrouwen-beeld was een dikke houtse ronde trom, gelykende wel een stieren-kop; ook zag men daar ontrent twee geluk-houten leggen, van een rond-

agtige wortel gemaakt, zynde in de middelstyn 4 duimen dik, waar mede zy gewoon zyn hun geluk te beproeven, na dat het hol van deze houten onder of boven valt.

Als men nu voor die tafel staat, is'er vlak agter u, ontrent agt voeten hoog een duistere hang-kas, waar in zich drie groote vergulde, en vlak'er voor eenige kleener beelden, mede Godheden van hen, verthoonten.

Vyf of zes treden ter rechterhand van deze tafel ziet men weer een andere hang-kas, $1\frac{1}{2}$ voet diep en hoog, en 9 of 10 voeten lang, en daar in 9 beelden, of godden, ieder $1\frac{1}{2}$ voet lang, en elk een byzonder zeldzaam postuur hebbende, en zoo heeft men ter linkerhand nog een kas met 9 andere diergelyké beelden. Deze zyn ieder met de letters F. F. a. en F. F. b. gemerkt; dog met hunne naamen niet bekend, en daarom by ons onbekende Goden genaamd.

Daar na voorby die kas ter regterhand van die tafel tredende, ontmoet men 3 of 4 treden verder een zeer groot zittend verguld beeld, wel 4 voeten hoog, met een zyde Chinesesche rok bekleed, hebbende nog verscheide kleene beelden by zich. Dit beeld zit als in een alcove, die wel drie voeten diep is. Dit was een vrouwen-beeld, en deze Godin voerde de naam van Quanteja, zynde met de letters H. H. a. gemerkt.

Vlak in 't midden achter die tafel, als men met de rug'er na toe staat, ziet men een zeer groot sterk verguld beeld, 3 of 4 voeten hoog, mede in zoo een alcove zittende. Dit was de Godin Mintòlo, die verscheide minder Goden of porcelyne poppen, een span groot, en wat hooger, aan wederzyden en beneden haar zitten had; en G. G. b. gemerkt was. Dog vlak voor haar had zy een verguld vrouwen-beeld van $1\frac{1}{2}$ voet hoog. Deze was Matso genaamd, die by hen voor de Godin, die voorspoed en geluk op zee geeft, gehouden werd.

Vlak beneden die grootste alcove, na giffing 5 voeten hoog zynde, staat, ontrent 2 voeten lager, weer een reukwerkstafel, die ontrent 4 voeten hoog, 5 lang, en 3 a 4 voeten breed, en van een kleen wierook-vat, een wierook-beker, en meer andere snuifsteryen, daar toe behoorende, voorzien is.

Als men nu, vlak daar voor staande, ter linkerhand wat opgaat, heeft men in dien hoek, mede vry donker, een groot verguld vrouwen-beeld, 3 voeten lang, zynde de regte Matzò, of de Godin der zeën, en winden, en agter en ter zyden haar, een grooten drom van kleene vergulde zittende vrouwen-beeldjens, ieder 1 voet hoog. Zy is gemerkt met de letters I. I. a.

Aan de eene zyde van dit vertrek tufchen die tafel, en de ooster-hang-kas, waar in die 9 beelden zyn, doorgaande, komt men op een kleene dog redelyke breede plaats, alwaar ik een fpeelhuysje met een tafel en stoelen, en een groote thuin daar ontrent, vond.

Van deze plaats komt men in een byzonder huisje buiten den Tempel, die volcellen is, en als men de deur van dat huisje inkomt, ziet men vlak voor zich een zittend koper vrouwen-beeltje, 2 voeten hoog, zeer fraei gemaakt, zynde de Godin Quamien. Deze, welke met de letters I. I. b. gemerkt was, had vlak voor zich, een weinig lager, 2 kleene kopere beeldjens, ieder een hand-breed groot; dog agter deze vrouw zag men in een hangkas vyf zeer sterk vergulde beeltjens, ieder een span groot, waar van het middelste veertien armen had, en de naam van Ke Soentch, gelyk de vier andere die van Kim Koang voerden.

Deze Tempel is, na giffing, 12 treden breed, en van de voordeur af, met de opene plaats mede, ontrent 18 of 20 treden diep. Dit werd voor de Hoofd-Tempel gerekend. Ook is de zolder des zelfs zeer fraei beschilderd.

Men zag 'er ook een menigte van groote en zeer fraeje Chineefche lantaarnen in, die 's avonds alle ontfoken werden, en tot 9 uren branden, gelyk ook 's morgens vroeg, op welke twee tyden zy gewoon zyn voor hunne Goden te sombayen, en zich te buigen.

Priesters.

Ik zag daar toen 18 Priesters, zommige jong, andere bejaard. Deze vergaderen tweemaal 's jaars van de hier zynde Chineezen aalmoezen, van welke hen zommige een ryxdaalder, andere een halve, en zommige maar een schelling geven. Zy mogen niet trouwen.

Als zy uitgaan dragen zy zeer lange en wyde nagt-rokken, met lange en wyde mouwen, alle van graauwe hokjens gemaakt, en beide tot de grond toe hangende. Zy hebben een zwarte muts, die wel na de bol van een hoed gelykt, op het hoofd. Zommige van hen waren gheel gefchoren, hebbende weinig haar; dog andere droegen een lange Tartarifche tuit. Eenige hadden ook lange paternosters om den hals, eenige niet. Zy mogen niet dan moeskruiden, zout, en ryft, ceten, en hebben dat recht, dat zy, al quam 'er een Keizer by hen, egter mogen blyven zitten; dog zy mogen ook de armste niet veragten. Anderzins zyn zy by de Chineezen niet zeer geagt.

Tekening van de intrrede, en beelden in deze Tempel.

Om nu eenige verbeelding van dezen tempel der Chineezen te hebben, geven wy een aftekening van de beelden in de zelve. De intrrede vertoonen wy by de letters D. D. dog de beelden in den Tempel

vertoon en wy by de letters E. E. tot de letters I. I. ieder met hare byzondere namen (gelyk wy zoo even gezien hebben) onderfcheiden.

Hun trouwen gaat ook met groote statie toe. Wy hebben onder Amboina daar al een preuve af gegeven; dog hier is het nog wel zoo statieus. Want behalven het gedurig kloppen op de Gongen, Tata-boang, Tifa's, Rabana's, kopere bekkens, en op alles wat geraas maken kan, zyn zy ook gewoon zeer prachtig, in een langen ommevang van een menigte Chineezen, de bruid zeer statelyk in een kostelyke draagstoel, waar in zy niet gezien kan werden, en egter een iegelyk zien kan, onder een zonnescerm van staat, en onder het speelen op lange kopere en korte andere schalmeyen, na 't huis van den bruidegom, die zeer deftig daar ontrent op zyn rang te paart ryd, te geleiden, alwaar dan weer (gelyk bevorens by de bruid) etelyke dagen aan een zeer groote vreugde bedreven werd.

Ik zal my niet inlaten om hier van verscheide andere byzonderheden, 't postuur, vernuft, de kleeding, en opciering van dit volk, te spreken, vermits wy dat onder Amboina reeds breed genoeg gedaan hebben.

Het is ict zeldzaams, dat zy de letter R niet konnen noemen. Ik heb 'er nogtans twee gesproken, die niet alleen die letter zeer net en kragtig wiften uit te spreken, maar ook het Duitich zoo goed als een Hollander spraken. Een van deze twee, in de wandeling de Vaderlandze Willem genaamd, was in veel steden van Holland, en ook te Londen in Engeland geweest, alwaar hy (zod hy my gezegt heeft) de eere heeft genoten van met Koning William de III. zeer lang te spreken. Ook is A. 1709 met de Heer Johan van Hoorn den Chineefchen Arts Tfiuwöitja, na Holland vertrokken, en weer op Batavia gekomen.

Buiten de Chineezen zyn 'er nog veel andere ingezetenen alhier. Onder de Maleyers, en Baliens, zyn zeer veele vifchers; en ook zommige kooplieden, gelyk meest de verdere volkeren, die men hier vind.

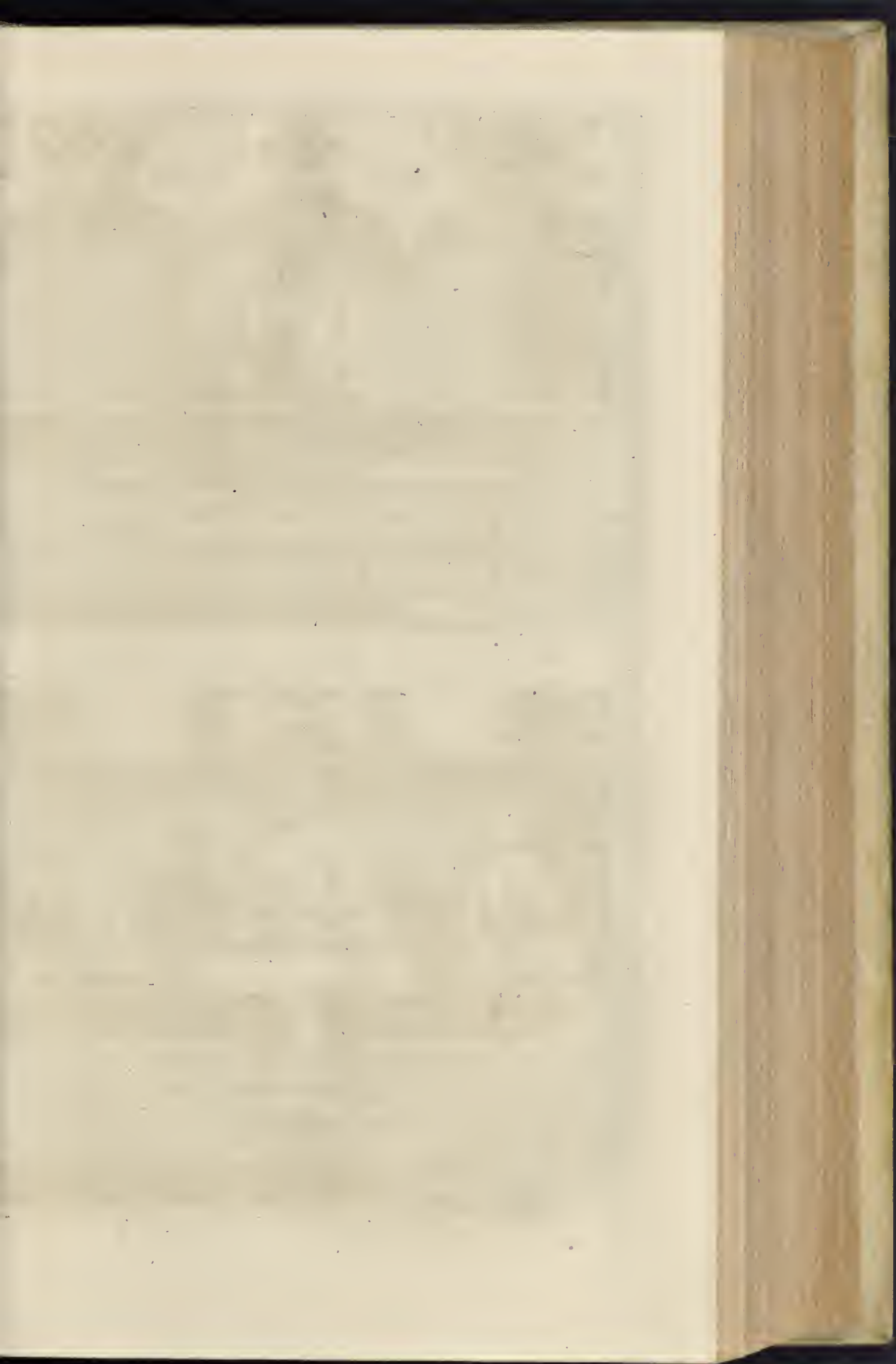
Den 6 December 1678 wierden ook de Maleyers, Amboincezen, Baliens, Bandancezen, en Boetonders in vaste vaandels van 100 koppen verdeeld, en onder byzondere hoofden gefchikt, gelyk zy ook in byzondere wyken woonen.

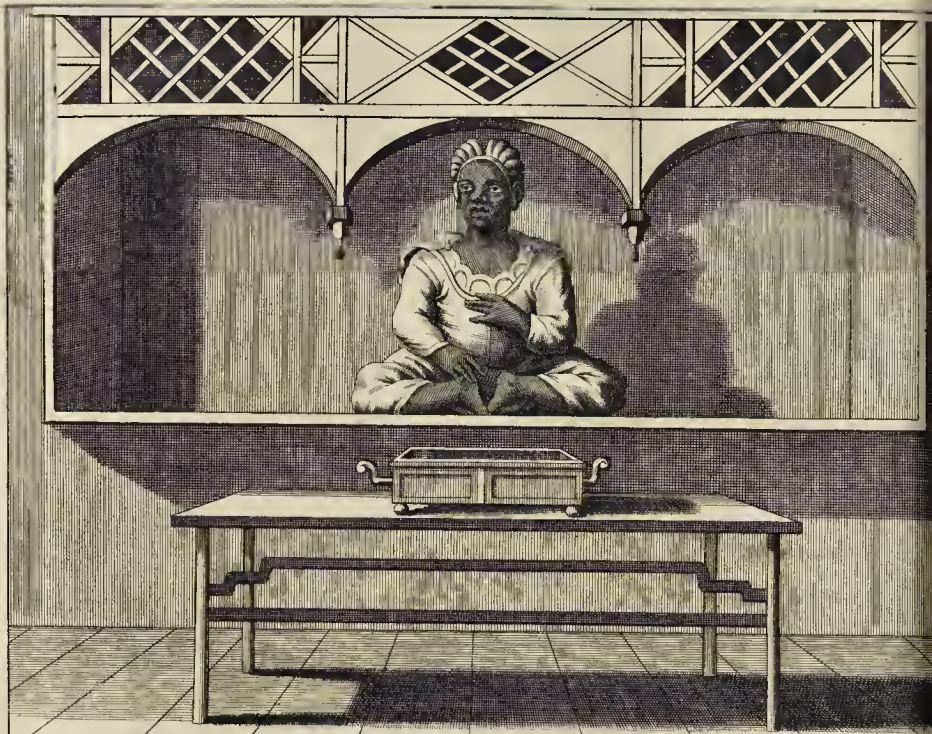
De Armeniers, en Persianen handelen zommige in gefteenten, in bezoar, en andere steenen, tot de gezondheid en genezing van deze en gene qualen dienende, en in allerlei andere waren, daar maar winst mede te doen is.

De Mooren of Mogolders, de Mardyers, de Toepaffien, en andere, handelen

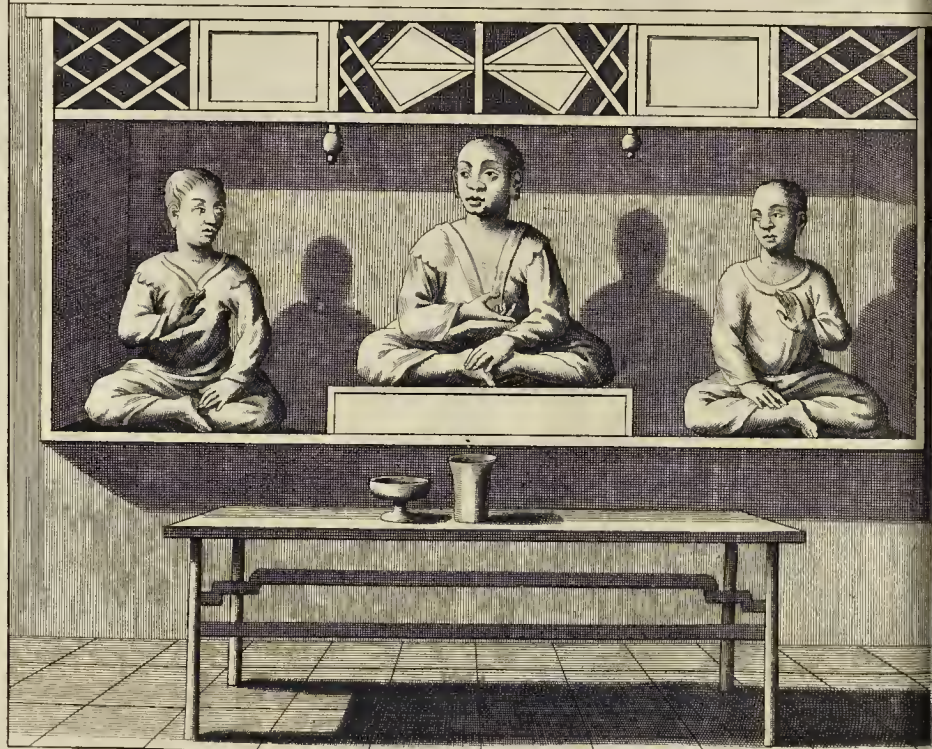
in

II.a. DE RECTE MATSO OF GODIN DER ZEEEN EN WINDEN.

II.b. DE CHINEESCHE GOD QUAM IEM.

kleeden, agaaten, en in veel kleenigheden, die fraai zyn.

Behalven den overvloed van vleesch, heeft men 'er ook overvloed van allerlei, dog meest van zee-visch, als konings-visch, kacab, schoone carper, verkens-visch, steenbraassem, galjoen-visch, geep, harder, babara, schoone zandspiegeling van een ongemeene groote, en zeer blank, schoone Jacob Evertzen, Goafche kabbeljaauw, pampus-visch, leer-visch, bagger-buiken, pees leti, of melk-visch, cabos, paling, aal, pees-porco, zynde een kleene soort van verkens-visch, klip-visch, negen-oogen, tongen, roch, stompneuzen, papegaci-visch, zee-katten, sjap sjap-visch, oesters, aliktriken, garnelen, krabben, kreeften, mosselen, en meer andere visch. De goud- en zilver-vischjes zyn 'er mede; dog alleen tot vermaak, en die men in groote potten half vol water met wormplacns aanquekt.

Men heeft 'er koejen-boter (tegen een halve ryxdaalder) en buffels boter (die slecht is) tegen 12 stuivers 't pond, en zoete-melk (tegen 12 stuivers des fles) en buffels-melk (tegen een schelling) in overvloed; dog ongemeen schoon is het brood, dat men voor 2 stuivers heeft, en zeer blank en lekker, en van groote als een broodje van 2 stuivers in Holland.

Van gevogelte heeft men 'er mede overvloed, te weten, van hoenders, ganzen, endvogels, duiven, ook kalkoenen, hoewel weinig; dog veel tortelduiven, kacatocha's, locri's, perkiten, kleene exters, en martyntjes, die fraai klappen, kropganzen, reigers, en groote roof-vogels; dog een groote menigte van glatrieks, of ryll-vogels, kleene groene papegaitjens, quartels, byna als de onzen, op de rug en verder met bruine, aan de borst met blaauwe vederen, en geele bekken, en met drie klaauwen aan de pooten; dog slaan niet; maar smaken zeer lekker. Daar zyn ook konynen; dog niet overvloedig.

Men heeft hierook overvloed van allerlei groente en aardgewassen, aangezien de grond zeer vrugbaar is. En zoo men zig met 't gewasch des velds, zonder vaderlandze waaren (die zeer dier zyn) hier behelpen wil, kan men zeer lekker en beter koop leven, als in Holland, alzo ook manden met kool, jonge groene turkze boontjes, enz. hier voor een gering geld heb zien koopen.

Daar zyn allerlei zaden, als Kaapze, Suratte, en Perfaansche, die zeer schoon zyn.

Men heeft 'er overvloed van lekkere kool, Chineefche en uitmuntende schoone groote en dikke radys, die men als knollen snijperen, en by een hoen zeer lekker kan stoven, en die onze radys en knollen zeer verre in vastigheid overtreffen. Daar is ook

overvloed van feldery, veelerlei malze salade endivie, karooten, kervel, schoone Perfaansche pieterzeli, turkze boonen het geheele jaar byna door jong, witte en andere boontjes, zeer goede aspergies (dog een daalder, en 15 stuivers, na dat zy dik zyn, de bos) spenagie, en veel andere moeskruidenten, in Holland onbekend, maar van goed gebruik, porceelyn, een soort van lepelbladen, roode en witte beet, fenkel, dille, en wat dies meer is.

Onder de aard-vrugten zyn 'er schoone water-meloenen, pompoenen, heerlyke Chineefche en andere geele peen, concommers, fokki fokki's, batata's, ajuin, zoo Suratze (die zeer groot is) als Javaansche, taratti's vrugten (een soort van plompen) en andere.

Onder de boom-vrugten heeft men 'er ^{boom-} overvloed van Mangga's, de Tonkinze en ^{vrugten.} meer andere zoete appelen, Manggoftans, Djamboezen, Gojava's, Ananassen, veelerlei Pisang, Lansia's, Djamboelan's, of Djoewats (een soort van pruimkens) Kattappa's (of Indiifche lekkere amandelen) Bilimbing's, Japanze en Chineefche kastanien, Chineefche peeren, pistasjes, rozynen, kismis (een soort van Persische krenten) Perfaansche kraak-amandelen (die ongemeen lekker zyn) en meer andere versnaperingen, ook druiven, hoewel 'er die zeer weinig aangequeekt werden, dat myns oordeels meest door nalatigheid toekomt, alzo ik geen reden wete, waarom zy daar niet zoo wel, als in Ambon, daar ik die zelf in overvloed gehad heb, voort zouden willen.

Men heeft 'er ook bloemen van allerlei ^{Bloemen.} slag, als de Boenga Raja, de Tsjampaka, de gemeene Manoor-bloem, en de Moe-gri Tonkin, de Canangan, de Camoeni, de Kaukl bloem, de vicr-uuren-bloem, de Taratti of Tratte-bloem, zynde een zeer groote fraeje tulp, en meer andere bloemen.

Ook heeft men 'er veel ongedierten, als ^{Ongedierten.} duizend-beenen, groote en kleene, scorpioenen, vliegende en andere hagedissen, capellen van allerlei soorten, vliegen, vuurvliegen, muggen, sprinkhaanen, krekels, spinnekoppen, byen, hofsels, kakkerlakken, mieren van allerlei soort, te weten, witte, zwarte, en roode. Men heeft 'er ook gekko's in menigte, alzo dit haar eigen land is, en donker-geele kikvorschen met bruine vlekken, die verkogt, en van de Chineezen zeer veel gegeten werden.

Een groote menigte van Kaemans heeft ^{En andere dieren, die men hier heeft.} men in de Rivieren, als ook te land' zeer veel leguanen, egels, wilde verkens, herten, veelerlei aapen (en daar onder boschmenschen, die ik verscheide gezien heb) zeer veel slangen, veel koejen, ossen, paarden, bokken, geiten, buffels, en van landewaart in nog zeer veel tygers (van wel-

welke men drierlei soort 'er kend.

1. Tyger van groote als een kat.
2. Een soort van groote als een kalf.
3. De Koninglyke tyger, die, behalven de staart, 5 voet lang, en $3\frac{1}{2}$ voethoog, en en vervaarlyk dier om aan te doen is. Men heeft 'er ook de Rhinoceros, van welke nu en

dan wel een afgedwaalde zich ontrent de stad komtvertoonen, waar van ook in opzigt van de tygers, nog versche voorbeelden zyn, alzo 'er A°. 1706 of 1707 nog een in een thuin pas buiten de nieuwe poort, en nog eens in een ander ontrent de Sonstar, gevonden en geschooten is.

DERDE HOOFDSTUK.

Verscheide vergaderingen. De eerste vergadering, en wat daar in verricht werd. Wanneer dit na ieder comptoir geschied. Van den Opperlandvoogd. Zyn lyf-wagt, en gevolg. Wanneer zyn Edelheid geboor geeft. Zyn magt. Het gevolg van zyn Gemalin, en haar gedrag by eenig bezoek, dat zy ontfangt. Gevolg van zyn Edelheids dogter. Post van zyn Edelheid, en de andere Heeren, ontrent het beschryven der Landvoogdyen. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter Both. Zyn eerste togt A°. 1599; als Zeevoogd. Zyn tweede togt als Opperlandvoogd A°. 1610. Na 't leven afgebeeld. Zyn dood A°. 1614 ontrent Mauritius. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Gerard Reynst. Werd den 20 December 1614 als 2e Opperlandvoogd voorgeseld. Zyn dood, den 20 December 1615 voorgevallen. Zyne afbeelding. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Laurens Reaal. Die A°. 1616 dit wierd. 1618 afging. En A°. 1619 na 't Vaderland vertrok. Verdere zaken, tot lof van dezen Heer bygebragt.

Dus verre nu van de ingezetenen, en wat verder tot die stad behoort, gesproken hebbende, zal het tyd werden, om te zien, hoe zy bestierd werd.

Verscheide vergaderingen.

Deze aanzienelyke en van alles wel voorzien stad werd door verscheide bestierders, en vergaderingen geregeert, bestaande in deze navolgende:

1. Die van den Opperlandvoogd en de Raaden van Indiën.
2. Van de Raaden van Justitie ofte des Gerichts.
3. Der Heeren Schepenen.
4. Der Heeren Weesmeesteren.
5. Der Heeren Heem-Raaden.
6. Der Heeren Commissarissen van de Kleene- en Huwelyk-zaaken.
7. Van de Heeren Boedel-meesters.

Waar by men die van de Krygs-Raad zou konnen voegen, zoo die een vaste zitting had.

De eerste vergadering, en wat daar in verricht werd.

De eerste vergadering van gansch Indiën is die van haar Edelheden, waar in de Opperlandvoogd voorzitter, en de Directeur Generaal van den handel van Indiën de tweede is, bestaande voorts uit vyf ordinaire Raaden, die na hun rang volgen, en een besluitende stem hebben, waar by dan nog eenige extraordinaris Raaden, alleen maar met een raad-gevende stem, gevoegd werden; dog by 't sterven, of vertrek van een ordinaar Raad, krygt de oudste buiten-gemeene Raad, een besluitende stem, ter tyd toe, dat 'er een ander komt.

By deze vergadering (die, volgens besluit harer Edelheden van den 11 October

1650 alle dingsdag, en vrydag ten vier uren na de middag vergaderd, werden alle de groote zaken van de E. Maatschappij verhandeld, en zelf plagten zy in de eerste tyden (gelyk my A°. 1639 nog klaar by een brief van een Bewindhebber aan de Heer van Twist bleek) ook de ordinaris Raaden van Indiën te maken; dat de Heeren XVII^{en}. naderhand aan zich behouden hebben.

Alle ampten werden vergeven, en alle gezanten, brieven van staat, enz. door dien Raad gezonden en ontfangen, ook alle Buiten-Landvoogdyen (daar ieder 'er een of twee voor zyn deel van krygt) door haar Ed. Ed. befehreven, welke beschryvingen dan in vergadering nagezien, en zomtyds wel wat hartelyk, na dat de Opperlandvoogd scherp van pen, en aard is, verbeterd werden; hoewel zulk een Heer ook wel ziet, aan wien hy dit doet, alzo die genen, die onder de Raaden hunne zaaken wel verstaan, dit niet dulden zouden, te meer, alzo my bericht is, dat die doorgehaalde schriften in de geheime schryfkamer als slapers blyven leggen, waar by dan zulke Heeren als eeuwig gebrandmerkt zyn.

's Avonds ten 7 uren werd 'er op de zaal een gebed, en dan te gelyk door zyn Edelheid, en de verdere Heeren bericht van 't voorgevallene op dien dag gedaan, en over dringende zaken dan ook wel besluit genomen.

Gelyk nu Batavia een van de grootste voor-koopsteden der ganiche wereld, en te gelyk als het middelpunt en het hart van den Staat

naamste werk hat Edelheden

Verzending der schepen uit Japan.

Staat der E. Maatschappy is, alwaar het bloed en alle de sappen, die het groot ligchaam, mitsgaders de aderen en zenuwen van dezen magtigen Staat alomme doorstralen, en in een bloejend wezen houden, toebereid en vervaardigd werden, alzoo is het ook het grootste werk van haar E. delheden dagelyks op zyn tyd te bezorgen, dat de schepen met de nodige en geëishte waren na alle comptoiren afgezonden, of van de zelve met de aangekomene stroomen van goederen, en allerlei aangebragte waren ontfangen werden, om dan ieder soorte der zelve weer, daar zy getrokken zyn, en de meeste winste voor de E. Maatschappy geven, af te zenden: want dit is het algemeen pakhuis van Indiën daar men pakhuisen met alle soorten van speceryen, kleeden, en ook allerlei voorraad van graanen, dranken, enz. voor gansch Indiën heeft.

De wyze nu van verzenden der schepen met hare waren, mitsgaders het te rug komen der zelve van de comptoiren, mitsgaders de tyd van ieder bezending, zullen wy hier kortelyk voorstellen.

Bezending na Japan.

In de maanden van May, Juny, en, des noods, ook in July, zend men gemeenlyk de schepen na Japan, hoewel 'er in April ook al een over Siam, om huden, rochevellen, enz. vertrekt, en ook wel een over Malakka met de aldaar geëishte goederen, en met de Bengaalsche, en eenige andere, daar voor Japan geschikt, waar nevens zy ook wel gewoon waren op Tonkin aan te gieren, om de zyde, die zy daar innamen, in Japan ter markt te brengen.

De voornaamste Japans-vaarders vertrekken egter in May of Juny, die dan ook regt toe na Japan stevenen, mede nemende velerlei soorten van vaderlandse stoffen, rochevellen, gom-lak, namrak, katsje, allerlei kuff-kleeden, Bengaalsche armozyne en lywaaden, mitsgaders, kaneel, peper, nooten-muscaaten, foelie; nagelen, bloed-coraal, mitsgaders alle verdere waaren, die in die tyd daar getrokken, of geëischt zyn.

Van dezc waaren werd inkoops wel voor 13 of 14 tonnen gouds derwaards gevoerd, die by een redelyke markt wel 140 ten honderd aan winst konden uitleveren, hoewel die winsten nu vry minder zyn.

Zomtyds gaat 'er in 't laatste van July nog wel een schip met eenige dan eerst aangelande vaderlandse goederen, om die, dan ook daar met winst te verhandelen,

Op den 15 of 20 van October, vertrekken de schepen van daar weer na Batavia, zynde een groote maand op die reize, eer tyds (dog nu niet meer) goude eoebangs, kamfer, lakwerken, porcelynen, zyde stoffen, zyde kouffen, bali's met sacki, miso, connemon, confituuren, zeer veel koper-kisten (wel ten getale van 7 of 8000 ieder van 124 pond) thee, aluin, radix China, speauter, en verscheide Chinese stoffen, daar by bezending uit China gekomen, mitsgaders tin van Malakka medebrengende, al welke goederen dan weer in Bengale en op de kust in February, en wat later in Suratte en Perfiën vertierd werden, van waar die schepen dan in Maart weer na Batavia keeren, uitgenomen dat wel zomtyds een Bengaals-vaarder van deze schepen met eenige zuiker, groove lywaaten, Moorfsche kleeders, enz. in 't begin van February, en ook wel nu en dan een Suratsch schip na Perfiën gezonden wierd, die dan in May weer op Batavia komen, net op de tyd, dat de schepen weer na Japan aangelegt werden.

Bezending na de kust van Choromandel.

Na deze kust werden de schepen van April af tot in de maand van Augustus afgezonden, van welke zommige wel op Ceylon aangieren, nemende van Jafnapatnam saye, areek, sjangkos, kanceel, palmmerhouten, en geschilderde kleeden mede, of zy loopen ten minsten dat land in 't gezicht, om door de westelyke winden niet verdreven te werden, waarom zy gemeenlyk tot aan Punto das Pedras, en dan verder tot aan Nagapatnam stevenen, daar zy dan op de eerste plaats van de kust zynde, verder na Tegencpatnam, Sadraspatnam, en Paleacatta zeilen, om, na de geëishte waaren op ieder comptoir geloft te hebben, daar de gereedleggende pakken met allerlei kuff-kleeden en lywaaten (na voor af zich met puin, en andere kuff-steen-werken wel geballast te hebben) in te nemen, als ook indigo, salpeter, staal, enz. en voor al juweelen, op de Zuider comptoiren ingeladen, in September, of in 't begin van October, na Batavia te vertrekken, zynde ontrent 2 of 2½ maand op de reize.

In 't laatste van September, of in October vertrekt nog een schip na de kust op Malakka, alwaar zy de Japans-vaarders afwagten, om die hoofd-zomme na de Kuff, Bengale, Ceylon, Suratte, en Perfiën te brengen, van Malakka gemeenlyk in December vertrekken.

Bezending na Ceylon, Suratte, en Perfiën.

In 't begin van de maand September vertrekken de Ceylons-vaarders, en gemeenlyk met de zelve ook een Surats- en Perfiaansch-vaarder na Suratte en Perfiën met speceryen en andere waaren, die in Ceylon zeer getrokken zyn, na 't lossen der welke zy van daar op vragt na Perfiën gebruikt en aangelegt werden.

Men giert op Punto Gale aan, zoo, om 't geëischte daar te lossen, als om de speceryen voor Suratte en Perfiën in te nemen, vertrekkende met den Noord-Oosten wind (als die doorwaait), in October, en zoo tot February toe, van Ceylon, en loopende langs de Malabaarsche kust, daar zy op Coetsjen en Wingurla aangieren, om ook aldaar de geëischte goederen te lossen.

Hier van daan werden ook sjangkos, areek, palmceer-houten, peper, cajer (of de bolfter van de calappus) tot touw-werk, cauris, enz. voor de Kust, Suratte, en Bengale, vervoerd.

Een van deze schepen gaat voor uit na Suratte, om van daar met vragtgoederen na Perfiën te stevenen, waar mede het in de tyd van eene maand al een schoone winst op die goederen doen kan.

Van Ceylon werd derwaards ook een groote party nooten, foeli, nagelen, cardamom, peper, koper, en tin, vervoerd, welke goederen in Suratte en Perfiën zeer wel gewild zyn, en fraeje winsten uitleveren.

Amfioen, en camfer willen de dolla Malabaaren ook wel hebben, daar dan noch wel eenig yzer, en eenigc geschilderde kleeden, bygvoegd werden, brengende weer peper en ryfs van daar.

Van daar vertrekt dan ook, zoo 't mogelijk is, wel ten eersten een schip na Batavia.

Van Ceylon geschied in December of January ook een bezending na 't vaderland, terwyl de andere daar blyvende schepen na Perfiën gebruikt werden.

In February en Maart (hoewel men ook wel in April en May over de kust na Bengale van Ceylon vertrekt) werd alles na Batavia met Suratze lywaaten, juweelen, en allerlei kostelyke stoffen afgegladen, gelyk ook de schepen, die uit Perfiën met geld, te weten, zilvere Abassis, Perfiaansche zyde, Sjiraasche wynen, vruchten, roozewater, brocaaden, armozyne, fluweelen, tapyten, paarden, en diergelyke andere waaren, daar vallende, bevragt werden.

In May komen van Ceilon ook 1 of 2 schepen met kaneel, en andere daar gelatene goederen, en des noods zend men ook half October wel schepen van daar.

Bezending na Bengale.

Men is gewoon in July of Augustus de schepen na Bengale te zenden, zoo om de geëischte goederen daar te lossen, als om de waaren, die men daar vorderd, in te nemen. De zelve bestaan in salpeter, root en zwart hout, koper van Japan, amfioen, armozyne, baalen met zyde, boter, olie, zuiker, walch, verscheidene soorten van Bengaalsche kleeden, tarw, en meer andere waaren, daar vallende, waar mede zy in Juny of July, en ook wel in October, na Batavia komen, hoewel van daar ook wel in December en January schepen derwaards vertrekken.

Bezending na de West-kust van Sumatra.

Deze schepen werden gemeenlyk in April en May, en ook wel in Juny, en July, na Poelo Sinkel gezonden, die dan van daar de schepen na de andere comptoiren, daar omstreeks, verzenden, om haren voorraad, en de geëischte goederen daar over te geven, brengende van daar niet, dan goud, peper, en eenige andere waaren in Augustus, September, en ook wel in October; dog allerbest en gemaklykst in December en January, wederom.

Na de Oost-zyde van Sumatra gaat men van May tot September toe, waar na toe dan de goederen, op ieder comptoir geëischt, als lywaten, realen, enz. gebragt werden, waar tegen men dan van Palimbang meest peper, van Jambi goud, en peper, van Andragiri (dat al vrydiep landewaard in legt) goud, medencemd, waar mede de schepen dan in October op Batavia verschynen, om een deel van hare lading in de schepen, die na 't vaderland staan te vertrekken, over te schepen, gebruikende meest van de grootste schepen daar toe, die dan de helft daar af voor hare lading inhouden.

Bezending na Malakka.

In 't begin van May gaat 'er een schip na dit comptoir; het welke, zoo 't de Japans-vaarder dan met eenen niet waarneemd, moet 'er een ander met de noodige voorraad by een tweede bezending gaan. Ook vertrekt 'er in September of October een kust-schip over Malakka, om daar (gelyk wy bevorens al gezegt hebben) de Japans-vaarders waar te nemen. Van daar brengen zy tinn, peper, en meer andere waaren na Batavia; zommige schepen werden ook gebruikt, om na Bengale, Ceylon, of Perfiën, te gaan, die daar zomtyds wel een maand blyven wagten.

Bezending na Siam.

In Juny, July, of Augustus zend men een schip na Siam, om de geëifchte goederen te lossen, en om de grove waaren van hout, huiden, wasch, hoorn, enz. en ook wel olifanten van daar te haalen, en dan langs den hoek van Djohor en Ligoor met de West-Zuid-Weste winden te loopen, alwaar het dan in September komt, zyn lading inneemd, en in October met de Noord-Oosten wind weer van daar vertrekt, komende in 't begin van November met eenig tin, op Ligoor ingenomen, aan te landen.

Bezending na China, Tonkin, enz. daar omstrecks.

In de maanden van May, Juny, en July plagt men de schepen na Tonkin, China, Quinam, en Cambodia, toen men op die Ryken nog handelde, te zenden, met zoodanige goederen, als in die tyden daar geëifcht, of getrokken waren.

Van Tonkin (daar de speceryen, lake-
nen, quikzilver, vermilioen, en andere
waaren geëifcht wierden) plagten zy met
zyde en andere Chineesche waaren, voor
zilver daar ingehandeld zynde (alzoo dit
daar meer, dan 't goud, dat men ook veel
van daar voerd, waardig is) als mede met
muscus in October of November, ten wa-
re dat zy van daar nog een tocht na Japan
wilde doen (dat dan in 't begin van Sep-
tember, en ook wel vroeger geschiede)
regt toe regt aan na Batavia te sfevenen.

Wat nu den handel van China betreft,
die zoo menigmaal door kostelyke gezand-
schappen na 't Hof van Peking door ons
gezogt is, men heeft daar tot nog toe het
regte oogwit niet kunnen bereiken, alzoo
dit ons al van ouds her zoo goed als ver-
boden is, vermits de tyd, om dit te doen,
zoodanig voor ons werd bepaald, dat men
niet heeft kunnen goedvinden, daarom een
reize derwaards te ondernemen.

In Cambodia hebben wy verscheide-
maalen Logien gehad; dog de onzen zyn
al dikwils overvallen en vermoord, en wy
dus aldaar van al het onze berooft, gelyk
'er mede op het Ryk van Quinam geen
staat ter wereld te maken is, weshalven
men best geoordeeld heeft, alle deze vaar-
waters liever door de Borgers van Batavia
vry te laten bevaren, die op die tochten
nog al 70 of 80 ten honderd hebben we-
ten te winnen, schoon hen die vaarten van
de Heeren dezer landen verboden zyn.

Bezending na Arrakan.

In de tyden, toen wy nog een comptoir
in Arrakan hadden, dat onder de kust van

Choromandel plagt te staan; maar dat ver-
scheide maalen opgebroken is, plagt men
in Augustus of September de schepen der-
waards, met eenige vaderlandse waren, te
zenden, en weer ryft, slaven, olifanten
(die 'er goed koop zyn, en wel twee hoofd-
zommen winst op de Kust, en in Benga-
le, geven) enz. van daar te voeren, wel-
ke slaven door eenige roovers, die met
Sjeliassen binnen in het land door na de
Ganges vaaren, hier en daar genomen en
medegesleept werden, en die zy voor 8 of
10 Ryxdaalders ieder verkoopen. De ryft
komt 'er pas op 6 of 8 ryxdaalders 't last
te staan; waar mede dan die schepen in
November en December, het zy binnen
Malakka door, of buiten om door zee, na
Batavia plagten te sfevenen.

*Bezending na de groote Oost, of na Ma-
cassar, Amboina, Banda, Timor,
Solor, en Ternate.*

Na deze Oostersehe gewesten vertrek-
ken de schepen in November, of wel meest
in December, January en February, en, by
nood, ook wel in Maart, maar dan kan
men, al neem men de reize langs 't land
van Ende, Timor, en de verdere daar
omstrecks gelegene Eilanden, wel wat lang
zukkelen, genoodzaakt zynde zich dan
meest van de landwinden (die daar niet heel
veel, en dan zeer slap zyn) te bedienen.

Men gaat na deze gewesten, om 'er de
noodige voorraad van alles, en de goede-
ren, die voor ieder comptoir geëifcht zyn,
als ryft, tarw, spek, vleesch, boter, olie,
wasch, bieren, wynen, azyn, en aller-
lei kleeden, te brengen.

Uit Amboina (van waar 't eerste schip
in May of Juny, en 't laatste in Septem-
ber vertrekt) krygt men niets dan kruid-
nagelen, met eenige potjens der zelve ge-
confyt, te rug, waar nevens ook wel een-
nige zakken moernagelen (nu en dan voor
Japan geëifcht) en andere kleenigheden van
weinig waarde worden gevoegt, ook wel
eenige fraeje hout-werken. Van daar komt
ook de Bacassam.

Uit Banda bekomt men nooten-musca-
ten, soelie, nooten-olie, geconfyte noo-
ten in potjens, en ook wel marmelade,
van nooten gemaakt.

Van Timor en Solor werd Sandel-hout,
en schildpads-hoorn, of caret, aangebragt.

Uit Ternate, en de verdere Molukze
Eilanden, krygt men niets te rug, dan nu
en dan wel eenige vogel-nesjens, die 'er
zeer goed vallen, caret, en diergelyke snui-
steryen, door byzondere lieden van daar
gebragt; weshalven dit comptoir ons meest
diend, om alle vreemde volkeren wat ver-
re van daar, en van de specery-Eilanden
te houden.

Van Macassar bekomt men geheele
Kk 2 scheeps.

fcheepsloadingen, en veele chaloeps-ladingen met zeer fchoone ryft, waar by dan nog veel andere kleinigheden, als pikols met Dinding, of gedroogt herten-vleefch, een zekere foort van Chineeſche zeer aangename boontjens, koebeeften, enz. gevoegd werden, die aan dezen en geen en, op dit comptoir varende, al een fraeje winft geven; dog voor de E. Maatſchappy beftaat de lading alleen in ryft.

Bezending na de kleine Ooft, als Japara, en andere daar ontrent gelegene comptoiren.

In de maanden van February of Maart zend men de ſchepen met den geeſchten voorraad, en verdere goedcren, na Japara, of na Samarang (daar 't hoofd-comptoir van Java's Ooft-kult nu is) om van daar, of van Indranaja, Rambang, enz. allerlei hout-werken, als zwalpen, planken, balken, en wat dies meer is, en voor al ook ſcheepsloadingen met ryft, kattoene garens, zout, allerlei vee, en voornamelyk koebeeften, en paarden (die 'er goed koop zyn) na Batavia te voeren. Op dit Eiland werd ook zeer veel amfoen, of opium vertierd.

Men kan van daar weer na Batavia allerbeft in 't Oofter-Moeſſon vertrekken; dog men is niet gewoon daar na te wagten, alzo men met de landwinden zeer gemakelyk altyd na Batavia komen kan.

Bezending van Ceylon na Mocha.

Van Ceylon zend men gemeenelyk in February en Maart de ſchepen na Mocha, dat voor aan in de roode zee legt, ladende de zelve met kuff-kleeden, ſpeceryen, en veel peper, voegende daar ook wel eenige vaderlandſche waaren, en eenige ryft by. Men plagt van daar zilver en goud te rug te brengen; dog nu voerd men veel koffi of caweh-boonen van daar, met welke de ſchepen van May tot September kunnen wederkeeren.

Bezending van de kuff van Choromandel na Pegu, en Perſien.

Men zond in vorige tyden van de kuff in September over Mafulipatnam een ſchip na Pegu, waar na toe men dan de geeſchte goederen afgaan, en verder de Mooeren dan op vragt tegen 8 of 9 ten honderd mede varen liet.

In January ging 'er nog een ſchip, dat kleinere was, en ook de kleine bezending genoemd wierd.

Het eerſte ſchip quam in 't begin van January van daar weder, zynde met olifants-tanden, lange peper, lak, tin, cardamom, martavaanen (een foort van groote verglaasde potten, die zomtyds wel 1 of 2 aamen, en ook wel minder, nats hou-

den) namrak, aard-olie, Chineefche pitjens, waſch, katsje, en zeer veel gans (een foort van koper met tin, en lood gemengd) ook zilver en reponden (geld by aſſeurantie of op bodemery genomen) geladen.

Het ſchip van de kleine bezending keerd eerſt in April weder.

In January gaat gemeenelyk het Pegu's ſchip van Mafulipatnam met de geeſchte ſilampoeris, chitzen, dongrys, allegia's, bethilis, en andere lywaaden meer, mitsgaders lak, cardamom, olifants-tanden, en meer andere waaren, na Perſien, trekkende van de 24 ponden een pagood, of 5 $\frac{1}{4}$ guld. voor al aan vragt; waar mede de Perſiaanſche Kooplieden en Hindoftanders dan zelf gewoon zyn over te vaaren, dat al een fraeje winft kan opbrengen.

Dit ſchip nu komt in February, of Maart, in Perſien, en keerd in May meeft ledig na Choromandel weer, hebbende niet dan wat roezenwater, wynen, fruiten, Perſiaanſche paarden, zyde ſtoffen, en voornamelyk zilverre Abaffi's in, die op de kuff weer voor een hoofd-fomme konnen dienen.

Bezending van Batavia na 't Vaderland.

Een van de voornaamſte bezendingen van Batavia, en die haar Edelheden een zware bezigheid in die tyd geeft, is de bezending der ſchepen na het Vaderland.

De eerſte bezending geſchied (hoewel 'er nu ook wel eenige zuiker-ſchepen in September voor af gaan) in November of December. De tweede bezending volgt in January of February, en dan nog wel een na-ſchip met thee, enz. in Maart.

Deze ſchepen werden beneden met de zwaarſte waaren, als ſalpeter, zuiker, rooden ebben-hout, koper, enz. en dan verder met ſtuk-en pak-goederen, en een lage grove docken onder en op de zyden, dan met ſyne waaren in 't midden geladen, gewoon zynde het ruim zoo vol peper te ſtorten, dat 'er naauytk een kat in kruijen kan, waar nevens dan nog 10 of 12 laften peper medegegeven werden, om die, na dat alles door de beweging van 't ſchip wat gezakt is, 'er nog by te ſtorten, op dat alles te vaster zou mogen leggen, en de lading niet het minſte zou kunnen verſchokken.

Alle de ſpeceryen werden in de broodkamers gedaan, de kancel op de koefbrug, of boven op in 't ruim, en zoo moeten de ſchepen van Batavia vertrekken, hebbende al haren voorraad in de kamer daar het afeſchut is, en 't water voor op den overloop, dat zig alles zoo wat na malkanderen ſchikken moet, om dog geen ledige plaats over te laten; hoedanig de ſchepen, die van Ceylon na 't Vaderland vertrek-

trekken, al mede gestouwd werden, van daar zy in 't laatst van December of in 't begin van January derwaards zeilende, in Maart of in 't begin van April aan de Kaap der goede Hope by de Batavische vloot komen, van waar zy dan kort daar aan te zamen na 't Vaderland stevenen.

Bezending van Batavia na de Kaap der goede Hope.

Deze bezending doen haar Edelheden gemeenlyk in Augustus of September, zendende dan een schip met ryft, en andere nodige voorraad, en kleeden, na de Kaap, gelyk zy ook na het Eiland Mauritiusdeden, toen wy daar nog een comptoir hadden, waar na toe dit schip dan van de Kaap plagt te gaan, van waar 't met ebbenhout na Batavia te rug gezonden, hoewel dat zomtyds wel aan de Kaap door een der na 't vaderland geschikte schepen ingenomen wierd, dat nu zedert het opbreken van ons comptoir aldaar opgehouden heeft.

Wy zouden nu hier wel byvoegen, hoe veel winsten en lasten op ieder dezer comptoiren jaarlyks komen te vallen, en daar by dan ten naaften by konnen afmeten, wat de zuivere winsten der E. Maatschappye in Indiën komen te bedragen; dog oordeele best dit, als een geheim, dat ieder een niet bekend is, en dat onze vyanden niet behoeven te weten, by ons te houden.

Men zou niet gelooven, hoe veel bezigheden het bezorgen van alle deze menigvuldige bezendingen van tyd tot tydaan haar Edelheden geven: want zoo ras is 'er geen schip op de Reede, en geen brief met den Schipper en Boekhouder aan land gekomen, of daar is ten eerste vergadering belegd, om dezelve te lezen, waar uit dan by haar Edelheden gezien zynde, wat 'er gezonden, en van het comptoir, daar dit schip van komt, geschreven werd, nemen haar Edelheden of in die tyd, of zomtyds wel wat later, een besluit, wat men vervolgens aan de regering aldaar zenden, of schryven zal, uit welke besluiten dan de Heer uit den Raad van Indiën, die deze Landvoogdy beschryft, den brief die tot antwoord derwaards gaan zal, opsteld, welk opstel, tegen 't vertrek van een of meer schepen daar henen, in Rade voorgelezen werd, om te zien, of de Heer beschryver dezer Landvoogdy de mening van haar Edelheden volgens den inhoud van de besluiten, daar over genomen, wel begrepen, en daar in uitgedrukt heeft.

Indien haar Edelheden genoeg en daar in nemen (dat wel meest op den Opperlandvoogd aankomt) wert daar in niet verandert; dog al, wat haar Edelheden mishaagd, werd doorgchaald, en dit blyft zoo altyd in de geheime schryf-kamer leggen, terwyl de Heer Beschryver gehouden is

dit in 't net, als het verbeterd is, uit te schryven; waar van dan, na dat het weer in Rade overlezen is, een afschrift, door haar Edelheden getekend, afgezonden werd.

Terwyl haar Edelheden in vergadering hier mede bezet zyn, moet 'er by den Directeur Generaal van den handel van Indiën bezorgt werden, dat alle die schepen, die van tyd tot tyd aankomen (dat een werk zonder einde is) behoorlyk ontladen, de goederen in de pakhuizen voorzichtig gebragt, en dat naderhand de zelve na de comptoiren, daar men die vereischt, op zyn tyd (gelyk wy hier na, daar wy van dezen aanzienlyken dienaar, en zyn bediening, in 't byzonder spreken, breeder aanhaalen) gezonden werden.

Om nu een netter begrip van de bezigheden van deze Heeren Ecden, der Hooge Reggering van Indiën te hebben, zullen wy van den Heer Opperlandvoogd van Indiën af, en zoo vervolgens van naby gaan beschouwen, wat tot een ieders bediening behoord, by welke gelegenheid wy voor af de levens der Heeren Opperlandvoogden van Indien kortelyk doorloopen, en dan ook verder aanhaalen, hoe veel vergaderingen 'er op Batavia zyn, en wat door ieder van de zelve gemeenlyk verricht werd.

Dit is voor onzen tyd wel door veel anderen gedaan; dog of dat in die nette ordre, gelyk wy het nu hier voorstellen, geschied zy, laten wy aan 't oordeel van den bescheiden lezer; hoewel wy den arbeid van zommigen, die hier ontrent het hunne gezegt hebben, niet laken, maar van herte pryzen.

Van den Opperlandvoogd.

De eerste, en de voorzitter in deze vergadering, is de Opperlandvoogd, die anders met een hoofte naam de Gouverneur Generaal, of als men hem aanspreekt, of van hem spreekt, zyn Edelheid of zyn Hoog-Edelheid genaamt werd.

Deze Heer vertoont uiterlyk de pracht en staat van een aanzienlyk Vorst.

Hy woond niet alleen in een aanzienlyk Paleis; maar zyn gansehe staat, trein, en bestier, is Koninglyk.

Hy heeft een Stalmeeſter, die Kapitein, en een Hofmeeſter, die Onderkoopman is.

Hy heeft een lyf-wagt van twaalf helbaardijs, die de fraicste en fnedigſte jongmans zyn, die men onder de Soldaten vinden kan.

Deze dragen een geel damast wambays met zilvere knoopen; dog 't zelve staat altyd half open. Daar beneven hebben zy een zeer wyde roodſcharlaken broek met een bos met lange zyde hinten aan wederzyden, en met drie passementen van 2½

vinger breed. Ook hebben zy een draagband van graauw leder, en een degen met een zilver geveft, haak, en gefp, op de zyde, en dragen neteldoekje daffen.

Zy hebben (als zy uitgaan) een fraejen hoed op 't hoofd, paarl-verwige of andere zyde kouffen, en nieuwe nette fchoenen aan. Ik heb 'er onder gezien, die goude knoopen aan hun kamifootljens, groote goude gefpen in de fchoenen, en kouffebanden met diamante-gefp, aan hadden.

Als zyn Edelheid in de rouw is, dragen zy zwarte fjerpen over de fchouders, en een dunne rouw-band op een graauwen hoed.

Deze nemen de wagt waar op de zaal ontrent de kleene trant, alwaar gemeenelyk een, en nog een by-wacht, ieder twee uren nacht en dag, de wacht heeft, zoo ten dienft van zyn Edelheid, als ook, op de dagen en de uren van vergadering, ten dienft van haar Edelheden, alzo zy dan voor de vergader-zaal de wagt hebben. Zy zyn Sergeanten in dienft, en werden gemeenelyk tot 't Vaandel gevordert.

Behalven deze 12, zyn 'er ook twee Trompetters, en een Koetzier, die even eens, als de andere Helbaardiers, gekleed zyn. Dit is haar oude dragt, waar by de Heer van Riebeck hen nu lange roode fcharlakenze rokken, en, als zy uitryden, ook zulke mantels gegeven heeft, datzeer deftig staat, en die zy, als hy mede ter begraafenis, of elders, gaat, of als zy de parade bywoonen, dragen. Zy zyn met geel gevoerd, en met goude liften en boordzels op de knooppaten uitgemonterd.

Als zyn Edelheid uitreid, of na zyn thuin gaat (dat gemeenelyk 's Woendags of Zaturdags gefchied) ryden 'er twee Trompetters, en ook wel een, voor zyn koets, en dan volgen 'er nog zes andere Helbaardiers, vier voor, en twee agter de koets, en dan nog een troep van 50 of 60 gewapende mannen te paard, agter dezelve, met een Vaandrig, en Sergcant; dog altyd blyven 'er twee Helbaardiers op de zaal bloots hoofds, daar zy de wagt houden.

Wanneer
zyn Edel-
heid ge-
hoor geeft.

Alle dag (behalven als hy uitreid) geeft zyn Edelheid voor de middag gehoor. 's Morgens ten 7 uren komen de Majoor, Equipagie-meeftter, Fabryk, Conftapel-Majoor, en meer anderen, zyn Edelheid bericht, van 't geen 'er voorgevallen is, geven, en verzoeken te gelyk laft ontrent het gene 'er diend gedaan te werden. Noit gaat 'er meer als een binnen, en alle, die een degen of rotang by zich hebben, moeten dien, eer zy by zyn Edelheid gaan, zoo lang by den Helbaardier afleggen; dog die Helbaardiers van de wagt houden hunne degens aan.

Na dat dit voor af gegaan is (dat wel anderhalf uur gemeenelyk duurd) geeft hy aan alle anderen, die hem fpreken willen,

tot 9 of 10 uren gehoor; dog 's namiddags noit, ten ware dat 'er, fchepen aangekomen zynde, de fchippers met brieven boven komen, of ook wel by voorvallen van aangelegenheid, die geen uitftel lyden. Onderutfchen is die Heer den meeften verderen tyd met andere zaken van gewigt bezig.

Als zyn Edelheid buiten komt, werd 't geweer voor hem opgeheven, en geprefenteerd, of verftoont in een ftat van verweering voor hem te zyn. Voor haar Edelheid werd het by de voet gezet; voor de Raaden van Indien roept men wags-volk, en dan komt het volk in een dubbel rinkel met hunne bandelieis. Voor alle andere bedienden van aanzien, als die van den Raad des Gerichts, Gezanten, enz. roept men maar wachts-volk rys op, en dan ryzzen zy op, die buiten de poort zyn.

De magt van dezen Heer komt zeer na Zyn magt aan die van een Koning, of Monarch van een Ryk: want fchoon hy maar voorzitter in dien Raad, en dierhalven (zoo het uiterlyk fchynd) door de ftemmen der andere leden bepaald is, is het egter zeker, dat hy gemeenelyk door een ftreng, die hy maakt te hebben, daar altyd meeftter is; en zoo hy zulk een ftreng al niet hebben mogt, is zyn magt egter zoo groot, dat geen van de Heeren (als hy een man is, die uit de borft fpreken durft) het in zyne gedagten zou durven nemen, om hem tegen te fpreken, of, zoo hy zulks dede, zou dat de Opperlandvoogd hem, en al zyn vrienden (daar ook voorbeelden van zyn) in de oogen doen druipen, en als zy nu alle te zamen tegen hem wilden zamen fpannen (gelyk wy daar af medeen voorbeeld onder de regering van den Heer Camphuis toonen zullen) dan neemt hy aan de zaak, waar over gefchil is, alleen by de Heeren zeventien te verantwoorden, en dus zegenpraald hy doorgaans over hen.

Ik heb nogtans gevallen en tyden beleefd, dat de Opperlandvoogd, kleenherdig zynde, by na niet dorft fpreken, en dat de Direfteur Generaal het alles in de vergadering na zyn eigen zin doordrong; dog dat was dan des Opperlandvoogds eigen fehuld: want, gelyk de Buiten-Landvoogden van haar Edelheden, tegen het druiffen van hunne Raaden, befchermt werden, alzo heeft men ook gemeenelyk gezien, dat de Heeren zeventien den Opperlandvoogd in gefchillen en zaaken tuffchen hem en zyne Raaden, voorftaan, en doen triumferen, waar van ons verfcheide gevallen in de levens der Opperlandvoogden zullen voorkomen, waar uit wy befpeuren zullen, dat, op hun enkel verzoek, verfcheide Raaden, en daar onder een wakker Direfteur Generaal, door de Heeren in 't Vaderland, afgedankt zyn.

Zyn

Zyn magt gaat over alles, wat in Indiën is, of voortvalt; dog tegenwoordig hangt de Raad des Gerichts niet meer (gelyk wel voor A°. 1711) van zyn Edelheid, of wel van haar Edelheden, af.

Geen dienaar van de E. Maatschappy kan in eenige bediening treden, voor en al eer hy zyne acte van den Opperlandvoogd bekomen heeft. Ook kan geen dienaar van de E. Maatschappy trouwen, voor en al eer hy een verlof-briefje van zyn Edelheid bekomt.

Ik heb daar twee zeldzame gevallen van gezien, by welke zeker Opperlandvoogd daar toe geen verlof-briefje aan de Jongmans wilde geven, schoon de een een man was, die wel honderdduizend ryxdaalders bezat; maar de ander een verstandig borst, en dien Opperlandvoogd (hoc verstandig hy in andere zaken was) hier in te gaauw zynde, raadde zyn bruid, dat die hem voor Heeren Schepenen ontbieden, en vonnis tegen hem verzoeken zou. Zy dede dit, verkreeg ten eersten vonnis ten haren voordeele, alzoo de bewyzen zeer klaar waren, en zy trouwden in weerwil van den Opperlandvoogd, die dit met alle zyne magt niet beletten kon, dat hem geweldig speet.

Alle geschenken van Buiten-Vorsten aan den Opperlandvoogd of de Raaden komende, mogen zy, mits betaling, na dat zy gewaardeerd zyn, en anders niet, eighen.

Hy ontfangt zyne commissie of last-brief eigentlyk van haar Hoog-Mogende, de Heeren Staaten Generaal, en van de Heeren zeventien, en ik meene, dat de Heer Speelman de zyne ook van den Prince van Oranjen ontfangen heeft, 't geen my daar by te meer heugt, om dat hy den Commissaris Generaal, of algemeenen Oppergevolmagtigden van de Heeren zeventien (zoo men toen op Batavia zeide) geenzins, zoo hy by zyn leven daar gekomen had, erkend zou hebben, ten ware men zynen last-brief als Opperlandvoogd eerst ingetrokken had.

Uit kragte van dezen last-brief van haar Hoog-Mog: dorst Jan Pieterszoon Koen (zoo men my bericht, en uit oude papieren gezien heeft) aan de Heeren zeventien wel schryven, dat hy hunne brieven niet aannemen, nog opvolgen kon, ten zy hem eerst bleek, dat de zelve in de vergadering van haar Hoog-Mog: nagezien waren.

Als 'er een Bevelhebber over de na 't Vaderland vertrekkende vloot verkoren is, is hy gewoon den zelve aan boord van den Zeevoogd te gaan voorstellen. Hy is ook gewoon, als 'er een Lid van de Hooge Regeering vertrekt, den zelve nevens de Raaden van Indiën, tot buiten de waterpoort van 't kasteel, en tot aan de schuit, uitgelei te doen.

Met een woord gezegt, die Heer is de Koning des lands, dien Keizers en Koningen van Indiën na de oogen zien, en die door zyn bloote magt in staat is, om hen of op den thronen te zetten, of van den zelve af te stooten, dat ons al by verscheidene voorbeelden gebleken is.

Zyn adem gaat over alle, en zelf over de minste zaken. Hy werd van alle bedienden der E. Maatschappy, grooten en kleenen, en voor al op Batavia, als aangebeden. Ieder doet zyn best maar, om in zyn gunst te staan, en niets gefehied 'er van dezen of genen in de stad, dat hy ten eersten niet net weet, 't geen ook veel losse borsten byzonder in toom houd; of zoo zy niet zeer voorzichtig wagten, konnen zy met een quade daad hunne gansche hooppe en geluk om verre stooten: want op zyn bloot bevel werd alles aanstonds uitgevoerd, en die in zyn ongunst geraakt, is zoo goed als bedorven, gelyk een gunsteling van zyn Edelheid een behouden man is.

Zyn gemalin, uitreidende, werd van twee Helbaardiers te paart, en van een corporaal, en twaalf man gevolgd. Zy houd gemeenelyk 's maandags bezoek-dag voor alle Vrouwen, en jonge Juffers van fatzoen, die haar of haar dogter, (zoo zy 'er een heeft) willen komen bezoeken, gelyk de vrouwen der Raaden van Indiën mede ieder hunnen dag houden.

Wanneer haar Edelheid nu bezogt werd, staat zy voor niemand, dan alleen voor de gemalinnen van de Heeren Raaden, op, buigende zich maar voor de andere, die inkomen, en wyft een ieder, 't zy zelf, 't zy door hare slavinnen, die daar oppassen, hare plaats na hare rang aan; dog als de Juffers vertrekken, staat zy op, en doet haar tot aan de deur van 't vertrek uitgelei.

De Gemalin van den Heer van Riebeeck, een zeer zedige en nedrige vrouwe, had de gewoonte, als 'er een Juffer inquam, van altyd op te staan, en haar te verwelkomen, by welke gelegenheid dan ook alle de Mevrouwen en Juffers opstonden.

Wanneer hare gezondheid gedronken wierd, stond die Mevrouw, die de zelve instelde, en die, aan welke zy het bragt, op, terwyl haar Edelheid zitten bleef, en zich maar boog; dog als zy daar voorbedankte, stond zy op.

Als de dogter van den Opperlandvoogd uitreid, volgt haar een Helbaardier te paart. En als haar Edelheid of Mejjuffrouw haar dogter uit de koets treden zullen, springt de Helbaardier van zyn paart (gevende dat zoo lang aan een slaaf) en een andere jongen zet ondertusschen een bankje voor 't portier, en de Helbaardier houd dat bloots hoofds zoo lang vast, tot dat haar Edelheid, of Mejjuffrouw haar dogter, of andere Juffers, by haar Edelheid in de koets zynde, daar uitgetreden zyn, dat by 't in-

Het gevolg van zyn Gemalin, en haar gedrag by eenig bezoek, dat zy ontfangt.

Gevolg van zyn Edelheids dogter.

treden mede gefchied; dog zyn zoon heeft geen gevolg ter wereld, nog het minfte bewys van uitzondering, waar by men zien kan, dat hy des Generaals zoon is.

Wanneer nu een Opperlandvoogd zyn dienft nederlegt (daar maar drie voorbeelden af zyn, te weten, van de Heer Camp-huis, den Heer van Outhoorn [die 'tbei-de daar na zeer leed was, alzo zy nu en dan van den regeerenden Opperlandvoogd in der tyd, niet al te wel behandeld wierden] en de Heer Zwaardekroon) zoo blyft hy in rang de naaste aan den regeerenden Opperlandvoogd, behoud zyne foldy, en verder inkomen, en heeft ook een lyf-wagt van 12 Soldaaten, onder 1 Vaandring, Sergeant, en Corporaal, hoewel hem, als hy uitreid, gemeenlyk 12 man in drie gelederen, met een Sergeant voor, en Corporaal agter, volgen, gelyk dat besluit den 25 July 1704 in opzicht van de Heer van Outhoorn, even als bevorens ontrent de Heer Camphuis, is genomen.

Post van zyn Edelheid, en de andere Heeren, ontrent het beschryven der Landvoogdyen.

In't beschryven der Landvoogdyen heeft zyn Edelheid, en ieder Raad van Indiën (gelyk wy bevorens zeiden) zyn byzondere post, en daarom ieder een Assistent tot zyn dienft. Dus beschreef ieder van haar Edelheden A°. 1711 de navolgende posten. Zyn Edelheid of de Gouverneur Gene-

raal, Java's Oost-kust, en Bantam.

De Directeur Generaal heeft geen post van beschryving, om dat zyn ampt hem buiten dat werks genoeg geeft.

De Heer van Zwol, Surat, en Bengale.

De Heer Chastelein, Ternate.

De Heer de Haan, Macassar.

De Heer Zwaardekroon, Malabar, en Choromandel.

De Heer Roozelaar, Banda, en de Kaap der goede Hope.

De Heer de Haz, Amboina, en Timor.

De Heer Chastelein, Perfiën, Siam, en Japan.

De Heer Steeland, Ceylon.

De Heer Timmerman, Malacka.

De Heer d'Ableing; de West-kust van Sumatra, Palimbang, en Jambi.

Om nu verder van de Opperlandvoogden van Indiën te spreken, die zyn 19 in getal geweest, van welke de Heer Koen, tweemaal geregeerd heeft, en nu regeerd de twintigste, te weten, de Heer Mattheus de Haan. Hoewel 'er om de Heer Koen's dubbele beurt, een en twintig regeer-beurten geweest zyn.

Het zal na allen schyn niet ongevoeglyk komen, dat wy nu eerst in het byzonder van ieder dezer Opperlandvoogden, zoo kort als ons mogelyk zyn zal, aanwyzyn, wat door ieder van hen gedenkkwaardig's verricht is.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

P I E T E R B O T H.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter Both. Zyn eerste tocht A°. 1599; als Zeevoogd.

DE eerste Opperlandvoogd van Nederlands Oost-Indiën, is geweest de Heer PIETER BOTH, van Amisfoort.

A°. 1599 den 21 December, zeilde hy als Zeevoogd over vier schepen, Nederland, de Vereenigde Landen, Nassau, en 't Hof van Holland, voor rekening der nieuwe Brabandze Maatschappy tot Amsterdam, in gezelschap van vier andere schepen der oude Maatschappy uit 'Texel, dog scheidde den 26 April 1600 op 22½ graden beoosten Madagascar van de zelve.

Hy gierde den 2 Mey op dat Eiland in de Bay van Antongil, nevens 't schip de Vereenigde Landen, om versch water aan, en vertrok den 6 na Bantam; dog geraakte eerst in de Maldivische Eilanden (waar ontrent hy den 3 Juny quam) en verscheen den 6 Augustus eerst op de Reede van Bantam, werdende van de twee schepen, die bevorens van hem gescheiden waren, kort 'er aan gevolgd.

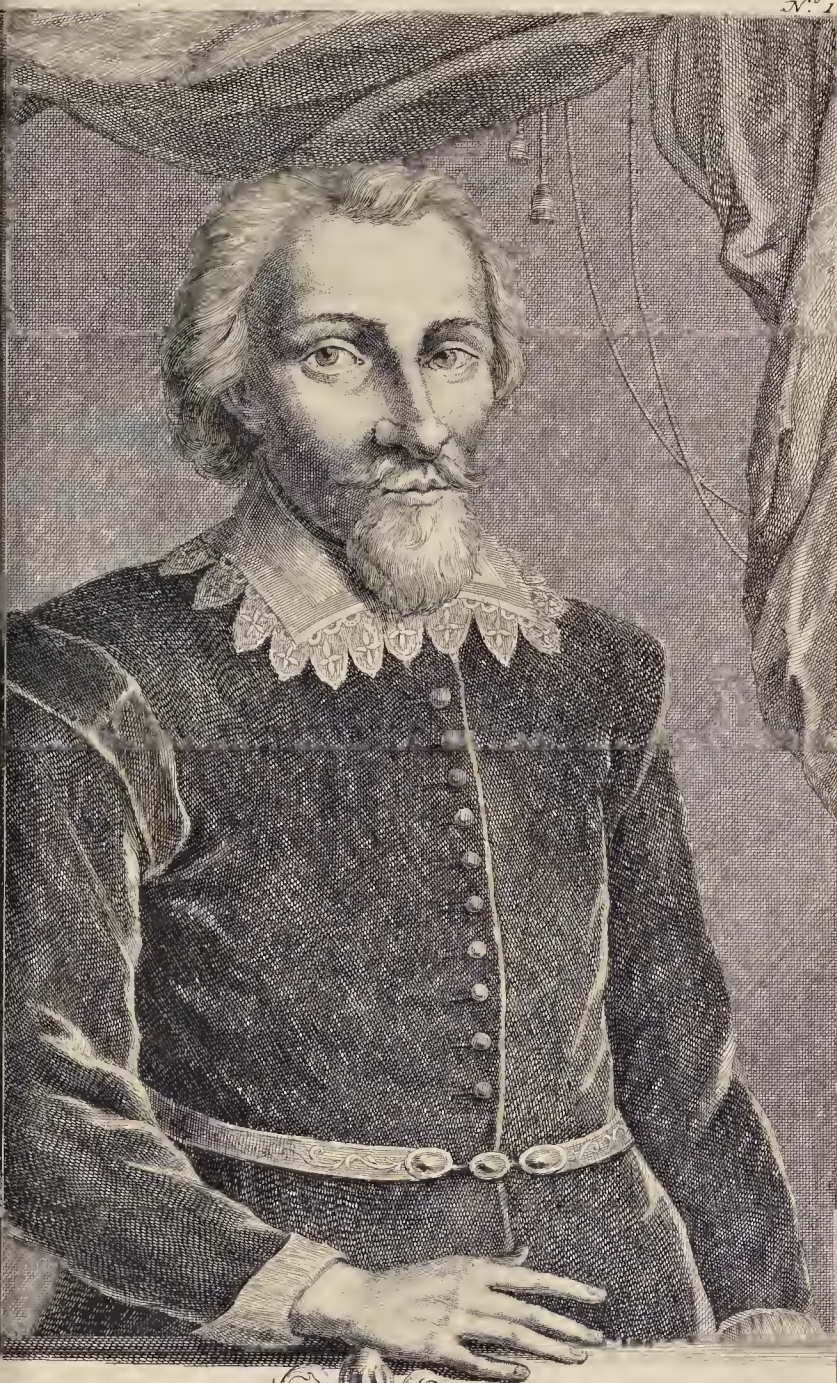
Hy verzond daar op den 25 dito Pau-

lus van Caarden, met 't schip de Vereenigde landen, en 't Hof van Holland, na Priaman, op het Eiland Sumatra, na dat hy (die toen al den ernaam van Generaal voerde) en zyne Raaden den zelve als Hoofd over die twee schepen aangesteld hadden.

Den 19 Maart 1601 quam van Caarden weer voor Bantam; dog hoorde, dat de Heer Zeevoogd Both in December of January met zeven schepen na 't Vaderland vertrokken was. Hy vond ook, in September op 't Eiland St. Heleen aangegierd zynde, aldaar brieven van de Heer Both, met bericht, dat hy den 17 Juny van daar gescheiden was, gelyk die Heer ook het geluk had, dat de vier schepen, met welke hy uitvoer, in dit zelve jaar behouden in Holland quamen.

Dit was zyn eerste togt, op de welke hy wel den eer naam van Zeevoogd (hoo-danige 'er toen meer waren) en ook zomtyds van Generaal, gevoerd heeft; dog
tocu

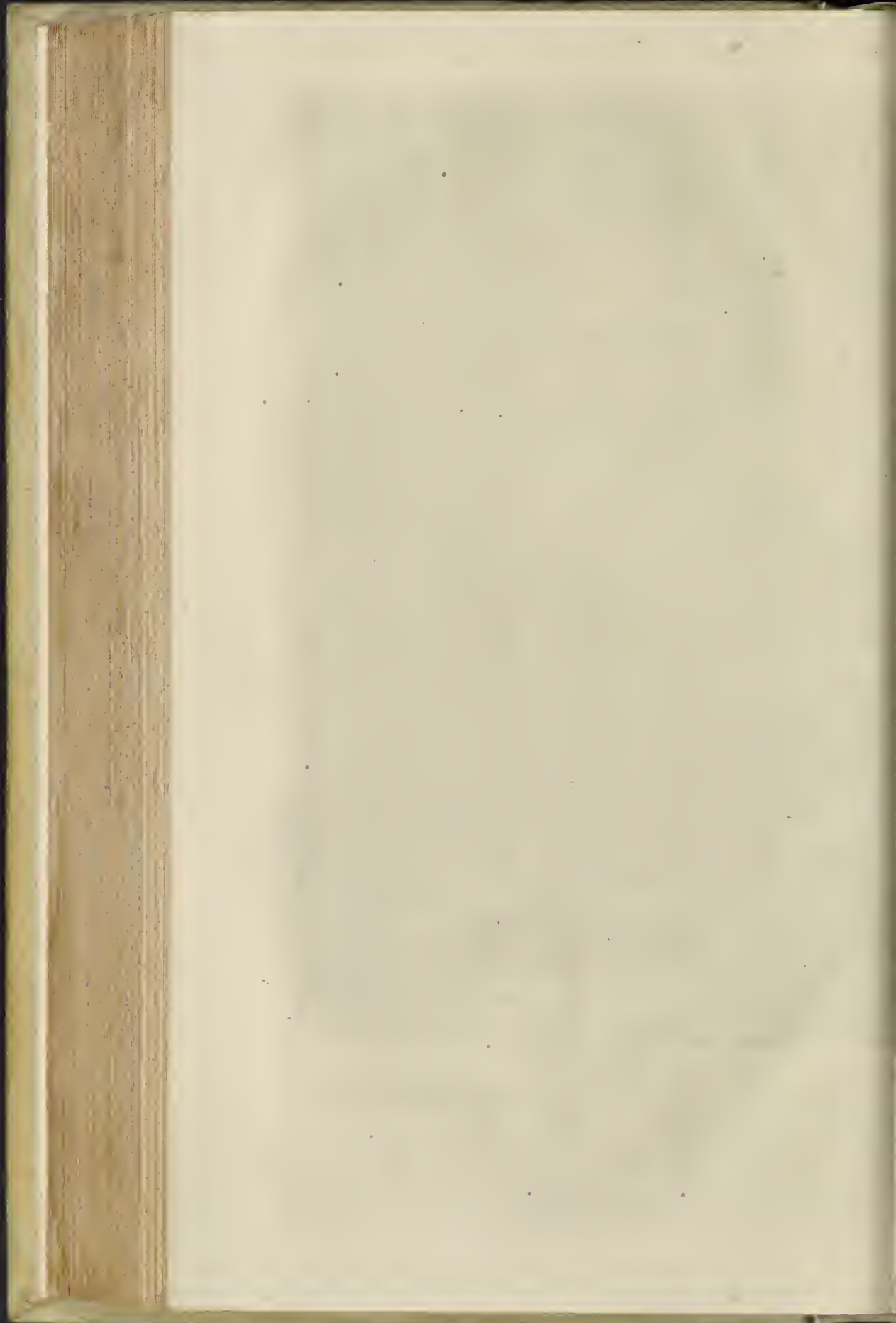

PETER
V.º GENER.

BOTH
VAN INDIA.

toen is hy nog eigentlyk geen Opperlandvoogd van Indiën geweest.

Met dezen eer naam voer hy in January 1610 uit, werdende dan eens Gouverneur Generaal, over alle sterkten, comptoiren, schepen, jachten en volkeren, en dan weer eens Commandeur Generaal genaamd.

Hy voerde toen 't opperbevel over een vloot van agt schepen, namelyk:

Het wapen van Amsterdam, groot 400 lasten, als Zeevoogd, waar op Dirk Pieterszoon Kalf Schipper was.

Oranje, groot 350 lasten, onder Schipper Kornelis Riemland, en den Koopman Matthys Cotels.

De witte Leeuw, waar op Klaas Rutgerszoon Smit Schipper, en Henrik Wester Koopman was.

De zwarte Leeuw, groot 300 lasten, onder Kornelis Dirkszoon Worst (die op de reis overleden, en door Kornelis Klaaszoon vervangen is) als Schipper, en den Koopman Steven Doezen.

Vlissingen, groot 300 lasten, waar op Schipper was Jan Kornelis, en Koopman Lodewyk Izaacs, die op de reize overleden, en door Jan de Langstraaten vervangen is.

Ter Goes, groot 130 lasten, onder Schipper Kornelis Reyerszoon, en den Koopman Steven Cotels.

Ceylon, groot 170 lasten, na Mauritius geschikt, om de goederen van het schip Erasmus te laden, 't geen daar nog buiten staat lag om zee te kunnen kiezen.

De Brak, waar op Jacob Franszoon Schipper, en Henrik Boekhout Koopman was.

Met deze vloot vertrokken zynde, geraakte hy, door storm, op de hoogte van 33 graden, en niet verre van 't Hoofd of de Kaap der goede Hope, nevens Ter Goes en de Brak van de andere schepen af, terwyl Ceylon mede den 30 Juny by Bahia Formosa ook van de vier andere afgescheiden was, van de welke 't schip de witte Leeuw, den 16 November, het schip de Vereenigde Landen by Poelo Pandjang (of 't lang Eiland) ontrent Bantam ontmoette, aan 't welke Schipper Smitte kennen gaf, dat de groote mast van des Opperlandvoogds schip op twee plaatsen gesplitst, en dat dierhalven te vreezen was, dat die door storm wel mogt gebroken zyn; dog dat de drie andere schepen met hem in de straat Sunda ingelooopen, en nabij waren, gelyk zy, na Bantam wederkeerende, den 17 dito ook 't schip Vlissingen ontmoeteden, verstaande (vermits de Soldaten en Matroozen toegestaan was, hunne vrouwen mede te mogen nemen) dat'er op deze agt schepen 36 Hollandse vrouwen (van welke zy'er eenige met veel verwondering zagen) geweest, waar van 'er 2 overleden; maar daar en tegen weer

2 of 3 kinderen op die reize overgewonnen waren; dog naderhand, te weten, ontrent Ao. 1622, zonden de Heeren XVIIen. (zoo my den 23 October klaar blykt) 5 of 6 jonge dogters uit, die Compagnies dogters genaamd wierden, en die zy van alles, dat zy nodig hadden, voorzagen, tot kouffen, schoenen, hemden, en verdere kleederen toe, waar van ook toen uitdrukelyke voorwaarden (zoo zy in die inaad na Indiën schreven) gemaakt waren.

Deze nu moet men met de Soldaaten wyven niet verwarren, hoewel zy niet veel adelyker zyn.

Ik heb nog lange jaren een zoon van een dezer 6 dogters in groot aanzien gekend, en daar leven nog bloedverwanten van, om welker wil ik die Compagnies Juffer niet noeme.

Niet tegenstaande nu de Heer Both door die storm zyn mast verlooren, en zig genoodzaakt gevonden had, 'om met zyn schip, en de twe andere na 't Eiland Mauritius te loopen, was hy echter, na zich wat hersteld te hebben, volgens 't bevel, door 't schip Ceylon aan de na 't Vaderland trekkende schepen, Rotterdam, Hoorn, en de Vereenigde Landen op St. Heleen gegeven (alwaar 't van Mauritius den 21 February mede quam) egter ten eersten na Bantam voortgezeild, en is in 't begin van Ao. 1611 (gelyk de naauwkeurige Heer Camphuis elders aanteekend) ook ter Reede van Jakatra gekomen, met voornemen, om van daar na de Oost te vertrekken.

Pas na zyn komst, den 28 January, of in 't laatst van December, heeft hy, ten tyde dat Jaques l'Heremite de jonge nog als Hoofd op Bantam lag, zeker verdrag met de Koning van Jakatra, Widiak Rama, gemaakt, waar van wy den inhoud in 't vervolg van Batavia's eersten aanleg, en grondvesting vinden zullen. Het bestond meest daar in, dat die Vorst de onzen vryen handel, en voor hun geld een behoorlyke woonplaats in zyn land toestond, met beloften van malkanderen over en weder, volgens zekere bepaling, te zullen helpen.

Dat hy zich ook eenigen tyd op de Moluccos opgehouden heeft, blykt klaar uit een brief Ao. 1612 aan den Koning van Tidore geschreven, die onder de stoffe van de Moluccos reeds aangehaald is.

Ao. 1613 heeft hy ook een verdrag met Modafar, Koning van Ternate, en met die van 't Eiland Makjan, een der Moluccos, aangeaan, die onder die stoffe al mede gemeld zyn.

In de groote vergader-zaal van haar Edelheden in 't kasteel Batavia, hangt hy de eerste in rang van alle de volgende Opperlandvoogden van Indiën, na 't leven afgebeeld, hebbende een gouden riem om zyn middel, als een zedig Held, die zich

A°. 1614. ten ftryde bereid. Zyn kleed is zwart, na denouden trant gemaakt, dog met goude knoopen vercierd. Om den hals heeft hy een ouderwets befje met toorn-kanten, en ponjetten aan de handen.

Na 't leven afgebeeld. Hy was bruin van oogen, bleekagtig van verwe, wat rosagrig van hair en baard, lang dog smal van knevels, kort en gedrongen van gefalte, een Heer van ontrent 50 jaaren, gelykende uiterlyk wel een oud boertje, maar te gelyk egter een man, die 't hert vol moed en dapperheid had, hoedanig wy hem hier by de letters K. K. na 't voornomde afbeeltzel vertoonen.

Zyn meeften tyd heeft hy zich (alzoode E. Maatschappy te dier tyd nog maar weinig landen bezat) in de Moluccos, of elders, daar het de dienst van zyn Heeren en Meesters eifchte, opgehouden, en meest met het fchryven van brieven aan Indifche Vorften, en met het maken van verbonden met de zelve, bezig geweest.

Zyn dood
A°. 1614
ontrent
Mauritius.

Na dat hy nu dicht by de vyf jaaren de zaken van Indiën zeer wel beftierd had, heeft hy den 20 December 1614 zynen vervanger, den Heer Gerard Reinf, voorgesteld, en is op den zelve dag met het fchip Delft, en nog drie kostelyk geladene fchepen, na het Vaderland vertrokken. Hy ontmoette ontrent het Eiland Engano, dat buiten de ftraat Sunda ontrent 't Eiland Sumatra legt, den Heer Pieter van den Broek, komende van 't Roode meir, die zyn Edelheid, zoo als hy na de water-plaats op Sumatra loopen wilde, aan boord voer, van 't verrichte over zyn tocht opening gaf, en dus van hem fcheidde.

Daar op vervorderde zyn Edelheid zyne reize na 't Vaderland; dog, ontrent het Eiland Mauritius gekomen zynde, had hy het ongeluk van daar met drie fchepen te vergaan, werdende door een fellen storm tegen de klippen geworpen, dog het

eene fchip van zyn vloot is 't nog ontkomen. A°. 1613.

Mogelyk, en wel zeer waarfchynelyk, is na dit zyn ongeluk zekere berg aldaar tot nog toe Pieter Both's berg genaamd, gelyk my dat uit zeker Dag-verhaal van A°. 1689 gebleken is, waar in Schipper Govert van Leeuwen, varende op 't Rotterdamfche fchip, het Haantje, dit aanmerkenswaardige verhaald: Daar is op Mauritius nog een berg Pieter Both genaamd.

Als men beweefen, van de Zuid komende, om en by de wal benen wat noordelyker, en wat oostelyker loopt, dan beeft men een ronde berg, waar ontrent een zware Rivier is, en daar zig een fchip van 200 lasten in bergen kan, alwaar ook maar drie huishoudingen woonen.

Uit welk fchryven van die Schipper toen bleek, dat die berg van Pieter Both te dier tyd nog zeer wel daar bekend was, gelyk hy zekerlyk nog wezen zal by lieden, die daar geweest hebben.

Het verdere, dat men 'er nog van zeggen kan, is, dat de voornomde Heer van den Broek den 19 April 1617 met het fchip Middelburg, en 't jacht de duive, op Mauritius by zyne reis over dat Eiland, en Madagascar, na het Roode Meir en Suratere, aangegierd zynde; en zich daar tot den 23 May ververfcht hebbende, by die gelegenheid, nevens een deel ebben-hout, ook alles, 't geen hy daar van de geblevene fchepen van de Heer Both nog overig vond, medegenomen heeft, lang na dat men daar af in Holland een net bericht, door 't eene fchip, dat behouden aanlandde, bekomen had.

Wy konnen niet nalaten de zec-tombe (als 't ware) van dien wakkeren en eerften, dog in zyn einde zoo ongelukkigen Opperlandvoogd van Indiën met dit Vers te vercierren.

*Dit 's BOTH, den eerften zuil der Ooster Maatschappy,
Doorlugtig in bewind door de ftege verbonden,
Geflaafd met Vorften in het Oosten; dog verflonden
Door een te felle wind by Cerne's Ooster-zy.
Bemind van alle, zelf de rotzen en de fteenen
Berwoog by 't dor gebeente in 't einde te beweenen.*

F. V.

H E T L E V E N
V A N D E H E E R
O P P E R L A N D V O O G D
G E R A R D R E Y N S T.

Het leven
van den
Heer Opperland-

DE tweede Opperlandvoogd van Nederlandfche Indiën, was de Heer GERARD REYNST van Amsterdam.

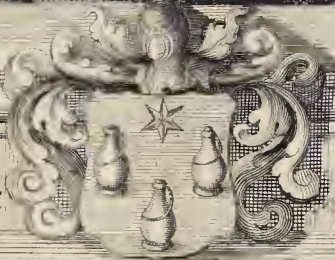
Hy was tot zyn vertrek toe, Bewindvoogd der Ooster Maatschappij, hebben aldaar geweest, zynde te gelyk met die van 't eerste Oostroy aangenomen.

Hy

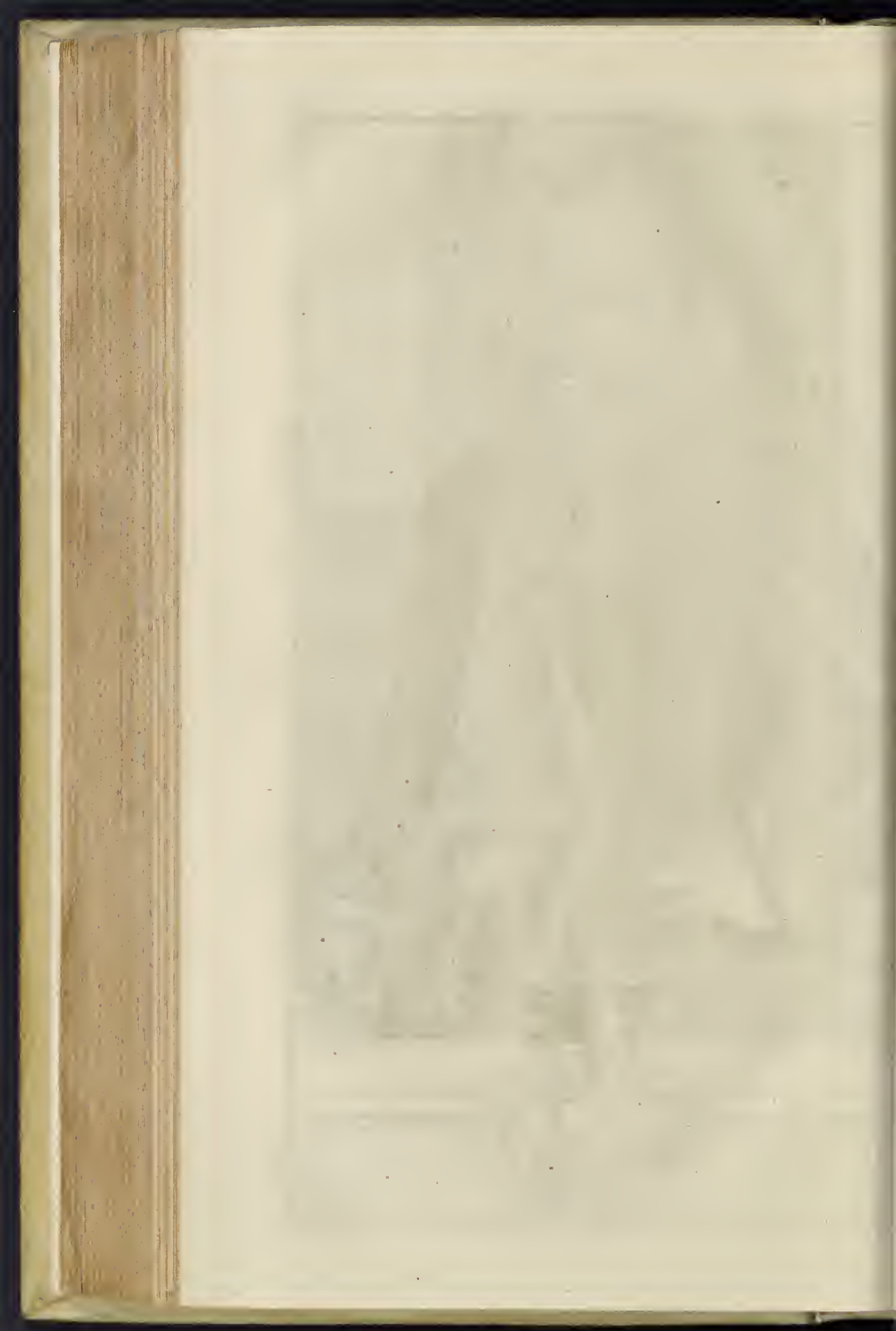

FERRIT
Gouverneur General

REYNST.
Gouverneur General

114. Hy voer den 2 Juny 1613 met den eer-
naam van Opperlandvoogd met een vloot
uit Texel, waar onder ook de schepen Am-
sterdam, en Nassau, op welk laatste de
Opperkoopman Pieter van den Broek (een
Antwerpenaar) was, die, schoon hem we-
der zeer goede aanbiedingen na 't Westen
gedaan waren, op zyn Ed. aanrading, als
een van zyne Raaden met hem de reize na
't Oosten aannam.

Hy dan op den voornoemden dag uitge-
loopen zynde, quam den 1 October aan
een der zoute Eilanden, of in de baey van
St. Vincent en St. Antonio, die tegenover
malkanderen leggen, versche aldaar,
gierde in 't voorbyloopen ook Illa de Bra-
va aan, daar een van zyne Soldaten, on-
voorzichtig van zyne troep afgeweken,
dood geslagen wierd, quam den 10 Janua-
ry 1614 aan Cabo de Lopez Gonsalvo,
daarhy water en brandhout innaam, en gier-
de toen 't Eiland Annabo aan, daar zyn
Edelheid tot den 21 Maart bleef.

Den 3 May voorby 't hoofd der goede
Hope geraakt zynde, quam hy den 3 Ju-
ny voor 't Eiland Anfuwani, een der Ma-
jojze Eilanden, ten anker, om daar na ver-
versching te zien. Hy zond den Heer van
den Broek met een geschenk aan den Kon-
ning van dat land, die hem zeer vriende-
lyk met pypers en trommels na zyn Hof
inhaalde, en die hem daar tegen met 13
ossen, 10 schapen, 20 hoenderen, en
eenige fruiten beschonk, vorderende (vol-
gens besprek) voor ieder os alleen 2 ryx-
daalders.

Zyn Edelheid zond daar na den Heer van
den Broek aan de andere zyde des lands na
de stad Demonjo, alwaar hem de Konin-
gin door hare onderzaten mede heerlyk liet
inhalen, en alles, wat in haar land was,
te koop aanbieden. Van den Broek wierd
daar in 't huis van een Edelman zeer wel
onthaald, en bequam 'er 203 ossen, 30
schapen, 10 vette bokken, 600 hoende-
ren, eenige ryft in de bolster, boontjens,
milie, en meer andere vrugten, voor een
matige prys, alzo zy daar al mede voor
een os maar 2 ryxdaalders, of een Neu-
renberger spiegel, of een bock papier van
3½ stuiver gaven.

Na dat hy van die Vorstin zyn afscheid
genomen had, zond hem de Heer Reynst
na 't Eiland Gasfa, 12 mylen van Anfu-
wani, alwaar hy 't schip Nassau vond, zei-
lende met het zelve den 2 July na de vloot,
in welke by zyn Edelheid, en den bree-
den Raad, goedgevonden wierd, vermits
noit iemand bevorens in 't Roodde Meir van
wegen de Nederlandsche Maatschappy ge-
weest was, en men 'er nu voorby zeilen
moest, den Heer van den Broek met het
schip Nassau daar heen te zenden, om te
zien wat voordeel daar voor de E. Maat-
schappy te doen mogt zyn.

Dus is dezen Heer Opperlandvoogd A°. 1615
Reynst de eerste grondvester van den han-
del in 't Roodde Meir A°. 1614 geweest,
gelyk men naderhand op deze eerste ge-
legde gronden is voortgegaan, 't geen wy
onder de zaken van den handel van Surat-
te en 't Roodde Meir breeder voorstellen.

Zyn Edelheid is daar op den 2 Augustus
van de Heer van den Broek gescheiden, Werden den
20 Decem-
ber 1614
en ontrent drie maanden daar na, of in
November, voor Bantam ten anker ge- als 2e Op-
perland-
voogd
voorge-
steeld.
komen, alwaar eenigen tyd gelegen heb-
bende, heeft de Heer Opperlandvoogd
Both aan hem, als zynen vervanger, het
oppergezag den 20 December 1614 over-
gegeven.

Den 21 van deze maand maakte hy een
verdrag met den Koning van Jakatra, diens
inhoud wy mede in de beschryvinge van
Batavia's grondvesting vinden zullen.

Het verder aanmerkenswaardige, door
dezen Heer verrigt, is, dat hy, noodig
agende de trouwlooze Bandanceezen tot re-
den te brengen, nog in deze zelve maand
met een vloot van elf schepen derwaards,
over Japara en Amboina, vertrokken is,
op welke eerste plaats de Heer Pieter van
den Broek, van zyne tocht na 't Roodde
Meir wedergekeerd zynde, zyn Edelheid
in 't begin van January 1615 aantrof, en
verflag van de zaken, die hy in 't Roo-
de Meir tot zyn groot genoegen verriecht
had, dede.

Van daar zond zyn Edelheid hem na 't
Eiland Bocton, met last om den Koopman
aldaar te lichten, en een ander in zyn plaats
te stellen, en dan verder met nodige voor-
raad in de Moluccos by hem te komen.

Na dat nu zyn Edelheid over Amboina
in Banda gekomen was, heeft hy (gelyk
wy onder de stoffe van Banda vertoon-
t hebben) Poelo Ay met veel dapperheid ge-
wonnen, dat door enkele onagzaamheid
en verwaarloozing van zyn volk weder
verloren wierd.

Deze Heer Opperlandvoogd Reynst is Zyn dood
den 20 De-
cember
A°. 1615
voorgeval-
len.
niet den 7. (gelyk het gedrukt Regenten-
boekje van Batavia zegt) maar den 20 De-
cember 1615 aan de persing of loop, over-
leden, na dat hy twee jaaren geregeert
had. Waar hy gestorven is, blykt my
nergens, dan dat 'er in 't voornoemde Re-
genten-boekje staat, dat hy in 't konink-
ryk Jakatra overleden is. Het is echter
te verwonderen, dat zyn graf-plaats nog
wapen (gelyk van de andere Heeren Opper-
landvoogden, die in Indiën overleden zyn)
in de Hollandse Kerk niet gevonden werd.

Hy is in de groote vergader-zaal van Zyne af-
beelding.
haar Edelheden na 't leven uitgeschilderd,
en hangt daar naast den Heer Both met een
kraag of lob om den hals, en met een gou-
de keten, en penning daar aan, omhan-
gen.

Hy was een Heer van in de vyftig jaa-
ren,
Ll 2

A°. 1616. ren, zeer agtbaar, en ontzaglyk en redelyk blank van wezen. Hy had een matige gestalte, was zwart van hair en baard, en groot van knevels, hoedanig wy zyn Edelheid hier by de letters L. L. in 't harnas, en bloots hoofds, na de voornomde schildery afgebeeld, vertoonen.

Hy heeft niet veel in dienst der E. Maat-

schappy kunnen doen, alzoo hy niet lang A°. 1619. in Indiën geleefd heeft, hoewel hy zich anders betoont heeft een wakker man te zyn.

Wy hebben ook dezen Heer met een vers, op zyne hoedanigheden slaande, even als den vorigen Heer Opperlandvoogd, willen vereeren.

*Den Held met ketenen van eer dus opgecierd,
De groote REYNST, de schrik van al de Bandancezen,
In 't vol Curas zoo net getroffen in zyn wezen,
Zoo kenbaar afgebeeld, van ieder een gevierd,
Vertoont zich hier. De geest, het eelste van zyn leven,
Nam geen Appelles aan na waarheid op te geven.*

F. V.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

L A U R E N S R E A A L.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Laurens Reaal.

DE derde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën is geweest de Heer LAURENS REAAL, van Amsterdam.

Het eerste, dat my van dezen Heer voorkomt, is, dat hy in May 1611 als Bevelhebber over vier schepen uitvoer.

Den 19 July 1616 wierd hy, Landvoogd der Moluccos zynde, in de vergadering der Heeren Raaden van Indiën, roen in de Moluccos vergadert, als derde Opperlandvoogd van Indiën aangesteld, met eenparigheid van stemmen, juist in die tyd, dat de beroemde Zeevoogd, Joris van Spilbergen mede in Ternate was, gelyk hy aldaar, gedurende den tyd van zyn opperbestier, zyn verblyf gehouden heeft.

In zyn tyd is niet veel van gewigt voorgevallen, alzoo hy zeer gerust geregeerd heeft, hebbende met zyne bondgenooten in een vaste vrede geleefd, terwyl hy van zyn vyanden alomme ontzien wierd, en van hen niets te vrezen had; zoo dat zyn enige zorg maar was, om den handel van onze Maatschap ter plaatse, daar die nu reeds gevestigd was (te weten, in Amboina, Banda, Ternate, op Java, Chorumandel, in 't Ryk van den Mogol, in Japan, in 't Rooze Meer, en elders) met kragt voort te zetten, dat hy ook met veel yver en lof gedaan heeft.

Die A°. 1618 afging.

Ook heeft hy niet lang geregeerd, aangezien de Heeren zeventien tot Middelburg vergaderd, volgens hun schryven van den 31 October 1617 goedgevonden hadden, zyn Edelheid op zyn verzoek te

verlossen, en den Heer Koen tot zynen vervanger te noemen, hoewel hy eerst A°. 1618 wanneer die tyding ontrent Juny in Indiën quam, afstand van zyn opperbewind gedaan heeft, van welke tyd af ook het begin van de Heer Koen's regeering gerekend moet werden.

Wy zullen hier na, daar wy van Batavia's grondvesting spreken, zien, hoe de Heer Koen dezen Heer Oud-Opperlandvoogd Reaal in 't begin van A°. 1619 ontrent Batsjan ontmoet, en hoe hy daar na met zyn Ed. en met veel Raaden van Indiën overlegt heeft, op wat wyze men de Engelschen, op Bantam en Jakatra niet weinig de meester spelende, als ook den Bantammer, en den Koning van Jakatra betugelen, en ons volk uit hun geweld verlossen zoude.

Schoon nu de Heer Reaal, afstand van het oppergebied gedaan had, liet hy egter niet na den Heer Oppergebieder, en den Raad van Indiën, nog lang daar na van zynen goeden en wyzen Raad in die bekommerlykste tyden, zelfs tot Jakatra's verovering toe, en wat daar verder op volgde, te bedienen, en alles, wat in zyn vermogen was, nevens hen tot grondvesting van den nog zwakken staat der Maatschappy aan te wenden, gelyk wy dat in de beschryving van Jakatra's verovering breeder zullen aanhalen.

Na dat hy nu negen jaren in dienst der E. Maatschappy, en de eerste Opperlandvoogd van Indiën geweest was, die zich aan land (te weten in de Moluccos, vast

En A°. 1619 na Vaderland vertrok. ne-

AURENS

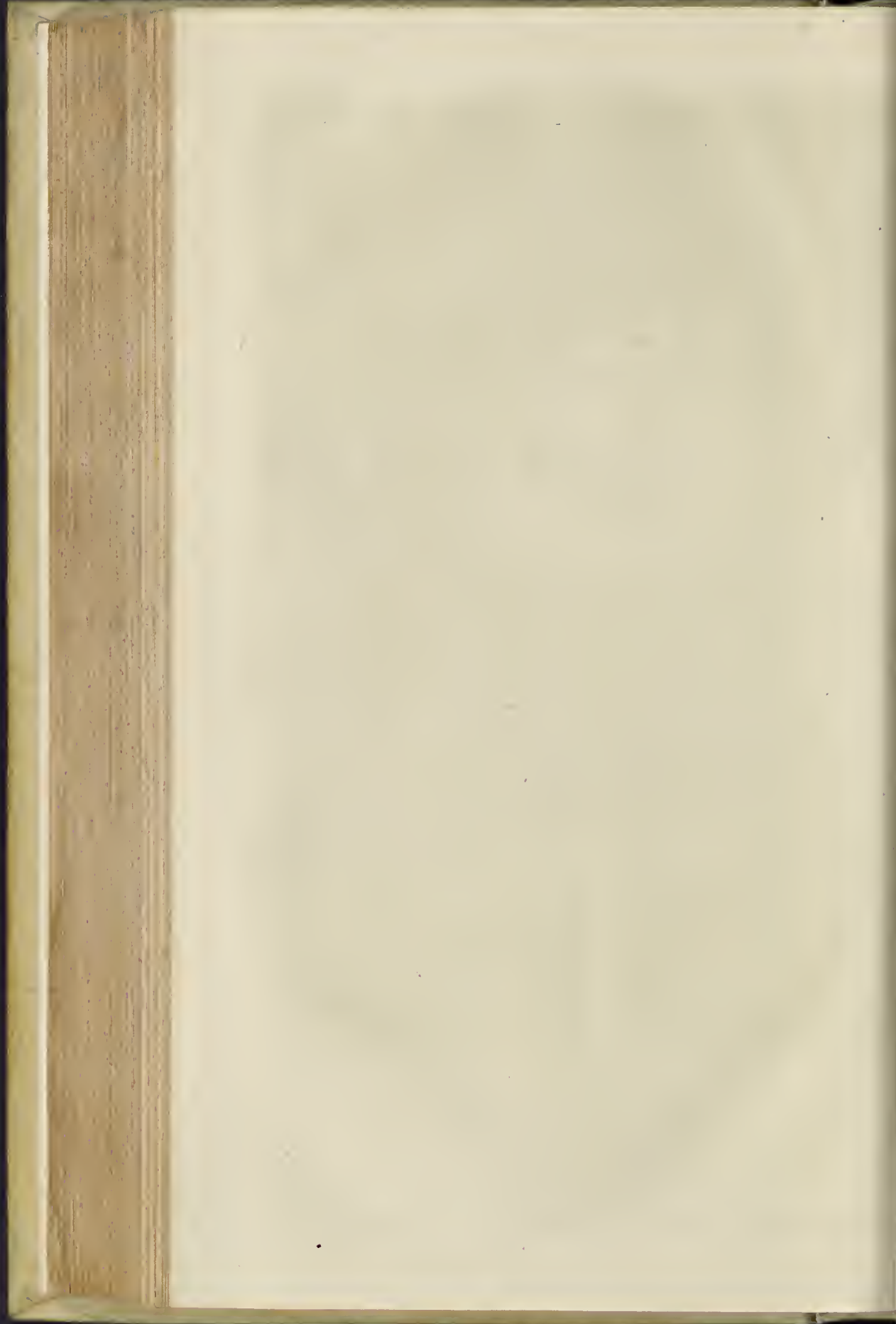
Gouverneur de la Nouvelle-France

REAAAL

Van Nederlandsche Indiën

1620. nedergezet had, daar de twee vorige Oppergebieders van Indiën meest dan hier, dan daar omgeworven hadden) is hy, na de hoogste ampten van Indiën met zeer veel lof, en met de roem, van dat hy een zeer agtbaar en geleerd Heer was, bediend te hebben, den 5 Augustus 1619 met het jacht de Eenhoorn vertrokken, en den 20 January 1620 (volgens schryven der Heeren zeventienen) behouden in 't Vaderland aangeland, alwaar hy verder in verscheide hooge ampten ten dienst van den Staat, en van zyn geboorte-stad, en tot Admiraal over een vloot van tien schepen, die de Heeren Staten Generaal in 't jaar 1626 ten dienst van Engeland zonden, gebruikt is. Hy was een Heer van veel verstand, en die van zyn teedre jeugt af al zulke proeven van zyn groote bequaamheid, en lofselyke omgang, gegeven had, dat hy toen van den Ridder Hoofd in zeker gedicht genaamd werd:

't Puik-oogelyn der jeugd der Amstelsche landsdowwen.

En gelyk hy, by zyn aanwezen in Indiën, alomme deftige blyken van onverwinnelyke dapperheid, groot beleid, en ongemeene voorzigtigheid, niet allcen ontrent zaken van oorlog; maar ook ontrent den koophandel (zoo verre die tyd toeliet) tot groot voordeel der E. Maatschappy gegeven had, alzoo heeft hy in zyn hoogere jaren hooger eer en eer-ampten, binnen en buiten's, lands bekleed, en zyne bedryven zyn, zoo aan zyne landsgenooten, als buiten zyn vaderland aan ieder zeer roemrugtig voorgekomen, gelyk hy ook waardig gekeurd is, om als Gezant van dezen Staat, aan 't Hof van den Koning van Groot Brittanje gebruikt, en door dien Vorst tot de waardigheid van Ridder verheven te werden.

Dat dit ontrent A°. 1626 voorgevallen zy, blykt ons uit de Klinkdichten van den grooten Vondel fol. 299 in dezer voegen:

A A N D E N H E E R
L A U R E N S R E A A L

RIDDER, OUD GENERAAL IN OOST-INDIËN,
Op zyn Ridderchap en inwyding door zyn Majesteit van Groot-Brittanje.

EEr quynt een Leeuwen-hart, benepen tusschen muuren,
Dan het zich temmen laat, zoo doet myn LAURENS ook;
Die 't busse-poeder sleept door golven, vlam, en rook,
En met een yfren moed de Spanjaards kan verduuren.

't Zy dat in 't geurig Oost, daar 's lichts gebraden uren
Gaar koken 't riekend kruid, uw heerschend hart ontloek.
't Zy dat gy onder 't Britsch en Hollands waterspook
Regt op den Vorst van 't West gingt onze vlooten stuur.

En zond hem 't oorlog 't huys, en deed zyn grootzigheyd
Verschrieken voor de Leeuw, die in de roozen weyd,
Voor deze Eenhorens, die zich mengen in 't Oranje;

Dies overwelkom gy op Karels krooning zyt:
Daar 't koninklyke zwaard u d'eersten Ridder wyd,
Die 't Vaderland verplichte, en 't Ryk van Groot-Brittanje.
MDCXXVI.

Alle welke aanzienlyke ampten dezelve Dichter van dezen voortreffelyke Heer, onder de beeltenis, door den beroemden Schilder Thomas de Keizer gemaakt, in 't korte aanroert, en hem aldus met levendige trekken afbeeld:

Zoo maalde een Keizers hand den wakkeren REAAL,
Den Ridder, den Gezant, den grooten Generaal,
Voorzien met brein in 't hoofd, met oorlogs-moed in 't harte.
't Was hy, die Spanjen op zyn eigen bodem tarte,
Vaar heen, gelauwerd hoofd, gelukkig door de zee,
En breng voor 't Vaderland ontelbre kranssen mee.

A^o. 1610.

Hoc grooten vriend hy van dien Prins der Nederlandze Dichters geweeft zy, kan men verder zien in het Lof der Zeevaart, dat hy aan dezen Heer als oud Generaal van Ooft-Indiën opdraagt.

Dit dede de Heer Vondel niet zonder reden, alzoo de Heer Reaal zelfs ook een

lieheër van de Dicht-kunde, en een A^o. 1624 kenner van de Latynsche taal (beide zeldzaam in Indische Opperbestierders) geweeft zy, ^{te}geen ons beide blykt uit het Sonnet A^o. 1625 door zyn Edelheid op de Heer Konstantyn Huygens gemaakt.

S O N N E T
O P D E
L E D I G E U U R E N
V A N D E N E D : H E E R E
K O N S T A N T Y N H U Y G E N S ,
R I D D E R .

W *At Hof doet zich hier op vol allerleye bloemen
Van serpe jockery, van deftige Hemelpraat
Van heylzaam bitterheyd van nutte zeden-raad
Van Minnekoozery, het geen wy vryen noemen.*

*En ginder in de paën staat afgeschilderd, hoe men
Zich quytten zal na pligt in opgeleyden staat,
Gy die uw snoepig oog op aardfche bloemen staat,
Verftond gy dees te regt, gy zoudze hooger roemen.*

*Uw Tulp die ryft, en fwymt. Uw fchoone Violier
Narciff, en Hyacinth, en riekend Eglenier,
En al het aard-tapyt de winter komt berooven:*

*Maar deze bloemkens, die haar onverwelkte blaân
In 't bloeyenft van de jeugd zoo staatig open slaam
Ons in de zomer-tyd een * winter-ooft belooven.*

LAURENS REAAL.

* Dat duurd langft. Victurus genium debet habere liber.

Ook is hy in datzelve jaar Bewindhebber geworden tot Amsterdam, gelyk uit de lyst van de Bewindhebbers, achter in ons eerste Deel van Nederlands Mogendheid, blykt.

A^o. 1626 den 18 April komt hy zoo ook voor, als in die hoedanigheid voor haar Hoog-Mog: verschynende.

A^o. 1630 leze ik den naam van Doctor Laurens Reaal onder de 36 Raaden der stad Amsterdam.

Den 29 April 1631, wierd hy als Commissaris van de Wisselbank aldaar met deze Heeren, en in de volgenden rang met een nieuwen eer-naam gekoren.

Jacob Bakker.
Kornelis Bicker, Gerardsz.
Dr. Laurens Reaal, Ridder.

A^o. 1632 komt hy met die zelve twee eer-naamen van Doctor en Ridder, en nog met die van negende Schepen voor.

A^o. 1633 was hy Weesmeester aldaar.

A^o. 1634 zat hy weder als agtste Schepen.

A^o. 1635 was hy weder in de Wisselbank geplaatst.

A^o. 1636 komt hy als zevende Schepen voor. En A^o. 1637 is hy, ten derdemaal in de Wisselbank aangefeld, en in dat zelve jaar den 21 October overleden, en aldus met een gryns hoofd, met lauren van alle bedenkylyke eere, en met een krans van onsterfelyken roem omvlogten, in zyn vaderlyke stad ten grave nederge-daald, zynde zyne gedagtenis (zoo die niet reeds

620. reeds genoeg door zyne groote bedieningen, en waardigheden by de nakomelingen vereeuwigt was) by 't geven van zynen naam aan zekeren oord in zyne geboorte-stad, het Reaalen Eiland genaamd, gelyk als onsterffelyk gemaakt.

Deze Heer hangt mede in de vergaderzaal van haar Edelheden in 't kasteel Batavia, als derde Oppergebieder van Indiën, na 't leven uitgeschilderd.

af- ding. Men ziet hem daar met een groote lob, of kraag van den ouden tyd, met een keten, waar aan een goude penning, met een hoed op 't hoofd, en in 't pantzier, als een srydbaar held, vertoon.

Hy was een Heer van een middelmatige gestalte, hebbende kleene bruine oogen,

een blank en glad vel, een dunne neus, A°. 1620. een vriendelyk en blozend wezen, zwart-agtig van hair en baard, en na giffing oud 45 of 46 jaaren toen hy geschilderd wierd. Hoedanig wy hem hier by de letters M M. ook vertoonen.

Hy quam uiterlyk zeer vriendelyk, en zeer nedrig voor, verbergende dus de groote hoedanigheden van de ziel onder een eenvoudige gelaat, als 't ware, van een nedrig oud Batavier, hoedanig het postuur dier aloude helden in 't gemeen plagt te wezen.

En of men dezen braven Heer daar by nog niet wel genoeg kennen mogt, hangen wy, ter eere van zyn Edelheid dit vers nog onder zyne beeltenis.

*Den wakkeren REAAL, dien grooten afgezant,
Den Hoofdgebieder in het Oosten dus beladen
Met Ooster-LAUREN van veel eer, en praal-cieraden,
Den Ridder vol beleid, 's lands ware rechterband,
Komt hier te voorschyn; maar waar vond men oit REAALEN,
Die met het hoogste alloy by deze konden haalen?*

F. V.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen. Het leven van den Heer Opperlandvoogd Pieter de Carpentier. Afbeelding deszelfs. Het verder leven van de Heer Opperlandvoogd Jan Pieterszoon Koen. Zyne afbeelding.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

J A N P I E T E R S Z O O N K O E N .

leven de r Op- and- ged Jan Pieters- n Koen. Deze Heer is geweest de vierde Opperlandvoogd van Nederlands India.

Hy is (zoo de Heer Velius in zyne beschryving van Hoorn zegt) den 8 January 1587 tot Hoorn geboren, voer de eerste maal A°. 1607 als tweede, of Onderkoopman op 't schip Nieuw Hoorn na Oost-Indiën, en quam in die bediening op 't zelve schip A°. 1611 weder t' huis.

Voor de tweedemaal lust hebbende, om dien togt te hervatten, wierd hy A°. 1612 by de kamer Amsterdam als Opperkoopman aangenomen, en als Bevelhebber over de schepen de Provinciën, en de Hope, den 12 May uit Texel weer na Indië gezonden; alwaar hy zich by de Hoofden van Indiën, door zyne naarfigheid, bequaamheid, en beleid in de zaken des koophandels, te Romen op het comptoir van den vermaarden Romcinschen koopman,

den Heer Piscatori, al in zyn jeugd verkregen, zoo aangenaam en noodzakelyk heeft weten te maken, dat men in den jare 1613 goedvond hem tot Raad, en Directeur General (een titel bevorens onbekend) of algemeen bestierder van den Nederlandschen handel in Oost-Indiën, te bevorderen, en hem in dat ampt ook met de titel van President tot Bantam, daar wy nu al eenige jaren een comptoir en verblyfplaats gehad hadden, te plaatzen, met last, dat alle buiten-opperhoofden voortaan hunne boeken na Bantam, als 't hoofd-comptoir, zouden zenden, om aldaar nagezien, en met hare goederen, als mede met hun winst en verlies, na styl der Kooplieden, in de algemeene boeken overgebracht te werden, en om daar op jaarlyks een nette staat van 't gene de Maatschappy in Indiën bezat, en van hare wintten en verliezen,

A°. 1618.

te kunnen maken; gelyk de Heer Koen, die in de cyffer-konit, en 't Italiaans-boekhouden, zeer ervaren was, dan van dat jaar af allereerst van dit alles zyn werk gemaakt, en de algemeene boeken gehouden heeft, uit al welk gedurig doorloopen der boeken van al de comptoiren ligt te bevatten is, dat hy een zeer net begrip, en klaar doorgezicht van den ganschen handel der Maatschappy in het Oosten in zeer korten tyd heeft kunnen bekomen, en veel beter, dan iemand, in staat geweest is, om te oordeelen, wat'er tot bevordering van hare magt vereischt wierd.

Hy is het ook geweest, die den Opperkoopman Pieter van den Broek, op last van den Oppergebieder Reynst, voor de tweede maal in den jare 1615 in May met 't schip Nassau na 't Roode Meir zond, en na dat hy in den jare 1617, den 18 November weer tot Bantam, pas na de dood van voornoemde Heer Reynst, gekomen was, stelde de Heer Koen, als bestierder van den handel aldaar, dezen Opperkoopman van den Broek den 7 January 1617 voor als Bevelhebber en voorzitter over de schepen Middelburg, en het jagt de Duive, om daar mede over 't Eiland Mauritius, Madagasear, en 't Roode Meir, na Suratte te gaan, en te gelyk de Portugeezen alle mogelyke afbreuk te doen.

In deze bediening van algemeen Bestierder van den handel is hy gebleven, tot dat de Heeren zeventien goedvonden den Heer Reaal, op zyn verzoek, te verlofsen, en volgens hun sêhryven van den 31 October 1617 den Heer Koen het opperbewind van Indiën op te dragen, en hem eenen bevel-brief van haar Hoog-Mog: de Heeren algemeene Staten, en ook van zyn Vorstelyke genade Maurits van Nassau, Prince van Oranje nevens den hinnen, waar by zy hem aansfelden, toe te zenden; uit kragte van welken eersten last-brief hy welaan de Bewindhebers (blykende uit zyn brieven onder de papieren van de Heer Camp-huis nagebleven) sçhryven dorst, dat hy hunne orders niet gehoorzamen kon, als alleen, wanneer hem bleek, dat ze in vergadering van de algemeene Staten nagezien waren; waar over hem die Heeren zeventien den 8 September 1622 wel zeer seherp geantwoord hebben, maar waaraan hy zich in 't minst niet gekreund heeft.

Van dit sçhryven der Heeren Bewindhebers heeft eerst tyding aldaar ontrent Juny 1618 kunnen komen, 't geen dan de reden is, waarom hy van Juny af eerst als Opperlandvoogd moet aangemerkt werden.

Hy trad manmoedig in een zeer haghelyk bestier, niet door nalatigheid van zynen voorzaat, maar door de trouwloosheid en geveinstheid, zoo van den Pangerang van Bantam, als van den Koning van

Jacatra, welker beider bedriegelyken aard, A°. 1618. moorddadig opzet, en schelms verraad wy omstandig zullen voorstellen, daar wy van 't begin der Vesting en der stad Batavia spreken, alwaar hy geen minder blyken van zyne dapperheid, en oorlogs-kunde, als van zyne sonderlinge kennis van den handel, en 't boekhouden, geven, en toonen zal, dat hy met geen minder lof, en helden-moed den staat van 't opperbevel, als wel met veel beleid en sçhranderheid de pen wist te voeren, en dat hy, die Koen van naam was, wegens zyn dapperre en koene daden, ook waardig was dien heerlyken naam, die mede niet als dapperheid voorfeld, en 't geen overal ook zoo Koen van hem tot sonderlinge eer van zich zelf, en tot groote luister van zyn vaderland, beantwoord wierd, toonende dat het siedend bloed der oude Batavieren nog in zyn aderen was overgebleven, om zelf in 't Oosten nog bekend te werden, en daar zoo wel, als in 't Westen, hunnen beroemden naam, door 't vellen van duizenden vyanden, en door itroomen van hun bloed te doen vlicten, by den nakomeling ongekrukt te houden.

Die de bedryven der vorige en dervolgende Oppergebediers van Indiën omstandig kend, en die ze aandagtig met die van dezen weergadeloozen Heer Koen vergelykt, moet bekennen, dat de eerste drie in velen opzigten het ys gebroken, en dat eenige van zyne opvolgers wel verscheide haghelyke voorvallen, waar in hunne dapperheid, moed en groot beleid, sterk uitblonk, bygewoond, en zelf ook 't geluk gehad hebben, dat de meeste landvoogdyen onder hun opperbewind zyn veroverd, maar echter is het zeker, dat, zoo ten aanzien van de geringe magt der Maatschappye in die tyd, als ten aanzien van de magt en menigte der vyanden, en voor al, in opzicht van de gadelooze standvastigheid, 't voorzigtig beleid, en de heldagtige ondernemingen van dezen Heer, in die allerbenauwste tyden, in welke hem dit bestier opgedragen wierd, 'er geeneen van allen is, die by hem met regt kan, of mag vergeleken worden, en hoewel wy hen op zyn plaats gaarn den verdienden lof willen geven, is 'er egter tusschen hunne ondernemingen, en die van de Heer Koen, een zeer groot onderscheid, aangezien de Maatschappye in hunnetyden lang tevoren haren vasten zetel te Batavia, en door het veroveren van verscheide landen, en door haren voorspoedigen handel (waar toe de Heer Koen mede veel bygebragt had) reeds zoo grooten magt verkregen had, dat zy in staat was, om te water en telande de grootste Mogendheden van Indiën te wederstaan, en, des noods, die ook zelf met ontzagchelyke vlooten, van uitgelezen krygsknegten opgepropt, in hun eigen landen te gaan

aan-

1618. aantasten; daar het in de Heer Koen's tyden geheel anders gelegen, en 'er van alles groot gebrek was.

In zynen tyd bezat de Maatschappy nog niets, dan Amboina, die schoone en nu zoo nagelryke Landvoogdye, door den Zeevoogd Steven vander Hagen A°. 1605 den 22 February, meer door lachhartigheid van den Portugeschen Landvoogd Gaspar de Melo, die 't kasteel, met alles, 't geen zy daar hadden, by verdrag overgaf, dan wel door zyne dapperheid (hoe wel anders mede een wakker man) veroverd, en schoon de bestierder der Moluccos, de Heer Reaal, al voor de tyd van zyn opperbewind, in Ternate zyn verblyf gehouden had, was dat meer door de goedheid van dien Koning, en volgens 't gemaakt verdrag, dan wel volgens eenig regt van eigendom aldaar, geschied.

Hoe slegt de zaken tot die tyd toe in Banda stonden, en met hoe veel wispeltuurigheid en trouwloosheid de dienaaren der Maatschappy aldaar behandeld waren, hebben wy klaar ter plaatze, daar wy van de Banda'sche Landvoogdye handelen, getoont.

't Is waar, dat wy al eenige jaren met den Koning van Bantam, en ook met dien van Jacatra, in eenigen handel geweest, en ons in beide die steden verblyfplaatzen met zoodanige pakhuizen, als wy tot het bergen van onze waaren van noden hadden, toegeftaan waren, ja dat de Heer Koen zelf eenige jaren aan een, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën, in Bantam gelegen had; maar de gelukkige en geruite tyden waren voorby; de nayverige Pangerang of Ryxbestierder aldaar, ziende, dat het de Hollanders niet alleen om den handel te doen, maar dat al hun zoeken te gelyk ook was, om tot hun cigen zekerheid een vastigheid in 's Konings land te bouwen, en met veel reden vrezende, dat zy, die verkregen hebbende, al verder tragten zouden, onder de naam van handel, wel eens meester van hun land te werden, kon niet goed vinden hen langer daar te dulden, alzoo hy vreesde, dat zy, even als de slang (waar by zy gewoon zyn de Hollanders te vergelyken) na dat zy eens het hoofd ergens in gekregen hadden, ook zeer gemakelyk daar 't gansch lichaam wel eens in wringen zouden, een stelling, die by al de Vorsten van het Oosten, uit vreeze voor de dapperheid en 't beleid der Hollanders, gemaakt, en al dikwils door 't opborlen van geschillen, en daar uit gerezen oorlogen, bewaard is.

Deze verre-ziende Pangerang van Bantam nu, die tegen de Hollanders, als handelaars, en kooplieden, nooit iets gehad, en in tegendeel van hunnen handel veel voordeel getrokken, en dierhalven rede-

nen had, om hen daar alyd te dulden, be-
Ac. 1618.
 gon, zoo by overweging van de voorge-
 melde staatkundige redten, als by verin-
 dagtiging van die oude voorzeggung, waar
 by hun ondergang, en die van veel ande-
 re Oosterfche Vorsten, door diergelyken
 volk voorspeld was, nu geheel andere
 maatregels, dan bevorens, te maken, en
 spoedige middelen te zoeken, om zig voor
 dit gevaar te bevryden, en zulke gevaar-
 lyke nabuuren, die hy maar als adders in
 zyn boezem aanzag, door wat weg het ook
 wezen mogt, eerst maar uit zyn hoofd-
 stad te krygen, en naderhand, het zy met
 list, het zy met geweld, uit te roejen.

Om daar af een begin te maken, plaag-
 de hy, een doortrapte vos zynde, de Hol-
 landers door duizenderlei wegen, zonder
 ophouden, en daar waren geen voorval-
 len, waar in hy geen blyken van deze zy-
 ne quaaardigheid, dog egter met zoo veel
 list en Bantamze geveinstheid gaf, dat het
 hem noit aan redenen ontbrak, om zig daar
 af te verschoonen, hoe sterck ook Koen zyn
 geheime toeleg door al' zyn Javaanze ge-
 dienstigheden en verzogte ontchuldig-
 gingen mogt zien doorstekken.

Uit al welke listige en langer ondrage-
 lyke geweldensaryen, en quellingen, den
 Heer Koen, en de zynen aldaar, aange-
 daan, hy nu al lang had kunnen zien, dat
 het voor de Hollanders niet raadzaam was
 langer daar te blyven, buiten dat hy nu en
 dan ook al ontdekt had, wat toeleg men
 daar reeds gemaakt had, om hem zelf (waar
 van hy den 29 January 1617 door een
 Chinees, en een vrouw, gewaarschouwd
 wierd) te vermoorden, en dat hy dierhal-
 ven in 't korte besluiten moest van daar te
 verhuizen, te meer, alzoo hy ook buiten
 de Bantammers, de Engelzen, die hem ten
 uiterste benyden, en den opgang der Hol-
 landers aldaar, en elders, met een dwars
 oog aanzagen, tot geslagene vyanden had,
 die al hun kragten inspanden, om de Hol-
 landers, waar 't mogelyk, uit Indiën te
 boenen, en zich ook niet schaamden,
 om op het leven van dezen held toe te leg-
 gen, en daar in met den Bantammer eene
 lyn te trekken.

Dus zag hy, dat voor eerst een beter
 verblyfplaats diende gezocht te werden,
 daar men de goederen der E. Maatschappy
 zeker vertrouwen, en daar men zich ook
 buiten gevaar vast zetten, of wel den alge-
 meenen zetel der Indische Batavien grond-
 vesten, en die als de hoofdplaats van hun-
 nen handel met 'er tyd aanbouwen kon.
 Een zaak, die de Heeren zeventien by
 hun schryvens hem ook zeer ernstig had-
 den gelieven te bevelen, alzoo zy uit de
 gedurige klagten over de Bantammers ook
 al lang gezien hadden, dat het best wezen
 zou, hoe eer hoe liever na een andere goe-
 de verblyf- en algemeene vergaderplaats

A°. 1619.

voor de gaande en komende schepen der E. Maatschappy te zoeken.

Maar wat heeft die wakkere en voorzigtige Heer niet mocite en tegenspoeden, zoo van de Pangerang van Bantam, als van den Koning van Jacatra, en wel voor al van de Engelschen, geleden; hoe meenigmaal is hy niet in doodelyk gevaar geweest. Tot wat uiterste is de ganschen staat der E. Maatschappy niet, ten tyde dat hy oppergebieder was, geraakt; wat kloekheid heeft hy niet, toen alles als aan een zyde draad hing, getoont, met wat een hartelyke koeheid heeft hy niet, toen zommige al begonnen te wankelen, en van 't verlaten van 't nieuw-aangebouwde fort of (zoo men het toen noemde) 't huis op Jacatra (daar wy eerst maar een groot pakhuis, en een timmerwerf hadden) te spreken, hoe standvastig en onbewegelyk, zeg ik, heeft hy niet, tot verbaathheid van velen (hoewel 'er ook anderen waren, die hem daar in onderschraagden) tot verblyf aldaar, en tot het versterken van 't zelve gestemt, en daar op de Engelsche vloot onder haren Zeevoogd Thomas Daal, hoe veel sterker die ook dan de zyne was, en hoe hagehelyk ook die onderneming schein, met een heldagtige hardvogtigheid, zoo wel met zynen alomgevreesden naam overeenkomende, als een onverzaggende Zeeleeuw zelf gaan aantasten.

Wel is waar, dat hy eindelyk, alzoo de Engelschen, door 't aankomen van meer schepen, hem te sterk wierden, zich noodzaak vond, de zynen voor een tyd (alzo hy hen met zyn byhebbende magt dog niet redden kon) te verlaten, en te Jakatra dus voor die twee bloeddorstige tygers te lande, en voor de woede der Engelschen, die zy geen stroo in de weg gelegd hadden, te water als bloot te stellen, maar dit deed hy niet, als na zeer goed overleg, en na den Bevelhebber der sterkte, den Heer Pieter van den Broek, te waarfchouwen, dat hy alleen na Amboina en de Moluckos vertrok, om met meer magt uit de Oostersche Landvoogdyen hem, zoo ras het mogelyk was, te komen ontzetten, het geen hy ook zoo getrouw en voorzigtig bevestigt, en zoo gelukkig uitgevoerd heeft, dat hy, na Japara in het voorby gaan, en voor een ontbyt te hebben weggenomen, na 't stormenderhand innemen en in kolen leggen van Jakatra, en na 't veroveren van 't gansch Koninkryk van die naam op den 30 May (dat zedert zyn vertrek door den listigen Pangerang verraderlyk ingenomen was) na het opeifchen van al onze gevangenen van dien Bantamschen Ryksbetreder, met die stoute last van hen binnen 24 uren aan zyn boord te leveren, of dat hy ze zou komen halen, waar op hy die ook ten eersten volgen liet, en na het verdryven van de Engelen van

voor Bantam, zoo ras zy maar berigt van A°. 1621. zyn komst kregen, waarlyk te houden zy voor de eerste en voornaamste grondvester van den staat der E. Maatschappy in het Oosten, en verdiend heeft, niet alleen, dat zyn naam onder de beroemite en dapperste helden der wereld getelt, met de lauren van cere, zoo wel by hem verdient, maar dat ook de gedagtenis van zyn groote en onsterfelyke roem altyd levendig gehouden, en in 't hert van alle ware Batavieren en beminnaars van ons vaderland, en van des zelfs opgang in het Oosten, geschreven werde.

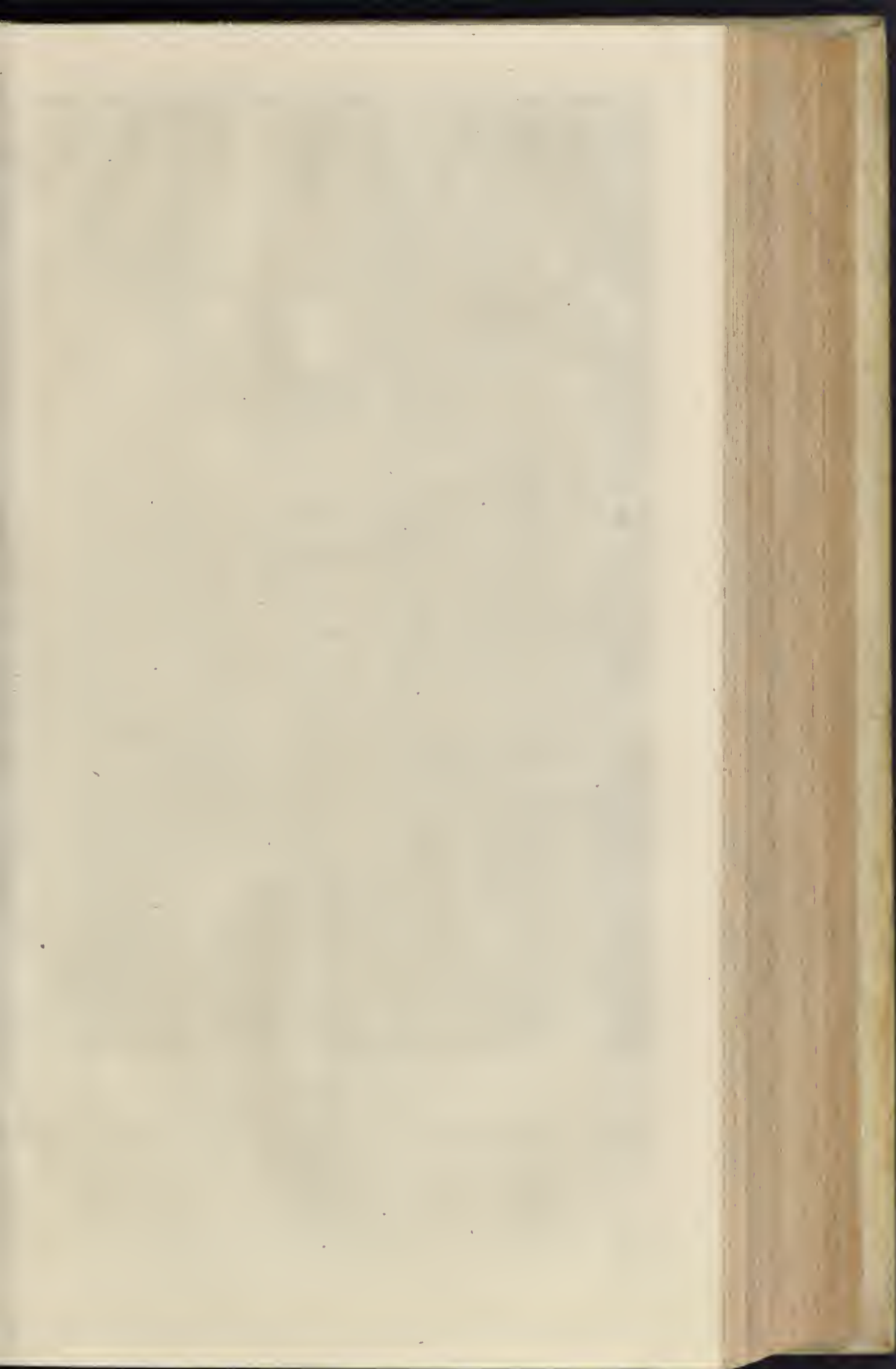
In het begin van A°. 1619 was hy eerst na Amboina, daar hy den 4 February aanelande, vertrokken, om daar alles, wat hy kon, by een te zamelen, van waar hy na de Moluckos zelde, daar hy den ouden Oppergebieder van Indien, den Heer Laurens Reaal by Batsjan ontmoete, keerende met hem alleen eerst na Amboina, en van daar verder na Java, zamen ondertusfchen overleggende, op wat wyze zy zig aan hun algemeene vyanden wreken zouden.

Hy is het ook geweest, die, gedurende dat hy algemeen Bestierder van den handel, of Opperlandvoogd van Nederlands Indien, was, den handel der E. Maatschappy, te voren zeer vervallen, in de voornaamste deelen van Indien, als in Mocha, Persien, Suratte, Choromandel, Arrakan, Patani, Siam, Cambodia, Atsjien, op de West-kust van Sumatra, op Andragiri, Jambi, Palimbang, op gansch Java, Borneo, in de Moluckos, in Amboina, Banda, en in veel andere plaatsen, of hersteld, of de eerste gronden daar toe gelegd heeft, waar toe het eerste ondernemen van den handel op China, en Japan, en het bouwen van de vesting op 't Eiland Pehoc, een van de Piseadores, of Visschers-Eilanden, ontrent Formosa, en het verwisselen van Tajouan 'er tegen, al mede betrekking hebben.

By zyne verovering van Jacatra heeft hy ook den zetel der Nederlandsche Oppergebieders, volgens de last van zyne Heeren en Meesters, by zyne aanstelling, van Bantam, en Ternate (daar de drie vorige Oppergebieders zig meest onthouden hadden) verplaatst, en de plaats in 't Koninkryk Jacatra, daar nu de stad Batavia op legt, daar toe verkokren, gelyk het die tot nu toe, met veel luister en nuttigheid der E. Maatschappy, gebleven is.

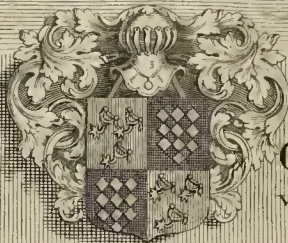
Aldus heeft hy ook in den jare 1621 in Maart, den wispelturigen en moorddadigen Bandanees betuugelt, Banda, dat reeds zoo veel Hollands bloed gekost had, eerst regt veroverd, en alles daar, door zyn gevreesden naam en dapperheid, in zoo veel rust gebragt, dat het zedert zig niet heeft durven nog kunnen bewegen, maar in tegen-

PIETER DE
Gouverneur Generaal

CARPENTIER
van Nederlands Indien.

1623. gendeel groote winften aan de E. Maatschappy heeft toegebracht.

Na dat hy nu 't opperbestier van Indiën van Juny A°. 1618 zoo getrouw bedient, en al het veroverde met zoo veel beleid, door zynenalom gevreesden naam bewaard had, heeft hy, nu genegen zynde weer na zyn vaderland te keeren, zyn oog over een van de bequaamste dienaren der E. Maatschappy laten gaan, om dien tot zynen vervanger te gebruiken.

Onder deze quam hem als de bequaamste voor, de Heer Pieter de Carpentier, A°. 1616 met het schip de Trouw als Opperkoopman uitgevaren, welken hy, A°. 1619, in Amboina zynde, als ordinaris Raad, en algemeen Bestierder van den handel der E. Maatschappy, in zyn plaats aangestelt had, welken dienst hy tot zulk een byzonder genoeg van de Heer Koen waarnam, dat hy, na 't vaderland om zyn verlossing schryvende, in de algemeene brief de voortreffelyke hoedanigheden van dezen Heer omstandig aanhaalde, daar nevens voegende, van oordeel te zyn, dat hy de bequaamste was, om zyn vervanger te wezen, en dierhalven alleen

waardig, om van hem aan de Heerendaar A°. 1623. toe voorgedragen, en zeer ernstig aanbevolen te werden.

Daar op in het antwoord der Heeren zeventienen A°. 1622 last bekomen hebbende, om zyn opperbewind aan dien Heer over te geven, heeft hy dat (na 't zelve 4 jaren, 6 maanden, en eenige dagen waargenomen te hebben) den 31 January 1623 met toefemming van de aanwezende Heeren Raaden gedaan, en hem op dien tyd als Oppergebieder van Indiën voorgesteld.

Op de zelve dag nu met het schip Dordrecht, en nog 4 andere welgeladen schepen, van Batavia vertrokken zynde, is hy in September in Zeeland (zoo de Heeren zeventienen den 23 October 1623 schreven) met 4 schepen behouden ten anker gekomen, gelyk het vyfde, van hem af geraakt, in November gevolgd is, 't geen die van de Oost-Indische Maatschappy zoodanig gesterkt heeft, dat op die tyd (een zeer aanmerkenswaardige zaak) eenige weinige kooplieden al de peper der E. Maatschappy, bedragende een getal van 19000 baalen, en een somme van 45 tonnen gouds beloopende, by verdrag opgekogt hebben.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

P I E T E R D E C A R P E N T I E R.

Deze Heer was de vyfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Deze Heer Oppergebieder de Carpentier, in dit zyn ampt getreden zynde, heeft zig niet min naarstig en voorzigtig in het zelve, als in dat van Algemeen Bestierder, gedragen, en alles in die eerste maar pas ontloken staat der E. Maatschappy in het Nieuw Batavia bygebracht, wat eeniger mate tot slaving van den burger-staat, en verdere voortzetting van den zoo onlangs daar gevestigden hoofd-handel dienen kon.

In zyn tyd viel 'er een zeldzaam geval voor, als hy eens van de Tygers-jagt terug quam, en men, met 't vallen van den avond, nu dicht by Batavia de paarden, volgens gewoonte, uit de Rivier water wilde geven. Terwyl een van zyn Edelheids lyfshutten daar bezig was, om zyn paard, zoo als hy 'er nog op zat, te laten drinken, sehoor 'er een Kayman na toe, die 't paard vattede, en in aller weerwil in de Rivier trok, zoo dat de Ruiter maar pas tyd had, om 'er zig met een sprong af te redden.

Dit geval alomme op Java behoort zyn-

de, liet de Koning van Tsjeribon zyn Ed. weten, dat hy een bezweerder had, die raad wist, om dien Kayman levend op te doen komen, den welken hy zyn Ed. zond, om dat uit te werken, en hem te straffen. Zyn Ed. nam dit aan; dog vast stellende, dat 'er konst of bedrog onder liep, liet dezen bezweerder over al na gaan, alzo hy zeide tot dit werk eenige dagen van noden te hebben, en hy zag hem eindelyk met een grooten Kayman aankomen, dien hy zeide gevangen te hebben, en de zelve te zyn, die dat paart in de Rivier getrokken had.

Zyn Edelheid, zyn Spion nu gesproken hebbende, hoorde, dat hy hem met een vetten aap (daar de Kaymans dol na zyn) gevangen; maar geenzins door eenige bezwering gekregen, of uit de Rivier op doen komen had. Hy had dien aap aan een groote twee-takkige haak geslagen, en die over een tak boven 't water gehangen, waar op de Kayman toegeschooten, en zoo vast gehaakt was, dat hy volgen moest, wanneer hy hem daar mede nazig toegetrokken had.

A°. 1623.

Zyn Ed. deed den Kayman met een byl in de nek slaan, die 'er, als van een aambeeld, op afltuite, en 't dier zou dien man, die het dede, buiten ontzet, afgemaakt hebben, dog andere, toefchietende, bragten het om.

Zyn Edelheid bedankte den bezweerder, gaf hem een gefchenk, liet hem in zyn wizen, en deed ook zynen Vorft zeer hertelyk voor dien grooten dienft danken, hebbende door zyne fchrandere navorfching ontdekt, wat 'er van dit hoog opgeven en bezweren van dezen Inlander was, en dat het maar in een enkele konft bestond, waar door hy zyn Vorft, en andere onwetende, tot nu toe misleid had.

In den beginne van zyn opperbestier, had hy wel het ongeluk, dat, maar een maand na zyne optreding, die zaak met de Engelfchen in Amboina onder den Landvoogd Herman van Speult, die zoo veel opfchudding in het vaderland, en zoo veel moeite aan de E. Maatschappy gaf, voorviel; maar uit het gene wy daar over in het leven van de Heer Koen vorder te zeggen hebben, zal klaar genoeg blyken, dat deze Heer daar in al zoo weinig deel, als de Heer Koen, gehad heeft, alzoohy daar toe geen laft gegeven, en van dat geheel voorval niet, dan lang, na dat het zyn einde al had, eerst kennis gekregen, en aldus niet de minfte gelegenheid gehad heeft, om door zyne voorzigtigheid al de moeite, daar zedert uitgefproten, voor te komen.

Dus raakte dan dat geheele geval ook hem niet, maar loopt ten eenemaal voor rekening en verantwoording van dien Landvoogd, en de verdere Leden van den Raad van Justitie in Amboina, die over het vonnis van deze Engelfchen gezeten hebben, dog egter tot het vellen des zelfs niet zullen getreden zyn, voor dat hen den regten genoeg zynde bewyzen voorgekomen, en zy daar op in staat geweest zyn, om met een geruif gewiffe, voor zoo verre hen als Rigters aanging, die menfchen ter doot te konnen verwyzen.

Dit egter kan men daar nog op zeggen, dat, vermits dit de hoofden van die natie aldaar betrof, en dit een zaak was, uit welke, hoe opregt ook behandeld, tusfchen onzen staat, en die natie, veel moeijeligheden ryzen konden (gelyk de tyd ook geleerd heeft) die Landvoogd met zynen Raad aldaar veel voorzigtiger, myns oordeels, zou gedaan hebben, met deze lieden, met hun vonnis, en flukken, en bewyzen daar nevens, aan den oppergebieder, en aan den ganfchen Raad van Indiën, na Batavia op te zenden, en de verdere behandeling van dien aan 't goedvinden van die Heeren te laten, die, om alle gefchillen der beide Natien voor te komen, dan gelegenheid gehad zouden hebben, om daar in

met die zelve befcheidenheid en omzichtigheid te handelen, als daar in A°. 1703 of 1704 gehandelt is, ontrent eenige Engelfchen, die, op Poelo Condore geroofd, en veel menfchen vermoord hebbende, mits het blyven van hun fchip op Kiiman Java, tegen over Japara gelegen, in handen der Nederlandfche Maatschappy, en zoo verder in die van 't geregt op Batavia geraakt, en, na rype overwaging van alles, ter ftoffe dienende, by dien Raad regtvaardig gevonnift zyn om gehangen te werden.

Dit vonnis nu, hoe billyk ook, vond men echter niet goed hier uit te voeren; maar hen met het zelve na 't Vaderland aan de Heeren Bewindhebberen te zenden, die te rade wierden, om niet het minfte misnoegen aan de Engelfche natie te geven, hen dus met vonnis, en befcheiden daartoe dienende, aan de Koningin van Engeland te doen overleveren.

Deze Vorftin, de befcheidenheid zoo van haar Hoog Mog: als van de Heeren Bewindhebberen der Nederlandfche Oost-Indifche Maatschappy, in 't overleveren van deze doodfchuldigen met den klare befcheiden 'er nevens, en daar en boven hun edelmoedigheid in 't stellen van de verdere behandeling van deze hunne zaak aan het volkomen goedvinden van haar Majesteit, met zeer veel genoegen ziende, gaf daar op dit edelmoedig antwoord: *Dat zy geen Vorftin was, die roovers, moordenaars, of lieden, die zoo klaar de dood verdiend hadden, al fchoon het ook hare onderdanen zyn mogten, voorftaan, nog in haar Ryk te regt stellen, of hun vonnis uitvoeren wilde, maar zond ze met een Koninglyke grootmoedigheid aan haar Hoog Mog: wederom, bedankte hen voor hare bewezen befcheidenheid, en verzogt, vragende, of 'er geen froppen in Indiën waren, dat ze weer na 't Oosten gezonden, en, ter plaatze daar zy gezondigd hadden, ten fpiegel van anderen geftraft mogten werden.*

Een zeer pryzelyk geval van den Oppergebieder van Indiën in die tyd, voorzigtig van hem, en van de Heeren Bewindhebberen, en van de Heeren algemeene Staten behandeld, en met geen minder wysheid en edelmoedige regtvaardigheid van de Koningin van Engeland beantwoord.

Dog om de grootmoedigheid der Koningin met wederbefcheidenheid te agtervolgen, hebben de Heeren zeventien die gevonnifte Engelfchen, met hun bloed gezins gedient zynde, wel weder na Indiën gezonden; maar dit vonnis noit laten uitvoeren, en twee of drie by een, na deze en gene Oosterfche Landvoogdyen (daar ik 'er twee van hen zeer wel gekend heb) gezonden, of verdeeld, hen daar volkomen vryheid gelaten, en ook eender zelve,

17. ven, by myn aanwezigheid aldaar, na verloop van eenigen tyd, als Soldaat in dienst der E. Maatschappy aangenomen.

Onder het opperbevel van de Heer de Carpentier, wete ik niet, dat enige verovering ten voordeele der E. Maatschappy gedaan is, maar alleen, dat hy, gedurende zyn opperbewind, het veroverde zeer voorzigtig bewaart, bestierd, en den handel zoo in Batavia, als op al de buitenhandel-plaatzten, met zeer veel beleid voortgezet, en, na 4 jaren en 8 maanden zyn ampt met veel lof bedient te hebben, het zelve op den 30 September 1627 aan zyn voorganger de Heer Koen, die den 27 dito op Batavia gekomen was, weder overgegeven heeft.

Hy vertrok van daar met het schip Fredrik Henrik (hoewel ik by andere van Hollandia leze) en met nog 4 andere schepen den 10 November, of (zoo David Pieterszoon de Vries zegt) den 12 daar aan (alzoohy den 11 dito na boord ging) na 't vaderland, alwaar hy met een treffelyke lading den 3 Juny 1628 aanquam, en aan de Heeren zeventien een net verslag deed van het gene onder zyn opperbewind in Indiën voorgevallen was, en wierd daar op, tot erkentenis van zyne gedane goede dienften, met een eerlyke afscheids-vereering hesehonken, en in October daar aan volgende in de kamer van Amsterdam tot Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappy gekoren, in welke bediening hem de Opperkoopman David Pieterzen de Vries A°. 1629 als een der gevolmagtigden te Londen vond, om de gefhillen der E. Maatschappy met de Engelen af te doen.

Het is zeker, dat hy nog lange jaren die bediening waargenomen heeft, alzoohy

my A°. 1648 in de Opdragt van de 50 A°. 1627. Maleitze Pfalmen van de Heer Jan van Hazel, en de 14 Maleitze Predicatieën, door D. Caspar Wiltens gemaakt, door D. Heurnius overzien, en door dien laatstgemelden Heer, op de ernstige voorpraak van de Heer de Carpentier, den 7 October in dat zelve jaar uitgegeven, nog voorkomt, waar na zyn Edelheid den 5 September 1659 eerst overleden is.

Zyne beeltenis hangt mede in de vergader-zaal, en zyn Edelheid is daar na 't leven gefchildert met een besje op een geel rokje, hebbende een zwarten mantel om.

Wy verbeelden hem hier ook na de ^{Zynaf-} beelding.

Hy was vry lang van gestalte, zwart van hair en baart, dik van knevels, bruinagtig van oogen, blank en ook wat bloozende van wezen, spits van kin, en, toen hy vertrok, veertig jaren ruim oud, na 't uiterlyke veel eer een Predikant, dan een Opperlandvoogd, gelykende.

Wy hebben zyn Ed. met dit navolgende vers onder zyne beeltenis mede willen besefhenken :

De Vorstelyke koets der Ooster-Maatschappy,
De gulde toom van die bekommerlyke WAGEN,
Ten deel door hem GEMAAKT, die waardig was te dragen
Die naam, en ook 't bestier der rossen in de Ley
Van Indiën, wierd aan DE CARPENTIER bevoolen.
Hy MAAKTE, en mende die, en meide bei de Poolen.

F. V.

HET VERDER LEVEN

VAN DE HEER

OPPERLANDVOOGD

JAN PIETERSZOOM KOEN.

18. **D**EZE Heer is als zesde Opperlandvoogd van Indiën weer in de plaats van de Heer de Carpentier gevolgt.

By zyn komst in 't vaderland had hy aan de Heeren zeventien verslag van hunnen staat in Indiën gedaan, en, gedurende zyn opperbesteding aldaar, haar Ed. Ed. zoo veel genoegen gegeven, dat hy met veel lof van hen bedankt, en voor zoo veel buiten-gemeene dienften, mildadig en edelmoedig beloont wierd, en, alzoohy van zyne weergadelooze bequaamheden door zoo veel proeven overtuigt waren, is hy door ee-

nige Leden uit die vergadering op nieuw met zeer veel ernst verzoegt, om als Opperlandvoogd van Indiën weder derwaards te willen vertrekken,

Zyn Ed. die van geen talmen hield; nam aan, zich ten eersten daar over te zullen bedenken, met belofte van binnen zekeren kort bepaalden tyd, haar Ed. Ed. te zullen antwoorden.

Na ryp beraad verklaarde zyn Edelheid genegen te zyn, haar Ed. Ed. op zekere billyke voorwaarden, die hy hen voorstelde, weder te willen dienen.

M m 3

Men

A°. 1627.

Men ftond die zyn Ed. aanfonds toe, alzooyne verdienften in grooter achting by haar Ed. Ed. waren, en men porde hem aan, om, het zy in 't voor-, het zy in 't na-jaar van A°. 1624, zoo als het zyn Ed. beft gelegen zoude komen, die reize weder aan te nemen.

Zyn Ed. was wel daar toe genegen; dog, eer hy klaar raken kon, quam 'er een onweder uit Indiën opdryven, 't geen hem verhinderde die reize zoo fpoedig te konnen ondernemen.

Het was de Regtspleging, den 27 February 1623 in Amboina over eenige Engelzen, onder den Landvoogd de Heer Herman van Speult, voorgevallen.

Hier over maakten die van de Engelfche Maatschappy eerst in Engeland, en verder in Holland, zulken ophef, en zoo grooten beweging tegen die van de Nederlandze Ooft-Indifche Maatschappy, dat zy als met kragt en geweld dien Landvoogd, en allen, die daar over als Regters gezeten hadden, wilden opontboden, en geftraft hebben, tragende (of dat nog niet genoeg was) dit bedryf ook eenigzins aan de Heer Koen, die nogtans geen fchuld ter wereld daar aan hebben kon, alzooyne Ed. in January 1623 al uit Indiën vertrokken, en die zaak in February na zyn vertrek eerst voorgevallen was, te wreken, en vermits zy verftaan hadden, dat een man, die zy zoo doodelyk hateden, weer als Opperlandvoogd derwaards aangenomen was, zyn vertrek daar heen te beletten, waar in zy, door verfehiede veranderingen aan onze Maatschappy, by 't zweven dezer verfehilden door hen toegebracht, tot A°. 1627 toe, ook hun oogwit bereikten.

In dezen tuffchen-tyd, dat zyn Ed. hier te lande dus nog blyven moest, heeft hy te Hoorn het ampt van Bewindhebber der Ooft-Indifche Maatschappy (zoo de Heer Velius zegt) ontrent drie jaren aanden anderen, en zedert den tyd van zyn aanneeming van A°. 1624 (fchoon zyn Ed. my in de lyft der Heeren Hoornze Bewindhebbers eerst A°. 1626, en maar dat ene jaar in plaats van Hans Zweers, die toen Muntmeester wierd, voorkomt) bekleed, en daar na gelegenheid gevonden, om, in weerwil van alle de bedagte hinderpaalen der Engelzen, weer na Indiën te vertrekken.

Over dit zyn Edelheids vertrek nochtans werd van allen niet eveneens goordeld: want daar zyn 'er, die meenen, dat dit zeer geheim, buiten weten der Engelzen, gefchied zy, en dat, toen zy 'er agter quamen, 'er eerst door hen een naaukeurig onderzoek na zyn Ed. op de fchepen, by toelating der Heeren Bewindhebbers, met magt, om zyn Ed. by al dien hy gevonden wierd, daar uit te mogen halen, gedaan, en dat zyn Ed. door

't voorzigtig aanleggen van die zaak, niet A°. 1627, gevonden zynde, aldus buiten hun weten vertrokken is.

Andere meenen, dat hy openbaar die reize ondernam.

Die van 't eerste gevoelen zyn, zeggen, dat de Heer Koen zich op een der fchepen van de vloot, die toen onder een ander Zeevoogd na Indiën vertrekken zoude, onder het gewaad en de bediening van een Contfapels-maat met een andere naam verborgen, en dat hy, om te minder aanleiding van hem te konnen ontdekken te geven, niet het fchip van den Zeevoogd, maar een anderen bodem gekoren, en dat hy zig daar op, zonder dat iemand der vlotelingen twift, zoo lang ftill gehouden, en dat ampt, zonder van iemand gekend te zyn, zoo lang waargenomen heeft, tot dat hy, volgens afspraak met maar weinige Heeren Bewindhebbers, tot het geven der geheime bevelen gevolmagtigd, op zekere hoogte gekomen zynde, zig in dezer voegen zeer onverwagt, en tot verbazing van al de vlotelingen, openbaarde.

Hy ging by den Schipper alleen in zyn kamer, en verzogt hem met een Hoornfche eenvoudigheid, dat hy de Scheeps-Raad geliefde te beleggen, alzooyne icts van gewigt aan de zelve voor te dragen had.

Hoe beleeft, en befcheiden dit verzoek van hem gedaan, en hoe billyk het ook in zich zelve was, wilde de Schipper, bevreest dat hy over hem, of eenige andere Scheeps-hoofden, genegen was te klagen, hem dit egter zoo ten eerften (fchoon hy dat verpligt was, alzooyne niet wift wat reden hy hebben kon) niet toeftaan, maar vraagde hem eerst vry straf af, wat hy daar voor te dragen, en te zeggen had, en of dat zaken waren, die hy niet weten mogt.

Koen, die wel wift, wat voor Heeren zommige onbefcheide Schippers op hunne fchepen zyn, en die zelfs nu bevond, hoe grooten magt zy zich ('t geen de goeden zich niet aantrekken moeten) tegen de bevelen der Heeren Meesters zomtyds aanmatigen, was egter zoo dwaas niet, van zynen Schipper meer, dan hy weten moest, te zeggen; maar gaf hem, diergelyken vrage wel verwagt hebbende, zeer beleeft tot antwoord, dat hy de zaken, om welke hy 't beleggen van den Raad verzogt had, niet aan hem, maar aan den Scheeps-Raad, openbaren moest, en dat de Schipper dierhalven het niet qualyk geliefde op te nemen, dat hy 't hem voor deze reis niet zeggen kon.

De Schipper, door dit antwoord temeer denkende, dat hy voornemens was over hem te klagen, en dat dit de eenige reden was, waarom hy hem dit niet zeggen wilde, wierd over deze weigering zoo moejelyk, en olopend, dat hy, met een groot

27. groote uitbarsting, en verheve stem, tegen hem zeide: *Vent, gy zult het my zeggen, of ik wil geen Scheeps-Raad voor u beleggen, meent gy dat wy niet anders te doen hebben, dan gedurig maar gereed te zyn, om op ieders verzoek, en dan dikwils maar over beuzelingen, ten eersten vergadering te beleggen, dan mogten wy, niet anders als op zulke dwaze verzoeken te paffen hebbende, al ons ander werk in den dienst der Maatschappye wel laten staan.*

Schipper, zei Koen, 't en zyn geen beuzelingen, maar zaken van veel aangelegenheid, die ik u niet kan, nog mag zeggen.

My niet, zei de Schipper, nog meer bevreest dan te voren, *wel wat zyn dat dog voor zaken, en gebeimen, die ik, die Schipper en Hoofd van dit schip en van u ben, niet weten mag? Ik wil het weten, en zoo gy het my niet zeggen wilt, kont gy aansonds vertrekken, en ik zegge u nogmaals, dat ik voor u geen vergadering beleggen wil.*

Met dit onredelyk bescheid moest Koen, wilde hy voor die tyd geen andere blyken van des Schippers oploopenheid zien, vertrekken, in hope van hem by een nader gelegenheid in beter luim aan te zullen treffen.

Een dag of twee gewagt hebbende, gaat hy weer alleen by de Schipper in zyn kamer, doet hem met alle beleeftheid weer het vorig verzoek.

De Schipper, verwonderd, dat hy hem om die zelve zaak nu weder aansprak, begon hem weder 't zelve als te voren, maar op zulken onbescheiden wyze te zeggen, dat hy hem dreigde voor de mast te laten zetten, en wakker wat voor zyn broek te laten geven, zoo hy hem aansonds niet zeggen wilde, wat hy den Scheeps-Raad voor te dragen had.

Maar als nu de Schipper zag, dat hy al zoo weinig met dreigementen, als met zachte woorden, won, en dat hy onbevreesd zeide: *Dat de Schipper hem dit verzoek niet kon, nog mogt weigeren, en dat hy niet gehouden was, hem te zeggen, wat hy in de Scheeps-Raad voor te dragen had, dat hy de weigering van zulk een redelyk verzoek, als hy hem nu al verscheide reizen gedaan had, noit zou konnen verantwoorden, dat 'er zeer veel aan gelegen was, dat hy ten eersten voor de Scheeps-Raad verscheen, en dat de Schipper dierhalven wel toe te zien had, dat dit alles tot zyn verantwoording liep, en dat hy hem dierhalven nogmaals onderdanig verzogt, dat hy de Scheeps-Raad beleggen wilde, alzoo de zaak, die hy daar voor te dragen had, geen langer uitsel lyden kon, of, by weigering van dien, dat hy zich dan aan hooger zou moeten doen aandienen, en daar genoodzaakt zyn over den Schipper te klagen.*

De Schipper, niet gewoon van iemand op zyn schip zulken taal te hooren, en nog-

tans by overweging wel ziende, dat deze ^{A. 1617.} man gelyk had, en dat zyn zeggen op zyn beenen stond, en met geen verdere moeite willende te doen hebben, antwoordde hem weer zeer bars: *Wat verantwoording vent, ik wil met geen verantwoording van uw zaken te doen hebben, en nog minder wil ik, dat gy over my klagen zult, komt na de middag, dan zal ik de Scheeps-Raad beleggen, om daar dan eens te hooren, wat zaken van gewigt een luis-nek van een Constaapels-maat aan de zelve voor te dragen heeft.*

Koen dus ten laastten, na veel haspelen met dien Schipper, zyn oogwit bereikt hebbende, quam na de middag op 't gesteld uur in de vergadering van zyn Scheeps-Overheden, en verzogt aldaar, *dat de Schipper den Zeevoogd aan boord geliefde te spouwen, dat is, door een scheepszcin aan boord te ontbieden, alzoo hy hem zaken van zeer veel gewigt te zeggen had.*

De Schipper meende, alzoo Koen weer zynen ouden zang zong, nu vooral van spyt dol te werden, en begon hem in die vergadering wakker wat uit te schelden, en met veel meer barsheit, dan te voren, te vragen, *Of hy zig niet schaamde, eerst met hem, en daar na met den ganschen Raad, de spot te dryven? Waar op Koen hem beleeft, dog vrymoedig ten antwoord gaf: Dat hy nog met de Schipper, noch met de Scheeps-Raad, de spot dreef, maar dat hy den Zeevoogd noodzakelyk en ten eersten spreken moest, en dat hy niet wist, dat 'er een andere weg, dan deze was, om daar' gevoeelyk en spoedig toe te raken.*

Wel vent, zei de Schipper weer, koff gy my alleen dat niet gezegt, en dan zou ik, als 't nodig was, dat wel verzogt hebben, wat had de Scheeps-Raad daar mede te doen, moest ik die daarom beleggen, en waaren dat die zaken van gewigt, die gy baar voor te dragen had; nu weten wy al zoo veel als te voren.

Schipper, zei Koen weer, *ik mogt dat u alleen niet verzoeken, maar moest dat aan dezen Raad, gelyk ik nog doe, voorstellen, u nogmaals zeggende, dat ik den Zeevoogd moet spreken, of zoo gy my nog langer gelieft uit te stellen, dat ik, tot myn leedwezen, hem dan evenwel door andere wegen zal moeten doen weten, dat dit verzoek hier by my gedaan, maar dat ik, eerst zoo lang door u ogehouden zynde, ook verder door den Raad belet ben, hem kennis van zaken, die hy noodzakelyk weten moet, te geven.*

De Schipper, en al de Raadsperzoonen, dezen Constaapels-maat met zoo veel grond hoorende spreken, en ieder denkende, wat mag hier agter verborgen wezen, dat hy den Zeevoogd heeft te zeggen, vonden goed hem te belaffen, dat hy zou buiten staan.

A°. 1627.

Terwyl hy nu buiten de kajuit was, daar de Scheeps-Raad gewoon is te vergaderen, zciden de Leden tegen malkanderen, *Wat weten wy, wat hy den Zeevoogd zomtyds zou te zeggen hebben, dat wy mogelyk niet weten mogen. Wy zouden, met hem dit te weigeren, dikwils onze handen leelyk kunnen branden; want het is niet te denken, dat hy uitdrukkelek in een vollen Raad verzoeken zou, om den Zeevoogd aan boord te sjourwen, en dat hy hem niets van belang zou te zeggen hebben; en, zoo 't maar een beuzeling wezen mogt, zal de Zeevoogd hem wel na verdienste weten te straffen, en wy zyn in staat om ons zelven, wegens het geen bevorens tusschen hem en de Schipper, en nu hier voor den vollen Raad voorgevallen is, te dekken.*

Dit ging ten eersten by al de leden door; maar, om zeker te gaan, vond men eenparig goed, eerst alles, wat hy in vergadering gezegt, en zelf de bedreiging, die hy, ingeval van weigering, daar bygevoogd had, van woord tot woord aan te tekenen, en dan hem zyn verzoek toe te staan, gelyk men hem, binnen geroepen zynde, ook bekend maakte.

De Schipper, nu wel eens zoo nieuwsgierig, als te voren, was zoo ras niet buiten gekomen, of belafte aanstonds een sjourw-, of zeu-wimpel, voor den Zeevoogd op te halen, 't geen in 't schip, en in de ganfche vloot, dog vooral in 't schip van den Zeevoogd, een groote beweging en bekommering gaf, wat 'er dog in dat schip te doen mogt wezen, dat de Zeevoogd nog zoo laat op den dag aan 't zelve gesjouwt wierd.

De Zeevoogd zonder uitstel in het schip, daar de sjourw nog waide, gekomen zynde, was zyne eerste vraag: *Schipper, wat is hier te doen, dat ik zoo laat aan boord gesjouwd werd? Heer Zeevoogd, zei de Schipper, Ik weet het niet; maar daar is onze Constapels-maat, die heeft my al eenige dagen aan 't oor leggen lellen, om de Scheeps-Raad te beleggen, alzoo hy daar zaken van gewigt te zeggen had.*

Hier op verhaalde de Schipper al het geen tusschen hem en den Constapels-maat, zoo in 't byzonder als voor den Scheeps-Raad, was gebeurt.

De Zeevoogd, over dit voorval, nog meer, dan de Schipper, verwonderd, en door een groote nieuwsgierigheid geperft, wat dog die Constapels-maat mogt te zeggen hebben, liet aanstonds den Scheeps-Raad beleggen.

Dit verhaal des Schippers, en het beleggen en vergaderen des Scheeps-Raads, had zoo veel tyds weggenomen, dat ondertusschen den avond gevallen, en 't ligt opgesteken was, eer de Constapels-maat in de vergadering verscheen; die ondertusschen beneden een ganfch ander, te weten,

zyn Oppergebieders-gewaad, aangetrok-ken, en zich van alle zyn befeiden voorzien had.

Maar welk een verbaaftheid greep hen allen aan, wanneer zy, denkende den Constapels-maat te zullen zien binnen komen, daar een man zagen verschynen van een zeer deftig gelaat, statig, en nogtans rykelyk gekleed, zoo dat nog de Schipper, nog iemand van de Raads-perfoonen, hem in 't eerst kenden, of zig verbeelden konden, wien, of wat zy zagen; veinemende in zyn wezen wel enige trekken, na den Constapels-maat gelykende, maar daar benevens ook zulken getrengheid, en in zyn kleederen zulken kostelykheid, dat hy niet minder, als na den Constapels-maat, geleek.

Hy liet hen niet lang in dien dut, maar deed hen aanstonds tot een veel grooter verbaaftheid overgaan, wanneer hy den Zeevoogd met groote deftigheid aldus aansprak: *Heer Zeevoogd, ik ben de Oppergebieder van Oost-Indiën, Jan Pieterszoon Koen, waar van ik myne commissie, en last-brief hier mede gebragt heb, om u de waarheid hier van te doen zien. De Heeren zeventienen zyn genoodzaakt geweest dit middel, tot verberging van myn vertrek voor de Engelschen, te gebruiken, en hebben my belast onder 't kleed, ampt, en den naam van Constapels-maat van dit schip, tot ontrent deze hoogte, verborgen te blyven, en, na verloop van dien tyd, mynen Schipper te verzoeken, dat hy ten eersten de Scheeps-Raad hier wilde laten beleggen, om zoo den Heer Zeevoogd aan boord te doen sjourwen, hem kennis, van dat ik den Oppergebieder van Indiën, Koen, was, te geven, en dus dan verder als Zeevoogd dezer vloot alom erkend te werden.*

Dezen last van de Heeren zeventienen heb ik op de tyd en hoogte, by ons beraamt, stiptelyk nagekomen, en het is des Schippers verkeerde nieuwsgierigheid, en onbescheidenheids schuld, dat deze Scheeps-Raad u niet eer kennis heeft kunnen geven, dat we te genwoordigheid hier ten eersten vereischt wierd.

De Zeevoogd, ten eersten wel ziende, en aan zyn deftige en ontzagheelyke aanspraak wel konnende hooren, dat hy het was, zat, als buiten zich zelve verrukt, de Schipper als van den donder geslagen, en de ganfche Raad was by zyn intrede in de kajuit, eerst van de verwondering tot een groote ontzetting, maar by zyn aanspraak van die ontzetting, tot zulk een weergadelooze verbaaftheid vervoerd, dat zy niet wisten, wat hier op te zeggen.

Na dat zy evenwel als uit een dieperts slaap ontwaakte, en van deze hunne algemeene verrukking wat hersteld waren, verzogt de Zeevoogd, *dat hy ordres halven eens gins en weder geliefde buiten te slaan,*

1627. tot dat hy de aansfel-brieven van zyn opperbewind den Raad voorgelezen, en daar op dan een beoorlyk besluit genomen zou hebben.

Na dat hy dan buiten gegaan was, las men die gezegele last-brieven, zoo van haar Hoog Mog: als van den Prins van Oranje, en van de Heeren Bewindhebber, de vergadering voor.

Men besloot daar op eenparig, hem als Oppergebieder van Indiën, en als Zeevoogd der vloot, te erkennen.

Daar op ontbood de Zeevoogd den Heer Koen weder binnen, gaf hem zyne papieren weder, maakte hem 't besluit der vergadering bekend, stond uit zynen stoel op, en bood hem die voorzittende plaats aan.

De Heer Koen, na dat hy gezeten was, deed een treffelyke en netgepalte aanspraak tot den Raad, en zei voor af tot den Zeevoogd, dat hy zyn zaak met ordre behandeld, zeer wel gedaan had van hem niet, dan na 't lezen der papieren, te erkennen, dat hy getoond had een man te zyn, die zyn ampt verstond, en die verdiende verder geholpen te werden, en dat hy by de eerste gelegenheid aan hem gedenken zou.

Maar gy Schipper, zeide hy, zich na hem keerende (die van angst al bezweek, en niet anders verwaagte, dan op den overloop gejaagt te werden) gy zyt waardig, dat ik u ainsonds van uw ampt afzette, en dat ik u verder ten spiegel van anderen na verdienste straffe, om dat gy my hebt durven weigeren een verzoek, 't geen zoo billyk is, en 't geen gy den minsten Matroos, of Soldaat niet weigeren moogt, aangezien u dit uitdrukkelyk in uwen last-brief, en in de bevelen der Heeren aanbevelen, en 't u ook onbekend is, van wat belang het zou kunnen zyn, 't geen ook de allerminste op 't schip zou mogen te zeggen hebben.

Daar beneven weet gy zeer wel, dat gy niet bevoegt zyt, om door verkeerde wegen, en op uw Schipperlyk gezag, voor u zelven na te vorschen, 't geen iemand verklaart alleen aan den Scheeps-Raad te moeten voordragen; veel min, om zoo een man door strenge bedreigingen van hem voor de mast te doen zetten (gelyk gy my gedreigt hebt) daar toe te willen dwingen; vermits gy nu gezien hebt, wat zwaarigheid daar in steekt, en hoe gy door zulken bedryf in staat zoud zyn, om of 't verderf van een gansche vloot, of ten minsten van u zelven, u op den baks te haalen.

De Schipper in zyn gemoed van alles, 't geen hy zeide, overtuigt, bekende grootelyks in allen dezen misdaan, en al de straffen, hem bedreigt, veraient te hebben; dog had dit maal om genade, en vergiffenis, en beloofde, alzooy hy nu gezien en geleert had, het geen hy noit verwacht had te kunnen zien, in 't toekomstige voorzigtiger te zullen zyn, en zich aan dit geval zoo wel te zullen spie-

gelen, dat hy noit aan den minsten zoodanig een verzoek meer weigeren, of iemand reden van klagten geven zou.

De Oppergebieder Koen, met deze vernedering, en belofte van den Schipper, voldaan, vergaf hem zyn misdaad, liet hem zyn ampt van Schipper bebouden, en belaste hem daags daar aan tydelyk alle de overige scheeps-boorden der vloot aan boord te sjouwen, om hen op een ordentelyke wyze kennis van 't voorgevallene te geven, en zig als Oppergebieder van Indiën, en Zeevoogd dezer vloot van hen te doen erkennen, gelyk dit volgens zyn bevel geschiede, en hy van hen allen ook erkend wierd.

Dit verhaal heb ik, in Indiën zynde, meer dan eens van verscheiden hooren doen; en zelf lieden gesproken, die zeiden zeer oude papieren gelezen te hebben, die dit in al zyne omstandigheden behielden.

Ook is het wezenlykste van dit geval, te wten het geheim vertrek van de Heer Generaal, my zeer klaar uit David Pieterszoon de Vries komen te blyken, die in de beschryving van zyn reis, in gezelschap van de Heer Koen, ter nedersteld, dat deze vloot in de navolgende schepen bestaan heeft:

Nassau.

De Bruinvisch.

Het Wapen van Hoorn.

Utrecht, waar op de Gezant van Perfiën met zyn gevolg was.

Vianen, waar op Gerard Thomaszoon Pool, van Amsterdam, Schipper was.

De Lecuwijn, van Amsterdam, onder den Hoofdman, en Schipper Jan Willemszoon.

Texel, van Amsterdam, onder den Hoofdman, en Schipper Spreeuw van Medenblik.

De Gallias, van Hoorn, waar op Hoofdman en Schipper was Reyer Janszoon Palsrok.

En het jagt de Kempiaan, waar op als Hoofdman en Schipper Kornelis Hennkszoon Denys 't bevel voerde.

Hy voegt 'er by, dat, deze schepen in Maart 1627 uitgelopen zynde, zommigen van de maats, na de Gallias niet verre van zyn schip ziende, den Heer Oppergebieder gewaar wierden, en daar over zeer verwonderd waren, alzooy, zegt hy, wy noit geweten hebben, dat hy (Koen) mede na Indiën ging. Een zaak die den 10 dito nog nader bleek, als de vlag, die om den Perfiischen Gezant eerst van Utrecht waeide, ingehaald, en op de Gallias hygerukt wierd; niet wetende dat den Oppergebieder Koen in de vloot was.

Ook zegt hy, dat de schepen Utrecht, de Gallias, en Texel den 25 September 1627 voor Batavia ten anker quamen, en twee van hunne makkers, Vianen, en 't Wapen van Hoorn, die den 13'er alaan-

A°. 1627.

gekomen waren, vonden, zynde de Leeuw en de Kempiaan van de Kaap recht toe recht aan na de Kust gezelt.

Uit welk omstandig verhaal van dezen David Pieterszoon de Vries (die den 1 February 1628 Opperkoopman door Koen gemaakt wierd) duidelyk genoeg blykt, dat die Heer Oppergebieder niet openbaar, maar wel degelyk, om deze of gene gewigtige reden van staat, in 't verborgen toen na Indiën vertrokken, behalven dat my uit andere papieren der E. Maatschappy ook klaar gebleken is, dat de Engelen waarlyk toen over 't werk van Amboina de E. Maatschappy zoo veel spel gemaakt hebben, dat zy de reis van Koen na Indiën, schoon reeds weer aangenomen als Opperlandvoogd, zeer lang by haar Hoog Mog: hebben weten te doen uitstellen, zoo de Heeren zeventien den 15 April 1626 schreven; tot dat hy eindelyk, zoo als deze de Vries verhaald, in het verborgen uit Holland vertrokken is.

Nu zyn'er weer anderen, die volstrekt zeggen, dat hy niet in 't geheim, of buiten weten der Engelschen, maar in het openbaar met zyn vrouw, en veel van zyn vrienden, na Indiën vertrokken zy.

Dit laatste zegt de Heer Velius in zyn beschryving der stad Hoorn zeer onderscheiden, en het is uit de Indische berigten zeker, dat hy aldaar met zyn vrouw behouden aangeland, en dat zy, na zyn dood, A°. 1629 met den Bevelhebber der vaderlandsche te rugkeerende schepen, de Heer Pieter van den Broek, gewezen Bestierder van den handel der Maatschappy, op de kust van Indiën, of in Suratta, op het schip Hollandia weder na Holland gekeert is.

Aan de andere zyde is het ook zeker, dat de gemelde Heer Velius, in zyne byzondere beschryving van 't leven van de Heer Koen, mede bekend, dat hy al weer als Oppergebieder aangenomen zynde, door nieuw-opgerezen geschillen met de Engelschen, eenige jaren aan den anderen verhinderd geweest is die reize aan te gaan.

Ook werd zyn zeggen, en de schynbaarheid van 't voornoemd geval, byzonder gestaafd door 't uitdrukkelek verzoek van den Gezant van Engeland, den Heer Carleton A°. 1625 aan onzen Staat, dat Koen niet weer als Oppergebieder na Oost-Indiën vertrekken, en dat men Laurens Marschalk (een van de opontbodene Ambonsche Regters, die over de onthaling van eenige uit hun natie aldaar mede gezeten had) in verzekering houden mogt.

Egter geveert zynde myn gevoelen over die twee slydige voortellen te zeggen, beken ik, dat ik wel wil gelooven, dat de Engelschen, die op den Heer Koen, als de voornamste oorzaak van het misluk-

ken van al hun ondernemingen in Indiën, A°. 1627 al van ouds een doodelyken haat hadden, hun uiterste best gedaan hebben, om door alle bedenkelekye middelen zyn wederreize na Indiën met zulken oppermagt, ten minsten, zoo lang als het mogelyk was, te beletten, maar kan egter geen de minste reden zien, waar in eenige billyke grond voor de Engelschen was, om hem dat voor altyd te kunnen verhinderen, of hem te noodzaken, hier, wegens eenige misdaad, in Indiën tegen de Engelschen bedreven, te moeten blyven, wel verre van zoo geheim, als dat eerste verhaal luid, te hebben moeten uitvaren, en zich, uit vrees voor de Engelschen, zoo lachhartig, en zoo lang te hebben moeten verbergen; een daad, die met zyn helden-moed gezyns over een kwam, en die zoo voor hem, als voor den Staat, en de Bewindhebers, in veel opzigten noit tot eere strekken kon.

Het is zeker, dat Koen aan het gansch werk van Amboina, het zy dan zoo het wil, geen schuld ter wereld had, vermits hy voor het ontstaan van dit geval al uit Indiën vertrokken was.

Wat nu zyne andere daden in Indiën, tot nadeel der Engelschen, betreft, daar is geen een braaf Engelsman, die met waarheid kan zeggen, dat hy tot nadeel van hen iet verricht heeft, dan het geen hy als een voorzichtig en getrouw Oppergebieder in den dienst van zyn Heeren en Meesters, en te gelyk als een eerlyk man in opzigt van zyn vyanden, verplicht was uit te voeren.

Al wat hy deed, deed hy dapper, voor de vuist, en met een oprechtheid, die hem eigen was, en al zyne landsgenoten aangeboren is.

Hy was noit gewoon willens en wetens iemand te bedriegen, maar wel, daar het nodig was, alle voorzigtigheid te gebruiken.

Noit was hy gewoon de vyanden zynen bondgenooten tegen hen trouwloos, en zonder dat zy het oit verdiend hadden, aan te zetten, veel min onder schyn van vriendschap hunne vyanden te helpen.

Geen verbond, dat hy met de Engelschen, of anderen maakte, zal men aanwyzzen, waar aan hy zich niet slijpt, als een eerlyk man, gehouden heeft.

Heeft hy de Engelschen in hunnen handel overal benadeeld, daar in heeft hy volgens den last van zyn Heeren en Meesters, en dierhalven niets dan zyn pligt, maar dat egter noit op een oerlyke wyze of door slyngze wegen, en in tegendeel niet anders, dan volgens de geoorloofde styl van alle wakkeere Kooplieden, en dus het zelve gedaan, 't geen ook de Engelschen, zoo lang zy by hare verbonden slijpt bleven, gewoon, en geregtigt waren te doen.

Noit

1627. Noit heeft hy, zonder wettige reden, zyn woord of verbond gebroken, noit op een ongegronde wyze de Engelschen of hunne schepen aangetast, maar zelf gezart, en door hen eerst, by 't nemen der schepen van onze Maatschappy, terwyl zy in vrede nog waren, ten uiterste beledigt, heeft hy, schoon hy volgens 't recht des oorlogs, en der volken, regtvaardig wraak daar over nemen mogt, zeer voorzichtig en gematigt hen eerst ordentelyk na reden, waarom zy zulx gedaan hadden, doen vragen, 't genomene doen weder eischen, en hen moedig doen dreigen, dat hy, by weigering, het zou weer komen haalen, gelyk hy ook by de stukken getoont heeft, dat hy moeds genoeg had, om hen, schoon meerder in getal van schepen, met minder te durven aangrypen, en dat hy door al te veel te gelyk aangetast, te veel voorzichtigheid en beleid had, om 't gansch welwezen van de E. Maatschappy aan zulk een ongelyke zee slag, die by zoo grooten gebrek, als hy had, den dappersten en gelukkigsten held ontschieten en mislukken kon, rockeloos en onverantwoordelyk te wagen.

Uit al het welke dan overvloedig bewezen is, dat de Engelschen niet in staat zyn, om tot het jaar 1619 toe, een cenige zaaken laste van dien wakkren Heer Koen met waarheid voort te brengen, waar mede hy verdiend zoude hebben, uit vreesse voor hen, die hy in 't midden van 't vuur noit ontzien nog gevreesd had, zoo verborgen en lachhartig uit te gaan.

Na het jaar van 1619, wanneer de vrede tusschen ons en de Engelschen gemaakt is, heeft hy hen nog minder reden van misnoegen gegeven, als hebbende zedert niets tegen hen, en alles gedaan met goedvinden van den Raad van Defensie, een vergadering van Engelzen en Hollanders in Indiën, tot behoudenis der onderlinge vriendschap opgericht.

Ao. 1621, toen hy voorgenomen had de Bandancezen over hunnen moedwil en trouwlooze verbreking van zoo veel verbonden te straffen, ging hy niet derwaards, voorn aleeer hy die zaak eerst, om de vrede niet te verbreken, met den voornoemden Raad van Verdediging overlegt, en van de Engelschen ook schepen, om dit zamen uit te voeren, verzogt had; dog als die verklaarden van geen schepen voor dien tyd voorzien, maar anders zeer genegen te zyn, hem dien billyken aanslag te helpen uitvoeren, heeft hy, met hun goedvinden, dit alleen ondernomen, dapper en gelukkig uitgevoerd, en dus ook daar mede de Engelische natie niet de minste reden van misnoegen, veel min van klagte over hem, gegeven.

Wel is waar, dat daar op het werk van Amboina, waar over de Engelschen zoo

veel beweging maakten, gevolgt is, maar wat raakte dat Koen, die toen al uit Indiën vertrokken was, en wat zou hem dat geraakt hebben, al waar hy op dien zelven tyd nog in Indiën geweest: want dat zou ook dan zelf geen daad geweest zyn, die hem; maar die alleen den Landvoogd van Amboina stoad te verantwoorden, alzoo die dat al lang te voren, met goedvinden van zynen Raad, uitgevoerd had, eer de Oppergebieder van Indiën te dien tyd, wie het dan ook zyn mogt, eenige de minste tyding daar af krygen kon, waar uit dan blykt, dat men daar overal zoo weinig den Heer Pieter de Carpentier, vervanger van den Heer Koen, van schuld verdenken, als hem (den Heer Koen) eenigzins in dezen beschuldigen kon.

Maar genomen hy had zig zelve eens aan het een of 't ander onwettig bedryf, tot nadeel der Engelzen, schuldig gemaakt, dit zouden immers de Heeren Bewindhebbers, zoo hy 't buiten hun last gedaan had, niet ongestraft geduld, nog hem eeniger maten daar in verschoont hebben, alzoo die zaak van te grooten natleep was. Had hy dat met hun last gedaan, zoo was hy voor zoo verre wel by hen gedekt, maar hoe zou hy, die zyn bevel-brieven zoo wel van haar Hoog Mog: en den Prince van Oranje, als van de Bewindhebbers ontfangen had, het uitvoeren van zulken last, en hoe zouden ook de Bewindhebbers het geven van zulken bevel by de Heeren algemeene Staten hebben konnen verantwoorden? By al het welke ik nog voegen moct, dat het uitvoeren van zulk een onvoorzichtig en quaad bevel geenzins met den aard, de gewoonte, of de voorzichtigheid van den Heer Koen overeen quam, alzoo hy wel over minder gevallen aan die Heeren kon, en dorst schryven, dat hy hunne brieven niet gehoorzamen kon, ten zy hem bleek, dat zy in de vergadering der algemeene Staten nagezien waren; buyten dat ook de Heeren Bewindhebbers te veel wysheid en beleid in al hunne zaken vertoonen, om oit of oit bevelen na 't Oosten te geven, die zy niet altyd zeer wel zouden konnen verantwoorden; en zoo men ook hen, en Koen, beide daar in al schuldig vond, zouden haar Hoog Mog: immers veel liever en billyker zulken bedryf in den schuldigen dienaar tot meer genoegen der beledigden, en om alle verdere geschillen te stuiten, hebben willen straffen, dan zich eenigzins aan zulk een onuitwiffelyke blaam van een schuldigen, of verongelyker van hunne bondgenoten voor te staan, schuldig te maken, en daar door gelegenheid tot allerlei onheilen voor 't geheele land te geven.

Heeft dan Koen zich zelve in opzigt van de Engelzen tot Ao. 1619 niet schuldig gemaakt, en is 'er geen grond, om, 't zy

A°. 1628.

van de Bewindhebber, 't zy van haar Hoog Mog.; te denken, dat zy hem, in gevalle hy zich al had ſchuldig gemaakt, cenigzins zouden hebben willen of konnen verſchoonen, is 'er ook nog minder reden van waarſchynelykheid om te denken, dat zy zich van zulk een ſlegt en naam-quetzend middel zouden hebben willen, of behoeven te bedienen, om de Heer Koen uit vreeze der Engelzen, die hy niets misdaan had, zoo verborgen uit te zenden, en daar beneven om de Engelzen nog magt te geven, om na hem op al de ſchepen in de vloot te zoeken, en dus hen openbare leugenen, die dog daar na zouden uitgekomen hebben, op de mouw te ſpellen; een bedryf, 't geen geenzins met de voorzichtigheid of gewoonte van die Heeren overeen komt, maar die in tegendeel werk daar af maken, om door hun wys beleid zelf de minſte ſchynbaarheden van aanſtoot weg te nemen, en in al hunne bedryven zoo opregt en eerlyk te handelen, dat zy hen nooit ſchamen die, des noods, voor de ganſche wereld open te leggen.

Dierhalven beſluit ik met de meeſte ſchyn van waarheid, dat de Heer Koen in 't openbaar, en (gelyk de Heer Velius wel zegt) den 19 Maart A°. 1627, nu 40 jaren oud, na drie jaar en een half 't huis geweest, en ondertuſſchen getrouwt te zyn, op 't ſchip de Gallias van Hoorn, *bebende meer andere onder zyn vlag*, met zyn Gemalin en veel van zyn vrienden, weer na Indiën vertrokken is, alwaar hy ook zeer gelukkig ontrent in 6 maanden tyds gekomen, en den 27 September aangeland zynde, het opperbewind van den Heer de Carpentier op den 30 der zelve maand weer heeft overgenomen.

Niet lang na zyne aanlanding deed zig een donkere wolk over Java op, die buiten alle tegenſpraak weer de tegenwoordigheid en 't krygs-beleid van dezen grooten Opperbeieder in die gewelſten vereiſchte: want A°. 1628 quam de Keizer van Java, van de Javanen Soefoehonan genaamd, onverwagt met een magtig leger (zoo men wilde) wel van honderd, of ten minſten negentig duizend mannen voor Batavia, belegerde die ſtad, en bragt, gelyk uit ons vorig verhaal reeds gezien is, door zyn ontzaggelyke magt, onder die nieuwaangequeekte borgery, en veel bedienden der E. Maatſchappy in deze pas uit de modder. opgerezen ſtad, een groote ſchrik en verſlagenheid, te meer, alzooy voor eerſt de ſchoone huizen en thuienen buiten de ſtads-gragten bedorven, alle toevor hen afgeſneden, en zich zelvden in de ſtad met zoo weinig volk in het uiterſte gevaar zagen, om in korten door zoo grooten menigte overrompeld, en zonder eens wapenen te gebruiken, vertreden te

worden, 't geen ook wel waar zou ge- A°. 1628 worden zyn, indien de Javanen een Hollands hart, en beleid, gehad hadden; maar met hoe veel wyſheid en beleid de onbevreesde Heer Koen dat zwaar leger afgewagt, met hoe veel geduld, als een andere Hollandze Fabius, hy den vyand verbroken, met hoe grooten dapperheid hy die pas opgelokene ſtad met zoo weinig krygsknegten en borgers tegen zulken verbaazende magt verdedigt, en wat hy ook verder, als die Keizer's jaars daar aan A°. 1629 dit beleg hervatte, verrigt heeft, is al bevoorens onder de zaken van Java omſtandig gezien

Niet lang na zyn aanwezen op Batavia zogten de Bantammers, met welke wy in oorlog waren, hem van kant te helpen. Zy zonden ten dien einde eenige vaartuigen met fruiten, ryſt, en andere waaren geladen, alle de welke hun geweer aan de boom afgenomen, hoewel daar na bevonden wierd, dat zy een dubbel ſtel, onder de bodem der praatuwen, in dikke bamboezen verborgen hadden. Dus quamen zy by de Veſting leggen op de markt-plaats, meenende den Opperbeieder Koen, die alle avond by den Hoofdman der Chinezen ging, waar te nemen; dog hun toeleg was ydel, alzooy met zyn 10 of 12 Heelbaardiers voor, en 25 Muſquetiers van agteren, zoodanig gedekt was, dat zy hem niet dorſten aandoen. Zy deden die nagt met hunne pieken nog een uitval, ſtaken een Fransman, en den opziender der markt dood, en ontvlugteden het toen na de Engelze zyde, daar de ſtad open lag.

De Heer Koen, van dit alles berigt bekomen hebbende, liet de vaartuigen doorzoeken, en vond nog twee van deze zamenzweerders. Dus ontquam die Heer dien dans wel, maar de Hoofdman van de Veſting Batavia, Adriaan (mogelyk Pal genaamd) wierd doodelyk gewond. Hy wierd ten eerſten gewroken, dog de Javaan, die hem getroffen had, met een piek door een van onze Soldaten doorſtooten zynde, palmde die piek onmiddelyk daar op door zyn eigen lyf, en zou nog een ander Soldaat 'er mede om hals geholpen hebben, zoo men hem door een tweede en doodelyker ſteek niet voorkomen; en uit de wereld geholpen had.

Voor hoe verre de Engeliſchen de hand hier in gehad hebben, zullen wy al mede by 't verhaal van Batavia's beginzelen aanhalen. Alleen moeten wy nog zeggen, dat de Javanen lang te vergeefs met verraad weder op zyn leven angelegt hebben, waar van hy A°. 1628 door een Chineſchen jongen gewaarſchouwd wierd, tot dat die wakkere Heer Koen in 't einde van die tweede beleggring na een beſtier van 2 jaren min 10 dagen, den 20 Sep-

tem-

tember 1629, nu 42 jaren, 6 maanden, en 22 dagen oud zynde, zeer ſchielyk tot droefheid van velen in zulk een bekommerlyken tyd, 'snagts tuſſchen twaalf en een uur, na dat hy 's avonds nog aan tafel geweest was, en zoo als hy over dag 't leſte werk aan de ſterkten had laten metzelen (zoo zyn reisgezel, de Heer Opperkoopman David Pieterszoon de Vries, klaar zegt) overleden, en dus met veel eer en een onſterfelyken naam in zyn graf nedergedaalt, en op den 22 in het Stadhuis van Batavia ('t geen toeh ook voor hun kerk diende) zeer ſtatelyk, en met al de vereerzelen, pragt en eerbewyzen van een Oppergebieder van Indiën, begraven is, zynde de eerſte Opperlandvoogd, die op Batavia; dog de tweede, die in Indiën geſtorven is.

Daar zyn 'er, die meenen, dat zyn ſchielyke dood door de loop, waar aan hy al lang gegaan had; maar anderen, dat die door een ſchielyk berigt op den 20, wegens de komſt van de Heer Speex, en van dat hy al in de Straat Sunda was, veroorzaakt is; en dat hy van enkele ſchrik voor hem zy geſtorven, vreesende, dat die Heer, by zyn komſt op Batavia, niet nalaten zou zigt aan hem over zeker groot ongelyk zyne baſtaard dogter, Zara Speex, aangedaan, te wreken. Deze dogter was door zekeren Pieter Kortenhoef beſlappen, en dit by de Heer Koen, een gefreng man, zoo qualyk genomen, dat hy haar zaak daarom in handen van den Advocaat Fiſcaal, Antoni van den Heuvel, over gaf. De Fiſcaal eifchte dat zy levend in een zak geſtoken, en (ſchoon zy maar 13 jaar oud was) verdronken, en dat hy, ſchoon maar 27 jaren oud, opgehangen zou werden; dog zy wierd gedoemd, om openbaar door Beuls handen gegeeſfeld, en hy om onthoofd te werden, gelyk dat gewysde van den Raad van Juſtitie ook door de Heer Koen goedgekeurd, en aan haar beiden uitgevoerd is. Dit was wel een gewysde buiten wederga, over deze Zara Speex (Staatdogter van de Heer Koen's Gemalin) maar wie zal gelooven, die de Heer Koen uit zyne heerlyke bedryven maar van verre kent, en die maar eenigzins weet, hoe groot de magt van een Oppergebieder van Indiën boven die van een Ordinaris Raad van Indiën (hoedanig de Heer Speex toen uitquam) en hoe ontzaggeelyk een Heer van dat Opper-ampt voor al de Leden van die aanzienelyke vergadering der Raaden van Indiën is, buiten dat zyn ſchryven aan de zeventienen in 't gemeen veel ingang boven dat der Raaden in 't byzonder by die Heeren heeft, wie, zeg ik, zal gelooven, dat hy, die voor geen leger van honderd duizend man, nog voor de vloot der Engelen, nog voor geen magt van de Koning van Bantam vreesde, zoo grooten vreesde voor een man, die in rangen magt

zeer verre beneden hem was, en die maar een ſtem in den Raad had, zou hebben kunnen opvatten, dat die bequaam zou geweest zyn hem de dood te veroorzaken.

Dierhalven is het allerwaarfchynelykſt, dat hy, nu al lang aan de perzing (een ziekte die duizenden in Indiën in korten tyd wegſleept) gegaan, en daar door al lengskens zyn kragten verloren hebbende, alleen door gebrek der zelve ſchielyk geſtorven is, zoodanig egter, dat hy (gelyk men van zulke lieden in die ziekte wel meer ziet) op dien zelve avond met nog aan tafel te komen zoo weinig uren voor zyn dood, nog als een groote flikkering van die kragten (even als eenkaars, die al in de pyp brandende, in haar einde nog wel een groot, maar kortdurend licht geeft) vertoont heeft. Van zyn zitten 's avonds aan tafel ſpreekt de Krankbezoeker Zeger van Regteren fol. 26 in zyn Reyze, daar byvoegende, dat als hy den 23 September 1629 voor Batavia op de Reede gekomen was, de Oppergebieder Jan Pieterszoon Koen twee dagen te voren, en dus na zyn zeggen den 21 's avonds *nog kloek en gezond* aan tafel gezeten hebbende, 's nagts tuſſchen twaalf en een uur overleden is: Welk verhaal van een man, die maar pas in Indiën quam, en alles zoo net niet wiſt, volſtrekt met het verhaal van de Heer Pieter van den Broek, gewezen Beſtierder van den handel in Suratte (of zoo hy zelf zegt, van Perſiën, Arabien, en Indiën) en toen by 't ſterven van de Heer Koen tegenwoordig geweest zynde, te veel, dan dat men dat zou kunnen aannemen, ſtryd; want die Heer (en ook David Pieterzen de Vries, toen daar mede tegenwoordig, en zyn reisgezel geweest zynde) zegt klaar in zyn Reisbeſchryving fol. 108, dat de Heer Koen niet op den 21, maar op den 20 (gelyk de Heer Velius al mede zegt) en niet na dat hy 's avonds *nog kloek en gezond* aan tafel gezeten, maar na dat hy lang aan de loop gegaan had, ontrent twaalf uren in den Heere geruſt is, voor reden van wetenſchap gevende, dat hy, wanneer die Heer begraven wierd, de ſporen gedragen, en al de ſtatie der begraaftenis bygewoond heeft, gelyk toen ook ter eere van de Heer Koen al het kanon, dat den vyand beſchadigen kon, op alle punten en ſterkten afgeſchoten is.

Dit zeggen van de Heer van den Broek werd ook verſterkt door 't geen wy by de Heer Velius in zyn leven lezen, zeggende, dat de Heer Koen nog daags te voren met zyn zwak lichaam op de galdery boven zyn wooning geweest is, om van daar met een verrekkyker des vyands leger, en werken van nadering, te ontdekken.

Het ſchynt my toe, dat diergelyke verhalen,

A°. 1629.

halen, als of Koen door schrik voor de Heer Speex wegens het voornoemd geval, anders nog gezond zynde, gestorven ware, op het schip van den Heer Speex, die men wel denken kan, dat geen groot vriend van de Heer Koen om dat voorval geweest is, en na zyn dood meer zeggen kon, als hy wel by zyn leven zou hebben durven doen, zullen ontstaan zyn, en dat deze Krankbezoeker dit zoo van hooren zeggen, hoewel zonder eenige grond of kennis van de Heer Koen's dood, zal aangetekent hebben; alwaar het maar om te toonen, dat hy mede van 't gevocien van den volgende Oppergebieder de Heer Speex, met welke hy in eene vloot uitgekomen, en dus ook een van zyn aanhang tegen dien van Koen was; verzekerd zynde, dat een doode Leeuw, hoe hard men hem treft, niet byten zal, en dat de levende veel meer te vreezen is.

Hoewel de Heer Koen nu voor dien tyd in 't Stadhuis begraven was, is egter zyn gebeente in dat graf altyd niet gebleven, maar, na 't voltojen van de Hollandfche of Nederduitsche kerk in de stad, in de zelve overgebracht, alwaar zyn graf en wapen, zynde een Calappus of Cocos-boom (niet in quartieren verdeelt, alzoo hy zyn adel daar in noit gestelt had) maar enkel en recht overeinde staande, met de verdere cicaden van een Oppergebieder van Indiën, als 't zwaard, de schede, spooren, handschoenen, enz. 'er ter zyde hangende, boven het gestoelte van de Gemalinnen van de Heeren Raaden van Indiën, aan de Zuidzyde der kerke, te zien zyn.

Hy was een opregten eerlyk man, voorzigtig in zyn ondernemingen, zeer kloekmoedig om die uit te voeren; maar in zekere gevallen vry wat streng, voor al ontrent die genen, daar hy wat tegen had (een gebrek, dat men ook zelf in de verstandigste lieden vind) waar van hy preuven gegeven heeft, in 't geval van die dogter van de Heer Speex, ontrent welkers straffe hy grootelyks, zoo by den cifch van den Advocaat Fiscaal, Antoni van den Heuvel, als by de behandeling van de voorzitter in den Gerichts-Raad der Vesting Batavia, de Heer Pieter Vlak, mede gewerkt schynt te hebben, en waarom die twee Heeren naderhand onder Speex nog veel hebben moeten lyden.

Daar beneven heeft hy ook vry wat drift voor zyn stad en landslieden, meer dan voor anderen, betoont; maar de diensten, die hy de Nederlandfche Oost-Indifche Maatschappy, en ons land, in zyn leven gedaan heeft, zyn zoo groot, dat een bescheiden man, die zeer licht over 't hooffzien, en met my bekennen zal, dat hy op zyn zark, of veel liever in de gedagtenis en herten van allen die een ongeveinsde en onpartydige agting voor zyn groote heldenda-

den hebben, dit Graf-schrift verdient heeft: A

Dit's KOEN, de Batavier, een paarel aan de kroon

Van Holland, KOEN, de schrik van Brit, en Indianen,

Van Bantam, Bandmees, Mataram, Djakartaanen.

KOEN, die de Maatschappy gezet heeft op haar throon.

KOEN in zyn naam, en bari, KOEN in zyn heldedaaden,

KOEN zelf tot in zyn dood, met laureen overladen.

F. V.

Hy, die de eerste Opperbestierder van Indiën op Batavia was, staat in de vergaderzaal nevens de andere Opperbestierders, mer een lob of kraag om den hals, en een Japanze rotting met goud beslag in de hand, na 't leven uitgeschilderd, gelyk wy hem hier by de letters N. N. vertoonen. Ook heugt het my, dat ik hem in Banda in de Vesting Nassau, in de groote zaal, en met de zelve dragt, als in welke men hedendaags nog de Helbaarders van den Opperbestierder ziet, te weten, met een geel damast wambasje, en een wyde gecoulourde broek met linten, na 't leven uitgeschilderd gezien heb.

Hy was schraal van lichaam, en, zoo de Heer Velius zegt, van een meer als gemeene lengte, bleek van verwe, mager van aangezicht, en wiens oogen diep in zyn hoofd stonden.

Een man van weinig woorden; zeer ingetogen, die zyn voornemens zeer wel wist te bedekken, gansch voor geen uiterlyke pragt, en daar door wel gering en kleen in ieders oog, maar ondertusfchen groot van moed, van de goeden bemind, van de quaden gevreesd, en de behandeling, zoo van 't gerigt, als van het borger-bestier, zorgvuldig bewarende.

Hy was zeer matig in spys en drank, onvermoejlyk en onverdrigtig in arbeid, wist zig in alles zeer wel te redden, hield van geen talmen, in alle voorvallen noit om raad, of om de uitkomst verlegen, en ook vaardig in 't uitvoeren, en, hoewel hy zyn gebreken had (waar in wy hem niet verschoont hebben) anderzins vry van vele andere menschelyke gebreken, en, met een woord, een man, op welkers vastgelegde gronden zyn opvolgers niet mingelukkig voortgebouwt, en aan de Nederlandfche Oost Indifche Maatschappy naderhand gelegenhaid gegeven hebben, dat zy zoo zegghaftig over zoo veel Vorsten van het Oosten heeft gezegenpraald, en van die allen als aangebeden, en haar zedert van zelf de magt in handen gevallen is, om de kroonen en ryken niet alleen aan verscheide Koningen, maar zelf ook aan die gevreesde Opper-Keizers van Java of Mataram, na haar zin uit te deelen, en een groot gewigt daar aan toe te brengen.

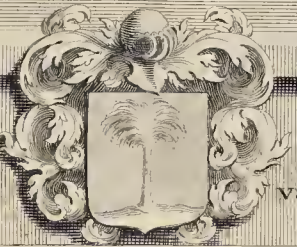
HET

ad offic.

PIETERS
Generaal

ZOON KOEN,
van Nederlands Indien.

J. V. Braam et G. O. Linden exc. cum Privilegio.

*H*et leven van de Heer Opperlandvoogd Jacques Speex. Zyn afbeelding. *Het leven van de Heer Opperlandvoogd Henrik Brouwer. Zyn afbeelding. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Antoni van Diemen. Afbeelding van de Heer van Diemen.*

HET LEVEN VAN DE HEER
OPPERLANDVOOGD.

JACQUES SPEEX.

DE Heer Jacques Speex, is gefproten uit Brabant, doch geboren te Dordrecht, ter gelegenheid dat zyn Vader om de vervolging na die Stadt gevlugt was, en vaneen bekende Familie, alzooy zyn Ed. Grootvader Raadsheer, en des zelfs Suster Abdiffe van 't Klootter te Florival, geweest is.

Zyn Ed. was getrouwt aan Jonkvrouw Maria Aedilia Buis, Dochter van den Ed. Heer Raadpenzionaris Buis, Heere van 't Huis te Vliet, en Sevenhoove, by de welke zyn Ed. geprocreeert heeft, twee Kinderen, een Zoon en een Dochter, met name Johannes, en Maria Speex; hy trad ten tweede Huwelyk met Jonkvrouw Doublet, Dochter van den Heere van St. Anneland. Beyde zyne kinderen zyn tot Utrecht getrouwt, de Heer Johannes Speex, met Jonkvrouw Anna Maria van Lennep, by de welke zyn Ed. verſcheyde Kinderen gehad heeft; doch alle dood. Jonkvrouw Maria Speex, trouwde met de Heer Bartholomeus de Gruyter, Heere van Groenewoude, en Burgermeester der Stadt Utrecht, by den welken zy geprocreeert heeft veertien Kinderen, daar onder agt Zoonen, meest in den Oorlog van het jaar 1693. en 1695. gefneuvelt.

Waar voor hy in Indiën allereerst quam, met wat ſchip, van wat kamer, of op wat tyd, blykt my nergens; doch ik zie, dat hy Ao. 1629. als onderkoopman met het ſchip de Griffioen uitgekomen zynde, in Japan nog in dat zelve jaar als eerste Hoofd, en Opperkoopman geplaatst is, daar hy tot Ao. 1613. gelegen heeft, en toen door de Heer Henrik Brouwer tot Ao. 1614. vervangen is, na welken tyd hy daar weder (waar van wy nader onder de ſtoffe van Japan ſpreken) Opperhoofd van Ao. 1614 tot 1621. geweest, en toen na Batavia vertrokken zynde, Ao. 1622 voorzitter van Schepenen wierd, dat hy tot den 9 September bleef, wanneer hy extraordinaris Raad van Indiën geworden is.

Den 14 April 1622. hadden de Heeren zeventienen hem, toen nog Commis of Opperkoopman na hunne gedagten daar zynde, al van Firando met ernit ontboden, en deden dit weder Ao. 1626. vorderende nevenszyn Ed. ook de Heer Martinus Sonk, om hun mondeling bericht

over de zaken van den handel van Japan en China te hooren, alzooy de handel van Japan door hem allereerst opgeregt, en waar in hy door den Opperkoopman Pieter Zegerszoon (die Ao. 1611. met het Jacht de Brak van Patani derwaards met hem vertrok) zeer ondersteund, gelyk hy ook de bouwer van onze Logie aldaar in Firando geweest is.

Niet lang daar na ſchynt hy met de vloot van Ao. 1627 of 1628 na 't vaderland vertrokken te zyn, alzooy hy zeer kort naderhand weer uitgekomen is.

Hy voer in het jaar 1629. den 25 Januari op het ſchip Hollandia, met zyn Gemalin en zusters, als Zeevoogd der vloot, met de titel van eerste ordinaris Raad van Indiën, en met uitdrukkelyken laſt der Heeren zeventienen, by hun ſchryvens van den 25 October 1628, om de naaste in rang aan den Oppergebieder te zyn, weer uit Texel, by zich hebbende 4 Jagten, te weten, Oost-zaanen, West-zaanen, Broeckerhaven, en de Beets.

Met deze liep hy den 28 Januari in Duins ten anker, en vond daar nog drie Zeeuſche ſchepen, Prins Henrik, Ter Goes, en 't jagt Soutelande, die de reize onder zyn vlag mede itonden te ondernemen, en tot zyne vloot behoorden.

Hy had het ongeluk van, door harde wind en verandering van ſtroom, het ſchip Westzaanen zoo hartelyk voor de boeg te dryven, dat hy den laatſtgemelden bodem zyn boegſpriet, galjoen, en de eene hand, of lepel van het tui-anker deed verliezen.

Na herſtelling van die ſchade, liep hy den 17 dito met die 8 ſchepen uit Duins in zee. Den 22 dito deed 't jagt de Beets, met een rol dock uit de mars te laten wacjen, een zein, dat het in nood was, om dat zy een lek hadden, waar door zy vreedſden ſchip en volk te verliezen, hoewel dit verder van geen gevolg geweest is.

Den 7 Maart ontdekte hy ontrent Forteventura, een der Canariſche Eilanden, een Spaanſche Bark, die door het ſchip West-zaanen vervolgd, veroverd, en in de vloot by den Zeevoogd gebragt wierd.

Men vond 'er 7 Spanjaards, en 2000 braazems in, waar van 'er de Zeevoogd eenigen voor zig uit nam, de verdere over de vloot

Ao. 1629) vloot verdeelen, en toen die gevangens met die Bark weer varen liet.

Hy geraakte met zyn vloot den 22 en 23 dito ten deelen aan St. Vincent, ten deelen aan St. Antoni, twee der zoute Eilanden, tegen over malkanderen leggende, ten anker.

Terwyl hy zelf aan St. Vincent lig, vertrokken de Schepen, Prins Henrik, en 't jagt de Beets, den 24 Maart van St. Antoni, daar zy maar weinig uren lagen, na Indiën. Ondertuffchen lichte het fchip West-zaanen, dat den 23 van St. Vincent na St. Antoni met die 2 fchepen gezeilt, en 't jagt Zoutelande gevolgt was, na drie uren leggens aan de laafte plaats, zyn anker ook, om wat digter onder de wal te komen, en terwijl zy aan t laveeren waren, raakte het jagt Soutelande door de ftyve koele aan de grond, en liet in korten tyd in flukken; dog 't volk, in de boot met groot gevaar aan West-zaanen gekomen, wierd, nevens de goederen, ten grootften deele geborgen, en verder op de vloot verdeelt, na dat men 't overblyfel van het jagt verbrand, en 't gefchut vernagelt had.

Den 9 April vertrok hy met de 6 andere fchepen van daar, zonder dat 'er tot den 9 May iet aanmerkenswaardig voorviel, maar op de laaftgemelde dag vond men aan de kajuits-deur van het fchip Ter Goes een briefje van dezen inhoud aangeplakt, *By aldien gy ons geen meer water wild geven, als wy nu hebben, zal ik maken, dat gy alle zult fterven.*

Hier over ontfond in dit fchip aanftonds een groote beweging, en oproer, alzo men niet wift, wie dit gefchreven, en jeder zyn leven nog te liefhad, om het door vergift, of 't vuur, te verliezen.

Men liet ieder zyn hand, en fchrift vertoonen, om daar uit, ware het mogelyk, den dader te ontdekken; dog dit was te vergeefs, en gat geen ligt aan die zaak.

De breede Raad wierd daar op, by verhoog van de overheden van dit fchip, aan des Zeevoogds boord beroepen; dog, des avonds weer gefcheiden zynde, wierd alleen bezorgt, dat 'er in dat fchip die nagt van alle man, zoo voor de Conftapels kamer, als over al, voorzichtige wagt gehouden wierd, om dat men niet wift, wie men voor vriend, of vyand, aan te zien had.

Dit dus tot den 11 dito 's middags geduurd hebbende, daagde zeker quartiermeester, Harmen Jacobszoon genaamd, op, die, zich niet langer hebbende willen verbergen, eindelyk zei: *Hoord mannen, Ik ben de man, die 't briefje gefchreven, en aan de kajuit geplakt heb, al zou ik daarom fterven: want beter een korte dood, dan alle daag van dorft te verfmagten, aangezien het my onmogelyk is, om van vier mitsjers water, die wy dagelyks maar hebben, het lyf te houden.*

Op deze woorden wierd hy aanftonds Aogevangen genomen, na den Zeevoogd gebragt, en, na rype overweging, en tot affchrikking van anderen, gevonnift om levendig in zee geworpen te werden, het welk ook den 16 May op 't jagt Ter Goes, na dat men hem eenige kogels aan de beenen gebonden had, gefchiedde.

Den 7 Juny quam hy met de vloot digt onder het Eiland Triffaon da Cunha, liet den 8 de boot uit zetten, om te zien na anker-grond; dog men vond daar niet dan hooge, fteile, en woefte klippen, en men zag een hoogen berg, nog met sneeuw bedekt.

Hy liep derhalven weer na het hoofd der goede Hope af, alwaar hy den 24 dito aanlandde.

Elf dagen daar gelegen hebbende, verzeilde hy met de fchepen Hollandia, Ter Goes, Ooft-zaanen, en West-zaanen, uit de Tafelbaai na Batavia, zag den 9 July 7 Spaanfche fchepen, en daar onder 4 of 5 Galjocnen, die hy, alzo zy hem veel te fterk waren, en hy maar een groot fchip met een laag gefchut, en drie kleene jagen had, ontzeilde.

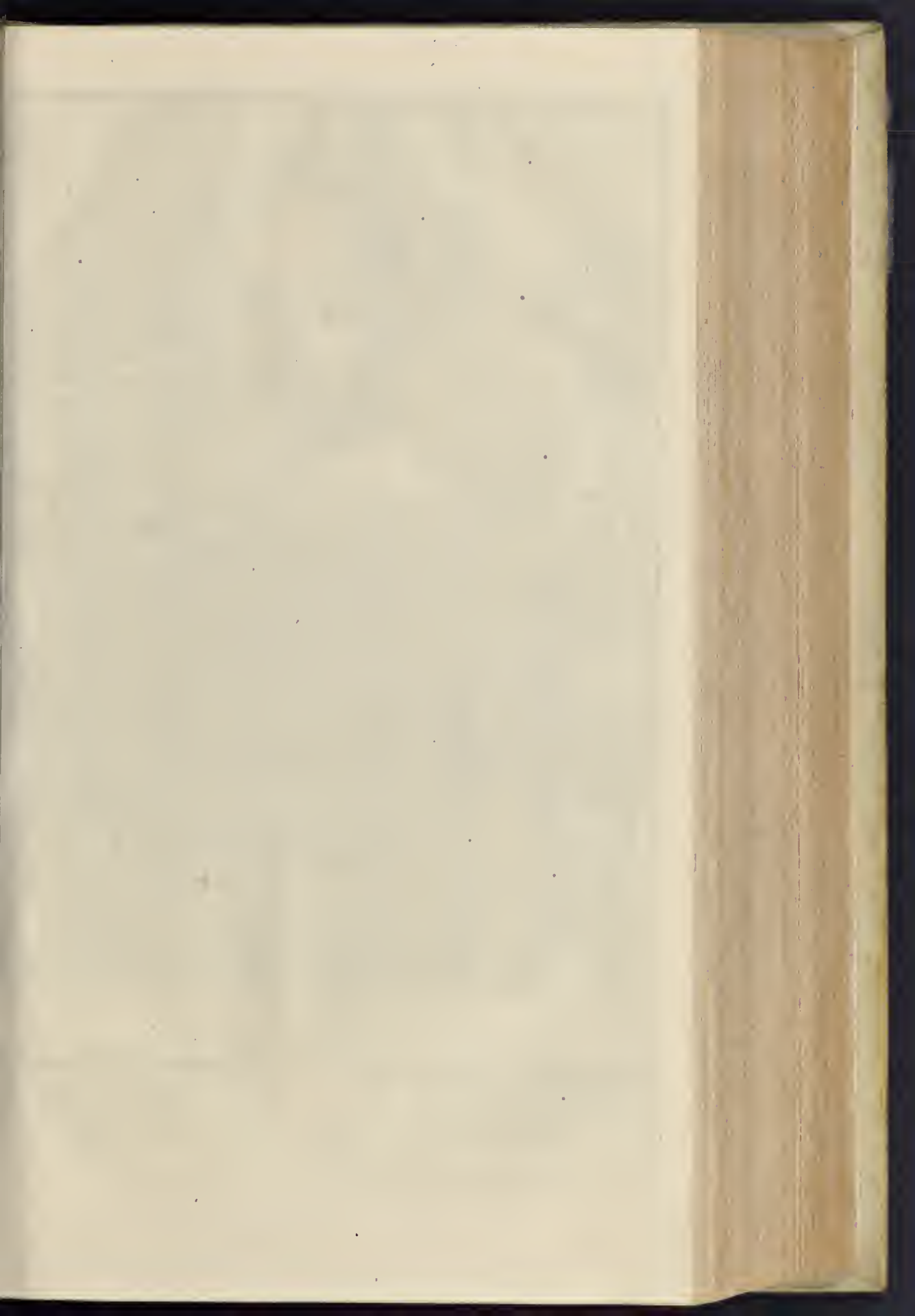
Hy liep voor de wint af, het geen zy merkende, hem na-zielden, alles, wat goed doen kon, byzettende, maar de Heer Speex hen te gaauw in 't voorzeilen zynde, waaren zy genootzaakt, te meer alzo hun voorzeiler door de fterke voortgang zyn grooten iteng brak, hem te verlaten, zonder dat 'er verder iet aanmerkenswaardig op die reize voorviel, dan alleen dat op 't fchip Hollandia de Fifcaal Rooze den 18 Augustus, en den 5 September de Schipper op 't zelve, Adriaan Smal, overleden is.

Wanneer hy op Batavia gekomen zy, daar over vind ik verfchillende gevoelens.

Zommigen zeggen den 23, anderen den 21 September 1629; maar allen komen zy daar in overeen, dat hy 2 dagen na de Heer Koen's dood daar aangeland is, weshalven wy met de meeste fchyn van waarheid zyn komft aldaar op den 22 dito fcellen.

Aangezien nu de Heer Koen overleden, hy op die dag van zyn komft ook eerft begraven, en by de Heeren zeventien wel uitdrukkelyk by hun fchryvens van den 25 October 1628 beiait was, den Heer Speex de naalte rang aan de Heer Koen te geven, is hy op den 25 (zoo de Heer van den Broek getuigt) met cenparig goedvinden der Heeren Raaden, by voorraad, en tot nader fchryvens der Heeren zeventien, tot zevende Oppergebieder van Indiën aangefelt, en naderhand goedgekeurt, krygende zyne commiffie of bevel-brief mede van de algemeene Staaten der vereenigde Nederlanden, van zyn Vorftelyke genade Frederik Henrik, Prince van Oranje, en de

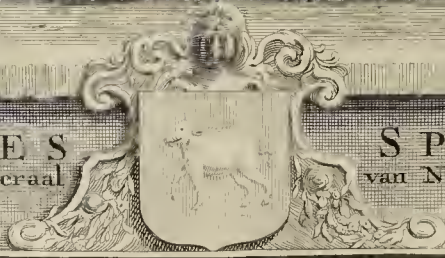

M. Balen delin. ad effig.

JACQUES
Gouverneur-Generaal

SPECKS
van Nederlands Indiën

J. V. Braam et G. O. Londen

exc. cum Privilegio

p. 1629. Heeren zeventien, uit welker naam hy zelf ook bevel-brieven aan anderen, voor dat hy nog eens goedgekeurt was, uitgegeven heeft, gelyk wy ter plaatze, daar wy den Heer Pieter van den Broek als eerste grondvester van den handel in het Roode Meir, Suratte, en Perfien beschryven, breeder zien zullen.

Deze aanstelling geschiede juist in dat bekommerlyk gewrigt des tyds, dat de Soefochoenan, of Keizer van Java, Batavia voor de tweede maal belegerd, hoewel de Heer Koen voor zyn dood op alles zoo goede zorge gesteld had, dat 'er geen zwaargheid was, om hem daar in te vervangen.

Wat nu de Heer Oppergebieder Specx verder tot voleinding van dit gevaarlyk beleg, tot verdediging van de stad, en tot het verdryven van zulk onzaggelyken en gevaarlyken vyand, gedaan heeft, hebben wy omstandig gezien ter plaatze, daar wy van de zaken van Java, en van het beleg dezer stad in het byzonder gesproken hebben.

Het gene die Heer hier ontrent als een voorzichtig en dapper krygsman verrigt heeft, meene ik het voornaamste heldenstuk te zyn, 't gene hy bedreven heeft: want ik weet niet, dat 'er, gedurende zyn opperbefier, eenige landen veroverd, of eenige verdere zaken voorgevallen zyn, waar in hy blyken van zyn heldenmoed heeft konnen geven; zoo dat hy het verdere van zyn tyd alleen besteed heeft, om den handel der Maatschappy, als zynde het voornaamste het geen hem te betragten stond, met veel wysheid en beleid op de gronden, by zyn voorgangers gelegd, tot het meeste voordeel van de zelve voort te zetten; waar toe men ook brengen moet de contracten en verbonden, met de Indische Vorsten door hem gemaakt, gelyk met Hhamza, Koning van Ternate 1630, waar van wy onder de zaken van dat Ryk nader gesproken hebben.

Dit hoog en gewigtig ampt nu 3 jaren min 18 dagen met veel lof waargenomen hebbende, is hy op den 7 September 1632. door de Heer Brouwer vervangen, en op den 3 December (zoo anderen willen den 4) met zyn huisgezin op 't schip Prins Willem, en nog 4 schepen (hoewel de vloot daar na 7 schepen sterk wierd) na het Vaderland vertrokken. De Heer Brouwer deed hem tot in de Straat Sunda uitgelei, en zyn reize verder tot het Vaderland volbragt hebbende, beloofde hy aan 't volk van de ganfche vloot drie maanden soldy meer voor 't agterom zeilen.

Hy hangt in de voornoemde vergaderzaal mede na 't leven uitgeschilderd; en wy toonea hem u hier by de letters P. P. na die schildery afgemaald, in het zwart met, een rok, of wambais, met goude knopen

van voren en aan de mouven, na de oude wyze, hebbende een kleen besje aan, en een fracje riem om 't lyf. Hy was zwart van hair, baard, en oogen, dik van knevels, met een kleen gramfchapje, bleek, en wat scheutig, dog glad van aangezigt, spits van kin, vry kaal van voorhoofd; en na giffing, niet boven de 46 of 48 jaren oud; toen hy verrokken is.

Wy hebben dien Heer ook met dit gering vers, in opzicht van zyn groote verdienften, willen vereeren.

*Het fier gelaat van SPECX, Mataram's grootste febrik,
Dien Held vol moedigheid als de oude Bata-
vieren,
Vertoont zich hier, toen hy verdreef die mon-
sterdieren
Van Java, alleen maar door zyn blikze-
mende blik.
Geen wonder, dat de Moor zyn reeds gefnuik-
te wreken
Voor SPECX liet hangen; moit gewoon uit
SPEK te ricken.*

F. V.

Hoe lang hy hier nog geleefd, en waar hy zich ter neder gezet, of wat hy vorder verriecht heeft, is my onbekend; dog hy heeft een dogter nagelaten, Maria Specx genaamd, die getrouwt geweest is met de Heer Bartholomeus de Gruiter, die A. 1643. Opperhoofd van Mazulipatnam, en in later tyd, volgens ons vorig bericht, Heer van Groenewoude, Raad, en Borgemeester van Utreelit geweest, en 1685. overleden is.

Van nog een andere bastard-dogter van zyn Ed. die dat zeldzaam geval met eenen Pieter Kortenhoet gehad heeft, hebben wy in 't leven van de Heer Koen gesproken, alleen 'er maar byvoegende, dat dit daar na by zyne regering nog veel spels tusschen den voorzitter in 't Geriecht, de Heer Vlak, den Fiscaal van den Heuvel, en Doctor Bontius, gegeven heeft; met welke hy ook niet wilde ten avondmaal gaan, om dat zy over die zoo onregtvaardige zaak gezeten, en zyn dogter, zonder eenige agting voor zyn persoon, over een geval, diergelyke straf geenzins verdienende, schandelyk mishandeld hadden. Ik hebbe de goedkeuring van de Heer Koen, op maandag den 5 Juny 1629. over dit vonnis gevallen, onder myne papieren leggen, zoo dat ik met verzekering van die zaak spreken kan. Het luid aldus:

Maandag ady 5 Juny 1629.

„ Alzoo aan den Ed. Heer Gouverneur
„ Generaal by den President van den agt-
„ baren Raad van Justitie te kennen ge-
O o
„ geven

Ao 1632., geven was de sententie by gemelden Rade van Justitie tegens de persoon van Pieter Jacobszoon Kortenhoeft van Arracan, en Zara Speex, flaatdogterken van zyn Edelheids Gemalinne gepronuntieerd, heeft zyn Edelheid na voorgaande sericuse overweging van het gepasseerde met advys van zynen Rade gecapprobeerd de eenstemmige advyzen, by de Raadsperfoonen van 't voorz. collegie over het begane delict gegeven, als namelyk, dat gemelde Pieter Jacobszoon Kortenhoeft met den zwaarde gestraft zal werden, dat 'er de dood na volgt, met confiscatie van alle zyne goederen, en Zara Speex in 't Stadhuis met open deure wel strengelyk gegeeffeld zal werden, en is dien volgende gearresteert, dat men op morgen met de executie zal voortvaaren.

Actum in 't Kasteel Batavia, datum ut supra.

En was getekend

JAN PIETERSZOOM KOEN.

PIETER VLAK.

Om verder licht over de zaak van dezen Kortenhoeft te bekomen, heeft men maar den volgende brief van zynen oom Kortenhoeft, gewoond hebbende tot Amsterdam te lezen, een zeer echt en zeldzaam papier, 't geen wy dichthalven ook zeer veel agten.

Copie van een Brief, gescreven aan den Generaal Speex, die in de plaats van den Generaal Jan Pieterszoon Koen is gesuccedeert, by wiens Gouvernement dit volgende was voorgevallen.

Hier heeft my en alle de vrienden alhier overmaten zeer bedroeft te verstaan de schrikkelijke en de deerlyke moord, onder schyn van justitie aan mynen couzyn, * Pieter Jacobsz. van Kortenhoeft, een minderjarige Weeze, in den jare 1629. tot Batavia gedaan. De grouwelykheid van de zelve moord met de circumstantien van dien tegen uwe Ed. klagender wyze te verhalen, kan my niet helpen, nog troosten; maar dat my foulageeren, als ik gelegenheid zal bekomen hebben, omme myne geregtige wraake tegens de moordenaars, die als nog in 't leven zyn, in 't werk te

* Is onthalt, oin dat hy de nagenoemde Juffrouw ten huize van de voorz. Generaal Koen had beslapen, niet tegenstaande zy malkanderen abso- lutt gerefolveert waeren te trouwen.

stellen, ofte dat ik verstaan zal hebben, dat alle de reffe, gelyk dien grootsten moorder * en dien Dik du Gardyn, schender en moordernar van zyn eigen bloedverwant, een schandclyke dood, of als hy Du Gardyn aan de Spaansche pokken gestorven, en voor den duivel, haren meester, zullen gevaren zyn. De gant, die ik tot u Ed. dogter Zara, die ik wel gewenscht had voor myn nicht te mogen aannemen, en neffens myne voornoemde neve veel goeds te doen, in de plaatze van myn broeder zalr. en de deernisse die ik met haar hebbe, en niet alleenlyk de vrienden, maar alle soorten en qualiteiten van menschen, heeft my dezen doen aan uwe Ed. schryven, dewyl ik, nog geenige menschen hier te lande en twyffelen, ofte uw Ed. zal in alle manieren na vaderlyken aard genegen zyn en zoeken het zelve ongelyk op het hoogste te wreken, zoo hebbe ik goedgevonden, zoo veel my voor dees tyd doenlyk, uw Ed. daar inne de behulpelyke hand te bieden, uw Ed. by dezen verzendende Copie autentyk van zekere consultatie by vier voortreffelyke onpartydige Regtsgeleerden, die dog niet gaarne tegens andere Regtsgeleerden, byzonder in dusdanige gewichtige zaken zouden adviceren, onderteekent; uit de welke uw Ed. zal kunnen zien, dat de godlooze Regters, niet waardig Regters, maar moorders genoemt te worden, aan de voorz. godlooze moorderye van mynen neef, en de atroce injurie uw Ed. dogter Zara aangedaan, verbeurd hebben lysen goed, zulx dat uw Ed. naar het oordeel niet alleen van de zelve Rechtsgeleerden, maar na het oordeel van alle anderen Rechtsgeleerden en Rechters alhier nieer als genoegzame actie heeft, de zelve injurie, uw Ed. dogter aangedaan, en ook de schade, die zy is lydende, door dien mynen neef, die voor God haren wettigen man en verzorger was, haar zoo boozelyk en moordadelyk by de booswigten is ontroofd; zulks dat alle hare goederen en middelen uw Ed. myns oordeels niet genoeg en behooren te zyn, omme de injurie van uw Ed. dogter te beteren, maar behooren alle 't zelve ook met haar bloed te bekoopen, waaraan uw Ed. de justitie zal voldoen, en daar over by alle de wereld geroemd en geprezen werden, als hebbende gedaan, 't geene een eerlyk Generaal ten exempel van andere diergelyke schandelyke tirannen, en een genercus gemoed over zulken grooten schenderye van zyn eigen dogter behoort te doen. Daar ter

con-

* Koen was drie dagen voor de komst van Speex op Batavia, gestorven.

„ contrarie alle Godzalige en eerlyke luiden niet anders als een afschrik en gruwel van Indiën zullen hebben, en veragtelyk spreken, indien uw Ed. de zake zoo laat henenglyden; gelyk dan alreede op het gerugte, dat uw Ed. de voornoemde uw Ed. dogter van u Ed. had verftooten, zoo erbarmelyk en veragte-lyk daar van gefproken werd; maar ik en kan niet gelooven, dat in een vaderlyk herte oit zoodanige gedagten zouden konnen komen, om niet te helpen, ik laat staan te verftooten, een dogter, die zoo verongelykt is, dat alle vreemde, ja het ganiche geuniceerde land, ook het Ryk van Engeland, en alle menfchen groot en klein daar van weten te spreken, en by meenigte met tranen de grootfte deerniffe daar mede hebben en betoonen.

„ Indien ik daar ware, ik verklare ter goeder trouwe, zoo daar recht waar te vinden, dat ik haar met alle myne mid- delen en vermogen helpen zoude. Ik bidde, dat uw Ed. my believe de vriend- fchap te doen, en haar van mynent we- gen hertgrondelyk te groeten, en te la- ten weten de deerniffe, die ik met haar hebbe, ook de goede wil en overgroot- te genegenheid, omme my over haar onglyk gewroken te zien. En zoo het tot eeniger tyd mogte gebeuren, dat zy uit dat voor haar en my vervloekte land wederom alhier in 't Vaderland komen mogt, dat ik met 'er daad en waarheid haar zoo veel vriendschap en behulp- zaamheid zal doen, als een' oom zyne wetrige nichte doen zoude mogen.

„ En alzo ik zeer bedugt ben, dat ie- mand van die Creaturen, die den godloo- zen Jan Pietersz. Koen oppermoordenaar de laafte reize na Ooft-Indiën hebben gezonden, deze mynen brief zouden mo- gen doen ophouden, bidde ik gansch vriendelyk, dat uw Ed. my met de eer- fte gelegenheid believe te laten weten, of uw Ed. dezen, en de gemelde con- fultatie, wel is ter hand gekomen.

„ Ook bidde ik, nademaal by de moor- dadige fententie de goederen van mynen neef zyn geconfisqueert, dat uw Ed. believe my eens een pertinente staat over te zenden, wat goederen dat dit zyn, en met eenen ook eens te onderftaan, wat goederen myn broeder, Jacob Kort- hoof zalr. heeft nagelaten, daar van wy wel enige, dog geen pertinente verklar- ings en betaling hebben bekomen; waar mede uw Ed. en inzonderheid met de onfchuldige dood van myn neef, en de injurie van uw Ed. dogter wettelyk te doen straffen en beteren, uw Ed. my inzonderheid, en alle onze vrienden en geflachte, ten hoogften tot uw Ed. dien- fte zal verobligeeren, Ik, en de myne,

„ zullen ook niet nalaten by alle gelegen- heid de moordenaars, waar wy de zel- ve zullen konnen vinden, ofte beko- men, te vervolgen, en na hunne ver- dienfte te doen straffen. Uw Ed. zal believen mynent halven te groeten de Heer Antoni van Diemen, mynen goe- den specialen vriend en speelgenoot, in- dien zyn Ed. nog aldaar is, die in zul- ken gevallen uw Ed. van de gelegenheit van de geconfisqueerde goederen, en van de goederen, by mynen broeder zalr. nagelaten, wel goed bericht zal konnen doen.

„ Ik ben van meening geweest de con- fessien en de godlooze proceduren, nef- fens de fententie, met een verhaal van de namen van de Rechters, en de deer- lyke execucie in druk te laten komen, omme voor eerst de fehelmen ten toon te ftellen; maar bevinde 't zelve voor als nog onnoodig, alzo alle de wereld dit moorddadig feit als voor een wonder van wreedheid, by Neerlanders aan twee on- mondige Weezen en getrouwde gelie- ven begaan, in fchuiten, op wagenen, banken, en maaltyden, malkanderen met droeffeniffe verhaalen en vertellen; daar dien Diederik Vlak, die een Krankbe- zoeker van de fraat riep, ten tyde als men het fchaap ter flachtbank leide, door dien geen Predicant, om redenen, wil- de mede gaan, niet vergeten word, nog ook dien deugnitigen pokkigen Fifeaal, daar van ik alle befcheiden en certifica- tien hebbe, en niemand gebrek late ly- den; Dien pokkigen hond moest, ten tyde uw Ed. tedere dogter onfchuldig zoo deerlyk gegeffeld wierd, nog be- toonen wreeder te wezen, als den beul zelve, die gaarne haar wat verfehont hadde.

„ De wrake Gods mogen de moorde- naars niet ontgaan. Den brenger dezès, die my belooft heeft deze getrouwelyk aan uw Ed. te behandigen, bidde ik dat uw Ed. in vergelding en recompense van dien, believe vorderlyk en behul- pelyk te wezen, dewyl zulks dog wel is in uw Ed. vermogen, en my zal daarom ook vriendschap gefchieden, die ik alle tyd na vermogen zal erkennen. Ik hadde, verftaan hebbende met de over- komft van de fchepen de voorz. deer- lyke moord en sehenderye, de goede- ren van alle de moorders doen in arreft nemen, in meening van daar op te pro- cederen, voor zoo veel onze fchade door de confiscatie aanging, maar nade- maal de Bewindhebben ons alhier zoo veel penningen hebben laten volgen, als wy gereeds bewyzen konden, dat onder de confiscatie waren betrokken, te we- ten, 2500 gulden, gekomen van myn broeder zalr. en wy van de reft geen klaar

A°. 1632. „ bewys konden doen, worden ons gra-
 „ den te superfederen, ter tyd wy nader
 „ befcheid hadden, 't welk wy van uw Ed.
 „ verhopen te bekomen, en hebben zulx
 „ de arreften laten te niet loopen, te meer
 „ ook, alzo de moorders eerst moeften
 „ gedaagd wezen, 't welk lang zoude aan-
 „ loopen.
 „ Middelerwylen hopen wy zal den een-
 „ nen ofte den anderen van die fchelman
 „ wel perfoonelyk in onze handen vallen,
 „ 't welk ons 't gereedfte zal zyn omme
 „ haar hunne ftraffe te doen ontfangen.
 „ Middlerwyle zal uw Ed. believeu daar
 „ in de zake zoo veel te doen, als uw Ed.
 „ zal kunnen, 't welk wy uw Ed. toe-
 „ vertrouwen, wenshende uw Ed. ge-
 „ luk en voorfpoed in uw Ed. regceringe
 „ en beftieringe aldaar, ons, nagroetenif-
 „ fe, recommanderende in uw Ed. goede
 „ genade, en uw Ed. bevelende in de be-
 „ fcherming des Allerhoogften.

In Amftterdam den 19 October 1630.

Was ondertekend

U Ed. Dienftw. Vriend en Dr.

B. D. KORTENHOUFF.

„ Myn Heere, indien uw Ed. by faute
 „ van competente Rechters aldaar, met de
 „ zake van reparatie van uw Ed. dochters
 „ eere en vergoeding van hare fchade, die
 „ zy is lydende, door dien haren getrou-
 „ den haar zoo fchandelyk is berooit, niet
 „ kan te rechten komen, en uw Ed. kon-
 „ de raadzaam vinden uw Ed. dogter in 't
 „ Vaderland te zenden, met procuratie van
 „ uw Ed., om hare zaake hier te vervol-
 „ gen, zal ik zeer gaarne haar in alles hel-
 „ pen, en haar tot mynen huize deftrojeren,
 „ 't welke uw Ed. believe by uw Ed. in
 „ confideratie te nemen, en in allen geval-
 „ le geene gelegenheid voorby te laten
 „ gaan: want hier uit voor uw Ed. dogter
 „ met regt groot voordeel en eere, en voor
 „ de moorders onverwinnelyke fmaad,
 „ fchade en fchande is te haalen, en zal
 „ uw Ed. ook niet anders als tot eere kon-
 „ nen ftrekken: want de injurie van uw
 „ Ed. ook te onlydelyk groot is.
 „ Ik bidde vriendelyk, dat uw Ed. my
 „ dog believe befcheid te laten weten, of
 „ deze uw Ed. wel inhandigd, en wat by
 „ uw Ed. in de zaak gedaan mag zyn, of
 „ wat uw Ed. voornemen is daar inne te
 „ doen. *Vale.*

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

H E N R I K B R O U W E R.

Het leven
 van de
 Heer
 Opper-
 landvoogd
 Henrik
 Brouwer.

WAar deze Heer geboren zy, blykt my
 niet, hoewel ik geloove dat hy een
 Amftdammer is geweest.

Hy moct al vroeg, en nog eens als Com-
 mandeur of Bevelhebber over een vloot,
 na Indiën uitgevaren zyn, aangezien de
 Heer Oppergebieder Rcinfst, op zyn uit-
 reizc, in 't voorby loopen Iha da Brava,
 een der zoute Eilanden, in November A°.
 1613 aandeed, om te zien, of de Heer Be-
 velhebber Henrik Brouwer ('t geen onge-
 twyfeld deze zelve is) daar brieven aan
 land gelaten had; dog heb nergens zyn
 verdere loop in Indiën kunnen nafpeuren.

A°. 1613 komt hy in Japan als het twee-
 de Opperhoofd voor, die A°. 1614 door
 de Heer Specx daar weer vervangen wierd.

Naderhand bleek my, dat hy A°. 1617
 al Bewindhebber tot Amftterdam was.

Uit de fchriften van de Heer Aitzema
 zie ik onder A°. 1632, of een weinig te
 voren, dat hy toen nog Bewindhebber der
 Ooft-Indifche Maatfchappy, en dat hy uit

het midden der Heeren Bewindhebbercn,
 en uit hunnen naam na Londen gezonden
 geweest is, om over de gefchillen tuffchen
 de Engelfche en onze Maatfchappy te
 handelen. Hoe de Engelfzen op hem, kort
 na die behandeling na Indiën gezonden,
 als hadde hy in de zaak van het Eiland
 Poelo Rhun ter quader trouw gehandeld,
 verbitterd geweest zyn, en wat zy daar
 over verder geeifcht hebben, hebben wy
 reeds in de befchryving van Banda, en
 des zelfs Eilanden, gezien.

Het is zeker, dat hy tot zyn vertrek
 toe nog Bewindhebber geweest zynde, in
 Maart 1632 met het fchip Zutfen als Op-
 pergebieder van Indiën, met zyn Gemal-
 lin, een dogterken van 2 of 3 jaren, en
 2 dienftmaagden, in gezelfchap van de
 fchepen Delfshaven, en de Leeuwin uit-
 voer, en op dit fchip waren 298 zielen,
 en op het zelve Schipper Nicolaas Braun,
 ook voor met hem de Koopman Henrik
 Kreyvenger uit; en hy quam met dien bodem

scilicet datus ad officium *I. L. L. L.*

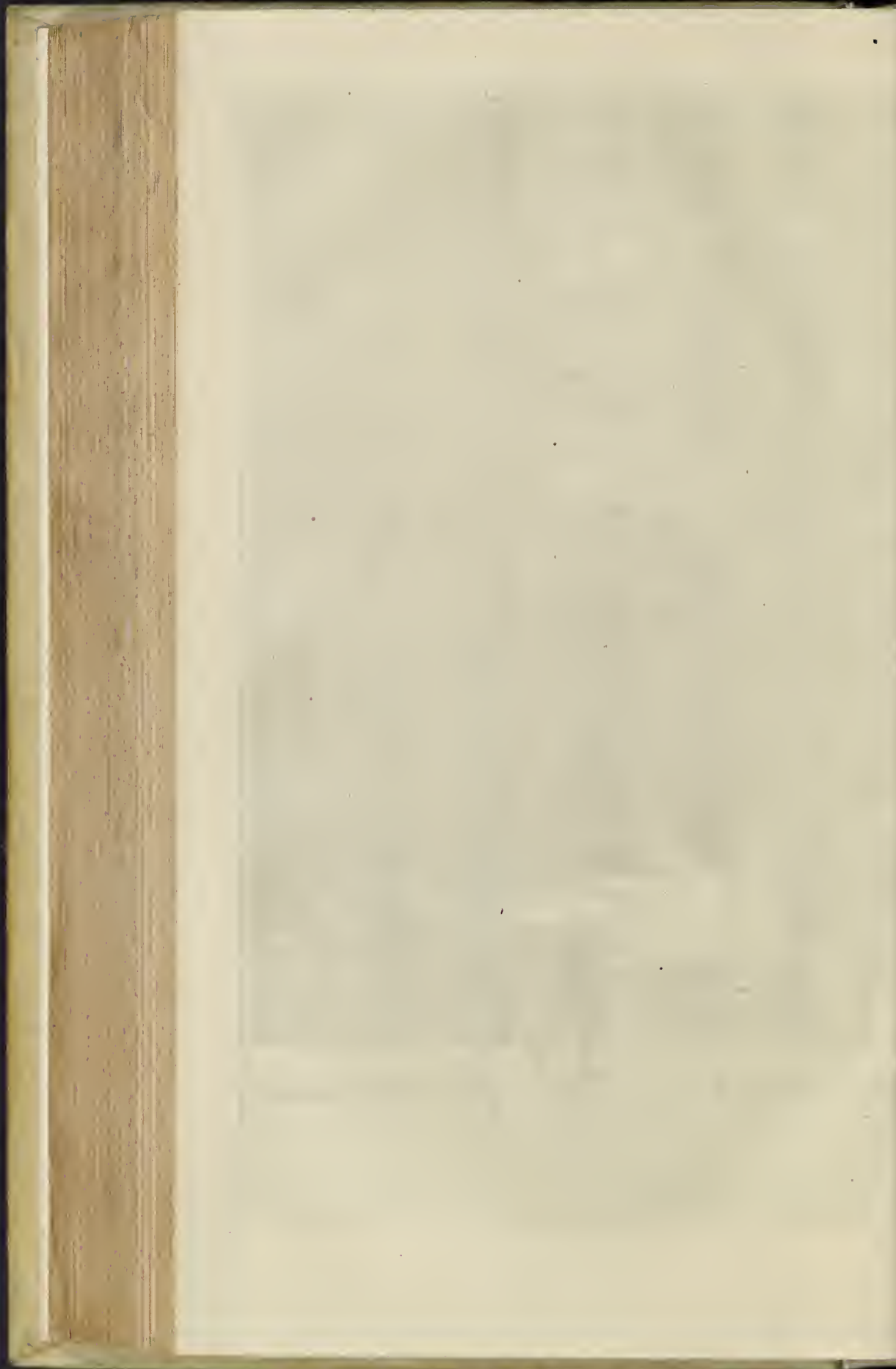
HENRIK

BROUWER

Gouverneur General
van Braam - G. onder de Linden

van Nederlands Indien
Com Privileg.

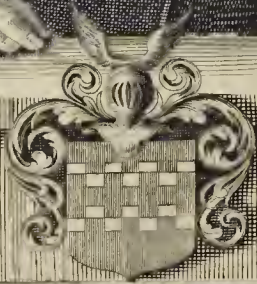

M. Dulae Delincauit ad effig.

A. Logman sculp.

ANTONIO
Gouverneur General

VAN DIEMEN
Van Nederlands Indien.

1636, den 5 September ter Reede van Batavia, en verving den 7 dito den Heer Specx in 't Opperbewind.

Gedurende het opperbefier van dezen Heer, weet ik niet, dat eenige veroveringen gedaan, of eenige aanmerkenswaardige zaaken, dan die van Poelo Rhun, de Engelsche Maatschappy rakende, voorgevallen zyn, maar alleen, dat hy als een wys, voorzichtig, en zeer gematigd Heer 't veroverde bewaard, den handel na zyn vermogen voortgezet, en zich byzonder bemind gemaakt heeft.

Hy heeft 3 jaaren, 3 maanden, en 24 dagen, dat aanzienlyk ampt van Opperlandvoogd van Nederlandsch Indiën met veel lof bediend, is op den 31 December 1637. (hoewel andere dit stellen den 1 Januarij 1636.) door den Directeur Generaal van den koophandel, en eersten gemeenen Raad van Indiën tot Batavia, den Heer Antoni van Diemen, vervangen, en heeft daar op de reize na het Vaderland op den 4 January 1636. met het schip Nieuw Amsterdam, en eenige andere schepen (alzo die vloot van dit jaar 8 bodems sterk wierd) ondernomen, die hy ook behouden aldaar gebragt heeft.

Hy hangt in de groote vergaderzaal tot Batavia met zwarte kleedren, met een befje daar op, en Ponjetten op de mouwen uitgeschilderd, gelykende veel eer een bedienaar des Goddelyken woords; als een Oppergebieder van Indiën, ten waare men dat aan den gouden riem om zyn middel, en aan zyn bevel-staf, merkte.

Hy was grys van hoofd, had een langen en breedten gryzen baard, was lang van

knevels, ryzig van gestalte, redelyk gezet van lichaam, zwart van oogen, en nog redelyk bloozende en kloek van wezen, verbeeldende in allen deelen een zeer agtbaar Heer, na giffing 57 of 58 jaaren, toen hy vertrok, oud, hoedanig wy zyn Ed. hier by de letters QQ ook afbeelden.

Wy hebben op dezen Heer ook dit vers gemaakt, waar in wy meenen, dat hy ten naaften by wel getroffen is.

*Het vriendelyk gelaat, met agtbaarheid
gepaart,
In BROUWER ongemeen, geeft deftigheit
aan 't wezen,
En 't groot beleid is uit de gryze kruin te lezen.
Gelukkig land, van dien Bewinds-Heer cit
bewaard;
Te waardiger gekeurt het oog op hem te we-
sten.
Als hoofdgebieder van het Oosten en het We-
sten.*

F. V.

Na dat hy uit Oost-Indiën was in Holland gekomen, is hy weer als Oppergebieder van West-Indiën met eenige schepen, om nevens den Heer Herkmans, zyn vervanger, en tweede, zekeren aanslag in Chili, in West-Indiën, uit te voeren, Ao. 1642. door de West-Indische Maatschappy uitgezonden, en ontrent het midden van Ao. 1643., op dien tocht in of ontrent Karel Mappa overleden, dat hy veroverd, en verbrand had. Zyn ingewant is aldaar in Brouwershaven, en zyn lichaam in Baldivia begraven.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

A N T O N I V A N D I E M E N.

Deze Heer is geweest de negende Opperlandvoogd van Nederlandsch Indiën.

En is geboren te Kuylenborg, alwaar zyn Vader Borgemeester was, zyne Moeder was, Juffrouw Elisabeth Hoevenaer, en zyn Moeders Vader Raadsheer te Kuylenborg.

Zyn Ed. is getrouwt geweest met Juffrou Anna van Aalst, by de welke zyn Ed. geene Kinderen heeft gehad, deze Mevrouw van Diemen gerepatriert zynde; is getrouwt met de Heer Gysbert van der Ho-

lack, gecommiteert geweest in 't Collegie van Haar Hoog Mog. de Staten Generaal.

Met wat Schip, van wat Kamer, of op wat tyd hy uytgevaren zy, is my onbekend; dog men heeft my bericht dat zyn Ed. als een der lage Krygs-Officieren in Indiën verschenen zy.

Hy was een ongemeen gaauw en schranderman, die een schoone pen voerde, en een heerlyke styl in 't opstellen van zyn zaken had.

Ao. 1636. Hy maakte zich als zoodanig ten eersten al by het schryven van verzoek-schriften voor deze en gene Soldaten bekend, die men zoo fraai en eierlyk opgesteld vond, dat de Heer Oppergebieder van dien tyd goedvond hem in zyne geheyme schryfkamer als klerk te gebruiken.

Eenigen tyd daar na wierd men om een algemeen Boekhouder verlegen, en men raakte hier ontrent zoo in het naauw, dat men zich genoodzaakt vond met de trom telaten rond slaan, om te zien, of er iemand onder de Soldaten, of onder de andere borsten was, die zyn dienst daar toe wilde aanbieden.

Men vond 'er geen, dan hem alleen, die 'er toe bequaam was, gelyk hy ook zynen dienst daar toe niet alleen aanbod, maar dat ampt zoo wel tot genoeg van zyn oppergebieders waarnam, dat hy daar op ten eersten Koopman, en kort daar na algemeen Boekhouder wierd.

Niet lang daar na wierd hy Raad van Indiën, en A°. 1625 komt hy al als ordinaris Raad voor, gelyk blykt by een besluit van de Heeren zeventien van den 15 April 1626., waar by zy de hooge Regeering van Indiën aanlehven, dat 'er voortaan maar agt gemeene Raaden wezen zouden, van welke 'er vier vast op Batavia blyven, en vier zich in de Buitenlandvoogdyen moesten ophouden, mits dat de Heer Jacques l'Heremite als negende boven 't getal zyn zoude, zoo hy op Batavia mogt komen te verschynen; dog hy quam in de Zuid-zee in 't Callao de Lima te sterven.

Onder deze agt gemeene Raaden komt de Heer van Diemen als de zesde in rang voor, in welke bediening hy tot A°. 1630. gebleven, gelyk hy in dat zelve jaar dus als Zeevoogd van een vloot na 't Vaderland vertrokken, en daar behouden in October 1631. aangeland is.

Hy moet egter niet lang in 't Vaderland gebleven, maar in dat zelve, of wel in het volgende jaar 1632. in die zelve rang weer uitgekomen zyn, alzoohy den 7 September al weder op Batavia was, en in het laatste van 't zelve jaar Directeur Generaal wierd.

Hy werd
A°. 1636.
negende
Opperland-
voogd.

Hy bleef dit tot in 't laatste van A°. 1635. of wel tot den 1 Januari 1636, wanneer hy als negende Opperlandvoogd van Indiën, in plaats van de Heer Brouwer, voorgesteld wierd.

Wat hy in de eerste jaren van zyn bestier, A°. 1637 en 1638. in Amboina verricht heeft, hebben wy onder de stoffe van die Landvoogdy aangewezen, en aldaar getoont, wat verbond hy met Hhamza, Koning van Ternate, gemaakt heeft.

A°. 1637. wierd de handel op Tonkin onder zyn oppergezag ondernomen.

A°. 1638. is by zyn tyd Punto Gale op 't Eiland Ceilon door den dapperen Wil-

lem Jacobszoon Koster den 13 Maart, gelyk Batialeo door de Heer Adam Weiserwold den 18 April, Trinquenemale A°. 1639 door de Heer Kaan, en Nigumbo den 9 February 1640. door de Heer Philip Lucaszoon, algemeen Bestierder van den handel van Indien, veroverd, welke Heer Lucaszoon zegepralende na Batavia komende, op die reize stierf, en by zyn komst op Batavia zeer statelyk begraven wierd.

Vorder is onder 't oppergezag van de Heer van Diemen de beroemde stad Malakka, A°. 1641. door den Bevelhebber Miine Willemszoon Kaartecoc, en den Sergeant Majoor, Joannes Lamotius, den 14 January, en eindelyk Nigumbo nog eens A°. 1644 (alzoohy den 8 November 1641. door de Portugeezen hernomen was) door de Heer François Caron, ordinaris Raad van Indien, en Opperbevelhebber van de krygs magt der E. Maatschappij aldaar, ingenomen.

A°. 1640. is by zyn tyd de kruis-kerk, en de kasteels-kerk, tot een zonderling cieraad der stad Batavia, gebouwd.

A°. 1642, den 12 Augustus voer Abel Tasman als Hoofd van twee sehepen na het Zuidland, van welke reize wy nader onder de stoffe van Banda spreken. Ook is zyn naam op dat land, als van Diemensland, bekend, gelyk men in de kaart zien kan.

By 't aanvaarden van het opperbestier komt hy my als een man van 42 of 43 jaren voor. Hy zag 'er (zoo aan zyne beeltenis in de vergader-zaal van haar Edelheden hangende, en hier, daar wy hem by de letters R. R. vertoonen, te zien is) zeer fris, byzonder rood, wat rond en kort van wezen; dog zeer levendig van gezicht uit; hoewel hy aan 't linker-oog een ongemak scheen te hebben.

A°. 1644. zond hy den Heer Maatziiker als Gezant na Goa, om met den Portugeeschen Onderkoning van Indien over de vrede, ingevolge van de goedkeuring A°. 1641. in 't Vaderland met den Gezant van Portugal, Tristao de Mendosa Furtado in den Hage den 12 May voor tien jaren gesloten, en den 2 October 1642. per 't schip de Salamander in Indien overgebracht, te handelen.

Hy is de eerste gewest, die een begin gemaakt, en de gronden gelegd heeft, om uit de Placaat-boeken van Batavia de Batavische Statuten (dat algemeen en heerlyk Recht-boek van Indien, waar na alle vonnissen alomme in het Oosten uitgewezen werden) op te stellen, dat nad-riand by de Heer Maatziiker vervolgt, en, zoo verre hy toen komen konde, voltoit is.

Hy wierd A°. 1645. ziek, ontbood de Heeren Raaden van Indien voor zyn bed, alwaar op den 12 April dit besluit by de Heeren van de hooge Regeering genomen wierd:

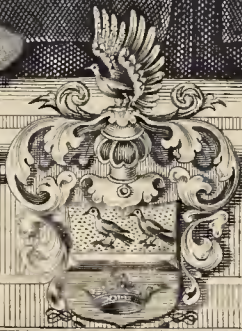

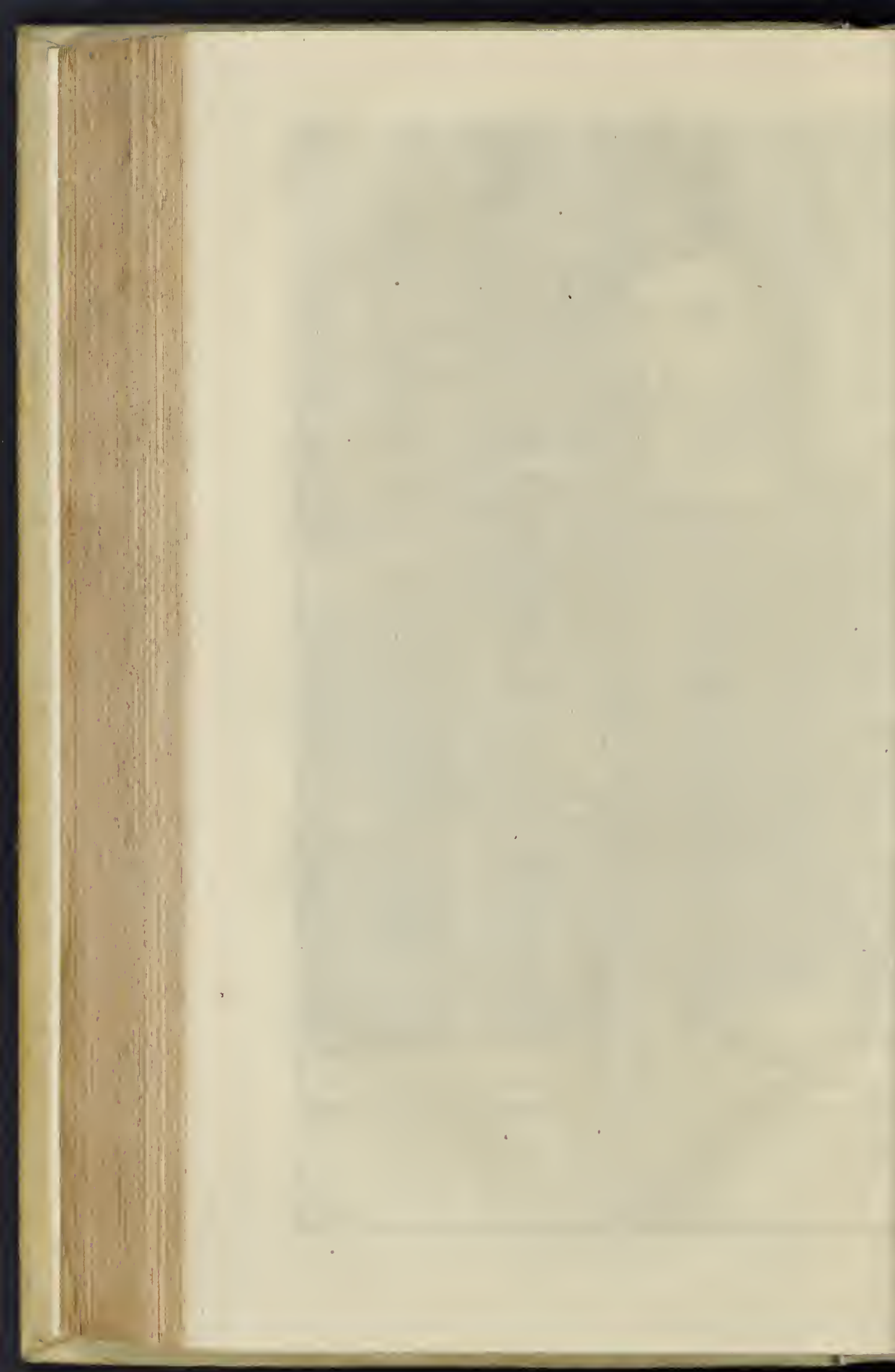
and ed. 1716.

D. L. Sijman sculp.

CORNELIS
Generaal

VAN DER LYN
Van Nederlands Indië

„ Zyn Edelheid, de Gouverneur Ge-
 „ neraal, Antoni van Diemen, door de
 „ bezoekende hand des Heeren in ziekte
 „ zoodanig verzwakt, dat hy alleenige da-
 „ gen *de koy* heeft moeten houden, en da-
 „ gelyks zieh nog zwakker bevindende,
 „ doet den Raad, bestaande in de navol-
 „ gende Heeren, voor zyn Ed. bed by
 „ een konen, als, de Heer Kornelis van
 „ der Lyn, Joa Maatziiker, Salomon
 „ Zweris, Simon van Alfen, en den ge-
 „ heimfchryver Pieter Mesdag. Zyn Ed.
 „ voor eerst 't nodig gedane in den dienst
 „ der E. Maatschappij op 't hoogste aan-
 „ bevoelen hebbende, accordeerd, en ar-
 „ restceert met eenparig goetvinden van
 „ de andere Heeren, dat na zyn Ed. af-
 „ lyvigheid den Heer Kornelis van der
 „ Lyn, ondr den titel van President van
 „ de Raaden van Indiën 't oppergezag over
 „ alles, en dat de Directeurs-plaats tot na-
 „ der goetvinden van de Heeren in Hol-
 „ land zal werden gediffereerd, mitsgaders
 „ dat den Raad onder de concluderende
 „ stemmen met de Heeren extraordinaris
 „ Raaden van India, Salomon Zweris,
 „ en Simon van Alfen, zal werden ver-
 „ sterkt.
 „ Zoo avaneert ook zyn gemelde Ed.
 „ om de langdurige goede diensten, den
 „ Secretaris, Pieter Mesdag, tot extraor-
 „ dinaris Raad van Indiën met 200 guld.
 „ ter maand, en een driejarig verband, om,
 „ gelyk de twee andere Heeren, Salo-
 „ mon Zweris, en Simon van Alfen, sct-
 „ fie in Raade van Indiën te hebben; dog
 „ alles op approbatie van onze Heeren Ma-
 „ jores.

Batavia den 12 April 1645.

Hy verzogt ook, by nader vergadering
 van den 14 dito, de meening en 't gevoe-
 len der Heeren ontrent het verblyf van zy-
 ne Gemalinne by zyne aflyvigheid te mo-
 gen weten, waar op haar Edelheden een-
 parig geantwoord hebben, dat haar Edel-

heid het zelve gebruik van de wooning van
 zyn Edelheid, even als by zyn Edelheids
 leven, zoo lang genieten zal, tot dat haar
 Edelheid na 't Vaderland vertrekken, of
 tot dat 'er by de Heeren Majores een an-
 der Generaal gesteld zal zyn.

Hy stierf den 19 April, na dat hy 9 ja-
 ren, 3 maanden, en 19 dagen 't opperge-
 bied van Indiën met zeer veel lof waarge-
 nomen, en 40000 ryxdaalders, tot het ma-
 ken van een nieuwe kerk, by zyn laatste
 wil nagelaten had.

Hy wierd den 22 dito in de Holland-
 se kerk agter 't gestoelte der Predikan-
 ten begraven, alwaar zyn wapen boven 't
 zelve te zien is.

Zyne diensten, aan de E. Maatschap-
 pij in 't uitbreiden van hunnen staat en
 maect in 't Oosten bewezen, verdienen
 veel meer, dan dit ons gering vers, op
 hem hier ter neder gesteld, uirdrukt.

VAN DIEMEN, zoo beroemd in 't Oo-
 sten, dook hier nêr;
Dog leeft in Ambon, als een wakker Held,
en onder
De grootste mannen van zyn eeuw, gelyk een
wonder,
Van ouds bekend door zyn weergadelooze
veer.
In 't Oosten zal men op zyn beldendaden roe-
men,
Zoo lang men Ceylon, en Malakka, daar zal
noemen.

F. V.

Zyn weduwe, Mevrouw N. van Aalst,
 is nog dat zelve jaar, na dat zy den 20 No-
 vember aan de Hollandse kerk een fraai
 tafel-kleed, en twee servetten, nevens 200
 ryxdaalders geschonken had (gelyk uit de
 kerklyke beiluit-boeken van dat jaar blykt)
 onker de vlag van de Heer Maximiliaan lo
 Mair na 't Vaderland vertrokken, en men
 wil, dat zy naderhand met de Heer Con-
 stant, gewezen Directeur in Perfiën, die
 toen mede na 't Vaderland ging, getrouwd zy.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Kornelis vander Lyn. Zyn afbeelding. Het
 leven van de Heer Opperlandvoogd Karel Reynierszoon. Zyn afbeelding. Het
 leven van de Heer Opperlandvoogd Joa Maatziiker. Aardige trek aan de Heer Hulst
 door zyn Ed. gespeeld. Zeldzame aanspraak van Schipper Springer. Zyn won-
 derlyke droom. Zyn huwelyk met de weduwe van de Heer Cos, verloofde bruit van
 de Heer Joa van Dam. Wonderlyke trek door zyn Ed. aan zyn Gemalin gespeeld.
 Geestig middel van zyn Edelheid, om altyd te konnen weten, wat de klerken in de ge-
 heime schryfkamer deden. Een slegte trek door zyn Edelheid aan verscheide Raaden
 by de Heeren zeventienen gespeeld. Grootte zaken door zyn Edelheid verricht. Brief
 des Abyssinschen Keizers aan zyn Edelheid A°. 1675. Zyn afbeelding. Van wat Gods-
 dienst hy was. Zyn bloedvrienden. Zyn dood, en nalatenschap.

HET

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

K O R N E L I S V A N D E R L Y N.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Kornelis van der Lyn.

DEze Heer is de tiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was te Alkmaar in Noord-Holland, geboren.

Met wat fchip, op wat tyd, in wat bediening, of van wat kamer hy uitgevaren zy, blykt my nergens.

In 't jaar 1632 tot 1636 den 18 January, komt hy my allereerst als algemeen Boekhouder voor.

Hy trad A°. 1640 als Directeur Generaal in de plaats van de Heer Lucaszoon, op, zynde al eenigen tyd van te voren gemeen Raad van Indiën geweest.

Hy bleef algemeen Bestierder van den handel van Indiën tot A°. 1645 wanneer hy, volgens 't voornoemd besluit, voor 't bedde van de Heer van Diemen genomen, den 19 April als voorzitter van de Raaden van Indiën opgetreden, gelyk hy A°. 1646 den 10 October in 't Vaderland tot tiende Opperlandvoogd van Indiën door de Heeren zeventien aangefteld is.

Hy heeft, myns wetens, niet veel van belang, gedurende zyn opperbewind, verricht, alzo 'er in zyn tyd niet veel voorgevallen is, dan alleen, dat ik zie, dat hy A°. 1646 den 24 September een verbond met Soefoehonan Ingalaga, Keizer van Java (zynde 't eerste van alle Javaansche verbonden) gemaakt heeft.

Het eenig gedenkteken, dat ik van dien Heer op Batavia vinde, is, dat ik zynen naam, C. VANDER LYN, boven de poort van des Opperlandvoogds paleis (gelyk wy dat in des zelfs beschryving al aangehaald hebben) rondom het merk der E. Maatschappy uitgehouwen vind, waar uit ik vast stelle, dat hy het zelve, of altoos die poort heeft laten maken.

Hy regeerde 5 jaren, 8 maanden, en 1 dag, lei zyn ampt den 7 October 1650 zeer misnoegt (zoo men my bericht heeft) neder, om dat de Heeren zeventien den Directeur, of Opperbestierder van den handel van Indiën, de Heer François Caron, een man, die de E. Maatschappy zulke aanmerkelyke diensten, zelf met het uiter-

ste gevaar van zyn leven, in Japan, en elders, gedaan had, zoo maar los opontboden: want, voegde hy daar by, ontbieden de Heeren dezen man op, die een van de bequaamste van gantfch Indiën is, en die veel meer, dan ik, verdient heeft, zy zouden dat met veel meer reden dan ook my konnen doen, om het welke niet af te wagen, ik het beter keure mynen dienft nu met eenen neder te leggen, en met dien Heer, mynen zoo zeer mishandelde vriend, maar mede na 't Vaderland te gaan: gelyk hy dat ook gedaan, en de reize eigentlyk, met zyn Gemalin, Mevrouw Livina Poeth, en den Heer Caron, op het fchip de Princes Rojaal, na Holland eerst den 20 January 1651 ondernomen heeft, alwaar hy, behouden aangeland zynde, nog vele jaren in zyn vaderlyke stad, het ampt van Burgermeester bekleed heeft, zonder dat ik wete in wat jaar zyn Edelheid overleden is.

Hy hangt mede in de vergaderzaal van zyn haar Edelheden, uingefchilderd met een hoed op 't hoofd, met een befopen zwart kleed met goude knopen, met de handschoenen in zyn linkerhand, en met een draagband om, hoedanig wy hem hierby de letters S. S. vertoonen. Hy schynt my daar nog een fris, jeugdig Heer, en niet boven 43 of 44 jaren oud te zyn.

Wy hebben op dezen Heer ook dit vers hier bygevoegt:

*Het eereelyk gemoed, en de omgekreekte deugd,
Vertoont zich ongemeen wel in het achtbaar wezen*

Van VANDER LYN, die, schoon tot de oppermagt gerezen

Van Indiën, het zelf verliet met veel geneugt.

*'T was om zyn vriend, Caron, te volgen,
en te dekken,*

En anderen op dit fpoor tot trouw mede op te wekken.

F. V.

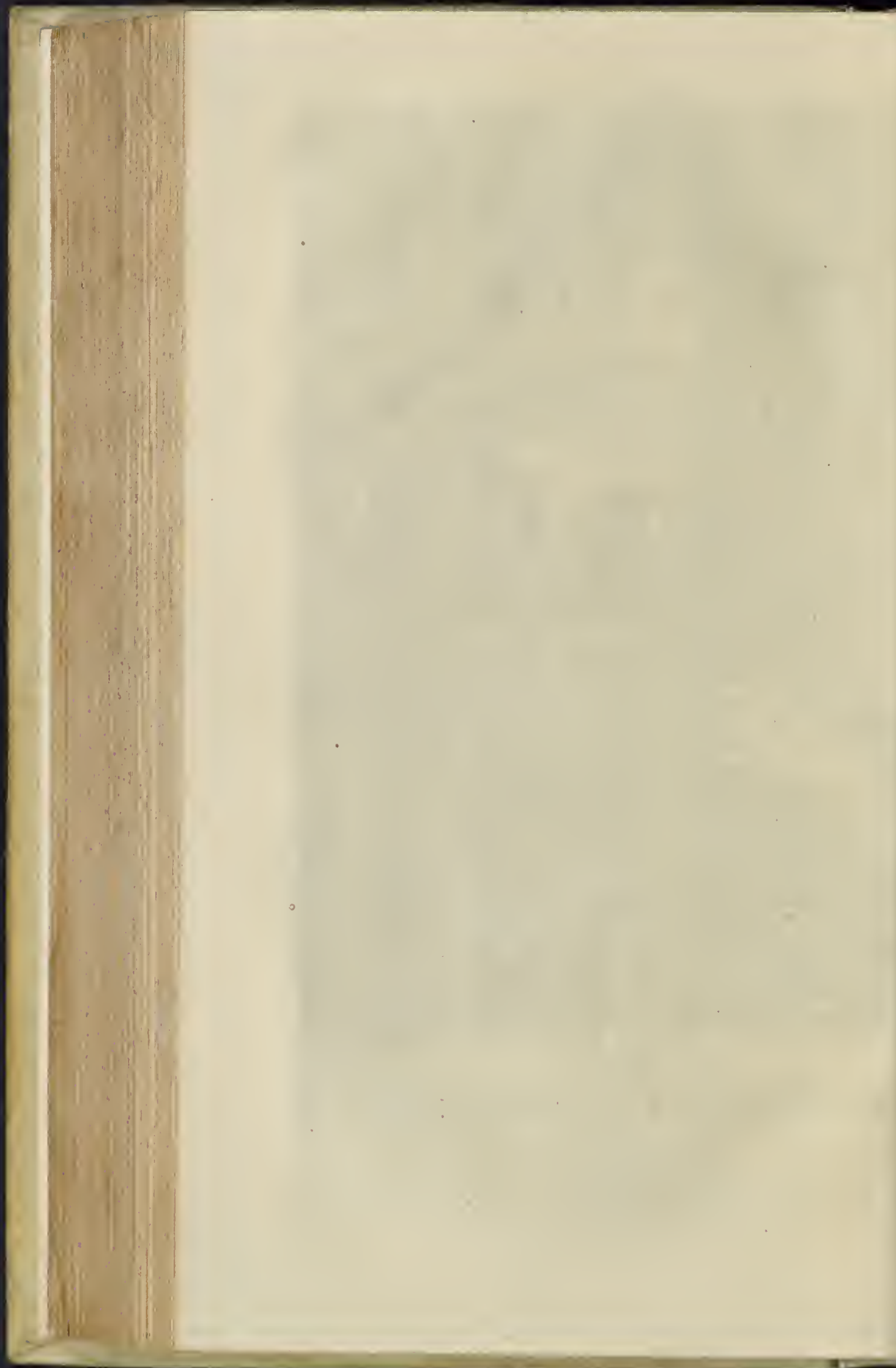
En. ad effig.

CAREL
Gouverneur Generaal

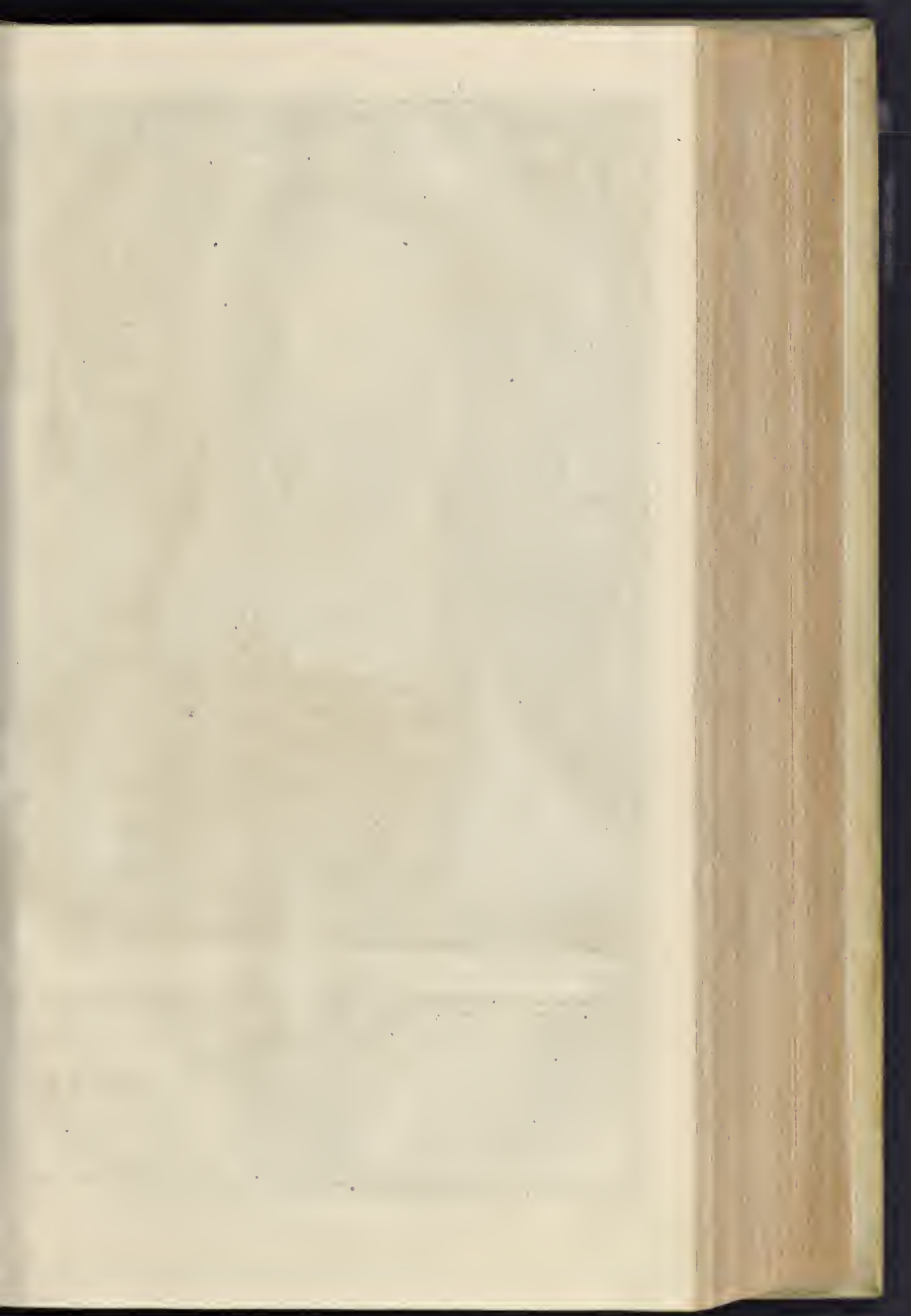

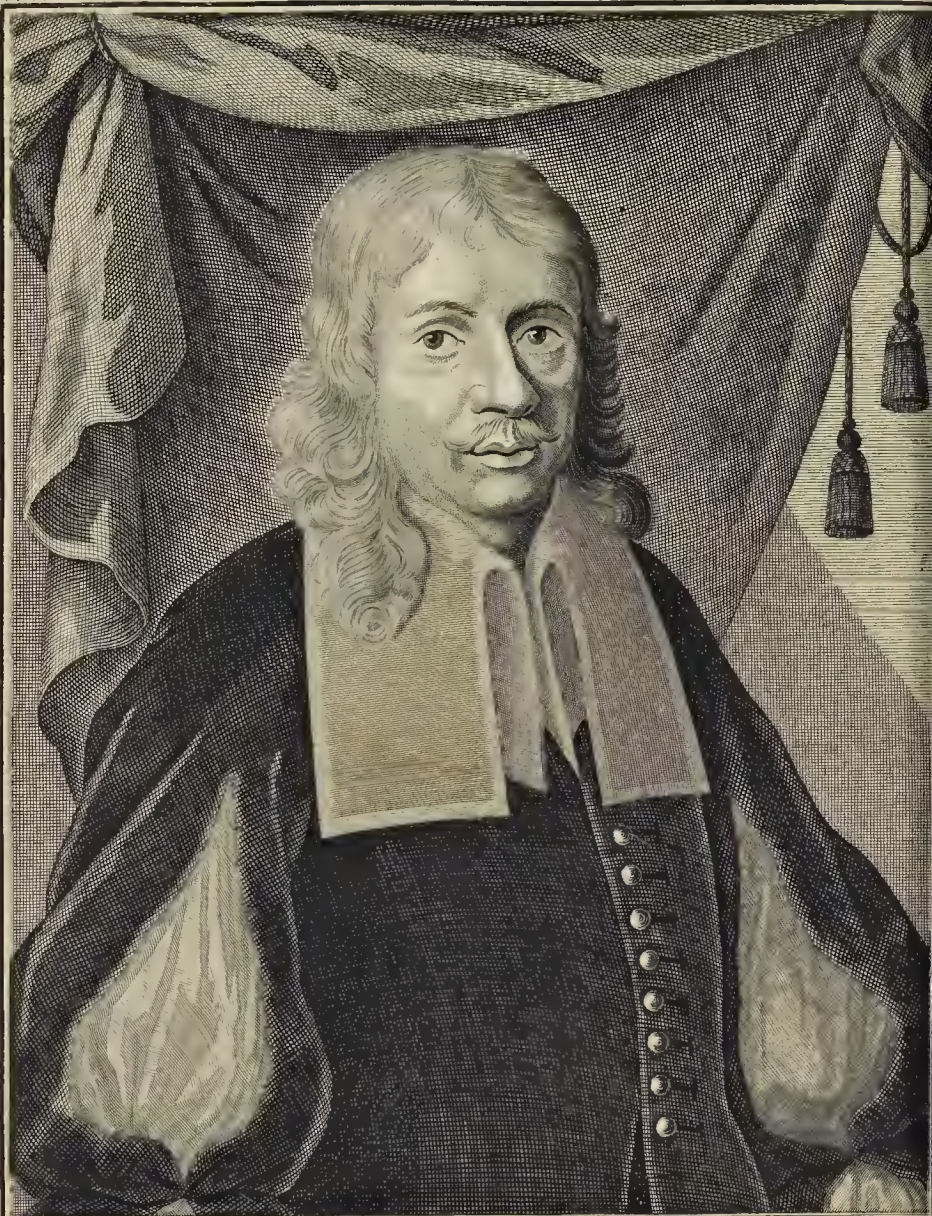
RYNIERSZ
van Nederlands Indien

J. v. Braam et G. O. Linden exc. cum Privil.

M. Balen delineavit ad offic.

Dirk Jongman sculpsit.

IOAN MAAT

Gouverneur Generaal

SUYKER

Van Nederlands Indiën

et leven
nde Heer
pper-
ndvoogd
an Maat-
ziiker.

Deze Heer is de elfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was te Amsterdam geboren.

Met wat schip, of in wat bediening zyn Ed. uitgekomen is, blykt my nergens. Ook komt hy my in de openbare papieren van de Ed. Maatschappy allereerst Ao. 1636 en 1637 als Landvoogd van de kust van Choromandel, Ao. 1640 als ordinaris Raad van Indiën, en Ao. 1646 als voorzitter van Schepenen, tot den 8 Juny 1647, voor.

Den 7 October 1650 trad hy, by het vertrek van de Heeren vander Lyn en Caron te gelyk na 't Vaderland, als eldte Opperlandvoogd van Indiën op.

Hy was te dier tyd ontrent 47 of 48 jaren oud, komende dit met zyne beeltenis, zoo als wy die hier by de letters T. T. vertoonen, zeer wel overeen, alwaar hy in 't zwart, met een mantel om, met een hoed op, en niet een besen ponjetten aan, verbeeld staat.

Hy was zwart van hair en oogen, blank van wezen, wat dik van neus, en van een fraaje gestalte.

Den 13 Maart 1651 wierd onder zyn Ed. besloten, om de Chineeze en Moorze Tempels te doen afbreken, dat den 9 October weer in duigen raakte, hoewel 't den 27 November weer goed gevonden wierd. En Ao. 1652 maande zyn Ed de Predikanten (het eenigste geval, dat my voorkomt) ernstig tot bekeering der Chineezen aan. Dat een van de beste besluiten is, onder zyn Ed. genomen.

By zyn opperbeftier, dat maar 2 jaren,

5 maanden, en 7 dagen duurde, is weinig van belang voorgevallen, dan alleen, dat hy met deze en gene Vorsten eenige verbonden heeft gemaakt, waar onder dat met Mandarsjah, Koning van Ternate, wegens 't uitroejen van alle de nagelen in zyn Ryk, geenzins van de minsten is.

Hy heeft geen levens-tyd gehad, om groote zaken te konnen verrichten, behalven dat hy ook door zeker gebrek daar in zeer verhinderd is.

Men zegt, dat hy, Opperlandvoogd zynde, getrouwd is met Justifrouw de Witt, over welke hy Ao. 1634, Landvoogd op de kust van Choromandel zynde, als gevader ten doop gestaan had.

Hy stierf den 18 May 1653, zynde ruim vyftig jaren oud, en is begraven in de Hollandze kerk, alwaar zyn wapen boven de bank der Schepenen, na dezyde der Weesmeesteren, te zien is.

Wy hebben ook dezen Heer met dit ons gering vers op zyn Tombe willen vereeren.

*Hier ziet gy de Oppervoogd REINIERS-ZOON, die wel eer
Door 't slaven van 't verbond de barsze Ternataanen,
En kunnen Vorst-bewoog, die schoone weg te baanen,
Om de Oofter-Maatschappy alleen te maken Heer
Van al de nagelen, waar door zy geen gebuuren
Meer heeft te vreezen, en de laster kan verduuren.*

F. V.

et leven
nde Heer
pper-
ndvoogd
an Maat-
ziiker.

Deze Heer is de twaalfde Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, en (zoo ik niet beter wete) een Amsterdammer van afkomst, hoewel zyn meefte vrienden te Haarlem woonen.

Hy wierd (zoo uit de penningen, by zyne begraaftenis omgedield, bleek) den 14 October 1606 geboren.

Hy quam Ao. 1636, met het fchep de Prins Willem, als Raad-Penfionaris uit.

Ao. 1638 komt hy als Baillu van Batavia voor, dat hy tot den 11 January 1640, nevens eenige andere Ampten, waarnam, in welk jaar hy ook ordinaris Raad van Indiën wierd.

Pp

In

A°. 1653.

In deze bediening is hy A°. 1644 als Gezant van de E. Maatschappy na Goa afgevaardigd, om te zien, of hy met den Onderkoning, den Grave d'Aveiras, de vrede zou kunnen treffen, gelyk hy dit zeer gelukkig, en byzonder voordeelich voor ons gedaan heeft.

In dit zelve jaar heeft hy als voorzitter in 't Gericht over de verfoejelyke zaak van de Heer Justus Schouten, extraordinaris Raad van Indien, die over Sodomie gestraft wierd, gezeten. Ik hebbe verscheidene besluiten, daar over by haar Edelheden genomen, gelyk ook het vonnis onder my, dog heb best gekeurt, om die zonde te bedekken, daar af niets te berde te brengen.

Ao. 1646 ging hy als Landvoogd na Ceilon, daar hy tot A°. 1650 bleef, gelyk wy onder die stoffe zullen aanhaalen.

Pas na zyne komst op Batavia, als hy algemenc Bestierder van den handel, of tweede van Indien, by het vertrek der Heeren vander Lyn, en Caron, geworden was, gaf hy den 18 January 1651 een zeer heerlyk Advys wegens de Nederlandze Colonie, ofte een volkplanting van Hollanders in Indien, het gene wy, uit vrees van te langdradig te zullen zyn, best-keuren hier uit te houden.

Hy bleef Directeur Generaal tot den 18 May 1653, wanneer hy, in plaats van den overleden Heer Karel Reimierszoon, twaalfde Opperlandvoogd van Indien wierd.

Hy was toen een Heer van 47 jaren, en is de grootste en wyfste Oppergebieder van Indien geweest, die de Nederlandsche Maatschappy oit heeft gehad, gelyk 'er ook geen voor of na hem, zoo lang, als zyn Ed. geregeerd heeft.

Onder zyn opperbestier is Ceilon voor het grootste gedeelte, mitsgaders de kust van Malabar, en Macassar, veroverd.

Hy is het ook geweest, die van alle de vorige Placcaten, op de gronden, by de Heer van Diemen gelegd, niet alleen een ordentelyk Placcaat-boek, maar uit de zelve een t'zamentrekzel gemaakt, en daar uit de Statuten van Batavia, dat heerlyk werk, en het enig Recht-boek van Indien, waar na de Gerichts-zaken alomme in 't gebied der E. Maatschappy uitgewezen werden, opgesteld, en tot zyn tyd toe voltoit heeft; een werk, dat wy mede bezitten, nevens de placcaten van Batavia, al zeer na tot onzen tyd toe.

Hy is het ook geweest, door wien uitgevonden, en ingevoerd is, om aan de dienaaren der E. Maatschappy, in plaats

van honderd, maar vyf en zeventig gulden, te betaalen, zonder die lieden toen daar by te kort te doen, om dat men hen toen in Bankdaalders, en Spaansche maten (of stukken van agten) die 25 en 30 ten 100 oppgeld deden, betaalde; dog dat verschild zeer veel by de betaling, die men tegenwoordig aan de dienaaren doet, aan welke men, by voorbeeld, nu 100 gulden ter maand belooft, hoewel men hen niet meer als 75, in een foort van geld, dat geen oppgeld ter wereld doet, betaalt, dat tot een merkelyk nadeel derzelve, en een wyze van betaling is, die wel hier uitgesproken, dog, met 'ertyd van een anderen aard geworden zynde, nu ook anders, dat is zoo, als men de menschen nu aanneemt, en volgens die belofte behoort betaalt te werden.

Ik heb wel hooren zeggen, dat dit middel, eerst door de Heer Maatziuker uitgevonden, ter plaatze daar 't behoort (te weten by haar Hoog Mog:) goedgekeurt is, om dat daar by niemand verkort wierd; maar kan niet begrypen, hoe met de bilykheid overeenkomt, en wat regt men in Indiën daar toe heeft, om de dienaaren 25 ten 100, daar in 't land zynde, af te trekken, en dan nog tegen hun wil half geld en half goed (daar zy zekerlyk nog op verliezen, en tegen hun eed aan, mede handel dryven moeten) te geven.

Deze Heer Maatziuker was een looze en doortrapte vos, waar van hy al verscheide zeldzame voorbeelden gegeven heeft.

Zommige willen (niet zonder grond) dat hy een Jesuït geweest zy. Immers ik heb eenige byzondere redenen, om dit te gelooven, behalven dat verscheide van zyne zeer nabestaande bloedverwanten, waar van een zuster, die klop was, nog onlangs leefde, van 't Roomsche geloove zyn. Zeker Heer in Indiën heeft menigmaal tegen zyne huisvrouw gezegt, dat hy, noch Roomsgezint, dezen Heer Maatziuker, en zyn broeder als Jesuïten gekend had, welke Justier my dat zelf wederom verhaalt heeft.

Hy was nog niet lang Opperlandvoogd geweest, wanneer Ao. 1654 de Heer Gerard Hulft, een zeer wakker Amsterdams Heer, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën uitgezonden wierd, om de bakens der Regeering te Batavia (zoo men voorgaf) niet weinig te verzetten.

Op het vertrek van zyn Ed. vind ik in Vondels Lierdichten, fol. 407, dit volgende:

OP HET VERTREK

VAN DEN ED. HEERE

GEERAARD HULFT,

DIRECTEUR GENERAAL IN DE OOST-INDIEN.

Haec tibi erunt artes.

M *Anbafte HULFT, een ieder word*
(Befraf me, indien ik mis)
 Een geeft van boven ingeflort,
 Die naauw verzetbaar is.
 Elk heeft zyn trek en tegenheid,
 Tot dit, van dit en dat.
 Wie breideld dees genegenheid,
 Dat zyn niet uit en spat,
 En uitberst, d'eene of d'andre tyd?
 Men onderdrukt ze wel
 Een poos, maar geenzins zonder ftryd,
 En innerlyk gequel.
 Natuurwei wankeld niet zoo licht,
 Hoe hard zy word gefchokt.
 Zy zet zich fchrap, en fluit zich dicht,
 En staat gelyk verflukt.
 Lykurgus, die wel eer tot nut
 Van Lacedemon fchreef,
 Door wet, die Staat en fteden flut,
 Dees nutte waarheid fteef.
 Wanneer de jonkheid aan de poort
 Van baren leidsman quam,
 Hy uit den aard van elks geboort
 Een zeker teeken nam.
 De vrye keur baar vryheid biel
 In't kiezen onder veel,
 Een oeffentuig, daar't oog op viel.
 Natuur gaf elk zyn deel.
 Men greep, als in een oorlogs-buit,
 Dees snel, en die bedaard,
 Een ring, een pen; een vyl, een luit,
 Een boek, een beeld, een zwaard:
 En op het geen een ieder greep,
 Gedreven door zyn lot,
 De kiezer dan zyn zinnen fteep,
 Gelyk een ampt, van God
 En vrouw Natuur hem opgeleit.
 Wie hier aan twyffel flaat,
 Die haale op Jakatra befcheid,
 By u, den eerften Raad,
 Van ons Oost-Indiaanfch gebied,

*En fcheppe een blyk uit u,
 Die ruim moest weiden, anders niet,
 Van enge paalen fchuw,
 Dies viel ons ruim en nieuw Staadbuis,
 Uw ruimen geest te kleen.
 Het zitten op ons wapenkruis,
 U ongemaaklyk fcheen.
 Dat dreef u naar het zee-gevecht;
 Een zorgelyke kans,
 Daar't Britfch en Hollands water-recht
 Elkandren om den krans
 In't zee-perk floegen, en de brand
 Den Oceaan ontflak,
 De lontflok, in uw rechte hand
 Kartouwen, krak op krak,
 Aan't baaren help, en flaal en fchroot,
 En ketens van met aal,
 Ten beften gaf aan's vyands vloot,
 En zynen Amiraal:
 Gy ftrekte, in't midden van't gefchreeuw,
 Van brand en gloed en vloed,
 Een klaauw aan Hollands Waterleeuw,
 Geverft in Engelsch bloed.
 Nu dreef de zelve waterzuocht,
 U naar d'opgaande zon,
 Ter wereld uit, in ruimer lucht,
 Zoo wyd men zeilen kon.
 De boop van Ridder Maarzeveen,
 En onzen Vry-Heer Graaf,
 Verzekerd ons, dat gy't gemeen,
 Zult voorftaan, ruim zoo braaf,
 Als oit een Amfterdammer zoon
 Zich in het Ooften droeg.
 De deugt begeert geen ryker kroon:
 Deze is haar eer genoeg.*

MDCLV.

Dus vind ik fol. 557 dit op zyn Edelheids afbeelding:

G E R A R D U S H U L F T,

Gefchilderd door G. FLINK, toen hy stond op zyn vertrek na Oost-Indiën.

Aldus leefde HULFT tot eer der Haffelaren.
 Ons Raadhuis viel zyn moedigheid te kleen:
 Hy woon voor 't land zich wagen op de baren,
 Daar Holland en Brittanje om 't zee-regt
 streên.

*Dat's niet genoeg: dees zeeheld zet ons palen
 Noch verder dan de straat van Gibraltar,
 Op 't beerlyk spoor der Hollandfche Amiralen,
 Uit liefde tot die fchoone morgenftar;
 Daar fluit zyn hoop een nieuwe wereld open.
 Wat meer? al wat een edel hart durft hopen.*

Na dat nu de Heer Maatzuiker, delugt hier af gekregen had, en oordeelde zulk een kyk in de pot zoo naby zich niet van noden te hebben, wift zyn Edelheid een aardig middel uit te vinden, om zich van dezen Heer te ontlafte, en alle de andere Heeren Raaden tot zyn gevoelen over te haalen, en met hen af te fprekken, hoe men die zaak in Rade van Indiën behandelen, onwrikbaar met den anderen bediffelen, en zoo fhikken zou, dat de Heer Hulft zich onmogelyk voor den ftrik, hem door zyn Edelheid gefpannen, zou konnen wagten.

Dit fchynt ook zoo geheim niet gebleven; maar zoo veel daar af uitgelekt te zyn, dat het aan den fchranderen en alles doornuffelenden, dog koddigen, Abraham Pittavyn, verzorger der pleit-zaken aldaar, en een groot vriend van de Heer Hulft, gelegenheid gegeven heeft, om hem daar tegen op een zonderlinge wyze te waarfehounen.

Hy quam dan op zekeren dag by dezen Heer, zeer diep in den rouw gekleed, en van zyn Ed. gevraagd zynde, over wien hy zoo zwaar in den rouw was, zeide hy, over den beften en grootften vriend, dien ik in de wereld heb, en dien ik nu quyt, of altoos zoo goed als quyt ben.

Nader daar op gevraagd zynde, wie die vriend was, zeide hy, ik drage rouw, Edele Heer, over u Ed., die, fchoon nog levende, voor my, en voor alle zyne goede vrienden, reeds dood is: want u Ed. zal niet lang meer hier zyn, maar in korten tyd na Ceylon gezonden werden, en 'er ooit weer van daan komen.

De Heer Hulft, een moedig en dapper Heer, en die daar voor niet bang was, zeide tegen Pittavyn, gy zyt gek, dat gy daar over rouw draagt. Ik heb geen nood, en dat zal zulken vaart niet loopen.

Weinig dagen daar na ftelde de Heer Maatzuiker met zeer veel nadruk in Rade van Indiën voor, dat de zaken van Ceylon, en in 't byzonder de toelag van haar

Edelheden, om de ftad Colombo te veroveren, vereifchten, dat derwaards een wakker en ervaren Heer als veldoverften wierd gezonden; daar by voegende, dat hy, ten bewyze van de groote aangelegenheid, zich zelven geenzins zoo grooten zaak onttrekken wilde, gelyk hy daar benevens aanbod, om zelfs derwaards als Veld-Heer te gaan, ten ware de Heeren uit dit hun lichaam een Heer van grooter bequaamheid hier toe geliefden te verkiezen.

Daar op bragt hy dit voorftel in omvraagde. De Heer Hulft, die als eerfte der ordinaris Raaden hier op antwoorden moest, en op zulk een voorftel, dat hem wat ontzette, noit gedagt had, prees deze edelmoedige aanbieding van zyn Edelheid zeer; dog zei aanftonds, dat hy niet lyden zou, dat zyn Edelheid van Batavia, daar hy zoo nodig was, vertrok, zeggende, dat her dan veel eer zyn plicht was, om derwaards te gaan, en dat hy dierhalven zyn dienft daar toe aanbod.

Hy deed dit met die hope, dat 'er wel meer Heeren in de vergadering zouden zyn, die mede hunnen dienft daar toe zouden aanbieden; dog dat volgde daar juift niet op.

De Heer Maatzuiker, die (volgens het verfprek met de andere Heeren) niet anders zagt, en dezen Heer nu al in de knip had, prees hier op de moedigheid, jeugt, kragt, en de uitmuntende bequaamheid van de Heer Hulft zeer verre boven de zyne, verheffende hem hemelhoog, als een Heer, die tot een onderneming van dezen aard in ftaat was, om de E. Maatfchappy veel meer dienft te doen, dan zyne jaren, en bequaamheden wel toelieten.

Hy ftelde dan deze edelmoedige aanbieding van de Heer Hulft aan de andre Heeren Raaden voor, die zyn Ed. alle daar over mede prezen, en volmondig uit zeiden, dat zy in den ganfchen Raad van Indiën geen Heer daar toe zoo bequaam, als zyn Ed., kenden, en wenfchten zyn Ed. daar op met dit zoo net bediffeld, en zoo fyn

aan hem opgedragen Veldheerschap, veel geluks.

Pittavyn, die zeldzame snaak, quam dien zelve avond, nog wel zoo zwaar, dan bevorens, in de rouw, by de Heer Hulft, en vraagde zyn Ed., of 't nu niet waar was, dat hy hem voorzegt had. Zyn Ed. zeide, ja; dog 't is geheel dus tegen myne gedagten uitgevallen; maar wat legt daar aan gelegen?

Ik heb, zeide Pittavyn, bevorens maar lichten rouw over u Ed. gedragen; dog heb die nu verzwaard, om dat ik u Ed.

reeds als in de kist zie leggen: want die u Ed. met zulk een loozen trek hebben weten na Ceylon te krygen, die zullen u Ed. daar ook wel weten te houden, en eer, als u Ed. denkt, aan u einde helpen.

Behalven deze voorzegging van Pittavyn, komt ons nog een andere in de Poezy van de Heer Jooft vanden Vondel, in het tweede deel, fol. 132 voor, waar in hy zyn einde op Ceylon in een droom zeer wonderlyk voorziet, en zoo klaar voorzegt, dat den Lezer daar over, als hy 't met opmerking leeft, verbaast zal staan.

AAN MYNE AFBEELDINGE,

DOOR GOVAART FLINK GESCHILDERT,

TOENZE DEN HEER

DIRECTEUR GENERAAL

GEERAART HULFT

IN OOST-INDIEN TOEGEZONDEN WIERD.

Gsteekt dan af, voor d'Amsterdamsche paalen,

Om over zee te zweven, daar de dag Batarie verguld met d'eerste straalen,

En geuren brengt, uit outmoed en ontzag:

Daar d'Eilanden omstryd, van alle kanten, Aanhouden om geboor, voor 't Hollandsch Hof,

Door Koningen en smeekende Gezanten,

Met hunne Kroon gebogen in bet stof.

Wanneer gy komt in 't Oosten te belanden,

En d'eer geniet, dat HULFT u welkomt,

Zoo kust dien held eerbiediglyk de handen;

En meld hem, wat ik onlangs heb gedroomt.

De duistere nacht bedekte met haar vlogelen

De kamer, daar ik eenzaam lag en sliep,

Als HULFT, beluft op vangst van 't puik der vogelen,

[Zoo 't scheen] door 't ryk kaneel-bosch jagen liep.

Hy volgde in 't ende een Duif, wiens pennen blonken,

En slikerden van zilver, en syn goud,

En purperverf, en schein van min t'ontvonten,

Om zoo veel schoons als bare pluim ontvouwt.

Eneas volgde aldus, door bosch en struiken,

De vogels, hem gestuurt van's moeders dak,

Op dat by hen, als leitsmans, mogt gebruiken,

Op 't heilzaam spoor na Junoos gouden tak.

De bosch-duifstreek op een kaneel-boom neder.

De Hollander, gedoken onder 't loof,

Vielt op een knie met zyne jagtbus weder,

Gelyk by plag, en mikt op dezen roof.

Myn geest verschrikte, en, om hem in te toemen,

Sprak dus bedagt den jongen schutter aan: O jongeling, hoe wil u dit bekomen?

Het schieten is u lest niet wel vergaan,

Gy jaagt, 't is waar, geen draak, nog kolchis stieren,

Nog ever swyn, nog tygers, wilt van aart: Maar uwe jagt na tamme en makke dieren,

Is 't voor spook, dat my allermeest verwaart. Geen duif nog spreekw heeft wreezelyke kluiwen,

Noch moort geen mensch: maar eebter bou u schuw.

Versteur geen vlugt van spreekw noch van duiven: *

Hoe mak zy zyn, die vogels dreigen u. Het beugt my hoe een spreekw u had gebeten,

En meer gewond, dan staal en donderkloot, Daar 't Britsch geschut op zee van was bezeten,

Toen gy den Teems braveerde met ons vloot. Dus sprak ik nauw, of 't vogelvoer gesprongen,

Gaf met zyn slot den schutter eenen slag

Op zyne heup, dat hem, van pyn gedrongen, Het hart ontzook, daar hy ter aarde lag.

De droom-god was op dezen slag verwloogen

Naar zyn spelonk. 'k Ontwaakte in 't bange bed.

En schoon ik my gelukkig vond bedrogen,

Nog bleef myn hart met schroomte en schrik bezet.

Pp 3

Nu

* Een voorspelling van zyn dood, want Columbo, daar de Heer Hulft voor gebleven is, komt met Columba, dat een Duif (te weten in 't Latyn) betekent, by na over een.

A°. 1655.

*Nu wenschte ik, dat hy geene duiven langer
Belaagde op tak en boom, nog in haar vlugt,
Al gingen ze ook van een musschaatnoot
zwanger,*

*Of pyp-kaneel: hy schuw' die duivevlugt,
Hy schuwde mede Oost-Indische harpyen,
Een snoed gebroed, bekend in d'oude tyd,
Het welk op strand een anders galterjen
Besmet, en noode een dischgenootschap lyd.
Het aanzicht schynt een maagt gelyk van we-
zen.*

*Zy hongerd van geen dischgerecht verzaat.
Haar kraauwels, scherp geslepen, staan te
vreezen.*

*Zy scheide met flank, en vloekt al wat ze
haat.*

*Men moet haar nest met achterdocht genaken:
Want staat men haar een voet te na in 't
licht,*

*Zy zal een vloed van dreigementen braken:
Of zwygt ze stil, zy moort met haar gezigt.
Nu zyt myn bode, en meld dien beld myn zor-
gen,*

*Als gy beland in 't hof, daar hy gekeert,
En uit gevaar, ter goeder tyd, geborgen,
Het voer van nieuw Batavie regeerd.*

En waarlyk de tyd heeft dit zoo geleerd, alzoo die Heer, na Ceylon' vertrokken zynde, den 10 April 1656 in 't beleg van Colombo met een kogel (gelyk wy onder de sloffe van Ceylon nader zien zullen) zoo wel getroffen is, dat hy 't aanstonds be-
stierf.

Hoe scherp zich de Heer Maatzuiker etelyke jaren aan een (en voor al A°. 1656, en daar ontrent) in 't besnoejen der kerke-
lyke regten, gedragen heeft, zal ons onder de zaken van den Godsdienst hier na klaar genoeg blyken.

Zeker Enkhuizer Schipper, N. Springer genaamt, een vroom en eerlyk man, dog juist niet gewoon aan elk zyn netten titel te geven, pas uit het Vaderland op Batavia, en voor de eerste maal by zyn Edelheid Maatzuiker gekomen zynde, om aan zyn Ed. de brieven over te geven, gaf hem, by zyn eerste aanspraak den titel van zyn Koninklyke Hoogheid, om dat hem de gansche zwier en trein van dezen Heer niet dan Koninklyk voorquam.

De Heer Maatzuiker, dit hoorende, en vry aardig vindende, fluttede hem in zyn verdere redenen, al laghende daar op zeg-
gende, wel schipper Springer, die titel komt my niet toe, dat is wat te hoog voor my.

De Schipper, dit willende verbeteren, zeide toen, zyn Excellentie; maar de Heer Maatzuiker, wat grimlaghende, zei hier weer op, Schipper, dat is nog al een wein-
ig te hoog.

Wel Heer Borgermeester dan, zei Schip-
per Springer daar op weder tegen zyn Edelheid, die daar op antwoorde, dat komt

by, Schipper Springer, dat gelyk 'er na, A°. 1662 en nu kont gy met uwe reden voortgaan, gelyk ook getchiede, maar deze Schipper moest dien dag wel honderdmaal voorhouden, aangezien dit ten eersten door ganfch Batavia zoo verspreid was, dat die goede man zyn lyf geen meester was, en overal aangeroeven wierd, om hem te vragen, of het ook waar was, 't geen hy ook niet loochenen dorft. Ook wierd hy naderhand in de wandeling niet anders, dan zyn Koninklyke Hoogheid, en zelf wel in zyn bywezen, genaamt, dat hy eindlyk zoo gewoon wierd, dat hy zich daaraan niet meer stoorde.

Den 11 February 1662, droomde de Zyn wo-
derlyke
droom.
ze Heer, dat hy den Heer Arnold de Vla-
ming van Outhoorn, ordinaris Raad van Indiën, en Zeevoogd over de vloot, die den 23 December 1661 van Batavia na 't Vaderland vertrokken was, in zwaren nood zag, en hem etelyke maalen zyn Ed. om hulp hoorde roepen. Zyn Ed. wierd hier door zoodanig ontfeld, dat hy 'er wakker af wierd. Hy begaf zich egter weer tot slapen; dog geraakte weder aan diergelyken droom van dien zelven Heer, en zag hem toen in zyn droom zeer klaar met zyn schip vergaan, waar af zyn Ed., nog meer dan te voren ontfeld zynde, weer ontwaakte.

Zyn Ed. bleef toen wakker, teekende den dag, de maand, en 't jaar aan, op welke hy dat gedroomt had, verzegelde dit, en gaf 'er daags daar aan kennis af aan de andere Heeren Leden van de Hooge Regeering, als mede aan den Geheimfchryver van haar Edelheden, aan den welken hy dit verzegeld briefje over gaf, met last van dit wel te bewaren, tot dat men van de Kaap der goede Hope tyding van deze vloot krygen zou.

Men kreeg naderhand van 't Eiland Mauritius, en van de Kaap bericht, dat die Heer op den zelven dag van die zelve maand met zyn schip, genaamd 't Hof van Holland, en nog eenige andere, met man en muis gezonken was.

Na dat de Heer Cos, Landvoogd van Zyn nu-
lyk me-
wedu-
van de
Heer C
Amboina, A°. 1664 overleden was, quam
de Heer Johan van Dam, Landvoogd van
Banda, daar naaft aan gelegen, volgens
ordre, daar ontrent beraamt, na Amboina
over, om te zien, of alles, by 't overly-
den van dien Heer Landvoogd, aldaar in
behoorlyken staat was. Zyn voornaamste
oogwit egter was, om te zien, of hy dit
ryk weeuwte, Mevrouw Elizabeth Ab-
bema, dogter van de Heer Fredericus Ab-
bema, gewezen Predicant in Vianen, en
naderhand in Ternate, ook bewegen kon,
om met hem weder een nieuw huwelyk
aan te gaan. Hy nam zyn tyd zoo wel
waar, dat hy haar bewoog, om hem toe-
zegging te geven; dog zy vonden goed
dit

Zeldzame
aanspraak
van Schip-
per Spring-
er aan
hem.

665. dit fil te houden, en, dat zy zich voor af na Batavia begeven, en daar zyn komst afwagten zou, om hun huwelyk dan te voltrekken.

Een van zyn beste vrienden op Batavia was de Heer Maatziiker, die 's jaars te voren den 3 Juny juist zyn Gemalinne ook verloren had. Aan dezen Heer beval hy deze zyne bruid op het eynfigfte, die, om overtuigende bewyzen van zyne agting voor haar Ed. en voor zyn vriend te geven, deze weduwe in zyn huis nam, en, metter tyd ook genegenheid krygende, haar Ed. zoo wel wift te believen, dat hy haar (gelyk wy onder de stoffe van Ternate reeds gemeld hebben) bewoog, om al het gene zy aan de Heer van Dam beloofd had, te vergeten, en liever met den Oppergebieder van Indiën, dan maar met eenen Landvoogd van Banda of Amboina, te trouwen, gelyk hy haar, by zyn komst op Batavia, ook al getrouwt vond.

Hy schold, als hy alleen was, den Heer Maatziiker, en haar Edelheid, wel uitnemend; maar zyn Edelheid, dien dat nu en dan door zyne verspieders wel eens aangebriest wierd, dit hoorende, zei, die man heeft al wat gelyk, laat hem 'er dat ten minsten af hebben: want dat is het dog al, hy zal in 't toekomende wel wyzer zyn van weer zyn bruid, en zulk een traci weeuwte, eenen weduenaar zoo ernstig aan te bevelen.

De Heer van Dam vertrok nog in dat zelve jaar na 't Vaderland, en schreef hen schrikkelyke scheldbrieven van Kaap der goede Hope; maar zy kreunden zig daar weinig aan.

Dit geval leerd ons, noit een bruid, die wy zelfs gaarne hadden, aan een ander, die ze nog eens vryen kan, te vertrouwen, gedenkende aan die woorden van Venus by Virgilius in zyn vierde boek van de *Aëneis*, het 469 vers, daar zy, den aard der vrouwen aan zich zelve best kennende, zegt:

*Varium & mutabile semper
Fœmina.*

Dat is:

*Geen ongestadiger dan doorgaans is de vrouw,
Zeer onstandvastig.*

dat ik egter niet geloove, dat vrouw Venus oit zal kunnen goed maken, en dat daar voor hare rekening staat, zonder dat brave vrouwen zich dit eens behoeven aan te trekken.

Gedurende zyn huwelyk met deze zyne Gemalin, die waarlyk een deftige vrouw was, heeft zy al veel wonderlyke grillen van zyn Edelheid moeten uitstaan, en verduwen.

Hy was een man, die ganfch niet van

aard was, om een geringe misflag van een vrouw in te schikken, of te verschoonen, maar vond zyn vermaak 'er in om haar dan ten toon te stellen, willende alles altyd in den haak hebben, dat echter, voor een enkele reize de voorzichtigfte vrouw ontschieten kan.

Het gebeurde op zekeren tyd, dat zyn vrouw een ganfchen stapel hemden voor zyn Edelheid had laten naejen, onder alle welke 'er een was, die, door slofheid de naeifter, maar eene mouw had. Wanneer hy nu kort 'er aan een hemd van zyne Gemalin eifchte, om zich te verschoonen, eer hy na de vergadering ging, kreeg hy juist dit hemd met eene mouw.

Men droeg in die tyd korte wambaizen met schootjens, en met opene mouwen, daar dan 't hemd, luchtheids halven, door henen quam.

Zyn Ed. nu dit hemd zoo krygende, en dat ten eerften merkende, deed (daar hy immers wel een ander had kunnen eifchen) als een wonderlyke Griek (gelyk hy was) het zelve zoo aan, en ging 'er mede in de vergadering.

Verfcheide Heeren, die hem met den eenen arm maakt in die zwarte mouw van 't wambays zagen zitten, vonden dit zeldzaam; dog zwegen stil, alzo zy met reden vast itelden, dat daar wel iets meer op volgen zoude.

Na 't fcheiden van de vergadering, quam hy in een groot gezelschap van vrouwen, die zyn Gemalin waren komen bezoeken, de rechte plaats, om zyn rol na zyn zin en kregelen aard uit te spelen.

Hy pronkte voor verfcheide van deze Dames, die hy voor zeer opmerkende kende, niet weinig met dien blooten arm, zonder nog iets te zeggen, tot dat eindelyk zyn Gemalin (zyn wonderlyken aard daar in best kennende) dit ook met groote verbaaftheid gewaar wierd.

Dit spel nu op zyn hoogft zynde (aangezien hy niet anders gezocht had, dan zyn vrouw hier mede in dat ganfch gezelschap ten toon te stellen, dat echter geen daad van wysheid, nog van een man, die agting voor zyn vrouw had, was) begon hy haar niet weinig hier over te hekelen, en voor alle die vrouwen op zyn fcherpft te zeggen, of zy zich niet fchaamde, om een man, daar ganfch Indiën op rustte, te laten loopen, of hy geen heel hemd aan zyn lyf krygen kon, en zich met een hemd met eene mouw, als de oolykfte bedelaar, behelpen moest. Of zy zich zoo weinig aan hem liet gelegen leggen van niet eens daar na te zien, of hy een hemd met eene, of wel met twee mouwen, aandoen zou, en dat zy 't niet hem, maar haareigen nalatigheid te wyten had, dat hy zoo in Rade van Indiën geweest was, en nu ook zoo hier quam, alzo zy hem dat hemd zelfs gegeven had.

Of

A^o. 1647. Of nu die goede vrouw betuigde dat zy alle de hemden, uitgenomen juift dat eene, zelf nagezien had, en 'er byvoegde, dat het hem maar een woord had hoeven te koften, en dat het haar geen moeite geweest zou zyn een ander te krygen, en dat dit een miffag was, die de beste naeifer wel eens had, 't mogt niet helpen, hy zei, dat zy ook dit moeft nagezien, en dat hy dat dan op die wyze niet zou gekregen hebben, maar hoe die meid, die dit hemd genaef, en de eene mouw 'er aan vergeten had, hy hare vrouwe gevaren is, geve ik maar te bedenken aan een ieder, en vooral aan een Juffrouw, die oit in Indiën geweest is, en ik twyffel, of 'er in de plaats niet wel een mouw uit haar badjoe of opperkleed geraakt, en in flarden geflagen is; alzoo het wat te zeggen was, dat de eerste vrouw van ganfeh Indiën, en die 't zoo weinig verdiende, daar om een nalatige flavin, daar zy 't op had laten ftaan, voor zoo grooten floet van vrouwen van de eerste rang ten toon ftaan moeft.

Deze brave vrouw had ook de grootste moeite van de wereld, om zyn Edelheid een nieuw kleed aan 't lyf te krygen, alzoo hy noit zyn oud kleed afleggen, en noit de maat van een nieuw kleed wilde laten nemen; maar zy, die wel wift, dat het haar tot cere ftrekte, dat zyn Ed. wel in de kleederen was, liet behendig de maat na een oud pak van zyn Ed. nemen, liet dan een nieuw kleed van 't zelve stof maken, en wift ftil te bezorgen, dat dit 's morgens lag in de plaats van 't kleed, dat zyn Ed. 'savonds te voren uitgedaan had, zonder hem iets daar af te zeggen, en dan trok hy dat zoo aan, dat zy hem anders onmogelyk aan 't lyf gekregen zou hebben.

Hy verloor deze wakkere vrouw den 27 November 1674, na welke hy ook niet lang geleefd heeft.

Hy had ook een verrekyker met eenige buizen laten maken, die op de geheime fchryf kamer van zyn Ed. haar uitzigt hadden, door de welke hy alles, wat daar omging, al was de deur gefloten, zien kon.

Het gebeurde verfehede malen, dat hy dezen of genen fchuldigen klerk onmiddelyk, na 't geen 'er bedreven, en eer 'er nog iemand buiten geweest was, by zich ontbood, en hem 't bedreven feit voorhield.

Dit, al ettelijke maalen voorvallende, verbaasde hen in 't eerst zoodanig, dat zy vastfelden, dat hy tooveren kon; dog daar waren 'er onder hen, die, juift niet fterk voor de toovery zynde, en hunne gedagten wat verder latende gaan, de reden uitvonden, waar door zyn Ed. alles wift, en die een papier voor de buis, die in de kamer quam, bonden, en toen met de anderen, die zoo fterk voor dat tooveren waren, een weddenfchap aanrechteten, verzekerende de zelve, dat zyn Edelheid, hy mogt zoo

veel tooveren als hy konde, nu niet zou A^o. 1674. kunnen weten, wat 'er gefchiede, waar op dan 't een of 't ander bedreven, en bevonden zynde, dat 'er niets op volgde, feldten zy vast, dat deze borften nog beter, dan zyn Ed., tooveren konden; dog die borften droegen wel zorg, dat dit papier 'er 's avonds af was, waar door Beftevaar in langen tyd daar na niet bedenken kon, wat 'er aan zynen kyker fcheelde, tot dat hy, by dag eens op 't onverwagt in die kamer komende, het bedrog merkte, en de buis toen verleggen liet; dog de borften, die 'er eindelyk alle daar na achter quamen, droegen zich zedert beter.

Het ampt van Oppergebieder heeft hy niet alleen veel langer, als anderen, maar tot zulken byzonder genoeg van zyn Heeren en Meesters waargenomen, dat zy, wanneer hy op zekeren tyd, na zoo veel jaaren dienens, om verbetering van foldy verzogt, hem weder fchreven, dat hy voortaan maandelyks zoo veel foldy meer nemen kon, als hy wilde, en zelfs redelyk oordeelde.

Ook was 't een klaar bewys van zyn groot vermogen by de Heeren, dat zy, op zyn bloot fchryven, A^o. 1677 goed konden vinden vier van de voornaamfte en bequaamfte Heeren, te weten, de Heeren Overtwater, van Hoorn, Pit, en Paviljoen, mannen, die enkelyk voor hun welwezen tegen hem gewaakt had den, en die hem in alles niet blindling wilden volgen, maar los af te zetten.

Deze tyding quam den 8 April 1678, 3 maanden, en 4 dagen na zyn dood, op Batavia met een galjoot, waar op enen Barent Fokkenszoon 't opperbevel, en die in drie maanden de reiz uit 't Vaderland gedaan had, trappende ontrent de Waterpoort met zyn laarfen uit het galjoot, dat noit meer gebeurt was; dog is 'er iets, dat de Heeren in 't Vaderland oit gefpeten heeft, het is dit geweest, dat die tyding zoo lang na zyn dood quam, daar zy die afzetting enkelyk tot zyn genoeg, en ganfeh tegen hun zin deden, hoewel zy hadden behooren te bedenken, dat een man van die jaren in die tuffehen-tyd fterven kon, in hoedanigen geval zy hadden kunnen bezorgen, dat 'er in plaats van den eerften, een ander brief, waar in de laft van die afzetting agtergelaten was, wierd overgegeven, en dan had alles zeer wel uitgekomen.

Hoe zyn Ed. verfehede verbonden met de Vorften van Indiën gemaakt, en ook met dezen en genen van hen, gedurende zyn lang befier, geoorlogt, en wat hy, by die oorlogen ten voordeele van de E. Maatfchappy, gedaan heeft, zal ons nu en dan onder ieder Landvoogdy voorkomen, en op zyn plaats omftandig aangezeven werden; zynde het zeker, dat de grootste zaken

Geestig middel van zyn Edelheid, om altyd te kunnen weten, wat de klerken in de geheime fchryf-kamer deden.

Fen fl... trek d... zyn E... heid... verfeh... Raade... de He... zeven... nen g... fpecl...

Groo... ken d... zyn h... heid... richt...

ken van Indiën, als, de verovering van 't voornaamste deel van Ceylon, van ganfch Malabar, van verſcheide plaatzen op Choromandel, het overwinnen der zoo zeer gevreesde Macaffaaren, het verjagen van den Franſchen Onderkoning Monſ. de la Haye, en diergelyken meer, onder zyn opperbefier zeer gelukkig, en niet minder voordeelig voor de E. Maatſchappy zyn uitgevoerd.

In 't byzonder nogtans moeten wy ook aanhalen, dat de Keizer van Abyſſinen A°. 1675 zynen gezant, Chodja Moraad genaamt, aan hem afgezonden, en deze navolgende brief aan zyn Edelheid afgevaardigt heeft, en die wy hier, overgezet zynde uit het Arabiſch, aldus ter nederſtellen.

*In den name Gods des barmhertigen
ouſermers.*

Deze brief komt van den geeerden Konink, den grooten Vorſt, Koning van verſcheide volkeren, die beroemt is in dapperheid, mannelijke deugt, en weldadigheid, die bekend is by het aanhangzel van de orders van Vorſtelyke eerwaardigheid, wiens Koninkryk heerlyk en edel is, tot eere van de ſecte der Jacobiten, en de beſchermer der Chriſtelyke Religie: de Koning Afſaddzjid, zoon van Sulthan Alem Saddzjid, God verlange zyne dagen, en beveſtige zyne gerichten en regeeringe in deze, en in de toekomende eeuwe. Dat ze (te weten deze brief) beſteld werde ter hand van die gene, die is de heerlykheid der Chriſtelyke Religie, en der zelve kolomme (of vaſt betrouwen) en de ſchild en krygsman- tel van de Chriſtenheit, en der zelve ſteunzel, die in plaatze van Aarons-rok gekomen is, die eenelyk zich houd in de klare en ongetwyfelde bewyzen der Evangeliiſten, die verciert is met Goddelyke gaven, die ryk is in ſtaat van eere en heerlykheid, zonder te behoeven veele omſtandigheid van titels, die met zyn ſtandvaſtig beſluit betragt en onderhout vriendschap met de vrienden, en hun tot een aangenaam ſteunzel verſtrekt. Den Kapitein van Batavia, God geve hem zyn volle hoop, en lang leven, en verheuge de volkeren allezins van hoogen en lagen ſtate, wegens zyne weldaden. Wyders het geen by een gezancld is door klare aanschouwingen en wakkere verſtanden, nevens onze genegenheit tot het onderhouden van 't verbond, en dat wy weten dat daar toe van noden zy vriendschap en onderhouding van verbonden, ſchoon ons geen noodzakelykheit perſt (Gode zy lof) door zyne continuele weldaden aan ons, en zuivere genade, God ſtelle u
IV. Deel.

in de plaatze en 't voorregt van die geen, A°. 1678.
aan wien niets verborgen is, en vermits tot ons gekomen is de ſchoonheid van uwe faam in de buitengeweften der wereld, en de vermaartheid van uwe ge- regtigheid in de groote ſteden en land- ſchappen, en wy reeds kenniſſe hebben van de vriendschap en liefde tuſſchen u, en onzen vader Alem Saddzjid, wegens de tieffelyke maniere en gewoonte van doen, en van 't goed heimelyk verſtand en vriendschap, confederatie, en corres- pondentie, heeft ons' gemoed ons ge- trokken tot het hermaken van gemeen- ſchap met u, en om met u gemeenſchap van bezendinge te plegen door onzen dienaar Moraad den Armenier met iets raars, zynde vier paarden en twee ge- ſtrepte woud-ezels, te zenden, zynde een middel tot het aankomen en ma- ken van vriendschap. Neeemt de zelve aan, zonder misnoegen, vertrouwe, zoo het Gode belieft, dat'er wezen zal vriendschap naar gewoonte met toene- minge, en van alles, dat'er zy van u dienſt, laat het ons weten, op dat wy de uit- voeringe daar van bevluytigen, zoo het Gode belieft, tot onderhouding van 't verbond van vriendschap: wy bidden God, tot welken wy namaals heenen moeten, dat hy ſtrekke zyn zegen, en vergroote zyne genade, en ons tot con- tentement in vriendschap vereenige, want hy is de Aanfchouwer van der menſchen zaken. Geſchreven in demaant Mohharram (April) in 't jaar der Hegira, of der vlugt van Mohammed, 1083, enz. (overeen komende met A°. 1675.

De titel van den Keizer Alaf Saggied, of Afſaggied (hoedanig hy by de Heer Ludolf mede genaamt werd) die hy zich zelve gaf, was deze:

Ik Alaf Saggied (eigentlyk Saddzjid) zoon van Sulthan Alam Saggied, de opperſte van myn Ryk, van God zonderling bemind,

- Een pilkar des Geloofs.
- Afkomstig uit de ſtamme Juda.
- Een zoon Davids.
- Een zoon Salomons.
- Een zoon des pilaars van Sion.
- Een zoon van de hand Maria.
- Een zoon van Nahu na den vleefche.
- Een zoon des heiligen Petri, en Pauli.

Na de genade Gods

Keizer van hoog en laag Moorenland, en veler Koninkryken, en Heerlykheden.
Koning van Noa, en der Caffers.
Van Fetiger.
Angala.
Baem.
Balingafa.

Qq

Aden.

A^o. 1678. Aden.
Van Gur.
Ajanoe, alwaar de Nyl zyn oorsprong heeft.

De Heer Maatzuiker is, nu al vry bejaard zynde, uitgeschilderd, en in de vergaderzaal naast de Heer Reinierszoon geplaatst.

Zyn afbeelding. Hy komt daar voor bloots hoofts, wat flauw-rond van neus, met blaazen onder de oogen, met zyn eigen bruin-zwart dog al eenigzins grys hair, met een stemmig besje op zyn zwarte kleederen, te weten, op zyn wambais met opene mouwen, hoedanig wy zyn Ed. hier ook by de letters V. V. vertoonen.

Hy begon op 't laatst al vry krom te gaan, vertoonende een recht oud bestevaartje.

Hy was een zeer gemeenzaam man, nedrig in zyn gewaad, en zeer yverig in den dienst van zyn Heeren en Meesters, een groot beminnaar van de gemeene en lage Maleitze taal.

Hy had (zoo 't uiterlyk geleck) groote agting voor de Predikanten in 't algemeen, ontziende zich zelve niet om nu en dan ook (hoe veel hy ook in 't wereldlyke te doen had) aan de Buiten-Predikanten te sehryven, hen deze en gene nodige boeken zelf te zenden, en tot hun pligt en yver aan te zetten.

En hoewel hem al de verstandigen van Indiën in dien tyd voor een vollagen Jesuit gehouden hebben, heeft hy dit eger te aller tyd zoo meesterlyk weten te ontveinzen, dat noit iemand hem daar af heeft kunnen overtuigen.

Van wat Godsdienst hy was.

Behalven zyne zuster die klop (die men my zegt dat eerst onlangs overleden is) heeft hy ook een zusterszoon gehad, Heere de Boer genaamt, die lange jaren te Amsterdam een vermaard Toncelfpeelder geweest is. Dezen heeft hy menigmaal na Indiën ontboden, om door hem gevorderd te werden; dog hy sehreef zynen oom weer, dat het voor hem hier veel beter was, dan eens Prins, dan eens Koning, en dan weer eens Keizer, en, na daar voor te hebben gespeelt, weer vry te zyn, dan altyd een slave in Indiën te worden.

Zyne bloedvrienden.

In Augustus des jaars 1677 stelden hy, na dat het ampt van Advocaat Fiscaal van A^o. 1674 door de Heer Paauw bedient, en nevens het Water-Fiscaalschap waargenomen was, weer een nieuwen Advocaat Fiscaal, en tot dit ampt de Heer Zee-man aan.

In 't laatste van A^o. 1677 wierd zyn Edelheid ziek, en quam, na anderhalve maand bedlegering, den 4 January 1678 te sterven, en wierd den 7 dito in de kruis-kerk met ettelyke cherges, en 't losbranden van het gefehut, zeer statieus begraven; welke begraffenis-kosten door de be-

flicders van de zelve wel voor af uit den A. 1678 boedel gedragen, dog volgens besluit harer Edelheden van den 5 July des zelve jaars weder uitgekeerd, en van wegeden E. Maatschappy hen vergoed wierden.

Hy liet (gelyk wel te denken is) veele tonnen gouds aante goed staande foldy, behalven zyne andere groote gooderen, na, waar van de voornoemde Henrik Heere de Boer een tonne gouds gedeelt, en daar af te Haarlem een schoon huis gebouwt heeft, van welken Heere de Boer de vrouws moeder van eenen Monfr. N. Hartenberg tot Haarlem, in de groote Houtstraat woonende, mede-erfgenaam geweest is.

En na Maatschappij.

Zyn zultre, de Klop, heeft 'er twee tonnen gouds af gekregen, dog een Heer Maatzuiker in Indiën, neef van zyn Edelheid, en die ook Landvoogd in Banda geweest is, is 'er bett (zoo men zegt) af gevaaren.

Hy had 25 jaren, 7 maanden, en 17 dagen Indiën als Opperlandvoogd bestiert, behalven dat hy de E. Maatschappy in andere bedieningen van de eerste rang nog 15 andere jaren zeer groote diensten gedaan, en zich in 't geheel dus by de eenen veertig jaren in haren dienst bezieh gehouden had, zynde (toen hy stierf) 71 jaren 2 maanden en 23 dagen oud geworden.

By zyne begraffenis zyn 'er zeer groote goude penningen (waar van wy, onder 't verhaal van de Heer Speelmans leven, een model zullen vertoonen) uitgedeeft, op welke aan de eene zyde zyn wapen ('t geen in de kruis-kerk boven het gestoelte van de Raaden des Gerichts, daar hy begraven is, hangt) en aan de andere zyde dit stond:

De Ed. Heer Gouverneur Generaal.

JOAN MAATZUIKER

Nat. A^o. 1606. den 14 October.

Obit den 4 January 1678 in het 25 jaar zynere Regeering.

Wy hebben dien wyzen en staatkundigen Heer met dit ons gering vers, gelyk de vorige Heeren Opperlandvoogden, mede willen vereeren.

Hier ziet men 't dor gebeent van de allergrootste man,

MAATZUIKER, die wel eer geroemd wierd boven allen

In 't Oosten in beleid, en destig plagt te brallen

In wysheid, diens gelyk men nergens vinden kan.

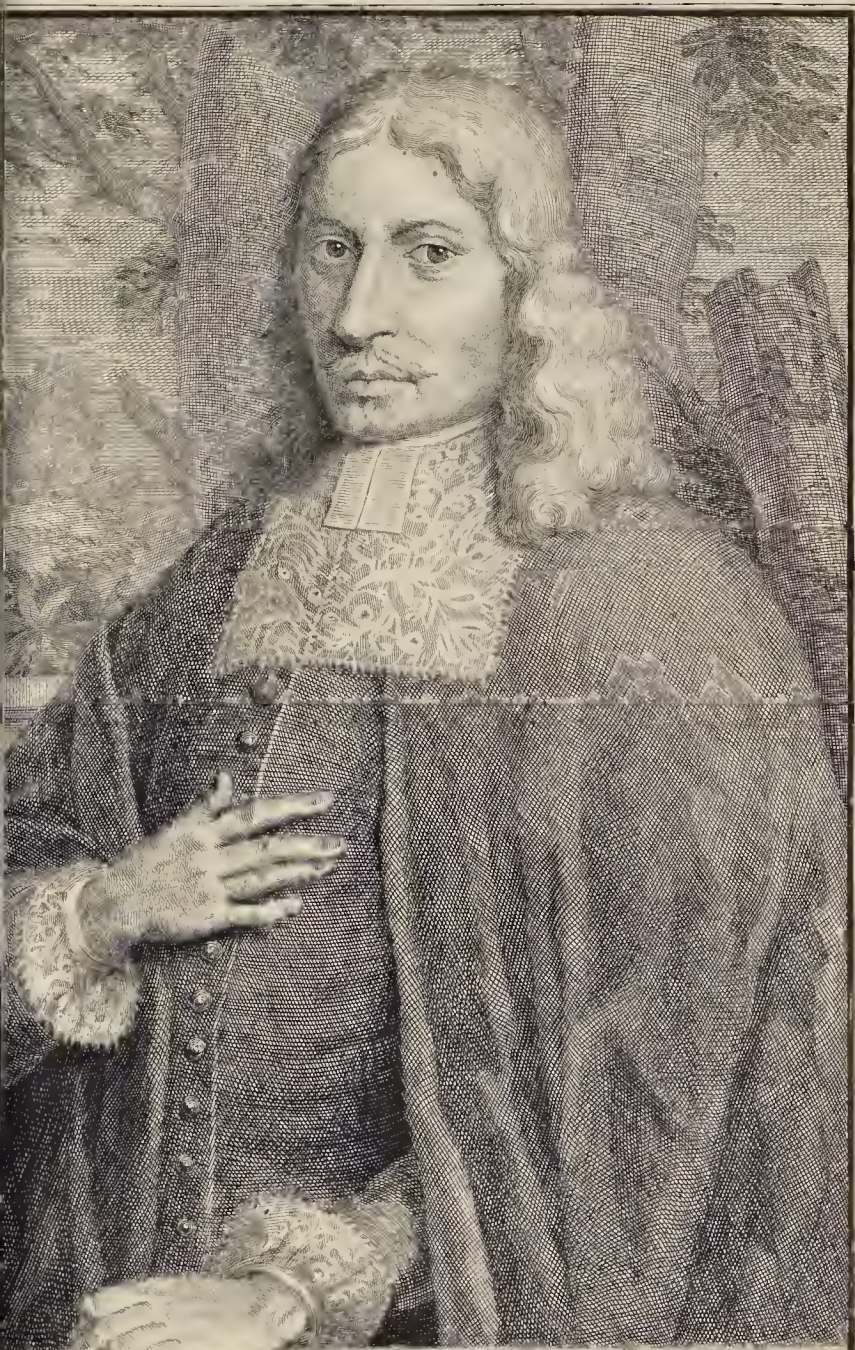
Zyn groote Geest was met geen dieplood oit te peilen.

De beste Tiphys wist hem noi t voorby te zeilen.

F. V.

ZE-

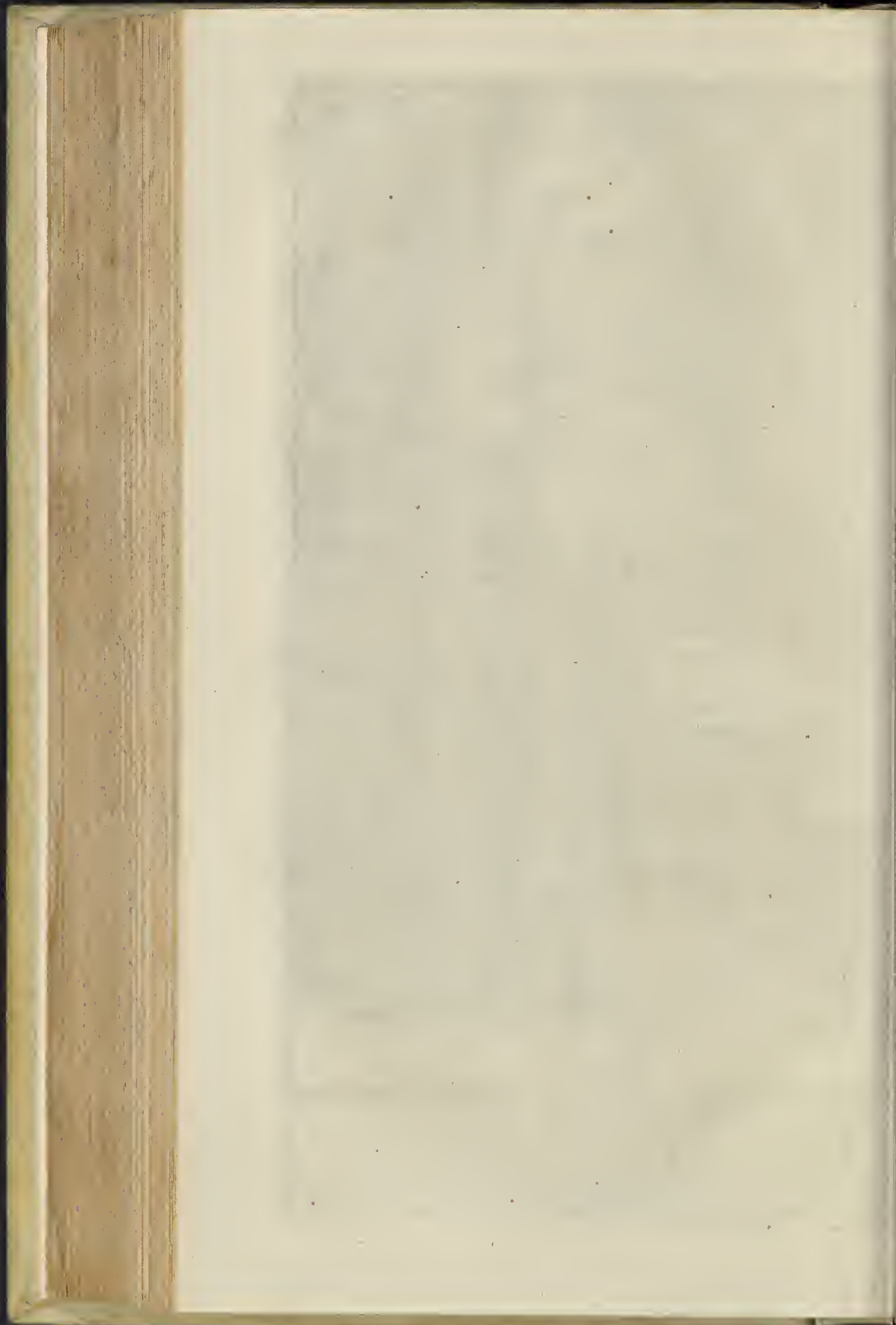

CKLOF
erneur Generaal

VAN GOENS,
van Nederlands Indien.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Ryklof van Goens. Hy werd Opperlandvoogd Ao. 1678. Zyn afbeelding. Zyn dood Ao. 1682. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Kornelis Speelman. Hy wierd Ao. 1681 Opperlandvoogd. Zyn afbeelding. Zyn dood. En lykstatie. Zyn begraaffenis-penning. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis. Die Ao. 1684 Opperlandvoogd wierd. Zyn afbeelding. Vertaalde brief des Abyssinischen Keizers aan dien Heer. Zyn Oud-Edelheids dood Ao. 1695.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

R Y K L O F V A N G O E N S.

Deze Heer is de dertiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy is, zoo zommige willen, tot Embden, en zoo andere willen, te Goens in Oost-Vriesland, een dorp niet verre van het stedeken Lehr, geboren, na welk dorp zy ook meenen, dat hy zyn naam gevoerd heeft.

Het zy daar mede, zoo 't wil, of hy in een stad, of in een dorp geboren is, hy is een wakker man, en van die soort van Helden geweest, die den adel niet van hunne steden, of van de eer ampten, die zy bekleedden, ontleent, maar die aan hunne geboorte-plaats, en aan de ampten, veel luiter hebben bygezet, gelyk ieder ingezeten na 't talent, dat hem van God gegeven is, aan zyn geboorte-plaats schuldig is.

Men behoefdt derhalven niet te vragen, van wat ouders hy daar gesproten zy, al-zoo 't genoeg is te weten, dat hy getoont heeft waardig te zyn, om zyn afkomst van 't Edelste gellagt in zyn land te mogen rekenen, en dat zyne edele bedryven voor den grootste Edelman daar, en elders, niet behoefden te wyken. Eenen adel, waar op alle zyne nazaten met veel reden mogen roemen.

Van wat kamer, met wat schip, en waar voor hy uitgevaren zy, is my onbekend, hoewel ik geloove, dat hy voor een geringe bediening na Indiën is vertrokken; maar dit is zeker, dat het Helden-vuur hem ten oogten uitstraalde, en dat 'er zeer weinig mannen van naam in 't oosten geweest zyn, die zoo veel dappere daden, als hy, bedreven hebben, konnende niemand, dan alleen die wakkere Heer Speelman, zyn vervanger, by hem vergeleken werden, gelyk zy ook daar in beide mal-kanderen gelyk waren, dat zy, Opperge-

bieders van Indiën zynde, niet veel van belang, maar alles, het geen zy gedenkwaardigs uitvoerden, voor dien tyd, en meest terwyl zy Raaden van Indiën waren, en nog eerder, verricht hebben.

Wat ampten hy in zyn mindere jaren bekleed heeft, is my onbekend; maar hy komt my in de papieren der E. Maatschappij allereerst als Opperkoopman en Lid van de Commissarissen van de Huwelyks-zaken Ao. 1646 en 1647 voor.

Ao. 1652 ging hy als Gezant na den Keizer van Java, gelyk klaar uit het derde Lid van 't verbond Ao. 1677, door de Heer Speelman met Soefoehoenan Tagalwangi gemaakt, te zien is, wat hy van dien Vorst toen, te weten, Soefoehoenan Ingalaga, ten besten der E. Maatschappij bedongen heeft.

Ao. 1653 en 1654 komt hy als voorzitter van Weesmeesteren voor, en in dat laatste jaar zie ik ook, dat hy als Commissaris uit Perfiën met 4 schepen op Ceylon quam, hoewel hy Ao. 1657 daar eerst als Superintendent, en daar na als Landvoogd gekomen is.

In 't jaar 1655 ging zyn Ed. ook als Zeevoogd der vloot na 't Vaderland.

Den 22 February 1658 wón hy Ma naar op Ceylon van de Portugeezen, en waarfchynelyk ook Toetoeocoryn, dat in die zelve maand mede aan ons overging, in welk jaar zyn Ed. ook buiten-gemeen Raad van Indiën wierd.

Ao. 1659 zie ik, dat hy op Ceylon een placeaat liet afkondigen, waar by de slaven verboden wierd geen hoed nog hoofdekzel te mogen dragen, voor dat zy Duits konden spreken, in welken tyd zyn Edelheid daar sehynt Commissaris, of Superintendent geweest te zyn.

A. 1678. Ontrent deze tyd maakte den grooten Vondel dit vers, 't geen ik onder zyne gedichten fol. 575 vind:

O P D E N E. H E E R
R Y K L O F V A N G O E N S,
R A A D I N D E O O S T - I N D I E N.

Gefchilderd door G. FLINK, toen hy op zyn vertrek stond.

*Z*oo leefd hy, die de kroon des Indiaanschen Raads,
Waar aan een perle ontbreekt, te Fakatra zal sluiten.
Het oirbaar van 't gemeen bewaard deze open plaats
Voor GOENZEN, daar de zon de winters weet te sluiten.
Ons nieuw Batavie voor 't oude zaeit en maeit.
De geur des morgenlonds, zoo meenig jaar geroken,
Bekoort hem dat hy weer het hoofd ten oosten draeit,
En naar den dag verlangt, die, kruidig opgeloooken,
Hem kragtig derwaard trekt, ten dienst van 't Vaderland.
Het roer des wakkren Raads mag slaapen op zyn hand.

Ondertuffchen weder in Indiën gekomen zynde, is hy, Ao. 1660 een jaar Landvoogd van Ceylon geweest, en heeft Ao. 1661 als Veld-Heer van onze krygsmagt op de kust van Malabar den 10 December de stad Coylang veroverd, gelyk wy onder de stoffe van Ceylon en Coetsjien konnen zien.

Den 15 January 1662 won hy, na 14 dagen belegs, ook de stad Cranganoor, en maakte een verbond met den Samoryn, of Keizer van Malabar, dat den 11 July daar aan door haar Edelheden goedgekeurt wierd. In dat zelve jaar tastte hy ook de magtige stad Coetsjien aan; dog heeft die eerit 's jaars daar aan den 8 January 1663 veroverd, by welke gelegenheid wy toen ook het gansch Koninkryk van Porka vermeersterd hebben.

Daar na is zyn Ed. weder op Ceylon, daar hy als Commissaris en Landvoogd was, gelyk wy onder Ceylon breeder toonen, gekomen, alwaar hy in 't laatst van Ao. 1663 aan de Heer Jacob Huftaart, oud Landvoogd van de kust van Choromandel, de Landvoogdy van Ceylon overgegeven heeft, zynde toen ook al veel jaren ordinaris Raad van Indiën geweest; dog Ao. 1664 in 't laatst nam hy die Landvoogdy weer over, en istoen tot Ao. 1675 den 12 April, wanneer hy tot Directeur Generaal op Batavia geroepen wierd, op Ceylon gebleven, en door zynen zoon Ryklof van Goens de jonge, extraordinaris Raad van Indiën, in die hoogaanzienlyke Landvoogdy vervangen.

Eer hy van dit Eiland vertrok, heeft

hy ook de stad St. Thomé op de kust van Choromandel, van Monf. de la Haye, Franschen Onderkoning van Indiën, den 6 September 1674 gewonnen, waar van wy breder onder de stoffe van Choromandel handelen.

Den 2 Juny 1675 quam zyn Ed. met het schip, 't Wapen van Middelburg, op Batavia, wierd door den Opperlandvoogd, de Heer Maatzuiker, en de Heeren Raaden van Indiën, op de trappen voor 't Paleis verwelkomt, en den 20 July daar aan, algemeen Bestierder van den handel van Indiën gemaakt, welke aanzienlyke bediening zyn Ed. tot den 4 January 1678 waarnam, wanneer zyn Edelheid, by de dood van de Heer Maatzuiker, als dertiende Opperlandvoogd van Indiën optrad, hoewel hy den 10 eerst voorgesteld wierd.

By zyn tyd, en niet lang na zyne aanstelling, wierd het Land-droftschap in tweeën gedeeld, en dat van de Oost-zyde aan de Heer Laurens Pit gegeven. Ook stelde hy eenige maanden 'er na een nieuwen Kapitein der Chineezen, en daar toe Tzoa Wanjok aan.

In beide deze hooge ampten heeft hy niet veel van gewigt gedaan, dan dat den oorlog op Java met Taroena Djaja, en 't maken van een voordeelig verbond met Soefochoenan Amangkoerat, en den op-roer in Ternate, by zyne regering voorgevallen is.

Zyn Edelheid was een Heer van 55 of 56 jaren, toen hy Opperlandvoogd wierd.

Hy hangt in de vergaderzaal harer Edelheden mede na 't leven uitgeschilderd. Hy komt daar voor in 't zwart gekleed, en

Hy we
Opper
landvo
A. 16

Zyn af-
beeldin
me

1680. met een mantel om, hebbende een kanten-
bef en lobben aan. Hy was reizig van ge-
falte, matig van dikte, zeer fraai en wat
lang, dog deftig, fris, en jeugdig van we-
zen, blank van aangezicht, hebbende grys
lang en zeer fraai gekrult hair, gelyk hy
in allen deelen een welgemaakt Heer ver-
toonde, hoedanig wy zyn Edelheid ook
hier, na de voornoemde fchildery, onder de
letters W. W. verbeelden.

Hy bleef dit tot Ao. 1680, ontrent wel-
ke tyd Ternate by ons veroverd wierd, en
verzogt toen om zyne verloffing den 22
Juny, volgens ordre der Heeren zeven-
tienen hem toegestaan, mits dat zyne ziek-
te zyn vertrek niet mogt hinderen. Hy
hield deze bediening nog tot den 25 No-
vember 1681, en vertrok toen met zyn
Gemalin, Mevrouw Johanna van Ommen-
ren, met het fchip 't Land van Schouwen
na 't Vaderland.

Aan de Kaap der goede Hope gekomen
zynde, vond zyn Edelheid daar het aller-
grootfte genoegen niet, 't welk oorzaak was,
dat hy zyne reize na het Vaderland, zoo
veel mogelyk was, verhaafte, alwaar hy
ook behouden aangeland is.

Dat hy een Heer was, die zeer wel wift,
wat tot zyn ampt behoorde, heeft hy by
zync aanlanding in Holland getoont: want
als 'er een Heer Bewindhebber by zyn E-
delheid aan-boord quam, om hem te ver-
welkomen, en, in de kajuit gekomen zyn-
de, in de stoel aan 't hoofd van de tafel
wilde gaan zitten, betoondé hy met veel
deftigheid, en te gelyk met groote zedig-
heid, dat dit zyne plaats, als Oppergebie-
der van Indiën, was, welk ampt hy nog
niet afgelegd had, gelyk hy ook aantonds
in die stoel zitten ging, vertoonende ver-
der aan dien Heer Bewindhebber, dat hy
zich geen zins inbeelden moest met hem ge-
lyk, veel min boven hem in rang te zyn,
ja dat het zoo verre van daar was, dat hy
de rang aan hem geven zoude, dat hy, ten
uiterften genomen zelf van de Heeren ze-
ventienen (fchoon zyne Heeren en Mee-
fters) niet alleenlyk, maar te gelyk en
wel vooral ook van haar Hoog Mog, zyne
Opper-Heeren, van welke hy zyne
commiffie en laft-brief had, athing, en
dat hy aan haar Hoog Mog: verflag en o-
pening van 't gene hy in Indiën als Opper-
gebieder verricht had, geven zou; maar
dat hy met zyn Ed: (te weten dezen
Heer Bewindhebber) niets ter wereld te
doen hebbende, aan hem nu ook ampts-
halven toonen moest, dat hy nog Opper-
gebieder van Indiën, en in dat opzigt met
geen byzonder Bewindhebber gelyk, en
dierhalven ook niet genegen nog vermo-
gens was, een recht, hem van haar Hoog
Mog: verleent, en aan zyn ampt vast zyn-
de, tot naadeel van zync opvolgers voor een
byzonder Bewindhebber af te ftaan; dat

hy dat als de Heer van Goens zeer gaarne ^{A°. 1681.}
wilde, dog dat hy dat als Opperlandvoogd
van Indiën niet wel kon doen, zonder zy-
ne goede naam daar by merkelyk te quet-
zen, en zonder aan de wereld te toonen,
dat hy niet wift wat onderscheid 'er tus-
fchen een byzonder Bewindhebber, en tus-
fchen den Oppergebieder van Indiën was,
verzoekende dat die Heer Bewindhebber
(die niet weinig daar over verzet stond, en
dit alles, hoe hard ook, verduwen moest)
dog niet qualyk geliefde te nemen, alzo
hy dat anders nog by zyne Heeren en
Meefters, haar Hoog Mog: die hem dezen
rang gegeven hadden, nog by de verftan-
dige wereld zou kunnen verantwoorden.

Een zeldzaam geval (indien het zooda-
nig is ook voorgevallen, als 't my door Hee-
ren, die dit wel meenden te weten, ver-
haalt is) en dat aan veelen, de zaken van
Indiën zeer wel verftaande, al veel over-
weging en redenwiffeling over en weder
gegeven heeft, in welk gefchil wy ons
niet willen inlaten, alzo daar over veel
zou kunnen gezegt werden.

Deze Heer leefde niet lang na zyn komft
in 't Vaderland, en fchynd, hoe fris hy
'er toen ook uit zag, door eenig verborgen
hertzeer weggerukt te zyn.

Hy ftierf den 14 November 1682 (zoo Zyn dood
men 'ny bericht heeft) tot Amsterdam; dog ^{A°. 1682.}
is in 's Gravenhage in de Kloofkerk be-
graven, daar men zyn wapen, by uittrek
groot zynde, niet verre van 't geflochte der
Raads-Heeren van den Hoven van Holland
hangen ziet.

Hy liet drie zoonen na, waar van de
eene Heer ook Landvoogd van Ceylon,
en daar na ordinaris Raad van Indiën ge-
weeft is, waar voor zyn Ed. Ao. 1685 uit
't Vaderland op Batavia gekomen was, en
in welchen staat ik zyn Ed. A°. 1686 daar
gekend, en meenigmaal de cere gehad heb
van in zyn Ed. gezelschap, zoo aan zyn Ed.
huis, als elders, te zyn.

Buiten dezen zoon heeft zyn Ed. 'er nog
een gehad, die Raad des Gerichts geweest
is; dog van de derde zoon werc ik niet te
zeggen, welk ampt hy bekleed heeft.

Ik agt het van myn pligt te zyn, 'en de
grootte verdienften van dezen Heer Opper-
landvoogd ciffchen het van my, om op
zyn tombe ook dit gering Graf-fchnit, als
fprekende van een der grootfte Helden van
Indiën, met veel eerbied ter neder te leggen.

*De wakkere v A N G O E N S van de al-
minste trap*

*Tot 't opperste gebied van Indiën geftegen,
De fchrik van Malabar, en Ceylon, hier ge-
legen,*

*Wift niet 't outduiken dees zoo doodelyke
ftap.*

*Zyn wydberoemde naam zal egter altyd leven
Onfterffelyk, en doet den Malabaar nog beven.*

F. V.
HET

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

K O R N E L I S S P E E L M A N .

Het leven
van de
Heer
Opperlandvoogd
Kornelis
Speelman.

DEze Heer is geweest de veertiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Hy was een Rotterdammer van afkomst, en wierd daar den 3 Maart A°. 1628 geboren.

Hy voer in zyn jeugt als Assistent (zoo men my bericht heeft) van die kamer uit; dog met wat schip, is my onbekent.

Hy komt my in de papieren der E. Maatschappy allereerst als algemeen Boekhouder A°. 1655 voor, welk ampt hy tot A°. 1663 waargenomen hebbende (hoewel hy ondertusschen ook van den 7 Juny 1659 tot den 5 Juny 1661 voorzitter der Chineseche Boedelmeesters was) is hy Landvoogd van de kust Choromandel geworden, alwaar hy groote preuven van zyne bequaamheid in 't Boekhouden gegeven heeft, brengende A°. 1664 de behandeling van de boeken van dat comptoir op een geheel andere trant.

Hy was daar als Landvoogd tot A°. 1665; maar wierd toen opontboden over een zaak, waar over hy veel moeite gehad zou hebben; dog dit viel juist op den zelve tyd voor, dat de Koning van Macassar met de E. Maatschappy in oorlog geraakte, waar na toe wel eendapper en zeer ervaren Veld-Heer vereischt wierd, alzoo de Macassar geen kat was, om zonder handschoenen aan te tasten.

Vermits nu geen van de Heeren der Hooge Regeering daar toe eenige lust, maar wel groote genegenheid hadden, om die gevaarlyke post iemand, die dat beter, dan hen, geleek, op te dragen, oordeelde men in dien tyd geen man daar toe bequamer, dan den Heer Speelman, wien men dierhalven dit eer-ampt met veel aandrang opdroeg, zonder toen, of daar na, meer van de reden van zyn opontbod te reppen.

Hy nam dat aan, en heeft den zoo zeer van anderen gevreesden Macassar door zyn ontzagchelyken naam, en verbazende kloekmoedigheid, A°. 1667 volflaggen getemd, en, na zyn schandige bond-breuk A°. 1669, den zelve ten tweedemaal zoodanig vernedcrd, en zoo volkomen onder de magt der E. Maatschappy gebragt, dat die dienst noit genoeg aan hem, of aan zyne nazaten, beloont, en hy noit genoeg daar over geroemd kan werden; by wel-

ke gelegenheid hy in dat eerstgemelde jaar ook Commissaris of gevolmagtigde over de drie Oostersche Landvoogdyen, Amboina, Banda, en Ternate, geworden is.

Wy haalen dit hier maar met een woord aan, om dat wy dit omstandig onder de stoffe van Macassar zullen verhandelen, en daar vertoonen, hoe dapper en krygskundig dezen Heer zich in die post gedragen, en wat hy daar door zyn groot beleid, en standvastig gemoed (hoewel velen op Batavia daar al lang te voren van wanhoopen) zoo gelukkig en roemrugtig uitgevoerd heeft.

Wanneer hy nu zoo zegenpraalende over de Macassarze Koningen (die hy dwong zich voor haar Edelheden te komen vernedcrden) en voor de hooge Regeering op Batavia quam, wierd hy, als de schrik en geeffel van 't Oosten van ieder een zoodanig aangebeden, dat het van veele onder de grooten niet zonder nyd aangezien wierd.

De Opperlandvoogd de Heer Maatzuiker maakte hem ook bekend, dat de Heeren zeventienen hem A°. 1667 buitengemeen Raad van Indien gemaakt hadden, voor welke bekendmaking hy dien Oppergebieder vry trots bedankte, daar by voegende, dat, zoo de Heeren zeventienen niet anders voor hem over hadden, hy veel liever blyven wilde, 't gene hy was.

Hy bleef dit egter van A°. 1667 tot den 23 Maart 1671, wanneer hy ordinaris Raad van Indien wierd.

A°. 1672 wierd hy Zeevoogd over een vloot, die tegen de Franschen, die men, volgens de geruchten, daar alle oogeblik verwagte, geschikt was.

Hy nam die bediening wel aan; dog alzoo die Fransche vloot (gelyk wy onder Malabar zien zullen) zich onder Monfr. de la Haye daar na ontrent Ceylon en die gewesten vertoonde, daar de dappere Heer van Goens dien Onderkoning byzonder wel waarnam, heeft hy naderhand, en voor al A°. 1677 weder getoont geen minder oorlogs-held, dan wel vaardig ter pen en snedig ontrent den handel te zyn, gevende daar van nieuwe doorflaande preuven door zyne heldendaden op Java, by den oorlog, die toen Soefoehonan Tagalwangi, en daar na zyn zoon Amangkoerat met

Ta-

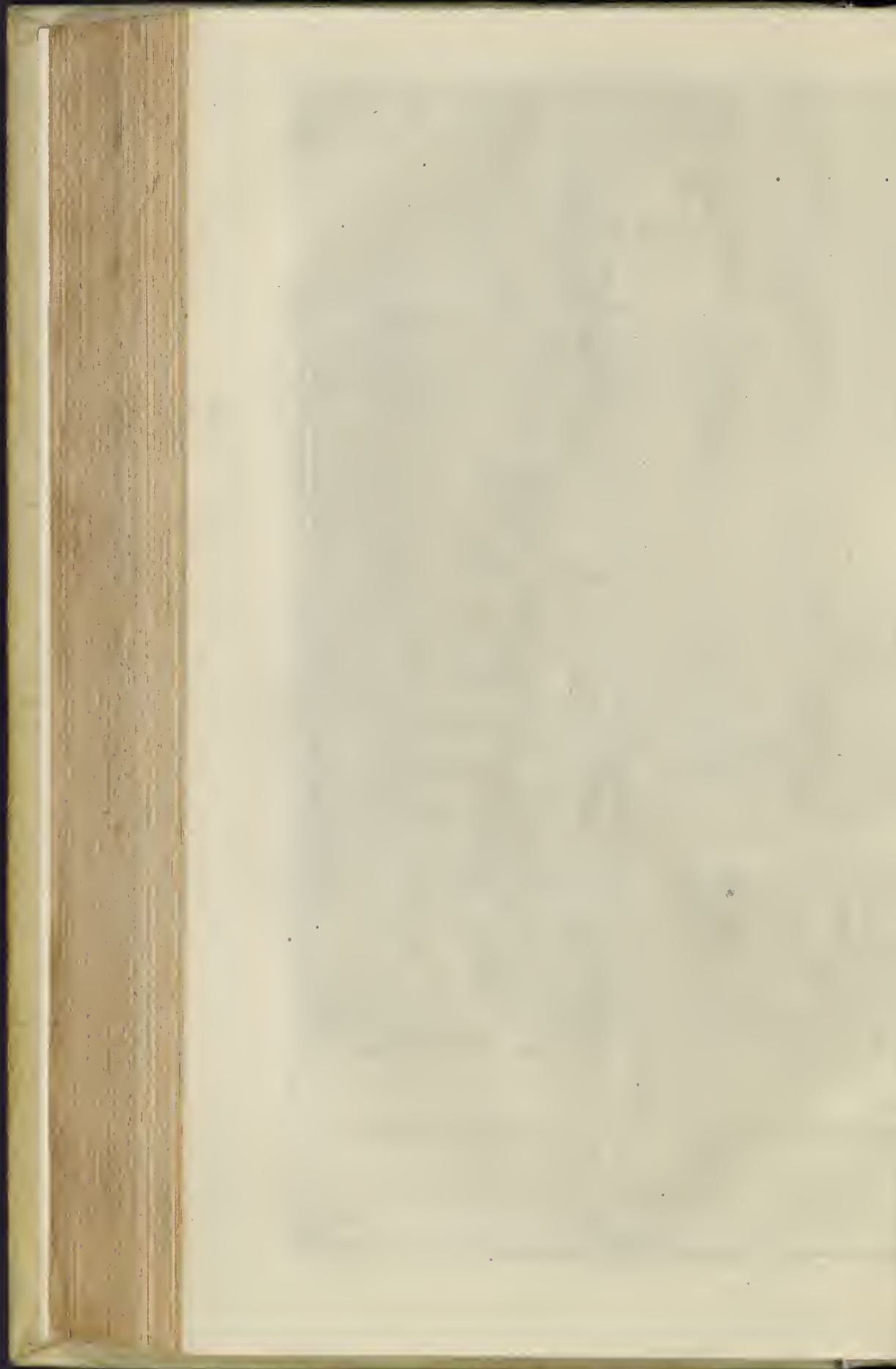

al effig.

CORNELIS
Gouverneur Generaal

SPEELMAN
van Nederlands Indien.

1681; Taroena Djaja hadden, gelyk wy onder de stoffe van Java in 't breede vertoont hebben; dog vermits de Heer Maatzuiker den 4 January 1678 quam te sterven, en de Heer van Goens tot de Opperlandvoogdy van Indiën opgetreden was, vond men den 18 dito goed zyn Ed. van Java na Batavia op te roepen, om daar het ampt van Directeur Generaal van den handel van Indiën waar te nemen, terwyl de Heer St. Martin zyn Ed. op Java als Veld-Heer en Opperbevelhebber te water en te land vervangen zoude.

Den 23 April besloot men ook zyn Ed. met 7 kanon-schooten, en 3 chergies (en zoo ook in het toekomende alle Raaden van Indiën, uit veldtochten weer op Batavia komende) te verwelkomen.

Den 13 May trad hy in zyn ampt als algemeen Bestierder of als tweede van Indiën, waar toe hy ook (zoo naderhand by de komst van Barent Folkenszoon bleek) by schryvens der Heeren zeventien aangefeld was.

In dit lastig ampt heeft hy zich by uitstek zedert A°. 1678 zoo onvermoeid gedragen, dat men oordeeld, dat hy daan in voor of na hem ooit zyns gelyk gehad heeft.

Hy was in die bediening een ongemeen, ja weergadeloos vaardig man, schryvende niet alleen menigmaal een boek papier in een etmaal af, maar op dien zelve tyd te gelyk ook anderen, dat zy schryven moesten, voorzeggende, en dan nog tusschen beiden wel met een derden ergens over sprekende, zonder dat hy door de verscheidenheid dezer werken van zyn stuk afgebragt wierd, gelyk ik verscheidemaal van lieden, die dit bygewoond hadden, heb hooren verhalen.

Dit alles quam veelen nog te wonderlyker voor, om dat hy ook vry sterk drinken, en zoo wel een nagtje, tot dat hy ze alle van de bank geholpen had, overzitten kon. Daar beneven was hy ook een groot hefhebber van vrouwen, en om dat daar zoo veel levende getuigen van op straat liepen, die hem zeer wel geleken, en dit al vry wat verre met hem ging, vond zyne verstandige Gemalin, Vrouw Petronella Wonderer, dogter van de Heer Zebald Wonderer, algemeen Ontfanger, zich genoodzaakt, om (niet tegenstaande zy een zoon by zyn Ed. had, Johan Speelman genaamt, dien ik hier te lande zeer wel gekend heb) vrywillig van hem, nog maar algemeen Raad zynde, te scheiden, en hoe wel hy naderhand altyd nog zeer groote agning voor haar heeft betoond, heeft dat haar Ed. egter ooit kunnen doen besluiten, om weder by hem te komen.

Hy bekleedde dat ampt van algemeen Bestierder van den handel van Indiën tot den 25 November 1681, wanneer hy, by

't vertrek van de Heer van Goens, als A°. 1684. veertiende Opperlandvoogd van Indiën optrad, te dier tyd een Heer van 53 jaren zynde.

Hy is toen mede na 't leven uitgeschilderd, hoedanig hy in de vergader-zaal harer Edelheden hangt.

Hy was de langste niet, maar wat ge-zyn af-beelding. zct, rond en fins van wezen, scherpen redelyk kloek van neus, loens van gezicht, hebbende fraei grysagtig gekruld hair met lange vlammen, hoedanig wy hem hier by de letters X. X. na de voornoemde schildery afgebeeld, vertoonen.

Hy was een Heer, die 't vuur en verstand ten oogten uitzag, die ongemeen fors van uitspraak, zeer groot van ontzag, en in 't gemeen zoo gevreesd was, dat hy alles voor zich beven dede; dog hy was een groot voorstander van zyne vrienden.

Gedurende zyn oppergezag is den oorlog met Sulthan Agong, na de verheffing van zyn zoon tot die kroon, A°. 1682 voorgevallen, zonder dat ik wete dat hy iets verder, dat opmerking verdient, vericht heeft.

Hy heeft, terwyl hy Opperlandvoogd Zyn dood.

was, op verre na zoo veel roem niet behaalt, als toen hy maar Raad van Indiën, en Directeur was, behalven dat hy dat ampt niet lang bekleed heeft, alzoohy den 11 January A°. 1684, na 2 jaren, 1 maand, en 18 dagen geregeert te hebben, op den zelve dag, als de Heer Balthazar Bort, algemeen Bestierder van den handel van Indiën mede kort na zyn Ed. stierf, overleden is, zynde toen 55 jaren, 10 maanden, en 8 dagen oud.

Hy wierd met groote statie in de kerk, daar men zyn wapen boven de Kerken-kamer hangen ziet, begraven, gelyk men uit het volgende bericht nader zien kan.

Lykstatie van zyn Edelheid den Heer Gouverneur Generaal, Kornelis Speelman van Rotterdam, Hoog Loff: Mem: overleden in 't Kasteel Batavia op Dingsdag den 11 January 1684 in den avondstond na de klokke half zeven, en begraven op Zaterdag voormiddag ten klokke 8 uren, den 15 January.

DES morgens met den dageraat tendrie En Lyk-statie. uuren luidden alle de klokken gelyk ze op voorlede Woensdag, Donderdag, en Vrydag, telkens driemaal des daags hebben gedaan, te weten van 't Kasteel, de groote Kerk, het Stadhuis, het Vierkant, de Nieuwe poort, en des E. Maatschappy Ambagtsquartier, als nu vervolgens alle half uuren, tot het lyk uit het Kasteel na de kerk wierd gebragt, en voorts

A°. 1684. gestadig tot de lykstatie wederom binnen gekomen, en ten cinde gebragt was.

Ten klokke 8 uren verschenende on-dervolgende geordonneerde Ruiterye en militairen, tot bywooninge van zyn Edelheids uitvaart genomineert en gecommandeert, in behoorlyke ordre op het groote plein buiten het kasteel, behalven het Vaandel van 't kasteel, dat binnen blyft, en eerst uitrekt als de lykstatie gereet is, en de welke als dan, na dat alles tot deze statie en de ornamenten gereet gemaakt was, voor, tot door de stad, en na het groote kerkhof trokken, in dezer maniere.

Eerstelyk de Borger-ruiterye in de wapenen met twee Trompetters, en ketel-trom, met rouw bekleet; als mede den stand-aart met zwart erip overtrokken, en met een bos lint voorzien, en een hand-paart in den rouw gekleet, onder den Luitenant Eduwaart Pittavin, mits 't overlyden van den Ritmeester Jan Wywassé, sterk vyftig koppen, alle met sjerpen, lamfers, en strikken op de degens, in 12 gelederen van vier man ieder.

Het Vaandel borgers der West-zyde der stad in de wapenen onder den E. Kapitein Pieter Schippers, sterk honderd zefftig koppen, en marcherende met 25 gelederen ieder van 6 mannen; dog het welke ditmaal (mits zyn E. als vriend agter 't lyk gaat) by den Luitenant Willem Moebag opgevoerd wierd.

Het Vaandel borgers der Oost-zyde dezer stede met de wapenen, onder den E. Kapitein David Dispontein, sterk hondert zefftig koppen, en marcheerde met 25 gelederen, ieder van zes mannen.

De Ruiterye dezes Kasteels ten dienste van zyn Ed. z. geweest, mede in de volle wapenen met een Trompetter, onder den Luitenant de Moor, alle mede met sjerpen, lamfers, en strikken op de degens, en stand-aart, en trompet, met rouw behangen, sterk 52 koppen, in 12 gelederen.

Het Vaandel van de Nieuwpoort der stand militairen, onder den Luitenant Jan Warnaar, sterk in 't geheel 109 koppen, en marcherende met 16 gelederen, ieder van 6 mannen.

Het Vaandel militairen van 't kasteel, onder den Kapitein Kornelis Nuits, dog mits hy mede een der ornamenten draagt, opgevoert by den Kapitein Thieleman van Ewyck, sterk in 't geheel 201 koppen, of 180 man, in 30 gelederen, ieder van 6 man, de officieren alle met sjerpen ten rouwbanden, en voorts de gansche Solda-tery met rouwbanden om den hoed, en zoo mede de pypers met sjerpen en rouwbanden, alle hun geweer dragende volgens krygs-gebruik, en slepende neder-waarts.

Hier op volgden twee Trompetters te voet in den rouw gekleed, met lange slepende mantels.

Voorts den Kapitein Herman Egbertze A°. 1684. dragende het cornet met een lange slepende mantel.

Twee paarden in den rouw, het eene met laken, en 't ander met zwart fluweel bekleed, het laatste geleid door den Stalmeester Pieter van Hassen, en het eerste door een stal-knecht, ieder met sjerpen en rouwbanden.

Na dezen volgen de verde-re ornamentdragere, alle in den rouw met lange slepende mantels.

Den E. Commandeur François Tak, dragende zyn Ed. zalr. wapen.

Den E. Kornelis vander Duin, Opperkoopman en Opperhoofd des Generalen soldy comptoirs, dragende het helm.

Den E. Kapitein des kasteels Kornelis Nuits, houdende den blooten degen met de punt om hoog.

Den Opperkoopman Henrik Cansius, oud Opperhoofd van Japan, met het pantzier of de wapen-rok.

Der Opperkoopman Kornelis Bartelszoon Marchier, met de handschoenen.

Den Opperkoopman Pieter Verwer, voerende de sporen.

Den Opperkoopman Izaak Hochpied, houdende de degen in de sechede met het geveft om hoog.

Hier op wederom den Koetzier van zyn Edelheid, met een sjerp, en rouwband.

Het lyf-paart van zyn Ed. zalr. in den rouw met zwart baey omhangen, en geleid door den Koopman Pieter van den Hoorn, en Luitenant Ulrig Berg, beide in den rouw met lange mantels.

Vervolgens Monfr. Bartholomeus van Hek, Hofmeester van zyn Edelheid zalr. in den rouw gekleed met een lange en slepende mantel, en in gelyker voegen de Domestiequen van den huize

St. David Jonathan.

Jan Lampen.

Gerrit Dryver.

Vier Helbaardijs van zyn Ed. zalr. twee en twee achter den anderen met sjerpen en rouwbanden, mitsgaders hunne hellebaarden achterwaarts.

De Luitenant Jan Jacob Slier in volle wapen-rusting of curas, met een regiment-stok in de hand.

Hier na volgt het lyk van zyn Ed. zalr. overdekt met een zwart fluweel kleed, en rontom behangen met zyn Edelheids wapens, en gedragen door 26 gequalificeerde dienaren en borgeren, alle in den rouw met lange mantels, als te weten:

Johannes Besselman.

Adriaan de Man.

Joannes Lecuwenzon.

84. Fredrik van Artzat.
Jeremias Cocfaart.

Pieter du Clazel
Hendrik Crudop
Dirk Komán
Johannes de Hartog
Reinier Fuis } *Koopluiden.*

Ifaac van Schinne
Abraham Struis
Jacob Does
Dionys Kelk
Joan Hercules
Henrik de Boelan } *Borgers.*

Simon van den Berg
Kornelis Loeffhouwer
Bartholomeus Nouters
Bruin Jansz: van Scheve
Kornelis Smau
Doede Sterre } *Schippers.*

Hans Mënfeh
Pieter Doff
Pieter Wakker
Jan Maurits van Happel } *Luitenants.*

Dan alzoó de houté en loode kiste, daar het lyk in lag, en de bare, daar het opgedragen wierd, al vry zwaar quam te vallen.

Zoo gingen om die en andere reden tot afsittentie der bovengenoemde dragers ter weder zyde onder de baar een aantal van zes kloocke scheeps-timmerluiden, daar toe expres geordonneert, en alle mede in het zwart gekleed.

En gingen ook boven en bezyden de vooren genoemde dragers, ter wederzyde van het lyk, acht gequalificeerde minifters tot fipdragers, die het fulpe overkleed op hielden, en in den rouw met lange fleepende mantels omhangen waren, met naamen.

De E. Jan Parvee, ontfanger Generaal.

De E. Mattheus van Luchtenburg } *Opperkoopluiden des Kasteels.*

De E. Emanuel Bornezee

De E. Harman Lodewykzoon, Equipagie meefter.

De E. Daniel Braams, Boekhouder Generaal.

De E. Jorephas Vofch, Commandeur der Retoer-vloote.

De E. Ifaac Zoolemans, Commandeur en gedefigneerde Commiffaris van Macassar.

De E. Commandeur Willem Hartzink.

Hier op volgden nu weder achter het lyk, eerftelyk

Twee Helbaardiers van zyn Ed. met fjerpen en rouwbanden.

De Kleermaker en Kok van zyn Edel. IV. Decl.

heid, beide in den rouw met hun zyd-ge-weer, een karbyn, en bloots hoofts.

Na het welke nu verder de voornoemde static in ordre vervolgte, en eerftelyk de vrinden gemagtigdens, ieder alleen achter den anderen, alle in den rouw met lange lamphers, en fleepende mantels, als:

St. Johannes Verhaven, Onderkoopman, en eerfte Dispensier des Kasteels.

Kornelis Andrieszoon Kleyer, zootje van den E. Andreas Kleyer.

De Borger-Kapitein, Pieter Schippers.

De Predikant Joannes de Voogd.

De oppaffer Hendrik Boot.

St. Jan Schot.

De Boekhouder, Cezar Roodhaas.

De Opperkoopman Jan Kops.

De E. Jacob van Dam, Geheimschryver van de Hooge Regeering.

St. Pieter van Dyk, Onderkoopman, en tweede Dispensier, reprefenterende zyn fchoonvader; den E. Andreas Kleyer.

Den E. Kornelis Zwart, out Vice-Preffident van Heeren Schepenen.

De E. Joannes Lambertszoon Radder Wykmeefter dezer ftede.

De E. Adriaan Pyk, Koopman in dienft der E. Maatschappij.

St. Jacob de Harder, Luitenant in gemelten dienft.

De E. Vincent van Mook, droft ten platten lande aan de West-zyde.

De E. Jacobus Coeper, Commandeur.

De E. Dapiel van den Bolk, Lid in den achtbaren Raad van Justitie.

De E. Kornelis Cnol, Heemraad.

De Eerw: Predikant Petrus Wytens.

De Eerw: Predikant Theodorus Zas.

De E. Adriaan Strykersbergen.

St. Abraham Boudens.

St. Ifaac Klareffie.

Wydere vervolgens by paaren.

Zyn Edelheid de Heer Gouverneur Generaal, Johannes Camphuis, en voor zyn Edelheid twee Helbaardiers.

De Heer Antoni Hurdt, Directeur Generaal van Indiën.

De Heer Willem van Outhoorn, ordinaris Raad van Indiën.

De Heer Martinus Pit, ordinaris Raad van Indiën.

De Heer Nicolaas Schaghcn extraordinaris Raad van Indiën.

De Heer Johan van Hoom, extraordinaris Raad van Indiën.

Zyn Hoogheid Kaitsjili Sibori Amfterdam, Konink van Ternate.

De Heer Antoni Pavillioen, oud extraordinaris Raad van Indiën.

De Heer Robbert de Vicq, oud Gouverneur van Amboina.

R r De

Geweze Practifyns in zyn Edelheids ziekte.
De E. Adriaan Strykersbergen.
St. Abraham Boudens.
St. Ifaac Klareffie.

De Agtbare Raad van Justitie dezes kasteels van Batavia met hunnen Deurwaarder, met zyn stok vooruitgaande, als mede de substituiten der Officieren.

Het Eerw: Collegie van Heeren Schepenen dezer stad met hunne bodens, insgelyks met hunne wapens en stok voor uitgaande, als mede de substituiten der Officieren.

De Gezant des Konings van Bantam, Pangerang Aria Diepa de Ningrat.

De twee Gezanten van den Koning van Boeton.

De twee Gezanten van den Koning van Bima.

De Eerw: Broederen Predikanten.

De Eerw: Heeren Weesmeesteren dezer stad met hunne boden voor uit.

Het Eerw: Collegie van Heeren Heemraaden met hunne boden.

De Heeren Commissarissen van Huwelyke- en Kleene zaken met hunne boden.

De E. Boedelmeefters van de Chineezen, en vreemde sterf-huizen met hunne bode.

De Eerw: Ouderlingen, en Diaconen.

De E. Constapel Majoor Ameling Wydeman.

De Ternataansche Ryz-Zeevoogd, Kapitein Laet Rethi.

De Ternataansche Prins DJou Rotterdam.

Quimelaha Tomagola.

De Prins DJou Maleyo.

Quimelaha Toma Itoe.

De Prins DJou Terloeko.

DJou Hoekom.

DJou Neaman.

De Kapitein Jonker van Manipa.

De Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagus.

Sengadji Maleyo Ofni.

Sengadji Djelali.

Gnoffa Maniera Java.

Kapitein Laet Codja.

Majoeda.

Hatibi Noeroe.

De verdere Gnoffa Manieras Tambangan Lakati,

en Meau.

Dain Boerane.

Dain Nayimba.

De Kapiteinen der Mardykers Borgery dezer stede.

De Hoofd-Officieren der Chineezen.

De Kapiteinen der Baliers.

Dain Matara.

Dain Magagan.

Dain Manari.

Dain Mangopa.

Dain Majampa.

Dain Biaffa.

Aroe Toenda.

Dain Sitoedjoe.

Dain Memang.

Carepole.

De Djoerobassa van 't Campon der A°. 1684.

Boegys.

De Kapiteinen der Javaanze ingezetenen.

Voorts alle Commandeurs, Koopluiden, Schippers, Borgers, Onderkooplieden, Adfistenten, Werkbazen, Mardykers, Baliers, Javaanze Officieren, enz. Item een groote hoop der voornaamste Chineezen, en allerhande vreemde ingezetenen en kooplieden dezer stede, dat geen kleen getal en sloop van menschen uitmaakte.

De weg wierd genomen uit het kasteel regt door de Princeestraat, tot midden op het plein voor 't Stadhuis, daar men toen ter linkerhand neer sloeg, en de Oost-zyde van de Tygers-gragt langs marcheerde tot onder de stads-wal, als wanneer men de dwars-gragt over ging, tot aan de Nieuw-poort, van waar men toen wyders regt door de rugge, dog met een elleboog weder te midden over 't plein van 't Stadhuis na en in de Ooster-deur der kerke gekomen is, aan welkers beide zyden de borgers en militairen hun op het kerk-hof geposteert hadden, en na dat men 't lyk met de baare te midden in de kerke boven het geopende graf had nedergezet, wierden alle de ornamenten mede boven en beneden het overdekte fluweele kleed ter nedergelegd, waar op toen van de boven gemelte 2 Vaandels Ruiters, en vier Vaandels, zoo borgers als militairen voertknegten, op het kerkhof staande, 5 chergies met musquetten en pistoolen wierden gedaan, en op elke ehergie een kanonschoot van de hoofdpunt des kasteels, tot hoe lang de lykstatie in de kerke bleef stil staan, en wanneer na 't afsluven dier chergies eerst de borgers en militairen weder voor af na 't kasteel trokken, en van de geheele statie gevolgt wierden, in maniere als ze gekomen waren, dan alleene, dat de dragers en slipdragers nu agter de begraafenis te rug keerden, te weten, over 't kerkhof den Wester uitgang uit, agter de kerke de groote Rivier opwaarts, tot aan 't ziekenhuis, en zoo voorby de Dieft-poort, en voorts langs de West-zyde van gezeide groote Rivier tot de hock-brug, tegen over de vischmarkt, en zoo wyders over de zelve langs de Amsterdamse gragt wederom na 't kasteel.

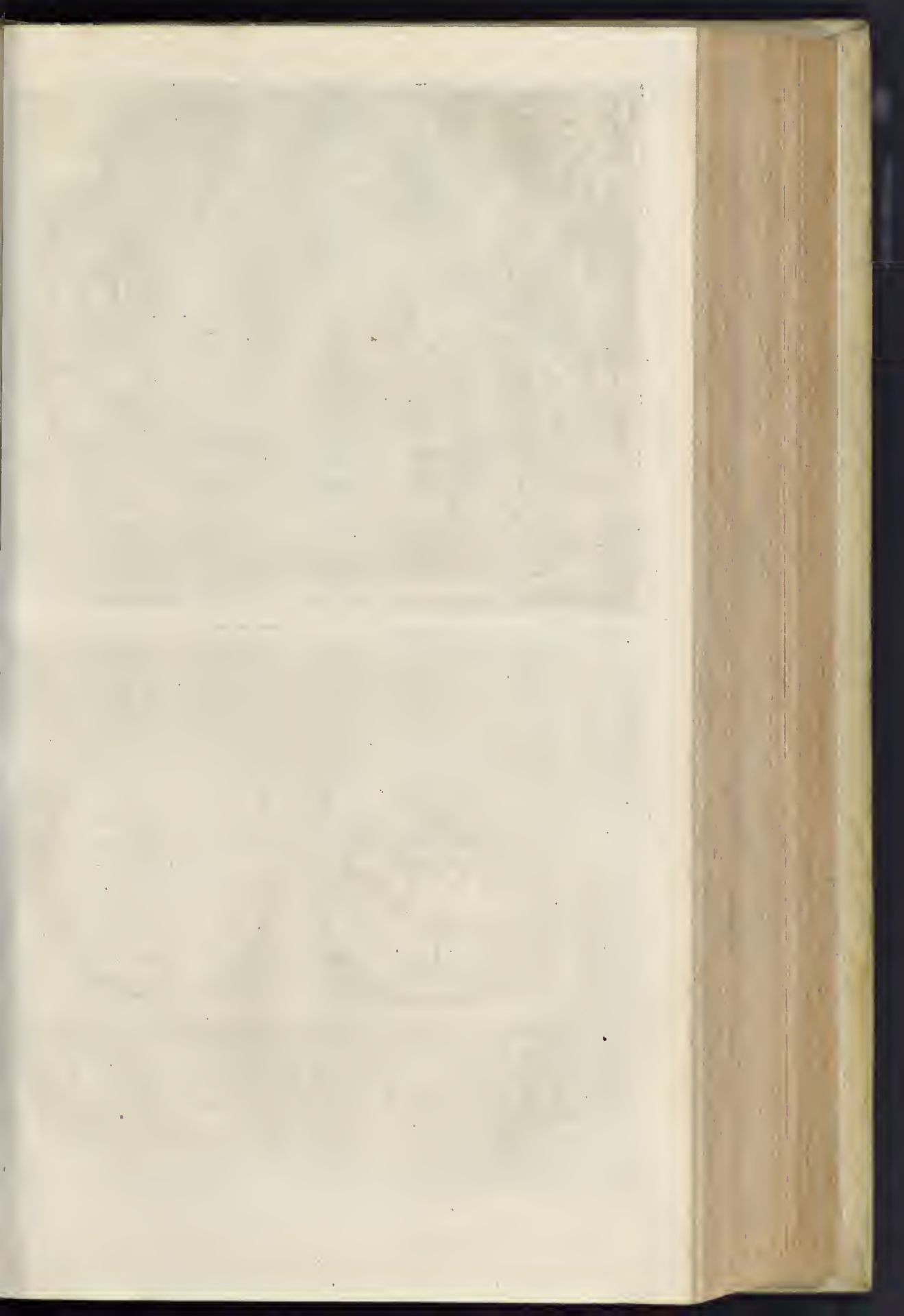
Inwylen dat toen zoo hier van land, het kasteel, de stad, en buiten-posten, item 't Eiland Orrust, en de sehopen te dezer Reede, geschiedde een aantal van 229 kanon-schooten, als te weten:

Van 't Kasteel.

9 Schooten van de hoofd-punt de Diamant, daar van 5 onder 't chargeeren der militairen op 't kerkhof.

5 van de Robyn.

- 5 van de Saphier.
- 5 van de Paarl.

Van de Stad.

- 5 van de hoofd-punt Amsterdam.
- 5 van de punt Gelderland.
- 5 van de punt Hollandia.
- 5 van de punt Zeelandia.
- 5 van de punt Groeningen.

Van de buiten Fortrefsen.

- 5 van de Fortrefse Jacatra.
- 5 van Ansjol.
- 5 van Noortwyk.
- 5 van Ryswyk.
- 5 van Ancke.
- 5 van Tangaran
- 5 van de Maronda } tegens 10 uur: voorm:
- 5 van Bacaffie
- 9 van 't Eiland Onruff.

Van de Schepen.

- 15 van 't Admirals fchip Ternate voor Amsterdam.
- 13 van 't fchip Princes Maria voor Zeeland.
- 11 van 't fchip Hellevoetfluis voor Delf.
- 9 van 't fchip 't huis te Merwe voor Rotterdam.
- 7 van 't fchip America voor Hoorn.
- 5 van 't fchip de gekroonde Vrede voor Enkhuizen.

En voorts van alle de andere fchepen ieder 3 fchooten, behalven de in lading leggende retourbodems, die verſchoont blyven, als te weten:

- 156 fchooten p. transport.
- 3 van 't fchip Koertgene.
- 3 . . . . . Koevoerden.
- 3 . . . . . Kaſtricum.
- 3 . . . . . Hollandia.
- 3 . . . . . 't Wapen van Middellb.
- 3 . . . . . 't Wapen van Z. Zee.
- 3 . . . . . Zilverſtein.
- 3 . . . . . Aardenburg.
- 3 . . . . . Roemerswale.
- 3 . . . . . de Veluwe.
- 3 . . . . . Naaltwyk.
- 3 . . . . . de Pyl.
- 3 . . . . . de Graf.
- 3 . . . . . Zwanenburg.
- 3 . . . . . Marken.
- 3 . . . . . de Tyger.
- 3 . . . . . de Snaauw.
- 3 . . . . . Cadiri.

- 3 . . . . . Goutvink.
- 3 . . . . . de Winthond.
- 3 . . . . . Palliacatta.
- 3 . . . . . de Zalm.

A°. 1684.

222 fchooten in 't geheel.

Dus dan ontrent de klok 11 uuren de ganſche lykſtatie ordentelyk wederom binnen 't kaſteel gekomen zynde, en vervolgens tot in de Generaals wooninge, wierd aldaar de condoleancie over zyn Edelheids aſfterven gedaan, aan de geſtelde Juffrouwen Alletta Bax, Kornelia van Nieuwenroode, en Katharina Kleyer, en vervolgens na 't gebruik dezes lands de reſpectieve gemagtigden 't ganſche gezelfchap op een collation van eten en drinken op diverze plaatzen in zyn Edelheids wooninge toebereid, onthaald, en na 't welke dan vervolgens weder een iegelyk na huis keerde.

Zynde ook voor 't begin der begraaffenis genodigd, en voor 't meerendeel verſcheenen, behalven de huisvrouwen der Heeren Raaden, nog een aantal van de voornaamſte getrouwde Juffrouwen dezer ſtad, en ontfangen in de groote kamer aan 't Weſt-einde van 't huis, voor die tyd geheel met rouw-gewaat behangen, gelyk mede de groote Raad-kamer alwaar het lyk van zyn Edelheid zal: gedagteniſſe, kort na zyn overlyden, en even na de verkiezing van den nieuwen Heer Gouverneur Generaal, was gebragt geworden.

Na zyne begraaffenis zyn 'er groote en ſchoone goude penningen van dit fatzoen, en van deze groote, gelyk wy by dit merk Zyn begraafenis-penning. vertoon, uitgedeed, de welke aan de eene zyde zyn wapen, en aan de andere zyde zyn naam, ampt, 'geboorte-dag, en ſterf-tyd aanwezen.

Wy hebben dezen dapperen Heer ook zeer gaarne met dit navolgende vers op zyne Tombe willen vereeren:

*De dappere oorlogs-beld, die 't blixemende vier
Ten oogen uitſtraald, by, de ſebrik der Maccaſſaaren,
Die SPEELMAN, die de toom van donder
op zyn ſnaaren
Wiſt uit te brommen op zyn doodelyke lier,
Legt hier: weergaloos in den bandel te beſtieren.
Die wonderlyk die ſchoot beeft weten uit te vieren.*

F. V.

H E T L E V E N
V A N D E H E E R
O P P E R L A N D V O O G D
J O A N N E S C A M P H U I S.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis.

DEze Heer is geweest de vyftiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën.

Hy was een Haarlemmer van geboorte, en is in zyn jeugd een zilversmid's knegt te Amsterdam geweest, waar van wy in het verhaal van zyn leven nog een vast bewys ontmoeten zullen, behalven dat hy ook die gelyken hamer in zyn wapen voerde.

Hy is als Assistent uitgevaren; dog van wat kamer, in wat jaar, of met wat fchip, is my onbekent, hoewel ik geloove, dat hy van Amsterdam uitvoer.

Op Batavia gekomen zynde, is hy ten eerste in de geheime fchryf-kamer van zyn Edelheid tot A°. 1676 of 1667 gebruikt, wanneer hy daar eerste klerk wierd.

Dit Ampt heeft hy tot den 31 May 1671 bedient, en is toen Opperhoofd van Japan geworden, dat hy A°. 1673 nogmaal, en daar na A°. 1675 ten derdemaal wierd, zynde in die tusschen-tyd ook eenigen tyd Lid van den Raad van Justitie geweest.

Den 1 Maart 1677 wierd hy geheimschryver van haar Edelheden, welk ampt hy byzonder naarstig, en met zoo veel navortching der oudite zaken wegens de grondvelting van den staat der E. Maatschappy alhier waarnam, dat wy 't opdelen van het voornaamste der eerste beginzelen van Batavia's grondvelting, zyn net te pen, en ordentelyk opstel (zoo als wy het hier na zullen laten volgen) alleen te danken hebben.

Hy bleef geheimschryver tot den 4 April 1678, wanneer hy, by 't afzetten der vier voornoemde Heeren, pas na de Heer Maatzuiker's dood, extraordinaris Raad van Indiën wierd, dat hy tot den 25 November 1681 gebleven, wanneer hy, by 't vertrek van de Heer van Goens, gemeen Raad van Indiën geworden is, welk ampt zyn Edelheid tot den 11 January 1684 bedient heeft, wanneer, na de onverwagte dood van den Heer Speelman, en den Heer Bort, den Oppergebieder, en de tweede, of den algemeenen Bestierder van den handel van Indiën, aanstonds de vergadering tot verkiezing van een nieuwen Opperlandvoogd (volgens ordre der Heeren zeventienen) belegt, en, na aanroeping van des Heeren naam, den eed over dit stuk op nieuw by haar Edelheden afgelegd, en by geheime briefjens gestemd, maar, tot aller ver-

wondering, bevonden is, dat de meeste stemmen op de Heer Camphuis, sehoon een van de jongste der gemene Raaden van Indiën zynde, gevallen waren. Dit was daerom te gevalliger, om dat hy van alle zyne medeleden gehaat zynde, ieder aan hem zyn stem gaf, gissende, dat niemand hem die geven zou, terwyl zy ondertusschen alle met een en de zelve gedagten die aan hem gaven, en dus zich zeer misleidden.

Hy wierd daar op, na 't afleggen van den eed, als vyftiende Opperlandvoogd van Indiën, van alle de Heeren veel geluks gewenscht, nam zyn zit-plaats aan 't hoofd van de hooge tafel van Indiën, waar na ook de Heeren den eed aan zyn Edelheid deden; dog hy wierd, na dat 'er ordre gesteld was, om de lykstatie van de Heer Speelman, even zoo, als die van de Heer Maatzuiker te schikken (waar over de zorg aan de Heeren Pit, en van Hoorn opgedragen was) den 2 Maart eerst voorgesteld.

Toen zyn Edelheid Opperlandvoogd wierd, was hy een Heer van ontrent 50 jaren, droeg een kleene blonde paruik, was van weinig meer dan een middelmatige gestalte, van een behoorlyke dikte na evenmatigheid, wat pokdalig, blank van wezen, vrolyk en zagzinnig van aart, in welk postuur zyn Edelheid, in 't zwart met een degen met een goud geveest op zyde, hoedanig wy zyn Ed. ook hier by de letters Y. Y. afgebeeld vertoonen) mede in de zaal van haar Edelheden uitgeschildert te zien is.

Vermits in dit zelve jaar 1684 de Engelen zeer schielyk de handelingen met onze Maatschappy afgebroken, en ettelyke fchepen uitgezonden, of ten minsten dat voorgenomen hadden, vond zyn Edelheid met de Heeren Raaden goed den Heer Maarten Pit tot Zeevoogd over een vloot, die men op Batavia daar tegen uitrustte, aan te stellen. Men schreef ook een Bededag tegen den 31 May hier over uit, en daar wierd een nette zcin-brief vervaardigd.

Hy was ontrent alles een zeer net en omzichtig Heer, gemeenzaam in omgang, weinig dog verstantig en kragtig van woorden, by de Europeërs en Nederlanders zeer bemind; dog hoe vriendelyk zyn Ed.

685. Ed. ook tegen ieder een was, wist hy egter, daar het van nooden was, zeer wel op zyn stuk te staan, waar van wy in 't vervolg een klaar bewys zullen zien, wanneer hy alles twee jaren lang alleen en buiten zynen Raad (dat zonder voorbeeld was) bestierde.

Hy was anders een deugtzaam, opregt, zeer eerlyk, godvrugtig, en gediensfig Heer, nog ongehuwd (hoedanig zyn Ed. ook stierf) en had de roem van te gelyk ook zeer zedig en ganseh niet vast te zyn aan zekere buitenspoorigheden, waar aan al veele ongehuwden, en ook wel gehuwden in Indiën, al vry wat veel gewoon zyn zich overte geven, te weten, van fracje Macassarze, of eenige andere slavinnen, tot hunne byzitten te nemen.

En van de eerste zaken, by zyn oppergezag voorgevallen, is geweest, dat het voerrecht, door de jonge Koning van Bantam aan onze Maatschappy opgedragen, den 28 April 1684 aangenomen is.

Ao. 1685 besloten haar Edelheden den jongst geborene zoon van Pangerang Poerabaja, broeder des Konings van Bantam, Joannes, na zyn Edelheid, te noemen, en dien Prins 70 ryxdaalders te schenken.

Ao. 1686 zond zyn Edelheid den Heer François Tak, als onzen Gezant, aan Soefochocnan Amangkoerat, Keizer van Java, daar hy, met de zyne, zoo jammerlyk door Soerapati en zyn Baliërs (door bestel en een oude wrok van dien Keizer tegen hem, zoo men wil) op den 8 February (gelyk wy dat breeder onder de zaken van Java vertoont hebben) vermoord wierd. In dit zelve jaar quam de oude Koning van Bantam, Sulthan Agong, ook op Batavia, en wierd op de punt de Robyn geplaatst.

Gedurende zyne Regeeringe is 'er niet veel van belang met de Buiten-Vorsten voorgevallen, alzoohy met de zelve in een diepe rust en vrede leefde, waar door de handel alomme, en vooral in de stad Batavia, zeer bloeide.

Ao. 1686 of 1687 viel 'er by de dood van den Baillu, Jacob Cafembrood, een zeldzame zaak in Rade van Indiën voor, alzoohy de Heeren der Hooge Regeering malkanderen niet konden verstaan, wie in des zelfs plaats weer tot Baillu te verkiezen.

De Heer Camphuis was zeer sterk voor de Heer David Dispontyn, Notaris aldaar; dog alle de andere Heeren waren eenparig voor de Heer Henrik de Bollan, druisfende met groot geweld tegen zyn Edelheid aan.

Nu is 't een zekere zaak, dat men niet licht, als men ziet dat de Opperlandvoogd hier of daar voor, of tegen is, tegen hem aandruiffen moet, of, zoo men het al doet, dat men daar by niets winnen zal, behal-

ven dat men hem gemeenlyk (als hy het A°. 1687. by de stemmen niet overhaalen kan) onder voorgeven, dat hy dat opzich neemt, om het by de Heeren zeventien te verantwoorden, in weerwil van alle de andere Leden der vergadering, zal zien zedgepralen.

Deze Heeren hadden egter de onvoorzichtigheid, van zyn Edelheid hier in te dwarsboomen; en begeerden al op een vry onbefeiden wyze den Heer Bollan tot Baillu te hebben.

Hoewel nu de Heer Camphuis tegen den Heer de Bollan, als zynde waarlyk een man van veel verstand, en van ongemeene verdienften, niets ter wereld had, was hy egter niet alleen met yver voor den Heer Dispontyn; maar voor al ook tegen die manier van handeling van de Heeren Raaden, die zyn Ed. daar in zoo zichtbaar wilden de wet stellen, vast stellende, dat zy dit meermalen in 't toekomende doen, en dat hy dat dan ook altyd zoo zou moeten afwagten, en dulden.

Om dit nu niet onderhavig te zyn, stond hy veel styver op dit stuk, als hy anders wel gedaan zou hebben, en zei vlak uit, dat hy den Heer Dispontyn tot Baillu begaerde.

Dit namen de andere Heeren zoo qua-lyk, dat zy daar op al wat te vrymoedig tegen zyn Edelheid begonnen uit te varen, zoo verre, dat een van de Heeren met een al te groote haastigheid tegen zyn Edelheid zeide: *Hebben wy u Opperlandvoogd van Indiën gemaakt, wy kunnen u dat wel weer afmaken, en u afzetten.*

Die eerste woorden waren wel waar, voor zoo verre het lot tegen hun aller gedagten en oogwit (alzoohy 'er niemand minder toe geschikt hadden) op zyn Edelheid gevallen was; maar wat het weer afzetten van zyn Edelheid betrof, daar toe waren zy (myns oordeels) niet bevoegd, ten ware by zulke omftandigheden en voorvallen van zaken, die dit voor hunne Heeren en Meesters zouden hebben komen wettigen.

De Heer Camphuis, noit gewoon zulken taal in een vergadering, daar hy als Oppergebieder zat, te hooren, en niet genegen dit meer van dien Heer, of de anderen, die hem in dit zeggen ondersteunden, en die mede van die zelve gedagten waren, af te wagten, beantwoordde dit met zyne gewoone zagmoedigheid en bedaardheid van geest, niet anders zeggende, als; *Hebben de Heeren zoo grooten magt, om my te kunnen afzetten, dan valt hier voor my niet meer te doen, en ik wensche de Heeren goeden dag.*

Dit was 't alles, dat zyn Edelheid zeide. Zyn woorden waren weinig, en zagt; maar de gevolgen van dien van een groote klem, en van zoo veel nadruk voor die

A°. 1688.

Heeren, mitsgaders zoo fmertelyk en gevoelig voor hen, en voor al hunne goede vrienden, die zy nu en dan wel genezen waren te helpen, en die nu om hunnen't wil alleenlyden moesten, dat zy daar na wel duizendmaal gewenfeht hebben, dat dit ooit voorgevallen was.

Hy verfeheen na dien tyd in geent twee jaren in vergadering; maar alle de andere Leden quamen 'er op den gemeenen geftel-den tyd, dog alles, wat zy daar befloten, bevestigde, en keurde zyn Edelheid goed, als 't hem aanftond; dog kreunde zig anders zeer weinig aan hunne befluiten, gevende aan geen enen, die zy tot 't eene of 't ander ampt buiten zyn goedvinden gevorderd hadden, zyne Aëte, ten ware hunne keurc op zulk enen gevallen was, dien hy dat ampt gunde, ftellende hun zeer leelyk ten toon, en toonende, dat zy niet minder, dan in ftaat waren, om hem af te zetten, alzoo zy geen ftroo nu in ftukken konden breeken.

Wat het Baillu's ampt betrof, dat wierd ondertuffehen door den Landdroft, de Heer Vincent van Mook, tot den 20 November 1688 (alzoo hy toen ftierf) waargenomen.

De Heeren Raaden van Indiën fchreven (gelyk wel te denken is) eenparig zeer fcherp over den Heer Camphuis; dog het zagtzinnig fchryven van dien Heer woeg daar tegen by de Heeren zeventienen zoo veel zwaarder, dat zy aan de Raaden van Indiën over dit ftuk weder fchreven; dat zy moesten aanmerken, dat de Opperlandvoogd van Indiën die gene was, die aan alle bedienden der E. Maatschappy hunne aëte en volmagts-brief geven moest, en dat zy dierhalven voor zyn Edelheid wat meer infchikking, als zyn Ed. op een ampt voor een bequaam vriend van hem ftond, en wat meer befcheidenheid, van zyn Ed. zoo ftraf, en oneerbiedig, als daar in die volle vergadering gefchied was, niet te bejegenen, voor zyn Ed. behoorden gehad te hebben, en dat zy uit hoofde van dien niet qualyk duiden konden, dat zyn Ed. goedgevonden had, zieh uit zulk een vergadering te begeven, en ondertuffehen de zaken zoodanig te beftieren, als hy voor het welwezen der E. Maatschappy beft oordeelde, keurende verder goed alles, dat by hem na dien tyd was verrieht.

Immers, dit is zeker, dat hy toen eerft recht, niet alleen Opperlandvoogd van Indiën; maar (daar men geen voorbeeld van heeft) ook alleen-beheerfer van alle de zaken der E. Maatschappy was, terwyl hy alles, wat hy deed, goedkeuren, en alles dat de andere Heeren verricht hadden, quaadkeuren zag, dat een groote vreugde aan zyn Ed., en een zonderlinge droefheid, en fmert aan die andere Heeren moet ge-

geven hebben, dewyl zy in al dien tyd niet in ftaat waren, om eenigen van hunne vrienden (dan die zyn Edelheid juift aanftonden) te konnen helpen.

Dit bragt die Heeren in zulken haat, dat zy van ieder een als met de nek aangezien wierden, zoekende ieder maar zyn Hof by zyn Edelheid te maken, en wel by hem te ftaan, dat de andere Heeren als razende maakte, zonder dat zy het egter beletten konden.

By 't fterven van den Heer van Mook was nu, behalven 't Baillufchap, ook het Landdroftfchap open gevallen, by welke gelegenheid de Heer Camphuis zynen man, den Heer Dispontyn, Baillu maakte, en toeliet, dat de Heer de Bolla, dien hy anders zeer veel achtete, nu Landdroft wierd.

Dat zyn Edelheid egter, hoe zagtzinnig hy anders ook van aard mogt zyn, hier mede nog niet te vrede was, zag men A°. 1689, wanneer de algemeene Beftierder van den handel, de Heer Antoni Hurd, een zeer bequaam Heer, enkel door zyn Ed. toedoen, van de Heeren zeventienen bedankt, en 't in zyn keur gelaten wierd, om als een vry-borger in Indiën te blyven, of wel om na 't Vaderland te konnen keeren, welk eerfte hy koos; dog beftierf dien fmertelyken flag nog in dat zelve jaar op den 7 December, en de Heer Pit quam ook kort daar aan den 21 May 1690 te overlyden.

Na dien tyd namen de gemeene zaken weer een anderen loop, alzoo die twee Heeren wel voornamelyk zyn Edelheid hadden zoeken te dwars-boomen.

In dat zelve jaar 1689 viel 'er onder zyn Ed. oppergezag nog een zeer opmerkelyke zaak voor, tuffehen de Heer St. Martin, ordinaris Raad van Indiën, en den Amboinefehen beroemden Kapitein Jonker.

Wy hebben bevorens, in 't verhaal der zaken van Bantam getoont, hoe de Heer St. Martin met het landen van onze troepen aldaar wat te lang getalmt hebbende, Kapitein Jonker haar Edelheden hier af waarfchouwde, die daar op goedgevonden, den Heer Tak derwaards te zenden, die de zaken zoo beftierde, dat ons volk toen ten eerften landde.

Van deze waarfchouwing van Kapitein Jonker kreeg de Heer St. Martin zoo ras geen kennis, of hy zocht van dien tydaf gelegenheid, om hem dien trek betaalt te zetten.

Dit liep egter zoo lang aan, dat hy niet voor A°. 1689 dit tot zyn genoegen doen kon, gelyk hy het toen ook vry fcherp, en zeer onvoorzichtig dede, alzoo men zig wel wagten moet, om een Inlander van eenig vermogen qualyk te handelen, zoo men de fmerten van zyne wraak te zyner tyd niet dragen wil.

Het

Het gebeurde op zekeren dag, dat Kapitein Jonker (alzoó de Heer St. Martin ook Opperveldheer van de krygsmagt van de E. Maatschappij was) by de Heer St. Martin quam, om hem ergens kennis af te geven.

Hy behandelde hem daar op zeer veragtelijk, latende hem staan, zonder hem een stoel te doen geven; maar hy toonde hem die veragting nog veel gevoeliger, wanneer ondertusschen zekeren Boeliling, Kapitein der Baliërs, en wel eer een slaaf van Kapitein Jonker geweest, daar mede quam, aan welken de Heer St. Martin aanstonds een stoel dede geven, zonder 'er echter een aan Kapitein Jonker (die van spyt meende te berispen) te doen aanbieden. Kapitein Boeliling, die meer eerbied voor zyn ouden Heer, dan voor dat bevel van de Heer St. Martin had, en die ook zeer wel wist, wat een seherpe wet 'er in de Batavische Statuten tegen zulk een slaaf (sehoon al vry zynde) die zyn Heer, of iemand van zyn kinderen, of van zynen huize, enige oneer of smaad aan doet, te vinden was, betoonde wel wyzer te zyn, dan op dat bevel te gaan zitten, zeggende met zedigheid, dat hy hem wel wagten zou, van te gaan zitten, terwyl zyn oude Heer stond.

Kapitein Jonker ondertusschen, hoe wel voldaan ook over Kapitein Boelilings gedrag, kon dien hoon, hem zoo openbaar door de Heer St. Martin aangedaan, niet verduwen, en zei derhalven met zeer veel haastigheid, myn Heer, gy kond in uw huis doen en bevelen wat u belieft, maar indien gy my die smaad buiten uw huis aandeed, ik brak u zoo aanstonds den nek, en ik zweer u dat ik wel gelegenheid vinden zal, om my aan u hier over te wreken.

Hy ging daar op in een groote woede ten huize uit, begaf zich na zyn Edelheid, den Opperlandvoogd, en klaagde over de smaad, hem zoo even door den Heer St. Martin aangedaan.

Zyn Edelheid keurde die daad (gelyk zy waarlyk verdiende) voor zeer quaad; dog voegde daar by, dat hy 'er den Heer St. Martin wel over wilde spreken; maar dat hy hem echter, alzoó dit in zyn huis geschied, en ieder daar in zyn eigen meeter was, daar over niets doen kon.

Kapitein Jonker, hier mede niet voldaan, zegt dierhalven van die tyd af honderd gelegenheden, om zich aan dien Heer zelf te wreken. Ja hy richtte verscheide groote maalyden aan, daar op hy al de Raaden van Indië, en aldus dien Heer mede, verzogt; dog hy quam 'er niet, vreezende, dat het gebräad hem niet wel bekomen zou.

Ook had zekere Radja Bongso, een neef van Jonker, op de zaal wandelende, en na 't afleggen van zyn kris, met nog

een kris, dien hy verborgen had, betrapt ^{Ao. 1689} zynde, bekend een aanslag op de Heer St. Martin, en op zyn Edelheid, gehad te hebben, waar over hy gevierendeelt wierd.

Hy dan, ziende, dat hy zyn oogwitten dezen niet bereiken kon, had de onvoorzichtigheid, om (daar hy anders een braaf en wakker man was, die de E. Maatschappij zeer groote diensten gedaan had) zich door zyne woede zoo verre te laten ver voeren, dat hy groote vyandelykheden buiten Batavia met moorden, branden, en blaken, en zelf met het aandoen van ons volk, begon te plegen, latende een onthalsden Hollander in een Prahoe afdryven, en toonende in allen deelen, dat hy eenig quaad voornemen tegen de E. Maatschappij had.

Hy was misnoegt (zoo men zei) op den Balizen Kapitein Wira Codra, en den Macassarze Kapitein, Dain Matara. Hy had al de zynen verpligt tot trouw door een eed op hunne wyze te doen, te weten, men nam een thee-kopje met hoenderbloed, deed 'er aarde, asch, en water in, doopte 'er de kris in, liet dat in de hand druppen, en dronk dat zoo op; en was des zelfs betekenis, dat hy, die niet trouw bleef, de kris in 't lyf gaan, en dat hy, als de aarde onwaardig, tot asch verteeren mogt.

Men zond dierhalven volk tegen hem uit, eerst den Heer Sloot te land, en naderhand ook te water Kapitein Wanderpoeel, om hem by de Maronde van agteren te omeingelen. Onder anderen is ook de Luitenant Hofseher, en Kapitein Boeliling (wel eer zyn gevangen slaaf) op hem uitgegaan.

Zyn eerste en voornaamste vrouw bad hem, dog van zyn voornemen afstand te doen, hem verzekerende, dat zy by zyn Edelheid wel genade voor hem verwerpen zou; dog 't was nu, zei hy, te verre gekomen, en het moest nu buigen; of berispen.

Hy verscheen in Augustus 1689 op Toegoe, of op 't land van de Heer Predikant Leidekker, in 't wit met alle de zynen gekleed, dat by de Mooren eenteken is, dat zy besloten hebben zich doot te vegten.

De Luitenant Hofseher, ontrent hem gekomen zynde, en hem niet kennende, vraagde aan iemand van 't volk, wie Kapitein Jonker was; men wees hem den zelve, en hy zag hem wel komen, meenende, dat hy hem iet zeggen wilde; dog hy bragt hem met een sabel zeer sehielyk (daar Jonker hem anders zeer ligt den hals gebroken zou hebben) eenen zwaren houw op zyn helm, die hem duizelen deed, dog zoo niet, of hy wierp hem zyn hazegacy, eer hy van dien houw nog ter nederfortte, zoo net door zynen arm henen, dat hy

hem

A^o. 1689.

hem aan de grond vastnagelde, terwyl nu anderen van ons volk toefchoten, zomnigen om Hölfeher te redden, en anderen om Kapitein Jonker aan te taften, was'er een, die hem in die duizeling onder de voet schoot, en teneerften de kopafloeg, en daar mede was het ganfeh spel uit, vermits de zyne daar op of de vlugr namen, of van de onzen gevangen genomen wierden.

Ecnigen tyd daar na zyn'er 8 van zyne t'zamenrotters op den 27 May 1690 geradbraakt, 27 gehangen, en toen is te gelyk ook een Chineefche valfche munter levendig veromnd, en een vrouw, die hare flavin levend van de mieren had laten opeten, gegeeffeld, gebrandmerkt, en de ooren afgefneeden. En 't is zeker, dat'er over die zaak van Kapitein Jonker wel 60 op Batavia, en 48 op Japara, voorbeeldelyk gerecht zyn.

Wy hebben bevorens van zyn Edelheid den Heer Camphuis gezegt, dat hy in zyn jeugd een Zilverfmids knegt geweest is. Het volgende geval zal ons dit nader bevestigen.

Terwyl zyn Edelheid Opperlandvoogd van Indiën was, gaf hy in die hooge ftaar een uitmuntend bewys van de nedrigheid van zynen geest.

De Heer Petrus Schaak, wel eer Bedienaar des Goddelyken woords tot Amfterdam, heeft my dit geval, zooals ik het hier nederftelle, zelfs verhaald.

De Heer Camphuis (zeide zyn Eerw.) fchreef my eenigen tyd, na dat hy Oppergebieder van Indiën geworden was, een brief, waar by zyn Ed. my verzogt, dat ik eens geliefde by zeker Zilverfmit alhier te Amfterdam, by welchen hy in zyn jeugt als knegt gewerkt had, te gaan, en den zelven bekend te maken, dat een van zyne gewezene knegts, nu Oppergebieder van Indiën geworden zynde, hem verzogt eenig fraei zilver tafel-gereedfchap met zyn toebehooren te maken, en dat aan zyn Eerw., die'er hem voor betaalen zou, over te geven, om dat dan verder aan zyn Edelheid over te zenden.

De Zilverfmit (zei zyn Eerw.) dien ik vond, en dien ik dit zoo zeide, ftond over myn verhaal te kyken, als of ik hem eenig verdichtzel op de mouw fpeelde, zeggende een en andermaal, myn knegt Oppergebieder van Indiën, wel wie is dat dog, myn Heer Schaak, en wie kan dat anders zyn, of 't moest een knegt wezen, die Jan genaamd, en een Haarlemmer is, en die in zulk een jaar nog by my gewerkt heett.

Wel die zelve is het, zei de Heer Schaak, waht hy is Joannes Camphuis genaamd, en is'ook een Haarlemmer van geboorte.

Het is verre gebragt, myn Heer, zeide die Zilverfmit; maar hy heeft die top van

ere door zynen Zilverfmids-hamer echter A^o. niet bereikt, en ik zie nu wel, hoewel te laat voor my, dat men door de pen veel verder, dan door dien hamer, geraken kan.

Ik verheuge my zeer, dat myn knegt door zyn verftand, en deugd, zoo verre gevordert is, en nog te meer, dewyl ik zie, dat hy in dezen zyn hoogen ftaar nog aan my, zynen meefter, en aan zyn geringen ftaar, als myn gewezen knegt, gedenkt, en ik zal dit tafel-gereedfchap fpocdig met zeer veel blydfchap voor hem maken, gelyk hy dat (vervolgde de Heer Schaak) ook gedaan, en het zelve aan my overgeleverd heeft.

Ik zond dit, zei die Heer, daar op ook ten eerften aan de Heer Camphuis over, die my tot antwoord fchreef, dat hy dit zilverwerk ontfangen, en zig zeer verheugt had, dat zyn oude baas nog leefde, den welchen hy by dit tafel-goed nog lang hoop te te gedenken, bezorgende te gelyk, dat hy voor dat zilverwerk door my zeer wel betaald, en daar en boven edelmoedig beloont wierd.

Beneden zyne beektenis, die wy na de fchildery op 't kasteel Batavia hier onder de letters Y. Y. vertoonen, ziet men ook zyn wapen, met dien Zilverfmids-hamer, die hy wel eer als knegt gevoerd had.

In 't laafte van zyn tyd quam hier ook weder Chodja Moraad, als Gezant van den Keizer van Abyffinen, met een brief aan zyn Edelheid, van welke wy aanftonds nader zullen fpreken.

Hy bekleedde dit hoog ampt tot den 24 September A^o. 1691, en gaf na de E. Maatfchappy als Opperlandvoogd van Indiën 7 jaren, 8 maanden en 20 dagen zeer wel gediend te hebben, 't zelve, genegen van al zynen arbeid wat te ruften, behoudens zyn rang, naaft den Opperlandvoogd, en behoudens zyne gagie, en een lyfwagt van 12 man, nevens een Corporaal en Sergeant onder een Vaandrig, aan zynen opvolger, den Heer Willem van Outhoorn in dezer voegen over.

De Heeren Opperlandvoogden beide zaten aan 't hooger einde van de tafel, en de Heeren Raaden vervolgens ieder na hun rang. Ook verfcheen daar de ganfche Raad des Gerichts, met beide de Fifeals ter rechter, en de Heeren Schepenen ter linkerhand van de Heeren Opperlandvoogden. En zoo vervolgens alle lieden van aanzien ieder na zyn rang, om dit afreden van den ouden, en 't voorftellen van den nieuwen Opperlandvoogd van Indiën te zien, daar ook de Gezant van Abyffinen tegenwoordig was.

Alle de fcutels van de ftad, en van 't kasteel lagen op de tafel, en na dat alle zaken nu in hare behoorlyke ordre gefchikt waren, dede de Heer Camphuis een zeer deftige aanspraak over 't ampt, dat hy tot

nu

ANNES

verneur Generaal

CAMPHUYS

van Nieuwlandt In un

1691. nu toe bekleed had, toonende hoe zwaar het in zich zelf was, en wat daar toe al vereischt werd

Hier op gaf hy het zelve aan de Heer van Outhoorn, gelyk mede de sleutels, die daar lagen, over, daar by voegende, dat zy wat zwaar waren: waar op de andere Heer zeide, zyn Edelheid, 't is na men daar aan tild. Na dit verricht te hebben ging de Heer Camphuis van daar in zyn vertrek, en nog dien zelven dag na buiten in zynen thuin.

De Gezant van Abyffinen, die deze overgave van het oppergezag zoo vreedzaam zag gechieden, stond verbaast, en zei tegen zeker vriend, die naast hem stond, dit zou in myn land zoo gemakkelyk niet toegaan, maar duizenden van koppen koften, eer iemand tot zulk een oppergebied zou konnen geraken. Deze Gezant Chodja Moraad genaamd, en de zelve, die Ao. 1675 in de tyd van de Heer Matzuiker door de vader van dezen Keizer gezonden was, leverde een Arabiſchen brief over, die, vertaalt zynde, dus luid:

*Vertaalde Brief uit het
A. bijeb van den Keizer
van Abyffinen, aan den Opperlandvoogd van Oost-Indien, Joannes Camphuis.*

Deze brief komt van den heerlyken Keizer, en grooten Sulthan, Keizer over den nek der volkeren, de schaduwe Gods, uitgebreid over de wereld, de heerlykste der groote Vorsten van de Wet van den Messias, de voornaamste der Christen Koningen, en hooft Monarch in het land van de Habyffinen, beschermmer van de grensplaatsen der Christenen, navolger van de Wet des Evangeliums, met billykheid handelende onder de Christenen en Mohbammedanen, met zyn oordeel recht treffende het ware gevoelen, bekleed met het harnas van David, ingedompeld in het water des Doops, verschrikkelyk, heerlyk, god en glorieus, afkomstig van de zeer geagte Sulthans, die gesproken zyn van David en Salomon, den Sulthan, zoonne des Sulthans, den Sulthan Agaam Saggied, zoonne van den Sulthan Alaf Saggied, God bringe tot ons een gedeelte van het geluk, dat hem eigens, hy stelle ons onder zyne gunstgenoten, en deele ons mede van die glorieuze heerlykheid, en uitnemende weldaden, hy stelle ons onder zyne dienaren, hy behode ons voor het quaad der Koningen, by aldien zy met een boos opzet zich zeiven tegen ons aankanten: God make zyn voorloofd bestendig, en versterke zyn helpers. Amen.
Ten andermaal zend ik een groetenis,
VI. Deel.

„ ſchoonder als een bloejende lusthof, en Ao. 1691.
„ edeler dan het licht van de Zon, en de
„ volle Maan, wiens aangename reuken
„ geurig, en wiens paden klaar zyn, en
„ wiens opgang aangenaam is by de gene,
„ die is de glorie, de edelste Sulthan van
„ de Sulthans der Hollanderen, en de
„ grootste Koning der Koningen van 't
„ land Batavia, den Generaal Jan, welke
„ opricht door zyne regering, van wegen
„ de deugtzaamheid zynere handelingen,
„ de gene die atwzig zyn van hunneou-
„ deren, welke weet ten besten te schik-
„ ken de moejelyke zaken der gener, die
„ onder hem staan, en die van de vier oorden
„ van de wereld voor hem nederbuigen
„ te water en te lande, en wiens gebod
„ door niemand van zyn onderdanen werd
„ wederproken. God make zyn geluk
„ bestendig, hy verheerlyke zyn Zon. Hy
„ verhefde zyn licht. Hy make bestendig
„ de uit- en ingangen zynere weldadighe-
„ den en uitnemendheden. God make,
„ dat hy niet voortreffelyke tekenen en
„ preuven altyd leide die gene, die 't van
„ doen hebben. Hy doe ook altyd duun-
„ ren zyn uitmuntende heerlykheid en de
„ dapperheid zynere Soldaten, die het land
„ beſchermen, en door zich zelve make
„ hy bestendig de ordonnantien zynere glo-
„ rieuze en verheven vaderen en grootva-
„ deren.

„ Vorders uw uitnemend lot en veel-
„ vuldige voortreffelykheden hebben ons
„ aan u doen ſchryven dezen brief, en u
„ aan doen ſpreken op de vriendelykste
„ wyze, en dat om te vernemen na uwen
„ ſtaat, wat geluk u daar in is wederva-
„ ren, en wat goede hoedanigheden u zyn
„ aangeboren. En nadien malkanderen
„ gedagrig te wezen, brieven te ſchryven,
„ en onderlinge geſchenken te zenden, af-
„ komstig is van de vaderen en grootvade-
„ deren, en nadien dit ook is ten oude ge-
„ woonte en regte regel in andere geleg-
„ heden en tyden, heeft dit ons opgewekt,
„ om te nodigen u gemoed, op dat het zel-
„ ve niets quaads overkome, en op dat u
„ Ed. doorlugtigheid zich niet vermenge
„ met eenige duisterheid, en op dat alzoo
„ de nodiging geſchiede van beide de kan-
„ ten, en weggenomen werde dat beletzel,
„ dat 'er tusſchen beide mogte wezen.
„ Hierom is het nu, dat ik zende tot eene
„ ſchenkagie 5 paarden van de edelste ſlag,
„ 20 ſlaven, en 2 ſtruisvogels met onzen
„ dienaar Chodja Moraad. Wilt het niet
„ verſmaden, gy zyt de beste van allen,
„ tot wien ik dit kan zenden.

Na dezen tyd onthield zyn Edelheid zig in zynen tuin buiten de ſtad, pas buiten de Nieuwe poort gelegen, waar in hy een zeer ſchoon huis aan de Rivier, en aan de weg van Jakatra had laten maken.

A°. 1691.

In dezen thuin staat nog te dezer uur, stukswyze, die vermaarde Vefling, van welke de Hollanders de Javanen, toen zy die met touwen om verre haalen wilden, met menfchen-drek (gelyk wy onder de zaken van Java verhaald hebben) wegdraven en verjaagden.

Allerlei zeldzame gewaffchen waren in dezen thuin van zyn Oud-Edelheid. Ik heb 'er jonge Thee-boomkens uit China, van grootte als Aalbesien-boomkens, als mede twee zeldzame aapen gezien, van welke de eene fpiet-wit, en de andere pekt-zwaait was.

Hy ging ook zeer veel na 't Eiland Edam, dat hem tocquam, alwaar hy ookeen zeer fchoon huis op zyn Japanfch gebouwd, en daar hy allerlei zeldzame foorten van boomen, planten, gewaffchen, en dieren had, die men bedenken kon, zynde een groot liefhebber van alles, wat fraai en zeldzaam was; gelyk hy daar ook zeer dikwils groote gezelfchappen nodgde, en eenige dagen aan een met hen bleef.

Hy had een groote genegenheid voor de Japanders, en hunne werken, ja hy was ook zoo fterk voor hunne fpyze, dat hy des donderdag's middag uitdrukkelyk hield, om voor af nietanders, als Japanfche fpyz (hoewel 'er daar na dan Hollands eeten quam) op te doen difchen. Ik heb A°. 1686 daar een proeve van gehad, wanneer ik, pas in Indiën gekomen zynde, en ontrent elf uren zyn Edelheid ergens over te fpreken hebbende, door zyn Edelheid ten eeten verzogt wierd, en over zyne Japanfche maalyd, uitnemend verfteld ftond, ziende nietanders, dan eenige kopjens met wat gekookte Ryft, en eenige Japanfche vieze compoften, welker reuk my verveelde, op tafel komen. Daar beneven moeft men die fpyze meeft met twee ronde lange Chineefche ftokjens op zyn Japans in de mond fchoffelen, dat my al mede niet geleek; maar daar nog een gelukje by quam, dat myn naafte buurman, die geen ftokjens had, my ftit (hoewel ik het wel merkte) van de zelve beroofde, weshalven ik genoodzaakt wierd, om my met een lepel, die 'er by lag, te behelpen; moettende bekennen, dat ik de dagen van myn leven my op geen maalyd bevond, daar minder eeten na myn zin was, zoo dat ik my aan een Opperlandvoogds tafel met drooge ryft behelpen moeft, terwyl alle de andere zeiden, dat zy zeer lekker aten; dog men moet weten, dat ik nooit een liefhebber van al die fcherpe, heete, zeldzaam 'er uitzierende, en nog wonderlyker fmaakende en riekende Indifche fpyzen geweest ben.

Zyn Edelheid Camphuis, die geen oog van my had, en my met de lepel, in plaats van met de ftokjens, eeten zag, zei tegen my al lagchende, Pater, waar zyn uwe ftokjens?

Ik antwoordde zyn Edelheid, myn Buurman, wetende, dat ik nog een Bhaar (dat is, een nieuweling) ben, heefft wonderlyk wel gedaan, om myn onkunde in deze wyze van eeten te bedekken, door my van myne ftokjens te ontaffen, en ik, om my egter te redden, heb beter geoordeeld my van de lepel te bedienen, dan aan een tafel, daar ieder eet, ledig te zitten. Maar, vervolgde zyn Edelheid, wat dunkt u van deze Japanfche maalyd, en van de fpyze? Zyn Edelheid, zeide ik, het is nog te vroeg voor my, die hier eerst gekomen ben, om daar over te oordeelen; maar ik zal het einde van deze maalyd eerst verwagten, en, on'er 't welnemen van zyn Edelheid, dan liever myn oordeel eerst vellen, alzo ik in die hope leve, dat wy met deze Japanfche fpyze alleen niet zullen fcheiden, of, zoo dat mogt gebeuren, dan zal ik daar egter in zedigheid myn oordeel over vellen. Gy hebt, zeide zyn Edelheid, gelyk: want ik weet by onderzinding, toen ik deze koft de eerftemaal eeten zou, dat zy my mede zoo wel niet beviel, als nu; maar daar zal egter nog wel iets op tafel komen, dat van uwen fmaak zyn zal.

Daar na quam 'er zeer fchoon geftoofde en gebraden Hollandfche fpyze, daar ik toen eerst van begon te eeten; en weder van zyn Edelheid gevraagd zynde, waar ik het mede hield, zeide ik, zyn Edelheid, dit is waarlyk koft, die my gelykt; maar van het ander zal ik niet anders zeggen, dan dat ik geloove, dat het goed is in de mond van een Japander, of van iemand die lang met hen verkeerd heeft, en die halven verzoeken ik, dat zyn Edelheid het niet qualityk gelieve te nemen, dat ik het voor deze reize nog met de Hollandfche fpyze houden zal. Gy hebt gelyk, zeide zyn Edelheid: want in 't eerst kon ik 'er ook niet al te wel mede te recht komen; dog ben door de tyd, en lange verkeering met de Japanders, 'er allengskens aan geaakt; dog ik droeg wel zorg van ooit weer op een donderdag by zyn Edelheid Camphuis te komen, vreezende, dat ik weer drooge ryft zou moeten voor af eeten, daar ik niet fterk voor was.

Hy had zich tot dit bevorens gemeld ftit buiten-leven begeven, om ruft te hebben, dog hy bevond met 'er tyd dat men zich daar in kan bedriegen, want nu en dan zyn hem kleene fmaadheden en ongemakken aangedaan, die hem berouw deden krygen van zyn ampt neder gelegd te hebben.

Deze Heer is het ook geweest, door welkers voorzorge zeker groot, en fchoon werk van de Heer Rumphius, de oude, in wezen gebleven is, alzo hy het, eer 't afgezonden wierd, uitfchryven liet, gelyk men het toen weg zond met 't fchip

Wa-

1695. Waterland, dat met den Zeevoogt Kemp, A°. 1692, na dat het bevorens tegen eenige Franſche ſchepen geſlagen had, is gezonken, dog naderhand wierd dat zelve werk weer uitgeſchreven, en in 't Vaderland gebragt, daar het vrugtelooſ leggen blyft.

Zyn Oud-Edelheid quam, na 3 jaren, 9 maanden, en 24 dagen dus op zyn buiten-wooning geleeft te hebben, den 18 July A°. 1695 te ſterven.

Het lyk wierd uit zyn thuin door de Dieft-poort in de ſtad, en zoo langs de Tygers-gragt, en door de eerſte dwars-gragt van de Prince-ſtraat, in de Hollandſche ſtads-kerk gedragen, daar zyn Edelheid ontrent het geſtoelte der Heeren Schepenen, na de Ooſt-kant begraven legt.

In de kerk gekomen zynde, wierden 'er 3 eherges met ſnaphanen, en 7 kanonſchooten te zyn'er eere gedaan.

Voor het lyk trokken deze navolgende lieden.

Een Vaandel Borger-Ruitery.

Een dito Ruitery uit het kaſteel.

Twee dito voetknegten uit het kaſteel.

Twee paarden in den rouw.

Een Ruitervaan.

Een rok van ſtaat van zwart fluweel.

Zyn Edelheids wapen, ſpooren, degen, en helmet.

Zyn Oud-Edelheid was de agtſte Opperbevelhebber (hoewel toen buiten gezag) die op Batavia ſtierf.

Zyn goed ging meeſt aan vreemden, en goede kenniſſen, of byzondere goede vrienden, te weten, aan de Heeren Chaftelein, en de Heer Parvè's zoonen, daar hy zeer veel van hield, en die hy erſgenamen gemaakt heeft, uitgenomen dat hy 't Eiland Edam aan de Heer Johan van Hoorn, toen algemeen Beſtierder van den handel van Indiën, ſchonk, en dat hy zyne erſgenamen ook belaſte zyne zuſter, die tegen zyn zin met de Heer van Dilzen, dien hy niet lyden mogt, getrouwt was, alle dag, zoo lang zy leefde, zes gulden uit zyne goederen, die zeer groot waren, te geven, en dat zy haar ook toeftaan zouden, zoo lang zy leefde, in 't huis, in zynen thuin te blyven woonen, daar zy ook tot den 10 September 1714, wann'er zy ſtierf, gewoont heeft.

Na zyn dood zyn 'er aan de dragers gou-

de penningen, ontrent 3 goude coebangs, A°. 1695. of 66 gulden zwaar (hoewel ik 'er een van 100 ryxdaalders gezien heb) hoedanige 'er ook aan zyn doop-kinderen, over welke hy ten doop geſtaan had (en waar van de Heer Gerard Mol, zoon van Mejuffrouw de weduwe van de Heer Jan van Dorre 'er mede een is) tot een gedagtenis van zyn Ed. gegeven zyn, waar onder 'er ook met een zware goude ſchakel-keten 'er aan gevonden werden, gelyk ook die van de Heer Mol is. Op de eene zyde dezer penningen ſtond, volgens zyne begeerte, dit vers :

*Myn aardze Camphuis was vergaan,
Myn Tabernakel kon niet ſtaan;
Dog ik zag op een vaſt gebouw,
Dat eeuwig zyn, en duuren zou,
Een plaats, door Jeſus toegezeit,
En in zyn's Vaders huis bereid.
Wel zalig is dien man zyn lot,
Die beeft een timmering by God.*

Op de andere zyde ſtond :

JOHANNES CAMPHUIS geboortig van Haarlem, den 18 July 1634 tot den 24 September 1691 geweest Gouverneur Generaal van Nederlands India, overleden op Batavia den 18 July 1695.

zoo dat hy net 61 jaren oud was, toen hy ſtierf.

Ik heb de eere gehad, van dien Heer niet alleen zeer wel gekend te hebben; maar van ook byzonder door zyn Edelheid begunſtigt te zyn, zoo dat ik my dubbeld verplicht agte, om zyn Edelheid met dit gering vers op zyn Tombe te vereeren :

*De groote CAMPHUIS, met zyn nederrig gewaad,
Vertoont zich hier met al, wat menſchen kan behagen,
De deugt en zedigheid die komen als opdagen,
En ſtraalen uit zyn oog, en vriendelyk ge-laat.
Zyn groote geeſt kon geen Appelles bier bepaalen.
Den omtrek was te naauw om hem wel af te maalen.*

F. V.

AGTSTE HOOFDSTUK.

Het leven van de Heer Opperlandvoogd Willem van Outhoorn. Die A°. 1691 Opperlandvoogd van Indiën wierd. Bericht van de Heer Ten Rhyne, en van Monſ. Mutter wegens 't gene zy van den Gezant van Abyſſinen geboord hebben. Vragen door Mutter in 't byzonder aan dezen Gezant gedaan. Hurvelyk van zyn Edelheids dogter met de Heer van Hoorn. Zyn Edelheid geeft A°. 1704 zyn ampt als Opperlandvoogd over aan de Heer van Hoorn.

H E T L E V E N
V A N D E H E E R
O P P E R L A N D V O O G D
M^r. W I L L E M V A N O U T H O O R N .

Het leven
vande Heer
Opperland-
voogd
Willem
van Outhoorn.

DEzE Heer is de zestiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest. Hy was den 4 May 1635 op Larique in Amboina, terwyl zyn vader daar Opperhoofd was, geboren, hoewel hy naderhand (gelyk onder de zaken van Banda aangehaald is) nog Landvoogd van Banda geweest is.

Hy wierd in zyn jeugt na Holland gezonden, daar hy zich zeer wel in de regten gcoefficient heeft, gelyk hy daar na ook een zeer goed Regtsgeleerde wierd, dat my gebleken is uit zeker sehriftelyk advys, by zyn Ed. ten tyde als hy Lid in den Raad des gericht was, den 5 November 669 gegeven.

Hy is A°. 1659 met het schip Malakka als Onderkoopman uitgekomen, gelyk hy A°. 1662 geworden is Lid in den Raad des gericht; dog hoe lang hy dat was, wete ik niet, waarfchynelyk tot dat hy ont-fanger generaal wierd.

Hy komt my A°. 1672 als algemeen ont-fanger, en Raad van Justitie nog voor, welke eerste bediening hy tot A°. 1681 waarnam; dog zyn Ed. was al bevorens, A°. 1678, by 't afzerten der vier Heeren, Overtwater, Pit, van Hoorn, en Paviljoen, buitengemeen Raad van Indiën, en by 't vertrek van de Heer van Goens na 't Vaderland den 25 November 1681 ordinaris Raad gemaakt, waar op zyn Ed. A°. 1683 ook als voorzitter in den Raad des gericht voorkomt.

Die A°. 1691 Opperlandvoogd van Indiën wierd.

Zyn Ed. bleef gemeen Raad tot A°. 1689, wanneer hy, by 't afzerten van de Heer Antoni Hurdt door de Heeren zeventienen, als algemeen Bestierder van den handel van Indiën optrad, welk ampt zyn Ed. maar twee groote jaren waarnam, werden de den 24 September 1691, by 't afgaan van de Heer Camphuis, die (gelyk wy gezien hebben) zyn ampt neerlei, zestiende Opperlandvoogd van Indiën, in een tyd, dat zyn Ed. een Heer van 56 jaren was.

Hy was toen van een matige gestalte, redelyk luyvig, vry snel van gang, rustig en gezond, grys en lang van haar, kloek van wezen, en van een zeer minnelyken omgang met een ieder. Een Heer, die in veel rust met zyn nabuuren alomme, en met zyne medeleden in de hooge Regeer-

ring van Indiën geleest, 't geen aanleiding tot het welvaren, zoo wel van de byzondere bedienden der E. Maatschappy, als van zyne Heeren en Meesters gegeven heeft, zoo dat, schoon 'er onder zyne regeering geen zaken van groot belang voorgevallen zyn, men egter met waarheid zeggen kan, dat Batavia, en des zelfs ingezetenen, als ook de E. Maatschappy in 't algemeen, noit beter gevaren hebben, dan terwyl zyn Edelheid Opperlandvoogd, en de Heer Johan van Hoorn algemeen Bestierder van den handel van Indiën geweest is.

Zyn Edelheid was by den tegenwoordigen Koning van Ternate, Terlucko (die onder zyne regeering daar aangefteld is) zoo bemind, dat hy een van zyn zoonen, na zyn Edelheid, van Outhoorn noemen liet.

In zyn tyd (zoo ik meene) is 't gebeurt, dat een Leeuw, die in een yzere koy op de binnen-plaats van zyn Ed. wooning stond, door onvoorzichtigheid der genen, die'er op pasten, buiten de koy, en op het binuen-plein van 't kasteel geraakte, daar hem Kapitein Winkeler, in 't gezicht van de Heer Majoor St. Martin (na dat hy den zelve al eens van zyn sehouder afgeschud had) met een snaphaan (alzooy hy bezig was zyn volk van 't Vierkant daar ontrent te drillen) ter neder schoot. Een dappere daad, die hem by den Heer Majoor, en ook by zyn Edelheid na die tyd, veel agting gaf.

Wy moeten hier ook inlassen zeker bericht den 8 February 1697 door de Heer Ten Rhync, enden Malcizen overzetter Monfr. Mutter uit de mond van Chodja Moraad, Gezant des Keizers van Abyffinen, zoo op hunne vragen, als op die van den Heer Jobus Ludolphus, gegeven.

Aan zyn Hoog Edelheid, den

E D. H E E R

W I L L E M V A N O U T H O O R N .

Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën.

Ed. Hoog. Agtb. Heer.

„ Ingevolge van zyn Hoog Ed. ordre, Berich-
„ hebben de ondergeschrevene de stuk- de Heer
Ten R

ken

ken en papieren, rakende de Abiffinen, weder nagezien, en daar op in verſcheidene byeenkomſten, met den Gezant Chodja Moraad, geſproken, in 't byzonder, en voor af, wegens den handel, en de plaatzen, daar toe dienende, onder welke

„ Zeila, gelegen aan de zee-kant by het Ryk van Adel, ſtaande onder de gehoorzaamheid van den Mekkazen Imaam, eerſt in opmerking komt. Alhier komen de Gallas, Bertſys, Tartaals, en andere Barbarize volkeren meer, uit het binnenſte van hunne landen, twee of driemaal des jaars, met groote Kaffila's t. n. handel aan; mede brengende Abyſſiſche ſlaven, die zy op de grenzen van dat Ryk in menigte rooven, Amber de Grys, Mirrhe, Boter, Elifants- en een ſoort van Walrus-tanden, die zeer hard, wit, en beter dan yvoor zyn, welke Walruſſen by de ſtad Anfa, leggende 10 of 12 dagen reizens, in het Ryk Adel, in een groot binnen-meir van zoet water gevangen werden. Gemelde waaren zoude de E. Maatſchappy met groot voordeel kunnen inruilen tegen grove Soeratze docken, zoo witte als roode, die ieder ontrent een $\frac{1}{2}$ of $\frac{3}{4}$ ropia in koopskoſten. Hier valt ook ſtaaf-koper, tin, ſpaulter, ronde peper, en voor een ſtuk van 't gemelde lywaat, werden in den droogſten tyd 3, 4, of 5, en in de regen Moeffon 6, en zomtyds 7 Maab boter gegeven, die heel goed, en ſmakelyk is, wegende 4 Maab ontrent 50 pont Hollands. De peper werd gemeenlyk op 7 ryxdaalders de bhaar van 480 pont geſchat. Een brok Mirrhe van 2 of 3 pont kan men gemaklyk voor een quart pond tabak bekomen, dewyle dat volk onge- meen op dat kruut verlekkerd is. De ſlaven werden ordinar tot 20 ryxdaalders, of ten alleruiterſten tegen 50 ieder aan waardye verruild; dog wat de Elifants- en Walrus-tanden, mitſgaders de Amber de Grys belangt, hy wiſt dat gemelde koopmanſchappen zouden te bemagtigen zyn, en dat wyders, by aldien de Ed. Maatſchappy een proef zoude willen nemen van dezen handel, het raadzaam zoude zyn den Imaam van Mekkah dierwegens om verlof te verzoeken, die zulx zeer gaarne zoude toestaan, wanneer aldaar een of twee Mi- niſters moeſten gelaten, en met eenige goederen voorzien werden, om de zelve dan by gelegenheid aan de aankomende kooplieden te vermangelen. Ook om met 'er tyd de gewoonte en manieren van dien land-aard te leeren, en zich by hun bemint te maken, daar een heuſchen ommegang, en by gelegenheid een ſmal geſchenkje van grof lywaat, en wat ta-

„ bak, aan de hoofden van de Kaffila's, A. 1697.
„ veel toe zoude kunnen doen. Den tol
„ doet op deze plaats 4 ten honderd; en is
„ hier ook doorgaans gebrek van goed
„ drink-water, dat de wyven met een kan
„ aan het gebergte, heel verre buiten de
„ ſtad, in het gebied der Gallas moeten
„ haalen; om dat de mans, die anders dat
„ werk beter paſt, door de Gallas werden
„ ontmand, en vermoort.

„ Socotora, onder het gebied van het
„ klein Mohammedaans Koningje van
„ Dsjal ſtaande, leverd de beſte Aloë,
„ zynde niet bruin nog week, gelyk de
„ Arabiſche, maar geel en hard. Hier
„ zouden ook paaren te bekomen zyn. De
„ Gezant oordeeld, dat men dit Eiland,
„ daar de ingezetenen meeft Chriſtinen
„ zyn, met duizend mannen gemaklyk
„ zoude kunnen bemagtigen, en alzo den
„ ingang van het Rooode Meir benaauwen.

„ Baylul is een klein ſtedeken, 3 of 4
„ mylen van de zee gelegen, beſtaande uit
„ 50 of 60 huisjens, bewoont van wilde
„ menſchen, die geheel naakt loopen; dog
„ die zittende, met een klein doekje hun
„ ſchamelheid bedekken, hebben een Gods-
„ dient op zich zelve, en behooren on-
„ der den Keizer van Abyſſinen, zynde
„ dit de eenigſte plaats, die den zelve aan
„ de zee-kant heeft, daar de Kaffila's voor
„ dezen wel van daar na Abyſſinen plag-
„ ten te vertrekken, en uit dat Ryk weer
„ aan te komen, dog is nu heel woeft.
„ Hier kan men goede vette ſchepen, en
„ groote verken, goed koop tegen grof
„ lywaat ruilen.

„ Maſſoewa, digte by Arkike gelegen,
„ is een goede handel-plaats, werdende
„ alhier door de Abyſſiners Goud, Was,
„ Elifants-tanden, oſſe-huiden, eivet, en
„ poetsjok; die heel goed en grof van ſtuk-
„ ken is, aangebragt, en daar tegens we-
„ der baſtas Broſſja, zoo bruine als wit-
„ te, roode geveerde lywater, fulpen,
„ goude en zilvere gebloemde ſtoffen,
„ konmer-banden, tulbanden, caurys,
„ peper, tin, koper, en eenige ſpeceryen,
„ enz. verhandelt, op welke koopman-
„ ſchappen de kooplieden aldaar groote
„ wintten doen.

„ Maar om de E. Maatſchappy dezen
„ gewenſten en voordeligen handel al-
„ daar te doen genieten, meend den Ge-
„ zant nodig te wezen, dat zyn Ed., met
„ het vertrek van hem, den Keizer van
„ Abyſſinen ſchriftelyk verzogte, dat het
„ zyn Majesteit dog mogte gelieven den
„ Baſſa van Maſſoewa te beſtafen, en te
„ beveelen, de Hollanders in hunnen han-
„ del en andere zaken aldaar niet te ver-
„ Ss 3 „hin-

A. 1697.

hinderen; het geene hy verzekerde zyn Majesteit zeer gaarne zoude doen, en dat zulk een groote gerustheit in den handel der E. Maatschappy te dezer plaatse met de Abyssiniers zoude baaren, vermits de voorz. Bassa, niet wel het verzoek van zyn Majesteit in dit opzicht zoude durven weigeren, uit vrees, dat zyn Majesteit anders hem den toevorst en handel in zyne landen zoude beletten. Dit verlost bekomen hebbende, zoude de E. Maatschappy alhier 1 of 2 bequame dienaars kunnen aanhouden; om hunne goederen ter behoorlyker tyd te verkopen, en door een goed exportement, allengskens aan den Inlander behagelyk te worden; maar in den heeten tyd, zynde de maanden Juny, en July, wanneer het voor geen Europiaan alhier in Massoewa te harden is, zoude den Resident tot Arkiko, of Mocha, zyn verblyf kunnen nemen.

Wyders oordeeld den Gezant, indien de E. Maatschappy genegen mogte wezen een bezendinge aan de Keizer van Abyssinen te ondernemen, dat het nodig zoude zyn zyn Majesteit daar van voor af te verwittigen, om overal de vereishte ordres te doen stellen, zonder welke zoodanigen Gezant gevaar zoude loopen, om van die landvolken omgebragt te werden.

Dzidda, een groote, beroemde, en rijke koopstad, gelegen aan de andere zyde van het Roode Meer, aan de Arabische kust, ontrent een dag reizens van Mekka, trekt een ongeloofelyke menigte van allerlei lywaten, zyde stoffen, allegias, koper, tin, lood, spialuter, poreelynen, nooten, nagelen, foelie, kancell, lange en ronde peper, cubebe,

kardamom, mitsgaders graauwe en roode lakenen, betalende de kooplieden gemelde waaren met Spaanze Reaalen, en Dukaten. Alhier is een meenigte rood, wit, en zwart lak-koraal; ook zyn 'er kottelyke welriekende gommen, en hout-werken, medicinale droguen, saffraan, en nog veel meer andere waaren te bekomen, die in Hindocstan met groote winsten werden verkogt. Den Gezant steld vast, dat de E. Maatschappy alhier jaarlyx wel voor een milioen ryxdaalders aan goederen met goede voordeelen zoude kunnen omzetten. Den tol doet hier tien ten honderd, dog zulk werd wel de helft verlicht, wanneer men de bedienaars der zelve de handen een weinig vuld. Indien de E. Maatschappy genegen was hier te handelen, oordeeld den Gezant het noodzakelyk te wezen, daar een bequaam gebouw te huuren of te kopen, en twee of drie trouwe en taalkundige dienaars aan te houden, dat den Bassa, die alhier van wegen den Turken Keizer zyn verblyf houdt, lichtelyk zoude toestaan.

Dit bovenstaande dan alle het geene zynde, het welke wy van den gemelden Gezant, betreffende den handel van Zeila, Massoewa, en Dzidda hebben kunnen vernemen, zoo eindigen hier mede, en verblyven met alle eerbiedigheit

Zyn Hoog Edelheids

Ootmoedige en gehoorzame Dien:

W: TEN RHYNE
Arts.

Batavia den 8 February 1697.

KORNELIS MUTTER
Tolk in de Maleuze Taal.

V R A G E N.

Vragen door Mutter in 't byzonder aan dezen Gezant gedaan.

By den Heer Jobus Ludolphus opgesteld, en door den Boekhouder Kornelis Mutter, aan den Gezant van Abyssinen Chodja Moraad, in de Persiaanze taal voorgedragen, te weten:

1.

Van wat conditie of professie den Gezant Chodja Moraad eigentlyk geweest is, koopman, soldaat, of dienaar aan het Hof?

2.

Van wat Godsdienst hy was? en of hy ook geestelyke personen by zig heeft gehad?

A N T W O O R D E N.

Door den gemelden Gezant aan de ondergetekende, op de nevenstaande vragen, gegeven, namelyk:

1.

Zegt nog koopman, nog soldaat te zyn, maar eenlyk was hy gewoon zyn Heer, en Meester, den Keizer van Abyssinen, voor Missionaris van buitenlandze zaken te dienen.

2.

Zegt van Godsdienst een Christen te zyn, dog geen geestelyke personen by zich te hebben gehad; maar dat zyn gezelschap heeft bestaan uit 5 Abyssinische Christenen, en 2 In Mohhammedanen.

Zyn

3. In hoe veel, en wat voor volk zyn ge-
 volg beftond? 3. Zyn gevolg beftaat tegenwoordig uit ze-
 ven Abyffiners.

4. Wat taal hy in zyn gehoor gebruikte? 4. De Hindoeftanze taal, die den E. Pau-
 lus de Roo zalr., toen geheimfchryver van
 haar Edelheden, de hooge Regeeringe tot
 Batavia, vertolkte.

5. Wat weg hy, uit het land komende,
 van 's Konings leger tot aan zee gebruikt
 heeft? 5. Hy heeft zyn reize van het Hof na Ma-
 foewa, en van daar na Mocha voortgezet,
 zynde twee maanden tot daar toe onder-
 weeg geweest, trekkende over hoog ge-
 bergte, en dagelyks door zeer veel wel-
 bevokte gehugten, ieder van 9 of 10 huisjens,
 min of meer, die met meenigte in de
 valcyen, ja zelfs in het gebergte gelegen zyn;
 want die menfchen oordeelen, dat de
 fteden of dorpen van veele wooningen, of
 overvloed van menfchen, door een verderf
 van de lugt fchadelyk voor de gezondheid zyn.
 Op deze land-weg moet men twee dagen
 door woeflynen en wilderniffen trekken,
 het welke aldaar gemeenlyk te paart gefchied.
 Doorgaans vind men anders goed drinkwater,
 dat van het gebergte komt afvlieten.

6. Aangaande den Koning, waar hy zyn
 leger tegenwoordig houdt? 6. Den Keizer van Abyffinen houdt zyn
 verblyf in een groote volkryke, dog on-
 bemaarde ftad, genaamt Chattama, gele-
 gen op den berg Gonder, alwaar den Kei-
 zer een groot paleis van honderd en in de
 twintig kloeke gebouwen, benevens ver-
 makelyke tuinen en plantagien, tot zyn
 gebruik en vermaak heeft. Dit paleis mag
 zyn Majesteit des nagts niet doen fluiten,
 om geen agterdogt aan zyne onderdanen
 te geven, als of zyn Majesteit hun niet
 betrouwde, weshalven daar ook maar
 dertig perfoonen tot nagtwakers
 gehouden werden.

In dit paleis geeft de Keizer, wanneer
 hy met zyn leger niet te veld is, alle voor-
 middagen openbaar gehoor in een groote
 zaal, daar het een ieder vry ftaat zyne
 verzoeken of klagten opentlyk te doen;
 waar aan zyn Majesteit ook zoo ftipt
 gehouden is, dat hy, zelfs ziek zynde,
 aan zyne onderdanen zich moet vertoonen,
 want het tegendeel doende, zoude het
 gemeene volk beginnen oproer te
 verwekken, uit vreeze dat zyn
 Majesteit niet meer in wezen mogte
 zyn; gelyk zulks meer als eens gebeurt
 is; maar des agtermiddags neemt de
 Keizer zyn vermaak, dog wort dan van
 niemant als zyne Hof-Grooten gezien,
 en gedient.

Des Zondags is zyn Majesteit verpligt
 ter kerke te gaan, het welke met een
 groot gevolg, onder het geluit van
 veele fpecktuiger, gefchied.

7. Hoe is zyn doop-naam? 7. Des Keizers doop-naam is Jafounus,
 des zelfs naam van *acclamatie*, op zyne
 kroninge, is Adjaam Sadsjed, *quod femper
 venerabilem, absque finibus venerabilem,
 significat.*

8. Of hy broeders of zufters heeft? 8. Den Keizer heeft maar eenen broeder,
 genaamt Ulfus, en eene zufter, met de
 naam van Helena bekend.

9. Of hy gene kinderen heeft? 9. Den Keizer heeft drie zoonen, welke
 Of na-

namen den Gezant niet wel wift, vermits de zelve nog jong zynde, na hunnen bewaarsberg vervoerd werden. Des zelfs eenigfte dogter heet Arofa.

10.

10.

Of daar niemand meer van de Koninglyke Princen op de berg van Amhara, en Gezehen, in bewaringe gebragt werd.

Den Gezant antwoordt hier op, dat 'er thans nog over de honderd perfoonen van Keizerlyken huize bewaard worden, waar onder 44 van des tegenwoordigen Keizers grootvader Alam Sadsjed, als me-

de nog eenige van des zelfs vader zyn, die alle hun genoegzame vryheit en onderhoud genieten, met vrouwen en kinderen, waar van zy de zoons by zich houden, maar de dogters na het Hof zenden, alwaar zy aan de Lands-Grooten ten huwelyk gegeven werden.

11.

11.

In wat land zyn Majesteit nu den oorlog voerd?

Tegenwoordig meest tegen die van Dzjata, Amara, en Damoct, die alle tegen de grens-plaatzen van de Gallas stooten.

12.

12.

Of den Koning die van ouds genomen gewesten, of kleine Koningryken, als Schowa, Walka, Damat, Gurage Ifat, Faragat, Ongot, enz. weder gekregen heeft?

Hier op antwoordt den Gezant van ja, en wees de zelve landchappen in de nieuwe kaart van de Heer Ludolphus aan, met byvoeginge van nog eenige andere.

13.

13.

Nademaal den Gezant belooft heeft een bericht van alle des Keizers inkomsten, en andere zeldzaamheden te zullen zenden.

Van deze belofte heeft de Gezant eenlyk deze geheugenis, dat hy de Heer Geheim-schryver de Roo zalt. eenige toezegginge dieswegen gedaan, maar het zelve naderhand vergeten heeft, om egter hier op eenig genoege en opening te geven, heeft de Gezant aan de ondertekende het volgende bericht gedaan, nelyk:

Dat Audira, eene der grootste gewesten onder des Keizers gebied behoorende, alleen wegens den tol van het zout, tot een jaarlyx tribut op brengt 4000 oncen aan goud, blyvende daar tegen in die gewesten alle andere goederen en waaren onbelast, en van den tol bevryt.

Momboerta geeft 500 oncen goud, wegens de zout tol; dog is de rest onbezwaard. Timbeen geeft ook 500 oncen goud, wegens de zout-pagt, en blyft de rest onbezwaard.

Zahet 200 oncen, spruitende ter zake als boven.

Maygoga, en Adoewa brengen te zamen 1000 oncen goud op, dog de zout-tol van Maygoga, ten bedrage van 500 oncen goud, heeft den Keizer aan zeker gecitelyk perfoon getchonken, behoudende die van Adoewa voor zich zelve.

Sarawija, alwaar Chodja Moraad zelfs 5 jaren gewoont heeft, betaalt jaarlyx 500 oncen goud.

Doewarba geeft wegens de koopmanschappen, die van daar na Masloewa gevoerd werden, als kleeden, enz. 500 oncen goud.

Dziri brengt den Keizer op 700 oncen goud.

Zemin, het welke onder een zeer kout klimaat leid, en eertyds een zetel der Joden, die een der Abyssinsche Keizers van daar heeft doen verhuizen, geweest is, geeft nog 2000 oncen goud. Alhier is het in de maanden van Camboct, en Tikkim, dat is Maart, en October, onverdragelyk kout, door de goote meenigte sneeuw die 'er valt, en wegens het ys, dat wel een halve mans lengte hoog uit het aardryk komt opwellen.

Lama geeft 100 oncen goud, en boven dien nog 5000 ps. katoene kleeden, te weten 1 ps. van 20, die met de Kaffilaas aldaar doortrekken, welk getal jaarlyx volkomen moet werden opgebragt, het zy daar veele of weinig Kaffilaasaankomen.

Dzjon.

Dzjonga, brengt den Keizer jaarlyx 2000 oncen goud op, dog voor de verwoeftinge der Gallas plagt die provintie 4000 oncen goud uit te leveren.

Agoino leverd den Keizer jaarlyx 100000 koebeesten, 2000 ps. kleeden, 20000 potten met hönig, 1000 kalbassen met kaas, en 1000 potten boter.

Ifat, of Ifer, het welke onder de Mohhammedanen gehoord, moct echter aan den Keizer jaarlyx 200 oncen goud opbrengen.

Het getal der verdere en mindere schatting-landschappen, mitsgaders kleene tol gevende plaatsjens, is zoo groot, dat de Gezant verklaarde, die onmogelyk te konnen noemen. Immers dit zeld hy in het algemeen zeker te zyn, dat de Keizer van Abyssinen uit alle die, en daar aan grenzende landen, jaarlyx een ongeloovelyke schat trekt; voegende daar nog by, dat niemant in Abyssinen erfelyke landen of akkers heeft, dan alleen die geenen, die de Keizer uit een byzondere gunste, tot vergelding van eenige bewezene dienften een stuk lands schenkt, of iemand, die een heel ruw, en bossig land heeft gezuivert, en gebruikbaar gemaakt, vervallende anders alle de akkers, na de dood van den bewoonder, weder aan den Keizer, die de zelve gemeenelyk door de kinderen, of vrienden van den overledene, weder laat gebruiken: betuigende de Gezant vorders, dat indien hy om de byzonderheden gedagt hadde, hy binnen Mocha gelegenheid zoude gehad hebben, om zich van de namen en gelegenheid van alle de andere schatting-gevende landen, in 't byzonder bericht te doen geven, belovende echter, zoo hy met gezontheit weder in Abyssinen komt, een net bericht in het Arabisch, en Ethiopisch geschreven, wegens de regie geschapenheid, zeden, gewoonten, en inkomst van Abyssinen, over Mocha na Surat te zullen zenden, om zyn Edelheid den Heer Gouverneur Generaal daar in te vergenoegen.

14.

14.

Hoe het met de Portugeezen, die voor anderhalf honderd jaren als Soldaten aldaar in het land gekomen zyn, tegenwoordig staat, enz.

Dit zegt de Gezant geen 150, maar ontrent 70 jaren geleden te zyn; wanneer de Keizer hun alle uit zyn Ryk gebannen heeft, zoo dat 'er tegenwoordig niet een Portugees in Abyssinen te vinden is, zynde alle na de gewesten van Soenar geweken, daar nog eenige van hun onder de Mohhammedanen leven, waar van sommigenog den Roomichen Godsdienst zouden onderhouden, en andere het Mohhammedaansdom aangenomen hebben, te weten, die met Mohhammedaanse vrouwen getrouwt zyn.

15.

15.

Van den Patriarch doet de Gezant dit verhaal, dat als de Patriarch, of Aboena, uit Egypten ontboden word, men den zelve grooten geschenken doet; en Koninglyk eere bewyft: dat hy door eenige duizend geestelyken, en den Keizer zelfs, met verzellinge van een oncindig getal menschen, die op een zeer verbiedige maniere, de aarde kullen, daar hy over heeft gereden, werd ingehaalt: dat het zyn pligt is, op het leven en bedryf der Leeraren agt te slaan, en de zelve in cas van een quaad gedrag, te straffen, mitsgaders alle kerkelyke vershillen te vereffenen, dat hy alle de geestelyke, ontrent hun geleerdheid in de Christelyke Godsdienst, zelfs ondervraagt, de zelve in meerdere en mindere bequaamheid onderscheid, dat hy de bequaamste met twee, en de mindere bequame met een kruis op den arm brandmerkt, en als dan eenige kaptellen uit het Evangelium doet oplezen, het welke gedaan zynde, hy over de nieuwe gemaakte Leeraren zyn adem laat gaan, zeggende: *Ontfangt den H. Geest.*

Deze Patriarch heeft met den Keizer een gelyke macht over de geestelykheit; dog mag zich niet met de politie en zaken van staat bemoejen.

Voor twaalf jaren hebben zy een heel deftig en verstandig Patriarch gehad, met name Dzjaloeda. Deze is door den Keizer, om reden van staat, verftoten geworden, en in des zelfs plaats zekere Markus verkoren, die eerst over twee jaren uit Alexandrien afgehaalt is, ontrent 30 jaren oud zynde, wel ervaren in de schriften des Ouden, en Nieuwen Testaments, en by den Keizer in hooge agtinge.

De tegenwoordige Patriarch houdt zyn verblyf in een groote stad, Dzjendzja genaamt, ontrent tien dagen reizens van Egypten gelegen, alwaar hy met zyn vader, moeder, en broeder woond, komende noit anders ten hove, dan om eenige kerkelyke en andere zware vershillen te slegten, of om den Keizer te kroonen, enz. dog als 'er geen Patriarch of Aboena is, werd zyn Majesteit door den Iffige gekroont.

16.

16.

Van den Iffige, of generaal der Munniken, weet de Gezant niet anders te verhalen, als dat hy, een Abyffiner zynde, zich met eenige duizend geestelyke, op zeker hoog gebergte van Dibra Lybanos, bebouwt met veele treffelyke groote kerken, en gelegen in het Ryk Sahocwa onthout, om van de invallen der Gallas bevryt te zyn, dat hy de helft van de land-vrugten, buiten het goud, het welke 't gewelf daar hy is, opbrengt, met den Keizer deelt, daar hy de geestelykheit van zyne ordre, die met hem op dat gebergte woont, mede moet onderhouden, hebbende hy het opzigt, en de bediening over alle de kerkelyke goederen en inkomsten, de welke door hem ten nutte der geestelyke, armen, en Gods-huizen werden besteed. Deze Opper-Munnik is zoo heilig by de Abyffiners, dat hy maar van twee perfoonen van groote verdiensten mag bedient, en zeer zelden in het openbaar gezien werden, bestedende zyn tyd in gebeden, en geestelyke oefeningen. Des zelfs naam is den Gezant onbekend. By het afwezen van den Patriarch, verstrekt zyn oordeel in gewigtige geloofs-stukken, en geschillen daar uit ontstaande, hun voor een bepalende en beslissende wet; dog hy mag nooit tot Patriarch verheven worden, hoewel zyn gezag met dat van den Patriarch overeenkomt.

17.

17.

Waarom zy hunne brieven in de Arabize, en niet in de Ethiopische taal hebben doen schryven.

Om dat, zegt de Gezant, de Arabische taal veel gemeener is, met byvoeging, dat indien hy geweten had, dat 'er eenige onder ons waren, die de Ethiopize taal verftonden, hy hier verfeide boeken van dat land zoude hebben medegebragt.

18.

18.

Of de E. Maatschappy van een goeden Tolk voorzien is, die deze brieven uit het Arabisch overzetten, en de zelve in eigenste taal beantwoorden kan.

De brief of het antwoord, het welke de Gezant op den 22 September 1691 is ter hand gesteld, was door den Geheim-schryver Paulus de Roo zalt. uit het Hollands in het Hindoestans overgebragt, en toen wyders door een Moor Abdoel Rahnem genaamt, uit die taal in de Arabische vertaald; wanneer de zelve door den E. de Jager zalt. wierd overzien. Tegenwoordig zyn hier wel perfoonen, die zoodanige Arabische brieven kunnen vertolken, maar gene die ze zelve na vereisch kunnen beantwoorden, of het zal moeten geschieden in manier als boven, te weten, eerst uit het Hollands in het Hindoestans, of Maleits, en wyders uit die talen, met behulp van een Arabize Paap, die de zelve verftaat, in 't Arabisch.

19.

19.

In wat taal men met de Gezant gehandelt heeft.

In de Hindoestanze taal, die hier by veele bekend is, namelyk de zoodanige, de welke ertelyke jaren in de Mogolze landen geweest hebben.

20.

20.

Deze vrage is reeds beantwoord.

21.

21.

Wat taal die van Narva, Azella, Sjan-kela, en Compella spreken, enz.

Deze menschen hebben een spraak op zich zelve, van andere taalen verschillende; van deze menschen heeft de Gezant tegenwoordig niet een in zyn gevolg, gelyk voor dezen, zoo dat die vrage nu niet voldaan kan worden, eenlyk weet hy dit te zeggen, dat die van Narva, oude, en die van Azella nieuwe Christenen zyn, de welke in die gewesten over de 50 kerken bezitten.

22.

22.

Waar Azella, en Compella leggen, enz.

Azella legt digt by Narca, en Compella digt by Agauw, zynde gewesten die aan de Gallas van Amara grenzen.

23.

23.

Dit bevestigt de Gezant, te weten, dat die van Sjangela wilde menschen zyn, zonder Koning, zonder wet, zonder Godsdienst, en dat die van de Abyfiners niet meer als beesten geagt werden, dat zy veelyds gebrek van water hebben, wanneer zy den Hemel met hunne pylen quanzuis bestormen, onder een naar geluid, zoo dat een van hunne oudste hen tot stillstand moet brengen.

Die van Narva zyn van een beteren aard, gelyk de Gezant zoodanige onder zyne dienaars gehad heeft; deze houden veel van wat goods te eeten, brengen veel zandgoud in pennen, of schaften van vogels te koop, moeten den Keizer daar van ook schatting geven, want anders zend zyn Majesteit hun een leger op den hals, en doet hun met vrouw en kinderen afhalen, en tot slaven verkopen.

24.

24.

Over deze vrage van de Bake Bakkas, of Pigmeen, onder het gebied van den grooten Makoke, in het midden van Africa, begon de Gezant hartelyk te lagchen, verzekerende dat dit een verdichtzel, en een fabel was; want, zeide hy, indien daar iets van waar was, zoude de Keizer, die van natuure zeer nieuwsgierig is, my voor lange al derwaarts gezonden hebben, maar dit weet ik, dat in die gewesten doorgaans kloekke menschen zyn.

Voorts hebben de ondergeschreven de aanmerkingen van de Heer Jobus Ludolphus over het bericht van de Heer Paulus de Roo zaliger van den 18 Maart 1692 den Gezant voorgefelt, die buiten het geene reeds hier boven is aangehaalt, het volgende bericht daar van heeft gedaan, namelyk:

Op het eerste ARTIKEL.

Dat het niet Congo, maar Gongo moet zyn, enz. een gewest, wiens inwoonders van ouds van de Hindoestanze Ragipoeten afkomstig gezegt worden te zyn; dog tegenwoordig Christenen, dappere en frydbare maunen, grof en groot van lichaam, fraai van leest, met lang hoofd-hair, mitsgaders ongemeene lange baarden, en groote knevels, verstandig in Mechanische konsten, en voorts op alles wel afgeregt.

Maonistedas, Gnetas; dit land is Chodja Moraad geheel onbekend, gelyk mede Haffala.

Goraja, Amara, en Fatigar, behooren onder den Abyssinschen Vorst, en grenzen aan de Gallas.

Nubia staat ten deele onder het gebied van den Abyssinzen Keizer, wel ter distantie van 15 dagreizens, ten deele onder zeker Mohammedaans Prins, die aan den gemelten Keizer een jaarlyke schatting moet opbrengen, om in den zout-handel, en andere zaken meer, niet verhinderd te werden.

Aan de Oost-kant van Nubia, paaltzeker landfchap, Kafoklok genaamt, waar van mede een groot gedeelte den grooten

Negus toekomt, en voor de rest onder de gehoorzaamheid van een byzonder Vorst staat. Dit gewest zegt de Gezant zeer ryk van goud-mynen te zyn.

ARTIKEL III.

Petrus Heyling van Lubek, zoude voor ontrent 60 jaren met den Patriarch Markus uit Egipten na Ethiopien vertrokken zyn, zich uitgevende voor een Medious, met welke professie, hy in den tyd van 14 jaren, goede winsten gedaan zoude hebben; maar door dien zyn groote patroon de voornoemde Patriarch Marcus by den Keizer in ongenade geraakte, van het gemeene volk overvallen, en in de gevangenis gezet wierd, heeft deze Petrus Heyling, op 's Keizers bevel het land moeten ruimen; te meer, om dat hy over de geschillen van den Godsdienst, met de Abyssiners te veel twistede, en de leere van Ruster daar zigt voort te planten. Deze Petrus zoude, om zyn grooten rykdom en schatten, op zyn te rug-reize door de Turken van Suaquen vermoord zyn.

De besnydenis der meisjens geschied op den 60, gelyk die van de knegjens op den 40 dag na de geboorte. *In foemellis autem proprie fit exsectio, quae ab obstetricibus perficitur*

A^o. 1697. *ficitur ligandō & refecādo clitoridis præpurium; quod non necessitatis, sed religionis negotium apud Ethiopēs existimatur, adeoque ad articulos fidei referendum, juxta hunc Moratium:* Waar uit de Heer Ludolphus licht kan begrypen, waar ontrent zyn E. ten opzicht van dit stuk qualyk onderrecht is.

De onbesnedene, het zy mans of vrouwen, worden niet Bandaron, of Badaron genaamd, gelyk zyn Ed. zegt *loco allegato*, want dat woord is daar te lande niet bekend, maar wel *kembara*, dat is in de Abyssinische spraak te zeggen, onreine, onzuivere, die niet waardig zyn, om onder de reine te verkeeren.

De H. Doop verscheeld niet van de onze, als dat die by de Abyssiniers juist op den agsten dag geschied.

Het H. Avondmaal word by de Abyssiniers geen Misse maar Iksaargenaamd, het welke geheimenissen in de Arabische taal betekend.

Het wort ook nooit een spiegel, maar een verbeelding van Christus offerhande aan het kruis geheeten.

De H. maagt Maria word by die van Ethiopien niet alleen hoog geëerd, maar zelfs aanbeden, om een voorspreekster by God, en haar Zoon te willen zyn, tot vergewinge hunner zonden, waar toe expresse gebeden opgesteld zyn, en aan de jeugt geleert worden.

De scheiding van het huwelyk word niet toegestaan, als met onderlinge bewilliging van man en vrouw. Ingevallende man de vrouw betrapt op overspel, en haar wil verlaten, neemt hy met een alle haar goederen, die zy ten huwelyk gebragt heeft, na hem: zulx heeft ook plaats wanneer het wyf de man op die fout agterhaalt; dog zelden wert dit in het werk gesteld, alzo zy door de geestelykheid lichtelyk weder werden verzoent.

A R T I K E L V.

Deze Keizer heeft geen geschild met zyn oudsten broeder, maar zwager, gehad, de welke verscheide middelen aanwendde, om zyn Majesteit uit den thron te stooten, en zich zelf'er in te vesten; makende tot dien einde op een bedekte wyze veele van de voornaamste Grooten op zyn hant te krygen, en hielp met bedrog des Majesteits twee jonger broeders, die nog niet na het gebergte gezonden waren, aan kant, of zoo zommige zeggen, na den bewaarberg van de kinderen des Keizers, om hem in zyn voorgenomen desleinen niet te verhinderen; als wanneer zy op een gelegen tyd met behulp van des Keizers moeder, die eenigen tyd te vooren, een groot misnoegen tegen zyn Majesteit opgevat hadde, meenden het Paleis in te dringen, en op

den thron te geraken, hebbende alvoorrens een groote verwerring laten aanrechten, en uitstrooijen, dat de Keizer dood was. Zyn Majesteit onderwylen, in het binnenste van 't Paleis, in de groote lusthagen en tuinen zich vermakende, niet wetende van dit verraad, quam op dat groot gerugt na buiten, en riep met luider stemme, dat hy nog leefde, vragende verder, waar toe dit groot geweld diende? Het geccupel, dat zich hier onder gemengt had, en niet beter wist, of de Keizer was dood, het tegendeel ziende, vielen toen met een groote verwoedheid op des Keizers zwager, en des zelfs mede-helpers aan, die ze levendig in zyn Majesteits handen leverden; werdende aldus deze toeleg vrydeld. Zyn Majesteit zoude dezen zynen ontrooven zwager met zyn mede-staanders op een afgryzelyke manier hebben laten dooden, zoo ook zyn zuster, om dat ze van dat schelmstuk, by haar bekend, aan zyn Majesteit geen bericht had gedaan. Zyn moeder ontroofde hy van alle middelen en waardigheid, latende haar zeer naauw en strengelyk gevangen houden. Dit aldus zoo eenige maanden geduurt hebbende, nam de Sant, volgens zyn zeggen, de vrymoedigheid den Patriarch Abboena aan te moedigen, om voor des Majesteits moeder den Keizer te bidden: het welke zy dan ter bequamer tyd deden, met vertooninge aan zyn Majesteit, hoe zy door de loosheid van haar schoonzoon en anderen was verleid, en sehelmagtig belogen geworden, het welke zyn Majesteit zoo wel beviel, dat hy zyn moeder weer in genade aannam, en in haar oude waardigheid herstelde.

De Gezant bevestigt het einde van de vyfde, en het begin van de zesde aanmerkinge.

Op het VII en VIII ARTIKEL.

Zegt den Gezant, dat'er ontrent tien dagreizens van Bayloel, of Baylut, een zout-meir legt, genaamt Dettalei, zynde ontrent een dagreizens in het ronde, het welke in de nieuwe kaart niet staat uitgedrukt

Dankale is niet de naam van dit land, maar de naam van den Vorst, die daar over gebied, dragende alle zyne opvolgers de naam van Dankale: gelyk Farao van Egypten, Neguz van Abyssinen, enz. en dit landschap, wiens Vorst onder den Keizer van Abyssinen staat, zoude genoemt worden, Bayloel, of Baylut.

A R T I K E L X. en XI.

Adel is een ander Ryk, als daar Zeyla onder hoort, zynde een vruchtbaar land, waar van de hoofdstad eigentlyk den naam van

van Adel draagt, alwaar de Imaam zyn Hof houdt.

Zynde dit alle het geene de ondergeschreven van den meergenoemden Gezant, wegens de voorensaande vragen voor als nog ten antwoord hebben bekomen, waar mede verhopende, dat zyn Hoog-Edelheid genoeg zal gelieven te nemen, inmiddels dat zy zullen blyven

Zyn Hoog-Edelheids

Ganscb onderdanige, en geboorzame Dienaren.

W. TEN RHYNE.

Batavia den 7 Februray 1697.

KORNELIS MUTTER.

Een zaak nogtans is'er by zyn Ed^{ts}. tyd voorgevallen, die de verlandigften, en die voor de regtvaardigheid pleiten, oordeelen, dat niet behoorde gefchied te zyn, hoewel die zaak (met, of zonder grond, dat ik daar late) meer aan't bestier van zyn behuwend zoon, den Heer Johan van Hoorn, dan wel aan zyn Edelheid, toegeschreven is.

Zy gebeurde A°. 1703, kort na dedood van den Javanzen Keizer, Anangkoerat, wanneer haar Edelheden goed vonden (waarfchynelyk om goede staatkundige, en aan ieder een juist met bekende redenen) des zelfs bastaard broeder, Pangerang Poegar, in de plaats van zyn wettigen zoon, Pangerang Depati Anom, schoon by dien Vorst en de Ryx-Raaden als zyn vervanger verklaard, op den thron van Java te helpen. Een geval, waar van wy omstandig onder de stoffe van Java gesproken hebben, en van welke wy nu maar met een woord aanhalen, dat Pangerang Poegar onder 't oppergezag van zyn Edelheid als Keizer aangesteld is.

Hoe zeer nu de E. Maatschappy onder dezen Heer, en zyn behuwend zoon, den Heer van Hoorn, als tweede van Indiën, gebloeid heeft, mishaagde het de Heeren zeventienen egter geweldig, dat deze twee Heeren, zoo na aan den anderen vermaagschapt zynde (alzo de Heer van Hoorn zyn Edelheids eenige dogter, en kind getrouwt had) te zamen in de Regeering bleven, weshalven zy den 26 September 1701 goetvonden den Heer van Outhoorn als Opperlandvoogd te ontfiaan, en den Heer van Hoorn in zyn plaats als Opperlandvoogd van Indiën aan te stellen, mitsgaders den Heer van Riebeck tot algemeen Bestierder van den handel van Indiën, waar uit dan ook volgde, dat de Heer van Zwol als gemeen Raad (behalven den Heer van Dam, die dat ook uit het Vaderland gemaakt was) optreden zou.

De Heer van Outhoorn verklaarde den

3 July 1702 (na dat de 14 dagen van be- raad over zyn Ed. verblyf in Indiën, of wel over zyn Ed. vertrek na 't Vaderland, aan zyn Ed. door de Heeren zeventienen gegeven, verlopen waren) genegen te zyn, om van zyn ampt af te staan; dog de Heer Johan van Hoorn verklaarde daar en tegen onvermogen te zyn, om dat zwaarwichtig ampt waar te nemen, gelyk zyn Edelheid nader by een geschrift ver- toonde, staande daar op met zyn Edelheid buiten.

De Heeren Raden, zich met dit geval, daar geen ander voorbeeld van was, verlegen vindende, oordeelden, dat zy zonder zyn Edelheid hier over niet konden handelen. Zy verzogten dierhalven zyn Edelheid hier toe, die dit eindelyk, na enige verontschuldigungen, aannam.

Den 4 July weder vergadering belegt zynde, zag men, dat de Heer van Hoorn zeide, niet in staat te zyn, om dat ampt, hem opgedragen, over te nemen, verzoekende, dat daar toe iemand anders uit de Heeren in zyn plaats mogt werden gekoren.

Men zond de voorzittende Heeren, Pyl en van Riebeck wel uit, om zyn Ed. tot het aannemen van dit ampt te bewegen, dog hy bedankte de vergadering, en bleef by zyn ingedient geschrift volherden, hoewel hy in deze tyden nog gaarne (zoo de Heeren dat nodig agteden) aanhouden wilde, de vergadering by te woonen.

Den 9 dito wierd over 't verzoek van de Heer van Hoorn, om een ander Opperlandvoogd in zyn plaats te verkiezen, in Rade, terwyl zyn Ed. buiten stond, gehandeld, en men verzogt, na zyn Ed. voor zyne aanbieding, van de vergadering nog te willen bywoonen, bedankt, en dat aangenomen te hebben, zyn Ed. weder om 't ampt van Opperlandvoogd dog te willen aannemen, en om met haar Edelheden over 't ontslag van den Heer van Outhoorn zich te beraden.

De Heer van Hoorn bedankte haar Edelheden weder, en bleef by zyne vorige stelling volherden; dog zeide nog wel als algemeen Bestierder van den handel van Indiën tot nader schryvens uit 't Vaderland te willen aanhouden.

Daar op stelden zyn Edelheid van Outhoorn voor; dat de Heeren nu maar een ander in zyn plaats gelykde te verkiezen, en zyn Edelheid te ontfiaan.

Daar op stond zyn Edelheid buiten, en de Heer van Hoorn verzogt (alzo hy zoo na met zyn Edelheid vermaagschapt was) hier over niet te stemmen; dog wierd bewogen zich, des niet te min, de vergadering nu dog niet te onttrekken, het welk eindelyk van zyn Ed. aangenomen, en nader over dit voorstel van zyn Ed. gesproken zynde, vonden zich de Heeren onbevoegd om daar over te stemmen, aange-

A°. 1703:

zien 'er nog laft van de Heeren zeventien, nog voorbeeld was, om in zoodanigen geval; als zy een Opperlandvoogd aangesteld hadden, en die 't niet aannam, een ander in zyn plaats te verkiezen. Weshalven men best keurde zyn Edelheid te verzoeken, om tot nader schryvens der Heeren zeventien, te willen voortgaan met dit ampt waar te nemen, 't welk by zyn Edelheid dan aangenomen werd.

Den 7 Juny 1703 bleef den Heer van Hoorn nog al volharden met zyne onbequaamheid tot het oppergezag te betuigen.

De Heer Pyl was wel de naaste om algemeen Bestierder van den handel van Indiën, als oudite Raad naast de Heer van Hoorn, te moeten werden; dog die Heer zich daar af wegens zyne jaaren en zwakheid verschoont hebbende, is dat ampt aan den Heer Abraham van Riebeck, als de naaste daar toe, opgedragen, die dat ook aannam.

Zyn Edelheid geeft A°. 1704 zyn ampt als Opperlandvoogd aan de Heer van Hoorn over.

Den 20 July 1704 blykende, dat de Heer van Hoorn wederom by schryvens der Heeren zeventien van den 2 July 1703 verzogt was, om 't ampt van Opperlandvoogd te willen aannemen, zeide zyn Ed. al weer, zich over dat gewigtig stuk zoo schielik (en 't was nu al ontrent 3 jaen geleden, dat die Heeren zyn Edelheid dat opdroegen, niet te kunnen verklaren, maar daar over eenige dagen tot zyne overweging te verzoeken, waar over zyn Ed. zich dan den 28 July by geschrift nader verklarende, zeide dit ampt onder deze voorwaarde aan te nemen, dat de Heeren Zwaardekroon, Mattheus de Haan, en Willem de Roo, op goedkeuring der Heeren zeventien, tot buitengemeene Raaden van India, en de Heer Garfin tot Geheimschryver zouden werden aangesteld, 't welk by de Leden der vergadering toegestaan zynde, is de Heer van Hoorn den 15 Augustus 1704 als zeventiende Oppergebieder van Indiën opgetreden, en de Heer van Outhoorn, na de E. Maatschappy als Opperlandvoogd 12 jaen, 10 maanden, en 22 dagen zeer wel gedient te hebben, van het oppergezag van Indiën ontslagen, met een verklaring, dat zyn Ed. ook in Indiën voortaan zyn verblyf houden zou, waar op dan zyn Edelheid (even als aan de Heer Camphuis volgens besluit van den 25 July een wagt van 14 man onder een Vaandrig toegestaan, gelyk zyn Ed. tot zyn dood toe ook zyn rang naast den regerenden Opperlandvoogd, met zyn inkomen als Opperlandvoogd, be-

houden, en zyne verdere dagen in rust, A°. 1704 en den meesten tyd in goede gezondheid tot een vry hoogen ouderdom, in zyn wooning op de Tygers-gragt (daar altyd een wagt, en wagt-huisken voor zyn Ed. deur stond) doorgebracht heeft.

Het zeldzaamste in dien tusschen-tyd van die langdurige beradingen over het oppergezag, en over 't ampt als algemeen Bestierder van den handel, was dit, dat 'er gedurende dien tyd (om zoo te spreken) als twee Opperlandvoogden, twee algemeene Directeurs, en zeven gemeene Raaden van Indiën waren, alzo haar Edelheden goetvonden den Heer van Zwol mede als stemmend en gemeen Raad te erkennen.

Dit was het tweede geval, dat de Opperlandvoogd van Indiën zyn ampt nederlei, meenende gewenschte dagen onder zyn zoon te zullen hebben (gelyk ook waarfehynelyk was) dog hy bleef dat maar ruim 5 jaen 'er na, en deze oude Heer den vierden Opperlandvoogd na zyne aftreding (tot verwondering van veelen) beleeft hebbende, heeft naderhand gevallen ontmoet, die hem deden bekennen, dat het hem zeer leed was, dat hy zyne bediening nedergelagt had.

Dus heeft deze gryzen Heer tot den 27 November 1720 geleefd, wanneer zyn Ed., 85 jaen, 6 maanden, en 25 dagen oud zynde, na een stil buiten-leven van 16 jaen, 3 maanden, en 12 dagen, overleden, en den 2 December daar aan (waarfehynelyk in zyn graf in de kruis-kerk, ontrent de Ooster-deur) begraven is. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat gemerkt A. A. P.

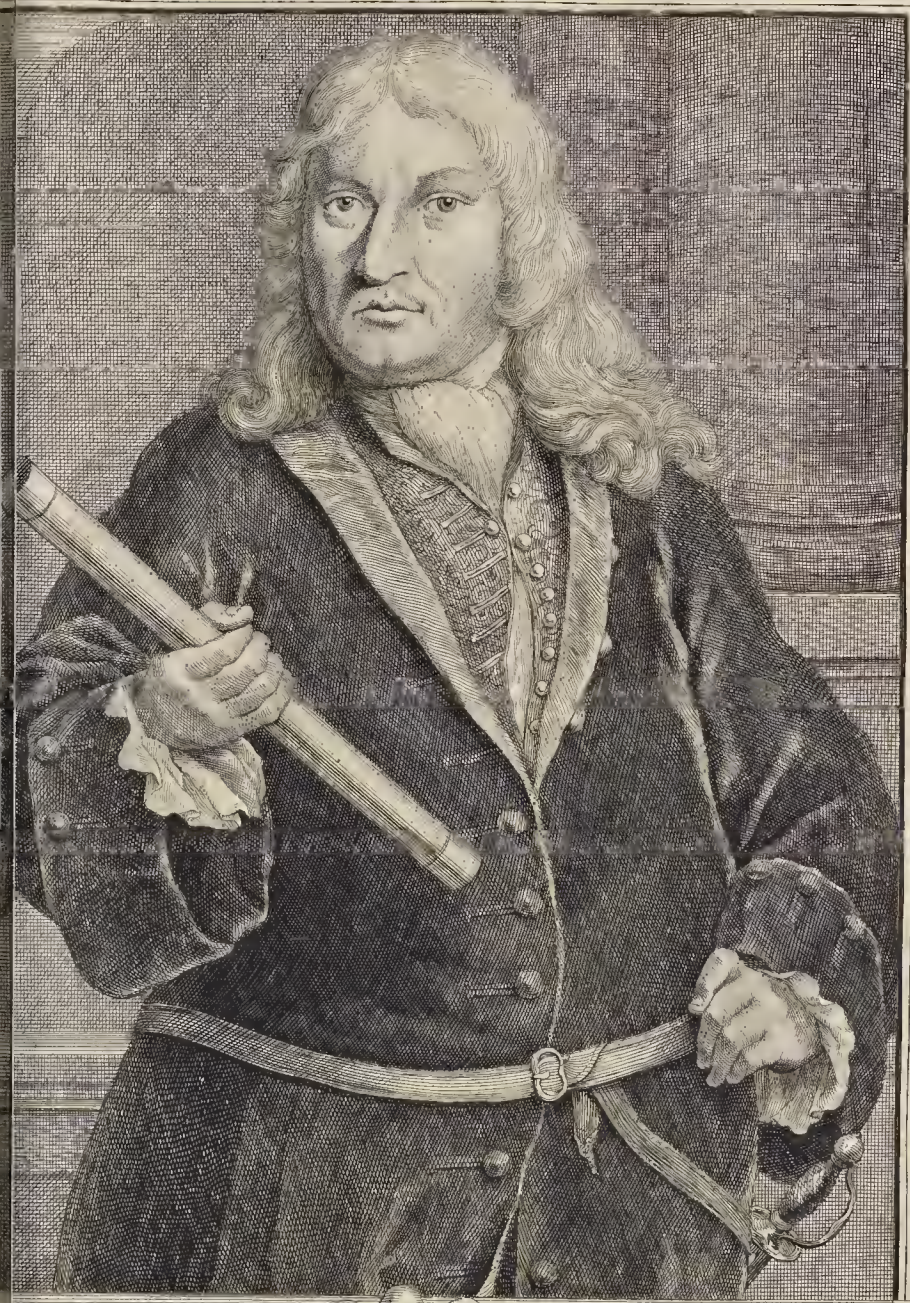
De agting, die ik voor dien Heer altyd gehad, en de gunsten, die ik van zyn Edelheid genoten heb, verbinden my, om hem met dit vers te vereeren.

*De groote WILLE M, in 't bestier weer-gadeloos,
VAN OUTHOORN, zeer bemind, de lust van zyn gebuuren,
Die zoo veel medgenoots zoo langen tyd verduuren
Kon, en voor 't hoogst gezag de stille rust verkoos,
Die gryzen Heer legt hier, en heeft zyn verdre dagen
Gericht, om eindelyk den Hemel te bebagen.*

F. V.

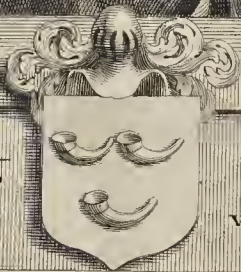
HET

in ad effig.

WILLEM VAN
Gouverneur Generaal

OUTHOORN,
van Nederlands Indien.

J. V. Braam et G. O. Linden exc. cum Privil.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Het leven van den Heer Opperlandvoogd Johan van Hoorn. Die het Ao. 1704 wierd. Zyn eerste huwelyk met Juffrouw van Outhoorn Ao. 1691. En Ao. 1706 met Mevrouw de Heere, plegtigheden ontrent dit huwelyk. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Mr. Abraham van Riebeck. Die Ao. 1709 dit wierd. Lyft van de goederen, Ao. 1698, en Ao. 1711 aan ieder, die na 't Vaderland vertrok, toegestaan. Zyn dood Ao. 1713. En Lyk-statie. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Christoffel van Zwol. Die dit Ao. 1712 wierd. Zyn dood Ao. 1718. Het leven van de Heer Opperlandvoogd Henrik Zwaardkroon. Die dat Ao. 1718 wierd. De Heer Zwaardkroon verloft. De Heer de Haan Gouverneur Generaal gemaakt. Het ampt van algemeen Bestierder van den handel van Indien. Het ampt der Raaden van Indien. De Raad des Gerichts. Wat die verricht. Aardig vers op alle de Raaden van Justitie Ao. 1694. De bank van Schepenen. De vergadering der Weesmestersen. De vergadering der Heemraden. De vergadering van Huwelykze- en Klee- ne zaken. De vergadering van de Boedelmeesters der Chinteezen, enz. Groot getal koetzen, enz. En groot inkomen der stad. Allerlei Oost-Indische munten. Maaten, en gewigten van Oost-Indien. Wyze van leven op Batavia zeer kostelyk. Pragt der vrouwen. Aardig geval tusschen een schoenmakers vrouw, en baren minnaar. Aar- dig geval tusschen Klaarbout, en een Juffer. Ongemakken in de huisbouding met qua- de slaven. Proeve, om diefstal by hen te ontdekken. Fraeje uitspanningen 's avonds by de lichte Maan. Van 't Eiland onrust. Van de ziekten, en byzonder de Lazery. Taalen, die men hier gebruikt.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

J O H A N V A N H O O R N.

DEze Heer is de zeventiende Opper- landvoogd van Nederlands Indiën ge- weest.

De Heer Johan van Hoorn is met zyn Heer vader al jong in Indiën gekomen, en was een Amsterdammer van afkomst.

Wat ampt hy eerst bekleedde, is my onbekent; dog hy komt my eerst als eerste klerk ter geheime schryf-kamer van zyn Edelheid Ao. 1677 voor, welk ampt hy tot den 25 February 1678 waarnam, op welken tyd hy Geheimfchryver van haar Edelheden wierd.

Dit ampt nam hy zeer wel tot den 11 Augustus 1682 waar, wanneer hy extra- ordinaris Raad van Indiën geworden is, zynde daar toe door den Heer Opperland- voogd Spelman (by zyne optredinge) op eigen gezag aangesteld, een voorbeeld, dat hy naderhand, by zyne optreding gevolgt, dog 't geen beide geen ingang by de Hee- ren zeventienden gehad heeft. Zy keurden dit zeer quaad, dat een Opperlandvoogd Raaden nazyn zin stelde, verwierpen dier- halven dit besluit van haar Edelheden, en de aanstelling van de Heer Spelman, op

eigen gezag gedaan, en stelden den Heer van Hoorn, om te toonen, dat zy 't niet tegen zyn perloon hadden, by een nader besluit, als buitengemeen Raad aan. Onder 't bekleeden van dit ampt is zyn Ed. als Gezant na Bantam (gelyk nog eens Ao. 1685) geweest, om dien Koning met zyne verheffing, en naderhand met zyne vast- stelling op den throon door onze wapenen, veel geluks te wenschen, by welk geval die Vorst zyn Ed. aan zyn hooger-hand aan tafel, en zyn Koningin aan zyne lin- kerhand plaatte, hebbende zyn Hoog- heid toen alleen een kris op zyde, terwyl zyne Pangerangs, en Princen, ieder met een hakmes of parang op zyde, daar op de grond zaten.

De Heer van Hoorn nam dit ampt tot zyn eerste Ao. 1686 of 1687 waar, en wierd toen huwelyk gemeen Raad, 't geen zyn Ed. tot Ao. 1691 met Juf- bleef, wanneer zyn Ed. tot tweede van In- frouw van diën aangesteld zynde, ook 's jaars 'er aan Outhoorn. met de dogter van zyn Edelheid van Out- hoorn quam te trouwen, waar mede ik de eer gehad heb zyn Edelheid Ao. 1692 ge- luk te wenschen.

Uit

A. 1704.

Uit dit eerste huwelyk heeft zyn Edelheid een eenige dogter behouden, die Petronella Wilhelmina genaamt; en na zyn Edelheids dood eerst met den Heer Jan Trip, Geheimschryver te Amsterdam (zoon van de Heer Borgermeester Trip) en naderhand met de Heer Lubbert Adolf Tork, Heer van Roozendaal, enz. Raad ter Admiraliteit van 't Ed. Mog: Collegie tot Amsterdam, wegens Gelderland, getrouwt is.

In deze bediening heeft zyn Edelheid zig zoo wel gequeten, dat hy voor nog na zich geen en in dat ampt gehad heeft, die by zyn Ed. konden vergeleken werden, alzo hy was een Heer, die zyn Heeren en Meesters, en daar beneven de byzondere dienaren, en ook zich zelven zeer wel dede varen, zoo dat de handel in alles op die tyd ongemeen op Batavia, en door ganfch Indiën, bloeide, winnende met zyn eigen geld ook door meenigerlei wegen (behalven dat hy ook veel van de Chincezen trok, die byna alles by zyn Ed. wisten uit te werken) een onnoemelyken fchat, dat egter niemand zyn Ed. benyde, om dat alle anderen mede wel voeren. Alleen verveelde het zommigen, dat zy wel wat langer voor dezen of geen Chincezen, die eerst binnen gelaten wierd, buiten op de floep, en voor zyn Edelheids huis wagen moesten, al 't welk zyn Ed. wist te verzoeten, met ieder een altyd goede woorden te geven, en wel te bejegenen, hoewel 'er ook wel gevallen, dog in later tyden geweest zyn, in welke zyn Ed. zoo zagt tegen allen niet was.

Dit ampt nu waarnemende, waren de Heeren zeventien over dit huwelyk van zyn Ed. niet al te vergenoegt, niet begeerende, dat de eerste en tweede van Indiën malkanderen zoo na zouden bestaan, waarom zy ook den Heer van Outhoorn A. 1701 (gelyk wy reeds gezegt hebben) van zyn ampt ontfloegen, en de Heer van Hoorn in zyn plaats aanstelden; dog die Heer wist met fyne en lange beradingen het zoo lang nog uit te rekken, dat hy den 15 Augustus 1704 het oppergezag als zeventiende Landvoogd van Indiën, en dat nog onder die voorwaarde (in navolging van den Heer Speelman, toen die hem op eigen gezag als buitengemeen Raad aantelde) dat de Heeren Zwaardekroon, de Haan, en de Roo, op goedkeuring der Heeren zeventien, van nu af aan buitengemeene Raaden, en de Heer Garfin zyn Geheimschryver moest zyn, alzo hy 't anders niet wilde aannemen, waar op de Heeren Raaden zyn Edelheid dit toestonden, hoewel de Heeren in 't Vaderland dit al mede niet goedkeurden, die niet dan by een later besluit deze Heeren, en voor al de twee laatste, daar toe aan itelden, hoewel zy ondertuffelen voortgingen met die bedieningen waar te nemen. De Heer Zwaardekroon wierd het toen juist ook uit 't Va-

derland gemaakt, en bleef het dierhalven. A. 17

By 't aanvaarden van dit ampt was zyn Ed. 51 jaren oud, als zynde den 16 November 1653 geboren.

Hy was middelmatig van postuur, redelyk van dikte naevenmatigheid van dien; dog de vetste met, bleek van aangezicht, vrolyk van aard, meest altyd laghende, en met een zeer fyne stem iemand aansprekende. Ook was hy grys van hair, alvry wat voor over bukkende (dat van al zyn schryven hem overquam) ongemeen vriendelyk, en uit goddertigheid ook ieder een, al kon hy hem niet helpen, evenwel altyd goede woorden gevende, dat veeltyds ook alles was, dat zy 'er af kregen, daar egter anderen meer dan zyn Edelheid, oorzaak af waren.

In 't eerst van zyn opperbeter kon zyn Edelheid met de Heer van Riebeck, die vry wat fcherp tegen zyn Edelheid, en naderhand ook tegen meer andere Heeren was, niet wel overeenkomen, dat echter A. 1706 geweldig veranderde, wanneer zyn Edelheid, toen weduenaar zynde (tot verbazing van veele) met Mevrouw Joanna Maria van Riebeck, oudste dogter van den Heer van Riebeck, en weduwe van den Heer Gerard de Heere, buitengemeen Raad, en Landvoogd van Ceylon, op den 16 November (wanneer zyn Edelheid net 53 jaren oud was) quam te trouwen.

Wat plegtelykheden daar ontrent verder (na dat zyn Edelheid den Kerkenraad over 't aantellen van een byzondere Predikbeurt Dingsdags 's morgens, onverminderd de avond-beurt, had laten een voorstel doen) voorgevallen zyn, kan men by 't uittrekzel van dit navolgende uit de dagelyke aantekening van alles, dat op Batavia voorvalt, zien.

*Extract uit het dagregister
des Kasteels Batavia.*

Op Dingsdag den 16 November 1706.

„ Heden de vastgestelde trouw-dag
„ zynde van zyn Edelheid, den Heer
„ Gouverneur Generaal Joan van Hoorn,
„ met Mevrouw Joanna Maria van Rie-
„ beek, weduwe wylen de Heer Raad ex-
„ traordinaris, en gewezen Ceylons Gou-
„ verneur, Gerrit de Heere, mitsgaders
„ oudste dogter van den Heer Directeur
„ Generaal, Abraham van Riebeck; zoo
„ verscheen al vroeg 's morgens, ofte de
„ klok 7 uren het Bataillon nevens de
„ Ruitery in haar volle wapen-rusting
„ voor de puye van zyn Edelheids woo-
„ ninge, werdende het eerste opgevoerd
„ door den Kapitein dezes kasteels, Barent
„ Ketel, en de Ruitery voornoemt door
„ den Luitenant Zacharias Gallart, waar
„ van de helft zich verwoegde buiten dit
„ kasteel, om-wel gemelte zyn Edelheid
„ at

af te wagten, mitsgaders voor af te mar-
cheeren; werdende de andere helft ge-
rangeert van meergemelte zyn Edelheids
wooning af tot aan de Landpoort dezes
kasteels, wanneer zyn Edelheid ontrent
ten 8 uren zich begaf uit des zelfs woo-
ninge, paffende door de gerangeerde
militairen, vooren gemelt, tot buiten de
Landpoort, werdende geconduisert
door de Heeren Speelgenoten Herman
de Wilde, ordinaris, en Adam van Ryn,
extraordinaris Raad van Indiën, nevens
hunne Gemalinnen, gelyk ook door den
Geheimschryver dezer regeering de E.
Ihae Garfin, en Opperkooplieden des
kasteels, de E. Louis Gerrelag, en Ger-
rit van Tol, alwaar gereed stonden vier
karoffen, in welke eerste welgemelte
zyn Edelheid zich vervoegde, in de
tweede en derde de Heeren de Wilde,
en van Ryn met hunne huisvrouwen,
en in de laatste voorn: Geheimschryver,
en Opperkooplieden, onderwylende dat
de tweede helft van het Bataillon zich
wederom in ordre gesteld hadde om op
gemelte karoffen te volgen, mareheer-
den en reden tusfen en onder een mee-
nigte van Chineeze vaandels, boogswy-
ze gemaakt, en na ordre gerangeert, het
voorplein van dit kasteel over, de gehe-
le Prince-straat door, verder over het
plein van 't Stadhuis, de brug over, en
voorts langs de Oost-zyde van de Ty-
gers-gragt tot aan 't cinde, en vervol-
gens na de West-zyde van de zelve tot
voor de wooninge van Mevrouw de
Bruid welgemelt, van waar, na dat voor-
noemde Mevrouw door gemelte zyn
Ed. in de eerste karoffe geleid was, mar-
cheerde de West-zyde van de Tygers-
gragt tot aan het plein van 't Stadhuis,
rydende de brug weer over, en voorts
de Oost-zyde van de Tygers-gragt langs,
en verders direct tot voor de Landpoort
des kasteels, daar gemelte zyn Ed., Me-
vrouw de Bruid, met de verdere by-
hebbende vrienden, uit de karoffen tra-
den, en zich vervoegden in de kerk,
staande binnen dit kasteel, alwaar de
Heer Oudgouverneur, Mr. Willem van
Outhoorn, nevens de Heeren van de
hooge Regeering met hunne huisvrou-
wen. Item de Heeren oude Raaden,
Emanuel Borneze, en Dirk Komans,
met de Mevrouwen, weduwe Sehagen,
van Leenc, en Dyxhoek; alle de wel-
ke, als ook Mevrouw de weduwe Vol-
ger, daags te voren door den eersten
klerk der generale Secretarye, uit na-
me van de Heer Directeur Generaal
expresfelyk waren verzogt, om dit aan-
zienelyk huwelyk te zien celeberreren,
en, na voltrekking van dien, gezament-
lyk het compliment van gelukwenschinge
te gaan afleggen. Wyders, invoc-
IV. Deel.

gen voorz. in de kerk gekomen, en A°. 1706.
ieder op zyn plaats gezeten, en de or-
dinaris gebeden gedaan zynde, wierd de
Predikatie gedaan door den Predikant
Godfridus van Holten, de welke tot de
stoffte van zyne verhandelinge had uitge-
kozen de woorden, begrepen in het 11
of laatste vers van 't 3 Kapittel van 't
Hooglicd Salomons, luidende aldus:
*Gaat uit, en aanschouwt, gy dogteren
Sions, den Koning Salomo, met de kroo-
ne, daar mede hem zyne moeder kroon-
de op den dag zynrer bruiloft, en op den
dag der vreugde zynes herte.* De so-
lemnificatie van 't huwelyk dan volbragt
zynde, wierd tot besluit den 128 Psalm
gezongen, en na het uitspreken van den
zegen na gewoonte, begaf zich zyn Ed.
Mevrouw de Bruid, de Heeren Speel-
genooten, nevens der zelver Gemalin-
nen, gevolgt van de Heer Oudgouver-
neur Generaal, en de verdere Heeren,
en Mevrouwen voornoemt, onder het
doen van 17 kanon-schoten van de bol-
werken dezes kasteels, 15 van 't hier
ter Reede leggende Admirals schip de
Lek, en 13 van 't Eiland Onrust, haar
uit de kerk direct na zyn Ed. woonin-
ge welgem.: alwaar de Heer Bruidgom,
en Mevrouw de Bruid door opgemelte
Heeren, en Mevrouwen wierden gefeli-
citeert, en veel geluk toegewenscht, niet
alleen met het voltrekken van dit huwe-
lyk; maar ook met de geboorten-dag
van opgemelte zyn Ed. als zynde heden
oud geworden 53 jaren. Kort daar na
quamen by een de Bruilofts-gasten, on-
trent ten getalle van 120 menschen die
tegens voor den middag ten 11 uren ge-
nodigt waren, en wierd door de zelve
voorts den geheelen dag tot 's nagts ten
12 uren met een algemeene vrolykheit
doorgebragt; ondertusfchen dat 's avonds
ontrent ten 7 uren eenige vuurwerken
op het plein van de Oost-zyde van dit
kasteel, zoo door de Constapel Majoor,
als den Chineezen Boedelmeester Tan-
hanko, ter eere van dat pragtige huwe-
lyk opgericht, en in de brand gestoken
wierden.

De Heer van Holten, die zyn Edelheid
gekoren had, om door zyn Eerw. getrouwt
te werden, kreeg een geschenck van on-
trent duizend ryxdaalders, en dat voor een
half uur predikens, dat zyn Edelheid be-
paalt had.

Uit dit huwelyk is een zoon den 2 Fe-
bruary 1708 voortgekomen; dog die is
kort 'er aan overleden.

Onder zyn Oppergebiederfchap nam de
Javaanze oorlog tusfchen den nieuwen Kei-
zer, en Pangerang Depati Anom, eerst
recht A°. 1705 zynen aanvang, die al ce-
nige jaren aan een, zoo met dien Prins,
als

A°. 1709.

als met den Balizen roover en wederfpanning Socrapati (gelyk wy onder de zaken van Java getoont hebben) geduurd heeft.

Men wil, dat zyn Edelheid ('t zy zulk met, of zonder grond geoordeeld werd) de hoofd oorzaak van dezen oorlog, uit wraak tegen den vorigen Keizer Amangkoeerat (dien hy voor de oorzaak van de dood van zyn zwager, de Heer Tak, hield) geweest zy, en daar zyn 'er, die willen, dat de Heeren in 't Vaderland dien oorlog zeer quaalyk genomen, daar nogtans andere willen, dat zy 'er (tot verwondering van veele, die dit tot hunne ontlasting wel vercifchten, en van noden dagten te zyn) geen eene letter over gefchreven hebben.

Het is egter zeker, dat zy den Heer van Hoorn ontrent den tyd, dat dien oorlog zoo goed als ten einde was, na 't Vaderland, waarfehynelyk meer om zyn huwelyk en de nauwe maagfchap weder tuffchen de twee eerste hoofden van Indiën, dan wel om 't quaad keuren van dien oorlog, ontboden hebben.

Het is echter wel af te nemen, dat, zoo 't over dien oorlog geweest is, de Heeren zeventien zoo veel redenen niet gehad hebben, om dien Heer daar over eenigzins quaalyk te handelen, alzoo die hen veel voordeels heeft aangebragt, te meer, dewyl die voor zyn Edelheids vertrek zulk een gelukkig einde genomen heeft. En keurden zy dien oorlog quaad, zy hadden dat maar na Indiën te fchryven, dat, mynes wetens, noit gefchied is.

Terwyl dit werk van Pangerang Depati Anom zwevende was, is 'er veel beweging tuffchen den Koning van Bantam, en haar Edelheden, over de vaststelling van den Erf-Prins aldaar by zyn leven, met goedkeuring van haar Edelheden, gelyk 'er ook verfehiede Heeren Raaden na Bantam, en 'er ook een t'zamenkomst tuffchen zyn Edelheid en dien Vorft in Augustus 1708 voor die stad, geweest is, een zaak, die wy bevorens reeds breeder aangehaald hebben.

In de maand daar aan quam de afgezette Javaanfche Keizer, Pangerang Depati Anom, den 6 September op Batavia, die zich ontrent den vergiffenis-brief, van dezen Opperlandvoogd (zoo hy niet beter wift) verleend, zeer leelyk misleid, en (gelyk wy getoont hebben) genoodzaakt vond, om kort daar aan met zyn wyven, zoonen, en verdere floct, als een gevangen van staat na Ceylon te gaan.

Meer zaken vielen 'er onder zyne Regeering niet voor, dan dat hy, dien oorlog vollagen en zeer gelukkig ten einde gebragt hebbende, eindelyk tegen zyn wil en dank besluiten moest na 't Vaderland te gaan.

Voor zyn vertrek ruidde hy 't Eiland Edam met de E. Maatschappy, tegen een

ander stuk lands ontrent Noordwyk, dat A°. 1709 by zyn vertrek zeer dier verkogt is.

Hy gaf dierhalven zyn ampt, na 5 jaren en 3½ maand als Opperlandvoogd Indiën beftierd te hebben, aan zyn behuuden vader, den Heer Abraham van Riebeck, toen tweede van Indiën, den 30 October 1709 over.

Hy had op dit vertrek na 't Vaderland (dat aan 't bouwen van zyne huizen op de groote Rivier wel te zien was) geen staat ter wereld gemaakt; dog moest nu, alzoo de Heeren zeventien, zeer misnoegt, over dat hy al niet eer opgekomen was, dit nogmaals geboden; zoo dat hy met veel droefheid voor zig zelve, en voor de Heer van Riebeck (die nu, gelyk dat ook zoo uitviel, staat maakte deze zyne dogter noit meer te zullen zien) die fmertelyke tocht ondernemen moest.

Zyn Ed. quam behouden in 't Vaderland, kogt tot Amsterdam een fehoon huis op de Heeren-gragt; dog leefde niet lang 'er na, alzoo hy daar buiten zyn rechie lucht-freek was.

Zyn Ed. ftierf den 21 February 1711, en wierd aldaar met geen ftatie ter wereld 'savonds maar met lantaarnen begraven, en in een graf gelegd, dat hy zelf 14 dagen of 3 weken te voren had wezen uitkiezen.

Mevrouw zyne weduwe is den 27 November 1712 met de Heer Mr. Kornelis Bors van Waveren, in zyn Ed. leven Heere van Leusden, Hamersveld en Donecklaar, Schepen en Raad der stad Amsterdam, mitgaders Bewindhebber van de West-Indifche Maatschappy, hertrouwt.

Ik geloove niet, dat 'er oit een Landvoogd van Indiën van zoo groote middelen, als deze Heer, geweest is. Ik heb gezien, dat zyn Edelheid in zekere Courant op 100 tonnen goude gefchat wierd, en hoewel men al meest ten naaften by in Indiën weet, met wat voor een hoofd-zom iemand na 't Vaderland vertrekt, moet ik echter bekennen, noit iemand gefproken te hebben, die dit heeft durven be-grooten, of die ook den grond van den fchat, die deze Heer (buiten allen twyffel) bezat, heeft konnen peilen. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat gemerkt B.B.P.

Ik heb ook dezen Heer met dit gering vers willen vereren:

Hier rust VAN HOORN, een man weergadeloos in naam;

Om Heer en knegt te zaam in 't Oosten te doen bloejen.

Wat helpen dienften, of dat m'anderen ded groejen?

Wat helpt het blaazen in het Oosten van de Faam,

Wanneer m'hem dog belast in weerwil op te komen.

'T beftier wierd hem voor al zyn dienften af-genomen:

F. V.
HET

Antoni de Vries del. et sculp.

Dirk Jacobsz. Schel.

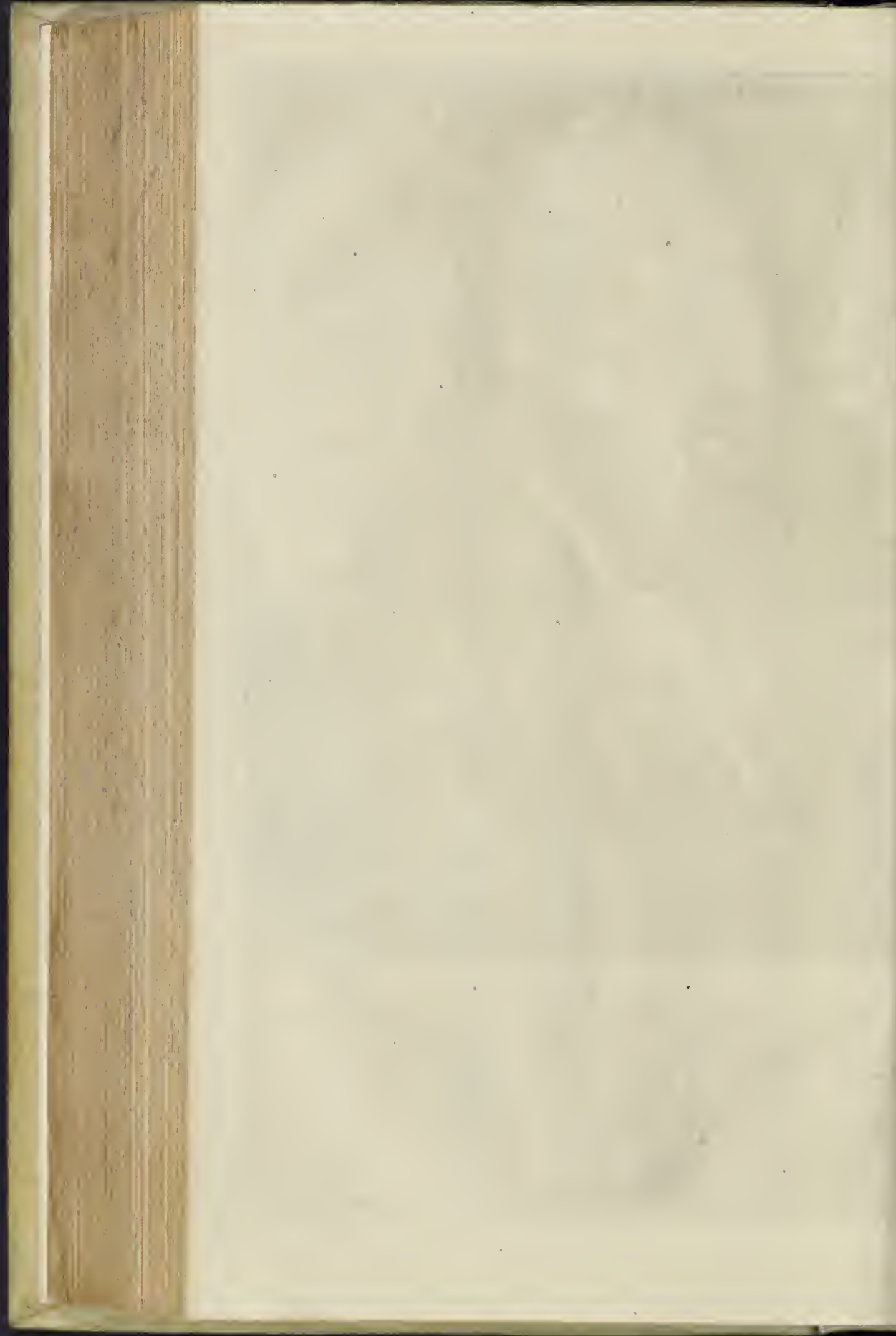
IOAN

VAN HOORN

1697. 1698. 1699. 1700.

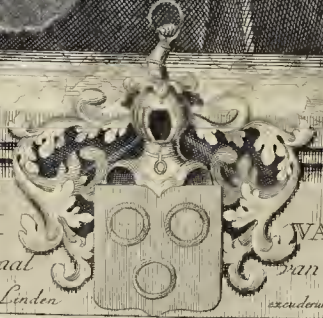
M. Buisson delin. et fecit.

J. de Witt sculp.

ABRAHAM

Gouverneur General

J. van Braam et G. onder de Linden

VAN RIEBEEK

Gouverneur General

van Nederlandsch Indiën

ex auctoritate Cum Privilegio

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

M^r. A B R A H A M V A N R I E B E E K.

Deze Heer is de agtiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën geweest.

Hy was een Afrikaan van afkomst, en is den 18 October 1653 aan Kaap der goede Hope geboren, alwaar zyn vader, de Heer Johan van Riebeck, te dier tyd het eerste Hoofd van die nieuwe volkplanting was.

In zyn jeugt na 't Vaderland gezonden zynde, en zich daar in de regten zeer wel geoefend hebbende, is hy een zeer ervaren Rechtsgeleerde geworden.

Ontrent 23 jaren oud zynde, voer hy A°. 1676 van de Kamer Enkhuizen als Onderkoopman in dienst der E. Maatschappy uit, quam in May 1677 op Batavia, trouwde kort'er aan met Juffrouw Elizabeth van Oolten, en wierd den 2 Augustus 1678 als Lid in de Raad des Gerichts, boven 't gemeen getal der Leden, aangenomen, dat hy tot A°. 1684 waarnam, wanneer hy Geheimfchryver van zyn Edelheid Camp-huis wierd.

Dit ampt nam hy met veel roem tot A°. 1690 waar, en wierd toen buitengemeen Raad van Indiën, en 't jaar daar aan, by 't aftreden van de Heer Camphuis, en 't optreden van de Heer van Outhoorn, gemeen Raad, dat hy bleef tot A°. 1703, wanneer zyn Ed. den 7 Juny wel algemeen Bestierder van den handel van Indiën gemaakt is; dog dat ampt is den 31 January 1704 eerst recht aan zyn Ed. door de Heer van Hoorn opgedragen.

Terwyl zyn Ed. in die aanzienlyke post was, heeft hy mede betoont een wakker man, en een groot voorstander van zyn vrienden, in zoo verre te zyn, dat, zoo hy iemand zyn woord gaf, men verzekerd kon zyn, dat ampt te zullen hebben, alzo hy zeer styf op zyn stuk stond, en de zaak, die hy voorstelde, met veel kragt van redenen zoo sterk en onverzettelyk doordrong, dat geen van de Heeren zyn Ed., alzo hy al vry wat scherp was, wilde tegen hebben, welk sterk dringen van dezen Heer al meenigmaal oorzaak geweest is, dat de Heer Johan van Hoorn (die de moeite schuwde, en in 't eerst in groote vyanfchap met dezen Heer leefde, en hem zeer ontzag) sehoon zyn woord aan dezen of genen gegeven hebbende,

het glippen liet, zoo dat veele met veel grond zeiden, dat zy liever den Heer van Riebeck, dan den Heer van Hoorn, wilden te vriend hebben.

Zyn Ed. was ook geen man, die van geschenken hield, wyzende alle lieden, die daar mede quamen, af, betoonende ganfch niet baatzugtig te zyn, gelyk hy ook noit voor een Heer van groote middelen gehouden is.

Hy was een groot liefhebber van paarden, maar dat is hem A°. 1706 eens zeer qualyk bekomen, wanneer hy op een jongen Arabischen hengst, tegen den raad van alle zyne vrienden, uitreidende, maar pas buiten 't kasteel (zoo als hy een van de merrien, die voor de koets van een ander Heer van de Hooge Reggering waren, bespringen wilde) door den zelve agterover geworpen, en op de borst al vryzwaar (gelyk ik op zekerentyd zag) gequettf wierd.

De Heer, die in de koets zat, dit werk ziende aankomen, sprong 'er ten eersten uit, en ontquam 't gevaar, dat hem dreigde; dog de Heer van Riebeck een weinig in een naburig huis gegaan, en beschaamt zynde, dat hem dit overkomen was, reed, om te toonen, dat het niet veel van belang was, na zyn tuin, en quam daar na mer den zelve hengst weder; dog dit hield zyn Ed. naderhand al wat in huis.

Hy was een zeer stemmig Heer, die men byna noit zag lagchen, en gelyk hy streng in 't gemeen was, alzo hield hy ook zyne kinderen zeer streng, en al wat te onderdanig op zich zelven.

Hy reed zeer veel na een stuk lands, dat zyn Ed. 7 of 8 myl buiten Batavia had, Tanah Abang, dat is, Roode Aarde, genaamt, hebbende dan gemeenelyk een Calvacade van ettelyke slavinnen, die op Ezels reden (dat niet onaardig stond) agter zich.

Na dat hy nu van A°. 1704 tot den 30 Die A°. October 1709 dit ampt van algemeen Bestierder van den handel van Indiën waargenomen had, wierd hy, by 't vertrek van zyn zoon, de Heer van Hoorn, de agtiende Oppergebieder van Indiën.

Hy was toen een Heer van 56 jaaren, kort van gestalte, matig van dikte, bleek, wat breed, plat, en rond van wezen, heb-

A°. 1709.

bende kort grys en niet zeer dik hair, zyn-
de kort van neus, groot van neus-gaaten
(gelyk zyn Ed. ook wat door de neus-fpraak)
langzaam van spraak, zeer levendig van
oogen, groot van verstand, zeer stemmig
en zedig in zyn ganfch gedrag, en een ha-
ter van alle pragt. Een braaf en wakker
man; dog die een weinig te fcherp en te
ftreng was. Zyn Edelheid kon zeer wel
fpreken, en niet minder net zyne mee-
ning met de pen uitdrukken, waar in hy
zeer weinigen zyns gelyk hadde. Dus was
hy een zeer goed en uitfteekend politieq;
dog ik heb zyn Ed. noit voor een groot ken-
ner of voortzetter van den handel (dat eg-
ter hier in een General vooral mede ver-
eifcht werd) van iemand hooren te boek
ftellen. Hy was niet alleen zeer fcherp
tegen zyn minderen; maar zelf tegen zyn
meerderen.

Deze fcherpheid van aard, die over al
in doorftak, heeft hem veel moeite ook
zelf met zyne mede-leden in de Hooge
Regeering gebaad, daar ik veel gevallen
af zou kunnen ter nederftellen; dog ftap
die voorby, alzo ik daar zomtyds dezen
of genen mede ondientft doen zou, dat
ik daarom veel liever tragt te myden,
om dat ik my, fehoon ik zeer wel zou
kunnen, en die Heer 't wel dubbel aan my
verdiend heeft, niet in het allerminft over
de ondientften, my door zyn Edelheid ge-
daan, wrecken; maar dit veel eer edel-
moedig, als een die my zelve daar in voor
zoo verre bezitte, voorby ftappen wil,
verzekerd zynde, dat alle onpartydigen dit
in my pryzen, my dit tot cere duiden,
en dat dit myn werk ook veel luifter by-
zetten zal.

Van dien aard is ook geweest 't geval,
toen de Heeren Raaden van 't Gericht Ao.
1711 weigerden, of eigentlyk nalieten,
gevolmagtigden, volgens zyn Edelheids
laft, na de vloot, die na 't Vaderland ver-
trekken moest, volgens gewoonte, ter
monftering te zenden.

Zyn Ed. fchreef hier over na 't Vader-
land, en die Heeren mede, maar zyn Edel-
heid zegepraalde, en wierd door de
Heeren zeventienen gerechtvaardigd in de
laft, die hy her gegeven had.

In dit zelve jaar wierd in Holland by
die Heeren ook een befluit genomen, we-
gens 't geen ieder een, uit Indiën vertrek-
kende, medenemen mogt, waar van wy
nader onder A°. 1713 (alzo het toen eerst
in Indiën quam) fpreken zullen.

Als deze Heer geen gefchillen met de
Grooten had (dat echter noit ophield tot
zyn dood toe) dan had hy 't tegen dezen
of genen minderen gaande; maar met nie-
mand heeft zyn Edelheid meer overhoop
gelegen, als met zyn tweeden, den Heer
Douglas, die hy in de volle vergadering
van haar Edelheden zoodanig hakken en

kerven kon, dat 'er die dood-zwakke A°.
Heer weken aan een van in zyn bed kon
leggen. Ook was 'er niemand van de Hee-
ren, die hem daar een woord overzeggen
dorft, dan alleen de Heer van Zwol, die
hem, als hy zeker voorftel wegens dezen
Heer in Rade dede, vlak uit, in plaats van
antwoord, dit zeide: *Zyn Edelheid, my
dunkt dat 'er niets onbehoorlyker ter wereld
is, als dat de Opperlandvoogd den tweeden
Heer van Indiën zoo hakt en kerft in de
tegenwoordigheid van alle de Heeren, dat
het zich zelve fchaamt, en gelyk dat in 't
algemeen een fchandelyke daad in zich zel-
ve is, alzo dunkt my, dat die nergens
minder, dan in den eerften Raad van ganfch
Indiën, en aan niemand in dien Raad win-
der, dan aan zyn Edelheid, voegd.* Een
taal, die de Heer van Riebeeck daar niet
gewoon was te hooren; maar die hy nu
egter van dezen Heer, die zich niet veel
aan al zyn dringen en fcherpheid gelegen
liet, verduwen moest.

Deze Heer, en de Heer Chaftelein, in
't vervolg ziende, dat het tuffchen die
twee Heeren nog veel hooger liep, en dat
de Heer Douglas tegen de Heer van Rie-
beeck veel te zwak was, boden zich tuf-
fchen beiden als bemiddelaars aan, en kre-
gen het zoo verre, dat den Heer Douglas
zeide, zeer gaarne te willen verzoenen.
Zyn Edelheid liet zich eindelyk quafi me-
de bewegen, en men verzoende met 'er
daad; dog het gene 'er in Rade, en by
zyn Edelheid in 't byzonder, over die zaak
nu reeds ontworpen, en gefchreven was,
moeft 'er, zeide hy, buiten blyven, en ech-
ter na 't Vaderland gaan, gelyk het 'er ook
na toegegaan is; maar wat voor een oprog-
te verzoening dit geweest zy, laat ik ieder
een oordeelen.

Gedurende zyn Edelheids regeering,
zyn 'er buiten geen zaken van belang voor-
gevallen, waar in zyn Ed. eigentlyk de
grootheid van zyn geest zou hebben kon-
nen toonen.

Het voornaamfte, dat zyn Edelheid ver-
richt heeft, beftond in vyf of zes toech-
ten, het zy na de grenzen van 't koninkryk
van Jakatra en Bantam, het zy na de
Zuid-zee, 't geen hy al ten deele, toen hy
nog tweede van Indiën was, verricht, en
waar na toe hy ook een weg laten maken,
en een dorp geplaatft heeft, om in weinig
dagen bericht van daar, zoo daar ontrent
een fchip vervallen mogt, op Batavia te
kunnen hebben.

Zommigen zeggen, dat deze tochten van
zyn Ed. zeer voordeelg voor de E. Maat-
fchappy in velen opzichten zyn geweest.
Voor eerst, om dat men nu een pikol
zwavel voor $\frac{1}{2}$ ryxdaalder krygen kon, ge-
lyk men 'er nu al 200 bekomen had. An-
deren zeiden, dat dit wel waar, maar dat zy
zoo zuiver niet, als 't behoorde, en dat
het

het ook niet redelyk was de Javanen zoo, gelyk zyn Ed. dede, te dringen, om die 2 of 3 dag-reizen verre, voor zulken gering loon, te komen brengen, dat hen; die nu hunne hoofden moesten gehoorzamen, wel eens oorzaak geven mogt, om dat jok van den hals te werpen.

Andere weer, zeggen, dat men 't land in zyn binnenste, en in zyn grenzen, die hy net aanwees, eerst recht heeft leeren kennen, hebbende hy ook den Koning van Bantam gedwongen een groot stuk lands af te staan, om welke reden ontrent die grenspaal een Vesting, en een wagtgeleert is, behalven dat hy ook bezorgt heeft, dat een groot getal van onze weggeloope ne slaven, die daar door de Bantamze Grootten aangehouden wierden, aan ons weer overgeleverd zyn; dog de vrage is, of daarom de Opperlandvoogd Batavia zoo lang verlaten moest, en of dit door anderen niet geschieden kon? Behalven dat zulke togten dien Heer ongemeen afgesloofd hebben, en niet, zonder het leven aan veel Javanen te kosten (die hem, te paard met alle de zynen rydende, te voet volgen moesten) nog vol eindigt zyn.

Deze Heer is, voor al in 't einde van zyne Regeering, niet zeer gelukkig geweest: want schoon nu in 't eerst Java in

ruff was, en de handel nog al zyn ouder loop had, deden zich echter naderhand, en voor al Ao. 1713, veel moeijlykheden, zoo op Macassar en in Ternate, als ook weer op Passaroewan, en nog wel de zwaarste in Perfiën, en in 't Ryk van den Mogol, op, in welk eerste Ryk de E. Maatschappij, door de onvoorzichtigheid van de Heer Directeur Makkarè, 5 tonnen gouds nu verlooren had, en in 't tweede Ryk door de dood van den Mogol (gelyk wy dat onder de zaken van Perfiën, en van Suratte breeder toonen) een geschenk van dertien tonnen gouds, en dertig duizend gulden, voor niet (om zoo te spreken) quyt was. Al te zamen zaken, die geenzins door nalatigheid, of eenig quaad bevel van zyn Edelheid veroorzaakt, maar die echter in zich zelve de Heeren in 't Vaderland zoo voorquamen als zy lagen, en hen in die omstandigheid (gelyk men wel denken kan, niet zeer aangenaam waren. Daar by quamen nog eenige moeijlykheden op Padang, op 't Eiland Sumatra, behalven dat in dit jaar ook dit navolgende besluit der Heeren zeventienen, ontrent het gene ieder een na 't Vaderland medenemen mogt, te voorschyn quam, het welke van dezen inhoud was.

Lyste en Reglement, waar na een ieder uit Indien 't huis komende, in 't medenemen van 't getal en volumen van zyn bagagie, gelaft werd zich preciselyk te gedragen, als mede de Fiscaals en anderen geordonneert, zich op het nakomen van deze, by het vertrek der schepen, naauwkeurig te informeeren, en 't geen, of in grootte, of getal, dit Reglement te buiten gaat, aan te houden, om daar mede gehandeld te werden, volgens de ordres van de E. Maatschappij, dog ingevalle, niet tegenstaande deze ordres, eenige meerder goederen of verderen omslag, als by dit Reglement uitgedrukt staat, by iemand in 't Vaderland aangebragt wierde, zal al het zelve, van wat conditie, of soorte, het mogte zyn, ten voordeele van de E. Maatschappij aangehouden worden, zonder dat in deze afgegaan werd van het 52, 53 en 54 Artikel, van den Artikel-brief, waar by gereguleerd is, hoe ieder bediende van de E. Maatschappij, van wat qualiteit by zoude mogen zyn, zich ontrent zyn geld en middelen, in de 't huisreize moet gedragen, als voor een

Commandeur van de vloot, geen Raad van Indiën zynde.

- 4 Kisten, lang 5 voeten, hoog en wyt 2 voeten; dog vrouw en kinderen mede nemende, 5 kisten.
- 2 dito van de groote als Matroozen kisten, dat is 4 voet lang 1½ voet hoog en breed.
- 8 Fles-kelderen van 12 flessen ieder, of niet anders van de zelve volumineusheid en zwaarte.
- 10 Potten Atsjaar of Tamarinde.

Opperkoopman, geen Commandeur zynde.

- 3 Kisten lang en wyt als boven, dog met vrouw en kinderen 4 kisten.
- 2 dito van de groote als Matrooze kisten, dat is, 4 voet lang, 1½ hoog en breed.
- 4 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
- 6 Potten Atsjaar of Tamarinde.

A°. 1712.

Schipper ———

- 3 Kisten lang en wyt als boven. A°.
 1 dito van de groote als Matroozen kisten, dat is, 4 voet lang, $1\frac{1}{2}$ hoog en breed.
 4 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
 6 Potten Atsjaar of iets anders daar in.

Predikant ———

- 2 Kisten, lang en wyt als voren. Met vrouw en kinderen 3 kisten.
 2 Matroozen kisten, daar onder een met boeken, dat is 4 voet lang $1\frac{1}{2}$ hoog en breed.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Koopman, of Kapitein.

- 2 Kisten lang en wyt als boven. Met vrouw en kinderen 3 kisten.
 2 Van de groote als Matroozen kisten, dat is 4 voet lang, $1\frac{1}{2}$ voet hoog en breed.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 4 Potten Atsjaar of Tamarinde.

Onderkoopman of Luitenant.

- 2 Kisten van lengte en wyte als boven.
 3 Fles-kelders van 12 flessen ieder.
 2 Potten Atsjaar.

Opper-Stuurman ———

- 1 Kist van lengte en breedte als boven Matrooze kist.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Onder-Stuurman, of Assistent.

- 1 Kist van groote als boven.
 2 Fles-kelders van 12 flessen.
 2 Potten Atsjaar.

Sergeant ———

Opper-Barbier ———

Ziekentrooster ———

- 1 Kist als boven.
 1 Fles-kelder van 12 flessen.
 1 Pot Atsjaar.

Derde Waak ———

- Kist lang $4\frac{1}{2}$ voet, hoog en breed 2 voeten.
 Pot Atsjaar.

Opper-Timmerman behalven de Timmermans-kist.

Hoog Bootsman ———

Schieman ———

Bottelier ———

Opperkuiper ———

Konstapel ———

Opper-Zeilmaker ———

Korporaal ———

Ieder een kist lang $4\frac{1}{2}$ voeten, breed 2 voeten, en hoog gelyke 2 voeten.

Timmerluiden, behalven hun timmerkisten, die ten minsten 20 gl. ter maand winnen.

Hoog-Bootsmans-maat ———

Kok ———

Koks-maat ———

Tweede Kuiper ———

Scheeps-Korporaal ———

Tweede Zeilmaker ———

Trompetter ———

Quartier-Meester ———

Konstapels maat ———

Landspaffaat ———

Tweede Chirurgyn ———

Botteliers maat ———

Ieder een kist van $4\frac{1}{2}$ voeten lang, breed $1\frac{1}{2}$ voeten, hoog gelyke $1\frac{1}{2}$ voet.

Ao. 1713;

- 1. Jong Chirurgyn ———
- Jong timmerman winnende minder dan
20 gulden ter maand ———
- Jong Kuiper ———
- Jong Zeilmaker ———
- Provoost ———
- Boschschieters, winnende van 10 tot 12 gulden
ter maand ———
- Adelborften ———
- Jong Scheeps-Korporaal ———

Ieder een kist lang 4 voeten, breed $1\frac{1}{2}$ voet, hoog gelyke $1\frac{1}{2}$ voet.

- Bootsgezellen winnende 9 gulden ter
ter maand, en daar onder inkluis. ———
- Soldaten ———

Ieder een kist, lang $3\frac{1}{2}$ voet, breed 1 voet 4 duim, hoog gelyke 1 voet 4 duim.

Aldus gedaan, geordonneerd en gearresteerd ter vergadering van de zeventien, de generale Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij reprefenteerende, binnen Amsterdam, den 24 July 1698.

In kennisse van my

E. SCOTT.

En het nieuwe den 30 October 1711 beraamd, en in Maart 1713 aangeschreven, bepaalde dit werk aldus nog nader:

	Kisten	Fleskelders	Potten.
Een Generaal of Directeur mogt mede nemen maar ———	18	12	16
Een Raad van Indiën ———	10	12	16
dog met een huisgezin ———	12	—	—
Een Raad van Justitie } Gouverneus, en Directeurs } met een huisgezin.	9	10	12
Een Commandeur van de vloot ———	4	8	10
Matroozen kisten a $1\frac{1}{2}$ voet ———	2	—	—
Een Opperkoopman ———	3	4	6
een huisgezin hebbende ———	4	—	—
Matroozen kisten ———	2	—	—
Een Schipper ———	3	6	6
Matroozen kisten ———	1	—	—
Een Predikant ———	2	2	2
dog met een huisgezin ———	3	—	—
Matroozen kisten ———	2	—	—
Een Koopman of Kapitein ———	2	2	4
Matroozen kisten ———	2	—	—
Een Onderkoopman, Luitenant, en Vaandrig; dog alle vrye lieden na hunne rang, en dienst ———	2	3	2
Een Opperstierman ———	1	2	2
Matroozen kist ———	1	—	—
Onderstierman, Boekhouder, en Assistent. ———	1	2	2
Een Sergeant, Opperwondheeler, en Krankbezoeker ———	1	1	—
Een derde Waak, en jong Assistent ———	1 a $4\frac{1}{2}$ voet	—	—
Alle de minderen tot Timmerlieden toe, dog die geen 20 guld. wonnen ———	1 dito.	—	—
	1 a $3\frac{1}{2}$ voet.	—	—

Was onderteekend

E. SCOTT.

In 't laatst van Ao. 1713 was zyn Edelheid weder op zulk een inlandsche tocht, niet tegenstaande hy reeds aan de loop ging, alwaar zyn Ed. verscheide zeer

gevaarlyke zwavel-bergen over moest, waar onder 'er waren, daar men den damp en rook niet alleen had zien uitkomen, maar waar van de schoenen van zommige Hee-

A°. 1713.

Heeren verbrand waren, en door welkers korst zommige van 't gezelschap met een rotang gestooten hadden. Men zei ook, dat een van de ladders 180 voeten lang, en reeds tegen een van die bergen, Bandoeng genaamd, aangebragt, in 't gezicht van zyn Ed. afgebrand, en dat hy zedert dien tyd zoo verzwakt was, dat hy, alzoo zyn koorts toenam, en hy nu, niet meer konnende ryden, door eenig volk moest gedragen werden, besloot te rug te keeren, waar na hy met een klein vaartuigje, daar zyn Ed. met zyn zoon, en pas een flesje wyn, 28 uren, in groote koude, in 't uiterste gevaar van zyn leven, wegens roovers, kaymans, en andere ongevallen, zat, en onzeker, waar hy was, omzwoorf, zynde van de troep, door toedoen van een verkeerden wegwyzer, afgeraakt. Ook had zyn Ed. in een andere prauw de Heer Castelein, Directeur Generaal, en de Heer Gobius in een derde, by zich Zyn Edelheid quam eindelyk nog zeer gevallyg te rechte, en den 19 September met een schip van Tanjong Poera weder thuis, zynde dood zwak geworden door een dunne loop, en de koortzen, daar op gevolgt.

Zyn dood
A°. 1713.

Zyne ziekte nam dagelyks hoe langer hoe meer toe, terwyl hy den 18 Oct. ber dezès jaars 1713 zestig jaar oud wierd. Dit duurde zoo nog tot den 17 November, wanneer zyn Ed. pas na half vier in den morgenstond, en na 4 jaren, en 17 dagen de E. Maatschappy als Opperlandvoogd van Indiën gediend te hebben, quam te sterven.

Tusschen beiden moet ik van dezen togt nog zeggen, dat de Heer Castelein verhaalde, dat zy op een plaats geweest waren, daar de lucht zoo koud, en de grond zoo heet was, dat zyn schoenen, zonder dat hy 't nog eens voelde (konnende het van de koude niet langer harden) van zyn voeten brandden, en de Heer van der Horst heeft my boven dien verhaald, dat het zoo koud op zekere plaats was, dat hy een groote platte zilvere bier-kan vol mom en klein bier dede, biedende een van die Soldaten die zilvere kan, zoo hy ze, niet tegenstaande de groote koude, uitdrinken kon, tot een geschenk aan; dog niemand kon het doen, zoo kil-koud was het daar, en by dag was het ondragelyk heet; zoo dat die reis veeler menschen leven had konnen kosten, zoo zy langer geduurd had.

Zyn Edelheid wierd den 20 zeer statelyk op 't Hollands kerkhof begraven. Van den Zeevoogd op de Reede wierden 17, van den Onder-Zeevoogd 15, van den Schout by nacht 13, en van alle de schepen (uitgenomen die na 't Vaderland geladen waren) 3 kanon-schooten gedaan, van 't kasteel wierd al 't geschut losgebrand, en verder op de buiten-posten gesteld ieder 5 schooten te doen.

Hoedanig zyne lykstatie geweest is, kan men uit dit volgende opstel zien.

Lyk-statie van zyn Edelheid de Heer Gouverneur Generaal Abraham van Riebeeck L. M. in 't Kasteel Batavia op den 17 November 1713's morgens ten half vier uren overleden, en den 20 dito 's morgens na 7 uren begraven, zynde de statie begonnen ten 8, en geëindigd ten 10 uren.

- 1 De Burger-Ruitery.
- 2 Het Vaandel Borgers van de Oost-zyde.
- 3 Het Vaandel van de West-zyde.
- 4 De Ruitery dezès kasteels opgevoerd door den Vaandrig Vogel.
- 5 Het Vaandel militairen van de Nieuwpoort opgevoerd door Kapitein Didloff Blad.
- 6 Het Vaandel militairen van het kasteel, opgevoerd door Kapitein Alexander Konstantyn de Ploys.

Twee Trompetters te voet met lange slepende mantels.

Kapitein Christiaan Trekmeyer met een lange slepende mantel, dragende het cornet of de standaard.

Twee paarden in den rouw, het eerste met zwart lakken, en het andere met zwart fluweel bekleed, ieder geleid door twee stallknegts met sjerpen, rouwbanden, en een lange zwarte rok ter aarde toe.

Ornament-dragers, alle in den rouw met lange slepende mantels.

De Opperkoopman Hendrik haak Dirx-zoon, houdende het Wapen.

De Opperkoopman Harmanus van Sugtelen, met het helmct.

Kapitein Zacharias Gallard, houdende de bloote degen met de punt om hoog.

De Opperkoopman Abraham Schepmoes, voerende de wapen-rok.

De Opperkoopman Govert van Wyn-gaarden, met de handschoenen.

De Opperkoopman Hendrik Huisman, voerende de sporen.

Kapitein Joost Michielszoon Wilstede, houdende de degen in de schede met het geveft om hoog.

Hier op moeten volgen

De Koetzier van zyn Edelheid, Daniel Gerard Klein, met een sjerpen rouwbant.

Het lyfpaart van zyn Edelheid met zwart kroon-ras omhangen, en een zwarte sluyer, geleid door den Koopman Izaak Marmey, en den Luitenant Jacob

723. cob Appeldoorn, beide met lange mantels.

Nog een paart, met dito, geleid door

De Hofmeester, Michielszoon Dubbels, met de lange mantel.

Ingelyker voegen de Domefticquen: Gerrit Zwart, en Willem Mulmeester, alle agter den anderen.

Vier Helbardiers van zyn Edelheid zalr. twee aan twee achter den anderen, met sjerpen en rouwbanden, nitsgaders hunne helbaarden agterwaard.

De Luitenant Kryn Haasbroeck in het harnas met de regiment-ftaf.

Voorts het lyk met een zwart fulpe kleed overdekt, werdende gedragen door de volgende, als

Dragers (dog nota, de baar zal onder 't kleed gedragen werden door veertig Timmerlieden, die ook de kijs in 't graf zullen moeten nederlaten, zonder dat daar toe eenige flaven zullen mogen gebruikt werden.)

Kapitein Jacob Palm.
Kapitein Christiaan Hollyzer.
Kapitein Jan Jurgen de Roode.
De Luitenant Aarnout van Kloon.

Koopluiden.

De Koopluiden Labourdette, Chastelein, en de Radder, benevens den Luitenant van Kloon zullen ook toezien, dat alles met de lyk-ftatie in goede ordre opgroeepen werd, en uit het kasteel gaat, ten welken einde hen zullen moeten verdeelen op verscheide plaatzen, zoo binnen, als buiten het kasteel.

Joan Auwer.
Roelof Diodaty.
Abraham Labourdette.
Andries van Houten.
Adriaan Oost-wald.
Jacob Radder.
Walraven de Lely.
Jeronimus van Dilsen.
Jacob van Loo.
Antoni Chastelein.

Schippers.

Harmannus Schut.
Jan Wynants.
Pieter Kolster.
Ary Turfkloot.
Jacob Regenboog.
Pieter Prop.

IV. Deel

Borgers.

Adriaan Breving.
Kornelis van Hamme.
Jan Adolf Meentze.
Hendrik Wildeland.
Harman Sluiter.
Adriaan Leenhouwer.

Slipdragers.

De E. Ferdinand de Groot, Ontfanger generaal.

De E. Antoni Valkenier, oud eerste Opperkoopman dezès kasteels, en geëli-geerd Commandeur der Retour-vloot.

De E. Johannes Mullerius, eerste Opperkoopman dezès kasteels.

De E. Johannes Pieterszoon, tweede Opperkoopman dezès kasteels.

De E. Hans Fredrik Bergman, Zergeant Mijor.

De E. Wessel van Neerkassel, Commandeur, en Equipagie meester.

De E. Adriaan de Visser, Visitateurgeneraal.

De E. Philip David van Uchelen, Oud-Commandeur van Gale.

Achter het Lyk.

Twee Helbaardiers van zyn Edelheid, met sjerp en rouwbanden, de helbaarden agterwaard dragende.

Voorts de vrienden, en naaste bestaande.

De E. Johan van Riebeck.
De E. Kornelis Hasselaar.
De E. Arnoldus Abeleyen.
De E. Gerrit van Oosten.
De E. Johannes Everhard Verschuur.
De E. Jan Fredrik Gobius.

Twee Helbaardiers voor uit.

Zyn Hoog-Edelheid de Heer Christoffel van Zwol, Gouverneur Generaal van Nederlands India.

Zyn Hoog-Edelheid de Heer Willem van Outhoorn, Oud-Gouverneur Generaal van Nederlands India.

De E. Heer Abraham Douglas, Directeur Generaal van Nederlands India.

De E. Heer Cornelis Chastelein, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Mattheus de Haan, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Frans Kastelein, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Laurens Tolling, ordinaris Raad van India.

De E. Heer Hendrik Zwaardekroon, extraordinaris Raad van India.

Xx

De

A. 1713.

De E. Heer Pieter Roozelaar, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Theodorus de Haze, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Samuel Timmerman, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Jacob Faas, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Joan Kornelis d'Ableing, extra-ordinaris Raad van India.

De E. Heer Joan Ableven.

Monfr. Pieter Berkman.

Monfr. Reinier Berkman.

Monfr. Reinier Overtwater.

Monfr. Joan de Ruijser.

Monfr. Mattheus de Ruijser.

Monfr. Antoni Pieterszoon.

De Heer Balthazar Cojet Oud-Gouverneur van Amboina.

De Heer Jan Jacob Erbeveld, Oud-Gouverneur van Macassar.

De Heer Willem Six Oud-Gouverneur van Malakka.

De Heer Joan vander Nipoort Geheimfchryver van haar Hoog-Edelheden.

De achtbare Raad van Justitie dezès kasteels Batavia nevens hunnen deurwaerder met ongedekten hoofde, dragende zyn wapen en stok vooruit gaande, als mede de Substituten der Officieren, de welke zig wederzyds moeten rangeeren aan de buitenkant ontrent hunne meesters.

Het Eerw. Collegie van Heeren Schepenen dezèr stede met hunne bodens, insgelyk met blote hoofden, nevens hunne wapens en stokken vooruit gaande, als mede de Substituten der Officieren, als voren, wederzyds aan de buitenkant van hunne Meesters.

De Eerw. broederen Predikanten.

De Eerw. Heeren Weesmeesteren dezèr stede met hunne Bode vooruit gaande met ongedekte hoofden.

Het Eerw. Collegie van Heeren Heemraden met hunnen Boden vooruit, als voren, bloots hoofds.

De Heeren Commissarissen van Huwelykze en kleene zaken, met hunne Boden vooruit, als voren ongedekt.

De Boedelmeesters van de Chineezen en vreemde sterfhuizen met hunne Boden, als voren, bloots hoofds.

Ouderlingen en Diaconen.

De E. Nicolaas van den Heuvel, Oud-Commandeur van Jasnapatnam.

De E. Laurens de Vogel, Administrateur van 's E. Maatschappy's medicinale winkel.

De Opperkoopman Salomon Storm.

De Opperkoopman Joannes Hertenberg.

De E. Abraham Douglas, Junior.

De E. Jan Pinket, Opper-Chirurgyn van 't kasteel.

Fredrik Brommer, Baas van de Wapen-kamer.

De Luitenant Abraham Laffont.

De E. Jan Harmenszoon vander Burg.

De E. Jacob Torant.

De E. Pieter Andrieszoon Torant.

Monfr. Jan Christoffel Torant.

Pangerang Poerabaja.

Pangerang Joeda de Ningrat, en

Pangerang Sangiang.

De eerste Kapitein der Maleyers Wan Abdul Bagoes.

De Kapitein Zacharias Bintang.
De Kapiteinen der Mardykers, of Inlandsche Borge-ryen dezèr stede, te weten:
Lambert Jacobszoon.
Nicolaas Michielszoon.
Pieter Antoniszoon.
Diogo Janszoon Sleem.
Isaak Willemszoon.
Pieter d'Almeida.

De Chineeche Kapitein Tanboqua, benevens de Luitenant, en oude Boedelmeesters, op hun wyze gekleed en georneerd.

De Macassarze, Boeginceze, Balize, Javaanze, en andere Inlandze Kapiteinen, daar onder begrepen der Amboincezen Kapitein Laxamana, en de Balier Goesti Bidouloc.

Voorts alle Kooplieden, Schippers, Bergers, Onderkooplieden, Assistenten, Werkbazen, Mardykers, Baliers, Javaanze Officieren, enz. item een groote hoop der voornaamste Chineezen, en allerhande ingezetenen, en traffiquanten dezèr stede, dat een getal, en groote sleep van menschen uitmaakte.

Dien zelve morgen vroeg ten 7 uuren vergaderden haar Edelheden, om ten eersten over een nieuwen Opperlandvoogd te spreken, en by beslotene briefsens te stemmen, en de Heer Christoffel van Zwol wierd by de meeste stemmen (alzo zyn Edelheid 'er zeven, en de Heer Douglas 'er maar vyf had) gekoren, en trad als negentiende Opperlandvoogd van Indiën op.

Wy vertoonen zyne beeltenis in de plaat C. C. P.

Ik heb niet willen nalaten ook dezen Heer Opperlandvoogd van Riebeck met dit navolgende vers op zyne Tombe te verceren.

*De wak're RIEBEEK, die zeer weinig zyns gelyk
Gezien heeft met de pen, en om iets uit te denken,
Dog ongelukkig in zich zelve zoo te krenken,
En and're, by die tocht na Java's Zuider-Ryk,
Legt hier beneden, waard een beter doodte sterven,
Van al zyn vrienden zeer beweend, die hem nu derven.*

F. V.
Zyn

1713. Zyn Edelheids Gemalin stierf den 18 May 1714, en dus niet lange 'er na, en zyne kinderen vertrokken nog in dat zelve jaar na 't Vaderland, daar zy behouden quamen, zynde zyn jongste dogter aan ha- ren neef, den Heer Gerard van Oosten, op Batavia getrouwt, de zoon by zyn komit Heer van Bunschoten geworden, en Mevrouw Bors van Waveren nu weer weduwe. A. 1713.

HET LEVEN VAN DE HEER OPPERLANDVOOGD CHRISTOFFEL VAN ZWOL.

Deze Heer is de negentiende Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, en een Amsterdammer van geboorte geweest.

Hy voer A. 1683. van Amsterdam met het schip de Anna, als Assistent uit, en geraakte ten eersten in de geheime schryfkamer van zyn Edelheid Camphuis, onder welken hy, door naartigheit, en naauwkeurige opmerking op alles, in het kort zoo verre geraakte, dat hy A. 1690. eerste Klerk, en Koopman in September 1691, en A. 1695. Geheimschryver provisioneel, gelyk hy dat werkelijk in Augustus 1696. onder de Heer van Outhoorn wierd.

Hy nam dat Ampt tot A. 1700. met veel lof waar, zynde een zeer net en naauwkeurig man in alles, dat hy opstelde, en wierd in dat zelve jaar buitengemeen, en A. 1702. (volgens schryven der Heeren zeventien) gemeen Raad, dat hy echter, schoon de Heer van Outhoorn nog niet atging, als 7 Raad (buiten gewoonte) bleef, nemende toen niet alleen zyn eigen post in 't beschryven van deze of gene Landvoogdy, maar ook nog wel verscheide posten van deze en gene zwakke Heeren waar.

By het vertrek van de Heer van Hoorn had zyn Ed. als oudste Raad tot het ampt van algemeen Bestierder behooren op te treden; dog zyn Ed. was zeer onbehoorlyk door bevel van zeker Heer voor by gegaan, en de Heer Douglas, die ook in verre na by de Heer van Zwol niet te vergelyken was, boven zyn hoofd als Directeur Generaal van de Heeren zeventien gemaakt.

Dit, hoewel zeer hart voor zyn Edelheid te verduwen, moest hy egter verzetten, ter tyd toe, dat de Heer van Riebeck overleden zynde, zyn Ed. van de 12 stemmen 'er 7 kreeg, en dus den 17 November 1713. de negentiende Opperlandvoogd van Indiën wierd.

Men zegt, dat 'er over de goedkeuring van dien nog veele tegenstribbelingen in de vergadering der Heeren zeventien gevallen zyn, atwaar de Heeren van Amsterdam gaarne den Heer Douglas zouden door- drongen hebben; dog de Heeren van

Zeeland (zoo men my bericht heeft) haalden het voor de Heer van Zwol met de grootste billykheid ter wereld over, gelyk hy ook daar op den 18 May 1715. voor- gesteld is.

Zyn Edelheid was, toen hy dit ampt aanvaarde, 51 of 52 jaaren (na giffing) oud, kort van gestalte, mager, bleek, dog wel besneden van aangezicht, kort en rond van wezen, zwart en zeer levendig van oogen, bruin van verw, grys van hair, zeer nedrig en stemmig van gewaad, maar een Heer van groot verstand, zeer kort en krachtig van styl, in het minst niet baatzugtig nog inhalende; dog zeer gezet op den dienst van zyn Heeren en Meesters, waar in hy ook niemand oit ontzag, gelyk hy daar van een klaar bewys gaf, wanneer hy alleen in Rade van Indiën het afzetten van Pangerang Depati Anom afkeurde, en zyn gevoelen daar over aantekenen dede.

Hy was ongemeen doordringende van oordeel, zeer vaardig en net ter pen; dog heb zyn Ed. noit voor een man van groote bequaamheid ontrent den handel gekend, dat ook aan zyne middelen (die niet zeer groot waren) wel te zien was, alzoohy zich daar mede zeer weinig bemoeide, ver- genoegende zich met de voordeelen, die hem zyn ampt op een billyke wyze gaf.

Voor en ook in zyn tyd waren 'er zes Heeren, van welke men zeide, dat zy den ganfchen handel van de Amfioen zeer onbehoorlyk dwongen, en met hun zessen alles op een vry onregtvaardige wyze opkogten: want alle de Schippers, uit Bengale komende, wierden altyd verklikt, of zoo niet, ten minsten gedwongen door deze lieden (die my meenigmaal genoemd zyn) om een kist Amfioen voor die prys, die zy hen boden (welke hunne gedane onkosten niet goed maken kon) te geven, of anders wierd hen verboden, die aan een ander te verkoopen, ja zy wierden anders gedreigt, dat men die aanhaalen zoude. Men zegt, dat deze zes door grooter Heeren ondersteund, en daar door alle andere vry-lieden belet wierden daar iets van te krygen.

Een van deze zes quam zyn Edelheid, zoo als hy Opperlandvoogd geworden was, veel

no. 1713. veel geluks wenschen. Zyn Ed. bezag hem eens en tweemaal van naby, vragende ook, als of hy hem niet wel kende, na zyn naam, dien hy daar op noemde, waar op zyn Edelheid zeide, zyt gy die man, nu kenne ik u zeer wel, en dan zyt gy een van die zes, die den Amfioen, tot nadeel van zoo veel Borgers, by 't leven van myn voorzaat, zoo schandelyk opgekogt hebt; dog ik zeg u, al wat te voren geschied is, dat is voorby; maar draag zorg, dat het onder myne regeering niet geschiede: want daar moeten meer Borgers, dan gy met uw zessen, leven, en zyt verzeerd, dat ik al 't geen voortaan daar ontrent zou mogen geschieden, zonder eenige oogluiking straffen zal, weshalven gy uwe makkers kond waarfchouwen; en draag ook zorg, van zoo veel voortaan by die vreemdelingen niet te verkeerren, waar van uw huisatyd vol is, alzo dat al mede zoo glad niet, als by den vorigen Opperlandvoogd, gaan zou.

Die Heer, aan wien de Heer *van Swol* deze waarfchouwing dede, was (zoo men my naderhand bericht heeft) zeker Heer *van Coulfster*, die zyn werk maakte, om dagelyks met deze en gene Engelen, die op Batavia verfeheneen, te verkeerren, en die, uyt hoofde van dien sterken ommegang met de zelve, zeer verdacht was van eenigen verboden handel met hen te dryven, waar ontrent hy van dezen nieuwen Heer Opperlandvoogd met meer befcheydenheid, alzo zyn Edelheid hem ordentelyk waarfchouwde, behandeld wierd, dan mogelyk een ander Opperlandvoogd zou gedaan hebben.

Men zegt ook, dat die schadelijke handel naderhand of zoo niet, als bevorens, of ten minsten met meer omzigtigheid, dan wel ten tyde van de Heer Opperlandvoogd *van Riebeck*, gedreven, en dat daar door allenskens bewerkt is, 't geen zyn Edelheid de Heer *van Swol* daar door beoogd had, te weten, dat zig de zoete winsten, op den voornoemden handel vallende; tot wat meer dan zoo weynige Borgers mogten uytbreyden.

Dus heeft hy, als een zeer schrandere Staatskundige, zyn doorzichtig oog over veel andere zaaken van gewigt laten gaan, waar op men by de vorige Regeering met de allergrootste naaukeurigheid niet gelet seheen te hebben, en die zoo zagten en ongevoelig heriteld, dat men veel reden had om daar over verwonderd te zyn, en om zyn Edelheid's voorzigtige wyze van behandeling in dezen in allen deelen te pryzen, alzo'er niets was, daar hy niet met veel zugt voor de zaaken van zyne Heeren en Meesters, en te gelyk ook met veel genegenheid voor den welstand der byzondere Ingezeten

van Batavia, nacht en dag voor waakte, ^{no.} zich zelve geen arbejd, als zyn Edelheid maar eenige dienit daar door toebrengen kon, ontziende, gelyk hy ook veel zaaken, die hy anders deze en gene minderen aanbeveelen kon, zelfs ontworpen heeft, om te eerzyn heylzaam oogwit voor 't gemeen hier door te bereyken.

By zyn tyd is de E. Maatschappy met den oorlog op Java, en ook met die op Malabar gedrukt geweest, en heeft ook verscheide reizen groote schade by 't verliezen van schepen gehad, en egter zyn in zyn tyd de Aften der E. Maatschappy wel 10 ten honderd na zyne opreding gerezen.

Zeker Heer hier te lande heeft my verzeerd van een Bewindhebber zelf gehoord te hebben, dat de Heer van Swol in het eerste jaar van zyne Regeering wel tien miljoen meer, als de Heer van Riebeck, voor zyne Heeren en Meesters gewonnen had.

Onder het opperbestier van zyn Edelheid vonden haar Edelheden in de maand van Maart 1717. goed, om de Chineezen met hunne Jonken op Batavia g-komen, te dwingen het Pikool Thee, daar zy 60 ryxdaalders voor eifchten, en dat zy verklaarden nn niet minder, om de zware bodemery, te konnen geven, voor 40 ryxdaalders aan de E. Maatschappy, gelyk bevorens, over te laten, of dat zy anders geen last zonden mogen breken.

Vermits nu dit laatste nog grooter schade voor hen geweest zou zyn, kozen zy van die twee quaden het minste, te weten, de Thee 'er voor te geven (dat zy tot hun groote schade deden) dog zwoeren te gelyk, dat'er noit geen Jonken weer op Batavia komen zouden, gelyk zy'er ook zedert niet weer geweest zyn, behalven dat ook de Keizer van China hier over zoo vertoornd was, dat hy 's jaars daar aan alle de Chineezen, zyne onderdaanen, en geen vaste ingezetenen van Batavia zynde, op straffe van hunne vrouwen, kinderen, en al hunne vrienden tot slaven te maken, na China opriep.

De schade, die de E. Maatschappy, en voor al Batavia, hier door geleden heeft, gelyk mede alle byzondere en na het Vaderland vertrekkende vrienden, is ongehoovelyk groot geweest, behalven dat de groote handel van die aanzienlyke stad daar door ook zeer afgenomen is.

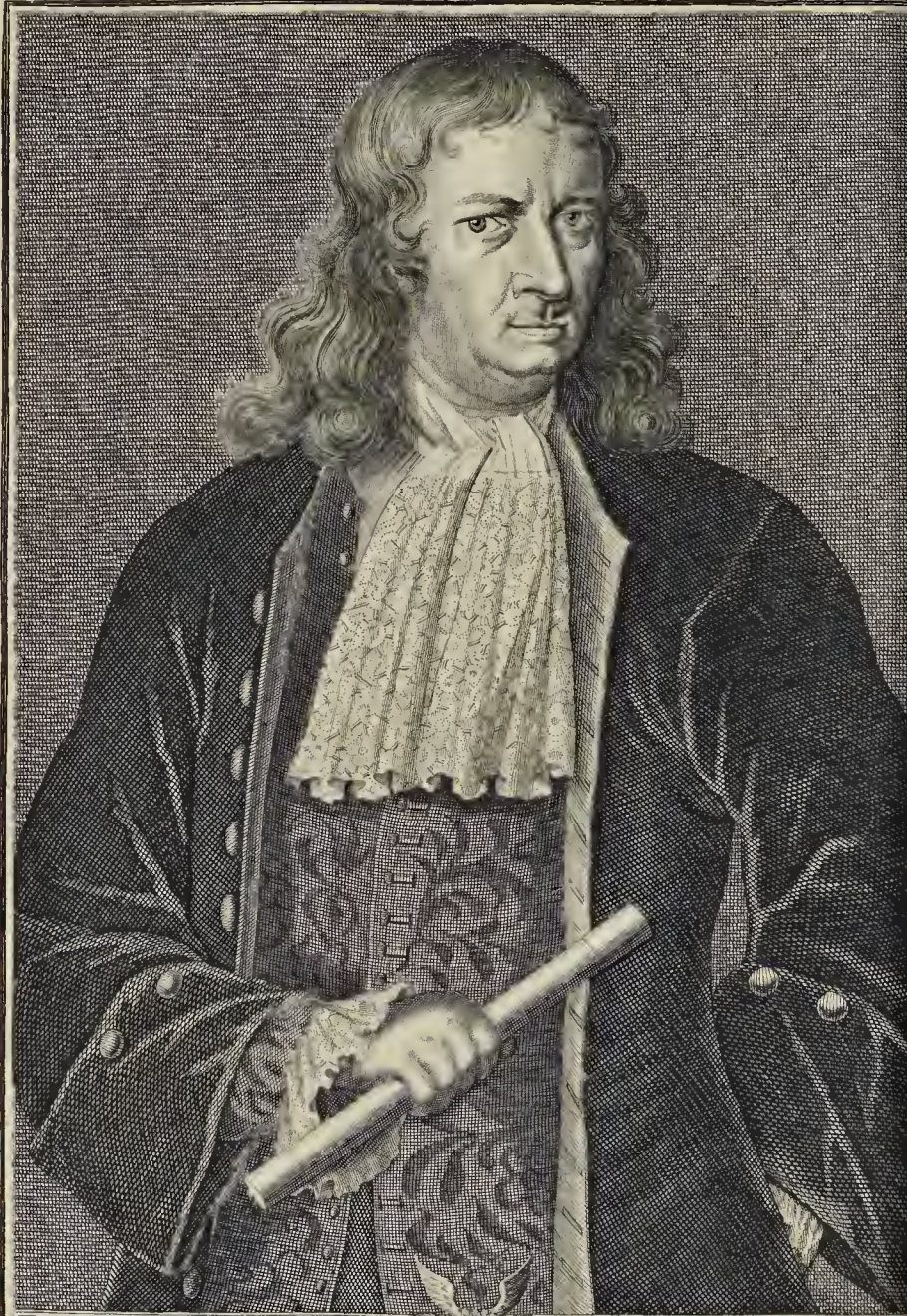
Zy bragten uit China zeer veel goederen tegen een redelyke prys, die de onzen nu wel eens zoo dier moeten betalen. Ook namen zy zeer veel goederen, en voor al peper, van ons, waar af de bloote tol van inkomen en uitgaan een groote somma bedroeg. En de handel met de t' huisvaarders is daar door geheel en al den bodem ingeslagen, waar door de ingezetenen van Batavia, schoon al geld hebbende, 'er niets mede konnen winnen.

Zyn Edelheid moet geen vriend van de Heer Zwaardekroon geweest zyn, alzo hy

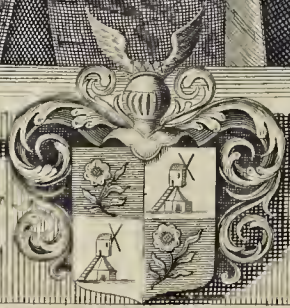

M. Baten delinavit ad 1719

D. Jongman fecit

CHRISTOFFEL
Gouverneur General

VAN SWOL
van Neerlandsche Indien

18. hy dien gedurig van honk, dan na Java, en dan weer na Malabar, als Veld-Heer wilde hebben, die egter geen zin had, om op een van beide die togten te gaan, waar mede hy zekerlyk dien Heer tot zyn vyand gemaakt, en zyn huisgezin geen dienst gedaan heeft, gelyk ik geloove, dat zy dit na zyn dood wel gevoeld hebben, zoo zy 't nog niet gevoelen, zoo men my berigt heeft.

Het eenige anders van belang onder zyne regering voorgevallen, is, dat den ootlog op Malabar, by een goed verdrag met den Samoryn Ao. 1718 geëindigd, en dat ook den geld- en mensch-verslindenden oorlog op Java, door 't veroveren van Soerabaja, in zulk een staat gebragt was, dat men daar van niet veel quaads meer te vrezen had.

18. In dat zelve jaar is zyn Edelheid, na een ziekte van ontrent 3 maanden, en na de E. Maatschappy vyf jaren, min vyfdagen, met veel yver, en tot hun groot vóordeel (hoewel tot nadeel der byzondere lieden) gediend te hebben, den 12 November overleden, en den 26 dito zeer statelyk begraven. Wy vertoonen zyne afbeelding in de plaat D. D. P.

Ik heb niet konnen nalaten dezen Heer, dien ik zeer wel gekend hebbe, mede met dit vers op zyne Tombe te vereeren.

O wakkere VAN ZWOL, die door uw groote geeft

Van de allerlaagste trap tot de hoogste wist te Ao. 1718 klimmen

In 't Oosten op een tyd, dat zich daar aan de klimmen

Veel wolken toonden, van een ieder zeer gevreesst.

Wie zocht; gelyk als gy, de winst der Opper-Heeren,

Of bumme schat-kist zoo bebendig te vermeerren.
F. V.

Den 13 dito, zoo als zyn Edelheid overleden was, wierd 'er in Raade van Indiën veel beweging ontrent het kiezen van een nieuwen Opperlandvoogd gemaakt.

De Heer Castlein, hoewel een wakker Heer, weigerde dit, onder voorgeven van tot deze bediening niet bequaam te zyn.

De Heer de Haan, een zeer bequaam Heer, schoof dit wegens zyne hooge jaaren, al mede van den hals, en de Heer Zwaardekroon, mede een byzonder bequaam Heer, weigerde dit al mede ettelyke reizen, zoo dat te dier tyd het Oppergebiederschap van Indiën, om zoo te spreken, gelyk als te grabbel geworpen wierd, zonder dat 'er iemand van de Heeren was, die 'er zin in had, om 'er een bod na te bieden.

Dit stond dus al enigen tyd, tot dat de Heer Zwaardekroon, ten derdemaal zeer ernstig daar toe verzocht zynde, het eindelijk aannam, en twintigste Opperlandvoogd van Indiën wierd.

H E T L E V E N

V A N D E H E E R

O P P E R L A N D V O O G D

H E N R I K Z W A A R D E K R O O N.

18. Deze Heer is de twintigste Opperlandvoogd van Nederlands Indiën, geweest; voerende 't oppergezag in dat beroemd Batavia, dat een zwaard door een kroon of krans tot een wapen voerd, eveneens als zyn Edelheid, als 't ware ten voortteken, dat eens een Heer Zwaardekroon daar over gebieden, en dat hy het zwaard met zoo veel roem en luister voeren zoude, dat hy waardig zou zyn met een kroon of krans van eere beloont te werden.

Hy is een Rotterdammer van geboorte, quam Ao. 1684 uit, onder de Heer Henrik Adriaan van Reede, algemeen Commissaris, of gevollmagtigde van de Heeren zeventienen, om Ceylon, Bengale, Chromandel, en Surat te gaan bezoeken, en daar na te verschen, of 'er alles ordentelyk toeging.

Hy was te dier tyd (na giffing) ontrent 23 of 24 jaar, en wierd van zyn Ed. als Geheimschryver gebruikt, welk ampt hy tot zyn Hoog-Edelheids dood (te weten tot den 15 December 1691) waarnam.

Ao. 1694 heb ik zyn Ed. als Opperkoopman gekend, zynde toen een van de braafste jonge Heeren van Batavia, en by de aanzienlykste Juffers te dier tyd in zulken hooge agting wegens zyn fraeje gestalte geweest, dat zekere jonge Juffier, by welke zyn Ed. voor zeker aanzienlyk Heer (zoo men toen zeide) 't huwelyk verzoeken quam, hem vlak uit zeide, dat zy om redenen geen zin in dien Heer, maar zoo veel agting voor zyn Ed. had, dat indien hy voor zich zelven spreken quam, zy aanstonds wel weten zou, wat daar op

Ao. 1718. te antwoorden; en dat zy ondertuffchen zyn Ed. wel voor een van hare twee gevolmagnigde gebrukte wilde, om te gaan onderzoeken, of dien Heer ook zoo van lichaam, als men daar van zeide, gefelt was, waar van toen by myn aanwezen op Batavia (al-zoo ik naderhand dien Heer zelf nog in den huwelyken staat bevestigt heb) als ware hy zeer mismaakt van gestalte, gepro-ken wierd.

In 't latste van Ao. 1694 is zyn Edelheid eerst Gezaghhebber, en wat later Bevelhebber van Jafnapatnam geworden, alwaar hy dit naaste eer-ampt aan dat van den Landvoogd van Ceylon tot in Decem-ber 1699 waarnam, op welke tyd zyn Ed. Directeur van Suratte gemaakt is.

Zyn Ed. gaf ongemeene preuven van zyn verstand en kennis ontrent de zaken aldaar, zoo in opzicht van den handel, als van de bestier-kunde.

Hy bediende dit ampt tot Ao. 1703, en quam toen op Batavia, alwaar hy Geheim-schryver van de Heer van Outhoorn wierd, blyvende dit tot den 4 Augustus 1704, wanneer zyn Ed. door de Heer Johan van Hoorne mede als buitengemeen Raad van India, op goedkeuring der Heeren in het Vaderland, gevorderd is.

Zyn Ed. was dit juist op dien zelftyd ook door de Heeren zeventien gemaakt, zoo dat zyn Ed. het daarom ook bleef, dog die twee andere Heeren wierden zoo ras nog niet goedgekeurt.

Die dat
Ao. 1718
wierd.

Zyn Ed. bleef dit tot Ao. 1715, betoonende zich een zeer net en wakker man, zoo in 't waarnemen van zyn post, ontrent de beschryving van de Landvoogdy, hem opgedragen, als in de vordere deelen van zyn ampt, tot dat hy toen ordinaris Raad van Indiën wierd, van welk ampt zyn Ed. den 13 November Ao. 1718 (alzo de twee andere voorzittende Heeren dit ampt weigerden aan te nemen, en na dat daardrie-maal toe verzogt was) als twintigste Op-berlandvoogd van Indiën optrad.

Zyn Ed. was een Heer, toen hy Op-bergebieder van Indiën wierd, van ontrent 57 of 58 jaren. Hy is kort en gezet van lichaam, en anders zeer wel gemaakt, grys van hair, levendig van oogen, een man van de wereld, zeer vlug, vrolyk van geest, van een doordringend verstand, een groot kenner en liefhebber van paarden, en, die de fraicste en kostelykste thuin buiten Batavia, en in de zelve alles, wat men zeldzaam noemen kan, heeft, en die, zoo om zyn fraeje plaats, als om zyn vriendelyken aard en ommeegang, altyd daar als een kleen Hof van de aanzienelykste Heeren en bedienden by zich heeft gehad.

Men zeide, dat zyn Edelheid voor had, om den handel van China op Batavia, door de Chineesche Jonken daar te lokken, weer te herstellen, dat een groote zaak voor Ba-

tavia, en voor de E. Maatschappy zyn zou- A. de, en 't geen ik hope, dat zyn Edelheid uitwerken mag; en men voegde 'er by, dat zyn Edelheid dit wilde doen op zulken wyze, dat hy daar door niets van zyn zyde, en van zyn fatsoen zou behoeven te wagen, nog daarom eenige onkosten van wegen de E. Maatschappy te ondergaan, twee zaken, die in den grond zeer goed zyn, en waar van ik het gevolg verlangte mogen weten.

Zyn Ed. wierd Ao. 1720 voorgesteld, en heeft zedert dien tyd als een wakker Op-berlandvoogd geregeerd, zoo dat zyn Edelheid zekerlyk zeer veel tot het herstellen van veel vervallene zaken zal hebben konnen toebrengen; dog wat de weg na de Zuid-zee betreft, door de Heer van Ricbeek gebaad, of het dorp aldaar, of wel de wegen na de grenzen van Bantam gemaakt, de volgende twee Heeren Landvoogden hebben zich daar aan niets ter wereld laten gelegen leggen, zoo dat die wegen weder zullen toegesproeid, en alzo onbruik-baar, als bevorens, geworden zyn, indien ik de berichten, van daar hier over-gewaaid, geloove geven mag. Onder zyn Edelheid is ook dat gruwelyk verraad van Pieter Erberveld (waar van elders breeder spreke) ontdekt.

Ao. 1723 kregen wy bericht by schryvens van den 20 Maart, dat, na de dood van den vorigen Keizer van China, en by de verheffing van een nieuwen, nu weder etelyke Chineesche Jonken op Batavia gekomen, en dat dus die oude zeer voordeelige handel hier weder hersteld was, 't geen zyn Edelheid veel lof, en een geheel nieuw leven in Batavia, en onder de lieden van de vaart gegeven heeft, waar by nu de Portugeezen van Macao, die hen hier alles ten diersten aanplakten, volkomen gedaan hebben.

Wy vertoonen zyn Edelheids afbeelding in de plaat E. E. P.

Gelyk nu onder zyn Edelheids bestier ook de verdere vonken van den Javaan-schen oorlog uitgeblut zyn, alzo hebben wy op zyn Edelheids beeltenis ook dit vers willen passen.

*Hier ziet gy ZWAARDEKROON na
't leven afgemaald,
Den Rotterdammer, die de rust aan de Java-
nen
Gegeven, en de weg heeft weten ook te baanen
Tien bandel van Chinees; waar mede by
heeft gepraald,
Tot dat het hem, als twee der vorigen, ge-
lusten
Mogt eindelyk met lof van zyn bestier te ru-
sien.*

F. V.

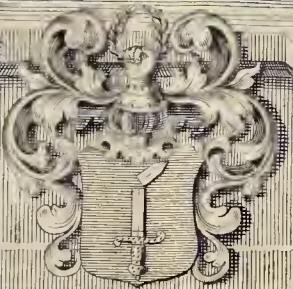
Volgens de berichten in October 1724
my

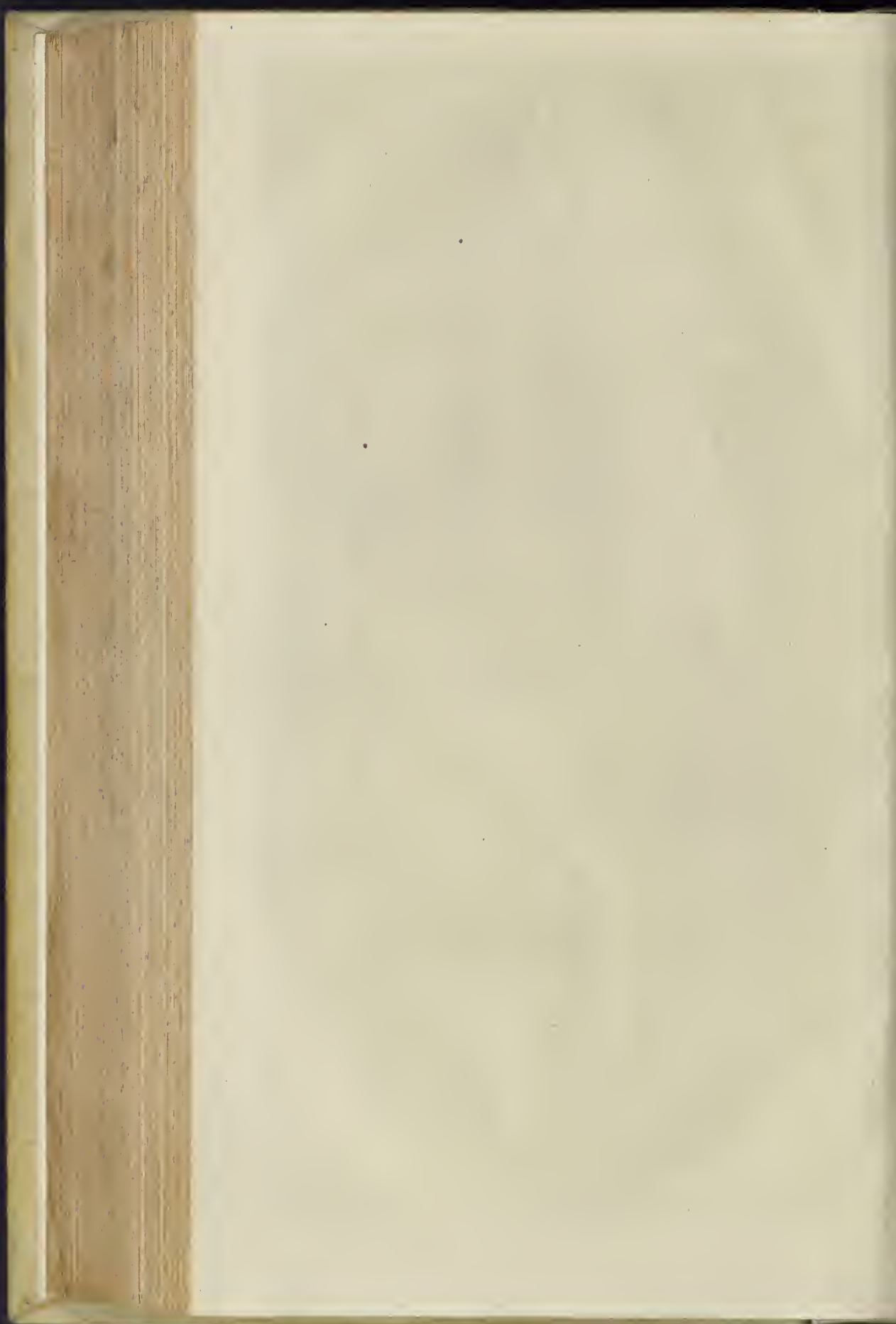

HENDRIK

SWAARDE KROON

my ter hand gekomen, is deze Heer Zwaardkroon op zyn Ed. verzoek, na vyf of zes jaren bestierens, door de Heeren zeventienen verlost, en de Directeur Generaal, de Heer Matheus de Haan, in des zelfs plaats tot een en twintigsten Opperlandvoogd van Indiën aangesteld; konnende zyn Edelheid Zwaardkroon aldaar blyven, of anders, zoo hy dat goed vind, na 't Vaderland vertrekken, 't gene zyn Ed. in zyne keure gegeven wierd.

Wat nu de Heer de Haan betreft, zyn Edelheid is geboren tot Dordrecht, en van de kamer Rotterdam als jong Assistent, maar agt jaren oud, na Indiën vertrokken, en heeft zich altyd (gelyk in vorige tyden zyne neven, de Heeren Matheus en Elias van den Broeke) een groot patroon, en voorstander van alle Dortenaars met een ongemeene zugt en liefde (gelyk zyn Edelheid tot nog toe doet) getoont te zyn.

Zyn Edelheid nam de reize den 26 October des jaars 1671 met zynen Heer vader, Adriaan de Haan, een aanzienlyk Notaris, en braaf ingezetener der stad Dordrecht geweest zynde, met het voornoemde schip van Rotterdam als Onderkoopman aan.

Hy nam zyn huisvrouw, Juffrouw Johanna van Wyngaarden, nevens vier kinderen, te weten, Joannes, Matheus, Hermina, en Catharina, mede, van welke zyne huisvrouw in de Straat Sunda overleden, en op het Prinzen-Eiland begraven is.

De Heer Adriaan de Haan quam met zyne vier kinderen wel behouden op Batavia; dog hy stierf 17 dagen na zyne Gemalinne.

Na dit smertelyk en schielyk verlies van zyne ouders zoo kort aan malkanderen, is de Heer Matheus de Haan voornoemd na Suratte gezonden, en in die directie in verscheide bedieningen geweest, en toen weder (zonder dat my dien tetyd bekend is) na Batavia gekeerd, alwaar zyn Edelheid mede in verscheide bedieningen van de eerste rang gebruikt is.

Zyn Edelheid is tweede en eerste Opperkoopman van 't kasteel, mitsgaders Geheimschryver harer Edelheden, A^o. 1700, kort na den anderen, Extraordinaris Raad A^o. 1704, Ordinaris Raad A^o. 1710, voorzitter van Schepenen A^o. 1705 tot 1722, en Directeur Generaal van A^o. 1722 tot 1725 geweest. Ook was zyn Edelheid Colonel der Borgery van Batavia; dog wanneer zyn Edelheid dit wierd, is my onbekend, hoewel my voorstaat, dat zyn Ed. A^o. 1712 en 1713 dit ampt nog bekleedde.

Als Gouverneur Generaal zal zyn Edelheid eerst A^o. 1725 (vermits dan de tyding, van zyne aanstelling door de Heeren zeventienen, eerst in Indiën zal konnengebragt werden) konnen voorkomen, van welke tyd zyne Regeering (zoo ik gissen

July of Augustus) eerst aanvang nemen A^o. 1724, zal.

Wat nu de persoon en bequaamheden van zyn Edelheid betreft, hy is nu (alzoohy A^o. 1663 geboren is) twee en zestig jaren oud, van matige lange gestalte en dikte van lichaam, bruin van oogen, en grysvan hair, 't geen redelyk lang is.

Gelyk nu zyn Edelheid van tyd tot tyd om zyne verre boven anderen uitmuntende hoedanigheden en groote bequaamheden, gelyk mede om zyne ongemeene naarstigheit en netheid in 't vervaardigen van alles, 't geen zyn Edelheid, 't zy van het beschryven van deze of gene comptoiren, 't zy in het opstellen van andere papieren met een zeer keurlyken styl, van tyd tot tyd te doen kreeg, tot alle de voornoemde hooge en eerste bedieningen van staat in Indiën met veel lof opgeveezeld is, alzo bezit zyn Edelheid een imborst zoo edelmoedig, zagzinnig, gespraakzaam, liefstallig, vredehevende, goed-doende aan een iegelyk (waar door ook zyn Edelheid by grooten en kleenen als een vader bemind is) en zoo behulpzaam aan allen met een zeer oprecht hert, dat ik zonder enige vleying bekennen moet in Indien geen Heer te kennen, die in opzicht van alle deze hoedanigheden, en bequaamheden zyn Edelheids weerga of by den zelven enigzins te vergelyken is, in dezen my op allen, die dezen Heer kennen, in alle opregtheit beroepende, zonder dat ik geloove dat iemand het allerminste van dit myn opstel wegens zyn Edelheid enigzins loochenen, of in twyffel trekken zal.

Gelyk nu de gelukkige keure der Heeren zeventienen van zyn Edelheid tot Gouverneur Generaal van Indien zeer veel goeds, en iets groots voor haar Ed. Ed. Maatschappy belooft, alzo wenschte ik van herten, dat ik zyn Edelheids beeltenis by die van alle de vorige Heeren Generaals voegen konde, dog alzo dit nu onmogelyk is; vermits wy die (na veel vergeefze moeite by zyn Edelheids bloedvrienden) zoo, als zyn Edelheid nu is, hier niet hebben konnen vinden, beloven wy egter daarom zyn Edelheid te zullen verzoeken, en ook door zyne bloedvrienden alhier daarom te verzoeken, niet twyfelende, of wy zullen 't geluk hebben, om dat aldus mede te bekomen, waar van dan de lezer mede een exemplaar, 't geen gemakkellyk hier kan ingelast werden, zal konnen bekomen.

Wy hebben niet konnen nalaten om de zekerheid van onze hope voor dien Heer hier in dit vers af te schetzen.

*De schvandre Dortenaar, weergad'loos in 's beschaven
Van alles, in beleid, in yver, zagten
aard,*

De

De wakkre Heer DE HAAN, vertoont zig hier, de gaven

Zyn niet te treffen; dog de Maatschappij veel waard.

Geen grooter man heeft ooit in meerder rust het Oosten

Bestierd; wat vader wist zyn kindren zoo te troosten. P. V.

Het ampt van Directeur Generaal, of Algemeen Bestierder van den handel van Indiën.

Naast den Opperlandvoogd is de gemeene Bestierder van den handel, gemeenlyk Directeur Generaal genaamd, de naaste in rang aan zyn Edelheid, en de tweede van geheel Indiën.

Geen lastiger ampt kenne ik in gansch Indiën, dan dit, dewyl op dezen Heerde gansche handel van Indiën rust. Men kan niet het allerminste uit de pakhuizen, dan op een ordonnantie-briefjes, door zyn Edelheid ondertekend, bekomen. Niemand van eenige rang of bediening kan op een schip komen, zonder zulken ordonnantie.

Alle de voorraad voor alle Landvoogdyen, en buiten-comptoiren, moeten door zyn Ed. bezorging derwaards werden afgezonden, waar toe ook papieren behoorren, die nauwkeurig nazien vereischen. Alle morgen ten 8 of 9 uren staat het volk voor zyn huis, van Schippers, Assistenten, Onderkooplicden, Kooplicden, enz. om ordonnantien te laten tekenen, of om zyn Ed. te spreken, waar mede de voormiddag henen loopt, zoo dat die Heer dikwils van alle die bezigheden als verzuurd werd, waar by dan nog komt het bywoonen der gemeene, en buitengemeene vergaderingen van haar Edelheden, om alles tot het verzenden van de schepen na de comptoiren, en 't nazien, zoo van de beschryvingen der byzondere Landvoogdyen, als van de brieven, daar toe behoorende, en daar heen gefchikt, behoorlyk te verzorgen, dat op zich zelve een zeer zwaar werk is, en in den drukken tyd (voor al, als de Vaderlandzschepen vertrekken zullen) wel tot diep in de nacht duurt, zonder dat daarom de zwaarwigige zaken van dezen Heer een oogenblik mogen stil staan.

Voornamelyk staan de bedienden van alle de pakhuizen onder hem, en als hy hen den voet dwars zetten wil, kan hy hen veel nadeel, en anders zeer veel voordeel doen. Ik heb den tyd beleefd, dat de eerste Winkelier (een schoone bediening anders) zyn ampt om die reden nederlei, schoon hy een gunsteling van den Heer Opperlandvoogd, en aan zyn Ed. al zeer na vermaagschapt was.

Voor alle deze moeite geniet hy niet anders (buiten de soldy, en buiten-voordeelen, bevorens by ons aangehaald) dan de eer van twee oppassers (gelyk alle Raaden van Indiën) als hy uit gaat, agter zich te hebben.

Het ampt der Raaden van Indiën bestaat

meest daar in, dat zy de vergadering van haar Edelheden bywoonen, de beschryvingen van de Landvoogdy, hen opgedragen, net opstellen, en in vergadering op zyn tyd brengen, en voor al mede om andere vergaderingen, waar in zy als voorzitters gewoon zyn te zitten, behoorlyk by te woonen, en zorge te dragen, dat de zaken daar wel bestierd werden, alzo doorgaans een van hen zoo in den Raad des Gerichts, als ook in die der Schepenen, der weeskamer, in de vergadering der Heemraden, en ook een als Politicq Commissaris in Kerkeorade, gewoon is te verschynen.

Tusschen de gemeene, en de buitengemeene Raaden is alleen dit onderscheid, dat de eerste in Raade van Indiën (volgens besluit van haar Edelheden van A°. 1063 den 16 November) een besluitende, en de laatste maar een raad-gevende stem, behalven dat de eerste ook 150 guld. ter maand aan soldy meer hebben.

Dat zy Dingsdag en Vrydags ten 4 uren vergaderen, geschied volgens een besluit harer Edelheden van den 11 October 1650.

Dit is wel het voornaamste, dat 'er van haar Edelheden, in 't gemeen, of in 't byzonder, te zeggen valt.

De naaste vergadering aan die van haar Edelheden is die van den Raad van Justitie.

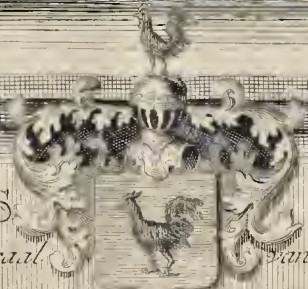
Deze bestaat uit een voorzitter (die een gemeen Raad van Indiën is, dog die geen besluitende stem in Raade van Indiën heeft) en negen Leden, die de rang naast aan haar Edelheden, en zoodanige inkomens hebben, als wy bevorens hebben aangewezen. Deze voorzitter, nu de Heer Laurens Tolling zynde, is dat voor zyn leven; en heeft een groote magt in dien Raad.

Zy kregen dezen Heer A°. 1710 tot hunnen voorzitter, en zyn in dat jaar ook onafhankelyk van haar Edelheden, in opzicht van de zaken des Gerichts, gemaakt, gelyk zy ook niet lang daar na, op hun verzoek, de zelve buiten-voordeelen, als de Predikanten van Batavia, bekomen hebben.

Wanneer deze Raad zyn aanvang nam, blykt my nergens; dog dat hy 'er al vroeg geweest is, is zeker en klaar uit de lyst der voorzitters te zien. De Leden des zelfs hadden wy hier gaarne bygevoegd; dog hebben die niet konnen magtig werden, zoo dat wy 'er hier na, nevens de lyst van de voorzitters van die vergadering, maar zoo veel af opgeven, als 'er ons hier en daar voorgekomen zyn.

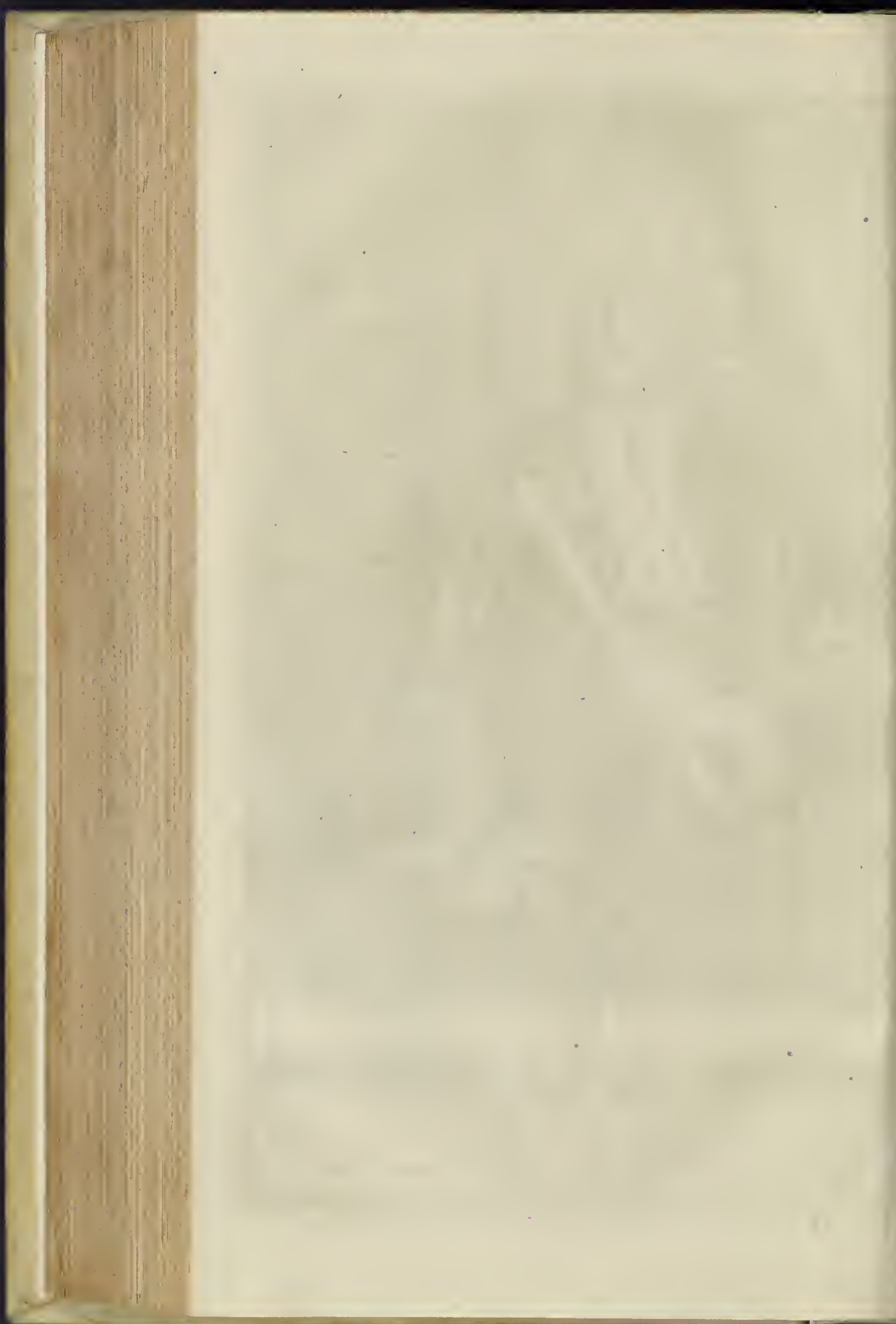
Dit is de hoogste Raad des Gerichts van geheel Indiën, tot de welke de zaken van alle de mindere Recht-banken, 't zy op Batavia, 't zy van alle de buiten-comptoiren, by appel gebracht werden; gewoon zynde mede, gelyk alle andere Recht-vergaderingen van Indiën, hunne vonnissen

MATTHEVS
Gouverneur General

de HAAN
van Nederlandts Jn. ten

volgens de statuten van Batavia uit te wyzen. Zy vergaderen Dingsdags en Zaturdags, 's morgens ten 7 uren.

De meeste zaken werden by dezen Raad geheel en al afgedaan, hoewel 'er twee of drie voorbeelden in myn tyd voorgevallen zyn, by welke hun vonnis in revisie getrokken, en door andere daar by gekorene Rechters weer overzien is.

Die wat tegen de E: Maatschappy in te brengen heeft, moet het voor zyn vertrek na 't Vaderland (volgens een besluit van haar Edelheden al Ao. 1639 den 17 Augustus, 11 November 1646, 21 October 1650, en 1 November 1651, genomen) daar bank-vast maken, en inbrengen, om daar uitgewezen te werden, of hy is daar na (zoo men zegt) in 't Vaderland van zyn recht verteken, dat my echter zeer wonderlyk voorkomt, om dat 'er redenen konnen zyn, die iemand beletten konnen zyn zaak in Indien aan te geven.

Giften, geschenken, of gaven te nemen, is alle vergaderingen, en Leden des Gerechts verboden; ook is 'er by haar Edelheden den 18 December 1654, en den 27 November 1657 beslooten, dat den eed jaarlyks daar op by de Leden zal gedaan werden.

Deze vergadering heeft Ao. 1711 hare onafhankelykheid van haar Edelheden en van den Opperlandvoogd zoo verre zoeken uit te rekken, dat zy, op 't bevel van zyn Edelheid, niet zouden verplicht zyn op de vaderlandze vertrekkende schepen aan boord te gaan, om die (volgens gewoonte) te monstren.

Zyn Edelheid van Riebeeck schreef 'er over, en zy mede, aan de Heeren zeventiennen, dog zyn Edelheid wierd (gelyk wy reeds gezegt hebben) in 't gelyk gesteld, en aan de Heeren Raaden des Gerechts geschreven, dat zy, schoon onafhankelyk van haar Edelheden in opzicht van de zaken des Gerechts, egter volkomen in alle andere zaken van haar Edelheden bleven afhangen, en dierhalven ook verplicht waren voortaan op 't bevel van den Opperlandvoogd de schepen te gaan monstren.

Ook wierden hun te dier tyd verscheidene andere zaken, door hen van de Heeren zeventiennen verzogt, geweigerd.

De bedieningen van de twee Heeren Fiscaals (die hunne betrekking hier toe hebben, en over burger-zaken mede zitten) en die van den Geheimfchryver, zyn zeer aanzienelyk, en voordelig. De twee eerste mogen ook, zonder iets 'er voor te betalen (gelyk ook de Baillu en Landdrost) een koets houden.

Voor dezen Raad werden de pleitzaken niet door Advocaten; maar alleen door Procureurs of Pleit-bezorgers, behandeld.

Zulke heeft men 'er nu nog zes; dog in IV. Deel.

vorige tyden heb ik 'er 10 of 11 gekend. Onder dezen is 'er A°. 1694 een geweest, die, 'teens verkorven hebbende, binnen gebannen, en vast gezet wierd; dog zyne verlossing door dit vers Ao. 1694 op alle de Leden van den Raad gemaakt, verkreeg.

Een onvolmaakte schets van dat volmaakt

getal,

Daar de Indiaasche Astrè haar grond op bouwen zal.

Geen valk, die snelder ziet, als 't oog van Valkenier,

Nog is by sieke-blind en ziet geen enkele zier,

Daar hy als Regter zit; maar schoon by blindling wyft,

Men vind geen reedlyk mensch, die niet zyn wyzen pryft.

Wie zag of kende oit Heyns, die (waar toe diend het veinzen?)

In hem geen zoon beschouwd van die vermaarde Heynzen,

Daar 't Christem yk van waagd, en zegt dan tot zyn voordeel,

Dat hy zyn stam naastreefd in deugd, verstand, en oordeel?

Zie Nicuwltad, die het quaad door straffen kan bediffen,

En zoo het vuil in schoon, het schuim in goud verwissen,

Streng daar het wezen moet; maar echter steeds regtvaardig,

Een schet voor deugtzaam zaad, zyn eer-ampt dubbel waardig.

Daar Ketting 't recht bewaard raakt boosheid in de keten,

De deugd in 't hert geplaatst, het schelms daar uit gesmeten,

Of immers van zyn kragt berooft: gelukkig land,

Daar Ketting 't regt, aan 't regt gekettingt, houd in stand.

Is Kleyer grys van kruinen wy wat hoog bejaard,

Daar werd een frisse geest in 't oude hooft bewaard:

Die blinkt nog daaglyks door in 't regt, na regt, te spreken;

Waar van dat vroom gemoed nog noit is afgeweken.

Het was u niet genoeg, o schyandere ten Rhyne!

Het menschedom deugd te doen in koortzen, ziekte, pyne.

Hebt gy de lawwer-kranen van Febus eens verdient,

Gy toond van Themis meê te zyn geen minder vriend.

Het vriendelyk gelaat, dat Hoche pied ver-toond,

Toond dat liefstaligheid hem in zyn boezem woond:

Noit was by straf of stuurs voor groot of klein, maar egter

Daar 't quaad doen straf verdiend, bewyft by zich een regter.

Aardig vers op alle de Raaden van Justitie A°. 1694.

*'T was Dorderegt daar Zas in spraak wierd
een Romein,
Een Griek, en Redenaar; maar Dord was
al te klein
Voor zulk een grooten geest, des ging hy voort
na Leyden,
Daar hy bequaamheid kreeg voor Weeuw, en
Wees te sryden
Van Buitenhem, gezold op bulderende baren,
Naar 't goud-ryke Japan, verlaat dat moei-
lyk varen,
En zoekt zyn rust in 't Recht, dat hy voor
Heer en Knegt,
Met de eige billykheid naar rechten recht be-
legt.
Van Outhoorn, die den dienst der Maat-
schappy gestaag,
Beyverde onvermoed by nagten en by daag,
Staat nu in d'eige dienst ten dienste van be-
zwaarden,
Die hy noit regt onttrok, maar steeds hun regt
bewaarden.
Geen Hollands lust-priecel, geen boomgaard
was zoo schoon,
Die Bogard houden kon; hy zingt een andre
toon,
En wil, om door zyn geest de Regt-bank te
onderschragen,
En lyf en leven graag op holle baren wagen.
Noit Buis zoo wol gepropt met kostelyke scbat,
Als deze Buis alleen torst in zyn herffen-vat:
Hy is dog Themis zoon, zy is zyn eige moeder,
Dus werd een woedsterling zyns woedsters be-
ste bodder.
Zie hier een tafereel van die gansch agibren
Raad,
Met hoofd, en tweede hoofd, mitsgaders ver-
dre Leden,
Die dagelyks hun tyd, hun zweet, hun geest
besteden
Voor 's volks gerechtigheid, de welvaart van
den Staat.
En twyffeld iemand of het geen ik zeg ook
waar is,
Hy vraag het Quevlecker, dien sebrandre Se-
cretaris.
Hy, die geheimen weet, en ook geheim be-
waart,
Wed ik, getuigt dat hier geen waarheid werd
gespaart.*

N. VAN HELMOND.

Men heeft hier ook vyf Notarissen (hoe-
wel 'er A°. 1650 maar twee waren) die al-
le stukken voor dezen Raad, en anderen
dienende, maken. Volgens dit besluit A°.
1650 den 14 October mogen ook geen
Notarissen te gelyk Procureurs zyn.

De vergadering van Schepenen, die de
derde in rang is, bestaat uit een voorzit-
ter (zynde mede een ordinaris Raad van In-
diën) onder-voorzitter, en zeven Leden,
van welke de onder-voorzitter, en nog
vier Leden Borgers, en de andere bedien-

De bank
van Sche-
pen.

den van de E. Maatschappy zyn. Deze be-
handelen alle de Gerichszaken der Borgery
van Batavia, en alle schuldzaken, die bo-
ven de 80 of 100 ryxdaalders zyn. Ook
kan men niet, dan van een hooger som-
me, tot den Raad des Gerichts appellee-
ren; dog buiten appel doen zy zaken van
50 ryxdaalders af. Zy dragen ook zorge
voor alles, dat de wilstand van die stad
en de Borgery betreft, kiezende ook de
bestieters van deze en gene stads-huizen
den 1 Juny.

De Leden van deze vergadering, die
borgers zyn, trekken jaarlyks 40 ryxdaal-
ders mantel-geld, en dan maandelyks nog
wel 30 of 40 ryxdaalders aan buiten-voor-
deelen.

Zy werden uit een nominatie van 14,
den 30 May (zynde de dag van de vero-
vering, of liever van de grondvesting van
Batavia) door haar Edelheden gekoren, en
's namiddagsaangesteld, vergaderen 's maan-
dags, 's woensdags, en vrydags ten 9 u-
ren, en zyn gewoon hunne vonnissen voor
't Stadhuis uit te doen voeren.

Hun Geheimfchryver heeft een sehoon,
en zeer voordeelg ampt, dat wel op
5 of 6000 ryxdaalders 's jaars geschat
werd. Ook staat de Baillu, en Land-
drost (twee ampten van aanzien, en veel
voordeel) met hunne bedienden, onder de-
ze vergadering. Daar plagten twee Land-
drosten van A°. 1678 tot 1685 te zyn. Hy
heeft ook een geweldige, en die 8 of 10
dienaars, of kassers, onder zich, volgens
't besluit van den 19 Augustus 1672.

De vierde vergadering is die van Hee-
ren Weesmeesteren, die uit een voorzitter
(die mede een ordinaris Raad van Indiën is)
een onder-voorzitter (een borger zynde) en
nog vyf Leden, ten deele borgers, en ten
deele bedienden der E. Maatschappy, be-
staat, hebbende mede een Geheimfchry-
ver, diens ampt een van de beste op Bata-
via is. Zy werden mede by haar Edelhe-
den daags 'er aan, nevens de Leden van
meer andere vergaderingen, of wel den 6
Juny, gelyk agt dagen daar na gemeene-
lyk ook de Hoofden der Borger-Vaandels,
gekoren werden.

Deze vergadering handeld enkelyk over
de zaken der Weezen, en gelyk men in
Indiën van geen voogden weet, alzoo wer-
den alle Weezen, en hunne goederen, on-
der deze kamer gesteld, daar zy wonder-
lyk wel, en zeker zyn, trekkende 's maands
4½ per e°. van hun geld, en werdende zeer
wel door de Leden van dien van al 't no-
dige verzorgt. Egter trekken de Leden
jaarlyks nog al een fraeje stuiver inkomem,
die wel 5 of 600 Ryksdaalders beloopt.

Hier na volgt de vergadering van Heem-
raaden, daar nu mede een ordinaris Raad
van Indiën als voorzitter in is, bestaande
verder uit een onder-voorzitter (zynde de
Land-

De ver-
dering
Wees-
steren

De ver-
dering
Heem-
den.

Land.

Land-droft) en nog 7 leden, met haren Geheimschryver.

Deze Heeren bezorgen alleen de zaken van de Landeryen, buiten de stad gelegen, gelyk ook de Land droft (in rang na den Baillu, volgens besluit harer Edelheden van den 30 November 1666, volgende, en voor den Water-Fiscaal gaande) gemeenelyk buiten de stad woond, en als Hoofd-Officier aldaar, door zynen geweldigen en kassiers de nodige zaken bezorgt. Deze vergadering is den 13 October 1679 ingesteld, en den 21 November 1692 is 't huis van de Heer van Goens tot een vergaderplaats voor haar E. E. door haar Edelheden gekogt voor 3700 ryxdaalders.

De vergadering van huwelyks- en kleine zaken heeft mede een voorzitter (gemeenelyk een Oud-Landvoogd of ander aanzienelyk Heer (die by besluit harer Edelheden van den 12 July 1691 kost-geld, en randzoen toegeleegt is) een onder-voorzitter, en nog drie Leden, bedienden der E. Maatschappy, nevens haren Geheimschryver. Deze handelen over alle zaken van de bedienden der E. Maatschappy aldaar, die maar 80 ryxdaalders bedragen; dog alles wat daar boven is, komt voor den Raad des Gerichts, tot den welke men zich ook van de vonnissen, by deze vergadering geveld, als tot een hooger Regt-bank beroept, te weten, zoo zy van meer, als van 80 ryxdaalders zyn, anders werden zy daar volslagen, zonder zich elders te kunnen beroepen, afgedaan. Ook geven zich hier aan alle, die trouwen willen.

De laatste vergadering is die van de Boedelmeesters der Chineezen, en van andere vreemde sterf-huizen. Deze, voor A°. 1655 afgeschafft zynde, wierden den 5 November 1655 weer aangesteld.

Deze bestaat uit een voorzitter, zynde den Sjahbandar, een onder voorzitter, drie Chineezen, en een Geheimschryver, door welke de zaken der Chineezen, en van andere sterf-huizen der Inlanders, behandeld werden.

Aan alle deze Gerichts-vergaderingen, en Leden van dien, is by besluit harer E-

delheden van den 27 November 1657 verboden eenige geschenken te mogen nemen, waar op zy jaarlyx den eed moeten doen.

Men heeft in deze stad ook een groot ^{Groot getal koetzen.} pragt, en te gelyk in die hitte een groot gemak, van de koetzen en berlyhen, die 'er wel ontrent twee honderd in getal zyn. Niemand mag 'er een houden, of hy moet 40 ryxdaalders, te weten voor een koets, en 20 voor een ry-tuig met vier wielen, en een paart, 's jaas betalen, en van een chaise met een paard werd 12 ryxdaalders gegeven; waar af geen andere, dan haar Edelheden, en de vier Officiers van 't Gericht, te weten, de Advocaat Fiscaal, Baillu, Land-droft, en Water-Fiscaal, vry zyn, en de bedienden der E. Maatschappy, en borgers, gebruiken maar zwarte koetziers; dog haar Edelheden Hollandze.

Ook zyn 'er een groot getal chaizen; dog geen chaize met twee wielen mag door de stad ryden, en moet het paart by de hand 'er door geleid werden, om ongelukken van 'toerryden van slaven-kindren, enz. voor te komen.

De inkomsten dezer stad van de Tollen, ^{En groot inkomen der stad.} en van de menigvuldige pagten over alles, zyn zeer groot, die meest door Chineezen gepagt werden. Als daar zyn de Arakspagt, die van 't Chinees Hoofd- of Conde-geld, van de ryft, visch, van de beesten, en voor al van de verkens, die 'er geslagt werden, van 't wasch, brood, van de prauwen, van 't maandelyks omloopen der Chineezen, van de Top-baan, de Hout- en Siri-pagt, alle de welke jaarlyx ontrent twee honderd duizend ryxdaalders opbrengen.

A°. 1711 beliepen alle deze pagten 13069, en A°. 1712 een somme van 13242 ryxdaalders 's maands. Ook brengt het klein zegel, en de 40 penning by 't verkoopen van huizen en landen, een groot geld op.

De munten, die hier gaan, zyn ver- ^{De munt, scheidenderlei, als van hier ge-Hollandische, die men vervolgens hier bruikelyk. zien kan.}

De verscheide soorten van

M U N T E N

I N

O O S T I N D I E N

Gebruikelyk, en gangbaar.

*Op Batavia.*Allerlei
Oost-Indi-
sche mun-
ten.1 Ryxdaalder, doende 48 zware, of 60
lichte, en op reekening 64 lichte stuivers.1 Reaal (hoewel niet in wezen) doet
38½ zware of 48 lichte stuivers.10 Bantamze pitjens doen 1 stuiv.; zyn-
de de eenigste kopere munt hier.Op Java heeft men nog een soort van
pitjens, van lood en tin, van welke 'er 50,
aan een strootje geregeu zynde, een dub-
beltje doen; met 1 van welke men kan ter
markt gaan om pinang, firi, enz. te koopen.1 Hollandze zilvere ducaton doet 13
schellingen.1 Schelling, en ook een zeshalf, doet
6 stuivers

1 Dubbeltje doet 2 stuivers.

1 Ropia doet 30, een halve dito 15 stuiv.

1 Goude koebang (die men nu niet meer
ziet) plagt 10 ryxdaalders te doen.

1 Itzebo, doende 2½ ryxdaalder.

1 Goude ducaat met een B gestempeld
2½ ryxdaalder a 48 stuiv. ieder; dog dcandere
ongestempelde 2 ryxdaalders.*Op Amboina, Banda, Ternate*Gaat al het voornoemd geld ook zoo;
dog men heeft 'er geen pitjens, en zeer
weinig ropia's, als ook nu geen Japans geld
meer.*Op Solor, en Timor.*1 Tayl goud, doende 177 of 1½ ryks-
daalder schaars.

1 Tayl doet 10 maas, 1 maas 10 condryn.

*Op Macassar, en Bima.*Gaan meest dubbeltjens, taylen, en
maazen.1 Tayl doet 16 maas, van welke de 11
een reaal in gewigt doen.

1 Maas doet 30 stuivers hier, en op Bima.

1 Coepang op Bima 6 stuivers.

In Japan.

1 Catti, doet 1½ pond.

1 Tayl 3 gl. 10 fluiv., of 10 maas, a
7 stuivers ieder; dog tot Hokzieuw in
China doet een maas 8 stuivers

1 dito is 1½ once.

1 Goude oebang, doet 7 goude coebangs,
wegende 4 tayl, 4 maas, of 11½ engelzen,
is rond, als een zool van een schoen, en
gestempeld met eenige wapens, en schrap-
jens.1 dito coebang plagt 10 ryxdaalders te
doen; dog hedensdaags hebben zy 'er een
foort, die maar ontrent 6 ryxdaalders waar-
dig zyn, hoewel zy die, in betaling van
goederen, tegen 10 ryxdaalders weer aan-
nemen. Hy is in 't klein, als de oebang
in 't groot.1 Goude Itzebo doet ¼ van een coebang
of 2½ ryxdaalders, zynde 1 maas 2 condryn
zwaar. Dit is een langwerpig vier-
kant stukje, al mede met eenige wapent-
jes getekend.

1 Maas is 2½ engelze.

1 Condryn is 8 aazen, of doet 8 pitjens.

1 Goude Tyboos doet 1 tayl, 6 maas,
6 condryn.1 Casje doet 10 avos, 1 avos 10 he-
breeuwsjes.1 Japans pitje is een koper stuk als een
Bantams pitje, of als een duit, met een
vierkant gat, en met 4 wapentjes, aan ier-
der zyde van 't gat een.1 Schuitje zilver is een plomp gegoten
stuk geld, ontrent een vierde van een el
lang, een duim dik, ongelyk, en ruim
een duim breed, doende 4 tayl, 6 maas,
en 5 condryn, hebbende aan de eene zyde
geen munt, en aan de andere 8 wapens, of
Japanze merken.1 Zilvere boon, van groote als een wit-
te Turkze boon, met kleine wapentjes,
hoedanige 'er verscheide al minder en min-
der zyn, tot 6 byzondere soorten toe, die
gewogen, en na hun gewigt betaalt werden.

In China, tot Hokzieww.

1 Tayl 4 gl., of 10 maasa 8 stuiv. ieder.

In Cambodia.

1 Tayl 3 gulden.

1 Maas $3\frac{1}{2}$ stuiver.

In Tonkin.

1 Tayl 4 gl $2\frac{1}{2}$ stuiver, of 10 maas, a $8\frac{1}{2}$ stuivers ieder.

1 Lies doet $1\frac{2}{3}$ penning.

100 Tayl Japans doet 84 dito Tonkins.

In Siam.

1 Catti zilver doet 144 gl., doende 20 tayl, a 7 guld. 4 stuiv. ieder.

1 Tayl doet 16 Maas, a 9 stuiv. ieder; dog op Ligoor doet 1 Tayl 18 Maazen.

1 Maas doet 800 casjes; en 1 goude maas doet op Ligoor 51 stuiv.

1 Tikal, een stuk zilver als twee heu- pen tegen een, met 2 merkjens, doet 24 stuivers.

1 Maas, zynde van 't zelve fatzoen; dog kleener, doet 6 stuiv.

1 Toewang, doet 3 stuiv.

1 Sampang, doet $1\frac{1}{2}$ stuiv.

1 Payning doet 6 duiten.

Op Patani.

1 Compan doet 9 stuiv.

1 Maas doet $\frac{2}{3}$ van 1 ryxdaalder of 32 stuivers.

OP SUMATRA'S OOST-KUST.

Op Palimbang.

1 Reaal van agten doet 3 gl. hier.

1 Dito doet 20, 19, en 18000 pitjens.

Op Djambi.

1 Tayl 16 maas.

1 Ryxdaalder doet 3 gl.

Op Andragiri, onder Malakka.

1 Ryxdaalder doet 3 gl. of 5 coepangs, a 12 stuiv. ieder.

1 Tayl doet 16 Maas; en 1 boufon $\frac{1}{2}$ dito.

Op Malakka.

1 Ryxdaalder 3 guld. licht geld.

Hier gaat ook de Batavische, West-kust, en andere munt.

Op Dilly.

1 Atsjehsche (gemeenelyk genaamd 1 Atsjiensche) goude maas, of coepang, doet 15 stuiv.

4 Zulke maazen doen 1 ryxdaalder van 60 stuiv., en zyn deze goude maazen van 7 mat, of 16 $\frac{2}{3}$ caraat, wegende ontrent 12 $\frac{1}{2}$ aazen.

Op Arrakan.

1 Ropia doet 28 stuivers hier, of 80 cauri's.

1 Tang 24 stuivers.

1 Tayl doet 4 maazen.

Op Oedjong Salang onder Malakka.

1 Tayl, wegende $1\frac{1}{2}$ ryxdaalder zwaar, doet 3 gulden.

1 Maas doet hier $3\frac{1}{2}$ stuiv.

1 Bitsjin $4\frac{1}{2}$ dito, of 17 stuiv.

1 Crufado doet $\frac{1}{2}$ reaal.

1 Djohoorze Tayl weegd 18 maazen.

Op Atsjeh (of Atsjien).

1 Spaansche reaal a 60 stuiv. of 6 maazen a $7\frac{1}{2}$ stuiv. ieder.

1 Tayl a 16 maas.

OP SUMATRA'S WEST-KUST.

Op Padang, of 't Hoofd-Comptoir.

1 Spaansche reaal a 60 stuiv.

1 Tayl a 16 maas, of 108 condryn Japans, en is $1\frac{1}{2}$ ryxdaalder zwaar.

3 Tayl doet 3 oncen Troys, en 12 Tayl 1 pond.

1 Maas doet $6\frac{1}{2}$ condryn.

Op 't Eiland Sinkel, en op Priaman

Is een tayl, en maas, als aan 't Hoofd-Comptoir.

I N B E N G A L E.

Op Hougly, of Ougely.

1 Ropia a 28 stuivers; zynde een soort van geld, dat in Hindostan, of in 't Rijk van de groote Mogol, en in Golkonda plagt gemunt te werden, en op zoo een Ropy staan deze, of diergelyke woorden; na dat de Oppergebieder van naam veranderd: Immers op de oude stond wel eer dit in 't Persiaansch:

Sika sad der Djiabaan Tsjoen Baddire Monier

Sjabe Eurangzeeb alem gier.

Dat is:

Dees munt, door Eurangzeeb (gelyk men ziet) geslagen

In deze wereld, die zoo rond is als de Maan, Die vol is, en zeer baast veroverd door de daan

Van dezen Held, doet hem nog leven in dees dagen.

1 Ropia doet 16 ana, en 1 ana $1\frac{1}{2}$ stuiv. hier, en in Pattena; dog op Cassimbezar $1\frac{1}{2}$ stuiver.

1 Ropia doet 31, 32, 33, en meer, Gende, of Poni's.

Op Pattena, en Pipeli.

- 1 Ropia doet 16 ana op Pattena.
 1 Ana van $1\frac{1}{2}$ stuiv. doet 16 domeri, of 2 peizen.
 1 Ropia doet op Pipeli 38 a 40 poni's, of 760 a 800 gandans.
 1 Poni doet 20 gandans, of 80 cauri's.
 1 Gandan doet 4 cauri's.

Op Bellefoor.

- 1 Ropia 28 stuivers, of 16 ana, a $1\frac{1}{2}$ stuiv., of 28 penningen ieder.

O P M A L A B A R.

Op Coetsjen.

- 1 Ryxdaalder a 60 stuivers.
 1 Ropia a 30 stuivers.
 1 Mamodi Gamze, en een Canaraze Pagode is 2 ryxdaalders.
 1 Moorfeche ducaat 2 realen.
 10 kleene, of 8 groote Perfiaanfche Abaffis doen 3 ryxdaalders.
 1 groote Abaffi doet $22\frac{1}{2}$, een kleene dito 18 stuivers.
 24 Coetsjienze, en aldaar gemunte Fanum (a ieder $2\frac{1}{2}$ stuiv.) doen 1 ryxdaalder.
 1 Pardeau doet 1 gulden.
 1 Ryxdaalder doet 1440 tinne, of 275 kopere Bafaroeken.
 24 Bafaroeken doen 1 stuiver.

Op Kananor.

- 1 Ryxdaalder doet 60 stuivers, of 8 Fanums a $7\frac{1}{2}$ stuiv. ieder.
 1 groote Abaffi doet $23\frac{1}{2}$ stuivers hier; dog op Coylan $22\frac{1}{2}$ stuiv.

Op Wingurta.

- 1 goude Pagood, zoo genaamd na een Heidenze zoo genaamde Tempel, die 'er op staat, of anders een Afgodje, doet 95 stuivers, of 10 Laryns. Het is als een plat knoopje van gedaante.
 1 Laryn doet $9\frac{1}{2}$ stuivers.

In Goa.

- 1 Pagood doet $17\frac{1}{2}$ Tanga, of $3\frac{1}{2}$ Serafinno.
 1 Serafino doet 300 Reis of $\frac{3}{4}$ ryksdaalder, en 5 tanga ook een Serafinno.
 1 Reaal van agen doet 400 Reis, a $1\frac{1}{4}$ Bafaroek ieder; ook hebben zy vierendelen van 2 patactsjine, van welke een halve patactsjine $65\frac{1}{2}$ Bafaroeken doet.
 1 Goude Pardao doet 6 Tanga, of 50 Bafaroeken.
 1 Venetiaanze of Turkze ducaat doet $9\frac{1}{2}$ tanga, of $18\frac{1}{2}$ schellingen; dog klimt, en daald, doende zomtyds 10 Tanga's.
 De goude Serafino tot Ormus, in Perfiën, geslagen, doet te Goa 5 laryns, zynde van 't beste goud.

- 1 Laryn doet $93\frac{3}{4}$ Bafaroeken.
 5 dito doen 1 Serafino van 5 tanga, goede munt.

Zy hebben ook een zilvere munt, met een kruis aan de eene, en een kroon aan de andere zyde, doende een halve tanga, en nog een ander van die slag, Retinno genaamd, gehouden voor zeer goede munt, en doende $14\frac{3}{4}$ Bafaroeken.

Zy hebben ook een munt van tin en blek, dik en rond, met een bol aan de eene, en 2 pylen aan de andere zyde, zynde een Bafaroek genaamd. Agt zulke doen 1 Ventino, een zeer slegte munt.

- 5 Ventino's doen 1 tanga.
 5 Tanga doet 1 zilvere Serafyn.
 De quade Tanga verschild van de goede 25 ten honderd.

Als zy hout, koolen, kalk, enz. koopten of verkoopen, gebruiken zy de Braganini, van welke ieder 24 Bafaroeken doet, zynde kleen gemunt geld. Ook gebruiken zy nog een quade soort van Tanga, ieder 5 Bafaroeken doende, om hout te betalen.

In 't Ryk van Visiapoer, onder Malabar.

- 1 Pagood doet 10 Laryns.

Op de Kust van CHOROMANDEL.

Op Paleacatta.

- 1 Ryxdaalder 51 stuivers.
 1 Pagood 120 stuiv., of 6 gl., enook 24 Laryns, a 5 stuivers ieder.
 1 dito doet 16 groote, of 24 kleene Fanums, hoewel 'er ook wel 26, en 25 $\frac{1}{2}$ Fanums voor in gewisseld werden.
 1 groote Fanum $\left\{ \begin{array}{l} 7\frac{1}{2} \\ \text{doet} \end{array} \right\}$ stuivers.
 1 kleene dito. $\left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\}$
 44 En ook wel 40 kopere casjes doen 1 fanum.
 1 Tical Siams zilver tot p^o $5\frac{1}{4}$.
 1 dito in Spanze realen tot 4 $\frac{1}{2}$.
 1 goude St. Thome, by de Portugeezen geslagen, doet 4 zilvere ropyen.

Op Mazulipatnam.

- 1 Ryxdaalder 51 stuivers.
 1 Pagood 120 stuivers, of 12 Fanums, a 10 stuivers ieder.
 1 Fanum doet 8 a 9 Nevels.
 1 Ropia doet 52 Peys, of 16 Ana.
 100 oude Pagoden doen 168 Pagoden; klimmende zelf tot 171 toe van de nieuwe dito, die maar 120 stuivers doen.

Op Nagapatnam.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 24 Fanums, a 5 stuivers ieder.
 1 Fanum doet 80 casien of casjes.
 1 Ducaat doet $1\frac{1}{2}$ of $1\frac{1}{4}$ Pagood.
 1 Pardau doet 10 Fanums, of $43\frac{3}{4}$ stuivers.

Op Golconda.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 12 Fanums.
- 100 oude dito doen 154 (tot 184) nieuwe Pagoden.
- 1 Fanum doet 8 a 9 Nevels, a 12 in een Pagood.
- 1 Ropia doet 28 stuivers.
- Voor 520 pond Peguaanze Gans (een foorte van Erts, of Mineraal) geeft men 27 Pagoden.

Op Bimilapatnam.

- 1 Pagood doet 120 stuivers, of 12 Fanums, a 10 stuivers ieder.
- 1 Fanum doet 10 Nevels, a 12 in een Pagood.

In Pegu.

- 1 Bits Gans, wegende 3 pond, doet 10 stuivers.

OP CEYLON.

Tot Colombo.

- 1 Coer Sjanco's doet 1 Pagood van 120 stuivers.
- 1 Ropia doet 30 stuivers.
- 2½ groote Periaansche Abaffi's, en 3½ gemeene dito, doen 1 ryxdaalder.
- 1 groote Abaffi doet 22½ stuivers.
- 1 kleene dito. . . 18 ½ stuivers.
- 1 Ducaat doet 2½ ryxdaalders, of 6 gl. 12 stuivers,
- 1 Koper Casje, Colomboze munt, doet 1 stuiv., en 60 dito doen 1 ryxdaalder.
- 1 stuk als een Zeeuws-oortje, dog wel vyfmaal zoo dik, doet 1½ stuiver.
- 1 foort, die wat kleiner is, doet ieder 1 stuiver.
- 1 foort wat grooter, doende 2 stuivers, dat ook op ieder aldus, I S., of II S., gestempeld is.
- 1 Tammecasje doet een halve stuiver, hebbende aan de eene zyde een degen, en aan de andere zyde het merk der E. Maatschappy, ziende by na als een quaad oortje.
- 1 Atacassi is een stuk koper geld der E. Maatschappy van 2 duiten.
- 1 Cacassi doet 1 duit.
- 1 Schelling doet 6 stuivers.
- 1 Scrafyn doet 1 gulden.

Tot Punto Gale.

- 1 Ryxdaalder doet 5 Larynsa 12 stuiv. ieder, of 60 stuivers, gelyk ook tot Toeteecoryn.
- 1 Moorze Ducaat doet 19 Fanums a 6 stuivers, of 5 gl. 14 stuivers.

Op Jaffanapatnam.

- 1 Kuff-Pagood doet 2 ryxdaalders a 3 gulden ieder.

Op Man-Aar.

- 1 Europiaanze ducaat doet 2½ ryxdaalder a 60 stuivers.
- 1 Moorze dito doet 2 of 2½ ryxdaalders a 60 stuivers.
- 1 Mamoedi Ganze p^o doet 1½ ryxd.

In Suratte.

- 1 Ropia doet 30 stuivers, of 100 Doquieras.
- 1 Mamoedi (Perfiaansch geld) 1½ stuiv.
- 1 Moorze ducaat doet 4½ Ropia's, of 4½, en 4½ dito, zynde veel beter van goud, dan de Hungaarze ducaten.
- Ook werd hier verder met allerlei Europaans en Perfiaans geld gehandelt.
- 1 Ropia doet ook 30, en klimt wel tot 34 Peyzen, na dat de cours van 't koper hoog, of laag is.
- 1 Thola zilver doet 32 waal.

Tot Brotsja.

- 1 Ropia doet 30 stuivers, of 16 Ana, a 1½ stuiver, of 30 penningen, of 59 a 60 Peyzen, ieder.

IN PERSIEN.

In Gamron.

- 1 Mamoedi doet 8½ stuivers, of 2½ Sachis, of 20 Casbegi's.
- 1 Sjey doet een ½ Mamoedi of Casbegis.
- 2 Casbegi's doen 20 Ges, of 40 Peyzen, a ieder een ½ stuiver, en een ½ Peys doet 2 duiten.
- 7 Mamoedi's doen 1 ryxdaalder.
- 1 Laryn doet 1½ Mamoedi, of 10½ st.
- 1 Thoman (die niet in wezen, of een gangbare munt; maar een zeker getal van guld., even als by ons wel een pond groot genaamd is, schoon het by ons niet gemunt gevonden werd) doet 100 Mamoedi's, of 42½ gl., en ook 50 Abaffi's.
- 1 dito doet ook 10 grey's.
- 1 Grey doet 10 Mamoedi, of 4 gl. 5 stuivers.
- 1 Ducaat doet 14½, of ook wel 15 Mamoedi's.
- 1 kleene Abaffi doet 2 Mamoedi's, of 17 stuivers.
- 1 groote dito doet 2½ dito, of 21½ stuiv.
- 1 Maticaal doet 1½ Mamoedi, en 4 dito's doen 5 Mamoedi's.
- 100 Maticaal doet net 15 oneen.

IN ARABIEN.

Op Mascate.

- 1 Mascateerze Basaroek, van welke de 36 doen een ceti, of ontrent 2 stuivers, hebbende aan de eene zyde een lang kruis.

- 1 Suratze Ropia doet 24 stuivers.
 $\frac{1}{2}$ dito doet 15 stuivers.
 $\frac{2}{3}$ dito doet $7\frac{1}{2}$ stuivers.
 $\frac{3}{4}$ dito doet 3 stuivers 6 duiten.
 $\frac{1}{5}$ dito doet 1 stuiver, en 7 duiten.
 $\frac{1}{10}$ dito doet 15 penningen.
 1 Ceti doet ontrent 2 stuivers, en de 4 doen en Manoeedi, of 7 stuivers.

Alle de welke ik hebbe, nevens verscheide andere soorten van Oost-Indisch geld.

Verscheide

MAATEN EN GEWIGTEN

Van

O O S T - I N D I E N.

Op Batavia.

- 1 Last Ryft 3066 ponden, of 46 maaten a 5 gantang ieder; dog een gemeen last der E. Maatschappy houd 3000 pond of 40 maaten, a 75 pond ieder.
 1 Gantang doet $13\frac{13}{117}$ pond.
 1 Maat $66\frac{2}{3}$ pond.
 1 Bhaar, of Bahara, doet 3 Picol.
 1 Picol 100 catti, of van ouds 122 (dog nu 125) ponden.
 1 Legger Wyn, Azyn, Brandewyn, enz. houd 360 kannen van 10 mutsjens ieder.
 1 dito Batavische Arak, of Towak-A-zyn houd 393 kannen, a 10 dito ieder.
 1 Aam houd 90 } kannen.
 1 half Aam 45 }
 1 pot calappus-olie houd 10 kannen.
 1 vat vleesch { 420 }
 1 dito spek { houd 300 } ponden.
 1 dito boter { 280 }
 1 Lacfa steen, enz. doet 10000 stuks.
 1 Roede 12 voeten.
 1 Voet doet 12 duimen.

Op Java, of op Bantam.

- 1 Bhaar, of Bahara peper doet 3 pikols; en ieder Bhaar betaald 5 ryxdaalders tol.
 1 Picol doet 100 catti, of 122 ponden.
 1 Damakz Last, of een Cojang, houd $348\frac{4}{5}$ ponden.

In Amboina.

- 1 Bahara weegd 550 ponden, of 50 Barrotti, a 11 pond ieder.
 1 Last is van 3000 ponden, of houd 40 maaten a 75 pond, of $666\frac{2}{3}$ gantang ieder.
 1 Gantang houd $4\frac{1}{2}$ pond.
 1 Rantfoen-maat der E. Maatschappy houd 80 ponden.
 1 vat vleesch { 360 }
 1 dito spek { houd 260 }
 1 ditoboter { 280 }
 hoewel ter 400
 eigentlyk 320 p.
 in 12. } 310

- 1 Legger wyn houd 400 kan, dog men kan volstaan met 350 dito.
 1 Aam houd 90 kannen.

In Banda, en Ternate

- Is alles even eens.
 1 Sokkel foeli houd 28 catti Banda, of 154 ponden.
 1 Catti Banda houd $5\frac{1}{2}$, of wel eigentlyk $5\frac{2}{3}$ pond.

Op Solor en Timor.

- 1 Bahara of Bhaar houd 5 Picol, a 100 pond ieder, of 500 pond.
 1 Last houd 40 maaten van 75 pond ieder, of 3000 ponden.

Op Macassar.

- 1 Bahara houd 100 catti, of $571\frac{1}{2}$ pond.
 1 Bahara of Bima houd 3 Picol a 125 pond ieder, of 375 pond.
 1 Catti houd 14 ponden hier.
 1 Last 800 gantang, of 3000 ponden.

In Japan.

- 1 Bahara houd 375 ponden of 3 Picol a 125 pond ieder.
 1 Last, of Cojang houd 40 maaten, a 75 ponden ieder.

In Siam.

- 1 Picol houd 100 catti, of 118 ponden.
 1 Last houd 46 maaten, a 5 gantang, of 3066 dito.
 1 Bahara tin, 3 Picol, of 354 dito.

In Patani.

- 1 Bahara 380 ponden.

In China.

- 1 Bahara houd 375 ponden, of 3 Picol, a 125 ponden ieder.

Op SUMATRA'S Ooft-kuft.

Op Palimbang.

- 1 Pikol houd 100 catti, of 122½ pond.
- 1 Catti houd 1¼ pond.

Op Djambi.

- 1 Pikol 125 } ponden.
- 1 Catti 1¼ } ponden.
- 1 Laft 3000 }

Op Andragiri, onder Malakka.

- 1 Bahara { 488 } ponden.
- 1 Pikol { 122 } ponden.
- 1 Catti { 1¼ } ponden.
- 1 Laft { 3000 }

Op Malakka.

- 1 Laft houd — 3000 } ponden.
- 1 Coyang — 4800 }
- 1 Gantang — 6 }
- 1 Bahara — 325 }
- 1 Pikol — 125 }
- 1 Bidoor — 3 }
- 1 Catti — 1¼ }
- 1 vat vleefch — 400 }
- 1 dito spek — 300 }
- 1 dito boter — 280 }

Op Perab, onder Malakka behoovende.

- 1 Bahara weegt 375 pond, of 125 Bidoors.
- 1 Bidoor weegt 3 dito.

In Arrakan.

- 1 Pikol houd 118 ponden.
- 1 Bahara 3 Pikol a 118 dito ieder, of 354 ponden.
- 1 Man 42 pond.

Op Oedjong Salang, onder Malakka.

- 80 Wiffa doet 350 } ponden.
- 1 dito . 4¼ } ponden.
- 1 Bitsjin . 4¼ }

Op Atsjek, ofte Atsjien, op Sumatra.

- 1 Bahara weegt 200 catti, of 350 pond.
- 1 Catti doet 1¼ pond.
- 200 Catti Malajoe, of Maleitze catti's, doen 300 Chineefche dito's, of 336 pond.
- 1 Laft doet 3000 ponden.

Op SUMATRA'S Weft-kuft.

Op Padang, of aan 't Hoofd-Comptoir.

- 1 Bahara peper doet 220 Maleitze, of 230 Chineefche Catti's, of 412½ pond.
- 1 Laft houd 32 maaten, of 640 Soucatan.
- 1 Coyang doet 1¼ laft van 40 maaten, a 75 pond ieder.
- 1 Maat houd 20 Soucatan.

IV. Deel.

Op 't Eiland Sinkel.

- 1 Coyang zout houd 50 maaten.
- 1 Maat houd 50 Soucatan.
- 1 Bahara, en catti, is hier als op Padang.

Op Baros.

- 1 Coyang houd 600 Soucatan, of 50 maaten, van 12 Soucatan ieder.
- 1 Catti Baros houd 3 pond.

Op Priaman.

- 1 Bahara peper 220 Catti Malajoe, of 330 Chinceze dito, doende 412½ Hollandze ponden.
- 1 Pikol weegt 73½ catti, of 137½ pond.
- 1 Catti Malajoe, of een Maleits catti, 1¼ pond.

In B E N G A L E.

Op Hougly.

- 1 Man zyde weegt 63 pond, ook wel 64½ pond.
- 1 Man doet 40 Ceer.
- 1 Ceer van een Man van 64½ ponden weegd 1¼ pond.
- 1 Man is 68 pond.
- 1 Ceer van zulken Man weegt 1¼ pond.
- 1 Laft tarw weegd 3000 ponden.

Op Caffimbesâr.

- 1 Man zyde weegt 64½ } ponden.
- 1 Ceer van die Man 1¼ }
- 1 Man fpeccryen 64 }
- 1 dito van Sandelhout, quikzilver, tin, lood 68 }
- 1 dito Man houd 40 Ceer.
- 1 Ceer van zulken Man houd 1¼ pond.

In Suratte.

- 1 Man zyde weegt 71 pond.
- 1 Man houd 40 Ceer, of 640 candi.
- 1 Ceer houd 16 candi.
- 1 Candi is 20 Man.
- 1 Man weegt 34½ pond, van Raffemalo, kattoen, garen, lak, benzoin, vermiliocn, quikzilver, fpecauter, koper, tin, zandelhout, areek, zegel-lak, en olifants-tanden; dog een Man weegt 36½ pond van camfer, fpeccryen, thee, poetsjok, cariva, zappan-hout, booncn, en tarw; maar weegt 38 pond, van catsje, gommelak; en 40 pond van Hing; dog van Indigo 35½ pond.
- 1 Ges is ¾ minder als onze el.

Op Amadabat.

- 1 Man is 41 Ceer, van rompen, lange peper, amfoen.
- 1 dito 40½ Ceer, van ronde peper, en aluin.
- 1 dito 43½ Ceer, van caweh, of koffi.
- 1 dito 40½ Ceer, van Coetsjienze Areek, sjouwel, en anys.

Zz

1 dito

1 dito 45 Ceer, van Borax en Hing, of
Alfa Fætida, anders Duivels-dreck.

Op Bellefoor in Bengale.

1 Man weegt 68 pond, of 40 Ceer, te
weten, van yzer en staal.

1 Ceer weegt $1\frac{2}{3}$ pond.

Op Malabar, tot Coetsjien.

1 Candi kattoen weegt 690 ponden, of
20 man.

1 Candil weegt 500 ponden, en dus
ook op Cananôr, Calicolang, Porca, en
Coylang; dog op Goa een Candil, of Ba-
hara, 480 ponden.

1 Man 24 ponden, op Cananôr 25
pond.

14 Parra Ryft doen 1 Candil.

1 vat vleesch { 350 }
1 dito spek { houd 250 } ponden.

1 dito boter [280]

1 Legger houd 360 kannen.

Op Canara.

1 Candil peper weegt 480 pond.

1 dito lood weegt 500.

1 Man Rompen (zynde flegte of raap-
noten) foelie, en nagelen, houd 36 pond.

1 dito koper $34\frac{1}{2}$ pond.

Op Wingurla, en Vifiapoer.

1 Goeni peper 288 pond.

1 Candil op Vifiapoer 480]

1 Man speceryen dito 24 } ponden.

1 dito van zyde, dito 27 }

Op de Kust van CHOROMANDEL.

Tot Paleacatto.

1 Man 68 pond, of 40 ceer; en ook
24 pond.

1 ceer $1\frac{2}{3}$ dito.

1 Ammenam Arceek, of Pinang, houd in
20000 stuks der zelve.

1 Patsjery is 2 stuks.

3 Cobido's doen 1 elle.

1 Gaas doet $1\frac{1}{2}$ elle.

Op Mazulipatnam.

1 Candil { 480 ponden.

1 dito { weegt 20 Tombe.

1 ceer { 24 Thool.

1 Thool [30 Chimaal.

Op Nagapatnam.

1 Bahara weegt 480 ponden.

1 Man . . . 24 dito.

1 Laft. . . . 80 Parra's.

1 Parra. . . . $37\frac{1}{2}$ pond.

1 Laft. . . . 3000 dito.

Op Golconda.

1 Bahara erts weegt 520 ponden, of
20 Man.

1 Andre dito weegt 480 dito.

1 Man weegt 24 dito.

Op Palico.

1 Candy weegt 1200 ponden, of 20
Tombe.

1 Tombe weegt 60 dito.

Op Bimilipatnam.

1 Laft weegt 72 Parra, of 3420 ponden.

1 Parra. . . 45 pond.

Op Nagelwanze.

1 Litra weegt 300 ponden.

In Pegu.

1 Bitz Gans weegt 3 ponden.

1 dito. . . . 100 Tikal.

1 Tikal. . . . 6 Boy.

1 Boy. . . . 8 grein.

1 Parra Ryft. . . 52 ponden.

1 Talot. . . . 3 dito.

1 Cester, 16 Talot, of 48 dito.

Op Samfoetepeet onder Choromandel.

1 Bahara weegt 490 dito.

Op Petapoeli onder Choromandel.

1 Cantulam weegt hier, en op Palca-
catta, 240 ponden.

Op Ceylon tot Colombo.

1 Laft doet 75 Parra a 40 pond ieder,
of 3000 ponden.

1 vat vleesch { 200 }
1 dito spek { houd 300 } dito.

1 dito boter { 300 }

Op Toetecoryn.

1 Laft 75 Parra, a 40 pond ieder, of
3000 pond.

1 Bahara { 510 }
1 Man { weegt 25 $\frac{1}{2}$ } dito.

1 Ratil { 24 }

Op Jaffanapatnam.

1 Bahara weegt 480 pond.

1 Parra . . . $4\frac{1}{2}$ Martal.

2 dito hier, is $\frac{1}{2}$ kleiner als op de kust
van Choromandel.

In Perfiën, tot Gamron.

1 Marcaal is 1 once zwaar.

1 Bahara. . . . 550 ponden.

1 Picol weegt 100 catti, of 124 dito.

1 Carga weegt. . . 408 dito.

1 dito. . . . 36 mansjaag.

1 Mansjaag. . . . $11\frac{1}{2}$ pond.

1 Maris doet. . . . $2\frac{1}{2}$ mansjaag.

1 Man Surats weegt. . . 30 ponden.

zynde de groote Man, die men gemeenelyk
gebruikt om koopmanschappen aan mal-
kanderen te leveren, en te ontfangen.
250 Fleskens Roozewater maken 1 cas
uit.

150 dito, en dito $\frac{1}{3}$ die wat kleiner vallen,
zyn een halve cas.

In Baffora.

1 Man weegt 25 ponden.

In Mocha, in Arabien.

1 Bahara, doet 15 Frafel, of 393½ dito.

1 Frafel weegt 26 en ook 28 dito.

By den Apotheker Kroonenburg op 't Rusland, te Amftterdam, hebbe ik gezien een kopere penning van ½ ftuiver, geflagen A°. 1644, hebbende aan de eenzyde enaan de andere zydeeen zwaard over einde met de punt om hoog, en rondom 't zwaard staat Batavia, Anno 1644.

Daar zyn ook dukatons met een Ruitertje 'er op, om ze voor 12 a 13 fchellingen te doen gaan, en in 't land te houden, geweest, dog dit wierd mede verboden, en zy wierden alle ingewiffeld. Die zonder Ruitertje waren, gingen maar voor 12 fchellingen.

Indien men zich hier maar blootelyk behelpen wil met groente, vifch, hoenderen, enz. dat het land hier 't ganfche jaar door overvloedig en zeer fchoon van alle foorten geeft, kan men met weinig geld al redelyk wel, en goed koop leven; dog de huishuur is 'er dier, doende een huis met een zy-zalet, 20 of 22 voeten breed, op een fraje gragt, of in een mojeftstraat, 16 a 18, en meer ryxdaalders ter maand. Ook maken de goederen, die uit het Vaderland hier komen, als Franfche wyn, Hollandze bieren, en fterke dranken, als Brandewyn en gedifteleerde fyne wateren, mitsgaders hammen, Hollandze boter, kaas, gerookte of gezoute zalm, foucys de boulogne, haring, bokken, olyven, gerookt vleefch en meer andere dingen van dien aard, dat het huishouden hier zeer veel komt te koften, zoo dat men met duizend ryxdaalders, of drie duizend gulden 'sjaars, daar niet veel figuren maken kan.

Hier by komt nog, dat men op Batavia gewoon is zeer pragtig te leven. Die geen koets heeft, werd 'er als niet gerekend. Alles moet 'er in het huishouden dubbeld en dubbeld van zilver zyn, zelf tot de confyt- en thee-bakken toe, daar men de thee op aanbied, die ik 'er zoo groot gezien heb, als een kleene thee-tafel, zoo dat een meid werk had, om 'er een te dragen.

Voeg hier nu by de kostlykheid en pragt, zoo der mannen (om groote goude knoopen aan een fluweele of andere rok, om een degen met een goud geveft, een goude rotang-knop, en meer andere dingen van goud te hebben) als der vrouwen, ontrent de menigte van hare kostelyke kleederen, juweelen, enz., dat zich ook

ten deele tot de flavintten, die haar volgen, uitftrekt, die hier mede al vry kostelyk gaan.

Dit ziet men niet alleen ontrent de Hollandze vrouwen by uitftek, die als Princessen leven, en 't grootste deel van haar huishouden op goede flaven konnen laten staan; maar zelf ook onder de Mixtricen, en Casticen, die niet alleen zeer fraei en vry kostelyk, maar ook zoo net uitgedoft voor den dag komen, dat 'er wel zeer aanzienelyke Hollanders op konnen verlieven, en zelfs zulke, die dat anderen behooren te beletten.

Men heeft my daar een geval van verhaald, dat ik niet wel voorby gaan kan hier in te laffen, alzoo ik den Heer Fiscaal, die men zegt dit gebeurt te zyn, zeer wel gekend heb, en 't geval te aardig vind, om het den lezer niet mede te deelen.

Het gebeurde, dat zeker Fiscaal de vrouw van een Schoenmaker, die hem niet onbillyk voorquam, en genegenheid gekregen hebbende, om zich by die vrouw aangenaam te maken, de stoutheid en onvoorzichtigheid had, om op zekerden avond, als de man uit was, in Matroozen kleederen by haar te komen, en zich ondertuffchen in allen deelen, als die gene, die hy was, aan haar te openbaren, met verzoek, dat hy zoo nu en dan eens by haar komen mogt.

De vrouw, die eerlyk in haar gemoed, maar te gelyk ook zeer bang voor die man was, wetende wat magt hy had, oordeelde best hem voor eerst goede woorden te geven, zeggende, dat zy haar ontrent zulk een zaak zoo fchielyk niet verklaren konde, dat zy uitdrukkelyk dede, om zich eerst met haar man hier over te beraden, en met hem een middel uit te vinden, om zich op zoodanig een wyze van hem te ontfiaan, als zy best zouden oordeelen, om niet verder daar over aangezocht te werden.

Zy verzogt dierhalven, dat hy nu wilde henen gaan, alzoo haar man haast 't huis komen zou, maar stond hem toe daags 'er aan tegen den avond weder te komen.

Zoo ras haar man 't huis gekomen was, verhaalde zy hem 't geheel geval, die, 'er zeer over ontfteld zynde, zeide, dat zy zeer wel gedaan had met hem tyd te stellen, om weer te komen, daar by voegense, dat hy tegen dien tyd uitgaan zou; dog dat zy hem moeft laten waarfchouwen, zoo ras die Fiscaal weer in zyn huis zou gekomen zyn, op dat hy zich dan wel ter degen aan hem wreken mogt.

Dit tuffchen hen zoo besproken zynde, wierd ook zoo uitgevoerd, en zoo ras die Heer weer in Matroozen-kleederen by haar gekomen was, liet zy haar man daar van waarfchouwen.

De Schoenmaker, daar op spoedig 't huis
Z z 2 ge-

Aardig ge-
val tuff-
fchen een
Schoenma-
kers
vrouw, en
haren min-
naar.

gekomen zynde, en een brave span-riem in zyn hand genomen hebbende, quam zeer stil en onverwagt binnen. Hy stond quantzuis verbaast, dat hy daar een Matroos by zyn vrouw zag, schold hem eerst braaf uit, en lei 'er de spanriem toen zoo dicht op, dat die arme Fiscaal, die de sterkte niet was, onder de handen van den Schoenmaker meende dood te blyven, alzo het geen gemeene, maar wel een dubbele goede spanriem was. Ja het trof den Fiscaal zoo wel overal, dat hy, de slagen niet langer konnende doorstaan, den Schoenmaker stil en als in vertrouwen zeide, dat hy geen Matroos, gelyk hy waande; maar de Fiscaal was.

De Schoenmaker dit gehoord, en wel verstaan hebbende, wien hy noemde, begon toen wel eens zoo hard te slaan, met groote moejelykheid zeggende, schoft, zult gy de naam van zulken braaf en eerlyk man, dien ik zeer wel kenne, my hier noemen, om uw vuile en godlooze toelag op myn vrouw te bedekken, en om daar door myne handen te ontkomen, ik zal u dat verleen, en niet nalaten diengoden Heer daar kennis af te geven.

Na dat hy hem nu zoodanig toegestert had, dat hy meende, dat het genoeg was, ziende dat hem het bloed niet weinig langs het aangezicht liep, en dat hy zeer wel getroffen was, liet hy hem henen loopen, riep hem nog na, jou rekel, pas me noit wecr hier te komen, of ik zal u nog beter havenen; dog de Fiscaal, geen lust hebbende daar vorder na te luisteren, rekte, zoo veel als hy kon, na zyn huis, ziende nu en dan nog eens om, of de Schoenmaker met de spanriem hem niet volgde.

Het aardigste nu van allen was, dat deze Schoenmaker daags 'er aan ontrent negen uren voor de middag na die Fiscaal ging, vragende aan een van de jongens, of hy myn Heer niet spreken kon. De jongens zeiden, dat myn Heer niet al te wel was; dog op de nader aandrang van de Schoenmaker, van dat hy hun Heer over een zaak van aangelegenheid spreken moest, gingen zy hem aandienen.

Hun Heer, niet wetende wat hy mogt te zeggen hebben, oordeelde best (hoe ongesteld hy ook was) hem te hooren spreken. Hy quam dan by hem, met zyn ganssch aangezicht vol pleisters, en doeken (onder voorgeven, zoo de jongens zeiden, dat hy de roos in zyn aangezicht had) en zoo ras zag hy hem niet, of hy zei, dat 'er gisteren avond een Matroos in zyn huis geweest was, die een aanslag op zyn vrouw gemaakt, en die hy wakker met de spanriem afgeroff, maar die de onbeschaamdheid gehad had, van hem te zeggen, dat hy de Fiscaal (te weten, die, daar hy toen mede sprak) was. Hy voegde daar kort'er aan by, dat hy, wel wetende

hoe veel ongelyk hy dien Heer daar mede dede, hem daar op nog wel eens zoo dicht afgeroff had; dog dat, deze eendelyk het ontvlugt zynde, hy (Schoenmaker) nodig geoordeeld had hem daar van ten eerste kennis te moeten geven, op dat hy na die schurk mogt doen zoeken, en gelegenheid hebben van hem te straffen.

De Fiscaal, die razende meende te werden, en 'er al eens tusschen beiden inviel, zei, vent heht gy my anders niet te zeggen, zoo scheerd u aaritsonds hier van daan, of ik zal weten, wat ik niet u te doen heb; maar de Schoenmaker, die hem nu niet te na quam, wel wetende, dat een hond stout op zyn eigen erf is, zei eer hy weg ging nog, ja wel Heer Fiscaal, ik moet het u evenwel zeggen, dat die schoft uw naam daar in gebruikte, op dat gy 't weten zoud, waar op de Fiscaal weer zeide, ja brui maar henen vent, ik weet dat al te maal al; waar op de Schoenmaker hem beleefd groette, en al meesmullende henen ging; dog eer hy 'huis quam, wist byna half Bataviaal, wat 'er tusschen hem en de Fiscaal voorgevallen was, waar over die Heer in langen tyd niet dorft te voorschyn komen, en toen hy al te voorschyn quam, kon hy, onder zyne goede bekenden, de meeningulde schimplicheuten, die men hem over de uitwerking van de spanriem, en over de scherpe kragt van 't leder gegeven had, niet ontwyken; maar hy quam noit weer in het huis van dien boozen schoenmaker, die hem de liefde zoo vinnig uit zyn lyf geslagen had, dat hy vreesde, dat 'er zyn ziel wel haast mede op zou gevolgd hebben.

Ik moet (alzo wy hier by de gerichts-^{Aard voor tussche Klara en eiser.} zaken) een aardig voorval aanhaalen, dat den Geheimchryver van de Raad des Klara Gerichts, de Heer Jacob van Naarssen my verhaald heeft in zyn bywezen, A°. 1689, ten deelen in, ten deelen buiten de Gerichts kamer te zyn voorgevallen.

Jacob Klaarbout, Visitatur generaal, zekere Juffrouw (die ik van naam zeer wel kende) voor een hoer uitgescholden hebbende, en daar over voor dien Raad gedagvaard zynde, om haar dat of te bewyzen, of te herroepen, zei voor den Regter, Heeren: Ik heb deze Juffrouw voor een hoer uitgemaakt, dat is waar, dog zeg ik nu, dat ik die Juffrouw voor een eerlyke vrouw houde, en dat ik dit gelogen hebbe. Hy daar op met die Juffrouw buiten staande, en die Geheimchryver ergens over ook eens buiten komende, vragde hy aan de Heer van Naarssen, myn Heer, mag men een hoer ook wel een Juffrouw noemen? Wel ja, zei de Heer van Naarssen; waar op de Heer Klaarbout, zig na die Juffrouw keerende, zeer beleefd goeden dag Juffrouw zeide. De Juffrouw, wel verstaande, hoe hy dit meende, alzo

zy de vorige vrage ook gehoord had, verzogt weder binnen te staan, en verhaalde 't geval aan den Rechter, die de woorden zeer aardig, en 'er wel iets naders op te zeggen vond; dog hy geraakte met een ernstige vermaning, van zyn stekelige tong wat meer te bedwingen, en zulke aardigheden zoo dicht ontrent de hoogste Gerichts-zaal na te laten, vry.

Hoe gemakkelÿk nu een vrouw het ook in de huishouding heeft, wanneer zy goede slaven en slavinnen heeft, beurt het eger nu en dan wel, dat men ook eenige quade krygt, die hunne meesters en meelsterren, of met op te droffen, en weg te loopen (dat in vorige tyden ten eersten na Bantam plag te geschieden) of met dronken drinken, met steelen, of by de hoeren, of hare pollen te loopen, geweldig gewoon zyn te plagen. Om het welke hen te verleeren, men de zelve zomtyds wel door de Fiscaals Cassiers wakker geesfelen laat, behalven dat zommige ze ook wel door hun eigen volk in huis laten straffen, dat zoo zeer niet in gebruik is, als wel het andere, dat men buiten eenig gevaar, of verantwoording, voor 12 stuivers kan laten doen.

Wanneer een slave iets gestolen heeft, gebruiken zommige een aardige vond om de diefstal te ontdekken; dog voor af moet men weten, dat gelyk de meeste slaven geen groot verstand hebben, en zeer bygeloovig, zy dierhalven ook gemakkelÿker dan andere, die meer vernutt hebben, te misleiden zyn.

Men haald uit het bosch 1 a 2 ryskens, van dikte als een hazelaar, en ook van de zelve verwe. Men spouwt een van de zelve, of men neemt 'er twee tegen een, en men doet die twee cinden (of anders 't einde van het eene gespouwen rysken, zoo als het aan 't eene einde nog vast is) door iemand aan de eene zyde om de schuldige zyn hals houden, die tusschen het gespletene, of tusschen die twee hazelaren (welke zy Jan Preto, dat is, zwarte Jan, noemen) in komt, en dan komt 'er een aan de andere zyde, die vat de twee gespletene einden van dezen Jan Preto, die om den hals, zoo dat hy 't wel verdragen kan, behoorelyk toenypende, na welk bedryf deze verdagte eenige reizen deze woorden herhaalen moet: Jan Preto, impi dreto, si eo tenho coelpa, enforca per mi, dat is, zwart Jan, sta recht, zoo ik schuld hebbe, hangt my op, of worgd my. Indien hy nu, die dit zegt, schuldig is, zoo zeggen zy, dat die hazelaar van zelf (dat maar voorgeven, en bygeloove, of wel een uitwerking van de vreeze des schuldigen is, en die zyn aderen aan den hals opzwellen doet) allenskens meer en meer zoodanig toewringt, en toenrypt, dat het de verdagte onmogelyk langer konnende verdragen,

en meenende te stikken, het eindelyk be- kennen moet. Op die wyze nemen zy een proeve van alle hunne slaven, en zoo heeft zeker buurman van my 'er een, die anders zeer hardnekkig in 't loochenen was, ontdekt, die zyn goude gespen uit zyn schoenen gestolen had.

Daar is nog een tweede proeve, by welke zy alle de slaven eenige drooge ryft te eeten geven, die hy kaauwen, en inslikken moet. Al, die ze inslikt, is onschuldig, dog den schuldige, die zich zelve, vrezende, dat daar iet in, of een bezweerd middel van ontdekking over uitgesproken is, zeer benaauwt maakt, kan die onmogelyk binnen krygen, en door deal te groote droogheid van zyn tong niet langer kaauwen, waar door hy, alzo hy geen speekzel in zyn mond krygen kan, genoodzaakt werd te klappen.

Hun derde middel is, dat zy aan ieder slave een ikeli, of dun reisken van een vinger lang geven, waar over de meester van den huize eenige woorden preveld, die hy hen wys maakt van zoo veel kracht te zyn, dat zy den dief onseilbaar zullen uitbrengen, alzo daar op ten eersten een stukje, wel een duim-breed langer, aan 't ikeltje van den dief aangroeyen zal. De dief, bekommerd van ontdekt te werden, alzo hy dit door zyn bygeloove voor een vaste waarheid aannemend, breekt behendig zoo een stukje van zyn ikeltje, of reisken, af, om dog niet ontdekt te werden, en werd alleen daar door, by 't weer nazien van alle de ikeltjens, klaar ontdekt, verbaast staande, hoe men juist weten kan, dat hy 'de dief is.

Dus heeft men in Bengale, als iemand van overspel verdagt is, nog een zeldzame proeve om iemands schuld of onschuld, te ontdekken. Men doet siedend water in een ryft-pot, en laat daar een goude ring in zinken. Indien de verdagte die met een onbeschadigde hand en arm van de grond haald, werd zy voor onschuldig gehouden, dog brand zy haar hand, dan is zy, buiten alle tegenspraak, schuldig; en men zegt dat 'er verscheide voorbeelden af zyn, van die zich in zoodanigen voorval niet ter wereld (waarichynelyk zich 'er tegen verzorgende) gebrand hebben.

Gelyk men hier tegen den avond een ongemeen vermaak, en een groote ver-
spanning-
gen 'sa-
vonds by
de lichte
maau.

quikking, by 't zitten en 't wandelen in de lichte Maan, heeft, alzo is het een van de grootste uitpanningen hier, dat mentegen 9, 10, en 11 uren nu en dan by hoog water eenige vaartuigen met allerlei speeltuigen, en voor al van blaas-tuigen en musicyns heeft, die zeer stil door de gragten komen aan scheppen, en een ongemeen fraei muzveq (dat een heerlyke weergalm tegen de huizen geeft, en waar by zig ook wel stemmen voegen) aanregten, werden.

de van een ander vaartuig met jong gezelschap kort'er agter gevolgt. Ik heb wel halve nagten daar na, zonder verzadigd te kunnen werden, leggen luisteren, en heb zoó volmaakte concerten, die van enkele flaven op de hand-viool, viool di gamba, harp, cithar, of guitaire, en wat dies meer, meesterlyk uitgevoerd wierden, daar gehoord, dat zy van geen concert in 't Vaderland verbeterd konden werden.

Men kan zich ook geen vermakelyker stad in de wereld, om te wandelen, verbeelden, alzoó men hier langs de gragten niet alleen allerlei, en veel welriekende bloem-boomen, maar ('t geen men nergens anders zoo vindt) die men het geheel jaar door groen heeft.

En zoo men genegen is zyn vermaak buiten de stad te gaan nemen, kan'er geen schooner wandeling, als langs de weg van Jakatra, en zoo verder tot aan de Chinesche graven, bedagt werden, alzoó die weg zeer breed, en aan wederzyden met zeer pragtige tuinen, waar op heerlyke huizen staan, hezet is; waar onder die van zyn Oud-Edelheid van Outhoorn, van de Heer Douglas, van Mevrouw Volger, van de Heer Zwaardkroon, van de Heer van Zwol, van de Heer Krudop, van de Heer van der Hof, enz., uitsleken; dat men ook van de tuinen van de Heeren van Hoorn, van Riebeck, en van Ryn (dog vry verder van de stad, en wataan een ander oort gelegen) mede wel zeggen mag; behalven dat ook de Chinesche graven zeer heerlyk zyn.

Wil men verder henen zyn vermaak nemen, men kan na Ansjol of na Tandjong Prioc (pas een halve myl van de stad) met een orembaei, of koets, of na de Maronde, en nog verder, gaan.

Nog vry verder uitspanning kan men na Sringling en Depoc (plaatzen van vermaak, de Heer Chastlein wel eer toekomende, en 5 of 6 mylen van Batavia gelegen, of na Tanah Abang 't land van de Heer van Riebeck (dat ook eenige mylen van Batavia legt) of na Noordwyk (een post ontrent 1 myl van Batavia) nemen, op welke laatste plaats men doorgaans Cacab, en andere schoone visch, eten gaat, en daar ieder mansperzoon een goude coebang (of 24 gl.) voor die maalyd verteerd; dog hy mag een Juffrouw medebrengen, die dan niets betaald, en daar mede bygerekend werd, als of zy voldaan had.

Wil men ook de Utrechtze-, Rotterdammer-, Dieft-, of Nieuw-poort uit langs de voorsteden gaan wandelen, men moet bekennen, dat men daar alomme de schoonste en pragtigste tuinen heeft, met uitnemende schoone huizen 'er op getimmerd, en daar by alles, 't geen eengzelschap vermaken en behagen kan.

Her Eiland Onrust, drie mylen van Batavia gelegen, en aldus als onder den

Van 't Eiland Onrust.

rook van deze stad, behoord zoodanig tot de zelve, en tot de gedurige bevelen van de Heer Opperlandvoogd, dat'er geen eene dag voorby gaat, dat daar niet de eene of de andere last na toe moet. Het is kleen in zyn omtrek, en alleen geschikt tot het vertimmeren, of kielhalen der schepen.

Ten dien einde woond'er een Baas op, die in myn tyd Opperkoopman met 120 gulden ter maand was. Ook zyn'er (gelyk te denken is) veel schepstimmerlieden, en zeevarend volk, tot dat werk behoorende. Die Baas leetd daar als een Prins, zynde Hoofd van dat Eiland, onthaltende nu en dan deze en gene Heeren op schoone leer-visch, die'er zeer goed is.

Daar woond ook een Predikant, en Krankbezoeker, om des Zondags den dienst waar te nemen.

Ik heb'er van Batavia af ook een Moollen, en meer andere zware werktuigen, gezien.

De Baas heeft'er ook koebeesten en melk in overvloed; dog het verdere moet van Batavia alle dag gehaald werden.

Den 27 October 1671 besloten haar Edelheden dit te veriterken met een steenen bolwerk, om de aankomende vaartuigen, en zulk quaad volk af te kunnen wyzen. En den 16 January 1699, om daar een Loots, tot berging der grove goederen, te laten opslaan, en de peper-pakhuizen op te ruimen, alzoó de groote Rivier onbruikbaar geworden was.

Van de ziekten, die hier op Batavia de menschen, en voor al de nieuwelingen, die zich in 't sterk etten der vrugten te buiten gaan, gemeenelyk aantasten, zal ik niet spreken, alzoó 't meest de zelve zyn, over welke wy reeds in de stoffe over Amboina breed genoeg gesproken hebben.

De eenige ziekte, die hier sterk doortast, is de Lazery, tot weeting en genezing van welke het Eiland Purmerent geschikt is; dog lieden van middelen, daar door aangedast werdende, onthouden zich in hunne tuinen, buiten de stad.

Dit is een bedroefde en ongeneezelyke ziekte, zynde als een onzienlyke kanker, die de menschen verteerd, en allenskens opeet. Zy zien'er afschuwelyk vol bubbels en puisten uit, en ik heb'er gezien, die, de zelve aan de voorste vinger hebbende, alle dag ier aan die vinger verloren, die als uitdroogde, inkromp, en kleener wierd, zonder dat men'er egter veel aan zien kon.

De gemeene talen, van welke men zig op Batavia bediend, zyn de Portugesche, Maleitze, en Nederduitsche. Men heeft daar ook wel de Javaansche, Chinesche, en alle de andere talen der volkeren, die hier zyn; maar hier is voor hun zelve, dat zy die met hun eigen volk spreken, en verder werd'er geen werk af gemaakt by

Taaler die me hier gebruikt

andere; dog de Portugeefche en de Maleitze taal zyn de twee taalen, waar mede men niet alleen op Batavia, maar zelf dobr ganfch Indiën, tot in Perfiën toe, met allerlei vollteren te recht kan raken. Men had egter beter gedaan met onze taal geheel en al, gelyk de Portugeezen de hune van eerften af aan ingevoerd hebben, alomme waar zy quamen, mede ingebruik te brengen.

Den 8 Juny 1691 is daar van al een begin gemaakt, en by haar Edelheden befloten, dat geen lyf-eigenen hoeden of mutzen zouden mogen dragen, en ook geen vry-brieven (fchoon al vry gegeven zynde) erlangen, voor en al eer zy Nederduits konden fpreken. Ook befloten zy toen

geen huwelyken van Inlandze vrouwen met Nedcrlanders toe te ftaan, dan van die gene, die Nederduits konden fpreken.

Gelyk'er veel goederen van alle geweften op Batavia komen, en weer van daar na alle andere geweften gaan, alzoo werd'er ook veel tol van de inkomende en uitgaande goederen getrokken, gelyk men uit een Lijft, die wy daar af bezetten; dog die ieder een juift niet behoefde te doorfnuffelen, zou kunnen zien.

Nu zullen wy de voornaamfte dienaars der E. Maatfchappy hier, zoo als zy malkander in rang volgen, zoo verre wy die hebben kunnen nalpeuren, en opdelfen, hier byvoegen.

TIENDE HOOFDSTUK.

Lijft der Opperlandvoogden van Indien. Lijft der algemeene Bestienders van den handel van Indien. Lijft der ordinaris Raaden van Indien. Lijft der extraordinaris Raaden van Indien. Gebeimfchryvers der Hooze Regeering. Eerfte Klerken der Secretary van zyn Edelheid. Ontfangers generaal. Eerfte Opperkooplieden des Kasteels. Tweede Opperkooplieden des Kasteels. Sergeants-Majours. Boekhouders generaal. Vifiteurs generaal. Equipagie-meesters. Advocaten Fifcaals. Baillu's. Water-Fifcaals. Land-droffen. Opperhoofden van 't Soldy-comptoir. Sjabbandaars. Konftapel-Majours. Administrateurs van de Medicinale winkel. Baazen van Onruft. Fabryken. De Fifcaals Independent. Presidenten van Justitie. Raaden van Justitie tot Batavia. Notariffen van Batavia. Procureurs van Batavia. Presidenten van Schepenen. Schepenen van Batavia. Presidenten der Weeskamer. Weesmeesteren van Batavia. Presidenten der Heemraaden. Presidenten der Commiffariffen van Huwelykze en Kleene zaken. Presidenten van Chineefche Boedelmeesters. Chineefche Boedelmeesters. Secretariffen van Justitie. Secretariffen van Schepenen. Secretariffen der Weeskamer. Secretariffen der Heemraden. Secretariffen van Huwelykze en Kleene zaken. Secretariffen van Chineefche Boedelmeesters. Grootte Kaffiers. Grootte Winkeliers. Dispensers. Dofloren. Vendu-meesters. Stads-drukkers. Kapiteins in dienst der E. Maatfchappy tot Batavia. Luitenants op Batavia in dienst. Vaandrighs in dienst. Wondbeelers tot de eerfte bedieningen van Indien opgeftegen.

L Y S T

Van de Naamen der H E E R E N

GOUVERNEURS GENERAAL

O F

OPPERLANDVOOGDEN

V A N

NEDERLANDS INDIA.

Pieter Both.	van A ^o . 1610. 19 Dec.	tot A ^o . 1614. 30 July.
Gerrit Reynft.	1613. 30 Juny.	1616. 20 Decemb.
Laurens Reaal.	1616. 19. Juny.	1618. 20 May.
Jan Pieterszoon Koen.	1618. 20 May.	1622. 24 Novemb.
Pieter de Carpentier.	1622. 24 Novemb.	1627. 30 Septemb.
Jan Pieterszoon Koen.	1627. 30. Septemb.	1629. 20 Septemb.
Jacques Speex.	1629. 22 Sept.	1632. 7 Septemb.
Henrik Brouwer.	1632. 7 Sept.	1635. 31 Decemb.
Antoni van Diemen.	1635. 31 Decemb.	1645. 19 April.

Kor-

Kornelis vander Lyn.	van A°. 1645. 19 April. tot A°. 1650. 11 Decemb.
Karel Reinierson.	1650. 11 Decemb. 1653. 18 May.
Joan Maatzuiker.	1653. 18 May. 1678. 4 January.
Ryklof van Goens.	1678. 10 January. 1681. 25 Novemb.
Kornelis Speelman.	1681. 25 Novemb. 1684. 11 January.
Johannes Camphuis.	1684. 11 January. 1691. 24 Septemb.
Willem van Outhoorn.	1691. 24 Septemb. 1704. 15 Augustus.
Johan van Hoorn.	1704. 15 Augustus. 1709. 30 October.
Abraham van Riebeck.	1709. 30 October. 1713. 17 Novemb.
Christoffel van Zwol.	1713. 17 Novemb. 1718. 12 Novemb.
Henrik Zwaardekroon.	1718. 12 Novemb. 1725.
Mattheus de Haan.	1725.

L Y S T

Van de Naamen der HEEREN

DIRECTEURS GENERAAL,

O F

ALGEMEENE BESTIERSERS VAN DEN HANDEL

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A.

Lyft der	Jan Pieterszoon Koen.	van A°. 1613. tot 1618.
Algemeene	Pieter de Carpentier.	1618. 1622.
Bestieters	-----	
van den	Daniel vander Lek, 6 Decemb. 1625. uit-	1626.
handel van	gevaren.	
Indiën.	-----	
	Antoni van Diemen.	1632. 1635.
	Philip Lucaszoon.	1635. 1640.
	Kornelis van der Lyn.	1640. 1645.

	François Caron.	1647. 1650.
	Joan Maatzuiker.	1650. 1653.
	Gerard Hulft.	1654. 1656. 10 April.
	Karel Hartzing.	1656. 1667. 24 September.
	Nicolaus Verburg.	1667. 1675.
	Ryklof van Goens.	1675. 1678.
	Kornelis Speelman.	1678. 1681.
	Balthazar Bort.	1681. 1684.
	Antoni Hurdt.	1684. 1689.
	Willem van Outhoorn.	1689. 1691.
	Johan van Hoorn.	1691. 1704.
	Abraham van Riebeck.	1704. 1709.
	Abraham Douglas.	1709. 1715.
	François Kastelein.	1715. 1722. 15 April overleden.
	Mattheus de Haan.	1722. den 16 dito gekoren. 1725.
	Antoni Huisman.	1725.

L Y S T

Van de Naamen der HEEREN

ORDINARIS RAADEN

V A N

N E D E R L A N D S I N D I A .

Jan Pieterszoon Koen.	van Ao. 1613.	tot 1618.
Steven van der Hagen.	1614.	1620.
Hans de Haze.	1616.	1619.
Fredrik Houtman.	1618.	1620.
Pieter de Carpentier.	1618.	1622.
Andries Souri.	1618.	
Frank vander Meer.	1619.	
Jacob Dedel.	1620.	1622.
Dr. Martinus Sonk.	1620.	
Pieter Dirkszoon.	1620.	
Adolf Thoma:zoon.	1620.	
Daniel van der Lek.	1626.	
Jan van Goreom.	1626.	
Dr. Pieter Vlak.	1626.	1634.
Jacques le Febre.	1626.	1627.
Willem Janszoon.	1626.	
Antoni van Diemen.	1626.	1630. en doe weervan 1632 tot 1632.
Wybrand Schram.	1626.	
Pieter van Duinen.	1626.	1628.
Jeremias de Meeſter.	1628.	
Jacques Speex.	1629.	1629.
Philip Lucaszoon.	1631.	1635.
Arent Gardenys.	1635.	1643.
Artus Gyzels.	1635.	1637.
Antoni Caan.	1639.	1643.
Jan Ortens.	1639.	1641.
Karel Reinierszoon.	1639.	1650.
Kornelis vander Lyn.	1638.	1640.
François Caron.	1642.	1647.
Johan Maatzuiker.	1640.	1650.
Karel Hartzink.	1644.	1656.
Salomon Zweris.	1644.	1645.
Simon van Alfen.	1645.	1646.
Gerard Demmer.	1650.	1652.
Arnold Heuffen.	1648.	1650.
Johan Cuncus.	1650.	1657.
Arnold de Vlaming van Outshoorn.	1650.	1661.
Willem Verbeek, of vander Beek.	1654.	1656.
Idem herfeld.	1661.	1663.
Nicolaas Verburg.	1655.	1667.
Dirk Steur.	1655.	1663.
Adriaan vander Meyden.	1658.	1660.
Laurens Pit.	1660.	1678.
Pieter Antoniszoon Over'twater.	1663.	1678.
Ryklof van Goens.	1661.	1675.
Mattheus van den Brouke.	1663.	1669.
Jacob Huftaart.	1664.	1665.
Kornelis Speelman.	1671.	1678.
Pieter van Hoorn.	1675.	1678.
Konſtantyn Ranft.	1675.	1677.
Johan Bax.	1676.	1678.

	van Ao.	1678.	tot	1681.
Balthazar Bort.				
Willem Volger.		1678.		1678.
Antoni Hurdt.		1678.		1684.
Dirk Bloem.		1679.		1680.
Willem van Outhoorn.		1681.		1689.
Joannes Camphuis.		1681.		1684.
Maarten Pit.		1683.		1690.
Ryklof van Goens de Jonge.		1685.		1686.
Jacob Joriszoon Pits.		1685.		1687.
Laurens Pyl.		1687.		1705.
Johan van Hoorn.		1687.		1691.
Itaac de St. Martin.		1688.		1696.
Dirk de Haas.		1690.		1701.
Abraham van Riebeck.		1691.		1704.
Wouter Valkenier.		1692.		1699.
Joannes Kops.		1697.		1705.
Emanuel Bornezee.		1700.		1705.
Jacob van Dam.		1702.		1704.
Christoffel van Zwol.		1702.		1713.
Herman de Wilde.		1704.		1707.
Abraham Douglas.		1705.		1709.
Pieter de Vos.		1705.		1710.
Adam van Ryn.		1707.		1709.
Kornelis Chastelein.		1709.		1714.
Mattheus de Haan.		1710.		1722.
Hunrik Bekker.		1710.		1716.
Laurens Tolling, <i>zonder stem in Rade tot</i>		1710.		1724.
<i>Ao. 1723.</i>				
Frans Chastelein.		1711.		1715.
Hentik Zwaardekroon.		1716.		1718.
Theodorus de Haze.		1716.		1718.
Mr. Samuel Timmerman.		1716.		1721. <i>overleden in Augustus.</i>
Mr. Jacob Faas.		1716.		1722. 4 <i>Novemb. overleden.</i>
Jan Kornelis d'Ableing.		1720.		1721. <i>in July overleden.</i>
Ferdinant de Groot.		1719.		1720.
Willem Bakker Jacobszoon.		1719.		1720.
Mr. Izaak Augustyn Rumph.		1720.		1722.
Antoni Huisman.		1720.		1725.
Kornelis Hasselaar.		1720.		1724. <i>nog.</i>
Johan Adriaan Crudop.		1720.		1724. <i>nog.</i>
Wybrand Blom.		1724.		
Ewout van Dishoek.		1724.		

L Y S T

Van de Naamen der HEEREN

EXTRAORDINARIS RAADEN

VAN

NEDERLANDS INDIA.

Extraordi- naris Raad- den van India.		van Ao.	1619.	1619.
Adriaan Maartenszoon Blok.			1619.	1626.
Herman van Speult.			1619.	1626.
Willem Janszoon.			1622.	
Willem Witzen.			1622.	1627.
Jacques Specx.			1622.	1628.
Jeremias de Meester.			1630.	1633.
Quiry van Raamburg.			1630.	1635.
Arent Gardenys.			1631.	1641.
Johan van der Butg.			1631.	1633.
Philip Lucaszoon.			1631.	1635.
Aitus Gyzels.			1635.	1640.
Jan van Broekom.			1636.	1639.
Antoni Caan.				

Jan Ottens.	van Ao. 1636.	tot 1639.
Karel Reinierszoon.	1636.	1639.
Antoni van den Heuvel.	1636.	
Kornelis vander Lyn.	1637.	1638.
Henrik Boudewynszoon van Lokhorft.	1637.	1638.
Adam Wefterwold.	1637.	1638.
Johan van Twiift.	1639.	1643.
Justus Schouten.	1640.	1644.
Salomon Zwcris.	1640.	1645.
Simon van Alfen.	1640.	1645.
Joan Maatziiker.	1641.	1644.
François Caron.	1641.	1641.
Gerard Demmer.	1642.	1650.
Pieter Boreel.	1642.	1643.
Kornelis Witzcn.	1642.	1646.
Karel Hartzink.	1642.	1649.
Jeremias van Vliet.	1644.	1646.
Pieter Mesdag.	1645.	
Jochem Roelofszoön Deutecom.	1647.	1649.
Johan Cuneus.	1648.	1650.
Arnold Heuffen.	1647.	1648.
Arnold de Vlaming van Outshoorn.	1649.	1650.
Willem van der Beek.	1651.	1654.
Johan van Teylingen.	1651.	1651.
Kornelis Cæfar.	1651.	1657.
Willem Verftegen.	1652.	1652.
Dirk Steur.	1652.	1655.
Gafpar van den Bogaarde.	1654.	1655.
Pieter Sterthemius.	1655.	1659.
Jan Thyszoön Payard.	1656.	1668.
Laurens Pit.	1657.	1661.
Adriaan vander Meiden.	1657.	1663.
Ryklof van Goens.	1657.	1660.
Matheus van den Brouke.	1660.	1663.
Abraham Weins.	1660.	1661. <i>overleden.</i>
Frederik Coyett.	1660.	1662.
Simon Cos.	1660.	1664.
Jacob Huftaart.	1662.	1665.
Rogier van Heiningen.	1663.	1665. <i>overleden.</i>
Pieter van Hoorn.	1663.	1675.
Jacob Cops.	1663.	1675. <i>afgezet.</i>
Johan van Dam.	1664.	1666.
Antoni Paviljoen.	1665.	1678.
Kornelis Speelman.	1667.	1671.
Konftantyn Ranft.	1668.	1675.
Balthazar Bort.	1670.	1678.
Willem Volger.	1671.	1678.
Ysbrand Godsken.	1672.	1676.
Sybrand Abbema.	1674.	1679.
Antoni Hurdt.	1675.	1678.
Henrik Adriaan van Rheede.	1677.	1677.
Willem van Outhoorn.	1678.	1681.
Joannes Camphuis.	1678.	1681.
Konftantyn Nobel.	1678.	1678.
Jacob Joriszoön Pit.	1678.	1685.
Ryklof van Goens, de Jonge.	1679.	1680.
Jacob Kops (op Macaffar herfteld zynde)	1680.	1684. <i>10 Novemb. overleden.</i>
Laurens Pyl.	1680.	1687.
Frederik Lambertszoön Bent.	1681.	1682.
Johan van Hoorn.	1681.	1687.
Kornelis van Quaalberg.	1682.	1687.
Nicolaas Schagen.	1683.	1696.
Reinier Cafembrood.	1684.	1685.
Isaac de St. Martin.	1685.	1688.
Thomas Slicher.	1685.	1691.

Robbert Padbrugge.	van A ^o .	1686.	tot 1688.
Pieter Paauw.		1687.	1695.
Gerard de Bevere.		1687.	1690.
Joachim Nieuwftad.		1688.	1696.
Dirk de Haas.		1689.	1690.
Johan van Leenen.		1689.	1695.
Abraham van Riebeek.		1690.	1691.
Emanuel Bornezee.		1690.	1600.
Wouter Valkenier.		1690.	1692.
Joannes Kops.		1690.	1697.
Laurens Pit, de Jonge.		1692.	1700.
Simon vander Stel.		1692.	1699.
Thomas van Rhee.		1695.	1701.
Willem Oem van Wyngaarden, Heer van Werkendam.		1693.	1701.
Daniel Heinfius.		1693.	1698.
Wybrand Lycogthon.		1695.	1699.
Gelmer Vosburg.		1696.	1697.
Pieter Deixhocke.		1697.	1701.
Willem Adriaan vander Stel.		1699.	1708.
Jacob van Dam.		1699.	1702.
Gerard de Heere.		1700.	1702.
Christoffel van Zwol.		1700.	1702.
Dirk Comans.		1702.	1706.
Abraham Douglas.		1703.	1705.
Henrik Jan Winkelman.		1703.	1703. overleden.
Herman de Wilde.		1703.	1704.
Pieter de Vos.		1703.	1705.
Adam van Ryn.		1703.	1707.
Bernardus Phoonzen.		1703.	1708.
Adriaan vander Stel.		1703.	1720. overleden.
Henrik Zwaardekroon.		1704.	1716.
Matteus de Haan.		1704.	1710.
Willem de Roo.		1704.	1712. overleden.
Henrik Bekker, vinde dien Heer al zoo ont- trent		1705.	1710.
Kornelis Chaftelein.		1705.	1709.
Kornelis Jan Simons.		1707.	1707.
Pieter Roozelaar.		1707.	1716.
Theodorus de Haze.		1709.	1716. overleden.
Laurens Tolling.		1709.	1710.
Frans Castlein.		1709.	1711.
Joannes van Steeland.		1710.	1712.
Samuel Timmerman.		1710.	1716.
Jacob Faas.		1710.	1716.
Jan Kornelis d'Ableing.		1710.	1720.
Maurits Pasques de Chavones.		1714.	1724. overleden.
Ferdinand de Groot.		1715.	1719.
Willem Six.		1716.	1718.
Willem Bakker.		1716.	1719.
Mr. Izaak Auguftyn Rumph.		1716.	1720.
Antoni Huisman.		1718.	1720.
Kornelis Haffelaar.		1717.	1720.
Hans Frederik Bergman.		1719.	1723. dog repata. dit jaar, en stierf kort'er aan.
Johan Adriaan Crudop.		1720.	1720.
Diderik Durven.			
Wybrand Blom.			1724.
Petrus Vuiſt. komt van Beng.		1720.	
Chriftiaan van Vrybergen of by zyn overlyden	} beide overl.		
Abraham Kranendonk.			
Ewout van Dishoek.		1720.	1725. repata. dit jaar.
Jan Oets.		1720.	overleden den 9 Maart 1723 ont- trent de Straat.

Joannes Sipman. }
 Gerard van Westreenen. } van A°. 1723.
 Mr. Willem van Egten. }
 Pieter Gabri, *komt uit Amboina.* 1723.
 Dirk van Cloon, *op Choromandel.* 1723.
 Joannes Hartenberg. }
 Joan Everhard vander Schuur. } 1724.
 Jacob Willem Dubbeldekop. }

S E C R E T A R I S S E N
 O F
 G E H E I M S C H R Y V E R S
 D E R
 H O O G E R E G E E R I N G
 V A N
 N E D E R L A N D S I N D I A.

Matthys Korneliszoon Vleeshouwer van A°. 1616. tot A°. 1623.
 Matthys Strobanius. 1623. 1624. *in May.*
 Jan van Dorelaar. 1624. *in May.* 1628.
 Antoni van den Heuvel. 1628.
 Pieter Vlak. 1629. 22 *Novemb.*
 Dirk vander Lee. 1629. 23 *Novemb.* 1632.
 Maarten Ysbrands. 1632. *Septemb.*
 Pieter Vlak. 1632. *Septemb.* 1633. *Septemb.*
 ————
 Pieter Mesdag. 1640. 1645.
 Joan Cunæus. 1645. 1648.
 ————
 Zacharias Wagenaar. 1651.
 Andries Frisius. 1641. 1653.
 Adriaan Willeboorts. 1653. 1655.
 Gabriel Happart. 1656. 1657. *April.*
 Andries Frisius. 1657. *April.* 1660.
 Pieter Marville. 1661. 1665.
 Johan van Riebeck. 1666. 1677.
 Joannes Camphuis. 1677. 1678.
 Johan van Hoorne. 1678. 1682.
 Jacob van Dam. 1682. 1684.
 Abraham van Riebeck. 1684. 1691. *Septemb.*
 Paulus de Roo. 1691. 1695.
 Christoffel van Zwol. 1695. 1700. 8 *Juny.*
 Mattheus de Haan. 1700. 8 *Juny.* 1701. 21 *May.*
 Willem de Roo. 1701. 21 *May.* 1703.
 Henrik Zwaardkroon. 1703. 1704. 4 *Augustus.*
 Izaak Garfin. 1704. 4 *Augustus.* 1708. 8 *February.*
 Ferdinand de Groot. 1708. *February.* 1712. 27 *February.*
 Johan vander Niepoort. 1712. 2 *May.* 1715. *in 't begin.*
 Johan Adriaan Crudop. 1715. 25 *Juny.* 1720.
 Jacob Willem Dubbeldekop. 1720. 1722.
 Jan Paul Schagen. 1722. 1723. 29 *Juny.*
 Joan Frederik Gobius. 1723. 29 *Juny.* 1723. 22 *July.*
 Frederik Lokman, *Provisioneer.* 1724.

BESCHRYVINGE VAN
L Y S T
Van de Naamen der
E E R S T E K L E R K E N
T E R
G E H E I M E S C H R Y F - K A M E R
V A N D E N
O P P E R L A N D V O O G D ;

Welke (schoon maar Kooplieden zynde) hier volgen laat, om dat zy tot deze kamer mede behooren.

Eerste Klerken ter Ge- heime schryfka- mer van zyn Edel- heid.	Pieter Marville.	van A°. tot 1655.	
	Kornelis Hoofd.	1665.	1667.
	Johannes Camphuis.	1667.	1671.
	—		
	Johan van Hoorn.	1677.	1678.
	Pieter van Hoorn.	1678.	1682.
	Frederik ab Artzat.	1682.	
	N. Kuilenburg.		
	Jacob Akkertloot.	1688.	1690.
	Christoffel van Zwol.	1690.	1695.
	Joannes Ulrichs.	1696.	1700.
	Joannes Koekebakker.	1700.	1701.
	Isaak Garfin.	1701.	1704.
	Kornelis Bezuyen.	1704.	1706.
	Johan vander Nipoort.	1706.	1713.
Abraham de la Bordette.	1713.	1722.	
Frederik Lokman.	1722.	1724.	

L Y S T
Van de Naamen der H E E R E N
O N T F A N G E R S G E N E R A A L
V A N
N E D E R L A N D S I N D I A .

Ontfangers Generaal.	Timon Michielszoon.	van A°. 1620. tot 1624.	
	Adriaan vander Eyk.	1624.	1629.
	Kornelis van Maseik.	1629.	
	—		
	Sebald Wonderaar.	1636.	1653.
	Henrik van Gent.	1653.	1659.
	Wynand Rutgers.	1657.	1658.
	Henrik van Gent.	1658.	1659.
	Johan Kroon.	1659.	1664.
	Pieter van Hoorn. <i>Extraordinaris Raad.</i>	1664.	1668.
	Johan Weezenhagen.	1668.	1672.
	Willem van Outhoorn. <i>Ordinaris Raad.</i>	1672.	1681.
	Jan Lambertszoon Bcnt. <i>Extraordinaris Raad.</i>	1681.	1683.
	Jan Parvé	1683.	1690.
	Gerard van de Voorde als Licentmeester, <i>Provisioneel.</i>	1690.	1691.

Simon van den Berg.	van A ^o .	1691.	tot	1709.
Jacob Pelgrom.		1709.		1713. <i>January.</i>
Ferdinand de Groot.		1713.		1717.
Gaspar van Mansdale.		1715.		1722.
Adriaan van Biesum.		1722.		1724. <i>nog.</i>

L Y S T

V A N D E E E R S T E

OPPERKOOPLIEDEN DES KASTEELS,

Zoo verre die ons bekend zyn.

Aarnout Kroot	van A ^o .		tot	1622.
Matheus Leenderdsoon.		1640.		1645.
N. de Wit.		1645.		1648.
Willem vander Beek.		1648.		1650.
— — —				
Rogier van Heiningen.		1663.		1663.
Pieter Knol.		1663.		1672.
Gerard Vreeland.		1672.		1679.
Johan Parvé.		1680.		1683.
Matheus van Lugtenburg.		1683.		1684.
Emanuel Bornezee.		1684.		1690.
Izaak van Thye.		1690.		1695.
Nicolaas Alebos.		1695.		1696.
Gerard de Heere.		1696.		1696.
Jacob van Almonde.		1696.		
Matheus de Haan.				1700.
Bernardus Phoonzen.		1700.		1700.
Adam van Ryn.		1700.		1703.
Ludolf van Koultter.		1703.		1705.
Louis Gerrelag.		1705.		1707.
Gerard van Tol.		1707.		1710.
Ferdinant de Groot.		1710.		1710.
Gaspar van Mansdale.		1710.		1713.
Antoni Valkenier.		1713.		1713.
Joannes Mullerius.		1713.		1714.
Joannes Pieterzon.		1714.		1715.
Hermannus van Sugtelen.		1715.		1717.
Johan Everart vander Schuur.		1717.		1722. <i>Wierd vryman.</i>
Adriaan Oostwald.		1722.		1724. <i>nog.</i>

L Y S T

V A N D E T W E E D E

OPPERKOOPLIEDEN DES KASTEELS.

Frederik Coyet.	van A ^o .	1644.	tot	1647.
Rogier van Heiningen.		1656.		1663.
Wybrand Dubbeldkop.				
Willem Maatfuiker.		1663.		1672.
Pieter Knol.		1672.		1672.
Gerard Vreeland.		1672.		1672.
Konstantyn Nobel.		1672.		1678.
Johan Parvé.		1681.		1682.
Matheus van Lugtenburg.		1682.		1683.
Emanuel Bornezee.		1683.		1684.
Pieter Vorwer.		1684.		1688.

Nicolaas Alebos.	van A ^o . 1694.	tot 1695.
Gerard de Heere.	1695.	1696.
Bernardus Phoonfen.	1699.	1700.
Matheus de Haan.	1700.	1700.
Adam van Ryn.	1700.	1700.
Ludolf van Koulfster.	1700.	1703.
Louis' Gerrelag.	1703.	1705.
François Dubbels.	1705.	1707.
Gerard van Tol.	1707.	1707.
Ferdinant de Groot.	1707.	1710.
Gaspar Mansdale.	1710.	1710.
Joan Herman Brandauw.	1710.	1712.
Antoni Valkenier.	1712.	1713.
Joannes Mullerius.	1713.	1713.
Joannes Pieterzon.	1713.	1714.
Hermannus van Sugtelen.	1714.	1715.
Joan Everart vander Schuur.	1715.	1717.
Pieter Houttuin.	1717.	1722. <i>Na 't Vaderland.</i>
Abraham Patras.	1722.	1724. <i>nog, dog gaat na Bengale.</i>

L Y S T

DER HEEREN

SERGEANTEN MAJOOR'S.

Sergeants	Willem Verbeck.	van A ^o . 1620.	tot
Majoor's.	Adriaan Antoniszoon.	1632.	1636.
	Pierre de Champs.	1637.	1638.
	Maarten Schouten.	1638.	1639.
	Joan Lamoot.	1640.	1642.
	Willem Verbeck.	1640.	1651.
	Willem Verbeck.	1654.	1656.
	Johan van Dam.	1656.	1661.
	Willem Verbeck.	1661.	1663. 29 <i>July.</i>
	Timon Sloom.	1663.	1669.
	Christiaan Poleman.	1669.	1679. 31 <i>July.</i>
	Isaak de St. Martin.	1679.	1683. <i>Maart.</i>
	Jan Franszen.	1683.	1684.
	François Tak.	1684.	1685.
	Isaak de St. Martin.	1685.	1696.
	Adolf Winkeler.	1696.	1703.
	Meynart de Roy.	1703.	1707. 29 <i>Maart.</i>
	Barent Ketel.	1708.	1709.
	Hans Frederik Berchman.	1709.	1723. <i>dat repata.</i>
	Ernst Melchior Paiffen.	1718.	1719. <i>overleden.</i>
	George van Spree.	1719.	1720. <i>zie verder niets van hem</i>
	Herman van Baajen, <i>nu tweede Sergeant</i>	1723.	1724. <i>nog.</i>
	<i>Majoör, en by vertrek van de Heer Berg-</i>		
	<i>man, dito in zyn plaats.</i>		
	Pieter Gysbert Noot, <i>Directeur over de</i>	1719.	1724. <i>nog.</i>
	<i>Fortificatien en Approches van Indiën,</i>		
	<i>Ingenieur.</i>		

L Y S T

DER HEEREN

BOEKHOUDERS GENERAAL.

Jan Pieterszoon Koen.	<i>van</i> A°. 1613. tot 1613.	
Antoni van Diemen.	1626.	
Kornelis vander Lyn.	1632.	1638.
Dirk Steur.	1645.	1651.
Kornelis Speelman.	1657.	1661.
Paulus Davidzoon de Vicq.	1662.	1670.
Kornelis Francx.	1671.	1672.
Kornelis Portier.	1672.	1673. 29 <i>Augustus.</i>
Dirk Tymonszoon de Jong.	1674.	1676.
Jacques Bucquoy.	1676.	1680.
Gysbert van Everdingen.	1680.	1682.
Daniel Braams.	1683.	1686.
Adriaan Niculand.	1686.	1691. 8 <i>May.</i>
Paulus de Roo.	1691.	1691.
Dirk Comans.	1692.	1698.
Adam van Ryn.	1698.	1700.
Abraham Douglas.	1700.	1701.
Kornelis de Heide.	1701.	1707.
Kornelis Bezuijen.	1707.	1708.
Daniel Bernard.	1708.	1710.
Andries Meefters.	1710.	1712. 11. <i>July.</i>
Jan Everhard vander Schuur.	1712.	1715. <i>July.</i>
Pieter Colyn.	1715.	1719. <i>July.</i>
Rogier Thomas van Heiningen.	1719.	1724. <i>noog.</i>

L Y S T

DER HEEREN

VISITATEURS GENERAAL.

Goezens.	<i>van</i> A°. 1640. tot	
Paulus Davidszoon de Vicq.	1666.	1670.
Robbert de Vicq. Witwout.	1674.	
Maarten Pit.	1677.	1680.
Iaac Solimans.	1682.	1684.
Jeremias Cocfaart.	1684.	1689.
Govaart van Hoorn.	1689.	1696.
Bernhardus Phoonzen.	1696.	1699.
Thomas van Zon.	1699.	1699.
Kornelis Beernink.	1700. 31 <i>Maart.</i>	1700. <i>July.</i>
Willem de Roo.	1700.	1701. 21 <i>May.</i>
IV. Deel.	Bbb	Lc

Lodewyk Wys.	van A ^o . 1701.	tot A ^o . 1702.	
Jacob Claarbout.	1702.		1703.
Johan Jacob Erbeveld.	1704.		1704.
Joannes Grootenhuis.	1704.		1707.
Willem Six.	1707.		1709.
Joannes Pieterfon.	1710.	10 Maart.	1713. 18 Augustus.
Joannes V. (Eher)	1713.	10 October.	1715.
Aarnout Valk.	1715.		
Antoni Heinfius.	1717.		1720.
Abraham Patras.	1720.		1722.
Daniel Verhoeven.	1722.		1724. nog.

L Y S T

D E R H E E R E N

E Q U I P A G I E - M E E S T E R S .

Equipage Meesters.	Nicolaas Pieterszoon.	van A ^o . 1630.	tot	
	N. Schoutens.	1632.		
	Matthys Quaft.	1640.		
	Gerard van Harn.	1642.	1645.	
	Jacob Vermeulen.	1645.	1645.	
	Matthys Crap.		1656.	
	Simon den Danfer.	1666.		
	Jan de Graaf.	1667.	1674.	April.
	Jacob de Geus.	1674.	1680.	
	Herman Lodewykszoon.	1680.	1688.	September.
	Simon van den Berg.	1688.	1691.	
	Jan Constantyn vander Mart.	1692.	1692.	
	Nicolaas Bichon.	1692.	1697.	
	Maurits Jacobszoon Eyk.	1697.	1699.	
	Otho van Thiel.	1699.	1700.	
	Jan de Wit.	1700.	1700.	
	Pieter Ryk.	1701.	1712.	July.
	Meynard de Boer.	1704.	1705.	
	Jacob Broech.	1705.	1710.	April.
	Wessiel van Neercassiel.	1712.	1718.	November.
	Michiel Westpalm.	1718.	1724.	nog.

D E R H E E R E N

A D V O C A T E N F I S C A A L S .

Advocaten Fiscaals.	Willem Wyntges.	van A ^o . 1627.	tot	
	Ysbrand van Swaanswyk.	1629.		23 July.
	Abraham Welsing.	1632.		
	Antoni van den Heuvel.	1632.	1636.	
	Abraham Welsing.	1634.	1638.	
	Gerard Demmer.	1639.	1641.	
	Simon van Allen.	1643.	1645.	
	Gerard Herberts.	1646.	1649.	
	Joan Cunæus.	1650.		
	Herman Klenk van Odeffe.		1661.	
	Louis Philibert Vernatti.	1661.	1662.	
	Kornelis Snock.	1662.	1674.	May.

Mr. Pieter Paauw.	van Ao. 1674. tot 1677. 2 Augustus.	
Mr. Gualter Zeeman.	1677. 1688.	
Mr. Gerard de Bevere.	1688. 1690. May.	
Mr. Herman Klenk van Odeffe.	1690. 1694.	
Pieter Ketting.	1694. 1695.	
Willem van Wyngaarden.	1695. 1697.	
Mr. Gysbert Buis.	1697. 1698.	
Abraham Quevellerius.	1698. 1700.	
Mr. Christiaan Pit.	1700. 1702.	
Abraham Quevellerius.	1702. 1702.	
Mr. Kornelis Berendregt.	1702. 1708.	
Mr. Arnoldus Bitter.	1708. 1715.	
Mr. Abraham Alewyn.	1715. 1717.	
Mr. Pieter Vuisf.	1717. 1720.	
Mr. Abraham Alewyn.	1720. 1721. overleden.	
Mr. Jan van Stryen.	1721. 1722. na 't Vaderland.	
Mr. Everhard Krayvanger.	1722. 1724. nog.	

L Y S T

D E R H E E R E N

B. A. T. I. O. L. O. G. I. U. S.

Jan Styns.	van Ao. 1620. 29 Maart tot	17 July.
Henrik Bruiftens.	1620. 1 July.	1621. 5 September.
Job Christiaanszoon Gryp.	1621. 5 Septemb.	1622. 4 February.
Antoni Caan.	1622. 4 February.	1624.
Maarten Janszoon Visscher, Alias Vogel.	1624.	1626.
Antoni Caan.	1626.	1629.
Adriaan Martenszoon Blok.	1629.	
Ysbrand van Swaanswyk.	1629. 23 July.	1631.
Jacobus Bontius.	1621.	1632.
Simon Bolentyn.	1632.	
Nicolaas van Kleef.	1632.	1638. 24 October.
Joan Maatzuiker.	1638. 24 October.	1640. 17 January.
Simon van Alfén.	1640. 11 January.	1643. 23 Novemb.
Ambrosius vander Keer.	1643. 23 Novemb.	1647. 31 Decemb.
Johan Gunæus.	1647. 31 Decemb.	1650. 27 October.
Ambrosius vander Keer.	1650. 27 October.	1651. 25 April.
Pieter Hakkius.	1651. 25 April.	1656. 28 Novemb.
Ambrosius vander Keer.	1656. 28 Novemb.	1664. 31 Maart.
Jacob Cafembrood.	1664. 31 Maart.	1686.
Henrik de Bolla; door de Heeren Raaden in weerwil van zyn Edelheid Camp-huis gekoren; dog waargenomen door Vincent van Mook.	1686.	1686. Novemb.
David Dispoityn.	1688.	1697.
Kornelis van Outhoorn.	1697.	1701. 23 October.
Lambert Dudde.	1701.	1706.
Joannes Ens.	1706. 6 October.	1708.
Everd Everwyn van Niel.	1708.	1709. 9 July.
Gerard Hemfing.	1709.	1719.
Henrik Kras.	1719.	1720.
Willem Maurits Cruse.	1720.	1724. nog.

BESCHRYVINGE VAN
 L Y S T
 DER HEEREN
 WATER-FISCAALS.

De Advocaten Fiscaals waren ook

Water-Fiscaals.	Water-Fiscaals.	van Ao.	tot Ao.
Mr. Pieter Pauw.	1667.	1627.	1667.
Wouter Valkmier.	1687.	28 October.	1688. 21 Augustus.
Mr. Joachim Nieuwstad.	1688.	21 Augustus.	1696. 26 Maart.
Nicolaas Alebos.	1696.	30 April.	1699. 6 Novemb.
Abraham Quevellcrius.	1699.	6 Novemb.	1707.
Mr. Kornelis Beerendregt.	1708.		1724. nog.

L Y S T
 DER HEEREN

LANDDROSTEN.

Land-Drosten.		van Ao.	tot Ao.
Pieter Kemp.	1653.	1651.	1653.
Ambrosius vander Keer.	1656.		1656.
Jean Ferment.	1669.		1669.
Vincent van Mook.	1678.		1678.
Laurens Pit, <i>van de Oost.</i>	1678.		1664.
Vincent van Mook, <i>van de West.</i>	1678.		1685.
Vincent van Mook, <i>alleen.</i>	1685.		1685. Novemb.
Henrik de Bolla.	1688.		1688. Septemb.
Michiel Ram.	1701.		1701.
Govert Knol.	1707.		1707.
Christiaan Ludewich Holleyzen.	1709.		1709.
Henrik vander Horst.	1710.		1710. 7 February.
Philip Gyger.	1715.		1715. en 1723 als Oud- Land-drost nog in't leven. 1724
Nicolaas van Haafden.	1722.	16 October.	1722. in October weer open gesteld.
Godfried Bogaart.	1722.	10 Novemb.	1724. nog.

L Y S T
 DER
 OPPERHOOFDEN
 VAN HET
 SOLDY-COMPTOIR.

Opperhoofden van 't Soldy-Comptoir.		van Ao.	tot
Henrik Schenberg.	1672.	1672.	1678.
Simon Keerdekoe.	1678.		1683.
Emanuel Bornezec.	1683.		1685.
Kornelis vander Duin.	1685.		1689.
Joannes Cops.	1689.		1694.
Henrik Dykman.	1694.		1697.
Michiel Baalde.	1697.		1701.
Joannes Eduartzoon.	1701.		1701.
Willem de Roo.	1701.		1701.

François le Blancq.	van Ao. 1701.	tot 1706.	
Gaspar van Mansdale.	1706.	1708.	
Henrik Haak.	1708.	1715.	
Salomon Storm.	1715.	1721.	
Adriaan Oostwald.	1721.	1722.	
Stephanus verfluis.	1722.	1724.	nog. En toen als Land- woogd na Amboina.
Kornelis 't Lam.	1724.		

Bchalven hun gemeen inkomen, te voren al aangehaald, genieten zy als *Curatores ad Lites*, of als *Redders der Boedels van ongeburwde dienaars*, volgens besluit van haar Edelheden van den 5 September 1648 in 't gemeen 2½ per cto, en van gereede penningen 1 per cto.

L I S T
D E R
S J A H B A N D A R S.

Dirk Jemming.	van Ao. 1621.	tot	
Wybrand Dubbelckop.	1673.	1676.	
Okker Okkerszoon, was den 25 February 1679 eerst geworden Sjabbandar a 90 gl. dog was Ao. 1667 al Licentmeester.	1676.	1682.	
Gerard van de Voorde.	1682.	1701.	
Henrik Vuiſt.	1701.	1707.	
Jacob Heinmans.	1705.	1709.	
Kornelis Hasselaar.	1709.	1717.	
Jacob Torant.	1717.	1719.	
Arnoldus Abeleven.	1719.	1723.	nog.

Dit ampt, en dat van Licentmeester, is ieder byzonder bedient tot den 20 November 1671, wanner zy wecr by een gevoegt zyn.

L I S T
D E R
C O N S T A P E L S - M A J O O R.

Klaas Janszoon.	van Ao. 1670.	tot	
Ameling Wydeman.	1684.		
Dirk Thomaszoon.	1695.		
Maurits Jacobszoon Eyk.	1695.	1697.	
Otto van Thiel.	1697.	1700.	
Jan Cowyn.	1700.	1703.	
Christoffel Wels.	1703.	1705.	
Willem Beyts.	1706.	1723.	nog.

L I S T
D E R
A D M I N I S T R A T E U R S,
O F
O P P E R - B E H A N D E L A A R S
V A N D E N
M E D I C I N A L E N W I N K E L.

Frederik Christiaanszoon.	van Ao. 1622.	tot	
Willem Nanningszoon.	1624.		
Andries Duræus.	1628.	1646.	
Henrik ter Horſt.	1646.	1669.	

B E S C H R Y V I N G E V A N

Andreas Cleyer.	van A ^o .	tot 1682.
Adriaan Strykersberg.	1682.	1702.
Gerard Brouwer.	1702.	1709.
Laurens de Vogel.	1709.	1714.
Lambertus Lamberti.	1714.	1720.
Jan Pinket.	1720.	1720.
Joannes de Hartog.	1720.	1723. <i>nog.</i>

L Y S T

D E R

B A A Z E N op 't Eiland O N R U S T.

Baazen van	Albert René.	van A ^o .	1681.	tot	1705.
Onrust.	Jeroen Barentszoon van Moerbeek,	was			
	't lang.				
	Nicolaas van Noord.		1705.		1713.
	Pieter Nieuwkerk.		1713.		1714.
	Pieter Victor.		1714.		1717.
	Kornelis vander Walk.		1717.		1722.
	Kornelis van Sorgen.		1722.		1724. <i>nog.</i>

L Y S T

D E R

F A B R Y K E N.

Fabryken.	Gomarus van Staen.	van A ^o .	1621.	tot	1628.
	Jochem Roelofszoen Deutecom.		1628.		
	— Starkenburg.				
	— Van Leeuwen.		1672.		1680. 18 Septemb. overleden.
	Adriaan de Man.		1680.		1688. <i>dito.</i>
	Ewout Verhagen.		1688.		1694. <i>dito.</i>
	Marcus de Bajonville.		1694.		
	Willem Joris van de Velde, <i>al voor</i>		1705.		1716.
	Willem van Rossum.		1716.		1719.
	Jan Hermanszoon vander Burg.		1719.		1722.
	Dirk Klaszoon Duindam.		1722.		1723. <i>nog.</i>

L Y S T

Der onafhankelyke, of independente FISCAALS, welke wy hier by een byzondere Lyst, schoon ieder by zyn Comptoir zal gemeld werden, opgeven, om dat men die hier alle by malkanderen heeft.

Voor de Kust van CHOROMANDEL.

Fiscaals in-
dependent. Mr. George Ezzert Ploos van Amstel, gewezen Burgermeester tot Amisfoort, voer van Amsterdam uit den 13 May 1688 met Castricum, en quam den 8 February 1689 op Batavia. Deze was de eerste, die zoo uitgezonden is.

A^o. 1708.

Robbert Weir, overleden A^o. 1711.

Voor S U R A T T E.

A^o. 1689.

Pieter van Helsdingen, van Amsterdam, met Alkmaar den 27 July 1688 zoo uitgeva-
ren zynde, quam den 20 May 1689 op Batavia.

Johan

A^o. 1698.

Johan Diodati, A^o. 1697 den 13 May zoo van Zeeland met Oosterstein vertrokken zynde, quam den 19 January 1698 op Batavia, en stierf in Suratte A^o. 1711. Hy was Buitengemeen Raad van India gemaakt; dog al overleden, cer de tyding daar quam.

A^o. 1712.

Gideon Bodaan, tot A^o. 1714 dat Japans Opperhoofd wierd.

Voor de K A A P der G O E D E H O P E.

A^o. 1690.

Mr. Kornelis Jan Simons, den 20 May 1690 van Amsterdam met de Maas uitgevaren, quam 'er den 12 October in dat zelve jaar, en bleef 'er tot A^o. 1694 den 7 December, wannecr na Batavia vertrok; gelyk zyn Ed: A^o. 1695 dus weer op Nagapatnam geplaatst, van waar zyn Ed. A^o. 1700 tot Batavia Vicepreses van Justitie geworden, en tot A^o. 1703 gebleven is.

A^o. 1694.

Joan Dominus, van Enkhuizen, met Oosthuizen den 17 May uitgevaren, stierf op de reis.

A^o. 1696.

Joan Blefius, tot A^o. 1710 of 1711, dat daar stierf.

A^o. 1713.

Kornelis van Beaumont, A^o. 1712 van Onderkoopman en Dispensier op Columbo dit gemaakt, quam A^o. 1713 aan de Kaap, en was dit nog A^o. 1724.

Voor M A L A K K A.

A^o. 1691.

Arnoldus Hackius, den 4 January 1690 van Amsterdam met de Goede Hope uitgekomen, verscheen hier A^o. 1691.

A^o. 1695.

Arnold van Alzem, den 15 September 1694 van Amsterdam met 's Heer Jansland uitgevaren, en den 31 July A^o. 1695 op Batavia gekomen zynde, vlugtte A^o. 1703 of 1704 met een Engelsman van Batavia.

A^o. 1707. of 1708.

Abraham van Kervel, tot A^o. 1711 dat hy de dertienmaal door de Heer Moltman opgezonden is, en vertrok A^o. 1712 buiten eenige magt, of gezag; dog in zyn fatsoen, opontboden na 't Vaderland.

Voor B E N G A L E.

A^o. 1692.

Dirk van Bleiswyk, van Delf, met Hoogergeest den 17 May 1691 uitgevaren, quam 'er den 19 January 1692, en vertrok weer na 't Vaderland A^o.

Kornelis Bogaart van Belois, van A^o. . . . tot A^o. . . .

A^o. 1700. of 1701.

Jan van den Hengel, A^o. 1702 opontboden nevens meer andere.

Jan vander Straten van A^o. . . . tot A^o. 1709 dat daar stierf.

A^o. 1710.

Josef Lothen, tot A^o. 1720 na 't Vaderland als Zeevoogd vertrok.

Voor C E Y L O N.

A^o. 1702.

Pieter Maccare, van Zeeland, met Oostenstein A^o. 1702 den 15 January uitgevaren, en den 9 September 'er aangeland, is A^o. 1712 of 1713 daar overleden.

BESCHRYVINGE VAN
L Y S T
DER HEEREN
PRESIDENTEN VAN JUSTITIE,
O F
V O O R Z I T T E R S
V A N D E N
R A A D D E S G E R I C H T S.

Presidenten Pieter Vlak.
van Justitie.

van A°. 1629. tot 1634.

Johan Maatzuiker.	1640.	
Justus Schouten.	1643.	1644 25 Juny.
Paulus Krook.	1644.	1644.

Pieter Antoniszoon Over'twater.		1678.
Balthazar Bort.	1679.	1682.
Mr. Willem van Outhoorn.	1682.	1689.
Mr. Wouter Valkenier.	1690.	1699.
Mr. Joan Cops.	1699.	1701.
Mr Jacob van Dam.	1701.	1704. 9 Maart.
Adam van Ryn.	1704.	1709.
Mr. Laurens Tolling.	1709.	1724. nog.

*En kreeg A°. 1723 een besluitende stem
in Rade van India.*

Mr. Diderik Durven.

1724.

L Y S T
V A N D E H E E R E N
R A A D E N D E S G E R I C H T S,

voor zoo verre my de zelve nu en dan voorgekomen zyn

Raaden
van Justitie
tot Batavia.

A°. 1641.
Mr. Gerard Herberts.

A°. 1665.

Jacob van Dam.
Abraham Ardes.

A°. 1644.
Willem vander Beek. } Deze komen voort in het
Mr. Gerard Herberts. } proces van de Heer Schouten.
vertrok na 't Vaderland in 't begin van
A°. 1649 als Advocaat Fiscaal, zynde
Lid geweest tot 1646.
Frederik Coyett, was dit eenige maanden.

A°. 1668. 7 October.
Mr. Arnold van Overbeek, den 12 April
uitgevaren, en den 7 October op Bata-
via gekomen, vertrok zoo na 't Vader-
land A°. 1672.
Jacob Franszoon Hinloopen.

A°. 1659.
Mr. Willem van Outhoorn, komt al voor
in December, die dit bleef tot A°. 1672,
dat Ontfanger Generaal wierd.

A°. 1669.
Daniel Wichelhuys.

A°. 1661.
Jacob Caau.

A°. 1671.
Jan Franszoon Hinloopen, overleden den
9 February.

A°. 1662.
Willem van Outhoorn, in dit jaar het weer
geworden.

A°. 1672.
N. Vermaire, dit eenigen tyd geweest heb-
bende, vertrok in dit jaar den 3 Sep-
tember na Surat als tweede aldaar.

Mr. Joan

Ao. 1674.

Mr. Joan Bitter, zoo uitgekomen, en Ao. 1675 op Batavia, dog vertrok na het Vaderland wegens zyn vrouw, Juffrouw Knol, na haar vorigen man genaamd, die over ten Knol, als een Wapen van haar vorigen man, op haar koets gefchilderd (dat deze Heer met reden 'er at, en 't zyne daar op wilde hebben) een zeer zwaar gefchil en pleidoy kreeg; dog die knol brak haar zeer bitter, by hare togt naderhand na 't Vaderland, op. Die Heer quam den 9 May 1683 weder zoo uit; dog hoe lang hy hier bleef is my onbekend. Naderhand heeft hy tot Wyk te Duurftede gewoont, daar ik geloove, dat zyn E. overleden is. Zyn zoon de Heer Arnold Bitter, voor Onderkoopman lang daar na uitgekomen, werd inede eenigen tyd als Raad des Gerichts gebruikt; dog dit in 't Vaderland afgekeurt zynde, vertrok zyn E. als Opperkoopman en tweede Ao. 1704 of 1705 na Coetsjen, en wierd niet lang 'er na Ao. 1708 Advocaat Fiscaal.

Ao. 1675.

Jan van der Merfche, die zoo Ao. 1679 overleden is.

Ao. 1677.

Mr. Volger van Goens; was den 2 January 1700 op Batavia.

Mr. Gaalter Zeeman. En bleef dit, tot dat hy nog in dit jaar Advocaat Fiscaal wierd.

Mr. Abraham van Riebeck, wierd het in October.

Ao. 1682.

Mr. Daniel Heinfius, bleef het tot Ao. 1684, dat na 't Vaderland vertrok; dog hy quam als buitengemeen Raad van India, en Ondervoorzitter van den Raad des Gerichts Ao. 1692 weder uit, verscheen Ao. 1693 op Batavia, en vertrok Ao. 1699 als Zeevoogd weer na 't Vaderland.

Ao. 1683.

Mr. Nicolaas Schagen, die als buitengemeen Raad van India, en als Ondervoorzitter van dezen Raad uitquam, en bleef dit tot 't midden van Ao. 1684, dat zyn Ed. als Landvoogd na Malakka vertrok. Mr. Johan de Bitter quam nu ten tweedemaal uit, en bleef Lid tot Ao. dat na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1584. 11 January.

Daniel van den Bolk.

Ontrent dezen tyd, en vervolgens hebbe ik verscheide van de Heeren Opperhoofden van Japan gekent, die als zy uit Japan op Batavia quamen, in dien tyd, dat zy stil stonden, tot zy weer derwaarts IV. Deel.

vertrokken, als Leden in dezen Raad gebruikt wierden; hoedanig ik gekent hebbe de Heeren:

Konstantyn Ranft Ao. 1685, 1686.

Henrik van Buitenheim Ao. 1688 enz.

Kornelis van Outhoorn Ao. 1690. 1694.

Ao. 1685.

Mr. Wouter Valkenier, tot Ao. 1690, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Jacob Snickers; en was dit nog Ao. 1688.

Izaak Hohepicd: ik hebbe deze Heeren, alle drie zeer wel gekent, en zy zyn het al voor dit jaar geweest. Deze Heer stierf in deze bediening den 3 Augustus 1702.

Ao. 1686.

Mr. Jacob van Dam, Ondervoorzitter van dezen Raad naderhand, tot Ao. 1699, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Ao. 1688.

Izaak Bullestraaten.

Willem ten Rhyne, Arts; die Ao. 1700 overleden is.

Herman Klerk van Odeffe, die 't mogelijk al lang geweest was, en bleef het tot Ao. 1690, dat Advocaat Fiscaal wierd.

Mr. Joachim Nieuwstad was daar voor den January 1686 met de Ridderfchap, uitgekomen, quam den 26 July Ao. 1687 op Batavia, en bleef het tot dit jaar in 't welk hy Water-Fiscaal wierd.

Ao. 1689.

Mr. Joan Duivelaar, den 22 Maart 1700 met het fchip 't Land van Schouwen, voor Zeeland uitgevaren, en den 5 October Ao. 1689 op Batavia aangeland, en daar eenige jaren 'er na overleden.

Mr. Theodorus Zas, den 11 Juny 1689 met Zwaandyk voor Zeeland, zoo uitgevaren, en den 28 January 1690 op Batavia gekomen. Hy vertrok weer na 't Vaderland Ao. 1705, en stierf den 15 May 1718 tot Leiden.

Ao. 1694.

Mr. Kornelis Jan Simons.

Mr. Kornelis Bogaard van Belois, met Sion van Delft zoo den 28 April uitgevaren, en den 6 November 1684 op Batavia gekomen, wierd niet lang daar na onafhankelyk Fiscaal in Bengale.

Mr. Elbert Buis, den 17 May met Nederland van Amsterdam zoo uitgevaren, en den 12 December 1694 op Batavia aangeland zynde, vertrok weer Ao. 1699.

N. vander Heiden, is in dit jaar, na dit ampt al eenige jaren bekleed te hebben, op Batavia overleden.

Mr. Kornelis van den Branden: deze vond ik hier in dit jaar, zonder dat ik wete hoe

Ccc

hoe

hoe lang zyn E. deze bediening waargenomen had; dog hy heeft niet lang 'er na geleest, en zyn weduwe was in January 1697 al met de Heer Kornelis van der Duin hertrouwt.

Ao. 1697.

Mr. Ryklof Michael van Goens, den 10 Juny van Delft als Raad des Gerichts met 't schip de Concordia uitgevaren, en den 24 Maart 1698 op Batavia gekomen, wierd Ao. 1706, volgens last der Heeren zeventienn, by aftanking van de Heer Jacob Hoogkamer, Ondervoorzitter op den 6 November, en vertrok als Zeevoogd Ao. 1708 na: het Vaderland.

Ao. 1698.

Mr. Joan Egberti, den 3 May uit Zeeland zoo met den Eenhoorn uitgevaren, en den 14 December op Batavia gekomen. Deze was Ondervoorzitter van dezen Raad Ao. 1721, en was 't nog 1724. In dit zelve jaar 1698 wierd deze Raden ieder 150 gl. ter maand toegelegd.

Ao. 1699.

Mr. Philip Muikens, den 1 February zoo van Amsterdam uitgevaren, en den 2 Augustus op Batavia gekomen.

Mr. Kornelis Berendregt, den 21 May 1699 van Amsterdam met de Liefde zoo uitgevaren, den 13 November dezes jaars op Batavia gekomen, en in deze bediening tot Ao. 1702, dat Advocaat Fiscaal wierd, gebleven.

Mr. Christiaan Pit, den 26 Decemb. 1699 van Amsterdam met de Unie uitgevaren, en Ao. 1700 op Batavia gekomen, wierd ten eersten Advocaat Fiscaal.

Ao. 1700.

Mr. Kornelis Johan Simons, in September dezes jaars hier van de Kust als Vicepreses gekomen, dat zyn Ed. 13 maanden waarnam, wanneer hy den 19 December tot Gouverneur van Ceylon aangesteld is.

Mr. Henrik Jan Winkelman, den 21 December 1700 van Zeeland met Sirjansland zoo uitgevaren, en den 16 September 1701 op Batavia gekomen, bleef dit tot Ao. 1703, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Ao. 1703.

Gysbert Ferreris, die toen, den 3 September, op Batavia stierf.

Mattheus de Haan, Ondervoorzitter van dezen Raad in dit jaar, in de plaats van de Heer Simons geworden, en bleef dit tot Ao. 1704, dat als buitengemeen Raad op verzoek van de Heer Opperlandvoogd, de Heer Johan van Hoorn, by haar Edelheden aangesteld wierd.

Ao. 1704.

Jacob Hoogkamer, gewezen Gezant aan den Koning van Perſien, wierd Ondervoorzitter van dezen Raad, in de plaats van de Heer de Haan in dit jaar; dog Ao. 1706 in groote moejelykheden over een pleidoy, zoo wegens 37428 ryksdaalders, 28 stuivers, die van zyn Ed. door de gemagtigden van de Heer Valkenier gevorderd wierden, alsook over andere zaken, geraakt zynde, is hy den 6 November 1706 van deze bediening afgezet, en toen door de Heer Ryklof Michael van Goens (gelyk wy bevorens reeds gezegt hebben) vervangen. Na dien tyd is deze Heer, na veel wederwaardigheden (die hy wel had konnen voorkomen, zoo hy voorzigtiger geweest was) met een Engelsman van Batavia na Bornco gevlugt, en voor Banjar Massin juist in zulk een tyd gekomen, dat de Engelzen van de Inlanders niet al te wel behandeld, waar door zy ook genoodzaakt wierden, nadat'er al veelen van de hinnen aan land gedood waren (zoo my naderhand een Stuurman, die daar met zyn chaloep geweest was, verhaalde) na boord toe, en zoo schieelyk na Batavia te vlugten, dat zy niet tyds genoeg gehad hadden, om hunne stengen op te zetten. Deze zonden een van hunne schepen, waar op de Heer Hoogkamer, en nog een Heer was, daar gelaten; en gezien te hebben, dat de Inlanders dit in den brand gestoken, en dus deze twee Heeren gedrongen te hebben, eerst na de kajuit, en daar na (zoo men aan land zei) na land te vlugten, alwaar men wil dat de Heer Hoogkamer (die al eenigen tyd ziek en aan de koorts geweest was, en nu niet meer voort kon) in het Bosch elendig gestoven, of, zoo dat al niet zyn mogt, anders waatschynelyk met dit Engels schip in 't gezigt van 't land zou verbrand zyn. Altoos men heeft na die tyd van dezen Heer niets meer gehoord.

Ao. 1706.

Vond ik, by myn komst op Batavia, deze Leden van dezen Raad.

De Heer Adam van Ryn, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.

Jacob Hoogkamer, Ondervoorzitter.

Mr. Ryklof Michael van Goens.

Mr. Joan Egberti.

Mr. Laurens Tolling.

Mr. Johan Hinloopen, die Ao. 1719 overleden is.

Mr. Samuel Timmerman, Ao. 1705 in May met Vrybergen zoo van Amsterdam uitgevaren, en in deze bediening tot Ao. 1710, dat buitengemeen Raad van India wierd, gebleven.

Mr. Kor-

Mr. Kornelis van Berendregt.
Ferdinand de Groot, die in dit zelve jaar, alzooy als Opperhoofd na Japan vertrok, vervangen is door

Willem Six, Opperkoopman.
In dit zelve jaar zyn hier op Batavia in July of Augustus ook zoo aangeland.

Mr. Diderik Durven, die dit bleef tot Ao. 1720, dat buitengemeen Raad van India wierd.

Abraham van Kervel, zoo uitgekomen, en daar na onafhankelyk Fiscaal van Malakka geworden.

Ao. 1707.

Mr. Jacob Faas, die dus in 't begin des jaars uitquam, en voor al om de bank, die voor de groote Rivier van Batavia geschoten is, door een Modder-moolen uit te modderen, dat die Heer wel zeer gelukkig gedaan heeft (gelyk men dat ten eersten na 't Vaderland sehreef) dog hy kon onmogelyk beletten, dat 'er, door 't geduurig afschieten van nieuwe stof van boven, weer een nieuwe bank groeiden. Ondertusschen hadden de Heeren zeventien den Heer, eer men die quade berichten kreeg, Ao. 1709 buitengemeen Raad van India gemaakt, waar af men Ao. 1710 de tyding op Batavia bequam, en een iegelyk, die dezen braven Heer kende, verblydde sig 'er over, dat, schoon 't aan zyn konst geen zins gehaperd had, om de bank (gelyk hy klaar getoont had) weg te nemen, hy echter zoo gelukkig 'er die schoone bediening, die hem van veel moeite verlostte, uitgemodderd had, dat veel beter facit voor zyn Ed. maakte, als om goud uit slyk, uit straatsteenen, en uit de oogen van een paauwen-ffaart, te willen maken, gelyk ny zeer wel heugt, dat drie Heeren op Batavia ontrent Ao. 1690 hebben gedaan; dog een stuiver quam hen wel een Ducaton te kosten.

Ao. 1709.

Mr. Willem van Egten, in dit jaar op Batavia gekomen.

Ao. 1710.

Wierd de Raad des Gerichts, die bevorens op alle hare vonnissen de goedkuring der Hooge Regeering van Indiën afwagten moest, nu in opzicht van 't vellen van de zelve door de Heeren zeventien onafhankelyk van haar Edelheden gemaakt, zonder dat dit zich tot eenig andere zaken uittrekken zoude, alzooy zy daar in afbankelyk van de zelve bleven. Ook wierd de Heer Tolling, 's jaarstevoren buitengemeen Raad en Voorzitter geworden, nu als gemeen Raad van India, dog zonder dat hy stem in de vergadering van haar Edelheden, of ook deel in de be-

schryving van deze of gene Landvoogdy (als andere Raaden van India) hebben, en mits dat zyn Ed. in rang na de jongste gemeene Raad van India volgen zoude, door de Heeren zeventien aangelield.

Kort daar aan is de Leden van dezen Raad op hun verzoek ook toegestaan, de zelve buitenvoordeelen, als een Batavisch Predikant te mogen trekken. In dit zelve jaar wierd ook Lid

Mr. Izaak Maffis, door de Heeren zeventien aangelield, en was het nog Ao. 1721.

Mr. Marinus Duijelaar, zoo in dit jaar, of daar ontrent, op Batavia gekomen, en Ao. 1715 als Onderzeevoogd na het Vaderland vertrokken.

Ao. 1712.

Vond ik by myn komst op Batavia uit Amboina

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling, gemeen Raad van India, Voorzitter.

Mr. Joan Egberti.

Mr. Johan Hinloopen.

Mr. Diderik Durven.

Mr. Jacob Roggeveen.

Mr. Willem van Egten.

Mr. Izaak Maffis.

Mr. Marinus Duijelaar.

Mr. Joannes Abeleven, Ao. 1711 uitgekomen, en den 22 February 1720 op Batavia zoo overleden.

Ao. 1717.

Mr. Abraham Alewyn, Ao. 1616 dit gemaakt, waar af de tyding Ao. 1717 op Batavia quam; en bleef dit tot Ao. 1720, dat Advocaat Fiscaal wierd.

Ao. 1718.

Mr. Joan François Witte van Schooten, in dit jaar zoo op Batavia gekomen.

Ao. 1716.

Heeft men begonnen de Leden by gedrukte boekjens dus te vertoonen; dog 't was te wenschen; dat 'er de vorige Leden van ieder vergadering eens bygevoegt wierden.

De Leden, den 30 November in dienst zynde, waren deze:

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling, Voorzitter.

Mr. Joan Egberti. 1709.

Mr. Willem van Egten. 1698.

Mr. Izaak Maffis. 1709.

Mr. Joannes Abeleven. 1710.

Mr. Abraham Alewyn. 1711.

Mr. Joan François Witte van Schooten. 1716.

Mr. Henrik van Baerle. 1718.

1719.

Ao. 1720, den 30 Juny.

De zelve als 's jaars te voren; dog
De Ed. Heer Mr. Diderik Durven
was nu gemcen Raad van India.
En Pieter Gysbert Noot, Ingenieur,
was nu voor een tyd aangesteld,
tot dat'er meer ontzet quam.
Ook vond ik nu de Heer van Baarle
niet, hoewel die daar na weer ge-
meld werd.

Ao. 1721, den 31 January.

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling,
als bevoens. 1709.
Mr. Joan Egberti. 1698.
Mr. Willem van Egten. 1709.
Mr. Izaak Maffis. 1710.
Mr. Joan Francois van Schoten. 1718.
Mr. Henrik van Baerle. 1719.
Mr. Gerard Gerlach. 1721.
Mr. Jan Lastdrager. 1721.
Mr. Nicolaas Coldedchorn. 1721.
Pieter Gysbert Noot, aangeno-
men Lid. 1720.

Ao. 1721, den 15 September.

Alle de zelve, als in January, uitgeno-

men, dat de Heer Noot 'er nu niet by,
hoewel hy op Batavia nog als Bestierder
van de zaken, tot de Vesting-bouw, enz.
behoorende, in dienst was.

Ao. 1722.

De Ed. Heer Mr. Laurens Tolling,
Voorzitter. 1709.
Mr. Joan Egberti. 1698.
Mr. Izaak Maffis. 1710.
Mr. Joan Francois Witte van Scho-
ten. 1718.
Mr. Henrik van Baerle. 1720.
Mr. Gerard Gerlach. 1721.
Mr. Jan Lastdrager. 1721.
overleden 1723.
Mr. Nicolaas Colde de Horn. 1721.
Mr. Gualter Schutten. 1722.

Ao. 1723.

Alle de zelve, uitgenomen
Mr. Joan Lastdrager, overleden 1723.

Ao. 1724.

De zelve.

Ao. 1725.

De zelve, dog 'er bygekomen
Jacob van den Bosch.

L Y S T

D E R

NOTARISSEN OP BATAVIA.

Die my in deze en gene schriften voorgekomen zyn.

Notarissen
van Bata-
via.

Ao. 1657.

N. Keizer, die dit nog Ao. 1676 was.

Ao. 1660.

Antoni Huisman, die dit Ao. 1670 nog
was.

Ao. 1671.

Joannes Maurus, de oude.

Ao. 1673.

Joost Duijt.

Ao. 1674.

Jacob Overheul.

Ao. 1675.

Pieter van Leeuwen.

Ao. 1676.

David Disponteyn, die dit bleef tot Ao.
1688, dat Baillu wierd.

Ao. 1680.

Joannes Maurus, de jonge, die dit bleef

tot den 8 November 1695, dat Ge-
heimfchryver van Schepenen wierd.

Ao. 1685.

Jacobus Bolswaard, die ik zoo vond, en
die 't al bevoens was.

Ao. 1689.

Frederik Michault.

Ao. 1694.

Dionys van Esch, die den 16 September
1701 stierf.

David Regulet.

Kornelis Veenendaal, die Ao. 1710 den
26 May stierf.

Ao. 1701.

François Verboom, tot dit jaar toe, dat
Geheimfchryver van Schepenen wierd.

Ao. 1706.

Pieter Ulrichs, die den 15 September 1710
stierf.

Kornelis Wetgens, die 't al veelcer was,
en

en den 15 February 1711 stierf.
 Arnold Deldym, overleden den 12 December Ao. 1709.
 Nicolaas van Haafien wierd het nu, en bleef dit tot Ao. 1715, dat Geheimschryver van Schepenen wierd.
 N. Verboom.
 Barthold Henrik Brooks, die 't bleef tot Ao. 1716.
 Ao. 1712.
 Jan Sculyn, tot Ao. 1718 of 1719, dat na 't Vaderland ging.
 Joannes Berghuizen, tot den 22 May 1714, dat stierf.
 Ao. 1715.
 Job Fremán, die 't in dit jaar wierd, en Ao. 1721 nog was.
 Ao. 1716.
 Maurits van Aarden.
 Ao. 1718.
 Mr. Adriaan van Muiden, Ao. 1719 overleden.

Justus Ryklof Kosterus, } deze zyn 't nog
 Nicolaas Krul. } Ao. 1721.
 Ao. 1720.
 Maurits van Aarden.
 Gerard Frederik Fyfting.
 Ao. 1721.
 Waren nog in wezen deze navolgende.
 zedert Ao.
 Job Freman. 1715.
 Justus Ryklof Kosterus. 1718.
 Nicolaas Krul. 1718.
 Maurits van Aarden. 1720.
 Gerard Frederik Fyfting. 1720.
 Ao. 1722.
 De zelve, uitgenomen van Aarden, die Geheimschryver van Schepenen geworden is.
 Ao. 1723.
 De zelve uitgenomen
 Justus Ryklof Kosterus, overleden den 9 July 1723.
 Ludolf Volkman, dit geworden Ao. 1723.
 Ao. 1724.
 De zelve, uitgenomen Karel Schouten.

L Y S T

D E R

PROCUREURS VAN BATAVIA,

Zoo als my die hier en daar in cenige schriften van tyd tot tyd voorgekomen zyn.

Ao. 1642.
 Abraham Pittavyn, die ik Ao. 1665 nog vinde den 5 January.
 Ao. 1643.
 N. Spoor.
 Ao. 1644.
 N. Potter.
 Ao. 1676.
 Pieter Ketting, tot dat Geheimschryver van Schepenen Ao. 1685 wierd.
 N. Nys.
 Ao. 1694.
 Jacob van Naarsfen, tot Ao. 1698, dat Geheimschryver van den Raad des Gerichts wierd.
 Govert van Helmont.
 Ao. 1698.
 Joannes Mattheus.
 Ao. 1704.
 Johan Axkccn.
 Ao. 1705.
 Jacob Helmolt, tot Ao. 1709, dat Ge-

heimschryver van den Raad des Gerigts wierd.
 N. Swanke.
 Gualter Schutte, tot Ao. 1713, dat Geheimschryver van den Raad des Gerigts wierd.
 Ao. 1711.
 Richard Munniks, tot dat hy Ao. 1713 na 't Vaderland verrok.
 Ao. 1712.
 Æneas Æncæ, overleden den 22 Augustus 1712.
 Willem van Gaasbeek, overleden den 26 May 1712.
 Pieter Bokestein, tot Ao. 1713.
 Ao. 1719.
 Zoo by een gedrukt boekje blykt.
 Joannes Mattheus. Ao. 1698.
 Joannes Kuilenburg. 1710.
 Kornclis van Hemert. 1710.
 (overleden Ao. 1720.)
 Willem Doornburg. 1711.
 (overleden Ao. 1720.)
 Joannes Christiaanszoon. 1712.
 Petrus le Espiere. 1714.
 Ccc 3 God.

Godfrid Bogaard.	Ao. 1716.	Pieter de Held.	Ao. 1722.
Suffridus Venema.	1716.		
Maurits van Aarden.	1717.		
	Ao. 1721.	Joannes Mattheus.	1698.
Joannes Mattheus.	1698.	Petrus le Espiere.	1714.
Joannes Kuilenburg.	1710.	Balthazar van Vliet.	1721.
Joannes Christianus.	1712.	Pieter de Held.	1722.
Petrus le Espiere.	1714.	Pieter vander Kodde.	1722.
Godfrid Bogaard.	1716.	Leonard Veiboom.	1723.
Balthazar van Vliet.	1721.	Mr. Joannes Theodorus van Jeltinga.	1723.
	Ao. 1722.		
Joannes Mattheus.	1698.	De zelve, uitgenomen Joannes Mattheus,	
Joannes Kuilenburg.	1710.	Petrus l'Espiere, de Held, vander Kod-	
Petrus le Espiere.	1714.	de, Verboom; en'er weer byggekomen,	
Balthazar van Vliet.	1721.	Jan de Brouwer, Kaspar Oene, Wil-	
Henrik Hagedoorn.	1721.	lem Jacob Overmeer.	

P R E S I D E N T E N ,

O F

V O O R Z I T T E R S

V A N

S C H E P E N E N

Presiden-	Abraham van Uffelen.	van Ao. 1620.	24 July.	tot Ao. 1620.
ten van	Arnold Krook.	1621.		1621. Decemb.
Schepenen.	Gerrit Frederikssoon Druif.	1621.	30 Decemb.	1622. 3 May.
	Jacob Speex.	1622.	3 May.	1622. 9 Septemb.
	Jacques Coetely.	1622.	9 Septemb.	1623. May.
	Adriaan Draak.	1623.	May.	1625. 31 dito.
	Jan Simonszoon.	1625.	31 dito.	1627. 30 dito.
	Hans Putmans.	1627.	30 dito.	1629. dito.
	Ciftiernffē.	1629.	dito.	1630. dito.
	Gregorius Kornelii.	1630.	dito.	1631. dito.
	Kornelis Theunissoon Drent.	1631.	dito.	1633. 28 dito.
	Willem Janszoon.	1632.	28 dito.	1634. 27 dito.
	Gideon Bouwens.	1634.	27 dito.	1636. 28 dito.
	Artus Gysels.	1636.	28 dito.	1637. 28 Decemb.
	Joan Maatzuiker.	1637.	28 dito.	1638. 13 Novemb.
	Gerard Demmer.	1638.	13 Novemb.	1639. 4 January.
	Paulus Crook.	1639.	4 January.	1639. 30 April.
	Nicolaas Kockebakker.	1639.	30 April.	1640. 26 May.
	Kornelis van der Lyn.	1640.	26 May.	1641. 28 dito.
	François Caron.	1641.	28 dito.	1641. 20 Decemb.
	Justus Schouten.	1641.	20 Decemb.	1644. 25 Juny.
	Paulus Crook.	1644.	25 Juny.	1645. 2 January.
	Arnold de Vlaming van Outshoorn.	1645.	2 January.	1645. 29 May.
	Joan Maatzuiker.	1645.	29 May.	1646. 29 dito.
	Karel Reimierzoon.	1646.	29 dito.	1650. 13 Decemb.
	Joan Cunæus.	1650.	13 Decemb.	1650. 11 dit.
	Gerard Demmer.	1650.		1652.
	Joan Cunæus.	1653.	29 May.	1654. 29 May.
	Gaspar van den Bogaarde.	1654.	29 dito.	1655. 29 dito.
	Karel Hartzink.	1655.	29 dito.	1657. 29 dito.
	Nicolaas Verburg.	1657.	29 dito.	1667. 7 October.
	Jan Thyszen Payart.	1667.	7 October.	1668. Novemb.
	Pieter van Hoorn.	1668.	Novemb.	
	Kornelis Speelman.			1678. 28 May.
	Antoni Hurdt.	1679.		1686. May.

Ryk-

Ryklof van Goerts, de jonge.	van A ^o . 1686.	1686.	July.
Gerard de Bevere.	1688.	1690.	13 May.
Abraham van Riebeeck.	1691.	1703.	
Christoffel van Zwol.	1703.	1705.	
Mattheus de Haan.	1705.	1722.	
Johan Adriaan Crudop.	1722.	1724.	by een besluit van haar Edelbeden om zyn Ed. ziekte uit den Raad geweerd, dat wel anders had kunnen en mogen geschikt werden.

Naamen der H E E R E N

S C H E P E N E N,

Zoo verre wy die hebben kunnen bekomen.

A^o. 1620. den 24 July.

Zyn de eerste Schepenen gekoren, die maandelyks by beurten zouden voorzitten. En waren deze:

- Abraham van Uffelen, van Amsterdam, Opperkoopman.
- Jan Pal, van Gornichem, Kapitein.
- Jan Brasler, van Rotterdam.
- Philip Adriaanszoon van der Werf, van Leiden. } *borgers.*
- Floris Henrikszoon, van Campen

By welke den 12 January A^o. 1621, by 't afwezen der ordinaire schepenen gekoren zyn.

- Antoni Caan, Luitenant.
- Jan Arendszoon, van Sardam.

A^o. 1621. den 13 Augustus.

Zyn in een nieuwe verkiezing, gelyk ook om 'er vervolgens aan te blyven, tot gemene Schepenen des Kasteels aangefteld.

- Abraham van Uffelen, Voorzitter.
- Antoni Caan, Luitenant.
- Elias Repoen, Sergeant.
- Dirk Jemming, Sjahbandar. } *borgers.*
- Jan Pitaine.

Buitengemeene Leden; om, by 't afwezen der gemeene, geroepen te werden.

- Jan Janszoon Bal.
- Bauke Klaaszoon.

Naderhand is Arnold Krook, Opperkoopman Voorzitter van Schepenen geworden, zonder de nette tyd zyner verkiezing te weten, dan dat zy in December voorviel; dog hy is den 30 December vervangen door Gerard Frederikszoen Druif, als Voorzitter.

A^o. 1622, den 9 February.

- Jan Schelling, Kapitein, in de plaats van Caan, die Baillu wierd.
- Jan Brasler, in de plaats van Pitaine, die in hegtenis was.

Mr. Frederik Christiaanszoon, Opperwondheeler, in de plaats van Jan Bal, die vertrok.

Willem Laurenszoon Borger, in de plaats van den afgedankten Bauke Klaaszoon.

Den 19 April.

Gerard Frederikszoen Druif, Voorzitter. Adriaan Wouterszoen Draak, Opperkoopman, in de plaats van Schelling, die vertrok.

Henrik de Haan, Onderkoopman, in de plaats van Repoen, die vertrok.

Mr. Frederik Christiaanszoon, gewezen buitengemeen Lid, voor Brasler, altyd afwezig zynde.

Buitengemeene Leden.

Dirk vander Lee.

Jacob Gerardszoen.

Den 2 May.

De Ed. Jacob Speex, Voorzitter in de plaats van den Ed. Druif, die vertrok.

A^o. 1622. den 9 September.

Jacques Coetely, Opperkoopman, Voorzitter, in de plaats van den E. Speex, die Raad van India wierd.

Adriaan Wouterzoen Draak, Opperkoopman.

Gillis Venant, Koopman, en Borger.

Jacob Gerardszoen, Konstapel.

Ter linkerband van den Voorzitter.

Jacob Doreflaar.

Dirk vander Lee.

De Voorzitters van beide de andere vergaderingen (die 'er buiten deze waren) icker daar zy hare betrekking toe hadden, zouden, alvorens iets te bepalen, zich vervoe-gen aan den E. Jacques Speex, die zig, by zulke voorvallen in deze vergaderingen, van wegen zyn Edelheid, gedurende de ahandeling van gewigtige zaken, zou laten vinden.

Ao. 1623. den May.
 Adriaan Draak, Voorzitter.
 Adriaan vander Eyk.
 Gilles Venant.
 Pieter Adriaanszoon Kranenbroek.
 Willem Dirkszoon.
 Floris Henrikszoon.

Ao. 1624. den 31 May.

Van wegen het Kasteel.

Adriaan vander Eyk, Ontfanger gene-
 raal.
 Mr. Willem Nanningszoon, Opperwond-
 heeler des Kasteels.

Van wegen de Stad.

Henrik Bruistens, Oud Baillu.
 Pieter Adriaanszoon Kranenbroek.
 Jacob Gerardszoon de Harde.

Ao. 1625. den 31 May.

Van wegen het Kasteel.

Jan Simonszoon Mau, Opperkoopman.
 Adriaan Bouwens, Opziender van het
 Gasthuis.
 Jan Arcndszoen, Sergeant.

Van wegen de Stad.

Pieter Adriaanszoon Kranenbroek, Wees-
 meester.
 Henrik Lievenszoon, Borger-Kapitein.
 Willem Dirkszoon van Leeuwen.
 Mau, en Kranenbroek, zouden, ieder een
 maand, Voorzitters zyn.

Ao. 1626. den May

Jan Simonszoon Mau, Voorzitter.
 Hans Putmans.
 Adriaan Antoniszoon.
 Daniel de Buequoy.
 Ermbout Jacobszoon.
 Koufantyn Almazen.
 Jacob de Harde.
 Jan Libenaar.

Ao. 1627. den 30 May.

Van wegen het Kasteel.

Hans Putmans, Voorzitter.
 Ermbout Jacobszoon.
 Kornelis Theuniszoon Drent.

Van wegen de Stad.

Adolf Thomaszoon, Voorzitter.
 Dirk Jemming, Oud-Schepen.
 Sebald Wonderaar.

Everd Vezenveld.

Ao. 1628. den May.

Hans Putmans.
 Dirk Jemming.
 Hans vander Voorft.
 Sebald Wonderaar.
 Maarten Putger.

Ao. 1629. den May.

Jan Cifticze.
 Kornelis Theuniszoon Drent.
 Maarten Ertman.
 Maarten Putger.
 Ambrosius vander Keer.
 Nicolaas de Wild.
 Dirk Jemming.

Den 20 Decceber.

Henrik Lievenszoon, in de plaats van
 Jemming, die in Draak's plaats Geheim-
 schryver van Schepenen wierd.

Ao. 1630. den May.

Gregorius Kornelii.
 Kornelis Theuniszoon Drent.
 Ermbout Jacobszoon.
 Ambrosius vander Keer.
 Hans Bonen.
 Pieler Stygel.
 Henrik Lievenszoon.

Den 29 July.

Jurriaan Courten, Schepen, in de plaats
 van Henrik Lievenszoon.

Ao. 1631 den May.

Kornelis Theuniszoon Drent.
 Jacob de Harde.
 Ermbout Jacobszoon.
 Hans Bonen.
 Pieter Stygel.
 Antoni Hurdt.
 Philip Adrichem.

Ao. 1632. den May.

Kornelis Theuniszoon Drent.
 Jacob de Harde.
 Antoni Hurdt.
 Philip Adrichem.
 Jurriaan Courten.
 Jacob Barendszoon Pels.

Ao. 1633. den 7 February.

Sebald Wonderaar, Schepen, in de plaats
 van Jurriaan Courten.

Ao. 1633. den 28 May.

Willem Janszoon, Bevelhebber, Voor-
 zitter.
 Sebald Wonderaar.
 Maarten Vink.
 Justus Lampen.
 Dirk Stadlander, Kapitein.
 Henrik Lievenszoon, Luitenant.

Gerard Janszoon van der Aarden.

Ao. 1634. den 27 May.
Gideon Bouwens, Voorzitter.
Sebald Wonderaar.
Dirk Stadlander, Kapitein.

Borgers.

Ambrosius vander Keer.
Arend Aalft, Luitenant.
Herman Jacobszoon van Byfum.

Den 14 October.

Reinier de Vlaming, Kapitein, in de plaats van Kapitein Stadlander, die vertrok.

Ao. 1636. den 30 May.

Gideon Bouwens.
Sebald Wonderaar.
Izaak Havart, Opperkoopman, en gewezen Raad des Gerigts.
Ambrosius vander Keer, *Borger.*
Arend Aalft, Kapitein van een Vaandel Soldaten.
Jofafat Geerdings.
Laurens Pieterszoon Heinen. } *Borgers.*

Den 4 October.

Christiaan Willemszoon van de Gaver, in de plaats van den overleden Geerdings.

Ao. 1636. den 16 January.

Adriaan Zonnus, in de plaats van Kapitein Arend Aalft.

Den 28 May.

De Heer Artus Gyzels, Raad van India, Voorzitter.
Maarten Janszoon Vifcher, alias Vogel, Ondervoorzitter, en Borger.
Izaak Havart.
Ambrosius vander Keer, Borger.
David de Solemme, Kapitein van een Vaandel Soldaten.
Christiaan Willemszoon van de Gaver. *Borger.*
Laurens Pieterszoon Heyen, *Borger.*

Ao. 1637. den 10 July.

De Heer Artus Gyzels, Raad van India, Voorzitter.
Maarten Janszoon Vogel.
Willem Adriaanszoon Verbeek, Luitenant.
Ambrosius vander Keer.
Hugo Boræus, Arts.
Christiaan Willemszoon van de Gaver.
Laurens Pieterszoon Heinen.

Den 28 December.

De Heer Joan Maatziiker, Raad-Pensio- naris, en Voorzitter, in de plaats van den Heer Gyzels, die vertrok.

IV. Deel.

Ao. 1638. den 10 July.

De Heer Joan Maatziiker, Raad-Pensio- naris, en Voorzitter.
Jacob de Harde.
Hugo Boræus, Arts.
Justus Lampen.
Maxmiliaan Bontemps.
Henrik Wiggertszoon.
Huibert van den Broeck.

Den 13 November.

Gerard Demmer, Voorzitter, in de plaats van den Heer Maatziiker, die Bailly by voorraad, en Ondervoorzitter van den Raad des Gerigts wierd.

Ao. 1639. den 4 January.

Paulus Krook, Voorzitter in de plaats van de Heer Demmer, die Fiscaal, en Voor- zitter van Weesmeesters, in Welsing's plaats wierd.

Den 30 April.

Nicolaas Koekebakker, gewezen Voor- zitter in Japan, Voorzitter in de plaats van Paulus Krook, die als gevolmag- tigde na Atsjien ging.

Den 25 May.

Nicolaas Koekebakker, Voorzitter.
Jacob de Harde.
Maximiliaan Bontemps, Luitenant.
Henrik Wiggertszoon.
Mr. Andries Duræus.
Huibert van den Broeck.

Ao. 1640. den 26 May.

Kornelis vander Lyn, Voorzitter.
Huibert van den Broeck.
Hugo Boræus, Arts.
Laurens Pieterszoon Heyen.
Mr. Andries Duræus.
Dirk Cocq.
Courr Klaaszoon.
Lim Lacco, Kapitein] *der Chineezen.*
Bencom, Hoofd

Ao. 1641. den 28 May.

François Caron, oud Japans Voorzitter, Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Courr Klaaszoon.
Henrik Man, Luitenant.
Vincent Romein.
Jacob Gyzeling.
Lim Lacco, Kapitein] *der Chineezen.*
Bencom, Hoofd

Den 20 December.

De Heer Justus Schouten, buitengemeen Raad van India, Voorzitter, in de plaats van Caron.

Ddd

De

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Wiggertszoon.

Paulus Donk, Kapitein.

Jacob Gyzeling.

Henrik Man, Luitenant.

Jacob de Harde.

Adriaan Verhoeven.

Lim Lakko, Kapitein } *der Chineezen.*

Bencom, Hoofd

Ao. 1643. den 23 May.

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Quirynd Klaaszoon Sterk, Opperkoopman.

Adam Verhoeven, Borger.

Mr. Andries Duræus, Opperwondheeler.

Jan de Lange } *Borgers.*

Reinier Koolzaat. }

Bencom, Kapitein } *der Chineezen.*

Tfiqua, Hoofd

Ao. 1644. den 28 May.

De Heer Justus Schouten, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Reinier Koolzaat.

Mr. Andries Duræus.

Pieter Reinderszoon Kemp.

Maxmiliaan Bontemps.

Buike Buikes.

Izaak Minne.

Tfiqua, Kapitein } *der Chineezen.*

Izaak, Arts.

Den 25 Juny.

Paulus Crook, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Schouten, welke laatste
kort'er na over Sodomie geregt, aan een
paal geworpt, en verbrand is.

Ao. 1645. den 2 January.

Arnold de Vlaming van Outshoorn, Op-
perkoopman, Voorzitter, in de plaats
van Crook, die vertrok.

Den 29 May.

Joan Maatzuiker, Voorzitter.

Pieter Reinderszoon Kemp.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Buike Buikes.

Thomas Pedel, Luitenant.

Izaak Minne.

Jacob de Harde, Borger-Kapitein.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*

Izaak, Arts

Ao. 1646. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jacob de Harde.

Huibert van den Broek, Opperkoopman.

Henrik Wiggertszoon.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Verhoeven.

Mr. Henrik Terhorst.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tfiqua, dito. }

Ao. 1647. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Wiggertszoon.

Huibert van den Broek.

Henrik Terhorst.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Jacob Bacherach.

Jan Korneliszoon van Nes.

Ao. 1648. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jan Korneliszoon van Nes.

Maxmiliaan Bontemps, Kapitein.

Henrik van Gent.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Dankerts.

Jean Ferment.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*

Tfiqua, Hoofd

Ao. 1649. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik van Gent.

Joan Borgers, Kapitein.

Adriaan Dankerts.

Michiel Trefaar, Luitenant.

Jean Ferment.

Henrik Wiggertszoon.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*

Tfiqua, Hoofd

Ao. 1650. den 29 May.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Maarten Valk.

Joan Borgers, Kapitein.

Arend van den Helm.

Michiel Trefaar, Luitenant.

Buike Buikes.

Kornelis Faber.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*

Tsjiqua, Hoofd

Den 15de December.

De Heer Joan Cunæus, Voorzitter, en
niet lang'er na.

De Heer Gerard Demmer, Voorzitter, in
de Heer Cunæus plaats, alzo die Fi-
fcaal wierd.

Ao. 1651. den 29 May.

De Heer Gerard Demmer, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Maarten Valk.

Gabriel Happart.

Arend van den Helm.

Joan Dutton, Kapitein.

Buike Buikes.

Kornelis Faber.

Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1652. den 29 May.

De Heer Gerard Demmer, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik van Gent.
Gabriel Happart.
Ambrosius vander Keer.
Joan Goozens.
Kornelis van Nek.
Jean Ferment.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1653. den 29 May.

De Heer Mr Joan Cunæus, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Ambrosius vander Keer.
Wouter Seroy.
Kornelis Faber.
Wynant Rutgers.
Jean Ferment.
Jan van Hoefum.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1654 den 29 May

Gaspar van den Bogaarde, buitengemeen
Raad, Voorzitter.
Kornelis Faber.
Wouter Seroy.
Jan van Hoefum.
Joan Truitman.
Arend van den Helm.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1655. den 29 May.

De Heer Karel Hartzink, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Jacobus Heinsbroek.
Joan Truitman.
Gabriel Happart.
Gerard Reuf.
Jan Verschuure.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1656. den 29 May.

De Heer Karel Hartzink, gemeen Raad
van India.
Pieter Kemp.
Kornelis Speelman.
Gerard Reuf.
Leonard van Zorgen.
Jan van Schuure.
Adriaan vander Burg.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1657. den 29 May.

De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.

Arend van den Helm.
Kornelis Speelman.
Henrik Mom.
Leonard van Zorgen.
Kornelis Faber.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1658. den 29 May.

De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Joan Truitman.
Henrik Mom.
Matthys du Chesne.
Kornelis Faber.
Jacobus Heinsbroek.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1659. den 29 May.

De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Mom.
Joan Truitman.
Gerard Reuf.
Matthys du Chesne.
Adriaan Dankerts.
Jan van Hoefum.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1660. den 29 Juny.

De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Gerard Reuf.
Zacharias Wagenaar.
Adriaan Dankerts.
Francois Lansman.
Jan van Hoefum.
Jan Trompert.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1661. den 29 May.

De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Mom.
Kornelis Speelman.
Jan Trompert.
Herman van Outhoorn, Kapitein.
Kornelis Faber.
Nicolaas Houman.
Bingam, Kapitein } *der Chineezen.*
Tsjiqua, Hoofd }

Ao. 1662. den 27 February.

Ludolf van Coulster, in de plaats van van
Outhoorn, die na Tayouan vertrok.
Kornelis van Nek, in de plaats van Jan
Trompert, die na 't Vaderland vertrók.

Den 29 May.

Blevén alle de Schepenen van 't voorleden
jaar. Ddd 2 De

Ao. 1663. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Moin.
Jacob Bremer.
Henrik Terhorst.
Jacob Casenbrood.
Pieter Elmers.
Vincent van Mook.
Tsjiqua, Kapitein } *der Chineezen.*
Soetle, Hoofd.

Ao. 1664. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Terhorst.
Jacob Bremer.
Pieter Elmers.
Adriaan van Niculand.
Vincent van Mook.
Nicolaas Holtman.
Tsjiqua, Kapitein } *der Chineezen.*
Saqua, Hoofd.

Ao. 1665. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Moin.
Adriaan van Niculand.
Nicolaas Houman.
Paulus de Vicq.
Kornelis Faber.
Kornelis van Nek.
Tsjiqua, Kapitein der Chineezen.

Ao. 1666. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Kornelis van Nek.
Paulus de Vicq.
Kornelis Faber.
Jacob Bremer.
Jan van Hoefum.
Henrik Wynantszoon.

Ao. 1667. den 29 May.
De Heer Nicolaas Verburg, gemeen Raad
van India, Voorzitter.
Henrik Terhorst.
Jacob Bremer.
Jan van Hoefum.
Roeland de Carpentier.
Nicolaas Houman.
Henrik Wynantszoon.

Den 7 October.
De Heer Jan Thyszoon Payart, buiten-
gemeen Raad van India, Voorzitter, in
de plaats van den Heer Verburg, die al-
gemeen Bestierder van den handel wierd.

Ao. 1668. den 29 May.
De Heer Jan Thyszoon, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.

Henrik Terhorst.
Jacob Bremer.
Nicolaas Houman.
Adriaan van Niculand.
Pieter Elmers.
Jurriaan Scholten.

Den 27 November.
De Heer Pieter van Hoorn, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Thyszoon, die na 't Va-
derland vertrok.

Ao. 1669. den 29 May.
De Heer Pieter van Hoorn, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Pieter Elmers.
Adriaan van Niculand.
Jurriaan Scholten.
Antoni van Voorst.
Vincent van Mook.
Barend Hobbe.

De Leden, die na Ao. 1669 tot 1719
gevolgt zyn, heb ik niet konnen bekomen,
wat moeite ik daar toe ook gedaan hebbe;
dog die zedert dien tyd het geweest zyn,
volgen hier na.

Buiten deze ontmoet ik hier en daar nog
als Schepenen, die het voor Ao. 1719 ge-
weest zyn deze navolgende.

Ao. 1684.
Kornelis Swart.

Ao. 1685.
Jacob Docs.
Dionys Kelk.
Jan Hertulcs.

Ao. 1686. en 1687.
Dirk de Haas, Ondervoorzitter.

Ao. 1695.
Jacques du Pree, Ondervoorzitter.
François vander Beke.
Lambert Dudde.
Andries Poleman.
Matthys de Vlaming.
Mr. Diderik van Groenestyn.
Gerard Dane.
Wybrand Uylkens.
Philip van Cloon.

Ao. 1696.
Matthys de Vlaming, Ondervoorzitter.
Mr. Diderik van Groenestein.
Andries Poleman.
Lambert Dudde.
Wybrand Uilkens.
Jacques du Pree.
Otto van Thiel.
Nicolaas du Goudi a Bois.
Gerard Danc.

Ao. 1697.

Andries Poléman, Ondervoorzitter.
Mr. Diderik van Groenestein.
Wybrand Uilkens.
Jacques du Pree.
Lambert Dudde.
Nicolaas du Goudi a Bois.
Gerard Dane.
Otto van Thiel.
Hesiel Pikart.

Ao. 1698.

Andries Poleman, Ondervoorzitter.
Otto van Tiel.
Jacques du Pree.
Lambert Dudde.
Hesiel Pikart, is als Ondervoorzitter overleden den 1 December 1705.
Jacobus Pedel.
Wybrand Uilkens, die als Oud-Schepen den 19 April 1706 stierf.
Gerard Dane.
Philip van Cloon.

Ao. 1701.

Komt als Oud-Ondervoorzitter, en toen overleden, voor
Jan Soury.

Ao. 1702.

Komen als Schepens voor
Kornelis Beerenberg.
Theunis Ros, overleden in dit jaar den 2 May.

Ao. 1703.

Komt voor, Adriaan Tameszoon, Oud-ondervoorzitter, en Ao. 1713, nog levende.
Willem Sabelaar, overleden den 6 September, terwyl nog diende.

Ao. 1704.

Adriaan Piek, overleden den 7 Novemb.
Abraham de Dekker, het toen pas geworden in dit zelve jaar,
Laurens de Bruin.

Ao. 1705.

Jan Torant, overleden den 30 July dezes jaars.
Bruining Wildeland, Opperkoopman, overleden den 28 January dezes jaars.

Ao. 1706 den 30 May.

De Ed. Heer Mattheus de Haan, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
Djony van der Hof; die den 2 Augustus stierf, en vervangen is door Jacques du Pree.
Jan Diodati, onafhingend Fiscaal in Suratte.
Gerard Hemzing; in de plaats van Philip Gyger.

Evert Everwyn van Niel.
Joannes Waciwel, in de plaats van Bernhard Schorer, die den 7 May stierf.
Joannes Ens, die in October Bailly wierd.
Izaak Maffis.
Adolf Jan Mentzen.
Nicolaas Oldenvliet.
Pieter van Doornik.

Ao. 1708.

Jacob Hengst, overleden den 17 October dezes jaars.

Ao. 1710.

Henrik van Ootshoorn van Zonneveld, Opperkoopman, overleden den 14 October dezes jaars.
Pieter van Doornik.
Jan Jacob Bieswanger.
Jan Koek.

Ao. 1711.

Philip Gyger, Ondervoorzitter, en bleef dat tot Ao. 1715.
Diderik vander Mast, overleden den 22 November dezes jaars.

Ao. 1712.

Adriaan Albert Breving } dienende.
Nicolaas Oldenvliet. }

Ao. 1714.

Lambertus Lamberti.

Ao. 1716.

Jan Tol.
Lambertus Lamberti.
Willem Henrik de Bevere.

Ao. 1717.

Robbert de la Haye.
Adriaan Albert Breving.
Willem Timmers.

Ao. 1719. den 30 November.

De Ed. Heer Mattheus de Haan, gemeen Raad van India, Voorzitter. 1705.
— — Ondervoorzitter } 1715.
François Roos. }
Abraham de Dekker. } 1718.
Zacharias Gallart. }
Jacob Willem Verbrugge. }
Dirk Blom. } 1719.
Henrik Grousius. }
Pieter Wybers. }

Ao. 1720. den 30 Juny.

De Ed. Heer Mattheus de Haan, als bevorens.
Adriaan Albert Breving, Ondervoorzitter. 1720.
Zacharias Gallart. 1719.
François Roos. 1715.
Dirk Blom. 1719.
Henrik Grousius. 1719.
Jan Maccare. 1720.
Pieter Wybers. 1719.
Wil-

Willem van Putten. 1720.	Henricus Groenewegen. 1722.
Ao. 1721. den 15 September.	Ao. 1723. den 28 May.
De Ed. Hr. Matheus de Haan.]	De Ed. Heer Johan Adriaan Crudop,
Albert Breving.]	Voorzitter. 1722.
Jan Maccare.] als bevoorens.	Willem van Putten, Ondervoorzit-
Willem van Putten.]	ter. 1722.
Willem Timmers.]	Joan de Hartog. 1722.
Abraham de Dekker, overleden.]	Jacob Hink. 1722.
Hermannus van Bayen.] 1721.	Henricus Groenewegen. 1722.
Lambertus Lamberti.]	Pieter Gysbert Nood. 1723.
Jan Tol.]	Francois Nood. 1723.
Ao. 1722. primo December.	Jan Maccare. 1723.
De Pd. Heer Johan Adriaan Crudop,	Kornelis van Hamme. 1723.
Voorzitter. 1722.	Ao. 1724. May.
Willem van Putten, Ondervoorzit-	De Ed. Joannes Philippus Sipman. 1724.
ter. 1722.	Henricus Groenewegen, Onder-
Willem Timmers. 1721.	voorzitter. 1724.
Jan Tol. 1721.	Pieter Gysbert Nood. 1723.
Joan de Hartog.]	Jan Maccare. 1723.
Jacob Hink.]	Willem Timmers.]
Stephanus Verfluis.] 1722.	Pieter Wybers.]
Mr. Everhard Crayvangcr.]	Dominicus Koedyk.] 1724.
	David Andreas Stier.]

P R E S I D E N T E N,

D E R

W E E S K A M E R.

Presidenten	B. H. Kunst.	van Ao. 1628. Juny.	tot 1630. 10 May.
der Wees-	Jan Cops.	1630. May.	1631. 30 dito.
kamer.	Jan Smith.	1631. dito.	1631. 27 Septemb.
	Jan vander Burg.	1631. September.	1636. 28 May.
	Kornelis van Mafeyk.	1636. May.	1636. 16 Juny.
	Joan Maatziuker.	1636. Juny.	1637. 20 Juny.
	Antoni Caan.	1637.	1638. 12 January.
	Paulus Krook.	1638. January.	1638. 1 May.
	Sebald Wonderaar.	1638. May.	1638. 22 July.
	Adam Westervold.	1638. July.	1638. 16 October.
	Henrik Boudewynszoon Lokhorst.	1638. October.	1638. Novemb.
	Abraham Welzing.	1638. Novemb.	1639. 4 January.
	Gerard Demmer.	1639. January.	1642. 7 Juny.
	Kornelis Witzen.	1642. Juny.	1643. 1 dito.
	Salomon Sweers.	1643. dito.	1646. 11 dito.
	Karel Reinierszoon.	1646. dito.	1647. 8 dito.
	Sebald Wonderaar.	1647. dito.	1648. 6 dito.
	Jochem Roelofssoon Deutecon.	1648. dito.	1650. 5 dito.
	Sebald Wonderaar.	1650. dito.	1651. 7 July.
	Karel Hartzink.	1651. July.	1653. 5 Juny.
	Ryklof van Goens.	1653. Juny.	1654. 6 dito.
	Henrik van Gent.	1654. dito.	1655. 5 dito.
	Gaspar van den Bogaarde.	1655. dito.	1656. 3 dito.
	Dirk Steur.	1656. dito.	1663. 7 dito.
	Laurens Pit.	1663. dito.	1677.
	Pieter van Hoorn.	1677.	
	Konstantyn Ranft.	1677.	1677. 24 Novemb.
	Joannes Camphuis.	1677.	1680.
	Jan Lambertssoon Bent.	1680.	1682. 23 Septemb.
	Johan van Hoorn.	1682. September.	1683. May.
	Maarten Pit.	1686.	1690. dito.
	Emanuel Bornezec.	1690.	1693.
	Laurens Pyl.	1693.	1700.

Christoffel van Zwol	van Ao. 1700.	tot Ao. 1703.	
Abraham Douglas.	1703.	1705.	
Willem de Roo.	1705.	1705.	October.
Pieter de Vos.	1705.	1710.	
Kornelis Chaffelein.	1710.	1714.	28 July.
Theodorus de Haze.	1714.	1718.	
Johan Kornelis d'Ableing.	1718.	1721.	overleden.
Antoni Huisman.	1721.	1722.	
Kornelis Haffelaar.	1723.		

L Y S T

Der H E E R E N

W E E S M E E S T E R E N ,

Voor zoo verre ik die heb konnen bekomen.

- Ao. 1628. den Juny.
 Barent Henrikszoon Kunst.
 Daniel de Bucquoy.
 Mr. Andries Duræus.
 Hans Bonen.
- Ao. 1629. den 6 Juny.
 Barend Henrikszoon Kunst.
 Daniel de Bucquoy.
 Leendert Lambregtszoon.
 Mr. Andries Duræus.
- Ao. 1630. den 10 en 29 May.
 Jan Kops, Opperkoopman, Voorzitter.
 Sebald Wonderaar.
 Nicolaas Parondelly.
 Otto van Welterholt.
- Ao. 1631. den 30 May.
 Jan Smit, Voorzitter.
 Sebald Wonderaar.
 Otto van Welterwolt.
 Hugo Boræus, Arts.
- Den 29 September.
 Jan vander Burg, Voorzitter, in de plaats van den overleden Smit.
- Ao. 1632. den 30 May.
 Jan vander Burg, Voorzitter.
 Jan Karstszoon, Bevelhebber.
 Daniel de Bucquoy.
 Hugo Boræus, Arts.
- Ao. 1633. den 26 May.
 Jan vander Burg, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy.
 Hugo Boræus, Arts.
 Izaak Havart.
- Ao. 1634. den 27 May.
 De vorige bleven nog in hunne bediening.
 Daniel de Bucquoy, Raad, en Geheimschryver.
- Ao. 1635. den 30 May.
 De zelve als het vorige jaar.
- Ao. 1636. den 28 May.
 Kornelis van Mafeik, Ontfanger generaal, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy, Raad, en Geheimschryver.
 Hugo Boræus, Arts.
 Henrik Bout.
- Den 16 Juny.
 De Heer Joan Maatzuiker, Pensionaris, Voorzitter.
- Ao. 1637. den 20 July.
 De Heer Antoni Caan, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
 Daniel de Bucquoy, als vorens.
 Jacques de la Sale.
 Herman Klaaszoon Stryen, kort'er na in de plaats van de la Sale.
- Ao. 1638. den 12 January.
 Paulus Crook, Voorzitter, in de plaats van den Heer Caan, die met zyn Edelheid van Diemen na de Ooft vertrok.
- Den 1 May.
 Sebald Wonderaar, Voorzitter, in de plaats van den Heer Crook, die als gevolmagtigde na Cambodia vertrok.
- Den 16 July.
 Herman Klaaszoon Stryen.
 Jacob Leendertszoon.
 Christiaan van de Gaver.
 Laurens Pieterszoon Heyen.
- Den 22 July.
 De Heer Adam Welterwolt, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
- Den 16 October.
 De Heer Henrik Boudewynszoon Lokhorst,

horft, buitengemeen Raad, Voorzitter,
in den Heer Welterwolds plaats.

Den 13 November.

Abraham Welzing, Voorzitter, in de plaats
van den Heer Lohhorft.

Ao. 1639. den 4 January.

Gerard Demmer, Voorzitter, in Wel-
zing's plaats.

Den 1 Juny.

Gerard Demmer, Voorzitter.
Christiaan van de Gaver.
Hugo Boræus, Arts.
Laurens Pieterszoon Heyen.
Reinier Koolzaad.

Ao. 1640. den 20 Juny.

Gerard Demmer, Fiscaal, Voorzitter.
Reinier Koolzaad.
Jacob de Harde.
Dirk Steur.
Henrik Wiggertszoon.

Ao. 1641. den 1 Juny.

Gerard Demmer, Fiscaal, Voorzitter.
Jacob de Harde.
Mr. Andries Duræus, Opperwondheeler.
Huibert van den Broek.
Justus Lampen.

Ao. 1642. den 7 Juny.

De Heer Kornelis Witzen, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Justus Lampen.
Mr. Andries Duræus.
Court Klaaszoon.
Pieter Reindertszoon Kemp.

Ao. 1643. den 1 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Court Klaaszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Pieter Reindertszoon Kemp.
Henrik Wiggertszoon.

Ao. 1644. den 3 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Hugo Boræus, Arts.
Jacob de Harde.
Adam Verhoeven.

Ao. 1645. den 3 Juny.

De Heer Salomon Zweers, buitengemeen
Raad van India, Voorzitter.
Adam Verhoeven.
Mr. Andries Duræus.
Reindert Koolzaad.
Jan Korneliszoon van Nes.

Ao. 1646. den 11 Juny.

De Heer Karel Reinierszoon, gemeen
Raad van India, Voorzitter.

Jan Korneliszoon van Nes.
Mr. Andries Duræus.
Pieter Reindertszoon Kemp.
Buike Buikes.

Ao. 1647. den 8 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Pieter Reindertszoon Kemp.
Henrik Man, Luitenant.
Buike Buikes.
Jacob de Harde.

Ao. 1648. den 6 Juny.

De Heer Jochem Roelofszoon Deute-
com, buitengemeen Raad van India,
Voorzitter.
Henrik Wiggertszoon.
Henrik Man, Luitenant.
Henrik Terhorft.
Jacob Bacherach.

Ao. 1649. den 5 Juny.

De Heer Jochem Roelofszoon Deute-
com, gemeen Raad van India, Voor-
zitter.
Henrik Terhorft.
Henrik van Zeelft.
Jacob Bacherag.
Jacob van Nes.

Ao. 1650. den 5 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Jan van Nes.
Henrik van Zeelft.
Jean Ferment.
Jan Hoefum.

Ao. 1651. den 3 Juny.

Sebald Wonderaar, Ontfanger generaal,
Voorzitter.
Jean Ferment.
Joan Borgers, Kapitein.
Henrik van Gent.
Jan van Hoefum.

Den 7 July.

De Heer Karel Hartzing, gemeen Raad
van India, Voorzitter, in Wonderaar's
plaats.

Ao. 1652. den 8 Juny.

De Heer Karel Hartzing, als bevorens.
Maarten Valk.
Joan Borgers.
Arend van den Helm.
Kornelis Faber.

Ao. 1653. den 7 Juny.

De Heer Ryklof van Goens, Voorzitter.
Arend van den Helm.
Dirk Schouten.
Kornelis van Nek.
Paulus Vigelius.

Ao. 1654. den 6 Juny.

De Heer Henrik van Gent, Voorzitter.
Kornelis van Nek.
Dirk Schouten.
Paulus Vigelius.
Jean Ferment.

Ao. 1655. den 5 Juny.

De Heer Gaspar van den Bogaarde, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
Jean Ferment.
Louis Baffart.
Kornelis Faber.
Jah van Hoefum.

Ao. 1656. den 3 Juny.

De Heer Dirk Steur, gemeen Raad van India, Voorzitter.
Kornelis Faber.
Johan Truitman.
Jan van Hoefum.
Andries Frisius.

Ao. 1657. den 2 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Pieter de Goyer.
Paulus Vigelius.
Nicolaas Houman.

Ao. 1658. den 3 January.

Johan Truitman, in de plaats van de Goyer.

Den 1 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Louis Baffart.
Paulus Vigelius.
Nicolaas Houman.

Ao. 1659. den 7 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Arend van den Helm.
Louis Baffart.
Kornelis Faber.
Jan Tromper.

Ao. 1660. den 5 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Arend van den Helm.
Jacob Bremer.
Kornelis Faber.
Henrik Mom.

Ao. 1661. den 5 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Gerard Reuf.
Jacob Bremer.
Vincent van Mook.
Henrik Terhorst.

Ao. 1662. den 2 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
IV. Decl.

Henrik Terhorst.
Pieter Knol, Caffier.
Vincent van Mook.
Pieter Elmers.

Ao. 1663. den 1 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Kornelis Faber.
Daniel Six.
Nicolaas Houman.
Henrik Wynandszoon.

Den 7 Juny.

De Heer Laurens Pit, gemeen Raad van India, Voorzitter in de plaats van de Heer Steur, die na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1664. den 7 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis Faber.
Johan Hartman.
Henrik Wynantszoon.
Henrik Mom.

Ao. 1665. den 5 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Pieter Elmers.
Luder Brommer.
Vincent van Mook.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1666. den 4 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Pieter Elmers.
Adriaan van Nieuwland.
Vincent van Mook.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1667. den 7 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis van Nek.
Jurriaan Scholten.
Barend Hobbe.

Ao. 1668. den 1 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Kornelis van Nek.
Roeland de Carpentier.
Barend Hobbe.
Vincent van Mook.

Ao. 1669. den 7 Juny.

De Heer Laurens Pit, als bevorens.
Henrik Terhorst.
Luder Brommer.
Henrik Wynandszoon.
Simon Simonszoon.

De verdere Leden na Ao. 1669. tot Ao. 1719. hebbe ik (alzo die niet gedrukt zyn, wat moete ik daar toe, om ze te krygen, gedaan hebbe) niet konnen bekomen; dog na die tyd volgen deze, volgens een gedrukt boekje.

Ecc

DG

	Ao. 1706.	Evert Lanus	}		
De Ed. Heer Pieter de Vos, gemeen Raad van India, Voorzitter.		Joannes van Baton.		}	1721.
Jacob Hengft.		Abraham Prien.			
Marcus de Bajonville, in Focanus plaats.		Izaak Peny.			
Izaak Maffis.					
Adriaan Albert Breving, in Hemsing's plaats.		Ao. 1722.			
N. van Breen, in du Bois zyn plaats, die na Bengale ging.		De Ed. Heer Antoni Huisman, Voorzitter.		1721.	
Jan Fortuin, in de plaats van Christiaan Jouk.		Evert Lanus, Ondervoorzitter.		1722.	
		Jan Donker vander Hof.		1722.	
		Abraham Prien.		1721.	
		Frederik Julius Coyett.		1722.	
		Izaak Peny.		1721.	
		Adriaan van Ooften.		1722.	
	Ao. 1719. den 30 zedert Ao.				
De Ed. Heer Joan Kornelis d'Ableing, gemeen Raad van India, Voorzitter.	1718.	Ao. 1723. den 5 Juny.			
Henricus Groenewegen, Ondervoorzitter.	1717.	De Ed. Heer Kornelis Hasselaar, Voorzitter.		1723.	
Walraven de Lely.	1715.	Evert Lanus, Ondervoorzitter.		1722.	
Willem Maurits Cruse.	1717.	Jan Donker vander Hof.		1722.	
Stephanus Verfluis.	1718.	Adriaan van Ooften.		1722.	
Jacob Hink.	1718.	Frederik Julius Coyett.		1722.	
Joannes de Hartog.	1719.	Pieter Wybers.		1723.	
		Dominicus Koedyk.		1723.	
	Ao. 1720. den 30 Juny.				
De zelve, als 's jaars te voren.		Ao. 1724. den 1 September.			
		De Ed. Heer Kornelis Hasselaar, Voorzitter.		1723.	
		Izaak Peny, Ondervoorzitter.		1724.	
		Jan Donker vander Hof.		1722.	
		Joannes Truitman		1724.	
		Frederik Julius Coyett.		1722.	
		Willem van Bazel.		1724.	
		Elias Vink.		1724.	
	Ao. 1721. den 15 September.				
De Ed. Heer Antoni Huisman, gemeen Raad van India, Voorzitter.	1721.				
Henricus Groenewegen.	} als bevorens.				
Stephanus Verfluis.					

P R E S I D E N T E N,

D E R

H E E M R A A D E N.

Presidenten	Dirk Bloem.	van Ao. 1679.	13 October.	1680.	14 Novemb.
der Heemraaden.	Robbert de Vicq.	1680.			
	Johan van Hoorn.	1684.			
	Willem van Outhoorn.				
	Izaak de St. Martin.			1696.	
	Joannes Cops.	1696.		1700.	
	Kornelis vander Duin.	1700.		1700.	28 July.
	Herman de Wilde.	1705.		1707.	14 Novemb.
	Bernardus Phoonzen.	1707.		1708.	May.
	Abraham Douglas.	1708.		1709.	30 October.
	Henrik Zwaardkroon.	1709.			
	Samuel Timmerman.	1718.		1721.	overleden.
	Kornelis Hasselaar.	1721.		1722.	
	Diderik Durven.	1723.		1723.	
	Wybrand Blom.	1723.			

Ao. 1719. tot ultimo November.

DE HEEREN

H E E M R A A D E N.

a- De Ed. Heer Mr. Samuel Timmerman, Voorzitter.	1718.	Jan Booy.	1721.
Philip Gyger, Ondervoorzitter.	1714.	Ao. 1722. tot ultimo Juny.	
Willem van Rossum (overleden).	1716.	De Ed. Heer Kornelis Hasselaar, Voorzitter.	1721.
Mathys Boefaart.	1713.	Henrik vander Stel, Ondervoorzitter.	1721.
Jurgen Christoffel Roode.	1708.	Jurgen Christoffel Roode.	1721.
Willem Joriszoon van de Velden.	1717.	Ary Krul.	1708.
Andries van Houte.	1716.	Adriaan van Zorgen.	1717.
Ary Krul.	1717.	Jan Hilgers.	1720.
Rykaart Heere.	1719.	Rykaart Heere.	1721.
		Willem Beyts.	1719.
		Jan Booy,	1721.

Ao. 1720. tot ultimo Juny.

De Ed. Heer Mr. Samuel Timmerman, Voorzitter.	1718.	Ao. 1722. tot ultimo Decemb.	
Philip Gyger, Ondervoorzitter.	1714.	De zelve, uitgenomen	
Jan Hermanszoon van den Burg.	1719.	Henrik vander Stel, Ondervoorzitter, overleden.	1721.
Mathys Boefaart.	1713.		
Jurgen Christoffel Roode, na Java.	1708.	Ao. 1723. tot ultimo Juny.	
Willem Joriszoon van de Velde.	1717.	De Ed. Heer Mr. Diderik Durven, Voorzitter.	1723.
Adriaan van Zorgen.	1720.	Godfried Bogaart, Ondervoorzitter.	1723.
Ary Krul.	1717.	Jurgen Christoffel Roode.	1708.
Rykaart Heere.	1719.	Ary Krul.	1717.
		Jan Hilgers.	1721.
		Rykaart Heere.	1719.
		Willem Beyts.	1721.
		Jan Booy.	1721.

Ao. 1721. tot ultimo January.

De zelve, uitgenomen.			
Jan Hermanszoon van den Burg, overleden.	1719.		
		Ao. 1724. den 1 September.	
Ao. 1721. tot ultimo Juny.		De Ed. Heer Wybrand Blom, Voorzitter.	1723.
De Ed. Heer Mr. Samuel Timmerman, den 7 Augusti dezès jaars overleden.	1718.	Godfried Bogaart, Ondervoorzitter.	1723.
De Ed. Heer Kornelis Hasselaar, Voorzitter.	1721.	Dirk Klaaszoon Duindam.	1724.
Philip Gyger, Ondervoorzitter.	1714.	Jurgen Christoffel Roode.	1708.
Jurgen Christiaan Roode, na Java.	1708.	Ary Krul.	1717.
Mathys Boefaart, overleden.	1713.	Adriaan van Sorgen.	1720.
Adriaan van Zorgen.	1720.	Jan Hilgers.	1721.
Ary Krul.	1717.	Rykaart Heere.	1719.
Willem Beyts.	1721.	Willem Beyts.	1721.
Rykaart Heere.	1719.	Jan Booy.	1722.
Jan Hilgers.	1721.		

Ao. 1721. tot ultimo Juny.

De Ed. Heer Mr. Samuel Timmerman, den 7 Augusti dezès jaars overleden.	1718.		
De Ed. Heer Kornelis Hasselaar, Voorzitter.	1721.		
Philip Gyger, Ondervoorzitter.	1714.		
Jurgen Christiaan Roode, na Java.	1708.		
Mathys Boefaart, overleden.	1713.		
Adriaan van Zorgen.	1720.		
Ary Krul.	1717.		
Willem Beyts.	1721.		
Rykaart Heere.	1719.		
Jan Hilgers.	1721.		

P R E S I D E N T E N,

D E R

C O M M I S S A R I S S E N

V A N

H U W E L Y K Z E - E N K L E I N E Z A K E N.

Nicolaas Oyerschie.	van Ao.	1641.	1 Juny.	
Pieter Antoniszoon Over'twater.		1641.		
Dirk Snoek.		1642.	7 Juny.	
Gerard Herberts.		1643.	1 dito.	
Dirk Steur.		1644.	3 Juny.	1646. Juny.
		Ecc 2		Joan

Johan Cunæus.	van Ao. 1646. 11 dito.	1650. 13 Decemb.
Willem Verftegen.	1650. 13 Decemb.	1651. 3 Juny.
Joan van Teylingen.	1651. 3 Juny.	1652. 8 dito.
Dirk Steur.	1652. 8 dito.	1654. 6 dito.
Willem Verbeek.	1654. 6 dito.	1656. 3 dito.
Gabriel Happart.	1656. 3 dito.	1657. 2 dite.

By deze die alleen Commissarissen van Huwelyke zaken tot dezen tyd toe waren, zyn ook die van Kleine zaken gevoegt zedert den 3 Juny 1656.

Wynand Rutgers.	van Ao. 1657. 2 dito.	1658. 3 January.
Andreas Frifius.	1658. 3 January.	1661. 18 dito.
Joan Kroon.	1661. 18 dito.	1664. 7 Juny.
Paulus de Vicq.	1664. 7 Juny.	1665. 5 dite.
Pieter Marville.	1665. 5 dito.	1665. 1 Decemb.
Willem Maatzuiker.	1665. 1 Decemb.	1668. 1 Juny.
Joan van Riebeck.	1668. 1 Juny.	
Salomon le Sage.	1693. of 1694.	1695.
Mattheus Schenkenberg.	1695.	1708.
Jacob Pelgrom.	1708.	1713. 24 January.
Ferdinand de Groot.	1713. 2 Juny.	1715.
Balthazar Coyett.	1715.	1718.
Abraham Schepmoes.	1718.	1719.
Balthazar Coyett.	1719.	1724. nog.

C O M M I S S A R I S S E N

V A N

H U W E L Y K Z E - E N K L E I N E Z A K E N .

Commiffariffen van Huwelyke en Kleine zaken.

Ao. 1632. den 10 September

Is befloten, dat de Schepenen die bediening zullen waarnemen. Dat gedaan is tot

Ao. 1641. den 1 Juny.

En namen deze Leden in 't eerst alleen maar de Huwelyks-zaken tot Ao. 1657 waar.

Nicolaas Overschie, Opperkoopman, Voorzitter.

Henrik Wiggerdszoon, Ondervoorzitter van Schepenen.

Pieter Antoniszoon Over'twater, Opperkoopman, die den 7 Juny als Fiscaal na Tayouan vertrok.

Ao. 1642. den 7 Juny.

Dirk Snoek, Voorzitter.
Gerard Herberts.

Jacob Gyzeling.
Hugo Boreus, Arts.

Ao. 1643. den 1 Juny.

Gerard Herberts, Opperkoopman, Voorzitter.

Gerbrand Klaaszoon Bakker, Opperkoopman.

Jan de Lange.
Izaak Minne.

Ao. 1644. den 3 Juny.

Dirk Steur, Opperkoopman, Voorzitter.
Adam Verhoeven, Borger.
Quirynd Klaaszoon Sterk, Opperkoopman.
Ambrosius Koenraadszoon, Borger.

Ao. 1645. den 5 Juny.

Alle, als 's jaars te voren.

Ao. 1646. den 11 Juny.

Johan Cunæus, Voorzitter.
Henrik Wiggerdszoon.
Ryklof van Goens, Opperkoopman.
Adriaan Dankerts.

Ao. 1647. den 8 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren

Ao. 1648. den 6 Juny.

Johan Cunæus, Voorzitter.
Salomon Goeffens.
Jurriaan van Vredenburg, Opperkoopman.
Kornelis Faber.

Ao. 1649. den 5 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1650. den 5 Juny.

Johan Cunæus, Baillu, Voorzitter.
Jacob du Mont.
Wouter Boudewynszoon, Kapitein.
Joannes Beck.

Den 13 December.

Willem Verftegen, Voorzitter voor de Heer Cunæus.

Ao. 1651. den 3 Juny.

Jan van Teylingen.
Jacob du Mont.
Johan Borgers, Kapitein.
Joannes Beck.

Ao. 1652. den 8 Juny.

De Heer Dirk Steur, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
Jan van Hoefum.
Maxmiliaan Bontemps.
Kornelis Willemszoon van Beest.

Ao. 1653. den 7 Juny.

De Heer Dirk Steur, als bevorens.
Kornelis Willemszoon van Beest.
Dirk Wallis.
Adriaan Dankerts.

Ao. 1654. den 6 Juny.

De Heer Willem vander Beek, buitengemeen Raad van India, Voorzitter.
Adriaan Dankerts.
Petrus Ceperinus.
Nicolaas Houman.

Ao. 1655. den 5 Juny.

De Heer Willem vander Beek, als bevorens.
Nicolaas Houman.
Petrus Ceperinus.
Henrik Mom.

Ao. 1656. den 3 Juny.

Gabriel Happart, Voorzitter.
Henrik Moin.
Dirk Schouten.
Arend van den Helm.

Den 3 Juny.

Is besloten, Commissarissen van Kleene zaken in 't byzonder, en daar toe twee Schepenen; en een uit de Commissarissen van Huwelykzaken, aan te stellen; dog na die tyd namen deze volgende Leden de kleene zaken by die van het Huwelyk mede waar.

Ao. 1657. den 2 Juny.

Wynand Rutgers, Ontfanger generaal, Voorzitter.

Jan van Hoefum.
Eduard Ooms.
Nicolaas Snyder.

Ao. 1658. den 3 Juny.

Andries Frifius, Voorzitter in de plaats van Rutgers, die na 't Vaderland vertrok.
François Lansman, in de plaats van Ooms.
Jacob Bremer, in de plaats van den overleden Snyder.

Den 1 Juny.

Andries Frifius, Voorzitter.
Jan van Hoefum.
Johan Hartman.
Jacob Bremer.

Ao. 1659. den 7 Juny.

Andries Frifius, Voorzitter.
Nicolaas Houman.
Johan Hartman.
Pieter Elmers.

Ao. 1660. den 3 Juny.

Andries Frifius, Voorzitter.
Nicolaas Houman.
Wouter Roodhals.
Pieter Elmers.

Ao. 1661. den 18 January.

Jan Kroon, Ontfanger generaal, Voorzitter, in de plaats van Frifius, die na 't Vaderland vertrok.
Leenderd de Soute, voor Roodhals, die na Perſien ging.

Den 1 Juny.

Jan Kroon, als bevorens.
Arend van den Helm.
Leenderd de Soute.
Thomas de Liefde.

Den 20 Juny.

Henrik Verbeek, in plaats van den overleden van den Helm.

Ao. 1662. den 2 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1663. den 1 Juny.

Jan Kroon, als bevorens.
Henrik Verbeek.
Matthys du Chesne.
Jurriaan Scholten.

Ao. 1664. den 7 Juny.

Paulus de Vicq, Voorzitter.
Jurriaan Scholten.
Matthys du Chesne.
Jan van Hoefum.

Ao. 1665. den 5 Juny.

Pieter Marville, Voorzitter.
Henrik Wynandszoon.

Izaak Solimans.
Kornelis van Beest.

Den 1 December.

Willem Maatzuiker, Voorzitter in Marville's plaats, die na Amboina vertrok.

Ao. 1666. den 4 Juny.

Willem Maatzuiker, Voorzitter.
Barent Hobbe.
Izaak Solimans.
Kornelis van Beest.

Ao. 1667. den 3 Juny.

Willem Maatzuiker, Voorzitter.
Pieter Elmers.
Luder Brommer.
Vincent van Mook.

Ao. 1668. den 1 Juny.

Jan van Riebeck, Voorzitter.
Kornelis Willemszoon de Groot.
Luder Brommer.
Abraham Struis.

Ao. 1669. den 7 Juny.

Jan Riebeck, Voorzitter.
Kornelis Willemszoon de Groot.
Andreas Kleyer, Arts.
Abraham Struis.

Die zedert Ao. 1669 tot Ao. 1719 gevolgt zyn, zyn niet gedrukt, en ik heb die niet konnen bekomen; dog na die tyd zyn dezê (zoo by gedrukte boekjens blykt) gevolgt.

Ao. 1706.

De Ed. Mattheus Schenkenberg, Voorzitter.
Jan Jacob Bieswanger.
N. Schoenmaker, in Breving's plaats.
N. Cras, in de plaats van Meentzen.
Paulus Timmerman, die Ao. 1707 na Banda vertrok.

Ao. 1719. den 30 November.

De Heer Abraham Schepmocs, Voorzitter (overleden) 1718.
Huibert Driemond, Ondervoorzitter. 1718.
Jan Donker vander Hof. 1716.
Otto Kloot. 1718.
Salomon Diodati. 1719.

Ao. 1720. den 30 Juny.

De Ed. Balthazar Coyett, Oud-Landvoogd van Amboina, en Banda, Voorzitter. 1719.
Salomon Diodati, Ondervoorzitter.
Mr. Izaak van Schinne. 1720.
Willem de Beverc.
Izaak Peny.

Ao. 1721. den 15 September.

De zelve, als 's jaars te voren; dog Andries Weiland, in de plaats van Peny. 1721.

Ao. 1722. den 1 December.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
Salomon Diodati, Ondervoorzitter. 1720.
Iman de Jonge. 1721.
Andries Weiland. 1721.
Joannes Steenkool. 1722.

Ao. 1723. den 16 July.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
Joannes Steenkool, Ondervoorzitter. 1722.
Iman de Jonge. 1721.
Willem van Bazel. 1723.
François de Geus. 1723.

Ao. 1724. den 1 September.

De Heer Balthazar Coyett, Voorzitter. 1719.
François de Geus, Ondervoorzitter.
Justus van Breda. 1724.
Augustyn Thornton.
Samuel Wigman.

P R E S I D E N T E N,

V A N

CHINEESCHE BOEDELMEESTERS.

Presidenten Kornelis van Mazeik.

van Chi- Joan Maatzuiker.

neefche Pieter Mesdag.

Boedel Huibert van den Broek.

meefters. Dirk Steur.

van Ao. 1636. 9 February. 1640.

1640. 3 Juny. 1643. 1 Juny.

1643. 1 dito. 1645. 3 dito.

1645. 3 dito. 1647. 8 dito.

1647. 8 dito. 1648. 15 May.

En toen afgeschafi.

Joan Burgers.

Kornelis Speelman.

1655. 20 Novemb. 1659. 7 Juny.

1659. 7 Juny. 1661. 5 dito.

Joan

Joan Burgers.	van A°. 1661.	5 dito.	1665.	5 dito.
Jacob Bremer.		1665.	dito.	1668.
Emond Ruys.		1668.	30. dito.	1669.
Gerard vander Voorde.		1685.		1701.
Henrik Vuisf.		1701.		1705.
Jacob Heirmans.		1705.		1709.
Kornelis Haffelaar.		1709.		1717.
Jacob Torant.		1717.		1719.
Arnoldus Abeleven.		1719.		1724. repatrieerd in November.
Frederik Lokman.		1724.		

CHINEESCHE BOEDELMEESTERS.

- Ao. 1636. den 9 February.
Blykt by zeker besluit, dat
Kornelis van Mazeik,
Ontfanger generaal. } nu Schepenen.
en
Gideon Bouwens. }
Als bezorgers, en opzienders, in zeker
Chineesch sterf-huis getelt zyn.
- Ao. 1640. den 26 May.
Is goed gevonden door den Heer Raad-
Pensionaris Joan Maatzuiker, zekere in-
structie voor de Boedelmeesters der Chi-
neefche sterf-huizen, die men na dezen 'er
toe aantellen zou, op te stellen.
- Ao. 1640. den 2 Juny.
Zyn als Boedelmeesters aangesteld
De Heer Joan Maatzuiker, Pensionaris,
Voorzitter.
Reinier Koolzaad, Ondervoorzitter van
Schepenen.
Tellouw, een Chinees.
- Ao. 1641. den 1 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren; dog voor
Tellouw zyn gekoren
Bencon, en
Conjok.
- Ao. 1642. den 7 Juny.
De zelve, dog voor Conjok
Bapta Binglam.
- Ao. 1643. den 1 Juny.
Pieter Mesdag, Geheimschryver harer
Edelheden, Voorzitter.
Izaak Minne, *Borger*.
Bencom, Kapitein } *der Chineezen*.
Nootzang, Arts }
- Ao. 1644. den 3 Juny.
Pieter Mesdag, als bevorens.
Jan Korneliszoon van Nes, *Borger*.
Conjok.
Jokhey.
- Ao. 1645. den 3 Juny.
Huibert van den Broek, Opperkoopman,
Voorzitter.
Jean Ferment.
Conjok.
Gayko.
- Ao. 1646. den 11 Juny.
Huibert van den Broek, als bevorens.
Jean Ferment.
Gayko, alias Singon. } *Chineezen*.
Izaak, Arts. }
- Ao. 1647. den 8 Juny.
Dirk Steur, Voorzitter.
Adriaan Dankerts.
Conjok.
Khopeko.
- Ao. 1648. den 15 May.
Zyn de Boedelmeesters, by besluit ha-
rer Edelheden afgefehaft.
- Ao. 1655. den 5 November.
Zyn op nieuw gekoren, dog, om re-
denen eerst bevestigt, als Boedelmeesters.
- Ao. 1656. den 20 October.
Johan Borgers, Kapitein, Voorzitter.
Henrik Mom.
Conjok.
Soetse.
- Ao. 1657. den 7 Juny.
De zelve, als 's jaars te voren.
- Ao. 1658. den 1 Juny.
Johan Borgers, als bevorens.
Henrik Mom.
Soetse.
- Ao. 1659. den 7 Juny.
Kornelis Speelman, Voorzitter.
Thomas de Liefde.
Soetse.
Sanjok.

Ao. 1660. den 5 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1661. den 5 Juny.

Johan Borgers, Kapitein, Voorzitter.
Henrik Terhorst.
Sānjē.
Wanjok.

Ao. 1662. den 2 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren.

Ao. 1663. den 1 Juny.

Johan Borgers, als bevorens.
Nicolaas Houman.
Khopeko.
Saquia.

Ao. 1664. den 7 Juny.

Johan Borgers, als bevorens.
Jacques de Bollan.
Litfoeko.
Wanjok.

Ao. 1665. den 5 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Jacques de Bollan.
Litfoeko.
Wanjok.

Ao. 1666. den 4 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Simon Simonszoon.
Sifay.
Khopeko.

Ao. 1667. den 3 Juny.

De zelve, als 's jaars te voren; dog
Emond Ruys, Kapitein, Voorzitter.

Ao. 1668. den 3 Juny.

Emond Ruys, als bevorens.
Jan van Hoefum.
Sifai.
Litfoeko.

Ao. 1669. den 7 Juny.

Jacob Bremer, Voorzitter.
Pieter Kole.
Litfoeko.
Wanjok.

Die 'er van Ao. 1669 tot Ao. 1719 ge-

weeft zyn, hebbe ik niet konnen beko-
men; dog zedert zyn het deze navolgen-
de geweest.

Ao. 1719. den Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, Opper-
koopman, en Sjahbandar, Voor-
zitter. 1719.
Joannes Steenkool. 1717.
Limtfoenko. 1718.
Ongthayko. 1719.
Liwanko. 1719.

Ao. 1720. den 30 Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, als be-
vorens. 1719.
Dominicus Koedyk.
Ongthayko. 1719.
Liwanko. 1719.
Kingkeenko. 1720.

Ao. 1721. den 15 September.

De E. Arnoldus Abeleven, als be-
vorens. 1719.
Dominicus Koedyk. 1720.
Kingkeenko. 1720.
Gochiocikong. 1721.
Tantsayko. 1721.

Ao. 1722. den 1 December.

De E. Arnoldus Abeleven, Voor-
zitter. 1719.
Dominicus Koedyk, Ondervoorzit-
ter. 1720.
Gochiocikong. 1721.
Tantsayko. 1721.
Ongfeenko. 1722.

Ao. 1723. den 5 Juny.

De E. Arnoldus Abeleven, Voor-
zitter. 1719.
Willem de Bevere, Ondervoorzitter. 1723.
Ongfeenko. 1722.
Ongtfoenko. 1723.
Lietfoeko. 1723.

Ao. 1724. den 1 September.

De E. Arnoldus Abeleven, 1719 *repatē*.
Voorzitter.
De E. Frederik Lokman, 1724 *Nov.*
Voorzitter.
Willem de Bevere, Onder-
voorzitter. 1723.
Ongtfoenko. 1723.
Lietfoeko. 1723.
Litfianko. 1724.

S E C R E T A R I S S E N

V A N

J U S T I T I E .

O F

GEHEIMSCHRYVERS DES GERICHTS.

Nicolaas Koekebakker.	van A ^o .	1628.	1628.
Andries de Meeſter.		1634.	1633. 10 Decemb.
Dirk Jemming.		1637.	1636.
Daniel Hudde.		1637.	1637.
Artus Gyzeling.		1637.	1638.
Gerard Janszen Muts.		1638.	1639.
Ambroſius vander Keer.		1639.	
Vincent van Mook.		1656. 20 October.	
Kornelis Snoek.		1660.	1662.
<hr/>			
Jacob Over'twater.			1691.
Abraham Quevellerius.			1698. 25 Novemb.
Jacob van Naarszen.	1698.		1709. 25 February.
Jacob Helmolt.	1709.		1713. 8 Augustus.
Gualter Schutte.	1713. 26 Septemb.		1722. nog 3 dog wierd toen lid van de Juſtitie.
Bernardus Coop a Groen, Proviſioneel.	1723.		

S E C R E T A R I S S E N

O F

GEHEIMSCHRYVERS

V A N

S C H E P E N E N .

Melchior Kerchem.	van A ^o .	1620. 24 July.	12 Novemb.
Herman Pieterszen Prins.		1620. 12 Novemb.	1622. 19 April.
Willem Braſſeman.		1622. 19 April.	1623. May.
Herman Pieterszen Prins.		1623. May.	19 October.
Leonard vander Duſſen.		1623. 9 October.	1625. 31 May.
Herman Pieterszen Prins.		1625. 31 May.	1626. May.
Kornelis Theuniſzen Drent.		1626. May.	1627. Maart.
Adriaan Wouterszen Draak.		1627. Maart.	1629. April.
Dirk Jemming.		1629. April.	1634. 14 October.
Daniel Hudde.		1634. 14 October.	1638.
Ambroſius vander Keer.		1638. 2 January.	1644. 28 May.
Pieter Hakkius.		1644. 28 May.	1651. 26 April.
Wynand van Katerveld.		1651. 26 April.	1656. 22 Decemb.
Philippus Angel.		1656. 22 Decemb.	1668.
Andries Schellingwou.		1668.	1670.
Henrik Heidanus.		1670.	
Jacob van Dam.			1682. Augustus.
IV. Decl.			Joan-

410 BESCHRYVINGE VAN

Joannes Lutgens.	van Ao. 1681.	1685.	<i>dito.</i>
Pieter Ketting.	1685.	1695.	8 <i>Novemb.</i>
Joannes Maurus.	1695.	8 <i>Novemb.</i>	1698. 28 <i>Juny.</i>
Antoni Luiken.	1698.	28 <i>Juny.</i>	1701. 5 <i>Novemb.</i>
François Verboom.	1701.	1708.	
Joannes Adriaan Crudop.	1708.	1715.	
Nicolaas van Haeften.	1715.	1721.	
Maurits van Aarden.	1722.	1724.	<i>nog.</i>

SECRETARISSEN

OF

GEHEIMSCHRYVERS

DER

W E E S - K A M E R .

Secretarif- fen der Weeska- mer.	F. van de Velde.	van Ao. 1628.	<i>Juny.</i>	1630. 29 <i>May.</i>
	N. de Wilde.	1630.	29 <i>May.</i>	1633. 26 <i>dito.</i>
	Daniel Hudde.	1633.	26 <i>dito.</i>	1634.
	Daniel du Bucquoy.	1634.		1637. 20 <i>July.</i>
	Jacob Gramman.	1639.	1 <i>Juny.</i>	1642. 7 <i>Juny.</i>
	Laurens Pieterszen Heyen.	1642.	7 <i>dito.</i>	1646. 11 <i>dito.</i>
	Ján Tromper.	1646.	11 <i>dito.</i>	1653. 3 <i>January.</i>
	Kornelis Mol.	1659.	3 <i>January.</i>	1680. <i>Novemb.</i>
	Pieter van Ryswyk.	1680.	<i>Novemb.</i>	1685.
	Michiel Baalde.	1685.		1693. 20 <i>February.</i>
	Joannes Eduards.	1693.		1697.
	Joan Koek.	1697.		1708. 31 <i>January.</i>
	Joost de Jode.	1708.		1714. 6 <i>May.</i>
	Pieter Denyssen.	1714.	<i>April.</i>	1717.
	N. la Hayen.	1717.	<i>maar 2 maand.</i>	1717.
	Samuel Cras.	1717.	<i>in Aug. of Sept.</i>	1724. <i>nog.</i>

SECRETARISSEN

OF

GEHEIMSCHRYVERS

VAN

H E E M R A A D E N .

Secretarif- fen van Heemraa- den.	Samuel van Hoorn.	van Ao. 1689.	1700.
	Jan Kleyer.	1700.	1701.
	Joan Hinloopen.	1701.	1705.
	— Glas.	1705.	1708.
	Rykaart Heere.	1708.	1719.
	Frederik Rupertus.	1719.	1721.
	Willem Kaaf.	1721.	1724.
	Walter Christiaan Kruger.	1724.	

S E C R E T A R I S S E N

O F
G E H E I M S C H R Y V E R S

V A N

H U W E L Y K Z E - E N K L E I N E Z A K E N .

if Jacob Melle.	van Ao. 1641.	1 Juny.	1643.	1 Juny.
Hu-Reyer Pieterszoon vander Wiel.	1643.	dito.	1648.	6 dito.
Wynand van Katerveld.	1648.	6 dito.	1651.	3 dito.
ene Nicolaas de Wit.	1651.	3 dito.	1661.	5 dito.

En is Ao. 1656. 't begin van Kleine zaken.

Antoni Huisman.	1661.	5 dito.		
Joannes Lutgens.			1682.	Augustus.
Lucas Pieraard.	1682.		1699.	
Jacobus Bolswaard.	1699.			
Henrik Grousius.			1700.	
Joan Kleyer.	1700.		1703.	
Abraham Fierens.	1703.		1713.	26 February.
David Sonmans.	1713.	28 February.	1721.	tot den 8 Decemb. dat vryman wierd.
Willem de Bruin.	1722.	in Decemb.	1724.	nog.

S E C R E T A R I S S E N

O F
G E H E I M S C H R Y V E R S

V A N

C H I N E E S C H E B O E D E L M E E S T E R S .

Jan Muys.	van Ao. 1640.	2 Juny.	1641.	1 Juny.
Abraham Pittavin.	1641.	1 dito.	1643.	dito.
he Pieter Hakkus.	1643.	dito.	1644.	3 dito.
Adriaan Spoors.	1644.	3 dito.	1647.	8 dito.
Vincent van Mook.	1647.	8 dito.	1656.	20 October.
Frederik Roest.	1656.	20 October.	1663.	1 Juny.
Andries Schellingwou.	1663.	1 Juny.	1667.	3 dito.
Matthys Smit.	1667.	3 dito.		
Thomas Paatw.			1705.	
Joannes Ulrichs, al	1708.		1715.	
Johan Keuvel.	1715.		1724.	nog.

L Y S T

D E R

GROOTE KASSIERS.

Groote Kassiers.		van Ao.	tot	
N. van Selft				1645.
Pieter Knol.		1662.		1666.
Gerard Vreeland.		1666.		1672.
Nicolaas Baukes.		1672.		1675.
Kornelis van Outhoorn.		1684.		1688.
Bernardus Lanoy.		1688.		1696.
Ludolf van Coulfter.		1696.		1700.
Ferdinand de Groot.		1700.		1702.
Adriaan van Houten.		1702.		1708.
Kornelis Werc.		1708.		1708.
Joan Aouwer.		1708.		1716.
Arnoldus Abeleven.		1716.		1719.
Joan Christiaan Naauwerk.		1719.		1723.
Jan van Landschot.		1724.		

L Y S T

D E R

GROOTE WINKELIERS.

Groote Wink- liers.		van Ao.	tot	
Hans Putmans.				1629.
Kornelis Drent.		1629.		
Adriaan Swaanswyk.		1641.		
Joannes de Koning.		1666.		
Kornelis Chastelein.		1682.		
N. Lurelius.				
Johan van Riebeck.				1703.
François Koning.		1703.		1711.
Joannes van Nes.		1711.		1713.
Pieter Houttuin.		1712.		1717.
Pieter Torant.		1717.		1717.
Stephanus Verfluis.		1719.		1722.
Pieter Rochus Pasques de Chavonnes.		1722.		1724. nog.

D I S P E N S I E R S.

Dispens- siers.		van Ao.	tot	
Izaak Stryker.		1634.		1635.
Jan de Waart.		1641.		
Adriaan Nicuwland.		1667.		
Konstantyn Nobel.		1686.		1701. overleden 15 July.
Henrik vander Horst.		1701.		1703.
Govert van Wyngaarden.		1703.		1704.
Pieter van Hoorn.		1706.		1711. na't Vaderland.
Jacques de Laval.		1711.		1712. dito.
Arend Prothe.		1712.		1715. dito.
Jacob Torant.		1715.		1717. wierd Sjabbandar.
Pieter Hakfort.		1717.		1721. overleden.
Abraham Goozens.		1721.		1724. nog.

DOCTOREN.

Die nu en dan op BATAVIA geweest zyn.

n.	Henrik de Haan.	van A ^o .	1618.	tot	
rs.	Jacobus Bontius Raillu.		1631.		1632.
	Hugo Boræus.		1637.		1641.
	Izaak, <i>Chinees Arts.</i>		1644.		
	Andreas Kleyer.		1667.		1696.
	Pictet Verdier.		1676.		
	Willem ten Rhyne.		1677.		1700.
	N. Grim.		1679.		
	Louis de Keizer.		1685.		
	Joannes Marens.		1702.		1709.
	Tsjeuwbitja, <i>Chinees Arts.</i>		1707.		1709. na Holland.
	Theodorus van Krytenburg, <i>Wondbeeler</i>		1706.		1713. nog.
	<i>en Doÿter.</i>				

V E N D U - M E E S T E R S.

	Jan Tromper, <i>van 5 Septemb.</i>	Ao.	1648.	tot	1659. 3 January.
s.	Kornelis Mol, <i>3 January.</i>		1659.		1679. 7 November.
	Joannes de Wilde.		1679.		
	N. Taalman, <i>vond al</i>		1685.		
	Jacques du Pree.				1708.
	Jan Kock.		1708.		1722. overleden.
	Evert Lanuis.		1722.		1724. nog.

S T A D S - D R U K K E R S.

	Kornelis Pyl, bragt	Ao.	1659. 't eerste boek hier in druk.
s.	En daar op quam 'er een Drukkery		1667.
	Henrik Brants.		1669.
	Jan Bruining.		1669.
	Abraham van den Eden, <i>al</i>		1685.
	Joannes de Vries.		1695.
	Andreas Lambertus Loderus. V. D. M.		1701.
			1719.

En nu zyn 'er twee Drukkers van wegen de E. Maatschappy, die soldy trekken.

Henrik Welzing	}	1720.	1724. nog.
Allard Fronenbroeck.			

K A P I T E I N S.

In dienst der E. MAATSCHAPPY, die my van den beginne af in deze en gene schriften zyn voorgekomen, als gelegen hebben. de op Batavia, in 't Kasteel, of aan deze of gene Poort.

	Ao. 1620.		Ao. 1635.
n.	Jan Pal, van Gornichem; die ik vertrou-		Arend Aalst.
ft	we dat A ^o 1622 na 't Vaderland ver-		
	trok, hoewel die als Jan Janszoon Bal		Ao. 1636.
	voorkomt.		Maarten Janszoon Vogel.
via.			David de Solemne.
	Ao. 1622.		
	Jan Schelling, die dit zelve jaar in April		Ao. 1648.
	vertrok.		Henrik Man.
	Ao. 1628.		Ao. 1652.
	Joachim Roelofssoon Deutecom, tot A ^o .		Henrik van Gent.
	1634, dat Landvoogd van Amboina		
	wierd.		

Ao. 1661.
Herman van Outhoorn, tot Ao. 1662,
dat na Tayouan vertrok.

Ao. 1663.
Christiaan Poleman, tot Ao. . . . dat
Sergeant Majoor wierd.
Adriaan Schimmelpenning.
N. Bitter.

Ao. 1667. en 1668.
Emond Ruis.

Ao. 1673.
Frederik Muller, was doe al cenige tyd
overleden.

Ao. 1682.
François Tak.
Willem Hartzing.
Willem de Ruiter.

Ao. 1684.
Kornelis Nuits, Kapitein van 't Kasteel.
Thilman van Ewyk, }
dito aan de Rotter- | Poort, alwaar zy
dammer - - - } nog' ettelyke ja-
Herman Egbertszoon, | ren'er na lagen.
dito aan de Dieft- | }
Johan Ruis.

Albert Sloot, die tot Ao. 1689 aan hef
Vierkant lag, gelyk ik hem Ao. 1685
daar vond leggen.

Ao. 1689.
Herman Dirkszoon Wanderpoel.

Ao. 1694.
Adolf Winkeler, tot Ao. 1696, dat Ser-
geant Majoor wierd.

Ao. 1696.
N. Collaart.

Ao. 1698.
Lodewyk Rabenhaupt, overleden Ao.
1711. 27 January.

Ao. 1702.
Augustyn Bloemaart, al voordien tyd zoo
bekent.

Kapiteins in 't Kasteel.

Ao. 1706.
Barent Kctel, vond ik toen, en hy bleef
het tot Ao. 1709.

Ao. 1709.
Alexander de Pluyes, tot Ao. 1715, ver-
trok toen na Malabar, en stierf Ao.
1717 ontrent Batavia.
Zacharias Gallart, van de Ruitery diezyn
Edelheid volgr, bleef dit tot Ao. 1723.

Ao. 1717.
Willem Henrik de Bevere, tot Ao. 1719,
dat stierf.

Ao. 1720.
Diderik van Donburg.

Ao. 1721.
Hermannus van Bayen.

Ao. 1722.
Hermannus van Bayen. 1720. werd 1722
Sergeant Majoor.
Zacharias de Benzin, tot 1723, dat na
Banda ging.

Kapiteins aan 't Vierkant.

Ao. 1702.
Jan Jacob Weitnauw, overleden den 5
May.

Ao. 1706.
Joannes Focanus van Ao. vond hem al
Ao. 1705, tot 1710, dat na 't Vader-
land vertrok als Schout by nagt.

Ao. 1710.
Jacob Palm van Ao. 1710 tot 1715 dat
na 't Vaderland vertrok.

Ao. 1718.
Jacob Christiaan Pilat, tot Ao. 1720 dat
als Opperkoopman en tweede na Ter-
nate vertrok.

Ao. 1718.
Adriaan van Zorgen, die Ao. 1723 in Ju-
ly 't nog was.

Kapiteins aan de Nieuwe Poort.

Ao. 1706.
Willem Kuffeler, tot Ao. 1713, datzyn
dienst nederlei; stierf Ao. 1720.

Ao. 1713.
Dirlof Blad.

Ao. 1719.
Jacob Willem vander Brugge, was 1718
gekomen, waar op hy dit zelve jaarna
Amboina vertrok.

Ao. 1722.
Gillis Sluithoven Kapitein Luitenant van
1716 al.

Ao. 1723.
Jacob Willem vander Brugge, weer.

Kapiteins aan de Utrechtse Poort.

Ao. 1705.
Jurgen Christoffel Rode; die 't nog was
Ao. 1723 in July.

N. Oorthoorn nam deze Poort in zynaf-
wezen, terwyl hy na Java was, waar,
tot Ao. 1708 dat hy na 't Vaderland ver-
trok over Ceilon.

Kapiteins aan de Rotterdamse Poort.

Ao. 1705.

Kornelis de Visscher, die Ao. 1703 den
14 January op Batavia quam, en Ao.
1706 na Amboina vertrok.

Ao. 1706.

Andries Janszoon vander Schelde, tot Ao.
1706, 2 July, dat stierf.

Ao. 1707.

Henrik vander Horst, die in dit zelve jaar
weer na Java ging.

Jooft Wiltede, tot Ao. 1713, dat aan de
Diestpoort ging leggen.

Ao. 1713.

N. Trekmeijer, die den 4 Augusti 1715
stierf.

Kaspar Voges.

Ao. 1715.

Christiaan Lodewyk Holeyzen, die dit
zelve jaar na Malabar vertrok, en ver-
vangen is door

Willem Henrik de Bevere; die toen te
gelyk Kapitein van 't Kasteel, en Ma-
joor voor een tyd was.

Ao. 1722

Kaspar Voges. al Kapitein 1723, en nog
Ao. 1723.

Kapiteins aan de Diestpoort.

Ao. 1699.

Wouter Okkerzen, tot 1705, vertrok na
't Vaderland Ao. 1707. buiten bedie-
ning.

Ao. 1706.

Jan Pieterszoon Wesselburg, tot Ao. 1713
den 3 Augustus, dat stierf.

Ao. 1713.

Jooft Michielszoon Wiltede, tot A. 1716,
dat stierf.

Ao. 1718.

Adriaan van Zorgen, tot Ao. 1720, dat
aan 't Vierkant leggen ging.

Ao. 1723.

Philip Vogel, al Kapitein Ao. 1707.

Ao. 1712.

Christiaan Lodewyk Holeyzen, Kapitein
der buitenposten tot Ao. 1715 dat na
Malabar vertrok, en daar Ao. 1716 of
1717 overleden is.

Bchalven deze ontmoet ik nog,

Nicolaas de Jong, Ao. 1692, in January
zoo uitgekomen zynde.

Michiel Ram Ao. 1692 uitgekomen, en
Ao. 1693 op Batavia.

Jan Selft, Ao. 1692 zoo uitgekomen, en
Ao. 1693 op Batavia.

Philip van den Branden, Ao. 1692 uitge-
komen, en Ao. 1693 op Batavia, en
vertrok Ao. 1694 na 't Vaderland.

Dominicus Pasques de Chavonnes, Ao.
1701 op Batavia, en den 1 November
overleden.

Christoffel Wels, Majoor der Artillery,
Ao. 1702 op Batavia.

Barent Schuilenburg, Ao. 1703.

Jan Pieter Larix, Ao. 1703 op Batavia.

Hans Frederich Bergman, Ao. 1703 op
Batavia.

Herman Janszoon van Nieuwkerk, Ao.
1705.

Johan Erskine van Ao. . . tot Ao. 1705.
dat na Amboina vertrok.

N. la Hay, Ao. 1716 van Ceylon op Ba-
tavia gekomen.

KAPITEIN-LUITENANTS,

In dienst der E. MAATSCHAPPY, op Batavia geplaatst geweest zynde.

Ao. 1701.

Antoni Eygel, zoo van Amsterdam doe-
mer Nigtevegt op Batavia gekomen.

Ao. 1710.

Jacob Palm, tot dit jaar toe, dat als Ka-
pitein na Malakka ging.

Ao. 1712.

Nicolaas Oostenrode, die zoo na Malak-
ka ging.

Ao. 1716.

Gillis Sluithoven, wierd het dit jaar, en

lag zoo aan de Nieuw-poort Ao. 1719
en 1722 nog in December.

Ao. 1717.

Arnold van Cloon, wierd het dit jaar, en
lag zoo Ao. 1709 op Jakarta en An-
ke; en Ao. 1721 nog in January: dog
is in dat zelve jaar na 't Vaderland ver-
trokken, en bleef ontrent de Kaap.

Ao. 1722.

Gillis Sluithoven, nog aan de Nieuw-
poort.

BESCHRYVINGE VAN
LUITENANTS.

In dienst der E. MAATSCHAPPY, die my hier en daar (als op Batavia' gelegen hebbende) voorgekomen zyn.

Luitenants
in dienst
op Bata-
via.

Ao. 1621.
Antoni Caan.

Ao. 1628.
Ditloft-Specht.

Ao. 1634.
Arend Aalst, tot Ao. 1635, dat Kapi-
tein wierd.

Ao. 1641.
Henrik Man, tot Ao. 1648, dat Kapi-
tein wierd.

Ao. 1684.
Jan Warnar.
Ulrich Berg.
Jan Jacob Sier.
Hans Mensch.
Pieter Wolf.
Pieter Waker.
Jan Maurits van Happel.
Jacob de Harder.
Johan de Moor.

Ao. 1691.
Marcus de Banjonville, } doe op Batavia eerst, en
Vesting-bouwer. } zoo uitgekomen van
Wouter Okkerzen. } Amsterdam met Spier-
dyk en de Handboog.

Ao. 1692.
Joannes François, quam doc zoo met de
Berkel op Batavia.
Bartholomeus de Kok, quam toen zoo uit
Zeeland met 's Heer Jansland op Bata-
via.

Ao. 1693.
Gerard vander Plas, } van Rotterdam met Waddings-
Rutger van Illin, } veen zoo op Batavia toen ge-
komen.
Nicolaas Turk, van Zeeland zoo met Gou-
destein toen aangeland.

Ao. 1703.
Laurens van Mellin, toen van Amsterdam
zoo met de Algemeene Vreede op Bata-
via gekomen.
Lodewyk Ernst de Mey, zynde het op de
uitreize gemaakt door de Heer de Wil-
de, en toen zoo met de drie Kroonen
van Amsterdam op Batavia gekomen.

Ao. 1704.
Jan Schagt, toen van Amsterdam met de
Lek zoo op Batavia aangeland.

Ao. 1706.
Pieter Scipio, den 7 May op Jakatra zoo
overleden.
Willem Roeling, lag toen zoo aan de Rot-
terdaraze Poort.

Ao. 1710.
Jacob Appeldoorn, die 't nu geworden is.
Abraham la Font, dito.

Ao. 1711.
Willem van Bergen, was dit tot dit jaar
toe, dat als Kapitein na Banda vertrok.

Ao. 1714.
Jan Christof Krytzig, den 1 July] zoo over-
Willem Muller, den 4 dito J leden.

Ao. 1715.
Jan Ottil, die 't nu wierd, en lag Ao. 1720
in 't Kasteel.

Ao. 1716.
Gillis Sluithoven, tot dit jaar toe, dat Ka-
pitein-Luitenant wierd.
Jan Tas, } lag A°. 1719 in 't Kasteel, A°. 1720
aan de Diefpoort, en A°. 1721 in
Lodewyk Baks, } January neg. Die 't nu wierden.
N. Vuifman, op Tandjong Poera dit jaar
vervangen door N. Vermander.

Ao. 1717.
Jan vander Myl, was 't nu geworden, en
lag Ao. 1719 en 1720 aan de Nieuw-
poort; dog Ao. 1721 aan de Dieft-poort,
en 1722.
Michiel Pinet, was het dit jaar geworden,
en lag Ao. 1719 en nog Ao. 1721 aan
de Utregtze Poort.
Menzo Hermannus Ladenius, was het dit
jaar geworden, en lag Ao. 1719 op Ja-
katra, en vertrok Ao. 1721 na Amboi-
na als Kapitein.

Ao. 1719.
Christiaan Gunther Geudeke, wierd het
(als Hofmeester van zyn Edelheid) dit
jaar, en stierf Ao. 1720 zoo.

Ao. 1721.
Jan Brandauw, wierd het dit jaar, en lag
zoo in 't Kasteel nog 1722.

Ao. 1722.
Jan Zeevaart, aan de Rotterdammer-poort
al van A°. . . 1719.

Ao. 1723.
Aan het Vierkant.
Jan Brandauw.
Aan de Utregtze Poort.
Pieter Jansz.
Aan de Nieuw-Poort.
Jan Christiaan Kuffeler.

Aan de Dieft-Poort.

Aan de Rotterdammer-Poort.

Jan vander Myl.

Jan Zeepaart.

V A A N D R I G S.

In dienst der E. MAATSCHAPPY, my van den beginne af nu en dan in deze en gene schriften voorgekomen, en op Batavia geplaatst geweest zynde.

Ao. 1692.

Henrik Bosch, quam toen van Delf zoo met Hoogergeest op Batavia.

Ao. 1693.

Adam van Oosterwyk, quam toen van Amsterdam zoo met 't Huis te Loo op Batavia.

Joannes Vink, quam toen zoo van Amsterdam met Bantam, van de Kaap der goede Hoope op Batavia.

Louis Houwens, quam toen zoo van Enkhuizen met de Waterman op Batavia.

Ao. 1702.

Ambrosius Zasse, quam toen zoo van Amsterdam met 't Gein op Batavia.

Frederik Wolraat, quam toen zoo met Keulen van Amsterdam op Batavia.

Ao. 1706.

N. van den Bosch, lagen beide toen aan N. Sek. de Nieuw-poort.

Jacob Borcel, lag toen aan de Rotterdammer-poort.

Adriaan Westplate, toen Vaandrig geworden, lag Ao. 1719 aan de Dieft poort, vertrok Ao. 1720 na Kaap der goede Hope, en Ao. 1721 op Tangerang.

Ao. 1708.

N. van Stein, vertrokken toen na 't Va. N. Ravestein, derland.

Ao. 1709.

Jan Fluit, lag Ao. 1719 op Tangerang tot January Ao. 1721, dog in September aan 't Vierkant.

Ao. 1710.

Jacob Appeldoorn, waren dit tot dit jaar, dat Abraham la Font, zy Luitenants wierden.

Ao. 1711.

N. Popping, zoo op Batavia uit 't Vaderland toen gekomen.

Ao. 1712.

Gysbert van Krayestein, toen uitgekomen, en den 8 November overleden.

N. Vogel, lag toen in 't Kasteel, en Ao. 1713.

Ao. 1713.

Henrik Holscher, dit toen geworden zynde, is Ao. 1719 op Tandjong Poera geplaatst, daar hy Ao. 1721 in Jan. nog lag.

Ao. 1715.

Henrik vander Haar, het nu geworden zynde, is Ao. 1719 aan de Dieft-poort geplaatst, daar tot January Ao. 1721 lag.

Jan Christiaan Cuffeler, wierd het nu, lag Ao. 1719 aan de Rotterdammer poort, daar hy tot January Ao. 1721 bleef.

IV. Deel.

Ao. 1716.

Jan Tas, } deze waren het tot nu toe,
Lodewyk Baks, } en wierden doe Luiten:

Jan Kersteman, wierd het nu, lag Ao. 1719 aan de Rotterdammer-poort, tot dat nog dit jaar na Java ging.

Dirk Paradys, wierd het nu, lag Ao. 1719 op Angke, Ao. 1720 aan de Rotterdammer-poort, en ging Ao. 1721 na Java.

N. van Gangel, wierd het nu.

Jan Korneliszoon vander Meiden, }
Samuel Kreuner, }

Jan Spiegel.

Dirk de Roode.

Arnoldus Willemszoon van Zwol, J

Ao. 1717.

Jan Brandauw, wierd het nu, lag Ao. 1719 zoo in 't Kasteel, daar bleef tot September 1721, dat Luitenant wierd.

Thomas Blom, overzetter, die Ao. 1719 in 't Kasteel lag, zynde 't nu geworden.

Augustus Reppel, wierd het nu, en lag Ao. 1719 aan 't Vierkant, tot dat dit jaar na Java ging.

Koenraad Hompes, wierd het nu, en lag Ao. 1719 aan de Nieuw-poort.

Joannes Leneger, was 't nu geworden, en lag Ao. 1719 aan de Utrechtse poort, tot January 1720, dat na Java ging.

Otto Ewout Koolwagen, het nu geworden zynde, lag Ao. 1720 in 't Kasteel.

Jan Kelderman, het nu geworden zynde, lag Ao. 1720 en 1721 in September nog aan de Rotterdammer-poort.

Ao. 1718.

Karel Milaan, het nu geworden zynde, lag Ao. 1720 aan 't Vierkant, en Ao. 1721 in September op Jakatra

Ao. 1719.

Herman ter Meulen, het nu geworden zynde, lag Ao. 1719 in 't Kasteel, Ao. 1720 aan 't Vierkant, en in September 1721 op Angke.

Paulus Palavicini, 't nu geworden zynde, lag Ao. 1719 aan de Nieuw-poort, Ao. 1720 op Jakatra, en ging dit zelve jaar nog na Java.

Joannes Zas, wierd het nu, en lag Ao. 1720 in 't Kasteel, en Ao. 1721 in September nog.

Christiaan Jooften, het nu geworden zynde, was Ao. 1720 Hofnester van zyn Edelheid, en was 't nog Ao. 1721.

Matthys Mink, wierd het nu, en lag Ao. 1720 in de wagt van zyn Oud Edelheid.

Ggg

An-

Deze zyn nu Vaandrigs geworden.

- Antoni Willem van Zorgen, wierd het nu, en lag Ao. 1720 aan 't Vierkant.
Gabriel Overdyk, was 't nu geworden, lag Ao. 1720 aan de Nieuw-poort, en in September Ao. 1721 nog.
Ao. 1720.
Philip Stukkens, was 't nu geworden, en lag in September 1721 aan het Vierkant.
Benjamin Kaaskooper, 't nu ook geworden zynde, lag Ao. 1721 in September aan de Dieft-poort.
Theodorus Morin, 't nu ook geworden zynde, lag Ao. 1721 in September aan de Utrechtse poort.
Ao. 1721.
Gerard Hulscher, wierd het nu, en lag zoo aan 't Vierkant in September dezes jaars.
Egbertus Broekhuizen, wierd het nu mede, en lag zoo in September dezes jaars aan de Nieuw-poort.
Willem Jurgen, het nu geworden zynde, lag zoo in September aan de Rotterdammer-poort.
Ao. 1722.
In 't Kasteel.
Elias van Staden. 1717.
Nicolaas Koppenoll. 1720.
Kornelis vander Eike. 1721.
Willem van Ojen. 1722.
Koenraad Pyper. 1722.
Karel Henrik van den Enden. 1722.
Hofmeester van zyn Edelheid.
Christiaan Jooften. 1719.
Aan 't Vierkant.
Willem Willemszoon Pienink. 1716.
Antoni de Bruin. 1722.
Jacob Thuinman. 1722.
Aan de Nieuwpoort.
Jan Fluit. 1709.
Philip Stukkens. 1720.
Aan de Dieftpoort.
Jan Henrik Marsman. 1709.
Antoni Willem van Zorgen. 1718.
- Aan de Rotterdammer-poort.*
Jan Kelderman. 1717.
Egbertus Broekhuizen. 1721.
Aan de Utrechtse poort.
Antoni van Breemen. 1718.
Willem Jurging. 1721.
Op Jakatra.
Karel Milaan. 1718.
Op Tangerang.
Adriaan Westplate. 1721.
Op Angke.
Rudolf van den Berge (overleden)
Op Tandjong Poera.
Henrik Holfcher. 1713.
Ao. 1723.
Vaandrighs in 't Kasteel.
Willem Ojen. 1722.
Koenraad Pyper. 1722.
Karel Henrik van den Ende. 1722.
Christiaan Jooften, Hofmeester van zyn Edelheid. 1719.
Aan 't Vierkant.
Antoni de Bruin. 1722.
Jacob Thuinman. 1722.
Aan de Nieuwpoort.
Jan Fluit. 1709.
Philip Stukkens. 1720.
Aan de Dieftpoort.
Pieter Gommars. 1718.
Gerrit Jan Rengers. 1721.
Aan de Rotterdammer-poort.
Jan Kelderman. 1717.
Egbertus Broekhuizen. 1721.
Aan de Utrechtse poort.
Antoni van Breenen. 1718.
Willem Jurging. 1721.
Kornelis vander Eike. 1721.
Op Jakatra.
Karel Milaan. 1718.
Op Anke ter Fortres Zevenboek.
Jacob Schulting. 1721.
Op Tangerang.
Abraham Westplate. 1721.
Op Tandjong Poera.
Henrik Holfcher. 1713.

W O N D H E E L E R S,

Tot de eerste Bedieningen van INDIEN opgegeven.

- Wondhe- Gilmer Vosburg, geworden Landvoogd
lers, tot de van Malakka Ao. 1692. en buitenge-
eerste be- meen Raad van India Ao. 1696.
dieningen
van Indien Pieter Roozelaar, Landvoogd der Moluk-
opgegeven. kos Ao. 1700, van Malakka Ao. 1706,
gen. en buitengemeen Raad van Indiën Ao.
1707 gemaakt.
Gerard van Tol, Landvoogd van Macaf-
sar, tot Ao. 1707 geweest, na datook be-
velhebber van Gale, gelyk hy ook Op-
perkoopman van 't Kasteel zedert Ao.
1707 geweest is.
Joannes Hartenberg, Bevelhebber van de
kust van Malabar Ao. 1716, en Gouver-
neur van Ceylon Ao. 1723 den 25 Juny.
En extraordinaris Raad van India gewor-
den.
Magnus Wichelman, Bevelhebber van
- Malabar tot Ao. 1701, en na dien tyd Be-
stierder van Perfiën.
Kornelis Lardyn, Ao. 1711 tot Japans Op-
perhoofd gevorderd.
Abraham Boudens, Bevelhebber Ao. 1692
van Sumatra's Westkust gemaakt.
Walraven de Lely, Koopman, en Opper-
hoofd van Palimbang Ao. 1709 geworden.
Pieter de Lange, die Opperkoopman en
tweede op de kust van Choromandel, en
Ao. 1666 Hoofd van Mazulipatnam ge-
weest is.
Frederik Twyffel, Koopman en Hoofd op
Honimoa in Amboina, daar den 19 July
1717 (gelyk men onder die Landvoog-
dy zien kan) gestorven is.
En meer andere, die wy voorby gaan.

Z E S D E B O E K.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Batavia's Grondvesting. *De Stad Jakarta beschreven. De oude Bataviërs. Herle-
ven in Oost-Indiën. De Hollanders contracteeren met den Koning van Jakarta. De
Heer Koen tot Gouverneur Generaal aangesteld zynde, krygt ordre om op een bequa-
me plaats een generaale verblyfsplaats voor de E. Maatschappij te stigten. Voornemen
om de onzen tot Jakarta 'eenemaal uit te roejen. Aanslag hier toe in 't werk gesteld,
mislukt. De Koning van Jakarta tragt zich te ontschuldigen. Zyne aanbiedingen,
om de contracten te vernieuwen. Die geoordeelt werden op nieuw verraad te zien. Waar
tegen zich de onzen, zoo veel doenelyk is, hoeden. En op Jakarta hunne wooningen
in stilligheid versterken. Nader besluit van den Generaal en Raad deswegens. De
onzen wreken 't berooven onzer Logie tot Japara, en verbranden de Stad 't welk die
van Bantam en Jakarta verbaast maakt. Werden door de Engelzen aangemoedigt; en
maken zich meester van ons schip de Zwarte Leeuw. De Engelze Zeevoogd verklaart
openbaar wyandschap, hebbende den Koning van Jakarta en Bantam op zyn zyde. Sleg-
te toestand onzer zaken.*

BATAVIA'S GRONDVESTING.

NA dat wy de stad Batavia met alles, 't gene wy daar toe oordeelen te behooren, beschreven, en aangewezen hebben, hoe zy tegenwoordig gestelt is, zal 't nu tyd werden, dat wy ook eens gaan toonen, hoe zy door de Nederlanders gegrondvest, en hoe hare eerste aanleg en doorslaande bewys van haar aloude dapperheid is.

Bevorens in onze beschryving van het Koningryk Jakarta hebben wy aangewezen, hoe verre zich dit Ryk uitstreckte; en van dit Ryk was wel eer de stad Jakarta de hoofdstad. Deze stond onder een byzonderen Koning, diens Ryk, en hoofdstad, in de oude tyden de naam van Padjadjarang droeg, een stad, die van ouds 12 mylen landwaard in, ter plaatse, daar nu nog een zeer oude groote offersteen met zeer vreemde oude Lamponze letters en woorden gevonden werd (gelyk wy in 't verhaal van de zaken van Java breeder gezegt hebben) gelegen heeft.

Deze stad, met dat gansch Ryk, wel eer (zoo ons toefchynt) onder de Koningen van Bantam gestaan hebbende, is naderhand onder een byzonderen Koning gekomen, diens Ryk (gelyk mede deze hoofdstad in de later tyd) van sommigen 't Koningryk van Jakarta, en van andere weer dat van Sunda, en de stad zelf Jakarta, of ook wel Sunda Calappa genaamt wierd. Sunda (zoo men wil) na de rondom gelegene meeningvuldige bergen (alzoohet dit in 't Javaansch betekent) en Calappa na 't groot getal calappus-boomen, daar ontrent vallende.

Dit was een groote en zeer wyd langs strand uitgebreide stad, die met een rede-

lyke muur aldaar versterkt was, en onder den Jakatranzen Vorst, Widurk, of Widurk Rama, in de later tyd stond, van welk Ryk, met de hoofdstad, de Pangerang van Bantam zich ontrent Ao. 1619 (gelyk wy in 't vervolg nader zien zullen) zeer listig heeft weten meester te maken.

Wanneer de Nederlanders eerst in Indiën gekomen waren, hebben zy, gelyk wy onder de stoffe van Bantam gezien hebben, zich van eersten af aan op Bantam tragten vast te maken, en daar al van de eerste tyden af een vast comptoir gehad; dog de Engelzen ons daar, gelyk elders, daar zy maar konden, hinderlyk, en de Pangerang van Bantam beide voor ons, en voor de Engelzen bevreest zynde, en wenschende van ons beiden ontlafte zyn, begon ons, voor al ten tyde dat de Heer Jan Pieterszoon Koen daar lag, zoodanig te quellen, te benaauwen, en zoo veel moejelykheden aan te doen, dat het niet langer voor ons te dulden was.

Het is een oude eigenschap van de al- De oude
Bataviërs. oude Bataviërs, nazaaten van Claudius Civilis, dat zy uit hun eigen aard wel een zeer geruift en vreedzaam volk zyn; dog aan de andere kant ook zeer jaloers over hunne vryheid, en van niemand daar ingaarne gestoord of mishandeld zynde, laten zy zich ook van niemand gaarne zarren, of tergen; maar zyn van ouds af altyd gewoon geweest dit openbaar, en dapper te wreken. Zy voerden een Leeuwen-huid op een lancie in hun wapen, ten teeken, dat zy een leeuwen-hart hadden.

Geen volken der aarde, hoe groot zy ook mogten zyn, tornden oit aan 't stuk van hunne vryheid, of maakten maar de

allerminste beweging, om hunne rust te flooren, of 't is hun altyd qualyk bekomen.

De Romeinen, die zich beroemden de geheele wereld (dat voor een groot deel waar was) overwonnen te hebben, konden egter wel trillen en beven (zoo Tacitus elders zegt) wanner zich de Bataviërs maar begonden te bewegen.

Het was daarom ook, dat Galba, wilstende dit volk liever te vriend hebben, 't geen wel eer tot een lyfwagt des Keizers gediend had, hen geheel en al van de zelve (zoo Suetonius zegt) ontloeg, en hen maar stil na hun Vaderland zond.

Het is waar, dat men hun hoofd Civilis had durven gevangen nemen, en dat Vitellius zyn broeder had laten dooden, dat hy hem mede zegt te doen; dog keurde 't best, hem op vrye voeten te zetten, om de gunst van zoo een man daar door te winnen, waar aan de Romeinen zeer veel gelegen lag, en van den welken hy vreesde, dat met 'er tyd 't geheele welvaren der Romeinen wel zou kunnen afdwelen, al zoo hunne ruitery en voetvolk weergadeloos in dapperheid was. Het is ook daarom, dat men hen, en bevorens en naderhand, den eer-naam van vrienden, broeders, en bondgenooten van 't Roomsche volk gegeven, hen daar door boven veel andere volkeren verheven, en veel luister bygezet heeft; en dus had men in ouder tyden de Vriessche heerschers, Malarix, en Verritus (zoo Tacitus en Suetonius zeggen) met het Roomsche Burgerrecht begunstigt.

Zy toonden vervolgens, als de Romeinen hen zaden, veragtelyk handelnden, en hen geweld aandoen wilden, dat zy niet gewoon, nog genegen waren, dat te dulden, schaarden daar op in 't schager-bosch by een, deden daar een eed voor 's lands vryheid, en gaven onder Claudius Civilis de Romeinen niet weinig klop, namen Zanten in, en offerden toen aan de Rivier hun hair en baard op, en dwongen, na veel tusschen-vallen, de Romeinen tot een pryzelyke vrede.

De nazaten van deze volkeren zich eerst in Hessen, en daar ontrent, nedergezet, en naderhand van daar onder hunnen Vorst Bato zig na dat Eiland tusschen de Rivieren de Waal en den Rhyn, dat heden nog na hem de Betuwe genaamd wierd, begeven, en de blyken van hun verblyf zelf nog ontrent den ouden mond van den Rhyn by de dorpen, Katwyk genaamd (al zoo de Katten of Hessen zich tot daar toe uitgebreid hadden) nagelaten hebbende, ontielden zich daar zoo lang stil en gerust, zonder iemand te moejen, ter tyd toe dat Philippus de II. hen dwong om, liever, dan hunne vryheid te verliezen, zig met alle kragt den tyd van 80 jaren tegen zy-

ne geweldnaryen, en die van zyne nazaten, met de uiterste dapperheid zoo lang aan te kanten, tot dat die Vorsten Ao. 1648 genoodzaakt wierden hen voor vrye volkeren te erkennen: zommigen van hen ontzagen zich zelf niet veel liever hun Vaderland voor een tyd te verlaten, en een andere wereld op te zoeken, om zig daar bekend, en ontzagchelyk te maken, en daar, waar 't mogelyk, als weer een nieuwen staat der aloude Bataviëren op te regten, en hunnen ontzagchelyken en door de gantsche wereld zoo zeer gevreesden naam ook daar te planten, en eeuwigdurend te maken, dan eeniger maaten voor de Spaansche geweldnaryen te bukken.

De Pangerang van Bantam dit wel te gemoet ziende, en dat zelve volk, waar voor die magtige Romeinen zoo schrikten, al lang gevreesd hebbende, vond eindelyk goed den Heer Jan Pieterszoon Koen het vier zoo na aan de schenen leggen, dat hy hem noodzaakte, een andere plaats tot zyn verblyf in de stad Jakatra te verkiesen, en de zelve (gelyk wy in het volgende verhaal omstandig, van den beginne af, tot de eerste begunzelen en opbouwing van dat beroemde Batavia zien zullen) tot een vast comptoir van onzen handel aan te leggen met voornemen om den bedriegelyken, en geveinsden Bantammer met 'er tyd te laten zitten; maar hoe eerloos ook die Koning van Jakatra hem en ons misleid, hoe trouwloos hy weer door den Pangerang van Bantam betaald, en van zyn Ryk beroofd, en hoe vuil ons volk daar na door dien Pangerang en de Engelzen wel vooreentyd behandeld, maar hoe dapper dat ook door den Heer Jan Pieterszoon Koen, met betoening dat het bloed der aloude Bataviërs nog in zyn aderen speelde, daar na gewroken, hoe de stad Jakatra den 30 May 1619 door hem veroverd, in koolen gelegd, ja dat gantsch Koningryk door hem gewonnen, hoe daar de Bantammer genoodzaakt is ons gevangen volk in vryheid te stellen, en hoe hy ook de Engelschen gedwongen heeft, voor hem schandelyk de vlugt te nemen, hebben wy wel ten deele in 't leven van dien dapperen Batavier gezien; maar wy zullen dat veel omstandiger hier ontwaren in een zeer nette beschryving van BATAVIA'S GRONDVESTING, een werk, dat wy ons zelve geenzins toeëigenen, maar waarvan wy den roem aan den Heer Opperlandvoogd Joannes Camphuis geven, die zyn werk Ao. 1667, toen hy nog eerste Klerk van haar Edelheden was, 'er afgemaakt heeft, om dit alles uit de oudste schriften, die men toen nog had, en nu niet meer te vinden zyn, als uit de grond op te baggeren, en in die orde en schikking, gelyk wy hier van woord tot woord overleveren, op te stellen.

Herlev.
in Oost
Indiën

HET KONINGRYK
J A K A T R A ,

DOOR DEN HEER

G O U V E R N E U R G E N E R A A L

JAN PIETERSZOOM KOEN.

Veroverd, en aan het gebied van den Staat der vereenigde Nederlanden gehegt, den 30 May 1619.

Beschreven, en uit verscheide oude papieren by malkanderen getrokken

D O O R

JOANNES CAMPHUIS.

Toen Koopman, en eerste Klerk ter generale Secretarye tot BATAVIA, in den jaare 1667. En naderhand Gouverneur Generaal van Nederlands Indiën.

DE Generale Nederlandzche Geoftoijerde Ooft-Indifche Maatfchappy, ofte de Koopluiden en andere Officieren in der zelve dienft, eenige jaren tot Bantam gehandelt, ende aldaar veele onlydelyke quellingen geleden hebbende, waren genoodzaakt na een andere plaatze op Java om te zien, om zig (waar het mogelyk) van de Bantamze geweldenaryen en plagen te ontfiaan. Zy dan Ao. 1610 en 1611 met den Koning van Jakatra, genaamd Wizia Garama, of anders ook Widiak Rama, in verbond getreden zynde, timmerden aldaar, beoollten de Rivier aan de zee-kant, een huis, of bequame wooning; invoegen de handel, zoo wel tot Jakatra, als tot Bantam voortging: maar de opperfte, of gebied-voerende Pangerang van Bantam, den Koning nog jong zynde, zeer wel ziende, en aan het beloop van zaken bevindende, waar toe ons deze uitvlugt strekte, mitsgaders hoe Jakatra aanvieleh, daar en tegen Bantam fuccessive afnam, en daar uit mede wel konnende befluiten, wat'er verder op volgen zoude, namentlyk, verminderinge van negocie, en daar door hun eigen bederf en onder-

gang, praetifceerde alle bedenkelyke middelen, om de onzen weder van Jakatra te krygen, daar toe gebrukende niet alleen fchoone woorden, en goede beloften; maar die ook zomtyds vermengt waren met harde dreigementen, in'tien zy daar bleven continueren, dog hy bereikte daar mede zyn oogmerk niet.

De Heer Jan Pieterszoon Koen, die nu een geruimen tyd, als Prefident en Directeur generaal van den Handel, het oppergezag over de zaken der E. Maatfchappy tot Bantam, en Jakatra hadde waargenomen, kreeg in den jare 1618 van de Heeren uit het Vaderland zyn commiffie, om den Heer Gouverneur Generaal Laurens Reaal (te dier tyd in de Moluccos re-fideerende) te vervangen, en van zyn Ed. het generale gouvernement van India over te nemen, met verdere laft, en ordre, dat tot verzekering van den staat der E. Maatfchappy, elders op een bequame plaats, een generale verblyfplaats zoude begrypen, om aldaar niet alleen te ontfangen de goederen, die uit Nederland aanquamen, maar ook de retouren, die weder na derwaarts zoude werden afgezonden. Tot dezen einde trad zyn Ed. met den voornoemden Koning van Jakatra in onderhandeling, om in zyn land, ontrent, of op den hoek van

De Heer Koen tot Gouverneur Generaal aangesteld, krygt orde, om op een bequame plaats een generale verblyfplaats voor de E. Maatfchappy te ftigten.

Ontong Java, een bequame plaatze te koo-
pen, en aldaar een fortrefse te begrypen;
dog de Koning, hoewel hy zulx zocht te
verbergen, vond zig in deze zaak zeer ver-
legen, niet wetende waar toe te zullen be-
sluiten. De hope van gewin ried hem
wel de onzen daar in te wille te zyn, en
hen een plaats in zyn land te verleenen,
maar daar en tegen verhinderde hem de
vreeze, dat hy daar door van alle de om-
gelegene Koningen zoude gehaat en ver-
agt, als mede wel t'eeniger tyd vyandelyk
mogte overvallen worden: want of schoon
hy wel konde zien, dat de Nederlandze
Ooft Indische Maatschappy als doen mag-
tig genoeg was, hem in zoodanigen gele-
gentheid tegen alle de zelve te bescher-
men; was hy egter bekommert, namentlyk
om een fort in zyn land, en aan de Ta-
ngeranze Rivier, op den hoek van On-
tong Java, te maken, dies had hy die van Ban-
tam dit heimelyk bekend maakt, en hield
zig onderwylen omtrent zyn Ed den Heer
Gouverneur Generaal, als of hy zig daar
op wilde beraden, den zelve goede hoop
gevende, van dien aangaande wel tot zyn
voornemen te zullen geraken.

Die van Bantam dan, benevens meer
andere Javanen en Indianen aanmerkende,
hoe daaglyx meer en meer Nederlandze,
en Engelze, als mede Franfche fchepen
in Indiën quamen, wierden bevangen met
agterdogt, wantrouwe, en vreeze; en daar
toe, zoo men meent, nog te sterker aan-
gezet door het herdenken van een oude,
en by hun bekende voorzegging in Chi-
na, Java, Molukkos, Amboina, Banda,
Solor, en andere daar omtrent gelegene
landen, namentlyk, dat 'er van verre zou-
de komen een vreemde natie, wit van ko-
leur, met katten-oogen, rood hair, en een
grootte neus, geheel gekleed; ja zelve aan
de handen en voeten, de welke de voorfz.
hunne Ryken en Landen zouden inne-
men en bezitten, zulx het niet te verwon-
deren zy, dat daar uit was voortgekomen
een ingewortelde, zeer bittere en algemeene
haat, die zig ook wel meest vertoonde
in de Princen, Vorften, en Grooten, die
met de onzen quamen te handelen, en hun
dagelyx in magt en vermogen zagen toe-
nemen, elk vrezende, dat de voorfz.
voorzegging aan hun het eerste zoude wor-
den volbragt. Zulx die van Bantam voor-
namen voor hunnen staat wat meerder of
beter zorge te dragen; de Nederlanders en
Engelzen in dwang te houden, hen te-
gen malkanderen aan te zetten, en voor
eerst de eerstgenoemden tot Jakatra t'een-
maal te verdelgen, en uit te roejen, als
voor de zelve wel het meeste bevreest zyn-
de. Te dezer tyd hadde, als boven is
gezegt, by minderjarigheid van den Ko-
ning van Bantam, het opperste gebied al-
daar eenen Pangerang Aria Rana, of Ra-

Voorne-
men om de
onzen tot
Jakatra
t'eenmaal
uit te roei-
jen.

xa di Menggala, die ook met eenen was
een Moors Priesters; en dienvolgende een
zeer bitter vyand van de Christenen. De-
ze boos, loos, en doortrapt zynde, leide
de zaak zoo voorzigtig aan, dat hy, by
mislukking, ofte quaaden uitflag, zig al-
tyd zoude konnen verhoonen, en de
schoone personagie speelen, gelyk uit het
vervolg naakt en klaar genoeg zal konnen
blyken. Hy dan vastgesteld hebbende,
den Heer Gouverneur Generaal voor-
noemt, en alle dezynen te doen vermoor-
den; dog ook de stad Bantam, alwaar den
zelve zig als doen onthield, met de vlek,
van zulken vuilen schelmstuk niet willen-
de besmetten, liet zyn Ed. op een bedekte
wyze weten, en waarschouwen, dat hy
voor eenig quaad bekommert was, mits-
gaders aanraade tot voorkoming van
de gedugte zwaarigheid, die hy voorgaf,
dat van de Engelzen zoude voortkomen,
om tot Jakatra te gaan resideren; dewyl
hy dog alles van daar, zoo wel, als van
Bantam, konde bestieren, gelyk dat ook
de waarheid was, en waar op zyn Ed. dan
ook derwaards vertrokken zynde, zig de
eene tyd aan land, en dan eens weer te
scheep, onthield, hebbende egter tot ver-
volg van den handel eenige dienaren van
de E. Maatschappy tot Bantam laten ver-
blyven.

Ondertusschen hadden die van Bantam,
en andere omgelegen Vorsten, den Koning
van Jakatra niet alleen genoegzaam ge-
dwongen dit voorgenomen verraad in zyn
landen te laten voltrekken; maar ook om
zelve daar toe mede te helpen. Men moct
zeggen gedwongen, dewyl de Koning
van Jakatra, om het groot gewin, dat hy
van de onzen quam te genieten, niet ligt
tot deze daad zoude zyn gekomen, en ook
te vooren dikmaal verklaard had, dat zyn
geheel welvaren uit den handel der E.
Maatschappy moeft voortkomen.

Eene Pangerang Gabang, een boos,
en arglistig man, en de broeder van den
voornoemden regeerenden Pangerang tot
Bantam, wierd dan verkooren om dit
schelmstuk uit te voeren. Deze, onder
pretext van zich niet te willen bemoejen
met de voorgevallene (of eigentlyke ge-
maakte, en geveinsde) questien tusschen
gemelten zyn broeder, en de Engelzen, met
alle zyn vrouwen en kinderen van Bantam
vertrokken zynde, na de landen beoofden
Jakatra gelegen, onder voorwending van
zich wat met de jagt te vermaken, bleef
aldaar wel twee maanden, en liet eindelyk
op den 19 Augustus 1618 aan den Gou-
verneur Generaal Jan Pieterszoon Koen,
weten, dat hy gekomen was aan Poelo
Poetri, zynde een kleen Eilandje, gele-
gen omtrent een kleene myl dwers van Ja-
katra, nu by ons genocmt Vader Smit,
en dat hy aldaar zyn Ed. gaarne zoude
spre-

ſpreken, gelyk ook niet alleen des anderen daags 's morgens gefchiede, maar zy beiden met hun gevolg vertrokken ook gezamentlyk van daar met de Zeewind na Jakatra, de Gouverneur Generaal op het Jagt Kleen Hollandia, en Pangerang Gabang, die zich buitengemeen vrolyk en verheugt toonde, voorgevende van de Koning van Jakatra ontboden te zyn, met eigen vaartuig, hebbende op het voornoemde Eilandje tegen den Gouverneur Generaal gezegt: nu zal ik uw huis gaan bezien. Hy dan, al vroeg, wel 300 man ſterk, tot Jakatra gekomen zynde, bragt den heelen dag door by den Koning en andere Grooten, om zich met malkanderen over hun moorddadig voornemen te beraden, en quam des avonds, wanneer het al duifter, en de Gouverneur Generaal gereed was, om na het gebed te gaan, voor de poort van onze wooning, zekerlyk met geen ander voornemen, dan om in den donkeren nagt het voorgenoemen verraad in 't werk te ſtellen, en uit te voeren.

De Heer Generaal, over deze ontydige komſte niet minder bekommerd, als verwonderd zynde, liet terſtond met het ordinaire avond-gebed voortvaren, en gaf den Opperkoopman Carpentier laſt, dat hy alle Soldaten, omtrent 50 man ſterk, in 't geweer zoude laten komen, en dezelve zoodanig met brandende lonten doen ſtellen op de galdery van het nieuw gemaakte huis, onderwyl dat Pangerang Gabang, en die van zynen aanhang voor de poort, met eenige gedienſt-redenen wierden opgehouden. Als nu op alles goede ordre geſteld was, quam hy, benevens den broeder van den Koning van Jakatra, en veele andere Orangkays met meer dan 500 man binnen, bezag de wooning, maar (gelyk vaſtgeſteld moet worden) met geen goede oogen, om dat de zelve boven rondom met gewapend volk bezet, en hy daar door in zyn voornemen verhinderd was geworden. Dien zelve nagt vertrok hy weder met een geveinsd vriendelyk gelaat na Bantam, dog in der daad zoo zeer bedroeft over het miſlukken van zynen aanſlag, als de onzen over een zoo gelukkigen uitſlag verblyd waren, zynde op deze tyd omtrent de 600000 gulden aan contanten, en koopmanſchappen tot Jakatra aan land. Des anderen daags quam de Koning van Jakatra den Heer Generaal Koen in zyn wooning bezoeken, expreſſelyk om te zien, of zyn Ed. niet ontfeld was, verhalende onder anderen diſcourzen, dat hy 's avonds te vooren eenige van zyne Orangkays, en veel volk, benevens gemelten Bantamzen Pangerang Gabang, na onze wooning had gezonden, om de onzen te helpen, indien de zelve Pangerang iets quaads tegen ons mogte aangevallen hebben.

De Heer Gouverneur Generaal Koen, die wel merkte en konde bezeffen, dat dit niet anders was als een dekzel voor zyne valſchheid, en dat die van Bantam het volk van den Koning van Jakatra zoo wel hadden mede genomen tot hulpe, als om hun de moord (indien ze uitgevoerd hadde geworden) op den hals te ſchuiven, en dat ook de Koning van Jakatra als dan de ſchuld zoude gelegd hebben op den Pangerang Gabang, en alzo de een verrader op den anderen, toonde egter een goed gelaat, en bedankte den Koning zeer hertelyk voor zyn genegtheid; dog liet onderwyl niet na op zyn hoede te zyn, mitsgaders al de contanten en meefte koopmanſchappen van land af te voeren na onze ſchepen, toen tot agt in 't getal, dog die alle, niet wel geſteld en bemand, voor Jakatra ter Reede lagen. Zyn Ed. om dit voorval nog niet konnende reſolveren Jakatra in 't geheel te verlaten, ten aanzien der gedaane groote koſten van timmering en dat met toelating en genoegen van den Koning, de welke (deze aſſchepping en verandering ziende) zich in 't geheel tragte te ontfchuldigen, en zeer hoog opgaf, van zyn liefde en genegtheid tot de Hollanders, aanbiedende zulx, en ook het gemaakte verbond op nieuws met den allergrootſten eed op de Mohammedaanſche wyze te willen beveſtigen, wendende daar na ook veel liſten en lagen aan, om den Gouverneur Generaal op een ſpel-reiſje landwaart uit te lokken; maar zyn Ed. kon zig daar toe niet laten bewegen, als uit verſcheide blyken moettende vaſt ſtellen, dat het op een nieuw verraad toegelegd was, en niet alleen die van Jakatra en Bantam, maar ook wel byzonderlyk de Soefochoenan Mataram, en de Koning van Tſjeribon, als mede de verdere Vorſten en Prinzen op het Eiland Java, zich tegen ons voornemen, om daar op elders een vaſtigheid of fortreſſe te maken, hadden aangekant; en dat ook de Engelzen, zoo tot Jakatra als Bantam, van het voorgenoemen verraad, niet onkundig waren. De zaken dan tot Jakatra dus qualyk geſteld, en de onzen niet zonder reden voor nieuwe verraaderyen bekommerd zynde, waren genoodzaakt veel huizen van riet of bamboezen, wat na aan de andere vaſter wooningen gemaakt, weder af te breken, en alzo de verdere occaſie te benemen, om de onzen met het ſtigen van brand te quellen, en verlegen te maken.

Van Japara was nu mede een zeer zware en droevige tyding gekomen, namentlyk hoe de Gouverneur aldaar, uit laſt van den Soefochoenan Mataram, de logie der E. Maatſchappy had laten aſloopen, met berooving van alle de goederen, die omtrent 20000 ryxdaalders waardig geweest waren, en dat drie man van ons volk in

Zyne aanbiedingen om de contracten te vernieuwen.
Die geoordeeld werden op nieuw verraad te zien.
Waar tegen de onzen zich, zoo veel doenlyk, hoeden.

an
ig
ful

de furie waren vermoord, drie gequett, en 17 gevangen landwaard in gevoert. En nadien de Gouverneur Generaal van het boos en moorddadig voornemen des Konings van Jakatra, en die van Bantam, daggelyks nog nader wierd verzekert, en daar uit vast stelden moest, dat ze niet anders voor hadden, dan onder een vriendelyken schyn die van Japara na te volgen, en onze wooningen af te loopen, was noodzaak de zelve al gaande weg in stilligheid te versterken en vaster te maken, daar toe nog te meer aangeprikkeld wordende, om dat de Engelzen tot Jakatra (mede een nieuw steene huis regt tegen over onze wooningen gemaakt hebbende) met den Koning veel bedenckelyke onderhandelingen hielden, de eene tyd zich gelatende, als of zy tegen hem de wapenen wilden opnemen, en dan weder goede vrienden zynde, wordende 't een en 't ander tot geen ander einde overlegt, dan om de onzen te blindhokken, en buiten agterdocht te houden.

Onderwylen wierd het voorgenomen versterken van onze huizen by gelegentheid waargenomen, en voor eerst met eenige paggers, en slegte werken, een begin gemaakt; maar het duurde niet lang, of die van Jakatra en Bantam wierden zulks gewaar, dog schenen nog moed nog lust te hebben om het zelve te beletten, en de Gouverneur Generaal, benevens die van zynen Raad, op 't schip 't Wapen van Amsterdam vergadering houdende, stelden den 22 October 1618 vast, met het begonnen werk voort te varen, en 't zelve tot een defenive sterkte te voltrekken, en hier door, of liever door gebrek van magt en vermogen, quam het concept, om ons op Ontong Java vast te maken, en aldaar de algemeene hoofdplaats te begrypen, geheel te vervallen: zynde al bevorens op den 31 Augustus by den Gouverneur Generaal en den Raad ook nodig geoordeeld, ten aanzien dat de schepen onze huizen, nog de huizen van Jakatra de schepen niet konden adfisteren, men op het Eiland, daar onze schepen gemeenlyk gekielhaald, en vertimmerd wierden, jegenwoordig genaamt Onrust, by provisie een sterkte zoude opwerpen, dewyle dog aldaar een batterye, ofte fort, gehouden moest worden, schoon men de hoofdplaatze al quame te begrypen op Ontong Java voornoemd. Daar wierden dan op Jakatra handen aan 't werk geslagen, en men was daar mede voor 't midden van de naastvolgende maand September zoo verre geavanceerd, dat op de eerste punt 12 stukken kanon geplamt stonden, waar over de Koning van Jakatra en van Bantam zeer verbaasd en ontsteld waren, en wel byzonderlyk de eerste, die den Gouverneur Generaal verscheide reizen liet bidden, om weer na gewoonte,

En op Jakatra huizen wooningen in stilligheid te versterken.

Nader besluit van den Generaal en Raad deswegen.

met zyn by hebbende gezelschap ten Hove te willen komen, maar zyn Ed. daar toe niet konnende verstaan, was de Koning zelve, met veele Orangkays ons werk komen bezigtigen, vragende met een groote beleeftheid, van waar deze verandering quam, en waarom men hem mistroude? Hier op gaf hem zyn Ed. de Gouverneur Generaal tot antwoord, dat hy, als zynde Opperhoofd van alle de dienaars der E. Maatschappy, ook schuldig was zorg te dragen, dat de onzen door onvoorzigtigheid niet van alles beroofd en ook zelve vermoord wierden, en dat zyn Hoogheid schoon een goede genegentheid tot de Nederlanders hebbende, evenwel ons als het daar op aanquam, niet zoude kunnen helpen.

Zyn Ed. voegde daar nog andere redenen by, namentlyk, een gefondeerde vreesze voor de Engelzen, die wy in 't geheel niet konden betrouwen, gelyk mede de Orangkays van Jakatra, nog ook die van Bantam, van welke alle genoegzame blyken waren, dat ze ons zогten te overvallen en te vermoorden. Dat insgelyx onze vyanden de Spanjaarden, in Europa, sterk bezig waren met het toerusten van een magtige scheepsvloot, om daar mede na Indiën te komen, en dat het dienvolgende hoog tyd was, om ons daar tegens te verzekeren, enz. dog, voegde de Heer Gouverneur Generaal daar by, dat indien het versterken van onze wooningen den Koning van Jakatra niet mogte behagen, hy dan bereid was alles op te breken, en te vertrekken, en alhoewel de Koning zich hier mede voor zoo verre schen voldaan te houden, dat hy, in plaats van ons, het metzelen, timmeren, en bouwen te verbieden, verklaarde de Heer Gouverneur Generaal gelyk had, en daar omtrent doen mogt 't geen hy oordeelde nodig te zyn, zoo kan men egter qualyk nalaten te gelooven, dat dit zeggen niet voort en quam uit den grond van zyn hart. Ook is het waarschyneelyk, dat hy zich zelven nog al eeniger maten heeft gekitteld, met de zoeete gedagten van een aanstaanden goeden buit, hoewel de beste, gelyk hier boven is gezegt, al aan boord was gebragt, dog dat daar onder al mede gespeelt heeft een vreesze voor de revenge, die de E. Maatschappy daar over zoude nemen, en ook zelve over de schade, die wy zouden lyden, indien hy ons dede verhuizen, en zyn land ontzeide. Hy dan, dus zittende tusshen hoop en vreesze, liet heimelyk de ambagtsluiden, zoo Chineezen als Javanen, die de onzen voor dezen gediend hadden, verbieden, zulx niet meer te mogen doen, zoo dat het werk voor 't meerendeels moeste stil staan, dan daar en tegen dede hy zyne stad versterken, en in een steene muur leggen, voorgevende, dat zulx alleen geschie-

schiede, tegen de berugte afkomst van den Socfoehoenan Mataram, en hoewel de Heer Gouverneur Generaal Koen wel merkte, dat dit al mede enkel bedrog en valsheid was, wilde hy egter den Koning de maat vol meten, en leende niet alleen aan den zelve de somma van 1000 realen, maar vcreerde hem boven dien nog wel met de waarde van 200 realen, tot een reken, dat hy mede goedwillig wilde betalen en contribueeren tot de schatting, die de Chineezen tot de voornoemde versterking der stad Jakatra was opgelegd. Omtrent dezen tyd kreeg de Heer Gouverneur Generaal tyding van Jambi, dat ons volk aldaar mede zeer groot gevaar hadde geloopen, om alle vermoord en berooft te worden, dog dat zulx alleen nagelaten was, uit vreeze voor de Portugeezen, de welke tegen de Jambineezen in oorlog zynde, met een Armade van Malakka dreigden af te komen, ende waar tegens die van Jambi onze hulpe scheenen nodig te hebben, dog dat anders het werk al beschiikt, en ons volk om 't leven gebragt zoude zyn geweest.

Wy hebben hier voor aangehaalt, dat die van Japara mede diergelyk schelmstuk hadden uitgevoerd, namelijk, de logie der E. Maatschappy aldaar afgeloopen, de goederen geroofd, eenig volk vermoord, en anderen gevangen genomen; en nadien de onzen oordeelden, dat het noodzakelyk was zulx aan hen te wreken en te straffen, zoo was aanden Commandeur Arent Maartenze, den 20 October met 3 schepen na de Oosterfche quartieren vertrokken zynde, order gegeven, Japara aan te loopen, om aldaar, zoo hy konde, over de voorz. moord en rooverye voldoening te nemen, en insgelyx in 't voorby varen die van Macassar te doeg gevoelen de straffe, die zy mede door het vermoorden en berooven van 't volk en de goederen der E. Maatschappy, aldaar hadden verdient. Hier op kreeg de Heer Gouverneur Generaal van Japara een goede tydinge, alzoo de gemelte Commandeur Arent Maartenze by zyn schryven bekend maakte, dat het voorgenomen werk aldaar zeer wel was gelukt, als hebbende 11 dagen na zyn vertrek van Jakatra, ofte op den 8 November, met 160 man een land-toegt gedaan, een houtte fortje, dat de Javaanze moorde-naars aldaar hadden gemaakt, ingenomen, en 't zelve te gelyk met onze logie en bystaande huizen, mitsgaders de stad Japara in de affche gelegd, 10 Jonken zoo genomen, als verbrand, gelyk mede veele prauwen, en andere vaartuigen: de onzen niet een man verloren hebbende, dog de vyand wel 30. Wyders dat de Javaanze Gouverneur van Damak, hier van kennisse bekomen, en ook groote schade daar by geleden hebbende, terstond seni-

ge van de zynen na onze schepen had afgezonden, zoo om vrede en vriendschap te verzoeken, als om verdere aanbidding te doen, van zyn dienst en hulpe omtrent den Socfoehoenan Mataram, ten einde met den zelve een verdrag gemaakt, en onze gevangenen verlost mogten werden, onder belofte van daar en boven te zullen bewerken, dat de Gouverneur van Japara, over de gepleegde moorden en rooverye, met de dood zoude worden gestraft. Maar onze schepen het bescheid van den Mataram niet konnende afwagten, waren van daar voortgezeilt, met voornemen om, volgens bekomen order, te onderstaan, of zy die van Macassar niet mede met de zelve munt zouden kunnen af betalen.

Zoo verblyd als de onzen waren over dezen goeden uitslag, zoo ontfeld en verflagen waren die van Bantam en Jakatra over de zelve, als wel konnende staat maken, en voorzien, dat hunne voorgenomen verraderye mede de een of de ander tyd op zoodanigen wyze zoude worden gestraft. Hier by quam nog een ongemeene groote Comet-star, de welke, zich te dezer tyd eenige dagen lang in 't Oosten hebbende laten zien, onder de Chineezen, Javanen, en andere Indiaanze natien, een groote schrik en vreeze quam te veroorzaken, maar de Engelzen tot Bantam, op nieuw weder 5 schepen uit Europa hebbende bekomen, en met de 10 stuks, die zy daar reeds hadden, 15 sterk geworden zynde, wendden alle middelen aan, om de verflagen herten en gemoederen aldaar, en ook tot Jakatra, weder op te richten, en te stellen buiten alle gedachten van enige zwarigheid, die zy vreesden, dat hen zoude kunnen overkomen, gevende zeer hoog op van hunne magt en vermogen, om ons geheel te verdelgen, en uit Indien te slaan; met byvoeging, dat niet zouden rusten, voor en al eer zy den Gouverneur Generaal Koen, die hen zoo veel quaad had gedaan, levendig of dood, in handen hadden bekomen; en om ceniger maten te betoonen, dat het hen ernst was, maakten zy zich op den 15 December meester van ons schip de zwanen Leeuw, 't welk, komende van Patani, en geladen met een cargasoen peper, Benzoin, en rouwe zyde, ten bedrage van 152 duizend guldens, behalven nog 100 lasten Rylt, geen gedagten, of vermoeden had op enigen onraad; want 's avonds te voren hadden zy Engelzen den Directeur Henrik Janszoon, die met het zelve schip omtrent Bantam by Poelo Pandjang vervallen was, met list, en onder schyn van vriendschap, van boord gekregen, en aanden Engelzen Admiraal gebragt, en daar op nog dien zelve nacht afgezonden 4 van hunne beste schepen, de welke des morgens by de zwarte Leeuw gekomen zyn-

Dat die van Bantam, en Jakatra verbaast maakt.

Werden door de Engelzen aangemocdigd.

Maken zig meester van ons schip de zwarte Leeuw.

en n n gic ra.

n

de, al ons volk dreigden te zullen doen ophangen, indien zy zich niet terftond overgaven; dog dat zoude tot de zaak niet veel gedaan hebben, nadien die van de zwarte Leeuw zeer gewillig waren, om zich te verweeren, en eens tegen deze dreigers te slaan; maar hebbende niet meer dan een weinig bedorven buskruit, en een overladen en reddeloos fchip, waren genoodzaakt zich aan de Engelzen over te geven, te weten, met accoord, en op voorwaarde, dat zy, zonder geplundert te werden, vry zouden mogen gaan, waar het hun quam te gevallen, alvorens ook voldaan zynde van hun te goed hebbende gage: dog de Engelzen het fchip op geen edelmoedige wyze, maar met bedrog en onder fchyn van vriendschap, meefter geworden zynde, maakten ook geen zwaarigheid van hun gemaakt accoord te breken, het volk, uitgezonderd den voornoemden misleiden Directeur Henrik Janszoon, en nog elf man, gevangen te houden, en de zelve aan te zoeken, om in hun dienft over te gaan, onder beloften van hun agerftallige foldyen contant te zullen af betalen, en voor nieuwen dienft dubbele foldy te geven.

Omtrent den zelve tyd, dat wy de zwarte Leeuw zoodanig waren quyt geraakt, hadden de Engelzen tot Bantam ook eenige van hunne fchepen wat Westwaart aan, na de Straat Sunda, afgezonden, om aldaar mede waar te nemen het fchip den Engel, 't welk (na hun door de verfpieders bericht geworden was) van Jakatra na Suratta ftond te vertrekken, gelyk het zelve dan ook den 14 September 1618 onder het gezag van den E. Pieter van den Broeke, met een kapitaal ten bedrage van 207794 gl. derwaards wierd afgevaardigt, dog een gelukkig ongeluk was de oorzaak dat het nog behouden, en onder onze magt bleef: want het geraakte ontrent den hoek van Ontong-Java aan de grond, en eer het weder daar af quam, kregen de onzen met een Vlieger van Bantam tyding, dat de zwarte Leeuw door de Engelzen genomen was, en daar op wierd het fchip den Engel terftond weder te rug na Jakatra ontboden, mitfgaders de reis na Suratta geftaakt. Het fchip de Oude Zon, komende met een kapitaal van 559 duizend gulden uit Japan, verviel ook dien zelve dag, dat de zwarte Leeuw genomen wierd, op de kuff van Java, ontrent half weg, tuffchen Bantam en Jakatra, en aldaar mede gelukkig aan de grond geraakt, quamen de boots van onze fchepen, die zulx gewaar wierden, hem te hulpe, en deze waarfchouden de onzen ook met eenen, dat ze na Jakatra moesten zeilen, anders was hy mede Westwaart-aan de Engelzen in de mond gelopen, en miffchien met zyn kostelyke lading van hun opgeflokt geworden. Nu

was het ligt te bemerken, dat de Engelzen voor hadden onze handel-fchepen van alle kanten waar te nemen, te overrompelen, en zich daar mede te verfterken, om dan voorts te gemakkelyker onze vloot ontrent Jakatra te konnen meefter worden, gelyk zulx by hen ook niet wiert ontkent, want als de Haer Gouverneur Generaal Koen hen door expresse gecommiteerden, en een miffive liet vragen na de redenen van 't nemen van ons fchip de zwarte Leeuw, en wat verder hun meening was, met verzoek, dat ze het zelve weder aans ons geliefden over te leveren, of dat wy anders genoodzaakt zouden wezen geweld met geweld te wederftaan; en daar van revenge te nemen; zoo ontzag zich de Engelze Zeevoogd, Thomas Daal, niet, aan onze afgezondene, onder verfcheide fcheldwoorden, rond uit te verklaren, dat hy niet alleen voornemens was op onze gaande en komende fchepen te paffen, en wyders na Jakatra te komen, om daar voorts alles te verflaan, maar dat hy ook zoude tragten den Heer Gouverneur Generaal Koen, 't zy levendig of dood in handen te bekommen enz.

De Koning van Jakatra was, zoo wel als die van Bantam, over dit bedriegelyk voorval, en 't verlies van ons fchip de zwarte Leeuw, zeer verheugt, en zy beide fchenen nu negens meer na te verlangen, zy dan om openbaar in 't werk te mogen itellen, 't geen hun onder fchyn van vriendschap bevorens was mislukt; want fchoon zy, op het verzoek van de Heer Gouverneur Generaal Koen, beloften hadden gedaan, ons met de Engelzen ter zee te zullen laten geworden, zonder den een meer vriendschap als de anderen te doen, bleek het genoegzaam, dat zy het voor dient tyd met de Engelzen eens waren, en niet liever zoude hebben gezien, dan dat de onzen gheheel hadden konnen verdelgt worden, en dat bleek ook eenigzins daar uit, dat de regeerende Pangerang tot Bantam, volgens het fchryven van den Koopman Abraham van Uffelen (als doen het gezag hebbende over de logie, het volk, en de verdere omflag der E. Maatschappy) wel expreffelyk had verboden, dat niemand van de zynen voor ons na den hoek, ofte de mond van de Straat Sunda, zoude varen, om onze aankomende fchepen voor de Engelzen te waarfchouwen: ook had de Koning van Jakatra aldaar eenige nieuwe bolwerken tegens de onzen aan-, of opgemaakt, mitfgaders zeer behendig een party gefchut daar op weten te brengen, en zulx op een tyd, dat zyne gecommiteerden over en weder gingen, om met den Heer Gouverneur Generaal van een nader vriendelyk verdrag te fpreken, dog 't welk maar alleen daar op zag, om onder dien fchyn van handeling, te belletten her

toe- het opmaken van een begonnen Kat, en dat daar op tegen hun stad aan, geen geschut werd geplant; maar de tyd geen uitsfel konnende leiden, nam dat werk evenwel zyn voortgang. Gelyk onze zaken nu te land tot Jakatra en Bantam op een zeer quaden voet stonden, zoo was het met onze magt ter zee, die van de Engelzen

dagelyx wierdt gedreigt, niet veel beter gesteld, dewyl meelt alle de schepen reddeeloos lagen aan een der Jacatraze Eilanden, by ons nu genaamd Onrust, en dat onder een zeer sobere bescherming van eenig geschut, 't welk daar wel opgesteld was, dog tegen des vyands magt niet veel zoude hebben konnen uitregten.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE onzen tot Jakatra rondom met bateryen onringt, en de Rivieren gesloten. Sieg- te constitutie van ons Fort, en gebrek aan buskruit. In Rade besloten 't versterken der Engelzen en Javanen te verbinderen. Verlies van onze kant. Werd wederzyds weder gecanonneert. Lisfige weinzery van den Pangerang tegen de onzen. Werd in Rade overwogen, om 't Fort te houden of te verlaten. De Rivier weder geopent. Op de vertooring der Engelsche vloot, begeeft zich de Heer Generaal 'scheep. Notiie der gene, die in 't Fort bleven, omtrent 400 zielen. De Heer Generaal vertrekt met 7 schepen de Engelsche vloot te ontmoet, en werd door de Engelschen opgeëischt. Zyn Edelheids antwoord. Het schip de Bergerboot komt in het gezicht van onze vloot. Die in 't gevegt met de Engelze raakt. Overleggingen van de Heer Generaal Koen, en Raad. De Engelsche vloot met nog 3 schepen versterkt. De onzen besluiten na Amboina te loopen. Beweegredenen dieswegen. 't Opgemeld besluit werd aan de onzen op Jakatra bekend gemaakt. 't Schip de zwarte Leeuw verbrand. De onzen op Jakatra ter zee door de Engelze vloot, en te land door de Javanen belegerd. Welke laatste verzoeken te accordeeren. Waar toe de Ofsagiers werden gewisseld. Nader byeenkomst dieswegen. De Koning van Jakatra eischt 8000 ryxdaalders. Waar op de onzen hem 6000 ryxdaalders toe leggen. De Koning tekend het verbond. De vrede afgekondigd. Gemelde somme werd aan de Koning voldaan.

DEn 22 December liepen de gerug- ten, dat de onzen tot Jakatra des nagis daar aan met 7000 man zouden besprongen worden, en daar toe heimelyk groote ondersteuninge van Bantam in de Rivier van Ankèe wasaangekomen, 't gene onder den gemeenen man zulk een schrik en ontsteltenis veroorzaakte, dat alle de Chineezen en Javanen, ontrent onze plaatze of versterkte logie woonende, hun met vrouwen, kinderen, en bagagie, op de vlugt begaven, en hunne wooningen verlieten. En sehoon de onzen deze nacht geen aansloot leden, zagen zy egter 's moogens, dataan den oever, of de West- zyde van de Rivier op de plaatze der Engelzen, dwers van onze huizingen en werken, een sehoot-vrye wal, wel een vadem hoog, opgetrokken was, en dat daar aan gestadiglyk met zeer grooten yver door de Javanen wierd gearbeid. Boven dien bevonden zy zich ook van de zelve rondom besloten, en met diverse batterijen en bolwerken omringt, de Rivieren met palen toegeloten en bezet, zoo dat zy genoodzaak waren alle mogelyke middelen tot hun behoudenis aan te wenden, gelyk dan ook terstond de Kat, hoewel nog niet geheel voltooit zynde, met 2 stukken kanon wierd voorzien. Langs de Rivier- kant, ofte de Westzyde van onze onder-

handze versterking ter defensie, stond nu voltoit, en in volkomen staat het nieuwe huis Mauritius, zich strekkende in de lengte Zuiden en Noorden, en aan welkers Noord-einde als toen ook een punt wierd gemaakt, genaamt de Noord-West-^{Slegte con- stitutie van ons Fort.} vier-punt, dog die was nog niet hooger opgetrokken, dan tot ongeveer twee voeten boven de grond, en voorts met zwalpen, of planken afgesloten voor een aanloop, maar niet vry voor een musquet- schoot.

De gardyn aan de Noord, ofte zee-kant, tusschen de zelve Noord-West-Rivier- punt, en de Noord-Oost-zee-punt, was opgeworpen van aarde, 9 voeten hoog, en 7 voeten dik, zonder borstweering, en de gemelte Noord-Oost-zee-punt mede nog niet hooger als de gardyn, ofte 9 voeten, hebbende eensdeels een pallisade borstweering, en een houten dak, om voor den regen bevryd te zyn; na de stads ofte de Zuid-zyde verstrekte het oude huis Naf- fauw mede voor de gardyn, even als aan de West-zyde langs de Rivier het bovengemelte nieuwe huis Mauritius, makende beide alzo een winkelhaak; en aan de Oost-zyde waren behalven de Kat, die het Zuidelykst na de stad stond, en de Zuid-Oost-punt maakte, nog twee bolwerkjes met pallisaden aan malkanderen gesloten.

ook was de geprojecteerde punt aan de Z. W. zyde tegen de gemelte huizen Mauritius en Nasflaw, nog niet begonnen, en alleen maar de plaats met bamboezen om- of afgezet. Aan metaal of yzer kanon ontbrak het niet, zoo dat onze werken daar van wel voorzien wierden.

En gebrek
aan bus-
kruit.
In Rade
besloren 't
versterken
der Engel-
zen, en der
Javanen te
verhinde-
ren.

Maar de meeste zwaarigheid was de kleene en sobere voorraad van buskruit op alle de schepen, en ook aan land. Deze dag, zynde den 23 September 1618, en op een Zondag, liet de Gouverneur Generaal Koen vergadering beleggen, en deed daar in de navolgende voorstelling, dat men als nu moest besluiten onze logie tot Jakatra, zoo als ze versterkt was, te behouden, ofte te verlaten, en zoo die begeerden te behouden, dat dan noodzakelyk ruimte moesten maken, en 't werk in en aan de Engelze logie verhinderen, of dat anders alle het onze te gronde zoude werden geschoten. Hier op wierd dan eenparig vastgesteld de plaatze niet te verlaten, maar na vermogen alle geweld af te keeren; dat men derhalven de Engelzen eerst zoude verzoeken, dat ze hun werken, tegens 't gene wy tot onze defensie moesten doen, wilden nalaten, en ons niet noodzaken, ofte dwingen, om met andere middelert daar in te voorzien, en dat men wyders, zoo haalt de wint daar toe dienstig was, alle de verlaten huizen van de Chineezenen Javanen, rondom de onze staande, in brand zoude steken, om daar door zelf in geen verlegenheid te raken.

De Engelzen dit genomen besluit, en het gemelte verzoek uit de mond van onze gecommiteerdens gehoord hebbende, gaven aan de zelve in 't eerste tot antwoord, dat zy geen werken maakten, maar dat het de Koning van Jakatra zelfs dede, ofte liet doen; dog daar na zeiden zy rond uit, dat ze mede tot hun defensie maakten, 't gene gemaakt wierd, en zulks niet begeerden na te laten. De zaak nu klaar genoeg blykende, en geen uitstel konnende lyden, wierden al met eenen de Engelze werken, aan en in hunne logie, met geweld aangetaft, alles gewapender-hand ingenomen, om verre geworpen, en verbrand, gelyk mede de huizen, rondom ons Fort staande. Maar zeker bolwerk, door de Engelzen, of Javanen op de hoek van de Rivier aan de West-zyde begonnen, en het welke volgens order, mede had moeten geslegt worden, was nog blyven staan, het zy door verzuim van de onzen, of dat de brand

Verlies van onze kant. Verlies van of rook hen zulks had verhinderd. Deze attacque, waar in een wederzyden het grof kanon niet stil stond, quam de onzen te staan op 11 dooden, en 12 gequetsten, meest zwarten, of Inlanders; dog het verlies by den vyand geleden, bleef onbekent. De nieuwe schootvrye battery, die wy hier voor gezegt hebben, dat aan, of in de En-

gelze logie wierd opgetrokken, bevonden de onzen gemaakt te zyn van hun oude kabeltouwen, dat al een aardige, dog voor ons een quade inventie was.

's Daags daar aan den 24 December, wierd op nieuws van wederzyden geweldig gekanonneert. De Koning van Jakatra nu al het Engelze geschut, benevens hunne Constapels, en Boschchieters te hulp gekregen hebbende, verschoten de onzen dien dag het vierde part van al hun kruit, dog niet vrugteloos, nadien daar mede eenige stukken geschut van den vyand, daar ze ons wel het meest quaar uit deden, reddeloos, en hun te ontbruik wierden gemaakt.

Den 25 December deden de onzen met 30 Soldaten weder een aanval op het bovengemelte nog staande gebleven bolwerk aan de Westhoek der Rivier, en zy kregen den vyand in 't eerst wel aan 't wyken, dog de voorste van hun volgende makkers (die weder te rug keerden en schandelyk de vlugt namen) geen hulpe nog bystand krygende, moesten mede wyken, agterlatende vier dooden, en daar onder een Luitenant, wiens hooft, in 't gezigt van de onzen, door de Javanen op een malthout, of hooge pallissade, wierd ten toon gesteld; en hoewel van 's vyands zyde maar gezegt wierd, mede omtrent 20 perfoonen waren gefneuveelt, zoo had des niet te min onze confuse te rugkeering, en mislukte aanlag hun de moed zoodanig doen aangroeyen, dat ze zich niet ontzagen in 't Chineeze quartier op nieuw nog een batterye op te werpen, digt aan, of onder het meergemelte oude of eerste huis Nasflaw.

Ondertusschen zaten de onzen mede niet stil, maar versterkten zich, zoo wel van binnen als van buiten, met alles wat doenlyk, en tot dien einde by te brengen was, gebruikende in plaats van borstweringen, en om voor den vyand niet geheel bloot te staan, een party kostelyke Cormandelize kleeden en lywaten: want het liet zich aanzien, als of de Koning van Jakatra, geholpen door de Engelzen, vast gestelt had, nog dat jaar 1618, 't welk zoo na ten einde was gekomen, zyn voornemen tegen de onzen te zullen uitvoeren. De regeerende Pangerang tot Bantam, zich tot dus verre mede van de Engelzen gediend, en ons ten principalen al dit quaar en erg spel gebrouwen hebbende, zocht nu weder de goede man te spelen, en liet den Koopman Abraham van Uffelen aandienen, of waarfchouwen, hoe het zeker was, dat de Engelzen, als mede die van Jakatra, de onzen aldaar met geweld zouden aantasten, onder belasting van het zelve met den eersten den Gouverneur Generaal over te schryven, ten cinde de zelve wel op zyn hoede mogt wezen, dog men moet gelooven dat

Werd wederzyds gekanonneert.

Doen uitval.

Listveir van Panrege onz

dat deze waarfchouwinge door hem gedaan wierd op een tyd, dat hy hoopte of vertrouwde de zaak al verriecht zoude zyn geweest, of immers dat de Koopman van Uffelen geen gelegenheid zoude hebben, om daar van aan den Gouverneur Generaal tot Jakatra berigt te geven, dewyl de Bantammers hunne prauwen ophielden, en niet toelieten, dat door hun een vaartuig mogte afgezonden werden. Zoo haaft de Engelzen verftonden, hoedanig het tot Jakatra was afgeloopen, en dat de onzen aldaar hunne plaatze en gemaakte werken hadden vermeerft, begonnen zy geweldig te raazen en te tieren; begeerende dat de regeerende Pangerang hun lieentie zoude geven, om aldaar onze wooningen en huizen mede te mogen afloopen, maar hy daar toe geenzins willende verftaan, verklaarden zy evenwel voornemens te zyn, zulx te zullen doen, gelyk ze dan ook tot dien einde al driemaal op weg waren geweest, maar de Pangerang liet de onzen en hunne wooningen bewaren, in fchyn als of hy hun zeer genegen en gunftig was, daar nogtans zyn boosheid voor al de wereld zoo klaar quam te blyken, en uit alle omftandigheden moeft vaftgefteld worden, dat den onzen het meefte quaad van hem voortquam, en hy den Koning van Jakatra genoegzaam gedrongen en gedwongen had, om tegen ons geweld te gebuiken, den zelve ook in alles adfiterende, op dat onze gemaakte werken tot Jakatra, geen nieuw Malakka mogten worden, gelyk ze reeds al by den Koning van Tsjeribon zoo wierden genaamt.

De Gouverneur Generaal Koen, nu zekere tyding bekomen hebbende, hoe de Engelzen, met hun fcheeps-magt opkomende, voornemens waren de onzen aan te taften, gaf den Raad in bedenken, wat men ten dienfte van de E. Maatfchappy in dezen nood en zwarigheid zoude dienen te doen: de meefte ftemmen gaven voor, om de voornaamfte goederen, het geld en volk in onze fchepen te bergen, en de plaatze te verlaten; dewyl zy bedugt waren, dat het buskruid niet lang zoude konnen frekken, en dat de Rivier mogte verleid, mitsgaders onze verfterkte logie daar door van het verfte water afgefneeden werden; anderzins oordeelden zy de zelve nu ter defenfie redelyk fterk; dog alzo de Gouverneur Generaal en andere tot zoo een fubite verlatinge niet wel konden befuiten, en dat 'er ook geen gelegenheid was, om onze goederen af te fchepen, vermits de Rivier met paalwerk was toegelopt, behalven dat ook meeft alle onze fchepen nog aan 't Eiland Onruft lagen, wierd het befuit nog wat uitgefteft, en ondertuffchen laft afgezonden, dat gemelte onze fchepen van daar op de Reede voor Jakatra zouden komen, dewyl gevreeft

wierd, of de Engelzen die aan 't voornoemde Eiland niet wel met meer voordeel mogten komen aan te taften, of door hunne branders te vernielen, gelyk ze zouden hebben konnen doen: ook wierden al met een eenige palen daar de Rivier, als gezegt is, mede geflopt was, onder des vyands bolwerk, uitgerukt, en alzo een doortogt ofte opening gemaakt.

Onze fchepen nu den 29 December van 't Eiland Onruft voor Jakatra ter Reede gekomen wezende, en zulx met zoodanigen haaft, dat ze aldaar hadden moeten laten leggen en ftaan ontrent 20 ankers, 200 zwalpen, en 8 ftukken kanon; zoo wierd befloten 's anderen daags een generale togt te doen op het bolwerk aan de Weft-hoek der Rivier, om alzo de mond van de zelve weder geheel open en veil te krygen; maar terwyle de Raad bezig was om te overleggen, hoe men allerbeft den aanflag zoude in 't werk fteflen, en uitvoeren, kreegen zy mede elf Engelzefchepen in 't gezigt, zoo dat daar door 't voorz. befuit quam te vervallen, en terftond weder goedgevonden wierd, alzo 'er geen andere tyd, nog uitkomt was, dat de Gouverneur Generaal zich, ten fpoedigften doenlyk, na onze fchepen zoude begeven, en daar mede de Engelzen te gemoet loopen, gelyk zyn Ed. daar ook 's nagts in allerhaaft van land aftak, latende tot Jakatra in onze verfterkte logie als Gezaghebber den E. Pieter van den Broeke, de welke met de Heer Gouverneur Generaal Gerrit Reinf A. 1613. in qualiteit van Opperkoopman na Indiën vertrokken zynde, de E. Maatfchappy nu al ruim vyf jaren had gedient. Ook bleven daar by hem,

Evert Harmenze, Opperkoopman.
Adriaan Jacobszoon Hulzebos, Predikant.

Jan van Gorcum, Kapitein.
Abraham Stryker, Luitenant.
Henricus de Haan, Doctor.
Jofef Natelaar.

Pieter van Ray, Onderkoopman.

Voorts 65 zoo mindere Officieren, als ambagtsluiden, 15 Conftapels, en Bofchieters, 70 Soldaten, 25 Japanders, 16 Chineezen, 70 andere Inlanders, of zwarten, 70 of 80 jongens, en 30 of 40 vrouwen, te zamen ontrent de 400 zielen.

Van voorraad en andere noodwendigheden, waren zy mede redelyk wel voorzien, uitgezondert van buskruid, dat wel de meefte bekommring veroorzaakte, en boven dien wierd ook, als boven gezegt is, gevreeft, dat de Rivier wel door de Javanen mogte verleid, en hun daar door het verfeh water afgefneeden worden.

Op den 31 December 1718, voor zonnen opgang, vertrok de Heer Gouverneur Generaal Koen met 7 fchepen van Jakatra's

De Rivier weder geopent.

Op de verzoening der Engelze vloot, bevestigte zich de Heer Generaal fchep.

Notitie der gene, die in 't Fort bleven.

ſchepen
de Engelze
vloot tege-
moet.

En werd
door de
Engelzen
opge-
eifcht.

Zyn Edel-
heids ant-
woord.

Het ſchip
de Berger-
boot,

Komt in 't
geziht van
onze vloot.

tra's Reede, te weten, de Oude Zon, 't Wapen van Amſterdam, Delf, de goude Leeuw, den Engel, de Valk, en de Jager, ſtellende Noordwaart aan zyn cours na de Engelze vloot, die elf ſchepen ſterk zynde (daar onder gerekent het voornoemde van ons genomen ſchip de zwarte Leeuw) 's namiddags met de zee wind inſgelyks op onze vloot afquam, en daar na ook ontrent een kanon-ſchoot boven wint van de zelve ten anker, als wanneer terſtond een van hunne trompetters, die de Nederlandze taal ſprak, met een ſchuit onze geheele vloot uit de naam van den Engelzen Zeevoogd quam opeifſchen, onder dreigement, dat, by weigering, met geweld daar toe zouden gedwongen worden; dog daar en tegen weder met beloften, indien het goedwillig opgaven, dat dan alle de foldy van het volk volkomen zoude worden betaalt, behalven de genieting van vryheid, en goed tractement. Waar op de Gouverneur Generaal Koen liet antwoorden, dat ingevalle hem ons ſchip de zwarte Leeuw, met zyn volle lading, niet wierd weder gegeven, hy dan genoodzaakt zoude wezen zich daar van te revengeren, en geweld met geweld tegen te gaan, en daar mede keerde de gemelte Trompetter, na dat hy een meenigte van vuile ſeheldwoorden had uitgebraakt, weder na de Engelze vloot: en zoo eindigde ook met een het jaar 1618.

Waar na op den eerſten dag van 't jaar 1619, de Heer Gouverneur Generaal met een chaloep van Jamby tyding ontſing, dat de onzen en de Engelzen aldaar met malkanderen in gevegt waren geweest, en dat 'er een Engels Koopman was dood gebleven, en daar tegen van de onzen een Bottelier, en een Inlander, voorts dat ons ſchip de Berger-boot, op den 26 December 1618 van Jambi na Jakatra vertrokken zynde, de twee Engelze ſchepen, die daar voor de Rivier op hem gepaſt hadden, nog gelukkig was ontſnapt, en alzo de Heer Gouverneur Generaal Koen 's avonds te voren om de Noordweſt een ſchip in het gezicht had gekregen, en nu wel gifſen konde, dat het de gemelte Berger-boot moeſte zyn, ligten de onzen 's morgens vroeg hun ankers, en liepen, om het aankomende ſchip te behouden, en tot dien einde boven wind te geraken, dwars op de gerangeerde Engelze vloot aan, waar door vyf der zelve ſchepen, die boven wind lagen, en niet wiften wat de onzen voor hadden, hun kabeltouwen afkapten, de ankers ſtaan lieten, en afweken tot by hunne zes andere ſchepen, zoo dat de onzen als toen de wind ofte de loef wonnen, en des anderen daags morgens den 2 January wat verder zee-waard in liepen, om het bovengemelte ſchip de Berger-boot, dat ze door de Engelze vloot heen zagen, buiten der zelve magt te houden.

Alle de Engelze ſchepen, die nu we-
der boven wind geraakt waren, ligten me-
de hun ankers, quamen op de onzen af,
en, wat genadert zynde, begonnen eerſt
met ſcherp op de onzen los te branden,
dog kregen terſtond op de zelve wyze dui-
delyk antwoord, en daar mede nam het
gevegt een aanvang, het welk duurde o-
ver de zeven glazen, ofte ontrent 4 uren
lang, en dat met zeer grooten moed van de
onzen, de welke daar in bequamen 7 doo-
den, en 15 gequetſten, dog daar over veel
minder bedroeft en ontſfeld waren, als
over de bevindinge, dat ze in die korten
tyd wel een derde part van hun kruut had-
den verſchooten; dan na dien de Engelze
ſchepen mede zeer wel getroffen waren,
zoo wierd ook vaſtgeſteld, dat ze al vry
wat ſchade geleden, als mede veel volk
verloren moeſten hebben.

Het bovengemelte ſchip de Berger-boot,
ziende dit gevegt van verre, zette het zoo
regt, als hy konde, op onze vloot aan,
en quam tegen den avond daar in en by,
zynde alzo de Engelzen ontjaagt, en ge-
noegzaam als uit den brand gehaalt, maar
hunne ſcheeps-boot, die ze met 14 man-
nen, twee dagen te voren voor uit gezon-
den hadden, om de kufft te ontdekken,
liep ongelukkig in de klem, en raakte met
het volk in handen van den vyand.

's Avonds liepen zoo wel de Engelzen,
als onze ſchepen, na de wal, en quamen
niet heel verre van malkander onder ene
der Eilanden, buiten het gezicht, en de
grenspaling van Jakatra, ten anker: waar
na de Heer Gouverneur Generaal Koen
des nagts den Raad liet vergaderen, om
met den anderen te overleggen, wat hen nu
vorder te doen ſtond; dog de advyzen wa-
ren zoo duifter, en liepen zoo verward
door malkanderen, dat men tot geen be-
ſluit konde komen: eenige waren van ge-
voelen, dat men de Engelzen met den dag
weder behoorde aan te taſten, maar het
gebrek van buſkruit ſtiet deze ſtemming
(die anders ongetwyffelt gevolgt, en in 't
werk geſteld zoude zyn geworden) ten ee-
nemaal om verre.

's Anderen daags, zynde den 3 Janua-
ry, kregen de Engelzen nog drie van hun-
ne ſchepen van Bantam, zoodat zy nu 14
ſterk waren, het welk de onzen den moed
niet weinig deed zakken, en zynde den
Raad op het ontbod van de Heer Gouver-
neur Generaal weder, ten einde als daags
bevorens, by malkander gekomen, vielen
'er, behalven het gebrek van buſkruit,
nog te overwegen verſcheidene andere zwa-
righeden, de welke 't aantafſten van de En-
gelzen mede ten eenemaal ſehenen tegen
te zyn, namentlyk, gebrek van volk, de
reddeloosheid der ſchepen, hun ryke en
koſtelyke ladinge, en dat daar mede, te-
gen zoo veele van den vyand, na alle ge-
dag-

Die in
vegt me
Engelz
raakte.

Over
ginge
de He
Gouver
neur
raal
en R

De E
ze vl
met m
drie
pen
ſterk

dagten, geen voordeel te behalen zoude wezen, zulk daar op, voor af, wierd vastgesteld; weder na de Reede voor Jakatra te loopen, om met de onzen aldaar het bovenstaande in nader overweging te nemen. De ankers wierden dan weder gelicht, dewyl de Engelzen al onder zeil waren, om na het scheen, de onzen weder aan te taf-ten, maar ziende dat ze op Jakatra aan zet-ten, bleven zy hunne komende driesche-
pen een weinig tyds in wagten, en volg-
den de onzen zeer kort agter aan, zynde nu 14 schepen sterck.

De Heer Gouverneur Generaal Koen, binnen de Eilanden van Jakatra gekomen wezende, liet wederom den Raad by mal-kanderen komen, om te zien waar men 't best zoude cours zetten; dog als de zaak in overweging gelegd was, wierd het an-keren glad afgetemt, en geoordeeld, dat een besluit, om met de schepen zoo dry-
vende, of zeilende, na Amboina te loo-
pen, en aldaar onze magt by een te ver-
zamelen, veel dienstiger en heilzamer zou-
de wezen, dan den geheelen staat der E. Maatschappy aan een haghelyken zee-slag te wagen, te meer, om dat men, wan-
neer de kleene voorraad van kruut verscho-
ten was, noodzakelyk zoude moeten ver-
vallen in handen van de Engelzen, en daar-
door komen te veroorzaken een onnoeme-
lyke schade, en een nederlage, die men
bezwaarlyk weder zoude kunnen herstel-
len, en te boven komen. Hier quam nog
by, dat de Engelze schepen beter bemand,
en bezeilt waren, als de onzen, dat wy
de onzen tot Jakatra geen meer hulp kon-
den toebrengen, en dat'er ook geen tyd
was, om hun advys van land te doen af-
halen, dat zy van volk, en alle noodlyk-
heden ter defensie vry wel voorzien wa-
ren, uitgezondert van buskruit; dog waar
mede de schepen hen ook niet konden hel-
pen, dat zy na 't vertrek van onze sche-
pen na de Oosterfche quartieren, indien
hen de nood daar toe quam te dringen,
ook een beter accord, 't zy dan met de
Engelzen, of den Koning van Jakatra, zou-
den kunnen bedingen, alzoo de zelve zich
wel konden verzeckert houden, dat de on-
zen niet zouden nalaten met zoo veel magt,
als ze konden by een krygen, ten spoedig-
sten weder te rug te keeren. Dat men alle
de contenten en koopmanschappen, in
onze schepen zynde, niet behoorde in zoo
een ongelyken waagschaal te zetten; omte
behouden het gelatene tot Jakatra, 't welk
ten dien opzichte weinig was, dat het niet
te verantwoorden zoude wezen het mee-
rendeel van den Nederlandzen Staat in In-
diën te pericliteren; om daar van te be-
houden een verbleven kleen gedeelte tot Ja-
katra voornoemt; nadien, wanneer onze
bovengemelte schepen geslagen en verlo-
ren wierden, de Engelzen over al in In-

dien voor een langen tyd zouden hebben en
kunnen behouden het meesterschap ter zee,
en waar op dan, als gezegt, zoude moeten
volgen een onverzettelyke schade en neder-
lage, die de E. Maatschappy veel jaren
zoude kunnen onderhouden; maar tegens
dit alles waren weer andere redenen, na-
mentlyk, of men dan het volk, geld, en
goederen tot Jakatra zoo schandelyk zoude
mogen verlaten, en of men zoude mogen
toestaan, dat de Engelzen zoo vervolgens
weg namen, en hun meester maakten van
alle onze schepen, die dagelyx, zoo uit
het Vaderland, als verscheide gewesten
van India, in de Straat Sunda wierden ver-
wagt, benevens meer andere, te dezer stof-
se dienende, tegenwerpen; dog 't be-
lang van 't een en 't ander wel en met aan-
dacht overwogen zynde, wierd eindelyk
besloten, en vastgesteld, de steven na de
Oost te wenden, en met de rykste sche-
pen na Amboina te loopen, gelyk dan ook
terstond geschiede, wezende de onzen nu
nog versterkt met het Fregat Ceylon, twee
dagen te voren van Succadana op Jakatra's
Reede ten anker gekomen zynde, dog met
het welke de Koopman Jacques le Febre
door den Heer Gouverneur Generaal ge-
ordonneert wierd zich te moeten onthou-
den omtrent het West-einde, ofte de mond
van de Straat Sunda voornoemt, om al-
daar te kruisfen op onze schepen, die van
verscheide Indische quartieren, als mede uit
het Vaderland, wierden verwagt, om de
zelve voor de Engelzen te waarfchouwen,
en kennisse te geven, van 't gene tusschen
hen en ons was voorgevallen, tot welken
einde zyn Edelheid ook na Solor afvaar-
digde het schip de Jager, als mede na Bi-
ma om Ryft het schip de Berger-boot en
na DJapan (een Landfchap op Java's Oost-
kust) om partye andere provifien, vee,
en verversing, het schip de Valk.

En op dat de onzen in de versterkte lo-
gie tot Jakatra, als toen voorzien zynde
met 40 stukken kanon, van de voornoem-
de genomen resolutie, en het vertrek der
schepen niet onkundig mogten blyven,
schreef de Heer Gouverneur Generaal
Koen, al voortzeilende, een briefje aan
den Commandeur Pieter van den Broeke,
den zelve, mitsgaders de verdere Officie-
ren en Raad-perfoonen, daar by aanbe-
velende, om het tegen de vyanden zoo lang
uit te houden, als het hun mogelyk zou-
de zyn; dog niet langer konnende, dat
dan met de Engelzen, ofte den Koning van
Jakatra zoude tragten een goet accoorde
maken, en liever onze logie, punten en
bolwerken overgeven aan de Engelzen, als
aan den Koning van Jakatra, daar byvoe-
gende een ernstige waarfchouwinge, van
wel op hoede te wezen, om onder schyn
van vriendschap niet verraden te werden.

De gemelte Commandeur van den Broeck
dit

en
na
na
en.

z.
1.

Het opge-
melte be-
sluit werd
aan de on-
zen op Ja-
katra be-
kent ge-
maakt.

dit briefje nog op dien dag ontfangen hebbende, hield het zelve geheim, om zoo schiedlyk geen verflagentheid onder 't volk te veroorzaken, dewyl het aankomen van 18 Engelze fchepen ter Reede voor Jakarta, en dat de onzen de zelve had moeten ruimen, hen al vry wat bekommerd hadde gemaakt. Des nagts zagen zy het fchip de zwarte Leeuw, 't welk de Engelzen 19 dagen bevorens van ons genomen hadden, op Jakarta's Reede, by en onder gemelte Engelfche vloot ten anker leggende, tot de kiel toe af branden, zoo zegegt wierd met zyn volle lading, en dat zulx ook by ongeluk zou toegekomen zyn; dog het heeft zyn bedenken of de Engelzen alvorens de lading daar niet hadden uitgelegt, en door gebrek van volk, met het fchip verlegen zynde geweest, het zelve niet tot een brander tegen ons zouden hebben gebruikt, indien wy ftand gehouden hadden, en niet voor hun geweken waren.

Het fchip de zwarte Leeuw verbrand.

De onzen op Jakarta ter zee door de Engelfche vloot, en te land door de Javanen belegerd.

Het gebeurt zeer zelden, dat de menfchen in nood zynde, malkander moeten dwingen tot hart te loopen, of met al hun magt en vermogen te arbeiden, en wel byzonderlyk, wanneer ze weten dat daaraan hangt de behoudenis van hun eighen leven, en 't welk ontrent het laafte, namentlyk den arbeid, tot hun verfterking en defenfie, aan de onzen die tot Jakarta gebleven waren, ook genoegzaam quam te blyken: want nadien zy nu door de Engelze fchepen ter zee, en daar en boven met hulp en byftand van hun volk, te land door de Koning van Jakarta belegerd waren, en niet tegenftaande zy, van 's vyands bolwerken met grof kanon befchoten wordende, gedwongen wierden daar op weder te antwoorden, zoo nam egter het werken zoo goeden voortgang, dat zoo wel de geprojecteerde, als de half gemaakte vier-hoekpunten, ofte bolwerken op den 13 January 1619 bezigtigt, en redelyk fterk geoordeelt, uitfgaders alle met nieuwe gemaakte vaandels beplant wierden, welke brave onder de Jakatrize Javanen in de ftad zulk een fchrik veroorzaakte, dat de Koning de naaftvolgende dag des avonds met een witte vaan aan de onzen af zond zyn Sjahbandars fchryver, en hen door den zelve by een briefje liet bekend maken de genegentheid, die hy had, om met de Nederlanders in vrede te leven; 't gene hy des anderen daags, den 15 January, ook by een tweede briefje vernieuwde, met byvoeging, indien de onzen mede zoodanig gezint waren, dat ze dan enigen van hun aan hem wilden afzenden, en daar tegen weder ontfangen zyne Oflagiers, gelyk de zelve dan ook niet lange daar na overquam, in plaatze van den Opperkoopman Evert Hermanszoon, Doctoor de Haan, en Josef Natelaar, die gecommiteerd wa-

Waar toe de Oflagiers werden gewiffeld.

ren, om met den Koning te fpreken, en hun ook al met enen tot dien einde na het Hof begaven; dog kort daar aan, weder te rug keerden met befcheid, dat de Koning nog tot treves, nog tot vrede, wilde veritaan, ten ware wy weder afbraken de Kat, en het nieuw gemaakte bolwerk, ongetwyffelt, om dat deze beide hem het meest in de weg ftonden, en veel nadeel hadden toegebragt.

Hy fcheen zig evenwel dien nagt wat beter of nader bedagt te hebben, alzo daags daar aan weder twee Oflagiers af zond, tot verzekering van den Eerw. Predikant, Adriaan Jacobszoon Hulzebos, den Opperkoopman Evert Harmenszoon, en Doctoor de Haan, de welke, ten Hove gekomen zynde, hem bekend maakten, dat de onzen wel genegen waren het gepaffeerde te vergeten, en te vergeven, voortaan met hem in vrede en vriendfchap te leven, en het maken van verdere werken, tot de wederkomfte van de Heer Gouverneur Generaal na te laten, indien de Koning zulks mede beliefte te doen, maar geenzins konden befluiten het bolwerk, en de Kat af te breken, dewyl ook de Engelzen ons groote redenen hadden gegeven, hen in 't minfte niet te mogen betrouwen. En of fchoon de Koning zich hier over zeer misnoegt en geftoort hield, konden de voornoemde onze Gezanten uit andere verhalen, en de begrooting van zyn geleden fchade, klaar genoeg bemerken, dat hy met een goede fomme gelds wel te vrede zoude kunnen gefield werden.

Daar wierd dan deze dag niet veel byzonders verrigt, en de onzen keerden weder na hunne logementen, gelyk mede de Javaanze Oflagiers na de hunne. Des anderen daags 's morgens den 17 January, quamen weder over, als Oflagiers, twee groote Javaanze Orangkays, en daar op gingen ook onze Gezanten mede voor de derde maal na den Koning, dog wierden onderweeg ontmoet, of geftu, door drie Engelzen, die hun voor Koopluiden uitgaven, en begeerden, dat de onzen zonder geweer, en voorts geblind zynde, zoo zouden geleid worden ter plaats daar de Koning met al zyn Adel, en ook enige Grooten van Bantam, mitfgaders de Engelze Generaal, by malkanderen vergaderd waren; en als de onzen verklaarden tot zulx niet genegen te zyn, en ook met hun Engelzen, nog met hunnen Generaal, iets te doen hebben, zoo wilden zy onze Gecommitteerden met kracht en geweld te lyf, fmalende ook zeer vuil en vinnig op den Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, den zelve ten laft leggende de oorzaak te zyn van dezen ontfanen oorlog; en dit liep zoo hoog, dat zy met de Javanen, die de onzen zogten te befchermen, zonder iets verrigt te hebben, weder na de logie-

moe-

moesten brengen, in questie geraakten, en ook tegen de zelve in 't geweer quamen; zynde nu, op hun magt ter zee, en het volk, dat ze daar van aan land gekregen hadden, zeer baldadig en stout geworden, en daarom konden de onzen geen anderen staat maken, als dat deze onderhandeling daar mede zou wezen afgebroken. Maar na de middag quamen de Javaanze Oflagiers al weder, en verzogten, dat onze Gecommitteerden zich wilden verwoegen by des Konings broeder, den Temanggong, de welke zy zeiden, dat volkomen last en ordre had bekomen, om met de Nederlanders te contracteren.

De onzen dan derwaards gegaan, en by hem gekomen zynde, sprak hy mede van de groote schade, die zyn broeder, de Koning, van ons had geleden, en dat wy daar en boven, als hebbende op den 23 December des voorleden jaars, de Engelzen eerst aangedaakt, en daar door tegens de zelve in zyn land een oorlog begonnen, vervallen waren in een boete van 4000 realen, volgens 't verbond, 't welk hy voorgaf, dat bevoorrens met de Heer Gouverneur Generaal zoude zyn gemaakt: daar op verders concluderende, dat wy, ingevalle niet van meninge waren het nieuwe bolwerk, en de Kat weder af te breken, den Koning behoorden toe te leggen een somme van 8000 realen: van welke laatste, ofte de geld-zaak, de onzen aannamen behoorlyk rapport te zullen doen, en aangaande die van de Engelzen, daar op gaven zy den Temanggong tot antwoord, dat wy, gelyk hem ten vollen bekend moeste zyn, niets hadden ondernomen, ofte in 't werk gesteld, dan 't gene, waar toe zy door den uittersten nood waren gedwongen geweest. Daar mede keerden zy weder na onze logie, die wy nu voortaan een Kasteel of Fortresse zullen noemen, om dat ze die gedaante had gekregen, en met vier bolwerken, als met een Kat was versterkt, hoewel daar aan nog al vry veel quam te ontbreken.

De Commandeur Pieter van den Broek, den eisch van den Temanggong gehoord hebbende, liet terstond den Raad by mal-kander komen, en gaf den zelve in bedenken, dat wy nog in geen vier maanden uit de Oostersehe gewesten eenige assistentie hadden te verwagten, en het bezwaarlyk tegens het geweld der Javanen, door de Engelzen geadfisteert wordende, zoolang zouden komen uit te houden, dat wy niet langer, als voor twee maanden, en dat nog ter naauwer nood, van versck water zouden kunnen voorzien blyven, ingeval ons het halen van 't zelve, dat gevreesd wierd, konde worden belet. Dat de sobere voorraad van buskruit mede niet heel lang zoude kunnen strekken, ofte tegenhouden, en eindelyk dat wy met het koo-

IV. Deel.

pen van de vrede, al quam ze ons wat dier te staan, zouden winnen een meerder verzekering voor ons volk en comptoir tot Bantam, en daar door ook nader gelegentheid krygen, om onze komende schepen, zoo uit het Vaderland, als van elders uit de Straat Sunda, voor de Engelzen te kunnen waarschouwen, enz. En wierd daar op al met een besloten en vastgesteld, den Koning van Jakatra met een somme gelds te vrede te stellen, 't welk men als toen voornam: mitsgaders daags'eraan, den 18 January, by besluit confirmeerde, en on-derteekende, op 6000 realen, waar van ook al ten zelve tyde (op dat het nog er-gens na gelyken zoude) een dubbeld geschrift, by maniere van contract, wierd gemaakt, en door onze gecommitteerden ten Hove gebragt.

Waar op de onzen hem 6000 ryxdaalders toe legien.

Maar dezen quamen met onverrigte zaken weder te rug, hebbende, nog den Koning, nog eenige van zyn Grooten, niet kunnen te spreken komen voor 's anderen daags, den 19 January 1619, als wannceer zy weder ten Hove ontboden zynde, aldaar vonden den Koning, verzelt van zyn broeders, den voornoemden Temanggong, en de anderen, die een Mohammedaans Priester was, benevens nog eenige Jakatrazedellieden; dog geen Bantammers, of Engelzen.

De Koning, na dat het contract hem in 't Nederland's voorgelezen, en daar na ook in 't Maleits overgezet was, appro-beerde het zelve met zyne ondetekening, en zond daar van het eene, onder geleide van veele zyner Grooten, of Orangkays, by de onzen in 't Kasteel, alwaar het dan mede ten overstaan van de zelve, en onder het opzetten ofte laten wajen van witte vrede-vanen, in 't openbaar wierd afgekondigt.

De Koning tekent het contract.

De blydschap van de onzen was groot, en die van de Javanen niet minder. Immers men moest zulk oordeelen uit hunne uitterlyke en meenigvuldige tekenen van vreugde, die ze onder het zenden van veele vrugten en andere kleinigheden tor geschenk aan de Commandeur, en die van zynen Raad, daar over quamen te betoonen, en her scheen, dat daar mede eenig deel aan wilde hebben een Javaanze Eenhoorn, of Rhinocer, de welke door de onzen van jongs of aan in de logic opgevoed, en eenigen tyd bevorens door gebrek van water, na buiten in het bosch gejaagt was: want de zelve quam op dezen dag mede weder binnen het Kasteel, zoo 't bleek, nog niet hebbende kunnen vergeten zyn Nederlandze weldoenders, en de plaats, daar hem zoo goed onderhoud was aangedaan; en men moet zich nog des te meer daar over verwonderen, om dat de Rhinoceros geagt worden te zyn wel van de domste, of botste soort van beesten.

Iii

Maar

Maar wat zal men zeggen van den Koning van Jakatra, wiens gedagten mede zoo sterk op het Fort, of Kasteel speelden, dat hy zyn Sjabbandar aanstonds ook derwaards zond, om de onzen te ontlasten van de 5000 realen contant, en 1000 ryxdaalders aan lywaten, die hem by het voornoemde contract waren beloofd: en daar mede was het zelve op eenen dag ondertekend, afgekondigt, en van onze zyde genoegzaam voldaan, daar en tegen had de Koning van Jakatra daar by aan de onzen toegestaan, en geaccordeerd, dat zy het Fort, ofte Kasteel, zoodanig, als het was, en zonder daar aan meer te mogen timmeren, zouden behouden en bezitten, tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal, dat de Engelzen zoo na, als bevoorens was geschied, geen logie, of huizing aan het gemelte ons Fort zouden mogen bouwen, gelyk zulx mede niet zouden mogen doen de Chineezen en Javanen, op geen twintig vademen nabuiten onze Pagger, en, dat wel het voornaamste was, de Koning had ook daar by beloofd, in alles te zullen onderhouden en nakomen het voorgaande contract; getekent by den Heer Gouverneur Generaal Pieter Both, en Gerrit Reinst, 't welk, als rakende de zaak ten principalen, niet ondienstig zal zyn hier agter te laten volgen, of invloeyen; en te meer, nadien daar by blykt, dat deze Koning Widiak Rama als toen aan de Nederlanders tot het dryven van hunnen vryen en onbekommerden handel, voor een somme van twaalf honderd Spaanze realen heeft verleent, of liever verkogt een plaatze in zyn land, groot 25 roeden, ofte 50 vademen in de lengte, en even zoo veel in de breedte, ofte ook wel grooter, indien zy zulx van nooden mogten hebben, om daar op, na hun believen, huizen, als hun zouden te passé komen, te bouwen, en daar en boven heeft hy Koning ook aangenomen de onzen daar in te zullen helpen en beschermen tegens allen aanval van vyanden, wie die ook zouden mogen wezen, en dat hy ook, tot voorkoming van brand, zoude

laten afbreken alle daar ontrent staande huizen, zonder te gedoogen dat'er weder eenige, ten ware in 't geheel van steen, wierden opgeboud; dat hy ook tot den handel in zyn land niet zoude toelaten eenige Portugeezen, of Spanjaarden, maar de zelve geheel daar uit weeren: waartegen 'zich de Nederlanders weder hebben verbonden hem Koning van Jakatra, mitsgaders zyn landen en onderdanen, te helpen en beschermen tegens alle geweld en invasie te water en te land, de hem door de Spanjaarden, Portugeezen, of eenige andere vyanden, zoude mogen werden aangedaan, directelyk, of indirectelyk; gelyk dan ook wegens de maniere van den handel, die der tollen, en verdere geregtigheden, met de Koning zyn gemaakt zoodanige artuculen en conditien, als by het voornoemde hier onder volgende accoord staan uitgedrukt; dog dient daar ontrent aangemerkt, dat het zelve allereerst is gemaakt in 't laatste van het jaar 1610, tusfchen den Koning van Jakatra, en den E. Jacques l'Heremite de Jonge, en dat daar in voor ons schynt bedongen geweest te zyn, de tol-vryheid, van alle de in te köopen vivres, als Ryft, Arak, enz. want het blykt, dat de Heer Gouverneur Generaal Pieter Both, wanneer zy'n Ed. in 't begin van 't volgende jaar 1611 met het fchip 't Wapen van Amsterdam ter Reede van Jakatra was gekömen, om van daar voort na de Oostersche gewesten te vrtrekken, dat artikel op het verzoek van de Koning heeft geroyceerd, en 'dat als toen het gemelte accoord ofte contract, weder verschreven zynde, door den Koning en den Gouverneur Generaal den 28 January des zelvigen jaars 1611, op nieuw is ondertekend: zynde daar na ook op den 21 December 1614 door den Heer Gouverneur Generaal Gerrit Reinst wat vermeerderd, mitsgaders daar by aan de Koning beloofd 800 realen jaarlyx voor de tollen der provisien, die door de onzen aldaar zouden werden ingekogt, enz. Luidende het gemelte contract en de ampliatie als wy in 't vervolg kunnen zien.

DERDE HOOFDSTUK.

Accoord met de Heer Both, of l'Heremite, en de Koning van Jakatra. Ententyde van de Heer Reinst nog vermeerdert. 't Accoord der onzen in 't Fort Jakatra met dito Koning. Binnen drie dagen door hem verraderlyk gebroken, en den Commandeur van den Broecke met eenige der zynen schelmatig gevangen, en mishandelt, en gedwongen de onzen in 't Fort tot overgave te ordonneeren. Die zich in postuur van verdediging stellen. En een nieuwen Commandeur verkiezen. Eijfch en bod over het los-geld onzer gevangenen. De vyanden tragten den Commandeur van den Broecke te dwingen, om de onzen de overgave aan te raden; dog geeft de onzen moed, en word jammerlyk behandelt. De Engelzen bieden verscheide voorwaarden aan. Die de onzen bewegen in onderhandeling te treden.

Accoord en contract gemaakt by den Kapitein Jacques PHe-remite de Jonge, uit den naam en van wegen de Hoog Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlandze Provincien, en zyn Princelyke Hoogheid, Maurits de Nassauw enz. ter eenre, en den Doorlugtigen Widiak Rama, Koning van Jakatra, ter andere zyde, en dat voor eeuwig na dezen.

Eerstelyk zal de Koning voornoemt aan de onderzaten van de Heeren Staten voorz. behoorlyke commissie hebbende in Jakatra verleen en vrye handelinge, en sterke woonplaatzen, daar hunne perfoonen en goederen in goede bewaringe mogen zyn, om de welke te bouwen ons zal verleen en plaatze gelegen in het Chineesche quartier, groot 50 vadem in de lengte; en zoo veel in de breedte, of grooter, indien zulx van noden hadden, voor welke voorz. plaatze zullen betalen aan den Koning 1200 realen van agten, waar op hy ons zal laten timmeren na ons gelieven, en steene huizen laten bouwen zoo groot, en klein, als ons zal te pas komen, welke huizen, perfoonen, en goederen, hy ook zal gehouden wezen te helpen befehermen tegen allen aanval van vyanden, wie die ook zouden mogen wezen. Hier tegen zullen de voornoemde Hoog Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden gehouden zyn den voorz. Koning van Jakatra, zyne onderdanen en landen te helpen befehermen tegen alle geweld en invasie te water, en te lande die hem door de Spanjaarden en Portugeezen of eenige andere vyanden, zoude mogen aangedaan werden, directelyk, of indirectelyk; maar indien de Koning buiten zyn land eenige oorlogen, ofte entreprife aanvaardde, zullen de voorz. Hollanders hem niet gehouden zyn te adfisteren, nog eenig behulp te doen, te water, of te lande.

En op dat namaals op 't stuk van den handel, of koopmanschappen geen differentie valle, waar door vervremdinge van partyen zoude mogen ontstaan, zyn met malkanderen over een gekomen, en geaccordeert, als volgt.

Eerstelyk zal de Koning voorz. genietten voor tol van den peper, die wy aldaar zoude mogen kopen en laden, 5 ten 100, de zelve taxerende gelyk ze kost, en van Bilibilian, en robbe-robbe van den zelve peper zal hy genietten

10 realen van agten van elke 100 zakken. De Sjahbandar zal genietten voor robbe-robbe van elke 100 zakken 2 realen van agten; van gelyken de schryvers van elke 100 zakken 2 realen, en de weger van elke 100 zakken een real, van alle andere na hare foort, als zandelhout, nooten, macis, nagelen, en andere diergelyke koopmanschappen, die de voorz. Hollanders in Jakatra zouden mogen koopen, en in hunne sehepen laden, zullen zy gehouden zyn te betalen aan den voorz. Koning 5 ten honderd, en niet meer; wel verstaande, dat hier in niet zullen begrepen zyn, eenige Chineesche waren, als zyde, zyde-werken, porceclyn, en andere diergelyke; maar zullen de zelve, zonder eenige belastinge, vry mogen koopen en uitvoeren.

Verder zullen de voorz. Hollanders, Zeelanders, enz. alle waaren, hoedanig die zouden mogen wezen, die met hunne Sehepen, Jagten, Jonken, ofte anderzints aanbrenghen, hier vermogen te lossen, en wederom naar hun believen te laden en uitvoeren, ofte verkoopen, zonder de zelve eenigzints met eenige tollen ofte andere bezwaarnissen te belasten.

Zullen ook vermogen op alle des Konings landen en Eilanden, hier ontrent, hout te houwen, en te laten houwen, tot bouwinge van sehepen, en anderzints, daar toe het zelve zouden mogen van doen hebben, zonder veranderinge ofte geweld.

En of 't geviel, dat 'er iemand van 't volk van de Hollanders, 'tzy witten, of zwarten, om eenig moedwillig feyt, of misdaad, weg liep, zal de Koning voorz. gehouden zyn die wederom te leveren, om de zelve na behooren te mogen straffen, het welk ook de voorz. Hollanders zullen gehouden wezen te doen, ingevalle iemand van des Konings volk by de voorz. Hollanders vlugtte.

En op dat 'er door maaninge van schulden geen differentie valle, zullen de voorz. Hollanders eenige goederen aan Chineezen, of Javanen willende verkoopen, by dag het zelve moeten doen, en laten geschieden met voorweten van de Sjahbandar, op dat 'er geen quade schulden gemaakt worden, en op dat, ingevalle eenige onder de hand quaad worden, de voorz. Koning ons aan onze betaling mag helpen.

Ingevallye daar ook iemand ware 'tzy Javanen, Chineezen, of andere Natien, die

„ die de Hollanders in eenige zaken ver-
 „ ongelykten, zal de Koning gehouden
 „ zyn ons aan ons regt te helpen, en de
 „ misdadigen te straffen, en ingeval ie-
 „ mand van de Hollanders eenige overlaf-
 „ aan de Javanen ofte iemand anders de-
 „ den, zullen de zelve van gelyken dade-
 „ lyk geapprehendeert, en naar hun fout
 „ getraft werden.

„ Ook zal de Koning niet vermogen
 „ eenige Portugeezen, of Spanjaarden toe
 „ te laten in zyn land eenige handeling,
 „ maar de zelve geheel daar uit weeren.

„ Alle welke boven gemelte Artikelen
 „ wy ondergeschreven bekennen met mal-
 „ kanderen gecontracteert te hebben, en
 „ beloven van wederzyden, die nu en ten
 „ eeuwigen dage onverbrckelyk te on-
 „ derhouden. In kennisse der waarheid
 „ hebben dit met ons gewoonlyk handte-
 „ ken ondertekend. In Jakatra den 28
 „ January 1611.

Onderfont en was getekent.

WISIA GARAMA.
 of
 WIDIAK RAMA.
 en
 PIETER BOTH.

*Appendix tot het contract
 in de jaren 1610 en 1611 met
 de Koning van Jakatra ge-
 maakt.*

En ten tyde,
 van de
 Heer
 Reynst
 vermeer-
 derd.

„ Voort om af te maken de pretensien
 „ van tollén, die zyn Majesteit van
 „ Jakatra sustineert hem te competeren o-
 „ ver den Arak en andere waaren, die al-
 „ hier tot Jakatra worden gekogt, of van
 „ andere quartieren gebragt, is geaccor-
 „ deert tusschen den Heer Gouverneur Ge-
 „ neraal Reinst, en de Sjahbandar, uit
 „ de naam van zyn Majesteit voornoemt,
 „ daar voor van de Hollanders jaarlyx zal
 „ ontfangen en genieten 800 realen van
 „ agten, dies zullen de voorz. Hollan-
 „ ders vry zyn van verdere tollén, impo-
 „ sitien, en andere zwarigheden, hoedan-
 „ nig die ook zouden mogen zyn over den
 „ arak, ryft, boonen, Chineesche en
 „ andere waaren en koopmanschappen, die
 „ hier zouden mogen gekogt worden, ook
 „ mede vryelyk alhier mogen laden en
 „ ontladen alle sehopen, komende uit het
 „ Vaderland, van de Kust, van Choro-
 „ mandel, Atsjien, Johor, Patani, en de
 „ Eilanden der Moluccos, Banda, Am-
 „ boina, Solor, en andere quartieren van
 „ India, geen uitgezonderd, zonder van
 „ waaren, die zy uit de voorz. quartie-
 „ ren zouden mogen brengen, en alhier

„ lossén, en weder laden, ofte verkoopen,
 „ eenige tollén of lasten, en andere zwa-
 „ righeden, te betalen, hoedanig die ook
 „ zouden mogen geimagineert werden, uit-
 „ gezonderd de speceryen, en het zandel-
 „ hout, dat de Javanen hier tot Jakatra
 „ zouden mogen koopen, daar voorende
 „ voorz. Hollanders betalen zullen vyf
 „ ten honderd, als hier vooren in 't con-
 „ tract begrepen staar, wel verstaande,
 „ dat de Koning van Jakatra voorz. het
 „ gene bevorens verhaalt is, zal aggregé-
 „ ren. Aldus gedaan in de Logie tot Ja-
 „ katra, ter presentie van Anachoda Wat-
 „ ting, Chineeës, op den 21 December
 „ 1614, en heeft de Koning verzogt dat
 „ dit zelve contract van de 800 realen
 „ zoude luiden in te gaan om jaarlyx te be-
 „ talen primo January 1615. De maand
 „ word by hun genaamd Boelanhadji
 „ En om voor te komen perykelen van
 „ brand, zal zyn Majesteit af doen bre-
 „ ken alle de huizen in 't Chineeës quar-
 „ tier, die ontrent de Logie staan, tot het
 „ Riviertjen toe, en niet gedogen dar'er
 „ van iemand eenige gebouwt werden,
 „ ten ware van steen, van 't ondersteten
 „ dak toe inclus.

Was getekent

G. REYNST.

Hier voor hebben wy gezegt, dat de
 Koning van Jakatra, voor de genieting
 van 6000 realen, aan de onzen beloofd
 had een vrede en geruste bezitting van
 de plaatze, de welke hy hun in zyn land
 had verkogt, en vergunt, en de welke zy
 niet alleén tegen de verraderyen van die
 van Bantam, en de vyandelyke aanslagen
 der Engelzen, maar ook zelve tegen de
 quade voornemens van hem en de zynen,
 genoodzaakt waren geweest zoodanig te
 versterken, dat ze nu konde dragen den
 naam van een Fort of Kasteel, dog dat de-
 ze zyne belofte niet langer zoude duuren,
 als tot de wederkomste van den Gouver-
 neur Generaal uit de Oostersche gewes-
 ten, alles omstandiger blykende uit het
 gene daar van by geschrifte opgesteld, en
 door hem ondertekend was, luidende als
 volgt.

*Accoord gemaakt tusschen
 den Koning van Jakatra, en
 Pieter van den Broeke, Com-
 mandeur.*

„ Nieuw accoord en bestand gemaakt
 „ met den Koning van Jakatra, ge-
 „ naamd Widiak Rama, ter eenre, en
 „ Pieter van den Broeke, Commandeur,
 „ ter andere zyde, wegen den voorgaan-
 „ de oorlog tusschen hem, en de genera-
 „ le

„ le vereenigde Ooft-Indifche Maatschap-
 „ py gerezen, in ordre als volgt.

„ Eerftelyk zal de Koning voorfz. be-
 „ loven het voorgaande contract by de
 „ Generaal Pieter Both, en Gerrit Reynft
 „ getekend, in alles te onderhouden en
 „ na te komen, als voor dezen gefchied is.

„ Ten tweeden zal de Koning gehou-
 „ den wezen te gedoogen, dat ons Fort
 „ (t welk hy zegt tegens de voorgaande
 „ contracten getimmerd te zyn) in effect
 „ als het nu tegenwoordig is, zal blyven
 „ ftaan tot de komfte van den Heer Gene-
 „ raal, zonder door ons in dien tyd daar
 „ aan iets meer te timmeren.

„ Ten derden, niet toefaan dat de En-
 „ gelzen huizinge ofte Logie, zoo na aan
 „ ons Fort zullen bouwen, als voor dezen
 „ gewest is, om alle ongeneugten voor
 „ te komen.

„ Ten vierden, dat 'er op 20 vadem
 „ buiten onze Pagger geen huizen van
 „ Chincezen of Javanen mogen gebouwt
 „ worden. Om welke voor verhaalde
 „ punten, als 't geen de Koning verder
 „ pretendert, men hem betalen zal eens
 „ voor al de fomma van 6000 realen van
 „ agten, te weten, 5000 in contant, en
 „ 1000 in kleeden, waar mede hy beloofft
 „ alle voorgaande queftien dood, en ter
 „ neder geleit zullen zyn.

„ Alle welke bovengenoemde Artike-
 „ len wy ondergefchreven bekenen met
 „ malkanderen gecontracteerd te hebben,
 „ en beloven die van wederzyden nu en
 „ tot allen tyde, onverbrekelyk te onder-
 „ derhouden, in kenniffe der waarheid,
 „ hebben dit met onze gewoonlyke hand-
 „ tekeninge ondertekend in 't Fort Jaka-
 „ tra den 19 January 1619. was getekend
 „ by den Commandeur en alle de Raads-
 „ perfoonen, waar onder eenige Javaanze
 „ letteren ftonden, zynde de naam van de
 „ Koning van Jakatra, WIDIJAK RA-
 „ MA, of WISIA GARAMA.

Maar dat deze valfche en trouwlooze
 Koning geenzins van meeninge is geweest
 de onzen tot de wederkomfte van den Heer
 Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon
 Koen in ruft en vrede te laten, heeft niet
 lang daar na genoegzaam komen te bly-
 ken.

De Javanen zoo wel, als meest alle hier
 omtrent woonende Indianen, overtreffen
 de Europeers, en voornamentlyk de Ne-
 derlanders, zeer verre in loosheid, om hun
 boosheid en quaad voornemen tegen iem-
 and, onder fchyn van genegtheit en
 vriendschap, te verbergen, en daar in be-

toonde de Koning van Jakatra, dat hy me-
 de geen van de minften, maar veel eer een
 van de fehranderften was: want niet meer
 als drie dagen na 't fluiten van de vrede,
 ofte op den 22 January 1619, liet hy door
 eenige zynere Grooten, zeer crnftig ver-
 zoeken, dat het den Commandeur van den
 Broeke dog mogte believen by hem te
 gaff te komen, en dan voorts de Rivier
 op uit fpeelen te varen, om daar mede de
 vrede en vriendschap nader te bevestigen;
 en het gemeene volk, dat hy voor gaff dat
 anders nog lang beschroomt zou blyven,
 in vaster vertrouwen te brengen, en 't eene
 maal geruft te fteflen; en hoewel de on-
 zen nu al hadden behooren geleert te zyn;
 al het fchoon en luttig fpreken van deze
 boosaardige en moorddadige menfchen ver-
 dagt te houden, en hun daar voort te hoe-
 den, lieten zy zich eger nog bedriegen,
 en, over het gemelte verzoek vergadert zyn-
 de, befloten met malkanderen, uitgezon-
 derd de Eerw. Predikant, Adriaan Jacobs-
 zoon Hulzebos, die daar tegen was, en 'er
 niet toe konde verftaan, dat de Comman-
 deur Pieter van den Broeke, den Koning
 daar in zoude te wille zyn, gelyk de zel-
 ve zich dan ook al met eenen, verzien van
 een goed gefchenk, en verzelt door Do-
 ctor de Haan, vyf militairen, benevens
 een Inlandzen jongen, na het Hof begaf;
 maar het was hun allen een droevig te gaff
 gaan, en fpeelen varen; want nauwelix
 daar gekomen, en nedergezeten zynde
 wierd hen het gefchenk voor eerst afgeno-
 men, en zy zelve daar na geweldig over-
 vallen, geflooten, geflagen, de kleede-
 ren van 't lyf gefcheurt, naakt, in de flyk
 geworpen, en zoo iemand op zag, met
 voeten in 't hangezicht getrapt, mitsga-
 ders zoo kort en valt gevleugeld, dat zy
 hun handen niet aan de mond konden
 brengen: en zoo compareerden zy voor
 den Koning, en den Engelzen Generaal,
 dewelke dit feeft aldus hadden doen aan-
 richten: en als deze van te zien hun wel
 voldaan en verzadigt vonden, wierden de
 onzen alle op eenerlei wyze, aan hande-
 en voeten in een blok gefloten, zynde de
 negende man daar nog by gekomen, te
 weten, de Bottelier, de welke met een
 party geld, om vee en hoenderen te koo-
 pen, door de Javanen was uitgelokt, en
 door de zelve, na dat ze hem daar van be-
 roofd, of uitgeplunderd hadden, met een
 touw om de beenen, door flyk en drek,
 mede na 't Hof gefleept. Wyders wierd
 de Commandeur, zoo zittende, met bloo-
 de onzen id
 te kniffen gedreigt, en gedwongen cen-
 brief aan de onzen in 't Fort te fchryven,
 en hen daar by te belaften, het zelve ter-
 flond over te geven, of dat zy anders alle
 dood geflagen zouden worden, en of fchoon
 de Commandeur verklaarde, dat hy nu
 niet meer over die van 't Fort had te zeg-
 gen;

H. Balen inventor.

Van Olijer.

gen, en de Nederlanders volgens hunne krygswetten, geen gehoorzaamheid schuldig waren aan een, die daar buiten, veel min aan een die gevangen was, en dat hy ook zelve, wanneer mede een Raadsperfoon ware, zyn Commandeurs ordre in diegelyken geval niet zoude konnen nakomen, zonder daar over de straffe des doods onderworpen te zyn, zoo moest hy evenwel den begeerden brief sehryven, en den zelve door een lyf-eigen van den Koopman Kornelis Houtbraken, die daags te voren van Bantam aldaar aangekomen was, tot de onzen in 't Kasteel afzenden, zynde deze Houtbraken expres door den Pangerang van Bantam afgezonden, om met den Koning van Jakatra 't een en 't ander te verhandelen, en zoo wierd hy geconfideereert als een onzijdig perfoon, en niet gelyk die van 't Kasteel tot Jakatra, als een vyand aangezien, hoedanigen onderscheide te maken, de Engelzen aan de Javanen nu ongetwyfeld al hadden geleerd, en nadien aan hem Houtbraken ook nog dien zelve avond, op zyn verzoek, wierd toegestaan den gevangen Commandeur Pieter van den

Broeke te mogen spreken, vonden zymet malkanderen goed, dat Houtbraken terstond weder na Bantam zoude vertrekken, niet alleen om aan den regerende Pangerang aldaar bekend te maken, den toestand van onze zaken tot Jakatra, maar ook den zelve, onder belofte van erkentnisse, en een goede vergelding, te verzoeken, dat door zyn vermogen wilde bewerken de verlossing van den Commandeur uit zyne gevangnisse, en verder vertrek na Bantam, om aldaar te blyven tot de wederkomst van den Gouverneur Generaal, enz.

Wanneer nu de onzen in het Kasteel tot Jakatra tyding hadden ontfangen, van hunnen zoo deerlyk mishandelten Commandeur, waren zy daar over zeer verlagen en bedroeft, slooten de poorten toe, bragten een partylwaar, of kleeden-pakken op de bolwerken, om aldaar te dienen tot borstweeringen, en verkooren weder by provisie een nieuwen Commandeur, namentlyk, den Onderkoopman Pieter van Ray, die zy oordeelden daar toe de bequaamste te zyn 's Anderen daags den 23 January kreeg

Die
staat
verd.
ging
len.En o
nieu
Com
deur
kiez
de

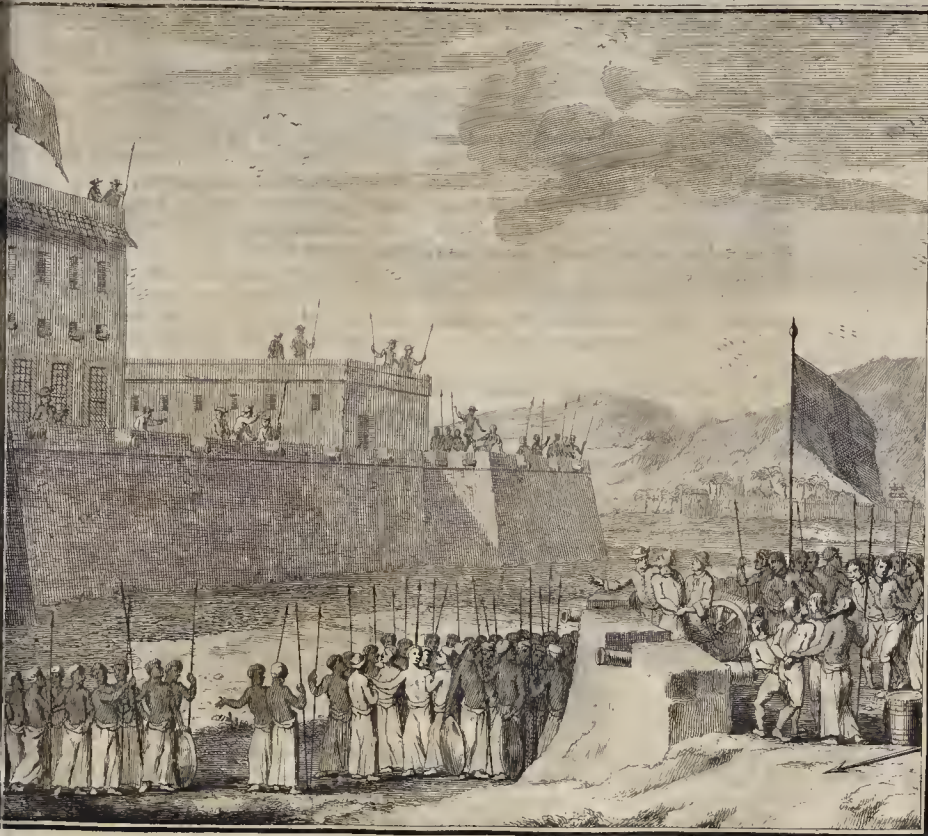

de gevangen Commandeur Pieter van den Broeke bezoek van des Konings Sjahbandar, en twee Engelzen, die zyne handen uit het blok latende sluiten, hem daar door wel eenige verligtinge gaven, dan het was voor geen langer tyd, als dat hy daarmede een nader, of tweede briefje aan die van het Kasteel gefchreven, en hen daarby de overgave geordonneerd zoude hebben, onder aanbidding van een Engels schip, om daar mede te konnen vertrekken, maar de onzen als toen daar toe nog niet konnende besluiten, of door dreigementen bewogen worden; gaven aan den bestelder tot antwoord, dat zy het uitterste wilden wagen en afwagten.

De Engelzen namen nu ook hun slag en tyd zoo wel waar, dat ze aan de over, of te West-zyde van de Rivier, ter plaatse daar hunne voorige huizen en werken hadden gestaan, met hulpe der Javanen, binnen weinig dagen, weder een nieuwe sterke batterye, voorzien met 8 stukken kanon, hadden opgeregt, en daar en boven

ook gerepareerd alle de gene, die bevoorèns door hen, en de Javanen waren opgemaakt, 't welk ook de onzen genoodzaakt waren geweest met goede oogen, gelyk men zegt, aan te zien, zonder 't zelve te durven belletten, eensdeels, om dat nog dagelyx voor hun geld met allerlei provisie en verversingen wierden geryft; ten anderen, om dat met veel schieten hun buskruit zeer haast zou zyn geconfumeert geweest; en ten derden, om dat ook door zoodanig een verhindring, of tegenweer, de verbittering der vyanden niet vermeerderd, en hunne conditie alzoo verergert mogte werden.

Onder dies liet de Koning van Jakatra Eisch en bod over dat hy wel genegen was den gevangen Commandeur, en allen die by hem zaten, onzer gevangenen, weder in vryheid te stellen; mits voor des zelfs randzoen, of losgeld, genietende een somma van tien duizend realen, en waar op hem een bod wierd gedaan van twee duizend realen; maar dat was hem te gering voor zoo veel menschen, de welke

dagelyx zeer groote elende en armoede, mitsgaders veel hoon en smaad moesten ly-

den; en nog daar en boven alle gepynigt zyn geworden, om uit hun te verstaan

staan de gelegentheid en toestand van de onzen in 't Kasteel indien de Koning van Jakatra had kunnen goed vinden, daar omtrent te volgen den raad van de Engelzen, die nog al gestadig meer gefchut uit hunne schepen aan land bragten, hem grooter gefehenken en vereeringen deden, en daar onder ook een goede quantiteit buskruit. Des vyands bolwerken en batterijen, tegens ons Kasteel aan leggende, nu weder van de gelede ne schade hersteld zynde, en voorzien met ongeveer 30 of 35 stukken kanon, zagen de onzen op den 29 January 1619 daar van afwaajen veele, zoo Engelzen als Javaanze vaandels, en kort daar aan, op eene van de naaste aan het Kasteel gelegen, te voorschyn komen hunnen gewezen Commandeur Pieter van den Broecke, benevens de andere agt, zyne medegevangens, alle wel vast gebonden, en, met stroppen om den hals, de Commandeur staande tusschen de twee meergemelte Engelzen, die de Nederlandse taal spraken, en hem dwongen de onzen in 't Fort toe te roepen, dat ze het zouden overgeven, dewyl nog goede conditien konden bedingen, en daar toe ook al haast moesten resolveren, nadien uit 60 stukken kanon beschooten, en met 6000 man voorzien, van 300 ladders bestormt zouden worden; maar de Commandeur een geheel andere taal voerende, en de onzen vermaanende, dat ze nu zouden beetoonen opregte Nederlanders, en ware Batavieren te zyn, wierd hy terstond agter over getrokken, en weder langs de aarde na 't Hof in de gevangenis gesleept, genietende de eer van de voorste te zyn, en door de andere gevangens mede op zoodanigen wyze te worden gevolgt, konnende nu uit ondervinding zeggen:

De vyanden tragten den Commandeur van den Broecke dwingen om de onzen de overgave aan te raden.

Dog geeft de onzen rased, en word jammerlyk gehandeld.

*Heeft iemand door bedrog zich laten overleeren,
Die moet het dan ook nog wel te verdragen leeren.*

Nauwelyx was dit gepasseert, of daar wierden in 't Kasteel gevonden verscheide Engelze brieven, gebonden aan pylen; waar mede zy de zelve aan de onzen hadden weten toe te schieten, behelzende niet anders als sehoone beloften, indien zy zig wilden overgeven, en zoo niet, dat als dan protesteeren onsehuldig te zyn aan het onnoozel bloed, dat 'er stond vergooten te worden. Het zelve liet ook de Engelze Generaal Thomas Daal, door een by hem ondertekent briefje, aan de onzen weten; dog het wierd zoo wel als de andere onbeantwoord gelaten.

De Engelzen bieden verscheide voorwaarden aan.

's Daags daar aan, zynde den 30 Janua-

ry 1619, zond de gemelte Engelze Generaal weder een brief aan de onzen in 't Kasteel, inhoudende een insinuatie, dat ze tot voorkoming van wederzydiche bloedsstorting, het zelve met alle het gefehut, aan hem zouden overgeven, of dat anders daar toe, door het gereed-staande kanon, en een groote meemigte volks, zouden gedwongen werden, begeerende daar op ook terstond antwoord, onder verdere aanbieding, indien zy gezint waren tot een ae-eoort te treden, dat dan in plaatse van onze buitenkomende geocommitteerden, de zyne weder tot Oflagiers zoude binnen zenden: ook verklaarde hy bereeds met den Koning van Jakatra geacordeert, en overeen gekomen te zyn, dat al het volk, hoedang en van wat natie het ook zoude mogen wezen, in 't leven zoude gelaten worden, en de gene die in Engelzen dienst wilden treden, zouden behouden en genieten hunne oude gagie, als mede twee maanden op de hand.

Hier op dan de Raad by een geroepen, en ook met eenige van de hoof-ampten versterkt zynde, zoo openbaarden hun niet alleen weder de voorige gemaakte zwaarigheden op den 17 dezer maand January, namentlyk, gebrek van buskruit, en dat nog in geen 4 maanden se-cours te verwagten hadden, enz. maar men bevond dat ze zedert dien tyd nog vermeerderd waren met een groot getal zieken, door den geduurigen, en by na onophoudelyken arbeid, en dat het nieuwe huis Mauritius, makende de Westergardyn van 't Kasteel (en nog met geen aarde gevult zynde) zeer licht en gemakelyk door de regt daar tegen over staande Engelze nieuwe battery, zoude konnen worden onder de voet gefehooten; en daar op wierd voort beslooten (zommige meenen buiten nood) met den Koning van Jakatra, en den Engelzen Generaal in onderhandeling te treden, 't welk al met eenen aan den laatstgenoemde, tot antwoord op zyn voornoemden brief bekend gemaakt zynde, zond hy des anderen daags, zynde den 31 January 1619, een Engels Koopman binnen het Kasteel, en daarop ging ook weder, als van de onzen ge-committeerd, na buiten, de Kapitein Jan van Goreom, de welke ten dien tyde met den Koning, en Generaal, niet hebbende konnen overeen komen, des anderen daags 's morgens den eersten February 1619, weder ten Hove ontboden wierd, en ook weder onverrigte zaken te rug keerde; dog na de middag quamen zy met malkanderen overeen, en troffen, en tekenden ter wederzyde het navolgende ac-coord.

Die onzen b... derhandeling t... den.

VIERDE HOOFDSTUK.

Accoord van overgave van 't Fort Jakatra met den Koning van Jakatra en de Engelzen A°. 1619. Verdere byzonderbeden dien aangaande. Tusschen-val, waar door de gemelte overgave werd verhindert, en geheel vernietigt. De Koning van Jakatra door de Bantammers verraderlyk overvallen, en in ballingschap verzonden. De Commandeur van den Brocke, en andere gevangenen, na Bantam gevoert. De nieuwe Bantamze Gezagshebber in Jakatra betuigt aan de onzen sonderlinge vriendschap. De Engelzen bieden aan de onzen tegen de Javanen te helpen. Welke Nederlanders te dezer tyd op Bantam waren. Welken de Koning noodzaakte aan 'de onzen tot Jakatra alles te schryven, wat hy begeerde. Antwoort door die van 't Fort Jakatra. Een nader briefje aan die van 't Fort Jakatra door den Commandeur van den Broek geschreven. De onzen vinden goet zich onder de bescherming der Bantammers te begeven.

Artikelen geaccordeerd tusschen den Koning van Jakatra, den E. Heer Generaal, President, Raad, en Koopluiden van de Engelze Maatschappy trafiqueerende in de Oost-Indiën, ter eener zyde, en den Commandeur, Kapitein, en de Koopluiden van de Nederlandsche vereenigde Oost-Indische Maatschappy in 't Fort Jakatra, ter andere zyde, den eersten February 1619.

TEn eersten zullen de Commandeur, Kapitein, en Koopluiden van de Nederlandze vereenigde Oost-Indische Maatschappy, het Fort, volk, en ammunitie van oorlog aan de voornoemde Engelzen overgeven; en het geld, de koopmanschappen, juweelen, en andere goederen der E. Maatschappy, aan den Koning van Jakatra.

„ Dies zullen de voornoemde Engelzen weder aan de Hollanders geven een schip, waar voor, van de contanten jegenwoordig in 't Fort zynde, zal betaalt werden 2000 realen van agten. „ Het voorz. schip zal verzorgt zyn met „ 4 goede stukken, 50 mutsquets met „ haar toebehooren, 6 vaten kruut, en 25 „ pikken, ook met goede zeilen, ankers, „ kabels, en victualie, voor zes maanden „ tyds, met vry gelei van lyf, en vryheid, „ om te gaan naar de kust van Choro- „ mandel, ofte daar het hen zal believen, „ uitgenomen Amboina, of de Molukkos.

„ Zullen ook mede alle de Christenen „ in 't Fort zynde, vry zyn, van wat „ Natie of qualiteit zy ook mogten we- „ zen, en zullen mogen met zich uitdra- „ gen alle 't gene hun toekomt, stoffen, „ kleederen, enz. en in contanten de som- „ ma van 6200 realen van agten, daar en „ IV. Decl.

„ boven; en zullen zy hun perfoonen en „ goederen leveren by de Engelzen, aan „ de Eilanden, zonder van de Javanen, „ of iemand anders beschadigt te werden.

„ De Hollanders zullen gehouden we- „ zen een dag na de ondertekening van „ dezen, uit 't Fort te vertrekken, en de „ gene die nog ongedoopt zyn, zullen „ blyven binnen het Fort, uitgezonderd „ de Japanders.

„ En die magtig zyn 't geweer te voe- „ ren, nu in 't Fort zynde, en ook de „ gevangenen, zullen beloven van nu af, „ tot toekomende November 1619, gene „ wapenen tegen de Engelze Natie te voe- „ ren, en zullen derhalven ontlast en vry „ gesteld worden als de andere, alle het „ welke wy tot allen tyde met eede be- „ vestigen.

„ Zoo lang 'de Hollanders en hunne „ goederen aan 'de Eilanden zullen zyn, „ zullen zy aldaar door twee schepen be- „ schermt worden tegen alle Javaanze, en „ andere vyanden meer.

„ En als het schip, daar van voorzeit „ is, zal gereed zyn, 't welk binnen 10 „ of 15 dagen geschieden zal, zullen de „ zelve vertrekken, en ontfangen van den „ E. Heer Generaal Thomas Daal, Rid- „ der, en General van de Engelzen, vry „ paspoort, om te gaan na de voornoc- „ de kust van Choromandel, en zullen ter „ zee, en te land vry zyn van alle over- „ last van de Engelzen voornoemt: van de „ Hollanders zullen gaan in ostagie aan „ de Engelzen schepen 12 perfoonen, tot „ dat het Fort in handen van den voor- „ noemden Generaal, en de Engelzen zal „ overgelevert, en dit verbond aan by de „ zyden voldaan zyn.

„ Ook zullen geen Javanen, zoo lang „ K k k „ de

„ de Hollanders nog in 't Fort zyn, mo-
 „ gen daar binnen komen, dan alleen de
 „ genen die van den Koning werden ge-
 „ zonden, en dat niet boven de agt per-
 „ soonen.

„ Welke artikelen alle, wy accorderen
 „ en belooven waaragtiglyk na te komen.
 „ Zoo waarlyk helpe ons Godt. Datum
 „ als boven.

Was getekent

WIDIJAK RAMA,
Koning van Jakatra.

THOMAS DAAL,
*Generaal der Engelze Na-
 tie, en al zyn Raaden.*

*Mitsgaders den Commandeur en alle de
 Nederlandsche Raaden in 't Kasteel
 tot Jakatra.*

Verdere
 byzonder-
 heden dien
 aangaande.

Boven dien hadden niet alleen de En-
 gelzen, in nakominge van het bovenstaan-
 de, aangenomen te zullen bezorgen, dat
 de Commandeur Pieter van den Broeke,
 en de andere gevangen terstond op hunne
 vrye voeten gestelt, en in 't Kasteel ge-
 bragt zouden worden, maar dat ze ook te-
 gens de twaalf onzer voornaamste Officie-
 ren, die een dag voor 't ander volk aan
 boord zouden varen, vier Javaanze Orang-
 kays, en vier Engelze Koopluiden, tot
 Ostagiërs binnen 't Fort zouden zenden, en
 dat zy nog daar en boven hunne Engel-
 ze Soldaten, de Rivier langs, in 't geweer
 zouden houden, tot bevrydinge van de ge-
 nien, die uit het Kasteel quamen te vertrek-
 ken voor den moetwil en wreetheid der Ja-
 vanen: en om nog meer voordeel van den
 Heer Engelzen Generaal te verwerven,
 wierd hem al met een overgegeven, of
 vereert, al het zilver huis-entafel-ferVICES,
 dat de Heer Gouverneur Generaal Jan Pie-
 terszoon Koen tot Jakatra had moeten la-
 ten staan, en 't welk de gemelte Engel-
 gelze Heer, hoe gestoort en verbittert hy
 ook op den Heer Koen mogte wezen, even-
 wel nog aannam.

Tusschen-
 val waar
 door de
 gemelte
 overgave
 werd ver-
 hinderd.

De Lichtmis-dag was op den 2 Februa-
 ry 1619 zoo haast niet doorgebrooken, of
 de Engelzen quamen met hunne schep-
 boots en schuiten voor het Kasteel, zoo
 om de 12 voornaamste Nederlandze Offi-
 cieren, in nakominge van het gemaakte
 accoord, aan hunne schepen te brengen,
 als om alle de goederen te inventariseren;
 dog de onzen ziende geen Javanen als O-
 stagiërs, nog ook geen Engelze militai-
 ren (om hun voor de Javanen te bevry-
 den) langs de Rivier-kant in 't geweer,
 maar daar en tegen, dat zich aan de mond
 van de zelve, een groote meenigte Java-

nen vertoonden, wierden zeer verbaast en
 bevangen met een vreeze, dat het van de
 een of de andere kant wel weder op be-
 drog en verraad mogt wezen aangelegt: en
 nog te meer, om dat de Commandeur Pie-
 ter van den Broeke, en de verdere gevange-
 nen, die 's daags te vooren hadden behoo-
 ren in vryheid gestelt, en hun toegzon-
 den geweest te zyn, mede nog niet te voor-
 schyn quamen. En schoon de Engelzen
 hun dien aangaande zогten geruſt te stel-
 len met te zeggen, dat 'er geene de minſte
 zwaarigheid was, zoo konden zy zich eg-
 ter van die bedugting niet ontslaan, maar
 verklaarden rond uit, onder protestatie van
 onſchuldig te zyn, dat ze zich liever wil-
 den dood vegten, als zich ongewapend te
 laten vermoorden; en zy waren tot het ne-
 men van dit besluit nog te eerder getre-
 den, om dat ze den voorgaanden avond van
 den gevangen Commandeur een briefje
 hadden ontfangen van een geheel anderen
 inhoud, als zyn voorgaande, al zoo hy
 daar by bekend maakte, dat de Pangerang
 van Bantam aan den Koning van Jakatra,
 en de Engelzen belast zou hebben, zich
 met de Nederlanders in 't Fort niet meer
 te bemoeien, en dat hy gereed stond om
 met de verdere gevangens na Bantam ge-
 voert te worden, zoo hy verhoopte tot
 een goed einde, dat de onzen moet zou-
 den houden, en met God den voorſten geen
 nood hadden; dat ze geen accoord moe-
 ſten aangaan, nog met de Engelzen, nog
 met de Javanen, en voorts geduurig wel
 op hun hoede wezen, zonder iemand het
 minſte te betrouwen, enz. En daar mede En
 lag het nieuw gemaakt contract, om dat vert
 het van de zyde der Engelzen, en des Kon-
 nings van Jakatra niet wierde nagekomen,
 weder t'eenemaal in duigen.

De Bantamze hulp-troepen, bestaande
 in een groot getal gewapend, en van het
 beste volk, waren nu weder versterkt ge-
 worden, met ongeveer 2000 koppen, alle
 van de zelve soort, en bescheiden onder
 een Pangerang Temanggong, alstoen van
 de Bantamze Orangkays, tot Jakatra de
 hoogſte of eerste in rang zynde, en ook
 van zyn meester voorzien met een byzon-
 deren laſt, als de voorige bevelhebbers, de
 welke zich uitterlyk zedert eenige dagen
 ook zeer ſtil, of gelyk men zeide, als bui-
 ten het ſpel hadden gehouden, en die van
 Jakatra, mitsgaders de Engelzen, met de
 Nederlanders zoo wat lieten in de bogt
 ſpringen: dog op dezen dag bleek het zeer
 klaar, dat ze onder het afwagten van nader
 order, op hun luimen hadden gelegen, en
 geenzins van meening waren geweest, de
 Engelzen meester te laten worden van ons
 Kasteel, nog den Koning van Jakatra van
 den verderen ſchoonen buit, daar zy bei-
 den zulk een vaſten ſtaat op hadden ge-
 maakt.

Het

Het was nu wat later op den dag geworden, als wanneer de onzen in 't Kasteel, door een vervaarlyk getier en geschrei in de stadt (nog al meer verschrikt en ontzet geworden zynde) elk om 't eerst na hun bescheiden plaats, en wapenen liepen, om af te keeren het geweld, dat hun nu, zoo ze vast stelden, na lang dreigen, zoude worden aangedaan; dog de gemelte Bantamze Pangerang Temanggong deze be-roerte gewaar wordende, het hunterstond weten, dat ze maar geruft en stil zouden wezen, alzoo het niet om de Nederlanders te doen was, maar om den Koning van Jakatra, 't welk men voor het eerste

ook wel zoude kunnen gelooven en aan-nemen, indien hy daar had bygevoegt, dat het ten dien tyde op de Nederlanders nog niet gemunt waar geweest; en van het andere quam de waarheid wel haast te bly-ken: want weinig tyds daar na kregende onzen tyding, dat de meergemelte Bantamze Pangerang Temanggong den Ko-ning van Jakatra de keur had gegeven om aantonds van zyn ryk en gebied, mits be-houdende het leven, vrywillige afstand te doen, of te verwagten de steek van een Javaanze pook of kris, die de Temang-gong, onder het overleveren van een brief van zyn meester den Koning, of gegee-

De Koning van Jakatra door de Bantam-mers ver-raderlyk overvallet.

M. Baals inv.

P. J. Sculp.

rende Pangerang van Bantam, uit de sche-de getrokken, en hem op de borst gezet had. De Koning van Jakatra, bevinden-de zich verraden, en alleen verzelde van maar een kleen getal der zynen, die hem zouden hebben kunnen redden, en daaren regen omringelt van een groot getal Bantammers, die al met eenen toegeschooten, en buiten twyffel op dit schelmstuk afge-richt waren, verkoos het leven, voor de dood, die hy dog wel zag niet te konnen

ontgaan; gaf zyn kris, zyn ryk; en alles wat hy in de wereld had, over aan den gemelten Pangerang Temanggong, ofei-gentlyk aan des zelfs meester, den Koning van Bantam, uit wiens last hy dan ook te gelyk met die van zynen aanhang, en alle die eenigzins suspekt waren, met hunne vrouwen en kinderen (zynde de gene die het voornoemde geraas en getier hadden gemaakt) wierd gevoert, of eigentlyk ge-bannen na het gebergte agter, ofte in het

En in bal-lingchap verzonden; daar

Zuid-westen van Tanaran, behoorende onder de grenspaling en het gebied van Bantam.

Bejaarde Javanen, en andere Inlanders vertellen tegenwoordig nog voorde waarheid van zelf gezien te hebben, dat de gewezen Koning eenigen tyd daar na weder tot Jakatra zynde afgekomen, zich aldaar aan de strand omtrent ons Kasteel, met een kleen kanotie of vaartuijge, en zulx als een der armste en slegste soort van vissers, had geërneert, en nadien alle de Jakatrize Orangkays, ofte grooten hunnen Koning dus gemakkelijc met zeer weinige beweging, en zonder eenige de minste bloedstorting, lieten slippen, blyvende elk in 't gebied en bezit van hun volk, wooningen en landeryen, zou men ook wel mogen gelooven, dat het van hen een voorbedagt, en by die van Bantam een doorsteken werk moet zyn geweest; dog 't zy daar mede zoo 't wil, het is echter zeker, dat de Koning van Jakatra verraden, en uit zyn Ryk gestooten is, door den regeerende Pangerang van Bantam, zyn geloofs-genoot, en die hem ook in bloedverwantschap al zeer na was bestaande, zulx hier uit genoegzaam blykt, dat zoo wel onder de Javanen, als onder meer andere Natien, de penning van vriendschap niet ontfang- nog gangbaar is; wanneer de rekening met de ryks-munt, of kroonen moet werden vereffent. Dus wierd op dezen Lichtmis-dag op het Eiland groot Java, de een bedrieger door den anderen bedrogen en van den troon geschopt.

De Commandeur van den Broek, en andere gevangenen na Bantam gevoerd.

Ook wierden met deze tyding 'savonds nog na Bantam gezonden, of liever van de een gevangenis na de andere overgevoert de meergemelte Commandeur Pieter van den Broeke, benevens zyn gevolg, de welke, gelyk hier voor gezeyt is, den 22 January 1619 door den Koning van Jakatra op zulc een schelmagtige maalyd in zyn Hof waren te gast genodigt geworden, en het welk de Bantamze Pangerang Temanggong na het zich des anderen daags 's morgens den 3 February 1619 liet aanzien, op een beter manier wilde aanleggen, nadien hy belast had, dat de ordinaire Bazaar, ofte verkoop-plaatze van allerhande provisien en behoeften, voortaan zoude gehouden worden voor ons Kasteel, aan de Zuidzyde; en daar en boven liet hy van zyn nieuw gewonnen stadsbolwerken en punten, als mede van de batterijen door de Engelzen, en Jakatrize Javanen, tegens ons opgeworpen, nieuwe witte vaandels of vrede-vlaggen waegen. De onzen in 't Kasteel bleven mede dien aangaande in geen gebreken, maar maakten alles by, wat wit was, zoo dat het wel een volslagen Boerekermis, en nergens minder als na een belegering, of oorlog

De nieuwe Bantamze Gezaghebber tot Jakatra betuigt aan de onzen zondelinge vriendschap.

geleek: ook sprak de meergemelte Pangerang Temanggong nu niet anders als van broederlyke vriendschap, zuivere gentyheid, opregte trouw, en meer andere mooije dingen, om de onzen mede in slaap te wiegen: tot welken einde hy hun mede gaarne zoude hebben willen doen gelooven, 't geen hy onder de Javaanze Grooten en het gemeene volk had doen uitstrooien, namentlyk, dat zyn meester, de Koning, of regeerende Pangerang van Bantam om geen andere redenen den Koning van Jakatra verdreven en uit zyn Ryk gejaagt had, als om dat hy, na het gemaakte accoord met de Nederlanders, en het ontfangen van de daar by beloofde 6000 realen van agten, zyn woord niet gehouden, maar tegen alle regt en reden op een listige en verfoejlyke wyze den Commandeur Pieter van den Broeke met zyn gevolg gevangen genomen, en zoo qualijk gehandelt had: daar nog by voegende, dat de Engelzen daar van wel de voornaamste oorzaak waren, en door hun dagelyc aanhizen, den gemelten Koning hadden ten val gebragt, en zoo ongelukkig gemaakt.

Aangaande het laatste, ofte het bedryf der Engelzen, daar van hadden de onzen meer als te veel ondervinding; dog dat de Koning van Jakatra om de boven verhaalde reden of misdaad, gestraft, en zyn Ryk quyt geraakt zou wezen, daar sloegen ze zoo veel geloof aan, als of zy de vos, met een schaaps-vel bekleed zynde, voor de ganzen een oratie van het medelyden, en de deugd van barmhertigheid hadden hooren doen.

De Engelzen door deze feibelyke en on-
De
zen
aau
zen
de J
te h
De
hun stuk zynde afgeraakt, se treven dezen
dag een briefje aan een van hunne Natie, zyn
Mr. Waddoen genaamd, dewelke by de
te h
't zy dan met voordagt, of geval-
lig, in 't Kasteel gebleven was. Zy be-
klaagden zich daar by zeer over die van
Bantam, en het vervoeren van de boven-
gemelte onze gevangenen derwaards, waar
door ze verklaarden hunne gedaane beloften
dien aangaande, niet te konnen na komen,
en dat ze ook door de zelve wierden ver-
hinderd omtrent de verdere voldoeninge
van het gemaakte contract. Zy verzeker-
den de onzen, dat ze voortaan geen meer
hulp of bystand aan de Javanen zouden be-
wyzen, maar daar en tegen gersolveerd
waren de onzen met al hun vermogen te
adifiteren, hun waarfchouwende, wel op
hoede te wezen, en aan de schoone woor-
den der Bantammers geen geloof te slaan.
Zy bekenden nu wel te konnen zien; dat
de Javanen alzoof dorstig waren na het
bloed van de Engelzen, als na dat van de
Nederlanders: en eendelyk verzogten zy
hunne boots en schuiten, die gekomen
waren om ons volk uit het Fort af te ha-
len, en na boord te varen, weder na hun-
ne

ne fchepen te mogen zenden, na 't fcheen bekommerd zynde, dat wy hen zulks uit het Kasteel zouden hebben willen beletten.

De onzen gaven daar op door een kleen briefje aan den Engelzen Voorzitter, en die van zynen Raad, met weinig omftandigheden, tot antwoord: dat ze als nog wel gezind en genegen waren, het meergemelte gemaakt contract ja te komen, wanneer het de gelegenheid zoude willen toelaten: dat de Engelzen hun boots en fchuiten konden laten varen, waar het hun zoude gelieven; en wat aanging de aan ons beloofde byftand tegen de Javanen, dat de nakoming daar van een goed en Chriftelyk werk zoude zyn.

Den 4 February 1619 fchreven de Engelzen weder een briefje aan de onzen, meest van den zelve inhoud, als dat van gisteren, en men kon daar uit genoegzaam bemerken, dat zy in de ftad Jakatra al immers zoo verlegen waren, als de onzen in 't Kasteel, voor by het welke zy verzoogen, dat hunne vaartuigen, zonder verhin- dering, de Rivier mogten uit- en in-, en zy alzoo daar mede weder na boord varen. Het kanon van hunne nieuwgemaakte batte- rye, zou ons wel de meeste fchade heb- ben konnen toebrengen, als ftande even over die Rivier aan de Westzyde, daar ons Fort op het zwakfte was.

De onzen ftonden hun dit verzoek dier- halven niet alleen terftond zeer gaarne toe, maar deden ook by een nader briefje vafte toezegginge en belofte, dat ze den 6 February 1619 des nagts (als wanneer de Engelzen hadden laten weten, hun gefchut te zullen afvoeren) zouden waken, en wagt houden, om, ingevalle de Javanen zulks wilden beletten, hen met kanon, en mus- quetten te adfiteren, en wanneer zy het dan nog te quaad mogten krygen, wierd hen aangewezen en toegestaan, dat ze hun toevlugt vryelyk zouden mogen nemen tot ons Kasteel, om zich onder 't zelve te konnen befchutten: en daar op voeren de Engelzen met hunne zaken voort, zonder daar in door de Javanen eenige verhin- dering te ontmoeten, 't zy dan dat ze het niet wilden, of niet konden doen.

De dienaars der E. Maatschappy diertot Bantam hun verblyf hielden, of gerekent wierden aldaar befcheiden te zyn, waren de voornaamfte de Koopluiden Abraham van Uffelen, en Kornelis Houbraken, mitsgaders de gewezen Directeur tot Pa- tani, Henrik Janszoon, de welke, gelyk reeds is gezegt, met het fchip de zwarte Leeuw van daar tot omtrent Bantam ge- komen wezende, door de Engelzen be- drogen, en het gemelte fchip, met alles wat hy daar in had, afhandig gemaakt was. Hy wierd ten aanzien van zyn ampt, ge- houden voor de eerste in rang, en na hem

volgde de gewezen Commandeur van 't Kasteel tot Jakatra, Pieter van den Bro- cke, wanneer de zelve mede tot Bantam was aangekomen; voorts de gemelte Koop- luiden van Uffelen, en Houbraken, en de- ze verdere waren de Gezaghebbers, die de Koning aldaar (onder voorgeving van hen tegen de Engelzen te zullen befcher- men) genoegzaam als zyne gevangens hield, en door dreigementen dwong, aan die van het Kasteel tot Jakatra te raden, en te fchry- ven, al het geene hy tot uitvoeringe van zyn voornemen oordeelde dienftig te zyn.

Van gemelten Henrik Janszoon, en van Uffelen ontvingen de onzen tot Jakatra dan op den 5 February 1619 een briefje ge- dateert den 3 dito (op welken tyd zy nog geen tydinge hadden bekomen van 't ge- ne op den 2 dito of 's daags bevoorens tot Jakatra met den Koning van dat Ryk was voorgevallen, en hoe de Engelzen zoo als ze gereed ftonden om ons Kasteel over te nemen en in te trekken, door die van Ban- tam daar in waren wederhouden en te leur gefelt) zy verklaarden, dat dit hun brief- je was gefchreven met kenniffe en voor- weten (door laft dorstente niet zeggen) van den Koning van Bantam, die hen al- les goeds quam te bewyzen, en niet an- ders wenschte, dan dat het den Nederlan- ders mogte wel gaan, en die hen ook uit genegenheid had gerecommandeerd te fchryven, dat de onzen in 't Kasteel wel op hun hoede moesten zyn, om door den Koning van Jakatra, en de Engelzen niet bedrogen en verraden te werden. Henrik Janszoon, en van Uffelen voegden daar nog by, dat ze met groot leetwezen en verwondering gehoord hadden, dat de on- zen het Fort, met alles wat'er in was, by contract wilden overleveren aan den Ko- ning van Jakatra, daar ze nog zoo onlangs van waren bedrogen geweest; dat de Ko- ning van Bantam den gevangen Comman- deur van den Brocke, op des zelfs verzoek van daar had opontboden, om met hem te handelen wegens de Nederlanders, en hun- ne goederen, die hy genegen was, onder zyne befcherminge te nemen; en waar o- ver zy zeiden, dat met gemelten Koning mede al in gefprek waren geweest, ver- zoekende dat de onzen tot Jakatra zulx wel wilden overwegen, en dan ook oordeelen, onder wiens gezag alles, hetzekerfte zou- de konnen zyn.

Het antwoord, dat die van 't Kasteel tot Jakatra op dit briefje gaven, en ook aanstonds na Bantam afzonden, was, dat ze geen ontzet voor handen ziende, en niet in staat zynde, om de magt der Engelzen, gevoegt by die van den Koning van Jaka- tra, te konnen wederftaan, genootzaakt waren geworden, met de zelve zoodanig een verdrag en accoord aan te gaan, als hen door den Commandeur van den Broc-

Welken de Koning noodzaakke aan de onzen alles te fchryven.

Antwoord van die in 't Fort Ja- katra.

ke zoude zyn, of konnen werden bekent gemaakt; dog dat de zaken nu geheel waren veranderd, 'en zy geresolveert, hunnen gedanen eed te betragten tot den jongsten man toe.

Met en benevens het boven gemelte Bantamze briefje van den derden dezer, hadden die van 't Fort tot Jakarta ook ontfangen een missive van den Koopman Jacques le Febre (van wiens afzendinge met het jagt Ceilon, na de mond van de Straat Sunda, om op de aankomende Vaderlandze en andere sehopen te kruiffen, hier voor onder 3 January 1619 staat gemelt) zynde gefchreven den 23 en 28 der zelve maand January, uit het schip Haarlem, in 'de gemelte Straat geankert leggende. Onder het Eiland Sebese, of Slebezee, houdende ten principalenadvertentie, hoe aldaar op den 18 en 20 dito uit het Vaderland waren aangekomen de sehopen Haarlem voornoemt, en het Hart, benevens een handig Portugees jagtje, of P'regat, door die van Haarlem op de reize ontmoet en van den vyand veroverert, zoo dat hy nu 4 sehopen by malkanderen hebbende, voornemens was, met de zelve voor Jakarta te komen, wanneer de Engelzen met hun magt inmeewaart aan na de Oostersehe quartieren vertrokken zouden zyn, en waar van hy verzogt te mogen werden verwittigt, gelyk de onzen tot Bantam aan hem ook al bedektelyk hadden gedaan, te weten, dat het daar mede geheel anders gelegen, en dien volgende zyn afkomst tot voor Jakarta gantelyk niet geraden was. Den 6 February 1619 quamen van Bantam tot Jakarta in 't Kasteel de Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Uffelen, expres door den Koning afgezonden, met een brief van den Commandeur Pieter van den Broeke, 's daags bevorens met eigen hand aan de Raden van 't Fort geschreven, en alhoewel daar niet by stond, dat de Koning hem daar toe had gedwongen, bleek zulx niet alleen genoegzaam uit de stof zelve, maar ook uit de verwarde styl, of stellinge, dat hy zeer beteutert of verlegen moest zyn geweest. De inhoud was dan, dat hy uit zyn gevangenis tot Jakarta aan den regeerende Pangerang tot Bantam had laten verzoeken, derwaarts overgebragt te werden, om met hem, wegens ons Fort, en de daar in zynde goederen, te konnen contracteren, dat, nu hy tot Bantam was aangekomen, de Pangerang, op het gene aan hem was verzogt, zeer vast stond, en hart aandrong, begeerende de opoffering, en overlevering van alles, onder belofte van zoo veel gunst en weldaden te zullen genieten, als men zou konnen wenschen en begeeren. Dat hy van den Broeke daar op aan den Pangerang wel had voorgehouden, het gemaakte verbond met de

Een nader briefje aan die van 't Fort Jakarta door den Commandeur van den Broeke geschreven.

Engelzen, en hoe de zelve aangenomen hadden de onzen een schip te zullen geven, voorzien van behoorlyke amunitie van oorloge, en de nodige provisien, om daar mede gezamentlyk te konnen vertrekken, dan dat de gemelte Pangerang daar op had geantwoord geen schip te hebben, maar wel Jonken, die hy tot 3, 4, of 5 stuks zou bestellen, om de onzen uit het Fort na Bantam te voeren, en hun aldaar onder zyn Koninglyke bescherminge te nemen, onder conditie, dat de goederen en koopmanschappen, by de zynen afgescheept, en overgebragt zouden moeten worden, zynde dit briefje geschreven en ondertekend in 's Konings Hof tot Bantam den 5 February 1619, en alleen getekend door Pieter van den Broeke, gewezen Commandeur van 't kasteel tot Jakarta. De gemelte Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman van Uffelen wisten ook mondeling te verhalen, hoe de Koning of Pangerang van Bantam, bekomen hebbende, het origineele dubbelde contract, door de onzen op den eersten February 1619 met den Koning van Jakarta, en de Engelzen gesloten, geen anderen staat seheen te maken, dan dat hem ons kasteel zou moeten werden overgeleverd en ingeruimt, vaststellende, dat het hem van regtswegen toequam, als zynde zoo wel geworden possesseur van de belegering, en het daar op gevolgte contract, als van het geheele Koningryk Jakarta, 't welk hy wel niet had gewonnen met het zwaart, maar egter met een Javaanze pook of kris, op zoodanig een wyze, als hier voor staat aangehaalt, namentlyk, door list en verraad, onder sehyn van hulpe en vriendschap, en nadien de onzen in 't kasteel tot Jakarta deze Javaanze regt-possessie, niet wel konden begrypen, gelyk missehien zommige Nederlandze Regtsgeleerden, mede daar toe al wat veel van hun verstand zouden moeten inspannen, zoo wierd des Konings van Bantam's eiseh, by hun in geen geheel hooge consideratie getrokken, en maar eenlyk gedelibereert, of men het Fort zou behouden, of overgeven, en in cas van 't laatste, aan wien, 't zy dan aan de Engelzen, of aan den Koning van Bantam; dog waar op niet voor 's anderen daags, den 7 February 1619 wierd geconcludeert, en als dan, uit enkele kleenmoedigheid, en by meerderheid van stemmen, goedgevonden, de Engelzen weder aan te zoeken, om te onderstaan, of men met de zelve niet eenige andere en betere voorwaarden zou konnen bedingen, als 7 dagen bevorens aan hun waren toegestaan, dewyl het gemeene volk tot de overgave aan den Koning van Bantam geenzins wilde verstaan. Dit wierd dan in 't werk gesteld; maar de Engelzen, die nu wel zagen, en hoe langer hoe meer bevonden, dat

dat hunne bakens (voornamentlyk tot Jakatra) verzet, en zy daar door hun oogmerk t'eenemaal quyt geraakt waren, kon men nauwelyx meer te spreken komen, ofte iets laten weten, alzoo zich meest allen na boord hadden getransporteerd, zynde door de Bantammers zoo openbaar bedrogen, en zoo schendig by de neus geleit, dat ze van boosheid als na hun staart omlicpen. Ook wisten ze niet, waar ze dezen onverwagten voorflag van de onzen, om onder een nieuw te maken accoord, het kasteel als nog aan hen over te geven, zouden grypen of vatten. Aan genegtheit, om meest van ons volk te worden, en de E. Maatschappy daar door zulk een grooten afbreuk te doen, quam het hun in geen en deele te ontbreken. Het kasteel, en 't geen ze daar meer byzonden hebben konnen bedingen, was geen brokje om te verpruilen; maar daar waren al te veel zwarigheden aan vast. De Pangerang, of Koning van Bantam zou het zeer euvel hebben opgevat, indien zy hadden over, en in bezit genomen, een gemaakte vastigheid in zyn nieuw gewonnen Koningryk, en die hy daar en boven vaststelde, dat nu door het voorsz. recht van possessie, zyn eigen geworden was. En schoon zy hem het kasteel daar na al weder hadden ingeruimt, en overgegeven ('t welk wy hen niet zouden hebben konnen betwiften, en ook voor hen wel het naaste, of beste zou zyn geweest tot vermyding van openbare vyandschap) zoo zouden zy hem omtrent de koopmanschappen, en andere becomen goederen, niet hebben konnen vergenoegen, nog bememen die gedagten en inbeelding, dat zy den besten buit hadden ontferzelt, hoe opregt zy ook mogten hebben gehandeld; ja, al hadden ze van 't hunne daar nog wat bygevoegt, zulx de Engelzen, ten dien tyde zeer verhoort en misnoegt zynde, niet konden besluiten ons kasteel in bezit te nemen, om het zelve met de verdere goederen, aan den Koning van Bantam, en nu mede van Jakatra, weder over te

geven: en om het tegens wil en dank, van den zelve in te houden, toteenrendevous, of hoofdplaatze, gelyk (nu sterck van schepen, en meest ter zee zynde) zouden hebben konnen doen, daar toe schenen hun ordres niet te leggen, nog ook hunne zaken na te staan, behalven dat ze ook niet konden nalaten te gedenken, aan de wederkomste van den Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, uit de Oosterfche quartieren, met zoodanigen magt, daar ze het te water en te land zeer bezwaarlyk tegen zouden hebben konnen uithouden.

Als nu de onzen in 't kasteel op den 8 February 1619 bemerkten, dat de Engelzen met hen niet veel goeds in den zin hadden, ook het spoor byster, en toteen nader onderhandeling ongenegen waren, en ziende mede ter Reede voor Jakatra aankomen verscheide vaartuigen, expres door den Koning van Bantam afgezonden, om hen derwaards over te voeren, wendden zy het weder over den anderen boeg, ontwierpen eenige punten of articulen om daar op het kasteel aan den gemelten Koning van Bantam, en zich zelve onder zyre bescherming over te geven; dog de Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Ofselen, die daar mede des anderen daags den 9 February 1619 wierden afgevaardigt, hadden order om de zelve articulen aan den Koning niet te vertoon, ofte voor te houden, voor en al eer hy van den Engelzen Generaal, en zynen Raad, zou bezorgt en ons befehicht hebben, een handtekening of brief van verzekering, dat zy de Nederlanders en hunne goederen, vry en onverhinderd zouden laten passeeren, alzoo zy buiten dien niet verstaan konden, nog gezind waren, enig verbond aan te gaan, en om na hun vermogen te faciliteren de verkryging van dusdanig een vrygeleide van de Engelzen, hadden ze ook aan den Koning, of Pangerang van Bantam gefchreven een briefje van navolgende inhoud.

De onzen vinden goed zich onder de bescherming der Bantammers te be-
geven.

VYFDE HOOFDSTUK.

En briefje der onzen aan den Koning van Bantam. *De Artikelen der onzen voor die van Bantam ten verzoeke van dien Koning opgesteld. Die de Bantamse vrienden wat gebrekkelyk vinden; inzonderheit ontrent de geëischte pas der Engelzen. De onzen in hun keur gegeven, om met 't volle geweer uit het Fort te trekken, en na Bantam over te komen. Of daar binnen te blyven, mits dat de bolwerken afgebroken wierden; daar de onzen geen vast besluit op konnen nemen. De jachten Delf, en de Tyger komen op Jakatra's Reede. Waar af het laatste na Ambon werd voortgezonden, met schryvens aan de Heer Generaal Koen wegens den toestand der zaken.*

Zyn Majesteit de Pangerang Aria Rana Manggala, wenscht de Raaden van het Fort Jakatra geluk en welvaart.

Een briefje der onzen aan den Koning van Bantam.

„ **W**Y hebben den brief van zyne Majesteit ontfangen, en daar in gezien zyn Majesteit tot onzen welvaard zeer is genegen, daar in wy ons verblyden, en zoeken ook anders niet, als zyn Majesteit wel kennelyk is. Wy hebben voor dezen vrede en verbond gemaakt met den Koning van Jakatra, en ook met de Engelzen, om hun ons Fort over te geven, dan zy werden verhinderd om te doen, dat ze ons hebben beloofd, en houden nog zeer aan, dat het van ons mogte onderhouden werden. Wy zyn nu ook wel gezint met zyne Majesteit te accordeeren; maar de Engelzen dreigen ons, als wy van hier vertrekken, met geweld aan te tasten, en dan zouden wy van alle middelen ontbloot wezen, dan zoo de Engelzen ons willen belooven, met onderteekening, ons te laten passeren, zoo zullen wy daar toe verstaan, en met den Koning de vrede te maken.

Onderfont in 't Fort Jakatra, ady 9 February 1619.

En was getekent

P. VAN RAY,
JAN VAN GORCUM,
ADRIAAN JACOBSZ. HULZEBOS.
en
EVERT HARMENSZON.

De punten, of artikelen, door de onzen in 't Kasteel tot Jakatra opgesteld, en waar van hier voor mede gesproken is, luidende als volgt:

Artikelen geëischt by de Raaden leggende in 't Fort Jakatra, op den eisch en het verzoek van den Koning van Bantam, in forme als volgt.

De Artikelen der onzen voor die van Bantam, ten verzoeken van dien Koning opgesteld.

„ **A**Lzoo dito Koning ons afeischt het Fort voornoemt, om het zelve af te breken en te razeren, zal hem 't zelve by ons overgegeven, en in handen geleverd worden, om daar mede te doen als hem zal gelieven, mits ons vergunnende de conditien vorders genominert. Eerst en voor al, zal de Koning gehouden zyn ons toe te zenden jonken, prauwen, en alles wat mogte nodig zyn, om ons en onze goederen, zonder schade en verhindering in te schepen,

„ en na Bantam te voeren, en ons hier van Jakatra onder wegen, ofte op de Reede, mitsgaders tot Bantam te bevryden van alle overlaf, die ons door de Engelzen, ofte eenige anderen mogte aangedaan worden.

„ Zullen wy mogen ook tot onzen believen aldaar op de Reede te leggen, aan land overgaan, ofte vertrekken, zoo als de zaak en de tyd zal vereisfen, en dat, als voren gezegt is, bevryt van alle overlaf, ofte ongeval. En zullen wy ons ook mogen vervoegen by, en mede in 't Fransche sloopje, den Koning toebehoorende, en aldaar op de Reede leggende, om onze jonken, en ons zelfs daar in, en omtrent te onthouden: en zoo ons als 'dan nog iets mogte ontbreken, als ververfchinge, en andere behoeffens, zal ons vergunt werden, met geld te mogen koopen. Zoo zullen wy ook tot ons believen mogen aan land komen, en van daar weder te sloopje varen, wanneer het nodig zal zyn, gelyk voor dezen geschiet is.

„ Dat al het volk, van wat Natie zy zyn, als Hollanders, Negros, Japanders, getrouden, en ongetrouden, zullen mogen met ons uit het Fort vertrekken, met hun volle geweer, vliegende Vaandels, brandende lonten, en alle hunne toebehoorende bagagie, zonder van cenig Javaan gevisiteert, ofte belet te werden.

„ Zullen wy mede mogen uit het Fort dragen, vry en onverhinderd, alle de koopmanschappen en econtanten, de E. Maatschappy toebehoorende, mits dat de Koning daar van zal genieten een regte vierde part, namelyk, 25 van 't 100, ook mede uit te voeren de helft van al het gescht, kruut, lood, kogels, met alle resterende toebehooren, ook alle de provisie, victualie, mondkosten, en haar toebehooren, als water-vaten, en andere dingen, daar toe nodig, binnen het Fort zynde.

„ Dat hier tot Jakatra, als het Fort zal overgegeven zyn, zullen mogen vry blyven woonen, vyf of zes man, om te koopen arak en andere provisie, onze sloopje en volk nodig zynde. 't Comptoir tot Bantam zal gestelt worden in forme en vryheid, om met de Chincezen en andere Natien, te mogen handelen, als mede voor dezen geschiet is aan hen, die een comptoir toebehoorende is. Alle onze gevangenen van hier vervoert, zullen los gelaten, ontslagen, en vry gestelt worden.

„ Ten

„ Ten laafteen, zullen wy ook vermo-
 „ gen, eer wy van hier vertrekken, onze
 „ jonken met haar kleinſte gefchut, baf-
 „ fen, en ſteenſtukken te verzorgen, tot
 „ defenſie en behulp voor en tegen die ge-
 „ ne, die ons mogen verhandelen: zul-
 „ len ook geen Javanen meer aan boord,
 „ of in de logie mogen komen, dan als
 „ de Hollanders zelfs zullen gelieven; ook
 „ de jonken, die op de Reede zyn leg-
 „ gende, niet by iemand anders, dan door
 „ ons alleen, bewaart werden.

„ Dit alles zal de Koning van Bantam
 „ ons met ede op den Alcoraan of den
 „ Moshhat, en met zyn zegel en hand-
 „ tekening bevestigten en verzekeren, zon-
 „ der erg of liſt, na te komen en te on-
 „ derhouden. Dit doende zal hem onze
 „ fortrefſe, en het genoemde in handen
 „ geleverd werden. Actum in 't Fort Ja-
 „ katra den 9 February 1619.

Met den gemelten Directeur Hendrik
 Janszoon, en den Koopman van Uffelen,
 lieten die van 't kasteel tot Jakatra, mede
 een briefje afgaan aan den Commandeur
 Pieter van den Broeke, en den Koopman
 Houbraken, cenlyk tot bekendmaking
 van hunne intentie, en ten geleide van de
 bovenſtaande artikelen. Ook ſchreef de
 Kapitein Jan van Gorcum aan gemelten van
 den Broeke in 't byzonder, dat hy den
 Koning van Bantam niet konde vertrou-
 wen, en van des zelfs gedaane beloften,
 een zeer kleen of krank geloof had: en
 dat het hem dien volgende nog met te
 meer bevreemding toefcheen, als of de
 Bantamze vrienden al bereeds met dien Kon-
 ning, zonder voorweten van die van het
 kasteel tot Jakatra, een verbond hadden
 gemaakt, gelyk zulx mede uit de zending
 van vaartuigen, tot berging der goederen,
 die in 't kasteel waren, konden werden
 gefuſtincert.

Na verloop van eenige dagen ontſingen
 de onzen tot Jakatra, kort op malkande-
 ren, van Bantam drie briefjes, zynde ge-
 dateert den 17, 20, en 22 February 1619,
 en getekent door Henrik Janszoon, Pie-
 ter van den Broeke, Abraham van Uffe-
 len, en Kornelis Houbraken, mitsgaders
 in ſubſtantie van den navolgenden inhoud.
 Het boven aangehaalde verwyd, van den
 Kapitein Jan van Gorcum, aangaande hun
 onderhandeling met den Koning van Ban-
 tam, buiten kennis van de onzen in 't ka-
 ſteel tot Jakatra, ſcheen hen wat gevoelig
 geraakt te hebben, en zy konden het even-
 wel niet debatteren, of op een andere wy-
 ze wederleggen, als met te zeggen: dat
 zulx van miſtrooſtige en met zoo veel
 zwaarigheid beladene gevangenen, als zy
 waren, niet konde werden goedgevonden,
 en dat ook de Koning van Bantam niet

zoude hebben konnen gelooven, dat ze
 daar toe waren bevoegt geweest. De over-
 gebragte artikelen door Henrik Janszoon,
 en van Uffelen, hadden zy gelezen; dog
 daar in wat gebrekkelyk bevonden, dat
 men een Koning, waar mede men in
 vriendschap zogt te handelen, zoude af-
 eiſſchen zoodanig een hoog en eed, en daar-
 om was by hen niet raadzaam gevonden,
 hem zulx voor te houden, nadien hy uit-
 zich zelve had beloofd het verbond, als het
 gefloten zou wezen, met zyn eigen hand-
 tekening en zegel daar onder, te zullen
 bevestigten. En aangaande het verblyf van
 vyf of zes man van de onzen tot Jakatra,
 na dat het kasteel zoude overgeven zyn,
 oordeeldenze te eenemaal ondienſtig en on-
 geraden, om dat daar uit zou konnen ge-
 maakt worden deze overdenking. Indien
 de Nederlanders zoo veel werk maken
 van een plaats, daar niets van waarde valt,
 en daar men hen zoo qualyk gehandeld
 heeft, wat zullen ze dan niet wel doen om
 Bantam, daar hun zoo veel aan gelegen is,
 en daar uit zouden de Engelzen, na hun
 meening, weder nieuwe gelegenheid heb-
 ben gekregen, om ons nog meer gehaat
 en verdagt te maken, zynde dit zoo de
 redenkavelingen en confideratien van on-
 ze gezaghebbers tot Bantam, nopende het
 verblyf van een kleen getal Nederlanders
 tot Jakatra, behoorende nu mede onder
 den Koning en het gebied van Bantam.

En wat aanging de zaak ten principalen,
 Inzonder-
 namelyk de brief van verzekering en vry-
 geleide van den Engelzen Generaal, en die
 van zynen Raad, de gemelte Bantamze
 vrienden zagen het verzoek en begeeren
 van die van Jakatra wel aan als geheel bil-
 lyk, nodig en gefundeerd; maar geen de
 minſte apparentie, dat de Koning zoude
 konnen beſluiten, de Engelzen daarom te
 verzoeken, of daar over aan te ſpreken,
 als een zaak zynde, waar door zyn gezag
 en waardigheid te zeer zou worden ver-
 minderd, alzoo hy daar en tegen ten dien
 tyde, als boven is gezegt, met hen in geen
 goed verſtand was, behalven dat die ook
 dagelyks bezig waren met het pakken en
 afſchepen van hunne goederen, onder voor-
 geving van te willen opbreken en Ban-
 tam verlaten. Onderwylen konden ze
 nog niet nalaten de onzen ontrent de Ban-
 tamze Grooten te betigten, met veele vuu-
 le, valſche, en vercierte onwaarheden;
 maar het ergſte van allen was, dat de Op-
 perhoofden en vrienden tot Bantam rond
 uit betuigden, dat ze geen middel zagen,
 om den Koning langer op te houden, dan
 tot dat'er op dit hun ſchryven door die
 van 't kasteel tot Jakatra geantwoord zou
 konnen worden, wat ze van meening wa-
 ren te doen, en of ze het zelve aan hen
 wilden overgeven of niet, 't welk hun
 nog toegeſtaan was voor de laafte maal te
 mogen vragen.

Zy zwooren en verklaarden mede, dat ze niet zoo zeer tragten na hun eigen verlossing, als wel na de behoudenis van die van het kasteel; dog 't welk zy vast stelden, dat tot de wederkomst van de Heer Gouverneur Generaal niet zou kunnen werden ingehouden, en daarom meenden ze, dat het voor ons veel voordeliger en beter zou wezen, daar van een vrywilligen, als een gedwongen afstand te doen, gebruikende in hunne gemelte drie briefjes (waar van het bovenstaande wel de voornaamste zin en meening is) zoo veel vreemde beweegredenen, om die van 't kasteel tot de overgave te dwingen, en gemelte hun gevoelens te doen toeflemmen, dat men met den Kapitein Jan van Gorum wel gedagten zoude krygen, of ze zich met den Koning van Bantam niet wat te ver hadden ingelaten, en ten minsten, of ze wel zouden kunnen ontgaan den naam van des zelfs voorspraken geweest te zyn.

De onzen tot Jakatra, die zomtyds de moed nog niet geheel verloren gaven, en de zelve dan eens weder wat te veel lieten zakken, waren met malkanderen nog niet overeen gekomen, wat ze die van Bantam op hun voornoemde aandringende insinuatie briefjes zouden antwoorden; als wanneer van daar weder by hen in 't kasteel quamen te verschynen de meer gemelte Directeur Henrik Janszoon, en de Koopman Abraham van Uffelen, benevens nog eenen Theodorus Jemming, mede brengende een briefje van den Koning, of regeerende Pangerang, het welk bevonden wierd, te zyn van den navolgenden inhoud.

Ik Pangerang Aria Rana de Manggala, wensche u Raaden in 't Fort Jakarta een lang leven, Amen.

„ Volgens uw verzoek zende hier nevens den vriend Henrik Janszoon, „ om u myne meeninge duidelyk te verstaan te geven, gelyk ik ook alle uwe „ missiven wel verstaan hebbe, 't gene u „ my toelegt, als 't quart van de goederen, en de helft van 't geschut, is my „ aangenaam; en sta ook toe alle uwe artikelen, my voorgenoemd; dog 't verzoek van den brief van vrygeleide der „ Engelzen, daar toe kan ik, die een Koning ben, gansch niet besluiten, om redenen, die de vrienden wel zullen considereren. Ik versta ook uit u missiven, „ dat wel gezind zyt met my in verbond te treden, en in vriendschap te handelen. Zulx zoo zynde, laat het nu blyken. Ik geve u als nu voor de laatste „ maal, van twee punten een te verkiezen, te weten, 't eerste, dat gy met 't volle gweeer uit de Godong zult ver-

De onzen in hun keur gegeven, om met 't volle

„ trekken, en dezelve verlaten, 'tzy om „ in de jonken te embarqueren, of met „ kleine prauwen herwaards aan te komen, naar 't u believen zal. „ 't Ander, indien niet geresolveert zyt „ u in zee te begeven, maar in de Godong wilt blyven, dat gy zult gedogen „ dat de bolwerken afgebroken, en het „ grof geschut met de steenstukken hier „ gebragt zullen werden, blyvende alleenlyk met de musquetten en zyde- „ weeren daar binnen. En indien gy tot „ geen van beide deze punten kond verstaan, bemerk ik zekerlyk, dat gy u eigen zelven zoekt te bedriegen, en my te verraden: want ik alrede den Koning van Jakatra myn maagtschap verwerpen, en my vyand van de Engelzen gemaakt heb, en dit al, om uwent wil, 't welk u zal geleveren te overdenken. Myn vermoeden is, indien u geen van beide na wilt komen, dat niet geresolveert zyt in Bantam langer te negotieren, waar na my ook reguleeren zal. Hier mede wensche u als voren, geluk „ en voorspoed. Tot Bantam in myn Hof, „ dezen 23 February 1619.

Was getekent

Pangerang
ARIA RANA di MANGGALA.

Deze brief des Konings, eeniger maten Daar verschillende, van 't gene zoo kort bevoeren zynent wegen door de onzen geschreven was, veroorzaakte weder geheel andere gedagten, dog te bot tegen malkanderen aanlopende, zoo dat ze niet wel konden overeen gebragt worden. De gene die de meeste moed hadden, mitsgaders het kasteel wilden inhouden, waren wel het minste getal in den Raad; dog daar en tegen weder gecundeerd van het gemeene volk, de welke insgelyx met een inbeelding, van daar in mede wat te zeggen te hebben, op hun manier waren by een gekomen en vergaderd geweest, en hoewel op de gedaane voorstellen van den Koning of Pangerang Aria Rana di Manggala, nog ook op het voornoemt schryven van de onzen tot Bantam, geen vast besluit genomen was, wierd evenwel voor af goedgevonden, dat gemelte Henrik Janszoon, Abraham van Uffelen, en Theodorus Jemming, als uit zich zelven de Bantamse vrienden by een briefje zou laten weten (gelyk ook op den 27 February 1619 geschiedt) hoe zy die van 't kasteel tot Jakatra hadden bevonden geinclineerd, ofte geintentioneerd te zyn, namentlyk, dat het gemeen gepeupel in 't minste tot geen overgeving wilden verstaan, zonder dat hun alvorens een vrygelei-brief van de Engelzen wierde vertoont.

Dan

Dan dat ze gezamentlyk hadden be-
looft, met de gemelte Engelzen geen ver-
bond te zullen aangaan, buiten voorwen-
ten van den Koning van Bantam, aan den
welken zy ook wel wilden beloven en
zweeren, het kasteel in handen te zullen
leveren, zoo haast de Gouverneur Gene-
raal Koen, of eenige van onze schepen,
aldaar zouden wezen gearriveert, en dat de
Koning voor zyne gedane onkosten en be-
wezen goedhertigheid, ook wel zou be-
loont worden.

Dat zy, namelyk de schryvers van de-
zen brief, Henrik Janszoon, van Uffelen,
en Jemming, nog tot Jakatra gebleven wa-
ren, alleen om hun met malkanderen te
beraden, over het te geven antwoord op
den brief van den Koning, omtrent wien
zy verzogten dat hun excuse, dien aan-
gaande, mogte worden gedaan, onder be-
lofte van ten spoedigsten weder na Bantam
te zullen vertrekken.

De Engelzen zich, na alle gedagten,
hebbende ingebeeld met hun stil leggen ter
Reede voor Jakatra veel te zullen verzui-
men, en dat hun onderwylen wel eenige
onzer aankomende schepen mogten komen
te ontsnappen, waren met hun vloot wat
Westwaart aangezeilt, als wanneer op den
3 en 4 Maart van Jambi en Andragiri, ter
Reede voor het kasteel tot Jakatra ten an-
ker quamen onze jagten Delfen de Tyger,
het eerste geladen met 80, en het ander
met 36 lasten peper, dog Delf zoodanig
gesteld, dat het aan de wal gehaalt en ge-
sloopt zoude moeten worden, na dat al-
voorens zoo veel van de lading, als an-
ders, in 't kasteel geborgen zoude wezen,
als eenigzins doenlyk was. De Tyger nog
redelyk bequaam zynde, werd terstond
uit het kasteel afgevaardigt (of het nog ein-
delyk eens op een overgeven mogte aan-
komen) met 17 kistjes Japans schuutzilver,
12 bondeltjes met diamanten, 4 potten en
4 pakjes drakenbloed, en zoo vertrok de
zelve al met een vaart na Ambon, mede
nemende een briefje aan den Heer Gouver-

neur Generaal Jan Pieterszoon Koen, waar
in maar kortelyk (alzoohet de tyd niet
anders wilde toelaten) wierd aangehaald
het voornaamste, dat zedert zyn Ed. ver-
trek en vlugtinge (zoo wierd het by die
van 't kasteel tot Jakatra genoemt) was
voorgevallen. Zy maakten daar by ook
bekend, hoe dat ze nu op het laatste geen
andere uitkomst ziende, genoodzaakt wa-
ren geworden te besluiten, tot de overge-
ving van het kasteel aan den Koning van
Bantam, onder zoodanige artikelen, of con-
ditiën, als zy opgesteld, en aan hem over-
gezonden hadden; dog die hy hun, na het
zich liet aanzien, niet zou willen inwilli-
gen, en zonder de welke zy ook vast ge-
steld hadden, daar van geen afstand te zul-
len doen; maar liever van twee quaden,
die ze te gemoet zagen, en bezwaarlyk
scheenen te zullen kunnen ontwyken, het
beste te kiezen, namelyk de dood, al veg-
tende, voor een ellendige en langduurige
gevangenis, met die byvoeging, dat ze nu
hun eenige hoope, naast God, moesten
stellen op een spoedig ontzet, 't welk, in-
dien de afzending, en het gewinnen van
de reize doenlyk waar tegens de Moesson,
zy vertrouden dat 't zelve nog zou kon-
nen wezen het behoud van hun, en van
het voor de E. Maatschappij zoo wel be-
grepen kostelyk kasteel.

Van de Engelze vloot, bestaan hebben-
de in 19 schepen (daar onder 3 jachten).
schreven ze dat nog 15 in de Straat Sunda
bleven kruiffen, of heen en weder
zwerfen, en dat zyn Ed. zich wel verze-
kerd mogte houden, dat 'er van dat jaar,
of in 't Westersaizoen geen na de Ooster-
sche quartieren zou werden afgezonden.
Twee waren 'er over 2 dagen na Europa,
of Engeland afgevaardigt, en twee ver-
brand, het eene met voordagt, om dat het
afgevaren en onbequaam was, en het an-
dere, zoo voorgegeven wierd, by onge-
luk, zynde het van ons genomen schip de
zwarte Leeuw, hier voor meermalen ge-
noemt.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE Koning over het jongste schryven zeer verstoort, verklaart ons Fort door de En-
gelzen te zullen doen verwoesten. Brief van den Bantamzen Sjabbandar aan de
onzen tot Jakatra. Waar door de onzen te meer aangeport zyn om zich in 't Fort te
defendeeren. Het Jagt Delf in brand gesleken. Nader voorflag van den Bantamzen
Sjabbandar. Tyding van den Koopman le Febre uit de Straat Sunda. 't Fregat
Ceilon ontsnapt de Engelze vloot, en vlugt na Ambon. Den Koopman le Febre geor-
donneert niet langer in de Straat Sunda te vertoeven.

Volgens het schryvens van van den
Broeke, en Houbraken tot Bantam
ergisteren gedateert, en heden de
onzen in 't kasteel toegebracht, had de Ko-
ning zich over 't agterblyven van den Di-

recteur Henrik Janszoon, en den Koop-
man van Uffelen, zeer verstoort getoont,
en nog meer over het gedane nieuwe voor-
stel op den 25 der gepasseerde maand Fe-
bruary 1619, wegens de behouding van

't Kasteel, zoodanig als het was tot de komste van den Gouverneur Generaal, of eenige van onze schepen, zeggende, dat het nu met de Nederlanders, die hem maar zогten op te houden en om den tuin te leiden, ten eenemaal uit en gedaan was, en hy volkomen besloten had, de zaak te stellen in handen van de Engelzen, om met der zelve hulpe, het Fort ten gronde toe te verwoesten, en dat ze zich zulx niet zouden kunnen beklagen, als hebbende na hem niet willen luisteren. Ook oordeelden die van Bantam, dat het, tot stutting van zoodanig een voornemen, niet ongeraden zou wezen, een geschenk te zenden aan den jongen Koning: van den welken gezegt wierd, dat hy onze Natie zeer toegedaan en genegen was, zich voorts gedragende aan een brief, die benevens dezen afgezonden wierd, en geschreven was, door eenen Kiay-Maas, of Kiay Warga, Sjahbandar tot Bantam, luidende als volgt:

*Aan Hendrik Janszen, en de
generale Raaden in 't Fort
Jakatra.*

Brief van
den Ban-
tanzen
Sjahbandar
aan de on-
zen tot Ja-
katra ge-
schreven.

" **K** iay Maas, Sjahbandar in Bantam,
" zend u zyn groet, en doet dezen
" uit liefde, die hy regt t' uwaards is dra-
" gende, schryven. Voor eerst leert hy u als
" een broeder, dat zoo gy al te zamen den
" Pangerang niet wilt hooren, dat het qua-
" lyk godaan, en tegens de begeeren van
" den Heer Generaal is, zoo gy, aan den
" Koning alhier verzogt niet te vertrek-
" ken, zeggende, by zoo verre gy den Ko-
" ning nog in tyds wilt hooren, en op de
" conditien, u door hem lestmaal nog la-
" ten weten, daar uit wilt vertrekken, dat
" u zyn hulpe in 't minste niet zal ont-
" breeken, ook dat gy met een vast ver-
" trouwen daar op wel moogt staan. Kiay
" Maas steld zyn persoon daar voor, dat
" van den minsten tot den meesten, nie-
" mand iet zal werden misdaan, en zoo
" niet, zal de Koning genoodzaakt we-
" zen, u, en alle de uwen aan de Engel-
" zen, gelyk zy nu lang verzogt hebben,
" over te geven; en op dat de vrienden
" zich des hier namaals niet beklagen, zoo
" gedenkt in den eersten, dat de Koning
" u heeft geholpen, als gy oorlog had te-
" gen den Koning van Jakatra. Derhal-
" ven hy ook dito Koning uit zyn Ryk
" gestooten heeft, en de Engelzen heeft
" hy nu zoo lang weerhouden, u iets te
" mogen misdoen, nadien hy de behou-
" dems der Hollanders is begeerende. En
" nu hy ziet, dat de Hollanders den Ko-
" ning niet willen hooren, vreeft hy, dat
" het de Engelzen zeer lichtelyk vergunt
" zal werden; hunne magt op 't Fort te
" mogen gebruiken, en dat gy als dan niet

" behoeft eenige reekening te maken, dat
" deze Koning u, met hun resistentie te
" doen, zal adfisteren. Ook zegt hy waar-
" agtig te wezen, dat de uwen door de En-
" gelzen, die daaglyx ten Hove komen,
" opgeëischt werden, daar op de Koning
" hun antwoord, nadien de Hollanders
" hem niet willen hooren, dat hy te vre-
" den is in 't gene zy vermogen.
" Nu zoo is 't zeggen van Kiay Maas,
" by aldien gy begeert, dat hy u hulpe,
" gelyk hy bereit is te doen na vermogen,
" zeggende, medelyden met u aller on-
" dergang heeft, dat u als dan 't Fort in
" allerhaaft verlaten zult, en aangeen vry-
" pas van de Engelzen meer gedenken.
" Zulx geschiedende, verbind hy zig, dat
" niemand, nog groot nog klein, in het
" minste eenig leed geschieden zal. En
" zoo u daar toe niet wil verstaan, het
" dan met de komste der Engelzen, die
" in aller haaft daar zullen zyn, te ver-
" wagten hebt, 't gene daar van te komen
" staat. Waar mede hy u al te zamen
" wenscht geluk en heil. In 't Hof van
" Bantam den 2 Maart 1619.

Was getekent met Javaanze letteren.

KIAY WARGA.

Deze Kiay Warga, en nog een Kiay Poetoc; zynde de overbrenger en bestelder dezes briefs, waren onder de Orang-kays de genen, daar de Nederlanders wel het meeste mede te doen hadden, als wende beide grootte Koopluiden, en de eerste daar en boven Sjahbandar, of Ontfanger van 's Konings tollén en gerechtigheden; en nadien het hen ook niet ontbrak aan loosheid, om uitterlyk te vertoonen het geen ze in der daad niet waren, en daar door velen te bedriegen, die aan hunne betuigingen van vriendschap en genegentheid wat te veel geloof sloegen, hadden ze; boven andere Javanen, de gelegentheid, om hunnen Koning, met aan hem dagelyx berigte geven van het voornaamste voornemen der Nederlanders, en wat op der zelve hart lag, een byzonderen dienst te doen; maar gelyk de doortrapte bedriegers zomtyds nog wel eens mistaften, en in hun eigen strikken gevangen worden, zoo gebeurde het nu ook met den gemelten Ontfanger Kiay Warga, de welke ongetwyfeld, by den bovenstaanden zynen brief, met geen andere meening zoo breed had gesproken van het quaad voornemen der Engelzen, en hunne gedaane verzoeken aan den Koning, van ons kasteel tot Jakatra te mogen aantasten, als alleen om de onzen daar door te eerder te doen besluiten, en verstaan tot de begeerde overgite: want in het antwoord-briefje, dat aan hem geschreven en nog

oor nog dien zelve avond na Bantam voortgezonden wierd, verklaarden die van het kasteel, dat vermits hunne voorige vreeze om van de Engelzen overweldigd en kwalijk gehandeld te werden, na het lezen van den gemelten zynen brief, zoo zeer was vermeerderd, zy nu geen de minste gedagten meer konden hebben, om hun voor het dreigend gevaar zoo bloot, en op zee te begeven: en dat ze ook genoodzaakt zouden wezen, hun aan land in wat beter staat van defenſie te stellen: onverminderd de vrede en vriendschap met den Koning van Bantam, die ze altyd zouden blyven betragten, en omtrent wien zy verzogten, dat hy Kiay Warga hun dog beliefde te excuseren, als volgens zyn eigen schryvens best wetende, hoe zeer de Engelzen op de Nederlanders verbitterd waren, en dat ze zich op zee buiten het Bantamze gebied, niet zouden ontzien te doen, het geen ze nu te lande, uit ontzag van den Koning, schenen na te laten.

Wegens het verblyf van de Bantamze vrienden, Hendrik Janszen, en Abraham van Uffelen, verzogten zy mede, dat de Koning zich niet wilde verstooren: alzoohun vertoeven maar alleen was na een openbaar besluit van zaken, zonder het welke zy niet gaarne weder zouden te rug keeren: En eindelyk verzogten de onzen, dat Kiay Warga van hun, tot een teken van opregte genegenheid voor zich zelve wilde aannemen een lang gegraveerd roer, en dan nog als een geschenk aan den jongen Koning ontfangen, en aan den zelve overgeven een schotel met een lampet, een uitmuntend verlakt Japans tafeltje, een gegraveerd roer, en twee pakken kleeden.

Aan Pieter van den Broeke, en Kornelis Houbraken, wierd als toen mede een kleen briefje geschreven, en daar by bekend gemaakt, dat Henrik Janszoon, en van Uffelen, al vry wat beschroomt waren, om weder na Bantam te keeren, en het in 't kasteel tot Jakarta nog wat zouden blyven aanzien. En met deze twee briefjes keerde de gemelte Kiay Poetoe weder te rug na Bantam, waar op 2 dagen daar aan, nog een ander briefje volgde, behelzende ten principalen een betuiging van hun verlangen na tydinge, dat de Koning van Bantam hun het voorgestelde, om tot de komſte van de Heer Gouverneur Generaal in 't kasteel te mogen verblyven, zou hebben ingewilligt; en 't welke gaarne bekenden, dat hun veel aangenamer zou wezen, als te moeten afwagten, het geen de Koning en de Engelzen, met hunnet zamengevoegde magten, mogten komen te ondernemen; dog anders uitvallende, zouden zy zich zulks mede kunnen troosten, met vertrouwen, dat het zich dan ook nog wel ten besten zou schicken en toedragen.

Nu waren de kinderen weder mannen en misſchien met het bekomen buskruit uit het oude en aan de grond gehaalde jagt Delf wat stoutter geworden; welke luimen hun onder de flauwhertigheid, en vele zwaarmoedige gedagten, nog al zomtyds eens overquamen, en dan namen ook de stilstaande fortificatie-werken, zoo met horten en flooten, of tusschen-vallen en opstaan, weder hunnen voortgang. Zoo dat het kasteel te dezer tyd, al vry versterkt was geworden: en men zegt, dat, na den uitslag van zaken, zommige luiden een inbeelding hebben gehad, als dat de belegerden, of immers de Raadsperfoonen, met hunne gedaane beloften en aanbidding, om het gemelte kasteel ter wederkomſte van den Heer Gouverneur Generaal Koen, aan den Koning van Bantam te zullen overleveren, op een Mennisten-bedrog, of argje waren uitgeweeft, en dat ze het zelve, om woord te houden, wel zouden hebben overgegeven, dog met vernageld geschut, en na het buskruit nat of kragteloos gemaakt te hebben, om al voort met eenen, of kort daar aan, de Javanen daar weder te konnen uit jagen: dan het is noit zoo verre gekomen, en dien volgende onnodig geweest.

Van de aankomſte onzer jagten de Tyger en Delf ter Reede voor Jakarta, kregen de Engelzen zoo haast geen tydinge, of quamen daar op af met 8 van hunne schepen, die de onzen van 't kasteel in 't oog kregen den 7 Maart 1619, en alstoen ook moesten besluiten het aan de grond zittende jagt Delf, daar ze zeer weinig uit hadden konnen bergen, aan het vuur over te geven, en met 1995 pikols of 244387½ pond peper te laten verbranden, en daar op vertrokken de Engelzen met hunne schepen na de Straat Sunda, zonder iets het minste opgedaan te hebben, alzoode Tyger (gelyk hier voor is gezegt) zich al 3 dagen bevorens na Ambon, op de vlugt hadde begeven, uit vreeze, van niet beter gehandeld te zullen worden, als de zwarte Leeuw, die op den 15 December 1618 in de Engelze strikken geraakte, en kort daar aan ook verbrand is.

De onzen in 't kasteel tot Jakarta, hebbende nu eenige dagen geen tydinge nog schryven van Bantam bekomen, wisten niet wat ze daar van zouden denken, en zynde ondertusschen met hunne deliberationen over het aan te gaan verbond met den Koning; mitsgaders het opstellen der artikelen, eindelyk op den 11 Maart 1619 klaar en gereed geraakt, zoo wierden hun ten zelve dage, en al weder in handen van meergemelten Kiay Poetoe (die nu als de veerman geworden was) twee briefjes van daar toegebracht, het eene van den Commandeur Pieter van den Broeke, en Koopman Kornelis Houbraken, en het

Het jagt Delf in den brand gestoken.

andere van den Sjahbandar Kiay Agoes Warga, gedateerd een en twee dagen bevoorens: en beide van een wonderlyken en onverwagten inhoud.

De gemelte Sjahbandar had, volgens het voornoemde fchryven van van den Broeke, en Houbraken, nog een beter en ligter middel bedagt, om den Koning te vergenoegen, als het gene de gemelte Kiay Poetoe aan den zelve, uit den naam van de onzen in 't Kasteel tot Jakarta, op de navolgende wyze had verzogt, voorgedragen, en bekend gemaakt, namelyk, dat ze aan hem wilden overgeven het vierde part van alle de goederen, en de helft van het gefchut, in 't kasteel bevonden wordende; en dat zoo haast als 'er een Oftagier van 's Konings-wegen in het kasteel quam, zy hun daar uit, en na Bantam zouden begeven ('t welk moct verstaan worden van de Raadsperfoonen) latende eenlyk, met het gemeene volk daar binnen blyven den Kapitein van de Soldaten, en voorts alles in zyn geheel, tot de komfte van onzen fchepen. Het andere middel, door Kiay Warga ontworpen was, dat de onzen vrywillig, buiten contract, en zonder daar by gefchifte eenige mentie af te maken, aan den Pangerang Gedè (zoo wierd de gene die de regering in handen had mede genoemd) een vereering zouden doen van dertig duizend realen van agten, en aan Pangerang Ratoe, ofte den jongen Koning, de helft van het gefchut, onder verdere te doene verzekering, van het kasteel aan den Koning te zullen overgeven, wanneer eenige onzer fchepen, bequaam om ongemolesteerd, en buiten zwanigheid, mede te konnen vertrekken, daar zouden aangekomen zyn, welk laaste middel door den Sjahbandar voorgesteld, by de Bantamse vrienden, wel het bequaamste, en voor de E. Maatschappy het voordeligste wierd geoordeeld, ofte zoo van 't een en 't ander niet quam, dan zagenze des Konings gramschap, en voor hun een slecht uiteinde te gemoet. En als het daar op aan quam, waar men de voornoemde 30000. Spaanze realen zoude van daan halen, men kon, zeiden ze, de zelve ligten uit de Vaderlandze fchepen Haarlem, en 't Hart, die haar nog in de Straat Sunda onthielden met den Koopman Jacob le Febre, van wien zy, nog maar twee dagen verleden, zoodanig een briefje hadden ontvangen, als by de copy, die ze nu mede overzonden, zoude konnen blyken: zig voorts gedragende aan den bovengemelten brief van de Sjahbandar Kiay Warga, luidende als volgt.

Aan Pieter van Ray, en de Raaden in het Fort Jakarta.

„ **K** iay Agoes Warga, Sjahbandar in Nader
 „ Bantam, wenscht u al te zamen zy- voorsta
 „ nen groot, bedankt u van gelyken voor van de
 „ 't gene gy hem gefchonken hebt (het Bantam
 „ gene gy mede aan Pangerang Ratoe ge- sjabban
 „ zonden hebt, daar voor doct de zelve dar.
 „ u mede bedanken) en laat u weten, dat
 „ het gene gy aan den Koning alhier door
 „ Kiay Poetoe hebt laten aandienen, goed
 „ is, te weten, dat, by zoo verre de Ko-
 „ ning aldaar in 't Fort een Oftagier wil-
 „ de laten gaan, dat als dan u al te zamen,
 „ uitgezondert den Kapitein van de Sol-
 „ daaten, die gy tot Gouverneur van de
 „ Soldaten aldaar wilt laten, alhier tot
 „ Bantam komen zoud, en dat verder ter
 „ aankomfte van de fchepen 't Fort ver-
 „ laten, en alzoo embarqueren wilt. Ook
 „ dat gy den Koning ondertuffchen het
 „ vierde part van de goederen, en de helft
 „ van 't gefchut toeleggen wilt; maar nu
 „ leert, of steld de Sjahbandar u noeh
 „ eenen, als zynde een tweeden of ligte-
 „ ren weg, vooren, om alle te mogen ten
 „ einde maken, en dat gy daar den besten
 „ mogt uitkiezen. Hy verhoopt niet, dat
 „ gy die beide verwerpen, maar vertrouwt
 „ vastelyk, dat UE. den eenen, om des
 „ Konings gramschap voor te komen, na
 „ komen zult. Den tweeden nu, is de-
 „ ze, te weten, of gy van zins zyt den
 „ Pangerang voor een gefchenck, of ver-
 „ eering, vrywillig toe te leggen de som-
 „ me van 30000 realen van agten, mis-
 „ gaders aan Pangerang Ratoe de geregte
 „ helft van al het gefchut, en dat gy al-
 „ daar in 't Fort alzoo tot de komfte van
 „ de fchepen geruft zult mogen blyven
 „ wonen, en als dan gehouden zult zyn
 „ daar uit te vertrekken, en 't Fort over
 „ te leveren, en dat gy alhier tot Bantam
 „ vry en vrank zult mogen handelen,
 „ wandelen, gaan, en komen, zoo als 't
 „ voor dezen geweest is, 't welk u aan-
 „ staande, zult gehouden wezen 't zelve
 „ te zweeren, en vastelyk belooven nate
 „ komen; en dat by u geen hostiliteit in
 „ Jakarta tegens den nieuwen gestelden Pa-
 „ ngerang aangeregt zal worden, alzoo di-
 „ to Pangerang Temanggong bevreest is,
 „ zoo eenigc moctte tuffchen de Hollan-
 „ ders en hem opquam, ook gelyk als den
 „ vorigen gefchiet is, daar uit mogt ge-
 „ stooten werden. Hier op verwagt hy
 „ in allerhaast UE. antwoord, hem ver-
 „ obligerende voor 't gene u zal werden
 „ toegestaan, dat hy zal maken, dat het
 „ u geworden mag. De bringer is Kiay
 „ Poetoe, dien gy zult gelieven te ken-
 „ nen.

„ nen. Ady den 9 Maart 1619 in het „ Hof van Bantam.

Was getekent met Javaanze letteren,

KIAY WARGA.

Dit fchryven van den Bantamzen Sjah-bandar Kiay Warga, is van de onzen tot Jakarta als toen niet geraden geagt te beantwoorden, zoo dat ze dien zelven dag maar eenlyk een briefje aan den Commandeur van den Broecke, en Koopman Houbraken, lieten afgaan, met byvoeging van het ontworpen, en door alle de Raadsperfoonen ondertekende contract met den Koning van Bantam, om door den zelven geapprobeerd en geratificeerd te worden.

Dog laat ons, eer wy van het geleien antwoord-briefje den inhoud aanhalen, eens zien hoe het de Koopman Jacques le Febre, met zyne fchepen in de Straat Sunda zwervende, aldaar heeft kunnen itellen en gaande houden. By zyn hier boven aangehaald briefje uit het fchip Haarlem aan die van Bantam gefchreven, en gedateerd den 23 February en 6 Maart 1619 verzogt hy ten spoedigften bericht te mogen werden van den toestand der Engelzen, waar ze zich onthielden, en of ze nog niet na de Oosterfche quartieren verftrokken waren, enz. en ingevalle zy tot adffinitie van de Koning van Jakarta aldaar ter Reede maar 3 of 4 fchepen mogten hebben laten blyven, zeide hy wel geresolveerd te wezen, en ook moed te hebben, om onze belegerden aldaar te komen ontzetten, als zynde op den 21 February nog verfterkt geworden met het fchip de Zeewolf, komende van Sumatra's Westkust, en geladen met omtrent 30 laften peper; maar daar en tegen was het Fregat Ceilon 19 dagen bevorens door hard, of quaad weer van hem ageraakt, en zedert niet meer vernomen, mitsgaders hy le Febre daar door genoodzaakt geworden te continueeren, en zyn verblyf te houden op 't fchip Haarlem, van welkers aankomfte uit het Vaderland in de Straat Sunda, als mede van 't fchip 't Hart, en dan nog een Portugees Fregat, op de reizze veroverft hier voor onder dato 5 February 1619 staat aangehaald, daar wy nu nog zullen byvoegen de nader van hun bekende tyding, namelyk, dat ze benevens het gemelte Fregat Ceilon, na de waterplaats geloopt zynde, om hunne zieken wat te doen verquikken, en te verferihen, aldaar eerft tydinge kregen, en kort daar aan ook zelve zagen, dat 'er op hen atquamen zes klokke Engelze fchepen, waar voor ze genoodzaakt waren de vlugt te nemen, en zoo verre Westwaard aan, of Straatwaard uit te loopen, tot dat

ze op den eerften February hunne vervolgers niet meer vernamen, dan kregen twee dagen daar aan zoodanig een ruig en hard weer, dat het gemelte Fregat Ceilon, konnende nog zeil voeren, nog de aarrollende hollc en verbolgen zee wederftaan, en overzulx de andere fchepen niet volgen, weder de Straat Sunda moeft inloopen, alwaar hun ook niet lang daar na weder fchielyk opdeden, de gemelte zes Engelze fchepen, alle agter eene der Eilanden ten anker leggende, 't gene voor die van Ceilon een affchuwelyke en droevige vertooning was; maar wat raad, zy waren 'er voor, zy moesten 'er door; ftout toe te zeilen, oordeeldenze beter als teaarzelen, en zoo zetten ze het met hun onderzeilen recht op de Engelze vloot aan, even als of zy by de zelve wilden ten anker komen, maar wanneer ze daar te midden in, of onder quamen, maakten ze alles by wat goed konde doen, en geraakten alzo, met een fterke voor de wind, in korten tyd een groot stuk weegs heen, en ook eindelyk, door het vallen van den avond, ten eenemaal buiten hun gezicht; zynde wel te gelooven, dat de Engelzen, ons gemeld Fregat van agter het Eiland ziende aankomen, wanneer het ook al zeer naby was, een vafte inbeelding zullen hebben gehad, dat het was een nieuwe en onkundige vogel, die hun van zelve wel zou komen toevliegen, alzo geen van alle hun zes fchepen het de pyne waard agteden, daar om een zeil te reppen; of anker te lichten, en zoo quam Ceilon nog dezen dans te ontfpringen, al mede devlugt nemende na Ambon; dog het moeft voorby Jakarta; waar omtrent het mede zeer licht in de klem zou hebben kunnen loopen, nadien aldaar nog een grooter getal Engelze fchepen waren blyven leggen, of kruiffen.

't Fregat Ceilon ontfnapft de Engelze vloot, en vlugt na Ambon.

En 't is, of het juift heeft willen wezen, dat dit al mede gefchiet en vorgevallen is den 2 February 1619, op welken dag, gelyk hier voor staat aangetekend, de Koning van Jakarta, door die van Bantam zynde verraden, uit zyn Ryk geftooten wierd, en het mede niet veel fcheelde, of wy waren onze Fortrefte aldaar glad quyt geweest. Ook moet men zich insgelyks ten hoogften verwonderen, hoe de gemelte Koopman Jacques le Febre hem met zulk een kleen getal van 3 of 4 fchepen, tot den 6 Maart, als wanneer zyn jongfte briefje gedateerd is, in de Straat Sunda, omtrent de Kust van Sumatra, of de bogt van Lampon, en het Keizers-Eiland, heeft konnen onthouden, zonder van de Engelzen met zoo veel fchepen, als ze ten dien tyde by malkanderen hadden, verjaagt, of nader aangerand te zyn.

Dat die Natie zoo nu en dan met Inlandze

landze schepen in 't vaarwater gezien was, daar is geen twyffel aan te slaan, maar men zoude ook daar benevens kunnen vast stellen, dat ze zich 't vertrek van de zelve, na de Oostersehe quartieren zekerlyk zullen hebben ingebeeld, zonder te kunnen gelooven, dat de Nederlanders zoo stout zouden zyn geweest, om daar zoo lang te verblyven, en nog te minder, om dat ze groot perykel liepen van die reize niet te zullen gewinnen, gelyk de Koopman Jacques le Febre ook by zyn gemelte briefje schreef, dat de Moesson vast verliep, en het nu op de knyp aanquam.

Dit danzynde een tusfchen-stelling, behelzende in 't kort een verhaal van 't avontuurlyk echapperen van 't Fregat Ceilon, zullen wy wederkeeren tot den brief, die door de onzen tot Jakatra nog dien zelve avond na Bantam wierd afgezonden, en waar in zy mede spraken van de voornoemde nog zwerfende vier schepen, in de Straat Sunda, onder het gezag van den Koopman Jacques le Febre, oordeelende gantsch niet nodig te zyn, den zelve ernstig aan te schryven, dat daar niet langer diende te vertoeven, en zich voor al niet moeste begeven na Jakatra, of Bantam; schoon de Engelzen al vertrokken mogten wezen, op dat de Koning van Bantam (wanneer hy het ontworpen en door de onzen onderteekende contract, medequam te amptereen) geen reden mogte vinden te sustineeren, dat de Nederlanders de gemelte schepen bekomen, en aan de hand gekregen hebbende, ook verpligt en gehouden waren, in nakoming van dat contract, het kasteel aan hem over te geven: want dat was geenzins de meeninge, maar wel om het zelve te blyven inhouden tot de wederkomst van de Heer Gouverneur Generaal uit de Oostersehe quartieren.

Het gene Kiay Poetoc aan den Koning van Bantam, van wegen de Nederlanders in het kasteel tot Jakatra had bekend ge-

maakt, namelyk, dat de Officieren, uitgezonderd de Kapitein der Soldaten, bereid waren, daar uit te trekken, en hun na Bantam te begeven, zoo haast als 'er een Ostagier des Konings zou over en binnen gekomen zyn; dat wierd by hun wel expresselyk ontkend, als hebbende alleen gesproken van het weder te rug keeren van den Directeur Hendrik Janszoon, den Koopman Abraham van Uffelen, en Theodoris Jemming, die men konde rekenen tot Bantam besehiden te zyn, en nu nog in 't Kasteel verbleven, tot dat alles geheel zoude wezen afgehandeld, zoo dat hy Kiay Poetoc buiten de waarheid gesproken, en een verkeerde boodschap overgebracht had. Tot Ostagijs hadden zy by het nevensgaande contract voorgesteld eenen Lakmoetje, en Hinko, of den Sjahbandar Kiay Maas in der zelve plaatze, dog zoo de Koning daar toe niet konde besluiten, dan zouden zy hun ook kunnen te vreden houden met de overzending van de Jakatrazee gevangens, en voorts alle de genen, die tot Bantam niet 't huis hoorden, of aldaar besehiden waren; en mits dat dan ook de overlevering van de beloofde goederen by het contract niet zoude geschieden voor de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal. Nopende de overgaande contracten, meenden die van Jakatra nodig te zullen wezen, dat de zelve niet alleen by de regeerende Pangcrang (indien hy ze approbeerde) wierden getekend, maar ook tot meerder gerustheid, en verzekering by den Pangcrang Ratoe, ofte de jonge Koning, en dat dan ook op de translatie in 't Maleits, om abuizen voor te komen, wel moeste werden gelet; dog zoo de meergemelte contracten by hun beide niet wierden aangenomen nog ondertekend, dan verzogten ze dat hun die ten eersten weder mogten toekomen, zynde van inhoud als in 't volgende Hoofdstuk te zien is.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Contract tusschen den Koning van Bantam en de onzen in 't Fort Djakatra. - Ons Kasteel tot Djakatra wert Batavia genaamt. En de vier punten mede ider een naam gegeven. Wederzydsche sijstant van wapenen ongeaccordeert onderhouden. De onze in 't Kasteel Batavia bericht, dat de Soefochoenan bereit was ons te helpen. Bericht van Bantam, dat de Koning zich met de ontworpen contracten niet wilde conformeeren. Bantamsen Adel toont zig genegen ons Fort aan te tasten.

Contract en verbond gemaakt tusschen zyne Majesteit, den Koning van Bantam, en de gecommitteerden wegen de vereenigde Nederlandse Oost-Indische Maatschappij tegenwoordig in het Fort op Jakatra.

„Eerstelyk zal de Koning van Bantam gehouden wezen, en hem verbinden ons, en de onzen, zoo hier tot Jakatra, als tot Bantam in de Logie, te bevryden voor alle overlaf en geweld van de inwoonderen alhier, en tot Bantam, als mede der Engelzen, en niet te gedoogen, nog toe te laten, dat op (of tegen) ons tegenwoordig Fort enig verder gefchut, 't zy door de Engelzen, of inwoonderen van Bantam, en hier, geplant en gesteld zal worden; maar ter contrarie alle middelen van overlaf te voorkomen, en ons te zamen (als vooren gezegt is) voor alle moettwilligen beschermen.

„Ons zal ook alle liberteiten vryheid, zoo hier, als tot Bantam, vergund werden, om opentlyk onzen handel, als voor dezen, te mogen dryven, en het voordeel van onze Heeren en Meesters te betrachten, latende ondertusschen ons Fort in esse, zoo als 't jegenwoordig is; en tot meerder verzekering van het voorz., zal ons zyne Majesteit tot onderpand, als Ostagiens hier in ons tegenwoordig Fort beschikken twee personen, te weten, Kiay Nebe, gezegt Lakmoy, en Hinko Abdul Gatar, of den Sjahbandar Kijay Agoes Warga in zyn plaats, ter tyd dat dit ons tegenwoordig contract in allen deele effect mag forteeren, en nagekomen werden.

„Hier tegen zullen de gecommitteerden van dito Fort, gehouden wezen geen Javanen te beschadigen, ofte tegen de inwoonderen eenige overlaf te gebruiken, en ter aankomte van hunnen Generaal, of eenige van hunne schepen, waar in hun zonder gevaar van overlaf der Engelzen, ofte anderen, zouden kunnen embarqueren, de voorz. sterkte te verlaten, en te raseren.

„Zal ook den Koning uit vryen wille, en niet in schyn van contract, verced en toegezonden worden, te weten, zoo haast de voorz. twee personen in oitagie zullen hebben bekomen, 't geregte vierde part van alle de goederen der E. Maatschappij in het Fort voorz. berustende, of naar schatting des zelfs, de waarde van dien, als me-
IV. Decl.

„de ter komfte van den voorz. Generaal, ofte de schepen, de volkomen helft van alle het grof gefchut, en de steenstukken.

„Item tot verdere vriendschap en eenigheid, belooven en zweeren wy ondergefz. den Koning van Bantam, en de zynen, voor alle geweld der Engelzen en zyne vyanden te bevryden, en des van nooden zynde, hem in alles te adfisteren, en tot meerder verzekering van dit voorz. zullen onze vrienden tot Bantam hun aldaar zoo lang onthouden, mits dat hun de handel van nu af aan vergund zal worden.

„Zullen ook de vrienden Hendrik Janszen, van Uffelen, en Dirk Lambertszoon voor dezen van zyn Majesteit herwaards gezonden, hun op 't spoedigste, zoo haast alles volkomentlyk geacordeerd is, na Bantam vervoegen, op dat alles met meerder finceriteit, en zonder bedrog, nagekomen mag werden.

„Dit alles hier voornoemd belouve en zweere ik Paugerang Aria Rana de Menggala, by mync Koninglyke waarheid, en wy gecommitteerden present in 't Fort op Jakatra, in allen deele na te komen, en te verzorgen, dat alles nagekomen zal werden. Ih kennisse der waarheid hebben hier van twee van eener inhoud laten schryven, en beide met eigene handen ondertekend, de eene berustende onder my Koning van Bantam, en de andere onder ons voorz. gecommitteerden. Aldus gedaan zonder arg of list, in 't Fort Jakatra den 11 Maart 1619.

Was getekend,

Pieter van Ray, Jan van Goreum, Henrik Janszen, A. J. Hulzebos, Evert Hermanszoon, Abraham van Uffelen, Jacques Coetely, Abraham Strikkat, en Henrik Hermanszoon.

Na het afvaardigen van den bovengemelten brief en contracten, werd by den Raad in 't kasteel tot Jakatra goedgevonden en verstaan, dat het zelve (als zynde nu nemelyk versterkt om een hande stootte konnen uitslaan) voortaan zoude voeren de naam van BATAVIA; en de vier punten wierden mede elk een naam toegevoegd, waar van daags 'er aan, den 12 Maart 1609, de publicatie geschiedde, en dat, volgens het schryven van den Eerw. Predikant Adriaan Jacobszoon Hulzebos, aan den Commandeur Pieter van den Broeke, tot Bantam, op de navolgende wyze.

M m m

Tot

Tot tweemaal toe wierden de trommels geroerd, en daar onder twee klokken geluid, om de Borgery en Soldaten by malkanderen te roepen, zynde 's nagts bevorens de naam BATAVIA met witte verve gefchreven, of gefchilderd boven de poort aan de galdery, van het nieuwe huis Mauritius, waar voor een kleed was gehangen, 't welk, na de byeenkomfte des volks, opgelicht, of afgenomen wezende; wierd hun de daar over genomen refolutie openbaar voorgelezen, mitsgaders de Officieren en alle andere belaft, zich in hunne gefchriften en t'zamenkoutingen, daar na te fchikken. Dit zoo verrigt zynde, wierd al terftond op elke punt een nieuw vaandel opgericht, de naam aangefchreven, en ieder vaandel met een kanonfchoot vereerd, en daar mede luiden de klokken weder op nieuw. Voor de Officieren was, na de gelegendheid des tyds, een banquet, of collation aangericht, uit de zilvere fchalen wierd eens omgedronken, het gemeene volk kreeg een mutsje, en zoonam deze dag met vrolykheid en vreugde een einde. Ook quam nu te pas het fpreekwoord: *Eens weelde is altyd geen armoe*. De punten of bolwerken van het kasteel Batavia waren, of wierden genoemd als volgd.

En de vier punten mede ieder een naam gegeven.

De Zuid-Ooft-punt, die aan of om de kat was gemaakt, West-Vriesland (nu de Robyn) de Zuid-West-, of land-punt Geldria (nu de Diamant) de Noord-Ooft-, of zee-punt Zeelandia (nu de Safier) de Noord-West-, of Rivier-punt Hollandia (nu de Paarl.) Hoe dit trommelen, luiden, en fchieten de Javanen in de ftad, zoo die van Bantam, als Jakatra, in de ooren moet geklonken hebben, is licht te denken, hoewel ze daar van niet anders zeiden, als dat de harten van de Nederlanders in 't kasteel nu weder begonnen te groejen, en groot te worden, 't welk des anderen daags, den 13 Maart 1619 verhaald wierde door den ordinairen markt-ganger, zynde een Inlander, de welke dagelyx uit het kasteel op de Bazaar ging koopen, het gene de onzen begeerden, of van nooden hadden, 't gene hem ook zonder verhandeling wierd toegelaten; dog daar tegen voeren de Javanen weder onbekommerd de Rivier in en uit, 't welk hun anders door de onzen in 't kasteel had kunnen worden belet, zoo dat geagt wierd de eene vriendschap de andere waardig te zyn; en onderwylen dat de Koning van Bantam, door veele dreigementen en listige bedriegeryen, tot zyn voornemen zocht te geraken (hebbende nog onlangs door zynen Sjahbandar Kijay Agoes Warga, met adfftentie van de onzen aldaar, zulk een vigoureuzen attaeque op een fomma van 30000 Spanze realen, en de helft van ons gefchut, laten doen) wierd egter door de onzen in 't kasteel, en de Javanen in de

ftad, op de bolwerken en batterijen be-fcheiden zynde, een stilland van wapenen onderhouden, die partynen nog niet met malkanderen hadden beflooten, ofte vastgefteld.

Den 18 Maart 1619, fchreven de onzen voor de eerste maal uit het kasteel Batavia, een briefje na Bantam, daar by alleen verzockende om fpoedig bericht van den toestand van zaken aldaar, en voornamentlyk hoe den Koning het overgezonden contract quam te bevallen, ofte op te nemen. En 's anderen daags, wanneer de onzen in 't kasteel verftaan hadden, dat 'er van Bantam een anderen Pangerang Temanggong na Jakatra ftond te komen, om aldaar als Onder-Koning het gebied te voeren, zonden ze nog een nader briefje mede, om tot hun narigt ten eerften te konnen weten, wat daar van, en van nog eenige andere nieuwe tydingen, de waarheid mogte wezen.

Op dezen dag, te weten, den 19 Maart 1619 liet zich mede wel onverwagt by de onzen in 't kasteel Batavia vinden zeker Portugees, genaamd Antoni Vifioze, voorgevende van Tsjeribon te komen, en door den Koning aldaar afgezonden te zyn, om de onzen bekend te maken, hoe de Soefochoenan Mataram te rade geworden was, zyn Gezanten na Jakatra af te zenden, om met de Nederlanders aldaar te handelen van vrede en vriendschap, en om de zelve tegens alle hunne vyanden te befchermen en te hulp te komen, en dat dan ook kort 'er aan zyn Majesteit in perfoon, met nog wel 1000 vaartuigen ftond te volgen.

Dit gaf onder de nieuwe Batavieren zulk een wonderlyken beweging, dat ze zelve niet wiften hoe ze gewend, of gedrait lagen. De meesten den gemelten Senhor Portugees niet aenziende als een vyand, gelyk hy was; maar als uit den hemel gevallen, om hun toe te brengen zulk een blyden tyding, en aangename boodfchap. Andere waren daar tegen weder bevangen met zulk een vreeze en zwaarmoedigheid, dat ze den Soefochoenan met zyn duizend vaartuigen wel wenfchten duizend mylen van Java, of in het midden van de Spanze zee, en 't fcheen als of ze hem al zagen aankomen, om zich te wreken over het verbranden van zyn ftad Japara, door den Commandeur Arent Maartze, op den 8 November 1618, gelyk hier voor staat aangehaald; dog eenige weinigen, die nog wat verder zagen, als de gemeene man, en hun eigen neus lang was, konden van deze tyding geen ander gevoelen hebben, als dat ze oortpronkelyk afquam van den Koning van Bantam, en dien volgende gehouden moest worden voor een louterre list en bedriegerye, niet alleen gepractifeerd tot uitvoering van 't geen hy mogte hebben voorgenomen, maar ook om te weten

Weder
zyde
stand
wapen
ongea
corde
ondert
den.

De ot
in 't k
Barav
vigt d
Soefo
nan t
was o
helpe

ten, wat de Nederlanders daar van zouden zeggen, of gelooven; als mede hoedanige mesures zy dien aangaande zouden komen te nemen: en de ondervinding heeft geleerd, dat deze laatste, hoewel de minste in 't getal, het ten eersten wel allerbest, en allernaast hebben geraden.

De gemelte Portugees, Antoni Visfoze, zyn boodschap omtrent de onzen in 't Kasteel Batavia hebbende afgelegd, vertrok, na verloop van 2 of 3 dagen van daar na Bantam, alwaar hy zeide 't een en 't ander te moeten verrigten, dog met voornemen en toezegging van haast te zullen wederkeeren, om zich dan voort na Tsjeribon te begeven, en mede te nemen zoodanige goederen, als hy de onzen had opgegeven, dat door den Koning aldaar zouden wezen geeischt.

Van Bantam verfehen op den 23 Maart 1619 tot Jakarta, en kort daar aan binnens ons kasteel Batavia, eenen Abdul Rahhman, zich mede uitgevende voor een vriend van de Nederlanders, en nu expres van den Koning, of regerende Pangerang afgezonden, om des zelfs eigentlyke meeninge en gezindheid, aan de onzen by monde bekend te maken. Ook bragten de Bantamze vrienden mede twee brieven, gedateerd den 18 en 20 dezcr, waar van de eerste, die, om eenig voor of tusschenval, twee dagen na de onderteekening was opgehouden, by na niet anders quam te bevatten, als een omstandig verhaal van het misnoegen des Konings, wanneer hem was vertoont den inhoud van het overgezonden, en hier voor geinfereerde contract; waar mede hy hem in geen deele had kunnen, nog willen conformeeren; zich inbeeldende zoo veel weldaden aan de Nederlanders bewezen te hebben, dat ze daar door moesten overtuigt wezen van zyn goed hart en genegentheid, en met een van hun eigen ondankbaarheid, dat ze hem niet quamen te betrouwen. Wegens het vierde part van alle de Koopmanschappen der E. Maatschappy, in 't kasteel berustende, 't welk men hem by contract wilde toeleggen, daar van begeerde hy by geschrifte geen mentie gemaakt te hebben, alzo het schynen zoude, als of zy zyne liefste, affectie en hulpe wilde verkoopen, en beloofd hebben; daar hy nogtans niets anders begeerde, als 't geen hem vrywillig zoude worden geschonken en vereerd. Uit het eiffchen van Ostagiens zeide hy niet anders te kunnen besluiten, als dat men hem zocht in 't net te krygen, of te bedriegen; en met de zelve Ostagiens, wanneer de Heer Gouverneur Generaal met zyn magt zoude weder gekeerd zyn, te dwingen, zonder van al het beloofde iets na te komen. Hy begeerde niet anders als vriendschap, en dat de onzen hem zouden betrouwen, dewyl zy wisten hoe getrou-

welyk hy met hun had gehandeld, wanneer ze het Fort al aan de Koning van Jakarta, en de Engelzen by contract hadden overgegeven; hy had den gemelten Koning van Jakarta, zyn broeder, om onzent wille uit het Ryk gestooten, en het scheeri hem nu tot een verwyten en sehante te strekken, dewyl hy moest hooren, zulx gedaan te hebben, ten beste gevalle der geenen, die hy nu bevond zoo ondankbaar te wezen, en hem, behalven het eiffchen van de gemelte Ostagiens, nog dorften vergen met hun sehriftelyke verbintenisse en contracten aan te gaan, het gene by den gantschen adel opgenomen en aangezien wierd, voor een vast teken, dat de onzen met hen en de verdere Bantammers gantsch geen goed, maar veel eer alles quads in den zin hadden.

Op dusdanig een wyze zou de Koning zich, voor de gemelte contracten hebben uitgelaten: immer de Sjahbandar Kijay Maas, en anderen, hadden het zoodanig aan de onzen van den Broecke en Houbraken verhaald, en die sehreven daar en boven nog van anderen (zoo ze vertrouwden onze vrienden) veritaan te hebben, dat alle de Bantamze Grooten, over de dagelyke versterking van het kasteel, als mede de quade bejegening en dreigementen, door de onzen aan de Javänen tot Jakarta, op de Nederlanders zeer verbitterd waren, en by den Koning zeer hard aanhielden, dat hy hen wilde toelaten het Fort te mogen bevegten, hebbende daar toe al bekomen de toestemming van den Bantamzen Erf-Heer, of jongen Koning, die nog zoo lang onze vriend was geweest, zulx het maar alleen wierd tegen gehouden door den Koning, of regerende Pangerang Aria Rana di Menggaia, en die was nog zeer bedugt, dat het wel op een *bakkelayen* vegten mogt aankomen, by aldien die voornoemden adel alle den jongen Koning quamen toe te vallen.

De onzen dit gehoord hebbende van een perfoon, die ze alleen den vriend noemen, hadden hem gevraagd, waar mede zulks zou kunnen voorgekomen worden, en tot antwoord bekomen, daar toc geen ander middel te zyn, als het afwerpen en slegten der bolwerken, of punten van 't kasteel: en als de onzen daar op weder hadden geantwoord, dat zulx niet zoude gedaan, nog toegelaten worden, voor de komste onzer sehepen, zoo diende hy (namelyk de vriend) daar weder op, dat de Pangerang aan dat uitsfel geen geloof konde stellen; dog liet zich eindelyk zoo ver uit, dat verklaarde van den jongen Koning last te hebben, om over deze zaak met de onzen te spreekē, en waar op de Bantamze vrienden mede wat nader toetraden, stellende hun halzen en leven daar onder te pand, dat, by aldien de Koning de onzen in 't kasteel in vrede wilde la-

M m m z

ten

Den Bantamzen Adel toont zich genegen ons Fort aan te tasten.

ten blyven, tot de komfte van den Heer Gouverneur Generaal, of de fchepen, zy gezamentlyk, niet alleen by gefchreite zouden belooven en zweeren, als dan het Fort te zullen verlaten; maar dat ze het ook zekerlyk zouden nakomen, en het welk aan den zoogenaamden vriend tot diverse reizen verhaald, en voorgehouden zynde, had hy nog ten langen leften aangenomen het zelve den Pangerang te zullen voorhouden, en ook beloofd zyn uiterfte beft te zullen doen, tot het erlangen van een goeden uitflag. Deze belofte verklaarden de gemelte Bantamze vrienden, van den Broeke, en Houbraken, gedaan te hebben om beftwille, uit een goede genegenheid, en met een vast vertrouwen, dat die van 't kasteel Batavia, hen dien aangaande niet zouden befchaamd maken, maar zoodanig een fchriftelyke verbintenis ten allerspoedigften met een exprefse prauw overzenden, en waar by zy ook oordeelden, dat voor eerft tot een gefchenk en teken van welmeenendheid behoorden gevoegd te worden 6 stukken kanon, en een kift met 4000 realen van agten, en zulks te eer, om dat meergemelte vriend zonder naam hun in opregtigheid had verklaard, dat alle de Javaanze Grooten, uitgezonderd de Pangerang en hy, ons tegen waren, ook was hun door Kijay Maas en Abdul Rahhman, uit des Konings naam aangezegd, indien wy ons aan zyne vriendschap gelegen lieten, dat dan moesten ophouden van het kasteel te verfterken, en de Jakatrazze Javanen, zyne onderdanen zoodanig te bejegenen, als ze aan hem hadden geklaagt: hy begeerde nog part nog deel aan onze goederen, en zoude het geen hem wierd vereerd, in dank aannemen; en tot een befluit, verzogten de gemelte Bantamze vrienden, dat die van 't kasteel op het boven aangehaalde, als in alle bilykheid beftaande, wel geliefden te letten, en te confidereren, dat het zoude ftrekken, niet alleen tot welstand van Bantam, maar ook tot behoud van hunzelve, en zoo veel goederen der E. Maatschappy, als mede tot vermeerdering en vafstelling van des Konings genegenheid, behalven de apparenie, dat de Engelzen daar door wel uit Bantam zouden kunnen geraken, en hier mede befluiten dezen hunnen brief van den 18 Maart 1619, daar nog agter aan gevoegd was een toezegging, dat ze de fchriftelyke contracten, die de Koning verworpen, en niet aangenomen had, met de eerfte zekere gelegenheid weder zouden te rug zenden, als mede een korte bekendmaking van 't voorgevallene ter zee,

of in de Straat Sunda, tuffchen den Koopman Jacques le Febre, en de Engelzen, beide met een gelyk getal van 4 fchepen, waar van zy zoo aanftonds mondelinge tyding hadden bekomen; dog welke Hiftorie om den draad der brieven op dezen dag van Bantam ontfangen, niet te breken, wy tot na de afhandeling van de zelve, of op het laafte, zullen uitftellen. By het tweede Bantams-briefje van den 20 Maart 1619 doen zy een verhaal, hoe het eerfte van den 18 dito, om de oneenigheid tuffchen de Bantamze Grooten, twee dagen was opgehouden, en dat dezelve in die tyd alle den jongen Koning af, en den regereende Pangerang Aria Ranadi Manggala toegevallen waren, waar door hy in itaat was geraakt, als zyn eigen Ambaffadeur, af te zenden den hier voor gemelten Abdul Rahhman, om zyne meeninge by monde te kunnen verklaren, en wanner de zelve daar omtrent wierd geloofd, dan meenden de Bantamze vrienden, dat alles na wenfch zou komen te gelukken. Wyders waren hun nog twee zaken gerecommandeerd aan die van 't kasteel over te fchryven, te weten, dat ze moesten nalaten het zelve meer te verfterken, en dat ze om geen meer, of weder wantrouwen te doen blyken, benevens de ordinaire inlandze markt-ganger ook een Nederlander zouden laten mede gaan: en dat ook met de inwoonders van Jakatra zoo redelyk mogte werden gehandeld, als zy verklaarden, dat nu met hun tot Bantam quam te gefchieden. En eindelyk maakten zy bekend, hoe de Engelzen, voornemens zynde om een huis tot Jakatra te bouwen, aan den Koning, om daar toe licentie te bekomen; een treffelyke fchenkagie hadden gedaan, gedragende zich verder aan hunnen ingefloten, en hier boven aangehaalden brief van den 18 Maart 1619.

Dezen dag wierd de onzen in 't kasteel Batavia nog een derde briefje van Bantam toegebracht, gedateerd den 21 Maart 1619, waar by de vrienden aldaar zeggen, niet te willen twyffelen, of de redelyke conditien, in hun voorig fchryven gemeld, zouden nagckomen worden, dewyl zy het nu zoo verre hadden gebracht, dat 'er ftilland van wapenen was, tot de komfte van den Heer Gouverneur Generaal Koen, zynde dit briefje overgebracht door zekeren Louis Jappanees, met zyn eigen vaartuig, dat hy vol provifien had geladen, om de zelve aan de onzen in 't kasteel te verkoopen, en waar toe hy ook aan hun wierd gerecommandeerd.

AGSTE HOOFDSTUK.

Ontmoeting ter zee tusschen den Koopman le Febre, en de Engelzen. Waar in de onzen te kort schieten, en al mede na Ambon loopen. De Bantamze Gezant vertrekt onverrichter zake. Die van 't Kasteel Batavia schryven met den zelven aan de vrienden tot Bantam. Des Konings handelingen zeer verdagt gehouden. Drie Engelzen door de Javanen doot geslagen. Die van 't Kasteel Batavia zyn van voornemen met den Soejoboenan in verbond te treden. Een nieuwe gezaghebber en tweede komt van Bantam voor Jakatra. Briefje in 't Kasteel Batavia van de Bantamze vrienden. Des Konings voornemen om Jakatra te versterken, en een Fort tegen het onze op te werpen. De onzen in 't Kasteel Batavia bekend gemaakt het misnoegen over ons wantrouwen. Gesprek tusschen Kiay Laemoey en David Dirkszoon.

Dat de Koning, of regeerende Pangerang van Bantam zyn wel gestofferde winkel van geveinstheid, valscheid, list, bedrog, enz. zoo net opgeschikt, en met een getragt heeft zyn gepleegde verradery aan den Koning van Jakatra op reekening van de Nederlanders te doen overdragen, is zoo zeer niet te verwonderen als dat de meergemelte Bantamze vrienden van den Broeke, en Houbraken, zich niet hebben gefchroomd omtrent een belofte, waar toe ze onbevoegd waren, zoodanig een vaste verzekering te geven, gelyk hier boven gezegt is, dat ze als onvoorzigtige waaghalzen niet alleen zoo ligt en vaardig hebben gedaan, maar ook die van 't kasteel Batavia gezogt in een gevoelen te brengen, dat ze zich op den gemelten Koning van Bantam zouden mogen betrouwen, en dat daar aan, als mede aan het overzenden van een aanzienlyke sehenkagie, hun geheele behoudenis, en 't geheel welvaren der E. Maatschappy gelegen lag; gelyk ze by gemelte hun drie jongste brieven (waar uit wy, als mede uit alle andere, doorgaans hun eigen woorden hebben gebruikt, hoewel daar toe wel eigentlyker te vinden waren) niet duisterlyk te kennen geven.

Dog die van 't kasteel Batavia konden daar door evenwel hun wantrouwen niet afleggen, nog ook van den boven gemelten Abdul Rahhman, die een Gezant wierd genoemd, andere gedagten krygen, dan dat hy was een voltrekte Spion, om, na dat alles had onderzocht en afgezien, wat hem mogelyk zoude wezen, daar vanaan zyn meester, den Koning, berigt en rapport te doen.

Om nu te komen tot het voorgevallen ter zee, waar van hier voor een weinig is aangeroerd, en daar mede dezen dag te befluiten, diend voor af geweten, dat de Engelzen tot Bantam, verstaan hebbende, hoe nog eenige van onze schepen in de Straat Sunda bleven zwerven, daar op den 6 dezer, vier van hunne kloekste schepen

hadden afgevaardigd, en dat daar tegen de Koopman Jacques le Febre, zich inbeeldende, dat de Engelzen met hun meeste magt innewaard aan, ofte na de Oosterfche quartieren vertrokken, en nu niet meer zoo sterk, of ontzaggelyk waren, met zyn vier schepen wat nader by, en tot omtrent het Eiland Dwars in de Weg gekomen was, in meeninge om het tot op de Reede van Bantam voort te zetten. En dus gebeurde het, dat op den 10 Maart 1619, deze tweemaal vier schepen eerst malkanderen zagen, en daar na wat nader by quamen, als wanneer omtrent de wederzydte begroeting met donderende stemmen, uit yzere en metale keelen, onder het roekaaten van veele harde en onverzettelyke ballen, een wyle tyds zoo onbezuisd wierd gehandeld, dat 'er de stukken van in de loop bleven: want ons schip het Hart, verloor zyn boegspriet, en de andere drie (hoewel le Febre, als mede de andere Opperhoofden, en al het verdere volk, hun mannelyk droegen) waren zoodanig begroot, dat ze moesten afwyken, en niet geraden vonden het nog eens te hervatten, alzo de Engelze schepen, in vergelyking van de onzen, vry groot en kloek, en gevolgelyk van een zwaarder monture waren, zynde wel te denken, dat ze in deze ontmoeting, al mede hun bekomft gekregen, en niet misgelopen zullen hebben, om dat ze de onzen zoogemakkelyk lieten slippen, en niet verder quamen te vervolgen, stellende hun weg weder na Bantam, en aldaar hun vermaak nemende met roemen en zwetzen, over hun bevoigten overwinning, en dat ze nu de Nederlanders ten eenemaal verjaagt, en uit de zee geslagen hadden; dog de onzen die zagen het daar en tegen aan voor een byzondere bestiering van den hemel, en dankten den goeden God, dat geen van de schepen der E. Maatschappy zederd het begin van dit loopende jaar, of het vertrek van den Heer Gouverneur Generaal Koen, in handen van de Engelzen waren komen te

Waar in de onzen te kort schieten.

vervallen, en dat dien volgende de gelede ne schade, ten principalen maar bestond in 244387½ ponden peper, die met het oude en afgevaren jaecht Delf waren verbrand; zynde het schip de zwarte Leeuw al bevoorens door hun aangesnoerd.

En al mede
na Ambon
oopen.

Op wat dag het geweest zy, dat de Koopman Jacques le Febre met de hier boven gemelte vier schepen, Haarlem, het Hart, de Zeewolf, en het Portugees jagt uit de Straat Sunda de reize na Ambon heeft aangevangen, daar van word geen aantekening gevonden; dog het is zeker, dat het geschiet zy tuschen den 10 en 18 Maart 1619, en dat hy aldaar behouden is aangekomen den 18 April daar aan volgende, en zulx vry later, als de hier bovengenoemde jagten Ceilon, en de Tyger, die zich ook wat vroeger derwaards op de vlugt hadden begeven, hebbende le Febre wel getragt met zyn vier schepen de Reede voor Jakatra en passant aan te gieren, en de onzen aldaar met raad en daad te helpen; maar geen kans ziende tegen tien Engelze schepen, die op hen atquamen, moest hy zulx nalaten, en mede, om hun te ontzeilen, alles by zetten wat goed konde doen.

Bantamze
Gezant
vertrekt
onvertrigt
zaken.

De hier boven genoemde Abdul Rahhman, die van zyn Ambassadours ampt geen andere blyk of bewys had mede gebracht, als dat hy door de Bantamze vrienden van den Broeke, en Houbraken, in hun brief van den 20 Maart 1619 zoodanig was genoemd, vertrok den 25 dito weder na Bantam, hebbende met de Nederlanders in 't kasteel Batavia niet nazyn zin konnen te regt raken, dewyl ze niet veel werks quamen te maken van zyn gedane betruigingen en verzekeringen, dat de Koning van Bantam zeer edelmoedig, opregt, en dat hun ten hoogsten genegen was, niet het minste by contract van de goederen der E. Maatschappy begeerende, maar dat hy evenwel met dankbaarheid, en een goed hart zou aannemen, het geen hem vrywillig, en uit eigen beweging wierd vereerd. En hoewel daar uit genoegzaam konde begrepen worden, tot wat einde Abdul Rahhman was afgezonden, en dat zyn meesters gedagten nog al bleven spelen op de voorlz. 30000 ryxdaalders, waren die van het kasteel zoodom, plomp, en onbeleeft, dat ze naalieten aan den Koning te geven de gelegentheid, om door het aannemen van zoodanig een vrywillig geschenk te konnen betoonen, dat hy de goetheit had van het aan te nemen, en dankbaar was; zulx de meergemelte Abdul Rahhman, met zyn eigen vaartuig, niet veel zwaarder of ryker als hy gekomen was, weder te rug keerde van de onzen, eenlyk mede nemende, om aan de Bantamze vrienden te bestellen een brief tot antwoord op den hun-

ne van daar ontfangen van dato 18, 20, en 21 dezer.

De inhoud bestond ten principalen daar in, datze als nog genegen en bereit bleven tot nakoming van het overgezondene contract, mits tot hunne verzekering in kasteel Batavia bekomende de geëischte of wel andere sufficiente Oflagiers, of ten minsten de vervoerde Jakatrize gevangens, en alle de verdere Nederlanders, die tot Bantam niet besehiden waren; dog door den Koning aldaar nog wierden aangehouden: dat ze, zoo haalt als het gemelte contract door den Koning zoude geadvoueerd en ondertekend wezen, ook het werken en 't versterken aan 't kasteel zouden nalaten; maar buiten dat, of eerder niet, om niet nalatig omtrent hun pligt, en tegen alle te dugten overlast te beter bevryt te wezen, als naaulyx wetende, wat ze van des een, en des anderens gedoente zouden denken, en of her met hun wel, of qualyk wierd gemeend, nadien niet alleen door de Javanen, in en buiten de stad, zooaan hunne bolwerken, als batterycen, nog dagelyk zeer yverig wierd gearbeid, maar dat ook de Engelzen, met hunne schepen voor Jakatra leggende, van meening, en misschien ook al bezig waren weder kanon en buskruit aan land te brengen, daar ze in 't begin van de jongst voorgaande maand February onze hulpe van nooden hadden, en byna geen raad wisten, om het van land aan boord te krygen.

Dat de Bantamze of Jakatrize Javanen, volgens hunne gedaane klagten, door die van 't kasteel Batavia, niet wel bejegend, gefcholden, of qualyk gehandeld zouden zyn, dat verklaarden ze niet te weten, nog ook niet te konnen gelooven, en zulx niet hooger te konnen aannemen, als vooreen verduchzel en opgeraapte onwaarheid; en daar op doen ze een verzoek aan de Bantamze vrienden van den Broeke, en Houbraken, dat het van hun believen mogte wezen, al het bovenstaande met den Koning, op het allerbeleefste, en vriendelykste, te verhandelen, en den zelve te bidden, dat hy dog tegen de Nederlanders zoo in het kasteel Batavia, als tot Bantam, geen overlast wilde plegen, of toelaten, onder belofte, dat zulx door den Heer Gouverneur Generaal zoude erkend, en niet onbehoort gelaten worden zonder te vergeten, om daar benevens, wegens het niet zenden van geld en geschut tot een geschenk, hunne erbedighe excufte te doen, dewyl het eerste alle met het jagt de Tyger na Ambon was gezonden, en het andere tot eigen gebruik en hoognodige defensie niet konde worden gemilt.

De Kapitein Jan van Goreum, die nu Des Kel mede een byzonder briefje aan den Com-mings mandeur Pieter van den Broeke afzond, schreef daar by, nopende de meergemelte vry-houd-

Die van
kasteel B
tavia sche
ven met
den zelv
aan de
vrienden
tot Bantam

ings
deling
zeer ve
dagt g
vry-houda

vrywilligē gefchenken aan den Koning, van gevoelen te zyn; dat wy hem te gelyk met het gefchut ook een roede zouden in de hand geven, om 'er ons zelf mede te flaan, en dat het geld hem zeer wel zoude te pas komen, om mede te corrumpere de genen, die tot ons nog eeniger maten genegen mogten wezen, of ook om mede te betalen, en des te gewilliger te maken de Javaanze arbeidsluiden, en Soldaten, die hy tegens ons zoude komen te gebruiken. Ook zeide hy het niet wel ten beften te kunnen infchikken, dat de Koning de beloften, die wy deden, met eede begeerde bevestigt te hebben, zonder daar tegen aan ons de minfte verzekering te willen doen; dog hy had die inbeelding, dat de meefte zwangheid nu al over was; als zynde het kasteel redelyk wel versterkt, en het volk ongemeen vol moed.

Des avonds kregen de onzen tydinge, dat 'er omtrent de Rivier van Anke door de Jakatrazze Javanen, drie Engelzen van de genen, die aldaar wat de pypen gesteld en te veel de meefter gefpeelt hadden, waren dood geflagen, of anders met kriffen en pieken om 't leven gebragt.

Des Daags daar aan den 26 Maart 1619, werd door die van 't kasteel Batavia nog een nader briefje na Bantam afgevaardigd, en daar by aan de vrienden aldaar bekend gemaakt, het geen ze gisteren hadden nagelaten, uit bedenking en vreeze, dat hun brief wel in vreemde handen mogte komen te vervallen, namentlyk de bekomen tyding van Tsjeribon, dat de Soefoehoenan Mataram zyn Gezanten aan de Nederlanders in 't kasteel tot Jakarta afzenden, en kort daar aan ook zelve in persoon volgen zoude, en dat ze met de Gezanten, die alle dagen verwacht wierden, wel gezind waren om in accoord en goede aliantie te treden; en 't welk ook de oorzaak was, dat ze niet al te haaftig nog genegen waren des Konings van Bantams begeerte, in alles beftipt in te willigen. De Portugees Antonio Vifiofe, de welke de gemelte tyding van des Soefoehoenans intentie den 19 Maart 1619 had overgebragt, en den laatften der zelve maand van Bantam weder te rug tot Jakarta by de onzen in 't kasteel gekomen was, begaf zich den 2 April op de reize na Tsjeribon, vande onzen aan den Koning aldaar mede nemende eenige goederen tot een gefchenk, benevens een kleen briefje, waar by de geringheid van de zelve, alzo, het geene gemelte Vifiofe had geefcht, niet te bekomen was geweeft, werd geëxufeerd. En wyders aan den Koning bekend gemaakt, dat ze hun in 't kasteel nu bevonden in staat, om het zelve wel te bewaren, en goede tegenftand te kunnen doen, verwagende boven dien eerlang nog een navale magt der E. Maatfchappy, en een

groote meenigte volk uit de Molukkos: waar mede zy hoope hadden nog eens revenge te zullen mogen nemen, over het geen hen van hunne vyanden was aangedaan.

Des anderen daags; den 3 April 1619, quam van Bantam tot Jakarta de nieuwe Pangcrang Temanggong, waar van hier voor op den 19 Maart iets staat aangehaald, nevens dien een Kiay Nebe, Alias Lacmoy, de eerfte, om aldaar uit de naam, of van wegen den Koning van Bantam het opperfte gezag en gebied te voeren, en de ander, om hem daar in, als tweede, en Sjahbandar, behulpzaam te zyn. Van hun nieuwe medegebragte ordres had de ordinaire marktganger van 't kasteel gehoord, dat onder de Javanen in de ftad, op een wonderlyke wyze wierd gefprooken, dog zoo tegenftrydig en verwart, dat 'er niet zekers uit te befluiten, of van na te vertellen was: en onzen namen het eenen 't anders als toen in nog te minder agting, om dat hen ten zelvendage een briefje van Bantam wierd toegebragt, getekend den 29 Maart 1619, waar in ze van 'al die loopende, of vliegende gerugten, niet het minfte vonden aangehaald.

De vrienden aldaar bleven nog al by hun ouden zang, van te moeten ophouden met ons verder te versterken, dewyl de Koning of Pangerang had toegestaan en beloofd, ftillftand van wapen, onder conditie, dat het kasteel aan hem, op de komfte van den Heer Gouverneur Generaal zou moeten overgeven, en daar benevens gefchonken worden de helft van het gefchut, ftellende het vierde part van het goed ter discretie van gemelte zyn Ed. En nadien het kasteel nu redelyk fterk was; waren de gemelte Bantamze vrienden van gevoelen, dat het verder werken en versterken, buiten zwarigheid, wel konde worden nageaten, om dat men ook voor de Engelzen nu niet meer behoefde bevreesft te wezen, alzo de zelve gantfeh niet wierden geagt, en by den Koning heel uit hadden: en wat aanging de gecifchte Ostagiers, zy verklaarden verwonderd te zyn, dat men daar op nog konde blyven ftaan, alzo de Koning niet anders begeerde, als vrede en vriendschap; maar nog minder konden zy begrypen, dat die van 't kasteel Batavia aan hun hadden gefchreven, van meeninge te zyn, om met onzen vyand, den Soefoehoenan Mataram, in accoord en alliantie te treden, het welk zy verzogten, dat als een punt van gewigt, wat nader overwogen mogte worden, namentlyk, wat nadeel uit zoodanigen verbintenisse zoude kunnen voortkomen, en tot wat einde de Heeren Meesters Bantam zoo hoog waren aanbeveelende: voor hun advys daar nog byvoegende, dat men zich ten dienfte van de E. Maat-

Een nieuw gezaghebber en tweede komt van Bantam op Jakarta.

Een briefje in 't Kasteel Batavia van de Bantamze vrienden.

E. Maatschappy meer moest gelegen laten aan de vriendschap van den Koning van Bantam, als aan die van den Soefoehonan Mataram, zoo hadden de Bantamze vrienden na hunne meeninge, by dit hun briefje de baan van den Koning, die hem genoegzaam gevangen hield, weder sehoon gemaakt, en ook met reden bevestigte de sentiment, dat men zyne gedaane beloften moest gelooven, en op hem betrouwen, zonder voor de Engelzen bedugt te zyn: dat men de versterking van 't kasteel met gerutheid konde nalaten, en dat men geen Ostagijs van noden had, alzoo des Konings oogmerk alleen was, strekkende na rust, vrede, en vriendschap; maar die van 't kasteel Batavia, konden zich dien aangaande zoo licht niet laten overreden, en bleven nog al by hun voorig gevoelen, dat de Koning behoorde te largeren, en hun toe te zenden, alle de Nederlanders, die tot Bantam niet bescheiden waren, en egter nog wierden aangehouden, daaronder mede begrepen, die van het schip de zwarte Leeuw, uitmakende een getal van omtrent 70 personen, of anders, dat de Koning over en in 't kasteel moest zenden, de twee gesichte Javaanze Ostagijs, ten einde zy mede eenige verzekering mogten hebben, dat de geene, die tot Bantam stonden te verblyven, te eeniger tyd geen leed quam te geschieden, en dat ook door de Jakatrize Javanen, nu des Konings onderdanen, als mede de Engelzen, niets tot nadeel van hun, ofte het kasteel, zoude worden ondernomen, ofte aangevangen: zonder alles zoo te laten aankomen, op de mondelinge belofte van den Koning, en die hy ook meermalen, door de tweede, en derde hand, aan de lichtgeloovige Bantamze vrienden, had laten doen: invoe-gen die van het kasteel Batavia het schryven van de Bantamze vrienden zoodanig niet konden begrypen, nog aannemen, dat ze hun daar op zouden hebben mogen verlaten, of eniger maten na sehikken, en zulx kondenze nog minder doen, ten opzichte van twee nadere brieven, hun des anderen daags, den 4 April 1619, van daar toegebracht, beide gedateerd den 2 dito, de een des morgens, en de ander des avonds, zoo dat die van Bantam, al een drukken en ongemakkelyken dag moeten hebben gehad, als zynde ook volgens gemelde hun schryven 's nagts bevorens den eersten April by den Koning ontboden, en met den zelven wegens verscheide zaken in gesprek geweest, dog wel byzonderlyk over de atkomst van den Soefoehonan Mataram, waar voor hy zig geliet zeer bedugt te zyn, en zoo mede, dat die van 't kasteel Batavia, als dan met den zelven tegen hem zouden aanspannen, nadien uit het daaglyx versterken van 't zelve, met alle de Bantamze Grooten, niet anders

Des Konings' voornemen om Jakatra te versterken, en een Fort tegens het onze op te werpen.

konde besluiten, als dat hy van de Nederlanders, voor al het goed en de vriendschap aan hem bewezen, nog eindelyk met ondeugt en quaad, zoude worden beloont; zoo dat nu genoodzaakt geworden was, mede op zyn hoede te wezen, zieh in staat van defensie te stellen, en tot dien einde, niet alleen de stad Jakatra te versterken, maar ook aan de Pabean, of het Tolhuis, tegen over ons kasteel een bolwerk te maken; om het welk te bevorderen, hy dan ook goed gevonden had, benevens den Pangerang Temanggong, in der yl af te zenden Kiay Nebe, alias Laemoy, hier boven genoemd, 't welk hy de Bantamze vrienden belafte aan die van 't kasteel Batavia bekend te maken, op dat ze, het gene hy tot zyn defensie en verzekering mogte laten naaken, met goede oogen zouden believen aan te zien, zonder dien aangaande eenig quaad nadenken te hebben, alzoo het niet zoude geschieden tot hun nadeel, maar meest zag op de overkomst van den Soefoehonan Mataram.

Ook had den gemelte Lakmoy voor zyn vertrek na Jakatra, de Bantamze vrienden verzekering gedaan, dat de Koning of groote Pangerang, met de Nederlanders niets quaads in den zin hadde; maar by aldien de zelve dat anders namen te begrypen, en hem in zyn voornemen wilden beletten, dan mogten ze wel denken, dat zy lang genoeg geleefd hadden, want hem geen middelen zouden ontbreken, om zoo wel die van 't kasteel Batavia, als de gene, die hy tot Bantam in zyn handen had, uit zyn land en Koninkryk te stooten, alzoo de begonnen oorlog met de Javanen onverzoenelyk zoude wezen. En dit zyn de eigen woorden van de Bantamze vrienden, die nog daar en boven verklaarden, wel te konnen bemerken, dat die werken opgemaakt zouden worden, om te zien of den Ed. Heer Gouverneur Generaal mede iets quaads tegen den Koning van Bantam in den zin had, dog daar aan meenden zy, behoefde men zich niet eens te stooten, nog befehroomt te wezen, om stil te zitten, en 't volk niet in 't werk te houden, alzoo zy voor dezen verstaan hadden, dat het kasteel nu bestand genoeg was, om het geweld der Javanen te konnen wederstaan. De Koning had zich ook getoont zeer te onvrede te zyn, over het agter blyven van den Directeur Hendrik Janszen, en den Koopman Abraham van Uffelen, welkers weder te rug-, of overkomst hem (na het gevoelen der Bantamze vrienden) groot genoeg en, mitsgaders een beter vertrouwen, zoude toebrengen; en dewyl hy nu volgens zyne gedane beloften, hem met vrede latende, daar door oogenfchynelyk quam te betoonen, de onzen genegen te wezen, hen ook bewyzende alle voorregt

en vriendschap, moest men hem niet tot een vyand maken, 't welk ook al voor lange geweest was de raad van den bovengemelten Kiay Lacmoy, die nu volgens hun zeggen, niet weinig in de klem was, zóó wegens gemelten Hendrik Janszen, en van Uffelen, als over de continuerende versterking van het kasteel, alzoo zig zelve voor de Nederlanders, en hun goede meening by den Koning verbonden, en als borge gesteld hebbende, nu dagelyx daar over een schammer verwyrt moest hoorén, en naaulyx wílt, wat hy meer tot hun en zyne verschooning zou in brengen. En wat nu verder aanging de bekómen tydinge van den Soefochoenan Mataram, en om met den zelve in verbond te treden; de Bantamze vrienden stelden vast, dat van zoodanig een lichtvaardige onderneming, niet alleen dependeerde hun aller leven, maar ook het welvaren van de E. Maatschappy, daarom verzogten ze aan die van 't kasteel Batavia, dat ze zig zelve daar omtrent dog zoo verre niet wilden vergeten, maar te gedenken aan het nog zoo onlangs voorgevallene tot Japara, en hoe de onzen aldaar waren onthaald, daar benevens ook onderscheidende, dat ons aan de vriendschap van Bantam veel meer gelegen was, als aan die van Mataram, dog ingevalle de onzen in 't kasteel Batavia een ander voornemen mógten hebben; en niet wilden nalaten zich nog meer te versterken, protesteerden zy wegens de E. Maatschappy van schade en onglyk, 't welk de zelve, en hen daarom zoude worden aangedaan; en nadien de Koning ook had begeert, dat 'er een Nederlander voorzien met papier, pennen, en inkt, benevens Kiay Lacmoy na Jakatra zou vertrekken ('t gene de Bantamze vrienden meenden dat geschiede, om alle quaad nadenken, aan beide zyden voor te komen) hadden zy daar toe aangesteld, eenen David Dirkszoon, biddende, ingevalle hem door den Pangerang Temanggong iets be-
last wierd te schryven, dat het antwoord daar op dog mogte geschieden in alle heusheid, en door dezen David Dirkszoon, die gisteren met Kiay Lacmoy tot Jakatra was gekomen, mitsgaders al terstond aan 't werk gesteld schein te zyn.

Ook ontfoingen de onzen in het kasteel op heden mede een briefje, waar by hy hun bekend maakte het misnoegen van den gemelten Pangerang Temanggong, en den gantschen Javaansen Adel, over het quaad vertrouwen dat wy op hen hadden, niet tegenstaande (volgens hun eigen zeggen) de Koning van Bantam ons zoo veele blyken van zyn genegentheid quam te betoonen; dog wy ter contrarie geen ander, als van wantrouwen en vyandschap, door het dagelyx versterken van 't kasteel, daar ze dan ook hadden verklaard zeer in geëer-

gerd, en over verstoord te wezen, en dat niet zouden kunnen nalaten, een diergelyk kasteel daar tegen aan te maken, als bedugt zynde voor verradery, dewyl ze (volgens het zeggen van de Pangerang Temanggong) tyding bekomen hadden, dat de Soefochoenan Mataram zyn volk, bestaande in 40 of 50000 man, hebbende aafgeschcept, ook al opkomende weg was, benevens den Koning van Tsjeribon, die hy tot zyn Kapitein Generaal, of Veld-Heer had aangesteld.

Wyders schreef David Dirkszoon, dat hy dezen aangaande met den gemelten Kiay Lacmoy, in een byzonder gesprek geraakt zynde, hem door den zelve gevraagd was, wat hy dagt van het voorgenomen opwerpen van een Fort tegen het onze aan, en of wy zulx, zonder enig gevolg daar tegen te maken, wel zouden toelaten, als mede, of wy onze nieuwgemaakte werken aan het kasteel wel zouden willen afbreken, latende het andere staan tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal; en op welke twee vragen hy David Dirkszoon had geantwoord, dat het zaken waren, die zyn verstand te boven gingen, en hy ook niet konde weten, wat de Gezaghebbers zouden willen doen, of laten; maar door 't hart aandringen van Kiay Lacmoy, om te zeggen welk van beide, na zyn gevoelen, het ligste te verkrygen zou wezen, had hy verklaard van gevoelen te zyn, dat wanneer het een of het ander moefte geschieden, als dan het afbreken van het nieuw werk eerder toegelaten zoude worden, dan het maken van een Fort tegen het onze aan.

De Pangerang Temanggong was ook zeer verstoord over het agter blyven van den Directeur Henrik Janszen, en dat de zelve nu nog niet wierd betrouwt, by hem in de stad te komen, om met mal-kanderen mondeling te kunnen spreken, als zynde zeer wel ervaren in de Maleitze taal; daar van David Dirkszoon bekende niet veel geleert, nog vergeten te hebben, met byvoeging, hoe hem op zyn vertrek van Bantam, wel duidelyk was gezegt, dat hy zelve de brieven aan de onzen in 't kasteel zoude brengen, dog bevond nu dat hem zoo veel niet wierd toebetrouwt, zulx hy het oordeelde noodzakelyk te wezen; dat 'er niet de antwoord-brieven, op de gene, die hy voor den Pangerang, en Kiay Lacmoy, zoude komen te schryven, een persoon na de stad gezonden wierd, die bequaam en taalkundig was, om geen mislagen te begaan.

NEGENDE HOOFDSTUK.

A Anslag der Javanen op 't Fort neemt geen voortgang, en werd aan de onzen te Bantam bekend gemaakt. Wantrouwen van den Pangerang Temanggong, en 't voornemen binnen 't kasteel ten opzicht van den Soefoehoenan. Briefje van David Dirkszoon in 't kasteel ontfangen. Bericht wegens de opbouw van 't nieuw Javaans Fort. Aanmerkingen der onzen hier omtrent. Die besluiten 's vyands werken te verwoesten. Dat goeden voortgang neemt. Schade aan wederzyden. Verschooning daar over by een brief aan den Pangerang Temanggong. Gesprek tusschen den zelven en onzen briefdrager. Bericht dat de Javaanze Grooten over dit voorval verbaast sienen. Die omtrent den Koning deze zaak zouden tragter te verschoonen. Bericht daar op aan de Bantamse vrienden. De Javanen laten in de stad een wit vrede-vaandel waaien. Beleest gedrag des Pangerangs'er op. En van Kiay Lacomoy. Die de onzen raad, zich by den Koning zelf schriftelyk te veronfschuldigen, gelyk agtervolgt werd. Der Bantamse vrienden ongenoegen en wanhoop over het voorgevallene tot Jakarta.

Aanflag
door de
Javanen
op 't Fort.

Neemt
geen
voortgang.

En werd
aan de on-
zen tot
Bantam
bekend
gemaakt.

OP dezen dag wierden de onzen in 't kasteel mede bericht, dat weinige dagen geleden de gezamentlyke Javanen, zoo van Bantam, als Jakarta, sterk ongeveer 4 of 5000 man, vastgesteld, en ook al genoegzaam gereed gestaan hadden, hun by nacht te bestormen, en dat 'er expres twee Engelzen van Bantam waren gekomen, de welke, onder belofte van een ryke belooninge, de Javanen daar in tot voorgangers of aanvoerders zouden hebben gediend, dan alzoo de Orangkays of Gezaghhebbers (op eenige gerugten, dat ze door de onzen ontdekt waren) met malanderen questie kregen, was de aanslag plotzelyk blyven steken, en ieder met de zynen zyns wegs gegaan.

Dit overwacjen van zulk een donkeren wolk, maakte die van 't kasteel des anderen daags, den 5 April 1619, aan de Bantamse vrienden by een briefje bekend, en gaven het den naam van voorgenomen verradery, mogelyk, om dat de Koning stilstand van wapenen had beloofd; maar men zou het eigentlyker können noemen een voorgenomen verrassing of overrompeling, dewyl het niet konde blyken, dat door de Koning zoodanig een belofte was gedaan, als hebbende de onzen zulk maar alleen gehoord uit de mond van de een of de ander Javaanze Orangkay, die mogelyk opgemaakt was, om hen daar mede zorgeloos te maken, of in den slaap te wiegen; en dien volgende was 'er geen accoord of verbintenisse, waar op men zich zoude hebben mogen verlaten; ook kon niet gezegt worden, dat de Koning van Bantam, hebbende doorgaans meer list als geweld gebruikt, en ons zedert eenigen tyd ongemoeit gelaten, gehouden was daar by te volherden, of wanneer hy door verassing zyn slag eens had waargenomen, dat men het dan een verradery zou können noemen, gelyk door hem op den 2 February 1619 aan de Koning van Jakarta

was gepleegt; maar laat ons voortgaan tot den inhoud van het bovengemelte briefje, 't welk door die van 't kasteel Batavia, op heden aan de Bantamse vrienden, tot antwoord op den hunnen van den 2 dezer, wierd afgezonden, en waar by zy hen bekend maken, hoe de Pangerang Temanggong, eergisteren tot Jakarta zynde aangekomen, 's anderen daags, of op gisteren, verzogt was, dat Lacomoy, om van deze en gene zaken te spreken, by de onzen in 't kasteel mogte komen, onder aanbieding, van daar tegen weder als Ostagijs in de stad te willen zenden twee Nederlanders van aanzien, of zoo niet, dat hy dan iemand anders van de zynen in 't kasteel beliefte te laten komen, om daar tegen dan weder by hem in de stad te können zenden den Directeur Hendrik Janszoon (daar dog al 't Watrouwen van de Pangerang Temanggong niet had kunnen veritaan, begeerende nog Ostagijs te zenden, nog te ontfangen, maar dat Hendrik Janszoon, op het goed geloof en vertrouwen aan, zoude by hem komen, hebbende ook aan bovengenoemden David Dirkszoon, die hy voor schryver van Bantam had mede genomen, op des zelfs gedane verzoek, niet willen toestaan, om eens heen en weder na 't kasteel te mogen gaan, zoo dat ze niet wisten, hoe ze het met dezen Pangerang Temanggong nog zouden stellen: voorts verklaarden die van 't kasteel Batavia, dat ze het met den Soefoehoenan Mataram zoo breed niet voor hadden, als de Bantamse vrienden zich wel schieuen in te beelden, en dat ze, wanneer de zelve de stad Jakarta vyandelyk aantastte, den Koning van Bantam zouden adfiteren, en na vermogen te hulp komen; gelyk ze dan ook wel zouden mogen, en garne zien, dat de stad Jakarta aan de landzyde wierd versterkt; maar niet aan de zee kant, omtrent, of na by het kasteel, alwaar ze meenden, dat zy

zy het alleen wel zouden kunnen waarmaken, en alle geweld afkeeren, gelyk ze dan ook nog minder, en in geenerlei wyze zoude kunnen gedoogen, nog toelaten het maken van eenige nieuwe sterkten of fortificatie-werken tegen het kasteel aan, dog de verdere versterking van het zelve wilden ze, ten gevalle des Konings wel nalaten, en doen ophouden.

Van David Dirkszoon, zynde, als boven gezegt, by den Pangerang Temang-gong in de stad Jakarta als schryver be-scheiden, wierd aan die van 't kasteel Batavia op den 6 April 1619 weder een briefje toegebracht, behelzende een verhaal van des Pangerangs uitstekende en onbeschaamde gierigheid, als mede van des zelfs continuerend en toenemend wantrouwen, niet van meeninge zynde eenige gecommiteerden na 't kasteel te zenden, en de zelve te mogen wisselen tegen de aangebodene Nederlandzse Oostgicrs. Twee Engelen had David Dirkszoon in de stad zien zwerven, die de Javanen, tot onzen nadeele, de ooren vol bliezen, en veel quaads deden, zullende ongetwyfeld wizen 't gene, waar van hier voor op den 4 dezer is gezegt, dat in de voorgenomene overrompeling de Javanen als voorgangers of aanvoerders zouden hebben gediend, en misschien ook de zelve, die, ontrent tien weken geleden, ofte op den 29 January 1619, den Commandeur Pieter van den Broeke, tot geleiders waren bygevoegd, en hem de eer gaven, van tussehen hun beiden te staan, wanneer hy met een strop om den hals op een van de batteryen, of stads bolwerken, was gebracht, en men hem wilde dwingen de onzen in 't kasteel toe te roepen, en te ordonneren, dat ze het zelve terstond zouden moeten overgeven.

's Anderen daags, den 7 April 1619, zond David Dirkszoon weder een klein briefje in 't kasteel, daar by bekend makende, hoe hy, van Kiay Lacmoy geroepen zynde, om, nopende de voorgenomde opbouw van het nieuwe Fort, een briefje te schryven, daar mede niet hadde kunnen voortvaren; alzoo de Pangerang Temanggong gemelten Lacmoy ontboden had, om by hem te komen, dog zoo veel had hy uit den zelve alvorens nog verstaan, dat het geen Fort, maar eenlyk een punt of bolwerk, zoude wezen, langs de Rivierkant, ontrent de Engelze logie, tegen over ons kasteel, en dat de zelve aan de landzyde open gelaten, en niet geslooten zoude werden, na de wyze, of maniere der Maleyers, Javanen, en andere Indianen van die foort, de welke in't maken van hunne vastigheden, en ook wel in andere gelegtheden, doorgaans gewoon zyn een agter-deur open te houden, om hen, des noods, toe een bequame uitvlugt te kunnen dienen; maar onderwy-

len dat de Pangerang Temanggong by alle gelegtheden, met morren en gnorren, liet blyken op de Nederlanders gestoort; en misnoegt te zyn, stelde hy des nagts zoo veel van zyn volk aan den arbeid, dat de onzen in 't kasteel des morgens successive de batteryen, die de Engelzen en Javanen bevorens hadden moeten verlaten, dog door de onzen nog niet ten vollengelegt waen, weder als bergen uit de grond zagen opreizen, en op den 9 April 1619 waren die arbeiders in de koelte, en by donker, daar mede zoodanig geavanceerd, dat de onzen in 't kasteel daar over verzet stonden, en het nu niet verder nog hooger dorsten laten komen: want tot het planten van 't kanon, daar het nog maar alleen aan schein te ontbreken, zouden de Javanen met magt van volk en hulp der Engelzen niet veel tyd van noden hebben gehad, en dan waren zy alleen met de batteryen, of het bolwerk, naalt aan de zee, en aan de Westzyde van de Rivier staande, van de zelve genoegzaam meester, en in staat geweest, om te beletten, dat 'er nog schuit, nog boot in, of uit konde komen, ja ook zelve, dat de strand aan de Oostzyde der gemelte Rivier, door de onzen niet zoude hebben kunnen worden gebruikt: en dat zulx hunne intentie was, bleek ook genoegzaam aan het sluiten of toepaggen van de zelve Rivier met pallissaden, ofte paalwerk, daar ze onder de gemelte batterye al een begin van hadden gemaakt; maar het geen de onzen in het kasteel des morgens den 9 April aldervreemdst te voren quam, was een byna voltoide pallissade paggering, die ze de voorgaande nacht hadden begonnen te maken, van de hoek van de Pabean, ofte het Tolhuis, tot aan de zoogenaamde Engelze batterye, om die beide fortificatie-werken daar mede aan malkanderen te sluiten, dog dat deze nachtwerkers, van den dag wat te vroeg vrraft wordende, nog een goed stuk hadden moeten open laten, ongetwyfeld met geen andere gedagten, dan om het zelve de naaftvolgende nacht mede wel haaft toe te zetten.

Hier was nu weder goede raad dutir, en die van de Bantamze vrienden te volgen, te weten, dat men de Javanen zonder verandering, met het opwerpen van punten, batteryen, of bolwerken, moest laten begaan; daar toe konden die van 't kasteel Batavia in geenerlei maniere verstaan. Ook scheren zy kragteloos te zullen wezen, om zulx te beletten; en het kanon daar tegen te gebruiken, dat zou te grooten gerugt hebben gemaakt, behalven dat het de voorraad van buskruit ook niet toeliet. Daar diende egter 'teen of 't ander by de hand genomen te worden, onaangezien de gramfchap van den Koning van Bantam, en den Pangerang

Aanmerkingen der onzen hier ontrent.

Temanggong tot Jakarta, daar de gemelte Bantamze vrienden wel het eerste gevoelen, en de meeste last van te leiden zouden hebben; dog 't welke die van het kasteel voor 't meerendeel meenden, dat alleen zou bestaan in harde dreigementen, of een zwaarder gevangenis, en dat de Koning, uit vreesze voor de weerfluit, hun niet aan 't leven zoude durven komen, hoewel hy anders genoegzaam had laten blyken een Javaan, en van een moorddadigen aard, mitsgaders daar toe niet een hair te goed zyn: daar en boven waren eenigen nog van gevoelen, dat hy hen ook daarom geen quader tractement zoude aandoen, schoon wy hem in zyn voorgenomen, en reeds gemaakte werken quamen tegen te gaan, of te fluiten, wel te verstaan, zoo lang het kasteel Batavia by ons konde werden ingehouden, en gedefendeerd. Anderen maakten dien aangaande wel wat meerder zwarigheid, maar stelden evenwel vast, dat men, in nood en verlegentheid zynde, gelyk ze zich nu in dien staat bevonden, van twee quaden het beste moest kiezen, en daar op wierd dan in vergaderinge met eenparige stemmen (den Koopman Abraham van Uffelen alleen uitgezonderd) goedgevonden en verstaan, de batteryen door de Javanen ten meerendele weder opgemaakt, zonder verzuim van tyd, tot de grond toe af te werpen, en tot dien einde met eenig volk, een uitrogt daar op te doen; want het quam nu klaar genoeg te blyken, dat ze zich by verdere toelating, binnen weinige dagen omcingeld, en beslooten bevonden zoude hebben in een kring van batteryen, of bolwerken, met palen aan mal-kanderen gehegt.

Die besluten 's vyands werken te verwoesten.

Men begon nu ook te bemerken, dat de afkomst van den Soefochoenan Mataram, daar veelen zich zelven mede gekitteld, en van ingebeeld hadden, dat het voor ons een voordeelige en gewenschte zaak zoude wezen; niet anders was, als een uitgestroide leugen van de Koning van Bantam, en een dekmantel, om met eenigen schyn van noodzakelykheid mede te bekleeden het voornemen, dat hy hadde, om met het maken van bolwerken en batteryen, het kasteel Batavia onder zyn bedwang te krygen, en 't welk met des te meerder zekerheid konde worden geloofd, om dat 'er tot versterking van de stad Jakarta, aan de land-zyde, niets het minste wierde by de hand genomen; maar al het werk-volk aan de Noordzyde, recht tegen over het kasteel, geduurig aan den arbeid was.

Het gevoelen van de Bantamze vrienden uitgedrukt, by hun briefje van den 2. dezer, namelyk: dat de Koning zich ook wilde stellen in staat van defensie tegen de wederkomst van den Heer Gou-

verneur Generaal, of den zelyven mede iets quaats tegen hem in den zin had, konden die van het kasteel Batavia wel voor de oprechte waarheid aannemen, maar evenwel daarom niet goedvinden met goede oogen aan te zien, dat men hen zoodanig omcingelde en den weg afnam, waar door ze alleen hoop hadden, van nog eindelyk eens te zullen werden verlost en ontzet. Zy konden het ook in hun gedagten niet krygen, dat de Koning van Bantam, wanneer hy het kasteel onverhinderd, en na zyn zin had beslooten, en bebolwerkt, hen daar in zoude hebben vergunt een gerust en vredig verblyf tot de wederkomst van den Heer Gouverneur Generaal. In tegendeel stelden zy vast, dat hy zich met hulpe van de Engelzen (waar van zich nu weder eenigen aan land lieten vinden) wel haast meester van 't kasteel zoude hebben gemaakt, het zy dan om hetzelve terstond te demoliceeren, of wel met zyn eigen volk, tot defensie van zyn tweede Koningryk Jakarta, te bezetten en in bezit te houden, en dat zy dan, ten allerbesten genomen, zeer ellendige gevangenen, mitsgaders die van Bantam daar aan mede deelagtig zouden zyn geweest; en in dit gevoelen wierden zy nog te meer versterkt, door het herlezen van zekere periode uit een brief gedateerd 17 February 1619 dewelke hen te dier tyd inviel, dat ze eenige dagen daar aan van de Bantamze vrienden hadden ontvangen, en waar in de zelve zich dezen aangaande met de navolgende woorden hadden komen uit te laten.

„Eerstelyk staat ons te denken, tot
„wat eind de Koning zoo ernstelyk
„zoekt den ondergang en ruine van ons
„Fort tot Jakarta, 't welk ons dunkt tot
„geen ander fine te wezen, dan zyn stad
„alhier weder te doen bloejen, en den
„voorigen handel te bekomen, ook om
„bevryt te wezen van namaals door ons
„met dito Fort gedreigt te worden: wel-
„ke redenen hy ons ook in 't begin van
„den oorloge voorgehouden heeft, ons
„belastende den Ed. Heer Generaal te
„schryven, dat dog op alle vriendschap
„dito sterke wilde afbreken, en het ge-
„schut wilde inscheppen, beloovende vor-
„der ons zoo veel vriendschap te bewy-
„zen, als oit te voren gedaan heeft, dog
„indien men tot het afbreken niet kon-
„de verstaan, dat niet rusten zoude, voor
„en al er 't gantsch onder de voet lag;
„waar toe hy ook gerefolveerd is, alle
„middelen aan te wenden, en alle zyn
„magt, tot de laatste man toe, te wagen.

Zulx die van 't kasteel Batavia, het en 't ander wel overwogen hebbende, niet langer konden blyven stil zitten, maar als boven gezegt, goedvonden, de Javanen

in hun daaglyx werken en fortificeren, voor zoo verre zy het kasteel daar mede quamen te benaauwen, na vermogen te- gen te gaan, en voor eerst de gemaakte of hermaakte batterryen weder te verbranden, en onder de voet te werpen.

Dertig musquetiers trokken dan ten dien einde daar op uit, gevolgt worden- de van nog een vry grooter getal, zonder schietgeweer, om daar aan te slegten, de palen uit te rukken, en het vordere in brand te steken. Het witte vaandel, of de vrede-vlag, nu al eenigen tyd van het kasteel gewaaid hebbende, werd, ook in- genomen, en een van roode koleur in de plaatze gesteld, tot nader waarhouwinge aan de Javanen, om uit de batterryen te gaan, gelyk hun ook albevoorens was toegeroepen, dat ze tot vermyding van on- gelukken, zouden moeten doen.

Zoo haast quamen de onzen niet by de eerste battery, op de Noord-West-hoek van de Rivier, of de Javanen vragden hen, wat zy wilden doen? en daar op tot antwoord bekomen hebbende: wy zyn gezond om dit gemaakte en opgewor- pen werk om verre te snyten, en te ver- branden, zoo zeiden ze, het is goed, lie- pen daar uit, en gingen door: even al- zoo deden die van de tweede battery; dog aan de derde battery vonden de onzen, door het schieten uit musquetten, en het geweldig werpen met steenen, onder het uitvallen met picken, zoodanigen tegen- stand, dat ze genoodzaakt waren een wei- nig te ruggen te treden; waar na zy, zich zelven wat herstelt hebbende, weder al chargerende daar op aanvallen, de batte- rrye stormender hand innamen, de Javanen daar uit drevén, en alles wat'er op, om, of by stond; ter nederwierpen, uitruk- ken, en in brand staken. Van de Ja- vanen bleven'er 4 dood, daar onder twee van aanzien; vader en zoon, welker bei- de lichamen na Bantam gevoerd zynde, aldaar ook, na de Javaanze manier zeer plegelyk zyn begraven geworden, en by- zonderlyk de vader; die een' der Bantam- ze Ponggawas, of Raads-Heeren zynde, wel het meeste bemind was, en ook meer beklagt wierd als de zoon, mogelyk om dat de zelve niet van 't egte bed zal zyn geweest. Van de onzen was'er een met een piek in de borst gestoken, vyftien wa- ren van voetangels gequetst, en eenigen door de steenen, die ze niet hadden kon- nen ontwyken, wat beschadigd gewor- den; dog alle buiten gevaar van daar door het leven te zullen verliezen.

Na dit exploit, en het weder binnen komen der genen, die daar toe waren ge- employeert, wierd het roode vaandel, of de bloedvlag weder ingenomen, en met een witte vrede-vlag verwisseld; maar de- wyl de onzen wel wisten, dat zulx niet

veel konde dienen tot hun verantwoor- ding, of betuiging van onschuld omtrent den Koning van Bantam, en den Pange- rang Temanggong, zoo schrevenze met'er haast aan den laatstgenoemde een brief- je van excuse, en zonden het met een In- lander, die de Nederlandze en Maleitze taal sprak, na de stad. Terstond wierd David Dirkszoon geroepen, om 't zelve te lezen, en den inhoud aan den Pange- rang Temanggong te vertolken, gelyk ook al ten zelve tyde, met behulp van den bovengemelten Inlander, quam te ge- schieden: in het zelve briefje verklaarden de onzen in 't kasteel, wel te wenschen, dat het sneuveln der gemelte vier Javanen niet waar voorgevallen, als zynde geenzins hun intentie geweest; iemand eenig leet aan te doen, veel min 'het leven te benemen, maar alleen om zelve te kunnen ontgaan de straffe des doods, waar aan zich de Hoof-Officieren, volgens de Nederland- ze krygswetten, zouden hebben schuldig gemaakt, indien ze (des vermogens zynde) in gebreke waren gebleven, te verhinde- ren, het voltoijen der batterryen, die al weder op nieuw zoo naby, onder, en te- gen onze Fortasse wierden opgeworpen; en waarom zy ook als nu, nog nader, en op het alder vriendelykste, verzogten dat voortaan het maken van dergelyke wer- ken tegen het kasteel mogte worden na- gelaten, wilde de Pangerang Temang- gong de stad Jakarta aan de land-zyde te- gen den Soefoedrian Mataram, of ande- re vyanden, versterken, dat oordeelden de onzen niet allén goed en dienstig te zyn, maar ze beloofden ook de zelve stad aan de zee-kant met al hun vermogen te be- schermen; als mede in diér voegen te be- vryden, dat'er niemand, buiten des Pange- rangs wil en weten, de Rivier zoude kon- nen in, of uit komen. En nadien liet ook de waarheid was, dat de Javanen op de laatste aangestafte batterye zelve oorzaak waren van het ongeval, zoo wel de on- zen, als hun, overgekomen, als zynde voor het uittrekken van ons volk, en ook daar na, genocgzzaam gewaarshouwt geweest, wierd de Pangerang Temanggong ver- zocht en gebeden, dat het dog van zyn be- lieven mogt wezen, 't gepasseerde in de beste rouw te slaan, en het zelve op een gunstige wyze aan de Koning van Ban- tam bekend te maken. Dat hy Temang- gong nu ook weder de witte vrede-vlag wilde laten wacjen, niet van enige buit- en-batterryen, maar in de stad van de punt of kat, tot meerder verzekering en ge- rustheid, gelyk voor dezen besproken was. En aangaande de gelede schade, de zelve presenteerden die van het kasteel gaarne te willen vergoeden, daar benevens ook protesteerende, dat ze met het om ver- re werpen der gemelte batterryen, en af-

Verfchoo-
ning daar
over by
een brief
aan den
Pangerang
Temang-
gong.

paggering, niet langer hadden kunnen wagten, ter oorzaak hun ontdekt en bekend gemaakt was, de voorgenomen veraderye der gener, die, onder schyn van vriendschap, alleen maar getragt hadden, op de zelve batteryen weder geschut te brengen, om hun dan voorts, met hulpe van den Soefoehonan Mataram, wanneer des zelfs magt zoude overgekomen zyn, voor eerst meester daar van te maken, en zoo vervolgens ook van de stad Jakatra, mitsgaders van ons kasteel, en ongetwyfeld mede van Bantam.

Wie nu de genen waren, die dit verraad met den Soefoehonan zouden hebben gebrouwen, daar van wierd door de onzen in dezen brief (mogelyk met voordagt) zeer duister gesproken. Men kon het nemen zoo wel op de Engelzen, als op de Jakatraze Javanen, en ook op die beide te zamen; dog de Pangerang Temanggong was zoo onnoozel niet, of hy konde deze laatste voorwending wel aannemen, als een pyl, voortgekomen uit des Konings van Bantam, als mede zyn eigen koker; en de welke hem nu door de onzen op de zelve wyze, als ze die op den eersten April des nagts tot Bantam, en den 4 dito tot Jakatra, ontfangen hadden, weder wierd toegeschooten: want de gemelte Inlander, des avonds weder binnen het kasteel gekomen zyn'te, wist te rapporteren, dat de Pangerang Temanggong daar op te eenemaal stil gezwegen, en eenlyk gevraagt had, om wat reden die van 't kasteel de witte vlag ingehaald, en een roode in de plaatze gesteld hadden, en dat door hem daar op zynde geantwoord: tot geen ander einde, als om de Javanen, die zich op de batteryen quamen te vertoonen, te waarschouwen, dat ze van daar moesten gaan, zoo had de Pangerang Temanggong daar op gezegt: dat was, ten aanzien van de gedaane waarschouwing, wel goed; maar evenwel te eenemaal slydig, tegen de gedane beloften van de Nederlandze vrienden tot Bantam, als hebbende aan de Koning aldaar verzekering gedaan, dat die van 't kasteel, zonder eenig verandering, zouden toelaten te maken, alles wat door hem, uit last van gemelten zynen Heer en Koning wierde geordonneert. Voorts verhaalde de gemelte Inlander, dat het met de bestellinge des briefs, veel beter was afgecloopen, als hy zich daar van had durven inbeelden, als hebbende den gemelten Pangerang Temanggong, mitsgaders Kiay Nebe, alias Lacmoy, en de verdere Javaanze Orang-kayen, bevonden, meer verlagen en bedeeft, als vertoort of vergramt te zyn: en die hem op zyn te rugkeering na 't kasteel, had gerecommandeerd de onzen te zeggen, dat ze zich ook wilden stil houden, zy zouden hun best doen om den Koning van Bantam in een

gevoelen te brengen, als of het gepascer-
de was veroorzaakt, door een gevallig mis-
verstand: en op dat de vrienden tot Ban-
tam van al het boven verhaalde, medeten
eersten na waarheid mogten wezen bericht,
wierd zulx door die van 't kasteel Batavia,
des anderen daags den 10 April 1619 by
een brief, en enige bylagen, bekend ge-
maakt, met vertooning, dat ze, na wel
te hebben overdagt de zwarigheden, die
de gemelte uitval zoude konnen na zich
slepen, egter, tot conservatie van 't ka-
steel, en daar in bescheiden volk, hoog-
nodig hadden geoordeeld, daar mede voort
te varen, onder hoope en vertrouwen, dat
de Koning van Bantam de Nederlandze
vrienden aldaar, onder zyn magt zynde,
om die onderneming niet zoude komen te
misdoen. Voorts schreven ze, dat de aan-
slag tot zoo verre wel was gelukt, en daar
door oogenschynelyk, zoo wel onder de
Bantamze als Jakatraze Javanen, geen kleene
vreeze veroorzaakt.

Des morgens, den 11 April 1619, za-
gen de onzen uit 't kasteel met verheuging,
dat de Javanen (buiten twyffel uit last van
den Pangerang Temanggong) een witte vre-
de-vlag in de stad lieten wacjen recht te-
gen over de onzen, op den hoek van de
Rivier, en kort daar aan, wanneer de or-
dinaire marktganger weder binnen geko-
men was, verhaalde de zelve, hoe hy den
gemelten Pangerang Temanggong (die
hem had laten roepen) in een goede en zeer
beleefde luim had aangetroffen, zich uit-
terlyk gelatende redelyk wel voldaan te
zyn, met de redenen, die de onzen qua-
men te geven, wegens de noodzakelyk-
heid van hun gedanen uittogt, en het sleg-
ten der batteryen hier boven aangehaalt.

Kiay Nebe, alias Lacmoy, aan wien
gisteren tot een geschenk waren toegezou-
den twee groote metale gommen, of Ja-
vaanze klokken, waardig omtrent 150 rea-
len van agten, was mede zeer wel te spre-
ken geweest, en had de onzen laten raden,
dat ze het geene tot hunne verschooning
konde dienen, zelve in gefehrite aan den
Koning van Bantam zouden bekend ma-
ken en verzoeken, dat het voorgevallente
ongelyk by hem niet ten ergsten, en na
het aandragen van de Engelzen, onze vy-
anden mogte worden opgenomen. Alle
het welke mede des avonds door een brief-
je aan de Bantamze vrienden wierd bekend
gemaakt, met byvoeginge van een missi-
ve of request, aan den Koning (in nako-
ming van Kiay Lacmoy's raad) behelzen-
de meest de zelve redenen van verschoo-
ning, als op eergisteren aan den Pangerang
Temanggong waren afgeaan, en voorts
een erbedig verzoek, ingevalle zyn Ma-
jesteit, des niet tegenstaande, mogte oor-
deelen, zy nog elders aan schuldig waren,
ofte in misdaan hadden, dat hen zulx mog-
te

Gesprek
tusschen
den zelve,
en onzen
briefdra-
ger.

Bericht dat
de Javaan-
ze Groo-
ten over
dit voorval
verbaalt
scheenen.

Die om-
treit den
Koning
deze zaak
zouden
trachten te

Berigt d
af aan d
Bantam
vrienden

De Javan
laten in
stad ee
wit vre
vaanden
wacjen

Beleefte
drag de
Pange-
rangs
top.

En van
Kiay L
moy.

Die de
zen ra
zich by
Koning
zelf fel
teront-
schuld

Gelyk
tervolg
wierd.

te worden vergeven, dog de faus, de welke dezen brief zoude konnen smakelyk en aangenaam maken, namentlyk, het zenden van een goede schenkagie daar benevens, schreven die van 't kasteel Batavia, dat hun manqueerde, en verzogten dien volgende aan de vrienden van Bantam, by aldien ze iets hadden, daar toe dienftig dat ze het als een vereering met den brief aan den Koning wilden overgeven, en ook omtrent den zelven, het voorgvallene zoo veel tragten te excuseren, als eenigzins in hun vermogen zoude zyn.

Elf dagen daar na, te weten, op den 22 April 1619, zonden die van 't kasteel Batavia een expresse prauw met een briefje na Bantam, waar by zy aan de vrienden aldaar bekend maakten, hun verlangen na antwoord op hun boven gemelte jongste schryven van den 10 en 11 dezer met verzoek, daar van tot narigt, hoe eer hoe liever, mogten wezen gediend. Wyders schryven ze niet te weten, wat de Javanen tot Jakarta in den zin hadden, dog wel te konnen bemerken, dat ze ten einde raad waren geraakt, en niet wisten wat ze nu voorts zouden aanvangen, als mede dat'er gerugten liepen van hun voorgenomen vertrek na Bantam, en dat ze beslo-

ten zouden hebben, de stad Jakarta te eenemaal te verlaten: besluitende voorts dit briefje met een bekendmakinge, dat'er op gisteren een jonk van Jambi was aangekomen, geladen met 2100 zakken peper, daar onder 800 zakken, toebehoorende den Schipper, ofte Anachoda, en de refterende 1300 voor reekening van de E. Maatschappy.

Eindelyk, en na lang verlangen, kregen Der Bantam die van 't kasteel Batavia den 25 April 1619 antwoord op meergemelte hun afgezonden schryven na Bantam, dog niet zoodanig als ze wel hadden gewenscht, en verwagt: want uit het ontfangene briefje van den 17 en 22 dezer, schein het hun toe, als of de Bantamze vrienden geheel vervallen, of vervoerd waren tot wanhoop en razerny, en is ook uit het zelve niet wel te oordeelen, welke passie in hen meest gedomineerd en de overhand heeft gehad. De benaautheid en vreeze des doods, komen hun daar in wel zeer klaar en naakte te vertoonen, maar ook schynt het, dat de toorn en gramschap, zomtyds wel voor de voornaamste personagien hebben gespeeld, gelyk zulx by den inhoud des gemelten briefs, die van woord tot woord volgt, zal konnen blyken.

TIENDE HOOFDSTUK.

Brief der Bantamze vrienden aan die van 't Kasteel Batavia. Misnoegen over de bantamse spreekwyzen, daar in vervat. Briefje door D. Hulzebos aan de Bantamze vrienden over hun jongste schryven. Kapitein Jan van Gorcum toont de noodzakelykheid van den gedanen uitval. Nader briefje van Bantam over hunnen verbeterden toestand. Blydschap der Kasteels-vrienden hier over. De Javanen maken op Jakarta weder een nieuwe battery. Briefje van den Bantamzen Sjabbbandar, en de Nederlanders aldaar.

Sinjoor Pieter van Ray, en de Raaden tot Batavia. Eerzame, zeer voorziemige, discrete Sinjoors.

UE. missiven van dato 10 en 11 stant u, zyn ons op den 12 dezer wel behandigt, waar op de antwoorde volgt: t'onzer aller groot lectwezen, hebben met niet weinig bedroefder harten aldaar gezien en verstaan, den uitval, zoo u schryven, met gemene overeenstemminge, aangericht te hebben. Wat on aangaat, konnen niet wel bezessen, wat gewigtige redenen u daar toe gemoveert hebben, als voor eerst: de genegtheit en vriendschap des Konings t'onswaard, is daar door in bittere vyandschap gebragt: wy hebben getragt de zelve te mogen in devotie houden, U.E. daar en tegenom ons allen zoo alhier tot Bantam, al diep in de 70 zielen, moedwil-

lens om 't leven te brengen: daar en tegen U.E. zig stil gehouden hebbende, zulx zeer lichtelyk zoudet voorgekomen hebben, zonder nog te rekenen de schade en 't nadeel, die door dezen aanstaanden oorloge en geduurige vyandschap, daar zekerlyk uit volgen wil, en de E. Maatschappy aan dit comptoir te laste zal komen, en 't welk met stil wezen alles in tegendeel uitgevallen zoude hebben, en zouden wy voordeel gehad hebben, daar anderen, onze gebuuren op zouden hebben moeten zien, 't welk ongetwyffeld onze Maatschappy nu zelfs qualykft lukken zal: wy kunnen niet bedenken, zegen andermaal, dan dat onder u een verborgen haat tegens een partye der gener, zoo alhier tot Bantam zyn, moet wezen, die zoo groot is, dat u herten daer door, alzo verblind zyn, dat nog agt gehad hebt, op uw gewiste, nog ook voor eenige zonde gehouden, uwe evenna-

,, stien

„ sten zoo gering te agten, en als quaad-
 „ doenders, om den hals te laten bren-
 „ gen. Nu dan zoo wil ons Godt almag-
 „ tig, om Christus wille erbarmen, en
 „ ten tyde, als de uure zal gekomen we-
 „ zen, dat het hem believen zal ons door
 „ de Heidenen en Mooren (uit zake van
 „ dat by u nog trouwe, nog geloöve ge-
 „ speurt, nog iets goeds verrigt en werd,
 „ zulk een Christen betaamt, maar ter
 „ contrarie goed met quaad zyt loonende)
 „ om 't leven te laten brengen, alle te za-
 „ men genadig wezen, en ons onze misdad-
 „ den niet toerekenen; maar als getrou-
 „ we martelaaren in zyn ryk ontvangen:
 „ deze droeve uure zyn wy dan alle oog-
 „ genblikken verwagende, 't raadslagen
 „ onder de Grooten duurd dag en nacht,
 „ en heeft geen einde, Godt almagtig wil
 „ 't anders uitvallen laten, als 't gelcha-
 „ pen staat.

„ Het dooden van de Edelluiden, wiens
 „ hooft des eenen nog mede in 't Fort ge-
 „ nommen is, dugten wy ons allen zeer
 „ hard vallen zal, ook dat gy in 't Fort
 „ daar geen zyde by spinnen zult; meenen
 „ ook, zoo in hunne magt eenige midde-
 „ len zyn, zy u zoo vredig niet meer zül-
 „ len laten, maar in tegendeel hun leed
 „ zoeken te wreeken.

„ Dit is altoos zeker, dat gy de vrees
 „ onder de Javanen gebragt hebt, en nog-
 „ tan's wilt gy niet gelooven, dat zy u en
 „ ons daarom nog eenig leed doen zullen.
 „ Voorwaar gy moogt zulk een vuil gé-
 „ loof wel aan een zyde stellen; want ten
 „ zy Godt almagtig ons merkelyk helpen
 „ wil, kunnen wy, recht uit gesproo-
 „ ken, niet oordeelen; dat als men ons
 „ hier al om den hals bragt, de Koning
 „ qualyk doen zoude, nadien (gelyk wy
 „ u voor dezen ook wel geadviseert heb-
 „ ben) wy lieden alhier, voor den Koning
 „ en anderen, dikmaal onze halzen ver-
 „ pand hebben, dat u niets quaads met
 „ hem in den zin had; maar dat zyne ma-
 „ jesteit zoude gelieven gedult te hebben,
 „ tot de komste van den Heer Generaal,
 „ dat hy als dan niet, dan alles goeds,
 „ ondervinden zoude, behalven andere
 „ honderd en honderd zwarigheden, die
 „ by ons alhier gellist en ter neder geleg-
 „ t zyn, en 't heeft ons nog nagt nog dag
 „ verdrooten, tot u aller behoud, ons
 „ daar toe gewillig te toonen: en nu wy
 „ door alle onze uitterste naarstigheid zoo
 „ veel te weeg gebragt hebben, dat, ge-
 „ lyk u zulk zelfs zyt schryvende, 't Fort
 „ nu genoegzaam buiten alle gevaar is,
 „ en dat door ons toedoen, nu blykt oog-
 „ genschynelyk, dat UE. dezelve niet meer
 „ van nooden hebbende, ons om den hals
 „ zoekt te brengen. Wy zyn wel verze-
 „ kerd, dat u dit ons schryven niet zeer
 „ aangenaam wezen zal; dog is ons u daad

„ van gelyken in der waarheid niet zeer
 „ aangenaam, ook de E. Maatschappy on-
 „ zes bedunkens, gansch niet vorderlyk;
 „ derhalven gy, onze passie aanzierende,
 „ mitsgaders de overgrootte droefheid, waar
 „ in wy door uw doen komen te vervallen,
 „ zult gelieven hier na zoo goede
 „ besluiten te ramen, waar door des Ko-
 „ nings overgrootte gramfchap tegen ons
 „ mogte vermorwet werden, en wy oorz-
 „ zake mogten hebben, om ons van uwent
 „ wegen alzo te verblyden, als nu wel
 „ bedeeft zyn.

„ Wy bidden u dan nog vriendelyk,
 „ dat tog geen beginners, van verdere ho-
 „ fliteit te gebruiken, wilt wezen, op
 „ dat ook mede Godt niet verder getergt
 „ werd, en wy alle alzo, als wy zouden
 „ meenen allervast te staan, in den grond
 „ niet verzuken. Voorwaar gy hebt
 „ gansch qualyk gedaan. Wy bidden,
 „ wilt zoo niet voortvaren, op dat byal-
 „ dien (of ons Godt almagtig ditmaal nog
 „ wilde genadig wezen, en des Konings
 „ hart ophouden) dog geen verdere actie
 „ te pretendeeren en mag krygen, om
 „ ons iets te misdoen. Wy verzekeren
 „ u, dat het op 't hoogste is, een ieder al-
 „ daar ga in zyn boezem, en gedenke hoe
 „ wy te moede zyn, die hier in de be-
 „ naauthed zitten.

„ Wy verstaan zeker te wezen, dat de
 „ Pangerang de Engelzen ontboden heeft,
 „ om zoo gelyker hand het Fort te bestor-
 „ men, waar toe alhier tot Bantam groo-
 „ te preparatie gemaakt word, zoo dat gy
 „ aldaar den wederftoot te verwagten zult
 „ hebben; alzo nu geresolveert is den
 „ hoon, hem aangedaan, op 't uitterste te
 „ wreeken.

„ 't Is voorwaar een droevige zaak, dat
 „ de genen, die voor dezen onze vrienden
 „ en helpers geweest zyn, nu onzent hal-
 „ ven beschaamt wezen moeten, en zwy-
 „ gen als anderen spreken, gelyk Laemoy,
 „ en anderen, die derhalven niet min in
 „ groote ongenade by de Koning zullen
 „ komen te geraken. Gedult. Waar mede
 „ enz. Onderstond dezen 17 April
 „ 1619 op 't comptoir Bantam.

Was getekent,

P. van den BROEKE
 en
 KORNELIS HOUBRAKEN.

„ P.S. Wy hebben ondertusschen, door
 „ geschenken goede vrienden makende,
 „ aan den Koning laten verzoeken, dat
 „ zyn Majesteit geliefde zoo lang gedult
 „ te hebben tot de komste van de E. Heer
 „ Generaal, en, Godt lof, het schynt hy,
 „ voor deze tyd nog gehoor gegeven heeft,
 „ en dat hy, na men ons wys maakt, hem
 „ dan

„ dan ook zoo lang stil houden zal; dog
„ de tyd zal alles best leeren.

„ Wy verstaan ook, met groot leetwe-
„ zen, dat UE. aldaar de Rivier geslōo-
„ ten houd, en niemand uitkomen laat,
„ zoo dat de geene, die gaarne herwaarts
„ komen zouden willen, niet kunnen.
„ Wy bidden, zoo zulx waaragtig is, dat
„ gy dan om onzent wille, en om onzer
„ aller behoud, de Rivier gelicft te open-
„ nen, en ieder prauw vry passeeren la-
„ ten, op dat wy door diergelyke droe-
„ vige tydingen niet meer bedroeft wer-
„ den. Pr. advys. Onderfond, ady 22
„ April 1619.

Het quam die van't Kasteel Batavia niet
vreemd, nog onverwagt te vooren, dat
de vrienden tot Bantam den gedaanen uit-
val, en het slegten der opgeworpen bat-
teryen tegen spraken, als wel wetende, dat
ze doorgaans een geheel anderen raad had-
den gegeven, en van een ander gevoelen
waren geweest: ook hadden ze wel kon-
nen voorzien, dat hun de eerste furie en
gramschap des Konings met een groote
vreeze en benaauwtheid zoude komen op
het lys te vallen; maar de harde, seherpe,
bittere, en uitspoorige expressen, die hun
in den bovenstaanden brief te vooren qua-
men, konden ze geenzins verduwen, nog
inschikken, en daar van wel het aldermin-
ste, dat ze daar by wierden te boek ge-
steld, en uitgekreten voor luiden, daar nog
trouw, nog geloove in bespeurt, nog iets
goeds van verricht wierd, en de welke
moedwillens getragt zouden hebben de
Nederlanders tot Bantam, al diep in de
zevenig zielen, om 't leven te brengen,
nu zy de zelve niet meer van nooden had-
den, en het Fort door hun toedoen ge-
noegzaam buiten alle gevaar gebragt was,
en dat hun verborgen haat tegen eenige,
die tot Bantam waren, zoo groot moeft
wezen, dat hun herten daar door zoo ver-
blind waren geworden, dat ze geen acht
hadden gellagen op hungewisse, nog voor
eenige zonden gehouden, hunnen even-
naasten zoo gering te agten, en als quaad-
doenders om den hals te laten brengen.

De gezamentlyke Raadsperfoonen van
't Kasteel Batavia, met namen, Pieter van
Ray, Jan van Goreum, Hendrik Jans-
zoon, Adriaan Jacobszoon Hulzebos, E-
vert Harmenszoon, Abraham van Uffē-
len, en Jacques Coetely, trokken hun,
als boven gezegt, deze latterlyke verwy-
tingen zeer ter herten, en zy zouden daar
op, by hun generaal sehryven, het welk
daags daar aan, den 26 April 1619, na
Bantam wierd afgevaardigt, wel met uit-
drukking van meerder misnoegen geant-
woord, en daar by getoont hebben, van
zoodanig een eerbetrooving niet ongevoe-
lig te zyn, en dat ook het gedoente van
IV. Deel.

de Bantamze vrienden, en hun onderhan-
deling met den Kōning, zeer onbetamelyk,
en niet buiten suspitie te houden was, maar
considererende, dat zulx weder op nieuw
zoude ontstellen de geene, die nog met de
eerste sehrick des doods bevangen, en daar
van niet weder hersteld waren, zonder de
zaak in zich zelve daar mede te verande-
ren, wierd best geoordeelt, met hen op
een zagter wyze te handelen, als anders
zoude zyn geschied, dog aan ieder in het
byzonder de vryheid gelaten, om hun be-
zwaarnis met discretie en bescheidenheid,
aan de vrienden tot Bantam te kennen te
geven: daar wierd dan by de algemeene
brief niet anders gezegt, als datze uit hun
ontfangen sehryven van den 17 en 22 de-
zer, met leetwezen en verwondering had-
den gelezen, tot hoe verre zy hun door
een toomlooze drift hadden laten vervoe-
ren over een vastgestelde en nitgevoerde
zaak, de welke ten dienste van de E. Maat-
schappy, en tot hun eigen gezamentlyke
behoudenis, van zoo groote noodzake-
lykheid was geweest; dog de Eerw. Pre-
dikant Hulzebos sehreef in 't byzonder aan
den Commandeur Pieter van den Broeke,
en den Koopman Kornelis Houbraken,
den navolgenden brief.

Aan de Srs. van den Broeke, en
Houbraken.

Patentia.

Eerzame en zeer beminde
vrienden.

„ D En uwen van den 19 stanti heb ik ^{Briefje}
„ gisteren wel ontfangen, dog daar ^{van D.}
„ uit met groot leedwezen verstaan, niet ^{Hulzebos}
„ alleen de groote zwaarigheid en droeffte ^{aan de}
„ nisse, die UE. over onzen uitval, en het ^{Bantamze}
„ aantekenen van de batteryen was overge- ^{vrienden}
„ komen, maar ook uw quaad en gantich ^{over hun}
„ onbehoorlyk gevoelen van ons, agtende ^{jongste}
„ ons niet alleen in 't zelve stuk, nog de ^{sehryven.}
„ reden gevolgt, nog den dienst der E.
„ Maatschappy gezogr, nog conscientie
„ gebruikt te hebben. Voorwaar woor-
„ den, voortgekomen uit bangigheid en
„ vreeze, maar geenzins uit reden; want
„ zoo men de huisvaders moet vertrou-
„ wen hun huisgezins ongeval in alles te
„ resisteren, alzo behoorde men ons ook
„ niet redenloos en ineonscientieus geagt te
„ hebben, als die beide wel voorzagen, wat
„ u daar van konde overkomen, of de ge-
„ neral Maatschappy te verwagten stont,
„ te weten uit de voortgang van 't werken
„ tegens ons aan, duizentmaal meerder
„ quaad, als nu uit dezen kan ontstaan.
„ UE. sehryft, dat wy een partye zoude
„ zoeken te verderven, en om den hals te
„ brengen. Godt geve, dat het contra-

O o o

„ nie

„rie niet waarragtig worde, verhoopen
 „Christelyk gehandeld te hebben, hoe-
 „wel men onbedagteylyk anders presu-
 „meert, daar van de tyd, moeder aller
 „waarheid, nog eens zal oordeelen, ver-
 „hoopen ook, dat de almachtige Godt,
 „ons voortaan goed gelcide, en raadzaam-
 „heid zal gelieven te verleenen, dat niets
 „onbedagteylyk, nog tot u ruine dienen-
 „de, en zullen ter hande nemen, ook dat
 „UE al te haastig en onbedagt gevoelen
 „tegen ons, zal omkeeren en veranderen,
 „ten finē der E. Maatschappy's middelen
 „mogen worden geprefereert, onze her-
 „ten in liefde en eenigheid verbrand,
 „onzer aller leven gefalveerd, en wy cin-
 „delyk ook (is 't niet voor de menschen)
 „immers voor God een zuivere, en dies-
 „halven een onbevleete conscientie zul-
 „len hebben te vertoonen, daar van niet
 „een partye, maar hy zelve, de aller-
 „regtvaardigste Regter zal zyn, daar op
 „wy ons gerustelyk verlaten, verhoopen-
 „de, dat de vrienden aldaar, binnen wein-
 „ig tyds eenig contentement zullen be-
 „komen, dat God gunne. In 't Fort
 „Batavia, den 26 April 1619.

Onderfond:

De hertelyke groete door UE dienstwillige.

Was getekend,

ADRIAAN JACOBSZ. HULZEBOS.

Kapitein
 Jan van
 Goreum
 toonende
 de neod-
 zakelyk-
 heid van
 den geda-
 nen uitval.

De Kapitein Jan van Goreum schreef mede twee briefjes aan den Commandeur Pieter van den Broeke tot Bantam, waar by hy, als een krygsmā, den uitval, en de noodzakelykheid van dien, met wat meerder ernst, en levigheid, defendeerde, en ook beantwoordde een ontfangen particulier briefje van den gemelten van den Broeke, in 't welke hy zich zelve en de vordere vrienden tot Bantam, had uitgegeven en gevanteerd, te zyn de oorzaak van 't behoud van de goederen der E. Maatschappy, en al het volk in 't Kasteel Batavia, dog 't welk door Jan van Goreum geheel omgekeerd, en daar tegen vastgesteld wierd, dat die van 't Kasteel waren de behoudenis van die van Bantam, en dat de Koning zyn handen van hun wel zoude afhouden, zoo lang zy het gemelte Kasteel konden meester blyven en in hezit houden, gelyk ze verhoopten te zullen kunnen doen, al was 't zoo dat de Koning de Engelzen weder tot zyn hulp hadde ontboden, en zy van de zelve gezamentlyk wierden overvallen of aangerast; dog het welk hy Jan van Goreum verklaarde niet te kunnen gelooven, als zynde van gevoelen, dat de Koning nu met geweld niets meer zouden durven beginnen, maar

wel met bedrog, zoo hy daar door tot zyn voornemen konde raken. Dat over zulk op de vriendschap, die deonzē tot Bantam voorgēven, van hem verworven, of verkregen te hebben, geen de minste staat mogte gemaakt, en liever in tegendeel vastgesteld worden, dat hy op zyn luimen lag, om ons te verstrikken, en dat al, wat 'er van den beginne tot nu toe was gepasseert, alleen was geschied door zyn order en heleid, nog op het laatste getragt hebbende het daar toe te brengen, dat de onzen in 't Kasteel Batavia zouden stil zitten, zonder tot hun defensie iets meer te mogen maken, hem onderwylē toelaten de hun na zyn welgevallen te omcingelen; by na op de zelve wyze, gelyk de Javanen de Tygers doen, wanneer ze, om de zelve vangen, en te dooden, met een groot getal volk op de jagt gaan. En nadien de Commandeur Pieter van den Broeke ook aan den Kapitein Jan van Goreum in liet byzonder had geschreven, dat hy, en de verdere vrienden tot Bantam, hun hals en leven aan den Koning daar onder verpand hadden, dat die van 't Kasteel Batavia zig stil houden, en niet meer versterken zouden, zoo kon Jan van Goreum mede niet nalaten zulk tegen te spreken, door een vrage, die al vry wat klem had, te weten; wie uit de vrienden tot zoodanig een verpanding had aangeraden, gevegrt, of verzogt? en dit is dan het voornaamste uit meergemelte van Goreums schryvens aan den Commandeur Pieter van den Broeke, zynde van de andere Raadsperfoonen in 't Kasteel Batavia geen particuliere brieven gevonden, als nog een van den Koopman Abraham van Uffelen, mede aan den Commandeur van den Broeke geschreven, waar in hy zegt, hem, en de verdere Bantamze vrienden, over hun spytig schryven (zoo noemd hy het) geen onglyk te konnen geven, betuigende, van, en voor zig zelvē, aan den gedanen uitval onschuldig te wezen, als hebbende zyn conscientie gequeten, nooit daar toegestemt, en vermits geen hulpers altoos hadde, niet konnen uitregten, nog beletten, het geen door de andere Raadsperfoonen was goed gevonden en vastgesteld.

Den 29 April ontfangen die van 't Kasteel Batavia weder een briefje van de vrienden tot Bantam, gedateert drie dagen bevoorens, het zelve bevindende van een veel aangener inhoud, als dat van den 17 en 22 der zelve maand, nadien ze daar by quamen bekend te maken hunnen verbeterden toestand, en dat ze door krachtige voorspraak van verworvene vrienden, als mede het doen van treffelyke geschenken, den zwaarsten toorn nu al hadden afgekeert en uitgestaan, luidende het zelve briefje aldus.

Sr. Pieter van Ray, en
de Raaden in 't Fort Ba-
tavia. Eerzame zeer voor-
zienige discrete Srs.

„ DE benefens gaande is copia van on-
„ zen laatsten, tot antwoord van den
„ uwen van dato 10 en 11 stant, waar
„ uit UE wel merken kunnen, in wat uit-
„ terste nood en perykel onzes levens wy
„ alhier, uwens doens, gesteld zyn ge-
„ weest, zoo dat langen tyd niet hebben
„ geweten, of nog leven hadden, ofgeen;
„ welke droevige ure, wy met devotie
„ alle oogeblikken waren verwagende.
„ Den zelven brief is UE. pr. twee diver-
„ se proeven toegezonden, zoo dat, by
„ aldien die nog niet was behandigt ('t
„ welk niet te min verhoopen) nu al zal
„ geschiet wezen, zoo niet, kan deze in
„ plaatze dienen, waar aan wy ons refe-
„ reren, en pr. de zente korter wezen zul-
„ len.

„ Wy hebben met niet weinig treffe-
„ lyke geschenken, en door Gods gena-
„ de, ondertuschen al zulke vrienden
„ den, wel openbaarlyk zeggen durven,
„ zaken zoo voordeelig zyn geweest, dat
„ gelyk ieder een, zoo Chineezen als an-
„ deren, wel openbaarlyk zeggen durven,
„ en hun laten verluiden, dat zonder der-
„ zelve vrienden genoegzame ophoudinge,
„ en als met een geweldige tegenstand,
„ wy alhier alle om den hals zouden ge-
„ weest hebben, en UE. geen weinig aan-
„ stoot van stormen, door alle den Adel
„ van 't land, die'er met geweld aan wil-
„ den, zoud te verwagten gehad heb-
„ ben; 't welk nu, zoo 't een als 't an-
„ der, door der zelve tegenstaen, agter-
„ wegen schynt te zullen blyven.

„ Wat belangt onzen toestand, is (God
„ betert) in een zeer slegten staat. De wa-
„ kers zyn wel uit de Logie vertrokken,
„ maar niet te min word tot zes diverse
„ plaatzen, by nacht en by dage, zeer
„ scherp wagt gehouden, en mogen 'er
„ de neus naulyx uistekken; want rond-
„ om de Logie, tot zes plaatzen, wagt-
„ huizen gemaakt zyn.

„ Dat UE. schryft dat de Javanen Jaka-
„ tra zouden willen verlaten, hebben hier
„ mede ter loops wel wat van hooren lui-
„ den, dog geen zekerheid 'er af. Ons
„ verwonderd zeer, dat UE. durft be-
„ staan, de Jonk van Jambi gekomen, al-
„ daar zoo lang te laten vertoeven, dat ze
„ dog mag geloft werden, alzoo de En-
„ gelzen met zeven schepen alhier beoo-
„ ften Bantam leggen. Het succes, en
„ hoe UE. vorder daar mede handelen zult,
„ zullen met den eersten zeer gaarne ver-
„ staan. Per prauw van Lacnoy, nog
„ ook van Monfr. Paulus Engelsman, zyn

„ ons geen brieven behandigt. De con-
„ traecten van den Koning van Bantam,
„ en UE. vinden niet raadzaam den bren-
„ ger dezese te zenden, zullen daar mede
„ beter gelegendheid verwagten. Waar
„ mede enz.

Onderfond, UE. dienstwillige vrienden,

Was getekend

P. van den BROEKE.
en
KORNELIS HOUBRAKEN.

Ter zyden, actum op 't comptoir Bantam
den 26 April 1619.

Dit briefje wierd dan aanstonds door Blydschap
die van het Kasteel Batavia weder beant-
woord, en aan de vrienden tot Bantam
geschreven, hoe zy daar uit met byzonde-
re blydschap en vreugde hadden gelezen,
van de voorgevallen verandering ten goe-
de, als mede dat hun gedaan geschenk,
en daar door gemaakte vrienden, van zulk
een gewenschte uitwerking was geweest,
dat ze daar door nu wat geruster waren
gesteld, en ook beter tractement quamen
te genieten: dat het bedragen van alle de
geschenken zoo groot niet was, of het rui-
neren en slegten der bolwerken was de E.
Maatschappy merkelyk meer waardig. Dat
'er ook niet op te zeggen zoude kunnen
vallen, wanneer zy Bantamze vrienden,
tot hun eigen beste, en verkryging van
meerder gunst of vriendschap, nog eeni-
ge andere vereeringen quamen te doen;
dog dat zulx ten opzichte van het Kasteel
Batavia, en tot behoudenis der genen, die
daar in bescheiden waren, ten eenemaal
onnodig was, na dienze voor het stormen
der Javanen, en Engelzen, gantsch niet
bedugt nog bevreesd waren.

Den eersten May 1619 schreven die van De Javanen
't Kasteel Batavia weder een briefje na Ban-
tam, en maakten daar by aan de vrienden
bekend, hoe zy, verstaen hebbende,
dat 'er agter het Kasteel, voorby Wat-
tingshuis, door de Javanen weder een nieu-
we batterye wierd gemaakt, eenige mus-
quettiers, om 't zelve te bezigtigen, had-
den uitgezonden, de welke, weder bin-
nen gekomen zynde, berichten, dat het
de waarheid was, en zy met de gene, die
daar aan werkten, of tot opzienders 'er
over gesteld waren, in vriendschap hadden
gesproken, zonder de een den ander een-
ig het minste leed aan te doen, en waar
op door den Raad van 't Kasteel Batavia
verstaen was, hun daar mede te laten ge-
worden, dewyl hun die onderhandze bat-
terye niet veel konde hinderen, en ten
principalen door de Javanen schein ge-
maakt te worden tot hun eigen defensie
en

en befcherming, hoewel men daar aan ook genogzaam konde befpeuren, wat het voor een vrede was, die zy zогten, en zoo mede uit het aanhouden van twee inlandze Christenvrouwen, en een kind, om de welke zy zoo ernstig en meenigmaal waren verzogt, dog tot nog toe zonder vrugt; zulx het te dugten waar, dat de zelve tot het Moorze geloof zoude komen te vervallen, waarom ook by dezen aan de vrienden tot Bantam wierd aanbevolen, den Koning te willen verzoeken, dat hun de zelve door zyne ordre mogten worden wedergegeven, tot voorkoming van verdere onlusten, die daar uit zouden komen te ontstaan.

Wyders sehreven die van 't Kasteel Batavia, dat ze zeer verwonderd waren, over 't gene hun tot Bantam wierd nagegeven, en te latte gelegd, namentlyk, dat ze de Jakatræ Rivier gestopt, en de vaart daar uit verboden hadden, verklarende daar toe geen de minste gedagten gehad te hebben, alzoohun het in en uitvaren der Javanen niet konde hinderen, nog eenig nadeel toe brengen, en dat het dien volgende niet anders waar, als valsche leugens, alleen uitgestrooit om de onlusten en geschillen te vermeederen, of ook wel, om 'telkens door een goed gefchenk des Konings gemaakte of geveinsde gramfchap te stillen, en in toom te houden, en alzooh, onder schyn van vriendschap en gunstbewy- zing, te verkrygen, het geen hy door geweld niet dorst na zich nemen.

Briefje van den Bantamzen Sjahbandar.

Den 9 May 1619 was wel een dag van groote verandering, maar evenwel nog van geen volkomen vreugde of blydschap, en des morgens ontfingen die van 't Kasteel Batavia, kort op malkander, twee briefjes van Bantam, het eerste van den Sjahbandar Kiay Agoes Warga, gedateerd den 4 dezèr, en het ander van de Nederlandze vrienden aldaar, mede 5 dagen verleden gedagtekend zynde. De gemelte Sjahbandar doet eerst een verhaal van zyn bewezen hulp aan de onzen, en daar op een verzoek ('t welk eigentlyk de zaak, en zyn oogmerk was) om een party roers, of schietgeweeren, voorgevende, die ter zee van nooden te zullen hebben, tegen de vaartuigen van den Soefoehoenan Mataram, die hy de onzen nog wilde wys maken, dat op weg waren, schoon hy een van de geenen was, die kennisse had van de onwaarheid, en ook best konde weten, om wat reden de Koning van Bantam dien leugen had laten uitstrooijen. Zyn briefje luid van woord tot woord aldus.

Aan Pieter van Ray, en de Raaden in 't Fort Jakatra.

„ **K** iay Agoes Warga, Sjahbandar in Bantam, wenscht UE alle te za-

„ men zyn groet, in teken, dat hy 'der
„ Hollanderen vriend is, heeft niet kon-
„ nen nalaten, dezen UE. toe te sehryven.
„ Ik heb de Hollanders, die tot Jakatra,
„ en Bantam zyn, al geholpen en voorge-
„ sprooken over 't dooden van des Pange-
„ rangs Ponggawa, genaamt Soera Wif-
„ fa, waar over de jonge Koning zoo
„ vcrtoort is geworden, alsooit om eenig
„ 't meeste leed, dat hem of de zynen aan-
„ gedaan is geworden, 't welk alles door
„ myn toedoen geflist en nedergelegd is,
„ zoo dat niet meer gram is. Nu is myn
„ verzoek aan UE. al te zamen, dat UE.
„ geen verdere mocite meer aanrechten
„ wilt, op dat ik niet meer beschaamt wer-
„ de, en dat UE. zich maar stil geliefte
„ houden op myn woord, dat ik verzoee-
„ ke geloove mag krygen, gelyk Kapi-
„ tein Hendrik Janszoon, en van Uffelen
„ myns eerlyks doens wel bewuft is. Voor
„ nieuws hebbe ik UE. te verwittigen,
„ dat de Pangerang alhier al 't volk en de
„ prauwen, die van Bantam tot Jakatra
„ zyn, te rug ontboden heeft, uit oorza-
„ ke, dat hy verstaan heeft, gelykerwys
„ de Matarams magt van prauwen nu
„ voor eerst uit en na Toeban zyn, en dat
„ de Pangerang van Tsjeribon ook que-
„ stie aanrege tegen den Koning alhier,
„ als mede om dat hy den Pangerang van
„ Jakatra uit zyn Ryk gestooten heeft,
„ derhalven de Mataram aan den Koning
„ van Tsjeribon ook hulp geven wil, mer
„ de zelve armade, die na Toeban is, en
„ van daar herwaards aankomen zal, den
„ Koning van Tsjeribon ter hulpe. Zoo
„ wil de Pangerang alhier dito armade met
„ alle het geweld van prauwen die van
„ Tsjeribon, en de Mataram, wederstaan,
„ by aldien zy hun vervorderen tot hier te
„ komen. Ik zal mede moeten uittrekken,
„ en alzooh ik niet al te wel voorzien ben
„ van roers, wil UE. gebeden hebben, my
„ van een partye, naar UE. discretie, te
„ willen verzorgen: en dog niemand an-
„ ders myn hulpe en onderlingen handel
„ tusfchen UE. en my te verkondigen, op
„ dat men niet en zegge ik met UE. eens
„ ben. UE. mogen my wel vertrouwen
„ en vastelyk gelooven, dat, zoo lang als
„ dèze oneenigheid en den oorlog geduurt
„ heeft, ik noit zoo veel mocite gehad heb,
„ als om 't stuk van den gedooden Pongga-
„ wa Soera Wiffa, derhalven ik ander-
„ maal bidde, houd UE. dog stil, en doet
„ diergelyke niet meer. Waar mede weeft
„ al te zamen God bevoelen, en zeer ge-
„ groet. Actum in 't Hof van Bantam,
„ ady den 4 May 1619.

Was getekent met Javaanze letteren.

KIAY WARGA.

ELF-

ELFDE HOOFDSTUK.

DEn inhoud van 't ſchryven der Bantamze vrienden. Uit Amboina komen op Jakarta de Heeren Carpentier en Soury. Ordre en tyding van den Generaal Koen door hun Ed. aangebragt. Verhaal van 't geene hun gedurende de reize is bejegend. 't Fregat Ceilon na Java's Ooſtkuſt gezonden, en 't een en 't ander aan de Bantamze vrienden bekend gemaakt. Die op deze tyding ſcherper bewaart werden. De Koning onderſchep't onze brieven. Ongeruſtigheid der Bantammers hier over. De Koning van Bantam door 't hoog opgeven der Engelzen misleit. Die zich tot de vlugt bereiden. Drie briefjes der voorgemelte Heeren Raaden aan de Bantamze vrienden, en een aan Koning.

HEt andere hier boven aangehaalde briefje van de Bantamze vrienden van den Broeke, Houbraken, en Pancras, floeg met dat van Kiay Warga ten naaften by overeen, en zy verzogten, ja baden daar by, dat die van 't Kasteel Batavia zich voortaan dog wilden geruſt en ſtil houden, zonder (gelyk ze hadden verſtaan, dat nog daaglyx quam te geſchieden) den Pangerang Temanggong meer te verbitteren; en byzonderlyk dat de Javaanze prauwen, zoo de geene, die met het oude volk, dat door den Koning opontboden was, wilden vertrekken, als die met nieuw volk aanquam, onbeſchadigd mogten paſſeren, dat 'er ook geen boomen meer mogten worden omgehakt, want (zeiden ze) het was nu op een oor na gevild, en des Gouverneurs Generaals wederkomſte zeer naby. Zy meenden ook, dat het zenden van een goede vereringe, die van 't Kasteel Batavia, aan den Koning zeer dienſtig, en daar onder hem zeer aangenaam zoude wezen, een ſchoone robyn, die hy wiſt, dat daar by de een of de ander nog in wezen was. Zy hadden hem ook aangeſprooken, om de reſtitutie van de twee inlandze Chriſten-vrouwen, en een kind, en daar op tot antwoord bekomen, dat meest al het volk van Jakarta verlopen was, dan hy zoude daar na laten vernemen, vragende al met eenen, wie hem den dooden Edelman zoude wederom geven? Op de hevige brieven, door die van 't Kasteel Batavia geſchreven, tot defenſie van den gedanen uitval, en het ruimen der batteryen, verklaren de Bantamze vrienden voor als nog, om redenen, niet te zullen antwoorden, onverminderd hun gevoelen, daar ze bybleven perſiſteren, dat de Koning van Bantam om het hermaken van de gemelte batteryen niet eens zoude hebben gedagt, indien de onzen in het Kasteel hadden opgehouden met werken en hun te verſterken, gelyk ze meenden dat buiten zwaarigheid zoude hebben kunnen geſchieden, nadien, volgens hun eigen ſchryven, het gemelte Ka-

ſteel genoegzaam verſterkt, en ſuffiſant was: zynde dit zoo de voornaamſte inhoud van het bovengemelte Bantams briefje, waar uit niet duifter komt te blyken, dat het gevoelen van de vrienden aldaar, over een en de zelve zaak, op geen vaſte voeten ſtaar, ſchynende zich zelve vergeten, en niet geweten te hebben, wat ze daar van te vooren hadden geſchreven; want voor eerſt, indien, volgens hun gevoelen, de Koning van Bantam voorgenomen had niet te ruſten, voor en al eer het Kasteel gantsch onder de voet lag, en daar aan te zullen wagen zyn geheele magt tot den laaſten man toe, zouden die van 't Kasteel Batavia zulx met ſtil te zitten wel hebben kunnen beletten, of den Koning van beſluit doen veranderen? waarlyk neen; maar in tegendeel oorzaak geweest zyn, dat hy zyn voornemen des te eerder, met meerder zekerheid, en minder verwagting van tegenſtand, zoude hebben kunnen in 't werk ſtellen. En ten anderen, indien de Koning van Bantam, volgens het gevoelen van de vrienden aldaar, bedugt waar geweest, voor de wederkomſte van den Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, en dat de zelve iets quaads tegen hem in den zin mogte hebben, zouden die van 't Kasteel Batavia met ſtil zitten, hem van die zwaarigheid en vreeze wel kunnen ontlaſten, en van liet tegendeel verzekering gegeven hebben? waarlyk neen, maar zy zouden, na allen ſchyn, oorzaak geweest zyn van hun eigen bederf en ondergang, nadien de Koning als dan zekerlyk niet zyn voorgenomen toeluiting van de Rivier, en het opwerpen van eenige bolwerken, batteryen, of andere vaſtigheden, zoude hebben voortgevaren; want daar was geen ander middel, om den Gouverneur Generaal het landen te beletten, en die van 't Kasteel Batavia van hem af te ſnyden, en zulx, te weten het verſterken van de inkomſte der Rivier, en het toeluiten van de zelve, zoude den Koning van Bantam mede hebben moeten doen tegen den Soefchoe-

nan Mataram, by aldien het geen uitstroizel, en hy voor des zelfs magt bedugt was geweest: daar was in 't minste niet aan te twyffelen, of het zoude hem zeer bevallig en ongemeen aangenaam geweest zyn, wanneer die van 't Kasteel Batavia stil gezeten en nagelaten hadden, zich verder te versterken, maar dat hy dan mede van voornemen zoude zyn veranderd, en om het opwerpen van nieuwe werken, nog om het hermaken van de oude omvergeworpen batterijen, niet eens gedacht hebben, dat is niet wel te begrypen, nog te gelooven, dog veel aannemelyker het gevoelen van den Kapitein Jan van Gorcum, dat hy het daar op aangeleit, en getragt heeft, om door list en badrog uit te voeren, 't geen hy met geweld, en voor de vuist, niet dorst bestaan.

Uit Amboina komen op Jakatra de Heeren Carpentier, en Soury.

Tydinge van den Generaal Koen door haar E. aangebragt.

Even na middag quamen met het Fregat Ceilon op Jakatra's Reede, en kort daar na hinnen het Kasteel Batavia, de Heeren Raaden van India; Pieter de Carpentier, en Andries Soury, zynde door den Gouverneur Generaal Koen, in 't begin, of den 5 van April, uit Amboina afgezonden, om het gemelte Kasteel te helpen beschermen, daar in vooreerst het gezag te voeren, en de onzen, indien ze nog belegert mogten wezen, verzekering te geven van zyn Ed. aanstaande wederkomste, en dat ten dien einde omtrent den laatsten July uit de Molukkos zoude vertrekken.

Deze tyding veroorzaakte onder groote en kleene wel eenige vreugde en blydschrip; dog de zelve was ten aanzien van den tyd, die ze nog staat maakten te zullen moeten wagten, gebrekkig en onvolmaakt, nadien de volgende drie maanden Juni, Juli, en Augustus hun voorquamen als zoo veel jaaren. Ook wisten de gemelte Heeren Raaden van India, Carpentier, en Soury, als toen nog niet beter, of het zoude nog wel zoo lang hebben aangelopen, vermits op hun vertrek uit Amboina zoodanig het besluit lag; dog naderhand aldaar mede aangekomen zynde de hier voorgenoemde gevlugte schepen, Haarlem, het Hart, de Zee wolf, en het veroverde Portugeeze Jagtje, met tyding en nader berigt, dat de Engelzen met hun schepen nog al in de Straat Sunda, en omtrent Jakatra, bleven kruiften: de onzen in het Kasteel, zoo wel te water, als de Javanen te land, belegerd houdende, schynt het, dat zyn Ed. de Heer Gouverneur Generaal een andere resolutie genomen, en zyn vertrek na Java verhaalt heeft; want nog voor het eindigen van deze maand May wierd door zyn Ed. niet alleen het Kasteel ontzet, maar ook de stad en het Koningryk Jakatra ingenomen; gelyk in het vervolg dezes wat omstandiger zal worden aangehaald.

Dog gemelte Heeren Raaden van India, Carpentier, en Soury, met het Fregat Ceilon uit Amboina vertrekkende, hadden hun reize genomen over Boeton, en onder Celebes veroverd een Maccaffaarse Jonk, die ze in de brand stakten, na dat alvorens de lading, bestaande in weing ryft, boontjes, cadjang, en andere voorraad; daar uit hadden gelicht, hebbende niemant van het volk konnen agterhalen, als zynde alle met hun Tsjampan al by tyds naland gevlugt.

Omtrent het einde van de Paternosters-Eilanden bejegenden hun de schepen het Wapen van Amsterdam, en de Morgensterre, beide mede door den Heer Gouverneur Generaal voor af na Java gezonden tot 't inhandelen van zoo veel ryft, en andere behoeften, voor de vloot, die te volgen stond, als ze zouden konnen innemen en magtig worden. Zy quamen niet malkanderen op den eersten dezer loopende maand May voor Gressic ten anker; alwaar het Wapen van Amsterdam, en de Morgenstar, tot verrigtinge van het geen hun aanbevoelen was, bleven leggen, en de meergemelte Heeren Raaden van India vervorderden des anderen daags met het Fregat Ceilon hunne reize na Jakatra, latende op een der gemelte schepen tot Gressic een briefje aan den Heer Gouverneur Generaal, gedateerd den 2 May 1619, waar by zyn Ed. wierd verwittigt van hunne volbrachte reize tot zoo verre, en ook van het nieuws, dat ze aldaar, wegens den toestand van de onzen in het Kasteel tot Jakatra, als mede van de Engelen, en hunne scheeps-magt, hadden gehoort; en op dat ze van 't laatste wat nader kondschap mogten krygen, om door onvoorzichtigheid, met een enkel klein scheepje, niet in de klem te loopen, zonden zy, wat nader by komende, een vliegertje (zynde een klein Javans vaartuij, dat ze tot Gressic hadden bekomen, en met Nederlanders moesten voorzien, alzo daar toe geen Javanen te bewegen waren geweest) voor af, om te vernemen of 'er geen Engelze schepen voor Jakatra lagen, of daar omtrent het vaarwater onveilig hielden: en wanneer het zelve vaartuij weder te rug was gekomen, zonder onraad, of Engelze schepen, vernomen te hebben, zeilden ze met het Fregat Ceilon regt toe na de Reede van Jakatra, daar toen, als gezegt, den 9 May 1619, hun anker lieten vallen, dog dorsten het daar niet langer aanhouden, als tot de naastvolgende nacht, wanneer het met de landwind weder na Java's Oost-kust wierd afgevaardigt, om tot voornoemde Gressic, of het daar tegen over leggende West-einde van 't Eiland Madura, alwaar de rendezvous plaatze beraamt was, de andere schepen, die uit Ambon, of de Molukkos, stonden te komen, in te wagten.

Aan

Aan de Bantamze vrienden schreven die van 't Kasteel Batavia nog des avonds een klein briefje, en maakten hen daar by in 't korte bekend, het gene hier boven wegens de overkomste van de gemelte Heeren Raaden van India, en het mede gebragte nieuws, staat aangehaald. Het briefje, dat hun heden morgen van Bantam was toegeloomen, wierd daar by ook beantwoord, en gezegt, dat ze hun zeer quamen te verwonderen, over het schots antwoord van den Koning op ons gedaan verzoek, om besluit van de twee bewuste Christen-vrouwen, nadien hy nu behoorde te denken, dat het Moesson voor hem verwaict, of verloopen was, en het nu mede cens' onze beurt stond te worden, zynde het briefje getekend door Pieter van Ray, en Andries Soury, het welk wat vreemt schynt, te weten, dat de minste in qualiteit zyn naam steld boven den gemelten die zoo merkelyk meerder en hooger was; dog het was ook de laatste cere, die gemelten van Ray, als Commandeur, wierd aangedaan, of die hy zich zelve mogelyk had aangematigt, alzo naderhand de gemelte Heeren Raaden van India, Pieter de Carpentier, en Andries Soury, het be- wind van zaken in 't geheel aan zig trok- ken, en ook met hun beiden alleen de brieven quamen te ondertekenen, dan dat duurde mede niet langer, als tot het einde van deze loopende maand May, en het arrivement van den Heer Gouverneur Ge- neraal Jan Pieterszoon Koen, op wiens naam, bevel, en ordre, als toen alles wierd geschreven, bestierd, en gedirigeert.

De Koning van Bantam, na verloop van weinige dagen, verstaan hebbende, dat 'er twee Raaden van India uit de Oos- tersche quartieren tot Jakatta in 't Kasteel Batavia waren aangekomen, en de Gou- verneur Generaal mede, met een groote magt van schepen en volk, te volgen stond, gaf terstond order, om over de Nederland- ders, aldaar onder zyn magt zynde, scher- per wagt te houden, zoo dat naulyx ter sluik nu en dan een briefje konden af- zenden, en daar in nog niet dorstenschry- ven, het geen ze gaarne aan die van het Kasteel Batavia zouden hebben willen be- kend maken, alzo het meerendeel van de zelve briefjes wierd onderschept: en dan wierden eenige van ons gemeene volk, die leezen konden, en de Maleitze taal spraken, gedwongen den inhoud daar van, ieder in 't byzonder, om te hooren of zy met malkander overeenquamen, aan den Koning bekend maken; en zulx zyn ook al bevoorens de brieven van de onzen, zoo wel die uit het Kasteel, als van Bantam, over en weder gezonden wierden, door- gaans onderworpen geweest, dog met dit onderscheid, dat ze als toen gelezen en vertolkt wierden door de Engelzen, die

die nu op Bantam zeer dun gezaait, en ook daar toe niet bequaam waren.

Men kon evenwel uit de weinige brie- ven, die te dezér tyd te recht geraakten, en bestelt wierden, wel begrypen, dat de Koning, zyn geheele Hofgezín, en alle de Bantamze Adel, over de voornoemde tyding al vry wat bedugt waren, nadien hun vergaderen en raadsplegen, of pitsja- ren, zoo by dage, als by nacht, geen einde quam te nemen, hoewel ze allen hun on- gerustheid zogten te ontveinzen.

Aan het hoog opgeven en roemen der Engelzen, wegens hun aanstaande groot secours van schepen, en volk uit Eng- land; en dat ze buiten dien, met hun te- genwoordige schepen, fuffisant en magtig genoeg waren, om de Nederlanders uit zee te slaan, mitsgaders den Gouverneur Generaal Koen, zoo hy hen weder onder de oogten dorst komen, te eenemaal te ver- delgen, had de Koning van Bantam be- vorens wel geen volkomen geloove gesla- gen, als wel wetende, wat de Nederland- ders in hun schild voerden; maar even- wel tot nu toe zich zelve nog gekitteld met die hoope, van eerlange met lust en vermaak te zullen kunnen aanzien, dat zy, en de Engelzen, met hunne wederzyde scheepsvlooten, malkanderen voor 't mee- rendeel quamen te verdelgen, in de grond te ryden, en zoodanigte matteeren, dat hy zich ondertusschen met gemak zoude kon- nen meester maken van een plaats, die hy niet zonder ontroering konde hooren noe- mentlyk, te weten, het Kasteel Batavia; dog nu begon hy hoe langer hoe klaar der te zien, dat al het doen en bedryf van de Engel- zen nergens minder na geleek, als om den Gouverneur Generaal Koen, met zyn by- eenverzamelde scheepsmagt, uit de Oos- ter quartieren af te wagten, en slag te le- veren, gelyk ze voorgegeven hadden te zullen doen.

Hun schepen, als toen nog bestaande in 14 stuks, hadden zy verdeeld, en eenige daar van wat beweften den hoek van On- tong Java, omtrent de Eilandjes de groo- te en kleene Combuis, op de brandwagt gelegd, om de andere, die hun voor Ban- tam, en ook nog vry wettelyker in de Straat Sunda, onthielden, te kunnen waarschou- wen, zoo haalt als ze schepen en onraad van de Oost quamen te vernemen, heb- bende ten dien einde, en om daar toe te eerder gerced te zyn, hunne zeilen op stootgaars gezet. En hier uit, als me- de uit meer andere voortekenen, konde de Koning van Bantam wel besluiten, dat ze meer to-bereiding maakten, om te vlug- ten, als om te vegten.

Om nu de vrienden tot Bantam in hun- ne verzwaarde gevangenis eenigzints de- moed te geven, schreven de Heeren Raa- den van India, Carpentier, en Soury, ver- vol-

Ongerust- heid der Bantam- mers hiet over.

Den Kon- ing van Bantam door 't hoog op- geven der Engelzen misleid.

Die zich tot de vlugt bereidden.

Drie brief- jes de voorge- noemde Heeren vol-

aan de Bantamze vrienden.

En een aan den Koning.

volgens drie briefjes aan de zelve, gedagtekend den 14, 22, en 24 May 1619, die alle wel besteld, maar niet beantwoord wierden: zynde het laatste verzeld geweest met een ernstig, dog echter beleect briefje aan den Koning, op hoope, dat zyn hoogmoed en hardnekkigheid, daar door wat gematigt, en de onzen in hunne evangenisfe eeniger maten verlicht zou-

den worden; en op dat dit briefje by hem wel mogte worden verstaan, en te beter ingang krygen, wierd door de gemelte Heeren Raaden van India aan de vrienden tot Bantam, by het voorzf. geleibriefje van den 24 May 1619, gefchreven, het gene hier onder in het naaste Hoofdstuk volgt.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Brief aan de Bantamze vrienden. Bericht van de konst der vloot onder de Heer Generaal Koen. Zyn Ed. belast den Koning van Bantam te schryven, dat by zich ten opzicht van Jakatra onzijdig zoude houden. Bericht van 't voorgevallene met de gemelte vloot. De stad Japara voor de tweedemaal afgeloopen en verbrand. Die van 't Kasteel Batavia doen den Koning van Bantam aanzeggen, om zich onzijdig te houden. Een briefje aan de Bantamze vrienden. De Heer Generaal Koen komt met agttien schepen ter Reede van Jakatra, en verschynt binnen 't Kasteel Batavia. De stad Jakatra vermeerstert. Byzonderheden in dien aanval voorgevallen. Veroverd kanon, enz. Schade aan weerzyden. Het Koningryk Jakatra, nevens die stad, door de onzen veroverd.

B A N T A M,

Aan Pieter van den Broeke, en
Kornelis Houbraken.

Eerzame, wyze, voorzienige, zeer discrete.

Brief aan de Bantamze vrienden.

„ **A**l zoo wy verstaan der vrienden
„ hunne hegrenis, en quadej ont-
„ haal, hebben volgens UE. verzoek
„ en begeeren, niet willen nalaten den
„ brenger dez, Mathys, met een brief
„ aan den Pangerang van Bantam te zen-
„ den, omme zyn hoogmoed en hartnek-
„ kigheid te gemoed te komen, en UE.
„ aller gevangenis des te meer te verzoec-
„ ten. Wy willen UE. gebeden en
„ aanbevolen hebben, op het verzoec-
„ ken dog te letten, en niets te verzwyy-
„ gen, maar alles duidelyk, volgens den
„ inhoud, uit te leggen, en hem te ver-
„ staan te geven, op dat wy malkanders
„ meeninge opregtelyk mogen weten, en
„ geen mislagen in het overdragen be-
„ gaan worden. UE. moet niet be-
„ schroomt nog bevreesd wezen; want in
„ 't minste geen nood hebt, alles zal wel
„ gaan en ten besten gelukken, dan de
„ tyd moet verbeid worden. Laat den
„ brenger dez, zoo haast het mogelyk is,
„ met des Konings antwoord wederkec-
„ ren, op dat zyne meeninge ten regten
„ mogen verstaan.
„ Vorders al zoo 't zedert onzen jong-
„ sten niet nieuws is voorgevallen, zul-
„ len dezen eindigen, en UE. alle te za-
„ men, na hertelyke groetenisse, bevelen
„ in de bescherminge des Almogenden.

„ In 't Kasteel Batavia op Jakatra ady
„ den 24 May 1619. Onderstond UE.
„ togenegen vrienden.

Was getekent,

PIETER de CARPENTIER:
en
ANDRIES SOURY.

Wel onverwagt, dog daar evenwel lang Berich-
tia verlangt, op gehoopt, en om gebe-
den was, quam op den 27 May 1619 uit komst
den Oosten opdagen, en ter Reede van Ja- vloot
katra voor het Kasteel Batavia ten anker, der de-
het Jagt kleen Hollandia, medebrengen- Gener
de zoodanig een gewenschte, aangename Koen.
en blyde tydinge, dat het geluit van de
vreugde, die de onzen daar over binnen
het gemelte Kasteel quamen te maken, al-
omme in de stad Jakatra wierd gehoord;
dog de Javanen daar en tegen waren daar
over zoo verbaaft en verlagen (als geen
anderen staat makende, dat het nu eerlan-
ge eens hun beurt zoude worden) dat ze
niet wisten, wat zy zouden beginnen, of
by de hand nemen.

Het gemelte Jagt was door den Heer Zyn E.
Gouverneur Generaal Koen van Japara belast.
voor af gezonden, eenlyk met een kleen Koning
briefje, waar by de gemelte Heeren Ra- van Ba-
den van India wierden geordonneerd den ram te
Pangerang Gedé, of Koning van Bantam, schryv
aanfonds aan te schryven, en te insigne- dat by l
ren, dat hy zich omtrent de zaken van onzijdig
katra onzijdig wilde houden, en zig daar houd.
mede niet bemocjen, 't welk niet alleen
de gemelte Heeren Raaden, maar ook alle
die in 't Kasteel waren, vry vreemt te vo-
ren

ren quam, vermits het den Heer Gouverneur Generaal niet onbekend konde wesen, hoe, en op wat wyze de Koning van Bantam ook Koning van Jakatra geworden was, en aldaar over de 3000 gewapende mannen, alle van zyn beste volk, in bezetting hield; dog ongetwyffelt zal zyn Ed. tot het laten doen van de gemelte insinuatie reden hebben gehad, als mede om zich te houden, of te veinzen, als of hem al het gepasseerde, en zoo mede de gepleegde verraderye, nog niet ter kennisse waar gekomen.

Voorts schreef gemelte zyn Ed. voornemens te zyn binnen weinige dagen met alle de schepen dit Jagt te volgen, en als dan van het voorgevallene, zedert zyn vertrek na de Oost, een mondeling verhaal te doen, zich onderwylen gedragende aan 't geen de Opperhoofden van 't gemelte Jagt daar van wisten, en ook zouden kunnen vertellen, gelyk ze dan ook al ten eersten op de navolgende wyze quamen te doen.

De Heer Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen, in het begin van deze loopende maand May, met zyn by een verzamelde magt, uit de Oostersehe quartieren vertrokken zynde, en zyn predeceffeur, den Heer Oud-Gouverneur Generaal Laurens Reaal, met een gedeelte der schepen, de reize hebbende laten nemen over Macassar, om, zoo 't mogelyk waar, den vyand aldaar, grooten afbreuk te doen (dog 't welk door gebrek van gelegentheid, niet had kunnen geschieden) bevond zich ter geordonneerde verblyfplaats aan het Westeinde van 't Eiland Madura, sterf zynde 17 schepen, daar onder mede gerekent het Jagt klein Hollandia, mitsgaders de schepen 't Wapen van Amsterdam, en de Morgenstar, welke twee laatste, gelyk hier voor is verhaald, door zyn Ed. voor af na Gressie waren gezonden, tot inzameling van een party ryft en andere behoeften, indien ze aldaar te bekomen mogten zyn: en wierd ten voorz. dage door den Heer Gouverneur Generaal Koen, geadfisteert van den Heer Oud-Gouverneur Generaal Reaal, als mede de Heeren Steven van der Hagen, Willem Janszoon, en Frank vander Meer, een ordre beraamt, hooedanig, en op wat wyze, men de Engelze vloot, by ontmoeting, zoude aantaffen, en daar op wierden terstond vyf van onze kloekste bodems voor af na Japara gezonden, om te zien, of aldaar niet een of twee Engelze schepen konden op steven loopen, en ook een partye ryft magtig worden, dan het gelukte geen van beide. De andere schepen, met den Gouverneur Generaal, volgden twee dagen daar aan, en quamen den 23 May 1619 mede ter Reede voor Japara, aldaar benevens de gemelte eerst afgezondene vyf

bodems, vindende het Fregat Ceilon, 't welk, als hier voor is verhaald, den 19 dezer maand May, met de Heeren Raaden van India, Pieter de Carpentier, en Andries Soury, ter Reede van Jakatra, en voor het Kasteel Batavia aangekomen, mitsgaders nog dien zelve nacht, uit vreesse voor de Engelzen, weder na de Oost vertrokken was.

En nadien de onzen op de vloot alles hadden gereed gemaakt, om een haastige landtrogt te kunnen doen; wierd zulks al mede ten zelve dage ondernomen, en de vloot, of negerye Japara, voor de tweede reize aangetast, afgeloopt, uitgeplonderd, en ten eenemaal in de asche gelegd, zonder dat de onzen in dien aanval een man quamen te verliezen. En daar mede vertrok het meergemelte Jagt klein Hollandia al met een vaart voor af na Jakatra, alwaar het, als gezegt, den 27 May wel aanquam.

Des anderen daags 's morgens, volbragden de Heeren Raaden Carpentier, en Soury, het op gisteren ontfangen bevel van den Heer Gouverneur Generaal Koen, en zonden aan den Koning van Bantam een insinuatie-briefje, behelzende kortelyk de zaak zelve, en 't geen hun dien aangaende was geordonneert, maar het quam te laat; want eer hy het zelve kreeg, om zich met de zynen 'er over te beraden, en order te stellen, op de nakoming van het geene daar by wierd begeert, was het werk al genoegzaam geklonken, en hy zyn tweede Koningryk weder quyt, luidende het briefje, dat daar benevens aan de Bantamse vrienden gefchreven wierd, als volgt.

B A N T A M,

Aan Sr. Pieter van den Broeke,
en den Raad.

Eerzame, zeer discrete vrienden.

„ **A**l zoo op gisteren avond door een Jagt by den Heer Generaal voor gezonden, ons belast word, aan den Pangerang van Bantam te schryven en verzoeken, dat hem met het stuk van Jakatra niet bemoeje, maar in het zelve onzijdig te houden, gaat deze nevensgaande andermaal aan zyne Majesteit. UE. zullen wel doen den zelve, als mede de voorgaande, van punt tot punt, wel net te doen vertolken, zonder daar in, in 't minste iet te verzwegen, op dat de zelve daar na geen ignorantie voorwend, van niet gewaarichouwt te zyn. Vaar wel, blyf gezond, en den Heer bevoolen. Ady 28 May 1619, in 't Fort Batavia tot Jakatra. Onderffond, UE. goede vriend, en was getekend,

ANDRIES SOURY.

De Heer
Generaal
Koen komt
met 18
schepen ter
Reede van
Jakatra.

En ver-
schynt bin-
nen 't Ka-
steel Bara-
via.

Dit was de laatste groetenisse die hen uit het belegerd Kasteel werd gedaan, al-
zoo na den middag den 28 May 1619 voor
't zelve, en onder de vlagge van den Heer
Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon
Koen, op Jakatra's Reede ten anker qua-
men, de schepen de Trouw, de Zuider
Eendragt, de Zon, de Morgenstar, St.
Michiel, den Engel, Nassauw, 't Wa-
pen van Amsterdam, Haarlem, Hoorn,
de Jager, de Goude Leeuw, het Hart,
Neptunus, de Zeeuwolf, de Bergerboot,
en het Fregat Ceilon, te zamen met het
Jagt kleen Hollandia, dat 's daags bevoorens
gekomen was, uitmakende 18 bodems.
Wanneer nu zyn Ed. de Heer
Gouverneur Generaal, onder het afblazen
van al het kanon op de schepen en
bolwerken, het chargeren uit musquet-
ten, mitsgaders het bewyzen van meer
andere eertekenen, aan land, en in het Ka-
steel gekomen was, zynde vergezelschap
van de hier voorgenoemde, als mede ver-
scheide andere voorname personen, de

welke met malkanderen al een redelyk
getal quamen uit te maken, werd cen-
parig in Raade van India beslooten, om, De sta-
Jakatra
verme-
stert.
voor en van wegen den Staat der vrye Ver-
eenigde Nederlanden, in het Koningryk
Jakatra, te begyppen de hoofd- of verblyf-
plaats van de Generale Nederlandze Geo-
ctroyeerde Oost-Indische Maatschappij,
en ons, zoo het doenlyk waar, al ten
eersten meester te maken van de stad,
gelyk dan ook, ten zelve einde, nog dien
zelve avond een party volk van de sche-
pen aan land werd gebragt, en het ove-
rige des anderen daags, den 29 May 1619,
wanneer ze ook al met enen, sterk zynde
ruim 1000 koppen, in vaandels, ieder van
80 man, wierden verdeeld, en daar on-
der mede een party Matroozen, de welke,
ieder na hun bequaamheid, wierden gear-
meerd, zommige met een houwer en hal-
ve pick, dog andere, die wat langer in
India geweest, en beter geoeffent waren,
gaf men mede, gelyk den Soldaten, een
degen op de zyde, met een schiet-zyer in

de hand, en daar mede waren ze geëx-
cu- teerd van het dragen en werpen van hand-

granaten, de welke in 't aanvallen van In-
diaanze vaartuigen en vestingen doorgaans
be-

bevonden zyn van een groote kragt, gelyk zulk ook wel duidelyk quam te blyken, by de nader preuve en bevindinge des anderen daags, den 30 May 1619, als wanneer de onzen, al geheel vroeg in den morgenfond, uit het Kasteel op de stad aantrokken, zynde verdeelt onder 13 vaandels, waar van zich een na de Oost-zyde begaf, aldaar een loozen alarm makende, onderwyl dat het meerendeel van de andere vaandels op de Noord-zyde aanvleeten, aldaar, met de gereedgemaakte ladders, een sterk steene bolwerk beklommen, en op een andere plaats door een sterke houtse schutting, van zwalpen, of dikke planken, gemaakt, met geweld heenen braken, en alzoo in de stad quamen.

De tegenstand, die ze gedurende deze befforming vonden, duurde niet zeer lang, alzoo de Javanen hun uitwyk namen na het plein, of de pascabaan voor des Konings Hof, alwaar een party baaiangers, of voorvegters, omtrent 500 sterk, eenigen tyd stand hielden, en op hun manier zoo wat bravades maakten; dog die hun wel haast met de rest van daar pakten, en de vlugt namen, zoo haast als hen de onzen wat te na quamen, en zy ook zagen, dat ze van de geenen, die niet mede gestormt hadden, zoo kort wierden gevolgt. De Javanen moesten dan de stad verlaten, zynde sterk geweest tussehen de zeven en agt duizend opgeworpenen mannen, daar onder over de 3000 Bantammers, en de rest van 't volk van Jakatra. Hun pieken, als mede veel kleen schietgeweer en buskruit, namen ze mede, eenlyk agterlatende het geen hun ontjaagt wierd, en ook

te zwaar was om te dragen, namelyk zes Veroverd vaten buskruit, en veertig stukken kanon, kanon enz. te weten 18 zware van byzondere grootte, 11 falcons, en 11 baffen.

De onzen bemerkten als toen mede, dat de vyanden hun binnen-stad, voornamelyk langs het vierkant, met het planten van veel kanon, als mede het maken van beddingen, borstweren, enz. zeer versterkt, en nog tot het laatste toe daar aan gearbeid hadden, zoo dat des Gouverneurs Generaals overkomste niet veel langer had moeten aanloopen, of zyn Ed. zoude veel krachtiger tegenstand hebben bevonden, daar nu de zelve stad, door des Heeren byzondere goedheid en genade, genoegzaam op een wonderbare wyze wierd ingenomen, met het verlies van niet meer dan een man, en weinige gequetsen van de onzen; dog van den vyand daar en tegen zeer veel, welkers getal men niet konde te weten komen, om dat ze hunne dooden mede na buiten gesleept, en aldaar in het krepel-bos begraven hadden. En dusdanig geraakte op dezen dag onder de magt en het gebied van de generale Nederlandse geötrojeerde Oost-Indische Maatschappij, de stad en het Koningryk van Jakatra, zynde voor de vüift, en met het zwaart gewonnen van den Koning van Jakatra, Bantam, die daar van zedert den 2 Febrüary 1619, en zulk niet meer als 16 weken en 5 dagen, meester was geweest. Waarlyk een kleene en korte vrucht, in vergelyking van zulk een boos en groot sehelmstuk, als toen döör hem zoo trouwlooslyk aan zyn vriend en bondgenoot gepleegt was.

Schade aan wederzyden.

Het Koningryk Jakatra, nevens die stad, döör de onzen veroverd.

DE RTIENDE HOOFDSTUK.

GEdicht op deze verovering gemaakt. De onzen stellen de stad in staat van verdediging. De Heer Generaal Koen belast de Bantamse vrienden zyn komst aan den Koning te verwiitten. Als ook 't verbranden van Japava, en 't innemen van Jakatra; voornemens zynde met de vloot voor Bantam te komen, verzoekende de wedergeving onzer gevangenen, tot voorkoming van verdere onheilen. De vyanden uit twee Paggers gejaagt. Tyding van Bantam wegens den toestand onzer gevangenen. De Koning over het verlies van Jakatra zeer ontfeld. Doet de stad Bantam versterken. De Heer Generaal vertrekt met de vloot derwaarts, en werd door den Koning omtrent het lossen der gevangenen misleid. Waar op by aangemaand werd om de zelve binnen 24 uren los te laten. Gelyk zyn Majesteit opvolgt. Fabeltje door hem op den Commandeur van den Broeke gepast. Zyn Majesteit verklaart met de E. Maatschappij in vrede te willen volharden. Vertrek der Engelzen van Bantam, en met hunne vloot uit de Straat Sunda. Dit jaar nog zeven schepen door de onzen van hen veroverd. De Heer Generaal weder na Jakatra. Bedriegelyk voornemen van den Koning met ons op Jakatra den bandel te verhinderen. 't Welk de onzen gebrek aan eetwaren doet krygen. Waar omtrent de Koning zich onkundig houdt. De Bantamse Reede word bezet, hem den oorlog verklaard, en de stad beschooten. Vaartuigen door den Commandeur van den Broek aldaar veroverd, werdende in 't gezag dier bezetting vervangen, daar zyn E. zeer misnoegt over siceen.

Dat'er verscheide rymtjes en gedigten te dier tyd op de verovering van het Koningryk Jakatra zyn gemaakt, daar is niet aan te twyffelen: maar dewyl daar van tegenwoordig niets te vinden, of te voorfehyn gekomen zy, zullen wy ons moeten behelpen, met het gene daar van nu onlangs door een liefhebber van de oudheid, is op het papier gebragt, en die ook zyn best gedaan heeft, om die eere te verkrygen, van zig te mogen noemen een discipel, of navolger van den vermaarden Digter Jan Baptista Houwaart, wiens Loffrymen, Rondeelen, en Zonnetten al voor veele jaaren zeer geagt, en beroemt zyn geweest. Het zal evenveel zyn, wat naam men dit stuks werks wil geven, als men daar omtrent wat veel toegeeft, en'er niet al te naaukeurig op komt te letten, gaande op navolgende trant:

Gedicht op deze verovering gemaakt.

*Den dertigsten van May, in 't jaar van zestien honderd,
En negentien, toen was 't dat ieder stond verwonderd,
En met verbaastheid zag des Heeren sterke hand,
Waar door het Neêrlands volk op Java wierd geplant,
En met het Koningryk van Jakatra verkregen,
Een schoon en vrugbaar land, zoo wel voor hun gelegen,
Tot opbouw van den staat, der groote Maatschappy,
Van 't Ooster-India, daar ook haar beerschappy,
En hoofstplaats is geweest, daar duizenden van zielen,
Stadg varen af en aan met vreemd fatzoen van kielen:
Daar 't Indiaanze volk de waaren die het heeft,
Kan weilen, en ook weêr al wat Europa geeft,
Bekomen na hun wensch: daar Generaal en Raaden,
Zoo meenig kostlyk schip doen lossen en weer laden:
't Is dan geen vragens waard, wie was dien dappren held,
Die dit vermaarde Ryk kreeg onder zyn geweld?
Dank heb Jan Pieterszoon Koen, die als'er wat te doen was,
Zich zekven niet onttrok, maar toonde dat hy Koen was.
O nieuwe Bataviërs! en roemt niet op uw zwaart,
Engroene lauwerkrans, 't is God die u beewaard
Heeft, en bewaren zal, zoo gy hem geeft de eer,*

En werpt u voor zyn troon in nederigheid ter neêr.

Gedenkt op dezen dag aan zyn barmhertigheden,

Met ware dankbaarheid en vuurige gebeden;

Toont dat zyn groote gunst niet qualyk zy besiet,

En ziet ook toe dat gy u zelven niet vergeet

In overdadigheid: gebruikt de wyn tot vreugt,

Zoodanig dat ze beide en God en mensch verbeugt.

Des anderen daags, zynde den 31 May 1619, lieten de onzen de gevlugte vanden ongemoeit, als oordeelende dat het vervolgen van de zelve zoo noodzakelyk niet was, als het maken van uitzicht en ruimte voor het Kasteel, mitsgaders het opruimen van de byna verwoeste en voor een groot gedeelte verbrande stad, als mede om ons op der zelve punten en bolwerken, te stellen in behooryke staat van verdediging, en daar mede vonden ze dezen dag genoegzaam hun werk.

Des avonds zond de Heer Gouverneur Generaal Koen een expresse met een prauw na Bantam, met ordre aan van den Broeke, Houbraken, en de verdere vrienden aldaar, dat zeden Koning, of Pangerang Gedè zouden bekend maken zyn overkomst uit de Oosterse quartieren, met een goed getal schepen en volk, waar mede hy in 't voorby varen de stad Japara andermaal had ingenomen, en verbrand, om dat de Javanen aldaar de weerlooze logie der E. Maatschappy hadden afgelooopen, geplunderd, als mede verscheide Nederlanders vermoord, en eenige andere gevangen na den Mataram gevoerd. Dat hy insgelyk Jakatra had ingenomen, om dat de Javanen aldaar, in plaatze van ons, volgens het gemaakte verbond, voor alle geweld en overlafte te beschermen, mede voorgenomen en onderstaan hadden onze huizingen af te loopen, alles wat daar in was te plunderen, en na zich te nemen, den Gouverneur Generaal met zyn byhebbende volk, om 't leven te brengen, en te vermoorden, behalven nog verscheide andere voorgenomen en gepleegde veraderyen aan de onzen, zedert het begin van dit jaar 1619, dat zyn Ed. genoodzaakt was geweest, om meerder magt by malkanderen te krygen, Jakatra te verlaten, en zich na de Oosterse quartieren te begeven: dat zyn Ed. nu van meening was, binnen weinig dagen met de vloot voor Bantam te komen; dog goedgevonden had, den Koning alvorens zulx te laten weten, en met een te verzoeken, dat het van zyn believen mogte wezen, alle de geenen, die hy van de onzen zoo lang

De onzen stellen in 't stad in 't van verdediging.

De Heer Generaal Koen bevestigde de vrienden zyn koning te aanverwilt als ook verbrand van Japara

En 't varen in Jakatra

Voor meening zyn de met de vloot van Bantam komen ken de dergelyke onzen vaageng

gevangen had gehouden, te ontfiaan, en op vrye voeten te stellen, tot voorkominge van alle verdere quehlien en gefchillen, die anders daar uit zouden konnen ontfiaan.

Na 't afgaan van dit briefje wierd den Gouverneur Generaal door te rug gekomen Spijns bericht, dat de gevlugte vyanden weder by malkanderen vergaderden, en hun een stuk wegs buiten de stad op twee plaatzen hadden begaggerd, ofte vastgemaakt, waar op zyn Ed. des anderen daags, den eersten Juny 1619 uit zond een troep van ongeveer 600 koppen, verdeeld onder agt vaandels, die het zoodanig bevonden, als de Spijns hadden gezegt. Uit de pagger, die ze eerst aantatden, deed de vyand al vry wat tegenstand, dan daar uit gedreven zynde, namen die van de andere, zonder lang te wagten, mede de vlugt.

De onzen, nu meester van 't veld gebleven zynde, begaven zich na de Rivierkant, en staken aldaar aan wederzyden van de zelve, wel een halve myl wegs verre, een groote meenigte Javaanze huizen in brand, daar onder verscheide, die, na hune wyze, zeer kostelyk en aanzienlyk waren; dog de welke benevens de andere, als zynde mede van licht brandende stoffe geboud, binnen weinig tyds door het vuur wierden vernield; maar het scheelde niet veel, of wy zouden in dezen uittogt een schandige nederlaag gekregen, en zeer veel van 't ontzag der E. Maatschappy verlorren hebben; alleen door een onverantwoordelyke onvoorzichtigheid, en een overmatige begeerte tot plunderen van buit, als zynde een van onze vaandels daar door zoo verre vervoert, en van de andere afgetrokken; mitsgaders op dat vermakelyke werk zoo verhit geworden, dat ze, de een hier, en de ander daar loopende, den vyand niet gewaar wierden, voor en al eer ze van den zelve by na bezet waren; en ingevalle de andere vaandels daar van ten allen gelukke geen kennis bekomen, mitsgaders den sterk aandringende vyand onderschept en gestut hadden, niet een van dit vlygtende en in disordre geraakt vaandel, zoude het hebben konnen na vertellen, hoe hem dat buit halen bekomen was.

Tusschen den eersten en 5 Juny 1619, quamen zoo nu en dan, ter sluik, en op den hals aan, een prauw of vliegertje van Bantam tot Jakatra, zonder eenig schryven van ons volk aldaar, en alleen met zulk een verwarde mondelinge tydinge, dat 'er niet veel staat op konde werden gemaakt, en wel het minste van te gelooven was; dog daar in quamen ze met malkander overeen, dat de onzen zeer naauw bewaard, en alle oogenblikken met de dood bedreigt wierden.

Dat de Koning, bericht krygende van

't verlies van 't Koningryk Jakatra, daar De Koning over uittermaten ontset en verslagen was geweest, en inzonderheid over 't vernielen en verbranden van den Mohammedaanse Tempel aldaar, welkers heiligheid by de meeste Javanen zoo groot wierd geagt, dat ze van geen andere inbeelding waren, of de stad was daar door genoegzaam beschermt en bewaard; maar daar zig de Koning, mede een Moors Priester zynde, wel het meeste over beklagde, was, dat zulx was geschied door de handen der Caffers, of ongeloovigen, zoo noemen de Mohammedaanen, alle Christenen, Jooden, Chineezen, en andere Heidenen, zonder onderscheid.

Dat zyn Hoogheid alle de Bantamse krygsluiden van Jakatra had opontboden, en zoo mede alomme uit de landen van Bantam een groote meenigte bergboeren, die by beurten, nacht en dag, tot versterking van de stad, aanden arbeid wierden gehouden, en ook bezig waren met het afbreken van het Chineesch quartier, zoo om te meer ruimte en uitzicht te hebben, als om daar mede, wanneer het in de brand mogte geschooten worden, niet belemmerd of verlegen te wezen, nadien hy Koning niet anders verwagte, dan van den Gouverneur Generaal mede zoodanig als Japara en Jakatra aangetaft te worden; dog niet een vast voornemen, om zig beter te verweeren, en meerder tegenstand te doen, en ingevalle hy egter gedwongen mogte worden, de stad Bantam te verlaten, dat hy dan zoude vernielen alles wat 'er in en omtrent was, ja ook zelve in 't land alle de peperplantagien die onder zyn gebied bevonden wierden, op dat de Nederlanders daar van geen meer voordeel zouden konnen trekken.

Den 6 Juny vertrok de Gouverneur Generaal Jan Pieterszoon Koen met de heele scheepsmagt, en het meere deel der gequalificeerde dienaaren, van Jakatra na Bantam, alwaar den 7 dito op de Reede en voor de stad ten anker quam, het aldaar zoodanig gesteld vindende, als hier boven is verhaald.

Het was alles in rep en roer, en alom hou en beleg. Des anderen daags, den 8 Juny 1619, zond de Koning van Bantam een onzer gevangenen aan boord van den Heer Gouverneur Generaal, om den zelve bekend te maken, dat hy genegen en bereid was, alle de by hem zynde Nederlanders in volle vryheid te stellen, zoo haalt zyn Ed. om zulx te verzoeken, een persoon van aanzien aan hem zoude believen af te zenden, gelyk ook al terstond quam te geschieden; maar de afgezondene bragt wel haalt tot antwoord te rug, dat de Koning, en die van zyne Raaden, daar toe niet konden verstaan, voor en al eer zy nader en meerder verzekering be-

En werd door den Koning omtrent het lossen der gevangenen misleid.

Waar op hy aangemaand werd de zelve binnen 24 uren los te laten.

Gelyk zyn Majesteit opvolgt.

quamen, dat de Gouverneur Generaal na de wedergeving der zelve gevangenen, niets tot nadeel van Bantam zoude komen te ondernemen. Zyn Ed. dus bedrogen en te leur gesteld, mitsgaders daar over zeer moejelyk en verstoort zynde, liet terstond een brieftje aan den Koning van Bantam gereed maken, en zond het zelve nog dien nacht, of laat in den avond, na land, hem daar by bekend makende, dat hy alle de Nederlanders, die aan het comptoir Bantam niet befehden waren, als daar was al het volk van het schip de zwarte Leeuw, de Commandeur van den Broecke, en meer anderen, binnen den tyd van 24 uren aan boord van onze schepen zoude hebben te zenden, of dat zyn Ed. anders, en by gebreke van dien genoodzaakt zoude wezen in 't werk te stellen, het gene reeds in Raade van India was goed gevonden en gearresteert.

Dit klonk den Koning in de ooren als een onverwagte zware donderslag, en alle de Nederlanders tot Bantam, die op de ontvangene tyding van 't verlies van Jakarta, in de alderuiterste angst en benaautheid waren geweest, maakten nu geen andere reekening, dan dat hunne laatste uure zeer naby was, en zy alle gelykelyk om 't leven gebragt zouden worden, zoo haast als de onzen aan de stad Bantam eenige schade quamen te doen; dog de Koning bedagt zich, en liet voor de expiratie van den gestelden termyn het meerendeels van ons volk, met de oude boot van het schip de zwarte Leeuw, vry en vrank na boord varen, zoo dat als toen, namelyk den 9 Juny 1619, omtrent de 100 personen, met de Inlandse dienaaren en slaven, uit een ellendige gevangenis wierden verloft, waar onder ook was de laatste, hoewel de voornaamste, de hier voor meermaal genoemde Commandeur Pieter van den Broecke, die den Koning, op des zelfs verzoek en gedaane beloften van weder te zullen komen, niet had willen los laten voor des anderen daags, den 10 dito, na dat hy hem 's avonds te voren zoodanig een fabeltje had vertelt, als by de gehouden en al voor lang in druk uitgegeven aantekening van gemelten van den Broecke, kan worden nagezien: en hoewel daar in grove mislagen zyn begaan, niet alleen betreffende de zaken zelve, maar ook omtrent de beschryving van den tyd, het zy dan door schult van den naschryver, of van den drukker, of ook wel dat van van den Broecke zelfs (als zynde niet present, en de meesten tyd gevangen geweest) in zyne aantekeningen mislagen heeft begaan, kan dat echter niet onmannemelyk maken de Fabel zelve, die door den Koning van Bantam op den persoon, en het gedaane verzoek van van den Broecke, in manier als volgt, werd verklaart.

Daar was, zeide hy, een vogeltje, dat Fabeltje van een Koning in een goud huisje bewaart door hem werd, en de beste brokjes van de tafel kreeg, Comman met meer andere weldaden: het vogeltje deur van zulks ziende, zeide: Heer Koning het is den Broeck waar, gy doet my veel vriendschap, maar gepakt. wat helpt het? ik bidde, dat ik eens myn wieskens mag probeeren, beloove datelyk weer in het goude huisjen komen zal, daar my zoo veel denngen geschieden. Enfin de Koning, door 't lang aanbouden, en de schoone beloften, bewoogen zynde, liet het vliegen, en 't quam wel wederom, maar niet in het huisje.

Hier mede wilde de Koning van Bantam te kennen geven, dat het met hem, van den Broecke, mede zoo zoude gaan: 't geene ook zoodanig quam uit te vallen, gelyk by 't vervolgd dezels zal worden aangehaald.

De Heer Gouverneur Generaal Koent nu door de bekoming van al ons volk voor zoo verre voldaan, en wat beter in zyn schik zynde, zond weder eenige personen van aanzien na land, om den Koning te vragen, wat nu voorts van zyn meening en genegtheid omtrent de E. Maatschappy was, om zich nate konnen schicken? waar op de Koning al terstond, Zyn M fteit v klaart de E. Maatsch py in te wil volha had, dan om met den Gouverneur Generaal, en de E. Maatschappy te volharden in goede vrede en vriendschap, met byvoeging, dat al 't voorgevallene, daar wy in beledigd, en zyn Ed. over gestoord mogte wezen, niet was van zyn bedryf, of aanrading, maar alleen van de Engelen, en de Koning van Jakarta, hoedanig een taal mede gevoerd wierd door verscheide Bantamse Orangkays, die op de gedaane beloften van vryheid en goed onthaal, dagelyx by den Heer Gouverneur Generaal aan boord quamen, en van des Konings genegtheid tot de Nederlanders zeer hoog en breed opgaven, als mede hoe den zelve niets aangenamer zoude konnen voorkomen, dan te mogen zien, dat 'er weder een begin van koophandel wierd gemaakt, en waar omtrent zy verklaarden wel verzekert te wezen, dat zyn Hoogheid de E. Maatschappy zeer veel gunst en hulpe zoude bewyzen, als hebbende nu nader ondervonden de Nederlandse opregtheid; dog daar en tegen weder het tegendeel van de Engelen, die nu alle van Bantam waren opgebrooken, het meere deel wel met kennis van den Koning, en onder voorwending, dat het maar was voor een korten tyd, en tot versterking van hun scheepsmagt, om tegen de onzen te slaan, maar de geene die zich gelieten aldaar te zullen blyven tot be- waa-

waaring van de Logie, ontsnapten het in donker, en verhuisden alzoo by Noorder-Zon; en op dat de Heer Gouverneur Generaal van de verspreide vlugt der Engelzen wat nader bescheid en zekerheid mogte ontvangen, zond hy na de mond van de Straat Sunda met 't schip het Hart, het welk niet lang daar na weder tot voor Bantam by zyn Ed. te rug quam, met bericht, dat de Engelzen eenige dagen onder het Eiland Selebessee ten anker gelegen, en aldaar in hun schepen overgenomen hadden de lading van drie Bantamze Jonken, die ze op afrekening van hunne verdere pretensie op den Koning, en dat Ryk, hadden aangesnoerd, dat ze voorts op den 2 Juny, als wanneer tydinge bequamen van de aankomste onzer vloot voor Jakarta met elf schepen Straatwaard uit waren geloopen, het meerendeel (zoo geloofte wierd) na Cormandel, de andere drie schepen (want ze waren nog tot op het laatste toe 14 sterck geweest) hadden zy aan het gemelte Eiland Selebessee onttakeld, geloopt, en daar na in den brand gestoken, als zynde oud en onbequaam om mede over zee te varen; zulx het nu zeker was, dat de Engelzen de Straat Sunda hadden geruimt; dog volgens het zeggen van de Javanen, en andere Inlanders, die hen aan boord geweest waren, en ook hadden zich vertrokken, mer geen ander voornemen, dan om met het secours, dat ze uit Engeland stonden te verwagten, tegen October 1619, weder te komen; tot hervatting van het geen ze nu, door gebrek van magt, niet hadden kunnen uitvoeren; maar het quam geheel anders uit te vallen, nadien ze nog dat zelve jaar verlooren zeven schepen, die hun door de onzen wierden afhandig gemaakt, te weten, op de Maleitze kust voor Patani twee, op de West-kust van Sumatra voor Ticoe vier, en in de Straat Sunda een, 't welk uit Engeland quam, en zich van drie onzer schepen bezet vindende, zich met accoord over gaf.

De Koning van Bantam wyl dan, als gezegt, zyn baan geheel schoon te maken, alle vuiligheid werpende op die van de Engelzen, en den gewezen Koning van Jakarta, en de Heer Gouverneur Generaal vond ook niet geraden zulx met ernst tegen te spreken, of hem van het tegendeel te overtuigen, als hebbende, om verscheide redenen, ten dien tyde meer genegentheid de stad Bantam te verschoonen en in wezen te laten, als de zelve te verwoesten, indien de Koning zich mede daar na wat wel quam aan te stellen, en den weg van redelykheid wilde inslaan, gelyk het schein dat hy voornemens was te doen. Immers zyne beloften en woorden waren goed, sprekende byna niet anders als van koophandel te dryven, zonder eenig gewag te maken van het Koninkryk

Jakarta, nog ook van de geëischte overgifte van ons Kasteel, met de helft van ons geschut, enz. zoo dat de Heer Gouverneur Generaal den 22 Juny 1619, met de meeste magt weder na Jakarta te rug keerde, latende drie schepen voor Bantam, om aldaar als bevorens te handelen; maar daar viel zeer weinig te verrigten, en het duurde ook niet lang, of het bleek klaar genocg, wat de Koning van Bantam in den zin had, en waar hy eigentlyk op uit was, namentlyk om ons tot Jakarta in 't geheel den handel te beletten, en alle de Koopluiden, die aldaar van verscheide plaatsen met Jonkjes, en andere vaartuigen wilden aankomen, af te wyzen, en mede na Bantam te slepen, daar toe gebrukende een party van zyn snedige en wel bezeilde oorlogsprauwen, of pantsjalangs, die zich meest onthielden omtrent de Eilandjes van Jakarta, of ook wel wat verder in zee, en wanneer ze eenige vaartuigen zagcn aankomen, 'de wil hebbende na Jakarta, de zelve aanhielden, en na Bantam opbragten; zoo dat de onzen tot Jakarta niet allcen genoegzaam buiten allen handel wierden gehouden, maar ook eerlange gebrek van eetbaare waaren gekregen zouden hebben; indien daar op geen andere ordre ware gesteld geworden; want uit het land, waar van de inwoonders, op zeer weinige na, in 't gebergte of na Bantam gevlugt waren, viel niets te halen, en het geen zedert de verovering van Jakarta, zoo nu en dan met een doorgefnapt vaartuigje uit zee wierd aangebragt, was zeer gering, en, ten aanzien van het gene wierd vereischt, by na niet waardig om genomen, of gerekend te worden.

Ondertusschen geliet zich de Koning van Bantam, als of hy hier van geen de minste kennis had, en als de onzen hem uit last van den Heer Gouverneur Generaal daar over aanspraken, en vertoonden, dat zulx met zyne gedaane beloften en betuigingen van inclinatie tot onderhouding van een opregte vrede en vriendschap, niet overoen quam, gaf hy hen veel goede woorden, en toonde zich zeer verwonderd over het gene hem van de Bantamze oorlogs-vaartuigen, en de verhindering van de vaart na Jakarta, wierd verhaald, verklarende daar toe geen last, of ordre gegeven te hebben; dog nadien deze valsche verschooningen, en looze uitvlugten in de zaak zelf geen verandering of verbetering toebagten, en die looze Koning benevens het daaglyx toerusten en uitzenden van nog meer vaartuigen, zyn stad alom met magt van volk zeer liet versterken, wierd in Raade van India goed gevonden en verstaan, hem met die zelve munt te betaalen, en insgelyx de Reede van Bantam te bezetten, mitsgaders de vaart,

De Heer Generaal na Jakarta.

Bedriegelyk voornemen van den Koning met ons op Jakarta den handel te verbiinderen.

Welke de onzen gebrek van eetwaaren doet krygen.

Waar om trent de Koning zich onkundig houdt.

dat tot de vaart van de Reede

Waaron
de Bantam-
ze Reede
bezet werd

Vaart, van daar, en derwaarts, zoo veel te beletten, als in ons vermogen zoude zyn, waar toe dan ook al met eenen in de maant July 1619, wierden afgezonden eenige ſchepen, en al het klein vaartuig, dat gereed gemaakt, en gemist konde worden; alles onder het gezag van den meenigmaal genoemden Commandeur Pieter van den Broeke, aan den welken ook daar na by een brief van den 27 der zelve maand door den Heer Gouverneur Generaal wierd geordonneerd, om den Koning van Bantam (die nog al volhardde met den onwetenden en goeden man te ſpeelen) een tyd te ſtellen van niet langer als twee etmalen, binnen de welke hy zich zoude hebben te verklaren of vriend of vyand; en zoo hy dien termyn, zonder te antwoorden, liet voorby gaan, dat hem als dan den oorlog zoude worden aangekondigd, en wyders met het aanſnoeren van alle vaartuigen, en het beletten der viſſerye, enz. zoo veel ſchade, nadcel, en bekommering toegebracht, als met voorzichtigheid zoude kunnen worden bedagt, en uitgevoert.

De Commandeur van den Broeke des anderen daags den 28 July, dezen laſt ontfangen hebbende, verzuimde geen tyd om den zelve na te komen, maar zond al terſtond een inſinuatie-briefje aan den Koning, en die 's daags daar aan wedertwee van zyne Orangkays na boord, dog met geen andere antwoord, als dat het hem al eens was, hoe wy wilden, vrede, of oorlog, daar benevens ook den Commandeur van den Broeke latende vragen, of het nu op de Fabel en gelykenis van het vogeltje niet uit quam, en nadien de Koning zich op de gedane inſinuatie niet nader nog po-

fitive wilde verklaren, en daar omtrent eenig ander antwoord gebruiken, als, *Candati*, of gy kond u zin doen, zoo moest de Commandeur van den Broeke, volgens bekomen ordre, hem niet alleen den oorlog laten aanzeggen; maar ook met 'er daat betoonen dat het eruit was, zulx de ſtad Bantam op den 2 Augustus 1619, voor de eerste maal met grof kanon uit onze ſchepen beſchooten wierd, en vervolgens den vyand alle mogelyke atbreak gedaan, hebbende de Commandeur van den Broeke, volgens de voornoemde zyne gehouden aantekening, zedert den 11 July tot den 12 November 1619, voor en omtrent Bantam aangehaald 9 Chinceſche en Javanze Jonkjes, 7 Chinceſche tsjampans, 15 tingans, en 18 vliegers, gezamenlyk geladen met een meenigte van zwalpen en ander houtwerk, voorts 12 laſten Ryſt, 8 laſten Padi, en 500 pont waſch. De gevangens beſtonden uit 49 Javanen, en 34 vrouwen, behalven nog 132 Chinceezen, die waren het meerendeel vrywillig overgekomen.

De gemelte Commandeur Pieter van den Broeke dan vier maanden lang gevoert en bekleed hebbende het oppergezag over 's Compagnies ſchepen, en mindere vaartuigen ter bezettinge voor Bantam, wierd daar in op den 12 November voornoemt, vervangen door den Heer Gouverneur Fredrik Houtman, en waar over het ſchyn, dat van den Broeke zich in zyn byzonder ſchryven aan den Heer Gouverneur Generaal wat misnoegt en te onvrede moet hebben getoont, nadien hem daar op by een openbaren brief door gemelte zyn Ed. het navolgende werd angeſchreven en te gemoot gevoerd.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Brief van de Heer Koen aan de Heer van den Broeke. Dezen Bantamzen oorlog heeft ongeveer tien jaaren geduurt. Over dat ons Kasteel tot Jakatra Batavia was genaamt, toont zich de Heer Generaal Koen misnoegt, hoewel zulx met de ordre der Heeren Majores overeen quam; blykende uit haar Ed. generalen brief van den 30 October 1617. Des niet tegenſtaande heeft men de naam Batavia in geen openbare ſchriften gevonden; tot ter tyd de Heeren Meesters hier over nader ordre afzonden, welke hier ook ingelaſt werden.

B A N T A M;

Aan Sr. Pieter van den Broeke,
tegenwoordig op 't ſchip de Trouwe.

Eerzame voorzienige, zeer discrete Sr.

Brief van
de Heer
Koen aan
de Heer

IK ben verwonderd dat UE. zig over de komfte van de Heer Houtman aldaar, zoo zeer formalifeert, en u zelfs

„ ten deele deportteerd. UE. behoorde van den
„ meer confideratie te gebruiken, en te
„ denken, dat het den minſten beter voegt
„ te cederen, dan den meesten, niet tegen-
„ ſtaande de Maan des nagts heerlicht,
„ nogtans de Zon komende, moetzij niet
„ wyken? blyt zij niet evenwel de zel-
„ ve? zy verliest van haer waardy niet,
„ maar verbeit haren tyd, en zoekt de or-
„ der van de natuur niet te confunderen,
„ De gemene man cedeert den Edelman,
„ een

een Edelman den Grave, een Grave
den Hartog, een Hartog den Koning,
een Koning den Keizer, een Keizer
Gode, en Godt alles met een zekere
harmonie en ordre. Hier mede, enz.
Ady den 28 November 1619, in het
Fort Jakatra. Onderfond ter ordon-
nantie van de Heer Gouverneur Gene-
raal.

Was getekent,

PIETER de CARPENTIER.

Na liet schynt zoude de Commandeur van den Broeke-garne nog wat langer in 't gezag voor Bantam gebleven, en zyn vermaak genomen hebben, die stad, daar hy zoo lang gevangen gezeten had, en meermal in doods-benaauwtheid geweest was, wat meerder afbreuk te mogen doen, dog hy zou zich evenwel eindelyk eens hebben moeten laten vervangen eer dien oorlog was ten einde gebracht, nadien niet te denken is, dat hy de zelve, zoo lang als ze geduurt heeft, te weten, tot in 't jaar 1629, zou hebben willen uithouden, en daar voor ter zyden stellen, het oppergezag over 's Compagnies Suratze en Mochaze handel, waar toe hy den 15 Juny 1620, volgens de aan hem verleende last door den Heer Gouverneur Generaal Koen wierd aangesteld; en wie weet hoe veel malen, zedert die tyd tot het sluiten van de vrede, de Commandeurs, en Gezaghhebbers, voor Bantam, niet verwisselt zyn.

Op den dag van Jakatra's verovering, zynde voorgevallen den 30 May 1619, was het wel geweest de tyd en plaats, om te spreken van des Gouverneur Generaals misnoegen, over dat het Kasteel was gegeven de naam van BATAVIA, maar wy hebben zulx met voordagt overgeslagen, en tot op het laatste uitgesteld gelaten, om dan met eenen aan te wyzen en te ver- toonen, wat door de Heeren Bewintheb- baren ter vergaderinge van zeventien, zoo wel op den naam, als op het begry- pen van een hoofd- en verblyfplaatze in Oost-Indien, is goedgevonden en geordon- neert.

Wat nu aangaat de naam Batavia, het blykt duidelyk en klaar, dat de zelve al is vastgesteld geweest in den jare 1617, en zulx eer dat 'er nog elders een hoofd- plaatze verkooren, ofte begrepen was. De gemelte Heeren zeventien als toen het oog gehad hebbende op het geheele Eiland Banka, en om het zelve te koop- en van den Koning van Palimbang, indien hy daar Heer en Meester van waare, of wel anders van den Koning van Jakatra, een bequaam stuk lands op den hoek van Ontong-Java, behalven, of benevens de

Eilandjes daar omtrent gelegen, en ge- maakt wordende door de groote Rivier van Tangerang, die zich aldaar, door ver- scheide monden, om de veelheid van het water, die ze in den regentyd losfen moet, in zee komt uit te werpen, sehryvende de gemelte Heeren zeventien daar van by hun generale Missive na India onder dato den laatsten October 1617, aldus:

Blykende
vrij haar E:
generale
brief van
den 30
October
1617.

De koop van 't land getroffen, en
het aecoord gesloten zynde, begeeren
wy dat die plaatze, of 't landschap ('t
welk wy meenen dat niet minder als
3 of 4 mylen in Cir-uit, ofte ook
nog veel grooter, zoo het doenclyk is,
en niet al te veel zoude kosten, zal moe-
ten wezen) met de naam van BATA-
VIA, en de inwoonders *Bataviers* ge-
noemt zullen worden, en dat men geen
kostelyke, hooge, nogre groote hui-
zen, tot koste en laste van de E. Maat-
sehappy aldaar bouwe, nogre eenige
andere meerdere, ofte verdere huizen,
ofte werken make, als dat tot bewaringe
der effecten en goederen der E. Maat-
sehappy, en tot verzekering der zelve
tegens brand, en andere ongelukken
nodig zal wezen, zonder op de pragt,
of eieraad der zelve enigzins te letten;
ofte ter oorzake van dien eenige buiten-
gemeene en noodelooze kosten te maken.

Hier uit had de Heer Gouverneur Ge-
neraal Koen genoegzaam konnen begry-
pen, wat naam de hoofd- of verblyfplaat-
ze zoude moeten hebben, indien zyn Ed.
gedagten daar omtrent niet met eenige an-
dere ontwerpen waren benevelt geweest.

De Commandeur Pieter van den Broe-
ke zegt daar van, by zyn voornoemde ge-
houden aantekening, dat de Heer Gou-
verneur Generaal, in het Kasteel geko-
men zynde, den naam *Batavia*, die met
grote letteren aan de galderye, en boven
de poort van het nieuwe huis Mauritius
geheeven stond, had laten uitvegen, en
over dat de belegerden die plaatze (zonder
zyn toelating) zoodanig had genoemt,
qualyk te vreden was geweest. Anderen
voegen daar by, dat zyn Ed. die door-
gaans, en by alle gelegentheden liet bly-
ken, dat hy aangedaan of bevangen was
met een overgroote genegentheid en lief-
de tot de stad van zyn geboorte, de zelve
ook gaarne zoude vernoemt, en van het
veroverde Jakatra een *nieuw Hoorn* ge-
maakt hebben: dan 't zy daar mede dus
of anders gelegen geweest, het is echter
zeker, dat men *Batavia* na de aankomste
van zyn Ed. tot Jakatra, in geene brie-
ven of openbare geschriften vind genoemt,
en 't welk heeft geduurd tot den 23 Au-
gustus 1621, als wanneer daar uit het
Vaderland aanquam het schip de goude

Echter is
de naam
Batavia in
geen open-
bare schrif-
ten gevon-
den.

Tot de Heeren Meesters hier over nader order afzonden.

Leeuw, medebrengeende een generale missive van de Heeren zeventienen waar by het invoeren en gebruik van de naam *Batavia* door haar E. wel expresslyk wierd geordonneert, na dat haar E. 's jaars te voren het veroverde Koninkryk *Jakarta*, als een bequame plaatze, tot een generaal verblyf voor den Staat der Vereenigde Nederlandze Oost-Indische Maatschappy, al hadden vast gesteld, gelyk te zien is by de twee extracten uit de zelve laar E. brieven, hier onder ingelast, en eerst dat van den 24 Maart 1620.

Welke alhier mede werden ingelast.

„ **W**Y hebben geconsidereerd het verhaal dat U.E. doet van het gepasserde omtrent *Jakarta*, gedurende de belegering van ons Fort, het quade gouvernement van ons volk daar binnen, verscheide compositien, en accoorden tot overlevering van 't zelve Fort, zoo aan den Koning van *Jakarta*, als aan de Engelzen, en den Koning van *Bantam*, en waar op dat t'elkens deeffectueele overleveringe is belet geweest, en konnen anders niet bespeuren, of de zelve plaatze is zeer wonderlyk behouden, en in de handen van de onzen gebleven, meer door geluk, als door beleid, tot dat U.E. ten laasten op den gestelden tyd met de generale magt zich heeft vertoont, *Japara* verwoest, de belegering van ons Fort opgeslagen, de stad *Jakarta* vermeertert, en de magt van *Bantam* verdreven, en alzoo meester gebleven van de plaatzen, en het land daar omtrent gelegen. En alzoo voor dezen meenigmaal is gedelibereerd geweest, om, tot verzekering van den Staat der Vereenigde Maatschappy, ergens een bequame plaatze tot een generale Rendevous te begrypen, die gelegen zoude wezen om te ontfangen de contanten en goederen, die uit Nederland met de schepen werden gezonden, en ook de ryke vlooten, die uit India voor het Vaderland werden gezonden, zoo is altyd geoordeeld, dat de plaatze omtrent *Jakarta*, de bequaamste van allen daar toe zoude konnen werden genomen. De obstaculen, die ons voor dezen hebben bejegend door de irrefolutie en twyfelagtigheid van den Koning tot *Jakarta*, en de ongelegenheid der vereenigde Compagnies zaken nu weggenomen zynde, zoo is by ons ter vergadering van de zeventienen deze zaak geconsidereert zynde (aangemerkt mede U.E. voornemen) goedgevonden te concluderen, en de plaatze van *Jakarta* te vervatten tot een generale verblyfplaats, waar toe wy als nu zonder hinder, of uitsfel, zullen konnen procederen, als zynde de zelve plaatze, en het land daar omtrent gelegen geconquesteerd en ge-

„ wonnen in een goeden, opregten, en wel gefondeerden oorlog, die wy noodzakelyk tot onze verdediging hebben moeten aannemen, en zoo uitgevallen is, met Gods hulpe, dat de vyanden verjaagt zynde, wy het zelve land met eenen goeden titul mogen bezitten in vollen eigendom, gelyk als de voorgaande Koning, ofte iemand anders, die hy tot overhoofd zoude mogen hebben erkent, 't zelve bezeten heeft, en zal U.E. daarom wel doen en voortvaren met het geprojecteerde deffein, begrypende het Fort ten meesten dienst van de vereenigde Maatschappy, als doenlyk zal wezen, zonder daar in iemand als superieur te kennen, als de doorlugtige Hoogmog: Heeren Staaten Generaal der Vereenigde vrye Nederlanden, U.E. hooge Overigheid, onder wiens regeringe Godt Almagtig de zelve plaatze, en andere, mitsgaders den geheelen handel van Indien, gelieve te doen floreren veele gedurende jaren tot welstand onzes Vaderlands. En zal U.E. de limiten en 't gebied van 't zelve Fort zoo verre extenderen, als tot meeste verzekertheid, en na gelegenheid van zaken, en tot meesten dienst van de E. Maatschappy zult bevinden te behooren. Onderstond. Actum in Amsterdam dezen 24 Maart 1620, en nog lager, uit de naam van de Bewinthebberen der vereenigde Oost-Indische Maatschappy ter vergadering van zeventienen binnen Amsterdam. U.E. vrienden.

Was getekent,

Henrik Oetgens, C. Meerman, Louis de la Beque, Daniel van der Lecq, Cornelis Veen, M. Vosierman, Jan van der Duin, Everard Bekker, Jan Harmenze, Gelein Adriaanszoon Bours, Simon Jacobszoon, Schoonhoven, Cornelis Franken, Dirk Hasselaar, Jacob Bikker, en Barent Somer.

Volgt nu het extract uit den generalen brief der Heeren zeventienen van dato 4 Maart 1621.

„ **O**P de brieven, die wy met den Eenhoorn ontfingen in January 1620, hebben wy U.E. aangefchreven met de schepen, die 't zelve voorjaar zyn vertrokken, hoe dat, vermits de goede overwinningen, die God Almagtig verleend had, wy van meeningeen resolutie waren, dat de plaatze van *Jakarta* zoude werden begrepen tot een algemeene Rendevous tot den handel van Indien, en tot bewaringe van de „ ryke

„ ryke middelen der E. Maatschappy, en
 „ dat in de zelve plaatze, en gebied, zoo
 „ verre de limiten van 't Ryk strekten,
 „ na gelegenheid der E. Maatschappy,
 „ UE. niemand zal hebben te kennen
 „ voor opperhoofd in de regeering, als
 „ de Hoog-Mog: Heeren Staten Gene-
 „ raal der Vereenigde Nederlanden, uwe
 „ hooge Overghheid. Wy zyn als nog
 „ zoo geresolveert, en zal UE. niet toe-
 „ laten, dat dit land eenige prejuditie in
 „ haare geconquesteerde geregtigheid wer-
 „ de gedaan, onder wat voorwendzel het
 „ zelve zoude mogen gefchieden. Zedert
 „ hebben gaarne verstaan, hoe UE. vol-
 „ gens onze meeninge, daar inne alreede
 „ hadden geproceedert, en in wat manie-
 „ ren de zelve plaatze in gebouw, en zie-
 „ len is aangenomen. God geve, dat
 „ zulk meer en meer volharde, op dat 't
 „ zelve mag strekken tot voordeel van de
 „ E. Maatschappy, en tot eer en glorie
 „ dezer landen: en alzoo wy merken, dat
 „ de naam van de verblyfplaats open ge-
 „ laten is tot onzer dispositie, hebben wy,
 „ in eonformité van lange voorgaande be-
 „ sluiten, goedgevonden en andermaal be-
 „ slooten UE. by dezen aan te schryven,
 „ dat de stad, en 't Kasteel, gebouwt in
 „ 't Koningryk van *Jakarta*, genoemt zal
 „ werden *Batavia*, waar voor het by ons
 „ en UE. overal in het toekomende zal
 „ bekend gemaakt werden, gebruikende
 „ den zelve naam in alle openbare pleg-
 „ tigheden, acten, brieven, en munimen-
 „ ten, zoo als behoorlyk is. Onderstond,
 „ Actum in Amsterdam ady den 4 Maart
 „ 1621, en nog lager, uit de naam van
 „ de Bewindhebberen der vereenigde
 „ Oost-Indische Maatschappy, ter verga-

„ dering van zeventienen, binnen Am-
 „ sterdam.

UE. Vrienden.

Was getekent,

*Daniel vander Lecq, Jan vander Duin,
 Erwout Pieterszoon vander Horst,
 Hendrik Nobel, Jacob Poppen, An-
 dries Rykaard, Dirk Bas, J. Boreel,
 Louis de la Beque, Simon Jacobs-
 zoon Schoonhoven, Elias Trip, Jan
 Martze Merens, Pieter de Schilder,
 en Wynant Janszoon Schram.*

Daar ziet men dan zoo naaukenrig, als
 't mogelyk was, en tot de minste byzon-
 derheden toe, door den naarfstigen en zeer
 opmerkenden Heer Camphuis aangete-
 kend, 't geen 'er vereischt wierd, om een
 nette bevattig van Batavia's Grondvesting
 te bekomen, en waar by ons dan ook al
 verder blykt, hoe deze stad, van zulke
 geringe beginzelen, als uit de modder op-
 gerezen, tot dien weergadeloozen zetel
 van Nederlands Indiën verheven, een van
 de grootste koopsteden der wereld gewor-
 den, en zedert hare zoo sterk aangegroei-
 de magt, een schrik voor alle de omleg-
 gende Oostersehe Vorsten geweest is, zoo
 dat het de Nederlandzse Oost-Indische
 Maatschappy alleen is, die in Indiën by-
 na van alle de Mogendheden als aangebe-
 den, en als de eenige Evenaar der sehal-
 van het gansch Oosten, aangemerkt werd,
 agtende zich alle, die met haar in ver-
 bond staan, volkomen behouden, en te-
 gen alle andere Mogendheden gedekt te
 zyn; waar mede wy dan Batavia's Grond-
 vesting besluiten, om tot de zaken van den
 Godsdiens van Java over te gaan.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

ZAAKEN van den GODSDIENST
OP HET
YLAND JAVA,

Als ook een Beschryving van het Nederlandsch Comptoir in

SURATTE,

En van de levens der

GROOTE MOGOLS,

Mitsgaders een Verhaal der Zaaken van CHINA.

Nevens een Beschryving van 't Eyland

FORMOSA ofte TAYOUAN,
en de zaaken daar toe behoorende;

Waar achter gevoegt zyn des Schryvers

UYT en t' HUYS-REYZEN.

Met verscheyde Teekeningen en Landkaarten, daar toe dienende,

DOOR

FRANÇOIS VALENTYN.

Onlangs Bedienaar des Goddelyken Woords in AMBOINA, BANDA, enz.

VIERDE DEELS TWEEDE STUK.

DORDRECHT } By JOANNES VAN BRAAM,
AMSTERDAM } GERARD ONDER DE LINDEN, } Boekverkoopers.

M D C C X X V I

MET PRIVILEGIE.

YEARLY JOURNAL

1850

W. L. G. & C.

NEW YORK

THE

OFFICE OF THE

PRINTERS

NEW YORK

NEW YORK

Z A A K E N
 VAN DEN
 G O D S - D I E N S T
 O P H E T E Y L A N D
 J A V A .

Z E V E N D E B O E K

E E R S T E H O O F D - S T U K .

Hoe veel Godsdiensten hier bekend zyn. De oudste Godsdienst van Java-Heydenfeh. Brama en Esvara van ouds hunne Opper-Goden. Werdt Mohammedaanfeh by de komst van Sjeich Ibn Moelana. Beschryving des Mohhammedaansehen Godsdiensts. Die geen Hoofd-Godsdienst is. Den Insteller der zelve is Mohammed. Der Mohhammedaanen Leer-stukken in 't korte. Hunne Hoofd-sekten. Waar die leere al door gebroken is.

veel
ts-
ften
be-
l zyn.
N A dat wy alles 't geen zoo tot de beschryving, als tot de grondvesting der stad Batavia behoord, nadrukkelyk opgesteld hebben, zal het nu ook tyd werden, eens van de zaaken van den Godsdienst, voor zoo verre die of tot het Eyland Java, of tot de stad Batavia betrekking heeft, te spreken.

Men heeft hier in 't geheel vier Godsdiensten, de oude Heydenfche, de Mohhammedaanfche, de Chinesehe, en de Christelyke Godsdienst van ouds her vervolgens gekend.

Oud-
Gods-
nift
Java,
Hey-
fche.
Het is zeker, dat de Javanen voor 't invoeren van den Mohhammedaansehen Godsdienst, en toen zy nog onder de Madjapahitfe Vorsten stonden, in welken tyd alles onder hen zeer duyfter was, en waar van wy dierhalven zeer weynig met zekerheid kunnen zeggen, volslagen Heydenen geweest, en dat de Opper-Goden, die zy van ouds onder 't Heydendom eerden, en in zommige plaatzen tot nog toe ceren, geen andere, dan *Brama*, en *Esvara*, geweest zyn.

ama' en
vara
a ouds
per-
den.
Deze kregen zy van de Kust van Choromandel, en Malabar, gelyk zy zedert dien tyd ook een groot deel van de Malabaarse, en voor al van de Sanskritfe Letter en Taal (zynde de taal der Geleerden en der *Bramines* aldaar) ontleenden, en hier en daar onder hun taal vermengden, waar toe zommige zaaken, dien Heydenfchen Godsdienst betreffende, wel de meeste en eerst aanleyding sehynen

IV. DEEL.

gegeven te hebben; behalven dat hun vaart op de landen, bevorens reeds by ons aangehaald, hen mede groote gelegentheid daar toe gegeven heeft.

Ik zal my niet inlaten om die Goden, of ook dien Godsdienst dezer Heydenen te beschryven, aangezien dat zeer uytvoerig, door de Heer *Abrahamus Rogervius* in zyn afzonderlyk werk over den Godsdienst der Heydenen op de kust van Choromandel, en daar om streeks, en verder door den Heer *Philippus Baldeus*, achter aan zyn werk over Malabar, Choromandel, en Ceylon, gedaan is, tot welke beyde, wy den nieuwsgierigen Lezer wyzen, alzoo dit ons anders noodzaaken zou, te verre buyten ons bestek te springen, te meer, alzoo wy elders breeder hier over spreken.

Ao. 1280. en 1290. ontmoette *Marcus Paulus Venetus* de meeste Ryken op Java Minor, of op Sumatra (alleen de Eilandvolken van *Ferlech* (of *Perlac*) uytgezonderd) nog in die staat.

Voor Ao. 1406. was het gantsche land van Java nog volslagen Heydenfeh, en sehoon wel enige Vorsten (te weten, die van *Damak*, en *Padjang* reeds iets van de Mohhammedaanfche Godsdienst wisten, zoo was egter het Land alomme nog in de diepe duyfternis van het blinde Heydendom als verzonken, waar in zy hier en daar in de diepste gebergten van Java tot nog toe gebleven zyn.

Mag men egter geloof slaan aan de rechte en naauwkeurigste Javaanen, zoo

A

Werd
Mohham-
medaan-
is (ch,

2 J A V A A N S C H E Z A A K E N

is het zeker, dat dit Eyland eerst recht Mohammedaanfch geworden is, wanneer *Sjeich Ibn Modlana*, een Arabier van geboorte, zich Ao. 1406. ontrent de plaats, daar nu de stad Tsjeribon is, quam nederzetten.

Deze Arabier (die anders ook wel *Ibn Israël*, en ook van anderen wel *Macboem*, gelyk wy bevorens al getoond hebben, genaamd werd) heeft eerst op Atsjeh (of Atsjien) Pofah, Tsjampa, Djohor, en hier by den Djati-Berg omtrent Tsjeribon, en naderhand ook op andere plaatzen van dit Eyland de Mohammedaanfche Leer alomme geleerd, en verbreyd.

De Koningen van Damak en Padjang, in die tyd twee van de magtigfte Vorften op Java, door 't groot gerugt van zyne heyligheid, en ongemeyne ervarenheid in de gronden van die Leere, gelokt om dien grooten en verwonderenswaardigen Heylig te zien, gingen met eenige Priefers'er na toe, die een preuve van zyne kennis namen, daar over verbaafd fronden, en hem aanmaanden, om die van Galoh en Padjajaran (toen nog volflagen Heydensch) te gaan bekeeren. Hy dede dit; maar maakte zich te gelyk ook meester van die Landen, gelyk hy naderhand ook van Lampon, op Sumatra, en van meer andere plaatzen aldaar, gedaan heeft. Al welke zaaken wy bevorens, toen wy van Java in 't byzonder spraken, reeds hebben aangewezen.

Dezen *Sjeich Ibn Modlana* nu moet men als den voornaamen grondvefter en planter van dezen Godsdiensf niet alløen op Java, maar ook van alle de Landen om de Ooft, zedert hy daar gekomen is, aanmerken.

Vermits wy nu onder de zaaken van Amboina, en wel in 't byzonder daar wy van den Mohammedaanfchen Godsdiensf aldaar spraaken, beloofden dit uytvoeriger te zullen doen, wanneer wy over dien Godsdiensf onder de zaaken van Java handelen zouden, aangezien *Pati Toeban* de zelve van Java, of van Giri, in Amboina, gebragt heeft, zoo zou het dan nu wel ons werk zyn, om van dezen Mohammedaanfchen Godsdiensf te spreken; maar vermits verscheyde mannen van oordeel, meynen, dat ieder een juyft niet evenveel smaak in zulk een uytvoerig opstel van dezen Godsdiensf, als daar over by my gemaakt is, vinden zoude, zoo heb ik my laten overreden, om dit geheel buyten dit werk te houden, om 't zelve niet te verre buyten het uytgegeven bestek te doen uytdeyen; met voornemen, om het in vervolg van tyd op zich zelve uyt te geven, alzo dit hier anders maar gebroken werk maken zoude, en wy 't beter oordeelen dit alles, zoo als het betrekking tot malkanderen

heeft, zuiver byeen te houden, ten eynde een liefhebber, die lust heeft, om verdër kennis van den Mohammedaanfchen Godsdiensf te hebben, dit dan in 't byzonder voor zich nemen, of daar laten kan.

Ook is'er bevorens nu en dan al 't een en 't ander van dezen Godsdiensf in 't werk van Amboina gezegt, waar mede zich de Lezer zal kunnen vergenoegen, doch om hier egter zoo geheel en al niet af te seheyden, en nog zoo veel'er van te zeggen, als wy meynen tot een ruw begrip van dien genoeg te zyn, hebben wy hier hunne voornaamste leerstukken van hen kortelyk aangehaalt, en met een letter, hoe verre dit onkruid zig al verspreyd heeft, aangewezen.

Van den Mohammedaanfchen Godsdiensf.

Om dan van dezen Godsdiensf met ordre te spreken, moeten wy voor af zeggen, dat gelyk'er maar drie Hoofd-Godsdiensfen zyn (te weten, de Joodfche, Heydensche, en de Christelyke) deze dierhalven niet als een Hoofd-Godsdiensf kan aangemerkt werden, en in zich zelve maar een mengel-moes uyt deze drie te zamen gesteld, en ten deelen uyt de zuivere fonteynen des O. Beschryving d' Mohammedaanfche Godsdiensf. des N. T. en ten deelen uyt de drekpoelen zoo van 't Jodendom, als van den ouden Sabeïfchen en Saraceenfchen Godsdiensf zoo onverftandig, en zoo bot te zamen gelapt, is dat men de uytterste reden heeft om zich te verwonderen, hoe 't mogelyk is, dat zoo veele en zoo grootte volkeren, waar onder ook al verscheyde verftandige zyn, zich aan zulk ongegronden dwaling, en zich zelve om verre stootende Godsdiensf hebben konnen overgeven.

De opsteller en invoerder van dezen wandrogtelyken Godsdiensf is *Mohammed*, een Arabier, en zoo hy voorgeeft uyt de Edele Koreïfchiten tot Mekka geboren, alwaar hy, na dat hy lange tyd by een weduwe gediend, en de zelve getrouwd had, eyndelyk tot die dwaasheid gekomen is, om zich voor een Propheet, en wel als de laatste Propheet van God gezonden, uyt te geven, ende wereld van dien tyd wys te maken, dat hy den Coraan (gemeenelyk den Aleorangen) uyt den hemel bekomen had, als een algemeen Wet-boek voor de zondaaren, waar na zich alle, die eeuwig behouden wilden werden, te sehikken hadden; hoewel men op deze en gene plaatzen klaar ontdekt, dat hy dit Boek zelf by stukken ten deelen te Mekka; ten deelen te Medina, door hulp van een Jood, en een Nestorianfche Monnik, opgesteld heeft, na dat die van Mekka, die

die hem over zyne valſche leere vervolgeden, hem die ſtad uytgejaagd, en gedwongen hadden na Medina te vlugten.

Wat hy in dien Coraan ſchryft, kan ieder, die 't luſt, lezen, daar men dat ganſche werk door veel doorlaande bewyzen van bedrog, dieſſtal uyt andere, van grove botheid, en van zyn beeftelyk gedrag zict, alzoo hy daar in als cen vuyl overſpeelder meer als eens voorkomt, en zich niet ſchaamd God tot een voorſtander van zyn geyle luſten te maken.

Hy geeft voor dat God eerſt Moſes, daar na David, toen Jeſus Chriſtus, en eyndelyk hem als den volmaakſten der Propheten gezonden heeft, om de dwalende wereld te recht te brengen.

De byzondere Leerſtukken der Mohammedaanen gaan.

1. Over God, dien zy als een eenig God aanmerken, dog erkennen hem maar als eenen Perſoon, loochene de Godheid van de Zoon en van den H. Geest. Dus weten zy ook eenigzins van de eigenschappen en beſtyten Gods te ſpreken; dog hoe verwerd zy dit doen, zullen wy op een ander tyd toonen.

2. Aan dezen God ſchryven zy de ſchepping van alles toe; maar hoe grof en ongegrond hy dit alles doet, kan in den Atcoran gezien worden.

Onder deze ſtoffe handeld hy ook van de ſchepping der Engelen zoo buytenſpoorig, dat men veel reden heeft om zich te verwonderen, hoe hy zulke zotte dingen daar over heeft durven ſchryven.

Gelyk mede over zyn 7. Paradyzen en menigvuldige Hellen.

Dus ſpreekt hy ook van 's menſchen ſchepping; maar zeer wonderlyk, reppende van geen erf-zonde.

Hy erkend Gods voorzienigheid, en ſield ook vaſt, dat 's menſchen-eynde bepaald is. Hy, of zyne navolgers, zyn ook volſlagen voor de vrye wil van den menſch.

3. Hoe zeer hy ook Jeſus Chriſtus verheft, zoo erkend hy hem dog maar voor een menſch, en wel voor een groot Propheet, maar verheft zich zelven, als den laaſten, boven hem.

Wat grollen hy van zyne geboorte en leven, en van Maria verbaald, ziet men hier en daar in den Coraan overvloedig doorſchitteren. Hy loochend ook, dat hy aan 't kruys geleden heeft, en by gevolg mede zyn begravenis en opſtanding, maar ſtaaft zyn hemelvaart.

4. Hy ſield mede eenen dag des oordeels vaſt, op welken God over de werken des menſchen oordeelen zal,

5. Hoewel hy een algemeene Kerk toeſtaat, zoo ſpreekt hy van dezelve zoo vleeſchelyk, dat het zich zelven alomme ſchaamt, ook gelooven zy dat God de

zonden der Geloovigen op de voorbede van Mohammed vergeven, dog dat hy de godloozen in de helle ſtraffen zal; dog die wyzen van ſtraffen, by hem in zynen Coraan verſicht, zyn bequamer om iemand die te doen beſpotten, dan omze te gelooven.

6. De opſtanding der dooden ſtaaft hy mede, hoewel'er veel Mohammedanen aan twyffelen.

7. Een eeuwig leven voor de vromen in 't Paradyſ erkend hy ook, maar gelyk hy een godlooze en geyle boef zyn ganſche leven door geweest is, alzoo heeft hy ook een Paradyſ, of ettelyke Paradyzen van dien aard, zoo vuyl, als men zou kunnen bedenken, verſicht.

Ondertuſſchen bekommerd zig de ſmale gemeente onder hen zeer weynig met alle die dingen; latende dit voor rekening der Prieſters; maar het voornaamſte van den Godsdienſt der gemeynte beſtaat in 't onderhouden van hunne beſnydenis, waſſchen, vaſten, bedevaarten, gebeden, en in 't geven van aalmoeffen aan den armen. Over al welke pligten Mohammed hen in den Coraan menigvuldige bevelen geeft.

Over dien Coraan nu is een Hhadiets of uytlegging van verſcheyden gemaakt, welke den grond tot de verſcheyde Secten en gezindheden onder hen gelegd heeft. Zy zyn menigvuldig, dog de voornaamſte der zelve zyn de vier Hoofd-Secten van *Ibn il Melech*, *Sjaſei*, *Faſſafi bi*, en van *Hambeli*, *Aboe Hanife*.

Behalven den Coraan nu hebben Mohammeds navolgers in 't bewind ook hun werk gemaakt om, 't zy uyt zyn mond een menigte van ſpreuken, die zy van hem hoorden, aan te teekenen, of wel ook deze en gene zaaken, van hem aangeſteekend, en in een kiſt bewaard, op te zamelen, en daar uyt een werk op te maken, het welk zy de *Suna* noemen, zynde by na als de *Mifchna* onder de Joden; dog deze werd alleen by de Turken en de verdere navolgers van hun gevoelen, met immers zoo veel eerbied, al was die den Coraan zelve, aangenomen, maar de Sjais (waar toe de Perſiaanen, die van *Golconda*, *Viziapoer*, &c. behooren) verwerpen dezelve, en richten zich alleen na den Coraan, en na de uytlegging van *Aali* daar over gemaakt.

Hoe godloos nu Mohammed in zyn leven geweest, en hoe beſpottelyk, cragerlyk, ongerymd, en fabelagtig de Coraan ook in zich zelven is, zoo heeft egter deze verleyder, zoo door zich zelven, als door zyne medehelpers, of *Chaliſas*, zoo veel ingang by vele volkeren gekregen, dat men verbaast moet ſtaan, hoe in zoo korten tyd zoo groot een deel van de wereld zich aan de woorden en 't

Waar die Leere al doorgebroken is.

4 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Wet-boek van zulk een bottenbedrieger heeft konnen onderwerpen.

Hy heeft daar aan niet alleen Arabien; maar binnen een eeuwe een zeer grootte menigte van Landen, onder den Grooten Heer staande; en daar na ook de Ryken van Fez, Marocko, en 't grootste gedeelte van Barbaryen, benevens veele andere Ryken van Africa en Asia, van Egypten, en d'aangrenzende Ryken af, tot aan d'Atlantische Zee, onderworpen, en hen gedwongen Mohammedaans te werden. Tot al welke dwaasheden Heraclius bloedschande en ongeregtheid, de slegte staat der Christen Kerke, in die tyd in 't Oosten, met alle haare geschillen over de leer-stukken, haar bygeloove; en verbaftering van zeden, onkunde, en ketteryen, zeer veel aanleyding hebben gegeven, waar toe zyn verbod, van niet over zaaken van den Godsdienst te schryven of te twisten, niet weynig geholpen heeft, gelyk dat omstandig, zoo uyt den Coraan zelf, als ook uyt veel andere schriften, gezien kan werden.

In 't Oosten sloeg men tot dezen Godsdienst ook in het ryk der Perlen, maar (gelyk wy reeds aangemerkt hebben) met een groot verschil tusschen de Sunnis en Sjais, en aan die kant ook by de Usbecke Tartaren (die mede Sjais zyn) over.

Het bleef daar niet by, maar hy drong met zynen Coraan ook door in het Ryk van den Grooten Mogol, die zich verklaarde Sunnis te zyn, gelyk die van Golconda en Viziapoer zich mede aan de streng der Persiaanen, als Sjais, hielden.

Veel Ryken van het Groot Tartaryen, en zelfs eenige Landen van China mits-

gaders verscheyde Korinkryken daar aangrenzende, zyn met dezen sundergeestem al mede besmet. Men vind'er voetstappen van op de Maleytsche Kust tot Djohor, Patani en in Ziam, en geen mindere op de Kust van Malabar, en hier en daar op Ceylon, gelyk mede in Tonkin, Tsjampa en andere nabuurrige Ryken.

Dus heeft de Leere van dien bedrieger zich ook niet weynig in de Eylanden van Java, Sumatra, Celebes, Borneo, Boeton, Amboina, Banda, Ternate, Timor, Mangindanao, Madagafcar, en in de Majorse Eylanden mitsgaders, in meer andere Landen van 't Oosten en 't Westen, zoo gelukkig uytgebreyd, dat zy tegenwoordig een zeer groot deel van den aardbodem met haar vergift besmet.

Gelyk nu die Leere op 't Eyland Java alomme doorgebroken is, alzoo heeft zich die ook tot nog toe daar zoo sterk uytgebreyd, dat men, zeer weynig plaatsen uytgenomen, zeggen moet; dat by na geheel dit Eyland Mohammedaansch is.

Men moet egter hier nog byvoegen, dat de Mohammedaanen zich niet door eenig geweld zoo verre uytgebreyd; maar dat alle hunne belyders vrywillig (uytgezonderd maar zulke, die zich met een Mohammedaansch vrouwenfich onvoorzigtig vermengen, of die onvoorzigtig de woorden van hunne belydenis, (*Ja illah illallah Mohammed versiet ullah*, dat is, daar is geen God dan God, en Mohammed den Gefant Gods in 't bywezen van een Mohammedaan uytten) zich zelven Mohammedaansch verklaard, en die leere aangenomen hebben.

T W E E D E H O O F D - S T U K .

De Christelyke Godsdienst. Wat Godsdiensten op Batavia geoeffend en geduld werden. Eerste grondvesting van den Hervormden Godsdienst in Indien, en op Batavia onder D. Hulfbos en Dubbeldryk. Met goedkeuring harer Edelheden. D. Dubbeldryk tot Predikant A^o. 1621. aangesteld. De Graaf als Proponent op de vloot na Goa. Batavia in November Anno 1621. eerst in openbare schriften gesteld. Voorslag om by de intrede des Nieuwen jaars Maleyts te prediken. Aanmerkingen op 't bekeeren der Chineesen en Javaanen in hun eygen taal. Als ook in 't stellen van een Professor in de Maleytsche taal op een der Academien. Maandag tot den dag der vergadering gesteld. D. Hulfbos na de Oost gezonden. en D. Dubbeldryk Predikant op Batavia gemaakt. De Maleytsche dienst begomen. Staat der school en der ledemaaten. D. Hulfbos verdronken. D. Dankerts hier uyt Amboina. D. Dubbeldryk na Amboina.

BEhalven den Mohammedaanschen is'er van ouds her, een tweede Heydensche Godsdienst, te weten, die der Chineesen, geweest.

De Godsdienst der Chineesen.

Wy hebben bevorens al iets daar af gerept, wanneer wy van de Chineesen, en in 't byzonder van hunnen Tempel

buyten Batavia gesproken hebben, en als wy daar over zoo, als 't behoord, zouden handelen, hadden wy wel een groot boek daar toe alleen van nooden.

Gelyk geheel China meest in 't bygeloove en den afgoden-dienst als begraven legt, alzoo is dat Land met een oneyndig getal van dwaalgeesten vervuld, die van

Van den GODSDIENST.

van tyd tot tyd dit volk, dat anders in allerley soort van wereldfche zaaken by uytfeke fchrande en zeer gaauw is, (en dat van zich zelve zegt, dat de Mohammedanen, en Nederlander en een, zy twee oogen, en andere'er geen hebben) zoodanig hebben weten te blinddoeken, en aan den dienft van hunne nietige afgoden, als mede aan hunne waarzeggerijen, tooverijen, en wat dies meer is, dermaten te onderwerpen, dat men'er ten uytterften over verbaaft ftan moet.

De Leere van *Confutius* alleen, een van hunne grootfte en beste Wysgeeren, maakt een tamelyken Fofiant uyt. En van geen minder beflag zyn die van *Laww-Zoo*, van *Sji-ca*, *Wija*, en meer anderen.

Men kan dat eerste wrk, dat gedrukt is, en verdér over de zaaken van hunnen Godsdienft, de befchryving van China, mitsgaders die van den Jefeit *Le Comte*, en meer andere van die vaders, na zien, alzoó 't onmogelyk is ons zelve nu in zulken zee in te laten, dewyl ons oogmerk maar is, hier aan te halen dat deze Godsdienft, onder meer andere, van ouds her op dit Eyland mede is bekend geweest.

Buyten deze drie is de Chriftefelyke Godsdienft hier mede ongetwyffeld al zedert de komft der Portugeezen bekend geweest, die van ouds op *Greffic*, *Japara*, en méér andere plaatzen niet alleen aangegierd; maar nu en dan ook vafte verbyft daar gehad hebben; dog ik heb egter niet kunnen befpeuren, dat zy daar Prieftefs ter bekeering der Mohammedanen, of der Heydenen gebruykt, of vafte kerken of kerkdienften, (gelyk anders wel in andere Eylanden om de Ooff) gehad, of dat zy ict aanmerkenswaardigs in dezen opzigt daar verrigt hebben. Waar mede wy dan van de algemeene befchryving der Godsdienften van dit Eyland, tot de byzondere, die hedensdaags te Batavia plaats hebben, en daar van deszelfs eerste beginzelen af geoeffend zyn, zullen overgaan.

Binnen deze ftad heeft men van ouds wel Mohammedanen, en Chineefen gehad, dog aan geen van deze beyde werd toegelaten in de ftad zelve, maar wel daar buyten hunne Tempelen te hebben, en daar alleen hunnen Godsdienft te oeffenen; hoewel men Ao. 1648. in 't verhaal van de kerkzaken der Chriftenen zien zal, dat zy toen beyde een Tempel in de ftad hadden, die'er nog al lang'er na bleef.

De Mooren hebben een Tempel op de weg na *Ansjol*, buyten de *Rotterdammer poort*; en de Chineefen twee, een pas buyten de *Nieuwe poort* (die wy bevorens befchreven hebben) en

een ontrént *Noordwyk*, of wat buyten den grooten weg van *Jakarta*, by de *Chineefche Graven*; in welke Tempels zy den dienft, ieder volk onder zyne Prieftefs, geruft konnen en mogen oefenen.

De Chriftefelyke Godsdienft werd hier in de ftad alleen, en uyt de zelve geen andere, dan de *Hervormde*, geoeffend, en ook geen andere geduld.

Verfcheyde maalen hebben deze en genie *Jefeuiten*, 't zy ten tyde van den *Opper-Landvoogd*, de Heer *Camphuys*, Ao. 1684. en 1685. 't zy ten tyde van den Heer *Opper-Landvoogd van Hoorn*, by 't houden van stille byeenkomsten hier en daar in de ftad, de *Roomfche Godsdienft* getragt te oeffenen, en dus verder uyt te bryden; dog het is hen van tyd tot tyd zeer ftreng verboden, en heugd my zeer wel, dat 'er, onder den Heer *van Hoorn*, in 't begin van Ao. 1707. een *Pater Sylvefter*, met meer anderen, uyt *Batavia* om gebannen, en met nog drie *Francifcaanfche Prieftefs* na *Timor* vertrokken is, zynde toen dit hun bedryf oorzaak geweest, dat ook verfcheyde borgers na 't vaderland, en (die inlandfche vrouwen hadden) na *Ceylon* vertrekken moesten.

Dus valt ons maar alleen van den *Her-*
 vormden Godsdienft te fpreken, en na-
 der te zien; hoe die begonnen is, wat
 voortgang die gehad heeft, en welke
 mannen daar toe van tyd tot tyd, zoo in
 de *Nederduytfche*, als in de *Portugee-*
fche, en *Maléytfche Gemeynten*, ge-
 bruikt zyn. Indien het waar is, 't geen
 men my verzekerd heeft, dat 'er in 't
Batavifche Resolutie-Boek der Hooge Re-
geering van Ao. 1619. onder de Heer
Jan Pieterszoon Coen, tot Ao. 1677. of
 1678. aan de dood van de Heer *Maat-*
fuyker geen letter van de *Kerkelyke za-*
 ken te vinden is (alleen zeer weynige uyt-
 gzonderd) zoo zal zulx myne fchriften
 te weerdiger doen zyn; alzoó men oor-
 deeld, dat ieder *Generaal* de papieren onder
 zyn befier voorgekomen, of ver-
 duyfterd, of na zich genomen heeft.

De eerste en oudfte *Predikant* in dienft in *India*,
 der *Ooft-Indifche Maatschappy* (om dit
 van de grond af op te delven) waar van
 ik leeze, is *Philippus Pieterszoon* van
Delft geweest, die op 't *Schip Amfter-*
dam, onder den *Onder-Zeevoogd, Wy-*
brand van Warwyk, uytgevaren zynde,
 Ao. 1598. den 27. September op 't *Ey-*
land Mauritius tweemaal predikte, en
 daar een *Madagafcaarfchen* slaaf *Laurens*
 doopte, zonder dat ik verder van dezen
 Heer, of zyn dienft iets leeze, of aan-
 geteekend vinde, dat niet te verwon-
 deren is, alzoó de onzen toen nog geen
 vafte plaats hadden.

6 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Ik ontmoet ook in de vloot van de Heer Zeevoogd *Steven vander Hagen* eenen Predikant *D. Abrahamus vander Beets* genaamd, Ao. 1606. in November met de gevangens uyt Malacca geloft, en toen op 't Schip *Orangie* by den Heer Zeevoogd *Mutief Opperkoopman* geworden, en Ao. 1607. op de Witte Leeuw zoo na 't vaderland vertrokken is.

Na dezen tyd heeft men de eerste Predikanten, en Kerken van 't Oosten, om de Oost, en in de Landvoogdy van *Amboina* gehad, gelyk wy daar getoond hebben.

1620.

En op
Batavia.

Wat ordre men nu ontrent de zaaken van den Godsdienst, al by het eerste oplykten der stad *Batavia*, zoo van wegen de Kerken - Leeraars en verdere bedienden, als van wegen de Heeren van de Hooge Regeering van *Indien*, gesteld heeft, zal ons zoo al vervolgens, of by beslyten, onder hen genomen en opgeteekend, of wel uyt deze en gene brieven, met het gene daar uyt, als tot die zaken betrekking hebbende, getrokken was, omstandig blyken. Wy zullen, om dit ordentelyk te doen, ieder onder zyn Jaar, met Ao. 1620. beginnende, voortellen; hoewel ons uyt een brief aan de Classen van *Amsterdam*, *Enkhuyzen* en *Middelburg*, blykt, dat *D. Hulfebos* al Ao. 1614. ter dier plaatze, of daar ontrent Predikant geweest is.

Deze eerste en oudste aanteekeningen nemen dan begin van Ao. 1620. als voortoemde *D. Adriaan Jacobszoon Hulfebos*, mede in 't Casteel *Batavia*, eer zy door de Heer *Coen* ontzet wierden, besloten geweest, aan de Leden van zyne vergadering (toen uyt nog een Predikant, *D. Jacob Antoniszoon Dubbeldryk*, Proponent, en nog drie Krankbezoekers bestaande) voortelde, deze navolgende dingen aan de Heer Opper-Landvoogd *Coen*, en de Heeren Raaden van *Indien* tot grondvetting van den Godsdienst aldaar, te verzoeken:

Onder
D. Hulfe-
bos, en
Dubbeld-
ryk.

1. Een bequame plaats na de gelegenheid des tyds, tot het waarnemen van den Godsdienst, zoo wel in het Maleys, als in 't Nederduyts.
2. Om het Avondmaal aan de Leden, daar

reeds zynde, te bedienen.

3. Om by de Predikanten, hier reeds zynde, twee Ouderlingen, volgens de gewoone Kerk-besteding in 't Vaderland, te mogen kiezen.
4. Dat zy ook uyt last van den Heer Opper-Landvoogd en zyne Raaden drie of vier maanden aan alle gebristende Dienaars der E. Maatschappij zouden mogen aanzeggen, dat zy zich op den Sabbath-dag, zonder verzuym tot het geboor van Gods Woord zullen hebben te begeren.
5. Dat'er nader ordre, dan tot nog toe geschied was, op de maniere van te trouwen, om alle wanordre voor te komen, gesteld mogt werden.
6. Dat ook voortaan 't arbeyds-volk op den Sabbath-dag van hun dagelyks werk ontslagen mogt werden, op dat zy in staat zouden zyn, van dien dag te konnen vieren.

In dezen tyd nu liep het verband van *D. Hulfebos* aan de E. Maatschappij na 't eynde, en sehoon zyne zaaken hem in 't Vaderland daar riepen, wierd nogtans zyn dienst en verblyf tot het verder bewerken van deze Kerkelyke zaaken niet min nut en noodig geoordeeld, en daar door zyn Eerw. bewogen nog voor een tyd hier te blyven, tot men gelegenheid hebben mogt, om een ander bequaam man in zyn plaats te stellen. Ook zou hy zyn uyerste beft doen, om *D. Jacob Antoniszoon Dubbeldryk* benevens hem te houden, en in den dienst te gebruyken, alzo die nu eenigen tyd in zyn by-wezen, en ook in zyn afwezen, de plaats op *Jakarta* reeds bekleed, en den dienst aldaar waargenomen had.

Dit eerste Kerkelyk Batavisch beslyt vind ik op *Jakarta* genomen te zyn den 14. January, Ao. 1620; en was aldus onderteekend.

Adriaan Jacobsz. Hulfebos.
Jacob Antonisz. Dubbeldryk.
Cornelis Maes.
Johannis Bloem.
Cornelis Lubberfz.

D E R D E H O O F D - S T U K .

Queek-schoole te Leyden opgericht. En verder verbaal der zaaken van den Godsdienst op Java van den Jaare 1624. tot 1630.

1624.
D. Dub-
beldryk
tot Predi-
kant A.
1621.
aange-
steld.

Den 2. Augusti vond men goed, uyt vier voorgestelde perzoonen, te weten, *Jacob Antoniszoon Dubbeldryk*, *Michiel Schagen*, *Thomas Schagen*, en *Hendrik van Soest*,

den eersten als Predikant aan te stellen, en den 3. en 4. besloot men binnen een maand een begin van den Maleyschen dienst te maken.

Ook besloot men den 23. September, dat

dat *Wouter Wouterzoon de Graaf* met de Heer *Dedel*, ordinaar Raad van Indiën, als Proponent voor dien togt, op de vloot, na Goa en Malabar mede gaan zoude, met de zelve magt om te doopen, als aan *D. Joseph Danielszoon* gegeven was.

Tot dezen tyd toe had men in alle openbare ſchriften niet anders gebruykt dan *Jakatra*, dog den 13. November dezes Jaars begonnen hier en elders den naam van *Batavia* te lezen, zonder van *Jakatra* voortaan meer, dan alleen voor zoo verre het Koninkryk van die naam aangaat, te repen.

Men had bevorens al menigmaal, en vooral den 3. Augustus, om alle zondagen *Duyts* en *Maleys* te prediken, een voorſtel aan den Heer *Opper-Landvoogd* en de *Heeren Raaden* gedaan, dog alzo'er geduurig veranderingen voorgekomen waren, floeg men dit nu den 18. December weer voor, en wierd door *D. Dubbeldryk*, op den tweeden Kersdag, met dat te prediken, begonnen.

Ondertuſſchen gaf men van hier ook aan verſcheide *Claffen* in 't *Vaderland* van de zaaken, hier voorgevallen, kennis, waar op ook by zommige der zelve geantwoord is.

In de tweede brief aan een dezer *Claffen* zie ik, dat de *Kerken-raad* van *Batavia* toen al met veel reden noodig oordeeld, dat'er in de *Portugeeſche*, *Chineſe*, *Maleyſche* en *Javaanſche* taal dienſt gedaan wierd. Ontrent het *Portugeeſch* en *Maleyſch* is dat, niet zonder vrugt, in 't werk geſteld (gelyk wy verder zullen zien) maar 't is onbegrypelyk, dat'er nooit moeite gedaan is by de *Predicanten* aldaar, om eenige vrugt onder de *Chineſen* en *Javaanen* in hun eygen taal te doen, dan alleen, dat ons A. 1652. wel een bloote aanmaning van de *Regeering* daar toe aan de *Predicanten* voorkomen zal, zonder dat dit egter van gevolg geweest is, niet tegenſtaande zy middelen daar toe beraamd hebben.

Ik heb zeer veel moeite aangewend, om die laaſte taal te leeren, gelyk ik ook een *Dictionarium*, of *woorden-boek* in 't *Nederduyſch* en 't *Javaanſch* gemaakt heb, dog geen gelegenheid gehad, om myn talent daar ontrent te kunnen beſteden. Ook hebbe ik, by myn aanwezen op *Batavia*, myns wetens, nooyt een woord in *Kerken-rade* hooren ſpreken, om iemand der *Predicanten* tot het aanleeren der *Chineſe* of *Javaanſche* taal aan te moedigen, en ik kon niet merken, dat daar eens aan gedacht werd, daar het, mynes bedunkens nochtans het rechte middel was, om onder die beyde volkeren de meeste vrugt te doen.

En by aldien men van die eerste tyden

des *Chriſtendoms* in *Indiën*, doen de *Claffis* van *Walcheren* van 't oprechten van een *Collegie* te *Leyden* niet alleen in de *Theologie*, maar ook in de *Maleyſe* taal ſprak, dat heylzaam middel van de *Studenten*, die men na *Indiën* zenden wilde, ook in die taal en in meer andere *Ooſterſche* talen te oefnen in 't werk geſteld had, de *Maleyſche* *Kerk* op *Batavia* zou veel aanzienlyker en ſterker geworden zyn, als zy nu is. En indien men nu nog dat zelve middel gebruykte, en een *Profeſſor* in die taal op een van de *Academien* aanſtelde, het zou zekerlyk groote en gewenſche vrugten, en die *Predikanten* by hun komſt in *Indiën* gelegenheid geven, om aanſtonds in twee *Kerken* gebruykt te konnen werden; daar zy nu dikwils lang ledig loopen.

Den 10. Jan. vond men goed om voortaan maandags, in de plaats van donderdags, te vergaderen.

Wy hebbens bevorens van de aanſtelling van *D. Dubbeldryk* tot *Predikant* wel geſproken; maar hy wierd by haar *Edelheden* niet eer, dan op den 15. dezer, goedgekeurd.

Op den 18. dito verzogt *D. Hulſebos* aan haar *Edelheden*, om eens na de *Buyten-Kerken* te mogen gaan, ten eynde hy te beter kennis van die *Kerken* krygen, en by zyn togt herwaards en na 't *Vaderland* in ſtaat zyn mogt om te beter opening daar af te geven, waar op hem door haar *Edelheden* toegestaan is, om met 't *Schip* de *Eendracht* dien togt te mogen doen.

Den 20. wierd *D. Dubbeldryk* *Predikant* van *Batavia* in beyde de talen gemaakt, en den 23. dito bevestigd.

Den 24. dito kreeg *D. Hulſebos* volle laſt van den *Kerken-raad*, om de *Kerken* van *Amboina*, *Banda* en der *Moluecos* uyt haren naam te gaan opnemen en bezigtigen, en om, verzeld zynde van de *Krankbezoekers* *Adam Ybrandszoon*, en *Hendrik Theuwiſzoon*, met de *Kerk-dienaaren* aldaar het noodige te bezorgen, en zoodanige beſluyten tot vaſtſtelling dier *Kerken* te nemen, als zy zouden oordeelen in die tyd en plaatzen te behooren. Hy vertrok den 1. February derwaards, en eerst na *Amboina*.

Ook had men nu al bevorens den *Maleyſchen* dienſt hier begonnen; dog *D. Dubbeldryk*, ſchoon in die taal redelyk ervaren, begon dien dienſt in 't eerst maar lezende, hopende wel haast van buyten te prediken, gelyk daar op in December gevolgd, en dit zedert merkelyk toegenomen is.

In de *Bataviſche* ſchool waren te dier tyd 92. jongens, 45. meyskens, de jongens eerst onder *Carpentier*, en daar na *Ledena-*

A. 1621.
Als ook in 't ſtitel-
leer van
een Profeſſor in
de Maleyſche taal
op een der *Academien*.

A. 1622.
Maandag tot den dag van Vergadering geſteld.

D. Hulſebos na de *Ooſtgezonden*, en *D. Dubbeldryk* *Predikant* op *Batavia* gemaakt.

on-ten

1622. onder *Otto Ysbrantzoon van Santen*, en de meyskens onder *Mr. Jan van den Broek*.

De laatste Ledematen had men hier bevonden 23. oude en 8. nieuwe te zyn.

Terwyl *D. Hulfebos* na Ambon was, predikte *D. Dubbeldryk* alle zondag eens in 't Duytsch, en eens in 't Maleysch.

D. Hulfebos verdrinken. In July kreeg men bericht, dat *D. Hulfebos*, zoo als hy 't gat van Amboina inliep, met *Tobias Camzius*, en *Adriaan Corneliszoon Paauw*, gebleven en verdrinken was; dog *D. Dankaarts* was ondertusschen Ao. 1622. uyt Amboina hier gekomen, verzoekende na 't Vaderland te gaan.

D. Dankaarts hier uyt Amboina. Van Ao. 1623. vind men geen letter aangeteckend, zoo dat die papieren weggeraakt moeten zyn. Dog in dit Jaar vertrok *D. Dubbeldryk* na Amboina.

D. Dubbeldryk na Amboina. Ao. 1624. In dit Jaar hadden de Heeren zeventien tot Leyden ook een Queek-school van eenige jonge Studenten opgericht, om die met'er tyd als Predicanten na Indiën te zenden.

A. 1624. Queek-school te Leyden opgericht. *D. Heurnius*, en *Du Praat* hier. *D. Justus Heurnius*, ondertusschen hier gekomen zynde, wierd in *Seroyens* plaats als Scriba aangesteld; welke *Seroyen* nu als Ouderling afgang.

D. Heurnius, en *Du Praat* hier. *D. Joannes du Praat*, was hier nu ook in September verschenen. Men vond nu op het aandringen van zyn Edelheid ook goed, dat men 's morgens na de predicatie trouwen, en 's namiddags na de Predicatie doopen zoude.

D. Dirkszoon hier. In de maand October zie ik, dat *D. Antoni Dirkszoon* ook hier was, en dat men nu besloten had voortaan over de Catechismus te prediken, en een catechisatie te houden.

Men stelde nu ook een politicquen Commissaris in den Kerkenraad, en; zoo 't my voorkomt den Heer *Jacques Speex*; dog hy schynd'er toen nog niet veel gekomen te hebben.

D. Dankaarts en *Heurnius* wierden aan zyn Edelheid gezonden, om te verzoeken, dat *D. Dubbeldryk* uyt Amboina mogt werden opontboden, en dat *D. Dankaarts* met nog een tweede derwaards gezonden mogt werden, dat zyn Edelheid toefond.

D. Dubbeldryk opontboden, en. De donderdag wierd nu ook weder tot den dag van Vergadering gekoren. Den 14. November komen *D. Justus Heurnius*, en *Sebastianus Dankaarts* als beroepene en bevestigde Predicanten van Batavia voor, predikende Nederduytisch, en Maleytisch.

A. 1625. D. Du Praat na Ambon. *D. Candidius* hier. *D. Dankaarts* had ondertusschen aangenomen den last-brief voor *D. du Praat*, om na Amboina te gaan, te bezorgen.

In Julius leze ik hier van *D. Georgius Candidius*, die men na de Kust van Cho-

romandel zenden wilde, om 't Avondmaal daar; te bedienen; dog zyn Edelheid keurde dit af.

Men stelde ook voor aan haar Edelheden, om in de week eens Maleytisch te prediken, dat toegestaan wierd.

D. Wouter Melchiorzoon werd den 9. D. D. October verzogt, om in Vergadering mede te zitten, schoon zy aan zyne wettige bevestiging twyffelden. Ook verzogten *Stevenszoon* zy daar toe *D. Caspar Stevenszoon*.

Den 27. October belastet zyn Edelheid den Kerkenraad ook voortaan, de Vaderlandische brieven, die zy derwaards zonden, aan hem over te geven, om dat te bezorgen, waar in die van den Kerkenraad swarigheid vonden; dog zy moesten het doen, alzo de Heeren Bewindhebbers dat belast hadden, dog zyn Edelheid raadde hen daar over na 't Vaderland te schryven.

Ondertusschen wierd *D. Candidius* na Ternate geschikt, dat zyn Edelheid goedkeurde, ook zou *D. Caspar Stevenszoon* *Wiltens* na Banda ter hulpe van *D. Dirkszoon* vertrekken, dat den 20. dito goedgekeurd wierd.

Ao. 1626. By nader berading over de zaken van *A. 1626. D. Dubbeldryk*, vond men den 1. en 22. January wederom goed, hem na 't Vaderland te zenden, alzo hy in zyn ergerlyk leven voortging. Dog zyn Edelheid stelde dit, tegen het goedvinden van den Kerkenraad, nog uyt.

Den 19. February verscheen *D. Jacobus Tolenius*, Predicant, van Amsterdam met 't Schip Schiedam op Batavia gekomen, hier in de Vergadering; dog die Heer leefde niet lang, en komt den 23. April al als overleden voor.

D. Dubbeldryk, nog al dagelyks in zyn quade wegen voortgaande, is op zyne gctuygenissen uyt Amboina gebragt (alzo hy in Banda al voor een tyd in dienst geschorft was) de 2. Maart geheel afgezet door den Kerkenraad, dat ook den 9. dito door haar Edelheden goedgekeurd is.

Den 4. Juny verscheen in Vergadering *D. Nicolaus Molineus*, die met 't Schip *D. Molineus* Leyden hier den 30. May aangeland was.

Den 10. July verscheen hier *D. Candidius*, door den Landvoogd de Heer *Le Febre* in Ternate herwaards, wegens eenige twiil tusschen hen, opgezonden, en gaf een bericht aan den Kerkenraad over, waar uyt blyken zou, wat hy in de Moluccos gedaan, en waarom hy herwaards gezonden was, ten grond daar af stellende het schandelyk leven der Nederlanderen met byzitten aldaar, van al het welk aan haar Edelheden een afschrift gegeven wierd.

Van den G O D S D I E N S T.

6. Den 16. July verscheen hier ook *Jonas Aartszoon*, Proponent laatsf met 't Schip Heusden uytgevaren, en hier over Suratte gekomen.

Den 22. dito wierden de zaaken van *D. Candidius* nader onderzocht, en bevonden, dat hy geen sehuld, nog oorzaak of reden tot eenige beschuldiging gegeven, maar zig in tegendeel in alles zeer zedig, voorzichtig en slichtelyk gedragen, en men ook over zyn vertrek van daar zeer geklaagd en gemord had, dog ten laste van den Landvoogd quamen veel vuyle zaken voor den dag, en de zwaarste reden van *Candidius* opzenden quam daar op uyt, dat hy had willen hebben, dat men de byzitten zou laten varen, en wettig trouwen, weshalven hy den 2. November volkomen door den Kerkenraad in 't gelyk gesteld, en besloten was aan haar Edelheden over den Landvoogd *La Febre* te klagen, en straf te verzoeken, over dat hy een gemeyntheit zonder reden, en om zyne byzondere ongegronde gefehillen, van haren wettigen Leerbaar beroofd, en zoo onwaardig van hem en den Kerkenraad in Ternate gesproken had, dat ik my sehame om het hier uyt te drukken. Echter oordeelde de Kerkenraad alhier dat *D. Candidius* meer middelen, het zy by een protest, en betuyging tegen den Landvoogd, 't zy by een nader verzoek, door de Gemeyntheit aandaar voor hem te doen, behoorde in 't werk gesteld te hebben, waar over zy hem nader berispen zouden, zynde verder hun beslyt zyn Eerw. weder na Ternate te zenden, al het welke mede zoo by haar Edelheden bevonden, en in allen deelen, gelyk mede zyne herzenning derwaards, goedgekeurd, en waar nevens van zyn Edelheid ook beloofd wierd, dat hy dien Landvoogd over zyn misflag vermaanen zou.

A. 1627.

7. Den 4. February verscheen hier de Proponent, *Pieter Bonnus*, met 't Schip den Briel gekomen.

Ook vond den Kerkenraad goed, *D. Molineus* na de Kust in plaats van den 's jaars te voren overleden *D. Follinus* te zenden, en daar op de goedkeuring van haar Edelheden te verzoeken, die'er dan nu ook op volgde.

Den 5. dito vond men nader goed *D. Candidius*, met ernstig voorfehryvens van den Kerkenraad en van haar Edelheden, nevens *D. Bonnus* na Ternate, en *D. Isaac Rutenius*, als Proponent met Beverwyk aangeland, in Amboina by *D. du Praet* te leggen, *Candidius* bleef hier, dog *Bonnus* sychynd na Ternate vertrokken te zyn.

Den 15. April verscheen hier *D. Joannes Cavellius*, met 't Schip 't Zeepeard, IV. DEEL.

van 't Claffis van Middelburg herwaards gezonden, zonder dat my blykt waar hy geplaatst is.

Den 4. May wierd *D. Candidius* gelast na Tayouan met den Krankbezoeker *Jan Janszoon van Tekkeren* te gaan; 't welk by haar Edelheden goedgekeurd wierd; dog met enen daar by gevoegd, dat hy (*Candidius*) het Euangelium daar met geen groote vertoening, of ophof zou invoeren, op dat de Keyzers van China en Japan zieh daar aan niet floaten mogten, en dat het beter was in eenige dorpen Krankbezoekers te leggen.

In deze zelve maud komt my ook voor, dat tocn al 't Gebed des Heeren, de 12. Artikelen des Geloofs, mitsgaders eenige andere Leerstukken en gebeden in zeer slecht en gemengd Maleys, en ook eenige in het Portugecs overgezet waren.

Van de agt verdere maanden van dit Jaar leze niets meer.

Van A. 1628. vind ik mede geen Letter aangeteekend.

A. 1629.

Ik leze nu al van *D. Abrahamus de Roy*, dog wanneer hy hier gekomen zy, blykt niet; hoewel ik geloove, dat hy'er niet lang geweest was.

Hy werd den 28. Februaay by den Kerkenraad als derde Predikant van Batavia gekoren, en *D. Clarenbeek* gelast na Banda te gaan, beyde welke beroepen den 27. by haar Edelheden goedgekeurd wierden.

Ook was hier den 22. dito *D. Robbertus Junius*, met 't Schip Rotterdam, van Rotterdam aangekomen, nevens den Krankbezoeker *Jan Janszoon van Oostdyk* by de Heeren Bewindhebberen, buyten weten, van den Kerkenraad, aangenomen.

In deze maand kreeg ook zyn Edelheyd, door verkeerde berigten van den Opperkoopman, *Pieter Dirkszoon*, geschild met den Kerkenraad, dog de zaak, onderzocht zynde, werd leugen bevonden.

Den 31. Maart vond mengoed *D. Junius* na Tayouan, alzo *D. Candidius* ernstig om zyne verlossing schreef; te roepen; op welke tyd my ook de Krankbezoeker *Charles* voorkomt.

Den 28. Juny zie ik, dat de Proponent, *Rogier Henrikszoon*, van Suratte hier gekomen was.

Den 12. July verscheenen hier de Predikant, *David Goriszoon*, en *Willem Haltenus*, met *Frederik Henrik*, van Zee-land.

Ook komt daar een bericht voor van de Krankbezoekers *Jesaias Lubbertszoon*, *Jan Brouwer*, en *Jan Dirkszoon*, toen leggende op Solor, die, gezien hebbende;

B

de;

D. Candidius na Tayouan.

Leerstukken in 't Maleys.

A. 1629. D. De Roy hier.

D. Clarenbeek na Banda.

1629. de, dat *Antonio d'Ornay*, Bevelhebber op Solor, geneegen was de vesting der Ed. Maatschappij, en de Dienaars aan de Portugeezen over te geven, voorgenomen hadden dien Bevelhebber in verzekering te nemen, en aan de Ed. Maatschappij over te zenden, zoo ras daar se hen zouden verschynen. Waar over'er een doorchooten, en *Brouwer* in een boete van 4. maanden soldy gedoemd was.

Den 18. October beslootmen ook *D. Petrus Bonnus* uyt de Moluccos herwaards te ontbieden, om hem tot Predikant te vorderen, en na Tayouan te zenden.

Den 4. van deze maand was ook de Fiscaal van den *Hewel* over swaare lastertaal, en gegeven ergernis, afgehouden.

Den 6. December quam hier *D. Gysbert Bastiaanszoon*, met 't Schip *Batavia* uytgekomen, dat, op het Zuyd-land gebleven was.

Hy wierd als Lid erkend, klaagde sterck over den Koopman *Hieronymus Corneliszoon van Haarlem*'s bespottingen, die daar na nog opgehangen is.

Men had nu zedert eenigen tyd den dienst in het Stadhuys waargenomen; dog alzo dit nu mede onbequaam'er toe wierd, zou men na een andere plaats moeten omzien, en verzoeken.

A. 1630.

A. 1630. Den 24. January verzogt *D. Gysbert Bastiaanszoon*, diens zaak voor den Raad van Justitie diende, de voorspraak des Kerkenraads by haar Edelheden, ten eynde zy spoedig mogt werden af gedaan.

Zyn Ed. Speex onthoudt zig van 't Avondmaal.

Zyn Edelheid, de Heer *Speex*, had zedert zyne komst niet ten Avondmaal geweest, waar over door den Kerkenraad aangelproken zynde, zeyde in gemoede dat niet te kunnen doen, wegens den ontregtveerdigen gerichtshandel, ontrent zyn Bastard-dogter *Zara Speex*, en *Pieter Cortenboef*, in 't werk gesteld, weshalven hy met de Heer *Pieter Vlak*, die als voorzitter van die Raad dit vonnis geteekend, en met *Doctoor Bontius*, en de Fiscaal van den *Hewel*, die'er over gezeten en gehandeld hadden, niet wel kon ter tafel gaan; waar op van den *Hewel*, en *Bontius* over twiift en op de klage van zyn Edelheid, afgehouden zyn.

D. Holtenus na Banda.

In dit Jaar vertrok *D. Holtenus* na Banda; dog van *D. Goriszoon*, leze niets meer.

Den 18. Maart verscheen ook de Krankbezoeker *Marinus Gideonszoon van den Houten*, die (gelyk wy naderhand zien) tot den dienst gevorderd zal werden.

Den 15. April keurde de Kerkenraad *D. Bastiaanszoon* in de zaak door den Fiscaal tegen hem op last van haar Edelhe-

den geoppeld, onschuldig, waar af zyn Edelheid kennis zou gegeven werden; ook beklaagde de Kerkenraad zig by haar Edelheden, dat een Predikant, staande onder zyn Kerkenraad, tegen alle Kerk-gebruik aan, door den Fiscaal voor den Raad van Justitie over nalatigheid in zyn dienst onder een deel schelmen en moordenaars, en over dat hy hen niet bestraft had, gedagvaard was, een zaak, waar van men geen voorbeeld in ganfch Christenryk vond, van voornemen zynde zyne onschuld van stoel af te kundigen, waar op zyn Edelheid den Kerkenraad liet bekend maken, dat hy voor den Raad van 't gericht mede onschuldig bevonden, en het dierhalven onnoodig was, dit van stoel af te kundigen, zy daar en tegen hielden 't noodig, en zyn Edelheid het weer daarom te meer onnoodig, alzo zyn zaak in 't gericht met veel gematigdheid behandeld was, en dat het anders slegter met hem, was hy in een wereldlyken dienst geweest, afgeloopen zou hebben.

Zyn Edelheid hield mede staande, dat de Fiscaal hem zeer wel over nalatigheid in zyn dienst gedagvaard had, en zeyden Kerkenraad aan, dat hy voortaan altyd zo met een Predikant of Krankbezoeker, nalatig in zyn dienst, zonder den Kerkenraad daar in eens te kennen, handelen, en zulk eenen door den Raad des gerichtshandel doen straffen zou, het welk dezen barffen Heer (die niet veel kennis van Kerk-zaaken, en de wyze van die te behandelen schein te hebben) al ettelijke maalen, om den Kerkenraad spyt aan te doen herhaalde; dog *D. Heurnius* zeyde daar op, dat zyn Edelheid dat wel kon doen; dog dat het tegen de voorregten van alle Kerken in 't Vaderland in de geheele Christenheid, en ook hier, streed; ja zyn Edelheid voegde'er nog by, dat zoo deze of gene Predikant of Krankbezoeker op een Schip zig in zyn dienst te buytenging, zyn Scheepsraad, al waren'er meer Predikanten in de Vloot, hem maar zouden kunnen afzetten, zonder de zelve eens te kennen.

D. Heurnius zeyde hier op, dat, alzo hier niemand middelaar was, die hen schein kon, de Kerk het met droefheid moest aanzien, dat men haar hare rechten ontnam. Zyn Edelheid zeyde egter, dit niet te willen doen, en hen de geringe zaaken wel toe te willen laten, en hen te willen voorstaan in hun eer, dog hen verder niets, van 't gene de regering na zyn oordeel toequam, te willen overgeven. Ook zeyde hy, dat, zoo lang hy zag, dat het wel ging, schoon'er al overlang, van een Politicque Commissaris in Kerkenrade te zenden, gesproken was, hy denzelven nog niet stelen zou.

En

330. En dus betoonde deze Heer Opper-Landvoogd een groot dog zeer onverftandig en bitter beftiyder van de regten der Kerke te zyn, en zeer weynig agting (wat hy daar af verder opgeven mogt) voor de Kerkelyken te hebben, waar over men niet veel redenen had van zig te verwonderen; alzoo hy een Heer was, die zich in opzigt van zich zelven ook zeer weynig aan den Godsdienst en aan 't Avondmaal liet gelegen zyn, willende daar niet aankomen, om dat de Kerkenraad op zyne betichting niet aanftonds gered ftond, om die gene, die hy daar niet geerne zag (hoewel hyze niet eens behoefde te zien) zonder wettige reden'er af te houden. En dat hy ook de pluyste van leven niet was; wees zyn baltarddogter Zara wel uyt.

Ook had zyn Edelheyd, in twyffel getrokken, of men *D. Gysbert Bastiaanszoon* wel weer op den stoel behoorde te brengen, weshalven die van den Kerkenraad, die met geen man, die de stoel onweerdig was, wilden zitten, verzogten te mogen weten, wat zyn Edelheid (zoo'er iets wezen mogt) tot zynen laste had, daar by voegende, dat zy anders nogmaal goedgevonden hadden, zyn onfchuld van stoel bekend te maken.

Zyn Ed. daarentegen oordeelde het genoeg, dat hy by haar Edelheden, by die van 't gericht, en by den Kerkenraad voor onfchuldig gehouden wierd, en zey verder (wel voelende dat hy aan de grond was, alzoo hy niets t'zynen laste te berde brengen kon) dat hy hem weerdig kende de stoel weer te betreden.

Tegen dit alles zey *Heurnius*, dat 'die afkundinging daarom noodig was, om dat men hem voor een tyd heymelyk, en buyten zyn fchuld, van zyn dienst afgehouden, en hem dat eenigzins in veragting by de Gemeente gebragt had.

Wat hy dog verder daar over zeggen mogt, zyn Edelheid en begeerde dit niet te hebben, zeggende, dat dit niet alleen onnoodig; maar ook buyten reden en gewoonte was, daar byvoegende dat hy, zoo hy 't begeerde, van den Raad van Justitie bewys van zyne onfchuld bekomen kon, en dat men die gene, die hem qualyk daar over zouden mogen bejegenen, straffen zou.

D. Heurnius voerde hier tegen nog veel andere redenen, die egter weynig ingang by dezen Heer hadden. Ondertuffchen hield *D. Heurnius* Sondags daar aan, of den 12. April in 't stadhuys Predikende, de Gemeente de onfchuld van *D. Bastiaanszoon* voor, toonende, dat die man niet misdaan had, en dierhalven weerdig was den stoel weer te betreden. Hy gaf ook naderhand den Kerken-

raad reden, waarom hy dit toen gedaan had.

Den 25. dito, ontbood zyn Edelheid de geheele Kerkenraad voor zig in Raide van Indiën, en vraagde of deze afkondiging van *D. Bastiaanszoon* onfchuld door *D. Heurnius* uyt haren last gefchied was, daar hy hen uytdrukke-lyk gezegt had, dat hy dit onnoodig hield. *D. Heurnius* zelf zey aanftonds van neen, en dat de Kerkenraad hem dat niet belaft, dog dat hy dit uyt zig zelven gedaan had, om 't gefchil, hier over tuffchen zyn Edelheid en den Kerkenraad gerezen, uyt den weg te ruymen, willende liever alleen daar over lyden, dan dat zyn Edelheid daar over de geheele Kerkenraad, die'er dog mede voor was, aantasten zou, toonende egter aan de andere zyde, dat hy niet een woord ontydig (gelyk zyn Edelheid meynde) en ook niet onbehoorlyk tot nadeel der overigheid, maar alleen de onfchuld van dien man, zoo zy in waarheid was en lag, voorgestelt, en dierhalven ook niets gedaan had, dat eenigë berifping verdiende.

Zyn Edelheid zeyde, dat hy daarom ook hem alleen daar over aanspreken, en de andere antwoordde, dat hy dat, met Gods hulpe; ook alleen wel dragen zou, willende, zoo hy'er byvoegde, het woord Gods in zyn mond niet laten binden. Waar op dan, na veel andere redenen de Kerkenraad fcheydde.

Op dezen zelven 25. leverde *D. Heurnius* aan de Kerkenraad, na dat hy met den Ouderling *de Hand*, berigt van 't voorgevallene tuffchen hem en zyn Edelheid aan de zelve gegeven had, een gefchrift over, van 't gene hy op den Predikstoel wegens *D. Bastiaanszoon* onfchuld gezegt had, in al 't welke niets berifpelyks gevonden zynde, oordeelde den Kerkenraad, dat *D. Heurnius* in allen dezen wel gedaan had.

Gelyk nu deze Opper-Landvoogd met den Kerkenraad en Kerkelyken zoo overhoop lag, alzoo fpiegelde zig de Buyten-Landvoogden hier mede aan, en volgden die voetfappen, gelyk wy dat in *Quiryn Raamburg* in Banda op dezen tyd, en elders, ontmoeten zullen.

Ook wierd nu (zoo ik zie) 't Avondmaal op twee plaatzen, in 't Kafteel, en in 't Stadhuys, bediend.

Men fprak zyn Edelheid nu ook aan over de Heer *Vlak*, en Doftor *Bontius*, alzoo die wenschten weder ten Avondmaal te gaan, ontrent welke (zoo den Kerkenraad daar op ftond, en dit verzogt) zyn Edelheid zeyde zig geerne te willen laten vinden; dog dat men egter de cere van zyn dogter, zoo veel de billykheid toeliet, herftellen moest.

1630. Den 26. September verſcheen de Proponent *Bonnus* alhier en deed bericht van den ſtaat der Moluccos, en van de Kerke in Amboina.

Den 17. October verſogt de Proponent *Aartszoon* na 't Vaderland te gaan, dat hem geweigerd is.

D. Baſtiaanszoon verzogt den 24. mede met zyne Dogter derwaarts te verrekken, dog de Kerkenraad oordeelde beter, dat hy hier bleef. Wilde hy dit egter zelf by zyn Edelheid verzoeken, hy kon. Hy verzogt daarop den 31. dat, zoo hy niet na 't Vaderland ging, hy dan, by 't verzenden, voor anderen mogt gezond worden.

D. Bonnus verzogt ook, dat men op zyne verdere bevordering denken wilde,

dat hem beloofd werd, zoo ras men uyt Tayouan antwoord krygen zou.

Men vond den 31. October ook goed, by een ſneekſchrift aan haar Edelheden om een nieuwe Kerk te verzoeken.

Den 16. December verſcheen hier uyt 't Vaderland, met 't Schip *Deventer*, *D. Helmichius Helmichii*, en op de zelve tyd verzogten, *D. Dankaarts* alzooy tyd al anderhalf jaar uyt was, en *Heurnius*, diens tyd haaf zou uyt zyn, om ontſlag, waar by de laatſte voegde, dat hy (mits dat de Kerk van Batavia'er niet door lyden moefte) dit voor al verzogt, om volgens 't oogmerk, waar mede hy in Indien gekomen was, het Euangelium in Key, Aroc, Solor, Timor, en in andere plaatzen, te verkondigen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienſt. Op Java van 1631. tot 1635.

A. 1631.

Den 21. January komt voor dat het Euangelium Matthei door *Albert Reul* (zonder dat my blykt, wat hy geweest zy) en andere ſchriften, in 't Maleyts overgezet, in druk gegeven waren.

Zyn Edelheid eyfchte toen ook 't advys van den Kerkenraad over verſcheyde zaaken, wegens welke zyn Ed. een beſluyt op den 23. dito overgeleverd is.

Zyn Ed. zeyde dat hy dit Kerkelyk beſluyt verwierp, dat hy dit ook nooit, en alleen maar haar oordeel, en geen beſluyt, afgevorderd had, en dat hy 't beſluyt daar over aan zich zelve hield, zeggende dat de Kerkenraad een Predikant voor een half jaar by leening, en niet als gevolmagtigde, na Amboina zenden kon.

De Kerkenraad bleef ondertuſſchen by haar beſluyt volharden, verzoekende zyn Edelheids ſchriftelyk antwoord, zoo'er in het zelve iets was, dat zyn Ed. miſhaagde, willende zyn Ed. geerne in alles genoeg geven.

Zyn Ed. zeyde, dat hy niet verſtond, dat *D. Holtenus*, op Neira in Banda leggende, door den Landvoogd aldaar gelicht, en in Amboina geplaatſt zou werden, ten ware dat men den Kerkenraad in Banda, daar 't nu wel ging, in onruſt helpen wilde: want zyn Ed. wilde niet toefaan, dat *D. Baſtiaanszoon*, in de plaats van *Holtenus*, op Neira zou gelegd werden; zoo dat *D. Baſtiaanszoon* in dit Jaar derwaards ſchynd gezonden te zyn.

Zyn Ed. belafte weer, dat de Kerkenraad een Maleyts-kundig Predikant dien zy beſt miſſen konden, na Amboina,

niet als gevolmagtigde maar ter leen, zoude zenden, of, zoo zy 't niet dede, dat dan haar Edelheden het zouden doen. Waar op de Kerkenraad, om verdere moeite voor te komen, *D. Dankaarts* verzogt, om by leening na Ambon te gaan, zonder zig met de zaaken der Predikanten in Amboina te bemoeijen, dat hy gewillig aannam.

Den 9. February is goedgevonden by den Kerkenraad, en by haar Edelheden den 20. goedgekeurd, dat'er donderdag 's morgens ten 9. uren gepredikt zou werden.

Den 6. Maart verſcheen hier de Predikant *D. Henricus Buberus*, met 't Schip *Vliſſingen*, van de Claſſis van Zeeland.

D. Helmichii ſchynd in 't begin van dit Jaar na Amboina vertrokken te zyn, alzooy hy'er toen al was.

Den 5. Juny verſcheen uyt 't Vaderland *D. Abraham Rogerius*, van Amſterdam, met 't Schip *Wezel*, als Predikant.

Den 12. July gaf *D. Dankaarts*, nu weer hier gekomen zynde, bericht van 't gene hy in Amboina verricht, en hoe hy de Kerk'er gevonden had. Dat *D. Melchiorzoon* den volke daar zeer onaangenaam, en maar bezig was, om zich en *Du Praat* by 't zelve in kleynagting te brengen, door hunne beloften niet na te komen.

Den 3. July wierd de Proponent *Bonnus* na Tayouan beroepen, en den Proponent *Jonas Aartszoon* zou men na Suratte zenden; en alzooy de Opper-Landvoogd beter oordeelde uyt de twee overige Predikanten alhier, met de Vloot onder de Heer *Philip Lucaszoon*, 'er een mede te geven, zoo oordeelde de Kerken-

D. Baſtiaanszoon wil na 't Vaderland.

A. 1631. Maleytiſche werken overgezet door Reul, &c.

Harde taal van zyn Edelheid.

Verdere geſchillen met hem.

Verzoel om een nieuwe Kerk.

D. Helmichii hier.

Dankaarts en Heurnius verzoeken ontſlag.

D. Dankaarts Amboina.

De Dankaarts derdags.

preek.

D. Buberus hier.

D. Helmichius na Amboina.

D. Rogerius hier.

D. Dankaarts hier.

31. kenraad best een Predikant nevens D. *Artszoon* te zenden, waar toe D. *Roggenius* den 29. dito gekoren, en den 31. dito by de Regering goedgekeurd is.

Ook verzogt D. *Artszoon*, nu allang Proponent geweest zynde, tot Predikant gevorderd te werden, waar over men zey met zyn Ed. te zullen spreken.

Den 11. September vonden zy goed, weer om een Kerk te verzoeken, alzoo zy zich nu nog in 't voorpand van 't Stadhuis behelpen moesten.

Op deze zelve dag verscheen ook in de vergadering D. *Wilhelmus Vinmannus*, gewezen Predikant, nu als Krankbezorger, van Middelburg, en verzogt weer tot Predikant gevorderd, of anders na 't Vaderland te rug gezonden te werden. Ook verzogt hy te mogen Proponderen, dat hem toegestaan is voor een tyd aan boord te doen, daar na aan Land, en den 16. October, op de Reede.

Den 2. October verscheen hier mede uyt 't Vaderland, D. *Joannes Heemstede*, met 't Schip *Hollandia*, als Predikant.

Den 4. October verzogt ook D. *Dankaarts* om zyne verlossing, die men aan zyn Ed. voordragen zou.

Den 11. December verscheen hier, D. *Florentius Middelbovius* als Predikant van de Classis van Rotterdam, met 't Schip van die zelve naam. Hy had wel zyne getuyg-schriften by zich; dog zy voldeden niet, alzoo hy geen commissie of last-brief van den Kerkenraad nog van de Heeren Bewindhebbers had. Hy zey dat hy niet geweten had dit nodig te zyn, meenende dat het genoeg was als daar over aan den Opper-Landvoogd en zync Raaden geschreven was.

Den 16. December zond de Opper-Landvoogd *Speex*, de Heeren *Vlak* en van der *Burg*, beyde Raaden van Indiën, in Kerkenrade, om hen verscheyde zaken bekend te maken, en daar onder 't besluyt dat haar Edelheden genomen hadden, om over al 2. Politicque Commissarissen in den Kerkenraad te stellen, en ook 't beroepen der Predikanten aan zig te trekken. Dat als eerste Commissarissen hier verschynen zouden de Heer *Arend Gardenys*, buytengemeene Raad, en *Jacob van Vossela* geheym-schryver van zyn Edelheid. Als ook, dat haar Edelheden besloten hadden, ten eersten een Kerk te bouwen.

Den 16. December is ook D. *Candidius* hier uyt *Tayouan* verschenen.

Ook zeyde de Kerkenraad, dat zy die Politicque Commissarissen niet wilde aannemen, nog hen plaats geven, voor dat zy daar over na 't Vaderland aan de Heeren Bewindhebbers, Classen en Synoden geschreven hadden, en dat zy zoo daar op als op de Kerkenordre, eerst na-

der order zouden afwagten, biddende zyn Edelheid, dit zoo lang op te sehor-

ten. Den 17. verbood zyn Edelheid (die den Kerkenraad overal zogt te kortwieken en haar magt te benemen) dat men zekere overispeclter, een weduwe *Jannelje Rey-Zyn Edelheid stemd de Kerkelyke tugt.* *nenburg* gemaamd, geen openbare schuld bekentenis zou laten doen, zijnde het genoeg, dat zy dat voor den Kerkenraad bekend had, alzoo die gemeente teer, en die gewoonte hier nieuw was; dog D. *Heurnius* gaf hem tot antwoord, dat die gemeente niet teer, maar zeer ruw was, (waarom hier ook strenger tugt, dan in 't Vaderland, geoeffend wird) en dat ook die gewoonte niet nieuw, dewijl die in 't Vaderland gebruykelyk, en hier zelf een swaarder, te weten, die van den Kerkelyken ban, ontrent *Tryntje Floris* (die zig, schoon in 't Vaderland een man hebbende, aan de Koopman, *Pieter Dirkszoon* weer verloofd had,) gebruykt was, ter tijd toc dat zy over haar gedrag berouw betoonen zoude.

Zijn Ed. zey egter, dat die bekentenis voor den Kerkenraad genoeg was, en dat hy niet zou toelaten dat deze *Juffr. Hams* in 't openbaar die bekentenis dede, niet begerende dat men dit hier invoerde, niet tegenstaande men zyn Ed. zeyde, dat zy daar toe gewillig was; dog de Kerkenraad vond goed deze openbaare bekentenis haar te laten doen, maar dezelve tot het naaste Avondmaal uit te stellen. Ook bleef zyn Edelheid volharden met overal 2. Commissarissen Politicq in de Kerkenraad te willen zenden, waar op de Kerkenraad goed vond daar over het oordeel, en de stemmen van alle de Predikanten, zoo der tegenwoordige, als der afwezende, in te nemen.

Den 17. besloot men de voornoemde 2. Commissarissen, by een schriftelijke verklaring, als'er toe gedwongen zijnde, te dulden, ter tijd toe dat men uit het Vaderland nader schryvens, en een vast gestelde Kerk-order kreeg, zullende zig voor eerst aan die van de Heer *De Carpentier* houden; en dit geschrift wird door deze navolgende Leden ondertee-

- Abraham de Roy.
- Justus Heurnius.
- Georgius Candidius.
- Sebastianus Dankaarts.
- Gysbert Bastiaanszoon.
- Joannes Theodorus Heemstede.
- Jacob de Hard.
- Andreas Duræus.
- Cornelis Theunisz. Drent.
- N. Gibson.

1631. D. Bastiaanszoon uyt Banda. Waar uyt ons dan ook blijkt, dat D. *Bastiaanszoon* uyt Banda weder hier gekomen is. Ook zie niet, dat D. *Middelbovius* nog erkend was als Lid, die nog na zijne dimissie, en ontslag van zijn Scheveningse Kerk onder zijn boeken zocht.

De zaak van D. Middelbovius. Den 18. dito verseeenen de twee voornoemde Heeren Politieque Commissarissen met een schriftelijke last van haar Edelheden in de vergadering, om daar te zitten, alles aan te teekenen, en daar af bericht aan haar Edelheden te geven.

Wie men al van 't Avondmaal af hield. Ik zie ook, dat men de gewoonte hier had, van de genen, die niet neerftig genoeg tot 't gehoor van Gods woord quamen, af te houden van de tafel des Heeren.

Den 22. dito vond D. *Middelbovius* een getuyg-schrift, van de Heer *Job. l'Empereur* in de Hage uyt name der Predikanten getekend, ten bewijze van zijne verzoening met die Classis, en met een aanbeveling van hem weer te beroepen, waar op hy dan voor eerst weer tot den Kerkdienst aangenomen is, tot dat men uyt het Vaderland nader sehryvens over hem krijgen zou, waar af zijn Edelheid kennis zou gegeven werden, aan wien men ook voorstelde om een Kerkelyk dienaar van hier na 't Vaderland te zenden, om uit hun naam een vaste Kerk-ordre voor Indiën te verzoeken, waar van zijn Ed. zig niet afkeurig betoonpe.

Den 23. December vond zijn Ed. goed, dat men D. *Middelbovius* tot nader ordre uyt 't Vaderland, maar in den Kerkdienst gebruyken kon.

A. 1632.

A. 1632. D. D. D. Bastiaanszoon, Heemstede, Vitria. Dit Jaar ging D. *Bastiaanszoon* weer na Banda, en D. *Heemstede* na Amboina, van waar D. *Wouter Melobierszoon Vitaris* hier quam, en na 't Vaderland vertrok.

Den 8. Januari verzocht D. *Middelbovius*, om nevens de vaste Predikanten in een vaste beurt te prediken; dat bevoeren nu en dan wel geschied, dog zedert afgekeurd was, waar op men den 15. dito nader overwoog, of men ook de Buyten-predikanten voortaan wel zitplaats in de vergadering behoorde te geven, alzo zy sehadelijke gevolgen uit hun zitten daar trokken, meenende, dat zy nevens de vaste Predikanten hier dan ook in een vaste beurt moesten prediken; dog 't besluit daar over is tot de naaste Vergadering nitgesteld.

Voorstellen van de Heer Gardyns. Den 22. dito verzocht de Heer *Gardyns* 't oordeel des Kerkenraads over het verzenden van een Predikant na Amboina, en diende hen ook aan, dat'er by haar Edelheden een besluit genomen was,

om de nieuwe Kerk te bouwen, en'er een begin af te maken. Ook verzogten deze Commissarissen de Brieven, na 't Vaderland gezonden, te lezen, en 't oordeel des Kerkenraads, of de Buiten-Predikanten in de Vergadering mede zitting, hun predikbeurten als andere, en ook beurten, om huisbezoekingen te doen, zouden hebben.

Men zou ook een inzameling van eenige penningen doen, om die tot 't opbouwen van de nieuwe Kerk te gebruyken, waar toe de Heer *van der Burg*, en D. *de Roy* zouden werden aangesteld.

De Kerkenraad zeyde ook, dat zy volgens ontfangen last der Classen en Bewindhebbers, niet vermogens was 't recht der Kerken, hen vertrouwd, tegen haren eed aan anderen over te geven, en dat het derhalven van haren post was over 't verzenden der Predikanten niet alleen haar oordeel te geven; maar die ook te beroepen, en dat het zelve aan haar, en niet aan de regeering alhier, stond, en dat deze hare last ook by de Heeren Bewindhebbers goed gekeurd was.

Ook weigerde zy op dien zelven grond hare brieven aan de Heeren Bewindhebbers, en aan de Classen geschreven, aan haar Ed. te laten lezen, alzo dien cyfch met de ordre van die Heeren streed.

Ontrent het zitten der Predikanten in Kerkenrade vonden zy goed, dat zy'er mogten komen, om al, 't geen hen beliefd, aan te teekenen; dog zittende op een byzondere plaats, en dat men hen nu en dan met besecheidenheid een predikbeurt geven zou, waar in zy vast stelden dat, en haar Edelheden, en de gemeynthe, genoegens zoude vinden. Ook zouden zy met de vaste Predikanten de byzondere huisbezoekingen eens 's weeks doen.

Ondertusschen was D. *Heurnius* over D. Heurnius vast gezet. een predikatie, den 25. Januari gedaan, op 't Schip Rotterdam vastgezet. De Kerkenraad, die na gezien hebbende, vond'er niets berispelyx in, maar dezelve, by een eenparig oordeel met Gods woord, en hare stoffe over een te komen, weshalven zy ook besloten, om zyn ontslag te verzoeken.

Men ziet uyt alle omstandigheden klaar, dat deze scherpe Heer Opperlandvoogd, hoe zaght en voorzigtig ook door D. *Heurnius* behandelt, een byzondere bitterheid van geest tegen hem, zedert dat hy de onschuld van D. *Bastiaanszoon* tegen zyn last van stoel afgekondigt had, heimelyk gevoed hebbende, maar gelegenheid zocht, om zig op de eene of de andere wyze aan hem te wreken.

Den 19. Februari verzocht hy zelf aan zyn Edelheid om zyn ontslag.

Den

Van den G O D S D I E N S T.

13

32. Den 24. dito verzogten de Heeren *Flak* en *Gardenys* aan den Kerkenraad al weder hun oordeel, wie *D. Melchiorsson* verlossen, en wie men op *Lonthoir* plaatsen zou; als ook dat men *D. Dankaarts*, en *Heurnius* vragen zou, of zy genegen waren langer hier te blyven.

De eerste zeide, dat hy dit Jaar geerne na 't Vaderland wilde vertrekken, en de ander dat hy nog wel 2 Jaaren blyven wilde.

Over 't stuk van 't verzenden en beroepen der Predikanten vond men goed geen oordeel te geven, maar een besluit daar over te nemen, en daar af kennis aan haar Edelheden te geven, en dierhalven wierd'er besloten om *D. Heemstede* in plaats van *D. Melchiorsson* na *Amboina*, en *D. Gysbert Bastiaanszoon* op *Lonthoir* te plaatsen. Dog hoe hen dat daar na bekomen zal, zullen wy in 't vervolg zien: want had zyn Ed. te voren seheip geantwoord, hy zal 't nu hier op nog seherper doen.

Den 4. Maart wierd *D. Heurnius* ontflag andermaal verzogt. En op deze dag volgde ook zyne verschyning in de Vergadering. Hy stelde voor, om zyne ontfchuld openbaar voor de gemeynte te doen blyken; dog men oordeelde beff het daar by te laten; waar by zyn Eerw. dan zeyde zig gerust te zullen houden.

Den 9. April, ontbood zyn Edelheid *Speex* den ganfchen Kerkenraad weer voor zich in Vergadering der Heeren Raaden, zey *D. Heurnius* aan, dat haar Edelheden goedgevonden hadden, dat hy met de gereed leggende seheepen na de Kust van *Choromandel* vertrekken, en, van daar wedergekeerd zynde, na 't Vaderland gaan zou, verbiedende hem verder weer in Vergadering van den Kerkenraad te komen, of hier te prediken, en dat om de onbehoorlykheden op gisteren door hem in Kerkenraade gepleegd, by de voorftelling door hem aldaar gedaan.

Den 3. May verzogt de Kerkenraad, dat *D. Heurnius* van 't gaan na de Kust mogt ontfagen zyn; dog de *Opperlandvoogd* bleef daar op staan, zeggende egter, dat zoo *D. Heurnius* 2. Jaaren by leening op de Kust wilde blyven, zyn Ed. dan nader over zyn zaak spreekende wilde.

D. Heurnius weygerde wel dit te doen; dog is egter daar na nog na de Kust vertrokken.

D. Dankaarts geeft in overweeging aan de Vergadering de instructie der Heeren *Bewindhebbers*, waar op zich zyn Edelheid beroepen had, bewyzende daar mede, dat alles, by voorval van diegelyke zaaken by berading met de naburi-

ge Predikanten gefchieden moest, dat nogtans geheel tegenfrydig door zyn Edelheid behandeld was; en dat men derhalven de instructie aan zyn Ed. behoorde te vertoonen. Men besloot daar op dit in 't byzonder door een Predikant, en niet uit naam van den Kerkenraad, te doen.

Den 6. May nam *D. Heurnius* zyn afscheyd, en vertrok na de Kust.

Den 15. Juli quam *D. Rogerius* weer *D. Rogerius* uyt *Suratte*. van zyn *Suratte* togt, pryzende den Heer *Philip Lucaszoon* byzonder als een handhaver van de zaaken van den Godsdienst: stelde voor een Krankbezoeker zoo wel in *Persien*, als in *Suratte*, te leggen, en maakte bekend, dat de Heer van *Hazel* (die al 't Jaar te voren als Bevelhebber in *Suratte* lag) de 150. *Pfalmen* in 't *Maleyts* overgezegt had.

Den 22. dito verzogt de Heer van *Vosfelen* uit zyn Ed. naam 't oordeel des Kerkenraads over een Predikant in *Dankaarts* en *Molineus* plaats, en of men een Predikant op de *Vloot* na *Suratte* zou konnen missen; dog zy zeyden den 30. dito zig over 't eerste nader te zullen beraden, by *Heurnius* te rug-komft, en by de komft van nog een Predikant uit 't Vaderland; dog hielden 't noodig een Predikant na de Kust te zenden.

Zyn Ed. liet ook weten aan de Kerkenraad, dat hy geen besluit van haar, maar alleen haar oordeel verzogt had, om een Predikant te verzenden, en dat hy met zyne Raaden na zyn goeddunken daar over een besluit nemen zoude, en die dat van hen niet aanftond, kon na 't Vaderland vertrekken.

Die van den Kerkenraad antwoordden hier op by een verhoog, dat zy gedaan hadden zoo, als zy meynden, dat het behoorde, en dat sehoon zyn Ed. gezegt had maar hun oordeel'er over te eyschen, word.

zy egter als wettige Dienaren *Jesu Christi* niet hadden konnen nalaten, 't geen tot hun ampt behoorde, te weten, om een Predikant wettig te beroepen, alzoo dit hun werk was, zy daar toe gevolmagtigt waren van God, gelast by hare instructie, door de Heeren *Bewindhebbers* goedgekeurd, en door hare gewiffe en by eede daar toe verbonden, alzoo zy dat aan de Kerk en Regeering in 't Vaderland gefworen hadden, behalven dat zy nu van de *Classis* van *Amsterdam* en *Zee-land*, en ook van de Heeren *Zeventien* gen gelast waren, zig na den ouden voet van de Kerken-regeering, zo als die magt Jaaren lang geweest was, te richten.

D. Jacobus Vertrecht verscheen ook op *D. Vertdezen* 5. Augustus alhier, met 't *Schip* *Emilia*, van *Middelburg*, als Predikant.

Den

16 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1632. Den 12. dito verzogt D. *Jonas Aartszoon*, weder zyne bevordering tot Predikant, alzoo nu lang Proponent geweest was, of dat men hem anders wilde toestaan na 't Vaderland te gaan. Men beloofde hem zyn Ed. hier over te spreken.

Na Surat-
te. Den 31. dito is D. *Verrecht*, op goedkeuring van zyn Ed. met de Vloot, na Surat te gelast te vertrekken.

De zaak
van Jan-
netje Reij-
enburg
uytge-
steld. Den 2. September was *Jannetje Reijenburg* wel bereid, om zondags'er aan openbare boete te betuigen, en zig met de gemeente te verzoenen, dog dit wierd by zyn Ed. uitgesteld, tot dat hy (te weten de Heer *Brouwer*, die nu Opper-Landvoogd was) hier over met de Heer *Speex* zou gesproken hebben.

D. Heur-
nius van
de Kust. Ondertusschen was nu D. *Heurnius* van de Kust weer hier in de Vergadering verschenen; had de Kerk aldaar, door D. *Molinsus* yver zeer wel bevonden; verzogt verder de voorpraak der Vergadering tot herstelling in zynen dienst alhier, dat zy hem beloofden aan zyn Ed. te verzoeken, die ook aannam met de Heeren Raaden'er over te zullen spreken.

Gesprek
van zyn
Ed. met
de Predi-
kanten. Den 10. September ontbood zyn Ed. al de Predikanten by zich, en zeyde, dat hun sineckschrift van den 20. dito wat te seherp was, verklaarde dat hy zig houden zou aan de instructie der Heeren Meesters; dog alzoo'er D. *Heurnius* niet by was, is dit weer uitgesteld.

Den 11. dito, quamen zy weer alle, met D. *Heurnius* voor beide de Opper-Landvoogden en Raaden, zeggende, dat zy by 't vorig beslotene bleven volhardten, en dat zy op 't sineckschrift schriftelyk zoude antwoorden, gelyk zy den 12. dito ook deden, waar in zyn Ed. zeyde, dat wy ons na de Seheeps instructien richten zouden, en hem maar ons oordeel over 't verzenden van een Predikant te kennen zouden geven.

De Kerkenraad betuigde den 13. van haar recht niet te kunnen afstaan om Predikanten te beroepen, om redenen bevorens reeds gegeven, waar by zy ook den 15. bleven volhardten, waar over zyn Ed. D. D. *Heurnius*, de *Roy* en Mr. *Du-neus* zeer hard bejegende.

De Heer;
van der
Burg
Commissaris
Politieq.
D. Roge-
rius na
de Kust. Den 17. dito is D. *Rogorius* een schriftelyke lait door de Heer *van der Burg*, nu Commissaris Politieq, behandigt, om zig mit naam van zyn Ed. op 't Schip Weesp in zyne bediening te vervoegen.

Die van den Kerkenraad, raadden hem van zyn Ed. een vaste gemeynthe te verzoeken. Ondertusschen hebben zy hem op Paliacatta geplaatst, zoo hy van zyn Ed. belast wierd daar te blyven, en bestelden hem daar toe ook een beroep-brief.

Den 23. dito verscheen hier uit 't Va-
derland *Alonse Bourgeois*, met 't Schip de
Leeuwijn, met magt van den Kerken-
raad van Amsterdam om te doopen, dat
hier verboden wierd.

Den 14. October stelde de Heer *Brouwer* voor, of 't niet noodig was een in-
zameling van penningen te doen tot het
maken van een Maleytische Kerk; dog
de Kerkenraad oordeelde het best, dat
men ten 7. uren Maleytisch predikte in
de Duytische Kerk.

Den 21. October gaf de Heer *van der
Burg* te kennen, dat D. *Heurnius* van de
schorzing van zyn dienst by haar Edel-
heden ontflagen, en volkomen hersteld
was.

D. *Candidius* werd als vierde Predikant
van Batavia, op aanbeveeling van zyn
Ed. door den voorzitter voorgedragen,
eenparig verkoren, waar op men zyn
Ed. goedkeuring verzoeken zou.

D. *Jonas Aartszoon*, staande op zyne
beveliging als Predikant, zou nu mede
in de Vergadering zitten. Hy schynd in 't
volgende Jaar na Ternate vertrokken te
zyn alzoo hy'er 'A. 1633. in D. *Schotte*
's plaats al was.

Den 21. December zogt zyn Ed. de
zaak van *Jannetje Hams* al weder uit te
stellen, dog liet egter eyndelyk aan den
Kerkenraad over, om hier in te doen
zoo als 't behoorde, die noodig oordeel-
de dat dit openbaar geschieden moest,
gelyk zy aannam twee dagen daar na te
doen.

Ook bleek uit een brief door D. *Heurnius*
aan D. *Waleus* in 't Vaderland, dat'er
nu 500. Ledematen op Batavia waren.

A. 1633.

Den 6. Januari vond men goed zyn
Ed. voor te dragen de noodzakelykheid
van 't oprichten van een gezelschap van
eenige Nederlandsche en Mixtice jon-
gens tot Krankbezoekers en Proponen-
ten.

Den 17. droeg de voorzitter uit naam
van zyn Ed. de Heer *Brouwer* voor, de
grootte hope van bekeering, die men in
Amboina wegens de Alfoereesen van Ra-
dja Sahoelau, en anderen, had, weshal-
ven men dienstig oordeelde een bequaam
man daar na toe te zenden, dat D. *Heurnius*,
mits openblyving van zyn plaats
hier, aannam te gaan waarnemen, 't geen
haar Edelheden byzonder behaagde.

Den 3. Februari verscheen hier D. *Mol-
limus* van de Kust van Choromandel met
een getuigenis van de goede stand der
Kerken aldaar, en dat D. *Rogorius* daar
in zyn plaats gebleven was.

Den 10. dito zie ik, dat D. *Junius* in
Tayouan leggende, om nog een Predi-
kant op Sinkam verzogt.

D. Mo-

D. *Molineus* bood zig by zyn Ed. aan, om hier de Portugeesche dienst waar te nemen. Dog die wees hem na den Kerkenraad, die dit ondienstlig oordeelde, alzoó 't maar tot afbreuk der Maleytsche Kerk strekken zou, weshalven men maar by de Maleytsche (waar over al veel redeneringen tusschen de drie vorige Opper-Landvoogden, en den Kerkenraad gevallen waren) volgens vorige besluyten, zoude blyven.

D. *Candidius* wierd den 5. May op zekere voorwaarden, by zyn Ed. goedgekeurd, na Tayouan beroepen. Dog dat hy by zyn te rug komst hier weer Predikant zou zyn, gelyk hem den 28. dito dit ampt zeer plegtelyk opgedragen is.

Ook verscheen nu de Krankbezoeker *Julius Ruehus*, met 't Schip Middelburg.

D. *Vertrecht* verscheen hier den 23 Juni weer uit Suratte, en prees den Heer *Lucaszoon* ook zeer als een voorstander van de zaaken van den Godsdienst.

Den 21 Juli quam hier van Enkhuyfen *Jan Janszoon Priserius*, met 't Schip Venhuysen.

D. *de Roy* verzogt ook, wegens gestadige swakheid, zyn ontslag na 't Vaderland, als mede, dat hy, by 't schryven aan de Classis van Walcheren en Amsterdams, in een van die Classen geplaatst mogt werden, om zig te beter van zyn oordeel ontrent de Indische zaaken te kunnen bedienen, dat hem alles toegestaan is.

Men vond den 18 Augusti ook goed, dat, by ziekte van een Predikant, of ander voorval van oneenigheid, &c. met eenige Ledematen, een Buyten-Predikant, in 't Vaderland bevestigt zynde, dan hier 't Avondmaal zou mogen waarnemen: want *Dankaarts*, en *de Roy* ziek, en *Candidius* en *Heurnius* na Tayouan en Amboina zynde, zoo was 'er geen ander vast Predikant hier.

Op den zelven dag is D. *Molineus* tot vaste Predikant van Batavia by den Kerkenraad gekoren, dat haar Edelheden goedgekeurden.

Den 6 October verscheen D. *Petrus Schotte*, uit Ternate hier in Vergadering.

D. *Johannis Heemstede* in Amboina, verzogt zyne verlossing van daar, die den 21 dito, toegeestaan wierd. Ook verzogt men D. *Schotte*, zig hier langer in 't Land te willen verbinden, dog hy was daar toe ongenegen, alzoó al een Jaar over zyn tyd had gediend.

Den 3 November is D. *Vertrecht*, als vervanger van D. *Heemstede*, na Amboina beroepen, en den 10 goedgekeurd.

Ook zie ik, dat de Buyten-Predikanten in dezen tyd de huysbezoekingen mede waarnamen nevens de vaste Predi-

IV. DEEL.

kanten, en dat ook de nalatigheid in 't hooren van Gods woord iemand onweerdig maakte om ten Avondmaal te gaan.

Den 8 December, nam D. *Schotte* de Reede waar.

Ook zie ik in 't volgende Jaar gevallen van perzoonen, hier van 't Avondmaal gehouden, om dat zy te veel by iemands vrouw verkeerden, of zig maar eens maal, dronken gedronken hadden, waar in zelf de algemeene Ontfanger, en andere van aanzien, niet verhoond wierden.

A. 1634.

Den 30 Maart zag men met verwondering, dat de Heer Opper-Landvoogd *Brouwer*, geen Lidmaat was, die daar over zou werden aangesproken.

Den 3 April bleek, dat D. *Dankaarts* overleden, en aan den Krankbezoeker *Jan Janszoon* toegeestaan was te proponeren, dat hy tot genoeg gedaan had.

Vermits nu, by de dood van D. *Dankaarts*, in de Maleytsche Kerk niet kon gepredikt werden, alzoó D. *Molineus*, nog D. *Schotte* daar toe niet in staat waren, zoo zou D. *Molineus* den 14 May een Portugeesche predikatie doen, alzoó hy 5 jaaren in die taal op de Kust gepredikt had. En dus zou men de eene zondag in de Maleytsche, en de andere zondag in de Portugeesche taal prediken; waar tegen men egter nu niet opperde (gelyk wel te voren) dat 't Portugeesch tot afbreuk der Maleytsche Kerk dienen zoude; dat my maar als enkele nyd tegen D. *Molineus*, die men die eer bevoorens misgunde, voorkomt, en dat men dien neerstigen Heer nu niet verder had kunnen beletten, alzoó hy nu mede wat meer te zeggen had, en hier maar alleen nu van de vaste Predikanten was.

Den 15 Junius verscheen hier D. *Sa- muel Carrelier*, met 't Schip Fredrik Henrik, van 't Classis Middelburg, als ook *Marinus Gideons van den Houten*, van Middelburg, met 't Schip ter Veer.

Men kreeg, by schryvens van D. *Heurnius* en *Vertrecht*, berigt van de dood van D. *Clarenbeek*, en D. *Bastiaanszoon* in Banda, A. 1633. al overleden.

De Proponent *Abasuerus Hogesteyn*, die al eenige Jaaren in Suratte gelegen had, wierd van D. *de Roy*, en ook van de Heer Directeur *J. van der Graaf*, aldaar sterk aan deze Vergadering aanbevolen; die nu op Batavia schynd gekomen te zyn.

Na Juni leeft men niet meer van D. *Schotte*, die omtrent deze tyd zal overleden zyn.

Den 29. dito wierd aan *Marinus Gideonszoon van den Houten* een text gegeven, om te proponeren, en den 13 Juli was door zyn Ed. voorgeslagen, om den zelve, *Hogesteyn*, en *Jan Janszoon Priserius*,

C

1634 *serius*, nu nog Krankbezoekers zynde, tot den predikdienst te bevorderen, zoo zy zich voor 10 jaaren verbinden wilden. Deze, en ook *Jan Roemers*, een student, zouden alle week door *D. Molineus* ondervraagd werden, omze tot den dienst te behelpen.

D. Heemstede na Banda. Ook was in Augustus *D. Heemstede* uit Amboina na Banda vertrokken

D. Verhagen na hier. Den 5. October, quam hier *D. Antonius Verbagen*, van Utrecht, met 't Schip Zutphen, van de Classis van Amsterdam.

D. Holtenus na 't Vaderland. Den 12 dito quam hier *D. Holtenus* uit Banda, die den 23 December na 't Vaderland ging, en gaf bericht van den staat der Kerk aldaar, zeggende, dat den Proponent *Pentcafen*, op Poelo Ay lag.

Den 19 dito verzogt *Carolus Agricola* tot den Kerkendienst bevorderd te werden.

Den 26 dito verzogten, de Proponenten *Hogesteyn*, en *van den Houten*, tot Predikanten gevorderd te werden, dat tegen den 12 en 13 November toegestaan was.

D. Carrelier hier beroepen. Den 2 November is *D. Carrelier* alhier tot vast Predikant gekoren, en *D. Verbagen* na Banda beroepen.

D. Verhagen na Banda. Den 13 dito ging 't onderzoek van *D. Hogesteyn*, *vanden Houten*, en *Jan Janszoon Priferius*, ten overstaan van den Directeur Generaal, de Heer van *Diemen*, voort, die daar op Predikanten gemaakt zyn, en wierden den 16 dito goedgekeurd, op welke dag *D. van den Houten* ook na Amboina in des overleden *D. Helmielii* plaats beroepen is.

D. van den Houten na Amboina. Den 14 December quam hier van de Kust van Choromandel de Krankbezoeker *Jan Jakobszoon*, en *Jan Janszoon*

Brund wierd na Ternate gezonden, om *Herman Janszoon* te verloffen, en is hem toegestaan, by 't afwezen van *D. Aartszoon*, kinderen te doopen, dog geen bejaarden, als met voorkennis van den Predikant.

A. 1635.

In dit jaar ging *D. Verbaagen* na Banda.

Den 18. Januari, wierd *D. Hogesteyn* gelast de Reede (hoewel 'er een zeer slecht gehoor was) waar te nemen, met *D. Jan Janszoon Priferius*, by beurten, welke laatste den 1. Maart na Banda beroepen is, om na Key en Aroe te gaan, dat ook goed gekeurd wierd.

Den 19 dito quam hier *Joris Pieterszoon van Hoorn*, uyt Arracan, aan welke toegestaan is kinderen te doopen, alzoohy 't reeds in Arracan gedaan had.

Den 20 Juni hebben haar Edelheden toegestaan, een Weeshuys op te richten.

Den 2 Augusti verscheen *D. Daniel Sonneveld*, van Middelburg, gezonden door 't Classis van Walcheren, nevens den Krankbezoeker, *Jan Blok*.

Den 13. September vond men goed, alzoohy nu vier Predikanten op Batavia waren, dat *D. Molineus* alle zondag Portugees, en een ander Malcytsch, prediken zou, alzoohy buyten zyn Eerw. nog *D. Carrelier*, *Hogesteyn*, en *Sonneveld* waren.

Den 27 dito quam hier de Krankbezoeker *Jan Willemszoon*, van Amsterdam, met 't Schip *Wezel*, en *Abraham Ruteau*, met 't Schip *Hollandia*, die tot Proponent onderzocht was door *D. Festus Hommius*, en had van den Kerkenraad van Amsterdam verlof bekomen, om te mogen doopen.

V Y F D E H O O F D - S T U K .

Vervolg der Zaken van den Godsdienst op Java. Van 1636. tot 1644.

A. 1636.

A. 1636. **D** En 10. dito is *D. Sonneveld* na Amboina beroepen, en den Proponent *Ruteau* na Banda, om den Proponent *D. Pontcaafen* te vervangen, zoo hy opquam, en om weer hier te komen.

D. Hogesteyn na Tayouan. Den 28 April is *D. Hogesteyn* na Tayouan beroepen, en den 1 May goed gekeurd.

Alzoo de Heer *Job. van der Burg* tot nu toe als Commissaris Politicq gezeten had, en als Landvoogd na Tayouan vertrok, zoo verscheen de Heer *Lucaszoon* in Vergadering, vragende, of die Heer iemand redenen van klagten by zyn zittingen aldaar gegeven had. Men zeyde van neen, en wenschte zyn Ed. alle bedenkelijken zegen op zyn Reyze.

Ook stelde de Heer *Lucaszoon* in des zelfs plaats den Heer *Gysels*, ook Raad van Indiën, als de vorige Heer, voor, en men vragde rond, of iemand ook iets tegen dien Heer had, waar op mede neen gezegt zynde, wierd zyn Ed. verwelkomt, en de andere Heer bedankt, dog die eerste beleefde omvragen, of men iets tegen dezen Heer had, werden in deze tegenwoordige tyden niet meer gebruykt, en de Heeren komen'er nu maar op een Extract van de Hooge Regeering zitten.

Op deze tyd quam hier ook uyt Banda, *D. Ruteau*.

D. Joannes Lindeborn, Predikant tot Erkelens, en door den oorlog verdreven, verscheen hier den 11 Juli, met de Fluyt Oost-Kapel als Krankbezoeker, met

36. met last om hem te vorderen.
 D. *Vertrecht* was nu ook hier geko-
 uitmen, dog gefchorft; maar wierd den 8
 en 15 September hersteld.

D. *Gerardus Leeuwius*, gewezen Pre-
 dikant tot Voorburg, verscheen hier met
 't Schip Middelburg, gezonden van 't
 Classis van Walcheren, als Predikant.

Den 26 dito, vond men goed D. *Lin-*
deborn, als Predikant weer aan te stel-
 len, en na Tayouan te zenden.

Den 15. September gebied zyn Edel-
 heid, dat voortaan, na 2 a 3 maanden
 verblyf hier, de Buyten-Predikanten,
 zoo wel als de vaste, zouden voorzitter
 en schryver der vergadering by beurten
 zyn, als ook dat zy de huysbezoeking
 doen, 't Avondmaal bedienen, in 't zel-
 ve gestoelte, dog dat de vaste hier zou-
 den voor aan zitten, en dat zy mede in
 hunne vaste beurten Prediken zouden; en
 D. *Vertrecht* zou de eene zondag voor de
 middag, en de andere na de middag, Ma-
 leytsch, en ook even zoo D. *Molineus*
 Portugees prediken.

Den 3. November verscheen hier van
 Amsterdam D. *Joannes Lelius Schotanus*,
 met 't Schip Zutphen.

Ook is D. *Vertrecht* toen na Banda
 beroepen.

Den 15 dito bood D. *Molineus* aan,
 om, by D. *Vertrecht*'s vertrek, Maleytsch
 en te gelyk Portugees te prediken, 't geen
 oopaangenomen, en zeer geprezen wierd,
 't eerste zou hy voor, en 't laatste na de
 middag doen. D. *Carrelier*, en *Schotanus*
 zouden voor-en namiddags Duyts in 't
 Kasteel, en in de stad prediken, en de
 drie broeders zouden de donderdags
 by beurten waarnemen. Dog by ziekte
 of versterf, zou'er in de Inlandsche
 Kerken maar gelezen, en dan de Duytsche
 Kerk weer door D. *Molineus* bediend
 werden.

Ook zou D. *Molineus* 't Maleytsch na
 D. *Vertrechts* vertrek eerst beginnen,
 en voor Maleytsch-kundige leden in de
 Vergadering eerst een preuve van
 zyn bequaamheid in die taal geven, onder
 goedkeuring van zyn Edelheid, die men
 daar vast over spreken zou; dat den 1
 December nader besloten werd, te we-
 ten, dat hy 's morgens Maleyts, 's mid-
 dags Portugees prediken, en dat D. *Car-*
relier en *Schotanus* ook hy beurten Ma-
 leytsche en Portugeesche gefchrevene
 predikationen zouden voorlezen.

Den 2 December wierd besloten dat D.
Leeuwius met zyn Edelheid op den Tocht
 na Amboina gaan zou.

A. 1637.

Ook verscheen op den 30 dito D. *Can-*
didus uyt Tayouan, en de Krankbezoer-
 ker *Pieter Laurenszoon*, van Malacca.

Den 11 May stelde men ook orde

ontrent de zaken van den armen, affchaf-
 fende, 't geven van briefkens by de Pre-
 dikanten aan deze en gene armen, dat
 niet meer zou mogen geschieden, als
 met kennis van den Kerkenraad.

D. *Leeuwius* is beroepen na Tayouan,
 den 13 Julii, en uyt Banda verscheen nu
 D. *Joannes Heemstede*, en D. *wan den*
Houten uyt Amboina. Ook schynt D.
Heemstede dit jaar na 't Vaderlant ver-
 trokken te zyn.

D. *Carrelier* catechizeerde de jonge
 dogters nu, en zou dit jaar het zelve ver-
 volgen; en den 10 Augustus is D. *Scho-*
tanus door den Kerkenraad verkoren, om
 met de vloot na Goa te gaan.

Jan Britsen van Antwerpen verzogt
 den 5 October, dat hy gelyk bevorens,
 volgens last en magt aan hem gegeven,
 zou mogen doopen en trouwen. Dog dit
 is hem, schoon zyne last wettig was, nu
 gweygart, en aan *Daniel Macque* na
 Ternate toegestaan.

D. *Candidus* zou met de eerste sche-
 pen na 't Vaderlant vertrekken.

A. 1638.

Den 18 Januari zou ook nu in de
 plaats van de Heer *Gyfels*, als Commissa-
 ris Politicq, de Heer *Cornelis vander Lyn*,
 algemeen Boekhouder, zitten, en wierd
 'er gevraagd door de Heer *Lucaszoon*,
 die hem inbragt, of iemand iets tegen
 zyn E. hadde, en, neen geantwoord-
 zynde, wierd zyn E. verwelkomt.

Den 28 dito quam weer D. *Schotanus*
 hier van Goa, en den 5 Juli uyt Ternate
 te D. *Jonas Aartszoon*, met genegenheit
 om na 't Vaderlant te gaan.

Den 12 dito, is D. *Schotanus* beroe-
 pen na Zinkam.

Den 27 dito quam weer hier D. *Heur-*
nius uyt Amboina met zeer loffelyke ge-
 tuygenissen van zyne vyf en een half ja-
 rigen dienst aldaar, wierd verwelkomt,
 zeer bedankt, en verzogt zitting, en zyn
 beurt in 't prediken, als voren, te ne-
 men.

Ook verzogt D. *Heurnius* toen, na 14
 jaaren dienst in 't Oosten, nu na 't Va-
 derlant te vertrekken, wierd ernstig tot-
 langer verblyf verzogt; dog volherden-
 de by zyn verzoek, zoo wierd dit toe-
 gestaan.

Den 18 dito verscheen hier D. *Theo-*
dorus Cornelii Bootsman, met 't Schip
 Zutphen, van Amsterdam, als Predi-
 kant.

Den 22. November beslootmen. De
 Heeren Zeventienen weer te verzoeken,
 om een seminarium op te richten.

D. *wan den Houten* ging nu nevens D.
Heurnius na 't Vaderlant, nemende op-
 heden ook affcheyd van de Vergade-
 ring.

C 2

A.

1637

D. Leeuwius na

Tayouan.

D. Heemstede na 't

Vaderland.

D. van den Houten uyt

Amboina.

D. Schotanus na

Goa.

Doopen gewey-

gerd, en

zou mogen doopen en trouwen.

Dog dit toege-

is hem, schoon zyne last wettig was, nu

staan.

D. Candidus na 't

Vaderland.

A. 1638.

De Heer

van der Lyn,

Commissaris Politi-

ticq.

D. Aartszoon uyt

Ternate.

D. Schotanus na

Tayouan.

D. Heurnius na 't

Vaderland.

D. Bootsman hier.

D. D. van den Houten na 't

Vaderland.

A. 1639.

A. 1639. Den 3 January beflootmen alzoo *D. Aartszoon* na 't Vaderlant vertrok, den Krankbezoeker *Dirk Janszoon* met magt om te doopen na Ternate te zenden.

Op heden verscheen hier ook *D. Simon Stuylingius*, van Delft, met 't Schip Amsterdam, en zynde van die Classis der laatste stad als Predikant gezonden, en *D. Molinaeus* wierd den 9. Juni, na 13 jaren dienst, na 't Vaderlant verloft; dog zal hier na blyken, dat hy na Ceylon ging.

D. Jan Claaszoon Bakus verscheen hier, met 't Schip Haarlem, van Amsterdam, als Predikant.

Den 1 Augustus wierd aan *Joseph Bakelaar* op Ceylon toegestaan te trouwen, en te doopen.

En op heden is den eersten steen van Zieken-en Wees-huys gelegd.

D. Jan Claaszoon Bavus, met 't Schip Leeuwaarden als Krankbezoeker uytgekomen, wierd door die van Enkhuyzen sterk aanbevolen, om hem tot 't Predikant te vorderen, en men vond goed hem, den 15 Juli hier verschene zynde, den 18 dito, wegens zyne bequaamheit tot Predikant te onderzoeken, dat op den 19 in de tegenwoordigheit van den Opper-Landvoogd de Heer *van Die-men*, de Heer *Philip Lucaszoon*, algemeen bestierder van den Handel, en van den Heer *van der Lyn*, tot genoegen geschied, gelyk hy toen ook tot Predikant gevorderd is, waar op hy de *Canones Synodi Dordracene* heeft onderteeckt, zullende kort daar na bevestigt werden.

Den 29 Augustus nam *D. Molinaeus* aan, schoon verloft zynde, om met de Heer *Philip Lucaszoon* na Ceylon te gaan, alzoo zyn Eerw. alle neyging, en voor al ook die van deze Heer, daar toe zag, die den 17 September zyn afscheid nam.

Den 11 dito quam ook *D. Schotanus* uyt Tayouan zonder Kerkelyk getuygenis, en buyten dienst. Hy bekende sehuld, en wierd tot beterschap vermaand; dog den 19 dito belafte zyn Edelheit, dat men met zyne zaak tot nader schryvens wagen zou.

A. 1640.

A. 1640. Den 2 January bleek, by schryvens van *D. Leeuwius*, 't overlyden van *D. Leeuwius*, en 't slecht gedrag van *Schotanus* aldaar, weshalven de Vergadering best oordeelde, zyn zaak nog te laten berusten.

Den 13 dito is *D. Bakus* na Ternate beroepen, en dat den 16 dito goedgekeurt.

D. Stuylingius sehynt ondertusschen overleden te zyn, schoon dat niet aange-teekent vinde.

Den 27 February wierd *D. Schotanus* hard van den Voorfitter, en van den

Heer Commissaris bestraf over zyne misflagen, waar op hy beterschap beloofde. Hy, op een punt zittende, verzogt den 12 Maart aan zyn Edelheit, om in de Predikatie, en in 't gebed in de stad te gaan, die hem dat in 't Kassteel toestond, en naderhant ook in de stad, hy verzogt ook herfelt te werden. 't Geen den 11 Juni geschiede, en den 14 ingaan, en waar op hy een reyze na Malacca doen zou; dog moest openbare sehult voor de gemeente bekennen, en leedwezen toonen.

Men kreeg ook bericht van 't slecht gedrag van *Jan de Lange* in Ambon, zich in den drank verloopende, en die daar over in den dienst gechorst was.

Den 17 dito is *D. Joannes Bavus* na Tayouan beroepen, om *D. Junius* te verlossen.

Den 27 dito quam *D. Marinus Gideonszoon van den Houten*, als Predikant van de Classis van Walcheren, met 't Schip Frederick Henrik hier.

D. Joannes Loosveld verscheen als Predikant, in de voorleden of in deze maand, dog vande dit niet net aangeteekent.

Den 5 October quamen'er weer nieuwe klagen over *D. Schotanus*, die daar op van zyn Dienst, en van 't Avondmaal gehouden is, welk eerste haar Edelheden den 15 dito goedkeurden.

Den 19 dito verzogt *D. Priferius* in Amboina zyne verlossing, om zyn vrouwrius vuyt het Vaderland te halen, 't geen toegestaan is, en in zyn plaats wierd derwaards gezonden *D. Jan Janszoon Brund*, die eerstdaags als wettig Predikant stont daar na toe te gaan, dat ook van haar Edelheden goedgekeurd is.

A. 1641.

D. Loosveld, is den 8 April na Malacca beroepen, ook was nu *Herman Janszoon van Ratingen* voor eerst weer als Krankbezoeker aangesteld.

Den 9. May verscheen hier *D. Junius* uyt Tayouan, die den 13 dito bleek zig weder verbonden te hebben voor 3 jaren, om na die zelve Landvoogdy en Kerk weder te gaan, zullende maandelijks, buyten zyn koitgeld, 140 gl. trekken, een soldye, nooit aan eenig Predikant, dat my bekend is, gegeven.

Ook wierd nu eenen *D. Mirkinus* aldaar tot Predikant, en *D. Carel Agricola* tot Proponent gevorderd.

Den 5 Augusti verscheen hier mede als Predikant, *D. Abrahamus Fierens* van de Classis van Walcheren, en wierd hem als Lid zitting gegeven.

D. van den Houten, over den welken den 12 April al klagen ingebracht waren, en die toen al voor schorffing van zyn dienst bewaard was, stelde het nu weder den 4 September niet wel aan,

wes-

weshalven aanbod, na vergiffenis verzogt te hebben, om met de vloot na Goa te gaan, dat den 14 goedgekeurt wierd.

In deze zelve maand verscheen hier, van de Classis van Walcheren *D. Joannes Stertbemius*, met 't Schip de Vereenigde Landvoogdyen, als Predikant.

Den 30 dito verzogt *D. Carolus la Doffa* tot Predikant gevordert te werden, dat toegefaan, by haar Edelheden goedgekeurt, en die den 29 October door *D. Stertbemius* wegens zyne bequaamheit onderzocht, en als Predikant aangesteld is.

In deze tyd was *D. Brund* hier voor een springtogtje mede uyt Amboina verfehenen; dog met voornemen, om op zyn tyd weer derwaards te keeren.

Den 18. dito is *D. Priferius* door zyn Edelheit tot Krankbezoeker vernedert, zonder dat my blykt, waar over dit geschied zy.

Ook vond men goed, dat *D. Bakus* uyt Ternate *D. Sonneveld* in Amboina zou gaan verlossen.

Den 2 December is *D. Bootsman* en *D. Stertbemius* opgelegd den Inlandsche dienst van *D. Carrelier*, zedert welke tyd zy hier als vaste Predikanten schynen geplaatst te zyn voor een tyd.

En is *D. Carrelier* dit Jaar na 't Vaderlant vertrokken, dog op de reyse overleden; ook schynt *D. Priferius* toen mede gegaan te zyn als Krankbezoeker.

A. 1642.

Den 26 Mey is *D. La Doffa* na de Kufft beroepen; ook was *D. Sonneveld* hier uyt Amboina gekomen.

Den 16 Juni verscheen hier weer van Goa *D. van den Houten*. Men vond den 23 dito goed hem, op goedkeuring van haar Edelheden, te herstellen, alzoo hy, onder een soort van schorffing geweest was.

Den 15 dito verscheen hier *D. Simon van Breen*, met 't Schip West-vriesland, van wegen Hoorn, of Enkhuyfen, als Predikant.

Zyn Edelheit en de Heeren Raaden, hadden den 6 October besloten 3 Predikanten te verzenden, waar toe zynoemden *D. Antonius Hornbovius* na Puntogale, *D. Sonneveld* met den Heer Commissaris na Goa, en *D. Antonius Hilarius* na Malacca. Zyn Edelheit verzogt daar op 't oordeel des Kerkenraats, die dit alles eenparig goedkeurde. Ook bleek hier by, dat *D. Hornbovius*, en *D. Hilarius* hier eerst gekomen waren, hoewel dit niet net aangeteekent vinde, en *D. van den Houten* zou na Banda vertrekken, om *D. Pontkafen* te verlossen, dog den 3 November wiert hy alweer van wangedrag beschuldigt.

Men wilde ook, om eenige redenen, dat *D. Hornbovius*, sehoon te Emmenes gestaan hebbende, voor zyn vertrek, een byzonder geschrift wegens de zuiverheit van zyne belydenis geven, en onderteekenen zou.

Den 6. dito maakte de Heer *vander Lyn* bekend, dat hy voortaan niet meer als Commissaris Politicq zitten; maar dat de Heer *Jooft Schouten*, extraordinaire Raad van Indiën hem vervangen zou, gelyk ook zyn Ed. bedankt, en de Heer *Schouten* verwelkomt wiert.

Ook droeg de Heer *vander Lyn* uyt zyn Edelheits naam voor, dat *D. Sonneveld* de Maleytsche, en *D. Rogerius* de Portugeesche dienst waarnemen zou, dat de Vergadering mede nodig agte.

Ook wiert nu onder opzigt van *D. Stertbemius* het *seminarium* der Latynsche sehoel (waar van men den 15 September A. 1640. al een ophef op zyn Edelheits voorstel gemaakt, maar waar van men zedert niet gesproken had) met 12 jongens begonnen, waar voor men de boeken, daar toe vereyscht, ontbieden zou; waar over verder als gevolmagtigde getfeld werden, de Heer *Simon van Assen*, *Baillu*. Den Heer Raad-Pensionaris *Joan Maatzuyker*, de Heer Mr. *Herbertszoon*; en uyt den Kerkenraad *Stertbemius*, *Fierens*, *van Breen*, en *Sonneveld*.

Den 15 dito is goedgevonden, dat men 's morgens Maleytsch, en 's namiddags Portugees, prediken zou, en den 29 dito verzogt *Huybert Jorissoon* na 't Vaderlant gaan.

A. 1643.

Den 12 dito verscheen hier *D. Laurens Persant*, met 't Schip Prins Henrik, van wegen de Classis van Zeelant als Predikant.

Den 19 dito verbood men uytdrukkelijk, dat geen Predikanten voortaan alleen met zyn Edelheit over Kerkzaaken buyten kennis van den Kerkenraad, gelyk door *D. van Breen* gefehied was, zouden spreken, gelyk ook kort daar aan verboden is, iet van 't beslotene in Vergadering te melden.

Men bevond op die zelve tyd het Kerk-boek gesehonden, waar over den Krank-bezoeker *Evert Wouterssoon* eerst, en daar na ook *D. van den Houten* in Banda den eed, van'er ontschuldig aan te zyn, doen moest, hoewel de andere broederen dien mede aanboden te doen, dog de Heer *Schouten*, met de aanbieding te vreden, zey dat dit genoeg zou zyn, dat op den 26 dito voorviel.

Op dezen dag verscheen hier ook van Mauritius de Krankbezoeker *Henrik Claassoon vander Beek*.

Den 2 February droeg de Commissaris

1642

De Heer Schouten Commissaris Politicq.

De Latynsche School opgericht.

Inlandsche dienst.

A. 1643. D. Persant hier.

Kerkelyk besuyt-boek mishandeld.

1643. ris Politicq aan de Vergadering voor, dat'er een Predikant na de Moluccos diende gezonden te werden, vragende, wie zy daar toe bequaamt oordeelden.

D. Sonneveld is den 9 February na de Oost, zoo 't my voorkomt, als Visitator der Kerken gezonden.

Den 9 Maart is'er, op voorstel van *D. Persant*, een Catechizatie in 't Duytsch ingevoerd, die na de predikatie geschieden zou.

Den 23 dito vont men zig bekommert, om dat men nu en dan den Commissaris iets zag aantekenen, over 't welke men, met zyn goedvinden, zyn Edelheit nader spreken zou, om te weten, hoe zig daar in te dragen.

D. Fierens is den 27 April als opzinder der Bibliotheek aangestelt.

De Heer *Schouten*, eenige tyd'er niet geweest zynde, verzogt afschrift van 't beslotene, dat zyn Ed. geweygert, en door zyn Edelheit onnoedig geoordeeld is.

Den 1 Juni maakte *D. Rogerius* bekend, dat hy eenige Psalmen bevorens overgezet, en'er nu eenige bygevoegt hebbende (te weten in 't Portugees) verzogt, dat die mede aangenomen, en als de vorige gezongen mogten werden; dat goedgekeurt is, mits dat zy zouden nazien werden.

Den 8 dito zie ik, dat *D. van Breen* na Tayouan stont te vertrekken.

Den 7 Juli is *D. Joannes Sterthemius* beroepen na Puntogale, dat ook van zyn Edelheit goedgekeurt is.

Op dezen zelven dag las men een brief van de Classis van Walcheren, waar by de zelve verzogt, dat dog de broederen hun best doen zouden, om de Indiaansche taalen te leeren, en ook om eenig schriftuurlyk boek daar in over te zetten, om te laten drukken. Dit was een zeer goed verzoek; dog de Broederen die de Inlandsche taalen leerden, en eenigboek, ja den heele Bybel overgezet hebben, heeft men, uyt enkel nyd, daar na minder, dan die maar Duyts predikten, geeft, en hen vuylaardig, en zonder daar over enige beswaring te hebben, of hen over dien bloedigen arbeid te loonen (schoon'er waren, die zeyden geen loon te begeeren) tot groot nadeel der Indische Gemeente in de later tyd, laten zitten.

Den 21 September sprak men van de Predikanten hier te bevestigen; waar op zyn Edelheit zeyde niet te konnen verstaan, ten zy de Predikanten zig zelven voor altyd aan die Gemeente verbinden wilden, en die dit van de Broederen niet anstont, die kon gaan, daar bevestigde Predikanten waren; een bars en ongegrond voorstel.

Psalmen overgez.

D. van Breen na Tayouan D. Sterthemius na Gale.

Verzoek der Classis van Walcheren.

't Bevestigen der Predikanten afgekeurd.

Den 5 October verscheen hier weer *D. Sonneveld*, en deed verslag, van 't verrigtete by hem in Amboina, en in Ternate, tot veel genoegten der Vergadering.

Dit Jaar vertrokken *D. Bootsman* en *D. Sonneveld*, alzoohun tyd uyt was, en zyn ongenegen waren langer te blyven, na 't Vaderlant, dat den 16 October hen toegestaan, en den 22 dito goedgekeurt is by haar Edelheden; en namen den 14 December afscheyd.

Den 9 November verscheen hier *D. D. Joannes Hoppert*, met 't Schip *Zeelandia*, als Predikant van de Classis van Walcheren.

Den 7 December wierd aan *D. Bakus* in Ternate zyne verlossing na 't Vaderlant toegestaan.

D. Rogerius had ook, zoo heden bleek, opgesteld een boek, Baals Priesters, een beschryving van 't leven der Bramines, 't geen hy genegen was na 't Vaderlant te zenden, verzoekende dat het hier mogt overzien werden, waar toe *D. Persant*, en den Ouderling de *Vlaming*, gestelt zyn.

Den 14 dito verscheen hier *D. Junius*, wierd verzogt langer te blyven, dog de genegen te zyn na 't Vaderlant te gaan, leze ook dat de Proponent *Hans Oles* in Tayouan was.

Heden bragt de Heer Commissaris ook een nieuwe Kerk-ordre zynde de volgende Inhoud. En nu verzogt ook verlossing *Isaac Franszoon*; en *Isaac Tomeszoon Grinel* zou mede vertrekken.

Generale Kerken-ordening, en Reglement voor de Predikanten, Krankbezoekers; Schoolmeesters, &c. Item middelen tot bekeering der Heydenen. 1643. 7 December.

Antonio van Diemen, Gouverneur Generaal, ende de Raaden van India, over den Staat der Vereenigde Nederlanden, in O-riente, allen den genen, die dezen zullen zien, of hooren lezen, saluyt, doen te weten, alzoohy die van den Eerwaardden Kerkenraad dezer stede eenige tyd voorleden ons te kennen gegeven, en vertoond hadden, hoe dat de ordre met autoriteit van den Gouverneur Generaal, Pieter de Carpentier, in den jare 1624. op het stuk van den Kerken-dienst, en 't gene daar van dependeerd, be-raamd, met verloop van jaaren, ende ver-agtering van zaken in veel punten ongebruykelyk geworden, ende alteratie, verbetering, ofte ampliatioe was komen wart nooden te hebben, zoo hadden wy, estimerende geen ding zoo zeer tot onzen slygt te pertinieren, als zorge te dragen, dat de Kerken, ende den Godsdienst by goeden regel gehouden werde, goedgezonden haar Eerw. te autorizeeren,

de

1643. de voorſchreven Ordre te reſumereen, en na gelegenheid van zaaken daar in zoodanige correctie, ofte verbetering te doen, als bevonden zou werden te behooren, ende haar Eertw. als nu ons 't geſoigneerde geexbi-beerd hebbende, is dit luydende van woord tot woord als volgd:

Kerken-Ordening, geſteld voor de Gemeynthe van Batavia.

1. Om goede ordre in de Gemeynthe Chriſti te onderhouden, zoo zyn daar in noodig de Dienſten, t'ſamenkomſten, opzigt der Leere, Sacramenten, en Ceremonien, als de Chriſtelyke ſtraffe, waar van hier na ordentelyk zal gehandeld werden.

Van de Dienſten.

2. De Dienſten zyn vierderley, de Dienaaren des Woords; de Doctoren, Ouderlingen en Diaconen, tot welke geen andere, als bequame en Godzalige perzoonen, zullen gevorderd werden.
3. Het en zal niemand, hoewel by een Doctor, Ouderling, of Diaken zy, geoorloft zyn tot den dienſt des woords, ende de Sacramenten te treden, zonder wettelyk daar toe beroepen te zyn, en wanneer iemand daar tegens doet, ende meermalen vermaand zynde, niet af en ſtaat, zo zal de Kerkelyke Vergadering, daar toe hier na genominde, oordeelen, of men hem voor een ſcheurmaker verklaaren, ofte op eenige andere wyze ſtraffen zal.
4. Dewyl de perzoonen, die tot den dienſt des woords beroepen werden, verſcheyden zyn, ofte zoodanige, de welke nooit te voren in dienſt geweest zyn, ofte die nooit te voren eenige Gemeynthe bediend hebben, zo zal ook in de beroeping der zelven verſcheydelyk gehandeld werden.
5. De wettelyke beroeping der gener, die nooit te voren in den dienſt geweest zyn, beſtaat inzonderheid in deze vier navolgende ſtukken: voorerſt, in de verkiezing, derwelke na voorgaande vaſten en bidden geſchieden zal door den Kerkenraad, ten overſtaan ende met approbatie van de Chriſtelyke Overheid dezer ſtede.

Ten anderen, uyt de examinate, ofte onderzoeeking, beyde der leere en des levens, de welke ſtaan zal by de Predikanten, en den Kerkenraad.

Ten derden, in de toefſtemming van de Ledematen der Gemeynthe, wanneer de naam des Dienaars den tyd van Veertien dagen publykelyk in de Kerk afgekondigd zynde, geen hindernis daar tegen komt.

Ten vierden, ende ten laaſten, in de openlyke beveſtiging voor de Gemeynthe in de Kerk, derwelke met behooryke ſtipulatie, ende aſſeraging, vermaning, gebed, ende oplegging der handen van den Dienaar, die de beveſtiging doet, ofte een ander (indien'er meer tegenwoordig zyn) toegaan zal, volgens het Formulier daar van zynde.

6. In de wettelyke beroeping der gene, derwelke te voren nog eenige andere Gemeynthe bediend hebben (het welke blyken zal by hare brieven van dimiſſie) zal meerendeels na de voorgaande manier geprocedeerd werden, alleen, dat men deze verandering daar in waarneme; voorerſt, dat, bebalven de ordinaire onderzoeeking na haar leven en leere, ook neerſig zal onderzocht werden, hoedanig dat zy haar zelven in haren dienſt ontrent hare Gemeynthe gecomportteerd ende gequeten hebben.

Ten anderen, vermits zy voor haar eerſte confirmatie in den dienſt eenmaal haar behooryke examen hebben uytgeſtaan, zullen niet geuoodzaakta wezen haar zelven van nieuws zoodanige examenen te onderwerpen, maar daar van exempt en vry zyn.

Ten derden, zullen ook in hare publyke beveſtiging voor de Gemeynthe niet de handen opgelegd, maar alleen, tot een teeken der gemeenſchap, haar de rechterhand gegeven werden.

7. Zullen ook geen Predikanten, die eerſt nieuwelyks uit het Vaderland tot ons overkomen, tot den publyken dienſt des Woords of der Sacramenten geadmiteerd werden, voor en aler dat zy hare brieven van commiſſie des Classis, van welke zy gezonden werden, aan den Kerkenraad zullen hebben vertoond.
8. Men zal geen Schoolmeesters, Krankbezoekers, handwerkslieden, of eenige andere, die niet geſtudeerd hebben, tot het Predik-Ampt toelaten, ten zy dat men verzeekerd is van hare ſinguliere gaven, als godzaligheid, outmoedigheid, goed verſtand, diſcretie, miſsgaders gaven van welſprekentheid, zoo wanneer dan zoodaanige perzoonen zig tot den dienſt preſenteeren, zal de Kerkenraad, met advys van de Hooge Overigheid, de zelve eerſt examineeren, en na dat zy dezelve in 't examineeren bevind, haar een tyd lang in het prive (ten minſten een half jaar) laten proponeeren, ende dan woords met haar handelen, als oordeelen ſtigtyk te wezen.

9. Dewyl een Dienaar des woords, eens wettelyk (als boven gezegt is) beroepen zynde, zyn leven lang aan de Kerken-dienſt verbonden is, zoo en zal hem niet geoorloft zyn ſyn dienſt te verlaten,

ten, en zig tot een anderen staat des levens te begeben, ten zy om groote en gewigtige oorzaaken, daar van de Kerkeraad, met goedvinden van de Hooge Overigheid oordeelen zal.

10. Een iegelyk Predikant zal gebonden zyn een jaar, voor dat de tyd zyner verbintenis geexpireerd is, aar de Hooge Overigheid, ende den Kerkeraad te kennen te geven, of hy van voornemen zy te vertrekken, ofte niet, op dat by zyn vertrek zyne plaats met een bequaam perzoon mag verzien werden; dog by aldien de Gemeente als dan niet bequamelyk kan verzorgd werden, zal de zelve Predikant gebonden wezen nog een jaar over zyn verbonden tyd te verblyven; maar indien hem na dat jaar nog geen successieur gezonden werd, als dan zal hy ordentelyk mogen vertrekken.

11. Zoo het geschied, dat eenige Dienaars door ouderdom, ziekte ofte anderzins onbequaam werden tot oeffening van haer dienst, zoo zullen zynogtans niet te min de eere, ende de naam eenes Dienaars behouden, ende van de Bewindhebbers, die haer aangenomen hebben, na hare discretie eerlyk ende na hare nooddrift, gelyk mede de weduwen en weezen der Dienaaren in 't gemeyn, verzorgd werden.

12. Der Dienaaren ampt is mede, geboden ende de bedieningen des Woords aan te houden, de Sacramenten uyt te reyken, op hare Medebroeders, Ouderlingen en Diakenen, de Kerkelyke discipline, mitsgaders de gansche Gemeente, goede agt te nemen, ende ten laaststen met de Ouderlingen en Diakenen de Kerkelyke tugt te oeffenen, ende te bezorgen, dat alles eerlyk, en met ordre geschiede.

13. Onder de Dienaaren des woords zal gelykheid gebouden werden aangaande de lasten hares dienstes, mitsgaders ook in andere dingen, het welke ook outrent de Ouderlingen en Diakenen te onderhouden is.

o Van de Ouderlingen en Diakenen.

14. Nevens de Dienaaren des woords zal mede de opzigt en de regeering der Gemeente de Ouderlingen ende de Diaconen bevolen zyn, de welke jaarlyks in de maand Januari, met voorgaande advys ende approbatie van de Hooge Overigheid, van de Predikanten ende de Gemeente verkoren, ende na gewoone publicatie in 't afkondigen van hare naamen voor twee jaaren aangenomen, ende volgens de Formulieren daar van zynde, in haren dienst openbaarlyk in de Kerk zullen bevestigd werden, ende zoo misschien, het zy door affterven,

vertrekken, of anderzins, eenige verandering van Ouderlingen ende Diaconen zal moeten gedaan werden, zoo zal zulks in maniere als woren ook buyten den ordinairen tyd mogen geschieden.

15. Dog op dat de Kerkeraad misschien niet 't eeniger tyd, door 't excessieve getal van Ouderlingen en Diaconen, mogt beswaard, ofte geincommodeerd werden, zoo zullen ordinair niet meer dan vier Ouderlingen ende vyf Diaconen tot den Kerkeraad geadmitteerd werden, waar van de eene best, indien het mogelyk is, om alle occasie van discontentement en jalousie weg te nemen, uyt de borgen van de Gemeente, ende de andere best uyt de dienaars van de Ed. Compagnie, zal genomen werden.

16. Der Ouderlingen ampt is (behalven 't gene boven gezegt is met de Dienaaren des woords gemeen te zyn) opzigt te hebben, dat de Dienaaren des woords, mitsgaders haer andere Medebelpers, ende de Diaconen, haer ampt getrouwelyk bedienen, ende de bezoeken te doen, na de gelegenheid des tyds, ende der plaats, tot stigting der Gemeente, zoo voor als na 't Avondmaal, kan lyden, om byzonder de Lidmaten der Gemeente te vertroosten ende te onderwyzen, ende ook andere tot de Christelyke plicht te vermaanen.

17. Zullen mede uyt de Predikanten ende Ouderlingen by den Kerkeraad jaarlyks met den aanvang van de maand October twee leden gecommiteerd werden, derwelke onder de Gemeente de bezoeken zullen doen, om te zien, of hare broeders de Predikanten in het bezoeken van de Gemeente zich wel quytien, waar van zy aan den Kerkeraad zullen rapport doen.

18. Der Diaconen ampt is de aalmoessen, ende andere inkomsten der Kerken, ende armen-goederen, neerstelyk in te zamelen, ende de zelve getrouwelyk ende vlytig, na den eyfch der behoefstigen, beyde der ingezetenen, ende der vreemden, met gemeen Advys des Kerkeraads uyt te deelen, de benaeuwde te bezoeken, ende te vertroosten, ende wel toe te zien, dat de aalmoessen niet misbruykt en werden, waar van zy rekening voor den Kerkeraad zullen doen, en ook (zoo iemand daar by zyn wilde) voor de Gemeente, in welke hare dienstien zy hen verders hebben te quytien in maniere als volgd.

19. Aangaande het inzamelen van de inkomsten der Kerken, zullen de Diaconen precis alle maanden de zelve neerstelyk inwoorderen, ende by aldien iemand weygerde satisfactie te doen, zul-

- len de zelve, met voorgaande advys van den Kerkenraad door publyke autoriteit daar toe vermogen te constringeeren;
20. De ingesamelde penningen zullen gedaan werden onder de hand van den Boekhouder of Cassier van de groote casse, ende zoo eenige by den Cassier van de kleene casse verblyven, zoo zal hy daar van, als van den ontfang, aan den Boekhouder reekening doen.
21. Zoo wanneer een merkelyke zomma contant by den cassier van de groote casse vergadert is, zoo zal by de zelve niet vermogen lang by zig te behouden, dan alleen zoo veel ordinair tot de maandelijke uitgift van nooden is, maar het overige, met advys van zyne medehelpers, in de geldkist brengen, waar van by, benevens twee van de oudste Diaconen ider een verzegelde sleutel hebben zal.
22. De Diaconen zullen niet vermogen enige penningen van de Diaconye, het zy op interest, a deposito, of andersins, uit te geven, dan alleen met voorgaande advys van den Kerkenraad, uitgenomen alleen tot aelmoessen van den armen, of andersins, in welken gevalle zy, mitsgaders de Predicanten ende Ouderlingen na hare discretie, ende na dat den nood der armen zal vereischen, een quart, en een halve reaal, een reael, of ten uitersten twee reaalen op eenmaal aen een perzoon, ofte huisgezin zullen vermogen uit te deelen, tot welken einde ook ider Diaken alle maanden van den Cassier een penning zal mogen opnemen, om na voorvallende gelegenheit aan den armen een aalmoes uit te deelen, waar van by maandeliks aan den Cassier voor den Kerkenraad rekening doen zal. Indien imand, by manquement van gereed geld, en nogtans de nood der armen zulx notoirlyk vereischte, een ordonantie noodig had, om terstond by den Cassier van de kleene casse een aalmoesse te trekken, zoo zal het zelve in de naaste vergadering te kennen gegeven werden, ende zal de Kerkenraad (die alle maandelijke subsidien ordonneeren zal) beraadstagen, of men de aelmoessen maandeliks continueren zal, ofte niet.
23. De Diaconen zullen ook bezorgen, dat de gene derwelke maandeliks uit de middelen van de kerk gesalariseert, ofte onderhouden werden, niet lang uitgesteld, maar alle maanden precis en prompt betaalt werden, en dewyl ook de Diaconen niet altoos, vermits
- haar eigen occupatien; tot den dienst der Kerken vaceren konnen, op dat ook de zelve niet te ongelegener tyd dagelyks geimportuneert werden; zoo zal men een zekeren dag stellen, op welke een ider zyn gold zal mogen ophalen, het welke wezen zal elke eerste dag van de maand, op dat een igelyk wete, waar na zig zal hebben te reguleeren.
24. Indien imand eenige penningen van de Diaconen zal op interest verzoeken, die zal een of twee sufficientie borgen stellen, ofte eenig vast ofte onbelast pand tot assurantie der zelve aan de Kerk hypothekeeren.
25. In het bezoeken der armen zal een ider van de Diaconen baar byzonderê wyk hebben; in 't welke by ten minsten alle veertien dagen eens de bezoeking doen zal, ende inzonderheit agt nemen op de gene, die maandeliks van de Kerk onderhouden werden, ende wel toefien, dat de aalmoessen niet verquist, of misbruikt en werden.
26. Alzoo de lasten van de Diaconen meer zyn, dan een ider de zelve al te zamen beoorlyk zeude waarnemen, zoo zullen de zelve onder haar verdeelt werden, alzoo dat de eene opzigt hebbe over de inkomsten, een ander over de reparatie van de huizen; Et. een ander over het weeshuis, waar van zy een contra-boek zullen houden, waar in het getal der armen ende weeskinderen, gelyk mede der genen, die in de Latynsche schoulen wonen, hare namen, ende ouderdom, mitsgaders den tyd dat zy daar in komen, ende uitgaan, zullen aantekenen, ende vernemen wie dat onder de zelve gedoopt; ofte ongedoopt zyn, ende zal een ider alle maanden van zyne opzigt aan den Kerkenraad verklaring doen.
27. Eindelyk zullen de Diaconen ordinaris alle maanden voor de gedeputeerden des Kerkenraads particulier, en alle jaaren in de maand Januari voor den ganschen Kerkenraad, ter presentie van de gecommitteerden van de Hooge overigheit, aangaande de administratie van de Kerkelyke middelen generale rekening doen.

Van de zamenkomsten.

28. Dewyl in alle welgestelde gemeinten een Kerkenraad vereischt werd, bestaande uit Predikanten, Ouderlingen, en Diaconen, welkers ampt (als boven gemeld is) vereischt tot den welstand en stigting der gemeente te wigileeren, ende door hare te zamen-

1643.

- komsten, en communicatie van advys en goedvinden de zelve te regeren, zoo zal den Kerkenraad alhier ordinaris alle weeken eens te zamen komen, 't welk geschieden zal des maandags na de middag, beginnende precis na 't uitwezen van het uurglas van twee uren, ende zal elke vergadering niet langer als twee uren gecontinueert werden, ten zy de noodzakelykheit anders zal vereiffchen.
29. In den Kerkenraad zullen geen andre, als Kerkelyke zaaken, en op de Kerkelyke wyze, verhandelt werden, ende zoo misschien eenige zaaken zwaarder zullen wezen, dan dat de zelve by den Kerkenraad afgehandelt mogten werden, zoo zullen de zelve, met kennis van de Hooge overheid, aan de Kerken in Nederland daar kameren van de Oostindische Compagnie zyn, overgezonden werden, om dezelve met hare Synoden te communiceren, ende de kerke alhier met haar advys en resolutie te dienen.
30. In alle zoodanige vergaderingen, ofte zamenkomsten, zal een van de Predikanten preses, ende benevens hem een ander Predikant scriba zyn, en zullen dezelve ampten van de Predikanten met beurten, iver een gebeele maand, bedient werden.
31. Het ampt van den preses is, de vergadering zamen te roepen, de actie met het gebed, volgens de Formulieren daar van zynde, te beginnen, en te besluiten, voor te stellen, ende te verklaren, het gene te verhandelen is, en in de handeling wel toe te zien, dat een iver zyn beurt houde in 't spreken, den knibbelagtigen, die te haastig zyn in 't spreken, te beveelen te zwygen, ende over de zelve, geen geoor gevende, de beoorlyke censure te laten gaan, ende eindelyk de advyzen gecolligeert hebbende, na pluraliteit der stemmen, (waar in hem, zoo wanneer door zyn enkele stem de advyzen steeken zouden, 'er twee competeeren) uitspraak over de zaak te doen, 't welk gedaan zynde, zal daar na onder anderen een iver van de Kerkelyke vergadering, ende eerst den polityequen Commissaris, afvragen, of hy iets tot bevordering van den gemeinen welstand van de Kerke, ofte andersins, heeft voor te stellen, waar in hy den Raad, advys, of hulpe des Kerkenraads, van nooden heeft.
32. Zal wyders de preses, indien in de vergadering eenige zaaken voorgevallen zyn, waar in den Kerkenraad het advys, ofte de hulpe van de Hooge Overigheit, van nooden heeft, vergezelschapt met een Ouderling, welkers maandelijcke beurt het wezen zal, of

na vereiffch van zaaken met nog een ander Predikant, ende (des noods zynde) met een Diaken, in zaaken, haren dienst betreffende, terstond na de vergadering, of, by manquement van goede gelogenheit, des anderen daags met den Edelen Heer Gouverneur Generaal communiqueeren, ende expeditie bekomen hebbende, met de eerste gelegenheit aan den Kerkenraad daar van rapport doen.

33. Zal mede de preses de Kerkelyke brieven, die van andre gemeinten berwaards aan de Kerken gezonden werden, zoo haast als hy daar van kennis hebben zal, neersfelyk inworderen, ende zoo misschien dezelve inand anders van den Kerkenraad, als den preses, ter hand komen, zoo zullen die terstond aan hem overgelevert, en met de eerste gelegenheit in den Kerkenraad gepresenteert werden, dewelke gelezen zynde, zal den preses ordre stellen, dat de zelve in het brieven-boek gecopieert, ende voorts in de Secretarye bewaard werden, omme de zelve te zyner tyd (des noods zynde) te beantwoorden.
34. Den preses zal mede by tyds den scriba, tot het beantwoorden ende schryven van de Kerkelyke brieven, commissien, attestatien, &c. volgens resolutie des Kerkenraats vermaanen, ende de zelve in de vergadering voorgelezen ende geaprobeert zynde, met den scriba, ende den Ouderling (welkers maandelijcke beurt het wezen zal) onderteekenen, ende met de Kerkelyke signature zegelen, ende sluiten, en wyders zorge dragen, dat de zelve beoorlyk besteld werden.
35. Eindelyk zal ook den President met den Ouderling, welkers maandelijcke beurt het wezen zal, ten minsten eens 's maands in de Wees-schoole de vifste doen.
36. Het ampt van den Scriba is vooreerst, al het gene in den Kerkenraad verhandelt werd, neersfelyk op te schryven, daar na het gene hy opgeschreven heeft, voor het scheiden van de vergadering uit de kladden voor te leezen, ende ten derden, na approbatie des Kerkenraats, 't zelve in het resolutie-boek in te schryven, ende aldus geschreven zynde, wederom met de naaste vergadering in den Kerkenraad voor te lezen, eindelyk alle ordonnantien, commissien, ende attestatien, te schryven, ende de zelve, na voorgaande approbatie des Kerkenraats, 't zamen met den preses ende Ouderling, welkers maandelijcke beurt het wezen zal, te onderteekenen, ende aan den preses, om van hem gezegelt, ende besteld te werden, over

1643

over te leveren.

37. Zal mede den Scriba de naamen van alle de Predikanten ende Krankbezoekers, de welke of uit het Vaderland, ofte van eenige andere plaatzen, tot ons overkomen, ofte ook elders van vertrekken, met aanwyzing van tyd en plaats, in een boek registreeren, ende zoo imand der zelve komen te overlyden, zoo haast als by daar van kennis bekomen zal, 't zelve mede aantekenen; overzulk en zal niemand in 't particulier voor eenige Krankbezoekers, om hen of op een ander schip te transporteeren, ofte elders eenige togt te doen, vermogen ordonnantien te verzoeken, dan alleen met gemeen advies van den Kerkeraat.
38. Dewyl de Kerkelyke boeken veel zyn, als namentlyk het Register van de Ledematen van de Gemeente, het Doopboek, het Trouwboek, en Register van de Predikanten, ende Krankbezoekers, het Grafboek, de Briefboeken, ende het ordinaris resolutieboek, ende dat overzulk in een maand meer kan te doen vallen, als van imand alleen beoorlyk zou konnen waargenomen werden, zoo zullen niet alleen de voornoemde boeken en lasten onder de Predikanten verdeeld; maar zal ook, benevens den ordinaren maandelyken scriba, een ander uit de Predikanten tot extraordinair scriba gestelt werden, de welke alleen de Kerkelyke brieven, het zy herwaards komende, of van hier gaande, schryven, beantwoorden, ende in 't cyppeboek (hem alleen toebe-trouwd) zal copieren, de welke ook met den ordinaren maandelyken scriba alle maanden zal verantwoord werden; maar voor altoos, ofte zoo lang als den Kerkeraat zal goedvinden, continueeren.
39. Eindelyk, alzo niemand vermag de secreten des Kerkeraats te divulgeeren, zoo en zal niemand (om alle a-buizen voor te komen) nog den ordinaren, nog den extraordinaren scriba het resolutieboek, briefboek, ofte eenige andere brieven ende schryften tot de Secretary van de Kerk behoorende, dan alleen het Trouwboek ofte Doopboek, buiten de Consistorie, wie by zy, na haar eigen huizen of elders met haar vermogen met haar te nemen; maar zullen alle brieven, resolutien, acten, &c. geschreven ende bewaart werden, in de Consistorie.

Van de Leere der Sacramenten, ende andere Ceremonien.

40. De Dienaars des Woords, Krankbezoekers, ende Schoolmeesters, zullen

de belydenis des geloofs der Nederlandse Gereformeerde Kerke, ende de Christelyke Catechismus van Heydelberg, mitsgaders ook van de Canones van het Synodus Nationaal van Dordrecht des jaars 1619, als zy tot haren dienst beroepen werden; onderteekenen; en zullen de gene, die zulk weigeren te doen, de facto by den Kerkenraat, met kennis ende believen van de Hooge Overigheit, van haren dienst, ier tyd toe dat zy haar daar in gebeelyk zullen verklaart hebben, opgeschort, en indien zy obstinatelyk in weigering blyven, van haren dienst geheel afgezet werden.

41. Aangaande de publyke gebeden, de welke zoo voor, als na de Predicatie, in de Gemeente gedaan werden, zullen de Dienaars des Woords, tot bewordering van de meeste aandagt, en stigting des toehoorders, voor de Predicatie de ordinaire Formulieren van de Liturgie der Nederlandsche Kerke distinct, en met goede aandagt de Gemeenten, voorbidden, ende na de Predicatie hare gebeden conformeeren na de gelegenheit van de materie, in de Predicatie verhandelt.
42. Aangaande den publyken dienst des woords zullen alle de Predikanten gehouden wezen des Zondags na de middag de summr der Christelyke Leere in den Catechismo (die tegenwoordig in de Nederlandsche Kerken aangenomen is) vervat, grondelyk uit te leggen, alzo dat de zelve jaarlyks mag bedient werden volgens de afdeeling des Catechismus zelfs daar over gemaakt; ende zullen wyders, gelyk mede in haar textpredicatie voor de middag agt nemen, dat zy zoodanige leeringen de Gemeente voordragen, ende inschrijven, die van de zelve best verstaan werden, ende tot de meeste stigting zullen mogen dienen, ende haar wagten van alle zoodanige disputatien, ende vragen, dewelke onnodig, ofte zonder eenige leering ende stigting zyn, ende byzonderlyk in de materie van de predestinatie ende andere hooge mysterien, alzo bare woorden matigen, dat teedere gemeederen geen occasie van aansfoot, ofte van absurde consequentien gegeven werden.
43. Zullen ook de Predikanten een gezette ordre en beurt houden, om, of des Zondags, ofte des Donderdags, in het Fort, de Kerk, ofte het Ziekenhuis, voor of na de middag haren dienst waar te nemen, welke ordre niet en zal geturbeerd, nog verandert werden, dan in gevalle van verandering van 't getal der Predikanten, of dat imand door ziekte, of eenige andre gewigtige oorzaken

- zaken, verhindert werd zyn beurt waar te nemen, of dat eenige andre gelegenheit zulks noodzakelyk vereiffchen zal, in welken gevalle de verandering van imand in 't particulier, met communicatie van den preses, Ouderlingen, en bewilliging der Predikanten, of ook met gemeen advys des Kerkenraats, geschieden zal.
44. Eindelyk zal een ider der Predikanten in 't bezoeken van de Ledematen der Gemeinte zyn byzondere vaste wyk hebben, om in de zelve, behalven de ordinaire viften voor het Avondmaal, dagelyks familiaar te verkeeren, ende ten minften alle veertihien dagen eenige van de Ledematen, ofte andre in de zelve woonagtig, te bezoeken.
45. Het verbond Gods zal aan de kinderen der Christenen met den Doop, zoo haast als men de bediening des zelven hebben kan, verzegeld werden, ende dat niet anders als in de openbare verzamelingen, wanneer Gods woord gepredikt werd, het zy des Zondags voor de middag, ofte Donderdags voor de middag; dog om de zwakken daar in geen occasie van aansloot te geven, ende niet misschien den Doop elders te gaan zoeken, zoo zal men ook ter hooger nood (dog immers zoo weinig, als 't mogelyk is) den Doop extraordinair bedienen mogen, nogtans alzoo dat het zelve niet zonder Predikatie, of een korte vermaning uit Gods woord geschiede, ende dat men de gene, die haar buitens tyds in het prediken verzoeken gedoopt te mogen werden, vermaane haar zelven te wagten van superstitie ende bygeloove, ende haar breeder aangaande de leere ende de Sacramen'ten onderwyze; ende en zal ook den Doop van niemand anders, het zy Proponenten, ofte Krankbezoekers, als alleen van de Predikanten bedient werden.
46. De Dienaaren zullen haar best doen, ende daar toe arbeiden, dat de vader zyn kind ten Doop presenteere, ende dewyl men alhier benevens de vader ook getuigen by den Doop neemt (welk gebruik in hem zelven vry zynde, licht te veranderen is) zoo zal niemand anders daar toe geadmitteerd werden, dan die de zuivere Leere der Gereformeerde Kerke toegedaan, ende vroom van wandel is.
47. De jonge kinderen der Heidenen, dewelke of vermits hare jonkheit, ofte onervarenheit in de taal, van de Christen-familien ingelyfd werden, en zullen nogtans niet gedoopt werden, voor en al eer zy tot zoodanigen ouderdom gekomen zyn, dat zy na haar begrip in de fundamenten van de Christelyke Religie gekomen zyn, ende metter daad daar

- in bewezen werden, ende dat ook de getuigen, die over haar ten Doop staan, beloven daar toe haar devoir te zullen doen, dat de zelve verder in de Christelyke Religie onderwezen, ende zoo veel als in haar is, niet en zullen toelaten, dat de zelve wederom van hare familien, of van de gemeenschap der Christenen, verwrecmd werden.
48. Eer dat de bejaarden tot den Doop geadmitteert zullen werden, zal men haar eerst in 't privé afvragen, uit wat consideratien ende insigten zy haar zelven tot den Doop presenteeren, ende verklaart bebbende, de zelve geen andre als beilig, en geeselyk, te wezen, zullen wyders in de fundamenten van de Christelyke Religie onderzocht werden, ende eindelyk, na gedane beloften van volstandig by de Christelyke Gereformeerde Religie, mitsgaders in een vroom Christelyk leven te continueeren, op attestatie van den Predikant, die haar geexamineert heeft, met voorgaande advys van den Kerkeraat, gedoopt werden.
49. De Dienaaren zullen in het Doopen, zoo van jonge kinderen, als van bejaarde personen, zoo Nederlandse, als Onduitsche Natien, de Formulieren van de instelling ende 't gebruik des Doops verscheidentlyk, na gelegenheit, gelyk als de zelve tot dien einde onderscheidentlyk in de verscheide taalen beschreven zyn, na iders begrip, ende verstand, gebruiken.
50. De bejaarden werden door den Doop de Christelyke Gemeinte ingelyft, ende voor Ledematen der Gemeinte aangenomen, ende zyn daarom de bejaarde uit de Christenen, als zy gedoopt werden, schuldig het Avondmaal des Heeren ook te gebruiken, 't welk by haren Doop zullen beloven met de eerste gelegenheit te doen; dog wat aangaat de bejaarde uit de Heidenen, die gedoopt zyn, en zullen de zelve tot het Avondmaal niet toegelaten werden, dan op haar verzoek ende begeerte, ende na examinatie hares geloofs, ende benevens de naamen der gene die gedoopt werden, mitsgaders de ouden ende getuigen, als mede den tyd des Doops, zullen in een boek geschreven werden.
51. Men zal niemand ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die, na de gewoonte der Kerke alhier, voor een Predikant, ende Ouderling, belydens heeft gedaan van de Christelyke Gereformeerde Religie, ende het getuigenis heeft eenes vromen wandels, ende zullen de gene, die van een andre Gemeinte tot ons overkomen, in plaats van hare belydenis beoorlyke attestatie daar

3. daar van aan den Kerkenraat vertooven, ende daarenboven zeker Formulier, in zich vervattende de voornaamste pointen van de Christelyke Religie (tot dien einde gesfeld, ende gereformiert) onderteekenen, mits haar zelven onderwerpende de Christelyke discipline.
52. In 't houden van het H. Avondmaal zal men zoodanige maniere volgen, als men oordeelen zal tot de meeste stigting der Gemeinte te mogen dienen, wel verstaande, dat nogtans de uitwendige ceremonien ontrent Gods woord voorschreven niet verandert, ende alle superstitie vermydet werde, ende dat, na voleindinge der Predikatie ende der gemeene gebeden op den Predikstoel, het Formulier des H. Avondmaals, mitsgaders het gebed daar toe dienende, voor de tafel gelezen, ende, de actie geeindigt zynde, met het gebed ende dankzegging besloten werde.
53. Om het H. Avondmaal met te meer stigting, ende eerbiedigheid te celebren, zoo zal het zelve veertien dagen te voren publyk in de Gemeinte van den Predikstoel afgekondigt werden, op dat haar de Ledemaaten daar toe behoorlyk mogen bereiden, ende zal mede tot dien einde in de week na de eerste afkondiging de bezoeeking der Ledemaaten van de Predikanten ende Ouderlingen gedaan werden, op dat met de eerste gelegenheit daar van rapport aan den Kerkenraat geschiede, om, zoo misschien eenige zwaarigheden voorvallen, in de zelve by tyds te voorzien, ende zal eindelyk op Vrydag voor het houden van 't H. Avondmaal de voorbereiding, of proef-predikatie, gedaan werden.
54. De administratie van het H. Avondmaal zal onder de Predikanten met beurten geschieden, ende zullen de gene, wel kers beurt het wezen zal Zondags 't Avondmaal uit te deelen, ook Vrydags te voren de Voorbereiding, ofte de proef-predikatie, doen.
55. Aangaande den tyd van het houden van het H. Avondmaal, en zal haar de Kerke aan de gezette Hoogtyden, als Paaschen, Pinxteren, ende de Keysdag, niet verbinden; maar zal het zelve gehouden wezen precis alle drie maanden, ende dat op den eersten Zondag van elke derde maand, te weten, Januari, April, Julius, en October, te bedienen.
56. In tyden van oorlog, pestilentie, dieren tyd, zware vervolging der Kerke, en andre gemeene zwaarigheden, zullen van de Dienaaren, met autoriteit ende bevel der Hooge Overigheid, openbare vast-ende bede-dagen ingesfeld, ende

geheiligt werden.

57. De Gemeinte zal mede, behalven den ordinairen Sabbat, onderhouden den Kersdag, Paaschen, ende Pinxteren, ende zal mede op Nieuwejaarsdag, op Donderdag voor Paaschen en Pinxteren, ter gedagtenis van de Passie onzes Zaligmakers Jesu Christi, ende op Hemelwaartsdag, eenmaal voor de middag, als eindelyk zal mede op den 30. May ter gedagtenis van de verovering van Batavia, gepredikt werden.
58. Aangaande de Hurwelyke zaaken, zal neerstelyk gelet werden, dat geen hurwelyken gecontrabeerd werden, die in Gods woord verboden zyn, latende de vordere ordonantie op het suk van 't Hurwelyk by de dispositie der Overheden.

Van de Censure, ende de Kerkelyke Vermaaning.

59. Gelykerwys de Christelyke strafte gestelt is, ende niemant van de burgerlyke geregten ende straffen der overheyt bevryd is, alzoo werden ook benevens de burgerlyke straffen de Kerkelyke censuren noodzakelyk vereischt, om den zondaar met de Kerkelyken, ende zynen naasten te verzoenen, ende de ergernisse uit de gemeinte Christi weg te nemen.
60. Wanneer dan imand tegen de zuiverheit der Leere, de vroomheit des wandels, ofte de Kerkelyke liefde, zondigt, zoo verre als het heimelyk is, ende hy geen openbare ergernis gegeven heeft, zoo zal den regel onderhouden werden, welke Christus duideelyk voorschryft Mattheus 18. 61. De heimelyke zonden, waar van den zondaar, by een, ende in 't byzonder, ofte voor twee ofte drie getuigen, vermaant zynde, berouw heeft, zullen voor den Kerkenraat niet gebragt werden.
61. Zoo imand van een heimelyke zonde van twee of drie personen in der liefde vermaant zynde, geen gehoor geeft, ofte andersins een openbare zonde bedreven heeft, zulks zal den Kerkenraat aangegeven werden.
62. Van al zulke zonden, die van haar nature wegen openbaar, of door veragting van des Kerkenraats vermaaning in 't openbaar, gekomen zyn, zal de verzoening, wanneer men zekere teekenen van boetveerdigheid ziet, openbaarlyk geschieden door 't oor-

30. „ deel des Kerkenraats, het zy voor
 „ den Kerkenraad, ofte voor de ge-
 „ heele gemeente, na dat tot de
 „ meeste ftigting zal verftaan wer-
 „ den te behooren.
63. „ Zoo wie hardnekkiglyk de ver-
 „ maaning des Kerkenraats ver-
 „ werpt, item die een openbare,
 „ ofte anderfins een groote zonde
 „ begaan heeft, zal van het Avond-
 „ maal des Heeren afgehouden
 „ werden, en indien hy, afgehou-
 „ den zynde, na verfcheide verma-
 „ ningen geen teekenen van boet-
 „ veerdigheid bewyft, zoo zal men
 „ ten laaftten tot de uiterfte remedie,
 „ namentlyk de affnyding, kom-
 „ men, volgens de Forme na den
 „ woorde Gods daar toe gefteit.
64. „ Eer men tot de affnyding komt,
 „ zal men de hardnekkigheid
 „ des zondaars de gemeente opent-
 „ lyk te kennen geven, de zonden
 „ verklaarende, mitfgaders de neer-
 „ ftigheid, aan hem bewezen in 't
 „ beftaffen, afhouden van het A-
 „ vondmaal, ende na menigvuldige
 „ vermaningen, zullen 'er drie za-
 „ ken gefchieden; in den eerften
 „ zal den zondaar niet genaamt
 „ werden, op dat hy eenigfints
 „ verfehooont werde. Ten tweeden
 „ zal zyn naam uitgedrukt werden;
 „ en ten derden zal men de gemeente
 „ te kennen geven, dat men hem,
 „ ten zy dat hy hem bekeere, van
 „ de gemeinfchap der Kerke uit
 „ fluiten zal, op dat zyne affny-
 „ ding, zoo hy hardnekkig blyft,
 „ met ftilzwygende bewilliging der
 „ gemeente gefchiede. Den tyd
 „ tuffchen de vermaning zal in het
 „ oordeel des Kerkenraats ftaan.
65. „ Dog vermits het einde van de Ex-
 „ communicatien niet en is het ver-
 „ derf, maar het behoud van den
 „ zondaar, zoo en zal men hem
 „ egter niet t'eenemaal verlaten,
 „ ende alle civile morâle plichten
 „ weigeren; maar alleen zich ont-
 „ houden van zoodanige familiere
 „ converfatie, waar door men aan
 „ zyn zonde participeert, ofte de
 „ zelve fchynt te approbeeren, ofte
 „ anderfints de gemeente eenige er-
 „ gernis zoude mogen gegeven
 „ werden; maar men zal ook nog
 „ (gelyk als te voren) met den ge-
 „ bede by God voor hem interee-
 „ deeren, ende niet na laten hem
 „ continuelyk te vermaanen, of
 „ hem God nog miffchien bekee-
 „ ring gave ter zaligheid.
66. „ Wanneer imand, die geexcom-
 „ municert is, hem wederom met

- „ de gemeente zal verzoenen door 1643.
 „ boetveerdigheid, zoo zal 't zelve
 „ voor de handeling van 't Avond-
 „ maal, ofte anderfins na gelegen-
 „ heit, te voren de gemeente van
 „ den Predikftoel aangezegt wer-
 „ den, ten cinde hy het naaft-kom-
 „ mende Avondmaal (zoo verre
 „ imand niets weet voort te bren-
 „ gen ter contrarie) openbaarlyk
 „ met profefliczyner bekeering we-
 „ der opgenomen werde volgens 't
 „ Formulier, daar van zynde.
67. „ Wanneer de Dienaaren des
 „ woords, Ouderlingen of Diaken-
 „ nen, een groote zonde bedryven,
 „ die de Kerke fchadelyk, of ook
 „ by de Overgheeft ftrafweerdig is,
 „ zullen zoo wel de Ouderlingen,
 „ als Diaknen, terftont door voor-
 „ gaande oordeel des Kerkenraats,
 „ met toefstemming van de Hooge
 „ Overgheeft, van haren dienft af-
 „ gezet, en door de dienaars op-
 „ gefchort werden; maar of hy
 „ geheel van den dienft afgezet zal
 „ werden, dat zal in 't oordeel van
 „ den Kerkenraad, ende van de
 „ Hooge Overgheeft ftaan.
68. „ Voorts de grove zonden, die
 „ weerdig zyn met opfehorting,
 „ of afzetting van den dienft ge-
 „ ftraft te werden, zyn deze de
 „ voornaamfte: Valfche leere, ofte
 „ kettery, openbare fcheurmaking,
 „ opentlyke blafphemis, fimonie,
 „ trouwlooze verlating zynes dien-
 „ ften, of indringing in eenen an-
 „ derens dienft, meenedigheid,
 „ egtbreuk, vegtery, vuil gewin,
 „ kortelyk alle de zonden ende gro-
 „ ve feiten, die den Autheur voor
 „ de wereld eerloos maken; ende
 „ om welke een ander gemeen Lid-
 „ maat der gemeente de affnyding
 „ weerdig zoude gerekent wer-
 „ den.
69. „ De Dienaaren des Woords, Ou-
 „ derlingen en Diaconen, zullen
 „ onder hen de Kerkelyke cenfuren
 „ oeffenen, ende malkanderen
 „ van de bedieningen hares ampts
 „ vriendelyk vermaanen, zonder
 „ malkanders fouten, tegens de or-
 „ dre Art. 59. voorfchreven, of
 „ van den Predikftoel, of anders,
 „ te divulgeeren.
70. „ De gene, die uit de gemeente ver-
 „ trekken, zal een atteltatie ofte
 „ getuigenis hares wandels, by ad-
 „ vys des Kerkenraats, weder gege-
 „ ven werden onder 't zegel der
 „ Kerke.

Appendix, ofte byvoegfel tot de voor-
gaande Kerken-ordre.

71. „ Hoewel onzen Zaligmaker Jezus
„ Christus door de voorverhaalde
„ Dienaar-ordre, opzigt der Leere,
„ Sacramenten, ende Kerkelyke
„ difcipline, zyne gemeente genoeg-
„ zaam ter Zaligheid heeft gepro-
„ videert ende voorzien, dewyl
„ nogtans de moeijelyke onvolko-
„ menheit van dit tegenwoordig
„ leven niet toe en laat, dat of de
„ Doctoren, ofte de Dienaaren
„ des Woords, Ouderlingen en
„ Diaconen, t'allentyden, plaats,
„ ende gelegenheden aen igelyk in
„ alle de deelen hares dienftes zou-
„ den dienen, of dit aen ider Lidmaat
„ der gemeente, zoo veel als 't mo-
„ gelyk is, door eenige vrome en
„ godzalige publyke perfoonen, in-
„ zonderheit Krankbezoekers, ende
„ Schoolmeesters, gewoon is te
„ compenfieren, zoo zal den Ker-
„ kenraat, met believen van de O-
„ verigheid, zorge dragen, dat de
„ gemeente daar van t'allen tyden
„ genoegzaam voorzien werde.

Van de Krankbezoekers.

72. „ Het ampt der Krankbezoekers is
„ vooreerst, de zieken en de kran-
„ ken uit Gods H. woord te on-
„ derwyzen, te vertroosten, ende
„ te versterken, ider na vereifch
„ van deszelfs gelegenheit.
„ Ten anderen, ter gezetten tyd
„ ende bequaamheit, benevens het
„ zingen uit Gods H. Woord een-
„ nige Kapittelen, ofte ook enig
„ goed Sermon uit de Decades
„ Bullingeri, uit de Catechifmo,
„ ofte enig ander boek, van een-
„ nig Leeraar der ware Christelyke
„ Gereformeerde Religie ingeffelt,
„ ftigtelyk den volke voor te le-
„ zen, ende het zelve werk met
„ het gebed te beginnen, ende te
„ eindigen.
„ Ten derden, alle morgen ende
„ avond, het volk na ordre verga-
„ dert zynde, ook voor en na den
„ eeten, met gebeden te bedie-
„ nen.
„ Als mede ten vierden, met en
„ uit het woord Gods in 't byzon-
„ der, en by alle goede gelegen-
„ heit de onwetende in de Leere
„ ende het geloove neerftelyk te
„ onderwyzen, de zondaaren de
„ boetveerdigheid, ende afstand van
„ zonden te vermaanen, met het

„ voorhouden van de fehrikkelijke 1643.
„ oordeelen Gods, van haar ver-
„ derf trouwelyk te waarfchou-
„ wen, specialyk het vloeken,
„ zweeren, misbruik van de naam
„ Gods, met alle ontugtige woor-
„ den ende werken door alle mo-
„ gelyke ende behooryke midde-
„ len tegen te staan, ook de klein-
„ gelovigen, ende mismoedigen na
„ vereifch van zaaken te troosten,
„ ende te versterken, ende zullen
„ dit alles met alle neerftigheid, en
„ na behooren betragten, zonder
„ dat hy iets presumeren ofte zig
„ zal onderwinden te doen, onder
„ wat pretext het zoude mogen
„ wezen, het gene eigentlyk be-
„ hoort tot het ampt van de Pre-
„ dikanten.

73. „ Dog op dat de Krankbezoekers
„ alle deze pligten na behooren zou-
„ den mogen nakomen, ende haar
„ ampt zulks mede brengt, dat zy
„ voor de eere Gods, ende den wel-
„ stand van de Christelyke Religie
„ vigileeren, zoo zullen de zelve,
„ zoo wannecr zy zien zullen, dat
„ hare perfoonen gedisrefpecteert,
„ haren dienft veracht, ofte by de
„ zelve niet gemainteneert worden,
„ zulks aan den Kerkenraat te ken-
„ nen geven, op dat door des zelfs
„ aanhouden by de Hooge Overig-
„ heit alle abuifen geweerd, ende
„ de Religie hare eere gereftitueert
„ werde.

74. „ Zullen ook de Krankbezoekers de
„ patienten, die door sententien van
„ de Overigheid ter dood gecon-
„ demneert zyn, by beurten bybly-
„ ven, om de zelve uit Gods woord
„ na gelegenheit te onderwyzen.

75. „ Geen Krankbezoeker zal vermo-
„ gen imand in zyn plaats te sub-
„ ftitueren, om eenig deel zynes
„ dienftes voor hem waart te nemen,
„ dan met permiffie en confent van
„ den Preses.

Van de Krankbezoeker in 't huis van
den generalen ontfang.

76. „ Het ampt van de Krankbezoeker
„ in 't huis van de generale ontfang
„ is vooreerst, des avonds ten be-
„ stemden tyd en plaats het gebed
„ te doen, en een vers uit de Psal-
„ men Davids voor te zingen.
„ Ten anderen, buiten in de Kerk,
„ wannecr aldaar gepredikt zal wer-
„ den, voor te lezen, en te zin-
„ gen.
„ Ten derden, op de punten van de
„ West-zyde ende de Timmerwerf
„ (ten

„ (ten minften eens in de week) de
„ bezoeking te doen, om de kran-
„ ken uit den woorde Gods na ge-
„ legenheit te dienen.

Van den Krankbezoeker in 't zieken-
huis.

77. „ Het Ampt van den Krankbezoeker in 't ziekenhuis is, 's morgens
„ ende des avonds een Kapittel uit
„ Gods woord te lezen, ende een
„ vers te zingen, eindelyk de zieken
„ ordinair tweemaal daags te be-
„ zoeken.

Van de Schoolmeesters.

78. „ Het Ampt van de Schoolmeesters
„ is vooreerst, de jonge jeugd de
„ vreeze des Heeren in te seherpen,
„ haar te onderwyzen in de funda-
„ menten van de Christelyke Reli-
„ gie, haar te leeren bidden, zin-
„ gen, met haar te Kerk te gaan,
„ ende te Catechizeeren.

„ Ten anderen, haar te leeren hare
„ Ouders, Overheden, ende Meef-
„ ters te gehoorzaamen.

„ Ten derden, haar te leeren lezen,
„ schryven, ende cyfferen.

„ Ten vierden, haar te leeren allerlei
„ goede zeden en manieren, ende
„ eindelyk betragten, dat in de
„ schoolen geen andere, als de Ne-
„ derlandse taal, gebruikt werde.

79. „ De kinderen zullen des weeks
„ twee halve dagen speeldagen heb-
„ ben, te weten, woensdag en za-
„ turdag, op de welke zy voor de
„ middag hare gebeden ende hoofd-
„ stukken van de Christelyke Reli-
„ gie zullen opzeggen, ende zal den
„ Schoolmeester hem terbehoorly-
„ ker tyd op de school begeven,
„ ende de kinderen geen andre
„ speeldagen mogen geven, ten zy
„ met consent van den Preses.

80. „ Zullen eindelyk alle half jaaren de
„ kinderen van alle de schoolen in
„ de Kerk te zamen komen, ende
„ ter presentie van alle de gedepu-
„ teerden der Hooge Overigheid
„ ende Kerkenraat geexamineert
„ werden, ende zullen die gene,
„ die schryven konnen, haar schrift
„ toonen.

Van den Schoolmeester in het Weeshuis.

81. „ Het Ampt van den Schoolmeester
„ in 't Weeshuis is, des morgens,
„ ende des avonds voor den eeten
„ het gebed te doen, ende voor het
„ uitgaan van de school door een

„ van de kinderen het gebed te la-
„ ten doen, mitsgaders een Psalm
„ te zingen, ende tot een teeken
„ voor de kinderen, dat het tyd is
„ 't'school te komen, zal hy de klok
„ laten trekken, ende die te laat
„ komen, na gelegenheit corrigeer-
„ ren.

82. „ Eindelyk zal den Schoolmeester
„ van het Weeshuis de Weeskinderen
„ alle week de vragen van de
„ Catechismus doen van buiten leer-
„ ren, die de aanstaanden zondag
„ na middags predikatie zullen ver-
„ klaaren, op dat zy de zelve als
„ dan voor de Gemeente van buiten
„ mogen opzeggen.

Van de Inlandse Schoolmeesters.

83. „ De Schoolmeester van de West-
„ zyde zal de Inlandse kinderen on-
„ derwyzen in de fundamenten van
„ de Christelyke Religie, haar leer-
„ ren lezen en schryven, des avonds
„ voor de Inlandse Christenen een
„ Kapittel uit het Portugees Testa-
„ ment voorlezen, een vers a twee
„ uit de Psalmen Davids in 't Por-
„ tugees voorlezen, ende eindelyk
„ met de uitspraak van een zegen
„ dimitteeren.

In 't Bandancees Quartier.

84. „ In 't Bandancees Quartier, zal des
„ morgens, ende des avonds, de
„ Bandanceesen, ende andre Chris-
„ tenen, aldaar woonagtig, een
„ Kapittel uit Gods woord in het
„ Maleyts voorgelezen, ende in de
„ zelve taal des morgens ende des
„ avonds het gebed gedaan, ende
„ eindelyk de actie t'eenemaal met
„ het zingen van een a twee verzen
„ uit de Psalmen Davids besloten
„ werden.

85. „ Des donderdags zullen, zoo de
„ vrouwen als de mans, geeatechi-
„ feerd, ende in de fundamenten
„ van de Christelyke Religie on-
„ derwezen werden.

In 't Malabaars Quartier.

86. „ Eer de lyf-eigenen van de E. Com-
„ pagnie na het werk gaan, zullen
„ de zelve ieder na zyn begrip, het
„ zy in 't Portugees, Bengaals, of
„ Malabaars, van den meester in de
„ hoofdstukken van de Christelyke
„ Religie onderwezen werden, ende
„ zal het Vader ons, het Geloove,
„ ende de thien geboden, benevens
„ eenige vraagstukken, voor dezen
„ „ daar

„ daar toe geformeerd , voorgezet
 „ werden , 't welk gedaan zynde ,
 „ zal de klok getrokken werden ,
 „ op dat de vrouwen ende kinde-
 „ ren , die in het Quartier blyven ,
 „ in de ordinaire vergaderplaats te
 „ zamen komen , ende zal als dan
 „ een Kapittel in 't Portugees voor-
 „ gelezen , het gebed gedaan , ende
 „ een a twee verzen uit de Psalmen
 „ Davids gezongen , de aëtie met
 „ den zegen befloten , ende zullen
 „ daar na de kinderen nog wyders
 „ van den Meester , die 't gebed
 „ gedaan heeft , in de gebeden on-
 „ derwezen werden .

87. „ Daar na zullen de Meesters de zie-
 „ ke slaven bezoeken , ende eenige-
 „ lyk na vereisch van zaaken , ende
 „ na zyne capaciteit onderwyzen ,
 „ 't welk gedaan zynde , zal zig een
 „ iver van de Meesters van 't Quar-
 „ tier , of Wyk , alwaar hy beschei-
 „ den is , gelyk als mede in 't Fort ,
 „ de Stad , ende de West-zyde , bei-
 „ de de kinderen , ende lyf-eigenen
 „ der inwoonderen vlytig , ende
 „ neerftig onderwyzen , en zal ein-
 „ delyk wederom des avonds in de
 „ ordinaire vergader-plaats voor de
 „ mansperfoonen een Kapittel lezen ,
 „ het gebed doen , ende vorder de aë-
 „ tie als vorén geeindigt werden .

88. „ De Schoolmeester , in de Voor-
 „ stad woonagtig , zal des avonds
 „ voor de Inlandie Christenen , die
 „ de wagt hebben , in de corps du
 „ garde het gebed doen , zal mede
 „ voor Sons ondergang de jonge
 „ kinderen te zamen roepen , ende
 „ de zelve in de gebeden en vraag-
 „ stukken , aangaande de fundamen-
 „ ten van de Ckristelyke Religie
 „ onderwyzen . Insgelyks zal hy
 „ mede dagelyks doen aan de lyf-
 „ eigenen , die over de Rivier woo-
 „ nen .

Middelen , om de bekeering der Heide-
 nen te vorderen .

„ 1. Dewyl na de leere des Apostels
 „ Pauli Rom. 10. Het gehoor van
 „ Gods woord het begin ende fun-
 „ dament van 't geloof is , ende het
 „ fundament van zoodanigen ge-
 „ hoor , 't welk met eenige vreug-
 „ de vermengt wezen kan , de ken-
 „ nisse van de taal , in welke het
 „ woord gepredikt wert , 1. Cor.
 „ 14. zoo zullen de Predikanten ,
 „ ende de Krankbezoekers haar be-
 „ neerftigen , dat zy in de taal ,
 „ welke de Heidenen , waar mede
 „ onze meeste conversatie is . ver-

IV. DEEL.

„ staan , inzonderheit in 't Portu-
 „ gees , Maleys en Chincees , ge-
 „ studeert werden , om een igelyke
 „ Natie , na haar begrip ende ver-
 „ stant in de fundamenten van de
 „ Christelyke Religie te onderwy-
 „ zen , ende het woord Gods toe
 „ te deelen .

2. „ Dewyl ook geen vreemde taal
 „ zonder behulp van institutie kan
 „ geleert en aangenomen wer-
 „ den , zoo zal , om tot het voor-
 „ zeide einde te geraken , noodig
 „ wezen , dat door alle mogelyke
 „ middelen eenige bequame boe-
 „ ken , inzonderheit Dictionaria
 „ van zoodanige taalen opgedaan ,
 „ ofte geformeert en opgesteld
 „ werden , om de zelve te zyner
 „ tyd door den druk gemeen te
 „ maken .

3. „ Het zal mede noodig wezen , dat
 „ de predikationen , die alreede in ee-
 „ nige taal gesteld zyn , gecopieert ,
 „ ende het getal der zelve gelyk
 „ mede de stukken van de H. Schrif-
 „ ture , mitsgaders de Psalmen , nu
 „ reeds in de taal overgezet , met
 „ een goed oordeel , na vereisch van
 „ den staat der Gemeente , vermeer-
 „ dert , ende onder het volk , om
 „ de zelve te lezen ende te zingen ,
 „ uitgedeelt werden .

4. „ In het zingen der Psalmen in de
 „ Kerk zal dienstig wezen de En-
 „ gelsche maniere na te volgen , by de
 „ welke den Voorlezer eerst een re-
 „ gel leest , ende daar na met het
 „ volk zingt ; dog werd dit de gang-
 „ meente vry gelaten om te doen ,
 „ of te laten .

5. „ Het zoude mede zeer dienstig we-
 „ zen , dat een refutatatie van de Ma-
 „ hometaansche Religie , ende des
 „ Moorsdom ingestelt , en de waar-
 „ heit van de Christelyke Religie
 „ tegens allerlei Afgodischen Gods-
 „ dienst , uit de natuurlyke reden
 „ by forme van een Catechismus ,
 „ zoo in de Nederlandsche , als In-
 „ landsche taal geadstrueert , ende
 „ bevestigt werde .

6. „ Het is ook inzonderheit noodig ,
 „ om de Heidenen tot de Christe-
 „ lyke Religie te brengen , ende die
 „ nu daar by gebragt zyn , by de
 „ zelve te houden , dat continuee-
 „ lyk niet alleen door de School-
 „ meesters ; maar inzonderheit ook ,
 „ dat door de Predikant , die de On-
 „ duitische Natie byzonderlyk be-
 „ volen is , de visitatie onder de zelve
 „ gedaan werde .

7. „ Men moet by de politycque Ove-
 „ righeit aanhouden , dat zy den

- „ Sabbath uiterlyk by allerlei Na-
 „ tien, onder haar gebied woonag-
 „ tig, doen vieren, ende hare win-
 „ kels gefloten houden, ende ook
 „ de flaven op den zelven laten ruf-
 „ ten, eindelyk, dat ook die gene,
 „ die onder de Predikatie in her-
 „ bergen zitten, als mede die als
 „ dan tappen, ofte sterken drank
 „ verkoopen, op geld-ffraffe ge-
 „ ffeld werden.
8. „ Staat mede by de Hooge Overig-
 „ heit te verzorgen, dat de Moor-
 „ fche befnydenis ende fchoulen ge-
 „ weerd, ende de Chinefen, ende
 „ andre Heidenen de openbare
 „ oeffening van hare Heidensche fu-
 „ perftitien ende Duivel-dienft, die
 „ zy byzonderlyk in haren Tempel
 „ als mede 's nagts op de ftraaten
 „ plegen, mitsgaders haar Duivels-
 „ konft van waarzeggen, verboden
 „ werde: want in geen Chriftelyke
 „ Gemeinte zullen verkorting van
 „ de eere Gods, om geenerlei in-
 „ figten behoort gedooft te wer-
 „ den, waar door veel Onduifce
 „ geergert werden, ende vermaak
 „ in de zelve krygen.
9. „ Het zal mede noodig wezen, dat
 „ de Inlandfche Chriftenen ingefchre-
 „ ven werde, en haar zelve ook
 „ wettelyk in hare habyten confor-
 „ meeren na de manieren van de
 „ Nederlanders.
10. „ Eindelyk op dat in het toekomen-
 „ de alle difordre, ende misbruik
 „ uit de Gemeinte geweerd, ende
 „ de zelve voorgestelde Kerken-or-
 „ dening met des te meerder zorge
 „ ende neerftigheid aangenomen,
 „ ende agtervolgt werde, zoo zal
 „ uit naam des E. Kerkenraats de
 „ autorifatie ende 't arrest des zelfs
 „ by den Ed. Heer Gouverneur Ge-
 „ neraal, ende de Heeren Raaden
 „ van India verzogt werden, het
 „ welke geobtimeerd ende verkre-
 „ gen zynde, zal de zelve, omme
 „ voortaan een iglyk, die daar aan
 „ gelegen wezen zal te dienen, een
 „ fecreten vafsen regel, waar na hy
 „ hem zal hebben te reguleeren, in
 „ een byzonder boek opgefchreven,
 „ ende om de zelve altyd in ver-
 „ fcher memorie te houden, alle
 „ drie maanden, voor het houden
 „ van het H. Avondmaal, ten dage
 „ der oeffening van Cenfura Mo-
 „ rum, in den Kerkenraat voorge-
 „ lezen werden, ende zoo wat re-
 „ folutie tot discretie van de Kerke
 „ of Kerkelyke perfoonnen, zoo hier,
 „ ende nog wyders zoude mogen
 „ werden genomen, zullen de zel-

„ ve in het voorfz. boek agter de
 „ Kerkenordering aangetekent, en
 „ geregiffreert werden.

„ Welke ordre die van den voorfchre-
 „ ven Kerkenraat verzogten, dat
 „ zoodanig geapprobeert, endemet
 „ onze autoriteit bevestigigt mogt
 „ werden, gelyk wy de zelve dan
 „ approbeeren, ende bevestigen mits
 „ dezen; eenelyk van onzent wegen
 „ daar by voegende, aangezien de
 „ Kerkelyke Regceering in veelen
 „ ook de politie rakende zy, dat
 „ die van den voorfz. Kerkenraat
 „ niet en zullen vermogen enige
 „ zaken van gewigt te befluiten,
 „ dan met communicatie ende ad-
 „ voy van de Polityeque Overig-
 „ heit; welk point op dat te beter
 „ nagekomen, ende altyd goede
 „ correspondentie ende eenigheit
 „ tuffchen beiden gehouden mag
 „ werden, ook goedgevonden heb-
 „ ben, dat in gemelde Collegie al-
 „ tyd, conform de goede ufantie,
 „ eeniger plaatfen onzes Vaderlands,
 „ onzent wegen een politike Com-
 „ miffaris (professie doende van de
 „ ware Gereformeerde Chriftelyke
 „ Religie) seffie hebben, ende pre-
 „ sent wezen zal, ende zal den Pre-
 „ dikant, die 't zyn beurt zal we-
 „ zen te prefideeren, t'elkens als de
 „ vergadering beroepen wil, 't zy
 „ ordinaris ofte extraordinaris, den
 „ zelve mede doen citeeren, ge-
 „ lyk ook die van den Kerkenraat
 „ den zelve gehouden zullen we-
 „ zen altyd behoortlyke eere ende
 „ refpect te bewyzen, als reprzen-
 „ terende de Hooge Overigheit de-
 „ zer Landen.

„ In 't Kasteel Batavia dezen 7 De-
 „ cember A. 1643, ende was on-
 „ derteekent, *Antonio van Diemen,*
 „ *Cornelis van der Lyn,* *Joan Maat-*
 „ *fwyker* en *Jufus Schouten,* *Salomon*
 „ *Sweers,* ende *Pieter Mesdag,* Se-
 „ cretaris.

A. 1644.

Den 7 April verfcheen hier *D. La* A. 1644.
Doffa van de Kufft, uit zyn dienft gezet *D. La*
 over veel befchuldigungen t'zynen lafte. *Doffa* ge-
 Hy verzogt in 't gefoelte der Predikan- fchorft.
 ten te mogen zitten; dog dit is hem ge-
 weigert.

D. Happartius bood aan na Tayouan *D. Hap-*
 te gaan, dog alzooy zyn Edelheit dit aanpartius m-
 zig hield, zoo zou men afwagten, wie Tayouan
 zyn Edelheit daar toe verkiezen zou.

Waar na hy daar heen is verzonden.
 Den 6 Juni verfcheen hier *D. Daniel* *D. Merf-*
Merlinus, Predikant tot Coudekerke, nus uit
 we-

wegens Zeeland, van de Classis van Walcheren.

Tot dezen tyd toe had men gedurig den Voorzitter en een Ouderling by zyn Edelheit gezonden, om over de zaaken de Regeering en Kerk rakende, te spreken; dog voortaan zou dit schriftelyk werden bekend gemaakt.

Den 13 Juni verscheen hier *D. Joannes a Breyl*, met Nassau, van het Classis van Amsterdam, als Predikant.

Ontrent *D. La Doffa* besloot men herin na een andre plaats. van zyn dienst geschorst zynde, te zenden, en hem daar na, by god gedrag, te herstellen. Op voordragen van den Commissaris Politicq, dat 'er een Predikant na de Kust noodig was, is door den Kerkenraad *D. Antonius Hilarius* (ondertusschen van Malacca hier gekomen) en *D. Merlinus* voorgesteld.

D. Candidius verscheen den 18 weer uit het Vaderland als Predikant, van de Classis van Amsterdam, en schynt zedert hier vast gebleven te zyn.

D. a Breyl bood ook heden zyn dienst na Gale aan, waar ontrent men zyn Edelheits goedkeuring afwagten zou. Ook wierd *D. Fierens* voor de Vloot na Goa gekoren, beide welke beroepingen zyn Edelheit den 25 dito goedkeurde, en zou *La Doffa* onder *D. Fierens* mede gaan, die ook last kreeg, om de andre Kerken te bezichtigen, dog met die voorwaarde, dat ook die Kerken de Kerk van Batavia mogten bezigtigen, om alle overheersching weg te nemen. Ook zou *La Doffa* met *D. Fierens* na de Kust gaan, om zyne zaaken zoo, hy daar quam, te onderzoeken.

Agricola, gewezen Proponent in Tayouan verscheen den 1 Augusti hier, verzogt de vergadering om op zyn zaak te letten, en die te regt te brengen, die hem raad na boord te gaan.

D. Merlinus wierd den 1 Augusti ook beroepen na de Kust, en den 22 dito vond men, op 't verzoek der Broederen in Banda, goed, dat de Vaderlandse Kerkelyke brieven hem voortaan zouden werden toegezonden.

Den 12 September verscheen hier als 1643; Commissaris Politicq de Heer *Simon van Alfen*. Extraordinaar Raad van Indiën, die verwelkomt wierd in de plaats van de Heer *Schouten*. De Heer van Alfen, Commissaris Politicq.

Den 3 October verscheen hier uit de Moluccos *D. Bakus*, als ook de Krankbezoeker *Jofias Staal*, en *D. Candidius* wierd heden ook opziender der Boekery gemaakt. De Bakus uit de Moluccos.

D. Bakus wierd den 17 dito zyne verlossing toegestaan, ten ware zig voor 3 a 4 jaar verbinden wilde, dat hy verwierp, alzoo de Heeren Bewindhebberen volgens Art. 15, na 't einde van imands verband, aan imand vry lieten, om zoo lang te blyven, als hy wilde; dog den 31 October stond zyn Edelheit hem toe nog een jaar zonder verband te blyven.

Henrik Hartong; ondertusschen vryman geworden, verzogt nu weer Krankbezoeker te zyn, dat op goedkeuring harer Edelheden, toegestaan is.

Ook blykt, dat *D. Persant* nu al overleden was, die den 5 September nog leefde, zoo dat dit in deze maand moet voorgevallen zyn. D. Persant overleden.

Agricola is den 31 October over Ternate na Tayouan gezonden, om daar zyn zaak af te doen.

Men gaf nu ook magt aan de Krankbezoekers *Jan Gerritszoon Blok*, *Gerrit Centen*, en *Alexander Roosenraad*, in Ternate, om te mogen doopen, schoon dat schein te stryden tegen Art. 15 der Kerken-ordre, onlangs gemaakt; dat egter maar duuren zou, tot dat 'er een Predikant quam. Krankbezoekers die doopen.

D. Rogerius stelde ook voor, dat men aan alle buiten-Kerken verzoeken zou, dat zy ider een Kerk-ordre, zoo als die hen dienstigt was, opstellen zouden, en dat men zyn Edelheit om de goedkeuring verzoeken zou, ook stelde hy voor ider buiten gemeente aan te schryven, om een Dictionarium in 't Sinkams, Maleys, Portugees en Duits te maken, gelyk dat aan eenige al aangeschreven was, waar over men ook zyn Edelheit spreken zou, die den 14 dito die Dictionarium goedkeurde. D. Rogerius voorstel.

Z E S D E H O O F D - S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1645 tot 1651.

Den 13 Januari bleek dat *D. a Breyl* op de kust nog gebleven was, alzoo *D. Merlinus* was overleden.

Den 30 dito, bevond men, dat het weeshuis met zyne onkosten over de thien duizend Ryxdaalders aan de Diacony quam te staan.

Den 20 dito wierd aan *Henrik Hartong* toegestaan te proponeren.

Den 15 May wierd aan *D. Hilarius*, als ook hy over de Hoofsche nydigheid, volgens Dan. 6. 4, 5. gepredikt en Mevrouw van *Diemen*, en haar Edelheden verder zig die bestraffing zeer hadden aangetrokken, belast zyn Predikatie in D. Hilarius te onrechte verdacht.

1645. fchrijft aan den Kerkenraad over te geven, dat hy ook dede; dog men oordeelde, dat hy alles volgens Gods Woord, en zeer wel opgefteld had; en dat haar Edelheit nog de Heeren Raaden eenige reden hadden zig dit aan te trekken.

Vertrekt na Gale. Den 26 Juni is *D. Hilarius* na Gale beroepen, in laft met eenen krygende, om den gefchorften *La Doffa* na Batavia te zenden, zoo hy op de kufft aangieren mogt.

D. Rogerius vertaling. Ook had *D. Rogerius* in 't Portugees overgezet het boekje of kort begrip van *Melchior Burs*, en verzogt om het na 't Vaderland te zenden, dat goed gekeurt wierd, en dat men by zyn Edelheit bezorgen zou, hy zeide ook, dat *Mr. Cornelis Seenen* doende was om het in 't Maleyts over te zetten.

Den 3 Juli nam *D. Hilarius* hedenaf fcheit, en *D. Rogerius* gaf kennis dat hy ook de Heer van *St. Aldegondes* kort begrip in 't Portugees overgezet had.

D. van der Graaf hier. Den 14 dito verfcheen hier *D. Daniel van der Graaf*, of *Gravius*, van de claffis van Walcheren, als Predikant.

D. Bakus na 't Vaderland. Ook is den 7 Augufti *D. Bakus* verloft, om na 't Vaderland te vertrekken.

D. Fierens na Goa. Den 28 dito verfcheen *D. Fierens* van zyne tocht na Goa, gevende bericht van de toefand der Kerken op Ceylon, de Kufft, en Malacca; als ook dat *D. La Doffa* weer aangenomen, en vooreerft ook weer zitting gegeven was, hoewel hy nog tot nader ordre harer Edelheden gefchorft bleef.

Krankbezoeker op Onruft. Den 4 September vond men ook goed een Krankbezoeker op Onruft te leggen.

Den 11 dito verzogt *La Doffa* zyne herftelling, of na 't Vaderland te gaan. Haar Edelheden en den Kerkenraad waren meeft voor 't laaft, dog den 25 September verzogt hy in dienft derwaards te gaan, dat hem afgeflogen is.

Den 16 October bleek onder de zaaken van Amboina, dat *D. Brund* zeker vraag-boekje in 't Maleyts vertaalt, en verzogt had, dat het nagezien, en na 't Vaderland ter drukpers gezonden mogt werden. Dit wiert door *D. Bakus* verrijgt, eer hy nog na 't Vaderland trok, alzoohy Maleyts-kundig was.

Den 30 dito beflot men ook, om by fchryvens na 't Vaderland 't kort begrip van *S. Aldegonde* en *van Burs*, in 't Portugees, en de 14 predikationen in 't Maleyts opgeftelt, fterk aan te beveelen.

D. Scipio hier. Den 6 November verfcheen *D. Isaac Scipio*, hier als Predikant van de Claffis van Enkhuizen gezonden.

Wat gefchenk nu *Mevrouw van Aalft*, Weduwe van zyn Edelheit, den Heer *Antoni van Diemen*, den 27 dito aan de Kerk dede, hebben wy in zyn Edelheits leven reeds gemeld, te weten, 200 Ryx-

daalders aan den Armen; een fchoon damft kleed, en 2 ferveetten voor de tafel van de Stads Kerk.

Den 4 December verfcheen hier *D. Joannes Pontanus* uit het Vaderland als Predikant.

Den 19 dito bleek, dat men *D. Fierens* in 't Vaderland befchuldigt had als een voorftander van 't houden van byzitten, om zyn Edelheit te behagen; dog dit, onderzocht zynde, bleek lafter-taal te zyn.

Den 30 dito verfcheen de Heer *Fredrik Coyet*, nevens den Heer *van Alfen*, Politycquen Commiffaris, verzoekende verzagting over eenige uitdrukkingen van den Kerkenraad in haren brief na 't Vaderland over de Batavifche Kerken-ordre, alzoohy Edelheden daar over misnoegt waren; dog de Kerkenraad volharde eenparig by 't gefchrevene.

A. 1646.

Den 19 Januari zyn beropen na Banda *D. Isaac Scipio*, en na Amboina, *D. Isaac Pontanus*, 't geen door zyn Edelheit en de Heeren Raden goedgekeurd is.

Den 22 dito had de Kerkenraad den Krankbezoeker *Jofef Balbiaan* gelast met de Heer *Maatsuyker* na Ceylon te gaan, dog zyn Edelheit zond buiten kennis van den Kerkenraad een ander, waar over naderhand nader zou gehandelt werden.

Den 19 Maart bleek ook, dat aan den Proponent *D. Cornelis Seenen* 65 gl. foldy, en Predikanten koftgeld, toegeftaan was.

Op den 22 October verfcheen hier *D. Gulielmus Pantberus*, van de Claffis van Walcheren, met 't Schip de Provincien.

D. Pontcafen komt hier uit Amboina met een flegte getuigenis van zyn gedrag, en in dienft gefchorft.

Op den zelve dag is *D. Pantberus* na Malacca beroepen, en den 29 dito goedgekeurt.

Den 19 November verfcheen hier *D. Nicolaus Ritzius* als Predikant van de Claffis van Walcheren.

D. Pontcafen ftond weer op zyn vertrek na Amboina, verzoekende goede getuigenis, dog die kon men hem niet geven.

D. Ritzius bood zyn dienft na Banda aan, dat hem toegeftaan, en den 10 dito goedgekeurd wierd.

Den 10 dito verfcheen hier ook *D. Gerard Veldbusius* als Predikant met 't Schip den Olifant.

Den 17 dito nam de Heer Commiffaris *van Alfen* zyn affcheit, en verfcheen hier van Tayouan de gefchorfte Krankbezoeker *Frans Salomonszoon*.

Van den G O D S D I E N S T.

37

A. 1647.

D. *Loosveld* quam den 1 Januari hier van Malacca, met behoorlyke getuigenis; dog egter wierd hem, om reden, nog geen-zit-plaats vergunt; maar na dat hy zig weer verbonden had, is hy als Lid erkent.

D. *Pontcasen* zou nu ook weer na Amboina vertrekken.

Den 24 dito is na Banda beroepen D. *Gerardus Veldhuizen*, en D. *Ritzius*, om D. *van den Houen* (die op Poelo Ay in veel onenigheid leefde) en D. *Vertrecht* te verlossen, welke beide beroepen den 28 dito door haar Edelheden goedgekeurt zyn.

Den 1 April bleek uit Tayouan, dat D. *Bavus* daar overleden was, en is D. *Gravius* daar na toe beroepen.

Den 30 dito verscheen de Baillu, de Heer *Amrosius van der Keer*, in de vergadering, die zeide, dat volgens ordre van zyn Edelheit de Heer *van Diemen* de Afgodery der Chjineesen getoort was; dog dat hy daar mede op zyn hals die moeite gehaalt had, dat de Fiscaal hem gedagvaard, en dat men hem in rechten opgelegd had te bewyzen, dat de Chjineesen met hun *Jooze*, of *Deosi*, afgodery pleegden. Hy vraagde hier op aan de vergadering, of zy dien dienst niet voor Afgodisch hielden; zy zeiden van ja, en dat die geheele dienst een grouwelyke afgoden-dienst was, daar in men gewoon was voor de beelden lampen te ontsteeken, wierook te branden, te offeren, en te sombayen met opheffing der handen, en met buiging des lichaams, waar van zy aan dezen Heer, op zyn verzoek, een schriftelyke verklaring gaven, die zeer wel op zyn beenen stond.

Op dezen zelven dag bleek ook, dat D. *Candidius*, Rector, of bestierder der Latynsche school, overleden, waar op men in overweging was, of men die school aanhouden, dan of men die afschaffen zou, dog men vond goed, die nog aan te houden. Ook quam hier D. *Vertrecht* den 13 Mey uit Banda, en den 1 Juli D. *Joannes Cruyf*, als Predikant, met een verband van 10 jaaren van Zeeland, en bleek by des zelfs komst, dat de overzetting van 't kort begrip in 't Portugees door D. *Rogierius*, en de 14 Maleytse Predikationen van D. *Wiltens*, met D. *Bakus* mede gegeven, aan die Classis niet ter hand gestelt waren. Een onverantwoordelyke slofheit ontrent een zaak van zoo veel nut voor beide de Inlandsche Gemeinten hier, en elders.

Den 11 dito is D. *Vertrecht* na Tayouan beroepen, ook verscheen toen hier D. *Daniel van Arkel* als Predikant, gezonden van Zeeland, en D. *Joannes Ro-*

man, als Predikant, van wegen de Classis van Enkhuisen.

D. *Rogierius*, nu 16 jaren in Indiën geweest hebbende, sprak om zyne verlossing. Men verzogt hem weer, om langer te blyven; dog alzoo de Opper-Landvoogd verleden jaar verklaart had geen Predikanten op Batavia vry van de verzending na andre gewestente houden, zoo heeft men, alzoo men geen middel wilst, om zyn Edelheit daar af te brengen, zyn verzoek den 2 September toegestaan.

Den 9 dito verscheen hier *Jacob Grever* Krankbezoeker, en is op die zelve dag D. *van Arkel* na Ceylon beroepen.

Men verzogt ook den 23 dito wedet om de Predikanti in alle Gemeinten, volgens de gewoonte der Apostelen, en hervormde Kerken in 't Vaderland, te mogen bevestigen; als mede, dat het speelen en ontheiligen van den Sabbath door de Chjineesen, en andren, en ook hunne afgodery geweerd mogten werden.

Ook was de Kerkenraad niet weinig van eenige Kerken in 't Vaderland, ver 't niet wel bewaren, en 't laten van ver van 't Kerkelyk recht, bestraft, weshalven zy nu te meer herstelling der voornemde zaken aan haar Edelheden verzogten.

Den 28 October verscheen D. *Balthazar Obie de Meter* hier van Amsterdam, als Predikant, onder een verband van 10 jaaren, zoo zyn vrouw in 't leven bleef, en anders maar van 5 jaaren.

Den 11 dito verscheen hier D. *Antonius Hambroek*, als Predikant van 't Clafsis van Rotterdam.

Na D. *Rogierius* vertrek stond het opzigt over de Portugeesche Gemeinte geheel aan den Proponent D. *Cornelis Seenus* te vervallen, weshalven zich een der aanwezende broeders tot het aanleeren der Maleytse taal zou moeten schikken. Een engte, waar in men alleen door de eenzinnigheit en hoofdigheit van zyn Edelheit gebragt wierd, om dat die aan D. *Rogierius*, na zoo veel jaaren dienst, niet toestaan wilde om vast, zonder verzending onderworpen te zyn, op Batavia te blyven; dat men immers gemakelyk, zoo uit erkentenis van zyn Eerw. groote diensten, als tot nut en dienst dezer Maleytse Gemeinte, had konnen toestaan.

Den 2 December verzogt hy derhalven, na 't zilver-werk der Diacony, en eenige Kerk-boeken aan D. *Loosveld* overgegeven te hebben, zyne Kerkelyke getuigenis voor zyn vrouw, en is daar op in dezelve maand na 't Vaderland vertrokken.

Men droeg ook nu aan D. *Roman* 't

38 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1647. leeren van 't Maleys op, en vond goed, om *D. Seenen* tot Predikant aan te stellen, en hem ten dien einde wegens zyne bequaamheit te onderzoeken, welk beide zaaken zyn Edelheit den 16 dito goedkeurde; dog dat van *D. Seenen* is nog eenige jaaren (gelyk wy zien zullen) uitgestelt.

A. 1648.

A. 1648.

Den 13 Januari kreeg men antwoord op 't gedaan verzoek den 23 September wegens het weeren der Afgodery, dat haar Edelheden dezelve weeren, en over 't bevestigen van Predikanten na het Vaderlant zouden schryven.

Diakenen op zich zelven gestelt.

Den 13 Januari wierden de Predikanten en Ouderlingen, tot nu toe met de Diakenen eene vergadering uitgemaakt hebbende, van den anderen gefcheiden, en ider op zig zelven gesteld, dat by haar Edelheden den 10 Februari goedgekeurt is.

't Avondmaal met water bedient.

Den 6 April zie ik ook, dat goedgevonden is den Onderkoopman *Abraham* . . . tot de tafel des Heeren toe te laten, dog de Dienaar zou hem een beker met water in 't byzonder toereiken, dat mogelyk zal gedaan zyn, 't zy om dat die borst geen wyn rieken of verdragen kon, of wel om een andre reden.

D. Tetschemahier.

Den 16 dito verscheen hier *D. Samuel Tetschemaker*, als Predikant van de Classis van Amsterdam.

D. Hambroek na Tayouan.

Den 20 dito is *D. Hambroek* beroepen na Formosa, of Tayouan, en *D. de Meeter* na Malacca.

D. De Meter na Malacca.

Den 8 Juni beloofde zyn Edelheit den Tempel der Chineesen te bederven.

Chineese Tempel. D. a Warmelo hier.

Den 27 dito quam hier van 't Classis van Amsterdam *D. Joannes a Warmelo* als Predikant.

Verzoek der Batavische Predikanten.

Den 3 Augustus besloot men aan haar Edelheden om een vast getal van Predikanten op Batavia te verzoeken, en zoo die niet mogten bevestigt werden, dat zy dan ten minsten een besluitende stem in de vergadering zouden mogen hebben.

D. Bongaard hier.

Op den zelfvendag verscheen *D. Henricus Bongaard*, met 't Hof van Zeelant, als Predikant van 't Classis van Walcheren, hier.

Doopvaders en moeders.

Den 10 Augusti besloot men wegens de doopvaders en doopmoeders, dat voortaan, geene van een ergerlyk gedrag, en van een andre belydenis (gelyk tot nog toe gedult was) zouden mogen over eenige kinderen staan, alzo zulke niet in staat waren om met een goed gewisse op 't gene haar afgevraagt, en by hen beloofd was, te antwoorden, of dat na te komen. Dit oordeelde men nu, en met een zeer goede reden; dog naderhand zal men (gelyk wy in 't vervolg zien) anders oordeelen.

Op heden is ook *D. Pantherus* van

Malacca hier verschenen, die verzogt als Predikant toegelaten te werden; dog alzo hy met moeite opquam, is hy uitgestelt.

Ook was nu *D. Cruyf* hier als vaste Predikant beroepen.

Omtrent het bepalen der vaste Predikanten zeide zyn Edelheit, dat *D. D. Fierens, Cruyf, Roman*, en *Tesschemaker*, nevens de Ouderlingen, een besluitende, dog dat de andre Predikanten maar een raadgevende stem zouden hebben; egter zou, by hoogen nood, een van deze vici verzendelyk zyn, dat den 31 dito goedgekeurt is.

Heden quamen ook *D. Antonius Lenzius* van Amsterdam, *D. Gisbertus Hapartius* van Rotterdam, en *D. Arnoldus Lippius*, van Delft als Predikanten, welke als leden erkend zyn op den vorigen hier. grond; ook werd nu zitting aan *D. Pantherus* toegefaan.

Te dezer tyd schreef *D. Sonneweld* ook uit het Vaderland, dat *D. Heurnius* by de Heeren Bewindhebers verworven had het drukken van Genesis, door den Heer van Hazel in 't Maleys vertaalt, en dat hy diehalven een afschrift 'er van verzogt, 't gene de schryver der vergadering zeide by hem te zyn, en beloofde te geven.

D. Joannes Costerus was met 't Schip de Vereenigde Landen uitgekomen, dog stierf op de reize, schryvende, voor zyn overlyden, een brief aan den Kerkenraat.

D. Lenzius werd na Ceylon beroepen, en *D. Ritzius* was in Banda overleden.

Den 31 dito is *D. Bongaard* van hier na Ceylon beroepen, welk beroep zyn Edelheit in 't begin van September goedkeurde; waar op zyn Eerw. den 5 October afscheid nam.

Omtrent deze tyd bleek ook, dat de Heeren 17nen, volgens 't schryven van den 5 October 1647. 't getal der Indische Predikanten op 28 stuks bepaalt hadden, waar van 'er 3 op Batavia, 2 op Malacca, 7 op Formosa, 3 in de Moluccos, 5 in Amboina, 5 in Banda, 2 op Ceylon en 1 op Paliacatta leggen zouden; ook was aan de Predikants-weduwen, hier blyvende, 100 gl. jaarlyks, en 't maandelyks randzoen, by haar mans genoten, toegelegd.

Aan de getrouwde Predikanten wierd nu voor huishuur 8, en de ongetrouwden 4 Ryxdaalders 's maands toegelegd.

Op dezen tyd wierd buiten kennis van den Kerkenraat, de Krankbezoeker *Frans Salomonszoon* door de Heer *Caron* uit naam van zyn Edelheit in 't ziekenhuis gestelt, waar over aan zyn Edelheit gezegt zoude werden, dat dit een inbruk

1648. D. Pantherus van Malacca. D. Cruyf hier.

D. D. Lenzius. Hapartius, en Lippius.

Genefvertaalt.

D. Costerus, door.

D. Lenzius na Ceylon.

D. Bongaard na Ceylon.

Bepaalt getal der Predikanten.

't Inkommen der Weduwen.

Huishuur-gelde.

Inbrenkelyke.

breuk op 't Kerkelyk recht was.

Tuffchen den 8 May en den 12 October is *D. Loosveld* overleden; en den 26 October *D. Pantberus*, en den 3 November *D. Lippius*, na Banda beroepen, en den 29 dito goedgekeurt, en den laatsten dito is *D. Warmelo* na Ternate beroepen.

Ook kreeg men heden tyding van 't slecht gedrag van *D. Hilarius* op Ceylon.

A. 1649.

D. Happartius is den 22 Maart na Tayouan beroepen, dat den 25 dito goedgekeurt is.

Den 12 April bleek, dat de Mr. in 't Latynsche school, *Nicolaus Wemlarus*, zyn scholieren indruk van de Luterfche Leere gaf; waar op hy den 22 dito 'er uitgczet, en *Joannes Winkelman* vooreert daar in geplaatst is.

Den 6 dito is *D. Cruyf* na Tayouan beroepen.

Den 17 May wierd zitting aan de nieuw-aankomende Predikanten verleent, op deze navolgende vier artikelen.

- 1 Dat zy zig de gewoone Kerk-ordre dezcr vergadering moesten onderwerpen.
- 2 Dat zy zich zedig, zonder tuffchen beiden te spreken, of door uit-en inloopen den spreker ongemak toe te brengen, gedragen zouden.
- 3 Het beslotene by zig houden en zwygen.
- 4 Dat, des verzogt zynde, wanneer 'er zaaken, die Kerkenraad in 't byzonder rakende, verhandelt wierden, zouden vertrekken.

D. Hilarius verscheen van Gale hier den 31 dito, als mede de Krankbezoeker *Godefridus Cornelii*.

Ook beloofde zyn Edelheit den 7 Juni al weer de afgodery der Chineesen uit de stad te weeren, den Tempel der Mooren te zullen ruimen, en de Moorfche Priefers, die hy op de daad betrappen zoude, in de keten te slaan.

Op dezen zelve dag wierd ook het vorig, en nu overleden besluit wegens de doopvaders, den 10 Augusti desvooreleden jaars genomen, vernieuwt, met bedreyging van de overtreders te zullen straffen met afkondiging van 't Avondmaal.

Den 28 dito verscheen hier van Hoorn, met 't fchip Breda, als Predikant, *D. Henricus Hartong*.

Den 1 Juli quam hier in de vergadering *D. Cornelius Porfilius*, met 't Schip Orangie, van Zeeland als Predikant gezonden, zynde bevorens Predikant te Omméren, in 't Classis van Thiel geweest.

Den 12 dito verscheen hier van Rot-

terdam ook als Predikant *D. Antonius Stampberius* met 't Schip Nicuw Rotterdam. en 1649. D. Stampberius.

Den 22 Augustus de Predikant *Gualterus Bakker*, met Leeuwaarden van de Classis van Enkhuisen. En D. Bakker hier.

Den 6 September stond zyn Edelheit toe een vierden Batavifchen Predikant aan te stellen of te verkiezen, waar toe *D. Porfilius* beroepen, en den 13 daar voor erkend is. D. Porfilius be-roepen.

Den 13 dito is *D. Stampberius* na Nergombo beroepen. D. Stampberius na Ceylon.

Den van Ceylon opgekomen *D. Hilarius*, die den 31 May hier over den Ceilonfchen Landvoogd, den Heer *Maatsuyker* en over zyn mishandelingen aan hem, en den Kerkenraad aldaar geklaagd had, en tot nader bericht uitgeteld was, had men met zyn verdedig-schrift, den 26 Juli in Kerkenrade overgeleverd, na den rechter gewezen, alzooy zyn zaak eigentlyk tot hen niet behoorde, hoewel zy gegengen waren hem na vermogen te helpen. Hy verzogt daar op den 1 Octob. ten Avondmaal te gaan, dat hem in 't eerft toegestaan, dog, op nader ingekomene klagten, verboden, gelyk hy toen ook van zyn dienst ontslagen is, om na 't Vaderland te vertrekken, alzooy hy zig niet langer verbinden wilde.

Den 7 dito verscheen hier *D. Brund* met eenige Maleitfche Vraag-en Gebeden-boekjens, door hem, en door *D. Heurnius*, als mede met de Catechismus van *Bouma*; door een Schoolmeester ver-taalt, verzoekende dat die mogten over-zien, en na 't Vaderlant ter drukpers gezonden werden, welk nazien aan *D. Roman* bevolen is. D. Brund hier.

Den 11 dito verscheen hier de Krankbezoeker *Adam Janszoon van Thiel* uit Ternate, de welken gevraagd zynde, wie hem Krankbezoeker had gemaakt, tot antwoord gaf, de Heer *Serayen* (voorzitter of Opperhoofd van die Landvoogdy) nader gevraagd zynde, wie hem onderzocht had wegens zyne bequaamheit, gaf tot antwoord, niemand, wie hem ook magt om te doopen gegeven had; gaf tot antwoord; de Heer Voorzitter van den *Boogaerd*. Men vond goed, dat hy buiten dienst na 't Vaderland gaan zou; en dus zag men, hoe die Overheden in Ternate met den wakkeren *D. a Warmelo* daar leefden, stellende in navolging van de Regeering van Batavia (gelyk ons in October desvooreleden jaars nog bleek) Krankbezoekers op eigen gezag aan; zonder den Predikant eens te kennen; trekkende al wat zy maar konden, van de Kerkelyken na zich; dat in zich zelve niet wel, nog edelmoedig was.

D. Hilarius, nu zullende na 't Vaderlant

1649. D. Hilarius na 't Vaderland.
lant vertrekken, verzogt een afschrift van den Kerkenraad wegens de zaaken in de vergadering zedert zyn aanwezen, en hem rakende, voorgevallen, dat hem volkomen toegeftaan is.

D. Roman ontflagen, &c.
D. Roman, wierd nu, zoo lang hy met het nazien der voornoemde Maleytsche boeken bezig was, van zyne Donderdags-beurt, en van Sondags twee maal te prediken, verſchoont.

D. Geesdorp na Banda.
Den 18 October verſcheen hier van Amſterdam, met 't Wapen van Zutſen, als Predikant, D. Cornelius Geesdorp, die den 8 November na Banda, gelyk toen mede op den laatſtemeldendag D. Hartong na Amboina door den Kerkenraad beroepen is.

D. Hartong na Amboina.
Te dier tyd wierd ook door D. Porſelius voorgeltd, of een vader, of ſchoonvader, in 't beroep van zyn zoon, mede een beſluitende ſtem had, en men is van oordeel geweest, dat hem die toequam.

Den 15 November wierden die beroepené by haar Edelheden goedgekeurt, of zoodanig in de vergadering ingedient, op welke tyd ook de Krankbezoeker Alexander Abrahamszoon verſcheen.

Laſt voor de buitenkerken.
De Voorzitter des Kerkenraats zei den 22 November tegen D. Brund, dat zy uit Amboina voortaan geen meer ſchriften na Batavia behoefden te zenden, maar dat zy die daar zelf nazien, en na 't Vaderland konden zenden, om gedrukt te werden.

't Beveſtigen der Predikanten afgeflagen.
Op den zelven dag is ook Jan Janſzoon Priſerius na 't Vaderlant verloſt; dog aan Arent Otten is het geweigert; hoewel aan Jan Gerritſoon Blok den 13 December toegeftaan, op welchen dag de Kerkenraad goed vond weer de beveſtiging der vaſte Predikanten aan haar Edelheden te verzoeken; dog zyn Edelheit zei den 20 dito uitdrukkelyken laſt van de Heeren Bewindhebbercn te hebben, om de Predikanten niet te beveſtigen; en op de zelven dag verſcheen Simon de Blom, Krankbezoeker vooreerſt alhier.

A. 1650.
De Ringius na Banda.
Den 13 Januari verſcheen D. Remetus Ringius, als Predikant van Amſterdam, en is op den zelven dag na Banda beroepen.

D. Hilarius vertrokken.
Den 17 dito verzogt D. Hilarius zyn Kerkelyke getuigenis, die hem is toegeftaan, vermits laatſt van Ceylon niets, dan eerlyk en Chriſtelyk, van hem geſchreven was, latende de zaak tuſſchen zyn Eerw: en de Heer Maatſuyker onaangeroerd, hoewel zy aan de broeders van Amſterdam, zelf ook in opzicht van dit verſchil, zoo veel hen mogelyk was, tot zyn voordeel ſchreven; alzoo de Heer Maatſuyker daar al vry wat won-

derlyk met de Kerkelyken leefde.

Den 14 Februari was D. Brund nog hier; dog ſtond in 't kort na Amboina weer te vertrekken.

Den 7 Maart komt hier als Latynſche Mr. voor Melchior ab Hombach, ten dien einde hier gezonden, verzoekende diervolven door voorſpraak der vergadering daar in geſteld te werden, dat ook geſchieden zou.

Den 28 dito is D. Gualterus Bakker na Malacca beroepen, 't geen den 4 April goedgekeurt is.

Den 9 May verſcheen hier D. a Breyl van Palicatta.

Den 20 Juni quam ook D. Rutger Teſchemaker, met 't Schip Malacca als Predikant, en den 17 dito bleek, dat de Mr. in 't Latynſche School Joannes Winkelman zig niet wel droeg, die daar over ook beſtraft wierd.

Den 4 Juli verzogt Daniel Caron, die eenige tyd zig in de Godsgeleertheit geoeffent had, dat tot een onderzoek van zyne bequaamheit mogt toegelaten werden; dog is nog uitgeſteld tot den 8 Auguſti, op welchen tyd hem een examen preparatorium toegeftaan, en ook goedgekeurd is by haar Edelheden.

Den 8 Auguſtus verſcheen hier ook de Krankbezoeker Jan Janſzoon van der Wee, en op dezen zelven dag ſtond men aan den Proponent Cornelis Seenen toe, om Predikant te werden; dog zyn Edelheit kon niet goedvinden, dat men hem Predikant op Batavia maken zou, alzoo 'er op Batavia zoo veel Predikanten waren, als 'er moeſten zyn; dog zy konden hem wel toeſtaan te doopen; welk verzoek hy den 19 September vernieuwde, en wierd hem toegezezt, dat men dit zyn Edelheit weer verzoeken zou; terwyl deze neerſtige borſt ondertuſſchen zeer droevig naliep.

Heden wierd aan D. Fierens ook toegelaten, na dat hy 9 jaaren gedient had, na 't Vaderland te trekken, dat den 15 dito door haar Edelheden goedgekeurd is.

Den 15 dito verſcheen hier van de D. Claſſis van Walcheren D. Petrus Appeldoorn als Predikant.

Men vond ook heden goed, om Daniel Caron den 30 dito te onderzoeken wegens zyne bequaamheit in de Godsgeleertheit.

Den 12 September verſcheen hier van Zeeland, met 't Hof van Zeeland, D. Cornelius Lindius, als Predikant.

D. Roman maakte den 10 October bekend, dat hy aanſtaande zondag zyn eerſte predikatie in 't Maleyts doen zou.

Den 14 dito deden zig groote geſchillen tuſſchen D. D. Porſelius en Fierens op, die al vry verrc gingen, en egter is ten

ten laaftten zyn aatheid en ontfag toegeftaan; dog egter met eenige uitzondering in opzigt der zelve.

Den 17 dito quamen de Heeren Ordinaris Raaden van Indiën *Demmer, de Vlaming* en *Cuneus* in de vergadering, en de laaftte als *Commissaris Politycq*, leverde in zeker gefchrift van de Heeren Zeventien, waar by haar Ed. Ed. laft gaven.

1 Om de Predikanten behoorlyk in eere te houden.

2 Om overal in de vergadering Commissariffen te ftellen.

3 Dat de Predikanten aan geen Kerken in 't Vaderland, dan met kennis der Regeering, fchryven, en daarom al hunne brieven, met die der Regeering aan de Heeren Zeventien zenden zouden.

Den 24 dito verfcheen hier de Krankbezoeker *Vincent Bartholomeuszoon*.

Den 31 dito wierden aan *D. Fierens* op zyn verzoek ook toegeftaan zoodanige affchriften van Kerk-befluiten, als hy in zyne zaak meinde noodig te hebben.

Den 28 November is na Amboina beroepen *D. Petrus Appeldoorn*, en werd ontrent *D. D. Tefcbemaker* en *Lindius* befloten, dat die hier vooreerft den dienft zouden waarnemen.

Den 29 December ging *D. Appeldoorn* geweldig aan over de wyze van alhier de Predikanten te verzenden.

A. 1651.

Den 2 Januari was 'er over dit tieren en aangaan, als ook over zekere predikatie van *D. Appeldoorn* over Pf. 3. 12. veel mocite in den Kerkenraat, waar over hy zig zeer flegt verdedigde, gevende daar na zediger en zagter antwoord.

Den Oud-Opperlandvoogd van Indiën, de Heer *van der Lyn*, en Mevrouw *Livina Poleib*, zyn Edelheids Gemalinne, verzogten hare Kerkelyke getuigenis, ontrent welke men goed vond, die wat breeder, dan wel gewoonlyk, in opzigt van zyn Edelheids hooge bediening, uit te breiden.

Den 6 dito bleef *D. Appeldoorn* egter daar by volharden, dat hy die wyze van beroepen en verzenden niet voor Goddelyk hield; maar wel die, welke door loten gefchiede, waar over hy naderhand nog veel mocite had, die ik hier niet aanhalen zal, alzo 't met hem veel te verre ging, en is daar op zyne verzending na Amboina egter voortgegaan, gevende hem de affchriften die hy verzogt aangaande de behandeling van zyn zaak alhier.

De Krankbezoeker *Jochem Pieterszoon* den 9 dito voor de vergadering ge-
IV. DEEL.

proponceerd hebbende, is den 16 dito, na behoorlyk onderzoek, Proponent ge-
maakt, waar van men hem zynen laaft-
brief den 30 dito overhandigde.

Ook fchynt hy dat jaar na Banda gezonden te zyn, alzo hem A. 1652 'er vinde.

Den 6 Februari verbood men de Krankbezoekers den gemeenen zegen Num. 6. over 't volk uit te fpreken, en den 27 dito ook geen andre gebeden, dan die gedrukt waren, te mogen doen.

Den 6 Maart verfcheen hier *Joan Ferreira*, Krankbezoeker van Malacca, met goede getuigeniffen, die zig in de Godsgeleerdheit oeffnen zou, om in de Portugeefche gemeente gebruikt te werden. Hy was bevorens een Jefuïet, en een Rooms Priefter geweest, en tot ons overgekomen, hoewel de Jefuïet *Tachard* Lib. 5. cap. 4. in zyne reisbefchryving loochend, dat zulk een afvallige onderhen bekend was, dat egter klaar uit verfcheide gedrukte fchriften van hemblykt.

Henrik Hartong de Jonge verzogt als Krankbezoeker na Tayouan te gaan, dog is uitgeftefd.

Op heden befloot men ook weder zyn Edelheit om 't uitroecjen, zoo van den Chineefchen als van den Moorfen Tempel verzoeken.

Ook wierd nu over de plaats gefpro-
ken, tot het bouwen van een Portugee-
fche Kerk, en wierd voor allerbest ge-
keurde zyn Edelheids thuin by de groote Rivier, 't welke zyn Edelheit den 13 dito goedkeurde.

Ook zeide zyn Edelheit, dat hy 't hoofd der Chineefen belaften zou hinnen Tempel af te breken, en die der Mooren zou men zelf af breken en verwoeften; hoewel 'er daar na al weer een kink in de kabel quam.

De Heer *Cuneus* ftelde voor, of het niet onbehoorlyk was, dat 't gebed daan wierd voor haar Edelheden door een Krankbezoeker, die den zegen over haar niet mogt uitspreken, waar op weer goed gevonden is, dat 't vorige befluit in ftand blyven, dog dat zy zeggen zoude: gaat henen in de vrede en in de vrede des Heeren.

Den 17 April is na Tayouan beroepen *D. Rutger Tefcbemaker*.

Ook komt *D. Porfelius* na dezen dag niet meer voor, zoo dat hy in deze maand overleden is.

Den 12 dito verfcheen *D. Pontanus* uit Amboina, diens tyd uit was, die dit jaar na 't Vaderland vertrokken is.

Den 22 dito quam hier *D. Joannes Ludgens* als Predikant, gezonden van Classis van Walcheren.

Den 26 dito wierd *D. Ludgens* na Tayouan beroepen, en den 6 Julij verfcheen hier

42 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1651. hier *D. Franciscus Wyngaarden*, met 't Schip *Orangie*, en *D. Daniel Brouwerius*, met *Schiedam*, beide als Predikanten, en de laatste, van de Classis van Rotterdam.

Heden beloofde de Batavische Kerkenraad aan die van Gale in een brief een afschrift van de Portugeesche stukken des N. T., die door den Krankbezoeker *Ferreira* zouden uitgeschreven werden; dog van wie die overgezegt waren, blykt niet.

D. Wyn- gaarden na Ceylon. Den 11 dito is *D. Wyngaarden* na Ceylon beroepen, en den 31 dito verschenen nevens den Commissaris Politycq, de Heer *Demmer*, Ordinaris Raad, en de Heer *Cesar*, Extraordinaris Raad van Indiën, om 't onderzoek der bequaamheit van *Martinus Frederiks* in de Godsgelcerdheit by te woonen, dat in twee zittingen voleindigt, en zeer wel bevonden, dog ontrent welken egter besloten is, dat hy vooreerst niet openbaar proponeeren, en zich in 't byzonder onder de broederen wat oeffenen zou.

De Heer Demmer Commissaris Politycq. En aangezien de Heer *Cuneus* als Ambassadeur na Perziën gaan zou, zoo nam zyn Ed. afscheid, en de Heer *Demmer* wierd in zyn plaats verwelkomt.

Den 9 October maakten haar Edel-

heden bekend, dat zy, by nader overweging op 't verzoek van den Kerkenraad niet hadden konnen goedvinden den Chineeschen Tempel te doen af breken, om dat zy vreesden, dat de Chineesen van daar vertrekken zouden.

Den 5 November verscheen hier als Predikant *Philippus Joannides de Vries*, van de Classis van Walcheren.

Den 8 dito verzogt *D. Lentzius* een afschrift van de acta zynere beroeping, als mede die van *D. Bongaard*, en ook al van 't gene na Ceylon of 't Vaderland over zyn Eerw. geschreven was; dat toegestaan wierd.

Den 20 dito is *D. Brouwerius* na Amboina beroepen, en ook *D. Gulielmus Brakel* als Predikant hier met de Salamander van de Classis van Amsterdam verschenen.

Den 27 dito verscheen de ganse Kerkenraad in Rade van Indiën, om over 't verwoesten van den Chineeschen Tempel te spreken, en is hen toen weer toegezeggt, dat den Chineesen hunnen duivelsdienst, zoo in hunnen nieuwen Tempel, als elders, zou verboden werden, dat reeds aan hunnen Capitein geschied was, gelyk den 4 December nader bleek.

Z E V E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1652 en 1653.

A. 1652. D. De Vries na Amboina. Den 1 Januari is *D. de Vries* na Amboina beroepen.

Den 10 dito bleek, dat toen op Batavia, behalven de vaste Predikanten, meer andre hier gekomen waren, alzo zy zeker geschiltschrift over eenige Godsgelcerde itellingen tusschen *D. D. Hartong* en *Appeldoorn* in Amboina voorgevallen, in deze rang ondertekend hadden.

Roman.

Lindius.

Teschemaker.

Jac. Vertrecht.

Gravius.

Pbil. Joannes de Vries.

Gulielmus Brakel.

D. D. Vertrecht en *Gravius* uit Tayouan. Waar uit my dan blykt, dat *D. D. Vertrecht* en *Gravius* uit Tayouan hier ondertusschen verschenen waren, hoewel ik dit niet aangeteekent vinde.

Den 22 dito vinde ik ook, dat *D. Gravius* reeds wettig van zyn dienst ontslagen, dog weer tot langer verblyf bewogen was, weshalven men besloten had zyn Eerw. altoos nog voor een jaar tot dienst van deze Kerk te houden.

Den 29 dito was *D. Jobem Pieterszoon* ook nog in Banda.

Den 12 Februari wierd de Catechizatie, die eenige tyd nagelaten was, weder vernieuwd.

En op de zelve tyd bleek, dat zyn Edelheit onlangs de Predikanten tot het bewerken van de bekeering der Chineesen aangemaand had.

Den 14 Maart zie ik, dat *D. Roman*, eenigen tyd Maleys gepredikt hebbende, 't zelve, door gebrek van Duitsehe Predikanten, had moeten nalaten, nu ontslag van den Duitsehe dienst verzogt, om met het Maleys weer te konnen voortgaan; om welkers noodzakelykheit de vergadering, besloot haar Edelheden om een vyfde Predikant op Batavia te verzoeken, op dat *D. Roman* alleen op den Maleysen dienst zou konnen passen.

Ook wierd den Kerkenraad weder befallt alle bekendmakingen aan de Regeering schriftelyk te doen.

Den 11 dito verzogt *D. Lindius* een acte ten bewys, dat hy hier vast Predikant was, alzo anders zyn verblyf hier geen vasten grond had; dog de Kerkenraad rade zyn Eerw. maar op hare verklaring het te laten beruften zonder verder de goedkeuring van haar Edelheden te verzoeken, alzo zy hem voor wettig

52. tig hier beroepen Predikant hielden, waar me zyn Eerw. toen te vrede was.

elen kee- der te- Tot verder bekeering der Chineefen oordeelde men van nooden, dat vooreerst by placeaaten alle ergerniffen van't toppen en fpeelen der zelve, en van dronkenfchap, hoerery, overfpeel, vloeken en fweeren, nevens 't ontheiligen van de Sabbathen onder de Christenen, diende weggenomen, fchoulen tot onderwys van de Chineefche jeugt opgericht, boeken van hunne taal uit Manilha ontboden, en dat aan die winzugtigen Natie eenige vryheden en voorrechten, om hen te meer te lokken, dienden toegefaan, en eenige Krankbezoekers en een Predikant gefteld te werden om hunne taal te leeren, en dat men vooral ook God om hare bekeering behoorde te bidden, al welke zeer pryffelyke middelen men haar Edelheden voorftellen zoude.

Den 18 dito vond men goed, fchoon 'er bevoorans befloten was, niemand nitt 't Heidendom overkomende, te doopen, dan die men ook kon ten Avondmaallaten gaan, om egter den doop nu alleen maar op belydenis toe te ftaan aan twee Heidenfche flaven van Juffrouw Maatzuiker, alzooy nog te jong waren, om toegelaten te werden; dog men kon dan (om de oude Wet niet te breken) met haren doop ook nog wel wat gewagt hebben.

Den 25 dito wierd over de vorige be- raamde middelen ter bekeering der Chineefen weder gefproken, 't ontwerp 'er af voorgelezen, en in allen deelen goed- gevonden, hoewel 'er eenige voorftel- len by quamen, die ik geloove dat haar Edelheden niet zouden goedkeuren, al- zoo die niet op de reden en redelykheit gegrond waren; maar die ik om reden hier niet melde, om dat zy de zaak niet al te wel begrepen hadden.

Den 15 April leverde D. Lindius de 4 Euangeliffen en de Handelingen der Apostelen in 't Portugees door *Ferreira* vertaalt, aan de vergadering over, waar voor aan *Ferreira* 30 Ryxdaalders uit de Diaconys-middelen vereerd zyn. Eea al te flegte vergelding voor zoo grooten moeite, en was 't beter geweest hem niets, dan niet meer, daar voor te geven; maar men zal hem naderhand over zwaarder werk nog erger handelen.

Heden wierd ook D. *Brakel* na Tayouan beroepen, en den 6 May goed- gekeurd.

Ook vraagde de Commiffaris Politycq, wat dan de Proponent *Seenen* doen zou, als D. *Roman* Maleyts predikte; dog men zei, dat hy dan egter nog werks genoeg zoo aan 't Portugees, als aan andre zaaken, vinden zou.

Den 3 Juni verfcheen hier uit Banda 1652: D. *Pantherus*, die van voornemen was D. Pan- therus uit na 't Vaderland te gaan, dog hy wierd Banda. den 17 Juni tot den dienft der Tayouanfche Kerk beroepen, alzooy voor 10 jaaren verbonden was; dog hy floeg dit af.

Den 10 dito bood D. *Tefchemaker* aan Portugee- een Portugeefche Catechizatie onder de fche Ca- Inlanders aan de Weft-zyde te houden, techifatie. dat geprezen wierd.

Den 24 dito is D. *Pantherus* weder, D. Pan- met goetvinden van zyn Edelheit, na therus. Tayouan beroepen, waar op hy verklaar- de nog wel een jaar op Batavia te wil- len blyven, dog niet genegen te zyn, om na Tayouan te gaan, waar over veel moejelykheden voorvielen ontrent wel- ke haar Edelheden den 15 Juli zeiden, die zaak van D. *Pantherus* by gemeen over- leg te willen behandelen, om den Ker- kenraat niet het allerminften in haar rechten te verkorten. Hier op is zyn Gefchorft Eerw. nader verzogt, om, of de Kerk in dienft van Formofa, of die van Amboina (alzooy hy nog 5 jaaren verbonden was) te dien- nen, het welk beide by hem geweigert, en waar op hy den 25 Juli vooreerst van zyn dienft afgezet is, met voornemen, om, na bekomen berigt van andere Ker- ken, en by zyne volherding, hem ge- heel af te zetten.

D. *Joannes Bakker* verfcheen den 2 D. Bakker Auguffi ook als Predikant met 't Schip hier. den Olifant, van de Classis van Amster- dam.

Men zettede *Pantherus* niet alleen af, Pantherus Vryman. maar het wierd by haar Edelheden ook zoodanig goedgekeurd, dat hy zynen tyd dan buiten dienft en foldye als bor- ger zou moeten uitdienen, om met 't verband der Heeren niet te fporten, ter tyd toe hy tot inkeer komen mogt.

De Reftor van 't Latynfche fchool, *Melchior ab Hambach*, den 8 Juli al van 't Avondmaal afgehouden, en van zyn bediening afgezet, maakte het hoe lan- ger hoe flegter, zoo dat hy den 23 dito weer afgehouden wierd.

Den 26 dito wierd D. *Dominicus Win-* D. Win- *femius*, onlangs met 't Wapen van Zee- femius na land hier als Predikant, van de Classis van Walcheren gekomen, na Ceylon. beroepen; ook verfcheen toen de Krank- bezoeker *Antoni Kien*.

Den 7 October quam hier de Krank- bezoeker *Alexander Roffenraad* uit Ter- nate, die daar volgens alhier verkregen laft van D. D. *Candidius* en *Rogierius* ge- doopt had.

Men las ook een brief van D. *Har-* *tong*, waar uit bleek, dat D. *Appeldoorn* vooreerst afgezet was. En D. *Tiberius* D. Rave- *Ravelstein* (diens weezen op Batavia qua- ftein *men*) fcheen op de reize overleden te dood. zyn.

1652.

Den 14 October beloofde men *D. Bakker*, op Mauritius te plaatzen. Ook quamen heden flegte gerugten van *D. Winsemius* in, waar over men hem opontbieden zou, alzoo 't waaragtig, en zyn gedrag op zyn reize na Ceylon, zeer flegt bevonden wierd.

D. Appeldoorn, buiten dienst, uit Amboina.

D. Pantherus klaagde zeer over de harde handelingen van den Kerkenraad, en vooral over *D. Lindius*, en onder de Ledematen liepen 'er, 't zy waar 't zy onwaar, al mede diergelyke gerugten, dat men wreed, nydig, en op een wyze van geweld met hem gehandelt had. Hy befchuldigde ook *D. Ringius* in Banda, als een man, die al 't Kerkelyke maar aan den Landvoogd daar overgaf.

D. Bakker na Mauritius. Den 4 November gaf men *D. Bakker* laft, om op de Rheedee te prediken; dog den 19 dito wierd hy na Mauritius beroepen, om daar eenige kinderen te doopen, en dan na Ceylon te gaan, en om (niet tegenftaande de hooge nood van Amboina) daar te blyven, indien 'er nieuwe voorvallen van *Winsemius* mogten zyn.

Kerkelyke getuigenis van de Heer Verftegen. De Heer *Verftegen*, zullende na 't Vaderland vertrekken, verzogt dat zyn Kerk-getuigenis, alzoo hy Extraordinaar Raad was, wat breeder, dan wel gewoonelyk, mogt werden uitgebreid; dog de Kerkenraad gaf zyn Ed. en zyn Gemalin een gewoonelyke getuigenis.

Op heden wierd ook de Krankbezoeker *Jan Janszoon* gelaft na Ternate te vertrekken; van waar de Krankbezoeker *Cornelis Jacobszoon Reveld* te rug quam, klagende zeer fterk over de godloosheden van *N. Keerdeke*, Opperhoofd op Tsjamsjieuw, daar hy ook gelegen had.

De Heer Commiffaris *Demmer*, zullende na 't Vaderland vertrekken, verzogt Kerkelyke getuigenis voor zig, en zyne Gemalin, en nam nu zyn aftheid van deze vergadering.

D. Pantherus afgezet. Den 23 dito wierd weder over de zaak van *D. Pantherus* gefproken, en hem geraden, alzoo 'er nu fchryvens van de Buiten-Kerken gekomen was, zyn beroep dog aan te nemen. Hy zei vlak uit, niet meer te willen zwerfen, maar wel op Batavia, of op de Rheedee, Duitsch, of Maleytsch te willen prediken, hy wilde ook niet de minfte fchuld bekenen; maar bad God, dat hy 't hen, die hem dit aandeden, wilde vergeven, verzoekende alleen maar fchriftelyk te mogen weten, wat voldoening zy fochten, dat hem geweigert is.

Ondertuffchen quam 't fchryven der Kerken van Formofa, Malacca, Ceylon en Choromandel, in 't wezen der zake met het gevoelen van den Kerkenraad

van Batavia overeen; waar op men den 26 befoel hem vollagen af te zetten; dog nog eens, eer men hem dit aanziede, een proef te nemen, of hy nog niet zou te bewegen zyn. Men itelde hem dan weer voor fehuld te bekenen, en het beroep, dat op hem lag, aan te nemen; dog hy weigerde beide die zaaken, waar op hy volkomen van zyn dienst afgezet is, door de ganfche Kerkenraad, die nog door *D. Hapartius*, uit Tayoutan verfterkt was.

A. 1653.

Den 4 Januari eifchte zyn Edelheit de Heer *Reinierszoon* van den Kerkenraad het oordeel der naburige Kerken over *D. Pantherus*. Doch, alzoo dezelve zig hier over bezwaard vond, wilde zy dit zoeken af te wyzen; dog zyn Edelheit hield aan, en ontbood den geheelen Kerkenraad, of eenige hunner afgezonden, in Rade van Indiën, om op heden 't befluit harer Edelheden over *D. Pantherus* zaak, en meer andre van dien aard, aan te hooren; dog de Kerkenraad gaf aan hare afgezondene leden laft, om uit haren maan, en uit die van alle andre Indifche Kerken, tegen haar Edelheden, zoo 't noodig zyn mogt, te zeggen, dat zy geenzins genegen waren, zig aan de orde der Heeren en Meesters wegens het opperbestier der Regeering over Kerkelyke leden en zaaken, A. 1650 in September overgefehreven, te onderwerpen, en dat zy befloten hadden dan liever buiten dienst na 't Vaderland te gaan.

Ook wierd hen belaft te zeggen, dat de Kerkenraad verzogt verfehond te werden, om 't oordeel der naburige Kerken aan haar Edelheden over te geven, alzoo dit geheel en al een Kerkelyke zaak was, waar van zy niet gehouden was haar Edelheden eenige opening te doen, behalven dat zy ook geen magt over papieren van andre Kerken had; dog zoo 'er haar Edelheden egter opftonden, dan zou men haar Edelheden een afschrift daar uit zoo verre *Pantheri* zaak raakte, geven; maar met betuiging vooraf, dat men dit, gedwongen dede, en met verzoek, dat ook haar Edelheden dit wilden in hare handelingen aantekenen.

Den 6 dito verfcheen de Heer *Hart-fink*, hier als Commiffaris Polieq, en op den zelve dag ftond *D. Pantherus*, voor het laaft binnen; dog wierd, alzo men niets op hem winnen kon, toen eerst regt afgezet, en hem de acte van den 26 December voorgelezen, en een afschrift 'er van gegeven.

Men belafte nu den Kerkenraad ook voortaan alle aankomende en afgaande brieven in de tegenwoordigheid van den

1652.

D. Hapartius uit Tayoutan

A. 1664.

Handeling tuffchen haar Edelheden en den Kerkenraad.

De Heer Hartfink Commiffaris Polieq, alzo men niets op hem winnen kon, toen eerst regt afgezet.

Bepaling van het Kerkelyk regt.

Com-

Commissaris Politicq te openen en te lezen, en dat zy ook hare brieven, die zy na 't Vaderland aan deze of gene Kerken zonden, geopend aan haar Edelheden zouden moeten overleveren, om eerst van haar gelezen, en dan verzonden te werden, waar op de vergadering goed vond, 't zitten van een Politicquen Commissaris als een last, te dulden; dog oordeelden dat men 't openen en lezen der brieven van de vergadering, als een ongegronde zaak, niet behoorde te vergen; en dat men derhalven haar Edelheden maar een korte brief, rakerde de ondragelyke ordre der Heeren ontrent dit stuk, geopend ter hand stellen zou.

De Kerk van Malacca verzogt het drukken van een Portugeefchen Catechismus.

Den 20 dito betuigde *D. Pantherus* openbaar by een ingelevert geschrift, qualyk afgezet te zyn, beroepende zich op de Kerken van 't Vaderland, welk appel, of beroeping men aangenomen heeft, om dat nevens de verdre papieren over hem derwaards af te zenden. Ook verzogt zy van haar Edelheden verder tegen zyne stoutheden gedekt te werden, en dat hem ook 't zitten in der Predikanten gesloete mogt werden verboden, dat de Heer *Hartfink* aannam te bezorgen.

Men vond nu ook goed, om weder een Portugeefche en een Maleytsche Catechizatie aan te stellen; en besloot men den 3 Februari wegens verscheide mislagen in de Euangelien, in 't Portugees overgezet, dat aan ider Predikant, die taal verstaande, daar van een afschrift zou werden gegeven, om metter tydt dit werk volmaakt, en zonder feylen te hebben.

Den 7 Maart is *D. Gisbertus Hapartius* weer na Tayouan beroepen.

Den 10 verscheen hier *D. Appeldoorn*, door de Hooge Regeering van Indiën van zyne afzetting voor een tyd ontheven, en weder aangesteld; dog alzoohy nu verzogt ten Avondmaal te gaan, en met den voorzitter weer in hooge woorden raakte, is hy tot de naaste vergadering van den 31 dito uitgesteld; dog toen scheidte hy weer onverrigter zake, en vol dreigementen tegen de broeders, gelijk hy ook den 3 April een schrift 't hinnen laste by haar Edelheden inleverde, dog dit wierd hem weer gegeven, en hy afgewezen.

D. Pantherus, heden ook wegens zyn afhouding van 't Avondmaal, en of die, nu hy afgezet was, nog langer duren moest, sprekende, quam eindelyk daar toe, dat hy 't beroep nu wel aannemen wilde. Men zei hem; dat liet nu te verre gekomen was; dog men rade hem

den Kerkenraad eerst meer voldoening te geven, en dit tot aanstaande donderdag te overwegen.

Den 10 dito verzogt *D. Pantherus* weder ten Avondmaal toegelaten te worden, en bood zig aan om na Tayouan te gaan, op 't eerste zei men hem, dat het nog te vroeg was, om daar van te spreken; en op het tweede, dat die aanbieding van geen voldoening aan den Kerkenraad was.

Den 12 May vond men goed de Formulieren der gebeden, 't geloof, de thien geboden, &c. te laten overzien in 't Maleyts door *D. Roman*, en in 't Portugees door *D. D. Tefchemaker*, *Lindius*, en den Krankbezoeker *Ferreira*.

Den 30 dito quam hier van Mauritius weder *D. Bakker*, die 'er 12 kinderen gedoopt, en 22 Ledematen gelaten had, waar op zyn Eerw: na Formosa beroepen wierd, alwaar men had goedgevonden 6 Predikanten te houden, dat by haar Edelheden den 29 May goedgekeurd was.

Den 28 Julius verzogt de Krankbezoeker *Ferreira* Proponent te werden, dog wierd uitgesteld.

Op den zelve dag vond men ook goed een kind van den Heer *van der Keer*, op zyn verzoek, alzoohet niet te handteeren was, in 't byzonder te doopen.

Den 4 Augusti vernieuwde *Ferreira* zyn verzoek, mits dat nog tweemaal in 't byzonder proponereen zou.

Den 22 September over de onordentelykheit, van 't opstaan der gemeente by 't komen en uitgaan van zyn Edelheit, de Raaden en hunne vrouwen in de Kerk, vooral by de bediening van 't Avondmaal, gehandelt zynde, vond men goed zyn Edelheit hier over te spreken, en te verzoeken, dat hy dit door zyn eigen aanzien geliefde tegen te gaan, dat hy den 25 dito zeide in bedenken te zullen nemen, 't gene ik geloove, dat zyne opvolgers nu nog doen, alzoohet zedert geen verandering ingekomen, en men nog gewoon is, op te staan, als zyn Edelheit in de Kerk komt, dat een zeer aanstoetelyke en ontsichtelyke gewoontete is.

Men ontzag zig in deze tyd niet tot schimp der Predikanten te zeggén, zy, zoo wel als andren Dienaars van de Maatschappy waren; dog behalven dat men dat alomme tegensprak, vond men ook goed deze en gene Heeren, die dat mede zeiden, daar over te onderrichten, en by openbare predikationen zelf de gemeente een netter berigt daar af te geven. Waar nevens men ook besloot aan de Heeren Bewindhebberen te verzoeken, om die laster-naam van hen weg te nemen, als ook om de Predikanten hier te

1653.

De Formulieren in 't Portugees en Maleyts.

D. Bakker na Formosa.

Ferreira's verzoek toegeestaan.

ten geen Dienaars van de E. Maatschappy.

1653. bevestigen. Zy oordeelden, dat men in Indiën aan haar Eerw. geen andre naam kon nog behoorde te geven, dan zy in 't Vaderland by de Oppergebieders droegen, die hen geen Dienaars der Maatschappij, nog Dienaars der Heeren Staaten; maar Dienaars Jezu Christi, en Dienaars der gemeente noemden.

Doopvaders. Men vond heden ook goed van stoel af te kondigen, dat geen doopvaders &c. zouden werden toegelaten, die vreemd van onze belydenis, en van 't gehoor van Gods Woord, of die van een ergerlyk of opsprakelyk leven waren.

D. Appeldoorn verzoent. Den 25 dito leverde *D. Appeldoorn* een opstel aan den Kerkenraat in, 't welk, schoon 't in allen deelen niet voldoende was, egter aangenomen, en waar op de verzoening getroffen, en hy ten Avondmaal weer toegelaten wierd, ook verzogt hy weer in 't geschoelte te zitten, dat men zei hem ooit verboden was, en nog niet verboden wierd.

D. Pantherus zaak. Den 29 dito had *D. Pantherus* zyn Edelheids bemiddeling verzogt, om weer hersteld, en hier op de Rheeде, of in den Maleytsehen dienst gebruikt te werden, en verzogt nu ook aan den Kerkenraat verzoening in liefde over alles, herstelling in zyn dienst, toelating tot het Avondmaal, en hare voorspraak by zyn Edelheit.

Men stelde hem eenige zaaken voor, waar in hy den Kerkenraat genoegensaf, wierd daar op ten Avondmaal niet alleen weer toegelaten, maar ook volkomen in zyn dienst hersteld, en een afschrift van al 't beslotene aan hem toegestaan.

D. Appeldoorns zaak. Den 13 October verzogt ook *D. Appeldoorn* acte van zyne verzoening met den Kerkenraat, en hare tusschenpraak by zyn Edelheit tot vernietiging van zyne afzetting in Amboina, al 't welke hem toegestaan wierd; hoewel hy den 16, 23 en 27 dito al weer opschudding en moeite maakte.

D. Frontenius hier. Den 27 dito verscheen hier als Predikant *D. Fredericus Frontenius* van de Classis van Amsterdam.

Ook verzogt *D. Pantherus* hier te prediken, dog dit wierd hem van haar Edelheden schriftelyk verboden, ter tyd hy verklaard zou hebben, of hy zich beroepelyk stelde.

D. Jac. Rogerius na Amboina. Den 5 November verscheen hier van de Classis van Walcheren, *D. Jacobus Rogerius*, als Predikant, die toen ook na Amboina beroepen is, en is hem ook voorgelaten de nieuwe ordre der Heeren Bewindhebbers, rakende de beroeping der Predikanten, die geheel na 't believe der Overgheit geschieden zoude, waar over nu van die broederen, die zeiden, dat liever buiten dienst na 't Vaderland wilden gaan, niet een woord

meer gerept wierd; dat zeer lachhartig was, alzoo 'er nog andere middelen waren, om op een zedige wyze dit recht, dat hen de Heeren Bewindhebbers niet bevoegd waren af te nemen, slaande te houden, ter tyd toe dat zy dit met de Kerken in 't Vaderland eens waren, aangezien zig de Regeering van Indiën op de gronden, waar op men de Predikanten bevorens altyd aangenomen, en op de instructie, die men hen mede gegeven had, niet meer aanmatigen kon, dan de Regeering in 't Vaderland zieh in dit stuk aanmatigde. Zoo dat dit aan de eene zyde een onbetamelijke dwang van de Overheit, en aan de andre zyde een groote lachertigheid van de Kerkenraat van Batavia was, die dit regt, dat niet het hare, maar van de algemeine Kerk van Indiën was, niet kon nog mogt overgeven, en zoo maar stil laten zakken, voor en al eer zy daar over aan alle de Indische Kerken, welker gemein recht dit was, geschreven, en haar goedvinden daar op gehoord had, tot welketyd toe zy ten minsten met veel grond haar Edelheden hadden kunnen om uitsfel verzoeken.

Ik weet zeer wel, dat het de buiten-Predikanten, en ook die van Batavia, niet alle even gelegen komt, om zoo ten eersten (daar men hun aanstonds mede dreigt, en dat een zeer groot geweld is, als 't zoo ongegrond geschied) na 't Vaderland te gaan, maar egter moeiten die van Batavia eerst aan de zelve daar over geschreven hebben, en dan hadden zy voldaan gehad, daar zy nu op zich zelve een beschuldiging geladen hadden, van iets van het uiterste gewigt, buiten hare magt, en buiten last van de andre Kerken van Indiën, die 'er zoo veel als zy over te zeggen hadden, maar overgegeven te hebben.

Men vorderde ook *D. Rogerius* af, om zekere acte, hier af opgesteld, te onderteekenen, dat hy al mede niet behoefde gedaan te hebben, zoo hy zyn recht verstaan, en met zedigheid verzogt had daar af zoo lang bevryd te zyn, tot dat hy daar over aan alle de andre Kerken geschreven had, alzoo dit geen zaak was, die van hem alleen afhing; of waar ontrent hy zich zelve afzonderlyk verklaren mogt; maar wat zou een enkel man, die eerst uit het Vaderland quam, en van alles onkundig was, hier tegen doen, daar de Batavische Broederen, die te zamen een lichaam van een groot gewigt uitmaakten, zich, toen het 'er op aanquam, niet in het allerminste dorsten tegenstellen: want zoo een enkel man zoude haar Edelheden ten eersten weer

na 't Vaderland gezonden, dat zoo gemakkelyk met een heele Kerkenraad niet gegaan zou hebben, gelyk dat door zommige voorbeelden is geleert.

Ik moet 'er egter byvoegen, dat, als men den grond van het werk inziet, alles, wat dog die van Batavia mogten gedaan hebben; wel zou hebben kunnen dienen; om hen voor de wereld, als mannen die hun recht verstonden, en die dat op een zedige wyze, zoo verre als 't mogelyk was; zogen te verdedigen, te regtveerdigen, en wel voor een tyd, dog egter in zoo verre niet zou hebben kunnen helpen, om hen van 't gehoorzamen van die ordre der Bewindhebbers geheel te bevryden, alzo haar Edelheden, die ordre ontfangen hebbende van hare Heeren en Meesters, daar van niet konden, nog mogten aflappcn, zoo dat men eindelyk wel ziet, dat al het tegenpartelen van alle de Kerken van Indiën, al quamen zy schoon alle hier in over een; dog niets helpen kon, zoo de algemeine Kerken, ofte de Classen en Synoden by haar Hoogmogende niet wisten uit te werken, dat de Kerken, in Indiën zoo wel, als die in 't Vaderland in haar regt, en op dien zelve voet gehandhaaft mogten werden; en dat uit kragt van dien ook aan de Bewindhebbers verboden wierd; zulken onbetamelyken last aan haar Edelheden ontrent dit stuk te geven; Een last, die daarom te onbillyker is; om dat de Overheden in Indiën zoo wel niet, als de Predikanten; in staat zyn, om over de nood van deze of gene Kerken, en nog minder om over de meerder bequaamheit van dezen; dan van genen Predikant, die men na deze of gene Kerk beroepen zal, te oordeelen. Behalven dat men ook door deze wyze van doen metter tyd het ganfch Kerkelyk vat wel den bodem kan laten inslaan; want gelyk men nu heden dit met geweld in Indiën (daar men het onmogelyk niet beletten kon) doorgedrongen heeft; om dat het in 't Vaderland door de Kerkelyken of niet belet is, of wel mogelyk niet heeft kunnen belet werden; zoo kan men in de volgende tyd al meer andre zaaken door geweld na zig laten trekken; die namaals niet te herdoen, en voor de Kerk wel doodelyk zouden kunnen zyn.

Onderusschen moet men zeggen, dat het voor wakkere Dienaren Jesu Christi in Indiën zeer hard valt, zoodanig hunnen dienst te moeten waarnemen, daar hen de Overgheit met geweld dwingt, om dingen te doen, die tegen hun gemoed sryden; en die in de eerste tyden van 't oprechten der Maatschappy noit zoo gewest zyn, maar die zy onbevoegd, en zeer onregtveerdig zig aangematigt

heeft; ontnemende de Kerkelyken in Indiën een recht, dat zy wisten hen zoo wel, als de Kerkelyken in 't Vaderland, toe te komen. Een onbillykheit, die in geen Overheden behoort te vallen, die wete, wat van het recht van onze Kerk, en hoe hard en onbillyk het is, aan een ander 't ontnemen; 't geen men weet, dat hem deugdelyk volgens de eerste gronden van onzen Staat toekomt.

Ik zou daaf nog veel meer van konfen spreken; maar; dewyl ik dog wete, om wat redenen dit alles niet helpen kan, zoo lang 'er geen andre middelen werden aangewend; die tot herstelling van dit werk hope zouden kunnen geven; zoo scheid ik 'er af; dit 'er nog byvoegende, dat ik geloove, dat, zoo alle de Predikanten van Indiën zoo veel geld hadden, dat zy konden bestaen, en in staat waren, om in 't Vaderland te leven, zy zich aan dien last der Heeren Bewindhebbers zeer weinig zouden laten gelegcn leggen, en dat zy dan veel liever zouden na 't Vaderland buiten dienst vertrekken, als zich zoo, tegen hun gemoed aan, te laten dwingen, dat nu de nood en gebrek van penningen de meesten belet te kunnen doen.

D. *Pantherus* verzogt op dezen zelve Nieuwe dag (te weten den 5 November) een moete met D. *Pantherus*, korte acte van verzoening met den Kerkenraad, waar in niets tot nadeel van zyn eere komen zou; dog den Kerkenraad wilde hem geen andre geven, dan die van den 29 September; waar over hy weer veel beweging begon te maken, verklarende die ganfche getroffen verzoening van gener weerde, alzo de zelve, na zyne gedagten, dan maar op een valsche grond geschied was.

Den 10 dito verscheen hier uit Amboina D. *Hartong*, doende een zeer slegt tong uit te opening van den staat dier Kerk. Ook Amboina. werden hier nu *Philip de Bruin*, en *Claas Ovis*, Krankbezoekers gemaakt.

Nu was *Ferreira* tot het onderzoek *Ferreira's* wegens zyne bequaamheit in de Gods-verzoek. geleertheit klaar, dies verzogt hy, dat men maar tyd beraamen zou, die den 24 dito op den 3. maandag in Januari gesteld wierd.

D. *Pantherus*, gevoeld hebbende, dat D. *Pantherus* hy zich de laatste maal weer aan de grond gearbeid had, veinsde van al dat voorgevallene de in vergadering niets te weten, dies men best oordeelde hem nog eens te vragen, of hy zich beroepelyk stelde of niet, waar op hy den 24 dito zei, dat zy hem maar geliefden te beroepen, en dat hy zig gevoegelyk aanstellen zou, verzoekende alleen van Amboina en Banda bevryd te zyn; dog men gaf hem nog 14 dagen uitstel om zig te beraaden.

48 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1653. Den 1 December besloot men over ettelyke zaaken van belang, en onder andre over de eerbied, die men in de Kerk hier aan Overheden doen moest, te sehryven, en te verzoeken, dat men 't weeren daar van wilde bewerken.

De Catechismus in 't Maleys. Den 15 dito zei *D. Roman*, dat hy de Catechismus in 't Maleys vertaalt, en nevens alle de Formulieren overgezethad, en dat men die aan de Kerken om de Oost zenden zou, om 'er haar oordeel over te hooren, en ze dan te laten drukken. Ook zou men tot het naaste jaar wagten met de vraagboekjens in 't Maleys en Portugees by 't Catechizeeren gebruikt, te laten drukken, en ten dien einde na 't Vaderland te zenden.

D. Dapperus. Den 18 dito verseehen hier met 't Schip Orangie *D. Abrahamus Dapperus*, als Predikant van 't Classis van Waleheren.

D. Pantberus. Ook deed *D. Pantberus* weer een menigte van verzoeken, en voorstellen; dog de vergadering, al dat talmen moede, vraagde alleen, of hy zich, zonder eenige bepaling te maken, beroepelyk

stelde, of niet? dog hy wilde zig daar over niet verklaren.

Den 21 ontboden zy hem. Hy zond een Krankbezoeker, dien zy niet hooren wilden, besloten derhalven hem, om 'er af te zyn, dit nog eens door den voorzitter, sehryver; en een Ouderling te doen afvragen, en zoo hy niet klaar uitja wilde zeggen, dat men hem dan zou bekend maken, dat zyn afzetting van den 26 December 1652 stand zou geypen, waar af een zeer breede acte opgesteld is.

Den 29 zei hy eindelyk met veel spartelingen, dat hy zich beroepelyk stelde, dog met zoo veel bepalingen, dat het alles weer op niet uit liep.

De Heer *Dirk Steur* wierd in dit jaar Commissaris Politieq in de Heer *Hartfink's* plaats.

Te dezer tyd was 'er ook een groot geschil tusschen *D. D. Appeldoorn* en *Hartong*, die tegen malkandren in proces getreden waren.

A C H S T E H O O F D - S T U K .

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1654 tot 1655.

A. 1654. Besluit over 't verzenden der Predikanten. Den 1 Januari verzogten de Predikanten van Batavia te mogen weten, of haar Edelheden, in gevolge het sehryven der Heeren 17nen van September A. 1650; wegens 't beroept en verzenden der Predikanten, zig meenden te gedragen, indien ja, dat dan de Predikanten in Rade van Indiën verfehynen zouden, om te verzoeken, dat men het laatste sehryvens der Heeren op hun sehryvens A. 1653 eerst geliefde af te wagten, en zoo men hen dit niet geliefde toe te staan, dat dan ider Predikant in Rade van Indiën zou konnen verklaren zich in gemoede aan die ordre niet te konnen onderwerpen, en veel liever genegen te zyn, buiten dienst na 't Vaderland te vertrekken, dog dat men daar niet toe komen zou, voor dat men het antwoord hier op van haar Edelheden had.

Dit seheen wel een hartige daad van de Batavische Predikanten, maar het was egter de regte weg niet, om voordeel te doen, zy moesten daar over eerst aan alle de Kerken van Indiën geschreven, en als het die met hen eens waren, dan zig eenparig hebben verklaart: want zig alleen daar voor bloot te stellen, kon niet helpen, alzoo, schoon zy al na 't Vaderland vertrokken, 'er dan andre konden zyn, die dan zouden willen gehoorzaamen, in hoedanigen geval haar Edelheden zig aan hun vertrek niet eens

zouden gekreund, en, volgens haar gewoonte, met hun besluit maar voortgevaren hebben; dat egter wel een andre ploy had konnen krygen, als alle de Predikanten van Indiën eenparig geweest waren.

Den 9 dito wil *D. Pantberus* zig nog niet onderwerpen aan 't voorteldes Kerkenraats, verzogt den 19 affehriften van verfehede zaken, hem betreffende, die hem zyn toegeftaan, terwyl men hem nu niet anders, dan als een afgezet Predikant, aanmerkte.

D. Gravius, drie jaaren boven zyn verband gebleven hebbende, verfogt na 't Vaderland te vertrekken. Men porde hem aan tot langer verblyf, dog alzoo by zyn verzoek volharde, is zyn Eerw. bedankt, zullende tot zyn vertrek toe in zyne weerdigheid als een lid blyven zitten, en stemmen tot den 4 Februari, wanneer hy afscheid nam.

Ondertuffehen seheen het nu weer zoo by haar Edelheden te leggen, dat voortaan aan den Kerkenraat, gelyk bevoorens, het noemen van een Predikant, en aan haar Edelheden het goedkeuren zou staan; dog indien 'er geschil over de Predikant zelf quam, dan zouden haar Edelheden zig aan de Extracten van A. 1650 in September, en 1653 den 30 April, houden; dog wilden haar Edelheden daar van geen schriftelyke verklaring doen.

Den 29 dito droeg men haar Edelheden de nood dezer Kerk om een ander Predikant, en sloegen ten dien einde ook haar Edelheden *D. Cruys* op Tayouan, *D. Bakker* op Malacca, en *D. Frontenius* voor.

Den 5 Februari werd *D. Appeldoorn* afgezet, waar by nog verscheide andere aanmerkingen quamen, die ik voorby ga. Ook was het pleidoy tusschen hem en *D. Hartong* by halveering van kosten uitgewezen.

Ook had *D. Roman* den 2 dito al overgelevert de voorwaarden, op welke de Predikanten genegen waren in hare diensten te blyven volharden, waar op zyn Edelheit antwoorde, dat zy zich hielden aan 't Extraet, bevorens door den Kerkenraad overgelevert, verzoekende de naamen der Predikanten te weten, die gezind waren aanttaande jaar te vertrekken, om dan aan de Heeren 17nen om nieuwe te schryven.

Den 9 dito bleek, dat *Joan Ferreira* nu 't N. T. in 't Portugesch vertaald had, dat door taalkundige zou nagezien wrden, en zou hy, volgens besluit van den 9 Maart, den 17. onderzocht werden als Proponent.

D. D. Appeldoorn en *Hartong* waren beide gevonnist, om zonder soldy na 't Vaderland te moeten vertrekken.

Ook verscheen met het schip Dordrecht *D. Robbertus van Sassen* als Predikant.

Den 16 Maart werden de Heeren *Verburg*, en *van den Boogaard* Extraordinaris Raaden, den Fiscaal, Baillu, en geheimfchryver *Willeboords* van haar Edelheden afgezonden, om 't onderzoek van *Ferreira* by te wonen; van welke 'er den Kerkenraad, volgens gewoonte, maar 2 verzogt. Ook zou men morgen nader spreken, over een hooge Kerkelyke vergadering op Batavia op te richten, en een vertoog op 't beroepen en verzenden der Predikanten na de Kerkelyke wyze maken, om dat aan zyn Edelheit over te leveren.

Den 17 dito was zyn Edelheit wat misnoegd over de bepaling der Gecommitteerden, of gevolmagtigden by haar Edelheden te zenden. Ook wagte men dezelve wel 1: uur na den bestemden tyd, wanneer men voort ging met het onderzoek van *Joan Ferreira d'Almeida*, die eerst proponcerde, en meer als 3 uren onderzocht en zeer bequaam bevonden zynde, Proponent gemaakt is, onder die voorwaarden, dat hy nog een jaar lang zyne predikatiën, eer hy die openbaar zou doen, aan den voorzitter moest vertoonen, en dat altyd een van de broederen, wanneer hy predikte, in de Portugeesche Kerk zou moeten tegenwoordig zyn. Ook moest hy de Nederland-

sche belydenis, Heydelbergse Catechismus, en de verklaring over eenige geloofs-stukken, in 't Nationaal Synodus van Dordrecht gesteld, ondertekenen, van alle welke een byzondreaete gemaakt is.

Den 19 dito maakte zyn Edelheit den Kerkenraad bekend, dat het tegenspreken van het getal der Leden van de Regeering, om dat onderzoek by te wonen, by die Gecommitteerde Heeren als een kleinagting opgenomen, en daarom door hen verzogt was daar van verschoont te zyn, ook zouden haar Edelheden toonen, dat hen die kleinagting ter herten ging, en dat zy dit gedaan onderzoek voor ongedaan en van geen weerden hielden, niet willende, dat eenig Predikant of Proponent buiten hunne kennis, en zonder dat zy daar over gestaan hadden, zou aangesteld werden.

Den 23 dito verzogt *D. Ferreira* getuigenis van zyn onderzoek, dat hem toegestaan is, na dat hy voornoemde aete zou ondertekend hebben.

Ook oordeelde de Kerkenraad (behoudens de achtung harer Edelheden) dit vernietigen van dit onderzoek van *D. Ferreira* ongegrond, alzoo by alle regtzinnige Godsgeleerden 't oordeel over een onderzoek alleen den Kerkclyken toekomt, gelyk dat te zien was uit de last-brieven van de Classen in 't Vaderland, aan Proponenten verleend. Ook had den Kerkenraad met beleefdheit het besnoejen van 't groot getal der gecommitteerden maar alleen verzogt, zonder gedagten te hebben van zich daar tegen te zetten, gelyk men ook 1½ uur na hen gewagt had.

Den 30 dito bleek, dat de Schipper van 't Schip 't Lam (volgens getuigenis van den Boekhouder en Krankbezoeker) zig onderwonden had tweemaal te prediken, waar over hy zou aangesproken werden.

Op den zelve dag verscheen hier *D. Abraham de Leonardis*, als Predikant met 't Schip Breda, van de Classis van Hoorn.

Ook quam 'er heden een briet aan *D. Pamberus*; dog hy was al na 't Vaderland.

De Heer *Verburg*, gewezen Landvoogd van Tayouan, zonder Kerkgetuigenis verschenen, trachte egter ten Avondmaal te gaan; dog wierd verzogt, tot nader schryvens over zyn Edelheit uit Tayouan, 'er af te blyven. Hy vernieuwde dit verzoek den 1 April, zeggende niet geweten te hebben, dat hy om zyne Kerkgetuigenis verzoeken moest; maar dat hy gedagt had, dat men hem die t'huisbrengen zoude; waar over de Vergadering nader voldoening

Door haar Edelheden verworpen.

Aanmerking daar over.

Schipper, die op reize preekt.

D. De Leonardis hier.

D. Pamtherus na 't Vaderland.

Gedagten van de Heer Verburg over zyne Kerkgetuigenis.

1654. van hem cifehte; dog Hy verklaarde daar na, dat hy zelf om zyne Kerkelyke getuigenis fchryven zoude, verzoekende 't zelve ook van de vergadering, waar op hy toegelaten is.

Den 20 dito maakte de Voorzitter aan den Kerkenraad bekend, dat haar Edelheden verftonden, dat alle aankomende Predikanten als Leden in de vergadering voortaan zitten, en ook een befluitende ftem zouden hebben.

De Predikanten zig in 't verzen- den van Predikanten na de ordre der 17nen te richten. Ten anderen droeg hy voor, dat haar Edelheden verftonden, dat de Predikanten zig in 't beroepen van Predikanten na de ordre der Heeren 17nen van April A. 1653 richten moeften, en die daar toe niet genegen waren, zig maar verklaren konden, om dan na 't Vaderland te gaan, waar over tuffehen haar Edelheden en den Kerkenraad fware gefchillen voorvielen.

De Predikanten befloten gezamentlyk, in Rade van Indiën te verfehynen, om zig tegen die befluitende ftem der buiten-Predikanten over zaken, hunne Kerk rakende, en ook tegen die ordre der Heeren 17nen eenparig en zedig aan te kanten.

Ook verklaarden de aangekomene broeders zig geenzins te willen nog te mogen bemoejen met zaaken van deze Kerk, die hen niet aangingen, van al het welke een net verhoog opgefteeld, en door de Ouderlingen mede geteekend was, waar op de Ouderlingen *Duraeus* en *Heylman* van haar Edelheden gedreigt wierden, om hen, zoo zy daar by bleven volhardden, uit den dienft der E. Maatfchappy te zetten, ontrent welke bedreiging nader goedgevonden wierd haar Edelheden 'de onbillykheit te vertoonen, en te verzoeken, om daar van af te ftaan, en dat die Ouderlingen openbaar betuiging zouden doen wegens dit ongelyk, bereid zynde 't verdere om de zaak Christi af te wagten.

De Ouderlingen kanten zig hier tegen.

Den 20 dito deed zyn Edelheit weeten, dat de wederzyde gefchriften wegens het beroepen der Predikanten in haar geheel blyven, en dat de Kerkenraad vorder zou werden gelaten by 't geruft gebruik in dezen, zoo als tot nog toe gefchied was, en dat men in 't ftuk der befending met onderlinge berading zoude te werk gaan. Ook beval zyn Edelheit aan, dat men zig ontrent de befluitende ftem der buiten-Predikanten na 't goedgevonden harer Edelheden had te richten.

Haar Edelheden lieten ook bekend maken, dat 'er 2 Predikanten na Formofa, en 1 hier diende beroepen te werden. Waar op *D. Dapperus* na Tayouan

D. Dapperus na Tayouan is, beroepen, en den 27 dito goedgekeurd is.

Men zou ook haar Edelheden nader onderriichten over de zitting en de ongefgrondheit van de befluitende ftem der buitenbroeders.

Den 27 dito is *D. de Leonardis* hier als Predikant van Batavia, *D. Saffenius* na Formofa, en *D. Frontenius* na de Kuff beroepen, die den 6 Julius affcheid nam.

Den 30 dito las men 't opgefteeld verhoog van A. 1648. den 15 Augufft der buiten-Predikanten zitting en befluitende ftem met het gene den 20 April weer op nieuw daar ontrent opgefteeld was, dat aan haar Edelheden zou overgegeven werden.

Den 4 May wierd 'er van een genegenheit der Baliërs, om Christen te werden, door zyn Edelheit berigt, waar over men nader met zyn Edelheit fpreken, en waar na men verder onderzoek doen zoude.

Den 14 dito beflote men de broeders van Formofa kennis te geven van de nieuwe ordre der Heeren, ontrent 't verzen- den en beroepen der Predikanten, aan de Regeering alleen gefteeld, en over harer Edelheden ordre ontrent 't zitten en ftemmen der buiten-Predikanten.

Den 18 Mey belaften haar Edelheden, dat de buiten-Predikanten in de vergadering zitten, en een befluitende ftem zullen hebben over allerlei zaaken, de algemeine Kerk van Indiën rakende, en over andre zaaken maar een radende ftem.

Den 21 dito zie ik, dat de Proponent *D. Seenen* nog in wezen was; dog verneme nergens, wat hy dede, wel verre van dat men hem zou gevordert hebben.

Den 5 Juni bleek, dat 'er aan zekere vrouw-breekfter verlof tot een nieuw huwelyk, zoo door de Commiffariffen der huwelyke zaaken, als door haar Edelheden verleend was; waar over nader gefproken zynde, hoe haar Edelheden zulken onwettig huwelyk konden toeflaan, zoo verklaarde zyn Edelheit hem wel eenigzins ftrafbaar, dog was eger, by overhelling der andre Heeren, mede overgeflogen, om het toe te ftaan; maar de Predikanten verklaarden, dat zy hen niet bevestigen, nog de geboden zouden afkondigen, 't geen men zyn Edelheit ook fchriftelyk zoude te kennen geven, befluitende ondertuffehen dat de broeder, diens beurt het was, zig daar na zou rigten. Zy wierden voor de vergadering geroepen; dog weigerden te komen.

Den 19 dito is over *Petrus Holtbusius* befloten, dat hy per naaften proponeren zou, ook zey zyn Edelheit, dat haar Edelheden *D. Ferreira* niet toelaten nog

D. Leonardis
D. Saffenius
D. Frontenius
D. de Leonardis
D. Saffenius
D. Frontenius

Neig
der Baliërs
Christendom.

De buiten-Predikanten
stem ontrent de algemeine Kerk
geweerd.

Trouw-breekfter
een nieuw huwelyk
geweerd.

Beflotes
des Kerkenraats
over Holtbusius.

Van den G O D S D I E N S T .

51

als Proponent erkennen zouden, zoo hy niet mede in vergadering zat, gelyk den 17 dito door zyn Edelheit geeieft, en waar over den 18 by den Kerkenraat verzogt wierd, dat men hen daar in-vryheid laten, en verschoonen wilde.

Den 22 zoo als *Holtbusius* in 't Kasteel prediken zou, ricp zyn Edelheit *D. Lindius* onder 't zingen en vraagde zyn Eerw. of *Holtbusius* prediken zou; en *D. Lindius* ja zeggende, zeide zyn Ed.; dat de Heeren dat niet zouden toestaan, alzoo zy hem maar voor Krankbezoeker, en niet als Proponent, kenden. *D. Lindius* zei daar op, dat hy 't volgens besloit des Kerkenraats doen zou, gegrond op zyne loffelyke Vaderlandse getuigenissen, en volgens de gewoonte in 't Vaderland ontrent Proponenten gebruiklyk, en ook om dat de tegenwoordige ongelengheid daar in geen verandering leed. Zyn Ed. zeide wecr, 't prediken van *Holtbusius* zou niet toegelaten werden, en dat *D. Lindius* dierhalven zelf zou moeten prediken, en dat hy zien konde, hoe hy 't maakte, dat *D. Lindius*, schoon verklaarde daar toe niet bereid te zyn, egter doen moeft. Ook wierd besloten *Holtbusius* maar als Krankbezoeker na Tayouan te zenden.

Den 21 Juli verscheen hier *D. Brouwerius* uit Amboina. Men had daar by de Regeering goedgevonden hem na Banda te zenden, dat hy geweigert, en waar over men hem nu opgezonden had, om na 't Vaderland te vertrekken. Hy gaf zyn zaak in handen van den Kerkenraat, en verzogt haren raad en hulp, die hem uitsfelden, tot dat zy zync papieren zouden gezien hebben, die hy den 27 aan haar overleverde, en waar op zy hem alle voorzigtigheid en zagtmoedigheid aanraadden.

Den 24 dito besloot men, geen Lutheranen tot de gemenschap van onze Kerk toe te laten, die by hunne dolingen wegens de noodzakelykheit des doops, en de alomtegewoordigheid van Christi Lichaam bleven.

Den 31 dito bleek, dat zyn Edelheit *D. Brouwerius* verboden hadde te prediken, waar op zyn Eerw. verzogt, dat de Kerkenraat na de reden geliefde te vernemen; die nog ongeraden vond dit te doen.

Den 14 September zeide zyn Ed.; dat *D. Brouwerius* na Banda zou moeten, en dat hy nu wecr, 't zy in 't Maleys, of op de Rhecde, prediken kon, over welk gaan na Banda hy zich beraden zou; dog men zei hem, zoo hy zig dat niet onderwierp, dat hy dan ook niet prediken mogt, en dat de Kerkenraat, aan welke hy zich mede onderworpen had, dit ook raadde.

De Voorzitter des Kerkenraats zeide ook, dat zyn Edelheit hen gezegt had, dat de Heeren 17nen wel mogten lyden, dat de verzending der Predikanten op de oude voct geschiede, waar over men dierhalven een schriftelyk uittrekfel van dit besluit harer Edelheden verzoeken zou; dat den 21 toegestaan wierd, dog den 7 December geweigert is.

Den 21 dito wierd *D. Brouwerius* eenparig na Banda beroepen; dat hy, na vcele tegenaspelingen, in de naaste vergadering aannam.

Ook besloot men 't N. T. in 't Portugees door *D. Rogerius* overgezert, en onder de Heeren Bewindhebbers te Amsterdam berustende, van haar Ed. Ed: te verzoeken.

Den 19 October verscheen hier als Predikant met de Princes Rojaal *D. Petrus Kesselerus*, van de Classis van Amsterdam, die bevorens onder 't Classis van Alkmaar in Oud-Karspel gestaan had.

Den 7 December bleek, dat zyn Edelheit, op 't verzoek der broeders, 't lossen met Tsjampans verbieden zou,

Op dezen dag schynt *D. a Breyl* ook hier van de Kuff verchenen te zyn, en was hy niet genegen langer hier te blyven, daar hy reeds over aangefproken, en ook verzogt was om in 't Portugees te prediken. Waar op hy daar na zeide dat hy langer blyven zou; dog haar Edelheden konden 't bevestigen der Batavische Predikanten niet inwilligen, om dat het toestaan der Heeren 17nen op een valsche stelling van de bevestiging van alle de andre Predikanten, uitgenomen de Batavische, gegrond was, wshalven zy nader daar over schryven zouden.

Ook wilde den Commissaris Politicq by alle vergaderingen geroepen zyn, en dat alle brieven na 't Vaderland aan de Heeren overgelevert, en dat alle andre brieven in zyn bywezen zouden gelezen werden.

Over 't bevestigen der Predikanten zou men zyn Edelheit nader onderrichten; dog wegens 't verdere, by den Commissaris voorgesteld, zou men by 't oude gebruik blyven.

A. 1655.

Den 11 Januari bleek, dat *D. Roman*, de Maleysche Catechismus had laten uitschryven, om die na 't Vaderland ter drukpers te zenden.

Den 8 Februari verscheen hier *D. D. Mafius Marcus Mafius*, met den Swarten Bul van Zeeland, als Predikant door 't Classis van Walcheren gezonden.

Den 15 dito belasteden haar Edelheden, dat men aan alle aankomende Predikanten zitplaats in vergadering geven moeft,

1655. moest, waar over de Kerkenraat zeide niet te kunnen besluiten, voor dat zy (alzooy 't hen nu door de Voorzitter maar gezegt was) de meining harer Edelheden schriftelyk hadden.

D.D. Keffelrus en Mafius na Tayouan. Den 21 April zyn D. D. *Keffelrus* en *Mafius* na Tayouan beroepen; dog de eerste wierd niet goedgekeurt, egter volherdde de vergadering by hare verkiefsing, onder betuiging, dat zy wel daar in gedaan hadden.

Den 3 Mey volhardde ook de Regeering by hare afkeuring van *Keffelrus*, die anders zeide genegen te zyn derwaards te gaan. Ook wilde zyn Edelheit dit nitgestelt hebben, tot dat men eerst zag, wat 'er komen zou van de toegezegde Predikanten, by D. *Junius* in 't Formofaans onderwezen, die dagelyks gewagt wierden.

D. Rogerius, D. Campius, en D. Mus na Tayouan. Den 27 dito verscheenen hier D. *Joannes Campius*, en D. *Petrus Mus*, als Predikanten, van 't Classis van Amsterdam gezonden. En den 31 dito D. *Jacobus Rogerius* uit Amboina, ziek zynde, met belofte van weer derwaards te keeren; dog is hier waarfschynelyk overleden.

Den 3 Juni wierden D. *Campius* en D. *Mus*, ook na Tayouan beroepen, terwyl de zaak van *Keffelrus* nog uitgestelt bleef; dog D. *Mafius* was al vertrokken.

D. D. Buschhof, Baldeus. Den 24 dito verscheen hier D. *Joannes Buschhof*, als Predikant met de Vogel Faenix, van Amsterdam; en den 1 Juli D. *Philippus Baldeus* mede als Predikant.

Da Winsem hier. Den 5 dito zie ik, dat haar Edelheden D. *Keffelrus* beroep niet wilden goedkeuren; maar genegen waren zyn Eerw. met de Vloot te zenden, dog den 6 dito bleek, dat de Kerkenraat van haar gedaan beroep mede niet wilde aftsappen.

Den 6 dito verscheen hier ook als Predikant D. *Arnoldus a Winsem*.

D. Keffelrus met de Vloot na Goa. Den 9 dito gaven haar Edelheden kennis, dat de perfoonen, door D. *Junius* onderwezen, gekomen waren, en dat derhalven 't beroep van D. *Keffelrus* vervallen en te niet was, en dat de Heer *Hulft* hem op de Vloot na Goa mede nemen zou. De Kerkenraat zeide hier tegen, dat D. *Keffelrus* by haar reeds na Tayouan beroepen, nu niet weer op de Vloot kon geplaatst werden, en als dat al zoo gefchieden moest, dat het dan 't werk van den Kerkenraat was dit te bestellen.

Zyn Ed: zeide, dat de Kenkenraat daar in geen ongelyk had, en dat dit ook zoo wel zyn voornemen geweest was; dog dat hy, alzooy nu alles daar na gefchikt was, niet zou veranderen, waar op men dit infchikte.

Den 14 dito is D. *Buschhof* na Tayouan beroepen, en den 19 dito verscheen hier D. *Petrus Ongena*, als Predikant, van 't Classis van Walcheren.

Den 21 dito is D. *a Breyl* na Malacca beroepen.

Den 22. dito vernam de Kerkenraat, of haar Edelheden aan haar de keur van D. *Winsemius* vry lieten, alzooy haar Edelheden hem na Formofa voorgestelt hadden; dog, de Kerkenraat zei dat Formofa genoeg voorzien was, en dat zoo 'er nog een ontbrak, zy hoopten dat D. *Keffelrus* beroep dan nog wel eens stand grypen zou; op welk laatst zyn Edelheit alleen antwoordde; dat op 't beroep van D. *Keffelrus* te staan, enkel dwarsdryven was, gevende den 23 dito dit nader antwoord, dat haar Edelheden, niet tegenstaande het tegenftrydent oordeel ontrent D. *Winsemius*, hem na Formofa zouden zenden, alzooy hy al in 't Vaderland derwaards beroepen was, waar op de Kerkenraat voor nam den uitflag van deze zaak af te wagten.

Den 26 dito is D. *Winsemius* zyn beroep door de Regeering aangezegt, die zeide te wenschen, dat na de gewoone wyze van beroeping, en Kerkelyk derwaards verzonden wierd, en dat anders niet in staat was dit beroep aan te nemen. Hier op is hem een politicque aete beloofd, onder voorgeven dat hy de Kerkelyke niet van nooden had, onder bedreiging, zoo hy weigerde dit haar beoep aan te nemen, dat hy met de eerste schepen na 't Vaderland zou moeten vertrekken, en de kosten voor de E. Maatschappy aan hem gedaan weer uitkeeren, door welke ongehoorde dreigementen dezen man zich (dat niet te verwonderen is) liet verrukken, zullende op dat politicq beroep na Formofa gaan.

Den 9 Augustus wierd de Proponent *Ferreira* van 't voortaan laten zien zyn'er predikation aan den Voorzitter, verschoont. Ook bood hy zich aan, en verzogt ernstig tot Predikant onderzogt te werden, waar toe hem goede hope gegeven is.

Ook deden haar Edelheden weten, dat zy geerne zien zouden, dat D. *Seezen* tot Predikant gevordert wierd.

Den 8 October verzogt D. *Warmelo* zyne verlossing uit Ternate, en D. *Brouwerius* uit Banda, dat beide toegestaan wierd; maar men zou D. *Warmelo* verzoeken nog eenige tyd in Banda te blyven, alzooy hy taalkundig was.

Op deze dag is ook D. *Ongena* na Amboina, D. *Molanus* (die ondertuffchen verscheenen was) na Banda beroepen.

Den 13 December verscheen hier met Rotterdam als Predikant D. *Leonardus Bonnius*. En van Malacca D. *Balbazar*

de Meter wettig, en zou na 't Vaderlant vertrekken.
De Kerkenraat deed nu ook haar misnoegen over het verzenden van ver-

scheide Predikanten, en voor al onlangs ontrent D. Baldeus, aan zyn Edelheit door haren Voorzitter bekend maken.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1656 tot 1663.

DEn 14 Februari verscheen hier met Amesfoort D. *Jofias Spiljardus*, van Amsterdam, hebbende tot Haaften, in 't Classis van Bommel Predikant geweest, ook D. *Fredericus Abbema*, met Arnhem, van Amsterdam, hebbende tot Vianen bevoorren gestaan, als mede D. *Jacobus Ampzingius* met West-Vriesland, van de Classis van Hoorn, en D. *Joannes de Leonardis*, met de Salamander, van de Classis van Delft, alle als Predikanten.

Zyn Edelheit liet weten, dat 'er een Predikant na Amboina, een na Banda, en een na Ternate diende beroepen te werden; dog dat de Kerkenraat D. *Leonardus Bonnius* uitzonderen zou; waar tegen de Kerkenraat verzogt, dat zyn Edelheit haar de volle vryheit in 't verkiezen van Predikanten geliefde te laten.

Den 15 dito verzogt zyn Edelheit het zelve weder (zoo 't mogelyk was) maar voor die reize, alzo D. *Bonnus* trouwen zoude, met belofte, dat hy dit dan aan den Kerkenraat vry laten zoude, schoon 't schryven der Heeren 17nen iet anders sechen te zeggen, en dat zoo haar Edelheden somwylen een mislag mogten gehad hebben, dat de Kerkenraat mede de hare kon gehad hebben, en dat men dit aan wederzyden ten besten duiden moest.

Heden is ook D. *Abbema* beroepen na Amboina, D. *Spiljardus* na Banda.

Den 6 Maart verzogt D. *Ferreira*, als Predikant onderzocht te mogen werden, waar over zyn Edelheit gesproken zynde, zei 'er niets tegen te hebben, mits dat ook D. *Seenen*, indien hy 't verzogt mede zou onderzocht werden, om Predikant te zyn, en dan zou 'er alles toe verveerdigt werden.

Ook bood D. *Ferreira* aan in 't Fransch te prediken, dat, op goedkuring harer Edelheden toegestaan wird.

D. *Joannes Burum* verscheen den 9 dito als Predikant van de Classis van Amsterdam, ook bleek nu, dat D. *Junius* overleden was in Tayouan.

Nu zeiden haar Edelheden ook, dat zy aan den Kerkenraat haar volle vryheit zouden laten, om uit de gekomene Predikanten 'er 2 na Formosa te kiezen, dog dat D. *Bonnus* en *Baldeus* niet moesten verzonden werden; waar op de

Kerkenraat met een beroep voortgaan, en over die uitzondering naderhand handelen zou, hoewel dit niet minder geleck dan de keure aan den Kerkenraat vry te laten; want daar haar Edelheden bevoorren alleen D. *Bonnus* (en, zoo zy beloofden, maar voor die reis nog) uitgezondert hadden, zoo zonderden zy zyn Eerw. nu wecr, en buiten zyn Eerw. nog D. *Baldeus* uit.

D. *Joannes de Leonardis*, en D. *Ampzingius* wierden beroepen na Tayouan.

Den 19 Juni verscheen hier als Predikant, van de Classis van Amsterdam, D. *Theodorus Zas*.

Den 22 dito is D. *Bonnus* beroepen na Malacca; dog hy zeide daar op, dit van zyn Edelheit al gehooft, en aangenomen te hebben; waar op gevraagd zynde, of hy dan dat van den Kerkenraat niet aannam, zeide hy neen, en ging henen, van welke onbillyke bejegening men zyn Edelheit kennis geven, en haar Edelheden bescherming daar tegen verzoeken zou.

Den 10 Julius had D. *Ferreira* beginnen in 't Fransch te prediken.

Den 22 dito is D. *Joan Ferreira*, na dat hy geproponcirt had, en ordentlyk onderzocht was, met eenparige stemmen tot Predikant aangestelt. Ook zou men hem by nader gelegenheit de handen opleggen, en is hem toegestaan in 't Portugees, en in 't Fransch, dog anders niet te prediken.

Den 18 September verscheen hier *Jan Pieterszoon*, als Krankbezoeker politic, zynde zyne acte door de Heer van der *Meyden* getekent op Ceylon, waar na toe D. *Baldeus* en *Ferreira* beroepen zyn.

Den 20 dito is D. *Zas* verkoren als Predikant op de Vloot na Goa, en zou D. *Burum* voortaan in 't ziekenhuis prediken; dat maar, zoo lang 'er buitenhuis Predikanten waren, dueren zou. Hy had daar zoo onvoorzigtig gepredikt, dat men noodig oordeelde, hem daar over niet alleen aan te spreken, maar ook het prediken te verbieden.

Den 16 October is D. *Ferreira* met oplegging der handen bevestigd, en verscheen hier ook wettig uit Banda. *Daniel Brouwerius* en *Jacob de Brouweren*, die eenige stukken der H. Schrift in 't Maleys overgezct had, welke overzien

gestaan, enz.

D. D. Joan de Leonardis en Ampzingius na Tayouan hier.

D. Bonnius wonderlyk na Malacca.

D. Ferreira predikt Fransch. Tot Predikant aangestelt.

D. D. Baldeus en Ferreira na Ceylon.

D. Zas na Goa. D. Burum in 't ziekenhuis.

D. Brouwerius uit Banda.

1656. zouden werden door den ſchryver dezer vergadering.

D. Keſſe-
lerus o-
verleden. Den 19 dito komt D. Keſſelerus als overleden voor, zynde gezond op de Vloot met de Heer Hulſt.

Haar E-
delheden
willen 't
verzen-
den van
Predikan-
ten weer
aan zich
trekken. Ook vielen heden weder geſchillen voor tuffchen haar Edelheden en den Kerkenraat, alzo die onvoorzigtig over het te voren door haar Edelheden verzenden van eenige Predikanten, by hun ſchryvens, na Banda geklaagt hadden, dat haar Edelheden zeer qualyk namen; weshalven haar Edelheden nu 't verzen- den van de Predikanten weer volſlagen aan zich zelven houden, en maar 't oordeel der Predikanten en der Ouderlingen daar over vorderen wilden, alles volgens het recht der Heeren 17nen aan haar gegeven, en die zig dit niet onderwerpen wilde, kon over 6 weken na 't Vaderland vertrekken, waar op zyn Edelheit toen, en ook den 2 November, antwoord eifchte.

N. T.
door D.
Ferreira in
't Portu-
gees. Men zou ook D. Ferreira voor zyn vertrek verzoeken, om zyn overzetting van 't N. T. Zoo verre hy dat gebragt had, te zien.

De La-
tynſche
ſchool af-
geſchaft. Den 6 dito quam Theodorus Rogerius, gewezen Reſtor der Latynſche ſchool, bekend maken, dat haar Edelheden beſloten hadden de Latynſche ſchool af te ſchaffen.

D. Vinde-
rusher. Ook verſcheen met de Henriette Loui- ze hier, den Predikant D. Gulielmus Vin- derus.

Ant-
woord op
't verzen-
den der
Predikan-
ten. Den 6 November vond men goed, haar Edelheden mondeling wegens de verzending der Predikanten eerbiedig te verzoeken, dat dog by 't oude gebruik geliefden te blyven; dog geliefden haar Edelheden egter by hare ſtelling te volharder, zoo zou de Kerkenraat dit met droefheit moeten aanzien.

Slechte
behande-
ling van
Bouve-
ren. Den 20 dito verzogt D. de Bouveren 't oordeel der vergadering over zyne Maleyſie ſchriften, en of die niet zouden konnen gedrukt werden; ontrent welke deze Kerkenraat zegt, dat zy niet eigentlyk haar, maar den Kerkenraat van Banda, aangingen; dog dan moeften zy hem in 't eerſt daar na toe gewezen, en die aan haren ſcriba niet gegeven hebben, om na te zien. Men zei hem, dat dit nu ook te beter door die van Banda kon bezorgt werden, alzo hy daar weer na toe ging.

D. War-
melo uit
Amboina. D. a Warmelo was ook ondertuffchen hier gekomen, zynde eerſt uit Ternate op Amboina geweest, van waar hy in dit zelve jaar hier zied over quam.

Haar E-
delheden
bewogen
om by de
oude ge-
woontete
blyven. Zyn Edelheit dede den Kerkenraat weten, dat het verzoek ontrent de verzending der Predikanten nu te laat quam, onde ge- alzo men daar over reeds beſluit genomen had, en niet genegen was daar on-

trent te veranderen; waar op de verga- dering zeide, dat zy dit dan met ſmerte zouden aanzien; welk zeggen zyn Edelheit voor zeer qualyk en hem verongelykende aannam, alzo dit het bevel der Heeren 17nen was, en dat zy hen dit derhalven gewillig moeften onderwerpen; egter wierd het met vriendelyke verzoeken weder tot de oude gewoonte gebragt.

Den 20 dito bood D. Brouwerius zyn dienſt aan, om weer na de Ooſt te gaan; dat wel voor zeer aangenaam opgenomen wierd; dog egter wierd zyn Eerw: by haar Edelheden voor een man gehouden, die zig in veel onluſten verwerret had, waar op zyn Eerw: den 8 der volgende maand na Amboina, nevens D. Burum, en D. Warmelo na Banda beroepen is.

Den 7 December leverde de Commiſſaris Politieq een brief der Heeren Be- windhebbers over, en voegde daar by dat de Heeren 17nen beſtafeden, dat D. D. Lindius, en Abrahamus de Leonardis zich gereed moeften maken, om met de naaſte ſchepen na 't Vaderland te vertrekken. Men zou op de brief op zyn tyd letten, en de opzending dezer twee broederen tragten voor te komen.

Den 8 dito wierd het opzenden dezer broederen door D. Roman en een Ouderling uit name van den Kerkenraat zyn Edelheit, als een zaak hen met ſmert voorgekomen, voorgedragen, en verzogt, dat zy niet mochten opgezonden werden. Zyn Edelheit zei, dat hier in niets te doen, en dat het de laſt der Heeren was, hoewel hy zig eindelyk nog bewegen liet, om dit aan haar Edelheden alhier voor te dragen. Ook vond men goed met de ganſche vergadering in Rade van Indië te verſchynen; mits dat die twee broeders daar over eerſt eens met haar Edelheden voor afſpreken zouden.

Zy verſchenen dan in vergadering harer Edelheden den 11 dito; dog voor die tyd was 'er nog geen verandering in te weeg te brengen; Egter zeide zyn Edelheit (alzo 'er tuffchen de Heeren Raaden geſchil over was) haar Eerw: by meerderheit van ſtemmen hier te zullen houden, mits dat zy, en ook de 2 andre broeders zig aan deze voorwaarden (daar 't zyn Edelheit dog maar om te doen was) onderwierpen.

1 Dat zy in de verzending der Predikanten zig na de ordre zouden richten. Dat ioegeſtaan wierd by bepaling, gelyk het voor dezen geſchied, en by haar Edelheden ook aangenomen was, dog zoo 'er geſchil over viel, dat zy dat dan zouden dulden.

2. Dat men haar Edelbeden kennis geven zou, wegens 't gene 'er over 't opzenden der 2 Predikanten aan de Heeren 17nen door haar Eerw.; gescheven wierd.
3. Dat men dat met alle eerbiedige uitdrukkingen opstellen zou, dat beide aangenomen is.
4. Dat men de Kerkelyke brieven in de tegenwoordigheid van den Commissaris Politic lezen zou; dat aangenomen is, zoo hy daar tegenwoordig was.
5. Dat de Kerkelyke brieven gezegeld zouden, en door de Heeren in de doos gelegd zouden werden; dit mede aangenomen; dog zoo, dat, na eisch der zaaken, wel een byzonder briefje buiten de zelve zoude gezonden werden.

Waar op dan 't blyven dezer Predikanten by meerderheit van stemmen, in Rade van Indiën, tot nader schryvens der Heeren 17nen, was doorgegaan, voor welken dienst die 2 Heeren (die dit aangezegt wierd) hunne broederen bedankten, gelyk men haar Edelheden ook wegens 't blyven der zelve bedanken zoude. Uit al het welke my toefehynt, dat haar Edelheden niet anders, dan een blinde gehoorzaamheit, van de Predikanten afgwatgeden, dat zy daarom te minder brave Predikanten behoorden geverg't te hebben, om dat het bevorens hier zoo niet in trein geweest was, en nu door een Generaal, die men voor een Jeshuet hield, op zyn paapfch zoo styf doorgedrongen wierd.

A. 1657.

Den 11 Januari bleek, dat de Diakenen zig niet ontzien hadden nu en dan den Kerkenraat klenigheden aan te doen, en ook begeerden mede over 't verkiezen van Ouderlingen te zitten, dat hen tot nog toe belet wierd, en over welk hun gewaand recht na 't Vaderland zou gefehreven werden.

Den 23 dito wierd een brief van D. Brougbron van de Caap de goede Hope gelezen, waar in hy zeer over den Schipper, en de Hoofden van zyn fchip Breda, klaagde, verzoekende, dat hy tot zyn komit op Batavia mogt gehouden werden, ook was 'er aan boord een vonnis over hem uitgefproken.

D. Burum vertrok na Amboina ontrent dezen tyd.

Den 5 Maart verscheen D. Bernbardus Brougbron, als Predikant hier, klagende over ondragelyke moejelykheden, hem vooral van den Onderkoopman aangedaan, verzoekende hier in de hulp der vergadering, die ook zyn Edelheit voor hem verzogt, dat het vonnis, over hem

geveld, mogt vernietigt, en dat die Opperhoofden van dit fchip over hunnen onbehoorlyken handel met zyn Eerw: door zyn Edelheit berispt mogten werden; beide welke zaaken zyn Edelheit den 8 dito gedaan heeft.

Ook verscheen nu Antoni Helmichsfoon met de Vogelfang; en hadden de Heeren Mrs. gelchreven, dat men D. Seenen tot Predikant vorderen zou, aan welken op zyn verzoek, den 16 dito gedaan, toegestaan is, om na 4 weken onderzocht te werden.

Den 21 May is D. Buschhof uit Tayouan verloft, en D. Vinderus derwaards beroepen.

Den 28 dito wierd D. Seenen; na dat hy den 14 zeer slegt gepredikt, en 't nu weer zeer gebrekkelyk gedaan had; ook zoo slegt by zyn onderzoek, in de tegenwoordigheid van de Heeren de Vlaming van Outsboorn en Steur bevonden, dat hy niet kon aangenomen werden.

En bleek den 25 dito, dat D. Campius in Tayouan al overleden was, zonder dat ik de nette tyd aangeteekend vind.

D. Roman, nu 10 jaaren gediend hebbende, stelde zyne verlossing na 't Vaderland nu aan de vergadering voor, waar over by de volle vergadering nader zou gehandelt werden.

Den 19 dito is D. Zas weer op de Vloot na Goa beroepen.

Den 27 dito verscheen Jan Huibregtszoon Roman, en in de vorige vergadering was ook besloten, dat ider Predikant weer een vierde deel van 't jaar Catechizeeren zou.

Den 27 Decembris verscheen hier uit Tayouan, D. Buschhof, Predikant in Soulang.

A. 1658.

Den 3 Januari is D. Brougbron na Amboina beroepen.

Den 24 dito is D. Buschhof verkoren tot 5. Predikant van Batavia.

Ook quam nu voor de dood van D. Tesebemaker.

Den 8 April stond binnen D. Leonardus Bonnius, ter ordre van haar Edelheden (zoo hy zeide) van Malacca opgezonden, dat in den Haak was, alzoo hy ter ordre van haar Edelheden ook derwaards vertrokken was.

Den 3 Juni had zyn Edelheit gezegt, dat D. Bonnius als Predikant hier zou konnen gebruikt werden, als 'er geen andre waren, en de vergadering 'er niet tegen had; dog die verzogt hare vrye keure te mogen hebben, en daar mede tot de komst der schepen te wagten.

D. Zas verzogt den 17 dito in vergadering

1657.

D. Seenen verzoekt Predikant te werden.

D. Vinderus uit Tayouan.

D. Seenen slegt bevonden.

D. Campius overleden.

D. Zas weer na Goa.

D. Buschhof uit Tayouan.

A. 1658.

D. Brougbron na Amboina.

D. Buschhof 5.

D. Tesebemaker van Batavia.

D. Bonnius van Malacca.

1658. dering te zitten, om kennis van den staat der afgelegene Kerken te hebben; dog is uitgesteld, en, by nader verzoek den 23 Augustus afgeslagen.

D. Romanus dood. D. Bonnius hier tot Predikant. D. Zas berispt. Zyn Edelheit begeerde de zaak van *D. Bonnius* gevordert, en 'er antwoord op te hebben; die daar op den 18 dito tot vierde Predikant in des overleden *D. Romans* plaats beroepen is.

D. Burum opgezonden. Den 1 Juli had *D. Zas* buiten kennis der vergadering gepredikt, waar over hy zou bestraft werden.

D. Zas na Malacca. Den 11 dito quam hier uit Amboina opgezonden *D. Burum*, verzoekende hier weer dienst te doen, dat nader overwogen en behertigt zou werden.

D. a Breil Ion. Den 2 September belaften haar Edelheden, dat *D. Zas* in vergadering zal zitten met een radende stem over zaaken, deze vergadering betreffende, en met een besluitende over zaken, rakende de algemeene Kerk.

D. Brouwerius uit Amboina. Den 12 dito stellen haar Edelheden voor, om *D. a Breil* van Malacca na Ceylon, en *Zas* na Malacca te zenden; dog den Kerkenraad zeide geen kennis van de staat van deze Kerken te hebben, dog dat zy wel mogt en moest lyden, dat *D. Zas* na Malacca gezonden wierd, mits dat men die Kerk haren Leeraar niet tegen haren wil ontnam.

Diakenen over de verkiezing der Ouderlingen &c. te zitten. Den 16 dito verscheen *Wouter Wynantszoon*, Krankbezoeker, en den 23 October quam hier met loffelyke getuigenissen uit Amboina *D. Brouwerius*, dien ook zitting, gelyk die ontrent *D. Zas* belast was, gegeven wierd.

Den 18 November is gelezen de brief der Heeren 17nen, waar by zy belaften, dat de Diakenen mede over de *Censura Morum*, en over de verkiezing der Ouderlingen zullen zitten, dat hen, op hun verzoek den 18 December ook toegestaan is; dog hen is afgeslagen om te zitten over andre zaaken, en ook over 't oordeel van andre Ledematen.

Den 2 December heeft *D. Brouwerius*, door de vergadering den 10 dito verzogt zynde, nog eens op Onrust te prediken, dit geweigert, en is zyn Eerw. dit jaar na 't Vaderland vertrokken.

A. 1659.

Latynsche school. Den 13 Januari boden zig *Isbrandus Petreus Armond*, en *Rutger de Haan* aan, om te zamen een Latynsche en Duitsche school op te richten, verzoekende daar toe de voorsprake dezzer vergadering, die dit aannam te doen.

D. Burum na Amboina. Den 13 Februari zelden haar Edelheden, dat zy *D. Burum* weer na Amboina zouden zenden, zoo de Kerkenraad 'er niets tegen had, die dat toefonden, dat dierhalven zyn voortgang had.

Den 24 dito verzogt *D. Bonnius*, dat de scharren van *D. a Breil* tot zynen laste ten onregt leggende, mogten werden doorgehaalt; en vernietigt, dat zyn Eerw. toegestaan is; waar op den 26 May daar aan bleek, dat hy niet lang 'er na overleden was.

Den 4 Augustus verzogt de Krankbezoeker *Bartholomeus Heinen*, Student uit de Latynsche school, weder om na 't Vaderland tot het bevorderen van zyne studien te gaan. Men wees hem na de Regeering, en zeide, dat men hem aan haar Edelheden aanbeveelen zou.

Ook verscheen heden *D. Cornelius Janszonius* als Predikant met 't Hof van Zeeland van de Classis van Walcheren, nevens zyne vrouw.

Den 24 November besloot men zyn Edelheit te spreken over de Psalmen, en 't kort vraagboekje by die van Zeeland A. 1620 gemaakt, en door *D. Spiljarus* in Amboina overgezegt, over welke zyn Edelheit zei, dat die dit jaar niet na 't Vaderland konden gezonden werden, en dat ook die vertaling wat raauw, en haastig gedaan was.

Den 1 December sloegen haar Edelheden voor *D. Janszonius* na Amboina te zenden, verzogten daar over 't oordeel van den Kerkenraad.

Den 4 dito bragt de Kerkenraad wel eenige bedenkingen in tegen *D. Janszonius* verzending na Amboina, dog die konden haar Edelheden niet bewegen daar van af te staan, weshalven dit voortging. Ook komt nu de Krankbezoeker *Dirk Jacobszoon* voor.

A. 1660.

Den 7 Juni verscheen hier uit Amboina buiten dienst opgezonden, of gefchorst, *D. Broubron*.

Den 28 dito quam *D. Franciscus Wyngaard* van Ceylon hier met loffelyke getuigenissen.

D. Vinderus schynt my nu toe in Formosa overleden te zyn; alzoo 'er na deze tyd niets meer van zyn Eerw. gemeld wierd.

Den 19 Juli verscheen *D. Nicolaus Heussenius*, Predikant van Portugaal over Maas, als Predikant met de Walvisch, van wegen het Classis van Amsterdam; en den 16 Augustus *D. Ludovicus Boogaard*, als Predikant met 't schip de Vereemgde Landen, van de Classis van Walcheren.

Den 23 dito wierd *D. Heussenius* Predikant van Batavia gemaakt.

Den 24 dito verscheen hier *D. Gevartus Holkenburg*, als Predikant, met de Phoenix, van Delft.

Men overzag ook heden de zaak van *D.*

D. Broubron, die eenige mislagen be-
leed, dog ook zeide, dat die van Am-
boina niet wel met hem gehandelt had-
den, weshalven men toe zeiden hem te
zullen helpen; ten einde mogt hersteld
worden.

Den 30 dito is *D. Boogaard* na Cey-
lon beroepen.

Den 20 September vonden haar Edel-
heden goed *D. Broubron* na Banda te
zenden, en, by goed gedrag zyne agter-
stellen goed te doen; dog zyn sehorling
zou tot zyn vertrek duuren.

Den 14 October verzogt *D. de Leo-
nardis* nette afschriften van alle de papie-
ren, rakende zyne opontbieding, en die
van *D. Lindius*, met de redenen, waar
op die gegrond zyn, dat zyn Eerw: toe-
gestaan is.

Den 18 dito verscheen den Predikant,
D. Cornelius Walrant, van de Classis van
Walcheren gezonden; ook is toen *D.
Holkenburg*, op 't voordragen der Regee-
ring, na Ceylon beroepen.

Daar na wierd voorgeselt, wat men met
D. Spiljardus overgezette papieren doen
zou; dog men stelde uit daar over te
handelen.

Men kreeg ook berigt, dat *D. Coolius*
op de reize overleden was.

Den 22 dito verklaarde *D. Wyngaar-
den* genegen te zyn, om op Ceylon nog
eenige jaaren dienst te doen; dog de Re-
geering zeide, dat zyn Eerw: daar met
geen nuttigheit kon gebruikt werden.

Men had de Predikanten van Batavia
in 't Vaderland ook zeer swart gemaakt,
als of zy zогten de andie Kerken of
broederen te overmeesteren, waar van
de aanwezende Predikanten het tegen-
deel by geschrift getuigen, en hen ten
vullen hier over rechtveerdigden.

Den 29 December verscheen hier *D.
Franciscus Caron*, met de Nootboom,
als Predikant, van wegen de Classis van
Amsterdam.

A. 1661.

Den 11 Januari is *D. Walrand* na Am-
boina beroepen, en den 7 Februari *D.
Caron*.

Den 25 April verscheen hier *D. An-
tonius Hambroek* uit Tayouan, wegens
kleenigheden hem aangedaan; dog hy
moet dat zelve jaar weer derwaards ge-
gaan zyn, alzoo hy 'er naderhand is ont-
hoofd, schoon zyn vertrek hier niet net
aangeteekend is.

Den 16 Juli verscheen hier ook *D.
Joannes Nathanael Donker*, als Predi-
kant, met Erasmus, van Rotterdam.
Dog alzoo zyn Eerw: lastbrief door de
Gecommitteerden niet geteekend was,
mocht hy niet prediken.

IV. DEEL.

Den 22 dito stond men *D. Donker* toe ^{1662.}
te mogen prediken, en is hy nevens nog ^{Nevens}
een broeder (waarschynelyk *D. Wyngaar-
den* alzo die naderhand vind) beroepen <sup>D. Wyn-
gaarden.</sup>
na Ceylon.

Den 19 September verscheen hier *D. D. de
Joannes de Moor* als Predikant, van Am-
sterdam, met 't Wapen van Holland, heb-
bende gestaan te op Heusden in 't Classis ^{Banda.}
van Thiel; als mede *D. Joannes Swaar-
dius*, als Predikant, met Prins Willem, <sup>D. Swaar-
dius na</sup>
van 't Classis van Walcheren. ^{Amboina.}

Den 27 October is *D. de Moor* na Ban-
da, en *D. Swaardius* na Amboina beroe-
pen. Ook blykt uit de Batavische brie- ^{D. Cale-}
ven, dat eenen *D. Cornelius Caletus* als ^{tus hier.}
Predikant uitgekomen was; dog leze
verder niet van den zelve, zoo dat hy
hier schynt overleden te zyn.

Men maande ook *D. Spiljardus* by <sup>D. Spil-
schryvens aan, om by de oude Formu-
lieren te blyven, en zyn vraagboeckjen ^{jardus}
nog eens te overzien. ^{schriften.}</sup>

Den 14 November verscheen hier *D. D. Aken-
Godefridus Akendam* als Predikant met de ^{dam hier.}
jonge Prins, van de Classis van Hoorn.

Den zelve dag komt *D. Scenen* (die ^{D. Scenen}
den 26 September laatst gemeld werd) ^{dood.}
als overleden voor. Men kreeg ook be-
richt dat *D. Pelius* op de uitreize over-
leden was.

Den 8 December quam hier den
Krankbezoeker, *Joannes de Graaf*, die
A. 1662 na Amboina vertrok, om tot
Predikant gevordert te werden.

Ook verscheen hier heden *D. Marcus
Masius* van Quelang, op Formosa, voor
de Chineesen gevlygt zynde.

A. 1662.

A. 1662.

Den 12 Januari is *D. Masius* (na ver- ^{D. Masius}
schooning van Amboina, daar hy den 5 ^{na Banda.}
na toe gelast was te gaan) na Banda, en ^{D. Aken-}
D. Akendam na Amboina beroepen. ^{dam na}
^{Amboina.}

Den 17 April verscheen hier *D. Cruyf* ^{D. Cruyf}
uit dat schandelyk verwaarlooft Ta- ^{uit Ta-}
yuan. ^{yuan.}

Den 13 Julius verscheen hier *D. An-
tonius Scherius*, *D. Gofwinus Slipperius*, <sup>D. D.
Scherius,</sup>
en *D. Petrus Sibelius*, als Predikanten, ^{Slippe-}
gezonden by de Classis van Amsterdam. ^{rius, en}
^{Sibelius}

Henricus Wallius quam van Delft, als ^{hier.}
S. S. Theol. Candidatus, of om als Pro-
ponent gebruikt te werden, waar over
men zyn Edelheit spreken zou, en be-
floten wierd, hem ten eersten tot Pre-
dikant te vorderen.

Den 24 dito is goedgevonden *D. Cruyf* ^{D. Cruyf}
na Nagapatnam, en *D. Ferreira* hier in ^{na Naga-}
de Portugeesche gemeente te beroepen, ^{pamam.}
alzo hy op Ceylon niet zeer nut was; ^{D. Ferrei-}
maar *D. Scherius* en *D. Slipperius* zyn weer ^{ra hier}
na Ceylon beroepen. Ook zou *D. Wal-* ^{D. Wal-}
lius vrydag over agt dagen onderzocht ^{lius Predi-}
kant. ^{kant.}

H

wer-

1662. werden tot Predikant, en dan hem niet in 't openbaar, maar in de vergadering de handen werden opgelegd, waar op dan den 4 Augusti onderzocht is in 't bywezen van de Heeren, *Steur*, *Speelman* en *Houtman* van wegen de Regeering, en is hy, volkomen bequaam gevonden zynde, als Predikant erkent, en den 7 dito eerst recht ingehuldigt.

Den 13 November is D. *Sibellius* be-roepen na Banda; en verscheen hier ook *Abraham Laurenszoon*; als mede D. *Brougbron*, om waggdrag opgezonden, zedert welke tyd hy schynt afgezet te zyn, alzoo niet meer van hem leze.

A. 1663.

Den 26 April quam hier D. *Natbanael de Pape*, als Predikant; met Orangie, van Zeeland; zynde bevorens geweest Predikant te Gellicom, en daar na te Vuuren en Dalem.

D. *Wallius* is na Coetsjien verzonden; en

Den 21 May verscheen hier van Ceylon D. *Ferreira*, die, schoon geen Kerkelyke getuigenis, ontlag brief van zyn dienst (waar van nog egter reden gaf) konnende toonen, nogtans ontfangen, en als auditor zitting gegeven is.

Ook zou D. *de Pape* met de Vloot van de Heer *Bort* na China gaan.

En bleek nu klaar de dood van D. *D. Molanus* en *de Moor* in Banda.

Den 9 Julius verscheen hier D. *Balsasar de Meter*, als Predikant, met Durgendam van Amsterdam, verzoekende dat men agt nemen wilde op zyn vorige diensten, te meer, alzoo zeer goede kennis van 't Portugeesch had, dat men hem, die men met veel vreugde ontfing, ook beloofde. Hy wierd beroepen na Ceylon.

Op de zelve dag verscheen hier D.

Spiljardus geheel afgezet uit Amboina over zeer ergerlyk gedrag; verzoekende met veel berouw hulpe; dog is uitgesteld, tot dat men nader kennis van zyn zaak hebben zou; en na dat die papieren na gelezen waren, zoo is hy den 16 dito afgewezen.

Ook is D. *Ferreira*, by vertooning van verscheide loffelyke getuigenissen, in alle zyne waardigheden erkend en toegelaten, mits dat om zyne ontslag-acte schryven zou, en zou nu als valt Predikant aangemerkt werden.

Den 23 dito verzogt D. *de Leonardis* (alzo zyn thien jaaren, op weinig maanden na om waren) eens verplaatst, en op Malabar gebruikt te werden, alzoo hier gedurig onpaffelyk was; de vergadering hield zyn Eerw. verblyf, om zyne uitmuntende gaven hier zeer noodig, waarom zy daar toe niet konden overslaan, en bewogen zyn Eerw. ook om hier te blyven.

En aangezien haar Edelheden voorgenomen hadden D. *Akendam*, zonder voor kennis des Kerkenraats, na Ternate te zenden, en D. *Sibellius*, die al na Banda was; te verplaatfen, zoo zou men haar Edelheden beleefdelyk begroeten en verzoeken, dat zy 't bestel der Kerk-diensten en perfoonen aan de Kerk dog geliefden te laten.

De Heer *Steur*, Commissaris politiq, verzogt zyn Kerk-getuigenis na 't Vanderland, zynde (hoewel eerst in 't begin des volgenden jaars) door de Heer *Pieter van Hoorn*, buiten gemeen Raad van Indiën, vervangen.

D. *Ferreira*; eenige Psalmen al op Colombo in 't Portugeesch overgezet, en gebruikt hebbende, verzogt die ook hier te mogen gebruiken; dat toegestaan is, mits dat zy eerst zouden nagezien werden.

TIENDE HOOFD-STUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1664 tot 1670.

A. 1664. Den 3 Januari verscheen D. *Petrus Casis*, als Predikant, van de Classis van Delft, en D. *Jacobus Maxwell*, als Predikant, van wegen de Classis van Walcheren, zynde bevorens Predikant te Sandwich in Engeland geweest; Ook D. *Simon de Buk*, als Predikant, van de Classis van Rotterdam; hebbende eenige tyd Predikant onder den Onderzevoogd *Cortenaar* geweest.

Den 7 dito is D. *de Buk* na Amboina, en D. *Casier* na Banda beroepen.

Den 26 Februari verscheen hier D.

Donker van Ceylon; om eenige ergerlyke misgrepen afgezet, den welken zitting in 't gestoelte verboden is.

Den 9 Juni verscheen hier D. *Cornelius Keizerskind*, als Predikant, met Wapen van Hoorn, van 't Classis van Hoorn.

Den 17 dito quam D. *de Pape* weer hier, en den 15 dito is D. *Keizerskind* op de Vloot na China door haar Edelheden gesteld, na 't oordeel van den Kerkenraad gevraagd te hebben; alzoo men voor had op Kelang een sterkte te bouwen.

Ook

Van den G O D S D I E N S T.

64. Ook verscheen den 7 Juli heden D. Heil. *Bartholomeus Heinen*, als Predikant, van 't Classis van Amsterdam, met de Wafsende Maan.

D. Haar Edelheden hadden D. *Maxwel*, en D. *Heinen* na Ceylon geschikt, over welk benemen van haar recht de broederen zig nu weer bedroefden.

Ook zouden zy verzoeken, dat een der drie broederen, voor de Inlandsche gemaente, en tot 't aanleeren der Maleysche taal, hier blyven mogt, waar nevens zy zouden aanwyzen, dat D. *de Pape*, die zy om zyn hooge jaren als onbequaam tot 't aanleeren der talen voorbygegaan hadden, reeds verre in 't Portugees gevordert was, en daar op dan verder zyne verzending mede na Ceylon zouden verzoeken. Ook haalden zy zyn Edelheit geheel en al tot haar gevoelen over; dog hy wierd door de Heer van *Goens* weder omgezet; en dus bleef het zoo als 't besloten was met goedvinden van den Kerkenraat, alzoo 't nu niet anders wezen kon, hoewel zy nog al eens voor D. *de Pape* aanhielden.

Den 2 October is D. *de Pape* na Nagapatnam beroepen.

D. *Sibelius* verscheen nu ook uit Banda, vertoonende de staat der Kerke aldaar.

Den 10 November stonden haar Edelheden toe, dat den Krankbezoeker *Joannes de Graaf* tot Proponent zou onderzocht werden, mits dat de 3 Predikanten in Amboina, daar hy nu was, 'er inbewilligden.

D. *Ferreira* had zeker stigtelyk Spaansch boekje tegen het Pausdom in 't Portugees overgezet, dat zou overzien werden.

Den 23 December beloofden haar Edelheden ook zorg te zullen dragen, dat de steene Maleysche Kerk, ten dienst der Inlanders zou werden ingeruimt.

A. 1665.

Den 8 Januari bood D. *Ferreira* aan, om ook nu en dan Duitseh te prediken, tot zyne oeffening, waar voor hy bedankt wierd, en waar toe men zyn Eerw. gelegenheit geven zou.

Den 22 October verscheen hier D. *Mafius* uit Banda in dienst door den Landvoogd *Caps* gehoorst, gelyk hy mede D. *Casfer* gedaan had, en de gansche Kerkenraat aldaar door hem zeer qualyk gehandelt was, waar op D. *Mafius* zyne, en D. *Casfers* herstelling verzogt; waar toe hem de Kerkenraat hare hulpe toezede, gelyk zy den 2 November ook betoede.

Den 9 December hebben haar Edelheden geantwoord, dat zy de on-

schuld dezer Predikanten wel merkten, en ook ongenoege in des Landvoogds bedryf sehepten, en dat zy die broederen ook daar op herstelden, hoewel zy hen egter beide over hunne onvoorzigtigheid deze straffe van een korte schorsing opleiden. Men zogt dit wel te verbidden; dog daar was niet meer aan te doen.

D. *Spilhardus* verzogt den 21 Decem-ber toegelaten te werden; dog is afgewezen. Ook bleek toen, dat D. *Joannes Arkel* Predikant aan Caap de goede Hope was.

A. 1666.

1666.

Den 4 Januari bleek by schryvens van D. D. a den 27 Juni 1665 van *Jaffanapatnam*, dat Breylen aan D. D. a *Breyl* en *Baldens* toegeestaan was, na 't Vaderland te gaan.

Den 3 Mey D. *Keizerskind* op *Kelang*, D. Keizerklagende over mishandeling aldaar, verzogt zyne verlossing.

Den 31 dito verzogt D. *Spilhardus* maar D. Spilhardus weer als Proponent aangeveld te werden; dog is afgewezen. D. *Arkel* aan D. Arkel. de Caap was overleden.

Den 12 Juli bleek by brieven, van D. D. de Malabar door den Kerkenraat geschreven, dat hare Dienaaren, D. D. de *Meter* en *Wallius*, overleden waren.

Den zelve 2 Augusti is D. *Mafius* na D. Mafius Ceylon en Coetsjen beroepen, waar na Ceylon van men de schikking aan de Regeering daar liet.

Den 6 September verzogt D. *Ferreira* D. Ferreira weder, dat 'er ook Inlandsche Ouderlin-ra's ver- gen en Diakenen mogten aangeveld wer- zoek af- den; dog dit is afgeslagen.

Den 13 December verscheen hier als D. de Bit- Predikant, van 't Amsterdams Classis, ter hier. D. *Gulielmus de Bitter* met de Hollandse Thuin; en den 20 dito verzogt D. *Cornelius Keizerskind* weer zeer erbarmelyk, met nieuwe klagen, om zyne verlossing.

Den 27 dito is D. *Spilhardus* van den D. Spilhardus welke al weer slegte gerugten liepen, (en dus na 't dat hy ook van zyn vrouw gescheiden was) nu na 't Vaderland vertrokken.

A. 1667.

A. 1667.

Den 3 Januari vond men ook goed D. De For- *Ferreira's* verzoek, om in 't ziekenhuis mulieren nu en dan Duits te prediken, weder af overge- te slaan. Ook bleek in de volgende ver- zet. gadering, dat hy de Formulieren in 't Portugees overgezet had.

Den 9 dito verscheen hier D. *Joannes* D. de de Voogd als Predikant; waarfehynelyk Voogd uit Holland; en was D. de *Bitter* na Ban- na Cey- lon, D. de da beroepen, dog D. de Voogd na Cey- Bitterna lon gezonden. Banda.

1667. Den 28 Maart wierd over de zaak van D. *Keizerskind*, weder zeer fterk klagende, eindelyk goedgevonden, om haar Edelheden over zyne verloffing van Kelang te fpreken.

Den 4 Juni is *Tholi's* verzoek tot zyn examen toegeftaan, dog aan *Roffenraad* om veel redenen afgeflagen.

D. Bure- Den 18 dito ftaan haar Edelheden voor, nus na om D. *Jacobus Burenus* na Ceylon te Ceylon. zenden, 't geen den Kerkenraad mede goedkeurde. Ook fcheen hy toen hier eerst gekomen te zyn.

D. Tholi Den 10 Augufti is D. *Tholi* onderzocht Propo- in 't bywezen van den Kerkenraad, van nent, D. *Burenus*, als mede van 2 gecommiteerden van haar Edelheden, 2 Raaden van Juftitie, en 2 Schepenen, wierd met veel genoegten aangenomen als Proponent; en is na Ceylon gezonden.

D. Cla- Den 29 dito verfeheen hier D. *Servatius Clavius*, als Predikant, met Middelburg, van de Claffis van Walcheren, die na Ceylon door haar Edelheden, met goedvinden van den Kerkenraad, gefchikt is.

D. Pays Den 30 September quam hier D. *Cornelius Pays*, als Predikant, met de Jonge Prins, van 't Claffis van Enkhuizen, hebbende tot Eenigenburg, onder 't Claffis van Alkmaar, geftaan.

Latyn- Ook quam nu D. *Augustinus Thornton* fchee als Reftor der Latynfche fchool voor.

Den 12 December verzogt zyn Edelheit 't oordeel des Kerkenraats, om D. *Pays* na Amboina te zenden, dat zy, zoo zyn Edelheit 'er op ftond, mede zeiden toe te ftaan, dog dit is nog wat uitgefteld.

A. 1668.

D. Pays Den 30 Januari is D. *Pays* na Amboina beroepen, en verfeheen den 13 Februari den Krankbezoeker *Joannes van Gripenhoven*, van Zeeland, met Buyenkerke, en *Jan Gerritszoon Cok* met de Meerman, van Delft.

D. Max- Den 23 April verfeheen hier D. *Maxwel* van van Ceylon, men verzogt zyn Eerw. reden van zyn opkomst te weten, om door hare hulp haar Edelheden over zyne bekommerlyke zaak een goeden indruk te geven. Hy fchynd in dit of 't volgende jaar na Malacca gezonden te zyn.

Beide de Schoon 't 50. Artikel der Kerk-orde Sacra- zegt, dat de gedoopten niet aanftonds menten behoeven ten Avondmaal te gaan, zoo by een te zou men egter by de oude gewoonte blyven van beide Sacramenten ontrent de voegen. Inlanders zamen te voegen.

Frederik Den 18 Juni verfeheen hier, met voor- Gueynier. fchryven van den Profefior *Voetius*, en goede getuigeniffen van zyn Theologifc

ftudien, *Frederik Gueynier*; gelyk mede *D. Theophilus Brelius*, met Ooffenburg, ¹⁶⁶⁸ D. B. lius,

van 't Claffis van Amftterdam, zynde bevoorens Predikant tot Beek in 't Land van Valkenburg geweest; nevens welke den ^{D. Sch hier.}

16 Juli hier ook quam D. *Jacobus Schee*, als Predikant van de Claffis van Walcheren. Ook quam hier dit jaar D. *Arnoldus Oorfbot*, dog leze niet verder van hem, zoo dat hy zal overleden zyn op Batavia. ^{D. O fchot.}

Ook oordeelden heden de vergadering 't boekje van D. *Fereira*, uit het Spaanfch overgezegt, zeer nut, mogende wel lyden, dat het gedrukt wierd.

Den 23 dito verfeheenen D. *Jacobus Montanus*, van de Claffis van Hoorn, met de Voorzigtigheid; en D. *Jacobus Corff*, met de Vrye Zee, van 't Claffis van Delft als Predikanten. ^{D. Montanus e Corff}

Van Ceylon fchreef de Proponent *Tholi*, dat men hem daar genoegzaam buiten dienft liet blyven, om dus bedektelyk zyne bevordering te ftremmen, weshalven hy de hulpe der vergadering verzogt.

D. de *Leonardis*, nu ontrent 15 jaaren hier gediend hebbende, verzogt na 't ^{D. Leonardis na vaderland.} Vaderland te gaan. Zyn Eerw. wierd tot langer verblif verzogt; dog, alzo volharde, is zyn verzoek toegeftaan.

Den 17 September verzogt den Kerkenraad van Amboina het drukken van de Maleytfche Catechismus van *Dankaarts*, die den Kerkenraad alhier den 26 November verzogt in Ambons-Maleyts te drukken, alzo dat beft verftaan wierd.

Den 24 dito vonden haar Edelheden goed 2 van de 5 aangekomene Predikanten na Ceylon te zenden, waar over zy 't oordeel van den Kerkenraad verzogten, willende *Brelius* daar af verfehoont hebben; waar op D. *D. Corff* en *Schee* na Ceylon beroepen zyn.

Op den zelven dag verfeheen hier ook D. *Gerardus Sem*, met 't hier. Hof van Bredda, van de Claffis van Amftterdam.

Den 26 November ftond ook na 't D. *Joannes a Breyl*, die jegenwoordig zyn affcheid nam, zynde van Malacca hier gekomen. En ten zelve dage is hier in D. *de Leonardis* plaats ook beroepen D. *Brelius*. ^{D. Leonardis}

Den 2 December verfeheen hier D. *Jacobus Rhynsdyk*, met het Stieht van Utrecht, als Predikant van de Claffis van Amftterdam. ^{D. Rhynsdyk}

Den 17 dito verfeheenen hier ook D. *Carolus Manteau*, met 't Wapen van Middelburg van 't Claffis van Zeeland, en D. *Albertus Struys*, met Hazenberg, van de Claffis van Hoorn als Predikanten. ^{I Ma ent}

Ook verzogt D. *Fereira* agter zyn gedrukt

1668. drukt boekje te mogen voegen het Vader Ons, de artikelen des Geloofs, en de 10 Geboden, dat toegefaan is, mits dat zouden nagezien werden.

Duderg- Men vond per naaften ook goed 6, en in de plaats van 4 Ouderlingen, en ook 2 Diakenen meer te kiezen, dan de vorige 6; dat den 7 Januari eerst goedgekeurd is by haar Edelheden.

Den 27 dito verzogten haar Edelheden 't oordeel des Kerkenraats tot het verzenden van 5 Predikanten, 2 na Amboina, 2 na Banda, en 1 na Ternate, en droeg de vergadering voor, na Ternate *D. Struys*, na Amboina *D. Montanus*, en na Banda *D. Manteau*; dat goedgekeurd is, ook zou den Krankbezoeker *Bakker* mede na Ternate gaan.

A. 1669.

Den 21 Januari is *D. de Buk* by redelyke herstelling weer na Amboina, van waar hy 't jaar te voren hier ziek quam, en *D. Rhynsdyk* na Banda beroepen.

Maleyts Den 18 Februari oordeelde men 't nodig, op de bevordering van den Godsdienst in de Maleyts taal te letten, en men vond goed zyn Edelheit voor te dragen, om hier een Predikant in die taal te beroepen, des die vergadering verlof verzogt, om tot dit beroep te treden.

Berg- Ook verfehen hier *D. Petrus Berghuizen*, als Predikant van 't Classis van Amsterdam, hebbende bevorens tot Meteren, in 't Classis van Bommel, gestaan. En den 25 dito andermaal *D. Daniel Brouwerius*, als Predikant, van 't Classis van Rotterdam, hebbende bevorens tot Geertruidenberg gestaan.

Den 28 dito oordeelen haar Edelheden, dat de bevordering van den Maleytsen Godsdienst nog eerst door 't oprechten van sehoolen en Catechizatiën behoorden vooraf bereid, en dat *D. Brouwerius*, gedurende zyn verblyf alhier, tot het Maleyts prediken wel kon gebruikt werden, zoo hy zig vrywillig daar toe aanbod, dog zonder daarom aan hem gehouden te zyn, en dat haar Edelheden wenschten, dat een der Predikanten alhier zich daar toe (gelyk dat ook wel allereigenst behoorde) wilde bequaam maken, dat by de vergadering aangenomen, en *D. Brelius* opgelegd is, die 't ook aannam, en *D. Brouwerius* bood zig mede aan, om zondags ten 7 uren in de Portugeefche Kerk Maleyts te prediken, en tot 8 uren te Catechizeeren, dat eenparig goedgekeurd wierd.

Dog alzo men den 1 April verffond, dat *Sacharias Seenen* het Nieuw Testament, door *D. Brouwerius* in 't Maleyts overgezet, in 't voorlezen gebruikt had,

zoo zou hem dat verboden, en belast werden 't oud Exemplaar nog te volgen, daar my vry wat nyd onder sechen te loopen, hoewel *D. Brouwerius*, om ordentlyk te handelen, dit ook wel eerst kon en behoorde verzogt te hebben.

Den 27 May verfehen hier *D. Isaac Huisman*, als Predikant, met 't Wapen van Zierikzee, en

Den 16 Juni mede als Predikant *D. Waf. Gulielmus Wasschenburg*, als mede den Krankbezoeker *Willem Albertszoon*; en den 8 dito ook als Predikant *D. Hubertus de Jager*, van Amsterdam.

Den 15 Juli quam hier ook met 't Wapen van der Goes, als Predikant *D. Cornelius Rouwenius*.

Ook oordeelden haar Edelheden een Predikant op de Rheece, en den Kerkenraat 'er een op Onrust noodig.

Op de zelve dag is *D. Sem* na Malacca beroepen.

Den 8 Augusti is *D. Berghuizen* na Macassar beroepen door den Kerkenraat, en den 12 dito goedgekeurd.

Ook stelde *D. Buschhof* nu voor, of men *D. Brouwerius* geen zitplaats in de vergadering behoorde te geven; dat nog onnoodig geoordeelt is.

Den 26 dito verzogt *Frederik Gueynier* tot Proponent gevordert te werden, dog is uitgesteld. Ook stonden haar Edelheden 't verzoek der Portugeefche gemeente toe, om 's morgens nog een Portugeefche predikatie te hebben, verleenende daar het Stadhuis toe.

Den 9 September beviel het haar Edelheden zeer wel, 't geen *Gueynier* verzogt had, stonden zyn examen toe, wylende dat ook de buiten-Predikanten daar over zitten zouden, die 'er te dier tyd waren *D. D. Cornelius Keizerskind* (ondertusschen van Kelang opgekomen) *Berghuizen*, *Brouwerius*, *Huisman*, *Wasschenburg*, *de Jager*, en *Rouwenius*, ook is toen *D. Brelius* tot zyn Examinator gesteld, en hem een text gegeven, om over 6 weken ondervraagt te werden. En vermits *D. Maxwell* hier onder niet vinde, zoo zal die bevorens al na Malacca vertrokken zyn.

Ontrent deze tyd is *D. Gueynier* als Proponent geexamineert, hoewel dit niet net aangeteekent vinde.

D. D. Keizerskind en *Berghuizen* verzogten in de vergadering te zitten voor zig, en voor de andre Predikanten, om kennis van 't Kerkbestier te krygen; dog zyn uitgesteld tot dat de vergadering volkomen was; ook verzogten zy in 't regensayzoen van 't prediken op de Rheece en op Onrust verfehoont te zyn; men zei dat zy zich na de tyd en gelegenheit schikken moesten.

Den 16 December was hier ook ver-

1669. scheenen *D. Petrus Wytens* als Predikant, die nevens *D. Keizerskind* verzogt in de vergadering te zitten, volgens zeker besluit harer Edelheden.

Den 19 dito zyn by haar Edelheden voorgeslagen, na Amboina *D. D. Rouwenius*, de *Jager* en *Huisman*, en na Timor *D. Keizerskind*, dat by den Kerkenraat goedgekeurd is.

A. 1670.

A. 1670.

D.Tholi dood. Den 20 January bleek, dat *D. Tholi* (waarfchynelyk op Ceylon) overleden was. Ook zeide *Gueynier*, dat hy tot de Maleytsche Catechizatie gereed was.

D.Brouwerius te zitten. Den 27 dito verzogt *D. Brouwerius* zitting als Maleyts Predikant, en is zyn Eerw: geantwoord, dat dit nog ontydig was; dog haar Edelheden zeiden, dat zy geeerne zouden zien, dat de buiten-Predikanten, volgens het besluit van A. 1650, in de vergadering zaten, alzoo 'er anders iet wonders op stond te volgen, te meer, dewyl dit al over lang door de Heeren Bewindhebbers goedgevonden was, niet konnende bedenken, waarom den Kerkenraat dit gedurig arglistig uitsfelde, dog eenige Leden hadden dit besluit harer Edelheden ook veragtelyk voor Tyrannyeq uitgemaakt, waar over de vergadering besloot zig by haar Edelheden te zuiveren. En zeiden dat zy de buiten-Predikanten op redelyke voorwaarden zitting zouden verleenen, gelyk ook den 3 dito, na eenig tegenstreven, geschiede, willende egter daar over nog aan de Vaderlandse Kerken sehryven, dat echter (hoe zeer zy zich bevorens wegens het hen nagegeven Meesterfchap over de andre broederen geregtveerdigt hadden) 'er nu al vry wat na geleek, dat zy hen buiten alles, zoo veel zy konden, en ook zelf buiten 't gene hen al over lang toegeftaan was, zogten te houden.

Toegeftaan.

D.Gueynier pro-poneert. Den 17 Maart had *Frederik Gueynier* redelyk, tot genoeg der vergadering, in 't Maleyts geprooneert, dog in 't geheim.

D.Wasschenberg beroepen. Den 20 dito stonden haar Edelheden toe een vyfde Predikant hier te verkiezen, waar toe, op aanbeveeling harer Edelheden, *D. Wasschenberg* beroepen is. Ook zou men, om de zwakheit van *D. Ferreira*, om nog een Portugees Predikant verzoeken.

D.Sem dood. Den 31 dito besloot men haar Edelheden om een ander Predikant na Malacca, in de plaats van den overleden *D. Sem*, te verzoeken.

D.D. Wasschenberg en Heuffen dood. Den 2 Juni bleek, dat *D. Wasschenberg* onlangs gelyk *D. Nicolaus Heuffen*, oud 43 jaar, den 22 dito overleden was, aan welke laatsten Heer deze Kerk een wakker man verloor. Ook verzogt *D.*

Brouwerius, dat zyn overzetting van 't N. T. in 't Maleyts in de Kerk mogt gebruikt werden, 't welke besloten wierd, in bedenken te nemen; dat my toefchynt door enkele nyd en onkunde van dezen of genen, die zyn Eerw: voor zoo veel moeite, die geringe cere nog misgunden, en nog niet in staat waren om 'er over te oordeelen, gestremd te zyn, zynde 'er niet harder voor een man van neerfligheit, als dat over zyn werk nydige of onkundige menschen, die zelfs te luy, of onbequaam zyn, om iet groots en ongemeens ten dienft van de Kerk te ondernemen, over zyn werk moeten oordeelen, en waar over men 't oordeel (mynes bedunkens) aan geen andre behoorde te laten, dan die ten minste die taal, daar over 't oordeel vallen moet, verftaan.

Den 23 dito verscheen hier uit Amboina *D. Cornelius Pays* wettelyk, en den 3 Juli *Simon Simonszoon de Large*, met de Vrye Zee, van Delft.

Den 14 dito zei *D. Brouwerius*, dat de Maleytsche gemeente zoo toenam, dat de plaats in 't Stadhuis te klein stond te yerden, weshalven verzogt, dat 'er om een grooter plaats mogt gesproken werden. Waar op geantwoord wierd, dat men dit eens zou komen bezien. Voorzichtig, als 'er maar niet anders onder liep.

Den 21 dito bleek by sehryvens van Malacca, dat *D. Maxwell* daar gelukkig overgekomen was; dog in Amboina was *D. de Buk* overleden.

Den 11 Augusti stonden haar Edelheden toe, een 4 en een 5 Predikant hier te kiezen, waar ontrent zy 't oordeel der vergadering vorderden, die daar op als 4. *D. Pays*, en als 5. *D. Petrus Wytens* beriepen, die den 28 dito goedgekeurd zyn.

Ook zou men om 't spoedig voortzetten van de Maleytsche Kerk verzoeken, die reeds begonnen was.

En alzoo 'er nieuwelings twee broederen gekomen waren, zoo zou 'er zondag voormiddags in 't ziekenhuis gepredikt werden. En alzoo 'er klagten over *D. Gueyniers* malatigheit in 't Maleyts Catechizeren door den Voorzitter ingebragt waren, zoo wierd besloten hem daar toe aan te maanen.

Ook bleek, dat 'er door *D. Brouwerius* dienst veel Inlanders gedoopt waren, en dat hy nu weer een Chineesche dogter stond aan te nemen, ook bood een ter dood gevonnist Macassaar aan Christen te werden, waar toe *D. Brouwerius* gedeputeerden verzogt, om des zelfs belydenis te hooren, die toegeftaan zyn.

Den 22 dito bleek, dat de gevangen Macassaar op veel blyken van boete gedoopt,

1670. doopt, gelyk ook de Chineeſche dogter op hare belydenis toegelaten was.

Verbete- Den 29 dito was den Proponent *Guey- ring van nier* 40 gl. ter maand, en 10 Ryxdaalders koſtgeld toegelegt.

Maan- Den 13 October vond men goed geen dlags Ca- Lieden, die 't Pausdom toegedaan wa- echiza- ren, of in hoerery leefden, als gctuigen over kinderen ten doop te laten ſtaan. Men ſelde 's maandags ook een beſloten Catechizatie voor de bejaarde, behalven

de wekelyke voor de jeugd, 's morgens 1654 ten 9 uren in.

Den 26 dito is de Krankbezoeker *Jan Janszoon Verhoeven* na 't Vaderland verloft.

Den 24 November is beſloten, alzo Twee 'er zondags tweemaal in 't Maleyts ge- Maleyſe Predikan- predikt wierd, nog 2 Diakenen meer te ten zon- verkiezen, dewyl die broedren klaagden dags. het zoo niet te konnen waarnemen.

E L F D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1671 en 1674.

A. 1671. D. Thorn- on Pro- onent. Den 19 Januari verzogt *D. Thorn- ton* als Proponent toegelaten te werden, dat toegeſtaan is.

Den 5 dito is *D. Thornton* cêrft recht; na dat hy eenige reizen geproponeert had, als Proponent erkend. Ook verzogt *D. Gueynier* zyn peremptoir examen, dat men haar Edelheden voordragen zou.

Den 2 Maart wierd *D. Thornton* beſaft Onruſt waar te nemen, en aangemaant om zig tot de Portugeeſche dienſt bequaam te maken.

D. Wytens maakte bekend; dat zyn Edelheit beſaft had aan den Landdroſt het Chineeſe huis te zuiveren.

Ook hadden haar Edelheden *D. Gueyniers* verzoek afgeſlagen, maar zyn ſoldy tot 60 gl. verhoogt.

D. Thorn- on op Onruſt. *D. Thornton* bood aan, op Onruſt 's zondags namiddags een Catechizatie op te rigten, dat zeer aangenaam voorquam.

D. van eek Pro- onent. Den 13 April ſtonden haar Edelheden aan den Krankbezoeker en Proponent *van Beek* toe, op den Zeevoogd, of op de Rheece; en den 20. ook in de week elders te prediken.

D. Sche- na 't ader- nd. Alles was op Malabar weer in ruſt, na dat *D. Scheerius* nu van Coetsjen na 't Vaderland verzonden was.

D. Corf ood. Volgens ſchryven van Ceylon was ook *D. Corf* daar overleden, zoo dat 'er nu nog 3 Predikanten waren.

Thorn- n Prop- 't Por- gees. Den 7 September verzogt *D. Thorn- ton*, zonder nalating van zyn dienſt op Onruſt, eens in 't Portugees te mogen prediken, dat hem voor eenige Leden in 't byzonder toegeſtaan is; en op 't goed bericht daar van is hem toegelaten, dit om den anderen woensdag in 't openbaar te doen, met aanbeveling om allenskens zyn taal wat na 't begrip van de toehoorders te veranderen.

D. van eek Ma- yts- ndig. Ook getuigde *D. Pays*; dat hy den Proponent *van Beek* boven gedagten bequaam in 't Maleyts bevonden had, die

derhalven haar Edelheden dus zou voorgedragen werden.

Den 28 dito verzogt *D. Gueynier* om Word verberert. Predikant, en ten dien einde haar Edelheden gunſtig voorgedragen te werden, dat hem toegeſtaan is.

Ook hadden haar Edelheden den Proponent *van Beek* tot 60 gl. 's maands verbeteret; en den 1 October ſtonden haar Edelheden 't peremptoir Examen van *D. Gueynier* toe; dat den 12 dito door haar Eerw. ook aan *D. Thornton* toegeſtaan is.

By ſchryvens van de Kuſt bleek; dat *D. Zas* of *D. Frontenius* overleden was, weshalven *D. Zas* derwaards beroepen is, en zoo die dat weigerde; dan *D. Maxwell*, en *D. Zas* zou dan na Malacca gaan, en daar blyven, tot zyn vervanger kwam, om dan na 't Vaderland te keeren.

Ook vond men goed haar Edelheden ernſtig om 't opbouwen van de Portugeeſche Kerk te verzoeken, die aannamen daar mede te zullen voortgaan.

Den 26 dito is *D. Ferreira* tot Examinator van *D. Gueynier* en *D. Thornton*; volgens zyn rang, aangeſteld, om haar over zes weken te onderzoeken.

Den 3 November verſcheen hier *D. Struys* uit Ternate met moejelykheden.

Den 9 dito verzogt *D. van Beek* ook zyn peremptoir examen, dat hem toegeſtaan is, mits dat hy door haar Edelheden niet na Amboina mogt gezonden werden, op dat die broedren niet denken mogten; dat zulks geſchied was, om te beletten, dat dit examen door haar Eerw. geſchieden zou.

Den 19 dito is *D. Struys* door haar Edelheden na Amboina geſchikt, en dit na Amboina. ook zoo by de vergadering goedgevonden.

Daar beneven is om redenen *D. van Brouwerius* examen tegen den 30 dito, ten 2 uren 's middags, vaſtgeſteld; dog *D. Brouwerius* was by haar Edelheden na Ternate geſchikt, wenshende dat de vergadering dit mede wilde goed vinden;

64 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1671. den, waar ontrent zy best keurden dit mede toe te stemmen, te meer; alzoo 'er moeijelikheden tusschen hem en *D. Gueynier* waren, die naderhand bygelegd zyn.

Den 23 dito verscheen *D. Hubertus Leydekker*, als Predikant, met 't Wapen van der Goes; van wegen de Classis van Walchren.

Chineesche vrou gedoopt. Ook wierd nu weder een Chineesche vrouw op hare loffelyke belydenis gedoopt.

D.D. Gueynier, Thorton en van Beek, Predikanten gemaakt. Men vond nu ook goed, dat alle de aanwezende Predikanten, uitgenomen *D. Brouwerius*, op 't examen der 3 Proponenten *D. D. Gueynier*, *Thorton* en *van Beek* zouden verzogt werden, die tot veel genoeg en der vergadering onderzocht, zeer bequaam bevonden, en tot Predikanten, op goedkeuring harer Edelheden, aangesteld zyn.

Den 3 December verzogt *D. Thorton* alle woensdags Portugees te prediken, dat hem toegestaan is.

A. 1672.

A. 1672.

Den 4 Januari wierd hier tot Krankbezoeker *Jan van Berkel* aangesteld.

Den 25 verdoonde *Dionysius Geens* zyne getuigchissen als Proponent, verzokende als Krankbezoeker of als Proponent gebruikt te werden, men zou hem eerst eens hooren proponeren, en na zyn gedrag vernemen; 't welk den 1 Februari geschied zynde, zou men hem aan die van Amboina aanbeveelen; dog is van zyn Edelheit afgewezen.

D. van Beek na Macassar. Den 12 dezer vertrok *D. van Beek* als Predikant na Macassar.

Den 15 Maart is *D. Tolnerus*, na in 't Kasteel gepredikt te hebben, door haar Edelheden als Predikant erkend, en den 4 April op de Rheede geplaatst. Hy was Predikant in 't Graaffchap Benthem geweest.

D. Brouwerius na Ternate. Den 13 Junii was in 't begin dezès jaars ook na Ternate vertrokken.

D. Hub. Leydekker na Malacca. Den 13 Junii is by haar Edelheden *D. Hubertus Leydekker* na Malacca geschickt, in de plaats van *D. Maxwell*.

Den 27 Junii verscheen hier als Predikant, *D. Franciscus Dionysius*, met Macassar, van Amsterdam, zynde Conrektor tot Gouda geweest. En den 27 *Zacharias Cabeing* als Krankbezoeker.

Men verzogt ook aan haar Edelheden, om *D. Thorton* en *Gueynier* als vaste Predikanten hier te gebruiken; dog haar Edelheden stelden dit uit.

D. Gerardi ver. schen. Den 12 September quam hier *D. Nicholas Gerardi* als Predikant.

Den 28 November gaf *D. Pays* bericht, dat hy 't kort begrip des geloofs door *D. Gueynier* in 't Maleys overge-

zet, wel bevonden had, waar over *D. Gueynier* bedankt is, en zou dat met *Malleys* en Duitse letters; in 't Duits aan de eene kant; in drie colommen gedrukt werden. Ook bleek den 19, dat hy ook de 37 vragen overgezegt had, die mede goedgekeurt wierden.

Den 12 December verscheen den Krankbezoeker *Hendrik Strating*; en den 19 dito dede zyn Edelheit weten, dat de Nieuwe Portugeesche Kerk ten eersten klaar zyn zou; ook verscheen nu hier van Ceylon den Krankbezoeker *Abraham Coenen*, en den 26 dito *Jan Adriaanszoon*.

A. 1673.

A. 1673.

Den 2 Januari vond men goed haar Edelheden voor de Portugeesche Kerk te bedanken, in de welke een vroegpreek in 't Duits; voormiddags een Portugeesche, en na de middag een Maleysche Predikatie geschieden zou, ook zou men 'er 's woensdags in 't Portugees en donderdags in 't Maleys prediken; waar nevens men nog een bequame plaats tot den dienst der Inlanders verzoeken zou.

Den 5 dito vond men goed 2 Ouderlingen meer te verkiezen.

Den 16 dito verscheen; als Predikant, *D. Gualterus Peregrinus*; wel eer Predikant te Ommeren; en den Krankbezoeker *Alexander Carpius*, die men als Proponent voordragen zou, alzoo hy aan Cabo de goede Hope dikwils gepredikt had.

Den 9 Februari zyn *D. D. Gerardi* en *D. Peregrinus* na Amboina door haar Edelheden; met goedkeuring des Kerkenraats, geschickt; dog *D. Dionysius* zou nog hier blyven voor de Latynsche School; en *Carpius* als Proponent na Banda gaan.

Den 24 Maart verscheen hier *D. Zaslava* van Malacca; ook maakte de Heer *Mol* bekend, dat den Chineeschen Tempel; by haar Edelheden reeds belast te verwooften, nog in stand was, waar op nader gelet zou werden.

Den 26 Junii verscheen hier *D. Petrus Durant*, als Predikant, van Amsterdam; en den 10 Juli verzogt *D. Gueynier* te zitten in de vergadering, alzoo hy nu Predikant der Maleysche gemeente was; dog is uitgesteld om reden. En verscheen nu den Krankbezoeker *Cornelis van der Sluis*.

Ook is den 24 dito aan *D. Gueynier* zitplaats in vergadering gegeven, gelyk den 31 aan *D. Thorton*.

Den 28 Augusti verscheen hier van Timor weder *D. Dionysius*.

D. Pays klaagde over 't verval van den dienst op de Rheede, en *D. Gueynier* over

Verdeeling der beurten in die Kerk.

D. Peregrinus en D. Carpius hier.

D. Gerardi en D. Peregrinus na Amboina.

D. Gueynier Maleys Predikant.

573. 't verval van den Maleytsen dienst, voor al op donderdag; dat zekerlyk door zyn invoeren van 't Hoog Maleyts zal veroorzaakt zyn, vermits de toehoorders dat niet konden verstaan, daar bevorens de plaats, de groote toeloop der menschen onder *D. Brouwerius* dienst, niet bevatten kon, gelyk bevorens den 14 Juli A. 1670 getoont is.

Den 18 dito maakte *D. Gueynier* bekend, dat zeker gevonnist Javaan genegen was Christen te werden; welkers doop den 9 October toegestaan is.

Den 25 September was hier verscheenen Juffrouw *Zara Croefen*, weduwe van *D. Daniel Brouwerius*, die in Ternate overleden was.

Den 23 October verscheen hier uit Surat de Krankbezoeker *Dirk Pieterszoon Stelling*.

Ook bleek, dat *D. Carpius* in Banda gekomen, en daar als Proponent gevordert was in plaats van *D. Rhyndyk*, die om zyn zwakheit verschoond wierd.

Den 20 November is hier vooreerst Krankbezoeker gemaakt, *Hewik Willemzoon* van Doesburg, en den 27 deed *D. Dionysius* opening van zyne verriehing op Timor, hoe hy daar 12 kinderen, 13 mans en 15 vrouwen gedoopt, 10 Ledematen gevonden, en 9 aangenomen had, die alle een getal van 47 uitmaakten, nu niculings aangekomen.

Men besloot ook *D. Carpius* aan haar Edelheden tot Predikant, en *Simon de Lorge* tot Proponent voor te dragen; welk laatste in 't begin van 't volgende jaar selynt voortgang te hebben gehad.

Den 4 December wees men een jongen van 15 jaeren af, om te doopen, ter tyd toe hy zyne belydenis zou kunnen doen.

D. Dionysius is by de vergadering na Ternate, en *D. Durant* na Amboina geschikt.

Ook vond *D. Thornton* goed, zyne zondags beurt op Onrust te verwisselen met *D. Tolnerus*, dat by haar Edelheden goedgekeurt is, gelyk ook *D. Tolnerus* daar woonen ging.

A. 1674.

Den 2 Januari klaagde *D. Gueynier* over de luiheit der Leermeeesters, bringende in een ganseh jaar geen een Lidmaat aan; dat myns bedunkens al vrugten van 't hoog Maleyts waren, waar toe men die menschen wilde dringen, die nu niet eens in de Kerk quamen, en ook by zulke meesters niet wilden leeren, op welke men zonder reden de schuld lei; want had men die menschen in een taal, die zy verstonden, en in 't laag Maleyts onderwezen, zy zouden

IV. DEEL.

wel gevordert hebben; dog die 'er niet verscheynt, kan ook niet vorderen.

Den 5 Maart wierden verscheide Moorfe Kerken en Schoolen, en ook een Chineefse School en Tempel by Ansjol, en 3 Moorfe Schoolen op de Jonkers-gracht, en op de weg van Jakarta 1 Moorfe, en 1 Javaanse School gevonden; en den 9 April wierden 'er nog meer aangewezen.

De Krankbezoeker van der Sluis zou na Amboina vertrekken.

Den 12 Maart besloten haar Eerw. zyn Edelheit te verzoeken, dat *D. Thornton*, alzoo *D. Ferreira* nu en dan ziek was, de Rhee de nalaten, en *D. Ferreira's* plaats vervullen mogt, dat zyn Edelheit toefstond; en *D. Zas* zou des zwakken *D. Buschofs* plaats vooreerst waarnemen.

Den 16 April besloot men de Tempels uit te roejen; dog mogten de Schoolen wel blyven, als beginzelen der burgerlyke wetenschappen, dog niet tot aankeking van afgodery en bygeloove; ook mogt men die op geen zondagen houden, waar op zyn Edelheit weten liet, dat die uitroeying nog zoo ras niet kon geschieden, dog zondags zouden zy niet byeen komen.

Den 21 May verscheenen hier als Predikanten *D. Adrianus de Voogd* van Cabo de goede Hope, (die my selynt dit jaar na 't Vaderland vertrokken of overleden te zyn, alzoo niet meer van hem leze) als mede *D. Rudolphus Varik*, zynde bevorens Predikant by den Zeevoogd, de Heer van *Gent*, geweest; hy quam hier met de Zyp, van de Classis van Enkhuizen.

Tegenwoordig wierden nu aan *D. D. Gueynier* en *Thornton* de zelve buiten-voordeelen, als aan andie Predikanten, toegestaan.

Men vond mede goed *D. Varik* met den gezant na Jainbi, de Heer *Boogaart*, te zenden.

Op een ernstig voorstel der Diakenen om twee predikaten in 't Portugees 's zondags, tot meerder aanwafch der armenmiddelen, is den 2 Juli goedgevonden dit aan haar Edelheden voor te dragen, en ook om nog een Maleyts predikatie, met een plaats 'er toe, te verzoeken.

Heden verscheen ook *D. Caron* uit Amboina, daar hy 13 jaeren geweest was, en verzogt den Ambonfchen Kerkenraat ernstig het drukken van zyne schriften.

Den 13 Juli is voorgeslagen, om de plaats van den overleden *D. Buschof* weer met een ander te vervullen.

Den 6 Augustus verscheen hier *D. An-D. D. E. J. dreas Eldercampius* Predikant tot Lugtenhorst, in de Classis van Groningen geweest. En *D. David de Ferny* als Predikanten van de Classis van Waleheren. Men besloot nu hier

I

ook

1674. ook aan D. Caron bekend te maken, dat D. Carons
schriften
geprezen.
de vergadering by de naaste zitting met
zyn Eerw: over 't drukken van zyne
schriften spreken zou; welke men den
20 dito besloot na te doen zien door D.
D. Pays en Gueynier, en prées men zeer
zyn Eerw: yver in 't voortzetten van den
Godsdient in die taal.

Haar Edelheden hadden ook besloten
een tweede Inlandse Kerk te bouwen,
en men zou na een plaats, die bequaam
was, zien.

Men had ook de korte vragen voor
oude lieden nagezien, en daar op beslo-
ten, dat D. Gueynier die in 't Maleys,
en D. Ferreira in 't Portugees overzctten
zou, welk laatst overzien zou werden
door D. D. Lindius en Thornton, en 't
eerste door D. Pays en Dubbeldecop

D. Zas
hier be-
roepen.
Den 6 September is in D. Buschofs
plaats D. Theodorus Zas, by eenparigheid
van stemmen, gekoren.

Den 20 dito (en 5 November) wier-
den de overgezette vraag:ens van D. Fer-
reira en Gueynier door die gene, die ze
nagezien hadden, goedgekeurd.

Den 24 dito verscheen de Krankbe-
zoeker Andries de Kok met Delfshaven,
van Delft.

D. Varik
na Malac-
ca.
Den 11 October was D. Varik door
haar Edelheden, met goedkeuring des
Kerkenraats, na Malacca geschikt.

Den 29 dito wierd Cabeings vertre-
na Amboina toegestaan, en is D. Elder-
campius toen ook na Amboina beroepen,
waar benevens haar Edelheden goed ge-
vonden hadden D. Rhynsdyk na Timor
te zenden, om 't noodige te verrichten,
alzoó zich een van die Koningen ver-
klaart had met zyn volk Christen te wil-
len werden.

A. 1675. A. 1675.

D. Elder-
campius
na Am-
boina.
D. Bosch
hier.
D. Eldercampius vertrok na Amboina
in Januari.

D. Lucas Bosch ab Os, gewezen Pre-
dikant tot Everdingen, in de Classis van
Buuren, verscheen den 7 Januari als Pre-
dikant, met de Betuwe, van Amsterdam,
zynde den 5 dito hier ter Rhéede geko-
men.

Timor's
Koning
gedoopt.
Ook bood zig zeker verdreven Kon-
ing van Timor aan, om gedoopt te
worden, dat na behoorlyke belydenis
toegestaan wierd; gelijk inede om twee
Leermeefters met zig na zyn Land te
nemen.

Maleysse
Kerk.
Men besloot den 29 April in der
stijle te vernemen, of het opbouwen
der nieuwe Maleysse Kerk in 't zieken-
huis zyn voortgang haast nemen zou,
waar over de Heer Overtwater in de
naaste vergadering zeggen dede, dat hy
die met iver voortzetten zoude.

Herman Spremer, soldaat, verzogt den
10 Junii, om de jeugd in de Latynsche
sehoel te mogen onderrechten; dog hen
is geantwoord, dat 'er geen Latynsche
sehoel was.

Den 19 Augusti verscheen hier D. Rhyns-
dyk weer van 't Eiland Timor, D. Rhyns-
dyk van
Timor.
daar hy 11 ledematen aangenomen, 13
bejaarden, en 14 kinderen gedooft had.

Ook verscheen nu D. Melchior Ley-
dekker, van de Classis van Walcheren. D. Mel-
chior
Leydek-
ker hier.

Den 16 dito nam D. Ferreira aan de
oude Portugeesche Psalmen te verbet-
ren, en die op de wyze der Nederduit-
sche Psalmen in verzen te brengen.

Ook verscheen den 9 September D. D. Mas-
sius, van Coetsjien opgezonden, en gefchorft
den 16 dito verzogten D. D. Bosch en
David Ferry, om derwaards te gaan.

Den 26 dito bleek, dat hier op Bata-
via nu deze navolgende Predikanten by-
een waren, Batavische, D. D. Thornton,
Lindius, Breluis, Pays, Wydens, Zas,
Gueynier, buiten-Predikanten, D. D.
Caron, Rhynsdyk, de Ferry, Bosch, Mel-
chior Leydekker, die alle van D. Massius
oordcedden, dat hy onregtveerdig in
dienst gefchorft, en door de Regeering
van Coetsjien opgezonden was, en was
zyn Eerw. van dien Kerkenraat ook niet
wel gehandelt, hielden hem volkomen
onfchuldig, en zouden hem zoo aan haar
Edelheden voordragen, om in zyn ampt
en gemeente van Coetsjien hersteld te
worden; welk oordeel haar Edelheden
den 1 October goedkeurden; waar op
zyn Eerw: volkomen hersteld, en zit-
plaats verleend is, dog zyne verzending
na Coetsjien wierd tot den behoorlyken
tyd uitgesteld.

Ook gaf D. Massius een slegte getui-
genis van 't gedrag van D. Joannes Ca-
searius op Coetsjien, oordeelende dat hy
behoorde opontboden te worden, wan-
neer deze D. Cassearius uitquam, blykt my
niet, gelyk mede niet, hoe hy daar ge-
komen, of wanneer 'er geplaatst is. D. Casse-
rius op
Coetsjien.

Den 13 dito vonden haar Edelheden
goed na Ceylon te zenden D. de Ferry, D. D.
en D. Bosch na Malacca, hoewel van de Ferry
na Cey-
lon.
daar in 't zelve jaar in December nog na
Ceylon ging.

Den 28 dito quam hier van Ceylon D. Hen-
ring van
Ceylon.
voor een springtogt D. Laurentius Hem-
ling, die zes jaaren op Gale gelegen
had.

Ook stond de Synodus van Noord-
Holland aan de Indische Kerken toe,
om, volgens de Kerken-ordre van A. 1623,
met het byeenroepen der naastgelogene
Kerken Proponenten 'en Predikanten te
mogen maken.

Den 7 November vond men ook goed
aan de Heer Nicolaas Verburg, Directeur
'Generaal van den handel van Indiën, en
aan de
aan de
aan Verburg.

aan Mejuffer zyn Ed: Gemalinne, een Kerkelyk getuigenis, breeder als welgemeenlyk uitgebreit, te geven.

Den 10 dito verzogt *D. Caron*, dat zyn Maleytsche predikaten, door aanbeveling van deze vergadering aan haar Edelheden, en door haar Edelheden ook aan de Heeren 17nen ter drukpers mogten aanbevolen werden, dat de vergadering zyn Eerw: beloofde te doen.

Den 25 dito verscheen hier als Predikant *D. Bartholomeus ab' Englysch*, met de Hollandseche Thuin, van de Classis van Amsterdam, hebbende tot Reynoy gftaan.

Ook verscheen hier toen *D. Jacobus van Belle*, met de Merwe, van de Classis van Schieland, als Predikant.

Den 2 December namen haar Edelheden aan *D. Carons* predikaten de Heeren 17nen aan te bevelen. Ook zou *D.*

Montanus uit Amboina Ternatè bezoeken, en *D. de Large* als Proponent mede derwaards vertrekken.

D. Masfus wierd ook verkoren, om na Ceylon te gaan, en *D. ab' Englysch* na Amboina; waar na toe *D. Leydekker* mede beroepen was, dog 't eerst en 't laatst had geen voortgang. Ook wierd den 12 dito *D. Rhynsdyk* na Timor beroepen, om 'er te blyven leggen.

Men had hier uit Holland ook een klein Maleyts Dictionarium gekregen, op kosten der E. Maatschappy, dog zeer slegt gedrukt, en vol mislagen, ook keurden haar Edelheden al de vorige gedane beroepingen goed, uitgenomen dat van *D. D. Leydekker* en *Masfus*.

Den 26 dito is *D. van Belle* na Amboina beropen, dat ook goedgekeurt wierd.

T W A A L F D E H O O F D S T U K .

Vervolg der zaaken van den Gode dienste op Java van den jare 1676 tot 1684.

Den 6 Januari hadden haar Edelheden vast gestelt de Maleytsche Catechismus, en de kleine vraagjens; door *D. Spiljardus* overgezet, te laten herdrukken, en had men verzogt de Portugeesche woorden daar uit te monstren.

Den 30 dito wierd goedgevonden, om van stoel te doen afkondigen, dat de Juffers hare boeken zelfs in, en uit de Kerk zouden moeten brengen, waarschynelyk om dien ongeregelde stoet van slavinnen, anders maar in de Kerk onordentlyk komende loopen, te weerren.

Den 3 Februari verzogt hier een Jood, op zyne belydenis gedoopt te werden, gelyk geschiede.

Den 27 April bleek, dat *D. Ferreira* nu eerst 't meest van 't N. T. in 't Portugeesch overgezet had, die verzogt dat het mogt nagezien en gedrukt werden, dat men aannam aan haar Edelheden, en aan de Heeren 17nen aan te bevelen.

Den 7 Junius verscheen *D. Rudolphus Meerland* hier als Predikant, van Caap de goede Hope, en den 22 Juni stond binnen *D. Struis* uit Amboina, zeggende, dat daar ongehoord veroordeelt was. En wat later bleek uit een Ambonische brief, dat *D. Struis* was afgezet.

En alzo den 10 Augusti bleek, dat *D. Casparius* onmagtig was zyn dienst langer waar te nemen, zoo is *D. Masfus* en *D. Meerland* na Coetsjen beroepen; dog *Meerland* maar goedgekeurt.

Den 31 dito is goedgevonden, dat *D. Masfus* na Ceylon zou verrekken.

Den 17 September bleek ook, dat die van de Maleytsche gemeente hoe langz hoe meer nalatig waren, om in 't geoor van Gods woord te komen.

Ook verscheen op dezen zelven dag *D. Cornelius de Leeuw*, met 't Wapen van Zierikzee als Predikant, gezonden by de Classis van Walcheren.

Den 26 October weigerden haar Edelheden zich met den druk van 't N. T. van *D. Ferreira* in 't Portugeesch te willen bemoejen, dog lieten aan den Kerkenraad de vryheit om het weg te zenden, en zou 't zelve overzien werden door *D. D. Lindius*, *Zas*, en *Tbornton*.

Den 2 November vonden haar Edelheden goed, dat 'er voortaan tweemaal Maleyts in 't Stadhuis, en tweemaal Portugeesch in de Nieuwe Kerk zou gepredikt werden.

Den 16 dito verscheen hier de Krankbezoeker *Martinus Brouwer*, en *Jan Simonsson* verzogt na 't Vaderland te vertrekken. Daar beneven is heden de donderdagse Maleytsche predikatie afgeschafft, en goedgevonden, dat 'er beneden in 't Stadhuis Maleyts zou gepredikt werden. Aan 2 Joden is op hun verzoek ook toegestaan een Leermeester, om hen te leerren.

Den 30 dito verscheen hier *D. Jacobus Vosmaar*, als Predikant van Delft, met de vrye Zee, van Ceylon, en *D. Bartholomeus Heynen* van Gale.

Men vond ook goed de Hoofden des Kapittels by het N. T. in 't Portugeesch te voegen, alzo men die in de Neder-Fereira's duitse overzetting, de beste van alle zyn-

1676. zynde, heeft. Ook zou men de Parentheses, met 't gene daar tusschen stond, schoon in 't Grieks niet staande, mede behouden.

D. Bureau na Ternate. Den 16 December verscheen D. *Burenus* hier van Ceylon, hebbende in eenigen tyd zyn dienst niet-bekleed, om een ongeval hem overkomen; dog was weer toegelaten, en hersteld; en wierd daar op na Amboina beroepen; dog haar Edelheden vonden goed hem na Ternate te zenden.

D. D. Vosmaar en de Leeuw na Amboina. Ook wierden nu D. D. *Heynen*, *Vosmaar* en de *Leeuw* na Amboina beroepen, dog de eerste ging 'er niet na toe.

Den 21 dito bood D. *Ferreira* aan 't N. T., by hem in 't Portugeesch vertaalt, na den Grieksen Text weder over te zetten; dog men besloot by 't oude te blyven. Ook zou de Krankbezoeker *Marschal* na Banda gaan.

A. 1677.

A. 1677.

Den 4 Januari verscheen hier D. *Bernbardus Coop a Groen* als Predikant, van Amsterdam, met 't Wapen van Alkmaar.

Den 11 selde D. *Gueynier* voor, dat 't Stadhuis voor de Maleysche gemeente te klein was, weshalven men om een beter plaats verzoeken zou.

Den 1 Maart quam hier D. *Henricus Antonides van der Linden*, als Predikant, met de Vryheit, van Enkhuizen.

Chineesche dogter Christen. Een Chineesche dogter, *Goutsje* genaamt, nog onder hare ouders *Linsjiko* en *Siochia* zynde; verzogt Christen te werden, en is den 15 dito onder de befeherming van den Kerkenraad en van zyn Edelheit genomen, alzoo zy zeer fligtelyk bevonden wierd.

Den 22 dito is D. *Albertus Struys* als Krankbezoeker van haar Edelheden aangenomen, dog daar quamen weer slegte getuigenissen van zyn gedrag in; D. *Rudolf van Varik* was den 15 April na 't Vaderland by haar Edelheden verloft, en D. *Coop a Groen* in zyn plaats na Malacca beroepen, dog bleef nog hier tot den 11 October.

Den 26 April wierd *Struys* niet toegelaten, om maar Krankbezoekers dienst te doen, en *Seenen* zou voortaan wat nauwer op hem letten.

Ook bleek nu, dat D. *Mafius* op *Negumbo* stond, en dat de dienst daar zedert D. *Cloppenburgs* vertrek al een jaar open gestaan had.

Den 24 dito besloot men, dat D. *Heynen*, alzoo D. *Thornton* ziek was, zyn dienst in 't Portugees waarnemen zou.

Haar Edelheden hadden nu ook besloten ten eersten een Nieuwe Kerk in 't ziekenhuis te bouwen.

Den 31 dito verscheen hier D. *Joannes Casparius* wettig van Coetsjien, die hier overleden, of na 't Vaderland in dit jaar vertrokken is, alzoo niet meer van hem leze.

Ook zou in gevolge van zeker verzoek den 26 Juli al by eenige ingezetenen gedaan, en den 6 September nader voorgesteld, nu vrydag 's avonds ten 7 uren voortaan in 't Portugeesch gepredikt werden.

Den 11 October verscheen hier D. *Manteau* uit Banda, van zyn dienst geschorst zynde, ook bleek, dat D. *Thornton* nu met eenen zondags de Rheede waarnam, en vertrok nu D. *Coop a Groen* ook na Malacca.

Struys, verzoekende weer Krankbezoeker te zyn, is afgeslagen.

Den 8 November is D. *Thornton* van de Rheede by haar Edelheden ontslagen.

Den 29 dito quam D. *Maxwel* opgezonden van Nagapatnam op, om dat de politycquen hem dwingen wilden qualyk en onwettig gekorene Ouderlingen en Diakenen te bevestigen, waar over hy 't oordeel der vergadering; en te gelyk verzogt hier wat te mogen rusten, alzoo nu al wat door Indiën gezworven had. Ook verscheen nu de Krankbezoeker *Pieter Metman* van Palincatta.

D. *Gueynier* klaagde over zyn zwaren dienst, van tweemaal te prediken, en maakte bekend; dat over 1½ jaar (wanneer zyn tyd uit zyn zoude) genegen was na 't Vaderland te gaan.

Den 6 December bleek, dat D. *Stevens* in Amboina ook tot Proponent gevordert was.

Den 15 dito was D. *Manteau* weer beroepelyk gesteld, en gefehikt na Ternate, gelyk ook D. *Maxwel*; en na Banda was beroepen D. *van der Linden*; dog D. *Manteau* was niet genegen derwaards te gaan, en dierhalven bleef hy in dienst geschorst.

D. *Maxwel* verzogt 't oordeel der vergadering over zyn zaak; dog de vergadering, schoon zy hem beroepelyk erkenden, oordeelde dat die geheel polityc was. Hy was ook na Banda beroepen, dog weigerde dat wegens zwakheid; welke reden by haar Edelheden niet doorging.

A. 1678.

A. 1678.

D. *Maxwel* volherdde by zyne wegering, waar op hem den 11 Januari verboden is te prediken, of te doopen, ten ware 'er geen ander broeder was, en den 31 dito hadden haar Edelheden besloten *Struys* na 't Vaderland te zenden.

D.

Van den GODSDIENST.

69

78. *D. Thornton* onderregtte een Chineefche vrouw in de gronden van onzen Godsdienst in zyn huis, met kennis van haar Edelheden, die byzonder vorderde.

Ook ontdekte men nu weer een Tempel der Chineefen; en drie der Mooren.

Den 14 Maart beflout men om een derden Portugeefchen Predikant te verzoeken, en daar toe *D. Heinen* voor te dragen.

Den 22 May is *D. Maxwell* by haar Edelheden gefchikt, om een fpringtogt na de Weftkuft te doen, en is daar op hem weer toegeftaan te mogen prediken.

Den 6 Juni maakte *D. Gueynier* bekend zyne zwakheit om langer alleen den dienst waar te nemen, en zyne genegenheit, om na 't Vaderland te gaan.

In de plaats van de Heer *Parvilloen*, kwam nu als polityeq Commiffaris zittende de Heer *Willem van Outboorn*, zonder dat my blykt, wanneer de Heer *Parvilloen* dit wierd.

Ook wierd den 11 Juli de Maleyfc dienst in de Nieuwe Steenkerk gedaan, gelyk ook *D. Melchior Leydekker* hier als vaf Predikant beroepen is, om nu en dan den Maleyfcen dienst mede waar te nemen, alzoo zyn Eerw: by een togt na Java, het Hoog Maleyts geleerd had, waar in hy zeer verre gevordert was.

D. Manteau met zyn huisgezin uit Banda hier gekomen en herfelt zynde, zou met de Heer *Hurdt* na Java gaan.

Den 8 Augusti verfeheen hier als Predikant, *D. Henricus Stumpbius*, wel eer Predikant in de Pfaltz, gezonden door 't Claffis van Amfterdam.

Den 22 dito kwam *D. Maxwell* weder hier van de Weftkuft van Sumatra.

Voortaan zou de Rheede waargenomen werden door *D. D. Heinen*, *Maxwell* en *Stumpbius*.

Den 5 September beflout men te verzoeken, dat haar Edelheden den Tempel der Chineefen buiten de Dieftpoort geliefden uit te roejen; dat haar Edelheden in de naafte vergadering beloofden te zullen doen.

D. Stumpbius was ook door haar Edelheden na Jafinapatnam beroepen, waar over de Heer Commiffaris het oordeel der vergadering verzogt, die dit voor een bekendmaking, en verder niet, aannam, verzoekende, dat het beroepen der Predikanten na de oude gewoonte gefchieden mogt.

Den 19 dito bleek; dat *D. Brelius* den 6 dito overleden was.

Den 14 November wierd befloten aan haar Edelheden te verzoeken, om 't Portugeefch *N. T.* dat hier nagezien wierd, in 't Vaderland te doen drukken,

en dat zy ook geliefden te bezorgen, dat het affchrift van 't *N. T.* door *D. Ferrera* na 't Vaderland gezonden, niet mogt worden gedrukt; beide welke zaken by haar Edelheden den 28 dito zyn toegeftaan.

Den 5 December was *D. Maxwell* in weinig uren aan een doodelyke fleepzugt overleden.

A. 1679.

A. 1679.

Den 30 Januari bleek, dat *D. Heinen* na 't Vaderland nu mede vertrok.

Den 27 Februari vond men goed, het prediken op de Rheede voor een tyd na te laten.

Den 27 Maart verzogt een Jood, *Pieter Spanjaard* genaamd, Chriften te werden, van welken een flegte getuigenis inquam.

Den 9 April beflout men te verzoeken, dat de predikatie 's woendags morgens in 't Portugeefch in een avond-preek verandert mogt werden.

Ook was nu *D. Manteau* van Java weder hier gekomen. En is den 8 May door haar Edelheden belaft op de Rheede te prediken, die ook de verandering van de verzogte morgen-beurt in een avond-preek toefonden. Na dezen dag komt *D. Pays* niet meer voor, zoo dat ontrent deze tyd fchynt overleden; fchoon het niet ordentelyk is, dat men dat niet net aangeteekent vind.

Den 25 Juni verfeheen uit Banda, de ziek zynde *D. Alexander Carpius* wettig, en met loffelyke getuigeniffen.

Den 10 Julius hadden haar Edelheden van Ceylon beroepen *D. Servatius Clavius* als Predikant alhier in *D. Brelius* plaats, die den 17 dito in vergadering kwam, den welken men fterk aanbevelen heeft zyn beft te doen, om metter tyd de Portugeefche gemeente te helpen flichten; ten welken einde zyn Eerw: den 24 dito ook aanbevolen wierd, om Portugees te leeren.

D. Gueynier verzogt, alzoo zyn tyd haaft uit was, dat men na een bequaam Predikant in zyn plaats wilde zien; waar toe *D. Leydekker* 't bequaamft geoordeelt is.

De Rheede zou door *D. D. Manteau*, en *Carpius* werden waargenomen.

Ook wierd den 23 October over kinderen van ongelooovige ouders, tot beantwoording van een zwarigheid, by die van Caap de goede Hope geoppert, geantwoord; dat deze Kerk zulke kinderen doopte, als 'er Chriftenen waren, die zig aanboden en verbonden de zelve als eigen op te voeden, en voor hun onderderys te zorgen, en om, zoo 't flaven mogten zyn, hen hare vryheit te fchenken.

1679. *D. Carpius* verzogt den 30 dito na 't Vaderland te gaah, dat hem toegestaan is: Ook verscheen hier *D. de Leeuw* uit Amboina, ontrent welken haar Edelheden het den 20 November zeer qualyk namen, dat men hem had laten prediken.

Den 4 December quam hier ook van Zeeland den Krankbezoeker *Pieter van de Voorde* met *Zicrikzee*.

In dit jaar schynt my ook toe, dat *D. Jacobus op den Akker* hier gekomen, en na Ceylon verzonden is.

A. 1680.

Den 8 Januari hadden haar Edelheden goedgevonden *D. de Leeuw* na Ternate, en *D. Manteau* na Banda te zenden.

Den 22 dito besloot men, dat de Rheede door een Krankbezoeker zou werden waargenomen; dat den 24 dito goedgekeurt is. Ook werd de Voorzitter be-
last, dat hy aan den Commissaris polityeq zou laten weten, over wat zaken 'er zou gehandelt werden, op dat hy, die dikwils op die zelve dag in vergadering harer Edelheden, of in die van het gericht zyn moest, daar uit dan giften mogt, waar hy 't noodigst zou dienen te gaan.

Over den Maleytsen Catechismus, in 't voorleden jaar uit Amboina gekomen, en zullende herdrukt werden, wierden *D. D. Guynier*, *Leydekker*, de Heeren *van Bekom* en *Naske* gesteld, om te overzien.

Ook verzogt *D. Ferreira* om ontslagen te zyn van 't nazien van zyn N. T. ter tyd toe dat de overzieners 'er mede gedaan hadden; dog zyn bywezen is daar by noodig geoordeelt, en den 26 zou men om 't drukken des zelfs verzoeken, dat haar Edelheden den 18 Maart toestonden.

Radja Salomo van Ademantoe toefstond in 't kort (zoo den 5 Februari bleek) weer na de Eilanden van Timor met een meester te keeren.

Den 1 April verscheen hier *D. Jacobus du Bois* als Predikant met de Vryheit, van de Classis van Amsterdam.

En den 15 dito besloot men over den duivelsdienst der Chineesen, den 10 dito openbaar in de Stad gepleegt, te klagen.

Den 22 dito is *D. du Bois* na de Westkust van Sumatra geschikt, om die Kerk te gaan bezoeken.

D. Ferreira leverde een verhoogt wegens 't nazien van zyn overzetting des N. T. in 't Portugees over, waar over veel haspelingen waren, alzo ider Revifor op 't zyne stond.

In de Maleytsche Catechismus had men

voor Deos, Allah; en voor Spiritu. Sto., Rohh Uleadoos gesteld.

Den 27 May verscheen hier van *Pat. liaeatta D. de Pape* wettig, en klaagde de Kerkenraad heden weer ernstig over den Moorsen en Chineesehen Duyvelsdienst; dat nog al eens vernieuwt werd.

Den 26 Augusti quam *D. Carpius* van Caap de goede Hope weer hier; ook *D. Stumphius* opgezonden van Ceylon, mogende niet prediken; dies werd, *D. de Pape* en *D. Carpius* opgelegd de Rheede waar te nemen.

Haar Edelheden hadden de zondagse vroegpreek in een dingsdagse avondpreek ten 7 uren verandert. Ook zou men zondags ten half negen, in de plaats van ten negen uren beginnen.

Den 11 November is besloten, dat *D. du Bois*, van de Westkust nu wedergekeert, de Rheede mede waarnemen zou.

Alzo 'er tyding was, dat het N. T. in 't Portugees in 't Vaderland al overzien en gedrukt werd, vroegmen wat de *Revifores* nu hier zouden doen, en is besloten, dat zy met het overzien zullen wagten, tot 'er een gedrukt Exemplaar zal overgekomen zyn.

Den 25 November verscheen *D. Cornelius Vonk*, Predikant tot Doorne, hier van Amsterdam met Africa, en den 9 December *D. Isaac Hellenius*, met Hellevooftfluyts, van Rotterdam, als Predikanten.

Ook schein nu *D. Tolmerus* na 't Vaderland te zullen gaan.

Den 16 dito is *D. du Bois* na Banda door de Hooge Regeering geschikt, en *D. Stumphius* den 11 dito door haar Edelheden weer beroepelyk gesteld; en werd na Ternate; dog *D. D. Carpius*, *Vonk* en *Hellenius* na Amboina beroepen. De Kerkenraad zeide, dat zy tot *D. Stumphius* beroep na Ternate niet stemmen kon, alzo hy geen Lidmaat was; dies vond men goed, dat hy weer na Ceylon, om een Kerkgetuigenis, en dan na 't Vaderland vertrekken zou, ten ware hy zich daar verzoende met de Kerk en Regeering, en dan zou hy weer konnen gebruikt werden hier, of daar 't mogt best zyn.

A. 1681.

De Kerkenraad had al eenige maalen verzogt by hun oud recht in 't verzen- den der Predikanten befehrmt te werden; dog kreeg den 20 Januari tot antwoord, dat de Heeren van de Hooge Regeering volhardden, by de ordres der Heeren 17nen, die zig den Kerkenraad A. 1656 onderworpen had; zonder zich eniger mateen aan 't geen 'er tusschen

D. op den Akker na Ceylon.

D. de Leeuw na Ternate, D. Manteau na Banda.

Den Commissaris polityeq ken- niste ge- ven.

Maleytsche Catechis- mus.

D. Ferrei- ra's ver- zoek.

D. du Bois na de West- kust.

sch en beiden voorgevallen was, te gedragen.

Alzoo *D. Tolnerus* nu vertrokken was, zou men weer een Krankbezoeker op Onrust leggen.

Den 16 Juni quam de Krankbezoeker *Abraham van der Steen* uit Ambon.

Den 18 Augustus verscheen hier als Predikant met Sumatra, *D. Joannes Coynerus*, die den 22 dito na Ceylon gefehikt is; waar van haar Edelheden den Kerkenraad kennis gaven.

Den 27 October verscheen hier als Predikant *D. Bartholomeus Hek*, met Tidor, van Zeeland, en den Krankbezoeker *Jan de Graaf*.

Ook beriepen haar Edelheden den Predikant *D. Bartholomeus Grouwels*, nu eerst uitgekomen, na Malacca, om *D. Bofch* te verlossen; of, zoo die nog bleef, dan zou hy na Ceylon gaan, en was *D. Hek* na Amboina beroepen.

Den 15 December verscheen hier *D. Joannes de Voogd* als Predikant van Amsterdam.

A. 1682.

Den 5 Januari is besloten den Krankbezoeker *Jan de Graaf* na Banda te zenden.

D. Rombertus Vos verscheen nu ook als Predikant, met Ternate, van Amsterdam.

Den 8 dito is besloten, dat men van haar Edelheden voor 10 nu 12 Diakenen verzoeken zou.

Den 15 dito is hier gedoopt *Falatroeroe*, OrangKaja van Tenimbar, die *Cornelis* genaamd is.

Den 29 dito is met overleg van den Kerkenraad door haar Edelheden na Amboina beroepen *D. de Vos*; gelyk mede na Banda *D. Gisbertus Brakel*, die ondertusschen mede hier verscheenen was van Amsterdam, met 't Wapen van ter Tholen.

Den 6 April verscheen hier *D. Cyprianus Sibenius* als Predikant, met Zuid Beveland van Amsterdam.

In deze tyd was hier ook de Jezuïet, Pater *Couplet*, die zich zelve al veel vryheit aanmatigde.

D. de Pape verzogt den 25 dito dat zeker boekje over 't N. T. by hem in 't Portugees en Duitsch gemaakt, en in vragen en antwoorden bestaande, mogt overzien werden, 't welk hem toegestaan is; dog men vond naderhand goed dit niet te doen drukken, en agter de bank te weipen; ja den druk is zelfs begonnen te verbieden.

Den Commissaris politycq, de Heer *van Outhoorn*; leverde een Extract van haar Edelheden van den 24 Mayin; we-

gens een openbaar gebed by *D. Gueynier*, 1682. voor een ter dood gedoemden Mohhammedaan geweigert, om dat die misdadige zeer verhard; weigerde na hem te luisteren; en zich niet wilde laten bekeeren. Zeggende tegen haar Edelheden dit tgen zyn gemoed niet te kunnen doen, en dit ook met *D. Lindius* en andre broederen, die 't met hem daar in eens waren, overlegt te hebben.

Zyn Edelheit maande hem weer zeer ernstig tot zyn pligt in dezen aan; dog; niet te bewegen zynde, gaf kennis aan den Kerkenraad van zync ongegronde weigering, van welke hy zelf ook geen een voorbeeld aanwyzen kon. Hoewel 'er drie jaar te voren by den Kerkenraad geoordeeld was, dat men voor zulk eenen behoorde te bidden.

De Kerkenraad, over dezè zaak oordeelende, gaf zyn Eerw: ongelyk, als zoo 'er een uitdrukkelyk besluit van den 19 December A. 1678 tegen lag; dog hy halfterrig, is daar over 6 weken van zyn dienst gefchorft, en zoo hy langer volhardde, zou hy gefchorft blyven, tot dat hy aan dit besluit voldaan zou hebben; 't welk ook by haar Edelheden goedgekeurt wierd.

Den 27 Mey bleef hy volhatden, beuigende hier in geen schuld te hebben; wat men zyn Eerw: hier over ook zeide, aannemende uit de schrift zyn onschuld te bewyzen; ondertusschen zou *D. Leydekker* zyn best doen, om aannstaande zondag Maleyts te prediken.

Den 8 Juni, en ook bevorens, verzogt zyn Eerw: de afschriften van de behandelingsen, hier over gevallen, die hem wierden toegestaan.

Op den zelve dag verscheen hier uit Amboina *D. Hellenius*, gelyk ook *D. Bofch* van de Kust, aan welken toegestaan was, na 't Vaderland te gaan.

Den 2 Juli bleek, dat *D. Gueynier* aangenomen had, de last, hem gegeven, na te komen, dog met veel verontschuldgingen en bekommelingen; dog de Kerkenraad eischende volkomene schuld-bekentenis van qualyk in dezen gedaan te hebben, en begerende dat hy hare en harer Edelheden handelingsen in dezen eerst vollagen regtveerdigen zoude, hielden hem nog gefchorft, en wilden zelf nog verder gaan.

Den 18 Augusti zonden haar Edelheden *D. Hellenius* op een togt na de Westkust, dat de Kerkenraad voor bekend gemaakt hield.

Den 7 September bleek, dat *D. Gueynier* verlost was, om na 't Vaderland te vertrekken.

Den 28 dito is hier door haar Edelheden *D. Joannes de Voogd*, als ervaren in de Portugeefche taal, tot ondersteuning van

1682.
D. Gueynier weigert een gebed voor een Mohammedaan.

Werd gefchorft in dienst.

D. Hellenius na de Westkust;

D. de Voogd beroepen van

1682. van die Kerk, hier beroepen, hebben-
de in vorige tyd op Ceylon, en aan de
Caap de Goede Hope gefaan. Hy was
eerft onlangs uit het Vaderland met een
foldy van 120 gl. ter maand, en met aan-
beveeling, om zyn Eerw: weer na Cey-
lon te zenden, uitgekomen.

Tot het waarnemen van den Maleyt-
fen dienft hadden zich, om die taal ver-
der aan te leeren, de Heeren *Wytens* en
Melchior Leydekker met grooten yver
bevlytigt, dog gelyk *D. Wytens* nog de
vereifchte kennis daar in niet bekomen
had, alzo was *D. Leydekker* nog niet in
ftaat om zyne opgeftele predikatie van
buiten te prediken, weshalven zyn Eerw:
die voor eerft nog (gelyk eenige tyd ge-
fehied was) maar voorlezen moest.

Ook wierd *D. Hellenius*, die om zyne
ziekte uit Amboina gekomen, en nu wat
beter was, door haar Edelheden hier
vooreerft in de Maleyfe Kerk geplaatst;
daar hy zedert ook in bleef.

Ook beflout men zeker hard Papift,
vader van een kind, en verzoekende daar
over ten doop te ftaan, af te wyzen,
met befluit van voortaan zoo met andre
diergelyke te handelen; en dat met re-
den, alzo zulke lieden, de vragen, die
hen voorgesteld werden, niet konnen

beantwoorden, alzo zy belyden vyan- 1683.
den van onze Leere te zyn.

Den 2 November bleek, dat *D. de
Leeuw* een vraag-boekje in 't Sangirees
ten dienft van 't Christendom op dat Eil-
land gemaakt, en 't zelve aan de Regeer-
ring alhier, met verzoek van het te druk-
ken, gezonden had.

Ook zonden haar Edelheden nu *D. Si-
benius* na Ceylon; dog zoo *D. Huber-
tus Leydekker* herwaards quam, en *D.
Grouwels* na Nagapatnam vertrok, dan
zou hy op Malacca blyven; maar zoo
D. Grouwels op Malacca bleef, dan kon
hy na Nagapatnam gaan.

Den 23 dito leverde *D. Ferreira* over
een reeks van mislagen in 't N. T., in
't Vaderland gedrukt, door zyn Eerw:
D. D. de Voogd en *Clavins* ontdekt, ver-
zoekende dierhalven, dat het hier mogt
gedrukt werden, waar op men goed vond
de mislagen hier te drukken.

Men vond by den Kerkenraat ook een-
parig goed, het boekje van *D. de Leeuw* boekje
niet te drukken, om veel aanftootelyk-
heden in 't Duitfch, en waarfchynelyk-
niet minder in 't Sangirees, voorkomen-
de, ook was het voor de eerfte aankom-
elingen te wydloopig, en ook de Ma-
leyfe taal daar alomme bekend.

D E R T I E N D E H O O F T S T U K .

Vervolg der zaaken van den Godsdienft op Java van den jare 1683 tot 1687:

A. 1683. **D** En 4 Januari verfcheen hier
van Malacca wettig *D. Hu-
bertus Leydekker*.

Den 1 Februari verzogt *D.
Gueynier* in vergadering af-
fchrift, van 't gene over hem gehandelt
was, dat zyn Eerw: toegestaan is, hy
eifchte ook een ontslag van zynen dienft
en zyne Kerk-getuigenis, dat hem, om
zyne hardnekkigheid, geweigert is, te
meer, alzo hy daarom buiten dienft ver-
trok; waar over hy vry ontfuimig tegen
eenige Leden uitvoer.

Ook verfcheen nu hier als Predikant
D. Joannes Ruyterus, gewezen Predikant
tot Garshuizen, met Princeland, van
Delft, en wierd toegestaan de doop van
een slave-kind by een notariale acte by
Pieter Bellefleur geadopteert.

D. Ferreira ftelde ook voor, dat de vyf
boeken Mozes, door zyn Eerw: over-
gezet, reeds nagezien waren, dog dit
zou nog eens gefchieden; ook vond men
goed het O. T. hier op Batavia te druk-
ken.

De Rhcedé, nu zedert eenigen tyd
alleen by *D. de Pape* waargenomen, zou
voortaan by beurten bediend werden.

Philippus Goting vooreerft maar Krank-

bezoeker, verfcheen nu ook hier.

Den 15 dito vernieuwde *D. Gueynier* D. C.
zyn bevorens gedaan verzoek wegens de
a-fchriften, dat nu eerft toegestaan is, 1683.
alzo haar Eerw: 't vorig gegeven alvo-
rens wilde weer hebben, dat zyn Eerw:
zeide al weg gepakt te zyn. En zyn
Eerw: nam de vergadering 'er aan af-
fcheid. *Goting* zou na Amboina ver-
trekken, dog nog eerft eens onder-
vraagt werden, dat op heden tot genoegen
gefchied is.

Den zelve dit is het drukken der 5
boeken Mozes alhier, volgens befluit
harer Edelheden van den 1 Februari A.
1683 afgewezen, dog wilden haar Ed.: gev.
't geen reeds klaar zyn mogt, wel na 't
Vaderland zenden.

Den 26 April is *D. Ruyterus* by haar
Edelheden na Nagapatnam beroepen,
dat den Kerkenraat ook voor bekend ge-
maakt hield; ook vonden haar Edelhe-
den goed, om *D. de Pape*, voor een
springtocht na de West-kust te zen-
den.

Den 14 dito verfcheen hier als Predi-
kant *D. Henricus Schoonebeek*, met Prins
Willem, van Amfterdam.

Den 17 Juli quam hier wettig uit Am-
boina

A. 1684.

boina *D. Vosmaer*, en den 12 Juli ver-
scheen hier ook als Predikant *D. Henrik*
van Laar, met 't Land van Schouwen,
van Amsterdamb, die dit jaar na Ceylon
Pre-vertrok, en den 18 Augusti mede als Pre-
dikant, met Africa *D. Bartholomeus Hei-*
nen, van de zelve Classis, zynde met een
foldy van 120 gl. weer uitgekomen, om
in 't Portugees en Duits op Batavia te
prediken. Ook verscheen nu met Gas-
perdam, van dito Classis als Predikant,
D. Petrus Dix.

Den 13 September vond men goedi,
dat *D. D. de Voogd* en *Heinen* over en we-
der Duitseh en Portugees zouden predi-
ken, en *D. Lindius* verzogt van zyn an-
drehalve beurt wegens ouderdom en
zwakheit, na 34 jaaren dienst, ontsla-
gen te werden, dat voorgeslagen wierd.

Ook stonden haar Edelheden 'er op,
dat de buiten-Predikanten, volgens de
besluiten van den 28 May 1674, 2 Sep-
tember 1679, en 20 Februari A. 1670
&c. in de vergadering zitting hebben zou-
den, dat de Commisaris de Heer *van*
Outboorn in last had om voor te dra-
gen.

Ook bleek nu, dat hier als vaste Pre-
dikanten stonden *D. D. Zas, Thornton,*
Leydekker, Clavius, de Voogd, Hellenius,
Heinen, Lindius, Ferreira en *Wytens*.

Den 20 dito zou *D. Hubertus Leydek-*
ker voor een springtogt na Bantam gaan,
en *D. Dix* verzogt als Auditor te zitten;
dog is uitgesteld.

Ook is *D. Lindius* van zyn dienst ont-
slagen, en die by *D. Heinen* overgenom-
men.

Den 11 October liet *D. de Pape*, ziek
te rug gekomen, zyn berigt wegens de
Kerk van Sumatra overleveren; dog hy
wierd over zekre mislag zwaar beschul-
digt, waar over hem belast is zig voor-
eerst van alle de deelen van zyn dienst te
onthouden; dat in 't vervolg nog verder
liep met afhouding van 't Avondmaal.

Den 28 dito wierd *Poetra Wangsa*, een
Javaan, onder de Heeren Schepenen ge-
vangen zittende, op zyne belydenis ge-
doopt.

Den 1 November is de buiten-Predi-
kanten toegestaan in de vergadering te zit-
ten, met een radende stem over de zaa-
ken van deze Kerk; dog met een beslui-
tende stem over de zaaken de algemeene
Kerk van Indiën betreffende; en is hen
opgelegd de Rhee de waar te nemen.

Den 13 December zou *D. Hubertus*
Leydekker na 't Vaderland vertrekken, en
was *D. Schoonebeek* door haar Edelheden
na Amboina beroepen.

Den 20 dito wierd het vader Ons, als
alleen tot een na-gebed dienende, afge-
keurt, vermits dit buiten de gewoonte
van deze Kerk was.

Den 13 Maart zou *D. Vosmaer* onder *D. Vos-*
de Heer *Taks* gevolg, voor een spring-
togt na Bantam gaan. Ook had de ver-
gadering nu veel moeijelikheden met *D. Moeje-*
Ferreira wegens zyne overgezette eate-
ren aan *D. D. de Voogd* en *Heinen* over te *Ferreira.*
geven, dat hy gedurig uitstelde, overkrop-
pende de vergadering met een groote
menigte van zyn schriften, die zy moe-
sten verwerpen, dreigende hier over,
zoo hy dit niet naliet, te zullen klagen;
waar op zyn Eerw: dan eindelyk den
20 dito de schriften der Revisiores over-
leverde.

Den 24 April waren 'er weer moeje-
lykheden tusschen *D. Ferreira* en de ver-
gadering over zyn overgezette boeken
des O. T. die men goed vond in de kas
te bewaren; dog hy bekendc eindelyk
ongelyk te hebben.

Den 5 Juni wierd door den geheim- *Vaste*
schryver harer Edelheden een vaste school-
school-ordre overgelevert. Ook was nu *ordre.*
D. Vosmaer weer van Bantam geko-
men.

Den 31 Juli dan bleek ook by een po- *Het N.T.*
litycq Extract van het schryvens der Hee-
ren 17nen, van den 29 November A. *door D.*
1683 dat *D. Ferreira* haar Ed: Ed: te *Ferreira*
kennen gegeven hebbende, dat hy in *afge-*
't N. T. in 't Vaderland in 't Portu- *keurt.*
gees gedrukt, en meest aan een be-
kende Jood toevertrouwt, zeer veel
frydigheden, en mislagen (waar van
een goedgekeurde lyst by zyn Eerw: ge-
maakt was) gevonden had, daar op de
Heeren 17nen 1600 Exemplareen, reeds
ingescheept, weer hadden doen te rug
keeren, om ze te vernietigen; ook wil-
den de Heeren niet dat de Exemplareen,
hier overgekomen, en schoon verbeterd,
zouden werden gebruikt, maar belasten,
dat het N. T. van voren af aan door *D.*
Ferreira, en andre taalkundigen, zou wer-
den nagezien, om dan tot Batavia gedrukt
te werden.

Den 25 September stonden haar Edel- *Maleysc*
heden 't herdrukken van de kleene Cate- *Catechis-*
chismus toe; dog die zou eerst door *D. Hel-*
lenius en de Heer *de Haas* nagezien wer-
den. Ook oordeelde men 't Overzetten
der Formulieren enz. noodig.

Den 4 October verzogt *Louis de Mey*, *De Mey's*
Luitenant van een Vaandel *Mardykers*, *verzoek*
voorspraak dezer vergadering by haar E- *voor zyn*
delheden, ten einde zyn zoon op kosten *zoon.*
der E. Maatschappij na 't Vaderland gaan
mogt, om daar te studeeren in de Gods-
geleertheit, welk verzoek, hoewel van
veel aangelegenheit, egter de vergade-
ring smakelyk voorquam; gelyk dit ook
by haar Edelheden doorging, waar op

K hy

1684. hy door de Kerkenraat verder aan de Claffis in 't Vaderland aanbevolen is, alzoo hy nu vertrekken zou.

Men vond ook goêd de buiten-poffen buiten Batavia, als Bantam, Onrust, Tangerang, Tandjong, Poera, Tsjeribon, Tagal, Samarang, Japara, Soerabaja, de West-kuft, &c. nu en dandoor een Predikant te laten bezigtigen, en bezoeken; waar toe haar Edelheden *D.*

D. Vos-
maart tot
Vifitator
gefeld.
't Nazien
van 't N.
T. begon-
nen.

Vosma als Vifitator den 23 October aangeitelt, gelyk haar Edelheden toen ook besloten hadden den Kerkenraat aan te zeggen, dat men met het nazien van 't N. T. in 't Portugees een begin maken kon; waar over de vergadering zeide, dat zy wel wenschte die groote ftydigheden, by *D. Ferreira* opgegeven, en wel de grootste beweegreden van dit op nieuw overzien van dit werk, eerst te mogen weten.

Den 30 dito verscheen hier *D. Brakel* uit Banda voor een springtogt.

D. D. Lindius en
Thorn-
ton Revi-
fores.

Den 9 November zei *D. Ferreira*, die mislagen wel te willen opgeven, dog dat daar over weer veel gefchillen vallen zouden, weshalven hy wenschte dat het nazien maar een aanvang nam, waar toe haar Edelheden den Kerkenraat mede aanzetten, dog deze vorderde die weer zeer hard van zyn Eerw.; hebbende tot Revifores genomen *D. D. Lindius* en *Thornton*, aan welke hy die zou opgeven. Ook zou men de Exemplaren, hier zynde, om 'er gebruik af te hebben, met de pen verbeteren, en een ander titelblad daar voor zetten, en zeggen, dat 'er by 't afwezen van de Overzetteren en Revifores, veel mislagen ingefloopen waren, die by de 2 druk zouden verbeterd werden.

D. Carpius uit
Amboina.

Den 20 dito verscheen *D. Carpius* wettig uit Amboina, en zeiden *D. Thornton* en *D. Clavius*, dat zy geen mislagen tegen den zin des H. Geestes, maar wel eenige spel-mislagen, en andre fouten tegen het wel-luiden van 't Portugees ontmoet hadde, 'en dat derhalven het N. T. van *D. Ferreira*, met de pen verandert zynde, met flichting kon gebruikt werden; dat daar op ook by haar Edelheden goedgekeurt, hoewel ook goedgevonden is, dat men zulks op de kant zou doen, maar dat men 'er ook een nieuw titel-blad op de voornoemde wyze byvoegen, en hy ondertuffchen met het overzien, volgens ordre der Heeren 17nen,

D. Clavius Re-
vifor.

hier voortgaan zou, waar op dan *D. Clavius* als Revifor in *D. Lindius* plaats, die 'er wegens ouderdom niet altyd by zyn kan, verkoren is.

A. 1683.

A. 1685.

D. de Pape weer verscheynende, is af-

gewezen, alzoo zyn zaak tot deze vergadering niet behoorde.

D. Brakel nam ook affcheit, en vertrok weer na Banda.

Den 5 April verscheen hier als Predikant, *D. Feico Weylsma*, met Kroonenburg, van 't Claffis van Amsterdam.

D. Leydekker was nu ook bezig met de Catechismus in 't Maleyts over te zetten, zynde 't Hoog Maleyts; dat by de Gemeente gansch niet verstaanbaar was.

Ook wierd *D. Carpius*, nu van zyn lamtheit herstelt, na de West-kuft beroepen, om 'er te blyven leggen, zoo hy eenigzins met die lustfrees kon overeenkomen.

Den 9 Juli bekende *D. de Pape* schuld, en is daar op weer toegelaten; diens vule zaak den 23 dito klaarder voorkomt; dog die wy om reden voorby gaan.

Den 23 dito verfehenen als Predikanten hier *D. D. Adriaan Bakker* en *Petrus Datbenus* van Amsterdam, met de Ridderfchap, en den Eenhoorn; en den 27 Augusti *Cornelis van Brussel*, met Voorfchoten van Delft.

Op heden is *D. Datbenus* ook in Amboina, en *D. Weylsma* en *Bakker* in plaats der overledenen op Ceylon beroepen; die in September afscheid namen.

Den 4 October quam *D. Ruyterus* met moeite en gefchorft in dienst hier van Nagapatnam, doende eenige opening van zyne zaaken, daar in meest bestaande, dat hy eenige Ledematen, over 't aanzien van Heidensche danffen, van 't Avondmaal had willen af houden, niet willende zulke lieden over kinderen ten doop laten ftaan, waar over hy met zynen Kerkenraat gefchil gekregen hebbende, zyn dienst neergelegt had, weshalven zonder eenige Testimonia overquam, over welke zaaken haar Edelheden 't oordeel des Kerkenraats verzogten.

Den 22 October verscheen *D. Carpius* weer hier van de West-kuft; dog zick zynde.

De Kerkenraat oordeelde die danfferyn zoo zwaar niet, als *D. Ruyterus* die opgaf, alzoo dat daar te lande op alle bruiloften, tot een burgerlyk vermaak, en maar als een oeffening des Lichaams gedaan wierd; die dan niet (gelyk zyn Eerw. voorgaf) tot lof des Duivels, maar wel van den onthaler zongen, en welke danffen zy oordeelden ook geenzins tot Afgodery te dienen. Egter waren zy ook van oordeel, dat 't opperhoofd, de Heer van Dielen, en andren, beter zouden gedaan hebben met dezelve, alzoo 't Avondmaal zoo naby was, niet teanschouwen, om aan de Mooren te toonen de agting, die wy voor onze eigen Godsdienst hadden, waar over zy derhalven wel een vermaning, maar geen af-

Maley
Catech
mus va
D. Ley
dekker
D. C
pius na
West-
kuul.

D. de P
pe wee
toegela
ten.

D. Dat
nus na
Amboi
en D. I
Wylsu
en Bak
na Cey
lon.
D. Ru
terus v
't de Kuf

D. C
pius w
hier.

Oorde
des Ke
kenraa
over 't
danffen
der He
denen.

af-

1685. afhouding op eigen gezag van *D. Ruy-
terus*, verdient hadden, alzoó imand, eer
men hem afhoud, eerst behoorde ver-
maand te werden; waar uit dan weer
vloei'de, dat een Lidmaat, op een qua-
de grond afgehouden; ook geenzins kon
gewraakt werden, om over een kind ten
doop te staan, dat al mede door zyn Eerw:
zonder grond geweigert was.

Ook konden zy wel zien, dat *D. Ruy-
terus* veel kleenigheden en zware imaad-
heden aangedaan waren, tot zoo verre
dat hy daar over zyn dienst met zugten
waarnemen moest, dog konden egter
geen reden vinden, om daarom zyn dienst
neer te leggen, alzoó 'er buiten die on-
voorzigtige veel vrome lieden waren,
aan welke hy zich, en zyn dienst, niet
onttrekken mogt, konnende van haar E-
delheden en van deze Kerkenraat hulp
tot herstelling van deze quade bedryven
verzoeken, zoo dat het nederleggen van
zynen dienst als een trouwlooze verlat-
ing van zyn gemeente, tegen zyn eer en eed,
aangemerkt wierd; waar op hy dan bui-
ten dienst na 't Vaderland gezonden is.

Den 17 December verzogt de Krank-
bezoeker *van Brussel*, om Proponent te
worden, dien men een Text geven zou,
om in 't geheim te proponeren; ook
beviel zyn verzoek, en des Kerkenraats
voornemen met hem, haar Edelheden
zeer wel.

Den 31 dito verscheen ik hier als Pre-
dikant met de Moer capel, van 't Classis
van Schieland herwaards gezonden.

Ook wierd nu *D. Datbenus* (volgens
zyne klagte) door *D. Heinen* van onzui-
verheit in de Leere beschuldigt, waar o-
ver veel moejelykheden reezen; daar be-
neven verzogt zyn Eerw., om van Am-
boina verschoond te zyn, en alzoó nu in
zyn Leere en bediening onteerd en ge-
schoord wierd, zoo verzogt hy na 't Va-
derland te gaan, ja weigerde vlak uit na
Amboina te keeren, 't welk by den Ker-
kenraat eenparig als een ontrouw aan
God, en zyn gemeente, tegen alle ver-
maningen aan, aangemerkt zynde, zoo
heeft men de Hooge Regeering daar van
kennis gegeven.

A. 1686.

Den 4 Jannari vonden haar Edelheden
goed *D. Datbenus* te belassen na 't Va-
derland met de laatste schepen buiten
dienst te vertrekken, waarom de Ker-
kenraat hem van zyn dienst geschorst,
en verboden heeft langer in 't gestoelte
te zitten. Waar op hy zeide, dat hy
hen allen weder van hun dienst afzette-
de, daar by voegende, dat hier alles zeer
onordentelyk toe ging, welke eene een
dwaas en brutum Fulmen, en 't ander

een bloot zeggen zonder bewys was.

Den 21 dito besloot men aan den
Krankbezoeker *Goting*, op 't schip den
Zeevoogd op de Rheede zyn dienst doen-
de, mede een Text te geven.

De Krankbezoeker *van Brussel* had ^{Den}
donderdag te voren veel genoegen ge- ^{schryver}
geven. ^{na Am-}
^{boina.}

Ook ben ik heden na Amboina be-
roepen.

Den 4 Februari had men nog eenige
haspelingen, gelyk ook in eenige vol-
gende vergaderingen, met *D. Datbenus*
over de beschuldiging, hem van *D. Hei-
nen* te lasten gelegd.

Ook heeft *D. Goting* geproponceert, en
genoegen gegeven.

D. Datbenus verzogt Kerkelyke getui- ^{D. Dathe-}
genis, die hem geweigert wierd; en den ^{nus ver-}
18 dito verzogt hy afschryften van 't voor- ^{zoek.}
gevallene over zyn zaaken, waar over 't
antwoord uitgefelt, en den 21 dito dit
verzoek vlak afgeslagen is, gelyk ook
door haar Edelheden gedaan was.

Ook had de Voorzitter aan *van Brus-
sel* en *Goting* ider weer een Text gege-
ven.

Ondertusschen is *D. Heinen*, tusschen ^{D. Hei-}
den 21 Februari en den 7 Maart hier o- ^{nen.}
verleden, zonder dat de dag van zyn
dood net aangeteekent is.

Den 28 Maart verscheen hier als Pre-
dikant *D. Florentius van den Berg*, met
't Wapen van Alkmaar, van Amster-
dam.

In deze maand is *D. Wytens* overleden, ^{D. Wy-}
zonder dat mede den dag net aangetee- ^{tens.}
kend vinde.

D. Lindius komt ontrent deze tyd als ^{D. Lin-}
overleden voor; dog de dag van zyn dood ^{over-}
blykt mede niet. ^{leden.}

Den 27 dito verscheen *D. Coyterus* hier ^{D. van}
wettig van Ceylon, en wierd den 17 ^{den Berg}
Juni *D. van den Berg* na de West-kust ^{na de}
gezonden, om 'er te blyven leggen. ^{West-}
^{kust.}

Ook was 'er nu een Extract ingeko- ^{De 17nen}
men van een brief van de Heeren 17 ^{schryven}
van den 8 October 1685, waar by haar ^{over de}
Edelheden belasteden, om de Maleytse ^{Maleyts}
taal, die nu tot Batavia en elders zeer ^{taal.}

verdorven was, weer tot haar oude zui-
verheit te brengen. Ook bleek uit de
zelve, dat haar Edelheden eenige boe-
ken in de zuivere Maleytse taal ontboden
en belast hadden, die op te zoeken, en
in te koopen, uit welke dikwils ook
zaaken, tot de geschiedenissen dier lan-
den dienende, zouden kunnen gevonden
worden.

By dezen brief bleek ook, dat *D. Ley-
dekker* bezig was met het O en N. T. in
't Maleyts over te zetten, dat die Hee-
ren als een Godvrugtig en lofwaardig
werk aanmerkten, belovende ook, dat
zy om dat werk, zoo veel in hun magt

K 2 was,

1686.

1626. was, voort te zetten, aan haar Edelheden de Maleytsche of Arabische letters (alzooy die verzogt hadden) als mede de Latynse en Duitse, volgens de lyst, overzenden zouden.

^{Aanmerkingen over 't N. T. van D. Ferreira; over 't O. T.} Ook namen de Heeren 17nen genoeu- gen in 't verandert titelblad voor 't N. T. van D. *Ferreira*, en zouden die van de Exemplareen, in 't Vaderland nog leggende, doen drukken, en die dan overzenden, om met de pen verbeterd en uitgegeven te werden; staande ook toe, om 't nieuw op Batavia nagezien aldaar te drukken, waar toe zy de letters overschikten. Ook schreven zy met veel genocgen over den iver van D. *Ferreira*, niet willende, dat men hem daar in stutten, of den moed benemen zou. En was hy met zyne overzetting des O. T. nu tot het tweede boek Samuels gekomen.

^{Tempels der Chineesen en Mooren.} Den 24 dito verscheen hier van Delft met Princeiland, de Krankbezoeker *Damas Hofdyk*, en den 15 Juli *Johan Westrik* met 't Huis te Spyk van Amsterdam.

Den 29 dito bleek, dat de Chineesen en Mooren ider weer een Tempel, de eerste buiten ontrent hun Kerkhof, en de laatste elders, opgerigt hadden, die men zou tragten uit te roejen.

^{D. Coyterus na 't Vaderland.} Den 10 Augusti vertrok D. *Coyterus* na 't Vaderland, en alzooy van Brussel zig tot de beginzelen der Maleytsche taal be- geven had, zou men hem haar Edelheden aanbeveelen, om Proponent te werden.

Den 9 December is besloten weder over den nieuwen Chineeischen Tempel te klagen, waar tegen haar Edelheden den 20 dito beloofden te zorgen.

A. 1687.

A. 1687.

Den 3 Januari hadden haar Edelheden toegestaan van Brussel tot Proponent te onderzoeken, dat den 30 dezer door D. *Thornton* geschieden zou.

^{Van Brussels examens.} Den 16 dito gaven haar Edelheden kennis, dat op den 30 over van Brussels Examens zitten zouden, als gecommitteerden van haar Edelheden, de Heeren van *Outboorn*, van *Hoorn*, en van *Riebeck* hunnen geheimschryver, en uit den Raad van Justitie, de Heeren *Clerk* en van *den Brande*, en uit de Schepenen, de Heeren *Souri* en *Fuys*.

^{D. Carpius na Timor.} Ook is D. *Carpius* na Timor beroepen, met goedvinden en overleg van den Kerkenraad.

^{D. van Brussel Proponent.} Den 30 dito is de Krankbezoeker van Brussel, na dat geproponceert had, onderzocht, bequaam bevonden, en tot Proponent gevordert, den 2 Februari by haar Edelheden goedgekeurd, en als Predi-

kant beroepen, weshalven hy den 13 ditto door D. *Leydekker*, in 't bywezen der vorige Heeren gecommitteerden, nader onderzocht, en Predikant met oplegging der handen gemaakt is.

Den 10 Maart verscheen hier met de *Kat Mastenbosch*, D. *Gellius Cammiga*, en den 16 Juni D. *Gerardus Lawverman*, als Predikanten van de Classis van Amsterdam, en zou de eerste, in de plaats van D. *Vosmaar*, volgens onderling versprek, Bantam gaan bezoeken.

Den 15 Juli is hier als vast Predikant van Ceylon tot ondersteuning van de Portugeesche gemeente (alzooy D. *Ferreira* oud, en D. *de Voogd* zwak, waarom ook de beurt van woensdag avond eenige tyd opgeschort was) D. *Jacobus op den Akker*, dog zonder bepaling der gemeente tot welke zyn Eerw: behooren zou, beroepen.

Den 4 Augusti verscheen hier D. *Fredericus Gobius*, met de Ridderfchap van Amsterdam, en *Nicolaas Hodenpyl* met Zion, van Delft.

^{Besluit om de Catechismuste drukken.} D. *Leydekker* maakte ook bekend, dat nu de geëifchte Maleytsche of Arabische letters overgekomen waren, verder voorstellende, of nu de Catechismus met die letters niet behoorde gedrukt te werden, 't welk de vergadering hoognodig oordeelde, en zouden 'er Latynsche letters nevens gedrukt werden, welk besluit wel zeer voorzigtig genomen was, alzooy daar van niets, 't zy door die vergadering, 't zy door die of eenige andre gemeenten, zou hebben konnen gelezen werden, om 'nu 'er nog niet by te voegen, dat dit Hoog Maleyts, hoewel in zich zelve, voor die 't verftonden, goed, doorgaans by niemand verftaanbaar was. Ook vond men goed, dat die Catechismus eerst door D. D. *Leydekker*, *Hellenius*, en *Vosmaar* (welke twee laatste geen Hoog Maleyts, nog de Arabische letter verftonden) zou overzien werden; zoo dat dit geheel werk op D. *Leydekkers* bloot oordeel alleen doorgaan zou, alzooy die twee andre 'er maar om de naam bygevoegd waren.

Ook was D. *de Voogd* verloft na 't Vaderland, en den 1 September komt D. *Hellenius* als overleden voor, alzooy hy den 30 Augusti gestorven was.

Den 18 dito bleek, dat D. *Adriaan Bakker* den 11 als vast Predikant van Ceylon hier, mede zonder te zeggen in wat gemeente, beroepen was.

Den 13 October quam hier uit Banda D. *Manteau*, wertelyk, en is in dit jaar na 't Vaderland vertrokken.

Den 21 dito beriepen haar Edelheden D. *Vosmaar* in de plaats van D. *Hellenius* in de Maleytsche gemeente alhier.

Den 20 November verscheen hier wet-

1687.

D. Cammiga na Bantam.

D. op den Akker beroepen.

Besluit om de Catechismuste drukken.

Aanmerkingen.

D. Hellenius dood.

D. Bakker beroepen.

D. Vosmaar in de Maleytsche gemeente.

tig

77. tig van Palcacatte *D. Coop a Groen*, welke hy toefond, en genegen was te doen. 1687.

VEERTIENDE HOOFD-STUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1688 tot 1692.

188. **D**En 8 Januari is goedgevonden om den hoogen ouderdom van *D. Ferreira*, en om de ziekte van *D. Thornton*, hier als vast Portugees Predikant te houden *D. Lawverman*, en om, zoo lang hy zich in 't Portugees oeffende, de Rhee de en de plaatzen hier ontrent waar te nemen; dog hy schynt dit zelve jaar overleden te zyn, alzoo niets meer van hem ontmoete.

Ook is *D. Coop a Groen* hier in 't Duitfch beroepen; dog *D. Gobius* zou na Banda, en *D. Cammiga* na Ternate vertrekken.

Den 26 April verscheen hier van Ceylon *D. Jacobus op den Akker*, die hoewel hy in de Portugeesche Kerk (zoo daar na bleek) beroepen was, om de schaarsheit en zwakheit der Predikanten ook een Duitfche beurt waarnemen zou, zullende zig verder in 't Portugees bequaam maken, dat den 30 by haar Edelheden goedgekeurd is; en is *D. Coop a Groen*, om zyn ziekte, een maand van zyn dienft verschoond.

D. Hek verscheen den 14 Juni hier; over Amboina, uit Ternate buiten dienft, die hy onderweeg tusschen Amboina had willen waarnemen, dog dat hem wel uitdrukkelyk door den Schipper, volgens last van den Ambonsen Landvoogd, belet was.

Ook vertoonde zig den 24 Juni voor de vergadering *D. Petrus van der Vorm*, als Predikant met Honsholredyk, van de Classis van Hoorn gezonden.

Op dezen tyd verzogt ook de Chineesche vrouw, *Sitje*, om Christen te werden, dat haar toegestaan is.

Den 20 September verscheen *D. Bakker* van de Kuft wettig, en is als vast Predikant hier erkend; en quam met de Schelde, van Zeeland, als Predikant *D. Thomas Simey*.

Den 30 dito bleek, dat *D. Coop a Groen* wegens den voeteuvel zyn beurt niet kon waarnemen; en zou *D. op den Akker* voortaan Portugees, en *D. Bakker* Duits prediken.

Den 25 October verzogt *D. Leydekker*, dat de Krankbezoeker *Hodenpyl* met besloten deuren voor eenige leden proponeeren mogt, dat toegestaan is.

Den 20 December is *D. van der Vorm* na Amboina, en *D. Simey* na Banda door de Regeering beroepen.

Ook stelde men voor, om de bevoor-

dering van den Krankbezoeker *Hodenpyl* tot Proponent aan haar Edelheden te verzoeken, 't geen haar Edelheden den 21 dito toefonden.

A. 1689.

A. 1689.

Den 3 Januari is besloten *Hodenpyl* den 20 dito te onderzoeken.

Den 6 dito bleek, dat *Jacob Claarbout* (na in 't bywezen van zekere Juffrouw eerst gevraagd te hebben, of men een Hoer wel Juffrouw noemen mogt) ettelijke malen tegen die Juffrouw, die niet af te goeden gerugt had, goeden dag Juffrouw gezegt, en daar by de zelve, na hare gedachten voor een hoer uitgescholden had, waar over zy hem hier voor de vergadering geroepen had, na welke zaak men vernemen, en na bevinding handelen zou. Dat hy nu daar aan schuldig was, blykt uit een verhaal, aan my door de Heer *van Naarsen* gedaan, in wiens bywezen dit ook gefchied is.

Jacob Klaarbout aangeklaagt.

Ook waren over 't examen van *Hodenpyl* als gecommiteerden harer Edelheden gesteld de Heeren *van Outhoorn*, *van Hoorn*, en den geheimfchryver *van Riebeeck*, en van wegen den Raad van Justitie de Heeren *Daniel van den Bolk*, en *Willem ten Reyne*, en uit de Schepenen, de Heeren *Louis de Keizer* en *Dionys Kelk* gesteld.

D. Hodenpyl tot Proponent gevordert.

En is hy den 20 dito, na dat geproponeert had, door *D. Clavius* tot byzonder genoeg van allen ondervraagt, zeer bequaam bevonden, en door haar Eerw: tot Proponent gevordert, welke bevordering haar Edelheden den 31 dito voor bekend gemaakt hielden; en is aan hem den 14 Februari toegestaan beneden de Ouderlingen in vergadering als auditor te zitten.

Ook was hier de Krankbezoeker *Bartholomeus de Raart*, na dat hy 17 jaar op Malacca gelegen had, den 24 der voorleden maand verscheenen, gelyk den 28 Februari hier quamen *Mozes du Vile* en *Pieter Pieterszoon de Bruin* met Prinsceland, en Castricom van Amsterdam.

Den 23 May verscheen hier als Predikant *D. Joannes van den Andel*, van Caap de goede Hope, daar zyn Eerw: eenige tyd gestaan had, en den 1 Augusti *D. Philippus Goting* als Predikant, met Nederland, van de Classis van Amsterdam.

Den 15 dito quam *D. de Leeuw* hier: uit Ternate, wettig.

D. de Leeuw uit Ternate.

Ook verscheen nu hier van Bantam *D. van*

1689. *van den Andel*, die derwaards een togt
D. D. gedaan had volgens besluit van den 11
Simey en Juli, gelyk dit zelve jaar *D. Simey* vol-
van den gens besluit van den 4 Januari derwaards
Andel na gedaan had, waar van hy (voor zyn ver-
Bantam. trek na Banda) den 14 Februari, en *D. van den Andel* heden een schriftelyk be-
richt overleverde.

Heden verzogt *D. Hodenpyl*, die reeds
verscheide maalen in 't Maleyts gepre-
dikt had, tot Predikant gevordert te
worden; ten welken einde men hem aan
haar Edelheden voordragen zou; dat den
26 Augusti toegestaan is.

Den 12 September verscheen hier de
Krankbezoeker *Gerrit van Aken*, met de
Zion, van Delft, die verzogt hier te bly-
ven, om Maleyts te leeren, dat hem
toegestaan is.

D. Vos- Ook bleek, dat *D. Vosmaer* tusschen
maar den 15 Augusti en nu overleden is, zon-
dood. der dat de dag van zyn dood aangetee-
kend vinde.

D. Ferrei- Haar Edelheden stonden aan *D. Ferrei-*
ra ontfla- *reira*, om zyn ouderdom en zwakheit,
gen om ontslag van zyn dienst toe, om dat hy te
zyn ou- beter met zyne overzetting des O. T.
derdom. zou konnen voortgaan.

D. Cle- Den 10 October verscheen *D. Anto-*
ment *nus Clement* als Predikant, met 't Land
ver- van Schouwen uit Zeeland.

Den 17 dito bood zekere *Abraham*
Izaakszoon een geschrift uit naam der Ma-
leytse gemeente aan, door 24 lieden ge-
teekend, waar by zy te kennen gaven,
Hoden- dat zy 't Hoog Maleyts van *D. Hodenpyl*
pys exa- zeer bezwaarlyk verstaan konden, ver-
men. zoekende dat *D. de Leeuw* hier mogt be-
roepen werden; welk verzoekschrift aan
haar Edelheden overgelevert is.

Haar Edelheden hadden mede tot het
peremptoir examen van *D. Hodenpyl*, den
Heer *van Outhoorn*, Directeur General
van den handel van Indiën, den Heer *van*
Hoorn, Ordinaris Raad, en hunnen ge-
heimfchryver, den Heer *van Riebeck* ge-
committeerd.

D. Sibe- Zy hadden ook van Malacea in de Por-
nys hier tugeefche gemeente alhier beroepen *D.*
beroeppen. *Cyprianus Sibenius*, en zonden in zyn plaats
weer *D. Goting*, *D. Clement* na Naga-
patnam, en *D. van den Andel* na Ter-
nate.

D. Ho- Den 27 dito is *D. Hodenpyl* door *D.*
denpyl *Leydekker*, alzo *D. Clavius* ziek was, in
tot Predi- 't bywezen der voornoemde Heeren, als
kant ge- mede van de Heeren *Klerk* en *ten Rhyne*,
vordert. onderzocht, en is op goedvinden harer
Edelheden, met oplegging der handen,
bevestigd, en tot Predikant gevordert.

D. Hek verzogt den 31 dito weer tot
den dienst toegelaten te werden; daár
toe de vergadering beloofde haar best te
doen.

Uit zekeren brief van de Caap de goe-

de Hope bleek ook, dat toen aldaar in
de Fransche gemeente *D. Petrus Simon*
Predikant was.

Den 28 dito verzogt *D. Hek* afschrijven
van 't verhandelde over op hem, waar van
hem de vergadering 't noodige toefond.

En verscheen nu *D. Ernejus de Witte*
als Predikant van Amsterdam, met Ban-
tam.

Op dezen dag komt *D. Thornton* laatst
als afwezig voor, en is kort 'er na over-
leden.

Den 5 December bleek ook by ex-
tract harer Edelheden van den 28 dito,
dat zy goedgevonden hadden *D. D. de*
Leeuw en *Hek*, als lieden van een open-
baar ergerlyk gedrag buiten dienst na 't
Vaderland te zenden.

Den 12 dito nam *D. de Leeuw* afscheid,
verzogt de extracten van 't verhandelde
over hem, die hem toegestaan zyn.

Op een vorig gedaan verzoek van *D.*
Simon, om de Fransche vlugtelingen aan
Caap de goede Hope, 155 sterk, wat
te ondersteunen, vond men goed uit de
hoofdzomme der gewezen Tayouansche
Armen hen vooreerst 6000 Ryxdaalders
toe te zenden.

Den 26 dito is *Henrik Lucaasoon Car-*
deel, van Steenwyk, uit den dienst der
E. Maatschappy na Bantam overgeloop-
ten A-
vondt
toegel-
ten.
pen, Moors geworden, zedert *Pange-*
vang Wiragoena genaamd, en met berouw
ettelyke reizen verzogt hebbende, op
zyne belydenis ten Avondmaal toegelaten
te werden, weer aangenomen, mits dat
nogmaals opregtelyk berouw over zyn
vorig gedrag betuigen zou, dog niet
voor den 2 Januari is hem dit cert toe-
gestaan.

De Krankbezoeker *de Graaf* had in
Banda verzogt te mogen proponeren,
ook het zelve gedaan, en genoegen 'er
mede gegeven, verzogt derhalven op
Batavia te mogen komen, om tot Pro-
ponent gevordert te werden.

A. 1690.

A. 169

Den 2 Januari verscheen hier *D. An-*
dreas Lambertus Loderus, als Predikant,
met Niculand, van Amsterdam.

Den 2; dito maakt de Krankbezoer-
ker van Aken ook bekend, dat reeds vere-
re in de gronden der Maleyts taal ge-
vordert was, verzoekende te mogen pro-
poneren. Ook hadden haar Edelheden
D. Hodenpyl, en *D. Loderus* na Amboi-
Hod
pyl en
Loder-
na Am-
boina.
na, om *D. van der Sluis* te verlossen, en
D. de Witte na Banda, in de plaats van
D. Gobius, die na Batavia quam, beroe-
pen, en aan *Jan de Graaf* toegestaan hier
te komen, om tot Proponent gevordert
te werden.

Den 20 Februari verscheen hier van
Ma-

Malacca D. *Cyprianus Sibenius*, die hier in de Portugeefche gemeente beroepen was; dog die Heer is dit zelve jaar overleden.

Den 27 dito wierd op 't verzoek van D. *Clavius*, D. *Loderus* nog wel cenige tyd hier gehouden; dog onvermindert zyn beroep na Amboina.

Den 3 April verzogt D. *Ferreira* 't vernietigen en doorhalen van verscheide besluiten over verscheiden, die by 't overzien van 't O. en N. T. voorgevallen waren, dat de meeste leden toetonden, uitgenomen D. D. *Zas* en *Clavius*, die zig by dit besluit bezwaard vonden, gelyk zy per naaften toonen zouden; en wierd aan D. *Ferreira* belast op te stellen, wat hy doorgehaalt wilde hebben, die de vergadering daar aan opgegeven, cenige 'er af doorgehaalt zyn.

Den 24 dito verscheen hier *Samuel van Mets*, een Joods Rabbyn, dog nu als Krankbezoeker van Amsterdam, met de Ridderfchap. En den 12 Juni D. *Cornelis van der Sluis* uit Amboina, als wettig Predikant; Hy bood zynen dienst tot 't waarnemen der Maleytse Kerk hier aan, en verzogt daar toe de hulp dezer vergadering, die hem toestond, dien dienst vooreerst waar te nemen, zullende nader op zyn verzoek letten, ook verzogt van *Mets* den 10 Juli na Coetsjente vertrekken, om aldaar de Joden te bekeeren, dat men gunstig voordragen zou.

Den 17 Juli verzogt de Kerkenraad, dat D. *van der Sluis* hier in plaats van D. *Vosmaar* mogt beroepen werden; ook was den 14 dito haar Eerw: verzoek wegens *van Mets* toegestaan, gelyk haar Edelheden dit van D. *van der Sluis* den 18 Juli goedgekeurd, en zyn Eerw: hierals vast Predikant in de Maleytse gemeente beroepen hebben.

Den 9 October verscheen hier de Krankbezoeker *Jan de Graaf*, die verzogt Proponent te werden, gelyk van *Aken* ook dede, die men beide gunstig voordragen zou. Ook is nu D. *Loderus* na Purmerent gezonden, om 't Avondmaal te bedienen.

Den 23 dito bleek, dat haar Edelheden, volgens besluit van den 15 dito, een proef-examen van de *Graaf* toetonden, om daar na tot een recht examen te treden.

Den 18 December verscheen hier de Krankbezoeker *Abraham Dekker* met de goede Hope.

Den 22 dito is de Heer van *Outboorn* als polityeq Commiffaris ontslagen, dog cerit den 18 Januari aanstaande bedankt, en door den Heer *Johan van Hoorn* vervangen.

Ook hielt men nu 't examen van *Jan de Graaf*, waar toe als Leden der Hooge

Regeering om dit by te woonen, de Heeren van *Outboorn*, *Johan van Hoorn*, en den Extraordinaris Raad, de Heer van *Riebeck* verkoren zyn.

Tusschen de Caap en Batavia was ook overleden D. *Joannes Coetfius*.

A. 1691.

A. 1691.

Den 8 dito verscheenen de Predikanten D. D. *Nicolaus Kreywanger*, *Petrus Jacobus Costerus*, en *Henrik Willem Gordon*, van de Classis van Rotterdam, Amsterdam, en Hoorn.

Den 18 dito is *Jan de Graaf*, na dat D. *Joannes de Graaf* geproponceert had, in 't bywezen der voornoemde Heeren, en uit den Raad van Justitie de Heeren *Willem ten Rhyne*, en *Theodorus Zas*, en de Heeren *Schepenen Jan Lambertszoon de Radder*, en *Baltbasar Coyett* door D. *Clavius* onderzocht, bequaam bevonden, en daar op tot Proponent gevordert.

Den 22 dito bleek, dat D. *Kreywanger* den 16 en 17 dito na *Macassar*, D. *Gordon* en *Loderus* na Amboina, en D. *Costerus* na Ternate beroepen, en dat den 19 ook 't aanstellen van D. *de Graaf* goedgekeurd was, dien opgelegd is de *Nederlandsche belydenis*, *Catechismus*, en *Aeta Synodalia* te teekenen, en dan na de Ouderlingen te zitten.

Den 25 dito is ook 't peremptoir examen van D. *de Graaf* op zyn verzoek van den 22 toegestaan.

Den 1 Februari zyn van wegen haar Edelheden de zelve Heeren als bevorens, uit den Raad van Justitie de Heeren *Cleyer* en *Johan Duvelaar*, en uit de Schepenen de Heeren *Coyett* en *Jan Hercules* gekoren, om 't peremptoir examen van D. *de Graaf* by te woonen; waar op zyn Eerw: ook heden ondervraagd, en als Predikant met oplegging der handen bevestigd, gelyk daar op den 2 de goedkeuring gevolgd is.

Den 5 dito besloot men na 't *Vaderland* te schryven, dat men, na 't *verderen* van *van Aken*, ophouden zou met andre Krankbezoekers tot Proponenten, ten ware by hoogen nood, te verderen.

Den 19 dito verscheen hier D. *Florentius van den Berg* van de West-kust, om na 't *Vaderland* te gaan; en de Predikant D. *Willem van Wynngaarden*, met *Cortgene*, uit *Zeeland*. En nam D. *Loderus* nu ook eerst afscheid na Amboina.

Den 5 Maart verscheen hier D. *Augustinus Thornton*, als Predikant, van *Zee-land*.

Heden wierd ook by schryvens na Amboina verzogt, dat D. D. *van Brusfel* en *Hodenspyl*, de belydenis, *Catechis-*

80 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1691. chismus, en Acta Synodalia zouden tekenen.

Ook was nu 't nazien van 't N. T. in 't Portugees ten einde; dog met 't drukken zou men wagten, tot de Exemplaren, met de pen verbeterd, alle zouden uitgedeelt zyn.

Staat van Sumatra's Kerk. Den 2 April leverde *D. van den Berg* den staat van de Kerk van Sumatra over, en vertrok in 't einde dezes jaars na 't Vaderland.

D.D. Den 18 Juni bleek, dat *D. van Beek* op Macassar, en *D. Clavius* hier overleden was, zynde de laatste den 14 dito nog in 't leven geweest.

D.D. van Wyn-gaarden, en Thornton hier beroepen. Den 31 Juli hadden haar Edelheden hier als vaste Predikanten beroepen *D. D. Willem van Wyn-gaarden*, en *Augustinus Thornton*, om niet alleen in de Duitse, maar om ook in de Maleytsche of Portugeesche taalen gebruikt te werden, waar toe zig ook de andre beroepene Predikanten van Batavia bequaam moesten maken, op dat haar Edelheden niet noodzaaklyk mogten werden, om andre van buiten, naartiger dan zy, in hun plaats beroepen, en hen in hunne plaats na buiten te zenden; dat een vry scherpe bedreiging, en 't recht middel niet was, om Predikanten tot 't leeren van taalen aan te moedigen.

Deze 2 broederen namen dit beroep op die voorwaarde aan, en verkozen de Portugeesche taal; 't geen men weldient op te merken, alzoo het hier na nog te pas komen zal.

D. Ferreira dood. In deze maand Augustus, of de volgende is *D. Ferreira* (zoo my toefchyn) overleden, alzoo hy den 6 dito nog tekenende, en 'er na dien tyd niets meer van zyn Eerw: blykt.

Den 20 dito verzogt de Krankbezocker van *Aken* weer om Proponent te werden, dien men eens zou laten proponeeren.

Den 20 September verscheen *D. Theodorius Hilarius* als Predikant, met Java, van Amsterdam.

De Heer de Haas Commiffaris politiq. Den 15 October is de Heer van *Hoorn*, alzoo nu Directeur Generaal geworden was, als Commiffaris politiq ontslagen, en vervangen door de Heer *Dirk de Haas*, Ordinaar Raad van Indiën.

Ook was *D. Thornton* nu byna in staat, om alle zondag Portugees te prediken; dog *D. Coop a Groen* niet, zoo dat zyn beurt zoo lang door *D. D. Costerus* en *Hilarius* verzogt zou werden.

Den 27 December verscheen *D. Joannes Stampioen*, van Rotterdam, met de Schelde.

A. 1692.

A. 1692.

Den 7 Januari quam hier *D. Simey*

lam en ziek uit Banda.

Den 14 dito besloot men, op 't voorstel van den Commiffaris, wegens 't drukken van 't N. T. in 't Portugees, hier 'er een preuve van te nemen, en, zoo die wel beveld, zou men 't hier drukken.

Den 21 verscheen hier *D. Abraham Feylingius*, van Delft, met Hoogergeeft, als Predikant; ook was de Predikant *D. Joannes Molinaeus* op de reize ontrent dezen tyd overleden.

En hadden haar Edelheden goedgevonden *D. Feylingius* de 31 dito na Amboina te beroepen, en ontrent *D. Stampioen* vast te stellen, dat hy een jaar in Amboina blyven, en dan na Ternate vertrekken zou.

Op een vrage van Macassar; of men ook Lutheraanen, Arminiaanen en Papijsten, over kinderen ten doop liet staan, vond men goed te antwoorden, dat men in deze Kerk gewoon was Lutherfche en Arminiaanen dat toe te laten, dog geen Papijsten; daar nogtans de eerste al zoo weinig als de laatste de vragen, die hen gedaan werden, konnen beantwoorden, en daar dit vlak tegen 't oude gebruik dezer Kerk streed; behalven dat zy (myns oordeels) geen magt heeft, om tegen de gewoontens van onze Kerk in 't Vaderland in dit stuk aan te gaan.

Ook verscheen nu de Krankbezocker *Michiel Barendszoon* met Domburg; van Zeeland.

En stond nu *D. Costerus* op zyn vertrek na Ternate. Haar Eerw: kregen nu ook last, om 't N. T. hier te mogen drukken, ook zouden de inhouden des Kapitfels 'er werden by gedaan, en zyn tot Revisores D. D. *Zas* en op den Akker gesteld enz.

Den 10 Maart verschenen hier *D. D. Philippus de Vriest*, en *Hermannus Coldeborn*, met Oost-Souburg van Zeeland, en met Oosthuizen, van Enkhuizen, ook verzogt *Ysbrand Pieterszoon de Vos* om op Onrust te leggen, die uitgestelt is.

Den 20 dito stonden haar Edelheden toe 1500 Exemplaren van 't N. T. te drukken.

Den 24 dito verscheen *D. Joannes van Lodenfeyn* als Predikant, met Berkel, van Delft.

Den 30 April bleek, dat den 31 Maart *D. D. Simey* en *de Vriest* na Ceylon beroepen waren, en dat *D. Coldeborn* voor een springtogt na de West-kust gaan zou.

Den 28 dito verscheen *D. Regnerus Kroonenburg* als Predikant, met Saamslag van Zeeland, die op den zelve dag mede na Ceylon beroepen is.

Den 2 Juni ging *D. de Vriest* vooraf,

1692. D. Simey uit Banda.

D. Feylingius Amboina.

D. Stampioen Amboina.

Lutheraanen tot doop, vaders toegeftaan, geen Papijsten.

De de van 't T. toeftaan.

D. Coldeborn de West-kust.

D. Kroonenburg na Ceylon.

af, dog de andre bleven nog.
Den 23 dito verscheen hier wettig uit Amboina D. *Loderus*; verzogt de vergadering 'er aan te prediken, dog is uitgesfeld.

Den 14 Juli vernieuwde de Krankbezoeker van *Aken* zyn vorig verzoek, om Proponent te werden in de Maleyftetaal, dien men nog een Text geven zou.

Den 28 dito nam D. *Kroonenburg* afscheid; en den 4 Augusti verboden haar Edelheden D. *Loderus*, om dat zig zeer oneerbiedig tegen de Regeering in Amboina gedragen had, te prediken, en zou ten eerften na 't Vaderland vertrekken.

Den 25 dito gaf D. *van Lodensteyn* bericht van zynen Bantamsen togt.

Den 28 September komt *Dionysius Pirron* als Krankbezoeker en Voorzanger in de Stads-Kerk voor, ook verzogt D. *Loderus* na bekentenis van zyn mislag herfteld, en op de Vloot na Bengale geplaatst te werden, dat hem toegestaan is, mits dat wederom keeren, en nergensblyven moest.

Den 27 October is van *Akens* verzoek en examen, om Proponent te werden, toegestaan; om 't welke als leden der Hooge Regeering by te woonen, de Heeren van *Hoorn*, de *Haas*, en den geheimfchryver de Heer de *Roo*, van den Raad van Justitie, de Heeren van den *Brande* en *Zas*, en uit de Schepenen de Heeren, *Bartel Claaszoon*, *Aalbos* en *Ketting* gesfeld zyn; waar op hy den 5 November door D. *Zas* tot volkomen genoeg onderzocht, bequaam bevonden, tot Proponent gevordert, den 7 November goedgekeurt, en hem ook opgelegd is

de Nederlandfche belydenis, de Catechismus, en Acta Synodalia te teekenen.

Ook bleek den 5 November, dat D. *Leydekker* den 27 October een gefchrift wegens 't overzetten van de H. Schriftuur ingelevert had, uit het welke te zien was, dat de Kerkenraad op 't sehryven van die van Amboina over twee jaaren wegens de noodzakelykheit van dat overzetten, zyn Eerw: verzogt had, om dat werk op zig te nemen, 't geen Hy ook aangenomen heeft op voorwaarden, dat de vergadering geliefde goed te vinden, om te minder in dit werk te verflaauwen;

- 1 De goedkeuring der Hooge Regeering hier over te verzoeken.
- 2 Een middel van verlichting ontrent zyn dienst te vinden.
- 3 Dat ook ider boek, afgedaan zynde, mogt overzien werden door zoodanige, en op zulk een tyd, als de vergadering goed vinden zou.

Den 24 dito is aan D. *van Aken* ook toegestaan beneden de Ouderlingen te zitten.

Den 1 December kreeg de vergadeen brief van Nagapatnam met een gedeelte van 't O. T. in 't Portugees, aldaar onder oude Kerk-papieren gevonden.

D. *van Wynngaarden*, aangesproken zynde, dat nog geen Portugees predikte, verſchoonde zig op zyn ſlepende ziekte; waar over zyn Eerw: den 19 Januari weer aangesproken is.

Den 15 dito verscheen D. *Coldedeborn* hier weer van de West-kust.

D. Coldedeborn van de West-kust.

V Y F T I E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdiensf op Java van den jare 1693 tot 1697.

Den 12 Januari bleek, dat haar Edelheden den 7 dito goedgevonden hadden D. *Kreyvanger* van Macassar na Banda, D. *Costerus* van Ternate op Macassar te plaatsen, (dat niet voortging) D. *Coldedeborn* na Amboina, en D. *van Aken* (diens prempoir examen zy toefonden) na Ternate te beroepen.

Den 29 dito wierd D. *van Aken*, in 't bywezen van de Heer de *Haas*, de Heer *Govert van Hoorn*, algemeen Visitateur, de Heer de *Roo*, geheimfchryver harer Edelheden, de Heer *Zas*, Raad van Justitie, en den geheimfchryver de Heer *Quevellerius*, na dat geproponcerd had, door D. *Zas* ondervraagt, bequaam bevonden, en met oplegging der handen, op 't goedvinden van den Heer Commif-

faris polityeq, tot Predikant gevordert; die daar op den 9 Februari afscheid van deze vergadering na Ternate genomen heeft.

Den 23 dito verscheen hier D. *Petrus Bierman*, met Waddingsveen, als Predikant van Rotterdam.

Ook vertrokken kort daar aan D. D. *Coldedeborn* en *Bierman* van hier na Amboina, alzo beide haar Eerw: derwaards beroepen waren door haar Edelheden.

Den 30 dito verscheen D. *Joannes Balk* met 't Huis ter Loo van Amsterdam, als Predikant; ook had D. *Zas* tot nog toe, by ziekte van D. *Thornton*, den Portugeefchen dienst waargenomen, dat hy nog een maand doen zou, zynde D. *Thornton* al van den 4 December ziek geweest.

82 J A V A A N S C H E Z A A K E N

1693. Den 6 April verscheen hier *D. Wynandus Flavius Ooms van Wyngaarden* als Predikant, met Dieren van Amsterdam.

De Revisores van den druk van 't N. T. maakten bekend, dat zy haast ten einde waren, waar by met goedvinden harer Edelheden verscheide uitdrukkingen, den 20 April te zien, gevoegt werden, te kennen gevende, dat dit werk op bevel harer Edelheden, en na dat het met goedkeuring van den Kerkenraad door *D. D. Zas* en *op den Akker* nagezien, en 't titel-blad verandert was, uitgegeven werd.

Titelblad voor 't N. T. in 't Portugees.

Den 4 Mey verzogt *D. Zas* ontflag van de Portugeesche beurt, dat toegestaan, en goedgevonden is een Predikant tot het leeren van 't Portugees aan te stellen; en den 6 dito bleek, dat *D. Thornston* kort 'er na zelf weer prediken zou.

Ook verzogten haar Edelheden 't nader oordeel van haar Eerw: over de verlichting van *D. Leydekkers* dienst, die dit aan zyn Eerw: stelden, die 'er nader op denken zou; waar op zyn Eerw: van zyne week-beurten ontheft is; en toen hebben haar Edelheden, zoo den 25 dito bleek, den 18 dito verder geantwoord, dat zy 't voornemen van *D. Leydekker*, belangende zyne overzetting der *H. Schriften* in de Maleysche taal, als een pryzelyke zaak aanzagen en goedkeurden, gelyk ook de verdere middelen tot 't nazien van een of meer boeken, en tot verlichting van zyn dienst, waar op *D. Leydekker* dit werk verder aannam.

Den 22 Juni verscheenen hier *D. Christianus Fredericus Nucella*, met Bantam, van Amsterdam, en *D. Cornelius Couterier*, met Vosmaar, van Zeeland, als Predikanten.

Den 2 Juli verscheen *D. Loderus* weer hier, en gaf een bericht over van 't gene zyn Eerw: in Bengale verricht had.

Den 9 dito storte *D. Thornston* weer in, diens beurt *D. Zas* weer waarnemen zou, ook bood *D. Ooms van Wyngaarden* zyn dienst aan, om Portugees te prediken, waar af over agt dagen een preuve geven zou.

D. Loderus werd den 13 dito over een nieuwe mislag weer in statu als bevoorens gesteld.

Ook zei *D. Hilarius* in staat te zyn, om alle 14 dagen, zoo niet memoriter, ten minsten by geschriften een Predikatie te doen, dat aangenomen is, en waar van over agt dagen een preuve geven zou; ook had *D. Ooms van Wyngaarden* aangenomen alle agt daagen eens Portugees te prediken; die dat ook zoo den 20 Juli bleek; tot veel genoegen gedaan had.

Antwoord op D. Leydekkers voorstel.

Den 17 Augusti verscheen hier uit Banda *D. Gobius*, en van Macassar *D. Kreyvanger*, welker zaken nader behan-

deling vereischten.

D. Loderus zou met de Vloot weer na de Kust varen, dog was niet in staat wegens ziekte.

1693. D. Loderus op Vloot.

Den 24 dito verscheen hier *D. Willem Henrik Gordon*, met een behoorlyke Kerkeruigenis uit Banda, en ook eene uit Amboina, by hem, roen hy na Haroecoging, ontfangen, nevens enige verdre bewyzen, hocdanig hy door de Heer *Schagen* gehandelt was, verzoekende den goeden Raad en hulp der vergadering in zyne zaak.

D. Ooms van Wyngaarden had ettelyke maalen, en *D. van Wyngaarden* en *D. Hilarius* een a twee maal in 't Portugees gepredikt.

D. Gobius werd den 15 dito by haar Edelheden uitgesteld, ter tyd toe dat den Kerkenraad haar Edelheden van haar oordeel over zyn zaak zou gediend hebben, hielden *D. Kreyvangers* zaak nog in beraad, zonden *D. Couterier* voor een togt na Bantam, en *D. Balk* zou na de West-kust gaan.

D. D. Gobius, Kreyvanger, Bouteriers en Gordon's zaken.

Den 7 September zond *D. Simey* een boekje of schrift over *Mozes verus & anti-quus* genaamd, zynde 't begin van een werk.

De Kerkenraad besloot den 10 September over *D. Gobius* zaak, dat hy al lang moest anders behandeld zyn, waar af zy haar Edelheden ten zynen voordeele kennis zouden geven; waar na zyn Eerw: hier is overleden; dog ontrent *D. Gordon* vonden zy best, hem na haar Edelheden te wyzen; en in opzigt van de middelen tot zyn bestaan, beslooten de broederen, dat de Voorzitter hem zoo veel zou-ter hand stellen, als ider van hen in der tyd goedvinden zou zyn Eerw: te geven; gelyk hem dat door *D. op den Akker* overgegeven is.

D. Hodenpyl en D. Costerus opgezonden.

Den 12 October verscheen *D. Hodenpyl* over Amboina, zynde uit Ternate opgezonden, gelyk ook *D. Costerus*, waar by dan zyne vorige schikking na Macassar, gelyk wy hier zien, verviel.

Ook verscheen nu met de Carthago, als Predikant, van Zeeland, *D. Jacobus Rouse*.

Den 26 dito zei de vergadering niet in staat te zyn, om over *D. Simey's* schrift haar oordeel te uiten, voor dat zy 't geheel werk zagen.

D. Nucella quam den 2 November van Bantam ook weer hier, en hadden haar Edelheden *D. Loderus* weder hersteld, en na Banda beroepen, uit welke Landvoogdy den 9 dito ook *D. Ernestus de Witte* wettig overquam, en van de Caap de goede Hope de Predikant *D. Leonard Terwolt*.

Ook bleek nu, dat *D. Leydekker* met zyne overzetting tot 1 Reg: 6. gekomen was, verzoekende, dat 't reeds afgedane mogt nagezien, en haar Edelheden voorgedragen werden.

D. Leydekkers overzetting.

Den

Den 26 dito bleek, dat D. Witte den 10 dito na Macassar beroepen, en D. Terwolt na 't Vaderland verloft was; waar nevens haar Edelheden D. Nucella den 12 dito na Amboina beroepen hadden.

Den 17 December bleek, ook by sehryvens uit Ternate, dat de Commissaris polityeq aldaar, de Heer Erberweld, nog geen Lidmaat was, waar af men haar Edelheden kennis geven zou, om daar in te voorzien, die daar ontrent den 28 dito belasten, dat men den tweeden perzoon aanstellen zal, als hy Lidmaat was.

A. 1694.

Den 14 Januari bleek, dat haar Edelheden by Extract van den 13 dito aan D. Thornton belasten Timor te gaan bezoeken, waar tegen zyn Eerw: de hulp dezer vergadering verzogt, om vooral wegens zyne langdurige ziekte daar af verhoont te werden. Zy deden dit den 18 dito ook zeer kragtig; hoewel 't weinig hielp. En dus wilde men een zeer bequaam man, die nu 't Portugees verstant, van kant zenden, daar zyn Portugees niet te pas quam.

Den 25 dito verseehen D. Ludovicus de Mey, als Predikant met de Koning William, van Amsterdam.

Ook bleek, dat haar Edelheden den 15 dito D. D. Hodenpyl en Costerus, na bekentenis van hun mislagen, weer herstelt, en den eersten na Amboina, en den laatsten na Banda beroepen hadden; daar beneven hadden zy den 18 D. Feylingius uit Amboina na Banda verplaatst; dog D. Costerus verzogt om ziekte van Banda bevyrd te zyn, en te mogen na 't Vaderland gaan, dat hem toegestaan is, mits dat, zoo lang hier bleef, geen soldy winnen zou.

Ook bleek by een Extract van den 19, dat haar Edelheden by 't beslotene over D. Thornton bleven volharden; en dat enkel maar om Ooms van Wynngaarden hier in te dringen.

Den 1 Februari nam D. Thornton na Timor affeheid; gelyk ook D. D. Loderus en Hodenpyl na hunne Kerken; terwyl D. Ooms van Wynngaarden D. Thorntons beurt, en D. D. Rouse en de Mey D. Leydekkers voormiddags beurt waarnemen zou.

Den 15 Maart D. de Mey, schielyk een overval krygende, en eerst 's morgens ten 7 uren waarfchuwende, had D. Zas genoodzaakt om, in de Kerk zittende, onverwagt te moeten prediken.

D. Balk was van de Westkuft weder gekomen, en leverde een berigt van zynen togt over.

Den 22 dito bleek, dat D. Coop a Groen nu 2 maanden was ziek geweest.

Den 5 April quam hier D. Petrus Revange, als Krankbezoeker, met Beyeren; van Delft, zynde Predikant geweest, en by die zelve Classis aangenomen, verzogt daar op den 19 dito, om hier als Predikant gebruikt te werden, en daar toe de voorprake, en verlof om nu en dan te prediken, dat beide toegestaan is; te meer, alzoo onderweeg met verlof der Heeren Bewindhebbers gepredikt had. Hy wierd aanbevolen, en haar Edelheden zeiden, dat zy hem als Predikant gebruiken zouden, zo ras een nieuwe diende aangestelt te werden.

D. Kreyvanger verzogt den 3 Mey de affchriften van 't gene over hem voorgevallen was, dat hem op zyn tyd, als hy vertrekken zou, toegestaan is.

Den 17 dito bleek, dat haar Edelheden den 10 dito besloten hadden D. Kreyvanger buiten dienst en soldy na 't Vaderland te zenden, en hem 't zitten in de Predikanten bank te verbieden; ook zou hem belast werden binnen agt dagen den Kerkenraat genoeg en over zyne seherpe bejegening te geven, of dat hy door andre middelen van haar Edelheden daar toe zoude gedwongen werden.

Den 7 Juni verseehen ik uit Amboina weder alhier.

Den 16 dito wierd van D. Wynngaarden aangenomen, mede in 't Portugees om de 14 dagen te prediken, alzoo zyn Eerw: nu van de donderdags beurt van D. Leydekker ontlagen, en die aan D. de Mey overgegeven was, die ook zeide in staat te zyn, om een preuve in 't Portugees te geven, dat met vreugde gehoord wierd, en dat men met de eerste gelegenheit zou re moeten zien.

Ondertusschen verseehen D. Thornton D. Thorneer van Timor, en verzogt weder zynont van beurt hier waar te nemen, dat toegestaan is.

By sehryvens van den Landvoogd op Ceylon, den Heer Thomas van Rlee, bleek den 6 September, dat D. Simon Cat, eenige sehriften uit het Duitfch in het Cingaleefch en Malabaars vertaalt had, die, door D. Adviaan de Mey overzien zynde, zy nu geerne gedrukt zagen, waar over haar Edelheden eerst het oordeel van dezen Kerkenraat verzogten.

Den 11 October bleek ook, dat haar Edelheden den 5 dito in opzigt van D. Costerus hadden besloten, dat hy buiten dienst na 't Vaderland vertrekken zou.

Enden 1 Novis besloten, dat de buiten-Predikanten in vergadering zitten en een besluitende stem zouden hebben over alle buiten vastte bediening zynde Krankbezoekers, dog een raadgevende over zulke, die op de sehepen voeren, dat niet in den haak was, alzoo dat zaaken van enen aard waren.

D: Kreyvanger affchriften verleen.

De Schryvet uit Amboina.

Schriften door D. Cat verstaalt.

D. Costerus buiten dienst.

Stem der buiten-Predikanten.

1694.

Ook bleek nu uit schryvens der Heeren 17nen van den 8 Juli 1693, dat *D. Ferreira* tot 't laatste Kapittel van Ezechiël gekomen, en toen overleden zynde, het haar Ed: begeerte nu verder was, dat men op Batavia, of elders, na bequame mannen zou omzien, om dit werk te voleinden; waar op *D. op den Akker* zeide, dat hy dit van 't 2: vers van 't 48 Kapittel van Ezechiël, met de argumenta capitum 'er by, al volcindigt, en overgezet had, waar van haar Edelheden kennis zou gegeven werden.

Afshriften
den gege-
ven.

Den 15 dito verscheen hier *D. Gerardus Hey*, van Delft met Zion. Ook verzogt *D. Kreyvanger* de afshriften van 't verhandelde over hem, die hem toegestaan zyn, gelyk mede aan *D. Costerus*.

De
Schryver
na 't Va-
derland.

Den 22 dito nam ik afscheit van deze vergadering, zullende nu na 't Vaderland vertrekken, en wierd van haar Eerw: weer allen zegen toegewenscht.

D. op den
Akkers
Psalmen.

Ook is *D. Balk* hier in dit jaar by myn aanwezen overleden, als ook *D. Revenge*. Daar beneven bood *D. op den Akker* 30 Psalmen in 't Portugees, volgens onze wyzen gesteld, aan, om overzien te werden, zynde meest zyn Eerw: eigen werk, 't welk toegestaan is, waar over naderhand *D. D. Zas*, *Thornton*, en nog een ander, tot Revifores gesteld zyn.

A. 1695.

A. 1695.

D. Ley-
dekkers
overzet-
ting tot
midden
van Job.

D. Leydekker was met zyne overzetting nu gekomen tot het midden van 't boek *Jobs*, verzoekende niet alleen 't verder noodige om dit na te zien, maar dat haar Edelheden, onder welke goedkeuring dit werk begonnen was, daar van ook kennis aan de Heeren 17nen geliefden te geven, en te verzoeken, dat geen andre overzetting des Bybels, dan die met haar Edelheden goedkeuring ondernomen was, mogt gedrukt werden, te meer, dewyl ik aan deze vergadering voorgegeven had, dat ik met myne overzetting des O. T. in de Maleytsche taal zoo verre gevordert was, dat, in 't Vaderland komende, dat werk meinde in dien staat te zullen hebben, om het ter drukpers te konnen aanbieden. Welk verzoek zyn Eerw: is toegestaan.

Des
Schryvers
overzet-
ting.

Ook stelde *D. Leydekker* voor, dit by een byzonder briefje aan de Heeren 17nen bekend te maken; dat mede goedgevonden wierd.

De Ker-
kenraad
daar te-
gen.

Alle welke ongegronde voorzorge tegen myn werk hem daar na weinig geholpen heeft.

Den 24 dito zei *D. Wyngaarden*, dat hy alle agt dagen eens Portugees prediken zou.

Den 31 dito is *D. de Mey* voor een

springtogt na Timor gezonden.

1695.

En ging *D. Hey* voor een springtogt na Bantam.

Den 28 dito wierd bekend gemaakt, dat *D. Hilarius* een springtogt na Japara doen zou; die den 2 May weerkeerde, en berigt van zyn togt, wegens 't bedien der H. Sacramenten, aldaar gaf.

Den 9 May de Psalmen van *D. op den Akker* nagezien zynde, verzogt zyn Eerw: dat die mogten in gebruik gebragt werden, dat de vergadering noodig vind, dog eerst aan haar Edelheden voordragen zal.

Den 16 dito bleek, dat *D. Wyngaarden* voor een springtogt na de Westkust gaan zou; een recht middel om alle de aangewende moeite van dien Heer in de Portugeesche taal onnut te maken, en te verdelien.

Den 1 Juni zei *D. Thornton* van zyn Edelheit verstaan te hebben, dat haar Edelheden hem na Malacca beroepen hadden, om *D. Gating* te vervangen, dat hem zeer vreemd voorquam, even als of hy ergens in mogt misdaan hebben, 't geen van de vergadering verzogt te mogen weten, waar op buiten staande, zeide de zelve niets tegen hem te hebben, stelde voor, of de vergadering dierhalven niet behoorde dit te fremmen, en, zoo veel mogelyk was, te beletten, dat zy volgens belofte den 6 dito ook dede, op welke dag ook bleek, dat haar Edel-

heden 't behoore van *D. op den Akkers* Psalmen den 13 May besloten hadden toe te staan.

Den 13 dito verscheen hier *D. Lodovrus* uit Banda, wel met een goede getuigenis, dog opgezonden door de Regeering, om dat geweigt had na de Zuid-Ooster Eilanden te gaan.

Den 27 dito verscheen *D. Gajus Andre* met 't Pampus, van Zeeland.

Ook sprak men den 22 der voorleedemaand om een begin te maken van 't overzien van 't O. T. in 't Portugees, waar over nader zou gesproken werden; dat ook den 5 September gedaan is, by welke gelegenheit ook weder *D. Thorntons* verblyf verzogt is, alzoo niemand, dan *D. op den Akker* en *Zas*, de Portugeesche taal verftonden; waar uit my toefchynt, dat *D. Ooms van Wyngaarden* toen al moet overleden zyn, gelyk my dat zeer waarfchynelyk voorkomt; dog de regte tyd is my niet bekend, ende blykt hier niet.

Den 6 October verscheen *D. de Mey* weer hier van Timor, en den 14 November *D. van Wyngaarden* van de Westkust.

A. 1696.

Den 16 Januari is *D. van Wyngaarden*

zon-

zonder eenige bondige reden na Amboina (daar hem geen Portugeefch te pas quam) beroepen, dat hy den 19 dito aflloeg, waar op den 17 dito buiten dienst en foldy gesteld is, ter tyd toe dat hy derwaards gaan zou, waar op, na verzoek van getuigenis wegens zyn dienst en gedrag (dat hem toegestaan wierd) opgestaan en vertrokken is. Zynde dit een daad van haar Edelheden (gelyk ook D. *Thorntons* beroep na Malacca) die niet wel was.

Den 23 dito was D. *Leydekker* met zyne overzetting tot het 17 Kap: der Spreuken Salomons gekomen.

Haar Edelheden (zoo den 30 dito bleek) hadden den 28 dito D. *Loderus* weer hersteld, en hem weer na Banda be-
lasten te gaan, zullende zyne foldy wel van de tyd der overzending; dog geen buiten-voordeelen, genieten.

Ook hadden zy, in D. *van Wyngaardens* plaats na Amboina beroepen D. *Hey*, en ook D. *de Mey*, waar na toe de laatste den 6 Februari affcheid nam, gelyk de eerste dat den 6 dito gedaan had; dog hy ging na Macassar, als blyken zal.

Den 16 April verscheen hier D. *Hercules van Loon*, met Nigtevegt, van Caap de goede Hope, daar 16 maanden gelegen had; als mede D. *Joannes Kizenga*, met Brandenburg van Amsterdam.

Den 30 dito bleek, dat D. *Gajus Andre*, volgens extract van den 7 May, na de Westkust zou gaan, gelyk men den 4 Juni zag, dat D. *van der Sluis*, na 23 jaaren dienst, na 't Vaderland verloft was.

Den 13 Augusti verscheen hier als Predikant D. *Christiaan Poleman*, van Zeeland.

Den 3 September bleek, dat D. *Hilarius* overleden was; en besloot men voortaan de dood der Predikanten te melden, of aan te teekenen, dat al eer behoorde gedaan te zyn.

Den 17 dito verscheen hier den Krank-bezoeker *Cornelis Stevenszoon*, met Kattendyk, en *Samuel Rademaker* met Vryburg.

Den 15 October was D. *Gordon* na 't Vaderland verloft, verzoekende affschriften van alles, dat hem noodig was, die hem ook toegestaan zyn.

Den 10 December was D. *Leydekker* met zyne overzetting tot Jesaja 44 gekomen. En maakte D. *op den Akker* den 17 dito bekend, dat hy de 150 Psälmen in 't Portugees overgezet had.

Den 20 dito waren hier, volgens extract van den 18 dito, als vaste Predikanten beroepen, D. *Jacobus Rouse* en D. *Joannes Kizenga*, D. *Andre* was geplaatst op Onrust, en zou de verdre buitenposten op Java waarnemen.

Ook was D. *van Loon* verloft na 't Vaderland, die nu affcheid nam; En alzoo D. *van der Sluis* mede vertrok, zou men haar Edelheden om een ander Maleyts Predikant verzoeken, en ook letten op een man, die den Bybel zou kunnen helpen overzien.

A. 1697.

Den 7 Januari nam D. *Gordon*, en ook A. 1697. D. *van der Sluis* affcheid.

Den 21 dito bood D. *Leydekker* aan eenigen tyd Maleyts te prediken (dat zyn Eerw: ooit gedaan heeft, dewyl hy 't maar D. *Leylas*), om die Kerk in stand te houden, alzoo haar Edelheden 't beroep van een ander Predikant in de zelve nog wat uitsielden, dog te predi-
gat in overweging, alzoo zyn overzet-ken.

ting hier door veragteren zou, en al menig-
maal gecifcht was, wat nu diende voor te gaan, waar af men haar Edelheden kennis geven zou. Ook stelde D. *Leydekker* verder voor, dat wel 6 of 12 we-
ken te willen doen, zoo D. *Poleman* zyn man bey-
verde 't
Portu-
gees.

D. *Andre* verscheen den 4 Februari weer van de Westkust, en deed berigt van zyn togt op den 18 dier maand.

Daar beneven vonden haar Edelheden, by extract van den 1 Februari, goed, by hun vorig besluit. in opzigt van 't be-
roepen van een Maleyts Predikant, te volherden, en te belasten, dat 'er voor eerst maar door een voorlezer zou voor-
gelezen werden.

Ook zat den 18 Februari D. *van Wyngaarden* wegens zekere zware zaak, die Wyn-
uit zyn afzetten gesproken was, in gy-
zeling.

Den 23 September verscheen hier D. *Crab* *Nicolai Krul*, als Predikant, met de ver-
Crab van Hoorn. scheenen.

Den 28 October besloot men aan de Beweging-
Synodus van Zuid-Holland en de Classis tegen van Amsterdam bekend te maken, 't
geen men aan de Synodus van Noord-
Holland en aan de Classis van Walcheren
over myne overzetting des Bybels in de
Maleytsche taal geantwoord had; en alzoo de
Synodus van Noord-Holland gezegt had
voor myne overzetting te zyn, en haar
best te zullen doen, dat die gedrukt
wierd, zoo zouden zy van haar ant-
woord aan die Synodus ook kennis aan
haar Edelheden geven, om zig by hun
fehryvens aan de Heeren 17nen daar af
te bedienen.

Den 4 November verscheen hier D. *Hey* over Samarang van Macassar.

Den 18 dito blykt, dat haar Edel-
heden hier in de Maleytsche gemeente D. *Petrus van der Vorm* uit Amboina op
den 18 dito blykt, dat haar Edel-
heden hier in de Maleytsche gemeente

1697. den 12 November beriepen; en beslo- 1 ten toen D. *Krul* derwaards te zenden. 169
 D. *Krul*
 na Am-
 boina.

Z E S T I E N D E H O O F T S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den jare 1698 tot 1702.

A. 1698.
 Of men 't
 Avond-
 maal met
 ryften
 brood
 uitdeelen
 mag.

D En 9 Januari bleek, dat D. *Feylingius* met den Kerken-
 raat in Banda goedgevonden
 had 't Avondmaal, by ge-
 brek van tarw, met ryft-
 brood niet te bedienen, waar over haar
 Edelheden 't oordeel van dezen Kerken-
 raat eifchten, die tot antwoord gaven,
 dat zy die daad voor zeer onbillyk en on-
 geground hielden, alzoo dat met allerlei
 brood, en derhalven ook met ryftbrood,
 gefchieden mogt, vermits dit nergens
 verboden wierd, nog tegen den aard of
 't wezen van 't Avondmaal freed, daar
 't in tegendeel tegen de Christelyke vry-
 heit, en tegen de uitbreiding van Christi
 Koninkryk over de ganfche wereld ftry-
 den zou, dit niet te mogen doen, alzoo
 't Ryk Christi geen Ryk van spyze of
 drank, en aldus aan die dienftbaarheid
 van tarw ook niet gebonden is. Een ge-
 voelen, niet alleen van die Kerk, maar ook
 van *Beza* in *Epistola 2 ad Thilium* gestaaft,
 weshalven men, by gebrek van wyn en
 brood, zulke dingen gebruiken mogt, die
 de zelve kracht hebben, om 't lichaam te
 voeden. Van 't zelve oordeel is ook *Pa-
 vaeus L. 1 de symb: sacram: Voet: in Polit:
 Eccles: part: 1 pag. 732. Balduinus* (een
 Lutheraan) in *Casib: Conscient: L. 2 c. 8.
 cas: 8.*

Den 20 besloot men de Psalmen van
 D. *op den Akker* te laten overzien door
 de Heeren *Zas, Thornton*, en *op den Ak-
 ker* zelf.

Op de 2 Juni bleek, dat D. *Poleman*
 zou, zoo hy 'er toe verklaarde in staat
 te zyn.

Nu quam ook D. *Roufe* als overleden
 voor; die den 16 May gestorven is.

Heden verfeheen ook D. *van der Vorm*
 uit Amboina, die hier als Predikant in
 de Maleytsche gemeente beroepen was.

Den 16 dito stelde D. *van der Vorm*
 voor zyne genegenheit, om de Psalmen
 in Maleyts rym te brengen, dog om
 dit niet vrugteloos te beginnen, verzogt
 zyn Eerw: de voorspraak dezer vergade-
 ring by haar Edelheden, op dat zy, vol-
 toid zynde, mogten gedrukt werden,
 dat de vergadering aannam te doen; ook
 verbond hy zig dit spoedig te zullen vol-
 einden.

D. *Andre* zou weer na de Westkust
 gaan.

Den 21 Juli wierd op nieuw (alzoo
 nu D. *van der Vorm* hier gekomen was)

D. *Andre*
 na de
 Westkust.

aangedrongen, om 't besluit harer Edel-
 heden van den 25 May 1693 over 't om de
 weer nazien van den Bybel in de Ma-
 leytse taal te vernieuwen en voortgang
 te doen nemen, te meer, alzoo D. *van
 der Vorm* daar toe zyn dienft aanbod,
 met voorgeven, dat nog wel een be-
 quame derde perzoon zou kunnen uit-
 gevonden werden, waar over de ver-
 gadering aannam per naaften breeder te
 spreken, gelyk zy den 28 dito besloot
 haar Edelheden bekend te maken, dat
 D. D. *Leydekker* en *van der Vorm* hun
 dienft tot het overzien van 't O. T.
 in 't Maleyts aanboden, en als een der-
 de man droeg men voor *Cornelis Mutter*,
 Boekhouder, en gewezen overzetter in
 de Maleytsche taal, en dierhalven (een
 kragtige dringreden) ook taalkundig,
 waar op zy haar Edelheden nader goed-
 vinden konden verwagten; dog zy voeg-
 den 'er niet by, dat dezen *Mutter* geen
 Hebreuws nog Grieks verstond, nog
 Godsgeleerde was dat egter in een Revisor
 vereifcht wierd. Was die man nu, om dat
 hy Maleyts verstond, ook in staat, om over
 't Hebreuws, waar uit het overgezegt
 was, te oordeelen, of was hy ook, om
 dat hy Maleyts verstond, een Godsge-
 leerde in die taal.

Het fchaamt zig zelve, dat men een
 man, die zoo onbequaam daar toe was,
 heeft durven voorftaan, en het is een
 zeer kragtige bewys-reden tegen die
 broeders, hoe weinig bequame lieden
 men in die Hooge Maleytsche taal op Ba-
 tavia zelf in dien tyd had, waar by ik
 van goeder hand wete, dat hy zich zel-
 ven, tot een werk van zoo veel belang
 heeft onbequaam gekend, wanneer hem
 dat voorgedragen is.

Den 8 September maken D. D. *Zas* D. op
 en *Thornton* bekend, dat zy D. *op den Akker*
Akkers 150 Psalmen wel bevonden had-
 den, die men dierhalven haar Edelheden
 zou voordragen, om hier in te voeren:
 want sehoon dat bevorens, als reeds be-
 sloten voorkomt, zoo was 'er nog niets
 op gevolgt.

Den 13 October verfeheen hier uit
 Banda wettig D. *Feylingius*, en den 27
 dito D. *Hodenspyl* uit Amboina.

D. *Andre* quam weer van de West-
 kust, en gaf berigt van zynen togt.

By Extract van den 10 October ant-
 woorden haar Edelheden op 't voorstel
 van den Kerkenraad, wegens het nazien
 van 't O. T. in 't Maleyts, staande hen
 wel

Voor
 om de
 Bybel
 't Male
 nate z

D. op
 den Akker
 Psalmen
 goed.

D. D.
 lingius
 Banda
 enz.

ant-
 Antwo
 harer
 delhed
 over 't
 zien va

wel toe dit met hun beiden na te zien; dog *Mutter* ging na 't Vaderland, ook hadden zy hier over nog veel andre aanmerkingen, die ik voorby ga; waar op weer een breed antwoord van haar Eerw: volgde. Ook namen haar Edelheden aan, hier over aan de 17nen tot voordeel van zyn Eerw: te fehryven.

Den 26 dito bleek, dat de Kerkenraat van Banda in allen deelen zeer quaadaardig met D. *Feylingius* gehandelt, veel zaaken buiten noodzakelykheit verzwart, en 'er tegen de waarheit by gevoegd, en ook veel, die 'er toe behooren, verzwegen had, hoewel zyn Eerw: in zommige zaaken wel sehuld bekende, weshalven den Kerkenraat, deze zyne zaak nader overwegende, oordeelde, dat zyn Eerw: met meerder fligting op een ander, dan in die Landvoogdy, zou konnen gebruikt werden.

Den 12 December maakten haar Edelheden bekend, dat zy ook aan de Heeren 17nen over myne overzetting des Bybels in de Maleysche taal zouden sehryven; dog wegens de Psalmen van op den Akker was goed gevonden, die hier te drukken.

Den 25 dito verwierpen haar Edelheden den Krankbezoeker *Mets*, en stelden in 't Ambagts-oorden Krankbezoeker *Lambertszoon* aan, tot welke den Kerkenraat zei, dat hy haar Edelheden daar voor bedanken kon.

In deze tyd was 'er een grooter opschudding in Kerkenrade door D. *Kizenga*, als noit voorheen door imand gemaakt, willende alleen zekere zeer voorzigtige Kerkelyke censure, by den Kerkenraat tegen zekere Juffrouw zeer wetig geoeffend, dwarsboomen. Een zaak, die veel beweging gegeven, en waar over veel gefchreven is, zynde dit zoo verre gegaan, dat de Kerkenraat niet meer met zyn Eerw: zitten wilde, en aan haar Edelheden klagtig over zyn Eerw: viel, verzoekende dat haar Edelheden hem geliefden te dwingen, om aan hen genoegdoening te geven, waar ontrent hy halfsterrig zynde, vonden haar Edelheden goed zyn Eerw: te belaften na 't Vaderland te vertrekken; dog quam zyn Eerw: eindelyk zoo verre, dat de Kerkenraat het, om verdre moeite voor te komen, voor voldoende aannam, hoewel dit eerst in 't volgende jaar gefchied is.

A. 1699.

Den 26 Januari verzogt de Chinee *Jac. Quanko* Christen te werden, en daar benevens onderftand, en de verdre hulpe dezer vergadering, waar af men haar Edelheden berigt geven zou; die daar

op den 2 Februari in 't armenhuis geplaatst is. 1699.

D. *Hodempyl* vertrok weer na Amboina in 't begin dezcs jaars, en D. *Feylingius* na Ternate.

Den 6 Februari bleek ook, dat haar Edelheden D. *Krul* van 't gaan na Amboina ontheft, en zyn Eerw: als Predikant hier beroepen hadden.

Den 27 April verfeheen hier als Predikant D. *Gofuinus Huppers*, met *Vryburg*, van Zeeland; en den 4 May bleek, dat D. *Arnoldus Voltelen* op 't fchip *Af-fendelft* op de reize overleden was.

Op die zelve dag verfeheen hier ook D. *Gerardus Haccoma* wettig van Ceylon.

Den 15 Juni verfeheen hier de Predikant D. *Petrus Boterkooper*, met *Venhuizen*, van Enkhuizen.

Koe-Ije, een Chineeſche vrouw, genegen Christen te werden, verzogt onderhoud, en is na de Diakenen gewezene.

Ook zou D. *Haccoma* Japara, en D. *Andre Bantam*, en de Wetkust, gaan bezoeken.

Den 13 dito verfeheen hier *Hermanus Meyerink*, Theologiae Candidatus, Proviſioncel, die dit verzogt volflagen te zyn, dat toegestaan is.

Op dien zelve dag quam hier weder D. *Haccoma* met een bericht van zyn togt na Japara, en fehynst dit jaar na 't Vaderland vertrokken te zyn.

Den 21 September verfeheen hier D. *de Vriest*, van Ceylon zonder eenige papieren opgezonden.

Ook bleek nu, dat haar Edelheden goedgevonden hadden, dat D. *Kizenga* in zyn dienſt na 't Vaderland vertrekken zou; na welken tyd nog veel moejelykheden met zyn Eerw: voorvielen, ons omftandig bekend, maar die wy, om datze vry lang, en aanftotelyk zyn, voorbygaan, behalven dat ook ider een die niet behoefde te weten.

By Extract van den 16 Octoer bleek ook, dat haar Edelheden D. *Gerard de Oude* van Coetsjien na Jafnapatnam, en D. *Hupperts* na Coetsjien beroepen hadden.

Den 9 dito verfeheen hier als Predikant, D. *Joannes Bartou*, met Overryp van Amsterdam.

Ook wierden nu by D. *Leydekker*, en op zyn Eerw: verzoek, mede by den Kerkenraat weder nieuwe middelen en zoeken aan haar Edelheden voorgesteld, om myn werk en overzetting, zoo veel het hen mogelyk was, te ſtremmen, en de zyne op 't gunſtigſte aan de Heeren Bewindhebberen voor te dragen, en was zyn Eerw: met zyne overzetting van het N. T. nu tot de Handelingen der Apostelen gekomen.

1699. Den 19 dito bleek, zoo by fchryvens
D. D. van de Heeren 17nen, als van andre,
Meerland dat op Ceylon *D. D. Meerland*, en de
en de *Mey* overleden waren, en dat *D. Coyte-*
Mey dood. *rus* zich zwak bevond.

D. Boter- Heden zag men ook, dat haar Edel-
koop- heden *D. Boterkooper* na Banda beroepen
na Banda. hadden.

A. 1700.

Gefchil- Den 11 Januari bleek, dat haar Edel-
len van heden 't oordeel des Kerkenraats over de
D. D. de geschillen tuffchen *D. D. de Vriest*, en
Vriest en tuffchen *Croonenburg* en *Roman*, den 5 di-
Roman. to verzogten; die wy om redenen voor-
by gaan.

D. de Op 't oordeel van deze vergadering,
Vriest herstelt. is ook *D. de Vriest* by 't Extract van den
9 Maart, zoo den 15 dito bleek, van
heden af in dienst en foldy hersteld.

D. Simey Den 14 May verscheen hier van Co-
van Cey- lombombo *D. Simey*, ziek, en zonder
lon. behoorlyke afte van ontslag, door malatig-
heit van *D. Ruel*, hebbende toen
op Colombo gestaan, en 'er behoorlyk
om verzogt; die ook den 7 Juni, alzoo
haar Edelheden niets tegen zyn Eerw:
hadden, erkend is.

D. Ro- Ook verscheen *D. Roman*, die op Jaf-
man van napatnam gestaan had, buiten dienst, en
Ceylon. opgezonden, hier. Hy had wel veel
byzondere lofselyke dog geen Kerkelyke
getuigenissen, weshalven hy door haar
Eerw: na de Regeering alhier geweest,
en verder over hem geoordeelt is, dat
hy met *D. de Vriest* behoorde te verzoen-
en, waar toe hy zig genegen toonde.
Hy verzogt ook de afschrijven van de
zaak, over hem op Colombo en hier ge-
handelt, die hem toegestaan zyn.

Ook eifchten haar Edelheden 't oor-
deel dezès Kerkenraats over *D. Roman*
den 28 May, alzoo hy om zyne herstel-
ling haar Edelheden sterk aangezogt
had.

D. D. de Den 10 dito wierd *D. D. de Vriest* en
Vriest en *Roman* verzoend, na dat zy beide leed-
Roman wezen, ider voor zoo verre hy schuld
verzoent. hebben mogt, bétuigt hadden, waar
van haar Edelheden den zelve dag nog
kennis by een Extract gegeven is.

Den 21 dito bleek, dat *D. Thornton*
nog zwak was, en dat *D. Poleman* zyn
dienst nog waarnemen zou.

D. Ro- Den 28 bevond men, dat *D. Roman*
man her- den 22 Juni door haar Edelheden van
stelt. heden af in dienst en foldy herstelt was.

Den 2 Augusti verscheen hier uit Ter-
nate wettig, *D. Gellius Cammiga*.

De doop Ook hoorde men nu, dat de Onder-
dooreen koopman op Oolsterstein op de herwaards
Onder- reizè tuffchen de Caap en Batavia den
koopman doop aan een kind, even gelyk men ge-
bedient. woon is in de Kerk te doen, bedient had.

D. Roman stond nu ook Bantam te
gaan bezoeken.

Den 16 Augusti dit voornoemde doo-
pen waar bevonden zynde, gaf 'er de
Kerckenraat kennis af aan haar Edelheden,
verzoekende dat zulks in 't toekomende
belet mogt werden, houdende dien doop
in zig zelve kragteloos.

Ook bleek nu, dat *D. de Vriest* den 6
dito na Jafnapatnam beroepen was,
waar na toe hy den 7 dito zyn afscheid
nam.

Den 30 dito verscheen hier de Krank-
bezoeker, *Jacob Bronkborff*, met Car-
thago, van Zeeland; en den 13 Septem-
ber *D. Dirk Maartens* als Predikant, met
Ellemceeth.

Ook toonde *D. Simey* nu zyn afte van
ontslag, en *D. Roman* verzogt, dat men
om de zyne wilde fchryven.

Den 11 October nam *D. Bartou* af-
scheid na de Kerk van Malacca, waar
heen zyn Eerw: beroepen was.

Ook stond nu *D. Roman* na 't Vader-
land te gaan, en verzogt zyne Kerkely-
ke getuigenis, en Extract van zyne ver-
zoening, als mede van de verscheide oor-
deelen over zyne zaak. De twee eerste
verzoeken zyn toegestaan; dog 't laatste
geweigert.

Ook hadden haar Edelheden den 28 D.G.
September *D. Goting* van Malacca na
Ceylon beroepen.

Den 22 November verscheen hier *D.*
Arnoldus Brandis van Delft, met Rey-
gersdaal, en *D. François van de Sande*,
met Bambeeck van Amsterdam, beide
als Predikanten. En den 9 dito mede als
Predikant *D. Petrus Noot*, met de alge-
meine Vrede, van Amsterdam.

Den 13 dito zag men, dat, by Extract
van den 7, dito haar Edelheden *D. Simey*
en *D. Maartens* na Amboina, *D. Cam-*
minga na Banda, en *D. D. Brants* en
Noot na Ternate beroepen hadden.

A. 1701.

Den 14 Maart bleek, dat haar Edel-
heden by Extract van den 11 dito 't oor-
deel van den Kerkenraat over 't drukken
der Portugeefche Psalmen verzogten, en de P-
wenschten te weten, wie die kosten be-
talen, en hoe hoog die loopen zouden,
te meer, alzoo de meeste van die ge-
meinte, niet konnende lezen, zig met
Duitse Psalmböeken behielpen. Een vrag-
e, dienende, om geen vergeeffe onko-
sten te doen.

Den 16 dito is de Heer *Melchior Ley-*
dekker overleden, zynde gekomen tot het
6 Kap: aan den Ephezen, vs. 6.

D. Zas, niet in staat van zyn dings-
dag avond-beurt langer waar te nemen,
is daar af, op verzoek, ontslagen.

D.

D. *Andre* zou weer na de Westkuff dre gaan.

Ook nam nu D. *van der Vorm* aan, onvermindert zyn dienst, D. *Leydekkers* overzetting te vervolgen, waar op men haarer Edelheden goedkeuring verzoeken zou. Ook had zyn Eerw: dit al begonnen, zynde tot de brieven van Petrus gekomen.

Over de Portugeesche Psalmen was de vergadering van oordeel, dat 'er 1000 hoognoodig waren, die zy giften dat ontrent 1243 Ryxdaalders zouden belopen, en zou men, om de E. Maatschappij buiten kosten te houden, die by inschryving konnen laten drukken, hoewel die zomme anders niet zeer groot, en de nuttigheit voor den Godsdienst ongelijk meer weerdig zyn zou, waar af zy nu ook haar Edelheden kennis gaven.

Ook gaven haar Edelheden last, dat alle de Bybel-schriften van D. *Leydekker* aan den Kerkenraat overgelevert, in een besloten kasse in de Kerk-kamer bewaart, en de sleutel daar af gehouden zou werden door den oudsten Predikant, tot dat haar Edelheden daar ontrent een nader besluit zouden nemen.

Den 6 Juni gaven haar Edelheden, op 't voorstel van den Kerkenraat, dat D. *van der Vorm* aanbod D. *Leydekkers* werk te vervolgen, tot antwoord, dat haar Ed: niet ten vollen verzekert waren, dat D. *van der Vorm* zoo volkomen taalkundig was, als tot dit voornaam en teeder werk vereischt wierd, zeiden egter dat het hen aangenaam zyn zou, zoo D. *van der Vorm*, in die pryzylyken yver volherdende; dat werk uit eigen beweging quam te doen.

Den 27 dito verscheen hier den Predikant, D. *Abraham Parent*, met Catendyk van Amsterdam.

Ook bleek, dat D. *van den Sande* weer na Bantam zou gaan, om de H. Saeramenten daar te bedienen; en D. *Andre* na de Westkuff.

Den 11 Juli verscheen hier *Aarnout Voet* met Overnes, van Amsterdam. En den 19 September de Predikant, D. *Godefridus van Holten*, met de Goude Phoenix.

En al zoo de Heer *de Haas*, Commisaris politieq dit jaar overleden was, is de Heer *Jacob van Dam* Extraordinaris Raad, den 23 September in zyn plaats gesteld.

Den 17 October verscheen hier D. *Arnoldus Swem*, met Drielingen, als Predikant, van Amsterdam.

Ook verzekerde de vergadering haar Edelheden (tot wegneming van haar Ed: becommening ontrent D. *van der Vorms* bequaamheit, om met het werk van D.

Leydekker voort te gaan) dat zyn Eerw: een goed taalkundige was, en dat daarom haar verzoek, aan hem gedaan, op goede gronden steunde, alzoo hy de Maleytse taal in de grond verstont, gelyk dat D. *Leydekker* in zyn leven al aan de Vaderlandse Synoden en Classen in de Kerkelyke brieven gefehreven, en dit ook dikwils in de vergadering gezegt had; te gelyk bekend makende, dat zyn Eerw: dit werk nu ook al volcindigt had.

Ondertusschen verscheen hier D. *van de Sande* weer van Japara, gevende kennis van 't gene hy verrigt had.

Tusschen beiden moet ik hier opzeggen, dat, gelyk 'er geen een Lid in den Kerkenraat van Batavia in staat was geweest, om over de bequaamheit van D. *Leydekker* in de Maleytse taal te oordeelen (behalven dat zy, daar over al willende oordeelen, maar in staat waren om zulk zoberlyk over 't lage te doen, dat zy verstonden, en dat hy niet gebruikte, nog zoo recht als wel 't andre verstond) alzoo waren ook deze nog immers zoo weinig in staat, om over de bequaamheit van D. *van der Vorm* tot dat werk en in die taal te oordeelen, hoewel ik geerne tot lof van dien Heer erkennen en hier ter nederstellen wil, dat hy daar toe buiten tegenpraak de bequaamste van alle, en in de Hooge Maleytse taal zeer ervaren is.

Dog het verdient de uiterste verwondering, hoe deze vergadering met zulken ophief van de neerftigheid en bequaamheit van beide die Heeren *Leydekker* en *van der Vorm* spreken konden, en hoe zy zoodanig met nyd of vuilaardigheid tegen myn werk konden bezet zyn; van, even eens of ik ooit in de wereld geweest was, en even als of ik ooit eenig bewys van myn neerftigheid, daar ik dat immers zoo veel als die Heeren

gegeven had, daar geen een woord af te reppen, daar zy immers wel wisten, dat ik alleen de geheele Bybel in de Maleytse taal, zonder daarom oit van een Predikbeurt bevryd geweest te zyn, overgezet had, en dat dat by gevolg een bewys van zoo veel neerftigheid was, dat het ten minste wel verdiende, om 'er eens af te spreken, en om my ten minste dien lof te geven, die my de allerwildte vreemd ooit onthouden heeft. Daarbeneven zoo ben ik ook in tyd veel eer; dan een van beide die Heeren hiermede bezig geweest, gelyk ik daar af ook aan myn Kerkenraat aldaar kennis gegeven heb; maar dit is waar, dat ik geen twee zwagers had, die Ordinaris Raaden van Indiën waren, door welke men haar Edelheden alles, wat men maar wilde, van de Heer *Leydekker's* werk, bequaamheit, en van de noodzakelykheit

1703:
der
Vorm.

Aanme-
kingen
over die
getuige-
nis, &c.

Liefde-
looze be-
handeling
van des
Schryvers
werk.

1701. van 't invoeren van de Hooge Maleyſe taal wiſt wys te maken, waar tegen de Kerkenraat, ſchoon zy in haar gemoed wel wiften, dat die taal daar van geen gebruik ter wereld was, en niet verſtaan wierd, en waar af de gemeente geen letter tot nog toe lezen kon, nogtans geen een woord dorſt kikken, alzoo weinig als dat zy de goedheit hadden, om maar blindeling, al, wat hen D. *Leydekker* van myn werk zeide, te gelooven, daar 't immers hun pligt was, om van een man, die zoo veel jaaren aan den anderen in de Maleyſe taal in zyn Kerk gepredikt had, in die taal, die over al verſtaan en gebruikt wierd, te gelooven, dat zyn werk immers van veel meer nuttigheit, dan dat van de Heer *Leydekker*, zyn moeft, om dat ider een dat lezen, en verſtaan kon, daar dat van de Heer *Leydekker* nog verſtaan nog gelezen konde werden, zelf by geen een lid van den geheelen Kerkenraat, dan alleen by D. *van der Vorm*.

En dat een werk in die gemeene taal van veel meer nuttigheit, dan wel een werk in die Hooge taal zyn moeft, dat konden de Kerkenraat uit hare vorige acta leeren en nazien, daar hen immers bleek, dat ten tyde dat D. *Brouwerius*, *van der Sluis*, en andre, in de gemeene taal daar predikten, de Kerk zoo vol was, dat de plaats te klein wierd, om ze te vervatten; daar in tegendeel D. *Gueynier*, 't Hoog Maleyts willende invoeren, om dat hy mede niet anders verſtond, geſtadig over 't verlopen van die gemeente klaagde.

Maar dit is ook waar, ik had die Kerkenraat van Batavia geen kennis van myn toeleg gegeven, om hare gunſt en voorſpraak by haar Edelheden niet verzogt, en ook haar Edelheden daar geen kennis van gegeven; dog de reden hier af was niet, om dat ik dit zogt te ontgaan, of ongenegen was op zyn tyd te doen; maar om dat ik eerst een einde van myn werk wilde zien. En wat zou 't my ook al geholpen hebben, dewyl de Heer *Leydekker*, en zy met zyn Eerw: en hun verzoek voor hem my die pas al zeer vuil-aardig afgeſneden hadden, verzoekende daar na zelf dat geen ander werk, dan 't gene met goedkeuring van haar Edelheden ondernomen was, gedrukt mogt werden, even als of 't goedkeuren van haar Edelheden (die immers geen Hoog Maleyts verſtonden [of men moeft zyn Eerw: zwager de Heer *de Haas* uitzonderen, die iets van 't Hoog verſtond] en die anders nog beſt over 't laag Maleyts konden oordeelen) het werk van een neerſtig man eerst zyn weerde gaf, en als of hare Edelheden quaadkeuring de

weerde aan een goed werk benemen konde, dat immers (behoudens alle de agting die ik voor haar Edelheden hebbe) voor geen oordeel van billykheit kon doorgaau, en dat bequaam is, om alle wakkere mannen, die juift niet zoo na by haar Edelheden zyn, de luſt te benemen om eenig fracy en nut werk onder handen te durven nemen.

Wat gelyk, of ongelyk, dan deze Kerkenraat, en ook haar Edelheden (als Overheden, die agting en liefde voor alle neerſtige mannen, onder hen ſtaande, behooren te hebben, en die een igelyk zyn cere en agting, als hy 't verdient, zonder aanzien van perzoonen, behooren te geven) my hier in gedaan hebben, geve ik over aan 't oordeel van alle beſcheidene mannen, die dit zullen lezen, biddende God, dat hy hen noit het quade dat zy my daar by hebben trachten te doen, toerekenen, maar dat hy hen dit genadig vergeven wil, gelyk het ook geenzins van zyn welbehagen geweest is, om, hoe groote en onregtverderige bewegingen zy hier over ook gemaakt hebben, haar hier in hun oogwit te doen bereiken, maar wel om te beletten, dat en het werk van zyn Eerw: en ook van my, tot nog toe van de Kerk van Indiën, zig van de Maleyſe taal bedienende, gebruikt is, daar ik noit gezogt hebbe zyn Eerw: werk buiten boord te werpen, en niet anders verzogt heb, dan dat zy beide in twee colommen mogten gedrukt werden, ſchoon zyne Eerw: en ook deze Kerkenraat, met de uiterſte bitterheit, die men bedenken kon (daar toe ook haar Edelheden voorſchryvens aan de Heeren 17nen gebruikende) myn werk en perzoon eerst by de Heeren in 't Vaderland hebben zoeken zwart te maken, en zoo met de uiterſte liefdeloosheit mynen bloedigen en zoo nutten arbeid tegen haar beter weten aan (was 't mogelyk) te ſmooren, en agter de bank te werpen; dog alles is metter tyd in rook en damp verdweenen, dat niet anders uitgewerkt heeft, dan dat de Heeren 17nen daar door in de uiterſte onzekerheit ter wereld, en nu zoo verre gebracht zyn, dat 'er van geen van deze twee werken meer gerept werd, van 't myne (hoe nut ook) niet, om dat haar Edelheden 'er zoo ſterk tegen geſchreven hebben, en om geen werk tegende zin van haar Edelheden daar in te voeren; en van dat van de Heer *Leydekker* niet, om dat zy nu al te wel weten, dat het Hoog Maleyts niet verſtaanbaar, nog gebruikelyk, en 't haar Ed: dierhalven ook niet te vergen is, vergeeffe onkoſten aan zulken zwaar werk te doen.

Hoe veel beter zouden die broederen, en de Heer *Leydekker*, gedaan hebben, in-

indien zy na waarheit en verdienften de Heer *Leydekker* en zyn werk geprezen hebbende, daar af gezegt hadden, dat dit een werk was, dat by de Maleyfe Christenen in 't gemein niet verstaanbaar, maar des niet te min van groote nuttigheit en hope was tot bekeering der Mohammedaanen op Java, Sumatra, en elders daar men zig van die taal bediende, en die zoo wel als de gemeene Maleyfe Christenen een Overzetting des Bybels van nooden hadden; dog dat aan de andre kant myn werk in die taal, die by de gemeene man alomme verstaan wierd, verveerdigt, eu dierhalven van nu af aan van een groote nuttigheit voor de Maleyfe Christenen zoo om de Ooft, als op Batavia, en dat het gevolgelyk best was, dat die twee werken, als beide hare nuttigheit zullende geven, in twee colommen gedrukt wierden.

Indien deze Broederen dit gedaan, en 't voorfchryvens harer Edelheden hier toe na 't Vaderland gebruikt hadden, beide die werken hadden, waarfehynelyk, al over lang het licht gezien, en zy zouden by de algemeene wereld, en ook by de Maleyfe Christenen, een groote eere ingelegt, veel agting verkregen, en zig, buiten de nuttigheit, die 'er voor die gemeintens in ftak, ook bevryd hebben van die naam, die zy nu by alle onverschillende menfchen van oordeel hebben, van dat zy met my zeer liefdeloos, en niet volgens haren pligt, maar my als vyanden gehandelt, en dierhalven geen geloove by imand over my, of myn werk, daar over zy niet oordeelen konden, verdient hebben. Een poft, die den genen, die de Kerken van Indiën zoo nuttige werken door hare verkeerdt ingeflagene wegen zoo zigbaar ontroofst, en benomen hebben, zeer zwaar voor God zal te verantwoorden vallen, en die zy met geen fchyn van redenen, zelf by eenige menfchen, oit zullen kunnen goed maken, waar mede wy dan van deze aanmerking af ftappen, en ons vorig werk weder zullen vervolgen.

Den 13 November bleek, dat D. *Swem* een togt na Bantam doen zou.

Den 5 December quam hier als Predikant voor deze vergadering D. *Antonius Hoyer*, met Mydrecht, van Rotterdam, en op den zelfden dag verfehchen ook D. *Swem* weer van Bantam.

Den 20 dito bleek ook, dat haar Edelheden den 9 dito D. D. *Coldedeborn* en *Bierman* in Amboina verloft, en D. *Poleman* en *Parent* daar na toe beroepen hadden.

D. *Poleman* had nu 5 jaaren D. *Leydekkers* beurt niet alleen waargenomen, maar zig ook met veel yver in de Portu-

geefche taal geoeffend, waar in die Heer grooten dienst doen kon; maar in plaats van daar op eenige aanmerking te maken, zonden haar hoog Edelheden hem na een plaats, daar die taal in 't geheel niet gebruikt wierd, en noodzaakten hem, nu een man van jaaren werdende, om daar weer een nieuwe taal, te weten 't Maleytfch, en wel het Hoogge, dat veel moeijelyker dan 't gemeene viel, te leeren, waar in hy egter door veel neerftigheid zoo verre geraakt is, dat zyn Eerw: daar in verscheide jaaren nevens my in Amboina gepredikt heeft; zynde de eenige Predikant in Indiën, die ik kenne, die in ftaat is, om in twee Oosterfe taalen, en ook in 't Nederduitsch te prediken; (dat ook D. *Molimeus* gedaan, gelyk D. *Ferreira* bevorens mede in 't Portugees, Franfch en Nederduits gepredikt heeft) dog in plaats van voor deze zyne nieuwe taalkunde de behoorlyke agting te hebben, zal ons hier na blyken, dat haar Edelheden zyn Eerw: weer op Batavia in de Portugeesche gemeente beroepen zullen, als hy zyn Portugees zoo goed als vergeten zal hebben, om het dan weer op nieuws eerst aan te leeren, en om dan zyn zoo zuur verkregen Maleyts eensklaps te vergeeten; dat immers in zich zelve niet anders is, dan Predikanten zeer onbillyk te handelen, en openbaar te toonen, dat haar Edelheden geen opzigt ontrent de moeijelykheit van taalen te leeren, nog taalkundigen niet ter plaatze, daar zy eigentlyk den meesten dienst konden doen, gebruiken, handelende daar in geheel na hun welgevallen, dat behoudens haar Edelheden agting) het rechte middel niet is, om de Heidenen te bekeeren, of om de lust der Predikanten tot het aanleeren der taalen op te wekken, maar wel om andre daar van af te fhrikken, en om ze dus in die gene, die reeds der zelve kundig zyn, volflagen te fmooren. En dit is een van de redenen, waarom ik oordeele, dat het beter zyn zou, indien 't verzenden van Predikanten, gelyk van ouds, weer aan den Kerkenraat ftond.

Den 19 dito bleek, by Extract van D. *Hoyer* den 13 dat haar Edelheden D. *Hoyer* na Banda beroepen hadden.

A. 1702.

A. 1702.

Den 9 Januari verscheen hier als Predikant D. *Jacobus van der Vorm*, met de Handboog, van Hoorn. Zyn Eerw: was een broeder van D. *Petrus van der Vorm*, nu Maleyts Predikant op Batavia, als mede *Abrahamus Witzonius*, als Predikant, met 's Lands Welvaren, van Amsterdam; gelyk ook D. *Florentius Camper* den 30 West-dito als Predikant, met de Spiegel van kuff.

M 2

die

1701.
Aanmerking over D. Poleman.

En over 't behandelen van taalkundige Predikanten.

na Banda beroepen.

D. Jac: van der Vorm.

D. Andre van de West-dito

1702. die zelve stad verscheenen, zynde op die dag ook *D. Andre* weder hier van de Westkust gekomen.

D. Witzonius na Amboina. Ook bleek den 6 Februari, dat haar Edelheden den 31 Januari *D. Witzonius* na Amboina beroepen hadden, en den 13 Februari verscheen hier, met *Grimmelein*, van Zeeland, *D. Cornelius van der Sluis*, als Predikant. Ook bleek nu, dat *Gajus Andre* volgens 't Extract harer Edelheden van den 7 dito Timor stond te bezoeken.

D. D. van Holten en *Camper* beroepen. Den 20 Maart zag men, dat volgens Extract van den 14 dito *D. D. van Holten* en *Camper* als Predikanten dezer stad beroepen waren.

Revisores der Portugeesche Psalmen. Den 15 May bleek, dat tot *Revisores* der Portugeesche Psalmen *D. D. op den Akker*, *Thornton*, en de Heer van *Hämme* gesteld waren; van welke men den 18 dito besloot 1250 Exemplaren te laten drukken, waar voor de drukker 15 Ryxdaalders van de 1000 vellen, buiten 't papier, en voor 't meerdere maar 14 Ryxdaalders genieten zou, ook schonken haar Edelheden 100 riemen papier 'er toe.

Den 12 Juni verscheen hier *D. Coldeborn* uit Amboina.

D. Andre van Timor. Den 26 dito verscheen hier van Timor weder *D. Andre*; en den 10 Juli *D. Bierman* mede uit Amboina.

D. Bierman uit Amboina. Den 11 dito waren *D. D. van de Sande* en *Swem* na Ceylon beroepen, en *D. Coldeborn* zou Bantam gaan bezoeken.

D. D. van de Sande en *Swem* na Ceylon. Den 11 September verscheen hier als Predikant, met *Venhuizen*, *D. Joannes Marens*, van de Classis van Enkhuizen.

Coldeborn na Bantam. Ik zie ook, dat onder de Krankbezoekers nu *Jan van der Crab* mede verscheen.

Papieren van D. Cat. Den 21 Sept. zag men dat de papieren van *D. Simon Cat* door haar Edelheden by extract van den 19 dito aan dezen Kerkenraat nu overgelevert wierden, om haar Edelheden van haar oordeel en aanmerkingen daar over te dienen.

D. Bierman verlost. Ook was nu *D. Bierman* verlost, om 't Vaderland te vertrekken.

Den 9 October verscheen hier ook *D. Willem Spandau*, als Predikant, met *Sniiddorp* van Zeeland, en den Krankbezoeker *Abraham van Santen*, van Ternate, terwyl nu *Joannes Staal* en *Jacob Vis* hare verlofing verkregen, die door *Gysbert Treffiers*, na ontrent 10 jaren dienst, nu mede verzogt wierd, en die gunstig zou voorgedragen werden.

Aanmerkingen over D. Cats schriften. Den 19 dito bleek, wegens de papieren van *D. Cat*, dat *Matthaus*, de Handelingen der Apostelen, en andre deelen der Schrift, onder opzigt van *D. Cat* door zyne tolken in de Cingaleesche taal overgezet waren. Over welken yver deze Kerkenraat zyn Eerw: prees; dog

oordeelde, dat dit werk eerst door de Ceylonse Kerk behoorde overzien, en niet anders dan door openbaar gezag der Overheit ingevoerd te werden, hoedanig ook haar Eerw: oordeel over deze zaak den 20 September A. 1694 was.

Ook had *D. Cat* zyne Malabaarse Boeken in 't Cingalees overgezet. schriften wel in 't byzonder met *D. de Mey* nagezien, dog egter erkend hy dit voor geen overzien van de Cingaleesche vertaaling, aangezien zyn Eerw: A. 1695 een Cingaleesche Grammatica van de Heer *Martin* ontfangen, en daar uit de declinationes, conjugationes, syntaxis, &c. geleerd hebbende, het nazien van de Cingaleesche overzetting alleen met zyn tolk ondernam, nadien *D. Ruel*, dien zyn Eerw: al zeer bequaam tot dat werk oordeelde, dit weigerde.

Dit werk nu, door zyn Eerw: en zyne tolken nagezien, verzogt hy dat in de Kerk ingevoerd mogt worden, oordeelde dat dit gerust gelchieden mogt; dog 't was te wenschen, dat zyn Eerw: dit met een volle verzeekering van taalkunde zeggen kon.

Dierhalven oordeelde deze Kerkenraat, dat dit nazien van *D. Cat* met zyn tolken niet voor voldoende kon aangemen werden, en dat die derhalven nogmaals door goede en recht taalkundige mannen behoort te gelchieden, hoewel dit zyn zwarigheid al weer heeft, alzo hy zegt de eenige taalkundige onder de Predikanten te zyn.

Het vraagboekje van *Borslius*, en de 180 vragen van *D. d'Outrein*, door *D. Ruel* vertaalt, en in de schoulen wel met kennis der Regeering, dog buiten kennis van den Kerkenraat, en tegen de ordre van de groote Ceylonse Kerkenraat A. 1659 beraamd, en zonder eenige kennis herwaards te geven, ingevoerd, was een zaak, die niet wel, en tegen de gewoonte van die Kerk was, en *D. Cat* zou wel gedaan hebben, zoo hy dat by *D. Ruels* leven gezegt had, dat nu na zyn dood niet gelden kon. Egter oordeelde haar Eerw: deze vraagjens van immers zoo veel nut, als die van *D. Baldens* A. 1659 in 't Malabaars overgezet, en in de schoulen ingevoerd, en eerst 1668 door eenen *Joan da Costa* in 't Cingalees vertaalt, die waarfehynelyk een Roomsgezinde, en geen Predikant was.

D. Cat klaagde ook, dat hem door vreemde en noit gehoorde middelen belet wierd in de vergadering te komen; dog zou daar nu nog van zwygen, alzo 't verborgene nog niet openbaar was.

Ook oordeelde deze Kerkenraat, dat *D. Cat* over zyne vertaaling met de Predikanten van Colombo, Gale, en Japapatnam had behooren te raadplegen.

Den 23 dito wierd de Krankbezoeker

1703

ker *Treffers* van Timor verloft, en ook toegestaan by haar Edelheden om *Jan van den Tempel*, krankbezoeker te inaken.

Men stelde ook weer voor, om haar Edelheden, alzoohier nu verscheide Maleytische taalkundigen waren, te verzoeken om een begin met het nazien van den Maleytischen Bybel van *D. Leydekker* te maken; dog men vond best de Heeren van de Hooge Regeering daar over eerst in 't byzonder te spreken, en te ondertasten, wat daar ontrent haar Ed. welgevallen zyn mogt.

Den 30 dito bleek, dat *D. van der Vorm* eenige schryf- en sluiptauten in *Lucas* overzetting gevonden had, die lichtelyk zouden te verbeteren zyn, waar op haar Edelheden zyn Eerw.; nevens *D. D. Coldeborn*; van der *Sluis*, enden Onderkoopman *Maarten Hodenpyl* aanteelden, om die overzetting zamen na te zien, mits dat zy diegelyke fouten ontmoetende, die op een byzonder vel aantekenen, en aan den Kerkenraad overleveren zouden, ten einde die daar over hare aanmerkingen aan de Heeren der Hooge Regeering opgeven mogt; dog dit waren immers zaaken waar over de Kerkenraad, (die taal niet verstaande, nog de Onderkoopman *Hodenpyl*, die een duitche Klerk, en daar toe geenzins bevoegd was) en nog veel minder haar Edelheden (behoudens de agting die anders voor haar Edelheden hebbe) al-

zo die nog Taalkundige; nog Godsgelerde waren; konden of mogten oordeelen; en tot welke, myns oordeels, geen ander, dan Taalkundige Predikanten, die niet alleen Maleyts, maar ook de oorspronkelyke taalen verstonden, bevoegd waren.

Den 13 November verscheen hier van Amsterdam, per *Vosmaar*, de Krankbezoeker *Adriaan Capiteyn*, ook nam nu *D. Bierman* afscheit, en den 20 dito verscheen hier als Predikant *D. Isaac Hoogland*, per de drie Kroonen, en *Yffelmond* tot de Kaap, en verder per *Schorndyk* alhier, ook quam hier per den laatsten bodem, van Hoorn, de Krankbezoeker *Jan Cos*.

D. Bierman vertrokken.

Den 11 December quam ook *Jan Hillevrandszoon* van Alkmaar hier van de westkust; ook wierd *Urbanus Mestdag* op Timor gelegd, waar nevens *Willem Holstege* per 't Geyn van Amsterdam, en *Antoni Gilliszoon* van de westkust, en *Obbo Hermanszoon*, per Keulen, van Amsterdam, den 18 dito verscheen, en wierd *Jan van den Tempel* heden Krankbezoeker gemaakt.

Ook bleek nu, dat *D. Hoogland* by Extraet van den 8 dezer in de plaats van *D. Hey* na Macassar, *Jacobus van der Vorm*, in de plaats van den overleden *D. Witzonius* na Amboina, en *D. Noot* uit Ternate na Banda, om *D. Stampioen* te vervangen, beroepen was.

D. Hoogland na Macassar; *D. Jacobus* van der Vorm; na Amboina. *D. Witzonius* dood.

Z E V E N T I E N D E H O O F D S T U K.

Vervolg der zaaken van den Godsdiensf op Java van den jare 1703 tot 1706.

Den 1 Januari is een Kerkelyke getuigenis van *Philip David van Ubelen*, by Ouderlingen en Diakenen gcteeekend, gelezen, en zyn Vrouw had hare getuigenis aan *D. Bartou* wedergegeven, om dat hy'er geen aan haar man geven wilde. En alzoode zyne tegen Kerk gebruik gegeven was, is zy nooit aangenomen, en hy niet toegelaten.

Dog zy zou haar Kerkelyke getuigenis van Malacka moeten ontbieden.

Den 22 dito verscheen hier als Predikant *D. Willem van Wely* per Wateringen van Delft, en van de Kaap per de Zuikermeulen.

Ook quamen nu voor haar Eerw. de hevige geschillen in Ternate, tusschen *D. D. Feilingius*, *Brandts*, en *Noot* gerezzen, over welke haar Eerw. oordeelden, dat een igelyk van die Heeren de eene meer, en de andermin, schuld hadden; dog dat wel de meeste schuld by *D. Noot* en zyn Vrouw was, die *D. Brandts*, en den Ouderling *Panhuis*, ge-

voelig beledigd hadden, weshalven zy't best oordeelden, dat haar Edelheden *D. Noot* verplaatst hadden.

Voor zoo ver nu haar Edelheden op zoo een oordeel der Batavise Broedren, de zaken veeltys zus of zoo schikten, kon men die vergadering, als ware zy een Claffis, aanzien; daar haar egter geen oordeel over een andere Kerk toequam.

Den 5 Februari leverden *D. D. van der Vorm*, *Coldeborn*, van der *Sluis*, enden *Hodenpyl* aan deze vergadering over de fouten, die zy in *Lucas* overzetting van *D. Leydekker* gevonden hadden, zullende die ten eersten aan haar Edelheden overleveren, om daar in vcrder na haar goedvinden te handelen.

De faur ten, in *Lucas* overgeleverd.

Den 14 May, quam *D. Andre* van Onrust hier, dat voortaan door een der buiten Predikanten zou waargenomen werden.

D. Andre gelicht.

Den 4 Juni verscheen hier *D. Hey* van Macassar, na dat hy daar 7 jaaren gewest was. En den 18 dito *D. Stampioen* wettig uit Banda.

D. Hey van Macassar. *D. Stampioen* uit Banda.

1703.

Heden liepen de Chineezen met hunnen afgod, onder't kloppen op hunne bekkens, en met vaaten om, dat men door den voorzitter en Ouderling, en den Heer Baillu zal tragten te belctten, alzooy dat zelf onder dien dienst deden.

Den 17 December verscheen hier als Predikant, per Nichtevecht, *D. Engelbert François le Boucq*, van Amsterdam.

D. Stampioen na Timor.
D. Andre na Ternate.
D. Spandau na Amboina.
A. 1704.
D. Andre na t'Vaderland.

Ook was *D. Stampioen* by Extract van den 14 dito na Timor, om die Kerk te bezoeken, belast te trekken, *D. Andre* na Ternate, en *D. Spandau* na Amboina beroepen.

A. 1704.

Den 10 Januari bleek, dat *D. Andre* dic niet genegen na Ternate te gaan, na t'Vaderland vertrekken zou, en is derhalven, by haar Edelheden Extract van den 10 dezzer, *D. Willem van Wely* derwaards beroepen.

D. van Wely na Ternate.

Den 3 Maart verscheen hier, per Kattendyk *D. Nicolaus Groenewout*, als Predikant van Amsterdam.

Helena van Bantams zaak.

Ook deed Helena van Bantam, voor dezen Sangka genaamd, een smeekschrift aanbieden, waar op agt geslagen zynde, vond de vergadering goed dit haar Edelheden voor te dragen, met verzoek van die vrouw in hare bescherming te nemen, en tegen de vervolging van den Koning van Bantam, en andre Mohammedaanen, in haar geloove te dekken, alzooy bevorens wel Mohammedaans, dog nu op haar belydenis gedoopt, ten Avondmaal toegelaten; en ook met een Christen hier getrouwd was, en daar over alleen van dien Koning gezogt werd, om haar in handen te krygen, gelyk hy haar eindelyk met geweld na zig getrokken, en jammerlyk geplaagt heeft, zonder dat zig haar Edelheden hare zaak aantrokken.

De Heer de Wilde, Commissaris politiq.

Den 14 April is de overleden Heer Commissaris politiq, *Jacob van Dam*, door den Heer *Herman de Wilde*, Ordinaris Raad Indiën, volgens Extract van den 28 Maart, vervangen.

D. Groenewoud na de westkust.
D. Stampioen na Malacka.

Den 21 bleek, dat *D. Groenewoud* na de Westkust gaan zou, om daar de H. Sacramenten te bedienen.

Den 8 September quam *D. Stampioen* van Timor, Soerabaja, en Japara weder hier. En wierd den 29 dito na Malacka beroepen, gelyk dat by Extract van haar Edelheden van den 25 dito quam te blyken.

D. Feylingius uit Ternate.

Den 13 Oetober verscheen hier *D. Feylingius* uit Ternate, met verlof der Regearing aldaar, en met behoorlyk Kerkeleyk ontslag, na dat hy daar 6 jaaren met vrugt en stifting gelogen had.

Den 10 November verzogt *Andreas Lambertus Loderus* aan deze vergadering, en aan haar Edelheden, om t' O. T. en t' Psalmbboek in t' Portugees te drukken; dog is afgeslagen, om dat t' O. T. nog niet nagezien, en 'er nog geen gebrek van Psalmbboeken was. Waar uit te gelyk bleek, dat dat schoon en nut werk van *D. Ferreira* maar bleef leggen verrotten, zonder dat haar Edelheden tot het nazien of drukken last belicfden te geven.

Den 24 dito bleek, dat de Heeren 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580. 2581. 2582. 2583. 2584. 2585. 2586. 2587. 2588. 2589. 2590. 2591. 2592. 2593. 2594. 2595. 2596. 2597. 2598. 2599. 2600. 2601. 2602. 2603. 2604. 2605. 2606. 2607. 2608. 2609. 2610. 2611. 2612. 2613. 2614. 2615. 2616. 2617. 2618. 2619. 2620. 2621. 2622. 2623. 2624. 2625. 2626. 2627. 2628. 2629. 2630. 2631. 2632. 2633. 2634. 2635. 2636. 2637. 2638. 2639. 2640. 2641. 2642. 2643. 2644. 2645. 2646. 2647. 2648. 2649. 2650. 2651. 2652. 2653. 2654. 2655. 2656. 2657. 2658. 2659. 2660. 2661. 2662. 2663. 2664. 2665. 2666. 2667. 2668. 2669. 2670. 2671. 2672. 2673. 2674. 2675. 2676. 2677. 2678. 2679. 2680. 2681. 2682. 2683. 2684. 2685. 2686. 2687. 2688. 2689. 2690. 2691. 2692. 2693. 2694. 2695. 2696. 2697. 2698. 2699. 2700. 2701. 2702. 2703. 2704. 2705. 2706. 2707. 2708. 2709. 2710. 2711. 2712. 2713. 2714. 2715. 2716. 2717. 2718. 2719. 2720. 2721. 2722. 2723. 2724. 2725. 2726. 2727. 2728. 2729. 2730. 2731. 2732. 2733. 2734. 2735. 2736. 2737. 2738. 2739. 2740. 2741. 2742. 2743. 2744. 2745. 2746. 2747. 2748. 2749. 2750. 2751. 2752. 2753. 2754. 2755. 2756. 2757. 2758. 2759. 2760. 2761. 2762. 2763. 2764. 2765. 2766. 2767. 2768. 2769. 2770. 2771. 2772. 2773. 2774. 2775. 2776. 2777. 2778. 2779. 2780. 2781. 2782. 2783. 2784. 2785. 2786. 2787. 2788. 2789. 2790. 2791. 2792. 2793. 2794. 2795. 2796. 2797. 2798. 2799. 2800. 2801. 2802. 2803. 2804. 2805. 2806. 2807. 2808. 2809. 2810. 2811. 2812. 2813. 2814. 2815. 2816. 2817. 2818. 2819. 2820. 2821. 2822. 2823. 2824. 2825. 2826. 2827. 2828. 2829. 2830. 2831. 2832. 2833. 2834. 2835. 2836. 2837. 2838. 2839. 2840. 2841. 2842. 2843. 2844. 2845. 2846. 2847. 2848. 2849. 2850. 2851. 2852. 2853. 2854. 2855. 2856. 2857. 2858. 2859. 2860. 2861. 2862. 2863. 2864. 2865. 2866. 2867. 2868. 2869. 2870. 2871. 2872. 2873. 2874. 2875. 2876. 2877. 2878. 2879. 2880. 2881. 2882. 2883. 2884. 2885. 2886. 2887. 2888. 2889. 2890. 2891. 2892. 2893. 2894. 2895. 2896. 2897. 2898. 2899. 2900. 2901. 2902. 2903. 2904. 2905. 2906. 2907. 2908. 2909. 2910. 2911. 2912. 2913. 2914. 2915. 2916. 2917. 2918. 2919. 2920. 2921. 2922. 2923. 2924. 2925. 2926. 2927. 2928. 2929. 2930. 2931. 2932. 2933. 2934. 2935. 2936. 2937. 2938. 2939. 2940. 2941. 2942. 2943. 2944. 2945. 2946. 2947. 2948. 2949. 2950. 2951. 2952. 2953. 2954. 2955. 2956. 2957. 2958. 2959. 2960. 2961. 2962. 2963. 2964. 2965. 2966. 2967. 2968. 2969. 2970. 2971. 2972. 2973. 2974. 2975. 2976. 2977. 2978. 2979. 2980. 2981. 2982. 2983. 2984. 2985. 2986. 2987. 2988. 2989. 2990. 2991. 2992. 2993. 2994. 2995. 2996. 2997. 2998. 2999. 3000. 3001. 3002. 3003. 3004. 3005. 3006. 3007. 3008. 3009. 3010. 3011. 3012. 3013. 3014. 3015. 3016. 3017. 3018. 3019. 3020. 3021. 3022. 3023. 3024. 3025. 3026. 3027. 3028. 3029. 3030. 3031. 3032. 3033. 3034. 3035. 3036. 3037. 3038. 3039. 3040. 3041. 3042. 3043. 3044. 3045. 3046. 3047. 3048. 3049. 3050. 3051. 3052. 3053. 3054. 3055. 3056. 3057. 3058. 3059. 3060. 3061. 3062. 3063. 3064. 3065. 3066. 3067. 3068. 3069. 3070. 3071. 3072. 3073. 3074. 3075. 3076. 3077. 3078. 3079. 3080. 3081. 3082. 3083. 3084. 3085. 3086. 3087. 3088. 3089. 3090. 3091. 3092. 3093. 3094. 3095. 3096. 3097. 3098. 3099. 3100. 3101. 3102. 3103. 3104. 3105. 3106. 3107. 3108. 3109. 3110. 3111. 3112. 3113. 3114. 3115. 3116. 3117. 3118. 3119. 3120. 3121. 3122. 3123. 3124. 3125. 3126. 3127. 3128. 3129. 3130. 3131. 3132. 3133. 3134. 3135. 3136. 3137. 3138. 3139. 3140. 3141. 3142. 3143. 3144. 3145. 3146. 3147. 3148. 3149. 3150. 3151. 3152. 3153. 3154. 3155. 3156. 3157. 3158. 3159. 3160. 3161. 3162. 3163. 3164. 3165. 3166. 3167. 3168. 3169. 3170. 3171. 3172. 3173. 3174. 3175. 3176. 3177. 3178. 3179. 3180. 3181. 3182. 3183. 3184. 3185. 3186. 3187. 3188. 3189. 3190. 3191. 3192. 3193. 3194. 3195. 3196. 3197. 3198. 3199. 3200. 3201. 3202. 3203. 3204. 3205. 3206. 3207. 3208. 3209. 3210. 3211. 3212. 3213. 3214. 3215. 3216. 3217. 3218. 3219. 3220. 3221. 3222. 3223. 3224. 3225. 3226. 3227. 3228. 3229. 3230. 3231. 3232. 3233. 3234. 3235. 3236. 3237. 3238. 3239. 3240. 3241. 3242. 3243. 3244. 3245. 3246. 3247. 3248. 3249. 3250. 3251. 3252. 3253. 3254. 3255. 3256. 3257. 3258. 3259. 3260. 3261. 3262. 3263. 3264. 3265. 3266. 3267. 3268. 3269. 3270. 3271. 3272. 3273. 3274. 3275. 3276. 3277. 3278. 3279. 3280. 3281. 3282. 3283. 3284. 3285. 3286. 3287. 3288. 3289. 3290. 3291. 3292. 3293. 3294. 3295. 3296. 3297. 3298. 3299. 3300. 3301. 3302. 3303. 3304. 3305. 3306. 3307. 3308. 3309. 3310. 3311. 3312. 3313. 3314. 3315. 3316. 3317. 3318. 3319. 3320. 3321. 3322. 3323. 3324. 3325. 3326. 3327. 3328. 3329. 3330. 3331. 3332. 3333. 3334. 3335. 3336. 3337. 3338. 3339. 3340. 3341. 3342. 3343. 3344. 3345. 3346. 3347. 3348. 3349. 3350. 3351. 3352. 3353. 3354. 3355. 3356. 3357. 3358. 3359. 3360. 3361. 3362. 3363. 3364. 3365. 3366. 3367. 3368. 3369. 3370. 3371. 3372. 3373. 3374. 3375. 3376. 3377. 3378. 3379. 3380. 3381. 3382. 3383. 3384. 3385. 3386. 3387. 3388. 3389. 3390. 3391. 3392. 3393. 3394. 3395. 3396. 3397. 3398. 3399. 3400. 3401. 3402. 3403. 3404. 3405. 3406. 3407. 3408. 3409. 3410. 3411. 3412. 3413. 3414. 3415. 3416. 3417. 3418. 3419. 3420. 3421. 3422. 3423. 3424. 3425. 3426. 3427. 3428. 3429. 3430. 3431. 3432. 3433. 3434. 3435. 3436. 3437. 3438. 3439. 3440. 3441. 3442. 3443. 3444. 3445. 3446. 3447. 3448. 3449. 3450. 3451. 3452. 3453. 3454. 3455. 3456. 3457. 3458. 3459. 3460. 3461. 3462. 3463. 3464. 3465. 3466. 3467. 3468. 3469. 3470. 3471. 3472. 3473. 3474. 3475. 3476.

de de Malcyfche Broeders de Reede, dat nu zedert een geruime tyd door niemand gefchied was, zullen moeten waarnemen, te weten, wanneer 'er geenbuiten Predikanten zyn.

Ook vonden haar Edelheden goed, dat de drie Portugeefche Predikanten ten minften mede eens Zondags in 't Duits, volgens 't befluit van den 13 Januari des voorleden jaars, zouden moeten prediken.

Ook hebben haar Edelheden toen D. van der Sluis op Onrust geplaatft, en om redenen goedgevonden D. le Boucq op Batavia te houden, om Portugees te leeren, en om der zieken Predikanten beurt waar te nemen.

Daar benevens zoo was D. Coop a groen nu al enige tyd, op zyn verzoek aan de Heeren 17^{den}, Emeritus gemaakt, trekkende alleen zyn Soldy, dog geen buiten, voordeelen.

Alle deze beroepene Heeren namen op die voorwaarde hun beroep aan, en vond de vergadering goed, dat D. Hey alle zondag eens in 't duits prediken zou, 't zy buiten, 't zy binnen, zoo als zyn beurt viel, dat te meer aan Hem is opgedragen, om dat D. D. op den Akker, en Thornton, door een dienft van lange jaaren aan 't Portugees gewoon, verklaarden niet in staat te zyn, om duits te prediken, en dat zy, zulks moetende doen, zig daar over zeer bezwaard zouden vinden. Een laft van haar Edelheden, die zeer wonderlyk en niet te begrypen was, van imand zoo veel jaaren aan een andre taal gewoon, weer een nieuwe te gebieden, als of dat zoo in hun vermogen stond.

Dog den 8 Juni bleek, dat haar Edelheden by Extract van den 29 May daar by beliefdn te volhardden, belafte, dat 'er by beurten in de Nederduitsche en Portugeefche Kerken zou moeten gepredikt werden, dat de Predikanten dier Kerken zich van beide kanten daar toe zouden moeten bequaam maken.

En dat ook D. Hey zig binnen 't jaar, of nog eerder, tot het prediken in 't Portugees zou hebben te beneertigen.

D. D. op den Akker en Thornton zieden daar toe wel gewillig, dog onbequaam, en dit hen onmogelyk te zyn; ook was D. op den Akker uitdrukkelyk hier in de Portugeefche taal en gemeynte beroepen, gelyk dat by haar Edelheden befluit van den 15 Juli A. 1687. blyken kon; behalven dat hy toen ook zelf om een halve Duitfche beurt verzogt had, en hem die toen geweygerd was, om zig alleen in 't Portugees te beneertigen, het welk hy nu 17 jaaren aan een gedaan, en reeds 58 jaaren hebbende, zoo zeyde zyn Eerw: daar toe nu niet in staat

te zyn, en dat hem veel beter wat verligting dan bezwaring in zyn dienft gelyken zou, alzoo de zwakheden des ouderdoms hem nu al aangrepen.

D. Thornton nu 14 jaaren dit gedaan, en zedert veel ziekten, hertkloppingen, enz. onderhevig geweest hebbende, zeyde dit mede hem vollagén onmogelyk te zyn, weshalven verzogt daar al verschoont te zyn, te meer, alzoo zyn Eerw: zich A. 1691. voor de Portugeefche taal verklaard had, en haar Edelheden toen genoeg en mede namen, hoewel zyn Eerw: mede aangenomen was, om Duitfch te prediken.

Den 22 Juni wierd D. Groenewoud, by D. Groen Extract van den 16 dito, als Predikant newoud van den Treyn op Java aangesteld. Treyns Predikant

Men kreeg hier nu ook berigt van 4 Jafnapatnamifche Studenten, door D. Sinjeu 3 maand onderwezen, als Rector van 't Seminarium, en den 29 April door zyn Eerw: in 't bywezen van veel leden der Regeering, en des Kerkenraads van Colombo, ondervraagt, waar over haar Edelheden 't oordeel van dezen Kerkenraad verzogten; die zeyden, verbaaft te staan, dat Inlanders in zoo korten tyd zoo verre gebragt waren, oordeelende dat zy uit vonge onderrichtingen van andre veel moesten opgelegd hebben. Ook zeyden zy, dat die ordre van onderwys hen wat duifter en onordentelyk voorquam, alzoo verfehede dingen uit de natuurlyke Godsgeleertheit door hen verklaart wierden, die alleen uit de geopenbaarde Godsgeleertheit moesten bewezen werden.

Zy meynden, dat het ook beter wezen zou, zoo D. Sinjeu hen volgens eenig bekend Systema, als dat van Burman, onderwezen, en zig daar aan gehouden had, leerende hen alleen de gronden, en de gefchillen 'er aflatende.

Ook bleek by 't Extract harer Edelheden van den 21 Augusti, dat zy, niet tegenstaande alle voorwendingen van D. D. op den Akker en Thorntons onvermogen, egter by hun befluit, dat zy zoo wel Duits, als Portugees, prediken zouden, volhardden, in verwagting, dat het die broeders aan geen luft nog bequaamheit ontbreken zal, om dit hun bevel op te volgen.

Op den Akker zeyde daar toe zyn beft te zullen doen, betuigende egter nogmaals 't vorige aangehaalde.

Thornton verklaarde, dat hy haar Edelheden de waarheit gezegt had, en nog 't zelve zeyde, konnende zig niet genoeg verwonderen, hoe haar Edelheden den goedvinden de twee oudste Predikanten dezer Stad boven andre te bezwaaren, en dat zy met eede wilden bevestigen, daar toe niet in staat te zyn;

1705. gevende haar Edelheden ook in bedenken, of 't voor hen, Predikanten, niet meer ruste voor hun gemoed zyn zal, voor 4000 Ledematen, in hun tyd in 't Portugees aangenomen, Portugees, dat zy verftonden, dan wel duits, dat zy niet verftonden, te prediken. En, om de waarheit te zeggen, in deze list van haar Edelheden was zeer veel onbillykheit, alzoo dit geen Predikant, buiten vermogen, te vergen, en ook veel nutter voor de gemeente was hen in 't Portugees, dan in 't Duitsch, te hooren prediken.

D. le Boucq in staat om Portugees te prediken.

Den 12 October zey *D. le Boucq*, nu in staat te zyn, om Portugees te prediken, dat met genoegen van de vergadering vernomen, en dat den 18 dito van zyn Eerw: ook gedaan is.

Den 16 dito gaven *D. D. op den Akker* en *Thornton*, die *D. le Boucq* Portugees hadden hooren prediken, die getuigenis, dat geen zwaarigheid maken zouden, om zyn Eerw: den dienst voor hen nu en dan te laten waarnemen, waar af men haar Edelheden kennis geven zou.

D. Groenewoud weer hier.

Den 23 dito verscheen *D. Groenewoud* weer hier van Java's Treyn-togt, zeggende, dat daar niet gedenkwaardigs voorgevallen, en alles met stigting vericht is.

1706.

A. 1706.

Den 4 Januari, kreeg de Kerkenraad, by Extract van den 29 December, verlof, om nog 2 Diakenen te kiezen.

't Getal der Leermeefters, &c.

Haar Edelheden vorderden van den Kerkenraad een nette verklaring, wegens de vermeerde Leermeefters, die, daar zy A. 1675. maar 15, nu 36 sterk waren, wenshende ook wel te weten, hoe veel 'er in 't Maleyts, en hoe veel 'er in 't Portugees waren, en of de twee nieuwe, te weten, *Jan Haria*, en *Jacob Franszoon*, by hen voorgesteld, wel Duits, Portugees, en Maleyts, volgens de oude ordre dezer Regeering, en des Kerkenraads, konden spreken.

De Schryver ten tweede-maal in Indiën.

Den 1 Februari verscheen ik hier in vergadering, zynde per 't Hof van Ipendam, van Amsterdam, als Predikant met 120 guldenster maand, door de Heeren 17nen, om uitdrukkelyk in Amboina aan 't Kasteel Victoria te leggen, uitgezonden, leverde een brief van de Christelyke Synodus van Noord Holland, en een van 't Eerweerdige Classis van Amsterdam over, waar in beide deze vergaderingen met veel nadruk en liefde over my aan haar Eerw: schreeven.

Pfalmen nagezien.

Den 8 dito verzogt *D. van der Vorm*, met zyne Rym-Pfalmen een stuk weegs gevordert, 't oordeel der vergadering daar over, die eenige Leden aanstelde,

om die na te zien, te weten, *D. D. op den Akker*, *Kizenga*, *Coldedeborn*, en den Ouderling *Jonk*, en uit de buiten Broederen, *D. D. van der Sluis*, *Feylingius*, en *My*.

Ook gaf men nu aan haar Edelheden een net berigt, wegens de Leermeefters aangyzende, dat deze 36 'er al voor de komst van *D. op den Akker* geweest, en dat de meeste in 't Portugees, en weinige bevorens, en nu een alleen maar in 't Maleyts gewoon waren dienst te doen; dat ook een dezer 2 Meesters, die zy nu voorfelden, Duits en Portugees lezen, en 't Maleyts in een Duitse en ook met een Arabische letter zeer wel schryven, dat ook de laatste Duits en Portugees veerdig, en 't Maleyts met een duitche letter redelyk wel schreef, dog dat geen van beide duits spreken of verstaan konden.

Ook gaven de gelastigten tot 't nazien van de Psalmen van *D. van der Vorm* dit berigt, dat zy die allenthalven kragtig, en overeenkomende met de Nederlandische overzetting, en regelmate des geloofs bevonden hadden. Weshalven men die 25 nagezienne Psalmen na Amboina zenden, en aan haar Edelheden kennis hier af geven zoude.

By deze gelegenheit stelde ik ook voor, of 't niet noodig zyn zou, dat deze vergadering een besluit nam, om door een vergelyking van de overzetting des Bybels van *D. Leydekker* (zalr.) tegen de myne, eens 't verschil over de Hooge en Lage taal weg te nemen, en te zien of uit die twee, niet eene ten dienst der Kerke zou konnen gemaakt werden. Men verzogt daar op myn overzetting te zien, die ik aannam over te geven.

Den 22 dito vorderden haar Edelheden een netter berigt van de diensten dezer Meesters, vraagden of die niet zouden konnen verminderd werden.

Den 29 dito bleek, dat *D. Bartou* na de West-kust stond te gaan.

Den 12 April quamen zware klagten in, wegens de Chinesche stoutheden, onder onzen Godsdienst met hunne Wangs bedreven, 't welk men haar Edelheden verzoeken zou te willen beletten.

Heden bragt ik ook myn Maleytsche overzetting des geheelen Bybels in de vergadering, en besloot men, om daar af 't gezigt, in opzigt van de taal, daar in gebruikt, te nemen, waar toe vollelast kregen, *D. D. van der Vorm*, *Coldedeborn*, en *van der Sluis*, om daar na hier van de vergadering te berigten; en zou ondertusschen dit werk aan den Seriba Epistolarum in bewaring gegeven, en in de groote kas gelegd werden.

Ook wiert nu eerst opgegeven; waar alle

alle de Meesters dienst deden, en ge-
toond, dat 34 Leermeesters in de byzon-
dere wyken, 4873 leerlingen onderwy-
zende, zoo veel te doen hadden, als zy
af konden doen, te meer alzoo zy, de
eene verder, de andere nader by, had-
den te gaan, waar uit dan bleek, dat zy
onmogelyk konden verminderd, en eer
dienden vermeerderd te werden.

Den 12 Mey itiers *D. Coop a Groen*,
en den 14 Juni bleek, dat *D. Groenewoud*,
by Extract van den 4 dito na Nagapat-
nam, om de zwakheit van *D. Clement*,
beropen was.

Ook wierd *D. Feylingius* als Predikant
na den Trein op Java aangesteld, die by
een briefje zyne bereidwilligheit om der-
waards te gaan, te kennen gaf.

Den 23 dito bleek, by Extract dat
haar Edelheden, alzoo *D. Feylingius*
door ziekte voor eerst na Java niet
vertrekken kon, my als Treins-Predi-
kant aangesteld hadden, waar over ge-
vraagd zynde, of ik dat aannam, ik tot
antwoord gaf, dat daar over myne rede-
nen van bezwaring aan zyn Edelheit ge-
zegt, die my gelast had, by de Heeren
rond te gaan, waar over morgen nader
by haar Edelheden zou gehandeld wer-
den.

Den 25 dito bleek, dat haar Edelhe-
den, niet tegenstaand ik by de Heeren
17nen uitdrukkelyk alleen om in Amboina
(op myn Expres verzoek) geplaatst te wer-
den, aangenomen, en die halven, volgens
dien last, van alle andre verzendingen
bevryd was; zonder zig eenigzins daar
aan te kreunen (wat helpen dan voorbe-
dingen van verzoeken, en beloften der
Heeren) by haar besluit van den 22 dito,
dat ik zou moeten gaan, volhardden, het
welke zoo ik niet aannam, moest ik staat
maken, om weer na 't Vaderland te
keeren.

Kan 'er nu wel grooter geweld in de
wereld bedagt werden, als dit, daar ik
by de Heeren 17nen op myn voorbedagt
verzoek, om dat iet diergelyks vreesde,
uitdrukkelyk op die voorwaarde, van
nergens dan na Amboina, en ook daar zelf
na geen buitencomptoir aldaar verzende-
lyk te zyn, aangenomen was, dat hare
dienaars in Indiën, vlak tegen die ordre
aan, my op den allerzwaarsten togt, die
'er te bedenken was, belastten te gaan,
of, by weigering ten eersten weer na 't
Vaderland te moeten vertrekken; dat
immers een man met een zwaar huisge-
zin, als ik toen had, niet te vergen was.

Zeker Heer van de Hooge Regeering,
die 't my zelf gezegt heeft, was wel van
oordeel, dat haar Edelheden niet bevoegd
waren, en geen magt hadden, om my
derwaards tegen dien zoo klaar haar aan-
geschreven last der Heeren 17nen te zen-

IV. DEEL.

den, en dat, zoo 'er een Predikant mede
in den Trein moest, niet ik, maar veel
eer een Predikant van Batavia zou moe-
ten gaan, alzoo haar Edelheden in dit
opzigt wel over dezen, maar niet over
my, te zeggen hadden, om dat de Hee-
ren 17nen my van alle verzendingen bui-
ten die van Amboina, bevryd, en hen
dit zoo aangefebreven hadden.

Maar dit alles kon niet helpen; haar
Edelheden hielden onverzetteyk haar
ouden voet van hun eens genomen besluit
niet te veranderen, willende zig, nog na
eenige reden richten, nog aan de last
van hare Heeren en Meesters gedragen,
zoo dat ik in weerwil (alzoo 't my onmo-
gelyk was, pas van zoo een zware reize
met zoo een zwaar huisgezin geko-
men, weder na 't Vaderland te gaan)
moest aannemen dien togt als Treins-
Predikant te doen. Een togt, die de
allerzwaarste was, die men, om my te
plagen, en smerten aan te doen, uitpik-
ken kon, behalven dat de Heer van Rie-
beek, toen Directeur Generaal van den
Handel van Indiën, al eer dit besluit 'er
lag, tegen my, als ik zyn Ed. verzogt
dog inzigt voor de belofte, my door de
Heeren 17nen gedaan, te hebben, wel
zeggen dorst, *de Heeren in 't Vaderland*
hebben dit zoo bestoten, en het ons ook zoo
aangefebreven, dat is zoo; dog die Heeren
komen daar besluiten, 't geen zy willen;
maar wy zullen het hier zoo doen, als wy
dat goed, en tot kunnen dienst best vinden,
en gy moogt by alle de Heeren zoo veel rond
loopen, als gy wild, gy zult egter op dien
togt, of anders na 't Vaderland gaan. Woor-
den, die my door 't hert smeden, maar
daar ik egter op dien tyd niet anders te-
gen doen kon, als beleefd te verzoeken,
dat haar Edelheden my, volgens 't be-
loofde by de Heeren 17nen, geliefden te
handelen, op welker last ondertuffchen
geen agt in de wereld geslagen wierd.
En de tyd heeft my tot myn smert ge-
leerd, dat ik, met dat maar aan te ne-
men, nog zoo onvoorzigtig niet gehan-
deld heb; want had ik dat afgeslagen;
en was ik na 't Vaderland gekomen, de
Heeren 17nen zouden zig dit toen waar-
schynelyk niet een hair meer, dan nader-
hand, toen ik in 't Vaderland quam,
aangetrokken hebben, daar dit nogtans
hunne zaak was, om zulke dienaaren,
die hunnen last wederstreefden, te straf-
fen, en eenen zoo gevoelig tegens hun
uitdrukkelyk bevel verongelykten Die-
naar, ten spiegel van anderen te verdedi-
gen, en recht te doen; dog zy hebben
zig aan beide die zaaken (gelyk wy reeds
elders vertoond hebben) niet in de we-
reld gelegen laten leggen, en 'er niets
(zoo verre my bekend is) over gedaan.

Engewongen
die aan te
nemen.

Een zaak, die immers op geen wyze te
N ver-

1706. verantwoord en nog goed te maken is, en waar by ik zeer veel schade geleden hebbe. Vermits ik dan aangenomen had na Java te vertrekken, en ik nu afscheid nam, voegde men my ten Krankbezoeker *Hillebrand Janszoon* van *Alkmaar* toe, diemet my dezen togt ondernam.

Den 28 dito wierd, by *D. Feylingius* ziekte, 't waarnemen van de Reede *D. le Boucq* opgelegd, die zeide wegens lichaams zwakheit, en bloedspouwen, daar toe niet in staat te zyn, weshalven de Maleytsche Predikanten dit voor hunne rekening zouden moeten nemen. Doch haar Eerw., door veel andre zaaken beladen, verzogten nu van de Reede bevryd te zyn, dat hen, op goedkeuring, voor eerst toegestaan is.

Den 27 dito verzogten de 2 voornoemde Leermeefters den 16 November, 21 December 1705 al aangefteld, de voorspraak dezer vergadering tot verkryging van soldy, dat voor hen zou verzogt werden.

D. Huppers van Coetsjen. Den 30 dito verfeheen *D. Huppers* met verlof van haar Edelheden hier van Coetsjen, en *D. D. van der Vorm* en *Coldedeborn* gaven den 11 October aan deze vergadering eenige Extracten over, uit den Bybel van my genomen, met verzoek van die na te zien.

Den 8 November gaven de Broederen Gecommitteerden over myn Bybeloverzettinge *van der Vorm*, *Coldedeborn*, en *van der Sluis*, hunne aanmerkingen over, meest daar op uitkomende, dat zoo myn geheel werk, gelyk dat van *Daniel*, waar in een beter taal uitblonk, daar 't ander maar van den ouden trant was, geweest ware, zy 't dan zouden hebben kunnen aanbeveelen.

De Schryver quam ziek weder hier. Den 15 November quam ik, na omtrent 4 maanden in den Trein, en doodelyck ziek geweest te zyn, ja nog ziek en zeer zwak weer op *Baravia*, blyzynde, dat ik, na zoo veel ongemakken, als ik daar nevens de eerste in rang lyden moest, 'er het leven nog af bragt, alzo ik *Baravia* noit had gedacht weer te zien, by welk geval myn Kinderen niet alleen hun Vader, maar (alzo myn Huisvrouw op dezelve tyd mede zeer ziek wierd) ook zeer licht te gelyk hunne Moeder zouden hebben kunnen verliezen, en dat beide zoo verre van den anderen gefcheiden, in hoedanigen geval myne Kinderen zeer ongelukkig zouden geweest zyn, alzo die gene, die in mynen boedel hadden moeten komen, daar zeer blind in zouden gekomen, en myne zaken vry verftroid gevonden hebben; dog 't heeft dien goeden God behaagd dit alles ten besten te doen keeren, en ons beiden na verloop van tyd

1706. weder te herstellen, waar voor veel redenen hebbe om Hem te danken. Ik gaf by myne verschyning in de vergadering kennis van 't gene ik op dien togt, ten tyde, dat nog gezond was, verricht had.

Nevens my verfeheen ook de Krankbezoeker, *Hillebrand Janszoon Alkmaar*, ziek weder hier.

Den 29 dito quam *D. Bartou* weer *D. Bartou* hier van de West-kust, en op dien zelve tyd wierd de Krankbezoeker, *Kornelis van Dyk*, verlost.

Ik stelde nu ook een antwoord op over de aanmerkingen der Heeren Broederen, het welke ik den 13 December goedvond weder na my te nemen, om dat my uit alle omftandigheden bleek, dat ik daar niet zoo zeer met minnelyke Broeders, als wel met mannen te doen had, die niet minder zogten, als myn werk nevens dat van de Heer *Leydekker* (gelyk myn verzoek was) te bevorderen; maar welkers enkele toelag maar was, om 'er maar iets in te vinden, waar op zy konden vitten, en waar op zy dat zouden kunnen verwerpen, gedragende zig met een voort van een zeer onbetamelijke aanmatiging van oppermagt over myn werk, als myne vyanden, alzo zy verklaarden, dat myn werk niet goed was, om dat het in de Hooge Taal (die zy de goede noemden) niet overgezet, en om dat het meest na onze Nederduitsche overzetting gefchikt was. Men gaf my nu ook myn werk weder, en schoon zy geen verftand hadden, om 'er over te oordeelen, nam ik egter aan, om weder alle infchikking en wegen tot de vrede te gebruiken, myn werk, zoo veel het mogelyk was, na de gedagten der Schryver Broeders, die dat nagezien hadden, en na 't Hoog Maleyts te verschikken, en verzogt belofte of hope, dat men myne overzetting, na die voleindigd te hebben, nevens die van de Heer *Leydekker* leggen, en haar Edelheden aanbeveelen zoude, op dat ik niet te vergeefs arbeiden mogt; waar op haar Eerw. zeiden, dat zy my geen hope of belofte geven konden, dog aannamen 't zelve aan te beveelen; zynde dit ook alles, dat hier op, na die nieuwen bloedigen arbeid van zoo een geheel werk weder te overzien, of als van nieuws af aan over te zetten, gevolgd is.

D. van der Vorm stelde ook voor, of 't niet dienftig was, haar Edelheden te omverzoeken, dat de Maleyts-kundige Predikanten toegang tot *D. Leydekkers* Bybel, en de verdre papieren, in de kas berustende, mogten hebben, 't welk goedgekeurd zynde, zoo is dit verzoek ook gedaan.

Den 15 December maakte D. le Boucq bekend, dat hy stond na de Kaap de goede Hope, op Drakestein (derwaards hy door de Heeren 17nen beroepen was) te vertrekken. 1708

ACHTTIENDE HOOFDDEEL.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van den Jaare 1707 tot 1713.

DEn 6 Januari nam ik van deze vergadering afscheid, staande eerstdaags nu na Amboina te vertrekken.

Den 18 April is D. Barton als Trein-Predikant op Java aangesteld, ook zou D. Coldeborn Bantam weder gaan bezoeken.

Den 11 Juli wierd door D. van der Vorm het zelve voorstel, alsbevorens, gedaan, en verzogt toegang tot D. Leydekkers Bybel, en Schriften te hebben.

Den 7 November besloten haar Eerw., volgens hun vorig besluit van den 8 November, en 13 December des voorleden jaars, myn werk, als 't weer zou volcindigd, en behoorlyk van hen ook nagezien wezen, aan die, daar't behoord, aan te beveelen.

Den 21 dito is de Heer Abraham Douglas, Ordinaar Raad van Indiën, tot Commissaris politycq aangesteld, en den 28 dito in de vergadering verschenen.

Den 12 December bleek, dat D. Barton den 15 November als vast Predikant hier in de plaats van D. Hey, in de Portugeesche gemeynthe, om voor eerst Duits te prediken, door haar Edelheden beroepen was.

A. 1708.

Den 27 February gaven haar Edelheden nu by Extract van den 31 Januari, op 't verzoek van toegang tot D. Leydekkers Bybel en Schriften, tot antwoord, dat goedgevonden hadden, D. D. van der Vorm, en Coldeborn te laten opgeven, wat 'er tot zulk een werk van drukletters, papier, Letterzeters, enz. uit het Vaderland zou dienen ontboden te werden, om dan verder den druk van het zelve van de Heeren 17nen te verzoeken; ook zou men ondertusschen een preuve met het drukken van een Catechismus in 't Maleys met de hier zynde Letters, onder opzigt van deze twee Predikanten konnen nemen. Gelyk ons dit in 't vervolg nog wel zoo uitvoerig voorkomen zal.

De Maleysche Predikanten verzogten mede hunne beurten in de Portugeesche Kerk te hebben, waar over haar Edelheden 't oordeel van den Kerkenraad vorderden.

Den 22 dito ging D. Coldeborn Bantam weder bezoeken, om daar de H. ^{na Bantam.} Sacramenten te bedienen, en quam den 16 April wederom.

Om nu over dit geschil van de Portugeesche Predikanten, en hun antwoord op 't voorstel der Maleysche, om van de Portugeesche en Maleysche Kerken maar eene te maken; te konnen oordeelen, hebben wy best gekeurd, hunne aanmerkingen over de ongegrondheit van dit voorstel in 't breede opgesteld, en aan den Kerkenraad overgelevcrd, hier by te voegen; aanwyzende, dat het niet dan een groote onkunde dier Maleysche Broederen was de Portugeesche taal als onverstaanbaar te brandmerken; En vermits dit een zaak van te veel gewigt was, om zulk een aanzienlyke Kerk, in opzigt van zulk een geringe, als de Maleysche hier is, den bodem in te slaan, en om te beter te konnen zien, of de stelling der Heeren Portugeesche Predikanten wel of qualyk gegrond was, hebben wy best geoordeeld, dat van de Maleysche Heeren Predikanten te laten voor af gaan.

Ordinaris vergadering gehouden op maandag den 27 Februari A. 1708.

Absent uit de Predikanten den Heer Gofuinus Huppers, uit de Ouderlingen. De Heeren Gerrit Hemsing, Adriaan Breving, Jacques Vonk, Jacob Hengft.

Nog leeft de Reverendus Preses op, een Extract van de Hoge Regeering, benevens de daaraan gehegte bylagen, welke luiden als volgt:

Extract uit de concept Generale resolutie des Kasteels Batavia, genomen in Rade van India, op Dingsdag den 31 January 1708.

Wydere door den Heer Gouverneur Generaal zynde gesproken, van de Maleysche versie van den Predikant Leydekker Zafr. laast vermeld, ter resolutie van den 5 en 23 December 1704., en met een de vergadering genotificeerd, dat de Predikanten der Maleysche gemeente, P. van der Vorm, en Hermannus Coldeborn, zyn Edelheit nu en

N 2 dan

1708. dan hadden verzogt, voormelde versie te mogen resumeren, en bezien, of 'er eenige spelfauten, of andere omiffien in waren, om ze te noteren, en aan te wyzen, tegens dat de Regeringe mogte komen goet te vinden, de zelven te doen drukken, enz. zoo is, naar daar over in 't brede wezende gedisceureert, op de omvragte van den Heer Gouverneur Generaal goedgevonden, voor eerst door voormelde twee Predikanten, by geschrift te laten opgeven, wat zy naar gedaane onderzoek zullen vermenen, en bevinden, 't zy van druk-letters, papier, Letter-zetters, als anderzins, tot de drukkinge van voorschreven versie nog met de Retour-fluit Duivenvoorden uit het Vaderland zoude dienen te werden gevorderd, om zulx van de Heeren Principalen niet alleen, maar ook met enen haar Hoog Ed: goetvinden, en qualificatie tot het opgemelte drukken te verzoeken. Ende ten andren in tusschen een preuwe met het drukken van een Maleytsche Catechismus, zoo veel met de aanbanden zynde letters en gereedschappen kan geschieden, onder de toeverzigt van voormelde Predikanten, te laten nemen; om wyders te overleggen, wat daar omtrent in der tyd nader zal dienen gedaan, ofte gepetitioneerd te werden. En is ook te gelyk goedgevonden dit besluit aan de Eerw. Kerkenraad te communiceren.

Nader Extract uit de zelve resolutie.

Te dezer occasie door gemelden Heer Gouverneur Generaal, de vergadering mede genotificeerd wezende, een opstel van voornoemde twee Predikanten der Maleytsche Gemeente, nopende derzelver voordraging en verzoek al in de maand Juny des voorgaanden jaars omtrent zyn Edelheid gedaan; en ook zedert veelmaals gerenoveerd; omme hun dienst by beurten nevens de Predikanten der Portugeesche gemeente in der zelve Kerken, zoo binnen als buiten de Stad, te mogen doen, luidende voormeld opstel aldus:

Korte aanmerkingen rakende de Maleytsche, en Portugeesche dienst in een, ende zelve Kerken: opgesteld, en aan zyn Edelheit, den hoog Ed: Heer Joan van Hoorn, Gouverneur Generaal, mitsgaders d'Ed: Heeren Raden van Nederlands India, overgegeven door de Predikanten, van der Vorm, en Hermannus Coldedehorn.

Verloog der Maleytsche Predikanten hier, om van de

1. §. Dat de Maleytsche dienst met die van de Portugeesche in een, en de zelve Kerken behoorde te geschieden, meynen wy met fundament te resumieren.

2. §. Om dat de Portugeesche Kerk vergadert

is, wel uit twee derde, of ten minsten de helft menschen, die alle in 't gemeen de Maleytsche taal gebruiken, als zynde van Java, Baly, Macasser, Boegis, van Sumatra, enz.

3. §. Dat schoon die menschen alhier in d'omweging wel meest onder de Slaven, die met de Familien van Ceylon en de Kust, overgekomen zyn, en der zelve vrygemaakte wat Portugees hebben aangeleert te spreken; zy dog het Maleits niet minder moeten onthouden, en oefenen, by aldien zy met iemand van de bovengenoemde Oostersche Natien hunne nabuuren nodig hebben, of willen verkeeren.

4. §. En al is 't dat die lieden, aangaande de beginzelen van de Christelyke Godsdienst, in de Portugeesche taal onderwezen zyn, en dat zy die eenigzins verstaan, zal dat haar geenzins beletten, de zelve waarheit in 't Maleyts, als een taal haar gemeen, te verstaan.

5. §. Het gezegde meenen wy, dat als een bekende waarheit mag ter nedergesfeld werden, en dienen, om daar op het volgende aan te merken.

6. §. Dat deze Portugeesche, en Maleytsche dienst, in een en de zelve Kerken, als waar 't een gemeene Inlandsche Kerk, te meer noodzaaklyk is: dewyl hier de Maleytsche taal aan alle deze Natien gemeen is, en gebruikt werd, en geenzins zoodanig de Portugeesche taal.

7. §. Om dan die menschen, die alleen door 't onderwys aangaande de beginzelen van 't Christendom, en daar door aan 't woord Gods of des zelfs predikingen in 't Portugees te hooren, gewent zyn: ook daar in dezelfde Kerken aan 't gehoor van Gods Woord, in de Maleytsche taal te gewennen.

8. §. En gewent zynde, zoo wel in 't gehoor van de Maleytsche als Portugeesche taal te komen; zal de tyd in 't vervolg wel openbaren, of zy de leere van 't Christendom, met beter in 't Maleyts, als in 't Portugees zullen verstaan. Gemerkt de gemeene Maleytsche taal, alhier de zelve is met die, of daar in wy prediken, en het tegendeel in 't Portugees, als een igelyk opmerkende bekend is.

9. §. Den dienst in beide de Portugeesche Kerken des Zondags voor, en naar de middag, en des Vrydags avonds in de buiten Kerk, verwisselende in 't Portugees, en Maleys, waar te nemen, waar in d'Eerweerdige Broederen in 't Portugees ons voorgaande, wy haar kunnen volgen gelyk ook in de bediening van 's Heeren H. Avondmaal: en zal de Catechisatie haar tyd, en plaats wel vinden.

10. §. Dat by indispofitie van imand der E: Broe-

1708. Portugische en Maleytsche Kerken maken

Broederen dezer Inlandsche Kerken, die beurten door d'andre drie wel zullen komen worden waargenomen.

11. §. En is ligtlyk uit het bovengezegde te zien, dat ons oogmerk is, het beste van deze Inlandsche gemeente; en met een ook de verlichtinge van den dienst der Portugeesche Broederen des Vrydags avonds te zoeken.

Batavia den 30 Januari A. 1708.

Was getekend,

Petrus van der Vorm, en
Hermanus Coldedehorn.

Accordeert met des zelfs origineel.

J. Garfin, Secretaris.

Zoo is na dees resumtie verstaan de gedagten, en 't gevoelen van de Eerw. Kerkenraad dezer Steede daar over te vorderen, omme, naar inkoming van dien, te overleggen, wat men verder dien aangaande ten dienste van Gods Kerke zal dienen te beraamen, en naast te stellen. Accordeerd.

J. Garfin, Secretaris.

Het welk de vergadering wegens de communicatie met behoortlyke betuiging van dankbaarheid aan de hoge Regering aanhoord.

Dog aangezien het zelve mede bebelst een consideratie, die de Eerw. Predikanten van de Maleysche gemeente aan haare Ed. gelieft hebben over te geven, wegens het doen van den openbaren Predikdienst, ook in de Maleysche tale in de Portugeesche Kerken, zoo wel binnen; als buiten, by beurten: zoo is goedgevonden by provisie des wegen in te nemen de schriftelyke gedagten van de Heeren Op den Akker en Thornton, als van de Predikanten, die de gemeente in de tale der Portugezen komen te stigten.

J. Pelgrom.	G. v. Holtén syn: pt: Præses.
Van Hamme.	Fr. Camper syn: e. t: Scriba.
W. Kuffeler.	Joh. Marens.
A. Deldyn.	Bartou.
W. v. d. Lely.	Jacobus op den Akker.
J. Focanus.	Augustinus Thornton.
	J. Kiezinga.
	P. van der Vorm.
	Hero Crul.

Ordinaris vergaderinge gehouden op Maandag den 30 April 1708.

Moderatoribus ut Suprà.

Absent uit de Heeren Predikanten Bartou, Kiezinga, van der Vorm, Huppers, uit de Heeren Ouderlingen van Hamme, Breving, Hemfing, Focanus, Vonk, Kuffeler.

De Heeren Predikanten van de Portugeesche Kerk, verzoeken hare schriftelyke consideratien overgegeven aan deze vergaderinge, waar van den 12 Maart 1708.

Wederom te mogen hebben, de vergaderinge resolveert, datze in ons resolutieboek zullen werden ingeschreven:

Luidende als volgt.

Aan de Eerw. Kerkenraad dezer Stede.

Eerweerdige Godzalige welgeleerden Heeren.

Het heeft u Eerw. behaagd, onzer toedoen, ons op te leggen, om onze consideratien te geven over 't geschrift der Eerw. Heeren van der Vorm en Coldedehorn; aan de E. Regeering, bebelzende het prediken van de Maleysche taal in de Portugese Kerken. Wy zullen u Eerw. overlaten te oordeelen van de kragt of klem der zekwer Articulen. Dog wy zullen op yder aanmerking de onze geven.

Op 2. §. Zeggen wy, dat het eengroot abus is, dat de Portugeesche Kerk wel uit twee derden of ten minste uit de helft van Oosterlingen bestaat, daar ze daar en tegens uit een quart van die Natien bestaat, dat kan men zien.

1. Uit de menigvuldige Familien van die van der Portugeesen Kerk, die meest alle Westerse zyn, of daar uit gesproten.

2. Uit de Compagnien onder hare Kapiteynen sorterende, daar zeer weinige Oosterlingen onder gevonden werden.

3. Uit de vrye gedoopten tot de behydennis, daar somtyds een of twee Oosterlingen onder loopen.

4. Uit de ongedoopten tot beide de Sacramenten, daar veel meer Oosterlingen onder zyn, dog weinige vrye, en meest byeigenen; beide blykt het uit der Ledematen rollen, en Portugeesche doopboek. Vide infra.

5. Deze allen, veele of weinige Oosterlingen, spreken in 't gemeen niet de Maleyise, maar de Portugeese taal, dewyl zy tot het aanleeren van de Christelyke Godsdiensdienst niet komen, of zy spreken en verstaan reets Portugees, anders worden zy niet aangenomen: die hier geboren zyn, spreken, als zuigelingen, de Portugeese als haar moeder-taal.

6. De Oosterlingen, nieu aangekomen verstaan geen Maleyts, maar haar Landtaal, en onder de Christenen woonende leeren ten eersten de Portugeese, om met hare lysbeeren, en andere medestaven, te spreken; die onder Heidenen of Mahometanen geraken, leeren 't Maleyts.

Op 3. §. De dagelyke Portugeese taal word niet alleen in den ommevang, en dat onder de Slaven in de Familien gesproken, die van Ceylon en de Kust overkomen, maar.

1. Universeele van de lysbeeren en hare kinderen omtrent de Slaven en vrye Inlandse Christenen,

2. In de Familien of menschen, die van Siam, Malacka, Bengale, de Kust van Chormandel, 't Eiland Ceylon, de Kust Malabaar, Surat, ja Persien, koomen, die niet benodigd hebben 't Maleyts te onderhouden, of te oeffenen om met andere Oosterlingen om te gaan, om dat het Maleyts zoo gemeen niet is, als 't Portugees, daar en tegen de alhier woonende Heidenen, die met Christenen, of met de baren omgaan, schieken haar na 't Portugees, om dat te spreken; dogh dit doet niet tot de Godsdiensdienst.

Op 4. §. Die in der Portugeesen taal tot het Christendom werden aangenomen, moeten de beginzelen van den Godsdiensdienst niet eenigzints, maar vry wel verstaan. 't Zoude haar grootelyks benadeelen, by aldien zy die waarheden in de Maleyts taal, haar en zelfs de Oosterlingen in de Godsdiensdienst ongewoon, moeten hooren, even als 't Vice Versa zoude zyn; door dien yder Christen op die gronden in ider taal in de Godsdiensdienst eigen, moet bouwen. Die niet lezen kunnen, en die gronden memoriter weten, zouden niet komen tot dat principium toelopen in die taal, na welkers woorden-bevattingen, zy die leere hebben aangenomen: die nu leezen kunnen, zouden wederom na die woorden-bevattingen niet komen vorderen in aanwas van kennis, maar merkelyk daar in veragteren, en door die sluiting zig tot verstaarwing en verzuim overgeven, 't welk niet an-

ders als confusie kan baren, om dat zynoit den God der waarheden hebben aangewend in een onbekende taal te hooren en te begrypen; zulk het die menschen benodigt zoude zyn op nieuws de gronden des Christendoms in een andere taal te leeren.

Op 6. §. Dat het gants niet noodzakelyk is, dat die twee Kerken als een gemeene Inlandse Kerk worden geconsidereert, gemerkt de zelve als verscheide gemeentens altyd zyn geconsidereert.

1. Niet alleen by de E. Regeringe, dezen Kerkewaart, en alle Kerken in India, maar ook by de Classen en Synoden in Nederland.

2. Dezelve hebben van ouds yder byzondere Predikanten, vergaderplaatzen, en Doop-boeken gehad.

3. Maar ook, hoewelze Inlandse in 't geschrift genoemt worden, egter bestaat de eene uit Westerse Indianen, en die hier geboren zyn, de andere uit Oosterlingen, de eene uit verscheide soorten van Heidenen, Mahometanen, en hier geborene Christenen, de andere uit Mahometanen alleen.

4. In deze eene predikt men een Europeaanse, in de andere een Asiatische, in de eene een Christensche, in de andere een Heidense of Mahometaanse geworde taal.

5. Daar is geen affiniteit tusschen de Portugeese en Maleyts, als wel tusschen de eerste en de Spaanse Italiaanse en Fransche, van deze vershillende meerendeels in verandering van letteren en terminatie.

6. Ider taal heeft zyn eige manieren van spreken om de goddelyke zaken uit te drukken, 't eenemaal vershillende van de dagelykse, en buiten usantie zynde spreekwoorden.

7. Ten zy de Portugeese Kerk verliep, geen beoorlyke dienst of neersigheit wierde gedaen, men onverstaanbaar predikte, het van geen nut of goed succes was, of eenige klagten waren, 't geen wy aan de kennis en 't oordeel der vergaderinge overlaten. Dikwils staat 'er dat de Maleyts taal die van de Portugeese Kerk gemeen is, en gebruikt wort, en niet de Portugeese, 't welk tegen de baarblykelyke en volstagenen waarheit aanloopt.

1. Want wat anders is 't omtrent de markt, anders omtrent de Godsdiensdienst.

2. Is ze zoo gemeen, en wort ze zoo gebruikt, en even veel verstaan, hoc komt het, dat de Portugeese Kerk uit veele duizenden bestaat, daar geen vier a ses menschen tot

gehoor, maar duizenden komen; geen 5, 6, a 8. tot de belydenis maar 80 en 100 yder reis zig opgeven; en over de 200 en 300 menschen tot de twee weekelyke Catechisatien komen.

3. En daar en tegen schraal, en weinig tot de Maleysche Kerk.

Op 7. §. Die in 't Portugees door 't onderwys aan de beginzelen van 't Christendom te lezen van Gods Woort, en des zelfs prediking te hooren gewent zyn, zullen niet gewennen in 't Maleys.

1. Om dat het dubbeld moeite is.

2. Een Babel, of verwerringe in 't teere Christendom zal geven.

3. Zy zouden opnieuw andere fundamenten moeten leggen in een onbekender taal.

4. De gemeene letter in 't Portugees is beter bekend, als de Arabische (die de Maleysche is) wezen zal met den druk.

5. Maar zullen eerder verlopen, en 't gehoor zal hoe lang hoe meer verminderen.

6. En de Godsdienst in veragting komen.

Op 8. §. De tyd zal dan leeren.

(1.) Wat quaad in Staat en Kerk zal wezen ingebragt.

2. Hoe de uiterlyke Godsdienst, in twee gesplijt zynde

3. De looze des Euangeliums in die taal zal verbinden.

4. 't Koninkryke Gods te rugge houden.

5. Onrust en ontseltenis in de gemeente voortbrengen.

6. En dezelve verwallen tot afgederye, bygeloovheden, dwalingen; en 't Mahometisdome; alle 't welke God genadelyk verhoede.

't Is een pure onkunde van haar Eerw: de Portugeese gepredikte taal als onverstaanbaar te brandmerken.

1. Wy zyn bewust, dat wy voor die gemeente verstaanbaar prediken.

2. Wy schikken ons na platte en eenvoudige manieren van spreken na 't begrip van 't gemeene volk.

3. Wy onthouden ons van woorden die hier zouden onbekend zyn.

4. Tot geen onverstaanbare zal een grote menigte komen toevloegen.

5. Ons Portugees prediken kan neder aangeleert worden uit het Portugeese gedrukte kort begrip, de Catechismus van Aldegonde en Heydelbergje, en de Liturgie, de Psalmen; 't N. Testament, en de boeken van D. Fereyra over de Godsdienst, en de overgezette d'Ouvrein en Catechisatien.

6. Niemand zal klagen, dat wy 'er Arabis, of andere vreemde Oosterse taalen in mengen.

7. De Portugeese is een ryke taal, even als andere Europeise, overeenkomende met de redelyke Godsdienst, om door haar overvloed die waarheit met kragtige redenen te berevigen, en openbaar te maaken aan de gemoederen der menschen, endezelve te overtuigen tot het geloove.

8. Geen een woort Portugees is 'er in de gemeene Straattaal die ook van ons niet gepredikt wort, alleen verschillende (datze na de Letterkonst geschikt is) van 't eerste, in terminatien van Numerus, Genus personen, modus en tempora, als alle letterkonstige taalen.

9. Hoe verstaanbaar de Maleysche gepredikte taal is, laten aan 't oordeel van de wereld en toeboorders.

Op 9. §. Word den dienst in 't Portugees en Maleys gestelt, van de Nederduitsche wort niet gerept, daar nogtans de Kerkenraad volgens resolutie van den 15 Januari 1705. op het voorstel der E. Regering volgens resolutie van den 13 Januari met het Maleys prediken heeft voorgesteld (toen D. Coldedehorn hier egter was) maar het Portugees aanleeren of 't Nederduits prediken door de presente Predikanten. De E. Regering volgens resolutie van den 19 Mey heeft niet gerefolveert in 't Maleys, maar in 't Nederduits te prediken, ten minsten eens des Zondaags; en D. Hey niet geimponceert Maleys, maar Portugees binnen 't jaar te leeren, 't welk de Kerkenraad den 25 dito nagevolgt heeft, en naderhand een derde Duits; en is 't zelve na de dood van D. Hey wederom bevestigd door de E. Regeering met de plaatsing van D. Bartou.

D. Coldedehorn is toen niet beroepen om Maleys in de Portugeese Kerk te prediken, maar om reden van ziekten, versterf en vertrek in de Maleysche Kerk, en bygebrek van buiten dienst doende Predikanten te prediken op de Rbede alhier, 't gene zyn Eerw: met het beroep en D. van der Vorm ook aangeromen hebben.

Daar is geen overeenkomste en equaliteit tusschen die gemeenten, om de dienst in twee taalen ambulator te doen gaan, gemerkt de Maleysche uit een handje volks, de andere uit een grote sibare bestaat.

(1.) Van October des Jaars 1688. tot ultimo Februari 1708 zyn gedoopt in de Portugeesche Kerk 9578. be-

1708.

bejaarden en kinderen, sedert welke tyd Op den Akker, en daar na Thornton hier hebben dienst gedaan, 't Maleys is ons onbekent.

2. 't Zedert October 1688. tot dezen tyd zyn in 't Portugees tot Ledematen aangenomen 4426 en in 't Maleis 306 personen.

3. Waar van in 't Portugees 2301 gedoopte ofte Christenen, en 2125 ongedoopte zyn.

4. Onder de gedoopte zyn maar 42 Oosterlingen, zulks nog 2259. Westersfen ofte ingeborenen, en alle vryen, overblyven.

5. Onder de ongedoopten zyn 931. Oosterlingen, en wel meest Slaven en Vrouwspersonen, zulks wederom nog 1194. Westersfen en Ingeborenen overblyven.

6. Waar uit blykt, wanneer van 4426. Westersfen afgetrokken worden 973. Oosterlingen, dat 'er nog 3453. Westersfen overblyven, waar tegens de Oosterlingen vry verre nog geen quart uitmaken, en dat in de tyd van bykans 20 Jaaren.

7. En alle deze Westersfen of Oosterlingen worden niet zelden opbaaar aangeven tot de belydenis tot 2, 3, 4, a 5 reizen wedergezonden, zoo ze onbequaam zyn, niet in taal, maar in leere, en niet voor de eerste reis aangenomen.

8. En dien volgens, hoewel Oosterlingen, komen eger tot de belydenis in 't Portugees, niet als onkundigen, maar verstaande de taal.

9. Zelfs die in 't Maleys de belydenis gedaan hebben, komen toevloegen tot de Portugeesche Kerk, converterende dien volgens onder de andere Christenen, en wien ook die taal niet vreemd, maar eigengeworden is.

10. 't Zoude een nieuwigheit zyn zonder eenig voorbeeld. 't Amsterdam word Donderdaags in 't Frans gepredikt in de Wester Kerk. Tot Veere Engels en Schots. Tot Maffricht Nederduits, Engels, en Frans in een Kerk, dog niet ambulatorisch maar op vaste gezette tyden. En zoo 'er een taal in de Portugeesche Kerk moet ingevoerd worden, is de Nederduitsche nuttiger, als de Maleysche.

(1.) Om datze de predominerende taal is.

2. De meesten van die menschen zyn uit de huizen der Nederlanders als vrygegevene voortgekomen.

3. Haar nazaten hebben geleerd in de Scholen, 't Vader ons, de 12 geloofs articulen, de tien Geboden,

't morgen- en avondgebed, voor en na den eten, de Catechismusvragen, 't lezen in den Bybel, Psalmzingen en schryven, en alles in 't duits.

4. Zy spreken ook met Nederlanders, de leesgierigen leezen somtyds in Nederduitsche boeken.

5. En by aldien die zaak na een welgestelde ordre met de scholen begon, is 'er verwagting, dat twee derde of de helft van 't inlands Christendom in 15 a 16 Jaaren, en eerder, Nederduits spreken en verstaan zullen.

Op 10. §. By indispotie van de Portugeesche Predikanten zyn zy ondersieund in 't Nederduits na de ingevoerde ordre, gelyk door D. Hey, of door de buiten dienst zynde, als door D. Feylingius, 't welk nog gefebieden kan, dies niet nodig op nieuws een andere verandering in te brengen.

Op 11. §. De Portugeesche dienst is door de Duitse genoegzaam verlicht, dien volgens geen andere verligting te wenschen, wat baar Eerw. oogmerk; of 't uit God is, of uit een menschen beginzel zy, is God bekend.

(1.) Niet minder remarcabel is de tyd van dit gefchrift, dewelke wel onder aangeseld word den 30 Januari 1708. dog in de resolutie van de E. Regering staat in de maand Juny des verpagen Jaars. Indien wy dezen tyd vergelyken met de dood van den Eerw. D. Gerardus Hey, die den 25 Mey des voorleden jaars voorgevallen is, zullen u Eerw. 't vroege oogmerk van baar Eerw. better ontwaren, als wy.

(2.) Te meer, als u Eerw. zig gelieven te crinneren, dat D. Coldehorn zeff: den 25 Mey passado in die Nederduitsche vakante beurt presenteerde in 't Maleits in de Portugeesche Kerk te prediken, en zeide conscienties halve niet anders te kunnen doen, en dat D. van der Vorm daar en tegen niet alleen oordeelde met de Kerkeraat de ingevoerde Nederduitsche beurt in die Kerk te moeten standhouden, maar ook zyn dienst presenteerde om aldaar in 't Nederduits te prediken, waarom ook de vergaderinge, om dat de Heeren niet te accorde waren wegens de taalen, die Nederduitsche beurt aan D. Feylingius op zyn aanpresentatie overgaf, dewelke ook aldaar, met toelating van de E. Regering in de Nederduitsche tale gepredikt heeft, tot dat D. Bartou is beroepen, en tot nog toe in 't Nederduits predikt.

(1.) Wy

(1) Wy zeggen hier nog by, dat de Portugeeffen hier haare taalen niet hebben in gewoerd, nog corventen of een gemeente gestigt.

2. En egter is die taal in de Godsdienst door de byzondere Goddelyke voorfienigheid, zonder veel toe doen van menschen hulp in zodanige bloejende staat toegenoomen, als beeden te zien is.

3. Dat die Kerk 't cieraad van deeze Stad is, de room der Nederlanderen waardig, en beantwoordende de mildadigheden der Heeren Bewindbeberren, en zorgdragende goetgunstigheid van de E. Regeeringe.

4. Een Triumph van 't Gereformeerde Christendom, dat alhier in een taal, die de vyanden der zuivere waarheid eigen is, de leere des Evangeliums tot haare overtuiging, Heidenen en Mabometanen klaarlyk wort verkondigt, om die te roepen en te vergaderen tot den Godt des Sondaars, op dat zy den Heere Jezus belyden tot de zaligheid.

5. Zoo dat wy zien, dat het Godt niet heeft beliefd door de Nederlanders veele plaatfen de Portugeeffe te laten ontneemen, als op dat wy door haare talen overwinners zouden zyn, door de geloofs Leere, om die in duisternisse zitten, te brengen tot het Koninkryk des Soons zyner liefde.

6. Meerder vrugt is ten allen tyden gedaan, en kan uog gedaan worden in 't gebied van de Nederlandse Maatschappye door de Portugeeffe taal ontrent zyn Kerk, als 'er ooit gedaan is door 't Maleits, niettegenstaande men eerder in 't Maleits als in 't Portugees gearbeid heeft.

7. Van die tyd af datter een Portugeeffe gemeente hier is begonnen vergadert te worden, is dezelve toegenoomen, aangegroid, en in menigte vermeerderd, en daar en tegens de Maleitse allengskens afgenoomen en vermindert, tot een onwederpreekeyk bewys, dat Godt door de eerste taal 'er meer wil tot zyn gemeente toe doen, die zalig zullen worden, als door de laatste.

8. En gelyk de wegen Gods ondoordrondeelyk zyn, en men daar uit erwaart dat gelyk het de Heere geliefd heeft de waare leere der Zaligheid door de Engelsen te brengen in America, door 't kleine Nederland in Asia men het ook niet te verwerpen heeft, of het dien grooten Herder der Schaapen niet gelieven zoude in der tyd 't ligt der waarheid door de Neederlandse Maatschappye, namentlyk de Prediking des Woords, de overzet-

IV. DEEL.

tinge der Schriften des O. en N. Testaments te brengen tot zyne afvallige Kinderen, te weten, de Koninkryken van Portugaal, en Spanjen (door de affiniteit der talen) op dat zy met ons een Kudde zouden worden.

2. De Portugeeffe Kerk is van meerder gebegtheid, en getrouwheid aan deezen Staat als de Maleitse.

(1.) Dewyl desselfs taal is een Europiaanse, die na de Christenenheid.

2. Gelyk de andere een Oosterse, na de Mabometanen.

3. Die van de Portugeeffe Kerk als Westelingen, zouden ia geene gevallen heul ofte troost by de omleggende Mabometaanse Vorsten verkrygen, al was 't met verzakinge van den Godsdienst, en zouden by de zelven niet geagt worden.

4. Daar en tegen die van de Maleitse Kerk, als Oosterlingen, zouden in alle gelegenheid toerlugt tot de nabuuren nemen, en met verzakinge greetig, als de haaren wederom aangenoomen werden, en tot haar ouden Suurdeezem keeren.

Uit allen deezen besluiten wy, dat zoodanige verandering in de Portugeeffe Kerk ennoedig is, om datter een byzondere Maleitse Kerk is, ordienstig, om dat ze een gewoonte en reeds over zo veele jaaren bevestigde orde om verre werpt, schadelyk, en 'eenemaal ruïnees is voor die Kerk, en een voortbrengster van alle wanordre in die gemeente, daar God wil, dat alles met ordre in de zelve geschieden zal.

Wy zeggen dan met Gamaliel, indien deze raad, of dit werk uit de menschen is, zo zal het gebroken worden, maar indien het uit God is, zoo kan dat niet gebroken worden, op dat men niet mischien gevonden word, ook tegen God te stryden: Aët. 1.

Wy hebben ons in deeze allezins gewagt om eenige scherpe woorden te gebruiken, 't welke haar Eerw: eenig misnoegen zoude kunnen geven, indien ons egter eenige mogten ontshoten zyn, wy wenschden, dat ze 'er niet stonden, en verzoeken uwe Eerw: dezelve te willen veranderen, en te verzagten.

En bidden God in dezen, dat hy u Eerw: als trouwe toezionders en Wagters Zions in zyne vreeze met heilige aandacht doe overdenken en bestragten om alle gevreesde onbeilen voor die Kerk te komen voor komen, op dat de deure des Evangeliums, die God reeds geopend heeft voor zoo

1708. *grootte menigte niet toegeloten, en 't ligt, dat op den kandelaar gezet is, en niet alleen die geenen die in buis, maar ook die buiten zyn, steeds schynd, niet onder een Koven-mate gefelt worde, ten einde het gekrookte riet van dit teedere Christendom niet verbroken, en de glimmende Glaswieke niet uitgebluif word.*

Batavia den 12 U. Eerw: dienfwillige
Maart 1708. Dienaren.

Was ondertekent.

Jacobus op den Akker.

en
Augusts. Thornton.

Hermannus Koldedehorn.

Syn: P: T: Præfes..

W. v. d. Lely. Joh. Marens. Syn: E: T:
Scriba.

J. Hengft. Jacobus op den Akker.

A. Deldym. Augusts. Thornton.

Hero Crul.

G. v. Holten.

J. Camper.

J. Pelgrom.

De Schry- Men moet tot nader opheldering van
vers aan- dit geval, ook weten, dat de Heer Opper-
merking. landvoogd van Hoorn, een groot
vyand van de Portugefche Predicanten,
en voor al van die oudften Heer zynde,
de Maleitfe Predikanten zig daar van tot
nadele van die eerfte hebben zoeken te be-
diennen; maar ik ben van oordeel dat dien
Heer Opper-Landvoogd (daar dog alles
voor opdrayn moet) en nog veel meer de
Maleitfe Predicanten, groot ongelijk in
hunne fteiling hadden, en dat; fchoon
de Kerkenraad den 16 April 't verzoek
der Maleitfe Predicanten, om den dienft
maar in eene en de zelve Kerk toefond,
'er niet dwazer en tegenfrydiger in de
Wereld kon bedagt werden, als die twee
Kerken, die zo veel in alle deelen verfchil-
den, onder een te willen mengen, be-
halven dat ook die fteiling der Maleitfe
Predicanten, Art. 8, te weten, dat de ge-
meene Maleitfe taal alhier de zelfde is
met die, waar in gepredikt werd, vlak
tegen de waarheid aanloopt, alzooy
hoog Maleits Prediken, die oneindig van
de gemeene Maleitfe taal verfchild, van
waar het ook komt, dat 'er fomtyds niet
boven 5 of 6 menfchen in hunne Kerk
verfchynen, om dat zy die hooge Taal
niet konnen verftaan, dat hen van de
Portugefche Predicanten vry zedig by
haar antwoord op art 6. en het tweede on-
der-Lid erinnerd werd.

De 14. Juni verfcheen daar Claas Jacobs-

zoon de Lange per de Haack, van Enkhui-
fen, en den 14 dito quam hier D. Jacobus
van der Vorm, uit Amboina.

De 18. dito wierd ook D. Feilingius
aangezeft, om de Weft-kuft te gaan be-
zoeken.

De 12. November verzoft D. Stam-
pioen, zo by 't Extract van den 4 dezer
bleek, als meede de Landvoogd van Ma-
laeka, dat zyn Eerw. van daar mogt ver-
loft werden; weshalven haar Edelheden
goedvonden dien Heer te laten opkomen,
en D. Jacobus van der Vorm, die nu reeds
vry ervaren was in de Maleitze Taal, en
dierhalven in Amboina niet nut was, naar
Malacka (daar hem zyn Maleits niets ter
wereld te pas quam,) te zenden, gelyk
die taal voor zyn Eerw: zedert, mits hem
naderhand na de Cuff, daar hem die mede
niet te pas quam, te zenden, geheel on-
nut geweest, en gebleeven is.

Den 26 dito verfcheen D. Groenewout,
hier van Nagapatnam gekomen, en kreeg
eenige gefchillen met den Kerkenraad,
die al vry hoog liepen.

Den 10. December wierden nu ook de
verfchillen tuffchen D. Groenewout, die
den Kerkenraad op haaren eifch eerft ge-
noegen gaf, bygelegd.

A. 1709.

Den 7. January vertrok D. Groenewout
weer na Nagapatnam, ook bleek nu
dat D. Le Boucq den 2 December van de
Caap met ftilland van foldy hier geko-
men, en door de Regeering aldaar met
zyne ftukken herwaards gezonden
was, die by deze vergaderinge nader
zouden gelezen en onderzocht werden.

Den 10 dito verfcheen hier D.
Feilingius ook weder van de Weftkuft.

Den 4 February quam hier Joannes
Bucerus als Krankbezoeker, per Carthago.

Ook bleek by Extract van den 29.
January, dat haar Edelheden D. van der
Sluys om zynen ouderdom van Onruft ge-
liefdten te verfchoonen, zonder iets van zy-
ne Soldy, buiten voordeelen, of Rang
in Vergadering te verliezen, zullende als
zyne gefteltenis dat toeliet, en als 't no-
dig was, in de Portugefche Kerk dienft
doen, en ondertuffchen D. Feilingius den
dienft op Onruft voor eerft waar neem-
men.

Ook bleek den 4 Maart, dat haar E-
delheden by Extract van den 10 Decem-
ber 1708. belaften, dat de Maleitfe en
Portugefche Godsdienft in beide de voor-
noemde Inlandfe Kerkenbybeurten, vol-
gens 't voorftel der Maleitfe Predicanten,
bevorens gemeld, zou waargenoomen
worden, en, zo als de Kerkenraad dat or-
dentelyk goedvinden, en waar toe zig de
zelfe

zelve by de naaste gelegenheid schicken zou.

Ook wierd den 11. dito besloten by meerderheid van stemmen; dat ieder der Portugese en Maleitise Predicanten in de Inlantse Kerken in zyn eigen taal by beurten prediken zou.

Den 15 April was D. Groenewoud nog hier, en nam de Rhee voor eerst nog waar, hoewel hy in May weer na de Kust ging.

Den 24 Juni verscheen hier D. Stampioen van Malacka, zonder behoorlyk Kerkelyk ontslag; dog beriep zyn Eerw: zig op den Kerkelyken brief, waarin geen zaken van gewigt ten zynen laste gevonden zynde, zo is zyn Eerw: zitting in de vergadering toe gestaan.

Den 5 Augusti vond de Kerkenraad alhier goed, zig 't oordeel over D. Le Boucqs zaken in opzigt van hem daar op te antwoorden, t'onttrekken, om dat zyn Eerw: aan 7 Synooden, als meede aan de Heeren 17nen, en aan haar Hoog Mog: daar over geschreven had.

Egter zouden de zelve ter ordre van haar Edelheden haar oordeel daar over aan de zelve haar Edelheden voorstellen, dog zig, also die papieren politieque, gerichtelyke, en Kerkelyke zaaken behelsden, tot geen ander oordeel, dan over de laatste, inlaten.

Waar onder hen verscheide gevallen voorquamen, in welke zy oordeelden dat zich zyn Eerw: zo matig, en voorzigtig, als 't wel behoorde voor de rust dier Kerk, niet gedragen, maar zich in zaaken ingewikkelt had, die by ons van geen, maar wel by die van 't Pausdom van gebruik zyn, zettende op eigen gezag twee Kerkelyke leden van hun ampt af, schoon zy voor zyn komst wettig gekoren, en goedgekeurt waren: Een handeling, die rondom ongeregeld en tegens de gewoonte van onze Kerk was, door al 't welk hy zig in veel andere moeijeligheden met de Regeering ingewikkelt heeft, die aanleiding tot het stilstaan van zyn dienst gegeven hebben, die hem door de Regeering maar voor den namiddag, om verder onheilen voor te komen, aangezegd was na te laten, waar op hy zyn dienst weer had behooren aan te nemen, en te vervolgen, alzoo zyn zaak daar door niets quam te lyden, daar de Kerk veel door het stilstaan van zyn dienst leed.

Ook wierd aan D. D. Marens en Stampioen hunne verlossing na 't Vaderland den 3 dito by haar Edelheden toegestaan, gaande de eerste in zyn volle fatsoen, dog aan D. Stampioen gaf de Kerkenraad alleen een Kerkelyke getuigenis, met last om zyne dimissie en ontslag-brief van Malacka t'ontbieden, also

dit haare post niet was. Hoewel zy daar ontrent wel wat inschikking hadden mogen gebruiken, alzoo zy wel wisten dat 'er groot geschil tusschen dien Heer en den Landvoogd aldaar was.

1709.

Den 21 October bleek ook, dat D. Bartou uit de Portugesehe in de Neerduitsche Kerk in de plaats van D. Marens volgens Extract van den 15 October geteld is.

Den 18 November verscheen D. Maartens uit Amboina.

D. Maartens uit Amboina.

Den 25 dito quam de Heer Pieter de Vos, ordinaar Raad van Indiën, den Heer Douglas als Commissaris Politicq vervangen.

D. Heer de Vos commissaris politicq.

Heden wierd ook D. Maartens verlost, en vertrok na 't Vaderland.

Den 30 dito verscheen hier als Predicant D. Eduardus Georgius Slangenburgh per Bentveld, van Amsterdani.

A. 1710.

Den 17 April bleek, dat D. Slangenburgh, den 10 na de Cust door haar Edelheden beroepen was, en den 19 Maart, dat D. Feilingius eerst na Bantam, en dan na de West-kust vertrekkèn zoude.

1710. D. Slangenburgh na de Cust. D. Feilingius na Bantam.

Omtrent de Maand Juni deed zig weer zeker Chinese dogter op, als negen om Christen te werden, verzoekende, alzoo haar Vader dit belette, de bescherming der vergadering hier ontrent, waar ontrent men de hulp haarer Edelheden verzoeken zou.

Chinese Dogter geneegen Christen te werden.

Den 10 November wierd de Heer de Vos als Commissaris politicq door den Heer Cornelis Castelein, volgens een Extract van den 21 October, vervangen.

De Heer Castelein commissaris politicq.

Den 22 December quam hier ook wettig van de Kust D. Groenewoud, ook by Extract van den 16 dito D. Hupperts na Ternate beroepen.

D. Groenewoud, ook is newoud.

Vermits ik na deezzen alleen berigten van 't aanlanden, en verzenden der Predicanten kreeg, zo zal ik in 't vervolg ook van geen andre zaken spreken.

A. 1711.

D. Thornton komt in dit jaar voor als wegens belemmering van tong, geen dienst doende.

1711.

In dit jaar verscheen hier D. Johannes Bruining, die van hier na Ceylon beroepen, en op Jafnapatnam, gelegd is.

D. Bruining na Ceylon.

D. Hupperts, vertrok zieken zwak na Ternate.

Ook wierd in dit jaar D. Christiaan Poleman, door haar Edelheden uit Amboina als Predicant in de Portugesehe Taalen Gemeente beroepen, toen hy zyn Portugesech al volkomen vergeten, en

D. Poleman uit Amboina.

nu in staat was, om de Kerk van Amboina in de Malcife taal met den dienst in de zelve aldaar volflagen waar te nemen, veel dienst te doen, zullende nu tot een gemeente gaan, daar hem die taal niet te pas quam, en daar zyn Eerw: die, na de zelve met zoo veel moeite aan geleerd te hebben, nu weer zou moeten vergeten.

Dit is het werk der bekeering ganseh om verre flooten en veragteren, in plaats van het te bevorderen. Ook blykt hier uit niet duister, wat agting men voor taalkundige mannen heeft, welker zo moeijelyk verkregen gave van taalkunde men zo onverantwoordelyk qualyk behandeld, en welker arbeid men zo onvoorzigtig verdyeld. Daar de Heeren in 't Vaderland wel met ernst op mogen letten, om daar andre ordre in te stellen.

Den 30 October landde *D. Poleman* hier aan, dog was niet in staat, om in de Portugesehe taal eenigen dienst te doen; dog zyn Eerw: nam aan zig te beneersligen, in hoope van in korten tyd in staat te zullen zyn, om in de zelve te konnen prediken, gelyk zyn Eerw: zig daar in ook zeer beneersligd, en na die weder van voren af op zyn oude gronden [die zyn Eerw: veel hielpen] geleerd te hebben, zo verre geraakt is, dat hy die 3 maanden en een halve daarna alpredikte, gelyk zyn Eerw: dat tot nog toe met veel nut doet.

In dit zelve jaar zyn hier ook uit het Vaderland verfehene, *D. Carolus Georgius Serruus*, en *D. Jacobus van Helsdingen*.

D. Boter-
coper na
Ternate.

In 't laaft van dit jaar besloten haar Edelheden ook *D. Botercooper* om zyn taalkunde (sehoon hy geen Malcits, gelyk zy meenden; dog dat zy hadden behooren te weten, kende) voor een jaar uit Banda na Ternate te zenden, daar hy A. 1712 ook na toe ging.

A. 1712.

1712.
D. van
Helsdin-
gen.

D. van
Crimpen
overleden.

D. van
den Bosch
na Macas-
sar.

D. Groe-
newout
na Am-
boina.

In dit jaar stierf *D. van Helsdingen*, die na Malacka beroepen was, den 21. January, *D. Serruus* wierd na Banda gezonden, en den 29. April stierf *D. Gisbertus van Crimpen*, als Predicant uitgekomen, in de straat Sunda, hoewel andre meenen, dat dit A. 1711. al voorgevallen zy, dat ik niet recht weet.

Ook verfehene in 't begin van dit jaar hier *D. Lambertus van den Bosch*, die ten eerste na Macassar verzonden was, en op die zelve tyd *D. Jacobus van Spyk*, die in May na Malacka vertrok, om *D. Jacobus van der Vorm* te vervangen.

Men zond van hier dit jaar ook na Amboina *D. Nicolaus Groenewoud* om de sehryver van dit werk te vervangen.

Den 29 Juni verfehene ik hier in de

vergadering, en wierd zeer minnelyk ontfangen, en als Lid erkend.

Terwyl ik dit jaar hier meede zat, wierd een vorig besluit van de Vergadering over den doop byzeker voorval vernieuwd, of op nieu genoodmen, te weten, van alle, die in de gronden des geloofs van ons verschillen, als Lutheranen, Arminiaanen &c: (uitgenoomen alleen de Papisten en Heidenen) vlak tegen Art. 46. van de Batavische Kerk-ordre, over Kinderen ten doop te laten staan, sehoon die Kerken-ordre dit zeer klaar aan geen andre toestaat, dan die de zuivere hervormde Godsdienst toegedaan, en vroom van wandel zyn. Men gaf daar af een berigt aan haar Edelheden over, op hunne vordering van 't oordeel van haar E: over die zaak, waarby bleek, dat 'er over dit stuk A. 1653 in September, A. 1670, en 1682 in October, en 1690 meede eenige besluiten van dien aard, waar by alle de Papisten uitgezondert wierden, genomen waren, en men vond ook cindelyk goed alle vaders over hunne kinders, dog geen andre dan hervormde getuigen, daar over te laten staan, als zy maar op de drie Artikelen des Doops, hen van den Voorzitter der vergadering in 't byzonder afgevraagd, en voor gehouden, ja zeiden.

Ook heb ik by myn aanwezen een voornaam Arminiaan, over een Kind ten doop zien staan, ten blyke, dat dit de gewoonte dezer Kerk is.

Hoe nu die Doopvaders op de 2. en 3. vrage des Doops konnen ja zeggen, en hoe die Kerkenraad met een goed vermoed zulke Doopvaders, tegen haar beter weten, over zulke Kinderen kan laten staan, kan ik niet begrypen: want dat is zeker, dat geen Arminiaan, Lute-
raan, of diergelyke, van ons verschillende, toestaan zal, dat die Leere, die in onze Kerk geleerd werd, de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid is, egter zegt hy, tegen zyn gewisse aan, daar ja op, en dat weten ook die geen, die zulk een als Doopvader laten staan; ook beloofd hy dat Kind, waar over hy staat, in deeze onze Leere, die hy in zyn Kerk quaad keurt, te zullen opbrengen, waar aan hy, zoo hy dat waarlyk geloofd, qualyk doet, zo wel als die zulk een toelaat om te staan, behalven dat 'er op zulk een dubbelhertige belofte niet veel staat te maken valt.

Beter deed daar ontrent (myns oordeels) de Kerkenraad van Amboina, die goed vond geen andre, dan van onzen godsdienst, en die daar af belydenis deden, of zig genegen toonden, dat by de eerste gelegentheid te willen doen, te laten staan, oordeelende, dat men niemand tegen zyn gevoelen en beter weten aan,

1712.
De Schry-
ver hier.

1712.
De Schry-
ver hier.

Onreede-
lykheid
van dien

Netter
besluthie
over van
die van
Amboina.

maar

maar ja moet laten zeggen op vraagen, die men in gemoede weet dat hy afkeurt, veel minder vergen dat hy belove, tegen zyn gevoel en geloove aan te gaan, te meer, alzo wel 't waarfchynelyk is, dat hy die belofte ook niet zal nakoomen.

Dat nu de Kerkenraad van Amboina dit ftuk, fchoon by die van Batavia dit jaar, als hun gevoel 'er over gevegd wierd, afgekeurd, zoo qualyk niet begrepen had, blykt niet duifter, zoo aan de redenzelf, als om dat de Kerk van de Kuff van Choromandel, wanneer *D. Groenewoud* en *D. Slangenburg* daar nog lagen, over dit ftuk even zulke een befluit uit zig zelve genomen heeft, het welk, zoo dat eens voor een Synodus komen moest, zekerlyk goed, en beter als dat van den Kerkenraad van Batavia, zoude gekeurd worden, behalvendat hen met reeden zou konnen gevraagd werden, wie hen de magt tot zulk een befluit, en tot het invoeren van zulke aanftotelyke, onrecedelyke en ongegronde gewoonte, gegeven heeft, behalven dat dit ook ganfch Indiën door op cenc voet, en zoo als in ons Vaderland is.

Den 2. Augustus wierd *D. Le Boucq* door haare Edelheden herfteld, en na Ceylon beroepen, daar hy den 2 September na toe vertrok.

Den 17. September verfcheen hier *D. Jacobus van der Vorm* van Malaeka, en *D. Slangenburg* den 20 Oftober van de Kuff; ook zag men den 4. December *D. Nicolaas van Schie* per *Arentsduin*, en den 5. dito *D. Dominicus Sel* per Arion, beide van de Claffis van Amftterdam, als Predicanten verfchynen.

De eerste wierd den 29 dito na Banda, en de tweede na Ternate beroepen, gelyk zy in 't volgende jaar derwaarts vertrokken zyn.

Op dezen zelve dag hadden haar Edelheden ook befloten, dat ik na Ternate vertrekken zou, niettegenftaande zy zeer wel wiften, dat dit een openbaar en een tweede geweld was, my tegen de uitdrukkelyke laft der Heeren 17^{den} aangedaan, en dat zy niet bevoegd waren, om my dit op te leggen; dog gelyk zy al by myn komft A. 1706 getoond hadden dien laft der Heeren 17^{den} zeer weinig te agten, dwingend my om op dien togt in de Treyn van Java tegens den laft dezer Heeren te gaan, en gelyk zy toen al niet anders zогten, dan dat ik maar weder na 't Vaderland zou keeren, alzo toonden zy nu weer, dat zy, om zig aan die Heeren, die zulken laft aan my meede gaven, en ook aan my, die zy doch niet hadden konnen weg krygen, (alzo ik die onverduwelyke trein-togt tegen haar gedagten aannam) te wreken,

niet anders beoogden, als my, of na 't ^{1712.} *Vaderland* weg te zenden, of te dwingen, om, tegen den laft der Heeren in 't *Vaderland*, my meede gegeeven (aan welken ik my alleen verbonden had in Amboina, aan 't Casteel Victoria, en op geen andere plaats zelf in die Landvoogdy, veel min op een andre plaats van Indiën, den dienst te zullen doen) na het flegfte Comptoir van geheel Indiën te gaan, daar de zwaarste Kerkdienst valt, met zoo veel buiten-Eilanden 60 a 70 mylen over Zee te bezoeken, van welke twee ik noch zeer zwak zynde, beft gekeurd heb het eerste te kiezen, en 't laafte op de zedigste en beleefdste wyze (na dat alle myne nedrige verzoeken en vertoogen, waarom dit, zoo van wegen myn zwakheid, als om de belofte en grond waar op by de Heeren 17^{den} aangenomen was, niet doen kon, veragtelyk verworpen waren) te weigeren, alzo niet verplicht was dit aan te nemen.

Buiten dit beflotene over de drie voor- ^{Van der Vorm na Amboina.} *noemde Predicanten*, hadden haar Edelheden *D. Joannes van der Vorm* ook weer na Amboina beroepen, daar die Heer met zyn Malcife Taalkunde veel dienst doen kon. Ook vertrok dit jaar *D. Camper* na 't Vaderland.

A. 1713.

In den beginne dezes jaars vertrokken ^{1713.} *de Heeren van Schie*, en *Sel* na hunne befehede plaatzen, de eerste na Banda, en de laafte na Ternate.

Den 3 January verzogt ik wel weer by ^{Des Schryvers verzoek.} *een Smeekfchrift* van dien tocht na Ternate bevyrd te zyn; maar myn verzoek, hoe billyk en wel gegrond, had geen ingang ter wereld by haar Edelheden: en de Kerkenraad (dat onbegrypelyk is) gebruikte alle reedenen van beweging om my tot het aannemen van dien over te halen, niettegenftaande ik hen by myn acfte, door den Advocaat van D. E. Maatschappij geteekend, aanwees hier toe niet verplicht te zyn, weshalven het veel 'er hen betaamd zou hebben myn recht voor te ftaan, by haar Edelheden; maar zy dorften zig (zoo ik geloove, alzo 't dog niet geholpen zou hebben) om zulken geringe zaak niet bloot zetten, behalven dat 'er in die vergadering waren; die liever zagen, dat ik maar na 't Vaderland ging, dan dat ik bleef.

Gelyk nu haar Edelheden by hun be- ^{Hy volhard om na 't Vaderland, dan na Ternate, te wijlen gaan.} fluit bleven, alzo ik meede, van liever na 't Vaderland, dan na Ternate, te wijlen gaan.

Ik had niet zo ras dit in de Vergade- ^{De Schryver} ring gezegt, of daags 'er aan wierd ik door ver- ^{gedagden Advocaat Fiscaal voor den Raad van} Justitie gedagvaard, een zaak, waar- ^{ver}

1712. ver bevorens reeds breed genoeg gefproken, en waar by getoond is, dat zyn Edelheid van Riebeeck ganfeh niet wel met my in dit ftuk gehandeld, haar Edelheden misleid, myn eenen brief, aan hen gefchreven, agter gehouden, en daar door aan haar Edelheden, tegen zyn beter weten aan, een verkeerde gedagte van my gegeeven had; op welk klaar en onwederprekelyk bewys van my, die Raad ook (gelyk wy getoond hebben) goed gevonden had, my volkomen vry en onfehuldig te verklaren; en den Fifeaal zo in zyne, als in myne koften, te doemen, die hem door haar Edelheden, en uit de kas der E. Maatschappy, ook vergoed zyn, daar dit haar Edelheden zelf, en niet de E. Maatschappy, behoorden betaald te hebben, alzo dit maar een werk van de groote drift van den Heer van Riebeeck tegen my, niet over eenig quaad van my tegen zyn Ed. bedreven, maar alleen uit wraak tegen my over 't beletten vanden druk van 't werk van zyn Zwager de Heer *Leydekker* was, welke drift van zyn Edelheid de andre Heeren, na dat zy zo klaar zien konden in dezen door zyn Ed. misleid te zyn, niet blindeling moesten opgevolgd, maar tegen de welke, gelyk ook tegen myne ongegronde verzending tegen den laft der Heeren, zy zig behoorden aangekant, myn recht voorgeftaan, en aldus de E. Maatschappy van die onredelyke onkosten bevryd te hebben; maar niemand van de Heeren had lust, om zig tegen dien seherpen Heer Gouverneur Generaal aan te kanten, keurende het beter, van my het grootste geweld van de wereld aan te doen, en de E. Maatschappy die onnodige onkosten, die deeze Heer (om recht te spreken) alleen behoorde betaald te hebben, maar stil te laten betaalen, als om, met zig daar tegen aan te kanten, dien heer aan den hals te krygen. Een zaak waar van ik hier niets meer zeggen zal, om dat 'er elders breder van gefproken word.

Misnoege harer Edelheden. Men kan wel denken, dat een vonnis ten mynen voordeele, by eenparigheid van stemmen door den Rechter, zonder aanzien van die Perzonen, die de eerste van den Lande aldaar waren, en tot hun nadeel uitgefproken, een ongemene spyt

aan haar Edelheden moet gegeeven hebben, gelyk dit ook eenige tyd oorzaak was, dat zy my myne verloffing na 't Vaderland, al om my te plagen, zig aan my onfehuldige te wreken, en om my tot dien togt na Ternate te dwingen, weigerden, hoewel men my die een maand of twee daar na, ziende, dat ik op een zedige wyze by myn weigering volhardden bleef, toetfand, en den 11 Juli verloff gaf, om na 't Vaderland te vertrekken, gelyk daar op myn reize derwaarts in 't einde van dat jaar gevolgd is.

Den 5 January besloten haar Edelheden omtrent D. *Jacobus van der Vorm*, dat hy, in plaats van na Amboina, daar hy dient doen kon, na de Kust van Coromandel, daar hem die taal niet ter wereld te pasquam, gaanzou, waar uit hier weder te zien is een klare blyk van haar Edelhedens wonderlyke verzending van Predicanten na plaatzen, daar de taal, die zy geleerd hebben, niet gebruikt werd, en dierhalven van geen nuttigheid is; een daad, bequaam, om de lust van alle yverige Predicanten uit te bluffen. Hy vertrok derwaards in Mey, daarhy weinig jaren geftaan heeft, zynde den 2 April 1717 overleden.

Den 15 dito vertrok D. *Slangenburgh* van hier na 't Vaderland, en den 10 Febrvary verfeheen hier D. *Gellius Geldefina*, die in May ondertuffehen nog een togt na Japara en Java's Ooft-kust deed. Men hoorde in die zelve maand ook, dat D. *Boterkoper* in Ternate overleden was.

Den 12 Mey wierd D. *Abraham Feylingius* hier als vast Predicant in de Nederduitsche gemeente beroepen.

Den 31 Juli verfeheen hier D. *Godefridus 't Hoen Hoogendorp*, per de Samfon, van Hoorn.

Den 23 Augustus vertrok D. *Geldefina* na Ceylon, om op Gale te leggen.

In 't begin van December ben ik na 't Vaderland met 't Schip d'Engewormer vertrokken, verblyd zynde, dat ik eindelijk uit het geweld van zulke onbillyke Overheden, die ik geen reden ter wereld gegeeven had, geraakt ben, tot nog toe niet konnende vergeten, dat de Heeren 17nen zich hier aan niet meer hebben laten gelegen zyn.

1712.

Die hem zyn verloffing toestaan.

D. van de Vorm na de Kust.

D. Slangenburgh na 't Vaderland.

D. Boterkoper overleden. D. Feylingius beroepen.

D. Geldefina na Ceylon. De Schipper na 't Vaderland.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Vervolg der zaaken van den Godsdienst op Java van de jaaren 1714. tot 1722. Magt van den Praeses. Wyze van Kerkelyke Ordommantien. Naamen der Predikanten op Batavia aangeland. Naamen der Predikanten in de Nederduitse Gemeinte op Batavia beroepen. Naamen der Predikanten in de Portugeese Gemeinte. Naamen der derde Portugeese Predikanten, beroepen om Duitsch te prediken. Naamen der Maleische Predikanten van Batavia. Naamen der Predikanten op 't Eyland Onrust bevoepen. Naamen der Ouderlingen en Diakenen van Batavia. Naamen der Heeren Politique Commissarissen van Batavia, Bedienden op Batavia, en hunne Kostgelden maandelyks.

A. 1714.

IN 't begin van dit jaar vertrok D. 't Hoen Hogendorp na Ternate, en zyn hier verheenen de Predikanten D. Antonius van Brummen, D. Joannes Boekenburg, D. Cornelius Schrevelius, ook quam in dat zelve jaar aan de Caap de goede Hope D. Petrus van Aken, als Franseh Preukant.

A. 1715.

D. Thornton was aan de eene zyde lam, en op nieuw beroerd geworden.

D. van Brummen is verzonden na Amboina, D. Boekenburg na Banda, en zyn verheenen D. Engelbertus Cornelius Ninaber, D. Adolf van der Win, D. Adrianus Ens, D. Jeremias Pars, D. Joachim Petrus de Clusfenaar, en Joban Coenraad Alberts.

Ook quam dit jaar voor Ceylon uit en op Colombo D. Jacobus de Jong. En van Ternate zag men hier D. 't Lioen Hogendorp verschynen.

Ook verscheen hier uyt Amboina D. D. Parent en Groenewoud, die na 't Vaderland gingen; gelyk ook D. Feylingius, ook is D. van der Sluis sehielyk overleeden, en D. van Schie uit Banda hier op gezonden, die hier den 20 Juli stierf.

A. 1716.

Dit jaar vertrokken D. Ninaber en D. van der Win na Amboina, D. D. Ens en Pars na Banda, D. D. Alberts en Clusfenaar na Ternate, en D. 't Hoen Hogendorp na Malacka.

Uit Amboina verscheen hier ook D. van Brummen; en uit 't Vaderland de Predicant D. Jacobus Cantor Visscher van de Classis van Schieland; en nu was het derde jaar, dat Onrust en de Rheece niet bediend wierd.

Ook vertoonde zich hier als nieu aangekomen D. Petrus Nicolai, D. Antonius Hoyer verscheen hier uit Banda, deed cen togt na Java's Oost-kust, en stierf kort na zyn wederkomst in October hier.

In dit jaar is D. Schrevelius ook na Coetsjen gefonden.

A. 1717.

In dit jaar quam D. Goting van Coetsjen, na dat hy A. 1716 verloft was, en is op de reize na Batavia in de straat Sunda, of omtrent Sumatra overleeden, en is D. Cantor Visscher, na dat hy ondertuffehen na de West-kust geweest was, derwaards gezonden, om D. Schrevelius te vervangen, die in May overleeden was.

D. le Boucq verscheen hier ook van Ceylon op zyn verzoek, zynde op Colombo vervangen door D. Guilielmus Ceylon. nyn, van Gale daar beroepen; ook quam hier uit het Vaderland D. Jacobus Kunet, geweze Predikant tot Roermond, D. Cornelius Verbis, D. Joannes Philippus Wetzelius, D. Jacobus van Jever, en D. Petrus Cronenburg, welke laatste van Hoorn gekomen, hier in de Nederduitsehe gemeinte, in D. Feylingius plaats in September, omtrent twee maanden na zyn komt beroepen is.

Den 15 November is hier ook D. van Holsen, gelyk op Gale D. Geldesma overleeden, en D. Thornton, dit jaar in Augustus door de Heeren 17nen Emeritus gemaakt, zullende nu maar 130 gulden meer trekken.

A. 1718.

In Februari vertrok D. Nicolai van hier na Banda, en D. Renet na Amboina.

In dit jaar verscheen hier uit 't Vaderland van Amterdam D. D. Wybrandus Scervola, geweze Predikant onder de Classis van Sneek, in Vriesland, Mozes Hermanni,

1718. *Hermann*, die in September beide naar Ceylon gezonden zyn, gelyk D. D. *van Brummen* en *van Jever* nevens hen derwaart vertrokken.

D. Pars uit Banda. D. *Jeremias Joannes Pars*, A. 1717. uit Banda ontboden, om 't Portugees aan te leeren, verscheen nu hier ten dien einde.

D. Brands uit Amboina. Ook quam den 7 Juni uit Amboina hier D. *Arnoldus Brands*.

D. *Henricus Wernthly* verscheen hier mede van Rotterdam, en D. *Georgius Henricus Myleus* in Nov. ult het Vaderland, gelyk meede D. D. *Antonius Pastorius*, en *Guilielmus Hoogewaard* in December van Delft.

In dit jaar quamen ook uit D. D. *Abrahamus Feilingius*, en *Lucas Hoogendorp*, de eerste voor Zeeland aan deeze, en de laatste van de Classis van Hoorn, aan geene zyde van de Caap overleden.

A. 1719.

1719. Den 24 February wierd D. *Pars* in de Portugeesche gemeente beroepen: en den 3 Maart beriepen haar Edelheden D. *Brands* in D. *van Holtens* plaats, in de Nederduitse Gemeente; dog by 't openval- len van een plaats in de Maleitse Kerk zou zyn Eerw: tot die gemeente moeren overgaan.

D. D. *Brands* en Hoogerwaard in de Duitse gemeente Op dien zelve tyd is D. *Wernthly* ook (na op de West-kust op een tocht geweest te zyn) na Macassar, D. *Myleus* na Malacka, (van waar de Heer *Hoogendorp* op Batavia beroepen was) en D. *Hogervwaard*, in plaats van D. *Kiezenga* (den 15 February overleden) in de Duitse gemeente beroepen, en D. *le Boucq* op Onrust geplaatst.

In dit zelve jaar, quam hier weder uit 't Vaderland als Predicant D. *Abrahamus Parent*, die den 9 November overleden is.

D. Parent en D. Castlein overleden. Ook verscheen hier D. D. *Joannes Casfelyn*, van Zeeland per Sandenburg, (die in Maart kort na zyn Komst stierf) en *Nicolaus Cramer*, die in dit zelve jaar nog een tocht na Timor deed.

D. Brands. Den 31 May was ook overleden D. *Coldeborn*, in wiens plaats haar Edelheden D. *Brands* uit de Duitse Kerk deden overgaan, en in welke plaats zy in D. Verbis. 't Nederduitsech weder D. *Verbis* beriepen.

A. 1720.

1720. Van Macassar quam hier wettig D. *Lambertus van den Bosch*.

D. Brands. In dit jaar verscheenen hier uit het Vaderland, D. *Aron Dias da Fronsca*

met Meinden, van Amsterdam, D. *Guilhelmus Ligtentfort*, met het Schip Leiden, die drie maanden na zyn ver- blyf alhier overleden is; ook D. D. *Philippus Capelle* en *Joannes Wetting*, en D. *Pastorius* is na Banda gezonden, die in dit jaar, na dat hy 'er niet lang geweest was, gestorven is: en D. *Thornton* was ook hier den 29 Novem- ber overleden, als meede enige andre, die wy onder Ceylon zullen zien. Ook was D. *Croonenburg* den 20 maart hier gestorven. En D. *Crul* had in geen jaar gepredikt.

A. 1721.

In 't begin van dit jaar vertrokken na Amboina D. D. *Capelle* en *Wenting*.

Ook zyn ten deelen in 't verleeden, en ten deelen in dit jaar verscheenen, D. *Joannes Guilielmus Marinus*, *Hesfelus Wibrand*, en *Carolus Rochesfort*.

D. 't Hoen Hoogendorp was hier in D. *Croonenburgs* plaats beroepen, en nu reeds van Malacka gekomen.

Na Banda was gezonden D. *Cramer* om den overleden D. *Pastorius* te ver- vangen.

D. *Crul*, was nog zwak, en buiten staat om te konnen prediken, en D. *van der Vorm* van de perffing nog niet ten vollien hersteld; dog de andere Broeders namen nog met veel neertigheid hun- nen dienst hier waar, onder welke de oude Heer *op den Akker*, schoon al in de 70 jaaren, tot veel verwondering der Broederen, en tot vreugd van zyne gemeente, geen van de min- ste was.

Daar heeft men nu, als by een sechts, het voornaamste, dat hier van den be- ginne af tot nu in 't Kerkelyke is voor- gevallen, waar omtrent men na A. 1713 wel een groote verandering in de uitbrei- ding der stoffen ziet, om dat ik het vol- gende alleen by brieven van Vrienden uit Indiën hebbe, die my juist niet alles, ge- lyk anders wel Kerkelyk geschied, mee- de konden deelen.

Wat nu de Predikanten, jegenwoor- dig hier dienst doende, aangaat, daar zyn 'er vyf in de Nederduitse, die in 't laat- ste jaar waaren D. D. *Hero Crul*, *Jan Bar- ton*, *Guilhelmus Hoogervwaard*, *Cornelius Verbis*, en *Godefridus 't Hoen Hoogendorp*: Deeze vyf prediken Sondags viermaal, Dingsdags avonds ten half zeven, en Donderdags morgens eens, en op Nicu- wejaars dag alleen s' morgens.

Drie waaren 'er in de Portugeesche ge- meinte, D. D. *Jacobus op den Akker*, *Christiaan Poleman*, en *Joannes Jeremias Pars*. Deeze drie prediken Sondags drie maal, en Vrydags avonds eens. En nu

is nu *D. Fonseca*, die ook Portugees predikt, onlangs aangesteld, om den ouden Heer *op den Akker* (die Anno 1724 reeds 75 jaaren was) in zynen dienst, die zyn Eerw: nog zelf waar nam, te ondersteunen.

In de Maleitſe Kerk zyn *D. D. Petrus van der Vorm*, en *Arnoldus Brands*, die 's Sondags tweemaal prediken, en ook, by gebrek van Buiten-Predikanten, verplicht zyn de derde waar te neemen. En haar Edelheden hadden ook *D. Hartbold* nu reeds Maleitſe lerende, aan *D. van der Vorm* toegevoegd op zyn verzoek.

Ook hebbe ik omtrent de Portugeefche en Maleitſche Taal nog deeze aanmerking te maken, dat het (om voor te koomen, dat de uitkomende Predikanten, zo veel tyd in 't leeren deezer Taalen in Indiën niet mogten beſteeden) een zeer nutte zaak zyn zou, indien men goed vond in Holland een Profefſor in deeze beide Taalen aan te ſtellen; ten einde de Predicanten, eer zy na Indiën vertrocken, in beide die Taalen, als meede eenigzins in de Arabiſche (alzooh en die heel veel te pas komen kan) reeds ervaren, en dus in ſtaat mogten zyn, om 'er ten eerſten dienſt in te doen.

Buiten deeze tien vaſte Bataviſche Predicanten, is 'er nog een Predicant op 't Eiland *Onruſt*, *D. le Boucq* genaamt, die, ſchoon hy daar woond, en Sondags (zoo men zegt) eens predikt, egter hier meede als een Lid in de vergadering zit, gelyk ook de buiten-Predicanten, waar van 'er gemeenelyk al eenige zyn; endie of de Reede, of den dienſt der zieke Predicanten waarneemen.

Deze Vergadering zit gemeenelyk alle Maandagen ten twee uren na den middag, om de Kerkelyke zaken te verhandelen.

De Nederduitſe gemeente is hier niet zeer groot, zynde 't grootſte getal menſchen, dat ik in de Stads Kerk by den anderen gezien hebbe, nooit (myns wents) boven de duizent, en ook wel minder ſterk geweest, van welke de meeste nog geen Leedemaaten zyn, hoewel ik geloove dat 'er al een fraay getal Duytſe, dog een veel groter getal Portugeefche Ledematen is. Het getal der Leed: was A. 1706 ontrent 4110. De dienſt gaat hier zeer ordentelyk en ſtil toe, en ſchoon de menſchen hier reedelyk neerſtig in de Kerk komen, moet men egter bekennen, dat 'er zeer weinig van deeze Bataviſche Ingezetenen te vinden zyn, die met eenige grond over de ſtucken van hunnen godsdienſt zouden weten te ſpreken. Ook is dit geen wonder, alzooh 'er niets vreemder aldaar is, dan dat men iemand ooit of ooit in eenig gezelfſchap, of elders, uit Gods woordt tot ſtigting 't een of 't ander zou hooren voortbrengen; altoos

het ſtaat my niet voor, zulx ooit daar gehoord of bygewoont te hebben, en zo dit iemand ondernemen wilde, hy zou by velen een voorwerp van verwondering, by andren van beſpotting, en by de beſcheidenſten voor een man, of Juffer, die hunne wereld niet wel verſtonden, gehouden werden, hoewel de meeste reeden daar van niet anders; dan hunne groote onkunde in die zaake, is, niettegenſtaande 'er ook verſcheide Cathechizaten (te weten, Sondags 's namiddags over den verhandellden Sondag, en 's Maandags 's morgens, in alle drie de gemeintens, en nog eens Donderdags 's namiddags ten twee uren in de Portugeefche) zyn, buiten welke 'er Woensdags 's middags ten twee uren nog een voor de Mrs: in de Portugeefche Kerk is:

Schoon de Predicanten, die Portugees of Maleitſe prediken, met het aanleeren deezer taale meer moeite, dan de bloote Nederduitſche Predicanten, hebben, en ook veelen van hen in ſtaat zyn om in twee taalen dienſt te doen, moet men echter niet oordeelen, dat zy daarom, gelyk zy wel verdienen, de meeste agting hebben, 't zy by de Heeren van de Hooge Regeering, of ook by andren; want 't is 'er verre van daan, om dat de Nederduitſche in 't gemein daar het meeste aanzien hebben, in alles voorgetrokken worden, en dat men voor de andren als een zoorte van kleinagting heeft, 't geen daar van daan komt, om dat de meeste leeden die taalen niet verſtaan, en zelden in die Kerken komen, daar men die predikt. In tegendeel egter behoorde men de taalkundigen veel meer aan te haalen, om ze ook tot 't aanleeren van andre taalen, te weten, de Chineefche, Javaanſche en meer andre, aan te moedigen; dat moogelyk daar door wel agter gebleeven en nogtans een van de zaaken is, die 't eerſt en wel het meest behoorde beherthigd te werden, en daar nu niet eens van gerept, ja niet eens aan gedagt werd.

Schoon het getal der geenen, die in de Kerk komen, in opzigt van de aanzienlyke menigte der Ingezetenen, niet heel groot is, moet men echter bekennen, dat de liefde-gaven voor de Armen door den bank al vry groot zyn; en ik weet gevallen, dat enkele Liederen, uit dankbaarheid aan God, wegens genotene zegeningen ter Zee, in eene reis in een papiertje zesgoudde Coebans (doende ider hier 24 gl:) in 't zakje geſteeken hebben, en, mag ik zeker Diaken, die nog leefd, gelooven; dat 'er op eene reize eens twaalfhonderd Ryxdaalders by hem verzameld zyn, dat zekerlyk een buiten gemeene groote gift is. Deeze penningen werden by de Diaconen niet alleen tot onderhoud der gemeene Armen, maar zelf ook tot onder

Milde aalmoezen:

derfteuning van vervallene fatzoenelyke Huysgezinnen, dog zeer ftill, gebruykt, die in dat zelve fatzoen, als bevoorrens gehouden werden, trekkende 10, 12, en meer Ryksdaalders s'maands, en gaande de Dogters zo kostfelyk, als alle andre van haar aanzien, gekleed; maar die met zulk een Juffrouw komt te trouwen, moet (zoo hy niet in de voorbaat is) al't voorige, by haar genooten, voldoen en betalen, dat ook de reden is, waarom dat zeer ftill gehouden werd: want anders zou niemand na zulke Juffers taalen.

Het is my meenigmaal zeer wonderlyk voorgekomen, dat men by de Heeren van de Hooge Regeering van Indiën, anderzins zoo net op het ftuk, van geen andren openbaaren godsdienst, dan alleen den hervormden, toe te laaten, in voorige tyden niet meer gelet heeft, om niemand tot een Lid van hun eigen vergadering, dan die belydenis van dien Godsdienst voor af gedaan had, aan te neemen. Want het is zoo verre van daar geweest, dat men Papiften tot gemeene Raaden gehad heeft.

De Heer Emanuel Bornezee was daar voor openbaar bekend, en daar zyn 'er meer andren voor verdacht geweest, ik heb 'er ook gekend, die, schoon Remonstranten, dat men zeer wel wift, en daar na openbaar bleek, zelfs Opperlandvoogd van Indiën gemaakt zyn, zonder dat men zig daaraan eens kreunde. Ook hebben wy bevoorrens van de Heer *Brouwer* al aangemerkt, dat hy geen Lidmaat was. Van geen minder uitzicht was 't, dat men de Heer *Peterzom*, Remonstrants zynde, in Ternate, en in de voorige tyd de Heer *Prins*, een Papift, op Macassar, tot Landvoogden aangesteld heeft, op welke zaaken voor al (mys bedunkens) naauwer acht behoord gegeven te werden, alzo het niet volgens de gronden der Regeering, nog volgens de gewoonte van ons Land is, behalven dat het ook een weg tot veel veragtinge en fremming van 't noodige in onzen godsdienst baant. Ook is 't zeer waarfchynelyk, dat die befluiten, van allerly doopgetuigen toe te laten, om zulke Heeren, tot Doopvaders verzogt zynde, niet los voor 't hoofd te flooten, gefprooten, en zoo van tyd tot tyd ingedrongen zyn, dat men van eerften af aan behoorde tegen gegaan en geweerd te hebben, met geen dicnaren, van een ftrydenden godsdienst, zoo hoog op te vyzelen, en voort te helpen, alzo 'er onder die van onzen godsdienst, als men ze zoeken wil, genoeg te vinden zyn, dog daar denkt men niet eens om, hoewel 't het eerfte behoorde te zyn, en met de bequaamheid zamen gaan konde,

By den Schryver verworden.

In Landvoogden aan te stellen van een andren godsdienst.

Onvoorzigtigheid,

1721. Voor vervallene huisgezinnen.

in hoedanigen geval die van onzen godsdienst altyd behoorden voor te gaan.

En wat befcherming dog heeft een braaf Predikant van zulke Overheeden, (want dat werden zy metter tyd, als men het niet in tyds ftuit,) die van een ftrydende godsdienst zyn, te hoopen, behalven dat zulke overheeden en Landvoogden om zulk een behandeling maar by zig zelve lachen, en zig in den tyd van hun vermogen tegen die van onzen godsdienst, en tegen de gronden deszelfs, bedienen.

Ik geloove ook niet, dat men een voorbeeld aanwyzen zal, dat, 't zy Papiften, 't zy andren, ooit iemand van onzen godsdienst als Leden van hunne Regeering, en nog minder tot Hoofden van dien, aangesteld hebben.

Na dat wy nu dit gansch heir van Arbeiders, van den beginne af aan tot nu toe, in den oogft des Heeren in het Oofsten gezien, en wat by hen daar al verrigt is befchouwd, en kortelyk aangehaald hebben, komen ons onder de zelve zeer weinig Mannen voor, die zig, buiten het gemeen werk van hunne bediening, in 't Prediken, Catechizeeren, en 't bezoecken der buiten-Kerken beftaande, tot het verveerdigen van deeze en geene futter werken ten dienst van Gods Kerk aldaar, en tot opheldering van de geringe kennis der Inlanders, begeven, of iets groots en ongemeens ondernomen en uitgevoerd hebben.

Zommige van deezen hebben zich tot het maken van Dictionaria en Woordenboeken (dien ongemeenen verdrietigen en moejelyken, maar in zig zelve zeer nutten arbeid) begeeven.

De eerften, die dat deden, waren *D. D. Caspar Wiltens*, *Dankaarts*, en *Heurnius*, die dezelve al vroeg A. 1623 in 't Maleits en Duits, en ook in 't Duits en Maleits voor den dag bragten, waar by naderhand nog een ander Dictionarium in 't Duits en Maleits, door *D. Gueynier* verveerdigd; en A. 1708 door *D. van der Vorm* weder overzien en vermeerderd, gekoomen is, by welke nog een ander, door *David Haaks* in 't Maleys en Latyn, en in 't Latyn en Maleits zamengesteld, gevoegd kan werden; dog deeze werken, die maar kleen en in quarto zyn, konnen niet by het groot Lexicon Malaico-Belgium van *D. Leydekker*, dat (zoo men my bericht heeft) in ettelijke Folianten beftaat, ja zelf niet by een groot Dictionarium in Folio, door my gemaakt, vergeleken werden.

D. Cat heeft ook een Cingaleefch en Duits, en Duits en Cingaleefch Dictionarium gemaakt.

Eenige andere Broeders hebben 't nutfte geoordeeld, een Deel van Gods woord

in deeze of geene taal over te zetten.

D. *Brouwerius*, in Amboina, heeft Genesis en 't N. T. in 't laag Maleyts, D. *Hoodenpyl* heeft 't zelve in 't hoog Maleyts vertaald, dog 't werk van D. *Leydekker* meest maar nageschreeven, ook verstond hy de grondtaal niet. D. *Cat* op Ceyl. heeft over Matt. en de Acta onder zyn opsigtdoor Cingalefche Tolken in die Taal laten overzetten, en D. *Conyn* heeft Matth. Marc. en Lucas in die taal overgezet. Ook heeft *Albert Reul* A. 1631 Mattheus in 't Maleits, en de Heer *van Hesel* de Psalmen, in die taal zelve overgezet. D. *op den Akker* heeft de Psalmen in 't Portugees vertaald, en op rym gebragt, dat D. *Rogierius* A. 1643 meede begonnen had. D. *van der Vorm* heeft dit in 't Maleyts meede gedaan, hoewel ik niet regt weet of zyn Eerw: dit ten einde gebragt heeft, alzo ik 'er maar 106 gezien heb.

De grootfte ondernemers egter van zwaare Werken zyn, D. *Ferreira*, D. *Leydekker*, en (het is met needrigheid, dat ik het zegge) ik geweest.

De eerste heeft allereerst het N. T. vertaald, en daar na een groot gedeelte van 't O. T. dog is, na dat tot het 21 vers van 't 48 Cap. van Ezechiel gekomen was, overleden, welk verder deel door D. *D. Sas* en *op den Akker* voleindigd is.

D. *Leydekker* heeft mede ondernomen 't O. en N. Testament in 't hoog Maleits over te zetten, dog is, na dat tot Eph. 6 vers 6. gekomen was, overleden, dat toen verder door D. *van der Vorm* voleindigd is.

Ik nu heb mede ondernomen 't O. en N. T. zoo in de laage, als ook nader-

hand in een vry hooger Maleitfche Taal, dan de gemeene, ider op zich zelve over te zetten, en de Heere heeft my de genade gedaan, van die beide te voleindigen, gelyk ik dat laatste in 't midden van A. 1721. eerst heb ten einde gebragt. Ook is het ten uiterfte te verwonderen, dat 'er door zoo veel mannen niet veel meer verrigt, en dat 'er in ganfch Indiën nog geen een Bybel in een Oosterfche Taal gedrukt te vinden is.

Hier meede zullen wy het Kerkelyke van Batavia, en de zaken vanden Godsdienst van Java besluiten; dog daar by nog de Lyften eerst van de Predicanten, die uit het Vaderland op Batavia gekoomen, en van hier na de buiten Comptoiren beroepen zyn, en daar na ook voegen, die in 't byzonder in deeze Stad, 't zy in de Nederduitfche, 't zy in de Portugeefche, 't zy in de Maleitfche gemeente, of ook op 't Eiland Onruif, vast beroepen zyn, al het welke wy dan met een Lyft van de Ouderlingen en Diakenen, der Politique Commissariffen, der uitgekome Proponenten, daar toe gevordert, en eindelyk met de Batavifche Kerk-ordre, en een Lyft van de Diaconye-middelen, en der Bedienden op Batavia, met hunne Kost-gelden, zullen besluiten.

Met een woord moet ik nog melden, dat de Ordonnantien der Krankbezokers, waar by zy op deeze en geene fchepen besccheiden en geplaatf werden, eerst door de Praefes, en daar na door den Directeur Generaal van den Handel van Indiën, geteekend werden.

1721.
De Schryver de eenige die dit tweemaal ten einde gebragt heeft.

L Y S T

Der Predicanten die uit het Vaderland op Jakatra, of Batavia gekoomen, en van daar na deeze en geene buiten-Comptoiren beroepen zyn, buiten welke die geene, welke uit 't Vaderland naar Ceylon vertrokken zyn, onder dat Comptoir in 't byzonder opgebragt werden.

Op Jakatra of Batavia.

Caspar Wiltens.	A. 1615	verzonden.
quam hier weer:	1621	A. 1615 na Amboina.
is weer uitgekomen.	1625	1622 na 't Vaderland.
Jacob Hulfesbos	1615	1625 na Banda.
vertrok.		1615 op Batavia beroepen.
		1622 na Amboina, en verdrong 't gat in zeylende.
Sebastianus Dankaarts.	1618	1618 na Amboina.
quam hier weer.	1622	1624 vast beroepen op Batavi:
Jacob Dubbeldryk.	1622	1623 na Amboina.
quam weer hier.	1625	1626 afgezct.
Justus Heurnius.	1624	1624 op Batavia beroepen.
vertrok van hier.		1632 na de Kuff.
quam weer hier.	1632	1633 na Amboina.
quam weer hier.	1638	1638 na 't Vaderland.
Joannes du Praat.	1624	1625 na Amboina.
Antonius Dirks.	1624	1625 na Banda.
Georgius Candidius-	1625	1625 na Ternate.
komt weer hier,	1626	1629 na Tayouan, of Formosa.

116 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Op Jakatra of Batavia.

		verzonden.
quam weer hier.	1631	1632 op Batavia beroepen.
en bleef hier van.	1632	1633 weer na 't Tajouan.
quam weer hier.	1637	1637 na 't Vaderland.
Joannes Follinus.	1625	1625 na de Kuff.
Wouter Melchiorzoon		
Vitriarius.	1625	1626 na Amboina.
quam weer hier.	1632	1632 na 't Vaderland.
Jacobus Tolenius.	1626	1626 overleden op Batavia.
Nicolaus Molinaus.	1626	1627 na de Kuff.
quam weer hier.	1633	1633 beroepen op Batavia.
Joannes Cavelicrius.	1627	1629 zie niet waar hy vervar.is.
		1629 op Batavia beroepen.
		1629 na Banda.
Abrahamus de Roy.	1629	1633 op Batavia beroepen.
Michaël Clarebeek.	1629	1629 na Tayouan.
Robbertus Junius.	1629	1641 na Tayouan.
quam weer hier.	1641	1643 na 't Vaderland.
quam weer hier.	1643	vernemen niets meer van
David Gorifloon.	1629	hen.
		1629 na Banda.
Guilielmus Holtenus.	1629	1634 na 't Vaderland.
quam weer hier.	1634	1634 na Banda.
Gysbert Bastiaansfloon.	1629	1631 na Banda.
quam weer hier.	1631	1631 na Amboina.
Helmichius Helmichii.	1630	waar deeze verzonden
Henricus Bucherus.	1631	zy, blykt niet.
		1632 na de Kuff van Cho-
Abrahamus Rogerius.	1631	romandel.
quam weer hier.	1642	1642 op Batavia geplaatst.
Joannes Heemfede.	1631	1637 na Amboina.
quam van Banda hier.	1637	1637 na 't Vaderland.
Florentius Middelhovius.	1631	my blykt niet, waardie gepft.is.
Jacobus Vertrecht.	1632	1633 na Amboina.
quam hier.	1636	1637 na Banda.
quam weer hier.	1647	1647 na Tayonan.
Petrus Schotte.	16	16 na Ternate.
quam weer hier.	1633	1634 na dit jaar lefe niet van hen.
		1633 na Ternate.
Jonas Aartfloon.	1632	1639 na 't Vaderland.
quam hier.	1638	1632 na Amboina.
Samuel Carrelier.	1634	1634 op Batavia beroepe.
Antonius Verhagen.	1634	1635 na Banda.
Ahasuerus Hoogeftein.	1634	1636 na Tayouan.
Marinus van den Houten.	1634	1635 na Amboina.
quam weer hier.	1637	1638 na 't Vaderland.
Jan Janfloon Priferius.	1634	1635 na Banda.
quam hier uit Amboina.	1641	1741 Krankbezoeker ge-
		maakt, en na 't Va-
		derland gezon-
		den.
Daniel Sonneveld.	1635	1636 na Amboina.
quam weer hier.	1641	1643 na Amboina, en toen na
		't Vaderland.
Joannes Lindeborn.	1636	1636 na Tayouan.
Gerardus Leeuwius.	1636	1637 na Tayouan; na dat hy
		na Amboina geweest
		was.
Joannes Lælius Schotanus.	1636	1638 na een tocht na Goa,
quam weer hier.	1639	na Tayouan.
		1640 gefchort in dienst, en ze-
		dert leeze niet meer van
		hem.

quam

Van den GODSDIENST.

117

Op Jakatra of Batavia.

Theodorus Bootsman.	1638	verzonden.
		1641 voor een tyd op Batavia geplaatst, en
		1643 na 't Vaderland
		vertrokken.
Simon Stuylingius.	1639	waar geplaatst is,
		blykt niet.
Jan Claaffoon Bakus.	1639	1640 na Ternate.
quam hier weer.	1644	1645 na 't Vaderland.
Jan Claaffoon Bayus.	1639	1640 na Tayouan.
Marinus van den Houten.	1640	1643 na Banda.
Joannes Loosveld.	1640	1641 na Malacka.
quam weer hier.	1647	1648 overleden op Batav.
Jan Janffoon Brund.	1640	1641 na Amboina.
quam hier weer.	1641	1642 na Amboina.
quam hier weer.	1649	1650 na Amboina.
N..... Mirkinius.		1641 in Tayouan Predi-
		kant gemaakt.
Abraham Fierens.	1641	1648 beroepen op Batav.
Joannes Sterthemius.	1641	1643 na Gale op Ceylon.
Carolus la Doffa.	1641	1642 na Choromandel.
quam hier weer.	1644	1645 na 't Vaderland.
Simon van Breen.	1642	1643 na Tayouan.
Antonius Hornhovius.	1642	1642 na Gale.
Antonius Hilarius.	1642	1642 na Malacka.
quam weer hier.	1644	1645 na Gale.
quam weer hier.	1649	1650 na 't Vaderland.
Laurens Perfant.	1643	1644 overleden op Bat.
Joannes Happartius.	1643	1644 na Tayouan.
Daniel Morlinus.	1644	1644 na Choromandel.
Joannes a Breyl.	1644	1644 na Gale, en van
		daar na de Kuff.
quam weer hier.	1654	1654 na Malacka.
quam weer hier.	1668	1668 na 't Vaderland.
Georgius Candidius.	1644	1644 vast Pred: op Batav.
Daniel Gravius.	1645	1647 na Tayouan.
quam weer hier, en is 'er vast		
beroepen.	1651	1654 na 't Vaderland.
Izaak Scipio.	1645	1646 na Banda.
Joannes Pontanus.	1645	1646 na Amboina.
quam weer hier.	1651	1651 na 't Vaderland.
Hendrik Pontkafen.		1643 in Banda Pred. gem:
		en vertrok na Amb:
quam hier.	1646	1647 na Amboina.
Guilielmus Pantherus.	1646	1646 na Malacka.
quam weer hier.	1648	1648 na Banda.
quam weer hier.	1652	1652 na Tayouan beroe-
		pen, dat weigerd,
		ging 1654 na 't
		Vad. afgezet.
Nicolaus Ritzius.	1646	1647 na Banda.
Gerardus Veldhuizen.	1646	1647 na Banda.
Joannes Cruif.	1647	1648 beroepen op Bat:
		en 1649 na Tay:
quam hier weer.	1662	1662 na Nagapatnam.
Daniel van Arkel.	1647	1647 na Ceylon.
Joannes Roman.	1647	1648 beroepen op Bat:
Balthasar Obie de Meter.	1647	1648 na Malacka.
quam hier weer.	1655	1655 na 't Vaderland.
Antonius Hambroek.	1647	1648 na Tayouan.
quam hier weer.	1661	1661 na Tayouan.
Samuel Tefschemaker.	1648	1648 beroepen op Bat.

118 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Joannes Warmelo.	1648	1649 na Ternate, van waar 1656 in Amboina.
quam hier weer.	1656	1657 na Banda, en zie niet waar hy verder bleef.
Henricus Bongaard.	1648	1648 na Ceylon.
Antonius Lenzius.	1648	1648 na Ceylon
Gysbertus Happartius.	1648	1649 na Tayouan.
quam weer hier.	1652	1653 na Tayouan.
Arnold Lippius.	1648	1648 na Banda.
Joannes Colterus.	1648	overleden op de reis.
Henricus Hartong.	1649	1659 na Amboina.
quam weer hier.	1653	1654 na 't Vaderland.
Cornelius Porfelius.	1649	1649 beroepen op Batavia.
Antonius Stamperius.	1649	1649 na Negumbo op Ceylon.
Gualterus Bakker.	1649	1650 na Malacka.
Cornelius Geesdorpius.	1649	1650 na Banda.
Remetus Ringius.	1650	1650 na Banda.
Rutger Tefschemaker.	1650	1651 na Tayouan.
Petrus Appeldoorn.	1650	1651 na Amboina.
quam weer hier.	1652	1654 na 't Vaderland.
Cornelius Lindius.	1650	1652 op Batavia beroepen.
Joannes Lutgens.	1651	1651 na Tayouan.
Franciscus Wyngaarden.	1651	1651 na Ceylon.
quam hier weer.	1660	1661 na Ceylon.
Daniel Brouwerius.	1651	1652 na Amboina.
quam hier weer.	1654	1655 na Banda.
quam hier weer.	1656	1657 na Amboina.
quam hier weer.	1658	1658 na 't Vaderland.
Philippus de Vries.	1651	1652 na Amboina.
Guilielmus Brakel.	1651	1652 na Tayouan.
Joannes Bakker.	1652	1653 na Tayouan, na een tocht na Mauritius.
Dominicus Winsemius.	1652	1652 na Ceylon.
Tiberius Ravestein.	1652	op de Reys overleden.
Fredericus Frontenius.	1653	1654 na de Kust v. Chorom:
Jacobus Rogerius.	1653	1653 na Amboina.
quam hier.	1655	waar hy zedert bleef, blykt niet.
Abrahamus Dapper.	1653	1654 na Tayouan.
Robbertus van Saffen.	1654	1654 na Tayouan.
Abraham de Leonardis.	1654	1654 op Batavia beroepen.
Petrus Keffelerus.	1654	1655 na Ceil: en 1656 overl:
Marcus Mafius.	1655	1655 na Tayouan.
quam weer hier.	1661	1662 na Banda.
quam weer hier.	1664	1666 na Coetsjen:
quam weer hier.	1675	1676 na Ceylon.
Joannes Campius.	1655	1655 na Tayouan.
Petrus Mus.	1655	1655 na Tayouan.
Hermannus Buschhof.	1655	1655 na Tayouan.
quam hier weer.	1657	1658 beroepen op Batavia.
Philippus Baldeus.	1655	1656 na Ceylon.
Arnoldus a Winsem.	1655	1655 na Tayouan.
Petrus Ongena.	1655	1656 na Amboina.
Jacobus Molanus.	1655	1656 na Banda:
Leonard Bonnius.	1655	1656 na Malacka.
quam weer hier.	1658	1658 beroepen op Batav:
Jofias Spiljardus.	1656	1656 na Banda.
Fredericus Abbema.	1656	1656 na Amboina.
Jacobus Ampzingius.	1656	1656 na Tayouan.
Joannes de Leonardis.	1656	1656 na Tayouan.
Joannes Burum.	1656	1657 na Amboina.
quam weer hier.	1658	1659 na Amboina, en van daar na Ternate.

Op Jakatra of Batavia.

verzonden.

Theodorus Zas.	1656	1656 na Malacka, na ce- nige togten na Goa.
quam hier weer.	1673	1674 beroepen op Batav.
Joannes Ferreira a d'Almeida.	1656	1656 na Ceylon.
quam weer hier.	1663	1663 beroepen op Batav:
Guilielmus Vinderus.	1656	1657 na Tayouan.
Bernhardus a Brougbron.	1657	1658 na Amboina.
komt weer hier.	1660	1661 na Banda.
komt weer hier.	1662	1662 iceze niet meer van hem.
Cornelius Janfonius.	1659	1660 na Amboina.
Nicolaus Heuffenius.	1660	1660 beroepen op Bat:
Ludovicus Boogaard.	1660	1660 na Ceylon.
Gerardus Holkenburg.	1660	1660 na Ceylon.
Cornelius Walrand.	1660	1661 {
François Caron.	1661	1661 } na Amboina.
Joannes Nathanael Donker.	1661	1661 na Ceylon.
quam weer hier.	1664	afgezet in 't zelve jaar.
Joannes de Moor.	1661	1662 na Banda.
Joannes Swaardius.	1661	1662 na Amboina, en van daar na Ternate.
Cornelius Caletus.	1661	1661 Schynd op Batav. overleden.
Godefridus Akendam.	1661	1662 na Amboina, en van daar na Tern:
N. Pelius.	1661	1661 op de reize overl:
Antonius Scherius.	1662	1662 na Ceylon.
Gofuinus Slipperius.	1662	1662 na Ceylon.
Petrus Sibelius.	1662	1663 na Banda.
Henricus Wallius.	1662	1663 na Coetsjien.
Nathanaël de Pape.	1663	1664 na de Kust, na een togt na Chi- na met de Heer Bort, bleef zedert hier, om na de West- kust &c. te gaan.
quam weer hier.	1680	
Balthafar Obie de Meter.	1663	1663 na Coetsjien.
Petrus Casier.	1664	1664 na Banda.
Jacobus Maxwel.	1664	1664 na Ceylon.
quam weer hier.	1668	1670 na Malacka, en van daar na de Kust.
quam weer hier.	1677	1678 op Batavia overleden na een togt nade Westkust.
Simon de Buk.	1664	1664 na Amboina.
quam weer hier.	1668	1669 na Amboina.
Cornelius Keizers kind.	1664	1664 na Kelang.
quam weer hier.	1669	1670 na Timor.
Bartholomeus Heynen.	1664	1664 na Ceylon.
quam weer hier.	1676	1679 na 't Vaderl:
Guilielmus de Bitter.	1666	1667 na Banda.
Joannes de Voogd.	1667	1667 na Ceylon.
Jacobus Burenus.	1667	1667 na Ceylon.
quam hier weer.	1676	1677 na Ternate.
Servatius Clavius.	1667	1667 na Ceylon.
quam weer hier.	1679	1679 beroepen op Bata- via.
Cornelius Pays.	1667	1668 na Amboina.
quam weer hier.	1670	1670 beroepen op Bata- via.

120 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

		verzonden.
Op Jakatra of Batavia.		
Theophilus Breliaus.	1668	1668 beroepen op Batavia.
Jacobus Schec.	1668	1668 na Ceylon.
Jacobus Montanus.	1668	1669 na Amboina.
Jacobus Coif.	1668	1668 na Ceylon.
Gerardus Sem.	1668	1669 na Malak: ,na een togt na Tim:
Jacobus Rhynsydk.	1668	1669 na Banda.
quam weer hier.	1673	1675 na Timor.
Arnoldus Oorfchot.	1668	1668 of 't jaar daaraan overl: op Bat:
Carolus Manteau.	1668	1668 na Banda.
quam weer hier.	1677	1680 na Banda, na een togt op Java.
quam weer hier.	1687	1687 na 't Vaderland.
Albertus Struys.	1668	1669 na Ternate.
quam weer hier.	1671	1672 na Amboina.
quam weer hier.	1676	afgezet.
Petrus Berghuifen.	1669	1670 na Macassar.
Daniel Brouwerius.	1669	1672 op Batavia in de Maleytsche gemeente, en toen na Tern:
		1670 na Amboina.
Iſaacus Huisman.	1669	1670 beroepen op Batavia.
Guilielmus Waſſchenberg.	1669	1670 na Amboina.
Hubertus de Jager.	1669	1670 na Amboina.
Cornelius Rouwenius.	1669	1670 beroepen op Batavia.
Petrus Wytens.	1669	1669 na Ceylon.
Laurcus Hemling.		1675 of 't jaar 'er aan na Ceylon.
quam hier.	1675	1672 na Macassar.
Herman van Beck.	1671	1672 beroepen tot Batavia, en op Onruſt en Rheede meede tot 1674, en toen van de Rheede ontflogen.
Auguſtyn Thornton.	1671	
		1671 beroepen op Batavia.
Fredericus Gueynier.	1671	1672 na Malacka.
Hubertus Leydekker.	1671	1683 na 't Vaderland.
quam weer hier.	1683	1673 op Onruſt geplaatſt ,
Hermanus Tolnerus.	1672	1680 na 't Vaderland.
		1673 na Ternate.
Franciſcus Dionyſius.	1672	1673 {
Noach Gerardi.	1672	1673 } na Amboina.
Gualterus Peregrinus.	1673	1673 }
Petrus Durant.	1673	1675 in Banda Predik: gemaakt.
Alexander Carpius.	1675	1681 na Amboina.
quam hier.	1679	1687 na Timor.
quam weer hier.	1684	1674 na 't Vaderland of overlenden, alzoo niet meer van hem leeze.
Adrianus de Voogd.	1674	
		1674 na Malacka.
Rudolphus Varik.	1674	1675 na Amboina.
Andreas Eldercampius.	1674	1675 na Ceylon.
David de Ferny.	1674	1675 na Malacka, en Ceylon, en van daar na de Kuſt.
Lucas Boſch ab Os.	1675	1682 na 't Vaderland.
quam hier.	1682	1678 beroepen op Batavia, na een togt na Java.
Melchior Leydekker.	1675	na Coetsjien vertrokken.
		1678 overl:, of na 't Vaderl:
Joannes Caſearius komt al voor.	1675	1676 {
quam op Batavia.	1677	1676 } na Amboina.
Joannes Bartholomeus ab Engliſch.	1675	1676 na Coetsjien.
Jacobus van Belle.	1675	1677 na Amboina.
Rudolphus Meerland.	1676	1680 na Ternate.
Kornelius de Leeuw.	1676	1689 na 't Vaderland.
quam hier.	1679	1677 na Amboina.
quam hier.	1689	1684 Viſitator der Buitenpoſten, en 1687 beroepen op Batavia.
Jacobus Vofmaar.	1676	
quam hier.	1683	

Van den G O D S D I E N S T.

121

- Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Bernhardus Koop a Groen.	1677	1677 na Malacca.
quam hier.	1687	1688 beroepen op Batavia.
Zacharias Kaheing.		1677 in Amboina Predikant gemaakt, en verzonden na Ternate, van waar weer in Amboina quam.
Henricus van der Linden.	1677	1678 na Banda.
Henricus Stumphius.	1678	1679 na Ceylon.
quam hier.	1680	1680 na Ceylon.
Kornelius van der Sluis.		1678 in Amboina Predikant gemaakt, en na Ternate gezonden, en van daar na Amboina.
quam hier.	1690	1690 beroepen op Batavia, vertrok na 't Vaderland in Jan: 1697.
Jacobus op den Akker.	1679	1679 na Ceylon.
quam hier.		1687 al op Batavia van Ceylon.
Jacobus du Bois.	1680	1681 na Banda.
Carolus Vonk.	1680	1681 { na Amboina.
Isaac Hellenius.	1680	1681 na Ceylon.
Joannes Cofterus.	1681	1686 na 't Vaderland.
quam hier.	1686	1682 na Amboina, van daar na Ternate.
Mattheus Hek.	1681	1689 na 't Vaderland.
quam hier.	1688	1681 na Malacka.
Bartholomeus Grouwels.	1681	1682 beroepen op Batavia.
Joannes de Voogd.	1681	1682 na Amboina.
Rombertus de Vos.	1682	1682 na Banda.
Gysbertus Brakel.	1682	1682 na Malacka.
Cyprianus Sibenius.	1682	1683 na Nagapatnam.
Joannes Ruiterus.	1683	1686 in Jan: na 't Vaderl: buiten dienst.
quam hier.	1685	1684 na Amboina.
Henricus Schoonebeek.	1683	1683 na Ceylon.
Henricus van Larc.	1683	1683 beroepen op Batavia, ter ordre der Heeren 17nen.
Bartholomeus Heynen.	1683	1684 na Amboina.
Petrus Dix.	1683	1685 { na Ceylon.
Feico Weylma:	1685	1685 { na Ceylon, en van daar na de Kust, of Pallea Catta.
Adrianus Backer.	1685	1688 beroepen op Batavia.
quam hier.	1687	1685 beroepen na Amboina, dat wei- gerd, vertrok na 't Vaderland buiten dienst.
Petrus Dathenus.	1685	1686 na Amboina.
François Valentyn.	1685	1694 na 't Vaderland.
quam hier weer.	1694	1686 na de West-kust, om 'er te legg:
Florentius van den Berg.	1686	1691 na 't Vaderland.
quam hier weer.	1691	1687 na Amboina.
Cornelius van Brussel.	1687	1688 na Ternate.
Gellius Cammiga.	1687	1700 na Banda.
quam hier weer.	1700	1688 beroepen op Batavia.
Gerard Lauwerman.	1687	1688 na Banda.
Fredericus Gobius.	1687	1691 na Banda.
quam weer hier.	1690	1693 en is op Batavia overleden.
quam weer hier.	1693	1689 na Amboina.
Petrus van der Vorm.	1688	1696 beroepen op Batavia uit Amboina.
quam weer hier.	1692	1689 na Banda.
Thomas Simey.	1688	1692 na Ceylon.
quam hier weer.	1692	1701 na Amboina.
quam weer hier.	1700	1690 na Ternate.
Joannes van den Andel.	1689	1689 na Malacka, Ceyl: en Coetsjien, en stierf ontrent de West-kust.
Philippus Goting.	1689	1601 na Amboina, en Ternate.
quam hier van Coetsjien.	1716	1694 na Amboina.
Nicolaus Hodenpyl.	1689	1699 na Amboina.
quam weer hier.	1693	1689 na de Kust, op Nagapatnam.
quam weer hier.	1698	
Antonius Clement.	1689	

Q

Er

122 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Ernestus de Witte.	1690	1690 na Banda.
quam weer hier.	1693	1693 na Macassar.
Andreas Lambertus Loderus.	1690	1694 na Amboina.
quam weer hier.	1692	1694 na Banda.
quam weer hier.	1695	1696 na Banda, dat weigerd, bleef zedert buiten dienst, en wierd Stadsdrukker A. 1701.
N. Hardenberg.	1690	overleden op de reize, tusschen de Caap, en het Vaderland.
Joannes Coetfius.	1690	overleden 1690 op de reize tusschen de Caap en Batavia.
Nicolaas Creyvangcr.	1691	1691 na Macassar.
quam weer hier.	1693	1694 na 't Vaderland.
Petrus Jacobus Cofterus.	1691	1692 na Ternate.
quam hier.	1693	1694 na 't Vaderland.
Henrik Willem Gordon.	1691	1691 na Amboina.
komt hier uit Banda.	1693	1697 na 't Vaderland.
Joannes de Graaf.	1691	1691 na Banda.
Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1691 op Batavia beroepen.
Gerardus Hakkoma.		op Ceylon.
quam hier.	1699	1699 na 't Vaderland.
Augustyn Thornton.	1691	1691 op Batavia beroepen.
Theodorus Hilarius.	1691	1691 bleef op Batavia, daar hy als eerd buiten-Predikant stierf A. 1696
Joannes Stampioen.	1691	1692 na Amboina, Ternate en Banda
quam hier.	1703	1704 na Malacka.
quam weer hier.	1709	1709 na 't Vaderland.
Abrahamus Feilingius.	1692	1692 na Amboina, en Banda.
quam hier.	1698	1699 na Ternate.
quam hier.	1704	1709 op Onrust, en 1713 op Batavia beroepen.
Joannes Molinaeus.	1692	op de uitreize overleden.
Philippus de Vriest.	1692	1692 na Ceylon.
quam hier.	1699	1700 na Ceylon.
Joannes van Lodenstyn.	1692	dit jaar overleden.
Hermannus Koldedehorn.	1692	1693 na Amboina.
quam hier.	1702	1705 op Batavia beroepen.
Regnerus Croonenburg.	1692	1692 na Ceylon.
Gerard van Aken.	1693	1693 na Ternate.
Petrus Bierman.	1693	1693 na Amboina.
quam hier.	1702	1702 na 't Vaderland.
Joannes Balk.	1693	1694 op Batavia overleden.
Wynand Flavius Ooms van Wyngaarden.	1693	1695 op Batavia overleden.
Christiaan Fredericus Nucella.	1693	1694 na Amboina.
Cornelius Coeterier.	1693	1694 } op Batavia beroepen:
Jacobus Rouffe.	1693	1696 na 't Vaderland.
Leonard Terwold.	1693	1696 na Amboina.
Ludovicus de Mey.	1694	1696 na Macassar.
Gerardus Hey.	1695	1698 na Macassar.
quam hier.	1697	1705 op Batavia beroepen tot 3de Portugeefse Predikant.
quam weer hier.	1703	1696 op Onrust gelegd tot 1703, vertrok Jan: 1704 na 't Vaderland
Gajus André.	1695	1696 na 't Vaderland.
Hercules van Loon.	1696	1696 beroepen op Batavia.
Joannes Kiezinga.	1696	1701 na Amboina.
Christiaan Poleman.	1696	1711 beroepen op Batavia.
quam hier.	1711	1699 beroepen op Batavia.
Hero Crul.	1697	1699 na Coetsjen.
Gostuimus Hupperts.	1698	1710 na Ternate.
quam hier.	1706	op de Reize overleden.
Arnold Voltelen.	1698	1700 na Malacka.
Joannes Bartou.	1699	1700 nog op Ceylon,
Joannes Roman		quam

Van den G O D S D I E N S T.

123

Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
quam hier.	1700	1700 na 't Vaderland.
Dirk Maartens.	1700	1701 na Amboina.
quam hier.	1709	1709 na 't Vaderland.
Arnoldus Brands.	1700	1701 na Ternate, en Amboina.
quam hier.	1718	1719 op Batavia beroepen, eerst in de Duitse, en toen in de Maleysche gemeente.
François van den Sande.	1700	1702 na Ceylon.
Petrus Noot.	1700	1701 na Ternate, en Banda.
Abrahamus Parent.	1701	1702 na Amboina.
quam hier.	1715	1715 na 't Vaderland.
Godefridus van Holten.	1701	1702 op Batavia bercepen.
Arnold Swem.	1701	1702 na Ceylon.
Antonius Hoyer.	1701	1702 na Banda.
quam hier.	1716	en stierf toen.
Jacobus van der Vorm.	1702	1703 na Amboina.
quam hier weer.	1708	1708 na Malacka.
quam hier weer.	1712	1713 na Nagapatnam.
Abrahamus Witzonius.	1702	1702 na Amboina.
Florentius Camper.	1702	1702 op Batavia beroepen.
Cornelius van der Sluys.	1702	1705 op Onrust gelegd tot 1709 dat in de Port: Kerk gebruikt wierd, om Duitisch te prediken.
Joannes Marens:	1702	1705 op Batavia beroepen.
Guilielmus Spandau:	1702	1704 na Amboina.
Izaak Hoogland.	1702	1703 na Macassar.
Guilielmus van Wely.	1703	1704 na Ternate.
Engelbertus Franciscus le Boucq.	1703	1706 na de Caap.
quam weer hier.	1709	1712 na Ceylon.
quam weer hier.	1717	1719 op Onrust gelegd.
Nicolaus Groenewoud:	1704	1706 na Nagapatnam, na een togt nade West-kust, en na Java.
quam weer hier.	1708	1709 na de Kust weer.
quam weer hier.	1710	1712 na Amboina.
quam weer hier.	1715	1715 na 't Vaderland.
François Valentyn.	1706	1707 na Amboina, na een Trein-tocht na Java gedaan te hebben A. 1706.
quam weer hier.	1712	1713 na 't Vaderland.
Eduard Georgius Slangenborg.	1709	1710 na de Kust.
quam weer hier.	1712	1713 in Jan: na 't Vaderland.
Joannes Bruyning.	1711	1711 na Ceylon.
Gysbertus van Krimpen.	1711 a 1712	in 't begin overl. in de straat Sunda.
Jacobus van Helsingen.	1711	1712 overleden op Batavia.
Carolus Georgius Serunus.	1711	1712 na Banda, en Amboina.
Lambertus van den Bosch.	1711	1712 na Macassar.
quam hier weer.	1720	1722 na de West-kust.
Jacobus van Spyk.	1712	1712 na Malacka.
Nicolaus van Schie.	1712	1713 na Banda.
quam hier.	1714	1714 op Batavia overleden.
Dominicus Sel.	1712	1713 na Ternate.
Gellius Geldesma.	1713	1713 na Ceylon.
Godefridus 't Hoen Hoogendorp.	1713	1714 na Ternate.
quam weer hier.	1715	1710 na Malacka.
quam weer hier.	1720	1720 op Batavia beroepen.
Antonius van Brummen.	1714	1715 na Amboina.
quam weer hier.	1716	1718 na Ceylon.
Joannes Boekenberg.	1714	1715 na Banda.
Cornelius Schrevelius.	1704	1716 na Coetsjien.
Engelbertus Cornelius Ninaber.	1715	1716 na Amboina.
Adolf van der Win.	1715	1716

Q 2

Adriaan

124 J A V A A N S C H E Z A A K E N

	Op Jakatra of Batavia.		verzonden.
Adriaan Ens.	1715	1716	{ na Banda.
Joannes Jeremias Pars.	1715	1716	{ na Banda.
quam hier.	1718	1719	op Batavia beroepen.
Johan Coenraad Alberts.	1715	1716	{ na Ternate.
Joachim Petrus Cluysenaar.	1715	1716	{ na Ternate.
Jacobus Cantor Visscher.	1716	1717	na Coetsjen.
Petrus Nicolai.	1716	1718	na Banda.
Jacobus Renct.	1717	1718	na Amboina.
Cornelius Verbis.	1717	1719	op Batavia beroepen.
Joannes Philippus Wetzclius.	1717	1718	na Ceylon.
Jacobus van Jever.	1717	1718	na Ceylon.
Petrus Croonenburg.	1717	1717	op Batavia beroepen.
Abrahamus Feilingius.	1718	1718	op de reize ontrent de Kaap overleden.
Wybrand Scævola.	1718	1718	{ na Ceylon
Mozes Hermannii.	1718	1718	{ na Ceylon
Georgius Henricus Werntly.	1718	1719	na Macassar.
Henricus Myleus.	1718	1719	na Malacka.
Antonius Pastorius.	1718	1720	na Banda.
Guilielmus Hoogerwaard.	1718	1719	op Batavia beroepen.
Joannes Casteleyn.	1719	1719	op Batavia overleden.
Lucas Hoogendorp.	1718	1718	op de reize overleden tusschen de Caap en Batavia.
Abrahamus Parent.	1719	1719	overleden op Batavia.
Nicolaus Cramer.	1719	1721	na Banda.
Aaron Dias da Fonseca.	1720	1722	nog buiten beroep op Batavia.
Guilielmus Lichtenfoord.	1720	1720	op Batavia overleden.
Philippus Capelle.	{	1720	1721 beide na Amboina.
Joannes Wentink.	}		
Joannes Guilielmus Marinus.	1720	1721	beide na Ceylon.
Wesselius Wibranda.	1720	1722	overleden op Batavia.
Carolus Rochefort.	1721		
Joannes Henricus Heydegers.	1721	1722	op Batavia beroepen.
Petrus van Aken.	1722		buyten vaste bediening.
Abraham Snouk van Cleef.	1722	1723	na Macassar.
Paulus Taats.	1722	1722	na Amboina.
Joan Henrie Molt.	1722	1722	na Ternate.
Petrus Kalden.	1721	1722	na Ceylon.
Joan Bernard Noordbeek.	1722		buyten vaste bediening.
Joannes Hartholt.	1722		
Franciscus Hartog.	{	1722	1722 na Banda.
Barthold Philip Moller.	}		
Walterus Nicolai.	1722	1723	na Amboina.
N. Stumphius.	1722	1722	is met de Standvastigheid in de Tafel-baay aan de Caap met zyn Vrouw verongelukt door een storm uit den n. w.
Petrus Paulus van Breen.	1722		buiten vaste bediening.
Arent Johan van der Tyd.	1723		
Joannes Thomas Werntly.	1723		
Georgius Scholter.	1723		

L Y S T

Der Predicanten, die op Batavia in de Nederduytsche gemeente beroepen zyn, of daar vast gestaan hebben.

Adriaan Hulfebos.	A. 1619 tot A. 1622	dat na Amboina vertrok.
Sebastiaan Dankaarts.	1624	1634 dat overleden is.
Justus Heurnius.	1624	1633 vertrok na Amboina.
Abrahamus de Roy, de 3 ^{de} .	1629	1633 na 't Vaderland.
Georgius Candidius, de 4 ^{de} .	1632	1633 na Tayouan.
Nicolaus Molinæus.	1633	1639 na Ceylon.
Samuel Carrelier.	1634	1641 na 't Vaderland.
Georgius Candidius.	1637	1637 na 't Vaderland.
Justus Heurnius.	1638	1638 na 't Vaderland.
Abrahamus Rogerius.	1642	1647 na 't Vaderland.
Georgius Candidius.	1644	1647 overleden.
Daniel Gravius.	1645	1647 na Tayouan.
Abrahamus Fierens.	1648	1650 na 't Vaderland.
Joannes Cruyf.	1648	1649 na Tayouan.
Joannes Roman.	1648	1658 overleden.
Samuel Tefschemaker.	1648	1658 overleden.
Cornelius Porcelius.	1649	1651 overleden.
Daniel Gravius.	1651	1654 na 't Vaderland.
Cornelius Lindius.	1652	1683 ontslagen van zyn dienst, 1686 overleden.
Abrahamus de Leonardis.	1654	1668 na 't Vaderland.
Hermannus Buschhof, de 5 ^{de} . Pred.	1658	1674 overleden.
Leonardus Bonnius.	1658	1659 overleden.
Nicolaus Heuffenius.	1660	1670 overleden.
Theophilus Breliaus.	1668	1678 overleden.
Guilielmus Waffchenberg.	1670	1670 overleden.
Cornelius Pays.	1670	1679 overleden.
Petrus Wytens.	1670	1686 overleden.
Theodorus Zas.	1674	1704 overleden.
Melchior Leydecker.	1678	1701 overleden.
Servatius Clavius.	1679	1691 overleden.
Joannes de Voogd.	1682	1687 na 't Vaderland.
Bartholomeus Heynen.	1683	1686 overleden.
Bernhardus Coop a Groen.	1688	1706 overleden, zynde 1 a 2 jaaren E-meritus geweest.
Adrianus Backer.	1688	1697 na 't Vaderland.
Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1696 afgezet.
Jacobus Rouffe.	1696	1698 overleden.
Joannes Kizenga.	1696	1719 overleden.
Hero Crul.	1699	1722 overleden in April.
Godefridus van Holten.	1702	1717 overleden.
Florentius Camper.	1702	1712 na 't Vaderland.
Joannes Marens.	1705	1709 na 't Vaderland.
Joannes Bartou.	1709	1722 overleden in Mey of Juni.
Abrahamus Feylingius.	1713	1715 na 't Vaderland.
Petrus Croonenburg.	1717	1720 overleden.
Arnoldus Brands, in Maart.	1719	1719 die Maleyts Predik. wierd in May.
Cornelius Verbis.	1719	
Guilielmus Hoogerwaard.	1719	
Godefridus 't Hoen Hoogendorp.	1720	

126 J A V A A N S C H E Z A A K E N.

Joannes Henricus Heydegers. 1722
Adolf van der Win. 1722

L Y S T.

Der Predicanten, die op Batavia de Portugeefche gemeente bedient, en in die Taal gepredikt hebben.

Naamen der Predicanten in de Portugeefche gemeente op Batavia geplaatst.	Nicolaus Molinaeus.	A. 1633	tot A. 1639 na Ceylon
	Cornelius Secnen als Prop.	1642	1661 overleden.
	Joan Ferreira a d'Almeida.	1663	1689 Emeritus, en 1691 overleden.
	Augustinus Thornton.	1673	1689 overleden.
	Bartholomeus Heynen.	1683	1686 overleden.
	Bernhardus Coop a Groen.	1687	1688 in de Duitfche gemeente beroepen.
	Jacobus op den Akker.	1688	1724 nog in 't leven.
	Gerard Lauwerman.	1688	1688 overleden.
	Cyprianus Sibenius.	1690	1690 overleden.
	Guilielmus van Wyngaarden.	1691	1696 afgezet, predikte half in 't Nederd.
	Augustinus Thornton, de jonge.	1691	1717 Emeritus, overleden 1720.
	Christiaan Poleman.	1711	1723 nog in 't leven.
	Joannes Jeremias Pars.	1719	

Buiten de twee vaste Portugeefche Predicanten zyn deeze navolgende nog tot derde Predicanten verkoren, om voor eerst Nederduitsch te prediken, en Portugeefch te leeren.

Naamen der derde Portugeefche Predicanten, in die gemeente beroepen om daar Duitfch te prediken.	Gerardus Hey.	1705	1707 overleden.
	Joannes Bartou.	1707	1709 in de Nederduitsche gemeente beroepen.
	Cornelius van der Sluis.	1709	1715 overleden, dog tot geen Portugeefch te leeren verplicht.
	Joannes Jeremias Pars.	1718	1719 beroepen in de Portugeefche gemeente.

L Y S T

Der Predicanten in de Maleysche gemeente van Batavia.

Naamen der Maleysche Predicanten van Batavia.	Jacob Dubbeldryk.	A. 1621 Prop.	1623 na Amboina.
	Sebastiaan Dankaarts.	1624	1634 overleden.
	Justus Heurnius.	1624	1633 na Amboina.
	Samuel Carrelier.	1634	1641 na 't Vaderland.
	Justus Heurnius.	1638	1638 na 't Vaderland.
	Joannes Roman.	1648	1658 overleden.
	Dan. Brouwerius als een behulp.	1669	1672 na Ternate.
	Fredericus Gueynier.	1670 als Prop.	1682 na 't Vaderland.
	Cornelius Pays.	1670 als Pred.	1679 overleden.
	Melchior Leydecker.	1678	1682 maar als een behulp, en 't maar lezende, alzo nooit gepredikt heeft.
Isaacus Hellenius.	1682	1687 overleden.	
Jacobus Vosmaar.	1687	1689 overleden.	

Cornelius van der Sluys.	1690	1696 na't Vaderland.
Petrus van der Vorm.	1698	1724 nog in't leven.
Hermannus Coldedehorn.	1705	1714 overleden.
Arnoldus Brands.	1719 in May.	1723 nog in't leven.

L Y S T

Der Predikanten die vast op 't Eyland Onrust beroepen zyn.

Augustinus Thornton.	A. 1671 tot A. 1673	vast Portugeesch Predikant wierd.
Hermannus Tolnerus.	1673	1680 na't Vaderland.
Gajus André.	1696	1703 gelicht, vertrok na't Vaderl. 1704.
Cornelius van der Sluys.	1705	1709 in de Portug. gemeente geplaatst.
Abrahamus Feilingius.	1709	1713 op Batavia in de Nederduitse gemeente beroepen.
Engelbertus Franciscus le Boucq.	1719	1724 nog in't leven.

Verder is dit Eyland door de Buyten-Predikanten, of ook wel door de Batawische Nederduitse Predikanten, nu en dan, en voor al bet bedienen van 't Avondmaal daar, waargenoomen.

Predikanten buiten vast beroep zich op Batavia onthoudende. A. 1723 in Juni.

Engelbertus Cornelius Ninaber.	1715	uit Amboina. (A. 1723 op Batav. gekomen, om D. van Macassar. Leyd; Byb. te overzien.)
Georgius Henricus Werndly.	1717	
Aaron Dias da Fonfeca.	1720	
Lambertus van den Bosch.	1711	
Joannes Hartholt.	1722	
Petrus Pauluszoon van Breen.	1722	
Arent Johan van der Tyd.	1723	
Joannes Thomas Wernitly.	1723	
Georgius Scholter.	1723	

Naamen der Heeren politycque Commissarissen van wegen de Hooge Regering in Kerkenraads van Batavia, gezeten hebbende.

Jacques Specx.	A. 1624 tot A. 1627	
Arent Gardenys.	1631	1632
Jacob van Voffelen.		
Artus Gyfels.	1636	1638
Adriaan van der Burg.	1632	1636
Cornelis van der Lyn.	1638	1642
Justus Schouten.	1642	1644
Simon van Alphen.	1644	1650
Johan Cunæus.	1650	1651
Gerrit Demmer.	1651	1652
Carel Hartzinck.	1653	1653
Dirk Jansloon Steur.	1653	1663
Pieter van Hoorn.	1664	
Antoni Paviljoen.		1678
Willem van Outhoorn.	1678	1690
Joan van Hoom.	1690	1691
Dirk de Haas.	1691	1709
Jacob van Dam.	170	1704
Herman de Wilde.	1704	1707
Abraham Douglas.	1707	1710
Pieter de Vos.	1709	1710
Cornelis Chaffelein.	1710	1714
Cornelis Haffelaar.	1722	

128 J A V A A N S C H E Z A A K E N
L Y S T

Van de Ouderlingen en Diaconen.

Ouderlingen.	Diaconen.
1621. 1. January gezeten. Wynand Raaf. Gomarus van Staen.	1621. 4. February. Jonas Aartfoon van Wymer. Willem Laurenfoon van Ottérendorp.
1621. 12. December. Jonas Aartfoon van Wymer. Elias Rappon.	1622. 10. January. Thys Cornelisfoon Vleyshouwer.
1622. 6. September. Thys Cornelisfoon Vleyshouwer.	
1623. Michiel Seroyen.	
1624. Pieter Vlak.	
1625. Jan van Hafel.	
1626. Nicolaas Parondelli.	
1627. Izaak Havart.	
1630. Cornelis Theunisfoon Durent, Jacob de Hand. Mr. Andries Durceus. Antoni Gibfon.	1630. Antoni Heerten. Daniel Bucquoy. Cornelis van der Lyft.
1631. Izaak Havart. Martyn Vink.	
1632. 28. October. Cornelis Theunisfoon Drent, by vertrek van Havart en Vink. David de Poleman.	1623. in October. Christiaan Dillaarts. Jurriaan Coerten. Jochem Rits. Dirk Kok. Daniel Hudde.
1633. Michiel van Tril. Izaak Havart. Daniel de Bucquoy. Den 8. December.	1633. Joachim Pieterfoon. Herman Claaffoon.
16. November. 1634. Maarten Vink. { Dirk Kok. {gaan af, 1635. Mr. Andries Duncous.	16. November. 1634. Henrik Gramman. Joachim Rits.
1635. Izaak Havart. Daniel de Bucquoy. {gaan af 1636.	

Van den GODSDIENST.

Ouderlingen.

Diaconen.

129

1636. 3. January.

Mr. Andries Duræus.
Maarten Vogel, Capiteyn.
David de Solemne, dito.

1636. 3. January.

Henrik Gramman.
Joachim Kits.
Hubert van den Broek.
Jacob Knyf.

8. December.

in Duræus en Solemne's plaats gekoooren

in de plaats van Gramman. Kits en Knyf gekoooren.

Izaak Havart.

Joachim Rits, overleden den 23 Juli 1637.

Dirk de Kok.
Laurens Put.
Jacques la Sale.

1637. 27. Juli.

Daniel de Buequoy.
Andries Duræus.

1637.

L. Put, den 26. January ontflogen.
Justus Lampen.
Matthys Denys.

1638. 4. January.

Laurens Pieterffoon Heynen, in Vogels plaats.

1638. 4. January.

Van den Broek, Put, en la Sale, gingen af, en gekoooren.
Henrik Gramman.
Christiaan de Gaver.
Reynier Coolzaad.

1639. 3. January.

Adriaan Lysveld.

1639. 3. January.

Koert Claaffoon.
Gramman ging den 6 Juni af.

1640.

Laurens Pieterffoon Heyen. { bleven nog.
Andries Duræus.
Havart was overleden, en in zyn plaats Jan de Meer.

1640. 16. January.

Lampen, de Gaver, en Coolzaat, gingen af, en gekoooren.
Dirk Steur.
Dirk Kok.
Evert Wouterffoon.

1641. 21. January.

in Duræus, Heyen, en Lysvelds plaats gekoooren

Andries Duræus, bleef.
Jan Iansffoon Quefenoy.
Vincent Romeyn.

1641. 21. January.

In Coert's plaats, gekoooren
Arnold de Vlaming.

1646. January.

Andries Duræus.
Mr. N. Oles.

1646. January.

N. de Roy.
Matthys du Chefne.
Izaak Minne.

1647. 14. January.

Ian Cornelisffoon. { zyn gebleven.
Koert Claaffoon.
Huybert van den Broek.

1647. 14. January.

Jan Ferment, bleef in dienst nog.
Izaak Minne. { gingen af, en gekoooren
Ioannes Beks.
N. van Herken.
Iohan Borgers, Capitein.

13. May.

Salomo Goofens.

1648. January.

Duræus. { bleven.
Koert.
in de plaats van Jan van Nes gekoooren
Abel Tasman, Bevelhebber.

1649. January.

Ian Ferment bleef.
En in de plaats van du Chefne, en Borgers, gekoooren.
Henrik Man, Lieutenant.
Wynand Catersveld.
den 13. Iuli stierf Capitein Man, vervangen door Frederik Miëring.

IV. DEEL.

R

Abel

1642. 22. November.
Abel Tasman afgaande, is gekoooren
Dirk Steur.

1651. 9. January.
Koert Claaffoon, overleden.
Duræus en Buyke Buykes afgaande, zyn
gekooren
Wouter Scroyen.
Pieter Hackius.
Iacob Conyn.

1652. 8. January.
In de plaats van Steur, Hackius, en den
Baillu (die na een jaar ontfagen is) gek:
Andries Duræus.
Wynand van Catersveld.

1653. 20. January.
Sefoyen en Conyn afgaende, zyn gekoo-
ren
Gabriel Happart, vertrok den 4. Augustus
na Japan.
Philip Heylman.
in Happarts plaats den 11. Aug: gekooren
Cornelis van Es.

1654. 12. January.
Duræus, bleef het; en
Nicolaas Oldenvliet.
Philip Heylman.

1655. 11. January.
de zelve.

1656. 20. January.
Heylman, en van Es afgaande, zyn verk.
Wynand van Catersveld.
Ian Ferment.
Andries Duræus, den 24 April. { gek:
Kornelis van Heyningen, den 9. }
Iuni Opperkoopman.

1657.
Oldenvliet en Catersveld afgaande,
gekoren.

1649. 4. January.
Pieter Hackius.
Iacobus Conyn.
Nicolaas Oldenvliet.
Frederik Miering ging den 15. Maart af,
den 2. Augusti gekooren
Ioannes Dankaarts, Opper-Koopman.
Sal: Goofens, den 22. November overle-
leden, en Hackius ontfagen, en ge-
kooren den 29. November
Izaak Minne.
Ioannes Beks.
Iurriaan Vredenburg.

1651. 9. January.
Wynand van Catersveld, Conyn, Olden-
vliet, Minne. (die na 't Vaderland
ging) Iurriaan Vredenburg gingen
af, en zyn gekooren
Nicolaas Oldenvliet.
Ian van Hoefum.
Nicolaas Warnier.
Damas van der Myl
Ian Dirckffoon Cling.

1652. 8. January.
In Oldenvliet en Beks plaats gekooren
Ysbrand van Haastregt.
Alexander Heynen.

1654. 12. January.
Warnier, van Hoefum, Kling, en van
der Myl afgaande, zyn gekooren
Klaas Houmans.
Elias Pfort.
Abraham Lorraine.

1654. 12. January.
Ian Bak.
Damas van der Myl.

1655. 11. January.
Pfort, en Eduard Ooms afgaande, zyn ver-
kooren,
Leonard van Sorgen.
Gerard Reuf.
Claas Houmans. } bleven het nog.
N: Lorraine.

1656. 20. January.
Houman, van der Myl, Lorraine, en Bak
afgaande, zyn gekooren
Ian van Hoefum.
Frans Salomonffoon Payse.
Ian Springer.
N. Roothals.

1657.
Van Sorgen, Reuf en van Hoefum afgaan-
de, zyn gekooren,

Van den G O D S D I E N S T.

131

Ouderlingen.

Diaconen.

Louis Izaakszoon Baffart.
Alexander Heynen.

Eduard Ooms.
Andries Boogaard.
Christoffel Wingurla.

1658.

Ferment, en van Heyningen afgaande,
zjn gekoren.
Nicolaas Oldenvliet.
Matthys du Chefne! Capitein.

In de plaats van Springer, Roothals, en
Ooms (die met de vloot vertrok) gek.
Nicolaas Houman.
Pieter van Berthem.
Jacob Gruis.

1659. 19 Januari.

1659.

Heinen en Baffart gingen af, en zyn ge-
koren.
Jan van Hoefum.
Nicolaas Houman.

Wingurla, Boogaard, en Houman gin-
gen af, en zyn gekoren.
Pieter Elmers.
Thys Pieterszoon.
Nicolaas Verbeek.

1660. 26 Januari.

1660. 26 Januari.

Dezelve.

In de plaats van Gruis, Thys Pieterfz.
Jacob Bremer, en Pieter van Berthem,
gekoren.
Joan Wezenhagen.
Elias Pfort.
Jan Abrahamszoon.
Matthys Ockerman.

1661. 17 Januari.

1661. 17 Jan.

Du Chefne, van Hoefum, Adriaan Groë-
neftin, afgaande, zyn gekoren.
Jacob Bremer.
Jan Springer.
Jacob Gruis.

Abraham Valk, Elmers, en Henrik Ver-
beek afgaande, zyn gekoren,
Willem van Outhoorn.
Thomas de Liefde.
Herman van den Hove.

1662. 16. Jan.

1662. 16 Jan.

In de plaats van Houman en Springer
gekoren,
Andries Boogaard.
Jan van Hoefum.

In de plaats van den overleden Pfort, We-
zenhagen, en Ockerman, zyn gekoren,
Pieter Cnol.
Andries Schellingwouw.
Haaç Soolmans.

1663. 15 Jan.

1663. 15 Jan.

In de plaats van Bremer en Gruis ge-
koren.
Nicolaas Houman.
Mr. Pieter van Berthem.

In de plaats van de Liefde, Outhoorn, en
van den Hove, gekoren,
Pieter Paauw.
Cornelis Mol.
Pieter Cok.

1664.

1664.

In de plaats van Boogaard, en van Hoë-
fum gekoren,
Henrik Wynandszoon.
Matthys Ockerman.

In de plaats van Cnol, Schellingwouw,
en Soolmans, gekoren,
Jan Hartman.
Gerard Vreeland.
Maarten Claaszoon.

1664. 19 Jan.

1665. 19 Jan.

In de plaats van Houman, en van Ben-
them, gekoren,
Jacob Bremer.
Willem van Outhoorn.

In de plaats van Pacuw, Cok, Mol, en den
overleden Hartman, gekoren,
Jacob van Dam.
Henrik Schenkenberg.
Simon Simonszoon.
Ian de Koning.

1666. 11 Jan.

1666. 11 Jan.

In de plaats van Wynandszoon, en Oc-
kermans, gekoren,
Timon Sloot, Majoor.
Barent Hobben.

In de plaats van Vreeland, en Maarten
Claaszoon, gekoren,
Paulus Ianszoon Hitse.
Luder Brommer.

1667. 3 Jan.

1667. 3 Jan.

In de plaats van Outhoorn, en Bremer,
gekoren,
Jacob van Dam.
Nicolaas Houman.

In de plaats van van Dam, Schenkenberg,
Koning, en Simonszoon, gekoren,
Jacob Verfoolen.
Gillis van Breen.

R 2

1668:

Ouderlingen.

Diaconen.

1668. 9 Jan.
In de plaats van Sloom, en Hobben, gekoren.

Henrik Wynandszoon.
Simon Simonszoon.

1669. 21 Jan. en 4 Febr.

Willem van Outhoorn.
Isaac Soolmans.
Barent Hobben.

1670. 20 Jan.

In de plaats van Schenkenberg, Wynands,
en Simonszoon, gekoren,

Jacob Bremer.
Cornelis van Quaalberg.
Cornelis Mol.

1671. 12 Jan.

In de plaats van Outhoorn, Soolmans,
en Hobben, gekoren,

Willem Vermaire.
Gerard Vreeland.
Simon Simonszoon.

1672. 11 Jan.

In de plaats van Bremer, Quaalberg, en
Mol, gekoren,

Christiaan Poleman.
Henrik ter Horst.
Isaac Soolmans.

Ook vertrok Wil. Vermeer den 22 Aug.

1673. 9 Jan.

In de plaats van Vreeland, Vermaire,
en Simonszoon, verkoren,

Abraham Ardes.
Robbert de Vieq.
Daniel Six.
Herman Clenk van Odeffe.
Cornelis Mol.

1674. 15 Jan.

In de plaats van Poleman, ter Horst, en
Soolmans, gekoren,

Wybrand Dubbeldekop.
Barent Hobben.
Gysbert David Strandwyk.

1675. 14 Jan.

In de plaats van Ardes, de Vieq, den
overleden Six, Klenk, en Mol, gekoren.

Adriaan Niculand
Nicolaas Bankes.
Mr. Warnar Lurelius.
Adriaan van Becom.
Dionys Kelk.

1676. 13 Jan.

In de plaats van Dubbeldekop, Hobben,
en Strandwyk, gekoren,

Jacques de Buequoy.
Jacob van Dam.
Herman Clenk van Odeffe.

Jan van Muiden.

Jacques de Bollan.

1668. 9 Jan.

In de plaats van Brommer, en Hitse, gekoren,

Jan Souri.
Pieter Collé.

1669. 21 Jan. 4 Febr.

Andries Cleyer.
Joannes Camphuis.
Nicolaas Bankes.
Antoni Weyts.
Willem Pedel.
Joannes Dinkels.

1676. 20 Jan.

In de plaats van Souri, en Collé, gekoren,

Herman Terville.
Gysbert David Strandwyk.

1671. 12 Jan.

In de plaats van Kleyer, Camphuis, Bankes, Weyts, Pedel, Dinkels, gekoren, zes andre, en nog twee meer, te weten, Francois van der Lee. Ger. vander Meer.
Albert Breving. Abraham Struis.
Dionys Kelk. Cornelis Martini.
Louis de Keyzer. Hieron. Molkman.

1672. 11 Jan.

In de plaats van van der Lee, Terville,
en Strandwyk, gekoren,

Wybrand Dubbeldekop.
Govert Cracou.
Bartel Claaszoon.

1673. 9 Jan.

In de plaats van Breving, Keizer, van der Meer, Molkman, Struis, Kelk, en Martini, gekoren,

Frederik Muller. Jacob Overtwater.
Albert Bop. Warnar Lurelius.
Abraham Wys. Vincent Vette.
Lubbert Indyk.

1674. 15 Jan.

In de plaats van Dubbeldekop, Cracou,
en Claaszoon, gekoren,

Jacques de Buequoy.
Laurens Cruiskerken.
Jacob Overduin.

1675. 14 Jan.

In de plaats van Capitein Muller, Overtwater, Bop, Lurelius, Wys, Vette, en Indyk, gekoren,

Matth. Lugtenburg. Jacob Snickers.
Guilliam Dunlopes. Mr. Ad. Strykersberg
Abraham Pittavin. Bartel Claaszoon.
Cornelis Martini.

1676. 13 Jan.

In de plaats van Buequoy, Kruiskerken,
en Overduyn, gekoren,

Jan Heylman.
Pieter van Leeuwen.
Lubbert Indyk.

Van den GODSDIENST. 133

Ouderlingen.

1677. 11 Jan.

In de plaats van Nieuwland, Baukes, Lurelius, van Becom, en Kelk, gekoren.

Martinus Caëfar.

Laurens Pit.

Ian Coning.

Ifaac Soolmans.

Bartel Claaszoon.

1678. 11 Jan.

In de plaats van Buequoy, van Dam, Klensk, gekoren, Nicolaas Baukes.

Adriaan van Bekom.

Dionys Kelk.

1679. 9 Jan.

Uit de Dienaars der E. Maatschappy.

Andries Cleyer.

Cornelis van der Duin. } In de plaats van

Willem ten Rhyne. } Caëfar. Laur. Pit

Mr. N. Dibbe. } de Jonge, Baukes, Coning.

Uit de Borgers.

Herman Klensk van

Odeffe. } In de plaats van Sool-

Ian Souri. } man, Claaszoon.

Gabriel Naeke. }

1680. 15 Jan.

Dienaars.

Gerard Vreeland. } In de plaats van van der

Gelmer Vosburg. } Duin, Willem ten Rhyne.

Borgers.

Bartel Claaz.

Dav. Dispontyn. } Ad. van Becom en Kelk.

1681. 13 Jan.

Iorefas Vos. } Andries Cleyer.

Dan. v. d. Bolk. } In de plaats van } Gelmer Vosburg.

Alb. Breving. } van } Ad. Strykersberg.

François Tak. } Michiel Dibbee.

Borgers.

Ad. van Becom. } In de } Herman Klensk.

Dionys Kelk. } plaats } Ian Souri.

Ad. van Hoften. } van } Gabriel Naeke.

1682. 8 Jan.

In de plaats van Vreeland, Bartel Claaszoon, en Dispontyn, zyn verkooren,

Cornelis van der Duin.

Ian Souri.

Ian Lambregtzoon Radder.

1683. 11 Jan.

In de plaats van Iorefas Vos, van den Bolk, Breving, Tak, van Becom, Kelk, en van Hoften, zyn gekoren,

Uit de Dienaars. } Uit de Borgers.

Abrah. van Riebeck. } Dirk de Haas.

Louis de Keyser. } Bartel Claaszoon.

Michiel Dibbee. } Ian Hereules.

Herman Klensk.

Diakenen.

1677. 11 Jan.

In de plaats van Lugtenburg, Dunlopes, Snickers vertrok, Strykersberg, Claaszoon, Martini overl. en Pittavin, verk.

Adriaan van Lier. } Nicolaas Muller.

Willem ten Rhyne. } Ger. van der Meer.

David Dispontyn. } Ad. van Hoften.

Pieter Mortier.

1678. 11 Jan.

In de plaats van Heilman, van Lier, van Leeuwen, en Indyk, gekoren, Henrik Krick. } Pieter van Hoorn.

François Gadé. } Gerard Cox.

1679. 9 Jan.

Dienaars.

Antoni Weyts.

Pieter Verdier.

Mr. Ch. Quickenburg. } In de plaats van

Dirk Muller. } Muller, Willem ten

Rhyne, van der

Meer, Pieter van

den Hoorn.

Borgers.

Ian Poveret.

Pieter de Cok. } In de plaats van Dis-

Guilliam Dunloper. } pontyn, van Hof-

Dog den 13 Julij nog } ten, Mortier.

Gelmer Vosburg. } In de plaats van

Daniel Braams. } Henrik Krieke en

Weyts, toen overl.

1680. 15 Jan.

Dienaars.

Ab. van Riebeck.

Daniel Braams. } In de plaats van Krie-

Louis de Keizer. } ke, Verdier, Weyts.

Borgers.

Ian Lamberfz. Radder.

Ian Hercules. } Coks, en Gade.

1681. 13 Jan.

Dirk de Haas. } in de plaats van } Dirk Muller.

Her. Buschhof. } van } Ch. Quickelb.

Vry-Borgers. } Vry-Borgers.

Iohan Lutgens. } in de } Pieter de Cocq.

Pieter Mortier. } plaats } Ian Poveret.

Paul. Duffeldorp. } van } Wil. Dunlopes.

1682. 8 Jan.

In de plaats van Abrah. van Riebeck, Louis de Keyser, Daniel Braams, de Radder, en Hercules, zyn gekooren.

Uit de Dienaars. } Uit de Borgers.

Ioannes Besselman. } Cornelis Zuidhof.

Michiel Baalde. } Pieter de Ruiter.

Wybrand Uylkens.

1683. 11 Jan.

In de plaats van de Haas, Buschhof, uit de dienaars gekoren, Cornelis Lindius.

Albert Lambergen.

En in de plaats van Lutgens, Mortier,

Duffeldorp, en de Ruiter, uit de Bor-

gers gekoren,

Ian de Vlaming.

Carel Crab.

Mr. Ian Munster.

Mr. Andries Blokland. R 3 1684.

134 J A V A A N S C H E Z A A K E N .

Ouderlingen.

1684. 10 Jan.

In de plaats van van der Duin, Sourì,
en de Radder, zyn gekoren,
Iohan Besselman.
Adriaan van Becom.
Pieter Verwer.

1685. 15 Jan.

In de plaats van van Riebeck, Klenk, Kei-
zer, Besselman, en Dibbe zyn gekoren,
Uit de Dienaars.

Andries Cleyer.
Izaak Hoche pied.
Jacob Snickers.
Christiaan Quickelenburg.
Jacob van Dam.

En in de plaats van de Haas, Claafzoon,
en Hercules, zyn gekoren.
Uit de Borgers.

Dionys Kelk.
Nicolaas Muller.
Jan de Vlaming.

1686. 14 Jan.

In de plaats Verwer, Kleyer, en van Be-
com, zyn gekoren,
Jan Lambregtzoon Radder.
Pieter van den Hoorn.
Cornelis Lindius.

1687. 13 Jan.

In de plaats van Hoche pied, Snickers,
Quickelenburg, van den Hoorn, Jacob
van Dam, Kelk, Muller, ende Vla-
ming, zyn gekoren,

Bartel Claafzoon.
Jan Sourì.

Andries Cleyer.
Dirk de Haas.
Jan Hercules.
Jacob Lobs.
Jacob Couper.

Pieter de Cocq.
Wybrand Uylkens.

1688. 8 Jan.

In de plaats van Couper, Lindius, en de
Radder, zyn gekoren,

Jeremias Coelaart.
Joachim Neustad.
Adriaan van Becom.

1689. 10 Jan.

In de plaats van Cleyer, Lobs, Nieu-
stad, Uylkens, en de Borgers Claaf-
zoon, Sourì, Hercules, en de Cocq,
zyn gekoren,

Iacob van Dam.
Dionys Kelk.
Jan Lambregtzoon Radder.
Christiaan Quickelenburg.
Wouter Valkenier.
Dirk Thomafzoon.
François Gadé.
Carel Crab.

Diakenen.

1684. 10 Jan.

In de plaats van Besselman, Baalde, Uyl-
kens, en Lambergen, zyn gekoren,
Joannes Keys.
Dirk Comans.

Cornelis van Outhoorn.
Constantyn Nobel.

1685. 15 Jan.

In de plaats van Lindius, en Keys, zyn
gekoren,

Uit de Dienaars.
Wouter Valkenier.
Christiaan Jonk.
En in de plaats van Jan de Vlaming, Crap,
Munster, en Blokland, zyn gekoren,
Uit de Borgers.

Abraham Hofftal.

Henrik Labey.
Maarten van Ingen.
Thomas Pedel.

Ook was Cornelis van Outhoorn ontfla-
gen, en in zyn plaats gekoren,
Reinier Fuisf.

1686. 14 Jan.

In de plaats van Comans, Nobel, en Haa-
ke, zyn gekoren,
Abraham Quevellerius.
Cornelis van Hamme.
Lucas Pieraard.

1687. 13 Jan.

In de plaats van Valkenier, Jonk, Fuisf,
Hofftal, Labey, van Ingen, en Pedel,
gekoren.

Pieter Mortier.
Dirk Thomafzoon.
Izaak Dinkels.

Adriaan van Becom.
Adriaan van Laren.
Iacob de Vos.

Ian Mandeville.
Ian Franfzoon de Vries.

1688. 8 Jan.

In de plaats van Quevellerius, van Hamme,
en de Borgers Pieraard, en Mortier, gek.

Ioannes de Hartog.
Henrik Dykman.
Lambert Hemfing.

Godard Verdion.

1689. 10 Jan.

In de plaats van Thomafzoon, Dinkels,
van Laren, de Hartog, en van de Bor-
gers, Mandeville, de Vries, ende Vos,
zyn gekoren,

Uit de Dienaars.
Constantyn Nobel.
Christiaan Ionk.
Iacob Pedel.
Zacharias Coenraads.

Uit de Borgers.
Abraham Hofftal.
Matthys de Vlaming.
Hessel Pikkart.

Ouderlingen.

1690. 9 Jan.

In de plaats van Coefaart, van Becom, en Nieuftad, zyn gekoren, Joannes Duivelaar. Henrik Labey. Wouter Valkenier.

1691. 15 Jan.

In de plaats van van Dam, Quickelenburg, Thomafzoon, Kelk, Radder, Gadé, en Crab, zyn gekoren, Bartel Claafzoon. Cornelis van der Duin. Ian Heretules. Wybrand Uylkens. Andries Blokland. Henrik Dykman. Lambert Hemfing.

1692. 14 Jan.

In de plaats van Duivelaar, Baalde, van der Duin, en Labey, zyn gekoren, Andries Cleyer. Herman Egbertzoon. Conftantyn Nobel. Matthys de Vlaming.

1693. 12 Jan.

In de plaats van Uylkens, Dykman, Claafzoon, Hercules, Blokland, en Hemfing, zyn gekoren, Christiaan Quickelenburg. Dirk Thomafzoon. Ian Lambregzoon Radder. Govard Verdion. Hefel Pickart. Gerard Dane.

1694. 11 Jan.

In de plaats van Cleyer, Egbertzoon, Nobel, en Vlaming, zyn gekoren, Michiel Baalde. Dirk Comans. Bernard Lanoy. Ian Mandeville.

Dog den 6 Sept. bevelen haar Edelheden twee andre voor Comans en Baalde te kiezen.

1695. 10 Jan.

In de plaats van Radder, Quickelenburg, Thomafzoon, Baalde, Dane, Verdion, Pickart, en Comans, zyn gekoren,

Bartel Claafzoon. Wybrand Uylkens. Andries Blokland. Cornelis Chafteleyn. Cornelis van Hamme. Lucas Picraart. Iaques du Pree. Lambert Dudde.

1696. 9 Jan.

In de plaats van Lanoy, en Mandeville, zyn gekoren, Christiaan Ionk. Matthys de Vlaming.

Diakenen.

1690. 9 Jan.

In de plaats van Dykman, Hemfing, en Verdion, zyn gekoren, Balthasar Coyett. Nicolaas du Gaudis a Bois. Henrik Meyer.

1691. 15 Jan.

In de plaats van Nobel, Ionk, Pedel, Cocnraads, Hofftal, Vlaming, en Pikkart, zyn gekoren, Ioannes de Vries. Ian Mandeville. Pieter du Clafel. Ryklof Pit. Bernard Lanoy. Ian Wuffhof. Ian Sermis.

1692. 14 Jan.

In de plaats van Coyett, du Clafel, du Bois, en Meyer, zyn gekoren, Lucas Pieraart. Pieter Godfchalk. Iaques du Pree. Lambert Dudde.

1693. 12 Jan.

In de plaats van Pit, Lanoy, Wuffhof, Godfchalk, de Vries, Mandeville, en Sermis, zyn gekoren, Arnoldus de Carpentier. Hieronymus Slot. Ian Torant. Ioannes van den Engl. Daniel Roemer. Alexander Henrikzoon. Ian van der Burg.

1694. 11 Jan.

In de plaats van Picraart, du Pree, en Dudde, zyn gekoren, Arnold Muykens. Henrik Meyer. Philip van Cloon.

En den 6 September bevelen haar Edelheden ook een ander voor Torant te kiezen.

1695. 10 Jan.

In de plaats van Carpentier, Slot, Torant, van den Engl, Roemer, Henrikzoon, en van den Burg, zyn gekoren,

Ian Sermis. Gerard Altforfus. Andries Poleman. Christoffel Lurelius. Willem van der Leli. Philip van Heden. Otto Croefe.

1696. 9 Jan.

In de plaats van Muikens, van Heden, Meijer, en van Cloon, zyn gekoren, Diderik van Groenestejn. Philip David van Ucehelen. Philip Daniel Vedder.

136 J A V A A N S C H E Z A A K E N
Ouderlingen.

1697. 15 Jan.

In de plaats van Uylkens, Chastelein, van Hamme, Pieraard, Claafzoon, Blokland, de Vlaming, du Prec, en Dudde, zyn gekoren,
Jacob van Dam.
Christiaan Quickelenburg.
Cornelis van Outhoorn.
Ioannes Wagensveld.
Godard Verdion.
Hessel Pikkard.
Ian Munster.
Henrik Meyer.
Philip van Cloon.

1698. 13 Jan.

In de plaats van Christiaan Ionk, is gekoren,
Willem Cuffeler.

1699. 12 Jan.

In de plaats van van Dam, van Outhoorn, Wagensveld, Verdion, Piekard, Meijer, en van Cloon, zyn gekoren,
Jacob Pedel.
Christoffel Lurelius.
Jacob van Almonde.
Andries Blokland.
Jaques du Prec.
Lambert Dudde.
Jacob Lucafzoon.

1700. 10 Jan.

In de plaats van Quickelenburg, Cuffeler, Lurelius, Munster, en Lucafz. zyn gek.
Henrik Dykman.
Arnold Muykers.
Jacob van Naarssen.
Christiaan Ionk.
Arnold de Carpentier.

1701. 10 Jan.

In de plaats van Pedel, Almonde, Dykman, Blokland, du Prec, en Dudde, zyn gekoren.
Constantyn Nobel.
Abraham Douglas.
Bruyning Wildeland.
Hessel Pikkard.
Henrik Meyer.
Arnold Deldym.

1702. 9 Jan.

In de plaats van Nobel, Muykens, van Naarssen, Douglas, Ionk, en Carpentier, zyn gekoren,
Cornelis van Hamme.

Diakenen.

Jacob Lucafzoon.

1697. 15 Jan.

In de plaats van Alstorfius, Lurelius, van der Leli, Sermis, Poleman, en Croese, zyn gekoren,
Pieter Godschalk.
Ioannes van Iuchem.
Ian ten Rhyne.
Alexander Henrikszoon.
Gillis Maillé.
Henrik Ionk.

1698. 13 Jan.

In de plaats van Groenestein, van Uchelen, Godschalk, Vedder, en Lucafzoon, zyn gekoren,
Mattheus Schenkenberg.
Hieronymus van Dilsen.
Dirk Wilree.
Arnold Deldym.
Antoni Banning.
Dog alzo Schenkenberg vertrok nevens Wilree, en van Iuchem stierf, zyn gekoren,
François le Blancq, Jan van Riebeck, en Christoffel van Voorst.

1699. 12 Jan.

In de plaats van ten Rhyne, Henrikszoon, Maillé, en Ionk, zyn gekoren,
Gerbrand van der Laan.
Thomas Pedel.
Willem Valentyn.
Abraham de Decker.

1700. 11 Jan.

In de plaats van Dilsen, Deldym, en Banning, zyn gekoren,
Henrik Piek.
Antoni Adelburg.
Laurens de Bruin.

1701. 10 Jan.

In de plaats van le Blank, van Riebeck, van Voorst, van der Laan, Pedel, Valentyn, en de Decker, zyn gekoren,
Henrik Huisman.
Iacob van Loo.
Ian Henrik van Rhee.
Lambertus Lambert.
Theunis Ros.
François Verboom.
Gerard Hemfing.

1702. 9 Jan.

In de plaats van Piek, Adelburg, de Bruin, Ros, en Verboom, zyn gekoren,
Ian Snock.

Van den G O D S D I E N S T. 137

Ouderlingen.

Willem Cuffeler.
Mattheus de Haan.
Ryklof Michael van Goens.
Thomas Pedel.
Hieronymus Slot.

1703. 15 Jan.

In de plaats van Wildeland, Pikkart,
Meyer, en Deldym, zyn geko-
ren,
Ian ten Rhyne.
Jaques du Pree.
Antoni Banning.
Laurens de Bruin.

1704. 14 Ian.

In de plaats van van Hamme, Cuffeler, de
Haan, van Goens, Pedel, en Slot, zyn gekor.
Mattheus Schenkenberg.
Lambertus Lambert.
Laurens Tolling.
Nicolaas Oldenvliet.
Ian Torant.
Abraham de Decker.

1705. 12 Ian.

In de plaats van ten Rhyne, du Pree,
Banning, en de Bruin, zyn geko-
ren,
Pieter du Bois.
Henrik Meyer.
Christiaan Ionk.
Evert Everwyn van Niel.

1706. 11 Ian.

In de plaats van Schenkenberg, Lambert,
Tolling, Oldenvliet, du Bois, Torant,
en de Decker, zyn gekoren,
Hieronymus van Dilsen.
Iacob van Loo.
François Verboom.
Ian Henrik van Rhee.
Cornelis de Heyde.
Adolf Ian Meentzen.
Izaak Maffis.

1707. 10 Ian.

In de plaats van van Rhee, Jonk, Mei-
jer, en Everwyn van Niel, zyn ge-
koren,
Jacob Pelgrom.
Arnold Deldym.
Gerard Hemfing.
Adriaan Breving.

Diakenen.

Evert Everwyn van Niel.
Henrik Brand.
Dirk van der Burg.
Gerard Byleveld.

1703. 15 Ian.

In de plaats van Huisman, van Loo, van
Rhee, Lamberti, Hemfing, van der
Burg, en Byleveld, zyn gekoren,
Theodorus de Haze.
Pieter du Bois.
Gregorius van der Thoon.
Willem Verdion.
Adriaan Breving.
Ian Iacob Bicswanger.
Adolf Ian Meentzen.

1704. 14 Ian.

In de plaats van Snoek, Everwyn, van
Niel, en Cras, zyn gekoren;
Izaak Maffis.
Iohan Truitman, de Oude.
Gerard Box.

1705. 12 Ian.

In de plaats van de Haze, du Bois, Verdion,
van der Thoon, Breving, Bicswanger,
Meentzen, en Box, zyn gekoren,
Iohan Focanus.
Andries Leenderdfoon.
François Coning.
Jaques Vonk.
Nicolaas d'Oude van Sinnama.
Iacob Schoon.
Arnold Collette.
Ioan Frederik Cruyffelaar.

1706. 11 Ian.

In de plaats van Maffis, en Truitman,
en nog twee nieuwe, zyn gekoren,
Henrik Wildeland.
Willem Pool.
Marcus de Bajonville.
Pieter Bernard van Breen.

1707. 10 Ian.

In de plaats van Focanus, Leenderdfoon,
Koning, Vonk, van Breen, Sinna-
ma, Schoon, Cruiffelaar, en Collet-
te, zyn gekoren,
Jan Pieterzoon Wesselfburg.
Cornelis van Vliet.
Goverd Verdion.
Sybrand Schouten.
Pieter Berkman.
Joannes Hegerveld.
Izaak Coos.
François de la Combe.
Gualter Schutte.

138 J A V A A N S C H E Z A A K E N

Ouderlingen.

1708. 9 Jan.

In de plaats van van Dilsen, van Loo, Verboom, de Heyde, Meentzen, en Maffis, zyn gekoren,
Willem Cuffeler.
Johan Focanus.
Willem van der Leli.
Jacques Vonk.
Jacob Hengft.
Cornclis van Hamme.

1709. 14 Jan.

In de plaats van Pelgrom, van der Leli, Hemfing, Breving, Henit, en Deldym, zyn gekoren,
Henrik Outhoorn van Sonneveld.
Lambertus Lambert.
Abraham de Decker.
Jan Jacob Bieswanger.
Jan Koek.
Henrik Meyer.

1710. 13 Jan.

In de plaats van Kuffeler, Focanus, Vonk, van Hamme, en Meyer, zyn gekoren,
Jan Pieterzoon Wesselburg.
Jacob van Loo.
Andries Leenderdzoon.
Jan Adolf Meentzen.
Henrik Wildeland.

1711.

1712. Jan.

Alexander de Pluyes.
Pieter Berkman.
Nicolaas van Haften.
Nicolaas Oldenvliet.
Hieronymus van Dilsen.
Ioannes Mullerius.
Adriaan Breving.
Cornclis van Hamme.
Gualter Schutte.
Herman Menfing.

1713. 9 Jan.

Jan Jacob Bieswanger.
Abraham de Decker.
Johan Everhard van der Schuur.
Lambertus Lambert.

A. 1719.

Jan Pinket.
Willem Timmers.
Cornelis 't Lam.
Jan Tol.

Diakenen.

1708. 9 Jan.

In de plaats van Bajonville, Schouten, Wildeland, en Pool, zyn gekoren,
Johan Ionk.
Thomas Rofcia.
Nicolaas van Haften.
Nicolaas Spring.

1709. 14 Jan.

In de plaats van Wesselburg, van Vliet, Verdion, Berkman, Hegerveld, Coos, la Combe, en Schutte, zyn verkoren,
Ioffe Lothen.
Pieter de Hoy.
Johan Everhard van der Schuur.
Nicolaas de Paus.
Herman Sluiter.
Herman van Sugtelen.
Dirk Voogd.
Andries Macquelin.

1710. 13 Jan.

In de plaats van Rofcia, Ionk, de Hoy, van Haften, Spring, en van Sugtelen, zyn gekoren,
Andries Meefters.
Johan Lifpenfer.
Adriaan Ooftwald.
Diderik van der Maft.
Gerard Westhoven.
Loth Samuel Verbeek.

1711.

1712. Jan.

Jan Pinket.
Kogier Thomas van Heyningen.
Pieter ten Broeke.
Reynier Overtwater.
N..... Oostenraad.
Jan Joofting.
N. Oudart.
Hugo Perks.
N. Vierhaven.
Adriaan Leenhouwer.
Focke Esdre van Santen.
Cornelis van Hemert.

1713.

Joachim Guillebout.
N. Caaf.
Jan van Riebeck.
Gerard van Oosten.
Carel van der Putten.
Jan Sculy.
Johan Schoon.
N. Sweeris.

A. 1719.

Jacob Verboom.
Matthys Boefart.
Johannes Steencool.
Johannes de Hartog.

1718.

Pic.

Van den G O D S D I E N S T.

139

Ouderlingen.

Diakenen.

Pieter Hakfort. 1719
David Sonmans.
Henricus Groenewegen.
Otto Cloot.
Adriaan Leenhouwer.
Willem Maurits Cruse.

Barent Besseling.
Gregorius Henricus Pragman.
Arnoldus Paeuw.
Philip de Montje. } 1719.
Nicolaas Crul.
Salomo Diodati.
Thomas Matroos.
Izaak van Schinne.

A. 1720.

A. 1720.

Pieter Hakfort.
David Sonmans.
Henrik Groenewegen. } 1719.
Otto Cloot.
Adriaan Leenhouwer.
Willem Maurits Cruse.
Mr. Willem van Egten.
Mr. Joan François de Witte } 1720.
van Schoten.
Joannes de Hartog.
Abraham Prien.

Barent Besseling.
Gregorius Henricus Pragman.
Arnoldus Pacuw.
Philip de Montje. } 1719.
Nicolaas Crul.
Salomo Diodati.
Thomas Matroos.
Izaak van Schinne.
Stephanus Verfluis. } 1720.
Pieter Couterel.
Izaak Peny.
Jan Booy.

A. 1721.

A. 1721.

Mr. Willem van Egten.
Mr. Joan François de Witte } 1720.
van Schoten.
Johannes de Hartog.
Abraham Prien.
Nicolaas van Haaften.
Pieter Bokesteyn. } 1721.
Barent Besseling.
Salomo Diodati.
Joannes Steenkool.
Nicolaas Crul.

Stephanus Verfluis.
Pieter Couterel. } 1720.
Izaak Peny.
Jan Booy.
Mattheus van Groeneveld.
Frederik Lokman.
Bernardus Coop a Groen.
Willem de Bevere. } 1721.
Gerard Frederik Feyting.
Izaak Vermander.
overleden den 21 Juni.
Johannes Bernardus Ruifsch.

A. 1722.

A. 1722.

Nicolaas van Haaften. } 1721.
Pieter Bokesteyn.
Salomo Diodati.
Joannes Steenkool.
Nicolaas Crul.
Adriaan Oostwald. } 1722.
Gualter Schutten.
Nicolaas op den Bosch.
Adriaan Albert Breving.

Mattheus van Groeneveld.
Gerard Frederik Feyting.
Bernardus Coop a Groen. } 1721.
Frederik Lokman.
Willem de Bevere.
Johannes Bernardus Ruifsch.
Evert Lanus. } 1722.
Jacob Marquart.
Lot Verbeek.
Everhard Lurelius.
Mr. Everhardus Cracyvanger.
Jacob Verboom.

A. 1723.

A. 1723.

Adriaan Oostwalt. 1722
Mr. Gualter Schutte. 1722
Michiel op den Bosch. 1722
Adriaan Albert Breving. 1722
Cornelis 't Lam. 1723
Henricus Groenewegen. 1723
Otto Cloot. 1723
Stephanus Verfluis. 1723
Izaak Peny. 1723
François Roos. 1723

Evert Lanus. 1722
Jacob Marquart. 1722
Loth Verbeek. 1722
Everhard Lurelius. 1722
Jacob Verboom. 1722
Pieter Rokus Pasques de Chavonnes. 1723
Ludolf Volkman. 1723
Willem Adriaan van Wely. 1723
Willem van Basel. 1723
Frederik Crul. 1723
François de Geus. 1723
Frederik Ruifsch. 1723

De verdere zyn my onbekend. Alleenlyk heb ik ontrent de zelve nog met een woord te zeggen, dat men tot deeze Ampten altyd mannen van een onbesproken leven behoort te verkiezen. Dog het heugt my, dat ik daar in (zelfs een Meede-lid zynde) heb zien zitten den Schepen Gerard Dane, die de naam had van met een deel Hoeren van Meyden een zeer slegt leeven te voeren, een zaak, die ider een bekend was. Deeze, naderhand met de Weduwe van de Heer Willem Basting, tweede Persoon in Banda, en gekooren Landvoogd van Ternate, getrouwd zynde, stelde het met deeze Juffrouw (alzoohy ook staande huwelyk in dat ongebonden leven voortging) zoo slegt aan, dat zy zig genoodzaakt vond by den Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer Willem van Outhoorn, daar over te klaagen en scheiding (gelyk daar na ook 'er op volgde) te verzoeken. Zyn Ed. zeide tegen de Juffrouw, dat het onbegrypelyk was, hoe zy had kunnen besluiten, om met zulken man te trouwen, die immers gansch Batavia over de naam had, van met zoo veel Hoeren van Meyden te leven. Zy gaf daar op zyn Edelheid tot antwoord: zyn E-

delheid, ik heb dit wel hooren zeggen, maar heb dat niet konnen gelooven, om dat de Eerw: Kerkenraad deeze mantot Ouderling, (daar men immers zulke lieden, zo't waar is, niet toe verkiest) niet alleen verkoren; maar dat ook zelf haar Edelheden (die immers zoo voorzigtig zyn) dit beroep goed gekeurd, en daar by klaar bevestigd hebben, dat hier gansch niet aan was. Heeft nu den Kerkenraad en hebben haar Edelheden dit niet geloofd, en die man by de goedkeuring openbaar geregtveerdigt, om wat reden zouik dan dit hebben geloofd? Ja't is'er zo verre van daangeweest, dat ik my daar in geraft gestelt, en dit Huwelyk ondernomen, hoewel ik nu (tot myn leedwezen) dit algemein gerugt niet dan al te waar bevonden, en my genoodzaakt gevonden heb; om over den zelve, zelf om te scheiden, te klaagen; een antwoord, waar op zyn Edelheid niets wist te zeggen, alzooh't volkoomen waar was. En't was te wenschen, dat 'er nog na dien tyd maar niet meer zulke Ouderlingen of Diakonen, gekooren nog goed-gekeurd waren, die ten minste de naam van zulken leeven hadden.

L Y S T

Der Dienaaren der E. Maatschappy. A. 1722.

Tot Batavia behoorende.

Bedien-	Gouverneur Generaal.	1	Secretaris van Huwelykse en kleene	
den op	Ordinaris Raaden.	6	zaaken.	1
Batavia,	Dito in de Bank van Justitie.	1	Opperkooplieden buiten bediening.	2
en hunne	Extra Ordinaris Raaden.	3	Constapel Majoor.	1
koftgel-	Secretaris der hooge Regeering.	1	Fabryk.	1
den maan-	Oud Gouverneur.	1	Eerste Opper-Chirurgyn, en Admi-	
delyks.	Raaden van Justitie.	8	nistrateur der Medicinale Win-	
	Advocaat- } Fiscaals.	1	kel.	1
	Water- } Secretaris van Justitie.	1	Secretaris van Boedelms:	1
	Secretaris van Justitie.	1	Capiteyns in't Casteel.	3
	Ontfanger Generaal.	1	Dito aan 't Vierkant, en 2 Poorten,	
	Opperkooplieden des Kasteels.	2	(hoewel 'er 4 zyn.)	3
	Majoor.	1		
	Directeur der Fortificatie.	1	Kooplieden.	
	Equipagiemeeſter.	1		
	Boekhouder Generaal.	1	De gezwoore Klerk ter Secretary	
	Visitateur Generaal.	1	haarer Edelheden.	1
	Opperhoofd van Japan.	1	In't Graan-Pakhuis.	1
	Sjahbander en Licentmeeſter.	1	In't Voorraad-Pakhuis.	1
	Opperhoofd van het Söldy-Comptoir.	1	De groote Winkelier.	1
	Nederduitsche Predikanten.	5	De groote Cassier.	1
	Portugeesche dito.	3	De Visitateur der Scheepsboeken.	1
	Malcytſe dito.	2	In't Logie-Comptoir.	1
	Op Onrust.	1	In't Guarnizoen-Comptoir.	1
	Buiten dito.	4	In de Westzydſe Pakhuizen.	1

De Pakhuizen op Onrust.	I	Onderkooplieden.	
In 't Equipagie Comptoir.	I	Tweede van de Generale ontfang.	I
Op 't Negocie-Comptoir.	I	In de groote Winkel.	I
De Negocie Boekhouder.	I	In de groote Kas.	I
In 't Yzer-Pakhuys.	I	In 't Graan Magazyn.	I
In 't Suiker Pakhuys.	I	In 't Yfer-Magazyn.	I
Op 't Comptoir der Generale Vifite.	I	In de Pakhuizen op Onrust.	I
Tweede na Japan.	I	Op 't Generaal Vifite Comptoir.	I
De Faftuur Boekhouder.	I	't Guarnizoen Comptoir.	I
Op 't Negocie Comptoir.	I	't Hospitaals-Comptoir.	I
Gecommitteerde of Conmilfaris der		van de Artillery.	I
Inlanders.	I	Op 't Equipagie-Comptoir.	I
Inlands Militair Boekhouder.	I	Des Equipagie-Meefters.	I
Caffier der Kottgelden.	I	dito nog een Overdrager.	I
Tranflateurs in de Javaanfche Taal.	2	Op 't Negocie-Comptoir een Jour-	
Boekhouder in 't Ambagts quartier.	I	naalfchryver.	I
Tranflateur in de Maleytfche Taal.	I	Negocie Overdrager.	I
De eerfte Suppoot op 't Comptoir		Pakhuis Boekhouder.	I
Generaal.	I	Ter Generaale Secretary.	2
Kooplieden buiten Bediening.	2	Op 't Comptoir Generaal, de Jour-	
De onder Equipagiemr., een Schipper.	I	naalfchryver.	I
De Baas Kaartemaker, dito.	I	In Compagnies Wapenkamer de Boek-	
De Opziender op Edam.	I	houder.	I
In 't Kaffeel een Chirurgyn.	I	In 't Logie Comptoir de Overdrager.	I
In 't Gaffhuis.	3	De Maleyts-Schryver.	I
Een binnen-Regent'er in.	I	De Effajeur.	I
Een Chirurgyn aan 't Vierkant:	I	Ter Secretary van Justitie.	
in 't Ambagts quartier.	I	Eerfte Klerk.	I
aan de Rotterdammer Poort.	I	Onderkooplieden buiten Bediening.	20
aan de Utrechtfe dito.	I	Vaandrighs in 't Kaffeel.	6
op de Kruitmeulen.	I	zyn Eds: Hofmeefters.	I
op Onrust.	I	aan 't Vierkant.	13
op Edam.	I	de Nieuw-poort.	12
Werkbazen op Onrust.	I	Dieft-poort.	I
in de Wapenkamer.	I	Rotterdammer-poort.	I
op de Werf, een Timmerm.	I	Utrechtfe Poort.	I
een Kuiper.	I	op Jakatra.	
Zeylmaker.	I	Tangerang.	
Smit.	I	Ankee.	
Blokmaker.	I	Tandjong-	
In 't Ambagts-quartier:		Poera.	4
de Timmerman.	I	Ordinaire Klerken ter Secretary haa-	
Lootgieter.	I	rer Edelheden.	12
Metfelaar.	I	By zyn Edelheid een Klerk.	I
Smit.	I	Direfteur dito.	I
Steen en Beeldhouwer.	I	de Hr. Prefident van Justitie.	I
aan de Kruitmeulen, Kruitmaker.	I	By nog twee Raden.	2
de Baas-boekbinder.	I	Tweede Overdragers.	
Capiteyn-Luytenants aan de Nieuw-		In 't Logie Comptoir.	I
poort.	I	Guarnizoen Comptoir.	I
Luitenant in 't Kaffeel.	I	Hospitaal dito.	I
dito Dieftpoort.	I	Boomwagters.	6
dito Rotterdammer dito.	I	Guarnizoenfchryver.	I
Landmeter Roy-en Keurmeefters van		Compagnies Apotheker.	I
Kalk en Steen.	I	Laborant.	I
Op de Equipagiewerf, een Opper-		Voorlezers in 't Kaffeel, Stads Kerk	
ftuurman.	I	twee Portugeefche, en een in de	
Onderkooplieden.		Maleytfche Kerk.	5
Tweede in 't Provifie-Magazyn.	I	Organift.	I
in de Weftzydfche Pakhuizen.	I	Krankbezoekers.	5
in de Waterpoorts dito.	I	Kofters.	5
in 't Nieuwkleeden dito.	I		
in de kleene Winkel.	I		

142 JAVANSCHEN ZAAKEN.

Kost-gelden, die Maandelyks aan deeze Bedienden betaald werden; behalven de verdere tot de Schepen behoorende.

1 Gouverneur Generaal.		2 Opperkooplieden buiten bediening. a 10 $\frac{1}{2}$	20 $\frac{1}{2}$
's maands. Ryks ^{rs} .	180	6 Capiteins a 10 $\frac{1}{2}$ ider.	62 $\frac{1}{2}$
1 Directeur Generaal.	80	27 Kooplieden a 8 ider.	216
6 Ordinaris Raaden van Indiën, a ider 20.	120	1 Schipper.	} ai. 8 Rrs. 120
4 Extraordinaris Raaden.	80	1 Kaartmaker.	
1 Secretaris der Hooge Regeering.	20	1 Opziender van Edam.	} ai. 8 Rrs. 120
8 Raaden van Justitie, a Rrs. 10 $\frac{1}{2}$ ider.	83	4 Chirurgyns.	
1 Secretaris dito.	8	1 Binnen-Regent van 't Hospitaal.	} ai. 8 Rrs. 120
1 Ontfanger Generaal.		7 Chirurgyns nog aan verlicheide Poorten; &c.	
2 Opper-Cooplieden van 't Kasteel.		1 Baas op Onrust.	10 $\frac{1}{2}$
1 Majoor.		13 andre Baazen a 5 $\frac{1}{2}$ ider.	68 $\frac{1}{2}$
1 Directeur der Fortificatien.	a 10 $\frac{1}{2}$ i. 83	1 Cap. Luytenant.	} a 8 Rrs. ider. 32
1 Equipagiemeeſter.		3 Luytenants.	
1 Bockhouder.	} Generaal.	1 Landmeter.	8
1 Viſitateur.			1 Opperſtuurman.
1 Japans Opperhoofd.	} a 10 $\frac{1}{2}$ idr. 62 $\frac{1}{2}$	28 Onderkooplieden, zyn de tweede a 5 $\frac{1}{2}$ ider.	147
1 Sjahbandaar.			20 Dito buiten bediening, die geen kostgeld trekken.
1 Opperhoofd van 't Soldy Comptoir.		19 Vaandrags a 5 ider.	99 $\frac{1}{2}$
1 Conſtabel Majoor.		12 Ordinaire Klerken op de Secretary harer Edelheden a 5 $\frac{1}{2}$	63
1 Fabryk.		5 Bockhouders, by de Raaden van Indiën, in huis dienſt doende a 3 $\frac{1}{2}$	16 $\frac{1}{2}$
1 Adminiſtrateur der Medecynwinkel.		12 Dito nog.	39
15 Predicanten a 10 $\frac{1}{2}$ ider.	155 $\frac{1}{2}$	5 Voorlezers.	} 3 $\frac{1}{2}$
1 Secretaris van Huwelyks en Kleene Zaken.	ider 5 $\frac{1}{2}$ 10 $\frac{1}{2}$	5 Krankbezoekers.	
1 Dito van Boedelmeeſters.		5 Koſters.	
		1 Organif.	52

Rrs. 1842 $\frac{1}{2}$

BESCHRYVING

VAN

SURATTE,

ENDE

LEVEN'S

DER

GROOTE MOGOLS.

Van SURATTE, mitsgaders van onzen Handel,
en Comptoir aldaar.

EERSTE BOEK.

EERSTE HOOFSTUK.

Van Suratte, en ons Comptoir aldaar. Wy komen hier A. 1616. De Heer Pieter van den Broek, Grondvester van dit Comptoir. Onze verdere Comptouren hier. De Stad Suratte beschreven. Kaart van de Rievier. Onze, en de Engelsche Logie. Grootte Tank buiten dezelve. Grootte Waringin-Boom. Ingezetenen. En Tollen. Grooten Handel hier. Waaren, hier vallende. Waaren, hier getrokken. Winsten van dit Hoofd-Comptoir. De Maaten, Gewichten, en Munten. De Saysoenen. Dieren. 't Gebruik van Offen, by gebrek van Peerden, enz. Ons Hoofd-Comptoir, en bedienden. 't Getal en inkomen van de Bedienden bepaald. De Directeur, en Raad, moeten hier stipt de last van haar Edelbeden volgen. 't Opvolgen van de stipte last den Heer van Velsen in Siam qua-lyk genomen. Statie van onzen Directeur. Naamen van eenige Oppercooplieden. Commis-sarissen van Suratte. Beschryving van de Stad Hbamed-Abad. Waaren, hier vallende. Menigte der Tempels en Kerken. Pragtige Staatwoering van den Stadsvoogd. Inkomende-zer Stad. Pragtige gebouwen buiten dezelve. Ons Comptoir, en de Logie hier. Beschryving der Stad Bratsja. Schoone Lywaaden, enz. Engelsche Logie hier. Agaaten; hier vallende. Beschryving der Stad Brodera. Fraeje Huizen, Thuienen, Graven, enz. Lywaaden, die hier gemaakt werden. Beschryving van de Stad Cambaja. De Persteen, of Gauwren. Hun Godsdiensst. Grootte agting voor hunne Geestelyken. 't Gewaad der Priesters. Wat zy van 't vyer oordeelen. Ook eeren zy bet water. Heilige en Vasten-dagen. Hun Jaar en Maanden. Verwerpen alle Beelde-dienst. 't Regt ken-teeken der Gauwren. Straffe, als zy dit verliezen. Zy weten van geen Overbeden. Hunne Huwelyken. Woonen alle van een Huisgezin by een. Hunne Begraafplaatsen, en Dood-Maaltyden. Hun verdere aard. Hun Zundavastawo, of Wet-Boek. En Wet-gever. Hoe zy 't vyer eeren. Eeren ook de Leeuw: Inhoud van de Zundavastawo. Wat geboden werd aan de Leeken. Aan de Priesters. Aan den Hoogen-Priester. Offerhanden der Gauwren aan God. Zy hebben ook een soort van Doop. Godloos Feest der Persische Gauwren.

Gelyk in Suratte een van onze voornaamste Comptouren in Indiën, en onze handel van den beginne af al van zeer groot be- lang geweest is, zoo verdiend dezelve ook, dat wy in het byzonder daar van spreken, en 't vermogen van onze Maatschappy alhier vertoonen.

De

Komen hier A. 1609. geweest, gelyk wy onder de zaaken van deze Naie dit breeder getoond hebben, en wy hebbenden handel alhier A. 1616. zedert den 2den Augustus begonnen.

De Heer Hoe de Heer, *Pieter van den Broek*, van Antwerpen, dit Comptoir en meer andere om dezen streck, allereerst opgerecht, en by wat gelegenheit hy dat begonnen heeft, toonen wy omstandig in het vervolg van de Suratse zaaken, ter plaatse daar wy, in 't verhaal van de levens der Grooten Mogols, in 't byzonder van dat van *Selim* handelen, 't geen de reden is, dat wy 'er hier niet verder af spreken.

Men moet van ons niet verwagten, dat wy, om dat Suratse onder den Grooten Mogol behoort, hier een beschryving van het geheele Ryk van dien grooten Keizer, of wel in 't byzonder van *Hindoeftan*, zullen maken. Dit zou ons te verre buiten ons bestek vervoeren, 't geen voornamelyk maar vereischt, dat wy van die steden, daar wy in de Landvoogdy van Guzeratte, of wel in eenige andere Landen van dezen Vorst in *Hindoeftan*, Comptoirs hebben, spreken, behalven dat wy ook uit het hier op volgende verhaal van de levens dezer *Hindoeftan*se Vorsten klaar genoeg het verdre van zyn wyduitgebreid Ryk zullen leeren kennen. Indien wy voorgenomen hadden dit geheel Ryk te beschryven, zouden wy dat zeer gevoegelyk, daar wy van ons Comptoir in Bengale spreken, konnen doen, aangezien dit geheel Koninkryk mede onder den Grooten Mogol staat; maar, om dat dit Land ons niet eigen toekomt, en wy, daar maar een Logie en Directeur (en geen Landvoogd) hebben, en 'er maar als Kooplieden, gelyk hier, geduld werden, zullen wy ook alleen maar die Steden in Guzeratte, en *Hindoeftan*, daar wy Comptoirs hebben, beschryven.

De ordre, en 't aanzien der Stad, zou wel vereischen, dat wy hier eerst van Agra spraken, aangezien dit de Hof- en Hoofd-stad is, daar de Grooten Mogol wel meest zyn Hof houd, of een groot deel van 't Jaar doorbrengt; maar vermits wy die Stad in 't leven der Grooten Mogols, ter plaatse, daar wy van *Sjab Eebars* groote daaden spreken, zeer net beschryven, zullen wy 'er hier niets van melden, en wel te meer, om dat onze Logie in de Stad Suratse van den beginne af altyd 't Hoofd-Comptoir, en de verblyfplaats van den Bestierder van onzen handel hier geweest is.

Onze verdr. Comptoirs hier. Vermits nu de Steden in het Ryk van den Grooten Mogol, op welke wy handelen, en daar wy Comptoirs hebben,

Suratte, Hhamed-Abad, Brotsja, en Broderam zyn, zullen wy dezelve voor af kortelyk beschryven, en met Suratse een begin maken.

Deze Stad, gelyk ook de drie andre, zyn in de Landvoogdy van Guzeratte, dat wel eer een magtig Koninkryk was, waar over wy in 't vervolg breeder spreken, gelegen, en zy is nu de Hoofdstad der zelve. Hoe zy, gelyk mede oud en nieuw Suhali, aan de Rievier legt, ver-
toonen wy in de kaart, No. 9.

Zy legt op 21 1/2 graaden, N. breedte, en zeer vermakelyk aan de Rievier Tapta (van andre ook wel Tap-Gyl, of Tinde, genaamd) in een ongemeene vrugtbare Landstreek. Deze Rievier heeft haren oorsprong by de Stad Brampoer, of Brampoer, (dat is, Bramine's Stad, alzoo 'er een queekshool van is) en stont 4 mylen beneden deze Stad, en 1 1/2 myl van de Haven, daar onze schepen leggen, en die de Chom van Soehali of Suwali, genaamd werd, in de golf van Cambaja, in 't Zec gelegen, van welke Haven de meeste waaren met Ossen na Suratse opgevoerd werden, hoewel men met middelbare schepen ook de Rievier oploopen kan. Het verdre, deze Stad en ook andre Guzeratte steden betreffende, kan men in de algemeene Kaart van Indien, voor aan dit werk zien.

De Stad legt aan de waterkant open; dog aan de Landkant heeft zy een aarde wal.

Ter rechterhand, zoo als men 'er voor- komt, heeft men een schoone steene vesting, die allernaast na het maakfel van St. Angelo of Engelenburg te Rome, gelykt, en waar op eenig schoon metaal gefehut legt, dat meest van onze gefran- de schepen, Middelburg, en 't Jacht de Duif, gekomen is. Deze vesting heeft maar eene Poort, die op de Meydaan, of op een groot plein, en aan 't perk uit- komt.

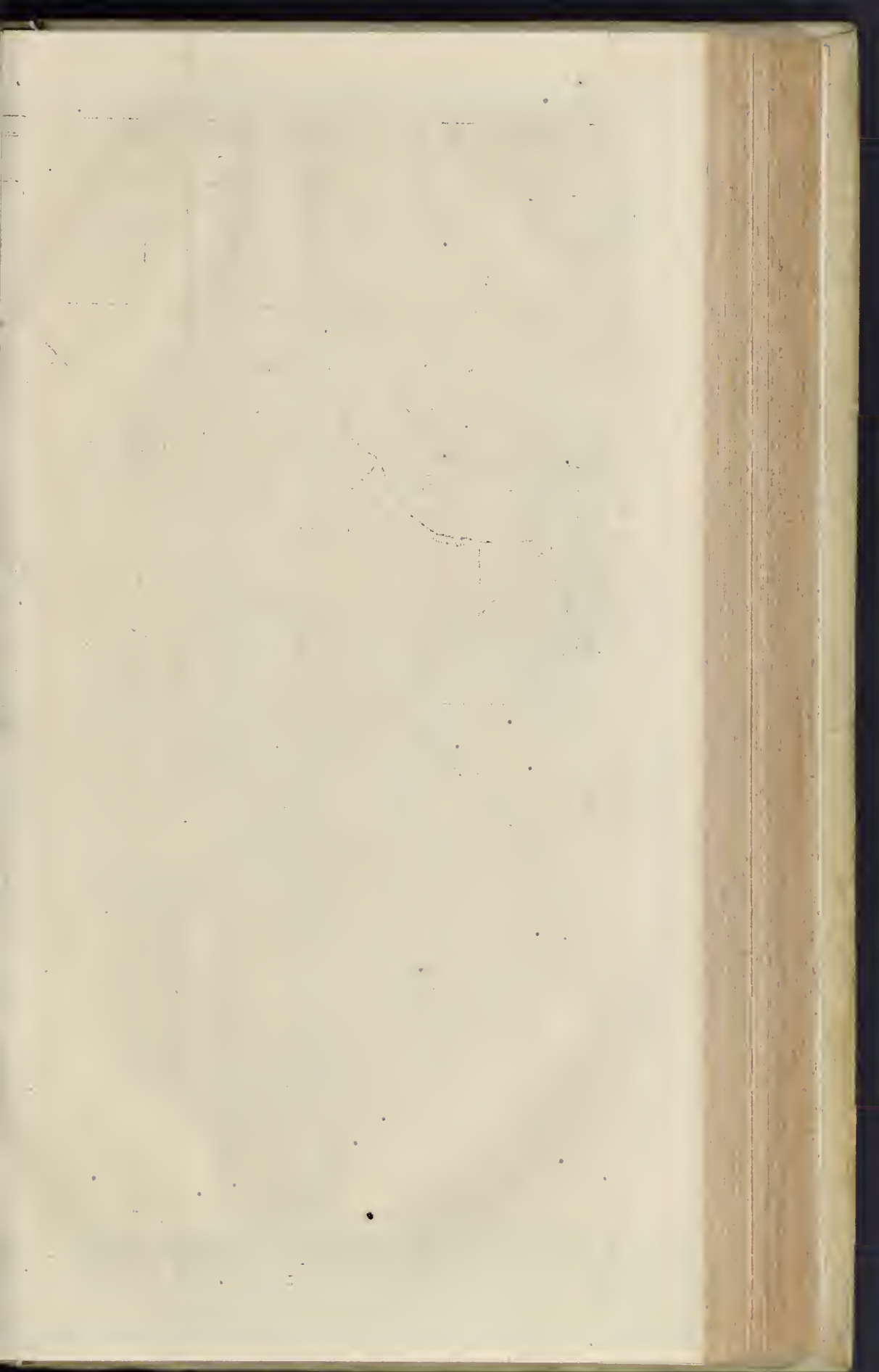
Ter linkerhand legt een oud vervallene Stad, wel eer Remel genaamd, en nu meest van eenig varend volk bewoond.

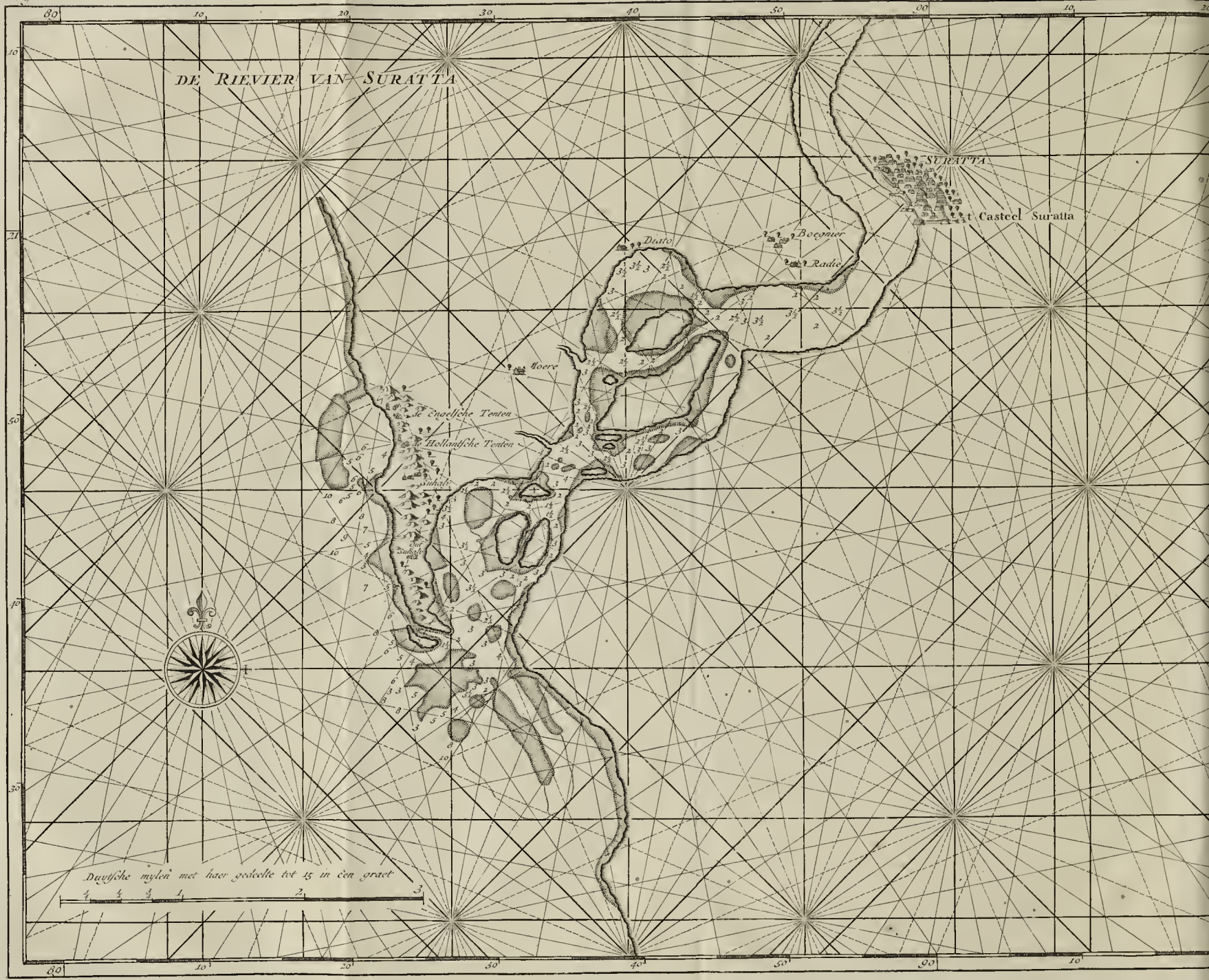
Men giff, dat deze Stad wel ruim een myl in haren omtrek beslaat. Zy heeft drie poorten, van de welke 'er een na 't Dorp, Brioc (daar die gene, die na Brotsja, Cambaja, en Hhamed-Abad zeilen, overschepen) eene na Brampoer, en een na 't stedeken Nassari loopt, dat 6 mylen van deze Stad na 't Zuiden ge- legen is.

In de zelve zyn eenige schoone hui- zen, sommige van steen, en ook eenige van bamboezen en kley, met kalk be- streken. Deze zyn, na de Oosterse wyze, doorgaans boven plat. Daar zyn wel vele; maar geen nette fraaten, en ook weinig breede, behalven dat zy ook alle ongeplaveyd zyn.

Men

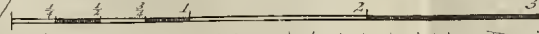

DE RIEVIER VAN SURATTA

SURATTA
t Casteel Suratta

Duytsche mylen met haer godette tot 15 in een graet

Men heeft 'er ook verscheide Paleizen der Grooten, onder welke dat van den Landvoogd; die de Groote Mogol hier steld, boven alle de andre uitmunt, zyn- de, na 's lands wyze, een zeer fraei en groot gebouw.

Deze Landvoogd heeft het opper gezag wel over die Stad, en zelf ook over die ganfche Landvoogdy, die zeer groot is; maar geenzins over de vesting, alwaar wegens den Grooten Mogol een byzon- dere Vesting-voogd gebied, die altyd een geboren Hindoestander is.

Naast aan dit Paleis van den Land- voogd heeft men de Bangfaal, of het Tol- huis, daar alle in- en uitgaande goederen den tol tegen 3½ (dog van 't goud en zil- ver maar 2) ten honderd betaalen, die men wil dat in *Sjab Echar's* tyd met ha- re andre inkomsten wel een millioen al- leen van deze Stad opbragten, alzoo onder dezelve wel 1800 Dorpen stonden.

Zeer dicht by de zelve heeft men de Bafaar, of de Markt, waar op allerley waaren, die men bedenken kan, te koop gebracht werden.

Een groot cieraad hier aan geven ook onze, en de Engelsche Logie, langs de Rievier gelegen.

Binnen deze Stad heeft men ook veel Moorfe schoone Tempels, en Pagooden der Heidenen, die een fraei aanzien aan de zelve geven.

Buiten de Stad heeft men veel heerly- ke Caravaanfaars, en Graven, zoo der Mooren als der Hollanders, en van an- dre, en ook een menigte van Tanken, onder welke 'er een boven alle andre y- vers, of waterbakken, uitsteekt, die aan de Oost-zyde der Stad gelegen, agtkan- tig (of, zoo andre willen, honderd-kantig) van gedaante, en 800 schreden, en zo andre willen, nog veel meer in den omtrek is. Zy is van groote vierkante steenen gebouwd, van vier schoone trappen, om 'er in te gaan, ider wel 80 trappen diep, en van verscheide waterleydingen, die het regen- water ontfangen, en in deze Tank uit- storten, voorzien. Deze is, voor al in den droogen tyd, behalven dat het hier fomtyds in jaar en dag niet regend, van een ongemeene nuttigheid voor de inge- zetenen van deze groote Stad: want schoon zy aan een Rievier legt, moet men weten, dat des zelfs water, wegens de ebbe en vloed zoo na by de Zee, dik- wils brak is.

Zy wierd gebouwd door een voornaam en zeer beroemd Krygsoverste, *Omar Aadil Chan* genaamd, die zy, zedert het maken van deze Tank, en na 'toprich- ten van zyn aanzienelyk graf midden in de zelve, voor een Heilig geëerd heb- ben; te meer, alzoo hy, na hun zeg- gen, eens tegen den Duivel gestreden,
IV: DEEL.

hem overwonnen, en gevangen geno- men; maar uit medelyden daar na weder los gelaten heeft.

Aan de Noord-zyde dezer Stad heeft men een ongemeenen grooten Pitsjaar- of Waringin-boom, zynde van diefoort, welkers telgen tot op de grond toe han- gen; en weer wortelen schieten, uit wel- ke men verscheide nieuwe boomen met zeer dikke stammen groeijen ziet, die met 'er tyd zoo menigvuldig in getal ge- worden; en zoo verre uitgebreid zyn, dat 'er wel 5 a 6000 mannen onder de lommer van dezen Boom staan konne. De Portugeesen noemen dezen boom Al- beri de Raiz, dat is, Wortel-boom, de Perfaanen, Lul, de Indiaanen, Caïta.

Onder de zelve is een kleene Capel van een Benjaan, *Gimsji* genaamd, ge- bouwd, die zedert voor een Heilig gehouden, en diens graf, daar al mede; gelyk ook zyne beeltenis; in stont, die een afgryfselyke vertooning doet, en door veelen bezogt is. Dag en nacht branden daar lampen in, alzoo daar ge- stadig Benjaanen in Pelgrimie komen, om hunne gebeden aan dezen Heilig op te offeren.

Het grimmeld en krioeld in die groote Ingezete- Stad van allerley foorten van menschen, ^{nen.} alzoo men 'er, behalven de Inboorlingen; zeer veel Perfaanen, Turken, Arabiers, Armeniers, Malabaaren, Maleyers, Ja- vaanen, Portugeezen, Hollanders, En- gelschen, Franfchen, en zelfs ook Joo- den heeft; die daar grooten Koophandel dryven, en aan bloote Tol alleen, behal- ven de andre inkomsten der Stad, nu wel ^{En} twee millioenen 's jaars betaalen. ^{Tollen.}

Verder zyn hier ook zeer veel Moo- ren, anders Guzeratters of Chodja's, ge- naamd, en Decanders, Cambajers, Ben- galers, en onder deze veel Benjaanen, Bramines, enz., en een groote menigte van Rasbuten, en Perfeen. Dog onder alle de Kooplieden zyn de Benjaanen de rykste, van welke sommigen dikwils de ganfche lading van een fchip, of alleen; of met een makker, inkoopten, en weer alle de waaren, die dat fchip van noodén heeft, leveren; hoewel zy dat juist zoó luid niet roepen, om dat 'er in de vori- ge tyden voorbeelden zyn, dat de Groo- te Mogols, geld benoodigd zynde, het maar van zulk een ryken Benjaan leen- den, en noit wedergaven, en, zoo hy 'er hen over aanspreken liet; den zelve dan nog wel 't leven benomen, en met zyn ganfch geslacht uitgeroeid hebben.

Gelyk hier nu een ongemeene groo- te handel en vaart is op veel gewesten, ^{Groote} alzoo geschied dat niet alleen met Euro- ^{handel} pische, maar ook met Inlandsche groote en schoone fchepen, die deze Mooren zoo hegt maken, dat zy jaaren aan een ^{hier.} zon-

zonder pomp vaaren, alzooy die in een ploegen.

De waaren, die hier vallen, of op de Comptoiren, daar onder behoorende, zyn deze:

Goude, en zilvere Allegia's, 120 ps. in een pak.

Gemeene . . . . . dto. zonder goude of zilvere streepen, a 120 in een pak.

Cheronse Chitsen, lang 14½ a 15, breed 20 a 21 Ges, a ider 1½ elle.

Blauwe, zwarte breede Bafta's, lang 22½ breed 1½ el; van Hhamed-Abad, en de volgende.

Dto. halve . . . . . dto., lang 9 of 9½, breed 1½ el a 200 ps. in een pak.

Zyde Tsjindo's, lang 5 Hafta's (ofelleboogen) en breed 1½ el, 't pak 160 ps. en 5 ps. ider bondel.

Breede Chitsen, lang 13½, } 120 ps. in

breed 1½ el. } een pak.

Dto. Chitsen, lang als boven, breed 1½ el.

Attalassen, lang 8½, breed 15 a 16 el.

Coetenys, lang 9½ breed als voren.

Zwarte Cannekyns, lang en breed als voren, 4 ps. in een pak.

Gecattoencerde dekens, lang 3½ a 4 ellen, breed 2½ el, 4 ps. in een pak.

Witte smalle Bafta's van Brotsja, (gelyk ook de volgende) lang 22½, breed 1½ el, 10 Corgies, of 160 ps. in een pak.

Zwarte fyne dto. van dto., lang en breed als voren, 1200 ps. in een pak.

Witte breede Bafta's van Brotsja, lang 22½, breed 1½, 100 ps. 't pak.

Niquanias, lang 14½, breed 1½ el, 't pak 6 Corgie, of 120 ps.

Petola's, of zyde gefchilderde kleeden.

Witte Cannekyns, lang 8½, breed 7 el, 400 ps. in een pak.

Sjoetaris Dariabadis, van Agra (gelyk ook de volgende) lang 18½ a 19, breed 1½ el, 't pak 70 ps.

Mamocdi's de Talaalpoer, lang 22½ a 23, breed 1½ el, 't pak 60 ps.

Dto. forteering, lang als voren, breed 1½ el, 't pak 55 ps.

Indigo de Hindoes, en Bianco, van Agra 212 pd. of 4 Man van 53 pd. 't pak.

Indigo Chireees, 138 pd. of 4 Man, a 34½ pd. van Hhamed-Abad.

Geeonfyte Mirabolaanen, 69 pd., of 2 Man, in een blaas, dito.

Hing, of Assa Fætida, anders Duivels-drek genaamd, 40 pd. in een Man.

Rafmala, of Borax. } Amfioen de Malva 99½ } pd. in een pak.

Seep, 225 pd. in een } van Suratte. kist.

Ruw Cattoene Garen. } Poetsjok, 't stof en zand 'er uit gezift zynde, 't pak 127½ pond, van Suratte. }

Terw.

Rood Zegel-lak, 't kistje } van Suratte. a 51½ pd.

De waaren, hier getrokken, zyn deze:

Nagelen, gevende hier winst wel eer, 665-8-5 ten hond.

Nooten-Mufchaten. dito. 1453-2-8 dto.

Foclie. dito. 718-11-7 dto.

Canceel.

Peper.

Camfer.

Cardamom.

Catsjoe.

Aloc van Socotora.

Areck.

Cloe.

Sappan-Hout.

Olifants-Tanden.

Sandel-Hout.

Lakenen.

Croonrassen.

Tin.

Plat-loot.

Speauter.

Cauri's.

Thee.

Poreelynen.

Suyker.

Tak-Coraal.

Radix Tsjina.

Vermilioen. dto. 19-4-6 d.

Ebben-Hout. Quikzilver. dto. 27-17-8 d.

Benzoin. dto. 42-0-0 d.

Rood-plaat-koper. dto. 31-8-13 d.

Staa-f-koper. dto. 128-12-8 d.

Gommelak. dto. 34-9-2 d.

Op deze, en meer andre waaren plaachten de zuivere winsten van 't Hoofd-Comptoir hier wel 6 a 7 Tonnen Gouds te behoopen; dog dat was in die tyden; in welke ganfeh Indiën in zynen bloei was.

De Maaten, Gewichten, en Munten.

1 Candi is 20 Man.

1 Man is 34½ pd. of 42 Ceer, van Rafmala, Cattoen, Garen, Lak, Benzoin, Vermilioen, Quikzilver, Spiauter, Coper, Tin, Sandalhout, Areck, Zegel-Lak, Olifants-Tanden.

1 Man doet 36½ pond, of 42 Ceer, van Camfer, Speeryen, Thee, Poetsjok, de Wortel Cariva, Sappan-Hout, Bone, Catsjang, en Tarw, in Suratte, maar in Hhamed-Abad 38½ pond.

1 Man doet 38 pd. van Catsjoe, Kloe, Gommelak.

1 Dto. doet 40 pd. van Assa Fætida, of Duivels-drek, en 35½ pd. van Indigo.

1 Tan-

Winsten van dit Hoofd-Comptoir.

De Maaten, Gewichten, en Munten.

- 1 Tanni is 28 Hasta of Elleboogen.
- 1 Ges is net $\frac{1}{2}$ minder dan een Hollandse elle.
- 1 Dito Sjahafajang is $\frac{1}{2}$ min $\frac{1}{4}$ elle.
- 1 Ropy doet 30 stuivers hier, en ook $2\frac{1}{2}$ Mamoedis van $1\frac{3}{4}$ stuiver ider.
- 1 Dito doet 16 Ana, en 1 Ana doet 1 stuiver of 30 penningen.
- 1 Dito doet ook 31, 33, en 34 peis, die wel half yzer zyn; en in Agra 76 tot 60 peis toe.
- 1 Wichtige dueaat is 4 $\frac{1}{2}$ Ropy in koop.
- 1 Moorfe dito. doet 4 $\frac{1}{2}$, of 4 $\frac{1}{4}$; 4 $\frac{1}{2}$ Ropy; de Hungaarse, en andre dueaaten zyn gemeenlyk slegter goud, die daarom ook minder als deze doen. Ook gaat hier allerlei Europaans en Persiaans geld. Dog op sehellingen, dubbeltjes, en stuivers valt wel ten honderd verlies.
- 1 Mamoedi doet in Brotsja 14 a 15 peis.
- 1 Thola zilver weegt 32 Waal, of 12 Malfa.
- 1 Pond Hollands is 16 Thaylen Japans, dat 1 Ropy minder weegt als een Thola. En dit is een Koninks-munts gerechtigheit, die maar zeer weinig verfehild.

85 Caraat doet 100 Rati.

Niettegenstaande nu hier zoo grooten handel is, kunnen hier in 't regensayfoen, dat van Mey tot September duurt, wegens de zware stormen, geen sehopen ten anker blyven leggen, maar moeten voor dien tyd vertrekken, of zouden gevaar loopen; te meer alzoo de grond zeer moeraffig is.

Men heeft hier oervloed van allerlei tam- en wild vee, voor al van Buffels, Offen, Schaapen, Steenboeken, wilde Zwynen, enz. maar gebrek van Paarden en Kemels, die men hier uit Persien; of uit het Usbeeks Tartaryen ontbieden moet.

Ook zyn hier de meefte lieden gewoon alle de werken, die men anders met Paarden doet, met Offen te verrichten, die men hier ook voor de rytuigen, zelfs der grootfte, voor koetsen, of karren met 2 wielen in 't midden onder de wagen spand, gelyk ook sommige haare hoorns, na dat hun vermogen is, met zilver of koper beslaan; en hen een roode fluweelen hals-band met 10 a 12 zilvere bellen omdoen, welker geluid men al vry verre hooren kan; dog men verkieft hier toe meeft witte Offen.

In deze Stad hebben wy, zedert A. 1616. een zeer fraeije Logie, en ons Hoofd-Comptoir gehad, waar onder alle de andre Comptoiren van Agra, Hhamed-Abad, Brotsja, en Brodera, staan. Hier hebben wy een Bestierder van den handel, een Opperkoopman, die tweede van deze bestiering is, en verder

nog 48 bedienden tot het Hoofd-Comptoir behoorende, waar onder dan de Soldaaten, en zyne Lyfwaacht, mede geteld werden.

Deze, en de verdre bedienden, trokken maandelyks evenveel foldy, en verder inkomen, als de Landvoogd, tweede perfoon, en andre bedienden (ider na zyn rang) op de Kust van Choromandel, dog de Directeur 180 gulden 's maands.

En dit is, zoo den Directeur, als de andre bedienden zedert A. 1678. den 12den Juli, toegelegd, gelyk het getal der bedienden hier, en op de Comptoiren, hier onder behoorende, den 16 September A. 1679. door haar Edelheden bepaald is, dog 't getal der Inlandse Dienaren lieten haar Edelheden aan den Heer bestierders goedduncken.

Deze bepaaling, en alle verdre ordres ontrent dit Comptoir gegeven, willen haar Edelheden sijnft opgevolgd hebben, of indien een Directeur, 't zy op eigen gezag, of wel met zynen Raad (daar men dog alles in de Landvoogdyen mede woon is te dekken) goedvind dit te overtreden, is hy, of die Raad, ook gehouden dit te verantwoorden.

Een voorbeeld zag men daar van in de tyd, dat de Heer *Swaardkroon* (nu Opperlandvoogd van Indiën) hier Directeur was. Deze verstandige Heer, ziende, dat een groote menigte van kruidnagelen, tot groot nadeel der E. Maatschappy hier bleven leggen, en, zonder eenig vertier in hare pakhuizen maar bedierven, meynde niet qualyk te zullen doen; indien hy, met die wat beter koop, dan volgens de gemeene prys, te geven, de E. Maatschappy in eene reis 'er afhielp; en die zich quyt maakte; dog dit wierd in 't Vaderland zoo qualyk opgenomen; dat men zyn Ed. en zynen Raad, de somme, die zy minder verkogt, waren, dan de gemeene prys (te weten, 20000 Ropyen) op hunne reekening stelde, begerende, dat zy 'er dat zouden byleggen.

Diergelyk ander geval is ook daar A. 1701 a 1702. onder 't bestier van dezen Heer, met het langer ophouden van de Schepen, dan de uitdrukkelijke last van haar Edelheden op Batavia medebrengt; geweest; alzoo 'er een vaste en net bepaalde dag is, op welke de Schepen van daar, om door de stormen, dan daarvallende, geen ongemak te krygen, moeten vertrekken.

Nu gebeurde het op het gemelde Jaar; dat op die tyd, als de Schepen, volgens de gegevene last, vertrekken moesten, de Caffila, of Carravaan, met de goederen, die de lading dezer Schepen uitmaken moesten, nog niet opgedaagd was; zoo dat de schepen ledig zouden

hebben moeten vertrekken, indien hy die laft stipt gevolgd hadde, waarby die van Batavia een gansch jaar lang in een groote verlegenheit van Suratse goederen geraakt zouden hebben.

Hier by nu quam nog deze omftandigheid, dat zyn Ed. een net bericht bekomen had, dat de Caffila al naby was, weshalven zyn Ed. met zynen Raad in overleg nam, of men nu, by zulken voorval, ook zoo stipt aan die tyd gebonden was, alzo 't maar eenige dagen zou konnen verſchillen, om na de Caffila te wagten, daar anders de ſchepen ledig zouden moeten na Batavia gaan. Zy dorſten het niet doen; dog, op zyn Ed. overreeding, en na ryp overleg, beſloot men 4 dagen langer, dan de bepaalde tyd, en als zy nog niet verſcheen, nog 4, en toen nog eens vier, en dus in 't geheel 12 dagen langer te wagten, wanneer dan eindelijk de Caffila opdaagde, en de ſchepen, behoorlyk geladen zynde, nog zeer gelukkig en voorſpoedig, zonder enig ongemak hier of onderweg geleden te hebben, dan alleen dat de goederen met wat meer gevaar dan wel anders, wegens het doorblazen van de wind aan boord raakten, na Batavia vertrokken, daar zy ook behouden aanquamen.

Haar Edelheden namen dit egter zeer qualyk op, en ſchreven 't jaar daar aan, dat zyn Ed. daar by al te veel, en dit alles voor zyne reekening gewaagd had. Dat het wel was, voor zoo veel nu dit wel uitgevallen was, en dat zy dit voor deze eene reize wel wilden over het hoofd zien; maar dat zy niet verſtonden, dat hy dit oit meer doen zoude, alzo hy met de laft, die zy hem gegeven hadden, te volgen, volſtaan kon, daar hy anders zich zelven in gevaar bragt, om alle de ſchade, die daar op loopen kon, te moeten dragen, waar mede dan de E. Maatſchappy nog gansch niet gediend was, en dikwils in een groote verlegenheit, door 't blyven harer ſchepen, gebragt wierd.

't Opgelogen van deſtipte laft den Heer van Velfen in Siam qualyk genomen.

Dat nu egter dit stipt volgen van den laft harer Edelheden altyd mede niet volddaan, en zelf aan haar Edelheden wel groot ongenoegen gegeven heeft, zag men ten tyde, toen de Heer *Jan van Velfen*, Gevolmagtigde, of Commiſſaris in Siam, A. 1705 a 1706. door haar Edelheden stipt bepaald was, om voor 't laft

Ryft niet meer als 17 a 19 Ryksdaalders te geven.

Hy volgde die laft stipt, en wilde aan den Koning van Siam die 3 Ryksdaalders meer eichte, niet eenen penning meer geven, aangezien hy zoo stipt daar ontrent bepaald was, dat hy vreesde ondank hier door te behalen; maar hy, die niet van te voren droomen kon, dat toen op Batavia zoo grooten gebrek van Ryft door den oorlog op Java was, behaalde hier door zeer grooten ondank, zoo by haar Edelheden (die toen meyneden, dat hy dat over zig behoorde genomen te hebben) als by dien Koning; die hem geen een laft Ryft mede geven wilde. En ondertuſſehen moet ik zeggen, dat de Heer *van Velfen* wyſelyk, en wel gedaan had, alzo ik vast stel; dat, zoo hy de bepaalde prys overtreden had, en 'er juist het ongeval van dit groot gebrek niet tuſſehen by gekomen was, zy hem dat meerder betaalde, wel net op zyne rekening geſteld, en hem niet een hair beter gehandeld zouden hebben, als den Heer *Swaardekroon*, en meer anderen, die buiten hunnen laft gingen, schoon zy de reden nog zoo ſterk voor zig hadden.

Onzen Directeur, en vooral die van de Engeliſche Natic, houd hier, om niet minder als de Mooren te zyn, die de menſehen na hunne ſtatie gewoon zyn te agten, een zeer grooten ſtaat, gaande, 't zy te Paard, of met een Palankyn, noit uit, zonder van een groote ſtoet zeer pragtig en heerlyk gevolgd te zyn.

Hier zou het nu de plaats wel wezen, om een lyſt van de naamen der Heeren Directeurs, die Suratse van wegen onze Maatſchappy beſtierd hebben, te geven; maar wy laten die agter het leven der groote Mogols volgen, behalven dat wy ook hier en daar in dat werk zoo van den Grondveſter van dit Comptoir, den Heer *Pieter van den Broek*, als ook van meer andre, ſpreken.

Wy hadden wel gerne de verdre voorname bedienden van dat Comptoir, en, voor al, de Opperhoofden der buiten-Comptoiren, onder dat van Suratse behoorende, daar by gevogd; dog ik heb veel moeite vergeefs gedaan, en die niet konnen magtig werden.

Ik zal egter eenige Opperkooplieden, die hier als 2de der beſtiering gelegen hebben, opnoemen.

Tweede Perfoonen van Suratte.

naamen eeni- Op- koop- en.	<i>Carel Confant.</i>	van Ao.	1639.	tot Ao.	1642.
	<i>Sigismundus Wurfvain.</i>		1642.		1645.
	<i>Job Diriks.</i>		1645.		1645.
	<i>Gerard Pelgrom.</i>		1645.		
	<i>Jooft Clant.</i>		1668.		1670.
	<i>Antoni de Vogel.</i>		1685.		
	<i>Pieter Bernhard van Breen.</i>		1703.		1707.
	<i>Daniel Hurgronje.</i>		1707.		1715.
	<i>Philip Zaak.</i>		1715.		1720.
	<i>N. Assendelft.</i>		1720.		

Men heeft hier ook als Fiscaal Independent, gehad

<i>Joban Diodati,</i>	1698.	1705.
Hy quam met de Heer Directeur de Vos, in de tyd, dat wy moeite met de Mooren hadden (waar van nader in 't leven der groote Mogols gesproken werd) na Batavia op, en ging 'er met den Heer Grooten- huis weer na toe	1707.	1710 a 1711
in October 1710 woonde hy de Lyk statie van onzen Gezant de Heer Bezuyen nog by, dog leefde niet zeer lang 'er na, en wierd A. 1711 buiten-gemeen Raad van Indiën gemaakt; waar van de tyding na zyn dood in Indiën quam.		

COMMISSARISSSEN van SURATTE.

Of ik alle de Gevolmagtigde, of Opperbevelhebbers om over en wegen de beftiering, ofte directie van Suratte, inspectie te gaan nemen, hier zal opnoemen, weet ik niet; ik zal egter die gene opgeven, die ik zeker wete, dat het geweest zyn.

De Heeren	{ <i>Willem Volger.</i>	Ao.	1672.
	{ <i>Isaac Soolmans.</i>		1684.
De Heer	<i>Reynier Kasenbrood.</i>		1685.
De Ed. Heer	<i>Henrik Adriaan van Reede.</i>		1691.

Deze Heer stierf op 't Schip Drechterland den 15den December 1691. omtrent Bombahi, zoo als hy van Ceylon na Suratte vertrokken was. Dog zyn Lyk, gebalfemd tot voor die Stad gebragt zyn- de, is buiten de zelve zeer staticus, gelyk men omftandig op 't einde van de Heer *Havaris* werk zien kan, begraven, en onder een heerlyke Tombe gelegd.

De Heer *Paulus de Roo.* 1694.

Deze was als Commissaris van Ceylon, Malabar, en Suratte aangesteld; dog quam den 10 Juni 1695 in Suratte te sterfen, zoo als hy den 18 Aug. daar aan door haar Edelheden Landvoogd van Ceylon gemaakt was.

Hy wierd mede zeer pragtig hier begraven, en aan de rechterhand van de Heer *van Reede* in een Tombe gelegd.

De Heer *Pieter Ketting.* 1696.

Deze Heer den 12 November 1695 als Commissaris van Suratte aangesteld, quam 'er in April 1696. stierf den 16den a 17den December 1699. wierd mede zeer deftig begraven, en aan de linkerhand van de Heer *van Reede* (diens Tombe wel 't meeste boven de twee andre uitmunt) mede onder een fraeije Tombe gezet.

Buiten deze Heeren zyn 'er nog eenige als Gezanten van wegen de E. Maatschappij aan Eurangzeeb, en aan eenige van zyne navolgers gezonden, hoedanig de groote Commissaris de Heer van Reede den Heer *Bacberus* omtrent Ao. 1690. aan dien Vorst afgevaardigt heeft.

Ao. 1710 stond de Heer *Bezuyen* 'er ook zoodanig na toe te gaan, dog quam (gelyk wy in 't leven der groote Mogols zien) voor zyn vertrek te iterven, en toen is ons gefehenk door den Gezant, *Ketelaar*, aan *Sjab Aalem Bbadoer* overgegeven.

Wat voor Heeren na dien tyd onze Gezanten aan de volgende Vorsten waren, is my onbekend.

Beschry-
ving van
de Stad
Hhamed-
Abad.

Wat nu de Stad Hhamed-Abad (die 5 dag-reizen van Sochali-strand legt) betreft, zy plagt in oude tyden de Hoofstad niet alleen van deze Landvoogdy; maar ook van 't Koninkryk van Cambaja, of van Guzeratte (alzo dat onder een Koning plag te staan, gelyk wy in 't vervolg in 't leven der groote Mogols zullen zien) te zyn. Men wil dat zeker Koning van Cambaja, *Hhamed* genaamd, haar over 977 jaaren zou gebouwd hebben.

Zy legt op 23 $\frac{1}{2}$ graaden N. breedte, en van Suratte 45 mylen. Zy vertoont zich al vry groot, en na zommiger oordeel is zy niet veel kleiner als de Stad Londen. Zy is in een zeer aangename vlakke aan een kleene Rievier gelegen, en heeft zeer groote Voorsteden, en verscheide Dorpen, die aan de Stad vast zyn, waar door zy wel 6 a 7 mylen in haren omtrek beslaat. Aan de N. West-zyde is die kleene Rievier, die in de regentyd zeer opwellen, en schade doen kan.

Zy is met een sterke muur van 40 voeten hoog, en 17 dito dik, omringd, heeft 12 schoone Poorten, die zeer wel door een ordentelyke wagt bewaakt werden, en zeer veel ronde Torens tot verdediging van de Stad. Daar loopt ook een oude gracht, van 70 schreden breed, om, die half droog, en half met water is. De straaten zyn breed, en men ziet in de zelve veel schoone huizen, en in 't midden van de Stad ook eendestige Vesting van vierkante gehouwen steenen, die al vry sterk, met hooge muuren omringd, en de woonplaats is, van den Moorsen Bestierder van deze Stad, en van de Dorpen daar onder behoorende. Deze Vesting werd, naat de Vesting van Cabul, en Candahar, voor de sterkste van gansch Hindocstan gehouden, en is zeer wel van gescht voorzien.

Waaren,
hier val-
lende.

Deze Stad is ongemeen Volk- en Neeringryk, en men heeft 'er 4 Bafaars, of Markten, daar allelei kostelyke waaren dagelyks verkogt werden. Men vind

hier, behalven een menigte van heerlyke Kleeden, Lywaaden, enz., ook zeer schoone Agaatbekers, hegten, doozen, enz.

Ook is 'er voor de Vesting een heerlyke Meydaan; of een openry-plein, dat wel 900 schreden lang, 300 breed, en aan wederzyden ook met een dubbele rey lommer-tyke boomen bezet is, die in dit heet land een byzondere verquikking geven; en onder de welke men een zeer aangename wandeling heeft.

Zoodanige 't zy *Calappus*; *Orangie*; of *Tamarinde-boomen*; heeft men ook in de voornaamste straaten geplant, die mede een groot eicraad aan de Stad geven, en de zelve van veire een zeer aangenaam Bofeh doen gelyken.

Men heeft ook, zoo binnen als buiten de Stad, veel heerlyke Thuinen, en Tanken om 'er zich in te baden.

Eer men komt in zekere Pagode, door de Mooren tot een van hunne Tempels in de Stad gemaakt, gaat men door drie grooten Hoven met Marmer-steenen bevloerd, en met schoone Galderyen omringd. In den derden Hof mag men niet komen, of men moet zyne schoenen uittrekken. Het binnenste van dezen Tempel is op zyn Mozaïsch vercierd, zynde 't meeste gedcelte van Agaaten van verscheide verwen. Diergelyke grafsteden van de oude Afgodiche Koningen, zig als Kapellen, uit Mozaïsch werk vercierd, en met kleene Marmer pilaren ondersteund; vertoonende, ziet men hier zeer veel.

Voor de Meidaan staat ook een paal, waar op de Mooren jaarlyks een Vogel zetten; waar na zy gewoon zyn met pyl en boog te schieten.

Ook zyn 'er 30 heerlyke Moorfe Tempels, 4 Heidense Pagooden, 2 Armenische, 1 Abyssynsche Kerk, en een Synagoge, of vergaderplaats der Joden.

Buiten de Stad zyn ook zeer veel heerlyke Graven, en andre fraeijgheden.

De Stadsvoogd houd een groote zwier, en een tal-ryken trein wel van vier honderd Man, die alle uit zyn keuken gespyzigt werden, en van welke hem, als hy met zynen Olifant van staat, zeer pragtig met tapyten bedekt, uitryd, 200 gemeenelyk volgen, die alle met boog en pylen, als ook van schilden en zwaarden, voorzien zyn.

Men kan daar by van zyn vermogen oordeelen, vermits hy, ten dienste van den grooten Mogol, 12000 Soldaaten en 50 Olifanten onderhouden moet, behalven noch 50 voor zich zelve, alleen maar om zyne groothheit en praecht te toonen.

Hy kan uit deze Stad, en noch 18 andre, daar onder behoorende, behalven

Menigt-
der Tem-
pels, e-
Kerken

Pragtig-
Staats-
voering-
van der
Stads-
voogd

ven noch 25 Hoofd-, en 2998 minder Dorpen, wel 140000 Man in 't veld brengen.

Alle deze plaatfen onder Hhamed-Abad plaechten in oude tyden famen wel 6 Millioenen Ryksdaalders voor den grooten Mogol op te brengen; dog de Landvoogd wift, wat hy, voor 't onderhouden der voornoemde krygsmagt, enz. daar af trok; en dan moeft hy ook zorg dragen, dat de openbare wegen van allerlei dieven en roovers zuiver gehouden wierden, waar voor anders onder hem gemeenlyk de Coetewaal, of Schout; die, nevens hem, en den Cazi, de Stad beftieren, zorg dragen moet.

Tol werd hier van in- of uitgaande goederen niet, dan van ider kar een Mammoedi aan den Coetewaal betaald.

Een Cos, ofte halve myl, van de Stad, legt een uitnemende fraeije Thuin, met een heerlyk en ongemeen aanzienelyk huis, door *Tjmauw Chan*, (Veld-Heer van *Sjab Ekbar*, die 't Koninkryk van Guzeratte van den laatften Koning, *Mobhammed*, Ao. 1568 voor zynen Vorst won) gebouwd.

Nog wat verder van deze Stad is een heerlyk Graf van een zeer Ryk Moors Koopman; *Hajom Majom* genaamd, hoewel andre meynen, dat hy een Benjaan geweest zy, die by zyn eigen Dochter, alzooy zyn uitnemend schoon was, fleep, nadat hy van den Cazi een bedriegelyke verlof-brief; op een Acker Lands, met verlof om 'er de vruchten af te mogen plukken; bekomen had. Hy verkragtte haar met geweld, die 't aan haar moeder en anderen klaagde, en hy wierd daar over door Sultan *Mobhammed Begeram*, in dien tyd Koning van Guzeratte, niet-tegenftaande zynen verlof-brief van den Cazi, openbaar onthalt, en hier, gelyk namaals ook zyn Vrouw; en Dochter begraven. Deze Tombe, of dit Graf werd ter gedachtenis van deze schenddaad tot noch toe *Beti Chuit*, dat is, *uw Dochters fchamelheit*, genaamd.

In deze Stad hebben wy ook een Comptoir, alwaar een Koopman als hoofd legt, onder welken noch 5 minder, en eenige Inlanders tot dienft, in onze fraeije Logie befcheiden zyn.

Dit Comptoir is het naaft in rang na 't Hoofd-comptoir.

In oude tyden plachten hier Opperkooplieden als Opperhoofden te leggen, hoedanig hier Ao. 1639 de Heer *Arend Barendzoon Muykens*; en voor hem de Heer *Cornelis Sylvius*, en ook na hem de Heer *Jaban van Teylingen* gelegen hebben.

1679 den 16 September wierd 't kleen getal dezer bedienden alhier dus bepaald, gelyk dat voor Brodera en Brotsja op 3, voor Agra mede zoo, en voor Sochali-

strand maar op 2 Hollandfche bedienden gefield wierd; hoewel 'er noch zooveel Inlanders by waren, als 'er tot het waarnemen van den dienft der E. Maatfchappij vereifcht wierden.

Wat nu de Stad Brotsja betreft; daar wy mede een Comptoir en een kleene Logie hebben, zy legt 12 mylen be-noorden Suratte, ontrent 8 mylen van de Golf van Cambaja, landewaard in, en op 21 graaden; 56 minuten N. breedte.

Men ziet ze uitgestrekt ten deele langs een fraeije Rievier, die van 't gebergte van Decan en Mandoe af komt froomen, en in de voornoemde Golf in Zee ftort, en ten deele op een hooge berg, dat de zelve zeer fterk maakt, hoewel zy buiten dien noch met een fterke muur omringd is.

Zy heeft drie Poorten na de Landkant, voor welke groote portalen en binnendeuren zyn; ook zyn 'er noch twee aan de Rievier-kant, door welke al 't water; dat men in de Stad noodig heeft, van Buffels tegen den berg op gedragen werd.

Zy heeft ook twee Voorfteden; en Schoone is redelyk Volk-ryk, hoewel 'er meest Benjaanen woonen; die zeer veel fraeije Lywaaden maken, de welke grooten afrek hebben, dewyl men hier de fynfte kleeden en lywaaden van gansch Guzeratte vind, om dat de Rievier; waar aan deze Stad legt; een byzondere eigenschap heeft om alle Lywaaden haagel wit te maken.

De waaren, die hier door moeten; betalen aan tol 2 ten honderd.

Het is hier rondom een ongemeen fchoon vet en vruchtbaar Land; gewende veel Ryft, Tarw, Gerft, overvloed van allerlei levensmiddelen, en veel Cattoen.

Onder deze Stad hooren 84 Dorpen; en in oude tyden plagten noch 3 andie Steden hier onder te ftaan, die nu hare byzondere Stadsvoogden hebben.

Vier mylen van de Stad, en het Dorp Hanfoot, na 't Zuiden, fcheid zich de Rievier in twee spruiten, die een Eylanden maken, dat op fommige plaatfen een halve myl, en op fommige maar een vierde van een myl, breed is. Deze twee spruiten ftorten O. N. O. en W. S. W.; in de Golf van Cambaja, alwaar men een open Reede voor de fchepen op 7 vadem waters, meest zand-grond, heeft.

De Engelfen hebben hier ook een zeer fraeije Logie.

Rondom deze Stad heeft men groote vlakten, en anders geen gebergten (uitgenomen dien berg, daar de Stad op legt) maar 5 a 6 mylen verder na 't Zuid-Ooften ziet men de bergen van Pindats-

Befchry-
ving der
Stad
Brotsja.

Schoone
Lywaaden,
enz.

Engelfche
Logie
hier.

S U R A T T E. 153

't Comptoir Amadabath voor 6 perfoonen (in de plaats van 10) 100 ter maand, dus ¹² / _m	f 1200- 0-0
Extraordinair dito. a 5 Ryksd. per maand.	140- 0-0
	f 1340
't Comptoir Agra voor 8 perfoonen a 154 per maand.	f 1488- 0-0
Extraordinair dito. a 5 Ryksd. 's maands.	f 140- 0-0
	f 1628
't Comptoir Brotsja of Brodera voor 2 perfoonen a f 25½ per maand.	f 305- 0-0
Extraordinair dito. a 1 Ryksd. per maand.	f 30- 0-0
	f 335
Ao. 1633. 't Comtoir Suratta aan dagelyke Tafel tot Pmo. October inkluis.	f 1969-6
Amadabath tot dato.	1341-7
Agra na giffing.	1200-0
Brotsja en Brodera.	400-0

schryg van Stad mbaja. Vermits nu Cambaja hier mede een van onze Comptoiren geweest, en een Stad van aanzien is, van welke, als wy van de Kust van Malabar handelen, wel meer zal gesproken werden, zullen wy die, eer wy hier afscheiden, kortelyk beschryven.

Deze Stad is aan 't einde van de Golf van dien naam, zoo als men die inkomt, en als men N. O. aanzeld, in een grooten inham gelegen.

Zy is de Hoofd-stad van het Koninkryk van die naam, legt 16 mylen benoorden Brotsja, en pas benoorden de Rievier Canari, by andre ook wel May genaamd, langs welke zy ten deele gebouwd is.

Met laag water loopt de Rievier geheel droog, uitgenomen 3 a 4 killen, daar men gemeenelyk nog wel een half mans lengte water in behoud, doch om in de zelve wel te geraken, heeft men altyd noch een goede Loots van nooden, alzoo 'er selle itroomen gaan.

Met een dagelyks gety vloed de Rievier 7 vadem op en neder, zoo dat de schepen met hoog water tot dicht voor deze Stad ten anker komen kunnen, doch met laag water vallen zy geheel droog. Egter lyden de vaartuigen zoo veel gevaar niet, om dat de grond niet geheel zandagtig, maar met kley vermengd is.

Wat de grootte dezer Stad belangd, zy is noch wel eens zoo groot als Suratte, heeft een dubbelschoone hegte muur, voortreffelyke en zeer hooge huizen, ruime, rechte, en lange straaten, die ook 's nachts met poorten afgesloten werden.

In 't midden van de zelve zyn drie fraeije en groote Bafaars, of Markten, die groots gebouwd, en van allerley bedenkyke waaren zeer rykelyk voorzien zyn.

De Stad zelf heeft 12 Poorten, zonder de Binnen-Poorten der straaten, die ontelbaar zyn, te rekenen.

IV. DEEL.

Men heeft daar 4 heerlyke Tanken; waar uit de Ingezetenen 't geheel jaar door water haalen.

Ook zyn 'er een menigte schoone Thuienen in en buiten de zelve, in fommige van welke, met allerley Fruit-boomen beplant, ider een zich verlustigen mag.

De inkomende goederen te water moeten 2½, en de uitgaande 3¼ ten honderd aan tol betaalen.

Het grimmeld 'er van allerley Ingezetenen, om dat deze Stad grooten handel op Persien, Mocha, Goa, Diu, Atsjien, Malacka, Ceylon, Choromandel, en meer andre gewesten plagt te dryven, doch de meeste Ingezetenen zyn Heidenen, Mooren, Armeniers, Malabaaren, Portugeesen, en andre volkeren, die zich, toen de handel in zynen bloey was, daar hebben neder gezet.

Dit plagt de Hof-stad der Koningen van Cambaja, (die Mooren waren) te zyn, welk Ryk fommige dat van Guzeratte noemen. Wat voor Oorlogen deze Koningen wel eer met de Portugeesen geyocrd hebben, toonen wy elders uitvoerig, en zal in de beschryving van Malabar noch nader voorkomen. Waar mede wy dan hier afscheyden zouden, indien wy onder alle de Ingezetenen van Suratte, die meest Heidenen en Mooren, en dus van ons reeds bevorens zoo in opzicht van hunne zeden, als in opzicht van hunnen Godsdienst, beschreven zyn, niet hoognoodig agteden noch een woord van zekere andere Heidenen te spreken, die zich in de Stad Suratte, en in die ganse Landvoogdy verspreyd hebben, gelyk zy zich mede in Agra, en in Persien in verscheyde steden, en voor al 'in de Landvoogdy Kerman, te Jedd, en te Spanhan, ophouden.

Zy werden gemeenelyk van de Indiaanen, Perseën, of Parfi's, maar van de Perseënen, of Gauren, of Gebbers, en ook wel Atech Peres, of aanbidders van 't vyer genaamd.

V

De

Deze zyn van afkomst Perſiaanen, die noit tot de Mohammedaanſche Godsdienſt overgekomen, maar ontrent 18000 zielen ſterk, met eenige Jonken van Caap de Jaſques in de Golf van Perſien, van Gamron en Ormus na Guzeratte voor 't geweld van Omar gevlugt, en zedert by den ouden Heydeniſchen Perſiaanſchen Godsdienſt, alzoo hen van den Koning van Guzeratte die vryheit toegestaan wierd, gebleven zyn. Men heeft ze ook in Spahan, en zelf een geheel oord, Gauwr-Abad genaamd, die eenigzins van andre verſchillen.

Hunnen
Gods-
dienſt.

Wat nu dezen Godsdienſt betreft, die beſtaat in de navolgende Hoofd-ftukken. Zy gelooven, dat 'er een God is, die alles beſtierd, en alom tegenwoordig is, hebbende wel niemands hulpe van nooden; maar die egter zeven dienaars heeft, die met hem by na van een gelyke waerdigheid zyn. Deze hebben ider een bediening in den Hemel, welke zy aan hem moeten verantwoorden, en hunne naamen zyn deze:

Hamaſda.
Bhaman.
Ardi-Befſh.
Sariwaar.
Eſpander.
Aurwardaath.
Ammadaath.

Hamaſda beſtierd, na hunne gedachten, de menſchen, en zet hen aan, om alles goeds te doen.

Bhaman heeft het oppergezag over het Vee, en allerley gedierte, op aarde, en over alle de Viſſchen der Zee.

Ardi-Befſh heeft het opper-opzicht over het vyer, verhinderende, dat dit noit uitgebluft werde.

Sariwaar heeft het bewind over alle de Metaalen, en Berg-werken, aanklagende alle die gene, die de zelve niet be hoorlyk ſchoon houden.

Eſpander heeft het opzicht over het Aardryk, en wel byzonder over de Landeryen, bezorgende, dat die niet vuil gehouden, geſlagen, of aan de zelve geen overlaſt gedaan werd.

Aurwardaath bewaard het Water, dat 'er geen vuiligheid ingeworpen, of vuile dingen in gewaſſchen werden.

En *Ammadaath* heeft het Opperbewind over de Boomen, Vruchten, Kruiden, en allerley gewaſſchen.

Deze alle nu zyn wel opzienders, en beſtierders van 't gene, waar over zy geſteld zyn; doch zy hebben geen magt, om te dooden, of het leven te geven, moerende rekening van hunne bediening aan den opperſten God doen, en alleen maar aanklagen, die nalatig in hun dienſt zyn.

Zoo dat zy den Opper-God maar voor

opzienders, en beſtierders van de bedryven der genen, die hier beneden onder hen geſteld zyn, dienen.

Behalven deze 7 nu, zyn 'er noch 26 mindere Dienaaren, die ider weer een byzondere bediening waar te nemen hebben. Hunne naamen zyn deze:

Saroch.
Meer-Refus.
Saros.
Beram.
Carrasfeda.
Awva.
Ader.
Mobo.
Tiera.
Gos.
Farwardi.
Aram.
Goada.
Dien.
Aperſanich.
Aſtaat.
Aſſaman.
Guningaat.
Marifpan.
Amiera.
Hoem.
Dumma.
Berſe.
Defader.
Defemer.
Defdin.

Van deze nu brengt *Saroch* de zielen, zoo ras zy uit het lichaam geſcheiden zyn, voor hare Rechters, welke *Meer-Refus*, en *Saros* zyn, om te onderzoeken, hoe zy zich op aarde gedragen hebben.

Indien zy bevinden dat van deze zielen de goede bedryven, die tegen de quade overſtaan, zwaarſt wegen, gaan zy na den Hemel; doch anders werden zy van de duivolen, die mede by die ſchaal zyn, aanſtonds aangegrepen, en in de Helle gebracht, om daar of van veelereley gedierte, en wilde beeſten, of in een vyer, dat altyd eenpaig brand, zoo lang gepynigd te werden, tot de wereld noch eens vergaat (dat zy vaſt ſtellen, na duizead jaaren te zullen geſchieden) en tot 'er een nieuwe wereld komen zal, als wanneer deze verdoemde zielen weer zullen verloſt werden, om andermaal op aarde te leven.

Die gene nu, die in den Hemel gekomen zyn, blyven daar, ende en komen niet weer in de wereld; maar zullen daar in eeuwige vreugde met Vrouwen, Kinderen, en verdere Vrienden, leven.

Beram beſtierd de Oorlogen, gevende de overwinning aan die 't hem goeddunkt.

Carrasfeda is de Zon, hebbende 't oppergebied over dat licht.

Auva is het Water, en heeft daar het gezag over.

Ader bestierd het Vyer, en wil dat goed gedaan hebben.

Mobo bestierd de Maag, en is ook daar in geplaatst.

Tiera is den Regen.

Gos bewaard, en regeerd het Vee; doch hy is niet in de beesten.

Farwardi bewaard alle de zielen, die in den Hemel zyn.

Aräm geeft aan de wereld vreugde, en verderf, mitsgaders alle druk.

Goada bestierd de Wind; doch hy is de wind zelf niet.

Dien onderwyft hen de Wetten, en geeft hen genegenheit, om ze te volgen.

Aperfanich geeft Rykdom in deze wereld.

Afaat geeft 't verstand en de geheugenis aan alle Menschen.

Affaman heeft het bewind over de Koopmanfchappen.

Günngaat regeerd de Aarde.

Marifpan heeft het gezag over de goedheit, deelende die aan alle mede, die het oog op hem slaan.

Amiera heeft het opperbewind over het geld.

Hoem geeft dat de Vrouwen; na dat zy van hare Mans bekend zyn, zwanger werden, en verlcend het leven aan de vrugt.

Dimma en *Berfe* } zyn ten dienste van allen, die hen van nooden hebben.

Defader en *Defemer* } staan ten dienste van God, om aansfonds zyne beveelen uit te voeren.

Defdin }
Deze alle werden *Gesboo*, of *Heer*, genaamd.

Alle deze Dienaars bidden deze Gauren, of Gebbers als hunne voorbidders by God aan, om dat zy vast stellen, dat ider van hen magt heeft over 't gene, waar over hy van God gesteld is, en dat ook God hunne voorbede verhoord.

Zy hebben groote agting voor hunne Priesters, die zy gewoon zyn van alles te verzorgen. Deze passen op de Schoulen, leeren de Kinderen lezen, fehryven, en de gronden van hunnen Godsdienst; doch zoo de zelve zich bemoeijen, om Koopmanfchappen te dryven, werden ze by hen niet veel geagt, hoewel hunne Wet dat niet slijpt verbied. Het gewaad van de Priesters verfehild ook niet van dat der gemeene Persceën; doch zy dragen een geele omflag, en een dunne Tabbaart. Zy wierden Daro, of Herbood, genaamd.

Zy wierden van ouds al geoordeeld de Zon en 't Vyer, als 't naast daar mede

overeenkomende, aan te bidden. Ook hebben zy in eenige plaatfen een Tempel, daar in zy 't vyer ('t geen aan de Zon ontfoken is) altyd brandende houden, hoewel zy anders in 't geheel van Tempels, noch Kerken, om hunnen Godsdienst te plegen, (weininge in Perfien uitgezonderd) weten; maar de Leeraars komen in hunne huizen, daar zy den dienst al zittende, zonder te stuipen, of nygen, plegen.

Wat nu die aloude dienst van 't vyer betreft, daar ontrent geven zy ons een geheel ander bericht, als men van ouds van hen gedacht heeft.

Wanneer men hen ernstig afvraagd, of zy het Vyer, of de Zon, aanbidden, en waarom zy 't vyer eeren, of bekomen zyn; dat het niet mag uitgaan, geven zy ons tot antwoord, dat zy het vyer, ofte de zon, geen van beyden aanbidden, of geenzins een van beyden voor hunnen opperften God houden; maar bekennen egter, dat zy van alles, dat zy bezitten, niets zoo zeer in waarde houden, als het vyer, gelyk zy dat ook al 36 eeuwen ruim, zedert de tyden van *Kajoemavaaz* op den Berg Albois in een Tempel geëerd hadden, welke eer zy ook aan de Zon bewezen, om dat het Vyer, en de Zon, het allernaast, na hunne gedachten, na God gelykt, hen veel nuttigheit toebrengt, en dat zy daarom met zoo veel zorg ook toezien, dat het niet mag uitgaan, en ook noit een lamp; of kaers uitblazen, of eenig vyer (als 'er brand is) met water uitbluffchen, maar dat dan wel met aarde smooren, vermits zy het voor een groot ongeluk, en voor een teeken van Gods toorn houden, als 't vyer in hunne huizen komt uit te gaan.

Wy zien, dat ten tyde van *Darius Codomannus*, wanneer hy tegen *Alexander de Groot* slaan zou, het H. Vyer opeenzilveren Altaar voor hem gedragen wierd, *Curtius* 3. B. en 7. H. ft., en dat dit al zedert *Cyrus* tyd zoo plagt te gefchieden, *Strabo* 15 Boek; Fol. 733.

Te dier tyd wierd het door de Perfiaanfche Wyzen, nu door de Priesters der Gebbers, bewaard.

Ook wierd dit H. Vyer noit door die Wyzen, dan by de dood van een Koning, volgens *Diodeor* van Sicilien, 17 Boek, Fol. 623. uitgebluft.

Die van ouds in dit H. Vyer blies, of iets daar in wierp, dat leefde, of eenige vuiligheit, die wierd, volgens *Strabo* 15 Boek, 732 blad, en *Herodoot* in 't 3. Boek, en 16 Hoofd-ftuk, met de dood geftraft. Ook stond 'er, als de Vestaalfe Maagden dit lieten uitgaan, een straf op. Gelyk dit door de Vestaalfe Maagden by de Romeynen, en door onghuwde Vrouwen te Delphi bewaard wierd, alzo

Groote agting voor hun Geestelicken.

't Gewaad der Priesters.

Wat zy van 't Vyer oordeelen.

waren hier van ouds (gelyk ook nu noch) en by de oude Chaldeen, en Assyriërs, in den Tempel van Diana te Ecbatana Priesters, die noit trouwden; bewaarders van dit H. Vyer; doch in Brittannië komen ons ook jonge Dochters, of Maagden, voor, die 't H. Vyer in den Tempel van Minerva altyd bewaakten, en dat brandende hielden; hoedanig by de Atheniërs de Maagden, die aan de Munchise Diana toegewyd waren, by de ouden zeer geroemd waren; hoewel de Vesttaale Maagden; door Aeneas (zoo men wil) uit Troja na Italië overgebracht, en naderhand door Numa Pompilius, de 2de Koning van Rome, daar ingesteld, in roem alle andre van die soortschynen te boven te gaan, gelyk zy ook haren naam van *esta*, *Hestia*, dat is, den *Haard*, en na 't vyer, dat zy bewaarden, ontleenden. Een dienst; die allereerst de Chaldeen te Ur; of *Uru* Oer, dat in haar taal vyer beteekend, geweest, en van daar tot de Perfiënen overgebracht is, en die al in *Abrahams* tyd by de Chaldeen, en *Chams* nazaaten; die Afgodendienaars te Ur, uit een hoogagting voor 't hemelich vyer, dat de offerhande van *Abel* verteerd had, en als een zichtbaar bewys van Gods zondërlinge gunst voor hem, meer dan voor *Cain*, gelyk ook by andre gevallen, als een merkteeken van zyne magt, in 't straffen der godloozen, zyn eerste begin schynd genomen te hebben, waar op naderhand, by de infelling van 't Aaronitisch Priesterschap, om d'offerhanden te doen, het vyer, dat onder Israëel op den Altaar altyd brandende gehouden wierd, gevolgd, dat zoo naderhand door alle de Heidenische Vyerdiënaars daar van ontleend, en door den Duivel, die alle de ware Godsdiensten cenigzins zocht na te aapen, by hen over al ingevoerd is.

Ook ziet men de voetspappen van den Vyer-dienst der aloude Perfiënen, van den ouden dienst te Ur ontleend, noch zeer klaar in de naam van dat vyer by hen (zoo *Curtius* aantekend) *Orimasdes* genaamd (dat van Oer, licht ontleend is) doorstraalen.

Ookce-
ren zy 't
water.

Noit zullen zy ook, op een reyze zyn-
de, hun gevoeg aan strand in Zee, of in
eenig ander water, maar altyd in een pot
doen, alzoo zy vaststellen, dat 't een
grootte zonde is, iet vuils in 't water te
werpen.

Heilige
n Vast-
dagen.

Zy weten van geen Zondagen; maar
zyn gewoon den eersten, enden twintig-
sten dag van ider maand, als een heiligen
dag te vieren; op welken tyd zy, om
te iveriger te kunnen bidden, nu en dan
ook wel vasten.

Hun Jaar,
en maan-
den.

Hun Jaaren zyn van 365, en hunne
maanden van 30 dagen, doende de da-

gen, die te kort komen, in 't einde van
het Jaar daar by.

In 't begin van 't Jaar komen zy alle
eens by malkanderen, op welken tyd
hunne Priesters uit hun Wet-Boek eenige
zaaken, gedurende 1 a 2 uren, voor-
lezen, die zy in opmerking te nemen
hebben, waar na een igelyk weer na zyn
huis gaat.

Men ziet niet, dat zy ook eenige
beelden in hunne Tempels of huizen
hebben; in tegendeel hebben zy daar een
afkeer van, zeggende, dat *God niet kan*
afgebeeld werden; waarom ik te meer ge-
loove, dat zy noch het Vyer, noch de
Zon, als hunnen God cereen.

De kleederen der Perfiënen, of Gauren,
verschillen veel van 't gewaad der andre
Inlanders, dragende, zoo mannen als
vrouwen, lange broeken, en afch-graau-
we rokken, en 't hair der mannen bo-
ven uit hunne bonnetten stekende; ook
gelykt hunner vrouwen gewaad meer na
dat der Arabische vrouwen; behalven
dat zy een gevlogten lint van Kemels-
hair, of van Schaaps-wol, 't gent twee-
maal om hun lichaam gaat, dragen, 't
geen zy op den rug met twee knoopen
vast maken. En dit is het zichtbaar tee-
ken van hun geloove, waar aan zy ken-
baar zyn.

Zoo nu dezen of genen onder hen, by
ongeval, deze knoopen verloren hebben,
mogen zy niet eten, drinken, werken,
spreeken, noch van hunne plaats gaan,
voor zy weer zulken band van een van
hunne Priesters (by welke zy die alleen
vinden kunnen) gekogt hebben.

Dit teeken van onderscheid moeten
niet alleen de mans, maar ook de vrou-
wen, na dat zy 12 jaaren oud geworden
zyn, en ook niet eer, dragen.

Zy zyn ook niet gewoon hun kin of
baard te scheeren.

Hunne huizen zyn zeer donker, en by
na zonder huis-raad, en zy woenen meest
in eenen hoek der Stad by een, zonder
dat men eenig wezentlyk onderscheid
tusschen hunne huizen; of die van andere
Inlanders vind.

Zy mogen niets eten, dat leven ont-
fangen heeft, ten ware by hoogen nood;
en dan mogen zy wel Schapen, Bokken,
Herten, Hoenderen, en Vifch, maar
geen Oiften, Kocijen; Paerden, Kemels,
Olifantën noch Haazen eeten.

Zy hebben ook geen byzondere Over-
heden, ten zy dat de Mooren dezen of
genen onder hen eenig bewind ge-
ven.

Egter stellen zy somtyds wel 1 of 2, Zy weten
met gemeen goedvinden, tot Hoofden
over alle de andre, om uit hun naam het
woord by de Moorle Regeerders, ont-
rent zaaken, waar in die hen helpen
kon-

Verwer-
pen alle
beelden-
dienst.

Recht
kenteeken
der
Gauwren.

Straffe, als
zy dit ver-
liezen.

Zy weten
van geen
Overhe-
den.

konnen, te doen; doch verder ook niet, alzo zy dan met de anderen weer gelyk zyn.

Hun drank is water; mogen ook wel wyn, maar geen drank door 't vyer ge- maakt, noch zich dronken drinken; en zoo zy dit doen, en zich na eenige ver- maningen niet beteren, werden zy verftooten.

Hunne huwelyken verfehllen in opzigt van de tyd, en in opzigt van de wyze, om een Vrouw te krygen, niet van de Benjaanen, gevende hunne Kinderen; met toefleming der Ouders zeer jong aan malkanderen, gelyk hunne echt ook door de Priefters bevestigd werd; hoewel zy tot hunne 12 a 14 jaaren by hunne Ouders blyven woonen.

Als nu de Zoonen dus getrouwd, en met hunne Vrouwen vereenigd zyn, blyven zy; al waren 'er noch zoo veel van zulken huisgezin, alle by een woonen, hebbende ook een gedeelte in 't goed van hunnen Vader, en zoo die mogt komen te overlyden, is de oudfte Zoon weer beftierder des huisgezins in de plaats van de Vader.

De Weduvenaars hertrouwen noit; maar als de Man overleden is, mag de Vrouw (alzo zy 'er maar eene hebben) ook hertrouwen, waar in zy gelukkiger zyn dan de Vrouwen der Benjaanen, die zich met hare mannen moeten verbranden.

Het zyn meeft Landbouwers, en Aekerlieden. Ook verzien zy de Schepen van water, hout, en van karren tot vervoering der goederen. Doch de meefte dienen geen andre volkeren.

Zy, zoo wel Mannen, als Vrouwen, trouwen noit buiten hunne Natic, zyn zeer zedig en kuis, houdende over- fpeel en hoererye voor dood-zonden, die, volgens hunne Wet, ook met de dood moeten geftraft werden; hoewel zy dat van de Mooren, daar zy onder ftaan, niet uitgevoerd konnen krygen.

Zy zyn zeer gierig, en ook zeer morffig; doch vallen wel zoo blank als de Benjaanen, of Jentiven, en vooral de Vrouwen. Ook zyn zy van een middelbare gefalte, dragen groote baarden, en kort hair.

Als imand ziek, of in doods-nood is, leggen zy hem van zyne flaap-plaats op de grond, op eenbeddeken van zand, of aarde, en, komt hy te fterven; zoo werd hy van 6 of 7 lieden, die zy daar toe houden, van die aarde opgenomen, in een kleed gewonden, en op een yze- re rooffer, even eens als een baar, ge- legt, en zulke rooffers zyn ook begraaft- plaatfen, die wel een myl verre, van de Steden, of Dorpen, daar zy zich ont- houden, gelegen zyn. Men mag tot de

Baar, en tot het Graf geen hout gebrui- ken, om dat dit het vyer toegewyd is.

Zy zyn gemecnelyk van iteen, drie voeten hoog opgetrokken, in 't midden hol, en boven met een gat of twee, met yzere tralien daar over, waar op dan de lyken (de Vrome door 't eene, en de booze door het ander gat) door die be- handelaars van hunne dooden (alzo 'er geen andre mogen aanraken) gelegd, en van de Zon, de Vogels, en Wormen verteerd werden, terwyl het gebeente in een put valt.

Zulke begraaft-plaatzen zyn 'er drier- Hunne ley; een voor de Mans; een voor de begraaf- Vrouwen, en een voor de Kinderen, die plaatzen. elk byzonder ftaan.

Zy zyn plat, boven open, en met wit leem bepleyft.

Zy zyn bedroefd; en fchreyen over hunne dooden; ook ftaan en fnyten zy zich zelve; dog zeer ftil.

Als 'er een doode begraven werd, bly- ven de naafte bloedverwanten een fluk weegs van de begraaft-plaats ftaan; tot dat de doode naakt op den rooffer ge- legt is, en de begravers weder gekomen zyn, na, volgens gewoonte, een gebed gedaan te hebben.

Dertig a veertig dagen daar na bren- gen zy ook 't beddeken van zand, of aarde, waar op de doode gelegen heeft, daar hy begraven is.

Dertien of veertien dagen na des over- En dood ledens dood geven zy aan de bloedvrien- maaly- den een geheel Jaar door, alle maanden, de. maalyden tot zyne gedagtenis.

Zy houden de lyken voor zeer onrein; ja voor onreiner, dan van eenig gedier- te, als 'er 't vleefch af is; ende zy zou- den, om geen reden ter wereld, een doods-been aanraken, en zoo dat by on- geval gebeurd, moeten zy al die kleede- ren wegwerpen, zich zelve waffchen, en dan weer reine kleederen aandoen; en tot boete noch 9 dagen, zonder uit te gaan, of iets te handelen, in huis blyven, zonder dat Vrouwen of Kin- deren by hen mogen komen, of hen aanraken, ten zy dat die 9 dagen over, en zy door vaffen en bidden gereinigt zyn.

Zy gelooven ook, dat; zoo de doods- beenderen in 't water komen; die men- fchen zekerlyk verdoemd zyn, en dat zulk geenen overkomt; dan welker zie- len in hun leven veel doodelyke zonden bedreven hebben; van hoedanige byge- loovigheden zy vol zyn.

Zoo nu begraven de Indifche of Gu- zeratfe Perfeen, maar de Gebbers, of Gauren; die in Ifpahan, in Kirman, of elders in Perfien woonen, fluiten hunne dooden in 't hol van een H. Boom, ftaande recht op hunne voeten, aan weer-

zyden op een hout leunende, tertyd toé dat men wel aangemerkt heeft, of een Gier zyn rechter oog eerst uitpikt (want dan is hy in 't Paradys) doch zoo 't linker oog eerst uitgeklykt is, werd hy van de Duivel gequeld. Over het eerste is een vreugde-feeft; doch over 't laatste een Vasten.

Hun verdre Aard. Het is wel geen diefagtige, noch hoeragtige, maar een Natic, die zeer bedriegelyk is, hoewel anders gemeenzaam van ommeegang mededoogend, en zagt van aard.

Hun Zundavastauw, of Wetboek. Het Wet-Boek, waar in de gronden van hunnen Godsdienst vervat zyn, noemen zy Zundavastauw. Het bestaat in twee boeken, die hun Wetgever, *Zertoost*, gemaakt, en onder het geleide van den Engel *Babaman Umsbauspan* van den Hemel zou gebracht hebben.

En Wetgever. Deze *Zertoost*, waarfchynelyk Soroafter, een Bac'triaan, dien zy voor een groot Profeet Gods houden, heeft ontrent 500 Jaar voor Christus geboorte, of tentyde van *Gustasp*, de 14de Koning der Perfen, na *Cajoemaraaz*, en waarfchynelyk onder *Darius Hyftaspes* geleefd.

Men wil, dat zyn Moeder, die uit China herkomstig was, hem daar, na een goddelyke openbaring, dat zy een Zoon, die magtiger, dan den Keizer van China zyn zou, zoude baaren, tér wereld gebracht, en, uit haar Vaderland vlugtende, zich in Perfen ter nedergezét heeft.

Men zegt verder, dat deze Vrouw, in een Valey, bezig met H. overwegingen op een tyd, gezeten zynde, daar den Engel *Babaman* gezien heeft, die haar vraagde, wat zy begeerde; zy zeyde, dat zy niets anders wenfchte, dan in Gods tegenswoordigheid te zyn, om zynen wil te weten, en om haar volk te onderwyzen. Daar op is *Zertoost* aantonds in de Hemel voor den Throon Gods opgevoerd, van waar hy in zyn rechterhand het H. Vyer, en in zyne linkerhand den Zundavastauw bracht. Hier van wierd de Perfiaanfche Koning *Gustasp* zoo ras niet bericht, of hy vond zich zoodanig beroerd, dat hy deze fecte, of gezindheit, omhelsde, en zyn vorig bygeloof en de afgodery van zyne Priesters verwierp.

Hoe zy 't Vyer ceeten. Zy eeren 't gemeen vyer, om dat het na dit vyer, dat zy uit den Hemel ontvingen, best gelykt, dit aanzien als iet, dat het naaste na God gelykt, om welke reden zy ook de Zon, als 't naaste aan dat hemelfch licht, en 't best met God overeenkomende, gewoon zyn te eeren; maar niet aantebidden, welke eere van aanbidding, zy staande houden aan niemand, dan aan God, te bevyzen.

Men wil, dat hun H. Vyer in Carmania bewaard werd, en dat zy, als 't elders uitgaat, in bedevaard daar na toe moeten, om 't weer aan te fteken.

Zy eeren onder alle vergangelyke dingen, naaft het Vyer en de Zon, niets ook de meer dan den Leeuw, als den Prince van 't licht en der warmte, om welke reden ook de Koningen van Perfen van ouds in hunne wapens een Leeuw, die op de Zon loerd, plegen te voeren.

Wat nu den inhoud van den Zundavastauw betreft, deze vervat twee byzondere Hoofd-deelen, van de welke het eerste weder in twee onder-deelen verdeeld is, welkers eerste over de oordelende Ster-kunde, en het tweede over de befchouwing der natuurlyke zaaken in 't algemeyn gaat.

Het tweede Hoofd-deel van dit Wet-Boek vervat de byzondere tafels of geboden van hunne Wet, in opzicht van 't geen of de Leeken, of de Priesters, te doen of te laten hebben.

Andre verdeelen dit Wet-Boek in 3 deelen, waar van 't 1ste over de oordelende Sterre-kunde, 't 2de over de Natuur-kunde, en 't 3de over de gronden van hunnen Godsdienst handelt; en ider van deze Boeken heeft 7 Hoofd-ftukken.

Voor de Leeken zyn 'er 5, voor de Priesters 11, en voor den Hoogen-Priester 13 geboden in bepaald; maar zoodanig, dat de Priesters ook de 5 geboden der Leeken, en de Hoogen-Priester ook de 11 geboden der Priesters onderhouden moet, om dat hy als de heiligste en als 't volmaakte voorbeeld, die alle andre zoodanig in heiligkeit voorlichten moet, gelyk hy in waardigheid boven allen uitteekt, aangemerkt werd.

De 5 Geboden der Leeken.

- 1 Dat men de fchaamte, zedigheit, en bilykheit behertigen, en zyn hert met de niterfte poging van alle quade begeertens, de opgeblazenheit, wraak-zugt, dievery, overfpeel, boerery, dronkenschap, en verradery afstrekken zal.
- 2 Dat men de vreeze zal beminnen.
- 3 Dat men alles, 't geen men ondernemen wil, eerst wel overleggen zal; om in staat te zyn van 't quade tydig te verwerpen, en 't goede te doen.
- 4 Dat men op elken dag allereerst op Gods liefde tot, en over ons, als op 't waardigst voorwerp, dat wy hebben kunnen, denken zal.
- 5 Dat men zich by dag na de Zon, en 's nagts na de Maan, als men bidden wil, keeren zal, die aanmerkende als de twee getuigen van het goddelyk licht, dat zy door zyne genade genieten, en die ben dienen

dienen moeten, om hen van de Duivelen, die in de duisternis wonen, en van hunne quade werken, die niet na 't licht, maar na de duisternis gelyken; af te sibirikken.

De 11 Geboden voor de Priefsters.

- 1 Dat men niet zal veranderen ontrent de wyze van bidden; en in dat gene aan te bidden, dat ons den Zundavastaww gebied.
- 2 Dat men na geen anders goed begeerte zal hebben.
- 3 Dat men van de leugens een afgryzen moet hebben.
- 4 Dat men alle onreine en vuile gedachten verwerpen moet.
- 5 Dat men het tweede deel van den Zundavastaww zal van buiten leeren.
- 6 Dat men zich van alle bestemming wagen zal.
- 7 Dat men alle ongelijk, ons aangedaan, zal vergeeten.
- 8 Dat men de Leeken in 't bidden, en offeren, onderwyzen zal.
- 9 Dat men zich van 't huwelyk, als men kan, onthouden, dog zulke die niet kunnen, van dit gebod ontslaan zal.
- 10 Dat men vlytig moet ter vergadering op zyn tyd gaan.
- 11 Dat men geen andre Wet, dan deze, als waaragtig aannemen, en dat men 'er, op straf van 't eeuwig vuur, niets by-ofte afdoen zal.

De 13 Geboden voor den Hoogen-Priester.

- 1 Indien hy iet onreins, of een besmette Persoon, van wat voor een geloorve hy ook zou mogen wezen, al was het ook schoon een Gauwr, aangeraakt heeft, moet hy zich aansonds wasschen, en reinigen.
- 2 Hy moet met zyn eigen handen alles, dat tot zyn onderhoud dienen moet, verzorgen, en dierhalven ook alles voor zich planten, zaaijen, koken, enz.
- 3 Hy moet de ibiende, die hem deugdelyk toekomt, en ook meer niet, van de Leeken trekken.
- 4 Hy moet alle pracht, en ydelheit schuwen, en zyne inkomsten tot het bewyzen van barmhartigheid aan de elendigen besteeden.
- 5 Zyn huis moet na by de plaats zyn, daar men gewoonelyk vergaderd, op dat hy in de zelve, zonder gezien te werden, zou kunnen gaan.
- 6 Hy moet zich zelven veel meer, dan andre gewoon zyn, wasschen; bezorgen, dat zyn spyze en drank zuiver zy, en zich van zyne Vrouw, wanneer hy zynen dienst waarnemen moet, onthouden.

7 Hy moet niet alleen het tweede Deel van den Zundavastaww, gelyk de Priefsters, van buiten kennen, maar ook een grondige kennis van de oordeelende Sterre-kunde, en van de natuurlyke Wysgeerte, ten bewyze dat by hem in kennisse verre te boven gaat, hebben.

8 Hy moet sober en zeer matig in alles zyn.

9 Hy moet niet anders, dan God, vreezen.

10 Hy moet ider mensch over zyne misdaden berispen; zonder imand, hoe groot hy ook is, te verschoonen.

11 Hy moet groot onderscheid tusschen alle ware, en valsche, of ingebeelde openbaringen maken.

12 Hy moet zich over Gods barmhertigheid verwonderen; en het geheim houden, als die hem zyne heerlykheit; hy zyne gezichten en openbaringen des nachts; mededeeld.

13 Hy moet bezorgen, dat het H. Vyer, dat van den Hemel gekomen is; onderhouden, en ontfteeken werde, ter tyd toe dat het vyer de wereld verteeren zal; ook moet hy, neerstig op dat H. Vyer lettende, altyd zyne gebeden daar ontrent doen.

Dezen Zundavastaww werd van de Priefsters zeer naekurig bewaard.

De Gauwren zyn ook gewoon aan Offerhanden der Gauwren aan God:

God Sandal-Hout, en andre welriekende houten op te offeren, en dat aan de Priefsters, tot onderhouding van 't H. Vyer; om daar door de vergeving van hunne zonden te verkrygen, of ook wel geld, om het daar voor te koop, aan de zelve te geven, op dat dit H. Vyer ooit uitgaan en altyd even als 't vyer op den Altaar der Joden; (waar van wy Levit. VI. vs. 13. lezen, en waar van dit Zertoost, zoo wel als de Veitaalfe Maagden, wel zouden kunnen ontleend, en Moses schriften gelezen hebben) brandende blyven mag; hoewel de Priefsters dat ook wel tot onderhoud van hunne huisgezinnen gebruiken.

Wanneer de Gauren dit H. Vyer, dat hen de Priefsters nu en dan vertoonen, zien, beelden zy zich in als herboren, en van hunne zonden gereinigt te zyn.

Zoo ras ook een van hunne Kinderen geboren is, zoekt de Priester, of Daro, volgens de gronden der oordeelende Sterrekunde, een zeker huis des Hemels (zoo zy dat noemen) om 't Kind's geluk, of ongeluk daar by te raamen, en daar uit dan aan de Moeder van 't Kind aan te toonen, wat naam zy het volgens zyne uitrekening, op dat huis des hemels slaande, en by hem opgesteld, geven zal.

En

Hebben
ook een
foort van
Doop.

En dit is by hen, gelyk den doop by ons, hoewel zy noch deze byzondere wyze van doop of wassching hebben; te weten, dat de Priesters wat schoon water in de bast van een gewyde boom, Holus genaamd, doet, welke boom in de Stad Jeld gevonden werd, alwaar op de Berg Albors 't H. Vyer zedert Abrahams tyd (zoo zy zeggen) al gebrand heeft, en noch brand.

Uit de sehors nu van deze boom, wel eer door *Zertooft* gezegend, werd dat water op 't Kind gegoten, waar by zy dan een gebed voegen, op dat het van alle zyne zonden mag gereinigt werden.

Gelyk zy veel werk 'er af maken, om heilig, kuis, en zedig te leven, alsoo zyn zy gewoon alle die gene, die onder hen in den staat der genade, of buiten zware zonden, en dus, volgens het oordeel der meeste, heilig sterven, in een groote zaal te brengen, en die daar te

balsamen, een eere, die noit aan grove zondaaren by hen geschied.

Tusschen de Gauwren in Suratte, en in Persien, werd egter groot onderscheit gemaakt. Ook zegt men, dat die in Persien een zeer godloos ontugtig Feeft hebben, waar in zy gewoon zyn, alle lichten uit te doen, en de eerste die hen voorkomt, zonder eenig onderscheit zelf tusschen hare naaste bioedverwanten op die tyd te maken, bekennen.

Hier by nu berustende, meynen wy het voornaamste, dat afzonderlyk tot de stoffe van dit Comptoir behoord, hier nedergeteld te hebben, weshalven het nu tyd werden zal, om in 't gemeyn van de zaaken van Suratte te spreken, dat wy nu onder een verhaal van de levens der groote Mogols, zoo verre wy dit van de grond af opbaggeren kunnen, voorgenomen hebben te doen.

L E V E N S
D E R
G R O O T E M O G O L S,
O F D E R
K E I Z E R E N
V A N
H I N D O E S T A N .

E E R S T E B O E K .

T W E E D E H O O F T S T U K .

Oorspronk der Mogolders. Oets, een dapper Vorst. Uit welken de Turken gesproten zyn. Lenzi-Chan vernield by na al de Mogolders. Doch zy berieven in Koning Jel-doez-Chan, en zyn Nazaaten, Pertân Bhadoer werd A. 970 uit Delli gejaagd. Tângis-Chan, een vermaard Vorst ontrent A. 1187. Werd Koning der Mogolders. Veroverd een groot Deel van China en van Persien. Zyn Ryk onder zyn vier zoonen verdeeld. Hoktay-Chan een dapper Vorst. Die A. 1242 stierf. Gajung-Chan, A. 1242 tot A. 1247. Mango-Chan, A. 1247. Zyn groote daden. Gewolgd A. 1260 door zyn Broeder. Hoelako-Chan's Nazaaten in Assyrien A. 1266. Koblay-Chan volgde A. 1268. Veroverd A. 1278 een groot deel van China. Timoer de Iste A. 1298. Keizers van Tartaryen van A. 1306 tot Timoer de 11de A. 1370. Mier Timoer de IIde, of Tamerlaan, A. 1370 Keizer, en IIIde groote Mogol. Zyn geboorte-plaats, en geboorte A. 1335. Zyn naam, en des zelfs beteekenis. Verdichtzel ontrent zyne geboorte. Bezigheid in zyn jeugd. Zeldzaam voorval. Staatkundig namaals by hem gebruikt. Zyne overwinningen. Veroverd A. 1370 Samarcand, 't beginzel van zyn Ryk. Zyn denngen en Godsdienst. Veroverd het Ryk van Cabuleltan. Persien, geheel Tartaryen, en Bagdad. Trok A. 1399 weer na Indiën. Vind veel tegenstand. Zoo dat hy best keurde af te trekken, 't geen door een Muildryver belet werd. Hy overwind Rana. En werd meester van dat Deel van Indiën. Aanleiding van zynen Oorlog tegen Bajaset de Iste. Hy tast hem in de vlakke van Ancyra aan, en krygt hem gevangen, dat hy hem in een yzere koy zou ongedragen, of schamper hebben behandelt, blykt niet in de Mogolse Chronyk. Waarom wy 't voor een verdichtzel opnemen. Bajaset's dood. Dood van Mier Timoer. Zyn ouderdom, regeertyd, en sterf-jaar A. 1405. Zyn zoonen. Mirocn-Sjah, Keizer, en IIde groote Mogol, A. 1405. Was zoo ontzagbelyk niet als zyn Vader. Hy werd gevangen door de Koning van Cascar. Diens edelmoedigheid by met wreethheit beantwoord. Die oorzaak is van beider dood A. 1408. Zyn Regeer-tyd. Zyn Zoonen, en hun gevallen. Mirzah Seyed, IIIde groote Mogol, A. 1408. Wat Seyed beteekend. Verscheide naamen van dezen Vorst. Werd in de Mogolse Chronyk niet gevonden. En dus ook niets van zyne daaden. Zyn dood A. 1447. Pier Mohammed IVde groote Mogol A. 1447. Misslag in 't Opschrift onder zyn Afbeeldzel. Zyn Ryk, Zyn dood A. 1452. Is mede in de Chronyk der Mogols niet bekend.

IV. DEEL.

X

DE

Oor-
spronk
der Mo-
gols.

DE groote Mogols zyn afkomstig van de Tartaren, die China overheerscht hebben.

1. De oudste van dit geslagt, dien ik heb konnen opdeiven, is *Mogol-Chan*, die vier zoonen had, *Cara*, *Azi*, *Cur*, en *Oets*, van welken de Turken afkomstig zyn.

2. Na hem volgde zyn zoon, *Cara Chan*, of de zwarte Hertog, en na den zelve zyn Broeder.

Oets, een
dapper
Vorst.

3. *Oets*, die anders ook wel *Ogoets*, en *Ogoer-Chan*, dat is, Hertog *Ogoeri* genaamd werd. Deze onderwierp zich al de Tartaren, en Mogolders, nam niet alleen China; maar ook Boehara, in het Usbeeks Tartaryen, en Turkestan, in. Hy verdeelde de Turken ook in byzondere Natien, als, *Vigoer*, *Kaukeli*, *Kiptsjac*, *Karlie*, *Chalari*, enz. Deze Vorst had zes zoonen, *Conu*, *Ay*, *Jel-doez*, *Tak*, *Tengis*, en *Toerok*, uit welke de vierentwintig stammen der Turken en Turkomannen voortquam.

Uit wel-
ken de
Turken
gesproten
zyn.

4. Na zyn dood quam in zyn plaats zyn zoon *Conu*, van andre *Coen* genaamd, een Vorst, die zeventig jaren over de nagelate Ryken van zyn Vader heerfchte.

5. Hy wierd gevolgd van zyn Broeder, *Ay*.

6. Na dezen quam zyn Broeder, *Jel-doez*.

7. Toen trad zyn zoon *Mankeli*, een dapper Vorst, op den thron.

8. In *Mankeli's* plaats quam zekere *Tangeri*, die, zoo men voorgeeft, wel honderd en thien jaren regeerde, waar uit ligt af te nemen is, hoe lang die Vorst moet geleefd hebben.

Zenzi-
Chan ver-
niel by
na al de
Mogol-
ders.

9. *Julchan* volgde na hem; wel een zeer frydbaar, doch te gelyk een zeer ongelukkig Prins; want hy wierd op een en de zelve tyd van *Zenzi-Chan*, Koning der Tartaren, en van *Toer*, zoon van *Peridoen*, Koning van Persien, niet alleen beoorlogd; maar ook t'eenemaal verdelgd; door welk ongeval het ganfch geslagt der Mogolders, 't geen nu ontrent de duizend jaaren in wezen geweest was, by na wierd uitgerocid.

Uit de weinige overgeblevenen quamen na eenige jaaren weer ettelyke dappere mannen te voorschyn, die aan 't vermoegen van hunne voorvaderen herdenkende, het vervallene weer oprichtten, hunne oude landen weer innamen, en de Tartaren 'er uit dreven.

A. 970.
Dog zy
herleven
in Koning
Jeldoez-
Chan.

10. Eenigen tyd daar na maakten zy zich zeer vermaard door hun nieuwen Koning, *Jeldoez-Chan*, die een Dochter naliet, *Alan* genaamd, van welke voortgekomen is *Boeskem Salzi*, zoons-zoon van *Jeldoez-Chan*, en fichter van een nieuw, en zeer vermaard Stamhuis der Salziuciden, van welke geweest is de

eerste *Boesendjar*, derde zoon van *Alan*, anders *Boeskem Salzi* genaamd. Deze wierd toen Koning van de Stammen der Turken gemaakt, niet met den naam van Mogol (vermits die toen zeer gehaat was) maar met de Persiaansche Titel van *Chan*, een Hertog beteekenende. Daar zyn 'er die hem *Buzengir*, en ook wel *Bogan-Chan* noemen, welkers nazaten in een regte linie deze geweest zyn.

2 *Boeka-Chan*.

3 *Tomia-Chan*.

4 *Kaidoe-Chan*.

5 *Boesendjaar-Chan*.

6 *Toenama-Chan*.

7 *Kiel-Chan*; die ook wel den bynaam van *Alan Tsjja-Chan* draagt.

8 *Koelblai-Chan*; die tegen *Altan Chan*, Keizer van China oorlogde.

9 *Pertan Bbadoer*, in welkers tyd zich de Patans, of berg-Koninkjes van Can-dahar, en Cabul, na Indiën begaven, en dat met zulken magt, dat zy, *Bbadoer* de sterf geworden zynde, hem niet al-gejaagd.

leen in groote engte bragteif, maar ook zyn Ryk Delli, ontrent A. 970, ontnamen, en zich Meester van dat Deel van Indiën maakten. Voor dezen *Bbadoer* zyn veele Koningen van Delli geweest, doch welker naam door nalatigheid en agtelootheit van dat volk, en door de rampen des oorlogs, niet bekend zyn.

Een der zelve veroverde een groot deel van Indiën binnen de Ganges, en, zoo zommige willen, het Ryk van Ballagate, doch, zoo andre willen, de Ryken van Decan, Cuncan, en Ballagate; dat naderhand maar een Ryk onder een Vorst geworden is; mitsgaders eenige andre kleene Landfchappen daar ontrent.

Wat voor Patans, of berg-Koninkjes, dit geweest zyn, blykt, om de zelve reden, al mede niet; maar dit alleen, dat eene *Mobammed Gajadoddien*, *Garnehem*, en Indiën, van Chosroc, laafte der Stam *Sebtakni*, innam, hem verdreef, en zich dus van de fchatting; tot dien tyd toe aan hem betaald, door zyn dapperheit ontfloeg. Ook nam hy *Lahor*, toen noch maar een Dorp zynde, in; en zyne opvolgers hebben ook 't flot van *Agra* met een hegten muur omtrokken.

10. De naaste opvolger uit het vermaard Stam-huis der Salziuciden was *Pifonga Bbadoer*, anders ook wel *Sjekoeb*, dat is de frydbare *Bbadoer*, genaamd.

11. Dezes zoon is geweest *Amoflan*, van andre *Temoezien*, of, zoo hy zich na zyne vaststelling in zyne Ryken noemen liet, de wydvermaarde *Tfingis Chan*, die zich A. 1187 begon bekend te maken.

In dit zelve jaar overwon hy *Ung Chan* (uit het geslagt *Cerrit*) Keizer van Tar-

1187. taryen, onder welken Tartarifchen Vorft de Mogolſche volkeren, onder hunne byzondere Princen van Kathay, en Kotan, oorpronkelyk van den voornoemden *Boefendjâr*, derde zoon van *Alan*, ſtonden, die by dit navolgende voorval van hem afvielen.

Als *Ung Chan* de magt dezer Mogolſche Princen te hoog ſteigen zag, nam hy voor die allenskens te breeken door hen van den andren te ſcheiden; weshalven hy hen hier en daar na toebeſtafte te vertrekken, onder voorgeven van aldaar zyne nadere ordres uit te voeren; maar zy, malkandren kennis van zaken gevende, en niet geneegen zich te laten van een ſcheiden, te meer, alzooy zy wel zagen; waar toe die laſt verder dienen zou, ſtonden opentlyk tegen hunnen Keizer op, weigerden hem ſchatting, en begaven zich na *Carocora*, en de velden van *Bangis*.

Niet lang hier na viel 'er noeh een zaak van belang voor, en men beſchuldigde *Temoezien* van eenigen aanſlag tegen het leven van *Ung Chan* geſmeed te hebben. Dit dwong hem dan mede de vlugt na zyn Landslieden, de Mogolderſte nemen, by welke gekomen zynde, hy veinsde een openbaring van God; en een Hemelſch gezygt gehad te hebben, waar by hem bekend gemaakt wierd, dat God hem ten Koning over de Mogolders verordineerd had; 't geen zy, volbygelooft, niet alleen als waar aangenomen, maar ook aanſtonds opgevolgd hebben, verkiezende hem zeer plegtelyk A. 1187 tot hunnen Koning.

Zoo ras was hy niet tot deze waardigheid verheven, of hy beoorlogde, ook noch in dit zelve jaar, *Ung Chan*, verſloeg hem in de velden van *Tenduc*, veroverde ook, niet geheel *China*, of *Cathay*, maar alleen dat Deel, 't geen *Caracathay*, dat is, *Swart China*, genaamd werd, nevens verſcheide andre Ryken tot den vloed *Jaxarthes* toe.

Naderhand maakte hy zich ook Meester van al de Horden der Tartaren, en in 't byzonder van de Ryken, *Ketauw*, *Kotan*, *Helan*, *Tangut*, en meer andre voorname Landſchappen daar ontrent, latende zich zedert dien tyd *Tſingis Chan* noemen, onder welken naam hy zich ook de Princen van *Naiman*, *Tadjoc*, mitsgaders die van de ſtammen, *Dezjan*, *Tatari*, *Kakkien*, *Salzien*, en verſcheide andren, onderworpen heeft.

Hy was met de Dochter van den Keizer *Ung Chan*, eer hy uit zyn Hof vlugtte, en van verraad ten onregte beſchuldigd wierd, getrouwd; maar dit belette hem niet dezen Keizer, na dat hy hem verwonnen had, om zeker te zyn in zyne Regeering, te dooden, en zyn Wyven en Kinderen langen tyd gevangen te houden.

A. 1206 begon hy den oorlog tegen A. 1219 de Chineſen allenskens, vervolgte de zelve met meer nadruk A. 1214, trok toen met een Leger van 40000 Man'er na toe, en veroverde nu en dan al eenige brokken van dat groot Ryk; welken oorlog al zyne Nazaaten vervolgden tot het jaar 1278, in 't welke zy, gelyk wy zien zullen, volſlagen Meesters van dat Ryk wierden.

A. 1219 trok hy met een zwaar leger uit Tartaryen na 't Ryk van *Mawaralnabr*, in Perſien, overwon het zelve, en ook *Djelaloddien*, Koning van *Choraſmien*, en *Gilan*, mitsgaders *Nifa-boer* A. 1224. verdreef al die Inwoonders van Perſien na Indiën, trok toen weer na *Cathay*, en ſtierf A. 1228 te *Tangut*, latende zulken vermaarden naam na, dat al de omleggende Vorſten geen Vrouwen, dan alleen uit zyn geſlacht, hebben wilden.

Het Tartariſch Keizer-ryk, dat hy *Zyn Ryk* naliët, beſtond uit *Cathay*, *Perſien*, *Deſcht*, *Kafsjak*, *Choraſmien*, en *Igoer*, onder zyn vier zoonen verdeeld. al het welke hy ten deelen aan zyn Broeder *Utacin*, dien hy 't Ryk van *Cathay* ſchonk, ten deelen aan zyn vier Zoonen, *Tſjoetsji*, of *Jogi*, *Sjachatai*, *Hoktay*, en *Toeli* verdeelde.

Aan den oudſten, *Tſjoetsji-Chan*, gaf hy alles, 't geen tuſſchen *Choraſmien* en *Sefin*, aan den tweeden, *Sjachatai-Chan*, al het Land, 't geen van *Igoer* af tot aan *Samarcand* en *Bochara* gelegen is.

Aan den jongſten Zoon, *Toeli-Chan*, gaf hy mede eenige Landſchappen, hoewel deze alle maar als Koningen, en *Vaſal*-len daar over heerſchten, maar als Keizer en wettig Succesſeur van het Ryk liet hy *Hoktai* na.

12. Deze was zyn derde Zoon, die A. 1228 den Chineſchen oorlog voortzette, en eenen *Altum Chan*, toen een van de magtigſte Vorſten in dat Ryk, overwon, dwingende hem om zyn gevangen niet te werden, zich, met andren van zyn huis, te verbranden.

De Ryken, die hem zyn Vader naliët, waren, behalven *Kitau* en *Kotan*, Vorſtendommen der aloude Mogolſche Princen, ook de Ryken van *Helan*, en *Tangut*.

Hy verdreef naderhand ook de Turken geheel uit Perſien, en nam al de verdere Landen daar omſtreeks, behalven *Bagdad*, tot aan *Antiochia* in; hegteñde, na zyne te rugkeering, ook een groot deel van Indiën aan zyn Kroon.

Zynen Broeder, *Chan Sjachatai*, zond hy met een groot leger derwaards; maar die vogt tegen de Indiaanen zeer ongelukkig, zoo dat hy 'er ter naauwer nood het leven afbragt; doch zyn Broeder, *Tſjoetsji-Chan*, ſchonk hem, uit medelyden, en om hem over dat verlies te trooſten, *Sa-*

A. 1242. marcand, Bochara, en andre Landen daar ontrent, die zedert na hem met eenen naam het Ryk van Sjachatay genaamd zyn.

Deze Prins, naderhand Christen geworden, liet in Samareand een pragtigen Tempel ter eere van *Joannes den Doo-per* stigten. Hy liet een Zoon na, *Barak* genaamd, en maakte een byzondere linie der Sjachataysehe Vorsten, die tot Sojorgot Mesjchan, (by Ibn Arabsjah, Hoffslein genaamd) afgebroken, en zedert by Timoerlenk, en zyn nazaten, vervolgd is.

Die A. 1242 stierf

Naderhand herstelde Keizer *Hoktay* de fehade, die zyn Broeder geleden had, veroverde verscheide Landchappen in Indiën, en stierf, onder het vervolgen van den Chineefchen oorlog, A. 1242, na dat hy twaalf jaaren zeer voorspoedig geregeerd had.

Gajung-Chan, A. 1242 tot A. 1247.

13. Zyn Zoon, *Gajung-Chan*, volgde A. 1242 wel in zyn plaats, maar had vier jaaren werk, eer hy A. 1246 het stuk Meester wierd; alzoo zieh verscheide andre Prinzen tegen hem opwierpen. Hy vervolgde wel mede den oorlog tegen China; doch rechte niet veel uit, vermits hy A. 1247 stierf.

Mango-Chan, A. 1247.

14. Hy liet geen wettige erfgenaamen na; maar verklaarde *Mango-Chan*, zynen Neve, (die een zoons zoon van *Toeli-Chan*, jongste zoon van *Tjingis-Chan* was) tot zynen opvolger.

Zyn groote daaden.

Deze begon zyn Ryk A. 1247, vervolgde mede zeer ieverig den Chineefchen oorlog ettelyke jaaren aan een, zond A. 1255 zynen Broeder, *Hoelako-Chan*, met een zwaar heyr na Assyrien, verwoefte geheel Iraac, (of het oude Land der Parthen) Bagdad, Aleppo, en Damafcus; ja te Bagdad ging het moorden en verdolgen zoo grouwelyk aan, dat hy zeven dagen lang tegen allerley Sexe woedde, verschoonende zelf niet *Mustafem*, den 35sten Chalifa van Bagdad, en laatsten Keizer van het geslagt der Abâsiden, welke Vorst elendig met voeten vertreden wierd.

Gevolgd A. 1260 door zyn Broeder. Hoelako-Chan's nazaten in Assyrien. A. 1266.

15. Hy volgde ook zynen Broeder *Mango-Chan*, van A. 1260, waar in hy stierf, in 't Keizerryk.

Na dien tyd beheerschte *Hoelako* dit Ryk van Bagdad noch eenige jaaren, en stierf in Meragah te Tabrits A. 1266. Verdeelende dit zyn Ryk onder drie van zyne Zoonen, te weten, *Abgay-Chan*, *Hiasjemet-Chan*, en *Laudon-Chan*, zoodanig, dat hy Iraac en Mazanderan aan den oudsten, Armenien en Aderbitan aan den tweeden, en Djarbek, of Mezopotamien, aan den derden; maar aan *Nicoedar Og-Chan*, en *Tardjabec-Chan*, geen Landen ter wereld toevees; doch na de dood van *Abgay-Chan*, die

A. 1282 stierf, quam, niet een van zyne A. 1268. zoonen; maar zyn Broeder, *Nicoedar Og-Chan*, in zyn plaats, een Vorst, die den bynaam van *Hamed-Chan* droeg, en de eerste in dit Ryk het Mohammedaanfeh geloove omhelsde, waar in hy A. 1283 stierf.

16. Na *Hoelako-Chan*, die A. 1266 Koblays stierf, volgde in 't Keizerryk zyn jonger Chan Broeder, *Koblays-Chan* eerst A. 1268, volgde A. 1268. alzoo hy by 't sterven van zyn Broeder noch te jong was, 't geen de reden was, dat zelf het bestier tot A. 1266 zoolang aan *Hoelako-Chan*, die anders zyn ouder Broeder niet zou gevolgd hebben, stond, zonder dat de bestierder van het Keizerryk van A. 1266 tot A. 1268 gemeld werd.

Deze *Koblays-Chan* beoorlogde de Chi- En veroverde A. 1278 een groot deel van China. En veroverde A. 1278 een groot deel van China. den Koning *Facfor*, nam alle de Landen na om de Zuid van China in, en zond zelf ook troepen na Japan, Bengale, en na het Eyland groot Java, en Sumatra, dat toen mede onder Java gerekend wierd. Immers blykt ons klaar uit het verhaal van dien beroemden Reyziger, *Marcus Paulus*, den Venetiaan, dat beyde deze Eylanden onder de Regeering van dezen Vorst A. 1269 mede onder zyne oppermagt stonden.

17. Wanneer deze *Koblays* gestorven is, blykt niet; maar wel dat hy A. 1298 de 1ste A. 1298. vervangen is door enen *Timoer* de 1ste, niet *Timoer-Lenk* (beter met de naam van *Tamerlaan* bekend) maar een ander.

Zommigen houden hem voor *Koblays-Chan's* zoon, andren voor zyn Broeder *Mango-Chan's* zoon, of voor *Koblays*' Neve. Hy heeft mede in de agt jaaren, die hy leefde, groote daaden verricht, die wy, alzoo zy tot ons oogwit niet dienen, voorbygaan, vergenoegd zynde alleen zyn sterfjaar, A. 1306, aan te teekenen.

Deze vyf dappere navolgers van *Tjingis-Chan* hebben China niet lang beoorlogd; maar 't zelve door hunnen onvermoeiden yver eindelyk ten grootsten deele veroverd.

Na dezen *Timoer* zyn 'er noch vier Ses Keizers van Tatarryen van naamen, en bestier-tyd, aldus voorkomen. A. 1306 tot 't 11de A. 1370.

18. *Hasdoe-Chan*, *Timoer's* zoon, regeerde van A. 1306 tot 1330.

19. *Merdoe-Chan*, *Timoer's* tweede zoon, van A. 1330 tot A. 1354.

20. *Gazia-Chan*, zoon van *Merdoe-Chan*, van A. 1354 tot A. 1360.

21. *Hoeloch-Chan*, *Gazia-Chan's* zoon, bestierde 't Keizerryk van A. 1360 tot A. 1363.

22. *Boesendjaar* de 11de, Broeder van *Hoel-*

1280. *Hoeloch-Chan*, volgde A. 1363 in zyn plaats.

23. En regeerde tot A. 1365, na welken op dit zelve jaar *Sojordjot Mesj-Chan* gevolgd is.

Deze, een der naaste bloedverwanten van *Boesendjaar* de IIde, en bevorens maar Vorst van *Sjachatay*, drong 'er zich in, schoon *Boesendjaar* een Zoon naliet, alzoo die noeh minderjarig, en niet in staat was om het Keizerryk noch te bestieren. Hy werd by de Mogols voor een van hunne oudste Voorvaderen, en by zommigen voor den rechten grondvester van den Mogolschen Stam gehouden; maar vermits ik uit 't Ryks-zegel der groote Mogols klaar bespeur, dat niet hy, maar *Timoer* de IIde, of de groote *Tamerlaan*, als hun grondvester gesteld werd, zal het ons genoeg zyn, maar alleen hier aan te teekenen, dat deze *Sojordjot* als een dapper held tot A. 1370 het Ryk bestierd heeft, en door

24. *Mier Timoer* de IIde, of *Timoer-*

Lenk, dat is, den *kreupelen Timoer* (by ons uit de schriften der Arabiers, Turken, enz. zyne vyanden, en beschim-pers, met de naam van *Tamerlaan* beter bekend) in de bestiering van het Keizer-ryk in dat zelve jaar gevolgd is.

Deze groote Man, verdiend, dat wy van hem, als grondvester, en eersten, die onder de Hindoeistansche Keizers geteld werd, wat breeder, dan van de vorige Vorsten, spreken, om dat ons eigentlyk oogwit was de levens der groote Mogols, zoo verre die ons bekend zyn, te beschryven.

Dat hy de grondvester van dit beroemd Stamhuis zy, blykt uit het Ryks-zegel der groote Mogols, (zoo als wy dat met onzen gezant, de Heer *Adrichem*, waar van wy hier na breeder spreken, bekomen hebben) waar in hy aldus voorkomt; en waar in men groot onderscheid met dat zegel vinden zal, dat ons *Tavernier* Fol. 172 van zyn 2de Deel vertoont:

A. 1370.
Mier Timoer de IIde, of Tamerlaan, A. 1370 Keizer. En lste groote Mogol.

Men ziet daar, dat zy hem als den eersten Stamhouder boven aan zetten, en dan na de linkerhand af, tot *Sultban Baboer* toe, dien zy beneden recht tegen over *Mier Timoer* plaatzen, dat

zy dan weder ter rechterhand van boven af beginnen, aan die zyde met *Sjab Dje-haan* eindigen, en den laatsten van dien tyd, *Eurangzeeb*, in 't midden plaatzen.

A. 1370. Wiens Zoon deze *Mier Timoer* geweest zy; daar over zyn ook verscheide gedachten. Zommige beschryven hem als den Zoon van zeker Vorst van *Sjachatay*, *Og* genaamd, hoedanig hy in zekere verdichte levensbeschryving van *Tamerlaan* voorkomt, alwaar hy verder als een Prins, die eerst de Moscoviten, daar na de Chincsen, naderhand de Turken, onder hunnen Oppervorst *Bajaseth*, en eindelyk den Sulthan van Egypten, beoorlogd en overwonnen heeft, beschreven werd. Een beschryving, waar in ons niet veel aanmerkenswaardig voorkam, behalven dat alles zeer slecht, en de tyd, op welke die zaken voorvielen, niet eens aangeteekend werd. By al 't welke dan sommigen noch voegen, dat zyn oude Vader hem 't Ryk al vry vroeg, en toen hy noch zeer jong was, maar met groot berouw kort daar na, overgaf.

Andren weder hebben hem als een Harders Zoon beschreven, onkundig zynde in de levenswyze der Tartaren, welker Rykdommen in 't Vee en de menigte van dien bestaan, en dat zoo wel onder de grootsten als onder den gemeenen Man, van waar het dan ook komt, dat jonge Princen by hen hetvoor geen schande, maar voor een eere, en bewys van hun vermogen rekenen, het Vee te hoeden.

Ibn Arabjsjab, een vleyer der Turken (gezworen vyanden van *Mier Timoer*) beschryft hem, zonder eenige de minste grond, als een Roover; maar dit doet hy alleen, om de Turken niet aan den hals te krygen.

Sjeriefeddien Aali, een Persiaans Schryver van *Yezd*, onlangs in 't Frans vertaald, en een tyd-genooot van *Mier Timoer* (dien hy *Timoer Bec* noemd, een benaming, die ik nergens in de Mogolische Chronyk ontmoet, daar hy altyd als *Mier Timoer* voorkomt) beschryft hem als den Zoon van *Emier Tragay*, en van *Tekine Catun* zyn wettige, een zeer kuische en schoone gemalin; die hem in 't vlek *Sebz*, in den omtrek der muuren van de groote en vermakelyke Hoofdstad *Nech* gelegen, A. Hegiræ 736 of ontrent A. C. 1336 baarde.

Daar zyn andren, die, om zyn eere te bezwalken, voorgeven dat hy de Zoon van een Schoenlapper, of Karman, ja maar een Stal-knechts Zoon, en in zyn jeugd een Muildryver, Harder, of een Roover geweest zy, die, zich met het rooven van een Schaap op zekerentyd te buiten gaande, door een Harder met twee pylen gewond wierd, aan zyn sehouder en aan zyn been, waar door hy na dien tyd kreupel geweest zou zyn. Verdichtzelen van de Turken, en Ara-

biers zyne quadaardige vyanden: want A. 1370. sehoon het waar is, dat hy kreupel ging, zoo had het zulken reden niet.

Het allerwaarfchynelykft wat ook *Sjeriefeddien* hier afleggen mag, was hy de Zoon van *Boesendjaar* de IIde, die hem 't Ryk wel naliet; maar *Sojorgot* (of *Sojorgat*) de Overften van 't Heyr op zyn hand hebbende, drong zig, dewyl *Timoer* nog te jong was om zyn Vader te volgen, 'er in, egter met die befeidenheit, dat hy hem, dien hy van zyne Erf-landen niet berooven wilde, eerst als zyneerften Vefier of Omrah, en daar na zoo lang als zyn Veldheer gebruikte, tot dat hy hem eindelyk ook als wettig bezitter van 't Keizerryk na hem verklaarde; voegende by de Ryken van zyn Vader ook dat van *Sjachatay*, sehoon *Sojorgot*, gelyk wy in 't vervolg zien zullen, zelf wel Nazaaften had, die hy 'er had konnen indringen.

Indien men volflagen geloof mag geven aan zekere *Tanech* ul *Mogool*, of Chronyk der Mogols, waar in zyn leven na hunnen trant beschreven werd, (waar van een uittrekkel in 't Franfch, dog in veel zaken zeer gebrekkelyk, door den Jesuïet, *F. Catrou* uitgegeven is) wierd hy A. Hegiræ (of in het jaar van Mohammed's vlugt) 769, en na de rekening der Christenen A. 1391, of zoo andre stellen, A. 1366, te *Caich*, een groot vlek, in een Landvoogdy van *Tartaryen*, aan gene zyde van de *Rievier Oxus*, en in het Oosten met de naam van *Abiamoe* bekend, en niet te *Samarcand*, gelyk sommige schryven, of elders, dog 't waarfchynelykfte A. 1635 a 1636 geboren.

Andre stellen zyn geboorte-jaar op A. 1405, en zeker Arabier, *Al Hoffein*, beschryver van zyn leven, op A. 1398, dog wy houden ons aan 't eerste, om verscheide redenen.

Hy wierd op zyn Tartarisch, of zoo andre zeggen, op zyn Persiaansch, *Timoer-Lenk* genaamd. *Timoer* beteekend in het Tartarisch yzer, om dat deze Vorst zich altyd in 't midden der wapenen bevond, waar na zich de zaaken van zyn jeugd af (als by een vooruitgezicht,) zekerlyk zullen gefchikt hebben. *Lenk* beteekend kreupel, en deze bynaam droeg hy, (niet gelyk zommige zeggen) om dat hy zoo ter wereld quam; maar de Turken en Arabiers noemen hem zoo uit veragting, hoewel hy door een zwaren val kreupel geworden was.

Gelyk nu de Oosterlingen onder al hunne verhaalen gemeenlyk het een of 't ander verdichtzel mengen, alzoo meld deze Chronyk ook zekere omftandigheid ontrent zyne geboorte, die vry wat bot verdicht is.

A. 1370. De floutheit van deze Harders, en hun Hoofd, quam ter ooren van *Hoffein*, Koning van die Landstreck, daar *Timoer-Lenk* zoo den baas speelde, en de voortgang van zyn wapenen, by dit verlaan van Mohammed, zynen nabuur, maakte hem zoo jaloers, dat het hem tyd dagt daar in te voorzien.

Hy oordeelde best dit met weinig, dog van zyne best geoeffende troepen te doen; maar alles viel tegen *Hoffein's* gedachten uit: want hy wicrd zoodanig van *Timoer-Lenk* gellagen, dat hy zyn Kroon met zyn leven verloor.

Na dien tyd versterkte hy zich meest in zyne Ruitry, voorziende, dat hem die in zyne veroveringen de meeste dienst zou kunnen doen.

Hy wicrd zonder eenige tegenstand ook van de groote Stad Samarcand, (die onder *Hoktai-Chan* al onder dit Ryk behoorde, dog 'er weer afgescheurd was) Meester, en vestigde hier na dien tyd de Setel van zyn Ryk, vergaderende daar in alle de schatten van 't Oosten en het Westen, voor zoo verre hy dat veroverd heeft.

Van de verovering van dit Samarcand, die, volgens deze Chronyk, A. Hegira 771, of A. C. 1370 voorviel, itellende Mogolders het begin van zyn Ryk, wanneer hy 35 jaaren oud was, een lecfyde op welke *Alexander de Groot*, by hen *Iskender Djulcarnajim* genaamd, zyne veroveringen voleindigde; maar *Alexander* vond een Kroon, en wicrd 'er mede geboren; dog *Mier Timoer* moest ze noch (zoo dit verhaal in allen deelen waar is) gaan zoeken.

Van dezen Vorst dan, 't zy hy noch eerst na een Ryk zoeken moest, 't zy hy, 't geen ons veel waarfchynlyker voorkomt, als de zoon van *Boesendjaar* de IIde, opvolger van zyn groot nagelaten Keizerryk in *Sojordjot's* plaats (die 'er zig voor een tyd indrong) geweest is, werd in het algemeen getuigd, dat hy een groot liefhebber van de voorzeggingen uit de Sterkunde, matig, rechtvaardig, Godsdienstig, mild, en een uitstek van andre deugden geweest is, wat ook zyn vyanden van hem mogen zeggen.

Hy zey, dat de mildadigheid een mensch het naaft na God dede gelyken, dat hy dien dag niets verriecht had, als hy niet deze of gene gift aan iemand gedaan had.

Zyn deugden, en Godsdienst. De Mogolders verhalen, dat hy ook een zeer ieverig Mohammedaan geweest is, (gelyk ook *Sjeriefeddien Aali* in zyn leven van *Timoer Bec* zegt) maar het waarfchynlykste komt ons voor, dat hy in 't eerst noch Heidensch, en van den byzondren Godsdienst van *Tjingis-Chan* geweest is, die, gelyk hy aan 't Mogolisch

Stamhuis ook zoo eigen was, God als den A. 1370. ccuwigen, onzienlyken en Almogenden, wel zonder eenig onderfcheit van Perfoonen, maar echter met vcrachting van alle de droomeryn van den Aleoraan, aanbada, zynde een vyand zoo wel van de Mohammedaanen, als van de Afgodendienaars geweest.

Men wil zelf, dat de Gemalin van *Tjingis-Chan* een Christinne geweest zy, en dat zy hare Kinderen zeer sterk aangemaand heeft, om achting voor de Christenen, en hunnen Godsdienst, te hebben.

Dezen Godsdienst van zyn Voorzaaten, waar in hy God als het eenig opperwezen, met verachting der Afgoden, en der leere van Mohammed diende (schoon te dier tyd al veel Tartaren Mohammedaans waren) volgde *Mier Timoer* mede zeer slipt, schikkende zich verder na de Wet der nature, die in 7 a 8 geboden, die met de Wet der 10 geboden veel ovcrcenkomt had, bestond. Maar gelyk hy de Afgodery, en het verbeelden van God door hout, en steen, of iet diergelyks, zeer verfoeide, alzoo heeft hem den yver, om de Afgodery uit zyne Landen te houden, immers zoo sterk, als zyne heersch-zugt, aangezet, om allereerst den Oorlog in Indiën te voeren.

Veel zaken, als van zyne verscheidene opgerichte Tenten, of, zoo andre willen, van drierley opgestekene vlaggen, eer hy een Stad veroverde, werden van deze en gene zonder grond verdricht.

Cabul, een van de Noordelyke Ste- Veroverden van Indiën, tusfchen Perfien, Tar- het Ryk taryen, en den Indus gelegen, en die de naam aan het Ryk van *Cabulestan* geeft, was de eerste plaats, en des zelfs Koning de eerste Vorst van Hindoetan, dien hy met kragt aantafte, en met der haast overwon. Hy verwoefte die Stad, en 't gansch Ryk, en maakte dien Koning aan Tartaryen eynsbaar.

Andre Schryvers willen, dat hy on- Perfien; trent dezen tyd Herat, en Corafan, en geheel na 't beleg van Nisjaboer, ook geheel Tartaryen, en Georgien, of Mengrelie veroverde; dog Perfien zelf wederfcond zyn groote magt lang, en 'het duurde wel twee jaaren, eer hy Meester, eerst van Sjiraas, en daar na van 't geheel Koningryk, ten deele door geweld, ten deele door zoetigheid, wicrd.

Van daar voerde hy den Setel des Oorlogs na 't Noorden, en maakte zich in korten tyd Meester van het eene en 't ander Tartaryen; doch de zagtheit der luststreek, en de oproer van eenige wederspannelingen, herriep hem wel haast na Perfien.

Hy veroverde niet lang 'er na Bagdad, dreef

29. dreef 'er des zelfs Vorst, *Ibn il Awis*, een Mogolder, mede van het Stamhuis van *Tsingis-Chan*, zoo als hy 't pas bezat, weer uit, en dwong hem over den Tigris na den Sulthan van Egyptent te vlugten.

Gedurende deze tusschen-schermtuelingen konden die van Hindoeftan weer wat adem halen, en zich eenigzins in staat stellen, om *Mier Timoer's* wapenen met wat mindervrees, dan te voren, af te wagten, en zich tegen zulken slaverny, als die van *Cabul* noch drukte, met hun uiterste vermogen te dekken.

Hunne vrees en voorzorge was niet idel: want de oproer van die van *Cabul* herriep *Mier Timoer* (welken naam wy hem voortaan zullen geven, om dat hy zoo in de Mogolsehe Gedenkschriften bekend is) wel haast na Indiën, engaf hem gelegenheid, om dit Land der groote Mogols, nu Hindoeftan genaamd, te veroveren.

Hy quam dan, zoo hunne Chronyk zegt, A. Hegiræ 800, of A. Christi 1339 weer in Indiën, na dat hy nu al een man van 64 jaaren geworden was, van welken tyd af men eigentlyk de opkomst van het Ryk der Mogols, 't geen wy voorgenomen hebben te beschryven, beginnen moet.

Cabul was voor *Mier Timoer* niet meer, dan een stap, om in het hert van dat schoon Land, dat tusschen den Indus, en den Ganges legt, en den naam van Hindoeftan gemeenelyk, dog nu eigentlyk die van 't Land des Mogols voerd, in te dringen.

Al dit Land, tusschen die twee vermaarde Rivieren gelegen, veroverde hy; maar vond hier meer tegenstand, dan in de overige van Aften, en voor al by zekeren Berg-Koning, een Heidenfch Vorst, die *Rana* genaamd, en midden in 't Land gelegen was.

Hy schreef hem een Brief van bedreiging, verklarende hem verder den oorlog, zoo hy weigerde zyn Vasal te werden.

Op diergelyke dreig-brieven hadden zich wel deze en gene lasthertige Vorsten aan hem onderworpen; maar deze jonge en moedige Prins, die zich weinig aan zyn dreigen kreunde, agtede hem niet waardig, om op zyn Brief te antwoorden, het beter keurende hem aan 't hoofd van een ontzachlyk en vry talryker leger, dan het zyne, te gemoet te trekken, te meer, alzo zyn Ragipoe-tes in zyn oog onverwinnelyk waren, gelyk zy doorgaans de roem hebben van zeer goede Soldaten (te weten tegen geheel onbedrevene Indiaanen) te zyn; dog schoon hy van honderd duizend Ruiters voorzien was, en *Mier Timoer* 'er maar

IV. DEEL.

12000 hadde, was 'er tusschen de A. 1399. troepen van *Rana*, en die van *Mier Timoer*, dit groot onderscheid, dat die van den laatsten Vorst zeer wel geoefende Soldaten, en te gelyk onder een Veldheer waren; die, waar hy ook quam, gewoon was te overwinnen; en door die algemeene roep van zyne weergadelooze dapperheit; onverzaagtheit, en groot beleid; alles voor zyne wapenen beven, en buigen dede.

Beide dezé Legers waren niet zoo ras in malkanders gezicht gekomen, of de hoofden der Tartaren, door deze groote menigte van Indische Ruiters-troepen zeer ontzet; stonden als gereed om de vlucht te nemen.

Hebben wy; zeide hy al scheldende op *Mier Timoer*, *dezen rukeloozen niet lang genoeg als een kreupel gediend, dat wy hem in deze laatste slag nu ook noch verminkt aan de handen zullen moeten zien? is het Mier Timoer niet genoeg, dat hy ons gansch lichaam gekorven, en in stukken gesneden ziet, gelyk als het zyne, of wil Hy, dat wy nu ons leven hier ook verliezen zullen in een luchstreek, die zoo veel van de onzen verschild, en daar de bitte alle die gene, die door de vergiftige pylen der Indiaanen niet ontkomen, vertieren zal.*

Deze oproerige taal; het gansch Le-ger doorlopende, veroorzaakte in al de Tartaaren een schikking; en voornemen, om Indiën te verlaten, en, wel verre, van tegen *Rana's* ontzachlyk leger een kans te wagen, maar sijn weer na hun Land te keeren.

Ondertusschen was *Mier Timoer* ingestadigen onrust in zyn Tent, niet; om dat hy de menigte van zyn vyanden eenigzins vreesde, maar om dat het hem verdroot, dat hy niet al met hen handgemeen was, voor de rest op de ervarenheit, en kracht der zynen, als hy hen zelf maar beveelen gaf, nu zoo gerust als oit te voren zynde; maar terwyl hy midden in die ongerustheit van geest was, ^{Zoodat} hoorde hy met een groote ontzetting, ^{hy best} dat zyn volk, in plaats van met de zelve ^{te trek-} dapperheit, als te voren te vegten, ^{ken.} voornemens was de vlucht te nemen.

Noit had hy zulk een voorval bygewoond, en, niet gewoon oproerigen ter neder te zetten, vond hy groote zwa- righeid 'er in, om zoo grooten Le-ger met een kleen getal bevreemde Soldaten aantastten, en keurde het dierhalven best, liever met een stille trom af te trekken.

De Tenten waren reeds opgepakt, en men begon de bagage af te voeren, wan- ^{t Geen} neer zich zeker Muildryver voor den ^{door een} Vorst vertoonde, en, zich voor zyn voe- ^{Muildry-} ten nederwerpemde, zeide: *Men heeft u, ^{verbeles} ^{werd.} ô! Heere, *altda overwinnaar van alle Koningen gezien, geen van welken zich tegen**

Y

A. 1399. u heeft durven aankanten. Gy hebt aan Perſien, en Syrien wetten voorgeſchreven, en, na u het Land uwer geboorte, met alle de aangrenzende Ryken, zoo dapper onderworpen te hebben, zyt gy verder in ſtaat, om alles te overwinnen. De Tartaren hebben noch nooit hunne vyanden recht leeren kennen, om hun eenigzins te vreezen, om dat zy u alomme tot hun Hoofd hadden; maar wat wil dat zeggen, dat gy uw Soldaaten nu als beveeld, om bevoest te zyn, terwyl gy hen belast af te trekken. Gaat gy vluchten voor een oproerig leger van ongeoeffende en verwyfde Indiaanen, die gualyk gewapend, nooit wel-geoeffend, en van een Hoofd voorzien zyn, dat by U niet te vergelyken is? Gy zult moete hebben, om uw leven zoo te behouden, en, dus voortgaande, zekerlyk het zelve, met al de roem van uwe vorige veroveringen verliezen.

Deze woorden, met een groote vrymoedigheid, en als met een kracht van geesfdryving, en voorzegging, door een gemeen man voortgebracht, hadden de gedaante en schyn van een goddelyke aanbazing. Ider beſpeurde op 't aanzicht van zyn makker als een afkeuring van zyn vorige blooheid, en lafhertige vreeze, en *Mier Timoer*, die waarſchynelyk zelf dezen laſt aan dien Muil-dryver gegeven had, bediende zich van deze gelegenheit, om al zyne bevreesde benden weer een nieuwen moed in te ſpreken, gelyk 'er aanſtonds onder hen een geheel ander leven, meteen ſpyt over hunne betoonde kleinertigheid, doorſchitterde.

Hy overwind Rana.

Daar op taſte hy de Indiaanen op het onverwagſte aan, verdeelde zyn beſte volk ontrent zekere engte, daar hy den vyand na toe wilde lokken, veinsde daar op de vlucht te nemen, bracht dus de vyand ter plaatſe, daar hy hem hebben wilde, en daar hem zyn groot Leger geen voordeel gaf, vermits het zich daar niet uitbreiden kon. Toen hy hem verre genoeg had, keerde hy wederom met de Sabel in de vuift, hakkende alles van wederzyden, terwyl dezen *Rana* met de zynen tuſſchen beiden was, in de pan.

En werd Meester van dat Deel van Indien.

Door 't winnen van dezen eenen ſlag wierd *Mier Timoer* Meester van dat Deel van Hindoeſtan, dwingende *Rana* de vrede op zulke voorwaarden, als hy hem voorſchreef, aan te nemen, en jaarlyks een zware ſchatting op te brengen. Welk voorbeeld van dezen magtigen en nu verwonnen Vorſt al de mindere Indiſche Koninkskens zonder eenig bedenken volgen moeſten.

Hy ſtelde in de voornaamſte veſtingen van Indiën Tartariſche Landvoogden, en voor al te Delli, de Hoofd-plaats toen van Indiën, welke veſting onder een

Mohammedaaniſchen Patan, of Berg-A. 140 Koning, ſtond.

Dus vertrok hy zegepralende, en overladen met den ryken buit van het magtig Indiën, weder na Samareand, gelegte hebbende de grond van een nieuw Ryk, dat alleen, van zoo veel andre veroverde Staaten, in zyne Familie gebleven is.

Ik zal my niet iniaten, om alle byzonderheden van zyne veroveringen, gelyk ik wel zou kunnen doen, te melden, maar moet egter van dezen Grondveſter van het Mogols Ryk noch iets zeggen, 't geen hem, en alle van dit Stamhuis, te veel glorie byzet, om het met ſtilzwygen voor by te gaan, behalven dat het tot zyn leven (ſchoon niet als Keizer van Hindoeſtan aangemerkt) behoort, ja de grootſte peerl aan zyn Kroon is.

Het is die beroemde overwinning op *Bajaſet* den Iſten, welke ik hier bedoel, en de zaaken, die daar toe de eerſte aanleiding gegeven hebben.

Hy genoot van alle die groote veroveringen zeer weinig vruchten: want, behalven dat hy zich zelven weinig ruſt gunde, waren 'er nu en dan ook voorvallen, die zyne oorlog-zugt te veel zarden, om ſtil te zitten.

Ibn il Awaſ, van welken wy te voren gezegt hebben, dat hy door *Timoer* uit zyn Ryk van Bagdad na Egypten verdreven was, ley daar den eerſten grond toe.

Deze gelegenheit bekomen hebbende, om zich door hulp van den Sulthan van Egypten te herſtellen, had zich niet ontzien tot Iraac in Perſien in te vallen, alwaar *Mier Timoer* zynen Zoon, *Miroen-Sjab*, tot Landvoogd geſteld had.

Dit quam zoo ras niet ter ooren van *Mier Timoer*, of hy trok, ſchoon reeds zoo oud, met alle wakkerheit, en kracht van geeft, die men van een jong en ſterk man verwachten kon, uit Samercand, om hem als een onweder op het lyf te vallen.

Hy verdreef dezen wederspannigen en vermeten Vorſt niet alleen uit Perſien, maar dwong hem ook ten tweede maal zyn Land te verlaten, na Anatolien te vluchten, en by Sultan *Bajaſet* den Iſten hulp te verzoeken.

Timoer, by deze verovering niet beruſtende, trok na Bagdad's verwoeſting, tot aan Damascus in Syrien door, welke Stad hy niet alleen innam; maar onderwierp zich ook alles daar omſtreeks, makende zich alomme zo gevreesd, dat de Sulthan van Egypten zelf nu voor hem beefde.

Alleen *Bajaſet*, die noch zyne macht niet gevoeld had, ſcheen hem niet te vreezen, alzoohy zich niet ontzag eenige Princen van Caramanien, bondgenooten

1401. ten van *Mier Timoer*, vyandig aan te taf-
ten, en de Gezanten, die hem uit *Mier*
Timoer's naam vriendelyk tot de vrede ge-
nooidigd hadden, zeer trots, en veragte-
lyk te bejegenen.

De glorie van *Bajafet*, die dagelyks
met zyne veroveringen aangroeide, maake-
te hem zoo opgeblazen, dat hy zich door
de Sulthans van Egypten ook Keizer van
Griekenland, en; 't geen noch verwaan-
der was, Ilderim, dat is, den donder,
of den blixem des Hemels, noemen liet.

Den eersten titel matigde hy zich aan,
om dat hy den Griekfchen Keizer *Ema-
nuel*, by zyne belegering van Konftanti-
nopel, reeds gedwongen had, om aan de
Mohammedaanen een Voorftad van
Konftantinopel over te geven, endaar in
een Mosqué, en een Mohammedaanfch
Richter te dulden

Al deze uitpattingen van *Bajafet* aan
de eene, gelyk *Mier Timoer's* mededoo-
gen met zyne verdrukte bondgenooten,
en vooral met Keizer *Emanuel*, aan de
andre zyde, zyn de voornamste oorzaak
geweeft, dat hy de wapenen tegen hem
opgevat heeft, te gelyk ook niet kon-
nende verdragen, dat in Afien, of elders,
een ander overwinnaar, dan hy, zyn zou,
te meer, dewyl hy voortging met *Ema-
nuel*, die *Mier Timoer's* hulp zeer ernstig
verzocht had, te benaauwen, dat al ee-
nige jaaren geduurd had.

Hy rukte derhalven ten eerften naklein
Afien, nam Sebaste in, daar *Bajafet's*
Zoon, *Oxtobul* niet alleen gevangen,
maar ook onthoofd werd, 't geen de
oorzaak was, dat *Bajafet* het beleg van
Konftantinopel oprak, en hem tegen
trok, om zyn Zoons dood te wreken;
hoewel de Marschalk de *Bowiecaut* met
1200 Franschen, die hy by zich had, ook
zeer veel toegebracht heeft, om hem van
dit beleg te doen afzien.

Mier Timoer nu, dit hoorende, trok
met een Leger vol moed dien opgebla-
zen Vorft tegen, die door zyne over-
winningen in Hongaryn, Bosnien, en
Croatiën, en door 't verflaan der Fran-
fchen, Burgundiers, Duitfchen, en Hun-
garen in die beroemde slag van Nicopolis
(waar in hy *Jan Grave van Nevers*,
Zoon van *Philips*, Hertog van Burgun-
dien gevangen nam) nu niet te genaken
was; doch gelyk 'er zyn ganfch Leger
door een ongemene vreugde befeurd
wield, alzo was het te verwonderen,
en quam het de zynen derhalven vreemd
te voren, dat hy alleen nu zeer ftill, en
ongeruft was.

Zommige fchreven dit aan zyn hooge
jaaren, andre aan zyne bekommering
over den onzekeren uitflag van deze aan-
ftaande Veldslag toe, die hy nu tegen
zoo grooten overwinnaar, en zulken

machtig Vorft, als *Bajafet*, ondernemen A. 1401.
zou.

Onder zyne Capiteinen was 'er een,
die hem in 't midden van een drom van
andre Officieren na de reden van zyne
ongeruftheit met eerbiedigheid vroeg.

De reden, zei *Mier Timoer*, van myne
ongeruftheit is deze, om dat ik bekommerd
ben, of ik onder u allen wel een Man zal
konnen vinden, die bequaam is, om 't ge-
wicht van dat Ryk, dat wy nu gaan over-
winnen, te konnen dragen, en om in *Ba-
jafet's* bestier, als myn Onder-Koning te
treden.

Dit antwoord, vol van een vast ver-
trouwen van de overwinning, gaf aan
alle de Tartaaren een zeer groote moed,
tot zoo verre, dat hy het leger van *Ba-
jafet*, dien blixem des Hemels, op de
vlakte van Angora, of Ancyra in Ama-
fien, by den berg Stella, of in de vlakte
van Caiffiovaffi, ontrent de grenfen van
Bithynien en Galatiën, als een andre
geefiel Gods, met een groote woede,
en geen minder geluk, dan wel eer *Pom-
pejus Mitbridates*, den Koning van Pon-
tus aantafte.

In de
vlakte van
Ancyra
aan.

De slag duurde een geheelen dag. De
lucht wierd met pylen, en de grond met
dooden vervuld, alzo de ftrijd aan we-
derzyde zeer hartnekkig, en zeer lang
in dien ftaat was, dat men niet wift, aan
wat zyde de evenaar der overwinning
zoude overflaan; maar eindelyk raakten
de Turken aan het deinzen, en de Tar-
taarifche Ruiters begonnen 'er met de
Sabel in de vuift nu zoo louter op in te
kappen, dat zy 't ganfche leger van *Ba-
jafet* ten eerften in een onherftelbare wan-
ordre hielpen, waar dooreen groote me-
nigte van vlugtende Turken nedergefa-
beld, en niet alleen *Muftafa*, een van
Bajafet's Zoonen, gedood, maar hy zelf
ook met zyn Gemalin, en huis, leven-
dig gevangen wierd, 't geen dan te ge-
lyk den Keizer *Emanuel* volkomen red-
de.

Krygt
hem ge-
vangen.

Men wil, dat dit gevangen nemen van
Bajafet A. 1401 voorviel, hoewel and-
re dit een jaar later, en weer andre twee
jaaren eer ftellen; doch waarfchynlyk
is dat A. 1402 gefchied.

Daar zyn 'er die willen, dat *Mier Ti-
moer*, na lang allerlei zachte middelen be-
proefd te hebben, om dezen Vorft te
vernederen, en tot eenige erkentenis van
de beleefdheden, hem van zynen over-
winnaar bewezen, te brengen, ziende,
dat alles te vergeefs was, hem eindelyk
vraagde wat ftraf hy hem zou hebben aan-
gedaan, indien hy den slag gewonnen,
en hem gevangen bekomen had? *ik zou*
u, zei *Bajafet* met een groote trotsheit,
en verontwaardiging, in een yzere koy ge-
zet, en alomme ten spot omgevoerd hebben.

Dog dat
hy hem in
een yzere
koy zou
omgedra-
gen.

A. 1401. Waar op *Mier Timoer* hem, volgens zyn eigen vonnis, ook even zoo zou hebben gehandeld.

Of
fchamper
behandelt
hebben.

Andere zeggen, dat hy, op zekere tyd met *Bajafet* aan tafel zittende, en hem sterk aanziende, gelachen, en *Bajafet* daar op zou gezegt hebben, dat hem, nu overwinnaar zynde, niet voegde, en 't niet edelmoedig was, met een gevangen Vorst zoo fchamper te lachen, en hem te bespotten, waar op hy tot antwoord gegeven zou hebben: *ik lacche, ô! Bajafet, niet om U, maar de reden van myn lacchen is over ons beiden, en wel deze, hoe die wyze God den aardbodem zoo wonderlyk heeft konnen goedvinden te verdeelen, van de twee grootste deelen van dien aan My, en U, twee zoo mismaakte menschen, van welke de een kreupel, en de ander sbeel is, te geven, daar 'er immers zoo veel andere welgemaakte menschen na den lichame, en van een veel verhevener, en deugdzamer ziel, als wy een van beyden bezitten, en die deze groote gunst veel beter, dan wy, verdiend hebben, in de wereld gevonden werden.*

Daar zyn 'er ook, die zeggen; dat *Mier Timoer*, uit klein Afien weert te Samarcand gekomen zynde, zagte wegen ontrent *Bajafet* te vergeefs gebruikt hebbende, op zekeren dag belatte, dat men *Bajafet* in zyn yzere koye in het vertrek, daar hy met alle zyne krygsoverften at, brengen zou, en dat hy toen in zyne tegenwoordigheid *Despina*, (die andre *Milieve*, dog andre weer *Maria* noemen) zyne Gemalinne, en Keizerin, de Dochter van *Lazarus*, den Vorst van Servien, (dien hy, voor zyn huwelyk verlagen, en in stukken gekapt heeft) een buitengemeen sehoon mensch, en de liefste van alle zyne Vrouwen, mede had doen komen, die hy niet alleen, als een verachte Slavinne gekleed, hen aan de tafel had doen dienen, maar ook, om hem uitzinnig te maken, en als met geweld te vernederen, de kleederen van haren navel af na beneden toe doen wegfnyden, en haar zoo naakt de spys aanbrenge dede.

Dat *Bajafet*, daar door als wanhopig; dog egter niet vernederd geworden; eindelijk tot zulk een dolle hertnekkigheid vervoerd wierd, dat hy, om geen grooter smaadheden af te wagten, zyn hoofd zoo lang tegen de tralien van zyn koy geflagen zou hebben, tot het gebroken, en hy het bestorven was. Waar by nog gevoegd werd, dat de *Turksche Sulthans*, om diergelyken smaadheit in het toekomende te ontgaan, na dien tyd geen egte Gemalinnen meer genomen zouden hebben.

Andre zeggen, dat hy zich zou vergeven hebben, en hem dit vergif op een veragte wyze door een Slaaf toegeworpen zyn.

Van deze aanmerkenswaardige gevallen vind ik in de *Chronyk* der groote *Mogols*, en in 't byzonder in de beschryving van het leven van *Mier Timoer*, geen eene letteraangeeteekend; maar wel, dat gelyk hy een zeer goedertieren, en medoogend Prins in 't algemeen was, hy daar van alle bedenkelijke blyken aan *Bajafet*, zyn Gemalin en Kinderen, van tyd tot tyd gegeven heeft, behalvendat het geenzins zyne gewoonte was, gevangen, veel min zoo grooten Prins, die hy alle foorten van beleefdheden bewees, en aan een en de zelve tafel dagelyks met zich eeten liet, in zyn ongeluk te beschimpen, of zulke gevoelige smaadheden zyn onnoofle Gemalin aan te doen.

Wy laten dan ider de vryheid, om Waarom daar af het zyne te gelooven; maar zeg- wy. gen volmondig, dat het by ons geen ingang vind, om dat wy het niet leezen in dit naeukeurig verhaal van zyn leven, daar alle andre aanmerkenswaardige omstandigheden in aangeteekend staan, en daar dierhalven ook alle deze, waren zy waaragtig, niet zouden voorbygegaan zyn. Als ook om dat geen der Schryvers; die dit van hem getuigen, ons konnen overhalen, om dit op hun zeggen aan te nemen.

Want het komt my het waarschyne- 't Voor lykste voor, dat deze of gene Griek, een een ver- bitter vyand van *Bajafet* geweest zynde, dichtzel dit voor een volkomene waarheit aan de opnemeng nakomelingen opgegeven heeft, om dien Vorst, die hen zoo bitter geplaagd had, zoo veel meer smaad en sehande, door deze aardige vond van bespottig, aan te doen. Immers 't is zeker, dat wy de geloofwaardigste beschryving van zyn leven niet by *Turken*, *Arabiers*, of *Grieken*, maar by de *Mogolders*, daar zyn Stamhuis is, moeten zoeken.

Ik vind alleen aangeteekend, dat *Bajafet's* *Bajafet*, 't zy uit spyt van overwonnen, en dood. gevangen te zyn, en te blyven, 't zy uit weezin, die hy in zyn leven begon te krygen, 't zy wel om eenige andre ons onbekende reden, zich met vergif, dat hy zelfs by zich had, om 't leven gebracht heeft, welke dood ook niet zeer lang daar na door die van *Mier Timoer* gevolgd is, hoewel die ons met geheel andre omstandigheden, en door andre voorvallen veroorzaakt, als ons de *Europeische Schryvers* gemeenelyk opgeven, omstandig en klaar in deze *Mogolse Chronyk* voorgedragen werd.

Hy had (zoo men daar leeft) op straffe des doods aan alle *Tartaaren*, groot en klein verboden, zich zelve in die bloedige spiegel-schermtufelingen, waar in zich de *Ruiters*, bende tegen bende, dagelyks bezig hielden, voortaan meer te

A. 1401.
Blykt niet
in de Mo-
golsche
Chronyk.

't Voor
een ver-
dichtzel
opnemeng

En die
van *Mier*
Timoer.

te

1401. te oeffenen, om dat 'er door de zelve een groot deel van zyn volk, en meer als door ziekte, quam te smelten.

Ondertuffchen had *Mieroen Syab*, de derde Zoon van *Mier Timoer*, zonder zig aan dit bevel van zynen Vader en Opperheer te flooren, regelrecht daar tegen aangegaan, stellende zich als Hoofd van zoo een Troep Tartaairen, en flaan- de tegen een andre met zulken drift, dat 'er aan wederzyden weinigen waren over- gebleven.

Dit was zoo geheim niet gefchied, of *Mier Timoer* quam 'er achter, en nam dit, voor al van zyn Zoon, hoe zeer hy hem ook beminde, zoo qualyk, dat hy zig niet bedwingen kon, bevel tot zyn dood, tot tweemaal toe (alzoo hem de liefde wederhield) te geven.

Terwyl hier dan de Vaderlyke teedere liefde voor het leven van zyn Zoon, en zyn gekreukte eer, en zoo zichtbaar

overtreden bevel, voor het recht tot zyn dood pleitte, en hy dus in een Zee van driften, die tegen malkanderen aanbruiften, lag te dobberen, zonder tot een vast befluit te kunnen overflaan, wierd, vermits hem beide deze bewegingen al te levendig en gevoelig troffen, zyn verouderd en zwak lichaam zoo fterk door de zelve aangetaft, dat hy 'er ziek van wierd, welke ziekte door zyn hooge jaaren, de hitte der lugtfbreek, de gefladige vermoelijngen, en een groote droefgeestigheid, hier uit ontftaan, en door fware koortfen, daar op gevolgd, in 't korte zoo fchielyk toenam, dat hy niet lang daar na, 66 jaaren oud, quam te fterven, na dat hy (volgens die Chronyk) maar 6 jaaren, 9 maanden, en 22 dagen geregeerd had. Uit al het welke ons klaar blykt, dat zy de jaaren van zyne regeering eerft met zyne laaftte veroveringcn in Hindoeftan beginnen.

A. 1405.

Zyn ou-
derdom
Regeer-
tyd.

MIER TIMOER, EERSTE GROOTE MOGOL.

Daar zyn 'er, die andere redenen van zyn dood opgeven, als, 't boeleeren van zyn liefste Wyf, *Golbana* met een over- fpeelder, die zyn wraak ontquam, hoe- wel hy zig genoegaan haar met hare dood wreekte, daar nog byvoegende, dat een van zyn Landvoogden van *Chebak* met

een groote fchat doorging; dog ik kan aan geene van die zaaken eenig geloof ge- ven; maar houde my aan het gene de Chronyk daar af zegt.

Hy ftierf A. Heg^x. 806, of A. C. 1405; niet, gelyk fommige willen, te Otrar, of te Anzar, op de Mogolifche gren-

En fterf-
jaar A.
1405.

A. 1405. grenzen, als hy na Cathay, en China ging, om daar te oorlogen, nog ook te Samarcand, gelyk andre willen, maar in Hindoestan, en in de Stad Cabul, daar hy ook begraven is op een tyd, wanneer hy voornemens was nog al verder zyne veroveringen in dat groot Ryk tot aan den Oceaan voort te zetten. Wyvertoon hem hier in prent afgebeeld by No. 1.

Voor zyn dood nam hy ook veel landen in klein Asien, Egypten, en Assyrien in, dwingende den Persiaan hem als hunnen Heer te erkennen, gelyk wy bevoeren al ten deele vertoon hebben.

Men kan met waarheit van dezen dapperen en weergadeloozen Vorst zeggen, dat hy voor de grootste overwinnaars en helden der aarde nergens in behoefde te wyken, en dat al het grootste van Alexander den Grooten en van *Julius Caesar*, voor *Mier Timoers* verbazende bedryven, en dappere veroveringen zeer verre moet wyken, om dat hy in ontrent zeven jaaren meer ryken, dan de Romeinen in een zeer groote reeks van jaaren, als een blixem, en de geesfel van zyn tyd, zeer gelukkig ingenomen heeft.

Ook bezat hy zeer veel wezentlyke en Vorstelyke deugden, die in geen van beide deze andre Vorsten te vinden waren; zynde een dood vyand van dronkenschap, zeer voorzichtig in alle zyne handelingen, een groot liefhebber van de gerechtigheit, een belooner van de deugd, en byzonder godvrugtig; en schoon hy eerst een Heiden was, is hy egter in 't einde van zyn leven Mohammedaans geworden, waar van hy met het bouwen van eenige Moskeen zoo in Samarcand, als elders, een klaar bewys gegeven heeft.

Sjeriefeddien meld ook van zulken heerlyken Tempel in Samarcand, door hem gebouwd, diens gewelf met marmere platen bedekt was, en 't welk door 480 pilaaren van uitgehouvene steenen ondersteund wierd, 't geen zekerlyk een zeer pragtig en uitmuntend gebouw moet geweest zyn.

Zyn Zoonen.

Hy liet vier zoonen na, die *Djibaan Gier*, dat is, overwinnaar van de wereld, (of anders ook wel *Pier Mobbammed Djibaan Gier* genaamd) *Sjeich Hamar*, *Miroen Sjab*, en *Mirzab Sjarok*, (die ook wel dien van *Seyed Sjarok* voerde) genaamd wierden.

De oudste stierf A. 1403 by zyn Vaders leven, twee Zoonen nalatende, *Suliban Mobbammed*, en *Pier Mobbammed*.

Sjeich Hamar, dat zoo veel als den Eerwaardigen *Hamar*, in 't Persiaansch beteekend, had hy Stadhouder in Persien gemaakt. Dog die wierd in een Bofch, al mede nog by zyn Vaders leven, gedood.

Miroen Sjab bezat Iraac, Aderbitan, A. 1405. en de verdere Landen tot Damascus toe, en bestierde de zelve by zyn Vaders leven als Landvoogd.

Dog na de dood van zyn Vader volgde hy hem A. 1405, zoo in 't Keizerryk, als in Hindocstan als tweede grootte Mogol, gelyk dat klaar uit het voornoemde Ryks-Zegel te zien is. Andre egter meenen, dat zyn jongste Zoon hem in 't Keizerryk, en deze alleen in 't Mogolische Ryk, en als Opper-Vorst van Iraac, zou gevolgd zyn; een gefchil, dat wy voor by gaan, alzoo het tot ons oogwit genoeg is, dat hy hem in Hindocstan gevolgd is.

Hy was de Zoon van een dapperen Vader; maar ondertusschen, 't zy by zyn Vaders leven, 't zy na zyn dood, in al zyne ondernemingen zeer ongelukkig, sehoon hy anders in zich zelve een moedig Vorst, en ontrent zyn volk zagt en minnelyk van bestier was.

Hy hield Indiën niet tot zyn verblyf; maar het Oostelyk deel van Persien, vermits dat onder een veel gematigder lustfrees lag, en maakte *Herat* het middelpunt van zyne Staten, tot zyne Hoofdplaats, en tot den Setel van zyn Ryk, te meer, alzoo de Staat der Mogols in Indiën nog zoo vast niet was, om zich daar neder te zetten, of Hof te houden: want schoon *Mier Timoer* veel treffelyke vestingen in Hindocstan veroverd, en zware schattingen van alle de Koninkjes getrokken had, mocht men te gelyk weten, dat de schrik voor zyn ontzachelyken naam hen die, zoo lang hy leefde, gewillig betaalen dede; dog met zyn dood hield dit zoo goed als op, vermits zy voor zynen opvolger, *Miroen Sjab*, dat ontzag niet hadden, en hy had de grootste moeite van de wereld, om die van Cabul en Hindocstan te dwingen, om die schatting te betaalen, 't geen ook niet eer geschiede, voor dat hy daar jaarlyks met een geweldig Leger verscheen, dat hen eenigen tyd in den band hield; dog verscheen hy daar niet, zoo wisten zy ook van geen betaalen.

Ook waren 'er onder die Vorsten verscheide, die niet even zeer van hem afhingen, onder welke de Koning van Calcar, die de froutheit zelf had, van de wapenen tegen hem op te vatten.

Het ongeluk, dat *Miroen Sjab* dikwils op de hielen volgde, trof hem ook hier, zoo dat hy na zekeren veldslag, in handen van dezen Koning verviel, die zoo edelmoedig was, dat hy hem ten eersten weer op vrye voeten stelde, niet anders by deze overwinning begerende, dan dat hy voortaan geen schatting van hem vorderen zoude.

Zevenmaal was *Miroen Sjab* tegen de-
zen

Miroen Sjab, Keizer, en IIde grootte Mogol A. 1405.

Was ontzag niet als zyn Vader.

Werd gevangen door den Koning van Calcar.

1405. zen Koning, die hem zoo edelmoedig gehandeld had, ongelukkig geweest, zoekende door allerlei listige wegen hem onder zyn geweld te krygen.

Diens
almoe-
heit hy
t
eetheit
ont-
oord.
Dat hem eindelyk gelukte; dog hy beantwoordde geenzins de edelmoedigheid, hem bevorens door die Vorst bewezen; ja het was zoo verre van daar, dat hy hem niet alleen gevangen hield, maar ook de oogen dede uitgraven.

Deze daad, die men niet alleen den naam van een groote ondankbaarheid; maar ook van een weergadelooze wreetheit geven moet, verbitterde dezen blinden Vorst zoodanig, dat hy van die tyd af voornam, hem dit, al was 't ook met verlies van zyn leven, dewyl hy dat dog moede was, betaald te zetten; en zich daar over tot genoeggen te wreeken.

Hy kreeg daar toe een goede gelegenheit aan de hand. Dewyl de Tartaaren

zeer goede boogschutters zyn, zyn zy A 1408. gewoon zich dagelyks, met na zeker wit te schieten, te oefenen.

Miroen Sjah had den naam van daar in boven alle andren uit te steken; maar vernemende, dat deze blinde Koning van Cascar den besten schutter, zelf in zyn blindheit, niet behoefde te wyken, en, het wit zoo net, als imand wist te treffen, kon *Miroen Sjah*; jaloeers, dat imand, en veel meer een blinde boven hem uitsteken zou, die op een zeggen niet aannemen; maar betuigde dat hy begeërig was dit zelf te zien.

Dierhalven deed hy dien Koning in zyne tegenwoordigheid brengen, en in het midden van een plein; daar zeker wit gesteld was, plaatsten, en boog en pylen geven, hem door een van zyne Officiers bevelende na het voorgesteld wit te schieten.

MIROEN, SJAH, TWEDE GROOTE MOGOL.

aar toe
een
er goe-
gele-
nheit
aat-
cmt.
De blinde Vorst, die hier de schoonste gelegenheit ter wereld, om zig aan dien ondankbaren wreedaard te wreeken, geboren zag, zey, dat hy, schoon een gevangen, echter ook een Koning en niet geneegen was de bevelen van imand, dan alleen van Miroen Sjah, die boven hem was, te geboorza-

men, en dat hy niet eer, voor hy zelf hem dat gebod, na 't wit schieten wilde.

Miroen Sjah, die voor geen quaad vreesde, gebod hem daar op zelf, om na 't wit te schieten, waar op die blinde Vorst den pyl, die hy op zyn boog had, op 't bloot geluid van *Miroen Sjah's* stem,

A. 1408. Item, hem zoo doodelyk treffen dede, dat hy daar af niet A. Hegiræ 852, maar A. Hegiræ 809, of A. C. 1408 quam te sterven.

De blinde Koning wierd, door 's Keizers Lyfwagten, en Officiers, aanstonds in stukken gehouwen; maar hy, die zyn leven lang moede was, en maar alleen na wraake haakte, had zig ook geen ander gevolg voorgesteld, vergeuoegd zynde, dat zyn dood, met die van zyn bittersten vyand, zoo verre hy nu hoopte, gevaard zou gaan.

Dit was het einde van *Miroen Sjab*, die niet meer dan 3, en niet 46 jaaren, (gelyk sommige willen) geregeerd; maar zoo weinig aanmerkenswaardig verricht heeft, dat hy by na niet verdiend onder die groote Nafolgers van *Mier Timoer* geteld te werden. Wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 2.

Daar zyn 'er die willen, dat hy door

Cara Iffuf ('t geen in het Turks, de *zwarte Josef* beteekend) in dit jaar gedood zou zyn nevens zyn eenen Zoon, *Abonen*; en *bakier*, die, eerst Vorst van Bagdad zynde, van zyn ouder Broeder *Omar*, die *Aderbitsan* bestieide, gevangen; doch weer los gelaten, en niet lang daar na Koning van Tabrits wierd.

Dat deze twee mannen Zoonen van *Miroen Sjab*, en bestieders der voornoemde Landen geweest zyn, is zeker; gelyk mede, dat de jongste in dit zelve jaar met zyn Vader overleden is; maar dat deze *Iffuf* hem uit de wereld zou geholpen hebben, blykt my uit de Mogolische Chronyk niet.

26. Na de dood van *Miroen Sjab* Mizzah volgde hem zyn Broeder, *Mirzab Sja-rok* A. Hegiræ 809, of A. C. 1408, niet alleen in het Keizerryk, maar ook als derde groote Mogol, en Oppgebieder van Hindoestan.

MIRZAH SEYED derde groote Mogol.

Hy wierd na zyne verheffing tot de Kroon (by hoedanigen voorval de Princen, die in 't Ryk volgen, gemeenelyk een andre naam aanneemen) niet meer *Mirzab Sjarok*; maar *Mirzab Seyed* genaamd.

Mirzab beteekend in 't Persiaansch

een Hertog, en *Seyed*, dat in het Arabisch groot beteekend, is een naam, die alleen aan perfoonen gegeven werd, die in de rechte opgaande linie Nazaaten van Mohammed zyn, zoo dat die naam zoo veel als een naaste bloedverwant van die Propheet uitdrukt. Een groote

Wat Seyed beteekend.

cer-

1447. cernaam, dien wel veelen zich aanmatigen (vermits ider dog een *Seyed* zyn wil) maar die geen andren met recht toekomt, zoo de Mohhammedaanen voorgeven, dan die de proef konnen uitstaan, dat men hen een hair uit den baard rukt, 't welk, in vyer geworpen zynde, niet verbrand; maar in wezen, en onverzengd blyft; 't geen my gelooven doet, dat 'er geen ware *Seyed's* meer zyn, en dat zy al voor langen tyd zyn uitgestorven, alzoo niemand meer deze proef kan uitstaan. Fabelen waar van de Mohhammedaanen vol zyn.

Ik heb den naam van dezen Vorst dan wel eens als *Mirzab Seyed*, en ook wel eens als *Mirzab Sjab*, in verscheidenafdrukzels van de Ryks-zegels ontmoet; 't geen geen verandering in de persoon geeft, alzoo *Sjab* niet anders dan Koning in 't Persiaansch beteekend.

A. 1447.
Namen
van deze
Vorst.

Het verdiend verwondering, dat men in de Mogolische Chronyk den naam van dezen Vorst niet eens gemeld, en geen ander bewys vind, dat hy de derde groote Mogol geweest zy, dan om dat hy in alle de Ryks-zegels in deze rang voorkomt.

Werd in
de Mo-
golische
Chronyk
niet ge-
vonden.

PIER MOHAMMED, IV^{de} Groote Mogol.

Wat hy verricht heeft, daar van leeft men hier mede geen letter; maar uit andre Hindoestanfche Schriften blykt; dat hy ruim 39 jaaren geregeerd heeft, en dat hy A. Hegira 848, of A. C. 1447; overleden is, zonder dat wy van dezen Vorst verder iets weten te zeggen. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 3.

Hoe het na hem verder met zyne Opvolgers in het Keizerryk gegaan is, daar mede zullen wy ons nu ook niet verder bemoeijen, om dat de volgende groote Mogols hem niet in 't Keizerryk; maar allen in Hindoestan gevolgd zyn.

IV. DEEE.

Zyn Navolger aldaar, of de vierde groote Mogol, was niet zyn Zoon *Oloebeg* van welken wy in 't vervolg zullen spreken, maar *Pier Mobbammed* (anders ook wel *Sjab Mobbammed* genaamd) de Zoon van *Djibbaan Gier*, den oudsten Zoon van *Mier Timoer*, den Mogolischen Grondvester, en maar zyn Neef.

Pier
Mohham-
med,
IV^{de}
groote
Mogol.
A. 1447.

Ik heb zommige afbeeldzels der groote Mogols gezien, waar in de Mogolische Vorsten van *Mier Timoer* af tot *Eurangzeeb* toe vervolgens beschreven werden, waar in deze Vorst, dan eens als de Zoon van *Mirzab Seyed*, en dan

Z

wecr

A 1452. weer als de Zoon van *Miroen Sjah* in andere afbeeldzels voorquam, 't geen zeerkerlyk alleen een misflag van den Opschrift-Schryver is, hoedanige ik 'er meer dan eene in, en onder deze beeltenissen gevonden heb: want die maar eenige kennis van de geslacht-lyst en zaaken der grootte Mogols heeft, weet voorzeker, dat *Pier Mobbammed* de Zoon van *Djibaan Gier* geweest is.

Zyn Ryk.

Hy was eigentlyk Koning van *Garnehem* en van *Indiën*, voor zoo verre dat by zyne voorzaaten veroverd was, en

heeft maar 5 jaaren geregeerd.

Hy stierf A. Hegira 853, of A. C. 1452., 't geen ons, gelyk ook, dat hy dooreenen *Pier Ali* doodgeslagen is, uit andere bescbeiden is gebleken, zonder dat ons iets van hem, zelf zyn naam niet, in de Chronyk der Mogols voorkomt, 't geen ook de reden is, dat wy niets meer van hem kunnen zeggen, dan dat ons deze rang, op welke wy hem stellen, mede klaar uit het Ryks-Zegel komt te blyken. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 4.

A. 1452.

Zyn dood A. 1452.

Hy is mede in de Chronyk der Mogols niet bekend.

DER DE HOOFSTUK.

Abocfaid, Vde. grootte Mogol A. 1452. Regeerd wadzig, en wreed. Word genoodzaakt een Fakier te werden. En de kroon aan zyn Broeder over te laten. Die om veel slegter regeering afgezet, en waar op Abocfaid weer hersteld werd. Die zig nu zagzinnig, en dapper aroeg. Veranderd van aard ontrent zyn vrienden en vyanden. Dat de volgende Mogols van hem overerven. Hy doet zyn Broeder ontbalzen. Trekt met een Leger na Samarcand. Wint die Stad, en plaatst zynen Neve op dien Throon. Abocfaid trekt na Indiën. Hersteld daar alles. Voorbeeld van zyne ondankbaarheid. Aan twee Fakiers, zyn grootste vrienden. Hy, en Uzbek-Chan, belegeren Samarcand. Veroveren de Stad. Abocfaid verliest zyn Hoofd-stad, Herat. Daar Ibrahim Mirzah als Koning uitgeroepen werd. Abocfaid staat hem op de vlugt. Genade aan die van Herat bewezen. Zyn verdre veroveringen verplaatst zyn Hof na Samarcand. Daar Djocgi hem moeite maakt. Dien hy overwint. Doet zyn elf Zoonen besnyden. Verdeeld zyn Ryk onder hen, als zyne Landvoogden. En neemt voor het westelyk Deel van Persien aan te tasten. Hassan Aali neemt zyn toevlugt tot Abocfaid. Die Oessom-Cassan daar op aantast. Die Abocfaid gevangen krygt, en hem om zyn trotsheit ontbalzen doet. A. 1469. En zyn drie oudste Zoonen blinden. Oessom-Cassan veroverd het voornaamste van Persien. Wordt door Mohammed de 11de. verslagen. Misslag ontrent de jaaren van Abocfaid's regeering. Sjeich Omar, Vde. grootte Mogol, A. 1469. Een zaacht, en vredelievend Vorst. Ontboud zich meest te Samarcand. Dat nader beschreven werd. Zyn zugt voor de Mobbammedaansche Godsdienst. Zyn tydverdryf met Doffers. Oorzaak van zyn dood. A. 1495. Sjah Baboer Vde. grootte Mogol, A. 1495. Wordt door Sjah-Bec-Chan uit Tartaryen verdreven. Eerste grond tot het Ryk der grootte Mogols, en der Uzbeesche Tartaren. Sjah Baboer's armelyke staat. Komt te Cabul, by Ranguildas. Die hem ondersceund. Hy doorreist Indiën in stilte. Tast den Koning van Delli aan. Verbied hem de titel van Koning te voeren. Zyn trots antwoord. Wordt van Sjah Baboer verslagen. Waarom Baboer in 't Ryks-Zegel tegen over Mier-Timoer staat. Zyn intrede in Delli. Welke Stad nader beschreven werd. Oude gedenkteekenen. Sjah Baboer's verdere verrichtingen. Ontwerpt versceide onbeschrevene grondvesten van Staat. Zedert by de grootte Mogols gevolgd. Welke Wetten 't Ryk doen bloeijen. De Mogolsche naam gaat tot de ganse Natie over. Sjah Baboer's ondankbaarheid tegen Ranguildas. Die als een Fakier gaat leven. Door wiens afwezen alles in 't Ryk verviel. Sjah Baboer, doet hem weer aan 't Hof komen. Hy hersteld 't Ryk in zyn vorige bloei. Sjah Baboer's doet A. 1532. En zyn Regeertyd. Een fraeije Huis-en Staat-les, uit zyn leven getrokken. Zyn Zoonen.

Abocfaid, Vde. grootte Mogol A. 1452.

Sjah *Aboc il Seyed*, die by verkorting gemeenlyk *Abocfaid* genaamd werd, (en waar van sommige *Aboc il Sjahid*, dat is, de Vader van een martelaar of bloedgetuige, maken) volgde A. 1452. in zyn Vaders plaats, als vyfde grootte Mogol.

Van dezen Vorst werd vry wydloopig in de Mogolsche Chronyk geschreven, 't geen wy kortelyk zullen aanteeekenen. Hy was niet, gelyk sommige schryven, de oudste Zoon van *Miroen Sjah*, nog de

Broeder van *Pier Mobbammed* (dien men al mede zeer qualyk voor den tweeden Zoon van *Miroen Sjah* opgeeft) maar de zoon van *Pier Mobbammed*, buiten alle tegenpraak.

Indien men hem aanmerkt in opzicht van het begin, en het einde van zyne Regeering, moet men zeggen, dat die van malkanderen wonderlyk veel verschilden.

Hy was nog dapper, noch zagt, toen hy eerst aan de kroon quam; maar lag

Regeert wadzig, als wreed.

als een vadzige in de welluften met zyn Wyven verzoopen, en was als overgegeven tot allerlei foorten van wreedheit, vermaak vindende in zyn onderdaanen op allerley wyzen te plagen, en hendoor de wreedste pynigingen aan hun einde te brengen, en die genen, die hy het leven noeh liet behouden, door ondragelyke fehattingen en lasten uit te mergelen, ja de ziel uit het lyf te perffen.

Dit waren bedryven, die hy zonder onderscheit ontrent grooten en kleenen oeffende, en die hem by zyn ganfche volk doodelyk gehaat maakten, weshalven 'er een algemeen voorneemen by hen lag, om zulken tyran uit de wereld te helpen, en zich hoe eer hoe liever daar van te verlossen, van welk opzet hy tydelyk kennis kreeg.

Om dan het uiterfte niet afte wagten, deed hy zich zeer ftil als een Fakier, of Bedelmonnik, die van de aalmoefen, die zy bedelen, leven, verkleeden, nam maar twee van zyn allergrootfte vertrouvelingen met zich, en ging met hen dus heimelyk van Stad tot Stad met veel nedrigheit en ootmoet zyn onderhoud zoeken, en liet de Kroon, en Ryks-zetel aan 't beftel der grooten, die een van zyne Broeders ten eerften in zyn plaats ftelden, op hope, dat die hen beter beftieren zou.

Gelyk nu de naam van dezen Vorft niet gemeld werd, om dat hy hen maar een korten tyd, en geheel anders, dan zy verwaecht hadden, regeerde, alzo werd hy in die Chronyk (en dierhalven ook van ons) niet onder de groote Mogols gerekend.

Zy meenden een goede keure gedaan te hebben; maar het viel geheel tegen hunne gedachten uit, aangezien zyne wreedheit, ontrent allerlei foorten van zyn onderzaaten zoo groot, en ondragelyk was, dat hen 't vorig beftier van *Aboesaid* zeer zagt daar by geleek.

Hy wift van geen recht, noeh fehyn van gerechtigheit, zyn bloeddorftige begeerte was de eenige regelmaat van al zyne bedryven, zoo dat zich niemand voor hem wachten kon.

Als het hem maar in 't hoofd fchoot, liet hy dan eens dezen of genen van de grooten, zelf die beft by hem meenden te ftaan, dan eens deze of gene van de armfte en onnoozelfte menfchen, zonder eenige reden ter nederzabelen, waar aan zich alle de anderen zoodanig fpiegelden, dat zy berouw hadden van *Aboesaid* verworpen, en dezen ondankbaren, en weergadeloozen wreeddaard in zyn plaats gefteft te hebben.

Zy deden dierhalven *Aboesaid* opzoeken, om hem weer op den throon, die zy hem door hun voornemen, van hem

te dooden, hadden doen verlaten, en die hem egter wettig toequam, te herftellen.

Men wift wel, dat hy noeh leefde; doch waar, of in wat ftaat, wift niemand met eenige zekerheit te zeggen.

Echter vond men hem, na veel moeite, onder een troep arme Bedelmonniken in een ftaat, waar in hy verdiende van alle zyne onderzaten veel eer beklagd, als over zyne vorige bedryven geftraft te werden, alzo hy nu al eenige jaaren genoegzame boete daar over gedaan, en dit armelyk leven hem geheel en al omgekeerd had.

Men braecht hem dan weder aan 't Hof, en herftefte hem, op den throon zynere Voorvaderen, met veel eer, die hy zich zelve, door zyne nieuwe wyze van Regeering, wel dubbel-waerdig maakte.

Was hy om zyn vorige beftier-wyze van 't Volk gehaat, hy wierd om deze nieuwe van grooten en kleenen bemind.

Was hy te voren wreed, hy was nu in tegendeel zagt, en zeer minnelyk tegen ider een, al welke vorige quade gemoods-neigingen zyn tegenfpoedige ftaat nu dus in hem als verbogen had.

Was hy bevorens vadzig, en verzopen in allerlei welluften van het Hof, en 't Vrouwen-Timmer, wy zullen in 't vervolg ook blyken zien, dat de armoede hem geleerd had deze ondeugd af te leggen, en niet alleen arbeidzaam; maar zelf ook dapper te werden, en daaden te verrichten, die met de luifter van zyn voorzaaten, en met het ftrydbaar voorbeeld van zynen Overgrootvader *Mier Timoer* overeen quamen, of ten minften beter, dan zyn vorige bedryven, daar na geleeken.

Ook was zyn aard, in 't behandelen van vrienden en vyanden, wonderlyk veranderd.

Die genen, die het meest gewerkt hadden, om hem te doen vlieden, handelde hy het allerminnelykft, haar aanmerkende als werktuigen, die den grond tot zyn beter leven, en beter beftier, gelegd hadden.

In tegendeel die genen, die bevorens zyn grootfte vrienden geweest waren, handelde hy zeer veragtelyk, met hen levende, als of hy ze noit gekend hadde; een wyze van doen, waar van ons meer voorbeelden zullen ontmoeten. Mogelyk, om dat hy, door hun bywezen, over zich zelve, of over hen, als groote aanleiders tot het vorige leven, zich gefchaamd; en beft gekeurd heeft alle voorwerpen, die hem te voren daar toe aanleiding gegeven hadden, af te fnyden. Deze daad van *Aboesaid* heeft volgende voet tot zeker fpreekwoord gegeven, dat alle de groote Mogols van hem ge-

A. 1452. erft hebben, ondankbaar tegen hun befte vrienden, en beleefer tegen hun vyan- den te zyn.

Het was zoo verre van daar, dat hy imand over den opftand tegen hem, ftrafen zou, dat hy veel eer die gene, die 't meefte daar toe gewerkt hadden, tot de eerfte Ampten van Staat verhief, oordeelende verder, dat zyn volk ftraffege- noeg geleden hadde by de wreedheden, die zynen Broeder hen had doen dragen.

Doed zyn Broeder onthalen.
Dit was ook de reden, dat hy dezen Tyran, fchoon zynen Broeder, om zyne menigvuldige bedrevene wreedheden (zoo hy voorgaf, hoewel waarfchynelykft om zyn Kroon met zeekerheit, en zonder vreeze te bezitten) en om zyne rechtvaardigheid te toonen, deed onthoofden. Dus wreekte hy, met een groote fehyn van recht, zich zelfs en zyn volk, waarom dit ook niemand quaad keurde.

Hy was de eerfte onder de groote Mogols, die om de pas gegevene reden, de handen aan zyn eigen bloed ley, en met dat van zyn Broeder bezwalkte, 't geen naderhand verfehiede van zyne Nazaa- ten, zonder de minfte fehyn van recht; gevolgt hebben, hoewel zy nu een zachter wyze gebruiken, om hun Broeders, of die genen, die hen verdagt zyn, in korte tyd uit de wereld te helpen, waar van wy in 't vervolg veel voorbeelden zullen zien.

Dit bedryf van zyne Broeders, en verdachte Bloedverwanten, omhals te helpen, zegt men, dat het tweede is, dat de groote Mogols van *Aboesaid* overgerfd hebben.

Het eerfte geval, dat ons eenig bewys van zyne dapperheit geven zal, is de ongerechtigheit, die *Oeloebeg*, (dat in 't Arabifch en Tartarifch grooten Heer, beteekend) zynen Neef, een Zoon van *Mirzah Sjarok*, of *Mirzah Seyed*, en dus, gelyk hy, een Zoons Zoon van *Mier Timoer*, aan zyn oudfte Zoon, *Abdul Aarif* dede.

Dezen had hy gedwongen Samareand te verlaten, vermits hy zyn jonger Zoon, *Abdul Aziz*, boven hem droeg, en tot zynen opvolger gefchikt had over 't zui- der Tartaryen, 't welk hy beheerschte.

Trekt met een Leger na Samarcand.
Abdul Aarif, dit niet konnende verduwen, nam voor de wapenen tegen zyn Vader, en jonger Broeder, op te nemen, en, om dat met hope van een goede uitkomst te doen, na Herat te vluchten, om by zynen Neve, *Aboesaid*, hulpe tot herftelling van zyn vertreden recht te verzoeken.

Zoo ras *Aboesaid* zyne klagten ge- hoord, en 't ongelyk, dat men zynen Neve dede, befeurd had, zey hy hem zyne hulpe toe. En trok met een talryk

leger, over 't welke hy zelf gebood, na Samareand. A. 1452.

Ondertuffchen was *Oeloebeg* in onluf- ten met eenige van zyne gebuuren ge- raakt, 't geen hem genoodzaakt had met een leger derwaarts te trekken, en Sa- mareand eenigzins bloot te laten, alzoo hy 'er te verre af was, om het met der haaft te konnen ontzetten.

Abdul Aziz had hy 'er nochtans als Hoofd ingelaten, om dezelve by eenig Wint die Stad, en voorval, te konnen verdedigen, gelyk plaadt zy- deze jonge Prins een zeer deftige weder- nen Neve op dien stand, zoo lang hem dat mogelyk was, Throon. dede, waar door 't beleg vry lang duur- dede, en veel volk van wederzyden fneuvelde; maar eindelyk moeft hy voor de wapenen van *Aboesaid* bukken, en was genoodzaakt, om Samareand aan hem over te geven, en in weerwil te zien, dat hy zyn ouder Broeder daar op den throon zette, dien hy zich vaff ingebeeld had den zynen te zullen zyn.

Aboesaid, hier mede vergenoegd, keerde met veel eer, glorie, en buit, beladen, weer na Herat; dog geenzins (gelyk wy zien zullen) om zyn verdre tyd ledig, en vrug- teloos door te brengen.

Abdul Aarif, door zynen Neve dus verre in zyn recht herfteld beruffte hier by niet; maar trok zyn Vader, *Oeloebeg*, te gemoet, flog hem ontrent de Stad Balk, en benam hem te gelyk met zyn Ryk het leven, na welke fehend-daad hy weinig tyd 'er na ftierf, latende tot erfge- naam van zyn Ryk zyn jongte Broeder, *Abdullah*, vermits hy voor zyn dood zyn Broeder, *Abdul Aziz* had doen om- brengen.

De dappere *Aboesaid*, die nu te He- Aboesaid rat voor een tyd uitrustte, zat ondertuf- trekt na fchen met zyne gedachten niet ftill. Indiën.

Hy oordeelde, dat, gelyk hy daar overwon- nen had, hy ook even, als zyne dappere voorzaaten, zyne zegepralende wapenen met veel grooter voordeel tot in Indiën kon voeren, om 't gezag der groote Mo- gols, en hun recht in 't lichten of heffen der fehatingen van de *Raja's*, hen van ouds door *Mier Timoer* opgelegd, doch zedert veele jaaren vervallen, en als met voeten getreden, zelf in perfoon te gaan herftellen, en zich daar weer zoo on- zaglyk by die inlandfche Koninkjens, ge- lyk wel eer *Mier Timoer*, te maken.

Hy was in 't begin van zyne regeering by de zelve, als ook by de Tartarifche Landvoogden, die daar uit zynen naam 't bevel voerden, en zyn recht waarne- men moesten, niet geagt, en nog min- der gevreesd, zoo dat de *Raja's* zich zelve genoozzaam voor ontfagen hiel- den, en die Landvoogden in alle toever- trouwde veftingen als oppermagtige Prin- cen heerfchten.

Hy

1452. Hy wist dit alles vry omftandiger, dan hen bekend was; maar quam hen, zonder waarfchouwen, zoo fchielyk met een welgeoeffend leger op 't lyf, dat niemand in ftaat was om zich daar tegen te hoeden.

Hy had hen over hunne vorige nalatigheid wel konnen straffen; maar hield zich met hunne nieuwe zeer ootmoedige onderwerping, en met het betalen van alle de agterfallen te vrede, herftellende het oud vervallen gezag der Mogols daar in zyn oude heerlykheit en wezen, en alom verspreidende de merkteekenen van een zonderlinge goedertierenheit ontrent die genen, die zware ftraffen verdiend hadden, en geen minder blyken van ontzag, zoo zy, na zoo grooten gunft; hem weder dwongen met een leger daar te verfchynen, het geen hy, om hen te meer in den band te houden, verspreiden liet voortaan jaarlyks te zullen doen.

Na dat hy dan alles daar tot zyn gehoogen in ruft en vrede gelaten had, vertrok hy, overladen met gefchenken van alle die Koningen, en Landvoogden, Zeeghaftig, en vol luifter, weerna Herat, de Hoofdfiad van Corafan.

Terwyl hy daar nu aan veele grooten weldaden bewees, deden zich onder andren twee Fakiers by hem aandienen, biddende; alzooy voorgaven zyne bekenden en oude vrienden te zyn, mede eenige gunft van hem te genieten. Hy deed de zelve voor hem verfchynen, om te zien, wat lieden zy waren.

Hy bezag ze terdegen, en hoorde hun voorftel met veel geduld, vernemende, dat het die twee groote vertrouwelingen waren, die met hem, wanneer hy de Kroon verliet, als Fakiers gevluicht, en altyd, gedurende zyne ongevallen, zeer getrouw by hem gebleven waren, voor welke trouwe zy nu zoodanigen vergelding van de Vorft verzogten, als hy hen uit mildadigheid zou gelieven toe te leggen.

Zy drongen te ernftiger hier op aan, om dat zy vastftelden, dat een Vorft, die aan wederfpannelingen zoo veel weldadigheid bewezen had, na alle fchyn, nog grooter aan zyn allergetrouwfte vrienden bewyzen zoude; doch het viel t'eene-maal buiten hunne gedachten uit. De ondankbare *Aboesaid* zeide: dat hy hen zeer wel kende, en dat zy de waarheit zeyden; doch dat zy aanftonds uit zyn gezicht zouden vertrekken, en nooit weer voor hem verfchynen, alzooy hy hen ten uiterften haatte.

Wat hebben wy, ô! Heere, zeyden zy, wat hebben wy u, 't geen zulken haat werdende, gedaan, anders, dan dat wy al het onze om wwent wille verlaten, in alles Ons

aan U, en aan uwe ongevallen opgeoefferd, en U in alles van onzen heilzamen raad be- diend hebben, brengende den besten tyd van ons leven in de ftaat van Fakiers, de elendig- ften, die'er zyn kan, om wwent wille door.

Het is daarom, zci *Aboesaid* met een groote drift, het is daarom, dat ik u lieden nooit weer zien wil, om dat ik te veel aan u lieden verplicht, en om dat ik be- fchaamd ben, zoo veel aan zulke geringe onderdaanen van my fchuldig te zyn: want zoo lang als ik u lieden noch onder myn ooggen zie, zoo lange fchynt gy my myne ondank- baarheit als gefladig te verwyten. Vertrek dierbalven aanftonds van hier, want ik wil u niet alleen nooit meer zien; maar ik begeer ook uwe naamen nooit meer van iemand te hooren noemen.

Wie zag oit een voorbeeld van zulken ondankbaarheid? en wie zou het geloo- ven, zoo het niet zoo klaar en omftan- dig in hun eigen Chronyk befchreven ftond? ja men wil, dat zyne nazaaten deze fout van *Aboesaid* zoo ingezogen en overgeerft hebben, dat zy zelf aan de egtheit van hunne geboorte, en of zy zyne Nazaaten wel waren, twyfelden; zoo zy met hunne grootfte vrienden, en bitterfte vyanden niet even, gelyk hy in dezen tyd gewoon was, handelden.

De twee Fakiers, zoo ruw en ondank- baar, tegen hun verwagting, bejegend, waren genoodzaakt niet alleen te ver- trekken, maar, wilden zy hun leven be- houden, zich ook zoo verre, als 't mo- gelyk was, van het Hof af te begeven. Zy ftonden verbaaft over zulk een won- derlyke verandering van aard in een Vorft, die zy te voren als hun grootften vriend gekend, en nu, als hunnen bit- terften vyand om hun weldoen, ontmoet hadden. Dit gaf hen in dezen hunnen ar- melyken ftaat gelegenheit, om de za- ken der wereld in hare wiffelvalligheid, en geduurige ongeftradigheid, met een bedaard oog, en met zulken verachting van het Hoofs leven, te overwegen, dat zy, veel zoetigheid en ruft, fchoon ook veel gebrek en ongemak, in dit Pelgrims levensvindende, befloten hun leeftyd daar in te voleinden.

Aboesaid, die zeer wel wist tot wat fauten, en daar op gevolgd ongevallen, hem zyn vorige vadzigheit, en ledigheid gebracht had, dacht niet minder dan in zyn Paleis nu ledig te blyven zitten.

Hy nam dierhalven voor zynen Neef, *Hy, en Abdullab*, Vorft van Samarcand, te gaan Uzbec- beoorlogen. Wat reden hy daar toe had, Chan, be- vind ik niet aangeteckend. Hy deed dit in gezelfchap van *Uzbec-Chan*, zoons legeren Samar- zoon van *Sajordjot*, of wel van *Hoffein*, die van *Mier Timoer* in zyn jeugd over- wonnen was, gelyk wybevorens hebben aangeteckend. Met dezen Vorft, die

A. 1452. in 't Westen van Tartaryen een zeer kleen staat, omtrent de Caspische Zee, beheerschte, en namaals zynen naam aan 't Usbecs Tartaryen naliet, verbond hy zich tegen *Abdullah*. Zy belegerden Samarcand, doch wierden geslagen, en met groot verlies te rug gedreven.

De een onthield zich den ganschen winter te Bochara, en de ander niet verre van Samarcand; doch tegen de voortyd quamen zy beide weer voor de laatste Stad, daar hen *Abdullah* met zyn leger te gemoet trok, om in zyn Hoofdstad niet besloten te werden.

Zy sloegen daar zeer verwoed tegen cen. *Aboesaid* geraakte met zyn vleugel juist tegen *Abdullah* in gevecht, die hem na weinig tyds in wanordre bracht; dog *Uzbec-Chan*, dit ziende, viel met zulken woede op de vleugel van *Abdullah* aan, dat hy hem overwon, en het leven benam.

Dus quamen die twee overgeblevene Vorsten, *Aboesaid*, en *Uzbec-Chan*, als Zegenpraalende overwinnaars, binnen Samarcand; doch met een gelyk recht om de Stadt te bezitten, alzoo zy die zamen gewohnen hadden; hoewel *Uzbec-Chan* daar 't meeste recht toe scheen te hebben.

Maar *Aboesaid* wist, door cen Krygslift, met zyn troepen eerst in de Stadt te komen door de Ooster-Poort, zoo als de troepen van *Uzbec-Chan* (volgens versprek) door de Wester-Poort zouden intrekken, die hy, om dat te beletten, sluiten dede, doende *Uzbec-Chan* alleen maar de gunst (zoo hy zeide) van hem, dien hy gevangen houden kon, als hy wilde, aan de zynen weer over te leveren.

Terwyl hy nu hier deze ongerechtigheit pleegde, strafte hem de Hemel, buiten zyn weten, zoo over die ontrouw, als over zyne andre misdryven: Want terwyl hy bezig was om Samarcand te veroveren, verloor hy zyne Hoofdstad Herat zeer onverwacht.

By zyn vertrek uit die Stad had hy in 't Vrouwen-Timmer een Mogolische Princes gelaten, die, zoo zommige willen, zyn Zuster, maar, zoo andre schryven, zyn Nicht was.

Deze op zeker schoon Prins, in een tyd, dat *Aboesaid* haar zoo onghuwelykt en eenzaam zitten hield, verliefd zynde, nam zyn afwezen waar, niet alleen om zich zelven tot haar volkomen genoegen uit te huwelyken, maar ook om haren Bruidegom, *Ibrahim Mirzah* genaamd, als Koning van Herat te doen uitroepen.

Ibrahim, schoon maar de Zoon van zeker Landvoogd in eene der Landstrecken, onder *Iraac* hoorende, wist zich zelven nogtans ten eersten zeer wel in

staat te stellen, om de Kroon, hem van A. 1452. zyn waarde bruid geschonken, te verdedigen.

Hy kreeg niet alleen van zyn Vader veel hulp troepen, maar wist in Corasan, waar van dit de Hoofdstad was, ook zulken algemeenen opstand tegen *Aboesaid* te verwekken, dat hy nu meende sterk genoeg te zyn, om hem, die van Samarcand reeds te rug quam, 't hoofd te bieden.

Hy liet hem niet tot voor Herat komen; maar trok hem met zyn leger te gemoet, verwachtende hem op een vlakke, daar hy zich met alle bedenkelijke voorzorge, na dat hy alle voordelen eerst wel afgezien had, bereidde, om tegen hem te slaan.

Het was reeds een groot voordeel voor hem, dat zyn leger van alles overvloedig voorzien, en niet afgemat, en daar tegen het leger van *Aboesaid*, toen het in zyn gezicht quam, niet alleen zeer vermooid, en van 't noodige onvoorzien was, maar ook met stukken en brokken verscheen, waar van het grootste deel eerst achter aan quam.

Dit alleen bracht *Aboesaid* in een zeer groot gevaar, waar in hy, eer hy 't wist, geraakt was, en nu geen middel vond om zich daar uit te redden, dan 'er met groote dapperheit door heen te slaan, aangezien *Ibrahim*, zich van dit voordeel bedienende, hem ten eersten omcینگeld had.

Aboesaid, hier door geenzins ontzet, alzoo hy wist, wat onderscheid 'er tusschen een oudgeoeffend, en tusschen een jong en onbedreven Veldheer was, tastte hem met zulk een moedaan, dat hy hem in die woede van den eersten aanval niet alleen wyken deed; maar ook in zulken wanordre bracht, dat hy genoodzaak was na Damegan te vlugten, en verder, alzoo hy nu alles verloren achtte, met die uit de zyne getrouw bleven, om een goed heen komen te zien.

De grootste zwarigheid echter, die hy maakte, was niet voor zich zelve; maar voor zyne Vorstin, en jonge Gemalin, die reeds een jongen Prins by hem gewonnen hadde.

Zoo ras verspreidde zich ook het gerugt van zyne neerlaag niet in Herat, en verder in het Hof, of alle de Vrouwen en Gelubden, willende de wreedheit van dezen te veel gezarden overwinnaar niet afwachten, besloten zich zelven, eer hy quam, uit de wereld te helpen.

Veel van hen brachten zich zelven met vergif om, andre ontzielden zich met een doodelyke pook; maar het jammerlykste was, dat de Vorstin van Herat eerst haar teeder Kind met een stuk goud, dat zy 't zelve, zoo als het aan

Veroveren de Stad.

Ondertusschen verliest hy zyn Hoofdstad, Herat.

Daar Ibrahim Mirzah als Koning uitgeroepen werd.

Aboesaid.

Slaat het op de vlugt.

452. de borst lag, in de mond ftak, verftuk- te, en daar op zich zelf met een fel, en snel werkend vergif, dat zy altyd by zich droeg, vergaf.

Aboesaid verſcheen kort daar aan in de Stad, welkers ingezetenen niet anders, dan zyn uiterſte woede, en een elendige dood, te gemoet zagen, alzo zy wiffen die verdiend te hebben; maar, verge- noegd zynde met die genen, die zig zel- ven geftraft, en die ook wel de meeſte ſchuld hadden, liet hy een algemeene vergiffenis uitroepen, door welke on- verwachte genade hy de herten van alle deze zyne Onderdaanen zoodanig aan hem verbond, dat zy hem in alle op- regtheit een eeuwige trouw op nieuw ſvoeren.

Kort daar na maakte hy zich meeſter van Eſterabaad, de Hoofdfad van Ma- zanderan, dwong *Sultbaan Kaliel*, de Vorft van Sigiftan, en noodzaakte hem om met zyn troepen in een zeer ſlechten ſtaat na zyn Land te keeren.

Na dat hy die van Herat zoo gunftig behandeld had, verwagten zy niet an- ders, dan dat hy vervolgen zou daar zyn Hof te houden; dog, het zy dat hy hen niet te veel vertrouwde, het zy dat 'er eenige andre reden was, hy vertrok met zyn Hof, na dat de ganſche Landvoog- dy van Coraſan nu in ruſt was, na Sa- mareand, om daar voortaan zyn verblyf te houden.

Hy was hier egter al mede zoo geruſt, en zeeker niet, als hy zich verbeeld had.

De Prins *Djoegi*, Zoon van *Abdul Aarif*, die wegens de dienſten, door *Aboesaid* aan zyn Vader in zyn uiterſte ongevallen bewezen, aan hem zeer ver- plicht was, had de ſtouthet van hem, in zyn Hof-ftad zelf, laagen te leggen, en middelen in 't werk te ſtellen, om we- der Meeſter van een Ryk te werden, dat men hem en zyn Stamhuis, onder ſehyn van zyn Vader te hulp te komen, liſtig ondraaid had.

Hy beley zyne zaaken echter zoo, dat hy niet, dan by 't afwezen van *Aboesaid*, nu en dan eens ontrent de Poorten van Samareand verſeehen, houdende zig an- ders op in de Landen aan de overzyde van de Rievier Oxus, daar hy het alles ten platte Lande verwoefte; zoo dat hy *Aboesaid* eindelyk dwong, hem ſmet een leger te gaan opzoeken, om den opftand, die hy in Tartaryen verwekte, te ſtillen, en zyne verdrukte onderzaaten, die zig aan *Djoegi* niet wilden onderwerpen, van zyne geweldenary te verloſen.

Hy, vernomen hebbende, dat *Aboe- ſaid* met veel haast na hem toe quam, wierd zoo bevreesd, dat hy hem in 't open veld niet dorſt aſwagten; maar week na Sjarokabaad, daar hy zich, zoo veel

mogelyk was, verſterkte, en hem af- wagte. A. 1452.

Aboesaid, met zyn leger voor die Stad verſeehen zynde, bezette alle de toe- gangen zoo naauw, dat hy hem, na een gerume en dappere tegenſtand dwong, zich zelven, en de Stad over te geven. En de eenige ſtraf, die hy hem opleidde, was, dat hy hem tot een eeuwige gevan- genis verwees.

Na dezen tyd begon hy vry ſterk tot den Mohammedaanſehen Godsdienſt over te hellen, en daar af meer werk, dan zy- ne voorzaaten, te maken. Ja dit ging zelf zoo verre, dat de Chronyk daar van aantekend, dat hy, om de Priſters vol- ſlagen op zyn zyde te krygen, beſloot, de elf jonge Princeen, zynen Zoone, na dat hem die voorſtanders van den Aleo- raan dit menigmaal vergeefs verzogt had- den, te laten beſnyden.

De meeſten hadden reeds zoo veel ja- ren, dat zy in ſtaat waren, om zyne le- gers te konnen gebieden; dog hy had hen daar toe nog niet willen gebruiken, om dat hy hen geerne eerſt beſneden zag.

Tot deze plegtelykheit verkoos hy *He- rat*, zoo, om hen, over zyn vertrek van daar na Samareand, wat genoeg te geven, als ook, om dat die Godsdienſt daar met veel meer drift, en yver, dan te Samareand, daar men nog zeer veel Heidenen vond, geoeffend wierd, en om dat hy beſt keurde, die onderdaanen hier door geen aanſtoot te geven, ver- mits dit beſnyden der Princen met veel Feesten, en Mohammedaanſche ydelhe- den, die zy verfoeiden, verzeld gin- gen.

Na 't verrichten van dit groot en hei- lig werk, vond hy ook goed, deze zyne Zoonen tot Landvoogden van verſeide gewefſen, by hem veroverd, aan te ſtel- len, en zig dus van een groot deel van 't beſtier te ontlafen, ſchikkende het zoo- danig, dat *Sjeich Omar*, zyn vyfde Zoon, die ook zyn opvolger was, Landvoogd van Samareand wierd, zonder dat de Chronyk meldt, wat voor Landvoog- dyen hy aan zyn andre Zoonen toegelegt heeft.

Nu ſeehen hy, die reeds de jaaren, die ruſt verſeekten, begon te krygen, de regte gelegenheit daar toe bekomen te hebben; maar toen hy kon, en behoor- de te ruſten, wilde hy niet, en in zyn jeugd, toen hy niet behoorde geruſt, en in vadzigheit zyn tyd door gebragte hebben, kon men hem naauwlyks uit het Vrouwen-Timmer op de Meidaan, of het Tournoi-plein, krygen, om maar het Tournoyen der zynen aan te zien.

Toen hy lui, en vadzig was, was hy zulk onverzettelyk, en toen hy gevegen,

Hy doet zyn elf Zoonen beſnyden.

Verdeeld zyn Ryk onder hen, als zyne Land- voogden.

A. 1452. en veldslagen, begon by te woonen, was hy daar niet af te brengen.

En neemt voor, het Westelyk Deel van Persien aan te tasten.
Dus zocht hy zelf in zyn oude dagen van Oorlog; hoewel het hem in 't einde zoo wel niet gelukte, als in de vorige jaaren, toen hy wat radder, en in staat was om over al zelf by te zyn.

Hy, niet te vrede met 't gene hy zoo gelukkig reeds gewonnen had, kreeg lust, om het Westelyk Deel van Persien, dat wel eer mede tot het Ryk van *Mier Timoer* behoord had, maar van tyd tot tyd met stukken en brokken daar afgeſcheurd was, weder aan zyn Kroon te hechten.

Twee Turkomanſche Vorſten bezaten het toen. De een *Haffan-Beg*, den ander *Djebaan-Sjab* genaamd, beide van een zeer deſtig Stamhuis, van welke 't een, toen *Ibn il Awis* te Bagdad nog heerſchte, gewoon was een zwarten Hamel, of Schaap, en het ander een wit, tot een Veldtreken te voeren.

In 't leven van *Ibn il Awis* waren de Voorvaderen dezer Prinzen (en niet zy zelf, gelyk *F. Catrou* ſchryft) de voornaamste Hoofden van zyn leger geweest, dog dezer Vorſten Kinds - Kinds-Kinderen waren by verloop van tyd Meester van het Zuider-Deel van Persien, en van dit Deel, daar *Aboesaid* het oog op had, geworden, dat zy ider voor een gedeelte bezaten.

De eerste dezer twee Prinzen, by veelen, en voor al in Europa, vry beter met de naam van *Oeffom-Caffan* bekend, was van het Stamhuis van den witten Hamel.

Deze, met Mesopotamien, of Djarbee, dat hy had vermeerſt, niet vergenogd, vatte de wapenen op, tegen *Djebaan-Sjab*, die van 't Stamhuis van den zwarten Hamel was, en over Georgien gebod, om een einde van dat Stamhuis, dat hy nevens zyne Voorvaderen altyd doodelyk gehaat had, te maken.

Haffan Aali, neemt zyn toevlugt tot Aboesaid.
Hy leverde hem slag, overwon dien Prins, en benam hem, en zyn oudſten Zoon, het leven, terwyl 'er van dit Stamhuis van den zwarten Hamel niemand, dan *Haffan Aali*, overbleef, die na de nederlaag van zyn Vader, toevlugt tot *Aboesaid* nam, die, zoo uit medelyden over dien jongen Prins, als uit een verborgen haat tegen *Oeffom-Caffan*, doch meest om zelf weer Meester van 't verlorene in Persien te werden, hem onder zyne bescherming nam, en zyn hulp toezey.

Die Oeffom-Caffan daar op aantast.
Hy viel dan met een zwaar leger in Persien, tastende Aderbitſan, en Fars, eerst aan, 't geen *Oeffom-Caffan* zoo verſchrikte, dat hy best keurde dit onweder door allerlei ootmoedige aanbiedingen af te keeren.

Hy zond dierhalven aan *Aboesaid* een *A. 1452.* gezant, en bood hem aan, om *Djebaan-Sjab* alleen, dat hy zyn Vader reeds afhandig gemaakt had, weer te geven, en daarenboven aan *Aboesaid* al het Land, dat tuffchen Coraſan en de Caſpiſche Zee lag, over te leveren. Een groote aanbieding; maar met welke *Aboesaid* niet vergenoegd was, alzoohy hem zelf in handen wilde hebben.

Deze al te frenge eisch van *Aboesaid* bragt *Oeffom-Caffan*, hoe bevreest hy ook was, tot een geheel ander beſluit, en om, dewyl hy geen kans zag voor de grooten menigte Tartaren van *Aboesaid* te konnen beſtaan, het voſſe-vel aan te trekken, en zich door een looze krygslif, in plaats van 't geweld der wapenen, te redden.

Hy begaf zich derhalven na de engten van ontoegankelyke gebergten, van waar geduurige aanvallen doende, hy zyn vyand niet alleen zeer afmatte, maar, door 't afſnyden van de levens-middelen, tot zulken uiterſte wiit te brengen, dat hy zich genoodzaakt vond van daar na een beter plaats te vlugten; dog eer hy daar komen kon, werd hy door een van de Zoonen van *Oeffom-Caffan* gevangen, die hem in zyn Vader's tent bragt, daar hy vry beleefd ontfangen wierd.

Hy was zoo ſtout, vergetende in wat ſtaat, en waar hy nu was, van *Oeffom-Caffan* vry fors aan te ſpreken, en over verſcheide zaaken zeer ſcherp te heke- len, 't geen den overwinnaar zoo ver- bitterde, dat hy, ziende in den beginne dit vuilaardig misbruik van zyne zagt- moedigheid in een Prins, die nu zyn ge- vangen, en van den welken hy, op al zyn aanbiedingen, zoo veragtelyk be- jegent was, hem na zyn trotsheit, en verdienſte deed handelen, en aanſonds het hoofd afſlaan.

En hem onthalze deed.

Hy was zoo ſtout, vergetende in wat ſtaat, en waar hy nu was, van *Oeffom-Caffan* vry fors aan te ſpreken, en over verſcheide zaaken zeer ſcherp te heke- len, 't geen den overwinnaar zoo ver- bitterde, dat hy, ziende in den beginne dit vuilaardig misbruik van zyne zagt- moedigheid in een Prins, die nu zyn ge- vangen, en van den welken hy, op al zyn aanbiedingen, zoo veragtelyk be- jegent was, hem na zyn trotsheit, en verdienſte deed handelen, en aanſonds het hoofd afſlaan.

Dit was het einde van *Aboesaid*, die ongelukkig in 't begin, en in 't einde van zyn beſtier als een groot Veldheer, zoo hy zich maar in ruſt gehouden had, had konnen ferven; maar die nu, door zyn al te woelagtigen aart, en trotsheit, zich een ſchandelyke dood op den hals gehaald had, in 't einde zig te veel, en in 't begin zich te weinig bewogen heb- bende.

Hy ſtierf A. 1469, na dat hy 17 jaa- ren geregeerd had, makende zich zel- ven, en zyne drie oudſte Zoonen, die met hem gevangen wierden, zeer on- gelukkig, alzoohy *Oeffom-Caffan* hen de oogen met een gloeiend yzer blinden deed.

Daar op wierd die Vorſt ook in kor- ten tyd Meester van de voornaamste deelen van Persien, malatende aan zyn zes Zoonen, *Ogorloe Mobbammed*, *Sultbaan Kalil*, *Jacob Mirzab*, *Maziab Mirzab*, *Iffuf*.

A. 1469. *Iffuff Mirzab, Macfoed Mirzab, en Zegelbek*, beide de Landvoogdyen van Iraac, Aderbitfan, Fars, Kirman, en veel andre treffelyke landen, tot op de Grenfen van Indiën gelegen.

Hy behoorde, zoo hy wys geweest was, uit *Aboefaid's* ongeval geleerd te hebben, dat een bejaard overwinnaar zig

tot rust moet begeben; maar, met het A. 1469: gene hy reeds had, niet vergenoegd; ging hy tot in Anatolien oorlogen, daar hy, een geruime tyd hier na, door Mohammed de IIde, Turks Keizer; overwonnen wierd. Wy vertonen hier zynē beeltenis onder No. 5.

ABOE SAID vyfde groote Mogol

Zyne nazaaten hielden 't Ryk, dat hy hen naliet, ook niet lang; maar geraakten A. 1502, en A. 1504, onder de magt van *Sjeich Ismael*, den Zoon van *Sjeich Aydar*, die vermaarde grondvester van de Stam der *Tjoesfi's* in Persien, die zeer heilig van leven, en de 30ste Nazaat van den grooten *Aali*, 'Zusters Zoon, en schoonzoon van *Mobammed*, de Profeet, en wetgever der Mohhammedaanen, was.

't Geen Mohammed de IIde verwarloofte, en al voor hem in zyn hand had, nam deze Vorst met een byzondere yver waar, voerende dus het huis van *Aali*, dat bevorens zeer veel onder de *Chalifa's*, *Omar*, *Aboebakier*, en *Oetsman*, of hunne Nazaaten, geleden had, op den thron van Persien.

Daar zyn 'er, die *Aboefaid* 28 jaaren regerings toefchryven; dog dit is een IV. DEEL.

misslag, die nader blykt uit een tweede, die niet minder is, dat zy twee groote Mogols, te weten, *Mirzab Seyed*, en *Pier Mobammed*, nevens hun gansche regeer-tyd, overflaan en uitlaten, behalven dat zy niet recht weten, of *Aboefaid* wel een Zoon van *Miroen Sjah* (dat hy noit was) geweest zy.

De *Jesuïet*, *François Catrou*, en andre met hem, bekennen zelf, dat het Ryks-Zegel eenen *Sultbân Mobammed*; tusschen *Miroen Sjah* en *Aboefaid*, 'er inlast, en dus toonen zy het rechte Ryks-Zegel, of niet gezien, of niet wel gelezen te hebben, alzoo ik 'er meer dan een, en ook verscheide afbeeldingen van alle deze Hindoestansche Keizers, gezien hebbe, waar in *Mirzab Seyed*, en niet *Pier Mobammed*, of *Sultbaan Mobammed*, onmiddelyk op *Miroen Sjah* quam te volgen.

A. 1469. Zy warren zig ook hier niet uit, die met *Catrou* dezen *Mobhammed*, als de Broeder van *Aboesaid* stellen; maar toonen hier door, dat zy geen kennis van de Mogolse zaaken hebben.

Na *Aboesaid*, die zyn Nazaaten de twee quade voorbeelden, van Broeders te dooden, en niet de minste vergelding aan de beste dienaars te doen, naliet, wierd A. 1469. door zyn vyfde Zoon, *Sjeich Omar*, als zesde grootte Mogol, gevolgd, hem nu niet anders, als *Gaznehem*, *Cabul*, *Sigistan*, *Corasan*, en eenige andere Landen in Indiën, overgelaten hebbende, aangezien *Oefom-Cassan*, en zyn Zoonen, zich van het grootste Deel van Persien, en die verdre Landen daar om streeks, meester gemaakt hadden.

Dezen *Sjeich* (of Eerwaardigen) *Omar*, die ook somtyds wel *Sjeich Mirzab*, dan weer eens *Sjeich Omar Sjab*, en in sommige beschryvingen ook wel *Sjeich Elbamed* genaamd werd (hoewel dit een en de zelve Persoon is) werd als een zeer vreedzaam, en zachtmoedig Vorst, die veel meer op het yverig waarnemen van zyn Godsdienst, dan op den oorlog, gezet was, van allen beschreven.

Hy, te vreden met de Ryken, hem door zyn Vader nagelaten, bemoeide zig met geen nieuwe Landen te winnen, en liet niet alleen zyne nabuuren in rust; maar was zelf ook zeer slap in 't invorderen van zyne schattingen in Indiën, waar door weer veel Raja's, en Landvoogden, als afvielen, levende weer na hun oude wyze, als of zy geen Opperheer boven zich erkenden. Ook viel hy de onderdanen, by welke hy zig ophield, ganseh niet hard, 't zy met hen zwaren arbeid, en nog veel minder met hen zware schattingen op te leggen; maar droeg zig ontrent hen als een Vader ontrent zyn Kinderen, waarom hy ook van alle, 't zy Onderdanen, 't zy Nabuuren, zeer bemind was.

Hy onthield zig wel in *Mawarunahar*, maar voor al in *Samarcand*, een Stad, die naast *Balk* de voornaamste van het *Uzbees Tartaryen*, of *Sjachatay*, en in een zeer vrugtbare vlakke, aan een grootte Rievier, die 'er niet alleen buiten om, maar ook midden door loopt, gelegen was.

Een Stad, die waardig was, om tot een Hofstad gebruikt te werden, alzoo die door *Mier Timoer* niet alleen met alle de schatten van het Oosten en 't Westen verrykt, met een Heerlyke Academie (die nu nog zeer beroemd is) vereierd, en van hem tot een van de schoonste Steden van *Asien* gemaakt, maar boven dien van veel andre Vorsten nog zeer verbeterd, en van zulken gematigde, zagte,

en aangename lucht voorzien was, dat A. 1496. men geen gezonder noch bekoorlyker Landtreck, dan deze, bewoonen kon, waar toe de schoone Thuinen en Hoven daar rondom zeer veel toebrachten.

Daar zyn 'er, die voorgeven, dat *Alexander de Grootte* de zelve zou gebouwd, en na zyn naam genoemd hebben, 't geen hen, nevens andere Oosterfche grollen, tot noch toe te bewyzen staat.

In deze vermakelyke Stad bracht *Sjeich Omar* zyn meesten tyd in rust door, makende voor al zyn werk 'er af, om de *Mohammedaanfche Godsdienst*, zoo in die plaats, daar ze nog zoo sterk niet doorgebroken was, als zyn ganfch Ryk door in wat meer zuiverheit, dan bevoorens, met een weergadeloozen yver, en nauwe bezetheit des gemoeds, voort te zetten, 't geen mogelyk ook de oorzaak is, dat men hem met den titel van *Sjeich*, dat is, *den eerwaardigen*, vereerd heeft. Ja hy geleek veel eer een Opper-Priester, als een Keizer, alzoo hy dagelyk met een Priesterfchaar omringd was, en meer tyd in de zaken van den Godsdienst, dan van het Ryk, doorbragt, door welken geduurigen omgang de *Mohammedaanfche* Priesters ook een groot vermogen op zynen geest hadden.

Zyn verder tydverdryf was *Doffersaan* te queeken, en tegen malkanderen te doen vechten, ten welken einde hy in zyn *Serrail* twee duiven-kotten had laten oprichten, op twee hoeken van een aarden wal, daar hy die gemakkelyk zien kon, en zeer licht by zich wist te lokken.

Hy was ook gewoon een witte fatyne Standaard, aan een langen bamboes vast gemaakt, in zyn hand te houden, rondom welke al die *Doffers* dan vergaderende, heen en weer vlogen, leydende hy dien trop tegen een andere aan, die dan met een groote drift vochten, waar toe hen de Vorst met zyn stem, en gebeerden, sterk aanzette.

Op zekerden dag hier mede bezig zynde, vestigde hy zyn oogen zoo sterk op zulk een trop *Doffers*, dat hy niet eens merkte, dat de borstwering van de wal begon te waggelen, waar door hy van boven neder stortende, de pan van zyn hoofd te bersten viel, en daags 'er aan quam te sterven.

Dus onnoozel geraakte *Sjeich Omar* aan zyn einde, die meer roem zou nagelaten hebben, zoo hy, die rondom zig zeer oorlog-zugtige Prinzen had, met het zwaard of een oorlogs-standaard in de vuist, in plaats van met zulken duiven-standaard, gestorven was, daar hy nu de naam van een vadzige Prins, die zig te feekelagtig met de zaaken van den

Gods-

Sjeich Omar, IVde grootte Mogol.

Een zagt, en vreedlievend Vorst.

Onthoud zich meest te Samarcand.

Dat nader beschreven werd.

Zyn zagte voor de Mohammedaanfche Godsdienst.

Zyn tydverdryf te vechten met de Doffers.

Oorzaak van zyn dood.

1495. Godsdienst, en te weinig met die van het Ryk, bemoeid had, naliet.

Hy had 26 jaaren geregeerd, en stierf A. 1495. Wy vertoonen hier zyne beeltenis onder No. 6.

Zyn Zoon *Sjab Baboer*, quam in 't A. 1495, zelve jaar hem op den Throon van Hindoestan, als zevende groote Mogol, te volgen.

't A. 1495, Sjah Baboer. VIIde Groote Mogol. A. 1497.

SJEICH OMAR Sesde groote Mogol.

De groote rust, die zyn onderzaaten, by 't leven van zyn Vader, genoten hadden, was oorzaak, dat die dappere Tartaren, die onder *Aboesaid* nog zulke groote daden verrigt, en de luister van *Mier Timoer* weer opgehelder hadden, nu zoo lathertig, en verwyfd, door zoo langen vadzigheid geworden waren, dat zy zig niet in staat vonden, om hun eigen grensen te bewaren, wel verre van andere Landen te veroveren.

Sjabbek-Chan, (die ook wel *Tjeer-Chan* genaamd werd) Zoon van *Uzbec-Chan*, nog godagtig aan de ondankbaarheid, en smaad, die *Aboesaid* zynen Vader, in 't listig wegnemen van Samarcand, aangedaan had, niettegenstaande hy even zoo sterk, als hy, tot het bezit van die aanzienlyke Stad geregtigd was, begon in zyn herte een nieuwe lust te voelen, zoo, om die schend-daad aan zyn lathertige nazaaten te wreken, als om te gelyk zyn heerschezugt, door 't veroveren dier Stadt, te voldoen.

Hy verscheen dan, A. 1500, na dat *Baboer* 5 jaaren rust gehad had, met een aanzienelyk leger voor Samarcand, en bevond de Tartaren, zoo lathertig, dat zy ten eersten voor hem weeken, zonder by na iets verrigt te hebben: want schoon *Sjab Baboer*, hun Veldheer, nog al eenige moed vertoonde, was hy niet in staat, om voor zynen vyand te bestaan, om dat de zynen hem trouwloos verlieten, waar door hy geflagen, en gedwongen wierd na Gazna, een Stad op de grensen van Tartaryen, na de kant van Indiën te vlugten, en gansch Tartaryen te verlaten.

Dees eene nederlaag aan de eene, en overwinning aan de andre kant, ley de eerste grond tot het regte Ryk der hedendaagse groote Mogols, die magtige Keizers van Indiën, als tot dat magtig Vorstendom der Hedendaagse Uzbecse Tartaren.

Sjab Baboer wierd niet alleen zeer schandelyk verdreven, maar door 't gemelyke sta-

Werd uit Tartaryen verdreven.

Eerste grond tot het Ryk der Mogols.

Sjah Baboer's armelyke staat.

A. 1495. stadig vervolgen zyner vyanden, tot zulken uiterste gebracht, dat hy niet alleen Gazna verlaten, en van de eene Stad na de ander vlugten, maar zig ook eenige tyd in de uiterste armoede, in een Hoveniers gewaad, behelpen, en naderhand als een Faktier zig by zeker Indisch Koninkje, dat hem niet kende, en *Iskender*, of *Alexander* genaamd, zoo lang ophouden moeft, tot hy gelegenheit kreeg, om in Cabul te komen, daar hy een van de oude Landvoogden, *Ranguildas*, door *Aboesaid* 'er nog geplaatst, in vond, die hem niet alleen met zeer veel trouw, eer, en mededoogen ontving; maar ook met al het zync, en voor al met zyn goeden raad in zyn tegenpoed, ondersteunde.

Komt te Cabul by Ranguildas.

Die hem Hy vergaderde ook allenskens een leger voor zynen Opper-Vorst, die, na 't verlies van dat schoon gedeelte van zyn Ryk, een nieuwe dapperheit en lust, om zyne verlorene landen, was het mogelijk, te herwinnen, in zig voelde herleven, gelyk ook al zyne gemoedsneigingen daar toe overhielden; maar de wyze *Ranguildas* was van geheel andre gedagten, meenende, dat hy dit leger, met veel grooter voordeel elders, en tot een ander einde, gebruiken kon.

Ondersteund.

Ik wil U, *Sjah Aalem*, (heerscher der wereld,) ik wil U, zeide hy, geenzins wettens voorfchryven, noch uwe billyke wraaklust tegen dien woesten beroover van uw Ryk laaken; maar ik rade U, als een oprecht onderdaan, die in alle gevallen my zelven zeer geerne voor uwe belangen opofferen wil, ik rade U, om van die Landen, die gy dog gelyk zyt, af te zien, en op een zekerder wyze een nieuw Ryk, waar toe ik U met al myn vermogen helpen zal, te zoeken.

De reden, die in y daar toe doet overflaan, is deze. De *Uzbeesche Tartaren*, en de verdere volkeren, die onder *Sjah-Becchan's* gebied staan, zyn van ouds ber dappere en wel-geoeffende Soldaten, de myne, die ik U byzetten kan, en ook de uwe, die gy noch over hebt behouden, zyn door te lange rust het ambacht van te Oorlogen vergeeten.

Zou dit U nu te raden zyn, met onbedrevene Soldaten tegen bedrevene, en tegen zulke, die hen reeds al eens geheel overwonnen hebben, aan te gaan? dan zoud gy zekerlyk tot een noch veel erger staat, dan waar in gy nu zyt, kunnen geraken, dat te veel zou gewaagd zyn.

De *Indaanaen*, in tegendeel, die van nature zacht, en weekelyk van aart, tot de *Slaverny* geboren, en gewoon zyn 't jok te dragen, en de *Paiaans*, die mede nu zeer verzwakt, en den Oorlog niet gewoon zyn, zullen u beide zeer gemakkelyk, en van zelfs, aan de hand komen, behalven dat gy ook gelegenheit hebben zult, om uwe Landen

hier in Indiën, die noit recht vast; maar altyd waggelende onder uwe Voorzaaten, en onder U, gestaan hebben, volkomen onder U te bevestigen, voor al, wanneer gy, na zoo heerlyke veroveringen, als gy hier doen kond, uw Hof ook in 't herte van dit Land houden zult.

A. 1495.

Behalven deze redenen van Staat, zoo verplichten ook veel redenen van uwen Godsdienst u hier toe, om deze Landen, die in de *Afgodery* zoo diep gedompelt leggen, vanden dienst der *Afgodery* tot den dienst van *Mobbannied*, en den waren God te brengen. Een zaak, die onzen Propheet, en den God des Hemels, en der Aarde, niet alleen zal aangenaam zyn; maar die hy ook zegenen, en tot een gelukkig einde brengen zal.

Uwe Landvoogden, die van ouds her hier over uwe Landen gesteld; doch den meesten tyd in hun plicht nalatig geweest zyn, zullen op 't gezicht van uw Leger, en voor al van U zelfs, weer tot hun plicht, gelyk ook de nalatige *Raja's* tot betaling van de achterstallen gebracht, en daarenboven noch aangezet werden, om uw Leger van tyd tot tyd met troupen te vermeerderen.

Deze groote ondernemingen, geduurige tochten, en menigvuldige belegeringen van uw leger hier in Indiën, zullen uw volk, dat nu noch ongeoeffent, en de moeijelykheden des Oorlogs ongevoel is, hoe langs hoe meer geoeffent, en door de veroveringen, die zy nu en dan onder uw opzicht, en aanmoediging, doen zullen, van bevrucht, en schrikachtig, dapper en moedig maken, waar door gy met 'er tyd meester van gansch Indiën werden, en, na zoo grooten roem voor U zelven, en uw volk, verkregen te hebben, gelyk de rechte tyd geboren zult zien, om met dat overwinnend en geoeffend Leger na *Samarcond*, en na de *Uzbeesche Tartaren*, die dit hooren, en voor U tsiaderen zullen, te trekken, en daar dan noch grooter wonderen, dan gy in Indiën gedaan zult hebben, te verrichten.

Deze zoo wel gegronde aanspraak, vol van waetheit, en wysheit, beviel *Sjah Baber* zoo byzonder wel, dat hy, volkomen van zyn vorig opzet afstappende, geheel en al tot het besluit, van Indiën eerst te veroveren, op dien heilzamen raad van *Ranguildas*, overging.

Men wil echter, dat hy, voor deze groote onderneming, om de Landen van Indiën in hare gelegenheit, en die verscheidene volkeren in hunnen aard eerst te kennen, goedvond, om onder 't gewaad van een *Jogi*, een soort van *Indiaansche Heiligen*, of *Peigrims*, in gezelschap van *Ranguildas*, Indiën door te trekken, dat hen ook de schoonste gelegenheit ter wereld geven kon, om alle de vestingen, en sterkten der *Indaanaen*, benevens hunne bezettingen, in silte te beschouwen, en alle de bedryven, ende

Hy dooreft Indiën in silte.

nci-

1495. neigingen van zyne Landvoogden tot hem, in den grond na te voorſehen.

Dit A. 1501 tot zyn genoegen ver- rigt hebbende, had hy beſpeurd, dat *Delli*, (by andre *Delhi* genaamd) de ſterkſte van alle de veſtingen door *Mier Timoer* veroverd, en te gelyk de laaſte van die hy (*Baboer*) in Indiën bezat, ook de rechte en beſte plaats was, om daar den Setel der groote Mogols te veſtigen, en 'er zyn Hof te houden.

Hy had wel een Landvoogd in die veſting, en de Koning van *Delli* was wel gehouden hem zekere ſchatting te betaalen, maar de verre afgelegenheit van zyne vorige Staaten, en zyn jegenwoordige rampen, waren oorzaak geweest, dat zy zich zeer weinig aan hem hadden laten, gelegen zyn.

Sulibân Amwik-Sjab (dit was de naam van dezen Koning, en niet *Ibrahim*, gelyk ſommige ſchryven) was Meester, niet alleen van die Stad *Delli*; maar ook van het ganſch Koninkryk van die naam gebleven, en de Landvoogd van *Sjab Baboer* had maar alleen over de veſting, die, ſchoon de ſterkſte van alle, echter niet van het grootſte belang was, te gebieden.

Daar beneven, was dit de vermogenſte van alle de Indiaanſche Vorſten, en Berg-Koningen, de 31ſte in Rang, die nevens zyne Voorzaaten dit Ryk, zedert het jaar 1085, van *Sulibân Aladdin* aſtot dezen tyd toe, beſtierd had, en hyſtelde vaſt, dat, zoo hy dezen Vorſt, en dit Ryk Meester werden kon, hy zeer weinig zwaarigheit vinden zou, om de verdere Koningen en Landen van Indiën te veroveren; weshalven *Sjab Baboer* een vaſt beſluit nam, om hier mede te beginnen.

Hy was dan zoo ras te *Cabul* niet weder gekeerd, of hy maakte met *Ranguildas* ſchikkingen, om den Koning *Amwik-Sjab* aan te taſten, gelaſtende zyne Landvoogden daar ontrent, om al het doen, en laten, van dezen Vorſt wel na te ſpeuren, en hem van alles naauwkeurig berigt te geven, zonder nogtans iets van zyn voornemen aan hen, of andren, te ontdekken.

Na dat hy ondertuſſchen in ſtaat geraakt was, om hem aan te taſten, liet hy hem beveelen, om den naam van Koning van *Delli* voortaan, nog het oppergebied, gelyk hy tot nu toe gedaan had, te voeren, aangezien dat hem, en niet *Amwik-Sjab*, zynen *Vaſal*, en onderdaan, toequam, volgens dat wereldkundig en oud recht, 't geen de Zegenpralende *Mier Timoer* hem nagelaten had.

Deze troſte taal, die Koning *Amwik-Sjab* niet gewoon was te hooren, en veel minder verdragen kon, ontſtelde hem in

't eerſt niet weinig; maar belette hem geenzins met geen minder moedigheid, en veragting, daar op te antwoorden.

Ben ik, zcide hy, uw Vaſal, en Cynsbetaalder, dat belet my geenzins den naam van Koning, en 't opperbeſtier in myn Ryk te mogen voeren, alzo ik om geen andre reden die ſchatting aannam te betalen, als om dat ik, voor de wrede zynde, het beter keurde, een armen en zwakken roover een brok in zyn myſel te werpen, als om alle myne onderzaaten voor zyne geweldenaarjen, die ten bemel ſchreeuwen, bloot te ſtellen.

Maar deze reden van zulken beſpottelyke; en voor wven Voorvader, *Mier Timoer*; en zyn Nazaaten; zoo ſchandelyke afbangelykheit; houd nu immers op, om zulken ſchatting meer te betalen, of om voortaan in naam van zulk eenen af te hangen, die door zyn laſhartige vlucht, en ſchandelyke nederlaag; al voor lang de naam van *Oppervorſt*, en te gelyk zyn recht over my, en tot die ſchatting, verloren heeft, weſhalven ik, die by myn onderzaaten als Koning erkend werd, en U voor geen Koning; of *Oppervorſt* meer kenne; my geenzins verplicht acht; om ſchatting aan zoo een, die ik niet kenne, noch kennen wil, om dat hy dat zich ſelven zoo onweerdig gemaakt, en my daar door al voor lange daar van onſlagen heeft, te betaalen, en noch veel minder, om myn Titel van Koning, en myn oppergebied, dat ik door myne wapenen tot noch toe behouden heb; en wel verder behouden zal, af te leggen.

Sjab Baboer, van zyn *Vaſal* zoo verachtelyk, en met zulken verontweerdiging behandeld, wierd nu zoo zeer niet door heerzucht, als wel door een doodelyke haat tegen dezen Vorſt, te kragtiger aangezet, om ten eerſten hem met een magtig leger op 't lyf te vallen.

Hy trok dan uit *Cabul*, en verſcheen; door zyn toorn en woede tegen hem voortgedreven, zeer onverwagt, en als een blixem, niet verre van *Delli*, daar hem *Amwik-Sjab*, die wel dagt wat hier op volgen kon, en die zig daar tegen reeds gewapend had, met een veel talryker Leger, dan het zyne, in 't open veld verwagte. Hy had reeds de veſting van *Delli*, daar *Sjab Baboer's* Landvoogd, en bezetting in lag, aangetaſt; maar, door zyne Spions vernemende, dat *Sjab Baboer* aanquam, brak hy van daar op, trok hem te gemoet, en bleef in een vlakke leggen, daar hy hem, na zyne gedagten, met veel voordeel kon aſwagten.

Het viel egter geheel anders uit: want ſchoon hy door zyn grooter getal het gering leger van *Sjab Baboer* ſcheen, als hy maar wilde, te konnen omcingelen, en door het groot getal zynen Olifanten, waar in de meeste kragt van zyn leger beſtond, te doen vertreden, beantwoordde egter het een nog het ander in

A. 1495. 't vervolg zyne groote verwagting niet.
Wort van Zoo ras *Sjab Baboer* hem begon slag te
Sjah Ba- leveren, geraakten zyn Olifanten in een
boer ver- onherfelbare wanordre, waar door zy
slagen. zyn eigen volk niet alleen vertragen,
maar dat groot, dog onbedreven heyr
ook zoo fchielyk op de vlucht dreven,
dat het tot geen fluitand te brengen,
nog te fluiten was, vluggende ten eer-
ften na hunne gebergten, en latende *Am-
wik-Sjab*, hunnen Vorft in handen van zyn
vyanden, die hem te gelyk van zyn le-
ven en Kroon beroofden.

Deze groote nederlaag van dien ver-
mogensden Vorft, en deze eene overwin-
ning van *Sjab Baboer*, bragt zulken fchrik
en ontzag voor zynen naam in de andre
Patans en Berg-Koningen van Indiën,
dat veelen van hen niet lang daar na zich
van zelfs aan hem zeer ootmoedig qua-
men onderwerpen.

Deze eene zoo gelukkig uitgevallene
Veldslag van *Sjab Baboer*, lag de rechte
grond van het Ryk der groote Mogols:
want fchoon zy te voren wel hier en daar
Meefters van eenige vestingen geweest
waren, had het een geheel andre
gedaante, na dat *Sjab Baboer* nu Opper-
Vorft van het grootfte Deel des Lands
van Hindoestan geworden, en alles byna
aan hem onderworpen was.

Dit is de reden, dat hy in 't Ryks-
Zegel, ook recht tegen *Mier Timoer* over
geplaatft werd, alzo hy voor de vol-
tooijer, gelyk *Mier Timoer* voor de eer-
fte beginner, van hun oppergebied in
deze Landen, van de hedendaagsche
Mogols aangemerkt werd, die te meer
dezen laatften voor den waren grondvef-
ter van dat Ryk houden, om dat hy de
eerfte geweest is, die zig in Indiën, en
wel te Delli, met zyn Hof nedergezet,
en die plaats tot zyn Hof-ftad, en den Set-
tel des Ryks, verkoren heeft.

Na dat hy dan *Amwik-Sjab* zoo ge-
lukkig verflagen had, trad hy zonder
moeite in de Hoofd-ftad van zyn Ryk,
daar hy als overwinnaar in het Paleis ont-
fangen wierd, en daar hy een fehat vond,
veel grooter dan hy zich verbeeld had.

Deze Stad lag in een groote en zeer
vrugtbare vlakke, hoewel niet verre van
't gebergte, en in 't midden des Lands
aan de luftige Rievier Djemna, die niet
verre van daar haren oorfpronk heeft,
en die, na 50 mylen van daar door Agra
gelopen te hebben, by Halabas in de
Ganges stort, zynde zoo byzonder verma-
kelyk, en bekoorlyk, dat hy ten eerften
overfloeg, om daar zyn Hof te houden,
gelyk zyne Nazaaten, eer zy noch die-
per in Indiën doordrongen, hem daar in
navolgden.

Behalven andre voordeelen wierd deze
Stad voor een van de oudfte des Ryks

gehouden, en men wil dat zy de Hoofd-
Stad van Porus, dien *Alexander de Groote*
(zoo men zegt) overwon, en dat het niet
verre van Delli geweest is, daar hy hem
slag geleverd, en gevangen genomen
heeft; om het welke nader te bevesti-
gen, men zegt, dat 'er binnen dit oud
Delli (alzo 't nieuwe een geheel andre
Stad is) onder veel heerlyken Obelifcen,
Grafnaalden, en andre oude gedenktee-
kenen, (die men nergens zoo, dan hier
ziet) nog een pilaar gevonden werd, die,
na 't voorgeven der Mogolders, *Sulthân
Iskender*, of *Alexander de Groote*, zelf zou
hebben opgerigt, op welke men een op-
fchrift vind, in een taal, en letter, die
niemand verftaan, of lezen kan, zoodat
zy 'er ons nog veel meer, op die zelve
grond, van zouden konnen zeggen, zon-
der dat wy de minfte reden vinden, om
daar iets anders, dan 't geen men zien
kan, af te gelooven, op welke rekening
wy mede ftellen, dat *Rana*, die magti-
ge Vorft, die door *Mier Timoer* over-
wonnen werd, een Nazaat van Koning
Porus zou geweest zyn, 't geen zy waar-
fchynelyk al mede met die pilaar, en dat
opfchrift, dat niemand van hun allen le-
zen kan, zullen bewyzen.

Daar zyn 'er die voorgeven, dat het
Grieks is; dog was dat waar, zoo zou-
den wy al lang geweten hebben, wat
'er op itaat, weshalven wy dat verwer-
pen.

Wy zien hier dan het gering beginsel
van dat groot, en oppermagtig Ryk van
Hindoestan, dat naderhand tot een van
de magtigste Keizerryken der Aarde aan-
groeijen, en ons gelegenheid in *Sjab
Baboer's* navolgers geven zal, om te toon-
nen, tot wat top van eere een dapper en
moedig Prins komen, en tot wat lufter
en vermogen een veinfende Fakier op-
fteigen, en een Ryk nog verder opvy-
zelen kan.

Eer *Sjab Baboer* nogtans vreedzaam be-
zitter was van 't Ryk, dat hy zynen Zoon
nalië, verliëpen 'er nog al eenige jaar-
ren; want fchoon zich veelen aan hem
quamen onderwerpen, zoo bleven 'er
echter nog verſcheide Koninkjes over,
die hy met 'er tyd, en door wapenen,
onder zyn gebied heeft moeten brengen,
behalven dat 'er vry wat voor zyne Na-
zaaten, gelyk wy op zyn tyd toonen,
overgebleven is, dat zy eerst in later ty-
den veroverd hebben.

Na dat nu *Sjab Baboer* tot eenige ruft
gekomen was, maakte hy zyn eerfte
werk om zekere grondwetten in te voe-
ren, door welke hy dit Ryk, zoo ge-
lukkig by hem verkregen, ook zou kon-
nen behouden, en zyn Kinderen met meer
zekerheit, dan hy 't bezeten had, na-
laten.

Baboer in
't Ryks-
Zegel te-
gen over
Mier
Timoer.

Zyn intre-
de in Delli.

Welke
Stad nader
befchre-
ven werd.

Oude ge-
denktee-
kenen.

Sjah Ba-
boer's ver-
dere ver-
richtin-
gen.

Ontwerp-
de onbe-
ſchrevene
grond-
wetten
van Staat.

GROOTE MOGOLS. 191

1495.
ert by
roote
gols
olgd.

Deze ontwierp hy, op den raad van *Ranguildas*, die best keurde dezelve, 't zy Staatkundige, 't zy Borgerlyke, 't zy Straf-wetten, voor den Rechter maar in te voeren, en ze te onderhouden, alzo zy, beschreven zynde, de oppermagt van de Vorst, en van die hem stonden te volgen, te veel scheenen te bepalen; hoewel die wetten van alle de volgende Mogols, als zeer heilzaam voor 't Ryk, nagevolgd zyn.

Een van de voornaamste dezer wetten is, dat de groote Mogol algemeen Bezitter, en ook Erfgenaam van alle zyne Ingezetenen, van al hunne Landen, en goederen, zoo wel der grooten, als der kleenen, is, zoo dat niemand iets heeft, dan door gunst, gifte, en toelating van de Vorst, die 't niet langer; dan hy wil, ofte wel tot zyn dood, maar zoodanig bezit, dat alles dan weder aan de Vorst vervalt, die 'er de nazaaten des overledenen niet meer van geeft, dan hem goeddunkt.

Het is dan eigentlyk maar eenlyfrente van 't gegeven goed, die zyne begunstigde onderzaaten voor hun leven, en langer niet, trekken; zoo dat zy veel eer voor verbeteraars van 's Keizers, dan wel voor bezitters van hun eigen goed, mochten aangemerkt werden. Een regel van Staat, waar door hy ze alle onder zyn magt heeft, en in de band houdt, doende alle die kleine en groote Rievieren van schatten en overwinft zyn Ingezetenen op zyn tyd, tot die groote Zee van de Mogolsche schatkiest, door 't uitdrukken van die sponzen, wederkeeren, zonder dat zyne grootste onderdaanen daar tegen durven kikken.

Zy hangen alle zoo volstrekt van hem af, dat hy niet alleen bezitter van al hunne goederen; maar ook van hunne levens is, zonder dat de grootste hem reden zouden durven afvorderen, alzo zyn bloote wil hem reden genoeg is.

Onder de grondwetten is ook, dat de Afgodische *Raja's*, en Koningen, die van tyd tot tyd overwonnen zyn, en den naam van Koningen met hunne Landen verloren, de rang van *Omrab's* (zoo noemt men de grootste Officieren des Ryks, en de eerste Bedienaars van Staat) niet alleen voor zich zelve; maar ook voor hunne nazaaten, die in hun Vaders plaats treden, bekomen; 't geen met de Mohammedaansche *Omrabs*, by den Vorst van tyd tot tyd aangefeld, zoo niet gelegen is, aangezien hunne Kinderen in der zelve plaats niet volgen, en zy met de dood van hun Vader dit recht verliezen.

Ook is de Vorst niet alleen in 't gemeen, maar zelf in 't byzonder Opperrichter over alles: want schoon 'er wel

byzondere Richters in zyn Ryk; en in des zelf Steden zyn; is hy nogtans; om die Rechters zelfs in toom te houden, gewoon; zich dagelyks in een vertrek te vertoonen; daar hy aan alle zyn onderdaanen als gehoor geeft, recht doet; en hen volkomen magt geeft, om; zoo zy door de Richters mishandeld zyn, aan hem te komen klagen; 't geen dan die Richters, zoo zy schuld hebben, of de klagers, zoo zy zonder grond klagtig vallen, wel zeer qualyk opbreekt; aangezien hy aanstonds zulke Richters, of leugenagtige klagers, ten spiegel van andere, wel doet voor den Olifant werpen, en vertreden, of, na 't hem goeddunkt, ook wel ter nederfabelen.

Alle de *Omrabs* moeten, op straffe des doods (ten ware by ziekte, dat uit zyn naam blyken moet, en zeer nauwkeurig onderzocht werd) alle morgen aan 't Hof voor den Vorst verschynen, en de post, die hen daar door hem aangevozen is, komen waarnemen. Zoo dat maar eens nagelaten werd zonder die wettige reden, loopt een man, al was hy nog zoo groot, levens gevaar, om dat hy voor een oproerigen en wederspannigen, die den Vorst niet meer erkennen wil, aangezien werd, gelyk dat daar op gemeenlyk komt te volgen, alzo zy, daar na ten Hove verschynende, wel weten, dat zy, zonder gehoord te werden; of onder de voeten van den Olifant, of by de scherpte van ettelyke fabels, haar einde (daar andre maar na verlangen) zouden vinden, om 't welke dan te ontgaan, zy liever alles eerst willen opzetten, het beter keurende, met de wapenen in de hand, dan zoo een schandelyke en wreede dood te sterven. Wy zullen in 't vervolg in *Sevagi* een zeldzaam voorbeeld daar af zien.

Deze, en meer andere heilzame wetten, die men volslagen voor 't werk van *Ranguildas* houd, deden het Ryk van *Sjab Baboer* in korten tyd zoo bloeijen, en maakten dien Vorst zoo vermogend, dat hy niemand in het Oosten behoefde te wyken.

Zyn minnelijke behandeling van ingezetenen, en vreemdelingen, maakte hem by beiden zoo bemind, dat niet alleen zeer veel *Uzbeesche Tartaaeren*, maar ook zeer veel *Persiaanen*, aan zyn Hof quamen, om bevordering te zoeken, die veelen ook daar vonden, tot zoo verre, dat de *Persiaanen* niet alleen de voornaamste Ampten van 't Ryk bedienen, maar dat ook hunne taal de Hof-taal geworden is.

Door deze toevloeying van *Tartaaeren*, en *Persiaanen*, gelyk ook door hunne huwelyken met de *Indiaansche* en andere *Vrouwen*, zyn de zelve van tyd tot tyd over,

A. 1495.

Welke wetten 't Ryk doen bloeijen.

De Mogolsche naam gaat tot de ganfche Natie tydover,

A. 1495. tyd in hunne geflachten, die in 't derde lid weer zuiver waren, zoodanig toeegenomen, dat de Mogolſche naam, welke in 't eerſt die van de Keizerlyke Stam maar voerden, tot de ganſche Natie (die men nu mede Mogolders noemd) overgegaan is; zynde nu die gene, die men blanke Mooren, en ook wel Chodja's, noemd.

Sjah Baboer's ondankebaarheit tegen Ranguldas. Maar gelyk *Sjah Baboer* een Vorſt was, die veel deugden bezat, alzoó had hy mede zyne ondeugden, en voor al was hy niet vry van de ondankbaarheid, die algemeene overgeërfde ondeugd der grooten Mogols van hunnen Voorvader *Abouſaid*.

Ranguildas, die hem zoo magtig gemaakt, en door zyn vermogen, heilzamen raad, en voortreffelyke wetten, tot Opperbeſtierder van Hindoeſtan als verheven had, gevoelde daar van een zeer bittere preuvc.

Die als een Fakier dienſten, om een beuzeling, uit zyn Hof, zoo dat hy, wilde hy zyn leven behouden, genootzaakt was, zich verre van de Hof-ftad, in een afgelegene Dorp als een Fakier te onthouden, en zyn leven armelyk door te brengen.

Gelyk de Koningen door wyze Raads-Heeren groot werden, en de ryken door heilzame befluiten bloeijen en toenemen, alzoó is het zekerſte middel, om de luifter der Koningen, en den bloei der Ryken, te doen afhemen, dat zy van voorzichtige Raadgevers en Staatkundigen beroofd, en door quade en onbedrevenc Hovelingen beſtierd, en misleiden werden.

Het afwezen van den wyzen *Ranguildas* deed dit zeer klaar aan *Sjah Baboer*, en zyn Ryk zien.

Doer wiens afwezen alles in 't Ryk verviel. Alles verviel ten eerſten het ganſche Ryk door, dewyl veele dwaze en onbedrevenc Hovelingen, het roer van Staat in handen hebbende, deze grooten, maar qualyk beſtierde. Zulk dikwils zoodanig aan de grond zetteden, dat die alomme begon te berſten, en wel haalt een droevige ſchiphreuk van dit te voren zoo bloeiend Keizerryk te gemoet gezien wierd.

De ſwaare hongers-nooden veroorzaakten oproer, de oproer deed alles ſtil ſtaan, en bragt veele tot armoede, of tot wanhoop, vermits alles in 't wild liep, zoo dat de zuilen van 't Ryk zoo zichtbaar begonden te waggelen en te ſehudden, dat zy wel haalt met het ganſch gebouw ſtonden ter neder te ſorten, en dus *Sjah Baboer* wel licht weer tot zyn vongen ſtaat te brengen.

Sjah Baboer doet hem weer aan 't Hof komen. De Vorſt, die in 't eerſt veel zaaken niet wift, nog hoorde, alzoó hy alles op zyn Hovelingen ſtaan liet, en zeer weikomen.

nig aan zyn Onderzaaten gehoor gaf, A. 1495. begon nu zelf duidelyk het verval van zyn Ryk, en te gelyk de oorzaak van dien, te weten, het afwezen van *Ranguildas*, zyn wyzen en getrouwen Raadsman, dien hy zoo ondankbaar behandeld had, met leedwezen te beſpeuren, weshalven hy beſloot te doen onderzoeken, of die groote Man nog leefde.

Het middel, dat hy, om te ontdekken waar hy was, gebruikte, was zeer zeldzaam, en opmerkelyk.

Hy deed, by een openbaar Placcaat, aan al de Boeren beveelen, dat zy hunne Dorps-markten zouden tot Delli komen houden, en hunne goderen daar te koop brengen.

Dit, voor die Land-lieden zeer ongemakelyk, dog egter een Keizerlyk bevel zynde, dat men gehoorzaamen moeft, ſtelde hy vaſt, dat zoo hy ten platte lande, dewyl hy in geen van de Steden gevonden wierd, nog leefde, hy zich zekerlyk door de vernuſtige en wyze raad, die hy zyne Dorplingen, om dit bevel voorzichtigt, en ſtraffeloos te ontgaan, ſtond te geven, ontdekken zou.

Het viel ook zoo, als de Keizer gedagt had, uit: want *Ranguildas*, die zig door zyne wysheit in zyn Dorp, daar hy als een Wysgeer in ſilte leefde, niet alleen bekend, maar ook zeer bemind gemaakt had, zag, zoo ras men kennis van dit Placcaat in dat Dorp kreeg, zyn huis met een drom van Boeren bezet, die hem baden, om doch een middel uit te vinden, ten einde dit ſtreng bevel, voor hen onmogelyk om na te komen, buiten vreeze van ſtraffe (daar zy geen gat door zagen) te konnen ontgaan.

Hy zey; dat zy geruſt na hun huis vertrekken, daags 'er aan weer by hem komen, en hy ondertuſſchen wel een middel uitvinden zou, om hen te redden.

Zy dan daags 'er aan weer voor hem komende; zeyde hy: gaat na Delli, en zegt tegen den Keizer, dat gy genegen en gereed zyt, om zyn bevel te geboorzaamen, en uwe Dorps-Markt te Delli te komen houden; doch dat 'er eene zwaarigheid is, die u lieden belet, te weten, dat niemand in 't ganſch Dorp zonder een wegwyzzer van andre plaatſen te halen, den weg na Delli weet; en dat gy lieden dierhalven zyn Majesteit alleen dit voor af verzoekt, dat die van Delli, op dat zy die weg te beter leeren kennen, hunne Markt maar eene reizze in uw Dorp gelieven te komen houden, en dat gy lieden dan, als zy na Delli te rug keeren, met hen aanſtonds mede gaan zult, om de weg te leeren kennen, en dus den Keizer te geboorzaamen.

Sjah Baboer, die midden door die boerſche eenvoudigheid heen, het ſehrandere vernuſt van *Ranguildas* zag doorſtralen, ſtelde

A. 1532. stelde vast, dat hy hen die raad gegeven had, en dierhalven in dat Dorp noeh leefde.

Hy zey tegen die Boeren, dat dit uit hunnen koker niet, maar uit het brein van een zeer wys man gekomen was, dien hy begeerde te zien, alzoo hy hem in zyn dienst gebruiken, en met veele eere begunstigen wilde.

Hy voegde daar by, dat hy hen, indien zy dien man voor hem bragten, ook die gunst bewyzen zou, van hen van den eifch van dit Placeaat te ontslaan; dog zoo zy nalatig hier in mogten zyn, dreigde hy hen en hun Dorp te verwoesten.

Dus bragten zy *Ranguildas* dan, schoon tegen zyn wil, by den Vorst, die hem met

een groote genegenheit en beweging, hem niet anders dan zyn Vader noemende, ontving, en aanstonds in alle zyne vorige waardigheden herstelde, waar door de Ryks-zaaken aanstonds een geheel andren keer namen, en alles in korten tyd zyn vorige gedaante kreeg.

Men wist van geen gebrek, nog oproer meer, gelyk te voren; integendeel was 'er alomme overvloed van alles, en een diepe rust en vrede, zoo binnen, als buiten 't Ryk, uitgenomen, dat men in zeer weinige afgelegene Landfchapjes nu en dan wel wat opstand had; dog dit was van zoo weinig belang, dat men zich daar aan niet veel behoefde te krennen.

A. 1532.

Hy her-
de t
yk in
n vor-
bleey

SJAH BABOER. Sevende Groote Mogol.

Her Ryk van Cascar, 't geen door de dood van een nazaat van *Aboesaid*, aan *Sjah Baboer's* kroon vervallen was, lag wat verre van de hand; en was daar door van een nazaat van dien Prins, van welken *Mier Timoer* het veroverd had, schierlyk overweldigd.

Het recht en gezag van den Vorst eifchten wel, om hem daar veer uit te dryven; maar de verre afgelegenhheit en geringe staat van dat Ryk, deden hem,

IV. DEEL.

op den wyzen raad van *Ranguildas*, daar van afzien, en den verderen tyd van zyn bestier in rust, en vrede, met een groote agting voor zyn groot beleid, tot zyn dood toe doorbrengen, dryvende veel Patans uit Hindoestan na deze en gene Eylanden in de Golf van Bengale.

Hy stierf te Delli, A. 1532. na dat hy 5 jaaren te Samareand geheerscht, 3 jaaren ten deelen in zyn armelyke staat, ten deelen in 't veroveren van 't Koninkryk

Bb

Sjah Ba-
boer's
dood. A.
1532.
van

A. 1532. van Delli, doorgebracht, en nog 32 jaaren Hindoeftan als Keizer, en, (mag men met recht zeggen) als eerste Oppervorst dat groot en nieuw Ryk, met veel lof van wysheit, en gerechtigheid, bestierd had.

Fracije
Huis- en
Staat-les,
uit zyn le-
ven ge-
trokken.

Dit was het einde van dien Vorst, die, na zoo korten bestier in zyn oude Erflanden, door de vadzigheit, waar inhy, en de zynen, geboren en gehouden waren, dat schoon Ryk geheel en al verloor, en tot den elendigen staat van Hovenier vervallen, door den wyzen raad van een oprecht, getrouw, en wys vriend, niet alleen weer tot het bezit van een nieuwe kroon gebragt, maar ook een

van de machtigste Keizers van het Oosten A. 1532. geworden, en gestorven is. Zyne afbeelding is te zien onder No. 7.

Dit moet ons, en voor al de Vorsten leeren, zich zelven, en hunne nazaaten buiten alle vadzigheit, gestadig bezig te houden, en altyd groote agting voor getrouwe en wyze vrienden en Raadslieden te hebben, alzoo dit twee Hoofdzuilen zyn, die het gebouw van den Staat, en van een byzonder huis, tegen alle vyanden, en tegen de zwaarste ongevallen, volkomen staande konnen houden.

Hy liet twee Zoonen na, *Homajom*, ^{Zyn} en *Mirzab Kamoran*, ^{Zoonen.}

VIERDE HOOFSTUK.

Homajom, VIIIste groote Mogol A. 1532. Is ongelukkig. Verscheil der Schryvers hier ontrent. Sjah Thamas hersteld hem. Homajom verheft eenen Sjah tot de eerste Ryks-Ampten, die hem beoorlogd. En uit zyn Ryk dryft. Gewal van een Arend. Gelukkige voorzegging daar uit. Sjah Thamas ontfangt Homajom in zyn thuin. Sjirsjah doet veel Kárrawaansaraas oprichten. Het geene veel Hof-Grooten navolgden. Een fracije Perfaansche, en Arabische zinspreuk. Sjirsjah liet ook heerlyke Laanen planten. Zyn verdere nuttige bedryven. Werd door een suik, dat te zwaar geladen was, A. 1550 doodgestagen. Waar van een Fakier Homajom kennis geeft. Die van Sjah Thamas hulp bekomt. Homajom werd van zyn onderdaanen wel ontfangen. Wint Labor, door een fracije Krygslift. Trekt na Delli. Geraakt weer op den Troon. Hy beloond Sjah Daulat rykelyk. Houd geene van zyne beloften aan Sjah Thamas. Was een slecht Mohhammedaan. Sjirsjah zend de gewangene Zimle Begum ongefchonden aan Homajom. Die haar echter zeer verdagt hielt. Sjirsjah zweert op den Coraan zyne en bare onschuld. Homajom beminde haar weer zo zeer als ooit. Maakt Labor van een Dorp tot een Stad. Blyft in 't houwen van zyne Grafftede dood. Het graf nader beschreven. Zyn Regertyd. Sjah Ekbar, A. 1552. IXde Groote Mogol. Zyn naam. Zyn geboorte-plaats. Zyn groote hoedanigheden en deugden. Zyne overwinningen. Verplaatst zyn Hof A. 1566. te Agra. Welke Stad beschreven werd. Schoone Graffteden. Hy beoorlogd Chitor, dat beschreven werd. Zyne liefde tot de Vorstin Padmana. Die hy voor zich eischen doet. Tasi Chitor zelf aan. Zyne listige vonden om Padmana te zien. En vergeeffsche pogingen, om van haar en van Chitor meester te worden. Door Padmanaas vernuft te leur geseit. Ekbar's eerste woede, en verdre handeling hier over. Hy belegerd Chitor weder. Klmt zelf op een Kat, en schiet Zimet dood. Hoord, dat Padmana zich met hem verbrand had. Die hier afgebeeld werd. Hy werd meester van de Stad, en 't Ryk Chitor. Waárom de Schryver dit gewal niet geloofd. Sjah Ekbar gaat A. 1568 't Koninkryk van Guzeratte aantasten. Mohammed de laatste Koning aldaar. En niet Bhadoer. Die het Ryk zyn Zoon nalaat. Die onder voogdy gesteld werd. De Voogd, verzoekt Ekbar om hulp. Die 't Ryk inneemt, en den Prins gevangen houdt. Die zich zelven dood. En zyn Ryk aan Ekbar laat. Die A. 1569 het Ryk van Delli veroverd. A. 1570 tasi by Bengale aan, en veroverd het meest. Hy overwint de Vorstin Rocpea door de Nabab. Die Sjah Ekbar doet in stukken houwen. En Cambaja, Narfinga, en Candabar, veroverd. Zyn verdere verrigtingen. En moeite met Melik Ambar. Die nader beschreven werd. Hy dwingt den Koning van Decan om zyn Dochter te trouwen. Verder gedrag van Melik Ambar. Ekbar's deugd, by zyn groote onbequaamheit. Zyn yver voor zyn Godsdiens. Verplaatst zyn Hof by beurten. Wat Ryken Ekbar naliet. Zyn Zoonen. Opstand van zyn Zoon Selim tegen hem A. 1602. Zyn zeldzame dood A. 1605. Groote onkosten van zyn Hof. Zyn nagelaten schat. Zyn afbeelding.

Homajom, VIIIste groote Mogol, A. 1532.

Homajom, die de oudste was, volgde hem A. 1532, als agtste groote Mogol, in 't Keizerryk van Hindoeftan. Daar zyn 'er die willen, dat deze naam

zoo veel, als de gelukkige, in het Hindoeftans beteekend. Maar hy is, zoo wy op 't vervolg van zyn leven letten, niet minder als gelukkig geweest: want schoon hy in de eerste 10, of 11 jaaren van

1532. zyn bestier, zoo lang hy de Staats-regels van zyn Vader, en voor al die van *Kan-guïdas* volgde; noch eenigzins gelukkig was, en verscheide plaatzen in de ryken van Bengale, Decan, Cuncan, Ballagatere, en meer andere Landen, daar ontrent veroverde, heeft hy egter door zyne onvoorzigtigheid, of door 't verwerpen van goede Raadslieden, en zich te veel op quade te vertrouwen (waar in hy zich aan zyn Vader behoorde gespiegeld te hebben) in korten tyd, dat schoone en groot Ryk, met zoo veel moete en wysheit door zyn Vader veroverd, by nageheel weer verloren.

In de zaak zelf komen de meeste Schryvers, dog in de omstandigheden niet over een.

Daar zyn 'er die verhalen, dat hy door eenen *Tfeer-Chan*, (anders ook wel *Ferried-Chan* genaamd) uit zyn Ryk gedreven wierd.

Van dezen *Tfeer-Chan* getuigen zy vorder, dat hy in 't eerst maar een gemeen Ruiters was, die naderhand door zyn dapperheit een Patan, of Berg-Koninkje, ontrent Bengale geworden, en van *Homajom* overwonnen zynde, echter van dien Vorst zoo bemind wierd; dat hy hem eerst Vezier, of Raadshcer, en naderhand Veldheer van zyn Leger maakte, in beide welke ampten hy zyn post in 't eerst tot volkomen genoegen van *Homajom* waarnam; maar als nu de Vorst zynen Broeder, over zekere misdaad, zonder eenig inzicht voor hem, had laten omhals brengen, wierd hy tegen hem zoo verbitterd, dat hy daags 'er aan niet ten Hove verscheen, en na de kant van Bengale geweken zynde, zich volflagen tegen hem opwierp, openbaar tegen hem te velde quam, de eene Landvoogdy voor, de andre na, hem afhandig, zich meester van Bengale, Dekan, en alles, wat *Homajom* daar veroverd had, maakte, en, als een blixemalomme verschynende, hem niet alleen in verscheide veldslagen tot het uiterste bragt, maar hem A. 1540 ook dwong, na Persien te vlugten, en zyn gansch Ryk te verlaten; na welken tyd deze *Tfeer-Chan*, zeer opgeblazen geworden zynde, zich *Sjab Djibaan*, (dat in 't Persiaansch, Koning der wereld beteekend) noemen liet, dien hy, om zyn groote daden by die van *Mier Timoer* te vergelyken, en van welke geen minder boeken (zoo men daar lust toe had) te beschryven waren, wel verdiend heeft.

Men verhaald verder, dat *Homajom*, by den Koning van Persien, *Sjab Thomas*, Zoon van *Sjeich Ismael Tsoefi*, gekomen, van hem als een Broeder, en geloofs-genoot, zeer wel ontfangen is, en aanslonds met een legertje van 12000

Man, onder zynen Veldheer *Beiran-Chan*, ondersleund wierd, die in 't eerst Cabul, en Candahar, wel weervroerde; dog daar na zoo veel wederstand vond, dat hy genoodzaakt wierd alles weer te verlaten, zonder dat zich, gedurende *Tfeer-Chan's* leven, de allerninste gelegenheit, om hier aan te torren, opdeed.

Het is waar, dat 'er zyn, die voor-geven, dat *Sjab Thomas* dezen *Tfeer-Chan* overwonnen, en gedood heeft; maar dit is een groote misflag, vermits hy tot zyn dood toe, geruust geregeerd heeft; en van een ziekte op zyn bed A. 1550, op Gualeor in Hindoestan overleden is.

Na zyn dood liet hy een Zoon van 12 jaaren na, *Sjab-Firoes*, (dat de Turkois-Koning; in 't Persiaansch beteekend) genaamd, tegen welken zich verscheide oversten opwierpen, en hem eindelyk ook om hals bragten.

Na des zelfs dood wierp zich zekere *Aadil-Sjab* (dat is, de rechtvaardige Koning) tegen de andre oversten op, nam de Ryken van Delli, Bengale, en meer andre in, en streed eindelyk tegen eenen *Himmoer*, om het opperbewind.

Gedurende dezen tweespalt tusschen deze Krygsoversten, vond *Sjab Thomas*, in dit troubel water vischende? gelegenheit, om *Homajom* in zyn Ryk te herstellen; na welken grooten dienst hy hem beloven moest, dat hy voortaan de leere of uitlegging van *Aali* over den Coraan volgen, en, in plaats van een *Sunni* (die, gelyk de Turken, de uitlegging van *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetsman*, aankleven) een *Sjais* werden zou.

Men wil ook, dat *Sjab Thomas* hem dwong, zyne Gemalin, *Zimle Begum*, genaamd, een zeer schoone Princes, (die tot A. 1548 te Ammer, een Kasteel van Jesselmecere, door *Tfeer-Chan* gevangen gehouden, en toen van daar mede na Persien ontvloden was) aan hem over te laten, hoewel hy haar naderhand maar als een byzit handelde, daar hy hem beloofd had, haar tot zyn Koningin te verheffen; waar over *Sjab Ekbar*, *Homajom's* Zoon by haar getceeld, groote smert gehad, en zich tegen *Sjab Thomas*, meer dan eens, vertoord heeft.

Niet lang hier na zouden de Patans *Homajom* nog eens uit een groot deel van zyn Ryk getlagen, en na Cabul, zyn oud erfdeel, verjaagd, dog *Sjab Thomas* hem weer volkomen, met vernieuwing van de oude belofte, in zyn Ryk hersteld hebben, hoewel hy niet lang daar na geregeerd had.

Dus verhalen het verscheide beschryvers van zyn leven; maar de Mogolische Chronyk steld ons dit gansch geval met deze omstandigheden voor.

verschil
Schry-
s hier
trent.

Sjab
Thomas
hersteld
hem.

A. 1532. Zeker Berg-Koninkje, *Sjirah*, (dat is, *Homajom* een jonge *Leeuw*,) genaamd, en een van die gene die *Sjab Baboer* overwonnen had, verkeerde, by 't leven van dien Vorst, wel in zyn Hof, maar wierd in geen zaaken, en Ampten van het Ryk gebruikt, om dat de wyze *Ranguildas* hem altyd voor een al te listig Vorst verdacht gehouden had, welken men anders veel cere, om hem niet te verbitteren, en in zyn plicht te houden, aan-deed.

Had zig *Homajom* hier by gehouden, dit voorbeeld van zyn Vader gevolgd, en dien wyzen Raad van *Ranguildas* niet verwaarlooft, noit had hy 'er zulke droevige gevolgen voor zich zelve van gezien.

Daar tegen nu regelrecht aangaande, verhief hy dezen Berg-Vorst tot de eerste Ampten van Staat, vertrouwend hem niet alleen 't bewind over zyn Leger, maar ook de wacht over zyn perloon, waar door hy in korten tyd zoo magtig, en zoo opgeblazen wierd, dat hy zich niet alleen *Sjirsjab*, dat is, de *Koninklyke Leeuw*, noemen liet, maar dat het *Homajom* zelf begon te verveelen, en jaloers te maken; welke, alshy hem daar over ettelyke maalen al wat scherp begon te berispen, en eenige middelen, om zyn hoogmoed te betengelen, in 't werk wilde stellen, begon *Sjirsjab* hem niet alleen te bespotten; maar zich ook openbaar tegen hem aan te kanten, en met een Leger te veld te komen.

Die Hem Hy kreeg ten eersten veel aanhang van andre misnoegde Patans, of Berg-Koningen, die hem zeer getrouw hielpen, behalven dat hy zelf een dapper Vorst was.

Na dat hy *Homajom* al eenige reizen ontrent Delli geslagen had, leverde hy hem eindelyk eens zoo gelukkig slag, dat hy hem A. 1541 dwong, zyn Ryk, met alles, wat hy daar had, te verlaten, en zelf ook zyn ganseh Vrouwen-Timmer, dog voor al de Vorstin, *Zimle Begom*, aan de woede van den overwinnaar over te geven, van welke Princes wy hier na breeder zullen spreken.

Hy ontquam ter nauwer nood, door toedoen van eenige Persiaanen; die hem getrouw bleven, en voor gidsen dienden, de handen van den overwinnaar, die zig ondertuffchen op den Throon, zyn Vader, en hem, door *Sjab Baboer* onwettig ontnomen, weer op nieuw, zoo vast ter nederzette, dat hy niet vreesde, zoo licht 'er weer afgestooten te werden.

Terwyl nu *Homajom* van Stad tot Stad voort vluchtte, gebeurde het op zekeren middag, terwijl hy in een open plaats wat te rusten lag, dat een Arcend, met zyn jongen, boven zyn hoofd quam

vliegen, en hem tegen de stralen der zonne met zyn uitgespanne vleugelen zoodanig bedekken, en overschaduwen, dat hy, zonder dat hem de hitte wakker maakte, in staat was, om door te kunnen slapen.

Dit namen die van zyn gevolg, die het zagen, voor een zeer goed voortteeken (alzo dog de Oosterlingen vol bygelooft zyn, byzonder ontrent het vliegen, en schreeuwen der vogelen,) zy verhaalden het aan *Homajom*, en verzekerden op dien grond, dat dit niet anders, dan zyne gelukkige herstelling op den verlaten Throon van Indiën voorspelde.

Ondertuffchen quam *Homajom* aan 't Hof van Persien, behoudende, schoon nu zonder Ryk, echter zyn vorige moedigheid, geenzins vergetende, in deze zyne ballingschap, en rampen, zyn rang als Opper-Vorst van Hindoeftan te bewaren.

Sjab Thomas verwachtte, en ontving hem in een 't Thuin, of in een van zyne Lusthuizen, in een plaats, daar maar eene Sofa was (een verhevene Koninklyke zitplaats, met kostelyke tapyten en kussens belegt) waar op niet meer dan een Vorst zitten kon. Doch of dit zoo gevallen, dan of dit met opzet geschiedt was, blykt niet.

Homajom, die dit ten eersten, met een groote ontzetting bemerkte, was daar over, schoon de moeijelykheit en spyt hem ten oogten uit zag, echter zoo ontroerd niet, of hy wist, schoon door zyn ongevallen zeer ter neder geslagen, in dat oogenblik nochtans schikkingen te nemen, die met de grootheit van zyn rang, en met de moedigheid van zyn Keizerlyke ziel, over een quamen.

Aangezien hy nu daar als een vlugteling, en by die Vorst om hulp quam, was hy in schyn genoodzaakt de minste te wezen, en de rang aanden Koning van Persien in zyn eigen land te geven.

Hy verzoekt *Sjab Thomas* dierhalven, dat hy wilde gaan zitten, gelyk hy dede; maar plaatste zich zelve aan zyne linkerhand, de plaats van eer, zoo in 't Oosten, als by de Turken, en schoon daar geen zitplaats was, was hy echter niet verlegen; maar ging op zyn pylkoker, die hy op de grond zette, nederzittend, ontgaande dus de schande, van staande voor een Vorst, diens hulp hy verzoecken quam, te verschynen.

Sjab Thomas, dit ziende, was daar over wel een weinig verzet, maar hy, een grootmoedigheid van geest, seheranderheit van 't vernuft, en een behendigheid, die alles by hem verhoonde, hier in ziende doorstralen, wierd daar door aangezet, om te meer agting voor hem te hebben.

Hy

A. 1532.
Homajom
verheft
eenen
Sjirah, tot
de eerste
Ryks-
Ampten.

A. 1532.

Gelukkige
voorzeg-
ging daar
uit.

't Sjah Thamas ont-
fangt Ho-
majom in
zyn thuin.

Beoor-
logd.

En uit zyn
Ryk
dryft.

Geval van
een
Arcend.

Hy verzag hem dierhalven ten eerften van een fchoon Paleis, een Koninklyke lyfwagt, en van alles, 't geen zyn Koninklyke ftaat vereifchte. Hy deed hem alle bedenkelyke vermaaklykheden aan, na de wyze van zyn Land, en van 't Oofthen, om dien Vorft zyne rampen te doen verzetten, ter tyd toe, dat zich de eene of de andre gelegenheit opdoen mogt, om zynen vyand met voordeel aan te taften, en hem weer op den Throon van Hindoftan te herftellen.

Ondertuffchen maakte *Sjirjab* zich by zyne nieuwe onderdaanen door allerley zaaken, die hy wift hen te behagen, en oirbaar voor zyn nieuw veroverd Ryk te zyn, aangenaam. Hy zag, wat 'er ontbrak voor denuttigheit van 't gemeen, en wat de zaaken van zynen Staat zou konnen verbeteren.

Het eerfte, dat hy tot dienft der reizende Kooplieden bezorgde, was, verfcheide Kârawaanfarâs, zoo in de Steden, als voornamelyk ten platten Lande, op zyne kosten, zoo als men die in verfcheide Landen van het Oofthen reeds had, te doen oprichten, en die van bequame en zeer dienftbare huisgenooten, met laft, van den reiziger voor niet te bedienen, te voorzien, en het noodige voor hen, en hunne laftdieren, tegen zulken matigen prys te leveren, dat zy 't in hun eigen huizen niet beter koop zouden hebben konnen bekomen.

Ider bediende had hier zyn byzonder werk. Daar waren 'er, die op de kostelyke huisraad alleen het opzicht, daar waren 'er, die enkelyk laft hadden, om die fchoon te houden, andre weer, om die ordentelyk te plaatsen. Zommige droegen zorg voor de bedden, andre weer voor de lywaten. Daar waren 'er, die op de Baden, op de keukens, op de tafel, en 't aanbrenge der spyzen, op 't fchenken, daar waren 'er ook, die enkelyk op de stallen, en op de beesten, paffen, zoo dat hier niets tot het gemak der reizende Kooplieden quam te ontbreken, plaatsende hier met 'er tyd allerley kraamen met kostelyke, en op de reis ook noodige goederen, en tot vermaak allerley fpeel-lieden, potzemakers, Inlandfe Doctoreffen, en wat dies meer is, om den Reiziger de moeiljykheden der reizte te doen vergeten, en hem in alles te helpen.

Men had (om dit by een buiten-ftap wat nader te befchryven) in de Baden niet alleen fchoone kaechels; maar ook een overvloed van allerley reukwerken, en fmeerzels, mitsgaders lieden die bequaam waren, om den Oofterling, zoo fterk op dat wafchen met alle die omftandigheden gezet, het bezweet en vermoeid lichaam, na eerst het hoofd en

hair wel met Melk van Clappus, of Cos-nooten, en Limoen Porot (een foort van Wafch-Limoenen) en 't lichaam met poepor (zynde gepulverifeerde rys, tot bollekens gemaakt, en wel met allerley bloemen, en voor al met het water van de Moegri-bloem, gemengd) beftreken te hebben, zoo aangenaam van lid tot lid te wryven, en, na hen 't zweed alomme wel afgewafchen, en 't lichaam wel gezuiverd te hebben, hen verder door reukwerken, en 't befmeeren van 't lichaam met Bobori (of Indiaanfê Saffraanen) en voor al met Sandelhout, op een fteen gewreven, of met eenig ander reukwerk, zoodanig te verquikken, dat zy als geheel andre, en weer als frifche menfchen 'er uit quamen; al het welke hen veel minder quam te kosten, als in hunne eigene huizen, zoo dat velen, om dit gemaklyk, aangenaam, en goedkoop wafchen, verlangden, om die reizen eens mede te mogen doen: Want in andere Kârawaanfarâs vind men niet, als de bloote plaats, en al het noodige moct men zelf mede brengen.

Voor al verlangden hier velen na, om dat alle, die te voet moeftn gaan, en het vermogen niet hadden, om zich van Laftdieren, of Palankyns, te voorzien, in die Kârawaanfarâs op 's Koningskosten, zoo lang zy daar rusten moeftn, onthaald wierden. Een mildadigheit, waar door hy de genegenheit van grooten en kleenen won, en waar in hem naderhand veel ryke en godsdienstige Mohhammedaanen navolgden, makende zekere gelden na hun dood, die zy wilden, dat tot het oprichten van zulke Kârawaanfarâs op de groote wegen, tot hunne gedagtenis, befteed zouden werden, behalven dat zy veeltyds zeer fchoone Graffteden voor hun geilagt daar by voegen lieten, om te meer aan hunne mildadigheit, in 't oprichten van zulk een Kârawaanfarâ, te gedenken.

Op de deur, of in de voorgevel, van deze Oofterfche Herbergen lieten zy, ten bewyze van hun godvrugtigheit, ook wel een fraeije fpreuk, of gedenk-reden, uithouwen, waar in zy de Perfiaanen niet alleen navolgden; maar zich ook meest daar in van hunne taal (fomtyds ook wel van de Arabifche,) bedienden, te meer, alzo dit de Hof-taal, en Kârawaanfarâs te bouwen, een werk van de grooten is, vermits veel geld en vermogen, om zulke kosten uit te voeren, vereifcht wierd.

Onder deze opfchriften zyn 'er, die verdienen van een verftandig en godvrugtig Christen in zyn hert ingedrukt, en befpiegeld te werden.

My fchiet 'er een te binnen, die kort, zinryk, en waardig is, om hier gemeld

A. 1532. te werden, welke voor een Kárrawaan-
fará in Perfien gevonden werd:

Een fraci-
je Perfi-
aanfche. *Djibaan Kárrawaanfará, Wama Ka-
rawániem*
*Der Kárrawaanfará nekunged Kárrawaan
Sará.*

Dat is:

*De Wereld is een Kárrawaanfará (of
een Herberg voor de Reizigers) en wy zyn de
Reizigers, van, of in, een Kárrawaanfa-
rá, en maakt de Kárráwan, of 't reizend
gezelschap, noit een Sará, dat is, een vaste
verblyf-plaats.*

Ik zal hier ter ftede nog een korte
fpreuke in 't Arabifch byvoegen, die op
de mildadigheid dezer grooten niet qua-
lyk flaat:

En Arabi-
fche zin-
fpreuk. *Ganijon bilá Sacháwatin, Kasjadjarin
biláffamaratin.*

Dat is:

*Een Ryke zonder mildadigheid is als een
boom zonder vrugten.*

Sjirsjah
liet ook
heerlyke
Laanen
planten.

Behalven deze Kárrawaanfará's (om
met ons afgebroken verhaal weer voort
te gaan) liet *Sjirsjah* op de groote we-
gen ook een menigte van boomen, or-
dentelyk in reyen gefchikt, gelyk laa-
nen planten, welke volwaffehen zynde,
de heerlykfte lommer, die men wenfehen
kon, tegen het fteken der zon gaven.

Een van de grootfte dienften, die men
het gemeen doen kon, behalven dat het
gezigte de Ingezetenen, en vreedme Re-
zigers, al was het maar voor een bloote
wandeling (hoewel de Oofterlingen meer
voor 't aangenaam gezicht van zulk een
Plantagie, en voor 't zitten by een fon-
tein, dan voor een wandeling, zyn) zeer
verluftigen kon.

Zyn ver-
dere nut-
tige be-
dryven.

Hy bragt ook een geheele verandering
in de maaten, en gewichten, die bevo-
rens maar by gifling, en met veel bedrog
van den loozen inlander, toegingen. Men
kende voor zyn tyd in Indié geen fchaal-
len, gewichten, noch ellen; maar ge-
lyk men de drooge waaren by een greep,
en de natte maar op het oog gaf, alzo
mat men de ftoffen, en andre meetbare
waaren, maar by fpannen, en ellebo-
gen, dat zomtyds vry wat onzeker, en
bedriegelyk toeging, van waar zy ook
nu noch veel van zoo veel ellebogen fpre-

ken; maar by deze nieuwe invoering van A. 1532.
zekere Inlandfche maten, vaste codi's,
of ellen, en gewigten, wierd alles
vry netter, tot volkomen genoeg van
den verkooper en kooper, uitgelevert:
want fehoon de verkooper daar wel'ee-
nige fehade by feheen te lyden, vond hy
die egter by zynen inkoop rykelyk we-
derom.

Geen minder zorg droeg *Sjirsjah*, om
zyn onderzaaten in zaaken van den Gods-
dienft mede een zoetigheid, die hunne
herten noch al meer tot hem trok,
te doen genieten. Hy befteelde hen jaar-
lyks, op zyn koften, een fchip, waar
mede de genen, die genegen waren om
ter bedevaart na Meeca te gaan, om 't graf
van den Profcet Mohammed te zien,
zieh voor niet derwaards konden bege-
ven. Een plegtelykheit, waar toe alle
Mohammedaanen, die vermogen heb-
ben, eens in hun leven verplicht zyn,
maar waar van de onvermoggende, die 'er
ook wel eens na toe wilden, om hun on-
magt bevoens verfteken bleven, en dier-
halven was dit een van de grootfte dien-
ften, die hy 't gemeen doen konde, al-
zoo zy fterk op de zaaken van hunnen
Godsdienft gezet zyn.

Het voornaamfte middel nogtans, om
hem fttaande te houden, was zyne z
ge,
om geoeffende Soldaaten, en goed, ge-
fehut, nevens bequame Konftapels, die
hy zeer wel beloonde, te hebben, en
om na alles zelf in perfoon te zien; we-
tende, hoe licht men door andre kan be-
drogen, of misleid werden.

Zoo pryzelyk als nu dit naauwkeurig
bezigtigen van alles in een Vorft, en zoo
nut als dit doorgaans voor het gemeen is,
alzo doodelyk was dit op zekeren tyd
voor *Sjirsjah*: want zyne nieuwsgierig-
heit, om zeker ftuk gefchut, dat hy uit
Bengale bekomen had, zelf te zien laa-
den, en affchieten, was oorzaak van zyn
dood. Want het ftuk, te fterk geladen, w
quam te berften, en een van de brokken door
trof hem doodelyk, dat hy op die plaats
ftierf, na negen jaaren geregeerd te
hebben. A. 1532. dood
flaget

Dit viel A. 1550 voor. De dood van
Sjirsjah gaf groote verandering, en op-
ftand onder de Ingezetenen, en, na de
verfcheide belangen der Patans, en andre
Indiaanfche Vorften, verwekte die by
ider in 't byzonder een geheimen toeleg,
om meefter van dat fehoon Ryk te wer-
den.

Homajom, die lang na zulken voorval Waa
verlangd had, kreeg aanftonds door ze-
ker hoofd der Fakiers, *Sjah Daulat* (de
Koning des heils) genaamd, bericht van
zyn dood, van de verdeeldheit der Inge-
zetenen, van de verfcheidenheit der be-
langen van veel Vorften (die daar door
hunne

hunne algemeene macht niet weinig verzwakten) en vanden opftand, die 'er binnen Delli was.

Ook maakte hy hem bekend, dat hy van de genegenheit zyner oude onderzaten zoo verzekerd was, dat hy niet twyfelde, of zy zouden hem, zoo hy maar ten eerften overquam, met vreugde weer op den Throon van Hindoestan zetten.

Homajom, die geenzins hier op fleep, verzogt nu met meer ernft om de hulp, hem van *Sjab Thamas* toegezegd, en beloofde, om hem te kragtiger daar toe aan te zetten, niet alleen een Sjais (dat hy nu quansuis al was) te zullen blyven; maar ook zyn ganfch Ryk daar toe te zullen brengen, ja alle de kosten, die *Sjab Thamas* tot nu toe wegens hem gedragen had, met veel dankzegging te zullen vergoeden, daar, voor een zoechtigheit, byvoegende, dat hy de Landvoogdy van Candahar, en de Stad Sindi, op de grenfen van Perfien, hem fchenken zou. Twee zaaken, die *Sjab Thamas* ten eerften overhaalden, om dezen Vorft spoedige hulp toe te voegen, voor eerst, de zucht om zynen Godsdienst in dat machtig Ryk voort te zetten, en de eere, die hy daar van by zyn volk, en de groote verwachting, die hy daar over by den Profcet hebben zoude. Ten anderen, 't ontflag van een gaff, dien hy al lang moede was, en de vergoeding van die zware onkosten, en daarenboven de gulhertige aanbieding van zulk een voorname Landvoogdy, die zoo lang de twiflappel tuffcheu deze twee Vorften geweest was.

Dit was de reden, dat hy hem spoedig veel geld, een fraeije troep voetvolk, en twaalf duizend man Ruitery byzette, met welk kleen legertje *Homajom*, veel meer op de genegenheit van zyn volk, en de toezegging van *Sjab Daulat*, fleuende, na Hindoestan trok, bedankende dien Vorft voor zyn goed onthaal, en voor een heilzamen raad, waar van wy op zyn plaats fpreken zullen.

Hy verfcheen zoo haaft ontrent Cabul en Attoc niet, of zyne oude Onderdaanen quamen zyn Leger zoodanig verfterken, dat hy in korten tyd, en met verlies van weinig volk, meefter wierd van alle de Landen, die tuffchen Perfien, en Lahor leggen.

In deze vefting, op een by na onwinbare plaats gelegen, was een Landvoogd, die voorhad, zich als opperbestierder daar in te dringen, en zich meefter van de ganfche Landvoogdy van Pengab, of der vyf wateren, (na 't getal der vyf Rivieren, die daar in zyn, zoo genaamd) te maken, en die ook in ftaat was, om een lang beleg, dat den Vorft niet diende, uit te houden.

Homajom, dit wetende, en niet gene- A. 1550.
gen lang te talmen, deed door een andren weg, als hy zelf nam, honderd jonge Perfiaanen, als Fakiers gekleed, en met reiflaven in de hand, voor de Poort dezer vefting, niet alle gelyk, maar nu en dan een, verfchynen, waar door die gene, die eerst quamen, 'er gemakelyk in raakten, alzo men voor die Landloopers, als groote Heiligen, veel agting, en ophenganfch geen agterdogt heeft; maar die wat later quamen, vonden de poorten alomme gefloten, weshalven zy de wacht toeriepen, dat zy arme Fakiers waren, die van Mekka quamen, en die maar voor dien nacht hun verblyf, daar verzogten, alzo zy verder moeften wezen.

Dit quam met het zeggen der eerften over een, waar van men den voorzeyden Landvoogd, *Aziz-Chan* genaamd, kennis gaf, die, juift zoo fterk op de Godsdienst niet gezet, hen met een zoet praatje meynde af te zetten, maar toen zy op hem, en op de bezetting, wegens hunne liefdeloosheit ontrent zulke armen, van God, en hunnen Profcet zoo bemind, en die nu pas van zyn Graf quamen, begonden te fehelden, en hen met de wrake Gods, en van Mohammed, tedreygen, gaf hy aanftonds laft, om hen, alzo 't maar voor eenen nacht verzoekt wierd, in te laten.

Hy zag ze zelf, niet zonder groot mededoogen, alzo zy 'er zeer armelyk uitzagen, binnenkomen, en belaste aan zyn volk, hen wel te onthalen, waar op zy verfcheide Elhamdollahs, of loftuitingen ter eere Gods, wegens deze zyne liefde aan hem, met belofte, dat God dit aan hem vergelden zou, volgen lieten.

De Landvoogd, en zyne bezetting; hier op al te genuft, dachten verder geen quaad; maar zy wierden in 't midden van hunne ruft op het onvoorzienfte van deze Fakiers, met de kris in de vuift, die zy onder hun gewaad verborgen hadden, overvallen, en met zulken woede en geluk aangetaft, dat die eerste daar alle het leven lieten, en de Pelgrims meefter van de vefting bleven.

Door dezé lift kreeg *Homajom*, dien zy spoedig bericht hier van gaven, die fterke plaats, die hy door een lang beleg niet te winnen zag, in eene nacht, blyvende hier niet langer, dan tot hy 'er een van zyne Perfiaanen tot Landvoogd gefield had.

Hy trok dan ten eerften na Delli, waar Trekt na
ontrent hy reeds eenige Patans, en Raja's Delli.
tegen malkanderen bezig vond. Hy quam hen vry wat eer, dan zy hem gewagt hadden, op 't lyf, alzo zy wel wiften, dat hy in Hindoestan gekomen, maar niet,

A. 1550. nier, dat hy zoo na by hen was. Hy floeg hen dierhalven, met zyn nu sterk aangegrooid Leger, ontrent drie mylen van Delli, by Panipat zoodanig in de vlucht, dat hy door deze eene overwinning weer op zynen Throon geraakte, herftellende alles in zeer korten tyd, hoewel hy niet lang leefde, en pas 2 jaren 'er na quam te iterven.

Geraakt
weer op
den
Throon.

Hy be-
loont Sjah
Daulat
rykelyk.

Het eerste dat hy dede, was, *Sjab Daulat*, die hem van alles het eerste bericht gegeven, en de genegenheit van 't volk, en verscheide Koninkjens, voor hem herwonnen had, rykelyk te beloonen, en groote eigene inkomsten, sehoon dit tegen 's Rykswetten aanliep, jaarlyks, zoo voor hem, als voor zyne nazaaften, te bezorgen, welke nazaaften tot noch toe ook de eenigste in 't gansche Ryk zyn, die eigen Landen erfelyk blyven bezitten, zonder dat hunne goederen, gelyk die van alle andre Onderdaanen, by 't overlyden van de Vader, weer aan de Kroon vervallen; behalven dat dit Stamhuis van *Sjab Daulat* tot nog toe by den grooten Mogol in de hoogste achtung is, en in rang voor alle andre gaat. Ja zelf is zyne gedachtenis by de volgende Mogols zo geëerd en geagt geweest, dat het volk, en die Keizers zelf, zich niet sehamen noch dagelyks zyn Graf zeer Godsdienslig, als van een van hunne grootste Heiligen, te gaan bezoeken.

Houd
geene van
zyne be-
loften aan
Sjah Tha-
mas.

Wat nu zyne belofte aan *Sjab Thamas* belangt, hy kreunde zich daar zeer weinig aan, bleef een zuivere Sunni, gelyk te voren, met alle de zynen, vergoedde hem niets van de groote kosten, aan hem gedaan, en dagt niet minder, als om hem Candahar of Sindi te schenken, door welke trouwloosheit, en groote ondankbaarheid (vermits hy hem zeer trots by zyn eerste schryven behandelde) hy toonde een rechte nazaat van zynen Voorvader *Aboesaid*, en dus hier in een rechte groote Mogol, en een ware tak van dien ondankbaren Stam te zyn.

Het was zoo verre van daar, dat hy voor *Sjab Thamas* eenige de minste beleefdheit zou overgehad hebben, dat hy hem al het volk, dat hy hem, by zyn vertrek uit Persien mede gegeven had, onthield, aan die Persiaanen, waar op hy zich naderhand meest vertrouwde, zeer groote soldyen, en aan hunne oversten de eerste ampten van 't Ryk gevende, waar door zy alle zeer gewillig waren, om by hem te blyven, durvende naderhand ook noit weer in Persien verschynen, uit vreeze van de zware straffen, die zy, zoo menigmaal te vergeefs door hunnen Vorst herroepen zynde, niet zouden hebben kunnen ontgaan.

Wat nu de Patans, of Indiaansche

Koninkjens, aangaat, die, volgens de vorige grondwetten, Omrahs waren, daar van zocht hy zich allenskens, volgens dien heilzamen raad, hem door den Koning van Persien, zoo als hy afscheid van hem nam, gegeven, te ontslaan, door middel van tusschen de Patans, en die Indiaansche Koningen, een eeuwige haat te veroorzaaken, altyd quaad zaad te zaaijen, hen beyden, door ze tegen malkanderen geduurig op te hitzen, klein te maken, en zich zoo met 'er tyd van hen te ontslaan, 't geen hy zedert ook meesterlyk gedaan heeft, entot noch toe by zyn nazaaften nagevolgd werd.

Hy deed dit egter met dat onderscheid; dat hy zich, in opzicht van de Patans, geheel en al, doch in opzicht van de Indiaanen, alleen van die gene, die hem niet dienden, ontsloeg, behoudende uit hen alleen die dappere Rasbuten, en voorvegters, die hem in zyne Legers dienen konden, uit welke hy 'er ook verscheide, om hen te naauwer aan zich te verbinden, tot deze en gene groote bedieningen in zyn Ryk, en Leger, verhieft, zonder hen ook te straf in hunnen Godsdienst, gelyk bevorens geschied was, te handelen, ja zich zelven niet ontzien- de, nu en dan wel eens in hunne Tempels hunnen Afgodendienst by te woonen, dat hem zeer aangenaam by hen maakte, hoewel de zynen wel wisten; hoe, en waarom, hy dat deed, alzoo hy zich al zoo weinig aan hunnen Godsdienst, als aan den Mohammedaanschen, gelegen liet leggen, in welke onverfchillende gedachten hy ook altyd zynen opvolger, en Zoon *Ekbar*, heeft zoeken op te voeden, hoewel dat geheel anders uitgeval- len is, gelyk wy in zyn leven zullen zien.

Terwyl ik van den Zoon spreek, komt my te binnen, dat ik beloofd had, noch iets van des zelfs Moeder, de Keizerin *Zimle Begum*, te zullen zeggcn.

Deze sehoone Vorstin, welke *Sjirsjah* met *Homajom's* Vrouwen-Timmer van hare sehoone oogen hem, gelyk zy meer andren gedaan had, te zullen be- tooveren; maar gelyk zy een zeer kuifche grootmoedig Vorst, die de zedigheit, by zoo groote sehoonheit, zoo sterk in haar ziende uitblinken, en daar beneven, vernemende dat zy zwanger was, dit grootmoedig besluit nam, van haar zoo lang zy onder zyne magt was, niet de minste blyken, van dat zy zyne gevangene was, te geven, maar haar met zoo veel agting, en eerbiedigheit, te behan- delen, dat zy niets, dan alleen het by- wezen van haren Vorst, en Gemaa, zou missen.

A. 1550.

Was
sen fleg-
Mohhan-
medaan.Sjirsjah
zind de
gevangene
Zimle
Begum.

A. 1550.
Ongeschonden
in Homajom.

Het geen noch verder ging, dat hy om die Vorstin noch meer genoegen, en de wereld noch meer reden te geven, om zyne bescheidenheit, en grootmoedige kuisheit te verheffen, haar ten eerste na Persien, aan haaren Gemaal, zoo zwanger zynde te rug zond, waar uit dan blykt, dat dit, niet A. 1548; maar niet lang na zyne vlugt na Persien geschied is.

Homajom, die wist, hoe schoon, en bekoorlyk zy was, stelde vast dat *Sjirsjab*, die hem zoo onrechtvaardig van zyn Throon had durven stooten, noch minder zwaarigheid gevonden had, om zich meester van zulk een schoone gevangene, door allerley wegen te maken, en dat hy, ze nu moede zynde, om noch de naam van kuis en grootmoedig te hebben; dezelve hem quansuis noch ongeschonden weder toezond.

ie haar
er zeer
vragt
id.

Hy ontving haar dierhalven vry koel, en vraagde haar zeer fors, of die Tyran niet met de zelve verwoedheit zyn geweld tegen haar eer, als zyne onrechtvaardigheid tegen zyne Kroon geoeffend, en zyn bed niet bezoedeld had.

Zy zeyde, dat hy niet minder, als dat gedaan, en haar met zoo veel eerbied, kuisheit, en hoogagting behandeld had, dat zy niet genoeg tot lof van zyne grootmoedigheid, en bescheidenheit ontrent haar; spreken kon, en betuigen moest, niets; dan alleen haren zoo waarden Gemaal's bywezen; gemist te hebben.

Dit verheffen van *Sjirsjab's* grootmoedige kuisheit ontrent haar, die zo schoon, en vol betooveringen was, quam hem zeer verdacht voor. Hy hield het; of voor een vond van haar vernuft, of voor een versprek tusschen hun beyden, om haar leven voor zynen toorn, zoo zy maar 't minste bekend had, zeker te stellen; en dierhalven wat zy daar van verder voorgeven mogt; hy zey vlak uit, dat hy het niet gelooven kon; maar vast stelde, dat zy de waarheit voor hem verzweg, om de uitwerking van zynen toorn en regtvaardige jaloezye hier over niet te gevoelen.

Hy maakte na dien tyd ook zoo weinig werk van haar, dat die jonge Vorstin, zeer droefgeestig hier over geworden, zich aan zulk een zwaarmoedigheid overgaf, dat zy daar aan wel haast scheen te zullen sterven, zoo daar niet spoedig in had voorzien geworden.

Tot haare verquicking begaf zy zich, vermits Homajom na haar niet meer omzag, in 't Vrouwen-Timmer by de Sulthane van Persien, aan de zelve met veel droefheit haren spyt nevens hare onschuld, vertoonende, en hoe zy een schoone, jonge, en kuische Princees, zynde, niet verduwen kon, dat zy, zon-

IV. DEEL.

A. 1550.

der eenige grond, of reden; vanden Keizer *Homajom* verdacht gehouden wierd; wshalven zy zeyde, liever dood te willen zyn, als langer zoo koel en smadelijk gehandeld te werden.

Zy gaf ook, om hare onsehuld verder te doen blyken, met een brief aan *Sjirsjab* berigt van alles, wat tusschen haar, en *Homajom*, voorgevallen, en in wat bedroefde staat zy tot nu, door zyne ongegronde jaloezy, was.

Hy had zoo ras geen kennis daar af gekregen, of had groot medelyden met haar, en schreef, zonder te laten blyken, dat hy dit van haar wist, een zeer omzigtigen en beleefden brief aan *Homajom*, waar in hy zeyde, door deze en gene overgekome ne gerugten verstaan te hebben, dat *Zimle Begum*; zyn kuische Gemalin, in ongunst by hem was, om dat hy vermoedde, dat hy (*Sjirsjab*) haar oneerlyk behandeld, of zyn bed geschonden zou hebben.

Hy beriep zig, niet alleen op zyn Gemalinne zelf, en op haar ganseh gevolg, dat altyd by haar gewest was, maar zwoer ook zeer dier op den Coraan (den hoogsten eed, die een Mohhamedaan doen kon) dat het zoo verre van daar was, dat hy; schoon overwinnaar, haar eenigermaten oneerlyk behandeld; of eenig geweld op haar eer gedaan zou hebben, dat hy haar noit een oneerbiedig woord toegesproken; maar wegens hare kuisheid en wonderlyke zedigheit de eerste gedagten gekregen te hebben; om haar dus ongeschonden, te meer, dewyl zy swanger was, aan hem, haaren Gemaal, te rug te zenden; voegende daar by; dat God, en de Prophet, die alles wist, hem tydig en eeuwig in de Helle straffen wilden, zoo hy iets, dat niet waar was, aan hem schreef, en dat hy hem dierhalven bad, dit niet alleen te gelooven; maar die onschuldige Princees daar over niet meer verdagt te houden, en haar met die liefde, die hare trouw, en zyne onschuld, en grootmoedig bewezene bescheidenheit aan hem, dien hy anders had komen behandelen, verdienden, voortaan te willen bejegenen, betuigende nogmaals, dit on- geen andere reden aan hem te verzoeken, dan om dat hy, en de Princees, in dit geval beide even onnoozel, en onschuldig waren.

Sjirsjah
zweert op
den Co-
raan zyne,
en hare
onschuld.

Deze diere betuiging, en zwaren eed van *Sjirsjab*; gevoegd by de zwaarmoedigheid der Vorstin, had zoo veel vermogen op het gemoed van *Homajom*, dat hy haar aanstonds weer by hem ontbood, en met zoo veel teederheit, en leedwezen van het ongelijk, dat hy haar, onschuldig aangedaan had, ontving, dat zy, die door de droefheit al zeer magerd was, op zoo een onverwagte en

Homajom be-
mind haar
weer zoo
zeer, als
oit.

A. 1550. ongehoopte verandering, weer begon te herleven, en niet alleen hare vorige schoonheit, die zeer vervallen was, maar ook zoo veel vermogen op de geeft van *Homajom* te krygen, dat zy zedert zyn eenigfte vermaak, geduurende zyn verblyf in Perfien, was.

Maakt
Lahor
van een
Dorp tot
een Stad.

Het eenige, om nu ons verhaal, daar wy het voor dit geval van de Vorstin lieten; weer te vervolgen, dat *Homajom*, indezen kortentyd van zyne rege-

ring noch dede, was, dat hy van Lahor, A. 1550. toen noch maar een Vefing, met een gemeen Dorp 'er by, een fchoone Stad, die 120 mylen van Delli legt, maakte, omringende die met zeer vatte muuren.

Men moet zich egter niet inbeelden, dat fchoon hy meeffer van die Stad Lahor, hy het daarom ook van het Koninkryk van die naam was, alzoo, niet hy, maar zyn Zoon dat veroverd heeft.

N° 8.

HOMAJOM. Achtste Grootte Mogol.

Daar zyn 'er, die meenen, dat hy zyn Hof derwaards zou verplaatft hebben, doch wy zullen in 't leven van zyn Zoon zien, dat het onder zyne regeering eerst gefchied, en tot zyn tyd toe in Delli gebleven is, hoewel wy wel willen gelooven, dat hy nu en dan met zyn Hofstoet daar geweest is, te meer, dewyl hy voorgenomen had, en ook in 't werk ftelde, van dat Dorp een Stad te maken, tot welkers spoedige voltooiing zyn geduurig bywezen veel heeft kunnen toebrengen; hoewel hy alles, zoo als hy 't ontworpen had, door zyn tuffehen gekomen dood, niet heeft kunnen voltooijen.

Blyft in 't
bouwen
van zyn

Gelyk nu de Indiaanfche Mohammedaanfche Vorften byzonder op zeer prag-

tige Graffteden gezet zyn, en veelen in Graffteden hun leven geerne een gezigt van de heerdood, lyke verblyf-plaats van hun Lyk na hun dood tragten te hebben, alzoo zyn veelen gewoon al in hun leven deze graffteden te laten opregten, vreezende, dat het, na hun dood, zoo wel, zoo pragtig, en net niet gefchieden zou, waar ontrent zy dan ook een wooning, met zekere inkomsten voor een groot getal Priesters plaatzen, die voor hun ziel bidden, en zonder ophouden in den Coraan lezen.

Dit quam *Homajom* ook in 't hoofd, maar een ongeval, terwyl men bezig was, om op een afgesteken plein buiten de Poorten van oud Delli, aan 't einde van een groote brug van twaalf boogen, dit groot werk te vervorderen, en het heeft hoopte

1550. hoopte ten einde te brengen, overquam hem in den al te grooten yver, een ongeluk, dat zyn dood veroorzaakte.

Men was met dit werk, en des zelfs muuren, al zoo verre gevorderd, dat men het gewelf begon te maken.

De Vorst, die met een meetroede in zyn hand op de muur geklommen was, en rondom 't gebouw, boven op des zelfs pragtige lyst, die vry breed was, wandelde, leunde op dezelve zoo styf, dat zy in zyn hand, en onder hem brak.

Homajom vervolgde het stuk der gebrokene meetroede, waar door hy gevallen zynde, en al wat gerold hebbende over 't bovenste van die muur, daar de bouwkundige die geschuimt had, om 'er de goot voor de waterloop op te brengen, van boven neder op de grond stortte, brak de beenen, en vond zyn einde ter plaatze, daar hy begraven wilde zyn, terwyl hy bezig was die te helpen oprigten.

Dit was het einde van *Homajom*, wiens ongelukkige dood eenige overeenkomst met zyn Grootvader, *Sjeich Omar*, had, alzo zy beide zeer ongelukkig vielen, hoewel de reden van des eersten's dood wat bespottelyker, dan die van deze, was.

Men voltooide dat heerlyk werk na zyn dood, het bekleedde met het schoonste marmer, dat te krygen was, en het zoo sterk van buiten verguldende, dat 'er de oogen op sehemerden.

Men ziet de Imâms nog dagelyk bezig, om voor zyn ziel te bidden, lezende verscheide spreuken al zingende uit den Coraan, en bestrooiende zyn graf geduurig met allerlei sehoone versche bloemen, terwyl zy het zelve met een schoon tapyt van eenig goud en zyde stof met veel eerbied bedekken.

In dit graf wierden naderhand de groote Mogols gemeenelyk begraven.

Dus stierf hy A. 1552, in 't laatste van 't jaar, niet te Gualoor gelyk sommige willen; maar pas buiten Oud Delli, dat drie mylen van 't Nieuwe Delli gelegen is, en had, na dat hy op den Throon hersteld was, noch maar 2 jaren 9 maanden en 14 dagen geheerscht; weshalven alle de jaaren zynre regeering, met die van zyn verblyf in Persien, twintig jaaren beliepen. Wy vertoonen zyne beeltenis onder No. 8.

Hoe veel Kinderen hy naliet, vind ik nergens aangeteekend, maar alleen, dat zyn Zoon, *Djelâoddien Ekbar*, hem A. 1552, als negende groote Mogol, in 't Ryk gevolgd is.

Djelâoddien (dat in 't Arabisch, de glans des geloofs beteekend) was zyn naam; maar *Ekbar* (dat, in die zelve taal, de groote beteekend) was een titel, met

betrekking tot zyn groote daaden, hem, zedert zyne verheffing tot de Kroon, gegeven, en by welke hy meest bekend is. Hy kreeg die met recht, alzo niemand van zyne Voorzaaten, of Navolgers, het Ryk zoo verre uitgebreid, of zyn Stamhuis, zoo veel luister bygezet heeft. Hy werd anders ook wel *Mosafar*, dat is, *den overwinnaar*, genaamd.

Over de plaats zynre geboorte vallen verschillen by de Schryvers. Sommige willen, dat hy op 't Kasteel Ammer in de gevangenis van zyn Moeder, andere, dat hy in 't Landfchap Sjaquata, in 't Noordwesten, tusschen Tartaryen en Persien, maar eenigen ook, dat wel het waarfchynelyk is, dat hy in Persien, in 't Hof van *Sjab Thamas*, pas na dat de Vorstin *Zimle Begum* by den Keizer, haren Gemaal, maar in Persien gekomen, of weer in gunst by hem geraakt was; A. 1541 geboren zy; doch met zekerheit daar van te spreken, is onmogelyk, alzo de Mogolische Chronyk daar niets van meld, en andre Schryvers dat ook niet aangeteekend hebben.

Hy was een Vorst, die in kracht van een doordringend verstand, in dapperheit, en in alles, wat Koninklyk grootmoedig was, zyus gelyken not had heeft. Hy had op zyn tyd ook met de elendigen zeer veel medelyden, en wist hen teeder te beminnen, en te beloonen, maar ook, zonder aanzien van persoon, die gene, die 't verdienden, zeer streng, ten spiegel van andren, te straffen. Zoo dat in hem gevonden wierden alle de deugden, die men in een Vorst, die de agung, en liefde van zyn volk volkomen verdiende, wenschen kon.

Die groote Staatregel van zyn Vader, volgens *Sjab Thamas* laatste les aan *Homajom*, van altyd twist tusschen de Patans; en de Indiaansche Koningen, heimelyk te voeden, was een der eerste maatregels, waar van hy zich bediende. En de schattingen, by zyn Voorvaderen met moeite ingevorderd, wist hy zeer gemakkelyk te doen inzamelen.

Hy beruiste geenzins in 't geen hy reeds bezat; maar zyne gestadige poging, was, om middelen tot verder uitbreiding van zyn Ryk, en tot beantwoording van zyn grooten titel, uit te vinden. En men moet bekennen, dat de staat, in welke zyn Vader het Ryk liet, zeer weinig na die gene gelykt, in welke hy 't gebracht, en aan zyn opvolger gelaten heeft.

Het enige, dat zyne voorzaten veroverd hadden, en hem nalieten, was Cabul, Candahar, Multan, Delli, en Pen-gab; doch hoe zeer dat kleen getal van Ryken en Landvoogdyen, by dat, door *Ekbar* naderhand veroverd, afvallen zal, zullen wy hier na zeer klaar, by 't op-

A. 1552. tellen van de Ryken en Landvoogdijen, die hy naliet, zien. Ook lagen zy, of in 't Westen, of in 't Noordwesten, of in 't Noorden, of in 't midden des Lands, en alomme door 't gebergte ingesloten, zonder dat hy noch een Zeehaven bezat, die hem nochtans vooral noodzakelyk scheen te zyn, gelyk ook die veroverde Landen, daar hy Zeehavens vond, hem, en zyne nazaaten, door den grooten Koophandel, die daar gedreven werd, wel de grootste inkomsten opgebracht hebben.

Zyne overwinningen.

Eerst maakte hy zyn werk, om den Koning van Pattana, die ontrent de Rievier de Ganges, in Bengale, zyn Ryk had, en bevorens maar eenigzins van de Kroon afhing, dog zich 'er niet veel aan kreunde, geheel en al te vermeerderen.

De Patans daar ontrent, die hem geholpen, maar toen zy 't niet langer houden konden, ook verlaten hadden, vonden zich zoo hier om, als om dat zy nu en dan al eenigzins t'ondergebracht, doch al weer afgevallen waren, zeer verlegen, en keurden dierhalven best, om de uiterste woede van dezen zegenpralenden overwinnaar, die alles daar ontrent weg nam, en met een zwaar leger vast na hunne landen trok, niet af te wachten, waar van 'er verscheide, die zich niet tydig overgaven, het gevoelen gehad hebben.

Dus wierd hy van meest alle de Patans, of Berg-Koningen, aan die kant, meester, hoewel in de latere tyden noch al eenige door zyn Zoons Zoon, *Sjab Djihaan*, en andre, onder 't jok gebragt zyn, die hy, om de verre afgelegenheit, en akeligheit der gebergten; weinig na-deel toebrengen kon, zoo dat men met geduld zyn tyd heeft moeten afwagten, om dan eens dezen, dan eens genen, als 'er de gelegenheit zich gunstig toe opdeed, te verrasschen. Ook zullen wy 'er in zyn tyd nog ontmoeten, die hy nu en dan heeft moeten waarnemen, om hen met voordeel op 't lyf te vallen.

Dus bleven 'er noch verscheide Berg-Vorsten, die ongenaakbaar waren, overig, die de schatting, hen opgelegd, dan eens gewillig betaalden, en dan wel eens weigerden, gelyk die van Turcoft, Zelali, en meer andren. Ontrent zekere spruit van de Ganges heeft men nog een Vorst, uit het bloed van de oude Koningen van Delli (zoo hy voorgeeft) gesproten, die den grooten Mogol, noch niemand, erkennen wil.

Egter moet men zeggen, dat alle deze Vorsten voor gene der Hindoestansche Oppergebieders meer, dan voor *Sjab Ekbar*, gevreeft hebben.

Geen van zyne voorzaaten hadden het in hunne gedachten durven nemen, om

dieper landwaardin te trekken, of derwaards hun Hof te verplaatzen, maar hadden dat tot noch toe te Delli gehouden, vrczende, dat anders die Koningens daar ontrent weer afvallen mogten; maar *Ekbar*, die 'er de schrik onder had, ondernam dit zeer grootmoedig. Wat hem nu bewogen heeft, die treffelyke Stad, Oud Delli, de Zetel der vorige Patans, en van alle de groote Mogols. Zedert *Sjab Baboer's* tyd te verlaten; vind ik niet aangeteekend, hoewel ik vertrouwe, dat het alleen zyn groote zugt is geweest, om zyn naam, 't zy door 't aanbouwen, het zy door 't verbeteren van deze of gene Stad, en door 't herplaatzen van zyn Hof aldaar, ontferfelyk te maken.

Daar zyn 'er echter, die willen, dat de eerste reden, die hy had, om deze oude Hof-Stad te verlaten, en een nieuwe te bouwen, zekere belofte geweest zy, die hy, om van God een erfgenam des Ryks te bekomen, zedert eenigen tyd gedaan had.

Dit was dan 't eerste, dat hy ondernam. Hy bouwde wat bezuid-westen Agra, een fraaijen Moorfschen Tempel, en digt daar by een schoon Paleis, alwaar hy nu en dan zyn vermaak nemen ging.

Dees nieuwgebouwde plaats noemde hy Fetipoer; dat is, 't vervuld verlangen, alzo God hem een Zoon, na zyn bede, gegeven had. Zy lag eenige mylen van Agra.

Hy bevond egter, dat hy de plaats niet wel begrepen had, alzo noch delucht, noch 't water, daar goed was, 't geen hem kort daar aan dit vlek verlaten, en na een beter plaats tot zyn verblyf omzien deed.

Hy verkoos A. 1566 hier toe Agra, een Stad, gelyk Delli, mede aan de Rievier de Djemma, of Jemini, in de gedaante van een wassende Maan, dog wat zuidelyker, dan Delli, gelegen, en verplaatste te dier tyd in die schoone Stad zyn Hof. Zy legt in een zandige Landsdouwewe, waar door 't 'er des Somers zeer heet is.

Zy was, in opzicht van hare gelegenheit in een groote vlakke, en aan een frissche Rievier, al een fraaije Stad, en de Hoofdstad van het Ryk van dien naam, dog hy heeft de zelve by uitnemendheit verbeterd. Zy is veel grooter als Hispahan in Persien, en byna drie Hollandfche mylen in de lengte aan die Rievier gelegen, bestaande noch meer plaats in de breedte, en wonderlyk vercierd, en opgepronkt met een groote menigte Paleizen der Omrahs, en Grootten, die zich voornamlyk aan de Noordzyde langs de Rievier vertoonen; maar hoe heerlyk die ook zyn, gelyken zy echter

A. 1552.

Verplaatst zyn Hof te Agra.

Welke Stad.

ter

ter alle te zamen in heerlykheit niets by het prachtig Paleis, dat *Sjab Ekbar* aan die zelve zyde der Stad gebouwd heeft. Het is, om zoo te spreken de vesting dier Stad; en beslaat wel een kleenemyl in zyn omtrek, en mag wel voor het schoenste gebouw van ganſch Afien geſchat werden, zoo in opzicht van de gelegenheit, als van gebouw, pragt en overvloed van alles. Want mentoond 'er in geheele gewelven, vol met goud, zilver, paalen, en geſcenten, ingelegt. Het legt op een kleene hoogte, en des zelis muuren, die dubbeld, en wel 27 ellen hoog zyn, fehynen van een foorte van ſteenen, die na rood marmer gelyken, gemaakt, en zoo net en wel opgemetzeld, dat men naauwlyks zien kan, waar die ſteenen aan een gehegt zyn. Invoegen nder, die dit gebouw dus van verre, en voor al van de zyde der Rivier, beſchouwd, bekenen moet, dat het maar van een ſtuk ſchynd opgerigt te wezen, en dat men geen ſchoonder gezigt, als van dit Paleis aan die kant, ergens in de wereld hebben kan. De Rivier loopt 'er zoodanig langs, dat 'er gter noch een groot plein tuſſchen de zelve en de Rivier is, daar 's Keizers Oliſanten vegten.

Gelyk men nu aan de eene kant der Rievier een ſchoone Stad van zulken grooten uitſtrekking heeft, alzoo heeft men aan de overzyde weer een andre Stad van de zelve lengte, en mede van een groote heerlykheit, hoewel by die eerste niet te vergelyken; en ook zoo breed niet, aan welke kant zich zeer veel Benjaanen en Kooplieden met der woon onthouden.

Men kan van des zelfs groote en uitbreidheit ook eenigzins, uit het getal der Inwoonderen, oordeelen, die men wil, dat tuſſchen de zes en zeven honderd duizend zielen, zonder de vreemdelingen 'er by te reekenen, uitmaken.

Deze Stad, bevorens Agra genoemd, liet hy; na dat hy 'er zyn Hof-ftad afgemaakt had, na zich zelve zedert *Ekbar Ahaad*, dat is, *Ekbar's Stad*, noemen, welken naam zy ook in zyn leven, dog langer niet, behield, vermits zy na zyn dood weer Agra, gelyk te voren, genoemd wierd.

In en buiten de zelve heeft men ook zeer veel pragtige Graffteden, onder welke die van *Sjab Djibaans Gemalin, Tadjoe Meballe*, (dat is, *de Kroon des Vrouwen-Timmers, of van 't Paleis*) ſtaande by een groote Markt met zes Hoven, en Galderyn, uitmunt.

Het Graf van deze Begoem, of Keizerin, legt ten Oosten van de Stad langs de Rievier, in een plaats, die met een groote muur beſloten, en in perken, als

een Thuin verdeeld is, dog met dit onderſcheit, dat men ter plaats, daar men zand legt, hier niet, dan wit en ſwart marmer, ziet. Men gaat 'er met een groot Portaal in, en, als men 'er in is, ziet men aanſonds ter linker hand een ſchoone Galdery, na de zyde van Mekka gelegen, waar in 3 a 4 Niſſen, zyn, in welke de Opperprieſter gewoon is zyn gebed voor de ziel dezer Vorſtin te doen.

Na de waterkant ziet men drie platte verdekken met vier Torens, met een trap, om derwaards te gaan, en om van daar de tyd des gebeds aan te kondigen. Boven op ſtaat een pragtige Dom, die van binnen en van buiten met wit marmer bekleed, en onder welke een ledige Grafſtede is, alzoo de Begoem onder een gewelfzel, dat zich onder 't cerſte verdek opdoet, begraven is. Behalven die zyn 'er nog verſcheide andre marmere Torens by. By 't zelve zyn een menigte van eieraaden van heerlyke Tapyten, Kandelaars; Lampen, enz., en 't is 'er vol Molla's, of Prieſters, om voor haar te bidden. Daar is 32 jaaren over dit Graf gebouwd, en nog lang 'er in heeft men 'er veel fraeijgheden bygevoegd. Het werd eens 's jaars geopend, dog geen Chriſten mag 'er in komen.

Sjab Djibaan had aan de andre zyde der Rievier ook een heerlyk Graf voor zich zelve laten maken; dog het is, door de Oorlogen, die hy met zyn Zoonen voerde, blyven ſteeken; en *Enrangzeeb* heeft 'er zich, na dat hy op den Throon geraakt was, weinig mede bekommerd.

Men heeft daar nog veel heerlyke Graven van verſcheide Gelubden, opzienders van 't Vrouwen-Timmer, dog die hebben maar een plat verdek, met 4 kleene kamertjes aan de vier hoeken.

Als men ook van de kant van Delli te Agra komt, ontmoet men een groot Baſier, of Markt, waar by een Thuin is, alwaar *Djebaan Gier*, de Vader van *Sjab Djibaan*, begraven legt. Boven 't Portaal van die Thuin ziet men zyn Graf geſchilderd, bedekt met een groot zwart kleed, met verſcheide witte Waſch-Toorſen, en twee Jeſuiten aan de twee einden.

Dit heeft veelen verwonderd, om dat de Mooren een afgryzen van alle beelden, en ſchilderyen hebben; dog dit is geſchied, om dat, zoo *Djebaan Gier*, als ook zyn Zoon, al eenige beginzelen van de Sterre-kunde, en van de wiſkunde van de Jeſuiten geleerd hadden.

Maar nevens het Graf van *Tadjoe Meballe*, is ook dat van *Sjab Ekbar* ongemeen heerlyk, en een zeer pragtig cieraad van Agra, 't geen zyn Zoon

A. 1566. *Selim* ter eere van hem gebouwd heeft.
Hy beoorlogt Chitor.

Niet lang na deze verplaatzing van 't Hof maakte hy eenig gefehil met de Koning van Chitor, die van hem niet wilde afhangen, en zich, dat nog meer is, openbaar tegen hem dorst aankanten.

Chitor is de naam van een Ryk, en ook van de Hoofdstad van dat Ryk, welke, op een hoog gebergte in 't midden van een groote vlakke leggende, uit de natuur van haare gelegenheit voor een sehoone sterkte verstreken kan.

Toen de magtige en trotse *Rana* (dus was de naam des vorigen Konings) 'er noch Meester van was, had zy twee mylen (andre zeggen anderhalf myl) in haaren omtrek, op sommige plaatsen wel een half myl breed zynde.

Ook zag men toen daar in over de honderd sehoone Tempels, behalven andre fraaije eieraaden, waar van men nu de trotse overblyfsels, en muragien, met verbaazing noech ziet.

Dat beschreven werd.

Deze Stad, had nog iets, dat wonderlyk tot hare sterkte diende, alzooy van binnen van een der sehoonste Fonteynen, en Bron-aders, die men wenschen kon, voorzien was, die daar een fraaije beek en sehoone watervallen maakte, en eindelyk in de zagt stroomende Rievier, de Noeg, stortte. Ook gaf hen deze bron de sehoonste gelegenheit, om de bezetting van deze vesting altyd overvloedig van ryft te voorzien, vermits zy die in den omtrek des zelfs op een sehoone vlakke, die van deze Beek bekabbeld werd, planten, en op hun gemak, zonder dat imand hen dat kon afnyden, inzamelen konden, zoo dat deze Stad, immers volgens de krygskunde der Oosterlingen in die tyd, voor onwinbaar gehouden werd. Doch dit alles kon den grootmoedigen *Ekbar* geenzins wederhouden, om dezelve aan te tasten.

Radja Zimet, die dit Ryk bestierde, en zyn Hof in deze Stad hield, kreeg tydig berigt van *Sjab Ekbar's* voornemen, behalven dat *Ekbar* die eerst ordentelyk deed opeiffchen, alzooy hy zeide die Stad van nooden te hebben.

Zimet, die een dapper Vorst, endaarboven van 't egte bloed van de aloude *Rana's* was, die zich beroemden tegen den grooten *Mier Timoer* gestreden te hebben, en uit de Nazaaten van dien Vorst *Porus* te zyn, die tegen *Sultban Iskender* geoorlogd had, (gelyk 'er ook nog digt by Chitor een pilaar, door *Sultban Iskender*, of *Alexander de Groot*, met zeker onbekend opgeschrift, te zien is) vond dezen eifch zeer onbillyk, en gaf dierhalven *Sjab Ekbar's* gezant dit trots antwoord: *Ik weet wel, dat Sjab Ekbar den naam van den Grooten voerd, maar ik weet ook, dat hy by alle dappere Vorsten*

voor een groot roover, en onderdrukker van Vorsten, die van hem niet afbingen, en dierhalven voor een groot geweldenaar te boek staat.

Indien hy nochtans waarlyk zoo groot is, als hy voorgesft, laat hy dat hier voor Chitor komen toonen, en hy zal bevinden, hoe weinig *Zimet* een besaamden roover vreesft.

Dees trotse taal verbitterde *Sjab Ekbar* zeer tegen dezen Vorst, hy rukte met een magtig leger A. 1567 'er na toe, en tastte die Stad met zulken woede aan, dat hy, in de tyd van drie maanden en een half, Meester van de zelve, vanden Koning, en 't ganfeh Ryk was, en niet-tegenstaande die Vorst, door zyn dappere tegenstand, wel een ander einde verdiend had, flaken eger zyn seherpe uitdaag-redenen, en voor al dat woord van roover, *Sjab Ekbar* zoo diep in de krop, dat hy zich niet ontzag, hem voor een van zyne Olifanten te doen werpen.

Daar zyn 'er die meenen, dat deze onderneming een geheel andre reden gehad heeft, en dat *Sjab Ekbar*, op 't gerugt van de sehoonheit van *Padmana*; Gemalin van den Koning van *Chitor*, op haar verliefd geworden zynde, de zelve door een gezant van dezen Vorst voor zich eiffchen, of anders hem den Oorlog aanzeggen dede.

Zyne liefde tot de Vorstin *Padmana*.

Zimet, die dit de Princes verhaalde, lachte met haar, om dezen misselyken eifch, en zy was deeerste, die hem aanzettede, om, hoe vermogende ook *Sjab Ekbar* was, liever het uiterste afte wagen, dan om haar aan dien tyran, dien zy vervloekte, over te geven, verzerkende hem, dat, zoo hy in die rechtvaerdige onderneming zyn leven quam te verliezen, zy hem niet overleven, maar tot spyt van hun beider vyand, liever eerlyk sterven, dan zyn sehandelyke byzit werden zou. Dat zy ook in staat waren, om het nog lang tegen hem gaande te houden, en dat hen geen middelen ontbreken zouden, om het hem moede te maken.

Die hy, voor zich eiffchen doet.

Dierhalven deed hy *Sjab Ekbar* aanzeggen, dat hy niet genegen was, om die Princes over te geven; maar dat hy de zelve tot zyn laatsten druppel bloed toe, nevens zyn Ryk, verdedigen zou, en dat hy zich niet inbeelden moest oit aan die getrouwe Princes iets te zullen hebben, sehoon hy hem al overwinnen, en het leven benemen mogt, aangezien zy veel liever de eerlyke Gemalin van *Zimet* sterven, dan als een sehandelyke byzit van *Ekbar* in de hoogste eere leven wilde.

Ekbar verfloord, over dat een veragte Berg-Koning hem zoo trots en bitter bejegenen dorst, geraakte zoo daar door,

566. door, als door zyne liefde, die nu nog meer begon te zieden, in vuur en vlam.

Hy verzamelde een magtig leger, en trok met groote dag-reizen na Chitor, dog wierd, terwyl *Zimet*, zich wakker in staat van tegenweer itelde, door twee nabij gelegene Berg-Vorsten, des zelfs Bondgenooten, eenigen tyd opgehouden.

Deze quamen tegen hem te veld, dog hy sloeg ze, en dwong hen ter naauwernood hun leven in de rotten en holen van hunne ongenaakbare gebergten te gaan behouden.

Chi- Na dat hy deze geslagen had, ver- fcheen hy als een blixem, en als een woedende tyger, voor *Chitor*, voelend' zig niet weinig aangemoedigd, door dien hy nu zoo na by die schoone *Padmana* was, om welke hy dezen Oorlog ondernomen had.

Hy vleiide zig zelve, dat deze Princes op zyn schoonleger, en schitterende wapenen, zou kunnen verlieven, en dat *Zimet* voor hem nu t'fidderen, en de zelve aanstonds aan hem overgeven zoude; maar hy was in beide even zeer bedrogen, alzoo *Padmana* hem bespotte, en *Zimet* hem gezins vreesde.

Hy vernieuwde dierhalven zynen ver- liefden eisch door zeldzame minnebrieven, die hy quantuis aan *Padmana* sehreef, radende haar, den Koning, haar Ge- maal, aan te zetten, om, door hare over- gave, zynen ondergang, die nu zeker was, nog tydig af te keeren. Verfchei- de zulke brieven wierden hier en daar in de Stad, aan pylen vast gemaakt, ge- vonden. Men bragt ze aan *Zimet*, die zig niet verweerdigde daar op te ant- woorden.

Ekbar, door die veragting nog meer ge- zart, t'afte de Stad ten eersten aan, en befchoot die wel onophoudelyk, maar vond zoo veel wederstand, dat hy eindelyk opbreken; en een ander besluit ne- men moest.

Men wil verder, eer hy daar toe quam, dat hy *Zimet*, onder belofte van aanstonds 't beleg te zullen opbreken, twee din- gen verzoeken dede.

listi- den- ad- te Het eerste was, om de Princes, van welke hy zoo veel had hooren zeggen, maar eens te mogen zien.

Het tweede, om heen en weder eens in Chitor te mogen komen, om de sterkte van zulken plaats, die de eenigste was, die hem had durven tegenstaan, en kunnen verduuren, te befchouwen.

Dit waren twee zaaken, die wel niet veel geleken, en die schenen ligt inge- sehikt te kunnen werden, voor al, om een einde van dit beleg te krygen, maar die, wel overwogen zynde, beide volge- vaar staken: want het eerste kon dien- nen, om dien Vorst, nu maar op 't ge-

rugt van die schoone verliefd, op 't ge- A. 1566. zigt van de zelve veel sterker te doen ont- vlammen; en het tweede, om hem Chi- tor van binnen te doen kennen, en om dit beleg daar na met meer voordeel te hervatten, behalven dat 'er op de be- lofte van een verliefden Prins geen staat te maken, maar veel eer te vreezen was, dat beide, die verzoeken enkelyk maar dienden, om te eer, en te gemakkel- yker, meester van die onbewegeglyke Princes, en van die onwinbare Stad te werden.

Koning *Zimet*, die de meeste zwa- righeit in 't eerste vond, gelyk hem de Princes dat ook sterksaafde, sloeg hem dat vlak af; maar stond hem het laatste toe.

Ekbar, die genoeg hiet mede meende gewonnen te hebben, en hope had door zyne beleefdheit en welsprekenheit het eerste ook wel te zullen verkrygen, als hy maar in Chitor was, nam dit aan.

Hy verscheen dan, volgens nader ver- sprek, na 't verwisselen van Gyzelaars, alleen met 40 man, schoon 'er hem 50 toegeftaan waren, in de Stad; en *Zimet* ontving hem in zyn Paleis met veel edel- moedigheid, onthalende hem met alles, dat hy, om hem te eeren, en genoegen te geven, uitvinden kon. Hy vond ook *Ekbar* zoo minnelyk en beleefd, dat hy daar door te meer hope had, van, voor zyn vertrek, nog zyn vriend te wer- den.

Na dat hy hem van Chitor alles, 't geene hy buiten gevaar oordeelde te kon- nen doen, getoond, en hem weer in 't Paleis gebragt had; verzogt hy hem, ge- reed om nu weer te willen vertrekken (hoewel hy wel anders in zyn hert dagt) dat hy zig op een kleene maaltyd (zoo hy 't noemde) wilde verlustigen.

Ekbar liet zig, na ettelyke verzoeken van dien Vorst; eindelyk als verbidden, waar op hy, in een schoon vertrek ge- leid zynde, een zeer pragtig en Ko- ninklyk maal bereid vond.

Geduurende dit Festyn wist hy zig door zyn aangename en zeer inwikkelen- de redenén zoo diep in *Zimet's* gunst in te dringen, dat hy, ontrent het midden van de maaltyd zig verftout hebbende te verzoeken, om de Princes maar voor een oogenblik te mogen zien, hem ook wist te bewegen, dit toe te staan, mits, dat 'er de Princes, ook niet tegen mogt hebben.

Hy zey, dat die voorflag in reden be- ftond, en dat, zoo de Princes, die hy alle dienst van de wereld doen wilde, dit niet goed vond, hy dan aanstonds van zyn verzoek af stond, en *Zimet* van zyne belofte ontfloeg.

- Deze befcheidenheit deed *Zimet* nog meer

A. 1566. meer overhellen, om zulken beleefden Vorst dit gering verzoek niet alleen niet af te slaan; maar het zelve ook met zyn uiterste vermogen te bevorderen, in hope, van daar door te eer alle quade gedagten van *Ekbar* weg te nemen, en een einde van dien Landverderwendend oorlog te maken.

Dit was het ontwerp, en de schikking van Koning *Zimet* over die zaak; maar, by de Princes gekomen zynde, en haar dit verzoek van *Ekbar* op zyn voordeeligste voorgesteld hebbende; vond dit alles by haar zoo veel ingang niet, of zy toonde hem te gelyk, wat zwarigheden hier op volgen, en wat voordeel hier mede zulk een, dien hy altyd, hoe syn hy nu sprak, voor zynen vyand houden moest, doen kon, behalven dat het ook, al stak 'er geen ander nadcel voor hen beiden in, beneden hare waardigheid was, en tegen haar en haars Gemaals eere streed, haar zelf te brengen in tegenwoordigheid van een Vorst, die reeds voorgaf op haar verliefd te zyn.

Alle deze wyze redenen, hoe wel ook gegrond, konden *Zimet* niet overhalen, om van zyn verzoek af te staan, zoo dat de verzeiende Princes, na alles, 't geen zy kon, te vergeefs hier tegeningebragt te hebben, dan eindelyk, om haren Gemaal en Koning te behagen, mede na binnen ging.

Zy vercheen 'er, volgens afspraak, ook maar voor een oogeblik, en had de eere, van dien vermaarden *Sjah Ekbar*, gelyk hy ook van haar te zien, zonder dat 'er een woord tusschen hen gewisseld wierd, dan dat zy, in 't voor by gaan, hem groette (gelyk hy haar mede dede) en drie of vier woorden tegen haren Gemaal sprak.

Ekbar, die deze Vorstin wonderlyk schoon, en zig daar door veel meer, dan te voren, ontteken vond, liet egter aan *Zimet* niet het allerminste blyken. Ja veinsde, op een zedige wyze, in zyne verwagting, die hy van hare schoonheit had, eenigzins misleid te zyn, alzo zy wel schoon; maar by een Georgische Vrouw, die hy in zyn Serrail had, niet te vergelyken was, noodigende *Zimet*, om die zelf eens te komen zien.

Van Chitor sprak hy mede niet zeer voordeelig, en zey, dat hy nog wenschte, en van de gelegenheit van die Stad, en voor al van de fraaiheit van deze Princes, wat beter door zeker Persiaansch Overste, die en de Princes, en zyne Georgische gezieu, en de eerste boven de laatste vry verre verheven had, wat beter onderrigt geweest te zyn, in hoedanigen geval hy de wapenen noit tegen zulk een edelmoedigen Vorst, als hy hem nu bevond, opgevat, nog zoo veel on-

noodige en zwarc kosten gedaan zou hebben. En hy beloofde, om het groot genoegen, dat hy hem met 't zien van de Princes, en van Chitor, gegcven had, aanstonds het beleg te zullen opbreken, en wenschte niet anders; dan voortaan in vriendschap met hem te leven.

Zimet, dien dit alles wonderlyk wel beviel, bedankte hem weder voor zyn aangeboden vriendschap, en zeide zeer verheugd te zyn, dat dezert'zamenkomst zulken gunstig gevolg had.

Na deze redenen vertrok hy met zyn Lyfwagt van 40 man, en *Zimet* deed hem tot aan de Poort dezer Stad uitgeley, 't geen *Ekbar*, die *Zimet* nog al meer blindhokken wilde, tot veel grooter be- loften van vriendschap, dan te voren, aanzette.

Dus geraken zy eindelyk in de Poort; alwaar hem *Ekbar*, als het laatste merkteeken van zyne dankbaarheid, een snoer met zeer groote peilden, dien hy van zyn hals afrukte, om zyn hals wierp; maar die hy met zyn hand, alzo het een sterke snoer was, wel ter degen vast hield, en een slag twee a drie omdraaide, rukkende hem met geweld; in weerwil van zyn geringe Lyfwagt, die ten eerste door die 40 man van *Ekbar* stil omgebragt wierd, buiten de Poort, daar men hem dwong te Paard te klimmen, en met hem na zyn Leger te ryden.

Dit ging egter zoo stil niet toe, of men vernam in de Stad eenig gerugt, zonder dat men in 't eerst wift, wat 'er gaande was. Men bepeurde eindelyk, na dat het nu te laat was, dat men den Koning gevangen na 's vyands Leger voerde, en ganfch Chitor geraakte in de wapenen. Men schoot van boven wel na hen; maar te vergeefs, alzo zy reeds te ver waren. Ook was 't niet geraden, hen te vervolgen, alzo het Leger van *Ekbar* niet verre van de Stad lag, en hy aanstonds ontzet van de zynen kreeg.

Men bragt aan *Padmana* in 't eerst maar de tyding, dat de vyand schielyk een inval gedaan had, maar toen zy, na onderzoek van de zaak, vernam, hoe men haren Koning en Gemaal zoo ondankbaar en wreed haar ontvoerd had, meende zy dol en razende te werden. Scheldende *Ekbar* voor den ondankbaarfte, en trouwloofte, die den aardbodem droeg, onder een reeks van schrikelyke vervloekingen, hoewel zy het daar voor hield, dat de al te groote toegenheit van haaraan *Ekbar*, tegen haar wil, en raad, te laten zien, de eenige oorzaak van zyne gevankenis, en haar ongeluk was.

Zy stelde vast, dat die dwingeland, om zig van haar te verzekeren, en meester van haare genegenheit te werden, haar

56. haar Gemaal alleen gevangen had, en hem ten eersten met een kris, of met vergif, uit de wereld zou helpen.

Dit maakte haar woedende, voornemende, zig daar over aan hem te wreken, of als een dappere Heldin, met de wapenen in de vuist te sterven, zoo, om haar Gemaal niet te overleven, als om dien ondankbaren alle hope, van haar oit te zullen bezitten, te benemen.

Ekbar, die nu wel haast dagt meester, beide van Chitor, en van de Princes, te werden, liet de zelve ten eersten opeifchen, onder bedreiging van anders *Zimet* in haar gezigt aanfondste zullen onthalzen, en de Stad, zoo ras hy die veroverd had, met alles wat 'er in was, aan de vlam te zullen overgeven.

Dus gebruikte hy, tegen de gedagten der Princes, het leven, en niet de dood, van haaren Gemaal, om door het zelve te eer meester van haar, en van de Stad, te werden, hopende, dat zyne aangebodene gunst van hem 't leven te laten, of anders zyn strenge bedreiging van de dood van die Vorst, en van de verwoefing van de Stad, de Vorstin en de ingezetenen, overhalen zou, om zig zelve, en de Stad, ten eersten aan hem over te geven; dog alles viel tegen zyne gedagten uit.

De Vorstin liet hem weten, dat zy, dewyl haar Gemaal het ongeluk had, van in de handen van zulken trouwloozen gevallen te zyn, niet twyffelde, of zy zou ook wel haast zyn dood vernemen; dog dat hy niet meenen moest, daar mede haar, of die Stad, gewonnen te hebben, alzoo 't haar aan geen moed, en haar volk aan geen liefde, ontbreken zou, om de dood van haaren Gemaal en Koning te wreken, alzoo zy alle gezworen hadden, zieh liever dood te willen vegten, dan hare Vorstin, of de Stad, aan zulk een trouwloozen geweldenaar, die aan zulk een beleefd Vorst zoo groote ondankbaarheid, en ontrouw, bewezen had, over te geven.

Hy, zulk een standvastig besluit in deze Princes vernemende, keurde voor dezen tyd best, 't beleg op te breken, en te zien, of hy *Padmana* met zagtheit, en door een handeling in der minne, niet winnen kon.

Hy zond haar dierhalven dagelyks kostelyke geschenken, verzeld met nieuwe betuigingen van liefde. Hy deed haar zien, hoe zy alleen in staat was, om haaren Gemaal, haare Stad, en ook hem, te behouden, en bad haar dog medelyden met hun allen te hebben, behalven dat dit de grootste dienst was, die zy hen allen doen kon. Ja hy wist ook den gevangen Prins te bewegen, om zelf aan zyn Gemalin te verzoeken, dit, om zy-

nent wil, toe te staan, alzoo dit dog het eenige middel om hem te redden, en, zoo zy dit affloeg, niet anders, dan een wreede dood, van *Ekbar's* hand voor hem te wagten was.

Dit waren wel sehoonschynende redenen, maar die by deze Princes geen ingang hadden, en van haar niet anders wierden aangezien, dan versierd, of haaren Gemal met geweld afgedrongen, zoo dat haar die te sterker aanzetteden, om voorzichtig te zyn, en om geen reden ter wereld haar eer te bezoedelen, of hare trouw ontrent haaren Koning, die ongelukkig genoeg was, te schenden.

Zy vond egter in dit voorstel iets, 't geen zy, zonder tegen haar eer te misdoen, tot voordeel van haaren Gemaal, en tot beraling van *Ekbar's* trouwlooze ondankbaarheid, meende te kunnen gebruiken.

Zy deed *Sjab Ekbar* dan eindelyk weten, dat zy van besluit veranderd, en nu genegen was, voor zyne stantvastige liefde te wyken, te meer, dewyl de staat, waar toe hy haar verheffen wilde, haar hert bewogen, en tot hem overgehaald had; maar dat, aangezien zy aan *Zimet* by *Brama*, en al hare Goden, eeuwige trouw gezworen, zy nog maareen verzoek aan hem te doen had, 't zy, om haaren Gemaal te Chitor by haar, of anders, haar by haaren Gemaal, te laten komen, op dat hy haar zelf in persoon van den eed, die zy hem zoo dier gedaan had, ontslaan; en dus gelegenheit geven mogt, om, buiten quetzing van haar eere, buiten schending van zyn trouw, en zonder de toorn der Goden op haar te halen, met een gerustte ziel de zyne te kunnen zyn.

Zoo ras *Sjab Ekbar* kennis van dit gewenscht besluit der Vorstin bekomen had, was hy als opgetogen. En hy stond haar toe, datze haaren Gemaal met zoo grooten gevolg, als zy noodig oordeelde, mogt komen bezoeken, en beloofde dat hy haar, om dit ontslag te beter te bewerken; alle vereischte vryheit geven zoude.

Dagelyks deed hy niet, dan haar uitnemende geschenken, gepaard met Indiaansche Minnebrieven, toe te zenden. Dit waren geen schriften; maar ruikers, waar in zig allerlei bloemen met sterke kouleuren vertoonden, die ider hare zonderlinge kracht en verborgene beteekenis hadden, om de drift van zyne liefde voor al, alzoo zy na de vrykonit wel geschikt waren, uit te drukken, verzoevende daar by, dat zy dog wat ras geliefde te komen, alzoo hy doodelyk na dien tyd verlangde, in welke hy haar zou kunnen bezitten. Daar is niets zoo teeder,

A. 1566. der, en ook niets zoo fcherp, en bitter, in de liefde te bedenken, 't geen al deze Oosterlingen, en de Turken, niet zeer kragtig in deze ruikers, het zy met bloemen, het zy met bladeren van een geheime, dog by den Inlander egter zeer verftaambre zin, immers zoo levendig, als met zoo veel letters, en woorden, weten uit te drukken; dog een doodelyk teeken is 't, als men in dezen ruiker een blad, 't geen de gedaante, en de naam van een mes heeft, komt te vinden, alzoo dit noit anders gebruikt werd, als om dien minnenhandel volflagen af te snyden.

Zy beantwoordde deze zyne brieven met een fraaijen ruiker van bloemen en bladeren, ten deele om de kracht van hare liefde tot hem uit te drukken, ten deele om hem te verzeekeren, dat zy haast komen zou, om de liefde tot *Zimet* voor eeuwig af te snyden, tot het uitdrukken van 't welke zy een mes-blad van een uitnemende groote, en fcherpte, genomen had.

Zy draalde ook niet lang om haar voornemen uit te voeren.

Ten eerften liet zy twee kostelyke Palankyns (of Indiaanfche draagbaren) klaar maken, om deze gewaande reizte te ondernemen.

Door
Padma-
na's ver-
nuft te
leur ge-
felt.

Gelyk men de Mannen in 't Oosten in opene draagbaren draagd, alzoo is men gewoon, die der Vrouwen, daar men zeer jaloers over is, alomne zoodanig te fluiten, dat men zelf niets van haar zien, en zelf niet weten kan, of 'er wel iemand, veel min, wie 'er in is. Een zaak, die wonderlyk tot de gelukkige uitvoering van *Padmana's* grooten aanslag diende.

Zy liet in deze twee Palankyns agt wakkere Mannen, van hare getrouwte Hovelingen, zeer stil en geheim zich zelve verfteken, 't geen zeer gemakke-lyk gefchieden kon, alzoo de Palankyns voor de Vrouwen vry grooter, en wyder, dan die voor de Mannen, zyn, waarom zy ook meer dragers, dan voor die der Mannen, en voor een Princes, om haar hooge staat, 'er wel twintig vereiffchen.

Aan dezen gaf zy kennis van haaren aanslag, dog voor al aan haren eerften Gelubden, die 't ganfeh werk bestieren, en haar perfoon zoo geheim verbeelden zou, dat zelf de Palakyn dragers niet beter weten zouden, of de Princeffe was in die eerste draagbaar, waar in hy geplaatst was, om al het welke te beter te doen gelukken, zy wel uitdrukke-lyk aan die agt perfoonen belaste, onderweeg dog zoo stil te zyn, dat 'er door de dragers niet vernomen mogt werden, dat 'er Mannen, en geen Vrouwen, in waren, op dat daar door haren geheelen aanslag niet verrydeld mogt werden.

Dezen zond zy met een goed gevolg A. 1566. zoo stil en behendig; terwyl zy haar zelve in haar Paleis verborgen hield, weg, dat niemand beter wift, of de Princes vertrok, om zig aan *Ekbar* over te geven, en hen dus altyd van haar gezigt te berooven.

Het gefchrey, zoo der Stedelingen, als der Hof-bedienden, was, by haar gewaand vertrek, zeer groot, en duizenden deden haar, tot verre buiten de Stads-Poort, uitgeley, haar dankende voor de liefde, die zy hen bewees met haar, en de Stad, by hare overgave, te behouden, en te gelyk, zig duizendmaal over 't verlies van zulk een goede Vorstin beklagende.

Sjab Ekbar, die over al zyne Spions had, kreeg zoo haast geen kennis van haar aankomft, of hy zond haar veele Hovelingen van den eerften rang toe, om hare bevelen af te wagten, en haar te dienen.

De Gelubde, die haar Perfoon zeer wel verbeelde, zey zagtkens, dat men *Sjab Ekbar* uit haar naam aanfonds zou gaan zeggen, dat de grootfte dienst, die hy haar doen kon, deze was, van Haar, en Haar gevolg, volkomen vryheit te laten, tot dat zy, haar Gemal in de Vefling, daar hy gevangen zat gefproken, ontfag van hem gekregen, en afscheid van hem genomen had. Dat hy ook haar in dat gefprek met haren Gemal niet flooren, nog geen Hovelingen met dezen of genen laft meer toezenden wilde, alzoo zy dat als een trouwloosheit aanmerkte, en zig met een eris, ten dien einde medegenomen; het leven benemen zou, om zig aldus aan hem, als eenen, dien zy niet meer kon nog wilde gelooven, te wreken.

Deze Hovelingen keerden dierhalven ten eerften te rug, gaven *Ekbar* hierkennis af, en zeyden, dat zelf uit de mond der Princes gehoord te hebben.

Hy liet derhalven af van meer Hovelingen, maar niet om haar veel dierbare juweelen, en ruikers met menigte, ten bewyze van zyne uitnemende liefde, en met verzekering, van dat hy haar een volkomen vryheit laten zou, te zenden, die deze Gelubde op de minnelykfte wyze, om *Ekbar* geheel en al te blindhokken, beantwoordde.

Zy quamen met de Palankyns met het vallen van den avond ontrent het Slot, waar in *Zimet* gevangen zat.

Men liet de twee Palankyns, en eenige van haar gevolg, in de Vefling komen, en men gaf aan de Princes, en aan alle haare Staat-Juffers (want zy alle in de Palankyns hadden Vrouwen kleederen, dog verborgene wapenen 'er onder,) een volkomene vryheit.

Zoo

1566. Zoo ras waren zy niet in zeker ver- trek, daar zig *Zimet* bevond, gekomen, of de Gelubde gaf hem kennis van den aanslag, om welken met 'er haast, tot bevordering van zyne verlossing, uit te voeren, zy hare wapenen voor den dag haalden, en den Slotvoogd ten eersten by de Princes ontboden.

Deze ongelukkige in de kamer, daar hy de Princes, zoo hy meende, zitten zag, gekomen zynde, wierd, eer hy 't bedrog merkte, om hals gebragt.

Men handelde even eens met andren van die bezetting, tot dat men meende het stuk meester te zyn, en veilig van daar zonder veel gerugt te kunnen wederkeeren, alzoo zy niemand meer vernamen.

Men deed Koning *Zimet*, in 't ge- waad van een van het gevolg der Vor- stin, zeer haastig met een pragtig ge- schenk, en een brief aan *Ekbar*, te paard steigen, ende Princes, met haar gevolg; quam agter aan, om wel haast, zoo men meende, by *Sjah Ekbar* te zyn, die ook daar van berigt kreeg, en zig zeer ver- heugde.

Zimet ondertusschen, gelyk ook de gewaande Princes, vonden over al, vol- gens de voor af gegevene last, versche paarden, en versche volk, op de wegen, die zy doortrekken moesten, zoo dat zy in korte tyd, en eer zy agterhaald konden werden, binnen Chitor qua- men.

De blydschap van *Padmana*, toen zy haren Gemaal zoo welvarende voor haar zag, was onuitsprekelyk, zoo om dat hy verloft, als om dat zy zig aan dien trouwloozen zoo wel na haaren zin ge- wroken had.

Niet minder, gelyk men denken kan, was *Zimet's* genocgen, als hy zyn schoo- ne, en getrouwe, *Padmana* mede zoo vergenogd over zyne verlossing zag, die hy hare liefde en vernuft alleen dank te weten had; maar vermits zy hier op niet dan de uiterste blyken van *Ekbar's* woede af te wagten hadden, was haar eerste werk, om zig hier tegen te wa- penen.

Ondertusschen zat *Ekbar* zyne bemin- de Princes, in het uiterste verlangen in een Thuin te wagten, zonder dat hy haar, nog imand van haar gevolg, kom- men zag.

De scherpe last der Princes, en zyne belofte, van haar alle vryheit te geven, waren oorzaak, dat hy na haar in de nagt niet al te naauwkeurig dorst laten vernemen.

Men had hem wel gezegt, dat de Princes al op weg was, maar hy stelde vast, dat dit, alzoo zy nog niet verscheen, een misverstand was, en dat zy op het

Kasteel, daar *Zimet* gevangen zat, hare nagruut genomen had, te meer, alzoo men, by een later tyding, hem zeggen quam, dat 'er alles zeer stil en in rust was.

Met het aanbreken van den dag kreeg hy een geheel ander berigt: want een van de wagten in die Vesting, die zig versceken had, niet voor de morgenstond durvende te voorschyn komen, had zoo ras niet gezien, dat de Slotvoogd, en al zyn andre makkers hier en daar gedood lagen, of hy begaf zig ten eersten na *Sjah Ekbar*, om hem kennis van dit on- geval te geven, daar by voegende, dat Koning *Zimet* met de Princes in de nagt van daar gevlugt moesten zyn, alzoo hy niemand in de vesting gelaten had.

Ekbar, dit hoorende, wierd zoo wo- dende, dat hy dien droevigen tyding- brenger belaste aansonds in stukken te kappen; dog zoo ras hy dit gezegt had, zig bedenkende, trok hy die last weer in, om zig van een persoon, die de ee- nige was, die hem veel dingen, die hy nog wenschte te weten, zeggen kon, niet te berooven.

Hy liet hem dan weder voor hem kom- men, en ondervraagde hem omstandig na alles, wat daar voorgevallen, en van hem gezien was, het welk niet dan te wel vertaan hebbende, zeyde hy: *ga benen gy ongelukkige, ga benen uit myn oog- gen, en verschynd, zoo gy uw leven lief hebt, nooit weer voor Sjah Ekbar, diengy met deze tyding doodelyk bedroefd hebt.*

Hy ontving kort daar aan, om hem van alles te meer te verzeekeren, een brief van *Zimet* uit Chitor, die hem daar in zyn trouwloos stuk op 't bitterste ver- weet, en niet weinig over zyn zotte lief- de, en het verwagten van zyne gewaan- de Princes, bespotte, hem bekend ma- kende, dat *Padmana Chitor* nooit verlaten; maar dat haar eerste Gelubde de gewaande Princes, die hem alle die minnebrieven toe- gezonden had, geweest, en dat dit alles nu een zeer lustig en vermakelyk onderwerp voor hem, en zyne Gemalin, was, om hem, we- gens alle zyne zotternyen, voor de ganse wereld ten toon te zetten als een, die zich zoo bespottelyk van een Vrouw had laten bedriegen, en die derbalven staat maken kon, wat hy van hem, en zyn dappere *Rasbuten* voortaan te wagten had, zoo hy zoo stout was, van ten tweedemaal voor 't onwinbaar Chitor te verschyne, vermits het voor mannen geen moeite wezen zou, om zulke ee- nen, die zich van een Vrouw zoo schande- lyk misleiden liet, noch veel gemakelyker te bedriegen, ja geheel te bedroeven, waar van hy, zoo 't hem luste, een proeve kon ne- men.

Ook liet hy op de Medaan van Chi- tor een pilaar oprigten, op welke hy de

A. 1566.

Ekbar's
eerste
woede, en
verdre
handeling,
hier over.

A. 1566. trouwloosheit van *Sjab Ekbar*, met byvoeging van deze woorden, uithouwen liet: *Vertroud U nooit op een Mogolder: want hei zyn verraders, die zelf aan Koningen geen woord houden, en ondankbaar geboren zyn.*

Van 't eene zoo wel, als van het andre, gaf hy aan *Ekbar* kennis, die; nu maar al te wel van alles verzekerd, vuur en vlam, dan eens tegen *Zimet*, dan eens tegen de listige *Padmana*, uitblies, zwerende by zyn hoofd, dit op hun beiden eerlang te zullen wreken.

Zyn vorige liefde tot deze Princees, die hem zoo leelyk betrokken had, en nog zoo bitter bespotte, was nu niet alleen verkoeld; maar ook in een doodelyken haat veranderd.

Hy verzamelde zoo fehielyk, als 't mogelyk was, een Leger, en trok met een grooten menigte van zwaar gefehut, na *Chitor*, en bezette die Stad zoo naauw, dat 'er niet een mensch in nog uit kon.

Ook deed hy verscheide Catten oprigten, die hem grooten dienst deden, om, vermits zy by na ter hoogte der Stads muuren rezen, om den vyand in zyne werken beter te kunnen bespieden, en veel meer afbreuk te doen. Hoewel *Zimet* niet naliet, om alles, 't geen tot een dappere verdediging noodig was, te verzorgen.

Op zekeren dag was *Ekbar* op een van deze hoogtens geklommen, en zag van daar een Overste op de wal van *Chitor* wandelen, die, buiten zyn weten, *Zimet* zelf, en daar gekomen was, om in persoon te zien, of ieder zyn plicht wel waar nam, en van 't noodige wel voorzien was.

Ekbar, dit eenigen tyd aanzieude, ley eindelyk met een snaphaan op hem aan, en zag dien Oversten ter aarde vallen, hoorende twee dagen daar na, dat het *Zimet* geweest was, dien hy had getroffen, en dat hy dood was; maar hy vernam 'er by, dat, wanneer hy na de wyze van die Indiaanen verbrand was, de schoone *Padmana*, haaren Gemaal niet willende overleven, zich zelven mede aan 't vuur overgegeven had, en met hem verbrand was.

Deze geestryke Vorstin verbeelden wy hier by de letter L na 't leven, zoo als zy in haar wasch-plaats, pas uit de Tank gekomen zynde, op een vergulde stoel zit, bezig zynde, om, na de wyze der Oostersehe Vrouwen van Staat, door een lange pyp van leder met een goude pyp voor aan, tabak op zyn Persiaansch te rooken; terwyl de fles met water; waar door de rook gaat, van een harer Hof-Juffers gehouden, en zy van een andre (beide met kostelyke arm-ringen aan

de handen en armen vereierd) met een Paauwen-slaart verkoeld werd. A. 1566.

Vlak voor haar ziet men twee andre bezig, de eene met hare bloote voeten te wasschen, en de andre met water, dat in een goud bekken valt; te gieten, terwyl een derde, agter deze twee staande, zeer ernstig na de Vorstin ziet, om te hooren, wat zy haar te beloften heeft.

Men ziet deze Vorstin ook met kostelyke Hals- en Hoofd-Juweelen, en met heerlyke goude arm-banden, volsehoone robynen, opgepronkt, en met haar rug tegen een goud-lakens kussen, dat met roode boketten bezaaid is, zitten leunen.

Na dat zy nu zoo grootmoedig, na hare Lands-wyze; ten teeken van haare liefde voor den Koning haar Gemaal, mede verbrand was, om hem by zyne uitvaart gefelschap te houden, had zy door dit vuur ook al het vuur van wraak in *Sjab Ekbar* als uitgedoofd.

Het speet hem wel, om dat hem nu alle hope, van zich aan een van beiden te wreken, benomen was; maar het kon nu niet anders zyn.

Hy zette dierhalven zyn hert alleen daar op, om van *Chitor* nu ten eersten Meefer te werden bood de belegerden vry beter voorwaarden, dan te voren, aan, en wierd, na een geringe tegenstand, alzo oider van binnen zig maar zocht te redden, bezitter van de Stad, en van het gansch Ryk van *Chitor*. Men ziet deze Stad zeer net door *Freyer* in zyne beschryving Fol. 555. afgebeeld.

Dit gansch laatste verhaal van *Chitor's* belegering, met dit vertoog van *Sjab Ekbar's* liefde tot de Princees *Padmana*, werd wel by verscheide Oostersehe en andre Schryvers, dog niet in de Chronyken van 't leven der Grooten Mogols, gevonden, weshalven ik daar niet veel af gelooven kan; te meer, alzo oit onze vorige beschryving van *Sjab Ekbar's* doordringend verstand gnoegzaam te zien is, dat hy de Man niet was, om zich van een Vrouw zoo te laten om den tuin leiden, behalven dat 'er in dit verhaal zaken voorkomen; waar op veel te zeggen zou vallen, en die het voor my gansch onwaarschynelyk maken, hoewel ik anderzins die Schryvers, in hun geheel, en 't aan een igelyk vry laate, daar van, het gene hy wil, te gelooven.

Na 't veroveren van het Ryk van *Chitor*, liet *Sjab Ekbar* A. 1568 zyn gedagten gaan over het Koninkryk van Guzeratte, een van de vrugtbaarste Landen van Indiën, en van meer dan een van de beste Zee-havens voorzien.

Het grensde ten Oosten aan *Chitor*; en 't strekte zich ten westen tot aan de Rievier den Indus uit.

PADMANA
Coningme van Chitor.

J. Lamsveld sculp.

Suratte, een van de schoonste Koopsteden van Hindoeftan, ja van ganfeh Afien, een groote en zeer ryke Stad, die aan de Rievier Tapta legt, na welkers bezitting hy al lang gehaakt had, lag hem geduuring aan 't hert, en in de gedachten, om dat hy daar door zyn ganfeh Ryk binnen 's Lands veel meer doen bloeijen, en aan 't zelve een opene deure van een algemeenen handel geven kon.

Te dier tyd was *Sultbân Mobbammed*, (en niet *Bhadoer*, gelyk sommige verkeerdelijk schryven) Koning van Guzeratte, en wel de laatste der Guzeratte Koningen, alzoo hy noch in dit zelve jaar quam te sterfen.

P. Catrou, en andren doen hier een verhaal van de gevallen van eenen *Bhadoer*, Koning van Cambaja, mitgaders van het inneemen van Diu, dat lang te voren, van A. 1524 tot A. 1529 voorgevallen, gelyk die Koning, als Koning van Cambaja, een Stad, behoorende onder Guzeratte, ook lang voor *Ekbar's*, en zelf al voor *Homajom's* tyd, en dierhalven niet door *Ekbar*, maar door de Portugeesen, overwonnen is. Deze zaaken, die zoo veel in tyd, en in omstandigheden (gelyk wy verder toonen zullen) verschillen, vermengen zy met de zaaken van *Sjab Ekbar*, en met zyne verovering van het Koninkryk van Guzeratte, die naalkanderen niet gelyken; alzoo het een geheel andere zaak is, de Stad Cambaja, of 't geheel Koninkryk van Guzeratte, daar zy wel eer de Hofstad van was, te veroveren.

Sultbân Mobbammed nu, gestorven zynde; liet zyn Ryk aan zyn Zoon, *Sultbân Modafar*; maar aangezien die Prins toen nog maar elf a twaalf jaaren oud, en dierhalven nog niet in staat was, om dat Ryk te bestieren, had *Mobbammed* een van zyne getrouwste vrienden, onder de Ryks-grooten, *Hbamed-Chan* genaamd, tot Voogd over zyn Zoon aangesteld.

Deze verstandige en getrouwe Hoveling liet zich de zaaken van den jongen Prins wel zeer ter herte gaan, dog bespeurde, dat veel quaadwilligen onder de grooten; door allerley streken van Staat, ider om het eerst, de Kroon maar zogen na zich te trekken, en den wettigen erfgenaam daar van te ontzetten.

Dit was de reden, dat hy, om zynen zoo dier aanbevolen Prins, en zich zelve, niet langer voor allerley levensgevaaren, die hen dagelyks dreigden, bloot te stellen, best keurde, om aan *Sjab Ekbar* heimelyk met een brief kennis van deze vuile aanslagen der grooten, en van 't gevaar, waar in de Prins dagelyks was; te geven, verzoekende zeer ernstig zyn spoedige hulp, met belofte van hem

Hbamed-Abaad, een van de schoonste A. 1570. Koopsteden des Ryks, te zullen geven.

Ekbar had dit zoo ras niet vernomen, of hy trok 'er met een magtig Leger na toe, nam zeer onverwagt het ganfeh Ryk in, en voerde den jongen Prins met zynen Voogd na Agra gevangen.

Hy hield dien jongen Vorst tot zyn dertigste jaar in verzekering, op welke tyd hy na zekeren Patan, of Radja, een van zyn Vaders getrouwste Grensvrienden, ontvlugtte, die in korten tyd wel eenige Steden en Vlekken weer in kreeg; dog zoo ras de *Nabab, Ekbar's* Veldheer, hem maar by quam; vielen al die veroverde plaatsen binnen dat zelve jaar weer af, en hy kreeg den Prins ook weer gevangen, die, by zyn komst voor *Ekbar's* oogen, voor erger vreezende, en dien smaad niet willende afwagten, zich zelve, zoo als hy na 't seereet ging, (alzoo hy anders te naauw bewaakt wierd) met een scheermes den strot af sneed, en dus *Sjab Ekbar* geruift bezitter van zyn Ryk liet.

Zyn Voorzaaten hadden wel de Stad Delli, maar noch geenzins het Ryk van die naam, veroverd. Doch in het jaar A. 1569 nam hy ganfeh Delli met zeer weinig moeite in.

By deze gelegenheit deed hy ook iets groots, dat hem een eeuwigen naam by de Hindoeftanders, en voor al by de vreemde Kooplieden, die met de Karrawaanen reizen, gegeven heeft.

Hy liet den ganichen weg van Agra tot Lahor, dat 'er 150 mylen van daan legt, aan wederzyden met schoone boomen laanswyze beplanten; die met 'er tyd de schoonste lommer; en verkoeling, in die zware hitte, en het heerlykste gezicht ter wereld gaven; om hare altyduurende groene en frissche kouleur, alzoo zy hun blad nu en dan wel wisselen; maar noit geheel vallen laten. Een werk, dat zeer wel onderhouden werd, en tot noeh toe zyn naam by alle Reizigers levendig, en in eere houd.

Het jaar daar aan, of A. 1570, wende hy zyn zegenpralende wapenen na de kant van Bengale, kreeg den Vorst van zeker deel van dat Land, *Sjab Daeed* genaamd, door list gevangen, en handelde hem gelyk zynen slave.

In dit zelve jaar bragt hy zekere wederspannige Vorstinne, *Roepea* genaamd, ontrent Bengale een kleene landstreek beheerschende, mede onder zyn macht, om dat zy al de nabuurige Vorsten geduuring tegen hem aanhitte. Hy zond den *Nabab* na haar toe, die haar een minnelyken brief uit naam van zynen Vorst schreef, by welke by haar belaste ten Hove te komen, om zich over eenige zaaken te verantwoorden,

A. 1586. of dat hy anders genoodzaakt zou zyn, haar met zyn Leger daar toe te dwingen.

Zy sehreef den *Nabab* zeer seherp weerom, dat zy ooit zulken taal van een Schoenmaker gehoord, en voorgenomen had *Sjab Ekbar* te laten weten, dat het niet Vorstelyk was, Schoenmakers tot Gezanten aan oppermagtige Vorstinnen te zenden. Indien hy dit, by gebrek van aanzienelyker bedienden aan zyn Hof, dede, dat zy hem beklaagde over zyn vervallen staat; doch zoö hy het deed, om haar smaadheit aan te doen, dat zy dat op zyn tyd zou weten te wreken.

De *Nabab*, die over dit trots en veragtelyk sehryven 't meest geraakt, en zeer misnoegd was, sehreef haar weder: *'t is waar, dat ik in myn jeugd een Schoenmakers knecht geweest ben, en ook twee paar schoenen van myn leven gemaakt heb, waar van ik het ene al versleten, doch 't andre, ter gedachtenis van myn geringe opkomst bewaard, en noch nooit aangetrokken, maar nu voorgenomen heb, om dat aan te trekken, u daar mede te komen bezoeken, en 't zelve in uw Land te verslyten, en u te gelyk te zoenen, dat ik vry beter met het zwaard, als met de els, en spanriem, weest om te gaan.*

Die *Sjab Ekbar* doed in stukken houwen.

En waarlyk hy had dat paar sehoenen noch maar weinig dagen aangehad, of hy dwong die hoogmoedige Vorstin zich zelve, en haar Land, aan hem over te geven, en met de diepste vernedering de behoudenis van haar leven van hem af te bidden. Hy stond haar dat eindelyk toe; maar zy wierd door *Sjab Ekbar's* last in stukken gehouwen. Voor hare dood had zy door hare quaadaardigheid noch weten te bewerken, dat zeer veel Vorsten in Bengale, en daar ontrent, gelykerhand *Sjab Ekbar* afvielen, hoewel hy naderhand weer doordrong, verdryvende veel Patans uit Bengale.

Die *Cambaja, Narfinga*

Hy veroverde ontrent dezen tyd ook het Ryk van *Cambaja*, als mede veel plaatfen in 't Ryk van *Narfinga* (anders ook wel *Bisnagar*, of *Vidja-Nagaar*, genaamd) en drong zelf tot aan *Goa*, en *Calieoet*, op de *Malabaarsche* kust, door, zoodanig, dat, indien zyn Broeder niet tegen hem opgestaan, en door den oproer in *Cabulestan*, gedwongen had, met zyn Leger derwaards te keeren, (welken Oorlog noch tot A. 1582 duurde) hy ganseh *Malabar* veroverd zou hebben.

En *Candahar*, veroverd.

Eenigen tyd hier na nam hy ook de Landvoogdy van *Candahar*, op de grenzen van *Persien*, in. A. 1586 bragt hy den Koning van *Vizia-poer*, *Aadil Sjab*, dat is, den rechtvaardigen Koning (hoewel hy ook de naam van *Aadil-Chan*, dat is, de rechtvaardige *Hartog*, daar de Portu-

geesen *Hidalaan* van maken, voerde) tot A. 1586, zulken engte, dat hy genoodzaakt was, de *Stad Goa*, die hy den *Portugeezen* al tweemaal, gelyk ook *Dabul* en *Chaul* afgenomen had, eindelyk weder aan hen (om dat zy hem ter *Zee* te sterk waren, en *Ekbar* hem te Land te hard viel) over te geven, en het ganseh *Eiland*, de *Landen van Salfette* aan *Goa's* Zuid-zyde, met 67 Dorpen, het ganseh Land van *Bardes* met 12 vlekken, en 't naast daar aan palend Land van *Tivari*, agter *Goa*, met 30 Dorpen, 'erby te voegen, dwingende hem dus een sehandelyke vrede met de *Portugeezen* te maken, dat dien Vorst zoodanig smertte, dat hy het in dat zelve jaar bestierf.

Dit gaf *Sjab Ekbar* daarna gelegenheit, om niet alleen *Hassere*, en *Brampoer*, of *Bursampoer*, de Hoofdstad van *Candisj*, een *Stad* daar de oude *Koningen* van *Decan* hun Hof hielden, in te nemen, maar om den nazaat van *Aadil-Sjab* ook geheel *Candisj*, en een groot deel van *Decan* afhandig, en eynsbaar te maken, gelyk hy dat pas te voren den *Koning* van *Goleonda*, *Sultbân Mobbammed Abdullab*, gedaan heeft, hoewel die, by *Selim* of *Djebaan Gier's* Regeering noch vry zwaarder gedrukt wierd.

In deze twee *Steden* van *Hassere*, en *Brampoer*, had zeker *Prins* niet *Mofstafa*, maar *Moeto Nisiam Siam*, genaamd, 't oppergebied gehnd, en de eerte plaats dapper verdedigd; dog, gebrek van water krygende, vlugtte hy stil, maar wierd gevangen, veinzende, dat hy zelf na *Ekbar*, en by hem om raad quam, wat in zoo een uiterite te doen? *Ekbar*, die wist, hoe dapper hy zich gedragen had, zey: gaat weer heen, en God zal u raad geven. Hy vertrok dierhalven, en had het geluk dat het die naecht veel regende, maar *Ekbar* wist egter hem te dwingen, *Brampoere*, en zich zelve, op zekere voorwaarden over te geven, en zyn rang, van *Koning* van *Decan*, voor een tyd in die van een *Omrâh* te verwiifelen. Hy viel naderhand, gevlugt zynde, weer af, en *Ekbar* zond 'er zyn tweeden *Zoon*, *Pebari*, of *Sultbân Moraad*, met een *Leger* na toe, in een tyd, dat *Decan* nog een *Ryk* op zich zelve was, en eer 't onder de *Koning* van *Vizia-poer* stond. Hy sloeg tegen *Moeto Nisiam Siam*, doch wierd deelyk geslagen, en verloor 'er, een weinig voor A. 1600, ook zelf het leven.

Sjab Ekbar troofste zich hier over in dat zelve jaar met de verovering van het heerlyk *Koninkryk Kasjemire*, en met die van de *Landvoogdy* van *Sinda*, of *Tatta*; maar had weer veel moeite met eenen *Melik Ambar*, een *Abisfyner* van geboorte, doch een *Mohammedaan*, die

1586. die eerst een Edelmans slaaf geweest, en na des zelfs dood, de Man van zyn Weduwe geworden zynde, zig door itelen en rooven in 't Gebergte ontrent Decan zoo groot maakte, dat hy voor den Koning van Decan, *Moeto Nisiam Siam*, veel te magtig, en reeds Vorst van *Doliabaad* geworden zynde, die Koning goed vond hem aan te tasten, en dat rooven te beletten. Dien oorlog, die wel twee jaren te voren begonnen was, duurde al eenigen tyd, zonder dat hy op dien loozen Vos iet winnen kon. Hy wierd egter van tyd tot tyd door den grooten Mogol, *Sjab Ekbar*, zoo gequeld, dat hy genoodzaakt was dezen *Melik Ambar* groote aanbiedingen, met verzoek van zyn hulp tegen *Ekbar*, te doen. Hy, wel ziende waar de Koning op uit was, ging in zyn vorige bedryven voort, sloeg zyn belofte af, en wierd ondertuffchen, door grooten aanhang zoo magtig, dat hy dien Vorst, hem weer nieuwe dog grooter aanbiedingen doende, beloofde met al zyn magt tegen *Sjab Ekbar* te zullen helpen, by aldien Hy zyne Dogter trouwen wilde. De Koning stond dit, met voorkennis van zynen Raad, en de Edelen des Ryks, toe, haalde zyn Dogter met groote statie in, troude haar openbaar, en maakte dezen *Melik Ambar* zynen Veld-Heer; al 't welke voorviel A. 1598.

Dit huwelyk berouwde den Koning niet, al zoo hem *Melik Ambar* groote diensten tegen den Grooten Mogol deed: want hy was het, die *Mirzab Moraad*, de Zoon van *Ekbar*, ontrent A. 1600 of in 't laatst van A. 1599 zoo deerlyk versloeg; maar aangezien die Vorst meer Vrouwen, en onder andre een Persische Dogter ten Gemalin had, welke zeer jaloers op deze Dogter van *Melik Ambar* was, en haar zeer schamper verweet, dat zy maar een zwarte Kafferin, en maar een byzit des Konings, daar zy zyn egte Vrouw, en dat haar Vader maar een roover, en een oproermaker was, zoo rees hier uit zeer groot ongemak. Zy klaagde dit met veel bitterheit aan haaren Vader, die dit, volgens den wraakzigtigen aard der zwarten, zeer hoog opnam, en door zyn magt en list zoo veel wist te bewerken, dat de Koning A. 1610 vergeven wierd, en hy, onder de naam van Voogd des jongen Konings, *Nisiam Sjab*, die maar pas vyf jaar oud was, Ryksbestierder bleef; doende hy die trotse Persiaansche Gemalin, of Weduwe van den overleden Koning, de bitterste smaad en smerten, zoo lang lyden, tot dat zy uit mismoedigheid vergif innam, en dus aan haar einde maakte. Doch dit zyn zaken, die ontrent vyf jaren na *Sjab Ekbar's* dood eerst voorvielen.

Voor de dood des Koning's, *Moeto Nisiam Siam* had *Sjab Ekbar* wat na A. 1600, of in 't begin van A. 1601, zyn oudite Zoon *Selim* met een nieuw leger gezonden, om wraak over zyn Zoon *Moraad's* dood te nemen; maar *Melik Ambar* gaf hem zoo veel te doen, dat hy by zyn Vader's leven niets op hem, nog op dat Ryk, winnen kon.

Ekbar was een Vorst, by zyn Onderzaten zeer bemind, niet alleen om zyn groote en menigvuldige overwinningen; maar ook om dat hy het volk dagelyks tweemaal gehoor gaf, en zich zoo naauw aan alles, wat 'er omging, liet gelegen leggen, dat 'er niets van belang gechiedde, 't geen hy niet wist, 'tgeent meer verwondering verdiende, om dat hy lesfen noch sehryven kon.

Hy was van zyn volk ook zeer bemind, om dat hy een yverig Mohammedaan, na den aard van de Godsdienst van zyn Land, en in 't waarnemen van zyn vyf bedestonden zeer stipt was: want tusfchen de Mogolders (die even als de Turken de uitlegging van den Coraan, zoo als die van *Aboebakier*, *Omar*, en *Oetsman*, 'er op gemaakt is, volgen, en daarom Sunnis genaamd werden) en tusfchen de Persiaanen (die de uitlegging van *Ali* volgen, en daarom Sjais genaamd werden) is in het stuk der Mohammedaansche Godsdienst een groot onderscheid, en dierhalven ook een doodelyke haat; in zoo verre, dat zy malkanderen voor ketters gewoon zyn uit te sehelden, en te vervloeken.

Wanneer hy zag, dat hy geen erfgenamen in 't eerst van al zyn wyven kreeg, ging hy uit een iever tot zyn Godsdienst, te voet van Agra na Afnere, alwaar 't Graf van eenen *Sjeich*, of een zeer eerwaardig en heilig Man, *Headji Mordee*, was. Dit graf wierd by alle Mogolders als heilig geëerd, en men itelde vast, dat hy, die 'er te voet na toe ging, en dezen heilig ernstig ergens om bad, zyn bede zekerlyk verkrygen zou. Dus was ook de voorname reden, waarom *Ekbar* in bedevaart daar na toe ging, om hem te bidden, dat hy hem dog een erfgenaam des Ryks geven wilde.

Als hy nu niet lang daar na een Zoon bekomen had, liet hy op dien weg een menigte van sehoone Zuilen of Mylpalen, ieder een myl van malkandren, oprichten, en voor de Pelgrims, derwaards gaande, niet alleen verscheide sehoone Karavaanfarai's, of publyke Herbergen, sfigten; maar ook by Agra, of wel 12 mylen 'er af, een Stad, *Fctipoer*, dat is, 't vervuld verlangen, of de vervulde begeerte; met een heerlyk Paleis van de zelve naam bouwen, gelyk dat bevorens al vertoond is.

A. 1586. Hoe hy zyn Hof nu te Agra hield, hebben wy reeds aangehaald; doch in later tyd.

Verplaat-
zing van
het Hof
by beur-
ten.

Na de verovering van Lahor is Agra, niet meer dan Delli, de Hoffstad gebleven; maar zyn opvolgers hebben naderhand in de Zomer te Lahor, in de winter te Agra, en dan wel eens te Delli; dan ook wel eens in Kasjemire, om de aangenaamheit en koelheit van die Landstreek, daar men ook allerley Hollandfche vruchten heeft, hun Hof gehouden, gelyk eerst *Djebaan Gier*, (en daar na *Sjab Djebaan*, *Selim's Zoon*, A. 1638) met zyn ganfch Hof van Agra na Lahor vertrok.

Daar 't Ryk der groote Mogols ten tyde van *Sjab Baboer* maar in de ryken van Garnehem of Cabul, en Delli, beftond, waar by *Homajom* de Landen van eenige Berg-Koningjens, door hulp van den Perfiaan, gevoegd had, had *Sjab Ekbar*, na de verovering van zulk een menigte van Ryken, de macht der Mogols zoo hoog opgeveizeld, en zoo ontzachelyk voor al zyn nabuuren gemaakt, dat het van een klein Koninkryk, noch zelf in *Homajoms* tyd, een van de grootfte Keizerryken van Aſia geworden was.

Wat Ry-
ken Ek-
bar naliët.

Hy verdeelde het zelve voorzyn dood in deze 38 Provintien, of Landvoogdyen: Candahar, Cabul, Multan, Hajachan, of Balochi, Buckar, Sinda of Tatta, Soret, Jeſſelmere, Attoc, of Attach, Pengab, Kasjemire, Bankiſj, Jengapoer, Jenba, Delli, Bando, Malwa, Chitor, Guzeratte, Chandis, of Candisj, Berar, Narvar, Gualeor, Lahor, Agra, Sambel, of Sambat, Bakoer, Nagracoet, Siba, Kakares, Goer, Pitan, Kandua-na, Pattana, Jewal, of Jeſuet, Mewat, Udeſſa, Bengala; van al de welke als peerlen, die hy aan zyn Kroon hegte, Candahar, een groot deel van Cabul, (aangezien *Homajom* maar een gering deel van 't zelve bezeten had) Kasjemire, Guzeratte, Tatta, Candisj, Berar, Bengala, Agra, en meer andre Ryken, by uitſtek geweest zyn; by al het welke hy noch zocht te voegen, 't geen hem van 't Koninkryk Decan ontbrak, dat hem door *Melik Ambar* echter volkomen belet wierd.

Hoewel men veel moeite heeft met de verwerde Landbeſchryving der ouden na te gaan, 't geen uitgeduurige vergrooting en verkleening der Landvoogdyen ontftond, is men daar ontrent echter in 't Ooſten hier van bevryd, al-zoo daar alles ſtandvaſtig, en vaſt blyft, zynde de handen, zeden, kleederen, enz. nu daar zoo, gelyk van ouds. Weſhalven men op de verdeeling der Landvoogdyen, zoo als die by *Ekbar*, en zyne

voor-of nazaaten, gemaakt zyn, zeer A. 1586. geruſt ſtaat maken kan, dat alles (uitgenomen de Godsdient) daar even zoodanig, als over een groote reeks jaaren, tot nog toe is.

Hy heeft drie Zoonen gehad, *Sulbân* Zyn *Selim*, *Sulbân Pehari*, of *Moraad*, *Mir-Zoonen* *zah Daniaal*, en twee Dogters, welkers naamen men niet uitgedrukt vind in eenige ſchriften.

De oudſte, dien hy zich inbeelde, op zyn bede, van den voornomden *Sjeich Hbadji Mondée* bekomen te hebben, had hy daarom na hem ook *Sjeich*, dat is, de oude; of ecrwaardige, genaamd; dog veranderde (volgens der Mooren gewoonte, die hare Kinderen op hun twaalfde jaar een anderen naam geven) zyn naam op zyn 14 a 15 jaar in die van *Selim*, dat is, *den vreedzamen*.

De tweede Zoon bleef A. 1599 in de ſlag tegen *Melik Ambar*, hoewel ſommingen ongegrond hem de verovering van Decan toeſchryven; en de derde tierf ook niet lang daar na, zoo men wil, door zyn Broeder *Selim* vergeven zynde, om dat hy merkte, dat zyn Vader meer liefde voor den zelve had, dan voor hem, waar toe hy hem groote reden gegeven had.

Andre egter meenen, dat *Moraad*, en *Daniaal*, door overtollige welluſten te Brampoer ſtierven

Zyn Vader had hem wel *Selim*, *den vreedzamen* genoemd, maar hy heeft het van zyn tegendeel aan zynen ouden Vader be-
toond. Want A. 1602 ſtond hy tegen
den zelve op, die hem met een Leger
gezonden had, om eenige Berg-Konin-
gen, de Radjas Rana en Mardout, onder zyn heerſchappy te brengen, maar in plaats van dit, deed hy zyn Vader hier mede den Oorlog aan, 't geen al vry lang duurde. Hy had zich te Skender-Abâd vaſt gemaakt, liet zich daar Koning van Hindocſtan, hoewel hy zyn Vader den naam van Keizer van de wereld gaf, noemen; maar *Ekbar* liet hem daar niet lang ruſt, quam hem belegeren, floeg hem in de vlugt, jaagde hem na 't gebergte, en dwong hem vergiffenis te verzoeken, die, gelyk hy een grootmoedig Vorſt, ook een genadig Prins was, ente meer, alzoohy nu geen andren Zoon had, den welken hy 't Ryk overgeven kon. Hem alles vergaf, en hem weder in genade annam.

Niet lang hier na had hy twee pillen bereid, de ene zeer ſterk met 't vergif van zekere Indiaanſche roode Spinnekopen gemengd, om 'er een van zyn Hovelingen, op welken hy zeer vertoernd was, mede te vergeven, en de andere, om die zelf op een en de zelve tyd in te

ne-

1605- nemen, en dien Prins dus niet de minste agterdogt van quaad te geven.

Hy nam juist de verkeerde zelf; en leefde, alzoo 't vergif zeer sehielyk werkte, pas zoolang, dat hy nog even tyd had, om zyn

Zoon *Selim* zyn Tulbant op 't hoofd te zetten, hem het zwaard van zyn Vader *Homajom*, en daar by 't Ryk over te geven. Wy vertoonen hem hier afgebeeld onder No. 9.

SJAH EKBAR. 9de Groote Mogol.

Hy stierf den 27sten October A. 1605, in een bestier van 53, en in den ouderdom van 63 jaaren.

Schoon men in zyn Hof maar uit Porcelyn at, dat men in 't Hof van Persien niet dan uit goude vaten deed, gift men

egter, dat het onderhoud alleen van zyri Olifanten meer, dan de helft der onkosten van 't Hof van Persien bedraagd.

Hoe grooten schat van geld, en allerley kostelykheden, hy naliet, kan men uit deze lyst zien.

Zyn nage-laten schat.

Aan eenige stukken goud, sommige honderd, eenige vyftig, andere maar vyf en twintig Tola's, (a ider honderd Tola) elf honderd Massa's, en ider Massa veertien Ropyen, en ider Ropia eene gulden vier stuivers doende, te samen gerekend . . . . .
 Aan gemeene Ropyen, met de naam van *Ekbar* 'er op.
 Aan Peyfen, gaande 30 in een Ropy. . . . .
 Aan Diamanten, Robynen, Peerlen, Saffieren, enz.
 Aan gemaakt goud, als, Beelden van Olifanten, Kemels, Paarden, en andre Konst-stukken.
 Aan goude huisraad, van Schotels, Vaten, Drinksehalen, Flessen, Koppen, Lampetten, enz. . . . .
 Aan kopere vaten, huisraad, enz. . . . .
 Aan Porcelyn, enz. . . . .
 Aan goude Lakenen van allerley foorten, mitsgaders kostelyke zyde, en kattoene stoffen, uit Turkyen, Europa, en Indiën.

Ropia's 97580000
 100000000
 766666 $\frac{2}{3}$
 6052052 $\frac{1}{2}$
 i9006785
 11733790 $\frac{1}{2}$
 51225
 2507747
 15509979

Ee Aan

A. 1605.	Aan wolle Lakenen. Uit Europa, Perſien, en Tartaryen.	Ropja's 503252 A. 1605.
	Aan Tenten, Tapyten, en 't geen verder tot tieraad van een huis, of op de reize, van nooden is.	9925545
	Aan 24000 Boeken van treffelyke Mannen, en in koſtelyke omſlagen, of banden gebonden.	6463731
	Aan geſchut, en ammunitie van Oorlog als kogels, en kruit.	8575971
	Aan Schilden, Zwaarden, Boogen, Pylen, Picken, en allerley handgeweer.	7555525
	Aan Zadels, goude en zilvere Toomen, en verder Paarden-tuig tot tieraad.	2525648
	Aan Paarden-kleeden met goud en zilver geborduurd, als ook allerley Sjagels.	5000000

te ſamen Ropyen 348226386

Dat is 34 Coeroer, 82 Lek, 26 duizend, 386 Ropyen; al 't welk, tot Hollands geld gebragt, bedraagt een ſomma van f 417871663-0-0 Of vier honderd zeventien Millioen, agt honderd, eenen zeventig duizend zes honderd drie en zeventig gulden.

Dit was de nalatenſchap van dezen Vorſt in het byzonder, zonder dat hier by de ſchatten van 't Ryk gerekend werden, daar zy niet, dan in tyden van nood, aankomen, en die ook geheim blyven; maar die men egter afmeten kan dat groot moeten zyn, aangezien by hy zyn overlyden het Ryk in dien ſtaat liet, dat

de jaarlykſche inkomſten ver over de twee honderd Millioenen bedroegen, behalven, dat al de ſchatten der grooten, volgens de gewoonte der meeſte Ooſterſche Vorſten, al mede aan den Vorſt komen, die 'er aan de erfgenamen niet meer van geeft, dan hem behaagd.

V Y F D E H O O F T S T U K .

Selim de Xde groote Mogol A. 1605. Die den Oorlog vervolgd tegen de Koningen van Viſiapoer, Golconda, en Decan. Schatting, die de Koningen van Viſiapoer en Golconda aan hem betaalen A. 1620, zyn Zoon Chosroc ſtaat tegen hem op A. 1606. Dog werd gevangen. Selim's Zoonen. Hy verovert het geheel Ryk van Labor Zyn gebreken. Aardige proeve van P. d'Acosta. Zeldzaam geval met een Aap. Eerſte handel der Nederlandſche Maatſchappij onder Selim A. 1616 door Pieter van den Broucke begonnen. Van den Broucke's tweede togt na Suratte A. 1620. Zyn ramp A. 1617. Wierd toen eerſt beſtierder van den handel in Arabien, Perſien, en Hindoeſtan. Komt in Suratte. Zyn handelingen aldaar. Werd A. 1626 weer op nieuw aangenomen. De gevallen van Noer Mahal, Selim's opperſte Gemalin. Haar afbeelding, en geſlacht. Haar naam. En gewallig huwelyk met Keizer Selim. Haar groot bewind aan dit Hof. En hare vergeeſſche aanleg tot een huwelyk tuffchen Chosroc, en hare Dogter. Het geen oorzaak is, dat zy hem vervolgd. Nieuwe aanſlagen tot een ander huwelyk, dat haar Dogter met Sjahariar gelukt. Haar zeldzaam verzoek aan de Vorſt. Zy doet goude en zilvere Zodiacs-pemningen muntten. De Prins Chosroc, door den Prins Choram vermoord. Die tegen zyn Vader opſtaat. Die hem ſlaat, en op de vlugt dryft. Vergeefs woelen van Noer Mahal voor haren Schoonzoon by Selim's dood A. 1626. De Prins Choram, of Sjah Djahaan Xde groote Mogol A. 1626. Die beſchreven werd. Zyne Kinderen. Zyn Gemalin afgebeeld. Leger van Amazonen onder Sjah Djahaans beſtier. Zyn nieuwe Hofſtad Delli. Zyn prachtige Hofhouding. En kleding.

Selim de Xde groote Mogol A. 1605.

IN Sjah Ekbar's plaats quam A. 1605, den 4 November, als tiende groote Mogol, zyn zoon Sjah Selim. Na zyne verheffing tot de Kroon liet hy zich Noereddien Mobhammed Djibaan Gier, dat is, het licht des Mobhammedaanschen geloofs, overwinnaar der wereld noemen, en in zyn Zegel liet hy zetten, *Ibn ul Mozafar Noereddien Djibaan Gier Padsjab Gazi*, dat is, de zoon van de zegenyke, het licht des geloofs, den overwinnaar des werelds, de ſtrydbare Koning.

En dit is de reden, dat hy in de lyſt der Nazaaten van Tamerlaan in 's Ryks Zegel, *Djibaan Gier Sjah*, en niet *Selim*, genaamd werd.

Hy vervolgde den Oorlog tegen *Melik Ambar*, Veldoverſte van den jongen Oorlog Koning van Decan, *Niſiam Sjah*, als tegen de Koning van Golconda, die tegen de Koning van Viſiapoer, Golconda, e dien van Ballagate, die hem noch met

1605. 12000 Ruiters, zonder 't Voetvolk van alle deze Prinzen 'er by te rekenen, versterkte, met welk Leger van 80000 Ruiters, en vry meer Voetknechten, deze looze *Melik Ambar*, uit naam van al deze Vorsten, als Veldheer van het gemeen Leger, de troepen van *Sjab Selim*, voornamelyk by 't gebergte de Gatos, daar zy voor den inval der Mogolders het swakste waren, al eenige jaaren aan een waarnam, en hem zoo veel te doen gaf, dat hy al zoo weinig op hem winnen kon, als zyn Vader. En niettegenstaande al deze Vorsten gestadig met *Selim* oorloogden, was het meer een waarnemen, dan beoorlogen van malkanderen, alzoo 't tot geen openbare uitberfingen quam. Ook moesten de Koningen van Vissapoer en Goleonda jaarlyks vry sware schattingen aan hem betalen, om 't zoo noch al dragende te houden.

Ibrahim Adilsjab, Koning van Vissapoer, moest, behalven 't betalen van een schatting van twee honderd duizend Pagoden, of agt tonnen gouds, meest in heerlyke presenten bestaande, zynen Schattingcassier A. 1620, sehoon maar een Soldaat, ja een Slave zynde, ootmoedig te gemoet gaan, hem in zegenpraal na zyn Hof geleiden, met sinerte daar aanzien, dat de zelve op zyn Throon, als was hy de Vorst van 't Ryk, zitten ging, terwyl hy zelf by hem moest blyven staan, om voor *Selim's* brief, op een tapyt leggende, zich zeer nedrig driemaal ter aarde te buigen, en die dan eerst op te nemen.

Een vernedering, die dezen Vorst het volgende jaar van droefheit over de sijnad, die hy lyden moest, en egter niet afweeren kon, deed sterfen. Voor zyn dood deed hy zyn oudsten Zoon ombrengen, om dat hy hem rade die schatting niet meer aan de Mogol, maar aan hem te geven, met beloften van de Mogol daar mede te zullen beoorlogen en afweren, alzoo hy wel 100000 Man te veld brengen kon, doch *Ibrahim* was te kleenhertig, en schrikte voor *Selim*.

De Koning van Goleonda te dier tyd was in noch erger staat. Hy was *Sulthaan Mokhammad Abdullab* genaamd, en moest jaarlyks aan *Selim* 400000 Pagoden, of 16 tonnen gouds betalen. Ook moest hy 's Keizers Brief, en zyn Gezant, wel twee uren verre inhalen, en zyn brief niet eer opnemen, voor dat hy zich voor den zelve ook driemaal met alle eerbiedigheit gebogen, en zich na 't Kibla of 't Oord, daar die Vorst zyn Hof hield, zeer nedrig gewend had.

Niet lang, na dat hy op den Throon van zyn Vader *Ekbar* gestegen was, volgde hem de wreke Gods, over 't gene

hy als een wederspannige tegen den zelve gedaan had, op de hielcn: Want zyn oudste Zoon, *Mirzab Chosroe*, stond A. 1606 tegen hem op, voorgevende, dat 't Ryk hem toequam, aangezien zyn Grootvader, *Sjab Ekbar* hem, ten tyde dat *Selim* tegen zyn Vader noch rebeldeerde, tot zyn erfgenaam by uiterste wil verklaard had. Hy, over de stoutheit van dezen Prins zeer misnoegd, dreef hem niet alleen by Fetipoer op de vlugt, maar kreeg ook hem, en zyn meeste oversten, gevangen, welke laatste hy levendig in verich-afgetrokkene beesten-huiden naajen, 'op den weg, dien zyn Zoon voorby moest, werpen, en daar in verrotten liet, hem nog sehamper toeduwende, dat dit die voorzigrige oversten waren, aan welke hy zyn heir tegen zyn Vader vertrouwd had, daar hem, als den oudsten, dog de Kroon niet ontgaan kon, en hy zich tot zulken uitsporigheit dierhalven niet had moeten laten vervoeren. Hy hield hem eenige jaaren gevangen, waar in 's Keizers opperste Gemalin, *Noer Mahal*, gelyk wy aanstonds nader zien zullen; niet weinig haar rolle speelde, op hope van hem tot zeker huuwelyk na haaren zin te zullen bewegen, met belofte van hem dan zyn vryheit te bezorgen.

Hy had vier Zoonen, de *Mirzab's Selim Chosroe*, *Pewis*, *Choram*, en *Sjabaviar*, die hy tot Landvoogden over de voornaamste Provincien van zyn Ryk aangesteld had, als *Pewis* van Bengale, *Choram* van Decan, en den oudsten van Guzeratte; zoo hy 't zich niet onweerdig gemaakt had.

Zyn Grootvader *Homajom* had Lahor wel van een Dorp tot een Stad gemaakt, maar *Selim* maakte zig ook meester van dat ganfch Ryk; 't geen *Ekbar* maar ten deele veroverd had, en liet na dien tyd de Stad Lahor, Hoofdstad der Provincie Pengab (zoo genaamd om dat dit Landschap van vyf Rievieren bevoigtigd werd) zeer vergrooten.

Ook bouwde hy te Lahor, geen kostelyk, maar een zeer gemakkelyk Paleis, 't geen hy ook in Casjemire deed, daar hy in de Zomer altyd met *Noer Mahal* was, die daar haar vermaak in vyvers, en visschen nam. Men ziet daar nog veel visschen met goude ringen aan den bek, die zy 'er zelf aangedaan heeft.

A. 1614 veroverde hy ook het ovetiged der Landen van des vermogenden *Raja Rana's* nazaaten, die zyn voorzaaten niet hadden konnen t'onderbrengen.

Hoe groote hoedanigheden deze Vorst in dit opzigt bezat, had hy egter aan de andre zyde weer groote gebreken.

Hy was tot den drank zeer overgegeven, en zyn grootste vermaak was, met

A. 1606. Zyn Zoon Chosroe staat tegen hem op A. 1606.

Dog werd gevangen.

Selims Zoonen.

Hy veroverd 't geheel Ryk van Lahor.

Zyn gebreken.

A. 1614. zyn Hovelingen, of deze en gene Europeers, die hy vryen toegang tot zich om die reden alleen gaf, nachten over te drinken. Hy ontzag zich zelfs niet, dat met de geringste lieden, en ook wel in kroegen te Agra, te ooen; en zulke medezuipers tot de eerste ampten te verheffen.

Zyn Godsdienst verbood hem dit wel, en de Inaams spraken hem nu en dan daar over wel aan, en voor al als hy dit in de vasten dede; maar hy, die te gelyk een zeer slecht Mohammedaan was, en geen werk ter wereld van zyn Godsdienst maakte, dreigde hen aanstonds voor de twee Leeuwen (die hy getend onder zyne vensters hield) te zullen doen werpen, en verscheuren.

De eenige, die hem in dit stuk beugelen kon, was *Noer Mabal*, van welke wy hier na breeder zullen spreken.

Hy was zelf zoo quadaardig, dat hy, om zyn Priesters noch meer te plagen, veinsde, wel genegenheit tot het Christendom te hebben, waarom hy ook zekere Jesuiten nu en dan wel in zyne tegenwoordigheid met de zelvedisputeeren liet, en in zyn vuist lachte, als zy door hen pal gezet wierden, hoewel hy van beide de Godsdiensten evenveel hield: want dat hy uiterlyk seheen meest tot den Christelyken over te hellen, was alleen, om dat die Godsdienst hem vryheit gaf van alle vasten, en om te eeten en te drinken wat, wanneer, en zoo lang 't hem luste.

Op zekeren dag, dat *Pater d'Acosta* met eenige Imams weer disputeren zou, liep het geschil tusschen hen zoo hoog, dat de Pater tegen een der Moorische Priesters zeide: *Neemd gy uren Coraan, en ik zal mynen Bybel nemen, en laate wy, ieder met zyn Boek, eens in een groot vuur, gaan, en ik verzeker u, dat ik met myn Boek 'er onverzengd weer uit komen zal, en dat gy met de Coraan verbranden zult. En dit zal de proeve op myn dispuut zyn.*

Aardige proef van P. d'Acosta. De Priester, die deze proeve wat te heet vond, dorst dat niet wagen, 't geen den Jesuïet die 'er al zoo weinig lust, en gedagten toe had, als hy, wel eens zoo hard deed sehreuwen, en den lathartigen Imâm met zynen Coraan uitjouwen, en bespotten, overal het welke *Djebaan Gier* hertelyk lachte, verheffende *Pater d'Acosta* ten hemel, om dat hy dien Imâm zoo in 't naauw gebragt had.

Zeldzaam geval met een Aap. Hoe weinig zugt hy, zoo wel voordien eenen, als den andren Godsdienst, had, alzo hy geen andre Goden, dan *Bacchus* en *Venus*, eerde, stond hy nogtans over zeker geval, dat hy van een Aap zag, zeer verzet.

A. 1614. Een Quakzalver, die hem allerley koniten doen liet, toonde niet alleen, dat hy verseheidene dingen, die men zeer heimelyk verborg, aanstonds wist te vinden, maar gaf ook voor, dat hy, zoo men *Mohammeds* en *Christus* naam op twee byzondere brieckens sehreef, die van *Christus* 'er aanstonds uit kiezen zou.

Djebaan Gier, om hier van verzekerd te zyn, sehreef zelf de naamen van twaalf der voornaamste Wetgevers, en ook van die twee, op eenige brieckens, en mengde die onder malkanderen in een benneken, waar op de Quakzalver aan den Aap belaste, den naam van *Christus* 'er uit te nemen, en by den Keizer te brengen, 't geen hy aanstonds deed, waar over de Keizer zeer verbaast stond.

Djebaan Gier, met die eene proeve nog niet voldaan, sehreef alle die naamen nog eens; maar op een andre wyze, en wierp die zelf weer in 't benneken, waar op den Aap, na weer zyn last van den Quakzalver ontfangen te hebben, ten tweedemaal den regten by den Keizer bragt, waar over hy nog meer verzet stond.

Daar na wierp hy maar elf naamen zeer behendig in dat benneken, gevende die van *Christus* stillekens aan een Hoveling, daar ontrent staande.

Men belaste den Aap, den naam van *Christus* weer by *Djebaan Gier* te brengen. Hy ging daar op henen, en zocht en doorzocht ze al te maal, maar dien naam daar niet vindende, vloog hy met een verwoede sprong na den Hoveling, die ze had, en rukte hem die met zulken geweld uit de hand, dat hy bly was vanden Aap ontlagen te zyn.

Dit wierp *Djebaan Gier* geheel en al over slaag, en deed hem in de tegenwoordigheid van alle zyne Imams zeggen, dat dit een klaar en onwedersprekelyk bewys voor den Christelyken Godsdienst was, want, zeide hy: *Weet deze Aap, dat maar een beest is, Christus boven Mohammed te eeren, zoo moet ik, die een Mensch ben, noch veel meer Christus voor den waren Wetgever houden, en Mohammed voortaan verwerpen.*

Wat zouden die arme Priesters doen, zy moesten hem voortaan in alles, wat hy maar wilde, involgen, en openbaar uit zeggen, dat hy nog aan de Vaiten, nog aan 't verbod van den wyn zoo niet, als wel andere, verbonden was, maar volkomene vryheit had.

Onder dezen Vorst is ook de eerste handel der Nederlandische Oost-Indische Maatschappy begonnen.

De eerste Gronwester daar van was de Heer *Pieter van den Brouke*, van Antwerpen, Opper-Koopman, in dienst dier Maatschappy, die ook den handel tot

Eerste handel der Nederlandische Maatschappy, onder Sejm A. 1616. doo.

tot

A. 1616. tot Mocha, in 't Roode Meir, en in Perſien, eerst opgerigt heeft.

A. 1616 het Arabisch Comptoir te Chihiri in Juli geligt hebbende, liep hy na Suratte, de Hoofdſtad van het Ryk Guferatte, daar hy den 2 Augusti met 't Schip Nassau ten anker quam. De Landvoogd dier Stad ontſing hem zeer minnelyk, en deed hem een geſchenk van de beste vrugten en verſchelingen die 'er te vinden waren, waar van hy hem een ganſche boot vol toezond.

Den 5 dito ging hy zelf aan land om hem te bedanken, en de reden van zyn komſt bekend te maken, namelyk om daar Koophandel te dryven. De Landvoogd bood hem die vry aan, maar als hy om een woning, of logie, verzogt, om, even als de Engelfche, 'er ook een Comptoir op te rigten, zeide hy; *niet vermogens te zyn dit, buiten kennis van zyn Vorſt, Sjah Selim, die zich te Agra, wel twee maanden reizens van daar, ontbield, toe te ſtaan.* Hier na was niet wel te wagen, alzo 't Moeffon of Saiſoen des Jaars, verlopen was; behalven dat de Engelfche met giften en gaven hun best deden, om hem van daar te doen vertrekken.

De Heer *van den Brouke*, dit ſpel dus aanziende, vraagde den Landvoogd, tot wat einde hy hem dan ontboden had, alzo hy wel denken kon, dat het de pyn niet waard was, daar voor een enkele reis aan te gien. Ook zey hy hem, om te toonen, dat hy zig weinig aan hem, en zynen handel voor dien tyd, gelegen liet, dat hy dan aanſonds vertrekken, en zig na een plaats begeven zou, daar hem zoo een billyk verzoek niet zou geweigerd werden, gelyk hy zig ook daar op na boord begaf. Dit gaf zoo grooten beweging onder de Guzeratſe Koopliden, bekommerd voor hun Schip, dat zy uit Mocha verwagteden; dat zy den Landvoogd geen ruſt lieten, voor dat hy *van den Brouke* weeraan Land ontboden, en ten minſten voor dien tyd, tot nader ordre des Keizers, toegeſtaan had, zig van een plaats, zoo wel als de Engelfchen, te verzien. Hy huurde daar op een Huis, waar in hy een Opper-Koopman, *Pieter Gilliſſen*, drie andre Perſoonen, en 't overige van zyn Koopmanſchap liet. Hy beval de zelve zeer dier aan den Landvoogd, dié hem by handtaſting beloofde zorg voor de zelve te dragen, hem negen Guzeratſe kleeden (tot verwondering der Engelfchen, en der Inwoonders) ſchonk, en daar op zeer vriendelyk zyn aſſcheid gaf, onder belofte, dat hy ten eerſten zou weer komen.

By zyn komſt voor Bantam, daar hy den 18 November A. 1616 aanquam, vond hy den Opper-Landvoogd van In-

dien, den Heer *Gerard Reynſt*, overleden; maar wierd daar op den 7 Januari A. 1617 door den Prefident, de Heer *Suratte Jan Pieterſſen Coen*, als Commandeur op de Schepen Middelburg, en 't Jagt de Duif, voorgeſteld, om over de Eilanden Mauritius, en Madagaſcar, mitsgaders over 't Roode Meir, na Suratte te zeilen, en, daar het te pas quam, de Portugezen alle afbreuk te doen.

De Bevel-Brief, die hy in geſchrift kreeg, luide aldus:

*Jan Pieterſſen Coen, Raad van Indiën, algemeen Beſtierder over den handel, en Voorzitter tot Bantam; allen den genen, die dezen zullen zien, ofte hooren lezen, wel-waren. Doen te weten, alzo wy goedgewonden hebben de Schepen Middelburg en de Duive na Madagaſcar en Suratte te zenden, en noodig agten, dat over de voorſz. ſchepen een bequaam Man van aanzien werde geſield, die 't bevel bevolen zy, ZOO IS 'T, dat wy raadzaam bevonden hebben, den Ed. Pieter van den Brouke, Opper-Koopman, tot Voorzitter en Bevelbeër; over de voorſchreeve ſchepen te ſtellen en c. m. nitteeren mits d. z. n., met laſt om over de Koopliden, Schippers, Bevelbeëbers, gemeene Bootsgezellen, en alle andere, op de voorſz. ſchepen varende, of die 'er namaals op zouden mogen komen, te commanderen, en in goede ordre te onderhouden, en te doen onderhouden. Ordonneeren en bevelen derhalven alle Opper-Koopliden, Schippers, Bevelbeëbers, gemeene Bootsgezellen en alle andre, op de voorſz. ſchepen varende, en die 'er namaals op zouden mogen komen, den voornoemden E. Pieter van den Brouke voor bunnen Voorzitter en Bevelbeër te erkennen, te eerbieden, en geboorzamen. Gegeven in 't ſchip *Wesl-Vrieſland*, leggende voor Bantam, den 5 Martii 1617. enz.*

Was onderteekend,

J: P: COEN.

Ter ordonmantie van den Heer Voorzitter; Thys Cornelisz. Vleyshouwer, als Gebeymschryver.

Hier mede vertrok *van den Brouke* den 8 Maart met die Schepen na Mauritius; daar hy met de zelve den 19 April ten anker quam, nam 'er cenig Ebbenhout in, en 't overgeblevene van de Schepen, met den Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer *Pieter Both*, daar verongelukt, en vertrok den 23 May na Madagaſcar, daar hy den 4 Juni wel voor quam, dog kon 'er om den harden ſtroom niet aankomen. Dierhalven liep hy den 20 na 't Roode Meir, daar hy in de mond van

A. 1620. 't zelve ter Reede quam, bevindende, dat 't Schip zeer lek was, waar mede hy na Suratte liep, dog, ontrent den Berg van Daman gekomen, moest het op de wal zetten, alwaar zy 't zelve den 19 Juni 5 mylen van Daman, en op de grenzen van 't Ryk des Mogols verloorde. Daags daar aan verstonde hy, dat 't Jagt de Duive, van hen afgedwaald, mede niet verder als een myl van daar gebleven, maar dat 't volk ook behouden was.

Zyn ramp ontrent Daman.

Hy maakte daar, zoo goed en quaad als hy kon een Baricade, ten *Brouke* genaamd, van waterleggers vol Nagelen, en Speceryen, om de goederen der Maatschappij te behouden, en op Suratte te kunnen brengen; al 't welke in staat van verdediging gebragt zynde, trok hy met een vliegend vaandel, en 't volk na Gandivi, een naby gelegen Dorp, daar hy 't volk in een huis bestelde, en ging zelf na Suratte, daar hy den handel vaststelde, en aan den Opper-Koopman *Pieter Gillisz.* last liet, om alles na vermogen te herstellen. Den 30 September zocht hy van de Engelschen, die daar met 7 Schepen quamen, een genomen Portugeesche Scheepje te koopen, om ter Zee daar van daan te raken, maar vermits hy van hen voor geld nog woorden kon geholpen werden, ging hy met 103 Nederlanders, en 29 Inlanders, door de Ryken van Decan, en Goleonda (om de minste kosten,) dwars door 't Land en over 't Gebergte te voet na Mazulipatam, daar hy, na veel sukkel, en menigvuldige gevaren, den 24 December A. 1617 eerst aankam; zwerfende nog eenigen tyd op de Kust van Choromandel, Atsjien, enz. tot dat hy eindelyk den 7 November A. 1618 voor *Jakatra* quam, daar hy den Heer *Jan Pieterzen Coen*, als Opper-Landvoogd van Indiën, dog ook alles met de Inlanders van *Jakatra* en *Bantam* in beweging en in Oorlog vond.

Zyn derde togt A. 1620.

Van den Brouke wierd met het Schip de Eendragt den 11 December wel weer na Suratte gezonden; dog was genoodzaakt, maar by den hoek van *Java* gekomen zynde, weer na *Jakatra* te keeren, zoo hy, even als die van 't Schip de zwarte Leeuw, van *Patani* komende, niet in handen der Engelschen, en van hunnen Zeevoogd *Daal* wilde vallen.

Hy raakte daar egter, na zyn te rugkomst, in geen minder zwaagheit, gelyk wy, daar wy van *Batavia's* eerste opkomst en grondvesting spreken, getoont hebben.

Werd eerste Bestierder van den handel in Arabien, Perisien, en Hindoestan.

A. 1620 zond de Opper-Landvoogd *Coen* hem met het Schip 't *Wapen* van *Zeeland* weer na Suratte, maar stelde hem toen te gelyk aan als eerste Bestierder over den handel van *Arabien*,

Perisien en *Indiën*, 't geen naderhand A. 1620. drie byzondere handelplaatzen, ider onder byzondere Opperhoofden en Bestierders geworden zyn, gevende hem dezen bevel-Brief:

Jan Pieterzoon Coen, Commandeur Generaal over alle Sterkten, Steden, Landen, Handel-plaatzen, Schepen, Jachten, Sloepen, ende den handel van Indiën, wegens de Hoog Mog: Heeren de Algemeene Staaten, en zyn Princelyke Excellentie, ende de Bewindhebbers der Oost-Indische Maatschappij van de Vereenigde Nederlanden, allen den genen, die dezen zullen zien, of lezen, saluit. DOEN TE WETEN: Alzoo goedgevonden hebben 't Schip 't Wapen van Zeeland met een goede lading na Mocha, en Suratte, te zenden, en daar beneffens tot bevordering van den handel in die Quartieren eenige Opper-Kooplieden, Onder-Kooplieden en Assistenten, om die zelve lading aldaar ten meesten dienste en profyte van de algemeene Maatschappij der Vereenigde Nederlanden aan te leggen, en hoognoedig agten een Man van aanzien voor Bevelhebber op 't voorsz. Schip, en Opperhoofd over den handel in Mocha en Suratte voornoemd, mede te zenden, ZOO IS 'T, dat wy ons genoegzaam houdende verzekerd van de bequaamheit, ervarenheit, en vereischte boudanigheden van den handel in die gewesten van den E. PIETER VAN DEN BROUKE, den zelve PIETER VAN DEN BROUKE daar toe gevolmagtigd en aangezeld hebben; hem volmagtigen en aansellen mits dezen; ordonneren en bevelen derhalven aan alle Opper-Kooplieden, Schippers, Onder-Kooplieden, Assistenten, Stierlieden en mindere Hoofden, Bootsgezellen en Soldaten; op 't voorsz. Schip varende, mitsgaders aan alle de Opper-Kooplieden, Onder-Kooplieden, Assistenten en alle andre op de Handel-plaatzen, in dienst van de algemeene Maatschappij in Mocha en Suratte leggende, niemand uitgezonderd, den voorsz. PIETER VAN DEN BROUKE, voor Bevelhebber op 't voorsz. Schip, en Onderhoofd over den handel aldaar, te geboorzamen, erbidien, en hem zoo in 't bedienen van 't Gerichte, als in den handel, behulpig te wezen.

Gedaan in de sterke Jakatra, den 15 Juni des jaers 1620 enz.

Was onderteekend,

J. P. COEN.

Ter ordonnantie van den Heer Opper-Landvoogd, Thys Cornelisz. Vleysehouwer, als Geheymschryver.

Den 16 dito vertrokken, den 22 Augusti voor *Aden* gekomen zynde, in een tyd

626. tyd dat hy om 't verloopen Moesson niet wel na Mocha geraken kon, liet hy den Opper-Koopman *Herman van Gil* daar met eenige Koopmanschappen aan Land, nevens een Onder-Koopman, 2 Assistenten, en 2 Matroozen, die hy den Landvoogd zeer dier aan beval, met last aan deze bedienden, om zig by de eerste nadere gelegenheit na Mocha te begeven.

Hy vertrok daar op den 29 dito na Surat, giede op 't Eiland Socotora aan, daar hy den Onder-Koopman *Johan van der Dussen* aan land zond, die wel onthaald, en met eenige verversching te rug gezonden wierd.

Den 1 October quam hy voor de Rivier van Surat, stapte den 4 dito aan land, wierd van den Landvoogd des grooten Mogols zeer wel ontvangen, nam

bezit van zyn Directeurs-Ampt over den handel aldaar, en ging de nieuwe handelplaatzen Brotsja (daar de Engelschen al voor ons handelden,) Cambaja, en Hhamed-Abad, door hem eerst opgerigt bezigtigen. Den 20 November A. 1620 zond hy 't Schip 't Wapen van Zeeland weer na Batavia, en stelde den Opper-Koopman, *Wouter Heute* alseerste hoofd van den handel in Agra; na welken tyd hy die in den jare 1622 ook in de Steden, Brodera en Sirches, oprichtte, en dus als Directeur den handel hier tot het jaar 1626 waarnam, wanneer hy op den 1sten April, door den Oud-Landvoogd van Amboina, den Heer *Herman van Speult*, den 2 Februari des zelven jaars daar met 3 Schepen, die na 't Vaderland geschikt waren, gekomen, weer op nieuw voor twee jaaren verbonden wierd.

A. 1626.

Zyne handelingen aldaar.

Werd A. 1626 weer op nieuw aangeno-

men.

Afste van nieuw verband van den Heer Bevelhebber **PIETER VAN DEN BROUKE.**

PIETER VAN DEN BROUKE, Bestierder over den handel van de Vereenigde Nederlandsche Oost-Indische Maatschappij in het Koninkryk van Indoeslan, wiens tyd van twee jaaren (zoo hy ter bescheidenheit

van de E. Heere Opper-Landvoogd overge- diend heeft) al reede in October toekomende ten einde geloopen zal wezen, op belofte van goede verbetering. ZOO IS 'T, dat den Landvoogd van Speult, en die van den Ra- de, inzicht genomen hebbende op zyn E. goe- den iver en naarstigheit, in den dienst der Maatschappij betoond, over zulks hebben zyn E. bewogen nog voor twee jaaren aan te bou- den,

A. 1626.

den, na 't eindigen van zyn laaste verbonden tyd, a twee honderd gulden ter maand, wel verstaande dat de vorige twee jaaren mede tot gelyke prys zullen gerekend worden. Gedaan in de Logie van Suratte, dezen eersten April A. 1626.

H. VAN SPEULT.

Dit Ampt nam hy dus met zeer veel lof tot den 2 December A. 1628 waar, gaf het toen over aan de Heer Bevelhebber *Joban van Hazel*, en vertrok met de vloot, na dat hy daar 9 jaaren en 7 maanden Directeur geweest was, den 20 April 1629 na Batavia. Wy vertoonen dien grooten Man na 't leven onder No. Z: Z: 2.

Na zyn vertrek is met 'er tyd hier in Suratte een byzonder Bestierder van den handel gesteld, en zyn de Hollanders daar zoo van deze, als van de volgende Mogols met zeer veel agting, en genegenheit behandeld.

De geval-
len van
Noer Ma-
hal, Se-
lim's op-
perste Ge-
malin.

Dog gelyk het oprigten van den handel der Nederlanders in Hindoestan onder de Regeering van *Selim* op 't voornemde jaar 1616 zeer opmerkelyk is, even zoo moeten wy ook iets van zyne opperste Gemalin, de Keizerin, *Noer Mahal*, als een weergadelooze Vrouw van veritand en schoonheit, tweegaven, zelden in een en de zelve perfoon vallende, zeggen, hoewel hare schoonheit zoo groot niet als haar vernuft was, gelyk wy uit haar beeltenis by de letter B konnen zien, daar zy ons onder een heerlyke Tent in haar Wasch-huis, na zig gewasschen te hebben met verscheide van 's Keizers bywyven, en eenige Staat-Juffers, die haar dienen, en aan haar en andre een hertferkende vogt aanbieden, voorkomt, met een bloem in de hand, op een goud lakens tapyt zittende, en tegen een heerlyk kussen van Staat met goude boketten leunende. De wyze, op welke zy zyn Gemalin wierd, werd zeer verscheidentlyk verhaald.

Hare af-
beelding.

En ge-
flagt.

Daar zyn 'er, die meenen, dat zy geweest zy de Dogter van een Arabier; en weer anderen, dat haar Vader een Persiaan was, die, door zyn verstand en dapperheit by *Selim* bekend geworden, tot Overste en zelf tot Chan, of Hertog gevorderd, dog eindelyk in een verraad tegen *Selims* leven, op aanrading van zyn oudsten Zoon *Chosroe*, ingewikkeld was, waar door hy, met al dien aanhang in de uiterste ongenade geraakt zynde, zekerlyk, gelyk al de anderen, zyn leven verloren zou hebben, indien de Vorst geen redenen voorgekomen waren, om hem alleen genade te gunnen. Daar zyn 'er die meenen, dat hy die door een groote geldgifte van den Vorst gekoft, andere weer,

dat hy die, na lange gevankenis, op een voetval van zyn Vrouw, en Dogter, verkregen zou hebben, vermits de Vorst, op 't gezigt van de Dogter, haar zoo uitnemend schoon bevond, dat hy, op haar bedde, aanstonds 't leven aan haren Vader schonk, hem zyn misdaad vergaf, en haar tot zyn Opper-Keizerin verhief.

A. 1616.

Andere meenen, dat zy van geen Persiaansch bloed, maar een Hindoestaansche Dogter, en Weduwe van een Persiaansch Edelman en Overste; die van dezen Persiaan ook een Dogter behouden had, geweest zy.

Andre willen dat zy nog getrouwd, en de Vrouw van een Oversten in Bengale was, *Sjiraf-Chan* genaamd, hoewel het waarfchynelykste is, dat zy Weduwe geweest zy.

Haar naam was *Mermetsja*; maar hare trotsheit niet minder, dan hare gaven. Zy ging zeer dikwils de oude Sulthâne, *Selims* Moeder, bezoeken, en wierd daar allereerst van den Vorst gezien, maar met zoo veel vervoering van Geest, dat hy geen tyd kon laten voorby slippen, om zich ten eersten aan haar te verklaren, dat hy van voornemen was, haar in zyn Hharaam, of Vrouwen-Timmer, te nemen.

Haar
naam.

Hy verheelde zich, haar daar mede groote gunst te bewyzen, en zig zelve in zyne zoo schielyk opgekomen minnery geen mindere dienst te zullen doen, en 't stuk nu al meeter te zyn; dog het was zoo klaar by deze Hoogmoedige Vrouw niet. Zy gaf hem een deffig, maar zeer fier, en hem geenzins voldoende antwoord. Zy zeide, dat zy de Weduwe van een Man was, die, gelyk by edel van geboorte, en altyd dapper geweest was, alzo ook nou iet lafs noch onedels bedreven, maar alom blyken van zyne dapperheit en edelmocdigheit, nagelaten, en haar altyd ingeboezemd had, dat zy van gelyken na zyn dood nou iets doen wilde, waar mede zy of hem, of baar heider Dogter, sebande of oneer zou mogen aandoen. Zy voegde daar by, dat zy hem dit niet alleen dier be- loofd, maar dat zy geen Ziel had, om imand als byzit, al was 't schoon den grootsten Vorst ter wereld, te dienen, en dat zy veel liever aanstonds sterfen wilde, maar bebaagde het den Vorst haar als zyn wettige Gemalin aan te nemen, dat zy hem dan bindeling geboorzamen zou.

En geval-
lig huwe-
lyk met
den Kei-
zer Selim

Selim, die niet minder als zulk een trots antwoord verwagt had, stond daar over ten uiterste verbaast, en wierd in zyn eerste woede zoo vervoerd door gramfchap, en haastigheit, dat het zeer weinig verschildde, of hy zou haar als een gemeene danshoer, die men daar voor een geringe penning tot zyn wil heeft, aan een der grootste uitvaagzels des Lands, by ider een

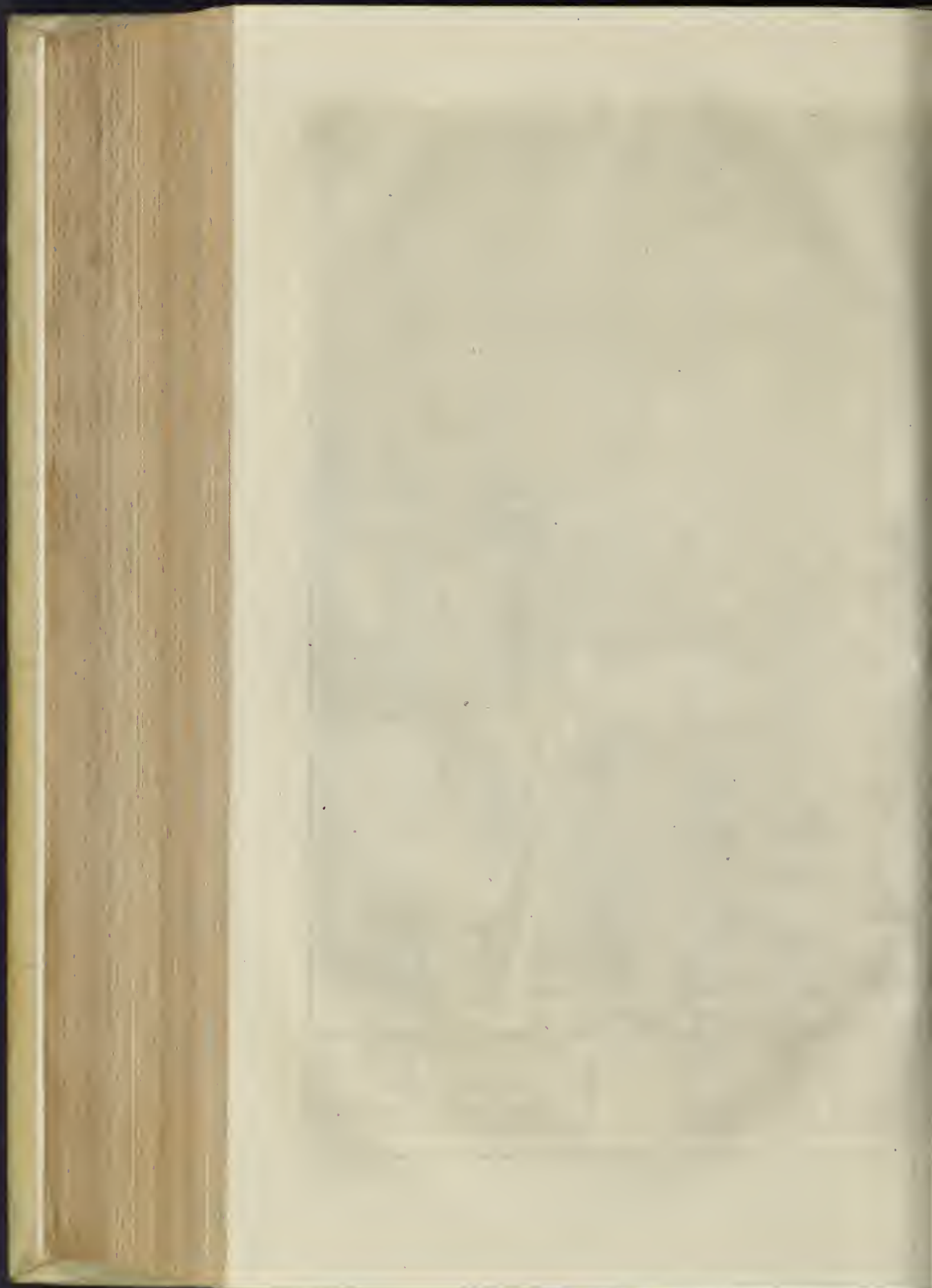
EEN UUR BETAALT

HET AL

PIETER van den BROECKE,
eerste Directeur van Suratte,
Persien en Arabiën.

J. Lohbour del. et fecit.

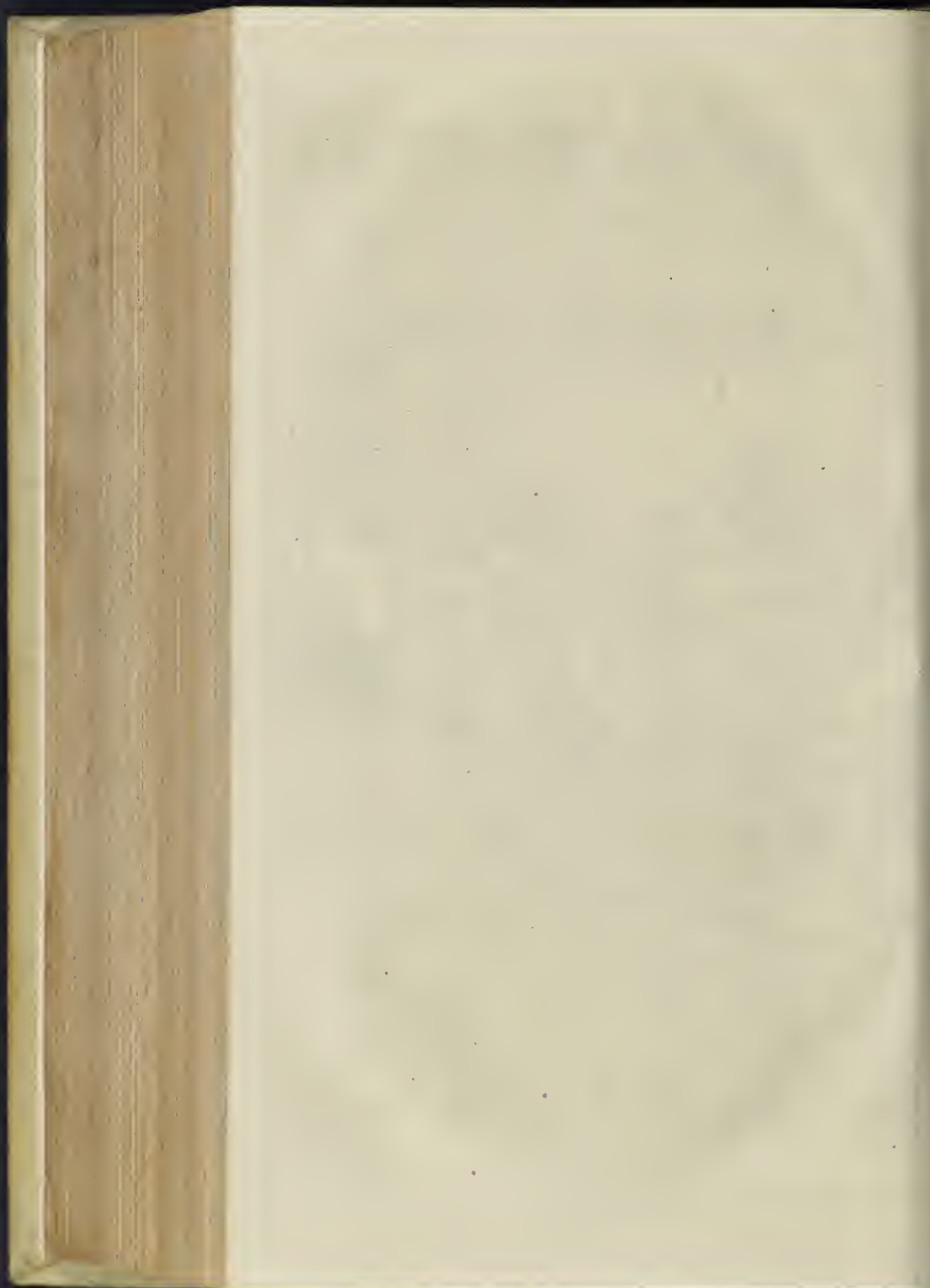

NOER MAHAL.

L. Mansveldt sculp.

626. een veragt, en als aangefpogen, hebben overgegeven, om haar te onteeren.

Na dat hy egter een weinig bedaar was, en haar zeggen wel overwogen had, wierd hy op nieuw door haar edelmoe-dig, en pryzelyk antwoord, en haare nieuwe betooveringen, en ſchoonheit, zoodanig aangevogten, dat zyn toorn in een ware en beftendige liefde veranderde, 't geen zy door haar groote geeft, en geeftryken aard, zoo voorzigtig had weten te ontveinzen, en echter met zoo veel looſheit te behandelen, dat hy, na haar noch eenige malen gezien, maar niet weer geſproken te hebben, zig eindelyk, ziende hare ſtandvaſtigheit, ge-noodzaakt vond, om haar als zyne eerſte Keizerin wettig te trouwen, haar boven al zyn andre Vrouwen te verheffen, en haar by die verheffing den naam van *Noer Mabal*, dat is, *het licht des Vrouwen-Timmers*, te geven, gelyk zy in haar Zegel zedert ook wel een letterfrik voerde, die deze woorden van *Noer Dji-baan Begum*, dat is, *'t licht van de Vorſtinnen der wereld*, uitbragt.

Wat hier van waar, of onwaar zy, dit is zeker, dat zy door haare ſchoonheit, uitnemend verſtand, vrolyken geeft, en voortreffelyke gebeerden, dien Vorſt zoodanig ingenomen en betooverd heeft, dat zy alles by hem vermogt. Een beeds daar af was, dat zy in 't Hof alles deed, wat zy wilde, zoo in deze en gene Byzitten van den Vorſt, die haar in de weg waren, of voordeelig uit te huwelyken, (waar mede zy haar waarlyk verpligte) en dus uit het Hof te zetten, als zelf ook door allerley veranderingen onder de grootſte Hovelingen die niet na haar pypen danſen wilden, door 't gelukkig waarnemen van *Selim's* goede luimen, te maken, en 'er haar beſte vrienden weer behendig in te dringen, zonder dat iemand eenigzins rieken kon, waar hem dit van daan quam, te meer, dewyl zy alles door den Vorſt zelf uitvoeren liet.

Het is ook zeker, dat zy een Dochter by haar vorigen Man had, alzo zy zeer veel moeite aangewend heeft, om den Prins *Chosroe*; terwyl hy, over zyne wederſpannigheit tegen zynen Vader, gevangen zat; door allerley behendige en minnelyke aanbiedingen, zelf met verzekering van zyn vryheit, te bewegen, om deze Dochter te trouwen; maar die Prins, zyn oog al lang te voren op de Dochter van *Aſaf-Chan*, Broeder van deze Vorſtin, hebbende laten vallen, was door geen aanbiedingen daar toe te brengen. Zy had, om hem door een andere loopgrave in 't net te krygen, zonder dat *Selim* wift, waar toe het dienen zou, by den Vorſt bewerkt, dat aan *Mirzab Chosroe* eindelyk zyn verzoek;

IV. DEEL.

van zyn Meeftris by hem in de gevanke-nis tot zyn gezelfchap te mogen hebben, A. 1626. toegeſtaan wierd.

Zy was de eerſte, die hem deze tyding weten, en daar by voegen liet, dat hy deze gunſt aan niemand, dan haar, dank te weten had.

Het geen noch verder gaat, zy had ook deze Princees, eer zy na de gevanke-nis by den Prins *Chosroe* ging, weten te belezen, om hem aan te raden volkomen aſtand van zyn liefde tot haar te doen, en de Dochter van de Keizerin te nemen, om dus in vryheit te geraken. Zy bad derhalven den Prins zeer ernſtig; van dit niet af te ſlaan, hem verzekeren-de, dat zy zich vergenoegd houden zou, indien hy haar maar tot zyn byzit hield, aangezien zy zich meer aan zyn vryheit, dan aan haar leven, gelegen liet leggen.

Al welke behendigheden, en gepolyfte voorſlagen; op zyn gemoed niet anders uitwerkten, dan dat hy het huwelyk met *Noer Mabals* Dochter aſfloeg, en in zyne liefde tot deze Princees, Dog-ter van *Aſaf-Chan*, ſtandvaſtig, ſchoon gevangen moettende blyven, volhardde, en eindelyk, na 't verkrygen van zyn vryheit, met haar trouwde; waar van hy ook een Zoon, *Boelakt* genaamd, nage-laten heeft.

De trotſe Vorſtin over de weigering van den Prins zeer gebelgd, veranderde haar eerſte genegenheit in een doodelyken haat, niet nalatende alles tot zyn nadeel by den Vorſt uit werken, en hem zoo verre te brengen, dat hy dezen Zoon de oogen in de gevanke-nis toenaaien liet, een daad, waar op gemeenelyk blindheit volgt, zoo men het wat vergrooijen laar, en het niet ras onttornd, daar 't anders niet hinderd, zeer klaar in dezen Prins *Chosroe* te zien, den welken het niets gehinderd heeft, wanneer *Sjab Selim*, door zyne ſneekingen en de ſterke voorbede van *Aſaf-Chan*, en andren, vermorwd, zyn oogen kort 'er aan weer openen, en hem onder opzicht van eenige grooten in vryheit ſtellen liet.

In dezen tuſſchen-tyd wift *Noer Mabal*, die nooit ruſten kon om iet groots tot haar genoegen te bedenken, nieuwe middelen in 't werk te ſtellen, te meer, dewyl zy geen kinderen by *Selim* kreeg, om door de derde hand, eerſt den Prins *Perwis*, toen Onder-Koning, of Landvoogd van Bengale, en op dien zelyen tyd, of een weinig 'er na den jongſten Prins *Sjabariar* te doen ondertaſten, of zy geen genegenheit hadden, om met de Princees, haar Dochter, te trouwen; doch *Perwis* ſloeg dit vlak af; maar *Sjabariar* nam het aan, niet zoo zeer uit liefde voor die Princees, die niet veel bekoorlyks had, als uit hope van door haar Moeder aan de Kroon

Het geen oorzaak is, dat zy hem ver-volgde.

Aanſlagen tot een ander hu-welyk dat haar Dog-ter

A. 1626. te geraken, gelyk hy de zelve ook kort
Met Sja- daar na quam te trouwen; en Noer Ma-
hariat ge- bal ook niet nagelaten heeft, om alles
luit. in 't werk te stellen; 't geen hem in die
hope versterken kon.

Dewyl ik noch bezig ben van die
groothertige Vrouw te spreken, moet
ik ook niet nalaten dat geene te melden,
't geen haren naam onsterfelyk over den
ganfchen aardbodem gemaakt heeft, waar
van geen weerga, als voor een gedeelte
in die berugte Vorstin van Assyrien, Se-
miramis, gevonden word, dochtot ver-
derf van haren Gemaal Ninus aangelegt,
daar dit van Noer Mahal niet anders be-
dagt is; dan om zoo wel haaren Gemaal;
Sjab Selim, als haar zelve; by de na-
komelingen, en voor al by de liefheb-
bers der aloude penningen en munten;
beroemd te maken, gelyk zy dat oogwit
volkomen bereikt heeft.

Haar
zeldzaam
verzoek
aan de
Vorst.

Op zekeren dag; als de Vorst haar be-
zocht, en door de geduurige nieuwe bly-
ken van haar grooten geest zig buiten-
spoorig vervrolykt bevonden had, was
hy zoo byzonder over haare betoveren-
de taal, en andere hoedanigheden, vol-
daan, dat hy haar verklaarde, dat 'er niets
zoo groot, noch hem zoo aangenaam in
zyn Ryk was, 't geen hy aan haar, zoo
zy hem daar om verzocht, niet aantonds
geven zou.

Die looze, wetende, dat men noit be-
ter tot zyn oogwit geraken kan, dan
wanneer men veinft zich van zulken edel-
moedigen aanbieding niet gretig te wil-
len bedienēn, gaf daar op dit zedig, en
bekorend antwoord. *Zy wist, zeide zy,*
dat 'er geen Vorst in de wereld in de agting,
die hy voor haar had, by hem te vergelyken;
maar zy wist ook, hoe weinig zy die liefde,
die hy haar zoo standvastig bleef bewyzen,
waardig, en hoe veel zy aervakven aan hem
over zoo grooten genade verplicht was. Ook
had zy reeds zoo veel pteuwen en bewyzen
van deze zyne uitnemende hoogagting voor
haar van tyd tot tyd gezien, dat zy de vry-
moedigheid; nog onbescheidenheit niet zou
durven gebruiken, om zyn Majesteit iets
meer, hoe gulbertig hy haar dit ook aange-
boden had, te durven verzoeken, schoon zy
nog wel iets te verzoeken had; waar in niet
anders dan de grootste roem en eer van hun
beiden opgesloten lag; maar zy had zyn Ma-
jesteit zeer eerbiedig haar niet af te vergen;
wat zy te verzoeken had, ten zy hy, haar
eerst beloofde, dat hy dit verzoek haar ook
toestaan zou: want dat zy anders hem noit
daar om zou aanspreken.

Zy voegde hier by, dat, zoo zy op zyn
aanbieding zag, en te gelyk ook wilde, dat
zy gelooven zou, dat hy haar waarlyk zoo
hoog agte, als hy haar zoo meenigmaal, en
nu wederom verzekerd had, hy haar onmo-
gelyk haar verzoek; 't mogt dan wezen,

wat het wilde, met reden weigeren kon, A. 1626.
al zoo 'er niets dan eer, grootheit, en een heer-
lyke vereeuwiging van zynen en baaren naam,
en niet het allerminste nadeel van hem, of
het Ryk, by haar beoogd wierd.

Hy hoorde dit voorstel, en ingewik-
keld verzoek; zoo ras niet, of hy wierd;
zieh by zyn woord wonderlyk geestig
gevat voelende, eerst zeer ontfeld, en
hoe zeer hy het zógt te ontveinzen; zy
had het zoo wel gemerkt, dat zy, om
haar bede noech te eer te verkrygen, be-
tuigde, *hoe 't haar van berten leed was,*
een Vorst, aan welke zy alles verplicht
was, eenige reden van het allerminste mis-
noegen gegeven, en zyne zoo menigvuldige
weldaden zoo ondankbaar beantwoord te
hebben, biddende, dat hy haar deze on-
voorzigtigheid dog voor ditmaal vergeven, en
noit vergen wilde, iets meer daar af te zeg-
gen, aangezien haar niets in de wereld zóó
aangenaam was, 't geen zy niet zeer geern
aan de rust van zyn Majesteit opofferen wilde.

Zy voegde by deze woorden, met een
byzondere zedigheid, en een bekorende
aangenaamheit, die ook eenige tranen
verzelden, voortgebracht, alles, het geen
zy door de tyd geleerd had het meeste op
't gemoed van dezen Vorst te vermogen;
en bewerkte daar door; dat hy weer tot
die bedaartheit van geest quam; waarin
zy hem geerne hebben wilde, om
met zoo veel meer zekerheit haar oog-
wit te bereiken.

Na dat hy dan wat herfteld was,
bad hy haar op nieuw, hem dog te zeg-
gen, wat zy te verzoeken had, en dat
hy 't haar, zoo 't maar enigermaten te
doen was, toestaan zou. Zy, die geen
bepaalde, maar volstrekte toezegging be-
geerde, zei daar op met zeer veel tee-
derheit, dat zy haar eens misgrepen had;
dog dat zy zig wel wagtēn zou den Vorst an-
dermaal te ontruffen; niet genegen; oit daar
meer af te spreken; gelatende zich zedert
wat aan de droefgeestige kant overgesla-
gen te zyn.

Selim, die niet bedenken kon; wat zy te
verzoeken had, en om wat reden zy dit
voor hem zoo verborgen hield, en over-
wegende, dat zy gezegt had, niets te
zullen verzoeken; dat tot nadeel van hem,
of 't Ryk strekken kon, en waar by niet
anders dan haar beider roem beoogd
wierd, ging ettelyke dagen hier over als
nymeren, te meer, dewyl hy de Vorstin
zelf daar toe eerst aanleiding gegeven, en
haar nu zoo tuffchen beiden gelaten had,
zonder haar af of aan te zeggen.

Hy zag haar ook in ettelyke dagen niet,
ja mydde zelf haar te bezoeken, hoewel
hy niet naliet heimelyk te vernemen,
hoe zy zedert zyn laatste onderhoud zich
al aangefteld had.

Hy hoorde, dat zy zeer droefgeestig
was

1626. was, en, na de reden gevraagd zynde; geantwoord had; dat zy geloofde, dat zy niet lang leven; en dat haar dat niet zeer smerten zoude; indien zy zelf daar af geen oorzaak geworden was, door den overwin-
ner van de wereld (waar mede zy Sjah Selim meende) bedroefd, en dus al de vrolykheit van haar eigen geest als uitgeblust en gesmoord te hebben.

Hy ging haar, vermits hy haar gezelschap reeds te lang gemist had, dan bezoeken; en vond haar nog in die zelve gedwonge droefheit. Hy zey, dat hy quam om haar te verblyden, en om al hare droefheit weg te nemen, en zeide, niet te komen leven, indien zy langer bedroefd was. Hy stond onbepaald haar verzoek toe, verzogt het zelve te mogen weten, en beloofde; dat hy, op zyn Keizerlyk woord; om geen reden aarzelen zou.

Zy zeide, dat, schoon zy verzekerd was, dat hy over 't geen hy haar toefond, en voor al, over 't geen zy verrigten zou, ten wolen zou vergenoegd wezen, zy egter, uit vrees dat 't verzoek zelf; om dat het wat duister was, en geen meer uitleg zou konnen lyden, hem mogt doen aarzelen, niet meer daar af reppen, en liever van droefheit sterven, dan zyn Majestheit weer nieuwe redenen van ontscheltens geven wilde.

Hy verzekerde haar op nieuw; dat hy, zig op haar deugd; en eigene bepaling; dat 'er niet; dan hun beider roem in beoogd wierd, verlatende; haar niet alleen bad; het te zeggen; maar zwoer haar ook met een Bismillah, dat is, in Gods naam, 't was dan, wat het was; dat hy haar haar verzoek aansonds involgen zou.

Zy liet zich dan eindelyk; na veelandere beweegredenen, bewegen, en zey, dat zy niet akders verzogt, dan maar eenen dag oppermagig te heerfchen, en geboorzaamd te werden; by welke zaak, zy niet anders, als de roem van Sjah Selim, en een onsterfelyke naam voor haar, zoeken zou.

Stond Selim verzet over haar eerste voorstel, dit tweede was als een donderslag in zyn ooren, die hem een geruimen tyd deed bedwelmd staan, het geen zy ten eersten merkende, ontloeg zy hem edelmoedig weer van alles, 't geen hy haar toegestaan had; maar hy zey; ó! neen; gy zult my door uwe grootmoedigheid niet doen aarzelen, ik heb u myn Keizerlyk woord gegeven, en zal, na dat gy den dag zelf bepaald zult hebben, de noodige ordre daar toe stellen, verlatende my verder op uwe onvergelijkyke deugd en eere; die ik weet; dat gy bemind.

Hier op gaf hy dan last aan al zyn Vorsten, Stadhouders, Landvoogden, en Ryks-grooten, om deze Vorstin onbepaald in alles, wat zy op den dag; by haar reeds vastgesteld, gebieden zou, te behoorzamen.

De dag gekomen zynde, begaf hy A. 1626. zich, voor het aanbreken van dien; na een Landhuis; malende over 't gene zy verzogt, en hy zoo los toegestaan had.

Ondertusschen besteedde zy het aanbreken en het verdr van dien dag alleen, met aan al de Muntmeesters van 't Ryk, die zy in 't geheim al voerkennis van haren aanleg gegeven, en door geschenken al voor lange op haar zyde had; vier en twintig stempels tot 't munten van twaalf goud, en twaalf zilvere penningen; ider met een byzonder hemelsteeken, af te zenden, en onder hen allen ruim twee millioenen goude tot het stempelen van goude en zilvere penningen, of Dier-krings-roppen, te verdeelen, waar van de goude ontrent veertien Ryksdaalders; en de zilvere ontrent een daalder bedroegen. Zy waren van groote als een Ropy, zekere gemeene Suratse munt; en vertonden op de eene zyde een der dierkrings-teekenen, aan de andre zyde in 't Periaans de naam dezer Vorstin, en van haaren Gemaal, als ook dien der Stad, daar zy gemunt waren.

Zy had geen twee uren dien Throon als oppergebiederes bekleed; in volle heerlykheit en glans, als een andere zon, met onweertaanbre stralen voor 't gezigt, omringd, of zy deed een groote menigte van deze goude, en zilvere dierkringspenningen, toen reeds al afgestempeld, onder 't volk te grabbel werpen, makende, dat de andere ook op dien dag afgemunt, en vervolgens door 't ganich Ryk verstrooid wierden, van waar zy na Europa, en andere wereldds-deelen, overgebracht zyn.

De dag met haar opperbewind ten einde geloopt, en Selim weer in zyn Hof, en by zyne Sulthaane Asjeki, of geliefde Keizerin, gekerd zynde, betuigde het groot genoeg, dat hy in hare volgeestige verrigting en roemwaardig verzoek genomen, en zy bedankte hem voor de gunst, die hy haar zoo gulhertig toegestaan had; en wel met reden, aangezien het tegen de gronden van het Mohhammedaans Geloof, dat geen verbeelding van menschen, of dieren; ja van geen levend schepsel toelaat, aanliep; om dat Mohammed dat uitdrukkelyk verboden heeft. Waarom Mirzab Choram, of Sjah Djibaan, naderhand Keizer geworden, en wat iveriger, dan Selim, in zyn Godsdiens zynde, zoo veele; als hy van deze Zodiax-roppen inzamenen kon, vergaderd heeft, aan al zyn onderdanen op zware straffen bevelende, die aan zyne ontfgangers, mitsvergoeding over te leveren, alzoo het een gruwel voor een Moslemin, of waren geloovigen, en opregten Mohammedaan was; penningen onder zig te houden,

Zy deed
goude en
zilvere
Zodiacs-
penning-
gen mün-
ten.

A. 1626. den; waar op zulke verbodene beeltenissen gestempeld waren. Een vond, waar door 'er zeer veel weer in zyn handen gekomen; gesmolten; of dus uit de wereld geraakt, hoewel 'er nog vele in wezen gebleven, doch zeer zeldzaam en dierbaar geworden zyn, waar van ik al de goude en zilvere dier-krings-Ropyen tot Amsterdam, by den Heer *Jacob de Wilde*, A. 1705, in zyne weergadelooze munt-kasse van aloude Grieksehe, Romeinsehe en andere zeldzame penningen; (waar onder twee goude van de Pisees zyn) met veel verwondering gezien heb; om dat men de goude zeer zelden enkel, ik laat staan dan alle volkomen; en daarenboven zoo veel zilvere by den anderen noit ontmoet.

Ook hebbe ik A. 1720 nog zes zilvere; te weten; de Ram; de Stier, de Leeuw, de Kreeft, de Tweelingen, en de Boogschutter, en ook twaalf goude, by de Heer *Camper*, gewezen bedienaar des Goddelyken Woords op Batavia, nu tot Leiden woonende; en Heer van Ouwerkerk aan den Yssel, gezien; maar buiten de zelve heb ik by een man 'er noit zoo veel by een gevonden; ja 't is iet ongemeens; 'er maar een van de zilvere by een liefhebber te zien:

A. 1718 den 10den May zag ik met veel genogen ook twaalf goude Zodiaes-Ropyen; by den Hr. en Mr. *Johan van der Burg*, Advocaat in s'Gravenhage, by den welken ik toen ook op een goude penning van dezelve grootte, de beeltenis van den vermaarden Keizer, *Eurangezeeb*, en op een diergelyken; het. Duifje van Mohhammed, zynen gewaanden H. Geest; of de Geest Gods; die herin; zoo hy voorgaf, alles inbies; verbeeld zag; dog deze twee laatste penningen quamen my zeer verdagt voor, alzo de Mooren geen beelden op enig geld oit slaan, en ze verfoeijen.

Ik sprak op dien zelve tyd ook een Heer ins'Gravenhage, die my zeide; tot Hamburg diergelyke twaalf goude Zodiaes-Ropyen ten huize van de Heer *Otto Luca*, een vermaard Koopman aldaar; gezien te hebben.

A. 1719, in Decembér, zeide my de Heer *Lamotius*, gewezen Hoofd op Mauritius, dat zyn Oom, de Heer *Dieriks*, gewezen Directeur in Suratte, ook twaalf goude Zodiaes-Ropyen hier by zyne te rugkomst bragt; die hy by hem zeide gezien te hebben.

Dit zyn byna de eenigste zilver en goude penningen dezer Vorstin; die mynes wetens in Europa bekend, hoewel 'er zeer waarfchynelyk wel meer zullen zyn.

Dit dunkt ons genoegzaam, om aan ider een denkbeeld van den grooten geest, en 't roemzugtig hert van deze groot-

moedige en verstandige Vorstin te geven, A. 1626. gelyk zy door haar groot vernuit ook middel heeft weten te vinden; om dezen Vorst; tot zyn dood toe, zoodanig te behagen, dat zy hem zelf heeft weten over te halen, om *Mirzab Sjabaridár*, die aan haar Dogter getrouwd was, tot zyri opvolger te fchikken; waar toe verscheide zaken, en tussehen-vallen wonderlyk mede gewerkt hebben.

Wy hebben bevorens gezegt, dat *Mirzab Chosroe* weer in vryheit, maar egter zoodanig niet op zich zelve gesteld was; of *Selim* had altyd noch eenigen, die opzicht op zyn doen en laten namen, by hem gevoegd.

Ontrent A. 1620 zond hy zyn derden Zoon, den Prins *Choram*, als Landvoogd; of onder-Koning; na Deean, en wel in 't byzonder na dat deel, 't geen hy zelf voor zyn Vader gewonnen had.

Voor zyn vertrek verzogt hy aan zyn Vader, den Prins *Chosroe*, met zyn Gemalin, en Zoontje, na zyn Landvoogdy te mogen medenemen. Het eerste en tweede wierd hem, alzo *Chosroe* 'er zelf ook om verzogt, in hope van daar in meerder vryheit te zuilen zyn, van *Selim* toegestaan, doch *Boelaki*, nu een Prins van 17 jaaren, wilde hy tot zyn vermaak by hem houden.

Hy vertrok dan met den Prins, en De Princes, onder belofte; van hem zeer Prins wel te zullen handelen; gelyk hy twee Chosroe jaaren aan den anderen deed, maar bereeft, dat niemand hem in 't verkrygen van de Kroon meer in de weg zyn zou, dan deze Prins, alzo diede oudste, en van zyn Vader nu redelyk beind was, en daar beneven ('t geen wel de voornaamste reden was) smoorlyk op de Princes *Noer Begum*, (dat is, 't ligt der Vorstin-
nen,) zyn Broeders Gemalin; verlicfd zynde, vond hy goed, om zich inbeide deze verkeerde driften te voldoen, zyn Broeder den Prins *Chosroe* uit de wereld te helpen.

Hy dagt het eerst door vergif te doen; Door den maar als dit niet gelukken wilde, deed Prins Choram ver- hy den Prins door eenige Slaven op zekeren nacht, A. 1622, in Brampoer, na moord. dappere tegenweer, met de pees van een boog verworgen, waar van de tyding den 29 April tot Suratte quam, zoo dat het maar weinig te voren geschied is.

Een smertelyk geval, 't geen nog in dat zelve jaar met het verlies van Candahar, dat *Sjab Abaas*, Koning van Perfsien, weg nam, verzwaard wierd. Of *Djebaan Gier* belafte zynen Landvoogd het aan dien Koning over te geven, als hy 't niet langer zou kunnen houden, om het dan noch als een voldoening van *Homajom's* oude belofte aan *Sjab Thomas* te doen doorgaan, of niet, is onzeker.

626. De Prins *Chosroe* liet een Zoon, *Boelaki* genaamd, na, die, alzoo hy van de Mogolders meer bemind wierd, dan *Sjab Djibaan* naderhand lief was, na den Koning van Perſien vlugtte, en als hy van *Sjab Seſi* gevorderd wierd, hing hy hem in een korf op, en zei, dat hy in zyn Land niet was.

Zoo ras had *Selim* niet gehoord, dat *Chosroe* dood was, of hy ontſtak geweldig tegen den Prins *Choram* in toorn, en ontbood hem ten Hove, om rekenſchap daar van aan hem te geven.

De Prins, wel verre van dit gebod op te volgen, nam ten eerſte de Weduwe van zyn Broeder tot zyn Wyf, die hy mogelyk by haar Mans leven al tot

wederlieſde bewogen, of altoos daar toe A. 1626. na zyn dood gebracht had, hoewel zy den toorn van *Selim* mede vreesde.

Daar op verzamelde *Choram* ook al zyn magt by een, dwingende zelf verſcheide Landvoogden van nabuurige Landen, en ook die van *Cambaja*, het zwaard voor hem tegen zyn Vader op te vatten, en na *Agra* te trekken, welke Stad hy ten eerſten innam, en tweemaal plunderde.

Dit gelukte hem eenigen tyd; maar A. 1624 kreeg hy voor *Hbamed-Abaad* deerlyk de nederlaag, zoo dat hy gedwongen was na de Landen van *Golconda*, daar te dier tyd *Sulibaan Abdallah Coſſjab* heerſchte, te vlugten.

SJAH SELIM: 10. Groote Mogol.

hem, en verdreef hy hem niet uit zyne ſtaaten; maar liet hem, uit ontzag voor den Prins, en voor zyn Vader, daar als by oogluing blyven op een klein ſtuk lands, zonder hem enigzins te onderſteunen, willende eerſt eens afzien, hoe de Vader dit opnemen zou.

Selim liet hem daar maar een korten tyd in ruſt, quam hem, buitendes Prin-
cſen verwagting, dat zelve jaar verneeſten. Hy plunderde zynen ſchat, verbrak

zyn gouden thron, en dreef 'er hem zoö ongemakkelyk van daan, dat hy zig genoodzaakt vond na *Mandoe*, een zeer voordeelige veſting, op den top van een berg daar ontrent gelegen, te vlugten; daar hem *Selim* weder belegerde.

Terwyl dezen oorlog duurde, ruſtte *Noer Mabal* niet, om den Prins *Choram* by zyn Vader zwart, en den Prins *Sjahariar* by den zelve bemind, temaken, te meer, dewyl de Prins *Perrwis* 't jaar te voren te *Brampoer* overleden; en dus 't

A. 1626. gelehil nu maar tusschen haren Zoon, en den weerspannigen Choram, was; dog gelyk de Prins Choram ondertusschen een zeer nauwe en geheime vriendschap met den vermogenden Vorst, *Asaf Chan*, zyn Vrouws Vader, en Broeder der Keizerin, had weten te maken; die 't bestier van 't leger in zyn hand had; kon al dit woelen van die verstandige Princes niet uitwerken, dat zy haar oogmerk hier in bereikte, wanneer *Sjab Selim*, gedurende dezen oorlog; in 't begin van December A. 1626, zoo als hy na Lahor ging, onderweg quam te sterven; en niet A. 1627, gelyk zommige op zeer quade gronden stellen. Wy vertoonen zync beeltenis onder No. 10.

Vergeefs woelen van Noer Mahal voorharen Schoonzoon, by Selim's dood A. 1626.

Eigentlyk zou het Ryk den jongen Prins *Boelaki*, Zoon van *Chosroe*, toegekomen hebben; dog *Asaf Chan*, meelter van 't leger, en den Prins *Choram* 't meeste genegen zynde, wierd die Prins, hoe jong en teeder ook, onder een ander voorgeven zonder oit, gelyk zommige sehryven, op den Throon gezeten te hebben, gedwongen na Persien te vlugten, en hy verkharde zich volkomen voor *Mirzab Choram*, om zyn Dogter ook eens Keizerin te zien, gelyk zyn zufter dus lang geweest was.

Nogtans wist hy tot voordeel van *Noer Mahal* by den nieuwen Vorst te bewerken; dat 'er een volkomene verzoening getroffen, en haar alles vergeven wierd; 't geen zy tegen hem by zyn Vader mogt gedaan hebben; zynde het eenige; 't geen hy tot haar ongenoegenede, geweest, het inzamen en versmelten der voornoemde Dierkrings-Ropyen, 't geen hy zeide geenzins uit wangunst van haaren roem; of uit eenige wrok tegen haar; maar alleen uit een heiligen iver voor zyn Godsdienst te doen, waar mede hy egter haar oogwit niet verideld; maar die penningen zeldzamer, haar waardé grooter dan te voren gemaakt, en die Vorstin dienst gedaan heeft.

De Prins Choram, of Sjah Djibaan XI. groote Mogol A. 1626. Na dat Sulthaan *Choram* den 15 December 1626 als XI. groote Mogol, gekroond was, liet hy zich *Sjab Djibaan*, dat is, *Koning van de wereld*, noemen; hoewel hy by de krooning zelf noch een anderen naam, te weten, die van *Sjab Bedien Mobbammed*, dat is, *de Vorst des Mobbammedaanschen Geloofs*, aangenomen had; maar schoon hy zig zoo noemde uit zekere staatkunde, en zig van den iever voor zyn Godsdienst wonderlyk wist te bedienen, als het de inzichten van staat vereischten, was hy egter waarlyk niet minder, alseen iverig *Mohammedaan*, en 't is daarom ook, dat *Noer Mahal* noit heeft willen gelooven, dat

hy hare vermaarde Dierkrings-Ropyen A. 1626. zoo zeer uit zugt voor 't Mobbammedaans geloove, als wel uit een verborgen haat tegen haar, opgezameld heeft, te meer; dewyl 'er versehide voorvallen geweest zyn, waar in zyn iver voor 't Geloove vereischt, en niet minder, als dat, in hem vernomen wierd. Hy was een vyand der Portugeesen, en, om harent wil, van de Christenen, om dat zy hem tegen zyn Vader niet hadden willen helpen.

Die bescreven werd.

Hy was een Vorst van een ryzige en zeer deftige gestalte, vry langer, dan de Mogolders in 't gemeen vallen. De opslag van zyn oogen was zeer levendig, en vol glans en Vorstelyk heerlykheit; in zoo verre, dat hem niemand kon aanzien; zonder met het uiterste ontzag aangedaan te werden. Hy had al de trekken en gebaarden van een ontzachlyk heerseher in zyn gelat. Hy was wat kloek en vry breed van aangezigt; maar 't mistond hem niet, schoon hy ook al wat geelagtiger van verwe was, dan anders de Mogolders doorgaans wel vallen.

Eer hy in zyn Vaders plaats volgde, had hy reeds vier Zoonen, en twee Dogters; en was; toen hy tot de kroon quam, meer dan eenenveertig jaaren oud.

De oudste zynier Kinderen was *Dara*, Zynē of *Dara Sjab*; maar eigentlyk *Dara Sjekoeb*, Kinderen, *koeb*; dat is, *de frydbare Darius*, genaamd. Deze liet ook twee Zoonen en eenige Dogters na, waar van de oudste de naam van *Soeliman Sjekoeb* voerde, die ook al Kinderen had. De naam des tweeden Zoons is; *Miraad ul Moloek*; dat is, *de spiegel der Koningen*, die een Zoon naliet, dien wy *Sepe Sjekoeb* genaamd vinden.

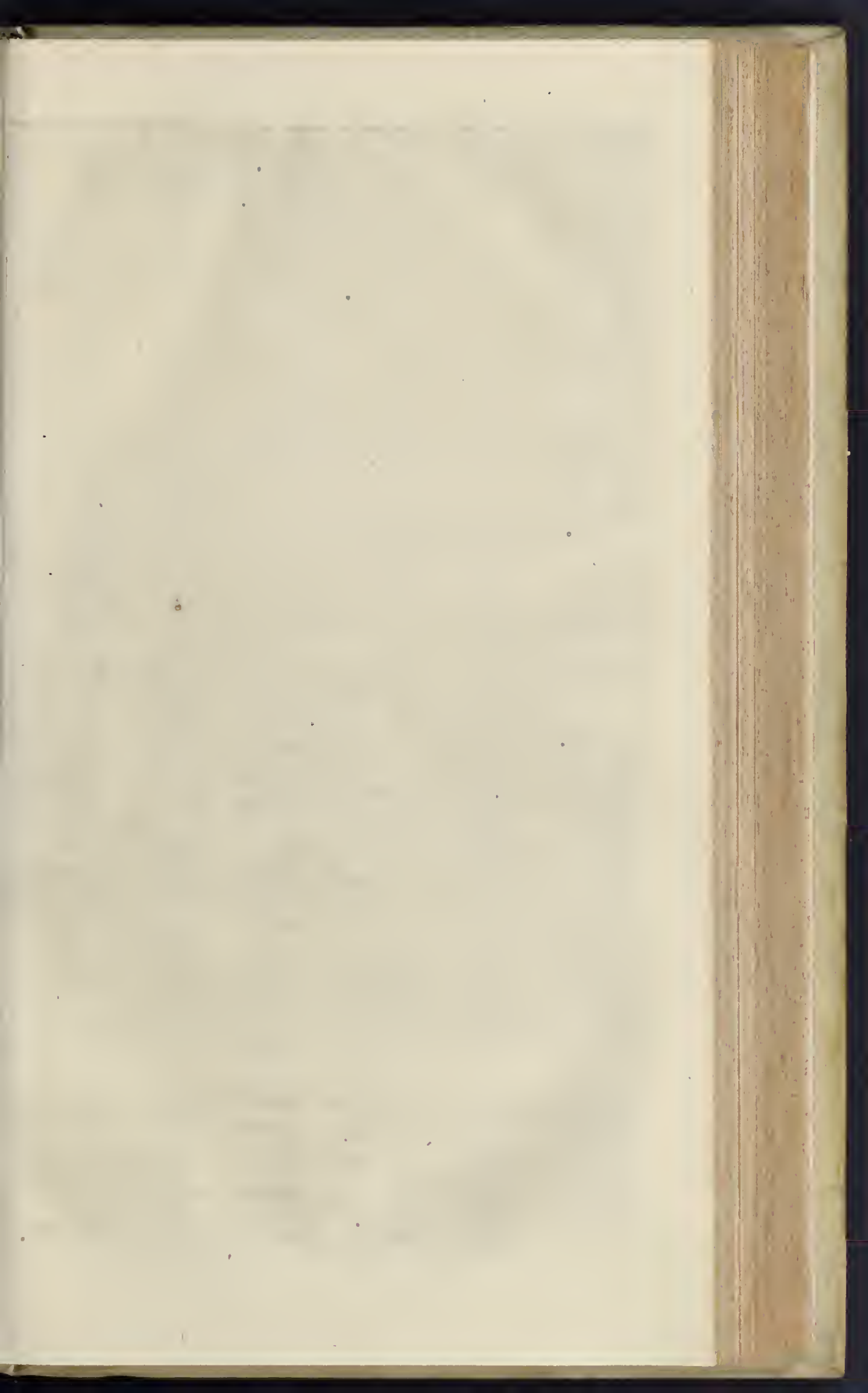
Zyn (te weten, *Dara's*) Dogter; *Noer ul Tadjoe*, dat is, *'t ligt des throons*, was een zeer sehoone Princes; en die den grootster Vorst ten gemaal verdiende, waarom ook *Eurangzeeb* veel moeite aangewend heeft; om ze ten gemalin voor zyn Zoon *Ekbar* te krygen.

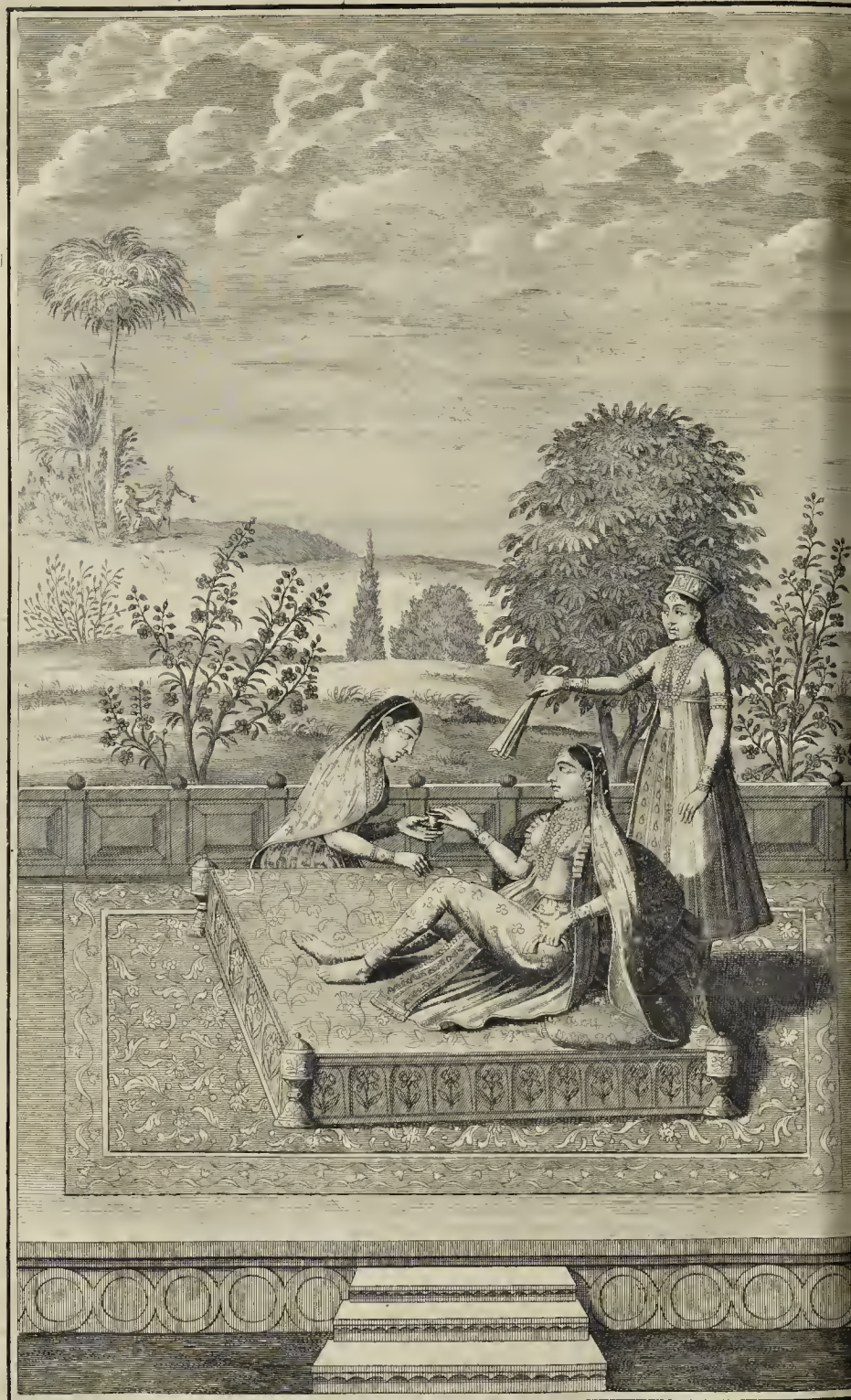
De tweede Zoon van *Sjab Djibaan* was *Sulthaan Sujab*, of wel *Sjab Soufa*. Deze had twee Zoonen; en twee Dogters; te weten, *Sulthaan Banke*, en *Mirzab Bhadoer*; en de namen van zyn Dogters zyn my aldus opgegeven, *Hbamed Mahal*, en *Noer Begom*.

De derde Zoon was *Eurangzeeb*, dat is, *het cierraad des Throons*.

De laatste, of vierde Zoon van *Sjab Djibaan*, was *Moraad ul Beg*, dat is, *de begeerte van den Vorst*, van zommigen zeer qualyk *Moradbakche*, en van anderen by verkorting *Moradbek* genaamd. Deze liet geen kinderen na, (dat ik wete;) dan een Zoontje van 8 of 9 jaaren.

TADJOE MAHAL. Gemalin van SJAH DJIHAAN.

1626. De Dogters van *Sjab Djibaan* zyn geweest, *Begoom Sabeb*, dat is, *meesteres der Princeffen*, een zeer schoone en verstandige Princees, en *Raukenava Begoom*, dat is, 't *licht der Princeffen*, die wel niet zeer fraai van wezen; maar van een groot vernuft, en zeer staatkundig was.

Ik heb deze Zoonen en Dogters, mitsgaders eenige Kindskinderen van *Sjab Djibaan*, wat breeder beschreven, om dat zy geduurig, in 't verhaal van de wonderlyke voorvallen van dezen Vorst met zyne Kinderen, en Kindskinderen, te pas komen, en byna ieder daar in hun byzondere rol zullen hebben.

Zyn Gemalin, *Tadjoe Mahal*, dat is, *Kroone des Vrouwentimmers*, was zeer schoon en geestig, doch te gelyk ook een vyandin der Christenen, en een uitermaten jaloeise Vorstin, waar toe vele meenen, dat de Vorst haar in de later tyd, zoo door zyne verkeering met de vrouwen van *Djasar-Cban*, en *Caliel-Cban*, als door zyn al te gemeensamen omgang met zyn oudste Dogter, veel reden gegeven heeft. Wy beelden haar af by de letter P. in haar wasch-huis, terwyl haar een Staatjuffer wat olie in een kopje aanbied; en een andere van agteren waaid; vertoonende zeer aardig de dragt der arm-ringen; en een zeer fraai Hoofdcierraad der Oosterlingen. Ter eere van deze Vorstin heeft hy een Graf, zynde een agtste wonder des weerelds, laten bouwen.

Hy was zo ras niet op den thron van *Sjab Selim* gestegen, of hy had een wonderlyk voorval in zyn bestier.

In de zelve maand, dat hy gekroond was; bragt men tyding aan zyn Hof, dat de Usbeekse Tartaren met een leger van twintig duizend Vrouwen te paard, (een voort van Amazonen) en dertig duizend Mannen; de Stad Cabul, by Candahar, stormenderhand ingenomen, daar groote wreedheit bedreven; die Stad geplunderd, en veel man- en vrouw-volk in slaverny met zich gevoerd hadden.

Men voegde daar by, dat deze Vrouwen; die zoo vast als de mans, en schrei-ling te paard zaten; niet alleen wonderlyk op het schieten met den boog afge- regt; maar ook zoo handig in 't voeren van den zabel waren, dat men haar tot het doen van den eersten aanval gebruikt had. Ook waren zy zeer wreed van gezigt; hartvogtig in 't verdragen van de ongemakken des oorlogs, en hadden ider kost en voorraad voor vyftien a zestien dagen, zoo wel als de mans, agter op hare paarden.

Deze Vorst is het; die in 't begin van zyn Regeering van de ruinen van oud Delli. Delli een heerlyke nieuwe Stad gebouwd, en die na zich zelve *Djebaan Abaad*;

dat is, *Djebaan*; of *Sjab Djebaan's* Stad genoemd heeft, die hiedensdaags best by de naam van Delli bekend is. Deze heeft hy wonderlyk vereierd; en daar zedert meest zyn Hof gehouden.

Onder al de grote Mogols weet ik niet dat 'er oit een geweest is, die zulk een *Zyn magt- uige Hof- houd ng.* pragt in zyn Hof; als deze *Sjab Djibaan*, vertoond heeft. Men zag 'er niets, dan van goud en zilver. Zyn keuken, en stal, blonk van alles, wat kostelyk was. De gemeene vaten; en 't gereedschap; zoo van de tafel, als van de keuken; waren van massief goud, en veele met dierbare juweelen vereierd. De tuigen der paarden blonken niet alleen van goud, 't geen men zelf ook tot de sliedgeugels gebruikte, maar men zag op de zelve noch een onbeschryfelyke glans van Diamanten, Esmarauden, Saffiren, Turkoizen, en veel andere kostelyke; en zeer groote gesteenten, behalven de dek-kleeden, die, styf van goud, noch met een onwaardeerlyke schat van juweelen; en uitnemende schoone peerlen, pronkten.

Even zoo waren zyne Olifanten van Staat met hare eierlyke zetels, en huisjens, mede van massief goud, en met Vorstelyke dek-kleeden, uitgedoft. Zyn palankyns en rosbaaren, zelf de draagstokken; zyn Veld-tenten en Ledckanten, bestonden uit enkel goud, behalven een onnoemelyke schat van juweelen; die daar aan besteed was. En schoon men hier of daar wel eenige stukken van zilver, en ook wel eenige toomen; en tuigen van Paarden daar mede vereierd zag, wierd dat in zyn Hof als niet geagt, en alleen tot dienst van zeer geringe bedienden gehouden.

Ook was hy zelf zeer pragtig in zyn dragt. Ik heb hem afgebeeld gezien met een uitmuntende Rok van goud laken, overal met groote peerlen doorspekt, behalven dat hy eenige vry lange snoeren van de zelve om zyn hals had, diergelyke men zelden by een Vorst gezien heeft. Voor aan zyn tulbant blonk een diamant van een ongemeene groote, verbeeldende een doorgekloofd hoender-ey; die hem van *Emier Jemla* vereerd is; behalven dat hy rondom dit hoofdeierzel als eenen hemel vol sterren van mindere diamanten; doch van zeer groote waarde, had, zoo dat, volgens 't zeggen van den afteekenaar, 't byna onmogelyk was; lang daar op te staroogen. Zyn armbanden waren zoo vol van allerlei juweelen, dat men 'er geen oog op houden kon; maar boven op de zelve schitterden twee diamanten, en aan weerzyden der zelve twee groote robynen, en naast aan die weer twee smaragden van een verba- zende grootte, zoo dat die juweelen, die

A. 1629. de Vorst toen aan had, op meer dan twintig millioenen gouds geschat wierden. Hy had een groote Papgeai op zyn hand, diens keten, en juweelen ook

van groote waarde waren, gelyk de koy, die 'er digt by stond, van Massief goud; en vol geitcentens bezet was.

SESDE HOOFDSTUK.

Sjah Djihaa's imborst. *Het geval van zyn Gezant met den Koning van Persien, die hy daar over beoorlogd. Sjah Abaas dood A. 1629. Hy beoorlogd den Koning van Vizapoer. Zeldzaam geval van Mohammed Adil Sjah. Met zyn bestierder, Chavas-Chan. Die door 's Konings last gedood werd. Afbeelding der Koninginne. Brief des Konings van Vizapoer aan haar Edelbeden, en bericht aan haar Edelbeden wegens Wingurla. Wanneer wy hier gekomen zyn, geschild tusschen ons en den Vorst van Vizapoer. Den Koopman Hoekgeest vervangen door van Tongerlo. Zyn gesprek over de kleine schenkagie. De Koopman Bacharach komt hier. Verschyning van Fatek-Chan voor den Vorst, en de geschenken over en weder. Moeijelykbeden tusschen Bacharach en Fatek-Chan. Bacharach zoekt hier een steenen huis te bouwen. En zyn vorder onvoorzigtig bedryf. Zwaren eisch van den Fatek Chan. Van Twist, Paats, Blok, van Saanen, en Sterthemius, bevorens hier Gezanten, en Kooplieden. Verder bericht van Bacharachs gedrag, en 't verzoek van Chusna Sinai, en Narva Sinai aanbaar Ed. Ed. Onze Logie op Wingurla afgebeeld. Prys van zuivere steenen. Van gesteepen dito. Van eenige diamanten op Batavia gekogt, en van eenige andre waren. Verdere gevallen van Sjah Djihaa met de Koningen van Vizapoer tot A. 1656. Adil Sjah afgebeeld. Zyn verdre progressen tegen den Koning van Golconda. Zyn gevallen met zyn eigen Zoonen. Eurangzeeb in zyn aard afgebeeld. Begum Saheb, Sjah Djihaa's oudste Dogter; Raukenara Begum, zyn jongste Dogter, na 't leven verbeeld. Emier Jemla beschreven. Eerst Veldbeer des Konings van Golconda. En naderhand van Sjah Djihaa. Opstand van Sjah Djihaa's Zoonen A. 1654. Afbeelding van den Prins Sjah Soufa. List, en weinzing van Eurangzeeb, zig voor Moraad Beg verklarende, dien wy na 't leven afbeelden. Eurangzeeb verdere listigen handel met Emier Jemla, dien hy betreft. Sjah Djihaa doet Soliman Sjekoe tegen Sjah Soufa optrekken. Die hem op de vlugt dreef; Eurangzeeb; en Moraad Beg, staan den Raja Jessonsingub op de vingt. Die van de Koningin slegt ontfangen werd. Afbeelding van Rana Dewa. De Prins Dara Sjekoe, trekt op tegen Moraad Beg, en Eurangzeeb. Hy werd gestagen, dog van Sjah Djihaa weer ondersteund. Eurangzeeb neemt Agra, en 't Kasteel in. En zynen Vader, Sjah Djihaa, nevens Begum Saheb, gevangen. Zyn geveinsden handel met Moraad Beg. Dien hy als een dronkaard gevangen nemen doet. Vervolgd Dara Sjekoe. En Sulthaan Soufa. Dog draakt zelfs in groot gevaar. Hy overwint Sjah Soufa. Verkeerde tydingen van dezen stryd in Agra. Eurangzeeb's beloften aan den Nabab, Emir Sumela; wegens zyn groote diensten. Vlugt van Prins Mohammed na Sjah Soufa. Dien Eurangzeeb doet gevangen zetten. Slaat Dara Sjekoe op de vlugt. Uiterste elenden van dien Prins. Wird door een Berg-Koninkje schendig verraden. Hoe hy van zyn Broeder ontfangen, en verder ontboofd werd. Zyn afbeelding, en die van zyn zoons zoon. Loon van den verrader, Raja Gionkan.*

Sjah Djihaa's imborst.

Sjah Djihaa was een zeer rechtvaardig Vorst, hield de wegen van roovers schoon, doende de Sehouten, en Landvoogden, al wat 'er gestolen was; vergoeden. Hy was ook een trots en moedig Vorst, die niet verdragen kon, dat men met hem, of zyn Gezanten, spottede, waar van hy bewys aan een van zyn Gezanten gaf, die hy aan Sjah Abas de groote, Koning van Persien, gezonden, en die daar groote smaad geleden had.

Hy voerde op zyn munt gemeenelyk deze woorden, *Djibaa Gier*, dat is, *overwinnaar van de Wereld*. Dit had Sjah

Abas nu en dan wel gezien; maar vraagde aan den Gezant, die Sjah Djibaa A. 1628 aan hem zond, hem een stuk gelds toonende, of dit Sjah Djibaans munt was. (Bernier verhaald een diergelyk doch zeer onwaarfchynelyk geval van Eurangzeeb en den Koning van Persien, Sjah Soliman.) De Gezant zei, ja; waar op Abas zei: *Wel is uw Koning dan ook meester van myn Ryk?* De Gezant zei: *Gezant dat zyn Vorst hem niet gezonden had, om met den dit te verantwoorden, en indien hy daar over iets te zeggen had, dat hy dat met zyn Vorst afhandelen kon.* Dit pryzelyk en voorzigtig antwoord mishagde Sjah Abas

Het geva van zyn Gezant met den Koning van Persien.

1626. *Abas* egter zoodanig, dat hy hem aanstonds zynen baard deed uitrukken, en de geschenken van *Sjab Djebaan* aan hem gezonden, opentlyk verbranden deed.

De Gezant hier over zeer misnoegd, wilde stillet vertrekken; doch door den *Atbemat Daulet*, of eersten Minister van Staat, minnelyk opgehouden, wierd hy wat beter gehandeld, en eindelyk met heerlyke geschenken weer na zynen Vorst gezonden; maar hy deed hem te gelyk den oorlog aanzeggen.

Sjab Djihaan hoorde zoo ras niet, hoe smadelijk zyn Gezant van *Sjab Abas* behandeld was, of hy dreef hem, om dat hy zulken smaad verdragen, en den Koning niet met gevaar van zyn leven onder de voet gestooten, en dus zyn eere opgehouden had, aanstonds in ballingschap, wilde hem noit meer zien, en liet de treffelyke Persiaansche paarden, die *Sjab Abas* hem gezonden had, alle de keel aftikken, de verderre geschenken verbranden, en *Sjab Abas* weten, dat hy even cens met hem handelen zou, als hy hem gevangen kreeg; 't geen juist zoo niet volgde. Zelf is hy van een stout Gezant van *Abaas*, dien hy by zyn inrede gevoelig dagt te hoonen, met de uiterste veragting en spotterny behandeld, keerende hem, als hy voor hem door een kleen poortje verscheen, zyn hinderste toe, en hem zeer aardig uit zyn eigen reden voor een ezel, zot, en vuilen Sodomiet scheldende.

In 't laatst van *Sjab Abas* leven deed hy *Candahar* belegeren, zond 'er zyn Zoon, *Eurwangzeeb* na toe, en kreeg het in; maar aangezien diē Vorst A. 1629 quam te sterven, en zyn Zoons Zoons, *Sjab Sefi*, zeer vriendelyk door een Gezant de vrede verzoeken liet, vertoovende, dat hy zich de geschillen van zyn Grootvader niet wilde aantrekken, wierd de vrede gemaakt, en *Eurwangzeeb* trok weer af. Doch A. 1650 in Febr., verloor hy *Candahar* weer aan de Persiaan. Hy zond 'er wel een Leger van 600000 Man na toe; doch diemoesfen tot tweemaal toe met schande de vlugt nemen, en zyn derde toeleg wierd door den opstand zynner Zoonen belst.

Dat *Decan*, *Visiapoer*, en *Golconda*, bevorens al schatting aan den Mogol betaalden, hebben wy gezien, maar hy heeft die Vorsten noch al verder gedrukt. Hy zond *Eurwangzeeb* na de stad *Bider*, een van de beste vestingen des Konings van *Visiapoer*, en nam hem die in korten tyd af. Daar na zond hy den *Nabab*, of *Nawaab*, zynen Veld-Heer, *Emier Femla*, een Persiaan van geboorte, dog, wegens zyn dapperheit, de schrik van *Indiën*, na *Caliane*, om die sterke plaats mede in te nemen; doch die egter zoo ge-

IV. DEEL.

makkelyk niet weggezonden wierd, A. 1629: voor dat hy zyn Vrouw, Zoon, en verder Huisgezin, op 't crnftig aandringen van *Dara Sjekoeb*, aan 't Hof te pand liet.

De Koning van *Visiapoer*, *Mohammed*, of, zoo andre hem noemen, *Ibrahim Adil Sjab*, of wel zynen bestierder, *Chavas-Chan*, zond hem, na een langen oorlog, in hope van hem te vermorwen een Gezant, en daar nevens een geschenk van eenige schoone Olifanten, waar van sommigen met zware goude, eenige met zilvere, en ook eenige met koperse ketenen vercierd waren. Hy voegde daar, noch een groot getal keurlyke robynen, en andre gescenten, by, doch dit alles heeft niet konnen beletten, dat hy een zeer grootē schatting jaarlyks aan hem betalen, en op een veragte wyze A. 1620, voor een brief des grooten Mogols, hem maar door een slave gebracht, zeer nedrig driemaal sombaejen, en 't hoofd ter aarde buigen moest.

Hy beoorlogd den Koning van *Visiapoer*.

Na de dood van *Ibrahim Adil Sjab*, die A. 1621 stierf, was 'er een jonge Prins van tien jaar, *Mohammed Adil Sjab* genaamd, nagebleven, dien de stervende Koning den Hertog *Chavas Chan* zeer dier aanbeval. Hy nam dit aan, en bestierde het Ryk, in naam van den jongen Koning, tien jaaren zeer wel; maar, smaak in 't opperbewind gekregen hebbende, daar hy te voren maar een slaaf van des Konings oppersten Harplager, of opziender der Speeltuigen, en naderhand opziender van 's Konings Wyven, dog door een misflag verstoopen geweest; en eindelyk tot Hertog en Ryks-Bestierder opgeklommen was, zagt hy den jongen Koning om 't leven te brengen.

De Koning kreeg tydig van dit zyn voornemen kennis, en verzogt aan zyn vertroudfte vrienden, hem als hunnen Vorst, te verdedigen, en dezen geweldenaar, die zich zeer sterk maakte, tegen te gaan. Zy deden het met veel hertelykheit, en maakten dat hy, schoon hy 't gemeen volk zeer bemind, eindelyk in de val raakte: want zy, met een Leger van 30000 Man voor *Visiapoer* genaderd, en hy daar van berigt zynde, ging 's nagts zelf na 't Hof, om den Koning te vermoorden. Hy passeerde al de wagten zonder eenige tegenstand, klopte styf op de deur van 's Konings vertrek, dat hy buiten verwagting gesloten vond, en zei, dat hy 'er met brieven uit het Leger aan den Koning was, die ten eersten moest besteld werden; maar de Vorst zei; dat het nu geen tyd was om brieven te lezen, en dat hy tot den dag 'er mede wagten kon.

Zeldzaam geval van *Mohammed Adil Sjab*.

De Koning gaf ten eersten kennis hier af aan zyn opperste Koningin, een Vrouw van veel verstand, die hem raad-

Met zyn bestierder, *Chavas Chan*.

Gg

A. 1629. de dezen Man, die zekerlyk een quaden aanflag tegen hem had; van kant te helpen, 't geen ook by hem vast gesteld wierd.

's Morgens gaf de Koning, eer hy op zyn Throon verfeheen, kennis van dit zyn voornemen aan een van zyn Hovelingen, die dezen *Chavas Chan*, zoo als hy voor den Koning verfeheen; en een brief, lezen zou; met zyn pook een wonde in de zyde toebreacht; maar de zelve zou hem weinig gehinderd hebben, zoo niet een ander toegeschoten was, om hem quantfuis uit medelyden te omhelzen; doch eigentlyk om 'er de dolk noch dieper in te drukkén, waar door hy ter aarde nederstorte; terwyl de Koning, meeneende dat hy al dood was, van zyn Throon na een ander vertrek vlood. Hy wierd weg gedragen; en van de zynen in handen van eenige wondhealers gesteld; maar door bestelling der Koningin, *Noer Djibaan*; die hoorde, dat hy noch leefde, op belofte van een groote belooning, door den oppervalkenier; *Chidiram* in 't bywezen van zyn Broeder, een van zyn Zoonen, de Wondhealers, en eenige anderen, 't hoofdafgeflagen, terwyl hy bezig was aan hem te vragen, wie hem deze wond toegebracht had. Zynen getrouwe Slaaf, die zich voor hem dood vogt, en zynen vriend *Morari*, een groot krygs-oversten, die met eenige troepen noch vry wat spels maakte, kostte het, na korte gevankenis; mede het leven; na dat men hem eerst handen en voeten afgekapt; en de tong uitgesneden had. Wy beelden die Vorstin hier by de letter N onder een Vorstelyke tent, en in haar wafel-huis af, terwyl zy op een heerlyk Alcatief en rust-bed leggende, zich van een Staatjuffer de voeten wroet en wryven; en door een andre achter zich lezen laat; om te eer in slaap te raken. Ondertusschen zyn andren van haar gezelschap bezig met uit een cafsang te rooken; of wel om een kopje versterkende vogt van een Hof-dame, op een byzonder eerbiedige wyze aan te nemen.

Men zegt; dat tusschen den Koning; en *Chavas Chan* de eerste verweidering gekomen zy, om dat *Chavas Chan* met des Konings Moeder boeleerde.

Echter is het zeker, dat hy den Koning, en het Ryk, grooten dienst deed; want toen *Sjab Djibaan* dit Ryk, twee jaaren voor zyn dood (die ontrent A. 1632; a 1633 voorviel) met een Leger van 200000 Man te voet, en 80000 Man te paard, had komen beoorlogen, had hem *Chavas Chan* door zyn groot beleid alle voordeelen, 't zy in belegeringen, 't zy in verfeheide veldslagen, altyd zeer voorzichtig afgesneden, en belede de sterke vesting, Perinda; daar hy

zeer lang voor lag, in zyn magt te krygen; behalven dat hy aan dezen Vorst ook de jaarlykse schatting, die nu al tot vier honderd duizend Pagoden, of zestien tonnen gouds aangegroeid was; volstrektelyk weigerde.

Na de dood van *Chavas Chan* namen de zaken van het Ryk van Vifapour zulkén keer, dat de jonge Koning wel zelf aan de Regering, maar ook, door heimelyk bestier van zyn eersten Dienaar van Staat; *Muftafa Chan*, Neve van een van *Sjab Djibaans* Vrouwen, die door toedoen van *Chavas Chan* wel een jaar gevangen gezeten had, maar nu weer hersteld, en daar over echter noch zeer misnoegd was, zoodanig onder de magt van den Mogol raakte, dat hy genoodzaakt wierd een veelvvaarder schatting van drie duizendmaal duizend Pagoden, of honderd en twintig tonnen gouds jaarlyks, zedert A. 1635, te betalen, niettegenstaande hy toen geoordeeld wierd in staat te zyn van ruim 200000 Man te veld te konnen brengen, en dat hy noch wel vier Millioenen Pagoden, of acht honderd tonnen gouds jaarlyks inkomen had.

A. 1640 lag hier eenen Koopman *Paats*, doch uit de instructie den 14 Augusti A. 1640 van haar Edelheden aan den Commandeur *Dominicus Bouwers* (die 't bevel toen over onze vloot voor Goa had) mede gegeven, blykt klaar dat hy de zaaken der E. Maatschappy niet al te wel waarnam; en dat hy zich door de Engelsehen in 't opkoojen der peper had laten verkleoeken, en de loef affnyden; waar mede hy betoond had op zyn zaaken niet te passen; gelyk hy dat jaar daar ook zulke slegtè Salpeter en andre goederen al te dier ingekogt had; weshalven haar Edelheden aan dezen Commandeur last gaven om hem van daar te lichten, en in zyn plaats den opper-Koopman *Klaas Korneliszoon Blok* te leggen.

Dit schynd my toech echter noch niet gefehiet, en *Paats* daar noch tot A. 1641, en mogelyk noch langer, gebleven te zyn, gelyk ons uit een van deze twee volgende brieven des Konings van Vifapour aan den Heer Generaal van *Diemen* nader blyken zal.

Afbeelding der Koningin.

Die door 's Konings last ge-dood werd.

A. 1635.

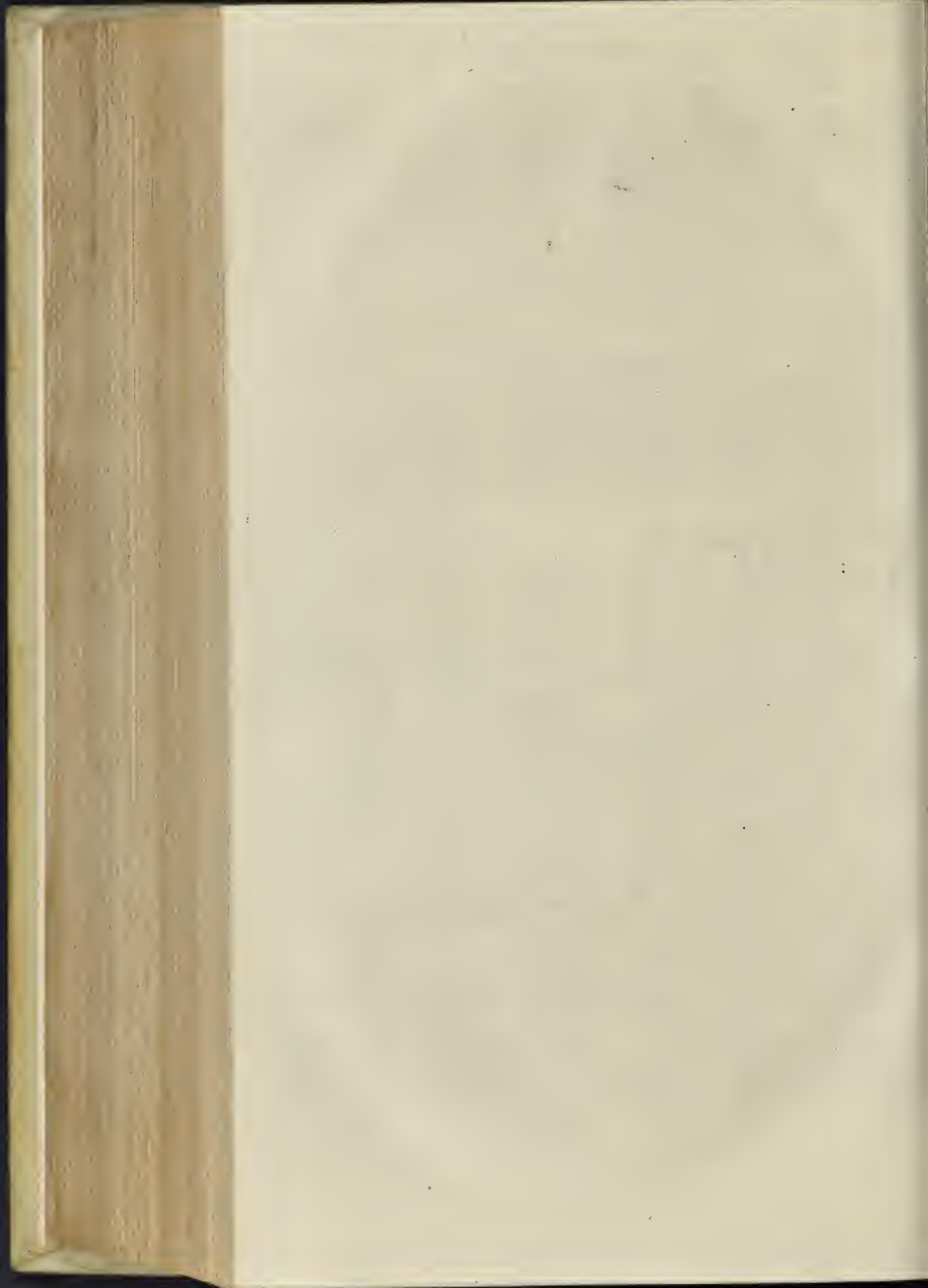
Geraakt hoe langer hoe meer onder den Mogol, zedert A. 1635.

NOER DJIHAAN.
Koningin van Viziapoer.

J. Lamsveld sculp

1635. Overzetting van een Brief des grootmachten Konings van Vissapour, aan den Heer Gouverneur Generaal Antonio van Diemen.

Land waren, aan boord konden komen, al- A. 1641.
zoo 't zelve van de Fregats belet wierd,
waar op dan Ul. volk, door 't lang staan
magteloos werdende, en al 4 dooden bekomen
hebbende, gedwongen zoude geweest zijn bet
aan de Portugeesen, die de overhand meer
en meer over hen kregen, over te moetenge-
ven.

De Landvoogd, hen in die nood ziende,
heeft al het volk, dat by by den andren kry-
gen konde, by een geraapt, en is het Jacht
te hulp gekomen, heeft de Portugeesen uit
de Rivier gesslagen; maar zelf daar
door ook veel volk verloren, hoewel by
hier door egter UL. Schip behouden heeft.

Dit heb ik UE. tot uwe gerustheit willen
te kennen geven.

Onderfond

A. Hegira.

Zyn Majt. van Vissapour,

A. C. 1641.
den 25 Juni.

ADIL SJAH.

Om nu noch netter kennis van de za-
ken dezès Konings te bekomen, diend
men eerst dit volgende bericht van de
Inlandsche Kooplieden *Chrisna* en *Nar-
va Sinsi* A. 1653 aan haar Edelheden
overgezonden eens na te zien, dat ons
veel licht geven zal.

Bericht voor den Heer Gouverneur Berigt aan
Generaal van Batavia, en de Hee- haar Edel-
ren Raaden van India. heden we-
gens Win-
gurla.

Het is beden zeventien of agtien jaren ge- Wanmeer
leden, dat hier de Gezant Johan van Twiff wy hier
en Pieter Paats, beide Faalors, 'en Koop- gekomen
lieden, die hier hun verblyf gehad hebben, zyn.
gekomen zyn; gelyk ook mede Cornelis Blok,
Cornelis van Zaanen, Pieter Sterthemius,
ende Otto Hockgeest, welke alle te zaa-
men in hunnen tyd ons, Narva Sinay, ende
Grisna Sinay, beide Broeders, ende Koop-
lieden van Wingurla, zeer begunstigd heb-
ben, ons op reekening der E. Maatschappij
verscheide Koopmanschappen mededeelende,
gelyk zy wederom van ons met alle beleef-
heit ontfangen zyn: alzoo wy Kooplieden
zyn, op ons woord handelende, en onder
de Mooren van groot crediet en geloove zyn-
de.

Ondertusschen in de tyd van den Koop- Geschil
man Otto Hockgeest handelden hier ook tusschen
de Inlandsche Christenen, om 'er hun voor- ons en de
deel te zoeken, van welke den Tanadar ook Vorst van
tol eische; en alzoo de zelve Christenen een Vissapoet.
stuk houts van hem gestolen hadden, wilde
zyn volk hen voor hem brengen; doch on-
wil-

Deze Brief werd geschreeven aan den
Hollandschen Generaal, en den magtigen
Krygsheer van de Zee, voor den welken een
ieder bevreest is, gelyk een Kaaiman met
regt van ieder een gevreesd werd. Ed: Heer
Generaal, U Edelheid zal verstaan, dat
twee metale stukken met de by hebbende
schenkogje, die haar Edelheden aan my ge-
zonden hebben, door den Koopman Pieter
Paats wel hebbe ontfangen, en dat den zel-
ve persoonlyk voor my hebbe laten verschy-
nen, en wat myn Heer door zyn persoon aan
my heeft laten verzoeken, dat hebbe goerne
toegestaan. Zoo groot als myn Land, Ste-
den, en Dorpen zig uit strekken, zoo verre
moogt gy zonder eenige moeite koopen, en
verkoopen. En wat buitendien tusschen my,
en de voorsz. persoon besproken is, dat zal
door zyn persoon aan myn Heer wel te ver-
staan gegeven werden, en onze toegedane
affectie, tusschen ons zynde, zal niet ver-
minderen, maar altyd, zoo ik hope, ver-
meerderen.

Onderfond

Zyn Majt. van Vissapour,

ADIL SJAH.

Vertaaling van een Brief door den
zelven Vorst geschreeven.

De Groetenis aan den Hollandschen
Koopman, Pieter Paats, en den Wond-
heeler, Pieter Andriesz.

Geve de vrienden te kennen, dat ik sebry-
vens van den Landvoogd van Dabul ont-
fangen, en daar by verstaan hebbe, dat 12
Portugeesche Fregats in Dabul aangeland,
die ook tegen een Hollands Schip slaags ge-
weest zyn, en van meening waren, om dat
te vermeerderen, of dat in den brand te stee-
ken, waar toe zy Catimarauwts gebruikt
badden, die met vuurwerken toegemaakt
waren, en die zy na 't schip hadden laten
dryven.

De Landvoogd, die van de komst der
Fregats verwittigd was, heeft bet zelve aan
den Kapitein van 't schip te kennen gegeven,
op dat zy, als de Portugeesen quamen, op
haar boede mogten zyn; maar deze Kapitein
de Novo's in de wind slaande, heeft zyn
volk niet aan boord gehouden.

De Fregats, onderwylen aankomende,
hebben, gelyk voorzegt is, tegen 't Schip
slaags geweest, zonder dat de gene, die aan

A. 1653. willig zynde om met hen te gaan, hebben de Hollanders 't volk van den Tanadar aangegrepen, waar over tusschen hen en de Hollanders een gewet ontstaan is, waar door eenige van den Tanadar's volk gequett, en eenige Hollanders dood gebleven zyn.

De Koopman Hockgeeft ver- vangen door van Tongro. Wanneer wy nu quamen om vrede tusschen hen te maken, heeft ons de Heer Fatek Chan (alzooy hy Heer van deze Landen is) aangeschreven, dat wy de Hollanders, zoo veel als 't mogelyk was, tot vrede en eendracht zouden zien te bewegen, dat wy, na veel moeite eindelyk hebben te wege gebragt; waar op dan ook gevolgd is, dat de Koopman Hockgeeft vertrokken, en in zyn plaats hier Landre Jan van Tongro gebleven, die zich strax na 't Hof van Visapour begeven heeft, om den Fatek Chan te gaan bezoeken.

Zyn gesprek over de kleene sichtenkagie. Wy hebben hem ook vergezelschapt, gelyk ook mede Somagi Pandita Tanadar van Wingurula, met zyn Meesters verlof. Na dat wy nu den Fatek Chan bezogt hadden, heeft hy hem aangezegd, dat het toen meer als drie jaren geleden was, dat de Koning, zynen Heer, hem 't Land van Wingurula geschonken had, en nochtans hadden zy hem in den voorsz. tyd niet komen bezoeken, vragende verder, waarom hy hem nu een schenkagie van zoo weinig waardy bragt, alzooy hy niet wist, wat hy daar af aan den Koning geven, en wat hy voor zig zelven 'er af houden zoude.

Hier op gaf den voorsz. Landre Jan van Tongro tot antwoord, dat 'er van Batarvia een schip met een Koopman stond te komen, en dat die Koopman zoo ras niet zou aangekomen wezen, of hy zoude hem komen bezoeken.

De Koopman Bacharach komt hier. Daags 'er aan quam een Patanier van Wingurula met tyding, dat een Hollands schip A. 1652 met den Koopman Jacob Bacharach gelukkig hier aan gekomen was.

Kort daar aan heeft den Fatak Chan Landre Jan van Tongro hy hem doen komen, en hem aangezegd, dat, zoo ras des Konings bezoeking zou gedaan wezen, hy hem dan strax wegzenden zoude.

Verfchyning van Fatak Chan voor de Vorst, en de geschenken over en weer. Daar op heeft Fatek Chan daags 'er aan 's Konings bezoek in 't werk gesteld, en ter zelfver ure heeft een Gezant van den voorsz. Chan, Abdul Hhakima genaamd, een ring van Robyn, en 500 Pagooden aangebragt, en die in 't bywezen der Hollanders aan zyn Majt. aangeboden, waar over de Koning van Visapour, zeer wel te vrede zynde, aan de Hollanders goede stukken van gelaboreerd Lywaad, en een Paard geschonken, en hen zoo weder weg gezonden heeft, hebbende van gelyken aan den Fatek Chan eenige gelaboreerde Lywaaden, een ring van Diamanten, en een Paard ver-eerd, die daar op toen ook met alle eere en achting vertrokken was, zonder dat hy weder op Wingurula quam.

Daar na verstaan hebbende, dat een Koopman van groote achting, Jacob Bacharach, aangekomen was, heeft hy een Gezant aan hem gezonden, Jerangi genaamd, en een Moor van geboorte zynde, en met den zelven hem een goed Paard, een zeer kostelyk gelaboreerd slaaplaken, en een goed Cambolia toegezonden.

Hier over behoorde Jacob Bacharach te erkennen, dat den Fatak Chan hem by zyn aankomst eere aangedaan, en getoond heeft vriendschap met hem te willen houden, waar tegen hy aan den zelve niets in vergelding weerom gezonden, 'en aan den voornoemden gezant noch gezegt heeft, dat den Fatek Chan hem geen recht gedaan had, en dat hy hem daarom niets wilde zenden.

Daar op heeft Jerangi hem geantwoord, dat, als de Hollanders in de tegenwoordigheit van den Fatek Chan quamen, hy hen veel cere en aging bewezen, en ook de bezoeking van den Koning voor hen te wege gebragt, en ook een ring van Robyn daar toe gegeven, en hem daar op verzogt heeft, dat hy hem iets tot een gedachtenis wilde zenden, en hem geenzins ledig laten gaan, alzooy hem dat geenzins bebagen zoude.

Daar mede aangaande den gewezen twiſt, daar voorgevallen zynde, zich na Wingurula begeven had, om daar na alles naauwkeurig onderzoek te doen, op dat, als hy weder voor den Fatek Chan zou verschenen zyn, hy hem van alles net bericht geven mogt, en dat hy dan te weeg brengen zoude, dat hen goed recht zou werden gedaan.

Daar op zekerer Cassi Pandit hier gekomen zynde, Jacob Bacharach hem had behooven te gemoet te gaan, op dat niet geschied is, maar heeft hem den voornoemden Landre Jan van Tongro toegezonden, waar over die Pandit zeer misnoegd geweest is.

Daar op was Jacob Bacharach 4 a 5 Bacherach dagen 'er na hem komen bezoeken, toonende hem toen, na dat hy hem aan onze Logie gebragt had, een model van een steenen huis, dat hy (Bacharach) voornemens was eerstdaags te laten maken, seboon zulks tegen baren wille was, 't welk de voornoemde Cassi Pandit christelyk aan zyn meester bekend gemaakt heeft, als mede boe zynen eersten gezant, Jerangi, en hy mede, door de Hollanders geboond was, weshalven hy noodig agtede, dat hen 't timmeren van 't steenen huis belet wierd, om daar door te weeg te brengen, dat zy onze schenkagie mogten betaalen.

Daar door is 'er terstond een verbod gekomen, waar door dat dan ook belet geworden is, gelyk wy daar op ook aan Jacob Bacharach gezegt hebben, dat hy aan niemand bekend maken zou, dat hy geneegen was zulken huis te timmeren, alzooy hy, na dat Cassi Pandit na Visapour vertrokken zou wezen, dit huis dan zonder eenige verbinde- ring zou konnen bouwen; dog hy heeft geenzins

zins na onzen goeden raad willen luisteren, waar door de vryandschap tusschen Cassi Pandit en Bacharach hoe langer hoe meer aangegroeid is.

Wij hebben Jacob Bacharach daar op verzogt, van dog maar stilte zyn, belovende, dat wij die zaak buiten schade van de E. Maatschappij zouden tragten ter neder te leggen; dog by gaf ons tot antwoord, dat wy over die zaak niet te zeggen hadden, en dat by Jacob Bacharach was, die wel regt op zyn eigen voeten kon gaan, waar op by dan verder, buiten ons weeten, 2 Hollanders, Hay Harderwyk, en Pieter van Sandvliet aansonds na Vissapour aan den Koning gezonden heeft, om over dezen Cassi Pandit te klagen, 't welk Cassi Pandit verstaan hebbende, heeft straks zyn volk over Ballagate gezonden, en de 2 Hollanders doen aanbouden; in 't land van Utur; dog onze vrienden, aldaar woonagtig, hebben haar begunstigd, en ook den voornoemden Pandit over hem doen aanspreken, waar op zy ook los gelaten zyn. Van daar zyn zy voorts na Vissapour getrokken, alwaar gekomen zynde zy meer dan anderhalve maand buiten 't Portaal van de ordinaire vesting geplaatst zyn geworden.

Den Fatek Chan, dit verstaan hebbende, heeft haar doen voor hem komen, en ben aangezegt, dat, zoo zy in zyn land hun verblyf wilden houden, zy hem een geschenk van 10000 pagooden zouden moeten geven, en dat zy, des ongenegen zynde, dan niet langer in zyne landen hadden te woonen, waar mede by hen haar afscheid gaf.

In dezer voegen heeft Jacob Bacharach door zyn orverstand de eere en agting der E. Maatschappij hier doen verminderen, en haar de zelve geheel doen verliezen, wetende zyn Mede-Raaden daar toe te bewegen om dit alles nevens hem te teekenen, zoo als 't hem maar beliefsde.

Voor dezen handelden de gemelde gezanten en Kooplieden Joan van Twiit, Pieter Paats, den Resident Blok, Cornelis van Saanen, en Pieter Sterthemius, beel anders, levende met de Mooren in een vaste en pryselyke vriendschap, waar door zy by de zelve zeer geagt en geëerd waren, dog deze heeft zig zeer bitter tegen de Mooren aangekant, zonder na onzen raad te hebben willen luisteren, dat in zig zelven zeer qualyk, en ook tegen onze gewoonte, wesbalven by ordienstig is, om hier te handelen.

Het welk wy verklaaren de waarheit te zyn, en ook klaar is blykende, want

1. Zoo heeft Jacob Bacharach hier maar gekomen was, heeft by terstond na Goa beginen te varen, en, van ons 2000 pagooden genomen hebbende, heeft by gewerkte en ongewerkte diamanten aan boord gebracht; gelyk ook meer andre juweelen, doende alzoo groote onkosten ten laste van de E. Maatschappij.

Als by nu op zyn vertrek na Goa stond, verzogt hy aan ons, dat wy hem een brief van aanbeveeling aan onze vrienden aldaar mede geven zouden, op dat by aldaar van hen met eere en achting ontfangen mogt werden; 't welk ook alzoo geschied, en met onze brieven aan Raulu Sinay, Dessay van 't Land van Bicholin, afgegaan is, verzoekende zeer ernstig, dat by hem, daar te lande komende, alle eere, met hem op zyn reize na Goa te vergezelschappen, bewyzen wilde, waar over wy aan hem zeer verplicht souden blyven.

Dit is door desen Dessay ook zoo, als 't by ons verzogt is, geschied, gelyk by hem, van Goa te rug komende, ook met zyn volk, en met allerlei speeluygen te genoot gegaan is, en den zelven, hem tot zynent gebracht hebbende, ook desfrig na 's lands wyse ontbaald, en tot buiten Bicholin (wanneer by vertrok) uitgelide gedaan heeft; maar Jacob Bacharach, nu 't huis gekomen zynde, gaf voor, dat de eere, hem door Raulu Sinay aangedaan, gansch van onwaarde was; en dat by hem daarom mede zoo te rug gesonden heeft.

Daarenboven heeft by hem nog met zyn volk 5 stukken goede syne Beihillis gesonden; met verzoek, dat wy die aan den Faïoor van Winguria wilden geven, gelyk wy ook gedaan hebben.

Doch by heeft zich over dit geschenk ook misnoegd getoond, om dat hem dat door onse banden toegesonden wierd, schryvende verder zeer schamper daar over aan ons, en ons verbiedende voortaan in zyn huis te komen, waar door by hem en ons dan ook hier in niet dan schande heeft zoeken aan te doen, behalven dat wy ook wel 3 dagen aan een belet geworden zyn, om in de Logie der E. Maatschappij te mogen komen.

Ten 2. Zoo heeft by ook met eengewyden Priesier van Goa, hier na toe gevlygt, over zeker gevegt van 's Priesiers jongen met een Caffer van hem, die gewond wierd, geschil gekregen, waar over by den jongen deses Priesiers dede vangen; dog deselve kort 'er aan ontvlugt zynde, zoo dede Bacharach den Priesier gevangen nemen, en in de boeijen sluiten, en aldus 2 maanden lang in een elendige gevangenis bewaaren, sonder hem zelf op de voorbede van een Gezant, daar door reisende, en schoon onschuldig was, 't willen los laten, tot dat den selven daar toe goede gelegenheit ziende, middel vond om stil te ontvluchten, waar over den Tanador van die plaats ten hoogsten misnoegd geweest is, zeggende, dat de Hollanders in syne Landvoogdy geweld aan een man deden, die op syn Land, en onder syne bescherming zyn toevlucht genomen had, en dat sulke handelingen onverdragelyk waren.

Ten 3. Zoo dede Jacob Bacharach die gene, die van de Christenen of van de Slaven uit Goa gevlygt synde ('t zy wegens hun-

A. 1653. ne eigen schulden, of ook wel om dese of gene mishandelingen) zich herwaards begaven, voor hen brengen, hem sterk drygende en verwaard makende, met hen te verwyten, dat sy maar wegloopers waren, 't geen by alleen dede, op dat sy genoodsaakt mogten werden, om zig te verkoopen, en zoo zy dat niet deden, zoo wilde by hen met de boeijen aan de beenen weer na Goa zenden.

Dus dwong by hen met geweld, dat zy zig voor 2 a 3 pagooden moesten laten koopen; dog zoo ras 'er maar schepen quamen, zoo wist by die wel op een hooge prys te houden, en ze dier te verkoopen.

Ten 4. Zoo nam Jacob Bacharach ook 't geld der E. Maatschappy, onder ons berustende; en kocht daar voor diamanten, gewerkte en ongewerkte juwelen, en verkocht die weer voor een hooger prys aan de schepen, waar op by dan groote winsten dede, en zyn ander geld liet by by ons met geweld blyven tegen 2 ten honderd 's maands, en dus was by gewoon ons, en de E. Maatschappy, te berooven.

Ten 5. Zoo heeft Jacob Bacharach alle middelen in 't werk gesteld, om onze personen en goederen in Suratte, die wy met de schepen der E. Maatschappy overzonden, by den Heer Bestierder van den Handel der E. Maatschappy, als ook by andren aldaar installig, en ons zoo zwart, als 't mogelyk was, te maken.

Ten 6. Dat Jacob Bacharach den 26sten December A. 1652, ten tyde van die oneenigheid tusschen de Hollanders en den Tanadar van Wingurla, 's avonds ten 9 uren met eenige Soldaaten langs de markt, zonder dat wy 'er kennis af hadden, by ons is komen loopen, om met de zynen te raadplegen. Waar op den Tanadar, kennis hier af gekregen hebbende, aan Fatek Chan, zyn Meester, geschreven heeft, dat de Hollanders hunne Soldaaten vergaderden en by nacht ten huize van Narva Sinay, en Crisna Sinay quamen, en raadpleegden, om hem te dooden, hoewel by door zyne voorzigtigheid hem dit belet had.

Waar op Fatek Chan, zoo ras by dit maar vernomen had, een brief aan den Advador en Dessay van Cudal geschreven, en aan hen belast heeft, dat by de Hollanders uit Wingurla verdryven, en de voornoemde Narva Sinay en Crisna Sinay geboeid na 't Hof op zenden zouden.

Dit wierd ons van ons volk in Vissapour hun verblyf hebbende, ten eersten gewaarschouwd, gelyk wy ook Jacob Bacharach dit zeiden, daar by voegende, dat, om dat by na ons niet had willen hooren, by hier door ons en ook den Handel der E. Maatschappy bedorven had. Hy, daar over moeyelyk geworden, sprak hier over eenige onbeoorlyke woorden tot ons, waar op wy aldus van hem gescheiden, en na ons huis gegaan zyn.

Daags 'er aan verstonen wy, hoe Jacob Bacharach ons in de boeijen wilde sluiten, als mede den Makelaar der E. Maatschappy, zonder dat wy een van alle eenige reden hier toe gegeven hadden, wesbalven wy, ons van beide de zyden zoo qualyk gebandeld zinde, onze huizen en goederen hebben moeten verlaten, om dus ons lyf en leven te behouden.

Hier op nu had by behooren te vernemen, waar wy verwaaren waren, dat by tot nu toe nog niet gedaan heeft; maar daarentegen heeft by een brief aan Kera Parbu, Koopman van Raybaga, en onzen voornaamsten vyand, geschreven, en verzocht dat by zig na Wingurla begeven wilde, alzo by genegeen was Koophandel met hem te dryven, gelyk by bevorens met ons gedaan had, en dat by ook onze tenten, en de goederen, daar in zynde, te koop stellen zoude, makende aldus ons crediet by andre Koopliden in Raybaga zoo kleen, en onze naam zoo zwart, als 't hem mogelyk was, niettegenstaande wy de E. Maatschappy ontrent 18 jaaren getrouw gediend hebben.

Bevorens, eer de Hollanders op Wingurla quamen, zoo had een van ons zyn verblyf in Goa, om daar te handelen; dog de onder-Koning, verstaande dat wy met de Hollanders omgang hadden, heeft dit onderzocht, en gelast, dat men zulke, die op Wingurla met de Hollanders omgingen, straffen zou.

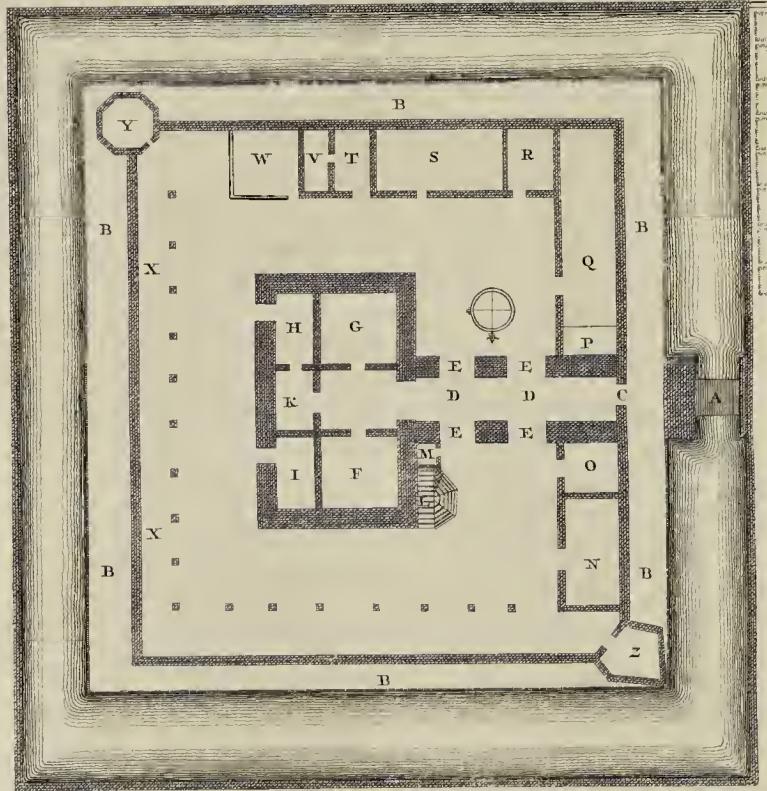
Hier over heeft den anderen Broeder van ons alles, wat by in Goa had, of wel 10000 Xerafyns, verlaten, en zig van daar na Wingurla begeven, na welken tyd wy tot nog toe met veel eere en crediet wel en gemakke-lyk hier geleefd hebben, onzen handel onder de bescherming der E. Maatschappy dryvende, tot dat eindelyk deze Jacob Bacharach ons nu op de voorz. wyze bedorven heeft; waar op wy den 26 Juni van Wingurla na Vissapour verrokken zyn, om met den Nasaiaba te spreken.

Dit nu zoo voorgeseld hebbende, zoo verzoeken wy aan de Heer Gouverneur Generaal, en aan de Heeren Raaden van India, dat U Edelbeden deze vervalle Koopliden, die de E. Maatschappy zoo veel jaaren wel en getrouw gediend hebben, weder gelieven te herstellen, vermits zy alleen om en door Jacob Bacharach zoo verre vervallen zyn. Ook verzoeken zy dat U Edelbeden een ander Koopman in zyn plaats gelieven te zenden, en daar benevens ook herwaards goede getrokke Koopmanschappen, te weten, ontrent 25000 pond nagelen, 10000 pond goede rompen, 15000 pond goede Nooten, 3000 pond Foelie, en 50000 pond koper af te vaardigen, het welk by al dien U Edelbeden gelieven te doen, zoo zullen wy weder komen hersteld werden, en onder de schaduw der E. Maatschappy, als bevorens, kunnen leven, genegen zynde op

En 't verzoek van Christa Sinay, Narva Sinay, haar Edelbeden.

Schaik van 's. Rhyndasche Roeden

GROND TEEKENING VAN 'S COMP^s LOGIE OP WINGUR
IN HET RYCK VAN VISIAPOUR MET DE OMME STAANDE HUYS
PUNTEN EN GRACHT ETC.

A. De Valbrug en Ingancq langs de West Zyde.	de tweede Persoons woening.	Q. De Nederlaafche Soldate wagt.	Deze Logie is een grachtig
B. De Barm tusfchen de Gracht ende Auur.	H. Voor de derde Persoon. boven de vierde fya woening.	R. De Constabels Kamer.	het fchoonfte dat in Indi
C. De Poort van de Logie.	I. Een wafchhuys. boven een Centov.	S. Maakeelaars Kamer.	ynden is. heeft twee doorg
D. Een doorgaande verwelffel boven 't Salet.	K. Een doorganck of open Goudong.	T. Meesters Kamer.	verwelffelc boven ma
E. Vier opene boogen op de Grond.	L. De trap van 't geheele huys.	V. De Assistenten Kamer.	is boven flat met een gem
F. 't Koper Pakhuys. boven 's opperhoofst's woening.	M. 't Dispens.	W. De Maakeelaars Logie.	veec hoeg vzt maaken
G. 't Maakeelaars Pakhuys. boven	N. De Ceubus.	X. Een opene Logie tot alder hande kshouwen.	geheel van onder tot h
	O. De Waxe Camer of Kaarsmalery.	Y. De Zuyt Oefst Punt.	36 Rhyndasche voete
	P. De Wagen Camer.	Z. De Noort West Punt.	J van Braam et G o Jande
			Cum Privit.

1. 1653. de zelfve want, als te woren, te weten, half met gereede penningen, die wy aansonds by de waaren tellen zullen, te handelen, en 't verdré in Peper, en Cardamom, te betaalen

dat wy alzooy door dit middel weder op Win-A. 1653. gurla mogen-komen, en hem verdere onder- rigting van zaaken geven.

Edele Heeren, God wil U Ed: leven, en gezondheid met voorspoed vermeerden tot genoegen van U Edelheden. Heden den laat- sten Maart A. 1653:

Onderstond,

CRISNA SINAY, en
NARVA SINAY.

Wy meenen dat het ook niet qualyk komen zal hier by de grondteekening van De Logie op Win- gurla, by No. XI. gurla af- D., af te beelden. gebeeld.

En vermits wy van 't Ryk van Vissapour spreken, konnen wy niet nalaten een bericht van de kours van ee- nige waaren daar vallende, hier by te voegen.

Aangaande nu 't gene wy nog aan de E. Maatschappy schuldig zyn, daar van zullen wy alle jaaren 2000 pagooden af leggen, en dus in 3 jaaren alles konnen te boven komen, dog zoo U Edelheden ons niet geliefden te vertrouwen, zoo zullen de voornoemde goe- deren wel in de Logie van de E. Maatschap- py mogen blyven, en zullen dan ieder reizze daar van 5000 pagooden aan waardy, die met een betaalende, tot ons nemen, en dus het eens niet na ons nemen, voor dat het vorige zal af betaald zyn.

Wy zullen God bidden, dat by U Edel- heden staat, en hare regeering gelieven te zeg- genen, en als de nieuwe Factoor herwaards komen zal, verwagten wy dat by door U Edelheden van alles zal onderrigt zyn, op

Cours van den prys der rouwe steenen, zoo als die ge- meenelyk in Vissapour verkogt werden.

Van 1 Im Mangley.	Pagood:	7 1/2
Van 1 1/2 Im Mangley.		10
Van 2 Mangley, dito.		12
Van 2 dito. . . . . dito.		20
Van 1/2 Mangley.		4 a 5
Van 4 Im Mangley.		2 1/2 a 3
Van 10 a 12 im Mangley.		1 a 1 1/2

Gesleepe steenen.

Van 1/2 Mangley.		6 a 7 1/2
Van 1 Mangley.		11 1/2 a 12
Van 1 1/2 dito. 't Mangley.		16
Van 2 dito. . . . . dito.		18 a 20
Van 3 dito. . . . . dito.		28 a 30
Van 4 dito. . . . . dito.		40

In Batavia de navolgende Diamanten opgekogt zedert den 12 December 1640 tot Ryksdaalders.

120 ps. Diamanten, wegende	21 1/2	Caraat.	150
12 dito.	3	dito.	22
151 ps. den 24 April 1641 ge- kogt, wegende	32 1/2	dito.	265
46 ps.	8 1/2	dito.	55
277 ps.	41	dito.	210
69 ps.	20 1/2	dito.	210
2 ps.	9 1/2	dito.	260
23 ps.	15	dito.	145
2 ps.	7 1/2	dito.	205
135 ps. Den 2 Mey gekogt.	45 1/2	dito.	385
142 ps.	9 1/2	dito.	25
164 ps.	40 1/2	dito.	327
2 ps.	5	dito.	112
57 ps.	15 1/2	dito.	30
			1. ps.

L E V E N I S D E R

A. 1653.			Caraat.	Ryksd.	90 A. 1653.
1	ps. wegende.	3			60
64	ps.	10	dito.		22
13	ps. dito.	3½	dito.		20
100	ps. dito.	7½	dito.		142
61	ps.	14	dito.		142
56	ps.	16	dito.		40
51	ps.	7½	dito.		266
100	ps. den 6 Mey.	34½	dito.		32
19	ps.	4½	dito.		3
7	ps.	4	dito.		241
17	ps. Den 10den dito.	19½	dito.		182
103	ps.	25½	dito.		115
61	ps.	16½	dito.		92
81	ps.	13½	dito.		73
32	ps.	7½	dito.		69
50	ps.	10½	dito.		595
41	ps.	39½	dito.		300
79	ps.	22½	dito.		55
6	ps.	5	dito.		510
123	ps. den 24 dito.	56½	dito.		300
60	ps. den 25 dito.	18½	dito.		100
18	ps. den 28 dito.	11	dito.		100
1	ps. den 31 dito.	4	fchaars		205
47	ps.	21	dito.		

Memorie van de ruwe Diamanten.

Van		van	100 tot 120 Ducaaten
12	Greyn.		70 --- 80
10	Dito.		60 --- 70
8	Dito.		45 --- 50
6	Dito.		38 --- 40
4			28 --- 30
3			24 --- 26
2			
3	in 't Caraat.		23 ---
4	in dito.		18
5	dito.		16½
6	dito.		15
6½	dito.		14½
7	dito.		15
8-10.	dito.		14
12, 14, 15	dito.		13
16, 25	dito.		10

Dit nu weerd al te saamen van syne en wel gefatsoeneerde steenen verstaan.

Mascas, of Malakke steenen, die qualyk geschikt, en ongefatsoeneerd zyn.

Van		a	Ducaaten 't Caraat.
6			30
5			32
4			24
2			18
3			14
4			13
5			12
6			11
8			10
12 tot 14.			8

Van

1653.

Van de mindere gefatfoenderde fteenen, die bruin, quaad, en daarom Rocha genaamd zyn, heeft men 'er. 3 in 't Caraat a 10 Ducaaten 't Caraat. 5 . . . . . a 8 dito. dito. 5 tot 12 in 't C. a 5 dito. dito. Wit bort diamant (zynde vuile fteenen) a 3 Ducaaten 't Caraat. Zwart bort diamant a 2 Ducaaten 't Caraat.

In 't koopen der zelve moet men wel toezien na fteenen van blank water, niet met veel zanden of onzuiverheit van binnen bezet, en hoe die zanden leggen: want zoo' die in 't midden zyn, in 't herd van eenige groote fteenen, komen die zeer fchadelyk, vermits zy dan dikwils van 9 maar 3 greinen blyven; en als men 't onzuivere daar al in blyven laat, kunnen zy niet anders, dan in 't zetten van baggen, karquanten, en diergelijke werken, te pas komen; en ftaan daar voor af, 't zy by vermindering van gewigt of by het behouden gebrek, van 80 Ducaaten 't Caraat a 45 Ducaaten 't Caraat.

Men moet daar ook op letten; dat een ducaat in 't ftuk van den Juwcelhandel maar 2 gulden doet.

Voor al moet men op lyvige en dik-agtige fteenen zien, alzo die tot velerley werken bequaam zyn, en byzonder tot ringen te pas komen; hoewel de dunne en platte, als zy zuiver zyn, ook wel in Juweelen van goud te pas gebracht werden.

Men moet ook wel toezien, dat onder een groote forteering Diamanten geen Saffieren gemengd, alzo zelf veel goede kenners van Juweelen daar mede bedrogen werden. Om dit nu te weten, moet men daar op letten, dat zy hard van grond zyn. Ook is de Saffier doorgaans platter en bleeker, en voor al ook flechter van fteen, dat men nader ontdekt, als men met een diamant op den diamant, waar aan men twyffeld, fnyd: want zoo 't een Saffier is, zullen 'er fchrappen in blyven ftaan, en zoo 't een diamant is, zullen zy tegen een maar flitfen, en geen fchade doen.

In Wingurla valt ook Salpeter, doch vry onzuiver; hoewel 'er ook wel zuivere is, nevens verfcheide andre waaren, in Perfien getrokken.

Van de Robynen.

Van de Robynen valt niet heel veel te fchryven, om dat zy maar in eene forteering beftaan; doch voor al moet men wel toezien, dat geen fpinellen of granaaten voor Robynen gekogt werden.

De Robyn is een hardfte fteen naaft IV. DEEL.

den Diamant; om nu, als men twyffeld, zeker te gaan, moet men een Robyn nemen, en in den fteen, waar aan men twyffeld, maar fnyden, en zoo 't geen Robyn is, zal 'hy ook weeker, dan de zelve, zyn.

De voornaamfte deugd der Robyn beftaat daar in, dat hy recht purper, fchoon, bly, engloeiend van verwis, en zonder kanten (die men vevyr noemd) 'er in te zien fpeelen. Zy werden ook met het Caraat gewicht gewogen alszy groot zyn. Steenen van 3 Caraat zyn in Holland 36 a 38 Ducaaten waardig. Steenen van 2 Caraat. 20 dito. Dito. van 6 Grein. 14 dito. } de fteen

Doch zy zyn tegenwoordig in Holland ganfch niet getrokken, en zonder vafsen prys.

Het klein goed van 4, 6 a 8 in een Caraat, het ftuk gerekend tot 20 a 25 fchellingen, van 10, 12; en 15 in 't Caraat, het ftuk gerekend tot 5 a 10 fchellingen.

Van de Peerlen

Deze komen weinig van daar; en zyn in Holland in zeer hooge achtung, en byna buiten gifting.

De deugd der Peerlen beftaat voornamelyk in twee zaaken.

Voor eerst in hare rondheit, en ten anderen, in hare blankheit, en fchoonheit van water.

Men behoeft ontrent de zelve niet dan het gewigt te weten, en na 't gewicht en de fchoonheit volgen ook de pryzen.

1 Grein 't ftuk tot . . .	10 fchellingen.
1 1/2 dito.	14
2	25
4	4 p. Vlaams.
6	8 dito.
8	15 dito.

En dit werd van fchoone en ronde Peerlen, en niet van Wraggen, of Iternetten verftaan.

De Lapis Bezoar.

Deze is of Oosttaal (dat is Ooftelyk) of Occidentaal, (Wettelyk) doch de eerste overtreft de laafte zeer verre, zy groeid in de maag van zeker dier. Hare voornaamfte deugd beftaat in haar fchoone kouleur, en in de zwaarte van 't gewicht. Hare rechte kouleur is de kaf-tanje verwe; doch die, welke als een Olyf van verwis, is de allerbefte, en werd in Holland by 't gewicht verkogt.

A. 16;3.	Een Bezoar-steen van 2 oncen	a 80 gl: de oncc.	A. 16;3.
	Een dito. . . . . 1 dito.	a 70 dito. dito.	
	Een dito. . . . . 1 dito.	a 60 dito. dito.	
	Een dito. . . . . van 2 in 1 oncc	a 50 dito. dito.	
	Een dito. . . . . 4 a 6 in 1 dito.	a 40 dito. dito.	
	Een dito van 8-15 in 1 dito.	a 30 a 38 dito. dito.	

Ende noch kleiner, of Fragmenten na cymmatigheit van dien.

Steenen van grooter gewicht, als de bovengemelde, zyn zorgelyk omze in te kooplen, alzoo daar veel nagebootste onder loopen.

De rechte proeve op den Bezoar is, dat men een blad schoon papier neme, en daar op een stuk kryt wryve, en dat men de Bezoar daar dan op stryke, of toetse, even eens als men 't goud op een toets-steen toetst; hoe hy zyn verw dan rykelyker af geeft, hoe hy schooner is.

Van de Muscus.

Deze diend meest om iets te parfumeeren. Men oordeeld dit een gelwel in zekere soort van Rheën te zyn; 't welk zy onder de oxfels krygen, en 't geen zy, na dat het ryp geworden is, in 't Bosch hier of daar tegen wryven, en 't welk dan door de hitte en zweeterigen aard dezêr dieren, en door de kruiden, die zy dan tot Artseny gebruiken, zulken reuk en kracht ontfangt.

De rechte wetenschap en proeve op de Muskus bestaat daar in, van wel toe te zien, dat ze niet weer op nieuw opgesneden, en met zand, Bokken-bloed, of iet anders, vervalscht zy.

Men zal dierhalven met een punt van een mes het blaasken openen, en daar wat uut, en dat in de mond nemen, en proeven, of 'er zand, of bloed, of iet anders onder gemengd, en in te smaken of te vinden is. Daar na zal men dit op de hand stryken, en zien, of het een roffe geclachtige verwe van zich geeft, en zoo het dan op de hand sterk trekt, zoo laat het 2 a 3 uren op de hand blyven, en zoo het dan zyn reuk noch behoud, is zy goed en oprecht; doch al te drooge, is ook niet goed, gelyk al te natte noch erger is. Zy moet inloode doozen bewaard werden, alzoo zy anders bederft.

Haar prys is zeer veranderlyk, ende die kan niet vast bepaald werden, en 't veel of weinig overbrengen der zelve maakt daar ontrent een groote verandering. Als 'er niet zeer veel van overgebracht is, geld zy

Van	f 20 a 24 de oncc.
Doch in grooter quantiteit van	f 15 a 18 de oncc.
Ennoch grooter zynde	f 10 a 12 de oncc.
En zy is tot Amsterd.	
ook verkocht voor.	f 8 a 10 de oncc.

Van de Amber de Grys.

Dit is de hoogste en beste parfume, die ook medicinaal is.

Men wil, dat zy 't zaad van de Walvisch zy, 't welk door 't manneken dus gefchoten zynde, op de Zee blyft dryven, en door de hitte der zonne en de kracht van dit Zee-dier gematigd zynde, met 'er tyd 200 zyn kracht krygt, en aan de stranden opgeworpen werd. Daar is swarte, en ook graauwe Amber; doch de eerste, die ook voor de slechtste gehouden werd, is van een geringe prys.

De graauwe Amber gelykt wel na de Veen-steen; doch hoe zy blanker hoe zy beter is. Zy valt zeer licht, vetachtig, en spongieus. De proeve hier op bestaat daar in, dat men een stukken in een roemer met wyn of water smyt, en zoo zy goed is, zal zy dryven, doch, valsch zynde, zinken.

De blanke Amber	
geld van	f 50 tot 51 de oncc.
Die wat graauwer	
is	f 36 tot 40 dito.
De zwarte Amber	
van	f 12 tot 15 dito.

De beste proeve hier op echter is, dat men een heete naald neemt, en daar in steekt, en zoo zich die dan vetachtig vertoond, en in 't steeken een liefelyke reuk van zich geeft, is zy oprecht.

Van de Rhinocers-Hoorn.

Deze werd geroemd een zeer goed tegen-gift te zyn, diens meeste achtung in zyne groote, gladheit, en zuiverheit bestaat. Van den zelve werden ook drinkvatén gemaakt, en in Holland tot een grooten prys verkogt.

De groote, somtyds 't	
stuk van	f 80 a 100
De Kleener.	f 50 a 60
De kopkens na haare	
grootte van	f 12 a 18

Doorgaans werd het Koninkryk van dezen Vorst Visapoer, na des zelve Hoofdstad (die by de Heer Baldeus afgebeeld werd, en wel 5 mylen groot is) doch 'het is eigentlyk Cunkan genaamd. Al het land van Goa, daar zyn Hoofdstad naar 8 mylen aflegt, plágt hem toe

A. 1653. toe te komen, dat hem de Portugeezen af namen, en dat hy hen naderhand tot twee malen toe weer afgewonnen heeft.

Doch, naderhand bespeurende, dat hy 't tegen hen niet uitharden zou, maakte hy vrede met hen, onder die voorwaarde, dat de Portugeezen de Stad Goa, en 't Eiland, benevens de Landen van Salfette, bezuiden de Stad, met hun 67 Dorpen, mitsgaders 't Land van Bardes nevens hare 12 Dorpen, en 't Land van Tisvary met zyn 30 Dorpen, agter Goa gelegen, behouden zouden.

Dus hebben zich de Portugeezen in vorige tyden ontrent A. 1708 ook meester van Dabul, een Stad ontrent 10 mylen van Chaul (mede een Portugeefche Stad op die kust) gelegen, gemaakt, en de zelve dezen Koning afgenomen, hoewel zy die naderhand weer verlorren hebben.

In de later tyd is 't vermogen vanden Koning van Vifiapour wel weer wat opgeloken, wanneer de Hollanders A. 1653, en 1654, aldaar, eerst den Koopman *Jacob Bacbarach* (die 'er met moeite van daan raakte, en afgezet wierd) en naderhand den Koopman *Leenderd Jansz.*, A. 1655 in *Bacbarachs* plaats hadden, wanneer ook die Vorst aan den Opper-Landvoogd van Indiën, *Johan Maatzuiker*, een vloot van 25 schepen verzogt, ten einde de Portugeezen, met welke hy oorlogde, geheel uit te roeijen, noemende zich in zyn Firmaan, of gunst-brief, in 't jaar na Mohhammed's vlugt 1064, den 2den der Maand Dsilcaida (dat is, den 13 September 1654) gegeven, den Opper-Koning der Hollanders in Indiën; maar dit alles vervloog in rook, alzoo hy in December van dat zelve jaar noch vrede met de Portugeezen maakte.

In 't jaar 1656 kreeg hy weer moeite met *Sjab Djibaan*, die hem een Leger onder *Eurangzeeb*, en *Emier Jemla*, op de grenzen toezond, om welken moeijelyken nabuur op de gemakkekyfste wyze te verdryven, hy den Prins een geschenk van zeven honderd duizend Pagoden, of 28 tonnen gouds, deed; doch den 13 November des zelve jaars quam *Adil Sjab* te sterven, latende 't Ryk aan een Prins, die hy als een Kind aangenomen had, die by zyn krooning *Aali Sjab* genaamd is.

Dezen overleden Koning *Adil Sjab*, vertoonen wy hier na 't leven by de letters B. B. In later tyd tot A. 1663 zonden haar Edelheden de Heer *Petrus Andreas* hier als Gezant, nevens de Onder-Kooplieden, *Hajo Harderwyk*, en *Antoni Rutgers*, om de zaken weer in een goede plooi te brengen.

De voornaamste Haven van Viziapour is Carwar; dog dit staat nu onder *Seva*

Gi, met 't verdere Land, daaraan grenzende, tot Guzeratte toe. 't Is een heuvelagtig strand, en ook boschagtig, hebbende eenige verspreide eilandekens ontrent zig. Dit Carwar legt 15 mylen bezuiden Goa.

Onder het Ryk van Vifiapour plagt ook een gedeelte van Decan te staan, dat zig ten N. tot aan de Stad Jenneah, ten Z. tot Porto Novo, ten O. tot Golconda, en ten W. tot den Oceaan, en verder dan tot aan 't Ryk van den Samoryn op Malabar toe, uitstrekke.

Verscheide van die oppermagtige Decan'se Princen plagten onder den Koning van Vifiapour, toen hy nog in zynen bloei was, te staan, en dat voor al, om dat zy 't onder malkanderen, dat hen anders tegen dien Koning magtig genoeg zou gemaakt hebben, niet eens konden werden.

Hoë nu, en die van Decan, en ook de Koning van Vifiapour, en die van Golconda, zoo al by trappen onder den grooten Mogol geraakt zyn, zien wy in 't leven van *Eurangzeeb* zeer klaar.

Buiten Carwar heeft men hier (buiten de Hoofst-Itad Vifiapour) nog de groote Koopsteden, Hubli, Rabag, en Huttani, als mede Gullean en Bunli, Rajapoor (op 17 graden, 20 min. N:Bre:; eenige mylen benoorden Chaul) Dabul, en Wingurla, alwaar wy ons Comproir hebben.

Men teld onder de Koningen van Vifiapour (die gemeenelyk alle den titel van *Adil Sjab*, dat in 't Arabisch den *Rechtvaardigen Koning* beteekend, gelyk de Egyptische dien van Pharao en Ptolomeus voerden) deze navolgende, voor zoo verre zy my bekend zyn:

Adil Chan, *Asaf Chan*, *Bisa Ullab*, *Ibrahim Sultbaan Mahbmud*, *Sultan Ullab*, *Sultban Socoderi Caoder*.

Dit Ryk plagt in zynen bloei wel 200000 Voetknegten, en wel 60000 Ruiters te velde te konnen brengen; dog *Seva Gi* (schoon hy nog 2 Broeders onder dien Koning met een aanzienelyke magt waar over zy 't bevel voerden, te weten, *Sambô Gi*, en *Iko Gi*, Raja's, had) heeft hem een sehoone groote veder aan de Zee-kust uit zynen staart gehaald.

Den Koning van Goleonda's macht, onder *Sultbaan Mobbammed Abdullah* door *Selim* al vry geknakt, aangezien hy hem jaarlyks toen 400000 Pagoden betaalde, was nu onder *Sjab Djibaan's* regering al zoodanig afgenomen, dat noch het swaar inkomen van zyn Land, ('t geen enkelyk van het zout jaarlyks 1800000 Pagoden bedroeg, behalven de oneindige sehat van Diamanten, uit zyn eigen Diamant-mynen verzameld) noch het groot getal van zyn sterke vestingen op

A. 1654. roffen gebouwd, eenigermaßen konden beletten, dat zyn navolger, *Sulthaan Abdullab Cothsjab*, aan dezen Mogolfehen Vorft jaarlyks agtien honderd duizend Ryksdaalders, of vyfenvceertig Tonnen gouds betalen moest.

Zyn ver-
dere vero-
veringen
tegen den
Koning
van Gol-
conda. Doch hoe voorfpoedig het *Sjab Dji-
baan* in 't drukken van deze Vorften
ging, was hy echter niet vry van veel
doornen, die hem niet in de voet, maar
tot in het hert ftaken, al het welke hem
zyn eigen Zoonen aandeden.

Zyn Gemalin, *Tadjoe Meballe*, of de
Kroon des Vrouwen-Timmers, genaamd,
was zulk een ongemeene fchoone Vrouw,
dat hy in haar leven noit na een andre
omzag, en na haar dood ontroofte lyk
was, gelyk hy haar ook een weergade-
loos prachtig Graf in Agra gebouwd heeft.

Zyne ge-
vallen met
zyn eigen
Zoonen. Na dat hy A. 1638 met zyn ganfeh'
Hof van Agra na Lahor vertrokken was,
om wat nader by Candahar, 't geen hy
belegeren wilde, te zyn, zond hy zyn
tweeden Zoon, (of *Sjab Soefa*) met een
Leger 'er na toe, om te zien, of hy 'er
Meeftcr van zou kunnen werden; maar
vermits hy de zaken daar niet na zyn zin
behandelde, zond hy hem als Landvoogd
na Bengala, om hem wat verder van 't
Hof te verweideren, en hem wat meer
weerwerk en beftier te geven. Even
zoo maakte hy *Eurangzeeb* Landvoogd
van Decan, *Moraad ul Beg* eerft Hoofd
van Doltabat, en naderhand Landvoogd
van Suratte; maar den oudften, *Dara
Sjekoeb*, of *Secoer*, by hem tot zyn na-
volger gefchikt, en meest van hem ge-
liefd, en welken hy ook een thron be-
neden den zynen, als een Onder-Koning
van al zyne Ryken toefond, hield hy by
zich, hoewel hy ook Landvoogd van
Multan, en Cabul, was.

Men wil, dat de oudfte wel eens fhran-
der, 'heufeh, en zeer mildadig Prins was,
maar zeer bits tegen de grooten, vry
haaftig, en voor al zoo wys in zyn ei-
gen oog, dat hy niemands raad, maar
alleen zyn eigen waanwys hoofd, zelfin
voorvallen van 't uiterfte gevaar, volgen
wilde, waar door hy veel vyanden maak-
te, en van zyn vrienden geen nut had,
om dat zy fchrikten hem ergens voor te
waarfehouden. Anders was hy niet on-
aangenaam in zyn ommegang, een zeer
groot beminnaar van geleerde lieden, die
hy altyd by zich had, en was zelf zoo
onverfehillende ontrent de zaken van
Godsdienst, dat hy onder de Chriftenen
zich als een Chriften, onder de Heidenen
als een Heiden, en onder de Mo-
hamedanen zig weer als een Mohham-
medaan, maar geenzins als een van de iver-
gifte, droeg, gelyk dat ook een van de
voorwendzels van *Eurangzeeb* naderhand,
toen hy hem 't hoofd deed aflaan, ge-

weeft is, dat hy het daarom gedaan had, A. 1654.
om dat hy een Kafir, dat is, een onge-
loovige, was. En veelen hebben hem
ook voor een ongodiff gehouden, be-
dienende zich van alle Godsdienften uit
inzichten van Staat.

Sjab Soufa, (meest *Sjab Soufa*
genaamd) die by na van den zelve
aard was, wift echter zyn zaken wat
geheimer te behandelen, en zyn aard
wat meer te bedekken. Hy was zeer
behendig, en te gelyk beleefd in al zyn
doen, groot van onderneming, en stand-
vafstig, ook zeer mildadig in 't beloonen
der genen, die maar iets voor hem deden,
waar door hy ook grooten aanhang
kreeg, en de zaken gefwind uitvoerde.
Maar zyn uitsporige welluften met aller-
lei Vrouwen, zyn fterk drinken, en zyn
overgaan tot den Godsdienst der Perfanen,
daar alle die van zyn ftam Sunnis waren,
hebben hem veel nadeel gedaan.

Eurangzeeb had voor 't uiterlyke niets,
dat hem aangenaam kon maken. Hy was
zoo vernuftig niet als *Dara*, ja geleek
zelf dof van geest, maar was het echter
ganfeh niet. Hy veinsde zich zeer wein-
ig met de zaken des Ryks te bemoei-
jen, fehikkende zyn ganfche wyze van
leven na die van een Fakier, of Bedel-
Monnik, ja gaf zich volflagen daar voor
uit, fchoon hy, die zeer loos, doortrapt,
en uitnemend geheim in al zyn doen was,
en altyd op zyn luimen leed, niets min-
der in de zin had. Hy deed dit alleen,
om aan zyn Vader, en aan al zyn Broe-
ders een fchyn te geven, dat hy niet na
de kroon dagt, en daar van af zag, en
dit deed hy, om daar door hun aller
gunft te winnen, en hun aller vermoeden
te benemen, dat hy iets ondernam; daar
hy ondertufchen, hoe ftill, en bezet met
de zaken van zyn Godsdienst hy zich in
fehyn hield, door mildadigheden, ter
rechter tyd en plaats befteed, zeer veel
vrienden onder de hand maakte, die
hem van alles, 't geen 'er voorviel, net-
te kennis gaven, van al 't welke hem dan
de Princes, *Raukenara Begum*, die 't met
hem heimclyk hield, de nette proeve op
de fom toezond, zoo dat 'er niets zoo
gering voorviel, 't geen hem door de
cene of de andre weg niet bekend ge-
maakt wierd.

Hoe groot nu al zyn veinfery voor zyn
andre Broeders was, en hoe zeer hy zyn
Vader door nedrigheit en gedienftighe-
den wift te vleijen, had echter de
Prins, *Dara Sjekoeb*, voor geen van zyn
Broeders zoo veel vreeze, als voor dezen
veinfard, en huehelaar, in welk ge-
voelen hy door de oudfte Princes, zyn
Suffer, die 't volkomen met hem hield,
op goede gronden gefterkt wierd.

De jongfte van *Sjab Djibaans* Zoonen,

1654. *Moraad Baksje* genaamd, of anders wel best met de naam van *Moraad Beg*, of van *Moraad ul Beg* bekend, was de minste van verstand, en wel 't meest van allen tot allerlei vermaak van jagen, met den boog te schieten, maar voor al tot het drinken (een gruwel by de Mohammedanen, en de oorzaak van zyn dood) overgegeven.

Hier door kon hy ook 't minste niet ondernemen, 't geen zyn losse tong niet ten eersten op de eene of d'andre wyze uitbracht, waar door ook zyn mildadige inborst van geen nuttigheit ter wereld

voor hem geweest is; behalven dat hy al mede wat eigenzinnig, en door den drank te lichtgeloovig was, en zich zelden na vermaningen, of waarschouwing van zyn goede vrienden, schikte.

Begum Sabe, die om haare schoonheit van haaren Vader zeer, ja te veel, bemind werd, had daar door een grondige kennis van den ganschen Staat des Ryks, van welke zy den Prins, *Dara Sjekoeb*, daar om te meer van tyd tot tyd kennis gaf, om dat hy beloofd had, zoo ras hy in zyn Vaders plaats volgde, haar tot zyn opperste Keizerin te zullen trouwen.

Begum Saheb, Sjah Dji-haan's oudste Dogter.

ADIL SJAH KONING VAN VIZAPOER.

Zy was niet alleen zeer fraai van wezen, en gestalte; maar ook van een groot vernuft, en van een verheven geest; doch ook wat aan de lichte kant, en in hare minneren al vry wat driftig, en onvoorzichtig, waar over haar Vader, die bericht kreeg, dat zy jongmanvolk in haar vertrek komen liet, vry ja loers wierd, gelyk hy op zeker tyd haar met een jongeling betrapte. Zy stommelde hem wel weg in een groot wafch-balie; maar de oude, die 't zeer wel gezien, hocwel hy 't ook ontveinst had, liet haar eenigen tyd in haar wezen, zonder iet daar af te reppen. Hy zei tegen

haar: dat zy hem niet wel, noch zoo fris als bevorens, voorquam. Zy bevestigde dat, maar hy voegde daar by: dat zy zich te veel wiesch, en dat al dat baden haar veel quaad deed. (Hoevel Bernier meende, dat hy haar eenigzins bestrafte over dat zy haar niet genoeg wiesch) Zy kon echter uit dit gansch gesprek niet gewaar werden, dat het op 't leven van haren Minnaar gemunt was, of dat haar Vader iets van haren geheimen handel met hem wist.

Zy kreeg 'er egter kort daar aan meer kennis af; als haar lief was: want hy liet aanstonds onder de wafch-balie vuur stoken,

A. 1654. ken, en die met dezen jongeling voor haar oogen verbranden; haalde haar tocn wakker, wegens haar schendig bedryf, over. Even zoo heeft hy nog eens een Omrah, met welke zy popte, met een pinang vergeven; niettegenstaande al het welke zy zich wel meer hier in te buiten gegaan heeft; 't geen zy, alzooy zeer Ryk; en mild 'er by was, zeer ligt doen kon; om dat zy door geschenken ieder op haar hand had.

Raukenara Begum, zyn jongste Dogter.

Raukenara Begum was mede wel voor hare vermaken en minneren, dog zy deed haar zaken wat geheimer, hoewel die al mede uitlekten. Zy was zeer vrolyk en minnelyk van aard, waar door zy rykelyk vervulde, 't geen aan haar uiterlyke schoonheit, en vershand; ontbrak, en geen minder aanbidders, dan de Princes haar Susster, kreeg.

Na't leven verbeeld. Deze *Raukenara Begum* ziet men hier, zoo als zy in haar wasch-kleed is; verbeeld by de letters Y: Y: R:

Wy hebben te voren gezegt dat *Sjab Djibaan* enen *Emier Jemla* (anders ook wel *Mirzab Moela*, en *Mier Sumela* genaamd) na *Kaliane*, een vesting des Konings van *Visapour*, zond, om die in te nemen; dog wy dienen ook met een woord te toonen, hoe hy aan deze Veld-Heer gekomen zy.

Dezen *Emier*, of *Mier Sumela*, was bevorens Veld-Heer van den Koning van *Golconda*, een groot Krygsman, en daarom van zyn Vorst zeer bemind. Hy had voor hem al de Landen van den Koning van *Carnatica*, die bevorens van *Sadram Patam*, tot *Animagon* regeerde, veroverd, en dezen Vorst A. 1648 uit zyn landen gejaagd, zoo dat hy nu van den *Nayk van Ikera*, zig ontrent de *Malabaarsche kust* onthoudende, onderhouden werd, en zich daar armelyk behelpen moest. Zedert bestierde deze *Emier Jemla*, deze Landen; dog maakte zich by zynen Vorst zeer gehaat, door een al te gemeenzame ommeegang met de schoone *Sulthaane*, 's Konings Moeder, of, zoo andre willen, door nyd, en opzetteren der *Hovelingen*, in zoo verre, dat de misnoegde Vorst, *Sulthaan Abdullab Cot-sjab*, voornam hem van kant te helpen. Hy toonde zyn onschuld, raakte weer vry, en in zyn vorig bestier, zich daar in zoo vast makende, dat hy niet veel meer voor zynen Koning vreesde. Hy ontbood hem, eenigentyd 'er na wel ten *Hove*, maar hy verontschuldigde zich, van niet te kunnen komen, waar mede de Koning, in weerwil, genoeg nemen moest.

Ondertusschen, hoe veel smaak hy ook reeds in 't bestier dezer Landen had, en hoe ordentelyk hy aldaar regeerde, wil men dat hem onder de hand zeer gevaar-

lyke lagen gelegd wierden. Hy kreeg A. 1654. daar zeer tydig kennis af, en nam A. 1656 de vlugt, verzogt de bescherming van *Eurangzeeb*, aan welken hy niet alleen zyn beklag deed, hoe ondankbaar, en onrechtvaardig zyn Koning hem voor al zyne dienften handelde, maar bood hem ook aan 't *Ryk*, en den Koning, in handen te zullen leveren, by aldien hy hem in zyn vriendschapaannam, en met een Leger op de plaats, die hy hem stelde, komen wilde.

Eurangzeeb, die 16 dagreizen van daar, in *Dcean*, oft *Daulat Abaad*, de Hoofdstad, anders ook *Eurang Abaad* genaamd; lag, had dit zoo ras niet gehoord, of hy zei hem zyn vriendschap toe, quam in der haast ter gezetter plaatze (hoewel onder voorgeven, dat hy een *Gezant* des *Mogols* was) met een vliegend Leger, en was al meester van den Koning, die hem quam inhalen; zonder dat hy, of de Koning zelf, het nog wist; maar de Koning, door een van zyn *Gelubden*, of een van zyn *Omrah's*, gewaarshouwd, dat hy *Eurangzeeb's* gevangen was, zoo hy niet aansonds outvlugte, sprong met 'er haast te paard, en was weg, eer *Eurangzeeb*, of *Mier Sumela*, 't wisten, rennende na *Golconda*, dat ontrent een myl van daar was.

Eurangzeeb ging 'er egter niet ledig van daan. Hy zond den Koning zyn *Wyven* (die volgens 's lands wyze als *Heilig* zyn) wel onaangeraakt weer toe; maar plunderde de *Vorstelyke* sterkte, en kreeg, na twee maanden belegs, ordre van zyn *Vader*, om met het Leger op te breken, aangezien 'er gebrek van noodige voorraad was. Hy deed dit, maar huwelykte zyn oudste Zoon, *Mobhammed*, dat is, de *geprozene*, alvorens aan 's Konings oudste Dogter, *Ulita Begum*, dat is, de *verbevene Princes*, met belofte van hem na zyn dood in 't *Ryk* als Koning te laten volgen, en dat hy haar nu 't *Land*schap *Volgare* mede ten huwelyk geven zou.

Ook dwong hy hem voortaan zyn zilvere munt te veranderen, en op de eene zyde *Sjab Djibaan's* munt-merk te stem-pelen. Het moeilijckste egter van allen viel den Koning, dat *Eurangzeeb* bedongen had, dat hy *Emier Jemla* met zyn gansch huisgezin, 't welk hy nog gevangen hield, nevens alle zyne goedern, troepen, en gescht, moest laten volgen, daar hy zig over den zelve anders zeer gevoelig dagt te wreken. Naderhand kreeg de Koning van *Golconda* de *Carnatische Landen* weer onder zyn gebied.

Zedert dezen tyd leefden *Eurangzeeb*, Veld-Heer des Konings van *Golconda*, en *Emier Jemla*, voor zoo verre het uiterlyk scheen, als de grootste boezem-vrienden.

Mier Sumela, of anders Emier Jemla, be-schreven.

Eerst Veld-Heer des Konings van *Golconda*.

54 vrienden, doende hem en zyn Vader groote dienften, gelyk hy ook niet lang daar na Bider, een der fterkfte plaatfen van Vifiapoer, innam.

Hy maakte zyn Hof wonderlyk by *Sjab Djibaan*, door 't fchenken van een grooten diamant, die toen in dat Ryk nog geen weerga had; en zette, zeer verbiterd op den Koning van Goleonda, dien ouden Vorft, en ook *Eurangzeeb*, fterk aan, om dien Koning volkomen onder zyn magt te brengen.

Sjab Djibaan vond het niet goed, maar belafte hem na Decan met een Le-ger te gaan; en daar na Kaliane, een fterkte van den Koning van Vifiapoer, te be-

legeren.

Dava Sjekeab, die voor *Eurangzeeb*, A. 1654. en nog meer voor zyne verbintenis met En naderhand van Sjah Djibaan. dezen *Emier*, anders gemeenlyk de *Nabab*, of *Narwaab*, genaamd, bekommerd was, bragt hier tegen in, dat hy wel lyden mogt; dat de *Nabab* ging, dog dat de ftaatkunde verfechte, dat hy zyn Vrouwen, Zoon *Mobbammed*, *Emier Chan*, en verder huisgezin; daar aan 't Hof liet. *Emier Femla* wilde op die voorwaarde niet gaan, en *Sjab Djibaan* had zeer groote moeite, om hem dit te doen overitappen, onder belofte, dat hy hem de zelve binnen korte tyd zou doen volgen.

RAUKENARA BEGOEM

Emier Femla vertrok dan op die belofte; dog zag ook in het vervolg, dat 'er van die belofte niets quam, en dat men hem voor Kaliane maar betyen liet, zonder hem het noodige tot die verovering toe te zenden, om hem, dien men ten Hove vreesde, weer-werk te geven, en zyn verdere vereeniging met *Eurangzeeb* te ftrekken.

Zoo lang als *Sjab Djibaan* gezond was, hield hy, fteunende op zyn machtig leger, 't geen geduurig te veld was, al zyn Zoonen in toom, zonder dat iemand iets

tegen hem in 't werk fteilen dorft; maar zoo ras wierd hy niet ziek, of hem volgte de goddelyke wraak op de hiel en, en hy wierd, onder verfeide voorwendingen, van al zyn Zoonen te gelyk, ontrent vyf jaaren aan een, beoorlogd op een tyd; dat hy op zyn zaken, om zyn ziekte, geen ordre fteilen kon, waar mede zyn Ryk ook een einde nam, hoewel hy noch eenige jaaren daar na leefde.

Men zag dit klaar A. 1654, wanneer hem, van *Asmeer* komende, een fware ziekte overviel. De Zoonen, dit hoorende, en

Opfand van Sjah Djibaan's Zoonen ic- A. 1654.

A. 1654. ieder de Kroon voor zig zelve zoeken-
de, vergaderden niet alleen hunne
troepen, gelyk zy die, en ieder zynaan-
hangers onder de Hovelingen, al lang
op hun hand hadden, maar quamen ook
openbaar met de zelve te veld, hoewel
ieder onder een byzonder voorwendzel.

Sjah Soufa
afgebeeld. De eerste, die met zyn Leger te voor-
schyn quam, was Sulthaan *Soufa*,
of de tweede Zoon; " voorgevende,
dat *Sjah Djibaan* al dood, *Dara*
Sjekoeb de kroon onwaardig; en hy
derhalven de naaste daar toe was. Wy

beelden dien Prins na het leven af by de A. 1654.
letter C.

Eurangzeeb hield zig in 't openbaar Lief,
stil, terwyl hy zig heimelyk by zyne
vrienden sterk en bemind maakte.

Hy ontbood *Moraad Beg*, zyn jongsten
Broeder, op zekere plaats stil by zig, zei
tegen hem, dat hun Vader niet dood was,
maar van hun oudsten Broeder gevangen
gehouden wierd, en dat het om wraak
tot God riep, zulks te dulden; hoewel
hy geloofde, dat *Sjah Djibaan* niet lang
leven; en dit besterven zou.

1.° AAA; zie op Pag. 267.

Den Heer SYVA 61

MORAAD BEG OF MORAAD UL BEG
Mede Soon van SJAH DJIBAN.

Hy voegde hier by, dat *Dara Sjekoeb*
een Kafir, *Sjah Soufa* een Ketter, of
van 't Perfaanfeh Moorfeh geloove, en
dierhalven, dat geen van beide waardig
zynde zoo groot Ryk te bestieren, nie-
mand dan hy (*Moraad Beg*) tot de kroon
geregtigd was, aangezien hy die voor
zig zelve niet begeerde, en maar als een
Fakier, of Bedel-Munnik, zyn leven in
sijlheit ten einde te brengen, dog, om
de geregtigheid van zyn zaak, en voor
't welwezen van 't Ryk, al, 't geen hy
had, voor zyn Broeders recht opzetten
wilde, om hem tegen beide deze Broe-
ders de 'kroon te helpen winnen, en
zig dan geheel en al aan zyn Godsdienst
over te geven; en op de staat van zyn

ziel te denken, welk zeggen hy met
een geschenk van honderd duizend Ro-
pyen aan *Moraad Beg* verzegelde. Hier
mede wiegde hy hem, en vele van zyne
vrienden, voor een langen tyd in slaap,
terwyl *Sjah Soufa* de gordyn van dit tooneel
begon op te schuiven.

Eurangzeeb trok zyn Leger, onder de
naam dat het voor *Moraad Beg* was, by Moraad
een; en gaf in 't eerst voor, dat zy na Beg v
Agra trekken wilden, om hunnen Va-klarct
der; die *Dara Sjekoeb* zoo schendig in
zyn ziekte gevangen hield, te verlossen
een daad, die ieder ten hemel toe prees.
Dezen *Moraad ul Beg* beelden wy af by
de letter D.

Ondertuffchen zond hy zynen oudsten
Zoon,

A. 1654.

Zoon, Sulthaan Mohhammed, zeer ftill na Kaliane, om den *Nabab*, *Emier Jemla*, te verzoeken dat beleg te verlaten, en met zyn troepen hem te komen verfterken, om zynen gevangen Vader uit handen van *Dara Sjekoeb*, dien ontaarden, te verlossen.

De *Nabab* gaf den jongen Prins tot antwoord, dat hy dit niet dorft beftaan, (hocwel zyn hart geheel en al voor *Eurangezeeb* was) om dat zyn Vrouw, en Kinderen, welke *Dara Sjekoeb* nog gevangen hield, dan aanftonds ftonden gedood te werden, en dat hy hem dierhalven by zyn Vader tot een beter tyd voor als nog verontfchuldigen, maar ondertuffchen, zoo ras hy maar eenige hope tot vryheit voor zyn huisgezin zag, hem van zyn opregte genegenheit verzekeren wilde.

De jonge Prins, in die verontfchuldiging veel billykheit vindende, liet zig daar mede afzetten; maar *Eurangezeeb*, hier mede niet te vrede, zond 'er zyn tweeden Zoon, *Sulthaan Mazum*, na toe, die hem bewoog, om, na 't veroveren van Kaliane, hem met zyn magt te komen byspringen; waar over Sulthaan Mohhammed den *Nabab* altyd met een dwars oog aangezien heeft, vermits hy op zyn verzoek niet afgekomen was.

Eurangezeeb's verdere liffige handel met Emier Sumla, dien hy betreft.

Hy wierd van *Eurangezeeb* in 't eerft te Doltabat zeer minnelijk ontfangen, ja niet dan *Mier Baba*, en *Baba-Gi*, dat is, *myn Vader den Hertog, en Heer Vader*, genaamd; maar het duurde niet lang, of hy floeg hem in 't midden van al deze vleieryen op een tyd voor, of 't niet het zekerfte voor zyn ganfeh huisgezin was (tegen 't welk *Dara Sjekoeb* anders fhrikkelijk woeden zou) dat hy zig van hem; als 't ware, gevangen nemen liet, om *Dara Sjekoeb* dus te blindhokken, en hem allen fchyn, van dat hy hem hielp, te benemen, ter tyd toe, dat hy, blyvende hunne vriendschap de zelve, met hun beider troepen *Dara Sjekoeb* overwonnen, en zyn huisgezin uit zyn hand verlost zou hebben.

De looze *Nabab*, die wel zag, waar hy heen wilde, en die ook wel rieken kon, dat hy dog al gevangen was, zei, van twee quaden 't beste kiezende, dat hem dit zeer wel dagt uitgevonden; 't geen egter geenzins belette, dat *Dara Sjekoeb*; die dit voor geen rein werk hield, razende en vloekende op den *Nabab*, dit op zyn ganfeh huisgezin wrecken, zyn Zoon ombrengen, en zyn Vrouw en Dogters in 't openbaar op de Meydaan, of Bazar, van 't oolykfte uitschot wilde laten verkragten; maar *Sjab Djibaan* nog grooter gevuar hier in ziende, zette hem ter neder.

Ondertuffchen had *Moraad Beg* zig met IV. DEEL.

A. 1633.

zynen aanhang niet alleen meester van de Provincie Guzeratte gemaakt, maar zakte niet zyn Leger ook af, om met dat van *Eurangezeeb* te vereenigen.

Ten Hoof maakte men egter de meefte toebereidzelen, om eerft *Sjab Soufa*, die met zyn Leger het naafte by was, tegen te gaan.

Daar waren 'er, die meenden, dat 't beft zou geweest zyn, dat *Sjab Djibaan*, die nu aan de beter hand, en weder in ftaat was, zig maar in het Leger vertoonde, en dat *Sjab Soufa*, hem in 't leven ziende, liet niet in zyn gedagten zou hebben durven nemen, om te naderen, of ier verder uit te voeren; en *Sjab Djibaan* zelf was daar toe ook wel genegen; maar *Dara Sjekoeb* rade dit zyn Vader volkomen af, en men vond eindelyk beft, *Soleiman Sjekoeb*; den oudften Zoon van Sulthaan *Dara Sjekoeb*, een Priis van vyfentwintig jaren, met een Leger tegen *Sjab Soufa* te zenden, hem den *Raja Jeffingue*, een zeer voorzigtig Vorft, by te voegen, en hem te beklitten een veldflag, zoo lang als 't mogelyk was, te ontwyken.

Men nam dit aan, en hy trok hem tot by Halabas tegen; maar die jonge Prins quam zoo ras niet in zyn gezigt, of leverde hem, zonder na dien *Raja* eens te luifteren, flag, en dreef hem op de vlugt.

Dit deed zig byzonder wel op; maar ondertuffchen naderde *Eurangezeeb* ook met zyn Broeder *Moraad Beg*, en hun vereenigd Leger, allenskens na *Agra*. Men zond hem voor eerft den *Raja Jeffingue* met eenige troepen tegen; dog hy wierd in de vlugt geflagen, zoo dat hy zig genoodzaakt vond met zeer weinigen van de zynten, om zyn leven te bergen, na een van zyn vestingen, daer zyn Gemalin op was, fhandelyk te vlugten.

De Vorftin, na den aard der Inlanders, een zeer moedige Vrouw, en trots op haaren beroemden Vader, den *Radja Rana*, die haar altyd indrukkelen van dapperheit en edelmoedigheid gegeven had, kon den hoon, die haar Gemaal, haar en haar Geflagt hier mede aandeed, niet ongewroken verzwelgen. Zy zag hem wel te poft komen aanvlugten, maar gebod aanftonds de poort van de vesting hem voor den neus te doen fluiten.

Hy gebod zyn volk de Poort, als hy 'er voerquam, te openen; dog kregt tot antwoord, dat de Vorftin belaft had, de Poort te fluiten, en die, tot nader laft, niet te openen, en dat, als men haar zeide, dat de Vorft zelf voor de Poort was, zy dat niet gelooven wilde, alzoo haar Gemaal niet gewoon was te

A. 1654. vlugten, maar liever zou sterven als een schandelyken naam nate laten, en dat de Dogter van den grooten *Radja Rana* haar geflacht noit die schandé aandoen wilde, om de Poort voor een verrader, en verlater van 't Leger van zyn Vorst, te openen.

Rana Dewa's afbeekling.

Deze moedige Vorstin, *Rana Dewa*, beelden wy by de letter M. hier na 't leven af, zoo als zy in 't midden van hare twee liefste vriendinnen, van welke haar de cene (alzooy zy van 't wasschen quam) een kopje versterkende vogt aanbied, en de andre haar vriendelyk by den arm vat, op een Vorstelyk tapyt onder een zeer fraaije tent, met hare goude pinang-doods en goud spuw-potje ontrent zich, en eenige vogt-potjes in 't verschieft ziet, terwyl een van hare Staatjuffers met een Paauwenstaart op haar schouder agter haar staat, om haar volgens de Oostersehe wyze, te verkoelen, en eenandre bezig is om op een Hindoostans speeltuig voor haar te speelen.

Naderhand wierd deze te veel opgiftende Vorstin door tusschenspraak van haar Moeder nedergezetz, en bewogen haaren Gemaal deze lathartigheid te vergeven, verziende hem van nieuwe troepen, onder belofte van het vorige te zullen verbeteren, waar op hy weer na het Leger van *Dara Sjekoeb* trok, die zig, tegen alle raad van zyn vrienden, en zelf ook van zyn Vader, vast klaar maakte om tegen *Eurangzeeb*, en *Moraad Beg*, te slaan.

Dara Sjekoeb, trekt op tegen Moraad Beg, en Eurangzeeb.

Hy trok dan tegen de uitdrukkelyke last van zyn Vader heen, die hem verbod, van oit weer onder zyn oogen te komen, indien hy de slag verloor; ja hy bood zich aan, om by *Eurangzeeb* zelf te gaan, en hem te toonen, dat hy al zoo weinig zyn Zoons gevangen (gelyk men voorgaf) als dood, was; maar alles mogt hy den onverzettelyken, en waanwyzzen, *Dara Sjekoeb* niet helpen, alzooy hy meende, dat niets wel kon uitgevoerd werden, zoo 't uit zyn eigen brein niet voortgekomen, of door hem zelf niet verrigt was.

Hy werd gellagen.

Daar op begon men den slag by Samongeer, vyf mylen van Agra, zeer verwoed aan weerzyden, maar met zulken geluk voor *Dara Sjekoeb*, dat hy *Eurangzeeb* niet alleen in 't uiterste gevaar bracht van alles te verliezen; maar ook *Moraad Beg*, na dat hy door den *Raja, Ramseinge Roetle*, gequctst was, by na gevangen kreeg: want men was al bezig met de riemen van zyn Olifant, waar op hy met zyn Zoontje, van 7 a 8 jaren, zat, af te snyden, en 't was buiten alle tegenpraak met hem gedaan, en de zegen volkomen aan *Dara Sjekoeb's* zyde geweest, by aldien hy niet sehelmagtig door *Kalil Ullab Chan*, (die zich

ook aan *Sjab Djibaan* over zyn Vrouw, die hy misbruikte, en waar over hy hem noch bespote, wreeken wilde,) was verraden geworden, door hem te raden, dat hy, aangezien de overwinning volkomen aan zyn zyde was, dog maar van zynen Olifant afkomen, en dat hy nevens hem den vyand verder te paard vervolgen, en *Eurangzeeb*, nevens *Moraad Beg*, hem gevangen leveren zou.

Hy was zoo dwaas, dat hy dit geloofde, en van zyn moedigen Ceylonsehe Olifant af quam, en dit was oorzaak, dat zyn volk, hem niet meer op zynen Olifant ziende, en meenende, dat hy al dood of gevangen was, met gansche troepen na *Eurangzeeb* overliep.

Hy zag het wel, toen het te laat, en *Kalil Ullab Chan*, na welken hy zoeken deed, het al ontvlugt was; maar te gelyk vernam hy ook met de uiterste droefheit, dat hy de volle nederlaag, en *Eurangzeeb* een volkomen overwinning kreeg, te meer, alzooy die sehelm, *Kalil Ullab Chan*, met 30000 Mogolders, waar mede hy het goede werk in de linkervleugel maar aangezien had, ook aantonds *Eurangzeeb* toegevallen was.

Hy ontving dien verrader (hoewel hy hem in zyn hert verfoeide) zeer beleefd; maar wees hem na *Moraad Beg*, als Veld-Heer van 't Leger, niet willende verder, dan voor zyn Broeders goede raadsman, en geenzins voor een, die eenig deel in 't bestier had, aangezien zyn, om zyn rol volmaakt wel uit te speelen.

Dara Sjekoeb, zoo deerlyk geflagen, vlugtte na Agra, maar dorst onder zyn Vaders oogen niet komen; hoewel die noch groot medelyden met zyn staat had, hoorende, hoe gelukkig hy in 't eerst gestreden, maar hoe schendig hy misleid, en verraden was; waarom hy hem ten eersten ook zoo veel onderstand deed, als hem mogelyk was, en hem twee Olifanten met goude ropyen beladen, toezond; maar zoo geheim niet, of *Eurangzeeb* quam 'er, door de Princes *Raukenara Begum*, agter.

Eenige dagen na dit gevegt quam *Eurangzeeb* met zyn overwinnend Leger na Agra, zond zyn oudsten Zoon 'er met eenig volk in, deed de vesting, waarin de Vader was, opeiffchen, en kreeg die in zyn geweld, houdende *Sjab Djibaan*, die in 't eerst de sleutels niet geven wilde, en ondertusschen aan dezen Sulthaan Mohammed zeer groote aanbiedingen, en beloften deed, met zyn gansche hofgezin zoo naauw bezet, dat hy eindelyk de sleutels aan hem, vermits hy nergens na luisteren wilde, overgaf, die hem, en *Begum Sahab*, uit last van zyn Nader ten eersten deed opsluiten, en zeer naauw ge-

RANA DEWA. Dogter van RADJA RANA.

A. 1654. En Sjah Djihaan, nevens Begum Sahcb, gevangen.

vangen houden in een thuin, zeggende: *gaat daar in met twee Vrouwen, en geeft het Ryk aan uw Zoon over: want gy zyt te oud, om te regeeren, en doet het Ryk maar schande aan.*

Dit was zeer smertelyk voor den ouden Vorst, maar daar by quam nog een zeer trotse brief van *Eurangzeeb*, waar in hy hem zeer bitter verweet, dat hy twee Olifanten met goudé ropyenaan *Dara Sjekoeb*; die hem zoo lang gevangen gehouden had, gezonden, en tegen beide zyn Zoonen, die hun leven voor zyne vryheit zoo edelmoedig waagden, met de uiterste onredelykheit ondersteund had; maar dat hy nu wel zorg dragen zou, dat hy hem niet weer onderstand deed; dat egter zyn voornemen niet was, zyn Vader gevangen te houden, hoe ontwaard hy zig ook tegen zyne regt toegeregene. Kinderen gedragen had, maar alleen *Dara Sjekoeb* te betougelen, en over zyn vuil bedryf, te straffen, endan zynen Vader weer in volle vryheit, met overgave van de sleutels dezzer vesting, en in 't volle bestier des Ryks te herstellen. Deftige woorden; maar waar van hy'er geen een dag na te komen kon.

Ook erkende *Sjab Djihaan* Gods zigtbare hand hier in, ziende dat zynen Zoon hem nu teyn zoo handelde gelijk hy zyn Vaden gedaan had.

Onder tusschen, vervolgde *Eurangzeeb* met *Moraad Beg* den vlugtenden *Dara Sjekoeb*, hoewel het voor *Moraad Beg* vry beter gewaest was; dat hy den raad van zyn vrienden gevolgd, en, zyn verblyf met eenige troepen te *Delli*, of tot *Agra* houdende; *Eurangzeeb*, maar alleen met het vervolgen van den Prins *Dara* laten begaan, had; want daar waren'er, die zyn val uit *Eurangzeeb's* al te groote beleeftheden klaar voorzien konden, en voorfelden; onder welke *Sjab Abaar*, een zynner Gelubden, de voornaamste was, maar hy ging, tegen al hun waarschuwing aan, egter met hem mede; zeggende, dat het onmogelyk was, dat een Man, geheel en al aan zyn Godsdienst overgegeven, en die hem zyn trouw zoo dier op den *Coraan* gezworen had, hem zoo trouwloos zou kunnen bedriegen.

Op zekere dag, mogtans, dat *Eurangzeeb* een maalyd aangeregt, en hem daar op verzocht had, zag hy, tot zyn droefheit; mer bewyzen af; die den eersten grond tot zyn verderf gelegd hebben.

Hy wierd van verscheide van zyn trouwste vrienden waarschuwd, om dien dag'er niet te gaan; maar hy was door zyn Broeder betooverd, verzet op den drank, en niet gewoon, zulke vermaaken uit te stellen. Hy quam'er dan, en wierd van den doortraptcn *Eurangzeeb*

zeer minnelyk ontfangen, die, na den eten al zyn zaken by zyn vrienden wel befeld hebbende, zich wat ter zyden begaf om *Moraad ul Beg* wat meer vryheit te geven, om met eenige oversten van 't Heir eens wakker van zyne keurlyke *Sjiraaser* wynen te drinken.

Hy dronk zich, volgens zyn gewoonte, ook zoo vol, dat hy op de grond in zyn vuiligheit lag te wentelen.

Eurangzeeb; die niet anders, als zulk een gelegenheit, gezogt, en last gelaten had, hem, wanneer *Moraad ul Beg* finoor dronken was, te waarschuwen, quam aansonds binnen, sloeg een gat in de lugt, dat de Prins, zyn Broeder, daar zoo dronken tegen de grond lag; en belafte zyn Dienaars te vertrekken, om hem quansuis te laten rusten; maar't was om hem voor eerst van zyn geweer te berooven.

Toen maakte *Eurangzeeb* hem zeer onzagt, stootende met den voet op zyn lyf, wakker, waar op *Moraad ul Beg*, al geuwend, de oogen opende, om te zien, wie hem dit deed, maar *Eurangzeeb* snaauwde hem met een bitse, en zeer ernstige tronie deze woorden toe:

Wat schande is dit voor een Mohhammedaan, en Rechtygeloozige? wat past dit een Man, die 't volk als Koning bestieren zal? wat zal men van u, en wat van my, die dit dulde, zeggen? dat men dien onwaardigen, op dat hy geen erger sporeloosheden begae, aansonds handen en voeten binde, en hem uit myn gezicht brenge, ter tyd toe, dat hy zyn dronkenfchap zal uitgeslagen hebben.

Dien hy als een dronkaard gevangen nemen deed.

Fluks waren'er al by de hand, die hem de boeien om handen en voeten sloeten, 't welk van eenige van zyn volk vernomen zynde, wilden die dat komen beletten; dog een van *Eurangzeeb's* Oversten wist deze lieden neder te zetten, eerst met goede woorden; en daar ma met zulke dreigementen, dat zy niet geraden vonden eenige beweging meer te maken, zoo dat zy genoodzaakt waren te vertrekken, en den verderen uitslag af te wagten.

Dit gaf in 't Leger wel eenige afschudding; dog hy wist, door groote geschenken, en geen minder beloften, op al de Oversten des Legers, en voer al op *Sjab Hest-Chan*, zynen Oom, geslagen vyand van den Prins *Dara Sjekoeb*, zoo veel uit te werken, dat zy, wel ziende waar hy heen wilde, al zyn doen goedkeurden, hoewel hy 't in 't eerst den naam maar gaf, dat men *Moraad ul Beg*, om dat hy niet alleen dronken, maar ook zoo dol in zyn dronkenfchap was, dat hy niemand, ja hem zelf niet ontzien had te schelden, en ider aan te randen, noodzakelyk had moeten vast-

7070 H. 1654. m. 200

Zyn geveinsde handel met Moraad Beg

A. 1654. sluiten, om ongemakken voor te komen.

Het aanbreeken van den volgenden dag gaf egter geen verandering in *Moraad ul Beg's* staat, maar wel in de herten der Oversten, die hy, door 't verhoogen van hunne soldyen, zoo vast op zyn zyde gekregen had, dat 'er van *Moraad ul Beg's* gevankenis niet meer gerept, nog om zyn vryheid gesproken wierd, alzoohy tot dien einde niet in de boeijen gesloten was. Daar was een van zyne Dienaars, die wel groote beweging voor hem maakte, maar het kon niet helpen, aangezien hy geen onderstand van eenige lieden van vermogen had, waar door al zyn iver voor zynen Heer, dien hy genoeg gewaarschouwd had, van zelf verlaaude. Hy wierd nog op dezen zelven dag in een Embari (of Olifants-huisje der Vrouwen) na Delli gevoerd, en in de Vesting Silingeer gezet.

Vervolg
Dara Sje-
koeh.

Eurangzeeb, nu alleen Opperbevelhebber van 't Leger, vervolgde *Dara Sjekeob* met groote dagreiken, die eerst na Lahor, daarna na Multan, vlugtte, doch het daar niet lang houden kon; waar op hy na Tatabakar, een vesting midden in den Indus, wel versterkt, en daar een vertrouwd vriend als Bevelhebber gelaten te hebben, zig schielijk na Hamed Abad begaf, daar hy van den bestierder dier Stad, *Navaze Chan*, met welkers Dogter *Eurangzeeb* getrouwd was, zeer wel ontfangen, en zoodanig gehandeld wierd, dat *Dara Sjekeob* zich volkomen op hem vertrouwde.

Eurangzeeb, die niet wist, waar hy zoo schielijk na toe gevloeden was, en nog minder dagt, hem daar te moeten zoeken, kreeg 'er egter ten eersten kennis af, met een naauwkeurig berigt van zynen staat, waar in hy in 't eerst bestoordeelde hem te vervolgen, by welk geval hy byna een gevangen van *Jessingue* wierd, dog dezen dans door een list en zyn minnelijke aanspraak ontsnapt zynde, vond hy nu goed, hem eenigen tyd daar te laten, aangezien *Sjab Soufa* met zyn Leger by Halabas al over den Ganges getrokken, en het raadzaamste was, hem eerst te sluiten, en uit het veld te slaan, om dan daar na *Dara Sjekeob* weer op te zoeken.

Op dezen tyd liet hy ook den *Nabab* by zig komen, alzoohy hem zyn Vrouwen en verder Huisgezin, weer toegezonden, en hy nu geen reden had, om hem langer gevangen te houden, behalven dat hy dien grooten krygsmannu met veel meer nuttigheit in zyn Leger, dan in de gevankenis te Doltabad, gebruiken kon.

En Sul-
thân Sau-
fa.

Zy trokken dan beide na *Sjab Soufa*, maar vonden hem zoo vast begraven, dat zy 'er niet aan rieken dorsten. In

A. 1654. tegendeel begon hy in zyn eigen Leger een groote verflagenheit te merken, en stond verbaast, als hy hoorde, dat *Raja Jessomseingue*, dien hy voor een van zyn beste vrienden hield, afgevallen was, en zyn agterhoede geslagen, en zyn schat-kist reeds aangedaan had; onder welk troebel water *Sjab Soufa*, die 'er kennis af had, aanstonds visschende, te rade geworden was, hem met al zyn magt aan te tasten, 't geen hem zoo wel gelukte, dat de *Karnak* van *Eurangzeeb's* Olifant met een pyl doodelyk getroffen, en hy genoodzaakt wierd dien zelf te menen.

Doch eer hy een ander in de plaats Dog raakt kreeg, rakte hy nog in grooter gevaar, zels in vermits zyn Olifant, hier af verschrikt, gevaar.

begon agter uit te deinzen, waarom *Eurangzeeb* zich al geschikt had, om van den zelven uit zyn Huisje af te komen, 't welk, zoo hy 't gedaan had, hem de neerlaag zou hebben veroorzaakt, maar *Emier Jemla* toonde toen, dat hy een Held, en ook zyn vriend was; hem luidkeels toeroepende, dat hy het na Dekan wendden zou. Dit alles zou hem egter niet gered, en nog minder de overwinning, in handen gegeven hebben, by alden *Sjab Soufa*, even als *Dara Sjekeob*, door den verrader *Kalil Ullab Chan*, niet door eenen *Allab Verdi-Chan*, een van zyn voornaamste Oversten, medezerfchendig misleid was. Deze riep hem opentlyk 't *Mobareek*, of geluk met de overwinning, toe; biddende hem; om maar van zynen Olifant af te komen, en zig niet langer te wagen; alzoohy nu reeds Koning van Indiën was. Hy, die zig aan zynen Broeder had behooren te spiegelen, was zoo onbedagt, dat hy af quam, waar door *Eurangzeeb*; die anders nog in 't uiterste gevaar was, aanstonds een groot getal van *Sjab Soufa's* Oversten met hun volk, meenende dat hy dood was, tot hem zag overkomen, met verzoek om in genade aangenomen te werden.

Het verdre van *Sjab Soufa's* Leger nam herwaards en derwaards de vlugt, en wierd zoo deerlyk geslagen, dat het een groot geluk voor hem was, dat hy niet gevangen wierd.

In Agra nogtans wist men niet beter, of *Eurangzeeb*, en de *Nabab* (t geen ook zeer waarfchynelyk was) waren gevangen van Soufa's zyde, zoo dat *Sjab Hest-Chan*, *Eurangzeeb's* Stadvoogd te Agra, al gereed gestaan had, om, by vervolgt van die tyding, zich te vergeven, om niet levend in 's vyands handen te vallen, maar zyn Wyven hadden 't hem nog belet, te meer, alzoohy men *Raja Jessomseingue* had zien komen vlugten na Agra, om verder na zyn Land te trekken, die, Verkeer-
de tydin-
gen van
deze stryd
in Agra.

A. 1654

zoo hy in die eerste ontsteltenis gewild had, zeer ligt *Sjab Djiabaans* vryheit zou hebben konnen bewerken, en Agra zelf innemen; maar al te wel wetende, hoe het in 't Leger geseeld was, en *Eurangzeeb's* uiterste woede over het trouwloos aantasten van zynen schat, daar hy een goede pluk uit gchaald had, vreezende, pakte hy zig ten eersten voort.

Eurangzeeb's be-
riften aan
den Nabab
mier
mla.

Eurangzeeb, nu zoo grooten bewys van de *Nabab's* trouw in zyn uitersten nood gezien, en een groot deel van deze overwinning hem dank te weten hebbende, beloofde hem, zoo ras hy meester van alles, en den Oorlog ten einde was, dat hy hem *Mier ul Omrah*, dat is, eerste Dienaar van Staat, maken, hem de Landvoogdye van Bengale, en, na zyn dood, beide die ampten, ook aan zyn Zoon, *Emier Mobhammed Chan*, geven zoude, zynde de grootste eerampten, met welke hy zyn diensten beloonen kon. Ook voerde hy na dien tyd den titel van *Chan Channaan*, dat is, Hertog der Hertogen, gelyk hy zoo dikwils in de brieven der E. Maatschappij my voorgekomen is.

Daar op zond hy hem, in gezelschap van zyn eigen Zoon, *Sultbaan Mobhammed*, dien hy ook groote beloften deed, om *Sjab Soufa* te vervolgen; doch hield, om van hare trouw wat meer verzekerd te zyn, *Emier Socmla's* Zoon, en de *Prins Mobhammed's Gemalin*, tot zyn troost, en gezelschap (zoo hy het noemde) te Agra by zich.

De *Prins Sjab Soufa* vlugtte zeer haastig na Bengale, maar vreezende door den *Nabab*, die hem op de hielen volgde, afgesneden te zullen werden, begaf hy zich na Patten, en Mongeer, denkende dan hem genoeg te zullen ontwyken; maar hy hoorde, dat *Emier Jemla*, en de *Prins* hooger op met groote dagreizen, zelf door de Landen der Berg-Koninkjens, doorbraken, 't geen hem ten eersten besluiten deed, van al zyne sterkten in Bengale af te zien, en maar na *Ragamahal*, (anders ook *Ragamahol* genaamd) te vluchten. Hier door sneed hy den *Nabab* eenige dagreizen af, rakende ondertusschen wel eenigzins in staat om hem af te wachten, maar daar na liep hem alles tegen.

Hy hield het daar noch weleeneige dagen uit, maar was genoodzaakt op zekere nacht zeer sehielyk, met verlaten van alles, de vlucht te nemen, en zou zekerlyk in des *Nabab's* handen gevallen zyn, zoo de duisternis, en een zware regen, hem niet behouden; en de *Nabab* niet ten deele belet, en ten deele bevreest gemaakt hadden, om hem te vervolgen, wanneer die groote schat van Gestentent, en Geld, die hem nagezonden was, ook zekerlyk prys zou geweest

A. 1654

zyn; waar tegen hy nu door de zwaar gevallen regen zeker was, om dat die de wegen onbruikbaar gemaakt had.

Hier by quam nog, tot 's Princen geluk, dat *Sultbaan Mobhammed* alleen opperbevel over zyn Vaders Legers voerde, en niet alleen na des *Nabab's* goede raad niet luisterden, maar hem ook door opgeblazenheit zeer verachtelyk handelde, zich ook beroemende, dat *Eurangzeeb* niemand, dan hem, de kroon dank te weten had, al het welke tusschen die twee groote oneenigheid baarde, behalven dat de *Prins*, uit vreeze voor zyn Vader, die van alles net berigt kreeg, kort 'er aan de vlucht na *Sjab Soufa* nam. Hy wierd daar uiterlyk wel ontfangen, en zwoer hem trouw; maar egter vond hy 'er dat vertrouwen niet, nog wierd met zulken openhartigheid, als hy zich verbeeld had, behandeld, alzoo die *Prins* hem, maar op en neer gaan liet, zonder hem eenig bevel in zyn Leger te geven, voornameclyk, om dat hy het voor een streek van *Eurangzeeb*, of van den *Nabab* hield, dat hy by hem overgekomen was, sehoon hy zei, den toorn van zyn Vader te vreezen.

vlugt van
den Prins
Mohham-
med na
Sjab Sou-
fa.

Hier over was de jonge *Prins* heimelyk misnoegd, nam zyn slag waar, om eenigen tyd daar na weer na den *Nabab* te vlugten, en hem dit voor een krygstreek op te geven, als had hy maar voorged, den vlugtenden *Prins* te verstricken; maar dat hem dit ontsehoten, die te veel op zyn hoede geweest, en hy daarom, zoo ras hy konde, te rug gekomen was. De *Nabab* veinsde dit alles te gelooven, ontfing hem zeer wel, gaf egter van alles kennis aan *Eurangzeeb*, die een zeer minnelyken Brief aan dezen *Zoon* sehreef, hem zeer over deze krygstreek prec, en veinsde alles, 't geen hy voorgegeven had, te gelooven.

Hy ontbood hem kort daar op na 't Hof, om met hem over een nieuwe onderneming te spreken; maar zoo ras was hy niet op weg, of hy liet hem gevangen nemen, in een Embary opsluiten, en na *Gualcor* voeren, om, daar (even als zyn Oom *Moraad Beg*, die 'er met zyn Zoontje al eenigen tyd gezeten had) de dwaasheden van zyn jeugd te overwegen.

Dien Eura-
rangzeeb
doed ge-
vangen
zeten.

Na dat nu *Eurangzeeb's* grootste vrees voor *Sjab Soufa* geweken, behalven dat *Emier Jemla* hem op de hakken, en last was, hem wel waar te nemen, begon hy zyn gedagten te laten gaan, om *Dara Sjekoeb* weer aan te tasten, die van *Hhamed Abad* na *Asmere*, een Stad 7 a 8 dagreizen van Agra gelegen, getrokken was, alwaar *Eurangzeeb* tegen hem sloeg, en hem ook aanstonds met de uiterste verwering op de vlucht dreef. De

Slaat Dara
Sjekoeb
op de
vlugt.

A. 1654.

Prins, *Dara Sjekoeb*, ontquam het met ontrent 2000 Man. Maar de verslagenheit, die 'er was, om in 't heetste van de zomer door zoo zandige weegen, en in die onverdragelyke hitte, van Asmere na Hhamed Abad (daar hy na toe wilde) te geraken, is onuitdrukkelyk, alzoo hy alles gebrek had, schrikkelyk van de fruikroovende Boeren geplaagd wierd, en veel van zyn volk, welke zy dood sloegen, of die afdropen, verloor.

Uiteerste
elenden
van dien
Prins.

Hy quam egter, na veel ongemak, en zelf na 't uiteerste gebrek geleden te hebben, op eene dag-reize na by Hhamed Abad, maar vond de bakens daar geheel verzet.

Navaze Chan, de vorige Stads-voogd, welken hy mede genomen had, was in de slag omgekomen, en ondertusschen door beffel van *Eurangzeeb* daar een andere in zyn plaats gesteld, die hem bevalste niet nader te komen, zoo hy zich niet ongelukkiger maken wilde.

Dit bevel, van een minder aan den Kroon-Prins gedaan, bragt hem, en voor al zyne Vrouwen (die op deze togt ongemeen groot gebrek, voor al van drank, geleden hadden) in een uitnemende verslagenheit, om dat zy wisten, hoe weinig zy in staat waren, om dien togt te hervatten. *Nood-brak hier de wet*, en 't was ook geen tyd om lang te dalen. Men trok dan by nacht weer zoo goed, en zoo ras men kon, voort. Vele moesten, door mangel van trek-ossen, daar blyven, en ieder die maar kon, zorgde voor zich zelve. Zelf des Princen Arts, de Heer *Bernier*, kon hem niet volgen; om dat hy verscheidde Ossen, die 'er by neer vielen, verloren, geen middelster wereld aan de hand had, om weer andre te krygen, en met eenen, die hy noch voor zyn koets had, niet voort raken kon. Dus zag hy dan zyn Heer, die hy eenige dagen in 't grootste levensgevaar, van ieder oogeblik vermoord te werden, gezelschap gehouden had, met veel droefheit alleen vertrekken, alzoo de Prins hem geen Ossen, Paarden, of eenig ander Last-dier, bestellen kon.

Dara Sjekoeb trok dan met 4 a 500 Ruiters (zoo was zyn smalle troep al verminderd) van daar weer na Tatabakar, en vesting, die hy aan een van zyn beste vrienden toevertrouwd had.

Hy quam 'er met 2 Olifanten, met goude en zilvere Ropyen beladen, na zeer veel moeite, dag en nacht weer door die zandwoestynen van elendig stuwende wegen voortreizende, zonder enig goed drinkwater 'er te vinden, waar door hy weer veel volk, en ook eenige van zyn Vrouwen, meest alle door onverdragelyken dorst, en ongezond water, verloor.

Toen hy nu door 't quaatste was, en A. 1654. Tatabakar dagt te naderen, hoorde hy, dat het door een van *Eurangzeeb's* Oversten, *Mier Baba* genaamd; belegerd; maar dat de Slots-voogd voor al zyn listige beloften doof; doch te gelyk ook, dat het hem zelf niet geraden was nader aan Tatabakar te komen, om doorden vyand niet overrompeld te werden. Hy zakte dan na een Berg-Koninkje af, maar vond dien, na een kort verblyf, mede omgezct. Dierhalven nam hy zyn toevlugt by zekeren Berg-Koning, welken hy tweemaal zyn leven geborgen, wanneer *Sjab Djihaan* besloten had, hem voor den Olifant te werpen.

Hy meende, dat die Vorst om deze twee diensten noch denken; en hem zekerlyk als een vriend ontfangen, en de hand bieden zou.

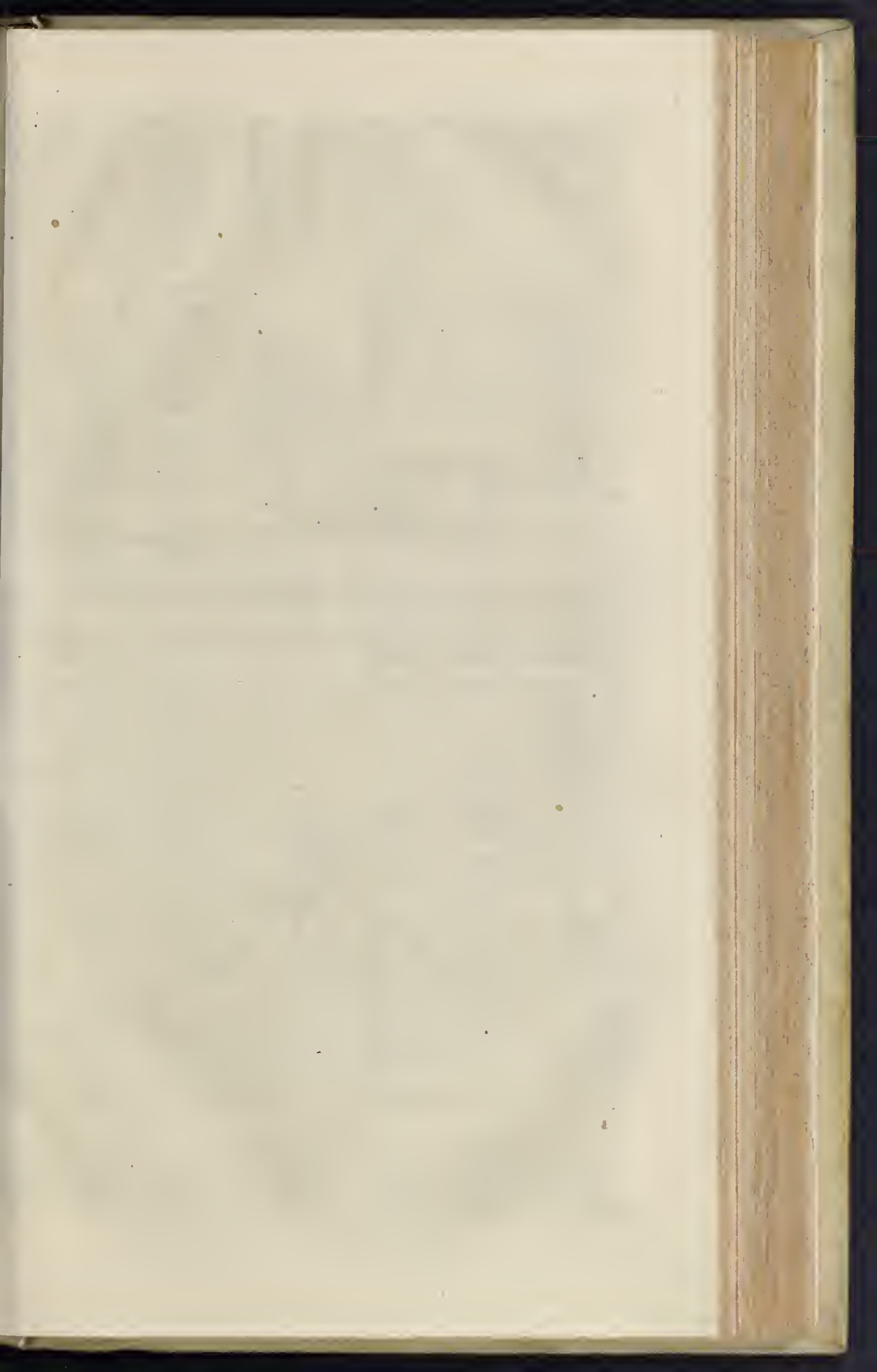
Zyn voornaamste Gemalin, en ook zyn Neefje, of Zoons Zoontje, *Sepe Sjekoeb*, geen vertrouwen op dien Vorst hebbende, rieden hem dit af; maar hy, gewoon zyn hoofd te volgen, trok echter; tot zyn ongeluk, na hem toe. Hy was 'er zoo ras niet gekomen, of die roover, niet anders gewoon; dan te moeskoppen, overviel hem op zekeren morgen, beroofde zyne Vrouwen van veel Juweelen, opende de lasten der beladene Dieren, nam den Prins en zyn verder huisgezin gevangen, bond hem, met een beul 'er achter, op een Olifant, met last van de Prins op 't minste tecten; dat hy hem geven zou; of op de minste beweging, die hy maakte, 't hoofd af te slaan.

Dus voerde hy den zelve na Tatabakar; en leverde hem daar over, aan *Mier Baba*, *Eurangzeeb's* Veldoverste, die hem, met dien verrader 'er by, na Lahor, (daar zyn voornaamste Gemalin, niet dan elende voor haar en haar huis te ontmoet ziende, zich zelve vergaf) en van daar na Delli zond.

Eurangzeeb, hoorende, dat men met den Prins de Stad naderde, wierd 'er be raadslaagd, of men hem eerst door de Stad, dan of men hem maar sijn Gualoor voeren zou; doch men vond best hem door de Stad te leiden, 't geen niet op een prachtige Ceylonen Olifant met vergulde harnassen, of geboortende heerlyke dekkleeden, maar op een zeer leelyk afgeleefd beest, met oude gefcheurde pruilen gedekt, en van een slegte stoel zonder gehemelte voorzien, gefchiede.

De Prins zelf had geen peerle-snoer, of andre princelyke sieraden, maar een grof wit kattoen kleedje aan, en een slegten Tulbant van 't zelve stof op 't hoofd, hoedanig ook zyn Zoons Zoontje, *Sepe Sjekoeb*, die men mede in die zegenpraal om-

De Princes NOER EI, TADJOE,
Dochter van DARÄ SJEKOEH.

B.

De Princes BEGOEM SAHEB,
Oudste Zuster van EURANG ZEEB.

1654 omleide, uitgedoſt was, en naaft hem op dien Olifant, met *Bhadoer Cban* achter zich, om op hem te paſſen, zat.

Of dit van *Eurangzeeb* voorzichtig gedaan was, heeft zyn bedenken. Het is zeker, dat het graauw, dat noch groote liefde voor *Sjab Djibaan* had, zeer misnoegd was, over dat hy dien ouden Vorst zoo gevangen hield. Daar by quam zyn ſchendige Handel met zyn Broeder, *Moraad Beg*, en zyn Zoon de jongen Prins, *Mohammed*, die beiden op *Gualeor* noch opgeſlooten zaten, over welke bedryven zy hem van de uiterſte wreetheit beſchuldigden, en voor een dwingeland uitſcholden.

Hier by quam nu deze handeling met den Prins, *Dara Sjekoeb*, en zynen Neef, *Sepe Sjekoeb*, die by 't gemeene volk, en zelf ook onder de grooten, hunne vrienden hadden. Altoos dit ſchouwſpel wierd niet zonder groote beweging en tranen

van vele, aangezien, te meer, alzoo men den verrader, den Berg-Koning *Gionkan*, even als of die zyn dingen wonder wel gedaan had, noch openbaar te Paard nevens hem ryden liet, die ook van verſcheide Fakiers, en andre Geeftelyken, voor een verrader uitgeſcholden, en met ſteenen geworpen wierd.

Men bracht eindelyk den Prins in zyn eigen Hof, Heider Abad genaamd, ook overwoog men ondertuſſchen, hoe men met deze twee Princen handelen zou, en 't ſlot was *Dara Sjekoeb*, alzoo hy een Kafir was, om te brengen, en de jonge Prins, *Sepe Sjekoeb*, ook na *Gualeor* te voeren, om daar den Koninklyken drank, anders *Poſt* genaamd, te drinken, die of van *Bangue*, dat is, Hennip, of van mankebollen of ſlaapbollen-zap, gemaakt werd, en waar van zy allenskens uitteeren, en een zagten dood ſterven.

DARA SJEKOER.

CC: SEPE SJEKOER, ſoons ſoon van DARA SJEKOER.

Het eerste liet hy uitvoeren door eenen Nazir, een Slave, welcer door *Sjab Djibaan* grootgemaakt, maar door *Dara Sjekoeb* zeer qualyk gehandeld, die met drie a vier andren na de plaats van hun verblyf ging, om zyn moed hier aan te koelen, en wraak van zyn gelcden hoon te nemen.

Als zy aanquamen, vonden zy deze twee Princen bezig, om hun eigen kost te kookken, uit vreeze van vergeven te werden; maar, dit onverwacht gezelschap ziende, lieten zy alles varen, om, was het mogelyk, hun leven te verdedigen. Terwyl nu eenigen op den jongen
Piins

A. 1654. Prins aanvielen, tastten de twee andren *Dara Sjekoeb* aan, en wierpen hem ter aarde, terwyl de *Nafir* zyn slag waar nam, om hem in eene reis het hoofd af te kappen. Men bragt het zo bebloed in een sehotel by *Eurangzeeb*, die 't met zyn neusdoek en wat water afwischte, om te zien, of hy 't ook was.

Hy erkende het voor het hoofd van *Dara Sjekoeb*, begon te weenen, en belafte, dien ongelukkigen in het graf van *Homajom*, 't geen in oud *Delli* is, te begraven.

Wy vertoonen dezen ongelukkigen Prins hier na 't leven zeer fraai afgemaald, op *Z. Z.*, en zyn Zoons Zoon *Sepe Sjekoeb* op *C. C.*

Zyne Dochter, een zeer fraaije Princes, wierd in het Vrouwen-Timmer, doch naderhand by *Begum Saheb*, en *Sjab Djihaan*, op hun ernstig verzoek, besteld, en *Sepe Sjekoeb*, zyn Zoons Zoon,

bracht men na *Gualeor*.

De verrader *Gionkan* wierd door *Eurangzeeb* heerlyk beloond, en weer na zyn Land gezonden, doch eer hy daar quam, in een Bosch om hals gebracht, buiten twyffel door bestel van *Eurangzeeb*, die, hoe aangenaam en dientlig hem dit verraad was, den verrader egter verfoeide, en aan alle andre verraders leerde, hoedanig het einde der gene is, die hun handen aan Vorsten, of hunne bloedverwanten, durven slaan.

Godloos wierd die dappre Slots-voogd van *Tatabakar* gehandeld: want nadat men hem, door een-ware, of afgeperstelaft van *Dara Sjekoeb*, tot het overgeven van de *Vesting* gebracht had, hield men hem de toegetane voorwaarden niet, en hy wierd door bestelling van den Stads-voogd, *Kalil Ullah Chan*, zoo als hy in de Stad *Lahor* quam; in stukken gekapt.

A 1654.
Loon van
den verra-
der, Rajah
Gionkan.

S E V E N D E H O O F T S T U K .

Eurangzeeb tragt ook *Meeſter van Solciman Sjekoeb* te werden. Dien hy mede gewonnen zet. *List van Eurangzeeb, om Sultbaan Moraad Beg van kant te helpen. De Prins, Moraad Beg, werd ook onthalt. Eurangzeeb's geveinsde handel met zyn Vader. Noer ul Tadjoe afgebeeld, benevens Begoem Saheb. Hy dryft Sjah Soufa uit Bengale na Arrakan. Gevallen van dezen Prins aldaar. Zyn aanslag, tegen des Konings leven, mislukt. Zyn vlugt na Pegu, en zyn dood. Zyn Gemalin, en Kinderen, gewonnen. Haar deerlyk einde. Hhamed Mahal, en Noer Begoem afgebeeld. Eurangzeeb met zyn Vader bevredigd. Dood van Sjah Djihaan A. 1665. Eurangzeeb XIIde groote Mogol al zederd A. 1657. Zyne verzoening met de Princes, Begum Saheb. Bewys van Eurangzeeb's regeering van A. 1657 uit een Firmaan, of Gunst-Brief aan den Nederlandſchen Gezant, A. 1662. Eurangzeeb's verdere handel met den Nabab, Emier Jemla, die den Koning van Assam slaat. De Nabab in zyn waschbuis verbeeld met zyn Vrouwen. Emier Jemla's dood. Zyn nagelaten ſchat. Eurangzeeb krygt moeite met Seva Gi. A. 1663. Dien wy hier na 't leven verbeelden, en die in de Provincie van Guzeratte alom stroomte. Hy trekt met een grooten buit af. Eurangzeeb beloofd Seva Gi vergiffenis. En de derde plaats onder de Ryksvorsten. Het welk by aaneemd. Laat zich in een korf met vrugten uit de Gevankenis dragen. Vergeeffche list van Eurangzeeb om Seva Gi weer aan 't Hof te krygen. Verdere Gevallen met Seva Gi, en zyn Nazaaten. Eurangzeeb veroverd Arrakan. Mifleid de Nederlanders, en Portugeezen. En brengt den Koning van Golconda gebeel onder zich, A. 1687. Als mede den Koning van Viſiapper. En het verdere Ryk van Decan, en de Landen van Carnatica. Oorsprong der Nederlandſche moeilijkheden met den grooten Mogol zedert A. 1700. Door 't nemen van een Surats ſchip, door een Engelfchen Roover. En egter op de Nederlanders zeer onregtvaardig gezocht. Verband-ſchryft in Suratte onze bedienden afgedwongen. Die in hunne Logie bezet worden. Dog een Moors ſchip nemen, waar in de Aalmoefnier van Eurangzeeb was. Op wiens verzoek, de Hollanders in Suratte gelageerd wierden. En dit onbillyk contract weer kregen. A. 1705. De Heer Six 'er weer na toe; groets ſchade voor de Nederlandſche Maatschappy. De Heer Groetenhuis 'er A. 1706 na toe gezonden. Zedert hadden wy daar ruſt, en ontzag.*

Eurangzeeb tragt ook meeſter van *Soleiman Sjekoeb* te werden.

TOt dus verre was *Eurangzeeb* het stuk aan dezen kaat, nu ten naasten by *Meeſter*; en vermits 'er nu niemand van *Dara Sjekoeb's* huis, die hem hinderen kon, over was; dan alleen de *Prins, Soleiman Sjekoeb*, die met zyn Wyven, en Kinderen tot noch toe zig by het *Berg-Koninkje* van

Serenaguer, na welken hy op den raad van eenigen zyner hoofden, die hem daarna nog zelf plunderden, en een Olifant met goude ropen ontnamen, onthouden had. Hy liet dezen Vorst wel van verre ondertasten, en groote beloften doen, om hem dien Prins in handen te leveren; maar hy, die een gruwel van verraad had,

A. 1654.

had, floeg dit edelmoedig af, stout zyn-
de op zyn ongenaakbaar gebergte, daar
hem *Eurangzeeb* wel voor een tyd bezoe-
ken quam, maar de Radja befotpte hem,
wel wetende, dat hy met fchande zou
moeten opbreken, gelyk ook kort daar
na gefchiede.

Evenwel, hoe afkeerig deze Vorft
'er in 't eerft was, om den Prins over te
leveren, wift men eindelyk door 't voffe-
vel hem egter te bewegen, om het te
beloven; maar de Prins, onder de hand
gewaarfchouwd zynde, vlugtte na 't ge-
bergte, en 't Land van Tibet, daar hy
onderweg gequetft, en door den Zoon
van dezen *Radja Serenaguer* gevangen
genomen wierd, die hem na *Delli* voeren
liet, daar hy voor eerft op de vefting,
Selimgier, geplaatft wierd.

Naderhand liet *Eurangzeeb* hem voor
zig komen, alwaar hy, niet zonder tran-
nen van velen, aanschouwd wierd, voor-
namelyk van de grootfte vrouwen van
Eurangzeeb, die over denftaat vandezen
jongeling zeer bewogen waren.

Eurangzeeb zelf was eenigermaten 'er
over onthutft, of ten minften hy veinsde
het, vertrooffende hem, dat hy goede
moed zou hebben, en dat hy hem wel
handelen zou; dog wat zyn Vader aan-
ging, dien had hy doen fterven, om dat
hy een *Cafir*, en ongeloofige, was.

Hier op deed de Prins de gewoone
groet, of eerbied van Staat aan den Vorft,
bestaande in 't driemaal buigen van zyn
handen zeer diep na de aarde, en dan die
weer boven 't hoofd verheffende tot drie-
maal toe, en verzogt met een edele vry-
poffigheid, dat, zoo hy fterven moest,
men hem dog de Poeft (of de afgefchrap-
te heul, of maan-kops-bollen, s'nagts in
't water-geweekt, en die allenskens de
dood veroorzaakten) niet wilde te drink-
ken geven, alzooh hy liever aanftonds de
dood ondergaan wilde.

Dit wierd hem van *Eurangzeeb* toege-
zegt, en hy, na 't nog eens *Salammen*,
of bewyzen van Eerbied, en 't beant-
woorden van eenige vragen over die twee
Olifanten met goude, en zilvere *Rop-
pyen*, hem in het trekken na *Serena-
guer* ontnomen, daags 'er aan al mede
na *Gualcor* gevoerd.

Nu begon *Eurangzeeb* om *Moraad Beg*
te denken, en na middelen om te zien,
hoe hy, onder fchyn van regt, hem ook
uit de wereld zou konnen helpen, aan-
gezien de ftraf wegens zyn dronkenschap
in 't oog van velen reeds al te zwaar was,
om zoo lang op *Gualcor* gevangen te zit-
ten, zoo dat 'er al waren die begonnen
te fpreken, van om zyn verloffing te
verzoeken.

Hy, veel zwarigheid hier in ziende,
kreeg een gewarfeht middel, om zig van
IV. DEEL.

A. 1654.

hem te ontftaan, aan de hand: want een-
nige Kinderen van eenen *Seyed* (of *Na-
bloed*verwand van den Propheet *Mohham-
med*) welkers Vader, te *Hamed Abad*
wonnende, door bevel van *Moraad Beg*,
zonder iets misdaan te hebben, gedood
was, quamen, door *Eurangzeeb* hier toe
eerft aangezet, openbaar voor 't gerigt
over de onrechtvaardige dood van hun-
nen Vader klagen, en regt eiffchen.

Hy deed de zelve verfehynen voor zy-
nen Throon, in een vergadering, daar
al de *Omrabs*, en grooten van 't Ryk
tegenwoordig waren, om welke te eer-
te verftrikken, en de dood van zyn Broe-
der van zynen op hunnen hals te fchui-
ven, hy deze Kinderen eerft zeer be-
weeglyk vertoonen deed, hoe hun Vader
onrechtvaardig door den Landvoogd van
Guzerate's bevel, zonder nochtans iets
tegen 's lands wetten misdaan te hebben,
om 't leven gebragt, en hoe hen, fchoon
Seyeds Kinderen, altyd de deure des regts
voor het hoofd gefloten was; maar dat
zy overtuigd van 's Vorften gerechtig-
heit, aan hem nu klagen, en regt hier
over op het eerbiedigft quamen vorderen.

Daar op liet hy hen wat ter zyden gaan,
fprak ondertuffchen met deze en gene
Grooten, en vraagde of zy kennis aan
deze lieden, of aan hunnen Vader, en
van het voorval, hadden. Zy, die me-
de van hem daar toe opgemaakt waren,
en wel zagen, hoe hy het geerne had,
zeiden ja, dat hun Vader een vermaar-
de *Seyed*, en zeer godvrugtig geweest,
maar op zekeren tyd, zonder nogtans
iet misdaan te hebben, door laft van den
Landvoogd, die dezen ongelukkigen in
zyn dronkenschap ontmoette, ter neder-
gefabeld was. *En wie is, zei hy, dat
dronken heeft geweest? De Omrabs, uit eer-
bied, zwegen wat ftill. Zegt my, zei
hy, wie doch het recht in dit Ryk zoo heeft
durven krenken, en noch dus lang, zonder
geftraft te zyn, in 't leven gebleven is? zy
dorften, zeiden zy, zyn naam niet noemen,
alzooh zy vreesden den Vorft te vertoornen.*
Hy liet dan de Kinderen van den *Seyed*
weer voor hem roepen, en vraagde hen
door wiens laft hun Vader gedood was.
Zy gaven tot antwoord, dat *Moraad Beg*,
's Vorften Broeder, noch Landvoogd daar
zynde, hem had doen nederfabelen in borze
dronkenschap. Myn Broeder, een *Mosli-
maan*, een geloovige, heeft zich die,
Landvoogd zynde, zoo dronken gedron-
ken, en zulken onrechtvaardigheid aan
eenen *Seyed* gepleegd, wie zou dan van hem
vry blyven, zoo hy Koning was. Wat
oordeeld gy Heeren en *Omrabs*, zei hy,
van zulk een bedryf, ik wil, en begaer,
dat gy, zonder eenige vreeze voor my, of
zonder eenig inzicht voor mynen Broeder te
hebben, deze lieden recht doen, en dat gy

Lift van
Eurang-
zeeb, om
Sultaan
Moraad
Beg van
kant te
helpen.

Dien hy
mede ge-
vangen
zet.

A. 1654. ook ongerveinf, en zoo, als gy het eens voor God, en onzen Propheet, diens bloedverwant het was, zult denken te verantwoorden, het recht handhaven zult, op dat dit onnoozel vergooten bloed van zulk een Godvruchtig Man, en dat in, en door dronkenschap, zoo zeer van Mobbammed in den Coraan verboden, niet op onze, en onze Nazaten kome. Zy zeiden: dat zulk een bedryf, na de Mabammedaansche Wet, dubbeld de dood verdiende, en dat zy dierhalven's Vorsten Broeder, vermits de Vorst wilde datzy die lieden regt zouden doen, daar van niet konden bevryden.

De Prins Moraad Beg, werd onthalt. Hy prees hun vonnis, hing'er zyn zegel aan, en zei tegen de klagers, dat, aangezien zy Seyeds Kinderen waren, men hen de noodige bevelen mede geven zou, en dat zy na Gualcor ten eersten gaan konden, om dit vonnis aan hem zelf uit te voeren, en hem 't hoofd af te slaan, gelyk zy ook deden.

Dus was nu Eurangzeeb zeer gemakelyk van twee Broeders ontslagen, die hem de Kroon hadden kunnen betwiften, en voor al van Dara Sjekoeb, dien hy zegt had maar wat te zullen temmen, of straffen, over zyn baldadigheid aan zyn Vader, in hem zoo lang gevangen te houden, bewezen, om daar na de poort van de vesting voor zyn Vader open te zetten, en hem dan de sleutelen van 't Ryk met het opperbestier ('t geen nu al tyd begon te werden) weer over te geven.

Eurangzeeb's geveinsde handel met zyn Vader. Ondertusschen dagt hy nergens om; maar wel, om Sjab Djibaaan nu en dan eens na zyn kostelyke juweelen te vragen, of om een huuwelyk tusschen zyn Zoon Ekbar, en de Princes, Noer ul Tadjoe, gevangene Dochter van Dara Sjekoeb, (die wy by de letter A. met hare armbanden boven en benedens elleboogs verbeelden) Dog nu onder bestier van Begum Sabeb, (die wy by de letter B. op een rust-bed afbeelden) en haar Grootvader, Sjab Djibaaan, zynde te maaken; dog de oude Vorst zei, dat, zoo hy hem weer om zyn juweelen aansprak, hy ze alle met een hamer vermorfelen zou, hem wel bits verwytende, of 't niet genoeg was, dat hy hem zyn Ryk, en vryheit benomen had.

Wegens 't verzogt huwelyk wilde hy, nog Begum Sabeb, niet hooren spreken, en de Princes zei, veel liever aansfonds te willen sferven, als te trouwen met den Zoon, van die haren Vader gedood, en den zynen noch gevangen had; weshalven hy aan geen van beide die zaken voor een tyd tornde.

Hy dryft Sulthaan Soufa uit Bengale na Arrakan. Hy liet nu maar alleen zyn gedagten gaan, om Sjab Soufa te dempen, en met al de zynen te verdolgen, om het welke te eer uit te voeren, hy het Leger des Nababs zoodanig versterken liet, dat de Prins het niet langer in Bengale konnende uithouden, (hoewel hy A. 1659 den 23 December, zoo ons uit een Brief van

haar Edelheden van den 27 Augusti, A. 1660 blykt, des Nababs Mofa Chans leger in de vlugt geslagen had) met al de zynen den 3 Juni A. 1660 met zyn Zoonen, en eenige aanzienelyke Mooren na den Koning van Arrakan, en na de Stad Dianga is komen vlugten, die aan zyn oudsten Zoon, Bon Sulthaan, of Sulthaan Banke genaamd, beloofde, van hem en zyn Vaders huisgezin wel te zullen ontfangen, en hem, volgens zyn verzoek, van een schip op zyn tyd te verzien, om hem na Mocha, en zoo verder na Mekka te voeren.

Dus quam hy den 26 Augustus hier aan met zyn Gemalin, drie Zoonen, en beide zyn Dogters in een Galey van Dekka by dien Vorst, die hem in het eerste zeer minnelyk ontfing; en boven in de Stad in een bamboezen wooning huisvesten liet, zonder dat egter eenige vreemde volkeren by hem mogten komen. Ook hadden de Portugeezen, die Sjab Soufa uit Bengale na Dianga overbrachten, hem ontrent 23 tonnen gouds aan juweelen, goud, geld, enz. ontkenpen. In December quamen noch 70 a 80 Mooren van zyn Broeders volk uit Bengale daar by hem, die onderweeg met eenige Hollanders slaags geraakt zynde, zich dood gevogten, en ontrent 's Konings Palcis brand gesticht hadden.

De Koning ondertusschen zijende, dat hy geen geschenken genoeg na zyn zin kreeg, en op den grooten schat, die de Prins by zich had, loerende, begon den zelve hoe langer hoe koelder te behandelen, en te klagen, dat hem de Prins niet quam bezoeken, 't geen wel waar, maar om goede redenen, en uit vreeze van in 's Konings Palcis gevangen gehouden, en van dien schat dan te gemakkeliker ontzet, of aan den Nabab overgeleverd te werden, gelaten wierd, hoewel men voorgaf, dat de Prins ziekelyk was, en zich niet in staat bevond, om by den Koning te komen.

Hy verzogt wel zeer ernstig, wanneer het Moeffon nu goed was, omeenschip, 't geen hem na Mocha voeren zou, doch hy kon voor al zyn geld, 't geen hy overvloedig had, niet geholpen werden, vermits de Vorst het verboden had.

De jonge Prins, Sulthaan Banke, had ook verfehede aanzienelyke geschenken, zoo aan den Koning, als aan deze en gene grooten gedaan, doch het hielp niet; hoewel men zei, dat de Koning drie Zoonen van den Prins ieder een goudzonneferm vereerd, en hen veel cere bewezen had.

Eenige dagen daar na verzogt die Koning een van Sjab Soufa's Dochters ter huwelyk, 't geen men hem weigerde, en dat hem noch meer tegen de-

Gevallen van dezen Prins, aldaar.

Zyn aanslag tegen des Konings's leven, mislukte.

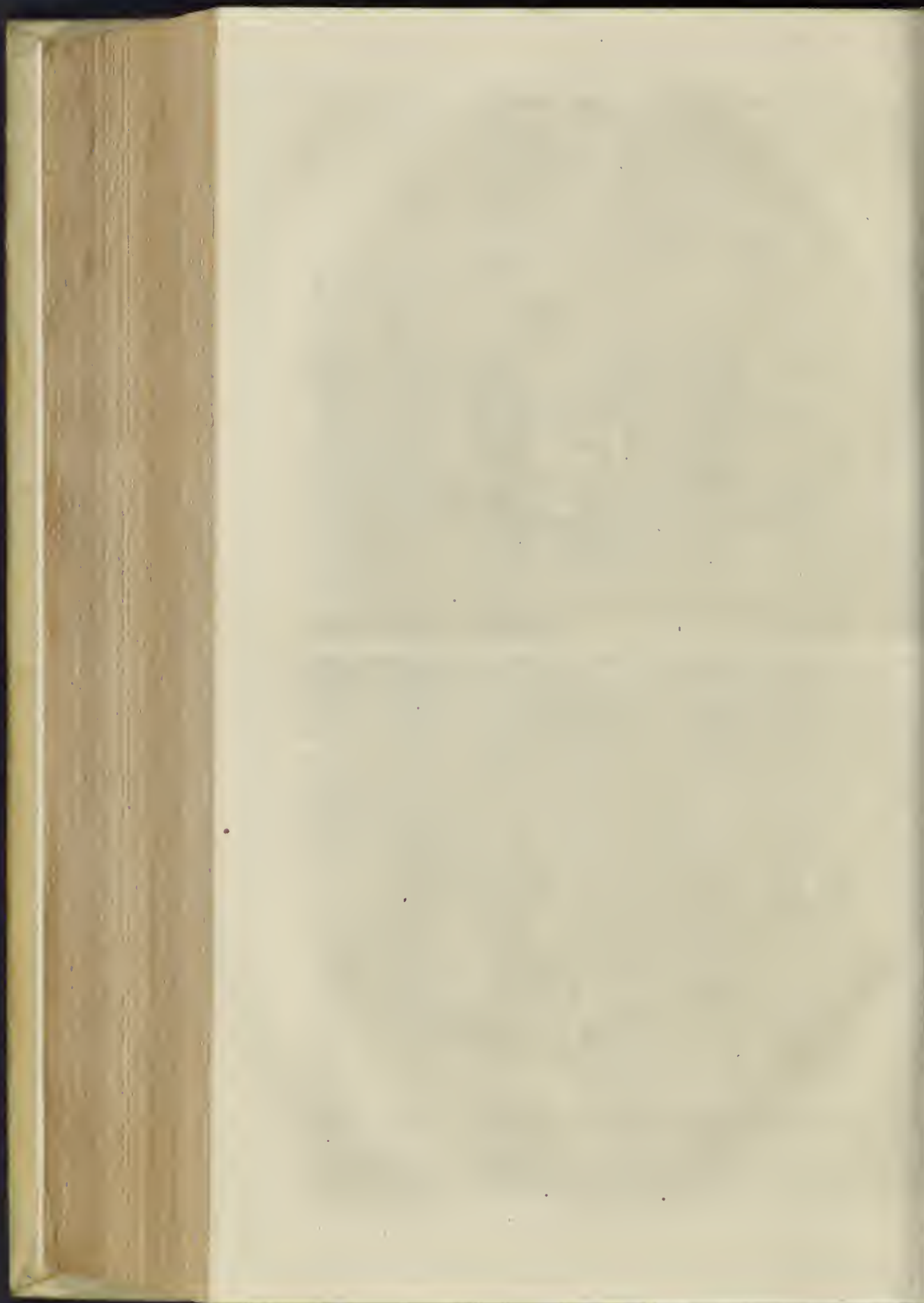

NOER BEGOEM.

HHAMED MAHAL.

A. 1654. dezen Prins verbitterde. Den 22 Februari A. 1661 schreef onze Resident in Arrakan, de Heer Gerard Voorburg, aan haar Edelheden, dat de Arrakanders den 7den Februari het huis van den Prins rondom de Soldaaten bezet, en op 't gebergte gefchut geplaat hadden, waar op die Prins noch dien zelfden avond zyn huis liet in brand steeken.

Dit dreef *Sjab Soufa*, die nu niet als blyken van 's Konings woede verwachtete, te eer aan, om met zyn drie Zoonen enige Mohammedanen, die zy op hun hand hadden, en een troep van anderen, samen 300 man sterk, op 's Konings Paleis aan te vallen, om hem uit de wereld te helpen; doch 't quam een dag te voren, en eer de zaak ryp was, uit, waar op hy met zyn Zoonen, Wyven, en verder gevolg na 't Ryk van Pegu vluchtte; zynde dien dans met zyn eenen Zoon ontsprongen, maar zyn oudste Zoon wierd ten eersten achterhaald, en men wil, dat ook eindelyk *Sjab Soufa* zelf in de vlugt, na een kloekmoedige tegenweer, door een steen aan zyn hoofd, zoo als hy met zyn Gemalin, en weinig andre Peguanen na de top van een berg weck, gewond, en daar van gestorven zy, zonder dat men oit recht gehoord heeft, waar hy gebleven, hoewel het waarfchynelykfte voorkomt, dat hy in 't Bosch door 't wild gdierte verfcheurd, of door gebrek vergaan is. Hy had, toen hy zoo gewond wierd, dat hy ter aarde stortte, maar een gelubden en twee andere gemeene lieden by zich, die hem wel hielpen dat hy het ontquam; maar men heeft ook van de zelve geen nader bericht bekomen, waar hy, of zy, be-land zyn.

Zyn viugt na Pegu, en zyn lood.

Zyn Gemalin, en kinderen gevangen.

Zyn Zoon, Sulthaan *Banke*, wierd mede, na dat hy zich als een Held geveerd had, door een steen-werp zoodanig gequetft, dat hy daar op, nevens de Princen en Princeffen zyn twee andere Broeders, *Ballandachter*, en *Saan Sulthan* genaamd, en nevens zyne Zusters, en ook de Vorstin haar Moeder zelf, gevangen genomen wierd.

Zy wierden in het eerst zeer hard gehandeld, doch naderhand wat zagter, en na eenigen tyd nam de Koning *Sjab Soufa's* oudste Dochter, *Hamed Mahal* genaamd, na haar eerst beflapen (en zoo men van de Kust en uit Arrakan aan haar Edelheden A. 1661 schreef) bevrugt te hebben, tot zyn Gemalin. Waar by noch nader vriendschap door een huwelyk tusschen Sulthaan *Banke*, en 's Konings Moeder, gezocht wierd; maar dit laatfte bleef agter door een nieuwen aanslag tegen des Konings leven van hen gesmeed, doch die men mede te vroeg be-

gon uit te voeren, waar op de Koning dit gansch huisgezin van *Sjab Soufa*, tot zyn eigen zwangere Vrouw toe, liet uitroeijen. Sulthaan *Banke*, en zyne Broeders, belafte hy met bylente onthalzen, en al de Vrouwen in een kamer by een op te sluiten, en van honger te laten sterven.

A. 1654.

Haar deelyk einde.

Wy vertoonen beide die Princeffen hier ook na 't leven, *Hamed Mahal*, en de letter *I*, en *Noer Begoem* by de letter *H*. De eerste op zyn Perfaansch uit een goude Caljang (een bedryf zoo wel van de Vrouwen, als van de Mans in Indiën) rookende, terwyl de rook door die fles het water pafleerd. Ook ziet men hier klaar, hoe de Hindoestansche Juffers, en alle andre Oostersche Vrouwen, haare armingen, beide aan de armen boven de ellebogen, en ook beneden dezelve aan de handen dragen, dat by ieder een juist niet aangemerkt word.

Dit was het beklaagelyk einde van dien wakkeren Prins, *Sjab Soufa*, met zyn gansch huis, die mogelyk minder gevaar, en een beter onthaal by dien Vorst, gehad zou hebben, indien hy zoo grooten fchat van geld en juweelen (waar op men loerde, en die 'er ook bleven) niet by zig gehad had; want de uitstekenste juweelen wierden by zyn leven al, en noch meer na zyn dood, by de straat, en aan de Nederlanders, in zulken grootte meenigte, en voor zoo weinig geld, geveild, dat hen, om in 't kort Ryk te zyn, niet anders, dan geld, ontbrak. Ik heb verfcheide van deze juweelen, zoo diamanten, als smaragden, by eenen Gerard van Voorburg, Opperhoofd der Nederlanders aldaar, (zoo meine) voor zeer weinig geld in gekogt, en naderhand in andere handen geraakt, gezien, en lieden gefproken, die hem, en anderen, hadden hooren zeggen, dat zoo zy 't maar hadden konnen krygen; zy voor een gering geld, in vergelyking van de waarde der gefcenten, een fchat van daar zouden gebracht hebben.

Ook zci deze *Voorburg*, dat hy, hebbende hooren zeggen, dat men een diamant met geen hamer vermorfelen kon, dit zelf aan verfcheide van deze, vobr een geringe prijs ingekogte diamanten beproefd, en ondervonden had onwaarachtig te zyn.

Na dat nu *Eurangzeeb* volflagen meester van 't veld gebleven was, en *Sjab Djibaan* nu zag, dat hy doch gevangen zou moeten blyven; is hy eindelyk met *Eurangzeeb*, die hem nu begon te vleijen, en zelf om vergiffenis van 't bedrevente verzoeken, verzoend; vergaf hem alles, leefde vriendelyker en gemeenzamer met hem, en stond hem eindelyk toe, dat de voornoemde Princen, Dogter

Eurangzeeb met zyn Vader, bevrédigt.

A. 1654. van *Dara Sjekoeb*, met zyn Zoon, *Ekbar* troude.

Dood van Sjah Djihan A. 1665. Hy liet *Eurangzeeb* geruft bezitter van al die Ryken, die hy, als de grootfte veinfaard

en wreedaard, verkregen had, zonder A. 1654. zich aan zyn ouden Vader, of 't leven van de Prinzen zyn drie Broeders, en de gevangenis van zoo veel van zyn naaste bloedverwanten, eenigzins gelegen te laten.

SJAH DJIHAAN II Grootte Mogol.

Deze Vorst, by welchen geen Koning van zyne eeuw in leeftyd, of zeldzame bedryven, te vergelyken is, had al zeer groote dingen gedaan, eer hy begon te regeeren.

Eurangzeeb, XIIde grootte Mogol, zedert A. 1657 al. Zyne verzoening met de Princes, Begoom Saheb.

Hy was de zesendertigste van het aloude geslacht, doch de twaalfde van de grootte Mogols in rang, die van den grooten *Timoer Lenk*, of *Mier Timoer* (gemeenlyk *Tamerlaan* genaamd) afdaalden. Zoo ras zyn Vader overleden was, wist de Princes, *Begum Saheb*, de huik na de wind hangende, middel te vinden, om zich by *Eurangzeeb*, als hy in de *Hharaan*, of het Vrouwen-Timmer, quam, aangenaam te maken door een geschenk, zoo van haar eigen juweelen, als wel byzonder, van die van *Sjab Djibaan*, die zy

hem zelf in een groot goud bekken aanbod, zedert welchen tyd hy haar wel handelde, en in veel vriendschap met haar leefde.

Daar zyn 'er, die meenen, dat men zyn Regeering eerst na zyn Vaders dood beginnen moet, te weten van A. 1665; doch dat hy al veel eer, als Keizer van Hindoestan, geheerscht heeft, ja dat men dit zyn bestier van A. 1657 af beginnen moet, is zeer klaar te zien uit de *Firmaan*, die hy aan de Heer, *Dirk van Adrichem*, bestierder der Nederlandsche Oostindische Maatschappy. in Surat, en Gezant der zelve aan dien Vorst, A. 1662 verleend heeft, zynde van dezen navolgenden inhoud.

A. 1662.

Translaat Koninklyk Mandaatschrift, door de Hindoestanfche Majesteit, den magtigen Koning, *Sjab Eurangzeeb*, alias, den Grooten Mogol, in de Koninklyke Hoofstad Dilly, dato den 29 October, A. 1662 aan de Heer, *Dirk van Adrichem*, Directeur in Suratte, en Gezant van haar wel-Edelheden tot Batavia aan zyn Majesteit, voor de Negocie in Bengale, Orixia, en Pattena, verleend, en den 16 December A. Eodem door de Heer Extraordinair Raad van India, en Directeur in Bengale enz. *Mattheus van den Brouke*, in de Stad Hoegly wel ontfangen.

In den name des Almachtigen en Barmhertigen Gods.

Bewys van Eurangzeeb's regering van A. 1657. uit een Firmaan, of gunstbrief.
Koninklyk gebod door den onoverwinnelyken overal triumphanten Monarch, den Allerdoorluchtigsten Koning, de Majesteit Eurangzeeb, Stadhouder Gods, Beschermers des *Mobhammedaanschen Geloofs*, en omringing der wereld.

Alle hooge Overheden, *Viceroy's*, alle Regenten, *Vrybeeren*, *Gouverneurs*, *Rentmeesters*, *Bevelhebbers* der wegen en Rievieren, ende alle *Landvoogden*, die tegenwoordig in Regering zyn en namaals succederen zullen in de Ryken van *Behaar*, zynde *Pattena*, *Bengale* en *Orixia*, uit 's Majesteits naam en gunst, die zullen verhopende blyven, werden verkondigd.

Aan de Nederlandsche Gezant A. 1662.
Dat in deze dagen voor onzes Majesteits Allerbeeryksten Throon, die de volkeren in rust overschaduwde, onder andre grooten onzes Hof's en *Vasallen*, is verschenen *Dirk van Adrichem*, *Commissaris* en *Gezant* van den Doorluchtigsten Heer *Generaal* der *Nederlanders*, alwaar aan de voeten onzer Majesteit zyne nedrige supplicatie in dezer voegen heeft gedaan, dat verhoopte en verzogt ons Koninklyk gebod mogt werden gegeeven, op dat zy lieden ter *Rbeede* van *Hoegly*, *Pipely*, en *Bellefoor*, met hare schepen arrivevonde, zullen vermogen te ankeren, alwaar zelfs willen, en hare aanbrengeende *Koopmanschappen*, na dat door hen den vorigen besooten *Tol*, gelyk voor dezen zal wezen betaald, door de *Regeerders* mogen werden gelargeerd, om dezelve goederen na haren wil te vervoeren, en aan die willen, te verkoopen, en weder van wie dat willen, al, wat begeren, inkooppen, en zoodanige *Makelaars*, als haar aanstaan zullen, in haren handel gebruiken, en dat geen *Regeerder* al het gene zy lieden van *Lywaat*, *Suiker*, *Salpeter*, *Zyde*, *Wasch*, en andere waaren, in de borenstaande Ryken en diens onderhoorige Landen negotieren, en in de gemelde *Zeefteden* af brengen, 't zelve zal

vermogen tegen te wezen, of te beletten, A. 1662.
noch in 't op- en afvoeren harer *Koopmanschappen* de zelve omgeene oorzaken van *Tol*, *impost*, of andre gerechtigheden, vermogen aan te staan, of hinderlyk te zyn, maar ter contrarie in alles de goede en behulpzaame hand te moeten bieden om ter behooryker tyd hare aankomende schepen, met gerustheit en vrede, weder te kunnen verzenden, ook niet te gedoogen, denoterende de *Regeering*, dat iemand, wie hy zy, hare vaartuigen zal vermogen 't zynen dienste te gebruiken. En eindelyk heeft de *Suppliant* vertoond, dat deze *Inlandsche Kooplieden*, *vragt-en-werklieden*, *arbeiders*, en alle andere, aan hen schuldig blyvende, zeer weigerig en traag zyn, om de zelve te voldoen.

Op deze supplicatie, en verzoeken dan werd ons Koninklyk gebod uitgegeven, dat tot allertyd, wameeer de *Nederlanders* hare schepen in de bovengemelde *Zeefteden* doen aanlanden, alwaar zelfs willen, zullen vermogen te ankeren, en van de aanbrengeende *Koopmanschap* den vorigen gestelden *Tol* betaald hebbende, zullen geen *Regenten* hen vermogen te beletten, die te vervoeren, verwaards zelfs willen, en aldaar verkoopen aan die gene die zy willen, en wederom van de *Kooplieden*, van wien dat zy ook willen, alles, wat willen, zullen inkooppen, en zoodanige *Makelaars*, als zelfs willen, verkiesen, tot haren handel gebruiken, en zal niemand, zonder hun volkomen consent, zich met hunne negocie vermogen te bemoeijen, en al 't gene van *Lywaat*, *Zuiker*, *Zyde*, *Wasch*, *Salpeter*, en andere goederen in de bovengezeide Ryken, en diens onderhoorige plaatzen komen te negotieren, en in de gemelde *Bandels* te brengen, zal niemand vermogen hen zulks te verhinderen, en in 't op- en afvoeren van hunne *Koopmanschappen*, om eenige *tol*, *impost*, of andre gepretendeerde gerechtigheden, en Koninklyke gestelde schattingen, vermogen tegen te wezen, noch aan te spreken, maar ter contrarie alle hulp en vriendschap moeten betoonen, en een goede en heusebe. handel en wandel met de zelve onderhouden, opdat alzoo de *Nederlanders* met rust en vrede hare schepen ter behooryker tyd zullen kunnen verzenden, en daar mede continueeren, ook zal niemand vermogen hare vaartuigen na zich te nemen, of te arresteeren, en denoterende de *Regeering* ook zorge te dragen, en bevelen, dat geen *Kooplieden*, *vragt-en-werklieden*, *arbeiders*, en alle andre, aan hen schuldig zynde, met de betaling zullen tarderen, of daar toe onwiltig wezen, en uitsel nemen, maar de *Regenten* hen behulpig zyn, en bezorgen, dat na alle recht en billykheit de schulden werden voldaan en niet toelaten, dat iemand, wie hy zy, de gemelde hunne schuldenaren hier in zou willen voorstaan, of te beschermen.

Ten laastten, heeft denoterende de *E. Heer* van *Adrichem* ootmoedig verzogt, en ons

A. 1662. *aangediend, dat in de voor dezen verkregen Koninklyke Firmans zy geordonneerd, dat ten tyde der negotie, en verwoer der goederen, zy met bume Koopmanschappen in des Majesteits Landen reizende, altyd vermogen op te leggen, en zoo veel dagelyks voort te reizen, als begeeren, en dat alle de Regeerders, ieder in zyn gebied, hen niet vermogen in 't minsten tegen te wesen, of eenige hinder aan te doen, dierhalven werd dit bevel door onse Majesteits gebod als voorhenen bevestigd.*

Dit alles werd dan een ieder wel ernstig gerecommandeerd, en dat jaarlyks geen nieuw of ander Koninklyk bevel zullen vermogen te vorderen.

In 't vyfde jaar onzer Monarchie, den 15den des maands Rebbiul Awal.

Was in 't Hoofd gezegeld met 's Ryks groot Zegel zyner Majesteit, (pag. 165 te zien) in welkers omkring in 't rond stonden de elf voorgaande groote Mogols, als

Mier Timoer (zynde de groote Tamerlaan) Miroen Sjah, Mirzah Seyed, Pier Mohammed, Aboefaid, Sjeich Omar, Sjah Baboer, Homajom, Ekbar, Djehaan Gier, Sjah Djihaan, en in het midden was in 't groot als de twaalfde gedrukt Eurangzeeb, Koning, onoverwinnelyk, omringer der wereld, Gods Stadhouder, en Beschermer des Mohhammedaanschen Geloofs.

Op de achterzyde des Firmans was tot bevestiging des zelfs, volgens gebruik gezegeld, en geteekend, des Onder-Konings Zegel, zynde tegenwoordig de Zoon zyner Majesteit.

Mohammed Moazem, Zoon van den Stadhouder Gods, den Koning, en omringer der wereld.

Deze, met de Translaat-Coppye gecollationeerd zynde, is accordeerende bevonden.

Hoegly, den 20 December, A. 1662.

Pieter Hofmeester.
Secretaris.

Volgens de Oostersehe wyze verscheen deze Gezant niet zonder een heerlyk geschenk.

Het bestond in een groote party zeer fyn seharlaken, veel groote nieuwwerfse Venetiaansehe spiegels, een groot getal van Chineesehe en Japansehe zeldzaamheden, onder welke een heerlyke Palankyn, en een Koninklyke Tadjoe ul Ravan, of Veld-Throon, uitstak.

A. 1662. Men hield hem, volgens gewoonte van dit Hof, 't geen 'er glorie in steld, de vreedme gezanten traag afscheide te geven, en die als hunne aanbidders aan te merken, vry langer op, dan hy zig verbeeld had, hoewel zoo lang niet, als de Gezanten van de Vorsten van Samareand, en Balch, in 't Usbeeks Tartaryen.

Men bekleedde hem voor zyn vertrek met Koninklyke eeren-kleederen, en de Vorst gaf hem voor den algemeenen Landvoogd van Indiën, de Heer, Joban Maatzuiker, een diergelyk eeren-kleed, benevens een schoone pook met Edele gesteente bezet (hun gewoon sober geschenk) mede.

Zoo ras hy ze nu alle, die na de kroon staan konden, uit de wereld geholpen had, vraagde hem de vervolger van de Mogolsche Chronyk, met wat voor koulouren hy hem, aangezien hy zyn Vader tot zyn dood toe gevangen gehouden, en al zyne Broeders aan hun einde geholpen had, afnaalen, en wat hy daar af te boek stellen zou. Zet daar in, zei hy, dat ik daar toe om redenen van Staat en om de eere van mynen Godsdienst, gedwongen geweest ben te doen, alzo myn Vader oud en zwak was, en om dat myn Broeders, als wyanden van Mohammed, onzen Godsdienst, en Propheet, schande aandeden: want dat ik Keizer geworden ben, is niet myn, maar Gods werk, die de hoogmoedigen vernederd, en de nedrigen verhoogd, gelyk by aan my, armen Fakier, getoond heeft.

Men zegt ook, dat, als hy nu op den Throon van Hindoestan gestegen was, en na zyne gedachten zonder enige sporing stond, als opvolger van zyn Vader, uitgeroepen te werden, het hoofd der Priesteren, die dit na gewoonte doen moest, zich daar openbaar tegen stelde, zeggende, dat God, de Propheet, de Wereld der natuur en zyn gewisse, hem verbod, zulk eenen als Keizer uit te roepen, die zyn ouden Vader gevangen hield, en zyne Broeders vermoord had. Men liet dan hier over een vergadering van Mohhammedaansche Godsgeleerden by een komen, die hy zoodanig wist te winnen, dat zy over deze grove misdryven van Eurangzeeb een fyn vernisje smeerden, en hem echter voor opvolger verklaarden.

Dit alles bellettede niet, dat de Opperpriester dit weder weigerde, beroepende zich van dezen aardsehe richter, tot Gods Richtersfoel, waar mede hy niet anders dan dien tyd won, dat hy afgezet, een ander in zyn plaats gekoren, die door Eurangzeeb bevestigd, en hy door den zelven opentlyk uitgeroepen, en als Keizer verklaard wierd.

Pas na zyne verheffing op den throon, kostte het de E. Maatschappy een geschenk van zestig duizend gulden.

1662. Na dat hy nu ten vollen voor eenige mededingers na het Ryk zeker was, vond deze ichrandre, geveinsde, en heerszugtige Prins zich echter noch zeer bevreesd voor die hem de grootste diensten gedaan had, te weten, den *Nabab*.

Hy kende den aard, en ook de groote bequaamheden, van dezen wakkeren krygsheld, die zeer staatzuchtig, Ryk, van 't volk bemind, en zeer loos was, ook wist hy, wat hy aan hem verdiend, wat hy aan hem, na 't eindigen van den Oorlog, beloofd, en wat hy dierhalven van zulk een gevaarlyk man, indien hy zyn vyand wierd, te wachten had, om al het welke voor te komen, en ook zyn diensten te beloonen, hy hem, ingevolge van zyne beloften, *Mier ul Omrah*, of eerste Dienaar van Staat maakte, gaf hem, om hem niet te na by zich te hebben, de Landvoogdy van Bengale, en zynen Zoon *Emier Mohhammad Chan*, maakte hy Overste van een groot gedeelte der Ruitery, en gaf hem een ampt 'er by, waar door hy noodzakelyk aan 't Hof, en onder zyn oog, blyven moest, om hen beiden, 't smeeden van aanslagen tegen hem af te snyden, en om ook den Vader altyd hier door in toom te houden.

Daar beneven kon zich *Emier Jemla* over deze bestelling van den Vorst, hoe veel reden hy anders hebben mogt, niet misnoegd toonen, om dat hy aan hem, en zyn Zoon, te gelyk de twee grootste Ampten gaf, daar zy na staan konden.

Om dien grooten, gevreesden vriend echter weer wat nieuwe bezigheit te geven, sloeg hy hem voor, om den machtigen Berg-Koning van Assam te beoorlogen, een Prins, diens Ryk benoorden Dekka, in Bengale, legt; en waar van wy onder de stoffe van Bengale nader spreken. Hy nam dit als een zaak van zyn smaak aan, en ging dien Vorst, na zestig mylen Noord-Oost opgetrokken te zyn, eerst te Azo, een Vesting, die onder Bengale behoorde, en hem ter sluiks, gedurende deze Inlandsche oorlogen, ahandig gemaakt, beoorlogen.

Hy kreeg die sterkte, aangezien hy een machtig Leger van wel 80000 man by zich had, in minder als vyftiendagen in, nam den Koning van Afo gevangen, deed hemeen yzeren beugel met twee slepende bogten om den hals, roofde zyn schatten uit zyne kelders, in 't gebergte uitgehouden, en trok toen al voort na Chamdara, zynde als den drempel, of de Poort van 't Ryk van Assam.

Hy was op dezen Vorst zeer verbitterd, om dat hy, hoorende dat de *Nabab* met zulken macht aanquam, spotswyze gezegt had, wat mag den *Nabab* overkomen, dat hy in zyn oude dagen zyn slaaf

noch wilde komen zyn, aangezien hy A. 1663. driemaal machtiger heiren, dan 't zyne, uitgehongerd en verdreven had.

Een zuivere waarheit, alzoo eenige jaren te voren een Leger van 20 maal honderd duizend man met het uiterste gevaar, van wegen de onwederstaanbre stort-regens eenige maanden lang, had moeten van daar wyken.

Dit zette den *Nabab* sterk aan, en hy quam te Chamdara, na een landtocht van 28 dagen, trekkende al Noord op, leverde den Koning daar slag, en dreef hem na Geragan, de Hoofdstad van zyn Ryk, 24 myl van Chamdara op de vlucht; maar de *Nabab*, hem kort op de hielen gevolgd zynde, dreef hem ook van daar, en nam zoo wel die als de vorige Stad in, plunderende dic beide; alzoo 'er groote sehatten in waren, en vooral ook in de graven der groote Heeren.

Dit noodzaakte den Koning van Assam om na 't Gebergte in 't Ryk van Lassa te vluchten, daar hem de *Nabab* niet veel quaad doen kon, maar in een elendige staat verviel, aangezien het regensayloen begon, waar door alles drie maanden lang onder water, en zyn Leger in 't uiterste gebrek raakte, het geen hy echter, met verlies van veel volk, verduuren moest, zonder voorwaard of achterwaard zich te kunnen bewegen. Hy wist echter, alzoo die Koning mede in groote engte was, van den zelve noch te bedingen, dat die Vorst zyn halve Ryk, zyn jongste Dochter, zeven jaar oud, hem ten byzit, en daarenboven hem noch veel sehatten, Olifanten, Vaartuigen, enz. aan hem gaf, daar hy, indien hy maar wat meer moed gehad hadde, des *Nababs* overgebleven volk met steenen had kunnen dood werpen.

Na 't eindigen van den regentyd droop hy met hangende wicken weer na zyn Land, van voornemen het aanstaande jaar weer te komen; maar daar viel niet af, alzoo zyn volk sterk aan de loop raakte, die hem op de te rug reize, A. 1663 mede uit de wereld sleepte, en *Eurangzeeb* van zynen gevaarlyksten vriend, verlost.

Hy was over des zelfs dood zeer voldaan, te meer, om dat hy 'er geen aanleiding toegegeven, en hy daar door nogtans veel rust te hopen had. Ten bewyze van zyn groote vreeze voor hem, zeide hy tegen zyn Zoon *Mohammed*, *Emier Chan*: *gy hebt eenen Vader verloren, en ik den grootsten en gevaarlyksten vriend, dien ik heb.*

Wy vertoonen dezen Heer hier na 't De *Nabab* leven, zoo als hy zich, noch in de kracht van zyn jaaren zynde, in zyn wafch-huis met verscheidene van zyne Vrouwen vermaakt, by de letters B. B. B.

Hy wen.

urang-
s ver-
handel
den
ab,
er
la.

ie den
ing
Assam

A. 1663.

En zeer
yeme-
derd.

Emier
Jemla's
dood.

in zyn
wafch-
huis ver-
beeld met
zyn
Vrou-

A. 1663.

Hy zit daar op een Sofa tegen een kuffen, en op zyn knien met de beenen achter uit leggende by zyn lieffte Wyf, die hy by de handen vat, terwyl een Hofdame van agter bezig is om haar hair te zuiveren. Zy is met geen andre eieraaden dan met fnoeren van peerlen om den hals; en met arm-banden opgecield.

Terwyl hy deze Vrouw begluurd is een Slavin agter hem bezig om hem met een Paauwenftaart te waaijen en te verkoelen, en een andre, die agter haar ftaat, wyft met de vinger op de mond, zooals die waaifter na haar omziet, van te zwygen. Wat lager ziet men agter *Mier Jemla*, (of *Sumela*) verder beneden aan wederzyden eenige Vrouwen bezig om niet fpeeltuigen dien Prins en zyn beminde te vermaken. De naafte aan hem ftaat de maat met de vingers op een trommel (zynde dit recht een trommelende maagd) en die agter haar zit klapt in haar handen, om de vallen van de maat noch klaarder aan te wyzen. Die beneden deze twee by dat theeftelletje zit, is bezig om op een byzonder Mogolfch fpeeltuig; zynde als een guiterre, te fpeelen, terwyl die twee regt tegen over haar aan de andre zyde bezig zyn, de eene met op een dwars-fluit te fpeelen, en de andre om een kopje Koffi of Kaweh (zoo zy 't noemen) te drinken. En die twee, die zig boven haar vertoonen, zyn mede met het een en 't ander doende, de agterfte een Slavin, en de andre mede een van zyn Wyven zynde. Men ziet daar ook de fteffen met haare vogten en de verdre gereedfchappen, tot het waffchen vereifcht, behalven dat men hier in dit vertrek ook een fchets van hunne nette bouwkunde, en een zeer fraaije water-tank met de End-vogels 'er in zwemmen-de zeer luftig voor 't gezigt ziet, en in deze prent zelfs was alles in dit gebouw zeer fraai of met verguldfel, of met hemelsblauw opgecield, en zoo wonderlyk aantlokkend en eierlyk gemaakt, dat men mylen verre gaan zou, alleen, om 't gezigt van dit verheven en prachtig gebouw, hoewel dezen Heer zelf het fraaifte van deze ganfche prent, en een ongemeen fraai Mogolder is, in wiens wezen men veel deftigheit, en een groot verftand ziet doorfchitteren.

Gelyk hy nu *Eurangzeeb* meenigmaal had doen beven, alzo was het de aangenaamfte tyding, die men hem brengen kon, dat hy dood was.

Zyn nagelaten fchat.

Hy bequam (volgens 't lot der Grootten in Indiën, die hun goederen aan den Vorft moeten laten, die 'er de Erfgenamen maar zoo veel af geeft, als hem goeddunkt) een onnoemelyke fchat aan Juweelen by des *Nababs* dood, behalven

dat men zeide, dat hy aan goude en zilvere roppen, mitsgaders, aan ongemunt geld, zeven en negentig Millioenen, en vyfmaal honderd duizend Pagoden (a ieder pagode 6 gulden) of, in Hollandfche munt, drie honderd en negentig Millioenen naliet, waar af de zynen maar 20 a 30 tonnen gouds kregen; al het welke men wil, dat tuffchen A. 1662, en 1663 voorgevallen, en dat toen deze *Emier Jemla*, geftorven zy; hoewel anderen meenen, dat hy wel tot den jare 1666 leefde, en by zyn overlyden een Man van 85 a 86 jaaren was.

Niet lang na de geruffte bezitting van zyn throon liet hy zekere Ropia's munten, op welke hy zetten liet (gelyk wy onder de munten van Indiën aanhaalen) deze munt is door *Eurangzeeb*, innemer van de wereld geflagen in de wereld, die zoo rond als de volle maan is.

In 't jaar 1663 (of, zoo andre ftellen, A. 1661) kreeg *Eurangzeeb* moeite met een van zyn Hof-bedienden, *Seva Gi*, (Heer *Seva*) genaamd, een kleen man, (in zyn lands-taal een man als een Rot genaamd;) doch groot van daden. Jemeah was dezès *Seva Gi's* geboorteplaats, ende dit was van ouds hier de Setel der Koningen van Decan, onder welke zyn Vader Zegelbewaarder was; 't geen *Eurangzeeb* by de verovering van dit Koninkryk aan hem overgaf.

Deze *Seva Gi*, de uittekenfte ende machtigfte der Berg-Koninkjens, is afkomstig van een oude linie der Raja's, ende van de Stam de *Bonceloes*, een zeer Krygs-kundig en dapper geflacht. Zyn Grootvader is in groote achtung onder *Nifam Sjah* geweest, welkers naam *Raja Vangoe Gi*, gelyk die van zyn Vader *Raja Sjah Gi* was, welke onder dien zelve Koning Opperbevelhebber van 't Le-ger geweest is.

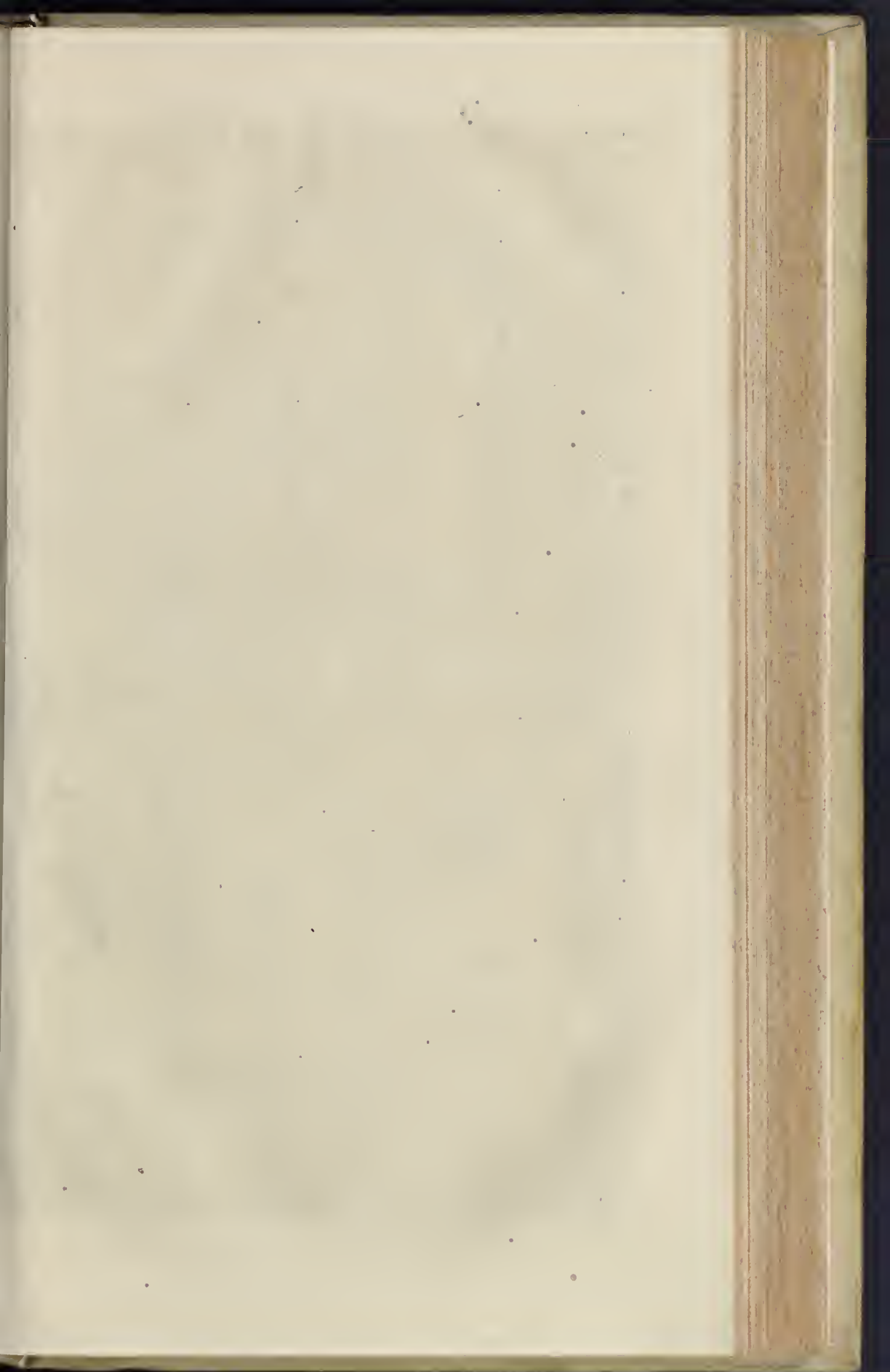
Dat zy met hun drien Broederen geweest zyn, ende dat de 2 andre *Samba Gi*, ende *Ike Gi* genaamd waren, hebben wy onder de zaaken der Koningen van *Vifapour* al gezien.

By den val des Konings *Nifam Sjah*, begaven zig de Vader van *Seva Gi*, en zyn andre Zoons als loontrekkers onder den Koning van *Vifapour*, by den welken zy zeer groote bedieningen bekomen hadden; doch *Seva Gi* zogt altyd moeite weshalven de Koning van *Vifapour* hem met een Leger onder *Abdul Chan* aantafte, welken *Seva Gi* zeer listig bedroog, ende verraderlyk vermoorde, te gelyk de sterke Stad *Pangala* overwinnende. Dezen *Seva Gi's* Ampt bragt mede, dat hy met een zilvere ftok, als de Vorft uitging, vooruit moest ryden, om ruim baan te maken. Dog deze, in ongunft geraakt, en van den Vorft

A. 1663.

Emar
zeeb kry
moeite
met Se
Gi. A.
1663.

Nabab, of Veld Heer van Eurangzeeb, Miersumela genaamd, die zig, na dat hy
 liem gewasschen had, met syn Vroiwten en bywyven in syn Vrouwen Timmer vermaakt.

A. 1663. Vorst verftooten zynde, begaf zich eerst tot 't berooven der lieden op de wegen; doch naderhand grooten aanhang van al't geboefte krygende, wierd hy zoo fterk en ftout, dat hy tegen *Eurangezeeb* openbaar in 't veld quam, en hem hier en daar door zyn ftrooperyen, veel afbreuk deed.

Dien wy ter na 't even ver-eelden. Wy vertoonen dien Heer by de letters A. A. A. na 't leyen, met een goude Alegia bekleed, en met zoo een tulbant op 't hoofd.

In 't jaar 1664. quam hy in Januari eerst na de machtige Koopftad, Hhamed Abad, met een vliegend leger van 10 a 12000 man, 't geen zulken ontfeltenis in Suratte, en voor al in 't hert van den blooden Landvoogd aldaar, gaf, dat hy, die gefeld was, om die gene, die daar handel drevén, te befchermen, de Hollanders, en Engelfchen in zyn groote verflagtheit om hulp verzoeken quam, die nochtans met hun zelven genoeg te doen hadden: want al hunne manfchap maar in 30 a 40 Mannen van ieder byzonder volk beftaande, kon dit niet veel helpen, waarom zy den 15den dito ieder noch 70 a 80 Mooren in dienft namen.

Daags daar aan quam 'er tyding in Suratte, dat hy met zyn Heir by het Dorp Utena, pas anderhalf myl van de Stad gekomen was, waar op de Stadsvoogd hem door een bedienden verzoeken liet, de Stad doch niet nader te komen, alzo dit groote ontfeltenis geven, en den Vorft, die hem, zoo hy zeide, elders gezonden had, zeer mishagen zou, waar aan zig *Seva Gi* weinig gelegen liet, nemende dien bedienden, om zyn flag, in 't overvallen van die Stad, te beter waar te nemen, maar ftillekens gevangen, en met zich na die Stad. Het zelve overquam ook twee Hollandfche bedienden, om kundfchap uitgezonden, die, egter tegen den avond weer losgelaten, en zonder geweer by den hunnen gekomen zynde, vast berigt brachten, dat het den roover *Seva Gi* met zyn leger was.

Tegen den middag zag men een vervaarlyk vuur in de Stad opvlammen, terwyl *Seva Gi's* volk allenskens ter Stad introk, en zich eerst in 't Tol-huis aan 't rooven begaf.

De bange Stadsvoogd was ten eerften met alle bedienden des Mogols; na de vesting gevlugt, met welke hy den roover noch lang had konnen buiten houden, die, nu geen weerftand vindende, tot diep in de nagt niet deed, dan rooven, en branden; zich zelven ook verftoutende om tot onder de vesting te naderen. Het is waar, dat de Stadsvoogd den geheelen nacht fchoot, maar hy deed meer fchade in de Stad, dan aan den vyand.

Een jammerlyk gefchrey van Vrouwen. DEEL.

wen, en Kinderen om 't verlies van hun Mannen, huizen en goederen, hoorde men de ganfche tyd door, te meer, dewyl niemand, door 't voortloopen van den brand, zich wift te keeren, om dat niemand die dorft leffen, en fehoon 'er door 't ten einde loopen van den brand van zelf 's nagts, wat ruft feheen te komen; zoo zag men den 17den dito die veel fterker, dan te voren, op nieuwe plaatzen ontfleken.

Seva Gi zond ook eenen *Nicolaas Kolofra*, een Griek, en Koopman, binnen Suratte, na de Nederlandfche en Engelfche Opperhoofden, met aankundiging, dat *Sjab Soufa*, zyn bondgenoot; en vriend, die by hem was, de Stad Suratte aan hem gefchonken, en dat hy daarom goedgevonden had, ons in der minne om een redelyke fomme gelds, om zyn heir te betalen, te doen aanspreken, of dat hy anders al, wat in de Stad was, aan zyn woede en 't vuur opofferen zou.

Schoon men zeer wel wift, dat dit voorgeven een leugen, en dat *Sjab Soufa* lang dood was, moeft men hem echter goede woorden geven, en hem afzetten; met te zeggen, dat Kooplieden geen geld by kas hielden, en hem dierhalven onmogelyk nu helpen konden.

Yffelyk was ondertuffchen het branden, blaaken, fchreeuwen, fchreijen, en jammeren der elendig verlatenen in de Stad; en hoe vervaarlyk reeds de brand was, ontzag zich *Seva Gi's* volk egter niet die noch hoe langs, hoe meer door nieuwe brandftoffen te doen toenemen.

Al, wat noch fraai in Suratte geweest was, geraakte op dezen dag tot afche; en veel Kooplieden van aanzien verloren alles, 't geen de vyand noch niet had konnen rooven, door dezen fchrikkelyke brand, 'er niet dan ter nauwernood hun leven afbrengende. Twice a drie Benjaanfche Kooplieden lieten daar ettelijke millioenen by zitten, en de fchade in 't algemeen werd wel op dertig millioenen gefchat.

Den 18 Januari trok hy na de middag, zyn hart nu genoeg opgchaald heb-bende, met zyn volk weer na buiten met een onnoemelyken buit. Hy, en de zynen, namen alleen het dierbaarfte na zig; en deelden 't geringe, dat hem maar belemmeren kon, aan de armen uit, waar door velen hier meer kregen, als zy by die brand en plundering verloren hadden.

Hy had zich in 't eerst een half myl van de Stad gelegerd, en daar door fchyn gegeven, als of hy daar langer roefften wilde; doch hy was, wanneer men het minft 'er op dagt, ftil heen getrokken, vergenoegd dat hy *Eurangezeeb* zulk een

A. 1663. fchoonen veder uit zyn ftaart getrokken had!

De Gezant van den Keizer der Abyfinen, *Chodja Moraad* genaamd, een Armenier, zig te Suratte tot nader laft ophoudende, had 'er al de Keizerlyke gefchenken, uit vreeze van zyn leven, of ten minften zyn vryheit, te verliezen; by verloren, vermits *Seva Gi* hem die wel fors afgevorderd, of anders gedreigd had hem gevangen mede te nemen; al't welke men op reekening van den bloeden en onbedreven Stadsvoogd stelde.

Eurangzeeb, die de handen met gewigtiger zaken noch vry vol had, endezen roover, nu een Leger van 100000 Man by 'een hebbende, alzooveel volk hem toeviel, niet met geweld zag te dempen, wierd te rade, hem vergiffenis van al het bedrevene op zyn Keizerlyk woord, en daarenboven de derde plaats onder de Vorsten des Ryks door een van zyn voornaamfte Ryks grooten te doen aanbieden, behalven dat hy zynen Zoon tot Overften over tien duizend Ruiters verheffen zou.

Hy liet zig door al deze aanbiedingen bewegen om na 't Hof te komen; en trok met zyn Zoon, en eenig volk, na Delli, ging zelf met weinig bedienden ten Hooft; maar belafte zyn Zoon, met het heir buiten te blyven, en daar zyn nadre laft af te waachten, of eerst te zien, hoe men met hem handelen zou.

Hy wierd daar zeer wel van de Grooten, en Omrah's, ontfangen, heerlyk onthaald, en in een Vorftelyk Paleis, tot zyne woning zullende dienen, geleid; maar ziende, dat hem, by zyn verfehyning voor *Eurangzeeb*, niet de be loofde derde, maar de vierde, plaats onder de Omrah's aangewezen wierd, fpeet hem dit der maten, dat hy den Vorft opentlyk verweet, of dit met zyn Vorftelyk woord, waar op hy staat gemaakt had, overeenkomende was. Hy zeide vlak uit in die plaats beneden een verrader niet te willen zitten, en wilde zoo heenen gaan, doch wierd door deze en gene grooten weerhouden, en met toezegging, dat dit wel volgen zou, gepaaid.

De reden, die hy had, om dien Omrah, die in de derde rang zat, een verrader te noemen, was, om dat *Eurangzeeb* dezen zelve tegen hem (*Seva Gi*) met een Leger voor eenige jaaren uitgezonden, en hy zich toen als een laffe verrader van den Mogol, by een Brief aan *Seva Gi* gefchreven, gedragen, en van hem verzogt had, dat aangezien zy Rasbuten, en geloofsgenoten, waren, zy doch malkanderen niet moeijen wilden, dat hy *Seva Gi* met rust laten zou, indien hy hem met vrede liet; al het

welke *Seva Gi* ook aangenomen had te A. 1663. doen.

Ja 't was zoo verre van daar geweest, dat hy *Seva Gi* zou aangetaft hebben, gelyk de laft van *Eurangzeeb* mede bragt, dat zy nu en dan wel als vrienden gegaf treerd, en dan wel eens weder, als 't ware, wakker tegen een gef treden; maar het echter altyd zoo gefehikt hadden, dat 'er aan weerzyden byna geen volk gebleven, en niets uitgerigt was.

Dit zei *Seva Gi* hier opentlyk onder al de Omrah's, en om dezen lafhertigen, en onwaardigen Omrah, die men boven hem plaatfte, noch meer ten toon te ftellen, gaf hy ook zyn verraderfche brieven aan *Eurangzeeb* over, vragende wederom met eenige verontwaardiging, of hy beneden zulk een verrader zitten moest, en of dat met zyn Keizerlyk woord overeen quam?

Eurangzeeb, niet gewoon zulke trotfe woorden van zyne Omrah's te hooren, en niet genegen dit van een afvalligen roover te verdragen, deed hem aanftonds in verzekering brengen, en, hoewel hy hem vier van zyn dienaars liet, echter zoodanig handelen, dat hy wel zag, dat hy een gevangen was.

Aanftonds gaf hy zyn Zoon hier kennis af, verzogt het noodige van hem, en belafte den zelve ten eerften van daar te verrekken, en met zyn Leger aanftonds op te breken, alzooveel middel vinden zou om te ontkomen.

Hy veinsde voor de grooten van 't Hof, die hem dagelyks quamen bezoeken, en die hy zeer vriendelyk onthaalde, als of hy niet eens gevoelde, dat hy in verzekering genomen was, maar zey in 't korte hope te hebben, van door hunne voorfpraak weer in 's Vorsten gunft te zullen geraken, en de toegezegde plaats van eer te zullen bekomen.

Ondertuffchen gingen zyne Dienaars dagelyks op de markt, om vruchten, enz. voor hem te koopen, die zy, volgens 's lands wyze, in groote lange korven met dekzels gewoon waren binnen te dragen, welke hy zomtyds met, zomtyds ook wel zonder dekzels, aan deze of gene Omrah's ten gefchenk zond; die echter gemeenlyk van de wacht bezigtigd wierden.

Dit had nu al 2 of 3 Maanden geduurd, zoo dat die van de wacht, door den tyd dit gewoon geworden zynde, juist altyd dezelve, niet net bezigtigden; weshalven hy op zeker dag, van welken hy zyn Zoon te voren kennis gegeven had, zyn tyd wel waarnemende, zich in zulk een korf uitdragen liet, na dat hy zich ettelyke dagen ziek geveinfte, en aan de koorts te hed gelegen had.

Eurangzeeb had, behalven de vier

Eurangzeeb be loofde *Seva Gi* vergiffenis.

En de derde plaats onder de Ryksvorften.

Het welk hy aanneemd.

A. 1663. Dienaars van *Seva Gi*, een Mohhammedaan, dien hy veel vertrouwde, als 't ware tot gezelschap, doch eigentlyk tot mede opzichter by hem gesteld. Deze was hem 't meest in de weeg; maar gemerkt hebbende, dat hy zeer verzet op Amfiocn, Banga- (of Hennip-) en wyndrinken was, had hy hem die dag van 't een en 't ander zoo wel verzien, dat hy hem niet alleen smoordronken gemaakt, maar ook, na hem in zyn gewaad gekleed te hebben, zoodanig in zyn bed lei, weshalven hy in de korf, zonder eenige de minste argwaan der wacht, die hem, zoo zy meende klaar te bed leggen, en drie Dienaars, hem wayende, by hem zag, uitgedragen wierd na een plaats, daar zyn Zoon hem, vyf Mylen van Delli, met eenige duizend Mannen wagtte.

Niet lang 'er na quam een Omrah met een Artz, om na hem te zien; maar men wenkte hen, dat hy sliep, weshalven zy weer henen gingen.

Zyn Dienaars, oordeelende, dat hy nu al ver genoeg voor uit, en dat het nu tyd was, om ook voor zich zelven te zorgen, alzo zy vryheit hadden om uit en in te gaan, kozen mede na malkanderen het hazen-pad, latende dezen dronken Mohhammedaan alleen leggen in de kamer, die zy na zich toetrokken. Hy wierd eindelyk wakker, zag dat hy 't kleed van *Seva Gi* aan had, maar was verwonderd, dat hy te bed lag, en nog *Seva Gi*, noch iemand van zyne Dienaars, 'er ontrent zag.

Hy nam het voor korswyl op; doch als hy de wacht na *Seva Gi*, en zyn volk, vragde, merkte hy te laat, dat hy weg, en, door hem dronken te maken, in vryheit geraakt was, weshalven hy meede daar niet lang bleef, aangezien dit zekerlyk zyn leven zou gekoest hebben.

Men hoorde eindelyk, door wat poort hy na buiten gedragen, en hoc hy, daar eenige paarden voor hem gered gevonden hebbende, ten eersten weg gereden, en nu onmogelyk te achterhalen was.

Eurangzeeb vernam ten laatsten ook, met verwondering, hoc listig hy het ont-komen was.

Hy zond hem wel eenige ligte troepen na, maar de vogel was het al ontvlogen, en door zyn Zoon zoodanig gedeckt, dat *Eurangzeeb's* volk hem niet verder vervolgen dorst.

Men trok dan 't vossen-vel noch eens aan, en zocht hem met een zoet lyntje weer aan 't Hof te lokken, met verzekering, dat, zoo hy noch eenige dagen geduld gehad had, men hem, volgens beloften, de derde plaats onder de Omrah's zou gegeven hebben, vermits de ander Omrah tot Landvoogd elders verheven, en die plaats dus open was; dat hy dier-

halven maar weerkomen, en die plaats nu bekleeden kon; maar de Vos was te oud, om zich ten tweedemaal te laten doeken; en hy zei, niet te konnen begrypen, hoc *Eurangzeeb* zoo dwaas was, van te gelooven, dat hy ten tweedemaal zich aan hem zou konnen gevangen geven. Dat hy van hem eens misleid, maar dat het hem graden was, nu op middelen te denken, om deze trouwloosheit aan hem te wreken, waar toe hy hoopte wel haast gelegenheit te zullen vinden; gelyk hy hem kort 'er na Wingurla af nam, en uiterlied veel moeite noch veel jaaren daar na atdeed, zonder dat hy, hoc machtig ook, hem dat beletten kon. Groote zaken heeft deze *Seva Gi* naderhand A. 1676 te Gollconda, in Suratte, en elders, uitgevoerd, die wy, als hier niet dienende, voorbygaaen. Hy stierf A. 1680 den 1 Juni, gevolgd zynde van zyn Zoon, *Samboe Gi*, die al zyn Vaders goede vrienden liet verbranden, om hem die by zyne begraaffenis tot zyn gezelschap te geven.

Zelf heeft deze Zoon van *Raja Seva Gi*, die zich ontrent Vifiapoer een magtig gebied verkregen, en zich in de daar ontrent grenzende landen van Choromandel zeer ontzachlyk gemaakt had, hem lang daar na noch tot A. 1689 toe, veel spel gemaakt, dat echter eens een einde nam: want hy kreeg hem gevangen in een veldslag, en men bragt hem, om 'er af ontlagen te zyn, om hals; maar zy hadden niet konnen beletten, dat zyn jongste Broeder, *Rani Raja* genaamd, het ontquam; zich zelven als een Fakier verkleed, en in dat onberisplyk gewaad de Stad Gingi, of Tsjengier, die 15 Mylen van Poedeferi legt, gekregen hebbende, daar op een hoogen berg dagt zeker en ongenaakbaar te zyn. De Mogol belegerde hem daar egter A. 1690. en hield hy dit beleg twee jaaren aan een, zonder eenig voordeel uit, tot dat *Eurangzeeb's* Zoon, den Prins *Cambax*, hem in 't einde van A. 1692 zo verre tot het uiterste bragt, dat hy zich zou overgeven hebben.

De al te groote drift nochtans van dezen Prins, met een zeer forsen, en onbillyken eisch vergezelschapt, keerde dit blad geheel en al om.

Hy had deze lieden, Heidenen zynide, tot 't Mohhammedaanische geloof willen dwingen, en, of dit noch niet genoeg was, hen noch een zware schatting willen opleggen. Dit bracht hem, niet genegen een van beiden aan te nemen, tot een geheel ander besluit. Hy hervatte dan de moed, en bracht, tegen alle gedachten, het Leger van *Cambax* in veel grooter engte, als waar in zy tevoren geweest waren, zoo dat hy zelf in-

Doet zig
n een
korf met
vrugten
uit de ge-
wankenis
dragen.

Verdere
gevallen
met *Seva*
Gi, en zyne
nazaaten.

Vergeef-
sche list
van *Eur-*
angzeeb
om *Seva*
Gi weer
aan 't Hof
te krygen.

A. 1663. gelloten, de Stad ontzet, en hy A. 1693 in Februari gedwongen wierd tot een vry slegt verdrag te komen.

Bevorens hebben wy verhaald, hoe jammerlyk de Prins *Sjab Soufa*, met zyn gansch huisgezin, in Arracan omgekomen, en hoe de Koning van dat Ryk de voorname oorzaak, hoewel om zeer gewichtige redenen, daar van geweest was.

Dit nam *Eurangzeeb* niet alleen zeer qualyk, maar gaf 'er dien Koning ook blyken af. Hy zond hem, niet lang na de dood van dit Princelyke Huisgezin, zynen Oom, den Veld-Heer, *Sjab Hest-Chan*, met een Leger, die, zeer wel wetende, hoe grooten dienst die Koning van eenige Portugeefche roofgaleijen, en de Portugeefche Oversten, in een van zyn Havens, Xettigam genaamd, genoot, vermits een Galey verfehde schepen van den Mogol aandoen dorst, by zyn komst in Bengale, allereerst zyn gedachten liet gaan, hoe hy meester van de zelve werden, en zyn volk uit Bengale in Arrakan krygen zou. Te land dit laatste te doen, had, om de menigvuldige Rievieren, en waterleidingen, groote zwa- righeden. Te water had het mede zyn ge- vaar in; maar dit dagt hem echter het beste, indien hy een Ichip, twee of drie van de Hollanders hier toe bekomen kon. Hy verzogt 'er om, door een Gezant, die hy na Batavia zond, met belofte, van dit Ryk voor hem, en voor de Neder- landfche Maatschappy te veroveren. Haar Hoog Edelheden tot Batavia, die met een ook op 't uitrocijen der Portugeefen in Arrakan zagen, stonden dit verzoek toe, op die grond hem 2 schepen zenden- de, maar hy ondertusschen met der Por- tugeefen Oversten der Galeyen klaar geraakt, die tot hem overquamen, zag 'er toen alleen kans toe; bedankte de Maatschappy voor haare schepen (om dat Ryk niet met haar te deelen) nam met hulp der Portugeefche Galeyen 't Eiland Sundiva (hem door dien Koning afgeno- men) en naderhand het gansch Ryk van Arrakan voor *Eurangzeeb* in, en liet deze Portugeefen; die hy in Decca geplaatst, en toen volkomen onder zyn geweld had, leelyk zitten kyken, hen nog wel schamper, als zy van de groote beloften, die hy hem gedaan had, spraken, uit- lachende.

En brengt was de regering van *Sjab Djibaan* den Koning van Golconda, Sulthaan *Abdullah Kotb-Sjab* wel vry cynsaarder dan zyn voorzaat gemaakt; maar wan- neer hy A. 1672 den 3 May, na in de vyftig jaren regerens, te Golconda over- leden was, ging het van eersten af aan met zynen behuwden Zoon, en opvol- ger, Sulthaan *Aboe il Hassan Kotb-Sjab*,

A. 1663. noch veel 'erger. Zyn Vader liet hem wel een grooten schat, niet alleen van Juweelen, maar ook van geld na; die men zegt, dat 19 Cocroer oude Pago- den (a ieder Cocroer van tien lak, en ier- der lak van honderd duizend Ropyen, en ieder oude Pagoden a tien gulden) of honderd en negentig Millioen gl; be- liep; maar wat heeft het hem geholpen, aangezien *Eurangzeeb* hem, als hy aan de kroon quam, ook 45 tonnen gouds, maar naderhand nog cenmaal zoo veel, als zyn Vader, dat is, negentig tonnen gouds aan schatting geven liet; behalven andere onnoemelyke sommen in geschen- ken aan den Prins *Sjab Aalem*, om hem te paaijen, vereerd.

Dus hield hy het twaalf jaaren aan een nog al gaande; maar als hy, die met zyn Wyven zoo veel geld verspilde, dat *Madoena en Akkena*, die twee vermaarde Broeders, de een, zyn eerste bedienaar van Staat, de ander, zyn Veld-Heer, geen raad meer wisten, om de schattin- gen des Mogols, en verfehde achter- stallen van dien, op te brengen, en nu wederom geld van hem geeischt was, en men dat gegeven had; zoo raakte hy A. 1684 in de uiterste verlegenheit, om deze Mogolische schatting, die nu door een Leger, dat na Golconda trok, en 't geen *Sjab Aalem* voerde, geeischt werd, te betalen.

Het ging dan, hoe het ging, al daar moest geld zyn, wilde hy niet tot het uiterste gebracht werden. Hy zond dan een Gezant aan *Eurangzeeb* met een dia- mant, die by zyn eigen Juweliers, grosso modo, en op zyn minste geoordeeld wierd twaalf honderd tonnen gouds waar- dig te zyn.

Eurangzeeb schreef hem, met het te rug zenden van dien steen, dat hy be- vonden had, dat de steen veel meer, dan men hem die opgegeven had, waardig was, en dat dierhalven zyn agterstallen rykelyk daar by zouden voldaan zyn; maar dat hy, om zyn Soldaten te betalen, geld van nooden had, en met die steen niet te regt komen kon.

Vermits nu *Eurangzeeb* evenwel zyne gewilligheid gezien had, van zelf meer dan hy schuldig was, in voorraad aan te bieden, gebruikte hy wel de bescheiden- heit, van nog een jaar of twee te wagten; terwijl de Prins zyn zoon ondertusschen hem A. 1686 nog wel elf millioenen afper- ste, maar als 'er nu A. 1687 nog geen geld van 's Keizers schatting quam, heeft hy op den 8 October van dat jaar het Ka- ffeel (waar in hy onnoemelyke schatten vond,) en dus ook het gansch Ryk van dien Vorst, ingenomen, en hem zedert als een veragte onderdaan, ja als een sla- ve, die langs de grond na hem toe kruipen,

A. 1687. pen, stof eteten, en dus om zyn leven bidden moest, gehandeld, niettegenstaande zyn oudste Zoon, zoo sommige willen, met des Konings Suster, doch zoo andere zeggen, met 's Konings middele Dochter, *Ullia Begum*, met een voornaame bruidſchat, en een millioen inkomen jaarlyks, getrouwd was.

Ontrent dit zelve jaar bragt hy den laatſten Koning van Viſiapoer, *Adil Sjab*, doch wat voor 't veroveren van Golconda, mede onder zyn magt, kreeg hem gevangen, en liet hem, ſchoon hy de Dogter van dien Vorſt tot een van zyn wyven had, met vergif ombrengen, 't geen de Vorſten, en Grooten van dat Ryk nog zeer lang tegen hem heeft doen morren.

Hy nam ook, het geen 'er aan Decan nog ontbrak, en hier en daar weer afgevalen was, zonder ſlag of ſtoot in, en veroverde de afgevalle Landen van Carnatica, wel eer een zeer machtig Keizerryk in Narſinga, of op de Kult.

Na dezen onthield deze ſchrandre Vorſt, uit vreeze voor zyn Zoonen, zig altyd in zyne tent, en leger, te veld, zich zeer weinig met zyne Hoofdsteden, Deli, of Agra, bekreunende.

Eenige jaaren aan een heeft de E. Maatſchappye der Nederlanders groote moeijlykheden met zynen Landvoogd tot Suratte gehad, in zoo verre, dat men genoodzaakt geweest is dat Comptoir, na den overlaſt hen aldaar aangedaan, ettelijke jaaren aan den anderen op te brengen.

De oorzaak hier af moeten wy wat verder ophalen, en de zaak zelf wat klarer voorſtellen.

De Mooren, of de Mohammedanen, van Suratte, en andere gewesten van Hindoeſtan, onder 't gebied van den Grooten Mogol, zyn gewoon jaarlyks eenige van hunne eigen ſchepen (die vry ſterker dan de Nederlandiſche zyn, alzooy die zoodanig in een ploegen, dat zy menigten van jaaren zonder pomp vaaren) van Suratte na 't Roode Meir te zenden, het zy om een geſchenk van den Grooten Mogol aan den Emier, of Sjerif van Mekkah, bewaarder van het graf van Mohammed, en dus na het graf van dien valſchen Propheet, en wel ten dienſte van 't zelve, ofte om eenige Hhadji's, dat is, Pelgrimſter bedevaard na gemelde graf te voeren. A. 1661 voerde zekere *Hubert Hugo* een Frans Fregat, voor *Monfr. Fouquet*, *R. Aigle Noir*, of de zwarte *Arend* genaamd, waar mede hy naderhand op 't Roode Meir roofde, en in den ingang van 't zelve een ſchip nam, waar in de Moey van *Eivangzeeb* was. Over dit geval maakte die Vorſt ons nochtans, tot yeler verwondring, geen

moeite, ſchoon 't hoofd van dit ſchip een Hollander; doch in Franſche dienſt, was. Maar ontrent het jaar 1700 gebeurde het, dat weer een van hunne ſchepen op dien togt door een Engeliſchen roover (zoo men meend) genomen, en daar door by de Mooren van Suratte een uitnemende groote ſchade geleden is, om welke weer te vinden de Landvoogd van die Stad, *Abdul Gafoer*, alle de Europeers, daar toen hunne Logien hebbende, te weten, de Nederlanders, Engeliſchen, en Franſchen, aangeſproken heeft, voor al willende, dat de Engeliſchen, en wy, ieder de helft voldoen zouden.

Den Nederlanders deed hy daar over zeer groote moeite, en een ongelyk zonder weergae, zonder de minſte grond, aan.

Onder de Regeering van de Heer *Piezer Ketting*, die zedert A. 1696 tot A. 1699 in Suratte Directeur, of Beſtieder van den Handel der Nederlandiſche Maatſchappye, was, nam dit ſchendig werk zyn begin.

De Mooren dwongen dezen Heer, om tegen alle recht, en niettegenſtaande alle zyne krachtige wederleggingen, een verdrag te teekenen, waar by zy hem, en onze Maatſchappye, verbonden, vooreerst, een Acte te geven, waar by zy beloofden aan hen vierentwintig honderd duizend Ropyen, of ontrent zesendertig tonnen gouds (welke ſchade zy voorgaven by 't nemen van dat ſchip geleden te hebben) te zullen weergeven.

Het tweede lid van dit gedwongen accoord behelſde een belofte, om in het toekomstige hunne ſchepen, na Mekka gaande, met twee a drie van hunne ſchepen derwaards, en weer, te rug, te geleiden, waar voor zy van hunne zyde weder beloofden geelgeld aan de Nederlandiſche Maatſchappye te betalen; tot welke bevryding van hunne ſchepen en goederen zy ook de Engeliſchen, en Franſchen, even ſterk verboden.

Voor zoo verre als ons betreft, ziet men hier een aſſchrift van 't geen zy de onzen toen aſperſten, onder bedreiging van anders te moeten vertrekken.

Translaat van 't Verband-Schrift in Suratte, door dwang van de dienden der E. Maatſchappye verleend.

Wy Commiſſaris en Raadſlieden wegens de Hollandiſche Maatſchappye in Suratte. Schrift in Confessiën mits dezen, dat wy over lange jaaren van den grooten Mogol licentie, of verlof verzogt, en gekreegen hebben, om in Suratte, en Hindoeſtan onze negotie te drijven, waarom wy bekennen, dat eenige Hoeders

A. 1700.
Door 't nemen van een Surats Schip.

Van een Engeliſche roover.

En op de Nederlanders onrechtvaardigge-zogt.

Als mede den Koning van Viſiapoer.

Het verdere van Decan, en Carnatica.

Oorſpronk der Nederlandiſche moeijlykheden met den grooten Mogol zedert A. 1709.

A. 1700. *dedravers in de weg van de Arabische Kust schepen van de Suratische Kooptieden geweldelyk overvallen, diverse goederen daar uit geligt, ja zelfs eenige schepen, met lading en al, weg gesleept hebben, en waar uit in de Moorische Landen veel moeijelykbeeden voortgekomen zyn; ten welken einde, tot weering van diergelyke quadaardigheden, een Hasbul Hhockom van zyn Majesteit op dezen Stedervoogd, Amaret Chan, is afgekomen, meldende, dat hy Stedervoogd van de Europaanen in Suratte een geschrift moest nemen, waar by zy beloofden voor de schade ter Zee te zullen inslaan, die in't aanstaande door Hoededragers zouden mogen gepleegd werden, en dat zy de goederen, die geroofd zyn, benevens de roovers, moesten vangen, ende opbrengen; misgaders dat gemelde Europaanen ook zouden moeten verantwoorden de schade, die 'er bevorens reeds geleden is, en dat zy, by weigering van dien, uit zyn Majesteits Landen moesten vertrekken, dierhalven presenteeren wy dit geschrift, en beloven, ingevalle in't aanstaande de schepen die van hier na, en weder van de Arabische Kust herwaards door eenige Hoededragende roovers komen genomen te werden, ('t geen God verboede) dat wy de gemelde roovers met het geroofde zullen vangen, opbrengen, en 't zelve presenteren aan de Ministers van Swatta, en zoo niet, zullen wy de gelede schade verantwoorden; doch voor ongelukken, die van God afbankelyk zyn, kunnen wy ons geen borgen stellen, werdende dit Contract met onze vrye wille geaccepteerd, ende de geen, die na dezen als Hoofd van onze Compagnie zoude mogen komen, zal gehouden zyn het zelve mede na te komen, ende de ordre van den Koning te geboorzaamem.*

Suratta den 4den Februari A. 1699.

(Getekend door)

Pr. Ketting, Matth. v. Hek, J. Diodati, Gt. Huichelenbos, Willem Six, J. de Vet, Frs. Dubbels, en Jan Koops.

En in hare Logie bezettede.

Dit verdrag quam den Heer Opperlandvoogd, en de Raaden van Nederlands India tot Batavia zeer onbillyk, en onsmakelyk, voor; doch zy stonden eger, om goede redenen, het tweede lid van dit Accoord, te weten, het gelieden der Moorische schepen, toe, in hope, dat dit de gemoederen der Mooren verzagten, en de gerezen verweidering matigen, of wel geheel wegnemen mogt. Dit geschiedte dus twee, a drie jaaren aan een, tot zoo grooten nadeel van de Nederlandsche Maatschappy, dat zy daar by drie of vier schepen, en eens twee gelyk, verloren hebben.

Doch als nu de Mooren zagen, dat

'er geen betaling van de voornoemde somma, by de Heer Ketting beloofd, voigde, hebben zy dien Heer, en de verdere bedienden der E. Maatschappy, in de Nederlandsche Logie aldaar bezet gehouden, en hen alle bedenkelijke afbreuk gedaan. Na dat zy 't deel, 't geen zy van de Engelschen eischten, met geweld ook genomen hadden.

Als nu deze Heer A. 1699, den 16, of 17den December, daar quam te sterven, en door den Heer, Henrik Swaardekroon, een zeer verstandig en gaauw Heer, vervangen werd, heeft zyn Ed. daar wel eenige jaaren aan een zeer goeden handel gedaan; maar wanneer men daar na van onze zyde moeite deed, om dit verdrag weer in handen te krygen, ontzagen zich de Mooren niet, om dezen bescheiden en gematigden Heer al mede bezet te houden, ter tyd toe, dat zyn Ed: doorden Heer Pieter de Vos, met een vloot schepen ontzet, en A. 1703 daar vervangen is.

Men oordeelde dat deze vloot een schrik onder de Mooren, en hen ook tot reden brengen zou, gelyk dit, zoo lang zy 'er was, ook daar op volgde; maar zoo ras was de zelve niet vertrokken, of zy handelden dezen Heer, en de verdre bedienden, even als zyne voorzaaten, ettelyke maanden aan den andren.

Dit begon de onzen te verdrieten, en deed hen op middelen denken, om deze geweldenaars, vermits alle zagte voorstellen dog niet hielpen, door geweld eens tot reden te brengen.

Zy namen hun slag dan zeer gelukkig waar, en kregen in hun magt een Moorisch schip, 't geen van Mekka weer na Suratte keerde, en waar in een van hunne grootste Heiligen, Noer el Hbae genaamd, een Moorisch Prieft, Gebedsdoender van Eurangzeeb, en dus een man, waar aan zig die Vorst zeer veel gelegen liet, onder meer anderen was.

Wel is waar, dat dit in 't eerst geen verlichting ter wereld aan de bezetteden gaf, te meer, alzo ook deze Prieft zich in 't eerst al eenige tyd geliet, als of hem deze gevankenis niet verveelde.

Doch als hy op zeker tyd op 't schip van zyne gevankenis vry meer leven en gewoel, dan na gewoonte zag, en de reden aan de scheeps-Overheden vraagde, gaven hem die tot antwoord, dat 't volk zich klaar maakte, om tegen vyf Fransche schepen, die men hen bericht had, dat op de onze aangquamen, en reeds al na by waren, te slaan.

Dit ontzette dezen man geweldig, en deed hem aanstonds vragen: of hy in de Kajuit (daar hy zyn verblyf had) ook ge- waar voor zyn leven had? zy zeiden hem, daar zoo wel, als boven op het dek, in ge-
waar

A. 1703. *waar te zyn. Wel is 'er dan, vraagde hy weder, niet een andre plaats in 't schip, daar ik schoot-vry ben? zy zeiden, ja, en bragten hem toen beneden in een van de vuilste, stinkendste, en allerduisterste plaatsen van het schip.*

Deze Priester vond zig hier wel schoot-vry; maar ook de gemelde ongemakken zoo ondragelyk, dat hy zig geperft vond, om, aanden Moorfen Landvoogd van Suratte, en wel byzonder aan *Eurangzeeb* zelf, in de allerbeveeglykste termen over zynen ellendigen staat te schryven, en den Keizer om de liefde Mohhammeds te verzoeken, dat, indien hy eenige liefde voor hem, en noch genegenheit had van hem in 't leven te zien, hy dog, als 't enig middel om hem te redden, de Hollanders, in de Logie tot Suratte bezet, ontslaan, en hen ten spoedigste in vryheit stellen wilde, aangezien hy, om zich voor geen kanon-kogels bloot, en zyn leven in geen geduurig gevaar te stellen, in een gat zat, waar in hy wegens de grouwelyke stank, en andre ongemakken, wel haast een lyk en spot der ongeloofigen zyn zoude.

Deze zyne brieven, al eenige reizen vernieuwd, voor al, wanneer deze schespen ('t geen echter maar Nederlandsche waren, gelyk dit ganfch werk een looze vond der Hollanders was) niet alleen begonnen in 't gezicht der vloot te komen; maar ook niet weinig om malkanderen (immers zoo het geleck, hoewel 't maar met los kruid was) te schieten, waren van zulk een gewenschte, en spoedige uitwerking, dat alle de Hollanders, met hunne goederen, in Suratte aanstonds ontslagen wierden; en men hen dat onbillyk verdrag weer in handen, en wegens het Hof ook ordre tot het opbreken van 't Comptoir gaf, waar op dan *Noer el Hbac* ('t geen in het Arabisch, *een licht van het Recht*, beteekend) uit zyn duister gat weer in het licht, by de zynen in Suratte, en dus verder aan het Hof van *Eurangzeeb* wel haast weder quam; zedert altyd by onze Natie als een ligt, en zeer heilzaam middel, 't geen hare gerechtigheit, en regt spoedig opdagen deed, aangemerkt zynde; behalven dat de E. Compagnie, by het nemen van verscheide Moorfsche schespen, ook hare schade wel weer ingehaald heeft.

Na dat nu de Heer *de Vos* met de vloot A. 1705 uit Suratte, met opbrekking van ons Comptoir, over Coetsjen na Batavia, in 't begin des jaars vertrokken was, vonden de Heeren der Hooge Regering van India egter goed, om in dat zelve jaar den Heer Opper-Koopman en verkoren Directeur, *Willem Six*, met een geleide van zeven schespen, onder den

Commandeur, *Meynard de Boer*, weder na Suratte te zenden, om den handel, was het mogelyk, daar te herstellen; doch de Mooren lieten hen niet toe, een voet aan land te zetten, en men wist hen te zeggen, dat de Engelschen en Franschen in Suratte nog zoo naauw bezet waren, dat men hen niet toeliet ontrent eenige poorten der Stad te komen, of daar iets te verhandelen. En dus quamen de onze A. 1706 onverrigter zake weer op Batavia

Dit is een verhaal, 't geen ik hier zoo, als 't my van een der voornaamste Hoofden dezer Vloot in dat jaar opgegeven is, ter nederstelle.

Dit siltaan van den handel in Suratte, bragt onze Maatschappy groot nadeel by, vermits zy hier door van alle Suratsen waren voor Japan, en elders, als mede voor het Vaderland, ontzet wierd, 't geen dan ook weer den handel van Japanse waren daar tegen, en verder ook na 't Vaderland, fremde.

Het gaf ook belemmering in den handel, zoo in Bengale als op de Choramandelsche Kust A. 1706. Immers daar kwamen in dat jaar, in de maand December, zeer weinig verzoeken van 't voorleden jaar, en verder 1500 ponden Salpeter, mitsgaders wat Ryft, en Tarw, uit Bengale, dog alles van zoo weinig belang, dat de onkosten en lasten wel twintig duizend gulden meer (zoo men my berigt heeft) als de waarde der gansche lading, beliepen, waar by in dat zelve jaar nog 't schorten van den handel, en 't opbreken van ons Comptoir in Siam, gekomen, hoewel dit alles van geen langen duur geweest is.

Egter zonden haar Hoog Edelheden, 't zy in dat zelve, of het volgende jaar, den Heer *Johan Grootenbuis*, gewezen Visitateur Generaal, als Directeur weer derwaards, met den taalkundigen Opper-Koopman, van *Breen*, welken Directeur 'er ook tot na de dood van *Eurangzeeb* is blyven leggen, zonder dat de onzen zedert ergens over gemoeid zyn. Immers daar zyn in 't leven van dezen Vorst geen zaken voorgevallen, die in opzicht van de Nederlandsche Maatschappy verdienen aangeteekend te werden; maar zy is na die tyd veel beter, dan bevorens, gehandeld.

De Mooren, die wel opgeblazen van aard, maar by de minste tegenpoed zeer kleenhertig, en neerslagtig van geest zyn, hadden uit dit kleen staaltje geleerd, dat de Hollanders, nazaaten der oude Katten, loos en dapper, en dierhalven geen katten, zonder handschoenen aan te taten, waren.

Zy wilden derhalven deze Natie tot geen vyand hebben, behalven dat zy uit hunnen

A. 1705.

Groote schade voor de Nederlandsche Maatschappy.

De Heer Grootenbuis 'er A. 1700. na toe gezonden.

Wiens onderzoek: Hollanders in Suratte elargeerd werden.

En dit onbillyk Contract weer kregen.

A. 1705. De Heer Six 'er weer na toe.

A. 1707.
Zedert
hadden
wy daar
rust, en
ontzag.

hunnē handel ook zeer veel voordeel konden trekken, zoo voor den grooten Mogol, als voor des zelfs Ingezetenē, die daar zeer wel by voeren, 't zy door dien grooten invoer van zoo veele goederen; als 'er jaarlyks met zoo veel Schepen der E: Maatschappy aanquamen; als, door 't groot getal van Suratse waaren; als 'er jaarlyks van daar na Batavia gezonden, en verder door de gansehe weereld verhandeld wierden.

Ook begon de rol van *Eurangzeeb*; dien wonderlykē vemsfaard, al na 't einde te loopen, en, hoe onrustig hy ook in zich zelven altyd gewēest was, de rust hem nu veel beter, dan onrust, te gelykē.

Hy vond in zyn eigen Ryk vyanden genoeg, zonder dat hy nieuwe daar buiten behoefde te maken.

De gevolgen van zyn leven zullen ons

dit ten overvloede toonen; en te gelyk A. 1707. aanwyzen, hoe dienftig het voor hem, en voor het Ryk was, op 't naderend einde van zyn leven, zich in geen buitenlandsehe moeijelykheden in te wikkelen; maar veel liever met alle de Europeisehe Natien, en, vooral met de Hollanders, wier ontzaggelyke naam in 't Oosten hem bekend was, in rust en vrede te levē, te meer, dewyl hem al ter dooren gekomen was; hoe den Oorlog op Java's Noord-Oost-Kust, tot handhaving van den nieuwen Soefoehonan, Poegar, ondernomen, zoo merkelyk tot hun voordeel; A. 1705, en 1706, uitgevallen was; waar door zyhem, indien hy maar de minste onrust weer gezogt had, zeer ligt door de groote magt van hunne schepen, en door nieuwe vonden, zouden hebben wēten tot reden te brengen.

T W E E D E B O E K.

E E R S T E H O O F T S T U K.

Eurangzeeb's Zoonen. In 't byzonder beschreven. Zyn ziekte A. 1707. Opstand zynner Zoonen, hier uit gevolgd. Die hy door zyn wys beleid stild. Zyn dood A. 1707. Zyn Testament. Vertaald in 't Nederduitsch. Aanmerkingen over 't zelve. Eene beilzaame les hier uit van geen schyn-beiligen te vertrouwen. Om dat zulke niet anders, dan 't wereldsche beoogen. Zeldzaame beweging in de lucht na Eurangzeeb's dood. Zyn veroveringen. Zyn leef tyd. Stryd van de Princen, Sjah Aalem, en Azem Tarra, om 't Ryk. Hun verscheillende aard, en handel. Gedrag van den Prins Cambax: De twee oudste Princen. Slaan tot nadeel van Azem Tarra, die zich zelf dood. Hunne Leger-schikking. Lyst der Manschap, die ieder Ryk opbrengen moet.

Omtrent zyn dood zyn de berichten zeer verscheiden, gelyk mede ontrent de verdeling van zyn Ryk, by zyn leven al onder zyne Zoonen gemaakt.

Hy had 'er vyf. De oudste, *Mobbammed* genaamd, anders ook wel *Moazem*, dat is, de *grootste*, is lang voor hem overleden.

Zyn tweede Zoon, *Sjah Aalem Bbadur*, droeg, na des oudstens dood, ook dikwils den bynaam van *Moazem*, of ook wel van *Mobbammed Moazem Bbadur Sjah*.

Zyn Vader, *Eurangzeeb*, leefde na zyn zin veel te lang, waarom hy niet alleen zeer weinig agting voor hem, maar ook de stouthheid had; om verscheide gevaarlyke aanslagen tegen zyn Kroon, en leven, te smeden; doch vermits die oude Vos alles tydig ontdekte, wierd hy gevat, en negen jaaren aan een gevangen gezet. Ook is hy het, die by *Bernier Sulthaan Mazum* (hy wil *Moazem* zeggen)

genaamd; door last van *Eurangzeeb* tegen een Leeuw vogt, en, met veel gevaar 't leven 'er af bragt; doch dit viel voor kort na een ziekte, die *Eurangzeeb*; zoo als hy pas op den throon gestegen was, met een groote beroertheit in de tong; aantafte, by welk voorval hy sterf kupte, om door gunst der Omrah's, Opperheer te werden, van al 't welke *Eurangzeeb*, na zyne herstelling, net berigt kreeg.

Na dit verloop van tyd weer in vryheit In 't bygesteld zynde, maakte hem zyn Vader zonder Onder-Koning, of Landvoogd van Hindoestan, of Cabul, alwaar hy zich tot ven.

Zyn derde Zoon was *Sulthan Echar*, welken hy by de Dogter van *Sjah Nazazecan*, Landvoogd van *Hamedabad*, en uit het geslagt der oude Koningen van *Machate*, gekregen, en voor welken hy dierhalven ook veel meer agting, dan voor zyne twee oudste Zoonen, had, om dat deze maar uit de Dogters van *Radja's*, of *Berg-Koninkjens*, gesproten waren.

Hy

A. 1707. Hy had hem daarom ook tot zynen opvolger in 't Ryk gefchikt, maar deze Prins, die noch zeer jong was, en zich door zyn doffe geeft niet zeer geagt, en door te vroeg, en door verkeerde wegen na de kroon te ftaan, zich zeer gehaat maakte, zou zekerlyk mede het gevangen-huis ten deel gekregen hebben, indien hy niet tydig na Perfien gevlugt was, daar hy, na eenige jaren verblyf, overleden is.

Zyn vierde Zoon was *Azem Tarra*, by andre *Affam Dara*, genaamd, een zeer dapper, dog haaltig en hoogmoedig Prins.

Deze, nevens zyn Broeder *Cambax*, de jongfte der vyf, hielden zich, in het laattte van *Eurangzeeb's* leven, gemeenlyk by hem in Decan, niet verre van de Vefling *Hhamednagar*.

Zyn grootfte liefde droeg hy *Cambax* toe, waar van hy hem niet lang voor zyn dood dit bewys gaf, dat hy hem de ryken van *Vifiapour*, *Golconda*, en *Carnatica*, in 't Zuiden gelegen, opdroeg.

Eurangzeeb, die het nu al tot eenen ouderdom van ontrent honderd jaaren uitgehouden had, begon den 7 Februari A. 1707 (zoo uit zekeren brief van den 3den October des zelyen jaars, uit *Surratte* gefchreven, blykt) ziek te werden, en dit zoo fchielyk toe te nemen, dat men hem in 't geheel niet meer zag.

Dit gaf ten eerften vreemde gedachten, en ook beweging onder de Princen, en voor al onder die twee, die by hem gebleven waren, in zoo verre, dat *Azem Tarra*, en *Cambax* malkanderen openbaar aantafelden, 't geen ook 't leven aan eenigen van hunnen aanhang quam te koften.

De jaloerfe *Eurangzeeb*, die wel oud, en ziek, maar noch niet dood was, hoorde dit zoo haalt niet, of hy ftelde, volgens zyn oude gewoonte, hier in goede ordre, en gaf aan zynen *Emir el Omrah*, of eerften bedienaar van Staat, *Affed Chan*, laft, om hen te bevredigen.

Ook gaf hy bevel aan den eerften, om zich na Decan te begeven, en aldaar *Eurangabad*, *Brampour*, en meer andre Landen, tot aan de Rievier *Narboda*, te gaan beftieren, en aan *Cambax* deed hy belaften, om na *Vifiapour*, *Golconda*, en de Landen van *Carnatica* te vertrekken, en daar van 't beftier te gaan waarnemen.

Deze laft wierd door *Affed Chan* zeer voorzichtig, en gelukkig uitgevoerd, in zoo verre, dat de Princen hun Vaders bevel ftiptelyk opvolgden.

Cambax vertrok fchielyk, quam in de Stad *Vifiapour*, nam het Kasteelin, verzamelde zyn volk, om verder alle de plaatzen des Ryks, of zyn Vaders cens

fchielyk ftierf, in zyn geweld te krygen, waar in hem al de nabuurige Vorften, en zelf ook die van *Vifiapour* (fchoon noch zeer misnoegd over 't vergeven van hunnen laaftten Koning door *Eurangzeeb's* beftel) de behulpzame hand boden.

In korten tyd had hy een Leger van dertig duizend man by een, deed groote belooften, en fchreef zeer beleefde brieven aan veel Landvoogden; maar voor al aan *Daod Chan*, Landvoogd van *Carnatica*, dien hy, by aldien hy hem bleef aanhangen, goude bergen beloofde; doch die Landvoogd, overwegende, hoe onzeker het noch was, wie *Eurangzeeb's* navolger in 't Ryk zyn zou, en echter hem niet geerne ten vyand door een ontydige weigering willende maken, zond hem, ten teeken van genegenheit, vyf lek Ropyen, of een fomma van ruim twee honderd en vyftig duizend Kroonen.

Den Prins *Azem Tarra*, die *Affed Chan* op zyn hand had, en daar door gedurig bericht van zyn Vaders ziekte, en van zynen ftaat kreeg, trok, op zynen raad, zeer langzaam voort, om in tyd van nood by de hand te zyn.

Op den 4den dag na zyn vertrek ontbood hy hem te rug, aangezien *Eurangzeeb* zieltoogde, waar op ook die Vorft den 4den Maart A. 1707. 's namiddags ten een uur, (zoo men wil) doch veel waarfchynelyker Medio Februarii, ontrent honderd jaaren oud zynde, quam te fterven.

Pas voor zyn dood gaf hy aan zyn eerften Vizier noch bevel, om zyn fchatkift te openen, en alle achterftallen aan zyn Krygsvolk te betalen.

Zyn voornaamfte Omrahs, en Vorften des Ryks rieden hem voor zyn overlyden wel, om *Sjab Aalem*, als de naafte 'er toe, tot zynen opvolger te verklihren; doch hy wilde niet; maar zeide, dat dit het werk Gods was, die de Ryken gaf aan dien hy wilde, en dat het genoeg was, dat by hem Keifer van *Hindoestan* gemaakt had.

Eenige tyd vóór zyn dood maakte hy een Testament, of uiterfte wil, uit welke men vast zou moeten ftellen, dat hy niet den 4den Maart 1707, maar den 19den Juni A. 1708, (gelyk sommige willen) gestorven zy. Doch de datum, gelyk uit *Sjab Aalem's* Regeering blyken zal, is daar in niet wel opgefteld.

Dit Testament, den 18den October 1707 gedagteekend, ('t geen 1706 zyn moet) en my door een vriend uit *Surratte* toegezonden, was in het *Perfiaanfch* gefchreven, met een *Engelfche* overzetting 'er by, van dezen wonderlyken inhoud, die wy, alzoo ieder een geen *Perfiaans*, of *Engels* verftaat, dus vertaald hier nevens voegen:

Zync ziekte A. 1707.

Opftand zyners Zoonen hier uit gevolgd.

Die hy door zyn wysbeleid fteld.

A. 1707.

Zyn dood ten een uur, (zoo men wil) doch veel A. 1707.

Zyn Testament.

A. 1707.

Suratte 1707 den 18 Octóber.

Dog ver-
taald in 't
Neder-
duitsch.

Coppe van de laatste wil van Miodien Mamud Eurangzeeb, door hem gemaakt in het eenenvyftigste jaar van zyne Reggering, en in het jaar der Hedjira van Mohammed 1118, den 28sten van de maand Dzilecaida, 't welk overeenkomt met den 18 Octóber 1707. de dag op welke hy stierf. (NB. hy is 9 maanden daarna, en aldus in Juni 1708 eerst overleden) en was van dezen inhoud:

Ik ben alleen in de wereld gekomen, en alleen ga ik daar weder uit. En wie van myn Zoons het geluk mogt hebben, om Koning te werden, dien verzoeke ik, of wenschte, dat hy Cambax mag laten blyven in de vreedzaamste possessie van Vijiapoer, en Bijnagar, twee plaatsen; die ik al eenigen tyd geleeden overwonnen heb.

Myn Vister, Emir ul Omrah, (ander's gezegd, Assied Chan) is zulk een getrouw en oprecht Dienaar, dat 'er niemand kan gevonden werden, die tot deze plaats bequaamer is.

Alle die in myn dienst zyn, wán wat qualiteit zy mogen wezen, het is myn wil, of wensche, dat zy blyven mogen onder Commando en obediencie van Mamud Azem Sjah.

En die geen, die Koning mogt werden, dien verzoeke ik, of wensche, dat alle die gene, die in myn dienst, of myne Stedebouwers geweest, of door my gebruikt zyn geworden, in humen dienst blyven, en niet verjaagd, of mishandeld mogen werden.

By myn leven verdeele ik myn Koninkryk, dat het beste is. Indien het nagevolgd werd, zoo zal 'er geen bloed vergoten; noch myne onderdanen gemolesteerd werden.

Daar zyn twee Koninkryken, en in ieder der zelve een throon, en tyd, voor de Koning, om gekroond te werden, (Ekbarabaad, en Sjah Djibaanabaad) en wie te vrede is met Ekbarabaad, die heeft voor zyn deel vier Provintien, te weten, Ekbarabaad, het oude Decan, Multan, en Guzeratte.

En wie te vrede is met Sjah Djibaanabaad, die zal voor zyne Ryken bezitten, te weten, Cabul, en al de overige Provintien.

Ik quam naakt in de wereld; en ik zal naakt daar weer uitgaan; om welke reden ik verzoeke, dat, als ik ten grave gebracht werde, het met geen pompe, of glorie geschiede, gelyk het wel ontrent Koningen gebruikelijk is; En ik verzoeke, dat Hamedoddien Chan, myn getrouwwe Dienaar, mag zien, dat myn lyk gebracht werde ter plaats van Sjah Saunoddien, ombegraven te werden. Myn Tombe verzoeke ik, dat klein mag zyn, als die van de Fakiers, of Bedelmonniken, en

Ik verzoeke, dat geen van myn Zoons zich met het maken van een Tombe voor my bemoeije.

Ik heb een Cassa onder my berustende van zeven en vyftig duisend drie honderd en twee en tagtig Ropyen (zynde zyn aparte beurs) het resterende van 't geld; waar van ik myn tafel, en kleeren, versorgd hebbe. En als ik ten grave gebrakt sal werden, sullen verscheide Fakiers myn lyk begeleiden; die van myn eigen Cassa (of soorte) zyn. Daarom verzoeke ik, dat van de bovengemelde penningen aan de selve duisend Ropyen mogen uitgedeeld werden.

Dit Testament behelst geen zaken van groot belang, en het schynd met den grooten goet van dezen schiandren Vorst, en doorlepen Staatkundigen niet wel over een te komen; hoewel het zeer wel na den onnoozelen styl der Mohammedanen gelykt.

Men ziet daar uit voornamentlyk de groote genegenheit, die hy, onder zyn Zoonen, den Prins Cambax, en; onder zyne ryks-Grooten, Assied Chan, toegedragen, en hoe grooten achtung hy ook voor Hamedoddien Chan gehad heeft, als den welken alleen hy de zorge voor zyn lichaam heeft willen aanbevelen:

Maar voor al ziet men daar uit ook, hoe hy, die als een Fakier, en onder een glimp van de grootste nederigheid en devotie al zynen opgang gemaakt, en zig, tot nadeel van alle zyne Broeders, door een ongewoonte staatkunde van de uiterste geveinstheit, op den alouden throon der Mogolsche Keizers verheven had, ook het einde van deze zyne zeldzaamste rol in de wereld als een Fakier heeft willen spelen; leerende met zyn voorbeeld, dat men op devote menschen onder de Mohammedanen niet meer staat heeft te maken, dan wel op diergelyken voort onder alle andre Godsdiensten; aangezien zulken al te grooten, en al te gemaakten heiligkeit in veel nazaten der oude Pharizeen veeltyds tot een geheel ander einde, dan het wel uiterlyk sechen, en (volgens 't geen ons de ervarenheit noch dagelyks leerd) enkelyk tot het bejagen van eenig eigen interest, of alleen tot het bereiken van eenig werelds inzicht, is gericht geweest, na 't verkrygen van het welke ook gemeenelyk die schyn-iever voor de Godsdienst allenskens verkoeld, en eindelyk geheel verdwenen is; een klaar bewys, waar toe dit alles alleen gediend had, te weten, om andre, die tot hun regt oogwit niet ten eersten doordringen konden, zoo jammerlyk te misleiden, als deze veinfaard, Eurangzeeb, al zyn Broeders, zyn ouden Vader, en al zyn Ryks-Grooten, gedaan heeft.

Men wil dat hy negen maanden; na 't ma-

A. 1707.

Aanmer-
kingen
over het
zelve.En een
heilzame
les hier uit
van geen
schynhei-
ghen te
vertrou-
wen.Om dat
zulké niet
anders
dan 't we-
relde be-
oogen.

A. 1707. maken van dit Testament, of in de maand
zeldzame van Juni A. 1708, ('t geen niet wel zyn
weging kan) is overleden; maar dat 'er weinig
de lugt oogenblikken voor zyn dood een zwaare
Eurangzeeb's storm opgekomen zy, die tot s'avonds
dood. ten zes uren duurde, en zoo sterk was,
dat al de Leger-Tenten, de boomen uit
de grond; ja verscheide Dorpen 't onder-
ste boven geworpen, en ook veel beeft-
den door het dik opgejaagd stof verftikt
wierden.

yn vero- Dit was het einde van dien grooten,
eringen. voorzichtigten, en Staatkundigen Vorst,
die in beleid, dapperheit, en behendige
regeerkunde; gelyk ook in leef- en regcer-
tyd, alzyne Voorvaderen merkelyk over-
troffen, en het Ryk ook grootelyks uit-
gebreid; ja een luister, die 't noit te vo-
ren had, door 't veroveren van de mach-
tige Koninkryken van Arracan, Vifia-

pour, en Golconda, mitsgaders het vol-
A. 1707. slagen vermeerteren van de Landen van
Decan, en Carnatica, bygezet heeft.

Een volle eeuw (iet zeldzaams voor Zynleef-
tyd. een mensch, maar veel zeldzamer voor
een Vorst, van zoo veelen belaagd, en
voor zyn eigen Kinderen niet zeker)
heeft hy geleefd, en zich daar door een
sehaf van wysheit by zoo een langeerva-
renheit verzameld, om 't Ryk, zoo on-
rechtvaardig en listig verkregen, (waar
na hy ook den grooten *Aalem Gier*, dat
is, den overwinnaar van de wereld ge-
naamd wierd) nochtans tegen al de aan-
slagen van zyn Zoonen, en meer andere,
tot het einde van zyn leven toe onbeweeg-
lyk te bestieren, en dus geruif in zyn graf
te dalen. Wy vertoonen zync beeltenis
onder No. 12.

EVRANGZEEB 12. Groot Mogol.

Styd van Pas na zyn dood zettede *Azem Tarras*
de Prin- zich op den 5den Maart 1707 met waar-
cen, Sjah neming van de nette sahat, of 't geluk-
Aalem, en kig uur, volgens de sterrekunde, op den
Azem thron in het Leger, waar in hem den
Tarras, om Emier Omrab, en de voornaamste krygs-
t Ryk. hoofden de hand boden.

Hy liet zich, met de naam van *Azem*
Sjab, als Opperheerscher uitroepen, gaf

zyn twee Zoonen nieuwe eernamen, liet
nieuw geld munten, en (zoo men al me-
de voorgaf) het lyk van *Eurangzeeb's* an-
derendaags in een Palankyn, onder 't ge-
leide van 4000 paarden, na *Eurangabad*
voeren, en in een prachtig graf, door
den overleden (zoo men wil, hoewel dit
met zyn Testament zeer styd) gemaakt,
leggen.

A. 1707.
Hun ver-
schillen-
den aard,
en han-
del.

Zedert droeg zich *Azem Tarra* zeer trots tegen alle de Hoofden, Landvoogden, en andre Grooten, ofte Hertogen des Ryks, hoewel hy zich tegen *Daed Chan*, en andren, ook mildadig in 't verhoogen van hunne soldyden betoonde; maar *Sjab Aalem* in tegendeel maakte zig by ieder zeer bemind, bood zyn Broeder de vrede aan, met belofte, van hem alles te zullen laten, dat zyn Vader hem gegeven had.

Als hy egter zag, dat dit niet helpen mogt, zette hy zich, ondersteund van de meeste Princen te Delli, op den thron, door zyn Grootvader, *Sjab Djibaan* gemaakt.

Sjab Aalem's oudste Zoon, de Prins *Mofoddien*, quam, van de meeste Radja's, Patans, en Berg-Koninkjens ondersteund, met een magtig Leger uit Bengale afzakken om zyn Vader, *Sjab Aalem*, te helpen, nam Agra in, en liet den Landvoogd van die hoofdstad ombrengen, om dat hy zyn Vaders brieven, die van 't Hof quamen, van tyd tot tyd opgehouden had.

Gedrag
vanden
Prins
Cambax.

De Prins *Cambax* had zich wel mede ten oorlog toegerust; maar zoo ras hy een beleiden brief van *Sjab Aalem*, en daar by beloften bekomen had, van hem alles te zullen laten, dat hem zyn Vader gegeven had, hield hy zig stil en gerust, liet zich ook, op die verzekering, als Koning van *Visapour* kroonen, en zond zyn Zoon met 18000 Paarden, om van *Colcanda* bezit te nemen, 't geen hem de Landvoogd, *Rustan Delsi Chan*, met vyfentwintig lek Ropycn van 's Lands inkomsten, overgaf.

Detwee
oudste
Princen.

Onderusschen trok *Sjab Aalem* met 152000 man te paard, en 178000 te voet op, van voornemen om *Azem Tarra*, diens Leger zoo sterk niet was, zelf in persoon te gaan opzoeken; maar op de raad zynr vrienden, en voor al van de Rasbutische Princen, bleef hy te Agra, om daar het noodige voor 't Leger te bezorgen, en voor zich zelven, daar hen 't meest aan gelegen lag, zeker te zyn.

Hy zond dan zyn twee oudste Zoonen tegen den Prins, *Azem Tarra*, die den 20sten Juni 1707 met hunne machtige Legers aan een raakten, dog zoo ongelukkig voor *Azem Tarra*, dat zyn ganfch Leger, op 6000 man na, daar in de pan bleef, en hy zelf zou in 's vyands handen geraakt hebben, zoo hy zich, om die schande te ontgaan niet zelf met een ponjaard doorftoken had.

Slaan tot
nadeel
van Azem
Tarra; die
zich zelf
dood.

Zyn meeste grooten, en ook zyn twee Zoonen lieten daar het leven, waar door dan *Sjab Aalem* volkomen meester van 't veld, en na den eenen, en den andren vermeerderd te hebben, vreedzaam bezitter van de Kroon bleef.

Het schynd my recht van pas nu met een hier in te lassen zeker Persiaansch opstel, in 't Engelsch vertaald, en my mede door een vriend, die 't uit Suratte kreeg, behandigd, waar uit men zien kan, hoedanig de Legerfchikking van het Leger van den Prins *Sjab Aalem* geweest zy.

Hun Le-
gerfchik-
king.

Het is my in 't Persiaansch, en Engelsch toegezonden, welkers vertaling in het Nederduits aldus was:

Een verhaal van de Armée Mohammed Moazem Bhadur Sjah (alias Sjah Aalem) den oudsten Zoon van den overleeden Eurangzeeb, bestaande in 170000 paarden, en 195000 voetknechten, staande onder zyn eigen betaling, waar onder niet gerekend verscheide Radja's, en hoe die hem met haar volk te hulp gekomen zyn, zoo als zy in bataille geformeerd geweest zyn tegen Azzam (of Azem) Sjah, de tweede Zoon, by Akbarabaad.

- No. 2. Twee duizend boogfchutters, en twee duizend arbeidslieden of matroozen, om 't kanon te trekken. De quantiteit van het geschut werd hier niet gemeld.
- No. 3. In het front der Armeë, *Mobhammed Affoddien Sjah Zadeb*, de oudste Zoon van *Sjab Aalem*.
- No. 4. Vyf honderd stukken geschut op hare affuiten, met twee duizend man om die te bestieren.
- No. 5. *Isfander Chan*, hoofd der Artillerij (genaamd de Daroger van de Topscanna) toekomende *Sjab Aalem*, met twee honderd Kameelen, en ieder der zelve beladen met honderd Rachets, of vuurpylen (bons genaamd) met de lange bamboezen daar aan, en vyftien duizend voetknechten.
- No. 6. *Aali Mordeni Koekab* met duizend paarden, en twee duizend voetknechten.
- No. 7. *Mobhammed Aali*, een groot Kapitein, met twee duizend paarden, en vyf duizend voetknechten, en *Aali Chan Brole* (een soort van een Aide du Camp) met vyf honderd paarden, mitsgaders
- No. 8. Twee duizend man te voet, genaamd, *Bircandes*, en twee duizend pioniers om de wegen te maken, Bieldaars genaamd.
- No. 9. *Rizza Coeli Chan* mede Daroger van de Topscanna met twee duizend paarden en drie duizend bulen (pataniers genaamd) en twee hon-

- honderd vyftig ftukken gefchut in hare affuiten.
- No. 10. *Hoeffein Aali Chan Bbadur* met twee duizend paarden, en duizend voetknechten, en twee duizend man, om 't water voor de Armee te voeren (Soekky genaamd.)
- No. 11. *Mabrajah Jeffonfong*, zyn Zoon, met twee Olifanten, en op ieder een ftuk gefchut, zeven duizend man te paard, en vyf duizend voetknechten, en *Mir Sjerfoddien Bbadur Sjab*, met duizend paarden, en twee duizend man te voet.
- No. 12. *Sjab Rafa Ullab Bocary* met duizend paarden, en duizend man te voet.
- No. 13. *Seyed Afferod Chan* met twee duizend paarden, en duizend bondaars (dat zyn mannen, die de groote vuurpylen in brand fteken, welke Rachets van yzer, en van een groote kragt zyn, om zelf door een Olifant heen te vliegen.)
- No. 14. *Iffuef Zy* met vyf duizend paarden, en drie duizend drongers ('t geen Patanifche Soldaten zyn.)
- No. 15. *Widjoddien Chan* met duizend paarden, en twee duizend voetknechten.
- No. 16. *Padsjab Zadeh Mir Voddien*, aan de linkerhand.
- No. 17. *Sjab Zadeh Mansfoddien Bbadur Sjab*.
- No. 18. *Aziesoddien Sjab Zadeh*, aan de rechterhand.
- No. 19. Twee groote kanons met hare affuiten.
- No. 20. Vyf honderd Kameelen, met een kleen kanon, ieder op haar rug.
- No. 21. Drie duizend voetknechten met musquetten, of wapenen om te vuuren. Een quantiteit kanon zonder kanoniers.
- No. 22. *Mahde Chan* met 1000 paarden, en 3000 voetknechten; daarenboven noch verfcheide andre met hare paarden (genaamd Zemmedars.)
- No. 23. *Bander Chan Kisge* met 1000 paarden.
- No. 24. *Caffum Chan Divaan* tot *Mirvoddien* met 2000 paarden, en 500 voetknechten.
- No. 25. *Lolbeek Jemmandar* (of een voor-naam Kapitein) met 3000 paarden, en 2000 voetknechten, en *Chadja Enalula Chan* met 7000 paarden, en 10000 voetknechten.
- No. 26. *Ruffam Allab Chan* een ander Daoger van Topfonna met 1000 paarden en 5000 voetknechten.
- No. 27. *Nuttulla Chan Bander Walamkier* met 10000 paarden.
- No. 28. Twee duizend kanons met hare affuiten.
- No. 29. *Chodja Mabhmud Dalwaay Sjab Zadeh* met 2000 paarden, en 5000 voetknechten, en 1000 andre Ruiters, genaamd Ruhelahs.
- No. 30. Vyf honderd Kameelen ieder met een kanon op haren rug, met de Rajah.
- No. 31. *Radyab Bobtok Harray* met 7000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 32. *Momien Chan* met 1000 paarden, en 50 Olifanten, ieder met een kanon op zyn rug.
- No. 33. *Dolat ul Sjab Zadeh*.
- No. 34. *Mofthafa-bek Chan* met 2000 paarden, en 8 Olifanten, ieder met een kanon op zyn rug; en *Darabek* met 1000 paarden.
- No. 35. *Rajab Monfung* met 7000 paarden, en 5000 voetknechten, met 2 Olifanten, ieder met een kanon.
- No. 36. *Mirzabek Davoger* van de Topfonna, behoorende tot *Sjab Zadeh* met 1000 paarden, en 10000 voetknechten.
- No. 37. *Jaansepar Chan* met 4000 paarden, en 5000 voetknechten.
- No. 38. *Sidi Salam Chan* met 1000 paarden.
- No. 39. *Chodja Hoeffein* met 2000 paarden, enz. en *Makerom Chan* met 3000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 40. *Mabhmud Awur* met 1000 paarden.
- No. 41. *Joefef Chan Oncolber Dioger* van de Topfonna met 1000 paarden met vuurwapenen, en 5000 voetknechten.
- No. 42. *Jafardek Chan* met 2000 paarden, en 3000 voetknechten.
- No. 43. *Mabhmud Chan Caballi*, met 1000 paarden, en *Mir Buddi*, voor-naamfte van des Konings guardes (genaamd *Padsjab Sjake Daroger*) met 2000 paarden. *Koerom Alibek* met 1000 paarden.
- No. 44. *Jeddabbek* met 1000 paarden, en 8000 voetknechten, en *Mogulbek Cocaw* met 1000 paarden.
- No. 45. *Hbamed Ullab Chan* met 1000 paarden, en 1000 voetknechten.
- No. 46. *Sippidar Chan Bbadur* met 14000 paarden, en 5000 voetknechten, en 100 Kameelen, ieder met een kanon.
- No. 47. *Bbadur Ali Chan* met 9000 paarden.
- No. 48. *Aboel Coerwi Chan* met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.
- No. 49. *Padsjab Zadab Chodja* met een Tente hier neergeftagen.
- No. 50. *Mirzab Bek Naziek Bbadur* met 2000 paarden.

A. 1707. No. 51. De Rievicr, genaamd Thimhil, doorwaadbaar op verfcheide plaatzen.

No. 52. Quantiteit van Kanon, enz.

No. 53. Een groote battery (genaamd Amur Sjah, met kanon.

No. 54. Een dito.

No. 55. Een dito.

No. 56. Padsjab Zadab Aziez Ulcodder.

No. 57. Sjab Zadab Mabbmud Ncter.

No. 58. Mabbmud Sipper Sjab Sadab.

No. 59. Padsjab Zadab Mobbamed Ibrahim.

No. 60. Een quantiteit van kanon, enz.

No. 61. Mabbmud Jacoet Roek met 1000 paarden, en Boerderwar Chan met 1000 paarden, en 2000 voetknechten, met 200 Kameelen geladen met bomben, of rakets.

No. 62. Mabbmud Sadok Chan, de voornaamste der Boden, genaamd Adil Bulak Sjab, met 5500 paarden, en Mir Moraad Meli met 1000 paarden, en Issouf Chan met 3000 paarden.

No. 63. Mir Sedredin met 1000 paarden, en 10000 voetknechten, en van Plientar Chan, behoorende tot Sjab Aalem, 2000 paarden met vuur-wapenen, en 2000 paarden zonder de zelve.

No. 64. Mir Goelom Mabbmud met 500 paarden, en Aboebekir Giske met 1000 paarden.

No. 65. Mirzab Bodan Chan met 1000 paarden.

No. 66. Sjab Zadeb Mobbammed Raffoel Codder.

No. 67. Mirzab Sjeich Ullab met 1000 paarden.

No. 68. Groote kanons.

No. 69. Mebbdar Chan, en Remech, de voornaamste perfoon om op de Vrouwen van Sjab Aalem te paffen, met 2000 paarden, en 5000 voetknechten.

No. 70. Mobbammed Moazem Bbadur Sjab's (alias Sjab Aalem's) Tente, of Residentie-plaats, gedurende het gevegt.

No. 71. Sjeich Abdul Latbiek met 500 paarden, en Dorrabek met 5000 paarden.

No. 72. Sjab Mir, de perfoon, die altyd voor de Koning gaat (genaamd Jelloke Daroga) met 1000 paarden, en 10000 voetknechten.

No. 73. Groote kanons.

No. 74. Mirwati met 5000 paarden, en voetknechten, te zamen.

No. 75. Asmoddien Sjab Zadeb.

No. 76. Daod Chan Cofen met 2000 paarden, en 3000 voetknechten.

No. 77. Mir Afur met 500 paarden.

No. 78. Necatival met 1000 paarden, en

Momien Chan, Doctor (of Hha- A. 1707. kiem) met 5000 paarden.

No. 79. Mir Zaad. met 500 paarden, en 5000 te voet.

No. 80. Martzar Coelicban Dirwaan, behoorende tot Sjab Zadeb, met 2000 paarden, en 5000 voetknechten.

No. 81. Sjab Zadeb Heivaan (genaamd Chan Soema) met 1000 paarden, en 3000 voetknechten, en Mir Moefa met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.

No. 82. Padsjab Zadeb Ke Dirwaan (of Secs.) met 1000 paarden, en 2000 voetknechten.

No. 83. Padsjab Zadeb Ke Consoema (of Heraut) met 500 paarden, en 1000 voetknechten.

No. 84. Moraad Chan met 2000 paarden.

No. 85. Sulsban Aalem Padsjab Zadeb.

No. 86. Ibrahim Huzzaki, met 5000 voetknechten.

No. 87. Mebbmeder Chan Consoema (of Huishouder) met 3000 paarden, en 5000 voetknechten.

No. 88. Momien Chan Padsjab Zadeb Ke Dirwaan (of Secs.) met 4000 paarden.

No. 89. Muftar Chan Padsjab Zadeb Ke Dirwaan (of Secs.) met 4000 voetknechten.

Al welke Troupen ik bevinde een getal van 195000 voetknechten, 170000 paarden, nevens 4414 opgebracht, behalven een groot getal ongespecificeerde stukken geschut, op haarc affuiten, voorzien van 62 Olifanten, 1500 Kameelen, en 3000 Bullen, uit te maken, zoo dat zyn ganfch Leger uit 365000 gewapende mannen beftaan heeft; waar uit dan de groote oorlogsmacht der Mogolfe Keizers ten naaften by af te nemen is.

Men moet zich over dit groot getal van zyn Voetvolk en Ruitery niet verwonderen: want zoo hy wil, kan hy een veel ontzaglyker Leger, dan dit, te velde brengen, gelyk uit deze Lyft blykt, hoe veel ieder Koninkryk, ofte Landvoogdy opbrengen moet.

GROOTE MOGOLS.

279

A. 1707.
Lyst der
manfchap,
die ietfer
Ryk op-
brengen
moet.

Het Koninkryk

	Mannen te voet.	Mannen te paard.
Delli.	200000	200000
Agra.	45000	45000
Lahor.	36000	36000
Asmeer.	18000	18000
Guzeratte.	30000	30000
Malva.	21000	21000
Pattana.	21000	21000
Multan.	18000	18000
Cabul.	180000	180000
Tatta.	12000	12000
Buckar.	12000	12000
Casjemire.	12000	12000
Deean.	24000	24000
Brampore.	18000	18000
Candisj.	12000	12000
Attoc.	15000	15000
Berar.	21000	21000
Bakoer.	12000	12000
Bando.	18000	18000
Bengale.	120000	120000
Sambel.	45000	45000
Vifiapoef.	20000	20000
Goleonda.	60000	60000
Udeffa.	250000	250000
Kanduana.	250000	250000
Goer.	100000	100000
Kakares.	20000	20000
Narvar.	80000	80000
Siba.	70000	70000
Gualeor.	90000	90000
Jewal.	60000	60000
Nagralut.	30000	30000
Pitan.	20000	20000
Bangisj.	15000	15000
Jengapoer.	40000	40000
Jeffelmer.	30000	30000
Pengab.	15000	15000

2040000

2040000

Al het welke, te samen opgetrokken zynde, twee Millioenen en veertig duizend Man Voetvolk, en ook zoo veel Ruitery; uitmaakt.

T W E E D E H O O F T S T U K .

Sjah Aalem Bhadrur de XIIIde groote Mogol, na Tamerlaan A. 1707. die nader beschreven werd. De befending van de Heer Bezuijeri aan Sjah Aalem, als Gezant, A. 1710. Zyn dood. En Lykstatie. Het Gezantschap van de Heer Ketelaar aan Sjah Aalem A. 1711. Zyn vertrek van Agra na Labor. Alwaar by zeer wel ontfangen werd. Statelyke intrede van de Heer Gezant na het Leger van Sjah Aalem. Welke door 's Keizers Gemalinnen beschouwd wierd. Hy krygt verscheide berichten door besel van Donna Juliana, Directrice van 't Gezantschap. Zy komt met eenige Hof-Dames de geschenken zien. 's Keizers schenkagie werd overgeleverd. En door zyn Majesteit zelf beschouwd. De Gezant werd ter geboor geleid. Zyne verschyning voor den Keizer. Hy werd, nevens zyn Adjuncten; met eeren-kleederen beschonken. Een Keizerlyk present van spys aan den Gezant gezonden. Vertooning van de schenkagie-Olifanten, en Paarden, voor den Keizer. Word van den Keizer beschonken met een pook. Een Europeische wagen aan 's Keizers Gemalinnen geschonken. Geschenken voor de Princen. Donna Juliana geeft zyn Ed. Raad daar ontrent. De Gezant bezoekt den Heer Cancellier. En beschenkt hem. Die den Gesant goeden moed geeft. En van zyn gunst verzekerd. De Gezant werd op nieuw met eeren-kleederen beschonken van de Keizerin. Verschynd weer voor de Throon des Keizers, de welke verzoekt des Gezant's Musicanten te hooren. Die voor haar Majesteiters

A. 1707. *Jeſteiten ſpeelen. Die ook de instrumenten beſchouwen. De Keizer doet den Gezant eenige van zyn Luſthuizen zien. Beſchryving van twee fraaije Luſthuizen te Labor. De oudſte Prins, Moſoddien, verzoekt mede om de Muſicanten. Die ook naderhand de Exerctie der Militairen beſchouwd. De Gezant verſchijnd weer voor den Keizer. Met het toeflaan van zyn eerſte verzoeken. Hinderpaalen, hier ontrent. Door 's Keizers dood den 28ſten Februari A. 1712. Waar af de Gezant berigt, en waarſchouwing van Donna Juliana bekomt. Hoe lang Sjah Aalem regeerde. 's Keizers zoonen. Het woenlen dezer Prinſen om de Kroon. De meeſte Prinſen, en Grooten, verklaaren zich voor den Prins Moſoddien. Onzekerheit van des Gezant's zaaken. Vordingen van den Prins Moſoddien. Den Prins Djchaan Sjah ſtaat den Prins Mahhmud Azem, en dood hem.*

Sjah Aalen Bhadur de XIIIde groote Mogol na Tamerlaan A. 1707.

IN Eurangzeel's plaats volgde, als dertiende groote Mogol, Sjah Aalem Bhadur, anders gemeenelyk Bhadur Sjah genaamd, en begon zyne regering den zoften Februari A. 1707.

Hy was toen al drie en zefstig jaaren oud. Van aard zeer zagtzinnig, en een goedertieren Vorſt. In opzigt van zyn Godsdienſt was hy veel meer de uitlegging van Ali over den Coraan, dan die der drie andere Uitleggers, en opvolgers van Mohammed, togedaan, en voor zoo verre een Sjais, dan anders de meeſte Mogolders Sonni's, of van een ende zelve Godsdienſt met de Turken, zyn.

Die nader bechreven werd.

Hy was anders, hoe ſyn ook van Godsdienſt, een Prins, die zig zeer ſterk, voor al met allerley ſlag van Vrouwen, te buiten ging, en daar door ſlap in zyne regering, en zeer traag in 't uitvoeren van zaken, waarom 't voornaamſte beſtier in handen van den Prins, Mahhmud Azem, was; maar hy was een groot vriend, en begunſtiger van de Chriſtenen, hoewel dit wel meeſt aan de goede leiding van zekere Portugeeſche Juffrouw, van welke wy hier na noch ſpreken zullen, moet toegeſchreven werden.

Op deze wyze dan regeerde hy wel eenige jaaren geruſt; maar niet buiten zorg voor zyn eigen Kinderen; voor al van zyn tweeden Zoon, van den welken hy het zelve vreesde, 't geen hy in vorige jaaren aan zyn Vader, Eurangzeel, had zoeken te doen.

Debezen- ding van de Heer Bezuijen aan Sjah Aalem A. 1710.

A. 1710 wierd, uit naam der Nederlanſche Maatſchappij, als Gezant aan dezen Sjah Aalem Bhadur de Heer Directeur in Suratte, Cornelis Bezuijen (een Heer, die, door zyn buitengemeene kennis in de cyffer-kunde, het van de qualiteit van derden Stierman op een Schip der E. Maatſchappij, in korte jaren zoo verre gebracht had) vervanger van 'den Heer Grootenbuis, met veel ſtatie gezonden; dog deze Heer, wel vier of vyf maanden al gequynd hebbende, ſtierf den 18den October des zelve jaars, na dat bevorens tot uitvoerders van zyn laaſte wil, die zyn Ed. in Augustus gemaakt had, de Heeren, Johan Joſua Ketelaar, Opper-Koopman, en tweede in dit Gezantschap, Daniel Hur-

gronje, Opper-Koopman, en tweede dier directie, mitsgaders den Independent Fiſcaal aldaar, Johan Deodati, benoemd, en ook den Heer Ketelaar als zynen vervanger zoo in de directie, als in dit Gezantschap, met allen ernſt aan de ganſchen raad aanbevolen had.

Men gaf volgens gewoonte by zulke voorvallen ten eerſten, uit naam der Nederlanſche Maatſchappij, kennis van zyn Ed. overlyden aan Mr. William Proby, President, of Voorzitter der Engeliſche Natie tot Suratte, en aan den Franſchen Directeur, Monſr. de Pilvoine, mitsgaders daags 'er aan, aan de Moorſche Regenten van die Stad, en de onderhoorige Opperhoofden der E. Maatſchappij tot Hhamedabaad, en Brotsja.

Men deed op ieder minuut een ſchoot van 's Compagnies ſmal-ſchepen aldaar, en den zoften October, des Maandags ontrent drie a vier uren, na de middag, wierd zyn Eds. Lyk met deze navolgende ſtatie, onder 't geduurig ſchieten van de voornoemde ſchepen, ter aarde beſteld.

Relaas van de laaſte eerbewyzyng en ſtatie, met welke het Lyk van wylen den E. Agt. Heer, Cornelis Bezuijen, Directeur, en oppergebieder wegens den Staat der vrye vereenigde Nederlanſche Geotrojerde Ooſt-Indiſche Compagnie in Guzeratte, Hindoeſtan, en den aan- kleve van dien, mitsgaders gezant aan het Hof van den grooten Mogol, op dato dezes alhier (in Suratte) met veel ſtatie ter aarde is, beſteld.

Ten 1. Ging een Olifant met een zwart dek-kleed en 's Comps. Rouwſtaandard, door een Inlander gevoerd, waar op volgde,
2. De Subſtituit van den E. Independent Fiſcaal, Coenraad van Diepenbroek, in den rouw te paard, opvoerende tagtig Inlanſche Roerſchutters, die, na de Europeiſche wyze in reijen en gelederen gerangeerd, in een goede ordre marcheerden, en gevolgd wierden door

3. Een

- A. 1710.
3. Een Europeifch Pauker te paard, zynde de Pauken met zwart bekleed.
  4. Twee Trompetters, nevens den anderen te paard, in hunne Ambaffade-montceering; dog de trompetten met zwart overtrokken, en met zwarte banderollen behangen, blazende op een Sardyn.
  5. Een Inlander, leidende een rouwpaard.
  6. Een dito.
  7. Een Europeifche Stalmeeftcr, *Balthafar Luloffz.*, in de Ambaffade-montceering te paard.
  8. Seftig Inlandfche Roerfchutters, in reyen en gelederen marcherende.
  9. Een Tournooi-paard.
  10. Vier Standaarden, en een wimpel met zwarte fceepen overtrokken, gedragen door vyf Inlanders.
  11. Vlaggetjes met vuurpylen, gedragen door veertig Inlanders.
  12. De Vaandrig, en Opperhoofd der Militie, *Ernst Coenraad Nythart*, in de Ambaffade-montceering, en een uitgetoge degen te Paard opvoerende.
  13. Twaalf Granadiers in hare Ambaffade-montceering, marcheerden in zeer nette ordre, de Snaphanen onder de linker arm, en een Tamboer tuffchen in het eerfte gelid, de trommel met rouw overtrokken, flaaude de doode-marfch, waar op volgde
  14. De Sergeant, *Ernst Otbo Belouw*, mede in de Ambaffade-montceering, dragende het rouw-vaandel met een fleepende punt, naar militaire coflume.
  15. Twaalf Granadiers met een Tamboer, gelyk hier voren, alle met rouwbanden voorzien.
  16. Een Corporaal, die den trop floot.
  17. De Secretaris der Ambaffade, *Herman Bruinink*, op een rouwpaard, verbeeldende een Couragier, met den Regiment-ftaf in de hand.
  18. De fpooren, aan een zwarte ftok gedragen, door den Onder-Koopman, *Joan Coenraad Kok*.
  19. De handfchoenen, gedragen door den Soldy-Boekhouder *Pr. Laurens Pboonfen*.
  20. Een rouw-degen, met het geveft om hoog gedragen, door den Onder-Koopman, *Ijaac Loos*.
  21. Een dito met de punt om hoog gedragen door den Affiftent, *Henrik Kalde*.
  22. Den Helm, op een zwart flu-
- weel kuffen gedragen, door den A. 1710.
  23. Het grootc wapen van zyn E. Agtb. Zalb., gedragen door den Difpenfier, *Johan Clood*, achter welken volgden,
  24. Twee Sobdaars, of zilvere ftokdragers, op ieder voorzyde, den Lyk-wagen, twee Heddi's, of Koninklyke afgezondenen, om den Ambaffadeur ten Hove opwaards te geleiden.
  25. De Hof-meeftcr, *Johan Tobias Gunter*, te paard in den rouw voor het Lyk.
  26. Het Lyk van zyn Ed. Agtb., op een wagen getrokken door twee Offen, en op ieder zyde van de kift drie wapen-deelen, een dito voor, en een dito agter.
  27. Noch twee zilvere ftokdragers op ieder zyde van de wagen, en van agteren een.
  28. Vier flip-dragers in den rouw te voet, als de Opper-Chirurgyn, *Frans de Preve*. Dito *Hermannus Eppendorp*. De Pakhuismeefter, *Ijaac van Riebeck*. De eerfte Klerk, *Henrik de Jong*.
  29. Twaalf dragers, in volle rouwkleederen, te weten, de Affiftent, *Pieter Maartensz.*
Dito. *Henrik Boberink*.
Dito. *Johan Morelius*.
Dito. *Johannes Voorftad*.
Dito. *Jacob de Vries*.
Dito. *Jacob Nagtglas*.
Dito. *Abraham Age*.
Dito. *Cornelis Cammers*.
Dito. . . . . *Ingeman*.
Dito. *François Bylhouw*.
Dito. *Willem van Meekeren*.
Dito. *Johan Groengraeft*.
  30. De Palankyn van zyn Ed. Agtb. L. M. in den rouw.
  31. De Lytkoets van zyn E. Agtb. L. M. waar in den Onder-Koopman, Sr. *Johan Haak* alleen zat, als zynde de naafte bloedverwant van den zelveu, alles in den rouw.
  32. Een koets in den Routw, waar in zaten, de Engelfche Heer Prefident, *William Proby*, ende E. Opper-Koopman, *Johan Jofua Ketelaar*.
  33. Een dito, waar in zig bevonden den Secunde der Franfche Compagnie, Monft. *Tifferan*, en de Secunde der Engelfchen, Mr. *Frayhem Bendal*, mitsgaders de E. Opper-Koopman, en Hoofd-Adminiftrateur dezer directie, *Daniel Hurgronje*.
  34. Een dito, waar in zaten, Monft. *Renard*, certyds wegens de Fran-

A. 1710.

fche Compagnie het bestier der zaken alhier by provisie waargenomen hebbende, nevens den denden van de Engelschen, *Mr. Bernard Whayt*, en den E. Independent Fiscaal, *Johan Diodati*.

35. Een dito met den Franschen Secretaris, *Monfr. Paribon*, en den Engelschen dito, *Mr. Thomas Visscher*, den Raad *Thomas Febos*, en den Koopman *Bernard*.
36. Een dito met drie Fransche Paters, benevens den Onder-Koopman, *Jean Ricotier*.
37. Een dito van de Engelschen, waar in zich bevonden de Engelsche en Fransche Cassiers, *Estrouth*, en *Laccaterrie*, nevens den Onder-Koopman, *Frederik Dudde*.
38. Een Engelsche dito, waar in zaten, het Brotsja's Opperhoofd, *Dirk Huizingveld*, de Onder-Koopman, en Secretaris, *Pieter Appels*, nevens twee Fransche Officiers.
39. Een Fransche koets, waar in waren de Onder-Koopman en Cassier, *Otto Clout*, nevens den Assistent; *Simon Diodati*, en eenige andre vrienden.
40. Een Inlandsche vier-wieldé dito, waar in eenige Armenische Kooplieden zaten.
41. Een koets, met noch eenige andre Armenische Kooplieden.
42. Een dito, met noch eenige andre dito. dito.
43. Een dito; met noch eenige andre dito. dito; waar op volgden
44. Verscheide vrienden te paard, en eindelyk.
45. Een Olifant in den rouw; op welke zat het Hoofd der Carnaks, genaamd *Doos*, langs den geheelen weg onder de arme menschen pyzen (zeker foort van Persiaansch koper geld, by na als kopereduiten) uitstrooiende.

Het Lyk wierd, onder het schieten van drie chergies der Compagnies Militairen, gezet in het Graf van Wylen den Edelen Heer Commissaris Generaal, *Henrik Adriaan van Reede*, G. G.

De geheele Trein was zeer wel gereguleerd, en geschiedde alles van distantie tot distantie in zoo fraaijen ordre, dat alle de hier zynde Natien daar over verwonderd schenen te zyn, strekkende zich de zelve van 's Compagnies Logie tot voor by de Alfandigo, in het passeeren zag men, dat zelf veelen onder de Heidenen dit droevig verlies deplorcerden, en beweenden.

De afmarsch van gemelden Trein geschiedde in even de zelve ordre, dog al-

leen met dit verschil, dat de slip-dragers benevens de dragers van het Lyk van zyn Ed. Agtba. Zahr. te paard, zich achter den voorsz. Trein begaven, en alzoo kwamen te sluiten; waar op de vrienden, na gewoonte, in het Sterf-huis genoodigd, en aldaar eenigen tyd met fligtelyke discourzen onderhouden wierden.

Schoon deze Heer nu overleden was, nam egter de Ambassade haren voortgang.

A. 1711 ging in plaats van de Heer *Bezuijen* als Gezant na dezen zelve Vorst, *Sjab Aalem Bhadur*, de Heer *Johan Josua Ketelaar*, te dier tyd in dienst dezer Maatschappy, Directeur van den handel in Suratte zynde, welke Ambassade de wy by forme van een dag-register in al haare omstandigheden zullen beschryven.

Deze Heer reisde eerst anderhalve maand, of 150 mylen verre van Agra na de eertyds Keizerlyke Stad Lahor, daar de Vorst met zyn Leger lag, en kwam daar den 10den December, tot op 6 cos, of drie mylen naby.

Hy vond deze vermaarde en aloude Stad in de Provintie Panfchaap, langs de breede, en visch-ryke Rievier Rary, die maar van kleene vaartuigen kan bevaren werden, gelegen, quam verder by een Sarai Chan Channa, alwaar hy zyn Campement formceeren dede.

In de voornagt wierd die Heer door een Colyk, alzoo 't zeer koud was, aange-

Den 11den dito trok hy in dat Logement, waar in nog eenig volk van den Prins, *Mahmud Azem* was, en kreeg die Heer des namiddags veel Vaderlandsche fruitagien van peeren, appelen, granaten, enz., door bestel, en uit naam, van zekere Hof-juffrouw, *Donna Juliana Dias Da Costa*, Gouvernante van 's Vorsten Vrouwen-huis, een Danc van groot vermogen by den grooten Mogol, en den Hollanders zeer genegen.

Zy zond hem ook eenige paarden, met belofte van 'er morgen meer tot zyne inhaling te zullen zenden.

Den 12den dito kreeg hy door een Mancepdaar, *Mahmud Tecky Chan* genaamd, uit 's Keizers naam berigt, dat hy daags 'er aan door een der voornaamste Omrah's, met pragt zou ingehaald werden, gelyk ook kort daar na die Mancepdaar, met den Keizerlyken Lyf-Arts, de Heer *Martyn*, by hem kwam, met noch wel dertig Christenen van verscheide Natien; om hem te verwelkomen, en te vergezellen.

Den 13 dito kwam by hem de Omrah, *Hattum Beek Chan*, om zyn Ed. met 500 ruiters, en zoo veel voetknegten, na het Leger te leiden.

Hy

1711. Hy had een Olifant van Staat, benevens vier groote, en veel kleene vaandels van witte en groene zyde, en vier standaarden van groene zyde, en met goud geborduurd, by zich; den welken de Heer Gezant tegen zond den Heer, Rogier Beeregaard, Koopman in dienst der E. Maatschappy, en den Onder-Koopman, Dirk Huisinkveld, nevens den Geheimschryver, Herman Bruinink, om hem te ontfangen, en by zich te brengen.

Deze Heer quam met zyn Credential, en zeide van den Keizer gezonden te zyn, om hem in het Leger te brengen, waar op de Heer Gezant een zeer beleefd antwoord gaf, na het welke de Omrah voorn^d, afscheid nam, en na zyn tent, buiten de Sarai opgeflagen, vertrok.

In het Leger onthielden zich een Armenisch Bisschop, en eenige Jesuïten, die den Heer Gezant mede quamen verwelkomen.

Den 14den dito ten negen uuren nam de marsch, of intrede van den Heer Gezant na het Leger, in dezer voegen met veel static zyn aanvang.

1. Voor uit ging een Olifant van Staat met een groen lakens dek-kleed, welkers zoomen rondom met rood laken bezet waren, en waar op een groen, en wit zyde vaandel, ter staathouding van den voorn^d, Ammarau, (of Omrah) gevoerd wierd.
2. Verdoonden zich veel kleene vaandelkens aan vuur-pylen van groene en witte zyde nevens de Pions, of het voetvolk van den Ammarau.
3. Zag men een grooteschenkagie-Olifant van de E. Maatschappy voor den Keizer, overdekt met een goud lakens kleed, waar op al de andre schenkagie-ditoos in een reisaan malkanderen volgden, overdekt met groene en roode lakense dek-kleeden, en op elk der zelve een Granadier, en achter de zelve de opziender der Olifanten te paard.
4. Volgden vier groote vaandels der E. Maatschappy, en veertig vuur-pylen ditoos, en een ketel-trom-flager te paard daar achter.
5. Negen schenkagie-paarden voor den Keizer, met hunne goude en zilvere tuigen, en dek-kleeden, waar na de Stalmeester en twee Tompetters te paard volgden.
6. Hier op volgde de vaandrig, Ernst Godlieb Nyshard, te paard, die opvoerde
7. Ses Granadiers te paard, twee en twee nevens malkanderen rydende.
8. Daar na quam de Onder-Koopman,

en Guastoshouder, Sr. Johan Haak, A. 1711. nevens den Geheimschryver, Herman Bruinink, te paard.

9. De eerste gezwoen Klerk van dit Gezantschap, Ernst Coenraad Graaf, met den adfistent Henrik Kalden, verscheenen mede te paard.
10. Gelyk mede de Sergeant, Ernst Otho Beloww, nevens den Onder-Chirurgyn, Georg Hannibal Smit.
11. Toen quamen 'er twee handpaarden van den Heer Gezant, nevens welke ter zyden vier zilvere Stokdragers van zyn Agtb. te paard reden.
12. Daar na de Pions, en geweerdragers van zyn Ed.
13. Waar op de Heer Gezant zelf te voorsichyn quam, gedragen werdende in zyn Palankyn tusschen den voornoemden Ammarau, en Mancepdaar, en des Keizers Lyf-Arts, den Heer Martyn, die mede in hare Palankyns zaten.
14. Achter zyn Ed's. Palankyn waren vyf en twintig Ruiters, te Agrat tot zyn dienst aangenomen, als mede ter rechter zyde de Christenen, die hem waren komen ontmoeten, en ter linkerhand de Ruiters des Keizers, en ook die van den voornoemden Ammarau.
15. Daar op volgde een handpaard van den Koopman, en eersten Adjunct, d'E. Rogier Beeregaard.
16. Als mede de Pions, en geweerdragers des zelfs.
17. En daar op zyn E. zelf in zyn Palankyn.
18. Toen zag men een handpaard van den Onder-Koopman en tweeden Adjunct, Dirk Huisinkveld.
19. Mitsgaders zyne Pions, en geweerdragers.
20. En daar op mede dien Adjunct zelf in zyn Palankyn.
21. Pas daar na volgde een Hollandsche kar met vier wielen, die uit Suratte voor den Ed. Heer Gezant mede gevoerd was, waar in eenige Jesuïten, nevens den Armenischen Bisschop, zaten.
22. Deze wierd van een andere diergelyke dog Agrafe gevolgd, waar in de Opper Chirurgyn des Gezantschaps, H. Eppendorf, met eenige Pennisten, geplaatst was.
23. Daar op verdoonden zich vier Hindoestanische karren met vier wielen, met roode en groene lakense dek-kleeden overdekt, waar in de verdre Pennisten, en Krygsknechten, waren.
24. Vervolgens zag men toen den Commandeerenden Corporaal, Arnold Willemz. van Swoll, te paard.

- A. 1711. 25. Als mede een bagagie-Kameel, en noch een andre, met twee groote pauken.
26. En eindelyk den opziender der Kameelen te paard; maar mede deze statie eindigde.

Welke door's Keizers Gemalinen beschouwd werd.

Na dat de Heer Gezant het Leger dus, op een kos, of half myl na, genaderd was, zag men op den weg, die dezen Trein passeerde, een kar met vier wielen, met een rood zyde net overdekt, in welke men verzeerde, dat de voornoemde Gouvernante van 's Keizers Mahal, of Vrouwen-Timmer, met de vier voornaamste Vrouwen van het Vrouwen-huis, waren, begeerig, om deze intrede der Hollanders te zien, en den Keizer berigt daar af te geven.

Kort daar na wierd de Heer Gezant weer op nieuw door onze drie wakiels, of zaak-verzorgers, bezogt.

Zy voerden met zich een getanden Olifant, en daar op een huisje, waar in een der voornaamste dezer bedienden was.

Ook wierd op de zelve een vaandel van groene en witte zyde gevoerd; doch de andre twee wierden in hare Palankyns gedragen, en van veel Ruiters, en Voetknechten, verzeld.

Zoo ras zagen deze drie Heeren den Heer Gezant niet naderen, of zy begaven zich aansfonsd te voet na hem, verwelkomden zyn Ed: hoflyk, en boden hem een Nessér van diverse goude en zilvere Ropyen aan, op welke de Gezant zyn hand gelegd hebbende, schonk hy die aan hen weder, waar op zy zich in zoodanigen ordre, doch wat ter zyden onzen trein, voor uit begaven.

's Namiddags ten drie uren quam men by 's Keizers artillery, alwaar men de tenten des Gezandfchaps ordentlyk opgeslagen vond, in welke de Heer Gezant van veel Hof-Grooten verwelkomt wierd.

Donna Juliana, aan welke de Keizer de zaken dezer Ambassade geheel en al opgedragen had, liet daar op ten eersten aan den Heer Gezant weten, dat zy het by zyn Majesteit zo verre gebracht had, dat zyn Ed: met al de Europeanen ter gehoor komen kon, als zyn Ed: beliefde, al was het morgen, en dat de Keizer aan de Ammarauwen, *Enayt Ullah Chan*, *Wesaret Chan*, en *Isalam Chan*, bevolen had, onze belangen te behertigen.

Ook had hy aan den Ammarau, *Flat-tumbeek Chan* belast, den Heer Gezant, en zyn Adjuncten, of bygevoegden voor den Throon te geleiden, eenbelcefhheit, voor welke de Heer Gezant deze Dame bedankte, verzoekende alleen noch een korten tyd voor zich, om de geschenken, die 't gehoor zelf dienden voor te gaan, te ontpakken.

Den 16den dito liet deze Dame den Heer Gezant een beter Kampement aanbieden, 't geen zyn Ed: aannam, ter tyd toe zy hem twee tuinen, niet verre van daar gelegen en met hooge muuren omringd, bestelde, daar zyn Ed: van den flank der doode krengen bevryd was.

Den 17den dito wierden de goederen derwaarts gezonden, en door den Heer Gezant, en zyne fwite, even als by de intrede, gevolgd.

Vernits nu de fehenkagien, voor den Keizer; en zyne vier Princen, geschikt, wat tyd met ontpakken weg namen, liet *Donna Juliana* den Heer Gezant weten, dat zy; en eenige Hof-Dames, genegen waren die te komen zien, en zyn Ed: dan ook te berigten, wat van de zelve den Keizer, en zyne Princen, best behagen zou.

Den zoften dito quam zy met eenige Hof-Vrouwen, en wierd van den Heer Gezant, en zyn gevolg, in den thuin, alwaar zyn Ed: aan de eene zyde de Olifanten, en het kanon, en aan de andre zyde de schenkagie-paarden met haare kostelyke goude en zilvere tuigen, en verdre montuuren; gerangeerd had, zeer hoflyk en statuys ontfangen, en tot aan de tent van den E: *Beereenaar* (in wiens kamer in deze tent de goederen geplaatst waren) geleid, alwaar zy uit een overdekte kar; met welke zy, nevens dit Keizerlyk gezelschap, inognito gekomen, en die door de Kanaats haar voor 't oog van andere verborgen gehouden had, gestapt was.

Voor haare komst had zy aan den Heer Gezant een kostelyke Mesmanie met vyftig schotels eeten gezonden, en nagedane maalyd hem met Abier, etter van roozen, en andre kostelyke reukwerken, als mede met betels met goud en zilver cierlyk omwonden, in 's Keizers naam, en door zyn ordre, doen regaleren.

Zy bleef denganschen middag tot aan den avond toe by zyn Ed:, en verklaarde met haar gezelschap haare verwondering en byzonder genoegen over de zeldzaamheden, door haar beschouwd.

Den 21sten wierd aan den Heer Gezant op 's Keizers ordre een massief goud tafeltje met delicate kost, zoo als het voor zyn Majesteit zelf toebereid was, gezonden, het welke rondom zeer aardig met schotelkens in gaatjes, daar toepassende, en van binnen met een groote kom voor portagie, bezet was.

Dit waren uitnemende bewyzen van 's Keizers gunst tot den Heer Gezant, waar toe den *Emier ul Ammarau*, *Sulfi-caar-Chan*, en gemelde Dame, zeer veel contributeerden.

Dit gaf niet alleen groote hope tot een goed gevolg van onze zaken, maar zy

A. 1712. verzekerden ook den Heer Gezant daar ten vollen af, hem waarfchouwende, dat de eenige, die hem zouden trachten te hinderen, den tweede Prins, *Mabbnud Azem*, en twee a drie Ammarauwen, vyanden der Christenen, waren; dog dat de eerstgemelde door wat geld wel zou ter neder te zetten zyn.

Hierna zyn de ingepakte en in roode Bafta geembalcerde ichenkagien voor den Keizer onder opzicht van de Adfiffenten, *Johan Henrik Kalden*, en *Johan Coenraad Kok*, en van onze Heidensche volmagten, na dat 'er een notitie af gemaakt was, den 26sten dito na 's Keizers tent gezonden, en aan den Ammerau, *Hattum Beck Chan*, tot 't ontfangen van dien door den Keizer aangesteld, overgeleverd, na welke overlevering deze Adfiffenten wilden wederkeeren, doch zy wierden verzogt dien nacht in 's Keizers tent te blyven, aangezien zyn Majesteit die geschenken zelf van stuk tot stuk zien wilde, te meer, alzoo niemand aldaar bequaam was om rechte aanwyzing van de zelve te doen.

Zy bleven dierhalven, en vertoonden alle de zelve aan den Keizer, die ze van stuk tot stuk in zyn handen nam, en groot genoegen daar in toonde te hebben.

Ondertuffchen liet de Heer *Islam Chan* aan den Heer Gezant weten, dat 's Keizers begeerte was, dat hy morgen ter gehoor zou komen, 't geen echter, om 't flordig weer, by nader bekomen verlof, tot Sondags daar aan uitgesteld wierd.

Den 3den Januari 1712 wierd hy ter audientie by mooi weder verzogt, waar op zyn Ed: zeide, dat hy na zyn tent gaan zou, om ten eerften te komen, en maar nader bericht te wachten, als den Keizer op zyn Throon zittingen zou; waar op de Gezant met al zyn gevolg ten negen uren 's morgens in de bovengemelde ordre, uitgenomen, dat al de militairen te voet door hun hoofd, *Ernst Godlieb Nythart* opgevoerd wierden, zich op weg begeven heeft.

De Marfch-route was ruim een kos (of half myl) lang door 't Leger van den oudften Prins, *Mofodien*, enduurde nog wel twee kosfen eer wy aan de tent van 't Gezantfchap quamen.

Dus trokken wy, door 't voornaamfte van 's Keizers Leger, zeer vermakelyk langs de Rievier Rary uitgestrekt leggende, al voort, en quamen 's middags by die tent, alwaar wy tot nader laft rusteden.

Gedurende ons wagten aldaar wierd de Heer Gezant door voornoemde Dame met den ontbyt geregaleerd, de welke zich op de ruwhet van 't weder zeer verontfchuldigde, en dat zy anders zyn Ed:

meer beleefteden bewezen zou hebben, waar op zyn Ed: weer een zeer beleeft antwoord gaf.

Ontrent drie uren na de middag kreeg zyn Ed: kennis, dat het nu tyd was, om voor den Keizer te verschynen, waar op zyn Ed: zich met alle de Europeanen, Penniften, en Militairen, in de voornoemde ordre, en statie, derwaarts begaf.

Zoo als zyn Ed: voor de Canaats (of jaloecy-matten) van 's Keizers tent quam, bevond men, dat die rondom op een redelyke diftantie met een net van dikke touwen driemaal omfpannen was.

Voor de poort, of den ingang, moest men de pistoolen en alle ander geweer, afgeven; doch de Heer Gezant, en zyn gevolg, behielden hunne degens, en zyn Ed:, benevens zyne Adjuncten, wierd toegestaan in hunne Palankyns, en de verdere om te paard tot digt voor de Canaats te komen, doch de Penniften, en Soldaaten, moesten te voet volgen, aangezien daar geen karren voor by trekken mogten.

Aan den ingang der Canaats wierd de Gezant door den Divan van het hoofd der Keizerlyke Artillery, den Heer *Islam Chan*, ontfangen, en, vermits de Keizer noch niet buiten gekomen was, in de tent van zyn Heer zoo lang gebragt, om wat te rusten, die zyn Ed: ondertuffchen met verscheide minnelyke discourzen, onder 't geluid van ettelyke ketel-trommen en schalmeijen, het ordinaire teeken van 's Keizers verschyning op den Throon, ophield.

Kort daar na kreeg zyn Ed: ook tyding van dit verschynen zyn Majesteit, waar op zyn Ed: zich met zyne Adjuncten weer in zyne en hare Palankyns begeven hebbende, tot aan de Canaats toe naderde.

Deze bestonden uit oude tapyten, hadden drie poorten nevens den anderen, en besloegen wel eenen omtrek van een goede kos, of halve myl.

Binnen de zelve zag men een oude zeer groote tent van zyde, met goud en zilver doorwerkte tapyten, en achter de zelve des Keizers Throon.

Deze stond op een vierkant, van aarde ontrent vyf voeten hoog gemaakt, was met zeer cicrlyke met goud-doorwerkte tapyten belegd, en had een hand breed daar af rondom een zilver hek.

Van den voorschreven ingang, of wel van de middelste der drie poorten, was een rinkel van roode zyde vlaggetjes tot aan de gemelde voor-tent, waar onder, zoo verre als die strekte, het afgeschoten was met houtc tralien, en des zelfs binnen-grond met alcatieven, of tapyten belegd.

A. 1712.

Binnen die drie poorten der Canaats wierd de Gefant met zyn Adjuncten door den Introducteur, *Ammeraw Hattum Beek Chan*, ontfangen, en aan de Sjobdaars, of Wachters belaft, al de Europeanen binnen te laten; alzoo dit zyn Majesteits uitdrukkelyk bevel was, zoo die Heer tegen zyn Ed: zeide.

Dit wierd niet alleen sfipt nagekomen, maar die Heer nam den Heer Gezant ook by de hand, en leide zyn Ed: van zyn Adjuncten gevolgd, na de ordinaire plaats, daar men de Grooten, na 's lands wyze, aan den Keizer afleid, en plaatste hem verder binnen het eerste houtte hek, digt by het voornoemd zilver dito, aan de linkerhand van den Keizer, en zyn Throon; in den rang der Ammerawen, terwyl zyne Adjuncten eenige passen agterwaards gesteld wierden.

De verdre Europeanen leidden hun compliment voor zyn Majesteit wel mede af, doch moesten daar buiten blyven.

Zoo ras de Heer Gezant daar verscheenen was, presenteerde hy aanstonds de geprojecteerde Nesser van goude Ropyen, en daar nevens de goude bus, in welke de Brief van zyn Edelheit, den Heer Gouverneur Generaal van Nederlands Oost-Indiën, besloten was.

Zyn Edts. Adjuncten, of bygevoegden, boden ieder ook een Nesser van goude Ropyen aan, en de Heer Gezant reikte de zelve, op 't ontfangen teeken, aan den Oversten der Artillery, *Isalam Chan*, die nevens al de Grooten rondom den Keizer op de voornoemde van aarde gemaakte hoogte stond, in eigen persoon over; maar die van de Adjuncten, of bygevoegden wierden door *Hattum Beek Chan* genomen, en van hem aan *Isalam Chan* weer overgereikt.

Dezen Heer vertoonde die alle aan zyn Majesteit, en zy wierden ook na wensfel ontfangen.

Kort daar na wierd zyn Ed: met zynie Adjuncten, of bygevoegden, door *Hattum Beek Chan* van daar langs het zilver hek ter zyden, achter 's Keizers Throon, geleid, en aan hem een goud lakens eeren-kleed over zyn Europaans habyt aangehouden, en het hoofdwindzel nevens de Patha om zyn Ed: hoed gewonden.

Zyn Edts. Adjuncten kregen ieder ook een zilver eeren-kleed, en verder regaal als den Heer Gezant, wierden toen langs het zilver hek weder ter plaats, daar zy haren groot afgelegd hadden, gebracht, alwaar zy den Keizer voor die ontfange eer, na 's lands wyze, met vier kornus, of grooten, bedanken moesten, en wierden toen weder met hun drieën voor 's Keizers Throon by 't zilver hek gebragt, alwaar maar pas gekomen zynde, rees de Keizer op en begaf zich na binnen,

verzeld zynde van zyn Zoonen, de Prin-
cen, *Djibaan Daar Sjah*, en *Djebaan Sjah*, die een weinig beneden zyn Majesteit, ter rechter, en linker zyde, gezeten hadden.

Hier op begaven zich al de Ammerawen, en ook de Gezant, na huis; maar door zulken gedrang van menschen, dat ieder een vreesde dood gedrongen te werden.

Buiten de Canaats gekomen zynde, begaf zich zyn Ed: met zyn Adjuncten weer in hunne Palankyns; vertrokken met hun gevolg in de zelve ordre, als zy ten hove gekomen waren, en quamen s'avonds ten negen uren weer in den thuin.

De schenkagie-Olifanten, ofte Paarden, en had men; wegens te laat verleend gehoor, toen aan dien Vorst niet konnen aanbieden, 't geen dan den 4den Januari geschiede.

Zy wierden toen, volgens 's Lands plechtelyke wyze, aan den Heer Gezant wederom gezonden, hoewel dit alleen diende, op dat dit aanzienlyk geschenk te beter van het volk zou gezien werden.

Op dien zelve middag zond de Keizer door een Mancepdaar een volkomenzelyk ge-
maalyd van delicate spys, op de Mogol-
sche wyze toebereid, in een geëmaljeerd
goud servies, en een half uur daar na
door een tweede Mancepdaar verscheide
grote schotels met appelen; peeren,
granaten, oranjeappelen, enz., waar
voor de Heer Gezant drie Keizerlyke
salammen; of erbewyzingen (even ge-
lyk in zulk een geval zelf de Keizerin-
nen, en Princen, doen moeten) moest
maken.

Na de maalyd, door de Pennisten beschouwd, wierden die brengers (volgens 's Lands wyze) met betels, roozenwater, en een redelyk geschenk van penningen, beschonken, welk laatste tot behoudenis van 's Keizers gunst voltrekt vereischt werd, alzoo hy 't anders zeer qualyk nemen zou; ook is hy gewoon wel uitdrukkelyk daar na te vragen, en daar by ook af te meten, hoe veel, of hoe weinig, men zyn gift acht.

Daags daar na wierd de Heer *Ketelaar* Ver-
gawaarichouwd, dat de Keizer weer te
voorschyn komen zou, waar op zyn Ed:
met zyne Adjuncten, of bygevoegden,
en de negen Olifanten, en negen Paarden,
daar weder na toe ging, en die hem aan-
de Keizer.

Hy nam de laatste aan; doch tot de eerste was, om 't reeds vallen van den avond, geen tyd.

Na dat zyn Ed: de groot afgelegd had, werd van
wierd hy van den Keizer met een Hin-
doestansche Candjer, of pook, met fyne
steentjes bezet, beschonken, een gunst
vol-pook.

Hy werd
nevens
zyn Ad-
juncten,
met ee-
ren-klee-
deren be-
schonken.

A. 1712.

Een Kei-
schenk
van spys
aan den
Gezant
gezon-
den.

Vertoo-
ning van
de sчен-
kagie-
Olifanten
en Paar-
den, voor
de Keizer.

Werd van
den Kei-
zer be-
schonken
met een
vol-pook.

712. volgens aller getuigen, die ongemeen was.

De Heer Gezant stak die; na de Moorsche wyze, in zyn port d'epée, of draagband, en betuigde zyn dankbaarheid met drie Cormissen, dat is, *buigende zich driemaal, en t'elkens zeer diep met de rechterhand tot aan de grond, en in 't opreizen ieder reis die tegen 't hoofd slaande.*

Den 6den Januari wierden de voorn. Olifanten aan zyn Majesteit gepresenteert, en met blyken van genoegen aangenomen, en aangezien des Keizers Gemalinen zin gekregen hadden in den Europeischen wagen, van Suratte medegebracht; liet zyn Majesteit den Gezant den 8den daar om verzoeken, waar op de Ofsen 'er voorgepanden, en met haar verder toebehooren zyn Majesteit aangeboden wierden.

Ondertusschen wierden ook de geschenken, voor de vier Keizerlyke Princen geschikt, verdeeld, om ook hen daar door tot het belang der E. Maatschappy over te halen.

Donna Juliana quam toen den Heer Gezant ook bezoeken, die hy voor den tyd van een half uur zeer wel onthaalde.

Zy zag alles met veel genoegen, dog voegde 'er by, dat zyn Ed.; om 't gierig humeur van den Prins, Mahhmid; 's Ryks Zegel-bewaarder te winnen, en onze zaken te spoediger voort te zetten, niet qualyk doen zou; met zyn hoogheit wat meer; dan zyn andre Broeders, toe te leggen, en dat zyn Ed. die geschenken dan maar ten eersten geliefde aan die Princen, (gelyk geschiedde) te doen aanbieden.

De Princen; *Mahhmid Azem*, en *Refel Sjah*, waren toen juist by den Keizer; en wierden dierhalven de geschenken voor eerst weder te rug gebracht; maar de goederen, aan de twee andre Princen gezonden, wierden met genegenheit aangenomen.

Den 11den dito zond hy die goederen weder aan haar hoogheden; dog zy namen daar maar eenige stukken af, en zonden de rest te rug; ten blyk van hare edelmoedigheid, en onder verzekering, van dat zy daarom de E. Maatschappy geen minder genegenheit, dan de Princen hunne Broeders, zouden toedragen.

Den 12den dito wierden aan *Soufficaar Chan*; (Zoon van *Affed Chan*, bestierder van Delli, den goeden vriend der E. Maatschappy) een Heer van loffelyke hoedanigheden, en in rang de eerste Vorst na de Keizerlyke Princen, ook eenige geschenken gezonden, die zyn doorluchtigheid zeer minnelyk ontong.

Den 15den dito deed men 't zelve aan den vermogenden *Ammarauw*, en Provisionelen Ryks-Cancelier, *Enayt Ullab*

Chan, een groot gunsteling van den A. 1712. Prins, *Mahhmid Azem*; maar zyn Excellentie nam daar maar drie brillen af, en zond de rest, met betuiging van zyne vriendschap, weder te rug.

Den 18den dito ging de Heer Gezant den *Emir ul Ammarauw*, *Soufficaar Chan*, begroeten, wierd aantfonds na zyn komst by dien Vorst zyn zit-plaats gebragt, en zeer minnelyk ontfangen.

Na 't af leggen van de complimenten van begroeting, bood zyn Ed. dien Vorst een Nesser met goude Ropyen aan.

Zyn doorluchtigheid nam 'er maar een af, lag zyn hand op de rest, volgens een beleeftde wyze van dat Land, en wilde die den Heer Gezant laten behouden, doch op nader aanhouden van zyn Ed., nam hy die eindelyk aan.

Hier op wierd hy van den Vorst tot ziten, een weinig van hem af, genoodigd, en zyne Adjuncten, of bygevoegden, wat verder na beneden geplaatst zynde, zoo verzogt de Gezant, na eenige complimenten in de Hindoeistanse taal, dat het zyn Doorluchtigheid gelieven mogt de E. Maatschappy (die de goedheden van zynen Vader, *Affed Chan*, oud Ryks-Cancelier noch zeer wel heugde) zoo in deze Hof-als alle andere verdere Sollicitatien, te begunstigen, 't geen hy beleeftde, en zeide aan 't goed gevolg van dien niet te twyffelen; doch maakte alleen over dit eene stuk zwarigheid, om buiten Suratte een nieuwe Logie te bouwen; een zaak; waar van de Heer Gezant zyn doorluchtigheid toen wel gaarne de reden zou gegeven hebben, zoo niet gevreeft had tegen de gewoonten van dit Hof, daar men het eerste bezoek, en daar by voorvallende redenen; zoo kort, als het mogelyk is, maken moet; te zondigen; weshalven zyn Ed. genoodzaak was dit tot een beter tyd uit te stellen.

De Vorst, die gaarne van de vriendschap, door zyn Vader aan de E. Maatschappy bewezen, hoorde spreken, vragde, of de Gezant zynen Delli niet was gaan zien; waar op zyn Ed. zeide, dit wel gewenscht, dog wegens de Moorsche vasten (wanneer de Mohhamedanen geen visiten ontfangen) geen gelegenheit daar toe gehad te hebben.

Zyn Ed. verzogt ondertusschen ook 't voorschryvens van zyn Doorluchtigheid aan den bestierder van Suratte, ten einde de verdere geschenken van Batavia gezonden, wel mogten afgevoerd werden.

Hy verzorgde dit voor den Gezant ten eersten, bekrachtigde dat met zyn Zegel reikte zyn Ed. dat over, en zeide verder, dat hy den Heer Gezant, en zyne Adjuncten, met een eeren-kleed begunstigen, doch dat zulks niet in 't open

De Gezant be- zocht den Heer Cancellier.

En be- schenkt hem.

Die den Gezant goeden moed- geeft.

En van zyn gunst verzekert.

A. 1712. openbaar doen, maar hen dat zenden zou.

Hy zelf reikte ook aan de Heer *Ketelaar* een Indiaanfch banket van Betel over, waar voor die Heer, en zyne Adjuncten, dien Vorft bedankten, en toen hun afcheid namen.

De Gezant, werd op nieuw met eeren-kleeden beſchonken van de Keizerin.

Den 24ften Januari begaf zich die Heer, alzooy hy hoorde dat de Keizer daar na verlangde, wederom na het Hof, en wierd door *Hattum Beek Chan* in de Tent van *Heyaat Chan*, opperfte gelubde der eerfte Keizerin, en een Ammerau van vyf duizend Paarden, gebracht, en aldaar met een goud eeren-kleed, gelyk zyne Adjuncten, of bygevoegden, ieder met een zilver dito, uit naam der Keizerin, beſchonken, en dat tot vergelding van den Europeifchen wagen, over welken tuffchen des Keizers Gemalinnen ook al eenige gefchillen gerezen waren, dog zy was van den Keizer aan zyn liefſte Gemalin vereerd, en dit die Vorſtin zoo byzonder aangenaam, dat zy zich dagelyks met een groot vermaak daar in door hare gelubden, tuffchen de Canaats in, voorttrekken liet, 't geen *Donna Juliana* den Heer Gezant al bekend gemaakt had.

Verfchynt weer voor den Throon des Keizers.

Van daar wierd zyn Ed: met zyn Adjuncten, of bygevoegden, voor den Throon gebracht door *Hattum Beek Chan*, alwaar zyn Ed: na de gewoone groet gedaan te hebben, in het byzonder van zyn Majt. wierd beſchonken met een goude roos, met fyne ſteentjens bezet, en een quaſtje van peerlen, diens krop mede van goud, en met fyne ſteentjens vercierd, gelyk dit noch tot den candjer, of pook, die zyn Ed: onlangs ontfangen had, behoorende was; voor welke eer zyn Ed: weer drie ſalammen deed, en kreeg toen zyn afcheid.

Die verzoekt des Gezants Muficanten te hooren.

De Keizer had ook vernomen, dat de Heer Gezant onder zyn gevolg eenige liefhebbers van de Muſiek had, waar op zyn Majteit den 26ften dito door *Juffr. Juliana* den zelve verzoeken liet, om deze Muſicanten de aanſtaande nagt in 's Keizers Mahal eens te mogen hooren; waar op deze Dame ook een van hare zaak-verzorgers af zond, om de zelve daar te geleiden.

Hier op belatte zyn Ed: dat zig derwaards vervoegen zouden de Aſſiſtanten, en eerſte Klerk, *Johan Coenraad Kok*, *Cornelis Kammeri*, en *Adolf van Renſen*, enz., die tegen den avond vertrokken, en in de Tent van deze Dame quamen, ſtaande ontrent een muſquet-ſchoot van 's Keizers Canaats, daar zy tot donker toe moſten blyven.

Zy wierden toen door een Mancepdaar afgehaald, en ieder van hen wierd voor den ingang der Canaats zyn naam afgevraagd, die opgeſchreven, en toen een voor een binnen gelaten.

A. 1712. Men bragt hen door een grooten omweg van agteren aan de Rievier in het apartement van den Chanſamma, of den Diſpenſier der gemelde Mahal, een voor-naamen gelubden, die hen verzogt te ziten.

Zy vernamen een groot gedrang van Vrouwen, die nieuwsgierig waren om de Europeanen te zien, malkanderen de plaatzen met zulken drift betwiftende, dat zy de voorhangzels, die maar van fyn linnen waren, in itukken ſcheurden, om 'er te beter door te zien.

Zy deden ook door dezen gelubden hun verlangen, om eenige ſtukjens voor 's Keizers komſt te mogen hooren, betuigen, waar op zy een kleen begin tot haar genoeg en maakten.

Kort daar aan wierden zy dobr verſeide Canaats geleid, tot voor een apartement van rood ſeharlaken gemaakt, waar voor een fyne zik, of jalouzy-mat, hing, en daar de Keizer met zyn voor-naamſte Vrouwen, benevens *Donna Juliana*, waren.

Die voor hare Majteiten ſpeelen.

De muſicanten, hier af door die laaſte Dame berigt, maakten voor hunne Majteiten drie ſalammen, in drie lands wyze, en begonnen toen hun accoord met een bas-viool, harp, en hautbois, en dat tot zulk een byzonder genoeg en van hare Majteiten, dat zy met hun muſicq tot over de middernagt moſten aanhouden.

Donna Juliana quam hen ook van het byzonder genoeg en van den Keizer, en de Keizerinnen, hier in verzekeren, en voegde daar by, dat *Niber Perwer*, de eerſte der Keizerinnen, ten teeken van haar genoeg en, hen een zeer genereus geſchenk dede, waar op deze Dame hen reommandeerde drie ſalammen, gelyk geſchiedde, te doen.

De Keizer ordonneerde ook, dat de namen der ſpel-tuigen hem zouden opgegeven, en zy ſtuk voor ſtuk voor de zik, of jalouzy-mat, gelegd worden, aangezien zyn Majteit met zyn Gemalinnen buiten komen, en die bezien wilde, geduurende welk buiten komen van den Keizer zy hen reommandeerde een weinig van daar voor een korte tyd te gaan, gelyk zy, van eenige gelubden verzeld, deden.

Die ool de ſpel-tuigen beſchouwen.

Na dat de Keizer, en zyn gezelfchap, de ſpel-tuigen gezien hadden, zoo wierden zy door laſt van *Donna Juliana* weder binnen geroepen, en hen wierd toegeſtaan, het verdere van de nagt in hare Tent door te brengen.

Ondertuffchen vraagde de Keizer aan *Donna Juliana*, of de Gezant wel genegen zou zyn den Keizerlyken luſt-thuin, buiten de Stad Lahor gelegen, en Sala-mar genaamd, miſtgaders het Palcis Pa-rimahal, te zien.

De Keizer doet den Gezant eenige van zyn Luſt-huizen zien.

A. 1712. rimahal, in de Stad ftaande, te zien; zy zeide, dat, by aldien hem de Keizer die gunst beliefte te bewyzen, dit hen zeer aangenaam zyn zou; waar op zyn Majesteit aanftonds den gelubden, opziener dier eerfte plaats, en een Ammerauw van 3000 Ruiters, belafte, dat hy den Heer Gezant, met zyn gevolg daar komende, niet alleen alles aanwyzen, maar ook de fonteinen zou doen fpringen.

Van al dit voorgevallene gaf *Donna Juliana* den Gezant tydig kennis, die zig den 28ten Januari daar op met alle de zynen derwaards begaf, en aan de poort van dezen thuin door een gelubden zeer hoflyk ontfangen wierd, en verder volgens zyn Majesteits last gehandeld.

De plaats was zeer groot, met veelerey vruchtboomen bezet, de Allées waren tuffchen zeer hooge eypres-boomen; en na de botwkunde op zekere diftantie, of afgelegenhed, zoodanig met prachtige Keizerlyke lufthuizen, ten getale van twee en dertig, verzien, dat het een aangenaam perfpèctief gaf, zynde dat noch zeer veel geholpen door verfcheide konftige watervallen, die men langs de Allées door de gemelde lufthuizen kon zien fpringen; al welke werken dagelyks door honderd agt en twintig Thuiniers in ftaat gehouden wierden.

Na dit gezigt wierd de Ambaffadeur door den gelubden met een banket van fruiten befchonken, waar voor zyn Ed: (alzoo dit 's Keizers last was) zyn front op zyn Moorfeh na 's Keizers Tent wenden, en drie falammen maken moest.

De gelubde verzogt daar op zyn Ed: darden Vaandrig, *Ernst Godlieb Nythart* eens exereeren, en dat hy dit eens zien mogt. Het gefchiedde, op zyn verzoek, en de Heer *Ketelaar* gebood ook drie chargien ten opzicht van zyn Keizerlyke Majesteit te doen, voor 't welke de gelubde zyn Ed: met veel verwondering bedankte.

Den 29ften dito zag zyn Ed: met de zynen ook het Paleis *Parimahal*, of anders het *Nimfen-Hof* genaamd.

Het lag in de Stad, en was een fehoon werk, alwaar in een groote galdery het beeld van onzen Heiland, met de Engelen om zich, zeer konftig in albaft uitgehouden was.

Zeer gevallen vond zyn Ed: hier den oudften Prins, *Mofoddien*, of *Djebaan Daar Sjab*, vergezelschap zynde van zyn voornaamfte Vrouwen.

Gelyk zyn hoogheit een Prins van zeer veel goedheit, en in het byzonder van veel genegenheit voor de Christenen, was, alzoo gaf hy den Heer Gezant daar ook veel blyken af.

Ook verzogt zyn hoogheit aan den Gezant, om de Muficanten, die den

26ften dito in 's Keizers Mahal gefpeeld hadden, eens mede by zich te mogen hebben, 't geen zyn Ed: dien Prins na zyn te rug-reize beloofde, gelyk dit ook zoo gefchiede.

Zy wierden door een Heiden van aanzien na 't apartement van dien Prins geleyd, muficeerden aldaar een tyd lang voor zyn Hoogheit, en zyne Gemalin, en hadden het geluk, dat de Prins toen by hen quam zitten, hen wel drie uren aan een met veel genoegten hoorde, en hen toen met een tamelyk prefent vertrekken liet.

Eenige dagen daar na liet ook de derde Prins, *Refiel Sjab* den Heer Gezant om zyne muficanten verzoeken, by den welken zy den ganfchen nacht fpeelden, en namen met een gefchenck toen hun afscheid.

De Prins *Mofoddien* was met het hoo- ren dezer muficanten niet vergenoegd, maar wenschte de militaire exercitie, of krygs-oeffening der Hollanders ook wel eens te zien, en verzogt die halven den 1ften Februari dit van den Heer Gezant voor de thuin van *Donna Juliana* te mogen bywoonen.

Zyn Hoogheit was daar met zyn Vrouwen al vroeg, en had al de wegen met zyn volk doen bezetten.

De Gezant had op dien tyd juist de koorts, doch zyn Ed: verzorgde egter, dat alles met een zeer goede ordre, ter prefentie van beide zyne Adjuncten, gefchiede, en dat die Prins van de zelve; van al de Penniften verzelde zynde, zeer plegtelyk begroet wierd.

De Vaandrig, *Nyhart*, vergaderde ondertuffchen zyn Granadiers in hunne volle toerufing, en daar op verfehen de Prins met zyn gezelschap ten negen uren voor dien thuin, gelyk mede de Adjuncten, of bygevoegden, de Onderkoopman *Haak*, de Secretaris *Bruinink*, de Oppermeester *Eppendorp*, en de verdere Europeanen, alwaar zy zoo lang vertoefden.

Na 't zien van deze exercitie faluceerden de Heer *Beerenaard* en de tweede Adjunct, *Dirk Huijinkveld*, nevens de anderen, dezen Prins met drie Salammen.

Vermits nu de Heer Gezant wegens ziekte eenigen tyd niet ten Hove geweest, en den Keizer daar af door *Donna Juliana* kennis gegeven was, liet zyn Majesteit den 16den Februari A. 1712 door *Hattem Beek Chan* na zyne gezondheid vernemen, en hem ook van des Keizers gunft in opzicht van zyn zaken verzekeren, en hoop tot een fpoedige expeditie geven.

De Heer *Ketelaar*, wat beter worden zynde, begaf zich daar op den 21ften dito na 't Hof, verfehen voor

A. 1712.

Die ook naderhand de exercitie, of oeffening der Soldaaten befehould.

De Gezant verfehynde weer voor den Keizer.

Befchryving van twee fraaije Lufthuizen te Lahor

De oudste Prins, Mofoddien verzoekt

Mede om zyn Muficanten.

A. 1712. den thron, en bood door *Hattum Beek Chan* zyn Majesteit een Nefier met goude Ropyen aan, en een Persiaansch briefje, ten bericht, waarom zyn Ed: Hove niet verscheenen was.

Hy ontving daar veel blyken van 's Keizers gunst, by 't vereeren van dit zyn gefchenk, en vertrok daar op pas na zyn Majesteits vertrek.

Volgens het zeggen van alle de Hovelingen en Staatkundigen aan dat Hof, waren diergelyke gunstbewyzen noit aan eenig Gezant, hoe hoog en aanzienlyk ook, van eenig Mogolfeh Keizer gegeven, weshalven zyne hoope was, dat hy zoo veel te gunstiger en te spoediger zou geexpedieerd; en hem gelegenheit gegeven werden, om dit ongezond elimaat te eer te konnen ontwyken, en dus ten eersten weer na Suratte te keeren.

Den 27sten dito liet *Doma Juliana*, A. 1712. den Heer Gezant weten, dat de eerit Met het verzogte poincten voor de E: Maatschappij, na lange draaling van den Prins *Mabhmud Azem*, eindelyk ontoetlaan van zyne eerste verzoeken. derteekend, en door zyn hoogheits *Duwan*, oftweeden, den Ammerau, *Wesaret Chan*, en de verdere Ammerau's verzegeld waren, en dat zyn Keizerlyke Majesteit de andere poincten ook toegestaan, en belast had die ten spoedigsten op het papier te brengen.

Dit was zoo een gunstig lugtje; doch 't geen met der haast weer verdween, aangezien noch op dien zelven dag van gelukwensching alles tegen den avond in rep en roeren was: want men zag een sterk gery van de troepen der vier Prinzen, en ieder van hen was bezig, om zyn Leger van den anderen af te zonderen, en zich de een dus tegen den anderen te versterken.

1712. E. S J A H A A L E M .

S J A H A A L E M S V R O U

Hinder: De reden hier af was de zwakheit des Keizers, met een verkoudheit begonnen, en van een beroerte gevolgd, die hem voor zyn leven en opkomst vreezen, en dierhalven in tyds, by aldien hy quam te sterven, middelen dede in 't werk stellen, om zich van het Ryk te verzeke-
paalen, hier ontrent.

Het vluchten dezer Legers, als mede Door's van een menigte van huisgezinnen, hier Keizers mede belang in hebbende, was uitermaten groot, en de weg na Lahor met bagage alomme zoodanig bezet, dat zy niet te gebruiken, en, om 't sterk toenemen van dien, tegen den nagt niet te genaaken was.

A. 1712. Den Vorst *Sjab Aalem*, den XIIIden in rang, vertoonen wy na 't leven by de letter E. in een heerlyk goud lakens opperkleed, en zyn eerste Gemalin, de Moeder van den volgende Keizer, mede in een heerlyke goud-lakenfê lange kabaay met boketten bezaaid, by de letter F.

Den 28sten Februari 's middags quam de Keizer, *Sjab Aalem Bhadur* te ster-
 ven, waar van de Heer Gezant door een vertrouwd vriend aan 't Hof in vrouwen gewaarfchouwd wierd, en men voegde daar by, dat zyn Majesteit zynen oudsten Zoon, den Prins *Mofoddien*, of *Djebaan Daar Sjab*, aan de voornaamste Ammeraus ten vervanger, zeer dieraanbevolen, en hem als den bequaamsten daar toe verklaard had.

Donna Juliana liet dit zyn Ed: den 29sten dito met een briefje weten, en hem te gelyk waarfchouwen, van doch wel op zyn hoede te wezen tegen 't plunderen, aangezien dit gemeenelyk, tot dat 'eren nieuwe Keizer aangesteld was, plag te duuren.

Zyn Ed: liet daar op ten eersten de poorten van zynen thuin toemetzelen, en de goederen der E: Maatschappy daar brengen, ging door de poort van den naaft gelegen tweeden thuin in en uit, en verzag zich van twee honderd Inlanders, om te beter in staat van tegenweer te zyn.

Sjab Aalem Bhadur overleed dus, na vyf jaaren, min acht dagen, geregeerd te hebben, op den 28sten Februari A. 1712. oud zynde agt en zefstig jaaren, en vier maanden, aangezien hy A. 1653 in de Maand November geboren was.

Men zegt dat een van zyne Veld-Oversten, die hy by een van zynbywonen betrapte, *Jensiat Chan* genaamd, hem om hals bracht, en met een kris den buik oprypte, vaststellende dat hy anders zelfs ook een man des doods was; doch hy ontging die echter niet, alzoohy door twee lytwagten, die hem tot in 't Vrouwenhuis vervolgden, aanstonds in stukken gekapt wierd.

Sjab Aalem bleef, sehoon zoo zwaar gewond zynde, ontrent noch drie dagen in 't leven; doch bestierf het op den 3den dag.

Hy liet vier Princeen na, te weten, *Mofoddien* (gemeenelyk gemakshalven genaamd *Mofoddien*) of ook wel *Djebaan Daar Sjab*, die toen vyftig jaar en acht maanden oud was, en al drie Zoonen had, van welke den oudsten *Affoddien* genaamd, en reeds een Prins van dertig jaaren was, maar de twee andre Princeen waren noch jong.

's Keizers tweede Zoon, of de naaste aan den Prins *Mofoddien*, was *Mabbmud Azem*, die anders ook wel *Azem Uffaan*

Bhadur genaamd wierd. Deze was zeventien en veertig jaaren en vier maanden oud, en had ook drie Zoonen, van welke de oudste, *Mabbmud Cariem*, de tweede, *Faroch Sjeer*, en de derde, *Hlamambax*, genaamd was, zynde de oudste toen een Prins van ontrent dertig, de volgende van vyf en twintig, en de jongste ongevaaar agt jaaren oud.

De derde Zoon van *Sjab Aalem*, was *Refiel Sjab*. Deze was veertig jaaren, en drie maanden oud. Hy had twee Zoonen, van welke de een, thien, en de ander, zeven jaaren, oud was.

De laatste Zoon des Keizers was *Djebaan Sjab*, een Prins van zeven en dertig jaaren en zes maanden, en die nog twee heele jonge Zoontjes in 't leven had.

Ieder van deze Princeen zocht door sterken uitdeelen van geld de grooten, en 't volk, op zyn zyde te krygen; doch *Mabbmud Azem* overtrof hen allen in groote schat-
 ten, goude penningen, en macht van volk, niettegenstaande de *Emir ul Ammerau*, *Suifiscaar Chan*, den oudsten Prins, *Mofoddien*, met negen lak goude Ropyen, en met al zyn Juweelen, ondersteund had, een edelmoedig voorbeeld, 't geen meest al de andre grooten des Ryks, uit liefde tot dezen Prins, om zyn goed, en gemeenzaam humeur, volgden. Ook bragt deze Heer het by de andre Princeen van den bloede zoo verre, dat *Refiel Sjab*, en *Djebaan Sjab*, zich mede voor hunnen oudsten Broeder, en tegen den Prins *Mabbmud Azem*, verklaarden, waar toe het ondragelyk, en hatelyk humeur van *Mabbmud Azem* zeer veel aanleiding gegeven had.

Om dezen band van vereeniging tusschen deze drie Princeen te vatter te leggen, was 'er onderling goed gevonden, dat de Prins *Refiel Sjab* oppermagtig Koning van Bengale, en *Djebaan Sjab* Souverain Vorst over de ryken van *Choromandel*, en *Decan*, zyn zou.

Het eerste, 't geen de Prins *Mofoddien* deed, was aan al de Soubaas, en Landvoogden te schryven; dat zy wel zorg zouden hebben te dragen, dat *Farochsjeer* met zyn troepen niet uit Bengale trekken, noch zich tegen den wettig verklaarden opvolger des Ryks met zyn Vader, den Prins *Mabbmud Azem*'s ben-
 den vereenigen mogt; die echter tegen alle deze zorge aan, door de te groote slapheit van den oudsten Prins, of des Keizers *Mofoddien*, zoo magtig wierd, dat die Oppervorst genoodzaakt wierd zyn Leger rondom met dubbele re-
 tchementen te verzien.

In dezen algemeenen opstand der Princeen tegen malkanderen wierd om de zaaken der E: Maatschappy, en alzoook om den Heer Gezant, niet eens ge-

A. 1712.

Het woen
 den dezer
 Princeen
 om de
 Kroon.

De meeste
 Princeen
 en Groo-
 ten, ver-
 klaaren
 zich voor
 den Prins
 Mofod-
 dien.

Onzeker-
 heit van
 des Ge-
 zants za-
 ken.

A. 1712. dagt; behalven dat zyn Ed: ook niet buiten gevaar was.

Dus verliep 'er veel tyd te vergeefs, 't geen ook groote kosten voor de E: Maatfchappy, en dan noch niet de minste zekerheit ontrent haare zaaken gaf, schoon ook deze, als wel de gewenschte Prins zynde, al op den Throon bleef.

Of dit nu noch niet zwaarigheid genoeg voor den Heer *Ketelaar* was; zoo quam 'er noch deze by, dat de oudste Prins op den 3den Maart met een Firmaan, of Bevel-schrift, hem belafte zig zelve met alle de zynen by zyn hoogheit, tot zyne hulpe tegen zynen Broeder te voegen.

De Heer Gezant beraadflagde zich hier over met zyne Adjuncten, en gaf in zeer beleefde termen hier op tot antwoord, dat dit, behalven dat hy ziek was, niet in zyn magt stond, en dat men hem daarom in dezen opzichte wilde verontschuldigen.

Zyn verzoek wierd toegestaan, en zyn Ed: verder geraden, om zich dan in de Stad, die zich voor zyn hoogheit verklaard had, te begyven, aangezien de andre Prinzen hem anders daar toe ook verzoeken, en mogelyk 'er wel toe dwingen zouden, het welke de Heer Gezant met dankbaarheid nog dien zelve dag opvolgde; huurende drie Ketteraas, of Herbergen in de Stad, in welke hy zich voor af 's avonds met eenige Europeanen begaf, en wierd daags daar aan van zyn ander volk, met de goederen gevolgd, om 't rooven, 't geen zeer sterk alomme toenam, te ontgaan.

Vorderingen van den Prins Mofoddien.

Ondertuffchen dwong *Soufficaar Chan Mahhmud Azem* door eene kleene beweging, posterende zich in vier byzondere verdeelingen, en door 't veroorzaken van groot gebrek van levensmiddelen in zyn Leger, zoodanig, dat de Legers daar door genoodzaakt wierden malkanderen te naderen, en uit twaalf honderd stukken gestadig op malkanderen kanonneerden.

Mofoddien verzekerd van de gunst van den *Casi*, of geestlyken Rechter tot *Lahor* (een Heer van geen minder aanzien en bewind onder de *Mohammedaan-*

sche Geestelyken, als de *Paus* onder die van de Roomsche Kerk) en berigt zynde, dat de *Zoon* van den overleden *Ryks-Cancelier*, *Cbaanchanaan*, en *Mohabeth Chan Bhadur Seffer Jeng*, heimelyk verstand met *Mabhmud Azem* gehouden hadden, vond geraden, den eersten te doen gevangen zetten, en zyne aanzienelyke goederen te confisqueren, terwyl de laatste zich na *Mabhmud Azem* begeven had.

Men vond daar een grooten schat van goud, zilver, en andere goederen, bestaande in zestig duizend goude Ropyen, twintig man ongemund goud, en ontrent zeventig man ongemunt zilver, en vier lak ropen aan mans en vrouwenkleederen, al het welke by zyn Majesteit gebracht wierd.

Na dat men nu zes etmaal onophoudelyk op malkanderen gekanonneerd had, wierd *Mabhmud Azem*, door zyn jongsten Broeder, den Prins *Djebaan Sjab*, op den 17den Maart aange-
taft, genoodzaakt een zeer twyffelagtig, en verchrikkelyk gevegt te wagen.

Hy naderde daar op *Djebaan Sjab* onder verscheide geveinsde teekenen van vriedfchap, even eens, door 't flingeren van zyn neusdoek, zich gelatende, als of hy tot hem wilde overkomen; dog tastte hem met eenige duizend *Patan-* anders (de beste Soldaten in deze Landen) zeer verwoed aan, dwong hem aanstonds te wyken, veroverde zyn kanon, en zou dien Prins volkomen geslagen hebben, indien het hem aan verscheide dingen niet ontbroken had.

Djebaan Sjab in korten tyd zich hersteld hebbende, tastte hem toen weder aan, en had het geluk van den Prins *Mabhmud Azem* te overwinnen, en hem op zyn Olifant gezeeten eerst met een pyl in 't hoofd, en daar na met een musquet-schoot in de borst, zoodanig te treffen, dat hy 'er af dood bleef.

Dit was oorzaak, dat ook de jongste *Zoon* van den overledenen, *Hamamban* genaamd, gevangen, en na 't Kasteel van *Lahor* gebracht wierd.

Waar de oudste, *Mabhmud Cariem*, beland was, vernam men niet.

DERDE HOOFSTUK.

De Prins Mofoddien werd XIVde groote Mogol A. 1712. Onbillyken eisch van den Prins Djehaan Sjah. Die zig tegen den nieuwen Keizer aankant, en ook den Prins Refiel Sjah tot afval brengt. Sterkte van de Legers dezer Prinzen. Straf der Rebellen. Sulthaan Mahhmud Cariem misbruikt 's Keizers genade. En werd ontbaist. Zyn afbeelding. Afbeelding van des nieuwen Keizers gunstelingen. De Gezant gaat weer ter geboor. En werd begunstigd met eeren-kleederen. En zyn verzoeken toegestaan. Hy beschenkt den Keizer, met Nessers goude Ropyen. De Keizerin gaat voor by zyne verblyfplaats. Werd van hem beschonken, en hy weer van haare Majesteit. Beschryving van Donna

A. 1712. Donna Juliana Dias Da Costa. Haar inkomen. Haar aanzien by den Keizer, en Groo- A. 1712.
ten. Haar Titel. Haar ouderdom. Den Keizer nevens zyn Gemalin, door den Gezant, in 't voorbytrekken beschonken. De Keizer verzoekt de Musicanten weder. Beschryving van den heerlyken Troon te Delli. Eere den Gezant van den Keizer bewezen. Zeldzaam geval van een bloedverwant der Keizerin. En zyn straf, door voorbede der Keizerin gematigd. 's Keizers gunst door de Kinderen van Azem Tarra misbruikt. Moeijelykbeden der onzen in Bengale. Bittere schimp van den Cancellier aan een van de vrienden der Keizerin. Herstelling van onze zaaken in Bengale. Een groot verraad tegen den Keizer ontdekt. Verlies der E. Maatschappy in Bengale. De Gezant verschynt weer ten hove, en werd met eeren-kleederen beschonken. Hy krygt hope tot zyn vertrek. 't Geen van tyd tot tyd uitgesteld werd. Geschenken door den Keizer aan den Heer Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Riebeck. Als ook aan den Gezant, en zyn Adjuncten. Slingze trek aan de onzen gespeeld. Verzoek van den Gezant door de Keizer toegestaan. Keizerlyk geschenk aan den Heer Generaal van Riebeck. Des Gezants afscheidsgehoor, die weer beschonken werd. Neemd afscheid van de Keizerin, die hem beschenkt. En van Donna Juliana. Zyn vertrek. Directeurs der E. Maatschappy in Suratte, onder ieder Keizer. Faroehsjeer, de XVde groote Mogol A. 1713. Rafierdan Sjah, de XVI. groote Mogol. A. 1719. Reden van Faroehsjeer's onordentelyk bestier. En zyn dood daar op gevolgd. De ouderdom van zynen opvolger. Nicosjeer, A. 1719. XVIIde groote Mogol. Hoedanig de Mogols, van Tamerlaan af, tot Faroehsjeer toe, verbeeld werden. Geslagtylft der zelven. Lyst der Directeurs van Suratte.

De Prins 37.
Mofoddien
word
XIVde
groot
Mogol
A. 1712.

Alles nu tot een geruster staat, zoo 'tscheen, gebracht, en Mofoddien dus ook meester van zyns Broeders grooten schat geworden zynde, zoo wierd dezic overwinnende Prins, in weerwil van zyn twee andere Broeders; die door deze en geene grooten tegen hem opgeruid, en tot 't vernietigen van hun accoord door jalouzy gbragt waren, A. 1712 de agt en dertigste Keizer van het aloud, en door gansch Indiën zoo beroemd, Mogolsch Ryk, of wel de veertiede Mogol, in de rechte linie van Tamerlaan, in rang.

Hoewel hy zich van zyne oppermagt had konnen bedienen tegen de Princeen, zyne Broeders, dede hy dat niet, maar bewees zyne rechtvaardigheid ontrent hen, in opzicht van den grooten schat, die hy by den Prins Mahhmuds dood, veroverd had.

Onbilly- ken eisch van den Prins Djehaan Sjah
Hy wilde die ('t geen immers de uiterste billykheit was) in drie gelyke deelen verdeelen; maar de Prins Djehaan Sjah was zoo onbescheiden, dat hy de helft voor zich had durven vorderen, als mede de helft van de Juweelen, door hun Vader, Sjah Aalem Bbadur, nagelaten, al 't welke hem niet volgende, scheidde deze opgeblazen Prins zich ten eersten van hem af.

Die zich tegen den nieuwen Keizer aankant.
Hy meende kort daar op Souilfcaar Chan ook door een trouw van vyf hondert man uit zyn Kampement te doen ligten; doch dit wierd ontdekt, en zyn volk door 't kanon zoo loffelyk begroet, dat zy meest 't wederom komen vergaten.

Tusschen den 25 en 26 Maart stak Souilfcaar Chan het kruid-magazyn van Djehaan Sjah in brand, 't geen dien Prins

zoo speet, dat hy zwoer, dit met den Sabel in de vuist te zullen wreeken, en zich dus, of Keizer te zullen maken, of dood te zullen vegten.

Hy had wel moeds genoeg, maar groot gebrek van geld, de zenuwe des oorlogs, en 't eerste beweeg-rad der Soldaten, zoo dat hy genoodzaakt wierd zyn zilver servies tot betaling van hunne reeds vry hoog geloopen achterfallen over te geven.

Daar op wierd aan des Keizerszyde de slagordre in vier divisien zoodanig verdeeld, dat de Prins, Refel Sjah den vyand eerst aantastten, 's Keizers oudste Zoon, Prins Afoddien, hem ondersteunen, Souilfcaar Chan het derde deel aanvoeren, en de Ammerauw, Kokeltaas Chan, den vierden aanval doen zoude.

Ondertusschen had den Prins, Djibaan Sjah, wecr cenig kruid wcten te krygen, zoo dat hy den 27sten Maart niet alleen weer sterk kanonnen liet, maar den 28sten dito ook een verwouden aanval met zyn meeste magt op 's Keizers Leger, in meening van hem te overvallen, dede; doch hy wierd door een trouw van tien duizend manne zoo wel ontfangen, dat hy aansfonds te rug gedreven, en gedwongen wierd de reeds verkregen posten weder te verlaten, en zig tot in zyn eigen werk te retireren.

Het kanonnen hield noch alaan, du- En den
rende van 's morgens vroeg tot op den Prins Re-
middag ten een uur, als wanneer de Le- ssel Sjah
gers aan een raakten; maar geheel anders tot afval
als men gegift had: want de Keizer bringt.
wierd van Djehaan Sjah van voren, en, tegen alle verwachting, van Refel Sjah op een verraderlyke wyze van agteren, niet tegenstaande hy hem wel vyf en twintig lak ropyen, en meer andere din-

A. 1712. gen vereerd had, aangetast, en door zyn kanon, pylen, en musquetry, zoodanig benaauwd, dat hy veel gevaar zou geleden hebben, indien *Soufficaar Chan* door eenige duizenden van zyn beste ruiters dezen verraderlyken aanslag niet veydeld, en, by een kleenen ommarsch, *Djebaan Sjab* van achteren aangetast hebbende, al zyn magt daar door verflooid, hem in de vlucht geflagen, en met nog ontrent tagtig, die hy by hem had, zoo gelukkig omcingeld had, dat hy hem met verscheide kogel-en pylschooten op zynen Olifant dood schoot.

Refiel Sjab, zyn verrader-fluk vervolgende, ging 's avonds echter zyn gang met zeer sterk op 's Keizers Leger te kanonneren, die hem zeer welden ganschen nacht door beantwoorde.

Den 29sten dito begaf zich die Prins met al zyn magt 's morgens een uur voor Zons opgang in 't vlakke veld, met voornemen om den sryd te hervatten.

Hy was als woedend, en wierd door zyn wanhoop zoo verre vervoerd, dat hy, tegen den raad van al zyn vrienden, de kans noch eens waagde; dog zy mislukte hem deerlyk, alzoo hy, daar pas gekomen zynde, van een kanon-kogel zoodanig getroffen wierd, dat hy van zyn Olifant dood ter aarde neerstortte.

Zyn dood lichaam wierd aanstonds voor den Keizer gebracht, die dat eenige tyd zeer verachtelyk op de grond leggen liet, zeggende, dat een verrader niet beters verdiend had; doch liet zyn Majesteit het eindelyk by de lyken van de Princen *Mahmud Azem*, en *Djibaan Sjab* na Delli in 't Keizerlyk graf brengen.

Dus zag men in een maand tyds den Keizer gestorven, en vier Princen met een Leger van byna tweemaal honderd duizend man op de been, die drie slagen te veld tegen malkanderen waagden, dog de drie jongste lieten daar hun leven, en daar beneven het Ryk, aan den oudsten, wettigsten, en voor de Christenen allerbest geintentioneerden Prins.

Des Keizers Leger bestond in twintig duizend Ruiters, en dertig duizend Voetknechten.

Dat van den Prins *Mahmud Azem* bestond uit dertig duizend Ruiters, en veertig duizend Voetknechten.

Het Leger van den Prins *Refiel Sjab* bestond in agt duizend Ruiters, en zoo veel Voetknechten; gelyk dat van den Prins *Djibaan Sjab* uit vyf en twintig duizend Ruiters, en dertig duizend Voetknechten.

Dus bestonden al deze Legers uit honderd een en negentig duizend Mannen;

Sterkte van de Legers dezer Princen:

doch hoe veel manschap ieder van de zynen verloren had; en is niet wel te zeggen.

Het eerste, 't geen door den Keizer *Mofoddien* gedaan wierd, was, dat hy het Recht, dat wegens de flappe Regeering des vorigen Keizers zeer vervallen was, herstelde.

Velen, die zich tegen den vorigen, en dezen Keizer aangekant hadden, wierden onthalt, andren gevangen, of van hunne ampten afgezet; als daar waren *Hamedoddien Chan Bbadur*, *Mahabet Chan*, *Bbadur Chan*, *Semaan Chan*, *Bbadur*, *Rbemet Jaar Chan*, *Oetemaan Chan*, *Rebiem Ullab Chan*, *Jemaal Ullab Chan*, *Fettebmafoed Chan*, *Fettebnesret Chan*, *Seif-Ullab Chan*, *Serafraan Chan Bbadur*, *Bhere Jaab Chan*, *Aka-Beek Chan*, *Ray-Kisserifing*, *Ray Bhegoti*, *Soer Chan*, *Atta-Ullab Chan*, *Ray Fetteb Sjend*, *Monober Chan*, *Afalet Chan*, *Nesaret Chan*, *Fakier Ullab Chan*, *Momien Chan*, *Achsem Chan*, *Seif Chan*, alle de welke nu noch by den Coetewaal van Lahor in hechtenis, en welker goederen voor den Keizer geconfisqueerd zyn.

Lubfullab Chan was, na 't vercreen van dertig lak Ropyen, hersteld.

Jani Chan, *Asini Chan*, *Ray Bbelamel*, *Hbakiem ul Molk*, *Ray Rayaan*, waren wel ontslagen; maar ook van hunne Ampten afgezet, en van hunne goederen beroofd, alzoo die voor den Keizer aangeslagen waren.

Jefin Chan, *Mobesser Chan*, *Abdul Rabhman Chan*, en *Seer Afger Chan*, waren, ontrent hun persoonen, en goederen, even eens gehandeld.

Rustumdil Chan, en *Mochelis Chan* hadden zich onder het gevegt verftout in het Mahal van den overleden Keizer te dringen, aldaar eenige Vrouwen geweld aan te doen, ende zelve, na die verkragting, noch van haare Juwelen te berooven.

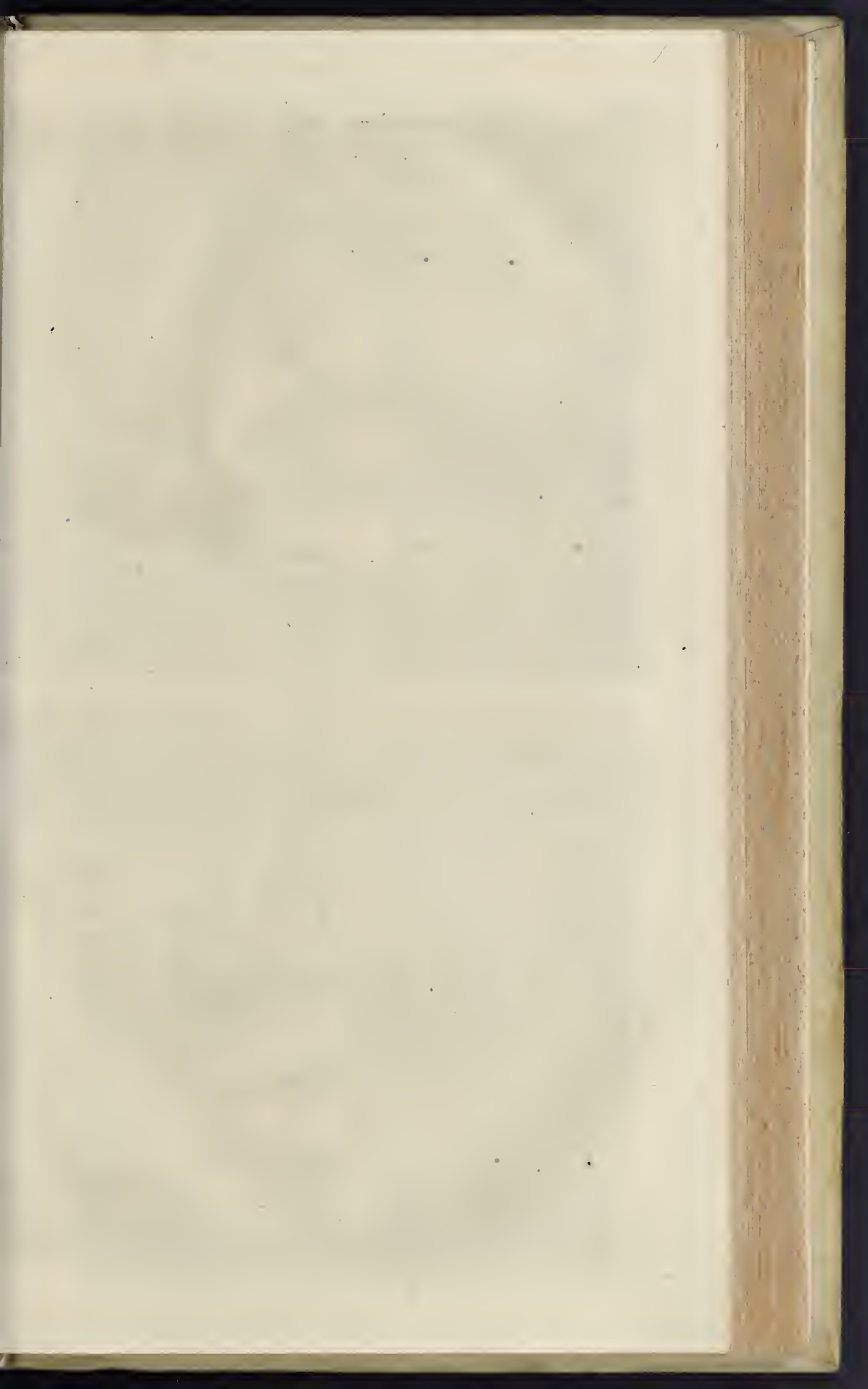
Hier over wierden zy, drie dagen aan een, van ieder, die maar wilde, met schoenen (de hoogste schande daar te Lande) geflagen, daar na onthoofd, armen en beenen afgekapt, en hunne deelen aan boomen, ten spiegel van anderen opgehangen.

De vier noch in 't leven zynde Princen van *Refiel Sjab*, en *Djebaan Sjab*, schoon jong en onnoozel, wierden volgens de Mogolische wyze, op 's Keizers orde, op het Kasteel van Lahor gevangen gezet.

Sulthan *Mahmud Cariem*, (ook wel *Cariem Eddien* genaamd) oudste Zoon van den Prins *Mahmud Azem*, had zich Cariem wel eenige tyd in Lohor verborgen; dog gaf zich door een der Gelubden aan den Keizer aan, verzogt zyne genade, en

ver-

C.C.C.

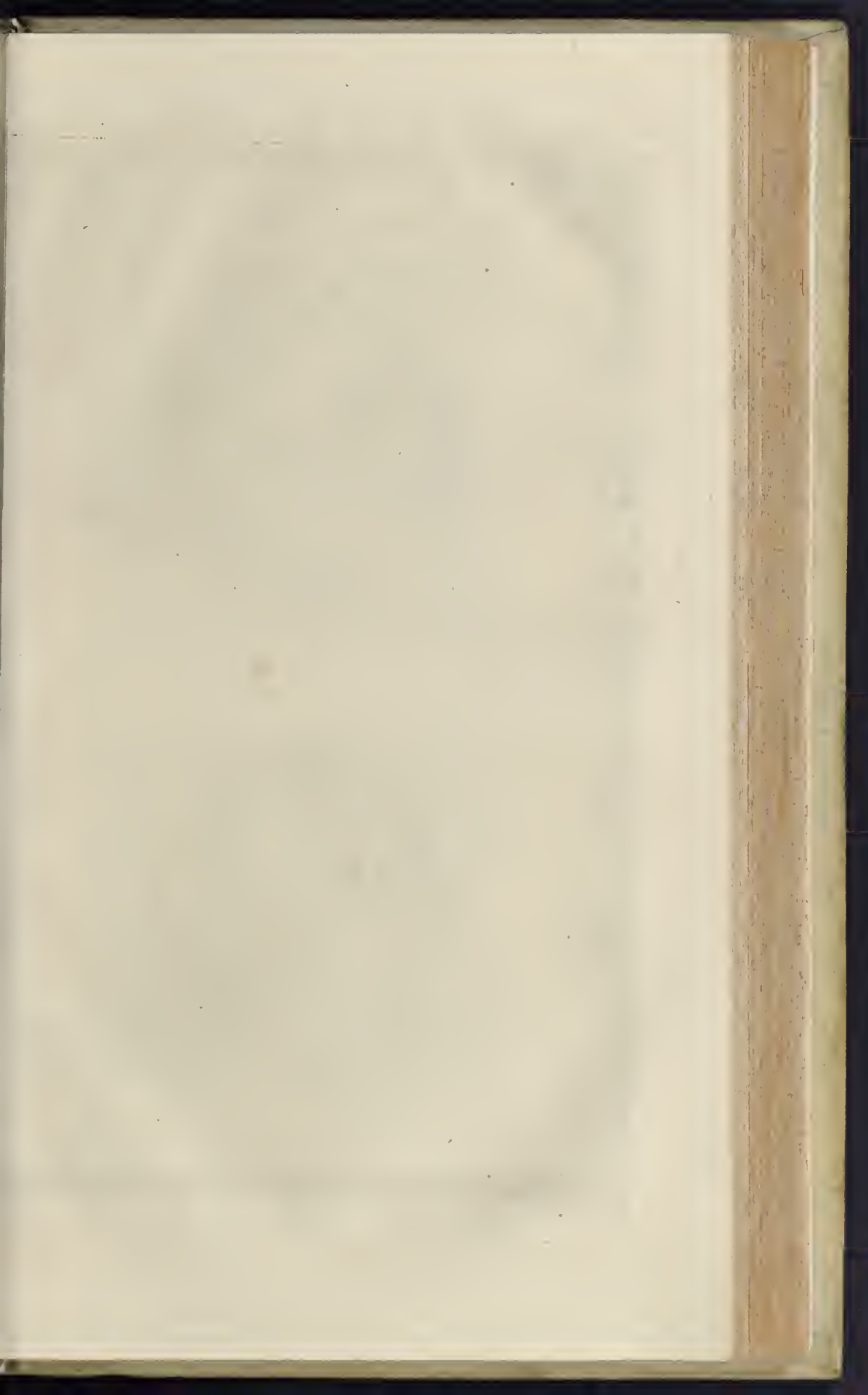
MOLLA MOHAMMED ALI SERCHEIL VAN 'S KEISERS MOEDER.

D.D.

CARIEM EDDIEN 1^e ZOON VAN MAHMUD AZEM.

Assedchan.

Q

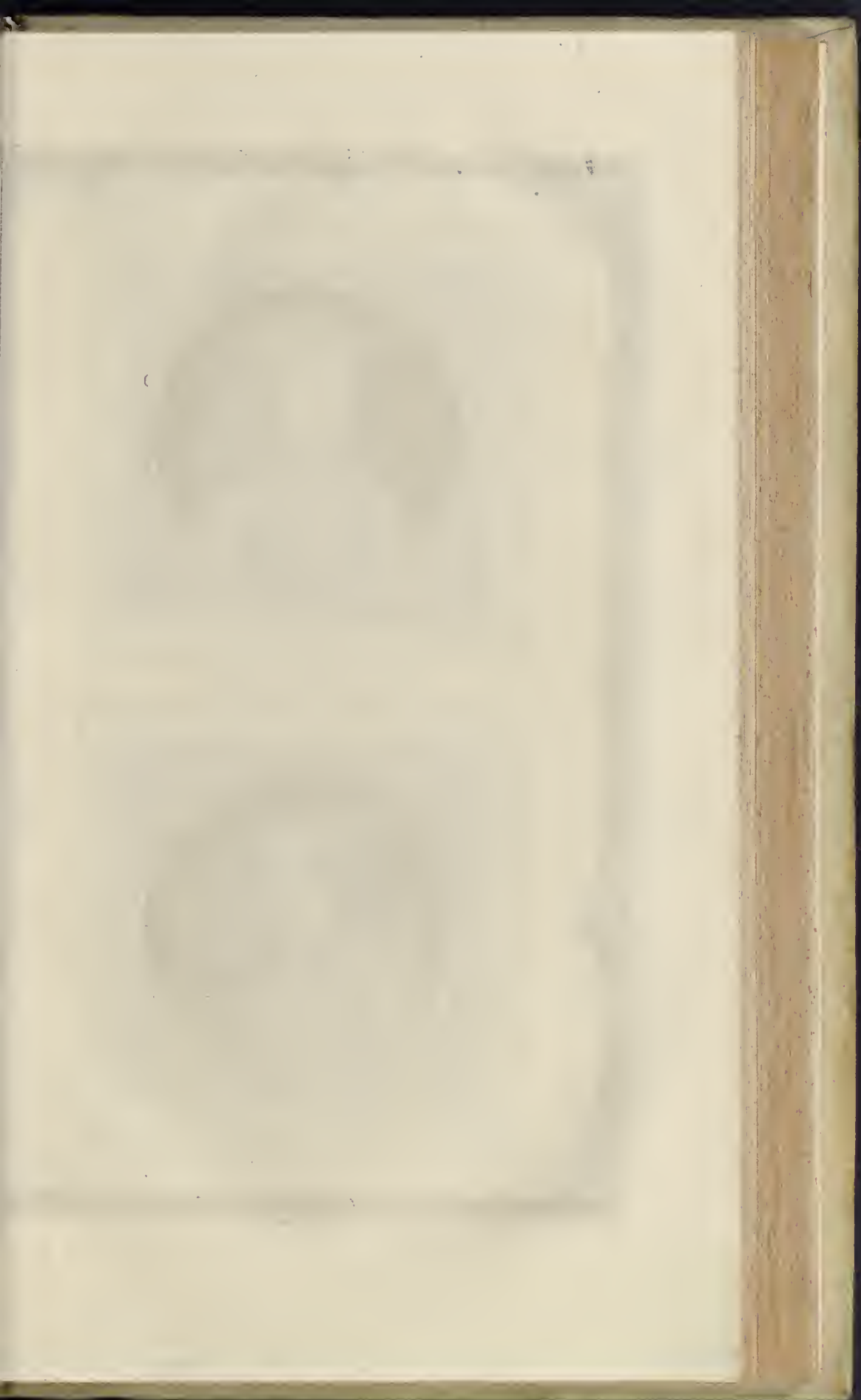

Chan Djenaan.

R

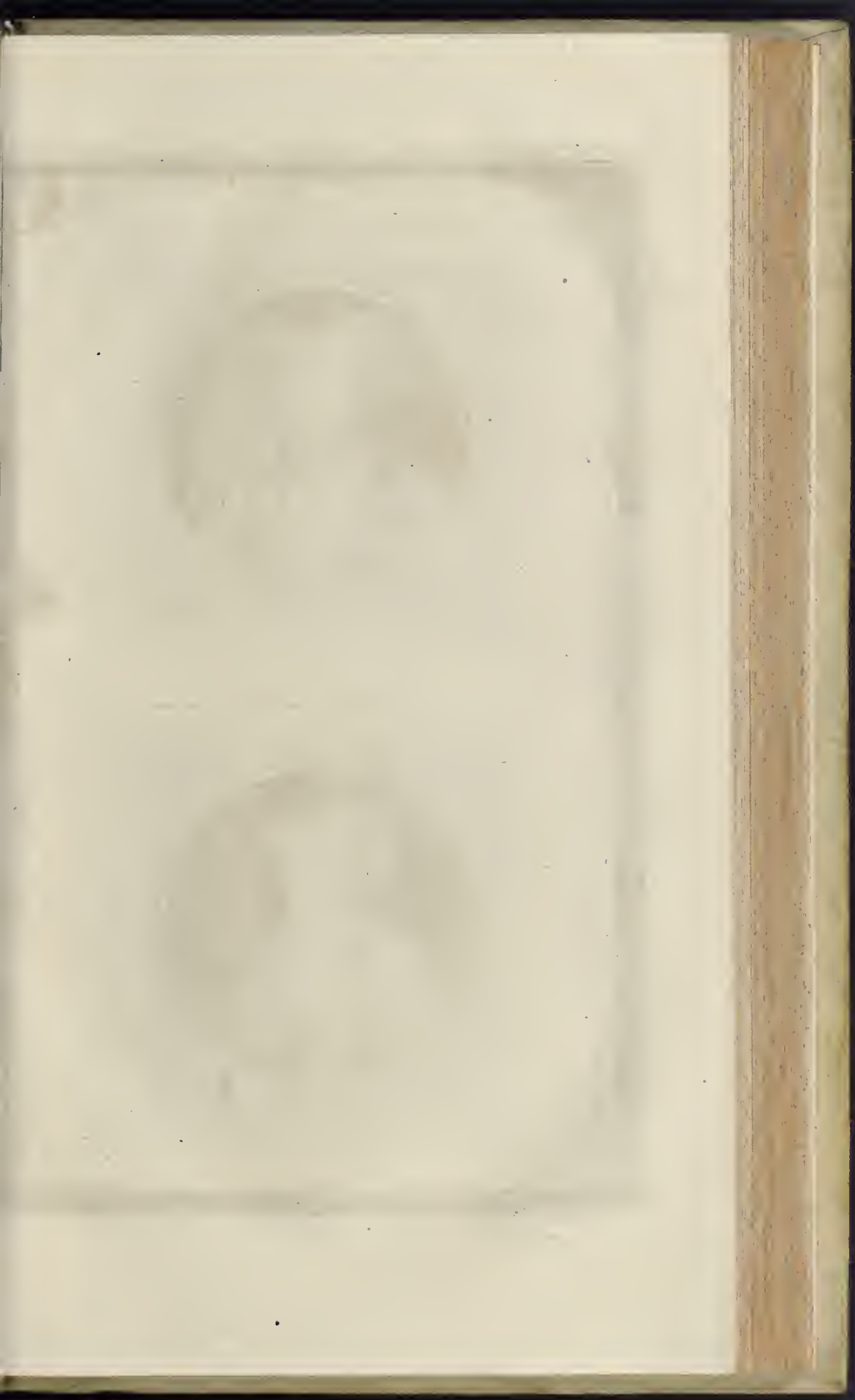
CHAN DOURAAN BHADUR.

MORTESA CHAN BHADUR.

W. C. England Sculp.

Chaje Houssein Chan.

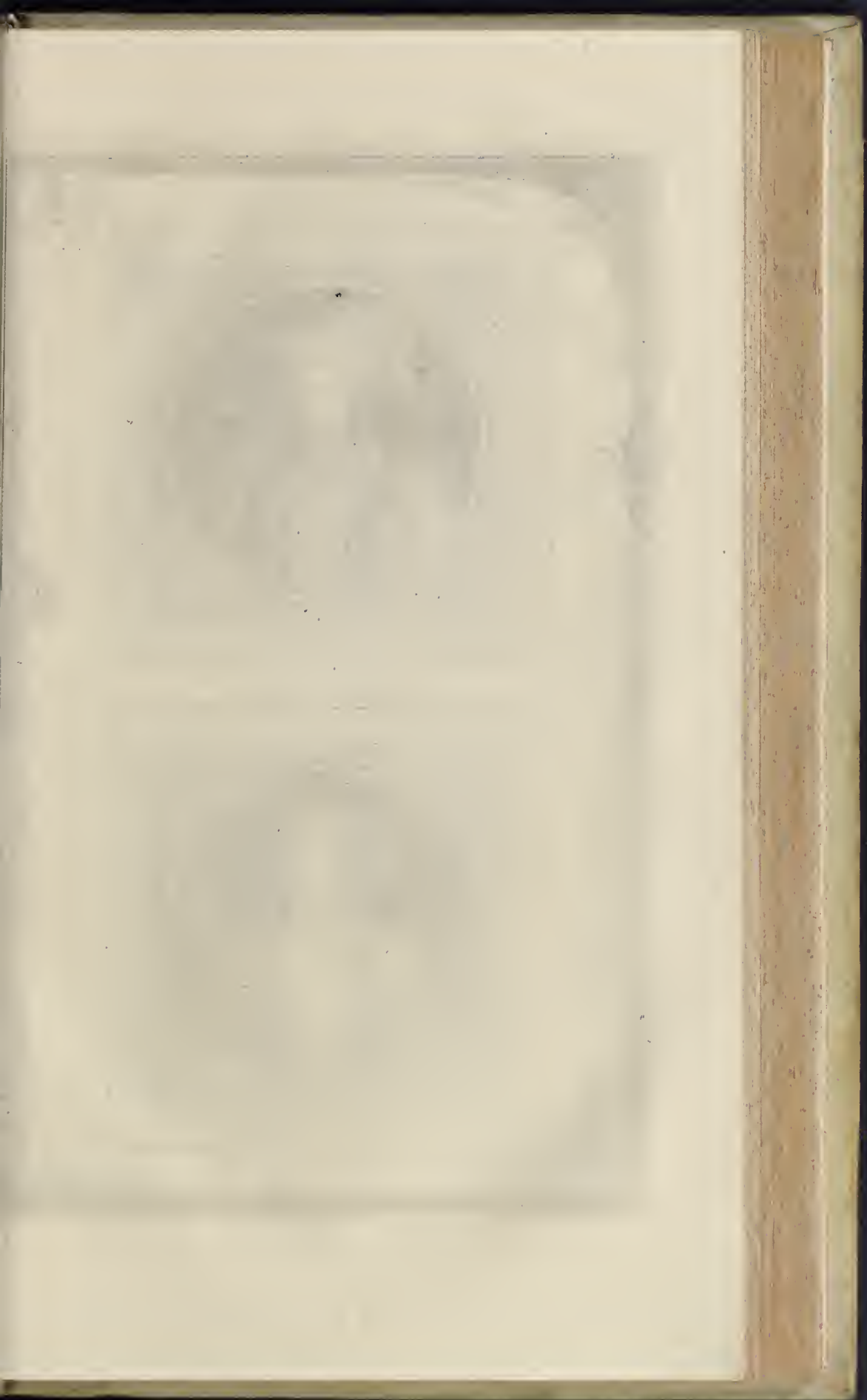

Souilficaar Chan.

P. Longman sculp.

Sourrat Chan Bhadur.

X

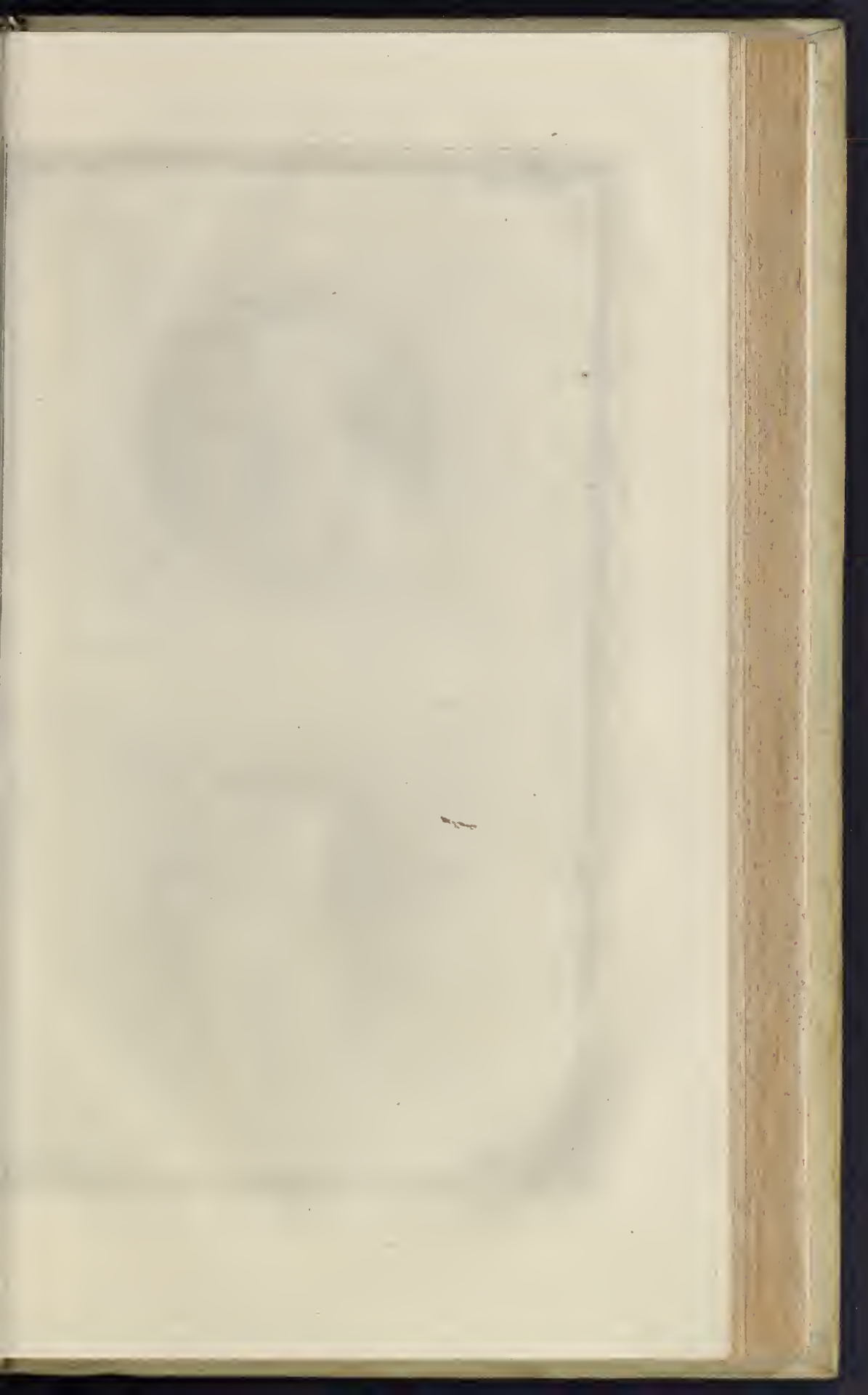
Bheremone Chan.

Y

Walter Chappin Sculpit

ZAAD ULLAH CHAN M'ATERID.

SEFFER CHAN.

1712. verkreeg die, hoewel maar voor een korten tyd: want hy wierd niet lang 'er na, zoo op de klage van *Koekeltaas Chan*, dien hy by zyn bezoek, tchooneengroot gunsteling des Keizers, zeer vuil gete holden had, als ook op meer andere blyken van zyn vuilen aard, onthalt. Wy vertoonen dien Prins na 't leven afgebeeld by de letters D. D.

Den 1sten April ging de Heer Gezant by *Souilficaar Chan*, om hem over de zaaken der E. Maatshappy eens te fondeeren. Hy beloofde hem een goed gevolg, nam die zaak als eigen over, beloofde ten eersten hem een audientie by den Keizer te zullen bezorgen, had de eere, van uit zyne hand Betels te ontfangen, en nam toen zyn afcheid.

Den 2den dito begaf zyn Ed: zig met de zynen, om de fware huishuur te vermyden, weer na buiten na de thuin, daar hy te voren zyn verblyf had.

Een zeker Radja meende dien in te nemen; doeh *Souilficaar* gaf den Gezant 'er kennis af, en deed het den anderen beletten.

Veelen van zyn Majesteits vrienden wierden ook kort daar na zeer verhoogd; gelyk uit deze navolgende lyst der geadvandeeden door *Djebaan Daar Sjah* blykt.

Nisfaan ul Molk Afeful Danlet, anders *Affed Chan* genaamd, was geworden Procureur Generaal, of algemeen verzorger der Pleit-zaaken, groot Zegelbewaarder des Ryks. Met een inkomen van twaalf duizend Manfel, (ieder duizend op zestien honderd en vyftig Ropyen gerekend) en twaalf duizend Ruiters, ter maand, tot 's Keizers last. Wy beelden dezen Heer af by de letter V.

Emier ul Ammerauw, Bbadur Nesret Jeng Sepeh Salaar Jaar Wofadaar, of *Souilficaar Chan*, Cancehier des Ryks, met tien duizend Manfel, en zoo veel Ruiters. Wy beelden dezen Heer af by de letter W.

Chan Djebaan, Bbadur Nesret Jeng Sepeh Serdaar Kokeeltaas, eerste Bakfi Generaal, of Monisterheer der Ruitery, Daroga of Opziender van 's Keizers slaven, had agt duizend paarden, en ook zoo veel Manfel. Dezen Heer werd afgebeeld by de letter R.

Chan Douraan Bbadur, tweede Bakfi Generaal, trok zes duizend Manfel, en had vyf duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter S.

Morteza Chan Bbadur, derde dito Generaal, had vyf duizend Manfel, en vier duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter T.

Chaje Hoffsien Chan, vierde Bakfi Generaal, trok vier duizend Manfel, en had drie duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy af by de letter V.

Souraat Chan Bbadur, Job Channa-ka Daroga, of Overfte der Artillery, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters. Dezen Heer beelden wy na 't leven af by de letter X.

Bberemend Chan, algemeen Eik-meeftter der Paarden van 's Keizers Ruitery, en eerste Ceremonie-meeftter, ofte Inleider van alle vreemde Gezanten, had van ieder mede zoo veel. Dezen Heer vertoonen wy in prent by de letter Y.

Saad Ullah Chan M'atekid, 's Keizers huisbezorger, had vyf duizend Manfel; en vier duifend Ruiters. Dezen Heer vertoonen wy by de letter Z.

Seffer Chan, Daroga Fiel Channa, of opziender Generaal der Olifanten, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters. Dezen Heer vertoonen wy by de letters A. A.

Hafret Kaelli Chan, Afptabelka Daroga, of eerste Stalmeeftter der Paarden, had vier duizend Manfel, en drie duizend Ruiters.

Achlaas Chan, algemeen Requeft-meeftter, of voordrager der Verzoek-fchritten, enz., had drie duizend Manfel, en twee duizend Ruiters.

Ragie Sebbasjed Durvan, of tweede van den Ryks-Cancehier, had Paarden, en Manfel, als boven.

Djebaandaar Koelli Chan, Daroga der eer-kleeden, had van beiden 't zelve.

Servra Chan, algemeen Schout, trok dit mede.

Nabet Chan, Daroga der Keteltrommen had drie duizend Manfel, en twee duizend Ruiters.

Abdul Semede Chan, Sedder, of Senen-meeftter Generaal, had het zelve.

Seriet Chan, Cazi Generaal, of Geelyke Richter, had al mede het zelve.

Hattuni Beek Chan, Boekhouder van den Generaal Eik-meeftter der Paarden van de Keizerlyke Ruitery, had vyf en twintig honderd Manfel, en vyftien honderd Ruiters.

Joban Wbelo, Serdaar Frengiaan, of Kapitein der Europeanen in 's Keizers dienst, trok mede zoo veel Manfel; doeh had maar vyf honderd Ruiters.

Molla Mohammed Aali, Sereheyl van 's Keizers Moeder. Was de lauffte der begunftigden, dien wy by de letters C. C. C. zeer fraai na 't leven verbeelden.

Den 7den April ging de Heer Gezant, *Ketelaar*, met zyne Adjunften, ter gehoor, en werd aanftonds in de Aad- weert ter gehoor, of gehoor-tent der Ammerauwen gebracht, en inden rang der Grooten een hooger plaats, dan by den vorigen Keizer, aangewezen.

Zyn Ed: wenschte toen den Keizer veel geluk, en kreeg, door 's Keizers last, van des zelfs gelubden Betels, een eer;

cer, die ook zyn Adjuncten genoten.
 Zyn Majesteit belafte ook, hen met eeren-kleederen te dekken, en hen te befehenken; doch de Commiffaris, of Gevolmagtigde der eeren-kleeden geen waardige voor den Gezant gereed heb- bende, maakte daar over, tot nader gelegenheit, zyne verontfchuldiging, en daar op kreeg zyn Ed: een gunftig af- fcheid.

Den 10den dito ging zyn Ed: met zyn Adjuncten, of bygevoegden, den Kei- zer weer begroeten, en wierd van zyn Majesteit met een goude Cerpauw, of Eeren-kleed, gelyk zyn Adjuncten, of bygevoegden, met zilvere ditoos, ver- eerd.

Zyn Ed: liet ondertuffchen een gefchrift aan zyn Majesteit aanbieden, by't welke hy verzogt, dat zyn Majesteit de zelve zaaken, by zyn Vader, den overleden Keizer, toegestaan, geliefde te vergun- nen, 't geen gunftig aangenomen, en den Ryks-Cancelier aanbevolen is, om voor de beftelling van dien te zorgen.

Zyn Ed: had ook laten klagen over de afperffingen van geld, door den Souba van Asmeer, *Soufirat Chan*, of wel zyn- nen Veldheer, *Taberalli Chan*, van zyn Ed. op den weg na Agra gedaan, waar over hy van den Keizer van alle zyne waardigheden afgezet, en opontboden wierd, om zich wegens het niet gehoor- zamen van des overleden Keizers bevel te komen verantwoorden.

Den 14den dito ging zyn Majesteit na een Mesdjid, of Bid-plaats, voor by des Gezants thuin gelegen, weshalven die Heer, met zyn Adjuncten, zyn Maje- steit in het te rug keeren waarnam, en bood hem Neffers met goude Ropyen aan, 't geen de Keizer ziende, zoo zond hy hem *Hattum Beek Chan* te gemoet, om de zelve aan te nemen.

Ook hield hy, met zyn Keizerlyken draagfetel op zyde van den Gezant en zyne Adjuncten, gekomen zynde, na dat de gewoone plegtelykheden van begroet- ing van hem afgelegd waren, zoo lang ftit, tot dat de voornoemde Ammerau dit gefchenk aan den Keizer aangenomen, en aan zyn Majesteit overhand- reikt had.

Souiffcaar Chan zou ondertuffchen de papieren, die wy van nooden hadden, verzorgen, op dat wy in 't kort mogten vertrekken, te meer, alzo de Keizer ook wel haaft met zyn Leger na Agra ftond op te breeken, en om dat de onge- zonde lugt en 't quaad water de ziekte der Europeanen zeer deed toenemen.

De eerste Keizerin, *Laal Coemwer*, was ondertuffchen nieuwsgerig gewor- den, om de Hollanders weer te zien, weshalven de Keizer den 25ten April

voormiddags den Gezant waarfehouwen liet, dat die Keiferin na de middag zyne verblyf-plaats voor by trekken, en dat zyn Majesteit geerne zien zou, dat zyn Ed: met al zyn Europeanen, zich in 't voor by gaan op defelve wyze aan haar Majesteit vertoonde, en aanbod, gelyk hy aan hem gedaan had, 't geen de Gezant aan zyn Majesteit weten liet ftiptelyk te zullen nakomen.

Wanneer dan haar Majesteit 's namid- dags ten vier uren met een groot gevolg onverwagt verfeheen, verzeld zynde van *Donna Juliana*, en eenige der voornaam- ste Hof-Dames, doch wat eer, dan de Heer *Ketelaar* ftaat gemaakt had, zoo had zy de beleeftheit van ter helft van den thuin ftit te houden, zoo lang, tot dat de Heer Gezant met al de zynen voor by haar Majesteit's koets getrokken wa- ren, en haar compliment behoorlyk af- gelegt hadden.

Hy, en zyne Adjuncten, boden de Keiferin ook Neffers van goude Ropyen aan, die zy genegentlyk aannam, en voegde daar by, dat zy hem en zyn Ad- juncten, Betels verforgen zou, waar op zy hen verlof gaf, om weer na huis te vertrekken.

Daags daar na zond zy hen ook Betels, waar voor zy haar Majesteit lieten be- danken.

Deze buitengemeene gunft hadden zy niemand dan *Donna Juliana* te danken, een Dame, welkers perfoon, om de diensten, die zy ons by verfeheide voor- vallen gedaan heeft, wel een byzondere befehrving verdiend.

Haar Vader, *Augustinbo Dias da Costa* genaamd; was een Koopman en Bor- ger van Coetsjen ten tyde, dat de Ne- derlanders deze Stad veroverden.

Hy was toen van daar na Goa, en zoo verder na Bengale vertrokken, alwaar *Donna Juliana* geboren is.

Naderhand begaven hare Ouders zich na Agra, alwaar haar Vader als Manecp- daar, en Lyf-Arts by den Prins *Sjab Aalen Bbadur* aangenomen wierd; maar korten tyd voor dezès Prinzen gevanke- nis quam hy te Golconda te fterven, na welken tyd deze Dame als Gouvernante van 's Keizers Vrouwen-huis aangefeld is.

Haare waakzaamheit, en hulp, aan den voornocmden Prins, in die negen jaeren van zyne gevanckenis, betoond, bragt haar by den zelve, na zyne verloffing en vol- komene herftelling door laft van zyn Va- der, *Eurangzeeb*, in groot aanzien, ze- dert welken tyd zy Channem, of Me- vrouw, met een maandelyk inko- men van vyfen twintig honderd Ropyen, genaamd, en van een groot getal dienaars, en dienareffen, verzien wierd.

A. 1712.
 En werd
 begun-
 ftigd.

Met ee-
 ren-klee-
 deren.

En zyn
 verfoeken
 toege-
 ftaan.

Hy be-
 fchenkt
 den Kei-
 zer, met
 Neffers
 goude
 Ropyen.

De Kei-
 zerin.

A. 1712.

Trekt
 voorby
 zyne ver-
 blyfplaats.

Gefchen-
 ken over
 en weer.

Befchr-
 ving van
 Donna
 Juliana
 Dias da
 Costa.

Haar in-
 komen.

A. 1712.

Na dat nu die Prins op den Throon van zyn Vader geftegen was, wierd zy met een inkomen van vier duizend Mansfel, en met een staat, even als die van een egte Vrouw van een Ammerauw, begunftigd, en voerde dierhalven twee Olifanten, en roode Standaarden met witte kruiffen in het midden, in haren stoet, als zy uitging.

Zy was het hoofd van al de Christenen, die zy ook na eigen behagen aannam, of weder ontfloeg.

haar aan-
 zien by
 en Kei-
 zer, en
 kroonen.

Zy was als het orakel van den Keizer, van de Princeen, en van alle de Ammerauwen, en ieder een, zonder van iemand gefchenken te nemen, behulpzaam, en dierhalven van allen zeer bemind. Ja men zegt, dat, als de Keizer, *Sjab Aalem Bhadur*, tegen zyn Broeder, den Prins *Azem Tarva*, floeg, en reeds al aan het vluchten was, zy alleen, by hem op zyn Olifant zittende, hem wederaangemoedigd heeft om stand te houden, en den vyand weder onder de oogten te zien, met die verzekering, dat zy, en al de Christenen, voor hem gebeden hadden, en dat hy dierhalven ook de overwinning hebben zou.

Haar
 titel.

Dit nu juist ook zoo uitgevallen zynde, gaf de Keizer haar den naam van *Fidderwie Dnegoo Juliana*, dat is, na de zin dezer woorden, *de tot bidden opgeofferde Juliana*.

Zy heeft, buiten dezen, noch meer andre eer-naamen van dien Vorst ontfangen; doch in haar Persiaansch Zegel voerde zy alleen dezen: *Fidderwie Bhadur Sjab Juliana*, *de aan Bhadur Sjab opgeofferde Juliana*.

Na de dood van desen Keizer wilde zy het Hof verlaten, en na Goa vertrekken; doch de nieuwe Keizer, *Mofoddien*, en de voornaamste Christenen aan dit Hof, bewogen haar noch wat in haar Ampt te continueren.

Zy was toen (te weten A. 1712) vyf en vyftig jaaren oud, en is in bestier en gezag aan dat Hof een andre Madame de Maintenon. Wy verbeelden haar onder F. F.

De
 Keizer.

Den 26ten April ging de Keiser 's morgens met zyn voornaamste Gemalin, en *Donna Juliana*, op de Herte-jagt voor by het Logement van den Heer Gefant, en zyn Majesteit schoot zelf een Hert, waar over zyn Ed: met syn gevolg den Keizer, toen hy wederkeerde, begroette. Eerst deed hy dat aan de Keiserin, die met *Donna Juliana*, en eenige Hofdames voor uit quam, prefenteerde haar Majesteit Neffers met goude Ropyen, doch zy had de goedheit van die den Gefant, en zyne Adjuncten, weer aan te bieden.

En
 in Ge-
 malin,

Een uur daar na deed hy dat ook aan den Keizer, die toen eerst quam. Hy

IV. DEEL.

nam de Neffers aan, en wenkte hem met zyn hand (een byzondere gunft) om wat nader by hem te komen, en zond aanden Heer Gezant ook een herte-beest.

A. 1712.

De Heer *Beerenaard* was nu al verfeheidemaal by de Ryks-Kanceelier, *Souifficaar Chan*, op zeer goede gronden, geweest, om te mogen weten, hoe het met de papieren der E: Maatschappy stond. Hy kreeg berigt hier op, dat zy klaar waren, en alles toegeftaan was, dog dat alleen het teekenen der zelve daar nog ontbrak.

door den

Gezant

in 't voor

by trek-

ken be-

fchonken.

Den 10den Mey brak de Keizer met zyn Leger, en dierhalven de Heer Gezant mede op.

Den 27sten dito liet zyn Majesteit de Keizer Muficanten weder verzoeken, en de Keizerin, *Laal Koonwer* (nu ook *Intaas Mahal*, dat is, *cieraad van 't Vrouwen-Timmer*, genaamd) twee groote goude bordden uit haar apartement met eierlyke ketenen van bloemen, roozen, enz., halen, en de zelve den Heer Gezant, en zyne Adjuncten, aanbieden, waar voor bedankt, en een redelyk gefchenk gegeven wierd.

De Keizer

verzoekt

de Mufi-

canten

weder.

De Keizer trok met zyn Leger na de groote Stad, *Cirlint*, noch in deze maand van Mey, en den 20sten Juni na *Delli*, of *Djhaanabaad*, alwaar hy voornemens was zich den 10den Juli op zyn Throon te vertoonen.

Zyn Majesteit gaf den Ambaffadeur, en zyne Adjuncten hier af by een Persiaansch briefje van zyn eigen hand, den ouden dito gefchreven, kennis, en zeide daar in, dat zy hem aldaar konden komen begroeten; dog hy, en zyne Adjuncten alleen, zouden met hunne *Palkyns* tot in het Kasteel mogen komen.

Hier op gingen zy met den eerften gezworen Klerk der Ambaffade, *Ernst Goenraad Graaf*, den Assistent, *Cornelis Ingeman*, te paard, en met de Granadiers te voet, door den Sergeant, *Arnold Willemfsz.* opgevoerd, 's morgens ten negen uren derwaard, en verfeheenen voor den Keizer, die pas op den Throon gekomen was.

Na 't af leggen der gewoone groete, prefenteerde de Heer Gezant, volgens 's Lands gewoonte, Neffers met goude Mooren, of Ropyen, die hy door den Ammerauw, *Hattum Beck Chan* aannemen liet, en daar op den Gezant met zyn gezelschap door een zilver hek tot digt voor den Throon leiden, daar den Ambaffadeur op zyne ordie plaats ter linkerhand, en zyne Adjuncten wat agterwaards daar af, en voor zyn verder gevolg noch wat verder van daar, hunne plaats aangewezen wierd, alwaar zy voor den Keizer drie Salammen, of eerbiedig-

Pp ge

A. 1712. ge groeteniffen op zyn Moorfch, maakten, zoo als hy op dien onwaardeerlyken Throon zat, die waardig is wat nader befchreven te werden.

Sjab Djibaan, over-Grootvader van dezen Keizer, heeft diengemaakt, en in het Kasteel van Delli geplaatst; doch zelfs (zoo men wil) noit bezeten; maar *Eurangzeb* beklom dien eerft op de dag van zyn krooning.

Befchry-
ving van
den heer-
lyken
Throon
te Delli.

Hy is van maffief goud, na de bouw-
kunde gewerkt, en heeft voor, als ook
agter, drie boogen, en op ieder zyde 'er
twee, als portalen, boven rond, met
een spits dak, dat mede van zuiver goud,
en op ieder hoek met een goude Paauw,
diens staart zeer heerlyk is uitgebreid,
en in zyn kouleuren al zeer wel
nagebootst, vercierd is, zoo dat aan
dezelve niet anders dan het leven ont-
breekt.

Tuffchen deze Paauwen staat eengoud
bloempotje met verfcheide goude bloe-
men, tuffchen welke in het midden een
groen blad is, gemaakt van een Smaragd,
zoo groot als een hoender ey.

Deze Throon is over al, en rondom,
met Diamanten, Smaragden, Robynen,
Turkoifen, en allerlei dierbare gefteent-
ten, alle van een buitengemeene grootte,
bezet.

Boven dit dakje is noch een breed ver-
hemelte van rood fluweel, zeer Ryk,
en konftig met kostelyke peerlen ver-
cierd, 't geen op vier goude ftangen rust,
die ontrent vier vadem hoog, en veer-
tien a zeffien duimen dik, en die al mede
met zeer kostelyke gefteenten bezet; en
heerlyk geëmailleerd zyn.

Rondom den Throon, en ontrent drie
paffen daar af, is een Maffief goud hek,
met tralien, of zuiltjens, van een el hoog,
en, na giffing, twaalf duim dik, zynde
een zeer konftig stuk werks.

Na het paffceeren van dit hek, klimt
men vier trappen op tot den Throon,
voor welken aan ieder hoek twee goude
Geridons staan. Deze beftaan uit vyf
bladen, of byzondere verhoogingen, die
pyramides gewyze al kleiner en kleiner
toeliepen, en met verfcheide foorten van
bloemen opgevuld waren.

Ontrent zes paffen agter dezen Throon
zag men een goude Machine, wat klee-
ner dan de eerfte, zynde als een tweede
Throon, en, op een gelyke afftand
wat verder na agteren, een derde zeer
prachtige plaats, diens grond van
fyn albaft, maar van boven niet dan van
zuiver goud was.

Dit geleeck niet qualyk na een Sacrifice
der Roomfch Catholyken, en was van
voren met een zik, of jalouzy-mat, van
zeer fyn goud-draad behangen, achter
welke men eenige beweging van zekere

perfonagie gewaar wierd, die men ver-
zekerde de eerfte Keizerin te zyn, die
van daar, aangezien de Throon op den
ingang van 't Kasteel net zyn uitzigt had,
alles zien kon. A. 1712.

Het vertrek, waar in deze Throon
ftond, was ook zeer prachtig. Het had
in zyn front de breedte van negen boe-
gen, of gewelfzels, van welke de mid-
delste op deze dus agtereenftaande Throon-
nen, als mede op den ingang van het
Kasteel, uitzigt hadde.

Boven aan deze Zaal zag men veel
goude kogels, ter dikte van een mans
hoofd, die aan goude ketenen hingen.

Deze Throon, een wonder der we-
reld, zoo in opzicht van zyn konft, als
in opzicht van zyne kostelykheit en groo-
te waarde, heeft negen karoers (doende
ieder honderd lak) negen lak (ieder hon-
derd duizend Ropyen, of honderd vyf-
tig duizend gulden) en negen duizend ne-
gen honderd negen Ropyen (ieder een
daalder) en negen zefftiende deelen van
een Ropy gekoft, een fomma, die, in
Hollands geld, honderd zes en dertig
Millioenen, drie Tonnen gouds, vier en
zeftig duizend, agt honderd en vier en
zeftig gulden, bedraagt.

Een weinig tyds na hun laafte groet, Eere den
liet de Keizer den Gezant en zyne Ad-Gezant
junften met Betels befchenken, die
weer met drie Salammen beantwoord
wierden. Keizer
bewezen

Een half uur daar na schonk zyn Ma-
jesteit aan *Souiffenaar Chan*, fttaande aan
zyn linker zyde, een kostelyke tour peer-
len, en rees toen van zynen Throon op;
waar na ook de Gezant vertrok.

Terwyl zyn Majesteit den 17den Julii Zeldzaam
1712 het feest van Baechus met een zy-geval van
ner Gemalinnen vierde, was 'er door een bloed-
hem in zyn Vrouwen-Hof zekeren Am-der Kei-
merauw, *Naamdar-Chan* genaamd, een zerin.
groot zanger, en een na bloedverwant
der eerfte Keizerin, ontboden, dewelke
zieh op die nagt zoo onbescheiden tegen
den Keizer (alzoohy zeer dronken was)
aanftelde, dat hy hem met de vuift, on-
der een hevige difpuit, op de borst ftiet,
zyn houwer eifchte, en zoo veel zotte
en baldadige figuren maakte, dat de
Keizer, zonder een voetval van die Kei-
zerin, hem zou hebben laten in ftukken
kappen, te meer, aangezien hy, zonder
eenig pardon, doodfchuldig is, die met
eenig bloot geweer voor zyn Majesteit
verfchynen durft.

Het eenige, 't geen hem daar over ge-
fchiedde, was, dat hy van al zyn Ampten En zyn
berooft, zyn goderen geplunderd wier- straf, door
den, en dat men hem tot een eeuwige der Kei-
gevangenis verwees. rin, ge-
matigd.

Behalven dat *Laalkoomwer*, eerfte Kei-
zerin van zyn namaagfchap was, is het
ook

A. 1712. ook aanmerkenswaardig, dat zy van eên dansfers, door uitnemende liefde des Keizers, tot dezen staat van eere verheven, gelyk hy ook, een Ragiepoeti, of Heiden van geloof, dog naderhand Moorſch geworden, door de magt, die zyn Nigt zedert kreeg, van een ſlegt perſoon met de character van een Ammerauw vereerd was.

's Keizers gunſt door de Kinderen van Azem Tarra Den 18den dito ontſloeg de Keizer de Kinderen van den Prins *Azem Tarra*, en nam zyn Majesteit de Zoon van dezen Prins als zyn Kind, en de Keizerin die van Beerdaarbox als haren Zoon aan, aan de zelve haare volkomen vryheit gevende, niet alleen om buiten banden, even als andere Grooten, te leven, maar ook om haare kuffens, en ſoltenis, voor den Thron te ſpreiden.

Misbruikt. Men vond in dat van den oudſten Zoon van *Azem Tarra* een mes, en, na de reden van dien gevraagd zynde, gaf tot antwoord, dat het geen gewoonte was, dat Princen ongewapend gingen, waar op zy weer aanſonds gevangen gezet werden.

Den 19den dito kreeg de Prins *Affodien*, Zoon van den Keizer, commiſſie om negen Caroor Ropyen tot het formeren van een groot Leger, 't geen tegen den Prins *Faroehſjeer* in Bengalcage- ren zou, te ligten.

Den 21ſten bezogt de Keizer den Procureur Generaal, of den algemeenen Pleit-verzorger des Ryks, en Onder-Koning der Landvoogdy van Guzeratte, die aan hem drie lak Ropyen ſchonk.

Den 22ſten dito hoorde de Gezant, dat het Opperhoofd van Pattana, de Koopman, *Jacob van Hoorn*, overleden was, en dat de Prins *Faroehſjeer* alle zyne goederen, en ook die der E. Maatschappy, geconfisqueerd had.

De Mooren alhier zyn gewoon op 't geluid, en de ſlag, van Tamboeryns, of zekere Inlandſche trommelkens, te zingen.

Nu was op den 23ſten dito een van des Keizerin's geringe vrienden tot Souba van Agra geadvanceerd, de welke, by *Souilſicaar Chan* gekomen zynde, deze ontmoeting van hem kreeg, dat hy, om drie honderd van deze Tamboeryns zeer verlegen zynde, die by niemand beter, nog eer, dan by hem, wiſt te bekomen, en daar toe zyn hulp verzogt.

De ander, die ſteek niet eens voelende, nam dit aan, en zou ze hem beſteld hebben, ten ware een van zync gelubden, die 't aanſonds vattede, hem ge- waarſchouwd, en klaar getoond had, wat de Cancellier met deze ſchimpreden zegen wilde.

De Souba, die van ſpyt hier over meende te berſten, gaf 'er den Keizer kennis

af, die *Souilſicaar* na de reden van dit zyn A. 1712. spotten vragde. Hy gaf 'er tot antwoord op: dat, by aldiën zyn Majesteit in dezen tyd *Sangers* tot *Souba's* verbeſſen wilde, dan alle zyne *Ammerauwen* wel *Sangers* mogten werden.

Den 28ſten Juli liet de Heer Gezant den Naib Souba of den nieuwen Onder-Stedehouder van *Aſſed Chan*, den Ammerauw, *Sinbolini Chan*, door zyne Adjuncten, wegens zyn Onder-Soubafchap geluk wenſchen.

Den 1ſten Auguſti kregen wy bericht van het beter onthaal der onzen in Patten- Herſtel- ling van na, dan pas na *van Hoorn's* dood, door onze zaa- een daad van reſepaille, welke de Heer- kenin Bengale. Directeur in Bengale, *Antoni Huisman*, op de invorderaars van den Prins *Faroehſjeer* gepleegd had.

Den 3den Auguſti werden in Agra Verraad door den Prins *Affodien* brieven onder- tegen den ſchep, uit welke bleek, dat de zven Keizer ontdekt. hoofden der Roerſchutters van zyn Majesteits Artillery de zelve aan de hoofden der Infantry van den Prins *Faroehſjeer* geſchreven, en daar in beloofd hadden met diverse andere hoofden, en twintig duizend Man, tot hem over te komen. Deze werden daar op aanſonds gevat, en gevangen gezet, om de verdere roer- vinken, en de ganſchen aanhang van dit verraad, nader te ontdekken. Hy bevond zyn ganſch Leger daar aanſchuldigt, en dat om geen andre reden, dan om dat hy hen niet betaalde, met 't welke alleen deze ziekte te genezen was.

Den 6den dito liet de Gezant den voornoemden *Naib Souba*, op zyn ver- trek na Guferatte ſtaande, geluk op zyn reize wenſchen, en hem Neſiers preſen- tieren, die aangenomen werden.

Zyne Adjuncten verzogten zyne gunſt ontrent de zaaken der E. Maatschappy tot *Hamedabaad*, 't geen hy hen toezeide, en noch nader, by 't geven van Betels, met veel nadruk verzekerde.

Den 8ſten dito werd 'er achter het Kasteel ontrent de Rivier een Olifantengevegt aangereg.

Den 9den dito vercerde zyn Majesteit aan *Azem Chan*, Gouverneur, of Souba, van Agra, Broeder van *Gokeltaas Chan*, op zyn aſſcheid een eeren-kleed, en een goud Draken-hoofd, in het Moors, *Mayhi Maratap* genaamd. Dit is een teeken van zeer grooté gunſt, het geen ook onder de Ornamenten van Staat van dezen Ammerauw gedragen werd, en hem onder de rang der voornaamten ſteld.

Den 10den dito kregen wy tyding, Verlies dat, na *van Hoorn's* dood, de *Faroeh-* der E. *sjeer* al de goedren had laten verzekeren, Maat- en in weerwil van onze bedienden daar ſchappy in een half lak Ropyen laten uithalen, be- Bengale.

A. 1712.

lovende die, als hy Keizer was, te zullen restitueren; doch deze schade wierd door de onzen op vyf lak gefehat. Na dezen tyd gaf hy aan ons volk weder vryheit, om uit en in te gaan, en liet voor de logie maar vyf afes spions, om hen te obferveeren.

De Gezant ver-
fchynd
weert ten
Hove, en
werd met
eten-
kleederen
befehen-
ken.

Den 11den dito wierd de Gezant met zyn Adjuncten ten Hove ontboden, om de eeren-kleeden van zyn Majesteit, wegens dat zy hem de eerstemaal in dit Kasteel op den Throon gezien hadden, te ontfangen. Zy gingen 'er na toe, zaten eenigen tyd op een Aleatief, of Tapyt, als wanneer de Vorst op zyn marmeren Throon verfeheen, daar zy hun groete voor deden.

Naderhand gingen zy op de ordinaire plaats zitten, en zagen toen verfeheide verhevenen met eeren-kleeden befchenken.

Zyn Ed: en zyne Adjuncten, kregen toen ook de hunne, hy een goud, en zy zilvere ditoos, die hem wierden omgelingen, voor welke zy bedankten, waar op de Keizer vertrok, en kort 'er aan zy mede.

Hy krygt
hope tot
zyn ver-
trek.

De Ambassadeur kreeg nu ook kennis, dat de papieren geteckend waren, en dat 'er nu haast hope zou zyn, om te vertrekken. Hy verzogt dit zeer ernstig, en den 15den dito wierd hem dit nader toegezegd, het geen de Canceelier hem den 16den vry omstandiger, als een zaak by den Keizer al toegestaan, verzecken liet.

Den 17den wierden 'er uit de Mahal van den Prins *Affodien* drie lak Ropyen, aan Juweelen, enz., gestolen. Hy eifchte die weer van den Coutewaal der Stad Agra, die zeide als Coutewaal der Stad Agra voor die dievcryen, maar niet voor die van het Leger, in te staan, of responfabel te zyn.

Al, wat hy daar tegen zeide, en mogt niet helpen, en hy wierd ook eenigen tyd gevangen gezet.

Den 20sten dito quam men den Heer Gezant de Originele Firmaans toonen, uitgenomen die voor Hhamedabaad, die ook haast zouden gecopieerd en verzegeld werden.

Sirbolint was als *Naib Souba* van Hhamedabaad, en in de plaats van *Gospbabul Hhamed Chan*, Gouverneur van Suratte, den Hhamedabaadsen afgezette Souba, *Mablmud Beek Chan*, aangesteld.

't Geen
van tyd
tot tyd
uitgesteld
werd.

Men kreeg al weder groote beloften wegens het teekenen, en versegelen der overige papieren; doch 't waren al maar woorden, en hoe veel gefchenken de onder-Ministers dagelyks van ons kregen, het was en bleef al uitstel op uitstel.

Vyf Firmaans waren echter in volle forme vervaardigd, welke zyn Ed. wel haast (zoo men ons nu vast toezeide) ontfangen zoude. A. 1712.

Den 31sten Augusti had de Keizer bevolen voor den Heer Gouverneur General, den Heer *Abraham van Riebeck* te vervaardigen deze navolgende dingen. Gefchenken door den Keizer gedaan.

Een Firmaan, of Brief van zyn Majesteit aan zyn Edelheid, die, gelyk ook alle de andre, in goude fakjes gebonden was.

Een Chendjer, een eeren-kleed, een stuk fluweel, een borststuk zynde, vyf-tig Thola's etter van roozen, het geen de Mogols alleen aan gekroonde hoofden zenden. Aan den Heer, Gouverneur General van Riebeck.

Voor den Heer Gezant had hy belast klaar te maken, een paard met een goudtuig, een Eeren-kleed, en een Chendjer, een Calgie, of pluim, met diamanten bezet.

Voor de Adjuncten was besteld, een kleed, en Chendjer voor ieder. Alsook aan den

Noch wierden drie Eeren-kleeden voor onze gemagtigden geordonneerd, die den Gezant hen uit naam der E: Maatschappy vereerde. Gezant, en zyn Adjuncten.

Den 5den September had de Fransehe Wondheeler, *Martin*, te voren dienft van *Djebaan Sjah*, de onzen veel moeite by den overleden Keizer gebaard, waar uit wy door voorzichtigheit van Adjuda der Hovelingen van *Donna Juliana* gered wierden. Zyn toeleg was, om de E: Maatschappy over 't huis, Etebaarchan, weder enen quaden trek te spelen; doch het quam tydig uit, ende voornoemde Dame, die zyne valsheit klaar aanwees, heeft hem dit beler, toonende dat wy valsche befchuldigd waren. Slinkse trek aan de onzen gespeeld.

Den 7den dito quam zyn Majesteit van een bedevaart van een graf, enden 8sten werd een openbare beden-dag in de geheele Provintie aangesteld, om te bidden om regen. Zyn Majesteit ging daar in 's morgens heel vroeg al de gemeente voor, en tegen den middag viel 'er ook een mooie regen.

Den 11den dito zyn aan den Heer Gezant de voornoemde vyftig Thola's dubbele Eters van roozen (de Thola op vyf-entwintig Ropyen getaxeerd) in twee doozen, met 's Keizers zegel verzegeld, overgeleverd, met toezegging, van in 't kort te zullen vertrekken, en het verdere te zullen erlangen.

Zyn Ed: liet aan den Keizer ook verzoeken restitutie van de aanzienelyke sommen gelds, door *Sjapour* hem afgekneveld, waar toe zyn Majesteit last gaf. Verzoek van den Gezant door de Keizer toege-
staan.

Den 16den, en 17den dito vifechte zyn Majesteit met het Hof in de Rievier, waar in visschen gevangen wierden, met Medalien van over de honderd jaren om den

den hals, die 'er door de vorige Konin-
gen ingezet waren, de welke, na 't le-
zen van het Persiaansch schrift, 'er weer
ingezet wierden.

Den 19den wierd door de gevolmag-
tigden een borststuk van diamanten, en
andre fyne steentjes, in goud gezet, met
een goude keten daaraan, en een Chen-
djer, met goud en kleene robynen bezet,
door den Keizer aan zyn Edelheit, den
Heer Gouverneur Generaal, van *Riebeck*,
geschonken.

Den 21sten dito geraakte *Monfr. Mar-
tyn*, de Wondheeler, in ongenade by
den Heer Caneelier, en zyne mancep,
of foldy, wierd op de helft verminderd.

De Heer Gezant kreeg heden tyding,
dat hy morgen by den Keizer zyn afscheid
krygen zou.

Hy begaf zich dierhalven den 22sten
September, met zyne Adjuncten na het
Hof, zag ten eersten zyn Majesteit op
zynen Throon verschynen, grootte hem
volgens 's Lands wyze, kreeg daar op, door
den Daroga, de eeren-kleeden voor zich
zelve, en voor zyne Adjuncten, die hen
even zoo, als te voren, omgehangen,
en over hunne andre kleederen heen ge-
trokken wierden; waarvoor zy hem zeer
eerbiedig bedankten.

Ondertusschen zag de Keizer de Oli-
fanten, en de Paarden, die, als hy zich
aan het volk vertoond, ordinair verschy-
nen.

De Ambassadeur bleef toen alleen
staan, en zyn Adjuncten weeken, op
zynen last, wat agterwaards; en toen
wierd de toom van 't Paard, dat aan zyn
Ed: vereerd stond te werden, aan zyn
arm gebonden, terwyl hy 't einde in zyn
linker hand hield, voor welke gift hy
vier Salammen maakte, waar op zyn Ma-
jesteit vertrok.

Op dien zelve tyd gaf de Daroga
aan zyn Ed:, en zyne Adjuncten, ook
de voornoemde Chendjers, waar voor zy
den Keizer weder bedankten.

Het Paard was redelyk van gestalte en
grootte, bont, of wit, en zwart van kou-
leur, en het wierd op twaalf honderd
Ryksdaalders van de Hovelingen geschat.

Ik heb dit Paard op Batavia op 't plein,
tusschen het Kasteel, en de Stal, eeni-
ge reizen zien omleiden; doch kon 'er
niet veel fraaijghheit aan zien, en ik heb
'er wel beter van honderd Ryksdaalders
zien bereiden.

Den 23sten dito namen wy afscheid van
den Heer Caneelier, *Soulsicaar Chan*,
aan zyn doorluchtigheds huis; doch de
togt was te vergeets, en het gelukte niet
voor den 25sten dito, op welken tyd zyn
Ed:, en zyn Adjuncten, met eeren-klee-
deren omhangen wierden, een gunst, voor
welke zy vier Salammen maakten.

De Heer Gezant kreeg ook een Cal-
gie met fyne steentjes bezet, voor de
welke hy weder vier Salammen maakte,
bedankende zyn Doorluchtigheit verder
met een kleen Persiaansch schriftje voor
alle bewezen gunsten.

De Ambassadeur betuigde hem dit ver-
der in de Hindoestansche, en de Heer
Beeregaard in de Persiaansche taal, waar
op hy hen zyn verdere gunst beloofde,
en zy vertrokken.

Den 27sten kregen wy tyding, dat de
Souba, of Gouverneur van Dekka, *Chan
Djebaan Bladur*, en de Duwan van Ra-
giemahol, Morfidkoelichan, in aan-
togt waren na Pattena, om met den Prins
Affoddiens Leger, tegen dat van den Prins
Farochsjeer, te conjungeren.

Den 28sten dito kregen wy ons af-
scheid by den ouden Nabab, *Affed Chan*,
die den Gezant en zyne Adjuncten ook
met eeren-kleederen beschonk.

Zy zagen hem zitten in een curieuse
draagzetel met goud beslagen, en van vier
Vrouwen in zyn Thuinken gedragen.
Hy zeide hen zyn gunst by alle voor-
vallen toe, waar op zy afscheid van hem
namen.

's Middags kreeg de Heer Gezant de
vier roozen, met peerlen, en haare met
fyne steentjes bezettede knoppen, behoo-
rende tot de Chendjers, door zyn Maje-
steit aan den Heer Gouverneur Generaal,
Abraham van Riebeck, mitsgaders aan de
Heer Gezant, en zyne Adjuncten, ge-
schonken.

Den 29sten dito kreeg de Heer *Kete-
laar* een nieuwe Hasbul *Hbokkum*, of
Pervanna tot restitutie van het huis,
Ettebaar Chan, in Suratte aan de E. Maat-
schappy op den nieuwen Gouverneur al-
daar, *Mabnmud Beek Chan*.

Ook kreeg zyn Ed: nu de nieuwe Hha-
medabaadse gezegelde Firmaan in han-
den.

Den 1sten October ging hy, om af-
scheid van den Bakfi Generaal, *Chan
Djebaan Bladur Gokeltaas Jefforyjeng* te ne-
men; doch deed een vergeeffchen togt;
weshalven zyn Ed:, 's middags weer
ontboden zynde, toezegging van zyn
gunst kreeg.

Men gaf hem, en zyne Adjuncten ook
ieder een eeren-kleed, waar op zy, na
bewezen dankbaarheid vertrokken.

Den 2den dito liet *Donna Juliana* zyn
Ed: weten, dat hy, en al de zynen bin-
nen weinig dagen de Keizerinnen, vol-
gens haare last, in 't Kasteel zouden moe-
ten komen begroeten, om afscheid van
haare Majesteiten te nemen.

Den 3den dito nam zyn Ed: afscheid
van den Vorst *Saad Ullab Chan Matekid*,
Hofmeester, en Ontfanger Generaal
van 's Keizers Domeinen, en Generaal

A. 1712. der Artillery, *Rega Coeli Chan*, of *Soufaat Chan*.

Den 5den dito ontving hy de tagtig eeren-kleeden voor den Heer Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Nederlands Oost-Indiën.

Den 6den dito nam hy afscheid van den Divan des Caneeliers, den *Ragia Jebbafse Jeni*, en toen van *Hattum Beek Chan*.

Den 7den dito ging de Heer Gezant, met alle zyne bedienden, na 't Kasteel, om van de Keizerin afscheid te nemen.

Hy kreeg een goud, en de Adjuncten ieder een zilver, en de verdre suite van zyn Ed: ieder een bodidaars, eeren-kleed, 't geen hen werd omgehangen. Zy Salunden viermaal voor haar Majesteit, die voor een venster stond, en kregen toen hun afscheid.

Den 9den dito namen zy afscheid by *Donna Juliana*, en vertrokken toen verder na Barapoel.

Den 13den dito kregen zy de laatste papieren, waar voor zy den bringer met eeren-kleeden befehonden.

Den 14den dito quamen zy, na een marsch van zeven kolien (of halve mylen) in 't vlek, *Feried Abaad*.

Den 15den dito quamen zy 's namiddags te *Palwel*, een vlek, tien kolien (of 5 mylen) van *Feried Abaad*.

Den 16den dito quamen zy, vier kolien van *Palwel*, in 't *Dorp*, *Bameniker*, trokken toen een en een half kos verder door het *Dorp*, *Mitrool*, en twee kos van daar bereikten zy het *Dorp*, *Katta Kera*.

Zy passeerden toen 't groot *Dorp*, *Banjari*, zynde twaalf kos verder, en rusteden in een *Sarai* in *Harel*, daar veel roovers op de wegen waren, van waar zy den 17den dito vertrekkende, passeerden zy verscheide Dorpen, en quamen, na negen kos reizens, in de *Sarai* van het *Dorp* *Tsjalla*.

Den 18den dito passeerden zy, na een kos reizens, de *Stad* *Matura*, en, na nog dertien kos reizens, quamen zy in de *Sarai* *Gofia Attebaar Chan*, alwaar zy mede Roovers vonden.

Den 19den dito reisden zy over de *Stad* *Orangabaad*, of *Roepneiger* genaamd, en quamen ten een uur in een fraaije *Sarai*, *Gougaat* genaamd.

Den 20sten trokken zy in twee kos voor by het *Dorp*, *Secondra*, en verscheide *Sarais*, quamen by of ontrent *Agra*, *Huisingvelds* *Comptoir*; ontvingen de visiten van veel grooten der *Stad* van den zesden tot den agtsten van dien; en vervolgden dus verder deze hunne reize zoo tot hunne wederkomst aan het *Hoofd-Comptoir* in de *Stad* *Suratte*.

Dit alles is uit het dag-register der Ambassade in het Leger van den grooten Mogol, *Djebaan Daar Sjab*, of anders den Keizer *Mofoddien*, by de *Stad* *Lahor*, in de Provincie van *Panfehaab*, op de hoogte van 35 graden Noorder breedte, den 20sten April 1712, getrokken, door *Ernst Coenraad Graaf*, eerste gezworen Klerk der Ambassade, en word als een verhaal, niet qualyk by deze beschryving der Mogols voegende, alhier voorgesteld.

Zedert het oprengen van den handel der E. Maatschappy in het Ryk van den grooten Mogol heeft de zelve aldaar van tyd tot tyd vervolgens hunne Directeurs van den handel, en verdre bedienden, zoo in *Suratte*, daar onze *Logie* of *Hoofd-plaats* is, als in *Hhamedabaad*, *Brotsja*, *Brodera*, en ook in de *Hofstad* *Agra*, gehad.

Wy hebben bevorens gezien, hoe die Directeurs handel onder *Sjab Selim*, A. 1616, eerst der E. door de Heer *Pieter van den Broek* op Maatschappy gerigt, en hoe hy onder *Sjab Djebaan*, in *Suratte*, drie jaaren 'er gelegen hebbende, als *Directeur* A. 1629 door de Heer *Johan van der Keizer* *Hazel* vervangen, die den 26 Juni A. 1630 in *Holland* voor haar *Hoog* *Mogende* verheenen is, en A. 1631, en 1632 weer als *Directeur* in *Suratte* onder *Sjab Djihaan*, in verscheide papieren, die geloof verdienen, voorkomt.

Hoe veel langer die Heer daar gelegen, en wiehy tot zynen vervanger gehad heeft, heb ik niet zeker konnen te weten komen; hoewel hy door de Heer *van der Graaff* verhanden vervangen, in wiens plaats de Heer *Barent Pieterszoon*, 'er A. 1635 gekomen is. Welke Heeren nu naderhand met deze *Caracter* daar gelegen hebben, kan men achter in de *lyst* zien.

Onder dezen zelve Keizer bevinde ik, dat na *Barent Pieterszoon*, de Heer *Paulus Krook*, van A. 1640 tot A. 1644 aldaar als *Directeur*, of *bestierder* van den handel gelegen heeft; en toen vervangen is door de Heer *Arent Barentszoon Muijken*, die dit *Ampt* van dientyd af tot A. 1648 'er met veel lof bekleed heeft.

Hy werd vervangen door den *Opper-Koopman*, *Johan van Teylingen*, die eenige jaaren aan een als *President* daar 't *oppergezag* had; na welken sommige meenen dat de Heer *Joan Cuneus* in de jaaren van 1651 en 1652 zoude gevolgd zyn, dog alzoo die Heer toen na *Perlien* als *Gezant* ging, kon dat niet waar zyn, waarom wy hem ook in de *lyst* niet mede opbrengen.

De naaste hier aan, my bekend, was de Heer *Izaak Koedyk*, die hier A. 1657 en 1658 lag, en die A. 1658 door de Heer *Leonard Winnincx* vervangen, en die dit tot A. 1662 gebleven is.

A. 1712.

Onder *Eurangzeeb* (gelyk wy bevorens uit een Firmaan of gunst-brief, zagen) komt my als zyn vervanger A. 1662 de Heer *Dirk van Adrichem* als Gezant, en Directeur, voor, die 'er A. 1665 ook gestorven is.

In 't jaar 1667 komt my de Heer, *Andries Boogaart* voor, die 'er tot A. 1672 als Directeur lag.

Zyn vervanger was de Heer, *Willem Volger*, die 'er A. 1672 als Commissaris, en Directeur, quam, en daar tot A. 1676 lag.

Zyn Ed. vervanger was de Heer, *Sybrand Abbema*, Zoon van den Predikant, *Fredericus Abbema*, en Zwager van den Heer *Bogaart*, en van zyn Edelheit, den Heer Gouverneur Generaal, *Johan Maatzuiker*. Hy lag 'er tot A. 1679.

Hy wierd A. 1680 door de Heer *Jacob de Bucquoy* vervangen, by wiens tyd de Heer *Reinier Casembrood*, Commissaris of gevolmagtigde, zoo wel over Suratte, als over Persien, gemaakt was; die daar tot A. 1685 bleef; en my toefehynd door den Heer, *Gelmer Vosburg* (die 't van onder-Wondheeler zedert A. 1659 zoo verre, en nogal verder, bragt) gevolgd, en 1692 voor een tyd door de Heer, *Louis de Keizer*, vervangen te zyn; na den welken de Heeren, *Pieter van Helsingen*, en *Adriaan van Onnen*, die directie zamen, almede by provisie waarnamen, aangezien die groote Commissaris Generaal, de Heer *Henrik Adriaan van Reede*, A. 1691 den 15den December, op 't Schip Dregterland, zoo als hy van Ceylon na Suratte gaan zou, stierf, en gebalfend na Suratte overgevoerd zynde, dus daar begraven wierd.

Dog A. 1696 quam hier als Directeur, de Heer *Pieter Ketting*, gewezen Advocaat Fiscaal, die (gelyk wy bevorens aangehaald hebben) groote moeijelykheden met de Mooren kreeg. Hy stierf daar A. 1699, den 16 a. 17den December, en heeft tot zyn opvolger den seheranderen, en minzamen Heer, *Henrik Svaardekroon*, een Man van buitengemeene hoedanigheden, gehad, dewelke A. 1703 door de Heer *Pieter de Vos* gevolgd is, die, wegens de aanhoudende moeijelykheden, A. 1705 met alle de bedienden van daar vertrok, en het Comptoir opbrak. Men zond 'er dat zelve jaar de Heer *Willem Six* wel weder; doch die quam A. 1706 onverrichter zaake t'huis.

A. 1706 zond de E. Maatschappyden Heer *Johan Grootenbois* als Directeur weder derwaards, die van *Eurangzeeb* beter ontvangen, en, gedurende zyn leven, beter dan zyn predeceffeurs behandeld wierd, en, na des zelfs dood, onder *Sjab Aalem Bbadur* nog immers zoo wel.

Hy lag daar tot A. 1708, en is toen

A. 1712.

vervangen door de Heer *Cornelis Bezuijen*, die A. 1710, den 18den October daar stierf, en toen als Gezant en Directeur, door den Heer *Johan Jesua Ketelaar*, onder den zelve Keizer n-g vervangen is.

Hoe zyn Ed. van dien Vorst, en de volgenden Keizer, *Mosfaddien*, gehandeld, en hoe gelukkig hy in het bekleeden van deze Ambassade geweest is, hebben wy bevorens gezien; pas na 't overleveren van het geschenk der E. Maatschappy door zyn Ed: ter waarde van dertien tonnen gouds (behalven de onkosten togt van den Heer Ambassadeur, die nog wel dertig duizend gulden; zoo men my berigt heeft, beliepen, daar zyn weder-geschenk van een diamant, door sommigen op agtien honderd, en door andre maar op duizend Ropyen gefehat, mitsgaders van een paard met zyn goud tuig voor zyn Edelheit, en eenige andre kleingheden ten uiterste maar de waarde van vyf duizend vyf honderd Ryksdaalders konnende halen.) quam 'er een donkre werk op: want A. 1713 wierd deze Keizer door *Farochsjeer*, die zynen half zinneloozen Zoon in een Veldslag ontrent Ben-gale verslagen had, op een tyd dat hy des zelfs dood wreken quam, zeer ongelukkig na Delli op de vlugt gedreven, alwaar hy door den Vader van zyn Ryks-Kancelier verraden, eerst op 't Kasteel gevangen gezet, en kort 'er na onthalt wierd, waar na zyn hoofd in 't open veld op de snuit van een Olifant, gelyk dat van zyn Veldheer (die hy tegeh zyn gegeven woord, zoo als hy in de vergaderzaal quam de kop liet in-, en daar na afslaan) ontrent de staart van zyn Olifant geplaatst wierd; voerende die beide hoofden verder in triumph om. Ook liet hy des onthoofden Veldheers Vrouw, verkeerd met de staart in de hand op een Ezel zittende, door de Stad omvoeren.

Deze *Farochsjeer* was de Zoon van *Mabbmud Azem*, die de tweede Zoon van *Sjab Aalem Bbadoer Sjab*, en aldus de Zoons Zoon van *Eurangzeeb* was.

Hy was met een zwaar Leger te Veld gekomen, om de dood van zyn Vader, die door *Mosfaddien* verslagen was, te wreken.

Hier door is dat heerlyk geschenk der E. Maatschappy ('t geen ons anders by 't leven van den vorigen Keizer wel weder in gekomen zou hebben) nu gansch te vergeefs, en by dezen nieuwen Keizer *Farochsjeer*, (zynde de vyftiende groote Mogol, na *Tamerlaan*, of anders in opzigt van de gene die voor *Tamerlaan* gingen, de agt en dertigste) niets ter wereld, dan door een nieuw en zwaar geschenk te doen geweest.

De beeltenissen dezer twee Keizers (die toen al grys seheenen te zyn) wierden, ter

Farochsjeer A. 1713 XVde Groote Mogol of 38te.

A. 1713. ter groote van een schelling ontrent dezen zelve tyd op Batavia gebragt.

De Heer *Ketelaar*, onze Directeur, gewezen Opper-Koopman, en Hoofd-Administrateur van den handel in Surat, bleef hier tot A. 1715, en is toen door de Heer *Daniel Hurgonje* gewoon Opper-Koopman en hoofd in Surat, die dit bleef tot A. 1719, en die toen door zyn tweeden, den Heer *Philip Zaal* vervangen, die A. 1722 buiten-gemeen Raad van Indiën hier (een zaak in veel jaaren niet voorgevallen) geworden, A. 1723 na 't Vaderland vertrokken, en door de Heer *Abraham Weyns* als Directeur afge-loft is.

Wat nu verder den Keizer *Mofoddien*, de XIVde groote Mogol, betreft, wy vertoonen hem mede by de letter O. na 't leven, zoo als hy in zyn Tent zit, en aan een van zyn Princen eenig bevel geeft.

Faroehsjeer, den XVde grooten Mogol vertoonen wy by de letters E.E. dog *Rasferdan Sjah*, de XVIde groote Mogol, vertoonen wy niet, alzoohy nog niet afge-beeld is.

Rasferdan Sjah A. 1719. de XVIde groote Mogol, of de 39ste.

Het Ryk van dezen *Faroehsjeer*, een Vorst, geheel en al aan zyne wellusten overgegeven, die al zyn bloedvrienden, om zeker te heerschen, had laten ombrengen, en zig zeer weinig met de zaaken van het Ryk bemoeide, duurde niet lang, nam, na verloop van zes jaaren, A. 1719 in Juni op deze wyze, te gelyk met zyn leven, een zeer slegt einde, en hy wierd door *Rasferdan Sjah*, Zoon van een Vorst uit Keizerlyke bloede, als XVIde groote Mogol, vervangen. Hy wierd na zyne verheffing meest *Resool Derjaat* genaamd.

Hy had een Rasbutse Princes, de Dogter van een der nabuurige Berg-Koninkens, en by gevolg een Heidinne, tot zyne Keizerin, en Gemalinne, genomen.

Roden van Faroehsjeers onordentelyk be-sfier.

Zyn Ammerauws, en eerste Vorsten des Ryks, zeer ieverig in 't Mohhammedaans geloove, en dood vyanden van deze Heidenen, hadden dit al over lang met een wars oog aangezien, en zig ook eindelyk verftout, om dit dien Vorst zeer crnftig voor te houden, en hem te bidden, van hunnen Propheet *Mohammed*, en de waare geloovigen, dog deze onuitwiffchelyke schande, en fmaad, niet aap te doen, maar de zelve haren Vader weder t'huis te zenden.

Het was zoo verre van daar, dat hy na hen, of na dezen heilzamen raad, luiften zou, dat hy in tegendeel hen befpottede, en by vervolg zyne liefde tot de zelve zoodanig toenam, dat hy geheel en al op haar verflingerd, de Rykszaaken of meest dryven, of wel, (t geen

deze Vorsten nog meer tegen hem ver-A. 1719. bitterde) door deze Keizerin, en haaren Heidenfchen aanhang, beftieren liet.

Dit gaf ook voet tot zeer veel wanbedryven, en onordentlykheden, alomme in 't Ryk, en dezen Heidenfchen hoop ontzag zig zelf niet van die in Delli, in Lahor, en Agra, onder 's Keizers oog, zonder dat 'er de allerminfte straf over geoeffend wierd, te bedryven.

Dit dede de Ammerauws vreezen, dat deze Vorstin, die nu den ganschen staat van dit magtig Ryk zoo onordentelyk beftierde, met 'er tyd den te veel op haar vernibbelden Vorst wel eens volflagen Heidenfch maken, en dus het gansch Ryk, in opzigt van den Gods-dienst, 't onderfte boven werpen mogt, om 't welke spoedig voor te komen, zy een befluit namen, om hier in te voorzien, en veel liever hem van den Throon af te helpen, dan zelf, door 's Vorsten al te laffe toegevingen aan een dertele Heidin, te grond te gaan.

Zy draalden hier mede niet lang, maar vonden goed hem eerst de oogen te blinden, of die uit te branden, en hem daar na met vergif om hals te brengen; een werk, dat zy, zonder eenige daar op, 't zy in 't Hof, 't zy onder 't volk, gevolgde opschudding, in de tyd van vyf uren uitgevoerd hadden.

Hier op was ten eerften een jong Prins, De ouderdom van maar van twaalf jaaren, en een Zoon uit de voorgaande Linie van de Mogolfche Opper-Vorsten, op den Throon gezet; 't geen al mede geen andre verandering, dan alleen het verjagen van desen ganschen Heidenfche aanhang, veroorzaakt had, dat ook hoognoedig was, aangezien de zelve zig reeds te veel magt over de zaken des Ryks aangematigd, en die van den Mohhammedaanschen Godsdienst alomme reeds ondermynd hadden, dewelke, zonder dit spoedig hulpmiddel, het uiterste gevaar zou geleden hebben, daar nu alles onder dezen nieuwen Vorst weer zyne volkomene vastigheid, en zekerheit bekomen had.

Men kreeg egter naderhand in Engeland, volgens fchryvens van den 21 October 1719, uit Madras, op de kuff van Choromandel, berigt, dat 'er nu twee waren, die na het Keizerryk stonden, en dat het, na alle waarschynlykheit, zou verdeeld werden. Een tyding, die ook continuerde in Augustus 1720, met de Brieven van Malabar tot Lisbon pas bevorens gekomen, behelzende dat de geschillen tusschen deze twee Dingers, na dat magtig Keizerryk niet stonden op te houden, dan alleen met de verdeeling van het zelve tusschen hun beiden, of anders met de dood van een der zelve.

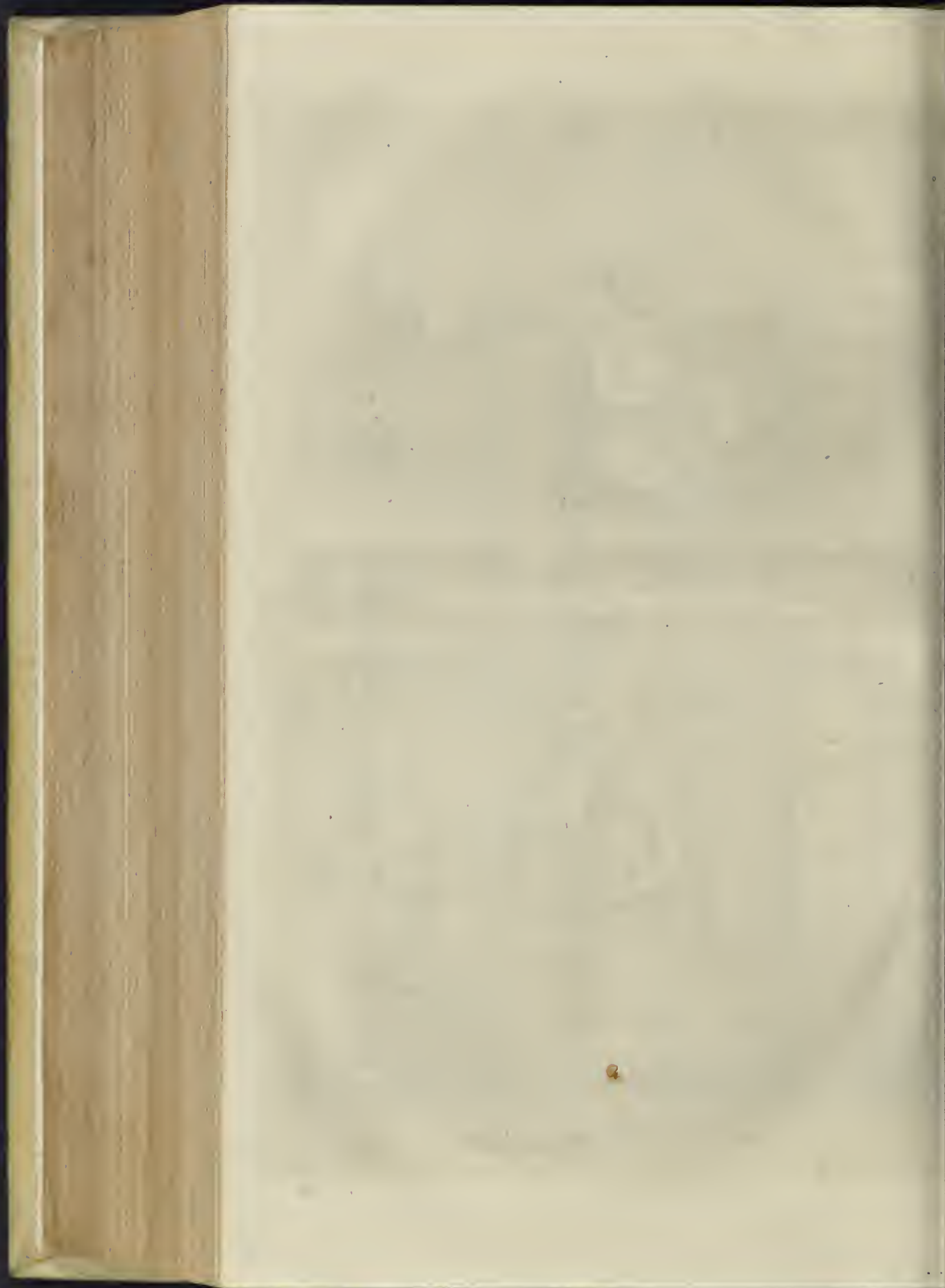
By nader tyding van Goa bleek, dat na

MOSODIEN.

S. Lamsveld sculp.

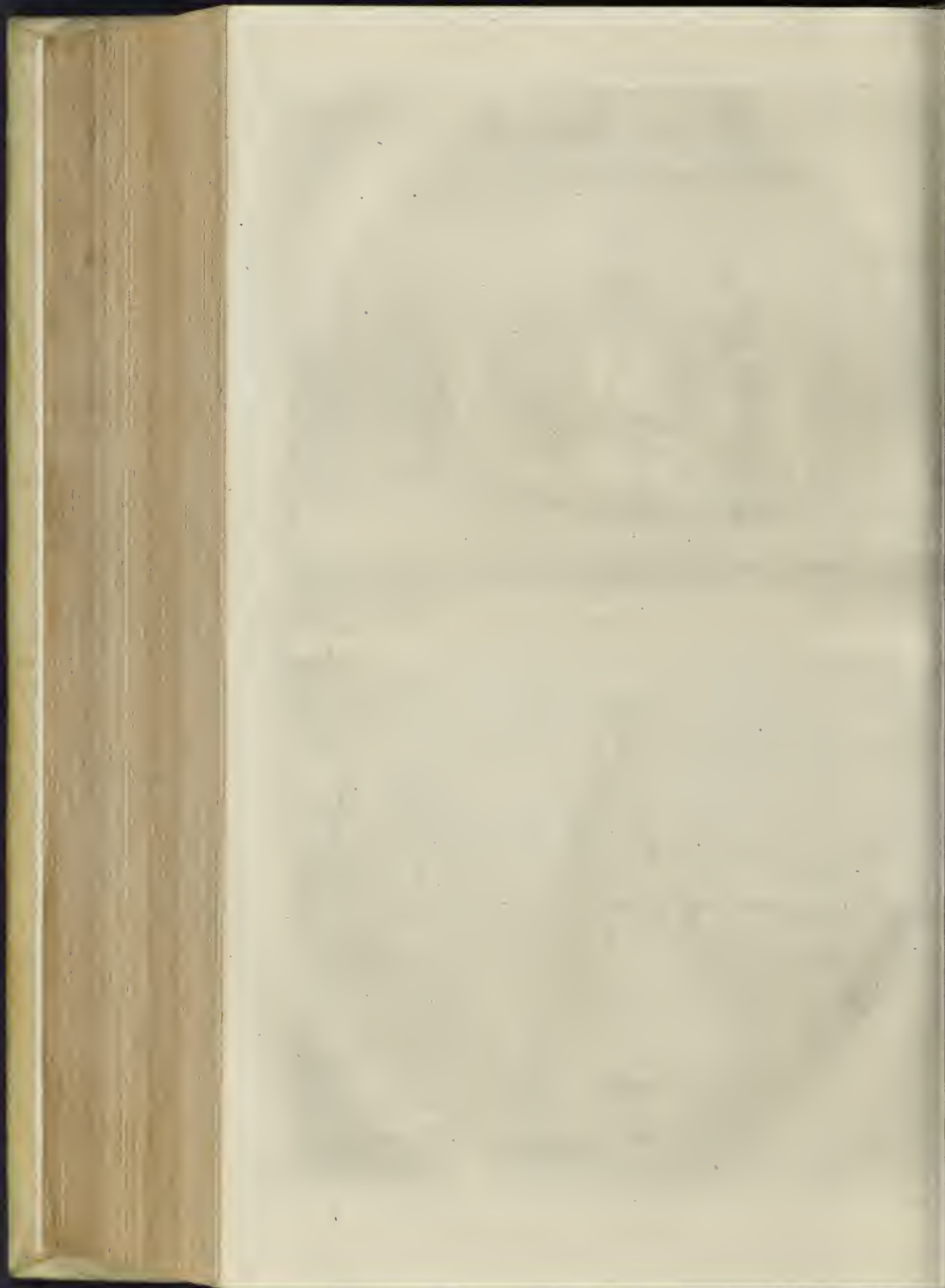

RAFIERDAN SJAH. 16de Grootte Mogol.

FAROUCHEER 25de Grootte Mogol.

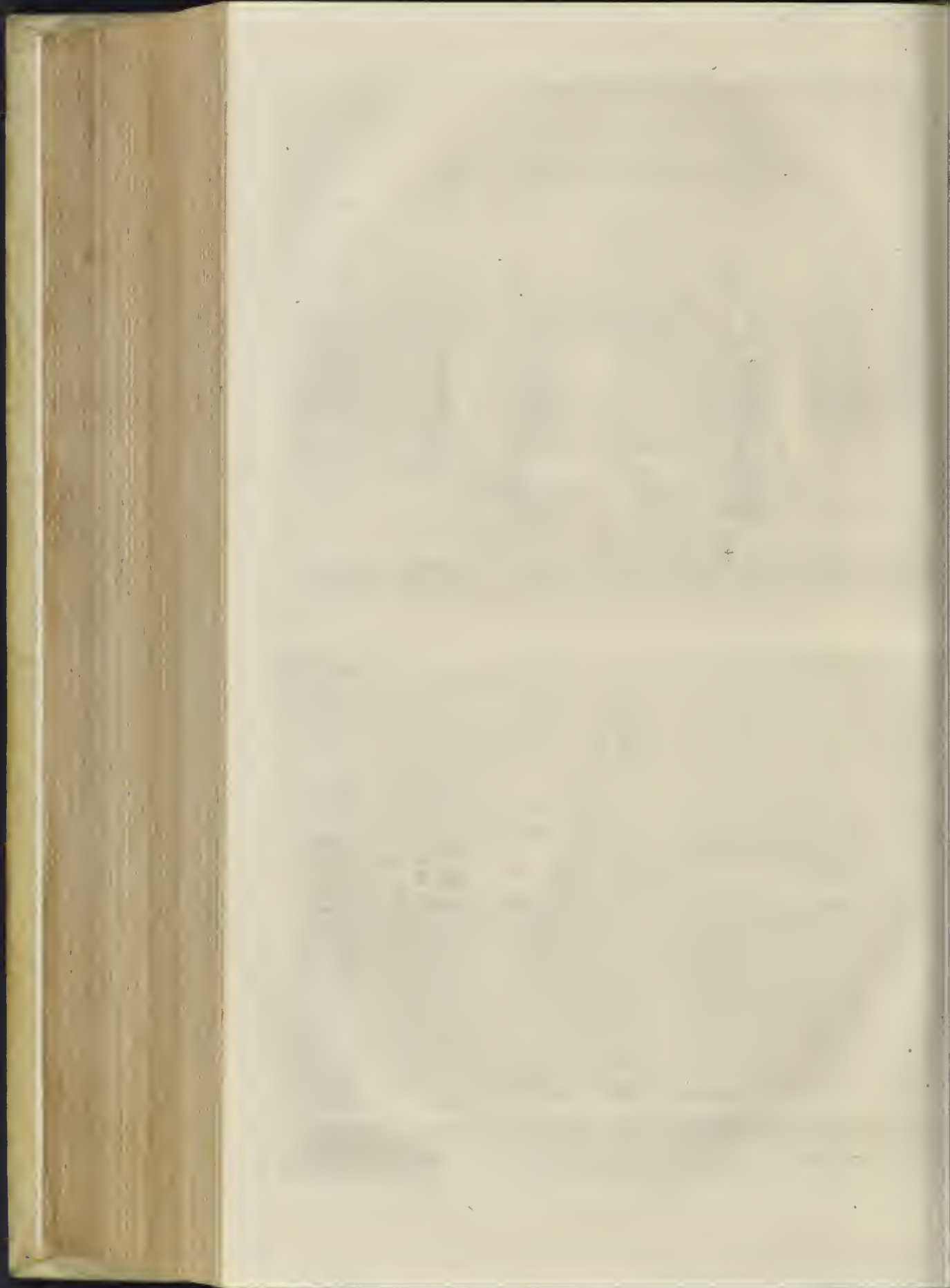

SJAH SOUSA tweede soon van SJAH DJIHAAN.

Donna Juliana.

A. 1719. na *Rasferdan Sjab*, (die kort 'er na stierf) den Prins *Sajan Bhadur* als Keizer uitgeroepen, dog by die van Agra niet goedgekeurd, en dat daar op de Prins *Nikosjeer*, (anders ook wel *Sjab Djibaan* de tweede genaamd) uit den bloede van den beroemden *Eurangzeeb*, als Opper-gebieder voorgesteld was, waaruit een Inlandsche Oorlog ontstaaen, en waar op verscheide Veldslagen voorgevallen waren, al 't welke door bestel van den Vizir, *Abdul Cban*, en zyn Broeder, *Hassan Ali Cban*, en door hun groot vermogen zoo verre gebragt wierd, dat *Sajan Bhadur*, na 't kroonen van *Nikosjeer*, om 't leven gebragt, en de laatste aldus als zeventiende groote Mogol staande gebleven is. In wiens plaats nu, volgens de laatste tyding *Mamuth Sjab* regeerde als XVIIIde Mogol, of de 41ste in rang.

Ik moet nog met een letter hier by voegen; dat ik alle deze groote Mogols, van *Mier Timoer* (of *Tamerlaan*) af tot *Faroehsjeer* toe; zeer net op zyn Hindoestanisch, ieder op een byzonder groot half vel, 't geen hier en daar zeer fraai verguld was, verbeeld, en op meer, dan eene wyze vertoond, by verscheidene lichebbers gezien heb; dog meest alle met een dubbele kring boven hun hoofd, gelyk wy dezelve nu hier beschryven, om te toonen; dat wy niet die, maar de wyze, na welke wy dezelve hier voren hebben afgebeeld, na onze gedagten best keurden.

Mier Timoer, die een zeer deftig, en te gelyk ook een vriendelyk wezen had, zat op een groote stoel, leunende agter tegen een kussen. Hy had een geruit kort boven-kleed aan, met een sfer of een roos op de borst, een ronde muts met een lyf met bellen op zyn hoofd, en een korte spies in zyn linkerhand, was rond van aanzicht, zwart van oogen, dik van winkbrauw, en met een knevelbaard, gelykende daar een man van zeventig jaar te zyn.

Miroen Sjab, die mede zeer fraai, en aangenaam van wezen was, zat ook op een stoel, leunende ook tegen een kussen. Hy had een gestrepte tulband, of wel een Distar met veel vrouwen op 't hoofd, waar aan zig boven 'er uit als een gevland of gedraaid rond knodsje vertoonde. Zyn regter been zag men van zynen stoel af hangen, dog het linker lag onder zyn lyf. Hy had een wit kleed aan met een lyf, waar op, of waar onder, zich door het bovenste veel boequetten vertoonden. Hy scheen daar een man van veertig jaar te zyn.

Mirzah Seyed zag men staan, zeer heerlyk op zyn Hindoestans, in een kleed, dat enkel goud laken scheen, gekleed, en bezig zynde, om met zyn pylonboog

na een vogel, die zig niet verre van daar vertoond, te schieten. Hy geleek daar zeer deftig van wezen, en een man van drie a vier en dertig jaaren te zyn. Op zyn hoofd had hy een heerlyken Tulband met een veder 'er agter af, en met een schoonen diamant 'er voor op. Om zyn hals had hy verscheide snoeren met groote peerlen, en verscheide heerlyke borst-cieraaden van diamanten.

Pier Mohammed vertoonde zig op een Sofa (of lage voet-bank met heerlyke tapyten, en kussens van staar belegt) met de beenen onder 't lichaam, en was zeer deftig van wezen, en redelyk oud verbeeld, zoo dat hy my scheen al diep in de vyftig jaaren te konnen haalen. In zyn regterhand had hy een boge, en in de linker een pyl. Hy was in 't wit gekleed; had een snoer met peerlen om zyn hals, die tot op zyn borst af hing, dog zoodanig, dat zig op zyn borst, en als in 't midden van die afhangeende peerlen, drie groote roozen van zeer kostelyke diamanten, de een boven de andere vertoonden. Hy had ook een Tulband met veel vrouwen, dog zonder veder, op 't hoofd.

Aboesaid zat op een Sofa met vier voeten, die men klaar zag, leunende met zyn rug tegen een kostelyk kussen vol ruiten, dog zoo, dat men, schoon hy op zyn Indiaansch zit, egter beide zyn voeten nog pas buiten zyn lichaam onder uit zien kan. Men ziet hem in een wit neteldoek kleed, met veel zwarte vlekken, by na als bocquetten, hier en daar 'er als opgezaaid, terwyl hy een paternooster, of een snoer, in zyn linkerhand, en iet anders, 't geen men niet wel zien kon, in zyn rechterhand houd. Hy heeft een muts, gelyk als met toorn-kanten van den ouden tyd, op, gelykende zeer wel een ouden Jood, die wat mager en kleen van wezen is. Van zyn hals hangt een keten met eenige kostelyke borst-juweelen.

Sjeich Omar zat op een stoel met zeven tralien aan wederzyden. Hy had een schoen kleed, met groote donkere bocquetten, aan, strekkende zyn linkerhand gesloten zynde uit, terwyl zyn rechter op de leuning van deze stoel rust. Ook had hy een ronden witten platten Tulband met een Reigers veder op zyn hoofd. Zyn kleed was een heerlyke opperrok met bocquetten bezaaid, en onder met een lyf, en boven zoo langs mede tot na beneden. Dog schynt boven een drie dubbele fabel om zyn hals te hebben. Hy geleek daar een man van zeven a agt en dertig jaar, en glad en fraai van wezen te zyn, en had muilen aan zyn voeten.

Sjah Baboer zag men op een Sofa. Men ziet

A. 1719. alleen zyn handen, waar van de linker ergens op ruft; terwyl hy een gefte met de regter maakt. Zyn Tulband, die hy op 't hoofd heeft, is zeer klein. Hy ziet 'er zeer schrande, en bezet uit, gelykende wat mager, al wat over de vyftig, of ontrent zefzig jaaren te bereiken, en eenigzins het wezen van een Perfaan te hebben. Om zyn hals heeft hy een keten met een juweel, evenals *Aboesaid*, maar nog een fnoer met peerlen 'er om, wat lager hangende.

Homajom zit ook op een Sofa, die vol ruiten, en met witte vlekken, en een bloem in 't midden der zelve, en met een witte roos aan wederzyden onderfcheiden is. Zyn kleed is wit neteldoek, met zwarte bocquetten op een ander kostelyk stof, dat hy 'er onder, tot een broek, aan heeft. Om zyn hals had hy mede een groote fnoer peerlen, met drie roozen midden in die ahangende fnoer, even eens gelyk die van *Pier Mobhanmed* zig vertoonen. Hy gelykt daar een man van agt en dertig jaar te zyn. Vertoonend zig met groote knevels, (gelyk ook de meeste, en voor al de twee vorige Mogols) en heeft een wezen daar, meer na dat van een jongen Tsjinecs, dan wel na dat van een Mogolder, gelykende. In zyn linkerhand had hy een Paternoster, na welke hy eenigzins voor over bukte.

Sjab Ekbar. Staat recht over eind, gekleed zynde in 't wit neteldoek, en in zulken kleed met vouwen, gelyk men meest een Mogolder verbeeld ziet. Om dit kleed heeft hy een gordel met schoone bocquetten aan des zelfs einden, die daar van ahangen. Om den hals heeft hy mede een groote fnoer peerlen, in 't midden van welke een groot juweel, met twee groote peerlen 'er boven, een 'er onder, en een in 't midden van dit rond juweel, ahang, is wit van baard, en knevels, die redelyk groot zyn, hoewel hy klein van baard is, daar zyn meeste voorzaaten redelyke groote baarden, op zyn Moorfeh of Hindoestansch, hebben. Op zyn rechterhand zat een Valk, daar hy na ziet. Op zyn hoofd had hy een schoone geborduurde, of goud lakenfe muts. Hy fcheen zeer ernstig, rondagtig van wezen, endaar een man van veertig jaar te zyn. Hy had een neerhangende broek, die breedte regt nedergaande vlammen had, en, die tot aan zyn schoenen quam, aan.

Selim, of *Djebaan Gier*, staat in het zelve fatzoen, en gewaad, byna even eens als *Sjab Ekbar*, verciert met een diergelyke fnoer peerlen op de borst; en van den hals ahangende, met even diergelyk een borst juweel, met een Sierp om 't lyf, met een Valk op de regterhand, en zyn linkerhand tegen de fnoer peerlen

A. 1719. aanhoudende. Op zyn hoofd had hy een platte muts met verscheidene vouwen, en hy gelykt daar een mager man van dertig jaaren te zyn.

Sjab Djibaan staat regt over eind, en werd vertoond in een wit breed geplooid betilis kleed, met een broek van schoon goud lakens stof met bocquetten, die 'er doorfchynd, en die tot aan zyn schoenen komt. Zyn hoofd is niet, gelyk dat der andre Mogols, in zoo een gemeene dubbele kring, maar in een rond, uit enkele ftraalen, als van de zonne, bestaande. Met zyn linkerhand leund hy op een breed regt op voor hem staande zwaard in zyn geveft. Op zyn hoofd heeft hy een geborduurde muts met een schoon juweel voor 'er tegen, en met een vry breeder veder, dan een van zyn Voorzaaten, 'er agter afzwaaijende, aan welkers einde zig twee fmalle quaftjes (mogelyk wel eenige juweelen, dat men niet wel onderfcheiden kon) vertoonen. Om 't lyf heeft hy ook een heerlyke gordel, met schoone bocquetten aan des zelfs einden, die voor hem, even als die der andre Mogols, nederhangen. Hy geleeleek daar een lang mager man van in de zefzig jaaren te zyn; had breedte zwarte knevels, en een groote Moorfeh baard.

Eurangzeeb staat als een Fakier, in 't wit, afgebeeld; dog eger met 't zelve hals- en borst-cieraad, als zyn Vader. Hy heeft in zyn linkerhand een zwaard in de fchede, welke als met witte en zwarte tralien tot beneden toe, zoo als zy regt over eind staat, verdeeld is. In zyn rechterhand houd hy een quaft. Hy is daar vry groot van wezen verbeeld; dog wat effen, gelykende byna wel een oude Jood; heeft de gedaante van een man van vyftig jaaren; was wit, dog niet groot, van baard, en had een geborduurde muts op zyn hoofd.

Sjab Aalem staat in een fraai bethillis kleed, over een donkere broek met bocquetten 'er onder, die my toefcheen van een heerlyk goud, en gevlamd stof te zyn, en die hem tot aan zyn schoenen mede quam. Hy had mede een uittermaten kostelyke gordel om 't lyf, byna gelyk die van zyne Voorzaaten; dog met dit onderfchynd, dat 'er ook twee andere einden agter op zyn rug, en buiten af zwierden. Hy had ook verscheidene fnoeren peerlen om den hals, met een kostelyk borst-juweel 'er aan, en een groote peer-peerl daar onder hangende. Zyn muts, die hy op 't hoofd had, was met groote peerlen in het kruis verciert, en had agter op een veder fteeken, waar aan drie groote peerlen waren. Hy geleeleek een man van vyftig jaaren te zyn; en had een zwaard in de fchede in zyn linkerhand.

A. 1719. *Mofoddien*, of *Djebaan Daar Sjab* staat afgebeeld in 't goud laken, waar op zich veel bocquetten vertoonen, hebbende een heerlyk gordel om 't lyf, over al 't welke hy een zeer dun velours, of neteldoek kleed fchynd te hebben, alzoo zich dit alles vry donker vertoond. In zyn linkerhand heeft hy een zwaard in de fchede, een dolk in de gordel, en twee fnoeren peerlen om den hals; met een borst-juwēel 'er midden in. Op zyn hoofd had hy een bruine muts, met een witte vlegt overdwers 'er over, en een veder 'er agter af. Hy staat zeer deftig en fier; is vry ftatig van wezen, en fchynd daar ontrent veertig jaar oud te zyn.

Farochsjeer staat ook regt over eind, is

gekleed in 't wit, met een houwer met een zeer groot geveft op zyn linker zyde; heeft mede een muts, met peerlen in het kruis, op zyn hoofd, veel fnoeren der zelve om zyn hals, gelyk hy verder in zyn gewaad meeft met *Mofoddien* over een komt. Dog heeft een veder, die een weinig anders van fatzoenis, op zyn muts. Zyn baard is zwart, en verder even eens als die van de Kust-Moeren. Ook zag men een ftuk van zyn gordel op zyn rug agter af zwieren. Hy fcheen een man van in de veertig jaaren te zyn.

Rafierdan Sjab, en *Nicosjeer* hebben wy nooit afgebeeld gezien, en dierhalven is 't ons onmogelyk de zelve te vertoonen; gelyk mede *Mamuth Sjab* niet.

G E S L A C H T - L Y S T

D E R

G R O O T E M O G O L S .

Geflacht-
Lyst der
groote
Mogols.

		} <i>Cara.</i> } <i>Ari.</i> } <i>Cur.</i> } <i>Oets.</i>
1	<i>Mogol-Chan</i> , en zyne Zoonen.	
2	<i>Cara-Chan.</i>	
3	<i>Oets.</i> Vader der Turken, uit zynen Zoon <i>Toerak.</i> Deze had 6 Zoonen, te weten, <i>Conu.</i> <i>Ay.</i> <i>Jeldoez.</i> <i>Tak.</i> <i>Tengis.</i> <i>Toerak.</i>	
4	<i>Conu.</i>	
5	<i>Ay.</i>	
6	<i>Jeldoez</i> ; gevolgd door zyn Zoon.	
7	<i>Mankeli.</i> Deze werd gevolgd door een, buiten zyn geflagt, genaamd	
8	<i>Tangeri.</i>	
9	<i>Jiel-Chan.</i> Onder den welken byna alle de Mogolders, na 1000 jaaren heers- chens, door <i>Zenzi-Chan</i> , Koning der Tartaaren, uitgeroeid wierden.	
10	<i>Jeldoez-Chan.</i> Hersteller der Mogols, door zyn Zoons-Zoon, <i>Boekem Salzi</i> , Stichter van het nieuw Stamhuis der <i>Salziuciden</i> ; uit welk huis deze na- volgende Vorsten gesproten zyn.	
1	<i>Boesendjaar</i> de 1ste, derde Zoon van <i>Alan</i> ; Dogter van <i>Jeldoez-Chan</i> , anders <i>Boeskem Salzi</i> genaamd.	
2	<i>Boekan-Chan.</i>	
3	<i>Tomin-Chan.</i>	
4	<i>Kaidoe-Chan.</i>	
5	<i>Boesendjaar-Chan</i> , de IIde.	
6	<i>Toenama-Chan.</i>	
7	<i>Kiel-Chan.</i>	
8	<i>Kochlai-Chan.</i>	
9	<i>Pertaan-Bhadur</i> (dat <i>de overwinnaar</i> beteekend) die A. 970 uit Delli gejaagd wierd, zynde mede uit dit vermaard Huis.	
10	<i>Pifonga Bhadur.</i> Welkers Zoon was	
11	<i>Amoetan</i> , of <i>Temoezin</i> , anders <i>Tjingis-Chan</i> , die A. 1187 Koning der Mogol- ders wierd. Hy liet vier Zoonen na, <i>Tjoetsji</i> , of <i>Jogi.</i> <i>Sjachatai.</i> <i>Hoktay.</i> <i>Toeli.</i>	
12	<i>Hoktay</i> , A. 1228. Gevolgd van zyn Zoon.	
13	<i>Gajung-Chan.</i> A. 1242. Gevolgd van zynen Neve, de Zoons Zoon van <i>Toeli.</i>	
14	<i>Mango-Chan.</i> A. 1247, en regeerde tot A. 1260.	
15	<i>Hoelako-Chan.</i> A. 1260. . . . tot A. 1266.	
16	<i>Koblai-Chan.</i> A. 1266. . . . tot A. 1268. Gevolgd van zyn Zoon, of Neve,	
17	<i>Timoer</i> de 1ste, of <i>Mier Timoer.</i> A. 1298. tot A. 1306. Gevolgd van zyn Zoon,	
18	<i>Hasdoe-Chan.</i> A. 1306. . . . tot A. 1330. Gevolgd van zyn Broeder, of <i>Timoer's</i> 2de Zoon,	

Een
nieuw
Stamhuis
dersalziuciden.

1719. 19 *Merdoo-Chan*. A. 1330. . . . . tot A. 1354.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 20 *Gazia-Chan*. A. 1354. . . . . tot A. 1360.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 21 *Hoeloch-Chan*. A. 1360. . . . . tot A. 1363.
 Gevolgd van zyn Broeder,
 22 *Boesendjaar de IIde* A. 1363. . . . . tot A. 1365.
 Gevolgd van zynen Neve,
 23 *Sojordjot Mesj Chan*. A. 1365. . . . . tot A. 1370.
 Gevolgd van *Boesendjaar's* Zoon,
 24 *Mier Timoer de IIde*, of *Timoer Lenk*, anders *Tamerlaan*. A. 1270. tot A. 1405.
 Hy liet vier Zoonen na,
Djibaan Gier.
Sjeich Hamar.
Miroen Sjab.
Mirzab Sjarok, of *Mirzab Seyed.*
 Vermits nu de Groote Mogols weder een nieuw Stamhuis van *Timoer Lenk* be-
 ginnen, zoo zullen wy die, behalven die van 't Huis der *Salziuciden*, noch met een
 byzonder getal aanwyzen.
 25 2 *Miroen Sjab*. A. 1405. . . . . tot A. 1408.
 26 3 *Mirzab Seyed*. A. 1408. . . . . tot A. 1447.
 Deze was te gelyk Keizer van Tartaryen, en
 groote Mogol, of Keizer van Hindoeftan.
 27 4 *Pier Mohammed* A. 1447. . . . . tot A. 1452.
 Deze was de Zoon van *Djibaan Gier*, *Tamer-*
laan's oudste Zoon, en hy volgde niet als
 Keizer van Tartaryen; maar alleen als groo-
 te Mogol. Hy wierd gevolgd van zyn
 Zoon,
 28 5 *Aboe il Said*. A. 1452. . . . . tot A. 1469.
 Gevolgd van zyn Zoon,
 29 6 *Sultban Hbamed*, of *Sjeich Omar Sjab*, A. 1469. . . tot A. 1495.
 Gevolgd van zyn Zoon, of Neve,
 30 7 *Sjab Baboer*. A. 1495. . . . . tot A. 1532.
 Deze vestigde zynen Setel A. 1526 tot Delli,
 en liet 2 Zoonen na,
Mirzab Homajom, en
Mirzab Kamoran.
 31 8 *Homajom*. A. 1532. . . . . tot A. 1552.
 Gevolgd door zyn Zoon,
 32 9 *Ekbar*. A. 1552. . . . . tot A. 1605.
 Hy liet drie Zoonen na,
Sultbaan Selim.
Pebari, of *Moraad.*
Mirzab Danijaal.
 33 10 *Selim*. A. 1605. . . . . tot A. 1626.
 Hy liet vier Zoonen na,
Cbosroe. [diens Zoon was *Boelaki*.]
Perwis.
Cboram, na zyne verheffing *Sjab Djibaan* genaamd.
Sjabariaar.
 34 11 *Sjab Djibaan*. A. 1626. . . . . tot A. 1657.
 Deze liet vier Zoonen, en twee Dochters.
 a. *Dara Sjekoeb*, of *Dara Secoer*, welkers Zoonen waren
 n. *Soliman Sjekoeb*, diens Zoon was *Sepe Sjekoeb*.
 o. *Miraad el Moloek*.
 p. *Noer el Tadjoe*, zyn Dochter.
 b. *Sjab Soufa*, die na liet drie Zoonen, en twee Dogters.
 n. *Sultbaan Banke*. } Zyne Zoonen. of *Bon Sultban*.
 o. *Mirzab Bbadoer*. } of *Ballandachtter*.
 p. *Mirzab Saan*, of *Saan Sultban*.
 q. *Hbamed Mehalle*. } Zyne Dochters.
 r. *Noer Begoem*. }
 y. *Eurangzeeb*.
 s. *Moraad ul Beg*, of *Moraad Baksje*.

A. 1719.

ε. *Begoem Sabeb.*

Zyne Dochters.

ε. *Rauchenara Begoem.*35 12 *Eurangzeeb.* A. 1657. . . . . tot A. 1707.

Hy liet vyf Zoonen na,

α. *Mobhammed.*β. *Sjab Aalem*, van andre ook *Mazum*, of *Moazem* genaamd.γ. *Ekbar.*δ. *Azem Tarra.*ε. *Cambax.*36 13 *Sjab Aalem.* A. 1707. . . . . tot A. 1712.

Hy liet vier Zoonen na,

α. *Mofoddien*, of *Djibaan Daar Sjab*; die na liet drie Zoonen.1. *Affoddien.*

2. . . . .

3. . . . .

β. *Mabhmud Azem*, die drie Zoonen naliet.1. *Mabhmud Cariem.*2. *Farochsjeer.*3. *Hamambax.*γ. *Refiel Sjab*, die twee Zoonen naliet.δ. *Djibaan Sjab*, die ook twee Zoonen naliet.37 14 *Mofoddien.* A. 1712. . . . . tot A. 1713.38 15 *Farochsjeer.* A. 1713. . . . . tot A. 1719.39 16 *Rasferdan Sjab*, of *Sjab Djibaan de IIde.* A. 1719. tot A. 1719.40 17 *Nicosjeer*, of *Sjab Djibaan de IIIde.* A. 1719. . . . . tot

Deze regeerde nog A. 1721 volgens de laatste

tyding uit Indiën.

41 18 *Mamuth Sjab* A. 1723.

L Y S T

VAN DE HEEREN

DIRECTEURS OF BESTIERDERS

Der Nederlandſche Maatſchappij

I N

S U R A T T E.

<i>Pieter van den Broek</i> van	A. 1620	tot A. 1629.
<i>Johan van Hazel</i> , of van <i>Haffelt</i>	A. 1629	tot A. 1632.
komt A. 1632 nog zoo voor.		
<i>Pieter van der Graaf</i>	A. 1633	A. 1635.
<i>Barent Pieterszoon</i> al voor.	A. 1635	tot A. 1640.
<i>Paulus Krok</i>	A. 1640	tot A. 1643.
<i>Cornelis Weyland</i>	A. 1643	tot A. 1644.
<i>Arend Barendsz. Muykens</i>	A. 1644	tot A. 1648.
<i>Johan van Teylingen</i>	A. 1648	tot A. 1651.
<i>Willem Verſtegen</i>	A. 1651	tot A. 1652.
<i>Henrik van Gent</i>	A. 1652	tot A. 1653.
<i>Iſaak Koedyk</i>	A. 1657	tot A. 1658.
<i>Leonard Wimmincx</i>	A. 1658	tot A. 1662.
<i>Dirk van Adrichem</i> , al	A. 1662	tot A. 1665.
<i>Andries Bogaard</i>	A. 1667	tot A. 1672.
<i>Willem Volger</i>	A. 1672	tot A. 1676.
<i>Sybrand Abbema</i>	A. 1676	tot A. 1679.
<i>Jagues de Bucquoy</i>	A. 1679	tot A. 1685.
<i>Gelmer Vosburg</i>	A. 1685	tot A. 1692.
<i>Louis de Keizer</i>	A. 1692	tot A. 1692.
<i>Pieter van Helsdingen</i>	} A. 1692	tot A.
en		
<i>Adriaan van Ommen</i>		
<i>Pieter Ketting</i>	A. 1695	tot A. 1699.
<i>Henrik Swaardekroon</i>	A. 1699	tot A. 1703.
<i>Pieter de Vos</i>	A. 1703	tot A. 1705.
<i>Willem Six</i>	A. 1705	tot A. 1705.
<i>Johan Grootenbuis</i>	A. 1707	tot A. 1708.
<i>Cornelis Bezuijen</i>	A. 1708	tot A. 1710.
<i>Johan Joſua Ketelaar</i>	A. 1710	tot A. 1715.
<i>Daniel Hurgronje</i>	A. 1715	tot A. 1719.
<i>Pieter Zaal</i> , Extraord. Raad.	A. 1719	tot A. 1723.
van Indiën A. 1722 geworden.		
<i>Abraham Weyns</i>	A. 1723	

En hier mede beſluiten wy de Suratſe zaaken, om nu van onzen handel in Tſjina te ſpreken.

BESCHRY-

BESCHRYVINGE VAN DEN HANDEL, en VAART DER NEDERLANDERS OP T S J I N A.

DER DE BOEK, EERSTE HOOFDSTUK.

Beschryving van den Handel en Vaart der Nederlanders op Tsjina. Oogwit van den Schryver. Was Europëer dit Land eerst bezogt. Ao. 1275. Komst der Portugeezen. Andrado hier Ao. 1517. Macao twee zins verbeeld, en beschreven. Deszelfs Kasteelen. En Bolwerken. Verscheide Kloosters en Kerken 'er in. Onde Regeering. D'eerste Stadsvoogd Mascarenhas Ao. 1607. werd niet wel behandeld van deze Stedelingen. Maakt zig meester van 't Kasteel St. Paulo. Grooten Handel dezer Stad op andere Landen. Hare groote Vaart op Batavia. Waar zich deze en geene Geestelyken, in Tsjina onthouden. En hun toelag daar. Vaart der Engelsen, &c., op Tsjina. Als ook der Nederlanders Ao. 1603. En Ao. 1604. door Warwyk ondernemen. Die voor 't Eiland Pehoe ten anker komt. Het Schip de Sphæra Mundi moet onverrichter zake vertrekken. Specx Reize gaat mede niet voort. Matelief gaat Ao. 1607. na Tsjina. Ao. 1622. gaat Cornelis Reyerszoon na Macauw. Dog recht daar niet veel uit, alzo by ongeluk brand in eenige kyruvaten raakt. Waar door men die onderneming moest laten varen. De Heer P'Heremite 's toelag Ao. 1623. Gezanten van Hokfieuw Ao. 1624. op Batavia. De Bailliu Caan Ao. 1632. in Tsjina. Schedel Ao. 1653. na Canton gezonden. Die onverrichter zake mede scheid. De Heer Wagenaar Ao. 1654. derwaards al mede vrugteloos. Ao. 1655. de Goyer, en den Keizer als Gezanten na de Keizer van Tsjina. De Heer Landsman toen Hoofd van den Handel in Canton. Voornemen Ao. 1660. om Macauw te veroveren. De Tocht der Heeren Bort, van Campen, en Nobel Ao. 1662. derwaards met 12 Schepen. De Heer Bort Ao. 1663. wêr met 16 Schepen derwaards vertrakken. De Eilanden Aymuy en Quemuy, &c., veroverd. De Heer Nobel Ao. 1663. Hoofd van den Handel in Hokfieuw. De Vloot voor Tayouan Ao. 1664. Haar wedervaren aldaar. Den onzen werd toegestaan om de twee jaren daar te komen handelen.

1275.
Het oog-
merk van
den
Schry-
ver.

MEn moet zig niet verbeelden, dat wy voorgenomen hebben, dat uytnemend Groot Keyserryk van Tsjina te beschryven, want dat zou niet anders zyn, dan de werken van den Heer *Nieuwshof*, en anderen, die dat zeer niet, en wel, gedaan hebben, onnut te maken, dat geenzins ons oogwit, gelyk het zelve niet anders is, dan maar alleen ordentelyk, en

vervolgens, te toonen, hoe, en wanneer, wy in Tsjina zyn komen handelen, alzo wy, van den handel onser Maatschappy op Indiën sprekende, onmogelyk voor by konnen gaan, om ook een woord van den Handel der zelve op dat magtig Land, dat wel zeer verre om de Noord legt; dog egter al mede onder Indiën betrokken werd, hier te laten invloeyen.

1275.

1275. Ook zyn wy doorgaans niet gewoon eenige andere Landen, of Steden, dan die wy in Indiën door 't sward veroverd, en waar van wy ons Meester gemaakt hebben, uytvoerig te beschryven.

Wy schryven geen China, of Sina (gelyk men bevoens wel deed) maar Tsjina, zoo, om dat de Tsjineesen, die hun Land best kennen, het zoo met de letter Tsj (die niet kan verdeeld werden, om dat het maar eene letter by de Maleyers, en ook by hen is) uyt spreken, en schryven. En die 't anders doed, toond, dat hy 't niet verstaat. Egter volgen wy, ten verzoek van anderen, en om de gemakkeliker uitspraak, d'oude gewoonte van China elders.

Om nu een aanvang van dezen onzen toleg te maken; moeten wy, om ons voorig bestek, zoo veel mogelyk is, te volgen, eerst eens navorschen, door wat voor Européers, voor onzen tyd, dit groot Land besogt is.

De eerste der zelve die ons voorkomt, is de vermaarde Reyfiger, *Marcus Paulus*, de Venetiaan, die hier Ao. 1275. quam, wanneer Tsjina onder den Tartar stond, wiens gebied zich toen zelf ook over de Eilanden van groot Java en Sumatra, uytstreckte; maar gelyk deze Venetiaan doorgaans kort en zeer duister in zyn verhaal is, alzoo geeft hy ons ook maar een matig en sober bericht van de zaken, die Tsjina (by hem doorgaans CATHAY genaamt) betreffen, behalven dat men, om met hem door dit Land te reizen, nog wel een Tolk of een foorte van vertaling, 'er by diend te hebben, om te weten, van wat Stad, of Plaats, hy sprekt. Altoos zoo men de hedendaagse beschryvers van Tsjina met de zyne vergelykt, zwoemt de zyne daar geen zins na.

Lang na dien tyd zyn de Portugeezen ook hier gekomen.

De eerste van deze Natie, die ik vind hier na toe getrokken te zyn, is *Ferdinando Petrejo Andrado* geweest, die, zoo *Oforius* in zyn thiende Bock aantekend, omtrent Ao. 1517. hier geweest is, en onverrichter zake daar van daan quam.

Dat zy 't hier by niet hebben laten steken, hebben ons de volgende tyden gelcerd, waar in zy ons voorkomen, als hebbende zich ten deelen in de Tsjineese Stad Macauw, of Macao, vast gemaakt. Wy beelden de zelve in 't verschied No. 26. en op de platte grond No. 27. geheel anders, dan zy wel elders by anderen voorkomt, af.

Dit is een Stad, die op ruym 21 Graden Noorder breedte, op een der klei-

ne Eilanden tegen over of voor de Kust van Tsjina gelegen, en zoo na by de vaste wal is, dat men langs een finalle streck Lands daar gemakkelyk, en zelf droogs voets op komen kan. Ook plagt 'er in oude tyden op dien smallen reep Lands, tussehen deze Stad, en de vaste Kust, een steene Muur met een groote Poort te zyn, door welke de Stad haren toevoer van de vaste wal kreeg, en daar ook een Tol-huys was om alles, wat hier door ging, behoorlyk te doen vertollen. Een doorgang, die alleen aan de Tsjineesen, en geen zins aan eenige Portugeezen, toegestaan wierd.

Deze Stad, die bevoorens woest was, hebben de Tsjineesen aan de Portugeezen, (na dat zy zich bevoorens zeer armelyk op 't Eiland Sansjan, 30 mylen van 't vaste Land, en 10 van Macauw gelegen, in hutten van stroo onthouden hadden) vergund te mogen bouwen, daar in te woonen, te handelen, en een bestier van hun volk op zich zelve te hebben; maar zy mogen haar met het eigentlyk bestier der Stad zelfs niet bemoeien, gelyk dat ook vollagen alleen de Mandaryns der Tsjineesen aangaat; ook moeten zy jaarlyks voor die vergunning 1000 Thyl aan den Keizer geven.

De Stad in zich zelve is redelyk groot, vol fraeye gebouwen, dog maar tamelyk wel in hare wallen en muuren, hoewel zy met verscheide Vestingen versterkt is.

Daar zyn 'er drie, dewelke als in een drie-hoek leggen, en zich boven op eenige heuvels vertoonen. De grootste en sterkste is die van St. Paulo, die in staat is, om een groot geweld te doen, alsof in dezelve ontrent de 40 stukken swaar Kanon leggen, dat meest ses en dertig en ook agt en veertig ponders zyn.

Her tweede Kasteel, mede op een hoogte gelegen, noemen zy Nostra Senhora de la Penna di Franeia. Dit is niet heel groot, en maar van 8 a 10 stukken Geschut voorzien.

Her derde legt buyten de Stad op een hoogen berg, die over alle de andere heuvels henen ziet. Sy noemen dit Nostra Senhora di Guyl, en men heeft 'er al mede maar 5 a 6 stukken Geschut in; ook diend deze Vesting meest, om by 't kleppen van een klok, die 'er in hangt, kennis aan de Stedelingen te geven, dat 'er eenige Schepen van de Noord, of Zuyd, aankomen; en van daar gezien werden.

De Stad heeft ook verscheide Bolwerken om laag, waar mede zy versterkt is, als die van St. Jago de la Barra, Nostra Senhora del Bon Patto, St. Francisco en St. Joan.

Drie

Wat Européer dit Land eerst besogt.

Komst der Portugeezen. Hier.

Andrado hier Ao. 1517.

Macao verbeeld tweezins.

1517.

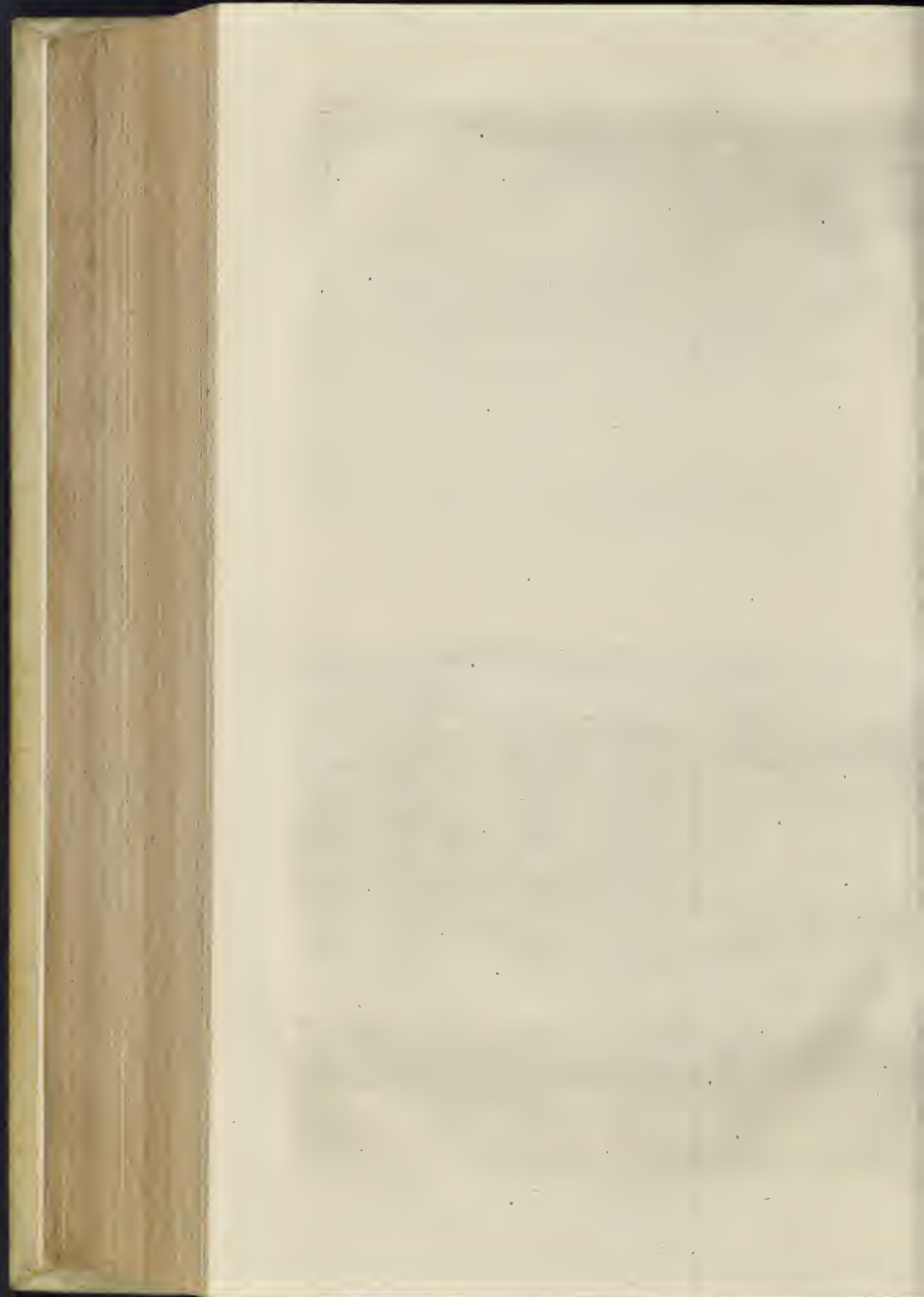
En beschreven.

Deszelfs Kasteelen.

En Bolwerken.

Platte Grond vande
STADT MACAO.

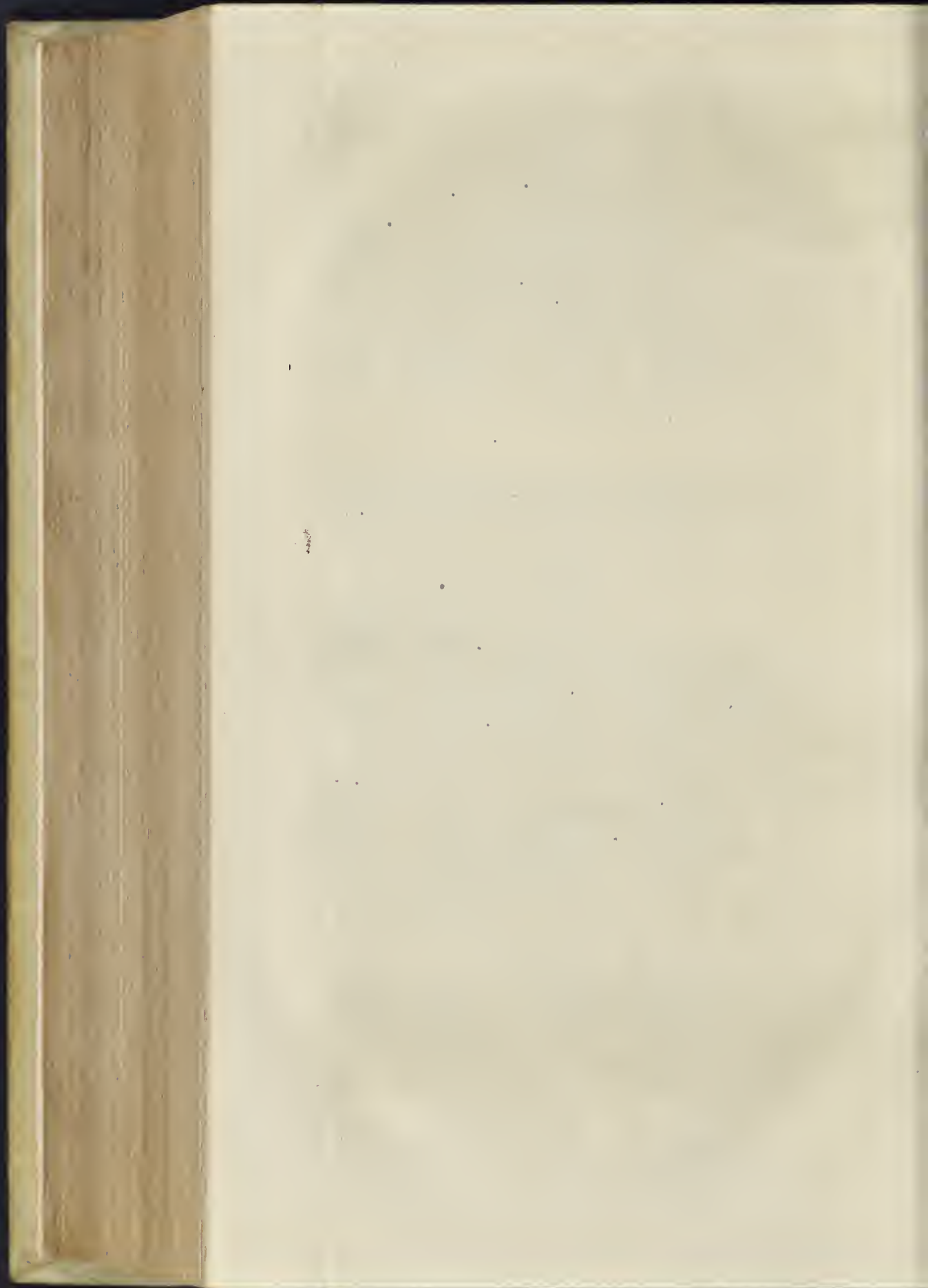
De Principaale fort St Pauls leit hoogh
185 Trappen met 18 stukken geschut.
t. Clooster St Pauls.
Trap van t fort.
de Auer der Stadt acnde launt zyde is
hoogh 26 en breedt 12 voeten.

5. de Poort der Stadt.
6. t Bolwerk St Ioan met 4 stukken.
7. St Pedro met 2 stukken.
8. St Francisca waer op syn 10 stukken.
9. Nossa Senhora de Gra. met 4 stukken.
10. St Lazaro leit buyten de Stadt.

11. Een Steene bolwerk op t Straunt.
12. Een Steene Borstweeringe langs strandt.
13. Boa Parte met 7 stukken.
14. Auer vande Stadt.
15. De Cappelle Pius de francee.
16. De Baare heegh 15 stukken.

17. Chinesische Pagode.
18. Camara de Cidade of t Stadthuys.
19. De Alseruordia.
20. St. Domingo.
21. St. Anthony.
22. De Seo.

23. St. Augustinho.
24. St. Laurento.
25. t Krout huys.
26. t Gasthuys.

1517. Drie leggen 'er aan Zee, en een aan de Land-kant. Het eerste is zeer sterk en fracy, leggende ter plaatse, daar gemeenelyk de Schepen op de Rheede, en ten anker komen. Het is zoo ruym, en zoo vol hegte en nette gebouwen, dat men dit voor een kleyn Stedeken op zig zelven zou aanzien. Ook is het van een byzondere Reduyt op den berg voorzien, tot welke men by tyden van nood nog zyn uitwyk en toevlugt nemen kan. Deze Reduyt is redelyk wel van zwaar Geschut voorzien. zynde de meeste stukken vier en twintig ponders. Buyten dezelve is 'er nog een tweede Reduyt in dit Bolwerk, waar in men mede 5 a 6 stukken heeft, die in staat zyn om zamen te beletten, dat men niet, dan met groot gevaar, de Stad aan die kant genaken kan, om welke reden ook de Bevelhebber van dezelve gemeenelyk van den Koning zelfs aangefteld werd, zonder dat de andere Portugeefche Overheden in de Stad zich hier mede mogen bemoeven.

Gelyk dit Bolwerk in 't Zuyderdeel der Stad legt, alzo is dat van Nostra Señora del Bon Patto in 't Zuyd-westen gelegen. Men ziet daar 8 a 10 schoone stukken Geschut, ten deele Metaal, ten deele Yzer Canon. Het vertoonend zig niet verre van de voet van den berg, la Penna di Francia genaamd.

Niet heel verre van daar was in oude tyden een Kruytmeulen; dog die is met 'er tyd weggeraakt, alzo die daar te gevaarlyk was, voor al, zedert men daar schoone huysen gebouwt heeft, die een groot cieraad aan dat deel van de Stad toebrenge. Men heeft daar ook een halve maan, en een punt in 't midden der zelve, waar op men ook Geschut planten kan.

In het Bolwerk St. Francisco, dat vry grooter, dan het tweede, is, ziet men 15 a 16 stukken Geschut. Het steekt met een hoek in Zee uit.

Ao. 1632. wierd 'er aan de voet van dit Bolwerk een platte grond gemaakt, waar op een slang, of een stuk, dat 48 pond yzer schoot, geplaatst wierd, waar mede men zeer verre schieten kon, zoo dat de kogel wel tot aan 't Eilandje Kakean toedraagt. Hier van daan, of van dit Bolwerk, loopt de Stads muur landwaard in, terwyl de Stad daar aan de Zeekant eindigt.

Het vierde Bolwerk, St. Joan genaamt, vertoonend zich landwaard in, niet verre van de Land poort, St. Lazaro genaamt, zynde maar van 3 a 4 stukken Geschut voorzien. De muur deszelfs klimt tegen den berg op, tot by het Kasteel St. Paulo, van waar zy weder tot aan 't Klooster der Jesuiten voortgaat,

IV. DEEL.

1517. daar zig weer veel schoone gebouwen, en wooningen, met zeer hegte en sterke muuren vertoonen.

Ook heeft men daar ontrent nog een grooten hoek lands, vol barre Rotzen, alwaar men al mede Geschut zou kunnen plaatzen; dog men oordeeld dit onnoodig, alzo hier dog geen Schepen ontrent kunnen komen, doordien het 'er te droog en vol katskopen is.

Van ouds was dit een zeer aanzienlyke Stad, waar in de Portugeezen grooten handel gedreven hebben, en nog dryven, zonder dat wy het bepalen kunnen den tyd, wanneer zy zich hier hebben nedergezet.

Sy hebben deze Stad, waar in men anders veel gebouwen op zyn Tsjineefch getimmerd heeft, met veel pragtige en trotze gebouwen verbeterd.

Men ziet 'er ook verscheide aanzienlyke Kloosters, als een van de Jesuiten, of Paulisten, een van de Predik-heeren, een van de Dominicanen, een van de Augustynen, een van de Franciscanen, en een van de Bagynen van de Ordre van St. Clara, 't welk Ao. 1631. gesticht, en toen met eenige Geestelyke Sufters, uit de Stad Manilha herwaarts gezonden, voorzien is, die van tyd tot tyd merkelyk vermeerderd zyn, zoo dat men 'er nu een vry groot getal van deze Bagynen heeft.

Men heeft hier ook verscheide schoone Kerken, onder welke de Dom-kerk, zeer heerlyk, en boven alle de andere, zoo in hare uitgestrektheid, als in haar groote pracht, merkelyk uitmunt. Daar is 'er ook een ter eere van St. Lorenzo, en een ter eere van St. Antonio, en buiten de Stad is nog een Kerk ter eere van St. Lazarus gebouwt, die Ao. 1633. zoo aanzienlyk was, dat men 'er toen al een Parochie-kerk af maken wilde, gelyk het ontrent 20 jaren daar na 'er ook toe gekomen is, om dat de dienst en last der andere Parochien veel te zwaar wierd.

De Stad is van binnen ook met veele en groote straten, eenige die recht uit, en andere die 'er dwars door loopen, en met een ongemeen groot getal van nette huizen voorzien.

De Jesuit *le Comte*, en meer andere, schryven met veel veragting 'er af; dog men moet zich daar over niet verwonderen, om dat die van Macao niet veel voor de Jesuiten, dan veragting, overhadden, dat ook de reden geweest is, dat zy Ao. 1685. niet veel lust hadden, om uit Siam derwaarts te vrtrekken, nemende daarom toen hunne reyze na Nimpo.

In oude tyden wierd zy, voor zoo Oude verre dit deel der Portugeezen betreft, als een Gemeene-best; dog als

A 2

na-

Ver-
scheide
Kloosters
en

Kerken
'er in.

Rege-

ring.

1607. naderhand ons volk haar quam bezoe-
ken, en zy door de Nederlanders be-
oorlogt wierden, vonden zy goed, om
aan den Onder-Koning van Goa een
Stads-voogt, en 300 Soldaten, ten haren
kosten te verzoeken, die hen toegezonden
wierden. De Stadsvoogt, die zy
ontrent Ao. 1607. kregen, was *Don Fran-
cisco Mascarenhas*, een wakker man,
maar die echter met deze stedelingen
van Macauw niet al te wel over weg
kon.

De eer-
ste Stads-
voogd
Malca-
renhas
Ao. 1607

Na dat hy daar aangekomen was,
plaatsten zy hem niet, gelyk 't behoorde,
in de Hoofd-vesting, maar alleen
in een gemeen huis; en zoo hy hen
iet uit 's Konings naam gebood, lach-
ten zy met hem, en deden hunnen zin,
dwingende hem niet alleen, om na 't
Klooster der Augustynen te moeten vlug-
ten; maar hem in 't zelve ook belege-
rende, en zich niet onziende hem daar
ook te beschieten, en 3 kogels van 't
Kasteel van St. Paulo door deszelfs muu-
ren henen te jagen, die hy alle drie
vergulden liet, en 'er een aan den Ko-
ning van Portugal, een aan den On-
der-Koning van Goa zond, en een voor
zig, ter gedagtenis van de baldadigheid
dezer stedelingen, behield.

Werd
niet wel
behandeld van
deze
Stede-
lingen.

Wanneer hy nu zag, dat hy met dit
volk met geweld niets uitrechten kon,
veinfde hy voor een tyd, tot dat hy ge-
legentheid wist te vinden. om eens de
Paters Jesuïten in hun Klooster op den
berg, en in de Vesting St. Paulo, met
zoo veel beleid en overleg te bezoeken,
dat hy, eer zy het eens ontdekten, al
meester van die Vesting was. Zy ver-
zogen hem, alzoo 't begon avond te
worden, dat hy de goedheid wilde heb-
ben, van te vertrekken, op dat zy vol-
gens hunne gewoonte de poort zouden
kunnen sluyten. *Het zal myne Goede Va-
ders*, zeide hy met veel bedaardheid, *niet
van nooden zyn, dat ik vertrek, of dat
gy lieden de moeite neemt, om de poort te
sluiten. Ik meene hier te blyven, en heb
myn volk al belast, om de poort te sluiten,
en zy wagen maar na u lieden, tot dat
gy na buiten zult verrokken zyn, ten ware
gy lieden lust hebt, om myne gevangenen
te blyven, alzoo deze Vesting in myn ge-
weld is.* Hy had 'er, behalven 't klein
getal, dat hem gevolgd, en gewapend
was, nu en dan ondertusschen een en-
kel man weten op te krygen, die hun
tyd zoo wel hadden weten waar te ne-
men, dat zy zich zeer stil volflagen
meester van de Vesting gemaakt hadden,
zonder dat deze Geestelyken 'er nog
iets af ontdekt hadden.

Maakt
zich
meester
van 't
Kasteel
St. Paulo.

Zy stonden, wanneer zy hem dus
hoorden spreken, zeer verzet, en oord-
deelden best maar ten eersten stil na be-

nedem te vertrekken, alzoo zy geen lust
hadden, om daar gevangen te blyven. 1607.

Zy namen egter haren uittocht niet
door de poort; want die was al geflo-
ten; maar door een anderen weg, die
hy nog dien zelven nacht dicht toeflop-
pen liet, gelyk hy zich zedert volfla-
gen meester van alle de andere Vestingen
wilt te maken, doende hen alle na zyn
pypen danfien.

Van deze Stad is een groote Vaart na
Manilha, Japan, Batavia, Tonkin, Qui-
nam, Cambodia, Siam, Choromandel,
Malakka, en na meer andere Landen,
handelende met witte ruwe Zyde, Zy-
de stoffen, Cattoene, Hennepe, en meer
andere Lywaden. Ook vervoeren zy
van daar veel Porceleynen, Thee, Ver-
milioen, Quikzilver, Speauter, Radix
Tsjina, Rhabarbar, Muscus, Aluyn,
en meer andere waren, van welke wy
hier na breder spreken.

Grooten
Handel
van deze
Stad op
andere
Landen.

Hunne Jonken vertrokken in oude
tyden van hier in July na Japan, en
keerden van daar in November her-
waards, zynde met zilver, lakwerken, en
meer andere kostelyke waren, beladen.
Zy plagten in Japan wel voor 60 a 70
tonnen gouds aan waren te verhandelen;
dog naderhand zyn zy geheel en al uit Ja-
pan geboend, mogende op levensstraf
'er niet weer inkomen, om dat zy, on-
der voorwendzel van hunnen Godsdiens
aldaar te verbreyden, getragt hebben
zich meesters van 't geheele Land te ma-
ken, dat hen (gelyk wy onder Japan
breder toonen) door de Japanders be-
let is.

In den tegenwoordigen tyd, en ze-
dert dat de Tsjincefen nagelaten hebben
met hunne Jonken uit TSJINA na Ba-
tavia te komen (gelyk wy breder on-
der de verhandeling die Batavia betreft,
aangemerkt hebben) hebben zy zeer sterk
van Macauw op Batavia beginnen te va-
ren, en daar nu alles, 't geen bevorens
de Tsjincefen bragten, aan te voeren;
dan veel dierder, dan men die waren be-
vorens van de Tsjincefen plagt in te koo-
pen; maar alzoo de Keizer van TSJI-
NA nu overleden, eenander in zyn plaats
gekomen, en daar op Ao. 1723. we'er
een nieuwe Vaart der Jonken op Bata-
via gevolgd is, zoo zal die Vaart der
Portugeezen van Macauw op Batavia van
zelf dood loopen.

Hare
grooté
Vaart op
Batavia.

Zy varen ook tweemaal 's jaars ter
Jaarmarkt van Canton in TSJINA, als
ook op de Rivier van Tsjintjoe, en
brengen allerley kostelyke waren van daar
na Macauw, die zy dan met groote
winsten vervoeren.

Gelyk nu Macao de eenige Stad in
TSJINA is, daar zy zich hebben neder
gezet, alzoo zyn zy daar tot nog toe ook
blyven

1603. blijven zitten, zonder dat ik weet dat zy zich elders vast gemaakt hebben.

Vaar
ich deze
n geene
zeele-
ken in
TSJINA
inhou-
en.
En hun
oelg
laar.
 Het is waar, en uit de beschryvinge van TSJINA, die wy reeds hebben, bekend, dat aan het Hof van Peking verscheide Jesuiten al van ouds her in aanzien geweest zyn, onder welke die oude Keulenaar, Pater *Adam Schal*, *Matheus Pricejus*, *Pantoya*, *Ferdinand Verbiest*, en meer andere zich byzonder in de gunst van de Tartarische Keizers hebben weten in te dringen; dog aangezien dat maar byzondere Paters, en wel byzonder Jesuiten, geweest zyn, die zich als liefhebbers van de Ster-, Meet- en Bouwkunde by die Vorsten hebben weten aangenaam te maken, voor al met dien toelg, om hunnen Godsdienst daar ook te verbreyden, zoo zullen wy ter plaatze daar wy van den Godsdienst handelen, gelegenheid hebben, om daar breder af te spreken; met een letter hier maar byvoegende, dat zy, door 't voortzettén van deze hunne kunsten zich, buiten Peking, ook in verscheide andere Steden van TSJINA, voor al zedert Ao. 1684 a 1687, hebben weten in te dringen, gelyk zy nog hier en daar in dit Land, dog niet om te handelen (al-zoo zy daar een geheel anderen toelg hebben) verspreyd zyn.

Vaart
der En-
gellen
&c. op
TSJI-
NA.
Als ook
de Ne-
derlan-
ders.
 Wat nu de Engelsén, Fransén, en Oostendenaars betreft, die vry sterk op TSJINA varen; daar van hebben wy reeds in ons eerste deel zoo veel gesproken, dat het niet noodig is iets anders hier by te voegen.

Ao. 1603
 Gelyk de Nederlanders van den beginne van hunne komst in Indiën den Handel, en de Vaart, der Portugeezen op TSJINA voor een van de voornaamste gehouden hebben, alzo hebben zy al van die eerste tyden af hun werk ook gemaakt, om dit Land, en dien Handel, nader te ontdekken, om daar goederen, die in Japan getrokken waren, te krygen.

Ao. 1603
 Ao. 1603. den 6 Juny vertrokken de Schepen de *Erasmus* en *Nassau*, uyt de Vloot van *Wybrand van Waruyk*, na TSJINA, daar zy op de Rheeve van Macauw een groot Gallioen, na Japan reisveerdig leggende, veroverden, waar uit zy de goederen gelofst, en 't Gallioen verbrand hebben, waar mede zy by de Tsineesen groote eere, en agting verkregen.

En Ao.
1604.
door
War-
 Ao. 1604. heeft die wakkere Nederlandse Zeevoogd, zelf mede dien togt ondernomen, en na veel aangewende moeite middel gezocht, om eenen Nederlander hier na toe te zenden.

En Ao.
1604.
door
War-
 Na dat hy den 20 May van Djohor gezeild, en na Patani vertrokken was, daar hy den 30 dito ten anker quam, was dat wel voornamelyk geschied, om

1604.
wyk on-
der-
men.
 te zien, of hy daar eenige Tsineesen zou kunnen bekomen, die de onzen op een voorgenomen togt na TSJINA zouden kunnen behulpig zyn.

Hy vond goed eenen *Cornelis Speex* onder 't gevolg van een 'Siams Gezant in dat zelve jaar derwaarts te zenden, met eenige fraye geschenken, om zich door de zelve eenigzins aangenaam te maken, alzo anders in die tyden den ingang in TSJINA voor alle vreemdelingen gesloten was, mogende niemand daar in komen, zoo dat iemand buiten 's Keizers verlof deed, die wierd genoodzaakt altyd daar in te blijven; maar de Koning van Siam zond jaarlyks derwaards een of meer Gezanten, welke gelegenheid de Heer *Waruyk*, als de bequaamste, waarnam, om eerst toegang in dit Land, en Handel daar, te krygen.

Hy schreef den 8 Juny met desen *Speex* een zeer beleefden brief aan den Koning van Siam, voegde daar by een fracy geschenk van 2 Metale Kamerstukjens, yder 12 a 1300 pond zwaar, 3 en een half pond schietende, met verzoek, dat deze *Speex*, wanneer zyn Majesteyts Gezant derwaards vertrok, mede onder zyn gevolg zou mogen reizen.

Daar beneven vertrok hy ook zelf, na dat hy eenige Tsineesen in zynen dienst genomen had, den 27 dito van Patani na Canton, een vermaarde Stad in TSJINA, en quam den 25 July tuschen de Eilanden van Canton, een weinig beneden Macauw, waar langs hy een weg na die laatste Stad meynde te vinden, om zoo buiten om, en door den gemeenen weg der Portugeezen, daar na toe te komen, alwaar dezelve ook de stoutheid hadden, om een van onze Sloepen onverwagt met een van de 5 a 6 Jagten, waar mede zy voor den dag quamen, aan te taffen; dog zy wierden door de onzen zoo dapper wederstaan, dat zy best keurden, om hen te laten voortzeilen.

Den 28 dito beliep hem een zware storm, waar door hy genoodzaakt wierd het Land te verlaten, en in Zee te loopen, 't geen oorzaak was, dat hy zyne Sloepen, met een man, en twee Boots verloor, dieden z Augustus eerst we'er by hem quamen.

Vermits hy nu geen kans zag, om Macauw te kunnen bezelen, liep hy om de Oost na 't Eiland Pehoe, 't geen onder de Landvoogdy van Tjintjoe behoord, en dat op 23 en een halve graden, recht onder den Tropicus, of Zonnekeerkring, en ontrent 22 mylen beoosten het Eiland Lamon, of Lamao gelegen is.

Dievoor
't Eiland
 Hy quam hier aan dit Eiland Pehoe den 7 Augusti aan de westzyde in een

1604. Bacy ten anker, daar zy voor alle winden bevreid lagen. Hy maakte onder-tusschen eenige brieven klaar, die hy met eenige Tsjineesen na het vaste Land den 9 dito aan den Mandaryn van die Landvoogdy zond, om vriendsehap en Handel daar te verzoeken.

Het
Schip de
Sphæra
Mundi.

Terwyl hy nu antwoord op zyn schryvens wachtte, quam den 27 dito het Jacht de *Sphæra Mundi* op die zelve Rhee de by hem ten anker, zynde mede, volgens hun bericht, door den voornoemde storm in groot gevaar geweest.

Moet
onver-
richter
zaak:
vertrek-
ken.

Den 20 October kreeg hy befeheid op zyne brieven; maar dat behelsde zeer onaangename tydingen, daar in bestaande, dat'er wel eenige lieden met den Gevolmagtigden, die de tyding bragt, by den Bestierder der Landvoogdy konden komen, om met den zelve over den Handel te spreken, maar dat zy dan een geschenk voor den zelve, en nog een ander voor den Onder-Koning, moesten brengen, 't geen niet minder dan 50000 Ryxdaalders bedragen moest, zonder eens te rekenen, wat zy nog aan veel anderen moesten geven. Ook wierd hy eindelyk door de komst van een Tsjinees Hoofd, den Toecy genaamt, die daar met 50 Jonken verschenen was, genootzaakt onverrichter zake, zonder dat zy aan Land komen konden, te vertrekken, weshalven hy besloot weer na Patani te loopen, onder belofte, dat de Tsjineesen hem ten eersten met 3 a 4 Jonken zouden volgen, waar ontrent de Toecy hem belooft had behulpzaam te zyn.

Eindelyk ziende, dat'er niets opvolgde, zyn zy den 15 December van Pehoe vertrokken, liepen na Poelo Combi, Poelo Cicir, en Poelo Condore, daar zy den 3 January Ao. 1605. ten anker quamen, nemende nog dien zelve avond affcheyd van de Boot *Sphæra Mundi* die na Patani vertrok, en welke de Tsjineesen, die *Waruyk* van daar medegenomen had, weder derwaards medenamen, alzoohy die reeds uit zynen dienst ontslagen had.

Speex
Reize
gaat niet
voort.

Ondertusschen kreeg de Heer Zeevoogd van *Waruyk* ook uit Siam een brief van *Cornelis Speex* van September 1604, verzoekende wat meer voorraad tot zyne Tsjineese Reize, schoon hy, by zyn vertrek, al met een fraye Carga van koopmanschappen, en met eenig geld, te zamen 4000 gulden weerdig, voorzien was.

Hy verzogt dit te ernstiger, alzooh anders zyn Reize na TSJINA geen voortgang hebben zou, weshalven hem nog 2600 Ryksdaalders van Patani toegezonden zyn; dog 't jaar daar aan kreeg

hy in January Ao. 1606. tyding uit Siam van den zelve *Speex*, dat zyne tocht na TSJINA geen voortgang genomen had, om dat de groote Jonk, waar mede de Siamse Gezant na TSJINA reizen zou, door den oorlog, die in Siam op handen was, niet had konnen vertrekken. Ook quam de Koning in Siam toen te sterven, diens yervanger aan *Speex* zyn hulp wel beloofde, te meer, alzoohy nu by de verheffing van een nieuwen Koning zekerlyk een Gezant derwaards gaan moest; dog van *Waruyk*, alleen die kosten niet konnende dragen, was genootzaakt *Speex* we'er by hem te ontbieden, alzoohy de Zeevoogd *Cornelis Sebafiaanzoon* den *Speex* met de zynen niet in dienst der groote Maatschappy had willen nemen, waar op dus *Speex* uit Siam we'er na Patani keerde, vervoorderende zyne Reize met eenige Siamse Gezanten na Bantam, alwaar hy met het Schip *Mauritius* in December Ao. 1607. ten anker quam.

Ao. 1607. is de Heer *Cornelis Matelief*, die wakkere Zeevoogd, den 12 Juny uit de Moluccos met 4 Schepen van zyn Vloot, te weten, Orangie, *Mauritius*, *Erafmus*, en een Jacht, waar op 285 blanke koppen, 30 swarte, en 25 Tsjineesen van een genomen Jonk waren, na TSJINA gezeld, van voornemen, om eerst na Macauw te loopen, om te zien, of hy daar handel zou konnen krygen, en zoo zy hem dit niet toelaten wilde, had hy besloten alle de Tsjineesen, die hy maar bekomen kon, gevangen te nemen.

Hy liep door de straat van Tagima, den 1 July, en quam den 25 dito onder 't Eiland Lamao, omtrent een myl van de Kust van TSJINA ten anker, het welk hy bevond in 2 Eilanden verdeeld, en zeer gelegen te zyn. om na de Rivier van Tsjintsjeoe te loopen.

Hy zond ten eersten een Tsjinees na Land, om te vernemen, of hy daar handel zou konnen krygen; dog merkte daar na, dat men geen vreemdelingen in of aan dit Land hebben wilde, gelyk hy ook zelf geen verlof kon krygen; om maar wat verversching te koop, weshalven hy den 16 Augusti goed vond van daar in Zee en den 1 September na Canton te loopen; dog hy kon'er de Tsjineesen niet toe krygen, om hem zoo diep Landewaart in den weg te wyzen.

Hy kreeg ondertusschen berigt, dat'er te Macauw 6 Portugeesche Schepen, over 10 dagen pas van Malakka gekomen, op de Rhee de lagen, van welke 2 Koopvaardy- en de andere 4 Oorlog-schepen waren.

Hy schreef aan den Mandaryn van Canton, zeilende den 3 dito na Lam-thau,

607. thau, alwaar zyn Geheymfchryver, *Abraham van den Broek*, met nog een jongman, en met eenig geld aan de wal ging, om met den Mandaryn te spreken; dog ondertuffchen belette men hen niet alleen de minfte ververfching of water te bekomen; maar zy zогten ook uitftel om Oorlogs-Jonken, en de Portugeeffe Schepen ondertuffchen klaar te maken, om ze dan aan te taften en te verdryven. Altoos den 9 dito zag hy 6 Portugeeffe Schepen op hem afkomen, weshalven de Heer *Matelief* den 10 dito beft keurde zyne Schepen, en alle zyne middelen hier aan niet te wagen, waar op hy dan den 13 dito van daar na 't Eyland *Sanchoan* liep, maar vernemende, dat hy'er al voorby was, beftoof hy den 15 dito de Kuff van T S J I N A te verlaten, al mede onverrichter zaake van daar we'er na *Patani*, *Djohor*, en *Bantam* loopende, om nog dat zelf jaar na 't Vaderland te vertrekken.

Lang na dien tyd ('t geen al vry wonderis) fchynt'er by onfe *Natie* om T S J I N A niet meer gedacht te zyn, tot Ao. 1622.; wanneer de *Opper-Landvoogd*, de Heer *Koen*, goedvond den Bevelhebber *Cornelis Reyerszoon van Gouda* met een Vloot van 8 Schepen na T S J I N A te zenden, met laft, om of *Macauw* te veroveren, of om anders na de *Pifcadores* (ook de *Eylanden* van *Pehoe* of *Tayouan* genoemd, en van welke wy hier na in 't byzonder spreken) te gaan, ten eynde aldaar verder te zien, of 't niet mogelyk was, om in en op dat Land een vasten Handel, en Vaart te krygen.

Om dese Vloot nog fterker te doen aangroeyen, was'er door zyn Edelheid na veel andere plaatzen om meer Schepen gefchreven, en uitdrukkelyk belaft, dat zich dezelve by de Vloot van de Heer *Reyerszoon* zouden hebben te voegen.

Hy vertrok den 10 April van *Batavia* met de Schepen *Groningen*, de *Galias*, de *Engelfe Beer*, *Vliflingen*, de *St. Nicolaas* (die na *Manilha* liep, om na meer Schepen te zien) en meer andere, waar by daar na de *Hoop*, de *Bul*, de *St. Kruijs*, 't *Jacht de Haan*, en meer andere bodems, die tot een getal van 15 Schepen allenskens aangroeyden, gekomen zyn.

Den 22 dito quam hy voor *Macauw* met deze Vloot, waar by zich ook twee *Engelfe* Schepen bevonden, ten anker.

Den 23 dito liepen'er 3 Schepen, namelyk de *Galias*, de *Engelfe Beer*, en *Groningen*, digt onder de Stad, zoo dat zy'er zeer gemakkelyk in konden fchieten, waar van zy nog dien zelve avond de proef met 5 *Kanon-fchooten* namen. Dien zelve nacht noch liep *Groningen* en de *Galias* tot op een *Snaphaan-fchoot* onder

de Stad, alwaar zy op 3 vadem ten anker quamen.

Men had in 't eerft befloten, dat de Schipper van 't Schip *Groningen*, met zynen *Koopman Boffchaart van Delft*, onderfteund door eenig volk, ten eerften na Land zouden varen, om te zien, of zy de Stad niet zouden konnen beftormen, maar men vond naderhand gocd dit befluit te ftaken, en altoos den Schipper van dien bodem aan boord te laten, en dat in zyn plaats de Bevelhebber *Reyerszoon* zelf als Hoofd van deze onderneming aan de wal zou gaan.

's Morgens den 24 dito fchoot men met het aanbreken van den dag alles los, gevende hen de volle laag, waar door men het niet weinig in de Stad hoorde ringinken.

Als dit maar pas gedaan was, ging de Heer *Reyerszoon* met 600 wakkere en uitgelezene Soldaten na Land, onderfteund door 2 Jachten, die zoo dicht by de wal liepen, als het mogelyk was, op dat de onzen in tyd van nood hun toevlugt tot dezelve zouden konnen nemen, als mede om de Schuyten en Boots te dekken.

De Portugeezen ondertuffchen hadden zoo ras deze Vloot niet vernomen, of zy ftelden zich aanftonds ten vollen in pofftuur, om hen wel te ontfangen, alzo zy wel zien konden, dat daar zoo veel Schepen niet quamen, om vliegen te vangen, maar om hunne Stad, was het mogelyk, te veroveren.

Ten eynde zy zich dan wat beter tegen dezelve zouden konnen verdedigen, hadden zy ter plaatze, daar de onze landen moefften, een hegte borft-weering met'er haaf opgeworpen, om van daar de onzen wel waar te nemen; dog zoo ras zy dezelve zagen naderen, en met eenig geweld op hen aandringen, koozen zy 't *Hazenpad*, en namen na een *Kloofter*, op zekere hoogte gelegen, de vlugt. Ondertuffchen drongen de onzen hoelanger hoe meer op de Portugeezen, waar op zy eenige uytvallen deden; dog de Heer *Reyerszoon* dreef hen met een groote moedigheid we'er te rug; zoo dat hy op dezen voet zeer waarfchynelyk meefter van deze Stad zou geworden zyn, indien hen kort daar na de luft daar toe door een zonderling ongeval, niet was benomen geweest.

Terwyl hy dus bezig was met den vyand afbreuk te doen, geraakte, by ongeluk, de brand in eenige kruyt-vaten, waar door de onzen in de uiterfte verlegenheid geraakten, alzo'er geen middel was, om ten eerften ander kruyt in plaats te krygen. Ook kreeg de vyand terftond kennis hier van, dewyl'er eenige bange *Japanfe* Soldaten tot hen overliepen.

Het befte, dat voor den Heer *Reyerszoon* hier op te doen viel, was, maar zonder

1622.

Alzooy onge-luk brand in eenige kruytvaten raakte.

1622. der uitstel voorzigtig met zyn volk af te trekken, dat wel ten eersten gefchiedde; maar de Portugeezen, dit mede wel vastgefteld hebbende, quamen'er aanstonds op in vallen, en floegen velen van dezelve, die door gebrek van kruyt niet in ftaat waren, om zich te verdedigen, dood, terwyl de anderen met een groote verwarring de vlugt na de Boots, die aan ftrand lagen, namen, en zich met'er haast we'er na boord begaven.

Men bevond, na een goede monftering, dat men 130. man verloren, en ontrent ook zoo veel gequacten had.

Onder de laafte was de Heer *Reyerszoon* mede, die al in 't eerft, zoo als de onzen landen wilden, door zyn buyk gefchoten wierd, waar van hy echter naderhand genas.

Zooras het volk we'er aan boord gekomen was, vond men goed, om ontrent drie vierde myl van daar te zeylen, en eenig water op een Eiland bezuiden Macauw te halen.

Waar op toen, vermits men zonder kruyt niet vegten kan, behalven dat ook, zonder dat ik de reden bezeffe, demoeder onzen geheel ter nederlag, befloten wierd van dezen toeleg op Macauw voor deze reis af te zien.

Daar op vertrokken de 2 Engelfe Schepen, met 't Schip de *Trouw*, na Japan, en men gaf laft, dat de Schepen de *Beer* en de *St. Kruys* na de Kuff van *TSJINA* zouden loopen, om dat Land van na by te bezigtigen.

De andere Schepen liepen den 29 dito na de *Piscadores*, of de *Viffchers-Eilanden*, alwaar zy den 10 July ten anker quamen, hebbende pas bevorens noch 't Schip de *Beer* van de Kuff van *TSJINA* we'er by zich gekregen.

Ik zal hier niet verder byvoegen, wat zy daar deden, alzo wy dit te berde brengen zullen, wanneer wy van de ftoffe van *Tajouan* zullen handelen.

Ao. 1623, den 18 April vertrok de Heer *Jacob P Heremite*, om *Manilha* in te nemen, en om zich meester van den Handel van *TSJINA* te maken.

De Heer l'Heremite's toeleg Ao. 1623

Gezanten van Hokfieuw Ao. 1624 op Batavia.

De Bailliu Caan Ao. 1632 na TSJINA.

Ao. 1624. zyn'er uit de Stad *Hokfieuw* eenige Gezanten op *Batavia* gekomen, die wel groote hopeaan de onzengaven, van den Handel op *TSJINA* eens vast te zullen maken; dog daar quam geen vervolg op.

Ao. 1632., den 23 en 24 July, vertrok de Heer *Bailliu*, *Antoni Caan*, met 6 Schepen van *Batavia* na deze Kuff, en Ao. 1634. liep het Schip het *Wapen van Delft* den 12 November uit *Japan* derwaarts; dog alle deze tochten der onzen waren meest vrugteloo, en geen wonder, alzo het van ouds her een ftale wet, en de vyfde *Set-Regel* van *Staat* by de

TSjineefen was, alle vreemdelingen uit hun Land te weeren.

Eenige jaren'er na wierd hun Land door den *Ooft-Tarter* van *Nioeche* veroverd, en toen wierd de Handel in *Canton* (dat Ao. 1650., den 24 November, ingenomen wierd) voor de vreemde volken opengefteld, waar af haar *Edelheden* wat voor Ao. 1653. vast bericht door *Pater Martinus Martini* kregen, die 10 jaren in *TSJINA* geweeft, en met een *Portugeefch Jacht* op *Macaffer* gekomen was.

Hier op vonden haar *Edelheden* goed eerft den *Koopman Fredrik Schedel* den 20 January uit *Tayouan* met 't *Jacht* de *Bruynvifch* en een kostelyke lading (gelyk men by *Nieuwhof* in 't eerste *Gezantschap* na *TSJINA* zien kan) na *Canton* te zenden, daar hy na 9 dagen wel aankam; maar daar hem de *Portugeezen* van *Macauw* zoo fwart, als 't mogelyk was, afshilderden, en hun best deden, om zyn ganschen tocht te verydelen. Altoos zy wiften door een *Gevolmachtigden*, onlangs van 't *Hof* van *Peking* gekomen, by den *Onder-Koning* te bewerken, dat hy den 19 Maart van daar weder vertrekken moest.

Zy hadden hem brieven aan den Heer *Verburg*, *Landvoogd* in *Tayouan*, enaan zyn *Edelheid* op *Batavia*, den Heer *Maatsuyker*, medegegeven, en hem geraden, dat hy, om den vryen handel daar te bekomen, eerft zoude moeten bezorgen, dat'er een *Gezant* na 't *Hof* met een groot gefchenck, om dien handel van den *Keizer* te verwerven, van *Batavia* gezonden wierd.

Zoo ras hy dit bericht op *Batavia* gebracht had, vonden haar *Edelheden* goed, om met allen ernst aan de *Heeren* zeventienien verlof tot het zenden van een *Gezant* derwaarts te verzoeken.

Schoon hier mede eenigen tyd verliep, echter zaten haar *Edelheden* niet ftill; maar hielden deze *Vaart* levendig, en zonden den *Koopman Zacharias Wagenaar* met de geladene *Jachten* de *Schelvifch*, en de *Bruynvifch* na deze kuff, hebbende *Schedel* we'er by zich; maar de *Portugeezen* hadden onze *Natie* te *Canton* zoo fwart, en zich zelve, door 't af betalen van hun achterftallen aan die *Regeering*, zoo aangenaam weten te maken; dat menaan *Wagenaar*, vermits hy geen brieven, nog gefchencken aan den *Keizer* had, mede belafte onverrigter zake te vertrekken.

Ondertuffchen quam'er laft van de *Heeren* zeventienien om *Gezanten* na *TSJINA* te fchikken, waar toe de *Kooplieden Pieter de Goyer*, en *Jacob de Keizer*, verkoren, en derwaards den 14 Juny 1655. met heerlyke gefchencken aan dien *Vorft* door haar *Edelheden* afgezonden wierden.

Schedel Ao. 1653 na Canton gezonden.

Die onverrichte zaken mede fcheyd.

De Heer Wagenaar 1654. derwaarts mede vrugteloo.

Ao. 1655 de Gezanten na den Keizer van

Zy

1655. Zy vertrokken met de Jachten Kouwkerken, en Bloemendaal, hebbende een gevolg van 14 perfoonen, onder welke de Onder-Kooplieden *Leonard de Leonardis*, en *Henrik Baron*; welken laaften vriend ik daarom aanhale, om dat men hem meest te danken heeft, 't geen men van TSJINA weet, alzoo hy de Opsteller van alles is, waar van zich anderen daar na bediend hebben, zoo my door een Heer, die 't zeer wel wift, gezegt is.

De Heer Landsman toen Hoofd van den Handel in Canton. Terwyl nu deze Gezanten na 't Hof reisden, bleef *François Landsman*, Opper-Koopman, als Hoofd in Canton, om den Handel daar waar te nemen, hebbende daar *Henrik Gramsbergen* tot zyn noodhulp.

Wat nadeel de Jesuït, *Adam Schal*, een Keulenaar, en nog anderen, onze Gezanten aan 't Hof te dier tyd deden, vertoon de Heer *Nieuwhof* uitvoerig, als mede dat pas om de 8 jaren eens door den Keizer aan de Hollanders vergund wierd tot Canton, of aan 't Hof, te verschynen.

De Gezanten zогten dien tyd wel verkort te krygen; dog daar was niet verder in te doen, zynde het voor hun gunst genoeg (zoo men zeide) dat zy tegenwoordig als vricnden erkend, en aangenomen waren; dog als zy nu eens weer quamen, dan twyfelden de Tsjineefche of Tartarise Grooten niet, of men zou hen den Handel ook wel toestaan.

Hoe onbeleefd zy verder van de Onder-Koningen, niet alleen in 't afvergen, maar zelf ook in 't afdwingen van eenige geschenken, daar de handel nog niet toegestaan was, en zelf met het inhouden van 1400. *Thayl*, en meer andere geweldenaarren, gehandeld, en geplaatst wierden, kan men mede by *Nieuwhof* zien.

Alle deze onhebbelykheden waren oorzaak, dat zy, na zoo veel vergeefze onkosten, op zulke slegte hope van daar om de 8 jaar eens te mogen komen, maar hun best deden, om ten eersten, alzoo men hen en hun volk zeer veragteylyk begon te handelen, van daar te vertrekken, gelyk den 1 Maart Ao. 1657. geschiede.

Sy quamen den 31 dito op Batavia, en hadden, behalven 't verlies van een Geschenk van f 55552-16-9
Op de reize nog verteerd f 43278- 8-5

Dat te zamen een schade gaf van f 98831- 5-4

Voornemen Ao. 1660. was'er we'er een toeleg op Batavia, om Macauw te veroveren; dog dit voornemen verdween ook in rook, alzoo'er de Portugeezen ten eersten de snuf af in den neus kregen.

Ondertuffchen verloren wy in 't begin van Ao. 1662. die schoone Landvoogdy Tayouan, of Formosa, die de Rover *Coxinja* den Heer *Frederik Coyett* dwong aan

hem over te geven.

Om 't zelve te wreeken, vorden haar Edelheden goed den Heer *Balthazar Bort*, als Zeevoogd, *Jan van Campen*, als Onder-Zeevoogd, en den Heer *Constanryn Nobel*, als Gezant, Ao. 1662. na TSJINA, met een brief van zyn Edelheid den Heer *Maasfuyker* aan den Fokjeufen Onder-Koning, *Singlamong*, in antwoord van den zynen onlangs aan den Landvoogd van Tayouan, en nog een anderen, aan den Velheer, *Taising Lipou*, in welken zyn Edelheid te gelyk verzogt, om daar te mogen handelen, voegende daar ook een geschenk by, om te meer ingang by hen te krygen.

Zyn Vloot bestond in deze 12 Schepen, Naarden, Domburg, Overveen; Ankeveen, Terboede, Ziericzee, Hoogeland, Meliskerke, de Zeehond, de Vink, Loenen, en Breukelen.

Zoo als zy by de Eilanden van Macauw ten anker quamen, verston den zy, dat *Coxinja* overleden was.

Zy wierden daar (gelyk men in de beschryving, daar van wereldkundig, zien kan) na dat de Heer *Bort* de Stad *Sotia*, op de Rivier van Hokfieuw, veroverd had, zeer wel ontvangen, en in de gemelde Stad wierd *van Campen* en *Nobel* van dien Onder-Koning, en dien Veld-Heer, zeer vriendelyk (zoo het ten minsten uiterlyk geleck) bejegend. Men verzogt onze 39 gevangenen, nog onder *Coxinja's* volk op *Aymuy* en *Quemuy* zynde, wederom, daar tegen aanbiedende een grooten Mandaryn, en eenige andere Tsjineefsen van Batavia medegebragt, waar toe zy wel beloofden hun best te zullen doen; maar verklaarden geen magt te hebben, om den handel aan de onzen toe te staan, alzoo dat een werk des Keizers was, waar over zy nader beloofden te schryven.

Ondertuffchen vond de Heer *Bort* goed, met de Vloot om den Noord te lopen, en een Schip met *van Campen* en *Nobel* alleen op de Rivier van Hokfieuw met de Geschenken te laten, om te zien, wat'er van de beloften, hem door de Tsjineefen of Tarters gedaan, komen zoude; maar naderhand ziende, dat zy hem maar ophielden, en met woorden paciden, ontbood hy de Heeren *van Campen* en *Nobel* ook by zich, daar hy om de Noord voor *Tinghay* lag, die ook met het Schip *Domburg* by hem quamen, en, na eenige veroveringen aldaar gedaan te hebben, weer zamen na Batavia vertrokken, daar hy den 28 Maart Ao. 1663. met zyne Vloot aanlandde, hebbende het Schip *Ankeveen* voor de *Guyl*, of de *Kreek* van *Hokfieuw* verloren.

Hoe slegt ook deze togt uitgefallen was, lieten haar Edelheden het egier hier by geenzins beruften, maar besloten den

1663. De Togt van de Heeren Bort, van Campen, en Nobel Ao. 1662 derwaarts.

Met 12 Schepen.

Voornemen Ao. 1660. om Macauw te veroveren.

1663. 20 Juny des zelve jaars den Heer *Bort* met 16 Schepen we'er na TSJINA te zenden, welke de Nootboom, Tertholen, Vlaardingen, Mars, Naarden, Vlisfingen, 't Wapen van Zeeland, de Kogge, de Zeehond, Ziericzee, Overveen, Jonker, Meliskerke, Baykflot, Nieuwendam, en Vink genaamd, en met 1382 Bootsgezellen, 1234 Soldaten, en nog 47 onbefoldigden, alle wakker volk, bezet waren.

De Heer *Bort* Ao. 1663. we'er met 16 Schepen derwaards vertrokken. De Heer *Bort* wierd door zyn Edelheid *Maatsuyker* eerst, en daar na door den Directeur Generaal, den Heer *Karel Hartfink* vergezelschapt van de Heeren *Adriaan van der Meyden*, en *Jacob Huftaart*, voorgesteld, zullende als zynen Onder-Zeevoogd den Heer *Huybert de Lareffe*, en als Schout-by-Nacht, en Opperhoofd van Japan, de Heer *Willem Volgers*, benevens den Koopman *Ernst Hogenhoek*, en de dappere Hoplieden, *Christiaan Poleman* (een Heer, die by na over al geweest is, daar wat te doen viel, en zig daar wonderlyk kloekmoedig gedragen heeft) en *Adriaan Schimmelpemning* mede derwaards voeren.

Men kreeg een nadere bevestiging van *Coxinja's* dood, en dat hy door zyn Zoon vervangen was.

Hy liep daar op in Augustus met 10 Schepen op de Rheece van Hokfieuw, daar hy den 29 dito ten anker quam, zond de andere na Tinghay, en de Behouden Fortuyn; en men belloot met de Tarters, dat wy, en hun Veldheer, *Tongampek*, te zamen de *Coxinse* Rovers aantaiten zouden.

Zy stonden ook toe, dat de Heer *Nobel* ondertuffchen zig na Hokfieuw zou mogen begeven, om zyne medegebragte koopmanschappen daar te verkoopen.

Ondertuffchen was de Hopman *Poleman* met eenig volk op 't Eiland *Quemuy* te Land getreden, en vervolgde den vyand niet alleen tot by de groote Stad van dien naam; maar bestormde dezelve ook, waar op de Soon van *Coxinja* aan de onzen weten liet, dat de Weduwe van den Landdrost *Jacob Valentyn*, en nog veel andere vrouwen, mannen, en kinderen der Hollanders, wel ontrent 100 perzoonen sterk, op *Sakam* waren, bood ons den Handel in *Tayouan* weder aan, en verblyf op *Tamsuy*, en *Kelang*, bevorens by ons bewoond, radende ons, dat wy ons dog geenzins op de Tarters vertrouwen zouden, en betuygende by den Hemel, Son, en Maan, dat hy de waarheid sprak.

De Eilanden *Aymuy* en *Quemuy*, &c. veroverd. De onzen, met hun zaaken voortgaande, verdreven den vyand van *Quemuy* en *Aymuy*, na *Goutfoe*, en namen ook deze Eilanden in, terwyl de Tarters daar op een schrikkelyke wyse alles in de pan haken, willende ook die laatste Stad afbreken, en verbranden.

Na dat nu alles hier dus verre verwoeft was, verzogten de Tarters, dat de onzen na *Soansjetoe* met hun Schepen wilden komen, om nader met den Onder-Koning, *Singlamong*, en den Veldheer, *Lipou*, te spreken, willende ook gerne hebben, dat de onzen na *Tangfoa* en *Lamoa* (alwaar *Coxinja's* Soon zich met al het zyne, in 260 Jonken overgevoert, onthield) zouden gaan; dog zy floegen dit beleefd af, alzoo hun last was, om na *Tayouan*, of *Formosa* te zeylen, en verzogten, dat de Heeren *Nobel* en *Pedel*, die eenigen tyd in Hokfieuw gelegen hadden, eens na *Batavia* mogten gaan, en door den Heer *Hoogenhoek* (die lang in Japan gelegen had) vervangen werden, 't geen hen door *Singlamong* toegestaan wierd; dog zy wilde niet toelaten, dat de onzen bezit van de veroverde Eylanden nemen zouden, hoewel hy ons eindelyk toestond, eenige bezetting in *Goutfoe* te leggen, dat de onzen afloegen, zeggende, dat zy voorgenomen hadden na *Tayouan* te gaan, en dat te bezetten, waar op de Onder-Koning tegen Kapiteyn *Poleman* zey, dat die van *Tayouan* reeds de Vrede verzogt, en beloofd hadden, hun hair te zullen korten.

Daar op verzeylde de Vloot den 1 January Ao. 1664. na *Pehoe*, of de *Visschers-Eilanden*, en quam ontrent de *Zuyd-Oost-Baey* van 't gemelde Eiland ten anker.

Zoo ras de Hopman *Poleman* daar aan de wal gekomen was, vond hy eenigen wederstand, kreeg een dooden, en 5 a 6 gequetten, onder welke laatste ook de Hopman *de Bitter* was; dog eindelyk quamen de Boeren van *Pehoe* zich zelve aan de onzen, mits belofte van goede handeling, onderwerpen.

Na *Pehoe's* verovering liep de Vloot den 13 dito voor *Zeelandia*, de Hoofdvesting van *Tayouan*, ten anker.

Men deed den onzen aanbieden om de gevangene Hollanders en zelfs ook *Tayouan* (zoo ons zeker Veld-Heer, en enige *Tsjinezen* beloofden) weder te zullen bestellen; dog men vorderde van ons voor af 5000 *Thayl* zilver, en daar na nog eens zoo veel. De onzen eifchten eerst de gevangenen, waar toe zy niet wilden komen, en waar op dat ganfch vat in duigen geraakte.

Ook boden zy *Kelang*, *Tamsuy*, *Pehoe*, of *Lamoa*, aan, belovende dit aan de onze te zullen inruimen; waar op men goedvond, hen eenige Gevolmagtigden, te weten, den Luitenant *Hendrik Noorden*, den Onder-Koopman *Joannes Renaldus*, en den Boekhouder *Joannes Melman*, (die voor *Tolk* dienen zou) toe te zenden, om met hen te handelen.

Deze deden uit onzen naam wel groot

De Heer *Nobel* Ao. 1663. Hoofd van den Handel in Hokfieuw.

De Vloot voor *Tayouan* Ao. 1664.

Haar weder-waren aldaar.

1664. te eiffchen, niet alleen van Tayouan, en al het andere daar by ons verloren; maar ook om alle de onkosten van de Vlooten, daarom nu twee jaren aan een gezonden, en wel 60 tonnen gouds beloopende, weder te hebben; maar de Tsjineezen lachten hier mede, en bleven by hun voorige aanbiedinge van de voornoemde Eilanden, die de onzen niet begeerden, alzooy zy die krygen konden, als zy die maar wilden hebben.

En dus liep deze gansche handeling te niet, zonder dat de onzen daar iet verder konden uitwerken. Ook had *Renaldus* al eenige Geschenken gedaan, om eenige van onze gevangenen los te krygen; dog men kon hen daar toe ook niet bewegen, waar op dan de Gyzelaars over en weder te rug gezonden wierden.

Aangezien dan voor de onzen niet meer te doen viel, dede de Heer *Poleman* onze troepen, die reeds geland waren, weêr na boord brengen, ende Heer *Bort* vertrok in February met 10 Schepen van daar na Batavia, daar hy den 20 dito aankam, zonder dat ik zien kan, dat hy veel van gewicht met deze Vloot uytgevoerd had, en 't was beter geweest, dat hy, gelyk de Tarters hem raadden, de Coxindêrs uit Tayouan geheel verdreven, en

hun medehulp (gelyk zy hem aanboden) 1664. daar toe gebruykt hadde.

De Schout-by-Nacht *Verwey* bleef met 4 Schepen tot den 3 Maart nog ontrent de kufft van TSJINĀ; maar vertrok toen mede na Batavia.

De Heer *Constantyn Nobel* ondertuffchen tot den 1 Maart Ao. 1664. in Hokfieuw als Hoofd van den Handel gebleven, en door den Heer *Ernst Hoogenboeck* daar vervangen zynde, werd den onzen nu door den Keizer *Conghi* of *Cambi* toegestaan, dat zy daar om de twee jaren eens zouden mogen komen handelen.

Den onzen werd toegestaan om de twee jaaren daar te komen handelen.

Ondertuffchen bespeurde de Heer *Hoogenboeck*, dat de Tartaren van een vasten Handel in hun Land, of van het wedergeven van Tayouan in 't geheel niet repten, hy sprak daar nader met den Onder-Koning over, die weêr, om een nieuwen Gezant aan den Keizer te zenden, aartield, meinende, dat dan alles beter gaan zou, staande voor eerst aan ons toe, om alle twee jaren in Hokfieuw te moogen komen.

Het verdere tuffchen hem en den Onder-Koning voorgevallen, kan men omstandig, in 't geen daer over reeds in 't licht gegeven is, zien, waar na wy den bescheyden *Lezer* wyzen.

T W E E D E H O O F D S T U K .

DE Heer van Hoorn Ao. 1666. als Gezant aan den Keizer gezonden. Het Eiland Kelang Ao. 1668. verlaten. Tsjineefche Gezanten Ao. 1679. op Batavia. De Heer *Levison* Ao. 1684. derwaards. Waren hier getrokken. En die hier vallen. De Heeren *Paats*, en de Keizer, als Gezanten Ao. 1685. derwaards. Grootte Handel der Tsjineefse Jonken op Batavia, die Ao. 1717. de laatstemaal daar verscheenen, om dat zy te streng door haar Edelheden behandeld wierden. Vaart der Batavise Vrylieden op die Kufft. Vaart der Portugeezen op Batavia na Ao. 1717. Bericht over verscheide soorten van Thee, nu bekend, en 't verdere daar toe behoorende. Waar zy al valt, en maar alleen groeit. Brief van den Heer *Baron* aan den Heer *Buschhof* over Tsjina. Van hoe verre de Tsjineefche Schriften bericht geven. Jao, hun eerste Koning Ao. Mundi 800. Cui-Piohan bouwde de groote Muur 246. jaar voor Christi Geboorte. Die nader beschreven werd. Onder wat Keizer de Heere *Jesus* is geboren. Hun twee eerste Wetgevers. Het invoeren van een nieuwe Secte in Tsjina, Tonkin, Cambodia, en Siam, 16 jaar na Christi Geboorte. Hunne zeldzame gedagten over de onsterfelykheid der Ziel. Hun Geloove over de Opstandinge. Hunne gebeden en bewoeringen ten beste der dooden. Zyn Pythagoristen. De verovering van Tsjina door de Tarters van *Niocche*. *Marcus Paulus* de Venetiaan hier gekomen Ao. 1275. Bericht van waar Hy de namen *Cathay* en *Cambaloe* ontleend heeft. Sware koude hier op 30 graden Noorder breette. Reden van dien. *Peking*, by de Mooren en *Mogolders* *Cambaloe*. Betekenis van dien naam. 't Word *Cathay*, van de Oost-Tarters ontleend. Verdere gevallen der West-Tartaren hier onder de Regeering van *Hiu*. Droevig einde van den Keizer *Tyryn* ontrent Ao. 1280. Xico veroverd de Ryken van *Lauw*, *Siam*, *Cambodia*, *Tsjampa*, *Tonkin*, &c. *Humvu* verdryft de West-Tartaren Ao. 1568. De Tonkinders vallen van den Tsjineefchen Keizer nu af. *Tonkin* nader beschreven. Desselvs naam by andere Volken. In hoe veel Landfchappen dit verdeeld werd. Slegte voortgang der Jesuïten hier. *Alexander* de *Rhodes* eerste Prediker hier, Ao. 1626. De Jesuïten Ao. 1663. gelast nit *Tonkin* te vertrekken.

1666.
De Heer
van
Hoom
Ao. 1666
als Ge-
zant aan
den Kei-
zer ge-
zonden.

Ao. 1666. wierd de Heer *Pieter van Hoorn*, Buiten Gemeen-Raad van Indiën, en Algemein Ontfanger, als Gezant, nevens den Heer *Nobel*, als eerften Raad des Gezantschaps, en een zeer statelyk gevolg, weder aan den Tartarifchen Keizer afgevaardigt, met de Schepen *Vlaardingen*, *Alfen*, *Constance*, de vergulde *Tyger*, en *Bleyswyk*, zodanig, dat de Kooplicden *Nobel* en *Harthouwer* als Hoofden van den Handel alles in Hokfieuw zouden waarwaarnemen.

Hoe bits de Gezant van den Tsjineefen of Tartarifchen Veldheer bejegend wierd, kan men omftandig in de befchryving van het derde Gezantschap aan dien Keizer zien.

Hy ging wel na boven, om aan dien Vorft den Handel jaarlyks op zyn Ryk te verzoeken; dog daar quam niet meer, dan bevorens, af; weshalven hy Ao. 1667. den 17 December weer na Batavia vertrok, daar hy den 7 January A. 1668. met drie volladene Schepen we'er ter Rheece quam, met laft, van den Keizer om de 8 jaar eens te mogen zien, en van om de 2 jaar eens, niet in Hokfieuw, maar in Canton, te mogen komen handelen.

En alzo de Handel in Tsjina geen voortgang genomen had, had men ook goedgevonden, al onzen omflag van het Eiland *Quelang*, of *Kelang* te lichten, de fterkte daar te flechten, en 't Eiland in November Ao. 1668. te verlaten.

Pet Eiland
Quelang
Ao. 1668
verlaten.

Tsjineefche Ge-
zanten
Ao. 1679
op Bata-
via.

Ontrent dezen tyd, of Ao. 1668., hadden de Tarters ook Nederlandfche Gezanten verzogt, maar wete niet, dat'er toen derwaarts vertrokken; maar wel dat'er Ao. 1676. na de dood des Keizers, en by optreding van zyn Zoon, we'er vrye Handel aan ons toegestaan, en daar op ook 1679. in December twee Tsjineefche Gezanten uit Hokfieuw op Batavia zyn geweest, zonder dat egter haar Edelheden met hen over het ftuk van den Handel, om voor altyd jaar om jaar op hun Land te varen, 't eens geworden zyn.

De Heer
Levifon
Ao. 1684
der-
waarts.

Ao. 1684. den 23 Juny zonden haar Edelheden den Heer *Levifon*, als Opperhoofd van den Handel, en als Hoofd over 4 Schepen, na Tsjina.

Hy had bevorens 4 jaren met de Tsjineezzen omgegaan, en kende kunnen handel, en ommeegang grondig; weshalven men een beter verwagting daar van had, dan van *Bernard Broeder*, die geen Handel had kunnen bekomen.

Waren,
hier ge-
trokken.

De Waren, die hier getrokken werden, zyn deze:
Sandelhout, waar of 't Picol 13 a 14
Thayl kost.

Quikzilver, 't Picol op 110 Thayl.
Barn-fteen.

Allerley Coraal, en voor al Bloed-Coraal.

Speceryen; waar van een Picol Nagelen 83 Thayl koste.

Peper, waar van een Picol tuffchen de 7 en 8 Thayl kost.

Schuyt-lood.

Borax.

Camfer.

Plat-lood, waar af 't Picol op 3 Thayl 6 a 7 Maas komt.

Snaphanen.

Piftolen

Degens, en allerley zeldzaam Geweer.

Allerley gefnedene en gefchilderde Glazen.

Spiegels.

Lakenen, van allerley soorten, waar af 't roode drie, dog 't fwarte, &c. twee Thayl, 8 Maas gold.

Perpctuanen.

De Waren, die hier vallen, zyn deze: En die hier vallen.

Allerley ruwe Zyde, zoo eerfte Cabesfe, tegen 190 Thayl een Picol, als de eerfte en tweede Bariga 't Picol a 185 en 180 Thayl.

Deze Zyde komt uit Tsjina niet alleen; maar ook uit Cambodia, Bengale, en Perfen; de laafte is de fterkfte en de dierfte; dog de Tsjineefche de fynfte, en de Bengaalifche tuffchen beyde; dog die werd meest met de Tjineefche verwerkt.

Allerley Damaften.

Zyde Rollen.

Pelangs.

Pansjes, groote en kleene; de eerfte een Thayl 7 Maas 't ftuk, en de kleene een Thayl, 3 Maas, 5 Condryn.

Hokjens.

Gilams, a ieder een Thayl, 7 a 8 Maas.

Speauter, tegen 5 Thayl, 2 a 3 Maas 't Picol.

Aluyn.

Radix Tsjina.

Thee, van allerley zoort.

Porcelyn.

Som, of Ginfeng.

Galiga.

Yzere Pannen, om in te braden.

Sampfoc, of Tsjinees Bier.

Geconfyte Limocnen, en allerley andere Conftituenen.

Laftea of Tsjineefche Caftanien.

Tjinees Papier.

Allerley Huisraad van zeker Metaal, zynde 't naaft aan 't zilver.

Sonneschermtien, groote en kleene.

Sandelhoutte Beeldjens.

Spek-fteeene ditoos, Bekers, &c. van die Steen.

Tsjineefche Wacyers, groote en kleene.

Een Mineral of Berg-ftoffe, *Calin* genaamt, die hier, en in *Pegu* mede, valt, zynde een zoort tuffchen het *Tin* en *Lood*, dog dat zoo heerlyk van glans is, dat men het

1685. het voor zilver zou aanzien, gelyk het in prys ook ontrent maar een vierde verschild; en hoe 't langer gebruikt, hoe 't schooender en glansiger werd, en meer na zilver gelykt.

De Heeren Paats in de Keizerlyke Gezanten Ao. 1685. er. zaarts. Men vond Ao. 1685. ook op Batavia goed, twee Gezanten derwaarts te zenden, alzo men verfond, dat de Tsjineesen nu vryheid gegeven hadden aan Vreemdelingen, om derwaarts te zeilen, en hun Land te bezoeken, waar toe als de laatste, die ik wete, dat derwaarts gingen, de Heeren *Vincent Paats*, van Rotterdam, en *Dr. Louis de Keizer*, verkoren, gelyk die ook in dat zelve jaar met 't Schip Kroonenburg, en 't Huys te Merwe, met groote Geschenken aan dien Keizer vertrokken zyn; dog haar Edelheden hebben ook toen het groot oogwit, van jaarlyks op die Kust te mogen handelen, niet konnen bereyken. Men heeft my bericht, dat 'er zedert nog een Schepje, *Drakesteyn genaamt*, geweest is; maar zonder dat 'er toen ook eenige verandering in dit stuk gevallen is.

Groote Handel er Tsjineesen onken op Batavia. Ondertusschen zyn naderhand van jaar tot jaar zoo veel Tsjineesse Jonken met allerley Waren op Batavia gekomen, dat men verder onnoedig achtte den Handel op dat Land weder met zulke zware onkosten, zoo van Geschenken, als van zulk een Gezantschap, te verzoeken, alzo men door die Jonken van alles, wat men wenschen kon, rykelyk voorzien wierd, behalven dat ook deze Jonken, zeer veel Waren jaarlyks van Batavia na hun Land, en, voor al, zeer veel Peper derwaarts voerden, waar onder (gelyk men Ao. 1713. ontdekte) ook wel andere verbodene Speeryen geloopen, en waar over verscheidene Tsjineezen openbare schandalen ondergaan en geleden hebben.

De Ao. 1717. de laatste maal laar verchenen.

Het ware voor Batavia te wenschen geweest, dat men dit komen der Jonken uit Tsjina aangehouden had; dog wy hebben onder de stoffe van Batavia aangewezn, hoe zy ten tyde van den Heer Opper-Landvoogd *van Swol* opgehouden hebben daar te komen, om dat haar Edelheden hen gedwongen hadden hunne Thee, veel beter koop, dan hen deenlyk was, en zelf tot hunne groote schade (zoo my bericht is) aan de E. Maatschappy over te laten, of anders, zonder hun Lading te breken, te vertrekken.

Om dat zy te treng behandeld wierden.

De nood dwong hen van twee quaden het beste te kiezen, en dus een Picol Thee voor die gestelde prys, schoon 't haar zelfs veel meer kostte, aan de E. Maatschappy over te laten; dog zy swoeren, dat zy noit weder zouden komen, behalven dat hen dit ook uitdrukkelyk door hunnen Keizer verboden wierd, en na dien tyd zyn 'er ook geen Jonken weder verschenen; dog na de dood van dien

Keizer zyn 'er Ao. 1723., op toelating van den nieuwen Keizer we 'er enige Jonken op Batavia gekomen, dat zedert jaarlyks geschied is. Buiten dat die Jonken nu bevorens op Batavia quamen, zyn 'er ook wel tochten door deze en gene Vrylieden van Batavia, te weten, door *Leenderd Veermans*, en meer anderen ondernomen, die allerley kostelyke Tsjineesse Waren op Batavia bragten, hoo danige ik gelove dat 'er nu nog wel geschieden.

1685.

Vaart der Batavische Vrylieden op die Kust.

Na dat nu de Tsjineesse Jonken op Batavia niet meer quamen, en dus de geheele Tsjineesse Handel als in de afscie lag, zyn 'er enige Portugeesse Schepen van Macauw met allerley Tsjineesse Waren op Batavia verschenen, gelyk dat tot nog toe zynen gang gaat; maar daar is een groot onderscheid ontrent het inkoop van die Waren van hen, of ontrent den inkoop der zelve van de Tsjineezen, alzo die laatste dezelve veel beter koop overlieten.

Vaart der Portugeezen op Batavia Ao. 1717

Echter leefde men in die hoope, dat de wakkere, zeer Bescheiden, en verstandige Heer *Swaardekroon* metter tyd nog wel gelegentheid maken, en uitvinden zou, om dien voordeligen Handel als bevorens te herstellen, gelyk dat ook Ao. 1723. gevolgd is.

Bericht over verscheidene soorten van Thee nu bekend, en 't verdere daar toe behorende.

Een van de beroemfte gewaschen van Tsjina is de Thee, diens heilzame drank in Europa nog niet lang is bekend geweest.

Daar men in de eerste tyden, Ao. 1670. en 1680. maar van Boey Thee, en Groene Thee wist, zoo heeft men in die later tyden van verscheidene andere soorten beginnen te melden: want nu weet men te spreken van Thee Congo, zynde, zoo zommige zeggen, 't eerste uitbotzel der takjens, en wel het duurzaamste van alle Thee, komende van blad, en werde, 't naast aan de Thee Pegò, zoo men voor geeft.

De Thee Pegò is, zoo men al mede voorgeeft, 't eerst uitbortend blad (dat wat meer, dan 't eerste uitbotzel is) hebbende witte punten; dog niet boven een jaar konnende duuren, en zy werd (zoo men al mede zegt) op Nieuwejaar gemeenlyk, en buiten dien nog op twee andere byzondere tyden in 't jaar, ieder 2 maanden na malkanderen, geplukt.

De Thee Tongge zou het derde a vierde blad zyn; dog ook geen jaar konnen duuren, waarom zy ook niet verre kap vervoerd werden.

By alle welke soorten men de Rosmarin-Thee wel voegen mag, zynde zeldzaam, en zeer dier, alzo 'er voor een pond Ao. 1714. wel 50 gulden betaald is.

De Liefhebbers en rechte Kensters van de Thee hebben ook hier te Lande (want in Indiën kennen de Tjineezen geen ande-

1685. re soorten, dan de Boey-Thee, Bing- (of Keizers-) Thee, de bloem of bloesem der Thee, en de Groene Thee, die zy ook wel de witte Thee noemen) nog verscheide andre soorten, wetende van een zeeppje; een bloemetje, een boontje, een roosje, en wat dies meer is, te spreken.

Daar zyn ook enkele witte Thee-Boey bladen, Djentifim genaamt. Men ziet ze zeer zelden op Batavia komen, en ieder Cati van dien wierd Ao. 1712. (wanneer ik 'er die zag) 5 Ryxdaalders, betaalt, daar men anders voor de alderbeste maar een en een halve Ryxdaalder betaalde.

Waar zy al valt, en maar alleen groeit.

De witte of groene Thee geeft men voor, dat aangroote boomen valt; dog de Boey-Thee (zoo als de Tsjineezen die noemen) aan kleene boomkens, onze Arbrenyns niet ongelyk. Zy komt alleen in Tsjina (en daar wel best in Nanking) Japan, en Siam voort, zonder dat ik weet, dat zy elders groeit, maar wy zullen nu den Lezer een netter bericht van de Thee geven.

Over dit gewasch hebben dezen en genen, maar juist niet zoo onderscheiden, als 't wel behoord, gefchreven.

Om dit stuk zoo kort en klaar, als het mogelyk, is voor te stellen, moet men weten, dat 'er verscheide Hoofd-soorten van Thee zyn, die we'er elk hare minder soorten, daar onder behoorende, hebben.

De bladen der Thee (die, voor zoo verre de langwerpige aangaat, zeer veel na Wilge-bladen gelyken, hoewel de Thee-bladen zich breeder vertoonen) zyn langwerpig, en rondom aan de kanten eenigzins met tandekens bezet. Zommige soorten der zelve vallen smal, andere we'er wat breeder; dog zy zyn alle rond, of langwerpig.

Zommige van deze bladen zyn meer, andere weer minder verdroogende, t'zamen trekkende, en wat bitteragtig.

De Thee-boom zelfs is maar een heester, zoo ik die zelf gezien hebbe in den Thuy van zyn Edelheid *Camphuys*, L. M. daar zy ontrent als een Aalbesten-boomken van groote was. Ook vallen zy in Tsjina doorgaans maar 4 a 5 voeten hoog.

Zy groeit overvloedig en tiert zeer wel in de koude Gewesten, zoo van Japan, als wel voorhamelyk van Tsjina, en daar wel byzonderlyk in de Landvoogdy van Nanking, en, zoo men Pater *Martinus Marini* gelooven mag, nog wel best ontrent desselvs Hoofdstad Koetsjoe, die op 30 graden Noorder breette legt, hoewel andere zeggen, dat de beste Thee ontrent meer andere Steden valt. In Japan heeft men de beste ontrent Miako.

1685. Het is een vry teeder boomken, dat over al, en in allerley aarde niet groeyen wil: want zoo de grond, waar in men de zaadjens werpt, brak, of modderagtig, of wel al te zandig, en niet gematigd is, zal 'er niets van voortkomen. Ook moet men dezelve 's winters wel dekken, zomen de hopeal mede niet verliezen wil; waar uit dan blykt, dat dit gewasch een gematigde lucht en grond, en wel zulke aarde vereischt, die niet te warm, nog te koel, nog ook te seherp, te sehraal, nog al te kleiyg is, alzo 'er dan niets van opkomen zoude: ook moet men dezelve voor te veel regen, en tegen te grooten koude en hitte, en ze ook tegen deze en geene vliegijens, en andere insecta, bewaren.

Men plant 'er gemeenlyk veel by een, om dat zy zoo best groeyen, en dan fynder van hout en teerder van blad werden. Ook willen de boomkens wel ieder alleen op heuvelkens 2 a 3 voet van een staan, dog de Japanders zetten 'er veel by een.

Na dat het zaad in de aarde geworpen is, heeft men op het derde jaar zulk een heester. De voortteeling van dien is nog geen eeuw by ons bekend geweest, alzo de Tsjineezen die met reden voor ons op Batavia verborgen hielden; te meer, alzo ik vast stelle, dat die heester in ons Land wel mede groeyen zou, als men ze onder de schaduw van boomen plantte; ook is de queking der Thee zelfs in Tsjina niet zeer oud, gelyk zy ook in hun oude Kruydboeken onbekend is.

Zommige oordelen, dat de eerste blaadjens de beste Thee geven; dog de ervarentheid leerd, dat, zoo de Japanders, als de Tsjineezen, de twee a drie eerste jaren daar mede wagten, en dan eerst van April tot Mey de bladen van de boomkens beginnen te plukken.

Na die eerste pluk schieten 'er we'er nieuwe bladekens uit, die van de Lentebladen zeer wel te onderscheiden, alzo de Herfit-bladen veel kleener, en geelagtig groen zyn, welke, wat kloek geworden zynde, zy alle uur van den dag, en voor al op 't heetste van den middag plukken, en dan of verder bereiden, of wel aan anderen verkopen.

Daar na werpen zy die bladen in een yzeren zeer zuiveren gladden en blinkenden Schotel, die zy in Tsjina daar toe gieten. Deze werd zeer heet over 't vuur gemaakt; dog wat schuyns gezet, om dat zy die bladen met de handen gedurig moeten wryven en met een byzondere hand-greep, daar toe vereischt, zoo lang roeren en wenden, tot dat zy slap werden; waar na zy die op zuivere matjens of iets anders leggen, daar zy die dan gedurig waeyen, om dezelve te verkoelen.

Koel zynde, werden zy van die matjens

1717. jens weer in korfjens geworpen, en daar in zoo lang gerold en gewreven, tot dat zy beginnen te krullen, dan werpen zy die weer in eene zuivere Schotel, die maar matig heet gemaakt werd, in welke zy die bladen weer, gelyk bevorens, met de handen roeren, zoo lang tot dat zy eennigzins hard beginnen te werden, waar na zy die weer op eenige matjens leggen, verkoelende die, gelyk bevorens, met een wayer.

Na dat zy nu weer koud geworden zyn, werden die weer in een heet gemaakten Schotel geworpen, daar weer geroerd, daar na weer verkoeld, en dan al weer in een vierde Schotel, dog met dat onderscheid daar in geworpen, dat de derde en vierde by trappen minder heet, dan de eerste, gemaakt werden, al het welke met veel voorzigtigheid, opmerking, en met een byzondere behandeling daar toe vercyfcht, en een yder niet eigen, geschieden moet.

Dus nu bereid zynde, storten zy die in verglaasde potten, die zy dicht toeluiten, en dus 16 dagen laten staan, waar na zy die weer openen, leezen 'er dan de kleinste, teederste, en kragtigste Theebladen, die zy zeer vvel kennen, uit, en werpen die dan in een vyfde Schotel als de voorige, na welke behandeling die Thee, dicht gesloten zynde, jaren lang duuren, en alomme verzonden kan werden.

Daar is een groot onderscheid tusschen de Theebladen, die de Boeren voor 't gemeen, of die de Hovelingen voor zich, plukken; want daar de eerste de bladen zonder onderscheid verzamelen, en die maar op de grond werpen om wind-droog te werden, zyn die gene, die de bladen voor de Hovelingen vergaderen, ge-woon alleen de kragtste, zuiverste, en volmaakste blaadjens, en van de fynste en teederste takjens de grootste volwassene en de frisse bladen af te plukken, en de zelve dan in de schaduwe wind-droog te laten werden, 't welk, om de kragt van dit kruid wel te bewaren, zeer veel van de eerste wyze van behandeling verschild.

Dit boomken nu heeft een witte bloessem, die eenigzins na den geelen trekt. Zy bloeyen in Augustus, waar op dan de zaadbollekens volgen, die zomtyds een, zomtyds meer zaden uitleveren. Men zaaid ze wel op akkers, en zelf ook wel tusschen andere veldvrugten in.

Zommige meinen, dat de deugd der Thee in de meerder of minder grootheid der bladen bestaat, en dat verscheide soorten van Thee aan een en den zelve boom groeyen, dat de onderste bladen de grootste en de grootste, dierhalven ook de minste in deugd en prys zyn; dat ook de bladen aan wat synder hout daar aan vol-

gen, en dus ook van meer deugd en prys zyn; dog dat dan daar na nog al beter en weerdiger voortkomen, hoewel, na hun gedagten, aan de uyerste en fynste takjens de beste en dierste Thee groeyen zou; dog dit alles is volflagens mis, en die zoo vande Thee redenkavelen, zyn 't spoor byster; alzoo het onderscheid van de Hoofdsoorten der Thee (die men eerst kennen moet, zal men ook kennis van haar minder soorten, die al weer verschilden, krygen) daar niet in bestaat.

Voor af moet men dan weten, dat alle de Hoofdsoorten ook byzondere soorten van Thee-boomen zyn, die zeer gemaklyk van de andere zyn te onderscheiden; en gelyk deze boomen nu weer bladen, die zeer veel van den anderen verschilden, uitleveren, alzoo maken die ook de byzondere Onder-soorten van deze byzondere Hoofdsoort; dog die byzondere bladen maken geenzins, gelyk zommige qualyk meinen, 't onderscheid der Hoofdsoorten uit.

Dus werd de Bing-Thee (anders de Keizers-Thee genaamt) om 't onderscheid der bladen, in verscheide minder en beter soorten van Keizers-Thee onderscheiden; maar daar uit moet het verschild tusschen de Keizers, en tusschen de Groene Thee, niet afgeleid werden, om dat ieder soort van deze een byzondere Hoofdsoort op zich zelve is, 't geen men daar aan klaar zien kan, om dat ieder Hoofdsoort aan byzondere soorten van Thee-boomen (die hen ook als Hoofdsoorten onderscheiden) groeyt.

De Tsjineezen en Japanders zyn zeer naeuwkeurig, om de beste Theebladen uit een en dezelve Hoofdsoort uit te lezen, verdeelende van een en dezelve soort van boomkens, verscheide soorten van Thee, onder die zelve Hoofdsoort zoo verschildig behorende, dat 't eene pond bladen, van dien boom geplukt, zoo veel als honderd ponden andere, van dien zelve boom verzamelt, waerd geschat werd. Ook zyn zommige bladn aan dien zelve boom zoo grof en hard, dat zy zelf onbequaam zyn om van de Verwers, tot het bruin en swart maken van deze en geene dingen, gebruikt te werden.

Men moet ook niet zeggen, dat deze of gene soort van Thee langwerpige bladen en andere weer ronde, als of dit aan zoo een soort maar eigen was, heeft; want onder de witte Keizers-Thee heeft men Keizers-Thee met lange en ook weer Keizers-Thee met breede en geelagtige bladen.

Onder de Songlo, of Groene Thee werd ook Thee met langwerpige, en Thee met ronde bladen gevonden; dog de drooge bladen van de Keizers-Thee zyn grooter als de drooge bladen van de

Groe-

1717. Groene Thee met het lang blad, waar uit dan blykt, dat die gene buiten den haak oordelen, die meinen, dat de grootste bladen de slegste Thee uitleveren. Ook zyn de bladen der Keizers-Thee niet alleen grooter, maar ook dikker als die der Groene Thee, hebbende ook een harder middelrib, en ook grover andere ribben, dan men in die der Groene Thee ontdekt.

Egter is'er ook wel uitnemende Keizers-Thee met kleine fyne bladerkens.

Dus zal iemand, die'er maar wel oplet, bevinden, dat de Thee-bladen van ieder Hoofdsoort in haar onderscheide gedaante te veel van den anderen verschillen, en te wezentlyk onderscheiden zyn, om aan een en den zelven boom (gelyk men tot nog toe geloofd heeft) te groeyen.

Gelyk zich nu dat onderscheid ontrent de Keizers-, en de Groene Thee zichtbaar opdoet, alzoo verneemt men het zelve ook even eens ontrent de bruyne Thee-boey, zynde de gemeene Thee-boey (by de Tsjineezen Thee-Boewy genaamt) doorgaans de bruinste van blad, daar de Thee-boey Congo gemeenelyk lichter van blad is, en wat na den geelen trekt.

De Thee-boey Pekoe is grys van kouleur en heeft witte punten; maar de Thee-boey, die men de Rosmaryn-Thee noemt, is asch-graauw van verwe, en by na zoo final en lang van blad, als de Rosmaryn-bladen.

Waar uit dan klaar blykt,

1. Dat alle soorten van Thee niet aan een en den zelven boom groeyen.

2. Dat de Keizers-Thee (of Thee-Bing) en de Songlo (of de gemeene Groene) mitsgaders de Thee-boey drie verscheide Hoofdsoorten zyn, die ook ieder aan een byzonderen boom groeyen.

3. Dat de Thee-boey een gewasch byzonder is, dat geenzins van de Keizers-Thee, nog ook van de Groene, maar door konst zoo gemaakt werd.

4. Dat ieder van die Hoofdsoorten weer zyne byzondere mindere soorten heeft, die tot geen andere, dan deze, behooren, alzoo zy aan haar onderscheiden blad, en aan haaren boom, waar aan zy maar alleen groeyen, zeer wel van alle andere te onderscheiden zyn.

Dus heeft de Hoofdsoort der Keizers-Thee, eerst de eigentlyke Keizers-Thee met grootte bladen, ten Hoofdsoort, die weer in verscheide toevallige Ondersoorten van Keizers-Thee met een groot getal gevonden werd. En zoo is ook de Keizers-Thee-Gaey (die platagtig en geelverwig van blad is) mede een Hoofdsoort van Keizers-Thee op zich zelve, onder dewelke verscheide soorten van Keizers-Thee-Gaey behooren; en meer Hoofd-

soorten zyn hier van niet bekend.

1717.

Dus is de Thee Songlo of de Groene Thee met een langwerpig blad mede een Hoofdsoort onder de Groene Thee, om dat'er van dezelve veel minder soorten gevonden werden. En 't zelve moet men ook van de Thee Songlo met een rond blad oordelen, gelyk het ook even zoo met de vier Hoofdsoorten van Thee boey (Congo, Pekoe of Pegò, de Rosmaryn Thee, en de gemeene bruinste) gelegen is.

Dit nu zyn geen wezentlyke, maar enkel toevallige onderscheidene soorten, om dat het zeker is, dat van elke Hoofdsoort, 't zy Keizers, of Groene Thee, 't zy rond of lang van blad, 't zy elke Hoofdsoort van Thee-boey, weer verscheide soorten of verdeelingen van bladen konnen gemaakt werden, met verscheide soorten van de beste of slegste bladen van een te scheiden, die dan juist geen Hoofdsoorten uitmaken.

De Songlo-Thee werd verdeeld in drie Hoofdsoorten of Byfmaken. 1. De Bloem-Thee. 2. De Zeep-Thee. 3. De Boon-Thee, welke laatste egter maar toevallig en geenzins de natuurlyke smaak dezer Thee is, alzoo Thee, die eerst bloemig van smaak is, daar na, als zy ouder werd, begint boonagtig te smaken, en dan zal 't treksel ook roffier van kouleur, dan andere, werden.

De Thee-Songlo met 't langwerpig blad, versch en frisch zynde, zal meest altyd bloemig zyn, waarom zy ook doorgaans meer, dan de Thee-Songlo met het groen blad, geagt werd, om dat die laatste, schoon ook versch en frisch, meest altyd zeepig is, die doorgaans minder, dan de Bloem-Thee, geagt werd.

Dog alle de andere Byfmaken, die men nu en dan wel aan de Thee ontdekt, zyn in dezelve niet wezentlyk; dog maar toevallig, alzoo de Thee doorgaans de reuken van Fruyten, Roofen, &c. waar by zy maar legt, na zig trekt, en daar van daan alleen is 't, dat men Roofen-Thee, Citroen-Thee, &c. nu en dan hetft; waarom men voorzigtig moet zyn in 't plaatzen der zelve, vooral toezien, dat men dezelve wel droog en na 't Noorden plaatst, alzoo zy ook alle vogt na zich trekt.

De Thee-boey, die bruyen van verw is, heeft ook een geheel byzondere lucht op zich zelve, dan de Keizers- of de Groene Thee.

Zy is niet alleen anders van bladen, maar ook anders van verw en lucht, welk laatste'er door konst aangemaakt werd.

De Congo-Thee is wel de beste der 4 soorten; dog ook daar in is zoo een groot onderscheid by de Tsjineezen, dat zommige soorten twee derde dierder, dan de mindere soort van Congo-Thee, zyn.

Zy

1717. Sy werd door een zekere daar toe bereide Sauce, of verwfel, dat haar kragten bewaart, zoodanig door de Tsjineezen gemaakt, en zoo zy die Sauce 'er niet toe gebruikten, om de Thee haar bruyne couleur te geven, zou 't ook niet nodig zyn om in de gryse Thee (anders Pegò genaamt) zoo veel steelen (die de onkundige voor witte punten der Thee aanzien) te werpen, dat zy maar doen, om de menschen te misleiden, alzoo die steelen dog aan de Thee niets geven.

De gedaante der bladen van de Thee-Boey verschilt zeer veel van de gedaante der Groene Thee-bladen, en voor al, zoo men de Thee-boey Pegò en de Rosmaryn-Thee daar tegen ziet, en vergelykt. Behalven dat ook de Thee-boey-bladen veel dikker, als die van de Keizers, of van de Songlo-Thee, zyn.

De bladen der Thee-boey Pegò zyn niet donker bruyn, gelyk de gemeene Thee-boey, of gelyk die van de Congo-Thee, maar grys-geel, en vol witte steelkens. Ook zyn de blaadjens zeer langwerpig, fyn, enzoodun, als of het stukjens grof garen waren; ook hebben zy geen overeenkomst met de bladen der gemeene Thee, of der Thee-Congo, dan dat onder de Pegò ook wel gevonden werden zommige blaadjens, die ook donker bruyn, dog egter zeer dun en fyn zyn, waar uit dan ook klaar blykt, dat de Pegò een byzondere Hoofdfoort op zich zelve is, gelyk de drie andere Hoofdfoorten mede zyn. Ook loopen de tandjens, die men aan de Pegò ziet, heelanders, dan aan de andere Thee, al mede een klaar bewys, dat zy aan een byzondere en onderscheiden Heester groeid. En van alle deze vier soorten van Thee-boey heeft de Rosmaryn-Thee het langwerpigste en smalste blad.

Groot onderscheid is 'er ontrent 't gebruik dezer Thee-bladen by de Japanders en Tsjineezen. De eerste maalen, dog de laatste trekken die in water uit.

Beide merken zy dit gewasch als een Geneesmiddel tegen allerley qualen en siekten aan. Altoos men weet daar van geen Gravel, Steen, Voet-euvel, Jicht, of wat dies meer is, alzoo de Thee, na hun voorgeven, alle verstoppingen opent. Dog of nu dit alleen van de Thee komt, en of ook de verscheide lugt streek, daar of hier, niet een groote verandering ontrent de werking van de Thee geeft, laten wy aan de Natuur- en Geneeskundigen over. Altoos 't is zeker, dat onze vogten in de warme Landen uitdroogen, en dat wy derhalven herstelling van dien van nooden hebben, waar toe de Thee zeer goed is; maar de vrage is, of wy hier in deze koude Landen, daar onze vogten zoo niet uitdroogen, en daar men

IV. DEEL.

1717. reets te veel water en vogten heeft, ook Thee, om vogten, die wy albereyts te veel hebben, nog te vermeerderen, van nooden hebben.

Dus is het zeker, dat de Thee schadelijk is.

1. Voor alle drooge, dorre en magere lichamen, alzoo de Thee (en voor al de Songlo, of Groene Thee) nog meer opdroogt.

2. Zy belet de dagelykse ontlasting der Gal-deelen door de Pis, en beheet ook de rechte couleur aan ons water, behalven dat zy ook eenigzins de levendigheid der Gal uitblaft, en verdooft, gelyk zy ook de levendigmakende warmte van ons bloed vermindert.

3. Zy is ook zeer schadelijk voor verouderde aambortigen, die met hoeft, dampen in de maag, winden, en scheurbuyk gequeld werden, en voor alle mild-zugtige of blauwbleeke menschen.

4. Voor alle sinkingagtige, en koude lichamen.

5. Zy maakt hardlyvig, en bederft de koking der magen, en verzwakt de ingewanden; dog dit verneemt men in de een meer, als in de andere, hoewel zy voor alle zwakke magen zeer quaad is.

6. Ook zyn 'er, die meinen, dat zy aan de voortteeling schadelijk is, en 't zaad te veel opdroogt; hoewel ik 'er kenne, die zeer sterk Thee drinken, en zelf ook die, welke het sterkt opdroogd, en die meer kinderen, dan anderen, die geen Thee drinken, verwekken.

Om nu te weten, welke best gebruikt werd, zullen wy eerst alle de soorten opnoemen, en daar na aanwyzen welke de beste is. Men heeft dan

1. De witte Keizers- of Bing-Thee, zoo de Tsjineezen die noemen, die anders zoo wel deze als de Songlo-Thee, de witte en ook wel de Groene Thee noemen, en dat om die beide van de Boey-Thee te onderscheiden.

2. De geelagtige Keizers-Thee of Thee-Gaey.

3. De lichte Groene of Thee-Songlo met 't langwerpig blad.

4. De donker groene, of Thee-Songlo met 't kleen blad.

5. De gemeene of donker bruyne Thee-boey,

6. De Thee-boey-Congo, of de licht-bruyn-roode.

7. De Thee-boey-Pegò of de geelagtige.

8. De Rosmaryn Thee-boey, die ongetrokken grys van couleur en by na als dorre Rosmaryn is.

Van deze nu is de Keizers-Thee min schadelijk, dan de groene; dog de Thee-boey is nog wel de minst schadelijke, en onder die vier soorten de Congo-Thee de

C

ge-

1717. gezondste van alle, daar na de Pegò, hoewel die egter meer uitdroogd, dan de beste Congo-Thee, en schoon de oordeelen hier over verscheiden zyn.

Lieden, die sterk studeeren, en hunne hersenen veel werk geven, moeten geen Thee altoos drinken, alzoohunne krachten daar door reets genoeg uitgeput werden, zonder dat zy die door de Thee nog meer behoeven uit te putten of te doen uitwazemen, behalven dat zy ook hunne nagtruff zeer beletten zal, daar nogtans mentehen, die veel denken, dienen te rusten; maar zy is goed voor al te vette menschen, en die met een al te heete en geele gal, of met al te heete vogten gequeld, of ook wel te slaperig zyn.

Hoe men de Thee nu sterker drinkt (dat men in Holland nogtans doorgaans, en waar aan men, na 't bericht der Tsjincezen, zeer qualyk doet) hoe zy sterker uitdroogt, en schadlyker is; weshalven magere menschen (dien ze minst diend) ze zeer slap, gelyk de vette lieden vooral Songlo of Groene Thee met het kleen of rond blad, alzoo die het sterkste uitdroogt, drinken moeten.

De Lieden, die de galagrigste lichamen bezitten, hebben doorgaans ook 't sehranderste vernuft, ook zyn die gemeenlyk wat oloopende, veelyds jichtig, graveel-, en steenagtig. Voor zulke is de Thee, slap gedronken zynde, goed. Hoewel ook dit nog maar matig geschieden moet, alzoo onze maagen geen overtollige vogten (die de koking der zelve bederven) maar alleen de noodige vereischen; even eens, gelyk 't lesschen van den dorst noodig, maar, 't geen daar buiten gaat, schadlyk is.

Nu zou het nog wel noodig zyn met een letter uit de Beschryving van den Theebloesem aan te wyzen, tot wat voor een Classis der Plant-gewassen de Thee recht behoort; maar ik hebbe nog noit iemand ontmoet, die my 't recht bericht daar af heeft weten te geven; zoo dat hier toe schynt vereyscht te werden, dat een goed Botanicus die zelf in Tsjina eens zag, en die dan nazyne bevinding beschreef, waar toe de Heer *Willem ten Rhyne* in Japan, en Doctor *Louis de Keizer* (toen hy met den Heer *Paats* als Gezant na Tsjina ging) de beste gelegenheid ter wereld hebben gehad, zoo zy daar van toen maar hun werk gemaakt hadden.

Hoe zeer dit drinken van Thee in ons Land in korte jaren doorgebroken is, weten die gene, die maar 50 a 60 jaren verre heugen: want het heugd my, dat men Ao. 1670. in Dordrecht van geen Thee in 't geheel nog wiste, en de Heeren *van den Bronke*, en *D. de Leonardis*, zyn de eersten geweest, die ze daar toen gebragt hebben. Toen wierd het met

1717. verfoeying van ons voor Hoy-water uitgekreten, en nu luiten het de allergeingste Lied en al, in zoo verre, dat het, nevens de Coffi of Caweh, een der voor naamste, en een Hoofd-Handel in ons Land geworden is, alzoo'er Ao. 1721. alleen een en veertigmaal honderd duizend ponden in Holland, Vrankryk, Engeland, of t'Oostende uit Indiëu gebragt zyn.

Nu zouden wy wel veel andere zaken van Tsjina kunnen zeggen; maar aangezien ons oogwit alleen is, die dingen op te geven, die men of by andere in 't geheel niet, of niet in deze ordre, vind, zoo wyzen wy den Lezer verder tot de Werken, die door *Nieuwhof*, en anderen reets in 't licht gegeven zyn, en die volslagen alles, dat ik of zy daar af kunnen zeggen, vervatten. Weshalven wy het hier by, in opzigt van 't wereldlyke, zullen laten, om nog iets van de zaken van den Godsdienst te zeggen; dog zullen 'er dezen Brief van den Heer *Baron* aan de Heer *Buschhof* wegens Tsjina byvoegen, alzoo die ons in verscheide zaken nog veel licht geven zal.

Eerwaardige Hoog-Geleerde en zeer Godvrugtige Heer, myn Heer Hermannus Buschhof, Bedienaar des H. Evangeliums der Gereformeerde Kerke ter Stede Batavia.

MYN HEER.

"OP UE. ernstige recommendatie heb Brief van den Heer Baron aan den Heer Buschhof over Tsjina.

"volgens pligt niet kunnen nalaten,

"al, 't geene by my mogt doenlyk zyn,

"na te sporen, daar van ik UE. enigzins

"hope contentement te zullen geven; eg-

"ter vermits hier nog aan Dubitere, aan-

"gezien 't niet uit de afschriften van Pr.

"*Martinus of Alexander de Rhodes*, maar

"uit de waaragige Tsjincefche Chronyken

"met groote moete gehaald, en my door

"verscheide van die Societeyt is toegekomen,

"zoo verzoek zeer gedienftig UE.

"my gelieve te excuseren, of in dezen een-

"nigzins quam mis te tasten, te meer, de-

"wyl wy hier na voornemens zyn UE.

"daar in vernoeving te geven, zonder te

"tragten eenige wyze Historyschryvers

"daar in te belopen, na de lesse van *Plinius*.

"Deze hunne vermaarde afschriften schy-

"nen dan van 3763. jaren of in 't 189. jaar, Van hoe verre de Tsjincefche Schriften bericht geven.

"na dat God de menschen kinderen met

"een generale Vloed quam te straffen, ge-

"heugenis te hebben. Buiten dit, zoo

"hebben zy nog zoo eenige fabuleuse en

"wydstrekkende Historien van ontelbare

"Koningen, die in de eerste eeuw zou-

"geregeert hebben, makende mentie van

"enen *Ponckun*, die zy niet kunnen bere-

"kenen, waar van daan gekomen is tot

"op

1717. "op den laatften Koning.
 "Zy fchynen alles uit de natuur te be-
 "grypen, en de menfchen in vele wyze kon-
 "ften te onderwyzen; dog waren meeft
 "alle zeer godloos, en den Hemel niet
 "gehoorzaam, daarom de Tsjineezen hen
 "ook figuurlyker wyze by vreemde bee-
 "ften en ferpenten afinalen. En voor-
 "waar, wanneer men deze hunne linie met
 "aandagt gaat befpeculeren, zoo bevind
 "men klaarlyk veel overeenkomst, flaan-
 "de op het geen *Mozes* door Gods Geest
 "Gen. 4. gefchreven heet, dat zoo dra 't eer-
 "fte fchepzel uit pure Duivelfche benyding
 "zyn Broeder *Abel* quam dood te flaan,
 "was vltgende naar 't Oofften, en God
 "fprak: wie *Cain* dood, diens bloed zal
 "zevendoudig gewroken werden.

"Want het fcheen, dat de eeuwige raad
 "Gods hen ten verderve wilde uittluiten,
 "en buiten zyn verbond vermenigvuldi-
 "gen laten; gelyk ook klaar te zien is,
 "dat, zoo dra *Lamech*, *Cains* Soon, tot
 "zyn jaaren was gekomen, hy regelregt
 "tegen Gods Ordonnantie twee vrouwen
 "nam, en zyn nakomelingen Afgodery
 "pleegden, en na den vleefche leefden
 "Deut. 14. v. 1.

"Deze volkeren dan, voor den alge-
 "meinen Sundvloed, van *Cain* afkomstig,
 "fchenen gedagtig te zyn eener groote Di-
 "luevie, waar mede de aarde, ja al de ber-
 "gen bedekt waren, en hoe klaar ook dit
 "waar is, zoo houden zy nogtans fttaande
 "uit hunne Historien te bewyzen, dat 10000
 "menfchen op een zeer hooge en spitze
 "berg in de Provintie *Penfi* (mogelyk
 "Xenfi). hun leven zouden gefalveert heb-
 "ben: want konnen van hun eerste Ko-
 "ning *Jao*, waar mede hun Chronyken
 "aanvang nemen, niet anders berekenen,
 "als dat hy uit het maagfchap van den
 "laatften Koning *Chin* geweest moet zyn.
 "Even dit zelve verhaald ons *Jofephus* de
 "Joodfche Hiftory-Schryver in zyn 1 Deel,
 "en 4 Cap. daar hy over de Sundvloed
 "handeld van eenen *Damascenus*, die in 't
 "96 Boek zyner Gefchiedeniffen daar van
 "aldus fchryft: Daar legt in Armenia. by
 "der Minjaders Landfchap, een hooge
 "berg, *Baris* genaamt, op welken in de
 "Sundvloed velen gevlooden, en in 't leven
 "gebleven zyn; dog dit alles is maar valfch,
 "dewyl wy ons gehegt moeten houden
 "aan de Chronyk-fchriften, die getuige-
 "nis geven, dat al, wat eenen adem des
 "Geeftes en leven in zyn neusgaten had,
 "van alles dat op het drooge was, geftor-
 "ven is Gen. 7: 22. Hierom mag men
 "hen wel voor de afkomelingen *Cains*
 "houden.

"Wy zeggen zulks van de Tsjineezen,
 "en niet van de Schythen, of Tartaren,
 "die van *Japhet* herkomstig, en uit *Magog*
 "gefproten zyn.

IV. DEEL.

"Zy beginnen dan hunne Hiftorien met
 "den eerften Koning *Jao*, die na de Schep-
 "ping der Wereld, 1800., of na de Sund-
 "vloed 180. jaaren, als een Vader over hen
 "quam te heerschen, en geven getuigenis,
 "dat hy 9 jaaren toegebragt heeft, om de
 "aarde van de wateren te fcheiden, waar
 "mede zy bedekt geweest was, en bevon-
 "den, na dat 't droog geworden was, ver-
 "fcheide voetftappen van beeftten, waar
 "mede de aarde weder van den Hemel ver-
 "vuld en gezegend was. Hy leerde de
 "menfchen boomen en alle kruiden plan-
 "ten, en gebood in zyn vier deelen des
 "Ryks Son en Maan waar te nemen; reg-
 "tende mede grooten vlyt aan tot eenige In-
 "ftrumenten der Mufyk. Hy is de eerste
 "Koning, die zynen Stool vestte in *Xenfi*,
 "onder den naam *Tang*.

"De Tsjineezen houden hem voor den
 "Heiligften menfch, die ooit geleefd heeft,
 "waarom hy ook van hen nog in alle
 "Tempelen zeer vicrig aangeboden werd;
 "voornamentlyk van den Akkerman. Syn
 "Regering heeft 100 jaar geduurd, en
 "quam op zyn 117. jaar te overlyden,
 "als wanneer een zyner naaften, met na-
 "me *Xun*, fuccederende in die plaats,
 "een andere familie onder de naam van
 "7^u funderde, die zig vlytig toonde om
 "den loop der hemelfche ligten te onder-
 "zoeken, makende daar van ook een Glo-
 "be, gelyk hy ook de eerste onder hen
 "was, die de Planeten obferveerde en
 "uitgaf, waarom hy ook by hunne Wis-
 "konftenaars voor Heylig gehouden werd.
 "Hy regeerde 33 jaar, en wierd 110. ja-
 "ren oud.

"Van dezen af tot op den tweeden Ko-
 "ning uit het 6 Geflagt, der Tsjineefche
 "familie *Tsjin*, genaamt *Cui Piboan*, zyn in
 "1858. jaaren 81 Koningen fuccelfive ge-
 "weeft, welkers namen wy hier om de
 "korthed niet zullen noemen.

"Deze *Cui Piboan* dan maakte een be-
 "gin van Regering 246. jaaren voor de
 "komfte Chrifi, zynde van natuure een
 "stout en dapper Oorlogs-man. Hy is
 "de Koning, die de wyd beroemde muur
 "van feparatie, tuffchen Tsjina en Tartaryen,
 "bouwde, daar van huene Chronyken
 "aldus fchryven. Onze Koning *Cui Pi-
 boan*, zynde wys en verftandig, ja de
 "kloekmoedigfte in oorlog van al onze
 "ftammen, vragde in 't 6 jaar zyner Re-
 "gering een Waarzegger, na dat hy by
 "na der Tartaren Dwingland geworden
 "was, wie na hem zyn Ryk deftrueren
 "zou, en wierd geantwoord *Huye*, 't
 "welk de Tartaren zyn. Daarom heeft
 "hy in der yl van de Stad *Kin*, leggen-
 "de in de Provintie *Exu*, nog tot in de
 "grootte Zee van *Leatong* blaft, langs
 "zyn Grenfen heen, ieder in zyn Gewelt
 "een groote muur van 28 cubiten hoog, dat
 "werd.

1717.
 Jao haar
 eerste
 Koning
 A. M.
 1809.

Cui Pi-
 hoan
 bouwde
 de groote
 muur
 246 jaar
 voor
 Chrifi
 geboorte.

Die na-
 der be-
 fchreven
 dat werd.

1717.

57 houtvoeten is, aan den anderen ge-
hegt, op te bouwen, om zich alzo
van die woeste volkeren te separeren;
maar gemerkt de Duivel een Vader der
leugenen is, en in 't gemein, zeer du-
bicus iets voorzeft; zoo begreep de Ko-
ning deze Prognosticatie niet: want zy
gaan voort, en getuigen, dat na ver-
loop van 31 jaren, wanneer hy 37 jaren
geregeerd had, en aflyvig wierd, zyn
Soon, *Huye* genaamt, om zyn dartel en
onbehoorlyk leven, van den Hertog
Tsjao-Gao wierd omgebracht, en de-
strueerde doen, volgens de voorzegging,
het gansche Ryk.

Vele van onze Europeanen zullen ap-
parent het contrary schryven, alhoewel dit
volgens de teneur van hunne caractèrs uit
hunne Chronyken overgezekt is, waar aan
ik my derhalven vast houde.

Dus wierd het Tsjincefche Ryk als
dwalende van zynen Koning bevonden,
waar door dit 6 Geslacht, onder den naam
van *Stin*, maar 4 successive Heerschers
gehad heeft, na welken tyd eene *Han-
ta-Oco*, zynde wel seherpzinig van ver-
stand, dog gering van conditie, en een
Scheepsgezel geweest, door grooten aan-
hang zig als Koning verklaarde, en de
zevende familie, onder den Tytel van
Han, fundeerde, by welkers Successie-
ren onder dat huis, by de Regeering van
den 11. Koning *Nigaysre* in zyn laat-
ste jaar, of in 't 42. van Augustus,
wanneer 't hier alomme in vrede was,
de God en Mensch *Jesus* van de maagt
Maria geboren is. Zy getuigen, dat
de Son, te dier tyd geclipzeert, of
dat in *Aquarius* zig een Comect ver-
toont heeft, 't welk die uitmuntende
Star, ja die treffelyke tong des Hemels,
als *Augustinus* zegt, geweest is, die
boven Bethlehem aan 't firmament des
Hemels de Geboorte-plaats van *Jesus*
verkondigde. Men zegt, dat deze plaats
Xenti genaamt is, en zig meest Oost
en West van een vertoonde, en dat
zy ongeveer 4 uren, of 60 graden,
in den Meridiaan verschild; maar hier
werd tegen ingebracht, 't geen *Origenes*
schryft, dat d'Egyptische en Chaldefche
Starkundigen na 't Joodsche Land gereist
zyn, om die wonderbare Ster, by *Chry-
sostomus* voor een Engel des lichts ge-
houden, te aanschouwen. Derhalven
kan dezelve niet zeer boven den Hori-
zont hebben gestaan, of zoude anders
wel van de gebuuren hebben kunnen
waargenomen werden.

't Gene hier aan seild, zullen wy met
't lyden en sterven Christi, wanneer
de Son tegen den loop der Nature ver-
donkerde, klaar bewyzen, en tooneri,
dat die volkeren van die waartekenen
niet onkundig gebleven zyn, waar van

Onder
wat Kei-
zer Jesus
is gebo-
ren.

hunne Chronyken onder den 14 Koning
Quam-ou aldus schryven: In 't 7 jaar,
de 3 mane, en 15 dag van onzen rege-
renden Koning, wierd een groote en
noit meer bepeurde duifternis aan de
Son in den Stier gezien, in fomma onder
dezen Koning zyn Regeering heeft Chri-
stus geleeden, en is gestorven.

Tot hier toe onder den 15 Koning
Mintie hadden deze volken nog geen
andere Secte, of Wet gehad, die hen
tot de deugd aanzettede, als 't geen, al
ruim 300 jaaren geleeden, hen onder den
13 Koning van 't 5 Geslacht *Tjin* door
twee valsche Leeraars geleerd was, zeg-
gende met name *Mette*, dat alle men-
schen onder malkanderen zieh zouden
liefhebben, en veel liever sterven, als
der menschen, of malkanders vyand
zyn. Waar uit toen is voortgekomen
de vuile en grouwelyke Sodomitische
zonde: want de mannen hingen mal-
kanderen als klitsen in stinkende wel-
lusten aan 't lyf. Zyn wederparty
Janchu leerde, dat de menschen maar
hen zelve zouden lieven, en geen
moete met anderen hebben; ja zoo hy
met een hair van 't hoofd alle menschen
kon verlossen, hy zoude het niet wil-
len doen; maar hier na, ik en weet niet
door wat geest der Prophetic, in de
borgerlyke Steden, en Vlekken, komen
deze gerugten tot dezen Koning, dat in
't Westen een groote Wet geleerd wierd,
die de menschen tot deugd en zaligheid
aandreef.

De Koning, hier toe genegen, heeft
een wys en verstandig mensch, met na-
me *Quay Naugan*, nevens nog 18 man-
nen, afgezonden, om deze Wet te gaan
afhalen, op datze in Tsjina inogt wer-
den ingevoerd; dog dezen zyn na een
langduurige reize in 't Ryk Tiencho in
Indiën leggende, aangekomen, alwaar
zy zyn onlustig geworden, om verder
te reizen, en een zekere valsche Secte,
genaamt *Ree*, meinende, dat het de
regte en by hen gezogte was, aangeno-
men hebben. Nevens hen nu hebben
zy een Discipel van die andere, *Hamen*
genaamt, met 42 daar over geschreven
leugentalige boeken, en een groot ge-
schilderd beeld, na de gewoonte van hun-
ne Afgoden, geobtimeert, en zyn alzo,
na 3 jaaren uitblyvens, weer by hunnen
Koning, en in hun Land, gekomen,
die terstond dit beeld aangebeden, en
belast heeft, deze Wet niet alleen door
gansch Tsjina, maar ook in Tonkin,
Cambodia, en Siam, gelyk zy daar van
aldaar nog 't sehemerklygt hebben, te ver-
kondigen.

Dit is 16 jaaren na Christi geboorte
geschied, en heeft van dien tyd af tot nu
toe die Afgodische Secte zulken voort-
gang

1717.

Hun
twee eer-
ste Wet-
gevers.

Het in-
voeren
van een
nieuwe
Secte in
Tsjina,
Tonkin,
Cambodia,
en Siam, 16
jaar na
Christi
geboorte.

"gang

1717. "gang gekregen, dat nu hier in de Provincie Maackin over de 1300 van hunne Tempelen, of Pagoden, geteld werden.

"Deze Wet is eerst na den naam van hare Patronesse genoemt; dog uit een oude Secte gesproten, met name *Tauzu*, welk woord zy in twee namen verdeelen. Eerstelyk betekent *Tau* eenige vuiligheid of verrotting der Papen. *Zu* daar mede drukken zy uit verscheide letteren van deze of gene geleerde mannen, die nacht en dag over deze boeken te beschryven zig roemelyk gedragen hebben. Deze hebben eerst vele vischen, en met namen den visch *Ynkoan*, als Goden in 't water, aangebeden; dog by verder onderzoek verdeilden zy die wederom in de namen van *Nuytan*, en *Vaytan*, met het woord *Nuytan*, dat ook *Cincin* genoemt werd, een vermenging van inwendige Geesten, dat de Ziel is, te kennen gevende.

"Want zy gelooven, dat, zoo 's menschen Ziel hem met de dood is vergezelschappende, dat dan de Ziel by 't afwezen des lichaams onsterfelyk is, en daarom gebruiken zy ook deze tegenstellingen met de navolgende woorden, *Cin* het zaad, *Ki* den adem, *Xin* 't herte. En aangemerkt zy zeggen, dat het herte de wortel van den adem, en den adem de wortel van 't zaad is, zoo zal dat zaad weer tot den adem, en den adem tot 't hert der menschen zyn keer moeten nemen: want zy bevestigen het met het tweede woord *Vaytan*, of zeggen zulks dikwils met het woord *Lienfsien*, waar mede zy 's menschen lichaam onteerbare toebehoorigheden ontrent de natuurlyke gedeelten komen toe te cigenen.

"Van d'Opstanding gelooven zy, dat, na de scheiding der ziel van 't lichaam, zy in een plaats, *Tarfsien* genaamt, verhuist, alwaar zy zoo lang blyft, tot dat zy weer in 't een of 't ander lichaam verhuizen zal.

"Hierombestroyen zy ook de dooden met Sout, geloovende, dat ze hier door geen verrotting onderworpen zyn. Zy bidden en roepen door supplicatien en offeranden ook voor de dooden en sicken, en beswyeren de booze geesten door duivelsche Characters, die zy *Soxiu* noemen. Tweemaal daags doen zy met hunne onderhoorige Paapen in hunne Afgodische Tempelen om den Autaar een Choor-gezang, waar in de Prior voor gaat, en ceten ook niet, wat leven ontfangen heeft.

"Tot dezen tyd toe bleef 't Tsjineefche Ryk nog in goede voorspoed, hoewel 't veel rooving onderworpen was tot den 13 Koning *Nikom*, uit het twintig-

"ste Geslacht *Zun*, dat Ao. 1195. 'er is geweest, en werden by de linie der Koningen in hunne Chronyken, zedert den 15 Koning *Nintie*, daar wy hier voor by opgehouden hebben, nog 99 Koningen tot den 12 Koning van het 20 Geslagt gesteld, wier naam, en stamhuizen, wy hier voorby gaan, en over treden tot der Tartaren Victorie die van Niuche, welke onder den naam *Kin*, het noordelyk deel des Tsjineefchen Ryks in possessie namen, hunnen stoel vestigden in de Provincie Honan, gouverneerden al zoo, gedurende den oorlog tegen de Tsjineezen, die gefubjungeerde Provincie 30 jaren, wanneer de westelyke Tartaren, onder den naam *Juen*, uit de Monarchy *Hin*, die al 182 jaren gestaan had, en Ao. 1043. in Tartaryen was oppereggt geweest, quamen, en dreven de Oost-Tartaren van Kin uit Honan, nemende hunnen Koning gevangen, en na gedood te zyn, zyn stoel in possessie.

"Dit is Ao. 1275. geschied, in welken tyd onder deze bende *Hoplie* (wy noemenze dus, om dat hun Koning en Veldheer zoo genaamt wierd) een Venetiaan, *Marcus Paulus* zyn genaamt, door het Zuidelyk deel der Provincie Xensu met hen in Tsjina gekomen is, weshalven wy hier een weinig tot beter bericht aanroeren zullen, waar uit de misverstonden van 't gezogte Cathay, en Cambalu, ontstaan zyn.

"Deze Pater Venetiaan is dan ongetwyffeld uit India hier in 't Zuidelykste deel Xensu, dat qualyk de 30 graden Noorder breette beryken kan, aangekomen, om dat hy niet eens mentie van de groote muur maakt, die hy anders by contrarie, noodzakelyk moest gepasfeert zyn, of gezien hebben, egter door de extreme koude, die hy aldaar ontmoette, zoo heeft hy calculatie gemaakt ontrent den Noorder pool van 50 graden geweest te moeten zyn, 't geen ook niet vreemd is, te meer alzo dit Tsjina's Climaat van 30 graden Noorder breette met onze Europische Noorder Landen van 50 graden wel mag vergeleken werden. Ik heb zelfs in de Stad Nanking, leggende op 32 en een halve graad, den 24 November met Pater *Emmanuel* de Koolen, en andere Kruiden, meer als drie voeten diep onder de sneeuw uit de aarde gehaald. De Binnewateren lagen toebevroozen, en de boomen in 't geheel van hare lommer beroofd. Op de 29 en 28 graden, ontrent de Hoofdstad van de Provincie Kiansi, was het in de maand Decem-ber, doen wy daar voor by reisden, vermits de harde wind, gemengd met hagel en sneeuw, zoo bitter koud, dat

De verovering van Tsjina door de Tartaren van Niuche.

Marcus Paulus de Venetiaan hier gekomen Ao. 1275

Bericht van waar hy de naamen, Cathay, en Cambaloe, ontleend heeft.

Sware koude hier op 30 graden Noorder breette.

1717. „niet konden voortreizen, werwaarts dan „wilden. In de Provintie Peking, ont- „trent op 37 graden, hebben wy ver- „scheidemalen in de maand July, wan- „neer 't onlydelyk heet was, bronnen „gevonden, waar in het water 3 en 4 voe- „ten beneden de aarde nog hart bevroren „lag.

„Met deze, en nog meer diergelyke, on- „dervindingen, knoope ik myn reden vast, „dat deze *Paulus Venetus* mislyd is ge- „worden, te meer dewyl, gelyk 't uiter- „lyk schynd, hy den loop der Son niet „waargenomen heeft; en zoo my imand „na de reden van deze buitennatuurlyke „koude vraagd; ik kan niet anders zeggen, „dan 't gene al de hier verblyvende Euro- „pianen daar af oordeelen, te weten, dat „het van de Salpeteragtige aard of deelen „komt, waar mede geheel Tsjina zeer be- „swangerd gaat.

„Hy nu hier in Xensf aanlandende, diens „westelyke deel meest van de Mooren, en „Westerfche Tsjinezen bewoond wierd, „en merkende den op-enafloop van de bo- „ven Noordze Volkeren, zoo heeft hy, „sonder enige bedugting, na die Stad en „Landstreek gezogt, en heeft van de Mo- „golze kant berigt gekregen, van eene „grootte Stad Cambaloe genaamt: want „foo werd Peking by de Mooren tot he- „den toe nog genocmd, gelyk ik zulks in „Perfoon den taalman van de Mogereetse „Gezanten, by myn arrivement in Pe- „king, afgevraagd heb, die my voorder „berigte, dat 't woord Cambaloe een Stad „van 't opperste gebied, ja een Stad des „Heeren uitdrukte.

„Het woord Cathay nu heeft hy zig van „de Oost-Tartaaren, door de westelyken „doen aldaar overheerscht, toegesigend; „'t geen ook geen Cathay maar Sjitay is, „en voor een bastaard-Tsjineefch woord „gehouden werd; hoewel de Oost-Tartaa- „ren het nochtans gebruiken. Zy drukken „'er dit mede uit: Chu of Sji beteekend „West, en Tay 't Zuiden; dikwils ook wel „een menschen-hand, land ter zyden van „van de hand, na de disfourzen vallen, „daar dit woord Tay in te pas gebragt „word; dog als deze twee woorden aan „een geschakeld werden, zoo wil Sjitay te „kennen geven een Land Zuidwest van „onze hand gelegen, gelyk ook de Pro- „vintie Peking in der daad Zuid-West- „waard van 't Ryk Kin, of Oost-Tartaa- „ryen legt gestrekt, en op dit fundament „heeft die Venetiaan, 't Noordelykste deel „van Asia meer als 15 graden te lang uit „gestrekt, en daar 't Koninkryk Cathay „van gemaakt, waar in de Stad van Cam- „balu, zoo vermaard, zou gelegen zyn; „en even al eens heeft hy 't woord Man- „gus, daar mede hy her Tsjinefche Ryk „noemd, van de Oostelyke Tartaaren ook

Reden
van dien.

Peking
by de
Mooren,
en Mo-
golders
Camba-
loe.

Beteek-
nis van
die naam.
't Woord
Cathay,
van de
Oost-
Tartaa-
ren ont-
leend.

„doenmaals onttrokken, 't welk al mede „niet regt is: want zy zeggen tegen de Tsj- „neezen Manfo, of Barbaren. In somma, „deze Provintie Peking word voor dat „waanagrige Cathay, en des zelfs Hoofd- „stad Xientien, dat gheoorzaamheid betec- „kend, voor 't vermaard Cambalu gehou- „den: want van deze Stad Noordwaard „tot 50 graden en vind men niet anders, „als ongecultiveerde zandagtige woefly- „nen, welkers oever aldaar langs de Noord- „zee van de Inpitaat, om datze met Vif- „schen-vellen bekled zyn, werd bewoond, „die nu onder deze kroon mede forteren, „en in onze presentie voor den Throon la- „gen, om eerbiedigheid te bewyzen, doen „wy in Peking ter audientie wierden ge- „bragt. Hoe Pater *Emanuel* dit van Ca- „thay, en Cambaloe debatteerd, geliefd „UE: by zynen nieuwen Atlas naakter te „beoogen. Het is altyd zoo, dat het by alle „Jesuiten, in Tsjina remorende, voor waar „gehouden werd.

„Wy keeren nu weer tot de Westelyke „Tartaaren onder de Monarchie *Hiu*: want „na dat zy de Oostelyke, onder den 12^{den} „Tsjinefchen Keyzer, uit de Provintie Ho- „nan gedreven, en die zich onderworpen „hadden, zoo bragten zy nog wel 55 ja- „ren door, eer zy heel Tsjina conquesteer- „den, vermits veel van die Oostelyke Vol- „ken zich door de nederlaag met de Tsj- „neezen conjungeerden, en de West-Tar- „ters tegenstand boden.

„Daar door bevind men in hunne Chro- „nyken, datze nog in den genoemden tyd „zes successive Koningen gehad hebben, „waar van *Tyzyn*, den 18^{den} uit dat Huis, „de laatste geweest zy: want zoo ras de „Tartaaren in de Provintie Folkjen qua- „men, ging deze jongeling, hebbende „nog qualyk 2 jaren Koning geweest, „uit de Stad Hokipouw 't icheep, om de „vlugt 't zeewaarts te nemen; dog vermits „de wind groot, en 't water te hol was, „zoo wierd hy met Schip met al omge- „worpen, opofferende al zoo, met zyn by- „hebbend geselschap, zyn leven aan de Zee, „benevens zyn Scepter en Kroon, tot een „besluit van dit 20de gaflagt, dat 320 jaren „over Tsjina geregeerd had. Nu nan dan „eerst het 21de Gellagt, onder den naam *Juen*, „van de Westelyke Tartaaren zyn intrede, „zynde A^o 1280, waar van *Xico* de eerste „was, die zyn stoel weer vestigde onder de „Monarchie *Hia*, waar van een Sedes Belli „(Stoel des Oorlogs) te Samarcand by den „grooten Cham als doen gehouden wierd. „In de Stad Peking latende zyn verdere „bende, die in groote heirkrachten be- „stond, vorder Zuidwaards af 't Konink- „ryk Lauw, een gedeelte van Caramania, „Siam, Cambodia, Tsjampa, Quinam, „en eindelyk 't Ryk Tonkin, dat hem „wel het naaste lag, door de wapenen sub- „jeft

Verder
gevallen
der West-
Tartaa-
ren hier
onder de
Monar-
chie van
Hiu.

Droevig
einde
van den
Keizer
Tyzyn,
ontrent
A^o 1280.

Xico ver-
overd de
Ryken
van
Lauw,
Siam,
Camba-
dia,
Tsjiam,
en Tor-
kin, &c.

1717. „jeft maken; funderende ook in dit Ryk
 „een aanzienlyke Stad en Fortrefe van
 „magt, en Oorlogs-gereedfchappen, om
 „met 'er haaft die tegen de wederfpanni-
 „gen te kunnen gebruiken. In fomma,
 „dit was nu alles wel, hadden de Tarta-
 „ren de Tsjinceezen, die altyd in twiften
 „twefpalt tegen hen ingenomen waren,
 „maar wat beter beteugeld; dog dit nu
 „niet gefchiedende, zoo quam, na verloop
 „van 88 jaren, onder den 10^{den} Onder-
 „Koning *Xuncun*, een Man met name
 „*Humou*, geboortig van Fumiam, in de
 „Provintie Kianfi, een Heyrleger by een
 „te roepen, nemende daar mede veel Ste-
 „den geweldelyk in, en onder anderen de
 „Hoofdfiad Nanking, van waar zyn Sol-
 „daaten inder yl, om goeden buit te er-
 „langen, hen fogten na de Stad Peking
 „te fpoeden. De Tartaarifehe Onder-
 „Koning, zoo haaft geen Volk by een
 „konnende krygen, wierd gedwongen met
 „Vrouw en Kinderen te vlugten na de Pro-
 „vintie Xantom, alwaar hy omgekomen
 „is, en alzo een einde van de zaake der
 „weftlyke Schyten gemaakt heeft.

„Deze *Humou*, die voor dezen een
 „valfche Afgodifehe Paaps Knegt geweest
 „was, ziende, dat 't geluk hem diende,
 „verklaarde zig A. 1568 voor Koning der
 „Tsjinceezen, en fundeerde het 22de ge-
 „flagt, dat *Martinus Taminga* noemd, Hen
 „den naam van *Taico* den eerften toeëige-
 „nende, die ook alles, wat nog eenigzins na
 „Tartaryen imaken mogt, uitroede.

„Hy fonde mede herwaards een der On-
 „der-Koningen, *Lieuthaney* genaamt, om
 „dit Ryk Tonkin in de plaats der vorige
 „Tartaaren te Gouverneren; maar gemerkt
 „deze Volkeren, hoewel verbafterde Tsjin-
 „neezen, na zulke ordonnanten niet meer
 „wildten hooren, te meer zy by de Tar-
 „taarifehe Regering zulx gefmaakt hadden,
 „zoo begonnen zy te rebelleren; fchud-
 „dende 't jok van hunne fchouderen, na-
 „men die Voogdy zelfs in poffefie, en
 „verdeelden hun Volkeren in 't Weften
 „tegen de Ryken der Lauwen, en Bau-
 „wen, en andere op d'outerfte grenzen, van
 „den opgang tot in 't Noorden langs 't Ko-
 „ninkryk der Tsjinceezen, om die Landen
 „als vry en erfelyk te blyven bezitten, ge-
 „lyk zy nu ook al in verfehiede Provin-
 „tien verdeeld zyn, welker fituatie wy
 „wat nader zullen ontleden.

„Dit Koninkryk Tonkin, dat ontrent
 „zoo groot als Portugal is, fchynd, vol-
 „gens de taal dezer Volkeren wel zyn eige-
 „gen naam te hebben; hoewel 't vanouds
 „by de uitlandige en aangrenzende Volken
 „andere namen gehad heeft. De Tartars
 „noemen dit Ryk Jannaru, om dat ver in 't
 „Zuyden de Pinang ecten, en de tan-
 „den verwen, dat met de Indianen gemeen-
 „fchap heeft.

„De Tsjinceezen, en de Tartaaren Man-
 „fo genaamd, noemen dit Ryk Cauthin,
 „gelyk ook de Japanders, om dat hunne in-
 „geboornen bloots voets gaan, en hun
 „regter groote toon, dat wonderlyk is,
 „dwers ter fyden af ftaat; gelyk het nog
 „by eenige onverbafterde gezien kan wer-
 „den.

„Des zelfs limiten begrypen in zig 12 In hoe
 „Provintien, waar van de 7de, meet ten veel
 „deele van 't Ooften, op 21 graden 6 mi- Land-
 „ten, tot in 't Zuyd-weften aan de Ric- fchappen
 „vier Poctfit, tegens Quinam, de Afati- dit ver-
 „fche Zee bogts-wyze langs zynen oever deeld
 „omarnd; en ftooten de vorige vyf Pro- werd.
 „vintien met hun bergen zoo in den onder-
 „gang tegens 't Koninkryk der Lauwen,
 „in 't Noordweften aan de Provintie In-
 „nam, en 't Koninkryk Cabang, dat een
 „afvallige van deze Kroon is, en eindelyk
 „komen te eindigen in den middernagt (of 't
 „Zuiden) als ontrent 't Noord-ooften, langs
 „de Provintie Quansi, wies wegen al-
 „daar, om uit dit in 't Tsjinceefche Ryk
 „te komen, zeer ryfbaar zyn; wel verftaan-
 „de van de Zee-kant door de Provintie
 „Quinam de Tsjinceefche Hoofdfiad Sim-
 „migfoi, die ordinair in drie dagen gaans
 „verdeeld werd; maar ter contrary, zoo
 „een vreamdeling genegen was van hier
 „door de Provincie Banuw in Innam, of
 „door Ay, en Lokjouw, in de Provintie
 „Quansi over te treden, en bevorens li-
 „centie daar toe van deze Kroon had, zoo
 „mogt hy wel verzekerd zyn, dat zou aan-
 „gerand werden, hoewel zulx veeltyds
 „door de Jefuiten hier onderzocht, en fom-
 „wylen door hunne Tsjinceefche Habiten,
 „daar mede omkleed waren, ook gelukt
 „is; dog wat hebben zy in 't kort hier te
 „weeg gebragt, of in 't aangroejen van 't
 „H. Euangelium gewonnen. Wel is waar,
 „dat de roep daar af zeer groot by 't Paus-
 „dom is, gemerkt hunne Leeraars meeft
 „alle door de Tsjinceefche, en ook deze Ton-
 „kinfche Provintien zich verdeeld hebben,
 „te weten, by die gene, die arm, en nood-
 „druftig zyn, gelyk wy eens een zekeren
 „Pater *Emanuel* tot Nanking vraagden, of
 „in de voortplanting, en oegft des H.
 „Euangeliums, al wat te acceferen quam,
 „waar op hy antwoorde: ik heb 'er veel
 „gedoopt, dog vermits zy eger, op hunne
 „wyze, meinende hier door ryk te worden,
 „al even arm blyven, zoo vallen zy even
 „eens af, en plegen in hunne Tempels af-
 „goderyen. In fomma, men kan hier uit
 „genoeg bewyzen, datze dit meer doen
 „om den broede, als door ware aanprik-
 „keling, en liefde tot het geloove.

„Ten anderen, zoo deze Predikheeren
 „hun keer nemen tot de Grooten en Ry-
 „ke lieden, daar werden zy, wegens
 „hun wiskunde, voor wyze Liedten ge-
 „taxeerd, en verder gehouden voor ver-
 „kon-

1717.
Des zelfs
Naam by
andere
Volken.

In hoe
veel
Land-
fchappen
dit ver-
deeld
werd.

Slegten
voort-
gang der
Jefuiten
hier.

umvu
rdryft
Welt-
urtaa-
n Ao.
68.

e Ton-
nders
llen
n den
ijnee-
nen
izer
af.

onkin
der
fchree-
en.

1717. „kondigers van vreemde Goden, gelyk
 „Paulus by die van Athenen.
 „’t Is nu 37 jaren geleden (of A° 1626)
 „dat in dit Ryk door Pater *Alexander de*
 „*Rhodes* voor d’eerstemaal het Euangelium
 „voor deze Volkeren gepredikt wierd;
 „en nu komt de Duivel de Oppermagten
 „alhier door dreigementen van hooge wa-
 „tervloeden, quade gewassen, en groote
 „sterfte, plagen, en dat nogmeer is, hen
 „wys maken, dat de Christen Soldaten
 „zoodanig niet wilden vegten, als die
 „voor hare Duivels-Tempelen geen eer-
 „biedigheid willen bewyzen.

Alexan-
 de Rho-
 des eerste
 Prediker
 hier Ao.
 1626.
 De Jesuï-
 ten Ao.
 1663 ge-
 laft uit
 Tonkin
 te ver-
 trekken.
 „Deze arme verblinde menschen zoekt
 „hy zoo te bewegen, om de Christenen
 „te doen vertrekken, en hen te verfoo-
 „ten, om het Euangelium niet meer hier
 „te prediken; gelyk nu den 25 Septem-
 „ber verleden hen van die Majesteit aan-
 „gezcgt, en ons gelast is hen uit dit Ryk
 „te vervoeren; en dit is, myn Heer,
 „nog zeer genadig, in vergelyking van
 „by de Tsjincezen, gehandeld, die op
 „eenen dag binnen de Stad Nanking Ao.
 „1616., door ordre van den Keizer *Van-*
 „*li*, over de ettelijke duizenden gemaak-
 „te Christenen moesten ombrengen, om
 „datze in ’s Keizers oogten te groot in ge-
 „tal wierden. Wat zullen wy dan zeg-
 „zeggen? Kan ’t anders zyn, dat we de
 „jongste 1000 jaren niet en beleven, in
 „welke de Duivel voor een kleinen tyd
 „moet ontbonden worden om te vergade-
 „ren den *Gog* en *Magog* tot den kryg,
 „*Apoc.* 20. Waar mede &c.

In ’t Comptoir Tonkin Ady ultimo 1717.
 October 1663.

Was geteckend,

Hendrick Baron.

Indien men aan ’t zeggen der Tsjincezen
 geloof geven mogt, zoo zou hun Keizer-
 ryk al 40000 jaren gestaan hebben; maar
 dit is hoog opgeven zonder eenig bewys.

Wat het voor een volk is, hebben wy
 elders al klaar genoeg getoond, hoewel
 wy hier met een letter wel konnen aan-
 roeren, dat het zeer schrandere, en noefte
 menschen zyn, die groote Koopmanschap
 dryven, en die al het leven aan Batavia
 geven. Het zyn stoute en vernuftige
 Kooplieden, weergadclooze Landbouwers,
 en schrandere Ambagtslieden, die by na
 alles, wat men op Batavia van nooden
 heeft, maken, en die in hun eigen Land
 by na even eens leven, gelyk men ge-
 woon is in Holland, daar niet een hock-
 je Land onbebouwd blyft, en daar men
 niet als van Knechts en Meyden, dog geen-
 zins van Slaven, weet. Zy beminnen
 zeer de lange nagels en ydcl lange baarden,
 en veranderen noit van Modens, hoewel
 zy al vry stacicus en prachtig, voor al
 by openbare bezoeken, voor den dag
 komen.

’t Zyn groote Konstenaars in Vuurwer-
 ken; dog slegte Schilders; maar om af-
 les hen betreffende verder te weten, moet
 men de stoffe van Amboina en Batavia
 nazien.

D E R D E H O O F D S T U K .

Zaaken van den Godsdienst. *Verscheide* Godsdiensten in Tsjina. *Van den* Heiden-
 schen Godsdienst *Verscheide* Secten onder hen, als die van Confutius. *Van*
 Sjekia of Sjieawia, die Pythagoristen zyn. *En van* Lau-zu. *Veel andere* Secten, en
 Gezindheden. *Die groote* Dag-verkiezers, en zeer bygeloovig zyn. *Van den* Gods-
 dienst der Lamas, zynde de West-Tartaren. *Van den* Mohammedaanschen Godsdienst.
Welkers Belyders hier zeer weinig; dog al vanouds her bekend geweest zyn. *De* Room-
 sche Godsdienst. *De* Apostel Thomas werd gezegt, dog niet bewezen, in dit Land
 geweest te zyn. *Xaverius* komt hier Ao. 1550. *En stierf* ’er kort’er aan. *Rugieri*
 hier Ao. 1581. *Riccus*, &c. Ao. 1583. *Adam Schaal* Ao. 1631. hier. *Die* Ao.
 1664. *vervolgd* werd. *Ferdinand* Verbicft, Voorzitter der Wiskunde Ao. 1657. *Die*
de Jesuïten red. *De zes* Fransche Wiskundige Jesuïten Ao. 1685. *na* Indiën’ gezon-
 den. *Hun aanzien* in Tsjina door de Vrede tusschen den Keizer, en den Czaar Ao.
 1689. door twee van hen bewerkt. *Last* des Keizers om den Christelyken Godsdienst
 hier te mogen voortzetten. *Hoe slegt* dit werk der bekeering door de Jesuïten, en wat
 daar van te wagten is. *Het slegt* oordeel der Sorbonne van hun gedaante. *En slegte*
gevolgen van dien. *Die geen* goeden uitslag konnen nemen. *Nader aanmerking* des Schry-
 vers hier over. *Grond* van zyne gedagten, en aanrading, die met een wensch over hen
 besloten werd.

ZAAKEN van den GODSDIENST
in TSJINA.

HOewel wy onder de stoffe van Amboina en Batavia al in verscheide voorvallen van den Godsdienst der Tsjineezen, het eenen het ander verhandeld, en 't wezentlyk-ite van den zelve aangewezen hebben, kunnen wy egter niet nalaten alhier, daar wy van den Handel op de Kust van TSJINA nu in 't byzonder gesproken hebben, 'er nog 't een en 't ander van hunnen Godsdienst, en van de andere, daar tot nu toe stand grypende, mede een woordje te spreken.

De Godsdiensten, in dit Land bekend, zyn of de Heidenfche, of de Mohhamedaanfche of de Roomfch-Catholyke.

De HEIDENSCH E GODSDIENST.

Waar in de rechte en Heidenfche Godsdienst der Tsjineezen bestaaf, is zeer uitvoerig door den Jesuït *Nicolaus Trigautius*, die 30 jaren dit Land doorkruift heeft, beschreven.

Zy erkennen allen wel een Opperwezen, dat zy als den Schepper van Hemel en Aarde eeren; maar daar zyn 'er onder hen velen, die deze ere ook aan den Hemel en de Aarde zelf, of ook wel aan 't Heyr des Hemels, bewyzen.

Buiten dit Opperwezen zyn 'er verscheiden andere mindere Goden, die zy dienen, die men veel eer, als de Helden der Oude Romeinen, of wel als door hen Vergooden, zou mogen aanmerken, alzo dit niet dan zekere menschen van een grooten naam geweest zyn, die by hen bekend staan, of het een of 't ander groot stuk onder hen uitgevoerd, of wel de eene of de andere beroemde konst, of een nuttige zaak voor 't gemeen, uitgevonden te hebben; alle dewelke zy, om deze uitvindingen, Goddelyke eere bewyzen.

Zoo hebben zy hunne Veld-Goden, hunne Land- en Zee-Goden in menigte, als hunne *Maizò* (een Zee-Godin) hunne *Quantè* (een Zee-God) en meer anderen, aan dewelke zy, als zy op een Tocht zullen gaan, of wel als zy van een behouden Reize komen, in 't gemeen het een en 't ander zullen opofferen, en dezelve, met het verbranden van manden vol verguld papier, en 't rooken van reukwerk (gelyk ik meenigmaal in hunnen Tempel buiten Batavia, en elders, gezien hebbe) veel eere aandoen, niet ontziende, zich voor dezelve ter aarde neder te werpen, en driemaal met hunne hoofden tegen de grond te slaan, waar by zy dezelve dan, of hunne gunst zoeken, of voor de genade, hen op de Rei-

IV. DEEL.

ze bewezen, eerbiedig danken, dat met veel zedigheit toegaaf.

Als zy zich in nood op Zee bevinden, of een storm zien aankomen, of ontrent plaatzen van gevaar zyn, zullen zy of dood stil zyn, en houte of papiere Scheepkens stil over boord zetten, of met een haak of pols voor uit op de voorplecht staan, en by wylen weer schreeuwen, of zy bezeten waren, om 't quaad weder, of de Duivels, die hen (zoo zy zich inbeelden) hinderen, te verdryven. Hoedanige zottigheden zy menigvuldig bedryven.

Ontrent de gronden van hunnen Godsdienst zyn zy 't ook onder malkanderen niet eens, maar men vind (buiten een groote andere menigte van minder verschillende) drie Hoofd-Setten, of Gezindheden.

De eerste en voornaamste is die van hunnen Hoofd-Wysgeer *Confutius*, by hen *Coem-Tyje* genaamt, een man, die ontrent 483 jaren voor Christus geleefd heeft.

Wat zyne stellingen zyn, zal men my niet vergen in dit klein bestek voor te stellen, aangezien 'er van zyn Leere alleen een groot Foliant in 't licht, en by de Geleerden bekend is, tot welken wy den verstandigen Lezer wyzen.

Gelyk hy een man van een voorbeeldelyke Godvugtigheit, en Zedigheit geweest is, alzo vervatte zyne Leere ook zeer heerlyke Zedenlessen, en groote Setregels, die van geen Christen beter zouden kunnen bedacht werden, willende, dat men eerst zyn eigen gebreken, en daar na ook die van zynen even-naasten, zal trachten te verbeteren, om aldus zich zelve, en ook anderen, op 't rechte spoor van de deugd te leiden, 't geen ons tot het bezit, en genot van het hoogste goed brengen kan.

Hy liet vier werken na, handelende, zoo van hunnen Godsdienst, en oorsprong der Goden, als mede van de Sterrekunde, Sangkunde, Meetkunde, Dichtkunde, en van zeer veel andere gewigtige zaaken.

Zyne Leere dringt ongemeen sterk op de eerbied, die men zyn Ouders, en alle Overheden, schuldig is, aan. Ook verwerpt hy allen dienst der Beelden, niet willende, dat men eenige andere Goden, dan het Opperwezen, en den Schepper van het Geheelal, van herten eeren zal, hoewel 'er zommigen van zyne Aanhangers zyn, die niet willen toestaan, dat de wereld geschapen zy.

In alle Steden hebben zy Tempels en Beelden ter eere van hem opgeregt, hoewel dit geen van beyden voor het opperste wezen geschied.

Hy leeraard mede, dat de goeden en vroomen zekerlyk beloont, en dat de quaden van dat Opperwezen zullen gestraft werden.

D

1663.

Ver-
scheide
Setten
onder
hen.Als, die
van Con-
futius.

1717. den, hoewel 'er ook onder zyne aanhangers zyn, die wel toestaan, dat de boozen zullen gestraft, maar dat hun die strafte ook in dit leven nog toegebracht zal werden.

Van Sje-
kia of
Sjeawia. De tweede Sefte is die van *Sjeawia*, (van anderen *Sjekia* genaamt) mede een groot Wysgeer, en de derde, die van den grooten *Lau-zu* geweest.

Die Py-
thagori-
sten zyn. De tweede nam Ao Christi 60 a 70 haaren oorsprong uit Indiën, of uit het Land van den Grooten *Mogol*. Zy leeren zeer sterk de onsterfelykheid der Ziele, en de zekerheid, van dat het opperste Wezen hier na de vroomen eens beloonen, en de boozen straffen zal.

Deze Sefte dryft ook zeer sterk de Verhuizing der Zielen, door *Pythagoras* geleeraard, en ook na die vergelegene Landen overgebracht, dat dan ook de grond by hen is, waarom zy (eenigzins Godsdienstig zynde) geen vleesch, nog iets dat leven ontfangen heeft, eten zullen. Nogtans maken veelen onder hen, die juist zoo matw niet bezet zyn, geen zwarigheid, om vleesch te eten, wetende de Priesters hier of daar mede de handen te vullen, en te bewegen, om hen die zonde te doen vergeven, geloovende, dat zy macht hebben, om dit door hunne Gebeden uit te werken.

Zy hebben in hunne Tempelen een menigte van allerley Beelden, die zy als mindere Goden eeren, en door welkers voorbede zy het Opperwezen tragten te bewegen hunne gebeden te verhooren.

En van
Lau-zu. De derde Gezindheid *Lau-zu* genaamt, heeft haaren oorsprong van een groot Wysgeer, die een tyd-genoot van *Coom-Tije* geweest is, en van welken zy veele bespottelyke verdichtzelen verhalen, voorgevende, dat hy dien naam van *Lau-zu*, dat is, Ouden Wysgeer, droeg, om dat zyn Moeder 80 jaren van hem zou zwanger gegaan hebben, van hoedanige verdichtzelen de Schriften der Tsjincezen vol zyn.

Deze heeft zelf zyn Leere niet in Geschrift nagelaten, maar zyne Aanhangers hebben 'er een opstel af gemaakt, in verscheide werken bestaande.

Hy erkend mede een Opperwezen; dog steld vast, dat het zelve lichamelyk is, op welken grond hy ook aan dat Opperwezen veel ongerymde dingen, die daar in onmogelyk vallen kunnen, toeschryft.

Ook stelde hy, buiten dit Opperwezen, nog drie mindere Goden, van alle dewelke wy zeer veel zouden konnen zeggen, zoo dit *Trigantius* voor ons niet in 't brede gedaan, en in zyn werk uitvoerig van alles, 't geen tot hun gevoelen behoord, gesproken had, waar na toe wy den Lezer wyzen; zeer klaar toonende,

1717. wat men van de gronden van hunnen Godsdienst, van hun Priesters, Offerhanden, &c., behoord te weten.

Men zegt ook, dat 'er buiten deze drie Hoofd-gezindheden nog wel 350 andere zyn, die, schoon zy in 't wezentlykste van den Godsdienst over-eenstemmen, nogtans in deze en gene gevoelens vry veel van malkanderen verscheillen.

Veelen van heneeren niet alleen de Son, Maan, en Sterren; maar bidden ook openbaar den Duivel aan, vast stellende, dat God, die ten uitersten goed is, hen geen nadeel, dog dat de Duivel, die quadaardig en boos is, hen dit zekerlyk wel kan, en zal toebrengen, om 't welke te beletten zy vaststellen, dat men door offerhanden zyn gunst moet zoeken te winnen.

Die gro-
te Dag-
verkie-
zers, en
zeer by-
geloovig
zyn. Dat zy groote Dag-verkiezers zyn, en zoo wel hunne gelukkige als ongelukkige dagen hebben, en niet alleen met een sterk geloof voor de Toverye bezet, maar ook ten uitersten bygelovig zyn, is reeds genoeg gebleken uit het gene wy bevoorens al van dit volk, in 't beschryven van andere stoffen, gezegt hebben, behalven dat ook alle die genen, die over de Tsjincezen, en hunnen Godsdienst, maar eenigzins geschreven hebben, het wezentlykste, van 't gene wy hier ter nederstellen, zeer wydlustig bevestigen, waar na toe wy den Lezer wyzen. Ook zyn hunne Almanachen vol 'er af, om uit de zelve de gelukkige en ongelukkige dagen aan te toonen, buiten welk zy ook niets zullen ondernemen.

Behalven dezen Heidenfchen Godsdienst der Tsjincezen, kend men hier nog een byzonderen Godsdienst der West-Tartaren, die weer geheel en al op zich zelve is, gelyk zy ook hunne byzondere Priesters hebben, die zy *Lamas* noemen, om dat zy den Grooten *Lamas* als hun Hoofd, en by na als hun God eeren.

Dit volk legt wel 300 van onze mylen van de groote Muur, die Tsjina van hen afscheid.

Deze *Lamas*, of Priesters, zyn in een byzondere hooge agting, zoo by 't gemeen volk, als by de Hovelingen. Men ziet ze by *Nieuwhof* in zyn Gezantschap aan den Tartarischen *Cham* Fol. 172 na 't leven afgebeeld.

Het zyn mede zeer botte Afgodendienaars, en die ook den Duivel, zoo wel als de Tsjincezen, van welke zy dit mogelyk geleerd hebben, aanbidden; dog egter met zulken verschil, dat de Tsjincefche Geestelyken, pas voor den inval der Tartaren in Tsjina, goedvonden hen alle te zamen uit het Ryk te verdryven, wanneer zy na West-Tartaryen meest gevlugt zyn; dog na dat nu de Tartarische Keizer *Santhe* Tsjina veroverd had, hebben zy

door

1550 door Gezanten aan dit Hof doen verzoeken, om weer hier te mogen komen.

De MOHAMMEDAANSCHÉ GODSDIENST.

Van de Mohamme- daansche Godsdienst.

Dat de Mohammedaansche Godsdienst hier en daar in dit Land mede doorgedrongen is, kan die genen, die maar eenigzins kennis van dit Land hebben, niet onbekend zyn.

Zy hebben tot Hantsjeoe, de Hoofdstad der Landvoogdye van Tsjekiam, zelf een openbaren Tempel, waar in zy hunnen Godsdienst in alle vryheid plegen.

Ook is 't Wester-Deel der Landvoogdye Xensí vol Mooren.

En het is zeker, dat de Veel-Wyvery, die men by de Mooren en by de Tsjincezen even sterk vind, groote aanleiding hier toe heeft gegeven, behalven, dat ook de Tsjincefche Vrouwen doorgaans zeer genegen zyn, om de Hhakajats, en vertellingen, die de Moorfche Priesters, daar zy hunne vergaderingen hebben, voorlezen, te gaan hooren, daar toe geen tyd, en zelf de nachten niet, ontziende; waarom ook doorgaans eerst de Vrouwen door die Moorfche Priesters gewonnen werden, die naderhand ook hare Mans weten te overreedn.

Welke Belyders hier zeer weinig, dog van oudsher algeveeft zyn.

Om nogtans over de uitbreiding der Mohammedaanen zeer veel te roemen, daar hebben de Priesters der Mooren, schoon zy'er hun best genoeg toe doen, geen reden toe. Men kan niet loochenen, dat zy'er zyn, maar men moet zeggen, dat hun getal, in vergelyking van anderen, zeer klein is, behalven dat zy'er ook maar by oogluiking geduld werden; zoo dat van dezelve niet veel te zeggen valt, dan dat zy'er egter wel 300 jaaren al bekend, en bestierders van de Wiskunde geweest zyn, gelyk zy dat tot de komst van Adam Schaal in gehouden hebben, aan den welken de Keizer van TSJINA dit overgaf.

De ROOMSCHE GODSDIENST.

De Roomsche Godsdienst.

Behalven de Heidensche, en Mohammedaansche, kend men hier ook, zedert eenige honderd jaaren, den Roomfchen Godsdienst.

De Portugeezen, die zich al vroeg in Indiën vertoonden, hebben ook van eersten af aan hun best gedaan, om hunnen Godsdienst alomme, en dus voor al in TSJINA, voort te zetten.

De eerste Christen egter, diemen voorveeft, dat in TSJINA geweest, en het Evangelium Christi daar verkondigd zou hebben, zou de Apostel Thomas geweest zyn; dog de bewyzen daar van verdienen

IV. DEEL.

by ons geen geloof.

Ik weet wel, dat die van de Roomfche Kerk voorgeven, dat 'er op Malabar in een oud Chaldeeſch *Breviarium* gelezen werd, dat de Tsjincezen en Æthiopiërs door den H. Thomas bekeerd zyn, en dat hy ook Indiën, TSJINA, Perſien, en in meer Oosterſe Landen doorreisde zou hebben; maar wy kunnen aan dit zeggen, zonder eenig bewys, geen meer geloof, dan aan veel andere verdichtzelen van dien aard, waar van deze Kerke vol is, geven.

1556. De Apostel Thomas werd gezegt, in dit Land geweest te zyn.

Wy stellen dan als den eerſten, die na TSJINA gezeld is, om de Heidenen te bekeeren, dien vermaarden Portugeſchen Leeraar *Franciscus Xaverius*, gemeenlyk den Apostel van Indiën genaamt, die 'er Ao. 1550. uit Japan eerst aanquam.

Xaverius komt hier Ao. 1550.

Hy vertrok den 15 April Ao. 1552. met den Vader *Pereira*, en 2 anderen, nog geen Priesters zynde, mitsgaders met een jongen Tsjincees van Goa, na Malakka, met voornemen, om nu die zoo lang gewenschte tocht na TSJINA, die hem door den vorigen Malakfchen Landvoogd, *Don Alvaes Ataide*, belet was, te hervatten.

Hy ondernam dit derhalven nu van Malakka, en quam allereerst op het Eiland Sansjan, onder de Landvoogdye van Canton, zynde dit in zich zelven een zeer woest Eiland in TSJINA, ontrent dertig mylen van de Stad Canton gelegen, daar hy bevorens by zyn komst uit Japan al aangeweest was.

Hy heeft wel getracht, om het werk der bekeering hier wakker voort te zetten; dog heeft niet lang daar na geleefd, alzoohy op dit zelve Eiland den 2 December des zelven jaars 1552. overleden is.

En ſtierf 'er kort 'eraan.

Men begroef hem in levende kalk, en hy was (zoo de Jesuít *Jarrius* zegt) eenige maanden daar na nog in zyn geheel in de aarde, en is zoo van daar eerst na Malakka, en verder na Goa vervoerd, alwaar die Heilig lang na zyn dood nog veel Paapfche wonderen gedaan heeft, die veel meer bespotting, dan geloove (zelf by de verſtandigen onder hen) verdienen, en door hoedamge veröichte wonderdaden zy veel Heidenen aan de waarheid en zuiverheid van hunnen Godsdienst met veel reden doen twyffelen: want dat deze dorre doodsbeenderen de kragt zouden gehad hebben, om Ao 1553. den 22 Maart een menſch tot Malakka van ſware pyn, of om die Stad van de Pest, te verlossen, is immers een zaak, die geen man van verſtand zal, of kan gelooven.

Men ziet hier dan, dat *Xavier* eigentlyk maar voor, en niet in TSJINA geweest is.

Op deze gronden nu hebben hem anderen gevolgd, die naderhand ook in het Land doorgedrongen zyn.

1581.
Rugieri
hier Ao.
1581.

De eerste, die hem op 't spoor volgde, is *Michiel Rugieri*, mede een Jesuït, geweest, die Ao. 1581. in dit Land kwam, om Christus daar op de wyze der Roomsgezinden te prediken; maar deze Vader is al mede kort daar aan hier overleden.

Riccus,
&c. Ao.
1583.

Hy wierd Ao. 1583. door den Jesuït *Matheus Riccus* gevolgd, die eenen *Didacus Pantoya Roger*, en meer anderen tot zyn hulp by zich gehad, en 't middel gevonden heeft, om aller eerst tot in 't Hof van Peking (na dat hy zich lang in Nanking onthouden had) door te dringen, en zich by den Keizer *Vank*, Ao. 1600, en in de volgende jaaren, zeer bemind te maken; hebbende in de voorige jaaren nu al 4 Kerken in dit Ryk, te Macauw, te Canton, te Nanking, en te Nanchan, opgericht gekregen.

De beginzelen, die op zyne Leere volgden, waren vry gelukkig, maar zy duerden niet lang, alzoo 'er Ao. 1615. na de dood van *Riccus*, en met het ondergaan van de Regeering van dezen Vorst een fware vervolging opquam, door eenen *Tjinkio*, een Nankings Mandaryn, ondersteund door de Portugeezen van Macauw (die de Jesuïten een doodelyken haat toedroegen) eerst wel zeer hevig ondernomen, alzoo men zich niet ontzag deze Vaders (waar onder *Martinez* mede was) alomme gevangen te nemen, te plagen, te slaan, te bannen, en hen alle smaadheden, ook zelfs met het omverre halen van Kerken, aan te doen; maar die egter mede van geen langen duur was, alzoo men aan de eene zyde zyn bedrog, en aan de andere zyde de onsehuld dezer Vaders, zonneklaar ontdekte, waar op zy ontslagen, en, gelyk bevoers, weer een langen tyd zeer wel gehandeld wierden.

Adam
Schaal
Ao. 1631
hier.

Ondertusschen daagde *Adam Schaal*, een Keulenaar, hier op, die deze Kerk grooten dienst dede, en in groot aanzien aan het Hof Ao. 1631. was, breidende zyn Kerk wakker uit, terwyl hy Voorzitter der Wiskunde onder *Tsjuntsj* of *Zuntè*, geworden was.

Die Ao.
1664.
vervolgd
werd.

Dit duurde tot Ao. 1664., wanneer een groot *Tsjincefeh* Vervolger, *Jankam-zien*, zich weer met veel drift tegen deze Paters aankantede, en die dezen Jesuït, *Adam Schaal*, met alle die van zyn Gezelschap (waar onder ook *Francois Faber*, een Franshman van geboorte,) ten uitersten vervolgde. Hy bewerkte met zynen ahang, dat hy in de ketenen geraakte, ja dat alle de Geestelyken, die men maar krygen kon, gevangen genomen, en dat al hunne Boeken, Paternosters, &c. verbrand wierden.

Men verwees hem eerst, om geworgd, daar na om in duizend stukken gehakt te werden; hoewel een tusschen beide voorgevallene aardbeving aanleiding gaf, om

hem van zyne banden te ontslaan, en in zyne volle vryheid te herstellen, dog hy stierf niet lang na alle deze martelingen, te weten, den 15 Augusti Ao. 1665.

Wel is waar, dat deze *Jankam-zien* in *Adam Schaal*'s plaats Voorzitter der Wiskundigen wierd; dog hy kwam, vermits hem ook de zorg van den Almanach te maken opgelegd was, niet zeer veel eere daar by in te leggen, alzoo de walkere Jesuït, *Ferdinand Verbieft*, zich openbaar tegen hem aankantede, en in het bywezen van den Keizer zelf hem aanwees, dat zyne gronden niet goed waren, en dat hy dierhalven onweerdig was, die plaats te bekleeden, gelyk hy daar over ook verwezen wierd, niet alleen om zyn Ampt te verlaten, maar ook om zyn leven te verliezen, 't geen de Keizer om zyn hooge jaaren belettede, hoewel hy egter niet lang daar na door een ongemak, 't geen hem aantafte, kwam te sterven.

Kort te voren, of Ao. 1657., kwam *Ferdinand Verbieft* in zeer groot aanzien, en in veel agting by den Keizer *Cambi*, en nu nog meer, alzoo die hem tot Hoofd der Wiskunde Ao. 1669. aanstelde, en, op zyn voorbeede, ook de gunst dede van de andere Zendelingen weder toe te laten tot hunne oude Kerken, diezy reeds in dit Land hadden, weder te keeren, hoewel hen wel uitdrukkelijk verboden wierd geen nieuwe aan te bouwen.

Ondertusschen kreeg *Prosper Intorcetta*, Overste der Jesuïten in Hamtsjoe, de Hoofdstad van de Landvoogdye *Tsjekiam*, zoo wegens zich zelven, als naderhand ook wegens de Jesuïten, die Ao. 1685. in Indiën quamen, groote moeyelykheden met den Landvoogd van Hamtsjoe, en met den Onder-Koning van *Tsjekiam*, die door hulp der *Tsjincefeh* Geestelyken, en Bonzes, de Christenen 'er geheel en al zogien uit te dryven, tegen welker aanslagen zich de Jesuït *Verbieft*, door zyn groot vermogen by den Keizer (na dat *Intorcetta* al in het uiterste gevaar geraakt was) zoo sterk aankante, dat hy volslagen eindelijk de overhand, en zoodanigen voorschryvens kreeg; waar door niet alleen hy, maar ook alle de anderen, die met hem leden (onder welke *Alcala* mede was) gered, en verlost wierden; dog uitnemend veel verloren deze Zendelingen aan dezen Heer, die Ao. 1688. kwam te sterven. Met hoe grootte statie hy begraven wierd, ziet men by *Pere le Gobien*.

Hoe grooten voortgang nu deze zaaken der bekeering van deze Jesuïten tot nog toe gehad hadden, meind men egter, dat die nog sterker voortgang kregen, na dat Koning, *Lodewyk de XIV.* zes Wiskundigen Ao. 1685. na Indiëgezonden heeft. Dit waren de Vaders, *Tachart*, *Fontaney*, *le Comte*, *Gerbillon*, *de Visdelou*, en

1657.

Ferdinand
Verbieft
Voorzitter
der
Wiskunde
Ao.
1657.

Die de
Jesuïten
red.

Fransche
Wiskundige
Jesuïten
Ao. 1685
uitgezonden
na Indiën.

Bou-

1657. *Bowvet*, van welke zich zommigen byzonder in de Tsjineefche Taal oefenden, en zich zoodanig in de gunft van den Keizer *Cambi* indrongen, dat zy zich metter tyd voor dien Vorft zeer noodzakelyk gemaakt hebben, om hem ook in verfehiede zaken van Staat, en zelf tot het fluiten van een Vrede-verbond met hunne Czaarte *Majestyten* van *Moscovien*, te gebruiken, gelyk ook door tuffchen-fpraak der Jefuiten *Thomas Pereyra*, en *François Gerbillon* den 3 September Ao. 1689: te Niptsjoe dezelve tuffchen den Keizer van TSJINA, en de beide Czaaren, getroffen is, waar toe de Jefuït, *Philippus Grimaldi*, (die in de plaats van *Ferdinand Verbieff* Voorzitter in 't Hof der Wiskunde wierd) mede zeer veel gedaan heeft. Een zaak, waar van wy in ons eerfte Deel breder fpreken.

Hier door kregen de Jefuiten zulken aanzien aan het Hof alhier, dat ook daar door den 20 Maart Ao. 1692., en in de volgende tyd, een zeer goede grond tot voortgang van den Godsdienst, en van 't werk, der bekeering gelegd wierd, alzo de Keizer, op de voorfpraak van den Prins *Sofan*, of wel van zyn Oom, en Schoon-Vader (Voorftander dezer Zendingen, en voor al een Vriend van *Gerbillon*) hen nu volkomen vryheid gaf, om den Chriftelyken Godsdienst in zyn ganfche Ryk voort te mogen zetten, en om alle Tsjineezen, en Tartaren, die daar toe maar genegen waren, te mogen onderwyzen, en doopen, waar op dan zeer veel van deze Heidenen Ao. 1694, 1695. en vervolgens van tyd tot tyd, en zelf ook verfehiede Mandaryns (zoo men zegt) bekeerd zyn.

Dit nu is het groot opgeven van deze Jefuiten, en die van hun aanhang zelf, dat 'er in dit groot Land reeds duizenden, zoo groote als gemeene Lieden, door hen bekeerd en Chriſten gemaakt zyn; maar daar zyn 'er onder die van hun ſtreng zelf die loochenen, dat deze Tsjineezen en Tartaren op goede gronden gdoept zyn, en die met ons wel hartelyk twyffelen, of hen wel oit de Leere der waarheid in hare rechte zuiverheid (ik ſpreek nu nog maar van 't zuiver Roomſch Geloove, dat wy echter voor zeer onzuiver houden) voorgelteld is; ja daar zyn 'er, die zommigen van deze Zendingen openbaar als bedrigers beſchuldigd, en hen te laſte gelegd hebben, dat die Tsjineezen en Tartaren door hen niet Chriſten gemaakt, maar dat zy zelfs, van Chriſten, Heidenſch geworden zyn, en dat zy zich, om die Heidenen te behagen, en maar hun eigen tydelyk voordeel te bejagen, niet geſchaamd hebben zich in alles na hunne Afgodifche en Bygeloovige dienſten te ſchikken, het welk, zoo dit waar, gelyk het

uit het bericht, in Auguſtus Ao. 1699. uit het voorz. Ryk aan 't gemeen medegedeelt, uit dat van Auguſtus Ao. 1700, als mede wel zeer waarſchynelyk is, ons een zeer ſlegt denkbeeld van 't werk van hunne bekeering, behalven dat het ons ook zeer ſlegte gedagten voor 't gevolg van dien geeft; te meer, alzo het zeker is, dat de Mandaryns, en Grooten, deze Jefuiten, en dit werk van de zoo genaamde of ſchynbekeering, doodelyk haaten, en dit alles maar voor een tyd, om den Keizer te behagen, inſchikken, terwyl zy, zoo ras deze Keizer eens zal overleden zyn, maar na dien tyd met hert en ziel verlangen, om zich dat eens ter degen aan alle die Paters te gelyk, die zy voor de grootſte bedrigers ter wereld (zoo men ons gezegt heeft) houden, op het ſchrikke-lykſte te wreken, en dan eens klaps dat ganfch werk der bekeering op een jammerlyke en beklagens-waerdige wyze tot de grond toe zoo, gelyk in Japan geſchied is, uit te roeyen.

Wat groote berigten men Ao. 1695. den 21 September en den 12 November uit TSJINA, en uit Peking zelt, daar van opgegeven heeft, kan men mede uit de tydingen van daar van Ao. 1697. in de maand February omſtandig nalezen, behalven dat ook de Jefuït *Bowvet*, die Ao. 1697. in de maand Maart weer in Vrankryk quam, en 't jaar daar aan weer na TSJINA vertrok, zeer breed daar van, en zelfs ook zeer hoog van de hoop tot 's Keizers bekeering, opgegeven heeft, daar egter tot nu toe (zynde wel 25 jaar daar na) nog niets op gevolgd is.

De geleerde wereld weet ook, wat vonnis 'er by die van de Sorbonne over deze bedryven der Jefuiten in TSJINA Ao. 1700. geveld is, en hoe eenige van deze Jefuiten in 't laaſte van dit jaar wel daar tegen ſterke betuigingen gedaan hebben; maar daar mede heeft de Vader *le Gobien*, nog de Jefuït *le Comte*, geenzins weggenomen de gedagten welke die van de Sorbonne, en ook alle andere Geleerden, daar over by zich reeds vaſtgeſteld hadden.

Na dien tyd heeft men nog verfehiede van deze Zendingen na TSJINA afgevaardigd; dog de meſte tydingen, die men van daar bekomen heeft, zyn zeer ſlegt, waar van 't verjagen van den laaſtgezonden Heer *Mezabarba* (die, zoo men den 2 Auguſtus Ao 1722. van Romen ſchreef, van daar verdreven is) een zeer levendig bewys was, gelyk uit de later tydingen blykt, dat die Keyzer geen Jefuiten meer in zyn Ryk hebben wilde, alzo zy oproer in zyn Land verwekten.

Zedert zyn vertrack uit Tsjina is die Keizer ziek geworden, en zyne ziekte in het begin van December Ao. 1722. zoodanig toegenomen, dat hy, *Camby* genaamt,

1700. doort de Jefuiten, en wat daar van verder te wagten is.

Het ſlegt oordeel der Sorbonne van hun gedoente

en ſlegte gevolgen van dien.

1722. (welken men in 't 2 Deel Fol. 78. van N. en O. Tartaaryen door den Heer Borgemeester *Nic. Wizen*, en ook voor aan in het werk van den Jesuït *Louis le Comte* zeer net na 't leven afgebeeld ziet) den 22 dito daar aan, na dat hy 69 jaaren, 7 maanden, en 25 dagen oud geworden was, en 61 jaaren, 10 maanden, en 13 dagen geregeert had, overleden is.

Hy liet als Vader en Groot-vader 150 Zoonen, (kinderen, of kinds-kinderen) behalven de Dogters, na.

In zyn plaats nu is weder als Keizer van Tsjina en 't Noorder-Tartaaryen zyn vierde Zoon, *Joen-Tsjin*, een Vorst van 40 jaaren, gekooren.

Dat dit een groote verandering in alle de zaaken des Ryks, en ook ontrent die van 't voortzetten van den Godsdienst der Jesuïten in 't zelve zal kunnen geven, is wel te denken; en wat hier nu verder van groeyen zal, moet ons de tyd leeren; dog ik vreeze, (op de flegte gerugten, van daar overgevlogen, nu nog meer, als te vooren) van hunnent wegen, dat de gevolgen voor hen allen, by de minste verandering der Regering, doodelyk, dat hun einde verschrikkelyk, en dat 'er ook niet anders, dan een algemeene uitroeying, en bittere moord van allen, die dan de belydenis van dat fwak Christendom nog zullen willen staande houden, te wagten zal zyn, hocwel ik voor het naaft geloove, dat de meesten, zoo niet allen (alzooy dog geen goede gronden van hun geloof hebben) immers zoo licht weder zullen afvallen, als zy tot dat Naam-Christendom gemakelyk overgekomen zyn.

Die geen goeden uitflag nemen kunnen.

Nader aanmerking des Schryvers hier over.

Het zoude derhalven, myns oordeels, vry beter zyn, dat alle deze Jesuïten, om zoo veel duizenden van beklagenswaardige Tsjineezen, die daar mogelyk nog te vergeefs om lyden zullen, te behouden, of om hen ten minsten van de ongemakken, die hen daar over zullen kunnen overkomen, te bevryden, eens besluit namen, om dit Ryk ten eersten te verlaten, ten einde aldus een zekere en sware dood, die zy hier maar te wagten hebben, en die hen dog geen vrugt ter wereld geven kan, te ontgaan.

Ik weet wel, dat zy, en veelen met hen, daar roem in stellen zullen, om zulken Martel-dood (zoo zy dat noemen) te lyden; maar hoe kan men dog dit zulken naam geven, daar zy in hun gemoed overtuigd, en door zoo veel andere van hun eigen Geloofs-genooten daar af beschuldigd, of ten minsten daar van zeer verdagt zyn, dat zy het Euangelium Christi noit zelfs zoodanig, als dit by hen hier te Lande, of in Europa beleden, en gepredikt werd, aan die Heidenen verkondigd hebben.

Is dat niet openbaar met God, en met

zyn eigen belydenis van zyn Geloof spotten, te zeggen, dat men als een bloedgetuige, en standvastig Belyder van zyn Geloove, sterft, terwyl men het zelve noit recht daar beleden, nog verkondigd heeft.

Zy zullen daar door niet de allerminstere by de verstandige wereld, en zelf niet by de gemeene Belyders van hun Geloove, inleggen, en, zoo zy gelooven, dat 'er een God is, die hen rekenfchap van hun geloove, en belydenis, mitsgaders van zulken bedriegelyke bediening van hun Ampt (zoo dat gene, dat van hen gezegt werd, waar is) afvorderen zal, zoo hebben zy op zulken valschelyk-ingebeelden Martel-dood niet anders dan het tydig en eeuwig rechtveerdig oordeel van een Richter, diens last zy immers geenzins gevolgd hebben, te wagten.

Behalven dat zy ook op zich laden, om te moeten verantwoorden voor zoo veel duizenden menschen, als zy door zulk een Dwaal-Leer, die zy wiften, dat hen onmogelyk behouden kon, op dezelve grond al mede misleid hebben.

Het ware te wenschen, dat zy zich aan zoo veel eldendige zoogenaamde Japanfche Christenen, en aan het afgryfslyk einde van hunne broederen aldaar, veel liever spiegelde, op dat zy mede niet hier, gelyk die zoo jammerlyk gemartelde Jesuïten in Japan, den grond mogten leggen, en den weg baanen, om na hun dood niet alleen die Naam-Christenen, die dan zich zelve zullen durven openbaaren, maar ook geheele Straaten, om zoo eenen Naam-Christen, die niet de allerminste grond nog kennis van zyn voorgewend geloove heeft, op de wreedste wyze te zien aan hun einde brengen, en geheel uitroeyen.

Ik zegge dit met een ongeveinsde meining, om dat ik veel grond hebbe, van wel te mogen gelooven; dat het met dat werk van hunne bekeering niet minder, dan zoo breed, als zy daar van opgeven, staat, altoos zoo ik eenig geloove aan verscheide eerlyke Tsjineezen, welke ik over dit stuk gesproken heb, geven mag, want die hebben my cenparig verzekert, dat de Tsjineezen in hun Land, die de naam van bekeerden dragen, daarom geenzins nalaten aan hunne Afgoden, en aan den Duivel, even eens, gelyk toen zy nog Heidenen waren, te offeren, en dat zy even eens, als bevorens, hun goede en quade dagen verkiezende, voortgaan by hun oud bygeloof te leven, en alle hunne bedryven dagelyks daar na te richten.

Waar uit ik dan immers met reden zeggen mag, dat dit geen ware Roomsche Bekeerden, maar alleen Naam-Christenen zyn, die dierhalven ook niet verdienen, dat men om dezelyc zoo veel on-

Grond van zyne gedagten, en aanrading.

noo-

725. noozel bloed storten zal, als daarom wel metter tyd vrugtelooſ zou konnen vergoten werden.

Het bericht, dat ik met het Delfs Schip in de pas verledene maand November dezes jaars bekomen heb, behelſt een tyding, waarby de Gordyne van dit Treurtooneel voor de Jeſuïten, en hunne elendige Leerlingen, zoo al van verre begon geopend te werden.

De Keizer had zyn ganſeh Ryk door laſt gegeven, om in yder Stad, Vlek, en Dorp, 't getal de naamen niet alleen van alle de Jeſuïten, maar ook van alle de zoo genaamde Chriſtenen, op te nemen, zonder voor eerst nog aan iemand te laten blyken, met wat oogmerk hy dit alomne zoo geboden had.

En op dat zy dog niet denken mochten, dat dit ten quade geſchiedde, had hy aan zyne groote Mandaryns doen belaſten, dat zy hen zelfs beter en minneliker, dan bevorens, wilden handelen, om hen (zoo men zegt) dog allen in de val te krygen.

Ook had hy zommigen van hen, die al bevorens uit het Hof geboend waren, 'er zeer liſtig weer in gelokt, en zelfs eenigen ſchyn gegeven, als of hy zelf ook wel nader wegens hunnen Godsdiensf onderriecht, en op den rechten weg der zaligheid wilde gebragt werden, waar op deze Jeſuïten vry verder, dan oit, uitgekomen waren, en zich zelven ook verſtout hadden met de uiterſte veragting van den Godsdiensf der Tsjincezen, meer dan zy oit bevorens gedaan hadden, te ſpreeken,

het welk dezen Vorſt eindelyk verveelende, vond hy goed dit alles zeer plotselyk af te ſnyden, en hen zeer fors te bevelen uit zyn gezicht, en Hof te gaan, zonder oit daar weder in te komen, alzoo hy nu in den grond met eigen ooren gehoord had, waar in hunne leere beſtond, en hoedanig zoort van Leeraars zy waren.

Daar op begon het blaadje zeer ſchielyk over al om te keeren, en de Keizer trok, by een ſtreng Placcaat voor af den laſt in, door zyn overleden Vader gegeven, van hunnen Godsdiensf en Leere alomne in 't Ryk te konnen voortzetten, op ſtraffe des doods dit, zoo aan de Jeſuïten, als mede het aannemen van die Leere aan alle zyne onderzaaten verbiedende.

Dit zyn de beginzelen en voorloopers van veel grooter rampen voor hen, en voor veel elendige Chriſten-Tsjincezen, die ik middag-klaar voorzie, dog wenſe, dat God dezelve genadelyk gelieve af te wenden, en het bloed van zoo veel ſchuldigen onder de Jeſuïten, en van zoo veel beklagenswaardigen onder die blinde Chriſtenen, tot een beter einde gelieve te ſpaaren, en dat het God behage eens hen zelf, en ook zoo veel blinde en zoo diep in hunne Afgodery gedompelde Tsjincezen en Tartaaren door 't ware licht des Euangeliums te bekeeren, en deze zoo elendig dwalende ſchape tot de ſchaapskoye van dien grooten en opperſten Herder Jeſus te brengen; waar mede wy ons bericht van Tsjina ſluiten, om tot de zaaken van Formoſa, of Tayouan, over te gaan.

Die met een wens beſloten word.

Faint, illegible text within a rectangular border, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Back of
Foldout
Not Imaged

BESCHRYVINGE V A N T A Y O U A N, O F F O R M O S A,

En onzen H A N D E L aldaar.

V I E R D E B O E K, E E R S T E H O O F D S T U K.

Onze Handel in Tayouan of Formosa. *Naam des Eilands. Kaart van Formosa. Gelegenheid, breedte, en grootte deszelfs; en beschryving van 't Eiland en van de Piscadores of Vischers-Eilanden. De Lugttreek. Geen Steden, maar veel Dorpen hier. Gewasschen des Velds. Dieren. Bergwerken. Veele en zware Aardbevingen. Het is zeer Volk-ryk. En de Mans zyn grof van gestalte, en luy. Hoe de Vrouwen, en haar bedryf. Wat de Mans doen. Aard dezzer Volkeren. Hun oordeel en begrip. Hun spys en drank. Hunne Huizen, Huisraad en Klederen. Hunne Regering. Magt der Overheden. Agting voor Oude Lieden. Hunne Huwelyken. Bruydfchat. Hun zeldzame samenwooning. En wanneer de Mans eerst by hunne Vrouwen mogen woenen. Hunne Echtscheiding. Leven by na zonder Wetten, of straffen. Hunne Oorlogen. Wapenen. Na den stryd regten zy een Feeft aan. Agting voor dappere Mannen.*

Dat 't Eiland Formosa, of Tayouan groote betrekking tot den Handel van Japan heeft, is ons reets klaar genoeg gebleken, om aan te wyzen de reden, die ons noodzaakt om over deze Landvoogdy te spreken

Om een nette Land-beschryving van dit Eiland, of wel van deze Eilanden te geven, is onze toelag zoo zeer niet, als wel, om aan te wyzen, hoe wy daar onzen Handel gedreven, by wat gelegenheid wy dat begonnen, en tot wat tyd toe wy dat gedaan hebben.

Dit groot Eiland werd van de Ingezetenen zelf Pak-An, of Pak-Ande, van de Tsjincezen Ya-Likjieu (dat is, Groot-Likjieu, vermits 'er nog een kleen Likjieu is) gelyk de Portugeezen, of Castiliaanen, dit om deszelfs schoon en verluftigend gezicht, en vermakelyke Velden, Ilha Formosa, en de Nederlanders 't Eiland Formosa noemen. Wy vertoon van dit Eiland een redelyke nette Kaart, No. 33. gemerkt, waar uit ons blykt, dat het in de veertig mylen Noorden en Zuiden lang, en 14 of 15 mylen Oost en West breed is. Ook ziet men de Pisca-

dores bewesten 't zelve in deze Kaart leggen.

Het legt met zyn Zuider-hoek 40, en Gelegen met zyn Noorder-hoek 17 Duytsche my- heid. len van 't Landfchap Fokjen, waar onder het eigentlyk ook staat, of plagt te staan.

Het legt onder den Kreefts Zonne- Breete, keer-kring, strekt zich van den twaalfden lengte. en tot den vyf-en-twintigsten graad 20 mi- grootte. nuten Noorder breedte (op welke laatste breedte de Noorder-hoek legt) en op de lengte van 142 graden, en 28 minuten, beslaande in zyne lengte in de veertig mylen aan de Oost-kant, in de vyftig aan de West-kant, heeft de breedte in 't Noorden van 8. en aan de Zuyd-hoek van pas 4 mylen, hoewel 't anders in 't midden, en doorgaans meest 18 a 19 mylen, en verder in omtrek tusschen de 130 en 140 mylen uitmaakt; dog andere stellen dit pas 3 graden lang te zyn, gelyk 't in deze Kaart zoodanig mede voorkomt

Het is hier en daar zeer bergagtig; maar zoodanig niet, of daar zyn ook veele schoone Vlakten en groote Velden tusschen beyden, die men voornamelyk ontrent de

Zee-kant heeft, van waar het zich ongemeen fracy en vermakelyk voor het gezicht, gelyk het zich mede zoo byzonder gelegen voor den Handel van Tsjina ten Westen, van Japan ten Noorden, en van de Philippines ten Zyden, opdoet, dat men geen gelegener Eiland daar toe zou kunnen vinden.

Doch oft dit Eyland, zoo veel 't ons mogelyk is, te beschryven, zullen wy van den Zuid-Oost hoek, die wat meer als drie mylen breed is, beginnen. Van den zelven strekt wel anderhalf myl na 't Zuiden een rif, dat in 't Noorden aan de wal vast, en daar ontrent een groote halve myl breed is, loopende, van 't midden af na 't Zuiden, aan des zelfs Noordkant hoe langer hoe scherper uit.

Eerst ontmoet men langs de Oostkant, Noord-Oost aan een myl van de Zuid-Oost hoek 't Eilandje klein Tabaco, een myl Noordeyker een Dorpje, Matafargenaamd, en nog een myl verder 't groot Eilandje Tabaco. Drie mylen al Noord-Oost op gaande (hoedanig de kust daar strekt) heeft men, ontrent vier mylen van de Wal, na 't Zuid-Oosten, het klein Eilandje Moaritus in Zee leggen. Vyf myl Noord-Oosteyker legt 't Dorp Alangar, en twee myl verder Natfby, en Laruhali. Ontrent acht mylen Noord-Oost aan legt een stompe hoek, die wel 3 en een halve myl na 't Oosten uitsteekt, en ontrent een halve myl breed is. Een weinig van den zelven 't Zuidwaard leggen twee kleine Eilandekens Oost Zuid-Oost gestrekt, en 't verste 3 en een half myl van de Wal gelegen, en de Meewen Eilanden genaamd. Pas be-Zuiden dien hoek is een Rievier. Be-Noorden dezen hoek, den hoek van Penimbos genaamd, 6 mylen is een Baey, die Zuid en Noord wel een groote myl breed, en Oost en West wel een myl diep is, zynde meest Oost ten Noorden of Oost-Noord-Oost gestrekt.

Van daar een half myl Noord-Oost aan heeft men 't klein Eilandje klein Doatri, even be-Noorden dien hoek dicht by de Wal, en 3 myl verder 't Eiland Sapiat, dat Zuid en Noorden wel 3 mylen lang, en pas een half myl breed is, en nog een weynig verder 't driekant Eilandje Denual, daar ook een Baey van dien zelven naam tusschen beiden de zelve is.

Een myl van den Noord hoek van Sapiat heeft men de Riever en 't Dorp Doero, en een myl verder de Baay van St. Laurens, be-Oosten de welke 7 a 8 mylen van de Wal Noord-Oost aan (ontrent een myl van een) 3 Eilanden, Dos Rcys Magos genaamd, gestrekt leggen, van welke het middelste 't grootste of wel 3 mylen lang, en een myl breed, en 't Noord Oostelykste 't kleinste is.

Beschry-
ving van
't Eiland.

Een myl Noord-Oost van de fraaje Baay van St. Laurens heeft men den scherp uitstekenden hoek, Caydan, een myl verder Noorden Tranquidan, en den dikken hoek St. Jacob een myl verder; daar na 't Eilandje Gaslay een myl buiten de Wal na 't Oosten; waar na men drie mylen verder den Noord-Oost hoek heeft.

Soo als men dien Noord-Oost hoek, ontrent 2 mylen na den Noord-West hoek, om is, ontmoet men zeer dicht by de Wal twee kleine Eilandekens dicht by een Zuid-Oost en Noord-West van een gestrekt, en een weinig verder op, na den Noord-West hoek, heeft men 't Eilandje Kelang (ook wel Quelang genaamd) een myl van de Wal na 't Noord-Oosten, en tusschen 't zelve en de Wal, nog een ander, dat wat grooter, wel een myl lang, en 7 en een half myl breed is, voor een groote Rievier leggen, by de welke men twee Dorpen zonder naam ziet.

Twee mylen verder vertoont zich twee kleine hoeken, met een klein Baayken 'er tusschen beiden, en daar ontrent ook de klip Tellada, en nog 3 mylen ruim verder heeft men den Noord-Wester hoek, die de hoek van Camatiao genaamd werd, en wel 1 en een half myl Oost en West breed, Zuid en Noord wel 2 mylen lang, en van buiten volkaskoppen is, waar na men dien hoek na 't Westen toe pas omgegaan zynde, 't Dorp Tamkay, en nog 2 andere, Medoldarea, en Sabragoga genaamd, en nog wat verder van daar dan de Baay van Casidôr, met een zwaar Rif 'er in leggen heeft, in 't midden van welke sich ook een klein rivierken opdoet.

Elf mylen na 't Zuid-Westen toe heeft men een kleen hoek, van waar een final rifse 6 mylen langs de Wal zig, met twee kleine Baajen ontrent in 't midden, anderhalf myl van een, vertoont met een final rif, dat Zuid-West aan een groote myl verre, en 1 achtste myl breed, zeer scherp in Zee zich uitstrekt. Het werd 't Visschers-rif genaamd, waar ontrent men aan de Wal ook veel zand-duinen heeft; en van dat Visschers-rif gaat dan 't final rif langs de Wal nog 2 a 3 mylen voort, daar men by een breed rif komt; ook heeft men be-Zuiden de Baay van Casidôr een dikken hoek, de groenen hoek genaamd, en 't Dorp Geruys 2 mylen verder leggen.

Wanneer wy nu 2 a 3 mylen Zuideyker van 't Visschers-rif aangaan, ontmoet men een groot rif langs de Wal, dat op sommige plaatzen een myl, en op sommige wel ander half myl breed, en tot aan de groote Rievier van Tafarlan, wel 6 mylen langs de Wal lang is; alwaar men 4 a 5 mylen ten Zuid-Oosten van 't Vissers-rif eenige groote Bosschen ziet.

Voor

Voor de Rivier van Tafarlan heeft men niet alleen een Dorp van dien naam, maar bezuiden dezelve ook 6 Eilandkens digt by een, met een rif'er om, en nog een zeer smal Eiland, dat zig als een lang krom sny-mes, wel twee mylen lang, Zuyden en Noorden gestrekt, vertoond.

De Rivier van Tafarlan schiet met 3 takken (waar van'er een uit het Zuyd-Oosten, een uit 't Oosten, en een uit het Noord-Oosten zynen oorspronk heeft, en welke zig ontrent 5 mylen van strand verëenigen) van boven af, en ontlast zig by die 6 Eilandkens in Zee; dog twee a 3 mylen die Rivier op heeft men, Oost ten Noorden aan, een swaar bosch.

Van deze Rivier af Zuyden aan, heeft men langs de wal vervolgens tot aan de Rivier van Mattajar, een swaar Rif, dat by na vyf mylen lang, en ontrent de Rivier van Tafarlan maar een myl breed is; dog van daar verbreed het wel drie a vier mylen verre allenskens, en steekt met een dikken hoek na 't Westen, die wel een myl breed is, uit, verminderende na de wal toe dan weer allenskens, waar door zich die zand-hoek dan na de wal toe hoe langer, hoe breder, wel tot 2, 3, en 4 mylen verre, vertoond, terwyl die Rivier hier dan tusschen dit Rif, en tusschen de wal, die hier na 't Westen met een dikken hoek, de Visschers-hoek genaamt, een Guyl maakt, die zich wel 3 mylen West aan uitstrekt, en wel een myl na 't Noorden, pas beweften 't Visschers-Eiland, tot tegen de Visschers-Plaat aanloopt.

Op dit groot Rif legt digt aan de wal, benoorden die Guyl, een klein Eilandken, 't Visschers-Eiland genaamt, en een a twee mylen Noordelyker nog 2 anderen.

Een myl beweften 't Visschers-Eiland heeft men'er nog zes dicht by een al mede benoorden die Guyl, en een achtste myl van de Zuydwal of de Visschers-hoek, en nog een weinig Westelyker, heeft men 't lang Visschers-Eiland, dat Zuyden en Noorden wel een myl lang, dog zeer smal is. Daar na, een myl Noord-westelyker, legt een dik Eilandje, Oost en West wel een myl lang, en wel drie in 't rond, zynde de Visschers-Plaat genaamt; en een weinig Westelyker is'er nog een zoo zonder naam, dat aan weer zyden scherp, dog wel 't scherpste na 't Westen uitloopt, en ontrent twee mylen in 't rond is.

Een halve myl ten Zuyd-westen van 't lang Visschers-Eiland legt nog een lang smal Eiland, Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt, wel een myl lang, en 't Wankams-Eiland, gelyk ook die Guyl daar na de Wankams-Guyl of Canaal genaamt is, ten Noord-Westen van welk Wankams-Eiland zig vertoond nog een klein dito, gelyk'er ten Zuyden nog twee, Zuyden

en Noorden, digt by een, op een Rif leggen, hoedanige twee Eilanden zich digt aan de wal en tusschen dat Rif, yder mede op een Riffe leggende, en yder ontrent een of twee mylen in 't rond zynde, vertoonen.

Tusschen Visschers-hoek aan de vaste wal, schiet dezelve met vier gebroke hoeken na 't Zuyd-Westen, by welke derde hoek men wat Landwaard in het Dorp de Boeren-schuur, en een myl Zuydelyker de Moordenaars-Rivier heeft, benoorden dewelke een kleene Bay met een der twee voornoemde digt aan de wal leggende kleene Eilanden, gelyk het Zuydelyker Eiland een weinig verder, voor de Rivier van Hamba is, alwaar men ook een Dorp van dien zelven naam ziet, waar na zich een weinig Zuydelyker het Rivierken van Toahimpan vertoond, dat met een Guyl of Canaal tusschen 't Zuydelykst aan de wal leggend Eilandje, en tusschen een zeer lang en smal Eiland, dat wel een en een half myl Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt legt, en zich nevens nog zoo een ander Eiland, dat zich als een Slang'er aan, wel tweemylen Zuyden en Noorden wat gebogen, en dus zich eerst met nog een klein Eilandje na het Zuyd-Oosten gestrekt, opdoed, alle daar leggende op een Rif, dat een halve myl van de wal begint, en van de Rivier Toahunpan Noord-Oost en Zuyd-West wel twee a drie mylen lang, en Oost en West wel een en een half myl breed is, gelyk dit in 't West-Zuyd-Westen buiten dat Eiland, dat zich als een Slang vertoond, met een scherpen hoek nog wel een myl verre na 't Zuyd-Westen uitloopt.

Op dit zelve Rif leggen nog drie Eilanden in 't Noorden (van welke 't middelste wel een myl Zuyden en Noorden gestrekt legt) zich zelve van 't Oosten na 't Westen ontrent een halve myl van een vertoonende, en nog drie kleene aan de Zuyd-Oost-kant van dit Rif Noord Oost en Zuyd-West gestrekt, digt by een, van welke het Zuyd-Westelykste 't Walvisschen genaamt werd.

Terwyl zich nu deze buitenste Eilanden op dit Rif, leggende als in een half rond, ontrent twee a twee en een half myl van de wal af na 't Westen vertoonen, vervolgd deze kring na 't Zuyd-Oosten al verder, eerst met een klein Eilandken, dat op een Riffe legt, dat zich Oost ten Noorden en West ten Zuyden strekt, en daar na weer met zoo een lang smal Eilandje als 't derde en vierde der vorige Eilanden. Dit laatste is eerst na 't Zuyden en daar na wat na 't Zuyd-Oosten gebogen, en Zeeburg genaamt, en legt mede op een Rif, dat zich na 't Oosten toe wel een halve myl breed langs 't geheel Eiland,

land, dog aan de West-kant maar van de Noord-West-hoek dezès Eilands tot ontrent ter helft toe vertoond, daar het met een smalle punt ontrent een vierde myl verre na 't Zuyd-Westen uitsteekt.

Dan ziet men nog diergelyken Eiland, Tayouan genaamt, 't geen zeer smal, een en een half myl lang en meest Zuyden en Noorden gestrekt is, leggen. Dit laatste komt hier by na tegen zekeren smallen hoek benoorden een versche Rivier, met een kleen Rif, dat 'er meest rondom loopt (uitgenomen in 't Noorden) te stuiten; en op het zelve legt het Vlek, en 't Fort Zeelandia.

Tusschen dit Eiland, en 't Eiland Zeeburg, is een opening, tusschen welke men in een zeer groote Baey loopt, die wel drie groote mylen na de Eilanden toe, of in 't Westen, wyd, en wel twee mylen Oost en West diep is.

Als wy nu van de Moordenaars-Rivier aan de vaste wal weder voort gaan, daar wy 't gelaten hebben, ontmoetten wy wat bezuyden het Zuydelykste Eilandeken, dat dicht aan de wal legt, of wat voorby 't Rivierken Toahimpan, een groote Guyl, die bezuiden dat Eilandje in Zee loopt, en dan langs dat breed Rif (waar op die zes Eilandekens, nevens 't Walvisch-been leggen 'er op, gelyk men 'er aan die kant noch twee kleene pas buiten dat Rif ziet) henen stroomt, zynde door 4 a 5 kleene Rivierkens, die daar aan de wal in Zee storten, gemaakt.

Van dit Zuydelykste Eilandje tot het Dorp en de Rivier van Soelang (benoorden welke een zwaar bosch legt) loopt de Kuft wel twee mylen verre na 't Oosten als een halve maan ingebogen.

Bezuyden de Rivier van Soelang ziet men een scherpen hoek met een Rifje 'er langs, daar men die groote Baey, by na regt voor 't Eiland Zeeburg, en ten deele voor 't Eiland Tayouan heeft leggen, en in welkers midden zig nog 't kleen Rivierken Dorealam (dat twee mylen Landwaard in uit een binnen-meirken komt, 't geen zig Zuyden en Noorden gestrekt heeft) vertoond, ontrent welk Meirken een kleen Dorp is.

Drie en een halve myl bezuyden de Zuyd-hoek der Rivier van Soelang heeft men een versche Rivier (anders de Rivier van Sekam genaamt, na het Dorp van dezelfde naam, ontrent een myl benoorden dezelve, nevens nog twee andere Dorpen, gelegen) die zich vry Noord-Oostelyker opdoed.

Even benoorden de Rivier van Sekam legt nog een andere, de zoute Rivier genaamt. En van hier Landwaard in eenige mylen ziet men sware bosschen.

Van de Rivier van Sekam, schiet de wal met een scherp hoekje wat daar bin-

nen na 't Westen uit, bezuyden welk hoekje, meest Zuyd aan, 't Vischers-Eiland legt, zynde een myl lang, in 't Noorden een halve myl breed, en in 't Zuyden al scherper gestrekt, met nog 5 kleene Eilandekens in een groote Baey, die wel een myl diep, en Zuyden en Noorden wel twee mylen lang is, en met zyn Zuyd hoek na 't Noorden, gelyks het Vischers-Eiland, ombuigt, en daar een Guyl maakt, gelyk de Noord-hoek zich pas achter dat Eiland vertoond.

Verder doet zich de Zuyd-hoek van die Baey by na als een driehoek op, makende bezuyden den zelve een kleen Baeyken, dat in den ingang deszelfs zeer naeuw, achter in wat wyder, en aan de Noord-kant met een Rifje langs de wal bezet is. Dit is een Rheede voor kleene Jonken.

Daar na schiet de wal met een breed hoekje wel een halve myl na 't Zuyd-Westen uit, welke de hoek van Tancoya, na 't Dorp van dien naam, genaamt werd, en dan heeft men pas bezuyden dien hoek, die een achtste myl breed is, weer een Baey van twee mylen in 't rond, met een breed Rif aan de Zuyd-kant, en 't Handelaars-Eiland dicht tegen de wal, met een zeer naeuwen ingang, bezuyden den welken vlak voor de Zuyd-hoek dezer Baey (welke hoek na het Noord-Westen van verre zich al uitschiet) de Apenberg legt.

Hier van daan loopt de wal na 't Zuyd-Oosten wel drie mylen verre, in 't midden van welke strook Lands een myl van de wal 't Goude Leeuwen Eiland of anders 't Eiland Lamey legt, dat drie vierde myl, Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt, en een halve myl schaars breed is, met het Eiland Golamto, en nog een onbekend.

Van den Apenberg ontrent 3 mylen Zuyd-Oost aan is weer een kleene naeuwe Baey, die naeuw van ingang, met een Rif aan weers zyden, en met een breder in 't midden deszelfs zich vertoontende, en met eenige kreeken na het Noord-Westen en Zuyd-Oosten verdeeld.

De Zuyd-Oost-hoek dezer Baey is zeer dik, en daar na heeft men de Rivier van Dolatok, na een Dorp van die naam, wat Zuyd-Oostelyker het Dorp Pangfoya, en de Rivier van die zelve naam, van waar de wal dan een langwerpige diepe bogt wel van 4 mylen na 't Zuyd-Oosten maakt, die zig tot aan de Zuyd-West-hoek van Formosa omarmt, pas buiten welke het Zuyder Eiland op de Zuyd-West kant van dit dik wat uitstekend hoekje, zich even buiten de wal vertoond.

Binnen in vertoond zich dit Eiland Formosa van de West-wal af, 10 mylen na binnen

binnen toe gerekent, meest vlak en effen; dog van daar na de Oost-kant doorgaans van 't Noorden tot 't Zuyden, en zoo doorgaans ook na 't Oosten toe vol zware Gebergten en vervaarlyke dikke Bosschagien, uitgenomen ontrent een myl van 't Oost-strand af, daar 't Land weer vlak is.

De Dorpen op dit Eiland hier en daar (buiten die wy reeds gemeld hebben) gelegen, zyn deze; Tavocam twee mylen beoosten Soelang, Favorlang een myl verder, Baklowang een myl bezuyden Sekam, Tevoerang een myl beoosten dit laatst gemelde, Matauw een myl ten Noorden van Soelang, Tassakan een myl beoosten Matauw, Smeerdorp en Pau, dicht by een, bezuyden Tassakan, Terenip beoosten Sekam twee mylen, Tisfacofan een myl Noordelyker, Assok 2 mylen bezuyden Terenip, Tornap een myl ten Noord-Oosten van Soelang, Mandau een myl Noordelyker, Tifocokan nog wat Noord-Oostelyker, en Teopan 3 mylen bezuyden Sekam, buiten welke'er nog veel andere zyn, die wy niet kennen.

Nu zullen wy, eer wy van dit Eiland verder spreken, nog iet met een woord van de Pifadores of Visschers-Eilanden (onze eerste Zetel, eer wy ons in Tayouan neerzetterden) aanroeren, aangezien wy hier na breder van dezelve handelen.

Zy leggen ontrent 7 mylen beweest 't Eiland Formosa, ontrent op 23 en een halve graad Noorder breette.

Het grootste der zelve is 't Eiland Phekno genaamt, dat meest driehoekig is, vertoonende een hoek in 't Noord-Oosten, een in 't Zuydwesten (die nog met een smallen strook na 't Zuyd-Westen uitschiet) en een in 't Oosten, zynde wel 8 a 10 mylen in 't rond. In 't midden deszelfs ziet men een Vesting, en op den Oost hoek een Dorp met nog een Tsjineefche Vesting.

Ten Noorden van 't zelve heeft men 't Eiland Pehoe, Zuyd-Oost en Noord-West een myl verre gestrekt; dog zeer smal zynde, en digt aan den Noord-Oost-hoek van Phekno gelegen. Het legt tegen een breed Rif na de Zuyd-West-kant, en heeft in 't West-Noord-Westen, nog een klein Eilandje op dat zelve Rif, dat zich nog wel een myl na 't Noord-Westen uitsprekt, en nog 3 kleendere op 't einde van dit Rif leggen. Een menigte van andere Eilandkens ziet men ten Noorden, ten Zuyden, ten Oosten, en ten Westen van die twee grootste Eilanden, Pehoe en Phekno, die men verder met hunne naamen in de Kaart uitgedrukt vind; maar het rechte Visschers-Eiland, waar na ook alle andere genaamt zyn, ziet men een groote myl beweest 't Eiland Pehoe, het welk aan de

West-kant ook een fraeye Baey, de Visschers-Baey genaamt, heeft.

Wat nu verder het Eiland Formosa betreft, het is van een byzondere gezonde en zeer gematigde lucht, en een Land, dat zeer water-ryk, en vol Rivieren is, zynde zeer vrugtbare in alles. Ontrent de Noorder-Stranden heeft men veel lage Landen.

Men heeft hier geen groote Steden, als wel op andere Eilanden, maar op het zelve zyn (gelyk wy reeds gezien hebben) zeer veel volk-ryke Dorpen, die onder de Formosaansche Heeren, geduurig met malkanderen oorlogende, verdeeld zyn, en die van tyd tot tyd al meer van malkanderen zoeken in te palmén.

Het Land brengt overvloed van allerley Boomen, Plant- en Aard-Gewasschen, in groote menigte voort. Zy planten mede veel eetbare Wortels, die hen voor brood verstreken.

Men vind'er echter meest Indiaansche foorten. De Velden geven overvloed van Ryst, als mede Zuyker-riet, Gember, &c.

Hier is ook allerley wild Vee, als Eland, Harten, wilde Verkens, Rheetjens, Steenbokjens, Haazen, Konynen, Dassen, wilde Katten, Patrysen, Veldhoenders, Duyven, en wat dies meer is; dog groot of schadelijk Wild-gedierte heeft men'er in 't geheel niet, dan dat men nu en dan wel eens een Tyger gezien, en ook geschoten heeft.

De Eilanden, en Harten zyn'er in zulke groote menigte, dat men Scheeps-ladingen met Harte-vellen, en Elands-huyden, na Japan, en Picols met gedroogd vleesch, van daar plagt te voeren.

Men vind hier midden in 't Land ook Gebérgten; waar in men Goud- en Silver-aderen, als mede Swavel, ontdekt heeft; maar de Inlander is te luy, en te bot, om daar mede om te gaan, of om in zulke Mynen te werken.

Het is de Aardbevingen zeer onderworpen, die hier zomtyds eenige weken aan een konnen dueren, en'er al vry svaar vallen, zoo dat alles schud en beeft, wat'er in huis is. Ja daar zyn'er zoo fel en ongemeen svaar nu en dan geweest, dat de Dalen, Bergen, en Huizen, zich even eens, als een Schip op de golven, bewegen, zoo dat men niet anders menigmaal'er af gedacht heeft, dan dat het geheel Eiland wel eens wégzinken mogt.

Het Land is zeer volk-ryk, en vallen de Mans hier doorgaans vry lang van gestalte, en zeer sterk en grof van lyf en leden. Men heeft'er in Tevoerang of Tiverang (dat in 't Gebergte agter de Stad, of Vesting, Zeelandia, legt) een foort van byzondere woeste en buiten-gemeene lange mannen, zynde meer als halve Reuzen,

De Lugt-
streek.Geen
Steden
hier.Gewas-
schen des
velds.

Dieren.

Berg-
werken.Veel, en
svaar
Aardbe-
vingen.Is zeer
volk-
ryk.

De Mans
zyn gief
van ge-
staite, en
luy.

Poe de
Vrou-
wen.

tusschen 't bruin en 't geel van verw, en wel zoo veel na 't geel trekkende (gelyk de Formozaanen doorgaans vallen) in de zomer meest moedernaakt loopende; dog de Vrouwen, die kort en dik zyn, kleeden zig gemeenlyk, hoewel dezelve ten tyde als zy zich gaan wasschen (dat tweemaal daags geschied) zich mede maakt ontkleeden, en zich zoo zonder eenige schaamte aan yder vertoonen

Deze meeste Formosaansche Vrouwen vallen wel zoo blank, als de Mans; dog zyn kort, dik, vet, sterk, en arbeidzaam, gelyk zy ook wel 't meeste werk moeten doen, vermits de Mans, door de bank Jonkers, Lanterfantien, en vry luy zynde, het meest op de Vrouwen laten aankomen, zelf ook om 't Land te bouwen, Ryft te planten, en die, als zy ryp is, te snyden, en by een te vergaderen.

Zy zyn niet gewoon al haar Land te beplanten, of te bezacyen, maar yder beplant een Veld, zoo groot en zoo verre, als hy oordeeld voor haar huisgezin genoeg te zyn, en als zy hare rype Ryft ingesameld hebben, zoo zyn zy niet gewoon die te gelyk of in 't geheel te dorschen; maar zy bewaren die in hare huizen, waar van zy dan 's avonds bevorens, twee a drie bosfchen met Ayren over het vyer droogen, die zy dan daags'er aan, 's morgens een a twee uren voor den dag stampen, nemende niet meer, als zy dien dag van nooden hebben. Als zy nog tyd over, en geen werk hebben, weten zy zeer wel vlich te vangen, daar zy met Vaartuigen op uit gaan.

Wat de
Mans
doen.

De Mans daar en tegen oeffnen zich met jagen, en oorlogen.

Om 't wild te vangen, maken zy strikken of springen, van Rotang, en Bamboesen, of anders schieten zy dezelve met hunne pylen en boogen, of vellen dezelve ter neder met hunne werpspiesen, die van Bamboesen gemaakt zyn, en een steel van 5 a 6 voeten hebben, waar aan een yzer met twee a drie weerhaken, en aan welkers einde een sehelleken is, 't geen, wanneer 't beeft gewond is, aan centouw achter nascept, waar op zy 't wild ook vervolgen.

Zelfs rechten zy wel zulke Jachten met twee a drie Dorpen gelyk aan, zynde zommige van hen zoo snel, dat zy een Hart in zyn volle ren weten in te lopen, by de hoorens te vatten, en het zoo te gelyk te keelen.

Zy gebruiken 't vleesch der gevangene Dieren minst voor zich zelven; maar droogen 't in de Zon, en verkoopen her aan de Tsjineezen, of andere Volkeren, die hen voorkomen.

Zy oeffnen zich verder sterk in 't oorlogen tegen malkanderen, dit is wel het

meeste dat zy doen.

Wat den aard van dit volk betreft, die is geenzins, als wel die van de meeste Indiaanen, te weten, trouwloos, schelmagtig, of verraderlich; in tegendeel zyn zy zeer vriendelyk, gespraakzaam, zeer goedaardig, en genegen om iemand, met alles, wat zy hebben, te onthalen; en zoo men met hen eens vriendschap gemaakt heeft, zullen zy die zonder reden niet breken, en ook niet heel licht, als zy dit maar eenigzins myden kunnen, daar toe komen. Zelfs kan men tot hun lof zeggen, dat zy iemand, dien zy meenen, tot der dood toe zullen getrouw zyn.

Zy zyn ook in staat, om redelyk wel, over allerley zaaken, te oordelen, en negen, om 't gene zy nog niet verstaan, of nadoen kunnen, te leeren; behalven dat zy de zaaken, die zy eens gehoord, gezien, of geleerd hebben, ook zeer wel weten te onthouden.

Hun beste spyze bestaat in allerley visch; dog voor al in Krabben, Oesters, en Garnelen, waar by zy maar wat Savor of groente nemen, om een smakelyk maalyd te doen, en dit stellen zy verre boven het beste wildbraad, dat men hen zou kunnen voorzetten. Hun brood, is, of gekookte Ryft, of wel eenige gekookte wortels, van welke zy'er 3 a 4 foorten hebben, die zeer smakelyk zyn, en die zy, by gebrek van Ryft, wel alleen nu en dan, zonder eenige andere spyzen, gebruiken, alzo zy zeer voedzaam en aangenaam zyn.

Hun drank is water, maar zy hebben buiten dien nog een foorte van sterken drank, die by na als een foorte van Bier of Mom is, alzo zy die van Ryft maken, die zy wat opkoken, dan in een Ryft-blok stampen, laten daar na eenig meel van Ryft door oude Vrouwen, die 't niet meer na de gewoonlyke wyze gaat, kaeuwen, ter tyd toe, dat zy een a twee ponden van dit kaeuwzel hebben, dat zy in een Pot uitspuwen, en dan met dat deeg mengen en doorkneeden, alzo dit kaeuwzel dan als tot gift diend, om het zelve te doen zieden. Daar na doen zy dien gekneeden deeg in een Pot, die zy met water vullen, dicht toetoppen, en dan zoo twee maanden laten werken, waar af dan een drank voortkomt, zoo schoon en lieflyk, als Mée, of Spaansche Wyn, en zoo sterk, dat men'er wel ter degen dronken af werden kan; dog zy is vry wat koppig, en 't hoofd kan'er wel een dag of twee van zeer doen, als men'er een roes van gedronken heeft.

Zoodanig is het bovenste, dat zich zoo klaar als krystal vertoond; doch onder is het een foort van drab, en bry, die zy voor zeer goede spyze opeeten. Ook kan deze drank wel 20 a 30 jaaren bewaard wor-

Aard
dezer
Volke-
ren.

Hun
oordeel
en be-
grip.

Spysen
drank.

wor-

worden en duuren.

De Huizen, die zy in hunne Dorpen hebben, zyn redelyk groot, werden gemaakt of van hout (dat de grootste en geen andere doen) of wel meest van Bamboefen, met kley en kalk bestreken. Zy houden veel van deuren, om aan alle kanten uit hunne huizen na buiten te kunnen gaan; ja zullen aan een zyde wel 2 a 3 deuren maken.

Doorgaans staan hunne huizen in 't kruys tegen over malkanderen, en gemeenlyk 3 a 4 voeten van de grond verheven, en om de aardbeving, die men hier zeer onderhevig is, doorgaans maar van eene verdieping.

Zy behangen die van binnen met eenige geschilderde Tsjitzen, of Kattoene Kleeden, en versieren dezelve van buiten en van binnen met de kop en hoornen der Herten, of met Verkens-koppen. Verder weten zy van geen anderen huisraad, dan van hun gereedschap om 't Land te bouwen (zynde eenige schoffelen, houweelen, houw-messen, bylen, &c.) als mede van hun Geweer (zynde pylen, boogen, schilden, swarden, lange en korte spiefien, &c.) 't welk zy ordentelyk aan de wand ophangen; en die daar 't best onder hen van voorzien is, werd voor een Ridder, en groot Edelman geacht.

Zy eeten uit uitgeholde houtse blokken, en hebben ook steene potten en pannen. Hunne drink-bekers zyn leden van Bamboefen. En dit is al de opschik van hun huis.

In 't gemeen hebben zy, of wel geen klederen, geheel maakt lopende, en die al een kleedje aan 't lyf hebben, gebruiken een grove Tsjits, of eenig ander grof Kattoen; maar die zich zeer kostelyk onder hen willen opschikken, kleden zich met een zyde kleed, of met een kleed van Honden-hair, dat zy zeer net weten te spinnen, en te weven.

Wat de Regeering van dit Land aangaat, zy weten van geen Koning, of *Orang Kaja's* (gelyk andere Indiaanen) maar gelyk 't geheel Land in Dorpen, zommige groot, andere weer klein, verdeeld is, alzoo staat yder Dorp op zig zelve, zonder dat het met een ander te doen heeft.

In zulk een Dorp is een zekere Raad van twaalf der voornaamste mannen, alle ontrent 40 jaaren oud, die om de twee jaaren gekoren, en zoo telkens vervangen werden.

Die dit Ampt, by hen *Quaty* genaamt, eens bediend hebben, laten zich al 't hair van hun voorhoofd, en van de slapen des Hoofds, uitplukken.

Hunne magt strekt zich geenzins over 't volk uit; maar zy nemen onder zich,

na een ernstig beraad over de zaak, die 'er voorgevallen is, of te doen staat, een besluit, vergaderen daar na al 't volk van het Dorp, en stellen hen de zaak, en hun gevoelen 'er over, voor, en doen hun best, om het volk zoo verre te brengen, dat zy hun besluit volgen, 't gene zy doen, zoo het hen wel gevalt, en zoo zy 't goed oordeelen, en anders nemen zy een ander besluit.

Ook moeten deze *Quaty's* alles, dat tot den Godsdienst behoort, verzorgen, en mogen de overtreders van hunne Wetten in dit stuk straffen; dog geenzins met de dood, boeyen, banden, of met eenige gevankenis, maar alleen met een kleine boete van een Kleedje, of van een Harten-vel, 'Ryft, een Potdrank, of iet diergelyks; dog gelyk de Wetten van hun Land, inzonderheid ontrent den Godsdienst, zeer vreemd zyn, alzoo zyn ook de straffen daar zeer veel nagericht: want, by voorbeeld, daar is een tyd van drie maanden lang, dat zy moeten maakt gaan, zoo nu een *Quaty* hen in dien tyd met een kleedje aan 't lyf ontmoet, is dat verbeurd, en dan moeten zy 'er nog een boete opleggen, dat deze *Quatys* wonder wel weten waar te nemen, als zy staat maken, dat 't volk uit 't Veld, en na 't Dorp komen zal.

Zoo zyn 'er ook tyden, op welke zy wel andere, maar geen Zyde Klederen aan mogen hebben, en zoo zy dan daar op betrapt werden, verbeuren zy zulk een kleed, en een boete boven dien.

Ook mogen de Vrouwen niet al te hoovaardig zyn, en te veel fracye Kleedjens aanhebben, of een *Quaty* heeft de magt, om zulk eene openbaar te bestraffen, en haar dat overtollige af te nemen, ja om het voor hunne oogen in sarden te scheuren, om haar te leeren zediger gekleed te gaan.

Dit is de eenige Overheid, die zy erkennen, en verder staan zy in geen ding onder iemand, wetende verder geen onderscheid ter wereld tusschen een Knecht, of Heer. Egter eeren zy byzonder veel alle Lieders, die van hoogen ouderdom, of ouder, dan zy, zyn, zonder dat zy eenigzins daar na zullen zien, of zy ryker, en magtiger van middelen, zyn. Om deze reden zal de jonger altyd voor zyn ouder ter zyden uit, en van de weg wat afwyken, en hem, uit eerbied (al spreekt hy zelfs met hem) zoo lang de rug toekeren (als niet weerdig zynde, om hem aan te zien, of zich dit niet durvende aanmatigen) tot dat de oudste voorby gegaan is.

En indien een oud aan een jonger man iets belaft, zal hy, al was 't dat hy eenige uren verre gaan moest, dit niet durven wygeren. Ook zullen de Jongeligen

Agting voor oude Lieders.

gen noit in 't bywezen der oude Lieden ipreken (dat wel een deffige gewoonte is) maar alleen neerftig toeluffteren, en op alles groote opmerking nemen.

Zoo zy te zamen op eenig Gaf-maal zyn, werd het beste altyd den oudften van jaaren eerst aangeboden.

Hunne
Huwelyken.

Zy laten hunne Jongelingen niet voor 20, 21 a 22 jaaren; dog de Dogters, zoo ras zy Vryfters geworden zyn, trouwen, zonder zich eenigzins aan jaaren te binden.

Geen Jongeling mag voor zyn 17 jaaren lang hair dragen, zynde het zelve tot dien tyd toe kort by de ooren afgefneeden; dog na dien tyd laten zy dat zeer lang wafchen.

Het beftel des Huwelyks hangt hier meest van de Bruydfchat af. De Jongman doed zyn Vryfter door zyn Moeder, Moey, Sufter, of eenige van zyn naaite Bloedverwanten verzoeken, die daar op dan de medegebrachte Bruydfchat aan des Dochters Ouders en Vrienden vertoonen. Indien hen die behaagd, behouden zy die, en van dien tyd af is 't Huwelyk klaar.

Bruydfchat.

Hy neemt daar op zyn Bruyd als zyn Vrouw na zich, zonder wegens zyn Huwelyk verder eenige onkosten, 't zy van een Bruyloft, of ict diergelyks, te maken.

Deze Bruydfchat beftaat, of in 8 a 10 Rokjens, en zoo veel Kleedjens, en in 300 a 400 Arm-ringen van Bamboefen, en 10 a 12 Metale of andere Vinger-ringen van witte Harts-hoorn gemaakt. Deze Ringen zyn wel zoo groot als een Ey in 't rond, en wel een lid van een vinger breed. Zy voegen hier nog 4 a 5 Gordels, 10 a 12 Kleedjens van Hondshair, 30 a 40 Tsjinerfche Kleedjens, een grooten bos Hondshair, een Muts van Stroo en Hondshair gevlogten, 4 a 5 paar Koufjen van Hartvellen, of ict diergelyks, by, al het welke, te zamen opgerekent, ontrent de weerde van honderd gulden uitmaakt. Dit is de Bruydfchat der Rykften; dog de mindere konnen met de helfte, of met de waarde van 8 a 10, en zelf van 2 a 3 Ryxdaalders, volftaan.

Zeldzame
Zamenwo-
ning.

Schoon zy nu getrouwde Lieden zyn, woonen zy geenzins by malkanderen; maar ieder woont in zyn eigen huis, als te voren; en als hy by zyn Vrouw komen wil, komt hy als een Hoender-dief heimelyk in huis fluijen, gaande maar ftijl te bed leggen, zonder tegen iemand te fpreken.

Zoo hy ict begeerd te hebben, hoeft hy maar eens, waar op zyn Vrouw, daar op afgerecht, by hem komt, en hem geeft, dat hy van nooden heeft, gaande weer van hem af by 't volk van den huize, tot dat het flapens tyd werd, wanneer zy by hem te bed komt; dog zy moet maken, dat hy voor den dag ftijl uitsluipt, en weer

weg is, mogende op dien dag niet weer by haar komen.

By dag komen zy zelden by een, ten zy zy malkanderen, op eenige heimelyke plaats, befcheiden hebben, of ten zy de Man zeker weet, dat zy alleen 't huis is. Hy verzoekt dit eerst. Staat haar zulks aan, zoo haald zy hem in; dog zoo niet, zoo moet hy wederom keeren.

Zy eet en drinkt by haare Ouders, en hy by de zyne, zonder dat hy eenige laft van 't Huwelyk heeft. Yder heeft zyn eigen Landeryen, en inkomen, en yder van hen leeft dus ook van 't zyne.

Krygt zy nu eenige kinderen, die blyven by haar; dog men moet voor af weten, dat de Vrouwen hier, voor haar 36 a 37 jaaren, geen kinderen baaren, vermits zy al hare vrugten, waar van zy onder-tuffchen fwanger werden, door hare Priefterfen op een godlooze wyze laten dood duiven, en afdryven, uit een verkeerd bygeloove, om dat zy vast stellen, dat het een groote zonde zyn zou, hare kinderen, in die tuffchen-jaaren, in 't leven te laten; maar alle, die zy na de 37 jaaren krygen, houd de moeder.

Na dat nu de Mans 50 jaaren geworden zyn, dan is 't hen geoorloft by hunne Vrouwen te woonen, by welke zy zich dan in 't Veld meest houden, en zyn dan in die jaaren wel gewoon haar hier en daar in te helpen; dog in de jonge jaaren doen zy dat noit.

Wanneer de
Mans by
hunne
Vrouwen
woonen.

Zy nemen noit meer als eene Vrouw; dog hoereeren fterk, fchoon getrouwd zynde.

Als zy genegen zyn van malkanderen te fcheiden, gefchied dat niet om deze of gene wettige reden, 't zy van ontrouw, overfpel, of ict anders, maar zy zyn gewoon malkander, enkel op beyder goetvinden, te verlaten, gaande maar van malkanderen; dog zoo de Man fcheiden wil, en geen wettige reden 'er toe heeft, verliet hy de Bruydfchat; maar by wettige redenen, als van overfpel, of fwaar huis-krakeel, moct zy dat alles hem weder geven.

Wil de Vrouw nu, en zonder reden, van hem fcheiden, zoo moct zy ook de Bruydfchat weer geven; dog heeft hy zich ergens in te buiten gegaan, en haar reden 'er toe gegeven, dan is hy zyn Bruydfchat quyt, en zy fcheiden volkomen van een, zonder dat zy verder eenige betrekking tot malkanderen hebben, konnende aantonds weer een ander trouwen; dog zullen zich noit met iemand, die hen in den vierden graad beftaat, verbinden.

Echt-
fcheidingen.

Zy leven (buiten 't genee wy bevorens van de Magt der Quaty's aangehaald hebben) by na zonder Wetten, of ftraffen.

Leven
by na
zonder
Wetten,
en ftraffen.

Dieven vind men onder hen niet; maar de Mans zyn groote Hoereerders en Overfpeelders, doende dit wel zoo bedekt voor hunne Vrouwen, en voor andere Mans,

als

711. als 't mogelyk is; dog als het uitkomt, wreekt zich ieder aan zynen belediger na zyn eigen goeddunken, vergaderende (zoo zyn tegenpartijder zich door geen reden wil laten overtuigen) alle zyne Vrienden by een, om hem zyn goede zaak te helpen uitvoeren; dat egter veel verwarringen en moeyelykheden veroorzaken moet.

Ook doen zy wel zaaken by inschikking, met zoo of zoo veel, volgens het gewysde van de tusschen-gaande Vrienden aan weersyden, als goede mannen, af.

Zoo een Doodslager 't niet onvlugt, is hy een man des doods.

Een Dief moet het gestolene, of de waarde van dien rykelyk, wedergeven, of werd 'er anders door geweld toe gedwongen.

Iemand, op Overspel, en by een anders Vrouw, betrapt zynde, mag de beledigde man daar voor 2 a 3 Verkens uit des beledigers kot halen, en daar mede is alles vereffend, zonder dat hy hem daar over eenigen haat mag toedragen.

Den meesten tyd oorlogen deze en gene Dorpen tegen een, vallende nu en dan, dog niet zonder eersit te waarshouwen, maar in malkanders huis, daar zy alles, dat zy in 't leven vinden, doodslaan, nemende gemeenlyk de koppen, of indien hen die te veel bewaren zouden in het vlugten, maar wat hair; dog zoo zy niet belennerd zyn, nemen zy wel heele lichamen van hunne vyanden mede, daar zy yder een deel uitsnyden, om daar op te kunnen roemen.

Zulke togten ondernemen zy egter niet voor de vuist, of zullen niet by lichten

1717. dag op zulken Dorp aanvallen; maar gemeenlyk doen zy dit heimelyk stil, en by nacht, slaande de menschen in hunnen slaap of dood, of hen de armen en beenen afkappende.

Zy weten ook van geen Leger-hoofden of Hoofd-lieden; dog die zig in andere gevallen het dapperste gedragen, en de meeste koppen gekregen heeft, die werd, als hy iets ondernemen wil, gemeenlyk van de anderen gevolgd.

Hunne wapenen zyn pyl en boog, lange breede schilden, swarden, die kort, en breed zyn, of lange en korte spieslen; dog zonder weerhaaken, of zonder schelcken, gelyk zy op de Jacht gebruiken. Na hun te rug-keering van een togt is 'er gemeenlyk een Feest, zingend eenige danklieden, ter eere van hunne Goden over den zegen, aan hen verleend, en helder op trommelende en juichende over de overwinning, die zy behaald hebben.

Die een kop verkregen heeft op wat wyze het ook zy, is in grootte eere by hen, en een yder zal hem zeer geerne van zynen besten wyn schenken; zy brengen dien kop 'in een van hunne Kerken, daar zy 't vleesch 'er afkoken, en 't zelve droogen laten, met hun wyn begieten, en boven alle hunne schatten achten, en bewaren, gelyk zy over 't verkrygen daar van ter eere van hunne Goden ettelijke Verkens slachten, en met alle hunne Vrienden veel dagen aan een gaffereeren zullen.

En dit is wel het voornaamste, dat men van Formosa, en hare Ingezetenen kan zeggen, dewyl 't nog ten grooten deele voor ons onbekend gebleven is.

Wapenen.

Naden feest rechten zy een Feest aan.

Agting voor dappere mannen.

T W E E D E H O O F D S T U K .

VAn de Zaaken van Formosa. Wanneer de Portugeezen 'er quamen, is onbekend. Engelschen. Van de komst der Nederlanders hier. Warwyk komt Ao. 1604. voor 't Eiland Pehoc. Het eerste geval van Reyerszoon en van Melderd hier. Reyerszoons Tocht Ao. 1622. na Macauw, mislukt. Waar op hy na de Piscadores, en eindelijk na Tayouan liep. Eenige Schepen liepen na de wal van Tsjina. Der zelver komst voor 't Eiland Lanquyn. Een Vesting op Pehoc gebouwd. De onzen tragten de Tsjineezen tot den Handel te dwingen. Zeldzaam geval van eenig Volk van ons, dat Schip-breuk leed, en aan de wal van Tsjina dreef. Verdere gevallen der onzen met de Tsjineezen Ao. 1623. Hun vrees voor de Hollanders, om een oude voorzegging. De Heer van Melderd na Aymuy gezonden. Keert vrugtelos weder. Tocht van de Heer Reyerszoon na Hokfieuw. Den Handel door de Tsjineezen geheel verworpen. Hun besluit, om een Schip, en 2 Jonken, na Batavia te zenden. De Heer Franszoon na de Rivier van Tsjinsjoc gezonden. Krygt hope tot den Handel. Spreekt met zekeren Tsjineefchen Prefect. Krygt antwoord van den Totok. Die verzoekt hem iemand te zenden, om nader te handelen. De Heer Franszoon derwaards gezonden; dog schendig door de Tsjineezen bedrogen. Die ons een van de Schepen, voor Aymuy gekomen, doen verliezen. Besluit, om in Tayouan te handelen, aan de onzen toegestaan; dog alleen in schyn. Onze Gevolmachtigden gevangen gehouden, en de Jachten door Branders aangetast. Besluit, om Pehoc te verlaten, en na Tayouan te verhuizen.

1604.

ZAAKEN van FORMOSA.

Zaaken
an For-
mosa.Wanne-
reerde
Portu-
geezen
er qua-
men , is
onbe-
kend.
Engel-
schen.

W At nu de zaaken, in 't Eiland Formosa voorgevalen, belangt, het is zeker, dat de Portugeezen of Spanjaarden hier lang voor ons geweest, en het ook dezen naam gegeven hebben; maar wanneer zy zich hier eerst na toe begaven, of wat zy hier verricht hebben, weten wy niet.

Daar zyn 'er, die willen, dat hier voor ons Engelschen zouden geweest, en dat ook die op 't groot Eiland een Burgt gehad hebben, die zonder eenigen den minsten grond voorgeven, dat wy hen hier quadaardig zouden hebben uitgedreven, zonder 't jaar, of den tyd, op welke dit geschied zy, 'er by te voegen, en daarom houden wy dit voor een grol van den nydigen *Tavernier*, die 'er meer zulke heeft.

Wat der Nederlanderen komt alhier betreft, daar van kunnen wy netter, en met meer zekerheid spreken.

Wanneer zy eerst na Tsjina begonnen te varen, hebben wy bevorens gezien, dat hun eigentlyken toelag allen was, om Handel op Tsjina, en daar door goederen, die in Japan getrokken waren, te krygen, om 'er de Portugeezen zoo uit te hoenen; dog gelyk de Tsjineezen, volgens hunne Grondwetten, geen Vreemdelingen in hun Land toelaten, en zy dierhalven zeer veel talmeryen, en mocycelykheden, met hen hadden, alzooy zyn zy ten deele daarom, ten deele by andere toevallen, eerst voor 't Eiland Pehoe, een van de Vischers-Eilanden, op 23 en een halve graad Noorder breette, recht onder de Kreefts Zonnekeer-kring, 22 mylen ten Oosten van 't Eiland Lamoa, en 12 mylen van Formosa gelegen, ten anker gekomen.

Warwyk
Ao. 1604
voor 't
Eiland
Pehoe.

De eerste die (myns wetens) hier quam, was de Zeevoogd *Wybrand van Warwyk*, die, Ao. 1604. van Patani na Tsjina de stevens den 27 Juny gewend hebbende, en door storm zich belet vindende, om Macauw (of Macao) te konnen bezeilen, den 7 Augustus voor 't Eiland Pehoe in een zeer goede Baey aan de West-zyde ten anker gekomen is, alwaar den 29 dito 't Jacht de *Sphaera Mundi*, na groot gevaar door dien zelve storm uitgestaan te hebben, by hem gekomen is.

Hy lag daar eenigen tyd, om bescheid van de Tsjineezen te wagten, die hem niet wilden toestaan, op 't vaste Land te komen, waar na zy, ten deelen op 't sterck aandringen van den *Touzy* (een Tsjinees Overste, die daar met 50 Jonken verscheen, om hen 't landen te beletten) ten deelen, om dat zy, volgens hunne beloften, geen bescheid kregen, den 15 December van Pehoe vertrokken, zonder te dier tyd ce-

nigen Handel te konnen bekomen.

1607.

Hoe naderhand de Zeevoogd *Cornelis Matelief*, weer na Tsjina Ao. 1607. vertrokken, by 't Eiland Lamao ten anker gekomen is, en wat hy daar verricht heeft, hebben wy onder de stoffe van Tsjina gezien.

Na dien tyd hebben de onzen wel getracht dien Handel te krygen, dog zy konden de Tsjineezen nergens toe bewegen, dan dat zy eerst na Pehoe moesten vertrekken, en dat men dan daar Jonken zoude zenden, om met hen te handelen.

Groote beloften, die op niet uitqua-

men. De Nederlanders, die wel zagen, wat de Tsjineezen zогten, en niet gewoon waren zig door iemand om den Thuis te laten lyden, namen besluit van nog eens eenige van hunne Dienaaren derwaards te zenden.

De Bevelhebber, *Cornelis Reyerszoon*, werd 'er na toe gezonden, en liep weer op Pehoe aan, om te zien, of hy van daar met de Tsjineezen zou konnen te recht raken; dog de Ingezetenen alhier, inaar Vischers, en bang voor de onzen zynde, namen de vlugt, zonder dat zy hen in 't eerst konden stand doen houden, dat eindelijk evenwel gelukte, wanneer men den Opper-Koopman, *Johan van Melderd*, met een Jacht, en met een witte Vrede-vlag achter afwaeyende, na hen toezond, waar door hy 'er eenigen tot stand, en tot spraak kreeg.

Geval
van
Reyers-
zoon, en
van
Melder-
alhierd

Na dat zy nu zagen, dat wy niet dan Vrede zогten, verzогten zy den Heer *van Melderd*, om in de Baey te komen, om met hun Hoofd te spreken, gelyk geschiede.

Men maakte daar op 3 Jachten gereed, waar mede de Heer *van Melderd* na de Rivier van Tsjintsjoe liep.

De Inlanders alhier begaven zich in 't eerst mede op de vlugt; dog eindelijk quam hy met een Mandaryn te spreken, dien hy voorstelde, dat hy daar maar alleen quam, om Handel te dryven, en om hen te verzoeken, van dog niet met de Spanjaards in Manilla te handelen, op al het welke deze Mandaryn hem beloofde bescheid te zullen brengen, na dat hy met zyne Overheden daar over nader, en zy weer met hunnen Vorst, gesproken zouden hebben; maar hy bad hem, dat hy voor eerst dog wat van de Rivier vertrekken wilde, om alle ongemakken voor te komen, met toezegging, dat hy ten eersten na Hokkieuw, een Stad, 70 mylen van Aymuy gelegen, trekken zoude.

Na dat deze Mandaryn weder gekomen was, verkreeg hy, dat 'er 4 Jonken met eenige Gezanten na Pehoe gezonden wierden, waar onder een zeer fraey en welsprekend Heer, *Ong Saji* genaamd, aan

1622. aan den Raad der onzen bekend maakte, dat de Handel hen niet ontzegt; maar toegestaan werd; dog onder deze voorwaarde, dat de onze alvorens uit het Eiland Pehoe vertrekken zouden, alzo dit 's Keizers eigen Land, en hy niet geneegen was met ons te handelen, voor en al eer wy zyn Land verlaten hadden, niet konnende goedvinden zich ten Handel met zulke Liederen in te laten, die tegen zyn wil en dank in zyn Land quamen, daar Vestingen bouwden, en zich buiten eenig verlos, daar maar vast maakten; dog zoo zy vertrekken, en zich op het Eiland Formosa sterk maken wilden (dat ik egter niet begrypen kan, alzo dit den Keizer mede toequam) zou hy hun verzoek toestaan. Waar toe de onzen om hun nauwen last, die zy van Batavia hadden (van deze post niet te verlaten) niet konden verstaan.

Na dat zy dan aldus eenige jaaren tussehen beiden op Tsjina verscheide vergeefse togten gedaan hadden, vonden haar Edelheden Ao. 1622. goed, den Bevelhebber *Reyerszoon* met een fraeye Vloot weder na Tsjina te zenden, om, of Macauw te veroveren, of anders na de Pifcadores, of de Visschers-Eilanden, te gaan, om te zien, of men van daar den Handel op Tsjina zou kunnen krygen.

Hy ondernam het eerste, dat (gelyk wy onder de stoffe van Tsjina getoond hebben) mislukte, en zeer slecht, door 't springen van eenige kruyt-vaten, uitviel, en daar op trokken de twee Engelsche Schepen met het Schip de Trouw (waar op de Heer *Jagues le Febre* was) den 27 Juny na Japan, en na dat de Schepen de Beer en St. Kruys na Lamoa geloopen waren, om daar wat nader by de Tsjineefche Kust te zyn, en een wakend oog 'er op te houden, vertrokken de verdere Schepen (uitgenomen dat de Hope, de St. Nicolaas, en Palikatte tot 't einde van Augustus hier blyven moesten, om op de Malakke Schepen, die na Macauw quamen, te passen) den 29 dito na Pehoe, alwaar zy den 10 Julius agter een van de hoogste Eilanden, dat zich als een tafel opdede, ten anker quamen, daar zy tusschen de Eilanden door eenige Visschers, en 20 gewapende Jonken, zagen, tot dekking dezer Visschers, die voor hen de vlugt namen, daar gezonden.

Zy lichtten hun anker, en liepen in een schoone Baey op 8 a 9 vadem stek-grond ten anker.

Het Land hier is vlak, en steemagtig, zonder boomen, en niet anders, dan wat lang gras, hebbende. Ook vind men daar geen versch water, dan hier en daar wat in kleine Putten, dat in het droog Moesson wat brakagtig is. Alle verdere ververfching moet 'er van de vaste wal ge-

bragt werden.

Vermits nu egter de onzen sjipt belaft was hier, of wel ergens hier ontrent, post te vatten, deden zy een Haven aan, ontrent het einde van Formosa, op het Eilandje Tayouan, gelegen, alwaar zy Handels-halven reeds eenige Tsjincezen vonden, van waar zy naderhand, alzo het maar 12 a 13 mylen van de Pifcadores legt, met de jachten ververfching haalden, hoewel niet zonder veel ongemak, alzo 'er in 't gat maar 11 voet water, en 't zelve zeer krom was, waar door 'er geen groote Schepen konden inkomen.

Dit Tayouan is in zich zelve maar een klein Eilandje, of een kleene dorre Zandplaat, die pas een myl groot, van het groot Eiland Formosa door de Zee afgescheiden. en ontrent 2 Kanonfchooten, of eenhalve myl, 'er af gelegen is.

Den 19 gingen de Schepen Groeningen, en de Beer, onder zeyl, om na de Kust van Tsjina te loopen, zagen 't vaste Land den 21 dito, en quamen voor de Rivier van Tsjintsjeoe, die aan 2 heuvels, op de Noord-Oost-zyde, zeer kenbaar is, waar van de eene zich als een Pilaar vertoon, daar 't Land aan de andere zyde der Rivier zeer laag, en vol Duynen, behalven dat 'er een weinig binnen de Zuyd-West-hoek een Toorn, of iet diergelyks, te zien is.

Den 25 July zagen zy zeer hakkelig Land op de hoogte van 27 graden en 9 minuten, en hielden dit voor 't Eiland Lanquyn, daar zy op 15 vadem waters ten anker quamen.

Den 9 Augustus liepen deze Schepen by de Eilanden van Tsjina, die veel in getal zyn, op 15 vadem weer ten anker, stevenden den 11 dito weer na Lanquyn, dat zy bevonden op 28 en een halve graad Noorder breedte te leggen, en van een goede Haven aan de Noord-kant, redelyk goed water, dog van weinig ververfching voorzien te zyn.

Zy kregen, terwyl zy daar lagen, een Tsjimpan, of een Inlands Vaartuig, met eenige Tsjincezen aan boord, die aan yder Schip 5 korven met witte zuyker vercerden, hoewel zy hen toefcheenen Rovers te zyn.

Den 18 dito quamen zy aan de West-kant dezes Eilands in een beter Baey, daar zy voor alle winden beschut lagen, ten anker, alwaar zich deze Zee-Rovers mede onthielden, die hen wel eenige ververfching toebragten; dog, behalven dat dit voor al 't Scheeps-volk weinig helpen mogt, vond men ook goed hen verder van de hand te wyzen, alzo men merkte, dat zy zогten, onder de vlag van ons volk buiten gevaar op hun eigen Natie te rooven, gelyk zy, Princen-Vlaggetjens opzettende, reeds deden.

1622.
En eindelijk na Tayouan liep.

Enige Schepen na de wal van Tsjina.

Deszelfs komt voor 't Eiland Lanquyn.

Waar op na de Pifcadores.

1622.
Een Vef-
ting op
Pehoe
gebouwd

Dierhalven wierd'er befloten van daar weer na Pehoe, of de Pifcadores, t'zeyl te gaan, daar zy den 22 dito weer by hunne makkers ten anker quamen, alwaar zy ons volk bezig vonden, om een fterkte op te werpen, die vier punten had, en waar op zy twintig flukken Gefchut plaatften.

Zy vonden hier ook 3 Schepen meer, als zy'er gelaten hadden, te weten, de Goude Leeuw, de Samfon, en 't Jacht Singapoera

De plaats, daar men hier ontrent deze Vefting invoer, was de Zeepunt genaamt, op welke zy voornemens waren 6 a 7 flukken te leggen, Deze fterkte lag 18 mylen van Macauw, en was zeer dienftig om den Handel tuffchen den Tsjineezen en de Spanjaarden af te fnyden.

Daags na de komft dezer Schepen, of den 23 dito, quamen hier nog 2 Jagten van de Kult van Tsjina, dog dio hadden een fchip, dat op die kufft gebleven was, achtergelaten, waar van 't Volk, en Gefchut, geborgen was, waar in hen de Tsjineezen veel hulp bewezen hadden.

Deze Jagten, eigentlyk uitgezonden, om te zien, of men in Tsjina Handel krygen kon, wierden door de Tsjineezen eerft lang (volgens hunne gewoonte) opgehouden, en eindelyk met belofte weggezonden, dat de Tsjineezen (gelyk zy bevoorrens meermaalen toegézeft hadden) een Gezant, om nader over deze zaak te fpreken, na de Pifcadores zouden afzenden, gelyk zy eindelyk deden, maar daar wierd wegens den Handel niets ter wereld befloten; zoo dat de onzen wel merkten, dat zy hen daar niet begeerden te hebben, en dat zy ons door liftige redenen maar zогten te bewegen, om ook deze plaats te verlaten, dat de onzen niet konden goedvinden.

De onze
tragten
de Tsjineezen
te dwingen.

Men befloot dan den 18 October met acht Zeylen na de Kufft van Tsjina te loopen, om te zien, of wy hen door geweld, en uit vreeze, tot den Handel niet zouden kunnen dwingen, dog zy quamen, na de Rivier van Tsjintsjeoc loopende, drie mylen te laag, en terwyl drie van hunne makkers van haar afdwaalden, zetteden de 5 andere het in een Bay, daar zy wel 60 a 70 Jonken verbrandden; dog terwyl ons volk bezig was met 2 genomen Jonken aan boord te brengen, wierden zy door de harde wind niet alleen genoodzaakt het Voor-anker te moeten zetten, maar hadden ook het ongeluk om 's nagts van hunne ankers te fpillen, hebbende de Schuyt en Boot by zich.

Deze dreven, met 23 Hollanders, en 2 Tsjineezen, weg, zonder dat die van het Jagt Victoria, dat by hen lag, hen helpen konden.

Terwyl nu de eene Jonk wegdreef. be-

gaven die uit de andere Jonk, die met hun zeffen waren, zig in de Boot, ftaken de Jonk in brand, en wierpen, alzoo zy met de Boot qualyk zeyl konden voeren, en op een Lager-wal waren, hare Dreg uit; dog 2 uren daar na brak hun Dregen-Touw, en daar op dreven zy met levens-gevaar aan de wal, alzoo in 't stranden hunne Lonten uitgeraakt waren, buiten dat zy, maar 4 man en 2 jongens fterk, te weinig volks waren, om zoo grooten meenigte, als zy daar te verwaiten hadden, tegen te ftaan.

1622.

Volk van
ons, dat
fchip-
breuk
leed, en
aan de
wal van
Tsjina
dreef.

Zy dan hier niet anders, dan een jammerlyk einde, voor ooggen ziende, baden God om een genadige uitkomst, bleven met grooten angst den morgen, in de Boot zitten verwaiten, wanneer zy, nog voor den dag eenige Tsjineezen na de Boot hoorrende komen, de Zabel in de vuiff grepen, en met hun fchreeuwen en tierden dezelfde, die wegens de duifternis niet zien konden, hoe veel zy in 't getal waren, weder te rug dreven, dat zy voor een goed voortteeken opnamen.

Met het aankomen van den dag verlieften zy de Boot, alzoo die te verre op 't Land vervallen, en 't hen onmogelyk was, die in Zee te brengen.

Dus gingen zy met 't Musket op den hals en met de Zabel op dezyde, te Land, en trokken zoo na de Rivier van Sammitjoe, daar onze twee Jachten voor lagen.

De 23 man, met de andere Jonk weggedreven, wierden van de Tsjineezen gevangen genomen, van dewelke ettelijke jaaren daar na maar een man te recht gekomen is; dog de onzen konden nog Jonk, nog taal, nog enig teeken van hun stranden zien, weshalven zy maar voorttrokken.

Eenige Tsjineezen, hen ziende, quamen op hen aan, en zonden twee mannen voor uit, om met hen te fpreken; dog de onzen, hen niet vertrouwende, leidden hunne Musketten op hen aan, weshalven zy hen graufft lieten voorby gaan.

Onder weeg vonden zy een huisje met een Man en Vrouw'er in, in 't welke zy hunne Lonten weer aanftaken, hun Geweer, door nathcid in 't stranden onklaar geraakt, herftelden, en van de Man wat Ryft te eeten kregen, waar na zy hem bedankten, voorttrokken, en op de weg hier en daar wel 6 a 7 Tsjineezen op strand, ten proy der honden en vogelen, dood zagen leggen, die de onzen, na allen fchyn, doodgellagen, en waar door zy geen hulp ter wereld, maar wel een bedroefd einde, uit wraak over hunne makkers, van de Tsjineezen te wagten hadden.

Zy zagen daar na een troep wel van 200 Tsjineezen, die alle de vlugt voor hen namen.

's Na-

1622. 's Namiddags quamen zy by onze Jachten, schooten eenige malen, om van hen gehoord, en afgehaald te werden, dog in plaats dat ons Volk hen zou komen helpen, of afhalen, quamen'er, op dat schieten, 7 a 800 Tsjineezen op de been, en begaven zich uit een naby gelegen Dorp na hen toe, van dewelke de onzen, hen met Messen en Picken gewapend ziende,

niet dan de dood, te gemoed zagen, om 't welk, na hun uiterste vermogen, te beletten, zy eenige reizen'er op inschieten, en dezelve, ziende, dat de onze befloten hadden hun huid wel dier te verkoopen, te rug dreeven, dogzoodanig, dat egter eenigen van verre bleven staan, en hen met steenen wierpen.

Dit volk scheen niet veel schieten ge-

1622.

van deelen.

J. F. Diamaer. fecit 1720

hoord te hebben, alzooy daar over zeer ontsteld, en'er zeer bevreest voor waren, weshalven zy de onzen de Vrede, en alle vriendschap aanboden, en hen in hun Dorp verzogten te komen.

Zy traden daar in, en vonden'er wel 2000 Tsjineezen staan, die hen met groote verwondering aanzagen, en geen Nederlanders meer schenen gezien te hebben. Zy bragten hen in een Tempel, alwaar zy hen eten, drinken, en Tabak, gaven; dog zoo, dat de onzen, geduurig op hun hoede zynde, zich wel dicht by een, en hun Geweer altyd klaar hielden, om niet overvallen te werden.

Terwyl zy daar zaten, raakte hun Lont al brandende ten einde, weshalven zy stukken van hunne Hemden scheurden, en daar af nieuwe Lont draeyden.

Dus trokken zy weer met dankzegging uit dit Dorp, gelukkig zynde, dat niemand hen vervolgde, alzooy zy geen vier schooten kruyd meer hadden, en raakten

eindelyk des morgens met twee Vlotjens aan hunne Jachten.

Ondertusschen hadden de Tsjineezen de Boot van alles beroofd, die wy den 2 November door 't Jacht de St. Nicolaas, ten dien einde, daar zy lag, gezeild, weder kregen, waar op de onzen den 4 dito verscheide Jonken verbrandden.

Den 9 dito verloren daar de onzen de Boot van 't Schip de Beer, waar in de Schipper, Jan Janszoon, met nog 17 mannen, was.

Den 29 dito schermutserden de onzen nog eens met de Tsjineezen, en verloren den Wondheeler van 't voornoemde Schip, zonder te weten, of hy gevangen, dan of hy dood was; staken twee Jonken, en een Dorp in brand, en quamen met veel kleene Verkens, Bokken, en Hoenderen, aan boord.

Den 2 December plunderden zy nog een Dorp, en verbrandden dat; waar op de Tsjineezen ons 2 brandende Jonken

1623. ken aan boord zonden, door welke zy ons in groot gevaar bragten, dog wy verlooren 'er maar een Tsjampan by.

Den 13 en 14 dito quam 't Schip Haarlem uit Japan ontrent de Kuft van Tsjina by de onzen, genegen zynde, om mede na de Pifcadores te loopen, welk Schip den 4 January 1623. met 84 Tsjincezen, door de onzen van tyd tot tyd gevangen genomen, na Batavia trok.

Met de
Tsjincezen
Ao.
1623.

Ondertuffchen deden de onzen in die zelve maand verfcheide Jonken te vergeefs aantasten, namen den 28 dito een kleen Jonkje met eenige gedroogde en zoute vifch, en 8 Tsjincezen 'er in.

Den 28 February deden de onzen weer een Land-tocht met 50 gewapende mannen, liepen twee Dorpen af, quamen, na eenige zakken met Look en Ajuyn oververd te hebben, en wel twee mylen Landwaard in geweest te zyn, weer aan boord.

Den 20 dito namen zy een Jonk met 14 Tsjincezen, die ons zeiden, dat zy uit de Rivier van Tsjintsjeoe quamen, en dat de Bevelhebber *Reyerszoon* met die van Tsjintsjeoe verdragen en over een gekomen was, 't geen egter niet belette, dat de onzen hen mede namen.

Den 30 Maart kregen zy weder twee Jonken met een Vifcher, en 27 man, en in de maand Mey namen zy een kostelyk gelade Jonk, die na Manilha wilde, en wel 250 Zielen inhad, die wy meest overnamen, en by ettelyke honderd Tsjincezen, bevoorens reeds van ons gevangen genomen, voegden; onder welke 'er zommigen zulken lang hair hadden, dat het hen, als zy over eind stonden, tot beneden aan de voeten hing, 't geen zy met een dracy, en een pen 'er door, om 't hoofd wonden.

Hun
vreeze
voor de
Neder-
landers.

Zy hadden zeer groote vreeze en ontzag voor de onzen, mogelyk om die oude voorzegging, onder hen bekend, van dat hun Land door mannen met roode baarden en rood hair (waar door zy lieden, die blond van hair zyn, verstaan) zou ingenomen werden, en alzo Schipper *Bonrekoe*, die een roode baard had, hier mede by was, scheenen zy daar voor immers zoo veel, dan voor de anderen, te vreezen, alzo zy hunne voorzegging hier na de klare letter vervuld, en een man met een rooden baard zagen.

Alle deze Tsjincezen nu bragten zy na de Pifcadores, daar zy met nog andere van hunne Landgenoten, tweaan twee gefloten, en van de onzen gebruikt wierden, om mandekens met aarde voor de nieuwe Sterkte aan te dragen, en na dat dezelve voltoid was, zyn 'er wel 14 a 1500 Tsjincezen na Bantam vervoerd, en aldaar verkogt, zonder dat de Tsjincezen een van de onzen tegen dezelve wilden lofsen.

Men vond dierhalven goed, om den 1623. Opper-Koopman, *Johan van Melderd*, De Heer van Meldert na Aymuy. als Gezant na Aymuy te zenden, voor den welken een brief op een langwerpig bord vol Tsjincefche letters, behelzende de reden van zyn komst, gedragen, en waar op verder, volgens last van den Toktok, goed gevonden wierd, om 2 Jonken na Batavia klaar te maken, buiten 't welke zy ook beloofden, dat 'er dit jaar geen Jonken na Manilha zouden gezonden werden.

Van Meldert tot Aymuy gekomen zynde, wierd in een Opper Pleyn, rondom met Boomen bezet, gebracht, alwaar hy een huis met een afdak vond, onder 't welke 7 tafelen stonden, yder met een kleed ter aarde toe behangen, aan yder van welke een Raadshcer zat, die van hem cifchten, dat hy, alvorens te fpreken, hen de gewoone eerbied des Lands bewyzen, dat is, dat hy voor hen ter aarde nedervallen, en de grond met zyn hoofd zoo fterk kloppen zoude, dat het de omftanders hooren konden; dog hy, dit oordeelende tegen de agtbaarheid en eere der Christenen te zyn, weigerde dit; maar wilde hen gaarne volgens de gewoonte van zyn Land groeten, gelyk hy ook dede, en hen verder daar op met ongedekten hoofde aansprak, hen 't zelve, als bevoorens reeds gefchied was, voorftellende; dog hy was al weder, schoon hy met veel eere ter rug gezonden wierd, genoodzaakt onverrichter zake te fcheiden.

Na dat hy dan aan den Bevelhebber *Reyerszoon*, die toen als Hoofd in de Pifcadores lag, verslag van zyn Reize na, en verrichting tot Aymuy gedaan had, vond de Heer *Reyerszoon* goed, zelf een Landtocht te doen, om nader kennis van zaken uit eigen gezicht te krygen.

Daar op vertrok hy met den Heer *van Melderd* van de Pifcadores na Aymuy, en zoo verder na Hokfieuw, de Hoofdstad van de Landvoogdy van Tsjintsjeoe, zynde een Reize van 12 a 14 dagen, van Aymuy de Rivier op te gaan.

Zy wierden alle 6 mylen in een Gebouw des Keizers, of des Onder-Konings, geleid, en deftig onthaald; ontmoetden veel Dorpen, die nauwlyks een Gotingfchoot van een lagen, en van dewelke geen voet Lands ledig was. Ook bevonden zy daar den toeloop der menschen zoo fterk, dat zy daar door belet wierden voort te konnen ryzen.

Te Hokfieuw gekomen, wierden zy De Handel door de Tsjincezen verworpen. in een Koninklyk Paleys gebracht, zynde een Speelhuis van een Tsjincez, die 16 Vrouwen, en voor yder zulk een Speelhuis gebouwd had.

Het lag in de Voorftad, een en een half myl van 't Raadhuis, alwaar zy, voor den Raad van zeven verfclycende, al wecr

Keerd
vragte-
loos.

Tocht
van de
Heer
Reyers-
zoon na
Hok-
fieuw.

1623. weer het zelve, als te vooren, hooriden, te weten, dat'er in eeuwigheid voor hen geen Handel te hopen was, voor en al eer zy de Pifcadores, of Pehoe, verlieten, en na Formofa trokken.

Den Bevelhebber *Reyerszoon* zeide, dat dit 'in zyn macht niet stond, voor en al eer hy andere last van Batavia kreeg. Zy beloofden dierhalven malkanderen, dat wy een Schip, en zy 2 Jonken, om nader met haar Edelheden daar over te spreken, na Batavia zouden zenden.

Hier op zyn zy in vriendschap gefcheiden, en hebben bezorgd, dat 't Schip, en die 2 Jonken, ten eersten na Batavia gezonden wierden; dog alzoo dezelve, door tegenwinden, dit jaar niet op Batavia quamen, en dit langer, dan men gedacht had, aanliep, begonden de Tsjincezen niet alleen quaad vermoeden te krygen, maar zonden ook weer eenige Jonken na Manilha, waar van de onzen'er 4 kregen, 't geen weer voet tot een nieuwen oorlog gaf.

Om nogtans weer aanleiding tot een goed verstand, en tot hervatting van de voorige afspraak, te geven, wierd den 25 October 1623 by den Heer *Reyerszoon* en zyne Raaden goed gevonden, dat de Schepen Groningen, Samfon, Muyden, en Erasmus onder den Bevelhebber *Franszoon* na de Rivier van Tsjintsjeoe zouden vertrekken, om die bezet te houden, en om te beletten, dat'er geen meer Jonken na Manilha, of na eenige andere vyandlyke Baeyen, mogten gaan; maar voor al ook, om den vryen Handel op Tayouan te verzoeken, met aanbieding van alle vriendschap, zoo zy ons dit wilden toestaan; dog te gelyk met last, om zoo zy ons dit weigerden, hen te Water en te Land den oorlog te verklaren, volgens den verderen inhoud van de schriftelyke Instructie, die zy medekregen.

Zy gingen nog dien zelve dag t'zeyl, quamen den 28 dito voor de Rivier van Tsjintsjeoe, en zetteden het voor 't Pagoden-Eiland, daar 't alles afgevlugt was, behalven een oud man.

Zy lieten, volgens hun last, een witte Vlag wacyen, op hoope, dat'er wel iemand van Aymuy by hen zou komen; dog alzoo dit niet gefchiedde, schreven zy den 30 dito een brief aan den Totok van Aymuy, en lieten die door den Tsjincez, die zy op 't Eiland vonden, aan hem bestellen.

Deze behelste niet anders, dan om hem te verwittigen, dat wy daar alleen gekomen waren, om met hen in Vrede Handel te dryven, en om ditmaal hen te verzoeken, gelyk al meenigmaal gefchied was, eindigende verder met alle minnylike uitdrukkingen, en met aanbieding van onze vriendschap.

Den eersten November quam zeker 1623. Tsjincez, *Cipzuan* genaamt, met een Tsjampaan aan boord, en zeide, dat, zoo zy maar quamen, om in Vrede den Handel te verzoeken, het aan hunne zyde wel gaan zou, alzoo wel 300 Tsjincefche Kooplieden, besloten hadden, een Verzoekschrift aan den Combon van Hokfieuw aan te bieden, en den Handel met de onzen te verzoeken, te meer, dewyl zy door den oorlog reeds veel van hunne goederen verloren hadden, en, by aanhouding van dien, stonden bedorven te werden.

Hy zeide ook; dat ter plaatze, daar hy woonde, zig een Kluyzenaar in 't Geberge onthield, een man van groote afkomst, en van geen minder rykdom, die, zedert 't overlyden van zyn Vrouw, die hy zeer lief had, zich hier altyd in eenzaamheid onthouden, en alleen bemoeid had, om de zaaken van arme en onvermogende Liedden by de Grooten voort te zetten, dewelke alzoo hy by grooten en kleenen in aanzien was, en in 't gemeen voor een Profet, of Voorzegger, gehouden wierd, hen reeds, na voorstelling van ons verzoek aan hem, voorzegt had, dat, zoo zy ons beoorloogden, zy hunnen ganfchen Staat in gevaar zouden stellen.

Hier op verzogt de Heer *Christiaan Franszoon* aan dezen *Cipzuan*, om met dezen Kluyfenaar, zoo 't mogelyk was, zelt eens te spreken, 't geen hy beloofde te zullen bestellen, gelyk hy ook met hem (onder voorgeven, dat dit alles steels gewyze gefchiede) en nog een Tsjincez, den 3 November aan boord quam.

Men stelde ten eersten aan dezen Man de ware reden van onze komst, en onze onrechte meining, voor, en daar op zeide hy ons toe zyn best te zullen doen, om deze zaak by den Totok tot een goed einde te brengen, waar toe hy ook een brief van de onzen van den zelve inhoud, als de voorige, aan den Totok mede nam.

Twee a drie dagen daar na quam *Cipzuan* met een brief van den Totok, ten antwoord van den onzen weder, die zeide uit hunnen brief verstaant te hebben, dat zy onder 't Pagoden-Eiland lagen, en niet anders dan in Vrede den Handel verzogten; dat, zoo wy dit van herten meinden, en hier geen bedrog onder schulde (gelyk wel bevoorrens, zoo hy ons nagaf) dit hem zeer aangenaam, en dat'er dan ook een goed verstand tusfchen ons en hen te hoopen was, en dat hy in de voorige byeenkomst daar toe al een atwce bequame wegen aangewezen had, namelyk, om de gevangene Tsjincezen in vryheid te stellen, en Pehoe (anders de Pifcadores by de onzen genaamt) te verlaten, van welke beide voorfagen wy geen hadden willen aannemen.

Wy zeiden, dat onze meining goed en oprecht,

Sprekt met zekere Tsjincefche Profet.

Krygt antwoord van den Totok.

Die verzoekt ja mand te zenden om te handelen.

1623. oprecht, en altyd zoo geweest was, en dat, schoon hy ſichreef verſtaan te hebben, dat wy gekomen waren, om de Tsjineezen te berooven, en geen geld, of koopmanſchappen medebragten, dit berigt zeer valſch, en onze zuivere meining nu, gelyk te voeren, was, aldaar niet anders dan een vreedzame Handel, volgens een verzoek, by de onzen zoo al voor 23 jaaren gedaan, hen voorſtellen.

Daar op nu verzogt hy ons, om hem een Kapiteyn, die over alles verder met volkomene magt handelen kon, toe te zenden.

De Heer Franszoon derwaardsgezonden.

Wy verzogten met een Jacht voor Aymuy te mogen koinen, om zoo wat nader by de hand te zyn, kregen verlof, om dit met twee Schepen te mogen doen, en vonden den 13 November goed, dat de Bevelhebber *Franszoon* met de Jachten Muyden, en *Eraſmus*, derwaardszeylen zou, gelyk daags'er aan geſchiede, terwyl wy met 2 Schepen onder het Eiland bleven leggen.

Doorde Tsjineezen bezogten.

Den 17 en 18 voeren eenigen van ons volk met de Boot na de Jachten, om te vernemen, waar het by toequam, dat men geen einde van de zaak kreeg; maar doe ontdekte men hunne valſchheid middagklaar, alzo zy, dicht by de Jachten komende, 't eene Jacht reeds in den brand, en 't andere van drie Branders bezet vonden, waar van de onzen, ſchoon'er naderhand wel 50 Branders na 't Jacht *Eraſmus* quamen, zich zeer kloekmoedig reddeden; dog zy hadden het ongeluk, dat Muyden, het geen niet te helpen was, met man en muys in de lucht ſprong.

Die ons een van de 2 Schepen voor Aymuy doen verliezen.

Naderhand hoorden de onzen van die van 't Jacht *Eraſmus*, hoe, zoo ras zy voor Aymuy gekomen waren, de Totok verzogt had, dat eenigen van de Hoofden dog aan Land wilden komen, om met hem over alles te ſpreken, 't geen by de Heer *Franszoon*, onder voorgeven van geen bequame Tolken te hebben. beleeft afgeſlagen, en waar op in tegendeel van hem verzogt wierd, dat hy eenigerder zynen met volle magt, om met ons te handelen, aan boord zenden wilde.

Zy zonden daar op eenige Gevolmagtigden, die, met de onzen in geſprek getreden zynde, beſloten, dat zy met de onzen op Tayouan handelen, en daar zoo veel Zyde brengen zouden, als wy met onze medegebragte hoofd-zomme zouden kunnen betalen.

Dat zy ook op Manilha, Cambodia, Siam, Patani, Djambi, Andragiri, of op eenige andere plaatzen niet, dan met een Pas-cedel van ons, varen, en dat zy ook 4 a 6 Jonken na Batavia zenden zouden, om met zyn Edelheid over de Piſcadores, daar zy ons gaarne van daan hadden, nader te ſpreken.

In Ta-

Dit verdrag nu zoo gemaakt zynde,

voeren zy weder na Land, en quamen weder aan boord, om te verzoeken, dat dog eenige Hoofden by den Totok beſieden te komen, alzo 't verdrag in 't Tsjineeſch op de eenre, en in 't Duytſch op de andere zyde geſchreven, en bezworen zoude werden, op dat de Totok den Combon van Hokſieuv kennis geven mocht, hoe dit alles in zyn bywezen beſloten was, waar op zy ook 3 Mandaryns als Gyzeleers, en 3 pylen ten teeken van alle veiligheid, volgens hunne gewoonte, medebrachten.

Men vond daar op goed, den Heer *Franszoon*, nevens *Doedoe Floriszoon Kraag*, Schipper op 't Jacht Muyden, en *Willem van Houdaan*, Opper-Koopman op 't Jacht *Eraſmus*, na Land te zenden, om dit te verrichten, al 't welke met ontrent dertig mannen, en met *Jan Pieterszoon Reus*, Schipper van 't Jacht *Eraſmus*, geſchiedde, welke, aan Land gekomen zynde, zeer wel, zoo het ſcheen, ontfangen wierden, ſtellende Tafels op 't ſtrand voor 't Bootsvolk, en wakker voor hen opdifſchende; waar ontrent egter de Heer Bevelhebber *Franszoon* door Schipper *Reus* de noodige ordre ſtelde, en laſt gaf van wel op te paſſen, dat het volk zich niet mogt te buiten gaan, om hen ten eerſten weer na boord te konnen zenden.

Wel is waar, dat die Schipper, merkende, dat het geen rechtſchepen werk was, met het volk weer aan boord geraakte; dog de Schuyt van 't Jacht Muyden 's ayonds, volgens beſprek, weer na Land varende, om de drie Raaden, door de onzen aan Land gezonden, af te halen, wierden zy alle vaſt gehouden, zonder dat de onzen in de Jachten de reden daar af bedenken konden, ter tyd toe, dat de bommel met hunne Branders uitbrak, en hun geheel ſchelmſtuk aan den dag quam; behalven dat de Tsjineezen aan de Jachten ook enig Tsjinoes Bier, met vergif gemengt, gezonden hadden, 't geen de onze egter zonder eenige ſchade'er door te lyden, ontdekten.

De Heer Bevelhebber dan met zyne Mede-Gevolmagtigden en 't verdere volk, dus gevangen gehouden zynde, beſloot men egter de Rivier van Tsjintsjeoe met 3 Schepen te blyven bezet houden, en die van genoegzame ververſching voorzien hebbende, Schipper *Bontekoe* voor eerſt als Hoofd over dezelve aan te ſtellen, ter tyd toe, dat hy van daar in February Ao. 1624. na de Piſcadores, en verder na Batavia vertrok, na dat de Bevelhebber, de Heer *Reyerszoon*, met de meeſte Schepen bevorens na Tayouan al vertrokken was.

De reden hier af was, om dat den 12 Mey de Hoofdman der Tsjineezen op Tayouan niet een brief van de Grooten

1623. youan te handelen de onze toegeſtaan.

Dog al- leen in ſchyn.

Onze Gevolmagtigden gevangen gehouden.

aan

1624. aan hen afgezonden was, met verzoek, dat zy dog malkanderen wilden verstaan, 't geen ook door dien Hoofdman zoo verre gebracht wierd.

Hier op quam den eersten Augustus 1624. het Schip *Zeelandia* in de *Piscadores*, waar op de Opper-Koopman, *Pieter Myfert*, met den Geneesheer, *Marten Sonk*, was, ten einde hy (te weten *Sonk*) den Bevelhebber *Reyerszoon* verlofsen, en het Opper-bestier over onzen omslag hier overnemen zoude.

Ondertusschen verstond men malkanderen, dat de onzen *Pehoe* verlaten, zich in *Tayouan* nederzetten, en dat de *Mandaryns* bezorgen zouden, dat hun volk met de onzen aldaar zouden komen handelen.

En men haalde de onzen nog te eer hier toe over, alzoó men zeide, dat de

Tsjincezen voorhadden met 15000 *Branders*, *Oorlogs-Jonken*, of *Steen-Jonken* het gat van *Pehoe* te komen opstopen, 't welk de onzen niet geraden vindende af te wagten, zyn zy met alles na *Tayouan* vertrokken, alwaar dan ook plaats tot het bergen der koopmanschappen gemaakt wierd, ten einde den Handel aldaar te beginnen. Daar op wierd de sterkte op *Pehoe* (waar in ons de *Tsjincezen* zelf hielpen) ook geslegt.

Na dat nu de onzen zich hier op deze dorre Zandplaat van *Tayouan* vast gemaakt hadden, bevonden zy in der tyd, dat den Handel der *Tsjincezen*, zoo als die van hen wel beloofd, en van de onzen gewagt was, in 't eerst niet quam te volgen; hoewel het naderhand een anderen keer nam.

1624.

DERDE HOOFDSTUK.

DE Zaaken van *Tayouan*. De Heer *Sonk* Ao. 1624. Eerste Landvoogd van *Tayouan*. Brief des *Totoks*. De *Vesting Zeelandia* door de Heer *Sonk* gebouwd. En nader beschreven. Getal der *Tsjincezen* op *Tayouan* en *Formosa*. Waar mede zich die erneerden. Zware *Tollen* en andere *Gerechtigheden* der onzen hier. Die de *Japanners* ongegrond weigeren te betalen. Waar op de Heer *Sonk* gelast werd te staan. Hy koopt voor de E. *Maatschappy* eenig Land' op *Formosa*. Maakt een *Reduyt*. En stierf Ao. 1626. De Heer de *With* tweede Opper-Bestierder van *Tayouan* Ao. 1626.

NA dat nu egter alles dus verre hier in ordre gebracht, en de Heer *Reyerszoon* Ao. 1624. door den Heer *Maarten Sonk*, als eersten Opper-Gebieder en Bevelhebber van *Tayouan*, (hoewel hy naderhand Landvoogd wierd) vervangen was, vertrok hy met 6000 ponden ruwe *Zyde*, en een kas met stoffen na *Batavia*, na welkers vertrek de Hoofdman der *Tsjincezen*, waar na men al lang gewagt, en die langen tyd Landwaard in by den *Totok*, en *Combon*, om met hen, en andere *Grooten*, over de *Nederlandse* zaak te spreken, geweest had, eindelijk met eenige ruwe *Zyde*, en een brief van den *Totok* van *Aymuy* aan de Heer *Sonk*, te voorschyn quam, die van dezen inhoud was:

Deze zal dienen tot antwoord van 't geene U *Edele* op ons verzoekt. De *Capitem* *Tsjina* heeft ons *verscheidemalen* vertoond, dat het *Fort* in *Pehoe* was verlaten, en de *Plaats* na behooren *gereftineerd*, waar uit wy bemerken, dat U *Edele* in *waarheid* handeld; derhalven wy ons van uwe *viendfchap* verzekerd houden. De *Koning* heeft verstaan, dat de *Hollandfche* *Natie*, van verre-gelegene *Landen* komende, op ons den *Handel* van *Koopmanschap* verzoekt, aan de *Zuyd-zijde* van de *Linie*, in *Calappa*, en aan deze zijde, op *Ilba Formosa*, zoo heb-

IV. DEEL.

ben wy *voorgenomen* op te trekken na *Hok'senu*, om met den *Combon*, en met den *Raad* aldaar te spreken, en ons met U. in *viendfchap* te stellen.

De Heer *Commandeur* mag *vrijelyk* na *Calappa* zeilen, om den Heer *Generaal* alles te *verwittigen*, alzoó U. den *Handel* genoeg *verzekerd* is.

Gefchreven in 't vierde jaar, en deagte maand van des *Konings* *Regering*, den 20 dag der maand.

Was onderteekend,

TOTOK FOA.

Daar op heeft de Heer *Sonk*, met goedvinden van den *Raad* deze plaats, daar zy anderzins voor alle geweld bloot lagen, beginnen sterk, en hier een *Vesting* te maken, die zy bewesten de *Rivier* van *Tayouan* aangelegt, rondom met planken omheind, gelyk zy de punt ook zoo lang met zand gevuld hebben, tot dat zy uit *Tsjina* een genoegzame menigte van steen bequamen, om die rondom te konnen bemetzelen, en 'er dus een steene *Vesting* van te maken.

Zy begrepen dezelve op een hooge *Zand-Duyn*, en noemden die, na dat ze voltoid was, *Zeelandia*, waarfchynelyk

G

De *Vesting* *Zeelandia* hier gebouwd.

na

1624 na 't Schip, waar mede de Heer Bevelhebber *Sonk* daar gekomen was.

Het was een vierhoek, die van gebakken steen net opgemaakt, en van muren voorzien was, die ten uitersten 6, gelyk de gordynen 4 voeten dik waren, behalven dat het nog met een dun Borstwering van 3 voeten hoog, en een een halve steen dik, versterkt was; hoewel alledeszelfs Punten hol, en maar met zand opgevuld waren.

Indien men deze Sterkte te recht inziert, zoo kon daar mede in een tyd van nood zeer weinig tegenweer gedaan werden, alzoo 't Geschut deszelfs zoo hoog lag, dat het, maar een weinig gedompt zynde, by na Lyn-recht in de aarde schoot, en geen vyand raken kon.

De slegte gelegenheid en aanleg van deze Vesting was ook oorzaak, dat'er geen Grachten ter wereld rondom, gelyk'er ook geen Storm-palen, Pallissaden, en geen andere Buyten-werken tot verdere versterking (gelyk wel behoorde) gemaakt, of daar aangehegt waren, waar door men'er met kouffen en schoenen zoo maar (gelyk men zegt) inloopen kon.

En nader beschreven.

Men heeft'er naderhand nog een zekere plaats, die maar met een enkele muur omringd wierd, aangevoegd, en die weer met een gekroond Hoorn-werk versterkt (zoo het den naam had) maar 't zelve in der daad wel merkelyk daar door verzwakt, alzoo dit door 't Geschut der Vesting niet eens bestreken, zoo dat het afgesneden kon werden, waar uit dan voor de E. Maatschappy weer grooter en in zich zelve onnutte lasten sproten, dewyl dit werk door meer manschap moest bezet werden.

Men maakte ook binnen in deze Vesting een a twee Punten, dog het drinkwater was brak, en ongezonder, zoo dat zy hun drinkwater van 't vaste Land moesten haalen.

Men moet egter'er by zeggen, dat dit niet zoo zeer schynd aangelegt te zyn, om zich tegen ontzachelyke vyanden, als wel maar tegen Inlanders, en tegen eenige Tsjineefche Boeren, te verdedigen, daar het ook sterk genoeg voor was, behalven dat'er meer schynd getet te wzen, om deze Vesting daar te leggen, daar men gemakelykft landen, en de Waaren uit de Schepen best lossen en laden kon: want anderzins viel'er nog zeer veel op het qualyk plaatzen van deze Sterkte te zeggen, gelyk men breder in 't eerste Deel van het verwaarloost Formosa zien kan.

Ondertuffchen waren'er van tyd tot tyd al een goed getal Jonken aangekomen, die zy eenige Lywaden voor hunnen arbeid vereerden, levende met die van Tsjina in volle vrede, waar uit men met reden hope schiepte, dat het met den Handel mede

zeer wel gaan zou.

Op dit Tayouan nu, als mede op Formosa, hadden van tyd tot tyd zoo veel Tsjineezcn, die door den oorlog Tsjina verlaten, en zich herwaards begeven hadden, ter nedergezet, dat zy hier een volkplanting wel van 25000 weerbare mannen, behalven vrouwen kinderen, hadden opgerecht, dewelke zich meest met den Handel en Land-bouw geneerden, by welk laatste middel van betaan hier zeer veel Ryft en Zuyker geteeld wierd, zoo dat men jaarlyks geheele Scheepsloadingen'er af na andere Gewesten vervoerde, waar van de E. Maatschappy, by 't genieren der Tollen, groote voordeelen trok.

Over 't betalen dezer Tollen, en van andere Gerechtigheden, kreeg men niet lang daar na een groot gefchil met de Japanders, die'er geweldig tegen stonden, om dit aan de E. Maatschappy te betalen, aangezien zy zeiden, wel 6 jaeren eer, dan de Dienaren der E. Maatschappy, hier geweest, en dus ouder bezitters, dan zy, van dit Land te zyn.

Dit is een waarheid, die de Heer Opper-Landvoogd *Koen*, in een Instructie, aan de Heer *Reyerszoon* Ao. 1622. medegegeven, zelf wel bekend, gelyk hen de vryen Handel op dit Eiland ook door de Heer *Reyerszoon* toegestaan is; maar die egter deze Japanders geen meer recht, dan aan alle de andere ingezetenen van Formosa, gaf, om van 't betalen der algemeene Lasten, Tollen, en Gerechtigheden vry te zyn, aangezien dit Land geenzins hen, maar den Keizer van Tsjina, toequam, die dat naderhand aan onze Maatschappy in de plaats van Pehoe, dat zy op die voorwaarde verlieten, geschonken, en hen daar by 't recht gegeven heeft, om, als Heer van dat Land, de Gerechtigheden, haar deugdelyk toekomende van alle de Ingezetenen, en nog meer van de Japanders, die daar vreemdelingen waren, te eiffchen: want schoon zy daar nog zoo lang van te vooren gehandelt hadden, bevrydde hen dit geenzins van de Lasten en Gerechtigheden aan den Land-Heer te betalen, en zoo'er iemand recht had, om daar op te staan, hadden immers de Tsjineezcn, welker eigen Land dit geweest was, veel meer recht daar toe, als de Japanders, hoewel die noit daar van gerept hebben.

Egter hadden zy de stoutheid, dat zy den Heer Landvoogd niet als Hoofd van dit Land wilden erkennen, zeggende, dat zy geenzins onder hem stonden, en met hem niet te doen hadden; dog na dat de Heer *Sonk* kennis hier af na Batavia gegeven had, wierd hem van haar Edelheden wel uitdrukkelyk belast, dat hy de Opper-magt in Tayouan uit den naam van Haar Hoog Mogende in allen deelen zou hebben

1624
Getal der
Tsjineezcn
op
Formosa, en
Tayouan.

Waar
mede
zich die
eneerden.

Zware
Tollen
der onze
hier.

Die de
Japanders
weigeren te
betalen.

Waar op
de Heer
Sonk ge-
last werd
te staan.

ben

1625. ben te handhaven, zonder iemand daar in te vreezen, of te verschoonen, en met last in opzicht der Japanders, dat zy, genegen zynde daar te handelen, alle lasten en regten nevens anderen zouden moeten betalen. Wat moeyelykheden zy naderhand nog verder hier over de onzen hebben zoeken aan te doen, zullen wy op zyn plaats in 't vervolg aanhalen.

Ao. 1625. den 20 January kogt de Heer *Sonk*, nu Landvoogd gemaakt zynde, van de Formozaanen, op het vaste Land, in der minne, en om eger duggelyk recht daar toe, en voet op Formosa zelfs te hebben, in Sakam voor 15 Cangans, of Vi-quamas (een soort van Kleden) zoo veel Land, als hy oordeelde voor de E. Maatschappij van noden te hebben, een koop, die my klaar blykt, uit een nader besluit, over deze zaak den 19 February daar aan, genomen, en door deze Leden van den Raad, *Marten Sonk*, *Gerard Frederikszoon de With*, *Adriaan Verhee*, *Gysbert van Zuylen*, en *Gerard Hendrikzoon*, geteckend.

Dit is een geheel ander verhaal van Formosa, dan ons *Tavernier*, in zyn 2 Deel Fol. 86. en elders, doed, daar hy steld, dat wy de Engelschen (die 't eerst van de Spanjaarden wonnen) dronken gemaakt, hen daar op overvallen, en hen alleu dood geflagen hebben, een leugen, die geen grond ter wereld heeft; hoedanige men'er wel meer by hem ontmoet.

In de tyd van dezen Heer Landvoogd is'er ontrent het Gat een halve Kartouwschoot van de Sterkte gelegen, ter plaatze daar de Schepen inkomen, op de kant een Reduyt, of een kleene Vesting, gelegd, die wel 16 voeten hoog met steen opgeghaald, met 7 Flankeringen, 12 stukken Geschut, en met 28 man voorzien was,

waar door het inkomen in dit Gat zeer gemakkelijk kan belet werden.

Deze Heer *Sonk*, die met den Heer *Jacob Dedel* Ao. 1619. uit, en 1620. (gelyk op zekere steen, nu nog aan de Kaap der Goede Hope, waar op het uitgehouden staat, te zien is) aan de Kaap quam, heeft hier niet veel meer uitge-recht, nog gelegenheid daar toe gehad, alzoohy Ao. 1626. in December hiet overledenis.

Hy wierd door zyn Tweeden Perzoon, de Heer *Gerard Frederikszoon de With*, met den eernaam, eerst van Bevelhebber, zynde de tweede Opper-Gebieder hier, in dit zelve jaar vervangen, en hy is in de volgende tyd ook Landvoogd geweest.

Hy moet het hier niet te wel aangesteld hebben, alzoohy'er niet lang gelegen, en, na het gelykt, niet al te wel met eenige Japanders hier gehandeld, hoewel my toefchynd, dat hy maar zyn last gevolgd heeft, alzoohaar Edelheden aan zyn Voorzaat al belast hadden, dat zy het de Japanders behendig daar zoo moede, en zoo tegen maken wilden (zonder hen eger openbare redenen van misnoegen te geven) dat zy den Handel mogten van zelfs laten varen, te weten, als de Japanders onwillig waren, de Gerechtigheden en Lasten te betalen.

Altoos de Heer *Pieter Janszoon Myssert*, die Ao. 1626. als Opper-Koopman en Gezant laatst te Jedo aan 't Hof van Japan geweest was, had groot misnoegen onder de Japansehe Grooten bespeurd, wegens 't on-gelyk, 't geene men de Japanders in Tayouan aangedaan had.

Hy bleef hier niet langer, als tot Ao. 1627., en moest toen alles aan zynen vervanger, die ons in 't volgende Hoofdstuk voorkomt, overgeven.

En sterf hier Ao. 1626.

De Heer de With tweede Opper-Bestieder van Tayouan Ao. 1626

VIERDE HOOFDSTUK.

DE Heer *Nuyts* Ao. 1627. derde Opper-Gebieder hier. *Werd tegen zyn zin nog daaren-boven Gezant na Japan gemaakt. Zyn brief aan de Heer Nyenrode. De Heer Nuyts vertrekt als Gezant na Japan, daar hy geen geboor by den Keizer kreeg. Hy werd van de Japanders in zyn huis gevangen genomen, en dier gelost. Dag-verhaal wegens de stoutte onderneming van eenige Japanders hier tegen den Heer Nuyts. De Koopman Hoo-man gequest. Gevaar van den Heer Opper-Koopman van der Hagen. Hoe dit verder afstiep. Besluit van den Raad tot lossing van den Heer Landvoogd. 't Accoord tusschen dien gevangen Heer, en de Japanders. 't Welk de Raad, na veel redenen over en weder, mede toestemde. Nader eisch dezer Japanders. Verdere besluiten van den Raad over dit sammelen. Nieuw-ontworpen eisch der Japanders. Door den Raad toegestaan. Den 4 July 1628., het Accoord eerst recht gesloten. Brief van den Heer Landvoogd Nuyts aan zynen Raad. Kloekmoedige aanbieding des Landvoogds aan den Raad. Brief van de Heer Nuyts aan 't Japans Opperhoofd, de Heer Nyenrode.*

Hy loopt voor de Maatschappij eenig Land op Formosa.

Maakt een Re-luyt.

1627.
De Heer
Nuyts
Ao. 1627
derde
Opper-
Gebieder
hier.

DE Heer *de Wiib* wierd in 't jaar 1627. door den Heer *Pieter Nuyts*, Buiten-gemeen Raad van Indiën, die hier als derde Landvoogd quam, vervangen.

Deze Heer was Ao. 1627. per 't Gulde Zeepaard maar pas uitgekomen, den 10 April op Batavia aangeland, maar 16 dagen'er stil geweest, en daar op aantsonds door den Heer Opper-Landvoogd de *Carpentier* niet alleen Landvoogd van Tayouan gemaakt; maar daar-en-boven gelast, om als Gezant, nevens den voornoemden Heer *Muyfert*, na Japan te gaan, alzoo de zaaken aan dat Hof wegens de mishandeling van eenige Japanders', in Tayouan voorgevallen, zeer verward stonden, en wel een wakker Heer vereischten, om dezelve spoedig te herstellen.

Gezant
na Ja-
pan ge-
maakt.

Hy had by zyn Edelheid wel sterk, en voor al om dat nog jong, en in de zaaken van Indiën onbedreven was, verzogt, daar van verschoond te mogen zyn; dog dit alles had niet mogen helpen, en 't was hem als opgedrongen.

Na dat hy dan den 4 Mey vertrokken, en den 28 Juny in Tayouan gekomen was, en den gantschen ontslag der E. Maatschappij van den Heer *de Wiib* overgenomen had, maakte hy alles waardig, om als Gezant na Japan te gaan. Voor af schreef hy ook dezen Brief aan den Heer *Nyenrode*.

Sr. NYENRODE.

Brief van
den Heer
Land-
voogd
Nuyts,
in Ta-
youan,
aan den
Heer
Nyen-
rode.

UE. Missiven, per Heusden en Tsjintsjeoe togezonden, zyn ons op behoorlyken tyd geworden, en volgt daar op kortelyk, na dat 't Schip de Vrede alhier ter Rheede was gekomen, is 't zelve met zyne volle last met den Commandeur *de Wiib*, nevens de Jachten *Erasmus*, den *Haan*, *Slooten*, klein *Heusden*, als ook 't kloekste volk na die Kust van Tsjina medegenomen, en vervoert, deze plaats met 320 Jongens (na zyn rekening) bezet latende. Tot op heden is van alle die macht hier niets weder verscheuen, als alleenlyk een kleine Jonk, daar de Hollanders nog uit gevlugt zyn, met advyzen, dat zyn E. uit de Rivier Tsjintsjeoe na een plaatze, Tamfoia genaamt, ontrent Lamoia gelegen, op 't verzoek van den *Combon*, *Totok*, *Hayto*, en andere Grooten in Tsjina, om den Rover Yquan te devalliseren, zoude verzeilen, waar voordien gemelden *Combon* schriftelyke belofte hadde gedaan, dat den liberen Handel voor de Nederlanders by den Koning zoude absolutelyk bekomen, en verwerken.

Gemelte Commandeur, daar gekomen zynde, is van den Rover zoo wel met Branders onthalt, dat met de Vrede, en

Erasmus na Java de vlugt, zonder eenen schoot op hem te lossen, heeft moeten nemen, de resterende Jachten en Jonken gelastende weder herwaards te komen; waar af, als gezegt, geene is wedergekeerd.

't Jacht Ouwerkerk met Sr. *Nicolaas Ketting* is in een Rivier verbrand, en 't volk in Macao gevangen, zulks dat als wy met Woerden op den 20 dag na het vertrek van *Costi* hier quamen te arriveeren, een zeer defolaten stand en plaatze zonder eenige Navale macht vonden: God zy lof, dat die vyand te dier tyd niet te voorfchyn is gekomen, zoude voorwaar zonder weerskoot deze plaats geoccupeert hebben.

De Rover is hier over zoo verhit geworden (hebbende over de 1000 Jonken by hem) dat allen afbreuk ons heeft aangedaan, die hem mogelyk is geweest, een groote Jonk met 25 Duytchen genomen, daar na nog een met twee ankers en touwen, den Commandeur van hier na gezonden. Item onze Jonk *Sinkan*, daar over de 18000 Realen, diverse Koophieden aangaande, in waren, die haar na Tsjina in verzekertheid meenden te brengen. Item twee Jonken met den perzoon van Sr. *Joannes van der Haagen*, na Tsjintsjeoe gezonden, om onze Zyde uit Simious handen te gaan lichten. Item *Simfeu* zelf gevangen, gedood, alle zyn goed, 't Land van *Aymoy* ingenomen, den *Totok* verjaagt, en die gansche Zee-kust onder zyn geweld gebragt. Eindelyk ook ons Jacht *West-Kappel*, met alles, dat'er in geladen was.

Dit is nu de vrugt van zulken onvoorzigtig Attentaat. Wy hebben tot dagelyke Gastos van huishouding, zedert dat hier gekomen zyn, meer geld uitgegeven, als tot d'inleg van een Caragoen. Daar mag zich geen Vaartuyg op die Kust van Tsjina verreppen, of hy heeft het in zyn geweld. Wy zitten zonder eenige macht, hebben hier ontrent 350 koppen, zelfs, 200 niet tydelyk gecundeert werde, in twyffel ben, of Ue. van dit jaar van hier ook iets te verwagten zult hebben, ten ware een Schip, om te vertrimmeren.

Hier op is gevolgt de aankomst der Japanfche Jonken, die hier gebragt hebben 470 koppen, welkers Kapiteyn *Jafsiyo* nog buiten op de Rheede zynde, zoodanige Propoosten van groote vermetenheid niet alleenlyk; maar van zeer quade consequentie en agterdenken, heeft met vollen monde (jegens Schipper *Heyn*, die hem tot een Lootsman hadden toegezonden, en *Frans Kanon*) uitgeroepen, en hem stoutelyk vermeten, dat daar dor genoodzaakt zyn geworden (boven

die

627. „die fecrete advertentie van UE. als die
 „van de Hcer *van Firando*) om onzen
 „ftand volkomelyk alhier te verzekeren,
 „op onze hoece neerftelyk wel zynde, en
 „op alles met dubbele voorzigtigheid te
 „waken, en daarom zoo die Jonken bin-
 „nen Gaats, en buiten perykel waren,
 „hebben haar by onze Schepen doen zet-
 „ten, behoorlyk laten vifiteeren, en al
 „haar Geweer afnemen, zoo om de voor-
 „fchreve vermetelyke gehoudene Propoo-
 „ften, als om die extraordinaire verfchy-
 „ninge der zelve: want vonden die
 „zelf buiten gewoonte gemand, gearri-
 „veert, en geëquipeert, (de'cene, nament-
 „lyk de grootte, hoewel van elkanderen
 „niet veel en verfcheelen, met 6 Gotelin-
 „gen boven gemonteert, en nog 9 bene-
 „den op de ballaft) als om de zekere
 „waarfchouwing, die uit zommige Tsji-
 „neezen, die met haar als Paffagiers over-
 „quamen, bekomen, die dadelyk haar
 „deden aan Land zetten, en ons verze-
 „kerden, dat zy iets quaads in den zin
 „hadden.

„De Kapiteyn dede my veel verzoek-
 „ken op het ftuk der loffing, of vifitatie
 „der Jonken, daar op altyd die boodfchap-
 „pen afloeg, antwoordende, zoo iets te
 „verzoeken had, dat hy aan Land, na
 „ouder gewoonte, zou mogen komen per-
 „zoonelyk dat vertoonen. Hy, lont rie-
 „kende, wilde daar qualyk toe verftaan,
 „tot dat hy zag de zaake anders niet kon
 „gevordert werden. Hem in huis heb-
 „bende, liet hem by my komen, en na
 „aangehoorde Harangue op 't ftuk der vi-
 „fitee gaf voor antwoord, dat, alhoe-
 „wel 't zelve voor dato niet gepleegd, nog
 „by den Commandeur *de With* geobfer-
 „veert was, zoo was zyns E. tyd nu
 „geëindigt, die geregeerd hadde na zyn
 „goeddenken. Nu ik hier was, moeft
 „hem onderwerpen myne ordie. Men
 „moeft zyne Jonken vifiteeren in forma,
 „als onze Schepen in Japan, zoo in 't in-
 „komen, als uitgaan gefchiedde, en hoof-
 „de hem zoo zeer daar over niet te ver-
 „wonderen, gemerkt zyne ongebondene
 „Propooften zelf daar dubbel fubject toe
 „gegeven hadden. Ziende, dat in geenen
 „deele daar toe wilde verftaan, liet hem in
 „die Kamer apart, en vertrok met Sr.
Muyfert, onzen Luytenant, en eenige
 „Krygs-Officieren geaccompagneert, al-
 „waar 5 a 6 dagen nefens eenige zynere
 „Kooplieden, die hem gezelfchap hielden,
 „wel getraeteert werd, tot dat de loffing,
 „en behoorlyke vifitatie der Jonken ge-
 „confenteert, en geëindigt was, uit wel-
 „ke wy die 15 ftukskens Gefchut, quan-
 „titeit van Zabels, Roers, Pieken, Zee-
 „meflen, Pylen, Boogen, &c. gelicht
 „en die op zyn vertrek wederom in inte-
 „grum gereftitueert hebben, zoo goed als

1627. „die ten tyde der loffing geweeft zyn:
 „want zyn door zyn volk die fchoon te
 „laten maken, zoo dikmaal als 't haar ge-
 „licfd heeft, hem toegelaten geworden.

„Ik zeide hem, dat hy by zyne Vrun-
 „den niet en behoeftde met zoo veel Sol-
 „daten en Ammunitie van Oorlog te ver-
 „fchynen. Wy hadden hier ons Volk,
 „Forten Schepen, om allen en een ieder
 „voor vyanden te bevryden. Hy, zien-
 „de, dat zyn deffein, door d'ontblooting
 „zynere wapenen, gebroken was, wift niet,
 „in wat gat te loopen, en waar op hy al-
 „les leggen zou; want voor dien flag was
 „hy niet verdacht. Eindelyk repliceerde,
 „dat hy die ten principalen medegebragt
 „had, om zyne defenfie jegens vyanden,
 „by den weg hem ontmoetende. Ant-
 „woordde, dat perykel was nu uitgeftaan,
 „en wanneer vertrok, zou hem alles we-
 „der geintegreert werden; gelyk als is
 „gefchied. Hier over heeft hy vuur en
 „vlam gefpogen, en anders geen uitkomst
 „ziende, heeft hem op een dreigen en groo-
 „te klagten in Japan over de Hollanders
 „te doen, zeer gevanteert. Derft opent-
 „lyk in myne prefentie zeggen, dat hy
 „en *Phofodonne*, zyn Meefter, oorzaak zyn
 „van onze Non-Audientie boven, en daar-
 „en-boven beroemen, dat die in *Phofo-*
donne's gratie ftaan, ook de gratie van
 „den Keizer hebben.

„Voorwaar veele andere lafterlyke en
 „incompatible Propooften, dat zoo UE.
 „myne ordie in 't zenden van een Schry-
 „ver haddet believen na te komen, UE. zul-
 „ke Papieren en Atteftatien zouden kon-
 „nen toegezonden werden, dat men hem
 „voor den Duivel daar mede gejaagt zou
 „hebben. En is dit jaar die Compagnie
 „het verlies van 10000 Thaylen zoo groot
 „niet, als het onbeeren van eenen goeden
 „Schryver, door UL. agter gehouden.
 „Patientia. Na dat hy hem in zyn Lo-
 „gys enigen tyd heeft onthouden gehad,
 „heeft hy niet nagelaten (want der
 „ongeduuriger en godloozeren Geest heeft
 „noit ruste) te practizeeren bedriegelyke
 „middelen, en ommewegen, om zyn wa-
 „penen ontydelyk uit myne handen te
 „bekomen; maar te vergeefs. Ook ziende
 „hoe namentlyk, hier niet een ftuiver te
 „verhandelen valt, heeft begeerd, dat ik
 „hem zou toeftaan, dat hy uit Tsjina zy-
 „ne overjaarige reftanten zoude mogen
 „gaan halen, en daar toe wilde toelaten,
 „dat hy 7 a 8 Jonken hier mogt huuren,
 „kopen, met zyn volk mannen, en ar-
 „meeren, en zoo voortzenden, dat hem
 „(als op andere jaaren is gefchied) aflloeg.
 „Dog aangezien dat hy daar over zou
 „(gelyk wel vermetelyk hem vanteerd)
 „in Japan veel waters vuil maken, met
 „valfche klagten, op dat gy niet zoudet
 „onzent halven hebben te verantwoor-

1627.

den. Eindelyk door zyn hard aanhouden, en dreygementen, dat hy restitutie daar over zou pretenderen, en tot bekomens toe aanhouden, hebben hem (hoewel buiten den teneur van zyne pas is) toegestaan, als blykt by een origineel schrift, by hem en zyne principaalste Kooplieden onderteekent, dat per deze Jonk niet vertrouwd werd gezonden te werden. 't Zelve geconferentiert zynde, is 't gebeurd, dat 'er eenige Jonken in haren dienst 't zelve hebben dienen, nog willen aangaan; rond uit verklarende, dat zulks tegens hunne Wetten was, en veel liever hier by my wilden gedood werden, als dog Vader, Moeder, Suster, Broeder, Vrouwen, Kinderen, en 't gansch geslagt ter doot te brengen; 't welk voorzeker zou volgen, wanneer zy Japanders, die u t haar Land gebannen waren, boven 't verbod inbragten, zulks dat dat daar by ook was blyven steken.

Daar na hebben my doen aanzeggen, zy wilden na Pehoe met hunne Jonken gaan, en van daar 't voortz. concept voltrekken. Nu verstaan weder van Resolutie veranderd zyn, en recht na Japan zullen keeren. Dit is, 't geeneten principaalste tusschen hen en ons alhier is wedervaren. Wy hadden voor hun lieder aankomst een Placaat gemaakt, dat niemand eenige Harte-vellen zoude voortaan meer mogen uitvoeren. 't Zelve hebben 'ook begeerd by die Japanders zoude geobserveert werden; dog hebben voor dit jaar daar zoo nauw niet op willen zien, zulks dat daar eenige partye Vellen in hunne Jonken zyn gevonden; dog van weinig importantie, en daarom ook door de vingeren gezien, en hen niets afgenomen.

Hadde UE. ons den meer gedagten Schryver gezonden (dat UE. de Heer van Firando zelfs met een Hollands Schip niet zou geweigerd hebben, want my zulks in Jedo toegestaan heeft) wy zouden u alles zeer klaar en levendig voor oogen gesteld hebben; maar moeten nu verzuimen, 't geene dat, door gebrek deszelfs, niet kunnen te weeg brengen.

Yquan is met den Koning en Combon veraceordeert; zoekt ook onze vriendschap, ten teeken zelfs, heeft op eenen blooten en simplen brief, aan hem gezonden, 't Jaecht West-Kappel met het contant, dempto 1182 en een achtste Reaal, ofte 863 Taylen, dat door onze Matroozen en Tsjincezen in 't innenmen is geplunderd, een party Arak, en alles, dat UE. voor onze Tafel van Djava gezonden had, gerestitucert.

Door gebrek van macht zitten genoegzaam met gebondene handen. Binchen 4 a 5 dagen hopen ontzet en ordre te

bekomen. Zullen als dan (God te voorren) den Handel haast openen. Zoo 't zelve tydelyk komt, zal UE. nog een Schip met Cargazoen apparentelyk van hier bekomen. Voor als nog is 'er geen apparentie iets van merite voor die Compagnie in Tsjincefche Waren besteed te kunnen werden.

De Fluyt Edam is hier niet gepasfeerd, zulks dat door het missen zynes, en des Vredes, om Hout-werken vry verlegen vallen.

UE. hebt ons gezegt per die Japanfche Jonk gefchreven te hebben. Hier komende, loeohenen die brieven, en per West-Kappel is niet een brief te recht gekomen; dat onze suspicie ook heeft doen vermeederen, en alzoo veroorzaakt, dat in dezen niet larger en ben, nog de penne tot zulks, als wel geernc wilde, vertrouwen derve.

Tot hier toe gefchreven zynde, hebben die Vrienden eens by den anderen geroepen, om haar advys over 't subyt vertrekken der Japanfcher Jonken te hooren, by de welke is goedgevonden, vreezende, dat deze onze brieven UE. niet zullen behandigd werden, en zoo veel vroeger overkomende, en het gansche Land en Hof met calumnien, en quade roepen, mogten vervullen, en UE. ter antwoord niets zouden weten by te brengen, dat men gemelte Jonk ter komst der Schepen van Java (dat ik hope geen 6 dagen zal aanloopen) zal ophouden, om, zoo per avonture een Schip van daar na Costi gedeffineert, deze plaats quam aan te doen, UE. onze brieven per 't zelve 'tuwer defenie te mogen zenden, en daar-en-boven, aangezien dat Jaffioen geoordeeld werd een man, die tegen onzen Staat crimen lese Majestatis (in 't uitvoeren der Sincanders, dat hy alles met zeer groote valschheid heeft aangelegt) begaan heeft, als mede een Perturbateur van de gemeene rust, uittermaten in allen deelen de Compagnie vyand-en hinderlyk, zoo alhier als in Japan, uitzonderlinge gratie, en polityque confideratie, 't leven geschonken zynde, voor eeuwig op poene van den hals, uit dit Land gebannen zal werden; dat wy op heden voorgenen hebben hem aan te zeggen, en alle Kooplieden te verwittigen, daar by voegende, dat, zoo zy lieden op een ander jaar (wanneer de Handel geopend zal zyn) gelieven met eenen redelyken en genen factieusen Kappiteyn weder te keeren, haar alle ere en behulp (meer als oit te vooren) zal werden beroond tot UE. governo.

Onder die contanten, per Woerden gezonden, zyn 100 Taylen te kort bevonden, als ook aan die 1000 Baalen Ryft, per Heufden, 10 Cati per Baal.

Actum

1627.

1627. Actum in de Stād Zeelandia den 16 Juny A. 1628. zyn Ed. gevangen is door den Raad aldaar opgefeld, zien. 1628.

UE. geaffectioneerde

Pieter Nuyts.

Ondertusschen hadden eenige Japanders (waarschynelyk op 't aanraden der Portugeezen) 16 Formozaanen van Sakam, in dit zelve jaar, in der silte na Japan vervoerd, en onder zich zelve als een Gezantschap aan den Keizer van Japan (immers zoo zommige, hoewel valschelyk, voorgeven, gelyk hier na blyken zal) uitgemaakt, welke Sakammers Tayouan aan dien Vorst gingen opdragen; dog zy wierden, tegen alle hunne gedachten aan, door den Keizer afgewezen, konden geen gehoor krygen, en wierden belast weer te vertrekken, met verbod van oit geen Formozaanen weer daar te brengen, en met last van de daar gebragte weer mede te nemen.

Na dat nu de Heer Nuyts alles, tot zyn Gezantschap vereischt, klaar gekregen had, nam hy de Reis na Japan den 24 Julius des zelve jaars aan, nemende den Heer *Mysfert*, als zyn tweede van het Gezantschap, mede, te meer, alzoo die Heer daar laatst zoo geweest was.

Dat de Japanders onverzettelike koppen hebben, zag men hier aan: want schoon zy hun hoofd leelyk by den Keizer, met hun aanbieden van de Oppermacht over Tayouan, gestooten hadden, konden zy nog niet rusten, of den hoon, hen door de onzen hier aangedaan, verzetten, zy moesten, zoo lang, als zy konden, tot nadeel der onzen woelen, en hen zoo veel afbreuk doen, als hen mogelyk was, om 't welk te verrichten zy heimelyk, 4 dagen daar na, mede na Japan gingen, met voornemen, om, waar het mogelyk, dit Gezantschap van den Heer Nuyts te verydelen, en zyn ganse Reize vrugtelooos te maken.

Hy had 'er ook te late de bevinding, en de smerte af, alzoo zy voor zyn komst 'er de kruyken al zoo beschikt, en de Bakens zoodanig verzet hadden, dat hy 'er geen gehoor kreeg.

Hy stelde echter, zoo veel zyn vermoegen toeliet, alle nodige ordres op de zaken der E. Maatschappy in Japan, en vertrok toen van daar weder na Tayouan.

Hoe zyn Ed. naderhand, in zyne Landvoogdy wedergekomen, met de Japanders, die met de Sakammers (of Sinkanders) weer uit Japan op Tayouan quamen, gehandeld heeft, hoe zy zyn Ed. in zyn huis gevangen namen, en hy naderhand ook door ons volk van hen voor een groote zomme gelds geloft is, zullen wy hier vervolgens uit dit Journaal over

Journaal, of Dag-Verhaal van 't voorgellene tusschen den E. Heer Landvoogd Nuyts, en eenige Japanders, benevens een bericht van hun verraderschen aanslag in Tayouan, zedert den 29 Juny Ao. 1628. tot den 5 July daar aanvolgende; door een Liefhebber opgetekend.

Den 29 dito gebeurde een zeldzaam en stout stuk. De Japanders quamen (zoo zy zeyden) hun afscheid nemen om te vertrekken, waar toe zy verlos quamen verzoeken, 't welk hen door den Heer Landvoogd op een vriendelyke wyze afgellagen wierd, waar mede zy zich betoonden geenzins te vrede te zyn, gelyk zy ook met zeer stoute woorden vlak uit zeyden, te willen vertrekken. De Heer Landvoogd zey hier tegen, dat zy niet vertrekken zouden, alzoo de Raad daar een ander besluit over genomen had.

Hier op vlogen zy den Heer Landvoogd gelykelyk als briefschende Leeuwen aan, vatteden hem by de kop, bonden hem handen en voeten met een Sluyjer om den hals vast, en dreigden hem, zoo hy riep, aanstonds den kop af te zullen houwen.

De Koopman, *Jacob Hooman*, die even voor 't aangaan van dit bedryf uit de Kamer gegaan was, en die wederom quam, om den Heer Landvoogd nog iets te vragen, hoorde dit gerucht, keerde aanstonds te rug, en riep 't volk in de wapenen, zeggende, dat men den Landvoogd vermoordde. Dit gaf dan ten eersten een grooten opstand, en eenige Japanders, buiten de Zaal zynde, en mede van de loos wetende, trokken aanstonds van Leer, vielen, te gelyk op onze Soldaten, de Wacht in of ontrek de Zaal hebbende, aan, die, hier op niet verdacht zynde, en op hun Geweer niet passende, ten eersten op de vlugt gedreven wierden, zoo dat zy de ganse baan hier eindelyk zoo schoon maakten, dat 'er geen een meer was, die hen tegen stond.

Aan wederzyden waren 'er eenige dood gebleven, en anderen gequett, onder welke laatsten ook den Koopman *Hooman*, die deerlyk gewond was.

In 't begin van dezen alarm was ik met den Koopman *Hartman* in de Kamer van *Hooman*, en hoorde 't gerucht aldaar; weshalven wy met de Degen in de vuist voor dendag sprongen; dog vonden, buiten komende, zulken wederstand, dat Sr. *Hartman* genoodzaakt was uit *Hoomans* Kamer-veniter, en ik de Gang-deur uit te springen, om ons leven dus te behouden.

De Opper-Koopman, *Joaanes van der Gevaar Hagen*,

Dag-verhaal wegens de stoute onderneming van eenige Japanders tegen de Heer Landvoogd Nuyts.

De Heer Nuyts verticht is Geant na Japan.

Daar hy een geoor by den Keizer kreeg.

Van de Japanders in zyn huis gevangen genomen.

De Koopman Hooman gequett.

Gevaar Hagen,

van den
Opper-
Koop-
man
van der
Hagen.

Hagen, niet wel te pas zynde, lag naakt in zyn hemd op de Kist, en raakte op een wonderbaarlyke wyze langs een gepouwen lat ter Venster uit, want anders (zoo wy naderhand van *Jassroye* verstaan hebben) was hem de dood gezworen, het welk ook ten deele daar uit gebleken is, dat zy, zyn Kamer opgelopen, en hem niet gevonden hebbende, den Jongen van den Heer Landvoogd, en zyn Cousyn, die zy daar vonden, jammerlyk vermoord, en heimelyk (op dat het niet uitkomen mogt) begraven hebben, ten uitersten naderhand zelf (zoo zy bekend hebben) hier over beschaamd zynde.

Buiten komende, deden wy terstond de Soldaten in de wapenen komen, en de Vesting wel bezetten. Ondertusschen wierden 'er 2 a 3 schooten na de Japanders gedaan, die ook schade deden. Ik klom op de Galdery, en geraakte voor des Landvoogds Vensters, daar ik zyn E. zoo jammerlyk gebonden zitten zag, zoo dat my, ten deele uit weemoedigheid, ten deele van spyt, de tranen uit de oogen quamen.

Hoe dit
verder
afleef.

Zyn E. bad ons, dat wy dog 't schieten zouden doen ophouden, dewyl hy anders zekerlyk om hals was.

De Japanders, die my gaarne ook in de Kamer gehad hadden, deden my mede zeggen, dat, zoo ik 't schieten niet en

dede ophouden, zy zoo aansonds 't hoofd van den Landvoogd uit de Venster voor myn voeten werpen zouden, waar op ik terstond van de Galdery sprong, en het schieten op verbeurte van den hals, dede ophouden.

Terstond daar na wierd ons aangediend, dat men in accoord stond, en dat alles eerlang wel een goede uitkomst hebben zou; weshalven de Heer Landvoogd ons belaste, dat wy ons stil houden, en niets ondernemen zouden, 't welk wy, zoo veel doenlyk was, tragten na te komen; dog alzo wy ondertusschen vernamen, dat 'er een veenigte Japanders overquamen, zoo dat zy, eer 't middag was, wel 150 koppen sterken waren, begonnen wy op tegenweer een besluit te nemen, te meer, alzo zy lieten verluiden, dat zy, met hulp der Inwoonders, en der Tsjineezen, aanstaande nacht de Vesting wilden aantasten; weshalven ik na de Vesting vertrok, den Raad vergaderde, en na 't voordragen van alle zwarigheden, met den Raad besloot, dat men de Japanders door Gecommitteerden zou doen aanzeggen, dat zy, eer 't nog avond was, den Heer Landvoogd aan ons zouden hebben over te leveren, of dat wy hem, by weigering van dien, zouden zien te bekomen, en zoo zy de stoutheid hadden, om by wegen van vyandschap zyn leven,

628. of dat wy hem, by weigering van dien, zouden zien te bekomen, en zoo zy de stoutheid hadden, om by wegen van vyandſchap zyn leven, of dat van zyn Soontje (dat by hem in de Kamer was) aan te taſten, dat zy dan wel vaſt mogten ſtellen, dat'er geen een Japander levendig af komen zoude; dog men beſloot ook vooraf aan den Landvoogd kennis van dit beſluit te geven, om zyn advys en gevoelen hier over te hooren.

Daar op wierd *Simon van Remortre*, benevens den Geheymſchryver van den Landvoogd, na den ſelven afgezonden, die kort daar aan ten antwoord wederom bragten, dat de Landvoogd verzogt, dat zy voor als nog geen vyandſchap zouden betoonen, en de zaaken tot morgen vroeg inzien, alzo hy niet twyfelde, of zy zouden wel haaft tot een goed accoord en verdrag komen; dog men kon egter 's anderendaags wel met een party Soldaten voor 't huis komen, om hem op te eiſchen. Ook zou hy zien, of hy, uit een Venſter ſpringende, het zou kunnen ont-komen.

De Raad, dit antwoord bekomen hebbende, beſloot na lange redenen over en weder, zyn E. verzoek toe te ſtaan, en alle vyandlykheden tot op morgen uit te ſtellen, doende ondertuſſchen de Wachten op alle Punten, en ook de Rondes, met laſt van wel op hun Wacht te paſſen, verdubbelen.

Den 30 dito 's morgens vroeg nam de Raad het verſchynen met Soldaten voor 't huis, om den Heer Landvoogd op te eiſchen, of te verloſſen, wederom in bedenken, en 't wierd om verſcheide redenen by hen niet goed gevonden; dog zy zonden andermaal eenige Gecommitteerden na 't huis, aan de Japanders, door welke wy weder in der minne en vriendſchap verzogten, dat zy den Heer Landvoogd geliefden op vrye voeten te ſtellen, en dat zy dat binnen twee uren wilden doen, of dat wy, by weigering, zyn E. met geweld, 't zy levendig, 't zy dood, uit hunne handen zouden zien te bekomen.

De Japanders, en de Heer Landvoogd, deden den Raad weder aanzeggen, dat zy in accoord ſtonden, en dat het zelve eerlang zou getroffen zyn; weshalven zy gelykelyk verzogten, dat wy dog niets vyandlyks beginnen zouden, en maar tot na den middag wagten, wanneer zy hoopten, dat alles zou afgedaan zyn, welk verzoek by den Raad weder ingeſchikt, en toegeſtaan wierd.

's Namiddags ſchreef zyn E. aan den Raad, dat het accoord van zyne verloffing, en 't vry vertrek der Japanders tuſſchen hen beſloten was, indien de Raad, dat mede wilde toeſtaan. Dat ook zyn E. vyf perzoonen, te weten, zyn Soontje, Lan-

rens Nuyts, de Kooplieden *Pieter Muffert*, *van der Hagen*, *Mourcourt*, en *Jan Hartman*, in der Japanders handen zoude leveren, om dezelve tot hunne verzekering, mede na Japan te nemen; waar tegen de Japanders weer aan zyn E., tot zyne verzekering, vyf van hunne voor-naamſten, als Gyzelaars, zouden overgeven, die mede met een van onze Jachten na Japan gevoerd en, alwaar dezelve weer tegen malkanderen verwiffeld, en in vryheid geſteld zouden werden. Na 't overleveren van welke Gyzelaars aan malkander, zou de E. Heer Landvoogd in vryheid geſteld werden, en daar op 't vertrek der Japanders binnen 4 dagen voortgaan.

Op dezen voorſlag vielen in den Raad veele redenen voor en tegen, te meer, alzo men niet zien kon, hoe de Japanders, in hun eigen Land gekomen zynde, zouden kunnen gedwongen werden, om onze Gyzelaars over te geven.

Men zond dit alles aan den Heer Landvoogd ſchriftelyk, met verzoek van dat ſpoedig hier op antwoorden wilde.

Zyn E. gaf daar op ten eerſten dit antwoord, dat alles zeker en vaſt gaan, en dat zy maar nergens voor vreezen zouden, alzo de Japanders voor zich ſelven maar deze verzekering van wegen hun feyt, tegen zyn E. begaan, vorderden; waar op dan ook eindelyk alles by den Raad toegeſtaan, en mede zoo beſloten, terwyl'er op alles aan weerzyden goede Wacht gehouden wierd, alzo zy malkanderen niet vertrouwden.

Den ſelven avond regende het nog, tot veeler verwondering, ſchoon het zeer heet weer was.

Den eerſten July 's morgens regende het hard op den dag, zoo als de tyd, om de Gyzelaars over te geven, aanquam, waar op men vraagde, of zulks nu geſchieden zou, dan of zy (Japanders) nog iets voor te ſtellen hadden. Zy zeiden, ja, en dat zy, voor eerſt, 200 Pikol Zyde wederom eiſchten, die zy zeiden in voorgige jaaren aan de Tsjineelche Kooplieden ten achteren gebleven, en nu door 't ongeluk van Simſou, en de Rovery van Yquan, door ons belet te zyn, die te kunnen gaan halen, waar door zy daar van beroofd waren gebleven.

Ten anderen, eiſchten zy onſlag van de Sinkamſche gevangenen.

Ten derden vorderden zy weder-gave van alle de goederen, en geſchenken, die de gemelde Inwoonders alhier afgenomen waren.

Hier over wierd lang tuſſchen den Heer Landvoogd en de Japanders binnens huis, en zonder mede-kenniſſe van den Raad, gehandeld.

Tot het eerſte wilde de Landvoogd geen-

1628.

t Welk de Raad mede toetemde.

Nader eiſchten dezer Japanders.

1627. geenzins verstaan.

Ontrent de twee andere zaaken feheen hy niet veel zwarigheid te maken; dog ondertuffchen was de Raad, in de Vefling by een vergaderd, in groot bedenken, waarom zy geen antwoord op hunne vrage, wegens de Gyzelaars kregen; weshalven zy begonnen te twyffelen of hier niet wel wederom eenige fchelmary onder fchulde, om maar tyd te winnen, en daar op wierd ook befloten, met geweld'er op in te branden.

Zy befloten dan, dat, zoo zy voor den middag geen antwoord'er op kregen, zy dan alles onder de voet zouden fchieten, en hun beft doen, om den Landvoogd zoo met geweld te verlossen.

Dit wierd zyn E. wederom door zynen Geheymfchryver aangediend, met verzoek, dat zy daar kort antwoord op mogten bekomen.

Verdere
befluiten
van den
Raad.

Zyn E. liet daar op den Raad met veel beweging (gelyk wel te denken is) aanzeggen, en verzoeken, dat zy nog wat geduld wilden nemen, alzoó hy hoope had, dat alles een goede uitkomst hebben zoude; ook zou hy den Raad na de middag zyne uiterfte meining fchriftelyk laten weten, om zich daar na te richten, en om dan verder na hun welgevallen hier mede voort te varen.

Zy ftonden dit verzoek van zyn E. weder toe, wagtende tot dat zy des namiddags het fchriftelyk antwoord van zyn E. bequamen, waar over zich weer nader beraden hebbende, vonden zy tot behoudenis van des E. Heers Landvoogds leven, en ten dienst van de E. Maatfchappij, goed, het nog 2 a 3 dagen in te zien, zonder eenige vyandlykheden te ondernemen, in hoope, dat zich alles in die tyd ten beften fchikken zoude; van welk befluit zy zyn E., die 't ook zeer wel aantond, kennisfe gaven.

Den 2 dito Zondag 's morgens, liet de Heer Landvoogd weten, of wy nog alle vyandfchap, volgens ons befluit van gisteren, ftaakten, en, zoo ja, (gelyk zy zyn E. antwoordden) dat hy nu een goede uitkomst van alles hoopte, alzoó de Japanders nu hunnen eifch opmaakten, die hy, opgemaakt zynde, zonder dat zy'er dan iets meer (gelyk onder eede beloofde) byvoegen zouden, hen dan ten eerften zou laten toekomen, om daar over zoodanigen befluit, als zy raadfaamt oordeelen zouden, te nemen.

Nieuw-
ontwor-
pen eifch
der Ja-
panders.

Tegen den avond zond zyn E. hen ook dien eifch, bestaande (volgens 't geen de Heer *François Caron* uit het Japans vertaald heeft) in deze navolgende flukken: Zy eifchten dan

Voor eerst, des Heeren Landvoogds Soontjen, den Bevelhebber, *Pieter Myferti*, de Srs. *van der Hagen*, *Hartman*, en

Mourcourt, om dezelve tot hunne verzekering met hunne Jonken na Japan te brengen, en boden daar en tegen aan, *Sibuita Fatfemedro*, Neve van *Phefodro*, *Sayngo Soyemondono*, Kapiteyn der Soldaten, *Jammaocka*, *Sinfeymondeyno*, Banjoos of Opziender, *Famada Sinfodeyro*, Soon van *Jaffiojodro*, Kapiteyn, en *Ommamits Croyemondeyro*, Opperfte van de Kooplieden, over te leveren, om met een Hollands Jacht, dat met hen te zamen na Japan vertrekken zou, tot verzekering van zyn E., en den Raad, overgebragt te werden.

1628.

Ten tweeden, de 11 Inwoonders van Sinkam (van welk'er vier weggelopen zyn) zou men 'hunnen huize zoeken, als mede de twee Tsjineefche Tolken, endie aan hen over-, of aan dezelve hun volkomene vryheid geven.

Ten derden, ook de Sehenkagie, door die Liedien van de hooge Overheid ontfangen.

Ten vierden, dat de Roers van onze Schepen, voor hun vertrek, uit de Haken geligt, en aan Land gebragt zouden werden.

Ten vyfden, eifchten zy 200 Pikol Zyde, waar van het geld voor dez-n na Tsjina gezonden, en waarfchynelyk door den Rover *Iquan* genomen is; als mede de 15 Pikol in beflag genomene Zyde, die door den Heer Landvoogd *Sonk* verbeurd verklaard waren.

Alle het welke zy, onder eede (en wel met hunnen hoogften eed, by *Semon*) verklaarden, hunnen volflagen eifch te behelzen, zonder dat zy daar iets meer zouden byvoegen. Waar op zy dit ook ordentelyk den 2 July 1628. in de Stad Zeelandia ondertekend hebben.

Dezen eifch nu wierd den 3 dito den Raad voorgedragen, en na overweging van alles, dat tot deze stoffe eenige betrekking kon hebben, befloten zy eenparig, dat men hen alles, op goedkeuring van den Heer Landvoogd, zou toefstaan, onder die mits (gelyk zy ook beloofden) van hier na weer met geen nieuwe eifchen voor den dag te komen.

Hun befluit, op Maandag den 3 July Ao. 1628. hier over gnommen, was van dezen inhoud.

Alzoó den Raad van den E. Heer Landvoogd *Pieter Nuyts*, Raad van Indiën, &c. Landvoogd alhier, tegenwoordig in de Vefling vergaderd zynde, van zyn E. gisteren zeker gefchrieff, door de Japanders ondertekend, en hunnen bovengemelden eifch vervattende, te gezonden is, heeft de zelve Raad, alles wel overwogen hebbende, eenparig dit navolgende hier op befloten, te weten:

Het eerste, wegens de Gyzelaars toe te ftaan, als mede het tweede en het derde.

Over

1628.

Over het vierde zou men zien, hen van zin te doen veranderen; dog zoo zy daar op bleven staan, zou men hen dat al mede inwilligen.

Wat nu 't vyfde lid wegens de 200 Pikol Zyde belangd, die zy voorgeven, door ons toedoen hen afhandig gemaakt te zyn, of ten minsten, dat wy hen belet hebben, die te konnen gaan halen, schoon dit vragen van hen zeer flegt en ongegrond is, heeft men, uit inzicht, dat dit Comptoir in Japan, zoo de Tsjineefche Handel gelukt, een van de beste, die de E. Maatschappij bezitten zal, staat te werden, goedgevonden, om ook dezen hunden, schoon ongegronden, eifch al mede daarom toe te staan, om dat wy, vlyndlyk hen aantastende, dan zeer waarfchynelyk den Japanfchen Handel (die ons veel meer waardig is) en ook de Logie alhier (die zekerlyk zeer veel lyden zou) als mede den E. Heer Landvoogd daar by verliezen zouden, al 't welke, vry zwaarder by ons, dan de 200 Pikols Zyde wegende, wy daar door, met hen deze Zyde toe te staan, zeker behouden konnen; om nu niet eens van 't groot gevaar en verlies te fpreken, 't geen de onzen hier by in Firando aan de Logie, Goederen, en Dinaren der E. Maatschappij, en aan de Schepen, nu reeds na Japan onderweeg zynde, lyden zouden.

Ook stond deze Zyde aan de Japanders maar, als by een zoorte van overgave, ter ryd toe, de Richter dit in Japan beflift zou hebben, overhandigd te werden.

Om al welke redenen, zeer zwaar by ons overwegende, wy ondergefchreven goed en best gekeurt hebben ook dezen post over te fappen, en hen die Zyde of in Geld, Affignatiën, of wel in Zyde zelf, te voldoen, onder die mits, dat daar over in Japan door den Richter nader geoordeeld zal werden, of hun eifch in dezen ook wel gegrond is

Wat nu de 15 Pikol Zyde, door den Heer *Sonk* in beslag genomen, aangaat, deze beflout men hier mede te laten volgen, alzo de Gouverneur Generaal, of Opper-Landvoogd van Indiën, de Heer *Carpentier*, bevorens al laft, om die te ontfiaan, en ze in Japan te voldoen, gegeven had, behalven dat men die betaling hier ook veel voordceliger voor de E. Maatschappij, dan wel in Japan, doen kan. En was dit befluit door deze navolgende Leden van den Raad ondertee-kend.

Pieter Muffert, Johannes van der Hagen, Jan Hartman, Jacob Hooman, Abraham de Mourcourt, Jacob Heyn, Matthys Balen, Lambert Jeronimus, Teeuwis Willemsfen, Jan Henrikffen Spiering, Andries Thiry, Michiel Snel, Simon van Remortve, Abraham le Poivre, Paulus Traudenius,

IV. DEEL.

Antoni Michielszoon, Dirk Janffen, Ge- 1628.
hymfchryver.

't Geene nu de Japanders gisteren geeifcht hadden, beloofden zy ook eerlyk, en getrouw, volgens dien gedanen voorflag na te komen, en zoo de voorsz. zaaken morgen middag, of voor Zons ondergang, afgedaan wierden, beloofden zy, van morgen af, nog 3 dagen daar na te zullen vertrekken, zonder hier een Japander te laten; het welke de Japanders op den 3 July 1628. weder, gelyk bevorens, ondertekend hebben.

Den 4 dito was 't moy en lieflyk we- Het ac-
koord
eerft
recht ge-
floten.
der, en op heden is 't voornoemde ac-
koord in allen deele zoodanig, als reets
bevorens gezegt is, aan wederzyden be-
floten, en daar beneven goedgevonden,
dat men hen al de Zyde, die in 't Pak-
huis was, geven, 't verdere in geld, ied-
er Pikol tegen 141 Thayl, hetalen, en
hen daar en boven nog de Bodemery te-
gen 20 ten honderd van gemelde 200 Pi-
kol voldoen zoude; en die 15 Pikol, die
men hen in Japan tegen 295 Thayl zou
moeten betalen, zou men hen hier tegen
141 Thayl, waar mede dan de Bodemery
zoo goed als weer uitgewonnen wierd,
goed doen.

Dit alles volbragt zynde, zouden de
Gyzelaars aan wederzyden overgaan, en
daar op dan de Heer Landvoogd, en de
Japanders volkomen vry gefeld werden.

Den 5 dito's morgens begon men, vol-
gens 't verdrag de Zyde te leveren, be-
vonden, dat'er 120 Pikol, en 53 Cati
waren, en voor de verdere ontbrekende
79 Pikol, en 47 Cati, wierden hen toe-
gewogen 11184 Thayl, 7 Maas, en 4
Condryn, mitsgaders 256 Thayl, 6 Con-
dryn, of in 't geheel 13540 Thayl, 8
Maas; behalven de 15 Pikol, die byzon-
der zouden wedergegeven werden, waar
mede dan alles beflift, en verftend zyn-
de, begonnen de Japanders toebereidzelen
te maken, om tegens morgen te vertrek-
ken.

Ondertuffchen fchreef de Heer Land-
voogd dezen navolgenden brief aan zynen
Raad.

*Aan den Eerbaren Raad, Present in 't
Fort Zeelandia.*

„DE Infolentien, gisteren door de Ja- Brief van
den Heer
Land-
voogd
Nuyts
aan zy-
nen
Raad.
„panders gepleegd, hebben hun
„oorsprong uit hunne gehoudene Voya-
„gie genomen, die, zinde, dat door
„vriendelyke verzoeken voor dezen, en
„des aangaande meermalen gedaan, niet
„vorderden, een quaad middel, en ex-
„tremiteiten by der hand genomen heb-
„ben.

„Geloofd zy God, die ons merkely-
„ke voorzigtigheid gegeven en belet heeft,

H 2

„dat

1628.

„dat zy hun quaad voornemen niet hebben uitgevoerd, alzo zy befloten hadden my de reft te geven, en hen zelven den buik te fnyden.

„Zy hebben geen andere, dan de bovengemelde reden te berde gebragt; dog zeiden te gelooven, dat wy befloten hadden, hen (uit wederwraak over de by hen uitgevoerde Sinkanders, en om dat wy by den Keizer door hun toedoen geen gehoor hadden konnen bekomen) hier te houden, en hen zoo allengskens te doen vergaan.

„De zaaken zyn nu gemodereert, en wil hopen, dat hier door alle verdere onheilen hier, en in Japan, zullen weggenomen zyn.

„Had men myn advys gevolgd, en hen in vrede laten vtrrokken, zoo had men alle deze moeyelykheden voorgelaten; hoevel hier by niemand en befchuldige, vermits ik weet, dat UE. toeleg goed was.

„Deze Liederen hebben een onverzettelyke impressie, dat men hen noit zal laten vtrrekken, en dat men hen van honger en kommer hier zal laten vergaan.

„Eindelyk egter ben met hen verdragen, dat hun vtrtek onder behooryke Oftagiers, aan wederzydente geven, en 5 Leden van UE. lichaam, gelyk ook uit 5 der voornaamfte van hen beftaande, gefehieden zal.

„De eerste en principaalste (daar 't lang aan gehangen heeft) is myn eigen vleefch en bloed, myn Zoon *Laurens*, Sr. *Muyfert*, van der *Hagen*, *Mourcourt*, en *Hartman*. Dezelve zullen in hunne Jonken moeten gaan, en daar en tegen de Kapiteyn der Soldaten van hunne zyde, zyn eigen Zoon, de Couzyn van *Phedro*, de *Cockonu*, of *Banjoos*, en ten laatften *Croyemon*, de eerste en principaalste Koopman, zullen in onze Schepen verdeeld werden, ter tyd toe zy vtrrekken, en dan zouden de hunnen met een jacht van ons mede gaan. Van dit stuk zyn zy door geen redenen af te brengen, vrezende, dat wy ons anders op Zee nog aan hen wreken zouden.

„En schoon myn Zoon en Gy-lieden met hen al vtrrekt, zyn zy nog al niet buiten bekommring, waarom zy in alles volkomene zekerheid begeeren, wetende, wat anders op zulken stouten daad, als zy ondernomen hebben, zou konnen volgen, vrezende anders door ons buiten Gaats nog vervolgd te zullen werden; waarom zy ook my zelf, daar benevens Schipper *Heyn*, en den Luytenant, tot hunner meerdere verzekering, geeifcht hebben.

„Na lange redenen over en weder,

1628.

„hebben wy het op de 5 voorz. perzoonen aan wederzyden gebragt; hoevel hope, dat dit getal, na dat zy wat meer bedaard zullen zyn, nog voor hun vtrtek verminderd zal konnen werden.

„De Kapiteyn heeft my betuigd, dat deze beweging geen andere oorzaak heeft, en gezworen, dat hy my wegens Japan wonderlyke dingen openbaren zal, en dat, zoo wy zynen Raad volgen, onze Schenkagie dan wel aanvaard, en beaangenaamd zal werden.

„Wy geven dit te meer geloof, om dat zyne Kooplieden 't bevestigen, dat onze staat ten Hove geen last lyd.

„UE. heeft niet te glosieren op de 5, die wy genomen, en waarom wy niet liever *Kuffemondeyro* en anderen gekoren hebben: want dit is met opzet gelaten, om hem tot het verminderen van onze Gyzelaars te gebruiken, en om, zoo 't mogelyk is, myn Zoon, en Sr. *Muyfert*, ontslagen hier af te krygen.

„Het is ons vry gesteld, te nemen die wy willen. Dunkt de Raad goed, die te veranderen, daar over zal geen verschil zyn, uitgenomen de twee Kapiteynen, die uit hunne Jonken niet konnen, of mogen genomen worden.

„Wy estimeeren dit aceoord (zoo wanneer ons hier en in Japan in geen vorder gevaar willen stellen, en zoo UE. ook met de werken getuigen, 't geen met den mond gezegt is, ernst te wezen) genoegzaam buiten replyeek en reproche, en daarom vtrwagten wy ook een goed, en oprecht, dog geen minder redelyk antwoord.

„UE. mogen zich volkomelyk op dit ons schrift vertrouwen, dat namentlyk alle deze zwarigheid uit de bovengemelde reden alleen ontstaan is, en excusiert de quade Hand, die van de gisterdaagte banden niet weinigt ontfeld is, nu zynde buiten Vinculis. In haaste; God de Heere met zynen Geest woonne UE. by, op dat in 't zelve Schip met my mogt treden, namentlyk, in de rechte matigheid, en redelykheid. Vale.

UE gaffectioneerde

PIETER NUYTS.

By een naderen Brief aan den Raad (die Kloekey voorby gaan) bood de Heer Landvoogd, alzo de Raad veel zwarigheden over de gekorene Gyzelaars van onzen kant maakte, zich zelven (zoo zy 't noodig oordeelden) tot Gyzelaar, en om zoo mede na Japan te gaan; dog hy zeide ook, dat hy geen vreeze had, dat het daar toe komen zou, hen alleen hier ontrent maar radende voorzigtig, wyfelyk, en loffelyk alles, wat daar toe veruifcht wierd, te over-

1628. overwegen, en 't dan ook zoo uit te voeren, verzekerende hen, dat alles zich zeer wel reddend zou.

Na dat nu de Heer *Nuyts* op vrye voeten geraakt was, vond hy goed den 7 dito by deze navolgende brief aan den Heer *Nyenrode*, Oppel hoofd in Japan, kennis van al dit voorgevallene te geven, en zyn nader oordeel daar over te verzoeken.

SR. NYENRODE.

Brief van den Heer *Nuyts* aan 't Ja-pan's Oppel hoofd en Heer *Nyenrode*.

BY neffens gaande Copyen, als originele Missiven, des Ed. Heers Gouverneurs Generaal *Koen* zal UE. kunnen zien, wat ons in 't byzonder, en UE. aldaar geordineert, en gerecommandeert werd om des tyds korthed en re-
petitie te schouwen, gedragen ons tot dezelve.

Aan *Quissemondonne* hebben op den 16 passato een Missive geleverd, hier neffens in Copye gaande. Wat zedert om der Japanders zaak toegedragen is, zal UE. uit deze ingeleide Papieren en Resolutien kunnen verstaan, en 't geene verder tot perfecter kennis zoude mogen dienen, uit Sr. *Muyfert*, *Jo. van der Hagen*, *Mourcourt*, *Hartman*, na de lengte vernemen hoe namelijk *Jassioye*, en eenige geconjureerden, op den 29 Juny by ons zyn gekomen, meenende hun afscheid te nemen, om te vertrekken (daar by den Raad goedgevonden was, men haar zou ophouden, en traineeren, tot wy van de *Kust* van *Tsjina* waren gekeert, om, zoo quantiteiten Zyde hadden kunnen bekomen, hen eenige over te laten) dog om redenen van klagen te cviteeren, zal alleen zeggen, dat na lange discouursien in myn kamer, daar niemand in was, als myn Zoonjen, en *Frans de Tolk*, nevens gemelten *Jassioye*, dat hy, en 12 a 14 Kooplieden, ons te willen vermoorden onderstaan hebben. Sr. *Hoo-
man*, dien wy over 't lossen van de Jach-
ten, die van Java gekomen waren, en op de Rhee-
de lagen, iets gelast hadden, buiten gegaan zynde, ook nergens af wetende, werd van de Japanders, die 't huis voren al in hadden, zoo gehakt, dat in groot perykel van zyn leven hangt. In 't beginzel is vry groote alteratie hier uit ontstaan, en alles confuselyk loopende, op geen verraad vermoedende, zyn eenige Japanders, en twee Duytschen, in de kaars gevlogen.

Wy hebben een hak in den arm, en een na 't hoofd ontweken werdende gebonden, en met koorden, na Japan'scher wyze, geknevelt. Verscheide Japanders waren ontrent ons huis veriteken, die alle gelyk, wann'er vernamen 't slyt aanging, met hun Geweer voor den dag van alle hoeken quamen springen.

Ik, ontsteld zynde. (als denken kond) 1628.
vraagde den Kapiteyn, wat in den zin had, en waarom zulk een leelyk stuk by der hand nam, wel wetende, dat wy zoo veel magts hier hadden, dat zy alle zouden omgebragt werden. Hy antwoorde, aangezien wy hem niet wilden laten vertrekken, en daar uit besloot, dat wy moesten voorgenomen hebben, hen lieden te doen sterfen, zoo was in de voorbaat, en had besloten eerst my 't leven te benemen, endaar na met zynne Kooplieden zoo lang te vechten, tot dat zy dood, en waar toe zy volkomen geresolveert waren.

Sr. *Muyfert*, en andere Vrienden, die nu en dan voor 't huis verlicheenen, bevonden wy nog niet vermoord waren; maar by 't leven behouden, vonden goed des anderendaags ons weder te sichten, 't zy levendig, of dood, of by weigering, dat daar zouden g'noodzaak-
zyn op in te branden dat caarom ten overvloed, hen geinsinueert wierd; waar op antwoorden, dat zy niet in den zin hadden ons, nog de Logie te cederen, voor dat waren gecontenteert, en hen toegelaten vry te mogen vertrekken, 't geen zy geaffereert en verzekert hebben, al zoude het ook den laastten Japander ontgelden. Waar over deze zaak, zoo eenige dagen hangende, en by den Raad over en weder gebefoignert zynde, eindelyk is verdragen, als uit neffens gaande Papieren kond afmeten. Hier uit zal UE. kunnen zien, wat s'maad, schade, en schade, de Vrinden, over de Natie en Compagnie, heeft oibbaarlyk gedagt, om den stand van Japan, en UE. aller leven, te laten over zich gaan. Nu de zake alzoo is, oordeelen goed te wesen, dat UE. op den ontfang van deze 't Kantoir, dat is, de Logie, Pakhuizen aldaar, na *Nangafacki* transferere, om dat de Vrienden aldaar niet confusys staan, en met elkanderen de bequaamste middel tot den minsten interest voor de Compagnie beraamt, dat ons dunkt op navolgende wyze zal kunnen geschieden.

Op 't arriveeren der Jonken, te arriveeren onder *Cauwaysdonne* de 120 Pikol 53 Cati Zyde, die de Japanders hier door geweld den Raad afgedrongen hebben, mitsgaders alzulken *Thayl* 13740, 8 Maas, als tot supplement der geesche-
te 200 Pikol manqueerden, die in constant hen a 141 *Thayl* 't Pikol, en 20 per cento voor interest, of *Bodemery*, goed gedaan, en hen betaald zyn, om daar over by gemelte *Cauwaysdonne* (zoo 't daar geschieden kan) of de Raden bepleyt, en gecensureert te werden, zoo 't noodig is (gelyk ik vastelyk meene, dat zal) dat'er boven gecommiteert werde, zal UE. zich niet te zoeken maken maar
neffens

1628.

„neffens Sr. *Muyfert*, en al zulke meer,
 „als de Raad goed zal vinden, en daar de
 „beste raad en dienst af te trekken is, ge-
 „zamentlyk na boven gaan, en overge-
 „melt desicht zoo dolceren, en klagen, dat
 „de Compagnie buiten schade (zoo't mo-
 „gelyk is) en by behoudenis des stands
 „en Commercie van Japan blyve; maar
 „zoo geen gehoor konden bekomen, nog
 „restitutie van dezen afgedrongen eisch,
 „geven den Raad in ernstelyk bedenken,
 „of het niet geraadzaam zy met des Com-
 „pagnies omneslag, en alle hare effecten,
 „Japan te verlaten, en ons van daar te di-
 „verteeren. In welken gevalle zult ge-
 „lieven alles op 't naeuwste te innen, en
 „per den eersten herwaards te vervoegen.
 „'t En kan niet als goed wezen, dat
 „UE. met ernst laten verluiden, dat gy
 „uit Japan met alle den ommeslag wild
 „vertrekken: want, om de waarheid te
 „zeggen, de zaak is nu ten dienste van de
 „Compagnie al zoo afgedaan; maar dier-
 „gelyke insolentien wete niet, of de Ed.
 „Heer Gouverneur Generaal verstaan zal,
 „dat men altyd ongestraft zal laten pal-
 „feeren; ja duchte, dat deze nog al repro-
 „che zal subjeet zyn; hoewel alles by
 „den Raad, en ons wel naeuw, en exact
 „is geperpendeert.
 „Wy refereeren ons vollkommen tot by-
 „gevoegde Papieren. 't Is wel ooggen-
 „schynelyk, dat, zoo UE. gezamentlyk
 „aldaar goedvind, deze zoo Pikol Zyde,
 „in deze forma te laten slippen, geen
 „klagte meer tegens onze Natie zal in te
 „brengen zyn, daarom delibereerd voor-
 „zigtelyk met elkander in 't stuk van het
 „lichten des Kantoor: want 't is te goe-
 „de Melk-koeye voor de Compagnie. De
 „Assignatien, die de Japanders ons in
 „contra overgeleverd hebben, zyn het
 „meerdereel over schulden, by hen over
 „3, 4 en 5 jaaren gemaakt. Daar is'er
 „niet een van Simsou onder, en genomen
 „sehoon ja, is'er weinig, ja niets af te
 „bekomen. Ecnige Obligatien zyn vali-
 „de, en zouden kunnen gemmet werden,
 „hoewel weinig. Hebben daar Copyen
 „uitgetrokken, en zenden de originele by
 „dezen, op dat die voor de Raadsheeren
 „mogen overgelevert werden, en men
 „daar uit daar doe blyken, dat hunne
 „klagten frivoool zyn. Zy fusineerden, dat
 „door ons toedoen over 't jaar hunne Ca-
 „pitalen niet hebben kunnen bekomen;
 „maar dit al 4 a 5 jaaren te buiten ge-
 „staan hebben. Hoe wy verders met de
 „Japanders in den dagclyken omgang ge-
 „converseert hebben, gaan hier van ver-

1628.
 „scheide geschriften, by hen ondertee-
 „kend. Wy recommandeeren UE vly-
 „tig, en over 't allerhoogste te letten,
 „dat de Compagnie mag van schade be-
 „hoed. en, is 't eenigzins mogelyk, van
 „die Handel-plaats verzeckert zyn, en bly-
 „ven. Daarom expendeert met malkan-
 „deren voorzigtelyk. Om de kortheid des
 „tyds kunnen UE. alles zoo ampel niet
 „doen zien, als wel wenschten.

„Per Erasmus gaat voor Cargazoen, als
 „by Facture en Cognoscement blykt, dat
 „alles wel acorderende vinden zult, en 't
 „Comtoir Generaal daar voor eredeeren.
 „De Partyen beloopten neto, zoo in
 „Erasmus, als in de Japanse Jonken
 „f 11948 gulden, 12 stuivers.
 „'t Geene wy dit Zayzoen eischen, is
 „als volgd:

240 Swalpen, dik twee duym }
 styf } Eiken.
 30 Dubbelde dito eens zoo dik. }
 80 Greyne Swalpen, dik twee en een
 half en 3 duym.

2000 Baalen Ryff.

„En voorts zoo veel Mjacose en Sun-
 „ghy Planken, als de Jachten, of Sche-
 „pen bequameyk kunnen voeren. De
 „Sunghy-Planken moeten enkel wezen.

150 Balen Traan.
 50 Balen Harpuys.
 50 Pl. Hennip.
 300 Japanse Rokken.
 300 Paar Kouffen.
 300 Paar Schoenen, dog beter, als de
 voorgaande.
 2 Daatsjes.

1 Thayl-gewicht, daar het hoogste
 Gewicht in een masse 50 Thayl is.
 „Wy missen versehide kleenigheden,
 „die in de Garboulie, door 'de Japanders
 „gestolen zyn uit myn Kantoir, dat open
 „stond. Een Goude Kcting, de Compa-
 „gnie toekomende, een zilvere Oly-kan-
 „neken, een Zoutvat, 3 Teljoren, twee
 „Vorken, Messen, en andere kleenig-
 „heden. UE. kond'er een post af for-
 „meeren. In haast God gegroet, en be-
 „volen.

„De groote Jonk, aan de Japanders ge-
 „leent, geliefze voor de Compagnie te
 „verkoopen.

Actum in de Stad Zeelandia, den 7 Ju-
 ly 1628.

UE. geaffectioneerde

PIETER NUYTS.

V Y F D E H O O F D S T U K .

Bericht van de Heer Nuyts wegens den Tayouanfchen Handel, &c. Naam des Eilands, en derzelfs gelegenheid. De Stad Zeelandia. Hoe de Tsjineefche Handel hier gedreven werd. Hoe die in Manilha gefchied. En in Macao. Twee groote zwaarigheden in Zeelandia, zedert wy ons hier neerfloegen, gerezen. Eerfte zwaarigheid. Der Castiliaanen eenigfte fleunzel is de Tsjineefche Handel nog. Zy slaan zich Ao. 1626. op Kelang neder. Wy moeten veel zaaken door gebrek van Geld, en Volk, hier nalaten. Wat Zeelandia jaarlyks nitleveren mag. Wat hier nu verder te betragten staat. Over Kelang, en over de Castiliaanen. Tweede zwaarigheid. Of de Handel hier, dan wel op andere plaatzen vorderlyker voor ons is. De Baaten en Winften, hier voorgefeld. De Maandgelden, en verdere Laften. Waar toe zich de Heer Nuyts verbind.

WY kunnen ook niet nalaten den Lezer de korte en nette aanmerkingen by de Heer Nuyts over de zaaken van Tayouan, en dezen ganschen Handel, gemaakt, en aan haar Edelheden overgezonden, hier nevens mede te deelen, alzo ons die in 't kort een zeer net denkbeeld van alles, 't geen daar toe behoort, zullen kunnen geven.

dezen te geven.

Het Eiland Formosa, daar UE. Sedem, of Vefling, hebben, werd van de Tsjineezzen Pockan genaamt.

Naam des Eilands, en derzelfs gelegenheid.

De Plaats, voor dezen Tayouan, dog nu Zeelandia, genaamt, begint en legt op 21 graden benoorden den Evenaar, en 't Eiland zelf strekt in de lengte meest Zuyden ten Westen, en Noorden ten Oosten tot op 25 en een halve graad gelegen, van de Rivier Tsjintsjeoe of Aymuy Noord-West en Zuyd-Oost ontrent 32 mylen.

Men kan geen bequamer plaats tot den Tsjineefchen Handel hebben, alzo die by alle tyden van 't jaar kan bezogt, en uit die Rivier bevaaren werden.

De Stad Zeelandia.

Hier nu hebben U Edelheden een kleen Fort, op een hoogen Duyn-berg, zynde een Zand-plaat van nature, en een halve myl van 't Eiland Formosa afgelegen, welk Fort op dit Eilandje een goed deel in fteen hebben gelegd, en eer twee jaaren verlopen zullen zyn, hope te voltrekken; dog alzo de grond maar zand is, is de barm in 't Regen-Moeflon het inkalven geweldig onderworpen, waar door dit jaarlyks veel aan verbetering en onderhoud kosten moet.

Het inkomen van het Canaal is naeuw, en heeft, by 't hoogfte water, meer als 14 voeten water op den Dorpel, en anders wel 5 vadem, ook leggen de Schepen en Vaartuygen, binnen Gaats zynde, tegen alle winden beschut en verzeekert.

Het Land heeft buiten-gemeene hooge fehoone Bergen. D'Inwoonders zyn goed-aardig; dog zeer luy en bedelagtig; hoewel met weinig te vergenoegen. Het werd by yder Huisgezin bezaeid, en dat niet meer, dan zy oordeelen voor een jaar van nooden te hebben.

Daar valt wat Zuyker-Riet, en men heeft 'er weinig Aardvrugten, ook weinig Geboomte, en, die men 'er nog ontmoet, zyn wild; hoewel 't anders, bebouwd zynde, vrugbaar en goed wezen zoude.

Wy zullen elders hier af breder fpreeken, en ook dan iets van hunne Zeden aanhalen; dog nu tot andere zaaken overgaan.

Van

Kort Verhaal, in 't welke voor oogen gefield en nagefpeurd werd, of de onkosten, die de E. Maatschappy tot vervolg van den Tsjineefchen en Japanfchen Handel te lyden heeft, ook zoodanige winften kunnen opbrengen, dat de laften daar uit niet alleen goed gemaakt, maar dat ook daar-en-boven een goede fomma jaarlyks kan overgelegd, dan of wel de Contanten, daar toe noodig, met meer winst op andere plaatzen zouden kunnen befteed, en aangelegt werden; ten einde dit aan de Heeren Bewindhebberen der Vereenigde Oost-Indifche Maatschappy, mitsgaders aan den Gouverneur Generaal, en de Ed. Raaden van Indien, mozt werden vertoond.

ALzo wy, Ed. generouse Heeren, bemerken, dat by veel treffelyke Perzoonen, zoo hier in India, als in 't Patria, van den Tsjineefchen Handel, des zelfs gevolg, en der plaatze, tot dezelve bevestigd, verfeheidelyk, niet na de waardigheid en groothed van dien gefproken werd, en dewyl ook (voor zoo verre wy weten) noit grondige en naakte opening van dien, zoo als 't behoorde, door iemand van onze Voorzaaten gedaan is, vinden wy ons ten dienft der algemeene Maatschappy, en ten voordeel van UE. Hoofd-zommen, verplicht (altoos voor zoo verre wy by eigen ervarenheid, in de korte tyd, die hier 't bestier gehad, en in Tsjina gezworven, alles waargenomen, en ondervonden hebben) om daar van een zoo beknopte en klare opening, als ons zal mogelyk wezen, aan UE. mits

bericht an den Heer Nuyts wegens den Tayouanfchen Handel, &c.

1628.
Hoe de
Tsjinee-
fche
Handel
hier ge-
dreven
werd.

Van deze plaats werden UE. Hoofdzommen met Tsjineefche Jonken na Tsjin-tjeoc, of Aymuy, aan den Koopman of Factoor der E. Maatschappij verzonden, of ook wel aan andere byzondere Kooplieden, die men eenigzins vertrouwen mag, medegegeven, om zoodanige Goederen, en Waaren, als Japan, Indiën, en 't Vaderland eifcht, daar voor in te koopen, dat aldus van den Combon, of den Overfte van die Landvoogdy van Hocho, by oogluiking toegelaten werd.

Ook komen zommige byzondere Kooplieden uit Tsjina met hunne Vaartuygen hier, om hunne Waaren te koop te veilen; hoewel dit weinig zooden aan den Dyk brengt, en daarom, wanneer de tyd genaakt, dat men de Schepen na Japan en Batavia jaarlyks diend af te vaardigen, en wanneer dan de Tsjineefche Goederen weinig aftrek herwaards uit Tsjina hebben, is men genoodzaakt met 2 a 3 Jachten na Tsjina of Aymuy zelfs te gaan, daar dan de Waaren (dog al mede maar by oogluiking) in overvloed aan boord gebragt, gewogen, en ontfangen werden, en dan verfehild de inkoop aldaar 8 a 10 en meer Thaylen op een Pikol Zyde, welke Goederen dan van daar ten eerften verzonden, en herwaards gebragt werden.

Hoe de
Handel
in Ma-
nilha ge-
fehild.

In Manilha werden alle Tsjineefche Waaren openbaar met Tsjineefche Jonken uit Tsjina gebragt, waar over aan den Keizer van Tsjina Tol betaald werd; om nu de Tsjineefche Kooplieden aan te lokken, en van verfcheide Goederen door hen geriefd te werden, geven de Castiliaanen aan de Kooplieden groote zommen van te voren op den Handel, waar door zy dikwils vergeten weer te keeren, dat nu al zoo eenige jaaren aan den anderen geduurd heeft, tot dat door ons vertooven alhier, en door 't grafieren der Rovers, het Tsjineefch Vaartuyg ingehouden, en van daar herwaards mecht aangezakt, waar door aldaar 'in 4 jaaren zeer weinig Handel gevallen is.

Enin
Macao.

Die van Macao hebben nu ontrent 113 jaaren met de Tsjineezen gehandeld, en door buiten-gemeene onkosten, gefchenken, bezendingen, &c. van den Keizer van Tsjina verlof, om in Macao hun verblyf te houden, verkregen, als mede om van daar jaarlyks tweemaal na Canton, of Quinam (daar twee groote Jaarmarkten zyn) te mogen trekken, en hunne Hoofdzommen daar aan te leggen, die waarfehynelyk meer voordeelen, als die van Manilha, of als wy alhier, kunnen doen, te meer, alzooy door hun langduurig verblyf aldaar hier in kennis gekomen zyn, waar door zy meer fraeye Waaren, en verfcheidener zoorten, dan wel andere Liederen, hebben weten te bekomen, om

dat zy ook zeer goede gelegenheid hebben, om de Stoffen, die zy begeeren, na hun zin aan te befteden, en daar benevens dan ook de lengte, breedte, de bloemen 'er in gewerkt, mitsgaders het net gewigt der Zyde, zoodanig te bepalen, als zy oordeelen, dat die beft zullen getrokken, en zoo in Japan, en Indiën, als ook in Portugal, 't voordeeligt zullen kunnen vertierd werden.

Vermits zy zich nu hier met Veffingen en Forten hebben beginnen vast te maken, zyn zy by de Tsjineezen in een quaad vermoeden geraakt, vrezende, dat zy in Tsjina, gelyk zy in Malakka gedaan hebben, zouden willen indringen, waar op hen dan verder door de Tsjineefche Mandarynen en Landvoogden aldaar zeer veel mishandelingen, kosten en veele ongemakken op die Jaarmarkten aangedaan, zoo dat zy metter tyd genoodzaakt geworden zyn, hen vofflagen van dezelve te onthouden, en daar op niet meer zelf te komen; maar alle hunne Waaren door byzondere Liederen aldaar te doen brengen, om die zoo dan te verkoopen, waar door hunne voordeelen (gelyk mede door verfcheide ongelukken ter Zee) zeer verminderd zyn, zoo dat, indien men hen de Vaart op Japan onttrekken kon, hunnen Handel op Tsjina van zelfs vervallen, en men haar in zulken engte brengen zou, van zelf ook Macao te moeten verlaten, alzooy dan 'er geen grond nog inkomsten, om 't 'er lang gaande te houden, vinden zouden.

Zedert de E. Maatschappij zich hier in Zeelandia nedersloeg, zyn 'er twee groote zwaarigheden, van een groot gevolg en ongemak voor ons, ontftaan, wegens een Veffing van onzen algemeenen Vyand op 't Noordelykfte van des Eilands einde, en daar beneven der Japanders zig aangematigde en ftout van ons gevorderde Handel alhier, welke beyde door tegengestelde middelen, te weten, die van den vyand by openbaar geweld, en die van de Japanders door een vriendelyk beleyd (hoewel niet zonder 't Voffen-vel) by tyds dienen voorkomen te werden, op dat door langer nitstel deze dreigende zwaarigheden in geen onherftelbare ongemakken komen te veranderen.

Zeker, ja meer dan zeker, is 't, dat de Tsjineefche Handel der Castiliaanen en Portugeezen eenigte ftunzel in geheel Indiën is, alzooy door UE. zware oorlogen en 't goed beleid uwer Dienaars alomme tegen hen, mitsgaders door hunne ongenade in Japan, by na alle hunne zenuwen op alle plaatzen zoodanig afgefneeden zyn, dat zy by na geen voordeelen ergens meer weten te maken, waar door zy ook gedrongen zyn veel plaatzen te verlaten, behalven dat het ook in Macao, Manilha,

Twee
grote
zwaarig-
heden in
Zeelandia.

Eerfte
zwaarig-
heid.
Der Ca-
ftiliaanen
eenigte
ftunzel.

1628. op Timor, en in de Moluccos niet dan
 hun verderf (gelyk die van Luconia dat
 zeer wel zien konnen) gedreigd wierd,
 om 't welke, zoo veel hen mogelyk was,
 te voorkomen, hebben zy vooraf noodig
 geoordeeld dit Eiland in te nemen,
 en wel voor eerst, om daar een voet op
 te krygen, gelyk zy daar op dan ook Ao.
 1626. zich op 't Noordelykste deel dezès
 Eilands, en op een plaats, Kelang ge-
 naamt, ter neder gelagten, daar metter
 haast een Vesting gebouwd, en 't jaar 'er
 aan een groote Vloot toegerust hebben,
 om, waar 't mogelyk, ons hier van daan te
 dryven; dog de Stormen en Onweders
 hebben dezen hunnen toegedrag tot nog toe
 (gelyk wy van tyd tot tyd aan haar Edelhe-
 den op Batavia bekend gemaakt hebben)
 belet.

De Portugeezen, zeer wel zinde, dat
 zy overal, uitgenomen ontrent Goa, zeer
 zwak begonnen te werden, en dat zy hun-
 ne Hulp-troepen van zeer verre moesten
 bekomen, hebben ook niet nagelaten hun-
 nen Koning van tyd tot tyd daar van in
 't brede by hunne Geschriften, ten dien-
 ende opgesteld, kennis te geven. Men
 zegt ook, dat zy zich op Poelo Timon
 willen versterken; dog daar is nog niets
 van belang op gevolgd.

Om nu by deze gelegenheid onzen vyand
 geheel te verderven, en hem niet alleen
 den Handel op de Zuyd-Zee, Nova-Span-
 jen, &c., maar ook die van Malakka, en
 van daar op Goa afte snyden, en ook daar
 door den Handel op Tsjina voor ons al-
 leen te bekomen, daar toe zou men wel
 middelen konnen aanwyzen, zoo UE. ge-
 legenheid en tegenwoordige staat dit maar
 lyden kon; en al kon men dit uitvoeren
 en te weeg brengen, kan UE. Hoofd-
 zomme alhier niet het zesde deel, van
 't geene tot den Tsjineefchen Handel
 wel vereischt werd, opbrengen, of uit-
 maken. En schoon nu al andere midde-
 len hier toe wist uit te vinden, zou
 men voor eerst alle die Waaren niet
 konnen vertieren, nog verwelgen.

Wy hebben hier noit geen gebrek aan
 Koopmanschappen; maar veel eer aan geld
 gehad, waar door wy dan ook onmogelyk
 zouden konnen opgeven, wat Hoofd-
 zomme jaarlyks hier kan vertierd wer-
 den.

Dit ceter houden wy zeker, dat het
 verdrag of contract, met die van Japan aan-
 gegaan, jaarlyks f 748000 beloopende,
 niet alleen aan Koopmanschappen voldaan
 werd, maar dat het zelve daar en boven
 door byzondere Kooplieden zal vergroot
 en vermeerderd werden.

Wy oordeelen, om nu ter zaake eerst
 regt te komen, vooraf dan noodig, dat
 de voornaamste plaats der vyanden, of
 Kelang, met een aanzienlyke macht be-
 IV. DEEL.

1628. hoord aangetast, en veroverd te werden,
 om voor de zvarigheden, ontrent Schep-
 pen, in de Rivier van Tsjintsjoec komen-
 de, niet bloot te staan, die de E. Maat-
 schappy veel meer schade, dan 't uitzetten
 van een Vloot voor 6 maanden, zullen
 konnen toebrengen.

Indien de Castiliaanen hier ook blyven;
 zullen zy ons altyd met hun groote
 Hoofd-zomme zeer in de weg, en altyd
 in staat zyn, om de Goederen en Koop-
 lieden na hunne plaats te doen zakken, en
 ons die te onttrekken.

Ten derden, zoo zy zich daar eerst vast
 maken, is het te duchten, dat zy de
 Inwoonders en Tsjineezcn, hier in 't Land
 woonende, tegen ons zullen ophitzen,
 dat ons veel nadeel doen zal, alzoo wy,
 zonder der zelve vriendschap, het hier niet
 wel zouden konnen houden, zonder onze
 bezetting en Scheeps-magt alhier merke-
 lyk te moeten vermeerderen, dat by ge-
 volg veel zwaarder lasten, en minder wun-
 sten, geven zal.

Ten vierden, zoo ras Kelang zal inge-
 noemen zyn, zullen wy ook vermogens
 wezen, om met sterker Hoofd-zomme
 te konnen handelen, dat dan ook de
 prys der goederen merkelyk zal doen daa-
 len, waar door wy de Waaren voordeli-
 ger, dan anders, zullen konnen inkoo-
 pen, aangezien Tsjina een Land van zoo
 grooten overvloed is, dat men het oor-
 deeld in staat te zyn, om de ganfche We-
 reld van zeer veel Waaren overvloedig te
 konnen verzorgen, en daarom verzwakken
 de Goederen na de Zeehavnen, daar men
 merkt, dat de meeste Hoofd-zommen, en
 gereede Penningen, zyn.

Want, by voorbeeld, de Castiliaanen
 zyn bevorens niet in Tsjina, nog de Tsji-
 neezen in Manilha (als nu maar enige
 jaaren herwaards) geweest; maar plagten
 hunne Goederen in Sansan, en daar na in
 Lampatsjao (daar de Portugeezen over 80
 jaaren al gezeten hebben) en ten laafsten
 in Macao, of Canton, te laten opkoo-
 pen; dog alzoo de Goederen in zulken over-
 vloed na de Jaarmarkten afquam, dat 't
 Capitaal of de Hoofd-zomme, door de
 Portugeezen medegebragt, tot het opkoo-
 pen van alles niet toereiken kon, zoo zyn
 de Kooplieden, die van de Noord, en te
 Landewaard plagten te komen, genoodzaakt
 geworden hunne Goederen met hunne
 eigen Vaartuygen, na andere plaatzen, als
 Japan, Manilha, Siam, Macassar, &c.,
 te brengen, tot dat zy, na veel schade,
 en ongelukken ter Zee, en voor al door
 't ongemak, hen van de Rovers aangedaan,
 nu wat te rug hier in gehouden, en belet
 zyn, om dat verder te konnen doen; dog
 zoo ras zy weder gewaar werden, waar
 dat groote Hoofd-zommen maar konnen
 duuren, of besteed werden, zullen zy
 I zich

1628.
 y staan
 ich Ao.
 626. op
 Kelang
 eder.

Over
 Kelang,
 en over
 de Casti-
 liaanen.

Wat
 Zeelan-
 dia jaar-
 lyks uit-
 leveren
 mag.

Wat hier
 verder
 te betrag-
 ten staat.

1628. zich met een kleene winst laten vergenoegen, de lange Voyages (waar toe hunne Vaartuygen ook niet bequaam zyn) afsnyden, en de verkooping der Waaren voor hunne deuren zeer verre boven die in verafgelegene plaatzen stellen. Waar uit wy dan dit facit opmaken, dat, hoe de Hoofd-zom grooter, hoe de inkoop, buiten alle twiſt, voordeeliger is.

Ten laaſten, dog voornamelyk, moet men zyn beſt doen, om die van Manilha zelf van den Tsjineeſchen Handel geheel te doen verſteeken zyn: want zoo ras zy den zelve zullen quyt zyn, zoo vertrouwen wy vaſt, dat U Edelheden metter tyd gewaar zullen werden, dat de Caſtiliaanen ook de Molukkos en zelfs geheel Manilha uit eigen beweging, en tot U E. groot genoegen, zullen verlaten, te meer, dewyl zy nu uit Japan gebannen, en door ons van den Tsjineeſchen Handel verſteeken zynde, niet in ſtaat zullen wezen, om de zware onkoſten en laſten, die zy dragen moeten, langer te kunnen torſchen, zonder daar onder te gelyk te bezwyken.

Daar zyn'er, die U E. daar toe tragten te brengen, om deze plaats te verlaten, maar deze zaak, zoo als wy die voorſtellen, tot een gelukkig einde gebragt zynde, zoo blyft'er immers geen reden over, die de Portugeezen raden kan, 't hier langer te houden, en dan zal alles immers aanſonds een beter loop nemen; maar dan moet ook de bezetting in die ſtaat geſteld werden, dat men die plaats zoo behouden, en geen gevaar lyden kan, van die, by deze of geene ongelukkige voorvallen, zelfs te kunnen verliezen; gelyk ik dit alles reeds zoo aan zyn Edelheid, en de Heeren Raaden van India, al voorgeſteld heb.

Tweede
zwaarig-
heid.

De Japanders hebben van deze plaats op Tsjina enige jaaren voor onze komſt den Handel met de Tsjineezen ſteels-gewyze gedreven, en altyd zoo veel Waaren bekomen, als hunne Hoofd-zommen konden bereiken; dog na dat U E. zich hier nedergeſlagen, en'er een Veſting gebouwd hebben, hebben onze Voorzaaten 't gros van dien Handel zoeken aan de E. Maatſchappy te trekken, op dat de vrugten van 't Contraſt met de Grooten van Tsjina aangegaan (namentlyk, om Pehoe te verlaten, en ons herwaards te begeven) by ons ook zouden genoten kunnen werden.

Hier over dan zyn hen enige hinderpaalen aangedaan, en hen enige Tollen afgeeiſcht, dat in Japan zulken quaden wederzmaak gegeven heeft, dat enige Kooplieden daar over aan de Ryks-Raaden geklaagd hebben.

De Heer Opper-Landvoogd *Carpentier*, wel voorziende, wat ſchade ons dit in Japan zou kunnen doen, heeft dit door een

buiten-gemeen Gezantſchap, en door Geſchenken, zoeken voor te komen, en my daar op Ao. 1627. derwaards als Gezant gezonden; dog alzo die klagen ten Hove al aangenomen, en de Raadsheren reeds met een vooroordeel tegen ons bezet waren, behalven dat door die Japanders ook eenige Inwoonders van dit Eiland mede na Japan gevoerd waren, met een toelig om den Keizer de Oppermagt over Formoſa aan te bieden, alleen om ons'er uit te bonzen, zoo hebben zy hier door dan ons geheel Gezantſchap, zonder gehoor te kunnen krygen, weten te verydelen.

Wel is waar, dat het zeer goed wezen zou, zoo men de Japanders bewegen of hen dwingen ſkon, hunne Capitalen en Hoofd-zommen niet hier, maar elders, te beſteeden, als wanneer wy al mede alle die winſten, die zy nu in Japan van dezen Handel trekken, ons eigen maken zouden; maar al hielden zy op hier te handelen, zoo en zouden U E. niet gelds genoeg by Caſſa hebben, om alles hier in te koopen.

Ook ware het te wenſchen, dat de Engeliſchen nu en dan van hunne zware Hoofd-zommen hier mede zoo veel nevens ons beſteden konden, dat wy (gelyk reeds al geſchied is) door gebrek van geld by de Tsjineezen in geen veragting mogten geraken.

Ten anderen, hoe zal men hen den vryen Handel van hier op hun eigen Land kunnen weigeren, zonder daar door in de ongenade des Keizers van Japan, en dus dan met hen aldaar ook over hoop te raken, aan welk voordelig en byzonder geldryk Land ons ten uiterſten gelegen is. Dus zou het dan voor eerſt beſt zyn, hen voor een gedeelte mede een aandeel in dezen Handel te geven, en hen 't zelve volkomen vry te vergunnen, alzo zy van geen laſten te dragen willen hooren.

Derhalven moet men beſluit nemen, van, of dit te doen, of alle de profyten van Japan (die zeer verre by ons behooren over te wegen) te derven.

Zou 't nu ook niet zeer onredelyk zyn, dat wy Tollen van zulke Liedden zouden willen vorderen, in welker Land wy (alleen de Schenkagie aan den Keizer, en Grooten buiten geſteld zynde) vry en vrank, zonder eenige Tollen te betalen, handelen. Behalven dat zy ook, zoo die regel, *qui prior est tempore, prior est jure*, doorgaat, veel eer, dan wy, hier al in Handel met het volk dezès Lands geweeſt, waar door zy dan ook ſchynen veel eer geregtigt te zyn, om Tol van ons, dan wy van hen, te kunnen en te mogen eiſchen, dat zy egter noit gedaan, nog voorgelield hebben.

En by aldiën wy nu al volgens U E. ordres

1624. ordres eens moesten besluiten, Japan liever te verlaten, dan de Japanders den Handel hier toe te staan, wie zal ons verzekeren, dat wy dan, met hen in ooglog geraakt zynde, wel in staat zullen zyn, om Tayouan en Kelang (als wy 't al veroverd hadden) tegen hen te kunnen behouden, behalven dat wy 't, zoo wy 't dan nog al behielden, het dan ook zekerlyk wel zoo dier zouden hebben, dat wy daar by niet veel zouden opstecken.

Zoo dat het beste, 't zekerste, en 't redelykft van allen, my dit toefehynd, dat wy, om met hen in vriendschap te blyven, aan hen den Handel hier voor een zeker aandeel vry toefaan, aangezien het met Japan een geheel ander aanzien, dan met andere Landen of Koningryken van Indiën, heeft, vermits die laatste, of uit vreeze van schade, of op hope van winst, ons daar laten handelen, beyde welke zaken in Japan geen plaats hebben, alzoo zy zich in 't geheel niet ter wereld aan ons gelegen laten, en alzoo weinig na de feha-

de, die wy hen zouden kunnen aandoen, 1625. als na de voordeelen, die zy van onszouden kunnen of mogen trekken; vragen zouden.

Nu gaan wy, hier van wat affappende, tot een andere zaak over, om eens te overwegen, of de Tsjineefche en Japanfche Handel niet alleen jaarlyks de lasten en kosten, die men daar over dragen moet, maar of zy daar-en-boven dan nog ook zoo veel kunnen opbrengen, dat zy voor zoo verre tot een voorname zuyl van onzen staat zou kunnen dienen, en ons veel magtiger, dan wy bevorens oit geweest zyn, kunnen maken, door onze Hoofd-zommen hier met meer voordeel, dan wel elders gefchieden kan, aan te leggen.

Om dit werk nu eenige nadere kragt, De Baaren en UE. hier af een klaar gezicht te geven, zoo zullen wy hier eenige bewyzen af aan de hand geven.

Ao. 1627. zyn van hier na Japan aan Zyde, &c., gezonden:

Pr. de Vrede een Cargazoan van	f	228214	-	17	-	6
Woerden.	f	225757	-	19	-	0
Heufden.	f	92587	-	11	-	0
Edam.	f	60000	-	0	-	0
West-Kappel.	f	15294	-	17	-	4
	f	621855	-	4	-	10

Na Batavia voor 't Vaderland.

Pr. de Vrede.	f	337932	-	19	-	07
Erafinus.	f	221561	-	0	-	2
						559493

Dus beloopt 't Cargazoan dit jaat f 1181349 - 3 - 12

Welke Cargazoenen en Koopmanschap- pen op de eene en de andere plaats niet minder, als een cent, of honderd ten honderd, winst gegeven hebben.

Ao, 1628. zyn na Japan, nog na Java, zoo sterke Cargazoenen, zoo door de groo-

te beroerte in Tsjina, als door gebrek van geld, dan wel op andere tyden, verzonden.

Nogtans heeft 't verzondene na Japan nog dit uitgemaakt.

Pr. 't Jacht Erafinus.	f	111953	-	14	-	8
Woerden (dat na ordinair employ wel 8000 Ryxdaalders meer belooopen zou)	f	107398	-	17	-	0
Heufden.	f	191511	-	4	-	0
	f	410863	-	15	-	8

Na Batavia voor 't Vaderland.

Pr. 't Jacht Batavia een Cargazoan van f 277572 - 15 - 12

Dus 't Cargazoan dezès jaars f 688436 - 11 - 4

Van welke Cargazoenen men, met Gods hulpe, geen minder, dan de voorige winsten, te wagten heeft.

Daar beneven, zoo eifcht Sr. Nyenrode, Opper-Koopman in Japan, boven de Tsjineefche Cargazoenen, jaarlyks nog dit navolgende:

150 Halve stukken Laken, behoorlyk gefortteert.
60 Karfaeyen.

1628. 300 Stuks Turkfche Grof-Greynen.
 100 Leydfche ditoos.
 60 Stuks Bouratten.
 80 Perpetuaanen.
 100 Heeren-Saeyen.
 60 Engelfche Perpetuaanen.
 100 Stuks Pletfen.
 50 Dito Stammetten.

Van Siam.

2000 Pikol Sappan- of Rood-hout.
 - - - Roche- } Vellen, zoo veel be-
 - - - Sant Thom. } komelyk zyn.
 - - - Steek- }
 600 Pikol Cambodifche Nootjens.
 600 Boffen Rotang.
 - - - Soo veel Aluyn, als tot 5 a 6 Maas
 kan opgekogt weiden,

Van Batavia.

200 Pikol Priamanfche Peper.
 40 Dito Giroffel-Nagelen.
 25 Dito Sandel-hout.
 500 Stuks gebleekt Guineefeh Lywaad.
 100 Dito Salpicados.
 400 Dito Tafatsjelas di Golconda.
 200 Dito Tsjelas.
 200 Dito di Narfapour.
 200 Dito fyne Makafonis.
 400 Dito Salampoeris.

De
Maand-
gelden,
en ver-
de
re laften.

Onkosten, voor den omflag te Land in Zeelandia
 Ao. 1628.

De Mondkosten	f 15348	- 0	- 12	f 67186	= 4	- 1
Onkosten van 't zelve.	f 4392	- 11	- 1			
Mondkosten van de Tafel	f 1758	- 11	- 14			
Huis-Onkosten.	f 537	- 17	- 5			
De Guastos van 't Sickenhuys	f 1465	- 8	- 7			
Schenkagien.	f 12462	- 6	- 2			
Extraordinaire Onkosten.	f 1187	- 13	- 7			
Fortificatien.	f 18074	- 16	- 11			
				f 55227	- 5	- 11

Onkosten te water tot waarneming
 van den Handel, 't verzenden van
 Cargazoenen voor 3 Jachten, als
 Woerden, Heufden, Erafinus, of
 diergelyke, voor 40 koppen, a y-
 der f 15, komt voor 12 maan-
 den.

f 21600 - 0 - 0
 Mond-kosten van dezelve, 't vertim-
 meren, en d'onkosten der Jonken
 dit jaar f 27595 - 15 - 2

Het flyten van gemelde Schepen kon-
 nende 8 jaar varen, en kostende in
 koop, zonder 't Gefchut, te zamen
 f 60000, komt jaarlyks f 7500 - 0 - 0

f 56695 - 15 - 2

Interest van f 700000. en de onkosten, daar mede de E. Maat-
 fchappy jaarlyks hier diend te negotieeren, a 5 per cento, voor
 12 maanden, komt

f 179109 - 4 - 14

f 35000 - 0 - 0

f 214109 - 4 - 14

Hier

300 Ditoj Moeris.
 200 Dito Parcallen.
 500 Dito Rochevellen.

1628.
 Dit alles, en ook de Retouren, bestaan-
 de in Koper, Kamfer, en noodige Levens-
 middelen, geven hare behoorlyke win-
 ften. Genomen nu, dat de Handel zich
 niet verder uitbreidde (daar nogtans Sr.
 Cornelis van Nijemode onder aan zynen
 eifch van Tsjinefche Waaren aldus zet:
 zoo wy den Tsjineefchen Handel wat vryer
 hadden, gelyk ze de Portugeezen hebben,
 ik zou een veel grooteren eifch konnen
 opstellen; dog moeten roeyen met derie-
 men, die men heeft, na 't Capitaal; en
 blyven derhalven op de prefente voet) zoo
 zouden dit egter groote winften zyn.

Nu zullen wy hier tegen eens na gaan
 zien, wat onkosten UE. dit jaar daar te-
 gen (dat, tot ons leedwezen, 't grootfte
 en 't hoogfte van alle loopende is, door-
 dien onze voorzaat meer als 10000 Gul-
 dens verfhonken heeft, die op onze Boe-
 ken moeten gebragt werden, wetende,
 dat hy zoude werden verloft; behalven
 dat hy ook alles heeft laten vervallen,
 zonder de noodige verbeteringen op zyn tyd
 te doen &c.) zullen hebben te dragen,
 om aldus de laften en winften tegen een
 te wegen, en om 'er te gezonder af te
 konnen oordeelen.

1628. Transport

f 214109 - 4 - 14 1628.

Hier tegen moet 'er afgaan.

Winst voor dit jaar op dit Comptoir . . . f 14554 - 10 - 13

Aan schenkinge ten Hoven omtrent dit jaar

f 10000, als ook zoo veel aan fortificatien,

te besnoeyen . . . f 20000 - 0 - 0

Op de Goederen, die ons van Batavia ge-

zonden werden, werd een merkelyke som-

me gewonnen, die op de generalc boeken

werd gebragt, als by voorbeeld: ons is

toegezonden 300 Picol Peper tot 11 Rea-

len en kostt maar 5, dus hier op gewonnen f 4500 - 0 - 0

f 39054 - 10 - 13

f 175054 - 14 - 1

Dus van gelyken op andere levensmiddelen,
Wyn, &c. daar niets voor stel.

Indiervoegen dat UE. jaarlyks op dit Comptoir aan Mond- en onkosten wat meer of min, als 175000 guld. te dragen, en daar tegen weer op Japan, met een Cargafoen van f 700000, en uit dat retour verder een Cargafoen, van f 400000 voor 't Vaderland, mitsgaders voorts van hier op Batavia f 100000, een Cargafoen, voor Indiën elk niet minder als een cent bedragende, aan overwinsten hebben.

Wat is dit nu ten opzicht van de ontlasting, die UE. in de Molukkos erlang te verwagten hebben, en 't geen, by een

volkomen handel op Tsjina, met 'er tyd nog meer zal kunnen gewonnen, en hier by gevoegd werden, wanneer UE. Staat eens zal kunnen lyden, om 't vaarwater van Makao op Japan te belctten, en daar door de Portugeezen geheel niet alleen uit Japan, maar ook uit Tsjina zullen moeten blyven, waar door dan de ganse handel van zelfs in UE. handen vallen, en by zoodanigen geval, volgens opgave van St. Leon.vrd Camps, dit volgende Cargafoen in Japan jaarlyks zal kunnen vertierd werden.

Inkoop en zending van Goederen.

3000 Picol fyne witte Zyde, Rauw a Realen 180 't Picol verkogt a 400 Realen	f 540000
500 dito Rauwe Pool Zyde a Realen 180, ongetaand in korte strengen	f 90000
100 dito witte afgezede a Realen 220, verkogt Realen 412 en een half.	f 22000
100 dito witte getwernde Zyde a Realen 220 't Picol	f 22000
100 dito flos Zyde geenige gebogareerde a Realen 190 't Picol	f 19000
15000 ps. swarte enkele chauwels a 2 en een half Reaal ider	f 37500
20000 ps. gecouleurde Armozyne a 1 en een half Reaal ider	f 30000
2000 ps. ware schoone effen swarte Sattynen, a 8 Realen	f 16000
5000 ps. swarte Damasten a 6 Realen	f 30000
8000 ps. ordinaire Sattynen a 6 Realen	f 30000
2000 ps. schoone swarte effen Fluweelen a 8 Realen	f 16000
2000 ps. schoone swarte grof Greyne camelots wyze gewaterd	f 16000
5000 ps. witte Sattynen plat gevouwen, a 4 Realen	f 20000
2000 ps. dito Damasten, a 3 en een halve Reaal	f 7000
3000 ps. Carmozyn roode ditos, of fernesis, a 5 Realen ider	f 15000
5000 ps. Carmozyn roode Lamfers, 4 Realen ider	f 20000
3000 ps. dito gebeelde Saayen, a 4 en een halve Reaal ider	f 13500
3000 ps. witte Lamfers, a 3 Realen ider	f 9000
2000 ps. dito gebeelde Saayen, a 3 en een halve Reaal ider	f 7000
5000 ps. schoone sware stoffen van allerhande kouleuren met goud en zilver gewrogt, a 10 Realen	f 50000

Bedraagd de inkoop, en de zending

Realen f 1008000

Verkoop ende Ontfang.

3000 ps. fyne witte raauwe Zyde a 360 Realen 't Picol verkogt, a 400	f 1080000
500 ps. raauwe poil Zyde a Realen 360, verkogt a Realen 400	f 180000
100 ps. witte afgezoden dito, a Realen 400, verkogt a Realen 412 en een half	f 40000
100 ps. dito getwernde Zyde, a Realen 300, verkogt a Realen 318 en 3 vierde	f 30000
100 ps. flos Zyde, a Realen 300 verkogt, a Realen 311 en 3 vierde	f 30000
15000 ps. fwarte enkelde Chauwels, a 4 en een halve Reaal verkogt a 5 en 1 achtste Reaal	f 67500
20000 ps. gekouleurde Armozyne a 2 en een halve Reaal verkogt 2 en 3 vierde Reaal	f 50000
2000 ps. fwarte effen zware Sattynen a 12 Realen	f 24000
5000 ps. ordinaire goede ditos a 9 en een halve Reaal	f 47500
5000 ps. goede fwarte Damasten a 9 en een halve Reaal	f 47500
2000 ps. schoone fwarte effen fluweelen, a 13 Realen	f 26000
2000 ps. schoone fwarte Grof greynen, a 12 Realen	f 24000
5000 ps. witte effen Sattynen plat gevouwen, a 6 en een vierde Reaal	f 31250
2000 ps. dito Damasten, a 6 Realen	f 12000
3000 ps. Carmozyn roode ditos, a Realen 7 en een half	f 22500
5000 ps. dito - dito Lamfers, a 6 Realen	f 30000
3000 ps. dito gebeelde Saayen, a 7 Realen	f 21000
3000 ps. witte Lamfers, a 3 en 3 vierde Reaal	f 13125
2000 ps. gebeelde Saeyen, a 5 en een halve Reaal	f 11000
5000 ps. schoone fwarte stoffen van allerhande kouleuren met gout en zilver doorwrocht, a 15 Reaalen	f 75000

Den uitkoop met de winst 'er op : : Reaalen f 1862375

De inkoop alleen : : Reaalen f 1008000
De winst : : Reaalen f 854375

Somma Sommarum Reaalen f 1862375.

Waar
toe zich
de Heer
Nuyts
verbind.

Dit voorz. Cargaoen alleen jaarlyx na Japan gezonden werdende, zoo verbind ik my aan de Heeren en Meesters, zoo lang my God het leven geeft in Indiën, om niet te dienen, zoo ik haar Ed. in den tyd van 4 a 5 maanden 't zelve Cargaoen niet beneficere, ende in goed fyn zilver met de winst van 850000 Reaalen van agten, welke ik genoegzaam en voldoende houde, om haar ED. jaarlyks van alzulke Tsjineefche waaren te voorzien, als zy zouden

mogen eyflichen. *Nunc audi, vide, lege, relege, & tandem, quod iustum est, iudica.*

Actum in de Stad Zeelandia, Adii 10. Februarii Ao. 1629.

was geteekent,

PIETER NUYTS.

S E S D E H O O F D S T U K .

DE Heer Nuyts Ao. 1629. vervangen door den Heer Putmans, als vierde Opper-Gebieder van Tayouan. Verdere zaaken den Heer Nuyts betreffende. Verdigt Verhaal der Franschen hier over. De Heer Putmans vertrok Ao. 1636. van hier na 't Vaderland als Hoofd der Vloot.

1628.

Anno 1627. schreef de Heer *Nuyts* ook een brief aan zyn Edelheyd, de Heer *Pieter de Carpentier*, dewelke, alzoo dien Heer de 10 November des zelven jaars na 't Vaderland vertrokken, en den 30 September doorden Heer *Jan Pieterszoon Koen* al vervangen was, in handen van dien laatsten Heer verviel, dewelke, alzoo 'er zaaken in stonden; die hare betrekking tot zyn E. hadden, en al wat scherp waren, by zyn E. zoo euvel wierd opgenomen, dat hy goedvond den Heer *Nuyts* uit Tayouan al vry wat smadig en veragtelijk op te ontbieden, hem door de Heer *Hans Putmans* als Landvoogd te doen vervangen, en hem, niet als of hy een Buiten-gemeen Raad, en Landvoogd, maar als of hy maar een gering man was, te behandelen.

Zyn E. bleef hier tot de maand Juny Ao. 1629, en is toen de Heer *Putmans* als vierde Opper-Gebieder van Tayouan in zyn plaats gekomen.

De hoon en smaad, door de Heer *Koen* dezen Heer *Nuyts* aangedaan, stak hem zoodanig op de krop, dat hy, voor zyn vertrek uit Tayouan, goedvond 'er een scherp en brief aan de Heeren *Zeven-tien* over te schrijven.

Hy heeft naderhand nog veel moeyelikheden in Japan gehad, gelyk hy ook Ao. 1632. den 20 July na Japan vertrokken is, daar hy door 's Keizers last tot den 5 Julius Ao. 1636. gevangen gehouden wierd, op welken dag men eerst de blyde tyding kreeg, dat de Keizer hem ontliagen, en op vrye voeten gesteld had, weshalven hy van voornemen was, en van den Heer *Caron*, die zyn ontslag bewerkt had, den 8 dito verlof verzogt, om na Jedo te reizen, den zelven voor zyne bewezene Genade te danken, en een Geschenck daar by te voegen; dog dit is zyn Ed van de Opper-Hoofden afgeslagen, zoo, om dat de Japansche Grooten, en Ryks-Raaden zulks niet godogen zouden, als om meer andere redenen, en schoon hem toen ook afgeraden wierd aan den Heer van *Firando*, en zyne Raaden, Geschencken uit naam der E. Maatschappy te doen, vond men naderhand goed (op de last der Banjoozen, dat 'er een Hollander en een Tolk na boven dienden gezonden te werden, om uit naam der E. Maatschappy, zoo over het ontslag van de Heer *Nuyts*, als ook over 's Keizers Geschenck van de 200 Schuyten Zilver, 2500 Gulden weerdig, dankzegging te doen) den Assistent, *Daniel Reynierszoon*, te zenden, om den Keizer uit naam der E. Maatschappy voor 't een en 't ander te danken.

De Franschen (die in hunne verhalen over Indiën, en over zaaken, daar voorgevallen, zeer gebrekkelyk zyn, en grove mislagen begaan) verhalen in zekere

Verzameling, *Recueil de Voyages au Nord* genaamd, dit geval van de Heer *Nuyts* zyn Gezantschap na Japan, en van dit gevangen nemen van zyn E. in zyn huis mede op hunne manier; dog in veele opzigten geenzins zoo, als de zaaken voorgevallen zyn, gelyk men zeer klaar, als men hun berigt, met dit ons schryven maar eens vergelykt, ten eersten zien kan.

Want

1. Dat die Heer in Japan geen gehoor kreeg, quam niet door zyn onkunde in de Japansche zaaken, of door zyn hoofdigheid (gelyk zy voorgeven) maar wierd door het quadaardig vooraf-beschik van eenige Japanders ten Hove (gelyk wy toonen) daar toe al voor zyn aankomst aldaar gebracht.

2. Hy wierd niet (gelyk zy zeer ongegrond zeggen) na zyn komst uit Japan eerst, maar zoo als hy pas op Batavia uit 't Vaderland gekomen was, te gelyk Gezant na Japan, en Landvoogd van Tayouan gemaakt.

3. Hy vertrok naderhand, niet Ao. 1634. (gelyk zy zeggen) maar Ao. 1632, den 20 July, na Japan, daar hy tot den 5 July Ao. 1636. (en niet tot Ao. 1635. gelyk zy zeggen) gevangen gehouden, en op de Voorpraak van de Heer *Caron* verlost, welke Heer ook het Geschenck van die fraeye Kerk-kroon niet 's jaars na de verlossing (gelyk zy zeggen) maar een a twee maanden voor de verlossing van de Heer *Nuyts*, gedaan heeft, waar by dan ook al die schoone fraanje en verdigtzelen, dat die tot de Uytvaart van 's Keizers Vader (zoo een Ryks-Raad, der Hollanders vriend, uit zich zelven gezegt, en waar mede hy den Keizer zoo zeer, dat het de verlossing van de Heer *Nuyts* veroorzaakte, behaagd zou hebben) gezonden was, van zelts vervallen.

4. Ook is het een volillage onwaarheid, dat die Heer de Japanders, die hem gevangen namen, zoo lang in Tayouan opgehouden heeft; dog dit is (gelyk wy klaar toonen) door den Raad tegen zyn goedvinden, en stem, daar wel uitdrukkelyk tegen gegeven, geschied.

5. Wat nu zyne komst in Japan betreft, hy is 'er niet zoo, als men hier ongegrond en maar los weg ter neder steld, door haar Edelheden, als een offer van Staat na toe gezonden, gelyk ook alle die vragen uit naam van den Keyzer, hoe en tot wat cinde hy daar quam, geenzins gedaan zyn (van al het welke geen letter in de Papieren der E. Maatschappy, die alleen geloof verdienen, voorkomt, en derhalven van de Franschen verdicht is) maar my is in tegendeel zeer klaar uit Papieren der E. Maatschappy gebleken, dat hy, Ao. 1631. berigt gekregen hebbende, dat hem in Japan aan 't Keizerlyk Hof

een-

1628.

de Heer
Putmans
Ao. 1629
ervan-
en door
de Heer
Putmans

verdicht
verhaal
er Fran-
schen.

1628. eenige zaaken, waar ontrent hy onschuldig was, te last gelegd zynde, hy besloten heeft, ten einde hy in staat zyn mogt om zich zelven daar over voor den Keizer te verantwoorden, om de Japanfche taal (gelyk hy ook gedaan heeft) te leeren; waar op hy Ao. 1632., ontrent het midden des jaars, na Japan, om zich van die blame te zuiveren, vertrokken is; dog, zoo ras hy daar aangekomen was, 5 jaaren tot Firando (zonder in Jedo te komen, en zonder oit de reden daar van te weten) gevangen gehouden, en eindelyk zoo, als wy gezegt hebben, verlost, en ten eersten (zonder daar nog eenigen tyd met een Lyfwacht by zich gebleven te zyn, gelyk men al mede tegen de waarheid voorgeeft) met onze Schepen, na 't

1628. afflaan van zyn verzoek, om den Keizer te gaan bedanken, na Batavia gekect is.

Daar op vertrok de Heer *Nuyts* Ao. 1637 a 1638. na 't Vaderland, zonder dat verder iets van zyn zaak vernomen hebbe.

Hoedanige zaaken hier in Tayouan onder de Regering van de Heer *Putmans* voorgevallen zyn, is my onbekend, alzo ik daar van geen eene letter aangeteckend vind, maar wel, dat hy hier Landvoogd van Ao. 1629. tot Ao. 1636. den 15 November geweest, en doe met 't Jacht *Bredam*, en de Heer *Putmans* ver-
de *Fluyt Warmond* volladen van hier na Batavia, en in dit zelve jaar nog als Bevelhebber der *Vloot* na 't Vaderland gezcild is. Ao. 1636

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

DE Heer van der Burg verving den Heer *Putmans* Ao. 1636. als vyfde Landvoogd. Ao. 1641. de Heer *Traudenius* zesde Landvoogd hier. Brief van den Heer *Traudenius* aan den Spaanfchen Gouverneur op 't Eiland *Kelang*. En 't Antwoord 'er op. De Heer *le Maire* Ao. 1643. zevende Landvoogd. De Heer *Caron* Ao. 1644. agtste Landvoogd. De Heer *Over-Water* Ao. 1646. negende Landvoogd. De Heer *Verburgh* Ao. 1650. thiende Landvoogd. Snoode toeleg der *Tsjineezen* hier Ao. 1652, om hem, &c., om hals te brengen, 't geen tydig ontdekt werd. De Heer *Cæzar* Ao. 1659. elfde Landvoogd. Gerugten dat *Coxinja* 't oog op *Formosa* geworpen had. De Heer *Coyett* Ao. 1656. twaalfde Landvoogd. *Coxinjaas* toeleg. Dat men jaaren te vooren op *Batavia*, en in 't Vaderland kende. De Heer *Coyett*, en des Raads, schryven niet geloofd. Den Heer van der *Laan* na *Tayouan* Ao. 1660. gezonden. Die hier niet dede, dan dwars-dryven, en zeer misnoegd na *Batavia* keerde. *Coxinja* tast *Formosa* Ao. 1661. aan. Brief van de Heer *Maatzuyker* aan *Coxinja*. 't Verder hier voorgevallene. De ware redenen van *Formosa's* verlies. Hoe men met den Heer *Coyett* gehandeld heeft. Die eindelyk van zyn *Bannissement* ontslagen werd. Hoe lang *Formosa* by ons bezeten is. Hoe 't verder met ons en met *Coxinja* afliep. Groote aangelegenheid van *Formosa*. Waaren, hier vallende, en hier getrokken. Lyft der Landvoogden van *Tayouan*.

De Heer van der Burg verving den Heer *Putmans* Ao. 1636 in November door de Heer *Joohan van der Burg* Buiten-gemeen Raad van Indiën, als vyfde Landvoogd, vervangen.

Wat deze Heer alhier verricht heeft, is my mede onbekend, gelyk ook de rechte tyd, wanneer, of waar, zyn Ed. overleden is, hoewel het my toefchynd, dat zyn Ed. Ao. 1640. gestorven is.

Hy wierd Ao. 1641 door de Heer *Paulus Traudenius* als zesde Landvoogd, vervangen, die 'er met den Sergeant *Majoor*, de Heer *Joannes Lamotius*, toen met negen schepen na toeging.

Hoe lang 'er deze Heer gelegen, of wat hy hier verricht heeft, blykt nergens, dan alleen dat hy Ao. 1641. dezen Brief aan den Spaanfchen Gouverneur op *Kelang* schreef, die wy met zyn Antwoord hier volgen laten.

Aan *Gonsalo Portilio*, Gouverneur van de Spaanfche Fortrefse op 't Eiland *Kelang*, in *Tayouan*.

ALzoo wy een beftante Krygsmagt, zoo te Water, als te Land, uitgezet hebben, om *VE. Residentie-plaats Lasantissimo*, gelegen op 't Eiland *Kelang*, 't zy by accord, of hostile Proceduuren, te interciperen, en meester van 't zelve te werden, zoo hebbe *VE.*, na 't gebruik van de christelyken aard, by dezen willen waarschowven, 't Eiland en instrueren, dat, ingevalle *VE.* met de zynen, onder zoodanige *Capitulatie*, als voorestellen en met de onze accordeeren moogt, begeerd nye fortificatie *Lasantissimo*, *Trinidad*, en verdre sterbten op *Kelang*, te verlaten, wy aan onze kant met *VE.* en de zynen, na 't gebruik des oorlogs, in alle redelykheid genegen blyven te handelen; anderzins zullen genoodzaakt wizen met *VE.*, en de zynen, na *usanie*, wanneer men diergelyke affien stormenderhand volbrengen moet, te handelen. Wild dan, E. Heer, op *VE.* gelegenheid letten, om bloedstorting te vermyden,

De Heer van der Burg verving den Heer *Putmans* Ao. 1636 als vyfde Landvoogd.

Ao. 1641 de Heer *Traudenius* zesde Landvoogd hier.

Brief van den Heer *Traudenius* aan den Spaanfchen Gouverneur op 't Eiland *Kelang*.

636. den, en ons hier op uwe meining in 't korte, om geen veragtering in tyd te hebben, laten weten, en weest God bebolen.

In 't Fort Zeelandia, den 26 Augusti Ao. 1641.

(Onder stond)

UE. Vriend,

(En was getoekend)

Paulus Trandenius.

Het antwoord hier op was dit navolgende.

Aan den Gouverneur in Tayouan.

U. E. Brief van den 26. Augusti van dit jaar hebbe wel ontfangen, en den inhoud gelezen, en antwoorde na de Wet van goede Christenen, en op myn eed, die ik aan den Koning gedaan hebbe, en mag, nog begeere ik niet te leveren, 't geen UE. eischt, te weten, dit Kasfeel, alzo ik, en myne Soldaaten, geresolveerd zyn ons te defendeeren: want ik gewoon ben Legers te zien van groote magt, en hebbe met diergelyke diverse reizen gevogten in Vlaanderen, als ook op andere plaatsen. Alzo vermoeid u niet my brieven te schryven in zulken begeeren, en ieder een zie hem te weeren. Wy zyn Christen-Spanjaarden, en God is onsen beschermmer, daar aan gelooven wy. God beware u. 'Tis ons principaal Kasfeel Salvador den 6 September 1641.

En was onderteekend,

Gonsalo Portilio.

Dat wy hier egter naderhand meester van geworden zyn, blykt hier na, alzo D. Masius, nevens anderen, maar pas van te vooren, eer Coxinja Formosa innam, van daar na Japan, en behouden op Batavia geraakt is. Ook heeft de Heer Bort het zelve daar na, of Ao. 1665. wel weder ingenomen en 200 man onder Kapiteyn de Butter hier in bezetting gelaten; dog voor zoo verre den Handel aanging, hebben wy daar niets, dan last, aan gehad, weshalven ook al onzen omslag van daar Ao. 1668. geligt, en na Batavia gevoerd, en onze Vesting daar gestelt is, te meer, dewyl onze Handel op Tsjina niet opnam.

Vorder schynd my my tot hier Ao. 1643. gelegen, entoen den Heer Maximiliaan le Maire tot zynen vervanger gekregen te hebben, die, als zevende Landvoogd hier gekomen zynde, tot Ao. 1644. gebleven is.

Hy wierd toen vervangen door den Heer Francois Caron, Gemcen-Raad van Indiën, die hier als agtste Landvoogd verscheen.

Ik zie, dat zyn Ed. den 25 October. Ao. 1646. met de Fluyt Overschie een zomme van f 12910-12-4

Aan Hennepe Lywaaden, buiten welke IV. DEEL.

zyn Ed. nog aan Gilams, Quinamse Zyde, Rhinocer-Hoorns, Poeder-Zuyker, Radix Tsjina, Galiga, Sappan-Hour, Buffels-Hoorns, Tayouantische Hartevellen, Elands- en Koeyen-Huyden, een zomme van f 27836-15-1

Na Japan zond.

Hy bleef hier tot in November Ao. 1646, en istoen vervangen door 't Japans Opperhoofd, de Heer Pieter Antoniszoon Over 't Water, die hier als negende Landvoogd verscheen.

Wat zaaken door dezen Heer hier vericht zyn, blykt my niet, dan dat ik zie, dat hy Ao. 1647. den 28 September met 't Schip Hillegaartsberg een zomme van f 17800-14-8

Aan verscheide Waaren.

En den 14 October daar aan met 't Schip de Jonker f 214808-15-8

En met 't witte Paard f 215254-16-0

Na Japan overzond.

En dat hy den 31 October dezes zelve jaars met Hillegaartsberg van daar weder een zomme van f 125868-6-11

Ontfing.

Hy bleef hier tot Ao. 1650, en istoen vervangen door de Heer Nicolaas Verburg, die hier als thiende Landvoogd verscheen.

Ik zie, dat de Tsjincezen van Formosa den 7 September Ao. 1652. een groote maalyd aangerecht, en waar op zy voorgenomen hadden, om alle de voornaamste Hollanders te noodigen, met toelag, om hen na de maalyd t'huis, of na de Vesting Zeelandia, te geleiden, en hen dan alle niet alleen den hals te breken; maar met enen ook in de Vesting met geweld in te dringen, en zich dus meester van alles te maken.

De uitvoerder van dit gruwel-stuk zou zeker Tsjinceesch Hoofd, Fayer genaamd, en Overste van Smeerdorp, twee mylen van Sakam geweest zyn; dog Panuw, ook een Tsjinceesch Overste in de Stad, by de Vesting Zeelandia alhier, en Broeder van den voornoemden Fayer, zag hier veel zwarigheid in, raadde dit zynen Broeder sterk af, en gaf 'er (alzo dezelve na hem niet luisteren, en hier mede door wilde) nog tydig kennis af

Hy had, eer hy binnen komen kon, zeer veel sporing met den Sergeant van de Wacht, die hem niet toelaten wilde, om, volgens zyn verzoek, by den Heer Landvoogd Verburg te gaan, tot dat hy, zeggende, dat 'er het leven en welvaert met alleen van dien Heer, maar ook van alle de Hollanders, van af hung, eindelyk nog maar pas tyds genoeg den ganfchen aanslag aan zyn Ed. ontdekte.

De Heer Verburg dit, met de uiterste verbaathheid, van Panuw verstaan hebbende, zette hem voor eerst in hegtenis, en ondertusschen een Geweldige met 8 man

K

De Heer Over 't Water Ao. 1646 negende Landvoogd.

De Heer Verburg Ao. 1650 thiende Landvoogd. Snoode toelag der Tsjinceezen hier Ao. 1652.

Die tydig ontdekt wierd.

De Heer de Maire Ao. 1643 zevende Landvoogd. De Heer Caron Ao. 1646 agtste Landvoogd.

1652. na Smeer-dorp, daar hy de Tsjineezen al aan 't bewegen, alles in roeren, en veele gevlugten vond, blyde zynde, dat hy maar gelegenheid had, om met zyn bloot lyf weer te komen.

Fayet, ondertuffchen de snuf in de neus gekregen hebbende, dat zyn toeleg ontdekt was, trok aanftonds met 16000 man na Sakàm, waar ontrent hy zich nederfloeg, bedierf, en floeg alles dood, dat hy bekomen kon; dog hy had niet konnen beletten, dat zeker Stalknecht, *N. Marinus*, met drie Stalknegts, te Paard regt door Sakàm met een zwaard in de vuyft, den 8 dito in Tayouan aan de Vefting quam, daar hy aan den Heer *Verburg* kennis gaf van alles, dat hy zelf gezien had.

Eenen *N. Danker*, Hoofd van 120 Nederlanders, en door 2000 Christen Formofanen onderftund, dreef den vyanden eerften op de vlugt, by welke fchermtuzeling ook deze *Fayet*, met 1800 der zynen, dood bleef, behalven dat zy veel Vrouwen en Kinderen, benevens de Tweede van 's Vyands Leger, *Louegua* genaamt, gevangen kregen.

Deze laatste wierd levendig op Tayouan voor een vuur gebraden, agter een Paard door de Stad gefleekt, en zyn Hoofd op een ftaak gezet. Twee andere Hoplieden van hen, die een fwangere Swartin opgefneeden, en 't Kind uit haar lichaam gefcheurd hadden, wierden gerabmaakt en gevierendeelt.

Deze beroerte duurde 15 dagen, waar in 4000 Mannen, 5000 Vrouwen, en eenige Kinderen, 't leven lieten, of gevangen genomen wierden; dog de onzen hadden van 't Krygs-volk geen een man verloren, dan alleen, dat deze en geene, ten platte Lande woonende, gedood waren.

Indien dit door dezen *Pannu* niet uitgebragt was, zoude het 'er den 8 dito zeer flegt met alle de onzen uit gezien, en de Nederlandfche Staat aldaar een droevig einde gekregen hebben, 't geen den Heere niet behaagd heeft, toen toe te laten. De Landvoogd vereerde hier over aan 'ieder Formofaan (die ons getrouwelyk geholpen hadden) een Niquanias.

Dat hier op Tayouan zeer veel Tsjineezen waren, is daar by klaar af te nemen, alzo haar Edelheden den 10 Mey Ao. 1651. befloten hadden 't Hoofdgeld der Tsjineezen, alhier jaarlyks wel 200000 gulden beloopende, te doen verpagten.

Verder weet ik niet, dat 'er iets aanmerkenswaardig gedurende de Heer *Verburg's* Regeering voorgevallen is, waar op hy dan Ao. 1653. door den Heer *Cornelis Casar* vervangen wierd, die hier in 't laatst dezes jaars alseldf Landvoogd aanquam.

De Heer *Verburg*, ondertuffchen op Batavia verfeheneen, gaf den 10 Maart Ao.

De Heer
Casar
Ao. 1653
eldfde
Land-
voogd.

1654. een breed bericht aan haar Edelheden van Formofa's staat in die tyd, aanwyzende, dat 'er veel meer verftand en zorg vereifcht werd, om een Land te beftieren, dan wel om 't zelve te veroveren. Hy voegde hier by, dat wy dat Eiland met veel zigbare gevaren bezaten, 't zy wegens den woefen Inlander aldaar, die hy wel op ruim 100000 zielen begrootte, 't zy wegens de Tsjineezen, zoo binnen 's Lands (waar af hy Ao. 1652. zulken klaar bewys met het uiterfte gevaar van onzen gantschen Staat aldaar gehad had) als van die ons van buiten overvallen konden, radende haar Edelheden op haar hooft te zyn, alzo 'er gerugten liepen, dat de Tsjineefche Mandaryn *Coxinja*, wel eer Kleermaker van den Heer Landvoogd *Putmans*, en Zoon van den Rover *Tquan*, wel eer Tolk by den Landvoogd den Heer *de With* geweest zynde) en welke *Coxinja* nog tegen den Tartar oorloogde) van meening was Formofa, als hy 't in Tsjina niet langer houden kon, aan te doen, en zich op 't zelve vast te maken.

Hy bouwde daar op ook aan de kant van Tayouan, digft by Sakàm gelegen, een Vefting, Provincia genaamt, die wel voor een fchielyken oproer goed, maar niet in staat was, om een Leger te wederftaan.

Naderhand vlogen 'er, gedurende de Regeering van den Heer *Casar*, en voor al Ao. 1655, nog veel andere gerugten, als of de voornoemde Mandaryn by dit zelve voornemen bleef, om met zynen gantschen onflag na Tayouan te komen; weshalven de Heer *Casar* goetvond den Equipagic-meester, of Werfbas, *Anke Pieterszoon*, nevens den Sergeant *Pieter Janszoon*, zeer ervaren in de Tsjineefche taal, met een Jonkjen na Pehoe te zenden, om aldaar by de Tsjineezen zelf, die hy daar vinden mogt, behendig te vernemen, wat 'er van alle deze gerugten waar, ofte niet waar, en wat staat 'er op te maken was, om daar na dan zyne Maat-regels te fehikken.

Dit dede hy te meer, alzo 'er nu geen Tsjineefche Jonken uit Tsjina in langen tyd alhier (gelyk wel bevorens) aangeland waren, waar uit hy, en de Tsjineezen, hier woonende, gifling maakten, of *Coxinja* niet wel een toeleg mogt hebben, om herwaards aan te zakken, en hen met de flag te waarfchouwen, houdende ondertuffchen alle Vaartuygen by zich, op dat 'er niet het minfte van zyn voornemen mogt komen uit te lekken.

Ook stelde zich de Heer *Casar* ondertuffchen behoorlyk in poftuur, om hem mannelyk af te wagten, en om zig (zoo het zoo uitvallen mogt) zoo dapper, als 't mogelyk was, tegen hem te verdedigen, latende ook genog voorraad van Brandhout voor 8 a 10 maanden in de Vefting

Gerug-
ten van
Coxinja.

1656. fting Zeelandia brengen; dog de meeste zwaarigheid, die deze Heer had, was, dat hy geen kans zag, om *Coxinja*. (van welken men hoorde, dat hy veel Storm-Ladders had doen maken) het landen te beletten, dat hy waarfchynlyk zou trachten op verfcheide plaatzen te doen, by hoedanig een voorval hy zeide veel meer volks, als hier nu in bezetting lag, van nooden te hebben, waar voor hy den 14 November Ao. 1655. verzogt, dat haar Edelheden geliefden te zorgen, hen heertigende, hoe 't ook hoog-noodig was, aan Tankoja een vastigheid te leggen.

De Heer Coyett Ao. 1656 twaalfde Landvoogd.
Hy bleef hier verder tot Ao. 1656, en was toen door den Heer *Frederik Coyett*, als twaalfde Landvoogd van Tayouan, ver-van-gen.

Hy was hier thien jaaren, tweede Per-zoon, en Opper-Koopman, geweest, waar uit men met reden vaststellen moet, dat deze Heer grondige kennis van de zaaken van Tayouan gehad heeft.

De voorige gerugten van *Coxinja* namen niet af, maar merkelyk toe; de zoo genaamde Stad, aan 't einde van 't Pleynd der Veffing gelegen, en al mede Zeelandia genaamt, was maar een open Vlek, daar yder, als 't hem maar beliefd, aankomen kon, en de Veffing in zich zelven (gelyk uit ons voorig bericht dien aangaande reets genoeg blykt) zoo flegt, dat geen braaf en dapper Landvoogd in staat was, om dezelve tegen een magtig Heyr lang te konnen verdedigen.

Coxinja's toeleg op Batavia en in 't Vaderland bekend.
Ook is het zeker, dat niet alleen haar Edelheden op Batavia (zoo uit hun fchryven Ao. 1657. al blykt) maar ook de Heeren Bewindhebben in het Vaderland, al lang van te vooren kennis van deze flegte getelten van Tayouan gehad, en dat de Heeren Zeventienien al Ao. 1650. goedgevonden hadden, zelf in tyden van Vrede de bezetting van Formosa ten minften tot een getal van 1200 mannen te vermeerderen.

Men werd van den toeleg van *Coxinja*, by den minften quaden uitlag van zyn zaaken in Tsjina, niet alleen door verfcheide wegen en door boden, voor al Ao. 1659, toen hy van de Tartaren geflagen werd, van alle kant verzekerd, maar men had ook zeer veel redenen, om vast te stellen, dat die aanflag der Tsjineezen, op den 8 September Ao. 1652. tegen onzen Staat aldaar vastgefteld, niet buiten medeweten van *Coxinja* ondernomen was.

Het is wel zeker, dat de Heer *Coyett*, by 't aanwakkeren van alle deze gerugten van tyd tot tyd de noodige berigten daar af aan haar Edelheden gegeven heeft, maar dat men alle zyne klagen, door de verkeerde uitleggingen, die 'er de Heer *Nicolaus Verburg*, in de Vergadering harer Edelheden op Batavia over maakte, maar voor enkele

laf hertigheid en ongegronde vreeze hield.

1660.

De Heer *Verburg* was wegens zeker geval een dood vyand van den Heer *Coyett* gewoiden; en fchoon hy in zyn hert wel wift, dat deze Heer niet dan zuivere waarheden, van 't geene *Coxinja* tegen Tayouan voorhad, fchreef (behalven dat haar Edelheden zich ook daar af uit het bericht van den Heer *Verburg* zelf, op den 10 Maart Ao. 1654. aan haar gedaan, ten vollen behoorden overtuigd gehouden, en zich zoo veel aan 't zeggen van dezen Heer alleen niet gelegen gelaten, en door haar eigen oogen wat beter hier na gezien te hebben) ging zyn wraak-zugt tegen hem zoo verre, dat hy haar Edelheden, tegen zyn beter weten, in dit ftuk openbaar misleide, geheel Formosa aan zyne wraak en bitterheid tegen den Heer *Coyett*, zonder enigzins zyn eere en eed, voor de zaak van zyn Heeren en Meesters te betragten (zoo men toen openbaar zeide) als opofferde, en niet anders voorhad, als om dien wakkeren, en onfchuldigen Heer, of daar elendig te doen omkomen, of, zoo hy 'er 't leven nog afbragt, met al zyn yermogen tot Batavia dan te bewerken, dat Hy verder aan een fchandelyk einde geraken mogt. Immers dus was den roep aldaar.

Ao. 1660. quam 'er nog fterker tyding van *Coxinja's* aanftaande zekere overkomst op Formosa, gelyk ook veel Tsjineezen daar quamen vlugten.

Na dat nu die wakkere man alle mid-delen, om deze donkere wolk te doen overdryven, in 't werk gefield, en haar Edelheden alle mogelyke kennis by alle gelegentheden van de zekere aanftaande komft van den Mandaryn *Coxinja* den 10 Maart Ao. 1660. gegeven had, liet hy ondertuffchen niet na alles, 't geen tot een dappere en kloekmoedige verdediging noodig was, te doen verveerdigen (waar over hy nog wakker befchrobd wierd) 't welk van *Coxinja* vernomen zynde, hem zyn voornemen om tegen de maand Maart daar te verfchynen, nog wat dede uitstellen, waar door wel alles voor een tyd hier weer in ruft geraakte, dog de vreeze der onzen niet geheel weggenomen wierd.

Ondertuffchen hoopte de Heer *Coyett*, dat haar Edelheden hem, volgens zyn verzoek in Maart gedaan, zeer fpoedig een kloek ontzet van volk zouden toezenden, terwyl men zich aldaar op de verkeerde berichten van dezen en geenen nog al vleide, dat het maar looze gerugten waren; dat het maar bangheid van den Landvoogd was, en dat het nog zulken nood niet had.

Hoe groote zwaarigheid men nu Ao. 1660. maakte, om enig ontzet na Formosa te zenden, (alzo men geduurig nog al hoopte, dat dit onweder overdryven zou, fchoon

1660. sehoon men vaste berigten dien aangaande uit Siam, en Japan kreeg) besloot men egter, prydzende *Coyetts* voorzorge by hun schryvens van den 22 April 1660, ten laatsten hier toe, dat zoo de gerugten van Formosa al niet waar bevonden mogten werden, dan de Vloot en 't Volk, derwaards gezonden, tot het veroveren van Macauw buiten eenige schade der E. Maatschappij gebruikt kon werden.

De Heer van der Laan na Tayouan

Men zond dan den Heer *Jan van der Laan* den 16 July met 600 Soldaten, en 12 Schepen, en met last, om Formosa te ontzetten, zoo dat van nooden was, of om anderszins Macauw aan te tasten.

Deze man, een brusk mensch, en in zaaken van Politie zeer onervaren, quam, na eerst de vyanden op Macauw wakker gemaakt te hebben (dat buiten zyn last was) in September op Tayouan, daar hy wel veel menschen hoorde zeggen, dat *Coxinja* vast besloten had, Formosa aan te tasten (behalven dat'er zelf uit Japan, Siam, en van andere plaatsen, zekere berigten dien aangaande inquamen) maar deze man wilde niets van alle die klare waarheden gelooven, en dreef onverstandig, tegen 't oordeel van den ganschen Raad in Tayouan, daar op zeer sterk aan, dat hy, nog zyn volk, hier niet noodig, en dat het dierhalven best voor hem was, om, volgens den last van haar Edelheden Macauw te gaan veroveren, maar wanneer hy nu zag, dat hy zyn oogwit in dezen niet bereiken kon, schold hy den Landvoogd, en den Raad van Tayouan niet weinig, en bedreigde zich aan alle die geenen, die hem dwarsboomden (schoon hy zelf *Jan dwars in de Weg* daar genaamt wierd) wel te zullen wreken, makende den Landvoogd en den Raad al te zamen voor bloede Poltronnen uit.

Wat reden hy nu had, om den Macauwschen Tocht zoo sterk te dryven, kan men Fol. 42. in 't verwaarloost Formosa zien, daar klaar uit gezegt werd, dat het niet dan zyn groote geldzucht was.

Hy, zyn moed aan hen nog niet te wel gekoeld hebbende, besloot met eenige van zynen aanhang een Geschrift op te stellen, waar by zy alle verklaarden, dat'er niet de minste reden van vreeze was; maar dat de Landvoogd, en zyne Raden alle te zamen lathertige, ten uiterste bange lieden waren, en schandlyke bloodaards, eer het'er nog eens op aan quam.

En zeer misnoegd na Batavia keerde.

Dit Geschrift by allen met een dronken hoofd opgesteld, wilde niemand van hen daags'er aan tekenen; maar wanneer hy in February Ao. 1661. met de Schepen de *Dolfyn* en *Tergoes* zeer misnoegd met zyne Krygshoofden (alzo die hier niet blyven mogten) weer na Batavia vertrok, nam hy verscheide Brieven van deze en

geene van diergelyken inhoud aan hunne 1661. Vrienden mede.

Men hield egter 't volk, tegen zyn oordeel en goedvinden, hier, hoewel de Vloot (behalven de *Hector*, 's *Gravezande*, en de *Vink*, welke hier bleven) na andere Gewesten van Indiën verdeeld wierd.

Zelfs zocht men den Heer *Coyett* nog wel, 't niet veroveren van Macauw op *van der Laans* schendig bericht van Formosa 's Staat, al mede op zyn rekening te zetten, zonder tot zyn lof eens aan te merken, dat hy den Handel en Vaart op *Tjina*, door *Coxinja* gesloten, door den *Tolk Pingua*, aan *Coxinja* gezonden, weer geopend had, hoewel hem dat al mede als een misdaad toegerekend wierd, gelyk dat in den eisch des *Fiscaals* van Art. 11. tot Art. 26. blykt.

Ondertusschen nam *Coxinja*, pas na *van der Laans* vertrek, en na 't verzenden van de meeste Schepen, den 10 April 1661. zyn slag waar, en verscheen met het

aanbreken van den dag met eenige honderd Oorlogs-Vaartuigen den 31 April voor Formosa, daar hy, zonder dat men hem dat (door gebrek van Volk en Schepen, hebbende daar niet anders dan den *Hector*, 's *Gravezande*, en een *Jacht* en een *Fluytje*) beletten kon, met 25000 zeer wel goeffende *Tsjineezen* op *Sakam* en *Baxemboy* quam te landen.

Ontrent dezen tyd schreven haar Edelheden dezen brief aan *Coxinja*.

Coppe van een Brief van den Heer Joan Maatzuyker aan den Mandaryn Coxinja.

„ **D**EN Brief, die U Hoogheid aan ons heeft geschreven door den *Nachoda Baugua*, hebben wy ontfangen, en den inhoud begrepen; maar dezelve is zoo vriendelyk niet geweest, als wy van u hadden verwacht, om dat U Hoogheid daar in weder verscheide groote pretensien op ons is makende, in dewelke wy niet konnen bevinden gehouden te zyn. Voor dezen heeft U Hoogheid al eenige maalen diergelyke, hoewel mindere eischen op ons gedaan, in dewelke wy hem te gemoet zyn gekomen, niet zoo zeer, om dat verstaan hebben daar in schuldig te wezen, als wel om over zaaken van geen geheel groote importantie met U Hoogheid in geen On-min of verwydering te geraken, van herten genegen zyn de met alle Landen en Ryken goede vrede en vriendschap te houden, zoo lang het eenigzins kan geschieden; maar nu vermerk, dat U Hoogheid onze genegenheid tot Vrede zou voornemen te misbruiken, en ons steeds weder nieuwe zwarigheden te vergen, werden wy genoodzaakt rond uit te verklaren, dat wy dezelve

Brief van den Heer Generaal Maatzuyker aan Coxinja.

„zelve

1661. „zelve niet genegen zyn meer in te willigen, om U Hoogheid geen oorzaak te geven, ons het volgende jaar nog zwaarder onredelykheid te laft te leggen, maar zullen nu, in plaats van dien, U Hoogheid betoonen, dat wy geenzins in dezelve pretentien gehouden zyn; met hope, dat U Hoogheid de reden plaats geven, en zich daar mede voldaan houden zal.

„Eerftelyk feld U Hoogheid, dat een zyner Jonken, van Djohor na Tsjina keerende, ontrent Pahang van een onzer Schepen aangetaft, en na Tayouan gebragt zy, alwaar dezelve door quaad wecr is komen te stranden, pretenderende daar over betaling van honderd duyzend Thayl.

„Ten tweeden, dat een andere Jonk, van Patani komende, ontrent Canton door zeker Hollandfch Schip zou gejaagd zyn, waar door dezelve naderhand tegen het Land is geraakt, en gebleven; welke fchade U Hoogheid op 80000 Thayl begroot, behalven nog twee andere Jonken, voor dezen door onze Schepen genomen, op welke punten wy U Hoogheid in antwoord dienen.

„Eerftelyk, aangaande de twee Jonken, voor dezen door onze Schepen genomen, voor dezelve hebben wy U Hoogheid vry meer betaald, als wy zyn fchuldig geweest, gelyk boven gezegt is, en gelyk U Hoogheid doenmaals hem deswegen ook heeft voldaan gehouden; en wat de Jonk belangt, die U Hoogheid zegt, dat, van Patani komende, door onze Schepen gejaagd zy, en daar door verongelukt, van dezelve verklaren wy niet de allermintte kennis te hebben, niet jegenftaande wat fcherp onderzoek daar over hebben gedaan, zoo dat het zelve wel licht door 't volk, daar op varende, zal verlicht wezen, om niet aangefproken te werden, over dat hunne Jonk door onvoorzigtigheid, of bothed, verzeild hebben; en wy nemen, dat het al waarachtig mogt zyn, dat onze Schepen dezelve Jonk nagezeild hadden, wat zoude daar by misdaan zyn geweest. Onze Schepen hebben een genciale laft, alle andere Schepen, Jonken, en Vaartuygen, die haar in Zee ontmoeten, zoo 't Vrienden zyn, alle hulpe en affiftentie te bewyzen; maar de Vyanden aan te grypen, te verderven, of op te brengen, zoo 't in haar vermogen is. Om welke laft (die in billykheid en reden beftaat) uit te voeren en te agtervolgen, zy noodwendig de Schepen, Jonken, of Vaartuygen, die zy bejegenen, moeten tragten te verfprenken, en te bezigtigen, zoo 't gefchieden kan, om te onderkennen, of het Vrienden, of Vyanden zyn. Ingevalle nu van U Hoogheids voorfz.

1661. „Jonk een Hollandfch Schip, dat haar het allermintte leed niet heeft willen doen; maar in plaats van dien alle hulp en vrendfchap, zoo 't van nooden mogt zyn geweest, ontmoet zyn, en de vlucht voor het zelve genomen hebben, waar door ze tot een ongeluk gekomen zyn, wien moet daar van de fchuld geimputeert werden, dan hen zelfs, die zonder oorzaak hunne befte Vrienden voor Vyanden hebben aangezien. Behalven dien, zoo doet U Hoogheid over dezelve Jonk een cifch, die alle reden te buiten gaat. Waar is oit gehoord, dat een Jonk, van Patani komende, en dienvolgens geladen met Rotang, Peper, en andere grove Waaren, 80000 Thayl zou weerdig wezen? Wat nu betreft die van Djohor, die U Hoogheid op honderd duyzend dito heeft geftimeert, al zoo waarfchynelyk als de andere van 80000 Thayl, wegens dezelve verftaan wy mede in U Hoogheid het allermintte niet gehouden te zyn, maar de redenen, daar toe dienende, moeten wat hooger afgehaald en bewezen werden.

„U Hoogheid late opflaan, en nazien de oude Gefchriften der Gefchiedeniffe van 't Land Tsjina aan de Zeekant, en zal in dezelve bevinden, dat wy al ontrent zelftig jaaren verleden het Land van Tsjina in alle minne en beleefdheid aangezocht hebben, om een vrye Negotie in, en uit het zelve, gelyk ons de ganfche wereld door van alle Volken en Natien vergund werd, en gelyk Tsjina aan verfcheide andere Volkeren, en Natien toeftaat, welk verzoek in alle reden en billykheid beftaat, en na het recht, by alle civile Volkeren in gebruik, ons zonder de grootfte injurie en fchande niet geweigerd kan werden, cerlyke vrome Kooplieden zynde, die, gelyk wy niemand ongelyk begeeren te doen, ook zoo van niemand willen verongelykt, of gezmaad werden. Waarom wy ook, als vermerkt hebben, dat de minnelyke aanfpraken tot verfcheide maalen gedaan, ontrent de Overheid in Tsjina niet mogten gelden, ons niet ontzien en hebben de wapenen daarom aan te trekken, om dezelve door dat middel tot beter verftand te brengen, gelyk, na eenige, zoo goede, als quade fuccessen, gefchied, en te weeg gebragt zynde, 'er eindelyk met de Regenten van dien tyd overeengelommen en verdragen is, dat wy van Hoofdeliteit af laten zouden, inits genietende een vrye onbekommerde Negotie uit alle Hayens van Tsjina op Tayouan, en Batavia, van welke overeenkomst, verfcheide maalen na den anderen vernieuwd, wy onder onze Gefchriften zeer klare en onwederfprekelyke befcheiden zyn hebbende, en waarom wy ons laten voorftaan,

1661.

„staan, dat U Hoogheid alzoowel is ge-
„houden, dan of ze by hem zelve ware
„gemaakt.

„Als nu U Hoogheid (wy en weten
„niet om wat reden of oorzaak) zoo lan-
„gen tyd agter den anderen zyne Zee-ha-
„vens geloten heeft gehouden, en zyne
„onderdanen verboden, op Tayouan te
„handelen, behalven verſeide andere in-
„jurieuſe Acten, tegen onzen Staat ge-
„pleegd, hebben wy grootte redenen
„gehad, om aan U Hoogheids goede mei-
„ning te twyffelen, en dienvolgens aan
„onze Schepen, derwaards uitvaarende,
„laſt te geven, de Jonken, en Schepen
„van U Hoogheids Gebied, die ze in Zee
„zouden ontmoeten, aan te znoren, en
„onbeſchadigd na Tayouan, of Batavia,
„op te brengen, tot dat nader zouden
„vermerken, hoedanig U Hoogheid ont-
„trent ons gezind zou zyn; het zy de
„voorſz. overeenkomt te agtervolgen,
„dan tot nieuwe verwydering te komen,
„uit welke laſt de onzen de voorſz. Jonk,
„van Djohor komende, medegenomen
„hebben, en waar aan wy oordeelen
„gansch niet misdaan te hebben, alhoe-
„wel nu wel wenſchen, dat niet en ware
„geſchied, om dat U Hoogheid onder-
„tuſſchen zyne Havens weder geopend
„had; maar daar hadden wy doen ter tyd
„geen kennis van. Is nu dezelve Jonk
„voor Tayouan komen te ſtranden, dat is
„een ongeluk van de Zee, en niet ons;
„maar eer U Hoogheid zelfs te imputeer-
„ren, die met het ſluiten zynere Havens
„oorzaak gegeven heeft; waarom zy na
„Tayouan vervoerd is, en 't geene daar
„van geborgen is, dat is de eigenaars ge-
„reſtitueert. Invoegen, dat wy van we-
„gen alle de bovenſtaande grootte preten-
„ſien niet kunnen verſtaan, een Conde-
„ryn ſchuldig te wezen aan U Hoog-
„heid.

„Wil nu U Hoogheid zyne ſuſtenue
„vaſt houden, en ons door zyne brieven
„in alle Landen en Plaatzten voor quade
„menſchen verdacht maken, om ons daar
„door te ontzetten de frequentie der zel-
„ver, gelyk U Hoogheid in zyne brieven
„aan *Bingam* en *Siqua* gedreigd heeft, wy
„zullen het moeten aanzien; maar U
„Hoogheid geliefd ook te weten, dat ons
„als dan ook geen middelen en zullen ont-
„breken, om U Hoogheid weder ſchade
„en nadcel te doen in zyne Commencie,
„daar hy zegt, dat hem zyne inkomſten
„uit moeten volgen, om zyn Krygsvolk
„te betalen; maar wy meenen, dat het,
„zoo voor U Hoogheid, als voor ons,
„veel beter wezen zal, dat wy malkan-
„deren verſtaan, en alle oorzaken van ver-
„wydering, zoo veel geſchieden kan, uit
„de weg leggen; tot welken einde en om
„met U Hoogheid eens een vaſt en bon-

„dig Contract te maken, waar na wy ons
„wederzyds mogten reguleeren; tot voor-
„deel, zoo van U Hoogheid, als ons, wy
„wel genegen waren een Gezant aan U
„Hoogheid te ſchikken; maar wy en we-
„ten niet, of dezelve aan U Hoogheid
„aangenaam zou zyn, zoo U Hoogheid
„daar toe mede genegen is, geliefd het
„ons in antwoord dezets te laten we-
„ten, als wanneer wy het zelve aanſtaan-
„de Moefſion zullen laten geſchieden, met
„hope, dat wy U Hoogheid in alles goed
„contentement zullen doen.

In 't Kasteel Batavia op 't Eiland Groot
Java, den 8 Juny 1658.

Onderſtond, de Gouverneur Generaal
van India. Getekent,

JOAN MAATZUYKER.

Na Collatie d'ackoord bevonden den
27 Mey 1661.

Pr. Marville.
Secretaris.

Wat tegen-weer de wakkere en on-
vreemde Heer *Coyett* gedaan heeft om de-
zen magtigen vyand te wederſtaan, werd
zeer omitandig in het tweede Deel van 't
verwaarloofd Formoſa getoond; dog alles
liep hem by na tegen, want ſchoon de
Hector te water de Tsjineezen dapper aan-
taſte, men zag hem kort'er na door zyn
eigen kruyt in de lugt vliegen. Die van
's Gravezande weerden zig wel zeer moe-
dig; dog den aanſlag van Kapiteyn *Pedel*
op Baxemboy viel zeer ſlecht uit, en hy
zelf liet met 118 man daar 't leven. Ook
liep de Tocht van Kapiteyn *Aaldorp* op
Sakam hem tegen.

Wat grooten voortgang *Coxinja* in kor-
ten tyd (dat wel te gelooven is by zoo
zoberen ontzet, en by zoo ſlegte Veſting,
die men van Batavia niet behoortlyk had
doen verſterken) gedaan, en hoe hy, na
alles ten platten Lande van Formoſa, en
op Tayouan zelf onder zyn geweld ge-
bragt te hebben, hen tot het uiterſte ge-
perit heeft, kan men daar al mede zien.

Ondertuſſchen dede de Heer *Jan van
der Laan* op Batavia, uit enkele bitterheid
tegen dezen Heer Landvoogd, en zynen
Raad, een openbaar valſch bericht, waar
op haar Edelheden, zonder aan 't ſchryven
van den Landvoogd of den Raad, eenig
geloof te geven, beſloten dien Heer, zyn
tweeden en derden Perzoon (dat is, den Op-
per Koopman, en Fiſcaal) als bloodaards
van hunne Ampten af te zetten, hen al-
len op de ſchandelykſte wyze na Batavia
op te ontbieden, en den Heer *Herman
Clenk van Odeſſe* den 21 Juny Ao. 1661.

als

1661. als Landvoogd van Tayouan in zyn plaats met een zeer scherpen brief (die men in dat werk al mede ziet) derwaarts te zenden; hoewel zy twee dagen daar na wel vast bericht van *Coxinja's* Landing op Formosa, en te laat een al te klaar gezicht van de valsche berichten van de Heeren *Verburg*, en den lossen *van der Laan*, kregen.

Kasteel
ge-
licht. Ondertusschen liet *Coxinja* het Kasteel opefcheri, 't geen de Landvoogd en Raad besloten had tot den laatsten druppel bloeds te verdedigen.

Den 2 Mey quam 'er een boode van *Coxinja* met vrygeley voor onze Gecommitteerden, diemenaan hem zenden zou, om met hem te handelen. Ook liet de Landdrost door de Assistenten *Jan van Valkensteyn* en *Adriaan Piek* weten, dat hy water gebrek had, alzoo de Put in 't Fort gestopt was, behalven dat zy uit 't Quartier Provincia, op 's Vyands aankomst, nog meer Vluchtelingen van Mannen, Vrouwen, Kinderen, en Slaven, by zig gekregen hadden.

Men vond dan goed, om, alzoo dit Fortje Provincia zoo goed als verlooren was, dit volk nog te dekken, en 't Kasteel Zeelandia, door een accoord hier over met den vyand, daar mede te versterken; weshalven men den Koopman *Thomas van Iperen*, en den Fiscaal, Mr. *Leonardus*, twee Leden uit den Raad met mondelinge last aan *Coxinja*, om over alles met hem zelf nader te spreken, en te hooren, om wat redenen hy dus overgekomen, en wat zyn eisch was, al 't welke hen belast was met veel kloekmoedigheid, en zonder enig blyken van kleenmoedigheid, hem voor te stellen.

Zy, den 3 May by hem op *Sakam*, aan de overzyde, gekomen zynde, zagen dat hy met zyn Leger rondom 't Fortje Provincia in 't open Veld, onbegraven, en zonder Batteryen lag, schoon hy daar anders van schoon zwaar Metaal Geschut en Kruyt zeer wel voorzien was. Zyn volk bestond ten deele uit Boogschutters, ten deele uit eenigen met Schilden en Zabels gewapend, en ook enigen met groote Slag-zwaarden of Zeepe-messen aan stokken, van een half mans hoogte gebonden, voorzien; dog alle dezelve waren over 't ganseh lichaam met Schelp-rokken van yzere Schelpen over een, gewapend, uitgenomen dat zy d'armen en beenen vry hadden; zynde de Boogschutters zyn beste volk, de Zeepe-messen als by ons de Pickeniers, tegen alle inbreuk, en de Schildvoerders in de plaats van Ruytery.

De Gecommitteerden wierden by hun komst door een Oversten in een groote Tent gebragt, daar zy moesten blyven, tot het *Coxinja* gelegten quam hen gehoor te geven.

Ondertusschen trokken verscheide wel 1661. gewapende Regimenten braaf volk, voor by die Tent; en de Overste, die by hen was, zeide, dat zy, zoo ras *Coxinja's* hair gekemt was, gehoor zouden krygen, en dat hy hen ondertusschen na zyn Tent, daar nog wat van daan gelegen, geleiden zou, daar dan al mede veel gewapende voor by trokken; dog zy hadden bevorens al verscheide van deze Liederen voor de andere Tent gezien, waar uit zy bespeurden, dat de toeleg maar was, om hen hier door wegens 't groot getal van zyn volk te misleiden.

Eindelyk bragt men hen voor *Coxinja*, die onder een blaauwe opene Tent, aan een kleen vierkant Tafeltje, in een Armstoel, met alle zyne Grooten in lange rokken, als Paapen gekleed, by zich, zat, zonder dat zy eenig Geweer by zich hadden. Zy gingen midden door zyne Lyfwachten henen, tot dicht by dit Tafeltje, en spraken hem uit naam van den Landvoogd en Raad, na gedane groetenis, zoodanig, als men Fol. 12. van 't tweede Deel ziet, aan.

Hy, zonder veel werk van hunne Ge-loof-brieven te maken, zeide, dat de vriendschap der E. Maatschappye ontrent hem even zoo, als ontrent alle Indische Vorsten, dat is, zoo lang van duur was, als 't met haar belang over een quam, en ook langer niet, en dat zy daar na, als zy maar konden, hen 't net over 't hoofd haalden. Dat hy van zyn doen ongehouden was reden te geven; dog dat hy, om met den Tartar te oorlogen, geraden gevonden had, om Formosa in bezit te nemen, dat voor dezen altyd onder *Tsjina* behoord had, en daar hen de *Tsjincezen*, zoo lang zy 't zelf niet van nooden hadden, maar de wooning hadden toegestaan; dog dat vreemden nu voor hem, als de eigene Ingezctenen van dien, moesten wyken; dog dat hy geen voornemen had, om tegen de E. Maatschappye te oorlogen, of zich met hare goederen te verryken; maar dat hy alleen 't bezit dezer plaats zocht, willende hen geerne met alle hunne goederen van daar met zyne Jonken na Batavia brengen, mits dat zy dit aanstonds deden, en dan zouden zy vrienden blyven, schoon zy hem, met zyne Jonken aan te tasten, al zeer beledigd, en zig zeer hoogmoedig, met zyn groote magt, daar zoo weinig volk in hun Kasteel was, tegen te staan, betoond, en reeds veel blyken van zyn vermogen over hen gezien hadden.

Zy betoonden daar op, dat dit Eiland niet den *Tsjincezen*, maar de E. Maatschappye deugdelyk, volgens een ordentelyk accoord, met de *Tsjincezen* by 't verlaten der *Picadores* gemaakt, toequam, en dat hy derhalven daar niets op

1661. te eifchen had, waar op zy zeer hard aandrongen, en zeiden verder, dat, zoo hy eenige andere eifchen te doen had, hy die hen kon bekend maken; dog hy zeide eindelyk, dat hy dit Eiland wilde hebben, en 'er geen verder onderhandeling over zou gedoogen, en dat, zoo men dit doen wilde, een Princee, zoo niet, de Bloedvlag kon laten wacyen.

Zy protefteerden zeer hier tegen, en vertrokken daar op, met verlof om in 't Fortje Provincia eens aan te gaan, 't welk zy in een zeer flegten staat bevonden, al-zoo zy voor geen agt dagen water, en alles gebrek hadden. Weshalven zy den Drost toefonden zyn verdrag met den vyand te mögen maken, voor al de behoudenis van de bezetting voor Tayouan, of Zeelandia, bezorgende.

Zy gaven, na hun te rug-komft, van alles berigt aan den Landvoogd en Raad, welke hun befluit, om 't Kasteel te verdedigen, daar op vernieuwden, al hunne macht by een rukten, en den 4 de Bloedvlag van 't Kasteel lieten wacyen.

Daar op gaf zich 't Fort Provincia over, zonder dat de Drost zich, of zyn volk uit de handen der Tsjineezen, die hen gevangen hielden, redden kon, en al 't volk uit de Stad Zeelandia trok in 't Kasteel van den zelve naam, waar op de vyand de Stad ten eerften innam, dat Kapiteyn *Aaldorp* met zyn volk wel zpgt te ftuiten; dog moest eindelyk voor de menigte wyken.

Ook beftormde *Coxinja* den 25 May uit de Stad het Kasteel met zyn Kanon, dat hy daar geplant had, dog de Landvoogd en de belegerden beantwoordden dit kloekmoedig, bedekkende het overal met veel duizend dooden van den vyand; ook deden de Belegerden eenen uitval, vernagelden 's vyands Kanon, dat hy zeer verwerd verlaten had; en men wilde daar na op Batavia, tegen alle reden aan, dat zy alle eenen algemeenen uitval moesten gedaan, en dat zy dan den vyand geheel zouden verflagen hebben, dat al mede tot laft van den Landvoogd, nevens veel andere ydele zaaken ingebracht is, waar ontrent de ondankbare en door den Heer *Coyett* tot Koopman gevorderde *Paulus de Vick* niet weinig het zyne gedaan heeft, waar op hy ook Boekhouder Generaal gemaakt wierd.

Ondertuffchen had de Landvoogd hier geen andere Krygs-hoofden, dan Kapiteyn *Aaldorp*, een Bakkers-knecht van zyn Ambacht, en een zwak Luytenant, zynde de anderen door *van der Laan* mede na Batavia gefleept.

De Belegerden deden daar na nog twee uitvallen, en toen liet de vyand 't stormen verder voor eerft varen; denkende hen door een blokkade wel tot reden te zullen brengen.

Daar op nu de ware staat van Tayouan haar Edelheden omftandig bericht zynde, ftond men toen niet weinig met deze zaak verlegen, ziende, dat men fchendig, en in allen deelen misleid, hoewel men wys genoeg was (gelyk dat dan geneenlyk gaat) van halferrig zyn misflag nog niet te willen bekennen, beft oordeelende, al de fchuld maar op *Coyetts* lafher-tigheid te leggen.

Om dit nogtans zoo veel mogelyk was een andere verw te geven, oordeelde men beft een Jacht af te veerdigen, om den Heer *Clenk* weer na Batavia te ontbiegen, alzo hy maar twee dagen vertrokken was, en dat deden haar Edelheden wel voornamelyk, om dezen brief in te trekken, en, was 't mogelyk, te verduifteren, het geen God niet behaagde toe te laten, alzo dit Jacht den Heer *Clenk* niet had konnen inhaalen.

Men vond ondertuffchen op Batavia goed, een Vloot van 10 Schepen met een kloek ontzet (immers zoo veel men by een fchrappen kon) ten fpoedigften derwaards te zenden; dog men vond groote zwaarigheid, om een bequaam Krygs-Hoofd hier over te ftellen, daar men eindelyk Mr. *Jacob Caeuw* toe verkoor, die den 5 July met een zeer flecht fchryvens van haar Edelheden (waar in zy hunnen groven misflag niet duiffter bekennen, den Heer *Clenk* weer 'thuis roepen, en dezen Landvoogd *Coyett*, en zynen Raad, niet weinig rechtveerdigen) na Formofa vertrokken is.

Ondertuffchen was de Heer *Clenk* den 30 July op de Rhee de van Tayouan aangeland; dog vond het daar zoo flegt, en zoo vol vyandyke Vaartuygen op de Noorder Rhee de (behalven dat hy de onzen van de Veffing Zeelandia de Bloedvlag ophiefchen zag, zoo als hy 'er quam) dat hy ten uiterften daar over verlegen ftond, alzo hy Landvoogd over een Land, dat hem, als in volkomen ruft, befchreven, en genzins over een Land, in oorlog zynde, gemaakt was.

Hy gaf dan aan Land kennis van zyn komft, en hoedanig hy daar gezonden wierd; dog zeide, dat, om gewichtige redenen, nog niet genegen was aan Land te komen, zendende te gelyk dien fchoonen medegebrachten brief van den 21 Juny 1661. door haar Edelheden aan den Heer *Coyett*, en den Raad gefchreven, aan Land.

Hier op verzogt de Heer *Coyett*, dat de Heer *Clenk*, als zyn Vervanger dog geliefde aan Land te komen, dat hy al etlyke maalen hervatte, maar de Heer *Clenk* floeg dit telkens af, en nam by 't opkomen van een storm, na weinig dagen leggens, het waar, om eerft van de Rhee de in Zee, en daar na, by 't aanhouden van dien storm, onder voorgeven van

1661. gebrek aan Ryft en water, na Japan te loopen. Dit was een zeer trouwlooze daad, die in zich zelve alzoo onverantwoordelyk was, als een ander niet min sehendig bedryf, door hem aan eenige onnozele, en van een ordentelyke Pasceedel van haar Edelheden voorzicne Tsjineezen (gelyk men in 't tweede Deel van 't verwaarlooft Formosa Fol. 35. omfandig aangetekend vind) zeer onrechtveerdig uitgevoerd.

Hy wierd over beyde deze zaaken, na dat hy weer op Batavia gekomen was, wel voor den Raad des Gerichts aangesproken; dog 't Pleydooy bleef steken, en men zond hem, wel verre van hem, gelyk hy verdiend had, daar over te straffen, nog als Hoofd der Vloot na 't Vaderland, waarichynelyk op dat hy daar over niet verder zou aangesproken werden; en hoewel hy naderhand nog eens in Indiën geweest, en als Vryman op Batavia gekomen is, heeft men hem over die misdada niet weer aangeklaagt, maar hem in tegendeel zedert Advocaat Fiscal van Indiën gemaakt, gelyk wy hem onder de stoffe van Batavia, en onder de Bedienaars van dit Ampt, dus vertoonen.

Na dat nu de Heer *Klenk* maar pas uit Tayouan geraakt was, verscheen de Heer *Caenw* hier den 12 Augusti op de Rheed, waar door de ganfch ter nedergelagen hope, door 't sehendig vertrek van de Heer *Klenk*, weder eenigzins opgebeurd wierd; maar al deze hope verdween weder zeer droevig, wanneer men ook dezen Heer, die door de holschietende Zee zyn volk, gelyk zyn voornemen was, niet loffen, nog doen landen kon, weder Zee kiezen, en, na 28 dagen wagtens, niet wederkeeren zag; dat egter, tegen alle gedagten, nog op den 8, 9, en 10 September geschiedde. Hoewel de vyand ondertuffchen, door 't stranden van het Schip *Urk*, van 't ontzet een net bericht gekregen had.

Men besloot daar op wel, om den vyand te Water, en te Land aan te taften; dog by na alles mislukte; of had geen voortgang, 't zy de aanlag op Bokkenourg, 't zy die op Baxemboy.

Ondertuffchen boden de Tartaren ook hunne hulp aan, om gezamenderhand *Coxinja* allen afbreuk te doen; een flikkering, die hen wel weer wat moet gaf, maar daar ook al niet veel op volgde.

Men vond ondertuffchen goed, de Vrouwen, Kinderen, en alle onnutte monden, na Batavia te zenden, om het zoo veel langer te kunnen harden, en zoo veel verder met den voorraad te strekken; dog zeer sehandelyk, en lafhertig quam het den Heer *Coyett*, en den Raad voor, dat de Heer *Caenw* mede met de Vrouwen verzogt na Batavia te zeilen,

IV. DEEL.

dat hem wel uitdrukkelyk afgeslagen wierd.

Hy bragt daar tegen in, dat hy onder den Formolaanfchen Raad niet stond, en dat hy derhalven, volgens zynen geheymen last, in weerwil van hen allen, weer na Batavia wilde, en zou vertrekken.

Hy zag egter daar na wel, dat dit zonder toefftemming van den Raad niet gaan zou; weshalven hy zich geliet daar niet meer op te denken.

Op dien zelve tyd nu besloten zynde, om de aanbieding der Tartaren aan te nemen, vond men ook goed eenige der beste Schepen met genoegzaam volk na Tsjina te zenden, om, nevens de Tartaren *Coxinja's* magt, die hy daar nog had, aan te taften, en hem daar door van Tayouan af te trekken.

Tot deze onderneming bood de Heer *Caenw* zyn dienst (zoo het uiterlyk geleck) met veel kloekhertigheid aan, het welke, alzoo men van hem niet de minste quade gedagten had, ook aangenomen wierd; dog, in Zee gekomen zynde, nam hy zeer trouwloos, buiten enigen drukenden nood, met twee der beste Schepen, de vlugt eerst in Siam, (daar hy zeer zotte grillen met zyn sehieten aanrechte, dat beter in Tayouan zou gekomen hebben) en daarna na Batavia nam, waar over hy naderhand vry flacuvaldaar met een geringe geld-boete, en met een sehoring in zyn dienst voor 6 maanden, gestraft is.

Hoe merkelyk deze trouwlooze daad die van Tayouan verzwakt, en hoe de vyand, na een menigte van andere ongelukkige voorvallen, en door de berichten van verscheide Overloopers, en voor al door *Hans Jurgen Radis van Stokgaard*, Sergeant in onzen dienst, welke den 16 December tot hem overliep, hen eindelyk tot het uitersten gebragt, en den 25 January 1662. de Reduyt Utrecht veroverd heeft, kan men in het voornoemde werk mede wydloopig zien; gelyk hy nu 't Kasteel met zyne werken hoe langer hoe nader quam.

De Heer *Coyett* had besloten, om den laatsten storm van *Coxinja* af te wachten; dog dit by den Raad eenparig om veele redenen tegengesproken zynde, is de Vesting den 1 February Ao. 1662., op zekere voorwaarden, daar al mede te zien, door den Heer *Coyet*, en den Raad, aan hem overgegeven, waar by de E. Maatschappy niet meer als f 471500 (de Ryxdaalder nog tegen 60 Stuyvers gerekend zynde) veiloren, en waar van men egter in Holland, en op Batavia zoodang gefchreeuwd heeft, als of wy 'er millioenen by hadden laten zitten.

En om den Lezer dit te klaarder te toonen, voegen wy een net uittrekzel, zoo als 't daar opgebragt werd, en waar aan dit al gerekend is, by.

L

Uit

1661.

1662.	Aan Goud, omtrent	600	1663.
- -	Kleene verouderde Bloed-Koraalen inkoops, gekoft hebbende 300 Ryxdaalders a 60 stuyvers.	900	
	Eenige Kaffen en Vaatjens Barnsteen, weerd	50000	
	Contanten, 40000 Ryxdaalders a 60 stuyvers.	120000	
	Aan andere grove Waaren, en Koopmanschappen, in de Pakhuizen, omtrent drie Tonnen Gouds.	300000	

471500

De ware redenen van Formosa's verlies.

Uit welke beschrijving men dan klaar ziet, dat Formosa allereerst door den bitteren haat van den Heer *Verburg* tegen den Heer *Coyett*, door zyn en van der *Laans* valsche en al te licht by haar Edelheden voor waerachtig aangenomene berichten, en door de dubbele trouwlooze verlating van de Heeren *Klenk*, en *Caenw*, schandelyk verwaarlooft, en ook daar door wel voornamelyk verloren is: want hadden die twee laatste daar gebleven, en hun pligt betracht, het zou nog zoo licht niet overgegaan hebben.

Hoe men met den Heer *Coyett* gehandeld heeft.

Wat schandelyk Pleydoy men naderhand dezen dapperen Heer, en eenige Leden van zynen Raad, daar over aangedaan, wat voor een wonderlyken eisch de Advocaat Fiscaal *Philibert Vernati* daar over opgesteld, en wat schande men hem verder daar over doen lyden heeft, ziet men aldaar mede wydloopig nedersteld.

Die Ao. 1674. van zyn bannissement ontslagen wierd.

Hy wierd niet alleen, zoo ras hy op Batavia quam, gevangen gezet, maar, na 't aandoen van veel andere smaadheden, volgens de overgekome ne berigten, op 't Schavot gebragt, 't Zwaard hem door den Scherprechter over 't Hoofd geslagen, en hy na Rosingeyn in Banda voor zyn leven den 11 Juny Ao. 1667, na een gevangen is van 3 jaaren, gebannen; dog alwaar hy op Poelo Ay gewoont heeft, daar ik het huisje, waar in zich die wakkere man tot Ao. 1674. onthield; gezien heb, hoewel hy toen, op de bede van zyn kinderen en vrienden by den Heere Prince van Orangie, en op zyn Hooghheids voorspraak by de Heeren Bewindhebbers op zekere voorwaarden, daar al mede te zien, uit zyne gevangen is ontslagen, en na het Vaderland vertrokken is.

Hoe lang Formosa by ons bezeten is.

En aldus is de E. Maatschappy die schoone Landvoogdy zoo schandelyk, zoo schendig, en trouwloos, na dat zy die 37 jaaren bezeten had, quyt geraakt.

Hoe 't verder met Coxinja af liep.

Hoe wy naderhand, by twee Tochten van den Heer *Bort* Ao. 1662. en Ao. 1663. getragt hebben Formosa weder te krygen, en den Tartar te bewegen, om *Coxinja* met onze hulp daar weer uit te jagen; en hoe men ons maar om den Thuyn leidde, en de Tartar daar na met de zynen verdragen is, hebben wy onder de stoffe van *Tsjina* ten deele vertoond.

Coxinja heeft ook; zoo men wil, niet langer, dan een groot jaar, daar na geleefd. Men wil, dat de Tartars hem ge-

vangen kregen, en dat hy, vrezende, dat zy hem dingen, die hy niet geern wilde, zouden hebben doen beknennen, eerst zyn tong, en, op dat zy hem niet zouden dwingen te schryven, daar na ook zyne voorste vingeren afgebeten, en kort'er aan een elendig einde gehad heeft.

Zyn Zoon, *Kimpfia*, of *Sepoan*, verzogt daar na de Tartars om Vrede, dog wierd afgeslagen, alzoo hy in *Tayouan*, mitsgaders in *Aymuy*, en *Quemuy*, een Regeering op zich zelve verzogt te behouden, mits schitting aan hen betalende, en hun hair affnydende, dat hem egter van de Tartars geweygert, gelyk hy door hen ook eenigen tyd daar na vervolgd, maar eindelyk nog met hen verdragen is.

Van wat aangelegenheid deze aanzienlyke Landvoogdy voor de E. Maatschappy, en hoe groot by gevolg hare schade geweest is, zou men eenigzins kunnen gissen, als men maar eens mogt naspeuren met hoe zware Hoofdsummen 'er van daar op Japan, en van Japan op *Tayouan* gehandelt is; behalven dat het wonderlyk wel gelegen was, om den Handel der Spaanischen, en Portugeezen op Japan en *Tsjina* te bederven, en uit te roeyen.

Om nu hier te gelyk eenige opening van de Waaren, die hier vielen, of ook wel getrokken waren, te geven, zullen wy daar af zeggen, 't geen ons bekend is.

De Waaren, hier vallende, zyn deze.

Hennepe Lywaden.

Ruwe Zyde.

Geconfyte Gember.

Witte Gilams.

Roode dito.

Witte Zuyker.

Bruyne dito.

Ryft.

Harte-vellen.

Elands-huyden.

Koeyen dito.

Buffels dito.

Steen-Bokken-vellen.

Waaren, hier getrokken.

Barnsteen.

Peper.

Koraal.

Ryxdaalders van Achten.

Vcelerley Kleeden in foorten, &c.

Vermits wy nu overal een Lyft der Landvoogden bygevoegd hebben, konnen wy niet nalaten zulks hier ook te doen.

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

600

900

50000

120000

300000

LYST

L Y S T

D E R

LANDVOOGDEN van TAYOUAN.

Lyfder Landvoogden van Tayouan.	Dr. M arten Somp, Bevelhebber en Landvoogd van Ao. 1624 tot Ao. 1625.	
	Gerard Fredrikszoon de' Wigh, dito dito.	1625 1626.
	Pieter Nuyts, Buyten-Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1627 1629.
	Hans Putmans, Landvoogd.	1629 1636.
	Johan van der Burg, Buyten-Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1636 1640.
	Paulus Traudenius, Landvoogd.	1641 1643.
	Maximiliaan le Maire, dito.	1643 1644.
	François Caron, Gemeen Raad van Indiën, en Landvoogd.	1644 1646.
	Pieter Antoniszoon Over 't Water, Landvoogd.	1646 1650.
	Nicolaas Verburg, dito.	1650 1653.
	Cornelis Casar, dito.	1653 1656.
	Frederik Coyett, dito.	1656 1662.

Eenige verdere Bedienden, in 't laatst ne stukken, achter 't zelve volgende, hier mede geweest, ziet men ook in het uitgedrukt. verwaarlooft Formosa, en in deze en gee-

A G T S T E H O O F D S T U K .

VAn den Godsdienst der Formozaanen. Hun gevoelen over God, over de Scheping, en over 't einde der Wereld. Over de Staat der Zielen na dit leven: Wat zy voor zonden, en voor geen zonden, rekenen. Hun slecht denkbeeld van God. Naamen van hunne Goden. Tempels. Priesteressen. En hunne Dient. Die zeer bespottelyk, en onbeschaamd is. Hoe zy met hunne sicken en dooden leven. Van den hervormden Godsdienst. Zorge van onze Natic hier voor den zelven zedert Ao. 1624. D. Candidius Ao. 1627.; eerste Predikant hier. D. Junius Ao. 1631. hier. De PropONENT D. Bonnus. D. Candidius hier weer Ao. 1633. Zeven honderd Formozaanen gedoopt. Verdere Predikanten op Formosa. Ao. 1641. hier nog geen Kerkenraad. Naamen der verdere Predikanten hier. Last gegeven tot een Kerk-ordre op te stellen. Als ook om 't Sakams Dictionarium te maken. Staat dezer Kerk Ao. 1646. Vervolg der Kerkelyke zaaken op Tayouan. D. Hambrock werd van Coxinja met de zynen gevangen. Zyn weergadelooze standvastigheid. Zyn onbevreesd Antwoord aan Coxinja, die daar op al de Mans doed vermoorden. D. Hambrock, nevens verscheide van zyn Amptgenoten onthalf. D. de Leonardis, de Landdrost Valentyn, en eenige anderen, begenadigd. Hoe 't met de Vrouwen dezer Mannen ging. Een goede aanbieding van Coxinja's Zoon, door de onzen verworpen. Eenige dezer gevangenen Ao. 1684. in vryheid geraakt. Hoe 't verder met den Godsdienst op Formosa gegaan is. Lyft der Predikanten van Tayouan.

V A N D E N

GODSDIENST der FORMOZAANEN, of wel der Volkeren op FORMOSA, en TAYOUAN.

WAt den Godsdienst, op het Eiland Formosa, of Tayouan, belangd, menkend daar geen andere, dan de Heydensche, en de Christelyke Hervormde.

De Heydensche kan men tweezins, of als die der Tsjincezen (die zich daar ont-

houden, en van welke reeds onder de stoffe van Tsjina genoeg gesproken is) of als die der Formozaanen, die, (gelyk wy zien zullen) veel daar van verschild, aanmerken.

1663. Van den GODSDIENST der
FORMOZAANEN.

Schoon men by die van 't Eiland Formosa noit eenige Schriften, of Boeken, gevonden heeft, die ons of de zaaken, in hun Eiland van tyd tot tyd voorgevallen, of ook wel het wezentlyke van hunnen Godsdienst, bekend maken, is 't echter, zeker, datzy een Godsdienst hebben, dien men niet anders dan de Heydensche noemen kan, alzoo hy in veelën deele met die der meeste Heydenen over-een-komt, die hen van Ouders tot Ouders overgeleverd, en tot nog toe by hen bekend is.

Zy geloven wel, dat'er verscheide Godden zyn, die yder hun byzonder werken hunne byzondere verblyf-plaats hebben; maar van een Opper-wezen, dat alles geschapen zou hebben, weten zy niet, en stellen vast, dat alles van eeuwigheid zoo geweest is, en ook zoo in eeuwigheid blyven zal.

Des niet te min gelooven zy, dat de zielen onsterfelyk, en dat'er voor de vroomen zekere belooningen, en voor de quaden zware straffen bercid zyn; vast stellende, dat de eersten na hun dood over een zeer moeyelyke graeht komen, en dan deelgenooten van een grootte vreugde en van allerley welluften werden zullen, in welke stelling nogtans die van een Opper-wezen, en een Opper-bestierder van 't Geheel-al ingesloten legt, vermits'er een uitdeeler, en gever van dat hoogste goed, zullen zy dat genieten, wezen moet.

De godloozen daar-en-tegen kunnen noit over deze vuile gracht komen, en wentelen daar in der eeuwigheid in, tot straffe van hunne zonden, welke benaming van straffen dan al mede zulk een Opper-wezen voorondersteld.

Het belachelykste in hunnen Godsdienst nu is, dat zy zonden stellen in zaaken, die waarlyk geen zonden en geheel onverschillig zyn, als by voorbeeld, zoo iemand op zulken of zulken verboden dag een huis gebouwd, hout gehaald, spyze verzameld heeft, zonder behoorlyke acht op 't geschrey der Vogelen, of op hunne droomen (daar zy sterk aan gelooven, en byzonder vast aangehegt zyn) geslagen te hebben, of wel (dat immers grouwelyk en strafbaar in zich zelven is) zoo een zwangere Vrouw eenige van hare kinderen voor haar 37. jaar in 't leven behouden, en niet afgezet heeft; en in tegendeel stellen zy geen zonden in zulke zaaken, die de zwaarste zonden zyn, als by voorbeeld, Overspel, Hoerery (die 'er sterk in' zwang gaat, en voor geen zonde, als men het maar in 't heimelyk doet, gehouden werd) Doodslag, Dronkenschap, Dievery, en wat dies meer is, waar over zy geen bekommring ter we-

reld hebben; maar roemen in tegendeel daar op, zeggende, dat zelf hunne Godden daar vermaak in scheppen, waar uit men dan ook oordeelen kan, hoe slegten denkbeeld, en bevatting, zy van God hebben.

Zy hebben echter verscheide Goden, die zy dienen en eeren, aan welkezy ook in tyden van nood offerhanden doen.

Zy stellen 'er twee, die in magt en vermogen boven de anderen uitsteeken.

De een (die een man is, en in 't Zuyden woond) werd *Tamagisangak* genaamt, en die maakt, na hunne gedagten, den mensch ook schoon.

De andere (die een Vrouw, of Godin is, en in het Oosten woond) is *Tekarps-da* genaamt, van welkezy oordeelen, dat zy, als het donderd, haren man bekyft, om dat hy geen behoorlyken regen op der aarde geeft, die hy echter, zoo ras hy hare stemme hoord, volgen laat.

Deze beyde werden 't yverigst, en wel 't meest van de Vrouwen der Formozaanen, gediend.

Daar is nog een God, die in 't Noorden woond, dien zy voor een zeer quaden houden, en *Sarisano* noemen. Dezen roepen zy aan, op dat hy hen geen quaad doen zou, aangezien hy de macht heeft, om hen leelyk te maken, om hen de kinder-pokken, en andere quaalen, toe te zenden, waar voor zy geweldig bang zyn, en die zy met al hun vermogen zoeken af te weeren, vast stellende, dat zy, wanneer zy hem dienen, daar voor niet te vreezen hebben.

Buiten deze zyn'er nog twee Goden des Oorlogs, *Tapaiap*, en *Takafuta* genaamt, die voor al van de mans, wanneer zy ten stryde en tegen hunne vyanden optrekken zullen, aanbeden werden, zig niet ontziende hen op de straat 't een en 't ander op te offeren.

Zy hebben ook hunne Tempels; en zelf alle 16 huizen onder hen een byzonderen Tempel voor zich; en daar alle andere volkeren meest Priesters hebben, om den Godsdienst waar te nemen, laten zy dit door zekere Priestersessen, *Inibs* genaamt, verriichten.

Deze offeren Verkens-koppen en de Hoofden der Harten, die zy gewoon zyn eerst wat op te koken, en hunne Goden dan met wat Ryst, sterken Drank, of Brom, en Pinang voor te zetten, 't welk verriicht hebbende, ryzen 'er 2 Priestersessen op, en roepen haare Goden met een afgryfselyk gebalk en getier zoo verwoed aan, dat haar de oogen uit het hoofd pullen, 't schuim uit den mond loopt, en zy als dol en bezeten sehynten, waar op dan, na haar zeggen, ook haare Goden aan haar verschynen, die door hunne ontzachlyke gestalte-haar geweldig doen zidderen en beven,

1663.
Hun
slecht
denk-
beeld
van God.

De Naam-
men van
hunne
Goden.

Hun ge-
voelen
over
God.

Over den
Staat der
Zielen na
dit Le-
ven.

Wat zy
voor
zonden,
en voor
geen
zonden
recke-
nen.

Hunne
Temp-
pels, en
Prieste-
ressen.

Endien

N. F. Diermaer, fecit. 1750.

beven, gelyk men haar ook waarlyk, na dat zy weer wat tot zich zelve gekomen zyn, ziet doen.

Terwyl zy nu dus wel een groot uur ter aarde nedergefrekt en als verlagen leggen, is al het volk uitnemend bedroefd, doende niet anders, dan huilen, en janken.

Na dat nu deze twee Priefteressen weer volkomen tot zich zelve gekomen zyn, klimmen zy op 't dak van hare Kerk, staan ieder aan een hoek der zelve, roepen daar hare Goden al weer met een yfelyk gebaar aan, daar na maken zy haar Kleedjens los, en gaan moeder-naakt voor hare Afgoden staan, om dezelve, als 't ware, door 't vertoonen van hare vrouwelykheid, en door 't gedurig kloppen op dezelve, te eer te bewegen, van haar te verhooren.

Daar na wasschen zy haar lichaam met schoon water, blyvende zoo al bloot voor 't volk (dat wel meest Vrouwen zyn, al zoo de Mans niet zeer godsdienstig vallen) staan, dat ondertusschen bezig is met zich wakker vol te drinken.

Deze *Inibs* nu bemoeien zich ook met Duyvelen te bezweeren, en te verjagen, met alle onheilen af te weeren, konnende goed en quaad weder niet alleen voorzeggen, maar, door de lucht met een bloote Zabel te klieven, en door veel grillen

voor 't oog der borte gemeente aan te rechen, den Duyvel, die 't quaadweer veroorzaakt, uitdrijven, zoo dat hy, het daar niet langer, door alle de hakken, die hy ontfangt, konnende harden, zich in 't water begeven moet, daar hy dan komt te verdrinken. Hoedanige honderden van grollen zy 't gemeene volk, die veel van haar afhangen, en zich wonderlyk aan haar vergaapen, voor zuivere waarheden met een effen tronie weten te vertellen.

Behalven deze dienften, die deze Priefteressen gewoon zyn waar te nemen, heeft yder Formozaan nog een soort van eigen Godsdienst in zyn huis, daar ieder zyne Goden zoodanig eerd, als hy het goetvind.

Zy onderhouden en vieren ook eenige Feesten, op welke zy hunne Goden, yder in zyn Kerk, op een plegtelyke wyze met een Gastmaal, dansen, zingen, &c. eeren.

Werd 'er iemand by hen ziek, zoo doen zy hem, om zyn smerten kort te maken, een strop om den hals, halen hem op met een Wip, en laten hem zoo van boven neer vallen, dat hy hals en been breekt. Zoo ras nu iemand dood is, maken zy dit alom door zekeren tromslag bekend, daar dan de Vrouwen met een Pot van haren Brom, of Wyn, na toe trekken.

Met de Lyken leven zy mede wonderlyk,

1624. lyk, zy droogen die by een groot vuur, waar by zy dan een groot Galt- of Lyk-maal hebben, en zich niet weinig, op 't geluid van een Trommel, moede dantfen, werdende geduurt, 9 dagen lang, verpoot, terwyl het Lyk hoe langer hoe drooger voor 't vuur, en gerooft werd, 't geen een grouwelyke stank van zich geeft.

Daar na wasschen zy het negen-maal, winden 't in een matjen, of iets anders, zetten 't op een hooge stelligie, en behangen het rondom met allerlei Kleedjens, zoo dat het zich als in een Ledekant, of in een Veld-Teut, vertoond, alwaar het 3 jaaren aan een zoo blyft leggen, ter tyd toe dat het been-droog is, waar na zy het in hunne huizen begraven, gevende aan de Vrienden weer een deffig dood-maal, na dat dit ieders vermogen toelät.

Uit alle deze dingen nu ziet men, dat dit wel in zich zelve zeer botte, blinde en beklagens-waerdige Heydenen zyn; maar egter heeft het God behaagd nog veelen der zelve tot kennisse der waarheid (gelyk wy in het vervolg zien zullen) te brengen.

Van den HERVORMDEN GODSDIENST.

Vanden hervormden Godsdienst.

Zorge van onze Natie voor den zelden zederd Ao. 1624.

Na dat de-Nederlandsche Maatschappy zich op 't Eiland Tayouan Ao. 1624. nedergezet, en daar een begin van haren Handel met de Tsjineezen, en van hare volk-planting, gemaakt had, heeft zy ook niet zeer lang daar na, na dat zy meer en meer kennis met die woeste Landaard, en met deze zoo blinde Formozaanen begon te maken, ook zorg beginnen te dragen, om herwaards Bedienaars des Goddelyken Woorts te zenden, zoo, om haar eigen Natie de behoorlyke gelegenheid tot het waarnemen van den Godsdienst, en tot het vermeerderen van kennis in de gronden van dien te geven, als voor al, om het Koninkryke Gods ook onder deze Heydenen, door de verkondiging van 't Euangelium der Genade Gods, zoo verre het hen mogelyk was, uit te breiden.

Dit deden zy aan de eene kant, om aan de meesten te toonen, hoe grooten yver zy voor de zaake Gods hadden, en aan de andere kant, om, door 't voortzetten van den hervormden waren Godsdienst, onder deze blinde Formozaanen een goeden grond te leggen, waar op zy hunne hope van den Zegen des Heeren over hunnen Handel alhier eenigzins zouden kunnen grondvesten, verzekerd zynde, dat de Heere die geenen niet verlaat, en zulken zegend, die zynen H Naam vreezen, en die ook anderen, welke nog verre van hem afdwalen, tot kennis der waarheid en uit de duisternis tot het licht tragten over te

brengen.

In de eerste tyden zyn herwaards maar eenige Krank-bezoekers gezonden, en *Michiel Theodori* schynt de eerste geweest, en met den Heer *Reyerszoon*, of den Heer *Sonk* Ao. 1624. hier gekomen te zyn; dog alzooy hy 't wat bont aanstelde, is *Dirk Lauwrenszoen* in zyn plaats getield, en hy door beyde deze Heeren buiten dienst (zoo als den 10 January Ao. 1625. bleek) na Batavia gezonden; dog die hier in zyn plaats quam, is alhier van Ao. 1625. den 17 July tot Mey Ao. 1627. gebleven.

Ook heeft 'er Ao. 1625. nog zekere *Cornelis Jacobszoen de Jong* geweest, die den 4 December van hier op Batavia verscheen.

Ao. 1626 quam den 3 December *Herman Bruyning* mede van hier als Krank-bezoeker op Batavia, die met de Heer *de Wiib* daar gekomen was.

De eerste Predikant, die den 4 May 1627. hier beroepen is, is die vroomde *D. Georgius Candidius* geweest.

Hy nam met zich den Krank-bezoeker *Jan Janszoen van Tekberen*, en heeft onder dit ruw, woest, en blind volk de eerste gronden tot het oprichten van een Kerk gelegd, die hier naderhand zoo wonderlyk (zoo men van daar, en van Batavia na 't Vaderland schreef) gebleoid heeft.

Hy heeft hier als een wakker en needstig man zyn uiterste best gedaan, om eerst den Godsdienst van dit blind volk, na dat hy zich in hunne taal na zyn vermogen oefnend hadde; te doorgronden, en daar na, om hen op den rechten weg der zaligheid, als een getrouw Yveraar, gelyk hy zich over 'al, daar hy geweest is, getoond heeft, te leiden, waar door hy ook allengskens veel vrugt onder hen gedaan, en verscheiden der zelve, niet zonder veel moeite, uit de macht der duisternis getrokken, tot het Koninkryk van den Zoon der Liefde Gods over gebragt heeft.

Zyn Eerw., hier nu ontrent twee jaaren gestaan hebbende, schreef Ao. 1629. zeer ernstig om zyne verlossing, waar op men den 31 Maart goedvond *D. Robbertus Junius* herwaards te beroepen, die ook dit jaar hier gekomen, hoewel *D. Candidius* nog tot Ao. 1631. gebleven is, alzooy zyne tegenwoordigheid hier nog zeer noodig was.

Ao. 1631. verscheen den 3 April de Krank-bezoeker, *Jan de Lange*, ook van hier op Batavia, en den 3 July daar aan besloot men, dat ook de Proponent, *Petrus Bonnus*, herwaards vertrekken zou.

Ondertuschen beyverde zich de wakker Heer *Junius* niet weinig, om de Formozaansche taal niet alleen aan te leeren, maar om ook kleene en groote Vraagboekskens in dezelve, tot onderrigting van den Formozaan, op te stellen; zelfs zyn 'er, die

D. Candidius Ao. 1627 hier eerste Predikant.

D. Junius Ao. 1631 hier.

De Proponent Bonnus.

1636. die zeggen, dat hy eenige deelen van Gods Woord in die taal overgezet heeft.

Ondertuffchen was D. *Candidius* op Batavia wel beroepen; maar zyn hert was aan die noodlydende Kerk van Formosa daar een Predikant, hoe wakker een man de Heer *Junius* ook was, het noodige alomme onmogelyk verrigten kon, nog zoo vast, dat hy zich den 5 Mey Ao. 1633 ten tweedemaal derwaards, en na Sakam, beroepen liet, en dit beroep op zekere voorwaarden aannam, verzoekende:

1. Een Steenen Huis.
2. Dat, by zynete rugge-komst, weder Predikant op Batavia zou zyn.
3. Dat hy altyd zyne Maand-gelden zou mogen ontfangen, als hy wilde.

Alle welke verzoeken hem den 12 dito toegestaan zyn.

Hy vertrok dan weer herwaards, en nam by zyn komst alhier zyn verblyf in 't Dorp Sakam, daar ook zyn Mede-Broeder, D. *Junius*, zig onthield.

Ao. 1634. den 15 Juny besloot de Kerken-Raad van Batavia, dat de Krank-bezoeker *Cornelis Carre* herwaards vertrekken zou, om *Andries Dirkszoon* te vervangen.

Ao. 1635. den 22 Maart quam *Pieter Douwezoon* van hier op Batavia, na dat hier eenigen tyd geweest was.

Dit jaar was het, door den yver van D. *Candidius* en *Junius*, zoo verre gebragt, dat'er nu al 700 Formozaanen door hen gedoopt waren. Maar veel heugelyker tyding kreeg men den 24 April op Batavia, by een Brief van D. D. *Candidius* en *Junius* van den 11 Maart 1636, waar by bleek, dat'er, by zekeren Land-Tocht door den Heer Landvoogd *Putmans* gedaan, zulk een groote Deure tot uitbreiding van het Euangelium onder de Formozaanen geopend was, dat'er, na hunne gedagten, wel 10 a 20 Predikanten (zoo zy te bekomen waren) zouden van nooden zyn; dog verzogten voor eerst zeer ernstig om een Predikant, en die geenen, die nu herwaards gezonden wierden, dienden ook, na hun oordeel, onder een langer verband, dan wel in 't gemeen, aangenomen te werden; waar op dan den 28 April D. *Assuerus Hoogefeyn* eenparig beroepen, dat ook den eersten Mey by haar Edelheden goedgekeurd is.

Den 26 July vond men in Kerken-Rade van Batavia ook goed, om D. *Joannes Lindeborn*, wel eer Predikant tot Erkelens, maar door den Oorlog verdreven, en met de Fluyt Oost-Kappel den 11 dito als Krank-bezoeker uitgekomen, volkomen in zyn Ampt te herstellen, en na Tayouan te zenden.

Zy vertrokken ieder opeen byzonderen Bodem herwaards; dog D. *Lindeborn* ge-

raakte met zyn Vrouw (de eerste Predikants of Hollandfche Vrouw, die de Japanders zagen) in October in Japan, daar zy met een gebroken been op Decima quam, en met veel verwondering van de Japanders aanschouwd wierd.

Hy quam den 10 November in Tayouan aan Land; dog my blykt nergens, hoe lang hy daar geweest is.

Ondertuffchen had D. *Candidius* om zyne verlossing verzogt, aan welken zyn Edelheid, den Heer van *Diemen*, belafte te schryven, dat hy, volgens zyn verzoek, overkomen kon, om te trouwen; dog zoo hy quam, om op Batavia te blyven, dat dan Staat moest maken, om, of na 't Vaderland, of weer na Sakam te vertrekken, zich in 't minste niet bekreunende aan 't geene zyn Eerw. by zyn vertrek, en volgens voorbeding, door zynen Voorzaat wel uitdrukkelyk beloofd was. Een zeer slecht loon voor zulk een getrouwen dienst, die hy, als de eerste Ysbreker, en Grondvester van deze Kerk, daar met zoo veel hartelykheid bewezen had.

By een Brief van D. D. *Junius* en *Hoogefeyn* zag men den 15 December dezex jaars ook, dat zyn Eerw. daar behouden aangekomen was.

Den 30 April Ao. 1637. verscheen D. *Candidius* uit Tayouan op Batavia, en wierd wel van de Broeders ontfangen.

Men had een Brief van D. *Junius* gelezen, waar uit bleek, dat D. *Lindeborn* zich zelve zoo slecht gedragen had, dat men hem voor een tyd van zyn dienst had moeten afzetten, al 't welke D. *Candidius* bevestigde: waar door D. *Junius* nu alleen in Sakam (of Sinkam) bleef, alzo D. *Hoogefeyn*, Predikant in Sakam, reeds overleden was, weshalven zyn Eerw., die nu om de maand pas maar eens aan 't Kastel Zeelandia kon komen prediken, zeer ernstig om een a twee Predikanten, en om eenige Proponenten en Krank-bezoekers voor Tayouan verzogt, alzo de oegst en aanwasch hier zeer groot, en maar een Arbeyder onder zulken groote schaarre veel te weinig was. Na dezen tyd leeze niets meer van D. *Lindeborn*, weshalven geloove, dat hy dit jaar buiten dienst overleden is.

Men verzogt en had D. *Candidius* den 13 Julius zeer ernstig, dat hy dog, om zyne groote kennis van de Sakamsche taal, zich wilde laten bewegen van weder derwaards te keeren; maar die goede Heer, ziende, hoe onbillyk men met hem, ten loon van alle zyne diensten, handelde, sloeg dit zeer zedig af, en verklaarde genegen te zyn, om na 't Vaderland te gaan, gelyk hy vervolgens dede, waar op men dan op dezen zelven dag D. *Gerardus Lecunus* verkoos, om na Tayouan te trek-

1637.

D. Candidius opkomst toegestaan.

D. Hoogefeyns komst hier.

D. Candidius op Batavia weer, D. Lindeborns dienst-ontfanging.

D. Hoogefeyns dood.

D. Lecunus Ao. 1637.

1637. ken, en daar voor eerst aan de Hoofd-vesting Zeelandia te leggen.

D. Schotanus van A.o. 1638 tot A.o. 1639. A.o. 1638. den 12 Julius wierd D. *Joannes Schotanus* als Predikant van Sakam be-roepen. Hy ging hier na toe met de Krank-bezoeker *Balbian*; dog bleef er niet lang, alzoo hy 1639. den 11 December op Batavia zonder behoorlyke Kerkelyke getuigenis verscheen, zynde in September al door den Heer Landvoogd *van der Burg*, in 't bywezen van D. D. *Junius* en *Leeuwius*, van zyn dienst gefchorft, en voor een tyd afgezet.

D. Leeuwius A.o. 1639. overleden. D. Schotanus opgezonden. A.o. 1640. den 2 January wierd een Brief van D. *Junius* van hier gelezen, uit welke bleek, dat D. *Leeuwius* in 't laatst van A.o. 1639. overleden was; ook bleek, dat D. *Schotanus* het hoe langer hoe erger hier maakte, zoo dat men hem noch al gefchorft liet blyven, gelyk hy dit jaar ook zoo op Batavia verscheen.

D. Bavius A.o. 1640. In 't jaar 1640., wierd den 17 Julius D. *Joannes Bavius* herwaards beroepen, al-zoo D. *Junius* ernstig om zyne verlossing geschreven, en die ook bekomen, vermits nu 10 jaaren gediend had.

Den 4 Juny had de Krank-bezoeker *Viverius* ook verzogt na Tayouan te gaan, om door de Broederen van Batavia aan die van Formosa gunstig aanbevolen te werden.

D. Junius A.o. 1641. op Batavia. A.o. 1641. den 9 Mey verscheen de wakkere D. *Junius* op Batavia, aan wien gevraagd wierd, of zyn Eerw. genegen was weer na Tayouan, of wel anders na 't Vaderland te gaan? Hy zeide, dat tot het eerste wel genegen was, zoo de Vergadering dat noodig oordeelde; en zoo zy voor hem by haar Edelheden om eenige verbetering van zyne Soldy geliefden te verzoeken, en dat zich dan geerne verbinden zou, om van October af nog twee jaaren daar te willen blyven, mits dat dan aan den Landvoogd, de Heer *Trandenus*, over hem nader geschreven mogt werden, alzoo hy met den zelve eenige mocite gehad had.

Men verzekerde zyn Eerw., dat hem geen mocite ter wereld zou aangedaan werden, en dat alles zoo blyven zou, gelyk het ten tyde van den Heer Landvoogd *van der Burg* hier geweest was.

Hy verzogt toen ook, dat aan D. *N. Mirkinius* (die ondertusschen na Tayouan gezonden was) Predikants Soldy, na dat hy zich zelve in staat zou gesteld hebben om te prediken, door den Heer Landvoogd toegelegd, en dat D. *Agricola* tot Proponent mogt gevorderd werden.

A.o. 1641. hier nog geen Kerken-raad. Tot dezen tyd toe was hier nog geen Kerken-Raad opgericht, het zy dat 'er stoffe hier toe gebrek, of wel dat 'er eenige andere reden toe was.

Men vragde dierhalven aan D. *Junius*, of hy noodig oordeelde, dat 'er een dien-

de te zyn? Hy zeide ja; en verzogt, dat zyn Edelheid dit maar aan den Heer Landvoogd *Trandenus* geliefde bekend te maken. 1641.

Den 13 Mey bleek nader, dat D. *Junius* zig weer van den eersten October af voor drie jaaren verbonden had, om na Tayouan te gaan, mits dat hy alle maand 1.40 gulden aan Soldy, boven de 10 Ryxdaalders, trekken zou.

Zyn Edelheid beloofde zyn Eerw. ook zeer nadrukkelyk, aan den Heer Landvoogd over heta te zullen sehryven, en stond ook toe, dat D. *Mirkinius* tot Predikant en D. *Agricola* tot Proponent hier zou gevorderd werden, 't welk daar op zekerlyk gefchied is; dog leeze van hen niets meer, dan alleen dat D. *Agricola* daar na weer op Batavia voorkomt.

Zy waren beide in de Formozaanse taal zeer ervaren, waarom zy ook wel meest ten eersten gevorderd wierden.

A.o. 1643. D. van Breen A.o. 1643. Den 8 Juny uit zyn naam, alzoo zieke-lyk was, affcheid van de Vergadering door D. *Rogierius* doende nemen) van Batavia als beroepen Predikant herwaards, met welken de Krank-bezoeker *Gillis Jooften* verzogt mede te gaan.

Den 14 December dezes jaars verscheen D. *Junius* van hier weer op Batavia, hebbende D. D. *Bavius*, en *van Breen*, benevens den Proponent, D. *Hans Oles*, hier gelaten.

Men verzogt hem zeer ernstig tot langer verblyf, en voor al om weer na Formosa te gaan; dog hy zeide, dat het zelve hem zeer ernstig, zoo door D. *Bavius*, als door die van 't Dorp Soelang, verzogt was, dog dat hy dit had afgeslagen, alzoo hy genegen was, om na 't Vaderland te gaan, om welke reden hy 't verzoek dezer Vergadering nu weer op een zedige wyze af sloeg; ook getuigde zyn Eerw., dat het Christendom alhier nu zeer loffelyk stond.

Deze Heer schynd my derhalven nog dit jaar na 't Vaderland vertrokken, en daar overleden te zyn, hoedanig zyn Eerw. A.o. 1656. voorkomt.

Voor zyn vertrek had zyn Eerw. eenige zaaken ten dienst van de Kerk van Tayouan verzogt, waar ontrent reeds de noodige zorg by de Heer *Caron*, die als Landvoogd herwaards A.o. 1644. vertrekken zou, gedragen, gelyk dit jaar ook D. *Joannes Hapartius* herwaards vertrokken is.

In dit zelve jaar verscheen den eersten Augustus D. *Agricola* op Batavia, zynde met moeite opgekomen.

Den 7 November wierd van Batavia eerst gelast, om hier een Kerken-ordre op te stellen, op zulken wyze, als zy hier best zouden oordeelen.

Ook wierd 'er nu last gegeven, om een Sa-

D. Junius weder na Tayouan A.o. 1641.

D. Mirkinius A.o. 1641. En D. Agricola Proponent.

D. van Breen A.o. 1643.

D. Junius A.o. 1643. Den Proponent D. Oles.

D. Junius na 't Vaderland.

D. Hapartius A.o. 1644.

D. Agricola A.o. 1644.

Last tot een Kerken-ordre op te stellen.

Entot Sa-

1641. Sakams Dictionarium, of Woorden-boek, te maken, om naderhand dan een algemeen Malcyts, Portugees, Sakams en Duyts Woorden-boek daar af op te stellen.

Ao. 1646. bleek, dat D. *Bavins* in het Dorp van Soelang nog lag, en buiten dien ook 't opzicht over de Dorpen Mattauw, Dorco, Tinoco, en Tevorang had, dat D. *van Breen* in Favorlang, en de omliggende Dorpen, en dat D. *Happartius* (van welken na dit jaar niet meer leeze) aan de Vesting lag, alwaar zyn Eerw. den Nederduytschen dienst waarnaam, terwyl hy te gelyk het opzicht over de Dorpen Sakam, Tavocan, en Baklowang had.

De Proponent *Olef* bleef nog in de Zuydelyke Dorpen; dog dit lichaam van Pangsona af tot Favorlang toe, dat om de Zuyd legt, veel te groot voor hem zynde, verzogt men dierhalven om nog een Predikant, en klaagde zeer sterk over de traagheid der Leermeeesters hier.

Ao. 1647. den eersten April bleek, dat D. *Bavins* hier overleden, en D. *van Breen* genegen was, om na 't Vaderland te gaan, die daar op ook verloft is.

D. *Daniel Gravius*, schoon vast Predikant op Batavia, een man van groote gaven, en, zoo by de Regeering, als by de Gemeente aldaar; zeer bemind; betuigde zeer groote genegenheid te hebben, om de Kerke Christi onder de Nicuw-bekeerden en onder de Heydenen van Formosa dienst te doen, en bood zig met een grooten yver, tot de uiterste verwondering van allen, daar toe aan. Menzot zyn Eerw. door alle beweegredenen, zoo uit naam van de Regeering, als van den Kerkenraad, van dit voornemen af te brengen; dog hy bleef onverzettelyk hier by, dat hy, zoo men hem van zyn dienst op Batavia, ontslaan wilde, na Tayouan gaan zou. Na dat hy dan meenigmaal tot blyven verzogt, en van dezen yver, om na Formosa te gaan, niet af te brengen was, is zyn Eerw. ontslagen, en zyn Edelheid belafte, dat men zyn Eerw. (hoe geerne hy hem ook daar houden wilde) dan niet langer wederstreven, en hem in dit zyn godvruchtig voornemen niet fluiten, maar zynen loffelyken yver opvolgen en in alles helpen wilde, wat hy zou oordeelen verder noodig te hebben.

Zyn Eerw. nam daar op den 6 Mey van de Kerken-Raad op Batavia afscheid, en vertrok met veel beweging en tranen van deze zyne Gemeente herwaards.

Den 11 Julius dezès jaars is goed gevonden, D. *Jacobus Verrecht* mede herwaards te zenden.

Ao. 1648. den 20 April wierd D. *Antonius Hambroek* ook herwaards beroepen, Ao. 1649. den 22 Maart wierd D. *Gil-*

bertus Happartius, en den 26 April D. *Joannes Cruys*, en Ao. 1651. den 17 April D. *Rutger Tefschemaker* hier broeopen.

In dezen tyd klaagden de Broeders zeer sterk over den Heer Landvoogd *Verburg*, waar na de Heer *Verstegen* nader vernemen zoude.

In dit zelve jaar vertrok D. *Gravius* van hier na Batavia, na dat zyn Eerw. hier 4 jaaren geweeft, zig byzonder in de Formozanische taal geoeffend, en ongemeen veel dienft aan deze Kerk gedaan had.

Men hield zyn Eerw., na een ernstig verzoek, nog twee jaar als Predikant op Batavia, die den 5 February Ao. 1654. zyn afscheid van die Kerken-Raad na 't Vaderland genomen, en Ao. 1662. den 2 January nog preüven van zyn Taalkunde, en van zyn zucht voor Formosa, gegeven heeft, wanneer zyn Eerw. tot Camp-Verre het Formulier des Christendoms in 't Formozans en in het Nederduyts drukken liet.

D. *Joannes Ludgens* wierd den 26 Julius 1651. herwaards beroepen, en D. *Gulielmus Brakel* den 15 April 1652., gelyk ook D. *Gulielmus Pantherus* den 3 Juny daar aan; dog die weigerde herwaards te gaan.

In 't laatste van dit jaar, of den 26 December 1652., verfechen D. *Gulielmus Happartius* op Batavia; dog zyn Eerw. wierd den 7 Maart 1653. weer herwaards beroepen, en men oordeelde, dat in deze byzondere bloeyende Kerk nu ten minsten 6 Predikanten van nooden waren, waar van by den Eerw. Kerken-Raad van Batavia zeer gewigtige redenen aan haar Edelheden gegeven, die by dezelve ook aangenomen, en waren reeds bevelen aan den nieuwen Landvoogd, de Heer *Casar*, die derwaards vertrekken zou, gegeven om alles, daar toe noodig, nader hier te onderzoeken.

Den 30 Juny dezès jaars beriep men ook herwaards D. *Joannes Bakker*, en den 20 April 1654. D. *Abrahamus Dapper*, mitsgaders D. *Robbertus Sassenius* den 27 dito daar aan.

Ao. 1655. den 21 Juny beriep men ook D. *Marcus Masius*, den 31 Juny D. *Petrus Mus*, en D. *Joannes Campius*, den 14 July D. *Hermannus Buschhof*, en den 21 dito D. *Arnoldus a Winssem* (die in Sakam geplaatst wierd) herwaards.

Ao. 1656. bleek ook, dat'er al verfechde der voorige Predikanten overleden waren, zonder dat men hun namen, of de nette tyd, uitgedrukt vind; dog stelde egter vast, dat zy alle, die in de Lyff hier agter ontrent die tyd zamen aangehaald staan, toen al overleden waren.

Den 9 Juny 1656. zyn D. *Joannes de Leonardis* (Broeder van D. *Abrahamus de Leonardis*, wel eer Predikant tot Batavia, en daar na te Dordrecht) en *Jacobus*

1649. Happartius, en Cruys Ao. 1649. D. Tefschemaker Ao. 1651. Klagen over de Heer Landvoogd Verburg. D. Gravius geeft een t'Formozans uit.

D. Ludgens Ao. 1651. D. Brakel Ao. 1652.

D. Happartius Ao. 1653.

D. Bakker Ao. 1653. D. Dapper, en Sassenius Ao. 1654. D. D. Masius, Campius, Buschhof, en a Winssem.

Ao. 1656. D. D. de Leonardis, en Ampzingius.

1657. *bus Ampzingius* beroepen.

Die eerste Heer is by den inval van *Coxinga* in Formosa met zyn Vrouw mede gevangen genomen, en was Ao. 1663, nog by de Coxinche Tsjineezen.

D. Vin-
derus
Ao. 1657.
D. Busch-
hof.
Ao. 1661.
D. Ma-
zius Ao.
1661.

Ao. 1657. den 21 Mey wierd D. *Guilhelmus Vinderus* herwaards gezonden; dog in dit zelve jaar aan D. *Buschhof* zyne verlossing toegestaan. De eerste Heer bleef hier niet lang, en komt den 11 Julius als overleden voor.

D. *Mazius* had men op Kelang, een Eiland onder Tayouan behoorende; (om de Noord van Formosa nevens Tamsuy, waar op wy eenige sterkten hadden) geplaatst; van waar zyn Eerw. Ao. 1661. met de Fluyt 's Graveland, na dat hy in Japan eerst aangegeerd had, na Batavia vervoerd is, om niet in handen van *Coxinga* te vallen.

D. Ham-
broek
Ao. 1661.
weert
hier.

Dog wat D. *Hambroek* betreft, deze quam den 25 April 1661. op Batavia, wegens groote smaadheden, zyn Eerw. alhier door eenige Leden der Reggering aangedaan; dog hy is zekerlyk kort daar aan weder herwaards vertrokken, aangezien zyn Eerw. nog in dat zelve jaar met zyn Vrouw, een Zoon en een Dogter, met wel 5 a 6 van zyne Amptgenooten, door *Coxinga* gevangen genomen, en van den zelve na de Vesting Zeelandia afgezonden is, om den Heer Landvoogd, en den Raad, tot de overgave, zoo zy hem niet tot de uiterste woede tegen de gevangene Nederlanders aanzetten wilden, te bewegen; maar 't was zoo verre van daar, dat

Werd
van Co-
xinja ge-
vangen
geno-
men.

die edelmoedige en standvastige man hen tot de overgave zoude aanraden, dat hy alle bedenckelyke beweegroedenen gebruikte, om hen tot standvastigheid aan te maanen, schoon hy vaststelde, dat die raad doodelyk voor hem, zyn Vrouw, Kinderen, en voor de verdere gevangenen, wezen zoude.

Zyn
weerga-
looze
stand-
vastig-
heid.

De Heer *Coyett* stelde het in zyn keur, om in de Vesting by hen te blyven, of weder na 't Leger van *Coxinga* te gaan; maar 't was wel verre van daar van zyn verblyf in de Vesting eens in overweging te nemen, alzooy hy vaststelde, dat *Coxinga*'s woede dan aansfonds tegen alle de gevangenen, en voor al tegen zyn Vrouw en Kinderen, uitgebersten, en dat hy alle die menschen door zulk een trouwlooze daad, niemand minder dan een Predikant voegende, aan de gruwelykste wredeheden, die men bedencken kon, zou overgegeven, en behalven een ceuwige schande voor zich, en zyne ordre, ook den grond van geduurige knaging in zyn gemoed, over 't ongelyk, aan zoo dierbare panden en zoo veel lieve Vrienden gedaan, gelegd zou hebben; weshalven zyn Eerw., om zich uit alle die zwarigheden edelmoedig te redden, het allerbest keurde als een cerlyk

man zyn woord te houden, en wat hem ook overkomen mogt, (alzooy hy dat altyd by zich zelve, voor de wereld, en by God, verantwoorden kon) nazyn weerde Vrouw, zyne lieve Kinderen, en zoo veel getrouwe Boezem-vrienden, weder te keeren, om met een onverzettelike standvastigheid Gods verder besluit over hem, en de zynen, af te wagten.

Met wat een Ziel-roerende beweging beide zyne Dochters, die zyn Eerw. in de Vesting had, hem van dit voornemen zogten af te brengen, en hoe zy hem met traanen in de oogen, en met alle bedenckelyke smeekingen zogten over te halen, om by haar te blyven, en hoe, als dit alles niet helpen mogt, hy haar met zyn kloekmoedig en edelmoedig antwoord zoodanig de mond sloot, dat zy, van droefheid geen geluid meer konnende geven, de eene, van zich zelve tegen de grond viel, en de andere, als zy niet meer antwoorden kon, en hy daar op hen gaan wilde, hem al jammerende om den hals vloog, en ganfch doodelyk bestorven, en beklemd zynde, daar aan hangen bleef, en hoe hy grootmoedig, om door alle deze tedere en al te Ziel-roerende voorvalen en voorwerpen niet meenigmaal tot een wankeling, die hem altyd daar na berouwd zou hebben, gebragt te werden, zyn tyd waar nam, om zich uit hare armen te redden; dit alles zeg ik, bequaam om een hert van steen en metaal te bewegen, konnen wy vry breeder in het byvoegzel van 't verwaarloost Formosa lezen, gelyk wy daar ook verder konnen zien, hoe die onbeweeglyke en standvastige man, als een Rots tegen 't klotzen der schuimende haaren pal staande, met de uiterste kloekmoedigheid de Vesting uit weer naden vyand, en ook te gelyk nazyn zekere dood, stapte, na dat hy in het uitgaan de Soldaten, die hem niet zonder traanen konden anhooren, met een weergadelooze hartvogtigheid tot hun plichten, en tot de uiterste standvastigheid aangemaand, en hen verzekerd had; zich zelve gewillig voor hen, en voor de welstand van de zynen, te willen opofferen, als hy hen daar door maar eenigen dienst konde doen; waar op zy hem alle met de uiterste ontroering hunne trouw en standvastigheid tot 'er dood toeziden, biddende, dat God hem, en hen bewaren, en alle te zamen een genadige uitkomst geven wilde.

Dus scheurde deze grootmoedige Ziel zich uit het midden van zoo veel waarde panden, om met veel grooter Heldenmoed als de onvergelykelyke Roomsche Burgermeester, *Attilius Regulus*, wannecr hy door de Carthagenienfers gevangen was, door 't afraden van de overgave (die dog daar na'er op volgde) zich zelve aan de dood

1661. dood veel liever over te geven, dan een lafhertigheid te begaan, die een eeuwige fchande op hem, op zyn Ordre, en op zyn ganfche Natie, kon gelegd hebben: want fchoon men bekennen moet, dat *Regulus* geen voorbeeld van zulk een daad onder de zynen had, en dat hy, fchoon 't in zyn hand hebbende, om zyn leven te kunnen behouden, zoo hy maar 't verzogte by die van Carthago den Romeynen had willen aanraden, de edelmoedigheid had van de Romeynen het zelve, tot behoudenis, eere, en luifter van zyn Vaderland, af te raden, waar by hy dan niet anders dan zyn zekere dood (die'er ook elendig op volgde) vafttellen konde, zoo valt hier voor eerst nog zeer aan te twyfelden (gelyk veele doen) of dit geval wel waar, en zoo 't al waar is, heeft die man zulke zieleroerende voorwerpen niet gehad, die hem het allenminfte konden doen wankelen, daar 't geval van dezen Heer *Hambroek* onbetwiftelyk waar, en zyne Eerw. voor alles, ja voor het tederfte, dat iemand tot afval bewegen kon, bloot gefeld geweest; en eger zoo ganfch onverzettelyk, en standvaftig in zyn voorgenomen besluit gebleven is, dat alle, die dit gehoord hebben, en hooren zullen, daar over ten uiterften nog moeten verbaast ftaan.

Zyn Eerw., dan weer by *Coxinja* gekomen zynde, zeide met veel deftigheid en vrymoedigheid, dat de Landvoogd en zynen Raad beftoeten hadden de Veffing, alzooy daar toe nog zeer wel in Staat waren, tot den laaftten druppel bloeds te verdedigen, en van geen accoord, of overgave der zelve wilden hooren fpreken; hocwel zy anders geern al, wat in hun vermogen was, en behoudens hunne eere gefchieden kon, ten gevalle van zyne Hoogheid wilde doen.

Door dit antwoord wierd *Coxinja* tegen onze Natie in 't gemein, en in 't byzonder tegen alle de gevangene Nederlanders, zoodanig verbitterd, dat hy, zicnde, dat hem veel zaaken tegen liepen, en merkelyk buiten zyne giffing gingen, behalven dat ook de Formozaanen tegen hem begonnen op te ftaan, maar een fchynreden zocht, om ze alle den hals te doen breeken.

Hy kreeg'er ten eerften een gewenfchte gelegenheid toe, alzooy de Formozaanen een groote troep van zyn volk aangetaft, en alles in de Pan gehakt hadden.

Hier van gaf hy de Nederlanders alleen de fchuld, voorwendende (hoewel onwaar) dat zy de Formozaanen daar toe opgehitft, en aangezet hadden.

Daar op gaf hy aanftonds laft, om al, wat mannelijk onder de Hollanders was, neder te zablén, en zonder eenige genade alle deze weerloozen te vermoorden;

IV. DEEL.

gelyk ook ten eerften zeer licht, alzooy 1661. hier en daar in troepen verdeeld waren, gefchiede, en waar onder ook veel Vrouwen en Kinderen in de eerfte woede haar cinde vonden.

De meefte van hen wierden onthoofd, hoedanigen dood ook de edelmoedige Heer *Hambroek*, benevens *D. Petrus Mus*, Predikant in Favorlang, *Arnoldus a Winsem*, Predikant in Sakam, *Jacobus Amptzingius*, en *Joannes Campius*, zyne weerde en getrouwe Amptgenoten (volgens de waarfchynelykfte berigten) wel juift niet, gelyk zommige Vitters al fcherzende voorgaven, voor het geloove (alzooy *Coxinja* zich zeer weinig daar mede bemoeide) geleden hebben, maar uit enkele wraak van dien Barbaar, zoo tegen dezé onnoozelen, als wel meeft tegen de onwilligen, om de Veffing op zynen eifch aan hem over te geven, zonder dat zy verdiend hebben, na hun dood, zoo bitter, quadaardig en leugenachtig nog befchimpt te werden, als de Schryver van 't verwaarloofte Formofa Fol. 63. doet; alzooy die vellen, na Japan met fchepsldingen vervoerd, niet voor de Predikanten, maar voor de Hoofden der Reggering aldaar waren, de proef hier op zynde, dat zy doorgaans, en de Predikanten zeer zelden, ryk 't huis komen.

Daar *D. de Leonardis* en zyn Vrouw mede onder deze gevangene waren, hebben wy bevorens al gezegt; maar deze Heer met zyn Vrouw, fchynd by de troep, waar onder de Heer *Jacobus Valentyn*, Landdroft van Formofa, en ontrent nog 20 anderen waren, geraakt, en aldus nevens hem mede begenadigd te zyn, gelyk hy ook Ao. 1663, en 1664, wanneer de Heer *Bort* de tweedemaal met een Vloot na Tsjina ging, nog leefde, alzooy de Onder-Koopman, *Joannes Renaldus*, toen zeer veel moeite aangewend heeft, om, door 't geven van deze engeene Gefchenken aan eenige voorname Coxinders, de Weduwe van den Landdroft *Valentyn*, en den Eerw. *D. de Leonardis* met zyn Vrouw te verbidden, en los te krygen; dog alle zyne moeite was te vergeefs, en men moest met overgave van de Gyzelaars wederzyds onverrichter zaake, 't geen voor die gevangenen bedroeft was, fcheyden.

Na dat nu de Mans zoo moorddadig omgebragt waren, wierden de Hollandfche Vrouwen onder de Tsjineezen verdeeld, van welke die geenén her wel 't beft gehad hebben, die aan onghuwde ten deel vielen; maar die deze en geenén ghuwde Overften na zich namen, konden wegens hunne jaloerfe en bittere Wyven haar leed niet overzien, gelyk ook veele van haar als de veragtrelykfte Slavinnen tot de flaafachtigfte dienften gebruikt wierden, en eindelyk onder dien laft gefmoord, en, na

D. Hambroek, nevens vercheidende van zyne Amptgenoten onthalt.

D. de Leonardis, de Landdroft Valentyn, en andere begenadigd.

Hoe 't met de Vrouwen ging.

1661. onuitdrukkelyke spyt, hoon, smaadheden, en onlydelyke pyn uitgestaan te hebben, aan een droevig einde geraakt zyn.

Goede aalbie-
ding van
Coxin-
ja's
Zoon
verwor-
pen.

Wanneer de Heer *Bort* ten tweedemaal na Tsjina met een Vloot Ao. 1663. vertrokken, en den Hopman *Christiaan Poleman* met eenig volk op *Qumuy* pas te Land getreden, en nu bezig was, om den vyand niet alleen te vervolgen, maar ook de groote Stad te beformen, liet *Coxinja's* Zoon aan de onzen weten, dat op *Sakam* de Weduwe van *Jacobus Valentyn*, en den Leeraar, *D. de Leonardis*, en dat 'er verder te zamen aan Mannen, Vrouwen en Kinderen by de honderd Perzoonen waren.

Deze bood hy ons, gelyk mede den Handel op *Tayouan*, en een Verblyfplaats op *Tamsui* (in 't Noorden van *Formosa* by *Kelang* gelegen, of wel op *Kelang* zelf) aan, hen afradende den Tartar te gelooven, alzoo die hen bedriegen zoude, en zweerende by den Hemel, Zon, en Maan, dat hy de waarheid zeide, en niet loog.

Had men hem toen geloof gegeven, zoo had men ten minsten de vryheid van alle deze menschen bezorgd, en zich niet bloot gesteld, om (gelyk naderhand bleek) door den Tartar met schoone woorden gepacit te werden, zonder of *Tayouan* wederom (gelyk men zich daar mede gevleyd had) of behoorlyken Handel in Tsjina, en ook de gevangenen los te krygen, daar al deze zaaken immers naderhand ons zoo elendig ontfhoten, en in rook verdweenen.

Egter heeft die Heer naderhand Ao. 1684. den 2 September nog aan eenige van deze elendige gevangenen, te weten, aan *Alexander Schravenbroek* met zyn Vrouw, en 2 Kinderen, aan de Weduwe van *Hendrik Verbieft* met 2 Kinderen

(zynde hy zelf, en zyn Moeder voor hun vertrek uit Tsjina overleden) aan *Salomo Valentyn*, met zyn Vrouw, en 3 Kinderen, Juffr. *Susanna van Berchem*, met haar Dogter, en Juffr. *Geertruy Focanus*, met hare 2 Zoonen (welke twee Weduwen met hare Kinderen, Sakamsche Inboorlingen, in Tsjina bleven) de genade gedaan, om hen (gelyk ik 'er eenige zelf af gezien heb) uyt hare gevangenis te ontslaan; van dewelke *Alexander van Schravenbroek*, na een 22 jaarige gevangenis zeer Taalkundig geworden zynde, van onze Gezanten, de Heeren *Paats* en de *Keyzer*, als Tolk nog gebruikt is.

Wy hebben dit, schoon eenigzins een andere stoffe zynde, egter hier by een willen voegen, om dat het alles betrekking tot malkanderen had, en by een behoort.

Na dat nu dat schoone *Formosa* door *Coxinja* dus ingenomen was, is alles, wat men in 37 jaaren met zoo veel moeite onder den *Formozaan* bewerkt en gewonnen had, in rook en damp verdweenen, en 't is daar alles weer, of tot het voorig *Heydendom*, of tot dat van de *Tsjineefche Afgodery*, dewyl die hen nu onder hun geweld hadden, vervallen, zynde het te beklagen, dat dit schoone *Formosa* zoo veel swoegen, arbeyd, zugten, goed, en bloed van zoo veel wakkere en yverige Leeraars te vergeefs gekost heeft.

Nu zouden wy hier gheel en al af kunnen scheiden; maar om, zoo veel als 't mogelyk is, een gelykheid in ons werk te houden, moeten wy hier nog een *Lyft* van de *Predikanten*, even gelyk in 't beschryven van andere *Landvoogdyen*, met een nette aanwyzing van de tyd, wanneer zy hier gekomen, en hoe lang zy hier gebleven zyn, byvoegen.

1661.
Eenige
dezer ge-
vangene-
nen Ao.
1684. in
vryheid
getaakt.

Hoe 't
verder
met den
Gods-
dienst op
Formosa
gegaan
is.

L Y S T

D E R

PREDIKANTEN van TAYOUAN.

Lyft der
Predi-
kanten
van Ta-
youan.

G <i>Georgius Candidius.</i>	van Ao. 1627. tot Ao. 1631.
<i>Robertus Junius.</i>	1629. 1641.
<i>Georgius Candidius.</i>	1633. 1637.
<i>Affnerus Hoogesteyn.</i>	1636. 1637. overleden.
<i>Joannes Lindeborn.</i>	1637. 1639.
<i>Gerardus Leenwius.</i>	1637. 1639. dito.
<i>Joannes Schotanus.</i>	1638. 1639.
<i>Joannes Bavius.</i>	1640. 1647. dito.
<i>Robertus Junius.</i>	1641. 1643.
<i>N. Mirkinus.</i>	1641.
<i>Simon van Breen.</i>	1643. 1647.
<i>Joannes Happartius.</i>	1644. 1646.
<i>Daniel Gravins.</i>	1647. 1651.

1661. <i>Jacobus Verrecht.</i>	1647.	1651.	1661.
<i>Antonius Hambroek.</i>	1648.	1661.	onthoofd.
<i>Gilbertus Happartius.</i>	1649.	1652.	
<i>Joannes Cruyf.</i>	1649.	1662.	
<i>Rutger Tefschemaker.</i>	1651.		
<i>Joannes Ludgens.</i>	1651.	alle overlc-	
<i>Gulielmus Brakel.</i>	1652.	den voor	
<i>Gilbertus Happartius.</i>	1653.	Ao. 1656.	
<i>Joannes Bakker.</i>	1653.	of daar on-	
<i>Abrahamus Dapper.</i>	1654.	trent.	
<i>Robbertus Sassenius.</i>	1654.		
<i>Marcus Masius.</i>	1655.	1661.	
<i>Petrus Mus.</i>	1655.	1662. dito.	
<i>Joannes Campius.</i>	1655.	1662. dito.	
<i>Hermannus Buschhof.</i>	1655.	1657.	
<i>Arnoldus a Winsem.</i>	1655.	1662. dito.	
<i>Joannes de Leonardis.</i>	1656.	1662.	
<i>Jacobus Ampzingius.</i>	1656.	1662. dito.	
<i>Gulielmus Vinderus.</i>	1657.	1659. overleden.	

Hier mede meinen wy alles 'gezegt te hebben, 't geen tot de stoffe van Tayouan (voor zoo verre ons bekend is) behoord, | waar mede we dan van dezelve zullen af-
 | stappen, om tot des Schryvers Uyt- en
 | t'Huys-Reyze over te gaan.

D E S

S C H R Y V E R S

E E R S T E

U Y T - en T ' H U Y S - R E Y Z E

N A

O O S T - I N D I E N ,

A^o. 1685. en vervolgens gedaan.

V Y F D E B O E K ,

E E R S T E H O O F D S T U K .

Uyt- en t' Huys-Reyze des Schryvers en vervolgens. Hoofden van 't Schip. Opdaging van 't Schip de Burgt van Leyden. Zyn bevinding in de Spaansche Zee, en Zee-licke. Ziet de Pick van Tencriffé. Krygt de Passaat-wind. Komt op 't Eiland St. Jago. Wat hem daar te Porto de Praya, en in de Stad St. Jago, ontmoet is. Zeldzaam voor de wind vaaren van twee Vaartuygen, die tegen malkanderen aankomen. Wat hy hier voor verversching vond. De groote Mast, &c. raakt door een Travaat over boord. Verdere ongemakken hier door geleden. Zeldzame staap des Schryvers. Werden van de Makkers, die hen helpen konden, verlaten. Komt aan de Kaap der Goede Hope. Wat de Schryver daar al zeldzaams ontmoette. De Kinderen van den ouden Heer van der Stel. Van dewelke een Zoon met de Heer Koeper vergaet. Slingelands Tocht na den Tafel-berg. Een Moeder van 12 jaaren hier. Zeldzaam schieelyk Huwelyk. Vertrek des Schryvers van de Kaap. Verliezen door zwaar slingeren, by St. Paul en Amsterdam, onze Martavaan. De Schryver doopt de drie eerste maalen zyns levens in drie byzondere deelen der Aarde. Zyn komst op Batavia. Bezoekt zyn Edelheyd den Heer Kamphuys. En werd van veelerley Heeren minnelyk ontfangen. Vreemde Maaltyd, en nog vreemder Kok by zyn Edelheyd. Dier Visc'h-eten op Noordwyk. De Tsjincezen, en hunne Geschenken aan de Grooten. De Schryver leerd Pinang eten, en werd als Lid in Vergadering ontfangen. Kreeg een groot ongemak aan zyn Gehoor. Heerlyk optrekken der Batavische Borgery. Der Tsjincezen Nieuw-jaar. De Heer Taks dood. Fracy Muzyeq van den Schryver bygewoond. Zyn vertrek van Batavia na Japara. Gevaarlyke uitspanning. Des Schryvers Huysvesting. Verdere zaken op Japara voorgevallen. De Schryver gaat op een ander Schip over na Amboina. Wat'er op die Reyze voorviel. Zyn komst in Amboina. De Heer Padbrugge beschreven. Waar zich de Schryver hier ter nederzette. Werken van den Heer Padbrugge. Des Schryvers yver in 't leeren der Maleytsche Taal. Komst van den Heer Lobs hier. Des Schryvers verbetering van Befolding. Staart-ster gezien. Droevig Affchids-maal. Kapiteyn de Moor verloft. Leppers Maaltyd en koddige Dronk. Des Schryvers Tocht na Hila. Zwaare brand aan 't Kasteel, en des Schryvers gevaar. Schade by dezen en en geenen geleden. Zeldzame ontmoetingen des Schryvers by een Tocht na Cram. Daar hy in Levens-gevaar raakt. En veel ongemak had. Zwaare Aardbeving. Hartvrogige voorzichtigheid van de Heer Padbrugge. Komst van de Heer de Haas hier. Onbillyke verzending des Schryvers na Banda. Zaaken, op dien Tocht voorgevallen. Mr. Jozefs aardige vond, om zyn gefote Nagelen weer te krygen. Wit water. Des Schryvers komst

IV. DEEL.

1685. *komt in Banda, en zyn Huysvesting by den Landvoogd. Nader beschryving van dezen Heer. Zyn gebreken, en deugden. Zelds gebruik des Schryvers van des Heer Landvoogds gunst. En zyn goede raad aan dien Heer. Komst van de Heer Leydekker in Banda. Vermaak hem en de zynen aangedaan. Oprechte arme Vrouw. Vertrek des Schryvers na Amboina. En hoe hy verder van de Heer van Zyll behandeld wierd. Zyn Komst en Huyshouding in Amboina. De Heer de Haas werd Commiffaris. Dood van zyn Gemalin. Dood van des Schryvers Broeder. Mildadigheid van de Heer de Haas by zyn Vrouws dood. Zyn deugden. Zonderlinge dienst my door zyn Ed. gedaan. Zyn gebreken. En verdere zaaken, zyn Ed. rakende. Reden, waarom zyn Ed. met zyne minderen in Rust en Vrede leefde. Zyne groote onkosten hier, en zyn edelmoedig leven. Reden van zyne vyandschap met D. van Bruffel. Zyne zonderlinge agting voor den Schryver. Een bewys'er van. Zeldzaam geval des Schryvers met zyn Ed. over zyn Kerkelyke getuigenis. Zyn Eds. vertrek van hier. Vertrek des Schryvers uit Amboina. Deszelfs doodelyk gevaar van Schipbreuk by 't St. Mattheus-Eiland. Verrichting des Schryvers in dezen nood. Die wonderbaarlyk van God uit dit gevaar gered werd. Zyn komst op Batavia. Hoe hy 't nu daar bevond. Voor al in opzicht der Amok-speelers. Ontmoet de Broeder des Konings van Bantam. Geval des Schryvers met een Pol van een zynen Meyden. Zyn vertrek van Batavia. Beziet Bantam, het geen hy zeer slecht bevind. Sylvius seukelooze daad oorzaak van zyn dood. De Schryver ziet'er niets van opmerking. Zyn komst aan 't Princken-Eiland. Geraakt in volle Zee. En werd van Schipper van Willigen onthaald. Die met zynen Seur groote moeite krygt. Waar by de Schryver veel overlast leed. De Schryver doed hem, by zyn komst aan de Kaap, op een ander Schip plaatsen. Verdere gevallen van dezen Seur. Zyn wonderlyke verlovung aan de Kaap. Zyn Gevegt met Koenders. Des Schryvers bevinding hier aan de Kaap. Fraeye Bybel van den ouden Heer van der Stel. Des Schryvers vertrek van de Kaap. Na-Schepen. En zyn komst voor Noorwegen. Daar by en de Onder-Koopman in de nacht raauwe gerookte Salm aten. Zyn komst voor Texel, dog moest weder in Zee. Zeldzaam geval van eenen Faro. Ontmoeting van 2 Engelsche Schepen, die ons veel hulp bewyzen. Moeite met den voornoemden Seur voorgevallen. Waar in de oudste Engelschen Kapiteyn zigt wikkeld. Die hove narokel, en twee mannen van onze Schuyt dood schiet. Vreze des Schryvers voor een oploop van ons Volk. In wat gevaar wy om den Heer Clement raakten. En hoe de Schryver bewerkt, dat alle ongemak voorgekomen word. Des Schryvers komst voor Hellevoetsluys. En tot Dordrecht.*

Uyt-en
t' Huys-
Reyze
des
Schry-
vers Ao.
1685. en
vervol-
gens.

Hoofden
van 't
Schip.

DEn 13 May Ao. 1685. op een
Sondag 's morgens ben ik met
het Schip de Moer-Kappel; van
de Kamer Rotterdam; als Pre-
dikant na Oost-Indiën vertrokken, en des
avonds ontrent 9 uuren uit Goeree in Zee
gelopen. Ik was met myn zeventiende
jaar Proponent, en ontrent een maand voor
myn vertrek pas negentien jaar oud gewor-
den; dog was zoo bedraagd van wesen, dat een
der Heeren Deputati, by myn Examen
tegenwoordig, my voor een Borst van 27
a 28 jaaren aanzag.

De Schipper was genaamt, Jan van
Velsen, een wakker Zeeman; de Opper-
Stierman, Gillis Bronwer, een Pilot, voor
zyn dienst uitnemend bequaam; by uitstek
onder de Zee-varenden zedig van gedrag,
en nugteren, en dien ik, myns wetens,
noit heb hooren vloeken, maar alle zyne
bevelen zeer ordentelyk geven, en die
ook stipt gehoorzaamen zag; behalven, dat
hy, naderhand Schipper geworden zynde,
ook heerlyke blyken van zyne dapperheid
gegeven heeft, wanneer hy, twee drie ja-
ren'er na met 't Schip Goudesteyn uitge-
loopen, en van eenige Türkische Roovers
aangedaan zynde, na zig deftig verweerd
te hebben, het leven'erby in schoot, gelyk
ook die daad door de Heeren Bewindhebbe-

ren (zoo gehoord heb) in 't byzonder
aan de zynen beloond is; te meer, alzoo
hy door zyne manmoedigheid den grond
voor zynen Opper-Stierman Loopik gelegt
had; om na zyn dood 't zwaard op te ver-
ten; en de Turken verder geheel af te
slaan, waar op hy ook Schipper wierd.

In tegendeel was de Onder-Stierman,
Laurens, genaamt, een man, die eenige
jaaren te Tripoli in een elendige ge-
vankenis (zoo hy zeide) geweeft was,
zoo los in 't vloeken en schelden, dat hy
by na niets zeide, of daar moest een vloek
by wesen, hoewel 't volk niet vierdepart
zoo veel agting voor zyne bevelen, als
voor die van Stierman Bronwer, had;
mogelyk, om dat hy wat te veel dronk;
nogtans protesteerde hy, als ik hem over
dit vloeken vermaande, dat zy hem an-
ders niet gehoorzaamchen zouden; dat zy
egter niet deden.

De Assistent, een Borst ontrent van
myn jaaren, was Loduwijk Wjs genaamt,
van een zeer fatzoenelyke Familie in 's
Gravenhage, alwaar ook zyne Sufter aan
de Heer Spronfen, toen Agent van haar
Hoog Mogende, getrouwd was; gelyk
ook zyn Ed. hem uitgeley dee, en dien
ik in 't Jacht by de Heer Bewindhebber
Korvenboven, daar wy 's avonds voor ons
ver-

685. vertrek te zamen op eenglas wyn by ver-
zigt waren, ook iprak; by welk geval
die Bewindhebber toen juist ook tyding
van 't behouden ten anker komen van 't
vermist Oostindisch Schip, de Burgt van
Leyden, kreeg, waar mede verscheide
mannen, zoo zyn Ed. zeide, t' huis stonden
te komen, wëlker Vrouwen onlangs her-
trouwd waren, om dat men, op de gege-
vene nood-teekens in Zee door dit Schip
ontrent de Kaap, eenparig 't sinken des-
zelfs in volle Zee vastgesteld had; een
zaak, zeide die Heer, die moeite met die
Mans geven zal; hoewel zy, die de oud-
ste brieven hebben, de voorrang zullen
behouden.

Hoewel ik een apart Kamertje boven
in de Hut had, sloop ik nogtans, gelyk
ook de Schipper (alzooy zyn Kamer voor
drie Vrouwen gefehikt was) in de Ka-
juyt, en had aan hem, en dezen Borst, die
zeer sehikkelyk vangedrag was, zeer goed
gezelschap.

Tot Commandeur der Soldaten hadden
wy eenen *Johan Erskine*, die zeer bequaam
voor zyn dienst was.

Wy liepen dus met een sehoone Ooste-
lyke wind het Canaal in, zagen Dover,
en Calis, zeer klaar, verlustigende ons
gezicht met het wit Gebergte van Engeland,
niet zonder reden van ouds Albion
genaamt.

Wy quamen met zeer handzaam weder
in de Spaansche Zee, en dat op een tyd,
dat ik nu al meinde van geen Zee-ziekte
meer te zullen weten; maar ik vernam,
dat ik my daar in misgiste, en heb in 't
vervolg van tyd, zoo lang ik gevaaren
heb, vernomen, dat ik, zoo meenigmaal
het op nieuw begon te waeyen, weer op
nieuw Zee-ziek was; 't geen dan gemeen-
nelyk drie a vier dagen duurde, zonder
dat ik veel eeten kon, en dan wierd ik het
allengskens gewoon, ter tyd toe, dat het
na een stiltte weder begon te waeyen. Een
ziekte, die my wel wat ongemakkelyk
strekke, gelyk ik op Zee ook meest zeer
gezond van herte was, en noit van *Scar-
butum*, waterzugt, of andere ziekten, die
men op de groote Zee wel krygt, eenig-
zins geweten heb.

Ik vond in deze Zee zeer groot onder-
scheid tusschen de Baaren hier, en in de
Noord-zee, en ik regtveerdigde den Dichter
Ovidius, als ik aan dit zyn zeggen,
(hoewel in een andere betrekking) in zyn
Treur-gedichten in 't eerste Boek en 't
tweede Klaag-dicht gedagt:

*Me Miserum, quanti Montes volountur
aquarum!*

Jam jam taeturis sidera summa putes.

Quanta diducto subsidium agnore valles!

Jam jam taeturis Tartara nigra putes.

IV. DEEL.

Quocunque aspicio nihil est nisi Pontus & 1685.

aether:

*Fluctibus hic tumidus, nubibus ille mi-
nax.*

Dat is: Na onze Vertaalinge.

Helaas! wat rolden daar verheve Water-
bergen,
Die schenen d'Hemel en de Sterren zelf te
tergen.

Wat zag ik in de Zee Valcyen yfelyk
diep.

't Scheen of de nare Hel ons maakte, en
tot zich riep.

Waar heen ik zie, 't is al maar lucht, en
hooge baaren

Zeer opgezwellen, d'wyl de wolken my
vervaaren.

Zonder iets by de waarheid toe te doen,
moet ik zeggen, dat wy meenigmaal een
Schip, geen Kanon-schoot voor uit zyn-
de, wegens het ryzen en dalen van ons
Schip, niet zien, ja niets daar af in 't oog
krygen konden; 't geen my in het eerst
wel wat ontzette, en, by 't dalen van
't Schip, 't hert als mede in den afgrond
verzinken dede; dog, ziende, dat wy een
sehoonen wind, zeer goed weer, en
daar door een gewenschten voortgang had-
den, begon die bekommering allengs-
kens over te gaan, en ik dit op- en neer-
gaan van 't Schip zoo gewoon te werden,
dat ik het dikwils niet eens meer voelde,
voor al, als wy een bakstage, dat is, half
wind hadden, by welken al de Zeilen
droegen, en wy zeer veel mylen in een-
maal afleiden.

Wy passeerden in 't laaft van May de
Canarische Eilanden, welke Beschryving
wy nu voor by gaan, om dat wy voor-
nemens zyn, die, en de verdere Eilanden,
onder weeg ons ontmoetende, by onzen
tweeden Tocht omstandig te beschryven.

Wy zagen zeer klaar de Piek, of dien
beroemden hoogen Berg van Teneriffe,
sehoon wy daar nog wel ruim 30 mylen
af waren, met zyn Top boven uit de
wolken stekken, en onze Stierlieden getuig-
den, dat hy, by klaar weder (alzooy hy
nu geheel betrokken was) wel 60 mylen
in Zee gezien kon werden.

Ziet de
Piek van
Tene-
riffe.

Hier kregen wy de Passaat-wind (zoo
de Zee-lieden die noemen) dat is, een va-
sten wind, die ons zeer voorspoedig, en
zonder eenige verandering tot aan de Zou-
te Eilanden, en in 't byzonder voor het
Eiland St. Jago, den 13 Juny, net na een
maand zeilens, en ook op een Sondag,
bragt, alwaar wy in een Bacy, twee my-
len van de Stad St. Jago gelegen, en Por-
to de Praya, of de Zand haven, genaamt,
ten anker quamen.

Krygt de
Passaat-
wind.

Wy kregen hier verscheide andere Sche-
pen

1685. pen by ons. Ontrent acht dagen van te vooren was ik met de Schipper en Scur (dit is de naam, die men aan den Scheeps-Affittent onderweeg, en in Oost-Indiën, door de bank aan dien Scheeps-Schryver geeft) na 't Amsterdams Schip de Waalstroom op een Sondag 's morgens vroeg geweest, na van hen gefjouwd (dat is, door 't laten wacyen van zekere witte Wimpel) verzogt te zyn, om, volgens afspraak van daags te vooren, dan daar eens te koinen prediken.

Komt op
't Eiland
St. Jago.

Ik vond daar op als Schipper eenen Sarammer, *Jacob Pieterßen Kool* genaamt, een zeer beleefd, bescheiden, opmerkend, en gulhertig onthelend man. Als Onder-Koopman op 't zelve (alzo 't een Schip van 145 voet was) vond ik eenen Amsterdammer, *N. Verryn*, een hups Man, die een zoete Vrouw, en een Zoonje van negen a thien jaaren, by zich, en daar nevens eene *Juffr. Trip*, een Weduwe, met hare Dochter, *Juffr. Aletta de Blok* genaamt, (die naderhand met den Heer *van Naarsen* op Batavia troude) als Passagiers mede overgaande, en aan dezelve in de Kajuit zeer goed gezelschap had.

Voor deze Vrienden, en de verderen op dien Bodem, dan 's morgens gepredikt hebbende, wierden wy van dezelve zeer wel onthaald, en het scheen wel een maaltijd, niet op Zee, maar in Holland, te zyn, niet alleen in opzigt van de Voortafel, maar ook van de Na-Tafel, al 't welke met een fraey Muzycq-stuk op de Viool di Gamba (waar op de Heer *Verryn* zeer fraey speelde) besloten wierd, dat my, een groot Liefhebber der Muzycq, wonder wel beviel.

Wat
hem daar
te Porto
di Praya.

Dus wel onthaald, en by zeer fraey stil weder van den anderen gescheiden zynde, bespraken wy te zamen op St. Jago aan te loopen, en malkanderen weer daar te zien.

Behalven de Waalstroom, quamen daar ook eenige andere Schepen, namentlyk, de Helder, (waar op Schipper *N. Krayssteyn* 't bevel voerde) *Westeruyk* (waar op eenen Schipper de *Vries*, en eenen Sr. *Langele* Affittent, was) het Scheepje *Boswyk* (waar op *Jeroen Rykwaard* Schipper, en *N. de Held* Affittent, was) ten anker.

Wy, gelyk ook de Vrienden van de Waalstroom, en van de andere Schepen, voeren na Land, van onzen Schipper gewaarschouwd zynde, wel op onze Hoeden en verder goed, te passen, aangezien daar niet dan Banditen, en geborene Gacuw-dieven, woonden, die, behalven dat zy zomtyds vry stout, en zeer behendig stalen, ook door hunne buiten geneene radheid den buyt zeer snel wisten te ontvoeren, en zig aanstonds in 't bosch hier of daar zoodanig te verbergen, dat 'er geen middel was om 't gestolene weder te krygen.

1685. Wy zagen een van deze Fidalgos (ik meine van deze geborene Gacuw-dieven) zoo als ik, wegens de zware aanbranding aldaar, door twee Matroozen op hunne schoulers aan Land gedragen wierd, zyn proef aan Monfr. *Langele* doen: want zoo als zyn Matroozen hem wilden nederzetten, quam 'er van agteren een Portugees, die met een volle greep zyn fraeyen Hoed zeer handig boven by den bol, en, ook zyn fraey blonde Paruyk, zeer proper van zyn hoofd nam, en daar mede zeer gezwind langs frand een wed-loop met een van onze Matroozen, die hem kort met een bloote Zabel op de hielcn volgde, regt toe regt aan na 't Klappus (of Kokos-) Bosch aanging.

Onderweeg ontviel hem de Paruyk, die de Matroos oprapte; waar door de ander zoo veel tyd won, dat hy hem in 't Bosch uit zyn gezigt verloor, en zonder Hoed weer by den bedrukten Scur quam, die zig egter over 't wederzien van zyn schoone Paruyk noch eenigzins verblydde; en nu, zoo lang hy aan Land was, voor 't nemen van zyn Hoed, gelyk als wy, niet behoefde bekommerd te zyn, waar mede wy hem vertroofteren. Het mistond hem eenigzins, dat hy, waar wy gingen, alleen ongedekt was, en de zware hitte, die wy daar gevoelden, belette ons hem hier in na te volgen.

Wy vernamen dit best, by 't opklommen van een zwaren Heuvel, die ons, zonder enig zweet-middel ingenomen te hebben, zoo veel zweet uitdreef, dat wy niet wisten, waar te blyven.

Wy passeerden eenige oude vervallene Huyskens ter linker hand, voor welke eenige Portugeezen met hunne Swartinnen stonden, onder welke laatste ik 'er verscheide zeer fraey van tronic besneden vond, en die nog veel te goed voor zulke Gacuw-dieven waren, indien zy anders zoo fraey van imborst als van wezen bevonden wierden.

Dus al voortstappende, geraakten wy eindelyk in gezelschap van Schipper *Kool*, benevens de Vrienden van zynen Bodem, aan het Al-oud en door- en doorluchtig Slot van den Landvoogd over deze Baey, of Bahia (zoo de Portugeezen zeggen) 't geen wy bevonden in eene Kamer, zeer verheven, alomme schoon van uitzicht over de nabuurige Heuvelen, en de Zee, maar tegen de geneene gewoonte, ook van beneden, door den ouderdom der dun gesletene Planken, zoo gevaarlyk doorluchtig was, dat, wilden wy 'er niet door henen vallen, gelyk wy 'er zeer gemakke-lyk tot in een diep dal door henen konden zien, wy wel moesten letten, waar wy onze voeten nederzettelen: want 't gebente zou daar nauwlyks af te recht gekomen hebben.

Wy

1685.

Wy wierden daar zeer hoflyk ontfangen van myn Heerden Land-voogd, een man, van een fraye fcheutige gefalte, vry wat geel en zaluw van wezen, vol pokputten, na myn gifling, omtrent zes en dertig jaaren oud, en my eer een Mixties, als een Portugees, gelykende. Hy was flegt van gewaad, en voor al van een flegten Hoed en Paruyk voorzien, zoo dat hy de Paruyk van Sr. *Langele* wel by den Hoed mogt gehad hebben: alzoo wy vaft fteden, dat de Hoed voor hem gefloten was, of dat hyten minften wel wift, hoe hy met de mindere Dicven in dit ftuk ftond.

Hy had een grooten Paap, met een langen zwarten en vry ouden Rok aan, en met een zeer breedgeranden Hoed op zyn kaal hoofd (een heerlyk zonne-fcherm, als hy na buiten gaan wilde) by zich, en verzogt ons zeer beleefd, om dog op eenige oude flegte loffe banken, zonder kuffens, ons gemak wat te nemen, 't geen wy, om de eerwaardigheid der Banken, en den ouderdom der Planken, waar op wy ftonden, met veel voorzichtigheid deden, zonder dat wy, die dit vertrek nu eens met bedaardheid rond keeken, daar eenigen anderen Huysraad in zagen, dan een Bouteille met roode Madérafche Wyn, en eenige Kelkjes, die waarfchynlyk daar van een andere plaats zullen gebragt zyn, om 'er ons mede te onthalen, gelyk hy dat ook zeer edelmoedig dee, ons ieder een Glaasje van deze barre bleekroode Wyn, die ons daar egter by onze vermoeying, en in de zware hitte, nog al vry wel quam, zeer gulhertig fchenken- de; hoewel de Juffers, en ik, veel liever een kopje goede Thee gedronken zouden hebben; maar behalven dat zyn water nog niet kookte, en zyn Thee met de naafte Vloot eerst voorby ftond gevoerd te werden, was het niet raadzaam eenig vuur in dit prachtig, en van ouderdom beendroog, vertrek te brengen, indien wy geen gevaar loopen wilden, van by 't fpringen van de minfte vonk, in volle vlam te geraken, daar zommigen al voor vreesden, fchoon 'er geen ander vuur, dan dat van de Zon, op werkte, alzoo de Klappus-bladen, met welke dit Vorftelyk Zomer-vertrek vry ydel en doorluchtig gedeekt was, met al de verdere deelen van dien, om den oudften Adel hardnekkig ftreden.

Dit was ook al een van de redenen, om dat wy niet geeine langer de Zon door het Dak, en de Daalen door de Solder heen met zoo veel gevaar van ons leven zagen, dat wy, na verlof tot het haalen van water van zyn Agtbaarheid verzogt te hebben, te eer van den zelve afcheid namen, en hem ook daar inede van een groot vrees, van hem wegens zynen drank in

IV. DEEL.

verdere verlegenheid te brengen (hoewel wy 'er niet fterk in beet) verlofteden.

Wy bedankten hem wel zeer voor zyn deftig onthaal, en den Pater, die wy niet zeer veel hadden hooren fpreken, voor zyn aangenaam gezelfchap, en moeften betuigen daar twee egte Leerlingen van *Pythagoras* gevonden te hebben, alzoo zy den meeften tyd van ons verblyf daar zich zeer ftil hielden, vernemende alleenlyk maar zoo nu en dan, by een afgebroken tuffchen-vraag, of wy geen Kaas, dan eens, of wy geen Boter, dan weer eens, of wy geen Weftphaalfche Hammen, Franfche Wyn, en wat dies meer is, hadden, al te zamen vragen, die onze Schippers met een grooten ophef, om maar water, en andere nooddruffigheden, daar vallende, voor hun geld (expres daar toe, ten bedrage van honderd Ryxdaalders, of daar omtrent, medegegeven) te konnen bekomen, beantwoordden.

Wy gingen van daar te zamen het Klappus-Bofch in wandelen, 't geen wy zeer aangenaam, wegens zyn fraeyen lommer, vonden, behalven dat wy daar ook aller- eerst die vrugt, die ik zeer laf-zoet vond, eens proefde; dog de meeften, en voor al die bevoorens meer in Indiën geweeft waren, prezen die zeer, om dat dezelfs vogt zeer koel, en, na hunne gedagten, zeer aangenaam was; maar voor my; ik heb het 'er toen niet, en ook noit daar na, in konnen vinden; het voldeed my niet meer, als eens zekeren Baar (of Nieuweling, voor de eerftemaal na Ooft-Indiën gevaren) de Pifang-vrugt, die hem daar te eteen gegeven wierd: want zy hadden hem wys gemaakt, dat hy 't buitenfte, of de fchil, die zeer geel zag, maar alleen, dog, wilde hy geen levens-gevaar loopen, niet het minfte van 't binnenfte, alzoo dat zeer vergiftig was, eteen moeft, en hy getuigde, dat hy daar in niet aangenaams vinden kon, 't geen voor een kender van die vrugt, zonder eenige fterker verzekering, te gelooven was, alzoo men 't binnenfte, en noit het buitenfte, gewoon is te eteen.

Na het doen van onze wandeling, voor- namelyk, om na eenig Rivier-water te zoeken, gericht, en 't eteen van eenige Pifang-vrugten, begaven wy ons, zonder 't zelve echter gevonden te hebben, tegen het ondergaan van de Zon weer na boord, alwaar zich die dag vorder niets opmerkens-weerdig opdeed.

Daags daar na begaf ik my met de Boot, in gezelfchap van onzen *Derdewaak*, *Damaas Willemsz. Spieringman*, en den Commandeur, nevens eenen *van Dalen*, een Adelborft, die bevoorens in Brazil geweeft was, en daar de Portugeefche Taal zeer wel geleerd had, na de Stad St. Ja-

1685.

En in de Stad ont- moet is.

1685. go, om daar cenig water, en andere be-
hoeften, te gaan halen.

Zeld-
zaam
voor de
wind
vaaren
van twee
Vaartui-
gen.

Ik zag daar iets, 't geen ik in Indiën wel
meer, maar voor dien tyd noit, gezien heb,
te weten, dat wy vlak voor de wind
langs de wal, en dat een Vaartuyg, een
Kanon-schoot twee a drie van ons af in
Zee zynde, en van de Stad af ons te ge-
moed komende, mede vlak voor de wind
zeilde: want wy bedienden ons, met het
vallen van den avond van boord gezeld
zynde, van een zagten Land-wind, en,
daar 't ander Vaartuyg zeilde, stak de
Zee-wind nog al vry sterk door. Dyt had
ik in myn Land noit gezien, daar men
ook van zulke Land-winden niet weet.

Wy quamen, na giffing, ten acht uren
's avonds voor de Stad, na ter rechter-hand
een Kasteel, dat boven op een Berg, of hoo-
gen Heuvel lag, gepasseerd te hebben, von-
den daar een Engelsch Schip met Ezels
(hoewel niet met alle, alzoo wy 'er nog
rykelyk met twee beenen aan Land von-
den) geladen; dog wy mogten dien avond,
aangezien de Wacht daar al opgezet, en
de Opper-Landvoogd van al de Zoute
Eilanden, die daar zyn verblyf houd,
niet voor in den morgen-stond te spreken
was, om geen reden ter wereld aan Land
komen; zoó dat wy dien droevigen don-
keren nacht daar in die Boot ('t geen niet
zeer vermakelyk, en vry koud was) zoo
goed, als wy konden, moesten zien door
te brengen, het moeyelykst wel zynde,
dat wy, uit vreeze door deze dieven, ook
niet dorsten slapen.

Met het aanbrekken van den dag nader-
den wy, op bekomen verlos, de plaats,
daar de Wacht der Haven zich bevond,
wat nader, vonden daar voor aan een ou-
de dwars-muur, onder welke de Rivier
door een groot rond gat in Zeeliep, waar
onder men de water-vaten maar te leggen
had.

Dit was zeer schoon water, dat door de
Stad liep; dog daar ook alles vuils in ge-
worpen wierd, waarom men zich 's mor-
gens 'er van drinkwater voorzien moest,
dewyl men het dan, en anders den ganfche
dag niet, zuiver bekomen kon.

Ook zagen wy daar uit de Corps du
Guarde den Hoofdman, of den Officier
van de Morgen-wacht, te voorfchyn kom-
men, en in een wonderlyk postuur zich
aan ons vertoonen, alzoo hy over een
zwart Kattoene Hemd, ter eere van ons,
een vry geel Hemd pas te vooren eerst
aangetrokken had, en nu, zoo als hy ons
verwellekomen zou, nog bezig was, zeer
openhertig (dat is, met de bloote borst)
met zyn Cinque Palma op zyde ons ont-
moetende, daar over weer een zeer oude
roode Rok, waar in hy den eenen arm
vry qualyk krygen kon, aan te trekken,
zoo dat zy voor hem niet schein gemaakt,

1685. of door hem in langen tyd niet gebruikt te
zyn, en schoon hy 'er al vry wat mager
uitzag, had hy egter veel werk, om 'er zig
als in te schroeven.

Wy gingen, alzoo het nog wat vroeg
was, om den Landvoogd te spreken, de
Stad eens doorwandelen, terwyl de Stier-
man zyn vaten, daar hy, lag met het wa-
ter van die Rivier, die midden door de Stad
met een fracye breede straal loopt, vulde.

In 't bezigtigen van de Stad, die klein,
en morfig was, vonden wy niet als eni-
ge flegte kleene huisjens, waar in eni-
ge Vrouwen Zyde, en Kattoen, zommige
weefden, zommige breidden, gaande alle
in Pano en Badjos, zynde lange beneden-
kleeden, en boven halve hemdekens.

Ook zagen wy van verre een Kerkje,
in 't welk eni-ge kaarfen branden, en
uit welke eni-ge Priefsters, die daar sehe-
nen dienst gedaan te hebben, quamen.

Ik sprak hen in het Latyn aan; maar
zy antwoordden my in zulk een uitgezogt
Munniken-Latyn, dat ik werk had, om
hen te verstaan, hoewel zy anders vrien-
delyk waren, en zeiden ons te willen kom-
men bezoeken.

Terwyl wy in de Stad hier en daar na
stonden te kyken, wierd door een gaeu-
wen Portugees een roode Oost-Indische
Zak-Neusdoek uit de Tas van onzen Be-
velhebber der Soldaten, die naast my stond,
zoo listig langs zyn borst na boven toe
gelicht, en na dezen Portugees zyn Neus
zoo behendig gebragt, dat die Borst, in-
dien het geen onderfcheide, en zeer ken-
nelyke Neusdoek geweest was, die eg-
ter, zoo hy ze niet vaardig gevat had,
zou quyt geweest zyn, waar op de an-
der, door 't groot gedrang der men-
schen, aanstonds, zonder zich over zyn
verlies te beklagen, voort was.

Dit dée ons vertrekken, om met onzen
Tolk, *van Dalen*, den Berg op na den
Landvoogd te gaan, welken opgang wy
al vry hoog, en die Vesting ook redelyk
wel van Geſchut voorzien vonden. Wy
traden, boven gekomen zynde, in de woo-
ning van dien Heer, vonden die uitne-
mend flegt, de Kamers wel groot, en met
goede Planke vloeren, maar zonder eni-
ge de allerminste Huysraad, uitgenomen,
dat wy door een vertrek passeerden, waar
in eni-ge Koyen met Faysanten stonden;
die evenwel, daar niet heel zeer voegden.
Wy quamen eindelyk in een vertrek, daar
wy myn Heer den Landvoogd, een Heer
van een korte gedronge gestalte, en van
ontrent de vyftig jaeren, met zyn Zoon,
een Borst van 21 a 22 jaeren, en onlangs
daar uit Engeland gekomen, vonden, die
ons beiden zeer vriendelyk verwellekom-
den. Zy waren beide redelyk wel ge-
kleed, en de oude Heer, die 't woord
voerde, was zeer belcefd. Hy verwon-
der-

1685. derde zich over het cicrlyk Portugees, dat onze Tolk sprak, stond ons toe, waterte mogen halen, en verzogt alleen, dat wy hem met wat Hollandfche Kaas, en Boter, gedenken zouden; 't geen hem wel beloofd; maar van de Schippers niet nagekomen wierd, 't geen egter, voor die naderhand van de onzen daar komen zouden, gansch niet wel was.

Ik, op de Reyze van myn zwarten Dienaar (een Slave, van den Heer Opperlandvoogd, *Cornelis Speelman*, aan zyn Zoon te Rotterdam gezonden, en nu te rug gaande) ook wat Portugees geleerd hebbende, sprak over eenige zaaken; die ik best uitdrukken kon, mede nu en dan met zyn Ed., in dit kort gehoor.

Wy vertrokken dan, zonder eenig ander onthaal, dan van eenige verpligtende woorden, zoo ras wy maar konden, weder na de Boot, en zeilden, na ons van wáter, en andere behoeften, verzörgd te hebben, van daar, hoewel niet, zonder by 't Wachthuys met de Soldaten nog moeit' gekregen te hebben, die ons Touw zогten in te palmen, en ons wakker met steenen wierpen. Wy quamen eindelyk weer aan ons Schip, en vonden goed, na dat vier magere Koebeestjens (van welke wy 'er nog een tot in de Straat Surinda in 't leven hielden) eenige stronken, waar op Koolen gestaan hadden, en eenige Hoenderen, aan boord gekregen hadden; op Donderdag met een schoone wind, die wy waarnemen moesten, te zamen van daar t'zeil te gaan; dog op de middag wierd het dood stil, en terwyl wy over Tafel nog zaten en aten, scheen het wat te willen regenen, waarom ik aan myn Dienaar, *Antony*, last gaf, om myn Schryftuig, dat boven op de Tafel van het Halfdek lag, te bergen. Ondertusschen stonden wy ook van de Tafel op, en gereed om na boven te gaan, in welken korten tusschen-tyd 'er zeer schielyk, terwyl al onze Zeylen, en zelf ook de Bramzeylen, nog bystonden, een zwaar Travaat, of schielyk uitberstende Vlaag, of Stormwind, zich zoo fel verhieft, dat wy, eer wy nog boven waren, werk hadden om 'er te komen; en om, daar zynde, malkanderen te konnen verstaan, zoo zwaar en donderend was de wind in 't Want, en in de Zeylen geslagen, in zoo verre, dat, wat ook de Schipper, en de Stierlieden, die zich wakker van hun pligt queten, schreeuwden, om de Bram- en andere Zeylen ten eersten te slyken, en hoe gezwind de Matroozen na boven peurden, om alles daar te redden, dit egter niet beletten kon, dat wy door 't geveld van den wind in de Bram- en Marszeylen, die men, door 't zwaar klemmen van de stropen tegen de Stengen aan, niet om laag krygen kon, vervaarlyk op een zyde ge-

1685. raakten, zoo dat niet alleen 't Hoenderkot, Tafels, &c. gaande raakten, maar ook het Schip scheen 't onderste boven te zullen keeren, gelyk ook zeer waarfchynelyk 'er op zou gevolgd hebben, indien onze groote Mast (een groot geluk voor ons) gelyks het Dek niet afgebroken, en over boord gevallen was.

Wy verlooren by dit ongeval, behalven die Mast, ook al onze Stengen, en zagen, dat onze Fokke-mast ook op twee plaatzen geknakt, en niet in staat was, om 'er zeyl aan te voeren, ten zy hy gewangd (dat is, aan weerzyden verdubbeld) wierd.

Toen de Mast viel, kreeg de Schipper en de Opper-Stierman een groot deel van 't Want op hun lyf, 't geen ik, onder de Tent staande, niet zonder groote schrik, hoewel ik niets daar by leed, aanzag; wel bly zynde, dat de Mast maar over boord lag, vermits ik de Schipper 't volk boven had hooren toeroepen, inyd de stroppen maar los, of wy zullen 't onderste boven keeren; van welke twee quaden dit laatste (hoewel 't ons ook zeer qualyk quam) buiten alle tegenpraak het beste was.

Deslag, die de brekende, en over boord vallende, Mast met het volk, dat 'er nog op, en in de Mars was, gaf, was afgryzelyk; en 't beste, dat 'er op volgde, was, dat het niet lang daar na stil wierd, maar door wy wel te eer in Staat raakten, om van de tegen het Schip aan bonzende Mast, door 't af kappen van die Vleet, ontslagen te raken, maar aan de andere zyde, was die schielyke stilte weer zeer quaad voor 't vervaarlyk slingerende van ons masteloos Schip, alzoo de Trompen van 't Geschut ieder Reys in Zee slingerden.

Ook was die holle Zee nu zeer quaad voor ons volk, om vyf man, die met de vallende Mast om laag gekomen, of over boord gemaakt waren, en zeer ver in Zee dreven, ten eersten weder te krygen; alzoo wy nu geen Takels, om de Schuyt over te hyslen, en in Zee te brengen, gebruiken konden.

De eerste van 't over boord geslagen volk, dien ik weer in 't Schip zeer moedig opklauteren zag, was de Bottelier, *Sebastiaan Schepers* genaamt, een Hoorns-man, een fluks en wakker Kaarel, die, 't gevaar ziende, mede' gezwind na boven geklauterd, en, buiten gedagten, zoo schielyk met zyn neus in 't ruime zop geraakt was, een duykel gedaan hebbende, die niet veel zyn gelyk had, hoewel hy 'er, zonder eenigzins gequctst te zyn, afquam. Hy kroop onder 't zeyl, waar in hy verward was, uit, en langs de groote Mast, die nog ten deele op 't Schip lag, weer gezwind na boven, en was binnen boord, eer het iemand wift.

Ons volk, woedende, dat het zyn Makkers, zonder hope van hulp, zoo zy zelf

De groote Mast, &c., raakt over boord.

Verdere ongemakken.

1685. geen wonderen deden, daar heen dryven zag, zetteden (tot myn uiterste verbaastheid) de Schuyt, die zy anders met de Takels al vry moeyelyk in Zee kregen, met hunne handen in korten tyd over boord, vielen 'er gezwind in, en quamen maar net van pas om dezelve te helpen. Twee kregen zy 'er ten eersten, dederde, alzo die aan zyn een oog veel geleden had, quam met meer moeite in de Schuyt; maar, by de vierde gekomen zynde, wilde die (ô groote getrouwheid, zelf by zyn uiterste gevaar!) niet overkomen, voor en al eer men zyn Makker, *Bliek* genaamt, die zekerlyk anders weg was, eerst geholpen had; maar, zy hem eerst binnen boord willende hebben, zoo liet hy zig ten eersten, 't geen ook best was, gezeggen, aangezien zy, na hem overgezet te hebben, hoe sterk zy ook aanroerden, by gemelden *Bliek* quamen, juist zoo als hy begon te zinken. Zy bragten dit volk ten eersten, niet zonder groot gevaar, wegens de nog zeer hol schietende Zee, weeraan boord, alwaar ik dezen *Bliek* (de eenigste op 't Schip, die my zeer ernstig aanbevolen was, en wiens Ouders tot Batavia Liedens van fatsoen waren, tot welke hy overvoer) zoo veel als 't my mogelyk was, (gelyk men in 't gemein ook de andere dèc) zoodanig verquikte, dat zy alle in 't korte weder bequamen.

Na dat dit weder wat bedaard was, zagen wy hier en daar wel enige Makkers zeer verre van ons verspreid; dog wisten niet, wie van hen dit onweer ook mogt getroffen hebben. Wy schooten derhalven in 't midden van de nacht vier stukken op 't half Dek af, om hen by ons te lokken, van al 't welk ik, die door zware vermoeidheid, van my op dit verschrikelyk slingerend Schip ettelijke uren aan een vast te houden, tusschen de Tafel en een van de Banken als vast gezord leggende, in slaap geraakt was, niets ter wereld gehoord had; en ook niets zou geweten hebben, indien ik, van zelfs wakker geworden zynde, den Konstapel met de Lont-stok niet had zien voorby gaan, en daar op gevraagd had, of hy schieten wilde? 't geen hy zeide nu al viermaal zoo even gedaan te hebben, en zeer verwonderd te zyn, dat ik daar af, alzo alles rondom my op het half Dek gedreund had, niet ontwaakt was. Die ons van hen best helpen kon, te weten, *Kool*, liep, om niet genoodzaakt te zyn van zich zelf, met ons te helpen, te ontblooten, van ons by nacht af, en de anderen, die by ons quamen, hadden, hoewel zy ons al 't hunne aanboden, niets, daar mede zy ons helpen konden, om dat al hunne Stengen voor ons Schip, zynde van 139 voeten, te kleen waren.

Zeldzame
slaap
des
Schry-
vers.

Werden
van de
Makkers
verlaten.

1685. Wy bedankten hen dan, lieten hen mede heen zeilen, dog geraakten door de wakkerheid van onzen Schipper, en Opper-Stierman, die hier groote proeven van hunne bequaamheid gaven, binnen acht dagen weer volkomen in Staat en Zeylree; alleen dit ons maar ontbrekende, dat wy aan onze groote Steng, die nu voor groote Mast speelde, niet Zeyls genoeg voeren konden, 't geen oorzaak was, dat wy in drie weken geen eene myl vorderden, waarom het zus of zoo stond, of wy zouden weder na 't Vaderland gekeerd hebben; dog een hapje, 't geen wy eindelyk nog by geluk, en net op zyn tyd kregen, was oorzaak, dat wy zedert de Reize zoo voorpoedig voortzetteden, dat wy, schoon Schipper *Kool* aan anderen al verzekerd had, dat wy, of door de Franschen, indien wy aan Cabo de Lopes Gonfalses mogten aangeloopt zyn, zekerlyk genomen, of anders, doorgebrek, in Zee buiten tegenpraak in 't korte vergaan zouden zyn, nog pas voor hem, den 24 September aan de Kaap der Goede Hope, diens Tafelberg zich eerst als een klein wolkje opdede, op de Rhede ten anker liepen, hebbende 't geluk gehad van op deze Reize zoo veel Dorades (een uitnemende visch) Albucoces, Bonitos, en Coret gevangen te hebben, dat wy wel drie maanden lang, alle daag dierderley geregten van de eerste visch op Tafel hadden, waar in ons andere Schepen der Vloot nog overtroffen.

Wy vonden hier het Schip 't Land Schouwen, (waar op de Heer *Thomas Slicher*, Extraordinair Raad van Indiën, en gewezen Schepen van Amsterdam (zoo meinc) met zyn Vrouw, en een zware Familie, was) en 't Schip de Prins Willem, reeds ten anker leggen, gelyk ook al onze andere Makkers, uitgenomen de Waalfroom, die kort daar na daar mede ten anker quam, knypende by de wind, gelyk wy ook dedden, met alles, wat goed doen kon, op. Dog hy was 'er maar pas, of de nieuwe Fiscaal haalde Schipper *Kool*, over 't verklikken van een Matroos, aan, 't geen men zeide, dat hem, en een voornaam Heer wel 1000 Gulden koste. Een fruy ontbytje voor die Fiscaal, die 'er pas gekomen was.

De Schipper van 't Land Schouwen, *Cornelis de Souer*, een losse ziel, ontfing ons wel; dog voor al ook de Heer *Slicher*, verwelkomde ons met zeer veel blydschap; van dewelke wy, na eenige ververstehing, afscheid namen, en na Land gingen, daar wy van de Heer *Andries de Man*, Koopman, Tweede, en nu ook Gezaghebber (alzo de Heer Commandeur *Simon van der Stel*, volgens last van den Heer Commissaris *van Rhede*, die in Augustus van daar vertrok, op een Landtogg was) zeer vriendelyk in 't Oude Huys

van

Komen
aan de
Kaap der
Goede
Hope.

1685. van den Heer *van der Stel*, daar ook de Heer *Slicher* zich onthield, ontfangen, en op 't Avondmaal gehouden wierden; het geen ik wel bekennen wilde, dat my zoo wel smaakte, en zoo wonderlyk beviel, dat ik niet besluiten kon met myn Schipper in de laten nacht weer na boord te gaan, maar beter keurde, met Schipper *Kool* ten Huuze van een Kaaps Borger, *Guilliam Heems*, die'er över vyf jaaren met zyn Vrouw, zonder iets te hebben, gekomen, en nu een wel gefeld man was, myn nacht-ruff te gaan nemen, daar ik het zoo wel, en vermakelyk vond, (zoo wegens 't gezang der Kaapfche Canary-Vogels, en 't kirren' der Tortel-duyven, als wegens het minnelyk onthaal van Monfr. *Heems*, op zyn Buiten-plaats, de Bosch-heuvel genaamt, daar ik schoone Orange- of Limoen-boomen zag) dat ik nog den dag daar aan by dezen Vriend, en zyn Vrouw, beide zeer hupfe en vriendelyke Liedren, op aanbeveling van Schipper *Kool*, die 's morgens weer na zyn boord ging, bleef; maar als ik vernam, dat die Liedren (daar ook een Zeeuw, Monfr. *N. Biermans*, Onder-Koopman op 't Schip de Prins Willein, vond) zoo beleefd waren, dat zy van my, of hem, geen geld begeerden, kon ik ook niet goedvinden, langer daar te blyven; maar ging by den Predikant, *D. Joannes Overney*, een Vries van geboorte, vernemen, waar zyn Eerw., die daar best bekerid was, my raden zou te gaan huysvesten, alzoo men hier anders zeer licht in een Hoerhuys geraken kan.

Het had zyn Eerw. plicht wel geweest, my, die de eenigste Predikant in de Vloot was, en die naderhand dit, met dikwils voor hem te predikien, wel dubbeld aan hem verdiende, zyn Huys aan te bieden, behalven dat ik dat onder my niet zou gelaten hebben; maar, in de plaats van dat, schoon hy in de helft van een groot schoon Huys woonde, 't geen de Lieutenant, *Jan Baptista Dnbertino*, voor zich van Compagnies Bouw-stoffen, daar hy als Fabryk 't opfigt bevoers over had, gebouwd had, bewoonde, welk Huys de Heer *van Rhede* tot een woning, ten deele van den Predikant, en ten deele van de Gheym-Schryver *Kemels* met zyn Vrouw, gefchikt had; rade *D. Overney* my om in den Olifant, by eene Juffr. *Moßtaart*, naderhand met Monfr. *Holmit* getrouwd, myn verbyf te gaan nemen, gelyk ik voor eenigen tyd dee; tot dat ik gelegenheid kreeg, om by eenen *Jan de Beer*, bevoers een Meulenaar, dog toen Borger-Raad, of Borgermeester aldaar, beter huysvesting na myn zin te vinden; hoewel ik het daar al mede zoo niet had, als ik wel wenschte, om dat hy nu en dan wel eens wat meer dronk, dan hem diende.

Op onze Reyze van St. Jago had ik,

1685. met de uiterste smaak van de wereld, sronken van Kool leeren eten, die in myn Ouders Huys noit de schoonste Kool had willen aanzien; dog hier aan de Kaap volleerde ik dit, alzoo ik de Kool hier vry wat beter, als die sronken, uitnemend groot, en ook zeer goed van smaak, behalven een overloed van allerley goede Moeskruiden, en andere Vruchten, vond.

Ik zag met groot vermaak daar de Compagnies Thuyn, die zeer net lag, en de schoonste Plantagie toen was, die ik voor of na oit zag, en die ik nu niet zal beschryven, alzoo dat onder de stoffe der Kaap gedaan heb; maar by myn Tweede Tocht vond ik die zeer veranderd, alzoo 't Speelhuyse aan 't eind van dezelve door de Heer *van Rhede* gemaakt, 'of op zyn last daar opgericht, onder anderen by myn wederkeering al verwooften weg was; van waar men een uitnemend schoon gezigt op de Reede had.

Ook zag ik by myn aanwezigen aldaar op zekeren dag, zynde in 't Fort op de Kat met de Heeren *Slicher*, *de Man*, en alle de voorname Liedren, zoo van de Kaap, als van de Vloot, een aardig Spiegel-Gevegt van de Hottentots tegen malkanderen met afgefmedene Wyngaard-takjes, waar mede zy malkanderen op een hair wiffen te treffen, werpende in 't gemeen, zoo als zy op de eene voet stonden en draerden, om de takjes, door hunne partyen geworpen, te gezwinder te konnen ontwerpen. Over de stank, en morzigheit van dit volk, met hunne lage Hutjes ontrent het Fort woonende, en die rauwe darmen maar uitwringen, en op de kolen wat leggen zag, kon my niet genoeg verwonderen.

Ik vond hier by myn komst als Bedienden der E. Maatschappij ook *Hieronimus Crüse*, of *Croese*, als Kapiteyn, *N. van Keulen*, die'er nu pas als Fiscaal met zyn Vrouw, en haar Sufter, (die kort'er aan met een ryken Boer trouwde) gekomen was, den Onder-Koopman, *N. van Brougel*, (met wiens Weduwe naderhand de Heer *de Man* trouwde) den Cassier, *N. van der Stel*, den Dispenzier, *Blesius*, den Guarizoen Boekhouder, *Bloem*, *Kemels*, Gheym-Schryver, eenen *N. de Goyer*, mede tot de Secretary behoorende, den Krank-bezoeker, *Koopman*, die sterck koopmanschape, en naderhand uit nedrigheid een Rok met Goude Knoopen droeg.

Ik zag daar nog eenige ruinen van het Oude Fort, wel eer door de Heer *Johan van Riebeeck* aan Strand, daar nu Compagnies Magazyn van Touwerk, &c. is, en nader aan 't Vlek, dan nu, gebouwd, waar van ik de aarde nu en dan zag weg kruyen.

Ik genoot ook veel playzier door Jonker *Adriaan van der Stel*, tweede Soon van de

1685. den Heer Commandeur *Simon van der Stel*, die my op 't ronde Boſchje bragt, en, behalven een net tractement, ook veel vermaak op dit Landhuys der E. Maatſchappij, en dezelfs Plantagie aandec.

Behalven dat hy my ook van verſcheidene aangename Vruchten (en voor al van een zoort van zeer lekkere Limoenen, van gedaante by na als Citroenen, en die men uit de hand at) rykelyk verzag, waar tegen ik zyn E. weer een Gefchenk van twee fraeye Hooden dede.

Kinderen van den ouden Heer van der Stel.

De oude Heer, *Simon van der Stel*, had vyf Zoonen. De oudſte, *Willem Adriaan* genaamt, was, toen niet lang geleden of Ao. 1684. met Juffr. *Maria de Haze*, Dogter van de Heer *de Haze*, gewezen Directeur in Bengale, getrouwd, en met haar nevens haar Mama, Weduwe van den Heer *Verburg*, ook gewezen Directeur in Bengale, na Holland vertrokken; alwaar zich zyn Ed. tot Amſterdam zedert nedergezet, en daar hy tot Ao. 1699 (wanneer hy zynen Heer Vader als Landvoogd aan de Kaap vervangen ging) het Ampt van Schepen dier aanzienelyke Stad bediend heeft.

Na zyn Ed. volgde Jonker *Adriaan*, dan Jonker *François*, dan Jonker *Henrik*, die, met een Deen na Holland vertrokken zynde, met een Poolſche Juffer trouwde, dog die naderhand weer in Indiën quam, en eerst als Caſſier en Winkelier op Macaſſar zich onthield; dog eindelyk als Landdroſt op Batavia geſtorven is.

Van welke'er een met de Heer Koeper vergaat.

Behalven deze Zoonen had de oude Heer *van der Stel* nog een Zoon, diens naam my onbekend; maar die op een onbekende wyze aan zyn einde geraakt is. Hy vertrok, onder 't Opper-Gezag van de Heer *Koeper*, met het Schip, de Ridderſchap van Holland, van de Kaap na Batavia, dog die Bodem is waarſchynelykſt in volle Zee met man en muys gebleven, hoewel men naderhand nog eenige loſſe en ongegronde gerugten hoorde, als of deze Zoon van den Heer *van der Stel* op 't Eiland Madagaſcar aangeland zou zyn. Indien de al te hoofdige Heer *Koeper* den raad van zynen Schipper gevolgd, en, voor een al te oude, een nieuwe groote Maſt aan de Kaap ingezet had, dit ongeluk zou hem waarſchynelyk niet overkomen hebben.

Buiten die vyf Zoonen had de Heer *Simon van der Stel* nog een Dogter, die in Holland aan eenen Heer *van Ryn* getrouwd was.

Slingelands Tocht na de Tafelberg.

Onder de Onder-Kooplieden, toen met de Vloot daar aan de Kaap leggende, was eenen Sr. *van Slingeland*, van Maaſtricht, die met eenige andere Liefhebbers den Tafelberg beklom, en my daags'er aan zeyde, dat hy'er niets, dan eenige Putten en Kuilen, met ſtilſtaande regen-water vervuld, gevonden, gelyk ik reeds ook al-

van andere gehoord had. Zy hadden 1685. veel moeite, en vyf uren aan een werk gehad, om'er op te komen; doch het afkomen was hen nog veel moeyelyker gevallen.

Voor myn vertrek viel'er een zeer wonderlyk Huwelyk van een Onder-Koopman, die hier woonde, voor. Vrydag 's namiddags ontrent 5 uren quam'er een Barinnetje (of nieuwlings daar met de Vloot aangekomen Juffer) by hem, nevens ander Gezelleſchap, daar ik mede by was, in Huys, welke Juffer hy, die redelyk wel van de Kaapſche vocht betoven was, een Neusdoek toewierp, die zy tot daags'er aan hield; wanneer zy, met eenige Juffers weer by hem komende, hem wysmaakte, en zeer ſterk opftreed, dat hy haar dien Neusdoek op trouw in haar aller bywezen (ſchoon'er niets aan was) gegeven had, en die hem op zyn woord perſten, om die Juffer, die wel een goed man van nooden, alzo zy 't niet breed had, te eeren, en ten eerſten, alzo haar Schip op 't vertrek ſtond, te trouwen.

Hy zeyde van al deze zaaken niets te weten, dog was egter gereed, dewyl zy zeyden, dit alle gezien te hebben, om die Juffer te trouwen. Daar op ging die zelve Zaturdag avond in 't Avond-Gebed het eerſte, Zondag's morgens het tweede, en na de Predikatie het derde gebod, waar op dit Paar 's namiddags trouwde, en het Schip van deze Juffer vertrok 's Maandags, zoo dat het al vry krap met haar omquam, en zy 't niet veel later had mogen begrypen.

Diergelyk ſchielyk Huwelyk heb ik nog eens op Batavia van eenen *Bayle* gezien, maar moet bekennen, dat het Liefde-vuur daar wonderlyk ſchielyk by deze Gelieven moet vonk gevat hebben, alzo'er mede maar een dag tuſſchen beiden was. Egter zyn dit beide zeer goede Huwelyken geweest, ſchoon daar geen tyd was, om malkanders aard of gedrag te kennen.

Na dat wy hier een maand aan de Kaap uitgeruſt, en een nieuwe groote Maſt ingezet hadden, vertrokken wy den 24 October; dog hadden hier nog een Onder-Koopman, *Jacob Marmar* genaamt, met zyn zwangere Vrouw (die nog ena twee maanden te gaan had) aan boord gekregen, die by ons mede in de Kajuyt geplaatſt wierd, aangezien'er boven in de Schippers-Kamer nog drie Vrouwen waren, die na hunne mannen in Indiën vertrokken. De eené was een Wondhealers Vrouw, welkers man op Bataleo, de tweede een Schoolmeesters Vrouw, diens man op Batavia lag, en de derde een Aſſiſtents Vrouw, die wel de zedigſte van de drie, en Juffr. *van Maen* genaamt was. Men zou deze Juffr. *Marmar* wel gerne by

Zeldzaam en ſchielyk Huwelyk.

Vertrek des Schryvers van de Kaap.

685. by die Andere Vrouwen geplaatft hebben; dog dat Logement was voor die drie reets al te kleen.

Dus zeilden wy dan weer, vry voor-
spoediger, dan na de Kaap, van daar na
Batavia; dog hadden door zwaar, hocwel
anders voorfpoedig, weder ontrent St. Paul,
en Amsterdam, daar men in 't gemeen
zware Winden, holle Zeeën, en, om de
fuyve Koelte van agteren, een geweldig
flingeren van het Schip, heeft, het onge-
luk, dat onze Martavaan, of een groote
verglaaftde Water-pot (waar in ons drink-
water was) by nacht losraakte, en in
flukken brak, welkers fcherven met al het
water zich zoodanig over de gansche Ka-
juyt verspreidden, dat zy de Slaap-plaats of 't
Ledekantje van den Onder-Koopman,
regt tegen over die Pot geplaatft, fche-
nen te zullen verbryzelen, hocwel zy met
ieder Zee maar tot halver weg quamen, en
dan weder te rug geflagen wierden, zon-
der dat, die gansche nacht door, iemand
van de Kajuyts Jongens, om 't wat op te
redden, 'er ontrent komen kon, alzoo
het Dek door 't water zeer glad was; en
toen 'er eindelyk een der zelve zich aan
waagde, raakte hy niet alleen onder de
voet, maar ook in groot gevaar van door
deze fcherven gequetft te werden, behal-
ven dat hy ook in lange tyd niet weer op
zyn voeten, of zoo verrekomen kon, om
zich maar hier of daar aan vast te hou-
den; al 't welke ons by dit ongemeen
groot verlies nog een kort vermaak, en
hertlyk gelach gaf.

Anders ging alles zeer voorfpoedig,
zoo inet ons allen, als met die zwangere
Vrouw, die, schoon zy geen hulp van
een dezer Vrouwen bequam (onder wel-
ke de eene nog voor Minne gediend had)
door behulp van den Opper-Meeftcr, een
zeer bequaam en hups man, zeer gelukkig
acht dagen, eer wy op Batavia quamen,
verlofte.

Ik doopte het Kind Zondags te vooren,
zoo als wy Zondags daar aan op Batavia qua-
men, 't geen ik daarom aanhale, om dat
ik den Doop in dat zelve jaar eerst aan een
Kind in Europa, te Nieuwkerk, by Gou-
da, wanneer ik daar voor D. *Hellenius*
predikte, en voor de tweedemaal aan een
Kind op de Kaap, en dus in Africa, en
voor de derdemaal hier op Zee, of in Af-
ria, en den zelve dus, in eenen 't zelve
jaar, in drie Deelen van de Wereld be-
diend hebbe, dat al zelden voorvalt.

Na dat wy 10 weken gezeilt en, nu al
50 mylen, na de giffing van Schipper,
en Stierlieden, over Land gezeild had-
den, hadden wy om de Zuyd, eenige da-
gen te vooren, eer wy op Batavia qua-
men, nog zulken fcherpe koude, dat ik,
en meer anderen, 'er Winterhielen van had-
den, die ik niet lang, voor dat ik op Ba-

IV. DEEL.

tavia quam, door de fchielyk weer toene-
mende hitte eerst quyt raakte. Een zaak,
die by na ongelooflyk fchynd, en egter vol-
flagen waar is.

Aldus quamen wy zonder eenige verde-
re ramp, ook zonder eenen dooden, of een-
nig gechil met iemand gehad te hebben,
na een zeer vermakelyke Ryzze, op Zon-
dag den 30 December 1685, 's morgens
onder den Kerk-tyd op Batavia's Rhede
ten anker, alwaar ik my eerst na 't Huys
van den Eerw. D. *Theodorus Zas*, Neder-
duyts Predikant, begaf, een Heer, die
my in zyn ganschen omtrek vry wonder-
lyk, en zeer ouderwets voorquam, alzoo
hy een kort Wambais met fchoortjens, na
den ouden tyd, en een wyde opene Broek
droeg, en met een paar ongemene groo-
te gryze Knevels zich voor ons vertoon-
de.

Ik bleef dien middag by zyn Eerw. een-
ten, en wierd van zyn Eerw. verzogt myn
Logement by hem te nemen, dat my des
namiddags ook de Heer *Dionys Kelk*, mits-
gaders D. *Isaac Hellenius*, Maleyts Predi-
kant, en meer anderen, met veel gene-
genheid aanboden; dog alzoo ik van alle
deze Heeren 'er maar een verkiezen kon,
die my best geleek, quam my, in opzicht
van onze jaaren, de Heer *Hellenius* best
voor, daar ik, toen by myn aanwezen
op Batavia, tot den 7 Maart 1686. zeer
vriendelyk onthaald, en byzonder wel na
myn zin geweeft ben.

Ik was 'er (zoo 't de naam had) wel
voor niet; dog 't kostte my aan Gefchen-
ken veel meer, als ik by een ander zou
verteerd hebben, behalven dat de Juffer
van den Huyze my een Klavecimbal,
die my zeer veel van 't fracy fchilderen
aan boord gekoft had, tegen myn wil en
dank, voor niet van 't hard bond, zonder
dat ik naderhand gelegenheid had, om een
andere te bekomen.

's Agtermiddags na den Kerk-tyd ging
de Heer *Zas* met my na zyn Edelheid, zyn E-
den Heer Gouverneur Generaal *Campbuys*, delheid
die my zeer vriendelyk verwelkomde, en de Heer
op dien zelve tyd ook aanzeide, dat haar *Camp-*
Edelheden al voor myn komst befloten *buys*.
hadden, den eerst aanlandende Predikant,
na Amboina te zenden, en dat ik diehal-
ven geordonneerd was, om na die Land-
voogdy te gaan, dat ik met veel refpect
aannam, waar op zyn Edelheid zeide, dat
hy myne volveerdigheid in het aannemen
van die post prees, en wel gewenscht had,
dat D. *Dabenns*, die dit geweigerd, en
zich daar door in veel moeylykheden in-
gewikkeld had, dit mede zoo gewillig
mocht hebben aangenomen. Ook verze-
kerde zyn Edelheid my, om deze myne
gewilligheid, in 't toekomende van zyne
gunft, belovende my ten goede te zullen
gedenken, waar op wy, na nog een kort

O

ver-

Zyn
Komft
op Bata-
via.

1685.

Bezoekt
zyn E-
delheid
de Heer
Camp-
buys.

1685. verblyf, van zyn Edelheid affcheid namen.

Ik vond Batavia uitnemend vernakelyk, de manier van leven daar geheel en al hofflyk, pragtig, vriendelyk, de menfchen zeer gezellig, en voor al zeer onthelende, waar door ik gelegenheid vond, om by voele der aanzienelykften aldaar al dikwils zeer deftig onthaald te werden.

Werd van veelley Heeren minnelyk ontfangen.

Myne eerste bekenden, die ik hier kreeg, waren de Heeren Duytsche Predikanten *Lindius, Zas, Clavius, Wyens, Heynen*, en de *Voogd*, mitsgaders die van de Maleytsche Gemeente, *D. D. Hellenius*, en *Vosmaar*, gelyk ook die van de Portugeefsche Gemeente, de Heeren *Thornon* en *Ferreira*, benevens *D. Carpius*, die de Rheede waarnam.

Buiten dezen wierd ik zeer minnelyk nu en dan verzogt ten Huyze van de Heeren de *Boulan* (voor een Indifch Kind, een ongemeen bequaam Heer) *Cornelis van Outhoorn, Quevellerius, Kelk, de Haas*, gelyk mede by de Japanfche Opper-Hoofden, de Heeren *Ranft*, en *van Buytenhem*, myne zeer byzondere Vrienden, die my zeer veel beleefdheid, en dat al vry dikwils, bewezen.

Ik genoot ook zeer dikwils de Tafel van zyn Edelheid, mitsgaders van den Heer Directeur Generaal *Hurt*, die my, de eerftemaal in 't Fort predikende, aan zyn Tafel noodigde, en toen myn eerste Leermeester in de Maleytsche Taal wierd, daar zyn Ed. fterk op gezet was.

Geen minder eer en vriendschap bewezen my ook de Heeren Raaden van Indiën, *Maarten Pir, Ryklof van Goens*, de Jonge (die kort 'er na van hier na 't Vaderland oponentboden vertrok, een Koek, zyn Ed. door den Heer *van Rheede* gebakken, gelyk hy toen ook op *Zec* quam te fterven) mitsgaders de Heeren *Willem van Outhoorn* (myn Patroon, zoo lang ik in Indiën geweest ben) *Johan van Hoorn, van Quaalberg, Slicher, St. Martin*, en meer andere, die my zeer dikwils aan hunne Huyzen en Tafels noodigden; dog geen vreemder onthaal quam my hier voor, dan de Japanfche Maaltyd by zyn Edelheid, die hy Donderdags hield, daar in 't erfst niet dan een Bort met wat drooge Ryft, en eenige Potjens met zeer fcherpe fpyzen, die my ganfch niet bevielen, op Tafel quamen, behalven dat ik my ook met de twee ronde lange ftokjens, waar mede de Japanders en Tsjineezen deze fpyzen gewoon zyn te eeten, ganfch niet wift te behelpen; dog naderhand quam 'er gebräad en ander Vaderlands eeten, daar ik beter mede te recht raakte, een zaak, waar van elders breder fpreke.

Vreemde Maaltyd.

En vreemde der Kok.

Zeer wonderlyk quam 't my hier ook te vooren, dat de Kok, die de fpyz by zyn Edelheid op Tafel ordonneerde,

1685. niet alleen in 't zwart fluweel gekleed was, maar, zoo ik daar na zag, ook Koets en Paarden, en een pragtige ftaat hield, hoewel ik 'er naderhand fprak, die hem ettelijke jaaren te vooren met Taartjens (die een Slaaf droeg) langs Straat hadden zien loopen. Waar uit dan bleek, dat hy het uit de grond opgehaald, en zig in dit zyn Ampt zeer wel bencerftigd had.

By de Krygshoofden hier vond ik 'er ook verfehiden, die my veel beleefdheden bewezen, te weten, de Heeren Capiteyns *Thileman Euyk* aan de Rotterdamsche, *Herman Egerberizoon* aan de Utrechtfche Poort, den Heer *Sloot* aan 't Vierkant, den Luytenant *Berg* aan de Nicuw-poort, en meer anderen, die my zeer aanhaalden om de Vaderlandze Nouvelles te vernemen, en om te hooren, hoe hunne goede Vrienden daar al voeren.

Wy namen zoo nu en dan met een Koets een Uytspanning na buiten, en reden na Noordwyk, een klein uurtje buiten de Nicuw-poort, om een Vifchje, daar ieder Heer voor eene maalyd (hebbende de magt om een Juffer met zich te brengen) een Goude Koebang of 24 Gulden Hollands geld, verteerd; dog 't fpeet my op zekeren tyd, dat ik dit geld, zonder van de Vifch geproefd, of die eens gezien te hebben, betalen moest, alzo ik door agter uit te ryden, om dat aan myn Juffer niet te vergen, zoo ziek geworden was, dat ik my niet in ftaat vond, om aan Tafel te komen.

Dier Vifch-eeten op Noordwyk.

Geen menfchen hier quamen my vreemder voor, als de Tsjineezen, van welke de Mans my, om hun koddig hulzel, alle Vrouwlieden geleken.

Hoe groote Schenkagien deze menfchen, niet zonder groote en wel gegronde inzichten aan alle de Grooten van Batavia, en voor al aan den Directeur Generaal doen, heb ik op zekeren morgen eens ten Huyze van dien Heer gezien, daar 't rondom in de Galdery zoo vol van alles kostelyks ftond, dat men zich naeuwlyks wift te dracyen, en de Heer Directeurs Gemalinne verklaarde, dat zy niet wift, waar al dit goed te plaatzen, alzo al hare Solders, met diegelyk goed, reeds opgepropt waren.

Zeer vreemd quam my in 't erfst ten Huyze van den Ed. Heer *van Outhoorn* 't eeten van Pinang voor, en ik dacht niet anders, of ik zag den Heer *Clavius*, die met my daar gegaan was, om dien Heer geluk in 't Nicuwe-jaar te wenschen, zeer fterk bloeyen, waar over ik my verwonderd toonde; dog hy hielp my wel haast uit den droom, en leerde my dit Indifch aangenaam tydverdrijf onder weeg zoo wel, dat ik zyn Eerw. nomaals nog meeningmaal 'er voor bedankt heb.

De Schryver leerd Pinang-eeten.

Kort na myn komft, of den 31 Decem-ber

1685. ber 1685. , verſcheen ik met myne Ge-
 loofs-brieven in den Kerken-raad alhier,
 en werd als een extraordinair Lid (om
 als een Buyten-Predikant over de alge-
 meene zaaken van Indiën met een conclu-
 derende of beſluitende; dog over die van
 de Stad Batavia alleen met een adviferen-
 de of raadgevende ſtem te oordeelen) door
 den Voorzitter, den Heer *Heynen*, ver-
 welkomt, en myn plaats my aangewezen.
 Niet lang daar na predikte ik (volgens
 gewoonte van alle eest hier aankomende
 Predikanten) eest in de Kaſtels-Kerk
 voor den Heer Generaal en Raaden van Ne-
 derlands India, en den Sondag daar aan
 voor de Gemeente van Batavia in de Stads-
 Kerk.

Een week twee a drie na myn aankomſt
 kreeg ik een groot ongemak aan beide my-
 ne ooren, door een onvoorzigtig wafſchen
 van myn hoofd aan boord met Tamarin-
 de, zonder myn ooren te ſtoppen, ver-
 oorzaakt, waar door ik by na als doof
 werd, behalven dat ik, 's nagts voorna-
 mentlyk, van pyn meinde dol te werden.
 Ik had hier tegen te vergeefs al 2 maen-
 den lang ettelyke Wondhealers gebruikt;
 dog raakte hier gelukkig in 4 a 5 dagen
 af door een mad, die my de Heer *Cornelis*
van Outhoorn, myn Buurman toen, gaf.
 Zy beſtond in driemaal daags verſche Klap-
 perus-olie (waar in een bolleken Look ge-
 ſnerkt was) zoo heet, als ik het verdra-
 gen kon, met een veerken in 't oor te
 brengen, waar door ik 'er in dien korten
 tyd van geneezen raakte.

Zeer pragtig was by de intrede van 't
 Nieuwe-jaar het optrekken der Bataviſche
 Borgery, dat toen nog ſtand greep; dog
 naderhand allengskens aiging.

De gemeene Soldaten te Voet en te Paart
 verſcheenen daar zeer pragtig, met fluwe-
 le Rokken met maſſive Goude Knoopen,
 en verder zeer deſtig van alles uitgedoſt,
 en de Kapiteynen zag men met Goude
 Ringkragen, dat heerlyk ſchitterde, pron-
 ken. Ik zag in de volgende tyden maar
 alleen, dat eene diviſie, of een Sergeant
 met 10 a 12 man, aan de Heeren van rang
 hunne Huyzen rond ging, daar hy en zyn
 volk met een glas wyn beſchonken wierden.

Geen minder zwier en vreugd gaf in 't
 begyn van February het Tſjinceſch Nieu-
 we-jaar, dat van hen, en voor al van de
 Kinderen 's avonds met duizenden van al-
 lerley lichten van honderderley aardige fat-
 zoenen, zeer ſtatig en pragtig gevierd werd.

In 't midden dezer maand Ao. 1686.
 kreeg men hier van Java 's Noord-Ooſt
 Kuſt ook 't berigt van de droevige moord
 van den Heer Gezant, *François Tak*, en van
 zyn Tweeden in die Ambaſſade aan den
 Keyzer van Java, den Heer *Jeremias van*
Vliet, en van veel anderen, den 8 Februa-
 ry op Carta Socra de Ningrad voorgeval-

1686. len, en door den Balier *Saerapatti* tot aller
 verbaſing uitgevoerd, een geval waar van
 wy onder de zaaken van Java breder ſprek-
 ken.

Ik woonde op Batavia een zeer fraey ^{Fraey}
 Muzycq by, alwaar de Heer *Abraham van*
Riebeck, Geheym-Schryver harer Edelhe-
 den, de Baſſo continuo ſpeelde, ik den Te-
 nor zong, den Notaris *Bolswaart* op de
 Flute douce, en de Vendumeeſter *Taal-*
man, nevens anderen op de Hand-viool
 ſpeelden; dog een volmaakt Muzycq dede
 my de Heer *Klever*, Japans Opperhoofd,
 in zyn Huys, enkel van zyne Slaven, die
 Meeſterlyk op alle Inſtrumenten ſpeelden,
 hooren, gelyk ik dat naderhand ook by de
 Heer *Ryklof Pit* even eens gezien heb.

De Heer *Cornelis van Outhoorn* had ook
 een heerlyk Harpſlager, en zyn Heer Broe-
 der had in zyn Huys een zeer fraeyen
 Orgel, waar op ik meenigmaal geſpeeld,
 en in 't gezelfchap van zyn Ed. eenige
 Dogter, die zeer fraey daar op ſpeelde,
 veel vermaak genoten heb.

Om 't voornoemd ongeval van den Heer
Tak wierden 'er ten eerſten Schepen na Ja-
 para gezonden, om de Vrouwen der Eu-
 ropéers van Java af te halen, by welke
 gelegenheid men ook de Schepen na de
 Ooſt ten eerſten afzond, hoewel ik ver-
 loſ kreeg, om tot den 7 Maart nog te
 blyven, wanneer ik met het Schip Ma-
 caſſar, waar op Schipper *Knoel* Hoofd was,
 en waar mede ook Juſſe *Joanna Padbrug-*
ge, Weduwe van den Heer *van Vliet*, en
Andries Olofzen Loſzang, overvoer, na
 Japara ſtevende, daar wy na 4 a 5 dagen
 ter Rheede quamen, en de Schepen Voor-
 ſchoten, de Moer-Kappel, Boswyk, en
 meer andere Bodems, leggen vonden

Op 't laaſte was de Heer *Johan Henrik*
Thim, wel eer Bevelhebber van 't Kaſteel
 Weyſſelmunde, onder den Koning van
 Polen, naderhand Schipper, en Kaartma-
 ker in dienſt der E. Maatſchappij, en van
 dit laaſte Ampt den 19 February tot
 Landvoogd van Ternate gevörderd. Hy
 had een Dogter van 18 a 19 jaaren by zich,
 een verſtandige, zedige, en een van de
 zoetſte Juſſers, die ik oit in Indiën ontmoet
 heb, en die naderhand met de Heer van
Diſhoeke, Directeur in Bengale, getrouwd
 is.

Deze Heer wierd voor af na Japara
 gezonden, om ordre op alle de zaaken te
 ſtellen.

Voor myn vertrek van Batavia had my
 de Ed. Heer *Hurdi* in veel gevallen, en
 ook zyne Gemalinne, een zeer brave en
 gullhertige Dame, zeer groote dienſten ge-
 daan.

Ook had ik myne Vaderlandſche brie-
 ven al mede, eer wy van Batavia t'zeyl
 gingen, om zeer goede redenen met de
 Malakſchen Fiſcaal, den Heer *Pieter van*
Helz

1686. *Helsdingen*, medegegeven.

Op den Tocht na Japara, ontmoetede ik twee Vaandrighs, *Michiel Ram*, en *N. Lamsweerde*, die by den Keyzer van Candi kort te vooren geweest, en tot verwondering van allen, 'er behouden (tegen zyn vooringe gewoonte, alzoo hy alle Gezanten daar gevangen hield) te rug gekomen, en daar op van Sergeanten tot Vaandrighs gevorderd waren.

Geduurende ons aanwezen tot Japara dèc 't Opper-Hoofd, de Heer *Joannes de*

Hertog, Opper-Koopman in dienst der E. Maatschappij, ons veel vriendschap, zoo aan zyn Tafel, als met ons op zekeren dag in 's Compagnies Thuyn, een myl of twee van de Logie gelegen, te onthalen.

Wy reden 's avonds al vry laat met eenige Flambeauwen weer van daar; dog de *Juffrs. van Vliet*, en *Thim*, waren 's nachts, uit vreeze voor ongemak, 't geen haar op de weg ontmoeten mogt, daar in die Thuyn in een Planken Huys, vry verheven op Palen staande, blyven slapen; maar

Gevaar-
lyke
Uitspan-
ning.

hadden zich daar, schoon 'er ontrent dit Huys een Wacht van Hollanders lag, niet al te zeker bevonden, alzoo 'er des nachts een vreezelyke Tyger, dien zy, om zyn tintelende ooggen, zeer klaar door eenige reeten, en gaten, gezien hadden, rondom dit Huys had komen waaren, en brullen, 't geen haar, hoewel zy ter plaatze daar zy zich onthielden, geen nood ter wereld hadden, egter zeer ontzet had. De Wacht had 'er verscheide malen wel opgeschoten, dog den zelve of niet, of altoos zoo veel niet getroffen, dat men eenig bloed 'er af vernomen had. Dit was oorzaak, dat die *Juffrs* ten eersten weer na de Logie quamen, niet langer in zulken gevaarlyke plaats hebbende durven blyven.

Ik vond hier ook den Zoon van *Juffr. van Quaalberg* (zegge *Juffr.*) want men wilst toen nog van geen eenen *Mevrouw* in Indiën, en

de *Vrouw* van de Heer *Hurdt*; de eerste in Rang, wierd maar *Juffrouw* toen genaamt. Deze *Borst*, *Daniel Schenkenberg* genaamt, was my van zyn Mama zeer ernstig aanbevolen, met verzoek van zyn spoedige overkomst na Batavia (gelyk dede) by 't Opperhoofd te verzoeken. Ik zag by dezelve twee spierwitte *Suri-Katjes* of *Ink-Horentjes*, die hem door de Keyzer van *Djava* vereerd waren.

Terwyl ik hier was, moest ik, alzoo de Heer *de Hertog* my wegens 't groot gezelschap van de Heer *Thim*, en zyne Familie, mitsgaders dat van *Juffr.*, de *Weduwe van Vliet*, onmogelyk logeren kon, na een goed henen komen, wilde ik aan Land blyven, omzien.

Ik geraakte den eersten nacht by een *Des Lieutenant*, daar 't *Logys* vry slegt was; maar quam naderhand ten *Huyze* van den

Twee-

Des
Schry-
vers huis-
vesting.

1686. Tweeden Perzoon, den Heer *Jan Steen*, op een en dezelve Kamer, daar de Heer Kapiteyn, *Maurits van Happel*, ook zyn verblyf had, en genoot van dezen braven Heer *Steen* zeer veel beleefdheid, die my zoo veel te beter, om 't gezelschap van de Heer *van Happel*, beviel, alzo die Heer zeer groote kennis van de Maleysche Taal had, en dezelve ook in haare Letter, te weten, de Arabische, zeer wel wist te schryven. Hy verhaalde my ook zeer omstandig, hoe deze kennis van die Taal en Letter, hem gelegenheid gegeven had, om, terwyl hy nog minder Officier, onder den Heer Kapiteyn *Ruys*, was, den vermaarden *Sjeich Jozef*, die zoo grooten aanhang op Java, Macassar, en elders had, en van al de Mohammedanen, daar, en elders, als een Heylig geëerd wierd, zeer listig, zich zelve voor een Mohammedaan uitgevende, en met veel Lof van de Hollanders sprekende, en hem goed onthaal, en zekerheid voor zyn leven belovende, gevangen te krygen, die naderhand na de Kaap gezonden, en daar op zeker stuk Lands gestorven is, alwaar men zyn Graf nog zien kan.

By myn tweede Tocht na Indiën heb dit zyn Graf niet verre van een Hoeve van D. Kalden aldaar, Zandvliet genaamt, gezien, en verstaan, dat korten tyd te voren allen, die van zyn gevolg daar by hem aan de Kaap geweest zyn, permissie bekomen hadden, om ieder weer na hun Land te keeren, 't geen zy ook alle aannamen, uitgenomen een Macassarische Dogter, *Setuela* genaamt, die doe met den aldaar gebannen Koning van Tambora getrouwd, en daar by haren man gebleven was, gelyk ik hen op de Woning van den Heer Gouverneur *Willem Adriaan van der Stel*, *Vergelegen*, beide toen ook gesproken heb.

Den 22 Maart vertrok de Heer *Thim* met zyne Familie van daar per Boswyk na Ternate. Zoo als hy vertrok, wacyde hem, alzo 'er een schoone koelte was, de Hoed van 't hoofd af, en hoewel ons die Heer wel en ordentelyk meinde te groeten, was het egter zoo niet gemeind, dat de wind deze groete voor hem zoo ontydig, en zoo diep doen zou, dat 'er geen hope, van zyn Hoed weer te krygen, overbleef.

Nevens hem vertrok ook 't Schip Rotterdam, en 't Fluytje 't Woudtje.

Voor zyn Ed. vertrek predikte ik op Japara ook eens, en doopte by die occasie 't Kind van den Bandaschen Fiscaal, *Gysbert van Rykel*, die nevens den Winkelier, *Tobias Laps*, eenigen tyd daar na ook per de Moer-Kapel na Banda, gelyk de Krankbezoeker *Hoogeboom*, en zyn Vrouw, na Ternate, eenige dagen voor ons vertrok.

Korten tyd bevorens was een Schild-

wagt op den Berg van Japara 's nachts door een Tyger van zyn post gehaald, die met hem door een schietgat van boven den Berg na beneden (een veraarlyke hoogte) gesprongen was; weshalven de Javaanische Landvoogd ettelyke duizenden Javanen met Picken voor den dag dèc komen, om den Berg, en dien Tyger, door allengskens malkanderen met de Picken, digt by een om hoog gehouden zynde, te naderen, te bezetten, gelyk zy hem eindelyk, niet zonder eerst nog eenige Javanen te verliezen, en na ettelyke vrezelyke brullingen en sprongen in de lucht, op hunne Picken vingen. Men vond het lyk beneden, dog hoofdloos, en wat verder 't hoofd, geheel uitgezogen, leggen. Hoedanige gevallen men hier wel meer heeft.

Terwyl wy hier nog lagen, sloeg de Schuyt van het Schip de Graaf, zoo als de Schipper met de Brieven na Land quam, 't onderste boven, waar door Hy niet alleen tegen de klippen geslagen, en gequetst, maar nevens verscheide anderen in groot gevaar gebragt wierd; gelyk dit nog twee a drie mannen 't leven kostte.

Ik meine, dat zekere Monfr. *Abraham Holscher* daar toen mede by geweest is, en dat hy 't zelve gevaar toen met hem gelopen heeft.

Ook zag ik daar tusschen de drie Eilanden in, voor Japara liggende, de Fluyt Oost-Blokker op zekeren middag, door een lek, zinken. Aan zulke Schepen vertrouwd men zoo veel zielen en goederen.

Ik had hier grooten toegang by een Vryman, *Prasser* genaamt, die daar een schoonen Zaagmolen opgerigt had, en die ook een Zoontje 't Tsjines liet leeren schryven, dat hy al fraey dèc. De Fiscaal *Reyer* woonde by hem toen ook.

Wy gingen, voor ons vertrek van daar, De eerst op de Fluyt Voorfchoten, volgens De Schryver gaat op een ander Schip over na Amboina. ordre van haar Hoog-Edelheden, zoo als wy op 't Schip Macassar geweest waren, te weten, *Juffr. van Vliet*, ik, en *Lofzang*, gezamentlyk over. Zy had haar verblyf alleen in de Kajuyt, en de Schipper, aan welken ik een zeer ernstigen Brief van den Heer Directeur Generaal *Antoni Hurdt*, met last van my wel te handelen, hadde, plaatsde my (hoe bruske anderzins deze Noorman was) met een buitengemeene Noordsche hoflykheid, in zyn Kamer.

Wy vertrokken den 31 Maart Ao. 1686. Wat'er op de Reyze voorviel. van Japara, liepen (alzo 't Sayzoen der Ende, Timor (dat wy veel langer, dan 't in de Kaart legt, bevonden) en meer andere Eilanden, zukkelden wel 10 a 12 dagen van silte ontrent 't Eiland Ombo, kregen een dooden, zynde een Slaaf van den Fiscaal *Lofzang*, die eenige dagen by ons Schip dreef, niet (gelyk *Pigafet* el-

1686. ders verdiget van de Swarten) met den rug om hoog, maar met het hoofd na boven, apparent, om dat al de zwaarte van 't yzer gewigt, by zyn lyk gevoegd, na de voeten gezakt, of wel, om dat 'er niet genoeg gewigt, om hem te doen zinken, by gedaan was.

Wy staken by Teralta over, en quam eindelyk den 31 April in de Baey, en den eersten Mey 's morgens in Amboina voor 't Kasteel Victoria ten anker, alwaar ik van den Heer Landvoogd, *Robbert Padbrugge*, vriendelyk verwelkomt, en zeer minnelyk ontfangen wierd. Zyn Ed. Dochter, de Weduwe van de Heer *van Vliet*, was 's avonds te vooren alafgehaald, en aan Land gebragt.

's Nachts te vooren waren wy aan boord door den Koopman *Prooft*, en den Werf-Baas *Verburg* (dat niet qualyk quam) bezogt, die ons omtrent het inkomen in dezen Inham nog al eenig noodig berigt gaf, alzoo men hier al vry dicht ('t geen yfelyk staat) langs de klippen heen loopt, hoewel de neer 'er ons weder afzette.

Zyn
Komst
in Am-
boina.

De Heer
Padbrug-
ge be-
schreven.

De voornoemde Heer *Padbrugge*, een Artz van zyne Studie, was een behuwde Zoon van den bekenden Heer *Peyrerius*, Schryver van het Bockje over de *Præadamiten*, aan wiens gevaarlyke gevoelens zyn Ed. mede vast was, waar over zyn Ed., en de oude Heer *Rumphius*, die dit Tra-ctaat van *Peyrerius* had, kort voor myn komst, op 't Gebergte van Soya een hevige geschil hadden; gelyk die eerste Heer niet lang 'er na, door 't vallen van een zeer kouden slagregen, die hy niet ontwyken kon, lam wierd, hoedanig zyn Ed. ook in Holland gekomen is.

Na dit geschil was 'er tusschen deze twee Heeren noit de rechte vriendschap geweest. Ook was die Heer Landvoogd in 't algemeen, 't zy by de Amboineezen, 't zy by de Borgers, niet zeer bemind, zoo, om dat hy wat wonderlyk en eigenzinnig van aard, als om dat hy wat te arbeidzaam na hun zin, was.

Ik heb zyn Ed. dus menigmaal op de weg na den Olifant in de heete zon, zonder Zonnefcherm of Lyfvacht by zich, alleen ontmoet, bezig zynde, om 't een of 't ander na te meten, en dien weg na de Rivier uit te roeyen.

Echter was die Heer in zich zelven door en door een eerlyk man, die onbesproken en deugdelyk leefde, zyn Ampt zeer neerftig en oprecht bediende, en niet minder dan inhalende of baatzugtig, waar van zyn Ed. veel doorlaande preuven in myn tyd gegeven heeft, zoo in het Gerichte, als by andere voorvallen, waar van hy zeer stiel veel geld trekken kon; dog 't geen zyn Ed. zeer edelmoedig weigerde.

Den eersten dag of twee na myn komst

bleef ik by myn eenigen te dier tyd hier gevonden Amptgenoot, *D. Cornelius van der Sluys*, een vroom man; dog van zeer weinig studie en gaven; die hier van Krank-bezoeker tot Predikant, om zyne Maleytsche Taal-kunde, gevorderd was.

1686.

Ik bleef by zyn Eerw. tot dat ik gelegenheid kreeg, om my met myne goederen in een ledig Huys van den Ouderling, den Heer *Jan de Ruyter*, te begeven, waar in een jaar en drie maanden tot myn groot genoegen was, bevindende Amboina vry beter, dan men het my op Batavia afgemaald had.

Waar
zich de
Schryver
hier ter
neder
zette.

Het Regen-Moeflon begon op den zelden dag, als ik aan Land stapte, en hoewel de Heer *Padbrugge* hier goede en vry breede straten gemaakt had, moest men in dezen Regen-tyd nog al meeningmaal tot over de enklauwen door de slyk treden, waar tegen niet beter, dan een goede overdekte Draagstoel, is.

Behalven de straten, eerst nieuw door den Heer *Padbrugge* aangelegt, had zyn Ed. pas te vooren begonnen de Stad met ronde Wallen aan de Land-kant te omringen, en aan de Zee-kant met Bamboezen-Bobbers, of Fuyken, met Key-stenen gevuld, te bezetten, welk laatste niet alleen voor onnoodig, maar, by tyden van oorlog, ook voor zeer nadeelig gehouden wierd, behalven dat dit het Strant geheel ontcierde, en al het fracy gezicht van de Zee ons aldaar benam.

Om 't graven van die Wallen, en voor al om 't graven van die Vaart by de Pas Baguala, vervloekten de Amboineezen zyn Ed. wel duizendmaal, hoewel die Werken, indien zy maar wel onderhouden hadden geworden, in zich zelven zeer puzelyk, en van veel nuttigheid waren, gelyk zy daar na zelf, voor al omtrent het laatste werk, bekennen moesten.

Ik zette my ten eersten met veel lust en yver aan 't leeren der Maleytsche taal, nemende ondertusschen Sondag 's moigens den Duytschen, en de Heer *van der Sluys* 's namiddags den Maleytschen dienst, ieder in zyne Kerk, waar.

Myne Leermeefters in deze taal waren de Heeren *Rumphius* en de *Ruyter*, behalven dat zeker Bock, my door den Heer *Hurdts* vercerd, my hier omtrent veel dienst dede, door welke behulpmiddelen ik daar in zoo verre toenam, dat ik den 3 Augustus, by de komst van den Heer *Lobs*, die uit Ternate, over Amboina na Batavia vertrok, en nu eenige weken hier bleef, openbaar voor zyn Ed. den Heer *Padbrugge*, en de gansche Gemeente hier, in 't laag Maleyts predikte.

Des
Schry-
vers yver
in 't lee-
ren der
Maleyt-
sche taal.

De Heer *Padbrugge* had den Heer *Basting* en my pas bevorens afgezonden, om zyn Ed. van boord af te halen, en na dien tyd gelegenheid gegeven, om alle de verma-ken,

1686.
Comit
an de
Heer
Lobs
nier.

ken, die zyn Ed. dien Heer by zyn verblyf hier aandede, mede by te woonen, dat my in 't leeren van deze taal nog zeer veel belette, en eger was ik in dezelve in die weinige voornoemde maanden voor zyn komst zoo verre geraakt, dat ik in de maand Augustus zoo aan 't Kasteel, als buiten op eenige Dorpen, daar wy te Paard na toe gingen, verscheide reizen den dienst in de Maleytische taal waarnam. En de tegenwoordigheid van de Heer *Lobs*, die my ettelike reizen met veel genoegen hoorde prediken, is oorzaak geweest, ondersteund zynde door de gunstige medegetuigenis, en 't voorschryven van den Landvoogd *Padbrugge*, en den Raad van Amboina, dat haar Hoog-Edelheden my op myn verzoek, daar ik anders maar 80 Gulden ter maand won, nu, om deze mynen yver, en zoo spoedig bekomen bequaamheid in die taal, 100 Gulden ter maand toeliden, om daar voor myn loopend verband van vyf jaaren uit te dienen.

Verbete-
ing van
des
Schry-
vers be-
loiding.

staat-
terge-
ien.

By 't aanwezen van den Heer *Lobs* in Amboina werd'er een Ster met een bleke staart den 15 Augusti in de morgen-stond, wat ten Zuyden van de Gordel van den grooten Reus, zoodanig door my, en anderen, gezien, dat de staart zich na 't Westen draaide; dog zy vertoonde zich maar weinig dagen.

Droevig
Af-
scheid-
maal.

Op den 3 September werd door den Heer *Padbrugge* een Afscheid-maal, wegens 't vertrek van den Heer *Lobs*, gegeven, en zoo als de gezondheid van Haar Hoog Mog. gedronken werd, en de eerste schoor met een Princee-Stukje gedaan zou werden, sprong 't zelve (schoon twee a drie uren bevorens nog beproefd, en wel bevonden,) in eenige stukken, van welke'er een viel op 't Hollands Kerkhof, en een in 't Zieken-huys, te diertyd nog zynde daar nu 't Stadhuis is, midden tussehen de Zieken in, zonder daar nogtans eenige schade te doen; maar door de Broek van 't Stukje was de Konstapels-Maat, en nog een, dood geslagen, en een van de Boschmeters zwaar gequetst, 't geen de vreugde in een neerslagigheid veranderende, gelyk'er ook niet meer geschooten werd.

Veele van de vermogenste Compagnies Dienaaren, en Vryborgers, vooral de Heeren *Basting*, van *Schure*, de Borger-Kapiteynen, de Heeren *Henrik Leydekker*, en *Joaachim Engel*, mitsgaders de Borger-Lieutenanten, *Henrik Lepper*, *Hans Groo*, *Erard Maartenszen*, en meer andere, hadden dien Heer ook deftig onthaald, zominigen in hunne Huyzen, anderen op hun Land.

Kapiteyn
de Moor
verloft.

By gelegenheid van dat wy by den Heer *Basting* waren, rezen'er al eenige woorden tussehen den Heer *Padbrugge*, en Kapiteyn *de Moor*, en by 't huys bren-

gen van dien Heer quamen die zoo hoog, dat die Kapiteyn om zyn verlossing verzogt, en die ook kreeg; hoewel ik geloove, dat hy naderhand berouw had, en zyn Vrouw nog meer.

1686.

Wanneer de knoddige *Lepper* zyn Ed. nevens alle de voornaamste Liedden, op zyn Land aan de overzyde zeer deftig onthaalde, en men nu al veel gezondheden gedronken, en wakker daar op gefehoten had, zeide de Heer *Lobs* tegen hem: Wel Vader *Lepper*, gy hebt ons nu zoo deftig onthaald, en daar zyn reeds zoo veel gezondheden gedronken, en daar en is op u, onzen noblen Tractant, nog niet eens gedagt. waar op *Lepper*, juist toen een Glas met Wyn in zyne hand hebbende, zonder zich lang te bedenken, tegen zyn Ed. zeide, Avous myn Heer *Lobbes* (niet *Lobs*) dat zal myn gezondheid zyn; en schreeuwde, zoo als hy drinken zou, tegen zyn volk, die op 't Geschut pasten, Jongens, geef vuur.

Leppers
Maalyd,
en koddige
Dronk.

De Heer *Lobs*, en ik, die'er by stond, konden ons, om 's mans openhertige eenvoudigheid, niet bedwingen van hier over eens hertelyk te lachen, en wylieten hem in zynen eenvoudigen yver voortgaan, in de drift, die hy betoonde om te zorgen, dat yder dit Glas dog uitdronk.

De Heer *Lobs* quam ook my in 't byzonder bezoeken; dog 't was hem, zynde een Heer, die in alles, dat hem niets kostte, zin had, om myn fraeye Handviool, en Vaderlandze Snaren, die hy wist, dat ik redelyk veel, en goet, had, alleen te doen, gelyk hy my die ook zoo vriendelyk en vrymoedig verzogt, dat ik hem die, schoon met veel ongeneugte, daar hy zeer gemakkelyk over henen stapte, overgeven moest, alleen 't vermaak nog van een Muzycque aan de Heer *Padbrugge*'s Huys'er mede genoten, en duizend beloften, daar niets op volgde, bekomen hebbende.

Den 4 September geleidde de Heer Landvoogd *Padbrugge* dezen Heer na boord, verzeld van de aanzienelykste dezer Provincie, van waar wy, na zyn Ed. een voorspoedige Reyze gewenscht te hebben, ten eersten weer na Land vertrokken, ziende zyn Ed. met zynen Bodem, in gezelschap van 't Scheepje *Nederhorst*, na Batavia 't Gat van Ambon uitloopen; dog af en aan 't zelve nam hy, al voorby zeilende, nog 100 Sokkels Foely uit twee Chaloeppen, binnen 24 mylen uit Banda gekomen, zeer spoedig over, en vervorderde toen verder zyne Reyze na Batavia, daar hy den 19 dito ten anker quam; en van waar zyn Ed., na zyn komst van de West-kust, in hope van Landvoogd van Amboina te zullen werden ('t geen hem mislukte) in 't brede aan my schreef, hoe men hem misleid had.

1686.

Des
Schry-
vers
Tocht
na Hila.

In de maand October vertrok ik te Paard, in gezelschap van de Gemalin des Heeren Landvoogds, Vader *Lepper*, en *Kleinje*, na Hila, om daar myn eerste Kerkeleyke visite te doen, gelyk ook geschiede. Wy verlooren meest alle onze Staart-riemen op 't Speldewerks-kussen, een klip-pige hoogte, by Hitoelama, met veel ge-vaar des levens.

Het Opperhoofd, *Monfr. Proost* (want de Heer *Padbrugge* wilde dien naam van Heer aan niemand, dan aan zich zelfs, en de Heeren Predikanten, en zelf aan den Tweeden niet, geven; een quade bevatting) onthaalde ons byzonder wel; maar buiten 't werk van myn dienst behaagde my niets zoo zeer, als dat *Hassan Saleyman*, doe een der voornaamste Moorsche Priesters op de Kust van Hitoe, my gelegenheid gaf, om nevens *Juffr. Padbrugge* hun ganfchen dienst te zien, en by te woonen; gelyk elders breder verhaale.

Van daar vertrokken wy te water met *Orembajen* na Larike, daar 't Opperhoofd *Izaak de Visfcher* ons ook veel vermaak aan dede.

Zwaare
brand
aan 't
Kasteel,
endes
Schry-
vers ge-
vaar.

Ao. 1687. ontstond 'er op Zaturdag den 19 February ten twee uren na de middag een zware brand, die aan de Ingezeten een groote schade toebragt. Ik heb daar by wel niets verlooren; maar ben eger toen in zulken gevaar wegens 't afbranden van al de Huizen rondom het myne geweest, dat ik genoodzaakt was al myn goederen te verlaten, en tot een Discipel, die my toen diende, en die ik 'er by liet, te zeggen: *Livinus*, blyft by myn goed, zoo lang gy het buiten grooter gevaar doen kond; dog zoo de vlam (die al over ons huis heen sloeg) nader komt, verlaat maar alles, en behoud u zelve.

En waarlyk, ik diende niet langer gevagt te hebben, om dit gevaar te ontkomen: want alles rondom in een onuitdrukkelyke gloed, en de vlam Hemelhoog gestegen ziende, wist ik niet, werwaards ik my keeren zou.

Eindelyk moest ik door een eng Straatje, in 't welk de Koning van Kilang ge-woond had (want zyn huis al tot sich verbrand was) zien te ontvlugten, daar ik mogelyk myn einde zou gevonden hebben, zoo 't huis van een Koperflager, dat op den hoek van 't zelve, en van de Tsjineefche Straat stond, zoo wel na binnen, in dit Straatje, als na de andere zyde, juist zoo als ik uit het zelve in de Tsjineefche Straat, ten deele door de vlam nog, overstapte, ter neder geploft had, 't geen ik nu, door Gods goedheid, nog gelukkig ontquam.

Ik was eger, door 't pakken van myne goederen, zoo als ik dien brand ver-nam, en door 't verslepen van myne Ki-

1687.
sten met die goederen door hulp van myn Discipel (alzo ik toen niemand anders by myn had) na buiten (vermits die naderhand geen vier a vyf mannen vertillen konden) zoo vermoed, en door de apprehensie van daar eerst al myne goederen (die ik al doorgeschreven had) en daar na ook by na myn leven te verliezen, zoo ontsteld, dat ik daags daar aan (de eenigste reize, dat ik oit myn beurt in 't prediken verzuimd hebbe) niet in staat was, om te kunnen prediken, en my genoodzaakt vond, 't waarnemen van myn beurt myn Mede-Amptgenoot, den Heer *van der Sluys*, op te dragen.

Het schielyk voortloopen van dien brand wierd door 't dekken der huizen te dier tyd nog met Atap ('t geen om de gedurige Aardbevingen geschiede, alzo men een Pannendak voor te zwaar hield) veroorzaakt; maar zonder in 't toekomstende aan de Aardbevingen zich te kreunen; heeft men zedert de huizen vry beter, en schooner, dan te voeren, herbouwd, en dezelve van zulke Daken, die zeer wel de Pannen konden dragen, voorzien. By deze brand is wel honderd duizend Ryxdaalders verlooren, waar in de Heer *Leydekker* wel 16000 a 18000, en den Kapiteyn der Tsjineezen, *Que Senko*, wel 12000 a 14000 Ryxdaalders gedragen hebben.

Schade
by deze
engene
geieden.

Ik had eenigen tyd bevoorens ook met een Inlands Ouderling de Uliassers en de Kust van Ceram bezogt, daar ik op Eli-papoeteh de menschen hoofden aan 't Raadhuys ophangen, gelyk ik op den avond van myn komst daar ook eenige eerst afgekapt vyandyke hoofden door die Inlanders aanbrengen zag, dat my ganfch geen fraey voorwerp gaf, en zeer afschrikte om hier lang te blyven, voor al toen my zeker Meester 't geval van D. *Montanus* met *Radja Saboelau*, waar van wy elders breder spreken, verhaalde.

Zeldzame
ont-
moetin-
gen des
Schry-
vers by
een Tegt
na Ce-
ram.

Op Porto kreeg ik een groote Kaymanskop, in welkers romp die Inlanders een kort te vooren verflonden kind gevonden hadden; dog de Heer *Padbrugge* deed my naderhand present van een levende Kayman op den eersten dag van 't Nieuwe-jaar; maar kon hem niet lang houden, wegens 't gevaar, dat de kleene kinderen op ons erf in de Pagger daar van stonden te lyden.

Op Hoorn at ik by den Sergeant van een jong wild Osje, en moet bekennen, noit lekkerder of schoonder vleesch gegeten te hebben.

Van Caibobo na de Overwal van Hitoe willende oversteken, ging het ons zoo zeer niet na wensch, alzo wy zeer schielyk de wind en stroom tegen, en daar op etelyke zware golven in ons Vaartuyg kregen, waar door al onze Biscuyt en

ver-

1687. verdere spys van 't Zcewater bedorven werd.

Den Inlander, die by de minste tegenwind zeer verlegen is, stond gereed, om, volgens gewoonte in zulk een voorval, over boord te springen, en na Land te swimmen, om my met het Vaartuyg op Godes genade te laten dryven.

Orangkaja Ema, myn Ouderling, anders een wakker man, was als de dood besturven, waarfchouwende my van dit hun voornemen, waar op ik een Houwer uitrok (alzoobloote woorden hier geen klein hadden) en den eersten die over boord sprong, dreigde in stukken te knippen, radende hen ondertusschen niet wederom te keeren, of 't Vaartuyg te wenden, alzoow y met eene Dwars-zee zouden weg geweest zyn, maar alleen om te zitten, en na 't naaste Eyland (zynde Poelo Kassa of 't Duyven-Eyland) te scheppen, dat zy deden; dog de hitte, die ik op dit Eyland (alzooby alle ongeluk ook myn Sonnescherm in twee stukken, gelyks de stok, afbrak) gelyk ook den honger, die ik dien dag daar geleden heb, zal ik nooit vergeten; waar by nog een derde ongeluk quam, dat men ons Vaartuyg, tegen myn last aan, dien nacht op de klippen droog vervallen liet; maar om my hier weder uit te redden, alzoow y anders hier nog langer zonder spys zouden hebben moeten blyven, dede ik hen 't zelve op hunne schouders ten deelen na Zee toe dragen, en ten deelen sleeten.

De Inlander, en myn twee Hollandse Oppassers, myn tegen de Alfoereezen medegegeven, hadden de kost nog al vry wel aan jonge Duyven, die zy daar met meenigte vonden, en op de koolen maar zoo wat braadden; dog ik kon my met die soort van spys ganfch niet behelpen, zoo dat ik tot 's anderendaags 's middags honger moest lyden, hebbende nog een groot fles Bier by my gehad, dat my in die groote hitte, alzoow'er maar kleene Boomkens op dit Eylandje waren, zeer verquikte.

Wy vertrokken met de lichte Maan van dit Eyland, daar ik, om spoedig over te komen, zelfs het volk aanpresien moest, en quamen 's morgens ten 7 uren (na 9 uren sterk scheppens) op Hitoelama aan, 't welk, zoo ik het weder op mynen goeden *Orangkaja Ema* had laten staan, wy zoo spoedig niet zouden afgelegd hebben.

Ik verruk toen na Hila, verriichtede dien dag de zaken van myn dienst aldaar, en ging 's avonds ten 5 uren te Paard van Hitoelama alleen door 't eenzaam en donker Bosch, vermits het ten 7 uren daar in al duister was, ontmoetende naderhand ter rechter tyd een Moor, diemy by een hoogte, daar ik aftrad, een groot

1687. ten dienst dede met myn Paard af te leiden, dat anders een Stal-meester, myn gezonden, behoorde gedaan te hebben.

Ik werd wel van een grooten Troep volks, dat met myn goederen, en met den Ouderling achter aan quam, gevolgd; dog had hen niet willen inwagten, alzoow ik verlangde, om dien avond of nacht nog 'thuis te zyn.

Den 19 February had ik de eere, om van de Gemalin van den Heer Landvoogd *Padbrugge*, Vrouwe *Catharina van Hoo-geveen*, een zeer deugdelyke, zedige en godvruchtige Dame, nevens hare Dochter, *Juffr. Johanna Padbrugge*, Weduwe van de Heer *van Vliet*, op een namiddag bezogt te werden, om myn Cabinet met Horenkens, en andere Iek-gewasschen, waar van haar Ed., en ik zeer groote Liefhebbers waren, te zien.

Tegen zes uren quam de Heer Landvoogd, om haar Edelheden af te halen, dog zat nog zoo lang, tot dat de Kapiteyn om 't Woord quam, zoo dat zyn Ed., benevens zyn Gemalin, en Dochter, die hem kort'er na met den Heer *van der Sluys* volgden, ontrent half zeven na huis ging, op welken tyd ik, den Fiscaal *van Schuurven* nog by my hebbende gehouden, en hy buiten, en ik in de Stoep staande, de eerstemaal van myn leven een vrezelyke Aardbeving, en die zoo zwaar voelde, dat ik naeulyks op myn beenen kon blyven staan, en indien de Heer *van Schuurven* niet geroepen had: *Myn God, is dat een Aardbeving! myn Heer Valentyn*, ziet de Takken der Boomen eens over en weder slaan, ik zou, door onsteltenis'er niet eens opgelet hebben, dat de Takken der Boomen als schenen tegen de grond aan te zullen slaan, 't geen licht te denken is, vermits 't aardryk, als de baren eener Zee, op en neder ging.

De Heer Landvoogd was pas 'thuis gekomen; dog hy begaf zich alleen, latende zyn Gemalin, en Familie, buiten de Vesting blyven, ten eersten na 't Kasteel, en bleef daar in, hoe grooten gevaar'er ook in stak, en hoe menigmaal men hem dit ontraadde, slapen.

Ik had bevorens wel eenige kleene wiegingen, maar noit een regte, en veel min zulk een vrezelyke, Aardbeving gevoeld. Zy duurde dien avond tot ontrent half tien toe, verscheide malen zich als met zwaarder stooten hervattende, en na dien tyd duurde zy tot den 4 April toe zoodanig, dat men'er alle dag eenige, hoewel veel lichter, vermaningen af had; 't geen oorzaak was, dat wy in eenige maanden in een opgeflagen Tent onder den blooten Hemel, of onder een Zeyl, om zeker tegen alle gevaar te zyn, onze Nacht-rust namen.

Met de komst van den Heer de *Haas*, Komst
P die

1687.
van den
Heer de
Haas
hier.

die den Heer *Padbrugge*, als Landvoogd, hier quam vervangen, en een swerm van jonge Gunstelingen medebragt, hield dezelve volkomen op. Ook kreeg ik, by de komst, des zelfs myn Aëte van 100 Gulden ter maand.

Deze Heer stelde'er zyn glorie en roem in, van alle de werken van de Heer *Padbrugge* al willenste laten vervallen, en was daar-en-boven nog oorzaak, dat op Batavia enig geld van zyn Ed. eenigen tyd, om de Amboincezen'er af te betalen, beslagen, dog 't geen naderhand egter weer ontslagen wierd.

Kort na de komst van dezen Heer, die *D. Cornelius van Brussel*, van Krank-bezoeker op Batavia tot Predikant gevorderd, medebragt, en den zelven zeer genegen was, verzogten die van Banda, om een Predikant van hier, aangezien *D. Brakel* aldaar, en *D. du Bois* kort te voeren, by my agt dagen huisvestende, in myn huis aan een ziekte, die hy op een Tocht na Aroe van 't ongezond water gekregen had, overleden, en *D. Manteau*, wegens gedane weigering van na Amboina op een Spring-tocht te gaan, door haar Edelheden opontboden was, om na 't Vaderland te vertrekken.

Na korte Befoignes hier over in Politycquen Rade, had men goedgevonden, my daar na toe te ordonneren, alzo *D. van der Sluys* wat oud, en *D. van Brussel* by den Heer *de Haas* (den welken de Heer *Padbrugge* uit andere inzigten, hoewel 't zyn Ed. daar na weinig hielp, niet tegenspreken wilde) te zeer bemind was.

Ik had hier niet veel zin in, en behalven dat men my groot ongelijk, en direct tegen de Ordres der Hooge Regering aan, dit dèe, by welke den laatst-aangekomen Predikant gelaft wierd na buiten, daar het dan viel, te moeten gaan, zoo deed men my te meer ongemak, alzo ik 14 dagen nade komst van den Heer *de Haas* een Suster op 't Schip, dat den dooden Heer *Fuys*, Koopman in dienst der E. Maatschappy, en zyn Weduwe in Amboina bragt, hier gekregen had, en daar door met deze verzending nog meer belemmerd was.

Maar men deed de Kerk van Amboina nog veel grooter ongelijk; want in Banda kon een Predikant, die niet als Nederduyts verftond, al de Kerken, om dat zy alle daar zoo wel Duyts, als Maleyts, verftonden, waarnemen, maar in Amboina was'er ook zelf, schoon ik'er al gebleven had, nog groot gebrek van Taalkundige Predikanten, alzo daar in de vyftig Buiten-kerken zyn, die niet als de Maleytsche Taal verftaan konnen.

Hier uit ontstond by myn vertrek dan dit ongeval, dat als nu de Heer *van der Sluys* al op de visite van zoo veel Buiten-

kerken tweemaal 's jaars, ten deele verre over Zee, ten deele op 't Hemel-hoog Gebergte gelegen, al gaan kon ('t geen egter geen een, en veel min zoo een oud man, te vergen was) dan de Maleytsche dienst aan 't Kastel zoo lang moeft open blyven staan, zonder dat de Sacramenten daar in al dien tyd konden bediend werden; daar, indien ik in Amboina gebleven was, ik beide, den Nederduytschen en Maleytschen dienst, had konnen waarnemen, en men dus my niet meer, dan maar groot gelyk, de Kerk aldaar grooten dienst gedaan, dien ouden man verpoozing (alzo ik hem in de visiten vervangen, en den Heer *van Brussel* dit niet doen kon) gegeven, en ook te gelyk de Ordres van haar Edelheden op Batavia (die men nu zoo schendig tot groot nadeel der Kerke met voeten trad) gheoorzaamd zou hebben; maar wat helpen dog al deze Ordres, als de Landvoogden het anders verftaan, en als die in hun kraam niet dienen; het ontbrekt hen noit aan voorwendingen, om dezelve, als zy maar willen, een anderen dracy, tot hun oogwit dienende, te geven, te meer, dewyl de Raads-Perzoonen, hen bygezet om die Ordres te helpen handhaven, tegen een Landvoogd niet durven kikken, ten ware dan dat zy door den Opper-Koopman, en Kapiteyn (die gemeenlyk, indien zy wys zyn, dog eene lyn met den Landvoogd trekken) onderfteund wierden, en als zy zoo dwaas zyn, van hem dan; zoo sterk zynde, nog al te durven tegenspreken, dan heb ik altyd nog gezien, dat het voor de minderen, om dat zy van den Landvoogd volslagen afhangen, doodelyk, en voor die twee groote stylen zeer schadelijk, geweest is; waarom 't dan de mindere noit te raden is, zich, om zulk een geringe zaak (ik spreke hier uit de mond van veel Politycquen) als de Godsdienst by velen in Indiën is, aan te kanten, maar veel liever hem, al zou die ook nog zoo veel lyden, en al liep dit nog zo zeer tegen de Ordres van Batavia aan, maar op te volgen, vermits haar Edelheden verre van de hand zyn, en zy buiten dien ook een Landvoogd gemeenlyk zullen handhaven, daar de Landvoogd daar in loco by hen is, en gelegenheid heeft, om hendi honderdmaal betaald te zetten, eer zy by haar Edelheden eens gehoord zouden werden; om welke reden men die Leden zoo grooten ongelijk niet geven kan.

Het verdroot my heel zeer, dat ik egter, wat vertoog ik ook, zoo wegens 't ongelijk, my direct tegen de Ordre harer Edelheden, als byzonder wegens den ondienst de Kerk, by myn vertrek, aangedaan, dede, genoodzaakt wierd te moeten besluiten, 't zy om na 't Vaderland met afgeschreven Gagie te gaan, waar mede men

1687.
Onbilly-
ke ver-
zending
des
Schry-
vers na
Banda.

1687. men my zoo onregtveerdig dreigde, en 't geen myn zaaken nog niet en leedden, behalven dat ik maar even te vooren daar ook een Sufter uit 't Vaderland by my gekregen had, of anders maar stil na Banda te vertrekken, welk laafte ik dan in'wcerwil aannemen moest, en 'zag naderhand by de uitkomst, dat ik zeer voorzigtig gedaan had, alzoo men dit, by 't schryvens uit Amboina na Batavia, nog zulken glimp had weten te geven, dat zelf ook haar Edelheden dit myn gewillig vertrek na Banda, hoewel zoo zeer met haar eigen goede Ordres, en nog meer met den dienst van de Kerk in Amboina, strydende (daar men zig niet eens, en zelf tot Batavia, niet aan kreunde) nog wel zeer prezen, zoo dat ik my tot in myn Ziel bedroefde, dat men zich zoo weinig aan die bedroefde Kerk van Amboina, die immers myn dienst veel noodiger, dan die van den Heer van Brussel, had, gelegen liet leggen.

Eer ik vertrok, zag ik op zekeren morgen een Slaaf van Sr. de Ruyter, dooreen Ican Bibi, of een Opblaas-visch, doodlyk gestoken, voor dood 'huis brengen, welken Slaaf Sr. de Ruyter in een quartier uurs door een Slange-steen, die hy my vereerde, van de dood redde. Hy ley die op de steek van den Slave, die 'er vast aankleefde, tot dat hy ze, op dat ze niet bersten zou, oordeelde, dat ze 'er lang genoeg (te weten een half quartier) op gelegen had, 'er af nam, en in wat zoete melk ley, daar men 't blaauw vergift zag uitbobbelen; naderhand ley hy 'er die nog eens zoo lang op, en toen bequam de Slaaf aanstonds.

Ik ging dan voor zes maanden (zoo men my beloofde, dog zonder dit al mede na te komen, of my, volgens toezegging door een ander te vervangen) henen, en vertrok (na myn Sufter op Harocko by mynen vriend, de Heer Veekens, en zyn Vrouw, besteld te hebben) met de Fluyt Naardermeer, waar op Schipper Pieter van Dordrecht 't bevel voerde, in gezelschap van de Heer Willem Basting, die als Tweede Perzoon, met zyn Huysvrouw, Juffr. Johanna de Hoed, en hare Kinderen, na Banda ging, den 15 July Ao. 1687. uit Amboina beuorden Ceram om, dog waren drie weken en een halve, of 26 dagen, onderweg, zoo dat wy, of in de wind zeylden, dat het sta zeide, of van stilte drevan, of zomtyds eens wakker slingerden, en ook wel eens vast raakten. Ook ging ik hier en daars eens aan Land, om Horentjes te zoeken, die ik weinig vond; dog zag veel Hutjens van Papoische Rovers.

Dit voorig slingeren doed my te binnen komen zeker geval van een Chirurgyn, Mr. Joseph ..... genaamt, die mede na Banda overging, en die eenige flessen met geconfyte Nagelen aan een Quartiermee-

ster te bewaren gegeven had, welke, zoo de Quartiermeester zeide, zoodanig door 't slingeren, en stampen, van 't Schip in stukken geslagen waren, dat men 'er geen Nagelen af opzamelde, of weer vinden kon. Wat ook de Meester hier tegen zeide, de Quartiermeester hield stout en styf staande, dat het zoo was, en wilde hy 't niet gelooven (gelyk hy hem dat vlak uit zeide) hy kon 't zelf gaan zien, daar hy wel de stukken van de flessen, maar geen Nagelen vinden zou. Dit laatste kon de Chirurgyn wel gelooven, maar hy geloofde nog veel meer, als hy hem zeide, te weten, dat de Quartiermeester wel wist, dat die Nagelen daar niet te vinden waren, om dat hy die elders al te wel bewaard, en geborgen had; om op welke zomme een proeve, die goed was, te maken, ging hy op zekeren dag by de Boot op den overloop van 't Schip staan, ecende uit zyn eene hand eenige Boontjes, die zeer wel na Purgeer-nootjes geleken, welke met zeker vliesje, dat 'er aan is, gegeten zynde, sterk deden purgeren; dog geenzins, als men 'er dat af doed, hindere-

Niet lang daar na quam de Quartiermeester by hem staan praten, die, ziende hem deze Boontjes (dog zonder dit vliesje) eten, hem 'er eenige verzogt; waar op hy hem van die Purgeer-Boontjes met 't vliesje, uit een andere Tas, zoo veel gaf, als hy oordeelde genoeg te zyn, om hem wel te doen opbiegten. Hy zag hem dezelfde met veel vermaak eten, verzekerd zynde, dat hem die zyn flessen met Nagelen wel haast zouden wederom leveren.

Enigen tyd daar na liet de Quartiermeester den Chirurgyn roepen, die, wel wetende wat hem scheelde, den grootsten haast niet maakte. Hy zond bod op boede, en liet hem zeggen, dat hy van Buikpyn meinde te sterven, verzoekende, dat hy dog ten eersten wilde by hem komen. Hy quam dan, en de Quartiermeester klaagde hem bitter, dat hy dit van 't eeten dezer Boontjes gekregen had. En ik geloove, zeide de Meester, dat gy die pyn hebt van al myne geconfyte Nagelen, die gy gegeten hebt: want my te willen wys maken, dat die door 't stampen van 't Schip weggeraakt zyn, dat zult gy, nog niemand, my doen gelooven; en hebt gy die, gelyk gy zegt, niet opgegeten, dan moeten zy nog in wezen zyn, en, zoo gy my die weer ter hand weet te stellen, zal ik u niet alleen ten eersten weten te zeggen, waar uit uwe buikpyn ontfstaat; maar ik zal 'er u ook aanstonds athelpen, daar ik u anders zonder eenige Hulpmidelen zal laten leggen.

De Quartiermeester, die 't niet langer harden kon van pyn, behalven dat hy wel haast voor een droevig einde, wegens zyn

Aardige vond om gestole Nagelen weer te krygen.

1687. geduurigen afgang, vreesde, quam tot bekenenis, wees den Meester zyn flessen met Nagelen aan, en wierd daar op van den zelve in korten tyd ook hersteld; dog zwoer na dezen noit meer van die Boontjes te zullen eten; waar op de Chirurgyn zeide: en ik hoop, dat het Schip noit zoo wonderdadig meer stampen mag, al wist ik schoon, dat ik met die Boontjes gebroke flessen weer heel maken, en myne door storm weggestampte geconfyete Nagelen tegen alle gedagten weer bekoemen kon.

Wit-wa-
ter.

Wy quamen eindelyk, na dat wy verscheide nachten de Zee zoo wit, als Kaarnemilk, wegens 't Wit-water, zich in die maand voornamelyk vertoonende, gezien hadden, den 10 Augustus in Banda, met gevaar van nog een Mars-zeyl te verliezen, op de Rhee, die zich byzonder vermakelyk om de steene huizen der Perkeniers, aan de eene, en der Ingezetenen van Neira, en de Kasteelen, aan de andere zyde, opdéc.

Wy wierden daar zeer beleefd van den Heer Landvoogd, *Willem van Zyl*, ontfangen.

Des
Schry-
vers
komt in
Banda,
en zyn
huisve-
sting by
den
Land-
voogd.

De Predikant, *D. Carolus Manteau*, die door haar Edelheden, wegens zekere weigering, van na Amboina te gaan, op ontboden was om na 't Vaderland te vertrekken, bood my zyn huis aan; maar vermits de Heer *van Zyll* my 't zyne mede aangeboden had, nam ik dit aan van den Heer Landvoogd, die niet in, maar tegen over het Kasteel by de Visch-markt woonde, en die, uit vrees voor Aardbeving, in een Planken-huisje buiten op de plaats, sloop.

De Heer *Manteau* vertrok met het laatste Schip in September na Batavia, na welken tyd ik den dienst daar alleen, zoo aan de Hoofd-plaats op Neira, in 't Duytsch en Malcytsch, alsook op Lonthoir, en Pocolo Ay, om de drie weken op een van deze Eilanden, waarnam.

In 't Huis van de Heer Landvoogd *van Zyll*, die my zeer beminde, genoot ik veel gunst, en beleefdheden, niet willende, dat ik in zyn Huys iets van myne Emolumenten, of ook iets anders, dan alles van 't zyne, gebruiken zoude, bezorgende, dat ik voor dit alles geld kreeg, en dat dezelve voor my door den Dispenzier verkogt wierden. Behalven deze groote goedheid, had ik by na om den anderen dag 't vermaak van met zyn Ed. te Paard uit ryden te gaan, en veel andere plaizieren te genieten, die my ook zoo omzichtig, hoe jong ik ook was, ontrent hem leven deden, dat ik de gunst van zyn Ed. zoodanig behield, dat ik van hem krygen kon, wat ik begeerde; hoewel hy anders by de Ingezetenen van Banda den naam had, van een zeer wonderlyk man te zyn, daar

Nader
beschry-
ving van
dezen
Heer.

by na niemand mede kon omgaan. Daar 1687. was wel iets aan, dog 't was zoo quaad niet, als men dat wel opgaf: want wat die fles met die zilvere ichroef aanging, daar hy dezen engeenen wel eens uitdrinken liet, en daar veelen zoo bang voor waren (te weten, zyn zware Rotting met een groote zilvere knop, waar op hy, wegens ouderdom voor over bukkende, steunde, en die hy zommigen wel eens onder de neus stiet, of op de lendenen ley) daar uit proefden geen anderen, dan Dronkaarts, en Luyaarts, onder 't gemeen volk, die het verdienden, en die hy doodelyk hatete. Daar hy in tegendeel neerftige en nugtere Liederen beminde, en by gelegenheid ook vorderde.

Het is waar, dat hy nu en dan wel zyn buyen had, die men diende waar te nemen; maar wat mensch leefde 'er, zonder fouten of gebreken? Hy had daar tegen weer verscheide deugden, die hem bymy, en alle anderen, die hem kenden, veel agting weerdig maakten.

Zyne
gebre-
ken, en
deugden.

Hy had in twintig jaaren van zyne Soldye, die jaarlyks 2400 Gulden beliep, geen Stuyver genoten, maar die (waar vind men nu zulke Oomen meer) aan zyn Sufters Soon en Dochter, schoon de eerste in Zeeland een Predikant, *N. Roodenburg* genaamt, was, zuiver laten trekken.

Hy had uitnemende goede Slaven, meest Baliers, dog ook Zuyd-Oosterlingen, die zeer goed waren.

Hy was zeer neerftig, en yverig, in den dienst van de Compagnie, en in zyn handelingen tegen een ygelyk zeer opregt; zich noit van eenige slingze streken bedienende.

Ook wilde hy geerne na den goeden raad van een ander leven; waar van ik op zekeren dag een preuve zag; gelyk men onder de stoffe van Banda zien kan, daar van eenen *Halleman* en *Eding* gesproken werd.

Zedert dit geval nam de genegenheid van dien Heer tot my nog veel meer toe, en die andere Vriend heeft my ook by alle gelegenheden veel blyken van zyne dankbaarheid voor deze dienst, die ik aan hem, en alle eerlyke Liederen, verplicht was, gegeven, en veel meer, dan ik genegen was aan te nemen, daar over aangeboden, het my genoeg zynde, een eerlyk man dienst gedaan, en zyn goeden naam dus gered te hebben.

Menigmaal heeft de Heer *van Zyll* my Zedig ook aangeboden, dat ik hem dog om alles, waar mede hy my dienst doen kon, aanpreken, en dat hy my met genegenheid dat bestellen zou; maar ik wees dit altyd zeer zedig van de hand, zeggende, *zeker verlegen te zyn over zoo veel gunst, als ik reeds van zyn Ed. genoot, en dat ik noit zoo ondankbaar, nog zoo onvoorzigtig, wezen zou, om zyn Ed. iets voor myn zelveen,*

1687. gelyk ik ook ooit gedaan heb, te verzoeken; maar dat by gelegenheid zeer geerne zyn gunst voor Liederen, die ik zag, dat door hunne diensten die verdienden, verzoeken wilde, in die hope, dat hem dit niet onaangenaam zyn zoude. Dat mag ik, zeide zyn Ed., zeer wel hyden, maar gy zult my dienst doen, als gy my gelegenheid geven zult, om ook u met het eene, of 't andere, te mogen helpen.

Dit heeft op zommige tyden zoo verre gegaan, dat zyn Ed. alleen, om dat ik hem ooit ergens om verzoeken dorst, wel zeer moeyelyk op my geweeft is, gelyk ik ooit met zyn Ed. eenig geschil, dan alleen, daar over, had, hoevel ik tot myn vertrek toe daar by volhard heb.

En zyn goeden Raad aan dien Heer.

Hy steldemy op zekerem tyd voor, dat Pay Cornelis, een Swart en vry gegeven Slaaf, die nevens zyn Vrouw daar in Huys woonde, als Hofmeester ageerde, en alles, wat de Huyshouding aanging, bezorgde, hem verzogt had, dat, als zyn Ed. eens mogt komen te sterven, hy van zyne tydelijke Goederen zyn Dochterken ('t geen toen als de Vader, zoo zuwt, als een Nikker, was) wilde Erfgenaam maken, alzoohy dog geen Kinderen en groote liefde voor het zelve had, 't geen ook waar was.

Deze stouten eisch van dien forzen Traiter, maakte zyn Ed. my op zekerem tyd ook bekend, my vragende, wat my daar af dagt?

Ik zeide rond uit, dat ik die zeer stout, onbeleefd, en ondankbaar, vond, niet alleen, om dat dit zyn Dochterken na zyn Staat reets rykelyk genoeg door zyn Ed. met een somme van 7000 Ryxdaalders, die op de Weer-kamer stonden, bezorgd was, maar om dat hy wel weet, dat 't Ed., schoon geen Kinderen hebbende, eger zulke Na-bloedverwanten, te weten, den Predikant Roodenburg, en zyn Sister, die Oom tegen 't Ed. moeten zeggen, en buiten dezelve nog verscheide Neven van Zyll, in 't Vaderland heeft, die dit beter, dan hy, of zyn Dochterken, van nooden, en ook meer regt daar toe hebben, behalven dat 't Ed. my meenigmaal gezegt heeft, dat een dezer Neven 't Ed. zelf wel zoo vriendelyk by zyn schryven verzogt heeft, van hem maar met het een of 't ander, het geen 't Ed. hem gelieven zou te zenden, dog te willen bedenken; en dat ik derhalven met veel grond, en hope, dat zyn Ed. dit niet qualyk nemen wilde, voor deze zyne Bloedvrienden sprak, en ook verzogt, dat hy hen, by zyne testamentaire Dispositie, liever dan dezen Slaaf of zyn Dochterken, die hem immers niets ter wereld bestonden, bedenken wilde, en dat die hem dit altyd zouden dank weten.

Gy hebt gelyk, zeide zyn Ed.; Pay Cornelis is zeer ondankbaar, en daar beneven ook zeer assurant, dat by my dit zoo voorstellen durft; maar ik zal myn goed aan myne Bloedvrienden maken, die'er de naaste toe zyn, en zyn Dochter Antje heeft ge-

noeg, en meer, dan zy van nooden heeft.

Ik had, by myn vertrek na Banda, myn Sufter, gelyk bevorens aanhaalde, zoo lang ten Huyze van mynen byzonderen Vriend, den Heer Abraham Veekens, Hoofd van 't Eiland Oma, gelaten, en ondertusfehen daar nog eenen Broeder uit 't Vaderland gekregen.

En aangezien de Borger-Kapiteyn, den Raad van Justitie, de Heer Henrik Leydekker, een oud en innerlyk Vriend van den Heer van Zyll, na lange beloften op zyn Ed. meenigvuldige verzoeken, beloofd had, met zyn eigen Vaartuig, of Chaloepp, in de maand April des jaars 1688, zyn Ed. met zyn gansche Familie te zullen komen bezoeken, zoo verzogt ik aan den Heer Gouverneur de Haas, dat hy my toestaan wilde, dat myn Sufter voor een Springtochtje, dog myn Broeder, om in Banda te blyven, met de Chaloepp van den Heer Leydekker mede overkomen mogten, 't geen my van dien Heer, en ook van den Heer Leydekker, en zyn Beminde, met veel genegenheid aanstonds toegestaan wierd.

Zy quamen daar ook in 't begin van April, wierden met verscheide Salvos ontfangen, en bleven'er tusfchen de vyf a zes weken, om'er zich te vermaken.

Hy bood zyn Huys den Heer Leydekker aan; maar deze sloeg dit, om te meer vryheid te hebben, becefdeleyk, dog zoo af, dat hy in een Huys van Caspar Thomasz, Borger-Raad aldaar, aan Strant staande, huisvesten, en aan 't Huys van zyn Ed. dagelyks zou komen etten, 't geen zyn Ed. zeer wel beviel.

Myn Sufter bleef by Juffr. Leydekker haar verblyf nemen; maar myn Broeder wierd van den Heer Landvoogd mede in Huys genomen, waar in hy ook na myn vertrek, tot dien Heer zyn dood toe, die'er wat te kort op volgde, gebleven, gelyk hy in dien korten tyd ook door hem tot Overdrager van 't Soldy-Comtoir gevorderd, en zoo diep in zyn gunst verder geraakt is, dat zyn Ed. in October Ao. 1689. bedlegerig, en al vry zwak zynde, van besluit geworden was; om zyn Testament te veranderen, en my, nevens myn Broeder, daar in rykelyk te bedenken, indien zyn schieleyke dood op den 20 October dit niet afgesneden had.

Gedurende dit verblyf van den Heer Leydekker, gaf zyn Ed. my een zeer brede last, om deze zyne oude en zeer geliefde Vrienden dog dagelyks zoo veel vermaak, als my maar mogelyk was, aan te doen, 't geen ik ook, na myn vermogen, zoo veel myne bezigheden toelieten, aannam, en deed, vermits zyn Ed. een man van hooge jaaren was, en zyne bezigheden had.

Ik was hier in Banda in verre na zoo

1687. Komit van den Heer Leydekker in Banda.

Vermaak hem en de zyne aangedaan.

1687. gezond niet, als in Amboina, en zeer dikwils met een quade keel gequeld.

Wy hadden echter in dien tyd veel playzier, zoo door ons zelven, als door 't gene ons by veel Ingezetenen van Banda, op Neira, en Lonthoir, uit aehing, zoo voor den Heer Landvoogd, als voor den Heer *Leydekker* zelf, aangedaan wierd; maar wanneer in May den Oosten wind begon door te waeyen, vertrokken deze Vrienden met myn Sufter weer na Amboina; daar zy, na een etmaal, weer ten anker quamen, even gelyk zy 't uit Amboina na Banda ook in dien korten tyd, by 't eindigen van 't Wester-Moeson, overgezet hadden.

Oprechte arme Vrouw.

By myn aanwezen hier quam my als iet zeldzaams voor, dat zekere Vrouw, wegens ziekte van den armen levende met drie Kinderen, (hoewel zy anders ncerstbig genoeg, en in staat was, om haar kost te winnen) nu beter geworden zynde, voor zich zelven verzogt geen meer geld van den armen te trekken, alzoo zy in staat was, om nu haar kost voor zich zelven; dog niet wel voor hare Kinderen, te konnen verzorgen, voor welke zy derhalven nu maar geld alleen verzogt te trekken. Dit was een ware arme, die ondersteuning verdiende, weshalven wy 't haar ook nog eenige maanden, om hare eerlykheid, trekken lieten.

Niet lang daar na; op den 17 May, volgde ik hen, na dat ik daar nu thien maanden geweest, en door D. *Fredericus Gobius* vervangen was. Ik quam ook in een etmaal, of daar ontrent, met het Scheepje het Duyfje in Amboina over, liet myn Broeder daar, en beval hem in de gunst van zyn Ed., die my niet alleen beloofde met hem als met zyn Soon te zullen handelen, maar die hem ook, uit genegenheid voor my, zeer veel bewyzen daar af gegeven heeft.

Vertrek des Schryvers na Amboina.

Het eenigste, dat zyn Ed., als hy my uitgeley dede, my met veel tederheid zeyde, was dit, dat ik door myn gedrag aldaar zyn gunst wel verdiend, maar hem nog noit gelegenheid gegeven had, om my die ergens in te konnen bewyzen, en dat hem dat zeer dede; dog dat hy dit hoopte aan myn Broeder te zullen toonen, en dat hy my egter nog, eer ik vertrok, eenige dingen, schoon ik hem voor my nog niets had willen verzoeken, toezenden zou, waar by ik zyne genegenheid bespeuren, en aan zyn Ed. altyd nog gedenken zoude, gelyk zyn Ed. ook metter daad dede, met my verscheide fraeye goederen van waarde toe te zenden, behalven dat zyn Ed. my ook zeer rykelyk van alles, dat ik op de Reize, niet voor enen dag, maar voor eenige maanden kon van nooden hebben, verzag; maar ik was zoo Zee-ziek, dat ik op die Reize geen eten, of drank, geproefd,

Hoe hy verder van de Heer van Zyl be-handeld wierd.

maar alles, bly zynde, dat ik maar over 1687. was, aan boord voor de Scheeps-vrienden gelaten hebbe; alleen maar een Pot met zeer lekker gezouten Hertenvleesch, het geen uitnemend doorregen was, mede na Land nemende, hoedanige'er nog verscheide, behalven ettelyke Schapen, Gansen, Endvogels, Hoenderen, en eenige Potten met ingelegde Visch, overbleven, die de Overheden van dit Scheepje zeer wel te stude quamen.

Zedert myne te Rugge-komst in Amboina ging: ik, alzoo ik nu myn Sufter tot Huyshoudster had, op myn zelven woonen, 't geen echter niet lang duurde, alzoo die met den Vaandrig *Paulus de Brieving*s kort'er aan quam te trouwen.

Zyn komst, en huishouding in Amboina.

Ondertusschen hadden haar Hoog Edelheden op Batavia goedgevonden, den Heer *de Haas* tot Commissaris, of Opper-Gevolmachtigden der drie Oosterse Landvoogdyen, Amboina, Banda, en Ternate, aan te stellen, na welke laatste Landvoogdye die Heer in de maand May 1689. vertrok, en in 't laaft van die maand aan quam.

De Heer de Haas werd Commissaris.

By zyn vertrek liet hy zyn Huysvrouw, *Juffr. Aletta Zegermans*, een zeer deugdelijke Matrone, al vry ziek, dewelke hy derhalven aan de zorge van den Heer Gezaghebber in der tyd alhier, de Heer *Henrik Crudop*, Tweede van Amboina, misgaders aan de Heeren Predikanten van der *Sluys*, van *Brussel*, en my, gelyk ook aan alle de fatsoenelykste Hollandse Juffrouwen, zeer ernstig aanbeval.

Het verdere ontrent haar Ed. dood, &c. voorgevallen, melden wy elders.

Dood van zyn Gemalin.

Aangezien nu de Heer van *Zyll*, Landvoogd van Banda, den 20 October overleden, en my ondertusschen niet lang voor deszelfs dood door myn Broeder, *Joannes Valentyn*, geschreven was, dat hy in die zelve maand aan een droevigen hoest en uitterende ziekte, geraakt was, zoo verzogt ik by een briefje aan den Heer Commissaris *de Haas*, dat zyn Ed., by zyn komst in Banda, mynen Broeder die gunst bewyzen wilde, van den zelven, om zyne gevaarlyke ziekte, zoo 't mogelyk was, mede na Amboina te brengen; dog die Heer vond hem by zyn komst zoo slegt, dat hy niet wel te vervoeren, en van oordeel was, dat hy (waarfehynelyk van iemand in des Landvoogds huis, en, zoo zommigen niet ongegrond oordeelden, van een Perzoon, die ik al te voortend daar voor verdagt gehouden had,) vergeven was.

Na de dood van den Heer Landvoogd ging hy uit het Sterfhuis over na 't huis van den Heer *Cornelis Stul*, Opperhoofd tot Lonthoir, myn byzondere Vriend, die hem zyn huis zeer vriendelyk aanbod, alwaar hy ook in 't laaft van Ao. 1689. overleden is.

Dood van des Schryvers Broeder.

1687. In dit zelve jaar quam de Heer Predikant van der *Vorm*, Juffr. *Westerbaan*, *Nonje van der Scholm*, enz. met Bromstee uit Ternate hier.

Mildadigheid van de Heer de Haas.

By de te rugge-komst van den Heer de *Haas* uit Ternate, en Banda, in Amboina, gaf zyn Ed. confiderable blyken van zyne edelmoedigheid, en mildadigheid, zoo ontrent zyn Vrouws Voor-kindere, als ontrent alle die Heeren, en Juffrouwen, die met zoo veel genegenheid en zorge ('t geen hem al te vooren berigt was) op zyne overlede Gemalinne gepast hadden. Een zake, waar van wy elders mede breder spreken.

Zyn deugden.

Zyn Ed was een eerlyk, edelmoedig, zeer ryk, en ook een zeer verftandig, en neerftig Dienaar van de Compagnie; een man, die zyn vrienden beminde, en na vermogen hielp; die ook veel agting voor een braaf Predikant had, en aan de zulke by gelegenheid zeer geerne dienst dee, gelyk ik daer van verfehiede preuven, en voornamelyk eene gehad hebbe, dat zyn Ed. op myn verzoek, zekeren Landsman van my, die, door zyne nalatigheid, en 't verwaarloozen van zyn post, een schandelyke dood verdiend, en zyn Vonnis van gefchavortceert te zullen werden, (zonder dat ik dat eens wift, alzo in eenige dagen niet had konnen uitgaan) reeds ontfangen had, als Commiffaris, ('t geen hy doen konde) zeer gunftig, uit agting van zyne vrienden, die ik hem befchreef, zyn misdaad geliefde quyt te fehelden, hem en de zynen dus voor sehandede te bewaren, en naderhand, op een nieuw verzoek van my, weer in dienst te nemen; een te grooter gunft, vermits dit quytfehelden ook oorzaak was, dat al zyne medefchuldigen nevens hem vry gefeld wierden; en hoewel ik van die Borst daar weinig dank voor gehad heb, is my echter, ten opzicht van zyne Vrienden, altyd zeer aangenaam geweest, dat ik gelegenheid gehad heb van hen door dezen Heer dezen dienst te doen, zonder welke hy anders een leelyke vlek aan zyne Familie toegebragt zou hebben.

Dienst my door zyn Ed. gedaan.

Zyne gebreken.

Het grootfte, dat my in dezen Heer tegenftond, was, dat hy ('t geen in voorige tyden zyne vordering lang gedwardsboomd had) wat te Vrouw-ziek was, waar af nog twee ongete getuigen in wezen, en die wel hier in Amboina met hun gewaanden Vader, een groot Hoorn-beest, toen op Malakka woonende, geweest waren, voor welken onbefchaamden zyn Ed. echter zoo veel agting niet had, als wel voor de medegebragte Kinderen, die hy fracye gefchenken in der ftilte geven liet, gelyk hy hem ook ten eerften weer afschepte.

Hy was ook al vry wat waanwys, en met grooter gedagten van zyne kennis, als 'er wel waarlyk by hem te vinden was,

bezet; wilde ook, wanneer hy iemand wel dee, 't zelve wel weten, en raen kon merken, dat hy daar eenigzins moedig op was, 't geen in een man van dat verftand niet behoorde te vallen; behalven dat het grootfte, in een edelmoedigen en weldadigen te roemen, is, dat zyn bedryf zedig en ftijl zy, latende 't roemen van hem aan anderen, die daar deel aan hadden, of dit hoorden; over.

1687.

Het was ook een groote faut, dat hy door een van zyn Slaven, op welken hy een groot vertrouwen had, zeer heymelyk vernemen liet, wat 'er in een ickers huis omging, 't geen hy dan, op 't berigt van dien Slaaf, ook voor waar aannam, zoo dat het doen van veel eerlyke Liedten, ja zelf van zyn eigen deugdelyke Gemalin (die daar aan vertrouwde Vrienden wel over geklaagt heeft) van de goede of quade tong van dezen Slaaf afhing; en bedryf, voor 't welke zich geen eerlyk man, nogte deugdelyke vrouw (alzo de Slaven met Slaven dagelyks omgaan) wagten kon, en 't geen dien Heer veel in de agting, die anders zeer veelen voor hem hadden, benadeeld heeft.

Hy had enige jaaren (zoo hy my zelf wel gezegt heeft) in Tonquin by eenen Heer *Baron*, toen Opperhoofd daar, als Tweede gelegen, in welk Ryk hy ook zyn meefte geld, dat hy bezat, gewonnen heeft. Of hy daar Opperhoofd geweest zy, weet ik niet; maar wel, dat hy Ao. 1675. en 1676., en Ao. 1678. en 1679. Opperhoofd in Japan geweest, en eenigen tyd daar na by haar Edelheden gekoren is, om als Commiffaris na Macassar, daar te dier tyd de Heer *Jacob Kops*, zyn ouden Baas, en Weldoender, als Voorzitter lag, te gaan; dog deze Commiffie floeg hy zeer edelmoedig af, om dat hy die niet wel zou hebben konnen waarnemen, zonder zyn ouden Meester te bederven, 't geen hy niet genegen was te doen, maar daar over veel eer bereid zelf te lyden, gelyk daar op ook volgde, dat zyne Soldye afgefchreven, en hy buiten dienst gefeld wierd.

En verdere zaken, zyn Ed. raakende.

Na dientyd wierd zyn Ed. in verscheidene burgerlyke bedieningen gebruikt, en was te dier tyd, toen de Heer *Padbrugge* om zyne verloffing fchreef, Onder-Voorzitter van Schepenen.

Hy gaf voor, dat hem de Landvoogdy van Amboina door haar Edelheden buiten enig verzoek opgedragen, of opgedrongen, was, hoewel ik van zommigen, die dit zeer wel meinden te weten, verftaan heb, dat hy in der ftilte door zyne Gemalin, en anderen, zeer veel moete 'er om gedaan, en dat hy daar toe zelf ook zulke kragtige middelen en beweegredenen gebruikt heeft, die schoon niet by allen, egter by veelen geen verftand tier wereld,

en

1687. en gemeinlyk een gewenschten doorgang vinden.

Hy leefde anders, gedurende zyn verblyf alhier, in een gewenschte vrede, en eendragt, zoo met zyn Tweeden, en den Kapiteyn, als met de verdere Raads-Perzoonen, mitsgaders met de Heeren Predikanten; daar de Heer *Padbrugge* met den Opper-Koopman *Basting*, Kapiteyn *de Moor*, en anderen in grooten tweedragt geleefd had, 't geen ook oorzaak was, dat de eerste na Banda verplaatst, en de ander, op zeker onvoorzichtig gedaan verzoek, na Batavia verzonden wierd.

Waarom zyn Ed. met zyne mindere in rust leefde.

De ware reden van deze eendragt tuschen den Heer *de Haas*, en zyne Mededienenden, was niet anders, dan een zekere edelmoedige daad, waar by zyn Ed., overvloedig gelds genoeg in de wereld hebbende, van alle de voordeelen, die een Landvoogd door een getal van 60 Slaven by de Compagnie (zommige tegen drie, andere tegen zes Ryksdaalders) te laten werken, genieten kon, afzag, en die ten deelen aan den Opper-Koopman, ten deelen aan den Kapiteyn, Predikanten, en andere Bedienenden, gelyk ook ten deelen aan eenige Weduwen, ieder *pro rato* zyne tax gevende, liet; ja 't was zoo verre van daar, dat zyn Ed. enigzins inhalende zou zyn ('t geen anders de grootste faut van veel Landvoogden, of Opperhoofden, en de grond van veel geschillen, is) dat hy jaarlyks niet alleen al zyn Soldye, en Kostgeld, bedragende maandelyks ruim drie honderd gulden aan geld, behalven zyne Emolumenten, die al vry groot waren, door zyne zeer kostelyke open Tafel, die hy hield, verteerde, maar nog eenige duizend gulden, ieder jaar van zyn verblyf alhier, van zyne Gemachtigden heeft moeten ontbieden, 't geen ik zeer wel gelooven wil, alzoo hy pragtig en statieus in zyne huishouding was, en alles (zonder eenige de minste geschenken van iemand, hoe gering ook, oit te hebben willen aannemen) met zyn geld betalende; daar ik zeer wel weet, dat andere Landvoogden zoo veel geschenken van den armen Inlander, en van de Tsjineezen, aangenomen hebben, dat zy daar van alleen groote overwinften jaarlyks hebben gehad.

Zyn vyandschap met D. van Brussel.

In 't begin van zyn komst was hy een groot vriend van den Heer Predikant van *Brussel* geweest; maar zedert die Heer (dien hy zeer groote voordeelen toevoegd had, met hem zes van de beste Slaven by de Compagnie in de Kruytmolen toe te staan) niet had konnen goedvinden zynen raad, in 't niet ten Huwelyk geven van zyne Dochter aan den Cassier 't *Hoofd*, te volgen, zoo is zyne genegenheid in haat veranderd, en 't heeft na dien tyd dezen Heer niet zeer wel ge-

1687.

In den tyd van zyn bestier had hy my, alzoo nog ongehuwd was, verscheide malen zyn Tafel, inzonderheid na myne te rugge-komst uit Banda, zeer gulhertig aangeboden, 't geen ik daarom alleen afgeslagen had, om niet genoodzaakt te zyn, van dikwils tegen myn gemoed, in deze of geene voorvallende zaken, die hy wel zomtyds wat schynheilich behandelde, en waar in ik hem niet ontzag, te veel van hem te moeten afhangen, (een zaak, die zyn Gemalin byzonder bolde) en ook, om den haat van veelen, die, zelfs buiten myn schuld, daar uit voortkomen kon, te myden, en ik heb ook gemerkt, dat ik, met zyn Ed. niet al te veel te bezoeken, best myne agting by zyn Ed. gehouden, waar van ik by zyn Ed. vertrek een zonderling bewys boven myne Amptgenoten genoten heb; niet tegenstaande zyn hert op dien tyd niet regt voor my schynd geweest te zyn. Ik zal daar van hier niet verder spreken, alzoo ik dat elders breder gedaan heb.

Zyn zonderlinge agting voor den Schryver.

Hy quam by my alleen van al de Predikanten, tot myne groote verwondering, alzoo hy ooit iemand particulier bezoeken ging, in May 1691. afscheid nemen, zonder my by 't zelve ergens over in 't byzonder, 't geen na minnoegen geleck, aan te spreken; ja, hy betuigde my in tegendeel, met zeer veel erkentenis, dat altyd, en wegens myne neerftigheid, goede Zeden, en wegens myne opregte behandeling ontrent zyn Ed., een byzondere agting voor my gehad had, en altyd behouden zou, gelyk hy my daar voor nu in 't byzonder bedanken, en in alle voorvallen my zyn dienst tot Batavia aanbieden quam.

En bewys'er van.

Ik vond dit zeldzaam in een Heer van dien rang, die, nu tot Ordinair Raad van India verheven, en dus na Batavia vertrekende, daar geenzins toe verplicht, en daar ik veel eer, door veel beleefdheden aan zyn Ed. verbonden, en ook van voornemen was, myn afscheid dien dag, zoo hy my 's morgens niet voorkomen had, by zyn Ed. te gaan nemen.

Maar wanneer de Heer Landvoogd *Schaghen* met den ganschen Raad, benevens de Heeren Predikanten, en alle andere Licden van eenig aanzien, dien Heer daags daar aan na boord geleidden, geraakte ik juist met zyn Ed. in de Kajuit, in 't bywezen van myne Medebroederen, in een byzonder gesprek over die zaak, waar van elders breder spreke.

Zeldzaam gevaldes Schryvers met zyn Ed.

Hy was een man, die veel werk van goede Krygslieden, en goede Vestingwerken, maakte.

Hy vertrok met een algemeen genoegen der Ingezetenen en met veel agting in 't midden van May 1691, en was naderhand een Voorstander van alle Bedienenden in Amboi-

na,

1694. na, die zich zyne gunst weerdig maakten. Met hem vertrok ook Justit. *Knydop* met haar twee Zoonen, den Fiscaal *Vekens* met zyn Vrouw, en twee Dochters, ook D. *van der Sluys*.

Onder 't bestier van den Heer *Schaghen*, die den 8 Maart 1691. hier quam, was 'er veel meer vreugde in Amboina, hoewel 't geval van een onrustig man hem, en ook die van den Kerken-raad aldaar, zeer veel moeyelykheden gegeven heeft. Deze Heer had zeer goed verstand (zoo men wil) van de Rechten; dog zekere zaak, schoon hy in de grond der zelve gelyk had, en 't recht volkomen voor hem was, gaf zyn Ed. veel verdriet.

Onder zyn bestier quam hier de Heer *Schenkenberg* als Tweede.

Deze Heer had een Slavyn, die door een val in Bengale stom geworden zynde, egter zeer wel hooren kon. Deze stomheid behield zy zeven jaaren; dog by haar komt in Amboina wierd zy zeer ziek, en leerde doe allengskens weer spreken. Een geval, diegelyke ik nooit voor, of na, gehoord heb.

Vertrek des Schryvers uit Amboina.

Ontrent anderhalf jaar daar na, den 12 October 1692., met myn Huysvrouw getrouwd, en van besluit geworden zynde, om, vermits myn verbonden tyd uit was, na 't Vaderland te keeren, was ik egter genoodzaakt tot May 1694. te wagen, wanneer ik, door den Heer *Christiaan Frederik Nucella* vervangen zynde, met het Scheepje *Andromeda*, waar op de oude en afgeleefde Schipper, *Gersard Koster*, een vroom Enkhuizer, het bevel voerde, en *Bartholomeus Koemans* (Soon van Schipper *Koemans*, alias de Gryze genaamt, om dat hy gryswas, en dit, 18 jaaren oud zynde, door schrik wierd) onze Boekhouder was. Nog in die zelve maand vertrok ik met 5 Kinderen, waar onder 4 Voor-Kinderen, en een van 4 maanden (dat alleen 't mayne was) na *Batavia*, na dat ons zeer veelen van de aanzienlykste alhier tot op 't Hoofd, en ook velen tot binnens boords, uitgeley gedaan hadden.

De Reys begon zeer wel, zagen by Boero's avonds verscheide zware Hoozen, maar door stilte dreven wy op zekere nagt, by de ligte Maan, ontrent half twaalf by *St. Mattheus-Eiland*, agter de *Toecan-Best's* gelegen, zoo ongevoelig tegen de verborgene klippen aan, dat wy 'er tegen lagen, eer wy het wisten.

De derde-waak, een Enkhuizer, en een zeer nugtere Borst, had de Wacht, en ik, op 't half dek in slaap gemaakt zynde, wierd met enige ontfelstennis, door 't schreeuwen van ons volk voor op de Bak, wakker, alzo die met verbaastheid riepen, dat zy voor uit klippen zagen.

Ik, dit niet wel verstaan hebbende,

IV. DEEL.

vraagde hem, wat dit schreeuwen beduidde; hy zeide, dat zy riepen, dat 'er eenige branding van klippen voor uit was; 't geer ik niet zoo ras hoorde, of ik sprong na buiten, en zag, met veel ontfelstennis, die klippen voor uit, en ter zyden, zeer klaar leggen; waar op ook de Schipper, de Opper-Stierman, en Boekhouder, aantsonds voor den dag quamen.

Ik zag, dat ieder van hen even verlegen, en dat 'er niemand was, die raad wist, om ons uit dit zichtbaar gevaar te redden.

Men zette ten eersten de Schuyt uit, want een Boot hadden wy niet; dog die kon aan de eene zyde qualyk vloten, zoodanig, dat wy met de Sticboords-zyde van ons Schip tegen de klippen aan lagen, daar wy aan de andere zyde wel 25 vadem diepte water hadden.

En deszelfs gevaar van Schipbreuk.

Men bragt eenige Werp-ankers, dog dezelve zoo ongelukkig uit, dat zy, wanneer wy 'er ons door onze Spil zогten af te winden, agter de klippen bleven leggen, vermits wy de Touwen ieder reys in stukken wonden. Nu hadden wy nog maar twee Werp-ankers in voorraad, die het niet geraden was voor eerst weer uit te brengen, om dat 't water nog eenigen tyd vallen, en 't nog wel 3 a 4 uren tyden moest, eer wy, op zyn best genomen, met hooger water hier af zouden hebben kunnen geraken.

Ik, die met 't minste windje hier een droevig einde voor my, myn Vrouw, en Kinderen voor oogen, en, schoon wy een Schuyt hadden, geen uitkomst ter wereld zag, zoo, om dat 't naaste Land wel drie mylen van ons af was, als, om dat ik 't Jan-hagel reets klaar had hooren zeggen (hoewel ik dat egter al by myzelven voor vast gesteld had) dat zy de Schuyt, die ook zeer lek was, voor zich nemen, en 'er mede na 't naaste Land varen wilden, bad God, myn eenigste toevlugt in dit gevaar, zeer ernstig, dat Hy dog voor ons alle zorgen, en dit myn gebed dog in zyn gunste aanhooren wilde, indien het tot verheerlyking van zyn grooten Naam strekken; dog zoo dit niet wezen kon, en wy daar sterven moesten, dat hy ons dog die tyd van leven nog geven wilde, die wy van nooden hadden, om ons gezamentlyk tot een Christelyke en zalige dood te bereiden.

Hier op ten vollen geruist zynde, ging ik stil nabeden, om myn Huysvrouw, die geruist sloop, en die ik, om dat zy een zuigend kind van vier maanden had, niet noodeloos, zoo lang 't nog stil was, ontfellen wilde, in rust te laten; en ik pakte ten eersten al myn Papieren van belang met zulk een bedaardheid by een, dat ik, schoon vaststellende, dat ik al de goederen, die ik daar by my had, alzo goed als quyt was, daar zeer weinig wezen af

Q had,

had, ja die al afschreef by my zelve, oordeelende zeer gelukkig te zullen zyn, zoo ik 'er maar het leven met de mynen afbrengen kon, daar egter weinig hope toe was, hoewel ik altyd gezien, en toen ook gevoeld heb, dat de Heere de zynen wonderbaarlyk uit hunne noodden, ja zelf tegen alle menschelyke hope, niet alleen weet te redden, maar hen ook een onbegrypelyke moed en standvastigheid in het midden van 't gevaar komt in te boezemen; waar van ik in opzicht van my zelve zeggen kan, dat ik, schoon de dood daar als voor myn oog ziende, zoo 't maar wat had beginnen te waeyen, egter geen schrik of vreeze in my gevoelde, ja ter contrarie door den ernst van myn vertrouwen op God niet gelooven, nog ook voelen kon, dat ik, of de mynen, daar zoo sterfen, of Schipbreuk lyden zouden.

Na 't bezorgen van myn Papieren, ging ik weer stil na boven, en bevond, dat, terwyl ik beneden een uurtje bezig geweest was, de voornoemde klippen aan Stierboord nu wel een groot stuk uit het water boven gekomen waren, 't geen afgryzelyk stond, en waarlyk bequaam was, om een kloekhertig man het hert te doen ontzinken, hoewel ik my, door een zonderlinge genade Gods daar toen ook nog vry af voelde.

Niet lang daar na zond de Schipper den

Kajuyts-jongen na beneden, niet last, om stillekens een zwaarder Lood uit de Kajuyt te halen, 't geen hy zoo onvoorzigtig dèe, dat myn Huysvrouw, eenig gerammel in de Kajuyt hoorende, vragde, wie daar was, en wat hy quam doen? Hy zeide, dat hy daar om een Diep-lood, om de grond te peylen, quam. Grond, zeide myn Huysvrouw, zyn wy dan, zeide zy, na by Land? Wy zitten vast, Juffrouw, zeide hy, en zitten al tegen de klippen aan, die boven uit het water steken.

Dit was oorzaak, dat myn Huysvrouw met veel verbaastheid na boven quam, en my met veel verwondering vragde, waarom ik haar niet wakker gemaakt had? Ik zeide, om dat ik u niet ontstellen wilde, zoo lang de nood van de minste wind my daar toe niet dwong, dat ik best gekeurd had, om, zoo lang 't stil was, haar te laten rusten, en in die hope ondertuffchen geleefd had, dat wy het 'er, of wel afwinden, of wel met een gunstige wind 'er afzeylen mogten, en dat ik haar, als 't 'er op aan gekomen had, tyds genoeg zou gewaarfchouwd hebben.

Ik moet bekennen, dat ik haar rustiger en kloekmoediger, dan ik wel gedagt had, bevond, en dat ik haar met veel geduld, en standvastigheid, dien tyd van ontrent half vier in de morgenfond afgagten zag,

als

1694. als wanneer 't nu tyd begon te werden, om de twee laatste Werp-ankertjes, onze eenigste hope, na den mensche gesproken, uit te werpen.

Verrich-
ting des
Schry-
vers in
dezen
mood.
Ik deed eerst een ernstig Gebed tot God, dat Hy ons voornemen, en onzen arbeid in dezen, dog genadelijk zegenen, en ons, niet tegenstaande onze menigvuldige zonden, en overtredingen, nog ditmaal behoeden, en te regt brengen wilde, alzoo onze oogden alleen op Hem zagen, en wy onze verlossing alleen van Hem afwagteden.

Daar na deed ik een deffige aanspraak tot al ons volk, vertoonende 't groot gevaar, waar voor wy allen even bloot stonden; maar dat God, op wien alleen wy hier nu zien moesten, magtig was, om ons te konnen redden, dat ik hen verzogt, en bad, dog als wakkere mannen ieder hun best te doen, aangezien het op een oogeblik nu aanquam, en 'er nu hope was, om 'er af te raken, daar het anders met ons allen met der haast zouden konnen gedaan zyn.

Dat ik aan den Zegen des Heeren ontrent hunnen arbeid niet twyfelde, en dat ik hen beloofde, niet alleen nevens hen, als de minste, mede om 't Spil te zullen loopen, om hen alle mogelyke verlichting toe te brengen, en te meer aan te moedigen; maar dat ik hen allen ook, indien zy het 'er af wonden, en wy buiten gevaar rakten, den dag daar aan eens deffig rond zetten, en zoo veel te eeten en te drinken geven zou van 't beste, dat ik aan boord had, dat zy my allen daar voor zouden bedanken.

Die laatste woorden klemden by dit happig volk zoo zeer, dat zy aansporks als Leeuwen aan 't Spil vielen, in welchen arbeid ik hen, terwyl myn Huysvrouw boven, dan na die klippen, en dan na de Sterren, kyken bleef, zoo trouw, als het my mogelyk was, niet alleen met myn handen, maar voor al ook met innerlyke zugten en gebeden tot God, hielp; het geen van zulken gewenschten uitflag was, dat myn Huysvrouw, ziende enige Sterren tegen onze groote Mast verwisselen, met een uitnemende blydschap ons beneden toericp: *Mannen, bond aan, het gaat, het gaat, ik zie de groote Mast tegen de Sterren verwisselen*; waar op wy, onze kragten verdubbende, het 'er niet alleen vlak afwonden; maar veel grooter genade was het, die ons God bewees, dat Hy ons, zoo als wy 'er nu af waren, de schoonste wind van agteren gaf, die wy wenschen konden, waar voor ik Hem ook, als den eenigen uitwerker van dit heil, met zeer veel beweging, en niet zonder tranen van blydschap, dankte.

Wie
onder-
Wy passeerden enigen tyd daar na des namiddags ten vyf uren met een Mars-

IV. DEEL.

1694.
lyk van
God
gered
werd.
zyls-koelte de Leers, een gevaarlyke droogte, niet zeer verre van Macasser, dog nader by 't Eiland Salinas, dat 'er ontrent twee en een halve drie mylen af legt, en wy hadden 't geluk, van 'er in een half uur, ter plaatze, daar zy op zyn nacuste is, over te raken. Een teken, dat wy de regte Guy, daar wy die snyden moesten, gevonden hadden; 't geen noit missen zal, als men die, na gissing drie mylen waters van het Eiland Salinas, of de Hen met de Kieken genaamt, passeerd.

Wy gingen ontrent derthien voet diep, en ik meine, dat wy drie vadem diepte schaars geworpen hebben, zoo dat wy maar weinig voeten van den grond, ik laat staan van de groote Kats-koppen, en zeer groote klippen, die wy op 't witte zand zeer klaar leggen zagen, af waren; ja wy schenen, door de sterke beweging, en dyming van ons Schip, nu en dan als tegen en op de klippen te bersten te zullen storten; maar 't duurde niet lang, hoevel het yselyk stond, die klippen zoo klaar te zien leggen; 't geen voor of na, noit zoo klaar, als toen, gezien heb.

Verder viel 'er niet aanmerkens-weerdig op de Reyze voor; en wy quamen gezond, en behouden, in 't begin van Juny op de Rheede van Batavia.

Ik was enige dagen gelogeed ten Huys-
ze van den Heer *Nicolaas de Goudis a Bois*,
Borger-Kapiteyn, alwaar ik zeer minne-
lyk van de Heeren *Bakker*, *Leydekker*,
Hilarius, en meer anderen, verwelkomt
wierd; dog geraakte ten cristen met het
huuren van een goed huis, over de Ty-
gers-gracht, naast den Advocaat-Fiscaal,
Klenk van Odeffe, slaags.

Zyne
Komst
op Ba-
tavia.

Ik vond by myn komst mynen Patroon, den Heer *Willem van Outhoorn*, dien ik als Ordinaris Raad daar gelaten had, nu tot Opper-Landvoogd van Indiën gevorderd, die my ook by myn aanwexen in verscheide zaken veel dienst gedaan heeft.

Ik genoot by veele Heeren, zoo van de Hooge Regeering, als anderen veel beleefdheden, voor al by den Ed. Heer en Mevrouw *Bornezee*, en *Heynsius*, by de Heeren *Harfsink*, *Boudaan*, *Dane*, *Pit*, *D. D. Bakker*, van *Wyngeerden*, de Heeren *Cornelis van Outhoorn*, van *Buytenhem*, *Quevellerius*, en ontelbare andere goede Vrienden, van welke de Heer van *Outhoorn*, en anderen, ter eeren van ons, een schoon afscheids-maal gaven, en vond, ontrent het verbeteren der Huyzen en Thuynen buiten, een groote verandering.

Hoe hy
taldaar
bevond.

Het Amok-speelen vernam men nu zoo veel niet meer, als wel, toen ik eerst op Batavia gekomen was: want in dien tyd viel dit zeer dikwils voor, gelyk 'er ook verscheiden toen of om hals, of in handen van 't Gerecht, rakten.

In opzigt
der
Amok-
speelers.

Dit volk, dat zich aan Amphioen, of Opium,

1694. Opium, met Tabak gemengd, niet alleen dronken, maar dol drinkt, is gewoon dolzinnig op alles, wat hen ontmoet, met een bloote Kris, of Pook, in de vuist, aan te vallen, en dezelve, al was 't maar een Kind, in die dolle drift, onder het roepen van *Amok*, dat is, *sla dood*, of *val op hem aan*, maar in 't lyf te stooten, 't geen oorzaak is, dat ieder, uit vreeze voor zulk een, ten eersten zyn deuren vast toeluit, en, die hem tegen komen, zullen hem, ten ware zy zeer wel gewapend zyn, gemeenlyk al mede ontwyken, en dus heeft hy enigen vryen tyd, om in zyne dolzinnigheid op alles los te gaan; maar zoo ras die tyding egter wat by dappere mannen doorbreekt, zullen 'er eenigen met Snaphanen op uitkomen, en hem metter haast uit de wereld helpen.

Daar zyn voorbeelden, dat zulke Booswigen dolzinnig op een gevelde Piek ingeloopt zyn, en, eer zy hun einde daar aan vonden, ook den Houder van die Piek met hun Kris nog onder de voet gestooten hebben, zoo dat zy beiden dood ter neder vielen. Men ziet 'er in Taverniers Werken een verbeelding van.

Dit woeden vond ik nu, 't zy uit sehrik voor verscheide zware vonnissen over zulke, die men nog levendig bekomen had, 't zy wegens andere redenen, zoodanig gestild, dat men 'er niets meer af vernam.

Ontmoet den Broeder des Konings van Bantam.

Ik zag ook ontrent dezen tyd hier den Broeder van den Koning van Bantam, een Heer van ontrent 40 jaaren, met 2 Oppassers, even eens als de Raaden van India, dog om een andere reden van Staat, agter hem gaan, alzoo deze eigentlyk dienden, om op al zyn doen en laten te passen; daar zy by de Raadenten teeken van eere, en tot hunnen dienst, alom met hen gaan, dog geenzins om hun doen of laten te bespieden, of om daar af rekenfchap aan den Opper-Landvoogd te geven.

Het was een Heer van een matige gestalte, vaal en droefgeestig van couleur, waar toe hy veel reden, hoewel hy anderszins veel verstand had, gelyk my in zyn gezelschap Ao. 1712. zynde, gebleken is, waar van elders spreke.

In dezen tyd hoorde men ook zeer veel van dievcryen van Tsjincezen, die zeer stil, en listig in de Huyzen wisten te breken.

Op zekeren nagt, zoo als wy ons goed, dat wy na 't Vaderland meinden mede te nemen, gepakt, en in 't Voorzalet geplaatst hadden, hoorde ik ontrent ten 12 uuren eenig geluid als van een Mâns-stem. Ik meinde my zoo ter rust begeben te hebben, op een Boven-Voorkamer, die boven dit Zalet quam; maar, dit hoorende, en my verbeeldende, dat het wel een van deze Tsjincefche dieven zyn konde, zeide

1694. ik tegen myn Huysvrouw, die hier over eenigzins ontsteld was, *ik hoor een Mans-stem, en dit zullen apparent dieven zyn, die om ons goed in de Voor-zaal komen, en die ons, teruyt wy hier geruft neerleiden, stil van de huys ligten, en met den Aap door gaan zonden, dat hen egter zoo gemakkelyk niet gelukken zal. Wat wild gy, zeide myn Huysvrouw, dan doen? Wel, na beneden gaan*, zeide ik, *en hen dit* (houdende in de een hand een Kandelaar met een brandende Kaars, en in de andere een bloote Kris, of een gevlamde Pook) *zoo onzagt, dat hen beugen zal, beletten.*

Op dit zeggen wierd myn Vrouw, die my noit voor zoo kloekhartig gehouden had, vry banger, my biddende, dat ik dog maar by haar blyven, en door een Venster om hulp roepen zou. Ik zeide, dat zy voor my niet moest bekommerd zyn, en dat zy, om voor zich zelven niet bevreesd te zyn, haar Kamer-deur maar, zoo ras als ik roepen, en de dieven gewaar zou geworden zyn, toeluiten, en dat zy dan geen zwaarigheid hebben zou.

Dus stapte ik na de Deur, en Trap, toe, van welke ik een Mans-perzoon klaar hoorde na beneden loopen, 't geen ik myn Vrouw toeriep, die daar op, tot nader laft, hare Deur sloot.

Geval des Schryvers met een Pol van een zynen Meyden.

Ik, die niet anders dagt, dan hier een, of meer, van de Tsjincefche dieven te vinden, ging voorzigtig den Trap af tot beneden toe, dog zag daar geen Mans-perzoon; maar wel, een van myne Meyden, of Slavinnen, die op een Matje lag en sliep, of ten minften zich zoo hield.

Ik keerde dan eenige treden te rug, stapte zeer voorzigtig in een Zy-kamer-tje, half wegen dien Trap, daar myne Kinderen met verscheide Slavinnen, die daar oppaften, sliepen, keek rondom, en vernam eindelyk aan myn rechterhand een Swart, die in een groote Toetombo, of Doos, zeer proper, gelyk een Slang, als opgeschoten, en 'er zoo net ingefchroefd was, dat ik my over zyne gezwindheid, om daar zoo in te komen, ten hoogften verwonderde.

Ik hield my, of ik hem niet zag, tot dat ik hem zeker begaan kon, draeyde toen eensklaps op myn rechterhiel zoo sehielyk om, dat ik myn Pook, als hy 'er minst om dagt, al op zyn Borst had, en zeide tot hem: *Schelm, wat doet gy hier in myn Huys?* Hy viel aanstonds zeer ootmoedig op zyn plat, en zeide, daar niet om myn goederen, maar alleen om myn Meyd, die daar beneden lag en sliep, een oude Vryfter van hem, en die hem ook binnen gelaten had, gekomen te zyn, my biddende, dat ik hem deze zyne stoutheid voor deze reys wilde vergeven.

Ik zeide, dat ik hem helpen, hem met-

1694. ter haat van die ziekte, zoo wel als die Meyd, genezen, en maken zou, dat hy noit weer in myn Huys zou denken te komen. Ik riep myn Huysvrouw toe, dat ik den Dief al had, dat zy maar bedenken komen zou, om volk van ons op te roepen, alzoo al myne Mans Slaven agter in 't Huys sliepen,

Zy quam ten eersten, riep cenig volk, aan welken ik hem zoo lang in handen gaf, tot dat de Ratelwacht hem overnam, en na 't Stadhuys voerde, alwaar hem daags daar aan de vliegen zoodanig van 't lyf gejaagd wierden, dat ik hem zedert noit meer vernomen heb; en myn Meyd, oorzaak van deze onrust in myn Huys, kreeg toen, 't geen anders buiten onze gewoonte, maar nu zeer noodig, was, mede zoo veel, dat wy zedert ook niet buitensporigs meer aan haar vernomen hebben.

Een Swart, die zeide, dat deze Borst zyn aangenomen Zoon was, quam my daags daar aan voor hem spreken, en bidden, dat ik over hem dog niet verder klagen wilde, en dat hy zorg dragen zou, dat zulks noit meer zou voorvallen. Ik zeide, dat het wel was, maar dat hy dit ook wel bezorgen wilde, alzoo hy 'er zoo goed koop niet afkomen zou, indien ik hem zoo ontydig weer in myn Huys vond; maar dat het hem ten minsten armen of beenen zou konnen kosten, zoo myne Slaven 'er hem weer vinden mogten.

Ondertusschen naderde de tyd van het aanleggen der Retour-vloot, en ik kreeg, op myn verzoek, 't Rotterdams Schip, Waddinxveen, tot myn Bodem, waar mede ik vertrekken zou; nam afscheid van alle myne goede Vrienden, en vertrok onder de Vlag van den Heer *Reynier de Vos*, Opper-Koopman en gewezen Dessave van Mature op Ceylon, dog laatst Schepen tot Batavia, in 't begin van December.

Men mogt niet meer goederen, als de weerde van drie maanden Gagie, mede nemen, 't geen van de Puy des Opper-Landvoogds ten overstaan van de Heeren Raden, *Kops* en *Bornezee*, afgelezen, en waar by gevoegd werd, dat men verder voor ieder pond Thee bruto een Ryxdaalder, en voor Porceleyn, en Lakwerk, een halve Ryxdaalder aan Tol zou moeten betalen; dog geloove niet, dat zy hunne vingeren daar blaauw aantelden, alzoo niemand daar lust toe had.

Zyn vertrek van Batavia.
Wy vertrokken den 3 dito met onzen Bodem, waar op *Elbert Franszen*, een Bremer, Schipper, *Pieter Onwerkerk*, Onder-Koopman, *Dirk Onderberg*, Opper-Stierman, *N. Jongereus*, Onder-Stierman, en *Jacob Bogaart*, Derdwaak was. Nevens ons vertrokken ook deze zeven Schepen, te weten, de Koning William, de drie Kroonen, 's Lands Welvaren, Vos-

1694. maar, 't Huys ter Loo, de Krab, en Meresteyn, van de Rheed van Batavia.

Op 't eerste was de Admiraal, of den Commandeur dezer Vloot, met zyn Vrouw; op het tweede was de Koopman *N. Ring*, gewezen Hoofd van Tsjerbon, en op 's Lands Welvaren (dat in de Straat by de groote Kombuys, voor een korten tyd vast raakte) was de Onder-Koopman, de Heer *Pieter Paensw*, met zyn Huysvrouw, en verdere Familie. Op Vosmaar, by Schipper *Landsheer*, en *Ruys*, Onder-Koopman, waren geplaatst twee Weduwen, de eene, van den Heer Kapiteyn *Pad*, de andere, van den Boomwachter *Brouwer*, van welke een schoone Kist met Sattynen, of Pelangs, aangehaald wierd. Op 't Huys ter Loo was Schipper *van Wiligen*, een deugdelyk, goed, en eerlyk man; die tot zyn Boekhouder dien wonderlyken, hoewel door gansch Indiën, en ook in Holland, niet dan al te wel bekenden *Seur N.N.* had; behalven dat *D. Kraeyvanger* met zyn Vrouw hier mede op waren geplaatst.

Dit waren wel de voornaamste Lieden, die met deze Vloot vertrokken, gelyk ook de Heer *Kosterus* en zyn Vrouw, die ik meine, dat op de drie Kroonen waren.

Wy zakten dus tot voor Bantam af, daar wy een groot ctnaal bleven leggen, uitgeley gedaan zynde door de Heeren *Nienustad*, Water-Fiscaal, *Doctoor ten Rhyne*, en anderen, in welkentyd ik met onzen Schipper, *Elbert Franszen*, een wakker Zeeman, dog anders al wat aan de dollé kant, en met onzen Onder-Koopman, *Pieter Onwerkerk*, en den Batavischen Bottelier, *Jacob Tzimmers*, met de Schuyt na Bantam voer, benieuwt zynde, om die vermaarde Stad, daar ik zoo veel van gelezen had, eens van binnen te betchouwen.

Wy quamen, na ontrent drie uren roeyens, in de Rivier, daar wy ten vier uren des namiddags aan Land stapten.

Bezieet Bantam.

Wy vonden, zoo als wy in de Vesting Speelwyk quamen, onderweeg op de Trap den Heer *Theodorus Zas*, Raad van Justitie, en den Heer *Abraham Quevellerius*, Secretaris van den Raad van Justitie tot Batavia, die genegen waren weder derwaards te keeren.

Boven gekomen zynde, wierd ik vriendelyk van 't Opperhoofd, den Heer *Wanderpoel*, een oud man, in de Fortres Speelwyk ontfangen, die my verzogt, zoo lang ik daar bleef, by hem te willen blyven huisvesten, gelyk ik ook dee, te meer, alzoo ik den Predikant *Kosterus* daar mede gehuisvest vond, en onze Schuyt buiten myn weten weer na boord vertrokken was. Deze Heer had een Zoon, en een Dochter, by zich.

Ik vond de Vesting fracy van gelegenheid, en uitzigt, en, behalven de Wooning

1694. ning van 't Opperhoofd, die eenige Trappen hoog lag, dezelve beneden ook verzien van verſcheide andere Wooningen, op een rey ſtaande, waar in te dier tyd de Tweede Perzoon, *Joannes Roman*, den Fiſcaal *Guiljam Wys*, (by welkers Vrouw ik *Juffr. Kofterus* vond) en meer andere Bedienden, woonden, zynde verder tot Pakhuizen voor 's Compagnies goederen geſchikt.

't Geen hy zeer ſlegt bevind.

Daags daar aan gingen wy de Stad bezien; dog vond die vry ſlegt, en verzien van elendige Huyzen, meeft van Bamboezen, met Kalk geplaiſterd, en met Atap gedekt.

Wy zagen eenige ſteene Wooningen, eene ter linkerhand, met een zware Voormuur, en een Pangerang, zoo men my zeide, toekomende, en nog eene ter rechterhand, 't geen men de Engeliſche Logie noemde, en die my zeer duiſter toefcheen.

Sylvius reukelooze daad.

Dus, al regt toe regt aan voortgaande, pafſcerden wy eenige Moorſche Graven, op een van welke men my zeide, dat zeker dertel man, *N. Sylvius* genaamt, tegen alle waarſchouwingen aan, zyn water gemaakt hebbende, niet lang daar na bevond daar door een quaal gekregen te hebben, van welke hy zeer ſterk bloed waterde, en kort daar aan quam te ſterven, zeer klare kenteekenen, van vergeven te zyn, nalatende.

Dit alles was hem wel duidelyk voorſpeld, dog hy ſpote daar mede, lachte met alle de bezweeringen, en voorgegeven vergifſingen van de Moorſche Graven; maar hy ondervond te laat, dat in, of op die Graven, enig vergif moet geweest zyn, 't geen door zyn wateren aan het werken, en opſtygen, geraakt zynde, zyn dood heeft kunnen uitwerken.

Dit was de reden, dat ik hier ontrent wat voorzigtig leefde, van oordeel zynde, dat men niemand, hoe blind hy ook zy, in zynen Godsdienſt beſpotten, of daar in eenigen hoon aandoen moet, alzo dit de middelen niet zyn, om hem te verbeteren, maar wel om hem nog meer te verbitteren.

Wy quamen eindelyk aan 's Konings Veſting, waar in hy een nieuwe Wooning al zedert eenige jaaren gebouwd had, die nog onvoltooid was.

Wy gingen by den Heer *Kuffelaar*, te dier tyd daar als Kapiteyn leggende, aan, voornamelyk in die hope, dat ik gelegenheid door hem bekomen mogt, van den Koning te zien, en te ſpreken; dog die Heer zeide, dat daar toe dien dag geen kans, maar wel daags daar aan, of Vrydags, wanneer hy gewoon was uit te gaan, zyn zoude, dat hy anders weinig te genaken, en dus voor my, die ten uiterſten tot Donderdag 'er bleef, niets te hopen was.

Dit Kasteel des Konings, zynde 't oud Engeliſch Fort, en zich van verre vry wel opdoende, was niet groot, en vierkant in zyn begrip, hebbende vier Punten, die redelyk wel van Geſchut voorzien waren.

Aan deze Veſting wierd 's Konings nieuw Hof toen getimmerd; dog wy konden dit, wegens een hooge muur niet zien.

De Wooning des Kapiteyns was vry klein, en ſlegt, en zyn verblyf aldaar, nevens een zeker getal Hollandſche Krygsknegten, diende, zoo men zeide, tot een Wacht van den Koning, 't geen ik aanſonds, in dien zin, geloofde, die my het waarſchynelykte voorquam, dat is, dat hy egter buiten gevaar zou zyn, al miſte hy dezelve, aangezien het nu Vrede in zyne Landen was; behalven dat die Wacht ook wel meeft daar geſteld zou kunnen zyn, om al het doen en laten van dien Koning in 't oog te houden, en daar af aan den Heer Generaal en Raden tydig kennis te geven; 't geen dan dezen Vorſt, na 't oordeel van zommigen, tot een gevangen van Staat in zyn eigen Palys maakt; en den zelve ook in al zyn doen en laten met de grootſte omzigtigheid ter wereld moet doen handelen, om geen redenen van misnoegen aan die geenen te geven, die hem deze Wacht, waarſchynelyk meer tot hunne, dan tot zyne, zekerheid, bygezet hebben.

De Heer *Kofterus* had de Bezaar, die hy zeide zeer groot te zyn, gezien; dog myn tyd en liet het my niet toe.

Ik vond in deze beroemde Stad niets, 't geen myne opmerking werdig was; zoo dat wy te rug keerden, zonder te kunnen zeggen, dat wy daar iets van belang gezien hadden; dan een redelyke goede ſteene Brug, die na Strand toeliep, alwaar onze Boot, met welke ik dacht te vertrekken, wegzeilen zag. Onderweeg ſprak ik met eenige Javanen Maleyts over een groote Zark, die daar zag, en die waarſchynelyk oorzaak tot de dood van den voornoemden Heer *Sylvius* gegeven had.

Ik meinde dierhalven weer na boord te gaan, dog bevond, dat onze Schipper, en de verdere Vrienden, al daags te vooren met de Schuyt vertrokken waren.

Dus was ik genoodzaakt daar 's middags nog te eeten, alwaar de ſpyze zeer goed, dog 't water, waar mede ik my wiefch, zeer ſtinkend, vond; nam na de maaltyd met dankzegging van den Heer *Wanderpoel* aſſcheid, en vertrok in gezelfchap van den Heer *Kofterus*, en zyne Beminde, nevens zekeren dollen Saur, die zig vry onbeſchoft met vloeken, en wacy op Duyvel te roepen, (ſchoon het al te veel onderweeg waeyde) aanſtelde, met een Tinggang, die wy afhuurden, 's avonds ten vyf uuren, na boord.

De

1694. De wind was vry sterk; dog ons niet te gunstig, en wy vreesden, dat wy de Schepen, die zig al zeylveerdig maakten, dien nacht niet gekregen, en dat wy daags 'er aan veel moeite gehad zouden hebben, om die in te halen; dog, na veel moeite, quamen wy 's nagts tusschen thien en elf uren, pas eer zy verzeylden, nog tydig aan boord, 't geen myne bekommerde Huysvrouw zeer gerufft stelde, die niet had konnen begrypen, waarom ik daar aan Land gebleven, en met de Schuyt niet mede gekomen was; dog als ik haar de reden zeide, zoo bleek haar, dat die buiten myn weten te rug gekert, en dat het my onmogelyk geweest was, eer te konnen komen.

Zy meinden wonderen van my, wegens dat beroemd Bantam, te hooren, dog stond verbaast, als ik haar zeide, dat het my speet, dat ik eenige moeite, om 't zelve te zien, gedaan, en dat ik 'er niets ter wereld gevonden had, 't geen weerdig was gezien te werden; behalven dat 'er ook niet de minste gelegenheid, om den Koning te zien, voorgekomen was, ten waar ik tot daags 'er aan (dat niet te wagen was) daar had konnen blyven.

Zyn Komft aan het Princen-Eiland. Dus zeilde de Vloot dan, al zachtjens voortschokkende, met de Landwind langs Java 's frische Kust tot ontrent het Princen-Eiland voort, na 't welke wy, in gezelschap van Schipper Landsheer, met onze Schuyt om een playfiertje roeiden, om dit Eiland van na by eens te bezien; dog vonden het Strand vol biezen, geen drink-water daar op, en 'er niets van belang, dat enige opmerking, of aanteekening, verdiende, alzoo zich daar niet dan Struellen, die ons den weg te moeyelyk maakten, om verder door te gaan, opdeden; weshalven wy ten eersten weer na boord keerden, gelyk wy ook kort daar aan met een schoone wind de Straat Sunda verlatende, in volle Zee liepen.

Geraakt in volle Zee.

De Reys ging tot ontrent een week a twee, eer wy aan de Kaap quamen, zeer voorspoedig, en deze en geene tusschen beiden voorgekomene siltens en kalmten hadden ons gelegenheid gegeven, dan eens, om deze en geene Vrienden aan ons boord te noodigen, en dan, om eens van dezelve weer verzogt te werden, om zamen vrolyk te zyn.

Werd van Schipper van Willigen ontbaald.

Op zekeren dag wierden wy op 't Huys ter Loo van Schipper van Willigen, en zynen Seur, verzogt, en zeer deftig ontbaald; maar als 't nu vyf uren aan de Zon was, verzogt ik den Schipper (die nog wat blyven wilde met onzen Onder-Koopman, om dat zyn Seur hen niet wilde laten gaan) met de Schuyt te mogen vertrekken, nam inzyn afscheid van de Vrienden, en quam zeer gemakkelyk aan ons boord.

Tegen negen uren wilden onzen 1694. Schipper, en Onder-Koopman, ook vertrekken, oordeelende het nu voor hen ook tyd te zyn. De gulhertige Schipper van Willigen, ziende, dat het hen ernst was, en dat zyne instantien geen ingang meer vonden, liet eindelyk af, en liet hen gaan; dog zoo ras waren zy niet weg, of de Seur, wat in de hul hebbende, begon niet weinig op zynen Schipper, om dat hy hen zoo vroeg had laten gaan, te wrokken, en hem eindelyk, zoo brutaal voor al wat leelyk was, en voor een naakten hond, die niets tot dit tractement gegeven, maar alles van 't zyne daar toe gebruikt had, uit te schelden, daar by voegende, dat hy een Schurk, een Schoft, en een Vent was, diens Vaar en Moer hy had zien geeselen; al 't welke zoo grof ging, dat de lydzenen Schipper, dit niet langer konnende verdragen, en voor erger vreezende, zich genoodzaakt vond, vermits hy nergens na luisteren wilde, den Provoost te doen roepen, en den zelve te belasten hem in de Boeyen te sluiten, en hem zoo achter op de Campanje te zetten.

Na dat de Provoost, een man met eenen arm, nu op het half Dek gekomen was, sprak de Seur (of Boekhouder) hem dus aan: *Keerel, gy die van God geteekend, en nu eenen arm quyt zyt, draag zorg, dat gy my, nu Opperhoofd, op de ordre van dezen dronken Schurk (ziende daar mede op zyn Schipper) niet aanraakt, zoo gy niet wild, dat ik u den anderen arm ook in stukken sta*; waar door deze man zeer bang gemaakt zynde, en hem, hoe meenigmaal de Schipper hem dit gebod, niet durvende aanraken, zoo zeide eindelyk de Schipper, vermits hy al voortging hem onverdragelyk hard, en vuil, uit te schelden; *Mannen, is daar dan niet een braaf stout Keerel, die dezen Booswicht in de Boeyen sluiten kan?* Op welke woorden de Konftapel, een zeer fors Keerel, boven komende, tot den Schipper zeide, *Schipper, ik ben bereid uwe Ordre nit te voeren*; waar op hy den Boekhouder, hoe stout hy te voorschyn, zeer ruw aangreep, hem tegen het Dek ter neder wierp, en hem als een Lam in de Boeyen sloot, zonder dat hy zyn handen, of mond, meer roerde, alzoo deze Konftapel hem vry fors, als hy eenige beweging schein te willen maken, zeide: *Vent leg stil, en houd den bek, of ik zal u doen stil leggen, en doen zwijgen*; 't geen hy ook aanstonds gehoorzaamde, alzoo hy bespeurde, dat deze man hem meester was, en hem niet verschoond zou hebben.

Diem zynen Seur moeite krygt.

Hy bragt hem dan aldus in de Boeyen achter op de Campanje, daar hy de ganse nacht vry frisjes zat; maar zyn booze

1694. geboide handen, zoo veel hem nog mogelyk was, tot nadeel van zyn Schipper willende gebruiken, had hy al de verw, die daar bereid stond, om het Schip, en eenige nieuwe riemen voor de Schuyt, wat net op te sehilderen, en om zoo wat fracy opgedaan aan de Kaap te verschyne, over boord geworpen, en ook al die riemen den zelven weg uitgezonden; 't geen den Schipper daar na zeer gefpeten, en ook verlegen gemaakt heeft, dewyl hy ten cersten geen andere verw, of riemen krygen konde.

's Morgens, na dat hy wat uitgewaakt (want daar viel geen slapen van) en zyn booze moed nu eenigzins aan die verw, en riemen, gekoeld had, bood hem de Schipper, tegen verdere moeite ziende, de Vrede aan, vraagde hem, wat hy nu wilde, of 't hem beter behaagde, dat hy een Sjouw waeyen liet, om aan den Admiraal over hem te gaan klagen, dan of hy 't wilde afdrinken.

Klagen, zeide hy; waar op de Schipper, ziende dat hy nergens na luisteren wilde, een Sjouw waeyen liet, en naden Admiraal voer, om daar (gelyk ook gefchiede) in de by een geroepen Vloots-Raad over hem te klagen, en te verzoeken, dat hy verplaatst mogt werden.

De Admiraal, en zyn Raad, vonden den Seur volkomen schuldig, en 't besluit was wel, dat hy zou en moest verplaatst werden; maar niemand wilde hem hebben, tot dat eindelyk de Admiraal, of wel eerst onze Schipper, uit vreeze voor hem, zoo hy hem ook weigerde, zelf om hem verzogt, en den zelven ('t geen tegen alle reden was) in myn Logement in de Kajuyt, my, en myne Familie, nevens den Onder-Koopman, van den Heer Directeur verleend, plaatste, waar tegen ik, dezen Seur niet dan te wel kennende, protesteerde, zeggende, dat, had hy om hem verzogt, dit tot myne lasten niet wesen moest, maar dat hy hem dan in zyn Kamer veel gevoegelyker plaatzen kon, aangezien ik vreesde, dat hy, die een groote Hoerenbrok was, my moeite ontrent een Meyd, die ik, om op myn Kind, maar thien maanden oud, te passen, medegenomen had, baren, en dat ik my dan genoodzaakt vinden zou, aan den Admiraal daar over te klagen.

De Schipper, met den welken ik anders in vriendschap was, en verder zogt te blyven, bad my, dit voor weinige dagen, alzo wy haast aan de Kaap zyn zouden, in te schikken, en dat hy dan bezorgen zou, dat hy op een ander Schip quam. Ik nam dit wel aan; maar daags daar aan hadden wy 't leven al gaande, vermits hy myn Meyd, terwyl wy boven waren, eerst met goede woorden, daar na met aanbieding van een zak geld, en ein-

Waar by den Schryver veel overlast leed.

1694. delyk, als zy dit affloeg, met geweld, getragt had tot zyn vuilien wil te krygen, 't geen hem egter zeer qualyk becomen was, vermits hy, gelyk hy daar aan toonde, van haar al vry vinnig in zynen arm gebeten was.

De Meyd, hem dus ontworfeld zynde, quam boven aan ons klagen, en kort daar aan quam hy mede, seheldende haar wakker, klagende, dat zy hem zoo gebeten had, en my verzoekende, dat ik haar daar over wilde straffen.

Ik zeide, dat hy zich die beten niet alleen op den hals gehaald, maar dat de Meyd ons ook berigt had, waarom zy hem zoo gebeten had; dat het zoo verre van daar was, dat ik haar daar over straffen zou; dat ik ter contrarie haar voorstaan, en wel ernstig by den Admiraal over zyn geweld, en godloozen aanslag, quetzende de vryheid van myn verblyf, klagen zou; gelyk ik ook aanstonds aan den Schipper verzogt, dat ik met de Schuyt na den Admiraal varen mogt, om te verzoeken, dat hy op een ander Schip mogt geplaatst werden.

Dog hoe zeer ik dit verzogt, ik zag wel, dat hy den Schipper onder zyn ontzag zoo verre had, dat die, in plaats van zyn vertrek te bevorderen, door zeer vriendelyke bede maar tragte my zoo lang te verbidden, tot wy aan de Kaap mogten gekomen zyn, gelyk ik ook dit zoo lang inschikken moest, bezorgende, dat hy geen gelegenheid meer had, om die Meyd, hoe zeer hy dit zogt, weer te kunnen moeyen.

Op zekerer tyd met onzen Schipper, den Onder-Koopman, *Ouwverkerk*, en den Wondheeler, na 't Schip, waar op de Heer *Kofterus*, en Schipper *Vlaming*, de Oude was, op een Gasterij geaan zynde, verzogt ik, onweer te gemoed ziende, ontrent vier uren te mogen vertrekken, gelyk gefchiedde. Ondertuschen begon het zoo te waeyen, dat de anderen 'er niet alleen dien avond, maar nog wel agt dagen blyven moesten, en toen zy nog waagden om met de Schuyt na ons Schip, dat kort agter 't andere was, tegen 't vallen van den avond te komen, zoo was het met het uiterste gevaar, alzo wy, om de holle Zee, de Schuyt meenigmaal niet zien konden, en zouden ook eindelyk nog 't Schip niet gekregen, en zekerlyk alle verdronken, of ons misgelopen hebben, indien wy 't flikkeren van 't licht in een Lantaarn, die zy by zich hadden, niet waren gewaar geworden, en daar op (dat maar eens zagen) na hen toe gehouden hadden.

Voor onze komst aan de Kaap riep hy eens in 't midden van de nagt zeer verbaast den Onder-Koopman *Ouwverkerk*, die hy wel wilt zeer bang voor spook te zyn, met

1695. met het maken van een grooten alarm wakker, die, verbaast uit zyn slaap gefchoten zynde, hem vragde, wat hy begeerde? Ik zie daar, zeide hy, aan uw voeten-einde een maakt Vrouw-mensch met langhangend hair, doodelyk beftorven ziten, en heb my verpligt geagtu te waarfchouwen. *Onwerkerk*, fchoon reeds de frifle niet, fprong vliegende uit zyn bed, vragende doe waar zy was, hy zeide, aan uw voeten-einde, dog niemand, dan hy, zag ze; en ik hield het voor een van zyn oude grillen, om *Onwerkerk* maar bang te maken.

Wy quamen dan eindelyk den 26 February 1695. aan de Kaap; dog ik zag wel, dat de Schipper dit werk, zonder iets van zyn verplaatzing te reppen, uit dezelve voorige reden fleuren liet; weshalven ik aan den Heer Landvoogd *van der Stel*, en onzen Admiraal, over hem klaagde, en verzogt, dat hy op een ander Schip mogt geplaatft werden.

De Admiraal, die hier al kennis af had, bevestigde niet alleen myn zeggen, maar zeide tegen den Heer *van der Stel*, dat hy vreesde, dat hy hem nog geboeid in het Vaderland zou moeten brengen; en, na een kort gefprek hier over, werd my van haar Ed. Ed. toegezegd, dat hy (daar nu, by de komst op den 12 Maart van het Schip de Berkel van Batavia, en ook die der vier Ceylonfche Schepen, Yffelmonde, Meydregt, de Moer-Kappel, en de Maas, die ons 14 dagen langer, als gedagt hadden, deden blyven, vry beter gelegenheid toe was) op een ander Schip ten eerften zou gezet werden, gelyk ook niet op een, maar op verfehiede Schepen by zyn aanweezen aan de Kaap, gefchiedde.

Hy was zoo ras niet verplaatft, of hy quam aan boord by myn Vrouw, vragde na my, dog myn Vrouw zeide, dat ik wat rustte.

Hy zeide, dat hy my anders quam bedanken voor den dienst, dien ik hem gedaan had, met zyne verplaatzing zoo wel te bezorgen, dat hy hier geen gelegenheid had, maar die in 't Vaderland hoopte te krygen, om my dit te vergelden.

Myn Vrouw, die dit vergelden wel verftond, zeide, dat zy zich daar zeer weinig aan kreuunde, en dat ik daar immers zoo wel raad met hem weten zou, als hier, bly zynde, dat wy van hem ontflagen waren.

Gedurende zyn verblyf op onzen Bodem, hadden wy hem nu en dan verfehiede gevallen van zyn los leven hooren verhalen. Onder andere zeide hy, dat hy, nog in 't Vaderland, en door zyn Vader tot Delft in een Beterhuys gezet zynde, nevens nog een ander Perfoon, daar met hem zittende, befloten had den Baas, als hy op zekeren dag hen zou ko-

men opfluiten, den hals te breken; dog dat, door de fchelykheid van dien anderen ontdekt zynde, hy naderhand gelegenheid kreeg, om in zyn Onder-kleederen boven door het Dak uit dit Beterhuys te breken, en zig door het maast daar aan gelegen Dak, zynde dat van een Engels Predikant, op deszelfs Zolder ontrent middernacht zoo onzagt neer te laten, dat de Predikant, op zyn Kamer nog zittende, en dit hoorende, na buiten fchoot, en den Trap willende opklimmen, en onderweeg hem by de luyven krygende, met hem in 't worfelen van dien Boven-trap na beneden, en nog een van zyn Zoonen, die den Vader helpen quam, onder de voet rolde, waar by voor hem (Boekhouder) nog dit geluk quam, dat iemand der Huysgenoten de Voor-deur open gelaten hebbende, om de Buuren op te roepen, hy dus gelegenheid kreeg, om met der haast buiten de deur, en de Stad, te gaaken, wel vaststellende, dat hy haast van de Dienaars van den Schout zou gevolgd, en opgezogt werden.

Om daar voor zeker te zyn, verborg hy zich op 't Veld agter eenige Takkebofchen, en zag die Jantjes wel haast voorby marchieren; weshalven hy wagtte, tot dat hy'er geen gevaar meer in zag; liep toen 't Veld over, quam in zyn Geboorte-plaats, fehelde aan zyn Vaders Huys aan, en vragde aan de Meyd, of hy 'thuys was; dog hoorende, dat hy van Huys was, ftapte hy zeer vrymoedig in, zeide tegen de Meyd, dat hy de Zoon van 't Huys, en wel die geene was, die te Delft in 't Beterhuys gezet was; maar dat zy zyn Vader, als hy 'thuys quam, zeggen kon, wat zy gezien had, en hoe hy geberterd was. Hier op nam hy al het Tin, en wat hem maar voor de hand quam, en wierp het in de Gracht, of 't water agter dit Huys, en ging dus weer heen. Daar op wift hy, volgens zyn zeggen, ook een middel te bekomen, om by zeker Koopman te Leyden, op zyn Vaders naam, elf a twaalf honderd Gulden te ontfangen, en begaf zich toen twee jaaren in eens vreemden Vorften dienst, na welke hy zich genoodzaakt vond na Indiën te varen; alwaar hy ooit langer dan zes weken op een Schip, of anders ook verfehiede maalen aan Land, over zyn dertelheden, in 't gat, en in handen van den Fifcaal geraakt was.

Dus had hy op zekeren tyd, voor Colombo op de Rheede leggende, de stoutheid om zynen Schipper, *N. Klaarbout*, een zeer fors man, om dat hy hem ergens over bestraft had, goeds moeds een fufflet te geven, dat hy tegen het Dek aan tuimelde, niet afgwagende, dat de Schipper opftond, om zich te wreken; die wel over hem by den Landvoogd klagenging; maar niet anders verwerven kon, dan dat

1695.

Verdere gevallen van dezen Seur.

1695. men hem aan Land einigen tyd, tot dat deze Schipper weg was, gevangen hield.

Hy maakte het verder zoo bont, dat men goed vond, hem na Batavia te zenden, alwaar, volgens zyn zeggen, hem, toen maar slegt Soldaat zynde, niemand had kunnen dwingen, dan de Majoor *Winkler*, die hem, als hy van Batavia na Tangerang, of verder, te Paard reed, te Voet met zyn Musquetton op Schouder volgen dèc, waar over hy hem wel duizendmaal vervloekt had, zonder dat hy egter oit iets tegen hem had durven beginnen, alzoo hy hem zeer vreesde.

In dit voornoemde jaar 1694. wierd hy van zyn Vrienden na Huys ontboden, om van den Boedel van zynen overleden Vader zyne portie te komen aanvaarden, en met de verdere Erfgenamen die goederen te deelen; waar op hy als Soldaat aan de Pen, maar 10 Gulden per maand winnende, op een der Retour-Schepen als provisioneel Assistent (sarfoens-halven, en om niet als slegt Soldaat thuis te komen) gesteld wierd; maar aangezien een Exter zyn hippelen niet wel laten kan, alzoo kon hy zich ook niet lang in dat fatsoen houden, zonder zich weer hier of daar door bekend te maken: want op dien zelve middag, dat hy, en zyn Schipper, by den Heer Opper-Landvoogd van Indiën op 't Schey-maal genoodigd waren, verscheen alleen de Schipper, *Willige Zander* in de wandeling genaamt, een zeer fors en lyvig man, die, zyn snorren, en schelden, niet wel konnende verdragen, hem zoodanig gehavend had, dat hy daar niet verschynen kon; hoewel hy'er mede nog zeer leelyk in 't aangezicht geteekend uitzag, alzoo dit gevegt maar 's nachts te vooren voorgevallen, gelyk dit ook de oorzaak was, dat hy by een van de hupsten van de Vloot, in hope, dat het daar beter gaan zou, geplaatst wierd.

Zyn wonderlyke verlovingsaan de Kaap.

Zoo ras hy maar aan de Kaap gekomen was, ging hy zich op zyn wyze aan zeker jong Meysje, op hope van zyn groot goed, dat hy nu erven ging, door haare Vrienden te eer toegestaan, verloven, en zou'er (gelyk hy'er al by sliep, zoo hy zeide) ook wel haast mede getrouwd hebben, indien de Heer Landvoogd, aan hem, en aan de Vrienden van 't Meysje, niet vertoond had, dat hy dat, zoo om de Ordres van Batavia, als om die, welke hy uit 't Vaderland bekomen had, niet doen kon; maar daar wierd schriftelyk een voorwaarde gemaakt, waar by hy beloofde, na verrigting van zyne zaken in 't Vaderland, dezelve, die al vry zwart was, te zullen komen trouwen, en zoo hy dat niet naquam, zou zy uit zyne goederen 3000 Gulden genieten, waar op ik niet geloove, dat oit een Penning gevolgd is.

Niet lang na onze komst aan de Kaap

had hy onzen Derdewaak, wegens zekere 1695. bejegening aan ons boord, waar in hy Gevegt met Koenders. dien Borst, *Jacob Boogaard* genaamt, reets gevoelig genoeg verongelykt had, eens wakker afgeroest, alzoo die tegen hem niet opgewasschen was; maar hy wierd einigen tyd daar na door zekeren dollen Sergeant, *Koenders*, daar hy in zekere Herberg mede in hooge woorden geraakt was, en dien hy uitgedaagd had, dertig betaald. Zy gingen ('t geen hy zoo niet gewagt had, om dat die Borst vry tenderder als hy was) agter den Tafelberg, alwaar *Koenders* zyn roode Rok, en zyn verdere Kleederen, die hem in 't vegen bezwaren konden, op een hoopje by eengelegd hebbende, zyn Degen trok, en, na een kort gevegt, hem zoo fraeyen steek in den arm toebragt, dat hy 't op een lopen, regtdraads na 't Kasteel toc, zette.

Koenders, zonder op zyn Kleederen te denken, zette hem wel na; maar, eindelijk te rug gekeerd zynde, bevond, dat de Hottentots, die dit Spel einigen tyd aanzagen, met zyn Kleederen 't Hazepad op waren.

Ik was op dien namiddag, toen dit voorviel, juist by den Heer Landvoogd *van der Stel*, die dit geval aan den Heer Admiraal, en my, als iet nieuws verhaalde, 'er byvoegende, dat hy blyde was, dat egter iemand dezen Moetemaker had kunnen temmen, gelyk hy ook naderhand noit, daar *Koenders* quam, verschynen dorst.

Aangezien nogtans ieder Schipper bang was, om met hem in Zee te gaan, zeide eindelijk *Ysbrand Hoogzaat*, Schipper op de Maas, op zekeren dag tegen de Heer Landvoogd, Myn Heer, ik heb al twee van die dolle Gasten, en Moetemakers (ziende daar mede op den voornoemden *Koenders*, en eenen *Chadborn*) op myn Schip, en die zyn hy my, als Lammeren; geeft my dezen Seur N. ook maar, en hy zal by my (want 't was een wrecker van een Man) geen mocite maken.

Dit voorstel vond de Landvoogd zoo regt ter snede, alzoo hy met hem verlegen was, dat hy hem op de Maas (zynde dit zyn derde Schip al aan de Kaap) met veel genocgen plaatste; daar hy zich, uit vrees voor *Koenders*, en ook voor Schipper *Is* (zoo men hem noemde) en zyn vreezelyke blikken, zoo stil op de gansehe Reys gedragen heeft, dat'er niet het minste op te zeggen, dan alleen, dat'er op ons Schip voor Holland, en in de Noordzee, nog iets voorviel, 't geen wy hier na op zyn plaats zullen verhalen.

Ik vond, by onze komst aan de Kaap, Des Schryvers bevinding hier aan de Kaap. den Heer Landvoogd niet in 't Kasteel; maar hoorde; dat hy aan 't ronde Bofcheje (een Plantagie, en Playfier-Huys van de Compagnie, ontrent een myl van de Kaap) gc-

1695. gelegen) zich toen onthield. De Schipper, en ik, reden derhalven, nevens verscheide anderen, te Paard daar na toe, alwaar ik zyn Ed. zeer welvarende vond.

Hy hield ons dien middag daar ten ceten, en onthaalde ons zeer deffig met Kaaps wild, en schoone Fruyten.

Ik vond de Kaap in Gebouwen vry verbeterd, de Compagnies Thuy n aan 't Kasteel zeer net, en zoo fracy, als ik ooit een Thuy n gezien heb.

Ik zag hier by een Batavischen Kok, *Held* genaamt, ook een *Orang Hoetan*, of Boschmenfch, die regt over einde ging als een menfch, en in gebederen, aangezicht, hoofdhaar, en meer andere dingen, veel overeen-komft met een menfch had. Hy was wat traag van gang, vermits hy ziek was, en quam ook daar te fterven. Ik heb 'er nog een zoo Ao. 1712. by den Heer Predikant *Camper*, (nu Heer van Ouwkerk aan den Yffel) in zyn Thuy n op Batavia gezien; die toen ook ziek was.

De Predikant *Overney*, dien ik 'er Ao 1685. gelaten had, was onderuffchen overleden, z'n Vrouw hertrouwd, en haar tweede man, een Boer, door een Tyger verfehurd. Na D. *Overney* waren hem verscheide Predikanten gevolgd, van welke de Heer *Hercules van Loon* 'er nu nog was, een zeer hups Heer, die my in de tyd van myn verblyf veel vermaak aandêc.

De Tweede Perzoon, de Heer *Andries de Man*, zedert myne Indifche Reyze, aan de Weduwe van *Brengel* getrouwd, quam by ons aanwezen aldaar te overlyden. Onze Onder-Koopman, *Ouwkerk*, wierd door ziekte genoodzaakt aan de Kaap, tot de komft der Na-Schepen, over te blyven, wshalven wy den Ceylonfchen Onder-Koopman, *Bessels*, in zyn plaats, aan boord kregen.

De Zoute Rivier, digt by 't Fort, fchynd niet diep te zyn; maar ik heb by myn eerste komft 'er by na myn leven en een Paard, en de Heer Landvoogd *W. A. van der Stel* Ao. 1705. 'er by na eens vier Paarden verloren.

Hier plagten veel Leeuwen en Tygers zich te onthouden, zoo my *Jan Stevensz. Botma* eens zeide.

Voor ons vertrek gaf de Heer Landvoogd een deffig Affcheids-maal, waar by een zeer fracy Muzycq van Stemmen, en Instrumenten, gevoegd wierd, by 't welke eenen *Blankenburg* zeer fracy zong. Ter gelegenheid van die Maaltyd verhaalde de Heer Landvoogd my, en de Heer *Coleman*, dat zyn Ed. bezig was, om ieder Hoofdstuk in den Bybel in zyne couleuren in Prenten te brengen, een stuk werks, dat zyn Ed. ons toonde, dat ook al vry verre gevorderd, en weerdig was, om van Liefhebbers gezien te werden.

Ik predikte (alzo ik de eenigste Predikant in de Vloot was, die in dienst der

E. Compagnie na 't Vaderland wederkeerde) nu en dan eens aan de Kaap op de groote Zaal in 't Fort, tot ontlafing van den Heer *van Loon*; maar bevond, dat het prediken in het Kasteel op de Voor-zaal, of de Kat (zoo zy 't noemden) vry wat ongemakkelyker, dan wel 't prediken in de daar na gebouwde Kerk, was.

Ik kreeg toen ook kennis aan de Heer *Henning Huyzing*, te dier tyd al een van de voornaamfte Kaapfche Borgers, en die daar mede, niet verre van Kapiteyn *Berg's* Wooning, een schoon Huys, onlangs getimmerd, gelyk eenen *Cornelis Botma* een zeer schoone Plaats, naaft het ronde Bosje toen had, hoewel *Huyzing* 'er wel een stuk of twee, die immers zoo goed, en fracy waren, bezat.

Ik was van voornemen; om op zekeren dag, gelyk ik ook werkftellig maakte, na den Leeuwen-berg te klimmen; dog moeft, ter hielte toe gekomen zynde, wederkeeren, alzo 't my te fteyl was, en myn hooft al zeer fterk begon te duizelen, zoo dat ik op handen en voetenagter over leunende, my allengskens weer af moeft laten zakken.

Myn Kinderen quamen 'er op, en vonden 'er een Graf-maald of Obelifcus, door den Heer *van der Stel* ter eere van Mevrouw *van Goens*, Gemalin van den Heer *Ryklof van Goens*, wanneet hy als Opper-Landvoogd van Indiën Ao. 1681. na het Vaderland keerde, en zy met eerstgemelden Heer mede boven op dien Berg geklommen was, daar opgericht.

Ik stond, by myn aanwezen alhier, ten Doop over een Kind van den Onder-Koopman de Heer *Pieter Paenvu*, in de plaats van zyn Vader, den Heer *Gerard Paenvu*, Advocaat, en Administrateur der Weeskamer, tot Dordregt, en was zyn Vrouw kort voor onze komft aan de Kaap, fchoon by een kleene Storm, zeer gemakkelyk bevallen. By deze gelegenheid kreeg ik aan *Monfr. Oldenland*, een zeer net Botanicus, van welke elders breder fpreke, kennis.

Na dat wy van 't laaste van February tot den 18 April ons hier ververfcht, en ons van genoegzame Voorraad voorzien, hadden, namen wy de Reyze weder aan, en zeylden van daar met 13 Schepen, niet langer na de Na-Schepen, die 4 dagen na ons vertrek 'er quamen, durvende wagten.

Wy hadden een gelukkige 'en vooftpoedige Reyze tot aan de Straat van Gibraltar toe, wanneer ons 's namiddags ten vyf uren de twee Na-Schepen de Spiegel, en 't Huys te Duyne, zoo verre, als wy die beoogen konden, voorby liepen, gelyk zy ook veel eer, dan wy, in 't Vaderland quamen.

Wy quamen eindelyk voor de wal van Noorwegen, en net op den dag, by onzen Schipper gegift, op 62 graden, daar wy

Des Schryvers vertrek van de Kaap.

Na-Schepen, en zyne komft

Frage Bybel van de oude Heer van der Stel.

1695.
voor
Noor-
wegen.

eenigtyd na de Kruyffers wagteden; dog vernamen niet anders dan een Buys met Noordfche gerookte Salm, en Stokvifch, welkers lading door den Admiraal, en Vloots-Raad, voor de Vloot ingekogt, en over dezelve verdeeld wierd.

Wanneer onze Schipper, en Onder-Koopman *Bessels*, op zekeren dag om ons toegelegd gedeele van de Salm en Stokvifch uitgevaren, en 's nachts ten twee uren weder aan boord gekomen waren, riep de Onder-Koopman *Bessels*, stillkens in de Kajuyt komende, my toc: *Myn Heer Valentyn, zyt gy nog wakker?* Ik antwoorde, *ja myn Heer, wat is'er van uw dienst? Zoud gy, zeide hy, wel Salm lusten? Hoe laat is 't, vraagde ik? twee uren in de nacht, zeide hy. Wel hoe zou dat dan toegaan, vraagde ik? Ik zal, zeide hy, de Kok zien op te roepen* Ik stond ondertuffchen op, zag de Salm op een bord gefheden leggen, en water-tandde (in lang niets diergelyks gezien hebbende) daar zoo af, dat wy te zamen, alzo de Kok niet te vinden was, die raeuwe Salm met zulken fmaak aten, dat ik niet wete, die oit daar na gebraden met meerder fmaak gegeten te hebben.

Daar hy
raeuwe
gerookte
Salm at.

Wy hadden veel deeg op onze vordere Reys van deze Vifch, en ook van de Stokvifch, en hadden het geluk, dat de wind, die, zoo deze Buysman zeide, elf dagen lang hem tegen gewaid had, nu juist, zoo als wy hem van nooden hadden, vlak van agteren begon te waeyen; waar op wy onze Reys, vermits 'er, volgens berigt van dien Buysman, geen Kapers in Zee waren, nog niets te vreezen viel, zoo voorspoedig voortzetten, dat wy den 22 Augustus voor de Hollandfche wal, en vlak voor Texel quamen, zoo dat wy voor de wind 't Gat in zouden geloopen hebben, zoo 'er maar Lootzen op uitgekomen waren; maar geen der zelve, alzo het sterk waeyde, ziende komen, moesten wy ontrent vyf uren na de middag weer in Zee loopen, en met een felle tegenwind hardebollen, die ons een zeer onrustige nacht door 't zwaar ftampen, en slingeren van het Schip, veroorzaakte, en nog een veel ongemakkeliker voor onzen Onder-Koopman, die door een zware flinger met zyn Matras, en verder Bedde-goed, zuiver t'onderste boven geworpen wierd, zoo dat hy op zyn Buik lag, en zyn Matras boven op hem; 't geen hem, en ons, hoe grooten ongemak wy toen ook leedden, wel hertelyk laechen dee.

Dit klugtig geval brengt my een ander, niet min belaechelyk, niet lang te vooren gebeurd, te binnen.

Onze Schipper, gezien hebbende, dat de Hollandfche Boter, door de Compagnie voor 't gemeen medegegeven, sterk begon te minderen, had aan den Hofmee-

fter, *Faro*, een gewezen Jood, dog nu een vry flegst Christen, belaft eenige Verkens-reuzel te fmelten, om die, des noods, in de plaats van Boter (hoewel wy die voor ons in 't byzonder nog overvloedig genoeg hadden) te kunnen gebruiken.

Deze laft had *Faro* juist op een dag, dat het sterk waeyde, en dat 't Schip door de gunstige wind, zeer sterk flingerde, opgevolgt, en quam met die gefmoltene Reuzel in een groote Pot alzagjens de Kajuyt intreden, om die te bergen; maar zoo als hy'er pas in was, quam 'er een verbaalde flinger, die *Faro* met deze Pot met Reuzel niet alleen 't onderfte boven floeg, maar ook oorzaak was, dat hy ten deele wegens de gladheid van het Dek door de geforte Reuzel, ten deele door 't vervaarlyk laechen van den Onder-Koopman, en anderen, die dit aanzagen, in geen kleen half uur op zyn voeten geraken, of over eind blyven ftaan kon, vermits hy, door ieder nieuwe flinger weer gaande rakende, dangins, dan herwaards, flingerde, zonder dat hy ict vatten, of zich ergens aan vast houden kon.

Zeld-
zaam ge-
val van
eenen
Faro.

Daar waren 'er, die zich verwonderden, hoe dat een Jood, die anders zulken afkeer van 't Verkens-vleefch, en al wat maar verkenagtig is, had, zoo ongelukkig was, als van zoo in een Zee van Verkens-reuzel als te baden, zonder die, wat weer hy ook aanwendde, te kunnen ontworftelen; dog andere zeiden, dat hy wel zeer gelukkig met zyn neus in 't Vet gevallen was; over al het welke hy alleen, die dit met knerzende tanden aanhoorde, zoo misnoegd was, dat hy daar over aan den Schipper klagen ging, die van de wederomftuit ook zeer moeyelyk wierd, niet om den Hoon, die *Faro*, maar om de fehade, die hy wegens zyn Reuzel geleden had.

Terwyl wy nu zoo voor 't Land dreven, quamen ons twee Engelfche Konings Schepen, op een van welke Kapiteyn *Pryce*, Commandeur, of Bevelhebber, der Noord-zee, een man van 60 jaren, gelyk op 't ander Kapiteyn *Clement*, een man van 30 jaaren, was, ons zeer vriendelyk verwelkomen, niet alleen veel Spys en Drank van hunne Bodems tot onze verquikking, maar ook al hunne Speelieden tot onze vervrolyking, medegebragt hebbende.

Ont-
moeting
van twee
Engel-
fche
Schepen.

Dit waren waarlyk zeer hupze en beleefde Heeren, die ons zeer veel stof van dankbaarheid gaven, gelyk wy ook voornemens waren deze hunne beleefdheden weder ordentelyk te beantwoorden; dog dit volgend geval, en de daar op gevolgde ontfteltemis in ons Schip, heeft dit, tot ons leedwezen, belet.

Terwyl deze medegebragte Speel-ieden dezer Engelfche Kapiteyns 's namiddags na den eeten wat voor ons op 't half Dek

speel-

Zyn
Komft
voor
Texel,
dog
moeft
weer in
Zee.

1695. speelden, quam zeer onverwagt de voor-
noemde Seur van 't Schip de Maas met zyn
Schuyt aan ons boord, en voegde zich bo-
ven by ons, om dit speelen dezer Engelfchen
mede aan te hooren, nevens deze
Engelfche Kapiteyns, en ook digt by eenen
Monfr. *du Val*, een Frans Kapiteyn, die
als een Krygsgevangen van Poedecheri na
Frankryk mede overging, nevens 10 a 12
Franche Soldaten, gelyk 'er op de andere
Schepen meer diergelyke verdeeld waren.

Moeite
met de
voor-
noemde
Seur.

De Seur, niet konnende rusten, zonde-
der ict quaads aan te rechten, vraagde aan
deze Engelfchen, of zy de onthoofding van
Koning *Carol* de Eerfte niet speelen konden,
wel wetende, dat hy de Engelfchen
nergens dolder mede maken kon.

Daar mede nog niet te vrede, zede
hy tegen Monfr. *du Val*, die een stuk-
je van onze Confituuren, die wy by de Thee
gezet hadden, nam, en te gelyk *con Li-
cenza*, dat is, met verlof, zede: *Nel on-
belesden Beer*, gy zegt, *con Licenza*, en
gy neemt het met eenen zoo maar na u,
een vuil zeggen van hem, tegen een Krygs-
gevangen, die nu niet spreken dorst;
maar hem anders voeten zou gemaakt heb-
ben, en een te onbelesder zeggen, daar
't ons eigen Confyt was, en wy het voor
een iegelyk der Vrienden, toen daar tegen-
woordig, daar neergezet hadden.

Ja hy was zoo onbeschoft, dat hy deze
man, die hem een zeer bescheiden ant-
woord gaf, by een lok van zyn grys
haar vattede, en hem zoo hertelyk met
het hoofd na beneden, en met zyn
mond tegen de Broek van een stuk Ge-
schut, aan ruktte, dat 'er twee tanden voor
uit zyn mond vielen.

Een daad, waar over die man, was hy
op vrye voeten geweest, hem zou van een
gefeheid hebben; dog hy moest nu zwy-
gen, en afwagten wat de Schipper, die
de ganfche Reyze over zeer nugteren ge-
weest, dog nu wegens het traeteren der
Engelfchen zeer beschonken, en aan 't flap-
pen geraakt was, en wat den Onder-Koop-
man, die 'er by zat, en dit aanzag, goed-
vinden zouden, tot zyne verdediging hier
over te doen; maar, gelyk zy beiden zeer
bang voor dien Seur waren, alzo dorst
hy hem geen een quaad woord hier over
toefpreken; 'daar ondertusschen dezen
deugdzaam Kapiteyn, een man van in de
vyftig jaaren, het bloed, al stamp voetende
van toorn, ten monde uitliep.

Ik zag dit mede, en sprak 'er dezen Seur
zeer ernstig, en den Onder-Koopman,
over aan, hen toonende 't groot ongelyk,
dat men zoo een gevangen en onnoozel
man daar by aangedaan had, en dat, zoo hy
zich niet wegpakte, en zoo de Onder-
Koopman, diens post het nu was, alzo
ik geen Commando had, daar geen zorg-
ge voor droeg, ik vreesde, dat dit van

een zeer quaad gevolg zyn zoude.

De Heer *Pryce*, die wel zag, hoe het
hier toeging, en dat niemand van de
Scheeps-Hoofden voor dezen gehoonde
Man sprak, of dien Seur eens qualyk 'er
over bejegende, nam de party volflagen
voor den Franfchen Kapiteyn op.

1695.
Waarde
de oudde
Engel-
sche Ka-
piteyn
zich in-
wikkel-
de.

Hy kon niet dan Engelfch, wat Franfch,
en ook wat Italiaenfch, door welke twee
laatste Talen wy te zamen eenigen tyd in
vriendelykheid gefproken hadden.

Als hy nu myne genegenheid voor dien
man wel befpeurd, maar te gelyk ook ver-
nomen, en begrepen had, dat ik niet bez-
voegd was, om iets ten beste van dezen
man, of tot nadeel van den anderen, dan
met woorden (dat reets gefchied was) te
konnen doen, zoo wierd hy als woeden-
de, om zich aan dien Seur voor dezen man
te wreken.

Hy fprong, hoe oud hy ook was, met
eene zet van het half Dek agter op de Cam-
panje; belast aan zyn Schuyts-volk, dat
zy vliegend na boord roeyen, ettelijke ge-
ladene Pistolen, en geveer, halen, en
dat zy aanstonds weer hier aan boord zou-
den komen, welke geveene last door on-
zen Onder-Koopman, die wat Engelfch
verftond, aan ons, en den Seur voor al, ver-
tolkte, en 't nakend gevaar door hem te laat
begrepen zynde, zoo zocht hy zich wel
van boord te begeven, dog zyn Schuyt
was 'er niet; weshalven hy verzogt onze
Schuyt, die met vier man 'er in gereed
lag, maar te mogen gebruiken, 't geen
de Onder-Koopman hem toefond.

Ondertusschen schreeuwde Kapiteyn *Pry-
ce* van de Campanje tegen zyn volk, dat
zy sterk aanroeyen zouden, alzo zyn
Schip niet zeer verre van het onze lag,
't geen de Seur nog meer haasten dee, om
maar langs de Wegeringen in de Ruit te
raken, en zoo in de Schuyt te springen;
't welk Kapiteyn *Pryce* ziende, fprong
hy in eene fprong van de Campanje op de
Tent, en ging als een briefchende Lceuw
na de Wegeringen, waar langs hy zich af-
liet, en wierp, voor eerst zich niet an-
ders konnende wreken, zyn Pyp na des
Seurs kop, met veel bittere vloeken op
hem, in stukken.

De Seur repte zich wel, zoo veel als hy
kon, dog *Pryce*'s volk, zich mede lustig
gehaaft hebbende, was in zeer korten tyd
weder aan boord, zoo dat hy na een qua-
tirtje roeyens by hem ('t geen wy klaar
zien konden) quam.

Dog zoo als de Vaartuigen aan een qua-
men, zagen, en hoorden wy een schoor
doen, 't geen ons een quaad voorteeken
was.

Niet lang daar na quam Kapiteyn *Pry-
ce* met de Seur, die als de dood bestorven
was, weer aan ons boord, niet anders be-
gerende, dan dat de Seur, die van alte-
ratie,

Die hem
na roeid,
en twee
mannen

1695. ratic, alzoó 't ondertuffchen donker begon te werden, niet beter wift, of hy was in de Heer Pryce's Schip, dezen gchoonden Kapiteyn ('t geen egter niet gefchiede) om vergiffenis verzoeken zoude.

Hy dan merkende, dat dit niet gefchiede, en dat nog de Schipper, die ondertuffchen ontwaakt, en nog half befchonken was, nog den Onder-Koopman, hier iets ontrent deden, ging zeer moeyelyk van boord, meinde, dat zyn Makker, de Heer Kapiteyn *Clement* al ná zyn boord was, gelyk wy mede meinden.

Dog als wy ondertuffchen van de Seur verftaan hadden, dat Kapiteyn *Pryce* met een Piftool-fchoot een Matroos, die de Schuyten, zoo als hy ftond, met een Riem van een wilde houden, en juift Kapiteyn *Pryce* daar mede maakte, door den buyk, en nog een ander Matroos, die zat, door 't hoofd, en die beiden dood gefchoten had, en dat die twee andere Matroozen met onze Schuyt in onnagt dreven, zoo begon 'er in ons Schip onder de Matroozen als een oproer te komen, dat zy dreigden die Engelsche Kapiteyns te verfcheuren.

Ik hoorde ondertuffchen, dat Kapiteyn *Clement* nog in de Stiermans-Hut was, ging by hem, verhaalde het ongeval, en verzogt, dat hy nog wat binnen blyven wilde, om in geen ongemak door 't onbezonnen Jan Hagel te geraken, belovende, dat ik wel bezorgen zou, dat hy wel en behouden aan zyn boord komen zou, zoo ras de eerste furie wat gefild, en onze Schuyt maar weer aan boord zou zyn.

Kapiteyn *Pryce*, ondertuffchen verftaan hebbende, dat wy Kapiteyn *Clement* nog by ons aan boord hadden, en meinde, dat wy hem uit wederwrake gevangen hielden, quam ons met zyn Schip van in de vyftig ftukken, daar wy 'er maar in de dertig hadden, en 'er pas de helft van roeren konden, zoo na op de zyde fchieten, dat onze Schipper met zyn nog al te zeer bezettede hertzen (daar hy anders een wakker en redelyk Zeman was, die zich zeer wel door de reden leiden liet) wat ook de Stierman, en Onder-Koopman 'er tegen zeiden, aan den Konftapel laft gaf, om vuur op hem te geven.

Ik hoorde dit zoo ras niet, of ik bad de Schipper, dog voorzigtig te zyn, en zeide tegen den Konftapel, dat hy zien moest, hoe de Schipper befchonken was, en niet wift, wat hy zeide, en dat hy zich dierhalven wel wagten moest, al zeide hy dat over dit geval nog zoo dikwils, hem te gehoorzamen, dat hy na den Onder-Koopman, en den Onder-Stierman, die nugteren waren, hooren moeft, en dat ik hem altyd in dit ftuk ten getuige ftrekken zou.

En hoe Hy beloofde my dan geen vuur te zul-

1695. len geven, en daar op dèc ik den Stierman, en den Onder-Koopman, begrypen, dat 't beste middel, om verder onheil voor te komen, dit alleen was, om Kapiteyn *Clement* ten eerften na zyn boord te helpen, en hem te verzoeken, Kapiteyn *Pryce* te raden, om wat van ons af te houden, 't geen die Heer ook mede toeftemde, wel haast te zullen gefchieden, zoo ras Kapiteyn *Pryce* maar wecten zou, dat hy behouden aan boord gekomen was.

Wy verzorgden dit dan ten eerften, alzoó de Schuyt ondertuffchen, na lang zulkelen, aan boord gekomen was, en bevonden ook aanftonds, dat Kapiteyn *Pryce* hoe langs hoe meer afhield, zonder dat wy een dezer Kapiteyns, of hunne Schepen, meer vernamen.

De doodgefchoten Perzoonen, daar de Seur oorzaak van was, waren wakkere Keerels, en een der zelve een zeer nugteren en braaf jong-getrouwd man, daar ik te meer zegt voor had, om dat hy menigmaal myn Dogterken, nu ontrent negentien maanden oud, gedragen, met haar gefpeeld, en weinig dagen te vooren haar een paar Schoentjes (de eerste die zy droeg) gemaakt had.

De Seur raakte al vry laat in den nacht, en zoo ftill als een lam van fchrik, mede na zyn boord, en daags daar na, zynde den 24 Augustus, quamen wy voor Helvoetfluis ten anker, en gaven deze dooden aan den Heer Bewindhebber *Hoogendorp* over (dic met de Broeder, en Sulter, van zyn Gemalinne de Heer, en Juffr. *Roosmale*, en de Heer *van der Leli*, by ons aan boord quam) verhalende, hoe deze Liedten zeer ongelukkig aan hun einde gekomen waren.

Naderhand verftonden wy, dat Kapiteyn *Pryce* over dit doodfchieten dezer Perzoonen door den Koning gepardonneerd is; 't geen wy hem te meer gunden, om dat dic Heer, en zyn Medemakker, ons zeer grooten dienft, met ieder Schip van de Vloot, zoo veel volk, als 't mogelyk was, by te zetten, gedaan, en ons met hun volk in ftaat gebragt hadden, om onze Havenen te bereiken, die wy anders, van wegen de menigte der waterzugtigen en zieken, van welke 'er nog vericheide voor 't Land, en zoo als wy bezig waren het anker in de grond te werpen, ftierven, zekcrlyk niet zouden hebben konnen bereiken, alzoó 'er geen volks' genoeg was, om de Zeylen te fchaveden.

Wy kregen ten eerften een Jacht, het 't geen wy gehoord hadden, gingen, na behoorlyk afscheid van den Heer Bewindhebber, en zyn Ed. Gezelschap genomen te hebben, met den Onder-Koopman 'er in, flicpen dien nacht in het Dorp Middelharnas,

1695. van onze Schuyt dood-fchiet.

Vreede des Schryvers voor een o ploop.

In wat gevaar wy om de Heer *Clement* raakten.

1695. de Schryver bewerk, dat alle verder ongemak voorgekomen werd.

Des Schryvers komft voor Helvoetfluis.

1695. harnas, en quamen daags'er aan voor Dor- | kende God voor zyne groote genade over
 En tot | dregt, 't geen ik in thien jaaren, drie maan- | my en alle de mynen, mitsgader's myne
 Dor- | den, en elf dagen, niet gezien had, dan- | verdere Reys-gezellen.

T W E E D E H O O F D S T U K .

UYt- en t'Huys-Reyze des Schryvers Ao. 1705, en vervolgens. Gezelschap op zyn Schip. Gevallen voor de Wal. 't Verlies van verscheide Ankers met veel gevaar. Passeeren de Hoofden. En geraken in de Spaansche Zee. Daar zy van 's Lands Schepen afscheid nemen. Zien Madera, en Porto Santo. Beschryving der Canarische Eilanden. Krygen de Passaat-wind. 't Getal onzer Schepen. Beschryving der Zoute Eilanden. Al onze Makkers verlaten ons. Krygen midden in Zee een levende Sprinkhaan in 't Schip. Ontdekken een Schip dicht by ons. Dat ons gemakkelijk had komen nemen. Dog dat ons verliet. Wisten onder de Linie weinig van Hutte. Ontdekten een groot Lek in de Boeg. Passeeren 't Eiland Ascension. Zien hier de eerste Kaap- siche bonte Duyfkens. En daar na een Schip. Maken ons klaar om te staan, dog 't was een van onze Makkers. Zien Trombas, of Trompetten dryven. De Schryver ziet allereerst 't Land van de Kaap. Lyd groote koude hier. En is oorzaak, dat men de Kaap niet voorby zeilde. Komen aan de Kaap der Goede Hope. Wat Schepen en Vrienden wy daar vonden. Stand van de Kaap, by den Schryver toen bevonden. Die van den ouden Heer van der Stel deftig onthaald, en van den Heer Landvoogd van der Stel na zyn Plaats, Vergelagen, gebragt werd. Zyn verder onthaal, en andere voorval- len hier. Fraey Present, den Schryvers nagezonden, by zyn vertrek van de Kaap. Ver- schil der Nieuwe Maan hier en in Amboina. Kaapfche Duyfkens en andere Vogels. Hagel en Sneeuw hier. Zware Wind van agteren, waar door de Spiegel van 't Schip tweemaal inslaat. 'n was gevaar wy hier door raakten. Verzoek des Schryvers, om hier over geboord te werden, die een middel voorfeld, waar door wy gered wierden. Grootte koude ontrent St. Paul, en Amsterdam. Zien hier de laatste Kaapfche Duyfkens, en wat later 't Eiland Engano. Loopen de Straat Sunda in. Komen met groot gevaar by 't Eiland Dwars in de weg ten anker. Geraken eindelyk op de Rheede van Batavia. 't Lek nu rechte ontdekt. Aardbeving hier gevoeld. De Schryver werd op een Leger-Tocht ge- zonden. Hy bevind Batavia veel beter dan bevoorens. Zyn vertrek Ao. 1707. met 't Schip Slooten na Amboina. Zien Tagal, Tsjeribon, Luboc, of Lomboc, en Solombo. Vernemen het Eiland Rotterdam, en de Hen met de Kickens. En geraken in gevaar by den Brill. Passeeren de Boegcroenes. 't Eiland Cambayna, Bocton. Het Schip 't Kasteel Bata- via brengt ons in groot gevaar. Passeeren de Tockang Befi's Eilanden. Zien 't Eiland Bocro en Amboina. En komen eindelyk voor 't Kasteel Victoria ten anker. De Schry- ver met de zynen minnelyk verwelkomt. Vind groote verandering van huizen en huud zyn tweede behuwde Dogter wel nit. Als ook zyne twee behuwde Zoonen. Des Schryvers gezondheid, en reden van zyn vertrek van hier. Zyne drochtgeestigheid wegens moeyeljk- heden op Batavia. Deszelfs vertrek na 't Vaderland Ao. 1713. Uitgelei van zyne goede Vrienden. 't Getal der Schepen. Opperhoofden. Het Princken-Eiland. Geraken bui- ten de Straat. Zien de Kokos-Eilanden vallen geluk by dag. Missen Abbekerk. Zien een Schip, dat na Batavia zeilde. Kompasfen op 10 graden verlegt. Komen ontrent St. Paul en Amsterdam. Ao. 1714. verleggen de Kompasfen weer. N. Westering miswyzing by St. Paul. Komen ontrent Mauritius hoogte. Abbekerk en de Mosiel gemist. De Kompasfen weer verlegt. Toen weer verlegt op 25 graden. Grootte koude op 32 gra- den. Kompasfen van 25 op 20 graden verlegt. Den 19 en 21. January. Kregen N. W. miswyzing van 20 graden 16 minuten. Zien Mallegaazen. En verleggen de Kom- passfen op 15 graden. Een Avond-peiling van 15 graden, 5 minuten, en een Morgen- peiling van 14 graden en 37 minuten. Zien het Land van de Kaap. Een Avond- peiling van 12 graden en 44 minuten. Verleggen de Kompasfen op 10 graden N. We- stering. Groot gevaar op de Leeuwen-vaart. Komen in de Tafel-bacy ten anker. De Heer Helot Gezaghebber hier. Onze Schipper overleden. Wat Schepen wy op de Rheede vonden. Krygen een anderen Schipper. Kosten van verveering, hier voor den Schry- ver gevallen. De Schryver en andere Scheeps-Vrienden heertyk door den Heer Helot, en 'suffr. van der Stel, op Constantia onthaald. Het verdere daar voorgevallen: Onder- woziv van de Heer Munniks. Komst der Ceylonfche en andere Schepen. Verschyning van den nieuwen Landvoogd, den Heer de Chavonnes. Die heertyk ingehaald, en voor- gesteld werd. Verscheide Boots geraken door de N. W. wind in spaanderen. Des Schry- vers vertrek van de Kaap met een holle Zee, waar door hy Zee-ziek werd. Hoe sterk de Vloot toen was. N. W. miswyzing hier nu op 10 graden bevonden. De Kompasfen van 10 op 5 graden N. Westering verlegt. Zien Franfche Schepen. Zien een Zee-Monster. De Schryver krygt door een wind zware Schouder-pyn. Hoe lang onze Groente nog duyr-

1705. *duurde. Zien weer Franſche Schepen. Eeten onze laaſte Water-Meloen. Paſſeeren Palmas en d'Agricolas, twee droogten. Kroos geviſcht. Avond-peiling van 17 graden 37 graden N. Weſtering. Abbekerk doet Noodſchooten. Schipper de Marc overleden. Zien Hitland en Fayerhil. Krygen de Kruiſſers by ons. En eenige ververſching. De Amſterdamſche en Noord-Hollaſche Schepen ſcheiden van ons af Des Schryvers Schip raakt in gevaar van 't onderſte boven te keeven. Dezelfs komt voor de Maas. Aſſcheid der Zeeuſche Schepen. Groot gevaar van 't Schip des Schryvers door 't breken van de Kolderſtok. Komt voor Helvoetfluyſ ten anker, en daags 'er aan tot Dordregt.* 1705

Uyt- en t' Huys-Reyze van D. FRANCOIS VALENTYN, Ao. 1705. als Predikant na Ooſt-Indiën met het Schip 't Hof van Ulpendam van de Kamer Amſterdam gedaan.

Uyt- en t' Huys-Reyze des Schryvers Ao. 1705. en vervolgens.

DEN 10 Mey Ao. 1705. des morgens zyn wy met het Schip het Hof van Ulpendam (een Schip van 145 voeten, voorzien van 36 Stukken, 8 Baſſen, en 220 koppen, waar onder 88 Soldaten) van de Kamer Amſterdam uit Texel gezeild.

Ik voer op dien Bodem als Predikant, by my hebbende myn Huysvrouw, *Cornelia Snaats*, 5 kinderen, een Neeſje (wiens koſt-geld ik heb moeten betalen, ſchoon hy tot myn Huysgezin behoorde) en Juffr. *Aletta Bek* (die ik bezorgd had, dat voor niet overging, alzoo daar toe tyd had, om het in de Vergadering der Heeren Zeventien te verzoeken, 't geen voor myn Neeſje, *Simon de Brieuings*, een Kapiteyns Soon, wegens zyn te laat aanlanden hier uit Indiën niet had konnen geſchieden) nevens een Dienſtmaagd De voornoemde Juffr. ging onder myne beſcherming na haren Broeder, Predikant op Stellenboſch, over.

De Schipper, die op dezen Bodem het Gezag voerde, was *David Codde*, een man, vry koddig van leven, een goed Zeeman, als hy nugteren was, en door en door goed, dog ik wenschte wat meer ernſt, en ordentelykheid in den zelven gezien te hebben, alzoo hy al vry wat tot den drank genegen was, 't geen my dikwils voor ons heeft bekommerd gemaakt, alzoo 'er op hem zeer weinig ſtaat te maken was, gelyk ik in eenige voorvallen gezien heb.

Gezelschap op zyn Schip.

De Opper-Stierman was *Jooſt Vendevogel*, een wakker Zeeman, dog die niet, dan nog een Jongen zynde, in Ooſt-Indiën geweest, maar anders een zeer neerſtig en onvermoed man was; dog onze Onder-Stierman, *Jan Struys*, was, ſchoon meermalen in Indiën geweest, een zeer ſlecht Stierman, die ons op zekerem nagt, zoo ik den Opper-Stierman niet tydig ge-waarſchouwd had, in groot gevaar ge-bragt zou hebben, om in de Vlaamſche Banken, zoo die Opper-Stierman 't niet belet had, te vervallen.

Onze Derde-waak, *Ulrich* . . . . . ge-

naamt, was een hups Borſt; dog zeer jong, en vry onbevaren, behalven dat hy noit in Indiën geweest was; verwondrd geweest zynde, dat men zulk een ſchoonen Bodem met zoo veel Zielen en Goederen aan zoo weinig bequame Perzoonen zoo los vertrouwd, en over Zee zend: want zoo de Opper-Stierman ons ontval-len was, zouden wy aan de drie andere Hoofden der Zeylagie niet veel gehad hebben.

De Onder-Koopman, die als Scur of Bockhouder van ons Schip medevoer, was *Jacobus Valmyn*, Zoon van dien *Valentyn*, die by 't innemen van Tayouan door *Coxinja* mede na Tſjina gevoerd, en daar veele jaaren gevangen gebleven, gelyk zyn Groot-Vader in Tayouan ook Landdroſt geweest was.

De Commandeur der Soldaten was *Paulus Donker*, van Gouda, en de Opper-Wondheeler, *Barend Warning*.

Wy zeilden uit met een Vloot van 9 Ooſt-Indiſche, en 15 Oorlogs-Schepen van 't Land, waar over de Zeevoogd van *Almonde* 't bevel had, en die ons tot de Straat van Gibraltar geleiden zoude, en onze Zeevoogd was de Heer *Samuel Timmerman*, die op 't Schip Vryburg, waar op *Ditlof Croes* Schipper was, als Raad van Juſtitie, uitvoer. Ook was 'er een fraey getal Curasſau- en Guinea's-vaarders, die met ons zeilden.

Den ganschen Zondag nagt, en den 11, ^{Gevallen voor de wal.} dreven wy, drie mylen van de wal, langs dezelve, en den 12 dito waren wy ten 10 tuuren 3 mylen van 's Gravezande, wiens Toeten wy Zuyd-Weſt ten Zuyden peilden, na dat wy 's avonds te vooren Schevelingen gepaſſeerd waren.

Wy telden toen 81 Schepen in 't Vaarwater, en zagen dicht by ons twee Schepen, die Engeliſche Vlaggen toonden; dog die wy voor Franſchen hielden; 't een van 18, en 't ander van 24 Stukken; van dewelke 'er ons 's nagts een vlak voor den boeg quam, in welken nacht wy een anker tuſſchen twaalf en een uur verloorren.

Den 13 dito 's morgens, het tweede Glas in de Honde-wagt waren wy in de uiterſte verlegenheid door een alarm over een Schip, dat vlak tegen onzen Boeg aan ſcheen te zullen dryven, alzoo wy meinden, dat hy van zyn anker, en gaande ge-
raakt

1705. raakt was; en dewyl wy zagen, dat hy nog al op ons aanhield, en na ons schreuwen, *houd af, houd af*, niet luitferde, zoo gaven wy met scherpe vonk op hem, waar op hy aanstonds, nevens zyn Makker, die agter hem was, van ons afhield.

Wy wilden ons anker in 't eerste kappen; maar behielden het nog, dog vernamen daar na, dat het by de stok afgebroken, en dat dierhalven niet dat voorige, maar ons Schip buiten ons wetendriftig, en van zyn anker geraakt was.

Wy gingen toen egter met groot gevaar van ons zelve, en ook van alle de andere Schepen, t'zeil, alzoo wy'er veel met Lantaarns door de Vloot zagen zwieren, en teken, dat zy door 't zwaar weder, dat wy gekregen hadden, mede driftig geraakt waren.

Den 16 dito rakte 't Fluytje de Lepelaar gaande, en quam ons vlak voor den boeg; waar op wy in 't zevende glas van de eerste Wacht met een zware Zuyd-Westen wind gaande raakten, dicht by de Lepelaar quamen, en zeer groot gevaar leedden van tegen malkanderen in spaanderen te stooten, alzoo de Zee zeer holging. Men wicrp het Tuy-anker ten eersten uit; dog moesten, om de Lepelaar niet te raken, dit zeer kort houden, waar door ons Schip, alzoo'er vervaarlyke deyningen gingen, afgryzelyk stampte.

En verlies van ankers met veel gevaar.

Den 17 dito in 't zevende glas van de Dag-wacht brak het Tuy-anker by beide de armen, en twee voeten van de stoker by, af.

Dus gingen wy weder door, deden een schoot, en raakten allen geluk, door bot te vieren, voor ons Daglyks-anker weer op een beter plaats, en wat verder van de Lepelaar, vast.

Op dien dag en nacht raakten zeer veel Schepen gaande, alzoo het zeer sterk wacyde, hoewel het anders schoon weder was.

Ontrent de middag schokte een van de Oorlogs-Schepen na ons toe, dog raakte tegen den avond, by 't stillen van de wind, weer van ons af.

Daags'er aan, wanneer 't stiller wierd, verzogten wy Schipper *Croes* om een ander anker; dog hy weigerde ons dit, 't geen wy, na een Pitsjaring, den 20 dito 's namiddags van *Nicolaas Schaft*, Schipper op 't Schip *Brandenburg*, kregen.

Wy zagen ook verscheide Schepen van Helvoetsluys na ons toe komen, waar onder het *Rotterdam's Oost-Indisch Schip Yffelmonde*, waar op *N Overraad Schip per*, gelyk *Wassenaar*, een nieuw Schip van de Kamer *Delft*, mede daar onder was.

Den 21 dito raakten wy, door onvoorzigtigheid van den *Onder-Stierman*, in 't midden van de nacht by na van de Sche-

pen af, en op 28 en 30 vadem water. Ook was hy wel een uur (door 't geven van quade Ordres aan 't volk) bezig met het Schip maar te wenden; dat egter niet gelukken wilde, of, zoo den *Opper-Stierman* daar na zeide, onmogelyk zoo gelukken kon, ja 't was duizend tegen een, dat wy geen veel grooter onheil op de *Vlaamsche Banken* leden, alzoo wy'er dicht by waren geweest.

Den 23 dito 's morgens in 't tweede glas van de Dag-wacht zagen wy *Engelands Voor-Noordland*, passcerden de *Hoofden* in 't begin van de *Voormiddag-wacht*, zagen *Dover* zeer klaar, alzoo wy maar eene kleene myl van de wal waren, en liepen met moy weder het *Canaal* met een *Noord-Ooftelyke*, en *Ooftelyke* wind, in.

1705.

Passeer-ten in de Hoofden.

Den 24 dito raakten wy boven *Bevezier*, zagen tegen de middag 't *Eiland Wig*, dat wy allengskens ophiepen; dog na de middag schraalde de wind.

Den 25 dito geraakten wy voor den *Hoek van Portland*; dog kregen 's avonds stilte, blixem, donder, en een zware lucht, dat op regen uitliep.

Den 26 dito quamen wy voor den *Hoek van Goudsfaart*, en op de middag ontrent de *Haven van Plymouth*.

Den 27 dito raakten wy boven de *Sorlings*, en quamen 's namiddags op 49 graden, 36 minuten.

Den 28 dito namen drie onzer *Oorlogs-Schepen* 4 *Franche Schepjens*, en bragten die in de *Vloot*.

Engeraken in de Spaansche Zee.

Den 29 dito hadden wy den ganschen nacht en dag een halve storm, en zware deyningen, en geraakten 's nagts met een *Ooft-Noord-Ooften* wind van 's *Lands Schepen* af, die wy daags'er aan weder zagen, en van dewelke wy 's namiddags ten drie uren, na gissing op 43 graden, afscheid namen, zeilende nu in de plaats van *Zuyden*, met een *Zuyd-Westen Cours*, en met een *Ooft-Noord-Ooften* wind.

Den eersten Juny hadden wy de wind zeer scherpe, en daar by dyzig en travadig weer dien ganschen dag, ziende ook drie *Malefiten* (zekere kleene *Ongeluks-Vogeltjes*) en dien zelve dag raakte een man over boord, die, na veel moeite, nog weder gekregen wierd.

Daar wy van 's Lands Schepen afscheid nemen.

Den 9 dito waren ontrent de *Barlings*, kregen de wind *Zuyd-West* en *Noorden*, met een *Zuyden Cours*.

Den 13 dito dede *Wessel Arendszen*, een *Curacaosvaarder*, 3 schooten op 34 graden, 17 minuten, *Noorder* breedte; dog konden niet bedenken, waarom hy dit dede.

Den 16 dito zagen wy even na de middag, 8 mylen van ons het *Eiland Madara*, en *Porto Santo*, twee der *Vlaamsche Eilanden*, hoewel by zommige onder de *Ca-*

Zien Madara en Porto Santo.

1705. narische gerekend.

Wy veranderden hier onzen Zuyder-Cours by een Noorden ten Oosten wind in die van Zuyden ten Westen, verleiden de Kompassen, en bevonden, dat Madera op 32 en een halve graad lag.

Dit Madera wierd Ao. 1419. door *Gonzalvo Zazzo*, en Porto Santo in dat zelve jaar door *Penestrellus* ontdekt, en hem dit ook, mits hy 't bevolken zou, geshouken.

Vermits wy by onze voorige Indische Tocht beloofd hadden, deze, en ook de Zoute Eilanden, in deze onze laatste Tocht na Indiën te zullen beschryven, alzo zy tot deze Beschryving eenigzins behooren, zullen wy met die der Canarische, alzo wy nu na by dezelve zyn, voor af een aanvang maken.

Beschry-
ving der
Canari-
sche Ei-
landen.

Zy waren by de ouden met verscheide andere naamen, voor al met die der gelukkige Eilanden, bekend. Zy zyn zeven in getal, te weten, Palma, Ferro of Hierro, Gomera, Teneriffa, Groot-Canarien, Forte Ventura, en Lancerote; welke twee laatste het naaste aan Kaap de Non, en Kaap de Bojador, leggen.

Zy vertoonen zich dus van de 26 tot de 28 graad Noorder breedte, en tusschen den 1 en 6 graad in lengte. Zomigige strekken deze Eilanden wel tot den 29 en 30 graad uit, en als men dat tot den 32 graad en wat verder trekt, dan zal men 'er op die wyze Madera en Porto Santo al mede onder konnen betrekken; dog de beste Land-beschryvers strekken die Eilanden niet verder, dan tot den 28 graad uit.

Men geeft voor, dat deze Eilanden ontrent A. C. 1300, en Ao. 1400. dooreen Edelman uit Piardyën, *Bethancourt* genaamt, ontdekt zyn, welke laatste zich daar ook met eenig volk neergezet heeft.

Naderhand zyn die Eilanden onder de Kroon van Spanjen of Kastilien gebleven.

Palma.

Palma, in 't Noord-Westen op 28 graden, 52 minuten Noorder breedte, ontrent 12 mylen van Gomera gelegen, is meest rond, een hoog, en boom-ryk Eiland, hebbende zeer veel Weylanden, en schoon zuivel, en beslaat in zynen omtrek ontrent 25 mylen. Het is zeer vrugbaar, gevende zeer veel schoone Granen, dog weinig Koorn; maar heerlyke Malvazeyen andere Wyn, zeer goede Zuyker, en veelerley voortreffelyke vrugten. Dit, en Ferro, zyn de twee Westelykste der Canarische Eilanden.

Gomera.

Gomera dat tusschen Hierro of Isha di Ferro, ten Oosten van 't zelve, en tusschen Teneriffa, en ontrent 8 mylen van 't laatste legt, is ontrent thien a twaalf mylen lang.

Hare Hoofdstad voerd dezelve naam van 't Eiland, en men heeft hier al mede over-

vloed van Vrugten, en Wyn, als mede 1705. eenig Koorn, en Zuyker. Het is ten deele hoog, en ten deele vlak Land; dog men heeft geen reden, schoon men al dat voorige hier waarlyk heeft, om dit Eiland vrugbaar te noemen. Het beste dat men'er vind, is deszelfs zeer goede Haven, waar voor alle de andere hier moeten wyken.

Het Eiland Ferro of Hierro (zoo de Ferro. Spanjaards zeggen) by ons 't Yzer-Eiland genaamt, en een der Westelykste zynde, is niet boven 6 a 7 mylen in 't rond. Men heeft hier een Hoofdstad, en ook andere kleine Stedekens; dog groot gebrek van water; maar dit gebrek werd, tot verbazing van alle, door een wolk, die 't meeste van den dag (uitgenomen in de zwaarste hitte deszelfs) boven zekeren boom, daar by den Inlander Goroc genaamt, staan blyft, uitnemend vergoed, alzo van den dauw, daar af op de bladeren vallende, een zeer helder water afdrupt, 't geen door steene bakken, daar onder gezet, gevangen werd. Een wonder in de nature, waar van niemand weet reden te geven, en 't geen allereerst aan de Spanjaards door een vuile Snol ontdekt wierd.

Naast aan 't Eiland Gomera legt 't Eiland Teneriffa op 28 graden, 40 minuten, zynde van 't Eiland Groot-Canarien en beweften 't zelve 15 a 16 mylen, maar van Gomera pas 6 a 7 mylen. Het is wel 25 mylen lang, en op zyn breedste ontrent 10 a 12 mylen breed, loopende in 't Noorden scherp toe. In 't midden deszelfs heeft men die vermaarde Piek van Canarien die voor een der hoogste Bergen van den Aardbodem gehouden werd, en men by klaar weder 60 mylen in Zee zien kan, en die ik, by myn eerste Tocht met dyzig weder, 30 mylen verre boven de wolken met zyn Top heb zien uitsteken. Die lust heeft meer van de zelve te weten, kan hier over 't werk van *Dapper* nalazen.

Men heeft op dit Eiland verscheide Steden, als Ortone, St. Christoffel, Lagoena, Garrika, en Santa Croce, welk laatste een zeer goede Haven is, en aan de Zuyd-Oost-zyde deszelfs legt.

Men heeft hier beneden aan de voet des voornoemden Bergs verscheide schoone Heuvelen, overvloedig met Koorn, en veelerley andere Granen, bedekt; ook geeft het Eiland schoone Canary- en andere Wyn, Honing, Zuyker, Wasch, Vlasch, Zyde, en veel schoone Vruchten, gelyk ook veel Draken-boomen.

De Stadhouder onthoudt zig gemeenlyk in de Stad Lagoena of Layoema, buiten welke men hier nog Rialeio, Vitava, en meer andere Stedekens heeft. Hier valt ook zeer veel Zwavel, waar door men hier

Tene-
riffa.

1705. hier nu en dan al in groot gevaar geraakt is van in de lucht te vliegen of door het wooden der onderaardsche mynen te verbranden, wanneer dit geheel Eiland door zware Aardbevingen geïcht werd, gelyk men dat op 't einde van Ao. 1704. afgryzelyk, meer dan drie honderd maal zedert den 24 Decenber, gezien heeft

Groot-Canariën. Groot-Canariën, naast aan Teneriffa en beoosten 't zelve in de 20 mylen gelegen, legt op 28 graden, 15 minuten van den Evenaar. Het is ongemeen vrugbaar, en vol menschen. Ook zit hier de Grooten Raad van de zeven Eilanden, als ook de Bisschop, die hier zyn Zetel en groote Inkomsten heeft; dog de Opper-Landvoogd der Canarische Eilanden onthoudt zig op Teneriffa. Men heeft hier schoon Koorn, treffelyk en zeer wit brood, ongemeene goede Weyt, en, al regend het nog zoo sterk, aanstonds weder drooge wegen. Men heeft hier de Steden Canaria, Tedle, Guja, Galder, en meer andere. In Tedle valt schoone Wyn. Ook heeft men op dit ganfch Eiland overvloed van allerley schoone Vruchten, als daar zyn Granaaten, Citroenen, Orangie-Appelen, Vygen, Olyven, heerlyke Melonen, veel Batatas, en zelf eenige Persiken.

Forte Ventura. Ontrent zoo verre beoosten Groot-Canariën, als Teneriffa, beweften 't zelve legt, heeft men, ontrent ook zoo verre, of 16 a 18 mylen van Kaap de Non, en Kaap de Bojador, het Eyland Forte Ventura.

Dit Eiland is wel 25 mylen lang, en op zyn breedste ontrent half zoo breed; dog in 'tmidden vry smaller, alwaar 't twee aaneengehegte Eilanden schynen te zyn. Pozzo Negro, Tarafalo, Baltarhay, Chabras, Ricqueroque, en Lanagla zyn de voornaamste Steden daar van. Het Eiland is zeer vrugbaar in verscheide Granen, en vooral in Garst. Hier valt een schoone Gom-boom, waar van men wit Zout maakt. Ook zyn hier veel Olyf-Dadel- Palm- en Mastix-boomen. En verder heeft men hier ook overvloed van allerley Vruchten.

Lance-rote. Het Noordelykste van deze Eilanden is Lancerote, dat van den West-hoek van Forte Ventura ontrent 16 mylen op 28 graden, 35 minuten Noorder breedte legt, pas beoosten welken hoek nog een klein Eilandje, Ilha dos Lobos genaamt, als tusschen beiden deze Eilanden legt.

Dit Lancerote is ontrent 18 mylen lang, zynde langwerpig vierkant, en ontrent 10 a 12 mylen breed. Aan de Noord- en Westkant is 'er niet wel aan te komen; maar aan de Oost- en Zuyd-kant heeft men verscheide Steden, als Cayas, of Lancerote, Celotte, Porto de Naos, en Porto de Cavallos. Alles, 't geen men van Forte Ventura gezegt heeft, kan men van dit Eiland mede zeggen. Benoorden dit Lan-

cerote eenige mylen, ziet men by na op eenen streck Oost en West de Eilandkens Clara, Gratiofa, en Rocco (dat 't Oostelykste is) en benoorden dezelve eenige mylen Alegria leggen.

Het verdere dat 'er van deze Eilanden te zeggen valt, kan men by anderen, die uitvoerig daar over schryven, nazien.

Weshalven wy met Madera, daar wy 't laatst lieten, onze Reyze weder vervolgen.

Wy hadden hier een schoone wind, en heerlyke voortgang, zeilende in 't ctmal 30 a 36 mylen.

Den 17 geraakten wy op 28 graden en 14 minuten. Kregen hier de Passaat-wind, en bespeurden, dat wy by dag hier schoon weder, dog tegen den avond een lugt vol wolken hadden. Ook nam heden weer een Curaçao's-vaarder afscheid van ons.

Den 18 dito zeilden wy 40 mylen in 't ctmal; dog konden geen Hoogte krygen, om dat wy de Zon te na waren.

De Zee was hier hol, en vol zware deynningen. Ook nam heden *Wessel Arendszen* mede afscheid van ons, en toen waren wy nog met ons 9 Oost-Indisch-vaarders, en 2 Schepen, die na Guinea wilden, by een, welke 2 laatste Bodems ons daags 'er aan op 26 graden mede verlieten; 't geen de Rotterdammer en Delvenaar ontrent de middag ook deden, latende hunne Vlaggen, onder 't doen van eenige afscheidschhooten, wacyen.

Den 21 dito passeerden wy den Tropicus Caneri, en ook de Zon, op 22 graden zynde, en besloten tot de Zoute Eilanden toe by de vier Fluyten te blyven, zynde toen met onze zeven Schepen nog by een.

Den 22 dito veranderden wy, op het Zeyn des Admiraaals, onzen Cours van Zuyden ten Westen in die van Zuyden, en hadden dagelyks Travaden, en zwaar weder, gerakende den 24 dito op 16 graden, 58 minuten, en zagen hier een Bezaantje, zynde een Appel-bloesem Zee-qual, tegen de wind op dryven.

Ook hadden wy hier, alzo 't schielyk stil wierd, een holle deyning der Zee, en zware hitte eenige dagen aan een.

Vermits wy hier by de Zoute of Cabo Verdische Eilanden zyn, van welke wy bevorens mede gezegt hadden in 't byzonder te zullen spraken, zal het nu de regte tyd en plaats zyn, om dat te doen.

Beweften zekeren bekenden Hoek van Africa, Cabo Verde, of 't Groen Hoofd genaamt, en ontrent de 15 a 16 graden Noorder breedte gelegen, heeft men, ontrent 150 mylen 'er af, zeer veel Eilanden, die zich van den 13 en een halve graad tot den 19 graad Noorder breedte, en van den 153 en een halve tot de 157 graad der lengte uitstrekken, welke de Cabo

1705.

Krygen de Passaat-wind.

't Getal onzer Schepen.

Beschryving der Zoute Eilanden.

1705. Verdische of de Zoute Eilanden genaamt werden. Dit Cabo Verde, by de Ouden Arfinarium genaamt, is Ao. 1445. ten kosten van *Alfonso* de V., Koning van Portugal, ontdekt. Dit was 't Land, daar na 't zeggen der Dichters de Hesperische Hoven, en die Goude Appelen waren, behalven dat zy ook wegens 't Paleys van *Anteus*, welke door *Hercules* overwonnen is, zeer wel zyn bekend geweest.

Zy werden gemeenlyk gesteld thien, hoewel by anderen meer, in getal te zyn, en vertoon, zoo als zy zich van het Noorden na het Zuyden uitsprekken, by na als een halve Maans-rond. Men noemt dezelve (zoo als zy vervolgens leggen) *Ilha de St. Antonio*, *St. Vincent*, *St. Lucia*, *St. Nicolao*, *Ilha do Sal*, *Boa Vista*, *Ilha del Mayo*, *St. Jago*, *Ilha del Fuogo*, *Ilha Brava*.

Ilha de St. Antonio. Het Noordelykste der zelve legt op 19 graden, en 't heeft twee zware en hooge Bergen, welker Toppen men zelden ziet, alzo die meest met wolken bedekt zyn. Men heeft hier schoone Orangie- Limoen-Citroen-Dadel-Granaat- en Kokos-boomen, welke voor het Zeevolk, daar, of in d'andere Eilanden, aangierende, een groote verversching geven. Men onthoud zich daar meest aan den Noord-Westen en Noorden kant van het Eiland, daar een zeer goede Haven, en nog eenige verversching te krygen is.

St. Vincent. Het Eiland *St. Vincent* legt mede op die breedte of een halve graad Zuydelyker, tusschen *St. Antonio*, en tusschen *St. Lucia*, zynde pas 5 a 6 mylen lang, en 't heeft een zeer veilige Haven aan de Noord-West zyde, alwaar nog een klein Eilandje is. Het is een zeer Bar-Schor-Boom- en Heester-loos Eiland, dan dat'er eenige Coloquinten zyn, ook is'er geen water op, dan zoo men'er Putten graaft, daar in men wel water, maar geen ander, dan brak, krygt. Hier op zyn veel Bokken, die de menschen, daar meest ten spyze versprekken, en die de Swarten hier geestig met handen weten te vangen.

St. Lucia. *St. Lucia* legt wat Zuydelyker, en op 18 graden. Het is 8 a 10 mylen lang, en ontrent 2 mylen breed, zynde meest hoog Land, en vol digte Bofchen. Beoosten deszelfs West-hoek ziet men twee kleene Eilandkens; dog de regte Haven heeft men na de kant van *St. Vincent*, daar zich nog eenige Eilandkens vertoon. Het legt meest Noord-Oost en Zuyd-West gestrekt, en is, nevens *St. Jago*, en *St. Nicolao*, een van de drie grootste, en volkrykste.

St. Nicolao. Wat Zuyd-Oostelyker tusschen den 18 en 17 graad heeft men *St. Nicolao* tusschen *St. Lucia* en *Ilha do Sal* leggen. Het legt gestrekt meest Noord-West en Zuyd-Oost, zynde 7 mylen lang, en op zyn

breedste 3 mylen breed, en aan deszelfs Zuyd-Oost-hoek ziet men twee Eilandkens leggen, alwaar dit Eiland zeer smal uitloopt. Men heeft hier by na geen Geboomte; maar veel Bokken en wilde Katten; ook is'er overvloed van Steen-braessien daar te krygen. Men heeft hier een *Bacytje* aan de Zuyd-Oost kant, en nog een andere, daar veel en goed water valt. In 't midden dezes Eilands is een zeer hooge Berg, hoewel 't aan de Noord-kant mede al zeer heuvelachtig is.

Daar na heeft men *Ilha do Sal*, dat op de 17 graden, meest Zuyden en Noorden gestrekt legt.

Het vertoon zich in 't Noorden als een Berg, en loopt na de Zuyd-kant allengskens af. Men heeft'er een goede Rhee de wat bezuyden de West-hoek, daar ook goed water valt. Het is een zeer dor, woest en mager Eiland, daar by na niets valt, dan Bokken, Visc, en Schildpadden; ook zyn'er aan den Zuyd-Oost-hoek veel Zoutpannen, waar na dat 't Zout-Eiland genaamt werd.

Boa Vista ('t geen *het fraey Gezicht* *Boa* betoekent) legt twee a drie mylen bezuyden het zelve op 16 graden, en is meest rond in zynen omtrek, en zeer hoog vermakelyk Land, dat zich van buiten uit Zee zeer fraey opdoet, waar na 't ook zoo genaamt is. Aan de Zeekant ziet men veel Zand-duynen; dog Landwaard in heeft men Gebergen en eenige Bofchen. In 't Zuyd-Westen is een goede Haven en zeer goede Anker-grond. Het heeft een Rijse aan de Noord-kant, waar op het Schip Naarden gebleven is; en dit Rif strekt zich wel een myl Oost en dan Noord-Oost aan, behalven 't welke'er nog een zoo aan de Zuyd-kant is, dat wel een myl Oost ten Noorden in Zee loopt. Het is weinig bewoond, om dat'er zeer weinig water, dat goed is, valt, en hoe fraey 't zich ook van buiten opdoet, heeft het nergens over te roemen; zoo dat ik niemand raden zou daar, dan by hooge nood, aan te gieren. Het legt tusschen *Ilha do Sal* en *Ilha de Majo*, dog wel zoo Noorde-lyk.

Ilha de Majo volgt'er naaft aan, en legt'er 7 of 8 mylen bezuyden op 15 graden, en zeer digt by den Zuyd-Oost-hoek van 't Eiland *St. Jago*, niet verre van *Porto du Praya*. Dit is het kleinste der Zoute Eilanden, is rond in zynen omtrek, en na giffing 6 a 7 mylen groot.

Het heeft Landwaard in eenige Bergen, in 't Noorden een zeer sene Landstreek, dog aan den Noord-Oost-kant een zeer gevaarlyk Rif. Als men'er aangaan wil, zoo moet men de *Bacytje* in 't Zuyd-Westen zoeken, daar men een slegt Dorp vind, daar niet veel te halen, en niet dan elende te zien is. Men heeft'er nu en dan

1705. eenige Vifch, en ook verfch water; dog ook anders niet.

St. Jago. St. Jago legt naaft 'er aan, op de 15 en 16 graden, dat zich meeft Noord-Weft en Zuyd-Ooft uitftrekt, zynde het grootfte van alle de Zoute Eilanden, dat ook 't gezag over alle de andere voerd, vermits de Landvoogd en Bifchop in de Hoofdfiad van den zelven naam (alwaar den eerften bezogt heb, dat elders nader aanhale) zich onthouden. Het is wel een derde langer, dan Sta. Lucia of St. Nicolao, en 't vertoond zich alomme zeer berg-achtig. Men heeft 'er verfcheide Havens of Baeyen, daar men leggen kan, en wy hebben aan Porto du Praya wat bewefden den Zuyd-Ooft-hock ten anker gelegen, daar een klein Dorpje met zeer naakte Portugeezen op een Heuvel, maar een fchoon Calappus-bofch, was. Ook kan men voor de Stad St. Jago zelf ten anker komen, die twee mylen Weftelyker, gelyk Ribera Grandi, en St. Domingo meer na 't Noord-Weften leggen. Ook heeft men 'er Porto de Kanifos, en in 't Noord-Ooften die van Sta. Maria, maar Porto du Praya is de befte; dog water moet men aan de Stad St. Jago halen; hoewel men zegt, dat daar ook twee Rivieren zyn; dog wy hebben 'er die niet gevonden.

Op dit Eiland heeft men Ofsen en Koeyen, die wy 'er ook van daan gevoerd hebben; ook vallen 'er Paarden, Ezels, Bokken, Hoenderen, en veelley fchoone Vruchten van Orangie- Limoen- Piëffang- Calappus- Ceder- en meer andere boomen; ook is 'er overvloed van Vifch; Ryft, en Milie; maar hoe elendig het hier by de Gouverneurs van Porto du Praya, en van St. Jago zelfs, gefield was, halen wy elders aan.

Ilha del Fuogo (of 't vuur of brandend Eiland) legt ettelike mylen ten Zuyd-Weften van 't zelve naaft hier aan, op 14 graden, dragende dezen naam na een zwaren Vuur-berg, die ontrent in den in 't zelve legt, en welkers vlammen men al verre in Zee, voor al 's nachts, ontdekt. Men heeft 'er Anker-grond aan de Weftzyde; dog alzo 'er niets valt, zoo komt 'er ook niemand.

Het is van groote als Ilha do Sal, heeft 5 a 6 mylen in zyn omtrek, en aan de Zuyd-Weftzyde een klein Eilandje.

Ilha Brava, een weinig Zuyd-Weftelyker, tuffchen de 13 en 14 graden gelegen, is na zyn naam, zeer woef, en pas 4 a 5 mylen in zynen omtrek. 't Heeft een Haven aan de Weftzyde, dog de befte in 't Zuyd-Ooften, daar men een Dorp van eenige Hutten heeft. Hier vallen Moerbezen, Vygen, Milie, Water-Meloenen, veel Bokken, en overvloedig water.

Dit zyn de Eilanden, by de ouden de Gorgades, en ook wel de Hefperides ge-

naamt, en 'daar men zeide, dat Goude Appelen vielen; hoewel 'er gefchil tuffchen de Gelcerden is, of men dit laaftie niet op de Canarifche Eilanden moet toepaffen; dog 't kan op beide gefchieden, alzo die Appelen op beide dezze Eilanden vallen.

Na deze buitensprong over de Zoute Eilanden, vervolgen wy onze voorige fioffe daar wy 't gelaten hebben.

Den 27 dito fteden wy den Cours Zuyden ten Ooften, zynde de wind Noorden ten Weften, dog den 29 dito kregen wy de wind Ooft, en fteden toen den Cours Zuyd Zuyd-Weft, zynde vry fchraal.

Den 30 dito miften wy de Schepen Belvliet en Rynenburg, op 11 graden zynde.

Den eerften July veranderden, wy op 't Zeyn des Admirals onzen Cours in Zuyd-Ooft ten Ooften, hebbende een Weften wind, die na den Zuyd-Weften liep met verfcheide Travaden. Hier raakte weer een man over boord, die nog behouden wierd. Ook vernamen wy verre voor uit blixem en donder; dog leden 'er niets by.

Den 2 dito raakte onze Admiraal van ons af.

Den 3 dito was de Cours Zuyd-Ooft, Zuyd-Ooft ten Zuyden, en Ooft-Zuyd-Ooft met en Zuyden en Zuyden ten Weften wind, hadden een holle Zee, en waren, na giffing, op 7 en een halve graad Noorder breedte.

Den 4 dito kregen wy een zeer zwaren regen, dieergelyke wy nog niet gehad hadden. Ook ift ond de Zee zeer hol, en vernamen eenig weerlicht, waar op ook zwaarder weer en holler Zee volgde, waar door wy geweldig begonnen te fampfen. 's morgens zagen wy Brandenburg, Abbekerk, en Driebergen nog, maar 's namiddags geen eenen meer van onze Makkers, en nu en dan kregen wy hier zware Travaden met een Zuyd-Ooft ten Ooften en Ooft Zuyd-Ooften Cours, en met een Zuyden wind, die vry fchraal was, en al vry fterk doorkolde, 't geen de hitte hier zeer matigde.

Den 7 dito zagen wy veel Haeyen, Dorados, en meer andere Vifchen.

Den 8 dito kregen wy zwaren regen met een Travaad uit den Noorden, hebbende onzen Cours Zuyden gefield; dog hadden kort 'er aan een Zuyden wind.

In dit zelve Travaad quam een Gras-Krygen groene Sprinkhaan, wel 40 a 50 mylen in Zee van de wal, op de Bak vallen, zynde met een levende Sprinkhaan in 't fchip.

Wy hadden hier veel Travaden en zeer holle Zcën; egter vingen wy nu en dan eens een vliegende Vifch, dan eens Corret, of Zee-katten, op de Hoogte van 6

1705.

Ilha del Fuogo.

Ilha Brava.

Alonze Makkers verlaten ons.

1705. graden, 34 minuten; ook zagen wy nu en dan hier Schaarvogels en Dorados, van welke laatste wy 'er 13 en eenige Coretten vingen, hebbende hier by na geen hitte; dog kregen zwaren regen, en verscheidde harde Travaden met een Zuyden, Zuyden ten Westen en Zuyd-Zuyd-Westen wind, en Zuyd-Oosten Cours, ook wierpen wy hier den 12 dito grond.

Ontdekken een Schip.

Den 16 dito wierden wy een Schip van verre gewaar, waar op een zware regen volgde; na 't opklaren van welke 't Schip dicht by ons was, en toonde een Engelsche Vlag; waar op alles in ons Schip in roeren raakte, alzoo men niet minder als klaar was, om hier een vyand aan te doen, en de wanordre was by al ons volk zoo groot, dat ons dit Schip, zoo 't ons maar stout aangetast had, ten eersten zou veroverd hebben, schoon het veel kleiner, dan 't onze was: want geen een Soldaat had een Patroon in zyn Tafel, gelyk die alle naderhand ledig bevonden wierden, al het welke door de zorgloosheid der Scheeps-Overheden toequam, die te meer daar voor behoorden gezorgd te hebben, vermits de Heeren Bewindhebbers hen, eer wy vertrokken, wel ernstig aanbevolen hadden daaracht op te geven, op dat hen niet het zelve, als 't Schip Berkenrode (dat op 45 graden 't jaar te vooren genomen was) overkomen mogt.

Dat ons gemakelyk had konnen nemen.

Ondertusschen bekeek ons deze gaff niet weinig, zeilende hoe langs hoe meer na ons toe, die hem door het niet toonen van onze Vlag in groote onzekerheid lieten. Egter begon men by ons zoo wat klaarheid van 't een en 't ander te maken, en alle de Juffers wierden beuden na de Konstapels Kamer, of nog lager gezonden; dog ik bleef boven by de Schipper, oordeelende daar met het aanoedigen van 't volk den meesten dienst te zullen doen.

Dog dat ons verliet.

De wind wierd eindelyk goed, en na dat dit Schip ons voor en agter wel bezien had, liep het voor de wind van ons af, en toen toonde onze Schipper onder een schoot zyn Vlag eerst; dog de ander vlagde niet weer.

Wisten onder de Linie weinig van hitte.

Dagelyks hadden wy hier op 3 en 4 graden veel Travaden en holle Zéen met een Zuyd-Oosten wind, en Zuyd-Zuyd-Westen Cours, waar op ook de Zuyd-Oosten Passaat zich begon te zetten; dog dit ging meest by de wind, alleen nu tot onze troost nu en dan eenige Albicores, of een vliegende Visch of Coret vangende, zonder dat wy hier op de 3 graden by na van eenige hitte wisten.

Den 25 dito geraakten wy bezuyden den Evenaar, alwaar zware deyningen uit den Zuyden, een schoonen voortgang en fraeye koelte, met een Zuyd-Zuyd-Oosten en Zuyden ten Oosten Cours, en een Oost-

Zuyd-Oosten wind hadden, vangende dagelyks veel van de gemelde Visch, dat een groote ververfching voor ons was.

1705.

Wy ontdekten een lek in de Boeg. meer, dat wy een groot lek voor in den Boeg hadden, dat op Zee niet te verhelpen, en 't geen oorzaak was, dat ons volk in een glas, by handzaam weder, drie honderd, en, by onweder, wel 500 a 600 steeken pompen moest, alzoo men 't water hoorde inloopen, door een gat, daar men (zoo daar na bleek) wel een arm in steeken kon, en 't geen onvoorzigtig by 't vernieuwen van de Onder-huyd open-gelaten was.

Den 31 dito zagen wy by een holle Zee een Weers-hoofd, en een witte Vogel, ook verleyden wy, nu op 6 graden en 5 minuten zynde, de Kompassen hier op 5 graden Noordwestering.

Den 3 Augustus vernamen wy eenige Schaarvogels, en nu en dan ook eenige Mallesiten.

Den 7 dito zagen voor de middag een Schip in 't Zuyden tegen ons aanleggen; dog 't was 's avonds al weg.

Den 9 dito stierf *Abraham Veldhoen*, de eerste doode op onze Reyze.

Den 10 dito was de Cours dan eens Oost, dan weer eens Zuyden ten Westen met een Oost en Zuyd-Oosten wind; en hadden nu en dan holle Zéen.

By de Morgen- en Avond-peilingen; hier waargenomen, ontdekten wy, dat wy veel Oostelyker, dan wy gisten, en ontrent 45 mylen boven de Abrolhos waren. Ook hadden heden den tweeden dooden, *Abbo de Vries* genaamd.

Wy zagen hier nu en dan eens een witte, dan weer eens een anderen vreemde, en ook wel eenige bonte Vogels.

Den 15 dito passerden wy 't Eiland *Passien* Ascension 's nachts ontrent 8 mylen Oostelyk van ons. By 't zelve zyn 4 Klippen, als Suykerbrooden, wel 3 a 4 mylen 'er afleggende.

Ascension.

Wy bevonden daar na te zyn op de Zuyder breedte van 20 graden en 37 minuten, alwaar wy veel Noordkapers, witte en andere Vogels, en Albucores zagen, van welke laatste wy 'er een vingen, die 33 duim dik, en ontrent 5 voeten lang was. Ook volgden ons die Vogels nog eenige dagen.

Wy hadden den wind hier Oost en Oost ten Noorden met een Zuyd-Zuyd-Oosten en Zuyden ten Oosten Cours; vernemen de dagelyks by na geen hitte; dog hadden nu en dan een holle Zee, en vernamen hier 's nagts sterken dauw.

Den 23 dito hadden weer een dooden, zynde de derde, op 26 graden en 24 minuten.

Den 25 dito vernamen wy witte en bonte Vogeltyens; dog het waren nog de Kaapsche

fche

1705. sehe bonte Duyfjens niet; ook was 't hier eenigzins koud.

Wy kregen hier ook een Noorden wind, en stelden de Cours Zuyd-Oost ten Oosten, hadden een sterken voortgang, dog een zeer ongemakkelyken nacht.

Zien de eerste Kaapfche Duyfjens.

Den 26 dito zagen en vingen wy de eerste Kaapfche bonte Duyfjens, zynde Meeuwjens, die wit en bruyn geteekend zyn. Wy zeilden met de Mars-zeyls in top heden 56 mylen, en in lengte drie en een halve graad (aieder 13 mylen) af, zoo dat alles aan 't Schip lilde en beefde, waar door wy, hoe schoon ook de voortgang was, een zeer elendighe nacht hadden, 't geen in 't vervolg al meermaalen gebeurde, alzoo de wind, hoe goed voor ons, al te sterk was, waar by wy daar na zwaren regen kregen, dat de wind wat stillen, dog de Zee kort'er na schielyk zich verheffen dede, waar door ons Schip verwaarlyk begon dan eens te stampen, en dan eens te svingeren; zoo dat wy om 't zwaar weer, en op 't zien van twee Weers-hoofden, genoodzaakt waren het Roer vast te binden, en het zoo eenigen tyd te laten dryven; dog in 't vierde Glas der eerste Wacht nam 't weder af, en wy hadden bevonden op 31 graden en 56 minuten Zuyder breedte te zyn, alwaar zich nu ook groote Vogels met leververwige Vederen, en Mallemokken, begonnen te vertoonen.

Den eersten September kregen wy een slegten Bylegger, en hadden hier op 34 graden en 24 minuten afgrizelyke holle Zeen, zagen ook veel Malcfiten, Voorboden van een zwaren Storm, die'er op volgde.

Den 3 dito zagen wy 't eerst in 4 dagen de Son, zeilden met een Westen wind Oost aan, en vernamen hier honderden van grauwe kleene Meeuwjens, die veel kleiner dan de Kaapfche Duyfjens (die zich als een Duyve vertoonen) waren.

Wy hadden 't hier zomtyds zoo koud, dat het ons vervelde, zynde, na giffing, nog 250 mylen van de Kaap der Goede Hope. Heden hadden wy onzen vierden dooden, zynde een Matroos, en wy giften op zyde der Eilanden te zyn.

Den 6 dito zagen wy een Schip aan ley Noord-Oost ten Oosten van ons, en zagen het den ganfchen achtermiddag, en nog eenige dagen'er na. Ook vernamen wy hier enige dagen aan een veel Steen-kroos, waarfchynelyk van de Eilanden, dryven, en ook groote Vogels, als Ganzen, wit van lyf en zwart van groote vlekken, en met geele bekken rondom ons Schip vlieden.

Den 7 dito stierf de vyfte, zynde N. Schnap, en de eerste Soldaat, die wy op de Reyze verlooren.

Maakte

Ondertusfchen begon ons volk dagelyks

te verzwakken, en veele door dat onop-houdelyk pompen met de Neus in de koy te storten.

1705. ons klaar om te slaan.

Den 8 en 10 dito zagen wy 't Schip weder, en maakten ons klaar om 'er mede te slaan, zynde toen zeer wel in staat om hem af te wagten; dog, zoo als het voor ons overliep, zagen wy, dat het onze Makker Rynenburg was.

Dit viel wonder wel uit: want schoon wy nu wel in staat waren, om hem, zoo verre het klaar maken betrof, af te wagten, zou 't eger met ons, daar onder weinig fris volk was, zeer slegt, zoo 't maar wat geduurd had, uitgekomen hebben; dog wy hoopten (eer wy te degen verkend waren) dat het by onze party al mede zoo staan zoude. Heden zagen wy ook, het eerst in 14 dagen, de Son helder.

Wy hoorden den 11 dito van hen, dat zy 3 dooden, en 16 zieken hadden, en dat ook de Schipper zwak, en Sr. de Graaf zeer sterk aan 't Scheurbuyk was, zoo dat alle zyne Tandten los stonden. Wy stelden vast, dat dit ook 't zelve Schip was, 't geen wy onder den Evenaar gezien hadden.

Hunne Courfen, en aanmerkingen waren meest dezelve met de onze, en wy verschilden geen 20 minuten in lengte.

Den 12 dito zagen wy een zeer vrcemden grooten Vogel, met een Staart als een Arend, leververwig van Vederen, en ook veel Kaapfche Duyfjens ontrent ons Schip hier en daar vliegen, en dan eens in Zee dryven. Ook deden zich hier 2 Noord-Kapers op; en den 13 dito verlooren wy weer een Matroos, zynde de zesde doode; hebbende de wind Noorden en Noorden Westen, en de Cours Oost-Noord-Oost en Oost ten Noorden, ook Oost.

Den 14 dito geraakten wy op de breedte van 35 graden en 50 minuten, kregen meer warinte, hadden de lengte van 20 graden, zynde toen nog wel 250 mylen (by gevolg te vooren zeer misgiff) van de Kaap.

Wy kregen heden ook een Morgen-Peiling Noord-Oostering, en staken toen een Touw in 't Anker; ziende hier veel Vin-vifchen, en Noord-Kapers, en zwarte Vogels, en meer andere.

Den 15 dito kregen wy weder een Morgen-Peiling en de eerste Noord-Westering. Dus verre hadden wy met Rynenburg te zamen gezeild; dog lieten hem, alzoo ons dat veel hinderde, den 16 dito varen. Ook verlooren wy ondertusfchen nog een man, die gestorven was.

Den 17 dito 's nagts kregen wy zwaren Blixem, Hagel, en een zwaar Travaad, dat met regen eindigde.

Dus zeilden wy nog enige dagen tot den 23 dito, wannער men Land van Steng

1705. Steng boven riep; dog 't waren wolken, die verdreven.

Zien Trombas of Trompetten. Dat het egter niet onmogelyk was Land te zien, bleek ons daags'er aan, wanneer wy veel Trombas of Trompetten, en ruygte van de wal zagen dryven.

Hier zagen wy Vogels van allerley verwen, en kregen ook door een vervaarlyken Noord-Oosten wind hier zware deyningen en sterke regen-vlagen, ziende dagelyks nog al onze Medgezellen, de Kaapfche bonte Duyfkens, die wel 300 mylen beweften de Kaap zich al opdoen, en die ons wel 6 a 700 mylen beoofden dezelve nog volgden.

Den 25 dito zagen wy een Zehond of Robbe, ook kregen wy een Morgen-peiling ten ruygen van 10 graden en 52 minuten.

Op dien zelven dag verloren wy twee Matroozen, en onzen Timmerman, *Pieter Michielszen*, die onzen 10de doode, op 34 graden was.

Den 26 dito zag ik in 't zevende Glas, terwyl ik gefchoren wierd allereerst Land; 't geen meer andere, een half uur daar na bevestigden.

Den 27 dito kregen een schoone Morgen-peiling van 8 graden en 49 minuten Noord-westering, hadden graeuwer Zee, en schoonen voortgang, ziende hier veel Tonynen.

Den 28 dito was 't bestek van de Schipper uit, zynde 50 a 60 mylen meer, als dat der Stierlieden; kregen na de middag roezemodig weder, weshalven wy, nu als over Land zeilende, het 's nagts moeten laten dryven.

Den 29 dito riep onze derde Meester 's morgens Land, 't geen, na hem, veelen zagen, die boven na Steng liepen. Ook zagen wy, gelyk al een a twee dagen te vooren, veel Mallagaazen, Vogels, die zich dicht by Land houden.

Lyd grootte koude hier. Onze Bootsman overleed, toen wy nog een en een halve myl van den Lecuwenberg waren. Dezen dag was het 's morgens ten 6 uren om de Zuyd zoo koud, zoo als wy na 't Land van de Kaap, omtrent nog 16 mylen'er af zynde, zeilden, dat my de vingers, als in de Winter in Holland, tintelden; dog dit hield op, toen wy ontrent een myl van de wal waren.

Veelen by ons hadden nu 't Land wel gezien; dog geen van allen wist recht te zeggen, wat voor Land het was.

Eindelyk was de Opper-Stierman van oordeel, dat wy 't Land van de Saldanha baey zagen, en zoo wy daar op zoo al Oost aan voortgezeild hadden, zouden wy zekerlyk de Kaap voorby gezeild, dat een clendige Reyze voor ons met zick volk, en met een a twee Leggers water, die wy nog hadden, gegeven zou hebben.

Is oor-zake, dat had, zeide ik dat het de Tafel-berg, de

1705. Lecuwen-kop en de Wind-berg was, en dat ik die alle zeer klaar in hare itrekking leggen zag, waar tegen de Opper-Stierman zeer driftig aandruyfte; dog om hier niet lang te talmen (al zoo 'er ons heel welvaren aanhing) ging ik by den Schipper, die in zyn Hut styf aan 't Scheurbuyk lag, en bad hem dog alle zyne kragten in te spannen, om eens op 't half Verdek te komen, en ons in een zaak van zoo veel belang voor allen, en voor al voor hem ook, te feheiden.

Hy quam 'er op handen en voeten (al zoo hy niet gaankon) kruipen, bezag het Land, en stemde aanstonds myn zeggen toe, zeggende, dat zoo wy zoo voortgezeild hadden, wy de Kaap voorby geloopen zouden hebben.

Daar op wierd aanstonds vlak na de wal gezeild, hoewel wy de wind toen vry secherper hadden, en wy hadden zeer veel moeite, eer wy 's avonds ten half 8 uren, nog op dien zelven dag, hebbende 14 dooden gehad, met 60 zieken, op de Rheede quamen.

Den 30 dito quam Rynenburg onder 't Robben-Eiland ten anker.

Wy verftonden hier, dat Schipper *de Vor*, nevens den Assistent 's *Gravezande* met zyn Schip *Wassenaar* den 11 dito, *Schaft* met Brandenburg den 12 dito, *Cornelis Overraad* met *Yselmonde* (waar op *van der Graaf*, van Dordrecht, Onder-Koopman was) den 28, en *Frans van Sonsbeek* met *Abbekerk* den 29 mede hier op de Rheede gekomen waren.

Op dien laatsten Bodem was een Sr. *Verbrugge*, en de Vaandrig *N. Marssys*.

Den eersten October ging de Assistent van *Abbekerk*, *N. van der Burg* op Brandenburg, en de Onder-Koopman, *N. van den Berg* van Brandenburg met zyn Vrouw en Kinderen weder op *Abbekerk* na Batavia over; en daar op quam Rynenburg den 2 dito op de Rheede, op welken dag *Wassenaar* en *Vryburg* na Batavia vertrokken, van welken laatsten Bodem wy verftonden, dat de Schipper, de Heer *Timmerman*, en de Onder-Koopman, *Emond Buyk*, nog zeer wel voeren.

Wermits onze Schipper niet in staat was, om aan Land te gaan, ging ik met den Opper-Stierman, en met den *Scur*, aan Land; alwaar ons de Heer *Willem Adriaan van der Stel*, Landvoogd alhier, zeer minnelyk verwelkomde.

Ondertuffchen was het Schip *Belvief* van *Enkhuyzen* (waar op *Antoni Chef* Schipper, en waar op de *Vryman*, *N. van Kouster* was) nog niet; dog *Driebergen* (waar op *N. Palefeyn* Schipper, en *Alexander Hemik Scholten* Assistent was) mede hier aangeland, gelyk Brandenburg den 9 dito van hier na Ceylon vertrok.

Ik bevond de Kaap, zedert myn laatste Jegen-aan.

1705. men de Kaap niet voorby zeide.

Komen aan de Kaap der Goede Hope.

Wat Schepen, en Vrienden wy daar vonden.

1705.
woord-
gefland
van de
Kaap.

aanwezen Ao. 1695., wonderlyk in Huyzen en Gebouwen veranderd, alzo de Fiscaal Independent, de Heer *Blezius*, hier een, en de Heer *Huzing* hier twee schoone Huyzen, geheel op zyn Amsterdams, met royale Onder-wooningn, gebouwd hadden, waar by de voorige Huyzen van *Koopman*, en anderen, nu maar gemeene Gebouwen waren.

Ook bevond ik de Compagnies Thuyne zeer fraey, waar in ik nu en dan myn vermaak ging nemen.

Ik zag hier de plaats, die de Heer *Bek* bevorens gehad, en nu aan Kapiteyn *van der Lid* overgelaten en verkogt had. Zy was *Koelenhof* genaamt; en wy wierden daar door den Heer en Juffr. *van der Lid* zeer ordentelyk onthaald; dog in de Plaats zelf had ik geen welgevallen.

Wy bleven eenige dagen op Stellenbosch, daar ik Juffr. *Bek* aan haren Heer Broeder, Predikant alhier, overgaf; dog kon wel zien, dat haar alles hier nu, alzo haar Broeder stond te trouwen met de Dochter van de Heer *Elzevier*, Opper-Koopman en Twede, geheel en al tegenstond, en hoewel ik haar myn Huys en verder aanbod met my mede na Batavia te nemen, sloeg zy dit zeer edelmoe-dig af, in hope, dat de zaken zich beter, dan zy dacht, sehikken mogten.

Ook onthaalde my de Heer *Kalden* 8 dagen op zyn Buyten-plaats, Sandvliet genaamt, waar van elders breder spreekte. Ik predikte voor zyn Eerw. eenige maalen hier.

Het weerlicht hier wel; maar blixemt, of dondert'er zelden, en als de Hottentots dit laatste hooren; dan zeggen zy, dat de groote Kapiteyn Moecke of quaad is.

Den 14 October onthaalde ons de oude Heer *van der Stel* op Conitania, alzo zyn Ed. toen 61 jaaren oud geworden was, zeer heerlyk, alwaar een Gezelschap van wel 40 a 50 menschen was.

Den 25 dito daagde Belvliet met 72 zieken en 25 dooden op, en quam nog dien zelven dag op de Rhee-de, gelyk mede 2 Engelsche Schepen, de *Marne*, waar op *Sanuel Goedman* Kapiteyn was, en de *Holland*, uit *Suratte*, hier ten anker quamen.

Den 31 dito vertrokken *Yffelmonde* en *Abbekerk* na *Batavia*, en den eersten November ging ik met den Ed. Heer *Landvoogd van der Stel* 's avonds ten 6 uuren met een Koets met zes Paarden (waar van elders breder sprekte) na zyne Wooning in *Hottentots-Holland*, en quamen 'er, na nog eens van Paarden verwijsfeld, en onderweeg wat gegeten te hebben, 's nachts ten 12 uuren.

Ik zag dit schoon *Vergelegen* met veel verwondering, alzo het in allen deelen zeer fraey aangelegt was, bleef'er de ganfchen maandag, en wy vertrokken dien zelven

IV. DEEL.

1705.

avond weer van daar na 't *Kasteel*, zonder ict quaads te ontmoeten; dog had wel gewenscht, dat ik 't Land onderweeg by dag eens mogt gezien hebben, dat nu niet wezen kon, alzo ons vertrek aanstaande was, dat wy eerst dachten daags 'er aan te zullen volgen; dog het leed nog tot den 7 dito, eer wy van hier met een styven Zuyd-Oostenwind de *Bacy* uitzielden; ook was hier den 3 dito nog een Engelsche Scheepje op de *Rhee-de* gekomen.

Zeer minnelyk was ik ook door den Heer *Elzevier*, en meer andere Vrienden (die my en myn beminde alle beleefdheid en vriendschap bewezen) onthaald.

Het getal der dooden, eer wy van hier vertrokken, was van 18 man, en wy verzeilden van hier met 197 zielen, achterlatende onzen Opper-Wondheeler, *Warning*, vermits hy, zoo als hy na boord gaan, en in een Schuyt stappen wilde, zynen arm brak.

Terwyl wy in de *Tafelbaey* nog zeilden, zond de Heer *Landvoogd van der Stel* my nog een schoone *Venezoon* van een jongen *Eland* in een vaste korst, die wy nog zeer lang daar na goed hielden, en daar wy veel deeg van hadden. Ook had zyn Ed. 'er nog een schoone mande met *Artisjokken* bygevoegd.

Ik was in de drie a vier eerste dagen van onze *Reyze* weer heel *Zee-ziek*, te meer alzo wy nu en dan al een sterke *Travaad* 'er by kregen.

Wy hadden eenigen tyd *Rynenburg* tot onzen *Makker*, en een *Troep* van *Mallegaazen*, en voor al van *Kaapfche bonte Duyfkens*, dede ons al vry verre uitgeley, gelyk wy in 't vervolg aanhalen, zeilende met een Oostenwind, en Oost-Noord-Ooster en Zuyder, en Zuyd-Ooster *Cours* van hier.

Tot den 17 dito hadden wy gestadig een sterke wind, en zeer holle *Zeen* tot den 22 dito, waar door wy niet deden, dan sterk stampen, en vervaarlyk flingeren; ook zagen wy den 19 dito 2 zware en zeer lange *Visschen*, als *Walvisschen*, dicht by ons *Schip*.

Het licht der nieuwe *Maan* bevond ik hier nog aldus ☉ te zyn, zynde 't licht ter linker hand, en van daar na de rechter hand allengskens aangroeyende; dog in *Amböina* vertoond zich de *Nieuwe Maan*

aldus ☉. ☉, ten naesten by van anderen, en als wat schuins liggende, of na de linker hand met de eene *Hoorn* wat ryzende, 't geen ik niet wete, dat by iemand der *Schryvers* nog opgemerkt, en daar ook zekerlyk een reden van is, die ik de *Sterkundigen* af haffelen laat.

Wy hadden op den 19 dito onze *Kompaffen* op 20 graden *Noord-westerling* verlegt, wanneer wy op 38 graden en 2 mi-

T

nuten,

Zyn ver-
der ont-
haal, en
andere
voorval-
len hier.

Fraey
prezent
den
Schry-
ver nage-
zonden.

Kaapfche
Duyf-
kens, en
andere
Vogels.

Vershil
der nieu-
we *Maan*
hier en
in *Am-
boina*.

Die van
den ou-
den Heer
van der
Stel ont-
haald.

En van
den Heer
Land-
voogd na
Vergele-
gen ge-
bragt
werd.

1705. minuten waren; en op den 26, hebben wy die op de lengte van 65 graden, weder verlegt, zullende zulks tusschen dit en Batavia (zoo men zeide) nog viermaal geschieden.

Hagel en Sneeuw. Wy kregen dezen nacht een ongemeenen sterken wind, en zulke zware Zëen, dat wy met de Fok en een Marszeyl lensten moesten. Wy vernamen ook Hagel, Sneeuw, en kregen naderhand Regen.

Zware wind van agteren. Ik weet niet, dat wy oit op de ganse Reyzte diergelyken wind als heden gehad hebben, alzo de Baaren zich Hemelhoog by uitspek verheften, en met zulken geweld tegen de Spiegel van 't Schip aanbosten (alzo wy voor de wind, en wel 60 mylen in een etmaal, zeilden) dat de Kajuyts-glazen tot tweemaal toe in flarden geslagen wierden, en alles in de Kajuyt driftig raakte.

Dit wierd door de handigheid der Timmerlieden wel haast geholpen; dog aangezien wy met dien zwaren Noord-Westen wind nog wel 14 dagen zeilden, zoo zouden wy dit onmogelyk hebben konnen goed maken, zoo dat hier noodzakelyk andere maat-Regels moesten genomen werden.

De Opper-Stierman oordeelde, dat wy 't veel eer op den wind gefmak, en bygelegd moesten hebben, dat de Schipper toetemde, vragende met een waarom men dit niet op zyn tyd gedaah had.

Hier was nu goede raad. De Schipper zeide, dat wy gelukkig zouden zyn, zoo wy konden byleggen; de Opper-Stierman zeide vlak uit, dat wy dit moesten zien te doen, het koste wat het wilde, alzo ons de zware Zëen van agteren anders evenwel zoodanig zouden overweldigen, dat wy in korten tyd zekerlyk met zulken sterken voor de wind in de grond zouden zeilen.

In wat gevaar wy hier door geraakten. Dit laatste stemde de Schipper wel toe; dog zeide met een, zoo wy in 't wenden om by te leggen maar een van deze afgryzelyke Zëen inkrygen, zoo zyn wy vast weg. Dit stemde de Opper-Stierman mede toe; dog zeide, dat men moest hopen, dat men 'er zou doorduykelen, zonder zoo een Zee in te krygen, en dat dit te wagen van twee quaden nog 't beste was.

Zoo leefd, en speeld men op Zee met het leven van zoo veel zielen, als of dat niets was: want in dit gevaar waren wy immers door enkele slofheid van den Schipper en Opper-Stierman geraakt; die alles op twee onkundige Onder-Stierlieden hadden laten staan, zonder zich ergens aan te kreunen, en toen zy te lang gewagt hadden, en niet, dan met het uiterste gevaar, wenden konden, toen wilde men met een los hoofd zoo maar alles aan een ongelukkige Golf, die wy in zoo zware Zëen onmogelyk zouden hebben kon-

nen ontgaan, wagen.

Alle die zieltreffende redenen zat ik zoo eenigen tyd mede aan te hooren; dog meinde eindelyk, dat (schoon ik my met 't bestier van 't Schip niet bemocyen mogt) men het niet qualyk zou konnen nemen, dat ik, die met alle de mynen in 't zelve gevaar was, een woord tot onzer aller behoudenis sprak.

Ik verzogt van den Schipper en van den Verzoek Stierman daar toe verlof, en of zy zoo goed wilden zyn van my hier over te hooren. Zy stonden my dit toe, en daar op zeide ik voor af, dat ik meinde, dat het onverantwoordelyk voor God en voor de menschen was, van zoo veel zielen, en zoo schoonen Bodem met zyne dierbare Lading, maar aan een ongelukkige Golf te wagen, te meer, alzo 't onmogelyk was, die, by zulken holle Zee, te konnen ontgaan; weshalven ik van oordeel was, dat men eerst alle andere min gevaarlyke middelen behoorde in 't werk te stellen, eer men tot zulken uiterste quam. Zy zeiden daar op wy weten geen andere middelen, en vragden my, of ik eenig goed middel wist. Ik zeide, dat ik

Die een middel voorsteld, waar door wy gered wierden. *Die een nog een Tocht na Indiën gedaan, en by die gelegenheid (schoon toen in dit groot gevaar niet geweest zynde) met veel opmerking op 't verhaal van onzen Schipper, Jan van Vel-door wy sen, gelet, en van hem gehoord had, dat hy, in diergelyken gevaar goedgevonden had een dubbele blinde, of twee zulke Zeylen, agter voor de Kajuyt, van boven van de Compagne af tot beneden aan de Konstapels-kamer te spannen, en dat hy daar door volkomen gered was.*

Ik ben wel geen Zeeman, zeide ik, en het is ulieder werk te weten, of men door dit middel mede zou konnen geholpen werden; maar men zou dit, zoo my dunkt, na een ernstig Gebed tot God, wel eens konnen in 't werk stellen, en zoo dit tegen myne hope niet wilde gelukken, dan is 't altyd nog tyds genoeg, om tot het ander gevaarlyker middel te komen.

De Opper-Stierman lachte daar om, meinende, dat dit ons niets helpen zoude; maar de Schipper stemde dit, als een goed middel, toe, en was, met my, van oordeel, dat men dit licht beproeven konde.

Na een ernstige Bede tot God wierd dit in 't werk gesteld, en van zoo goeden uitwerking bevonden, dat wy nog veel zwaarder, dan de voorige Zëen, verduurden, en wy zeilden, zonder verder eenige schade door 't inslaan van agteren te lyden, dus nog wel 14 dagen met die zelve styve koelte, leggende dagelyks 50 a 60 mylen af; dog wnschten noit zoo weder te varen, alzo alles, wat aan 't Schip was, lilde en beefde.

Het eenig ongemak, dat wy van die 2 Zeylen agter voor de Kajuyts-glazen hadden, was, dat wy zoo wel des middags

1795. als 's avonds met ontfloken Kaarſten moſten eten, alſoo de Kajuyt door dezelve zoodanig verdonkerd was, dat men 'er naelyks zien kon.

De Schipper en Stierman bedankten my daar na voor myn goeden raad, en zeiden openhertig, dat ik, naaft God, het Schip en alle de zielen van een zeer groot gevaar verloft had, en de Stierman be-ruygd, hoe bevaren hy ook was, ver-blyd te zyn dit middel by dit geval van my geleerd te hebben.

Ik bevond hier ook, dat alle Zuyden-winden koud, en de Noordelyke warmer waren, 't geen in Holland geheel anders is.

Den 3 Decmber was het vervaarlyk koud, zoo dat my drie paar Kouſten niet veel hielpen, waar op wy den 4 en zwa-ren Storm uit den Noord-Welſten in de Voor-nacht kregen, zoo dat wy genood-zaekt waren by te leggen.

Den 5 lenſten wy voor de Fok, en za- gen hier 3 vretende Vogels, grooter als Oyevaars, de ene wit van lyf met zwarte en geele vleugels, en de andere geel van lyf en wit en zwart, by na als de Malle- gaazen, aan de einden der vleugelen; dog de derde was graeuw van lyf, en ook twee-erwag van vleugelen, welke kou- leurent niet wel onderſcheiden kon. Ook zagen wy heden de Kaapſche bonte Duyf- jens, onze zoo trouwe Medegezellen, voor het laaſte, zoo wy meinden, alſoo wy ze daar na al weder zagen.

Wy hadden 't hier op 37 graden, en 16 minuten, nog zeer koud met een Zuyd- Ooſten wind en Noord-Ooſter Cours, en wiften niet, waar wy ons wegens 't ſlin- geren en ſtampen van 't Schip, zouden ber- gen.

Den 7 dito zeylden wy van St. Paulen Amſterdam weder af, daar wy daags te vooren ontrent quamen; en verleyden hier onze Kompaſſen, gelyk ook bevoorens, op 20 graden Noord-Weſtering; waar op wy ten eerſten zagter weer kregen. He- den zagen wy nog Kaapſche Duyfkens, maar den 8 dito 'er geene meer; maar wel an- dere groote Vogels, wit van lyf en bruyn van vlerken, mitſgaders eenige Strand- Mecuwkens, en op den 9 dito ook ten Zeehond.

Den 13 dito verleyden onze Kompaſſen op 15 graden Noord-Weſtering, zynde op de Zuyder breedte van 32 graden en 9 minuten, hadden de wind, dan eens Zuyd-Ooſt, dan weder eens Ooſt ten Noorden, en een Zuyd-Ooſter Cours.

Den 18 dito verleyden wy de Kompaſ- ſen op 10 graden Noord-Weſtering, en den 21 hadden wy Morgen- en Avond- peiling van 8 graden en 22 minuten Noord- Weſtering, krygende nu en dan al fracye hitte, zoo dat wy de Pik hier en daar uit

IV. DEEL.

het Want zagen druipen.

Wy zagen nu en dan een Vogel, waer onder een kleene graeuw boven, en wit van buyk; en, by 't paſſeeren van den Tropicus Capricorni den 23 dito, zagen wy veel vliegende Viſch, zeer holle Zeen, en menigerley Vogels, waar onder witte Peylſtaarten, welkers Staart ruym een voet lang was.

Wy hadden hier ook met een Zuyd- Ooſten en Ooſt ten Zuyden wind, en Ooſter Cours veel Travaden, holle Zeen, en doordringende koelte; waar op den 30 dito zulke koude volgde, dat ik my- nen Japanſchen Rok, dien ik al lang ver- laten had, weder aan moeft doen.

Den eerſten January 1706. veranderden wy onzen Cours Noord-Noord-Ooſt met een Zuyd-Ooſten wind; en verleyden nu de laaſte reyze onze Kompaſſen op 5 gra- den Noord-Weſtering.

Den 13 dito 's morgens met den dag zagen wy 't Eiland Engano, zynde hoog Land, als dat van Goudſtaart in Enge- land, meeft egaal, en wy waren ontrent 4 mylen 'er af, giſfende dit Eiland 5 mylen lang te zyn. Aan deſzelfs Ooſt-einde zyn nog 2 kleene Eilandekens regt buiten de wal, na Sumatra, en hier en daar Voor- land, en als Eilandjens voor het Land, dog de Hoek na die Eilandekens loopt vlak af.

Den 14 dito zagen wy 't Eiland Su- matra zeer klaar leggen, en niet lang 'er na ontdekten wy ook 't Princen-Eiland, en Keyzers-Eiland, na dat wy eerſt den vlakken Hoek, en het Eiland de kleene Fortuyn gezien hadden, ontrent twee- mylen van ons in zyne Boomkens leggen.

Ook liepen wy 's middags ten 2 uren de Straat Sunda, waar na wy zoo lang verlangd hadden, met een ſterke ſtoker en zwaar weder in.

Den 15 dito quamen wy 's morgens ten half vier op 25 vadem ſteek-grond voor den derden Hoek, een en een half myl van de wal ten anker. Ten half acht verzeil- den wy van daar, dog quamen 's avonds weer op deſelve plaats ten anker met weer- licht; en kregen in de Honde-wacht zwa- ren regen, blixem, en donder.

Den 16 dito Saturdags verzeilden wy van daar; dog quamen daar na weer ettelijke malen voor de Perper-baey, en tuſſchen den 3 en 4 Hoek, en 's avonds ten 5 uren met een zeer zware Travaad tuſſchen 't Eiland *Dwars in de weg*, en de vaſte wal, in dien Tregter, en zonder daar recht verkend te zyn, weer ten anker. daar ons Touw veel te lyden had, alſoo wy 'er op een gevaarlyke Kraal-grond, en in 't ſterkſte van den Stroom, lagen, en zoo ons Touw het niet gehouden had, waren wy zekerlyk verlooren geweest.

Den 17 dito lichten wy ons anker, paſ-

1706.

Zien het Eiland Engano.

Loopen de Straat Sunda in.

Gevaar by 't Eiland Dwars in de weg.

Groote koude.

Ontrent St. Paul en Amſterdam.

Zien hier de laaſte Kaapſche Duyf- kens.

1706.

passèerden 't Brabands Hoedjen (dat schuins tegen over Dwars in de weg legt) en het Toppers-Hoedje, zynde drie vierde myl verder de Straat in, mitsgaders Geertruyd's Eiland, dat nog een halve myl verder tegen 't Eiland Java aan legt, loopende zoo al langs de groene wal.

Daar na liepen wy voor by een klein Eiland, recht voor den Hoek van Bantam, en een en een halve myl verder dan Geertruyd's Eiland, geraakten verder voorby den Hoek van Bantam, en voorby Poelo Pandjang, komende in het derde Glas der eerste Wacht by groot Poelo Madi ten anker.

Maandag den 18 January verzchilden wy met het tweede Glas in de Dagwacht van daar, passèerden Poelo Babi, en 't Menschen-eeters-Eiland ter rechter, en 't Wapen van Hoorn's Eilanden, en 3 andere zonder naam, ter linker-hand; liepen toen langs de groote en kleene Kombuys, die wy ter linker-hand lieten leggen, en nog meer van de linker-hand, ontrent tegen over malkanderen, Bronkhorsten-, en dan wat verder, op dat zelve Rif, Agnieten-Eiland, waar ontrent wy ruim ten elf uren quamen.

Daar na lieten wy Middelburg en Amsterdam ter rechter-, en Duyfkens-Eiland wat verder ter linker-hand leggen, en quamen weinig tyds'er na 's namiddags op de Rhee van Batavia ten anker, hoorende naderhand, toen ons Schip op 't Eiland Onrust wegens zyn Lek bezien, en schoon gemaakt wierd, in hoe grooten gevaar van te vergaan wy hier door geweest waren, alzo men onvoorzigtig, daar het ganfch Onder-Schip van een nieuwe Huyd voorzien was, vergeten had alleen deze plaats met werk te vullen, en die met een loode of kopere plaat te dekken.

Zoo als men de Straat Sunda inloopt, ziet men ook de Eilanden Cracatao en Slebezee.

Ik ging voor de twee a drie eerste dagen by myn oude Vriendinne, Juffr. *Lucetia Ens*, Weduwe van den Heer *François van Schuur* (wel eer Koopman en Hoofd tot Honimoa in Amboina) woonende in de Zand-Zee, met myne Familie in, die ons met veel liefde ontving, entot onze verquikking, ons eenige dagen op de plaats van haar Broeder, de Heer *Baillu Ens*, Tandjong Prioc genaamt, ongemeen vermakelyk aan Zee gelegen, een zeer lustige en aangename uytspanning gaf, maar den derden dag na onze aankomit voelden wy hier een zware Aardbeving, en zagen, na de Stoep loopende, de Gevel van het Huys tegen over 't hare wel een voet aan wederzyden over hellen, 't geen ons allen zidderen dede, alzo dit hooge steene Gebouwen zyn; dog het duurde niet lang, en 't bleef daar by, dat een groot

En gera-
ken ein-
delyk
voor Ba-
tavia.

't Lek
nu recht
ontdekt.

Aarbe-
ving hier
gevoeld.

geluk, en een byzondere genade van God over ons was, alzo wy anders in een oogblik alle hadden kunnen verpletterd werden.

Hoe veel dooden wy tusschen de Kaap en Batavia hadden; is my onbekend; dog dit wete ik, dat wy alle door deze zware Reyze zoodanig afgemat waren, dat wy ons niet in staat bevonden, om van 't eenne Schip in 't andere (alzo de Bodem na Amboina binnen twee a drie dagen vertrekken moeft) te kunnen overgaan, waarom ook Haar Edelheden de goedheid hadden my te vergunnen, om een jaar op Batavia over te blyven; dog hoe zy weinig maanden daar na goedvonden my als Predikant na 't Leger op Java's Noord-Oost-kust te zenden, en wat ik daar by voor clenide en schadde tegen alle recht en reden geleden heb, is van my elders aangehaald.

Ik bevond Batavia zeer ten voordeele, in treffelyke Gebouwen, veranderd, en de meeste Huyzen nieuw uit de grond op, en wel 3 a 4 voeten hooger, dan bevoorrens, zeer sierlyk en lustig getimmerd; behalven dat'er buiten de Stad ook veel schoone wegen, en zeer heerlyke Thuyenen, of Hofsteden met voortreffelyke Huyzen, in een zeer groote meenigte buiten alle de Poorten der Stad, dog voor al buiten de Nieuw-poort, en op de weg van Jakatra, gemaakt waren, behalven dat ook 't getal der Koetzen, om derwaats te ryden, merkelyk toegenomen was.

Na dat ik nu dien droevigen Tocht op Java ten einde gebragt had, en weder op Batavia gekomen was, verzogt ik al tydig, om met den eersten Bodem, die na de Oost vertrok, na Amboina, myn bescheiden plaats, te gaan, dat my van Haar Edelheden toegestaan wierd, gelyk ik ook in 't begin van 't jaar 1707. den 19 February met het Schip Sloten (waar op Schipper *Kouyt Gerritsz. Hoofd*, en *A. Sarendonk* Opper-Stierman, welke twee ganfch niet wel accordeerden, en *N. Nieuwenhoven*, Seur was) derwaarts vertrok.

De Schipper, een zeer koppige Noorman, was hier ganfch niet, dog den Opper-Stierman zeer wel bevaren, en had van alles zeer nette aantekeningen gehouden; dog de Schipper (gelyk wy elders breeder zeggen) volgde zyn kop, en (zoo hy zeide) het Journaal, dat hem iemand medegeven had, willende nergens in na dezen Stierman luisteren.

In wat een doodelyk gevaar wy door deze zyne koppigheid, wanneer wy ontrent Tanakeke, of by de droogte den Bril, ontrent het Eiland Celebes, quamen, geraakten, hebben wy al mede elders breeder aangehaald; dog om met een netter ordre van deze Reyze te spreken, zullen wy dit kort Dag-regifertje volgen.

Dag-

1706.

De
Schryver
werd op
een Lec-
gertocht
gezonden.

Hy be-
vind Ba-
tavia veel
beter dan
bevo-
rens.

Zyn vei-
trek Ao.
1707. na
Amboi-
na.

1707.

Dag-registerte van onze Reyze van Bavia na Amboina Ao. 1707. met Sloten gedaan.

Laffem nog peylden; dog in 't zesde Glas van de eerste Wacht kregen wy regen, blixem en donder tegen den avond, en daar na een stokert Travaats-gewys, die ons een mooy einde heen voerde; dog 't duurde niet lang.

1707.

Uitgeley aan den Schryver gedaan.

Onderdag den 17 February 1707. ging ik met myn Familie na boord, waar na toe met zes Koetzen door Mevrouw Schagen, en Hare Ed Dochter, Juffr. Koldedehorn en haar Man, Juffr. Hinlopen, Juffr. van Ousboorn, en haar Dochter en Nigte Costerus, Juffr. van Naarssen, met haar Man, Juffr. Klink, Juffr. van Schuur en haar Dochters, benevens Juffr. Westerman en haar twee Dochters, totaan de twee Schuyten, die aan 't Plankier van de Werf lagen, uitgeley gedaan wierd.

Den 18 dito 's morgens vroeg viel niets voor, als dat de Heer Mol, van der Rad, en Appels my bezogten.

Den 19 dito quam de Commandeur, en, een weinig daar na, de Heer Fiscaal, Beveendrecht, de Heer Leendertsz, Schipper van Oosten, en ook de Heer Pierzon aan boord, namen beleeft hun affcheid, en vertrokken de laatste ontrent negen, dog de Commandeur ten acht uren. Ten 4 uren 's avonds gingen wy (door een Tandong Poco met goed, die nog manqueerde, opgehouden) 't zeil; lieten d'Eilanden Vader Smits, Leyden, Alkmaar, en Enkhuyfen, aan de rechter-hand leggen, en liepen tuschen 't laatste en Edam, digt aan Edam, met moy weder en wind, door.

Den 20 dito 's Sondags hadden regen en wind tot 9 a 10 uren, hepen ontrent 10 uren den schadelijken Hoek voorby, zagen de wal klaar, die nog manqueerde Noord-West gevoerd waren. Vernamen ten half elf van verre een Eiland, leggende aan deze zyde Pamenoekan, of eigentlyk aan deze zyde Candan Awer (tegen over of beweften 't welke een zeer gevaarlyke Klip; rondom 14 a 15 vadem water hebbende) legt. Ten een uur passeerden met een moye Bramzeyls-koelte de West-hoek van Pamenoekan, ten 6 uren Indermajoe's Oost-hoek met een moye styve koelte. 's Nachts hadden styve wind en regen.

Zien Tagal, Tsjeribon.

Den 21 dito, maandag ten 6 uren, waren af en aan den Berg van Tagal, zagen die van Tsjeribon beweften 6 a 7 mylen achter ons; hadden zeer moy weer, en 's avonds ten vyf uren zagen Kiriman Java 4 a mylen van ons ten Noord-Noord-Oosten: 't Verdere van den nagt hadden schoonen voortgang, en waren den 22 dito dingsdag ten vier uren 's morgens af en aan Poelo Mandalique; zagen in 't Zuyd-Oosten den Berg van Laffem, en waren ten half zes nog 15 mylen van Poelo Lubok, of Lumbok. Ten 9 en 10 uren kregen groote stilte, zoo dat men 's avonds den Berg van

Den 23 dito woensdag in de Dagwacht was 't maar een flaeuwe koelte. zagen met het derde Glas Poelo Lubok in 't Noorden ten Oosten van ons. Het is redelyk lang, ontrent 3 myl, en moy hoog; heeft hoog Voor- en nog hooger Achter-land, en een Eilandje om de West. Wy hadden redelyke voortgang, hoewel het stil was; zagen 's avonds Lubok nog; dog in 't vyfde Glys van de Hondewacht kregen wy een sterke Travaad uit den Zuyd-Oosten met regen, blixem en donder, en in de wind; dog 't duurde niet lang.

Lubok.

Den 24 dito donderdag 's morgens hadden mooy weer, en goede, dog slappe wind, zagen Lubok ten 11 uren ontrent 10 a 11 mylen van ons, hadden stilte, en avanceerden nog 7 a 8 myl.

Den 25 dito vrydag regen en stilte, zagen 's morgens ontrent 10 uren 't Eiland Solombo, dat wy hier onder No. 23. P. vertoonen; dog kregen weer stilte, waren 's avonds 'er ontrent twee en een halve myl af; dog 't was dood stil. Zagen ook 't Schip Molenwerf.

En Solombo.

Saturdag den 26 dito 's morgens hadden stilte, dreven door de reeve al om de Zuyd, zagen weder Molenwerf, en een Sloep. Waren 's morgens ten 7 uren wel 2 uren verre van Solombo, en 't was dood stil; dog zagen de Chaloepe nog, kregen 's avonds een koelte, en passeerden Solombo, latende dat ontrent 6 mylen van ons ten Noorden. Zien de Chaloepe nog. Kregen een Visje, een Springer, en 't Lood ging ook alle half uur.

Sondag den 27 dito kregen 's morgens onder de Predikatie een goede wind en matige koelte, zoo dat de Chaloepe, die digt by ons was, 's avonds verre achter uit geraakte. Zagen zeer veel Sperma Ceti 6 uren aan cendryven, en hadden moy weer.

Maandag den 28 dito 's morgens was 't een weinig stiller, hoewel nog al avanceerden, kregen een Travaadje, waar door wat op zyde lagen; dog 't duurde pas een uur of anderhalf, vernamen ook nog zeer veel Sperma Ceti; zien de Chaloepe ontrent nog een uur van ons. Hadden moy weer, en ten half zes 's avonds zagen met een moye Bramzeyls-koelte de Eilanden Miza Zira, vyf lage Eilandjes. Hadden 's nachts frayen voortgang, en verlooren de Chaloepe 's avonds uit het Gezigt.

Dingsdag den eersten Maart zagen 's morgens in de Dagwacht 't Eiland Rotterdam, zynde groot, dog laag, ontrent 4 en een halve myl van ons, passeeren dat ten 11 uren

Vernemen het Eiland Rotterdam, en

'T EYLAND CAMBAYNA even voorby de BOEGERONES.

Het EYLAND SOLOMBO ontrent uren 's morgens met een brave kouw, hadden een weinig regen, en nu en dan een Travaadje. Ontrent 's middags zagen wy de Hen met de Kiekens, die 's avonds paffcerden; dog dorften 't niet doorzetten, lieten 't daarom dryven de eerste Wacht om de Zuyd-Ooft, en de tweede Wacht om de Noord-Ooft.

's Woensdags den 2 dito met den dag maakten zeyl, zagen ten 7 uren 't Eiland 't Zuydelykste Salinas, dat op de Laars (een bekende droogte) legt, quamen ten acht uren op de Laars met 15 vadem allereerst, toen 14, 13, tot 10 toe, kregen toen weer 13, 12, 13, 11. dog niet minder, en ook niet meer, als 14. Zagen veel Katskoppen, kregen eindelyk weer 13, toen 18 en toen geen grond, waren na giffing 3 of 3 en een halve myl van het Eiland Salinas, en waren van de Laars na 2 en een half Glas zeylens, zynde die gepasseerd, als wy 't Eiland Ooft-Noord-Ooft, en een half Noorden, van ons hadden. 't Is een laag Eiland. Met het vierde Glas in de Voormiddag-wacht zagen 't Tonyns-Eiland aan Bak-boord voor uit, kregen tegen den avond en de ganfche nacht stilte; stevenden Ooft op (dog moesten Noord-Ooft geftevend hebben) vermits, zoo de Stierman niet Noordelyker geftevend had, wy op den Brill vervallen zouden hebben, alzoo wel 4 mylen t'Zee

JAVA. op de Reyfe na MACASSER. van 't Tonyns-Eiland waren, van waar maar giffen 2 en een halve a 3 myl te zyn.

Donderdag den 3 dito nieuwe Maan, 's morgens met 't vyfde Glas in den Dagwacht zagen, dat maar een myl van de droogte, den Brill (die vlak zagen) waren, en wel vyf mylen t'Zee van Tanakeke, 't geen wy vlak, als ook 't Land van Celebes, voor ons in 't Noord-Ooften zagen. Dies lieten de Schuyt uytzetten om te boegfeeren, en waren in groote vrees en gevaar, meest voor den Brill, en ook om na de Zuyd-Ooft door den Stroom te verdryven, zagen de Chaløp weerin 't Noord-Westen, die wel was; dog door Gods genade kregen met het 4 en een half Glas in de Voormiddag-wacht een moye koelte van achteren, of van Bakboord in, die al meer en meer toenam, en ons met 't vyfde Glas in de Achtermiddag-wacht op 20 vadem water, tot de 13 dito, een myl van het Land van Celebes, en zoo al verder langs dat Land voerde tot in 't 4 a 5 Glas in de eerste Wacht 's avonds, als wanneer 't weer stil wierd; 's nachts voerde ons de Stroom alleen met dood-stilte in 2 Wachten negen mylen verre.

Zagen Vrydag den 4 dito 's morgens 't Land of 't Eiland, voor dat van Saleyer leggende, ook was de Chaløp ontrent een myl waters van onsen 't Bergje van Kalekonka even zoo verre voor uit. Wat benoorden Kalekon-

En gera-
ken in
gevaar
by den
Brill.

1707. lekunka legt een Riffje ontrent een myl van de wal; dog verdreven op 36 vadem water. Tegen de middag kregen een moye koelte, waren toen ontrent nog 9 a 10 mylen van de Boegeroenes, passeren die met een schoone koelte, en zeer harden Stroom om de Oost, ten zes uren 's avonds, tuschen het Zuydelykste en Noordelykste vlak midden door, zynde ontrent een myl van een gelegen. Men steekt van den laatste grond van de zyde van Celebes gemeenlyk na Saleyer ('t geen nu onder de Compagnie hoort, en waar voor de Koning van Ternate eenige inkomsten boven zyn 6000 Rs. 's jaarlyks trekt) over; dog dat deden wy al, toen wy 't Bergje van Kalekonka Noorden van ons hadden. Zagen digt by de Boegeroenes geheele scholen met vliegende Vifch; ook waren'er Vinvischen. Ten half zeven wierd het stil-ler; dog ten 9 uren 's avonds kregen weer een koelte.

Zaturdag den 5. dito, was de Sloop geweldig gezakt, zoo verre men zien kon, en zagen in de morgenstond over 't Land van Celebes twee zeer hooge Bergen by een, hooger dan wy nog gezien hadden, en aan de zyde van Saleyer dat Land veel hooger, grooter, en langer, als 't ons daags te vooren voorquam; waren'er met 't 5. glas in de dag-wagt wel 9. a 10 mylen van.

's Avonds zagen zeer verre voor uit 't Land van Cambayna, zeer hoog, en met een Piek of spitzen Berg, te zien onder No. 23. O. dreven 's nagts van stilte, toen avanceerden door den stroom wel 8 a 9 mylen om de Oost, dog by Cambayna trok ons de stroom om de Noord.

Van de Boegeroenes tot Cambayna is 22 myl, en van de Boegeroenes tot Amboina 118 myl, of daar ontrent.

Zondag den 6. dito, 's morgens waren by Cambayna, passeerden dat dien dag met een redelyke koelte, en quamen tegen den avond ontrent het Zuydelykst Eyland, dat voor Pangasane, of eigentlyk voor de Straat van Boeton, legt; dreven 's nagts van groote stilte; dog wierden toen, niet tegenstaande ons roeyen, om de Zuyd-Oost, wegens de uitwatering van de Straat van Boeton, getrokken.

Maandag den 7. dito, met 't zevende glas in de hondewagt, kregen wy een zwaar travaat, 't geen wel 2 a 3 uren duurde, bevonden om de Zuid-Oost vervallen te zyn, konden geen Land zien, hielden daarom Noord-Oost aan, en met het 4. a 5. glas in die zelve wagt zagen 't Land van Boeton eerst duister door de zware regen travaden heen, daar na zeer klaar, 't geen hoog land was. Liepen al langs 't zelve, en quamen dien avond zoo verre, dat wy den Oost-hoek meinden te bereiken; dog bevonden door een zeer zwa-

ren stroom, die ons den ganschen nacht, hoe-wel 'er een moy koeltje was, belatte die te passeren.

Dingsdags den 8 dito, 's morgens vroeg, zagen een Chaloepe voor uit, die na Ambon ging, als ook 't Schip 't Casteel Batavia, gaande na Banda, en nog drie Chaloepen achter uit. Wy zeilen die ganschen morgen nog; maar zagen dat wy achter uit dreven. Het Casteel Batavia quam dwars scheeps van den hoek al achteruit dryven door den zwaaren stroom en rafeling, en geraakte in een maling, die hem neerzette digt by een riffje, even beneden den Oost-hoek leggende, en zoo onze schuit hem met de zyne'er niet afgeboegzeerd had (al-zoo hy maar een schips lengte 'er af lag) hy was weg geweest; en had ook zyn Anker al van de boeg gezet. Even gered zynde quam hy na ons toe dryven met zoo veel gevaar voor ons, dat wy niet anders meinden, of wy zouden hem voor den boeg geraakt hebben, dog door wakkerheid van onze Officieren, die hem ook toeriepen; dat hy zou bysteken, draaide het effen mis; dog dit quam alleen by, om dat zyn Schip niet na het roer lusterde. Op den middag quam 'er een brave koelte, die ons alleen door die verschrikkelyke maalfroom en raafeling, voorby den Oost-hoek, zeer gewenscht hielp; dog 't Casteel Batavia bleef nog, zoo lang wy zien konden, in die maling, als ook de gemelde Chaloepe, van welken die Ambonsche mede by na op dat rif, dog eindelyk 'er weer af raakte. Ondertuschen liepen wy moy Noord Noord-Oost aan met een slap koeltje, zeilende de Toekang-Befi's moydoor, van dewelke 'er van bakboord 2 groote, en eenige klene lagen. Wy kregen tegen den avond een fraaje koelte; dog hadden eenen sterken stroom tegen; want konden niet voorby de Noordenste Toekang Befi, die ons tot het laatste glas van de eerste wagt al op zyde bleef, en maar anderhalf myl van ons was, komen; vreesden zeer 'er voor, alzo 'er met de sterboords zyde na toe dreven; dog in de dagwagt, hoe-wel 't toen nog klaar in zyn geheel zagen.

's Woensdags den 9. dito, kregen een schoonen stooker uit den Noodwesten, die 'er ons verre van af voerde, zoo dat in 't eerste glas van de voornoemde dag-wagt 'er 8. uren af, en toen van Boero nog 25 mylen, en van Ambon nog 53 a 54 myl waren. Boero legt 12 myl van den hoek van Alang. In 't 5. glas van de eerste nagtwagt kregen wy een horribel travaat van zwaren regen en wind. De wind duurde zoo styf drie glazen, maar de regen langer. Het was, of 't Schip omslaan wilde, zoo lag het aan met zyne sterboords zyde, een groot geluk voor ons, dat de wind van agteren en Noord-West

1707.

Groot gevaar.

Passeeren de Toekang Befi Eylanden.

Passeeren de Boegeroenes.

't Eyland Cambayna.

Boeton.

1707. West was. Men kon de zeylen niet in krygen; hielden niets by, als alleen de mars-zeylen op den rand, dog dit weer zette ons wakker voort. Eendiergelyken Noord Noord-Oosten en West Noord-Westen wind kregen wy

Donderdag 's den 10. dito 's morgens; dog die quam in verre na zoo styf niet aan, ook met wat regen. Op den dag hadden meest schoone koele, travaden, swaare regen, meinden Boero te zien, dog 't verdreef; hadden swaare dnying uit den Noorden. Tegen den avond kregen moye koele, en zelf alle de travaden en winden quamen goed, en waren die winden meest West Zuid-West, en de kours Oost Zuid-Oost, en zeylden van dien middag tot

Vrydags den 11. dito 's morgens in de dagwagt 11. mylen; kregen met die wagt een schoon travaad enkel uit wind van agteren bestaande; zagen nu vast 't Land van Boero met 't vyfde glas in de dagwagt in 't Noord-Oost ten Oosten, en bevonden dat het was de Westhoek, een ronde hooge en als byna afgezaagde Berg; wy zeylden tot den avond na de wal toe; dog liepen met de eerste wagt langs 't Land, 't geen overal zeer hoog en bergagtig is. Kregen in de honde- en dag wagt weer een sterke travaad en zeer sware regen, en moesten het van de wal afzetten; dog het duurde niet lang; en zagen

Zaterdag den 12. dito 's morgens in 't vierde glas der dagwagt Amblauw 6 a 7 mylen van ons; hadden dyzig en regenagug weder. Waren door sware dnyingen uit den Zuyden hier na aan de wal, pas anderhalf of 2 mylen 'er afgezet, zagen Ambon, Manipa, Kelang, en kregen 's nagts ten een uur, na Maans ondergang, een travaad.

Zondag den 13. dito kregen, na door, de stilte wat na Kelang en Manipagefchokt te zyn, een mooje koele, die ons tegen den avond voor Larike (daaraan de Bolch-schieter vyf brieven, twee voor 't Opperhoofd d'Hr. *Tuyffel*, en drie voor Juffr. *Rumphius*, gelyk hy ons weer cenige Salade, Pinang, Calappus, en Pieterzeli overleeverde) en kort 'er na in 't gat van Ambon bragt, dog toen verliet ons de wind; kregen wel cenige vaartuygen, maar die deden ons meer schade als voordeel. Ondertusschen quamen Monfr. *de Rue* Secretaris, en Monfr. *de Bruynne*, Secretaris van den Raad van Justitie, en Monfr. *Michault* aan boord, om brieven, zoo particulieren, als wel byzonder voor den Ed. Heer Landvoogd. Wy leden groot perykel van weder uit het gat te raken, door dien de wind vlak tegen kregen; dog

's Maandags den 14. dito quamen 's morgens ten 6 uuren voor 't Casteel Victoria ten anker, gingen ten 6 a half 7 na Land; hoorende, dat het daags te voren daar

zulk een swaar weder van Donder, Blixem, en byzondere duyfternis 'er by, geweest was, dat zy niet alleen al vroeg licht hadden moeten ontfeken; maar dat de grootte steng van 't Scheepje de Harderin, daar tegen het Hoofd leggende, door den Donder van boven neder geslagen, en van boven tot beneden (door een Dondersteen waarschynelyk) doorboord en uitgehold was. Wy dankten God voor deze onze behoude tocht, en waren verblyd, dat wy nu, en niet daags te voren, hier aangeland waren.

Wy vonden 'er ook Schipper *Willem Mina* met 't Schip *Jerusalem* leggen.

Na dat ik nu met myn ganfch huisgezint te Land getreden was, wierden wy daar van den Heer Landvoogd, *Adriaan van der Stel*, en de verdere Leden van den Politycquen Raad, benevens myne medebroederen, de Heeren *Maartens*, *Poleman*, *Parent*, *Jacobus van der Vorm*, en *Spandaw*, met veel gengenheid ontfangen.

Wat ik in 't Kerkelyke daar by myn aanwezig verriicht heb, hebbe ik, onder de zaaken van den Godsdienst in Amboina, aangehaald.

Ik vond by myn komst hier verscheyde schoone Huyzen, door Kapitein *Engel* na myn vertrek gebouwd, in een van welke ik den meesten tyd van myn verblyf alhier gewoond heb.

Na dat ik een Jaar ruim hier geweest was, quam myn tweede behuwde Dochter, *Peironella Leydekker*, met de Hr. *Balthasar de Bruynne*, Onderkoopman, en Geheimschryver alhier, den 8. July te trouwen, een huwelyk, dat in allen deelen zeer wel slaagde, alzoohy kort daarna Opperhoofd van *Hiroeko*, Ao. 1710 Fiskaal, Ao. 1712 Opperhoofd op de Kust van *Hitoc*, en eindelyk Ao. 1719 Opperkoopman en tweede in *Banda* wierd, daar zy den 21. Augustus Ao. 1720 aan een droevige waterfugt, door een sware schrik ontfaan, zonder Kinderen overleden is. Hy moest tegen den Hr. Generaal *van Swol* Oom zeggen, alzoohy zyne Gemalinne zyn Moeders Sufter, behalven dat zyn Edelheid ook zyn Neve was.

Myn oudste behuwde Zoon, *Gerard Leydekker* trouwde den 2. Maart 1710 met Juffr. *Anna Walkman*, Weduwe van den Hr. *Paulus Augustus Rumphius*, in zyn leven Koopman, en Hoofd tot *Larike*, Zoon van dien vermaarden blinden Hr. *Georgius Everhardus Rumphius*, die de Ambonfche Rariteit-kamer beschreven heeft; uit welk huwelyk die Weduwe ook een Zoon en twee Dochters had, en met welke myn Zoon zedert als Vrykoopman hier leefde.

Ao. 1711 den 19 July, trouwde myn jongste behuwde Zoon *Bartholomeus Leydekker*, Bockhouder in dienst der E. Maatschappy, met de oudste Dochter van zyn Soonen.

Ziet 't Eyland Boero, en Amboina.

1707.

De Schryver met de zyne minne-lyk verwelkomt. Vind groote verandering van Huyzen. Huwd zyn tweede behuwde Dogter wel uit.

Broc-

1707. Broeders Huisvrouw, *Adriana Augustina Rumphius*; dog hy is den 16. Maart 1716 tot Batavia overleden.

Gedurende myn aanwezen alhier ben ik altyd zeer fris en gefond met alle myne Huisgenoten geweest, en hebbe hier zeer veel genoegens gevonden, alzo met alle, weinig voorvallen uitgezonderd, in zeer veel eenigheid en liefde geleefd heb, en had wel gewenscht langer hier te blyven; dog hoe ik Ao. 1712 in Mey na Batavia ben vertrokken, en wat moeite my zyn Edelheid, de Heer General van *Riebeck*, daar door een brief heeft soeken te maken, hebben wy onder de Kerk-saaken van Amboina en Batavia reeds aangehaald.

Hoewel ik nu te dier tyd op Batavia niet veel vermaak vond, alzo ik door de moejlykheden met zyn Edelheid, en 't Proces, dat zyn Edelheid (en door zyn andryven) ook haar Edelheden my aandeden, eerst zeer droefgeestig, en daarna zeer ziek wierd, ziende hoe zyn Edelheid, zonder dat ik hem eenige reden daar toe gegeven had, enkely om myn overzetting des Bybels in de lage Maleysche Taal. zich aan my zoo bitter, als vervolgens bleek, heeft zoeken te wrecken; zoo had ik daar echter veel goede Vrienden, die myn onschuld wel bekend was; dog die my weinig in zoo een netelige zaak helpen konden; maar die echter al het hunne tot myn verquicking deden, en dit myn hertzeer, door my nu en dan in hunne Thuyne en fraeye Buyten-plaartzen te verzoeken, met al hun vermogen zогten te verzetten, gelyk my de volgende tyd geleerd heeft, hoewel ik daar zedert zeer weinig vermaak gehad, en myn meesten tyd met neerstig studeren, en eenige fraeye Werken in 't Latyn, en Maleys te schryven, doorgebracht heb, waar in ik my, den meesten tyd ziekeleyk geweest zynde, nog het beste verlustigde.

Na dat ik nu eindelyk, met veel moeite, gelyk wy elders vertoonen, verlof van haar Edelheden bekomen had, omna 't Vaderland te vertrekken, schikte ik alle myne zaaken daar na, en vertrok Ao. 1713. op de volgende wyze van Batavia.

Saturdag den 25 November gingen wy, uitgeley gedaan zynde door de Heeren *Poelman*, en *Abeleven* de jonge, en door de Heeren *Storm*, de *Dekker*, en van *Hamme*, nevens hunne Vrouwen, en de jonge *Juffis van Hamme*, mitsgaders *Juffr. van Schuur*, en hare Dochters, met twee Koetzen tot aan de Werf in een Schuyt, en zoo verder na boord, of na 't Schip de Engewormer, waar op ik bescheiden was.

Sondag den 26 dito dreven wy, sterk 11 t' Huysvaarders, van de Rhee de af, welkers namen waren:

De *Sanzon*, Admiraal, en daar op den eersten Opper-Koopman van 't Kasteel,

IV. DEEL.

de Heer *Antoni Valkenier*, Schipper *Koster* voor Amsterdam, den Onder-Koopman en Secretaris der Vloot, *Dirk Plempfontyn*.

Hoedekenskerk, Vice-Admiraal, Schipper *Arie Turfkloot*, en eerst *Jan Louis Munniks*, dog na hem quam . . . *Schul*, Boekhouder, 'er aan de Kaap op; dog eerst voor Zeeland, de Procureur *Richard Munniks* Grootmoeder, Vrouw, en Kind.

Gamron, Schipper *Jacob Regenboog*, de Hr. *Klaas van Noord*, Opper-Koopman, Schout-by-Nacht, en gewezen Baas op Onrust, den Onder-Koopman, *Justus Ryklof Kosterus*, Fiscaal der Vloot, (dog *Regenboog* verwisselde, en quam 'er aan Cabo *Wessel Hoogeweert* op) voor Delft.

Rysfel voor Zeeland, Schipper *Fredrik van Eyk*, de Heer *Jacob Helholt*, benevens zyn Broeder . . . *Helholt*, Boekhouder, en de jonge *Juffr. Elizabeth Schagen*.

Ouwerkerk voor Amsterdam, Schipper *Pieter de Bruyn*, Sr. *N. Hartman*, Boekhouder, een Horologiemaker met Vrouw en Kinderen.

De Amazone voor dito, Schipper *Pieter Prop*, Sr. *Jacob Engelgraaf*, Boekhouder.

't Noorder-quartier voor dito, Schipper *Boudervyn Overmeer*, Sr. . . . *Meentzen*, zyn Vader de Heer *Adolf Meentzen*, en Vrouw.

De Engewormer, Schipper *Tamme Nannings*, Sr. *Willem de Vlingt*, van Cabo Schipper *Regenboog*, den Predikant *Francois Valentyn*, met zyn Vrouw en twee Dochters, voor Rotterdam.

Abbekerk voor Hoorn, Schipper *Jacob Hoek*, Sr. *Jan van Emmerik*, Boekhouder.

De Mossel voor Enkhuyzen, Schipper *Jan Wynauszen*, de Boekhouder *N. . . Haak*.

De Brug, Schipper *Swaan*, voor Enkhuyzen, Boekhouder *Pieter Karelzen*.

Maandag den 27 dito liep den Admiraal buiten de Commandeurs Mantel, pas buiten de Rhee de.

Dingsdag den 28 dito zeilden wy tot Onrust toe ter linkerhand, hebbende 't Eiland Hoorn een half uur voor uit, en werden aldaar nog bezogt door de Heeren *Storm*, van *Hamme*, en Schipper *Jan de Hey*.

Woensdag den 29 dito passeerden ter linkerhand Onrust, en Engels Onrust, de *Kuyper*, *Purmerent*, *Schiedam*, en een half uur verder, Rotterdam, 't geen zeer klein is, Amsterdam en Middelburg; ter rechterhand Hoorn, een klein Eilandje, en waar op Enijens waren, Haarlem, nog kleender, zeilden langs de kleene en groote *Kombuys*, passeerden ter linkerhand de *Menschen-eeter*, een Eiland van die naam, toen wat verre ter rechter het *Agnetien* en 't *Wapen van Hoorns-Eilanden*,

Zyn droefgeestigheid wegens moejlykheden op Batavia.

Deszelfs vertrek na het Vaderland Ao. 1713.

Uitgeley van zyne goede Vrienden. Opperhoofden der Vloot.

1713.

1713. den, zynde 7 a 8 in 't getal, en de Menfchen-eeter ter linker. Daar na zagen wat verre voor uit het hooge Land van Bantam.

Tamme Nanning van der Meer, was onze Schipper, de Opper-Stierman van ons Schip was genaemt *Barent van der Sprong*, de Onder-Stierman *Mattheus Grafweg*, de Derdewaak *Pieter van Pavia*, den Opper-Chirurgyn *Pieter Everaarts*, en *Willelm de Vlugt* was onze Seur.

's Woensdags 's avonds den 29 November quamen wy voor 't Hooge Land van Bantam ten anker, en wierden gemonstert door de Heeren Raaden van Justitie, Mr. *Diderik Durve*, en Mr. *Izaak Massies*, by zich hebbende den Water-Fiscaal, de Heer en Mr. *Cornelis Beerendrecht*, den Koopman en Secretaris der Justitie, Mr. *Gualter Schutte*, den Koopman en Cassier der Soldyden, de Heer *Abeleven*, de Bode van den Raad van Justitie, *N. Sonderberg*, en *Bernardus Coopagroen*, Clercq ter Secretary van Justitie.

Donderdag den 30 dito hadden zwaare regen, dreven zoo wat, hebbende Poelo Babi ter rechterhand, zynde na giffing een a twee mylen lang.

's Middags quam de Vloot voor de Bogt van Bantam ten anker, vlak voor 't groot Eiland Madi, leggende een halve myl ruym van ons ter linkerhand, en Bantam ontrent 2 en een halve myl, 't geen wy vlak zagen, zynde de Bogt vry groot, in welke legt Poelo Madi Befar, of 't groot Eiland Madi, en dan het kleene Eiland Madi ontrent in 't midden der Bogt, gelyk ook de Logie, die wat meer na Batavia, of de Peperberg, toe legt, en is aan weerzyden der Bogt zeer hoog Land.

Poelo Pandjang, of 't Lange Eiland, legt na 't Zee-gebergte, of ontrent dat hoog Land, dat na 't Princen-Eiland legt.

Heden Pitsjaarden de Schieps- of Vloots-Raads-Perzoonen.

Zag de Peperberg klaar leggen, zynde van gedaante en hoogte als de Berg van Ternate.

Poelo Madi Kitfgil lag ontrent een en een halve myl van de Logie, en het naaste 'er aan.

Nog zag digt aan de wal, tusschen Poelo Madi en Poelo Pandjang, eenige kleene Eilandjens. Gis dat Poelo Pandjang een myl lang is, en 't legt dwars van de Noord-zyde der Bacy na Zee toe.

Vrydag den eersten December gingen weer 't zeyl, passeerden 't Land van Bantam, hadden ten 4 uren ter regterhand 't Toppers-hoedje, dog zagen na die zelve zyde 't Land van Lampon zeer verre en hoog, en ter regter ook Slebezee pas daar voor uit na Zee toe.

Ter linkerhand aan Bantams zyde passeerden wy het Pifang-Eiland, hebbende

in 't midden boven op een zwaaren boom, en daar na zagen en passeerden wy een kleen Eiland, 't Geertruy's Eiland genaemt.

's Avonds ten 5 uren passeerden wy ter linkerhand, ontrent styf drie quartier uurs aan deze zyde van 't Brabants-hoedje, het Brouwers zand, een droogte, en lieten *Dwars in de weg* ter rechterhand leggen; strekkende een half myl na de kust van Lampon, en 't geen een groot half uur lengte, en in 't midden na Batavia's kant een hoogte heeft.

Brabants-hoedje is een zeer kleen Eilandje, by na als Poelo Mandalique by Japara.

Zaterdag den 2 December zeilden wy ter rechterhand voorby Slebezee en Cracatao, zynde een myl van een gelegen, en ter linkerhand passeerden wy de derde en tweede hoek van Java.

's Morgens ten 10 uren zagen wy het Princen-Eiland. Avanceerden tegen den avond tot ontrent 't zelve, alwaar de Kykuyt van ons affcheide, hebbende gedagt van daar nog een letterken aan al de Vrienden, die my uitgeley gedaen hadden, af te vaardigen, gelyk die ook klaar had, dog onze Schipper zeide, dat hy de Schuyt'er niet om kon uitzetten, en dat het te veel verletten zou; dog had het voor hem geweest, dat had geen verandering ter wereld bygebragt, schoon nog zoo schadelijk voor de Compagnie. Dierhalven wierp ik myn Brieven in Zee, moeyelyk zynde, dat ik zoo veel moeite te vergeefs gedaan had.

Schoteroog was met de Gecommitteerden, gelyk ook 't Scheepje Pieter en Paulus, al voor Bantam van ons gefcheiden.

Donderdag den 30 November 's nagts kregen wy de stroom sterk tegen; waar door wy op Zondag den 3 December nog al af en aan 't Princen-Eiland waren, hebbende dat ontrent 3 mylen ter linkerhand van ons, en Cracatao ter regter; dog wat dieper de Straat in, zoo ontrent 4 myl.

Het Princen-Eiland gis 3 mylen lang te zyn, heeft na de Javaanfche wal toe een spitzen Heuvel als de Goenong Api, en dan een continueerend hoog en allengskens na Zee toe al verlagend en dan weer ryzend Gebergte, 't geen dan allengskens in Zee daald; dog legt die Goenong Api wat agter dat ander Gebergte na Java's wal toe. En agter die Goenong Api legt nog een hooger Gebergte, 't geen na Java toe allengskens in Zee loopt.

Buiten de Straat Sunda geraakten wy in de eerste wacht, en 's maensdags den 4 dito kregen wy een zwaar Travaad ten 8 uren, en ten 11 uren de Abbekerk 4 schooten; waar na de Admiraal Zeyn deé om te Pitsjaaren, hadden ook zware donder en blixem by dat Travaad. In de Hon-

Het Princen-Eiland.

Geraken buiten de Straat.

1713. Hondewacht vernamen mede zware regen, donder, en blixem, en dreven door stilte malkanderen geduurig op het lyf. Men vond een lek in Abbekerk, 't geen ten eerften gestopt wierd.

Dingsdag den 5 December kregen wy een schoonen Zuyd-Ooften wind, leyden Zuyd-West ten Westen aan, dog de wind hield maar tot den middag aan, en toen wierd het stil, hadden 's nagts regen en Travaden.

Woensdag den 6 December 1713. continueerde de regen met travadig weder, kregen in de wind en stilte, met buyen den ganfchen nagt over; en alzoo de regenbuyen met vlaag op vlaag continueerden, zoo raakte een Schip van de Vloot af.

Donderdag den 7 dito was het stil, en in de wind, tot vrijdag toe, zagen het Schip weder.

Vrijdag den 8 dito waren wy op 7 graden Zuyder breedte, en ontrent 35 mylen buiten de wal, kregen wel drooger weder, maar liepen al by de wind heen met flappe koelte, waar op 's nagts zware stilte volgde.

Zaterdag den 9 dito was 't nog al stil, en was de bevonden breedte 7 graden en 35 minuten.

Zondag den 10 dito bevonden wy te zyn op 8 graden en 10 minuten, alwaar de Zuyd-Ooften wind, dog flap aan, begon; loopende al weder na 't Westen, waar op de ganfche nagt stilte volgde.

Maandag den 11 dito bevonden wy ons op 8 graden en 20 minuten, en de wind weer Zuyd-Ooft, dog flap; hoewel tegen den avond wat fterker; dog moesten toen 't Schip Ryffel inwagten.

Dingsdag den 12 dito wayde de wind Zuyd-Ooft fchoon door, en waren op 8 graden en 45 minuten.

Woensdag den 13 dito hadden een schoonen Zuyd-Ooften wind, en waren op 9 graden en 49 minuten.

Donderdag den 14 dito, de wind Zuyd-Ooft, waren op de breedte van 10 graden en 28 minuten, zynde op de lengte van 120 graden en 28 minuten, en zeylden met de Cours van Zuyd-West ten Zuyden.

Vrijdag den 15 dito de Cours Zuyd-West, de breedte van 10 graden en 53 minuten.

Zaterdag den 16 dito waren op 11 graden en 56 minuten, bevonden dat het Zuydelykste Kokos-Eiland op 12 graden en 20 minuten lag, en het Noordelykste op 11 graden en 18 minuten, zoo dat wy ze 's avonds ontrent 5 uren met zeer dyzig weder by na alle (gelyk nader zien zullen) paffeerden, meinende, dat wy 'er wel 50 mylen voorby waren, dog waren zeer vergift, ja 't was een geluk, dat het

nog ligt was: want had het wat later of 1713. duyfter geweest, de ganfche Vloot zou 'er zich op verzeild, en veel Schepen gevaar geloopen hebben van 'er op te blyven. Wy waren 'er (gelyk den 17 zien zullen) ontrent twee mylen af, zagen ze klaar leggen, zoo dat wy, die te vooren de wind fchoon hadden, nu al vry wat afhouden moesten. De wind was nog Zuyd-Ooft, en de Cours Zuyd-West ten Zuyden, kregen hier wat ruwer weer, het geen 's nagts in een halven storm uit den Zuyd-Ooften veranderde; waar door ik twee dagen hier heel Zecziek was.

Zondags den 17 December continueerde die storm nog al, zoo dat wy met de Marszeylen op de rand zeylden. Hadden zeer holle Zeen, waar door een zware spat waters op 't half Dek overkregen. Op de middag veranderden wy, op het Zeyn van den Admiraal met een Zeeuwfche Vlag, de Cours van Zuyd-West ten Zuyden tot West-Zuyd-West, en bevonden, dat wy waren op 12 graden en 40 minuten Zuyder breedte; en op de lengte van 117 graden en 22 minuten; zagen veel Zee-Mecuwen, die bont, groot van lichaam, en zwart van vlerken waren, ook vernamen 'er eenige, die fper-wit, als mede een groote fchoone, en eenige kleene zwarte Vogels, 't geen al een a twee dagen geduurd had, en in 't gemeen een teeken is, dat men zich niet verre van Land bevind. Ontrent vyf uren 's avonds zagen wy, tot ons groot geluk, nu eerst (bevorens vergift zynde door de contrarie froom in Zee) drie van de Kokos-Eilanden zeer klaar twee mylen van ons afleggen, zouden 'er alle vlak op geloopen hebben, zoo 't donker geweest was; dog de Amazone dêe een fchoot, en daar op zagen wy ze, bevindende, dat het laag Land was. Wy hadden dezen nagt hard weder; 't geen Maandag den 18 dito tot 's avonds ten zes uren aanhield; hadden een fchoone voortgang, de wind Zuyd-Ooft, de Cours West-Zuyd-West, en zagen nog bonte Vogels van de Kokos-Eilanden. Miffen zedert giffen een Schip (te weten Abbekerk) zoo naderhand bleek.

Dingsdag den 19 dito zagen wy de Zon weer, liepen met een moye Zuyd-Oofter koelte West-Zuyd-West aan, dog kregen kort 'er aan weer Storm-buyen den ganfchen dag door met veel regen, vernamen nog al Vogels, en waren op de Zuyder breedte van 13 graden en 5 minuten, lengte van 115 graden en 2 'minuten. Het stormend weder hield met zware regen nog al aan tot Woensdag den 20 dito 's morgens, wanneer het opklaarde, en liepen wy in dit etmaal met een Zuyd-Ooften wind en West-Zuyd-Westen Cours, 36 mylen, bevindende ons op de breedte van 14 graden,

Zien de Kokos-Eilanden 'allen geluk by dag.

Miffen zedert giffen een Schip (te weten Abbekerk).

1713. den, en op de lengte van 114 graden. Hadden de gansche nacht al buyen, en zagen 's morgens een bruynen Vogel.

Donderdag den 21 dito bedaarde 't weder wat, dog misten dat Schip nog al, zagen weer eenen Vogel, hadden 33 mylen gezeild, en bevonden ons te zyn op de breedte van 15 graden en 20 minuten, en op de lengte van 110 graden en 40 minuten, hebbende nu van de Kokos-Eilanden 125 mylen gezeild.

Het weder was nu zeer matig; en de wind en Cours gelyk bevorens.

Vrydag den 22 dito hadden wy moy weder, den wind Oost-Noord-Oost, dezelve Cours, en de gegifte breedte van 16 graden en 7 minuten; dog de bevonden van 16 graden en 22 minuten, en de lengte van 108 graden en 31 minuten, en hadden 31 mylen gezeild; slingerden zwaar, om dat wy vlak voor de wind hadden, waar door een Pot niet geconfyte Gember, en een dito mer dito Nooten, braken.

Zien een Schip, dat na Batavia zeilde.

Zaterdag den 23 dito zagen wy een Schip, dat na Batavia zeilde, in de Voormiddag-wacht; blyvende de wind nog al Oost en Oost-Noord-Oost, by moy weder; bevonden te zyn op de breedte van 17 graden en 6 minuten, en de lengte van 106 graden; hadden gezeild 28 mylen; vernamen eenen bruynen Vogel meteen wit onderlyf. Alhier passeerde de Zonden Tropicus Capricorni, en kregen geen hoogte.

Zondag den 24 dito zagen veel bruyne kleine Vogels, en veel vliegende en andere visch, hadden den wind Zuyd-Oost, de Cours West-Zuyd-West, zeer moy weder, en waren op 18 graden en 3 minuten, op de lengte van 104 graden en 29 minuten, gezeild hebbende 33 mylen.

Maandag den 25 dito de Vertrek-dag der Ceylonsehe Schepen na de Kaap toe, hadden wy de wind en Cours als vooren, zeilden 31 en een halve myl, zagen dezelve Vogels, met een Zuyd-Oosten wind, en dezelve Cours. Onze breedte was 18 graden en 53 minuten, de lengte van 102 graden. Vingen Corret-visch.

Dingsdag den 26 dito was de wind en Cours dezelve, de breedte van 20 graden en een minut, de lengte 100 graden en 21 minuten, en de gezeilde mylen waren 32; zagen dezelve Vogels, en hadden 's nachts de wind wat schraalder.

Kompassen op 10 graden verlegt.

Woensdag den 27 dito wierden de Kompassen verlegt van 5 op 10 graden; zagen de voorige Vogels op de lengte van 98 graden, en de breedte van 20 graden en 51 minuten, gezeild hebbende 28 mylen; hadden weer driemaal visch.

Donderdag den 28 dito waren wy op de breedte van 21, de lengte van 96 graden, gezeild hebbende 30 mylen, zagen

dezelve Vogels, en kregen wat regen.

1713. Komen ontrent St. Paul en Amsterdam.

Vrydag den 29 dito zeilden wy 29 myl, quamen op de breedte van 22 gegift, en de lengte van 94 graden en 31 minuten. Dezen dag quam myn zieke Dochter *Maria* boven; zagen dezelve Vogels; hadden wat regen; waren niet verre van St. Paul en Amsterdam; de wind Zuyd-Oost, liep in de eerste wacht schraal, en Zuyd-West.

Zaterdag den 30 dito was de wind nog al schraal, en vry sterk, travadig, de Cours West-Zuyd-West, de wind Zuyden, de breedte 22, de lengte 92 graden, 't gezeilde 25 mylen, zagen veel van de voorige Vogels, kregen 's nachts zwaar weder en weerligt, en de wind liep eerst West, daar na Noord-Oost, raakten van zeven Schepen af, ziende nog al dito Vogels.

Zondag den 31 dito was de Cours West-Zuyd-West, de wind Noord-Oost, de breedte van 22 graden en 31 minuten, de lengte van 92 graden en 51 minuten, en 't gezeilde om de West 12 mylen; zagen 's namiddags weer 8 Schepen, nu 9 sterk zynde; zien weer Vogels, en vingen visch.

Ao. 1614. verleggen de Kompassen weer.

Maandag den eersten January 1714. de wind Noord-Oost, de Cours West-Zuyd-West zynde, en moy weder, zetteden heden een Matroos over boord, verleiden de Kompassen van 10 op 15 graden, Noord-Westering miswyzing, zien dito Vogels, op de breedte van 23 graden en 21 minuten, en de lengte van 89 graden en 51 minuten, na dat 32 mylen gezeild hadden.

Dingsdag den 2 dito konden wy wegens Zons nabyheid geen hoogte krygen, zagen Vogels, hadden de wind schraal, Noord-West en Noord-West ten Westen, de Cours West-Zuyd-West, op de lengte van 87 graden en 33 minuten, de breedte van 24 graden en 9 minuten gegift, zynde 't weder zeer travadig dien dag en den ganschen nacht; zagen Vogels, en de Zon quartier voor 7 uurch hier onder gaan.

Woensdag den 3 dito nog al travadig weder, passeerden gisteren den Tropicus, die op 23 graden en 32 minuten legt, passeerden ook de Zon, hadden koude regenvlagen en Travaden tot nademiddag, kregen contrarie wind, te weten, Zuyd-West, hadden de Cours slegt, op de breedte van 24 graden en 41 minuten, zien dezelve Vogels op de lengte van 86 graden en 40 minuten, gezeild hebbende 13 en een halve myl, kregen de wind Zuyden, en koud weder.

Hoorde hier, dat Mauritius 180 mylen van Madagafcar, en dat Madagafcar van Cabo 360 mylen legt.

Donderdag den 4 dito hadden moy weder, de wind Zuyden ten Oosten, zagen

lengte

1713. lengte van 85 graden en 32 minuten, gezeild hebbende 17 mylen; men heeft de Noor-Ooftering miswyzing aan de Westzyde van Cabo, en de Noord-Westering miswyzing beoosten de Kaap na de zyde van Batavia, die by St. Paul en Amsterdum 25 graden, en in de Bahja van de Kaap 10 graden Noord-Westering is.

Vrydag den 5 dito de wind Oost-Zuyd-Oost zynde, waren de gezeilde mylen 24; 't weder moy; zagen dezelve Vogels, en waren nu van Mauritius nog 60 mylen, bevonden ons op de breedte van 26 graden en 17 minuten, en op de lengte van 83 graden en 54 minuten.

Heden waren ook de Schepen zoo na by den anderen, dat wy klaar konden zien, dat Abbekerk en de Mosfel absent waren, en hadden de wind Zuyd-Oost.

Zaterdag den 6 dito was de wind nog schoon Zuyd-Oost, Pitsjarden, zagen Zuyd-Oost van ons een Schip, en bevonden, dat het de Mosfel was, die weer in de Vloot quam. De lengte was van 81 graden en 51 minuten, de breedte van 27 graden en 11 minuten, de gezeilde mylen waren 26.

De gemiddelde lengte van de Vloots-Raad wierd gesteld op 86 graden en 10 minuten voor den dag van gisteren, en verschilden de minsten en de meesten 9 a 10 graden.

Zondag den 7 dito zeilden wy 28 mylen, hadden de lengte van 85 graden en 5 minuten, de breedte van 28 graden en 9 minuten; hadden de wind Zuyd-Oost, de Cours West-Zuyd-West, en zagen nog dezelve Vogels. Verleiden hier de Kompassen op 20 graden Noord-Westering miswyzing. Heden quam Schipper *Swaan* by ons met *Pieter Carelse*, zyn Boekhouder, en zynen Chirurgyn, *Simon Vlaming*.

Maandag den 8 dito hadden wy schoon weder, twee a drie dagen aan een, de wind heden Zuyd-Oost, de Cours West-Zuyd-West, de breedte van 29 graden en 3 minuten, en de lengte van 77 graden en 57 minuten.

Van deze middag passeerden wy Mauritius, na onze vervolgde lengte, en waren Madagascars breedte ook al gepasseerd, zagen dito Vogels nog al, dog ten hoogsten maar drie a vier.

Dingsdag den 9 dito de wind Oost, schoon weder, op de lengte van 75 graden en 57 minuten, en de breedte van 30 graden en 4 minuten, na 33 mylen gezeild te hebben; waar op wy onze Cours veranderden in West ten Zuyden, ziende nog al dezelve Vogels.

Woensdag den 10 dito de wind Oost ten Noorden zynde, hadden gezeild 35 mylen, op de lengte van 73 graden en 17 minuten, en de gegifte breedte van 30 graden en 31 minuten, met moy weder, hou-

dende dezelve Vogels nog al by ons, en 't wierd daar na wat dyzig.

Donderdag den 11 dito de wind Oost-Noord-Oost, de Cours West ten Zuyden, de lengte van 70 graden en 20 minuten, en hadden 33 mylen gezeild, zagen zeer veel Vogels, met redelyk helder weder. Verleiden de Kompassen op 25 graden, zien andere groote en zwarte Vogels, die meer klapwiekten, dan de andere, en eeh wit lyf hadden.

Vrydag den 12 dito de wind Oost-Noord-Oost op de lengte van 67 graden en 34 minuten; de breedte van 32 gegifte graden, gezeild hebbende 37 mylen, zien dezelve Vogels beide, hadden redelyk weder, dog ik was nog al Zee-ziek, kregen met 't Spring wat Regen-buyen, en des nagts niet alleen weerligt; maar ook indre wind, of dien West, zagen nog de andere zwarte Vogels.

Zaterdag den 13 dito hadden wy de wind Zuyden, en de Cours West ten Zuyden scherp, de lengte van 65 graden en 5 minuten, de breedte van 32 graden en 6 minuten, en waren 'er 42 mylen gezeild; zien nog de kleine zwarte, en eenen vreemden grooten Vogel, zynde *Leucocouleur* en wit van vlerken, en apparent wel van Madagascar, welkers Rif wy heden gepasseert zyn, met moy weder, hoewel nu er dan een buytje, met een Zuyden ten Oosten wind hadden. Ik was Zee-ziek en zeer koud, hadden de ganfche nacht slappe koelte Oost ten Zuyden, zien de oude kleine Vogels, en kregen Avond-peiling.

Zondag den 14 dito slappe koelte, en hadden een slegte Zee, op de lengte van 64 graden en 10 minuten, de breedte van 32 graden en 8 minuten, gezeild hebbende 22 mylen, zagen 's avonds eenen anderen grooten Landvogel, hebbende geen wit hoofd, maar een gecouleurd, als ook eenen anderen grooten rossen met een wit hoofd; kregen stilte, en 's nagts in de wind, te weten, dien Zuyd-West ten Zuyden, lagen Noord-Noord-Oost aan, met een slegte Zee.

Maandag den 15 dito hadden in de wind, en slappe koelte, zeilden 10 mylen, hadden de lengte van 63 graden en 20 minuten, en de breedte van 32 graden, met een slegte Zee, moy en slegt weder, kregen goede Morgen-peiling.

's Namiddags was de wind beter, en hoe langer hoe ruymmer, zagen 's avonds veer eenen grooten Landvogel, en ook de andere kleine ditoos, zynde Pek-zwart.

Dingsdag den 16 dito in de morgenstond hadden wy Nieuwe Maan, de wind Zuyd-Oost, schoon weder, stille Zee, en de lengte van 61 graden en 30 minuten, de breedte van 32 graden, gezeild hebbende 25 en een halve myl, bevonden 't koud, en het bier killend als Ys, zag eenen grooten

Toen
weer
verlegt
op 25
graden.

Groote
koude
op 32
graden.

N. We-
itering
miswy-
zing by
St. Paul.

Komen
omrent
Mauritius
hoogte.

Abbe-
kerk en
de Mos-
fel ge-
mit.

De Kom-
passen
weer
verlegt.

1714. grooten Landvogel, wit van lyf, en ook de voorige kleene zwarte; de Cours was (om dat wat laag waren) weer West-Zuyd-West, en voor de wind Oost-Zuyd-Oost.

Woensdag den 17 dito zagen de Pek-zwarte Vogels nog, en ook de oude kleene, my toetschynende Vogels te zyn, die in Zee altyd zich onthouden, hadden moy weder, moesten zeyl minderen; om den Admiraal niet voorby te zeilen, alzo daer een boete van 20 Ryxdaalders op stond, hadden de lengte van 59, de breedte van 32 graden en 27 minuten, en gezeild 30 mylen, begonnen Loodlynen en Touwen ^{klar} te maken, 't was nog koud, en 't Bier kil-koud als Ys hier. Verleiden de Kompassen van 25 op 20 graden Noord-westering, zien enen grooten Vogel, wit van lyf en zwart van vlerken, hadden een styven Zuyd-Oosten wind, en vernamen veel Tonynen.

Kom-
passen
van 25
op 20
graden
verlegt.

Donderdag den 18 dito moy en gematigt weder, de wind Oost en Oost ten Noorden, dog wat slap, de Cours West-Zuyd-West en West ten Zuyden, hadden gezeild 29 mylen, waren op de breedte van 33 graden en 15 minuten, en op de lengte van 57 graden en 2 minuten, vernemende nog al d'ordinaire Vogels, als meden enen grooten Levergracuwe Vogel van couleur, hebbende een wit hoofd; hadden slegt water. Myn Dochter (te weten de oudste en zieke) kreeg dezen avond een zwaar overval, zoo dat haar meende te verliezen. Vernamen den eersten dauw deze nagt, en die al vry sterk. De wind liep Oost ten Noorden; dog

Den 19
en 21 Ja-
nuary.

Vrydag's den 19 dito was het stil. Men stak de Touwen in de Anker-stokken, giften op 33 graden en 38 minuten, en bevonden op 33 graden en 42 minuten Zuyder breedte te zyn, en de lengte van 55 graden en 26 minuten, mitsgaders 21 mylen gezeild te hebben. Kregen tegen de middag moye koelte en lief weder, en was de laatste Peiling 's morgens op 23 graden en 11 minuten, en 's avonds 'er aan op 22 graden, en nam af, 't geen een goed teeken was. De Cours was West ten Zuyden, zagen op de middag enen grooten Landvogel, wit van lyf, en aan 't einde der vleugels meest zwart, en wat ros na 't lyf toe. Kregen 's avonds zeer goede Peiling van 20 graden en 16 minuten Noord-westering miswyzing. Heden was het warmer, dan gisteren, en zeer gematigt weder.

Zaterdag den 20 dito was onze Cours West ten Zuyden en West, hadden 29 mylen gezeild, op de breedte van 34 graden en 12 minuten, en de lengte van 53 graden en 10 minuten, met enen schoonen wind Oost ten Noorden.

Hier stelden wy de Cours West aan,

zagen heden geen Vogels; maar hadden 1714. zware mist in 't Westen voor uit, en de wind Oost-Noord-Oost.

Zondag den 21 dito de Cours West, met een Oost-Noord-Oosten wind, mistig en dyzig weder voor uit, zien twee groote Vogels, kregen stilte, slingeren zeer op de breedte van 34 graden en 17 minuten, de lengte van 51 graden en 38 minuten, en gezeild hebbende 19 mylen. Kregen Avond-peiling van 20 graden en 16 minuten, zien enen kleenen zwarten Vogel, slingeren de ganse nagt zwaar, terwyl myn Dochter Maria dood krank, de Schipper met de andere Officieren voor haar bed verzogt, en ik bezig was om een Gebed voor haar te doen.

Maandag den 22 dito zagen veel dito zwarte Vogels, slingerden nog al, kregen troubel water op de breedte van 34 graden en 11 minuten, de lengte van 50 graden en 19 minuten, hadden moy weder, met een Westen Cours, de wind Oost-Noord-Oost, meest van achteren, zagen enen zwarten grooten Vogel, en enen witten grooten Vogel met zwarte vlerken. Wierpen 't Lood, dog geen grond.

Dingsdag den 23 dito slingerden niet meer, hadden enen schoonen Oost-Noord-Oosten wind, zagen verscheide zwarte kleene Vogels, vry meer, als te voeren, met een Westen Cours, en ook West ten Noorden, op de breedte van 34 graden en 11 minuten, en de lengte van 48 graden en 14 minuten, en hadden gezeild 26 mylen; by een dyzige lugt, kregen regen, zagen wel 100 kleene zwarte Vogels, en diverse andere, ook enen grooten gracuwen met heel zwarte vlerken. Het weder was schoon, en helder op de middag, by een fraeye handzame koelte, die ons voor de wind dee zeilen.

Myn Dochter Maria was dezen ganfchen dag doodelyk zwak, hebbende het geluk van nog een slegte Zee te hebben.

's Middags waren al de Vogels weg, apparent na Land toe. Kregen van denaght een zwaren Noord-Oosten wind; drevén met de Marszeylen op de rand West ten Zuyden langs de wal heen.

Woensdag den 24 dito hadden nog al zwaren wind in 't derde Glas van de Dag-wacht, zagen een Bastard-Mallégaas, wit van lyf en heel zwart van vlerken, kregen holle Zee, zagen veel ordinaire Vogels, boven zwart en onder wit. Hadden roezemozig en dyzig weer voor uit, stelden de Cours West ten Noorden in de wal, of vlak'er op aan, hadden de breedte van 34, de lengte van 45 graden en 35 minuten, hadden 33 mylen gezeild, zagen geen andere Schepen, dan alleen Ryffel, de Mossel, en 't Noorder-quartier, hadden een styve Noord-Oosten wind, die 's middags bedarde, ook vervlakte de Zee t'eenaemaal

1714. nemaal. Kregen nademiddag weder roezmoezig weder, en eenen sehralen Zuyd-West ten Zuyden wind; zagen veel zwarte klapwickende Meeuwen op 't water dryven; kregen regen, en stilte; zien weder twee Schepen in 't West-Zuyd-Westen; hadden de wind byna van voren, of Noord-West ten Westen; zien twee kleine Schaarvogeltjes; kregen moy helder weder, en ving en Vogelje.

Donderdag den 25 dito waren wy met ons driën nog maar by een, dog 't Noorder-quartier niet; hadden nog al in de wind, die Zuyd-West ten Zuyden, gelyk de Cours West ten Noorden was; 't weder was redelyk; zagen het Noorder-quartier weder, en van Steng ook de andere zes van Ley op de lengte van 44 graden en 50 minuten; gezeild hebbende 9 mylen met leelyk travadig weder, met veel koude en regen; ten zeven uren hebben wy 't na Zee toe gewend, by de wind Zuyd-West ten Zuyden, en zagen veel zwarte Meeuwen op 't water dryven.

Vrydag den 26 dito wendden wy met dezelve wind ten vier uren na de wal toe, hadden een redelyke Morgen-peiling van 16 graden en 30 minuten, zien twee Basterd-, dog, zoo Stierman *Matheus* zegt, regte Mallegaazen, met holle Zee, hoewel 't anders goed weder was; zagen ook veel zwarte dito Meeuwen, en ook eenige andere; als mede eenige groote vifchen. grooter dan Tonynen, digt by 't Schip.

Zagen nu diverse regte Mallegaazen zeer digt by 't Schip, grooter als al de andere Vogels, wit van lyf en kop, dan ros van vlerken half en half, en na 't einde der vlerken zwart.

Vernamen ook alleen het Noorder-quartier, kregen nu Zeën en Dyningen als Bergen, zeilden maar 3 mylen, en waren nu op de breedte van 35 graden, en de lengte als voren. Verleiden de Kompasfen op 15 graden; slingerden en stampten schrikkeelyk met een Zee die stond en kookte door den stroom, daar 't anders stil en schoon weder was. Nademiddag liep de wind Oost-Noord-Oost, schoon doorwaeyende; zoo dat wy den ganschen nagt na de wal toeliepen, hebbende 't Noorder-quartier voor uit. Kregen een Avond-peiling van 15 graden en 5 minuten.

Zaterdag den 27 dito kregen wy de wind nog ruymmer, 't weder zeer schoon, deftigen voortgang hebbende; waar op 's morgens ten 6 uren enige Mallegaazen zagen, kregen ook een Morgen-peiling van 14 graden en 37 minuten, en vernamen, dat het Zee-water veel groener was als ordinair. In het derde Glas van de Voormiddag-wacht zagen wy het Land klaar in het Noorden ten Oosten, zich met verscheide blauwe Bergen vertoonen-

de, waren in de wal geloopen, Noord-West ten Westen, hadden de lengte van 43 graden en 45 minuten, de breedte van 34 graden en 45 minuten, en gezeild hebbende 24 mylen; wierpen ook grond 80 vadem, daar na 70 dito diep, waren nog wel 12 mylen van de wal af, zagen wel zwarte Bergen van een gelyke hoogte aan een gefchakeld, en voor al voor uit zeven of acht zwarte dito, en vier der zelve even als een Dood-kist, zeilden eerst na de wal toe, en dan 'er langs, dog liepen den ganschen nagt met een sehrale wind, wierpen weer grond op 80, 50, 45 vadem, met moy weder.

Zondag den 28 dito hielden nog al 't zelve fracy weder, wierpen 40 vadem witte zandgrond, ook van schelpen, en blauw zand. Hadden de wind Zuyd-Zuyd-West op de wal, dog wat flappe koelte; bevonden dat in dezen tyd de stroom vry wat sterker na de Kaap toeliep. Zagen de Mallegaazen met troppen by een op 't water dobberen en dan weer heen en weder vliegen. Onze Cours was West ten Noorden, en wy passeerden een lange wal van gelyk-hoogte Bergen, waar na wy vlak voor een Bacy quamen, voor welke een Eilandje van zand lag, passeerden toen een hoek, en pas voor by dien als een Kasteel van klippen, en aan weerzydende Bacy tegen de wal als noech meer zand-platen. Wy hadden 16 mylen gezeild, en waren op de lengte van 41 graden en 25 minuten, en de breedte van 34 graden en 32 minuten, met moy weder. Nademiddag hadden wy moeyen voortgang, en zeilden ontrent 5 mylen van de wal, die zich met hoog eenparig Voorland vertoonde. Vernamen 's nachts blixem en weerlicht. Kregen een Avond-peiling van 12 graden en 44 minuten, zeilende met een Zuyd-Oosten wind, de Cours West-Zuyd-West. Hadden den ganschen dag en nacht schoon liefelyk weder, by heerlyke Manenschyne, wierpen op 55 vadem grond.

Maandag den 29 dito wierpen wy dezelve grond, zes mylen van de wal, hadden de breedte van 35 graden en 4 minuten, lengte 39 graden, 56 minuten, waren na giffing voor de Struys-bacy; hadden de Vleesch-bacy dezen verleden nagt al gepasseerd. De Struys-bacy is 9 mylen diep; vernamen hier veel Mallegaazen, en ook Bastards-ditoos, verleyden hier de Kompasfen op 10 graden Noord-westering, wierpen geen grond meer, hadden de wind Oost en Oost ten Noorden, met lief weder, en stilte tot 't einde der Honde-wacht.

Dingsdag den 30 dito kregen wy 's morgens vroeg een sehrale Zuyd-Westen wind, zagen een Schip digt onder de wal, en het Noorder-quartier volgde 'er voor. Het was zeer moy weder, zagen met 't Morgen-

1714.
van de
Kaap.

Een
Avond-
peiling
van 12
graden
en 44
minuten.

Verleg-
gen de
Kompas-
fen op 10
graden
Noord-
west-
ring.

Zien
Malla-
gaazet.

En ver-
leggen de
Kompas-
fen op 15
graden.

En
Avond-
peiling
van 15
graden,
5 minu-
ten, en
een Mor-
gen-peil-
ing van
14 gra-
den en
37 mi-
nuten.
Zien het
Land

1714 gen-Gebed Cabo das Aguilhas, een fteyle hooge hoek, 6 mylen aan Ley van ons, klaar in 't Noord-Noord-Oolten, en ook klaar Kaap Falfo zich met een fteyle en alleen voor uit in Zee leggenden hoek vertoonen, even als een leggende Leeuw; hadden 12 mylen gezeild, en waren op de breedte van 34 graden en 53 minuten, en de lengte van 38 graden en 55 minuten, met een labber koelte; die byzonder toenam; dog liepen tot 's morgens met kleen zeyl, raakten daar door zeer ver buiten de wal, na giffing wel 16 mylen ver de Bergen van de Kaap, en voor al de Tafelberg, van ons af ziende, waren des morgens ten 8 uren 4 a 5 mylen van den Leeuwen-kop noch af, en was 't op deze plaats hoe verder buiten de wal hoe kouder, al vry fcherp, zagen vier mylen van de wal een Rob of Zeehond met zyn Rug-vin boven. 's Namiddags ten 3 uren waaren wy, doordien wy een myl van de wal af ftilte kregen, in groot gevaar van op de droogte van de Leeuwen-ftaart te vervallen; dog raakten 'er weder af, doordien wy de Schuyt noch tydig uit, en 't Schip zoo om kregen, en 'er af boegferden.

Groot gevaar op de Leeuwen-ftaart.

Komen in de Tafelbaey ten anker.

De Heer Helot Gezaghebber hier.

Onze Schipper, overleden.

Wat Schepen wy op de Rheed van den.

Ten half vier quam het Noorder-quartier, en ten 4 uren quamen wy in de Tafelbaey ten anker, en ontrent 5 uren, met hol water, alzo de Zuyd-Ooft begon door te waeyen, aan Land, ziende ondertuffchen een Engelsman langs de over wal met dien wind de Baey uitzeylen.

Een weinig na ons quam de Mofiel aan 't einde der Baey ten anker, vry ver van de Rheed, vonden aan Land de Heer *Willem Helot* als Gezaghebber, een oud bekend Vriend, die my, den Opper-Stierman (alzo de Schipper zeer ziek was) en Sr. *de Vlugt*, belecfd ontving. Spraken ook den Fiffaal Independent, den Heer *Cornelis van Beaumont*, en namen weder ons verblyf ten Huyze van den Burger-Raad, *Hendrik Donker*; maar waren, aan Land gekomen zynde, dood zwak van vermoeidheid, voelende nu eerst regt, hoe zwak ik op myn geftel was.

Den 31 dito 's avonds ten 6 uren ftierf onze Schipper.

Den eerften February quam myn Vrouw met de Kinderen, en *Juffr. van der Laan*, aan Land, en werd myn Dochter *Maria* in een Stoel gedragen.

Den 5 dito quamen op de Rheed de Brug, Hoedekenskerke, en *Gamron*, en den 6 dito *Ryffel*, *Abbekerk*, en *Ouwerkerk*.

Wy vonden op de Rheed de Uno, een Zeeuwfch Schepje, 't geen met de Secrete Commiffie gekomen was, ook het Schip *Middelwout*, mede van *Zeeland*, gecommandeerd door Schipper *Akkerman*, en 't Schip *Rozenburg*, 't Kaaps *Ryft-*

Schip, waar op Schipper *Krul* Hoofd was. Ook lag 'er een Americaans Engelfch Roversje.

Ik zulkelde met myn zieke Dochter, die my op Batavia met te vergeefs medicinceren zeer veel geld gekoft had, hier niet minder, geen anderen ftaat makende, of zou haar daar mede, gelyk de Schipper *Tamme Nannings*, begraven hebben, hoewel 't God behaagde haar nog zoo ziek in 't Vaderland te doen komen, om daar, na nog een half jaar vergeefs gemedicineert te hebben, door 't hulpmiddel van een Boer van *Saandyk*, zynde een Staal-middel, tegen alle verwagting aan, genezen te werden.

Wy kregen ondertuffchen aan de Kaap *Jacob Regenboog*, Schipper op de *Gamron*, tot onzen Schipper, daar wy een hups man aan hadden.

Ik liet aan de Kaap, daar wy van den 31 January tot den 11 April bleven, 327 *Ryxdaalders*, en 28 *Stuyvers* aan verteerde kosten alleen aan Sr. *Henrik Donker*, by den welken ik logeerde, betaald, zonder veel andere onkosten, die men hier niet ontgaan kan, alzo het niet te vergeefs de Kaap hier, en die mede al vry veel beliepen, daar eens by te rekenen; en ik geloove, dat my dit verblyf hier, zoo by myn komst uit Holland, als nu weder, ieder *Reyze*, meer dan 1200 gulden gekoft heeft, en dat de verdere onkosten tot zoo een *Vaderlandze Reyze* my op niet minder dan 2000 gulden hebben komen te ftaan; dat veel fchynd; dog echter zoo is.

Den 10 Maart reed ik met de Heeren *De Helot*, *Valkenier*, en *Juffr. van der Stel*, *Huysvrouw van de Heer Francois van der Stel*, met een Koets met zes Paarden na *Conftantia*, daar wy dien dag zeer heerlyk van de Heer *Helot*, en *Juffr. van der Stel*, nevens verfeide andere van de voornaamfte Vrienden van de *Retour-vloot*, onthaald wierden met alles, dat men heerlyk van uitgelezen fpyze en vruchten noemen kon.

Behalven de gemelde Heeren waren 'er ook de Heer *Vice-Admiraal Turfkloot*, de *Schout-by-Nacht van Noord*, Schipper *Koffer*, de Heer *Helmolt*, de Schippers *Wynantszen*, *Prop*, *Overmeer*, en de *Vloots-Geheym-Schryver Sr. Plemfonteyn*, benevens *Bafenburg*, en *Levir*.

Wy bleven die nacht daar flapen, en 's avonds zong *Juffr. van der Stel* in een der drie *Galeryen* een zeer fracye *Air*, waar op de Heer *Helmolt* in een andere *Galery* mede met een fracye (zonder van malkanderen te weten) antwoorde, en zoo ras had ik dit niet gehoord, of ik voegde my in den donker in een andere *Galery*, en liet de Vrienden hooren, wat ik daar van in myn jeugd geleerd, en dat ik het in myn ouder jaaren noch niet vergeten had.

Wy

1714.

Krygen een anderen Schipper. Kosten van verteering, hier voor den Schryver gevalen.

De Schryver en andere Scheeps-vrienden heelyk door den Heer Heloten *Juffr. van der Stel* op *Conftantia* onthaald.

Het verdere daar voorgevallen.

1714. Wy quamen daar op met ons driën te zamen, en betuygden ons onderling ge- noegen, en onze verwondering over die gevallen zang, die nogtans veele van het Gezelschap, en zelfs eenige die met het Verkeerbord speelden, derwaarts gelokt had, niet wetende waar die fracye zang van daan quam, alzoo het by den avond zeer helder doorklonk, dewyl 'er een fracye wedergalm was.

Den 15 dito quam *Wessel Hogerwerf* met *Arcntsduyn* van *Ceylon* op de *Rheede*.

Den 16 dito ondertrouwde de Heer *Johan Louis Munniks* met *Juffr. Lydia van Balen*, *Wed. van Capiteyn A. van der Laan*.

Op dien zelve dag quamen 'er behal- ven een Engelsman nog zes Schepen van *Ceylon*, te weten, *Dionys van Vlierden* met 't *Huys ter Boede*, wiens *Seur* eenen *Gruttens* was.

Herman de Marre met den *Berg*, waar op *Joannes Schryver* Boekhouder was.

Tobias Uylenburg met *Meynden*, waar op *Jan Verlet* *Seur* was; dog deze quamen eerst den 4 April op de *Rheede*; gelyk ook den *Berg* den 20 dezer maand *Maart*.

Michiel Landsheer met d'*Ellemcet*, waar op den Boekhouder *Adriaan Ploos van Amstel* was.

Jan Pieterszen Sluys met *Duyvenvoor- den*, wiens Boekhouder *N. van Pleure* was.

Pieter Rus met *Beverweert*, wiens Boek- houder *N. Renard* was.

Den 20 dito besloot men *Schipper Hoo- gerwerf* op *Gamron*, *Regenboog* op de *Engewormer*, *Arie Somer* op *Arcntsduyn*, als *Schippers*, en de Boekhouders *N. Schul* op *Ryffel*, en *Johan Louis Munniks* op *Arcntsduyn* te zetten.

Den 23 dito quam *Schipper Jacob Stok- visch* met *Nederhoven*, waar op *Willem Marcus* *Seur* was, voor *Delft*, hier op de *Rheede*.

En den 29 dito verscheen *Schipper Cornelis de Geus* met 't *Schip Vryburg*, waar op *N. Fanius* *Seur* was, hier mede ten anker; waar mede ook als *Passagier*, *Schipper Ewoeder Hofman* overquam.

Ook quam op dezen zelve dag met de *Kockenge* (waar op *Wouter Reymiers- zen* *Schipper*, en *Vilior Vieltorszen* *Seur* of *Onder-Koopman* was) de *Ed. Heer Man- rits Pasques de Chavonnes*, *Extraordinaris Raad van Indiën*, als *Landvoogd van Kaap der Goede Hoop*, met *Mevrouwe*, zyn *Gemalinne*, en *Huysgezin*, dat al *vry zwaar* was, hier aan te *landen*, bestaande, zoodmeine, in drie *Dochters* en twee *Zoon- nen*, en twee *Meyden*; waar beneven zyn *Ed. Broeders Zoon* als *Kapiteyn* hier *leg- gen* quam, brengende zyn *Vrouw*, en hare *Suster* mede.

Dit ganfch *Gezelschap* had in die eene *IV. DEEL.*

Kajuyt g'logeert, en (zoo my de *Schip- per* zeide) had alles nog al *vry wel* op de *Reyze* gegaan; maar toen zy in de *Spaanfche Zee* een *storm* van 23 etmaal kregen, die onbeschryfelyk was, wist men niet waar met al die *menschen* in zul- ken *bekrompen* plaats te *blyven*.

Zyn *Ed.* wierd met een *grootte Stoet* van *Heeren* en *Kaapfche Juffers*, *Vrou- wen* van de *Raads-perzoonen*, en van veel andre zeer *statelyk* van *Boord* gehaald, en aan *Land* gebragt zynde, onder 't *bal- deren* van 't *Gefchut* van alle *verwelkomt*. Het *Fort* dede 21, den *Admiraal* 19, den *Vice-Admiraal* 17, den *Schout-by-Nacht* 15, en al de andre *Schepen* deden (wan- neer zyn *Ed.* van *Boord* ging) 13 *fchoo- ten*, na dat'er eerst van zyn *Ed.* *boord* gefchoten was. En in 't *Fort* zynde, wierden 'er drie *Charges* van de *Borger- Infantery* en *Cavallery*, en tufchen ieder *Charge* een *Kanonfchoot* van 't *Fort* ge- daan, en toen zoo verder voort *gefchoo- ten*, om zyn *Ed.* te *verwelkomen*.

Den 26 dito verscheen hier ook 't *Schip Wynendaal* met *Schipper Jan Baey*.

Den 28 dito wierd de *Heer de Cha- vonnes* hier als *Landvoogd*, dog zonder dat de *Borgery* in de *wapenen* quam, met 34 *fchooten* van 't *Fort* voorgefcheld, en daar op een *pragtig Welkomit-maal* ter eere van zyn *Ed.* gegeven. Ook wierd 'er toen van alle de *Schepen* *gefchooten*.

Den 3 April wierd hier ons *Affcheids- maal* gegeven.

Den 4 dito quam hier *Ganzenhoef* met *Schipper Herman Tenben*, en *Sr. Jacob Zuylen* uit het *Vaderland*, en namen wy over al ons *afcheid*; maar den 5 dito wacyde de *Noord-Weften* wind (die al van den 29 *Maart* af tot nu toe *gewaeyd* had) zoo *sterk* door, dat wy niet *ver- trekken*, ja onmogelyk aan *boord* kon- den komen, door welke *aanhoudende* wind wy daags 'er aan in een *groot half uur* 11 *Boots*, die aan 't *Hoofd* lagen, in *spaan- deren* geflagen, en *verscheide* *Schepen* van hunne *ankers* *gepoeld* zagen, gelyk ook het *Noorder-quartier* twee *Nood-fchoo- ten* dede, en vyf *maalen* tegen de *Bank*, daar het tegen lag, *ftier*. Ook verloor *Meynden* twee *ankers*, *drayende* als een *Tol* rond, en het *Huys* ter *Boede* raakte een *anker* *quyt*.

Den 7 dito *ftilde* 't *weder* wat, en toen raakten wy zeer *gelukkig* aan *boord*.

Den 8 dito ging een *Engelsman* 't *zeyl*, die 13 *fchooten* dede, met 9 *beantwoord*, gelyk van hem *weder* met drie *fchooten* *bedankt* wierd.

Den 10 dito gingen wy ten *zeven* uu- ren 's *morgens* van de *Kaap der Goede Hope* onder *zeyl* met een *ftyve* *Zuyd- Ooften* wind, en vonden de *Zee* buiten zeer *hol* *ftaan*, zoo dat ik niet *weinig* *Zee-*

1714.

De Heer de Chavonnes hier ingehaald, en voorgefeld.

Ver- scheide Bootsin (spaan- ders ge- raakt.

Des Schry- vers ver- trek en Zee- ziekte.

Onder- trouw van de Heer Munniks. Komft der Ceylonfche en ande- re Sche- pen.

Verschy- ning van den nieu- wen Land- voogd, den Heer de Chavon- nes.

1714. Zee-ziek (na ouder gewoonte) was, en had het vry koud.

By ons vertrek had 'de Admiraal der Retour-vloot met 15 schooten gegroet, en 't Fort antwoorde hem met 13, waar op hy weer met 5 schooten bedankte.

Sterkte der Vloot.

N.W. miswyzing hier.

Wy liepen met ons 19 Schepen tusſchen het Robben-Eiland en de Noorder wal door, en Meynden bleef alleen leggen.

Wy bevonden de miswyzing van het Kompas hier ontrent de Kaap nu 10 graden Noord-westering, hoewel die (zoo Schipper *Regenboog* my zeide) 30 a 40 jaaren geleden, plagt Noord-Ooſtering te zyn, zonder dat iemand reden daar van weet te geven.

Den 11 dito hadden wy zagter en warmer weder, en zagen veel Mallegaazen en andere witte kleene Vogels, als ook gracuwe en zwarte ditoos.

Den 16 dito kregen wy zeer gematigd weder, en zeilden met een Zuyd-Ooſten wind en Noord-Weſten Cours een moy rek af.

DeCompassen van 10 op 5 graden N. weſtering verlegt.

Den 18 dito wierden de Kompassen van 10 graden Noord-westering miswyzing op 5 graden verlegt, wanneer wy op 25 graden en 25 minuten Zuyder breedte waren, daar wy 2 groote Noord-kapers zagen.

Den 21 dito op 23 graden en 7 minuten zagen wy nog Trompetten dryven.

Den 23 dito hadden de wind wat ſchraalder, zynde de Cours dezelve, en wierd ik ziek door 't huiivering weder. Heden hadden wy op de breedte van 21 graden de ſtroom ſterk tegen.

Den 24 dito, en eenige volgende dagen, vingen wy Coret, en vliegende Viſch, zagen ook veel Potskoppen, en een groote Schaarvogel op 18 graden.

Den 27 dito waren wy op 16 graden en 44 minuten; dog zagen St. Heleen niet, alzooy wy wel 60 mylen Ooſtelyker 'er af waren, hoewel men het anders gemakkelyk 8 a 9 mylen verre zien kan. Den Admiraal dede Zeyn, dat hy 2 Schepen zag; gelyk daags 'er aan 't Huys ter Boede van 3 Schepen dede; dog wy zagen die Schepen niet voor daags 'er aan, wanneer wy klaar beſpeurden, dat het Franſchen waren.

Zien Franſche Schepen.

Den 28 dito wierd ik door 't eten van den Ajuyn, die maar lag by de Stok-viſch (alzooy geen viſch ter wereld verdragen kon) zeer ziek. Ook ſtierf heden een van ons Scheepsvolk.

Den 29 dito zagen veel vliegende viſch; en hadden daags 'er aan, op 13 graden en 30 minuten Zuyder breedte, eenige dagen den ſtroom om de Zuyd ſterk tegen gehad.

Den eerſten May zagen wy, by ſtil ſchoon weder met het derde Glas in de Voormiddag wacht, of ontrent half thien,

1714. Zien een Zee-monſter. digt by ons Schip, ontrent 3 Scheeps lengten voor uit, een Zee-monſter met liet hoofd al vry verre boven water, en dat draeyende; ook ſcheen het een gryze Poolſche Muts op te hebben, en wy meenden in 't eerſt, dat het een menſch was, weshalven wy 'er na toe hielden; dog toen dook het ondr. Ik ſchryve 'er hier niet breder over, om dat ik 'er elders meer van zegge, waar aan my gedrage, alleen met een woord zeggende, dat wy dit alle voor een Meerman, of Meerminne hielden, alzooy 't 'er wonder wel na geleek.

Wy zagen hier op elf graden en thien en minder graden veel Schaarvogels, en vliegende, ook andere viſch, vingen eenige Albucores, en waren den 4 niet verre van Aſenſion, gelyk 'er ook verſcheide Schepen op uitgezonden wierden door den Admiraal, om dat op te loopen.

Den 5 dito liep de wind Ooſt ten Zuyden, en hadden de Cours Weſt voor die korten tyd, en anders doorgaans Noord-Weſt, zynde op de Zuyder breedte van 8 graden en 22 minuten.

Den 6 dito kreeg ik door een wind, die uit de Bezaan op myn ontbloote Schouder viel, zoo als ik op 't half Dek onder de Tent lag, een zware Schouder-pyn, die my groot ongemak op de Reyze gegeven heeft, alzooy ik driemaal daags moeft gefmeerd werden, zonder dat dit alles iets hielp, behoudende dit met zeer groote pyn tot Holland toe, daar ik in 4 dagen door 't zelve met wat Lavendel water te beſtryken, 'er zeer gemakkelyk afraakte.

De Schryver krygt zware Schouder-pyn.

Na dezen dag hadden wy dagelyk eenige tyd aan een vry zware hitte, dog weer en wind als bevorens. Wy bevonden onze Appelen en andere mede genomenen Fruyten, en eenige groente tot den Evenaar toe redelyk goed, en hadden den 13 dito nog 8 gave Quee-Peeren, en nog 30 Koolen, dog dezelve waren zeer verdroogd, zoo als wy den 14 dito 's middags den Evenaar paffeerden.

Hoelang onze groente duurde.

Den 15 dito op 49 minuten Noorder breedte begon men aan ons Randzoen te geven, en hadden den Zuyd-Ooſten wind tot hier toe het laaſte, alzooy toen veel Wyffel-winden en Travaaden, als ook meer hitte kregen; ook vingen wy hier een groote Haey, en bevonden, dat ons de ſtroom verder om de Noord, dan wy giften, gezet had; even gelyk ons dezelve bezuyden de Linie altyd dus ook meer om de Zuyd, dan wy giften, gedreven had. Tegen den avond ruinde de wind, en de Cours was nog Noord-Weſt.

Den 21 dito aten wy onze laaſte verſche Kool, en hier veranderden wy onze Cours van Noord-Weſt in Noord-Weſt

ten

1714. ren Westen op 4 graden en 47 minuten Noorder breedte.

Zien
weer
Franche
Schepen.
Den 22 dito zagen drie Fransche Schepen, die van ons afliepen. Wy kregen hier op 5 graden groote stilte, zoo dat wy moete hadden, om de Schepen, die geduurig na malkanderen sehokten, van een te houden, zoo dat wy de Schuyten moesten uitzetten, en 'er af boegseeren.

Den 25 dito nog al zeer stil, en byzonder warm, kregen toen nu en dan een harden regen van 3 a 4 uren.

Den 27 dito op de Noorder breedte van 6 graden en 15 minuten, kregen wy de regten Noord-Oost Paslaat-wind, zynde onze Cours al Noord-West, welke wind dagelyks sterker begon door te koelen, en schoon 't nu wat koelder, dan bevoorens was, zoo had men egter nu en dan nog al redelyke hitte.

Gelyk nu die wind ons hier ongemeen wel diende, alzoo diend dezelve te gelyk ook de Bhaaren, of na Indiën gaande Schepen, als zy op deze breedte komen.

Den eersten Junius, wind en Cours dezelve zynde, waren wy op 8 graden en 28 minuten, alwaar wy de eerstemaal de Noord-ster drie vierde myl hoog ontdekten, en hadden hier zware rafeling van stroom, dan eens om de Noord, dan weer om de Zuyd, en bevonden het 's morgens en 's avonds vry koelder.

Hier zagen wy Bonitos, vliegende en meer andere visch, ook nu en dan een klapwiekende Vogel op 9 graden en 13 minuten Noorder breedte, en hadden hier vry holler Zee.

Ik hoorde hier, dat, wanneer wy op 13 graden zouden zyn, wy de Cours van Noord-West ten Westen in Noord-Noord-West tot de 28 graden toe, en die dan weer in die van Noorden tot de 40 graden toe, en dan in Noord-Noord-Oost zouden veranderen.

Den 3 dito wierd ik heel ziek, door de holle Zee, en styve Noord-Ooste koelte, die men hier had, zynde onze Cours Noord-West.

Eten on-
ze laatste
Water-
Meloen.
Den 4 dito aten wy onze laatste Water-Meloen, en bevonden, die nog zeer goed te zyn, zynde dit de laatste raeuwe vrugt die wy hadden.

Passeer-
ren Pal-
mas, en
d'Agar-
cas.
Den 5 dito passeerden wy eenige droog- tens Palmas, en d'Agarcas, om welke te myden wy deze nacht een Bylegger hadden. Zy leggen op 12 en 13 graden Noorder breedte; dog wel zoo na aan de Zoute Eilanden, dan zy in de Kaart staan.

Wy bevonden de Noord-Ooste Pas- laat-wind door de bank vry schraal, dog styf door koelende, en daar door veeltyds holle Zeen.

Den 6 dito veranderden wy op 13 gra- den en 16 minuten de Cours in Noord-

IV. DEEL.

Noord-West, dog moesten met een schra- 1714-
le Noord-Oosten wind meest by de wind zeilen.

Den 8 dito hadden wy nog 7 Schepen, van welke'er een wierp, en passeerden toen St. Jago, en den 9 dito 't laatste der Zoute Eilanden. Wy hadden 't hier moy koel, de Zee gematigd, de wind Noord-Oost, en de Cours Noord-Noord-West, hoewel wy meest Noorden ten Westen stevenden. Zagen veel Vogels, vliegende Visch, twee witte Pylstaarten, en Kroos, dat eenige dagen aanhield van de 19 gra- den en 20 minuten af, en dat tot de 38 graden Noorder breedte duurde.

Den 10 dito hadden wy een Morgen- peiling en daar by Noord-westering 25 minuten; ook waeyde heden de Rangeer- vlag.

Den 13 dito waren wy vlak onder de Zon, en wy passeerden den 14 dito den Tropicus.

Den 17 dito op 28 graden en 7 minu- ten veranderden wy onzen Cours van Noord-Noord-West in vlak Noorden, houdende dezelve Zuyd-Oosten wind zeer schoon. Wy vingden heden een vliegende visch met 4 vleugels, die zeer net opgezet wierd.

Den 18 dito op 30 graden en 4 minu- ten Noorder breedte kreeg myn ziele Dochter een zwaar toeval, zoo dat haar diennacht dacht te zullen verliezen; dat de Heere echter verhoed heeft.

Den 19 dito vischten eenig Kroos op 31 Kroos
graden en 5 minuten, en dit was byna 't gevischt, laatste, dat wy zagen, hoewel 't zich op 38 graden nog eenigzins vertoonde. Zagen hier een Dorado, en kregen een goede Avond-peiling van 17 graden en 33 minuten Noord-westering.

Den 23 dito was onze Cours nog Noord- Avond-
West en Noorden ten Westen, dog had- peiling
den een Noord-Westen wind, die ons vlak van 17
tegen was; dog hy draeyde daags'er aan na graden
't Oosten, dat'er beter na geleek, en hy en 33
wierd den 26 dito nog beter, te weten, minuten
Zuyden, en was toen de Cours Noorden, Noord-
en wierd toen by de Vloots-Raad beslo- weste-
ten, om, alzoo ons water zeer minderde, ning.
aan ieder man maar 8 Mutsjens water te geven.

Den 28 dito was de Cours Noord-West en de wind Noord-Oost, zeilende by de wind, met een holle Zee; dog na de mid- dag kregen wy een Zuyd-Oosten wind. Ook zagen wy heden op 38 graden en 34 minuten nog zeer klaar een Takje Steen- kroos dryven. Men besloot nu ook de Cours Noorden te stellen tot de 40 gra- den toe.

Den 29 dito zagen op 41 graden Wier van de Eilanden, met een holle Zee en schoone voortgang. Ook wierd de Cours 's middags om reden in Noord-Noord- Oost

1714. Ooft veranderd, en de Kompaffen van 5 op 10 graden Noord-weftering verlegt. Hier zagen wy ook een groote Schild pad fwemmen, en enen kleenen witten Vogel vliegen. Wy bevonden de Zee ook dagelyks hier groener, en de lucht koeler.

Den 30 dito hadden wy 't zeer ftill, waar door wy al eenige tyd zeer fterk flingerden, en wy ftonden dezen avond, nu op 42 graden en 46 minuten Noorder breette zynde, de vlakke Klip (een Eilandje wat voorby Cuervo en Flores) te paffceeren, en kregen dezen nacht zoo fterken voortgang, dat wy hier, de eerftemaal zedert wy van de Kaap der Goede Hope vertrokken, genoodzaakt waren onze Marszeylen te reven.

Den eerften July had myn Dochter weder een zwaar overval, zoo dat zy zeer lang buiten haar zelven lag.

Den 2 dito zagen op 46 graden en 50 minuten een Schip, dat ons inwagte, en een Spanjaard was; houdende nog al onze Noord-Noord-Ooften en Noord-Ooft ten Noorden Cours; dog ftampden en flingerden den 3 dito zeer.

Op 49 graden en 35 minuten veranderden wy van de Noord-Noord-Ooften Cours, en ftelden die Noord-Ooft met moy weder, en een Bakftage wind, het geen wy anders gezeild of half wind noemen. Wy zagen hier zeer veel Meeuwen met liefelyk weder op Zee dryven. Wy kregen hier een Zuyd-Weften wind, en hadden 't op den dag vry koud gehad; dog tegen den avond minderde dit zeer.

Op 50 graden en 37 minuten verlooren wy *Jacob Croonenburg*, een Soldaat, die ons voor Brood-bakker dus verre gediend had, waar aan wy veel miften; waar door ik my, alzoog geen vifch verdragen kon, en de Provifie allengskens minderde, nu met Biscuyt behelpen moest.

Den 6 dito zagen wy op 53 graden Noorder breette weer een Schip; dog kregen hier een zware Schotfche mift; zoo dat wy geen Scheeps lengte voor uit konden zien, waarom wy geduurig Kanonfchooten deden, om malkanderen niet op 't lyf te loopen.

Myne Schouder-pyn nam hier door de koude ook toe, en myn Huysvrouw wierd hier mede al zeer ziek; dog het duurde niet lang.

Den 8 dito helderde de lugt weer op, zoo dat wy alle de Schepen weder zagen; dog wy flingerden geweldig, alzoog het fchielyk ftill wierd, zynde de wind en Cours dezelve.

Den 11 dito, op 59 graden zynde, veranderden wy onzen Cours in Ooft, zynde de wind Ooft-Zuyd-Ooft en zeer fchraal, waar door wy afgryffelyk ftampden, en flingerden, te meer, alzoog dit weder in een halve ftorm veranderde; dog kregen

den 12 dito de wind zeer fchoon van achteren, en ook Bakftaag, bevindende een heele graad verder, dan wy giffen, om de Noord vervallen te zyn.

Abbekerk dede hier vyf a zes Noodfchooten, en pompte fterk; ook fchoot den Berg tegen den avond, en wy giffen, dat Schipper *de Marre* den 14 dito overleden was, die den 15 dito wierd overboord gezet. De Zon fcheen hier tot 9 uuren klaar, en 't was de ganfche nacht al vry licht.

Den 15 dito hadden wy weder een zware mift, zoo dat wy den ganfchen nacht maar dreven, en die mift duurde tot den 17 dito, wanneer wy twee Schceppjens (die wy voor Kruyfters hielden) 's morgens in de Honde-wacht zagen, waar op den Admiraal 'er na toe hield, te meer, alzoog wy de Zuyd-hoek van Hitland zagen, dat zich den 18 dito nader ontdekte, gelyk wy toen ook 9 vadem grond wierpen.

Den 19 dito zagen Fayerhil, aan Bakboord, en aan Stierboord klaar de Schotfche wal leggen, al 't welke zich 's namiddags twee mylen van ons beter opdede, daar zich Fayerhil met een blauwe Berg, en als een vifch in Zee leggende, vertoonde.

Wy vingden hier een kleene Kabbeljaeuw, of een Gulleken, die ik, uit groote luft 'er toe, mede at, dog was 'er zeer ziek van, alzoog geen Vifch ter wereld (dat van een ziekte op Batavia overgehouden hebbe) verdragen kon.

Wy zagen Hitland eerft regt daar na, dat veel vlakker, dog echter aan de Noordzyde wat heuvelagig was, loopende anders zeer lang en laag af.

Den 20 dito ten 9 uuren zeynde Norderhoven wegens drie Schepen voor uit, die wy voor de Kruyfters hielden, dog zy waren het niet, en die Schepen verdwenen.

Wy geraakten eindelyk zoo na aan Fayerhil, dat wy 'er maar een halve myl af waren; 's nagts ten half twaalf kregen wy drie Oorlog-Schepen by ons, welker Commandeur *van Hoorn* was, en hier quam by ons een Kruyd-lezer aan boord van de Heeren Bewindhebbers van Rotterdam gezonden, om op alles een wakend oog te houden, ten einde 'er geen goederen van boord mogten gaan.

By dezze Schepen, die wy ontrent Hitland vonden, waren vyf Galjoots, en om de Noord van Hitland was nog een Schip en Galjoot voor Zeeland uit kruyftfen.

Wy leiden hier eenigen tyd by, en kregen toen verfcbeide Hitlandfche Schuytjens met Melk, Boter, Vifch, en Hoenderen aan boord.

Den 21 dito kregen wy van de Kruyfters

1714

Abbe-
kerk
doet
Nood-
fchoten.Zien
Hitland
en Fayer-
herhil.Krygen
de
Kruyft-
fers-by
ons.En ee-
fers

1714.
nige
verver-
fching.

fers over twee vaten Bier, twee dito met Brood, een vaatje witte Biscuyt, een vat Gort voor 't Volk, een vaatje van twintig pond met Welfche Boter, een halve Stoikfche, en heele Komynre Kaas, en 30 kan Wyn, al 't welke voor zoo veel grage en uitgehongerde magen vry wat zober was, en zield'n tegen den avond weder met een Noorden wind en Zuyd-Zuyd-Oosten Cours voort; ziende den Admiraal der Oorlog Schepen, 't Huys te Nek, nevens de Orange-Galey, en Vredenhof, (alzo Edam nog afwezig bleef) voor uit zeylen, dat zoo al eenige tyd aan een duurde, zonder dat'er veel van belang voorviel, dan dat onze Snyder, den Corporaal *Dirk Brand*, den 28 dito stierf, hbbende den wind dan eens mede, dan eens tegen, waar mede wy zoo voor Texel geraakten, daar de Amsterdamsche en Noord-Hollandfche Schepen hun afscheid van ons namen. Dog den 29 dito veranderde de wind, die schielyk tusschen 't zevende en achtste Glas na de middag zeer schraal wierd, waar op wy een zwaar Travaad kregen, en eenige tyd aan een, immers wel een quartier uur lang zoodanig op een oor lagen, dat wy vreesden t'onderste boven te zullen keren, terwyl wy de Schevelingsche en Katwykfche Toorens kort daar aan begonnen te zien, dog moesten hier van de wal wenden, waar door wy tegen een zeer holle Zee moesten hardebollen, verliezende den 30 dito een'n *Abraham de Wees*, die dezen nacht stierf.

Den 31 dito kregen wy van 't Zeeuwfch Galjoot weer enig ontzet van Provifie, te weten, 2 vaten slecht Bier, een half'Aam Franfche Wyn, een vaatje Biscuyt, twee Hammen, en een Tong; en zouden meer gekregen hebben, zoo de Schuyt meer had kunnen laden, alzo het sterk begon te waeyen. Ook geraakten wy heden voor de Maas, daar de Zeeuwfche Schepen hun afscheid met eenige schooten van ons namen, en Nederhoven bedankte'er voor; waar op wy 't lichten dryven en om Lootzen met een schoot Sjouwden, die wy ten 7 uren aan boord kregen, en quamen met een zware Noord-Oosten wind voor Helvoet buiten ten anker, 't geen weer lichteden; dog kort daar na brak onze Kolder-ftok, zoo dat onze Roerpen eenige zware flagen aan wederzyden tegen 't boord gaf, vrezende, dat wy hier zoo na by de Haven nog een groot ongemak zouden krygen; dog de Schipper, een wakker man, sprong ten eerften zelf, met het uiterfte gevaar van een slag van de Roer-pen te krygen, toe, en vattede dezelve zeer gelukkig en stoutmoedig aan, waar op wy aanstonds gered wierden. Het Schip stampte door de holle Zee, en sterke wind, afgryzelyk, zoo

dat ik die ganfche nacht niet flapen kon. 1714.

Ondertuffchen was ik zoo verheugd van my door Gods zonderlinge genade over ons, zoo na by de Hollandze wal, en by onze Haven te zien. dat ik van blydfchap al myn Kaapfche fchoone Constantia Wyn (hoewel maar weinig zynde) en een half Aam ingezoute fchoone Kool, nevens een half Aam heerlyke Kaapfche ingelcide Quee-Peeren aan de Lootzen overgaf, hoewel my 't een en 't ander naderhand wel gerouwd heeft. Ook gaven wy hen, eer zy vertrokken, nog al eenige vereeringen en zoetigheden voor hunne Vrouwen, en eenige ponden Thee mede ten gefchenk.

Den eerften Augustus liepen wy ten 4 uren 's morgens na binnen, en quamen voor Helvoet binnen 's avonds ten 8 uren (Gode zy lof voor deze zyne genade) ten anker, wierden kort'er aan door Nederhoven gevolgd, en vonden Gamron daar al leggen, ziende dat 't Jacht van de Heer Bewindhebber *Beyer* van Rotterdam ons eens rond voer, en toen ontrent een Musquet-fchoot van ons ten anker ging leggen.

Voor 't binnen Lootzen van zoo een Schip, gaande 17 Amsterdamsze voeten diep, kregen deze Lootzen voor Zomerloon, op een Briefje, door den Schipper en Secur geteekend, 84 gulden, 't geen zy al zeer ras, en gemakkelyk, verdiend hadden.

Den 2 dito quam de Heer Bewindhebber *Beyer*, en den Boekhouder *Mulder*, ontrent 8 uren 's morgens aan boord, dankte het Volk, na hen van den Eed ontfagen te hebben, af, en verzogt my met myn Huysvrouw 's middags in zyn Jacht ten eeten; dog ik bedankte zyn Ed, zoo om myn ongemak aan myn Schouder, als voor al ook om myn zieke elendige Dochter. voor welke ik verlangde maar eenig-behulpmiddel zoo fpoedig, als het mogelyk was, te mogen vinden. weshalven my ten eerften van een Jacht voorzag, en met myn goeje ten eerften na Dordrecht voer, daar ik zeer voorfpoedig nog dien avond tydig door Gods genade aanquam, dankende hem van herten, dat hy my, en alle de mynen hier zoo gelukkig hadde doen aanlanden, en uit zoo menigvuldige doods gevaren gered.

Daar ziet gy, Lezer, zoo kort, als ons doenlyk was. 't voornaemfte, 't geen my op myne twee Uyt- en 't Huys-Reyzen ontmoet is, waar in men al verfcheyde gevallen, die men in geen andere Reyzen befeurd, ontwaaren, en wel veel redenen vinden zal om zich te verwonderen, hoe ik, door Gods genade, veel gevaren te water en te land, zoo gelukkig ontworfeld ben; maar men zal, na een nauwkeurige opmerking van alles moeten be-

De Amsterdamsche en Noord-Hollandfche Schepen fcheiden van ons af. Des Schryvers Schip in gevaar.

Dezelfs komt voor de Maas. Afscheid der Zeeuwfche Schepen.

Groot gevaar van het Schip des Schryvers.

Komt voor Helvoet fluyten anker.

En daags 'er aan tot Dordrecht.

1714. kennen, dat wy (weinig gevallen uitgezonderd, en die nog meest de onvoorzigtigheid der Stierlieden te wyten waren) in de openbare Zee (voor welkers Hemelhooge golven nogtans de meeste menschen zoo schrikken als zy aan een Tocht na Indiën denken) niet het hondertste deel van dat gevaar geleden hebben, dan 't geen ons zoo nu en dan, als wy by na in behoude Haven dagten te zyn, ontmoet is.

Noodige
aanmer-
king.

Het was derhalven wel zeer te wenschen, vermits de meeste ongevallen, die ons in zulke voorvallen ontmoeten, doorgaans, of door onvoorzigtigheid der Stierlieden, of ('t geen nog erger is) door onkunde der zelve veroorzaakt werden, dat 'er wat naekeuriger op de bequaamheid der zelve gelet, en dat 'er geen Stierlieden aangesteld wierden, dan die eenige reizen in Indiën geweest, en daar al, of op de reizen, preuven van hunne bequaamheid gegeven hadden, alzo 'er anders aan een onglukkige wagt van zulk een onbedreven Stierman zoo veel zielen, en zoo een kostelyke bodem, gewaagd werden, daer men anders, wanneer men een goed Schip, een wakker Schipper, en goede Stierlieden heeft, voor zeer weinig gevaaren, voor al wanneer men in 't ruyme zop is, behoeft te vreezen.

Waar ondertusschen dit ongemak van daan komt, dat 'er veelyds zoo onbedreven Onder-Stierlieden en Derde-waken aangenomen, en daar door veel Schepen, tot zoo groote schade der E. Maatschappy sehendig verzeyld zyn, zou men des noods wel kunnen raden, behalven dat ik dit door zulke onvoorzigtige losbollen, wel

met een yzing door myne leden, dat men 1714.
aan zulke onbevarene Lieden zoo een schoon Schip en zoo veel Zielen vertrouwd, hebbe hooren zeggen, hoe gemakkelyk zy, schoon geheel onbequaam, egter aangenomen waren, maar zal t onderzoek van dien liever aan die geene, die daar toe gesteld zyn, laten; hoewel ik het hoognoodig geacht heb, om dit stuk, waar aan de Heeren Bewindhebbers zoo veel gelegen legt, wat uitvoeriger, dan bevorens geschied is, en hier op 't laatst, op dat dit hen dog in geheugen blyven mogt, te verhandelen, biddende God, dat hy Haar Ed. Ed. heilzame voornemens, tot voortzetting van hunnen losselyken en weergadeloozen Handel, en hunne verdere ontdekkingen en dappere overwinningen in 't Oosten, waar by die der Ouden (gelyk wy zoo uytvoerig dit geheel werk door betoonen) niets halen kunnen, tot ere van zynen H. Naam, uitbreiding van Christus Koninkryk onder de blinde Heydenen en Mohammedaanen, en tot ondersteuning van ons kleen, dog als uit de modder tot zoo hooggen top van eere en vermogen gerzen Nederland, nog lange gelieve te zegenen, en Haar Ed. Ed. voor zulke ongevallen, van zoo ongelukkig hunne dierbare Schepen, als nu eenige jaaren aan den anderen geschied is, te verliezen, genadig te bewaren; besluitende onze laatste 'Huys-Reyze met deze aanmerking, die van de uiterste noodzakelykheid en nuttigheid in het toekomende zal kunnen zyn, zoo 'er maar na behooren op gelet en voor gezorgd werd.

Om
voor-
taan zoo
veel
Schepen
niet te
verlie-
zen.

BLADWYSER

Van Groot JAVA's Eerste Deel, gemerkt met de Letter a. En van Java's Tweede Deel, of over deszelfs Godsdienst, benevens Suratte, en 't leven der Groote Mogols, gemerkt met de Letter b.

Mitsgaders Tsjina, Formosa, en des Schryvers Uyt-en 't Huys-Reyzen, gemerkt met de Letter c.

A.

A *Arbeving* op Batavia, a 231
Aalem Sjab Aalem stryd om 't Ryk. b 274 Zyn aard. Hy slaat *Azem Turra*. Lylt van zyn Le-gerschikking. 276. Werd XIII. Mogol. 280. De Heer *Bezuyen*, Gozant aan dien Vorst, dog sterf, en de Heer *Ketelaar* in zyn plaats. 282. 283. Overgave der Geschenken. 285. Zyn Ma-jesteits Zoonen. 286, 287, 291. Hoord des Heer Gezants Muzikanten, beziet de Speeltuigen, en staat den Gezant toe eenige van zyne Lust-huizen te zien. 258. Zyn dood en Zoonen. 291
D. Artizoon, b 9, 12. Na Suratte als Proponent. 12, 13, 16. Werd Predikant, en gaat na Ternate. 16. Komt op Batavia, en gaat na 't Vaderland. 20
Sjab Aabaas, Koning van Perfen, en zyn dood. b 232, 233
De Heer *Abbema*, Directeur in Suratte. b 303
D. Abbema, en zyne Dochters. a 302
Abbekerk in nood. c 163
D. Ab English na Amboina. b 67
Abdul Arif, b 80, 83. *Abdul Aziez*. b 80
Abdullah. b 181
Abse II Falaal Mobammed Jachia, Koning van Bantam, en Bantam's zaaken. a 227
Abesaid, en zyn leven, b 178. Is wreed en on-dankbaar. 180, 181. Zyn dood, en Zoonen. 184
Abyssinsche Keyzers brief aan den Heer *Maatzuyker*. a 305. Aan den Heer *Campbuis*. 321. Bericht des Gezants van dat Land. 324
Adil Sjab's Brieven. b 235. Zyne Afbeelding. 243
Administrateurs der Medicinale Winkel op Batavia. a 381
De Heer *Adrichem*, Directeur in Suratte. b 303.
Gezant aan den Grooten Mogol. 261, 265
Advocaten Fiscaals. a 378
Afgodery, b 137 en Chineesche Dienst.
Afjebristen, Kerkelyke, afgegeven aan deze en geene. a 40, 41, 42, 43, 57, 72, 78, 83, 84, 85. dog Geweigerd aan eenig-n. 75, 88
Ajanen. b 152
D'Azarcat. c 163
Sultan Agung, Koning van Bantam. a 220, 317
Agra. b 144, 204
Agricola, Proponent in Tayouan, b 20. Komt op Batavia. 35
Aymuy veroverd. c 10
D. Akendam in Amboina. b 57
Alang, een hock. a 29, 38
D. Alberts na Ternate. b 111
Aliaus. a 34
Alkmaar. a 7
Almeyser (Capiteyn) dood. a 120
Aliban Chan. b 162
Amadabat, S. *Hamedabat*.
Amazoonen Lejer. b 231
Amang Koerat de I. Keyzer van Java, en zyn leven a 110, 111, 112. De Heer *Hurde* Veldheer onder hem, daar na de Heeren *Poleman*, *Koepier* enz. *Cadiri* veroverd, ook *Crain* *Gliffon* geslagen, *Kakapper* gewonnen. 113, 114, 115. *Cadjoran*

door *Sloat* geslagen, en zyn Vesting veroverd. 114, 116. *Koepier* slaat *Taroena Djaja*, die zich overgeeft aan *Kapteyn Jonker*, dog van den Keyzer gekrist werd. 117, 118. *Madura* weer aan den Keyzer, die zich aan den *Panoombahan* van *Giri* wreekt. 118, 120. *Koepier* dwingt *Poegar* zich over te geven. *Nimrod* overwonnen. 120. Wat Landen nu onder dezen Keyzer staan, 121. Haat der Princen van *Tsjeribou* tegen dezen Vorst, en 's Keyzers slegt gedrag in zyn jeugd. 122, 123. Oorsprong van *Soerapati's* gevallen. 123-125. *Sjeich Joesef* geslagen, geeft zich over, *Soerapati's* wraak aan *Kuffeler*. 125. *Soerapati* door den Keyzer begunstigd, de Heer *Tak* als Gezant gezonden, om hem van den Keyzer te eischen, de Heer *Taks* dood. 126. *Soerapati's* verdere bedryven, alle dezen Keyzer geweten. 128-145. Briet harer Edelheden aan de Heer *Thim*. 141. 's Keyzers Brief en ook die van *Ranga Caloema* aan den Keyzer van *Maning Kabo*. 143, 144. Wat haar Edelheden daar op deden, en 's Keyzers verdere Handel tot zyn dood. 302
Amang Koerat de II, zyn Leven, werd Keyzer 1719. a 209. Nieuwe Oorlogs-bewegingen onder hem van eenige wederkpannigen. 209. *Pie-zer Erberweld's* toeleg om Batavia af te loopen, en zyn straf. 210, 211
Amba, Rivier. a 26. Een Gehucht. 32
Ambalega. a 46
Ambel de Gris-Prys. b 242
Ambok. a 43
Amboloe. a 37
Amoetan. b 162
Amonje. a 47
Ampel. a 48, 157, 158
D. Ampringius, na Tayouan. b 53
Amsterdam, een Eiland in de Straat Sunda. a 6
Anwikisjab, Koning van Delli. b 189
Andjoe. a 141
D. Andre, b 84, 85. Op Onrust. 87, 92, 93, 94
Petr. Andreas, Gezant na *Vizja-poer*. b 243
Andrado in Tsjina. c 2
Angadjaja. a 157
Angkee, een Post. a 11. Deszelfs Rivier. c 11
Angko. a 153
Anjar, een Dorp, en Rivier. a 42
Anir, by Bantam. a 4. By Rembang. 37
Annak. a 47
Antang, een Berg, en Dorp. a 50
Antroc. a 41
D. Appeldoorn, b. 48. Na Amboina 41. Maakt moeite over de wyze van beroepen. 41. Afge-zet. 43-45. Verzoend. 46-48. Weer afgezet, en zoo na 't Vaderland. 49
Armoee. a 37
Armond. b 56
D. Arkel aan de Kaap de Goede Hope. b 59
Arosbaja. a 44
Arracan, Handel deses Konings met *Sjab Soufa*, en de zynen. b. 258-259. Dit Ryk veroverd door *Enrangzeeb*. 268. 's Konings Huwelyk met *Hamed Mabul*. 259
Asfichan. b 230
Asikal.

B L A D W Y S E R.

Afsak. a 23
Afscenion. c 142
Affam's Koning geslagen. b 263
Affed Chan afgebeeld. b 295
Affin. a 41, 44
Affodien. b 293
Atsjang. a 23
Avondmaal, welke'er op Batavia afgehouden. b 14
 17. Bediend met water in de plaats van Wyn. 38
 — te voegen by den Doop der Bejaarden, dog niet der Heydenen. Art. 50. Fol. 28. maar met uitzondering. 43. Beide de Sacramenten ook ontrent Heydenen by een te voegen. 60. Of men dit met Ryft-brood bedienen mag. 86
Awer Awer. a 37
Azam Tarra ftryd om 't Ryk. b 274. Zyn aard. 276. Werd geslagen, en dood zich. Zyn Zoonnen. 276, 291. Zyner Kinderen misflag. 299

B.

B *Aanjoë Biroe*, een Berg. a 30
Baanjoë Maas, a 30. *Baanjoë Poeteh.* 34
Baanjoë Brevoe. a 34
Baay van Dirk de Vries. a 12
Babacoan. a 11
Babad. a 35
Babadang. a 26
Babakan. a 18, 19
Babaw. a 45
Babawang. a 4
Sjah Baboer. 187, 193, 194
Baboeran. a 26
Bacharach. b 236
D. Bakker, na Ceylon. b. 74. Op Batavia beroepen. 76, 77. Een andere *D. Bakker*. b 39, 40, 43, 44, 45
Bacaffie, een Poft. a 7, 9. Deszelfs Rivier. 7, 10
Badala. a 22
Badamma. a 23
Baddiengien. a 45
Badiri. a 36
Bagaleer. a 30
Bagoesan. a 34, 42
Bailu's. a 379
Bajawak. a 19
Bajafet de I. b 170--172
Bayle. c 104
D. Bakus na Ternate. b 20. Na Amboina. 21, 22. Op Batavia, en na 't Vaderland. 35, 36
Balamboang, een Stad, Rivier, en Prinsdom. a 48, 51, 52, 77, 78
D. Baldeus. b 52, 53, 59
Baleba. a 51
Balega, een Landfchap, en Rivier. a 45
D. Balk. b 81, 82, 84
Bali, Eyland, en Straat. a 52. *Baliers* genegen tot het Christendom. b 50
Baliton. a 37
Ballon. a 42
Baloewe's Hoek. a 37
Bambana. a 34
Ban, of afweering van 't Avontmaal openbaar op Batavia. b 13
Bandalagan. a 38
Bandong, een Landfchap, en Dorp. a 8, 9
Bandonpar. a 22
Bangel, door ons veroverd. a 42, 49, 185, 186
Bangkas. a 10
Banjok. a 20
Sultban Banke. b. 230
Bangka. a 14
Banir. a 37
Banot, a 39. *Banot Valora.* 39

Bantam. a 6, 9, 11. *Bantam Girang* onder *Sjeich Ibn Moelana.* 69
 — Beschreven. b 213, 214, 215. Zaaken en Koningen. Landen hier onder. 216. Komit der Hollanders hier, en zoo vervolgens. 217—219. Onze Kooplieden hier. 219, 220. *Sultban Agong*, Koning, loopt ons Comptoir op Andragiri af. 1679. Geeft zyn Ryk aan zyn Zoon over. Heeft berouw 'er af, en laft hem aan. 221, 222. Onze bemiddeling aangeboden, en laft om den jongen Koning te helpen. 223. Tange-rang door ons veroverd, de Vyand verjaagd, en des jongen Konings bedryf ontrent ons, en andere Europëers. 224. *Tak* veroverd Tirtajaffa met gevaar. Anir veroverd, en *Sultban Agong* geeft zich aan ons over. 225. Voorrechten ons gegeven. Dood des ouden Konings. 226. Dood des jongen Konings, vervangen door *Aboe II Falaal Mobbammed Jachia* Ao. 1687. Zyne veroveringen op Borneo. Zyn zorg om zyn tweede Zoon te doen kroonen by zyn leven. 227. Een Christen-vrouw hem overgegeven, 228. Verdere zaken met dezen Koning by Batavia's Grondvesting voorgevallen. 441—491. Donr de Heer *Koengedwongen* onze gevangenen los te laten. 486. Oorlog met Bantam 10 jaren lang. 488
Belleway. a 23
Bengaalsche zaken. b 299
Bantarago. a 19
Bantarijati. a 19
Barbaboe. a 30, 32
De Heer Baron's Brief over Tsjina. c 18
Barongkira. a 18
D. Bartoe. b 87. Na Malakka. 88. Weer op Batavia. 94. Treyn-Predikant op Java, en daar na in de Portugeefche Kerk. 99. En toen in de Duytsche Gemeynte. 107
Basting. a 119. Zyn Weduwe. b 140
D. Bastiaanzoon. b 10--17
Batavia belegerd. a 82--94. *Erbervelds* toelag 'er op. 210. Beschreven. 229--243, 365, 366
 — Inkomen, en Levenswyze. a 355, 363
 — Aardbeving, waar door de Rivier is bedorven 231. Huyzen. 234. Afbeelding. 233. Stadhuis. 234, 235. Kerken. 235, 236, 240. Het Kasteel. 237--239. Stal. Dieren. 237. Des Generaals Paleys. 240--242. Buyten-sterkten. 243. Inwoonders. Dienaars der E. Maatschappij. 244, 245. Hun inkomen. 246, 247, 248. Vrylieden. 248. Tsjineezen enz. 249--254. Viſch, Vogels, Dieren, enz. 255, 256. Verscheide Vergaderingen. Die van haar Edelheden, en hun werk. 256--261. De Heer Generaal beschreven. 261--264. Posten van Beschryving harer Edelheden. 264. Levens der Heeren Gouverneurs Generaal. 264. Grondvesting van Batavia. 419. D'oude Bataviërs herleven in Oost-Indiën. 420. Handel der Jonken hier. c. 13. Optrek hier. 107. De Heer *Koens* misnoegen over 't noemen van ons Kasteel Batavia. 488--491. Wanneer die naam eerst openbaar gebruikt. 489
Begoem Sabeb. b 231, 245, 250, 258
Beerenaard (Rogier) b 283, 289
Batengenton. a 10
Batengombang. a 9, 10
Batoer Waggi. a 22
Battedammer. a 23
D. Bavus, Krank-bezoeker, werd Predikant. b 20. na Tayouan Zyn dood. 37
Been Israël. S. *Sjeich Ibn Molana.*
Belirang. a 32
D. Bergbuyzen. b 61
Bezendingen der Schepen na de Comtoiren. a 257
 De

B L A D W Y Z E R.

De Bevere, Brigadier. a 162. Werd door *Soerapati* op de vlugt gedreven. 173. Daar na vrygeproken. 185, 200. Zyn dappere daad. 186. Des Schryvers gesprek met zyn Edelheid de Heer van *Hoorn* hier over. 192. De Heer *Knol's* vergeefsze moede om Attestatien tegen hem te ligten. 197
Bezoars-prys. b 241
 De Heer *Bezuyen*, Gezant aan den Mogol, dog tierf. Zyn Lykstatie. b 230. Is geweest Directeur in Suratte. 303
Bibliotheek's Opziender. b 22
 D. *Eierman*, na Amboina. b 81. Verloft. 91. Gaat na 't Vaderland. 91, 93
Bybel door den Schryver in 't laag Maleys overgezetz, en bewegingen daar tegen. b 84. Waar over zich de Synodus van Noord Holland verklaarde. 85, 87. Aanmerking over D. *Leydecker*, D. *wan der Vorm*, en over zyn Bybel. 89. 90
Bilang. a 14
Eilindoon. a 41
Bintang (Capiteyn en Brigadier) a 30. Zyn eerste Tocht na Java. 148. Zyn tweede Tocht. 162
Bodjang. a 20
Blok. b 235
Blaroe. a 37
Blitar. a 50. *Bloetjong*. a 24
Boedelmeesters. a 407
Boedeongali. a 11
Boejim Grompan. a 11
Boekikolo. a 12
 D. *Boekenberg*. b 111
Boekhouders Generaal. a 377
Boeker. a 48
Boekita. a 19
Boelaka. a 12
Boelaki. b 230
Boeni Caffi. a 5
Boeni Goeli. a 6
Boerakfa belegerd Batavia. a 82. Zyn dood. a 85
Boetjang. a 21
Boetsjang. a 10
Bolakan. a 18
 De *Bollan's* geval onder de Heer *Camphuys*. a 317
 D. *Bongard*. b 38, 42
Bangor. a 33
Bongrawang. a 19
Bongho. a 26
 D. *Bonnus*. b 52. Na Malakka. 53, 55, 56
 D. *Bonnus*, Proponent, op Batavia. b 9, 10. Na Ternate, dog weer op Batavia, en na Tayouan. 12
Bontins (Doctor) a 289
Bontor. a 21. *Bontor Jamboe*. 21
 De Heer *Boogaard*, Gezant na Djambi. b 65. Directeur in Suratte. 303
 D. *Bogaard*. b 56
Boomkens-Eiland. a 14
Boota Poeteb. a 158
 D. *Bootsman*. b 19. Op Batavia geplaatst. 21. Vertrok na 't Vaderland. 22
Borneo, Bantammers veroveringen hier op. a 168, 227
 De Heer *Bort* na Tsjina. c 9, 10
 D. *Bofch* na Malakka. b 66. Gaat na 't Vaderland. 71
 D. *Boterkooper*. b 87. Na Banda. 88. Na Ternate, en zyn dood. 108, 110
 De Heer *Both's* Leven. a 264
 De *Marfchal de Boucicaut*. b 171
Bouveois. b 16
 De *Bouveren*. b 54
Brabands Hoedje. a 4

D. *Brakel*, b 42. Na Tayouan. 43
 D. *Brakel*. Na Banda. b 71, 74
Brama. Een Afgod. b 1
Brame. a 50
Bramines Leven door *Rogierius*. b 22
 D. *Brands* na Ternate. b 88. Op Batavia, en daar beroepen. 112
Brasat. a 12
Brebes. a 13, 25
Breembang. a 41
Brendon. a 37, 38. *Brenni*. a 26
 D. *Brelius*. b 60, 61. Dood. 69
 D. *a Breyl* na Ceylon. b 35. Dog bleef op de kust. 35. Komt op Batavia. 40, 51. Na Malakka. 52. Na Ceylon. 56. Werd verloft. 59. Gaat na 't Vaderland. 60
Brigandslyn. a 34
Brindsok. a 41, 42
Bringing. a 29
Brodara. b 152
Jan van den Brock. b 8
Bronkhorst-Eiland. a 6
 D. *Bronghron* na Amboina. b 55. Opgezonden. 56. Na Banda. 57. Weer opgezonden. 58
Brotsja. b 151
 De Heer Generaal *Brouwers* Leven. a 292
Brouwer, Krankbezoeker. b 9, 10
 D. *Brouwerius* op Batavia. b 21, 36, 39, 40, 42, 51. Na Banda. Predikte op Batavia Maleys. Met veel vrugt. 61, 62. Na Ternate. 63, 64. Zyn dood. 65
 D. *Brund*. b 18, 20, 21, 36, 39, 40. b 289
Bruynink. b 289
Bruydsel. c 40
 D. *Bucherus*. b 12
Buffels Rivier. a 44
 D. *de Busch* in Amboina. b 58, 61. Dood. 62
Buyten-Predikanten. Hun zitting geordonneerd. b 14, 17, 19, 51, 61, 62. Aan D. *Brouwerius* en andere toegeftaan. 62, 64. *Dix*. 73. Hun item in Vergadering. 83. Hun verzending. 12—16. Werden belast mede Voorzitter en Schryver te zyn der Vergadering. 19. Een raad-plegende item hen maar toegeftaan, en zitting. 39. Ook een besluitende item omtrent de zaken der Buitenkerken. 50
Bulleboe. a 177
 D. *Burenus* na Ceylon. b 60. Komt op Batavia, en gaat na Ternate. 68
 D. *Burum*. b 53. Na Amboina. 54, 55. Opgezonden, en weer na Amboina. 56

C.

DE Heer *Caar* na Tsjina. c 8
 D. *Caauw* vlugt trouwloos uit Tayouan. c 80
Caloetan. a 37
Cacapper veroverd. a 37
Cadiri. a 114
Cadjarang. a 114, 116
 De Heer *Cesar* Landvoogd van Tayouan. c 74
Cadjang. a 22
 D. *Cabeing*. b 64, 66
Caladier. a 33
 D. *Caletus*. a 17
Caliaga. a 17
Calianjer. a 188. Deszels Schans. 195
Cambaloe, waarom zoo genaamd. c 21
Cambodia onder den Tartar. c 22
Cambax. b 267, 276
 D. *Camniga*. b 76. Na Ternate. 77. Op Batavia, en na Banda. 108
Cambaaja. b 153
Camby. c 29
 D. *Camper*. b 91. Op Batavia geplaatst. 92. Na 't Va.

Y

B L A D W Y Z E R.

Vaderland vertrokken.	109	't <i>Clappus</i> -Eiland.	a 3, 36
De Heer <i>Campbuis</i> leven, a 316.	regeerd alleen.	D. <i>Clavius</i> na Ceylon. b 60.	Op Batavia. 69. Dood.
	317		80
D. <i>Campus</i> na Tayouan, b 52.	Dood.	D. <i>Clement</i> na de Kust.	b 78
<i>Canarius</i>	b 8	D. <i>Cloppenburg</i> op Ceylon dood.	b 68
<i>Canarise</i> Eilanden.	c. 138, 139	De Heer <i>Coess</i> leven, a 271, 277.	Krygt last om
D. <i>Candidius</i> na Ternate, dog weer op Batavia	b 8.	na een valle Verblyfsplaats voor ons om te zien.	
b 8. Ontschuldigd bevonden, en na Tayouan. 9.	Komt op Batavia. 13. Werd 'er beroepen. 16.	421. Zyn komst uit Amboina voor Jakarta.	
Gaat weer na Tayouan. 17. Weer op Batavia,	en na 't Vaderland. 19. Komt weer uit, en werd	Zyne verovering van Japara en Jakarta. 481, 482.	
Bibliothecarius op Batavia en Predikant. 35. Zyn	dood.		488
D. <i>Capelle</i> ,	b 112	<i>Coenroen</i> .	a 23
<i>Capiteyns</i> in dienst der E. Maatfchappy.	a 413	<i>Coeper</i> , Veldheer op Java, en zyne verrigtingen.	
— Luytenants in dienst —	a 415	Slaat <i>Crain Gliffon</i> . Veroverd Cakapper. a 114.	
<i>Cara</i> .	a 171	Dwingt de Macaffaaren daar, en <i>Crain Gliffon</i> 's dood. 115. Trekt op tegen Taroena Djaja, veroverd eenige Paggers, dryft hem op de vlugt, dog hy geeft zig over aan Kapiteyn <i>Fonker</i> . 116.	
<i>Carawang</i> . a 7, 8, 9. Een Tak der Rivier, Tsjioe	genaamt.	125. En 't verdere ziet in <i>Amancoerat</i> de Eerfte's Leven.	
	10	D. <i>Coldedehorn</i> na de Westkust. b 80. Na Amboina. 81, 82. Verloft. 91. Komt op Batavia. Bezoekt Bantam 92. Beroepen tot Tweede Maleytische Predikant. 94. Gaat na Bantam tweemaal. 99. Zyn dood.	112
<i>Henrik Cardeel</i> , of Pangerang Wiragoena.	b 78	<i>Combuys</i> (de groote, en kleene)	a 6
<i>Caroeng</i> .	a 12	<i>Comedin</i> .	a 34
De Heer <i>Caron</i> Landvoogd van Tayouan.	c 73	<i>Commissariffen</i> van kleene en Huwelyks zaken. a 355, 404. Hunne Voorzitters.	403
D. <i>Caron</i> na Amboina. b 57. Op Batavia. 65. Zyn	Maleyts geprezen. 66, 67. <i>Daniel Caron</i> , Proponent.	<i>Commissariffen</i> Politycq ingevoerd, b 8, 10, 35. De eerste op Batavia en elders 13, 14, 18, 19, 21, 22, 41, 42, 48, 49, 58, 69. Last aan den Voorzitter des Kerkenraads, om zyn Ed. kennis te geven van de zaken, die te verhandelen zyn. 70. Namen van verscheide dezer Heeren, als de Heeren van Hoorn. 79. <i>De Haas</i> . 80. Zonnige geen Lidmaat 83. <i>Van Dam</i> . 89. <i>Douglas</i> . 99. <i>De Vos</i> . 107. <i>Chasteleyn</i> . 107. Aller Naamen by een Lyf.	127
<i>Carnatica</i> .	b 269	<i>Confatius</i> .	c 25
D. <i>Carpinus</i> . b 64, 69. Na de Kaap, en komt weer.	70, 74, 76	De Heer <i>Constant</i> .	a 295
De Heer <i>Carpentier</i> 's Leven. a 275. Zyn komst.	De Heer <i>Sours</i> van Amboina voor Jakarta. 478	<i>Constapels</i> Majoors.	a 381
D. <i>Carrelter</i> op Batavia Predikant.	b 17, 19, 21	D. <i>Coelius</i> dood.	b 57
<i>Cartanagara</i> .	a 26, 30	D. <i>Coupagroen</i> na Malakka. b 68. Weer op Batavia. 76. En hier geplaatst. 77. Dog lang aan 't Podagra. 77-83. Werd van zyn dienst, behoudens Soldye, ontslagen. 95. Zyn dood.	97
<i>Cartanga</i> .	a 18	D. <i>Corf</i> , na Ceylon. b 69. Dood.	63
<i>Carta Socra de Ningrat</i> veroverd door de Heer de	<i>Wilde</i> .	<i>Corneliszoon</i> (Hieronymus)	b 10
	a 150	Mr. <i>Cornelis</i> .	a 11
<i>Carwar</i> .	b 243	<i>Correkot</i> .	a 6, 11
<i>Cascar</i> 's Koning, en zyn stoute daad. b 175-193	D. <i>Casparius</i> op Coetsjen.	<i>Corstenboef</i> , en zyn Oom 's Brief.	a 289
D. <i>Casparius</i> op Coetsjen.	b 66, 67, 68	De Heer <i>Cos</i> zyn Weduwe hertrouwd.	a 302
D. Heer <i>Casembrood</i> Commissaris.	b 303	D. <i>Costerus</i> overleden,	b 38
<i>Cassiers</i> .	a 412	D. <i>Petr. Costerus</i> . b 79, 80, 81. Na Ternate. 80	
<i>Casteleyn</i> . b 112. en zyn dood.	b 83, 92	Werd opgezonden. 82. Dog hersteld. Geordonneerd na Banda, dog vertrok na 't Vaderland.	83
D. <i>Cat</i> 's Schriften.	c 21	P. <i>Couplet</i> .	b 71
<i>Catapaje</i> .	a 37	D. <i>Conterier</i> na Bantam.	b 82
<i>Catbay</i> , waarom zoo genaamt.	c 21	<i>Coxinja</i> 's toeleg op Tayouan. c 74, 75. Taft het aan. 76. Eifcht het Kasteel op. 79. Overgave van alles.	80, 82-92
<i>Catechizatie</i> op Batavia ingetteld, b 8. In het Duytsch 22, 43. Maandags.	45, 62	D. <i>Coyterns</i> na Ceylon. b 71, 75. Vertrok na het Vaderland. 76. Is weer op Ceylon.	88
<i>Catechismus</i> in 't Maleyts van <i>Dankaars</i> . 60. Herdrukt. 70, 73. Van <i>Roman</i> .	a 173	De Heer <i>Coyett</i> , Landvoogd van Tayouan. c. 75. Geeft 't over aan <i>Coxinja</i> . 81. Zyn straf'er over.	82
<i>Cateegau</i> .	b 60	D. <i>Cramer</i> , na Timor, en toen na Banda. b 112	
<i>Catun</i> (Tekine) Tamerlaan's Moeder.	b 9	<i>Crank-bezoeker</i> van Bewinthebberen aangenomen.	en
D. <i>Cavelirius</i> .	a 22		
<i>Cawasseert</i> .	a 10		
<i>Certeck</i> .	a 10		
<i>Ceylon</i> . Maatzuyker hier. S. Zyn leven.	a 7		
<i>Chamara</i> .	b 107		
De Heer <i>Chasteleyn</i> Commissaris Politycq.	b 233		
<i>Cavafchan</i> .	c. 161		
De Heer <i>de Chavonnes</i> , Landvoogd aan de Kaap.	a 31		
<i>Chandi</i> .	b 206		
<i>Chitor</i> , deszelfs Koningin.	b 206		
<i>Christen Vrouw</i> , <i>Helena van Bantam</i> , door dien Koning over haar Geloof vervolgd. b 94. En door ons niet na behooren geholpen, en dit verzeleken met de zaak van <i>Cardeel</i> , toen hy Moorich wierd.	78		
<i>Choram</i> (een Prins) of Sjah Djihan. b 219, 230-260	b 219		
<i>Chosroe</i> .	a 38		
<i>Cidajoe</i> .	a 9		
<i>Ciepetang</i> .	a 21, 22		
<i>Cipette</i> .	a 17		
D. <i>Clarenbeek</i> na Banda b 9. Dood.	a 364, b. 77		
<i>Claarbout</i> 's aardige streck.	a 227		
<i>Claaszoon</i> (<i>Jacob</i>) na Borneo.			

B L A D W Y Z E R.

en van de Heer *Caron*. b. 9, 38. Van de Heer *Seroyen* aangenomen. 39. Laft wat zyn Edelheidy Crank-bezoeker na 't Gebed nog zal zegen in plaats van den Zegen. Ook belaft om zich aan de gedrukte Formulieren te houden, zoo als die zyn. 41
Crisna Sinay. b 235
D. Regnerus Croonenburg na Ceylon. b 80, 81. Gefchillen met zyn Eerw. 88
D. Petrus Croonenburg. b 111. Op Batavia geplaatft. 112
(Zara) Croezen. b 65. Wed. *Brouwerius*.
D. Cruyf. b 37. Geplaatft op Batavia. 38. Na Tayouan. 39. Weer op Batavia, en'er geplaatft. 57
D. Crul. S. *Krul*.
Candassif. 220
De Heer *Cunaeus*, Commissaris Politycq. b 41. Gezant na Perſien. 302
Czaar's Vrede met den Keyzer van Tsjina. c. 29.

D.

D. *Da Fensca*. b 112
Dagang. a 19
Daja a 49
Dailoor. a 22
Dainu. a 12
Damak, een Ryk, Stad, en Rivier. a 27, 28, 31, 33, 34. *Suliban Damak*. 59, 72
Damalang. a 40
Dammajong. a 23
Daniels (Jefas) b 7
Danjong. a 22
Danoë Paja (Pangerang) a 105, 106
*D. Dankaar*t, beroepen op Batavia. b. 8. Gaat ter leen na Amboina. 12. Verzogt zyn verlofſing. 13, 15. Zyn dood. 17
Danſſereſſen. a 153, 154
D. Dapperus. b 48. Na Tayouan. 50
Dara Sjekueb. b. 230. Zyne gevallen. S. 't Leven van *Sjab Djibaan*. Trekt op tegen *Moraad Beg*. 250— Werd geſlagen, verraden, gevangen en onthoofd. 252, 253. Afgebeeld. 256
D. Datbenus weigerd na Amboina te gaan. b 74. Beſchuldigd als onregtzintig. Gaet na 't Vaderland, afgezet zynde. 75
D. De Bitter na Banda. b 59
D. De Bois, na Sumatra. b 70. En gaat na Banda.
Dekan onder den Mogol geraakt zedert *Ekbar*. b 214, 215, 219, 233, 269
D. De Cluyzenaar, na Ternate. b. 111
De Heer *Deſel* na Goa. a 7
De Goyer Gezant na Tsjina. c 8
De Heer *de Haas* Reviſor der Maleyſche Catechismus. b 73. Commissaris Politycq op Batavia. So. Werd Ambons Landvoogd. c 113. Een groot vyand van de Heer *Pad rugge*. 114. Werd Commissaris. 118. Zyn Gemalin's dood. 18, 19 20
Di De Jager. b 61
D. De Jong na Ceylon. b 111
De Heer *de Keyzer (Louis)* proviſioneel Directeur in Suratte. b 303. Gezant na Tsjina. c. 13
(Jacob) Gezant na Tsjina. c 8
De Large. b 62, 65. Werd Proponent, en gaat na Ternate. 67
D. De Leeuw na Amboina. b 68. Weer op Batavia, en na Ternate. 70. Zyn Sangirees Vraagboekje. Dog verworpen. 72. Komt op Batavia. 77
Delli. b 190, 193, 199, 200. Was de Hoffſtad tot 1566. 204. Nieuw Delli. 231
— Een Ryk. b 163, 183. Door *Sjab Baboer*

veroverd. 190. En door *Ekbar*. 213
D. De Meter. b 37. Na Malakka. 38. Komt op Batavia om na 't Vaderland te gaan. 53. Komt weer uit, en vertrok na Ceylon. 58. Zyn dood. 59
De Heer *Demmer* Commissaris Politycq. b. 42. vertrok na 't Vaderland. 44
D. De Mey. b 73, 83, 84. Na Amboina. 85
D. De Moor na Banda, b 57. Dood. 58
D. D'oude. b 87
Depack. a 11
D. De Pape op de Vloot na Tsjina. b 58. Vorderd zeer in 't Portugeeſch, gaat na de Kuſt. 59. Komt weer op Batavia. 70. Maakt een Boekje. 71. Gaat na de Weſtkuſt. 72. Keerd weder, Dog werd beſchuldigd. 73, 74
D. De Praat na Amboina, b 8, 12
Derbon. c 27
De Rhodes in Tonkin. a 34
Derma. a 17, 21
Deſpina. b 172
D. Adriaan de Voogd. b 65
D. Joannes de Voogd na Ceylon. b 59. Op Batavia geplaatft. 71, 72. Na 't Vaderland. 76
De Heer *de Vos*, Directeur in Suratte, b 303. Politycq Commissaris. b 107
D. de Vos na Amboina. b 71
D. de Vries na Amboina. b 42
D. de Vriest na Ceylon. b 80. Zyne geſchillen, dog geregtveerdigd, en verzoend zynde, gaat na Jaſſanapatnam. 83
De Heer *de Wilde*, Commissaris Politycq. b 94
De Heer *de Wit*, Landvoogd in Tayouan. c. 51
D. de Witte na Banda. b 78. Komt op Batavia, en gaat na Macaſſar. 82
Diakenen op zich zelf. b 38, 55, 56, 63, 71, 128
Diamanten-prys. b 239, 240
Diarape. a 36
Djaja de Ningrat komt tot ons over. a 149. Zyne Danſſereſſen. 154. Hy werd gevorderd. 200
Djapaz, een Landſchap, en een Berg. a 42, 50
Djati-Berg. a 69
Diſtionaria te maken voorgeſteld. b 35, 67
Diefſtals-proeven. a 365
Dienaars der E Maatſchappy op Batavia, b 140.
Hunne koſt-gelden. 142
Djibaan Sjab's woelen, b 293
Djibaan Sjab. b 291. Overwint zyne tegenpartydters. 292. Zyn dood, en kinderen. 294
Djibaan (Sjab Djibaan) zyn Leven, b 230. Zyn nieuw Hof te Delli. 231. Gevallen in zyn Leven. 232. Drukt Decan, Vizapoer, en Golconda. 233-244. Gevallen met zyn Zoonen en hun opſtand. 247. Werd gevangen genomen door *Euzangzeb*. 251. Zyn dood. 260
Djibaan Gier. S. *Selim*.
Diemen. De Heer van *Diemen's* Leven. a 293
Dindangajar. a 23
Diodati. b 280
Djohor's oorlog met Java. a 104
Djoegt. b 183
D. Dionyſius, in 't Latynſche School. b 64. Na Timor, en Ternate. 64, 65
De Heer *Dirckſeur* Generaal's Ampt. a 352. Lyft der zelve Heeren. 368
D. Dirikszoon na Banda. b 8
Dirkzoon (Pieter) b 9. *Jan Dirkzoon*. 9
— (*David*) a 467
Diſpenſiers. a 412
Diſpontyn's geval onder de Heer *Campbnyſ*. a 317
D. Dix. b 73
Doctoren. a 413
Doeko. a 8, 10, 19
Doerian Siriboha. a 11
Dok. a 21
Doko. a 49
De. De

B L A D W Y Z E R.

Dolon. a 38
Doman. a 12
Damon of Doming, een Gebergte, en een Rivier. a 40, 43, 45
D. Donker na Ceylon. b. 57. Afgezet. 58
Dondoc. a 37
Doopmaat aan Krank-Bezoekers gegeven, en aan zommige belet. b 7, 16, 18, 19, 20, 35, 46.
 — Bepaald voor een tyd. b 8. En de perzoonen. 43. Aan een Proponent gegeven. 18
Doop van een Kind in huys. b. 45. Door een Onder-Koopman op een Schip bediend. 88. Doop der Perleën of Gauwren. 160. Aan Javaanen. S. Javaanen. Aan Tsjinceezen. S. Tsjinceezen.
Doopvaders, aan wie die toegestaan zyn. b 38, 39, 46, 63, 72. Aan Lutheranen dit toegestaan op Batavia. 80. En ook aan alle andere, uitgenomen aan Papiften. 108. Besluit van andere Kerken 'er over. 108, 109
Doop van Heydensche kinderen. b. (S. Kerken-ordre Art. 28.) 69
Dorrawati. a 23
Dorreding. a 20
De Heer Douglas, Commissaris Politycq. b 99
Dramjor. a 19
Drawolang. a 22
Drien Gieri. a 51
Drukkers. a 413
D. Dubbeldryk, b. 6. Werd, Predikant zynde zeer taalkundig. 6, 7. Begon de Maleysche dienst waar te nemen op Batavia, en wierd'als Predikant daar geplaatst. 7. Gaat na Amboina; dog werd wegens slegt gedrag afgezet, en besloten hem na 't Vaderland zoo te zenden. 8
D. Durant na Amboina. b. 64, 65

E:

E*Dam*, een Eiland. a 7
Eernamen der Javaansche Grooten. a 55
Eerste Klerken van haar Edelheden Secretary. a 374
Eggilang. a 41
Sjab Ekbar, negende Mogol, en zyn leven. b 203
 Groote overwinningen. 204. Verplaatst zyn Hof van Delli na Agra. 204, 216. Zyn liefde tot Padmana, en listten om haar en Chitor te bekomen, met de verdere gevolgen. 206--212. Wint Chitor, Guzeratte. Ook Bengale. 213. En andere Ryken. 214. Kreeg moeite met *Melik Ambar*. 215. Ryken by hem nagelaten. 216. *Selims* opstand tegen hem. *ibid.* Zyn dood 217. Hof-onkosten. *ibid.* Zyn Schat. *ibid.*
D. Eldercampus op Batavia. b 65. Na Amboina. 66
Emier Djemla of *Sumela*. b 233, 246. *Eurangzees* gevangen. 245. Belofte hem door *Eurangzeeb* gedaan. 253. Hoe die verder met hem handeld. 263. Hy slaat *Affam*'s Koning. En zyn dood. *ibid.* Zyne afbeelding met zyne Vrouwen. *ibid.* Zyn nagelaten Schat. 260
Endaja. a 41
D. ab English. b 67
D'Engelschen nemen 't Schip den Swarten Leeuw. a 425. En verklaren zig openbaar Vyand. 426. Hun Vaart op Tsjina. c 5
Engereeng. a 8
D. Ens op Batavia. b 111. Na Banda. *ibid.*
Entregeri. a 34
Equipagiemeefters. a 378
P. Erbervelds toeleg om Batavia af te loopen, en zyn straf. b 210, 211
Efwara, een der Heydensche Goden op Java. b 1
Eurangzeeb b 230. beschreven. 244. *Mobammed* zyn

Zoon. 246. Zyn veynsery. 248. *Mazum* zyn tweede Zoon. 249. Lift ontrent *Emier Sumela*. 246—249. Slaat *Raja Jessomsingue*. 249. Slaat *Dara*, neemt Agra in. 250. Neemt *Sjab Djebaan* en *Begoom Sabeh* gevangen. 251. Zyn geveinsde handel met *Moraad-beg*. 251. Die hy gevangen zet. *ibid.* Vervolgd *Dara*. 252. En *Sjab Soufa*. Raakt zelf in gevaar. Overwint *Sjab Soufa*. *ibid.* Zyn belofte aan *Emier Sumela*. 253. Zyus Zoons *Mobammeds* vlugt na *Sjab Soufa*. *ibid.* Welken *Eurangzeeb* daar na gevangen zet. *ibid.* Slaat *Dara* weer op de vlugt. *ibid.* *Dara*'s uiterste elenden; werd verraden door *Gionkan*, gevangen 252. En gedood. 253--256. Traght *Soliman Sjekoeb* te vermeerderen. 256. Neemt hem gevangen. 257. En ook *Moraad Beg* *ibid.* Onthalt hem. Zyn geveinsde handel met zyn Vader. Dryft *Sjab Soufa* uit Bengale na Annacan. 258. 259. *Eurangzeeb* bevredigd met zyn Vader. 259. Dood des laarften. 260. Werd XII. Groote Mogol 1657. 260. En bewys'er van uit een Gunstbrief Ao. 1662. aan de Heer van *Adriebem* verleend. 261. Zyne moeyelykheden met de Geestelyken over zyne verheffing tot de Kroon. 262. Zyne verdere handel met *Emier Jemla*. Die den Koning van Afam slaat. 262. Zyne blydschap over *Mier Samel's* dood. Krygt moeite met *Seva Gi*. 264--267. Veroverd Annacan. 268. Als ook *Golconda*. *ibid.* En *Viziaoper*. 269. *Decan*, en *Carnatica*. *ibid.* Krygt moeyelykheden met ons in *Suratte*, dwingt d'onze tot een slegt Verbandschrift. *ibid.* Belet hen in hunne *Logie*. 270. Dog zy reddden zich 'er uit. 271. Zyne Zoonen. 272. Zyne ziekte. Opstand zyner Zoonen. En zyne dood. Testament. 273, 274. Zeldzame Luysbeweging na zyne dood. 274. Zyn veroveringen. 275. Stryd der Princen *Sjab Dalem* en *Azer Tarra* om 't Ryk. *ibid.* Zyn secty'd. *ibid.*

F.

F*Aber (Johan)* op Java. a 156
Fabryken. a 332
Facfor, Koning van Tsjina. b 164
Faroch Sjeer. b. 291. Zyn handel tegen ons in Bengale. 299. Werd vyttiende groote Mogol. 303. Zyn leven en dood. 304
Le Febre, by 't Beleg van Batavia, Hoofd en Veldheer.
 — Zend *D. Candidus* uit Ternate op, dog is zelf zeer vuil. b 9
Feridoen, Koning van Persten. b 162
D. Ferny op Batavia. b 65. Na Ceylon. 66
Fercyrra (Joan) Krankbezoeker. b 41. Vertaald de vier Evangelisten en de Handelingen der Apostelen. 43. Verzoekt Proponent te worden. 45. Zyn verzoek om geëxamineert te werden. 47. N. T. door hem vertaald. 47, 54. Werd met moeite Proponent gemaakt, zonder Gecommitteerden. 49. Vervorpen by haar Edelheden. 49, 50. Moet zyn Predikation den Praefes laten zien. 52. Verzoegt Predikant te werden. 53. Ein bood aan *Fransch* te prediken, toegestaan. *ibid.* Werd Predikant, en na Ceylon gezonden. *ibid.* Op Batavia geplaatst in 't Portugeesch. 57. En zond'erd'immiffie. 58. Zyn Psalmen. *ibid.* Zet een zeer stigtelyk Spaansch Boekje over. 59. Zyn verzoek om Inlandsche Ouderlingen en Diskenen afgeslagen. *ibid.* Als ook zyn verzoek om in 't Ziekenhuys Duytsch te prediken. *ibid.* 't Vader ons en d'Artikelen des Geloofs by zyn Boekje gevoegd. 60. Om zyn zwakheid zou men om nog een Portugeesch Predikant verzoeken. 62. Zyn beurd door *Thornton* vervuld. 65. Hy

B L A D W Y Z E R.

Hy zou de korte Vragen in 't Portugeefch overzetten. 66. Zou de oude Portugeefche Psalmen verbeteren, *ibid.* N. T. nu eerst recht door hem overgezet. 67. Dog haar Edelheden willen 'er zich niet mede moeyen. 67. Zyn Aftehrift des N. T. na 't Vaderland gezonden, door den Kerkenraad verworpen. 69. Verdere zaken daar over. 70— Mislagen door hem aangewezen in 't Exemplaar van *Heynen* en *Clavius*. 72. Hal de vyf Boeken Mozes overgezet, en befloten 't O. T. op Batavia te drukken. 72. By haar Edelheden afgewezen, die 't na 't Vaderland wel willen zenden. *ibid.* Moeyelykheden met hem. 73. 't N. T. van *Heynen* en *Clavius*, op zyne klagen aan de Zeventien, afgekeurd, en 1600 Exemplaren vernietigd, en belast 't weer door hem en anderen te laten overzien. 73. 't Revideren belast aan den Kerkenraad, die 'er zeer tegen is, en eerst die fauen weten wil. 74. *Lindius* en *Toornon* Revisoren in *Clavius*. *ibid.*— De Zeventien prezen zynen yver, zynde nu tot het tweede Boek *Samuels* gekomen. 76. Ontlagen. 78. Verscheide besluiten &c. vernietigd. 79. Nazien van 't N. T. ten einde, dog zou 't drukken nog wagten. 80. Dood. 80. Men zou een preuve nemen van den druk van 't N. T. en goed zynde, dat dan hier drukken. 80. Dat ook toegeftaan is. 80. En *Reviroses* *Zar* en op den *Akker*. *ibid.* Titelblad van 't N. T. 76, 82. Hoe verre hy met zyn Overzetting des O. T. gekomen was 84. En van *Ezech.* 48. vers 21. Zou 't op den *Akker* vervolgen.

D. *Feylingius* tot Leger-Predikant na Java gekomen. a 151. Op Batavia. b 80. En na Amboina. *ibid.* Na Banda. 83. Weigerd 't Avondmaal met Ryft-brood te bedienen, dat de Batavifche Kerkenraad zeer laakte. 86. Komt op Batavia. 86. Quaadaardig in Banda behandeld. 87. Na Ternate. 87. Zyn gefchillen met *Nood* en *Branss*. 93. Op Batavia. 94. *Treyns*-Prediker, dog geëxcommuniceerd. 97. Na de West-kust 1708. 106. Na Bantam en West-kust. 107. In de Duytſche Keuk beroepen 110. Repatrieerd. 111. Komt weer uit, dog op de Reize overleden. 112

D. *Fierens* komt op Batavia, b 20. Scholarch. 21. Bibliothecaris. 22. Na Goa. 35. Komt weer op Batavia. 36. Gelasterd in 't Vaderland. 36. Op Batavia geplaatst. 38. Na 't Vaderland. 40. 41

Fiscaals Geval met een Schoenmaker. a 363
Fiscaals (Advocaten) a 378
 — (te Water) a 380
 — Independent. a 382
Floris (*Tryntje*) geëxcommuniceert. b 13
D. Follinus op de Kuff. b 9
Foorol. a 23
Formofa. S. Tayouan. c 33
Formulieren in 't Maleyſch van *Roman* vertaald. b 48

Franché Vluchtelingen aan de Kaap ondersteund. b 78
 Franſche Wiskundigen in Tsjina. c 28
 De Heer *Franzoon* na Tsjina. c 47, 48
Frederiks (*Martyn*) Proponent. b 42
D. Frontenius op Batavia, b 46. Na de Kuff. 50.
 Dood. 63

G.

G *Abang.* a 38
Gabbang, een Landtſtreck. a 15, 22
Gadampelan. a 41
Gadel. a 19
Gadja, een Berg. a 25, 26, 30
Gading. a 25, 30, 34, 35, 40
Galob, een Ryk. a 68, 69

IV. DEEL.

— door *Sjeich Ibn Moelana* veroverd. 60
Gambang Sibas. a 11
Gajung Chan. b 164
Gandamanik. a 23
Garueda, Dorp en Rivier. a 50
 De Heer *Gardeny's*, een van de Eerſte Kerkelyke Commiffariffen op Batavia. b 13
Gauwren. S. *Perſeen.*
Geap. a 21
Geboek. a 34
Dion. Geens. b 64
D. Geesdorpius op Batavia. b 40
Geertruyds-Eiland, twee Eilanden van dien naam. a 4

D. Geldesma op Batavia. b 110. Na Java's Ooft-kuff. *ibid.* Na Ceylon. *ibid.* Dood. 111
Gelok. a 18
 De Heer *Generaal* van Ooftindiën in alles beſchreven. a 261—264 Zyn Vrouw, enz. *ibid.*
 Der Heeren *Generaals* Levens. a 264
 ——— Lyft. a 367

Genting. a 19
D. Gerardi op Batavia. b 64. na Amboina. a 10
Gezanten van Hokſieuw op Batavia. c 8. De *Goyer* en de *Keyzer* na Tsjina Gezanten. 8. *Van Hoorn* Gezant. Tsjineefche op Batavia. c. 12.
Paats en *Louis* de *Keyzer* Gezanten na Tsjina. 13

Gentong. a 10
Gewichten van Indiën. a 360

D. Geunier op Batavia b 60. Werd Proponent. 61, 62. Zou Maleyſch catechizeeren, en precken. 62. Klagen over nalatigheid in 't Maleyſch catechizeeren 62. Verbeterd in Soldy. 63. Verzoegt Predikant te werden. 63. Toegeftaan. *ibid.* Moete tuſſchen hem en *Brouwerius*. 64. Werd Predikant. *ibid.* Zet het kort bericht des Geſloofs in 't Maleyſch over &c. 64. Maleyſch Predikant. 64. Klaagt over 't verval des Maleyſchen Dienſts. 64. Klaagt over de Meesters. 65. Verbeterd in Emolumenten. 65. Zet de korte Vragen over. 66. Klagen over zyn zware dienſt van tweemaal precken. 68. Klaagt over zyn zwakheden, en onvermogen om allen die dienſt waar te nemen, en verzoegt te repatrieeren. 69. Weigerd voor een Mohammedaan te bidden, waar over is gefchorft. 71. Repatrieerd buiten dienſt. 72

Giending, een Berg, en Dorp. a 50, 51
Giger Kalongit. a 9
Gifjoen, een Eiland. a 46
Gionkan Verraad *Dara Sjekoeb*. b. 254. Die daar na gedood werd. 256
Giri, een Stad. a 47, 68
 — Panambahan of Soefoehonan. a 68
 — 's Keyzers wrake aan hem. 118
 — 's Tempel, en H. Graf. a 48, 118
Gliffon (*Crain*) vervangt zyn Vader. a 106—107. 112, 113, 114, 115. Zyn dood.

Gnaja. a 25
Gnoek. a 27
Goa (op Malabar) herwaarts gezonden met de Vloot *D. Schotanus*. b 19. *Van Houten*. 20. *Sonneveld*. 21. *Fierens*. 35. *Keffelerus*. 52. *Zar.* 53, 55
Goa (op Macaffar) 's Koning op Java, en Batavia. a 107
D. Gobius op Batavia. b 76. Na Banda. 77. Op Batavia. 78. Quam uit Banda op Batavia. b 82. Geregteverdigd door den Kerkenraad, en overleden. *ibid.*
Goddon. a 37
Godok. a 10
Godsdiensfen op Java. b 1
 — der Mohammedaanen. b 2, 3
 — der

Z

B L A D W Y Z E R.

— der Tsjineezen.	a 4	via. 57. Zyn wonderlyke standvastigheid, en dood.	c 20, 91
— der Christenen, en welke op Batavia ge-	b 5	<i>Hampak.</i>	a 34
duld,	c 25	<i>Hams (Janette) S. Reynenburg.</i>	b 16
— in Tsjina.	c 25	<i>D. Joannes Hapartius</i> , na Tayouan.	b 22, 34
— in Tonkin. S. Tonkin, der Formozanen.	c 83	<i>D. Gisbertus Hapartius.</i> b 38. Na Tayouan. 39.	
<i>Goede.</i>	a 8	Komt op Batavia. 44. Gaat weer na Tayouan.	45
<i>Goelo Gadjia.</i>	a 9, 20	<i>Hargadawa.</i>	a 23
<i>Goeloewan.</i>	a 26	<i>Harten-Eiland.</i>	a 52
<i>Goemoelak.</i>	a 27	<i>D. Hartholt.</i>	b 113
<i>Goemora.</i>	a 9	<i>Harthouwer</i> in Tsjina.	c 12
<i>Goemorta.</i>	a 9	<i>D. Hartong.</i> b 39. Na Amboina. 40. Op Batavia weer. 47. Met Proces, en zyn Soldye afgeschreven.	49
<i>Goenong Djati.</i> S. Djatiberg.		<i>De Heer Hartink</i> Commissaris Politycq.	b 44
— <i>Ikan.</i>	a 52	<i>Hassan Aali.</i>	a 184
<i>Goyer (de)</i> Gezant na Tsjina.	c 8	<i>Hattumbeek Chan.</i>	b 289, 295
<i>Goens</i> gaat na Borneo.	a 227	<i>Heeren Heemraden.</i>	a 354, 355, 403
<i>Gokeltaas Chan.</i>	b 299	— Voorzitters.	a 402
<i>Golconda</i> van Ekbar cynsbaar gemaakt. b 213, 219, 233. Onder <i>Selim.</i> 243. Onder <i>Sjab Djibaan.</i>	b 213, 219, 233, 244	<i>D. Heemstede,</i> na Amboina. b 13, 14, 15. Verloft.	19
244. <i>Emier Samela.</i>	246	<i>D. Hek,</i> op Batavia, en na Amboina. b 71. Komt opgezonden op Batavia. 77. Verzogt herstelling.	78
<i>Goloen,</i> een Landtreet.	a 23	<i>Helena</i> van Bantam, van den Koning vervolgd, ichoon Christen.	b 94
<i>Golot,</i> een Berg.	a 42	<i>D. Hellenius</i> na Amboina. b 70. Komt op Batavia en gaat na de West-kust. 71. Word Predikant op Batavia. 72. Zyn dood.	76
<i>Gombong.</i>	a 50, 51	<i>D. Helmichii</i> na Amboina b 12. Zyn dood.	13
<i>Gonda.</i>	a 21	<i>D. Hemling</i> op Batavia.	b 66
<i>D. Gordon</i> op Batavia en na Amboina. b 79. Gaat na Banda, en verder na Batavia. 82. En na het Vaderland.	85	<i>Hem met de Kiekens,</i> een Eiland.	a 43
<i>D. Goriszoon.</i>	b 9, 10	<i>Henrikszoon (Rogier)</i> Proponent.	b 9
<i>Goting,</i> Krank-bezoeker. b 72. Predikant. 77. Gaat na Malakka. 78. Na Ceylon en Coetsjen. 88. Word verloft en stierf op de Reyze.	111	<i>Hirang.</i>	b 182
<i>Gouverneurs</i> Generaals-Lyft.	a 367	<i>Herat.</i>	b 21
<i>De Graaf</i> na Goa. b 7, 59. <i>Jan de Graaf</i> Proponent.	b 71, 78, 79	<i>De Heer Herberthszoon.</i>	b 112
<i>Graf</i> van <i>Homajom.</i> a 202, 203. Van <i>Tadjoe Meballe.</i> 205. Der <i>Perseën.</i>	b 157	<i>D. Hermanni</i> na Ceylon.	a 219
<i>D. Gravius.</i>	b 36, 37, 42, 48	<i>Wolfert Hermanszoon.</i>	b 8
<i>Greffic.</i>	a 33, 45, 47	<i>D. Heurnius</i> op Batavia beroepen. b 8. Zyn deftige voorpraak van <i>D. Bastiaanzoon</i> tegen den Heer <i>Generaal Specx.</i> 10, 11. Zyne moeite hier over. 11, 12. Vastgezet, en weer ontslagen. 14, 15. Na de Kust gezonden. b 15. Weer op Batavia. 16. Gaat na Amboina, en komt weer op Batavia, en vertrekt na 't Vaderland.	16, 19
— Een Comtoir hier opgericht.	a 80	<i>D. Heussenius.</i> b 56. Op Batavia geplaatst. En zyn dood.	56, 62
— Opperhoofden.	a 81	<i>D. Hey</i> op Batavia. b 84. Na Amboina, dat verder in na Macassar. 85, Komt op Batavia, en daar geplaatst.	85, 93, 94
— <i>Poesja Nagara</i> hier Inlands-hoofd.	a 156	<i>Heydensche</i> Godsdienst op Java. b 1. Schoolen.	c 25
<i>Grewing</i> (Kapiteyn-Luytenant) gedood door <i>Soerapati.</i> a 27. Mishandeld door de Heer <i>van Vliet.</i>	129	<i>D. Heynen,</i> Krank-bezoeker, verzoekt na 't Vaderland te gaan. b 56. Komt als Predikant weer uit, en gaat na Ceylon. 59. Geplaatst, na dat weer uitgekomen was, op Batavia. 68, 69, 73. Zyn dood.	75
<i>D. Groenewout,</i> Leger Predikant op Java. a 151. b 95. Komt op Batavia. 94. Gaat na de Kust. 97. Komt weer op Batavia, en gaat weer na de Kust. 106. Komt weer op Batavia. 107. Gaat na Amboina. 108. En na 't Vaderland.	111	<i>Hbadji Mondec.</i>	b 215, 216
<i>Grogol.</i>	a 10	<i>Ibamed Abad.</i> b 150. Ons Comptoir hier.	151
<i>Grogon.</i>	a 50	<i>Ibamed Mabal.</i>	b 240, 259
<i>Grogong.</i>	a 10	<i>Hbamza Pansoeri.</i>	a 66
<i>Grombang.</i>	a 42	<i>Handel</i> der Jonken op Batavia.	c 13
<i>De Heer Grootenbuys,</i> Directeur in Suratte. b 271, 303	303	<i>D. Hilarius,</i> na Malakka. b 21. Komt op Batavia. 35. r'Onrege beschuldigd. 35, 36. Gaat na Gale. 36. Slegt gedrag. 39. Quam op Batavia, en vertrok na 't Vaderland met de Afchriften zynner zaaken.	39, 40
<i>Groodak.</i>	a 18	<i>D. Hilarius.</i> b 80, 82. Na Japara. 84. Dood. 85.	c 164
<i>Grompol.</i>	a 34, 39	<i>Hiland</i> en Fayerhil gezien.	
<i>D. Grouwels.</i> b 71. Op Malakka.	71, 72	<i>D. Hodenpyl,</i> Krank-bezoeker, b 76, 77. Verzogt Predikant te werden. Predikt Hoog Maleytisch, dog onveritaanbaar voor de Gemeente, en werd Predikant 'er op, en gaat na Amboina. 78. En verder na Tegate, van waar opgezonden werd.	82.
<i>Guzerate</i> veroverd door <i>Ekbar.</i>	b 212, 213		
<i>De Heer Gyrels</i> Politycq Commissaris.	b 18		

H.

Zyn Edelheid de Heer *Mattheus de Haan* beschreven. a 351
De Haan (Rutger) b 56
D. Haccoma op Batavia, na Japara, en na het Vaderland. b 87
Hadomorang. a 22
Hajom Majom. b 151
Hamambax. b 291
Hambach, Meester in 't Latynsche School, afgezet. b 40, 43
D. Hambroek. b 37. Na Tayouan. 38. Op Bata-

B L A D W Y Z E R.

52. Dog, hersteld zynde, gaat weder na Amboina. 83. Komt op Batavia. 86. En weer in Amboina. 87
Hoelaku Chan. b 164
 D. 't *Hoer Hoogendorp* na Ternate. b 110—112
Hoitia a 20
Hoktay-Chan. b 163
 D. *Hulkenberg.* b 56. Na Ceylon. 57
Hollanders komt op Java. a 75
Holfteyn (Jan Franszoon) na Java. a 106
 D. *Holsbenus.* b 9, 10
Holtbrufius. b 50, 51
 De Heer *Holts (Jan Theodoor)* gaat na Java. 152, 154
Homajon, afgifte Mogol. b 194, 195, 199. Zyn dood en Graf. 202, 203
 D. *Hoogerwaard* op Batavia, en aldaar beroepen. b 112
Hoogerlinden (Kapiteyn) na Java. a 149. Zyn dood. 150
Hoogexboek in Tsjina. c 11
 De Heer *Pieter van Hoorn* Commissaris Politycq. b 58
 D. *Hoogland* op Macassar. b 93
Hoogseyn, Krank-bezoeker. b 17. Werd Predikant, en gaat na Tayouan. 18
 De Heer *Joban van Hoorn's* Huwelyk met de Heer *van Oubvoorns* Dochter. a 333. Zyn Leven. 335
Hoorn, een Eiland. a 7
Hooyring, a 21
 D. *Hornobovius*, na Ceylon. b 21
Hoffein, Koning in 't Usbecks-Tartaryen. b 168
Van den Houten, Krank-bezoeker. b 10, 17. Gaat als Predikant na Amboina 18. Gaat na 't Vaderland. 19. Komt weer uit. 20. Draagt zich slegt, en werd'er over gestraft; dog hersteld. 110. Zyne te Rug-Reyze van Goa. 21. Gaat na Banda. 21, 37
Cornelis Houtman. a 217, 218
 D. *Hoyer*, na Banda. 91. Komt op Batavia, gaat na Java's Oost-kust, en stierf op Batavia. 111
 D. *Hovsman* na Amboina. b 61, 62
 De Heer *Hulft*, Gedicht op zyn vertrek. a 299. Op zyn afbeelding. 300. En aardige trek, hem door de Heer *Maatzuyker* gespeeld. 301
 D. *Hulfebos*, eerste Predikant op Batavia. b 6. Gaat na Amboina. 7. Verdronk in 't Gat van Amboina. 8
Humvu verdryft de Westler-Tartaaren. c 23
 D. *Hupperts* op Batavia. b 87. Gaat na Coetsjen, dog komt weer op Batavia. 87, 98. En toen na Ternate. 107
 De Heer *Hurd*, Veldheer op Java a 111. Veroverd Cadiri, en vertrok toen na Batavia. laten de 't Gezag aan de Heer *Poleman.* 113
 De Heer *Hurgronje*, Directeur in Suratte. b 304

I.

Jagaraga, een Landchap, en Stad. a 39, 40
Jagers-Eiland. a 6
Jajobang. a 20
Jakarta beschreven in 't byzonder, en in opzigt van Batavia's Grondvesting. a 419. En daar op ons Contract met dien Koning. 421. Deszels voornemen, om de onze hier uit te roeyen. 424. Ontschuldigd zich. 423. Onze siegre roestand hier. 427. Ons besluit om de werken der Engelschen en Javaanen te beleten. 428. Overweging of men 't Caisteel houden, of verlaten zal. 429. Op 't zien der Engelschen begeeft de Heer *Coen* zich 't scheep. 427. Wie toen in 't Kasteel bleef. *Coen* gaat d'Engelschen te gemoet. 429, 430. Die hem opeiffchen; dog zyn antwoord.

De Berger-boot in onze Vloot gekomen. En de Engelschen met nog drie Schepen versterkt. 430 De Heer *Coen's* vertrek na Amboina, waar van hy die van 't Kasteel kennis geeft. 431. De zwarte Leeuw verbrand. De onze ter Zee en te Land in 't Kasteel belegerd. Ottagiers met die van Jakatra, om te accorderen. 432. Eysch des Konings van Jakatra, van 8000 gulden; dog 't accord getroffen op 6000. gulden. 433. Accord met de Heer *Both* gemaakt, en met 't *Heremite.* 435. Ook met de Heer *Reyffst.* En accord der onzen in 't Kasteel met hem 436. De Heer *van den Broek*, en eenige andere, schelmachtig van dezen Koning gevangen genomen, en gedwongen om de onzen in 't Kasteel d'overgave aan te raden; dog doet het tegendeel. Vericheide voorwaarden door de Engelschen aangeboden. Met dewelke zy in eenige onderhandeling treden. 440. Accord van de overgave van 't Fort Jakatra met dien Koning en de Engelschen. 441, 442. Dog verhindert. 442. De Koning van Jakatra door de Bantammers afgezet en gebannen. 443. *Van den Broek* en de zynen na Bantam gevoerd. Welke *Pangerang* hem zyn vriendschap toezegt. Aanbieding van der Engelschen vriendschap tegen de Javaanen. 444. Neerlanderstoen op Bantam. Door den Koning gedrongen aan d'onze in 't Fort te schryven, en hun antwoord. 445, 446. De onze begeven zich onder de bescherming der Bantammers. 447, 448. Handeling der Bantammers over 't Fort en ons volk. 450. De Jachten Delft, en de Tyger op Jakatra gekomen, en na Amboina met berigt aan de Heer *Coen* gezonden. 451. 's Konings moeyelykheid tegen d'onze, en zyne dreymementen. 451. Brief des *Sjabbandaars.* 452, 454. D'onze in 't Fort geport om zich te verweeren. 't Jacht Delft in brand gestoken. 453. Tyding van *le Febre.* 't Jacht Ceylon ontsnapt d'Engelschen, en loopt na Amboina. 455. *Le Febre* uit de Straat Sunda te rug ontboden. 456. Contract tusfchen den Koning van Bantam en d'onzen in 't Fort. 457. Dat voortaan BATAVIA genaamd werd. 457. En de Naamen der Punten nu gegeven; itilstand aan wederzyden, zonder accord. Berichten over des *Soesjoeboenan's* hulpe aan ons. 458. De Koning met het accoort niet te vreden; en de zyne willen 't Fort aantasten. 459, 460. *Le Febre's* en der Engelschen ontmoeting; dog hy loopt na Amboina. 461, 462. Bantamsche Gezant, en schryven der onzen met hem aan de Bantamsche Vruunden. 462. Die van 't Kasteel genegen met den *Soesjoeboenan* in verbond te treden. Nieuwe Overhezen van Bantam op Jakatra gesteld, die van 't Fort schryven aan de onzen tot Bantam. 463. 's Konings voornemen om Jakatra te versterken, en een Fort tegen over 't onze te maken. 464. De onze in 't Kasteel Batavia bekend gemaakt 't misnoegen over ons wantrouwen, gesprek tusfchen *Kiay Laemo* en *David Dirkszoon.* 364. D'aanflag der Javaanen op 't Fort neemt geen voortgang. En werd aan de onzen tot Bantam bekend gemaakt. Wantrouwen van den *Pangerang Temanggon.* 't Voornemen in 't Kasteel ten aanzien van den *Soesjoeboenan.* 466. Brieje van *David Dirkszoon* in 't Fort ontfangen. Berigt wegens de opbouw van 't nieuw lavaanfch Fort. Aanmerkingen der onzen hier ontrent. 467. Die besluiten 's Vyands werken te verwoesten. 468. Dat goeden voortgang nam. Schade aan weerzyden. Verschooning daar over met een Brief aan den *Pangerang Temanggon.* 469. Gesprek tusfchen den zelve en onzen Briefdrager. Bericht dat de lavaanfche Grooten hier over ver-

B L A D W Y Z E R.

baaft seheenen; die ontrent den Koning deze zaak zouden tragten te verchoonen. Bericht daar van aan de Bantamfche Vrienden. Bedryf der Javaanen daar op, en 't gedrag van den *Pangerang*, en van *Kisy Laemoy*. Diens raad agtervolgd werd. 470. Der Bantamfche vrienden ongenoezen en wauhope. Hun brief aan die van 't Kasteel Batavia. 471, 472. Misnoegen over de hatelyke spreekwyzen, daar in vervat. D *Hulsebos* brief aan de Bantamfche vrienden over hun jongste schryven. 473. Kapiteyn van *Gorcoin* toond de noodzakelykheid van den gedanen uitval aan den Heer *Pieter van den Broek*. Nader briefje van Bantam over hunnen verbeterden toestand. 474, 475. Blydschap der Kasteels-vrienden hier over. Der Javaanen nieuwe Battery op Jakatra. 475. Briefje des Bantamfchen *Sjabbandaars*. 476. D'inhoud van 't schryven der Bantamfche vrienden. 477. De Heeren *Carpentier* en *Souri* uit Amboina op Jakatra verscheenen. En tyding door hen van den Heer *Coen* gebragt. En verhaal van 't bejegende op hunne *Reyze*. 't *Fregat* Ceylon na Java's Oost-kust gezonden. 478. En alles aan de Bantamfche vrienden bekend gemaakt. Die op deze tyding nauwer bewaard wierden. Onze Brieven door den Koning onderschept. Der Bantammers ongerustheid hier over. De Koning van Bantam door d'Engelschen misleid. Welke zig tot de vlugt bereiden. 479. Brief aan de Bantamfche vrienden. Bericht van de komst der Vloot onder den Heer *Coen*. Zyn Ed. belaft den Koning van Bantam te schryven, dat hy zig onzydig houde. 480. Bericht van 't voorgevallene uit de gemelde Vloot. Japara ten tweedemaal afgeloopen. Die van 't Kasteel Batavia doen den Koning van Bantam aanzeggen, zich onzydig te houden. Een briefje van den Heer *Souri* aan de Bantamfche vrienden. 481. Komst van den Heer *Coen* met 18 Schepen voor Jakatra, en zyne verfehnyng in 't Kasteel Batavia. De Stad en 't Koninkryk Jakatra door zyn Ed. veroverd. 482, 483. Byzonderheden van dien: 483. Gedicht 'er op gemaakt. De Stad door d'onzen in staat van verdediging gebragt. De Heer *Coen* belaft de Bantamfche Vrienden zyn komst aan den Koning te verwittigen, als ook van 't verbranden van Japara, en van 't veroveren van Jakatra hem kennis te geven, en dat hy met de Vloot voor Bantam komen zou, om onze gevangenen te verzoeken. 484. De Vyanden uit twee Pagers verjaagd. Tyding van Bantam wegens onze gevangenen daar. De Koning, over Jakatra's verlies zeer ontfeld, doet Bantam versterken. De Heer *Coen's* vertrek derwaarts met de Vloot. 485. Werd door den Koning ontrent 't lossen der gevangenen misleid. Werd gelast die binnen 24 uren los te laten, dat hy dede. Fabeltje door hem op den *Commandeur van den Broek* gepast. De Koning verklaard met de E. Maatschappy in Vrede te willen leven. Vertrek der Engelschen van Bantam. 486. En uit de Straat Sunda. Zeven van hunne Schepen door d'onze veroverd. De Heer *Coen* na Jakatra. 's Konings bedriegelyk voornemen ontrent ons op Jakatra. Ongemak 'er door geleden. Waar ontrent zich de Koning onkundig houd. 487. Wiens Rheede daar op bezet, gelyk ook hem den oorlog verklaard, en de Stad beschoten werd. Vaartuygen, door *van den Broek* veroverd. Die vervangen werd, en daar over misnoegd schein. Brief van den Heer *Coen* daar over aan hem. 488. Hoe lang die Bantamfche oorlog duurde. De Heer *Coen's* misnoegen over 't noemen van ons Kasteel Batavia. Hoewel de order der Heeren Zeyentienen dit medebracht. Echter is die naam

in geen openbare schriften gevonden tot Ao. 1621. toe. 489. En tot nader ordre der Heeren.

	490, 491
<i>Jakatra's</i> Beschryving in 't breede volgens 't byzonder bestek van dit Koninkryk. a 1, 3, 5, 7.	
Deszels Grenspaal. 6, 8, 9. Deszels grootte Rivier, uit den Berg Pangerango voortkomende. 6, 11. Dit Koninkryk van binnen. 7—10. En hoe lang deze naam aan de Stad, en 't Kasteel van ons gegeven is.	7
<i>Jallon</i> .	a 42
<i>Jampang</i> .	a 11
<i>Jangkolan</i> .	a 3
<i>Janpolan</i> .	a 45
<i>Jansoezi</i> .	a 34
D. <i>Jansonijs</i> op Batavia, en na Amboina.	b 56
<i>Japalan</i> .	a 38
<i>Japara</i> . a 28. Deszels Opperhoofden. 29, 155. Veroverd door <i>Blok</i> , en den Heer <i>Coen</i> 81, 425. Door den Schryver bezigtigd.	c 107
<i>Japoere</i> .	a 17, 21
<i>Jaronggang</i> .	a 9
<i>Jatamagara</i> .	a 8
<i>Jati</i> .	a 18, 19
<i>Jatiborang</i> .	a 19
<i>Jatijawi</i> .	a 19
<i>Jatitoeftjoe</i> .	a 19
<i>Jatintackan</i> .	a 35
<i>Java</i> beschreven. a 2, 66—67. Kaart in 't algemeen. 2. Verdeeld in zeven bestekken. En het eerste bestek, gaande over 't Ryk van Bantam. 2. De West-hoek en deszels Zee-kant beschreven. De tweede hoek. 3. Derde hoek.	4
— Tweede bestek, over Jakatra. 5, 6, 7—	11
— Derde bestek, over Tsjerihon. a 11—	24
— Vierde bestek, over Mataram. a 24—	36
— Vyfde bestek, over Panaraga, Cadiri, enz.	a 36—43
— Zesde bestek, over Madura, Soerabaja, Passaroewan, enz.	a 43—51
— Zevende bestek, over Balamboang. a	51—52
<i>Java's</i> Dieren, Vogels, Waaren, a 53. Landvoogdyen van ouds. 56, 57. En nu. 121. Deszels Keyzer. 55—58. Zaaken. 64. Stond wel eer onder Tsjian. 67. Beschreven door <i>Marcus Paulus Venetus</i> , enz.	68
<i>Javaanen</i> . Hun wezen. a 53. Dragt, wapenen, enz. 54, 55. Hun grootste Heeren, en Trappen van cere. 55—57. Taal. 63. Letters, Vader ons. a 62—64. b 7. Hun tydrekening en bericht van lava, en van deszels Koningen. 65, 68. Hun Vaart op Madagascar, enz. 65, 66. Verbod aan hen gedaan om in 't Kasteel te komen 94. Zy veroveren Sumatra. 67. Sulthans der zelve. 48, 69. Hun aard. 61. Staatvoering der Grootten. 61. Twee der zelve gedoopt.	b 65, 73
<i>Jawana</i> .	a 29, 34
<i>Sjeich Ibn Moelana</i> .	a 48, 68, 69
<i>Ibn Arahjah</i> .	b 166
<i>Ibn H Awis</i> .	b 169, 170, 184
<i>Ibrahim Mirzab</i> .	b 182
<i>Idjoe</i> .	a 12
<i>Jealogi</i> .	a 49
<i>Jeldoezchan</i> .	b 162
<i>Jelokboelo</i> .	a 24
<i>Jemoe</i> .	a 37
<i>Jessomsjeinge</i> , een Raja. geslagen, en van zyn Vrouw veragtelijk gehandeld, over zyn vlugten.	b 249
<i>Jesuieten</i> in Tonkin. c 23, 24. In Tsjina. 29, 30	
<i>Jewol</i> .	a 39
	Im.

B L A D W Y Z E R.

<i>Impanagara.</i>	a 22, 23	<i>Kadamonk.</i>	a 10
<i>Inbreuk</i> door den Heer <i>Speex</i> op de Kerkelyke rechten. Antwoord der Predikanten van Baravia 'er op. b 10, 11, 13, 14. Kerk-tucht gestremd. 13. Ook 't bevestigen der Predikanten daar. 22. Krank-bezoekers buiten kennis van den Kerkenraad gezonden. 36, 38, 53. Predikanten daar berispt over 't niet wel bewaren der Kerk-rechten door die van 't Vaderland. Weshalvenzy weer verzoeken hier bevestigd tewerden. 37. Krank-bezoeker gemaakt door den Heer <i>Seroyen</i> . 39. Eisch van den Heer <i>Reynierszoon</i> om 't Kerkelyk oordeel der Buiten Predikanten over <i>Pantbeerus</i> , en antwoord 'er op. 44. Nieuwe inbreuk over 't lezen der brieven. 44, 45. 't Beroepen der Predikanten aan de Regeering gesteld. 46, 48. Doch aan de Predikanten weer gelaten. Nieuwe moete over D. <i>Ferreira</i> tot Proponent te maken. 49. Over 't verzenden der Predikanten, dat haar Edelheden weer aan zich trekken, en hun antwoord 'er op. Waar by het de Kerkenraad weer overhaald. 50. <i>Lindius</i> gedwongen, onbereid zynde, te preeken. En weer nieuwe moete over alles. 51. Zenden tegen haar Ed. beloften D. <i>Kesselerus</i> na Goa, en <i>Winnsemius</i> na Tayouan. 52. En trekken dit recht weer na zich. 56, 63, 72, 83, 88. Verzenden de Taalkundigen zeer verkeerd. 85, 91, 102, 107. Dwingen de Portugeesche Predikanten Duytsch te preeken. 94. Verzenden den Schryver, tegen d'ordre der Heeren Zeventien, na Java 's Ooft kufft als Leger Predikant. 97. En dwingen hem ook om na Ternate te gaan. 109	<i>Kadatoir.</i>	a 20	
<i>Indramaja.</i>	b 14, 19, 22	<i>Kadawang.</i>	a 21
<i>Indulam.</i>	a 39	<i>Kadong Bolador.</i>	a 11
<i>Ingoewan.</i>	a 29	<i>Kaddong Waronge.</i>	a 11
<i>Inrocetta</i> in Tsjina.	c 28	<i>Kadjoerang.</i>	a 34
<i>Intanawat.</i>	a 41	<i>Kadjanar</i> 's leven.	72—75
<i>Inting.</i>	a 23	<i>Kadiri</i> , veroverd.	a 41, 42, 48
<i>Jourtan.</i>	a 48	<i>Kadjang.</i>	a 41
<i>Joeli.</i>	a 34	<i>Kadoewang.</i>	a 25, 35, 40
<i>Sjeieb Joesef</i> gellagen op Java, geeft zich over. a 123. Gezonden na Kaap der Goede Hope, en zyn dood daar. 123. Als ook zyn Graf. c 109		<i>Kadoewring.</i>	a 40
<i>Jondjang Jawat.</i>	a 19	<i>Kadondan.</i>	a 44
<i>Jonker</i> (Kapiteyn) op Java gekomen. a 113. Zyne dapperheid. 114. Neemt <i>Taroena Djaja</i> gevangen. 116, 117. Gescherk van hem ontfangen. 117, 118. Reden van St. <i>Martins</i> haat op hem. 223, 230		<i>Kadoppaggar.</i>	a 21
<i>Fonti.</i>	a 14	<i>Kaja Kati.</i>	a 20
<i>Jood</i> gedoopt. b 67. Nog twee geleerd om over te komen. 67, 69. Een Rabbi werd op Batavia Krank-bezoeker. 79		<i>Kajang Madang.</i>	a 11
<i>Lil.</i>	a 22	<i>Kakapper.</i>	a 42, 49, 50
<i>Juffers</i> belaft hunne Psalmböeken zelf in de Kerk te brengen. b 67		<i>Kalageer Madion.</i>	a 41
<i>Donna Juliana</i> , b 282. Bestierster van de Heer <i>Keselaars</i> Gezantschap in Suratte aan <i>Sjab Aalem</i> . 284. Raad zyn Ed. in 't geven der Geschenken. 287, 288. Hare beschryving. 296, 297		<i>Kalang.</i>	a 34
D. <i>Junius</i> na Tayouan, b 9, 16. Wint 140 gulden 's maands. 20. Komt op Batavia. 22. Gaat weer na Tayouan, en zyn dood. 53		<i>Kalangieen.</i>	a 39
<i>Justitie</i> -Presidenten, a 384. De Leden van Justitie. a 352, 353, 384		<i>Kalejer.</i>	a 38
		<i>Kali-Amat.</i>	a 28
K.		— <i>Amatis.</i>	a 21
<i>Kaap</i> der Goede Hope. c 144, 145		— <i>Anjar.</i>	a 42, 49, 188
<i>Kaart</i> van Java. a 2		— <i>Balampang.</i>	a 12
— Van de Rivier van Suratte. b 144		— <i>Bonto.</i>	a 18, 22
<i>Kaibelaewus</i> droogte. a 45		— <i>Dapat.</i>	a 34
<i>Kabucenteng.</i>	a 18	— <i>Doerian.</i>	a 18
		— <i>Gaude.</i>	a 8
IV. DEEL.		— <i>Gansa.</i>	a 25
		— <i>Karos.</i>	a 12
		— <i>Kapyn.</i>	a 39
		— <i>Mering.</i>	a 44
		— <i>Pagat.</i>	a 39
		— <i>Tanjang.</i>	a 20
		— <i>Wola.</i>	a 8
		— <i>Wungo.</i>	a 26
		<i>Sultban Kaliel.</i>	b 183
		<i>Kalimon</i> , tweederley.	a 20
		<i>Kalipo.</i>	a 26
		<i>Kalira.</i>	a 19
		<i>Kalirang.</i>	a 29
		<i>Kalligawe.</i>	a 30
		<i>Kalomprit.</i>	a 12
		<i>Kalowee.</i>	a 34
		<i>Kamal.</i>	a 45, 47
		<i>Kamalo.</i>	a 18
		<i>Kambangan.</i>	a 13
		<i>Kamenattan.</i>	a 41
		<i>Kamogattan.</i>	a 41
		<i>Kameri.</i>	a 11
		<i>Kamiri.</i>	a 42
		<i>Kamkap.</i>	a 15
		<i>Kampang Boera.</i>	a 11
		<i>Kampung Bali.</i>	a 11
		<i>Kampung Maleyo.</i>	a 11
		<i>Kandaal.</i>	a 26
		<i>Kandang Along.</i>	a 11
		<i>Kandang Awer.</i>	a 14, 19
		<i>Kandang Befs.</i>	a 35
		<i>Kandang.</i>	a 30, 37
		<i>Kandong Wessli.</i>	a 6, 9
		<i>Kandawong.</i>	a 7
		<i>Kandofoli.</i>	a 8
		<i>Kangafyn.</i>	a 38
		<i>Kango.</i>	a 21
		<i>Kankatas.</i>	a 19
		<i>Kanontjang.</i>	a 22
		<i>Kantafaba.</i>	a 18
		<i>Kappipalla.</i>	a 23
		<i>Kara.</i>	a 42, 48
		<i>Karadöa.</i>	a 12
		<i>Karakaban.</i>	a 25
		<i>Karanganije.</i>	a 26
		<i>Karang Befs.</i>	a 37
		<i>Karang Lejer.</i>	a 45
			Ka-

B L A D W Y Z E R.

<i>Karang Onkal.</i>	a 37	Cancelier gehoon l. 297. 299. De Gezant weer
<i>Karang Goffa.</i>	a 37	ten Hove. Met Eeren-kleederen beschonken.
<i>Karang Kalijerok.</i>	a 26	's Keyzers geschenken aan den Heer Generaal
<i>Karang Samba.</i>	a 19	<i>van Riebeeck.</i> Als mede van den Gezant, en de
<i>Karang Sambang.</i>	a 20, 21	zyne. 300. Afscheids-gehoor. 301. Afscheid, en
<i>Karang Sondalang Tjillamaja.</i>	a 13	Vertrek. 302. Was Directeur in Suratte. 303
<i>Karappika, Zoon van Kadjanar.</i>	a 75	De Heer <i>Ketting</i> Directeur in Suratte. b 303
<i>Karapika, Zoon van Mubammed, derde Keyzer</i>	a 75	D. <i>Keyzerskind.</i> b 58—61
van Java.	a 75	<i>Keyzer</i> van Java. en zyne verrichtingen van Ge-
<i>Karawang. S. Carawang.</i>		richts- en andere zaaken. a 55, 57, 58. Zyne Krygs-
<i>Karon.</i>	a 11	magt. 57. Ydele room op hun Kroon, en Af-
<i>Karren Tengab Tengab.</i>	a 18	komst. 70. Hunne Naamen. 71. Levens. 72.
<i>Karta Abatoc.</i>	a 23	Binnen-wacht van Vrouwen. 59. Zyn macht
<i>Karta Jassa.</i>	a 8	over de Javaanen. Zyne verw van staat is geel.
<i>Kartanagara.</i>	a 30	Zyne Dochters hebben geen Recht tot de Kroon.
<i>Kartasana.</i>	a 42	Zyn inkomen. 60
<i>Kartasera di Ningrat.</i>	a 32, 35	<i>Kidoelang.</i> a 12, 23
<i>Katawangan.</i>	a 42	<i>Kieken-Baey.</i> a 43
<i>Kategun.</i>	a 42	<i>Kimanti.</i> a 37
<i>Katta, en Kattan.</i>	a 23, 51	<i>Kinting.</i> a 26
<i>Kartong's Hoek.</i>	a 45, 48	<i>Kirna's Hoek.</i> a 51
<i>Katting.</i>	a 41	D. <i>Kizenga,</i> op Batavia beroepen. b 85. Krygt
<i>Kawala van Damak.</i>	a 27	moeite met den Kerkenraad. 87. Zyn dood.
<i>Kawongon.</i>	a 23	112
<i>Keddoe.</i>	a 23	<i>Klapanoggo.</i> a 10
<i>Keyzer in China. (De Keyzer) Gezant.</i>	c 8	<i>Klaas-zoon (Jacob) Tweede</i> na Borneo. 227
<i>Kelang. S. Quelang.</i>		De Heer <i>Kool.</i> a 27. Zyn Eerfte Tocht als Kapi-
<i>Keerdeke.</i>	b 44	teyn na Java 1704. 148, 149. Tweede Tocht als
<i>Kerk. Besluit om'er een te bouwen.</i> a 14, 41, 63,		Commandeur. 151. Hoe zich Ao. 1707. droeg. 196,
64. Maleytische. 68. Opstaan in dezelve voor		197. Zyn Derde Tocht 1708. na 't Gebergte
zyn Edelheyd.	b 45	van Malang. 198. Kreeg <i>Pangerang Depatti</i>
<i>Kerk ordre</i> van Batavia. a 22. En voorstel om een		<i>Anom</i> gevangen. 199. Gaat na Borneo. 227
algemeene te maken.	35	De Heer <i>Klewik,</i> Landvoogd van Tayouan, vlugt
<i>Kerk-Boek</i> geschonken, en 't verdere daar over.	a 21	trouwloos. c 80
<i>Kerkenraad</i> op Batavia begonnen. b 6. Op wat		<i>Koblay Chan</i> overwint Java. a 67, b 162, 164.
dag gehouden.	7, 8	<i>Koebon Dalam.</i> a 32
<i>Kerkelyke</i> Brieven belast aan den Generaal over te		<i>Koedatam.</i> a 22
geven. b 8, 14. S. Inbreuk van de Heer <i>Speex.</i>		De Heer <i>Koedyk</i> Directeur in Suratte. b 302
<i>Kerkelyke</i> getuigenis van den Heer <i>van der Lyn,</i>		<i>Koeningan.</i> a 21
en zyn Gemalin. b 41. Van de Heer <i>Verstegen.</i>		<i>Koenong.</i> a 50
44. De Heer <i>Verburg</i> zonder dezelve verschee-		<i>Koekanje.</i> a 18
nen. 47. Die van den Directeur <i>Verburg.</i> 66. Van		<i>Koetzen</i> op Batavia. a 355
de Heer <i>van Uebelen.</i> 93		<i>Koetta.</i> a 23
<i>Keruel. S. Van Keruel.</i>		<i>Koewassing.</i> a 23
D. <i>Kesselerus.</i> b 51. Na Tayouan. 52. Overle-		<i>Koibrangboni.</i> a 10
den. 54		<i>Kokeltaas Chan,</i> afgebeeld. b 295, 299
De Heer <i>Ketelaar</i> onze Gezant aan 't Hof van <i>Sjah</i>		<i>Koloor.</i> a 14
<i>Aalem.</i> b 282. Zyn Intrede. 283. Door 's Keyzers		<i>Koluwing.</i> a 39
Gemalinnen beschouwd. 284. <i>Donna Juliana,</i> Be-		<i>Konsisoeli.</i> a 8
stierster van 't Gezantschap, beziet met eenige Hof-		<i>Konterbanjang.</i> a 22
Dames de Geschenken, die overgeleverd werden		<i>Kopapondang.</i> a 21
by verschyning van zyn Ed. en zyne bygevoegd-		<i>Kopeng.</i> a 30
den voor den Keyzer. 285. 286. Vertooning van		<i>Korangelawir.</i> a 18
Olifanten en Paarden voor den Keyzer. Zyn Ed.		<i>Korangi.</i>
werd beschonken met een Pook. En deed een		<i>Koreas</i> droogte. a 26, 45
Geschenk van een Europische Wagen aan 's Key-		<i>Koret.</i> a 18
zers Gemalinnen. Geschenken aan de Princen.		<i>Korongon.</i> a 18
Zyn Ed. bezoekt den Heer Cancelier, beschenkt		<i>Kosfor.</i> a 41
den zelven. en werd verzekerd van zyne gunst.		<i>Kowaling.</i> a 24
287. Zyn Ed. beschonken met Eeren-kleedere-		<i>Krakatao.</i> a 4
ren van de Keyzerin. Verschynd weer voor		<i>Kressuk.</i> a 21
's Keyzers Throon. Die zyn Ed. Muzikanten		D. <i>Kreywanger</i> na Makassar. b 79. 81. Op Batavia.
verzoekt te hooren, welke voor hare Majestey-		82
ten speelen. Welke ook hunne Speeltuigen be-		De Heer <i>Krook,</i> Directeur in Suratte. b 302
zien. Zyn Ed. beziet eenige Lust-huizen des		<i>Kroos.</i> c 163
Keyzers. 288. Verschynd wier voor den Key-		D. <i>Krul.</i> b 85. Beroepen op Batavia. 86, 87. Zeer
zer; dog vrugteloos, alzoo hy stierf. 289, 290.		zwak. 112
Woelen der Princen om de Kroon. Onzeker-		
heid onzer zaaken. Zyn Ed. Gehoor by den nieu-		
wen Keyzer. 291, 295. Werd beschonken met		
Eeren-kleederen. Beschenkt den Keyzer en de		
Keyzerin. 296, 297. De Keyzer verzoekt onze		
Muzikanten te hooren. Eere den Gezant be-		
wezen. Keyzerins Neef gestraft, en zy door den		

L.

<i>Lam Coom Wer,</i> Keyzerin.	b 296—299
<i>Labilalang.</i>	a 23
<i>Labidjo.</i>	a 20
<i>Labijang.</i>	a 23
<i>Labokto.</i>	a 21
<i>La-</i>	

B L A D W Y Z E R.

<i>Labouuw.</i>	a 45	ding om Maleytsch te preeken. 85. Wat Revi-
<i>Lacmana.</i>	a 465	fores hy voorloeg. 86. By haar Edelheden ook
<i>Ladja's Hoek.</i>	247	goedgekeurd; dog <i>Mutter</i> vertrok na 't Vader-
<i>D. Laduffa</i> na de Kust. b 21. Gefchorst. 35.	Na	land. 87. Zyn Eerw. dood. 88. En zyn werk
Goa.	36	door <i>D. van der Vorm</i> vervolgd. Laft ontrent
<i>Lagoera.</i>	a 22	zyn Eerw. Schriften. 89. Des Kerkenraads lof
<i>Labor</i> , door <i>Homajom</i> gewonnen. b 199.	Maakt	aan zyn Eerw. zonder grond gegeven. Aanmer-
het tot een Stad. 202. Luffhuizen.	289	king des Schryvers over <i>D. D. Leydekker</i> , <i>van</i>
— Een Ryk, veroverd door <i>Selim</i> .	b 219	<i>der Vorm</i> , en zyn eigen Werk. 89, 90. <i>D. Ley-</i>
<i>Lajtatung.</i>	a 23	<i>dekkers</i> beurt vyf jaaren door <i>D. Poleman</i> waarge-
<i>Lamas</i> Godsdienst.	c 26	nomen. 91. Verzoek, om zyn Bybel na te zien,
<i>Lamalang's Hoek.</i>	a 29	gedaan. 93. Zyn werk van de Zeventienenge-
<i>Lampon</i> , veroverd door <i>Sjeich Ibn Moelana.</i>	a 6,	prezen, en beloofd te drukken. 94. <i>D. van der</i>
	70	<i>Vorm's</i> voorstel om toegang tot dit werk te ver-
<i>Landa</i> , onder <i>Soerabaja.</i>	a 80	zoeken. 98, 99. Haar Edelheden begeeren te
<i>Landabran.</i>	a 14	weten, wat'er tot dit werk vereischt werd, om
<i>Land Droften.</i>	a 380	het te drukken. Preuve der Letters, hier zyn-
<i>Landman</i> in Tsjina.	c 9	de, te neemen. 99
<i>Lang.</i>	a 45	<i>Leyden</i> , een Eiland. 27
<i>Langaban.</i>	a 50	<i>Libroe.</i> 239
<i>Langapan.</i>	a 20	<i>D. Lichterwaard</i> dood. b 112
<i>Lantjout.</i>	a 6	<i>Liebekarang.</i> a 11
<i>Laswargre.</i>	a 41	<i>Lier Baja.</i> a 51
<i>Larifen.</i>	a 26	<i>D. Lindius</i> , b 40. Bleet voor eerst hier. 41. Werd
<i>Lassarang.</i>	a 14	vyfde Predikant op Batavia. 42. Werd gedwon-
<i>Leffari.</i>	a 17, 18, 21	gen door den Heer <i>Maatzuyker</i> , schoon onbe-
<i>Leffem.</i>	a 37	reid zynde, te prediken. 51. Werd opontboden
's Land der Lauwen, ofte <i>Laos</i> , onder den Tar-	c 22	dog bygelegt. 54. Ontlaft van zyn dienst. 73.
tar.	c 26	Zyn dood. 75
<i>Lanju.</i>	c 26	<i>D. Lindeborn.</i> b 18, 19
<i>Laft</i> der Heeren Zeventien in opzicht des Schry-		<i>Lingfia.</i> a 8
vers verwerpen, en niets by haar Edelheden		<i>Linkon.</i> a 11
geagt, en hier over by de Heeren Zeventien		<i>Linkonbasan.</i> a 23
ook niets gedaan. b 97, 109		<i>Lipatti.</i> a 34
<i>Latynsche</i> School op Batavia. b 21, 37, 39, 42, 54,		<i>D. Lippius</i> , b 38. Na Banda. 39
56, 60, 66		<i>Lyft</i> der goederen, uit Indiën mede te nemen, a 341
<i>D. Laurman</i> op Batavia beroepen. b 76. Zyn dood.		<i>Litongman.</i> a 23
		<i>Loa.</i> a 24
		<i>Lobina</i> , en <i>Lobinar.</i> a 19
<i>Lawi Passang.</i>	a 23	<i>Loekawali.</i> a 26
<i>Lawietulok.</i>	a 18, 20	<i>D. Loderus</i> na Amboina. b. 78. Bediend het A-
<i>Lawock.</i>	a 366	vondmaal op Purment. 79. Zyne moete. 80.
<i>Lazery.</i>		Na Banda. 82. Werd opgezonden. 84. Dog
<i>D. Le Boucq.</i> b 94—99, 106, 107, 109, 111, 112		hersteld om na Banda weer te gaan. 85. Zyn
De Heer <i>Le Maire</i> Landvoogd in Tayouan. a 9. c		verzoek ontrent den Bybel en Psalmen afge-
		stagen. 94
<i>Ledematen</i> van Batavia. a 8, 16		<i>Loedaja.</i> a 43
De Heer <i>Brouwer</i> geen Lidmaat. 17		<i>Loekadjeng.</i> } a 51
<i>Leeman</i> (Kapiteyn) a 131—141		<i>Loerentierga.</i> } a 51
<i>Leermeesters.</i> b 96		<i>Loeroe.</i> a 21
<i>D. Lecuwius</i> , b 119. Na Amboina. 119. Na Ta-		<i>Loetoe.</i> a 37
youan, en zyn dood. 20		<i>Loewoe.</i> a 39, 40, 41
<i>Lelin.</i> a 19		<i>Logie</i> in Suratte van ons, en der Engelfchen. b
<i>D. Lenzius</i> na Ceylon. b 38, 42		145
<i>D. Abraham de Leonardis</i> op Batavia beroepen. b 50.		<i>Logie Kafir.</i> a 19
Opontboden, dog bygelegt. Blyft langer dan		<i>Loggan's Hoek.</i> a 37
verpligt was 58. Na 't Vaderland. 60		<i>Lombang.</i> a 41
<i>D. Johannes de Leonardis</i> na Tayouan. b 53		<i>Lomeri.</i> a 23
<i>Levenswyze</i> op Batavia. a 363		<i>Lomilalik.</i> a 22
<i>Levison</i> in Tsjina. c 12		<i>Lonbong.</i> a 12
<i>D. Hubertus Leydekker</i> na Malakka. b 64. Op Ba-		<i>Longmalana.</i> a 10
tavia. 72. Na Bantam, en gaat na 't Vaderland.		<i>Loor (Ingabey)</i> a 176. Zyn dood. 196
		<i>D. Loosveld</i> , na Malakka. b 20. Komt op Bata-
De Heer <i>Henrik Leydekker</i> in Banda. c 117		via. 37. Zyn dood. 39
<i>D. Melchior Leydekker</i> op Batavia geplaatst. b 66.		<i>Lopez.</i> a 34
Na Amboina beroepen, dog gaat niet 67, 69.		<i>Loffarang.</i> a 19
Torden Maleytschen dienst gefchikt, en predikt		<i>Lowellitng.</i> a 21
al lezende 69, 71. Zyne Maleytsche Catechif-		<i>Lowiddo.</i> a 19
mus. 74. Zet den Bybel in 't Hoog Maleytsch		De Heer <i>Lucaszon</i> na Suratte, en zeer geprezen.
over. Welke de Heeren Zeventien en beloven		b. 13, 15, 17. Werd Directeur Generaal. 20
voort te zullen zetten. 75. Arabische Letters		<i>D. Ludgens</i> na Tayouan. b 41.
verzagt. 76. Zyn Bybel overzetting ondernomen		<i>Luytenants</i> in dienst. a 416
op zekere voorwaarden. 81. Werd ont-		<i>Lutheraanen.</i> b 51
laft van zyn dienst in de week en voor de		De Heer <i>van der Lyn</i> Commissaris Polityc. b 14.
midtag des Zondags. 82, 83. Zyne beweging		Zyn Leven als Gouverneur Generaal. a 256
tegen <i>Valentyns</i> overzetting. 84, 87. Aanbie-		A a 2
		M.

M.

D. **M**aartens na Amboina, b 88. Na 't Va-
derland. 107
Maaten en Gewichten op Batavia. a 360
De Heer *Maatzuyker* Pensionaris, b. 21. Zyn le-
ven. a 297. Brief aan *Coxinja*. c 76
Macao. Verbeeld, en beschreven. c. 2—42. *Rey-
erszoon* herwaards. 7. Voornemen om dit te ver-
overen. 9
Macassaeren op Java maken veel moeite. a 106,
107. S. *Montemorano*, en *Crain Gliffon*, Ge-
ven zich over aan ons. 115
Mackan. a 26
Mackan Magon. a 37
Macquelin (Jacobus) a 111
Madang Tanjong. a 23
Madat. a 8
Madjaja. a 48
Madjalang. a 26, 30
Madjapahit. a 42, 50, 67, 68. Deszelfs Kroon. 111
Madion, een Stad, en Prinsdom. a 41
Madura, een Dorp, a 22, 24. En Eiland, 44. Komt
weer aan den Keyzer. 118. Die Prins komt
op Soerabaja. 158, 161, 162, 167, 168. Zyn dood.
197
Madureina. a 45, 46
Mogara. a 24
Mabbum Azem. b 290—292
Mabbum Cariem. b 294, 295
Makabongkok. a 9
Makassam. a 45
Malakka's Historie. a 67
Malang. a 50
Maleysche Schriften van *van Bouveren*. b 54. *Spil-
jardus*. 56. *Dankaarts* Catechismus. 60, 61. *Bron-
werius* N. T. 61, 62. Deze Gemeente nam zeer
toe op Batavia. 62. *Gueynier* preekt Hoog Ma-
leytsch, en men zou om een Maleysche Kerk
verzoeken. 62. *Van Beek* bequaam in die Taal.
63. Kort begrip overgezekt, en 37 Vragen.
Voortaan in de Portugeesche Kerk te preeken.
En *Gueynier* Predikant in die Taal gemaakt. 64.
Verval van dien dienst onder hem. 65. *Carons*
Maleysch geprezen. Die Kerk besloten te bou-
wen 68. Korte Vragen over te zetten door D.
Gueynier. Maleysche Dictionarium uit Holland
hier. 66, 67. Maleysche Boeken herdrukt. Tra-
ge Gemeente. Donderdagsche Maleysche beurt
afgeschikt. 67. In die Kerk gepreekt. D. *Ley-
dekker* tot dien dienst geschikt. 69. 't Kort be-
grip van D. *Leydekker* overzien door den Heer
de Haas en D. *Hellenius*. 73, 74. Heeren Ze-
ventiennen ichryven over 't Maleysch 75. Zyn
voor 't Hooge, en voor D. *Leydekkers* werk. 76.
Maleysche Catechismus met Arabische Letters
verzogt te drukken. 76. 't Hooge is onverstaan-
baar, en dit bewezen. 65, 89, 90, 99. En over
Hodenpyl. 78. *Mutter* voorgesteld als Revisor
van D. *Leydekkers* Bybel. 86, 87. en *Maarten*
Hodenpyl. 93
Maleysche Dienst op Batavia, wanneer begonnen.
b 6, 7, 8, 16, 17, 19, 21, 40. Eerst gelezen 7, 19
Maleysch Collegie op te regten te Leyden by die
van *Walcheren* voorgesteld. b 7. Verdere Boc-
ken overgezekt. 9, 16, 36, 37, 38. Genesis 38, 39,
45, 48, 51.
Mabela. a 23
Mallawas. a 37
Alameroe. a 50
Mamuth Sjab. b 305
Manal. a 20
Mango Chan. b 164
Mandang. a 11

Mandoera Radja (Kijay Depati) a 86, 87
Manganti. a 18
Manis. a 20
Mannor. a 19
Mantas. a 42
D. **Manteau's** Buyt op Java. a 112. Op Batavia, en
na Banda. b 60. Op Batavia weer. 68. Na Ter-
nate geordonneerd, dat weigerd, gefchorft. 68.
Herfteld. En na Java. Preekt op de Rheeде.
Na Banda. 70. Na 't Vaderland. 76. c 116
Maropi. a 30
Marcus Paulus Venetus in Tsjina. c 21
Mantesser. a 39
Maria. b 172
D. **Marinus**. b 112
Marmar. c 104
Maroetsa. a 34
Maronde. a 7
Marrilon. a 34
Marrotocoe. a 26
De Heer *St. Martin's* geval met Kapiteyn *Jonker*.
a 318
Martin, een Wondheeler. b 300
Mascarenbas te Macao. c 4
D. **Mafius**. b 51. Na Tayouan. 52. Op Batavia
en na Banda 57. Opgezonden. 59. En na Cey-
lon. Daar gefchorft. 59, 66. Na Ceylon weer.
67
Mafuyke. a 51
Matanipo. a 41
Mataram. een Stad. a 30, 33. Een Landschap. 31
Matelief in Tsjina. c 6
Mauritius, onze eerste Sterkte van Batavia's Ka-
steel. a 427
Mauritius-Baey. a 12, 13, 24. b 44
Mawila. a 39
D. **Maxwel**. b 58. Na Ceylon. 59. Op Batavia.
63. Na Malakka. 61, 63. Opgezonden van de
Kust. 68. Weigerd na Banda te gaan. Hem ver-
boden te preeken. 68. Na de West-kust, en her-
fteld weder hier. Zyn dood. 69
D. **Meerland** na Coetsjien. b 67, 68
Meyering. b 87
Mekgang. a 20
Melchiorzoon. b 8, 12
Melik Ambar, en zyn Dochter. b 215
Mengarec. a 45, 47
't Menschen-Eeters Eiland. a 6
Mering. a 39, 41, 45
— **Kali Mering**. a 44
D. **Mertinus**. b 34. Na de Kust, en zyn dood. 35
Mets, een Joods Rabbyn, werd Krank-bezoeker.
Gaet na Coetsjien om de Joden te bekeeren.
b 79
Mezzabarba in Tsjina. c 29
Middelburg. a 6
D. **Middelbovius**. b 13, 14
Milierre. b 172
Mindi. a 19
Minjangsang. a 22
Niraaad Ul Moeloek. b 230
D. **Mirkinus** na Tayouan. b 20
Miroen Sjah. b 170, 173. Tweede Mogol, en zyn
leven. 174. Werd gevangen. Zyn dood. 174—
176
Mirzah Bbadoer. b 230. **Mirzah Sjarok**. 176
Groeten Mogols oorprontk. b 162. Door *Zenzi-
chan* byna vernield. Dog herfteld door *Jeldoer-
Chan*, en *Tsingifchan*. 162. *Mier Timor* de
Tweede hun Stamhouder. Der zelve Zegel. 165.
De Mogolische Chronyk. 166. De verdere Mo-
golische vervolgers. *Sjab Badoer* de nadere Grond-
vester der zelve. 137. Wetgever der Mogols. 190.
Mogolische naam wanneer eerst aangenomen. 191.
De

B L A D W Y Z E R.

De Mogols ondankbaar. 181, 192, 200. S. verder
 huine Levens vervolgens. Hun Throon.
 298. Hun Leger-ordening, en *Sjab Aalem's*
 Leger. 276—279. *Mofoddien's* Leger. 294.
 Zyne Gunftelingen afgebeeld. 295. Afbeelding
 der Mogols. 305. Hun Geflags-Lyfl. 308. Tam-
 merlaans Nazaaten. 309
Mogolfebe Princen afgebeeld. b 295
 — Dorpen. b 302
Mobammed Ali (Een *Molla*) b 295
Mobammed, Derde Keyzer van Java. a 75, 87.
 Syne moeyelykheden met *Temanggong Wiragoena*;
 des Ouden Keyzers handeling hier ontrent,
 en zyn dood. 94, 95. Verdere zaaken van
 dien Prins daar na met *Wiragoena*. 96, 97.
 Zyne veroveringen, zyn eigen naam, en op-
 treding. Maakt Vrede met ons, 98. Eerfte ver-
 bond met hem. Zyn ontugtig leven. 99. Zyns
 Moeders wyze daad. 102, 103. Ons nieuw ge-
 fchil met hem Ao. 1656. en van *Zyll* Gezant
 aan hem. 103. Oorlogt met ons. Ao. 1660. en
 met *Djober*, en Vrede daar op. *Verfpreekt* aan hem
 gezonden, zegt ons Cynsbaar aan hem te
 maken, en zyn dood. 104
Mobammed, *Eurangzeeb's* Zoon. b 246
Mobammed, befehreven. b 2
Mobammed Cariem onthalf. b 294, 295
Mobammedaansche Godsdienst door wie eerst in
 gevoerd op Java. a 68, 69. b. 1, 2. Leerftukken.
 3. Hoofd Seften. 3. Schoolen. 65, 69, 70
 — In Tsjina. c 27
De Moker-Vaart. a 11
D. Molanus na Banda. b 52. Dood. 58
Molie. a 29
D. Molinaus. b 8. Na de Kuff. 9. Op Batavia. 16.
 Biedt aan Portugeefch te preeken. 17. Werd
 Predikant op Batavia, en preekt Portugeefch.
 17. En Maleytfch. 19
D. Job. Molinaus dood. b 80
Mondel. a 17
Monkang. a 39
Monrang. a 39
D. Montanus. b 60. Na Amboina. 61. Bezoekt
 Ternate. 67
Montjak. a 26
Montemarano (*Crain*) a 106
Montpang. a 11
Mourdenaars Rivier, en Hoek. a 7
Moorimoe. a 22
Mora. a 23
Moraad Ul Beg, b 230. S. 't Leven van *Sjab* *Dji-*
baan.
Morod. a 14
Mofoddiens verzoek om onze Muzikanten. b 289,
 297. Werd Mogols Keyzer. 293. Zyn Leger
 en ftraf van eenige wederpanningen. 294
De Heer Mnykens. b 151. Directeur in Suratte.
 302
De Heer Munniks ondertrouw. c 161
Munten van Batavia en Indiën. a 356
D. Mur na Tayouan, b 52
Muscus-Prys. b 242
Muftafa. b 171
Mutter, als Revifor voorgesteld. b 86
D. Mylens na Malakka. b 112

N.

² *Nachtgaa's* Eiland by Madura. a 45
Nacke. b 70
Nalla. a 11
Namango. a 21
Nambo. a 21
Nanari. a 22
Nangor. a 23

Nangra. a 10
Narva Sinay. b 235
Nederlandsche Maatschappys moeyelykheden met
 den Mogol b 269. Welke haar dwingt tot een
 zeer quaad verband-fchrift ibid. Werden in huine
 Logie bezet. 270. Dog werden hier van gered.
 270, 271, 272. Hun Vaart op Tsjina. c 5
 Grave van *Nevers*. b 161
St. Nicolaas Baey. a 52
D. Nicolai op Batavia. b 111. Na Banda. 112
Nicozjeer zeventiende Grootte Mogol. b 305
Niereboelak's zeldzaam geval met zyn Zoon, en
 hun dood. a 100
Nimrod overwonnen. a 120
D. Ninaber op Batavia, en na Amboina. a. b 111.
 ibid.
Noer Ul Tadjoe. b 230. Afgebeeld. 258
Noer Begoem. b 230. Afgebeeld. 259
Noer Meballe's gevallen met *Selim*. b 224. Traght
 haar Dochter aan *Croftroe* en *Pebuis* uit te hu-
 welyken. 225. Dat met *Sjabariaar* geuikt, 225,
 226. Verzoekt eenen dag te regeeren. 226. Dat
Selim haar toeftaat, en laat toen zilvere en gou-
 de Zodiacks Ropyen munten. 227. Vergeefs
 woelen voor haar Schoonzoon. 230. Verzoend
 met Prins *Choram* of *Sjab Djibaan*. 230
De Heer Nobel na Tsjina. c 9. Hooft in Hok-
 fieuw. 10, 11
Noeffa Baron. a 43
Noeffa Gedee. a 13
Noeffa Sompoe. a 36
D. Nood op Batavia, en na Ternate. b 88. Na
 Banda 93. Zyn gefchillen met *D. Brants*. 93
Noordwyk, een Poit. a 11
Norokto. a 8
Notarijfen. a 388
D. Nucella op Batavia. b 82. Van Bantam weer-
 om. 82. Na Amboina. 83
De Heer Nuyts Landvoogd van Tayouan. c 52.
 Gezant na Japan 52, 55. Door de Japanders
 in Tayouan, in 't Kasteel, gevangen genomen.
 55. Ontflagen. 56—62. Zyn bericht over Tayouans
 Handel. 63—70. Der Franfchen ver-
 dicht verhaal van hem. 71. Zyn vertrek na 't Va-
 derland. 72

O.

O *Edjong Awer Awer*. a 37
Oedjong Blinding. a 29
Oedjong Brong. a 9
Oedjong Gat. a 28
Oedjong Glap. a 14
Oedjong Klang. a 13
Oedjong Lajang. a 25
Oedjong Lamalang. a 29
Oedjong Samat. a 28
Oedjong Tanab. a 14
Oedjong Toeba. a 14
Oeloeboewang, een Rivier. a 51
Oeluebontoe. a 12
Oendackan. a 34
Oepak. a 33
Oeffum Caffan, b 184. En zyn daaden. ibid.
Oetjong. a 19, 23
Oets, een Vorft des Mogols. b 162
Og, Tamerlaans Vader. b 166
Omar Aadil Cban. b 145
Sjeich Omar zesde Mogol, en leven. a 186
Ongaran. Dorp, en Gebergte. a 30, 31, 32
D. Ungena op Batavia, en na Amboina. b 52
Onruft (Engelfch) a 4, 7
Onruft. a 7, 366
 — Baazen. a 782
 — Ktank-bezoeker. b 36
 — Pre-

B L A D W Y Z E R.

— Predikant hier noodig, b 62. <i>Thornton</i>		<i>Pagadang.</i>	a 19
als Proponent hier. 63. <i>Tolnerus</i> hier. 65. Na		<i>Pagalangan.</i>	a 17
zyn vertrek. 70. Een Krankbezoeker hier. 71.		<i>De Pagar</i> , goed begin.	a 27, 28
<i>D. Andre</i> hier. 85. Ontlagen hier van. 93. <i>Van</i>		<i>Pagger</i> , een Landtreek.	a 23
<i>der Sluys</i> hier. 95. Dog verſchoond van On		<i>Pagat.</i>	a 38, 28
ruſt. 106. <i>Feylingius</i> hier. <i>ibid.</i> In geen 3 jaar		<i>Pagoden.</i>	a 37
bediend 111. <i>Le Boncq.</i> 112. Naamen der Pie-		<i>Pagoenang.</i>	a 11
dikanten.	127	<i>Pagoefan.</i>	a 41
<i>Onſe</i> Vader in 't Javaanſch.	a 63	<i>Pajatim.</i>	a 34, 35, 40
— Atgekeurd als een Nagebed alleen.	73	<i>Panjaroeſſi.</i>	a 22
<i>Ontfangers</i> Generaal.	a 374	<i>Pakaling.</i>	a 19
<i>Ontong</i> Java.	a 6, 11	<i>Pakalongan.</i>	a 26, 30
<i>D. Ooms van Wyngaarden</i> op Batavia. b 82. En pre		<i>Pakaran.</i>	a 29
ſenteert Portugeeſch te preeken. <i>ibid.</i> Doet 'er		<i>Pakis.</i>	a 7
eenige maalen. <i>ibid.</i> Men zegt hem hier in de		<i>Pakitingan.</i>	a 26
Portugeeſche Kerk in te dringen. 83. Dood.	84	<i>Pakolaceng.</i>	a 11
	a 22	<i>Palakka's</i> Koning.	a 107, 113, 114
<i>Oecla.</i>	b 60	<i>Paliang.</i>	a 23
<i>D. Oorſchot</i> op Batavia.	b 60	<i>Paloekſi.</i>	a 41
<i>Oofdyk</i> , een Krankbezoeker, door Bewindheb-		<i>Palombang.</i>	a 19
beren aangenomen.	b 9	<i>Palombo.</i>	a 37
<i>D. Op den Akker</i> , na Ceylon. b 70. In de Portugee-		<i>Pamading.</i>	a 37
ſche Kerk op Batavia beroepen. 76, 77. Set 't O. T.		<i>Pamakaffam.</i>	a 44, 46
over van Ezech. 48: 21., 84. En de Pſalmen.		<i>Pamalang.</i>	a 26
<i>ibid.</i> En alle. 85. Die overzien werden. 86.		<i>Pamanoeakan.</i>	a 13, 18
Wel bevonden, en zouden voorgedragen wer-		<i>Pamanſetang.</i>	a 14
den. <i>ibid.</i> Zouden op Batavia gedrukt werden.		<i>Pamaroeſang.</i>	a 9, 20
87. Swarigheden hier ontrent door haar Edel-		<i>Panger.</i>	a 10
heden geopperd, dog dan is de overzetting des		<i>Pamokpak.</i>	a 21
Portugeeſchen Bybels ook vrugteloos, zoo de		<i>Pamotang.</i>	a 24
Gemeente niet leezen kan. 88. Antwoord des		<i>Panaroeakan.</i> }	}
Kerkenraads. 89. Revifores der Pſalmen. 92		<i>Pan Bayman.</i> }	} a 51
<i>Opper-Kooplieden</i> van 't Kaſteel. a 375. Eerſte		<i>Pananggongan.</i>	a 174
en Tweede.	a 14	<i>Panaraga.</i>	a 40, 43
<i>Orankin.</i>	b 10	<i>Panawang.</i>	a 24
<i>D'Ornay (Antonio)</i> op Solor.	b 10	<i>Panckolling.</i>	a 22
<i>Onderlingen</i> ingeſteld. b 6. Vermeerderd. 61. Hun-		<i>Pandjapan.</i>	a 23
ne verkiezing trok de jonge <i>van Goens</i> aan zich.		<i>Pandang.</i>	a 41
68. Hunne Naamen.	128	<i>Pandawang.</i>	a 19
<i>De Heer van Outhoorns</i> Leven.	a 324	<i>Pandjarakan.</i>	a 51
— Commiſſaris Politycq.	b 69	<i>Pandoks</i> Hoek.	a 37
<i>Oud</i> Teſtament in 't Portugeeſch bekomen op Ba-		<i>Panganjung.</i>	a 19
tavia van de Kuſt. b. 81. Overgezet door <i>D.</i>		<i>Pangerang</i> <i>Depati Anom</i> Keyzer verklaard. a 146.	
<i>Ferreira</i> tot Ezech. 48. 21. En verder door <i>D.</i>		Verworpen van haar Edelheden. 147. Zyn aard.	
<i>op den Akker.</i> 84. Over de Rivifie deſzelvs ge-		Raakt met ons in oorlog. 148. Waar op vyf	
ſproken. 84. Dog 't bleef onoverzien leggen.	94	Veldtogten volgen.	
<i>De Heer Overtwater</i> , Landvoogd in Tayouan. c		De eerſte onder de Heeren <i>Cnol</i> en <i>Bintang.</i> 148.	
73. Eenige overgezette Boeken in 't Cingaleeſch,		De tweede onder de Heeren <i>Ram</i> , en <i>de Wilde.</i>	
Malabaariſch, &c.	b 92	149. <i>Djaja de Ningrat</i> overgekomen tot ons.	
<i>Outobrl.</i>	171	Kaart van dien Tocht. 149. <i>De Heer de Wilde</i>	
		ſlaat hem en veroverd alles. 150. Hy vlugt na	
		<i>Soerapati.</i> Ons beſluit om hem te vervolgen.	151
		De derde onder den Heer <i>Cnol</i> als Commandeur en	
		Veldheer, en den Heer <i>van Berge.</i> Des Schry-	
		vers verzending op die Tocht. 151—156. De	
		verdere zaaken by die Tocht voorgevallen.	156—190
		De vierde onder den Heer <i>de Wilde</i> , en de zaaken	
		toen voorgevallen.	193—197
		De vyfde onder den Heer <i>Cnol</i> , die den <i>Pange-</i>	
		<i>rang</i> gevangen bekomt, en Pardon beloofst bui-	
		ten kennis van den Raad, en hem na Batavia	
		zend. 199. Ontdekkende ondertuſſchen in het	
		Gebergte van Malang verſcheidene onbekende Bos-	
		ſchen. Koſten dezes oorlogs 200. Des <i>Pan-</i>	
		<i>gerangs</i> komſt op Batavia, en hoe hy daar is	
		gehandeld. 201, 202. Zyne verzending na Cey-	
		lon; als een gevangen van Staat, en hoe hy	
		zich daar uit heeft zoeken te redden. 203. Hoe	
		de Heeren Zeventien dit werk hebben opge-	
		nomen, en haar Ed. Ed. regtveerdiging in de-	204
		zen.	204
		<i>Pangerang</i> <i>Potgar</i> door haar Edelheden Keyzer	ver-

P.

P <i>Aartang.</i>	a 19
<i>Paars.</i> b 235. Gezant.	c 13
<i>Pabean.</i>	a 42
<i>Paboenan.</i>	a 38
<i>Paboeranam.</i>	a 26
<i>Padadat.</i>	a 20
<i>De Heer Padbrugge</i> , en zyne werken. c 110. Zyn	113
hartvogtigheid.	
<i>Padjadjaran</i> , een Ryk. a 68. Veroverd door <i>Sjeich</i>	a 70
<i>Ibn Moelana.</i> 69. Gedenk-ſteen.	a 17
<i>Padjalang.</i>	a 68, 69
<i>Padjang.</i>	a 11
<i>Padipara.</i>	b 206
<i>Padmana</i> , Koningin van Chitor.	a 8
<i>Padoedang.</i>	a 37
<i>Padoerang.</i>	a 14, 26
<i>Padok.</i>	a 22
<i>Padoro.</i>	a 36
<i>Padjetams-baey.</i>	b 8
<i>Paenw.</i>	

B L A D W Y Z E R.

verklaard, a 148. Nader beschreven met zyn Zoonen 149. Werd door den Heer de Wilde als Keyzer voorgesteld. En een nieuw verbond met hem gemaakt. Quytſchelding van een grootte ſchuld. Liet zyn ovegekommen Zoon worden. 150. Soerapati doodgeſchoten. 157, 192. Overgave van Pangerang Depati Anom aan den Heer Cnol, op zyne belofte van dat haar Edelheden hem een Pardon-brief, en een Prinsdom zouden geven; dat haar Edelheden loochenen, hem weigeren, en hoe zy verder met hem handelen. 203. Na 't knifſen van den Prins van Soerabaja doen zich nieuwe Oorlogsvonken op. Zyne Gezanten aan haar Edelheden. 205. Moeyelykheden ontrent Paſſiroewan, en nieuwe Oorlog; op Java met die van Soerabaja. Oplitand der Madureezen. Kapiteyn Chavannes dood. Verdere gevolgen van dezen oorlog tot Ao. 1718. en 's Keyzers dood. 206—209	Patekoy. a 23 Patoman. a 41 Pati. a 34 Pattimag. a 10 Pattirang. a 38 De Heer Paviljoen. b 63 Pawelang. a 21 Pawidian. a 19 D. Pays, na Amboina. b 60. Komt op Batavia, daar beroepen is. 62. Dood. 69 Pedel in Tsjina. c 10 Peerlen Prys. b 241 Peboe. c 6, 10, 37, 42. Veffting. 44. Verlaten. 49 Pekings naam. c 21, 22 D. Pelius dood. b 57 D. Peregrinus, na Amboina. b 64 D. Perſant. b 21, 22. Zyn dood. 35 Perſeen, of Gauwren, en hun Godsdienſt b 153. Prieſters. H. Vyer. 155, 158. Begravenis. Wetgever. Wetboek. 158. Offerhanden. Doop. Feft. 160 Periban Bhadoer uit Delli gejaagd. b 162 Piekerman. a 37 Pier Mohammeds Leven. b 177 Perwis. b 219 's Pieſſang. Eiland. a 4 D. Philip Pieterſſoon. b 5 Jacobem Pieterſſoon. b 41, 42 Barent Pieterſſoon, Directeur in Suratte. b 203 Pilwane. b 280 Pinang. a 12, 23 Pinkol. a 34 Piſcadores. c 37 Piſunga Bhadoer. b 162 Pison. a 51 Pittavin. a 144 Poegar, een Landſchap. a 50 Poegar, de Keyzer. S. Pangerang Pegar. a 13 Poelo Batak. a 28 Poelo Befar. a 28 Poelo Dowd. a 51 Poelo Katapang. a 28 Poelo Keloer. a 28 Poelo Mengarec. a 45 Poelo Pandjang. a 5 Poelo Panjamoekan. a 44 Poelo Piſang. a 4 Poelo Pondi. a 5 Poelo Rachid. a 14 Poelo Siwalon. a 28, 46 Poeren. a 19 Poepſa Nagara. a 156 Poetwon. a 26 De Heer Poleman, Majoor, op Java in Holſteyns plaats gezonden tegen Crain Montemarano. dog qualyk gehandeld. a 106. Zyn Tweede Tocht na Java, en cere, hem aangedaan. 112. Zyn dood. 113. Zyn laden in Tsjina. c 10 D. Poleman. a 85. Leerd Portugeeſch. 86, 88. Na Amboina. 91. Op Batavia. a 107 Vrouw Levina Poleib. b 41 Pondajang. a 22 Pondajina. a 11 Pondulam. a 38 Pongadan. a 18 Ponkapoa. a 19 Ponte. a 48 D. Pontanus. b 36. Na 't Vaderland. 41 Pontang. a 5, 6 D. Pontcafen. b 18, 21, 36, 37 Poropon. a 21 D. Porſelius. b 39. Zyn dood. 41 Portugeezen komt op Java. 73. In Tsjina. c 2. In Tayouan. 42 Portugeeſch preken. Aangeboden door D. Moli- Bb 2
Pangerang Poerabaja, Prins van Bantam. a 70 Een ander Prins. a 102 Pangerango, de blaauwe Berg. a 5, 9, 10. Panjagara. a 9, 20 Panjang. a 41 Pangkolang. a 20, 23 Panka 's Hock. a 38, 39, 44 Pankala 's Hock. a 37 Pannibing. a 20 Panodar. a 19 Panongan. } a 23 Panongan. } Panongan. } a 20 Panombaban van Madura. a 44, 45, 48 D. Paniberus. b 36, 38, 39, 43—49 Pantboer. a 66 Panombaban Giri. a 55, 68, 118. Zyne magt. 119 Panombaban Ratoe van Tsjeribon, a 97, 98. Landen hem geſchonken. 98 Panoraroepan. a 48 Papanler. a 18 Papanſafer. a 42 Paperſang. a 19 Papper. a 42 Papotel. a 41 Parrebek. a 10 Paraban. a 9, 37 Parackan Limor. a 22 Paradema. a 37 Parang. a 8, 10 Pare. S. Poelo Pare. D. Parent. b 89. Na Amboina. 91, 111. Zyn dood. 112 Parocka Moetjang. a 19, 20 Paroveran Hock. a 12, 13 D. Pars, na Banda. 111. Op Batavia beroepen. 112 Parwati Sari. a 30, 193 Paſeripan. a 23 Paſi. a 67 Paſſanggarang. a 11 Paſſarocwan. a 48, 50, 145. Afgebeeld. 196 Paſſeker. a 19 Paſſer. a 45 Paſſer Magara. a 9, 20 Paſſerabang. a 8 Paſſeratang. a 21 Paſſewaban. a 18 Paſſinagara. a 19 Paſſoerang. a 4 Paſſongon. a 12 D. Paſtorius na Banda. b 112 Pati Pondang. a 74 Patjoe. a 41 Patjoengan. a 43	

B L A D W Y Z E R.

naus, maar verworpen door den Kerkenraad. Dog predikt het daar na. b 17. Ook D. Rogerius. 21. Die de Psalmen vertaald. 22. Wierd eerst voorgelezen. D. Seenen vervuld Rogerius dienst na zyn vertrek. 37. Een Kerk te bouwen goedgevonden. 41, 63, 64. 't N. T. overgezet door D. Brouwerius. 42, 51. De vier Evangelien en de Handelingen der Apostelen overgezet door D. Ferreira. 43. Verzoek gedaan tot 't drukken van de Portugeesche Catechismus en de Formulieren. 45. 't N. T. door D. Ferreira vertaald. 49, 54. Men zou het N. T. van Rogerius van de Heeren Zeventienen verzoeken. 51. Portugeesche Morgen-beurt nog in 't Stadhuys. 61. D. Thornton in 't Portugeesch gebruikt. 63, 64. Deze dienst, na 't voltoeyen der nieuw Portugeesche Kerk, verdeeld, en nog een Predikant verzogt. 64, 65. Korte Vragen over te zetten door D. Ferreira 66. D. Heynen als de derde Portugeesche Predikant voorgedragen. 69. Boekje door D. de Pape gemaakt. 71. D. Op den Akker van Ceylon hier beroepen. En de Woensdag-avond-beurt eenige tyd by zwakheid van D. D. Ferreira en de Voogd nagelaten. 76. D. Laurman hier beroepen. 77. D. D. Hilaris en Ooms van Wyn-gaarden bieden aan Portugeesch te prediken, dog de eerste zou 't lezen. 102. D. van Wyn-gaarden afgezet, die al mede dit predikte. 85. D. Poleman leerde dit. D. Hey derde Portugeesche Predikant 94. Deze Predikanten werd belast nevens 't Portugeesch ook in 't Duytsch te prediken. 95. En 'er toe gedwongen tegen alle betuigingen. D. Le Boucq in staat om 'dit te preeken. 96. D. Bartou hier geplaatst. 99. D. van der Sluys mede. 106. D. Poleman hier uit Amboina beroepen. 112.

Portugeesch O. T. door D. Ferreira overgezet. S. D. Ferreira. b 84. Dat D. Op ten Akker vervolgen zou, daar 't D. Ferreira by zyn dood liet. 84. 't O. T. van de Kust bekomen. 81. D. Op ten Akker zet de Psalmen over. 84, 85.

Porus, Indiaans Koning, en zyn Nazaaten. b 206

Prajang. a 11

Prakannapat. a 21

Prakanfigi. a 48

Prakuntras. a 10

Predikanten Naamen zedert 1620. b 5. Hun verzending aan de Kerkenraad maar in schyn toegestaan. 53, 51—54. De Predikanten verzogten hun Recht weer; dog te vergeefs. 70. Hun getal voor Indiën bepaald. 38

— Beroep aan de Regeering gesteld. b 46, 48, 50, 51. Weer aan de Predikanten gelaten. 48, 49. Zeiden dit hun regt niet te kunnen overgeven. 10, 11, 14—16, 21

— van Batavia door de Heer Generaal gedwongen hunne Kerkelyke brieven aan haar Edelheden over te geven. b 8. Hen verboden in 't byzonder met haar Edelheden te spreken. 21. Werden door die van Walcheren verzogt; om de Taalen van Indiën te leeren. 22. Hunne bevestiging door haar Edelheden geweygerd 40, 51. Werden belast van alles voortaan schriftelyk aan de Regeering kennis te geven. 35. Hun vast verblyf op Batavia hen geweigerd. 37. Hun besluitende stem, getal hier, en hun Huyshuurgeld bepaald 38, 50. Zyn geen Dienaars der E. Maatichappy. 45. Buiten-Predikanten zitting in Kerkenraade door D. Zas verzogt, dog afgeslagen. 56. Werden belast alle Taalen te leeren. 80, 95, 96. Eenige der zelve verzonden na Surat 16. Na Goa, S. Goa. Na Tsjina. 58. Hen door de Synodus van Noord Holland toegestaan Proponenten te maken. 66. Zomnige

die de Buiten posten op Java, enz., waarnamen. Vosmaar. S. Vosmaar. D. Andre. 85. Nu en dan gepredikt in 't Ziekenhuys 53, 62. De Maleytiche Predikanten verzogten hun beurt ook in de Portugeesche Kerk te hebben. 99. Tragende van die twee Kerken, om hun illegte Gemeynthe, 'er maar eene te maken 99, 101. En hun verzoek toegestaan. Predikanten in 't Maleytich eerst voorgelezen. S. Maleytich. Prekende Schipper. 49

— In Indiën en op Batavia eerst aangekomen. b 115

— Op Batavia beroepen in 't Neerduytich. b 125

— In 't Portugeesch. b 126. En als derde in die Kerk om Duytsch te preeken. 126

— In de Maleytiche Kerk. b 126

— Op Onrust. b 127

— Buyten vast beroep op Batavia. b 127

Predik beurten verdeeld. b 64, 67. Donderdagse Maleytiche beurt afgeschikt. 67. Portugeesche Vrydag-avond beurt ingesteld 68. Portugeesche Morgen-beurt des Woensdags verzogt te veranderen in een Avond-beurt. 69. De Vroeg-preek in een Dingsdag Avond preek veranderd. 70. Zondag ten half negen in de plaats van ten negen uren verzet. 70. De Beurten weer verdeeld. 73. Belast in de Portugeesche Buyten-Kerk Zondags eens te preeken. 94

Presidenten van Justitie. a 384

— Schepenen. a 390

— Weesmeesteren. a 398

— Heemraden. a 402

— Kleine en Huwelykse zaaken. a 403

— Boedelmeesters. a 407

Priangse Landen. a 9, 23, 68

Prigaat. a 39, 44

Princen-Eyland. a 3

Prinin. a 41

Piprin. a 39

D. Priferius. b 17, 18, 20, 21

De Heer Proby. a 280

Prockan Koiki. a 23

Prockansapi. a 10

Purmerent. a 7

De Heer Putmans Landvoogd van Tayouan. c. 71

Q.

Qual van Damak. a 27

Qualang. a 21

Qualifapoe, een Landstreek. a 14, 15, 19

Quanjer, een Landschap. a 45

Queckschool te Leyden opgericht. b 8

— In 't Maleytich te Leyden op te richten, voorgelagen door die van Walcheren. b 8

Quelang verlaten. c. 12. Wanneer wy hier quamen. 65

Quemuy veroverd. c 10

R.

Raaden van India 's Ampt: a 352. Lyft der Ordinaris, en der Extraordinaris Raaden. 370

Raaden van Justitie. a 352, 353. Byzondere Leden der zelve. 284. Voorzitters der zelve. 384

Vers op hen. 353

De Heer Raumburg. b 11

Radin Ajoe. a 46

— Parwata Sari. a 30

Radja Kalelung. a 14

Radjapola. } a 21

Radjardesar. } 2

Radjassa. a 51

Radjoena. a 50, 173

Ra-

B L A D W Y Z E R.

Bantams Broeder. Des Schryvers geval met een Pol van zyne Slavin. 124. Zyn vertrek van Batavia. Beziet Bantam. 125. En zyn bevinding. *Sylvius* loffe daad. 126. Des Schryvers komit aan 't Princen-Eyland, geraakt in Zee, werd onthaald van Schipper *van Willigen*, die met zynen Seur moeite kreeg. 127. Waar by den Schryver veel overlast leed 128. Verdere moeiykheden des Schryvers, en van anderen, met dezen Seur. 129—130. Zyne bevinding der Kaap nu. 130. Des Schryvers vertrek van de Kaap. 131. Komit voor Noorwegen. Verdere voorvallen met *Faro*, eenige Engelschen, en met dien voorigen Seur weer. 132, 133, 134. Zyn komit te Helvoetluys, enz. 135. Zyn Tweede Uyt-Reyze Ao. 1705. met wat Gezelschap. Gevallen voor de wal. 136. Geraken in de Spaanische Zee, en nemen afscheid van 's Lands-Schepen. 137. Canarische Eylanden beschreven. 138—139. En der Zoute Eylanden. 139, 140. Een lek in den Boeg ontdekt. Passceeren Afcensjon. 142. Kaapische Duytkens gezien; ook 't Schip Rynenburg. Waar mede dagten te moeten slaan. 143. Zien Trompetten dryven. Land eerst door den Schryver gezien. Lyd groote koude dicht by de Kaap der Goede Hope. Is oorzaak dat wy de Kaap niet voorby zeylden. Zyn komit aan de Kaap der Goede Hope. 144. Tegenwoordige stant der Kaap. Werd van den ouden Heer *van der Stel* onthaald. En van den Heer Landvoogd *van der Stel* na Vergelegen gebracht. Zyn verder onthaal, en andere voorvallen hier, Verschil der Nieuwe Maan hier en in Amboina. 145. Hagel en Sneeu. Sware wind van agteren. In wat gevaar hier door geraakten. Verzoek des Schryvers om gehoord te werden. Die een middel voorsteld, waar door wy gered wierden. 146. Groote koude ontrent St. Paul en Amsterdam. Kaapische Duytkens hier laatst gezien. Zien Engano, Loopen de Straat Sunda in. Gevaar by 't Eyland Dwars in den weg. 147. Komit tot Batavia. 't Lek nu recht ontdekt. Aardbeving gevoeld. De Schryver op een Leger-tucht gezonden. Bevind Batavia beter dan bevorens. Zyn vertrek na Amboina 1707. 148. Dag register dezer Reyze. Uitgelyc hem gedaan. Zien Tagal, Tsjeribon, Lubok, en Solombo. Vernemen 't Eyland Rotterdam. 149. En de Hen met Kickens. Geraken in gevaar by den Bril. 150. Passceeren de Boeroenes. Cambayna. Boeton. Groot gevaar hier. Passceeren ook de Toekang Bets. 151. Ziet Boero. En Amboina. Werd minnelyk daar ontfangen. Vind groote verandering. Zyn vertrek na 't Vaderland Ao. 1713. Uitgelyc van zyne Vrinden. Opperhoofden der Vloot. De Eylanden in de Straat Sunda gepasseerd. 153, 154. 't Princen-Eyland. Geraaken in 'volle Zee. 154. Gevaar van op de Kokos-Eilanden te blyven. Abbekerk hier gemist. 155. Kompasfen verlegt. Komit by St. Paul en Amsterdam. Kompasfen verlegt. 156. N. Westering miswyzing by St. Paul. Komit omtrent Mauritius hoogte. Abbekerk en de Mossel gemist. Kompasfen verlegt tweemaal. Groote koudé op 32 graaden. 157. Kompasfen verlegt. 158. Zien Mallegaafen. Verleggen de Kompasfen. Kregen een Avond- en Morgen-peiling. Zien 't Land van de Kaap. Kregen weer een Avond-peiling. Verleggen de Kompasfen weder. 159. Groot gevaar geleden op de Leeuwenstaart. Komen in de Tafelbaey ten anker. De Heer *Helot* daar Gezaghebber. Kregen een anderen Schipper. Des Schryvers verterde kosten hier. Werd, nevens andere Vrienden, heerlyk op Constantia onthaald. 't Verdere

daar voorgevallen. 160. De Heer *Munniks* ondertrou aan de Kaap. Komit van de Heer Landvoogd *de Chauvonne* hier. Zyne voortelling. Schade door den N. W. wind veroorzaakt. Des Schryvers vertrek, en Zee-ziekte. 161. ' Sterkte der Vloot. N. W. miswyzing. Zien een Meir-Man of Meir-min. 162, 163. Passceeren Palmas en d'Agoceras, Kroos, Avond-peiling en 17 graden, 33. min. N. Westering, 163. Abbekerk in nood. Zien Hitland, Fayerbil, en de Kruysfers. 164. Krygen verversching. Scheyden van de andere Schepen. Des Schryvers Schip tweemaal in 't uiterste gevaar. Zyn komit voor Helvoetluys enz. 165. Noodige aanmerkingen om voortaan zoo veel Schepen niet te verliezen. 166

Seboeti. 421
Secretarissen harer Edelheden. 373
 — van Justitie, en Schepenen. 2409
 — der Weeskamer, en der Heemraden. 2410
 — van kleine Huwelyks-zaaken, en van Boedelmeesters. 2411
Sedari. 247
Sedecari. 242, 249
Sederma. 297
Sekjana Poera, 228, 155. Zyn dood. 2197
Seduwelik. 221
D. Seenen. b 36—38, 40, 43, 50, 55, 57
Segara Noekan. 212
Selagadung. 223
Selipon. 20
Selim, thiende Mogol. Zyn Leven, Oorlogen met die van *Vrziapuer*, *Gulconda*, en *Decan*. b 218.
 Zyn Soonen. Veroverd het Ryk van Lahor, en andere Landen. 219. Zyn gedrag in zaaken van zyn Godsdienst. De Heer *van den Broeke* 's Handel in Suratte onder dien Vorst begonnen. 220. Zyn geval met zyn Gemalin *Noer Mehalle*. 229. Zyn dood. 230
D. Sem na Malakka. b 60—62
Seminarium op te regten, voorgesteld. b 16, 19
Sendana. 237
Sentong. 211
Serange. 218, 20
 De Heer *Sergeant* op Soerabaja Hooft. 2160, 162
Sergeanten Majoors. 2376
Serindo. 218
D. Serruus na Banda. b 108
Seva Gi. b 264—267
Pati Seylale op Java, 2111. Zyn dood. 112
Sjab Aalem Bbadur, derthiende Mogol, beschreven. b 280. Ons Gezantschap aan dien Vorst. S. *Bezuyen*, en *Ketelaar*. Zyn dood. Soonen. En zyne Atbeelding. 291
Sjabbandaars. 2351
Sjab Soufa. b 230. S. *Sjab Djibaan* 's Leven. Zyn Atbeelding. 248. Zyn verdere gevallen, en van de zynen. 249—258, 259
Sjab Djibaan 's Leven, anders *Sjab Choram*. b 230—260
Siam onder den Tartar. c 22
Sjange. 222
Sjabariaar. b 219, 225, 226
Siarang. c 20
D. Sibelius na Banda. b 57—59
D. Siberius. 77, 78, 79
Siberong. 211
Sibusang. 223
Sida Kadjanars Leven. 272—77
Sida Karappaika, ot *Mohammed* 's Leven, Keyzet van Java. S. *Mohammed*. 275—104
Sidammer. 259
Sidapaksa. 251
Sidapurna. 248, 51
Sjeich Omar. S. *Omar*.
Sjeich Ibn Moolana 's komit op Java. 248, b 2
 Werd

B L A D W Y Z E R.

Werd Soefoeboenan Goenong Djati. Zyn Huwe-lyk. En veroveringen. 69, 70. Zyn Graf. 15, 70. b 2. Zyn Soonen. a 70. Zyn Bantamfche Na-zaaten. 216	192. Zyn gebeente begraven. 196. Zyn Soe-nen. 192, 196
Sjeich Joefef. S. Joefef.	Soeroek Gagon. a 18
Sjerief Eddien Aali. b 166	Soeropan. a 10, 24
Siekenbuys, daar gepredikt. b 62	Soefoeboenan, of Keyzer van Java. a 55, 57. De Grenspaal zyner Landen. 8
Sieker Moesja. a 47	Soefoeboenan Goenong Djati. a 69
Sekia. c 26	— Tagalwangi, en zyn Leven. a 33, 105
Siekten. a 366	— Givi. a 55, 68
Sepejekoeb b 230, 253. Afgebeeld. 256	Soerok Dindin. a 10
Soliman Sjekoeb. b 230, 249, 256	Soesieri. a 34
Stiepssoe. a 21	Soeseroe. a 42
Sjirab of Sjirfab. b 196	Sobokan. a 22
Sibopora. a 23	Sojorot. b 165
Sikadu. a 19	Soka. a 171
Sikap. a 21	Soland Bianadana. a 21
Sikoepan. a 18	Soldy-Opperhoofden. a 380
Sikolo. a 19	Solo. a 49
Silasjon. a 9	Sombor. a 26
Silatang. a 11	Sondanani. c 38
Sillebar veroverd. a 70	Songi (Eyland) a 14
Silleringaa. a 29	De Heer Sonk in Tayouan. c. 49. Landvoogd. 49.
Silok. a 11	Dood. 51
Siloome. a 48	D. Sonneveld. b 18, 21, 22
D. Simey, op Batavia. b 77. Na Banda. 78. Op Batavia. 80. Na Ceylon, 80, 82. Na Amboina. b 88	De Sontar (Rivier) a 6, 10, 11
D. Simon, aan de Kaap de Goede Hope. b 78	Sorpa. a 11
Sindoe Radja. a 55, 131—140	Sorsitoe. a 20
Singapoera. a 67	Sofakarti. a 23
Singaradja. a 14, 10	Sotia. a 44, 46, c 9
Singafari. a 59	Sourflicaar Chan afgebeeld. b 295
Sinkal. a 42	D. Spandan na Amboina. b 94
D. Sinjen's werk met eenige Studenten op Ceylon. b 95	Spex. Sphera Mundi in Tsjina. c 6
Sinjok. a 10	De Heer Speex Commissaris Politycq op Batavia. b 8, 10. Zyn Dochters zaak a 289. b 10. Gaat na 't Vaderland, van zyn Vrouw gezet. 59
Siombela. a 37	Springer, (een Schipper) zyn zeldzaam geval met de Heer Maatzayker. a 300
Sipadawa. a 8	't Stadhuys, ook als een Maleysche Kerk gebruikt. Dog wierd te klein, b 68. En ook als d'eerste Kerk der Duytichen. 10, 13, 61, 62. Beschreven, en afgebeeld. a 234, 235
Sipanpamlang. a 39	D. Stamperius na Ceylon. b 39
Sipanabi. a 23	D. Stamperius na Amboina, en Ternate. b 80. Na Banda, en van daar na Batavia 93. Na Timor, en andere plaatsen. 94. Na Malakka. Van waar opkomt, en gaat na 't Vaderland. 107
Sipoeti. a 21	Stangenam. a 8
Sirmada. a 19	D. Stevenszoon (Wiltens) na Banda. b 8
Sirmey, een Berg. a 20	D. Stevenszoon, Proponent na Banda. b 68
Siroeboed's Leven. a 72	De Heer Steur, Politycq Commissaris. b 48
Sirondo. 5 a 23	D. Stuylingius, dood. b 20
Sifodol. 2	D. Sterthemius. b 21, 22
De Heer Six, Directeur in Surat. b 271, 303	De Heer Sterthemius, Hoofd in Vizjapoer. b 237
Slaven, die quaad zyn, ongemakkelyk. a 365	D. Strays in Ternate, en op Batavia. Ging na Amboina. b 63. Komt op Batavia. Werd afgezet. 67. En als Krank-bezoeker weer aangemen, dog weer afgezet. 68
Slingelands Tocht na den Taiebberg. c 104	D. Stumphius na Ceylon. b 69, 70
D. Slangenburg na de Kust, b 107. Komt weer op Batavia. 109. Gaat na 't Vaderland. 110	Sultbans op Java. a 48, 69, 72
D. Slipperius na Ceylon. b 57	Sultban Ampil's Graf. a 48, 158
Sloot (Kapityn) op Java, vervolgd Cadjorang. b 114	Sultban Sapob. a 106
Snaeuws-Eyland. a 52	Sundu. Een Ryk en Straat. a 73, 74
Soebang. a 21, 22	Sunda Kalappa. a 73
Soedara Soedara, een Berg. a 35, 40	Sundawani. a 9, 10
Soedwarara. a 8	
Soekadagoe. a 19	
Soekakadjang. a 21	
Soekabela. a 45	
Soekakenikabang. a 20	
Soekapoera. a 6, 9, 12, 22	
Soembang. a 36	
Soemor. a 26	
Soera di Mengala. a 26, 152—154	
Soerabaja. a 44, 47, 48, 74, 80, 119	
Soerahaaja's Prins. a 156—209	
Soerabung. a 22	
Soera Wikrama. a 38	
Soeralabang. a 10	
Soerapati. a 40. Zyne gevallen. 123—127, 145, 151. Dryft de Beterer op de vlugt. 178—182. Werd gequett voor Bangel. 186. Zyu dood.	

B L A D W Y Z E R.

Suratte, en ons Comptoir daar. b 143. Verdere Comptoiren 'er onder. 144. Logie der onze en der Engelschen. 145. Groote Tank daar. En groote Boom. Ingezetenen, Tollen, Handel. Waaren, Munten, Gewigten, Maaten, Winsten. 146. Sayzoenen, Dieren, gebruyk van Ofsen. Bedienden van 't Hooft-Comtoir, en hun inkomen. Zyn slijp aan d'ordres gebonden. 147. Statie des Directeurs. 148. Tweede Perzoons Naamen, Commissarissen hier. 149. Kosten gevallen in eenige jaaren. 152, 153. Moeyelykheden der onzen met den Mogol. 269—271. Onze Directeurs hier. 302—304. Lyft der zelve.

De Heer *Swaardekroon* 's geval in opzigt der stip-te ordres. 147. Directeur in Suratte. 303. Zyn Leven. a 249
Swaadi. a 26
Swaantjens-droogte. a 45
D. Sweerdius na Amboina. b 57
D. Swem. b 89
 De Heer *Sweris* Extraordinaris Raad: a 295
Syken. a 39
 De Heer *Sylvius* Hoofd van Hhamedabad. b 151

T.

Talen op Batavia gebruikelijk: a 366. War Taalen in Indië te leeren. S. Predikanten.

Tadie. a 32
Tadje Mahal. b 205, 231, 244
Tagal, een Stad, en Rivier. a 25. Berg. . 30
Tagalwang. a 20
Tagalwangi. a 33. Soefoehoenan *Tagalwangi*'s Leven. 33, 105. Van *Taroena Djaja* vervolgd, dog gered door de Heer *Speelman*. Zyn giften aan ons gedaan. En wat *Taroena Djaja* nog in had. 109. 's Keyzers dood, en kinderen. 109
Taico. c 23
Tayouan verloren. c 9. Onze Vloot hier voor, en Pehoe veroverd door de Heer *Poleman*. Aanbiedingen der Tsjineezen-toen aan ons. *Valenzy*n Landdroft. c 10. 't Eyland *Quelang* verlaten. 12. Onze Handel hier. Naam des Eylands. Kaart 'er van. Een breede Beschryving deszelfs. 33, 34—36. Saaken van *Formosa* of *Tayouan*. Pehoe verlaten, en *Tayouan* in bezit genomen. De Heer *Sonk* Landvoogd hier, en zyn verrichting. *Zeelandia*'s Vesting gebouwd. 49, 50. *Sonk*'s koop van Land hier. Reduyt gemaakt. Zyn dood. De Heer *de Wit* zyn Vervanger. 51. De Heer *Nuyts* Landvoogd. Gezant na *Japan*. 52, 55. De Heer *Nuyts* door de Japanfers in 't Kasteel hier gevangen genomen. 55. En 't verder gevolg van dien, en zyn ontslag op zeker voorwaarden 56—61. Zyn Bief aan de Heer *Nyenrode*. 60, 62. Zyn bericht over *Tayouans* Handel. 63—70. Werd opontboden, en vervangen door de Heer *Putmans*. Verdigt verhaal der Franschen van de Heer *Nuyts* 71. En zyn vertrek na 't Vaderland 72. De Heer *van der Burg* Landvoogd. 72. De Heer *Traudenius* Vervanger van de Heer *van der Burg*. 72. De Heer *le Maire* Landvoogd. De Heer *Carun* Landvoogd. De Heer *Overtwater* Landvoogd. De Heer *Verburg* Landvoogd. Der Tsjineezen toeleg om alles te vermoorden, en ons Eyland te veroveren. 73. De Heer *Casur* Landvoogd. 74. Gerugten van *Coxinja*. 74. De Heer *Coyett* Landvoogd hier. *Coxinja*'s toeleg op *Tayouan*; dog de Heer *Coyetts* schryven by haar Edelheden niet geloofd. 75. *Van der Laan* hier, en zyne verrichting. *Coxinja* tast *Tayouan* aan. De Heer *Maatzuykers* brief aan hem. 76, 77. 't

Kasteel opgeëischt. *Klenk* Landvoogd hier. *Caewu* hier gezonden tot ontzet. 80. Dog vlugteu beyden trouwloos weg. 81. Waar na de Heer *Coyett* *Tayouan* aan *Coxinja* moest overgeven. 81. Wat men dien Heer daar over heet gedaan, *Formosa* hoe lang by ons bezeten. *Coxinja*'s verder wedervaren. *Formosa*'s groote aangelegenheid. Waaren hier vallende, en getrokken. Landvoogden van *Tayouan*. Godsdienst der *Formosa*anen. 83, 84—86. Hervormden Godsdienst hier. 86. En de Predikanten hier gebruikt. 86—93. D *Hambroeks* voorbeeldelyke standvastigheid. 90. Zyn wreede dood. Onthalt van *Coxinja* nevens verscheide andere Predikanten, en eenige Liederen egter van hem benadigd. 91. Slechten Handel van *Coxinja* met veel Vrouwen. 91, 92. Goede aanbieding van zyn Soon aan ons. Lyft der Predikanten hier. 92.

Tajouw. a 29
 De Heer *Tak*, Kapiteyn, in quaad vermoeden by de *Java*anen over een *Diamant* uit de Kroon gemist. a 112. Gaat na *Bantam*, om den jongen Koning te verlossen. 223. Gaat als *Commissaris* na den Keyzer van *Java*, om *Suerapati* te eischen, en zyn dood. 125, 126

Takam. a 22
Tambicbaja. a 40
Tamblangloggen. a 8
Tambokagor. a 49
Tambeko. a 47
Tampiera. a 37
Tampoera. a 37, 51
Tampomus. a 19, 20
Tanabang of *Tanab Abang*. a 10
Tanare. a 6, 38
De groote Tandjong. a 11
Tandjong Karring. a 22
Tandjong Pring. a 44
Tandoenang. a 28, 34
Tandoerans Pagar verwoest. a 193
Tangala's Hock, en Bacy. a 36
Tangalawie. a 21
Tangelagus. a 6
Tangerang, Dorp, Post, en Rivier. a 8—11. Zynde *Bantams* Grenspaal. 6, 7, 11
De groote Tanjong. a 11
Tankaronjer. a 34
Tapitai. a 19
Tarma. a 37
Taroena Djaja. a 33, 106, 107, 108. Op de vlugt gedreven, Drypt den Keyzer uit *Mataham*. 109. Door *Speelman* gestuit. 110, 116
Tarta Nagara. a 8, 10
Tartarische Keyzers. b 162—164. Die van *Niu*-che veroveren *Tsjina*, c 21, 22. Verdreven. 23
Tatjoepintoe. a 34
Tegal. a 21
Teggaklappa. a 20
Van Tekkeren. b 9
Tellebo. a 49
Tello. a 21
Telokbarang. a 26
Temanggong Boeraksa. a 85
 ————— *Djawana*. a 86
Temoezin. a 162
Tempels op *Java*, vermaard. a 48
D. Terwolt. b 82
D. Tefschemaker. b 38. Dood. 55
D. Rutger Tefschemaker. b 40. Na *Tayouan*. 41
Teteri. a 45
Tbasinas, Koning van *Perfien*. b 195—200
Tbee, en bericht 'er over in 't breedte. c 13—18
De Heer Thim, en haar Ed. Ed. Brief. a 141
Tholi, na *Ceylon*. b 60
 Tho.

B L A D W Y Z E R.

St. Thomas in China.	c 27	Tjampa onder den Tartar.	c 21
D. Thourton , Rector der Latynsche School. b 60		Tsiandoir.	a 10
Predickt Portu geefch. 64. Ontflagen van Onruft en verbeterd. 65. Zyn dood.	78	Tsiansi.	a 21
D. Thourton de jonge. b 79. Op Batavia Predikant. 80. Werd ziek. 81, 82. Na Timor gezonden. 83. Werd lam. 111. Van zyn dienst ontlagen. Zyn dood.	112	Tsiangna.	a 20
Throon des Grooten Mogols.	b 295	Tsiape.	a 44
Tiberus.	a 17, 21, 22	Tsiappan.	a 22
Tidong (Poela)	a 6	Tsiapper.	a 22
Terifan. }	440	Tsiarap , of Bacassie's Rivier.	a 10
Tipa. }		Tsiarolan.	a 23
Tikondang.	a 10	Tsiassem.	a 10, 13
Timoor de Eerfte.	b 164	Tsiawu.	a 23
Timoor Lenk's Nazaten. b 309. Zyn Leven. 165, 168, 173, 174		Tsihada.	a 9
Timor's Christenen. b 65. D. Rhynendyk hewaards, en de Koning gedoopt. 66, 70. D. André hewaards.	92	Tsihadu.	a 21
Tingker.	a 34	Tsihaliger.	a 21
Tinban.	a 23	Tsiharo.	a 22
Terang Balepandjang.	a 12	Tsihejong.	a 10
Terzajffa. a 6. Door Sultban Agong gebouwd.	221.	Tsiheber.	a 8
Door Tak veroverd.	224	Tsihelang.	a 20
Tintanagara.	a 38	Tsiheri.	a 21
Toekels Hock.	a 37	Tsihet.	a 10
Toekua.	a 42	Tsihiri.	a 21
Toeban. a 37, 38 78. Pati Toeban.	47	Tsihlagon.	a 10, 21
Toerajang.	a 33	Tsihlok.	a 9
Toenroenfi.	a 26	Tsihoas , of Tsioc , een Spruyt van Carawan's Rivier.	a 13
Toehagon.	a 19	Tsihobong.	a 24
Tondjong.	a 45	Tsihodas.	20, 21, 24
Tongon.	a 34	Tsihoadas.	a 19
Tongzo.	b 236	Tsihacquami.	a 22
Tonkin onder den Tartar. c 22. Hun afval, en beschuyving.	23	Tsihoeliger.	a 21
Tontan.	a 31	Tsihoetsjong Tsifferoo.	a 20
Toppers Hoedje.	a 4, 12	— Tsiervo.	a 9
Torrabaja.	a 27	Tsihonger.	a 21
Torreboa.	a 49	Tsihuri.	a 20
Tofika.	a 19	Tsihoororan.	a 22
Tradjo.	a 23	Tsidadan.	a 10
Emier Tragay.	b 166	Tsidadoa.	a 20
Tranjata.	a 34	Tsidakere.	a 21
Trassan.	a 37	Tsidammer.	a 5
De Heer Traudenius , Landvoogd in Tayouan, enz	c 72	Tsidang.	a 5
Tripanoeti.	a 29	Tsidungba.	a 24
Trirepoc.	a 39	Tsidanjana.	a 22
Troepen.	a 37	Tsidaraja.	a 22
Troefan.	a 41, 42, 49, 50	Tsidodas.	a 21
Trofurg.	a 19	Tsigandon.	a 22
Trouwbreekster.	b 50	Tsigapit.	a 21
Trouw Tyd bepaald.	b 8	Tsigawo.	a 23
Tsafuea.	a 8	Tsigentel.	a 23
Tsaluck Bator.	a 10	Tsigentus.	a 10
Tsjankolon.	a 34	Tsigueger.	a 23
Tsjeer C hans veroveringen.	b 195	Tsigonier.	a 20
Tsjeribon.	a 8, 9, 12, 15, 69, 98	Tsihok.	a 10
—'s Princen.	a 17, 70, 106, 122	Tsijera.	a 10
—'s Opperhoofden.	a 17	Tsijonfi.	a 23
—'s Tempel.	a 48	Tsihaulor.	a 21
—'s Graf.	a 15, 70	Tsihabong.	a 8
— staat niet onder den Soefoehonan.	a 70	Tsihaboelocang.	a 20
— een klip.	a 6	Tsihalintue.	a 8
Tsjeritti.	a 4	Trikalong.	a 23
Tsjeseera.	a 10	Tsikallong.	a 23
Tjeverli.	c 9	Tsikambo.	a 10
Tsiabilaar.	a 10	Tsikandany.	a 23
Tsiacke.	a 9	Tsikanjung.	a 6
Tsiajera.	a 10	Tsikankok.	a 24
Tsiakan.	a 6, 10	Tsikankoesf.	a 3
Tsiamare.	a 14, 19	Tsikampa.	a 3
Tsiamat.	a 20	Tsikappa.	a 24
Tsialuwe.	a 24	Tsikassa.	a 20
Tsiamboe.	a 13, 18, 20	Tsikassa.	a 21
		Tsikata Bajang.	a 20
		Tsikawawi.	a 23
		Tsikelling.	a 9
		Tsikerang.	a 8
		Tsikeri.	a 9
		Tsikerloeduk.	a 10
		Tsikias.	a 10
			Tri-

Tsiklapo.	a 18, 19	Tsirangan.	19
Tsiklappan.	a 21	Tsiransj.	a 23
Tsikockan.	a 10	Tsirbou.	a 20
Tsikoejadi.	a 9	Tsiroeje.	a 10
Tsjkokoe.	a 11	Tsiromolan.	a 23
Tsikou.	a 10	Tsifaboa.	a 5
Tsikondang.	a 22	Tsifappoer.	a 9
Tsikondou.	a 10	Tsifarisa.	a 18
Tsilaboe.	a 20	Tsifensj.	a 23
Tsilakan.	a 10	Tsifiri.	a 10
Tsilakti.	a 5	Tsifoeka.	a 21
Tsilali.	a 21	Tsitalek.	a 23
Tsilanie.	a 18, 19	Tsitalinka.	a 6
Tsilameling.	a 40, 42	Tsitangkolan.	a 8
Tsilamla.	a 8	Tsitango.	a 18
Tsilamoes.	a 23	Tsitapin.	a 22
Tsillamaja.	a 13	Tsitappan.	a 22
Tsilandok.	a 8	Tsiterrri.	a 13, 18
Tsilangfian.	a 14	Tsitoeeli.	a 23
Tsilawa.	a 9	Tsitondong.	a 24
Tsilawe.	a 24	Tsitorap.	a 10
Tsilawoe.	a 20, 21	Tsitta.	a 37
Tsilening.	a 19	Tsoporang.	a 22
Tsilawang.	a 8, 18	Tsivassak.	a 21
Tsiliggi.	a 23	Tsiwalang.	a 10
Tsilimikon.	a 22	Tsiwassoen.	a 9, 20
Tsilinding.	a 19, 20	Tsiwi.	a 22
Tsilowawang.	a 23	Tsitwitali.	a 21
Tsilfidaur.	a 12, 24	Tsiwoeni.	a 8, 18
Tsimagados.	a 24	Tsjina.	Veroverd door verscheide. b 163, 164.
Tsimajai.	a 22	Door wat Europëer eerst bezogt. c. a. Komit	
Tsimamara.	a 21	der Portugeezen. Verblif der Jesuiten hier. Ma-	
Tsimange.	a 22	cao, 2. Vaart der Engelschen, en Nederlanders	
Tsimangel.	a 8	hier. 5, 6. Warwyk, en de Sphera Mandi hier.	
Tsimangus.	a 20	5, 6. Matelief. 6. Reyerszoon na Macao te ver-	
Tsimateri.	a 22	geeft. 7. PHeremite herwaarts. Gezanten van	
Tsimawara.	a 23	Hokfieuw op Batavia. Gezanten herwaarts. 8,	
Tsjimera.	a 21	9. Bort weer herwaarts. Aymuy en Quemuy	
Tsjimeri.	a 9	veroverd. 10. Om de twee jaren eens aan ons	
Tsjimjak.	a 22	toegestaan hier te komen, 11. De Heer van	
Tsimonggang.	a 9	Huon Gezant aan den Keyzer. Quelang ver-	
Tsimotsjang.	a 18	laten, Levison herwaarts. Waren hier getrok-	
Tsindai.	a 18	ken, en hier vallende. 12. Paas en Louis de	
Tsingelkol.	a 163, 168	Keyzer Gezanten herwaarts. Grootte Handel der	
Tsingis-Chan, b 162. Zyne dood.	a 41	Jonken op Batavia, en Vaart der Batavische Vy-	
Tsiolan.	a 10	lieden herwaarts. Bericht over den Thee, 13—	
Tsiockan.	a 20	18. De Heer Baron's Brief aan den Heer Busib-	
Tsioejang.	a 22	hof over Tsjina. 18. 't Bouwen der groote Muur,	
Tsioelac.	a 21	18, 19. De twee Eerste Tsjineefche Wetgevers.	
Tsioeti.	a 21	Nieuwe Secte hier, 20. Zyn Pythagoristen Tsjina	
Tsioetsjang.	a 21	door de Tartaren van Niuche veroverd. M.	
Tsiomas.	a 21	Paulus Venetias hier. Bericht over Cathay en Cam-	
Tsiondang.	a 10	baloe, Zware koude hier. 21. Pekings naam. Ver-	
Tsiondjong.	a 21	dere gevallen der Westertartaaren. 22. Der Je-	
Tsiop.	a 23	suiten slegte staat in Tonkin. 23, 24. Zaaken van	
Tsipadong.	a 21	den Godsdienst hier. 25. Thomas d'Apstel in	
Tsipako.	a 9	Tsjina. Xaverius hier overleden. Franfche Wis-	
Tsipalmahata.	a 5	kundige Jesuiten hier. En hun groote opgang. 10.	
Tsipandak.	a 19	Die metter tyd afnam. Slegt oordeel der Sorbou-	
Tsipangel.	a 20	ne daar van. 29, 30. Schipbreuk der onzen voor	
Tsipappan.	a 19	de wal hier. 44, 45. Reyerszoon voor Hokfieuw.	
Tsiparak.	a 20	Zy verwerpen onzen Handel. 46. De Heer	
Tsiparang.	a 19	Franzoon herwaarts. 47. en verdere zaken hier	
Tsipparaga.	a 7, 8, 19	voorgevallen. 48, 49	
Tsiparays.	a 23	Tsjineefche Taal voorgesteld, om 'er in te pre-	
Tsiparora.	a 20	diken op Batavia. b 7. Tsjineefche Dochter ge-	
Tsipela.	a 21	doopt. 63. Een Vrouw. 64, 69, 77. Nog een Man-	
Tsipelas.	a 14, 20, 22	en Vrouw Christen geworden. 87. De Tsjineefche	
Tsipelo.	a 27	Gechenken op Batavia aan de Grooten. c 106	
Tsipende.	a 21	Tsineefche Dienst, en Afgodery. b 37. Men beloofd	
Tsipesok.	a 24	die uit te roejen. 38, 41, 42, 65. De Predikanten	
Tsipockan.	a 8	aangemaand om hen te bekeeren. 42. Middelen	
Tsipoerit.	a 11	'er toe in 'rwerk gesteld. 43, 63 — 65. Hun nieu-	
Tsipoetas.	a 21	we Tempel ontdekt. 69. Klagen 'er over. 70.	
Tsipoetsjak.	a 21	Nieuwe Tempel. 66. Plegen onder onzen dienft	
Tsipocas.	a 21	hunne Afgodery. 94, 96.	
Tsipolus.	a 22	Tyzyn's dreevig einde. c 22	

B L A D W Y Z E R.

V.

- V** *Aanbrigt* in dienst der E. Compagnie. a 417
Vader Smits Eiland. a 7
*Valenty*n komt in Indiën Ao. 1686. b 75. Gaat Na Amboina. Komt weer op Batavia. 83. Gaat na 't Vaderland. 84. Zet den Bybel over in 't Laag Maleytisch, en geeft 'er kennis af, dog werd op Batavia afgewezen door den Kerkenraad. 84, 85. S. Bybel. Werd Leger-Predikant na Java by zyn tweede komst in Indiën tegen alle recht en reden gemaakt. 97, 151, 152. Zyne Reyze na Samarang, Japara, Soerabaja en Gressic. 153—156. Voorvallen daar. 156—191. Predikt en doopt eenige kinderen op Soerabaja. 162, 170, 176. Zyne ziekte. 98, 172. Verdere gevallen daer. 172—190. Zyn vertrek na Batavia. 191. Zyn tweede komst Ao. 1705. op Batavia uit Holland. Ziet *D. van der Vorm* Psalmen na. 96. Geeft zyn Bybel of eenige deelen 'er at aan den Kerkenraad. *D. D. van der Vorm*, en *Coldedoborns* Extracten 'er uit genomen. 98. Kreeg zyn Bybel weder, en wat men hem antwoorde, en vertrok toen na Amboina. 99. Quam weer op Batavia, 108. Werd na Ternate geordonneerd. Dat weygerd. 109. Zyne moette, en zegenpraling voor de Raad van Justitie. 109, 110
Valida. a 20
 Naamen, met *Van* beginnende.
Mevrouw van Aalsf a 295. Haar Geschenk. b 36
D. Van Aken, leerd Maleytisch. b 78. Werd Proponent, en Predikant. 80. Zit beneden de Ouderlingen. En gaat na Ternate. 81
D. Van Aken aan de Kaap der Goede Hope. b 111
D. Heer van Alfen. a 295. b 21. Commissaris Politycq. 35. Vertrok. 36
D. Van Arkel na Ceylon. b 37
D. Van Beek, Proponent, b 63. Werd Predikant, en gaat na Makassar. 64. Zyn Dood. 80
Van Bekom. b 70
D. Van Belle na Amboina. b 67
Van Bergen, Brigadier na Java. a 151. Zyn ziekte. 171, 173. Zyn dood. 175
D. Van Brakel na Banda. b 71
D. Van Breen, Scholarch op Batavia. b 21. Na Tayouan. 22
De Heer van den Broek's zaken, in Bantam gevangen. a 444—491
D. Van Brummen. na Amboina, dog weer op Batavia b 110. Na Ceylon. 112
D. van Brussel, Krankbezoeker. werd Predikant. b 70—76. Gaat na Amboina. 79, 80
De Heer van der Burg, Landvoog in Tayouan. c 72
Van Campen na China. c 9
De Heer van Dam door den Heer *Maatzuyker* misleid, en zyn Bruid ontvryd. a 302
De Heer van van Dam, Commissaris Politycq. b 89. Zyn dood. 94
De Heer van Gent, Directeur in Suratte. b 303
De Heer van Goens Leven. a 307
De Heer van Hazel, Overzetter der 150 Psalmen in 't Hoog Maleytisch. b 15. Vertaalde ook Genesis. 38. Was Directeur in Suratte. 22
De Heeren van Helsdingen en *van Ommen*, Provisioneële Directeurs van Suratte. b 303
D. Van Helsdingen, sturf op Batavia. b 108
D. Van Holten, b 89. Op Batavia geplaatst. 92. Zyn dood. 111. Geschenk van de Heer *van Hoorn* aan zyn Ferw. a 337
De Heer van Hoorn in Bengale overleden. b 299
 Gezant in Tsjina. c 12
De Ed. Heer van Hoorn, Commissaris Politycq. b 79
D. Van Jever. b 111. Na Ceylon. 112
Van Kervel, Tweede op Soerabaja. a 156
D. Van Krimpen, overleden in de Straat Sunda. b 108
D. Van Laar. b 73
D. Van Loon, op Batavia, gaat na 't Vaderland. b 85
Van Nek's komst op Java. a 78
De Heer van Rbede, Commissaris Generaal over Bengale, Suratte, Ceylon, en Choromandel. b 303
De Heer van Riebeck's scherpe taal. b 97
D. Van Sassen b 49. Na Tayouan 50
D. Van Schie na Banda. b 109. Komt op Batavia, en stierf daar. 111
De Heer van Speult. b 223, 224
D. Van Spyk na Malakka. b 108
Van Tongro in Viziapocr. b 235
De Heer van Twiſt in Viziapocr. b 235
De Heer van Teylingen. Hoofd in Hhamedabad. b 151, Directeur in Suratte. 302
De Heer van Velsens geval. b 148
D. Van Welh. b 93. Na Ternate. 94
D. Van Wynngaarden. b 79. Op Batavia gelegd. 80. Predikt eenige reizen Portugeesch. 81, 82, 83, 84. Na Amboina geordonneerd. Dat weygerd, waar over is aigezet, en zyn verder ongeval daar opgevolgd. 85
De Heer van Wynngaarden, Hoofd op Japara. a 155
De Heer van Zaanen in Viziapocr. b 235
De Heer van Zyll, Gezant na den Keyzer van Java. a 103
 Landvoogd in Banda. c. 116—117, 118
 Naamen, beginnende met *Van der*, of *Van de*.
D. Van den Andel. b 77. Na Bantam, en na Ternate. 78
D. Van den Berg na de West kust. b 75, 79, 80
D. Van den Bosch. b 103. Na Macassar, en toen weer op Batavia. 112
De Heer van den Brouke (Pieter) Grondvester van den Handel in Suratte. b 144. Van Arabien. 220, 221. En Perſiën. 222. Verbeterd in Soldyde. 224
De Heer van der Graaf, Directeur in Suratte. b 302
De Heer van der Horſt, Brigadier op Java. a 162. Onthaald ons. 169. Zyn dappere daad voor Bangal. 187. *Pangerang Depati Anom*'s toorn tegen hem. 201. Zyn verdere bedryven, en slegte helooning. 203
D. Van der Linden na Banda. b 68
D. Van de Sande. b 88. Na Bantam en Japara. 89. Na Ceylon. 92
D. Van der Sluys op Batavia geplaatst. b 78, 79, 85, 95, 106
De Heer van der Stel's kinderen. c 104
D. Petrus van der Vorm, na Amboina, b 77. Op Batavia beroepen. 85, 86. Zet de Psalmen over in 't Hoog Maleytisch. 86, 94. Vervolgd *D. Leydekkers* werk. 89. Is iwak. 112
D. Jacobus van der Vorm, b 91. Na Amboina. 93. Komt weer op Batavia, en na Malakka. 106. Werd vervangen, en komt op Batavia. 108, 109. Na de Kust gezonden. 109. Zyn dood. 110
D. van Vellele. b 113, 115
Van der Wee, Krank-bezoeker. b 40
D. Van der Win, na Amboina. b 111
De Heer Verburg, Landvoogd in Tayouan. c 73.
 Optand in zyn tyd. 73
D. Varik. b 65. Na Malakka. 66. Werd verloft. 68
Veermand in Tsjina. c 13
D. Veldbusur. b 35. Na Banda. 37
Vendumeesters op Batavia a 413
Marcus Paulus Venetus in Tsjira. c 31
D. Verbiis. b 111. Op Batavia beroepen. 112
 Verbiest in Tsjina. c 28
D. Verbagen na Banda. b 18
Verbel's dood. a 76
De Heer Verſtegen, Directeur in Suratte. b 302
D. Vertrecht, na Suratte. b 15, 16. Gaat na Amboina
 D d 2

B L A D W Y Z E R.

boina. 17. Komt gefchorft in dienft op Batavia; dog werd herfteld. 19. Wat Taalkundig. Gaat na Banda, en werd verloft. Gaat na Tayouan. 37. Komt weer op Batavia. 42
 D. *Vinderus*. b 54. Na Tayouan. 55 Dood. 56
 D. *Vimman* op Batavia als Krank-bezoeker. b 13
Vifitators Generaal. a 377
 D. *Viffeber* na Coetsjien. b 111
 D. *Vitriarius* na Amboina. b 14
Viziapoer onder den Mogol *Selim*. b 219. Beoorlogt door *Sjab Djibaan*. 233 Afbeelding der Koningin. 234. Onze Kooplieden hier. 234. 235. Brieven van dien Vorft aan den Heer van *Diemen*, en *Paats*. 235. Nog twaarder gedrukt door *Sjab Djibaan*. De verdere Koningen. 243. Veroverd door *Eurangzeeb*. 269
 De Heer *Vlak*. a 289. b 10, 11, 13
 De Heer *de Vlaming*. b 22
Vleermuyfen Eyland. a 43
Ulia Begoem. b 246
Vogel Struys droogte. a 6
 D. *Voltelen* dood. b 87
 D. *Vonk* na Amboina. b 70
 D. *Vos* na Amboina. b 71
 De Heer *Vosburg*, Directeur in Suratte. b 303
 D. *Vosmaar*. b 67. Na Amboina. e 8 Op Batavia. Na Bantam. 73. Werd Vifitator der Buyten-Comptroiren. 74. Predikant op Batavia. 76
 Dood. 78
Un Chan. b 262
't Vyer der *Gauren*, Heylig, en van andere. b 155

W.

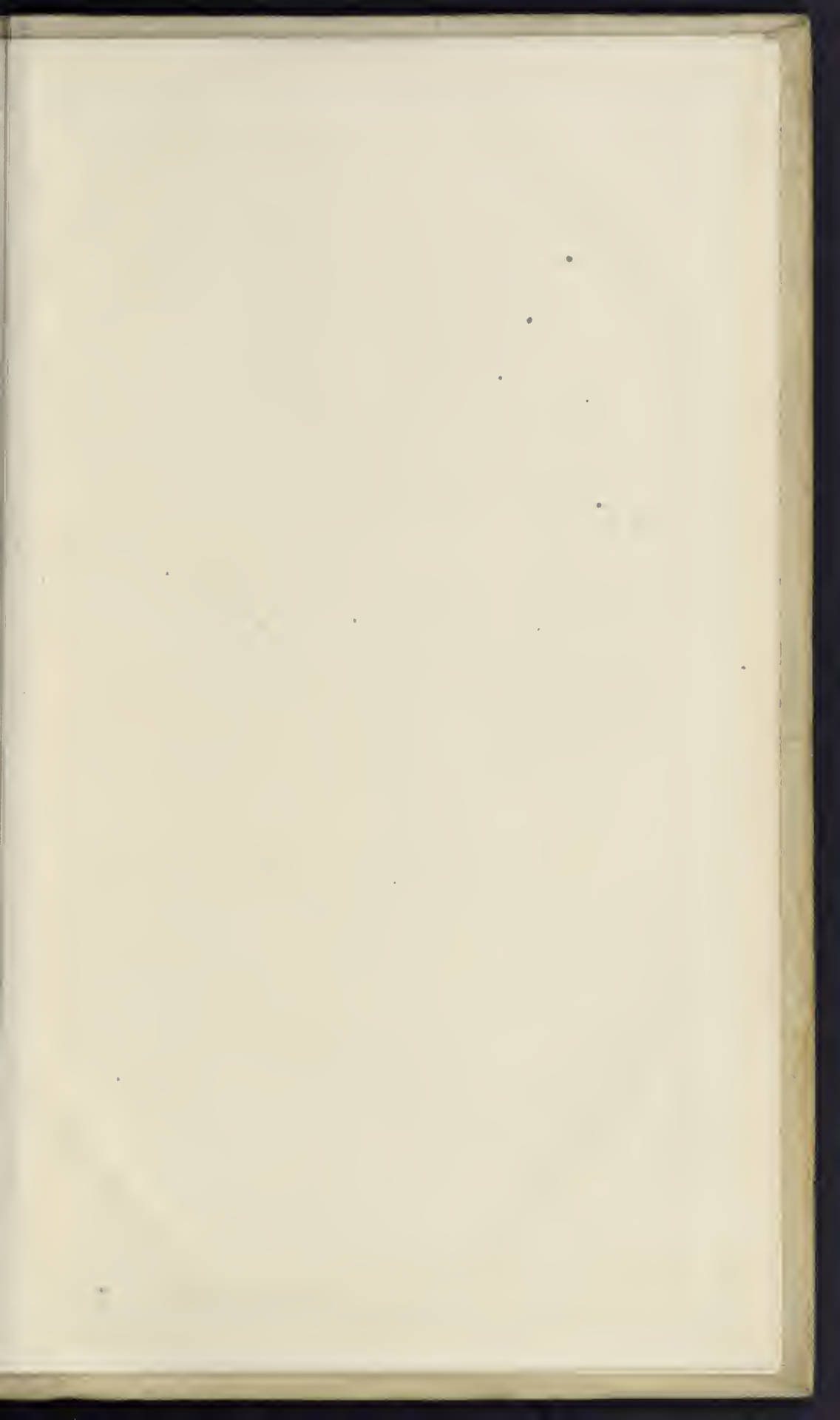
W *Aaren* van Suratte. b 146
 ——— In Tsjina. c 12
Wadoeri. a 20
Wadon. a 41
Wagenaar in Tsjina. c 8
Waliger. a 24
 D. *Wallius* op Batavia. b 57. Predikant gemaakt. 58. Na Malabar. *ibid*. Overleden. 59
Wallig. a 23
 D. *Walrant* op Batavia, en na Amboina. b 57
Wananjaja. a 12
Waneba. a 11
Wangon. a 11
Wannaffari. a 19
't Wapen van Batavia. a 349
't Wapen van Hoorns Eyland. a 6
Wapenen der Javanen. a 55
Warka. a 8
Warante. a 45
Waringin boom op Pananggonan. a 17 6
 D. *Warmeloo* op Batavia. b 38. Na Ternate. 39. Komt op Batavia. 52. Uit Amboina op Batavia. 54. Na Banda. 54
Warnagan. a 37
Waroe. a 38
Warwyks komt op Java. a 78. In Tsjina. c 5, 42
Wassabal. a 13
Wassawang. a 11
 D. *Wassenberg* op Batavia. b 61. En daar geplaatft. 62. Dood. *ibid*.
Watakali Toehoe gefchonken aan den *Panombaban Ratoe* van Tsjeribon. 98. a 21
Watas. a 21
Water-Fifcaals. a 380
Wating. a 23
Waticbren. a 39
Watoe. Hoek. a 38
 ——— Rivier. a 47
Weduwen inkomen. b 38
Weeshuys op Batavia oppgericht. b 18, 20. Bouw- onkosten. 35
Weesmeesteren. a 354, 399. Presidenten. 398
Welkomst-baey. a 3

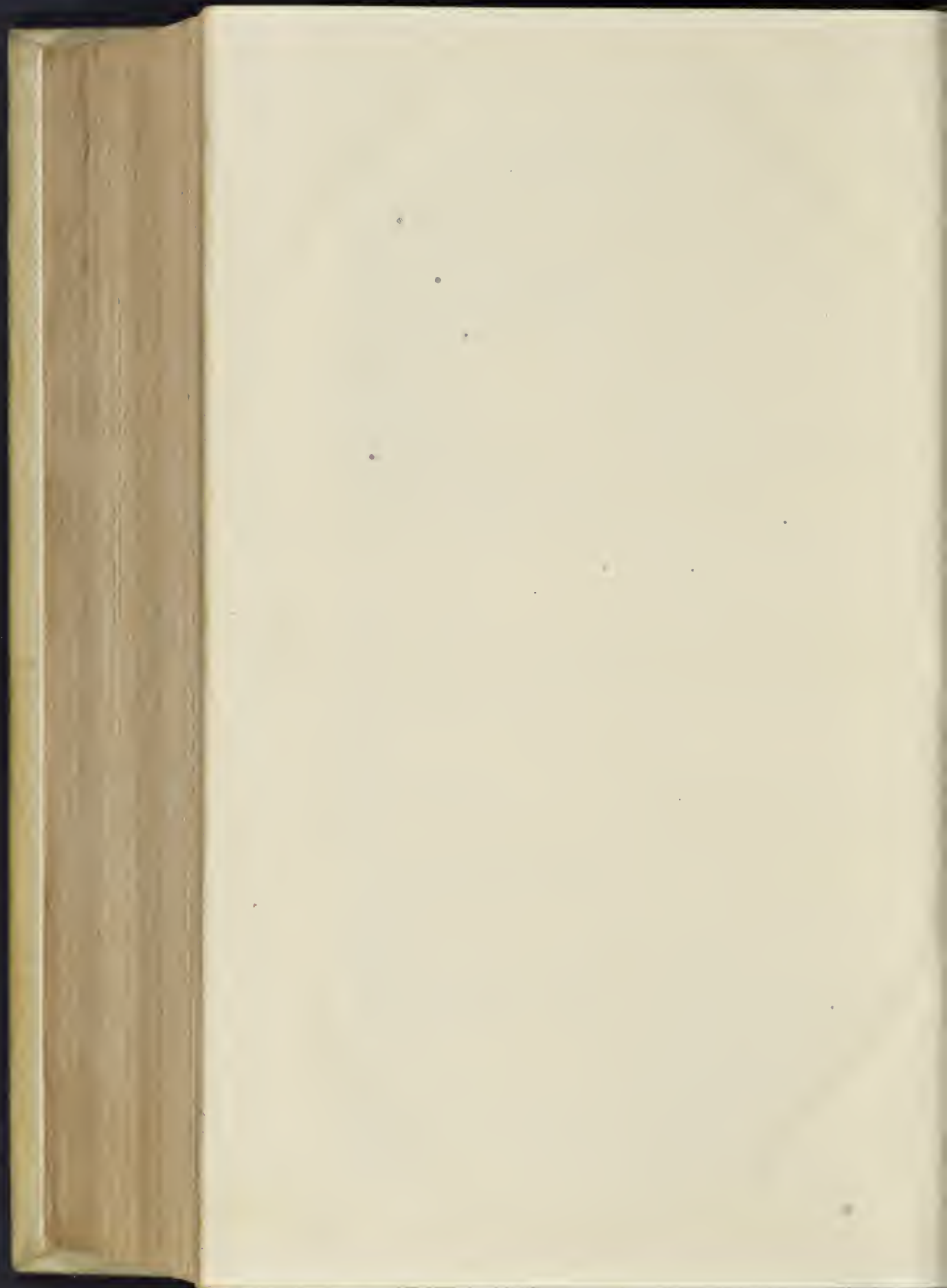
Wels, overleden op Java. a 150
Wemlaris in 't Latynfche School afgezet, en *Winkelmaa* in de plaats. b 39. Des laaftens flegte gedrag. 40
 D. *Wenting* op Batavia, en na Amboina. b 112.
Wetgewers der Tsjineezen. c 20
Wetgever des Mogols *Tjab Baboer*. b 100
 D. *Wetzelius* op Batavia. b 111
Weynsenijer overleden op Java. a 150
 D. *Heer Werratley* op Batavia. b 112. Na de *Weitkult*, en *Macaffar*. *ibid*.
 D. *Weylsma* op Batavia, en na Ceylon. b 74
 De Heer *Weyland*. § *Directeurs* in Suratte. b 302.
 De Heer *Weyns*. ? 304
Wezels baey. a 36, 43
 D. *Wibranda* op Batavia. b 112
Widafari. b 19
Widika (*Kiay Depati*) a 86. 57
Wingurta, en bericht daar van aan haar *Edelheden*. b 235. *Logie*. 239
Wierapoerabangbo. a 11
 De Heer *de Wilde* 's *Eerfte Tocht* na Java. a 149.
 Ve overd *Cartafoera*. 150. Maakt een verbond met den *Keyzer*. 150, 151. Zyn *1 weede Tocht* na Java. 193. Zyne bedryven. 193—197. Zyn vertrek na Batavia. En dood. 195, 197
Willis, een Berg. a 40, 43
 D. *Wiltens* na Banda. b 8
Winkeliers. a 412
Winkelman. S. *Wemlaris*. b 39
 De Heer *Winnings*, Directeur in Suratte. b 302
 D. a *Winfen* op Batavia, en na Tayouan. b 52
 D. *Winfenius* op Batavia, en na Ceylon. b 43.
 Slegt gedrag. 44
 D. *Frauc. Wyngaarden* op Batavia, en na Ceylon. b 42. Op Batavia. 56. Na Ceylon. 57
 D. *Wyteni*. op Batavia. b 61, 62. Leerd *Maleyfch* 72. Dood. 75
Wiranagara. a 22
Wirajaba, een Dorp, en Landfchap. a 44, 50
 D. *Wisfonius* op Batavia. b 91. Na Amboina. 92. Dood. 93
Fr. Wittert, eerste Hoofd op Bantam. a 219
Witwater in Banda. c 116
Woddong, een Rivier. a 28
Woedas. a 10
Woeliger. a 23
Woenareing, een Gebergte. a 26, 30
Wolfers Harmanszons komt op Java. a 79
Wondbeelers tot de eerste bedieningen van Indiën gevorderd. a 418. En daar by nog te voegen de Heer van *Riebeck*, *Commandeur* aan *Kaap der Goede Hope*.
Wonkoedoe. a 22

X.

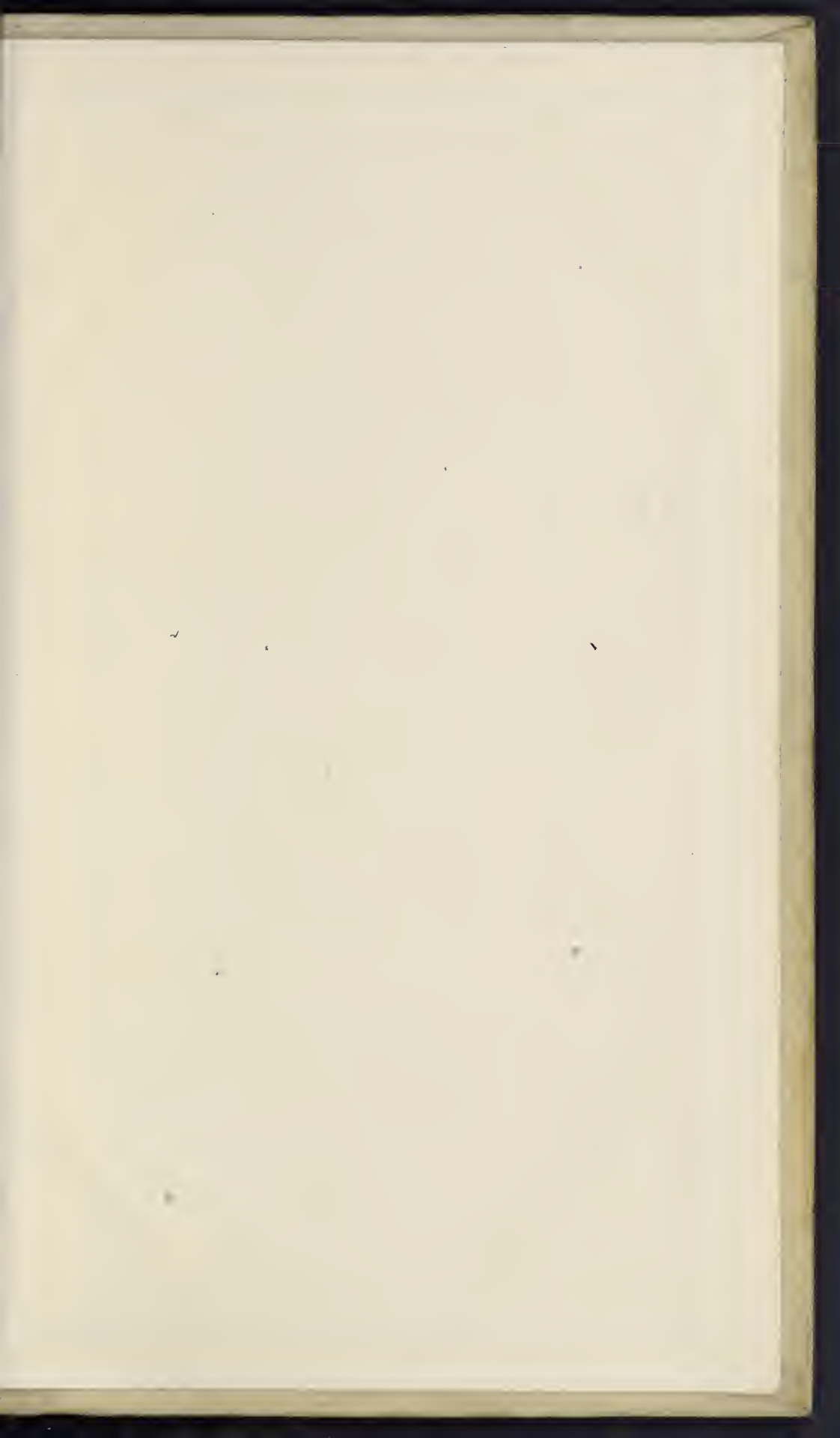
X *Averius* in Tsjina, en zyn dood. c 27
Xico veroverd de Ryken van *Lauw* of *Laos*, *Siam*, *Cambodia*, *Tsjampa*, en *Tonkin*. c 22
 Z.
 De Heer **Z** *Aal*, Directeur in Suratte. b 304
Zajank. a 27
 D. *Zas* op Batavia, en na Goa. b 53. Weer na Goa 55. Preekt buiten kennis der *Vergaetering*. 56. En na *Malakka*. *ibid*. Na de *Kuft* beroepen. 63. Op Batavia. 64. 'Er beroepen. 66. Preekt enige tyd *Portugeefch*. 81, 82. *Gedwongen* voor *D. de Mey* te preken. 83. *Ontfifgen* van zyn dingsdag *Avond-beurt*. 88. Dood. 94
Zenzichan, en zyn daden. b 101
Zimle Begoem, *Sjab Ekbars* Moeder. b 195, 200, 201
Ziwet, Koning van *Chitor*. b 206
Zodiacx-Koppen van *Noer Meballie*. b 227
Zoute-Eylanden. c 139, 141
Zurdu's beteekenis. 3
Zurante. 41
 De Heer *Zwaardekroons* Leven. a 349
 De Heer *Van Zwol*'s Leven. a 347

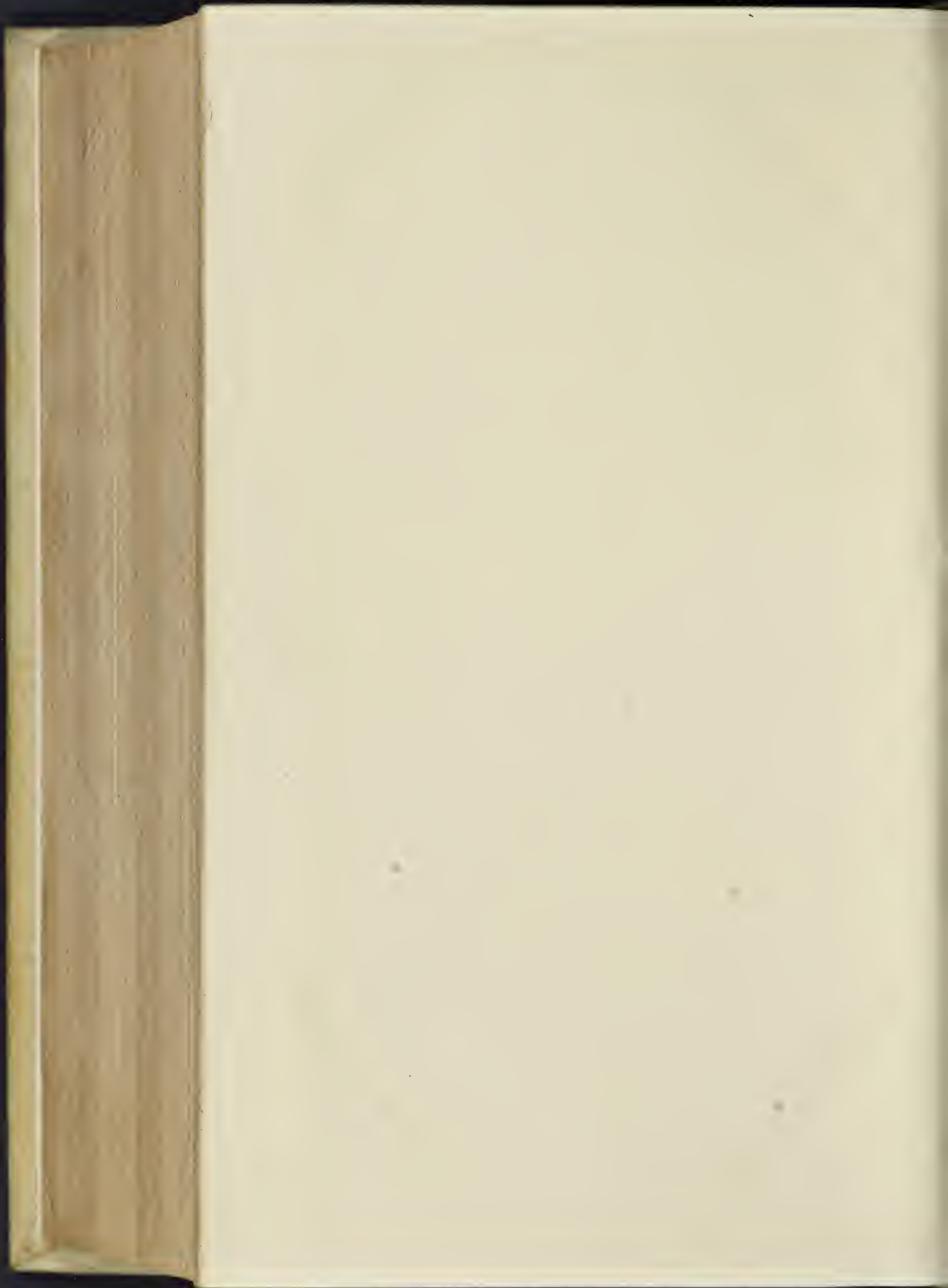

RARE SA-B
FOLIO 2227
v4

